

3 1761 07994775 0

HANDBOUND
AT THE

UNIVERSITY OF
TORONTO PRESS

Digitized by the Internet Archive
in 2010 with funding from
University of Toronto

H8113 Dec 3 DEPARTMENTAL LIBRARY

Cl. Sem. I

QUINTI HORATII FLACCI

OPERA.

INTERPRETATIONE ET NOTIS

ILLUSTRAVIT

LUDOVICUS DESPREZ,

CARDINALITIUS SOCIUS AC RHETOR EMERITUS,

JUSSU

CHRISTIANISSIMI REGIS,

IN USUM

SERENISSIMI DELPHINI.

AC

SERENISSIMORUM PRINCIPUM BURGUNDIÆ,

ANDIUM ET BITURIGUM.

EDITIO SECUNDA IN AMERICA STEREOTYPIS IMPRESSA; CUM NOVISSIMA
PARISIENSI DILIGENTER COLLATA, CÆTERISQUE HACTENUS
EDITIS LONGE EMENDATIOR.

HUIC EDITIONI ACCESSERUNT

VITA HORATII CUM DACERII NOTIS,
EJUSDEM CHRONOLOGIA HORATIANA, INDEX ACCURATISSIMUS,
ET PRÆFATIO DE SATIRA ROMANA.

E STEREOTYPIS A D. & G. BRUCE FABRICATIS.

PHILADELPHIÆ:
IMPENSIS M. CAREY & FILII.

29/16/06
70519

1821.

THE UNITED STATES OF AMERICA
 DISTRICT COURT OF THE DISTRICT OF COLUMBIA
 IN RE: [Illegible]
 [Illegible]
 [Illegible]

PA

6393

A2

1821

10/11/11
 10/11/11
 10/11/11

Q. HORATII FLACCI

V I T A,

PER

LUDOVICUM DESPREZ.

Q. HORATIUS FLACCUS in Venusio Apuliæ oppido natus est. ² Patrem habuit libertinum, et exactionum coactorem: Salsamentarium scribunt aliqui: eò quòd in altercatione quidam Horatio exprobraverit, *Quoties ego vidi patrem tuum brachio se emungentem?* cujus dicerii meminit Tullius 4, ad Heren. ³ Natalem ejus ponunt duobus annis ante conjurationem Catilinariam, L. Aurelio Cotta et Manlio Torquato iterùm Consulibus. ⁴ A patre Romam puer deductus, ibique honestè educatus, atque liberalibus disciplinis institutus est. ⁵ Orbilium grammaticum audivit. ⁶ Româ Athenas se contulit, Philosophiæ discendæ causâ. ⁷ Athenis cum versaretur, annum ætatis agens vicesimum tertium, à Bruto abstractus ad civile bellum, ac Tribunus militum factus, Philippensi cladi interfuit. ⁸ Tum victus, et bonis exutus paternis, paupertate conflictatus ad pœsimum animum appulit. ⁹ Hinc Mæcenatis amicitiam demeruit: ac per eum subinde cum Augusto reconciliatus, utriusquè valdè charus extitit, et liberaliter ditatus. ¹⁰ Suetonio etiam teste, primùm scriba Quæstorius fuit post veniam ab Augusto impetratam. ¹¹ Animo erat à tumultibus urbanis alieno, secessumque amabat. Apud Sabinos autem libenter morabatur in fundulo suo, quem describit Lib. i. Epist. 16. ¹² Hinc scribendarum epistolarum munus ab Augusto oblatum detrectavit. ¹³ Victus frugalitatem cum munditiâ dilexit. ¹⁴ Fuit corporis habitu brevi et obesus. De ingenii scriptorumque elegantiam nihil est quod dicam, cum tot sæcula non sine admiratione prædicaverint junctam ab eo in carminibus Anacreontis suavitatem cum Pindari virtute et sublimitate: in sermonibus verò eam dicacitatem urbanam, quâ nihil solertius et sagacius. Mortuus est anno ætatis 57. Erravitque librarii manus ex Suetonio scribentis 59. ¹⁵ Augustum hæredem palam nuncupavit. Humo conditus est extremis Esquilis, juxta Mæcenatis tumulum.

1 Lib. 2. Satira 1. versu 35.

2 Lib. 1. Sat. 4 et 6.

3 Lib. Od. 21. Epod. 13.

4 Lib. 1. Sat. 6. Lib. 2. Epist. v. 41.

5 Lib. 2. Epist. 1.

6 Lib. 2. Epist. 1.

7 Lib. 2. Od. 7. Lib. 3. Od. 14. Lib. 1. Sat.

6. v. 48.

8 Lib. 2. Epist. 2.

9 Lib. 1. Od. 18. Lib. 3. Od. 16. Epod. 1.

10 Lib. 2. Sat. 6. v. 36.

11 Lib. 1. Sat. 6. Lib. 1. Epist. 10.

12 Sueton. in vitâ Horatii.

13 Lib. 1. Od. 31. Lib. 2. Sat. 6. Lib. 1.

Epist. 5.

14 Lib. 1. Sat. 3. Lib. 1. Epist. 4. et 20.

15 Sueton. cit.

Q. HORATII FLACCI

V I T A

E

SUETONIO.

QUINTUS HORATIUS FLACCUS, Venusinus, patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore : at vero creditum est, salamentario, quum illi quidam in altercatione exprobâsset, *Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem?* Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit : victisque partibus, veniâ impetratâ, scriptum Quæstorium comparavit : ac primò Mæcenati, mox Augusto in gratiam insinuat, non mediocrem in amborum amicitîâ locum tenuit. Mæcenas quantôpere eum dilexerit, satis demonstratur illo Epigrammate, ubi inquit :

*Ni te visceribus meis, Horati,
Plus jam diligo, tu tuum sodalem
Hinno me videas strigiosiore.*

Sed multo magis extremis, tali ad Augustum elogio : *Horatii Flacci, ut mei, esto memor.* Augustus Epistolarum quoque ei officium obtulit, ut hîc ad Mæcenatem scripto significat : *Antè ipse sufficebam scribendis epistolis amicorum : nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam, et nos in epistolis scribendis adjuvabit.* Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam aut amicitiam suam suggerere destitit. Extant epistolæ, è quibus, argumenti gratiâ, pauca subjeci. *Sume tibi aliquid juris apud me, tanquam si convictor mihi fueris : rectè enim et non temerè feceris, quoniam id usûs mihi tecum esse volui, si per valetudinem tuam fieri posset.* Et rursus : *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire : nam incidit ut coram illo fieret à me tui mentio. Neque enim, si tu superbus amicitiam nostram sprevisi, ideo nos quoque ἀντιπροσέφρονες μὲν.* Præterea sæpe eum, inter alios jocos, *purissimum penem et hominicionem lepidissimum* appellat : unâque et alterâ liberalitate locupletavit. Scripta quidem ejus usque adeo probavit, mausuraque perpetuò credidit, ut non modo *Seculare Carmen* componendum injunxerit, sed et *Vindelicam* victoriam Tiberii Drusique, privignorum suorum : eumque coëgerit propter hoc, tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere ; post sermones vero lectos quosdam, nullam sui mentionem factam ita sit questus : *Iratum me tibi scito, quòd non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An vereris ne apud posteros*

infame tibi sit, quod videam familiaris nobis esse? Expressitque Eclogam, cujus initium est;

*Quum tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes : in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.*

Habitu corporis brevis fuit, atque obesus; qualis et à semetipso in Satyris describitur, et Augusto hâc Epistolâ: *Pertulit ad me Dionysius libellum tuum, quem ego (ne accusem brevitatem) quantuluscunque est, boni consulo. Vereri autem mihi videris ne majores libelli tui sint, quàm ipse es, sed si tibi statura deest, corpusculum non deest. Itaque licebit in sextariolo scribas, quum circuitus voluminis tui sit ογκιδιστατον, sicut est ventriculi tui.*

Vixit plurimum in secessu ruris sui Sabini, aut Tiburtini: domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.

Venerunt in manus meas et Elegi, sub ejus titulo, et Epistola prosâ oratione, quasi commendantis se Mæcenati. Sed utraque falsa puto: nam Elegi vulgares: Epistola autem obscura: quo vitio minimè tenebatur. Natus est vi. Id. Dec. C. Cotta et L. Torquato Consulibus. Decessit v. Kal. Dec. C. Marcio Censorino et C. Asino Gallo Consulibus, post nonum et quinquagesimum annum: hærede Augusto palam nuncupato, quum, urgente vi valetudinis, non sufficeret ad obsignandas testamenti tabulas. Humatus et conditus est extremis Esquiliis juxta Mæcenatis tumulum.

V. CLAR. AND. DACERII

NOTÆ

IN VITAM

Q. HORATII FLACCI.

Q. HORATII FLACCI *vita è Suetonio.*] Hanc vitam Porphyrio disertè adjudicat Suetonio in Notis suis ad Epist. I. Lib. ii. his verbis, *Augusto increpanti Horatium, quòd non ad se quoque plurima scriberet, ut Suetonius auctor est, imprimis cum laude Cæsaris se excusat. At vel tacente Porphyrione, ita se prodit hic Suetonii stylus, ut peritum lectorem haud temerè fallat.*

Patre, ut ipse quidem tradit, libertino, et exactionum coactore.] Hoc de seipso profitetur Horatius Sat. 6. Lib. i. v. 45.

Et. v. 85. *Nunc ad me redeo libertino patre natum.
Nec timuit, sibi ne vitio quis verteret, olim
Si præco parvas, aut, ut fuit ipse, coactor
Mercedes sequer*—————

At vero creditum est, salsamentario.] Salsamentarium propriè nuncupant Græci *αλλανόπικλον*, Galli un *Charcutier*, qui parat venditque farcimina, tomacula, et id genus alia.

Quoties ego vidi patrem tuum cubito se emungentem?] Hoc convicio irridebantur salsamentariorum filii. Cic. iv. Lib. Rhetoricorum ad Herennium (siquidem ille est verus illius operis auctor) *Per consequentiam significatio sit, cum res quæ sequuntur aliquam rem, dicuntur, ex quibus tota res relinquitur in suspicione, ut si salsamentarii filio dicas, Quiesce tu, cujus pater cubito se emungere solebat.*

Bello Philippensi excitus à M. Bruto Imperatore, Tribunus militum meruit.] Tunc temporis Horatius literis operam dabit Athenis. Vide quod narrat ipse Epist. 2. Lib. ii.

Scriptum Quæstorium comparavit.] Lege scriptum pro scribatum. Vide Notas nostras ad v. 36, Sat. 6. Lib. ii.

*De re communi scribæ magnâ atque novâ te
Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti.*

adde quod scribit Liv. cap. 46. Lib. ix. et A. Gell. cap. 9. Lib. vi.

Ac primo Mæcnenati—in gratiam insinuatus.] Hæc ita narrantur, quasi Horatius non innotuerit Mæcnenati, nisi post impetratam demum ab Augusto veniam, et comparatum scribatum Quæstorium. At istud Suetonio nunquam excidisset. Mæcenate enim deprecante, Cæsar ignovit Horatio, eique bona suo Fisco addicta reddidit. Suetonius hoc loco de eo tempore loquitur, quo cœpit Mæcenas Horatium habere in numero familiarum suorum, quocum negotia sua communicaret; quemque in otio suo jucundum adhiberet comitem.

Hinno me videas strigosorem.] Non placet ista lectio. Procul dubio scripserat Mæcenas, *Ninno me videas strigiosorem*, eamque lectionem secutus est doctissimus Vossius. Post his temporibus Nin. Crassus poëta quovis pumice aridior, eamque ob causam istiusmodi conviciis obnoxius.

Eulogium.] Græcè ἐλόγιον, propriè significat titulum, lemma, præfationem concisam, breviarium, quo quis, quid sibi velit, paucis verbis docet.

Nunc occupatissimus et infirmus.] Infirmâ valetudine utebatur Augustus omni tempore, post autem bellum Hispanicum, impendio magis gravescere cæpit ejus valetudo. Post istud igitur bellum constat eum hanc epistolam ad Mæcenatem scripsisse, Horatioque obtulisse munus epistolarium.

Ab istâ parasiticâ mensâ.] Horatius enim non erat ex Mæcenatis domesticis, neque ullius ordinarii officii causâ apud eum hærebat, ideoque eum hic irridet Augustus ut Mæcenatis parasitum, quasi ei esset assiduus conviva.

Ac ne recusanti quidem aut succensuit quicquam, aut amicitiam suam suggere destitit.] In primis notatu dignum est, quod hic observat Suetonius. Rara est in principibus ejusmodi moderatio: cujus quidem exhibendæ fateor non nisi rarissimas iis præbere occasiones. Adeò in paucos incidunt, qui officia ampla et honores ultro sibi oblatos detrectent.

Si per valetudinem tuam fieri posset.] Indicant hæc verba Horatium, valetudinis suæ excusatione illum honorem sibi ab Augusto oblatum recusasse. Jam enim consenuerat, unde etiam sequitur hoc ei non oblatum fuisse ante bellum Hispanicum, ut supra dixi.

Septimio.] Idem est Septimius, quem alloquitur Hor. Od. 6. Lib. ii. quem laudat Ep. 3. Lib. i. quemque Tiberio commendat Ep. 9. Lib. i.

Unâque et alterâ liberalitate locupletavit.] Nihil quicquam memini ab Horatio dictum de Augusti in se liberalitate, quod tamen silentium non est ab ingrato animo profectum. Nemo inquam fuit princeps, qui aliquibus non benefecerit, pauci autem fuerunt Augusti similes, qui omnibus suis subjectis benefecit. Quorsum igitur pro seipso seorsim gratias ageret, quum essent pro toto mundo gratiæ agendæ? Sola autem hujusmodi gratiarum actio gloriam principis amplificat, solaque digna est quæ literarum monumentis posteritati commendetur? Itaque Horatius, quâ erat prudentiâ, nihil prætermisit, quo demonstraret imperium universum Augusto acceptum retulisse felicitatem suam, neque quenquam fuisse civem Romanum, qui ei tranquillitatem vitamque suam non deberet.

Vindelicam victoriam Tiberii Drusique.] Quod quidem fecit Od. 4. et 14. Lib. iv.

Eumque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.] Qui credit omnes Odas lib. iv. ab Horatio scriptas postquam hoc erat ei ab Augusto imperatum, næ is longe errabit. Illud solum dicit Suetonius, Horatium ab Augusto coactum fuisse quartum librum edere, illasque Odas, quas ex ipsius imperio composuisset, iis adjungere, quas jampridem fecisset, necdum in lucem edidisset. Vide Notas ad Od. 1. Lib. iv.

Habitu corporis brevis fuit et obesus.] Quod ipse dicit Sat. 3. Lib. ii. ubi se affirmat esse statura non amplius bipedalis.

Vixit plurimum in secessu ruris sui.] Hiernos menses nonnunquam Tarenti transigebat. Sed maximam ætatis suæ partem debebat in Tiburtino suo : quem locum prætulit Tarento, quod ostendit Od. 6. Lib. ii.

Sabini aut Tiburtini.] Cave hinc colligas geminum fuisse Horatio rus. Villa ejus fuit inter agrum Tiburtem, et Sabinum, unde alii illam Tiburtinis accensent, alii Sabinis ; quod fieri solet de villis, urbibus, et montibus qui duabus regionibus interjacent. Sic Venusium nunc Lucaniæ, nunc Apuliæ urbs habebatur, ut loquitur noster Sat. I. Lib. ii.

—————*Lucanus, an Appulus, anceps,
Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*

Et Od. 4. Lib. iii. eâdem de causâ ponit montem Vulturem in Apulia et extra Apuliam. Ecce autem locum huic è Suetonio planè similem apud Catullum, qui de rure suo, quod in eâdem regione ubi et Horatii rus erat, dicit.

*O funde noster, seu Sabine, seu Tiburte,
Nam te esse Tiburtem autumant, quibus non est
Cordi Catullum ledere : at quibus cordi est,
Quovis Sabinum esse pignore contendunt :
Sed seu Sabine, seu verius Tiburte, &c.*

Domusque ejus ostenditur circa Tiburni luculum.] Is est Tiburni lucus, de quo Od. 7. Lib. i.

*Et præceptis Anio, et Tiburni lucus, et uda
Mobilibus pomaria rivis.*

Fuit autem Tiburnus Catilli et Coræ frater, qui quam condiderant urbem, Tibur ex nomine fratris sui maximi natu nuncupaverunt. Virgil. Lib. vii. v. 672.

Sed utraque falsa puto ; nam Elegi vulgares.] Egregium est hoc loco Suetonii judicium. Ex eo, quod vulgares sunt hi Elegi, Horatio illos abjudicat. Longè aliam tulissent sententiam hodierni Critici, qui nulli labori parcunt, dum antiquorum vitia pervestigant, quique pulcherrimos sæpe locos vexant dannantque, ideò tantùm, quia quod pulcherrimum est, à Genio ipsorum abhorret maximè. Quo plura reperissent in his elegis humilia et inepta, eo impensius contendissent verum auctorem fuisse Horatium. Prò dolor ! quanto cum ipsorum dispendio perierunt ? Huc enim provocarent, tanquam ad certissimam auctoritatem, gratulantes sibi repertos esse testes qualescunque, qui causæ receptiorum faverent contra antiquos.

Elegi vulgares.] Potuit Suetonius, ex ipso Horatio sumpto argumento, contendere hos elegos fuisse subditios ; ipse enim de suis scriptis loquens dicit Ep. ult. Lib. ii.

Carmina compono, hic elegos.

Epistola autem obscura.] Nostro igitur vitio fit, quòd obscura quædam apud Horatium deprehendamus : plerumque verò commentatorum, et interpretum culpâ, qui sæpe clarissimis alioqui locis tenebras offuderunt, quique auctorem penitus depravârunt inepto eo sensu quem ipsi affinxerunt.

VI. Id. Dec.] Hoc est octavo ejus mensis die, anno ab U. C. 688. 63. annis ante Natum Christum.

L. Cotta et L. Torquato Coss.] Dicente ipso Od. 21. Lib. iii

O nate mecum consule Manlio!

Et Epod. 13. v. 8.

*Tu vina Torquato move
Consule pressa meo.*

Decessit C. Martio Censorino et C. Asinio Gallo Coss.] Anno ab U. C. 745. sex annis ante Natum Christum. Errat igitur Suetonius, cum dicit *post quinquagesimum nonum annum*. Ab octavo enim Decem. die ann. 688. ad vigesimum septimum Nov. 745. non sunt amplius quinquaginta septem anni minus undecim diebus. Nisi hæc sic potius culpa librarii.

Hærede Augusto palam nuncupato, quum urgente vi valetudinis non sufficeret ad obsignandas Testamenti tabulas.] Jure Civili rata habentur Testamenta vivâ voce dicta, modò testator hæredem suum nuncupavit coram septem testibus. Justinian. Inst. Tit. x. Sect. 13. *Si quis autem sine scriptis voluerit Jure Civili ordinare testamentum, septem testibus adhibitis, et suâ voluntate coram iis nuncupatâ, sciat hic perfectissimum testamentum Jure Civili firmumque constitutum.*

In extremis Esquilis juxta Mæcenatis tumulum.] Habitavit enim Mæcenas in extremis Esquilis, ubi superbam sibi domum fecerat, atque sepulchrum.

Juxta Mæcenatis tumulum.] Decesserat Mæcenas eodem anno. Unde autem factum est, ut Horatius, superstes cum esset, nihil in scriptis reliquerit, quò testaretur dolorem ex Mæcenatis morte conceptum? Mihi quidem illud non videtur credibile. Tanto eum affectu dilexit, tantaque in se merita ejus erant, ut nefas esset officium lugendi Mæcenatis cuiquam alteri reliquisse. Nullo pacto esset ignoscendum adeo inhumano facinori. Si ita nefariè ingratus fuisset, non tam æstimarem scripta, quam ipsum auctorem aspernarer: meque adeo pœniteret tanti temporis in eo explicando vertendoque collocati. Videamus an historia nobis aliquid suggerat, quod eum expediat à crimine silentii istius, quod quidem primo tam suspectum tamque odiosum apparet. Dio de eo anno loquens qui Mæcenati supremus fuit, enumerat primo omnia felicia, quæ Augusto eo anno contigèrunt. Cumque demonstrasset priores octo menses nihil ei præter felices eventus dedisse, addit finem anni non respondisse principio, mortemque Mæcenatis derepentè interrupisse prosperorum seriem, ad nonum usque mensem continuatam. Mors igitur Mæcenatis non nisi post octavum mensem contigit. At quamvis statim post eum mensem exactum contigisset (quod tamen non constat, cum Dio non designet quoto die contigerit) à fine Octobris ad vigesimum septimum diem Novemb. non fuisset Horatio spatium primis lacrymis abstergendis. Itaque constat eum non diu superstitem fuisse amico suo. Quid autem aliud facere potuisset, quo clarius demonstraret, quam vehementer eum dilexerit? Tum procul dubio id præstitit, quod ante aliquot annos pollicitus erat quum ad Mæcenatem scriberet, periculoso morbo laborantem et mortem optantem.

*Ah! te meæ si partem animæ rogit
 Maturior vis, quid moror attēda,
 Nec carus æquè, nec superstes
 Integer? Ille dies utramque
 Ducet ruinam; non ego perfidum
 Dixi sacramentum: ibimus, ibimus,
 Utcunque præcedes, supremum
 Carpere iter comites parati, &c.*

Si astrologis advocatis de natali suâ horâ consultâset Horatius, non potuisset de suorum temporum cum Mæcenatis temporibus consensu felicius ariolari. At ille magis perspectas habuit amicitie suæ, quam fatalis sui sideris vires. Neque difficile est vera vaticinari, cum in tuo arbitrio situm sit, ut confiant quæ prædixeris.

CHRONOLOGIA
ANNORUM HORATII

PER

C O N S U L E S :

DIGESTA È DACERIO.

<i>Anno ab U. C.</i>	<i>Anno ante J. C.</i>	<i>Anno Hor.</i>	CONSULES.
688	63	1	{ L. Aurelius Cotta II. L. Manl. Torquatus II.
689	62	2	{ L. Jul. Cæsar C. Marcius Figulus
690	61	3	{ M. Tullius Cicero C. Antonius
Hoc anno exarsit Catilinæ Conjuratio.			Natus est Augustus.
691	60	4	{ D. Jun. Silanus L. Licinius Murena
692	59	5	{ Calphur. Piso M. Valer. Messala
693	58	6	{ Q. Metellus Celer L. Afranius
694	57	7	{ C. Jul. Cæsar M. Bibulus
695	56	8	{ L. Calphurnius Piso A. Gabinius
696	55	9	{ P. Lentulus Spinther Q. Metellus
697	54	10	{ C. Cornelius Lentulus L. Marc. Philippus
Egit Horatius novem aut decem primos annos Venusii, quod patet ex Od. 4. Lib. iii. Exinde Romam ad excolendum ingenium missus est Sat. 6. Lib. i. Epist. 2. Lib. ii.			
698	53	11	{ Cn. Pompeius II. M. Crassus II.
699	52	12	{ Appius Pulcher L. Domit. Ænobarbus
700	51	13	{ Cn. Domitius M. Valer. Messala
701	50	14	{ Cn. Pompeius III. Q. Metellus
702	49	15	{ M. Marcellus Servius Sulpitius
703	48	16	{ L. Paulus C. Marcellus
704	47	17	{ L. Lentulus C. Marcellus

Anno ab U. C. Anno ante J. C. Anno Hor. CONSULES.

705 46 18 { C. Cæsar II.
P. Servilius

Pompeius in Ægypto jugulatus. Circa hoc tempus Horatius Athenas studiorum causâ missus est. Noluit enim pater, ut eò proficisceretur, aut usquam à latere suo discederet, donec eâ esset ætate, ut vitæ suæ modum ipse habere, et morum integritatem in corruptissimâ civitate servare posset.

706 45 19 { Q. Fus. Calenus
P. Vatinius

707 44 20 { C. Cæsar III.
M. Lepidus

708 43 21 { C. Cæsar IV.
Q. Fab. Maximus

709 42 22 { C. Cæsar V.
M. Antonius

Cæsar in Curia Pompeii confossus. C. Octavius (qui postea Augustus) ex Epiro redit Romam.

710 41 23 { C. Pansa
A. Hirtius

Duobus his Coss. uno prælio occisis, suffectus est C. Octavianus, assumpsitque sibi Collegam Q. Pedium. Brutus Macedoniam petens, Athenis plures adolescentes eduxit secum, in iis Horatium. Vide Ep. 2. Lib. ii. Horat. scribit Sat. 7. Lib. i.

711 40 24 { M. Lepidus II.
L. Munatius Plancus

De hoc Consulatu Horatius Od. 14. Lib. iii.

*Non ego hoc ferrem calidus juventâ
Consule Planco.*

Erat jam viginti quatuor annorum, et in Bruti exercitu versabatur. Aderat pugnae Philippensi, inde fugit *relictâ non bene parmula*: à prælio Romam redit. Fecit Od. 14. Lib. i.

712 39 25 { P. Servilius II.
L. Antonius

713 38 26 { Cn. Domitius II.
Asinius Pollio

Pollioni inscribit Od. 1. Lib. ii. Mæcenatem Brundisium comitatur, scribitque Sat. 5. Lib. i.

714 37 27 { L. Censorinus
C. Calvisius

715 36 28 { Appius Claudius
C. Norbanus

716 35 29 { M. Vipsanius Agrippa
L. Caninius et post ejus
mortem, Stat. Taurus

Pompeius F. ruptâ societate, quam cum Augusto inierat, bellum redintegrat. Horat. de eâ componit Epod. 7.

717 34 30 { L. Gellius
M. Cocceius Nerva

Menas relictis iterum Pomp. F. partibus, Augusto se adjungit, à quo factus est Tribunus Militum. In hunc Hor. Epod. 4. invehitur.

<i>Anno ab U. C.</i>	<i>Anno ante J. C.</i>	<i>Anno Hor.</i>	CONSULES.
718	33	31	{ Sex. Pom. August. Cognatus. L. Cornificius
Pompeius in Phrygia trucidatur. Pompeianis jam secundum venia datur. Pompeius Varus Romam redit. Horat. Od. 7. Lib. ii. scribit.			
719	32	32	{ M. Antonius L. Scribonius Libo
720	31	33	{ C. Cæs. Octavianus II. L. Volcatius Tullus
Horatius hoc anno edidit Sat. 4. et 6. Lib. ii.			
721	30	34	{ Cn. Dom. Ænobarbus C. Socius
Bellum civile Antonium inter et Augustum exardescit. Roma factionibus infestatur. Horatius scribit Epod. 16.			
722	29	35	{ C. Cæsar Octav. III. Messala Corvinus
Parat se Mæcenas Augustum per mare ad bellum Actiacum sequi. In eam rem composita est Epod. 1. Victus Antonius, fugatusque est IV. Non. Septembris. Hanc Augusti victoriam canit Horatius Epod. 9. Lib. v. Sub finem hujus anni moritur Catius Philosophus Epicureus.			
723	28	36	{ C. Cæsar Octav. IV. M. Crassus
Alexandria capta. Mors Antonii et Cleopatrar. Facta est Od. 6. et 37. Lib. i.			
724	27	37	{ C. Cæsar Octavianus V. Sextus Apuleius
Bellorum civilium finis. Templum Jani jam primum sub Augusto clausum. Dedit Hor. Od. 12. Lib. i. et circa hoc tempus Od. 6. Lib. iii.			
725	26	38	{ C. Cæsar Oct. VI. M. Agrippa II.
Titulo principis ornatur C. Cæs. Octav. Facta est Od. 2. Lib. i. Extracta Bibliotheca Palatina Apollini dedicatur; quâ de re composita est Od. 31. Lib. i. Romanos incessit metus, ne Cæsar sedem imperii Trojam transferret, cui rei ut occurreret, edidit Hor. Od. 3. Lib. iii.			
726	25	39	{ C. Cæsar Oct. VII. M. Agrippa III.
Cæsare Britannis bellum inferre cogitante, Horatius cum eum in eâ expeditione comitaturum se crederet, scribit Od. 6. Lib. ii. Verum proficiscenti principi Arimini occurrunt Britannorum legati bellum deprecantes. In hanc professionem scripsit Hor. Od. 35. Lib. i. Eodem hoc anno, C. Cæs. Octav. pulcherrimâ oratione ad Senatum habitâ, contendit ut per Patres sibi liceret, deposito Imperio, reliquam ætatem in otio degere: inde sumptum argumentum Od. 16. Lib. ii. Cæsari delatum Augusti nomen.			
727	24	40	{ Augustus Cæsar VIII. Statilius Taurus II.
Scripta est Od. 10. Lib. ii. Od. 11. Lib. iv. Ep. 5. Lib. i. Hoc ætatis finierat versus Amatorios plerosque et Sat. 2. 3. 6. 8. 9. et 10. Lib. i. Primam item Lib. ii.			

<i>Anno ab U. C.</i>	<i>Anno ante J. C.</i>	<i>Anno Hor.</i>	CONSULES.
728	23	41	{ Augustus IX. M. Silanus
Phraates contra Tiridatem, qui Parthicum regnum occupaverat, cùm Scytharum auxiliaribus copiis proficiscitur. Tiridates ad Augustum confugit, quem sibi dedi per legatos postulat Phraates. Fit Od. 26. et 33. Lib. i. item 4. Lib. ii. Od. 26. Lib. iii. Clauditur Janus jam sub Augusto secundùm.			
729	22	42	{ Augustus X. C. Norbanus
Augustus exercitum in Arabes, duce Ælio Largo Ægypti Præfecto mittit. Facta Od. 29. Lib. i. Moritur Quintilius Varus Poeta, cognatione conjunctus Virgilio, cui consolando scripsit Hor. Od. 24. Lib. i. Mæcenas Liciniæ amore captus, quam et paulo post duxit. Huc spectat Od. 12. Lib. ii. Victa Hispania. Parthorum à Phraate defectio. Od. 8. Lib. iii. Augustus ex Hispania reversus, ubi periculoso laboraverat morbo. Reditum hunc celebrat Od. 14. Lib. iii. Huc etiam referri potest Od. 36. Lib. i.			
730	21	43	{ Augustus XI. C. Piso
Non sine ratione hunc annum spectare videntur Od. 36. Lib. i. Od. 13. Lib. ii. Od. 19. et 39. Lib. iii.			
731	20	44	{ Cl. Marcellus L. Arruntius
Supplicium de Fannio Cœpione, et Licinio Murena, (cujus soror Mæcenati nupserat,) in Augustum conjurantibus, sumptum.			
732	19	45	{ M. Lollius Q. Lepidus
Exeunte hoc anno, aut sequente ineunte scripta est Lib. i. Ep. 20. Mæcenati, qui jam decem ampliùs annos urbi præfectus fuerat, succedit Agrippa.			
733	18	46	{ M. Aurelius P. Silius Nerva
Tiberius cum imperio in Orientem missus, Tigranem in Armenia, Phraatem in Parthia regnum restituit. Signa Romana, quæ Parthi Crasso et M. Antonio abstulerant, reddita, Romanque remissa, Hor. scribit Lib. i. Ep. 3. 4. et 7. ut et paulo ante Od. 19. et 30. Lib. i. Od. 2. Lib. ii. et Od. 4. Lib. iii.			
734	17	47	{ C. Sentius Saturninus Q. Lucretius
Debëllatum in Hispania per Agrippam, res à Tiberio in Oriente gestæ Romam illatæ. Scribit Hor. Ep. 12. Lib. i. Virgil. Athenas proficiscitur. Megaris in morbum incidit, Brundusii moritur: Româ discedentem prosecutus est Hor. Od. 3. Lib. i. Huic anno etiam supponi possunt Od. 9. Lib. ii. et Sat. 5. Lib. ii. nec minus commodè anno 728.			
735	16	48	{ Cn. Lentulus P. Lentulus
736	15	49	{ C. Furius C. Silanus
Ludos Seculares dedit Augustus. Carmen Seculare paulo ante paraverat Hor. ut et Od. 21. Lib. i. Od. 6. Lib. iv. at Ep. 13. Lib. i. et Ep. 1. Lib. ii. ad hujus anni finem referri possunt.			

Anno ab U. C. Anno ante J. C. Anno Hor. CONSULES.

737 14 50 { L. Domitius
P. Scipio

Augustus Cæsar Liciniæ Mæcenatis uxoris amore abreptus, in Galliam proficiscitur, quo liberiùs cum eâ degeret; relicto ad urbis præfecturam Statilio Tauro, pro Agrippâ, aut potius pro Messalo Corvino, qui ad id munus minus idoneus, eam paucis diebus tenuerat; hujus anni est Od. 1. Lib. iii. Od. 2. et 10. Lib. iv.

738 13 51 { M. Drusus Libo
L. Piso

Sicambri et Rhæti per Drusum et Tiberium devicti, dum Augustus in Galliâ moram trahit.

739 12 52 { Cn. Lentulus
M. Crassus

Absentiam Augusti impatienter satis tulerunt Romani, reditum ejus avidè exoptantes. Facta est Od. 2. et 5. Lib. iv.

740 11 53 { Tiberius Nero
Quintilius Varus

Redit Augustus Romam, à quo jussus Horatius, Victoriam, quam sedecim aut octodecim mensibus ante de Vindelicis, Rhætis et Sicambri reportarant Drusus et Tiberius, cecinit. Ep. 7. et 10. Lib. i. non longè ab hoc tempore absunt.

741 10 54 { M. Valer. Messala
P. Sulpitius Quirinus

Agrippæ mors. Novæ Drusi et Tiberii de Vindelicis, Rhætis, et Sicambri victoriae. Scripta est Od. 15. Lib. iv. Quæ Ode, meo quidem judicio, ultima fuit omnium, nec melius potuit quàm in Augusti laudibus finem facere.

742 9 55 { P. Fab. Maximus
Q. Ælius Tubero

His Coss. ni fallor, Augustus Lollium C. Cæs. Nepoti octo annorum præfecit; hac de re scribit Horat. ad Lollium Ep. 18. Lib. i.

743 8 56 { Jul. Antonius
Q. Fab. Maximus

Jul. Florus cum Tiberio in Pannonia versabatur, huic inscribit Ep. 2. Lib. ii. fuit hoc operum Horat. ultimum: non liquet certè eorum, quorum tempus est incertum, ullum post hunc annum potuisse scribi.

744 7 57 { Cl. Drusus
Q. Crispinus

Drusus tricesimo ætatis anno in Germania moritur.

745 6 58 { M. Censorinus
Asinius Gallus

Mensem Sextilem ita dictum, quod à Martio vetere anni principio Sextus esset, à suo cognomine Augustum nuncupavit, magis quàm Septembrem (quod maluerant patres et amici) quo erat natus; quia hoc sibi et primus Consulatus, et insignes victoriae obligissent. Suet.

Inclinato jam anno accidit, quod ex Dione patet, Mæcenatis, quàm et post paucos dies insecuta est Horatii mors. Atque hæc sunt, quæ de vita, scriptis, et morte Horatii compertiora habuimus dicere. Nam opera ejus dimidiam plus partem incerti sunt temporis, in quibus plerisque præclare egisse nos putamus, si quando hanc vel illam Oden, Epistolam, etc. illam vel hanc tempore antecessisse vel secutam fuisse, aliquo indicio demonstraverimus.

TESTIMONIA
VETERUM SCRIPTORUM

DE

HORATIO.

OVID. *lib. 4. Trist. Eleg. 10.*

*ET tenuit nostras numerosus Horatius aures,
Dum ferit Ausoniâ carmina culta lyrâ.*

PERS. *Sat. 1. v. 116.*

*Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico
Tangit; et admissus circum præcordia ludit,
Callidus excusso populum suspendere naso.*

MARTIAL. *lib. 8. Epig. 18.*

*Sic Maro nec Calabri tentavit Carmina Flacci,
Pindaricos posset cum superare modos.*

PETRON. *Sat.*

*Homerus testis et Lyrici, Romanusque Virgilius,
et Horatii curiosa felicitas.*

LUCAN. *Poem. ad Calp. Pisonem.*

Ausoniamque chelyn gracilis patefecit Horati.

QUINTIL. *lib. 10. cap. 1.*

*Multò est tersior ac purus magis Horatius,
et ad notandos hominum mores præcipuus.
. Lyricorum idem Horatius ferè solus
legi dignus. Nam et insurgit aliquando, et
plenus est jucunditatis et gratiæ, et variis figuris
et verbis felicissimè audax.*

AUSON. *ad Nepotem.*

*Te præeunte, Nepos, modulata poemata Flacci,
Altisonumque iterum fas est didicisse Maronem.*

D. HIERON. *Præfat. in Chron.*

*Quid psalterio canorius? quod in morem
nostri Flacci et Græci Pindari, nunc Iambo
currit, nunc Alcaico personat, nunc Sapphico
tumet, nunc semipede ingreditur.*

SIDON. APOLLIN. *Epist. ad Lamprid.*

*In Lyricis Flaccum secutus, nunc ferebatur
in Iambico citus, &c.*

Et alibi:

*Stylus aut Maronianus,
Aut quo tu Latium beas, Horati,
Alcæo potior Lyristicæ ipso.*

Comment. Vet.

*Horatii satira inter Lucilii et Juvenalis satiras
media est. Nam et asperitatem habet ut
Lucilius, et suavitatem ut Juvenalis.*

J. LIPS. *Epistolic. Quæst. lib. 2. Epist. 9.*

*Horatius in satiris placidus, lenis, quietus,
monet sapius quàm castigat; sed ita præclare
tamen hoc ipsum, ut in eâ parte et arte nihil
possit supra eum.*

MANUT. *Epist. lib. 6. Ep. 7.*

*Quis enim, qui de Poëtis modò judicare aliquid
possit, qui inter Latinos omnes Horatio
vel acumine ingenii, vel sententiarum gravitate,
palmam non tribuit?*

TAN. FAB. *Cap. Epist. lib. 1. 57.*

*Venerum ille parens Horatius cû pro suâ
elegantia et ingenii urbanitate haud dubie
placet.*

JUL. SCAL. *De Re Poet.*

*Carminum igitur libri vel jucundâ inventionem,
vel puritate sermonis, vel figurarum,
tum novitate, tum varietate, majores sunt
omni non solum vituperatione, sed etiam
laude: neque solum dicendi genere humili,
quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti:
verum etiam sublimi maxime commendandi.*

Q. HORATII FLACCI CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER PRIMUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Alios aliis rebus duci: se laude poëseos, præsertim lyricæ.

MÆCENAS atavis edite regibus,
O, et præsidium, et dulce decus meum!
Sunt quos curriculo pulverem Olympicum

INTERPRETATIO.
O Mæcenas, orte à majoribus proceribus, ò et meum columen, et clara mea gloria! sunt plerique, qui decurrentes gaudent

ANNOTATIONES.

Ode est monocolos, seu unius metri. Versus omnes Choriambici, Asclepiadei, Tetrametri acatalecti; constant ex Spondæo, duobus Choriambis et Pyrrhichio vel Iambo; sicque scandere licet:

Mæcê | nās | ätävis | ëdîtê rē | gîbûs ;
vel isto modo faciliori,

Mæcê | nās ätä | vis | ëdîtê | rēgîbûs.

1. *Mæcenas.*] Ex antiquis marmoribus Græciscque auctoribus constat ita scribendum hoc nomen, non *Mecænas*, ut quidem è vulgo. Vide Cæl. Rhodig. lib. xii. cap. 16. *Mæcenas equestri sed splendido natus genere, non minus Agrippæ Cæsari charus. Vell. Paterculul. Vir ingeniosus, et magnum exemplum Romana eloquentiæ daturus, nisi illum enervasset felicitas, inquit Seneca, Epist. 19.*

Atavis.] Ex Non. Marcel. quasi *avi tata*, id est, pater. *Avi proavus* propriè atavus dicitur. *Plaut. Pers. i, 2. 5.*

Pater, avus, proavus, abavus, atavus, tritavus. Qui his superiores sive anteriores sunt, Majores appellantur.

Edite regibus.] Id est, viris principibus quicquid garriant nonnulli de Etruriæ regibus; quamvis etiam illorum nescio quàm et aliquò nixam fundamentò seriem contexam; ut Mæcenati pater fuerit Menedorus, avus Menippus, Cæcina proavus, Volturenus abavus, Titus atavus, Turrhenus tritavus, Elbius majorum primus, etc. Certè divites quosque et primarios viros nuncupari aliquando reges, constat ex auctoribus tum profanis, tum etiam sacris. Vide infra Od. 20. v. 5. ibique Annot. lib. iii. Od. 29. *Tyrrhena regum progenies.*

2. *O, et præsidium.*] Mæcenas fuit salutis atque dignitatis auctor ac defensor apud Augustum, non Horatio tantùm sed et Virgilio, Propertio, aliisque viris literatis præsidium ac tutela: Vide lib. ii. Od. 7. Tanta verò Mæcenatis apud posteros fama extitit, ut ad omnes

eruditorum Patronos id nominis transierit, quorum ex magnificentia atque ope scientiarum fata pendere viderantur.

Dulce decus meum.] *Decus* ex nobilitate; *dulce*, ex familiaritate viri principis. Huc pertinet quod ait Persius, Sat. i. v. 116.

Omne vasfer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, &c.

3. *Sunt quos, &c.*] Alii gymniciis exercitationibus impensè student, alii agriculturæ, alii navigationi, et mercaturæ, alii militiæ, alii venationi, etc.

Curriculo.] Pro cursu, vel ipso curru, vel etiam loco in quo decurritur, accipitur ista vox.

Pulverem Olympicum collegisse juvat.] Decurrendo stadium, sive Romæ, in Circo, vel in Campo etiam Martio; sive apud Græciam in Ludis illis solemnibus, qui totius orbis frequentia celebrantur, in quibus pentathlon, sive quinquertium, id est, quintuplex certamen: Jaculatio, disci jactus, stadii cursus, saltus, palæstra: sive mavis, Cursus, Pugilatus, Discus, Cestus, Lucta. Stadium longum erat pedes sexcentos. Victores, Olympicæ vocabantur, coronabantur, laudabantur; vacatione munerum curæ ac tutelæ, perpetuâque immunitate donabantur; adèò ut Olympionicen esse cense-retur aliquid majus quàm Romæ de hostibus triumphus. Quatuor apud Græcos ejusmodi celebres Ludi erant, Olympici, Pythii, Isthmii, Nemeæi. Anni quidam, ut Pythii; quinquen-nales Olympici et Isthmii; Nemeæi tertio quo-que anno fiebant; plerique dies quinque du-rabant. Ab Olympicis Ludis nuncupatæ sunt Olympiades, ea spatia seu intervalla duas in-ter Ludorum celebrationes comprehensa. In-stitutos fama est Ludos Olympicos anno 4400, ab Hercule Cretensi quidem, in honore Pe-lopis, juxta flumen Alpheum, ad delubrum Jov-is in Achaiâ, juxta Pisam et Elidem, in Cam-po cui Olympia nomen. Victoribus oleagina dabatur corona. Vide Virgil. Georgic. iii. 5.

conspergi pulvere Olympico, et quos meta non tacta rotis calidis, ac illustris victoria extollit ad Deos orbis moderatores. Hunc, si conventus Romanorum inconstantium certatim evehit ad maximas dignitates; illum, si, congressit in suum granarium quicquid colligitur ex areis Libyæ;	Collegisse juvat: metaque fervidis Evitata rotis, palmaque nobilis Terrarum Dominos evehit ad Deos. Hunc, si mobilium turba Quiritium Certat tergeminis tollere honoribus; Illum, si proprio condidit horreo Quidquid de Libycis veritur areis;	[3] 5 [4] [5] 10
---	---	------------------------------

ANNOTATIONES.

18. et seq. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. Cæl. Rhodig. lib. xiii. cap. 17. Pythii Ludi fiebant in honorem Apollinis ob interfectum Pythonem serpentem. Coronabantur lauro victores. Isthmici a Theseo. dicati Neptuno, vel Herculi, vel Melicertæ seu Palæmoni (nam variæ sunt opinionēs) in Isthmo seu in angustiis faucibus Corinthiacis. Victorum corona è pinu erat. Denique Nemæi Ludi celebrabantur vel in gratiam Herculis ob occisum in Nemæâ sylvâ leonem prodigiosæ magnitudinis, apud Cleonas Achaïæ civitatem in Peloponneso; vel, ut alii volunt, propter Archemorum Lycurgi puerum in Nemæâ sylvâ defunctum. Victoribus ex apio corona conficiebatur. In istis omnibus Ludis præter exercitationes corporis, erant et ingenii certamina, videlicet poetarum, victores, heroas et athletas certatim laudantium. Vide Pindarum. Olympicis agona Musicum addidit Nero; qui et in iis non bigis sed decemjugi curru aurigavit victoriamque tulit. Sylla Olympiade 175. athletas et reliqua ex Olympiis certamina Romam traduxit. Alex. ab Alex. antè cit.

4. *Metaque.*] *Meta* lapis est, vel congeries quadam in acumen fastigiata, seu è lato in acutum erecta, circa quam currus, seu bigæ vel quadrigæ, seu etiam in mari naves cursum flecebant. Ovid. *Metamorph.* x. v. 106.

——— *Metas imitata cupressus.*

In Curru Romano metæ primùm lignæ; ab Imperatore Claudio factæ demum auræ sunt. Alex. ab Alex. cit.

Fervidis evitata rotis.] Præcipuus erat labor et summa cautio in curuli certamine, ne in flexu currûs impingeret ad metam, ac diffringeretur. Apud Homer. *Iliad.* λ. Nestor Antilochum filium erudians monet cavendum ut rotæ modiolus summam quidem metam attingisse videatur, sed lapidis tactum vitet, ne vulnerentur equi, currusque dirumpatur. Ergo non abs re in Olympicis nobilissima putabatur ea victoria curulis agonis. Patet ex Herodoto et Pindaro. Porro circa metam currus agitari debebat septies.

Auson. *Epitaph.* 35.

*Prosperè clamosi spatiosa per æquora Circi
Septenas solitus victor obire rias.*

Propert. lib. ii. *Eleg.* 25. v. 25.

*Aut prius infecto deposcit præmia cursu,
Septima quàm metem triverit antè rota.*

Græci duodenum flexum notant. Pindar. *Olymp.* Od. 3. δαδενεχρηματιον τσημα et Pyth. Od. 5. πειδενεχρημα δουδενεχρημα τσημα. Non

prætermittam hic veterem Britannorum in regendis curribus bellicis industriam ac solertiam, ad quam usu quotidiano et exercitatione assuescebant, ut in declivi ac præcipiti loco incitatos equos sustinere, ac brevi moderari et flectere, et per leonem currere, et in iugo insistere, et inde se in currus recipere citò possent. Cæsar de Bell. Gall. lib. iv. cap. 33. meminit et Juvenal. *Sat.* iv. v. 226.

5. *Palmaque.*] Athletis qui Olympia, Pythia, Nemæa, Isthmia, vicissent, Græci tantos honores tribuebant, ut non modò in conventu stantes cum palmâ et coronâ ferrent laudes, sed et cùm reverterentur in suas civitates, quadrigis triumphantes invehereant, atque vectigilibus à Republicâ constitutis totius vitæ spatio fruereant. Hæc Vitruv. lib. 4. Palma verò signum victoriæ passim apud omnes statuitur, ex Plutarcho, propterea quòd ea est ejus natura ligni, ut urgentibus opprimentibusque minime cedat. Unde est illud Alciati Epigramma;

Nititur in pondus palma, et consurgit in altum:

Quoque magis premitur, hoc magis tollit onus.

6. *Terrarum Dominos.*] Ista verba quidam accipiunt de Romanis, qui fuerint victores in Ludis Circensibus, scilicet ob illud Virgilio, *Romanos rerum Dominos*; nonnulli referunt ad vitam et fortunam Olympionicarum beatissimam, quæ et in proverbium abiit. Melius tamen alii ad ipsos *Deos* orbis dominatores.

Evehit ad Deos.] Ad Deorum felicitatem videtur evehere. Hinc et lib. iv. *Od.* 2. v. 18. *Colestes* appellantur Olympionice.

7. *Mobilium.*] Quidam *Nobilium* leg. At illud aptissimum populi epithetum. *Quiritium.*] A Romulo, qui post mortem et apotheosin Quirinus vocatus, Quirites Romani sunt dicti; *Sive quòd hasta Quiris præcis est dicta Sabinis.* Ovid. *Fast.* ii. v. 477.

8. *Tergeminis honoribus.*] Amplissimis, Tribunatu, Questurâ, Ædilitate, Præturâ, Consulatu, Censurâ, Dictaturâ. Alii intelligunt iteratos Magistratus; nonnulli sublato et congeminato plausu in teatro, quales Mæcenati gratulatur Horatius, *Ode* 20. hujus libri.

10. *Libycis.*] Martial. lib. vi. *Epig.* 86.

Possideat Libycas messes, &c. Apud Pindarum *Λιβυα πυροποιεσθαι*, *Libyaticè ferax*; Claudian. de Laudib. *Stilic.* *Spicis insignis Africa* dicitur.

Aræis.] Varro de Ling. Lat. 4. *Ubi frumenta sectaterantur et arescant.* Festus verò ait esse lo-

Gaudentem patrios sindere sarculo
Agros, Attalicis conditionibus
Nunquam dimoveas, ut trabe Cypriâ
Myrtoum pavidus nauta secet mare.

Luctantem Icaris fluctibus Africum
Mercator metuens, otium et oppidi
Laudat rura sui : mox reficit rates
Quassas, indocilis pauperiem pati.

Est qui nec veteris pocula Massici,
Nec partem solido demere de die
Spernit, nunc viridi membra sub arbuto
Stratus, nunc ad aquæ lene caput sacræ.

Multos castra juvant, et lituo tubæ
Permistus sonitus, bellaque matribus
Detestata. Manet sub Jove frigido
Venator, teneræ conjugis immemor :
Seu visa est catulis cerva fidelibus,
ator oblitus delicatæ uxoris moratur sub aëre fringenti sive canes fidi conspexerunt cervam,

gestientem scindere sarculo
rura paterna, nunquam deducas de proposito, etiam promissione opum Attali, ut nauta timidus findat navî
15 Cypriâ undas pelagi Myrtoi.
Mercator timens Africum ventum pugnans cum aquis maris Icaris, commendat quietem, et agros sui pagi, paulo post tamen resarcit naves laceras, paupertatis
20 impatiens. Est alius qui non contemnit cyathos vini Massici veteris, neque detrahare aliquot horas ex die integro, modò jacentes habens artus sub arbuto virenti, modò ad originem placidam fontis sacrati. Multitia placet multus, sonusque buccinæ ac litui mixtus, et bella matribus execranda. Venator
[6] oblitus delicatæ uxoris moratur sub aëre fringenti sive canes fidi conspexerunt cervam,

ANNOTATIONES.

cum vacuum, quasi exaruerit, et non possit quidquam generare. Hinc et aræ vocantur loca in urbe pura, vacua, nullisque ædificiis occupata.

11. *Sarculo.*] Rusticum est instrumentum in modum falcule incurvum, quo segetes noxiis herbis internascentibus leviter scalpendo expurgantur. Gallicè, *Un Sareloir*, Angl. A WEEDING-HOOK.

12. *Attalicis conditionibus.*] Opulentissimis scilicet illis, vel toto Asiæ regno, ubi Attalus, Pergami rex, floruit opibus tantis quidem, ut earum hæredem non alium quàm Populum Romanum judicârit à se instituendum. Hinc et splendida quælibet nominantur Attalica. Propert. lib. ii. Eleg. 13. v. 22.

Nec sit in Attalico mors mea nixa thoro.
De Attalo plura lib. ii. Od. 13. Vide Justin. lib. 36.

13. *Trabe Cypriâ.*] Navi fabricatâ ex optimis lignis, qualia ædificandis navibus aptissima reperiuntur in Cypro Mediterranei maris Insulâ, de quâ postea fusiùs ad Od. 3. v. 1. *Trabs* Isidoro lignum unum quod transversum continet utrumque parietem. Navis trabica, quæ trabibus confecta est. Festus.

14. *Myrtoum.*] Pars Ægæi maris Eubœæ proxima: sic appellatur ex Plinio, ab insulâ parvâ, quæ hodie *Mandria*, olim *Myrtos*. Fabulatores volunt sic appellari à Myrtoo quodam in mare istud præcipitato: vel à muliere Myrtone. Porrò illud præ ceteris mare hic afferri videtur, quia naufragiis infestum, nautis pavorem injiciat, vixque citra periculum navigari queat, ob crebras insulas et scopulos.

15. *Icaris fluctibus.*] Hodie *Mar di Nicaria*, Ægæi pars ad Samum ac Delum Insulas, nomen habuit ab Icaro Dædali filio in illud delapso. Ovid. Fast. 4. v. 283.

Transit et Icarium lapsus ubi perdidit alas Icarus, et vastæ nomina fecit aque.
Africum.] Ventum ab Africa flantem, verna-

culè SOUTH-WEST, inter meridiem et occasum. Virgil. Æn. i. 89.

— *Creberque procellis Africus.*

17. *Laudat rura.*] Mercator rusticam laudat vitam, dum ingruit tempestas; at transacto periculo, negotiationem cogitat statim ut prius, lucro inhians.

19. *Massici.*] In Massico, monte Campaniæ, crescebat optimum vinum, Nominisque et uværum nobilitas perdurat etiamnum. Valdè austerum esse, et stomacho robur dare dicitur. Athen. lib. i. cap. 21.

20. *Partem solido demere de die.*] Ad genio indulgendum, intermissis negotiis ac seriis occupationibus.

21. *Arbuto.*] Gallicè, *Arbusier* Angl. THE STRAWBERRY-TREE.

22. *Sacræ.*] Singulis fontibus præesse Nymphas, et quædam Nunnina, creditum pridem, Hinc illis victimæ et libamina florum ac vini, Vide lib. iii. Od. 13.

23. *Lituo tubæ.*] Lituus minor tuba est et incurvus, insigne augurum, ex Gell. lib. 5. cap. 8. tuba directâ, sic à tubo quem refert appellata, gravi sono pedites excitabat, lituus autem acuto clangore equites. Ovid. Metam. i. v. 93.

Non tuba directi, non æris cornu flexi.
24. *Bellique matribus detestata.*] Per quæ nempè orbantur viris ac filiis.

25. *Manet sub Jove frigido venator.*] Cic. Tusc. ii. n. 40. *Consuetudinis magna ris est: Pernoctant venatores in nive: in montibus uri se patiuntur.*

Sub Jove.] Jovem pro aëre usurpari docet Macrobius. Varro ex Ennio, *Istic est is Jupiter quem Græci vocant Æra, qui ventus est et nubes, imber postea, atque ex imbre frigus, ventus post, fit ær denuo, &c.*

27. *Catulis fidelibus.*] Cic. de Natura Deorum ii. *Cânium tam fida custodia, tamque*

sive aper Marsus fregit retia Seu rupit teretes Marsus aper plagas.
 rotunda. Hederæ verò, merces doctorum hederæ præmia frontium
 collocat inter summos Deos: me gelidum nemus, Diis miscent superis: me
 es: me silva frigida et celeres choreæ Nympharumque leves cum Satyris chori
 cum Satyris segregant à vulgo; si neque Euterpe fistulas Secernunt populo; si neque tibus
 coërcet, neque Polyhymnia Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
 Lesbium refugit tendere barbiton. Lesbium refugit tendere barbiton.
 Quod si me Lyricis Vatibus inseres, Quod si me Lyricis Vatibus inseres,

30

[7]

35

ANNOTATIONES.

amans dominorum adulatio.—*tam incredibilis ad investigandum sagacitas narium, tanta alacritas in venando, quid significat aliud, nisi se ad hominum commoditates esse generatos?* Vide Ælian. lib. xix. cap. 11. de animal. Huc spectat quod sunt quidem venatici canes, qui visu melius quàm olfactu feras consectantur. Gall. *Chasseur à vue*, Angl. *GAZE-HOUNDS*, TRAT REN AT SIGHT. Sunt porò fideles ii, qui à rectâ prædâ non aberrant in adventitiam. Gal. *Qui ne prennent point le change, ou qui se gardent contre le change*, Angl. *STANCH-HOUNDS*.

28. *Teretes plagas.*] Solunt venatori silvas telis ac linteis circumdare, quibus feræ concludantur. *Teretes.*] Tereti fune facta retia.

Marsus aper.] Apud Marsos, Italiæ populum. Sabinis affines silvæ plurimæ, in quibus venatio frequens.

29. *Doctorum hederæ præmia frontium.*] Hederâ coronabantur Poëtæ eximii, quique in certamine ingenii et industriæ victores fuerant; vel quod æternitatem et immortalitatem carminis designet perpetuus ille viror hederæ, quem admodum et lauri: sive quia Poëtæ Baccho perinde ac hedera sacri sunt, ob enthusiasmum, quo Bacchantium more interdum corripuntur, vel potius ob vini ad condenda carmina utilitatem. Unde noster postea asserit non posse diu placere aut vivere carmina, quæ scribuntur aquæ potioribus. Virgil. *Eciog.* vii. v. 25.

Pastores hederâ crescentem ornate Poëtam.

30. *Diis miscent superis.*] Felicitate me similem Diis faciunt, ac perinde beatum, ut qui divinos honores consequuntur.

Nemus.] Quippe quod meditando et conscribendis versibus aptissimum. Nam,

Carmina secessum scribentis et olia quærunt. Hinc et in iis locis constituuntur Nymphæ cum Satyris choros ducentes; id est, profundæ et eruditæ cogitationes doctis viris sese immiscentes et insignantes.

31. *Satyris.*] De his postea lib. ii. Od. 19. Rustica Numina sunt, quorum superna pars corporis humanam effigiem, inferior capriam exhibebat; cæterum rerum omnium cognitionem habere atque hominibus impertire Satyri, Fauni, Silvani existimati sunt. Patet ex Virgilli *Eclogâ* vi. in quâ Silenus de abstrusiori rerum naturâ et origine solerter disserit. Vide Luciani *Dialog.* 26. cui titulus, *Dionysius*. Diodor. Sicul. Plin. lib. vii. cap. 2. Satyri humano capite, sed cornuto calvoque, acutis auribus, depressis naribus, villosa corpore ab antiquis

pinguntur. Plutarchus in Syllæ vitâ refert, per Thessaliam et Macedoniam ad mare descendente Syllâ, non longè Dyrrachiâ vicinâque Appolloniâ, apud Nymphæum, sacrum quandam locum, colle virenti ac rivulis amæno, obdormiscentem Satyrum, qualem Poëtæ Picturesque effingunt, captum fuisse: qui perductus ad Syllam per varios interpretes interrogatus, quis esset, nihil quod intelligi posset respondit; tantùm vocem asperam hinc equino et hirci balatu mixtam edidit. Quo astantes ipseque Syllâ obstupefacti Satyrum dimiserunt. Sanctus autem Hieronymus in vitâ Pauli Eremitæ scribit, temporibus Constantini visum toti Alexandria populo Satyrum: præterea sancto Antonio apud eremum occurrisse homuncionem aduncis naribus, fronte cornibus asperâ, cui extrema corporis in caprarum pedes desinerent; interrogatum verò quis esset, respondisse; Mortalis ego sum, nus ex eremi incolis, quos delusa Gentilitas Faunos, Satyrosque appellat et colit.

32. *Secernunt populo.*] Supra vulgi humilem imperitamque turbam attollunt, ac velut sacrum à profano segregant lib. iii. Od. 1.

Odi profanum vulgus et arceo.

Si neque tibus Euterpe cohibet, &c.] Si modò mihi suam opem non negent Musæ. Tibiæ pridem connectæ ex ossibus crurum, seu tibiarum gruis, cervi, &c. et hinc nomen. Vide Scaliger *poëtic.* lib. i. cap. 20. Porò *Euterpe*, Musarum una, tibiarum inventrix dicitur, nomen autem sortita à cantûs suavitate, et a delectando *eu benè*, et *regreiv, delectare*, Auson. *Eclog.* de Musis.

33. *Polyhymnia.*] Hæc inter musas id muneris obtinet, ut multos canat hymnos, virorumque insignium laudationibus præsit. Unde nomen ei factum. Ita, inquam, scribit Ovid. *Fast.* v. Herodot. lib. vii. &c. Aliis *Polymneia* à multiplici rerum memoriâ dicitur.

34. *Nec Lesbium refugit tendere barbiton.*] Si mihi concedat facultatem optimi Carminis Lyrici, qualem habuerunt Alcæus et Sappho è Lesbo insulâ oriundi, de quibus postea hujus lib. i. Od. 32. et lib. ii. Od. 13.

Barbiton.] Instrumentum musicum multas habens chordas: Anacreontis inventum facere videtur Horatius, Od. 32. et seq.

35. *Quod si me, &c.*] Si tuum, ô Mæcenas, accedat mihi iudicium, sique me pronunties inter Poetas Lyricos dignum recensere, tum me Diis parem existimabo.

Lyricis.] Apud Græcos novem poëtæ Lyrici

Sublimi feriam sidera vertice.

cælum attingam excelso ca-
pite.

ODE II. AD AUGUSTUM CÆSAREM.

Deos omnes Romanis iratos esse, ob cædem Julii Cæsaris: totamque Imperii spem in Augusto esse.

JAM satis terris nivis, atque diræ
Grandinis misit Pater; et rubente
Dexterâ sacras jaculatus arces,
Terruit urbem:
Terruit gentes, grave ne rediret
Sæculum Pyrrhæ nova monstra questæ;

[8] Jupiter jam in terras im-
misit sat nivis et horrendæ
grandinis: vibransque sul-
mina in sacras arces manu
flammatâ Romæ terrorem
incussit. *Alias* etiam na-
tiones fecit timere, ne redi-
ret triste tempus Pyrrhæ
conquerentis ob prodigia
inauditâ:

ANNOTATIONES.

celebrantur, Pindarus, Alcæus, Sappho, Stesichorus, Ibycus, Bacchylides, Simonides, Alceon, Anacreon. Apud Latinos Horatius princeps ac propè unicus. Huic addit Cæsium Bassum Quintilianus, lib. x. cap. 1.

36. *Sublimi feriam sidera vertice.*] Platoniorum erat sententia; Poëtam infra Deum, et supra hominem esse.

Ode II.—Ode est dicolos tetrastraphos. Tres quique priores versus sunt Sapphici. Constant è trochæo, spondæo, dactylo, et duobus trochæis. Et sic scanduntur:

Jām sã | tis tēr | rīs nivīs | ātquē | diræ.

Quartus est Adonicus, è dactylo et spondæo. Terruit urbem.

1. *Jam satis, &c.*] Optimè Turnebus lib. vi. cap. 8. Prodigia Cæsaris mortem secuta, offensionem Deorum et iram ostendentia atque augurium civilium deinceps bellorum, eventumque portendentia, Horatius commemorat: cum autem solerent prodigia et portenta procurari et expiari, iraque Deorum obsecrationibus placari, utrumque in eâ Ode reperies. Porrò funestum ac dirum ostentum erat, cum ædes sacræ de cælo tangebantur. Cic. de Divinatione. ii.

Nam pater altitonans, stellanti nixus Olympo, Ipse suos quondam tumulos ac templa petivit, Et Capitolinis injecit sedibus ignes.

Nivis atque diræ grandinis.] Postquam à Cassio et Bruto Julius Cæsar in Senatu interfectus est, nivis et grandinis tempestates prodigiosæ aliaque portenta acciderunt. Tiberis quoque exundans urbem ægrosque sœdavit. De quibus fusè Appianus lib. iv. Diod. lib. 47. alii-que. Illa verò prodigia à Diis velut inmissa in ultionem occisi Principis adulatoriè noster alii-que ejus sæculi Poëtæ scripserunt. Augusti gratiam captantes, quæ omnium bellorum initium et causam hinc sumpsit, nihil convenientius ducens, quàm necem avunculi vindicare, tuerique acta. Suet. Octav. cap. 10. Idque pro concione voverat, teste Dione lib. xlv. Idem Sueton. cap. 29. *Extruxit ædem Martis ultoris . . .*

quam bello Philippensi pro ultione paternâ susceptâ voverat.

Nivis.] Igens nivium copia fecit eluvionem Tiberis, adeoque portenti loco habita est. Frustrâ ergo Scaliger Hypercrit. locum hunc Horatii redarguit.

Diræ grandinis.] Quoties erat grando solito major, lapidibus pluisse dicebant veteres, et prodigium censebant, procurabantque. Tit. Liv. pluribus locis.

3. *Sacras jaculatus arces.*] Magna tunc Jovis ira, cum nec sibi sacratis parçit ædibus. Hinc verò portendi rerum mutationem credebant olim teste Dione et aliis. Seneca Quest. natural. l. ii. cap. 41. *Prima, inquit, manubia* (Tuscum est vocabulum et insignificat fulmen; nequid te remoretur, Lector) *monet et placata est, soliusque Jovis arbitrio mittitur. Secundam mittit Jupiter quidem, sed ex concilii sententiâ: nam duodecim advocat Deos; quæ manubia prodest, at non impunè. Tertiam idem mittit, sed adhibitis in consilium Diis quos Superiores vocant: et manubia hæc tertia incendit et vastat, mutatque statum privatum et publicum quem invenit, &c.*

Urbem.] Romam, Antonomasticè: urbium scilicet principem.

6. *Sæculum Pyrrhæ.*] Diluvium simile Deucalionæo. Eluviones fuere plures, testibus Euseb. Hieron. Isidor. et aliis. Una mensium novem sub Ogyge prisco; altera Niliaca unus mensis sub Hercule et Prometheo Ægyptiis: tertia duorum mensium sub Ogyge Attico; quarta mensium trium in Thessaliâ tempore Deucalionis et Pyrrhæ: quinta sub Proteo Ægyptio. Has Poëtæ nonnunquam jungunt confunduntque, imò his tribuunt ea quæ ex sacris codicibus acceptant de universali diluvio, quod describit Moses Genes. cap. 6. et seq. Sic et alii pariter Ethnici. Apollodor. lib. i. *Ubi Jupiter, inquit, æneam prolem tollendam censuit, Deucalion Promethei consilio subrefacit à lignis arcæ, repositisque in eâ rebus ad ritam necessariis, ingressus in eam est cum Pyrrhâ uxore: tum Jupiter, effusis largè imbribus,*

quando Proteus totum ar- Omne cùm Proteus pecus egit altos
 mentum duxit in excelsos
 Visere montes :
 montes; atque piscium ge- Piscium et summâ genus hæsit ulmo,
 nus adhæsit ulmi fastigio:
 Nota quæ sedes fuerat columbis, 10
 qui locus fuerat columbis
 Et superjecto pavidæ natârunt [10]
 cognitus: necnon damæ ti-
 midæ nataverunt in mari
 Æquore damæ.
 superfuso. Aspeximus fla-
 vum Tiberim ire prostrat- Vidimus flavum Tiberim, retortis
 tum monumenta Regis Nu-
 mæ et ædem Vestæ, aquis
 Litore Etrusco violenter undis,
 magno impetu reflexis à ri-
 Ire dejectum monumenta Regis, 15
 pã Tusciam spectante: dum
 Templaque Vestæ :
 hic flavius, Jove indignante,
 nimium indulgens uxori
 Illæ dum se nimium querenti
 se vindicem, ostentat atque Jactat ultorem; vagus et sinistrâ
 Labitur ripã, Jove non probante,
 in lævum litus

ANNOTATIONES.

maximam Græciæ partem cœperunt; ut quic-
 quid mortalium illic foret, interiret, præter ad-
 modum paucos. Plutarchus de animant. com-
 parat. refert columbam, arcã emissam, Deu-
 calioni nunciam tempestatis fuisse cum reimear-
 ret: serenitatis, cùm evolaret.

Pyrrha.] Pyrrha uxor Deucalionis Thessaliæ
 Regis: qui duo tantum fuere superstites ex elu-
 vione; naviculã emergentes in Parnassum, cæ-
 teris montibus aquã submersis. Subinde verò
 consuluerunt Oraculum, quo pacto genus hu-
 manum posset reparari; acceptoque responso
 jactis post tergum lapidibus id præstiterunt.
 Vide Ovid. *Metamorph.* i. Virgil. *Eclog.* vi.
 Juvenal. *Satyr.* i. v. 81. et seq. etc. Thessalica
 illa contigit eluvio annis ferè quindecim ante
 Hebræorum ex Ægypto egressum; ut volunt
 quidam non absurde.

7. *Omne rùm Proteus, &c.*] Proteus custos Pho-
 carum Neptuni, in eo diluvio, inquit Poëta, gre-
 gem suum, seu vitulos marinos deduxit in altos
 montes, qui prius vel in aquis vel in ripã dun-
 taxat degebant. Sunt enim *αρχαίοι*, Phocæ.

9. *Piscium et summâ genus hæsit ulmo, &c.*] Fluctibus terræ superfusis, pisces arborum
 summo cacumini, supremisque fruticibus ad-
 hærebant.

10. *Nota quæ sedes fuerat columbis.*] At *vix*
hoc persuadeas rerum naturæ consultis, inquit
 Scaliger. Quasi vero benè palumbes non hic
 intelligi queant, quas in arboribus constat nidifi-
 care. Quid porrò quod scribit Suetonius,
 Octav. cap. 94. Cæsare sylvam cædente, arbo-
 rem palmæ in omen victoriæ servari jussam,
 è quã soboles enata paucis diebus sic adolevit,
 ut non modò æquipararet matrem, sed et ob-
 tegeret, *freqventareurque columbarum nidis.*

13. *Flavum Tiberim.*] Seu ex eluvione turbi-
 dum ut sit; seu quod, ut scribit Virg. *Æn.* vii. 31.
Vorticibus rapidis, et multâ flavus arenâ.

Retortis litore Etrusco violenter undis.] Re-
 troactis Romam versus aquis, repulsisque ab
 ostio maris Tyrreni sive Etrusci, in quod in-
 fluit; quã exundatione vastitatem urbi visus
 minari Tiberis. Huc pertinet quod refert Dio
 lib. 45. flumina quædam in Italiã contrarias in
 partes fluxisse, Augusti temporibus: piscesque

innumerabiles è mari in continentem ejectos
 per ostia Tiberis.

15. *Monumenta Regis.*] Numæ Pompilii, se-
 cundi Romanorum Regis, Palatium, quod et Cu-
 ria Pompiliiana et Regia vocabatur. Intelligunt
 alii cætera Numæ opera seu monumenta
 publica.

16. *Templaque Vestæ.*] Ex Dionys. Halic. lib.
 ii. Tempa duo Romæ habebat Vesta, alterum
 à Romulo, alterum à Numa Pompilio condi-
 tum, medio spatio Capitolium inter et Palati-
 um, unis mœnibus utroque colle incluso.

Templa.] Abusivè pro æde quæ non erat au-
 gusta, sive augurio consecrata, at augustum
 erat illius atrium.

Vestæ.] Ejus ædes erat rotunda, quod terra,
 quæ rotunda est, Vesta dicta fuit, quippe quæ
 rebus omnibus vestitur: vel quia vi suã stat.
 Alii aliter. Vide Cic. de Nat. Deor. i.

17. *Illæ.*] Matri Romuli, suæ uxori, con-
 querenti de nece Julii Cæsaris sibi consanguinei.
 Illa jussu Amulii in Tiberim, ut volunt quidam,
 præcipitata, huic proinde fluvio nupta fertur:
 ab eoque indulgentius æquo vindicatur.

18. *Sinistra labitur ripa.*] Majorem ergo
 urbis partem, quæ ad sinistram est, forum scilicet
 Romanum, atque Aventini Palatinique col-
 lium imam regionem exundans vastat Tiberis.

19. *Jove non probante.*] *Si omnia fato fiant,*
cur non probat Jupiter? aut si Jupiter non probat,
cur adversus fatum Tiberis ruit? sive vult
Cæsaris ultor esse, quid igitur Romæ pulcher-
rimum et religiosissimum quæque demolitur, cùm
Romam ipsam Cæsaris nepotibus promiserint
fata? sic magna lis Horatio mota à Jul. Scali-
gero. Nunquid verò nostrum crit viros inter
tantos tantas componere rixas? At cavillati-
onem agnosce, lector, ne dicam sycophantiam
vilitigatorem. Probat Jupiter sanè vindicari
nefarium cædem Principis et Pontificis. Oy.
Fast. iii. 705.

At quicumque nefas ausi, prohibente Deorum
Numine, polluerant pontificale caput.

At non probat quod uxori Illæ obsequentior
 fluvius ultra modum evagetur, atque dejectum
 sacra profanaque sine ullo discrimine. Nec ab-
 surdè alii scribunt, Jovi Diisque non placere

Uxorius amnis.

Audiet cives acuisse ferrum,
Quo graves Persæ melius perirent;
Audiet pugnas, vitio parentum

Rara Juventus.

Quem vocet Divûm populus ruentis
Imperî rebus? prece quâ fatigent
Virgines sanctæ minùs audientem

Carmina Vestam?

Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter? tandem venias, precamur,
Nube candentes humeros amictus

Augur Apollo.

Sive tu mavis Erycina ridens,
Quam jocus circumvolat, et Cupido:
Sive neglectum genus, et nepotes

Respicis, Auctor,

Heu nimis longo satiate ludo!

20 errat exundans. Juvenes pauci culpâ parentum audient *aliquando* Romanos strinxisse gladios, quibus justè magis confoderentur Persæ graves; discentquæ bella *civilia*. Quem Deorum populus invocet larenti Republicâ? Quibus votis instabant Virgines sacratæ apud Vestam obsecrationes minime suscipientem? Cui Jupiter dabit munus eluendi crimen? &

25 Phæbe fatidice obsecramus 31 *ul succurras, albos humeros nube velatos habens: seu vis potius adesse, ô blanda Venus, circa quam joci et amores volitant: seu abjectam prolem atque posteros respicis, O Mars Romanæ gentis parens, eheu bello nimis diuturno satiate!*

35

35

ANNOTATIONES.

quod Tiberis moliatur Cæsaris ultionem, quam Augusto fata reservabant.

20. *Uxorius.*] Uxori plus æquo deditus et indulgens. Virgil. Æneid. iv. v. 226.

—*Pulchramque uxorius urbem Extruis*—

21. *Audiet cives, &c.*] Quasi vaticinatur Horatius peracta jam bella civilia, quibus Italia fœdata, et mutuis vulneribus cives absumpti, juvenusque imminuta ac propè exhausta fuerat.

22. *Graves Persæ.*] Parthi, ut ad calcem hujus Odes annotabo, intelligendi; *Graves*, seu ob armorum pondus, seu quod Romanis diu graves incubuere, vel propter unam cladem Crassianam, de quâ postea dicam amplius, tum alibi, tum præcipuè lib. iv. Od. 15.

23. *Vitio parentum.*] Per ambitionem, cupiditatem, iram, in semet gladios stringentium, quibus hostes erant petendi.

27. *Virgines sanctæ.*] Vestales ignis æterni custodes, Vestæ perpetuâ virginitate et summo cultu addictæ, hincque ad placandum ejus numen potentiores. Cicero de Legibus ii. *Virgines Vestales in urbe custodiunt ignem foci publici sempiternum.* Et ibid. *Vesta, quasi focus urbis ei colende Virgines præsent, &c.* Vide A. Gellium, lib. i. cap. 12. ubi inter alia bene multa, hæc scribit: *Vestalem Virginem minorem annis sex, majorem quam annos decem natam, capi fas non esse; patrimonium et matrimonium esse oportere: neque linguâ debili, sensuve aurium diminutam aliave quaris corporis labe insignitam, nec quæ ipsa, aut ejus pater emancipatus sit, aut cujus parentes servitutem emancperint, vel in sordidis negotiis diversentur, &c.*

Minus audientem.] Præ irâ graviore ac ferè impiacabili, tum ob effusum impiè sanguinem sibi cognatum, ut jam antè dixi, tum ob sacrilegam percussorum audaciam, quæ summum Sa-

cerdotem violarant, absque ullâ numinum reverentiâ. Ovid. Fast. iii. ita v. 700. *Vesta loquitur:*

—*Meus fuit ille sacerdos.*

Sacrilegæ telis me petiere manus.

30. *Venus, præcatur.*] Invocat præcipuè Apollinem, qui et Trojanis pridem, et post Romanis semper impensè favit.

31. *Nube candentes humeros amictus.*] Missis aliorum interpretationibus, hunc locum optimè intelligas cum iis qui putant alluisse Horatium ad id quod commemorat anno cædem Julii Cæsaris consecuto; Solem caligine obvelatum semper fuisse, quasi in scelis admitti executionem. Plutarch. in Cæsare, Dio. lib. xlv. Plin. lib. ii. cap. 30. *Prodigiousus, inquit, Solis defectus, occiso Dictatore Cæsare, totius penè anni pallore continuo.* Virg. Georg. i. v. 466.

Sol etiam extincto miserata Cæsare Romam, Cùm caput obscurâ nitidum ferrugine textit, Impiaque æternam timuerunt sæcula noctem.

32. *Augur Apollo.*] Quippe qui divinationibus præesse credebatur.

33. *Erycina.*] Post Apollinem, Veneris opem implorat: quæ mater Æneæ, à cujus filio Iulo Cæsar Julius. Venus porrò in Eryce Siciliæ monte sanum habebat, unde Erycina dicta. Romam postea translata in ædem ipsi sub hac appellatione consecratam extra portam Collinam. Nec omittendum quòd Venus Cæsaris dicta sit genetrix; et ab eo dicatâ etiam Æde, singulari cultu honorata; in castris denique ejus tessera fuit *Genetrix Venus*; sicut in Syllæ *Apollo*, in Antonii *Lar Deus*, in Pompeii Junioris *Pietas*, in Majoris *Hercules invictus*.

35. *Sive neglectum.*] At Martem denique convertitur, patrem scilicet Romuli Romanæque aded gentis auctorem.

37. *Longo satiate ludo.*] Tot bellis civilibus, quæ sunt ludus Martis. *Clamor bellicus in pugna conflictu. Galeæ lavæ.*] Ardentes sci-

qui gaudes vociferationibus et galeis politis, atque aspectu Mauri peditis erga sævum adversarium feroci.	Quem juvat clamor, galeæque læves, Acer et Mauri peditis cruentum Vultus in hostem.	40
Sive immutatâ specie adolescentem exhibes in terrâ, tu alatus filius benignæ Maiaë, sinens te dici vindicem Julii Cæsaris: tardè remigres in Cælum; diuque maneas cum populo Romano, neque celerior ventus rapiat te nostris criminibus infensum: Ama potius hic ingentes triumphos, et appellationem parentis auctorisque; neque patiaris, O Cæsar, te imperante, Medos impunè in equis vagari.	Sive mutatâ juvenem figurâ Ales in terris imitaris, almæ Filius Maiaë, patiens vocari Cæsaris ultor: Serus in cælum redeas, diuque Lætus intersis Populo Quirini; Neve te nostris vitiiis iniquum Ocyor aura Tollat: hîc magnos potiùs triumphos, Hic ames dici pater, atque princeps: Neu sinas Medos equitare inultos, Te duce, Cæsar.	[13] 45 50 [14]

ANNOTATIONES.

licet bello sæpius contractantur et poliuntur.

39. *Acer et Mauri peditis cruentum vultus in hostem.*] Truculentus erat Maurorum vultus. Respiciunt hic aliqui ad historiam: grave nempe bellum Jubæ Mauritaniae regis adversus Jul. Cæsarem: de quo Sueton. cap. 66. *Fama hostilium copiarum suos perterritos . . . confirmabat . . . cum expectatio adventus Jubæ terribilis esset, &c.*] Non malè quidam censent reponendum hic, *Marsi peditis*. Isti enim optimi Italiae et Romani exercitus milites potiùs videntur fuisse commendandi, quàm hostes et alieni.

41. *Sive mutatâ, &c.*] Augustus, quod valdè ingeniosus Mercurius audiebat.

Juvenem imitaris.] Vulgaris erat opinio et fama, Mercurium Julii Cæsaris vindicem fuisse assumptâ juvenili figurâ Augusti, qui natus erat annos tantum novemdecim quando Cæsar interfectus est.

43. *Maiaë.*] Mater hæc Mercurii erat.

44. *Cæsaris ultor.*] Sueton. Octav. cap. 10. et 29. antea cit. Ovid. Fast. iii. 707. Cæsaris interfectores tale nefas ausi, inquit, *Morte jacent meritâ. Testes estote Philippi: Et quorum sparsis ossibus albet humus.*

Hocopus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt Cæsaris, ulcisci justa per arma patrem.

45. *Serus in cælum redeas.*] Sic multos annos Augusto exoptat, ejusque præsentiam opemque Populo Romano necessariam atque amabilem asserit Poëta. Vide Sueton. Octav. cap. 56.

49. *Magnos triumphos.*] Sueton. Octav. cap. 25. *Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum, continuo triduo omnes. Bis orans ingressus urbem est, post Philippense, et rursus post Siculum bellum.*

50. *Hic ames dici pater.*] Ex Sueton. Octav. cap. 58. nullo magis honore lætatus est Augustus, quàm cum ab universis maximoque consensu *Pater patriæ* consalutatus est. Id enim cognomen affèrenti, mandantibus cunctis, Valerio Messalâ, lachrymans ita respondit: *Compos factus votorum meorum, P. C. quid aliud habeo Deos immortales precari, quàm ut hunc consensum vestrum ad ultimum vitæ finem mihi perferre liceat?*

Atque princeps.] Corn. Tacit. Ann. lib. i. cap. 1. *Lepidi atque Antonii arma in Augustum cessere: qui cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub Imperium accepit.* Et Dio. lib. 53. ita scribit: *Princeps Senatûs dictus est sexto Consulatu; eo more, qui, integro etiamnum Populi in Rep. statu, receptus erat.*

51. *Medos.*] A Medis ad Persas, et ab his ad Parthos tandem orientis imperium transiit. Hinc promiscuè tria vocabula ista usurpantur sæpius ab Horatio.

Inultos.] Tunc populis istis inferre bellum meditabatur Augustus. Vide Od. 19. hujus libri.

Equitare.] Equitatu suo Romanis insultare. Vel quodd urbana etiam negotia equitando Parthi obirent. Strabone teste.

ODE III.

Navi quâ Virgilius Athenas vehebatur, precatur incolunitatem: deinde in hominum temeritatem invehitur.

SIC te Diva potens Cypri,
Sic fratres Helenæ, lucida sidera,
Ventorumque regat pater,
Obstrictis aliis, præter Iapyga,
Navis, quæ tibi creditum
Debes Virgilium, finibus Atticis
Reddas incolumem, precor;
Et serves animæ dimidium meæ.

- [15] Ita te *salvâ* ducant Cypri Domina, et Helenæ fratres, astra fulgentia, et pater
[16] rens ventorum, conclusis reliquis, excepto Japyge; O navis, quæ debes Virgilium tibi commissum, oro ut *eum* sospitem applices ad littus Atheniense, ac tuearis *partem* dimidiam animæ *meæ*.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus Choriambicus trimeter, constans è spondæo, choriambo et pyrrhichio. Ita scanditur:

Sic tē | Divā pōtēns | Cypri |

Alter quisque versus est Choriambicus Asclepiadens tetrameter, constans è spondæo, duobus choriambis et pyrrhichio:

Sic frā | trēs Hēlēnā | lūcīdā si | dērā.

1. *Sic te Diva, &c.*] Venustatis et elegantiarum plena est hæc Ode: voces habet et sententias multas et perinde graves, exempla insignia, oratoriam tractationem egregiam. Denique hic triumphat Herofeus ille spiritus, quem in Poëtâ nostro laudat Quintilianus, ut Lyricorum ferè unum legi dignum existimet.

Sic.] Particula est adjuvantis et voventis. Sic te Dii ventique integram servent, precor, inquit, ut tu sospitem deferas Virgilium, ô navis. Ille navigationem instituebat Athenas jam quinquagenario major, ut divino Æncidos operi coronidem imponeret.

Diva potens Cypri.] Venus, quæ præcipuos habebat honores apud Cyprum, insulam maris Mediterranei, Ciliciam inter et Syrian. Variis illa dominis subinde paruit: à Turcis denique est occupata, et erepta Venetis anno 1570. Cur autem invocatur Venus, ut faveat naviganti? An quod, ut opinatur Marcellius ejus numen in puppi appictum, et navis insigne erat et tutela? An quod Veneris stella navigantibus utilis? An quod fabulantur è maris spumâ procreatam in mare jus et imperium obtinere. Virgil. Æncid. 5. v. 800. Neptunus ita Venerem alloquitur,

Fas omne est, Cytheræa, meis te fidere regnis, Unde genus ducis.

Ovid. Epist. xvi. v. 23.

Illâ (Venus) dedit faciles auras, ventosque secundos,

In mare; nec mirum, jus habet orta mari.

2. *Fratres Helenæ.*] Castor et Pollux. Leda Tyndari Laconicæ regis uxor, ut aiunt, ova duo peperit, è quorum altero prodierunt Pollux et Helena immortales è Jove nati, ex altero Castor et Clytæmnestra mortales è Tyndaro. Hinc illi Tyndaridæ vocantur à Latinis quidem, à Græcis verò Jovis filii, Δίασπουγες. Porro quod à piratis ac prædonibus mare, dum viverent, li-

berassent, à Neptuno dicuntur adepti esse potestatem naufragis opitulandi. Hinc *σπάρτες* dicti; et hinc *lucida sidera*: in astris nimirum recensentur Castor et Pollux: eorumque stellæ cum simul apparent, salutare: cum solitariae, graves et noxiæ creduntur. Arnobius ignès seu fulgores marinos vocat. Vide Plin. lib. ii. cap. 37. Hygin. lib. ii. etc. et infrâ Od. 12. hujus libri Annotat.

3. *Ventorum pater.*] Jovem intelligit Marcellius, quia veteribus Physicis Jupiter est aër agitato et fluens, adeoque id quod ventum appellamus. Alii melius exponunt de Æolo, qui ventorum rex et pater dictus, quod ventorum astrorumque rationem apprime calluerit. Is regnavit Iliacis temporibus apud insulas Æolias, quæ et Vulcaniæ, Italiam inter et Siciliam positæ. Plin. lib. iii. cap. 8. et 9.

4. *Obstrictis aliis.*] Cæteri venti minimè propitii retineantur, unus omittatur Iapyx Virgilio commodus in fines Atticos properanti. Alludit Horatius ad utrem Ulyssi ab Æolo donatum, in quo venti erant inclusi, præter Zephyrum navigationi ejus utilem. Quidam, lægunt *obstructis*, sed malè. Homer. modo cit. Odys. x. *κατέσσωσι ligarit.* Virgil. Æn. i. inclusos carcere ventos pariter canit.

Iapyga.] Ventus ille ex Apuliæ finibus proficiscitur, adversus Eurum fiat, ideum propemodum atque Caurus, in Greciam proinde ex Italiâ solventibus planè utilis. Vide Gell. lib. ii. cap. 22.

6. *Virgilium.*] Huic cum Poëta nostro familiaritas maxima, ut mirum non abs re videatur, quod nullam fecerit usquam mentionem Lyricorum Principis Heroicorum ille Princeps.

Finibus Atticis.] Attica regio Helladis in angulo Orientali et Australi; ubi longè præclarissima et nominatissima civitas caput extollit. *Athenæ omnium doctrinarum inventrices.* Cic. i. de Orat.

8. *Animæ dimidium meæ.*] S. Aug. Confess. lib. 4. cap. 6. *Bene*, inquit, *de amico suo dixit quidam*, dimidium animæ meæ: *Nam ego sensi animam meam et animam illius unam fuisse animam in duobus corporibus: et ideò mihi horrore erat vita, quia nolebam dimidius vivere*, etc. altero scilicet mortuo. Vide Pers. Sat. v. v. 22. et infrâ lib. ii. Od. 17.

Is profectò circa cor habebat lignum tresque æris laminas, qui primus maris ævo credidit navem frangi facilem, neque metuit Africum violentum cum Boreâ pugnantem, neque Hyadas noxias, neque furem Austri; quo nullus est dominator in Adriatico mari potentior, sive concitare sive placare fluctus velit. Quod mortis genus formidavit, qui sine lacrymis aspexit pisces monstruosos nautes, ac mare intumescens, et Acrocerauuias rupes naufragiis famosas?	11
Illi robur et æs triplex	
Circa pectus erat, qui fragilem truci	10
Commisit pelago ratein	[17]
Primus; nec timuit præcipitem Africum	
Decertantem Aquilonibus,	
Nec tristes Hyadas, nec rabiem Noti;	
Quo non arbiter Adriæ	15
Major, tollere seu ponere vult freta.	
Quem mortis timuit gradum,	
Qui siccis oculis monstra natantia,	[18]
Qui vidit mare turgidum, et	
Infames scopulos Acrocerauuia?	20

ANNOTATIONES.

9. *Illi robur et æs triplex, &c.*] Is habebat cor ligno quovis et ære durius. Ζαλευσααζγίω. Theocrit. Idyll. 13. huic ferrea pectus erat, qui primus ausus est mari se credere, atque ut canit Juvenalis Sat. xii. v. 57.

—*Ventis animam committe, dolato*

Confusus ligno, digitis à morte rmetus

Quatuor aut septem, si sit latissima tæda.

Sophocles in Antigone ait multa quidem cerni stupenda, at nihil magis quàm quòd homo fluctus tumidos naviculâ tamen subire non formidat. Vide Plin. Prœm. lib. xix.

Robur.] Pro quâlibet re darioi usurpatur. Virgil. Æneid. vii.

—*Æternaque ferri*

Robora—

12. *Primus.*] Tiphys Bœotius, inquit, à Pallade edoctus, navem primus fabricavit, quæ Argo dicta est; eaque Colchicam expeditionem est aggressus Jason. Vide Plin. lib. vii. cap. 56. Constat tamen ante illud tempus fuisse navigatum. Testis Herodotus de Phœnicibus et Græcis. Ex Athen. lib. xv. cap. 13. Janus navigia primus reperit. Ex Thucyd. et Libanio primi Corinthii naues concinnârunt.

Africum.] Meridionalem ventum, Aquilonibus præiude collectantem. De eo jam Od. i.

14. *Tristes Hyadas.*] Ab usiv pluerè dictæ sunt quòd pluvias ferrent ex stellæ septem in fronte Tauri collocatæ: Latinis Suculæ vocantur. Cic. ii. de Nat. Deor.

Rabiem Noti.] A meridie flat Notus, nebulosus et humidus, et hinc nomen: nam Græcè νοτις humor dicitur. Vide Gell. jam cit. lib. ii. cap. 22.

15. *Quo non arbiter Adriæ major.*] Ratio patet ex rerum situ et naturâ, lib. iii. Od. 3. *Dux iniqui et turbidus Adriæ.* Atque hypercritice Jul. Scaliger, *Austrum*, inquit, præter cæteros ventos summum habere imperium in mare Adriaticum scribit Horatius: quod esse falsum intelligit quisquis sciet. *Adriaticum rectè excurre in Vulturnum, ejus impetu etiam crescit Ionio subinfecto Adriaticum. Boreæ quoque subjectum est qui ex alto spirat. . . . Auster autem ex devexiore parte flens Apennino frangitur; quamobrem non subruit, sed radit, &c.* At Parthenius ex Petro Medina Hispano, qui rei nauticæ et ventorum rationem luculenter investigavit,

egregriè Poëtam nostrum tuetur et vindicat: *Austrum*, inquit, *Arbitrum Adriæ rectè ait Horatius.* Nam etsi non omninò in Notum excurrat Adriaticum mare, ut scribit Scaliger, nihilominus ita se habet, ut non minus ab Austro quàm a Vulturno possit concitari. Enimverò principales quinque venti duas quartas habet (ita loquuntur Nautæ et ventorum periti) ergo Vulturni quartæ duæ sunt, una ad Subsolanum, altera ad Austrum respicit. Porrò hujusmodi venti principales et integri octo referuntur; intra quos alii sunt quos medios vocant, *Non profectò quòd minori spiritu ac vehementiâ ferantur quàm illi, sed quæ in eorum medio describuntur.* Itaque tam vehementes esse quartas quàm principales, perspicuum sit. Hæc ille.

Adriæ.] *Adria* seu *Adriaticum* mare, hodie sinus Venetus inter Italiam, Græciam, Illyricumque longè porrigitur ad Septentrionem.

17. *Quem mortis timuit gradum.*] Quidam tres gradus mortis eferunt, fatum, genituram, casum: alii mortis accessus intelligunt; certè parùm ad rem. Nostra videatur interpretatio verior quo simplicior. Varia naufragorum mortis genera, si lubet, accipe, fluctibus submergi, a piscibus devorari, ad rupes allidi, vel in scopulos insulamve desertam ejici, ibique omni ope destitutum contabescere et mori. Præterea contingit aliquando navigantes tempestate ingruenti dispelli ad barbaras oras, ubi vel ab Anthropophagis dilaniantur, vel Idolis mactantur: quo quidem fati genere tantum non absumpti sunt Orestes et Pylades apud Tauricam regionem. Vide Eurip. Iphigen. in Tauris: item nostras annotat. lib. iii. Od. 4. v. 33. ad eas voces: *Britannos hospitibus feros.* Adde et aliud, navi etiam integræ, periculum moriendi vel siti vel fame resstantibus et contrariis diu ventis, nimium in navigatione longiori: sive cum aqua dulcis jam rara ad dimensum distribuitur siticulosis: sive cum deficientibus omnibus cibariis, navigationum unas vel aliorum conspiratione vel sorte assumitur jugulandus, urgente scilicet extremâ necessitate, alimento cæteris futurus. Quod nec cogitari potest absque horrore.

18. *Monstra natantia.*] Cete grandia et immania. Juvenal. Sat. 14. v. 283. *Oceani monstra.*

20. *Acrocerauuia.*] Excelsi in Epiro montes,

Nequicquam Deus absceidit
 Prudens Oceano dissociabili
 Terras : si tamen impiæ
 Non tangenda rates transiliunt vada.
 Audax omnia perpeti
 Gens humana ruit per vetitum nefas.
 Audax Iapeti genus
 Ignem fraude malâ gentibus intulit.
 Post ignem æthereâ domo
 Subductum, macies, et nova febrium
 Terris incubuit cohors ;
 Semotique priûs tarda necessitas
 Lethi corripuit gradum.
 Expertus vacuum Dædalus aëra,
 Pennis non homini datis.
 Perrupit Acheronta Hercules labor.
 Nil mortalibus arduum est.
 Cælum ipsum petimus stultitiâ : neque
 Per nostrum patimur scelus
 Iracunda Jovem ponere fulmina.

Frustrâ Deus providus ter-
 ram segregavit à mari dis-
 jungendo: si naves sce-
 leratâ transeunt nihilomi-
 nus vada minimè tentanda.
 25 Mortalium genus quidlibet
 aggredi non veretur, fertur-
 que ad facinora prohibita.
 Temerarius Iapeti filius, po-
 pulis advexit ignem furto
 improbo. Post ignem cælo
 [19] subreptum terras invasit
 30 macies et frequentia morbo-
 rum insolita; atque sera ne-
 cessitas mortis antea dilata
 passum acceleravit. Dæda-
 lus per inanem aërem vol-
 are tentavit alii homini non
 concessis. Vis Herculis si-
 bi patefecit aditum ad Infe-
 ros. Nihil est hominibus in-
 tentatum. Cælum ipsum af-
 fectamus per dementia. Et
 nostris criminibus non
 sinimus Jovem iratum di-
 mittere fulmina.
 40

ANNOTATIONES.

quòd crebro fulmine percutiantur eorum fasti-
 gia, sic dicti, à *καταιγος* fulmen et *αργον* sum-
 mum. Hic designat Horatius Acroceranium
 Promontorium Iono mari imminens, vulgò,
Capo della Chimera, aliis *Capo della Lingua*.
 In Epiro situm est, non procul Albanæ
 finibus.

21. *Nequicquam Deus absceidit*, &c.] Voluit
 Deus pericula maris arcere ab hominibus; ipsi
 verò illis se ultrò committunt. Benè Poëta
 Græcus ait; *Quanto est dulcior mater quam*
noverca, tantò esse terram mari optabiliorem.
 Bias autem sapienter dicebat; *Nec vivis nec*
mortuis accenseri navigantes debere.

25. *Omnia perpeti.*] Quilibet agendo pa-
 tiendoque moliri, ut nihil grave aut arduum
 videatur.

27. *Iapeti genus.*] Prometheus, de quo pos-
 tea Ode 16. et lib. ii. Ode 13. Scribit Theo-
 phrastus, idcirco dici Prometheus hominibus
 dedisse ignem Cælo dereptum, qui Philoso-
 phiam ac lumen vitæ intellectualis, quæ divina
 est, mortalibus inexit. Ex Cic. Tus. 5. et
 aliis, Prometheus Caucasò affixus fingitur,
 quòd ex eo monte altissimo siderum naturam
 ac motum studiosè contempleretur: ibique cæ-
 lestium cognitioni sedulo incumberet. Et quòd
 exinde fulminum rationem perscrutatus homi-
 nibus indicâsset, fabulati sunt ignem cælestem
 ab eo surreptum ac in terras delatum. Deni-
 que vultur seu aquila cor illius vellicans, op-
 timè significat anxietatem animi naturæ ar-
 cana rimantis et non sine labore investi-
 gantis. Eccles. 1. *In multâ sapientiâ mul-*

ta indignatio labor et afflictio spi-
ritûs: et qui addit scientiam, addit et labo-
rem.

29. *Post ignem æthred*, &c.] Animadvertite
 expressum fabulis Adæ peccatum, peccatique
 stipendia, mortem, morbos, molestias, etc. ex
 Hesiodo, cum ignem furatus esset Prometheus
 ad animandas statuas e luto à se fictas, iratus
 Jupiter Pandoram in terras misit, quæ apertâ
 pyxide mala omnia disfundit.

32. *Tarda necessitas.*] Melioribus seculis vita
 erat homini diuturnior. S. Cyprian. Ep. 11. S.
 August. lib. ii. de Civ. cap. 14. Porrò ex sa-
 cris codicibus noverant Ethnici productionem
 ac longiorem fuisse vitam primis hominibus.
 Plin. Præm. lib. xiv. *Quando voluptas vivere*
cæpit, vita ipsa desit.

34. *Dædalus.*] Is faber Atheniensis peritis-
 simus erat et perquam ingeniosus, multa qui-
 dem invenit: navi primus dicitur vela, malum,
 antennas imposuisse. Pausanias in Bœoticis,
 Plin. lib. vii. cap. 56. jam cit. Inde fabulati
 sunt Dædalum pennis sibi cerâ compactis avo-
 lârse Minotâ regna fugientem, de quo Virg.
 Æncid. vi. v. 14. Ov. Metam. viii. Diodor. Sic.
 lib. v. cap. 13. &c.

36. *Perrupit Acheronta Hercules labor.*] Is
 inferorum fluvius pro ipsis inferis non rarò
 ponitur synecd. De Hercule, ejusque labori-
 bus, alibi nos; cit. verò Diodor. fusè, lib. v.
 cap. 2. &c.

38. *Cælum ipsum petimus.*] Sic Phaëton; de
 quo lib. iv. Od. 11. Sic Gigantes, de quibus
 lib. ii. Od. 12. et 19. lib. iii. Od. 4. &c.

ODE IV. AD L. SEXTIUM.

Veris descriptio : vitæ brevitæ : carpentæ voluptates.

Aspera hyems relaxatur jucunda vicissitudine veris ac Zephyri : et machinæ deducunt in mare naves siccas : Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni ; jamque nec greges amant stabula, nec agricolæ focum : neque prata albescunt pruinis candidis. Nunc Venus Cytherea Choreas agit ad Lunam super lucentem ; Charites que cum Nymphis pulsant terram modò hoc, modò illo pede, dum Vulcanus fervens accendit fornaces operosas Cyclopum.

SOLVITUR acris hyems gratâ vice veris et [20]
Trahuntque siccas machinæ carinas : [Favoni ;
Ac neque jam stabulis gaudet pecus, aut arator igni ;
Nec prata canis albicant pruinis. 4
Jam Cytherea choros ducit Venus, imminente Lunâ :
Junctæque Nymphis Gratia decentes [21]
Alterno terram quatunt pede ; dum graves Cyclo-
Vulcanus ardens urit officinas. [pum

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, unica verò sui generis. Primus quisque versus est Dactylicus Archilochius heptameter. Quatuor primi pedes sunt vel dactyli, vel spondæi : tres ultimi sunt trochæi. Sic

Solvitur acris hyems gratâ vice veris et Favoni
vóni]

Secundus quisque versus est Archilochius constans è penthemimeri Iambicâ. Primus pes Spondæus vel Iambus : secundus semper Iambus cum syllabâ : tres postea sequuntur Trochæi ; sic,

Trahuntque siccas machinæ carinas

Nonnulli tricolor faciunt Odem hanc, et sic distinguunt rursus :

*Solvitur acris hyems gratâ vice
Veris et Favoni :*

Trahuntque siccas, &c.

1. *Solvitur, &c.*] Terra, quæ prius hyeme et frigore constricta fuerat, jam resolvitur et aperitur grato reditu vernæ tempestatis : in quâ et areolæ florum explicant sese ; et mare gelu antè præclusum, jam adiri et navigari potest. Veris descriptionem, si lubet, pete Lector, e Virgil. Georg. ii. v. 324. et seq.

Favoni.] Favonius, à forendo vel favendo dictus, idem qui Zephyrus, qui ventus flare incipit initio veris. Vid. lib. iii. Od. 1. Annot. ad vocem, Zephyris.

2. *Trahuntque siccas, &c.*] Jam machinis ad mare subducuntur naves quæ per hyemem in sicco positæ fuerant, extra aquam, in navibus. *Machinæ*, instrumenta quibus gravioris quæque moles facilius moventur. Nonnius Marcel. palangas vocat, et sic describit : *Palangæ*, inquit, dicuntur fustes teretes, qui navibus subjiciuntur quando attrahuntur ad pelagum ; vel cum ad littora subducuntur.

3. *Cytherca.*] Cythera hodie Cerigo insula maris Ægæi ad oram Peloponnesi. In eâ templum Veneris antiquissimum. Inde *Cytherea* cognomen.

Choros ducit Venus, imminente Lunâ.] Novilunii lætitiæ et sacra hic plures notari videntur, sicut lib. iii. Od. 19. v. 9. At alii Calendas Aprilis Veneri sacras intelligunt, qui men-

sis ab aperiendo dictus convenit iis quæ initio hujus Odes afferuntur. Alii Calendas Martias accipiunt, sive matronalia, de quibus Ovid. Fast. iii. Nam quamquam matronarum erat iste festus, inquit Marcilius, et nihil pertinebat ad viros austeros quidem et negotiosos, verum lætus erat hilarioribus hic quoque nepotulis Veneris, ut Flacco et similibus, paratis semper cantillare partem lætitiæ inter Veneres illas, et gaudentibus spectare Nympharum choreas ac mulierum cœtus et choros.

Imminente Lunâ.] Incipientem Lunam intelligunt interpretes modò citati : nobis verò magis placent alii, qui Lunam proveciorem ac desuper lucentem explicant, adeoque nolunt ipsas hic accipi Calendas vel Martii, vel Aprilis.

6. *Junctæque Nymphis Gratia, &c.*] Cum Veneri tripudiant et saltant Nymphæ, Gratiaque tres, Aglaia, Euphrosyne, Thalia : Sannazar :

Tum manibus simul implicitis per gramina fesserent choreus : alios aliosque reflexus [tas Inter se late repetunt : nunc corpora librant In saltus : nunc molle latus, nunc candida jac Brachia, et alternâ quatunt vestigia plantâ.]

7. *Dum graves Cyclopum, &c.*] Dum Vulcanus in Ætnâ monte Jovi cudit fulmina æstate sequenti vibranda. *Cyclopes* ex Hesiod. Theog. Cælo Terraque nati ; ex aliis, Neptuni ex Amphitrite filii. Vulcano adesse ministri dicuntur et ferrariam exercere : alii aiunt Siciliæ populos fuisse barbaros et prædones. Vide Plin. lib. vii. cap. 2. init. et Virg. Georg. i. v. 471. et Æn. viii. v. 418. et seq. Nomen, à κυκλος circumulus, et ὠψ οculus, quòd unum haberent oculum in fronte instar circuli.

Virgil de Polyphemo, Æn. iii. v. 635.

..... Telo lumen terebramus acuto
Ingens, quod torva solum sub fronte latebat,
Argolici clypei aut Phœbææ lampadis instar.

8. *Vulcanus.*] Is Junone Joveque natus, ob deformitatem dejectus est ab iis in insulam Lemnum, et claudus è casu factus ; ubi officinam instituit ferrariam, quam tamen alii collocant in Ætnâ monte apud Siciliam : alii in Hicrâ quæ una est è Vulcani insulis.

Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto, Nunc juvat caput unguentis
 Aut flore, terræ quem ferunt solutæ. 10 delibutum coronare vel
 Nunc et in umbrosis Fauno deæ et immolare lucis, myrto virenti, vel flore
 Seu poscat agnam, sive malit hœdum, quem producit tellus aperta. Nunc etiam convenit
 Pallida mors æquo pulsat pede pauperum taber- [22] Fauno sacrificare in lucis
 Regumque turrets. O beate Sexti, [nas, sive hœdum. Mors pallens
 Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longam. æquali pede ferit egenorum
 Jam te premet nox, fabulæque Manes, 16 casas atque regum palatia.
 Et domus exilis Plutonia : quò simul meâris, O fortunate Sexti, breve
 Nec regna vini sortiære talis, spatium vitæ prohibet nos
 Nec tenerum Lycidam mirabere, quo calet juvenus, 20 incipere spem diurnam.
 Nunc omnis, et mox virgines tepebunt. Statim urgebunt te tenebræ,
 et Inferi celebratissimi, et Plutonis domus levis, ad
 quam ubi deveneris, neque

talorum jactu eliges regem convivii, neque admiraberis Lycidam delicatulum, cujus amore
 ardent jam cuncti juvenes, et paulò post puellæ ferverent.

ANNOTATIONES.

9. Nunc decet aut viridi, &c.] De myrto, deque coronarum et unguentorum usu in conviviiis apud veteres celebri, plura dicam postea. Vide ultimam Oden hujus libri.

11. Fauno.] Huic ruris Deo sacrificabatur Idibus Februarii ex Ovid. Fast. ii. Nimirum placabatur initio veris, ut propitiuss esset gregibus, qui tum foras incipiunt pabulatum educi. De illo Dionysius Halicarn. lib. i. Cic. de Naturâ Deor. ii. Vide et lib. iii. Od. 18. v. 1. Annot.

12. Seu poscat agnam.] Legunt alii, agnas, &c. et magis Latinitati et elegantie congruum volunt. Certè nodus in scirpo.

13. Pallida mors æquo, &c.] Claudian. Omnia mors æqual.

14. O beate Sexti.] Lucius Sextius, vel Sestius, ille est qui tam fidelem Bruto etiam profugato amicitiam servavit, ut et probaretur ab Augusto, et Consul post ipsum fuerit substitutus cum Cn. Calpurnio Pisone, ann. U. C. 730. Vide Dion. lib. xliii. Sigon. etc.

15. Vitæ summa brevis, &c.] Non debemus mortales vitam sperare diurnam.

16. Nox.] Mors, tenebrosique Inferi. Infra Od. 28. Omnes una manet nox.

Fabulæque manes.] Infernales dicti per antiphrasin Manes, id est, boni Dii; sæpius usurpantur pro ipsis inferis, de quibus multa fabulantur et jactantur. Vide Epod. 5. v. 94.

17. Domus exilis.] Plutonis domum, angustam ob frequentiam animarum eò descendentiũ, nonnulli interpretantur. Sed meliùs alii referunt ad exilitatem umbrarum sive animarum oculos fugientium. Homer.

— Νεκρῶν ἀμειννα κἀγνα.
 Capita mortuorum levia et exanida.
 Virg. Æneid. vi. v. 260.

Domos Ditis vacuas et inania regna.

Quò simul meâris.] Cùm illuc perveneris, jam non licebit luxuriari, indulgere genio, convivii celebrare, &c.

18. Nec regna vini sortiære talis.] In conviviiis eligebant veteres regem, seu bibendi magistrum, cui parebant convivæ omnes: eaque electio fiebat sorte et talorum jactu. De eo nos amplius lib. ii. Od. 7. 25. ad ea verba. Quem Venus arbitrum dicet bibendi? Meminit Plautus Asinar. Scen. 14. Curcul. Scen. 6. Stich. Scen. 12. Cic. in Verrem. 5. Iste Prætor severus ac diligens, qui populi Romani legibus nunquam parvisset, iis legibus quæ in poculis ponebantur, obtemperabat: Plutarchus in Apophthegm. refert Agesilaum in computatione, magistrum convivii, sorte creatum, requirenti pocillatori, quantum cuique ministraret vini, respondisse: Si multum vini adest, quantum quisque petierit: si parum, ex æquo omnibus. Cornel. Tacit. Annal. 13. festis Saturno diebus, inter alia æqualium ludicra regnum lusu sortientium, evenerat ea sors Neroni. Hic itaque convivii præfectus et rex dictus est. Arrian. in Epicteto, in Saturnalibus sortitione factâ, Rex ita jubet: Tu bibito, tu infundito, tu abito, tu venito.

Talis.] De talis ac tesseris jam disserui ad Pers. Sat. iii. vers. 48. et 49. dicam et aliquid ad lib. ii. Od. 7. v. 25. De his accuratè Meursius.

19. Tenerum Lycidam.] Formosum puerum quem deperibat Sestius.

20. Tepebunt.] Mistâ quorundam interpretatione subtiliori, sic explico: puellæ mox inardescunt amore Lycidæ pueri, cum adleverit.

ODE V. AD PYRRHAM.

Miseros esse amatores Pyrrhæ: se ex ejus illecebris velut è naufragio enatâsse.

Quis adolescens exilis, de- **QUIS** multâ gracilis te puer in rosâ [23]
 libutus unguentis suaveo- **Perfusus** liquidis urget odoribus
 lentibus, te amplectitur, ô **Grato**, Pyrrha, sub antro?
 Pyrrha, multas inter rosas **Cui flavam** religas comam,
 sub jucundâ specu? Cujus **Simplex** munditiis? Heu, quoties fidem, 5
 gratiâ flavos crines nodo **Mutatosque** Deos flebit, et aspera
 colligis, ornatu simplex? **Nigris** æquora ventis
 Eheu, quoties deplorabat **Emirabitur** insolens,
violatam à te fidem, Deos **Qui nunc** te fruitur credulus aureâ, [24]
 que inconstantes, et non **Qui semper** vacuum, semper amabilem 10
 assuetus stupebit mare sæ- **Sperat**, nescius auræ
 vum atris procellis, qui te **Fallacis!** Miseri quibus
 nunc amabili potitur, faci- **Intentata** nites. Me tabulâ sacer
 lile confusus te fore semper **Votivâ** paries indicat uvida
 vacantem, semper gratam, **Suspendisse** potenti 15
 ignorans ventos instabiles? **Vestimenta** maris Deo.
 O infortunati, quibus haud **Numinis**
 expertis, fulges! murus sa- **mari** dominantis.

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est tricolos tetrastrophos. Priores duo versus Asclepiadei sunt, ut in Ode primâ, *Mæcenas atavis edite regibus.*

Tertius quisque Pherecratius heroicus trimeter, è spondeo, dactylo, spondeo: sic;

Grâtô | Pÿrrhâ sÿb | ântrô |

Quartus est Glyconius, qualis est iste Odes præcedentis,

Sic te Diva potens Cypri.

1. *Quis nullâ, &c.*] Merum nectar esse hanc Oden, agnoscit Scaliger Hypercrit.

Gracilis.] Tenuior non obesus. Gallicè *de belle taille.* Angl. SLENDER-WAISTED. Terent. Eunuch. Act. ii. Scen. 2. *Haud similis virgo est virginum nostrarum, quas matres student demissis humeris esse, rincto corpore, ut graciles fient. Si qua est habitior paulò, pugilem esse aiunt, deducunt cibum. Tametsi bona est natura, reddunt curaturâ junceus.*

3. *Pyrrha.*] Meretrix formosa. *Sub antro.*] Sub fornice.

4. *Cui flavam religas, &c.*] Ex more puellarum Lacænarum. Vide lib. ii. Od. 11. in fine.

5. *Simplex munditiis.*] Vestes non habens nimis exquisitas aut magnificas: sine mundo muliebri. Terent. Phorm. i. 2. 54. *Virgo pulchra, et quo magis diceret, nihil aderat adjumenti ad pulchritudinem. . . . Vestitus turpis, &c.*

6. *Mutatosque Deos.*] Venerem, Cupidinem, antea faventes, postmodum verò contrarios.

Aspera nigris æquora, &c.] Allegoriam adverte perpulchram. Plaut. Asin. i. 2. 8.

Mulier mare acerrimum. Sicut in mari ventus, ita sæpe amantis animus derepentè mutatur.

8. *Emirabitur.*] Vocem hanc reprehendit graviter Scaliger, levi profectò ratione.

Insolens.] Insuetus. Cicer. de Orat. i. *Ea requiruntur à me quorum sum insolens et ignarus.* Cæsar. Bell. Civ. lib. ii. cap. 36. *Erat in oppido, multitudo insolens belli, diuturnitate otii.*

9. *Auræ.*] Pretiosâ velut aurum, charâ, optabili.

10. *Semper vacuum.*] Alios amatores non habentem.

11. *Nescius auræ fallacis.*] Nondum sciens quàm crebra sint amantium perjuria. Virg. Æneid. 4. v. 570.

— *Varium et mutabile semper Fœmina.*

12. *Miseri quibus, &c.*] Eheu quàm sunt infelices ii qui te amant, neque uorunt quàm sis futura paulò post æcerba et immitis!

13. *Me tabulâ sacer, &c.*] Ego quidem tali è naufragio evasi nec impunè. Pyrrham deperii ego quoque; sævam expertus, post multa mala tantum non perii.

Tabulâ sacer, &c.] Solebant naufragi pro servatâ vitâ gratias referre Diis, imprimisque Neptuno: unde et in ædibus sacris appendebant tabellam: in quâ depictum erat suum naufragium: item vestimenta in quibus enatârunt. Virg. Æneid. xii. v. 769.

Votas suspendere vestes.

Juvenal. Sat. xii. v. 27.

Votivâ testantur fana tabellâ.

ODE VI. AD AGRIPPAM.

Bellicas ejus laudes à Vario scribi oportere : se esse convivis tantum et amoribus canendis aptum.

SCRIBERIS Vario fortis, et hostium
Victor, Mæonii carminis alite,
Quam rem cunque ferox navibus, aut equis
Miles, te duce, gesserit.

Nos, Agrippa, neque hæc dicere, nec gravem
Peleidæ stomachum, cedere nescii,

[25] Varius, Homerici cantus
alite, te dicit strennum,
[26] victorem hostium, et quic-
quid milites, te imperante,
fortiter egerunt navibus aut
equis. Nos, ô Agrippa, nec
ista scribere, neque acrem
iram Achillis cedere nes-
cientis,

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos tetrastrophos. Tres
primi versus Asclepiadei, qualis iste,

Mæneas alaris edite regibus.

Quartus quisque versus est Glyconius, ut
Sic te Diva potens Cyprî.

1. *Scriberis Vario, &c.]* Res à te in bello
præclare gestas describat summus quisque, Poëta;
non ego, tenuis. Observa, lector, quemad-
modum se Horatius eximit à triviali laudan-
tium consuetudine, qui se belle fecisse existi-
mant, cum per singula laudum capita diligen-
ter, ne dicam insulte, icrint.

Vario.] L. Varius Poëta, non è vulgo, scrip-
sit Augusti Panegyricum, Tragedias, et alia
quædam: Thyestem ejus cuiuslibet Græcorum
posse comparari affirmat Quintil. l. x. Ad nos
pervenerunt pauca tantum fragmenta. Ma-
crobius l. vi. c. 1. Virgilium è Vario nonnulla
imitatum ostendit: hosque illius refert versus
de Morte.

*Vendidit hic Latium populis, agrosque Quiri-
Eripuit: fixit leges pretio, atque reficit.* [tum

Item,
Incubet et Tyriis, atque ex solido libat auro.

Item,
*Quem non ille sinit lentæ moderator habenæ
Quousque ire velit; sed angusto prius ore coër-
cens,*

Insullare docet campis fugitque morando.

Item. c. 2.

*Ceu canis umbrosam lustrans Gortynia vallem
Si veteris potuit cerræ comprehendere lustra;
Sæviti in absentem, et circum restigia lustrans,
Æthera per nitidum terues seclatur odores.
Non amnes illam medii, non ardua iardant;
Perdita nec serâ meminuit decidere nocti.*

Nonnulli ex Servio perperam scribant hunc
esse Varium, cujus meminuit Virgilius Ecl. ix.
verum hallucinantur. Illic enim legere oportet,
sicut est paulo ante: *Vare, tuum nomen.*

Fortis, et hostium Victor.] Vell. Patere. lib.
ii. *M. Agrippa virtute nobilissimus, &c.* Cornel.
Tacit. Annal. i. init. *M. Agrippam ignobilium
loco, bonum militiæ, et victoriæ socium gemi-
natis Consulatus extulit; mox defuncto Mur-
cello generum sumpsit.* Augustus nempe. Sen-
eca. Epist. xciv. *M. Agrippa, vir ingentis ani-
mi, qui solus ex his quos civilia bella claros
potentesque fecerunt, felix in publicum fuit,
dicere solitus erat nullum se huic debere sen-
tentia: Concordiâ parvæ res crescunt, discor-
diâ maxime dilabuntur.*

2. *Mæonii carminis alite.]* Alite, quasi vo-
lucris grandiore, ceu Cyeno, cantum sublimem
pariter et sonorum tollente. Sic Theocrit.
Poëtas vocat *egvidas μουσαν, arts musarum.*
Non moror aliorum interpretationem, *alite,*
pro penna, calamo, stylo *Mæonii carminis.*
Mæonis filius, aut fortasse è Mæoniâ, regione
Asiæ Minoris, urbe Smyrnâ, oriundus erat Ho-
merus, qui heroci carminis Princeps et quasi
Deus. Hinc Mæonium carmen pro Epicæ,
Heroicæ, eximie Poëseos facultate et spiritu,
quibus præditum Varium Horatius indicat.

3. *Navibus, aut equis.]* Seu navali seu ter-
restri prælio, terrâ marique.

Equis.] Nam Gallos Germanosque equita-
tûs robore præstantes debellârât Agrippa. Ap-
pian. lib. v. Beli. Civil. Sext. Pompeium vice-
rat; res præclare gesserat in Hispania, Thra-
cia, Germania; ac secundus Romanorum
transgressus Rhenium fuerat: quare detulit ei
triumphum Augustus Cæsar. Dio. lib. xlviii.
Navibus.] Vell. Patere. cit. lib. ii. *Edifican-
dis navibus, contrahendoque militi ac remigi,
navalibusque assuecundo certaminibus, atque
exercitationibus, præfectus est M. Agrippa, vir-
tutis nobilissimæ, labore, vigiliâ, periculo in-
victus, parendique sed uni scientissimus, aliis
sane imperandi cupidus, et per omnia extra di-
lationes positus, consultisq; facta conjungens.*
Et postea, *Insigne classicæ coronæ, quo Roma-
norum nemo unquam donatus erat, hoc bello
Agrippa singulari virtute meruit.* Meminit et
Virg. Æneid. viii. v. 682.

*Parte aliâ, ventis et Diis Agrippa secundis
Arduus agmen agens: cui belli insigne su-
perbum,*

Tempora navali fulgent rostrata coronâ.
Sucton. Octav. cap. 5. *M. Agrippam in Sicilia
post navalem victoriam ceruleo vexillo dona-
vit: huc et pertinet cujus duplex denarius,
quorum unus hinc Augusti caput præferbat,
illinc Agrippæ cum civicâ et rostratâ coronâ.*
Alter exhibebat unâ parte Agrippæ caput ro-
stratâ coronâ exornatum, in aversâ vero Nep-
tunus Delphinum manu dextrâ gestans effictus
erat.

4. *Te duce.]* Vell. cit. *Navali primo prælio
apud Mylas, ductu Agrippæ pugnalium pros-
perè.* Vide Plin. lib. xvi. cap. 4. Appian. et
Dion. jam cit. Oros. lib. v. cap. 15. &c.

5. *Gravem Peleidæ stomachum, &c.]* Achil-
les Pelei filius, iracundus, acer, inexorabilis,
nihil non armis arrogans, ut ait noster ad Pi-

nec errores maritimos Ulyssis dolosi, neque familiam crudelem Pelopis, parvi, magna non tentamus, dum verecundia, et musa citharæ non bellicosæ præses, *me* prohibet laudes eximii Cæsaris atque tuas imminuere tenuitate ingenii. **Nec cursus duplicis per mare Ulyssæi, Nec sævam Pelopis domum** [27]
Conamur, tenues grandia : dum pudor, Imbellisque lyræ Musa potens vetat 10
Laudes egregii Cæsaris, et tuas Culpâ deterere ingenî.
Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ Dignè scripserit? aut pulvere Troïco Nigrum Merionem? aut ope Palladis Tydiden Superis parem? 15
Nos convivia, nos prælia virginum Sectis in juvenes unguibus acrium, Cantamus vacui; sive quod urimur, Non præter solitum leves. 20
 tes; sive liberi sumus, sive ardemus amore aliquo, more nostro inconstantes.

ODE VII. AD MUNATIUM PLANCIUM.

Aliis aliæ placent regiones : sibi verò præ cæteris Tiburtina. Vino diluendæ sollicitudines.

Alii laudabunt illustrem Rhodum, vel Mitylenen, **LAUDABUNT** alii claram Rhodon, aut Mitylenen, [28]

ANNOTATIONES.

son. nec cedit Græcorum legatis, nec Agamemnoni exercituum summo imperatori ac regum regi: sed nec Diis quidem. Nam et Apollini Hectorem protegenti minas intentat. Hom. Iliad. x.

7. *Cursus per mare.*] Longam illam navigationem Ulyssis. *Duplicis*, subdoli, fallacis, Græcis δ'πλοῦς, *duplex*, aliud nempe dicens, aliud sentiens. Legunt aliqui, *cursus duplices* cum Prisciano l. i. et vii. referuntque ad Ulyssis navigationem per Oceanum, et mare Mediterraneum; vel ad bis decennalem cursum; sed apage. Animadvertite, lector, Homero delatum honorem, cuius est Ilias de Achille, Odyssea de Ulysse.

8. *Sævam Pelopis domum.*] Tot homicidiis funestam. Pelops à Tantalò patre, Atreus et Agamemnon ab Ægistho, Clytemnestra ab Oreste filio cæsi sunt. Adde Thyestis liberos jugulatos ab Atreo, ipsique patri appositos in cibum, quod Sol ne videret, refugisse dicitur. Horatius notare vult hic Thyesten eximie artis Tragœdiam à Vario, ut jam ante dixi, compositam.

9. *Tenues grandia.*] Modestiam Horatius commendat suam.

10. *Imbellisque lyræ.*] Atqui rebus etiam gravioribus idoneos versus lyricos, præsertim Alcæicos, ostendit Pindarus; nosterque ipse pluribus Odis, maxime vero 4. 14. 15. lib. iv, &c. ad Pisones denique sic scribit:

Musa dedit fidibus Divos puerosque Deorum, Referre—

13. *Martem tunicâ, &c.*] Viros militares lorica armatos forti et durâ, instar adamantis:

vel ipsum Martem, quem Homerus æreâ induit oricâ.

14. *Pulvere Troïco nigro.*] In acie acriter dimicantem, et non indecoro pulvere Trojani campi co-opertum et quasi nigrum.

15. *Merionem.*] Quemlibet virtute bellicâ gloriosum, Merionis similem; apud Græcos tam incltyti, ut Marti par jactaretur. Homer. Iliad. xiii.

15. *Ope Palladis Tydiden Superis parem.*] Diomedem Tydei filium, quem suâ Pallas ope semper juvit, Diisque non inferiorem præstitit, ut et Mars et Venus ab eo vulnerati referantur: quin et immortalem fecit, et numero Castorum ascripsit, Iliad. 5. v. 335. 857. Pindar. Nem. Virgil. Æneid. xi. 276.

—*Ferro cælestia corpora demens*

Appellii, et Veneris riolari vulnere dextram.

17. *Nos convivia, &c.*] Nos res ludicras et tenuiora argumenta tractare duntaxat et canere amamus.

Ode VII.—Hæc Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est Hexameter heroticus: quinque primi pedes sunt vel spondei vel dactyli. Alter quisque versus est Dactylicus tetrameter, quatuor ultimos habens pedes versus Hexametri sive Heroici.

1. *Laudabunt alii.*] Elegans est versibus hæc Ode, quam è duabus coaluisse volunt quidam: nimirum novæ Odes initium statuunt ad hæc verba: *Albus ut obscuro, &c.* Veteres codices adstipulantur, præfigentes istis novum hunc titulum; *Cohortatur Plancium ad hilariter vivendum.* Quicquid sit, tota est ad L. Munatium Plancium, cuius patria Tibur, aut qui saltum

Aut Ephesum, bimariseve Corinthi
Mœnia, vel Baccho Thebas, vel Apolline Delphos
Insignes, aut Thessala Tempe.
Sunt quibus unum opus est intactæ Palladis urbem
Carmine perpetuo celebrare, et

[29] vel Ephesum, aut muros
Corinthi inter duo maria
positæ, aut Thebas Baccho,
vel Delphos Apollinæ insig-
nes, vel Tempe Thessalica.

[30] Sunt Poëtæ, quorum unicus
labor est laudare carmine
continuo civitatem Minervæ castæ,

ANNOTATIONES.

villam habebat Tiburi proximam, proindeque ab Horatiano prædio non longè remotam. In priori Odes parte, per comparisonem, Tiburtinæ regionis amœnitatem extollit Poëta; et alterâ Plancum hortatur ut vino curas abstergat: utiturque exemplo viri fortis, Teucri nimirum, qui graviores animi ægritudines vino temperavit. Vide postea Annot. ad vocem *Planee*.

Claram Rhodon.] Rhodus insula Minoris Asiæ, ad Cariæ oram, emporium est nobile. *Clara* certè pridem, tum ob Colossum sive Statuam Solis septuaginta cubitis altam, et inter orbis miracula numeratam: tum propter ingentem signorum numerum, atque operum nobilitatem, ut ait Gell. lib. vii. c. 3. tum qui nunquam tot nubibus cœlum obducitur, quin aliquâ horâ Sol ibi cernatur, quod asserit Plin. lib. ii. cap. 42. Adde urbium pulchritudinem, portuum commoditatem, aëris salubritatem. Strab. lib. xiv. scribit Rhodum ita præstare cæteris, ut nullam possit huic paræm, ædum meliorem commemorare. Vide Diodor. Sicul. lib. vi. cap. 13. nec prætermittendum est, Rhodum mitti solitos Romanos juvenes, discendæ facultatis oratorie gratiâ. Eò Tullius ipse adit, quem lege ad Attic. lib. ii. Epist. 1. et in Bruto, n. 51. ubi sic loquitur: *Hinc Asiaticæ oratores non contemnendi quidem, nec celeritate nec copid; sed parum pressi et nimis redundantes. Rhodii sanctiores et Atticiorum similiore.* Anno salutis reparatæ 1300, Equites Hierosolymitani eam invaserunt, indeque Rhodii appellati; servârunt ad ann. 1522, quo à Turcis pulsî Melitam concessere, et exinde Melitenses cognominati.

Mitylenen.] Hæc urbs Lesbi insulæ, cui et eadem appellatio, viz. *Metelin*. A Cicerone commendatur. Agrar. ii. *Et naturâ, et situ, et descriptione ædificiorum, et pulchritudine in primis nobilis Mitylene; agri jucundi et fertiles, &c.* Vide et Strab. lib. xiii. et Vitruv. lib. i. cap. 6. ubi scribit eam urbem; *Eleganter et magnificè ædificatam, sed non prudenter positam. In eâ quippe, dum flat auster, incolæ ægrotant; dum Caucasus, tussunt; cum septentrione, in salubritatem restituntur.* Adde ei regioni claritatem è natalibus Pittaci, (qui unus è septem Græciæ sapientibus.) Alcæi Poëtæ, aliorumque illustrium hominum.

2. *Ephesum.*] Asiæ Mineris ista civitas in Ionia sita est ad littus maris Ægæi et sinûs Ionii, versûs ostia Caystri fluminis: portum habet valde commodum, arcemque munitissimam. In eâ celebratum est Concilium generale tertium anno Salutis reparatæ 431, sub Celestino Papa, adversus errores Nestorii hæresiarchæ. Olim elaruit Ephesinæ Dianæ templo, toto ore celebri: ab Amazonibus condita etiam fertur.

Bimariseve Corinthi Mœnia.] Corinthus hodie *Coranto*, urbs Peloponnesi, in Isthmo est medio

sita, inter duo maria, Ægæum et Ionium; unde *Binaris* dicitur: æri et figulinâ celebratur: *Totius Græciæ lumen* vocat Cic. pro lege Manil. et Agrar. ii. n. 86. ita scribit: *Posita Corinthus in angustiâ atque in faucibus Græciæ, sic ut terra claustra locorum teneret, et duo maria navigationi diversa parènt conjungeret, cum pertenui discrimine separarentur.* Luxuriæ vero in familiâ laboravit, adeo ut Corinthiari dicerentur qui impudicè viverent. Lippis atque tonsoribus audita Laïs meretrix ibidem famosa, tamque pretiosa, ut Demostheni sui copiam non nisi decem millibus drachmarum vendere vellet; quapropter abstinuit ille, et respondit, *Tanti non emo pœnitere.* Ex illa natum est adagium: *Non licet omnibus adire Corinthum.*

3. *Baccho Thebas.*] Cadmus ædificavit eam urbem in Bœotia, sed nobilitavit maxime Bacchus ibi natus. Apollodor. lib. iii.

Apolline Delphos.] Parnassi jugæ fons Castalius, at præ omnibus oraculum Apollinis, eie-runt Delphos, Solia. Strab. lib. ix. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 2. *Delphi, inquit, orbis umbilicus, commune omnium oraculum. in alto Parnasso, urbe non mœnibus sed abruptis rupibus munitâ, arduo ac difficili ascensu. Templum Apollinis cultu et religione celebratissimum intra urbem non manu extructa, sed nativæ præcipitia, munitere.* Hæc ille. Admirabilem porro Gallorum stragem, Brenno duce, Delphos impie oppugnantium, Apollinemque sese acriter vindicantem, lege apud Justinum lib. xxiv.

4. *Thessala Tempe.*] Horum in Thessaliâ locorum tanta fuit amœnitas, ut si quæ deinceps regio celebraretur, amœna velut Tempe diceretur. Illic Peneus fluvius inter Ossam et Olym-pum decurrebat; colles erant dextra lævaque molliter incurvi, nemorosæ convalles, etc. Vide Solin. Strab. l. ix. Ælian. lib. iii. init. etc. nos iterum postea, Od. 21. et lib. iii. Od. 1.

5. *Sunt quibus unum opus est, &c.*] Sunt Poëtæ qui semper canunt Athenas et olivam Palladi sacras, nihilque nôrunt scribere præter Neptuni ac Minervæ certamen de nomine Athenis inaponendo: hujusque in illum victoriam; cum, Neptuno equum proferente, Pallas oleam, quæ præstantior visa et judicata est, produxisset.

Pallodis urbem.] Athenæ quidem omnis doctrinæ parens: Pallas autem seu Minerva scientiis præesse cognoscitur: non ergo mirum si urbs ista illius veluti propria censetur. Quod si fabulari juvat, vid. Apollodor. lib. iii. Hygin. etc.

6. *Carmine perpetuo.*] Cyclicum carmen doctè Heinsius intelligit, quod perpetuâ serie complectatur laudes Athenarum, etc. De eo dicant in Epist. ad Pison. v. 136. ubi scriptor cyclicus.

Molli, Plance, mero ; seu te fulgentia signis
 Castra tenent, seu densa tenebit
 Tiburis umbra tui. Teucer Salamina patremque
 Cùm fugeret, tamen uda Lyæo
 Tempora populeâ fertur viuisse coronâ :
 Sic tristes affatus amicos :
 Quò nos cumque feret melior fortuna parente,
 Ibumus, ô socii comitesque ;
 Nil desperandum Teucro duce, et auspice Teucro :
 Certus enim promisit Apollo,
 Ambiguam tellure novâ Salamina futuram.
 O fortes, pejoraque passi
 Mecum sæpe viri, nunc vino pellite curas :
 Cras ingens iterabimus æquor.

19 *bibendo vinum suave.* Seu castra splendida signis tenent te, seu densa umbra tui Tiburis tenebit te. Teucer fugiens patrem atque Salamina, dicitur nihilominus caput vino madidum cinxisse coronâ populâ: sic allocutus moerentes amicos: ô socii et comites, pergemus quocumque nos ducet fortuna patre benignior. Nil non sperandam ducta et auspiciis Teuceri. Nam Thæbus veridicus pollicitus est ancipitem fore Salaminem in terrâ novâ. O viri strenui et sepeius deteriora mecum perpassi, jam vino mærorum detergite, cras iterum navigabimus magnam mare:

ANNOTATIONES.

19. *Plance.*] L. Munatius Plancus maximis honoribus functus est, consulatu cum M. Emilio Lepido, Censurâ, etc. Nullâ re autem nobis quidem videatur illustrior, quàm quòd Lugdunum nobilissimum Romanorum in Gallia coloniam conderit, dum Galliâ Comatæ præfectus fuisset: sunt tamen qui eam urbem longè antiquiorem asseverant. Is porro non leves putandos labores exhaustisse in tot civilibus tumultibus, quibus imperium Romanum suo tempore conessum est, atque in tot rerum mutationibus. Ipse nimirum à Senatu primum stetit, deinde ad M. Antonium defecit, postea ad Augustum Cæsarem transfugit. Vell. Paterc. lib. ii. Extant Ciceronis ad Plancum istum, et Planci ad Ciceronem epistolæ peregrantes.

Seu te fulgentia signis, &c.] Sive sis militiæ, sive domi, et in villâ tuâ Tiburtinâ. *Fulgentia castra.* Cornel. Tac. Annal. xiii. *Fulgentibus Aquilis, signisque, et simulacris Deum in modum templi.* Porro signa militaria seu vexilla sunt, aquilæ, dracones, apri, lupi, equi, minotauri, etc. Vide Veget. de Re Milit. lib. ii. cap. 13. et lib. iii. cap. 5. Plin. lib. x. cap. 4.

21. *Tiburis umbra tui.*] Densum notat villæ nemus, quod umbram amœnam prætenderet. Vide postea Od. 18. et lib. ii. Od. 6. v. 5. ibique Annot.

Teucer Salamina, &c.] Exemplo Teuceri fortiter adversa sustinentis, hortatur Plancum ut pariter fortis sit in fortunæ vicissitudine, vinoque ut ille, depellat curas.

Salaminapatremque cum fugeret.] Post expeditionem Trojanam reversus in patriam Teucer à Telamone patre repulsus est, dolente et indignante quòd Ajacem fratrem non reduxisset. Profiscientibus enim mandarat, ne alter sine altero rediret. Atqui Ajax se ipsum interemerat, iratus quòd Achillis arina Ulyssi potius quàm sibi fuisset adjudicata.

Salamina.] Salamis, hodie *Coluri*, urbs et insula maris Ægæi, in sinu Saronico, qui nunc dicitur *Golfo di Egina*, inter Atticam et Peloponnesum. Illic regnavit Telamon, Ajacis et Teuceri pater.

22. *Lyæo.*] Cognomen est Bacchi, à λυα, solvo, quia metu et curis virum liberat. Horat. Epist. 15. lib. i.

— Geterosum et Iene requiro

Quod curas abigat—

Ovid. Art. Am. l. 237.

Vino parant animos—

Tunc dolor, et curæ, rugaque frontis abii.

23. *Tempora populeâ fertur viuisse coronâ.*] Ita se Teucer instruit adversus mæiores. Vinum sumit; populea se coronâ redimit, seu quòd Herculi sacrificet sic ornatus ex more; seu ad significandam animi fortitudinem. Nam hujus symbolum est populus arbor Herculi sacra. Demum ad omnes fortunæ casus socios parat. *Tristes* ob exilium, et quod carendum esset patriâ, quæ semper charissima cuilibet, dulcis atque jucunda, ut ait Cicero in Catil. iv.

25. *Melior fortuna parente.*] Nam patrio solo et paternis Laribus externiuantur, à Telamone patre. At fortuna spondet nobis exulibus offertque novas sedes in alienâ regione. Aiunt profectam à Teucro exulante sententiam hauc: *Ibi patria est omnibus, ubi bene.*

27. *Duce, et auspice Teucro.*] Auctore Teucro, bonis avibus rem gerente, post acceptum felix ab Apollinis oraculo responsum.

28. *Certus enim promisit Apollo, &c.*] Apollo, cujus haud incerta sunt oracula, jussit me Cyprum contendere, ibique novam condere Salaminam; ut deinceps ambiguum sit hoc nomen, cùm duplex erit urbs ejusdem appellationis; altera apud Atticam regionem in quâ nati sumus, è quâ pellimur; altera in Cypro mox à nobis ædificanda, sic satis volentibus. Vide Euripid. Helen. Act. i. Scen. 1.

30. *O fortes, pejoraque passi.*] O viri qui mecum exantlastis ætumnas apud Trojam majores quidem et graviores istis malis, quibus jam conflictamur, forti estote animo; certè meliora propediem omnia experiemini.

32. *Cras ingens iterabimus æquor.*] Hodie epulemur, genio indulgeamus, vino curas abigamus; at cras iterum conscendemus illud idem mare quod nuper enavigavimus, à Troade huc in Græciam remigrantes. Denique nova domicilia, novam patriam quesituri apud Cyprum, priorem cursum relegemus. Vell. Paterc. l. i. c. 1. *Teucer non receptus à patre Telamone, ob segnitiam non vindicata fratris injurie, Cyprum appulsus, cognomen patriæ suæ Salamina constituit.*

ODE VIII. AD LYDIAM.

Sybarim juvenem notat, quòd relictis honestis exercitationibus, meretricio amore se manciparit.

O Lydia, per cuncta Numina te obsecro, fare quamobrem festines amoribus tuis corrumpere Sybarim? quare *Mortium* Campum Soli expositum averse- tur valens tolerare pulve- rem et æstum? quare nec bellicosus equum

LYDIA, dic, per omnes

Te Deos oro, Sybarim cur properas amando

Perdere? cur apricum

Oderit campum, patiens pulveris atque solis?

Cur neque militaris

[34]

[35]

5

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos: at metri singu- laris. De eo sic scribit Attilius eruditus Gram- maticus: *Hoc metrum Horatius ignorando quale esset, laboriosâ observatione, semel om- nino facere conatus est: at in eo tamen parum deciderat erravit. Nam fecit illud asperius uno immutato pede. Quod si scrivisset Choriambi- cum esse, et habere clausulas certas, non in il- lam salebrum incidisset. Nam primum comma ex Choriampo et Bacchio constat.*

Lÿdiâ dic | p̄r om̄nēs.

Secundum colum, quod est longius, tres habet Choriambos, et unum Bacchium, scilicet clau- sulâ gratiâ. Quod metrum Alcæus sic ordina- vit, vir in musicis exercitissimus. At Hora- tius primum Choriambum durissimum fecit, pro Iambo Spondæum infarciendo sic,

Tē Dēōs ō | rō

Error tamen illius habet excusationem, quòd in eâ perseveravit lege, quam ipse sibi aliquo casu fecerat, usque ad ultimam partem non mu- tando.

1. *Lydiâ, dic, &c.]* Lydiâ ironicè com- pellat Horatius, at Sybarim petit, suum, ut videtur, rivalem, sicut et Telephum Ode 13. Expressit autem hac Ode istam sane Terentii sententiam: Eunuch. Act. ii. Scen. 1. v. 19.

Adeoñ hominem immutari ex amore, ut non Cognoscas eundem esse?

Hic igitur Sybaris adolescens, Comici Phæ- driæ instar, totus ex amore meretricis immu- tatus perit. Nec enim, ut ante, laboris cujus- libet patiens, jaculando, equitando, luctando, natando, inter æquales excellit; sed abjectis campestribus armis, et exercitationibus viro dignis, meretricis captus illecebris latet apud Lydiâ, atque iners ac perditus elanguescit.

2. *Sybarim.]* Lydiæ luxu perditum: sic et Sybaritæ deliciis fracti malè audiebant. Sy- baris tamen urbs ad oram Tarentini sinus olim sita, potens adeò primum fuit, ut finiti- mis gentibus quatuor dominaretur: at deinde proverbialiter usurpatum est ejus nomen pro perditissimo luxu, Philostrat. Strabo lib. vi. Athen. lib. ii. Plutarch. Lamprid.

Amando Perdere.] Antiphrasis. Cæterùm ut scribit Virgil. Eclog. iii. 310.

— Quisquis amores

Aut metuel dulces, aut experiet amarus.

Quisquis enim meretricum amoribus se dat, brevi opes absument, vires corporis aninque

perdet, et famam flocci habens ad quodvis malum ruet, omnis decoris immemor. Virgil de Didone Æneam deperente. Æneid. 4. v. 86.

Non cœpte assurgunt turrets, non arma ju- ventus

Exerces; portuste aut propugnacula bello

Tuta parant: pendunt opera interrupta, minaque

Murorum ingentes, æquataque machina celo. Lege Plaut. Mercat. Prolog. et Terent. Eunuch. Act. i. Scen. 1. &c. lib. iii. Od. 12. ibique Annot.

3. *Cur apricum Oderit campum.]* Cur honestis exercitationibus, quas antea frequenta- bat, jam se mollis subducit? *Campum* hunc Gellius, lib. vi. cap. 7. scribit Populo Romano condonatum à Tarritiâ virgine Vestali: at Livius Tarquiniorum primo fuisse affirmat, et his pulsus, Marti consecratum. Vegetius de Re Milit. lib. i. cap. 10. sic habet: *Romani Campum Martium Tiberi vicinum delegerunt, in quo juvenis post exercitium armorum, sudorem pulveremque dilueret, ac lassitudinem cu- jusque ac laborem natando deponeret.* Describit vero Strabo lib. i. his verbis: *Magnam ornamentorum partem Campus Martius continet . . . Etenim admirabilis magnitudo, cum Equitia, id est, Ludos Curules, et alias Equestres pugnas suppeditet; locum tamen multis Pila, Circo, Palæstrâque se exercenti- bus vacuum relinquit . . . solum herbis con- sertum omni tempore anni: collium denique vertices Theatri speciem, et ornatum ad alveum usque fluminis præ se ferentes, spectaculum præbent ita amœnum, ut ægrè et invitùs ab eo discedat.*

4. *Patiens pulveris atque solis, &c.]* Plutar- chus in vitâ Catonis Censoris refert filium ab eo literis institutum, deinde verò edoctum ar- tem corporis exercendi, jaculandi, equitandi, calorem et frigus tolerandi, rapidosque gur- gites ac fluvios tranandi, &c. *Pulveris.* Vide Annot. ad Od. i. v. 3.

5. *Cur neque militaris inter æquales equitat?]* Cur more solito strenuè non de certat equitando cum æqualibus ætate ac studio juventibus? Equitandi studium nobili viro maximè con- venire asserit Plato in Lachete. Plutarchus autem refert, Julio Cæsari equitandi usum adeo facilem à pueritiâ fuisse, ut reflexis in tergum manibus, equina cursu velocissimum concitaret.

Inter æquales equitat? Gallica nec lupatis
 Temperat ora frænis?
 Cur timet flavum Tiberim tangere? cur olivum
 Sanguine viperino
 Cautiùs vitat? neque jam livida gestat armis
 Brachia; sæpe disco,
 Sæpe trans finem jaculo nobilis expedito?
 Quid latet, ut marinæ
 Filium dicunt Thetidis, sub lacrymosa Trojæ
 Funera; ne virilis
 Cultus in cædem, et Lycias proriperet catervas?
 viri habitus pertraheret ipsum ad stragem,

agitat cum paribus? neque frænis lupatis moderatur equorum ora Gallicorum? quare formidat contingere Tiberim luteum? quare oleum diligentius fugit, quàm viperæ cruorem? nec deinceps liventibus lacertis arma portat, frequenter disco, frequenter telo ultra metan projecto illustris? cur se abscondit, quemadmodum aiunt latuisse filium Thetidis marinæ, circa luctuosum Trojæ excidium; ne et contra turmas Lyciorum?

ANNOTATIONES.

6. *Gallica nec lupatis Temperat ora frænis?* Hinc peritum equitandi ostendit Sybarin, qui Gallicos etiam equos domare consuevisset. Nam et hi Romæ in pretio, et feroces fuisse perhibentur, quos lupatis coërceri opus fuerit. Apuleius, *Jumenta Gallicana, quibus generosa soboles perhibet generosam dignitatem.*

Lupatis. Frænis asperioribus instar lupinorum dentium. Hæc etiam lupi dicebantur. Ovid. Trist. iv. 6. 4.

Et placido duros accipit ore lupos.

8. *Cur timet flavum Tiberim tangere?* Cur se ad natationem non exercet, ut ante? hæc enim valdè utilis, et pridem commendabatur. Sic Horatius ille Cocles è ponte sublicio in Tiberim desiliens ad suos armatus tranavit. Sic Julius Cæsar Alexandria circa pontis oppugnationem, cum in mare desiliisset, nando per ducentos passus evasit ad proximam navem, elatâ quidem lavâ manu, ne madererent libelli, quos tenebat; paludamentum verò mordicus trahens, ne spolio potiretur hostis. Suet. Hinc ex eodem Suetonio Augustus nepotes docuit natare. Et Plato iii. de Legibus, probosum ait, si quis natare non didicisset.

Flavum Tiberim. Hic fluvius olim Albula dictus, postea Tiberis ac Tiberinus vocatus est ab hujus nominis rege in eo submerso. Eustath. *Flavum.* Sic Æneid. vii. v. 31.

— *Multâ flavus arend.*

Cur olivum Sanguine viperino cautiùs vitat? Cur nunc luctam fugit Sybaris, et angue pejus odit; adeoque se nequaquam cecomate perungit, ut solent athletæ, quo membra reddat tum robustiora, tum lubrica.

9. *Sanguine viperino.* Quod venenum est præsentissimum, quippe calidissimum, Alberto teste.

10. *Neque jam livida gestat armis brachia.* Cur arma non amplius contractare, portare, vibrare amat? hinc non jam vivent ejus brachia, nec attritu armorum et pondere, nec ictibus. Vide Veget. cit. lib. i. cap. 11.

11. *Sæpe disco, Sæpe trans finem, &c.* Robore brachiorum contendebat seu discum seu jaculum projiciendo. Duplex est autem ea

exercitatio, artis altera, altera virium. In priori collineatur ad certum scopum. In posteriori vincebat qui longissimè contorsisset; et de hæc fit hic mentio. Sic Iliad. ̸. dicitur Ajax discum ejaculatus prævalidâ manu, et omnium metas exsuperâsse. Et Odys. 9. Ulysses discum lapideum ultra metas aliorum longè torquet.

Disco. Ἀπὸ τοῦ δίσκου, jacere. Orbis erat ferreus, æneus, ligneus, plerumque lapideus, qui mediis loro circumnexus in auras totâ vi jaciebatur, à quibusdam circumrotando; ut patet ex cit. Homeri locis. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 21.

12. *Trans finem jaculo nobilis expedito.* Frequenti nobilitatus victoriâ, jaculo scilicet et disco trans aliorum finem, seu signum, Græce σήμα, expeditè projecto.

13. *Ut marinæ Filium dicunt Thetidis, &c.* Achilles neupe mater habitu muliebri inter Lycomedis puellas abscondisse narratur, ne ad bellum Trojanum reperetur, eò quòd in fatis erat, si gloriæ bellicæ operam daret, brevi perirendum. At quia sine eo capi Troja non potuisset; Calchantis responso, Ulysses detexit Achillem, et abduxit eò, quo nôrunt omnes, modo; propositis scilicet armis.

Marinæ. Thetis erat maris Nympha, Nerei filia, Achillis autem mater.

16. *In cædem, et Lycias, &c.* Adversus Trojanas copias atque exercitus. Lycia duplex: altera est Troadis regio, ex Homero et Strabone; altera est Caria finitima. Hujus quidem populi Trojanis auxilium tulerunt. Ab utrâ verò Trojani denominentur Lycii; arbiter esto lector: certe dices, non ab hæc, sed ab illâ. Mecum igitur mirare turbam interpretum, qui fere omnes hactenus contrarium scripsère.

Catervas. Hic Grammatistæ vulgò monent Catervam militum sena millia continere, propriamque Afrorum esse, sicut Phalanx est Macedonum, Legio verò Romanorum. Sed quid ad rem? Ecquid hoc juvat ad Horatii sensum hic expiscandum, ubi omnia in propatulo sunt?

ODE IX. AD THALIARCHUM.

Dum scēvit hyems, voluptati indulgendum.

Cernis, o Thaliarche, quem-
admodum Soracte densis
nivibus album rigescat, ne-
que sylvæ fatiscentes ferre
amplius queant pondus: et
fluvii acri glaciæ hæserint.
Arce vero tu frigus, ligna
copiosè congerens ad ig-
nem, et vinum quatuor an-
norum liberaliter exhibe-
re Sabino. Remitte Diis re-
liqua: qui statim ac dejece-
re ventos, æstuante mari
iuctantes, nec moventur cu-
pressi nec orni vetusta.

VIDES, ut altâ stet nive candidum
Soracte, nec jam sustineant onus
Sylvæ laborantes, geluque
Flumina constiterint acuto?
Dissolve frigus, ligna super foco
Largè reponens, atque benigniùs
Deprome quadrimum Sabinâ,
O Thaliarche, merum diotâ.
Permitte Divis cætera: qui simul
Stravere ventos æquore fervido
Depræliantes; nec cupressi,
Nec veteres agitantur orni.

[38]

5

[39]

10

ANNOTATIONES.

Ode est tricolos tetrastrophos. Duo primi
versus sicut Dactylici, Alcaici, Acatalecti: pes
primus est Spondæus vel Iambus: secundus est
Iambus semper cum cæsura: tertius et quartus
sunt dactyli.

Vidēs | ūt | āl | tā | stēt | nīvē | cāndīdūm.
Tertius est Iambus Archilochius dimeter hyper-
catalectus. Pes primus et tertius est Iam-
bus vel Spondæus: Secundus et quartus sem-
per Iambi cum syllabâ superstitute.

Sylvæ | lābō | rāntēs | gēlū | quē.
Quartus est Dactylicus Alcaicus Acatalecticus,
(vel, ut alii vocant, Pindaricus) è duobus
Dactylis, et totidem Trochæis.

Flūmīnā | cōnstītē | rīnt | ā | cūtō |
1. *Vides, ut altâ, &c.*] Hypotyposis, seu
descriptio accurata hyemis.

2. *Soracte.*] Mons Apollini quondam sacer,
de quo Virgil. Æn. ii. et xi. v. 785.

Sancti custos Soractis Apollo.
Plin. lib. vii. c. 2. *Haud procul urbe Romæ in
Faliscorum agro familiae sunt paucæ, quæ vo-
cantur Hirpi, quæ sacrificio annuo, quod fit ad
montem Soractem Apollini, super ambulam
ligni struem ambulantes, non adveniunt.* Idem
ferè Strabo lib. v. Dictus exinde mons Divi
Sylvestri, quoniam in ejus speluncâ delituit
sanctus ille pontifex cum in Christianos sævi-
ret Maxentius. Hodie *Monte S. Oracte* vo-
catur, ab adjacente oppido, in ditone Ponti-
ficiâ, recentioribus *Mons sancti Oedisti.*

Nec jam sustineant onus Sylvæ laborantes.] Hyperbole, asperitatem frigoris et niviam co-
piam exhibens. Quasi arborum fatiscant et
incurvantur rami sub pondere nivis et glaciæ.

3. *Geluque Flumina constiterint acuto?*] Quæ nempe fluere ex naturâ postulant, hærent
jam, et stant gelu constricta. *Acuto.*] Seu quòd
iriguis vehemens haud secus pungat ac ferri
acies et acumen: seu quòd acutæ sint glaciæ
crustæ.

5. *Dissolve frigus, &c.*] Imitatio versuum

Alcæi, hyeme potandum asserentis, apud
Athen. lib. x. cap. 1.

7. *Sabinâ diotâ.*] Vase in Sabinis fabricari
solito, quod quidem utrinque ansas habet vel-
lut aurículas, *diota διώτην.* Quadrantal dicunt
octo et quadragiuta sextarios capiens. Alii
vas non ita magnum hic intelligunt, sed potius
in quo hauriatur vinum è dollo. Perperam
nonnulli scribunt, *dyota*, quasi *ὄτα δύο ἔχουσα*,
amphora.

8. *Thaliarche.*] Nomen hoc idem sonat quod
symposiarchus, *θαλίαις ἀρχων*, convivio præ-
sidentis.

9. *Permitte Divis cætera.*] Uni vaca volup-
tati, cæterorum verò curam Diis relinque.

Qui simul Stravere ventos, &c.] Hic Stoicum
agit Horatius, alibi verò sæpius Epicureum;
nempe, mortalia hæc et infima Diis esse cura
asserit, potentiamque et providentiam vide-
tur stabilire exemplo isto. Cum primum illi,
inquit, ventos depræliantes retinent, quiescunt;
cùm sedari tempestates volunt, mare statim
pacatur atque subsidit: adcòque tranquilla
sunt omnia, ut nec orni, nec cupressi moveantur.
Sic ergo et curabunt ea quæ ad homi-
nes spectant, adversa quæque et contraria in
melius commutantes.

11. *Cupressi.*] Pro quâlibet arbore hic po-
nuntur, sicut et *orni.* Cato de re rusticâ cap.
42. et 151. de illis abundè. Plin. lib. xvi. cap.
33. *Cupressus sativa morosa, fructu supervacua,
baccis torva, folio amara, odore violenta, ac ne
umbra quidem gratiosa, materie rara, Diti sa-
cra, &c.* Ex Varrone, rogis adhibetur, prop-
ter gravem ustrinæ nidorem: quoniam factorem
cadaveris, dum uritur, odoris sui jucunditate lenit.
Servius ait, Ideo cremandis cadaveribus convenire,
quia præciso capite moritur, et subsecta non renascitur,
quemadmodum è mortuis nihil speratur.

12. *Orni.*] Arbores proceræ et graciles, sil-
vespres fraxini: montes amant, ex Plinio.

Quid sit futurum cras, fuge quærere : et
 Quem sors dierum cunque dabit, lucro
 Appone : nec dulces amores
 Sperne, puer, neque tu choreas ;
 Donec virenti canities abest
 Morosa. Nunc et campus, et aræ,
 Lenesque sub noctem susurri
 Compositâ repetantur horâ.
 Nunc et latentis proditor intimo
 Gratus puellæ risus ab angulo :
 Pignusque dereptum lacertis,
 Aut digito malè pertinaci.

Cave percontari quid cras
 eventurum sit : et quemlibet
 diem fortuna largietur,
 15 quæstui adjice. Neque re-
 rō suaves amores tu juvenis
 contemne, neque choreas,
 [10] dum à te valido procul est
 senectus difficilis. Jam et
 Campus Martium et areas
 20 frequenâ : nec non secretas
 ad noctem conductâ horâ
 confabulationes. Jam quo-
 que revocetur jucundus ado-
 lescentulæ cachinnus ab an-
 gulo secreto absconditam
 indicans : atque pignus de-
 tractum brachiis, vel digito
 parum tenaci.

ODE X. AD MERCURIUM.

MERCURI facunde, nepos Atlantis,

O diserte Mercuri, Atlan-
 [41] tis nepos,

ANNOTATIONES.

13. *Quid sit futurum cras, fuge quærere.*] Sive ex naturæ sibi timentis solitudine, sive ex curiosâ futurorum investigatione per Genethliacos, noli te discruciare. Nam Mathematici plus torquent, quàm juvant : et hoc Deos offendit, qui notitiam hanc sibi reservârunt. Phavorinus apud Gellium, lib. iv. cap. 1. *Aut adversa prædicunt Genethliaci, aut prospera. Si prospera et fallunt, miser fies, frustra expectando. Si adversa et mentiuntur, miser fies, frustra timendo,* &c. Vide Annot. ad Od. 11. seq.

14. *Quem sors dierum cunque,* &c.] Pro lucro habe singulos qui tibi conceduntur vitæ dies : ac velut lucrum lucro appone quotquot jam ante concessis adduntur. Cum enim morti debeamus, ut ait ad Pisones, quot dies vivimus, et quot fors, seu deorum voluntas dat, totidem ei velut eripiuntur, nobis vero quasi lucrum accedunt. Cic. ad Famil. lib. ix. epist.

17. *De lucro jam quadrienniūm virivus.*

quia clam in submissâ voce cum amicâ, quæ blanditias et murmura nuncupat Ovidius.

21. *Nunc et latentis,* &c.] Ludos amatorios Horatius exprimit, in quibus lascivæ puellæ latebras petunt, et se cupiunt tamen intelligi, &c. Virg. Eclog. iii. 64.

*Malo me Galatca petil lasciva puella ;
 Et fugit ad salices, et se cupit ante videri.*
 Maximianus Eleg. i. v. 66.

*Eruit rullus ipsa puella meos.
 Et nunc subridens latebras fugitiva petebat :
 Non tamen effugiens, tota latere volens ;
 Sed magis ex aliquâ cupiebat parte videri ;
 Lætiior hoc multo, quod malè tecta foret.*

23. *Pignusque dereptum,* &c.] Pignus, armilla, chirotheca, annulus, &c. *Dereptum* vel ab amatore, vel à puella. Potest enim intelligi hæc abstulisse quidpiam ab illo, ut redeundi locum det repetituro : vel ab hac ille, ut referendi, atque iterum conveniendi ansam arripiat.

Dereptum.] Malè quidam, *direptum.* Nam diripere est discerpere et lacerare : quod hic non convenit. *Ad diripere* est movere et rapere de loco. Virg. Georg. ii. v. 242.

Colaque prælorum fumosis deripe tectis.
 Æneid. i. v. 211.

Tergora deripiunt costis.
 Cicer. Verr. iv. *Victoriam deripere, et Deam Deæ detrudere conatus es.*

24. *Malè pertinaci.*] Quia simulet retinere velle quod sibi adimi gaudet, maxime, ut repetendi occasio detur, rursumque commes- sandi.

Ode X.—Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Mercuri facunde.*] Hymnum hunc tantū facit Lilius Gyræddus, ut non modò legendum, sed ediscendum censeat. Quædam tamen reprehendit Scaliger suo more. In eo Mercurium celebrat Horatius, ut scribunt aliqui, quoniam ejus ope civilis tumultus pericula evasis- set. Imitatio est Alcæi. Laudatio petitur à

Omne crede diem tibi diluxisse supremum.
 15. *Nec dulces amores Sperne, puer,* &c.] Dum juvenis es, juveniles exercitationes et oblectationes ne omitte ; antequam veniat senectus, quæ his omnibus finem imponit.

18. *Morosa.*] Cic. de Senectute, par. xviii. *Morosi, anxii, iracundi, et difficiles senes sunt. Morositas illi tamen excusationis habet aliquid . . . contemni se putant, despici, illudi. Præterea in fragili corpore odiosa omnis offensio est.* Et paulo post : *Quarta restat ratio, quæ maxime augere ac sollicitam habere nostram ætatem videtur : appropinquo mortis, quæ certè à senectute non potest longè abesse,* &c.

Campus.] Exercitationes juventuti idoneas in Campo Martio celebrari solitas frequenta. De illis vide Annot. ad Od. 8. supra.

Aræ.] Loca vacua ædificiis, adeoque ad exercendos juvenes destinata. *Campus* est ampla terræ planities ; *area* vero est paulo magis angusta. Valla Vitruv. lib. i. cap. 7.

19. *Lenesque sub noctem susurri.*] Collo-

qui hominum novorum a-
grestes mores sermone fini-
xisti doctus, et ritu pulchrae
palaestrae: Te celebrabo
summi Jovis aliorumque
Deorum interpretem, atque
inventorem citharae incur-

Qui feros cultus hominum recentum
Voce formasti catus, et decorae
More palaestrae:
Te canam magni Jovis et Deorum
Nuncium, curvaeque lyrae parentem;

[42]
6

ANNOTATIONES.

quatuor praecipue locis: a genere; versu 1. a rebus inventis; v. 4. 6. 7. a rebus gestis; v. 2. 13. ab officio et auctoritate: v. 5. 17. &c.

Mercuri.] Quasi medicurrius, seu medius currens dictus est, tanquam internuncius Deos inter et homines. Festus à mercibus originem trahit, quia negotiationibus praest Mercurius. Uni Mercurio tribuuntur vulgò quæ plurimum sunt. Tres alii, alii quinque memorant, aut plures etiam Mercurios.

Fuonde.] Est enim eloquentiae Deus, et orationis inventor. Hinc et Lystrenas viso signo per Barnabam et Paulum facto, velut Diis sacrificare voluerunt: atque illum quasi Jovem reveriti sunt, hunc vero sicut Mercurium, quoniam ipse erat dux verbi. Act. Apost. cap. 14.

Nepos Atlantis.] Scilicet natus Maiâ filia Atlantis, qui Mauritaniae rex, et Astrologiae inventor, unde caelos humeris sustinere dictus. S. August. refert tempore quo Moses natus est, floruisse Atlantem Astrologum, Promethei Physici fratrem, maternum autem avum majoris Mercurii, cujus nepos fuerat Mercurius ille Trismegistus.

2. *Qui feros cultus, &c.]* Quod Orpheo in Epist. ad Pisonem versu 391. hoc idem Mercurio tribuit hic; scilicet a victu agresti homines recens terrâ ediros (ut fabulantur) ad cultiorem traduxisse facundia vi, et orationis suavitate. Vid. Cic. i. de Orat. et i. de Invent. *Feros cultus.* S. Aug. de Civit. ait, Feram nullam immatiorem esse homine, si quis affectibus relinquatur.

3. *Voce formasti.]* Nempe orationis inventor pariter et Musices. *Catus]* Vocem hanc Sabinam esse, et acutum significare, auctor est Varro vi. de Ling. Lat. Cic. i. de Legibus: *Prudens et ut ita dicam, catus,* i. de Orat. *Egregiè cordatus homo catus Aelius Sextus.*

Decoræ more palaestrae.] In tribus his vocibus tria carpit Scaliger. Primò scribendum fuisse, *lege*, non *more*, contendit. Sed quæ auctoritas? Deinde sono se rhythmico offendi ait. Verum quot ejusmodi locutiones Tullius ipse non scripsisse modò, sed amasse reperitur? Postea epitheton *decoræ* velut parùm conveniens notat. At enim palastra duplex est: rudis altera et sine arte, quæ solunt se rustici exercere, qualitercumque se agitando ac decertando. Hanc describit Virgil. Georg. ii. 532.

Corporaque agresti nudat praedura palaestra. Altera est artificiosa, et *decora* sanè, quæ pariter corporis singulas format ad decorum, et decentem actionem præceptis et exercitatione fingit. Tullius de Oratore: *Numerus quondam veluti palastram orationi et extrema lineamen-*

ta confert. Et postea: *Ut athletas videmus nihil aut vilando facere, aut pelendo vehementer, in quo non molus hic habeat palastram quandam; ut quicquid in rebus fiat utiliter, ad pugnam, idem ad aspectum etiam fit venustum; sic oratio nec plagam gravem facit, nisi petitio fuerit apta, nec salis recte declinat impetum, nisi etiam cedendo quid deccat intelligit.* Quintil. lib. i. cap. 11. *Palaestricis vacandum censet, quibus gestus molusque formantur. . ne indocile, rusticare manus: ne status indecorus, &c.*

More palaestrae.] Sunt qui intelligunt Mercurium ita recentes homines formasse ad humaniorem cultum, atque artes, ut formari solent in Academia: modo et palastrâ. At aliis videtur Horatius respexisse ad ea quæ à Mercurio traduntur inventa: his autem accensetur palaestra, Græcè *πάλαι*, gymnica exercitatio nimirum seu luctatio, quæ nudi undique exercebantur, valetudinis quidem tuendæ causâ, tum verbò roboris etiam et agilitatis et artis acquirendæ.

5. *Jovis et Deorum Nuncium.]* Hesiod. *ἀθανάτων κρυκτα, πρᾶονεμ ἰμμortalium:* Orpheo. *Διὸς ἀγγελον, Jovis nuncium:* Hom. Hymn. in Mercur. v. 3.

Ἀγγελον ἀθανάτων ἐρευνουον, ὃν τεκε Μαία.
Nuncium immortalium perquam utilem, quem peperit Maia.

Virg. *Æn.* iv. 356.

Interpres Divum Jove missus ab ipso
. celeres mandata per auras
Detulit—

6. *Curvaeque lyrae parentem.]* Mercurii inventum esse Lyram constat, quam tamen Apollini alii tribuunt aliquando, quoniam hanc ei concessit Mercurius, ut infra dicemus ad vocem, *virga*. Sic autem inventa fertur. Post inundationem Nili testudinem reperit mortuam, exesâ etiam tractu temporis carne: nervi autem qui superstites erant tensi, cum digitis essent pulsati, sonum aliquem reddiderunt. Itaque ad ejus similitudinem lyram construxit Mercurius, quæ exinde testudo vocata est. Alii ter paulò alii rem afferunt, aiuntque testudinem vocatam à testâ istius animalis: ut mox fusiùs explicabo.

Lyrae.] Lyram cum citharâ confundunt Grammatici vulgò, ipseque Eustathius, qui ait, *Chelyn citharam dictam esse, quod testudinis testa jugo addita, fidibusque tensa lyram deformavit;* et rursus: *Chelyn, id est, lyram, è testudinis testâ factam.* Quod porro inter illas discrimen, vix statuas: quanquam fuisse non est dubitandum. Diodorus trichordon lyram extitisse auctor est: at Horatius citharam seu testudinem septem nervis tensam et instructam scribit, imitatione Pindar. qui *ἑπτάγλασπον*

Callidum, quicquid placuit jocosu

Condere furto.

Te, boves, olim, nisi reddidisses

Per dolum amotas, puerum minaci

Voce dum terret, viduus pharetrâ

Risit Apollo.

Quin et Atridas, duce te, superbos,

Ilio, dives Priamus, relicto,

Thessalosque ignes, et iniqua Trojæ

Castra sefellit.

[43] *necnon solertem clam surripere joci gratiâ quodcumque libuit. Te puerum quondam cum verbis minacibus Apol*

10 *lo territaret, nisi vacas per fraudem abactas restitueres; risit ipse adverteus se pharetrâ quoque spoliatum. Quinetiam Priamus opulentus Trojâ discedens, ducent*

[44] *te te, latuit arrogantibus*

15 *Atridas, excubiis Thessalorum et castris Trojæ infestis.*

ANNOTATIONES.

φίγυρλα, id est, septenos edentem sonos ait. S. Hieron. scribit, *Citharam effici in modum literæ Δ, cum chordis viginti quatuor, et per digitos variis vocibus, tinnulisque ictibus in diversis modis concitari.* Hoc autem observare licet, dici chelyn seu testudinem et citharam digitis aut pectine pulsari: Seneca *Chelyn plectro verberari*, ait. Lucanus:

Seu chelyn digitis, et eburno verberare pulsas.
At lyra pelli dicebatur. Idem ibidem.

Nec pudeat pepulisse lyram—
Ovid Metamorphos. x. v. 205.

Te lyra pulsa manu, te carmina nostra sonant.

Cruquius ita in hunc locum scribit, ex Idiomatico Italico, Alemannico, Flandrico, Gallico; lyra suum adhuc nomen habet integrum. Ea nimirum est, quâ mendicos vicatim stipendiâ queritare notum est, nam et incurva est, et *ἑλκυστος* formam refert propius intuenti. Cithara vero testudo vocata, formâ testæ ejus animalis, etc.

7. *Callidum, quicquid placuit, &c.*] Clam, ingeniosè, jocosè, furandi magistrum. Duplex nimirum est furti species, seu furandi ars. Una seria, improba, injuriosa, legibus vetita; et de hac non est mentio. At altera est oblectationis, joci, et industriæ ludicræ; in quâ excelsit Mercurius. Hinc et Lycurgus ad accendendos furandi solertiâ Spartanorum animos, impunita esse furta sanxerat. Philostrate. Imagin. lib. i. furia Mercurii jocosâ vocat *ἡδίστη κλοπάς*. Fulgentius ideo negotiatoribus præesse dixit Mercurium, quòd illi vix à furto immunes sint. Alii volunt designari vim orationis, quæ audientium animos captat ac rapit. Huc etiam ab aliis refertur Magiæ ac præstigiæ inventio, quæ tribuitur Mercurio: ars nempe sic astantium oculos præstringendi, ut dolum non advertant coram ipsis perpetratum.

9. *Te, boves, olim, &c.*] Calliditatem Mercurii, et peritiam jocosè furandi probat. Hæc autem est historia, seu fabula: quàm Apollo ob Cyclopes interfectos divinitate aliquandiu privatus esset, atque interim Admeti Thessaliæ regis armenta pasceret, boves aliquot exerrantes et longius progressos abegit Mercurius et occuluit. Ille vero hunc pueri formâ indutum quasi bubulcum furacem aggressus mortem minatur, nisi abacta pecora restituat: ac telum proferre volens, quasi percussurus, vacuum sensit pharetram, vel hanc quoque sibi subrep-

tam. Tum denique Apollo Mercurii subtilem in furando industriam demiratus risum tenere non potuit; *Iracundiam voluptate superante*; ut ait Philostratus. Imagin. lib. i. ubi fabulam hanc egregiè expressit. Vide Homer. Hymn. in Mercur. Ovid. Metamorphos. ii. cap. 11. &c. et Annot. infra ad vocem *virga*.

11. *Viduus pharetrâ.*] Infra lib. ii. Od. 9.
Et solius viduantur ornâ.—
Virgil. Æneid. viii. v. 571.

—*Viduusset civibus urbem.*

Quem in locum Servius laudat Virgilium, tanquam propriè locutum, Horatium vero carpit et vellicat tanquam hic malè scripserit *viduum Apollinem*. Sed O puerilem astutiam!

13. *Quin et Atridas, &c.*] Præclarè et benignè à Mercurio facta jam ostendit. Nimirum ex Homer. Iliad. ult. Mercurius à Jove missus præbet se ducem Priamo Hectoris interfecti corpus redemptum pergenti: eumque per media hostium castra ad Achillem, usque sic deducit, ut nec tentus à quoquam, imò nec visus fuerit.

Atridas.] Agamemnonem et Menelaum Atrei filios, Græci exercitus imperatores.

14. *Dives Priamus.*] Et in hunc locum Scalliger stylum acuit et vibrat. *An dives, inquit, ille qui miserimus, orbis liberis, regno spoliatus, quique adeò mærens potius et inops?* Scilicet non meminerat quod legitur Iliad. ult. copiosa sanè et pretiosa munera ad Achillem delata à Priamo Trojam deserente; atque, ut est ibid. *Infinita donare thalamo in currum exportata ad Hectorem redimendum*: quæ etiam ibi recensentur; *duodecim lænas, totidem tapetas, totidemque pallia eximia item et sagula: auri vero talenta decem; duos insuper tripodas ardentis, lebetes quatuor; poculum denique conspiciuum, quod Thracæ donarant.*

15. *Thessalosque ignes.*] Nocturnas Thessalorum sive Græcorum excubias circa tentorium Achillis collocatas. Synecdoche. Nam et Thessali Græciæ populi, et ipse Achilles Thessalus erat. Homeri Scholiastes ad Iliad. xviii. *nocturnum signum castrense, ignis: diurnum, fumus*, inquit.

Iniqua Trojæ Castra sefellit.] Castra nempe Græcorum Trojæ hostium occultè ingressus, et usque ad tentorium Achillis sic penetravit Priamus, duce Mercurio, ut vigilum nemo senserit, nemo interceperit aut prohibuerit. Quà verò id ratione factum sit explicat Homerus, ubi ait: *Cum ad turres navium et fossam venissent,*

Tu animas bonorum beatis
sedibus collocas; atque aureâ
virgâ catervam exilem
summoves, superis æque
numinibus ac inferis gra-
tiosus.

Tu pijs lætis animas reponis
Sedibus; virgâque levem coërces
Aureâ turbam, superis Deorum
Gratus et imis.

[45]
20

ODE XI. AD LEUCONOEN.

Indulgendum voluptati, omissâ futurorum curâ.

Tu ne cupiveris nôsse
(nec enim licet) quem mihi,
quem tibi, Leuconoë, con-
cesserint Numina terminum
vitæ; neque experiari Chal-
daicos

TU ne quæsieris scire (nefas) quem mihi, quem
tibi
Finem Dii dederint, Leuconoë; nec Babylonios

[46]

ANNOTATIONES.

custodes quidam è cœna laborabant: his verò Mercurius somnum injecit.

17. *Tu pijs lætis, &c.]* Jam præstans Mercurii officium et insignis auctoritas declaratur. Videlicet præcis illis existimatum, animas corporibus excedentes à Mercurio suscipi, atque vel ad campos Elysios seu beatas sedes perducere, vel ad inferos. Unde dispensator ac deductor animarum dictus est ille. Quod munus tamen Plutoni assignat Pindarus Olymp. Od. 9.

18. *Virgâque levem coërces, &c.]* Caduceo domas, regis, deducis animas spiritales corporeæ molis expertes, adeoque levet et agiles: separasque alias ab alijs pro tuâ auctoritate atque ex officio, secundum variam benè vel malefactorum ac meritorum rationem: has quidem ad tartarea supplicia; illas autem ad sedes lætas ac fortunatas. Homer. Odyss. ult. Virg. Æn. iv. 242.

Tum virgâ caput: hæc animas ille evocat Orco Fallentes; alias sub tristia Tartara mittit, Dat somnos, admittitque, et lumina morte resignat.

Coërces.] Hoc referunt aliqui ad eloquentiæ vim, quâ sedantur et coërcentur homines concitati; et inertes è contrario ignavique concitantur.

Virgâ.] Hanc ab Apolline Mercurius accepit, concessâ vicissim lyrâ: postquam enim boves, ut ante dictum, hic furatus esset; ita demum convenerunt eâque lege et conditione venia est data Mercurio, ut Lyræ inventor Apolline diceretur. Huc pertinet quod Homeri Pindarique Schol. aiunt, *λυγαν*, quasi *λυτραν* dictam esse quod eâ se Mercurius ab irato Apolline redemerit. Ergo mirificâ illâ instructus virgâ, profectus in Arcadiam Mercurius pugnautes duos cum Dracones reperisset, hæc inter eos projectâ prælium diremit. Exindeque pacis conciliatricem virgam appellârunt: eiq; duo circumvoluti serpentes additi sunt. Hygin. lib. ii. Hinc etiam legati pacis caduceatores vocantur, quia ejusmodi caduceo insignes procedunt. Tit. Liv. Denique virga illa auctoritatem ac dicendi vim denotat: circumplexi verò serpentes indicant prudentiam: quippe hæc illius individua comes esse debet.

Ode XI.—Ode hæc est monocolos. Versus nempe omnes sunt Choriambici, Alcaici, Pentametri. Acatalectici; constantque Spondæo, tri-

bus Choriambis, et Pyrrhichio, vel Iambo. Sic: *Tû ne quæsieris scire (nefas) quem mihi quem tibi*

1. *Tu ne quæsieris.]* Oden hanc velut indignam Horatio notat Scaliger. Quam verò ob rationem ego nescio; nec, ut opinor, ipse scivit, qui nullam profert. Futurius Leuconoën Mathematicis prædictionibus plus æquo addictam hortatur, ut relinquat Diis futurorum curam, ipsa vero præsentibus utatur.

Scire nefas.] Has alii separant voces; alii parenthesis includunt utramque. Perinde est. Quod si cui videtur nimis abscissa interpositio (nefas); meminerit frequentes legi tam contractas apud optimos auctores, Terent. *Quid tuâ (Malum) id refert?* Cic. in Verrem. *Quæ (malum) ista fuit amentia?* ii. de Off. *Quæ te (malum) ratio in istam spem induxit?*

Quem mihi, quem tibi Finem Dii dederint.] Ne scire desidera quod nefas; ne affecta quod sibi reservârunt Diis, futuri nempe cognitionem. Cic. ad Familiar. lib. vi. Epist. 4. *Equidem mihi omnia propono; nec ullum est tantum malum, quod non putem impendere. Sed cum plus in metuendo mali sit quam in illo ipso quod timetur, desino; præsertim cum id impendat, in quo non modò dolor nullus, verum finis etiam doloris futurus sit.* Seneca vero sic paucis vanas eas sollicitudines perstringit; *Quod times, aut futurum est, aut secus. Si secus; frustra revaris. Si venturum est; tum satis dolebis tandem, cum adfuerit tribulatio.*

2. *Leuconoë.]* Alii legunt *Leucothoë*. Fictum nomen est à poetâ. Ludunt aliqui in etymologiâ nonnisi istius, et quidem operam ludunt. Fuit olim Leuconoë filia Lycambis, quam Archilocus acerbis convicijs ad suspendium adegit.

Nec Babylonios Tentâres numeros.] Nec Mathematicos adi, et consule, neve iis crede; sunt enim fallaces. Quod quidem probant egregie tum historiæ passim, tum ratio. Vide Cic. i. et ii. de Divin. Item de Fato. Item. iii. de Nat. Deor. A. Gell. lib. xiv. cap. 1. ubi refutat eos qui curiosiùs auscultant Genethliacis; futura dicturos per artes prodigiosas spondentibus. S. Aug. de Civ. Dei, &c. Tacitus, lib. xvii. Mathematicos appellat, *Genus hominum petentibus*

Tentâris numeros: est melius, quicquid erit, pati. [47] calculos: est satius tolerare quodcumque acciderit. Sive multas hyemes Jupiter largiatur, sive postremam *del hanc*, quæ modò Etruscum pelagus frangit objectis rupibus; sapiens sis, vina [48] fundas: ac limite angusto spem longam rescindas. *En dum fabulamur avum præterit invidum.*

ANNOTATIONES.

infidum, sperantibus fallax. Cic. i. de Divin. Contemnamus *Babylonios*, et eos, qui è *Caucaso cæli signa serrantes, numeris, et motibus stellarum cursus prosequuntur.* Juvenal. Sat. vi. à versu 550. ad 590. ejusmodi studium in mulieribus præsertim, graviter insectatur.

Babylonios.] In *Babyloniâ* templum erat *Beli* sideralis scientiæ inventoris, ex *Plin.* lib. vi. cap. 26. *Babylonii*, seu *Chaldæi* *Babyloniam* incolentes *Astrologiæ* peritissimi erant, ex *Cic. de Divin. Diodor. Sicul. Gell.* lib. i. cap. 9. *Quint. Curt.* lib. v.

Babylonios numeros.] Certè necessaria valde numerorum cognitio et praxis accurata, ad dimensionem horoscopi aspectumque ad alia sidera planetasque diligenter inquirendum. Hinc *Arithmetica* sæpe usurpatur pro *Astrologiâ* (ut vocant) *Judiciariâ*, *Lactant.* *Arithmetici, quos Mathematicos dicimus, quorum in numeris est tota doctrina, &c.* *Auson.*

Tu celi numeros et conscia sidera fati Callebas.—

3. *Est melius, quicquid erit, pati.]* Quanta hic apud *Interpretes* dissensio? *Alii* jungunt ista cum voce, *sapias*; quæ vero intermedia sunt, parenthesi includunt. *Alii* sensum finiunt voce *pati*; explicantque sic: cum melius sit, vel tanquam melius sit *pati* constanter quicquid evenerit, quam animam distorquere, anxie quæ sint eventura inquirendo. *Alii, ut melius interpretantur:* Quam, vel quanto melius et quo animo ferre quicquid acciderit!

4. *Seu plures hyemes, &c.]* *Gratis* profectò se discruciant aliqui, ut ostendant vocem, *hyemes*, priori loco poni per toto anno; posteriori verò pro tempestate hyemali; quandoquidem satis patet, quid veli *Horatius.*

5. *Quæ nunc oppositis, &c.]* *Synecd.* id est, quâ hyeme, fluctus *Tyrrheni* maris ut fit procellis agitati ad rupes alliduntur, debilitantur, franguntur. *Quidem* legunt *qui*, et referunt ad vocem, *Jupiter.* Sed vulgata lectio præferenda videtur doctissimis.

Punicibus.] *Pumex* lapis est spongiosus, asper, foramine multiplici pertusus, cavus, cavernosus, unde ab *Ovid.* *mullicavus*, à *Virg. Æneid.* v. 214. et xii. 587. *latebrasus* dicitur. De isto lapidum genere, *Plin.* lib. xxxvi. c. 21.

Mare Tyrrhenum.] *Thuscum*, *Inferum*, quod pars est maris *Mediterranei:* id verò nominis ei dedit *Tyrrhenus* *Atyos* *Lydiæ* regis filius, postquam ad vicinas terras cum coloniâ appulisset, *Tusciam* nempe, ibique sedem fixisset.

6. *Sapias.]* Explicant nonnulli: si sapias scilicet utere vitâ, genio indulge, vina bibe quam optima, liquata, &c. *Priscian.* l. xviii. c. 3.

Vina liques.] Vel simpliciter, vina bibas, ac veluti per guttur coles. Vel potius, hilaritatis causâ satage, ut pars tibi vini sacco percolata, defaecata, dulcis sit efficta, adeoque naturæ et palato muliebri accommodatior. *Veteres* nempe, mastum priusquam febuisset, per saccum toties colabant ut defæcetur: atque sic adempta, quæ vini vim alit augetque, fœce, liquidius, imbecillius, lenius, ac dulcius reddebant vinum, potuique jucundius. Hinc vocatur à *Theophrast.* l. vi. c. 24. *ἄθικον, castratum*, quod nempe sparteis est saccis colatum. *Cæli Rhodig.* l. xxviii. c. 26. *Eumuchum et effeminatum*, ex *Plutarcho* mox citando, quia percolatio illa vini nervos excidit, ac genium restinguit calorem: mollius autem facit ad gulæ curiositatem: hoc veluti *sophismate invento et excogitato, ut perdendo nati vino plurimum valeant ingurgitare.* *Plin.* l. xiv. c. 22. *ut plus capiamus vini, sacco frangimus vires: et alia irritamenta excogitantur,* l. xix. c. 4. *Ferendum sanè fuerit . . . invelerars vina, succisque castrari: ad castigari,* lib. xxiii. cap. 1. *Utilissimum vinum omnibus sacro viribus fractis.* *Plutarch.* *Sympos.* sive *Convival.* *Quest.* lib. vi. *Probl.* 7. ait. *Exolescere vinum, cum tam crebrò diffunditur, esseque ad bibacitatem commentum ejusmodi percolationem: detrahi vino firmilatem relicto blandimento, vi illâ quæ mentem sollicitat et infestat ejectâ et exelusa; ipsum vero juvenctius effici: neque sicut à ferro acuminè decusso: sed potius velut rubigine et sordibus detersis. Quippe defæcatio illa vini vim, quæ caput lentat, detrahit, atque ad statum redigit milem et salubrem.*

Spatio brevi Spem longam reseces.] Quanto brevis est vitæ nostræ spatium, tanto rescandæ spes longæ: minus expectandum, minus fidendum futuro: neque aded differendum carpere præsentis lætandi occasiones. *Od.* 4. supra.

Vitæ summa brevis spem nos vetat inchoare longum.

7. *Dum loquimur, fugerit invida Ætas.]* Legunt alii, *Diffugit invida ætas.* *Dum* enim sic elabitur et nos quasi fugit, nobis videtur invidere usuram præsentis temporis. *Juvenal.* *Sat.* ix. v. 126.

— *Festinat enim decurrere velox [te Flosculus angustæ, miseræque brevissima vi- Portio: dum bibimus, dum sarta, unguento puellas*

Poscimus, obrepit non intellecta senectus. *Pers.* *Sat.* v. 153.

Vive memor lethi: fugit hora. Hoc quod loquor inde est.

Ergo diem hodiernum, sequenti mihi confisa, arripe. Ætas : carpe diem, quàm minimùm credula postero.

ODE XII. AD AUGUSTUM.

Deos et Heroas primùm, dein Augustum laudat.

O Clio, quem virum, aut heroam, quem Deum suscipias laudare citharà, vel acutà fistulà? Eccejus laudes resonabit similitudo ludicra? seu in regione umbriferà Heliconis, seu in Pindo, seu in Hæmo frigidò? Hinc sylvæ secutæ sunt capentem Orpheum,

QUEM virum, aut heroa lyrâ vel acri
Tibiâ sumes celebrare, Clio? [49]
QUEM Deum? Cujus recinet jocosa
Nomen imago,
Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hæmo? [50]
Unde vocalem temerè insectatæ
Orphea sylvæ, 6

ANNOTATIONES.

8. *Carpe diem.*] Utere præsentì tempore, in diem vive, fruiere deliciis et voluptatibus, cum licet, et dum vita stat: nihilque tibi pollicere de futuro. Epicurea cohortatio; ut notant vulgò, quæ quidem frequens passim apud Horatium. Vide Sapient. cap. 2. ubi sic impii loquuntur: *Fruamur bonis quæ sunt, tanquam in juventute celeriter: pretioso vino et unguentis nos impleamus, ut non prætereant nos flos temporis: coronemur rosis, antequam marescant.*

Martial. — *Fugitivaque gaudia carpe.*

Pers. mox. cit. loco.

— *Carpemus dulcia.*

Multo vero sapientius Seneca ad Lucil. Epist. 62. *Id ago, ut mihi instar totius vitæ sit dies quisque. Nec in herede tanquam ultimam rapio, sed illum sic aspicio, tanquam esse vel ultimus possit. Ante senectutem curavi, ut bene viverem: in senectute, ut bene viverem: in senectute, ut bene morerer: bene autem mori, est libenter mori.*

Ode XII. — Metrum idem quod supra, Od. 2.

1. *Quem virum.*] Plena est artis et elegantiarum hæc Ode: artis quidem eo plus habet, quo apparet minus; elegantias autem, lepores ac veneres affatim agglomerat. Figuris lucet, varietate distinguitur, rerum atque verborum copiâ et pulchritudine dives est; mirâ insuper suavitate conditur. Fingit Horatius æstro se correptum poetico, dignum ardore hoc divino argumentum quærere. Hinc Augusti grave textit eulogium ex conglobatâ veluti artificiosâ comparatione. Quanquam enim Diis, Semideis, ac viris illustribus suas laudes non negat, collineat tamen ac recidit eo tandem, ut Augustum quasi Jovem alterum constituat. Simile adulationis genus in eundem Augustum habet Virgilius Georgic. initio, et in fine libri primi. Huc etiam facit quod ex Dione lib. xv.asserunt; nimirum post Actiacam victoriam, decretum à Senatu fuisse, ut in Hymnis solemnibus Augusti mentio feret honorifica, perinde ac Deorum immortalium. Est igitur Hymnus hic de genere eorum, qui diebus fes-

tis ac profestis cani solebant inter epulas, ad tibiam lyramve, teste Horatio, lib. iv. Od. 15. Vide ibi Annot.

Quem virum, aut heroa, &c.] Contra Pindarus Olymp. Od. 2. *Quem Deum, quem heroa, quem virum celebrabo?* uter melior? lector erudite judica. Mihi quidem potior videtur gradatio Horatii ab homine ad heroas ac Deos, quàm descensus ille Pindari ab immortalibus ad mortales.

Lyrâ vel acri Tibiâ.] Lyram cum tibiâ jungerè anabant veteres, illâ dulciori sonum hujus acriorem bene temperante. Alii sic explicant; carmine Lyrico suavi et moderato, Diis ac herois canendis idoneo: vel Epico graviori, sublimiorique, bellicis virorum nobilitum facinoribus referendis accommodato. Vide Epist. ad Pisones, v. 37. et 83.

2. *Clio.*] Hanc è Musis apte invocat, quippe quæ præsit laudationi virorum illustrium; quibus et celebritatem nominis et immortalitatem conferre dicitur *κλέος, laudo, celebrem reddo: κλέος et κλέος fama, nominis splendor.* Virgil. de Musis.

Clio gesta canens transactis tempora reddit.

3. *Cujus recinet jocosa Nomen imago.*] Cujus laudes nobis decantatas repetet Echo, quæ est vocis imitatio? Adedque imago dicta, quasi imitatio. Vide infra, Od. 20. eandem locutionem ibi fusius explicatam. Quam tamen auctoritate propriâ Scaliger pervertit, legens, *Vetusta nomen imago*: quo enim verò sensu? Quâ autem ratione fiat Echo, sic Plinius exponit, lib. ii. cap. 44. *Montium flexus, crebrique vertices, et conplexa cubito, aut anfracta in humeros jugâ, vallium sinus concavi, scindunt inæqualiter inde resultantem æra; quæ causa etiam voces multis in locis reciprocâ facit.*

5. *Umbrosis Heliconis oris, &c.*] Tres montes Apollini Musisque sacros nominat: Heliconem in Bœotiâ, Pindum in Arcadiâ, Hæmum in Thraciâ.

7. *Unde vocalem, &c.*] Ex Hæmo Thracem Orpheum sylvæ secutæ sunt, dulcedine cantûs velut animatæ: temerè, id est faciliè et sine

Arte maternâ rapidos morantem
 Fluminum lapsus, celeresque ventos,
 Blandum et auritas fidibus canoris
 Ducere quercus.
 Quid prius dicam solitis Parentis
 Laudibus, qui res hominum ac Deorum,
 Qui mare et terras, variisque mundum
 Temperat horis?
 Unde nil majus generatur ipso,
 Nec vigeat quicquam simile, aut secundum:
 Proximos illi tamen occupavit
 Pallas honores.
 Proeliis andax, neque te silebo,
 Liber, et sævis inimica virgo
 Belluis: nec te metuende certâ,
 Phœbe, sagittâ.
 Dicam et Alciden, puerosque Ledæ;
 Hunc equis, illum superare pugnis
 Nobilem: quorum simul alba nautis
 Stella refulsit,
 Defluit saxis agitatus humor,

matris arte retardantem
 10 præcipites fluviorum cur-
 sus, velocesque ventos, at-
 que suavem auritas quer-
 cus trahere chordis sonan-
 tibus. Quid *verò* ante ca-
 nam *quàm* præconia consu-
 eta patris, qui res morta-
 15 lium et immortalium, qui
 mare terrasque et orbem
 diversis temporibus moder-
 ratur? Quare nihil ipso ma-
 jus oritur: *imò* neque par
 quidpiam vel proximum va-
 [51] let. Attamen Pallas obti-
 20 nit sequentem gradum. Nec
 tacebo te, Bacche, certami-
 nibus strenue: *neque te*,
 virgo feris crudelibus in-
 festa: neque te Apollo, tel-
 lis ineluctabilibus formi-
 dande. Canam etiam Her-
 25 culem, necnon filios Ledæ;
 alterum equis, alterum pug-
 nis illustrem; quorum sidus
 candidum ubi primum nautis
 illuxit, *statim* concitata
 unda scopulis decedit,

ANNOTATIONES.

cunctatione; vel confusè per devia et invia. Nota lippis et tonsoribus fabula. Vide Epist. ad Pisones, v. 391. *Vocalem.*] id est, canorum, vel, voce pariter et lyrâ canentem.

9. *Arte maternâ.*] Musicâ et suavitate vocis, ad quam formatus à matre Calliope Orpheus.

11. *Blandum et auritas, &c.*] Tam blandè canentem, ut arbores duceret, haud secus ac si auritæ et animatæ fuissent illæ.

13. *Quid prius dicam solitis Parentis, &c.*] Legunt aliqui, *parentum*; hoc sensu. Quid prius dicam quàm eas Jovis laudes, quas majores nostri solent dicere. Alii melius *parentis*, id est, quid prius aut potius referam, quàm notas omnibus, ac passim celebrari solitas, laudes Jovis omnium *parentis*, qui res æquè Deorum ac mortalium curat, regit, moderatur?

15. *Variisque mundum Temperat horis.*] Variis tempestatibus, vere, æstate, autumno, hyeme: calorem frigore, frigus calore temperat.

17. *Unde nil majus, &c.*] Alii interpretantur: à quo Jove utpote optimo maximo nihil ipso majus gignitur. Alii, *unde*, id est, quapropter.

18. *Simile, aut secundum.*] Par et proximè accedens: æquè magnum ac potens.

19. *Proximos illi tamen, &c.*] Non. Marcel. *Proximum dicebant veteres, non solum adhaerens et adjunctum: verum etiam longè remotum, si tamen inter duo discreta nihil medium extitisset.* Virgil. Æneid. v. 320.

Proximus huic, longo sed proximus intervallo,
Insequitur Salius.

Tull. in Bruto: *Luc. Philippus Antonio prox-*

mus accedebat, sed longo tamen intervallo proximus. Pallas honores occupat Jovi proximos, quippe nata ex illius cerebro. Alii volunt spectari ab Horatio, quòd in Jovis Capitolini templo cellæ tres erant, quarum media Jovis, dextra Minervæ, sinistra Junonis: unde Pallas ante Junonem poni solebat. Varro iv. de Ling. Lat.

21. *Præliis andax, neque te silebo, Liber.*] Quòd curis liberet animum Bacchus, Liber dictus: vel quòd devictis hostibus se suosque asseruit in libertatem. De bellicâ ejus virtute ac præliis vide Diod. Sic. lib. v. item infra lib. ii. Od. 19.

22. *Et sævis inimica virgo belluis.*] Diana venatrix, eodem cum Apolline partu edita, Jovis filia, nemorum ac sylvarum Dea, arcu et sagittis feras sectari assucta.

23. *Nec te metuende certâ, Phœbe, sagittâ.*] Arcu enim et sagittis valere, præsertim ob Nieben cum filiis interfectam, semper creditus Apollo. Dictus autem Phœbus, quasi *φωσφόρος, lux vite.*

25. *Alciden.*] Hercules ita ductus, seu quòd esset Alcei nepos; *ἀπὸ τῆς ἀλκῆς, à robore.*

Puerosque Ledæ.] Castorem et Pollucem, alium equestri, alium pedestri inclytum pugnâ. Ovid. Fast. v. 700.

Tyndaridæ fratres: hic eques, ille pugil.

27. *Quorum simul alba nautis, &c.*] Vide Homeri Hymn. in Dioscuros. Et supra Od. 3. v. 2. ad verba hæc; *Lucida sidera.* Aiunt nempe Astrologi propitias ac salutaris esse stellas geminas, non ita vero solitarias.

29. *Defluit saxis agitatus humor.*] Unda spumans jactata in scopulos et in altum sublata defluit, cum primum faventibus Castore

quiescunt venti, nubila evanes- cunt, et maris irati subsi- dunt fluctus, quoniam ita jussere. Post istos quem potissimum referam ambi- go; Romulum, an tran- quillum Numæ imperium, an Tarquinii regnum po- tens, an mortem Catonis gloriosam? Certè Regulum et Scauros, et Paulum ge- nerosæ vitæ liberalem, vic- tore Carthaginiensi; quin et Fabricium beneficii me- mor, celebrabo versibus magnificis.	Concidunt venti, fugiuntque nubes, Et minax (quòd sic voluere) ponto Unda recumbit. Romulum post hos prius, an quietum Pompili regnum memorem, an superbos Tarquinii fasces, dubito, an Catonis Nobile lethum. Regulum, et Scauros, animæque magnæ Prodigum Paulum, superante Pæno, Gratus insigni referam Camenâ, Fabriciumque ;	[52] 31 [53] 35 40
---	---	--

ANNOTATIONES.

et Polluce tempestas sedatur. Vel, aqua per hyemem gelu concreta, et saxis adhaerens, tum resolvitur ac fluit, cum oriuntur Castor et Pollux, vere nimirum, et ascendente Gemini-
orum sidere. Quidam interpretantur *defluit*,
fluere et agitari desinit aqua maris, ante in
rupes illisa per impulsionem ventorum, et
concoctationem fluctuum.

31. *Quòd sic voluere.*] Pro suâ potestate,
atque benigno favore in navigantes, sic jussere
placari omnia ante naufragium minitantia.
Legunt alii, *Dii voluere*, nempe Castor et
Pollux: quibus cum placuit, redit serenitas,
et maris agitatio planè cessat.

33. *Romulum post hos.*] Post Deos ac Semi-
deos, Romæ Romanique Imperii conditorem
in primis celebrare est æquum.

Quietum Pompili regnum.] Numam deinde
laudat, secundum Romanorum regem, qui
mitigandum ferocem populum armorum desu-
titudine ratus, Jani templum clausit, novam-
que civitatem vi et armis conditam, jure ac
legibus, moribusque de integro condere ag-
gressus, quietam fecit omnia, et Republicanam
religione justitiæque firmavit. Tit. Liv. lib. i.
c. 18. et seq. Flor. &c.

34. *Superbos Tarquinii fasces.*] Ambitiosam
dominationem Tarquinii, non Superbi (is
enim indignus Hymno celebrari) sed Prisci,
qui bello strenuus Imperium Romanum de-
victis finitimis populis auxit; circo, ludis,
fascibus, aliisque insignibus decoravit. Flor.
lib. i. cap. 5. Tit. Liv. lib. i. cap. 35. *Tar-
quinium Priscum, virum cætera egregium,
secuta, quam in petendo habuerat, etiam reg-
nantem, ambitio est.* Quidam non absurde
intelligunt Junium Brutum, qui fasces Tar-
quinii pulsus ereptos splendide gestavit ac
tenuit. Virg. Æn. vi. 817.

*Vis et Tarquinius reges, animamque superbam
Uloris Bruti, fascesque videre receptos?*

35. *Catonis nobile lethum.*] De eo Cæsar
dixisse fertur; *Inviden morti tuæ, Cato: nam
et tu gloriae meæ invidisti.* Nimirum ille ad
Uticam obsessus, Pompeianas partes aspiciens
victas, propriâ manu se peremit, postquam
bis legisset Platouis librum de Animâ, inquit-
it; ac, ne *Tyrannum videret*, ut ait Cicero
Offic. i. Vide Appian. Plut. Dion. etc. S. Aug.
de Civ. lib. xix. cap. 3. mortem Catonis indig-

nam laude asserit, ut qui Cæsarianæ de Pom-
peio victoriæ impatientiâ, violentas sibi manus
intulerit.

37. *Regulum.*] Hujus egregia virtus postea
fusè laudatur, lib. iii. Od. 5. Vide et Cic. i.
et iii. de Offic. et in Pisonem, sic habet:
*Nec mihi ille M. Regulus, quem Carthagini-
enses resectis palpebris illigatum in machinâ
vigilando necaverunt, supplicio videtur affectus.*

Scauros.] Horum familia consulari digni-
tate illustris et clara virtus extitit in adminis-
trandâ Republicâ. Ex illis M. Scaurus à Q.
Vario Hispano accusatus est, quòd Socios ad
arma concitasset. Ita se verò ille constantiâ
plenus et gravitate defendisse fertur; Q. Va-
rius Hispanus M. Scaurum Principem Senatûs
arguit socios ad arma concitasse; M. Scaurus
Princeps Senatûs negat; testis nemo: Utri
vos, Quirites, credere debetis? Quibus qui-
dem auditis, absolutus est. Vide Val. Max. lib.
iii. c. 7. n. S. Plin. lib. xxxvi. c. 15. etc.

Animaque magis Prodigum Paulum.] L.
Æmilius Paulum, qui nullum periculi genus
pro Republicâ detrectavit; et si non habuisset
Collegam Terentium Varronem, aut plus cer-
taminis cum ipso suo Collegâ, quàm cum An-
nibale, (ut ait Q. Fabius Maximus apud Liv. l.
xxii. c. 39.) non majori quidem animo, ac certè
majori felicitate, meliorique exitu ad Cannas
pugnasset. Verum, ut est apud eundem Liv.
cod. lib. c. 43. *Ad nobilitandas clade Rom.
Cannas urgente fato profecti. . . . dum alter-
cationibus magis, quàm consiliis tempus teritur,*
miserè ibidem cæsi, pulsî, fugatique sunt; at-
que Paulus unus insons tam horrendæ cladis
interiit, ut rectè testatus Cn. Lentulus, cit.
mox lib. cap. 49.

33. *Superante Pæno.*] Annibal certè nus-
quam magis insigni de Romanis victoriâ exul-
tare potuit; nam plus quadraginta Romano-
rum millia præter Socios, octoginta Senatores,
aliique viri graves bene multi intercederunt.
Vide cætera apud Livium loco cit. etc.

40. *Fabriciumque.*] Hic contra Pyrrhum
regem missus, cum nec ab ipso prius, quartâ
regni parte promissâ, sollicitari potuisset; nec
Pyrrhi medicum veneno regem tollere spon-
dentem audire voluisset, imò perfidum illum
catenis vincitum ad suum dominum remisisset;
justam hanc ab rege mirabundo laudem pro-

Hunc, et incomptis Curium capillis
 Utilem bello tulit, et Camillum
 Sæva paupertas, et avitus apto
 Cum lare fundus.

Crescit occulto velut arbor ævo
 Fama Marcelli. Micat inter omnes
 Julium sidus, velut inter ignes
 Luna minores.

ANNOTATIONES.

meruit. *Ille est Fabricius; qui difficilius ab honestate quàm Sol à suo cursu averti posset.* Aurel. Victor. Alia Fabricii elogia hauri è Plutarcho; Cic. iii. de Offic. Gell. lib. i. c. 14. Vide et seq. Aunot.

41. *Hunc, et incomptis Curium capillis, &c.]* Virtutem paupertate educatam, ac celebrem factam, in tribus summis viris cum Horatio venerare, lector; in Fabricio, in Curio, in Camillo. Hos enim vero *sæva paupertas*, id est, magna frugalitas, tenuis admodum res familiaris; *fundulus*, seu pauca agri jugera sibi ab avis relicta, *cum lare apto*, id est, pariter modico, bello utiles fecit. Nimirum victu aspero indurati ad laborem, morum autem integritate ad virtutem omnem formati, egregiam Republicæ difficillimis temporibus operam navaverunt; non tam suæ quàm publicæ utilitati studentes; unde et summam laudem consecuti sunt.

Hunc.] Nempe C. Fabricium Luscinum, ter Consulè; de quo ante; et Valer. Maxim. lib. iv. cap. 3. *Is honoribus et auctoritate omnî civis temporibus suis major; censu verò par unicuique pauperrimo; decem aris et quinque pondò argenti, servosque totidem sibi missos à Samnitibus, quos universos in clientela habebat, in Sannium remisit; continentie suæ beneficio sine pecuniâ prædires; sine usu familiæ abundè comitatus; quia locupletem illum faciebat non multa possidere; sed modica desiderare. Ergo domus ejus ut ære et mancipiis carua; ita gloriâ ex his contemptis partâ referta fuit, &c.* Vide et ejusdem Valer. lib. ii. cap. 9.

Curium.] Curius Dentatus, excellentissima norma Romanæ frugalitatis, idemque fortitudinis perfectissimum specimen, Samnitium legatis agresti se scamnio assidentem fero, atque ligneo catillo canentem (quales epulas apparatus indicio est) spectandum præbuit. *Ille eorum divitias contempsit; at paupertatem ejus Samnites mirati sunt.* Offerentibus aurum respondit; *Malle se locupletibus imperare, quàm ipsum fieri locupletem; et Curium nec acie vincere nec pecuniâ corrumpi posse, &c.* quæ lege apud Valer. Maxim. lib. iv. cap. 3. Vide et Aurelium Victorem de Viris illustribus; Cic. de Senectute, etc.

Incomptis Curium capillis.] Legunt quidam cum Quintiliano lib. ix. c. 3. *intonsis capillis;* scilicet præcis temporibus nondum erant Romanæ tonsorès; et cultum negligebant maximè bellatores viri. Hoc quidem perinde significatur per vocem *incomptis;* sed non illud, quod sanè ab Horatio spectari oportuit; sic Ovid. Fast. ii.

Hunc, et Curium impexis
 crimibus bello idoneum *pariter*
 [64] *et Camillum produxit*
 inopia durior, et patrius
 agellus cum domo couve-
 niente. Marcelli *porro* no-
 45 *men augetur sicut arbor*
 secreto temporis *progressu.*
 [55] *At cæteros inter splendet*
 astrum Julii, ut Luna inter
 minores stellas.

Hos apud intonsos nomen habebat avos.

Et Fast. iv. 665. de Numa;

Bis caput intonsum fontanâ spargitur unctâ.

Codices tamen ferè omnes habent; *incomptis Curium capillis;* unde ab eâ lectione temere discedendum non fuit.

42. *Camillum.]* M. Furius Camillus quinquies Dictator fuit; de Gallis bis triumphavit, Romamque jam ab his captam strenuè pugnando vindicavit. Ad annos octoginta Reipublicæ semper utilis vixit; hinc pater patriæ, alter Romulus, ac urbis conditor meritis appellari. Vide Liv. lib. v. etc.

43. *Crescit occulto velut arbor ævo Fama Marcelli.]* Sicut arbor sensim ac nemine advertente crescit, *occulto ævo*, labente clam tempore, progressu mensium et auctorum, ita Marcelli fama indies augetur ac celebrior evadit. Erasmus hunc locum sic illustrat; *Solent præcoquia subito succescere; sed quod paulatim accrescit, durabile est. Unde Horatius Marcelli famam velut eum rore arborem surgentem celebrat.*

46. *Marcelli.]* Quis ille, non planè constat. Alii volunt M. Marcellum Octaviæ Augusti sororis filium, cui in Imperii successorem adoptato, suam illi filiam desponderat Juliam. De eo Virgil. Æncid. vi. v. 861. et seq. et Seneca ad Marciam c. 2. Verùm cum is admodum juvenis, solâ indole præclarâ nobilitatus obierit; quo pacto ejus fama crescere indies ab Horatio dicitur? Itaque malim ego cum aliis intelligere M. Claudium Marcellum, quinquies Consulè, qui Gallos Germanosque debellavit ipsumque Annibalem invictum antea vincî posse docuit; atque ab eo demum circumventus ac cæsus, etiam coli et observari meruit post mortem; nam et honorificè cremandum Annibal curavit, ejusque cineres urnâ argenteâ inclusos et coronâ aureâ decoratos ad ejus filium misit. Plutarch. Tit. Liv. l. xxiii. et seq. Virg. Æn. vi. 855.

Micat inter omnes Julium sidus.] Sueton. Jul. cap. 88. ita scribit; *In Deorum numerum relatus est, non are modo decernentium, sed et persuasione vulgi. Siquidem ludis, quos primò consecratos ei hæres Augustus edebat, stella crinita per septem dies continuus fuisit, exorians circa undecimam horam; creditumque est animam esse Cesaris in cælum recepti; et hæc de causâ simulacra ejus in vertice additur stellæ.* Idem refertur in Epistolis Augusti. Virgil. Eclog. ix. 47.

Ecce Dionii processit Cesaris astrum.

Vide et Plutarch. Dion. lib. xlv. Senec. Quæst.

O fili Saturni, *Jupiter*, hu-
 mani generis auctor et con-
 servator, commissa tibi est
 à fatis summi Cæsaris tu-
 tela; ergo tu regna primus;
 Cæsar autem sit à te secun-
 dus. Sive is Parthos Italia
 bellum inferentes legitimâ
 victoriâ fractos subegerit;
 sive Seras Indosque in ori-
 entali plagâ domuerit: Te
 quidem inferior justè gu-
 bernabit ille hunc orbem
 amplum, tu verò tremendo
 curru Cælum concuties; tu
 infesta in contaminatos lu-
 cos tonitura vibrabis.

Gentis humanæ Pater atque custos,
 Orte Saturno, tibi cura magni
 Cæsaris fatis data: tu secundo
 Cæsare regnes.
 Ille seu Parthos Latio imminentes
 Egerit justo domitos triumpho,
 Sive subjectos Orientis oris
 Seras et Indos:
 Te minor latum reget æquus orbem;
 Tu gravi curru quaties Olympum;
 Tu parum castis inimica mittes
 Fulmina lucis.

50
55
56
60

ANNOTATIONES.

Natural. lib. vii. cap. 17. Plin. lib. ii. cap. 35. ubi Augusti ipsius de crinito illo sidere testimonium refert. Porro cometes ille Christi Servatoris nostri natalem prænuñciasse multò meliùs creditur.

49. *Gentis humanæ pater*, &c.] Præclarè ad Augustum, quò totus tendebat, laudandum venit tandem, per Apostrophè ad Jovem, cui divium cum ipso imperium asserit.

50. *Tibi cura magni Cæsaris fatis data*.] Duo nempe veteribus credita; primum Reges, Imperatores, Principes in tutelâ esse Jovis; alterum, fato sic omnia decerni, gubernari, subesse, ut ipsi Dii fati legibus tenerentur.

51. *Tu secundo Cæsare regnes*.] Tu quidem ita supremum rerum omnium dominium habes, O Jupiter! ut Augustus sit a te secundus.

53. *Ille seu Parthos*, &c.] Sueton. August. c. 21. *Parthi quoque et Armeniam vindicanti facili cesserunt; et signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio ademerant, reposcenti reddiderunt, obsidesque insuper obtulerunt; denique pluribus quondam de regno concertantibus, non nisi ab ipso electum comprobaverunt*. Vide et infra Od. 19. v. 12. Annot. Quoniam verò Parthos antea victoriis feroces, Romanisque etiam terribiles, jam eò deduxerat Augusti fama, ut ultro virtuti Romanæ observantiam deferrent, hinc bene ominator Horatius, justo eos triumpho aliquando profugandos.

55. *Sive subjectos orientis oris Seras et Indos*.] Sive ille remotissimas nationes subegerit; vel *Seras*, vel *Indos*, de quibus, teste Diodoro Siculo, solus triumphavit Bacchus.

56. *Seras*.] Seres interioris Æthiopiæ sunt populi; sunt etiam ex Orosio citerioris Indiæ; sunt et alii ad ortum extremi ultra Sinas, quorum regio Serica, nunc *Catay*. Metropolis autem Sera, serico opere celebris. De eis Strabo, Ptolem. Ferrar. &c. Plin. lib. vi. c. 17. *Primi sunt hominum qui nascuntur Seres lanificio silvarum nobiles, per fuscum aquâ depectentes frondium caniliem*. Ammian. Marcellin. *Seres, inquit, armorum expertes . . . nulli fructuum molesti . . . Cæli epud eos jucunda salubrisque temperies, æris facies munda, ventorum com-modissimus flatus, et abundè sylva subluce; à quibus arborum fetus aquarum asperginibus*

crebris, velut quedam vellera molentes, ex lanugine et liquore mixtam subtilitatem tenerissimam pectunt, nentesque subtergmina confeiunt sericum ad usum antehac nobilitum, nunc etiam infimorum sine ullâ discretione proficiens. Ipsi præter cæteros frugalissimi, paucioris ritæ cultores, &c.

Indos.] Horum regio India Asia: est ad ortum amplissima ab Indo fluvio dicta; Gange fluvio item rigatur, et scinditur media; ab Ortu Sinas habet, à Septentrione Tartariam, ab Occasu Persiam, ab Austro Oceanum Indicum. Parte Septentrionali, inter Gangem et Indum fluvios continetur hodie Imperium Magni Mogolis, in quo numerantur provinciæ triginta septem satis amplæ.

57. *Te minor latum reget æquus orbem; &c.*] Sensus est: Augustus autem, ô Jupiter, sic orbem hunc inferiorem, ita volentibus fatis, reget, ut se gerat semper minorem te, sicut decet et æquum est. Et quamquam laudibus omnium jam effertur; *Et virtutis moderationisque jamã Indos etiam ac Scythas, auditu modè cognitos, pellerit ad amicitiam suam populique Romani ultro per legatos petentiam; (ex Sueton. Octav. cap. 21.)* quamquam Parthos etiam nominis sui splendore similiter percudit, eorumque ferociam sine armis fregit; attamen ille seu novis indies triumphis augeatur, seu tot populos sibi subjectos cernat, nunquam tamen animos ultra quàm fas est superbos tollet.

Latum.] Virgil. Æneid. i. 278.

His ego nec metas rerum, nec tempora pono. Legunt alii lætum nimirum ob æquitatem Augusti, qui jus summâ lenitate pariter ac diligentia dixisse scribitur à Suetonio.

58. *Tu gravi curru quaties Olympum*.] Tu in Cælo regnabis, indeque tonitru in hæc infima, cum fueris ad justam provocatus iram, vibrabis. Nempe vulgus opinabatur è curru Jovis cælum quatiante formari tonitrua, et mitti fulmina.

59. *Tu parum castis, &c.*] Quoniam luci Diis sacri habebantur, hinc si aliquo scelere ac flagitio in iis perpetrato contaminati essent, Jovis excitari credebant furem, et sacrilegium vindicari, misso fulmine. Unde et sategebant expiare locum, et cæsis hostiis Numinis iram placare.

ODE XIII. AD LYDIAM.

Zelotypum se pingit Horatius, ac rivalem suum vellicat.

CUM tu, Lydia, Telephi
 Cervicem roseam, et cerea Telephi
 Laudas brachia, væ, meum
 Fervens difficili bile tumet jecur.
 Tunc nec mens mihi, nec color
 Certâ sede manet: humor et in genas
 Furtim labitur, arguens
 Quàm lentis penitus macerer ignibus.
 Uror, seu tibi candidos
 Turpârunt humeros immodicæ mero
 Rixæ; sive puer furens
 Impressit memorem dente labris notam.

[57] O Lydia, quando tu col-
 laudas collum rubicundu-
 lum Telephi, et molles lac-
 certos Telephi, væ, meum
 hepar turgescit acri chole-
 râ inflammata. Tum ne-
 que animus mihi, neque co-
 lor statu firmo manet: la-
 chrymæ clam decidunt in
 malas, patefacientes quan-
 tum intus absumat flammis
 secretis. Effervesco, sive
 jurgia ex vino immoderata
 deformârunt albas tibi sca-
 pulas: sive juvenis insa-
 niens memorem cicatrice
 labellis tuis dente incussit.

ANNOTATIONES.

Ode est dicolos distrophos, ut tertia supra,
Sic te Diva, &c.

1. *Cum tu, Lydia, Telephi, &c.*] Non caret arte repetitio vocis *Telephi*. Nam et qui amant, nunquam satis id loquuntur quod amant; et zelotypo illud idem est intolerabile. Lydia cervicem roseam Telephi, iterumque cerea brachia Telephi laudare gaudet: at Horatio id ciet bilem, doletque quòd rivalem suum in ore frequentius habeat. Unde, cum presentem convellere amorem nequeat, de futurâ ejus immutatione se consolatur.

2. *Cervicem roseam.*] Pulchram instar rosæ, et fragrantem; vel rosei coloris. Scaliger hîc Horatium graviter, reprehendit, et lacteam dici oportuisse contendit, non *roseam*. Verùm quidni adolescens amore fervidus rosæ cervicem et rubicundulâ celebretur? Virg. Æn. i. 402.

—*Rosæ cervicem refulsit.*

Cerea brachia.] Mollia, tenera, fortasse etiam candida, politula, nitida, puta, pura, formosa, instar imaginum cerearum, quæ sine ossibus, nervis, pelle, pilis. Vide Non. Marcell. in voce *putus*.

3. *Væ.*] Interjectio dolorem indicans atque indignationem. Sunt qui legant, *væ, vai*, id est, *certè, herclè*.

4. *Bile tumet jecur.*] Intumescit felle receptaculum jecori annexum. In felle ira, in jecore amor ac libido, in splene risus, in corde sapientia, apud priores resident. At Horatius modò libidinem in jecore statuit, ut lib. iv. Od. 1. v. 12.

Si torrere jecur quæris idoneum.

Aliàs iracundiam, ut hîc: pariter et Juvenalis Sat. i. v. 45.

Quid referam quantâ siccum jecur ardeat irâ?

Secuti videntur Archilochum *Χολην ουκ εχεις εφ' ηπατος.* *Bilem non habes in hepate.* Apud Athen. lib. iii. cap. 24.

5. *Tunc nec mens mihi, nec color, &c.*] Variis se perturbationibus agitari indicat, pu-

dore, timore, irâ. Opportunè Macrobi. lib. vii. cap. 11. *Natura, cum quid ei occurrit honesto pudore dignum, inum petendo penetrat sanguinem, quo commoto atque diffuso, cutis tingitur, indeque nascitur rubor . . . gaudium extrinsecus contingit. Ad hoc animoso naturæ occursum festinat, quàm sanguis comitando, quasi alacritate integritatis suæ compositum, tingit cutem; et inde similis color nascitur. Contra qui metuunt, pollescunt. Natura enim, cum quid de extrinsecus contingentibus metuit, in altum tota demergitur, sicut nos quoque, cum timemus, latebras quærimus. Sic natura tota descendens, ut lateat, trahit secum sanguinem. Hoc verò demerso, humor dilutior cuti remanet, et inde pallescit, &c.*

7. *Furtim labitur.*] Invito mihi excidit lachrymæ propter vim indignationis et zelotypiæ. Hanc describit Tullius, Tuscul. iv. *Ægritudinem ex eo quod alter potiaturo, quod ipse concupierit.*

8. *Macerer.*] Porphyrio legit, *Concremer.*

9. *Uror, seu tibi candidos, &c.*] Dolore gravi afficio, cum video te mihi adamatam vexari crudeliè, atque ictibus lanari ab juvene temulento et post epotum vinum petulco, sine modo lascivienti, rusticè jurganti, imò durè ac barbarè te molliculam tractanti. Horatius nempe ut Lydiam demeretur, suum ei tenerum exponit amorem, qui ejus cruciatus persentiat, illumque opponit sævæ rivalis libidini, quæ, ut se expleat, amicæ haud parcat: sicque Telephum in invidiam adducere conatur. Hinc et malignè interpretatur commensationes illas, necnon morsiunculas amatorias; ac velut diras plagas trucesque ac belluinos morsus traducit, ut Lydiam à Telepho quâcumque ratione abstrahat.

11. *Sive puer furens, &c.*] Sive Telephus effrœnatâ et impotenti abreptus libidine, ac propè furiosus momorderit labia tua, ad relinquendam qualemcumque sibi memoriam, in crudeli etiam cicatrice. Cic. vii. in Verrem, *Metuendum . . . ne excitetur Verres, ne*

O si mihi sat auscultes, ne
expecta constantem *eum*
fore, qui immaniter vulne-
rat basia suavissima, qui-
bus indulsit Venus quantum
suar dulcedinis gradum. O
ter et plus beati quos, nec
tit stabilis conjunctio, nec
amor improbis querelis di-
visus separabit ante diem
ultimam.

Non, si me satis audias,
Speres perpetuum, dulcia barbarè
Lædentem oscula, quæ Venus
Quintâ parte sui nectaris imbuit.
Felices ter et ampliùs
Quos irrupta tenet copula; nec malis
Divulsus querimoniis,
Supremâ citiùs solvet amor die.

15

[59]

20

ODE XIV.

Non esse redintegrandum civile bellum.

O navis, novi fluctus in
mare te reducant? O quid
facis? Firmiter portuum te-
ne. Annon cernis, quod la-
tus *tuum est* remis destitu-
tum,

O NAVIS, referent in mare te novi
Fluctus? O quid agis? fortiter occupa
Portum. Nonne vides, ut
Nudum remigio latus,

[69]

ANNOTATIONES.

*denudetur à pectore, ne populus Romanus
aspiciat cicatrices ex mulierum morsu, vestigia
libidinis atque nequitiae.*

13. *Non, Speres perpetuum.*] Si mihi credis,
Lydia, ne perpetuum tui amatorem spera il-
lum fore, qui sic abutitur amore tuo, ut oscul-
ando vulnera insligat, æstro velut percitus.
Nam, ut aiunt, *Omne violentum non est du-
rabile.*

16. *Quintâ parte sui nectaris.*] Missâ plu-
rium interpretatione in putidis et obscænis
plus æquo sagacium; ego cum paucis sentio, et
*oscula quæ Venus quintâ parte sui nectaris im-
buit*, intelligo valdè fragrantia, nectaris instar
suavia. Eo ferè modo apud Athen. lib. ii. cap.
2. sub finem, Ibycus, ut significet mel esse
dulcissimum, ait, mel nonam esse partem am-
brosiæ: id est, habere nonam partem suavita-
tis quæ est in ambrosiâ.

17. *Felices ter, &c.*] Sic denique tentat Ho-
ratus expugnare Lydiæ amorem, dicens longè
feliciorum eam fore, si se Horatium constant-
ter amatorem præferet Telepho nunc ardentem
quidem, sed ad tempus duntaxat amanti.

18. *Malis Divulsus querimoniis.*] Bonæ sunt
in amore querimoniæ, ob absentiam, ob desi-
derium: malæ verò ob inconstantiam, muta-
tionem, ac fidem fractam.

20. *Supremò citiùs solvet, &c.*] Non antè
desinan te amare, Lydia, si me ames, quàm
desidero vivere, inquit Horatius: imò, ut ait
ipse in personâ Lydiæ, Ode 9. lib. iii.

Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

Ode XIV.—Metrum est idem quod supra Od. 5.

Non pauca ex Alcæo imitatus est Horatius
in hæc Ode, quam ferè omnes allegoricam ag-
noscent totam, ipsæque Quintilian. lib. viii. c. 6.
In eâ certè plurima dicuntur figuris ac tropis
involuta, quæ aptè et æquæquæam dici fas
fuisse: vel rempublicam, vel Brutum, vel
Sextum Pompeium alloquitur dehortaturque
à reparandis civilibus tumultibus, quibus velut

novis procellis non nisi ingenti suo malo Res-
publica concutienda sit.

Porro sic interpretari singula nobis licet.

Navis, est Respublica Romana: *mare*, ci-
vile bellum: *fluctus*, discordiæ ac tumultus;
portus, pax: *nudum remigio latus*, Cassius
cum sinistro cornu, cui præerat, militibus
cæsis ac fugatis, fractus: *malus saucius Africo*,
Magnus Pompeius a Ptolemæo Ægypti rege,
nefariè obtruncatus: *antennæ gementes*, Se-
natores alique Principes Pompeii fatum do-
lentes: *carina sine funibus*, ærarium sine
pecuniâ, quæ nervus belli est; *linæa non in-
tegra*, vexilla et legiones dissipatæ: *æquora
Cycladas nitentes interfusa*, quæ cavari atque
evitari debeant; quorundam potentium oc-
cultâ ambitione invidiaque alienæ gloriæ:
Quippe hi sæpe specioso publicæ utilitatis
prætextu, rebus suis student; atque ut mili-
taria imperia, dignitates ac magistratus cap-
tent, pacem impediunt, turbas fovent, populis
illidunt, perniciem civium moluntur.

1. *Navis.*] Bruti pars intelligi potest, sicut
Pompeianæ partes navi designantur apud
Cic. lib. ii. Epist. 5. et lib. xii. Epist. 25.

Novi Fluctus.] Primum civile bellum ex-
arsit Cæsarem inter et Magnum Pompeium;
alterum inter Augustum Antoniumque, et
Cæsaris percussores Cassium et Brutum; ter-
tium inter Sextum Pompeium, Magni filium,
et Augustum; de quibus vide Appian. lib. iv.
Plutarch. &c.

2. *O quid agis?*] Nempè Antonio hoste
Patriæ judicato, literisque per senatum datis
ad Julii Cæsaris interfectores de recuperandâ
libertate, quid aliud quàm incenditur grave
bellum, ac Romanum pessundatur imperium?

Fortiter occupa Portum.] Una salutis ratio
est: compone pacem cum Octav. Augusto, cui
nisi summam defers rerum, nunquam sane
conquiesces. Conjecturam audaciorum quo-
rundam retundere videtur iste locus. Nec est

Et malus celeri saucius Africo,
 Antennæque gemant? ac sine funibus
 Vix durare carinæ
 Possint imperiosius
 Æquor? non tibi sunt integra lintea;
 Non Dii, quos iterum pressa voces malo;
 Quamvis Pontica pinus,
 Silvæ filia nobilis,
 Jactes et genus, et nomen inutile.
 Nil pictis timidus navita puppibus
 Fidit. Tu, nisi ventis
 Debes ludibrium, cave.
 Nuper sollicitum quæ mihi tædium,

5 et malus Austro præcipiti la-
 befactus, atque antennæ
 strideant, et vix carina sine
 rudentibus valeat sustinere
 mare violentius? Non ad-
 sunt tibi vela salva; neque
 Numinæ, quæ invoces rur-
 sus ærumnis obruta; licet
 [61] 11 Ponti sis pinus orta è silvâ
 celebri, atque originem os-
 tentes, vavamque famam.
 Nauta meticulousus haud
 confidit pictæ puppi. Tibi
 prospice, nisi ventis in jo-
 cum sis destinata. Tu quæ
 15 mihi nuper molestum crea-
 bas tædium,

ANNOTATIONES.

quod aut Muretus Quintiliano dormitionem
 ita obijciat, aut Faber Critic. Epist. 54. al-
 terque ei adstipulatus sibi plaudant et accla-
 mant velut invento Api, exultantes, *εὐχάρμεν
 συγχάρμεν*. Enim verò si, quod voluit illi,
 citra metaphorum aut allegoriam scribit ad
 eam navim, quâ sui amici iratum Augustum
 metuentem fugere properabant, sique hæc
 Ode secundam ei navigationem apprecetur,
 non secus ac navi Athenas Virgilium trans-
 vehenti, Od. 3. quo sensu diceret hic; *fortiter
 occupa portum?* Imò verò debuisset inclamare
 ad immorantes, *Solvite protinus;* ad navim
 autem; *Portum hunc citò desere non tutum;*
*statione malè fidâ statim cede, in quâ pericu-
 losius quàm in alto mari versaberè.*

5. *Africo.*] Vento Meridionali, de quo
 Virg. Æneid. i. 85.

— *Creberque procellis
 Africus.*

6. *Antennæque gemant?*] Fracto navis malo,
 dependentes ex eo antennæ concidunt necesse
 est; sic et Senatores ac Proceres, qui adhæ-
 serant Pompeio, eo quidem sublato gemunt ac
 dilabuntur. Hi certè alii in aliis diffluxere
 provincias ex Appiano cit. loc. *Antennæ*, trabs
 in summo navis malo transversa, cui velum
 alligatur.

8. *Imperiosius Æquor?*] Virtutem ac for-
 tunam Augusti manifestè prævalentes.

10. *Non Dii, quos iterum pressa voces.*] Cùm
 enim satis destinatum Augusto videatur orbis
 Imperium, tibi contra fata pugnantis non
 aderunt aut savebunt Dii. Adde quòd *frustra
 Neptunum invocat, qui secundum patitur
 naufragium.*

Dii.] Castor et Pollux, Apollo, Minerva,
 aut quilibet alius, solebat esse et vocari tutela
 et insigne navis; et sacrarium in puppi col-
 locabatur, vel in prorâ. Act. Apost. cap. 28.
 scribitur navigare Paulus Alexandrinâ quâdam
 navi, cujus insigne Dioscuri. Pers. Sat. vi. 29.

*Jacet ipse in littore, et una
 Ingentes de puppe Dii.*

Quidam sic interpretantur locum hunc: *Tibi
 non sunt Dii, quos iterum pressa voces malo;*
 jam Pompeius occidit, Cassius periit, divini
 illi libertatis vindicæ; quid tentes ultra?

11. *Quamvis Pontica pinus, &c.*] Sicut ad-
 versus tempestatem savam parùm valet nobi-
 litas arborum è quibus compacta est navis,
 minimè quoque picta et ornata puppis; sic à
 naufragii periculo nequaquam eximit Respub-
 licam contentioniibus laeceram, aut ipsius fama
 quantumlibet celebris, aut Ducis exercitûs
 generositas. Hæc enim quid juvant? præser-
 tim si desiat præsidia sat firma; ærarium lo-
 cuples, etc.

12. *Silvæ filia nobilis.*] In Ponti regione
 multiplex erat silva, egregiæque arbores fa-
 bricandis navibus idoneæ.

14. *Nil pictis timidus navita puppibus Fidit.*] Ne
 splendori tui nominis fide, O Respublica
 Romana, vel origini præclaræ; neque tu,
 Brute, aut ingenitæ nobilitati, aut propriæ
 existimationi. Sunt enim hæc vana præsidia
 ac firmamenta.

Timidus navita.] Ne cum Scaligero pu-
 tes legendam, *timidus*. Est enim *timidus*
 epitheton nantis semper conveniens, et hic
 maxime. Sic enim significatur nauta pruden-
 ter metuens omnia ab infido mari, ab instabi-
 libus ventis, à repentinis tempestatibus, cùm
 præsertim vehitur navi jam debilitatâ.

15. *Nisi ventis Debes ludibrium.*] A bello
 desine, nisi vis fortunæ jocantis, aut Martis
 communis, aut etiam fatorum ludibrium esse.

17. *Nuper sollicitum quæ mihi tædium, &c.*] Militaverat
 Horatius sub Cassio et Bruto; postea tamen
 Augusto victori conciliatus, veniam obtinuerat;
 hæc autem scripsisse fertur post Cassium cæsum,
 et antequam Brutus adversus Augustum belli
 aleam experiretur. Ait ergo; O publica salus,
 quæ tædium mihi tunc præbuiti ob diuturnitatem discordiarum ac
 militiæ labores; nunc autem sollicitudinem et
 curam præstas ob novos tumultus; cur evi-
 dens periculum, talesque angustias sponte
 adis? Vel ad Bruttum loquitur. O Brute, qui
 sollicitum me habuisti de eventa belli, sub
 tuis signis merentem; nunc autem tui ac li-
 bertatis, quam vindicas, desiderio crucias,
 cùm præcisam salutis tuæ spem animo jam
 concipiam; si mihi credis, ne Augusti partes
 fortiores læcesse, pone arma, neve tam peri-
 culosæ plenos aletæ labores incassum subi-

jam rerò desiderium ac sollicitudinem haud modicam, Interfusa nitentes [62]
fuge maria Cycladas mites Vites æquora Cycladas. 20
cantes interfluentia.

ODE XV.

Vaticinium de Trojæ excidio.

Cùm pastor fallax per maria abduceret Helenam hospitam navibus Trojanis, in Idæis Helenam perfidus hospitam, [65]
jucundâ tranquillitate ventos veloces oppressit Nereus, ut caneret fera
ta, sic. Infaustus auspiciis Nereus fata. Malâ ducis avi domum, 5
domum ducis eam, quam Quam multo repetet Græcia milite,
numeroso exercitu reposcet Græcia, conspirans tuas Conjurata tuas rumpere nuptias,
Græcia, conspirans tuas Et regnum Priami vetus.
dissolvere nuptias, atque Eheu, quantus equis, quantus adest viris
antiquum Priami regnum. Sudor! quanta moves funera Dardanæ 10
Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor! quanta moves funera Dardanæ
tas cædes Trojanæ

ANNOTATIONES.

imo conciliandæ pacis consilia et rationes ini. Vide lib. ii. Ode 7. et Epist. 2. lib. ii.

20. *Cycladas.*] Insulæ sunt circiter quinquaginta, in Ægæo mari in cyclo propè forinam dispositæ: quæ quidem ob frequentes scopulos, et maris angustias adiri, aut circumnavigari vix citra periculum possunt.

Ode XV.—Metrum idem quod supra, Ode 6.

1. *Pastor cum traheret, &c.*] Sicut apud Bacchylidem Cassandra Paridi Trojam ingredienti, ita hic eidem iter agenti, Helenamque belli facem ducenti, Nereus vaticinatur quanta ferat mala, adedque Trojæ ruinam. Antonium Cleopatræ amoribus irretitum exemplo Paridis admoneri ab Horatio non nemo opinatur. Cæterum euncta ferè ex Homero deprompta. Sensus est: Cùm Paris Helenam raperet Hospitis Menelai uxorem, atque è Sparta Trojam navigaret, Nereus Deus marinus ventos cohibuit, dum perfido illi raptori caneret impendentem cladem, ob violatum jus et incestas nuptias. Vide Herodot. lib. ii. Eustath. in vi. Iliad.

Pastor.] Paris, alio nomine dictus Alexander, expositus in Idâ monte, educatusque à pastore, et ipse aliquando pastor, quanquam erat filius Priami Trojanorum regis et Hecubæ, quæ prægnans facem se ardentem parere somniavit; quo territa et conjectorum impulsa responso exponendum curavit filium.

Traheret.] Per varias regiones, diversaque maria, tandemque in patriam suam Trojanam pertraheret.

Navibus Idæis.] Fabricatis in Idâ Troadis monte.

2. *Helenam perfidus hospitam.*] Paris hospitio receptus apud Menelaum, eo absente, in adulterium pellexit abduxitque Helenam ejus uxorem; adjuvante nimirum Venere, quæ formosissimam Paridi sponderat sœminam, in præmium judicii, quo Junoni et Palladi prælata ab eo fuerat.

3. *Ingrato celeres, &c.*] Quoniam ventorum natura est erumpere et vagari: hinc nihil injucundius ipsis est quam frænari, et in otio contineri. Est qui referat ad Paridem, celeritè avchere prædam suam cupientem: cui proinde valdè ingrata fuerit ea mora. Sed cùm per multas ac diversas regiones Paris Helenam circumduxisset legatur, antequam in Troadem perveheret, non videtur eam posse interpretationem stare.

4. *Ut caneret fera Nereus fata.*] Dum excidium patriæ ac paterni regni prænunciaret flagitioso Paridi, ventos compressit Nereus, silentiumque imposuit. Quidam contentiosè legunt *Proteus*, eò quòd apud Homerum ille de Trojanis rebus vaticinaretur: Nereo autem vix id muneris tribuatur. Verùm poëtæ quid non licet? Deinde naviganti quis melius vaticinans inducatur quàm marinus Deus? Adde quòd Apollonii Rhodii Interpres in iv. Argonautic. ex Pherecydis sententiâ scribit Nereum coactum respondere velut Oraculum. Apollodorus, l. ii. de Nymphis Jovis ac Thetidis filiabus, vatem facit Nereum: et Hesiodus in Theogon. veridicum eum appellat. Maneat ergo Nerei Prosopopœia, et rectè posita censeatur.

5. *Malâ ducis avi domum.*] Ex Augurum observatione tracta dictio; id est, malo omine, infelici augurio Helenam ducis, O Pari, tibi que assumis, rapis enim uxorem alienam.

6. *Multo milite.*] Homer. naves Græcorum numerat 1146.

7. *Conjurata.*] In portu Aulidis Græciæ Principes universi jurejurando se adstrinxerunt non discessuros à bello, donec Helena restitueretur, illataque Græcis injuria vindicaretur, eversâ Trojâ.

9. *Quantus equis, quantus, &c.*] Quanta discrimina, quantæ strages ac labores virorum et equorum in decennali bello!

10. *Dardanæ Gentii.*] Dardanus Jovis ex

Genti! Jam galeam Pallas, et ægida,
Currusque, et rabiem parat.

Nequicquam Veneris præsidio ferox,
Pectes cæsariem; grataque foeminis
Imbelli citharâ carmina divides:

Nequicquam thalamo graves

Hastas, et calami spicula Gnosii
Vitabis, strepitumque, et celerem sequi
Ajacem. Tamen, heu, serus adulteros
Crines pulvere collines.

Non Laërtiaden, exitium tuæ
Gentis, non Pylum Nestora respicis?

nationi paras! Jam Pallas
[64] aptat cassidem et clypeum,
et currus, et furorem. Frustra
superbus ob Veneris favorem
pectes comam; et
15 lyrâ molli jucundas mulieribus
cantilenas distribues: frustra
fugies lanceas nuptiali thoro
molestas, et acumen telorum
Cretensium, sonitumque, et acrem
[65] sequendo Ajacem. Attamen,
20 heu, tardè mæchos capillos
pulvere consperges. Nonne
vides filium Laërtis, nonne
Pylum Nestorem populo tuo
fatales?

ANNOTATIONES.

Electrâ filius in Asiam veniens condidit eam gentem, quæ à Troë postea Trojana dicta est. Ab eo ortus Priamus. Virgil. Æneid. viii. 134.

Dardanus, Pliacæ primus pater urbis et auctor, &c.

11. Jam galeam Pallas, et ægida.] Pallas et Juno pro Græcis pugnabant, nempe tum quod manebat altâ mente repostum judicium Paridis, spretæque injuria formæ; tum quia virgo Pallas flagitioso Paridi inoffensa erat. Porro bellicosæ Palladi sueta aptantur hic arma. Ovid. Met. vi. 79.

Dat galeam capiti, defenditur ægide pectus. Virgil. Æneid. viii. 435.

Ægidaque horrificam, turbatæ Palladis arma. Quem in locum Servius ita scribit: Ægis pectoris est munimentum, habens in medio Gorgonis caput. Quod si in pectore Numinis fuerit, ægis vocatur: si in hominis pectore, ut in antiquis Imperatorum stutuis videmus, lorica dicitur.

12. Currusque, et rabiem.] Bigas et quadrigas bellicas Pallas invenisse fertur: et apud Hom. è curru, non ex equo pugnari scribitur. Rabiem, iram, indignationem, furorem, et impetum animi, quæ quidem vix absunt à quocunque bello.

13. Nequicquam Veneris præsidio ferox, &c.] Tunc parùm juvabit te præsidium Veneris minivè bellicosæ, multo minus decebit illa tua venustas et cultus corporis: quæ apud mulieres quidem valent, non ita verò adversus hostem. Vide supra Od. 12. v. 41. Apud Homer. iii. Iliad. idem Paris sic admonetur, objurgaturque: Inutilis erit tibi cithara, ac munera Veneris, et coma, et species, quando humi in pulvere jacebis mixtus.

15. Citharâ carmina divides.] Modulaberis distinctè, concinnè, ex arte, modò hos, modò istos carpendo nervos: non malè sic; melius tamen, modò lyrâ, modò voce alternatim canendo: at optimè alii interpretantur, mulierosum Paridem modò huic, modò illi foeminæ gratificari, ac suam cique cantilenam disperdere. Sic infra Od. 36. v. 6. dividere oscula, est singulis dare oscula.

Imbelli citharâ.] Hæc quidem valebat Paris, sed quàm bellicoso viro parùm conveniret, os-

tendit Alexander ille Magnus, cum Paridis sprevit citharam, Achillis optavit. Illà videlicet amores ac nugæ, hæc heroum laudes celebrantur. Plutarch.

16. Nequicquam thalamo graves Hastas, &c.] Licet illicito amori ac nuptialibus jocis vaces, ac tandem ad arma concurrendum erit, et seras licet pœnas exsolves, cum humi prostratus in pulvere volutaberis, traherisque à victore hoste crinibus illis, adulterii illecebris.

17. Gnosii.] Gnosius urbs Cretæ, cujus populus sagittas emittendi arte pollebant. Adde quod ex Plinio, abundat Creta cannis gravioribus ad faciendas sagittas aptissimis. Porro inter proceres Græcos erat Idomeneus Cretensium dux, Meriones comes.

18. Celerem sequi Ajacem.] Pedum celeritate Ajax clarus, ut eum insequentem evaderet nemo. Verum Oileiusne, an Telamonius? Hic certè, si Dareti Phrygio fides, Paridem occidit.

19. Serus adulteros Crines pulvere collines.] Quamvis effugias aliquandiu, non tamen poteris semper declinare pugnam et congressum, in quo cum vel prostratus vel occisus fueris, pulvere tandem sedabuntur crines illi tui tanto studio calamistrati, et unguentis delibuti, quibus Helena in amorem, et hinc in adulterii facinus à te pertracta est. Vel simpliciter, crines illos tuos oportebit tandem bellico pulvere aspergi et illini, quos unguentis duntaxat antea illinere satagebas. Sunt enim qui affirmant Paridem Ajacemque Oileium concertantes mutuis occubuisse vulneribus; alii volunt Paridem, postquam Achillem interemisset, à Pyrrho, alii autem, à Philoctete interfectum.

21. Laërtiaden.] Ulyssem filium Laërtis, Ithacæ et Dulichii insularum regem, prudentiâ solertiâque super æthera notum. Exitium tuæ gentis: nempe quia detexit ipse atque ad Trojanum bellum adduxit Achillem, absque quo ex fatis capi Troja non potuisset.

22. Pylum Nestora.] Hic sapientiâ, et vitæ diuturnitate inclytus, apud Pylum Peloponnesi oppidum educatus, jam senior cum aliis Græciæ proceribus convenit ad expeditionem Trojanam. De eo fertur Agamemnon dixisse, brevi expugnandum Ilium, si decem Nestores adessent.

Te Salaminus Teucer, te Sthenelus belli guarus, ac si oportet equos regere, ductor haud segnis, intrepidi persequuntur. Senties etiam Merionem. En ardet incurrere in te impavidus Tydei filius genitore fortior. Hunc tu, velut cervus aspectum in adversa vallis regione lupum, herbarum oblitus, fugies effeminatus, graviter anhelans: quod quidem tuæ nequaquam promisisti. Indignata classis Achillis Trojæ Trojanisque fœminis, fatale tempus differet: at post aliquot annos ignis Græcorum Trojanas aëdes incendet.

Urgent impavidi te Salaminus Teucerque, et Sthenelus sciens Pugnae, sive opus est imperitare equis, 25
Non auriga piger. Merionem quoque Nosces. Ecce furit te reperire atrox Tydides melior patre :
Quem tu, cervus uti vallis in alterâ Visum parte lupum, graminis immemor, 30
Sublimi fugies mollis anhelitu, [66]
Non hoc pollicitus tuæ.
Iracunda diem proferet Ilio, Matronisque Phrygum classis Achillei.
Post certas hyemes uret Achaicus 35
Ignis Iliacas domos.

ANNOTATIONES.

23. *Salaminus Teucer.*] Ajacis ille frater. Vide supra, Od. 7. v. 27. et seq.

24. *Sthenelus.*] Vir pugnacissimus, comes Diomedis, unus eorum qui equo se Trojano abdidderunt.

26. *Merionem quoque Nosces.*] Tuo quidem malo cognosces et experiere virtutem, iram, acresque animos Merionis. Hic patruelis erat Idomenei Cretensium ducis. De eo supra, Od. 6. v. 15.

28. *Tydides melior patre.*] Supra Od. 6. v. 16. *Tydidem superis parem* vocat Horatius, sanè qui Iliad. v. dicitur Martem ac Venerem in prælio vulnerasse. Unde ibid. Homerus ejus ferociam comparat flumini omnia subvertenti, ac leoni vulnerato. Non mirum ergo, si hic Tydeo patre, quamquam bono et forti, melior tamen ac fortior Dionedes nuncupetur.

31. *Sublimi fugies mollis anhelitu.*] Feroce illura Diomedem patre meliorem ac superis parcm fugies, tam graviter anhelans, præ metu et pavore, quàm cervus lupum aspiciens. Mecum verò, lector, mirare, quò ducat carpenti cacœthes. En Scaliger, *Ex toto Galeno*, inquit, *non intelligo quid sit sublimis anhelitus.* Verùm enim sine Medicæ scientiæ aut Medicorum ope, bene intelligitur, copiosè, et ex alto pectore anhelare cervum, vel potiùs, elato, et sublimi, ut fit, capite fugientem, ore quoque sublimem anhelitum ac spiritum efflare.

32. *Non hoc pollicitus tuæ.*] Intrepidum te nimirum jactaveras, O Pari, Helenæ per illicitos amores tuæ, et Menelao totique Græciæ parem te unum ostentâras. At facile est apud amasiam gloriari; non ita apud Græcos raptam perfidè, et ultionem justam multo misite

repetentes. Ovid. Epist. Paridis ad Helenam: v. 351.

Finge tamen, si vis, ingens consurgere bellum:
Et mihi sunt vires: et mea tela nocent.

Nec plus Atrides animi Menelao habebit

Quàm Paris, aut armis antefendus erit.

Et quidem provocatus à Menelao Paris ad singulare certamen, vixque tandem congressus, nisi ope Veneris subtractus esset, certè victus occubisset, ex Homer. Iliad. iii. unde ibid. Helena inducitur suam Paridi exprobrans ignavianam; et Menelai, quem priùs ille contempserat, virtutem experto insultans.

33. *Iracunda diem proferet Ilio, &c.*] Achilles ob ereptam sibi Briseiden iratus, à pugna et bello suam classem continens, Trojæ quidem fatum aliquandiu retardabit, diemque Trojæ ac Trojanis ultimam differet: at ubi Patroclum audiet ab Hectore peremptum, tum ad arma, et unici vindictam convolabit, nec ponet iram donec Hectorem, Iliensium defensorem unicum, prosternat. Virg. Æn. ii. 324.

Venit summa dies et ineluctabile tempus Dardaniæ: fuimus Troes, fuit Ilium, et ingens Gloria Teucrorum, &c.

34. *Phrygum.*] Phrygia Asiæ Minoris regio, cujus pars est Troas, ac Metropolis Troja. *Achillei.*] Achilles fortissimus Græcorum, vel suo nomine apud omnes famosus.

35. *Post certas hyemes.*] Post certum annorum spatium fatis decretum. Calchas augur è passerum numero, post annos decem Trojam expugnandam diruendamque prædixerat.

Uret Achaicus ignis Iliacas domos.] Achaia Græciæ pars, Synecdoche. Quidam legunt, *Pergameas domos.*

ODE XVI.

PALINODIA AD AMATAM PUELLAM.

O MATRE pulchrâ filia pulchrior,
 Quem criminosis cumque voles modum
 Pones Iambis ; sive flammâ,
 Sive mari libet Adriano.
 Non Dindymene, non adytis quatit
 Mentem Sacerdotum incola Pythius,
 Non Liber æquè, non acuta
 Sic geminant Corybantes æra,
 Tristes ut iræ ; quas neque Noricus

[67] O formosâ genetrice nata formosior, quem libuerit finem dabis injuriosis Iambis ; seu igne, seu mari placet Adriatico. Nec Cybele, nec Apollo inhabitator, animum sacrificulorum in sacrariis ita commovet, nec Bacchus, neque Corybantes tam crebris pulsant cymbala acuta, sicut mœsta indignatio : quam nec gladius ex Illyrio

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. supra.

Quæcunque valent ad placandam iram, hæc adhibet Horatius ad mitigandum offensæ puellæ animum. Scripserat olim Iambos aut adversus ipsam, aut contra matrem ipsius. Jam volens redire in gratiam eum eâ quam deperibat, 1. Fatetur se peccâsse : 2. Non per contemptum se fecisse quidquam, sed per iram, asserit : 3. Vindictam offert. Porrò quæ sit, quæque vocetur amica illa non constat. Gratiæ nomen reperitur in quibusdam codicibus inscriptum. Alii volunt hanc esse Tyndaridem illam, ad quam Ode sequens nuncupata est.

1. *Omatre pulchrâ filia pulchrior.*] Aiunt quidam scriptam dicaciter ante ab Horatio fuisse :

O matre turpi filia turpior !

Quicquid sit : jam laudat egregiè puellam, sciens nihil ferè mulieri jucundius esse, quàm formâ et pulchritudine commendari. Imitatio verò est Stesichori, qui cùm Heleam quandam Siculam Iambis proscidisset, Apollinis Oraculo monitus primus Palinodiam canens, oculorum usum, quem amiserat, recepit.

2. *Quem criminosis cumque, &c.*] Crimen se admisisse, poenamque subire quamlibet, paratum proficitur ; ejusque, quam læsit, arbitrio cuncta permittit.

3. *Iambis.*] Sunt enim Iambici versus ad maledicendum aptissimi. *Sicut Iambus ex brevi et longâ constat ; ita contumelia ex parvis inulsiis ad magna procedit :* Suidas *ἰαμβίζειν* Græcis, est maledictis insectari. Horat. ad Pisones.

Archilochum proprio rabies armavit Iambo.

Sive flammâ, Sive mari libet.] Ipse suum carmen maledicum damnat igni vel aquæ, ut placuerit. Tibul. lib. i. Eleg. 9. v. 49.

Ille velim rapidâ Vulcanus carmina flammâ

Torreat : et liquidâ deleat amnis aquâ.

4. *Adriano.*] Synecdoch. pro quolibet mari.

5. *Non Dindymene, &c.*] Ita describit vim et impotentiam, in eamque culpam omnem suam transferre satagit, ut odium et contemptum, quo gravius nihil ad offensam, omninò abfuisse comprobet.

Dindymene.] A Phrygiæ monte Dindymo dicto Cybele, ejus ibi sacra peragebantur, Sacerdotesque furore perciti membra sibi incidebant.

Non adytis quatit, &c.] Conglobatâ comparatione iræ vehementiam exaggerat. Nec Cybele, inquit, suos sacrificulos, nec Apollo Phœbades oracula responsaque edituras, nec Bacchus Manadas et Bacchantes in Orgiis tanto furore implet, quanto iritatur amor amantium.

6. *Incola Pythius.*] Apollo Delphos, quæ urbs etiam Pytho dicta, incolens, ibique præcipuè cultus et celebris : vel ita dictus à Pythone serpente interfecto. De quo vide Macrob. lib. i. Saturnal. cap. xvii. Cæl. Rhodig. lib. xvi. cap. 19. Alex. ab Alex. lib. vi. c. 2. *Incola,* insessor, invadens et afflans mentem Pythiæ tripodis insidentis in adytis ac penetralibus templi, ut extra se raptâ, jamque enthea, divina loquatur.

7. *Non Liber æquè.*] De Bacchanalium origine, insanîâ, aberratione. Vide Tit. Liv. lib. xxxix. cap. 8. et seq.

Non acuta Sic geminant Corybantes æra.] Neque tam crebris ictibus pulsant Corybantes æra cymbala, cùm furiosi discurrunt, quàm ira mentem variis motibus concutit. *Corybantes,* Rheæ sacrificuli iidem qui Curetes, ex Strabone lib. x. et Lucret. lib. ii. dieti vel à *κίβητος, galea,* vel à *κορυτῶν, cornibus peto ;* item *caput peto :* vel à *κγυβῶν, vel κγυβάζειν ;* quoniam adjuverunt Rheam in abscondendo partu. Vel à *κγυβῶν pulsare,* et strepitum ac sonitum reddere : quoniam ex Lucret. cit. *Pulsabant æribus æra,* et ex Apollod. lib. i. τριῖς δόρυσι τὰς ἀσπίδας συνκρούον, *Hastis clupeos percutiebant :* sic nimirum Jovis illum vagulum in Cretâ quondam occultâsse feruntur, ne Saturnus eum malis mandaret adeptus, Lucret. ii. 636. et paulò antea.

Tynpama tenta sonant palmis et cymbala circum [tu,

Concava, raucisonoque minantur cornua can-
Et Phrygio stimulat numero cava tibia mentes,
Telaque præportant violenti signa furoris.

Omnes autem à Græco origines parùm satisfaciunt, et longè petitæ ac perperam confictæ videntur. Magis certè ad rem est quod refert Diod. Sic. l. vi. c. 11. Corybantas dietos à Cybele filio Corybante, qui sacra Matris Deum in Phrygiam detulit ; quique ab se nominavit eos, qui Matris sacrificiis incumbabant.

cohibet, nec mare naufragiis infestum, nec dira flamma, nec ipse Jupiter horrissona fragore. Dicitur Prometheus primario limo obstrictus adjungere portionem hinc et inde decerpitam, pectori nostro indidisse vehementiam furentis leonis. Iracundia Thyestem perdidit execranda strage, atque extremas præbuit causas maximis civitatibus, ut prorsus diruerentur, ac moribus infestum aratrum applicaret superbus exercitus. Animum reprime; me etiam impulit cordis	Deterret ensis, nec mare naufragum, Nec sævus ignis, nec tremendo Jupiter ipse ruens tumultu. Fertur Prometheus addere principi Limo coactus particulam undique Desectam, et insani leonis Vim stomacho apposuisse nostro. Iræ Thyestem exitio gravi Stravère; et altis urbibus ultimæ Stetère causæ, cur perirent Funditüs, imprimeretque muris Hostile aratrum exercitus insolens. Compesce mentem; me quoque pectoris	10 [69] 15 20 [70]
---	--	--

ANNOTATIONES.

9. *Tristes ut iræ.*] Nihil æquè violentum est ac iratus amor, aut tristis, quòd se sperni sentiat, aliumque præferri; tunc extrema quæque meditatur, atque etiam tentat ac molitur sæpius.

Neque Noricus Deterret ensis.] Pergit ostendere iræ pertinaciam, quam nec frangit armorum aut mortis horror; nec ignium aut Jovis ipsius tonantis fragor ac metus. *Noricus ensis.*] optimi scilicet enses fabricantur in eâ regione Illyrici. Plin. lib. xxxiv. c. 14. s. 41. *Aliubi vena bonitatem hanc præstat, ut in Noricis: aliubi factura, ut Sulmone aqua.*

10. *Nec mare naufragum, &c.*] Sic qui ad ultionem parandam, vel ad quærendum quod vehementer amat, contendit, per maris discrimina quælibet, per tela, per ignes intrepidus, ac cæco velut impetu rapitur et properat; nec ullâ unquam reverentiâ, nec pavore tonitruum ac fulminum retardatur aut deterretur.

13. *Fertur Prometheus, &c.*] Amplificatio est per amœnam causæ disquisitionem; unde nempè homini sic dominetur ira? fabellamque confingit vel intexit de Prometheo, qui formans hominem varias ei indiderit affectiones diversis ex animantibus depromptas, ut vulpis astutiam, leonis iracundiam ferventemque bilem, etc. *Coactus.*] qui cum in fingendis brutis omnes naturæ facultates absumpsisset, coactus est demum è singulis aliquid decerpere, quod homini daret. Vid. Fulgent. Mytholog. lib. iii. cap. de Peleo.

Principi Limo.] Homine, qui licet ex argillâ et limo non secus ac cætera animantia conflatus, in eâ tamen principatum obtinet. Vide Lucret. lib. v. Diodor. Sicul. lib. i. c. 1. &c.

17. *Iræ Thyestem, &c.*] Effectus iræ persequitur. De Thyeste atque Atreo fratribus tam infanda in sese invicem perpetrantibus, ut Sol aversatus retro conversus sit, omnibus auditum: et jam dictum est, Od. 6. v. 8. ad *sævam Pelopis domum*, quæ quidem per iram perditâ et consumpta interit *exitio gravi*: seu cum Thyestes appositum ab Atreo filium devoravit; seu cum ob vitiatam uxorem Atreus execranda illâ ratione ultionem petiit, &c.

18. *Altis urbibus ultimæ Stetère causæ, cur perirent Funditüs.*] Interdum urbes expugnantur non odio, sed quâdam cas tenendi cupidi-

tate: at cum ira facit ut capiantur, tum ultimâ quoque sit causa excidii, impellitque ad eas à fundamentis diruendas, ne quod vestigium supersit civitatibus.

20. *Imprimeretque muris Hostile aratrum, &c.*] Per iram victor hostis non solum urbes aliquando demolitur, sed et excisis mœnibus ædibusque universis, solum aratrum, *imprimique aratrum* iis locis, in quibus erant muri antea, arces, ædesque. Hinc illud:

Et seges est, ubi Troja fuit.

Manilius, lib. iv. 555. ejus qui sub ortum caudæ Scorpii fuerit natus, gravem iram et victoriam ita præsigit:

Aut sternet positas urbes, inque arva reducet

Oppida, et in domibus maturas reddet aristas.

Socrates Ecclesiast. Histor. lib. iv. cap. 31. de Valente imperatore Constantinopolitani irato, refert minatum esse civitati vastitatem, adeoque *ἀγορῶν βαλὴν κατ' αὐτὸν, aratrum in eam immisurum.* Seneca de Clementiâ lib. iv. 26. *Injicere tectis ignem,* inquit, *aratrum vetustis urbibus inducere, potentiam putat.* Quem in locum. Lipsius citat Horatii locum quem explicamus, atque, mos erat iste in evertendis olim urbibus; et sicut aratro condebantur, ita aratro pariter solebant excindi; affert quoque Modestinum Juriscons. *Si usus fructus civitati legatus sit, et aratrum in eam inducitur, civitas esse desinit: ut passa est Carthago; idèoque quasi morte desinit habere usum fructum.* Vide Isidor. l. xv. c. 11. Cæl. Rhodig. l. xxvi. c. 5. Alex. ab Alex. l. vi. c. 14. ubi non ædificandis modò urbibus, sed et funditis evertendis aratrum induci ait, quasi segetes ibi mox futuras denotareretur. Imò quandoque tantum est odium, tantus ulciscendi appetitus, ut versa aratro terra sale inspergatur, ad eam sterilitati dammandum. Quod egregiè suo more explicans S. Hieron. in Matth. cap. v. *Legimus, inquit, in Scripturis urbes quasdam irâ victorum sale seminatas, ut nullum in ipsis germen oriretur.* Scilicet Judic. lib. cap. ix. Abimelec Sechemitarum maledictis exacerbatus eorum urbem cepit, *interfectis habitatoribus ejus, ipsaq; destructâ, ita ut salem in eâ dispergeret.*

22. *Compesce mentem.*] Quandoquidem igi-

Tentavit in dulci juventâ
 Fervor, et in celeres Iambos
 Misit furentem : nunc ego mitibus
 Mutare quæro tristia, dum mihi
 Fias recantatis amica
 Opprobriis, animumque reddas.

ardor in amœnâ juventute,
 atque ad citos Iambos iracundum adegit. Jam verò
 25 cupio vertere dira suavis,
 modò, retractatis conviciis,
 [71] mihi fias propitia, atque benevolentiam repares.

ODE XVII.

Tyndaridem invitat in villam suam, ejus ostentans amœnitatem et commoda.

VELOX amœnum sæpe Lucretilem
 Mutat Lycæo Faunus ; et igneam
 Defendit æstatem capellis
 Usque meis, pluviosque ventos.
 Impunè tutum per nemus arbutos
 Quærunt latentes et thyma, devia

Celer Faunus Lycæum frequenter commutat Lucretili jucundo ; caprasque meas tuetur semper ab æstate fervidâ, venisque imbriferis. Feminae masculi
 [72] fatentis, citra periculum errantes per silvam, securè
 6 investigant arbutos occultos ac thymum,

ANNOTATIONES.

tur tam ferox et impotens ira est, ut ad ultima quæque preter jus et fas adigat ; quæso obtestorque, ne ei indulgeas ; sed *compescas mentem iracundam*. Nam et ego malè me ipsi indulsisse jam agnosco. Unde et *mutare quæro*. Juveniliter in culpam lapsus sum : nunc ætate factus sapientior, errati veniam peto.

Me quoque pectoris, &c.] Ex dictis infert Horatius idem ferè quod habet Cicero ad Attic. lib. i. Epist. 17. *Si quidem ita statueris, et irritabiles animos esse optimorum sæpe hominum et eosdem placabiles ; et esse hanc agilitatem (ut ita dicam) motiæque naturæ plerumque bonitati : et, id quod caput est, nobis inter nos nostra sive incommoda, sive vitia, sive injurias esse tolerandas : facile hæc, quemadmodum spero mitigabuntur. Quod ego ut facias te oro, qui te unicè diligo, &c.*

23. *In dulci juventâ.*] Quò voluptatis avidior est juvenis, eò est irritabilior, si negentur ea ad quæ anhelat, vehementiùsque ad ulciscendum fertur. Id sibi contigisse Horatius fatetur, atque Iambos ita scripsisse mordaces quidem, dum non alia suppeteret ratio sedandi animum amore et irâ furentem. At nunc laudes et encomia se scripturum pollicetur, ut quasi deleat quæ tristia priùs et acerba scripserat. Nam quod ait lib. iii. Od. 14.

*Lenit albescens animos capillus,
 Liliæ et rixæ cupidos protervæ.
 Non ego hoc ferrem calidus juventâ,
 Consule Planco.*

24. *Celeres Iambos.*] *Pes citus*, ad Pisones : seu quòd facile incurrit, seu propter frequentes syllabas breves in puris Iambicis.

26. *Dum mihi Fias recantatis amica, &c.*] *Dum*, id est, modò tu quòque desinas me lacerare conviciis et dictis probrosis. Vel potiùs, *dum*, id est, donec mihi desinas esse inimica, cum me videris palinodiam canere : donec igitur mihi priora opprobria recantanti, ac mitibus tristia mutanti fias amica, non cessabo

tibi supplicare, mitia scribere, atque omni ratione animum tuum demereri.

28. *Animumque reddas.*] Hinc videtur significare Horatius, exitisse quandam olim amicitiam, quam velit reparari ; proindeque non matrem puellæ istius, sed ipsam puellam Iambis et dicitæris abalienatam intelligere oportere.

Ode XVII.—Metrum idem quod Od. 9.

Non vulgaria dictionum ornamenta continet hæc Ode : ea, lector, collige. *Igneam æstatem defendit capellis, pluviosque ventos. Ostentis uxores mariti. Martiales lupi. Usticæ cubantis saxa lævia. Benigno cornu manabit opulenta copia ruris honorum. Reducta vallis. Fide Teïa Laborantes in uno. Lesbium innocens. Incontinentes manus. Malè dispari. Immeritam vestem, &c.*

1. *Velox.*] Fauni agrestes Dii cursu saltuque agiles, proindeque caprinis pedibus finguntur.

Lucretilem Mutat Lycæo Faunus.] Hypalage, pro, *Lycæum mutat Lucretili*, Saborum monte, ad eujus declive sita erat Horatii villa et fundus, de quo ipse initio Epistolæ 16. lib. i. Hujus verò tantam asserit amœnitatem, ut eo sæpius immigraret Faunus, seu Pan Deus Pastorum, relicto quidem Lycæo Arcadiæ monte sibi sacro ; ejus porro Numinis præsentia quicquid noxium est propulsari.

2. *Igneam Defendit æstatem capellis, &c.*] *Æstum arcet* à gregibus, pestiferasque tempestates. Columell. lib. vii. cap. 6. *Capellis nocet æstus, sed magis frigus*. Ventum etiam cum tepore humidum (qualis Notus) animantibus quibuslibet, autumno præsertim, esse pestiferum nemo nescit. Virgil. Eclog. vii. 47.

Solstitium pecori defendite.

5. *Arbutos Quærunt latentes et thyma.*] Grata sibi pabula. Plin. lib. xii. cap. 17. *frutices odoratos appeti* quærique à capellis, testatur Virg. Eclog. iii. 82.

hædi verò non timent colubros virides, neque lupos Martios; quandocunque, o Tyndari, suavi ejus tibià resonare valles, rupesque haud asperæ montis Usticæ declivis. Numina me protegant: Pietas mea, Poësi- que placent Numinibus. Il- linc tibi liberali cornu flu- et affatim dives abundantia opum agrestium. Ibi profundâ in convalle fugies ar- dorem Caniculæ; chordâ- que Teiâ cantabis

Olentis uxores mariti,
Nec virides metuunt colubros,
Nec Martiales hædilia lupos;
Utcunque dulci, Tyndari, fistulâ
Valles, et Usticæ cubantis
Lævia personere saxa.
Dii me tuentur: Diis pietas mea,
Et musa cordi est. Hinc tibi copia
Manabit ad plenum benigno
Ruris honorum opulenta cornu.
Hinc in reductâ valle, Caniculæ
Vitabis æstus, et fide Teiâ
Dices laborantes in uno

10

[73]

15

ANNOTATIONES.

Dulce satis humor, depulsis arbutus hædis.
Georg. iii. 300.

—Jubeo frondentia capris

Arbuta sufficere.

ARBUS, Gall. arboisier, Angl. STRAWBERRY-
TREE, pridem fuit in deliciis, quod αειφύλλος
frondes lauro, fructus cerasis non absimiles,
profert. Vide Columell. cit.

7. *Olentis uxores mariti.*] Capræ capricæ
grævem emittunt odorem. Unde et proverb.
Κίρκου ολέτ. Virg. Eclog. vii. 6.

—Dum tenerus defendo à frigore myrtos,
Vir gregis ipse caper decurreret.

9. *Nec Martiales hædilia lupos.*] Marti in
tutelâ dicantur esse lupi, utpote rapaces ac
violenti depradatores. Virg. Æneid. ix. 565.

—Agnum

Martius in stabulis rapuit lupus.

Alludit fortasse Poëta ad id quod aiunt tem-
plum fuisse in Parthenio Arcadiæ monte sa-
crum Fauno seu Pau, quod asylum erat pe-
cundibus insequentes leones ac lupos fugien-
tibus, qui quidem eò adire non audebant.

Hædilia.] Magna de eâ voce contentio.
Quidam legunt hædilia. Nam inquirunt, ab
hædis, hædulus et hædulus: sicut ab hinnus,
hinnulus, et hinnuleus. Alii hædilia vel
hædilia ex membranâ non paucis; sicut enim
hædile, is, sic et hædilia, a, dicitur. Ego ex
Lambini Muretique placito, nihil censeo mu-
tandum in vulgatâ lectione, ut pes sit Ionicus
pro Choriambico, certè ἰσαχγεῖος. Itaque, de
metro non amplius solliciti, dicamus hædilia,
hædorum septa vel stabula, syncdochicè
poni pro hædis.

10. *Utcunque dulci, &c.*] Greges securi pas-
cuntur, utcumque, ubicunque, quandocunque,
simul atque suam inflat fistulam Pan seu Fau-
nus qui ex Virgil. Eclog. ii. 32.

*Pan primus calanos cerâ conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque ma-
gistros.*

Hinc verò potestatem ac presidium Numinis
ostendit, quòd vel levis ejus fistulæ sonus fugat
et avertat noxia quæque, et securitatem præ-
beat.

Tyndari.] Hunc esse eandem quidam vo-
lunt quam in Epodis Canidiam vocat, et salsè

proscindit, Gratidiam autem in Odâ præce-
dentis inscriptione plerisque in codicibus ap-
pellat, nimirum ut offensam mitiget; nunc
verò sibi reconciliatam, in formæ commen-
dationem Tyndaridem nuncupat, quasi Hele-
nam alteram ob pulchritudinem, atque invitât
ad rusticationem ac delicias apud suum in
Sabinis fundum, ad montem Lucretilem.

11. *Usticæ cubantis.*] Ustica mons in Sabinis
leniter declinans hominis instar decumbentis.

13. *Dii me tuentur.*] Quasi sibi ipse applau-
deus infert: sic me tuentur Dii, quorum lau-
des versibus meis piè celebros, ipsi non in-
gratas. Contra verò, si quis Numinum cultor
non fuerit, hunc insignem licet attenuat Deus.
Ut scribit Od. 34. hujus libri.

14. *Hinc tibi copia Manabit, &c.*] Ex amœ-
nâ hâc villâ meâ, cum adfueris, O dilecta
Tyndari, colliges frugum omnis generis co-
piam. Hi sunt enim ruris honores.

16. *Cornu.*] Alludit ad copiam, vel Amal-
thææ cornu fabulosum. Scilicet Hercules, in-
quibunt, detractus victo Acheloô cornu For-
tunæ dedit, è quo illa bonorum omnium abun-
dantiâ promittit ac elargitur. Porrò ex Eus-
tath. in Perieges. Dionys. Amalthea fuit vetula
quædam avara mercatrix, quæ nummos benè
multos iugeserat in cornu: quod Hercules
adeptus in voluptates ac genus liberaliter
profudit. Hinc verò fabulæ et commenta
vulgi.

17. *Caniculæ Vitabis æstus.*] Noxios ardores
vitabis sideris istius, ex opinione vulgi; non
enim ortus Caniculæ æstum facit, sed Sol
Leoni junctus, nempe sub finem Julii, ad
usque Augusti diem 23. Dies Caniculares
vulgò, indeque morbi frequentes et acerrimi.
Vide plura infra, lib. iii. Od. 13. et 29.

18. *Fide Teiâ Dices laborantes in uno, &c.*] Cantabis Lyricos versus et amatorios ad mo-
dum Anacreontis oriundi ex urbe Teio in
Paphlagoniâ, apud Asiam Minorem. Vid. lib. iv.
Od. 9. et Epod. Od. 14. *Dices laborantes in uno,*
recitabis carmen de amoribus Penelopes
uxoris, et Circes amicæ, famosæ illius vene-
ficæ, erga unum et eundem Ulyssem. *Labo-
rantes,* amore tabescentes, amore certantes.
Vide Lil. Gyrakl.

Penelopen, vitreamque Circen.
 Hic innocentis pocula Lesbii
 Duces sub umbrâ; nec Semeleius
 Cum Marte confundet Thyoneus
 Prælia; nec metues protervum
 Suspecta Cyrum, ne malè dispari
 Incontinentes injiciat manus,
 Et scindat herentem coronam
 Crinibus, immeritamque vestem.

20 Penelopen, et Circen fulgidam pro eodem soilcitas
 [74] Illic innoxii Lesbii scyphos hauries in umbrâ; neque furrens Semeles filius cum Marte pugnas misccebit; neque timebis suspicionem creare petulanti Cyro, ne tibi minime aequali intemperantes manus adhibeat, frangatque corollam impositam capillis, et innocens vestimentum.

ODE XVIII. AD QUINTILIUM VARUM.

Usum vini moderatum commendat.

NULLAM, Vare, sacrâ vite prius severis arborem
 Circa mite solum Tiburis, et mœnia Catili:

O Vare, nullam arborem potius quam vitem sacram plantes circa benignam terram Tiburis, ac muros Catili:

ANNOTATIONES.

20. *Vitreamque Circen.*] Instar vitri nitidam, splendens, decoram, speciosam.

21. *Hic innocentis pocula Lesbii.*] Epulabris etiam hilariter et jucundè: bibes nempe vinum innocuum, è Lesbo Egei maris insulâ, hodie *Metelino*: ob tenuitatem non lædens, nec tentans caput, nec pectus inflammans, nec aded impellens ad rixas: quapropter non confundet cum Marte Bacchus prælia. Vinum saccatum hic aliqui comminiscunt, quod sit magis ad mulieris salivam ac palatum. Sed quid opus? cum tale sit per se Lesbium, quo nullum potu suavior; cui ἀτρυγαν impertivit Bacchus, id est, *immunitatem ac innocentiam*: quod νεκταρῶσταιρη, manans neclare, ambrosiæque propius quam vino, veteres illi passim vocârunt, apud Athenæum lib. i. cap. 22. & 23, &c. Vide, si vacat, apud Gell. xiii. cap. 5. lepidum Aristotelis acutumque de Lesbio vino judicium, quo successorem suæ diatribæ designavit Theophrastum è Lesbo.

22. *Nec Semeleius Cum Marte, &c.*] Nec bibendi certamen desinet in pugnas ac rixas. Semeles filius Bacchus: ea porro etiam Thyone dicta. Nec tamen inde *Thyoneum* hîc appellari credas, cum pluribus: aliâs idem his perperam dixisset Horatius. Sed potius à θυω *ferreo, insano, impetu feror*, intellige violentum, petulantem, &c. Vide Diodor. Sic. lib. iv. c. 5. Id est, vinum istud innocens non creabit ebrietatem, nullasque proinde contentiones ac certamina Marti propria provocabit. Nam τῶν παροινίων ἐκ τοῦ μεθεύειν. Athen. lib. x.

24. *Nec metues protervum Suspecta Cyrum.*] Cyrus iste Horatii rivalis, Tyndaridis autem vel amicus, vel etiam maritus non benè cum eâ consentiens. Qui quidem si rescisset cum alio familiariter versari, haud æquo tulisset animo, sed zelotypiâ accensus, aut velut in suam manus injecisset, aut etiam verbera intentaret, ruptâ convivali coronâ, laceratâ veste, ultus adulterium quod suspicaretur.

25. *Malè dispari.*] Viribus impari ad resistendum ictusque declinandos. Vel moribus planè diversis, ut Tyndaris lepida hilarisque fuerit, Cyrus tristis, morosus ac ferox; unde non ferat ejus ingenium ac vivendi institutum.

26. *Injiciat manus.*] Jure sibi vindicans quod suum est ubicunque reperit. Quo vir ejus fuisse, indicare videtur. Numquid enim in alienam tantum ausus fuerit alienus, in liberam liber? nisi fortè vis et impetus zelotypiæ significetur illius, qui ab amicâ suâ alium amari intellexerit; quique sibi temperare, seque continere haud queat, cum epulantem cum alio viderit, quum pugnas misceat, coronamque ex more conviviorum capiti additam discerpat, nec vestibus parcens, ut quocunque modo suo dolori satisfaciat.

28. *Immeritamque vestem.*] Quid enim peccavit, quid malè meruit vestis mœchæ vel infidæ amasiæ, ut ab irato zelotypoque dirringatur?

Ode XVIII.—Metrum idem quod suprâ Ode 11.

Horatius Quintiliium Varum monet, ut nimium vel Reipublicæ, vel literarum studium usu vini temperet moderato. Quis verò ille? Videtur certè is quem in Arte Poeticâ celebrat velut optimum Judicem ac censorem Poëmatum. Epist. ad Pisones. v. 438. inscriptionem tamen hujus Odes falsam asserit Marcilius, vultque sibi ipsi Horatium loqui sicut et Epod. 5. et 17. Adde quòd abest illa à plerisque membranis.

1. *Nullam, Vare, sacrâ vite prius severis arborem.*] Metrum pariter et sententiam mutatus est ab Alcæo: κύπυς apud Athen. hæc leguntur: Μηδεν άλλο κύπυσης προτερον δευδρον ἀμπέλου. *Sacra vite*, Baccho nempe consecratâ: vel quia libationes in sacris inde fiebant.

2. *Mite solum.*] Plin. lib. xvii. cap. 5. *Optima terra est quæ vocatur pulla; tenera, temperata*

Sobriis enim cuncta præbet gravia Deus; nec aliàs fugantur edaces curæ. Post vina epota, quis incommoda belli queritur aut paupertatis? Quis non te magis, Bacche parens, laudat; teq; ó decora Venus? Verùm enimverò pugna Centaurorum adversus Lapithas inter potandum commissa docet, ut nemo dona Bacchi moderati

Siccis omnia nam dura Deus proposuit; neque Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines. [76]
 Quis post vina gravem militiam, aut pauperiem crepat? 5
 Quis non te potiùs, Bacche pater, teque decens Venus?
 At, ne quis modici transiliat munera Liberi, Centaurea monet cum Lapithis rixa super mero

ANNOTATIONES.

ubertatis, mollis facilisque culturæ, nec madida, nec siliens, post vomerem nitescens. Ibid. Optimus ager est ad radicem montium, planitie in meridiem excurrente; qui totius est Italiæ situs: ex Catone lib. xxxiv. cap. 5. Columel. lib. ii. cap. 2. et lib. iii. cap. 11.

Tiburis.] De eà urbe jam ante Od. 7. hodie Tivoli, sita est ad fluvium Anienem, in Sabinorum confinio, singulari verò gaudet aëris temperie. Hinc fortasse nite solum appellatur. Tiburtes originem multò ante Romam habent. Conditor eorum Tiburtus, quem filium fuisse tradunt Amphiarai, qui apud Thebas obierit unà atate ante Iliacum bellum. Plin. lib. xvi. cap. 44.

Mania Catili.] Urbem Tibur iterum designari aliis verbis aiunt: quippe quam operâ communi condiderunt Amphiarai filii tres, Tiburtus, Coras, Catillus, ac de nomine fratris maximi natu appellârunt. Virgil. Æneid. vii. 670.

Tum gemini fratres Tiburtiam mania linquunt, Fratris Tiburti dictam cognomine gentem, Catillusque, acerque Coras, Argiva jurentus. Repugnat verò Theod. Maucil. cit. tum quòd his idem perperam dixisset Horatius; tum quòd ex Servio ad cit. Æn. locum, aliæ quoque urbes ab illis fratribus ædificatæ referuntur: contendique mania Catili, esse montem Catilli. Catilus autem, seu Catillus, Arcas, classis Evandri præfectus: Tibur, qui et Tiburnus et Tiburtus, ejus frater fuit.

3. Siccis omnia nam dura, &c.] Qui naturâ vinosi, sunt plerumque hilares, nullâque aut valdè exiguâ curâ torquere se consueverunt: contrâ, sobrii res penitus considerant, atque hinc solliciti, difficiles, ac morosi esse solent. Quare dura et gravia his esse notum est, quæ aliis levia. Sicut enim omnia sana sanis, et contrâ: sic tristi ingenio præditis tristia sunt omnia; læta verò aut saltem parùm molesta quælibet jocosis ac festivis hominibus. Siccis, vino non madidis, sobriis, jejunis. Plaut. in Persâ, Jamdiu factum est, cum bibimus: nimis sicci sumus. Tull. contra Rullum in Senatu. An consilia siccorum, an vinolentorum somnia videntur? Pers. Sat. v. 163.

An siccis dedecus obstem Cognatis?

Neque Mordaces aliter diffugiunt sollicitudines.] Lib. Judic. cap. 13. Mustum Deo et hominibus latitiam dare solet. Prov. xxxi. 6. 7. Dale vinum iis qui amaro sunt animo; bibant, et obliviscantur cgestatis suæ; et doloris sui nati

amplius recordentur. Psalmus civ. 15. Vinum latificat cor hominis.

5. Quis post vina gravem, &c.] Anacreon. Οταν Βακχος; απουθη, εδουσι μεθιμαναι, Cum Bacchus advenerit, dormiunt curæ. Tibul. lib. i. Eleg. 7. v. 41.

Bacchus et agricolaæ magno confecta labore Pectora tristitiæ dissoluenda dedit.

Bacchus et afflictis requiem mortalibus offert. Sensus Horatii est; cum quis se plusculum viuo exhilaravit, tum nec meminit laborum, nec ægritudines sentit: imò jocatür hilariter, Bacchi munera laudat, et cantuunculis animum recreat, decentique Venere, seu non indecorâ aut invenustâ festivitate. Sic aiunt Catonem Uticensem cum amicis ad auroram perpotando vigilasse; quòd existimaret vini potu largiori animum reddi hilariorem, ex Platone videlicet.

7. At, ne quis modici transiliat, &c.] At verò servandum in primis illud Græcorum μὴ ἐξ ἄγρυ, ne quid nimis: Item, quod monet Plin. lib. xiv. c. 5. Nec viribus corporis aliud, si modus adest, utilius; nec aliud perniciosius vino, si modus absit. Ibidem, Androcydes, sapientiâ clarus, ad Alexandrum Magnum scribebat intemperantium ejus colibens: Vinum potaturus, rex, memento te bibere sanguinem terræ. Quibus ille si obtemperasset, profectò amicos in teulentiam non interemisset. Hactenus Plinius. Bellè suo more Apuleius Flor. 20. Prima eratera pertinet ad sitim; secunda ad hilaritatem; tertia ad voluptatem; quarta ad insaniam. Vide Athen. lib. ii. c. 1. et 2. ubi de juvenibus temulentis triremi se navigare credentibus faceta historia: quam quidem haud à vero alienam probat Casaubonus in dictum locum. Ibidem, Menesitheus, Vinum rectè utentibus Dii monstrârunt summum bonum, intemperantibus summum malum, &c.

8. Centaurea monet cum Lapithis, &c.] Centauri Thessaliæ populi cum venissent ad nuptias Pirithoi principis Lapitharum, propè montem Olympum in Thessaliâ pariter degentium; vino immodicè hausto, in furorem ac libidinem acti, novam nuptam Hippodamiam rapere, vel ut scribunt alii, Lapitharum uxoris vim inferre tentârunt. Unde gravis pugna, cædesq; Centaurorum ferè omnium. Tull. in Pisonem, c. 10. meminit: Istius in illis Republica luctibus symposium, quasi aliquod Lapitharum aut Centaurorum convivium ferebatur. Vide Ovid. Metam. xii.

Debellata ; monet Sithoniis non levis Evius, [77] prætergrediatur : docet et
 Cùm fas atque nefas exiguo fine libidinum 10 Bacchus Thracibus gravis,
 Discernunt avidi. Non ego te, candide Bassareu, quando voluptatum cupidi
 Invitum quatiàm ; nec variis obsita frondibus [78] licitum et illicitum parvo
 Sub divum rapiam. Sæva tene cum Berecynthio Bacche sincere, non ego
 Cornu tympana, quæ subsequitur cœcus amor sui, te repugnantem exagitabo ;
 Et tollens vacuum plus nimio gloria verticem, 15 neque proferam in lucem
 abscondita fœbis diversis
 Comprime dira cymbala

cum Phrygio cornu, quæ comitatur obscæcatus sui amor, atque arrogantia plusquam satis effrens inane caput,

ANNOTATIONES.

9. *Sithoniis non levis Evius.*] Ipse quoque Bacchus rectum vini usum docet, qui populis eam Thraciæ partem incolentibus, quæ *Sithonia* dicta est, Thracibusque universis infensus et ultor instat, quoties illi suis abusi muneribus, nimio potu in insaniam, indeque in flagitia ruunt. Vide infra Oden 27. Apud Athen. l. cit. Eubulus ita Bacchum fingit loquentem : *Tria ego pocula laetiam misceo illis qui sapiunt ; unum sanitatis ; alterum voluptatis ; soporis tertium. Quo quidem epoto, ii quos dicimus sapientes, donum sese recipiunt. Postea verò si quartum additur, non est id amplius nostrum, sed proterviæ ; quintum vociferationis ; sextum petulantis commensationis ; septimum maculurum et vulneris ; octavum apparitoris : nomen iracundiæ ; decimum furoris, quo prosterantur qui ibibunt, &c.*

Evius.] Ita Bacchus est appellatus, vel à voce Bacchantium εὐός, vel potius ex eo quòd cum debellatis fortiter gigantibus reverentem Jupiter sic affatus est ; *εὐὸς υἱὲ, εὐγε fili.*

10. *Exiguo fine libidinum.*] Per fas et nefas voluptates quærit et consecrat temulentus, accensatus vino libidine. Juvenal. Sat. v. 299.

— *Quid enim Venus ebria curat ?*

11. *Non ego te, candide Bassareu, &c.*] Quasi diceret ; Thracæ et Bacchantes, specioso sacrorum prætextu, cum celebrant Orgia, infanda pleraque committunt ultra modum poti, te quidem invito, O bone pater Bacche ; at ego sanior illis temulentiam vitabo, neque proinde præter aut contra Numen tuum quidquam perpetrabo ; nec te irritabo ebrius, nec indecorè agitabor, aut discurram furiosus.

Candide Bassareu.] Simplex, aperte, verax. Tibull. iii. 6. 8.

Candide Liber, ades.

Item, i. 7. 46.

Candidior semper, candidiorque veni.

Bassareu.] Vel ob tunicam è pelle vulpinâ, vel à calceamento, quæ βασσαρα dicuntur ; vel à talari veste apud Bassarum Lydiæ locum confici solitâ ; quorum usus in Orgiis. Alii alias quoque etymologias conminiscuntur. Tibull. i. 7. 46.

Fusa sed ad teneros lutea palla pedes.

Non ego te Invitum quatiàm.] Etsi videntur hæc satis intellecta ex iis quæ ante dixi ; amplius tamen explicantur, enodanturque allato ritu veteri Bacchanalium seu Orgiorum, in quibus Thyades seu Bacchæ sacra movere dicebantur ; cum furiosæ his in festis cursitantes, thyrsos quaterent, ipsumque Bacchi simulachrum loco suo motum circumferrent, ac velut

invitum temulentæ sacrificulæ exagitant. Virgil. Æneid. iv. 301.

— *Qualis commotis excita sacris*

Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho Orgia.

Catull. lxii. 254. de nuptiis Pelei ac Thetidis :

— *Lymphatâ mente furebant ;*

Evoë bacchantes, Eroë capita infectentes.

— *Pars lectâ quatièbant cuspidè thyrsos.*

12. *Nec variis obsita frondibus, &c.*] Non temerè pervulgabo tua mysteria, aut secreta revelabo ; alludit rursus ad Orgiorum morem, quo sacra Bacchi in cistis condita, hederæque et pampinis contacta, è templo atque urbe iu montes agrosque exportabantur. Catull. Cit. v. 259.

Pars obscura cavis celebrant Orgia cistis ; Orgia, quæ frustra cupiunt audire profanè. Tibul. i. 7. 48.

Et levis occultis conscia cista sacris.

13. *Sub divum.*] Pro sub diò, vel sub divum, id est, sub cælo, quod Græci θεία vocant. Varro, Ascen. in Verr. i. id est, ex arcibus et cistis non extraham tua sacra, quæ foras et in publicum efferam.

Sæva tene cum Berecynthio.] Contine cymbala et cornua tua apud Berecyntheum Phrygiæ montem in sacris adhiberi solita, quibus ad furorem lucitantur sacerdotès. Porro illa duo jungit Horatius, ob affinitatem sacrorum Bacchi, et Cybelæ matris Deum, quæ Berecynthia inde nuncupatur ; pariter ut et supra Od. 16. v. 5. ac seq. sensus est ; à me coërce ac depelle ebrietatem, insaniam, furorem. Catull. Cit. ii. 61.

Plangebant alii proceris tympana palmis, Aut creteli tenues tinnitus ære ciebant ; Multi raucisonis efflabant cornua bombis, Barbaraque horribili stridebat tibia cantu.

14. *Quæ subsequitur cœcus amor sui, &c.*] Ebrietatem nempe sequuntur multa mala, quorum alia jam proposuit ; hæc sunt rixæ, contentiones, flagitiosæ libidines sine ullâ cuiusquam reverentiâ. Alia verò jam exponit ; quæ sunt *φιλαυτία*, superbia, loquacitas, arcanorum proditio.

Cæcus amor sui.] Congruens epithetum ; nihil enim tam impellit in errorem, quàm *sue amor*. Hinc Tull. ad Attic. lib. xiii. Ep. 13. *Nisi fortè me communis φιλαυτία decepit.* Et de Offic. lib. i. *Tales non esse putamus, ut jure laudemur . . . cum homines inflati opinionibus, turpiter irridentur, et in maximis versantur erroribus.*

15. *Tollens vacuum plus, &c.*] Vana gloria-

et fides secretum prodens Arcanisque fides prodiga, pellucidior vitro.
vitro pellucidior.

ODE XIX.

Glyceræ se uri amore scribit.

Crudelis amorum gene- **MATER** sæva Cupidinum, [79]
rix et filius Semeles The- Thebanæque jubet me Semeles puer,
banæ, atque luxuriosa li- Et lasciva licentia, [80]
bertas cogit me ad extinc- Finitis animum reddere amoribus.
tos amores reducere ani- Urit me Glyceræ nitor, 5
mum. Accendit me decor Splendentis Pario marmore purius;
Glyceræ marmore Pario Urit grata protervitas,

ANNOTATIONES.

60, quâ homo inaniter se extollit prudentiâ vacuus. Quod plerisque passim, at nemini frequentius accidit, quam vino effervescentibus.

16. *Arcanisque fides prodiga.*] Denique sicut vitrum nihil abscondit, sic vinum tegenda revelat, retinenda prodigit, involvenda silentio divulgat, adedque fidem labefacit ac violat, cum religiose taciturnitati commissa et credita temerè profert et propalam effudit.

Ode XIX.—Metrum est idem quod supra Od. 3.

1. *Mater sæva Cupidinum.*] Tria sunt irritamenta libidinis præcipua, humorum crasis et temperies, vinum, familiaritas et comessatio cum mulieribus. His se revolvi in abjectos amores atque abripi scribit Horatius, *Venere, Baccho, lascivâ licentiâ*. Caterum versiculus iste non temerè scriptus, qui rursus habetur Od. 1. lib. iv. Singulas ergo voculas pondacremus. *Mater sæva, Venus*. Nam,

Quisquis amores

Aut metuct dulces, aut experietur amarus.

Virg. Eclog. iii. 109. et Eclog. viii. 47.

Sævus amor docuit, &c.

et Eclog. viii. 50.

Improbis ille puer, &c.

Benè Anacreon:

Καλεπὸν τὸ μὴ φιλεῖσθαι,
Καλεπὸν δὲ καὶ φιλεῖσθαι,
Καλεπώτατον δὲ πάντων,
Ἀποτυγχάνειν φιλεῖντα.

*Durum est non amare;
Durum est etiam amare;
Durissimum verò omnium,
Non frui re amatâ.*

Cupidinum.] Non una Venus, nec unus Cupido fuit. Duas Veneres esse ait Plato in convivio, alteram veterem, juniorem alteram. At Cic. iii. de Naturâ Deorum, *Venus prima*, inquit, *Carlo et Die nata, cujus Elide delubrum videmus. Altera spumâ procreata.*

Tertia Jove nata et Dione. . . Quarta Syria, quam Adonidâ nupsisse traditum est. Et num. 60. *Cupido primus, Mercurio, et Dianâ primâ natus dicitur: secundus, Mercurio, et Venere secundâ: tertius quidem est Anteros, Marte et Venere tertio.* Quid ergo hic? Certè Poëtis solenne est uni tribuere quod plurimum est, præ-

sertim cum nomen idem occurrit. Sic uni Herculi ea tribuunt omnia, quæ tamen à diversis confecta sunt. Pariter ab Ovid. Fast. iv. 1. Venus appellatur *geminorum mater Amorum*. Et hic *mater Cupidinum*. Sic et à Pausan. in Attic. tres Veneris filii referuntur, *Ἐως, Ἴμερος, Πέθος*. Apud Lucianum verò Venus Paridem alloquens duos sibi filios jactet eximios esse, *Ἴμερον καὶ Ἐρώτα*. Alii *Cupidinum matrem* dici Venerem contendunt, ob varios et multiplices affectus, qui eam et amorem nunquam non comitantur. Nam quæ amant, modò spe recreantur, aut gaudio fruuntur; sæpius autem tristitiâ ob repulsam, irâ adversus rivalem, interdum etiam desperatione aguntur, usque ad suspendium, &c. minus placent qui *matrem Cupidinum* explicant per amoris asseclas, ludum, jocum, saltus, cantus, &c.

2. *Thebanæ Semeles puer.*] Bacchus, qui natus fertur Semele Cadmi Thebarum regis filiâ; ibique ipse colebatur. Vino autem accendi Venerem quis nescit? Apost. ad Ephes. cap. v. 18. *Nobile inebriari vino, in quo est luxuria*. S. Hieron. *Venter mero astuans facillè despumat in libidinem*.

3. *Lasciva licentiâ.*] Otium, indulgentia, lascivia. Theophrastus ait amorem esse *affectum animi otiosi, παθος ψυχῆς σχολαζουσης*.

5. *Urit me Glyceræ nitor.*] Amoris tyrannidem excusserat Horatius, at aspectus Glyceræ novas ei catenas iniecit. Nimirum pulchritudo est *splendor quidam in oculorum fulgore, in lineamentorum concinnitate ac decore consistens, humanum ad se rapiens animum*. Virgil. Georg. iii. 215.

Uritque videndo

Famîna.—

6. *Splendentis Pario marmore purius.*] *Paros* insula maris Egei, Cycladum una, candidi marmoris ferax, eoque nomine celeberrima, Strab. lib. x. Plin. lib. xxxvi. e. 5, &c. Pindar. de Callicle.

Παρίου λίθου λευκώστεραν.

Pario lapide candidiorem.

7. *Urit grata protervitas.*] Superbia quædam et severitas saltem ficta; ferocia quæ plerum-

Et vultus nimum lubricus aspici.

In me tota ruens Venus
Cyprum deseruit; nec patitur Scythas,
Et versis animosum equis
Parthum dicere, nec quæ nihil attinent.
Hic vivum mihi cespitem, hic
Verbenas, pueri, ponite, thuraque

et facies intuitu nimis periculosa. Venus Cyprum relinquens me tota invasit, neque sinit me referre Scytharum bella, neque Parthos equis conversis strenuos, nec quæcumque ad ipsam nihil spectant. O famuli, istic cespitem virentem, istic verbenas et thura mihi afferite

10
[81]

ANNOTATIONES.

que amantes plus accendit; qui quod negari videtur eo ferventiùs appetunt, eoque jucundius prosequuntur.

8. *Vultus nimum lubricus aspici.*] Aspectus enim mulieris formosæ in lapsum statim impellit, Metaph. à locis lubricis, in quibus sine cadendi periculo nemo stat aut incedit. Virg. Ecl. viii. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!

Alii interpretantur, oculos Glyceræ mobiles, lubricos, petulantes, ad libidinem pellicientes. Anacreon. carm. 2. air, *Naturam dedisse tauro cornua, calces equis, cursum leporibus, dentes leoni, &c. vis prudentiam, at mulieribus pulchritudinem, quæ parvis et lanceis fortior ferum flammamque vincit, et domat.*

9. *In me tota ruens Venus Cyprum deseruit.*] Aded nempè me Venus obsidet et occupat, inquit, ut videatur reliquisse Cyprum, ubi tamen dominatur potentissimè, et colitur. Virgil. Æneid. i. 718.

— *Inscia Dido,*

Insidet quantus miseræ Deus.

10. *Nec patitur Scythas, &c.*] Non me patitur aliis vacare quibuslibet rebus, nisi amori: unde nequaquam possum scribere Scytharum vel Parthorum prælia, nec alia bella, nec verò ea quæ ad Romanam Rempublicam et gloriam spectant. Posterius hoc opinatur Cruquius dici ab Horatio, ut se excuset atque commendet, et adductur Augusto, cui, inquit, tunc fortè remissa fuerint ultro à Parthis ea signa militaria, quæ M. Crasso et M. Antonio erepta fuerant. De quibus Justin. in fine lib. xlii. infra citand. Verùm hæc nullo sunt argumento subnixæ.

Scythas.] Hi populi sunt Asiæ Borealis celeberrimi, et late patentes; de quibus fusè Strabo, Ptolem. Plin. &c. tria de illis notata digna memorantur à Justino lib. xxi. antiquitas, virtus bellica, et quoddam Parthicum regnum condiderint. Adde Amazonum famam toto orbe omnibusque sæculis diffusam. *Non virorum magis imperio, quàm feminarum virtutibus claruere.* Quippe cum ipsi Parthos Bactrianosque; feminæ autem eorum Amazonum regna condiderunt: et cap. 3. *Imperium Asiæ ter quæsivere, ipsi perpetuò ab alieno Imperio aut intacti, aut invicti, mansere.* Darium regem Persarum turpi ab Scythiâ summoerent fugâ. *Cyrum cum omni exercitu trucidaverunt. Alexandri magni ducent Zopyriona cum copiis universis deleverunt. Romanorum audire, non sensere arma.* . . . *Genus laboribus et bellis aspera. Vires corporum immensæ. Nihil pa-*

rare quod amittere timeant, nihil victores præter gloriam concupiscunt.

11. *Et versis animosum equis Parthum.*] Virg. Georg. iii. 30.

Addam urbes Asiæ domitas, pulsamque Niphaten, [gittis.

Fidentemque fugâ Parthum, versisque sa- Justin. lib. xli. 2. *Parthi, inquit, pugnant procurrentibus equis aut terga dantibus. Saepe etiam fugam simulant, ut incautiores adversum vulnera insequentes habeant . . . Intolerandi forent, si quantus impetus est, vis tanta et perseverantia esset. Plerumque in ipso ardore certaminis prælia deserunt, ac paulò post pugnam ex fugâ repetunt, ut cum maximè vixisse le putes, tunc tibi discrimen subeundum sit. Ergo non abs re Horatius Parthum dicit animosum: aded virtus etiam in hoste laudatur. Nam Romanis Parthi formidabiles semper fuere, sub Mithridate præsertim illo, cui res gestæ Magni cognomen dedere, ut ait Justin. lib. xlii. imò sæpe illorum fuderunt exercitus Ducesque. Justin. lib. xli. init. *A Romanis quoque trinis bellis per maximos Duces florentissimis temporibus lassiti, soli ex omnibus gentibus non pares solum, verum etiam victores fuere.* Tandem illi tamen Augusti famâ perculsi, ejus arma pertimescentes, captivos è Crassiano atque Antoniano exercitu totâ Parthiâ recolletos, signaque cum his militaria remiserunt. Unde et eusi nummi cum hæc epigraphe: **SIGNIS RECEPTIS. Plusque Cæsar magnitudine nominis sui fecit, quàm armis alius imperator facere potuisset.** Hæc Justin. cit. lib. xlii. in fine. Vide et Flor. lib. iii. cap. 11. et lib. iv. cap. 9. præsertim autem cap. 10. ubi virtus Romana hanc expressit laudem è Barbaris: *Ite, et benè valete, Romani; meritò vos victores fama gentium loquitur, qui Parthorum tela fugistis.**

Vide et supra Od. 12. Annot. ad v. 53.

13. *Hic rivum mihi cespitem, &c.*] Victus denique amore Glyceræ Horatius, sacra parat, quibus ejus animum placatâ Venere demereatur. Sui verò ardorem amoris et impatientiam denotat, vel ex eo quoddam aram è cespite extruat brevi quidem et expeditâ ratione; quod fieri solum duntaxat in subitis rebus et moram haul ferentibus.

14. *Verbenas.*] Herbas in sacris assuetas parate. Proprie verberna est herba quædam, Gal. *De la Verveine, Angl. VERVAIN; ANV HOLY HERBS.* De hæc Plin. lib. xxv. cap. 9. *Herba nulla Romana nobilitatis plus habet quàm hierobotane; nostri verbenacum vocant.*

cum cratere vini bimi. *Post Bimi cum paterâ meri.*
 immolatam victimam mi- *Mactatâ veniet lenior hostiâ.*
 tior fiet *Glycera.*

[82]
= 65

ODE XX.

Mæcenati spondet convivium, sed frugale.

O dilecte Mæcenas eques, **VILE** potabis modicis Sabinum
apud me quidem mediocri-
 bus in poculis bibes ignobile Sabinum,

[83]

ANNOTATIONES.

*Hæc est, quam legatos ferre ad hostes indica-
 vimus. Hæc Jovis mensa verritur; domus pur-
 gantur lustranturque.* Servius ait esse vir-
 gulta quæ semper vireant. Ex Donato ver-
 bena quasi herbena dicitur, estque herba è
 puro loco decerpta cum terrâ adhaerente. Si-
 militer Plin. lib. xx. cap. 2. *Verbenæ nomine
 significatur gramen ex arce (al. arcâ) cum suâ
 terrâ evulsum, &c.* Constat eo nomine cen-
 seri eas omnes herbas, quæ in sacris adhi-
 bentur. Virg. Eclog. viii. 65.

Verbenasquæ adole pingues, et mascula thura.
 Ubi per epithetum, pingues, volunt indicare
 olivam. Terent. And. iv. 4. 5.

Ex arâ hinc sume verbenas tibi.

Atqui apud Menandrum, unde sententiam ille
 transtulit et verba, verbenæ sunt myrti. Plinius
 quoque dixit *myrteam verbenam.* Ergo per
 catachresin verbenæ appellatur rami, virgæ,
 frondes, è lauro, myrto, olivâ, rore mariao,
 aliæque felices herbæ religioni et sacris ser-
 vientes: his nempe aras coronabant; deinde
 thus adolebant; postea vinum è paterâ li-
 babant.

15. *Bimi cum paterâ meri.] Bimi, id est,*
duorum annorum; du vin de deux feuilles.
 Angl. WINE OF TWO YEARS OLD. Affectabant
 veteres in sacras vetus vinum, tanquam opti-
 mû: item *merum*, et purum, sine aquæ ad-
 mixtione. Quapropter *Græca vina libare
 nefus, quoniam aquam habeant;* ex Plin. lib.
 xiv. cap. 19.

16. *Mactatâ veniet lenior hostiâ.] An Venus
 sæva Cupidinum mater; an Glycera proterva?*
 Hanc ego potius, quàm illam intelligi ab Ho-
 ratio censuerim, leniorem futuram, quæ dura
 priùs erga illum et immitis fuerat. Scilicet
 hoc sperat per Veneris favorem, quem sacro
 peracto ambit et sibi conciliare nititur. At
 eniù quid illud sacrificium? Quæ hostia mac-
 tanda? *hostia* quidem et victima differunt,
 quòd hæc minor sit, illa major. *Mactata* porro
 dicitur, quasi magis aucta, ejus capiti nimi-
 rum imposita ex hordeo tosto mola, sale con-
 spersa, thure suffita. Sunt qui Venerem san-
 guine non placari, nec casâ victimâ pridem
 solitam contendunt: eo quòd genitrix passim
 vocaretur: nec deceret eam ita coli, per quam
 vita datur; asseruntque Virg. Æn. i. 415. ubi
 in templo Veneris Paphiæ thus et sarta dun-
 taxat memorantur:

*Ipsa Paphum sublimis abit, sedesque revisit
 Lacta suas; ubi templum illi, certumque
 Sabæo*

*Thure calent aræ, sertisque recentibus
 halant.*

Hic et Erasmus locum hunc sic explicat: post-
 quam Venerem placavero verbena, thure,
 vino, ex more; Glycera veniet lenior, eritque
 tam facilis ac domita, quàm sit hostia mac-
 tata. Dormitasse verò ille bonus tunc cre-
 dendus, meo quidem judicio: Alii contra sen-
 tiunt, hostiam hic ab Horatio verè mactandam
 significari, seu columbam, utpote Veneri sa-
 cram; seu quamcumque aliam, Cruquius,
 Turnebus. Certè *Veneri suem immolari quan-
 doque Callimachus scribit. Factum id Argis
 adnotavit historia.* Cæl. Rhodig. lib. xxv. cap.
 26. *Apud Tussas autem in Ægypto Veneri,
 quæ ibi Cornuta colitur, vaccam sacrificari,*
 refert Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 12. Aiunt
 verò, primis quidem feculis incruenta fuisse
 quævis sacrificia, litatumque duntaxat arbo-
 rum fructibus, ramis, foliis, herbis: at postea
 usum invaluisse mactandi victimas Diis qui-
 buslibet, ipsique Veneri.

Ode XX.—Hæc Ode ejusdem est metri, ut
 supra 2. *Jam satis teris.*

1. *Vile potabis, &c.] Profecturus erat Mæ-
 cenas seu in Apuliam (ut vult Cruquius ex
 Divæi codice, quod idem notat Lubinus) seu
 quovis alio; antea verò se Horatio pro sum-
 mâ inter eos familiaritate convivam fore sig-
 nificârat. Hæc Ode rescribit Horatius Mæce-
 nati, gratum id sibi quidem, at pro suâ tenui-
 tate tenue fore convivium; cænæque caput
 ex more proponit *Sabinum vinum*, ut eruditè
 monet Theod. Marcel.*

*Sabinum.] Non quale tu habes in cellariis
 generosum bibes apud me; sed tantum modò
 vile et modicum: nempe vinum vel ex uvâ
 Bituricâ, cui eligendum solum; nam in pingui
 putrescit, gracili omnino non provenit: mediam
 temperiem delicatè querit, ob hoc Sabinis col-
 libus familiaris.* Ex Plin. lib. xiv. c. 2. vel è
*vinaciolâ, quam soli novere Sabinii ac Lauren-
 ti:* ex eodem ibid. c. 3. Athenæus autem lib. i.
 c. 21. ait. *Inter Italica vina levissimum esse Sa-
 binum, potuique tempestivum ab anno septimo
 usque ad decimum quintum.*

*Modicis Cantharis.] Gall. Petits brocs. Ang. in
 LITTLE CUPS.* Pro quolibet vase hic ponitur
cantharus, qui quidem non parvum est vas,
 cum Sileno attribuitur perquam ebrioso, gra-
 visque appelletur. Virg. Eclog. vi. 17.

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

Xenarchus apud Athen. lib. xi. cap. 6.

Ne effunde, O puer, in argenteum poculum,

Cantharis, Græcâ quod ego ipse testâ
 Conditum levi, datus in theatro
 Cùm tibi plausus,
 Care Mæcenas eques; ut paterni
 Fluminis ripæ, simul et jocosa
 Redderet laudes tibi Vaticani
 Montis imago.
 Cæcubum, et prælo domitam Caleno

quod egomet illivi Græco
 [84] fictili reclusum; quando in
 amphitheatro acclamatio-
 nes tibi sublatae fuerunt
 5 tante, ut applausum iterat-
 rent tibi litora patrii flu-
 vii, pariter et ludicra spe-
 cies collis Vaticani. In
 domi potabis Cæcubum, at-
 que uvam in torculari Cal-
 leno pressam:

ANNOTATIONES.

sed potius in profundum cantharus. Ibid. Epigenes. At Cantharus nunc non fingunt amplos illos et cupaces, sed humilia pocula, &c.

2. Græcâ quod ego ipse testâ Conditum levi.] Vinum aliqui non exquisitum ex eo commenda-
 dat Horatius, quod ipse studiosè condiderit; obturârit, notârit. Quatuor ista nempe ve-
 teres vinum servaturi faciebant; distundebant
 in vasa; deinde condebant, admista calce,
 sale, croco, resinâ, pice, &c. ut odor vino
 contingeret et saporis acumen, ex Plin. lib. xiv.
 cap. 19. 20. et 21. tum diligenter obturabant
 atque illinebant pice, gypso, limo. Docet
 Columella lib. ult. et Plin. cit. Picari dolia
 oportere, dein perfundi aquâ marinâ aut sal-
 sâ; postea cinere sarmeniti aspergi. Et paulo
 post, Sic opercula doliorum medicanda, ad-
 ditâ mastiche ac pice. Pers. verò Sat. iv. 29.

Seriola veteris metuens deradere limum,
 Ingenit.

Denique notabant quale vinum et quo tempore
 conditum fuisset. Id passim observare est;
 et postea notabimus pluribus locis. Hic ergo
 priora tria quatuor verbis exprimuntur, quar-
 tum sequentibus. Græcâ testâ conditum levi,
 inquit, datus in theatro cum tibi plausus.
 Quasi diceret, condidi, seu in vasa infudi:
 Græcâ testa, vel super faciem vini Græci, vel
 in doliis in quibus ante fuerat vinum Græcum,
 ut ita vis Sabino saporque accederet. Tertio
 levi, seu pice, seu gypso. Demum tempus
 notat, addendo; Cùm datus tibi plausus, &c.

Testâ Græcâ.] Cado testaceo, quod vasis
 genus è Græciâ ortum. Plin. lib. xiv. cap. 21.
 cit. Circa Alpes ligneis vasis condunt, circuli-
 tisque cingunt. Quibus verbis ostendit Romæ
 ista vasa nondum tunc in usu fuisse.

3. Datus in theatro Cùm tibi plausus.] Ju-
 cundè simul et honorificè refricat Horatius
 Mæcenati memoriam dati per Populum Ro-
 manum plausus, cùm ad spectacula venisset;
 (solebant enim viri graves ac de Republicâ
 benè meriti acclamationibus excipi); seu cùm
 ludos ipse exhibuisset pro suâ liberalitate
 magnificos; seu ob lætitiâ recuperatæ à
 Mæcenate valetudinis; varias enim varii plau-
 sūs hujus causas comminiscuntur.

5. Eques.] Modestia hic Mæcenatis cele-
 bratur qui cùm summos quosque capessere
 magistratus potuisset, ultro delatos recusavit,
 et Equestri dignitate contentus vixit. Propert.
 lib. iii. Ecl. 9. 1.

Mæcenas Eques Etrusco de sanguine regum,
 Intra fortunam qui cupis esse tuam.

Ut paterni Fluminis ripæ, &c.] Tantus por-

ro fuit ille plausus, ut unde personaret ripæ
 Tiberis scaturientis in Hetruriâ, quæ Mæce-
 natis patria erat; necnon acclamantium voces
 ingeminaret Echo residens in concavis locis
 apud montem Vaticanum, qui theatro Pompeii
 proximus, sicut et fluvius Tiberis.

7. Vaticani Montis.] Hic unus è collibus in
 quibus Roma ædificata est, adiacet retinet ve-
 tus nomen, insuper autem ostentat insignem
 S. Petri Basilicam, et palatium Pontificium.
 Dicitur est, à vaticiniis illic edi pridem solitis.
 Vide Gell. lib. xvi. cap. 17.

8. Imago.] Repetitio vocis, et acclamatio-
 num pepuli repercussio facta in monte. Joco-
 sa.] Quia joculari videtur Echo, dum ultima
 tantum verba repetit atque ingeminat. Supra
 Od. 12. 3.

Recinet jocosa Nomen imago.

Virgil. Geor. iv. 50.

Saxa sonant, vocisque offensa resultat imago,
 Tullius Tuscul. lib. iii. simile quid habe-
 ubi scribit: Popularem gloriam in summi
 inanitate versari, neque hanc esse eminentem
 virtutis effigiem, sed adumbratam imaginem
 gloriæ. Additque, Est enim gloria, solida quæ-
 dam res, et expressa, non adumbrata. Ea est
 consentiens laus bonorum, incorrupta vox bene
 judicantium de eccellente virtute. Ea virtuti
 reserat, tanquam imago gloriæ.

9. Cæcubum, et prælo domitam Caleno Tu
 bibes, &c.] Tu quidem apud te bibes vina ejus-
 modi haud vulgaria, non ita verò apud me.
 Exquisita certè vina sectatum esse Mæcena-
 tem indicat, quòd ejus nomine quædam cele-
 brata sint ac Mæcenatiana dicta; quæ quidem
 refert et inter generosa censet Plinius lib. xiv.
 cap. 6.

Cæcubum.] Cæcubus mons Latii ad sinum
 Cajetanum, Fundis vicinus et Amyclis, opti-
 mi vini ferax. Martial. lib. xiii. Epigram. 115.
 Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis:
 Vitis et in mediâ nuda palude viret.

Plin. lib. xiv. c. 6. Generositas celeberrima in
 palustribus populeis. Athen. lib. c. 22. ex Gale-
 no scribit, Cæcubum generosum, firmum, infes-
 tum capiti non nisi post annos plures vetustum.
 Porro non à loco dictum vult Cæcubum Gale-
 nus variis locis, sed ita vocari vetustissimum
 quodlibet et ob vetustatem solum.

Caleno.] Cales, vel Calenum, urbs Campa-
 niæ seu regni Neapolitani, in provinciâ terræ
 Laboris, à Cala Boreæ filio, Argonautâ, ut fe-
 runt, condita, sterilem habet agrum vino gene-
 roso: nec minus celebrem aquâ vinulentos
 facienti, si Plinio fides. Athen. cit. Calenum

nam certè mea vasa neque
Falerni condiunt racemi,
nec montes Formiani.

Tu bibes uvam : mea nec Falernæ
Temperant vites, neque Formiani
Pocula colles.

[85]
11

ODE XXI. IN DIANAM ET APOLLINEM.

Molles puellæ canite Dianam;
adolescentuli canite Apollinem
crinitum, et Latonam
omnino charam summo Jovi.
Vos *celebrate* gaudentem
fluminibus et silvarum
densis frondibus, quæcunque
vel frigidus extat Algidus,
vel nemoribus umbrosis
Erymanthi, vel Cragi
viridantis.

DIANAM teneræ dicite virgines,
Intonsum pueri dicite Cynthium,
Latonamque supremo
Dilectam penitùs Jovi.

[86]

Vos lætam fluviis, et nemorum comâ,
Quæcunque aut gelido prominet Algidus,
Nigris aut Erymanthi
Sylvis, aut viridis Cragi.

5

[87]

ANNOTATIONES.

lene magis quàm Falernum stomacho placet ὁ
Καλῆνος κούρος, τοῦ Φαλίγγου εὐστομαχῶ πτερος.

10. *Mea nec Falernæ.*] Mea vina non sunt
è nobilioribus.

Falernæ.] Cui non audita fama vini è monte
et agro Falerno in Campaniâ? De eo Strabo
lib. v. Athen. cit. *Falernum anno decimo tem-
pestivum esse potui*, &c. Plin. cit. *Secunda no-
bilitas Falerno*, Lib. vero xxiii. cap. 1. ejus
salubritatem persequitur, sicut et aliorum.

11. *Formiani.*] Et hoc celebre vinum erat
ex agro Formiano in Campaniâ, non procul
Cajetà. Athen. cit. *Formianum statim riget*.

Ode XXI.—Metrum idem quod suprâ Ode 5.

Triplex apud Horatium carmen seculare in-
scriptum legitimus. Unum tamen ludis secula-
ribus decantatum; illud nempe quod est post
Epodos; alia Duo, (ut volunt quidam) hoc
scilicet et Ode 6. libri quarti ludis Apollinari-
bus, de quorum origine fusè disserit Macro-
b. lib. i. Saturn. c. 17. Est hic igitur Hymnus Apol-
lini et Dianæ, Diis averruncis et ἀλιζικακούς,
dedicatus, ut mala in hostes avertant; Populo
verò Romano securitatem, sanitatem, frugum-
que abundantiam impertiant; Augustum au-
tem Principem diu servent. De seculari car-
mine plura suo loco.

1. *Dianam.*] Hanc fortassè priorem invo-
cat, quia prior nata parturienti fratrem geni-
num Apollinem matri Latonæ obstetricis offi-
cium præstitisse fertur: *Dicite virgines*, his
mandabatur cantandum carmen in honorem
Deorum, quia *casta placent superis*.

2. *Intonsum.*] Pindaro ἀκτεγκόμενον, non ra-
so capillo. Nimirum ob radios solares: Vide
Macr. ante cit. et ob perpetuam juventutem,
Tibull. i. 4. 36.

Solis æterna est Phæbo Bacchoque juventa;
Et decet intonsus crinis utrumque Deum.

Pueri.] Tit. Liv. lib. xxxi. *Carmen ab ter no-
venis virginibus cani, per urbem jusserunt*. Et
lib. xxxvii. *Decem ingenui, decem virgines, pa-
trimi omnes matrumque ad id sacrificium ad-
hibiti*. Zosimus Histor. novæ lib. xi. *Ter no-
rem pueri illustres, totidemque puellæ*. Flav. Vopis-

cus, Aurelian. *Patrimis matrumque pueris
carmen indicite*.

Dicite Cynthium.] Apollinem, qui natus
apud Cynthium montem in Delo insulâ. Hunc
verò pariter et Dianam præcipuè celebrat,
quòd eorum oraculis motus Æneas in Italian
venit. Æneid. iii. 97. et 381. Æneid. iv. 385.
Æneid. vi. 66. ubi sic precatur Æneas:

—Da . . . Latio considerare Teucros;
*Tum Phæbo et Trivia solido de marmore templæ
Instilium, festosque dies de nomine Phæbi*.

In Carmine Seculari postea Horatius ad Apol-
linem et Dianam,

Roma si vestrum est opus.

3. *Latonam.*] Hæc velut Apollinis et Dianæ
mater ab Horatio jungitur hic iis Numinibus,
quibus edebantur Ludi Seculares. Ita verò
recensentur ab Zosimo cit. *Jupiter, Juno,
Apollo, Diana, Parca, Lucina, Ceres, Pluto,
Proserpina*.

4. *Dilectam penitùs Jovi.*] Et quidem tantâ
Junonis zelotypiâ, ut eam pellicem ejusque
factus omni conatu perdere tentârît, immisso
adversus prægnantem Pythone serpente; in-
cassum tamen. Varias enim illa regiones fu-
giendo pervagata, appulit in Ortygiam insu-
lam, quæ et Delos nominata; ubi ex Jove Di-
anam et Apollinem uno partu edidit. Vide
Ovidium, Macro. cit. &c.

5. *Vos lætam fluviis, et nemorum comâ.*] *Vos,*
O virgines, laudate virginem Dianam
propterea gaudentem silvis ac venatione, ut
virorum fugiat consortium; *fluviis* autem, in
quibus abstergeret sudorem in sectando feras
contractum. Ov. Metam. iii. 163.

*Hic dea silvarum venatu fessa solebat
Virgines artus liquido perfundere rore.*

6. *Quæcunque aut gelido prominet, &c.*] *Sive*
in Algidus Latii, ab urbe pass. 20,000. *sive*
in Erymantho Arcadiæ, sive in Crago, Lyciæ
montibus. In hoc aiunt fuisse agræstium Deo-
rum antra. Apud Erymanthum venari Diana
scribitur Homer. Odyss. vi. *Algidum* denique
perinde ac Aventinum tenere, seu in iis domina-
ri, jactata Diana Carmine Seculari, sub finem.

Vos Tempe totidem tollite laudibus,
Natalemque mares, Delon Apollinis,
Insignemque pharetrâ,
Fraternâque humerum lyrâ.

Hic bellum lacrymosum, hic miseram famem [33]
Pestemque à populo, et principe Cæsare, in
Persas atque Britannos,
Vestrâ motus aget prece.

Vos, ô maseuli, tot encomiis
efferte Tempe, et Delum
10 Phœbi natalibus *inçlytam* ;
et scapulam ejus exornatam
pharetrâ, et fratris citharâ.
Vestris ille votis exoratus,
à plebe et Augusto Imperatore
luctuosum bellum ac
15 famem arummosam, atque
luem propulsabit ad Persas
et Britannos.

ODE XXII.

Innocentiam ubique tutam esse.

INTEGGER vitæ, scelerisque purus
Non eget Mauri jaculis neque arcu,

O Fusce, quisquis innocenter
vixit et sine crimine,
non habet opus Maurorum
telis, nec arcu,

ANNOTATIONES.

9. Vos Tempe totidem, &c.] Vos autem, O casti pueri, canite loca Phœbo dilecta, velut Tempe in Thessaliâ, crebris lauris, quæ sacræ sunt Apollini, præcipuâque amœnitate inçlyta. Delum item insulam ejus ortûs, summâque eam ob rem religiose nobilem ac reverendam. Cic. Ver. iii. &c. Apollinem tu Delium spoliare ausus es? Illic tu templo, tam antiquo, tam sancto, tam religioso manus impias ac sacrilegas afferre conatus es? . . . proditum memoriâ ac literis Latonam ex longo errore et fugâ gravidam, et jam ad pariendum vicinam, temporibus exactis fugisse Delum, atque ibi Apollinem ac Dianam peperisse: quâ ex opinione hominum, illa insula eorum Deorum sacra putatur: tantaque ejus auctoritas religionis est, et semper fuit, ut ne Persæ quidem cum bellum toti Graciæ, Diis hominibusque indixissent, et mille numero navium classem ad Delum appulissent, quidquam conarentur aut violare aut attingere.

Tempe.] Plin. l. iv. c. 8. Inter Ossam et Olym-pum nemorosâ convulle . . . Tempe vocantur quinque millium passuum longitudine, et ferè sesquijugeri latitudine ultra visum hominis attollentibus se dexterâ lævâque leniter convexis jugis: intus sub luco viridante allabitur Peneus viridis calculo, amœnus circa ripas gramine, canorus avium concentu.

10. Delon.] Plin. modò cit. cap. 12. Longè clarissima, Cycladum media, templo Apollinis et mercatu celebrata Delos: quæ diu fluctuata, ut proditur, sola motum terræ non sensit ad M. Varronis atatem . . . hanc Aristoteles ita appellatam prodidit, quoniam repente apparuerit enata . . . Cynthiam, Ortygiam, &c. alii vocant . . . cingitur quinque millibus passuum: assurgit Cyntho monte. Et sub finem ejusdem cap. scribit. Hyperboræ frugum primitiis solitos Delon mittere Apollini, quem præcipuè colunt. Virgines ferebant eas, hospitiiis gentium per annos aliquot venerabiles, &c.

11. Insignemque pharetrâ.] Jaculandi peritus habitus est semper Phœbus, atque certâ

metuendus sagittâ, ut est Od. 12. suprâ; turâ ob interfectum Pythonem serpentem, occisosque Niobæ filios. Adde Virgil. Æneid. vi. 57. tum verò quod radiis in mortales ferventi æstu vibratis, morbos pestemque gignat. De quo Macrob. cit. cap. 17. lib. i. Saturn.

12. Fraternâque humerum lyrâ.] Insignem etiam lyræ inventionem et melodiâ ipsi à Mercurio concessâ: quæ fusè explicui Annot. ad Od. 10. suprâ. Fraternâ.] Apollo et Mercurius, fratres noscuntur, ambo nimirum ex eodem patre Jove procreati, hic quidem Maiâ genetrice, ille verò Latonâ Cæi Titanis filiâ, ut suprâ jam dictum.

13. Hic bellum lacrymosum, &c.] Apollo Deus averruncus prece vestrâ permotus in hostes depellet impendientia nobis mala: Bellum matribus filios amittentibus ac desolentibus detestatum, ut est Od. 1. Famem, quâ nihil miserabilius, cum propriis aliquandò filios parentes comederint, urgente fame. Pestem denique è fame sæpius exortam; tria nempe mala omnium maximè formidanda.

15. In Persas atque Britannos.] Ab Augusto Cæsare feliciter rempublicam administrante Phœbus dicta avertet mala in hostes Populi Romani Persas, qui pro Parthis hic positi videntur; quos ille per Ventidii legatum subegit. Sueton. Flor. Britannos, hodie Anglos, de quibus Virgil. Eclog. i. 67.

— Toto diviso orbe Britannos.

Ode XXII.—Metrum idem quod Od. 2.

Eidem hanc Oden, atque Epistolam decimam ejusdem ferè argumenti scribit Horatius, Aristio Fusco, viro probò, Grammatico, amico. Ob bonam morum integritatem laudat; amico declinaturo à se vitæ periculum significat: Philologum dictionum et verborum elegantia studiosè velificatur. Hæc tria, Lector, observa, dum ego cætera persequor.

2. Non eget Mauri jaculis, &c.] Vir innocens suâ satis probitate tutus, armis non eget, quibus arceat quævis pericula. Mauri, quidam legunt Mauris. Hi jaculatores eximii pedem efferre domo vix audent sine telis, ob

nec pharetrâ plenâ sagittis
 toxico infectis; seu ambulat
 per Syrtis fervidas, seu
 per Caucasum hostibus
 carentem, seu per regiones,
 quas alluit Hydaspes fabu-
 lis celebratus. Eumvero
 nuper in Sabinâ silvâ, dum
 canerem Lalagen meam a-
 micam, atque præter limi-
 tes exerrarem liber ab om-
 ni solitudine, armis licet
 destitutum vitavit me lu-
 pus; quale monstrum haud
 nutrit Apulia bellicosa

Nec venenatis gravidâ sagittis,

Fusce, pharetrâ;

Sive per Syrtis iter æstuosas,

Sive facturus per inhospitalem

Caucasum, vel quæ loca fabulosus

Lambit Hydaspes.

Namque me silvâ lupus in Sabinâ,

Dum meam canto Lalagen, et ultra

Terminum curis vagor expeditus,

Fugit inermem;

Quale portentum neque militaris

ANNOTATIONES.

frequentiam ferarum à quibus discrimen im-
 minuet. Herodian. Elian. lib. xiv. de Animal.
 cap. 5. Mauritania Africae regio Barbarica, ubi
 nunc regna Fessanum, Marochium, Tremis-
 enum, Algerianum.

3. *Venenatis sagittis.*] Plin. lib. xviii. cap. 1.
*Quod num animal tela sua, excepto homine, ve-
 nenis tingit? Nos et sagittas unguimus, ac fer-
 ro ipsi nocentius aliquid damus . . . à nullo
 animalium præter hominem, veneno pugnatur
 alieno.* Vide Cæf. Rudolzig. lib. xxiii. c. 10. ubi
 de multiplici ratione tela veneno imbuendi
 plura.

5. *Syrtis æstuosas.*] Non de Syrtibus mariti-
 mis hic agitur; sed de arenosis iis locis Afri-
 cæ, apud Libyam, solis ardore sabulique sic-
 citate æstantibus seu fervidis, per quæ iter
 fieri nequit, nisi ex siderum observatione, et
 cum magno quidem vitæ periculo, tum à feris,
 venenosisque animalibus, tum ob volubiles are-
 næ cumulos, quos ventus tollit ac transfert. Prudent.
 in Apotheosi, cap. 4. adversus Judæos.

*Nec responsa refert Libycis in Syrtibus
 Ammon.*

6. *Inhospitalem Caucasum.*] Asiæ montem
 altissimum atque celebratissimum, vel ob Pro-
 metheum, quem ibi fabulantur vincum, ejus-
 que jecur ab aquilâ perpetuò arrodi. *Inhos-
 pitalem*, ob nives assiduas inhabitalem, item
 ob scopulos unde Virgil. Æneid. iv. 366.

Cautibus horrens

Caucasus

Mons ille inter duo maria Caspium et Euxi-
 num, tantæ fertur altitudinis, ut ejus vertex ad
 tertiam noctis partem Solis radiis illustretur.
 Vide Aristot. Meteor. i. c. 3. Quint. Curt.
 lib. vii. ejus pars à quibusdam creditur mons
 Ararat versus Armeniam, in quo post diluvi-
 um quævit arca Noë.

7. *Vel quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes.*] Per
 Indiam nimirum. Duplex est Hydaspes
 fluvius in Asiâ: Alter Medos alluit, et hinc
 Georgic. iv. dicitur *Medus Hydaspes*: alter
 Indiam citeriorem irrigat, hodie *Rouvey*, fuitque
 terminus victoriarum Alexandri Magni; in
 Indum illabitur, apud Nysam urbem: unde à
 Lucano lib. viii. vocatur *Nysæus Hydaspes*. Hic
 porro nuncupatur *fabulosus*, quoniam multa
 de illo fabulantur; ut quòd arenam volvat au-
 ream; quòd gemmas ferat: unde *aurifer* Clau-
 dianus, *gemmafer* Senecæ Trag. in Medea ap-

pellatur; quòd tanto sonitu vortices agat, un-
 das collidat, spumas attollat, ut non sine tre-
 pidatione procul adspiciatur; atque remiges
 Alexandri Magni reddiderit attonitos ac stu-
 pentes; ipsis etiam gubernatoribus rei novitate
 suspensis. Arrian. lib. vi. paulò post initium.

9. *Sabinâ.*] Hæc Italiae regio, pridem Lati-
 um inter Umbriam atque Hetruriam, adhuc
 nomen servat, sed angustiores habet fines: in
 ditione Pontificâ continetur.

10. *Dum meam canto Lalagen.*] Dum me-
 ditor et compono de amoribus meis in Lalagen
 versus et carmen: *et ultra terminum vagor*:
 cum œstro poetico et amatorio abreptus in
 sylvam aliquandò longius progredior, non ad-
 vertens incidi in lupum ingentem et magnitu-
 dine portentosum, qui tamen non modò non
 læsit, sed sponte me, licet *inermem* fugit.

11. *Curis expeditus.*] Quidam legunt *expe-
 ditis*, perinde est.

12. *Fugit inermem.*] Meam reveritus inno-
 centiam, non armis territus, ille lupus cessit
 fugitque, inquit Poëta. S. August. lib. i. con-
 tra Julianum: *Omnes bestiae, inquit, ante pec-
 catum homini erant subjectæ. Quòd autem
 nunc nocent, pœna prima est peccati. A prin-
 cipatu decidimus; a fiducia, et honore.* Ille
 quidem principatus utcumque est restitutus,
 post diluvium Deo Noë et filiis ejus loquente,
 Genes. cap. ix. 2. *Sit terror vester ac tremor su-
 per cuncta animalia terræ:* unde S. Ambros.
 Epist. xxviii. *Feræ suos morsus sæpe sus-
 penderunt revocante sono vocis humanæ. Leo-
 nes ipsos videmus, si vox hominis resullârît,
 prædum dimittere; pardos et ursos incitari ac
 revocari vocibus.* At cum sanctitate morum
 ac vitæ integritate, ad priorem innocentiam
 atque ad plenam apud Deum gratiam homo
 redit, tum certè bestiis, ut in felici quondam
 illo statu, dominatur plenè et ad arbitrium.
 Sic leones in eremo dejectâ cervice ad S. An-
 tonium accedentes ejus manus ac pedes lin-
 gebant: Serpens Hilarioni morem gessit, duo
 dracones Ammoni, crocodilus Heleno, Iæna
 Joanni Abbati, hyæna Macario Alexandrino,
 &c. si Legendis fides.

13. *Quale portentum, &c.*] Talis ac tantus
 erat lupus iste, ut major haud occurrit bellus,
 sive in Apuliae silvis, sive in Libyæ desertis.

Militaris Daunia.] A Dauno rege, Diome-
 dis, ut aunt, socero, Daunia dicta est, olim

4
[89]

10

[90]

Daunia in latis alit esculetis,
Nec Jubæ tellus generat, leonum
Arida nutrix.

Pone me, pigris ubi nulla campis
Arbor æstivâ recreatur aurâ ;
Quod latus muñdi nebulæ, malusque
Jupiter urget :

Pone sub curru nimiùm propinqui
Solis, in terrâ domibus negatâ ;
Dulcè ridentem Lalagen amabo,
Dulcè loquentem.

in patentibus esculetis, nec
15 gignit terra Jubæ, sicca le-
onum altrix. Colloca me in
agris sterilibus, ubi nulla
arbor fovetur tepenti aëre ;
quam orbis partem infes-
tant nubila, et malignus Ju-
piter : Constitue me sub
20 curru Solis nimis vicini, in
regione ædificiis carente ;
[91] *ubicunque* diligam Lalagen
suaviter arridentem, suavi-
ter et verba facientem.

ANNOTATIONES

Italiae regio quædam in Apulia, hodie *la Capitanata* ; alluitur Adriatico mari ; regni pars est Neapolitani. Synecdoche. Vide Plin. lib. iii. cap. 11. et alibi. *Militaris*, multos habens militiæ viros bene aptos.

14. *In latis esculetis.* In latè patentibus silvis, quæ consitæ sunt esculis arboribus glandiferis : Plin. lib. xvi. *Jovi sacris*. Lib. xii. c. 1. *Arborum genera Numinibus dicata . . . Jovi esculus, Apollini laurus, Minervæ olea, Veneri myrtus, Herculi populus.*

15. *Nec Jubæ tellus.* Mauritania, in quâ regnavit Juba, qui Pompeio addictus, Cæsari primùm acriter restitit, et ab eo tandem debellatus est, Plutarch. in Cæsare. Synec. ponitur pro Africa, cujus est pars versùs Occidentem. Plin. lib. v. cap. 1.

Leonum Arida nutrix. Tum arenarum siccitate, tum etiam aquarum penuriâ laborat et arescit tota illa regio : leones aliasque feras innumerabiles gignit. Vide Plin. lib. viii. c. 16. ubi inter alia multa, sic ait initio capituli. *Leoni præcipua generositas, tunc cum colla armosque vestiunt jubæ . . . Africam hæc maxime spectant, inopiâ aquarum ad paucos annes congregantibus se feris. Ideo multiformis ibi animalium partus . . . unde vulgare dictum : Semper aliquid novi afferre Africam.* Vide et Cæl. Rhodig. lib. xiii. cap. 8. et 19. ubi de leonum naturâ quæpiam disserit non spernenda.

17. *Pone me, pigris ubi nulla, &c.* Ergo intrepidus ubique fuero et securus, etiamsi me ponas in terris horrorem incutientibus, vel ob nimium frigus, vel ob æstum intolerabilem.

Ubi nulla campis Arbor, &c. Apud utrumque mundi Polum Arcticum, et Antarcticum, ubi assiduam prope gelu terras facit steriles ; longioreque Solis absentia, per sex nempe circiter menses, *pigri* manent campi, *arborque nulla* crescit, ubi non æstivâ recreatur

aurâ ; benigno carens eo tempore, quo plantis incrementum ac fecunditas præstatur. Hoc etiam *latus mundi* infestant semper *nebulæ*, quippe quas non discutit Sol, *malusque Jupiter urget* ; id est, rigidum, insalubre, graveque cælum, seu aër nunquam serenus et clemens. Ovid. Met. viii. 789.

Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore, tellus ;

*Frigus iners illic habitant, Pallorque Tre-
morque,*

Et jejuna Fames——

21. *Pone sub curru nimiùm, &c.* In Zonâ torridâ, inter utrumque Tropicum, ubi sol nimiùm propinquus terras adurit, nullosque proinde incolas ac domicilia permittit. Ovid. Metam. i. 49.

Quarum quæ media est, non est habitabilis æstu.

In eo scilicet errore versati sunt antiqui, quo nos levârunt ii qui navigando peragrandoque totum orbem lustrârunt, habitatoresque non deesse iis in plagis viderunt, quas inhabitabiles olim existimaverunt. Neque est immodicus illic æstus quem valdè temperari constat noctium diebus æqualium longitudine. Adde quod ait Justinus lib. ii. initio. *Naturam, cum primùm incrementa caloris ac frigoris regionibus distinxit, statim ad locorum patientiam animalia quoque generasse ; sed et arborum atque frugum pro regionum conditione aptè genera variata.* Compertum itaque modò est, et salubrem satis aërem, et frequentes adesse populos in regionibus Æquatori subiectis ac vicinis ; v. g. in insulis Java, Sumatra, Borneo, Maldivis, Delphina, seu Madagascaria, &c. In continentibus verò terris, apud Malacam in Asia, Guineam in Africa ; in America verò, apud Castellam auream, Guaianam, Peruviam, &c.

ODE XXIII. AD CHLOEN.

Ut jam nubilus haud ita viros fugiat.

O Chloë, me fugis velut
kinnulus timidam parentem
requiens *per* montium de-
via, haud sine inani for-
midine ventorum ac nemo-
ris. Corde enim ac geni-
bus contremiscit, sive fron-
des vitis leves aurâ concu-
tiuntur; sive lacerti virides
dumum commovent. Ve-
rùm ego te nequaquam in-
sequor, *ut* dilacerem quasi
tigris violenta, aut leo è
Gætuliâ. Ergo viro matura,
desine aliquando genitrici
inhærere.

VITAS hinnuleo me similis, Chloë,
Quærenti pavidam montibus aviis
Matrem, non sine vano
Aurarum et silvæ metu.
Nam seu mobilibus vitis inhorruit
Ad ventum foliis, seu virides rubum
Dimovère lacertæ;
Et corde et genibus tremit.
Atqui non ego te, tigris ut aspera,
Gætulusve leo, frangere persequor.
Tandem desine matrem
Tempestiva sequi viro.

[92]

5

[93]

10

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprâ Od. 5.

Arguit Horatius in Chloë id quod in inge-
nuâ maxime laudandum puellâ videri debeat.
Nam lasciviens queritur quòd illa jam grandi-
or non audeat absente matre virum se allo-
qui, sermonesque miscere.

1. *Vitas.*] Quibusdam placet *vital*. Verùm,
ut bene monet Theodorus Marcellus, Flaccum
velle *vitas* liquet cùm subjungit, *Atqui non*
ego te, &c.

Hinnuleo similis.] Tam meticulosa quàm
hinnulus, cervi, damæ, aut capreoli pullus,
à matre præsertim abstractus.

Chloë.] Nomen adolescentulæ conveniens,
Nam *χλωή* est herba virgens.

2. *Quærenti pavidam Matrem.*] A quâ aber-
raverat, *Pavidam.*] Cerva enim semper timet,
ejusque in fugâ securitatem natura constituit,
tum à venatoribus, tum à feris.

Montibus aviis.] A tritâ nempe viâ decli-
nare amant fera.

4. *Silvæ.*] Diæresis. Sic Tibull. i. 10. 64.

Sit satis ornatas dissoluisse comas.

5. *Nam seu mobilibus vitis inhorruit Ad*
ventum foliis.] Hanc in interpretatione secu-
tus sum lectionem quæ Mureti est atque Scal-
ligeri; quanquam non satisfacit. Quid enim
hinnulo per nemus cervam matrem quærenti,
cui vite? Legunt vulgò: *Nam seu mobilis*
veris inhorruit Adventu foliis: ut sit hypal-
lage; pro, seu folia veris adventu inhorruere
motâ, scilicet vento quolibet tenui, puta, Ze-
phyro. Quod nec omnino placet. Quid si fera-
tur ad vocem antecedentem, *silvæ*; legamus-
que, planiori certè sensu ac sententiâ. *Seu*
mobilibus veris inhorruit Ad ventum foliis; id
est, Seu motis foliis silva inhorruit ad ventum
levem, Zephyrum nempe veris comitem; Vel,
Seu mobilibus veris inhorruit Adventu foliis;

id est, Seu tremuit silva foliis motis veris ad-
ventu, flante Zephyro nimirum.

6. *Seu virides rubum Dimovère lacertæ.*] Si-
ve latentes in rubo lacertæ, discurrendo stre-
pitum edidère, tantulum commoventes fruti-
cem et spinas: tum verò hinnuleus trepidat,
cor palpitat, et genua labant. De *lacertis*
vide Plin. lib. viii. cap. 39. et alibi.

9. *Atqui non ego te, tigris ut aspera, &c.*] Ego non nocendi, sed amandi cupiditate per-
sequor te, Chloë: cur me fugis? Apud Ovid.
Met. i. 504. Apollo Daphnen insequens:

Nympha, precor, Peneia mane: non inse-
quor hostis:

Nympha, mane. Sic agna lupum, sic cerva
leonem,

Sic aquilam pennâ fugiunt trepidante co-
lumbæ.

Tigris ut aspera.] Hujus tantâ fertur crude-
litas, ut sponte hominem petat, cùm reliquæ
feræ, nisi fames aut ira stimulet, ultrò fugiunt.
Plin. lib. viii. cap. 11. *Tigrin Hircani et Indi*
ferunt animal ferocitatis tremendæ, &c.

10. *Gætulusve leo.*] Gætulia tota ad flu-
men Nigrin, qui Africam ab Æthiopiâ dirimit,
inquit Plin. lib. v. cap. 4. lib. verò viii. c. 16.
Leoni tantum ex feris clementia in supplices:
prostratis parcit: et ubi sævit, in viros prius
quàm in feminas frenit: infantes non nisi mag-
nâ fame. Credit Libya intellectum pervenire
ad eos precum. Captivam certè Gætulicæ redu-
cent audivi, multorum in silvis impetum a se
mitigatum alloquio, ausam dicere se feminam,
proflugam, infirmam, supplicem animalis om-
nium generosissimi cæterisque imperantis, in-
dignam ejus gloriâ prædam. Varia circa hæc
opinio, &c. Gætulia Libyæ interioris regio,
hodie Biledulgerid, magnam habere serarum
copiam à nemine ignoratur.

Frangere persequor.] Phrasis Græca.

ODE XXIV. AD VIRGILIUM.

De Morte Quintilii Vari.

QUIS desiderio sit pudor, aut modus
 Tam chari capitis? Præcipe lugubres
 Cantus Melpomene, cui liquidam pater
 Vocem cum citharâ dedit.
 Ergo Quintilium perpetuus sopor
 Urget? Cui Pudor, et Justitiæ soror
 Incorrupta Fides, nudaque Veritas,
 Quando ullum invenient parem?
 Multis ille bonis flebilis, occidit;
 Nulli flebilior, quàm tibi, Virgilî.
 Tu frustra pius, heu, non ita creditum

[94] Quæ sit verecundia, vel finis dolori, ob jacturam viri adeò dilecti? Doce querulum carmen ô Melpomene, cui genitor impertivit amœnam vocem cum lyrâ. An
 5 igitur sempiternus Varum somnus occupat? Cui verecundia atque integra fides
 [95] justitiæ germana, et veritas simplex, quando reperient similem quœquam? Is certè plurimis occubuit probis
 10 lugendus; at nemini magis quàm tibi, Maro. Tu religiosus incassum, eheu Quintilium repetis

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod suprâ Ode 6.

Suas Horatius querelas jungit lacrymis et querimoniis Virgilii dilectum caput morte sublatum deflentis; ejusque dolorem dividit artificiosè quidem, ut imminuat atque consoletur. Vult Sigonius prosopopœiam esse et Dialogum Virgilii et Melpomenes, quos Horatius inducit; illum à Musâ consilium openque implorantem, duabus strophis prioribus; hanc respondentem deinceps et consolantem, ab his verbis, *Multis ille bonis*, &c. Sigon. emendat. lib. ii.

1. *Quis desiderio sit Pudor, &c.*] Quem dolere pudeat, quis luctui modum putet adhibendum, amisso tam charo capite? Seneca tamen Epist. 100. sic præcipit: *Est aliquis et dolendi decor; hic sapienti servandus est; et quemadmodum in cæteris rebus; ita et in lacrymâs atiquid sat est. Imprudentium ut gaudia, sic doloris exundavere. Aequo animo excipere necessaria.*

2. *Chari capitis.*] Eam dicendi formam Græcis Homeroque imprimis amatam notat Eustath. Sic Odys. Penelope de absente Ulysse:

Τοῖν κεφαλὴν ποθέω, Τεύχε, φίλη κεφαλῆ.

Tale caput desidero, Teucer, charum caput. Hanc et Latini usurpârunt, *Lepidum caput, &c.*

Præcipe lugubres, &c.] Quidam legunt, *lugubris*, et subaudiunt, *Dea*; hoc sensu. O Melpomene, lugubris cantus Dea, præcipe modum lugendi tam dilectum caput. Hanc verò Musam præ cæteris invocat, utpote inventricem Tragœdiæ, rebusque mœstis præ-sidentem, Auson. Eïdyl. xx.

Melpomene Tragico proclamat mœsta boatu.

3. *Cui liquidam pater Vocem, &c.*] Musæ sunt filiæ Jovis et Mnemosynæ. Melpomene à cantus suavitate dicta: à *μέλπομαι, cano. Liquidam*, suavem, dulciter fluentem. Macrob. lib. vi. c. 3. ex Hostio pœta:

Si mihi lingua

Centum, atque ora sient totidem, vocesque liquatæ.

Pers. Sat. i. 34.

— *Plorabile si quid Eliquat.* —

5. *Ergo Quintilium, &c.*] Exclamatio gravis index doloris. Sic amici luctum luctu suo evincere conatur; sic et ilabitur in ejus animum, ut majorem habens fidem, solatium faciliùs admittat, imò et aliquantulum objurgationem. Sic benè utitur Pœta consilio à Musâ, quam statim invocavit, accepto.

Quintilium.] Vel Cremonensem illum Virgilii atque Horatii amicum, cujus meminit Euseb. Chron. Olymp. 189. vel Præfectum Romani exercitus, qui cum tribus legionibus atque auxiliariibus copiis cæsus in Germaniâ ab Arminio Germanorum rege. Dio. lib. lvi. Sueton. Aug. c. 23.

Perpetuus sopor.] Sic et *longus somnus*, pro morte, lib. iii. Od. 11. v. 38.

6. *Cui Pudor, &c.*] Breve sed ingens Quintilii elogium. *Pudor*, quem Tull. de finibus ii. *Moderatorem cupiditatis* appellat. Hinc et de Orat. i. Crassum ita laudat: *Fuit mirificus quidam in Crasso pudor.*

Justitia soror Incorrupta Fides.] Ex Platone, justitia cum in Deos observatur vocatur pietas; fides autem, cum erga homines. Tull. Offic. i. *Fundamentum justitiæ fides.* Et partit. Orat. *Justitia erga Deos, religio, erga parentes, pietas, vulgò autem bonitas; creditis in rebus fides, in moderatione animadvertendi lenitas, amicitia in benevolentia nominatur.*

7. *Nudaque Veritas.*] Cujus magna vis quæ contra hominum calliditatem et solertiam se per se ipsam defendat, ut ait Tull. pro Cælio; et Offic. i. *Sunt alii simplices et aperti, qui nihil ex occulto, nihil ex insidiis agendum putant, veritatis cultores, fraudis inimici.*

9. *Multis ille bonis, &c.*] Legunt alii, *Multis ille quidem, &c. nulli flebilior quam tibi, Virgili:* utpote vir bonus, amicus, cognatus.

11. *Tu frustra pius, &c.*] Jam castigare incipit leniter immoderatum amici luctum: *Non ita creditum*, id est, non eâ lege ut non more-

a Numinibus, haud sic concessum. Etiam si dulcius, quam Thrax Orpheus, chordam pulses arboribus auscultatam, minimè tamen vita reddatur inani simulachro, quod tremendo semel caduceo ad turbam atram aggregarit Mercurius, nequaquam facilis exorari, ut fata rescindat. Grave quidem est illud: at tolerabilis ferendo efficitur, quodcumque immutare haud licet.

Poscis Quintilium Deos.
 Quòd si Threicio blandius Orptheo
 Auditam moderere arboribus fidem,
 Non vanæ redeat sanguis imagini,
 Quam virgâ semel horridâ
 Non lenis precibus fata recludere
 Nigro compulerit Mercurius gregi.
 Durum: sed levius fit patientiâ
 Quicquid corrigere est nefas.

14
[96]

20

ODE XXV.

Lydiæ jam vetulæ amatoribus carenti insultat.

Fenestras tuas clausas
 carius modò verberibus impetunt
 adolescentes proceres, neque tibi soporem
 auferunt, jamque limini
 adhærent fores, quæ antea
 valde volubiles agebant

PARCIUS junctas quatiant fenestras
 Ictibus crebris juvenes protervi,
 Nec tibi somnos adimunt, amatque
 Janua limen,
 Quæ prius multum faciles movebat

[97]

-5

ANNOTATIONES.

retur. Scilicet quæ donantur non solent repositi: at quæ credita et commissa sunt, cum libuerit repetuntur. Quintilius ita creditus nobis ad tempus tandem sine injuriâ eripitur: modò tum creditor utitur jure suo. Vide ergo, Virgili, ne cum poscis Quintilium Deos, videare non solum pius, heu! frustra, sed et præpostere; atque in Deos iniquus. Lucret. lib. iii. 984.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus usu.

13. *Quod si Threicio.*] Alii legunt, *quid si:* Alii, *qui si.* Et pro non, interrogativè num. Threicio blandius Orptheo, &c. Adverte comparationem Virgili cum Orptheo. Sensus est; nôsti Orpheum arboribus cantus suavitate pertractis, à se demulcentum etiam sperasse Inferorum tyrannum, ut Eurydicen uxorem morte ablatam redderet, sed irritò et inani conatu: sic tu etsi vincas Orpheum carminis dulcedine, haud tamen flectas Numina, ut Quintilium restituant.

15. *Non vanæ redeat sanguis imagini.*] Non vita redeat mortuo, non anima remittatur in corpus exanime. Itaque vanam imaginem interpretari libet hominis umbram, manes. Virgil. Æn. iv. 654.

Et nunc magna mei sub terras ibit imago.
 Et Æneid. vi. 292.

*Et, ni docta comes tenuis sine corpore ritas
 àmoneat volitare carâ sub imagine formæ.*
 Sanguis.] Vita, Æneid. ix. 349.

Purpuream vomit ille animam, &c.
 16. *Quam virgâ semel, &c.*] De caduceo Mercurii, ejusque animas deducendi potestate, vide supra Ode 10. v. 18.

17. *Non lenis precibus fata recludere.*] Virgil. Georgic. iv. 469. de Orptheo.

— *Manesque adiit, regemque tremendum,*

Nesciaque humanis precibus mansuescere corda.

Æneid. vi. 376.

Desine fata Deum flecti sperare precando.

18. *Nigro compulerit gregi.*] Cæteris Manibus aggregarit, et ad Plutonem perduxerit.

19. *Levius fit patientiâ quicquid, &c.*] Euripid. Phœniss. *Δει εἴγειν τὰ τῶν θεῶν.* Senec. *Optimum est pati quod emendare non possis.* Plaut. Cant. ii. l. 1. *Decet id pati æquo animo: si id facietis, levior labos erit.* Virg. Æn. v. 710.

— *Superanda omnis fortuna ferendo est.*

Ovid. Metamorph. viii. 633.

... *Paupertatemque ferendo
 Efficere levem.*

Contra verò, quisquis mala necessaria impatienter et iniquè fert, quid aliud, quam novum sibi dolorem creat, et malum malo addit? Ejusmodi hominem, qui communia cunctis mortalibus incommoda respuit, egregiè sugillat Juvenalis, et *gallinæ filium alba*, per ludibrium vocat, Sat. xiii. 141.

Ode XXV.—Metrum idem quod supra Od. 2.

1. *Parcius junctas quatiant, &c.*] Solebant juvenes meretricum fores ac fenestras lapidibus quater noctu quidem, ut aperire cogèrent, seque admittere. Vide plura Annot. ad Od. 10. et 26. lib. iii.

3. *Amatque Janua limen.*] Janua vix discedit à limine, illudque videtur amare: jocus amarulentus, quo significatur rarò januam aperiri, paucis adeuntibus, Lydiamque annis deflorescentem cunctis fastidientibus.

5. *Quæ prius multum faciles movebat Cardines.*] Usu nempe assiduo volubilis erat cardo, vel benè unctus haud strepabat, atque ut ait Plautus, *Lepidus non mutiebat, dum aperirentur aedes festivissimè*; et paulò antea, *Bellis-*

Cardines. Audis minùs et minùs jam,
Me tuo longas pereunte noctes,

Lydia, dormis!

Invicem mœchios anus arrogantes
Flebis, in solo levis angiportu,
Thracio bacchante magis sub inter-
lunia vento;

Cùm tibi flagrans amor, et libido
Quæ solet matres furiare equorum,
Sæviet circa jecur ulcerosum;

Non sine questu,

Læta quòd pubes hederâ virenti

cardines. Infrequentius de-
inceps et infrequentius au-
dis, dum ego tuis pereo,
Lydia, quiescis longis noc-
tibus! Jam vetula plorabis

9 vicissim adulteros superbos,
[98] contempta in angiportu de-
serto, dum Thrax ventus
savit gravius circa Lunæ
intermenstruum; quando
libidinosus ardor, qui suc-
cit equas reddere furiosas,
15 inflammabitur ad hepar
tuum ulceribus plenum,
haud sine lucro, eò quòd
[99] juvenus hilaris hederâ
virenti

ANNOTATIONES.

simum hercle et taciturnissimum ostium, quod nunquam ullum verbum mitit; quum aperitur, tacet; cumque illa noctu clanculum exit, meretricula, tacet. Curcul. i. 1. Item, Placidè egredere, sonitum prohibe forum, et crepitum cardinum. . . suffundam aquilam. Ibid. i. 3. init.

6. Audis minùs et minùs jam, &c.] Minùs minùsque indicis ad te mœchi ventitant: pauciores jam habes amatores, qui occentent fores tuas, id est, ante illas cantiones amatorias canant, qualis est Ode 10. lib. iii. qualis et hæc: Me tuo longas pereunte noctes, Lydia, dormis: id est, Me præ amore tuo contabescente, somnuncque haud capiente, altum dormis: tu quæta valde stertis longas noctes, dum inquietum me sollicitumque tui desiderium excitat, et vigilare cogit.

7. Longas noctes.] Expectanti nimirum et desideranti longum semper videtur tempus.

9. Invicem mæchos anus arrogantes Flebis, &c.] Tandem vices tuæ adventarunt; olim flore juvenutis ac formæ superba, depereuntes te ridebas adolescentes virosque quoslibet: jam anus facta frustra lucrum et mæchos quæres; hi verò te senio deformatam spernent arrogantes. Ovid. Art. Amat. iii. 70.

Tempuserit quo tu, quæ nunc excludis amantem,
Frigida desertâ nocte jacebis anus.

10. In solo levis angiportu.] Vaga, observans si quis triobolaris agaso comment ad te: vel, amans leviter, juvenili more, et fensite despici: vel nullius pretii, jamque ab omnibus relicta in angiportu solitario et à paucissimis frequentato.

11. Thracio bacchante magis, &c.] Tumque frigidum perpetiere ventum; et sicut olim tui amatores eò algentes vidisti, et contempsisti: ita nunc alii te ridebunt sub dio pernoctantem. Thracio vento: hic, respectu Graciæ, Septentrionalis est: adde quòd regio perquam frigida est Thracia: unde officina ventorum appellata; atque in eâ regnasse Aquilo fertur: hinc apud Græcos Poetas, Thracius ventus, pro Aquilone passim usurpatur. Latini verò eam quòque dictionem imitati sunt, quanquam improprie et αὐτοχρηστικῶς; quandoquidem ventus Septentrionalis in Italiani nequaquam à Thracia venit. Epod. xiii. 3.

— Nunc mare, nunc silvæ

Threicio Aquilone sonant, &c.

Bacchante magis sub interlunia.] Eo tempore quod intercedit inter duas Lunas, veterem et novam; id est, cum Luna non apparet, tum crebræ sunt tempestates, et frigidiores vehementioresque venti. Theophrast. libello de ventis, χυμωσις ἠὲ πνεύματι σὺν ἑστί, interlunia: Plinius lib. xvi. cap. 39. Interlunium alii Lunæ coitum (quia nempe tunc Sol cum Lunâ conjungitur et congregitur; Græci σὺν ἑστί vel σὺν ἑστί) alii silentia Lunæ appellant, et lib. xviii. cap. 32. In coitu, quod interlunium vocant, cum apparere desierit. Hoc porrò Apul. Metam. ix. Illunium. Varro intermenstruum nuncupat. Lege, si vacat, Cæl. Rhodig. lib. xx. cap. 32.

14. Quæ solet matres furiare equorum.] Rem explicat Virgil. Georgic. iii. 266.

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum;

Et mentem Venus ipsa dedit, &c.

Prudent. contra Symmach. lib. i. de Saturn. 15. Advena quos profugus gignens et equina libido Intulit Italiæ; Thiviscis namque ille puellis Primus adhinnicū simulato numine mæchus. Huc etiam pertinet auidax et elegans ea dictio, quam in Pisonem adhibet Tullius; Itaque admissarius iste, simul atque audivit à Philospho voluptatem tandopere laudari, nihil expiscatus est; sic suos sensus voluptarios omnes incitavit, sic ad illius hanc orationem adhinnivit, ut non magistrum virtutis, sed auctorem libidinis à se illum inventum arbitrareretur.

15. Saciet circa jecur ulcerosum.] Cùm in libidinis aget furor talis, qualis esse solet equina, inflammabitur jecur tuum, tum certè mirum in modum discruciabere. Jecur, in quo amoris sedes est atque libidinis, ex Platone et aliis. Ulcerosum, intus libidine multà saucium, tectisque ulceribus corruptum. Non. Marcell. Ulcus, inquit, lecta est et clausa malignitas. Et Servius ex Varrone, Vitium obscans libidinis ulcus vocatur.

16. Non sine questu: Læta quòd pubes, &c.] Neque poteris dolorem continere, quin erumpat in querimoniam, quòd juvenes vetulam te fastidiant, marcescentem posthabent; adolescentulas autem ætate virentes sectentur.

17. Hederâ virenti Gaudeat, myrto.] Appo-

myrtoque subnigra lætetur Gaudeat, pullâ magis atque myrto,
 ampliùs, sicca verò folia Aridas frondes hyemis sodali
 consecret Hebro hyemis Dedicet Hebro.

ODE XXVI.

Ælium Lamiam egregiè laudat.

Ego Musis charus, ægritudinem ac timores dabo procacibus ventis deferre in mare Creticum: nequam sollicitus, quis ad polum Arcticum regionis frigidæ tyrannus timeatur; quidve Tiridati formidinem

MUSIS amicus, tristitiam et metus
 Tradam protervis in mare Creticum
 Portare ventis: quis sub Arcto
 Rex gelidæ metuatur oræ;
 Quid Tiridatem terreat, unicè

[100]

5

ANNOTATIONES.

sità comparat juvenclaz cum *hederò* quæ facile adhærescit, et *sequax* vocatur à Persio in Prologo: Item cum *myrto*, quæ Veneri sacra est; cujus etiam color nigricans et constans est, et id quod veteribus in formosis laudabatur, exhibet, teste nostro Poëtâ in Epist. ad Pisones. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

19. *Aridas frondes, &c.*] Vetulas cute contractâ et rugosâ arescentes non pluris faciat, quam aridas frondes arborum flumini adsitarum.

20. *Dedicet Hebro.*] Sponte relinquat, oblivioni tradat ac devoteat, non secus ac decidentes in flumen frondes circa autumnum. *Hyemis sodali*, ob regionis illius frigus asperissimum, ut ante dixi. Hebrus enim ex Hæmo fluens monte, Thraciam perfundit, ac in Ægæum mare delabitur. Indicat Horatius vultum mulieris jam marcidum non longè abesse à senili fœditate ac deormitate, quæ cum hyeme similitudinem habet. Quidam legunt *Euro*: ut indicetur vilitas ac levitas scortii vetuli, per folia Euro vento seu quovis alio, velut ad ludibrium, volvi rapique solita. Scaliger mavult, *igni*; multaque in hac Ode carpit: at profecto *καυοζήλα* toties litasse videtur. Judex sit literator quisque. En ejus reprehensionis capita. Sic igitur ille: *Vicesima quinta in humili genere dicendi est, Illa duo membra sine copulâ non cohærent:*

Audis minus, et minus jam:

Me tuo longas pereunte noctes,

Lydia, dorinis.

Neque satis mollis illa locutio: flebis mæchos arrogantes, nisi addos effectos.

Levem pro nudâ videtur posuisse, satis durè. Illa quoque omnia, bacchante magis sub interlunio vento, *videntur esse unum epithetum Boreæ:* alioqui ipso Boreâ frigidiora sunt.

Ulcerosum, non servit potius jecori indicando quàm metro sustinendo.

Tu, lector erudite, hinc jam inferis, sine effectu esse oportere omnem Aristarchum; inrelligisque quam Censoriâ dignus interdum virga sit magnus quisque Censor.

Ode XXVI.—Metrum idem quod supra Ode 9.

1. *Musis amicus, &c.*] Pulchram init Hora-

tius laudandi viam, quæque à tritâ imperitorum consuetudine longè recedat. Illi, si laudum quidem acervum congerierat, sielle se fecisse existimant. At ingeniosus Poëta Lamiam arte novâ celebrat. Primò curâ liberum se ab omni jubet esse; tum se convertit ad Musam, quasi minùs idoneum tanto se operi intelligit: illamque obtestatur, ut Lamia coronam pareat. hoc est, eum consecret immortalitati. Hæc bene, ut omnia, notavit Partheuius, Horatii adversus maledicos acerrimus vindex.

Musis amicus.] Nimirum quisquis Musas colit, earum præsidio tutus ac lætus semper esse debet; nemo verò iis sedulam potest operam navare, quin omnem animi sollicitudinem antea deposuerit. Ov. Trist. i. 1.

Carmina secessum scribentis et otia quærent.

2. *Mare Creticum.*] Pro quolibet mari ponitur, mare quod proximum est Cretæ, insule maris Mediterranei amplissimæ, quæ hodie *Candia* vocitur.

3. *Quis sub Arcto.*] Quis dominetur et regnet ad Boream.

Sub Arcto.] Sub Ursâ; quod cœleste sidus Septentrionale duplex est. Ursa Major et Minor, quas Græci *ἀρκτους* nuncupant. Ab his Polus Arcticus dicitur ea pars orbis quæ axi et Aquiloni propinqua est. Ovid. Fast. iii. 107.

Esse duas Arctos, quorum Cynosura petatur Sidoniis, Helicem Graia carina nolet.

4. *Gelidæ oræ.*] Ad utrumque polum sævire frigus nemo nescit. Ad Arcticum, mare congelatum seu glaciale, quod anni parte maximâ gelu concretum sit, omnibus auditu saltem cognitum. Vide Annot. supra Od. 22. v. 17. et seq. Terræ Arcticæ versùs Boream sunt Spitzberga, Grenelandia, nova Dania, Estonilandia, &c. Has verò omnino Boreales non videtur habuisse in animo Horatius; sed potius magis cognitatas ipsius ævo, et paulò minùs Septentrionales, nempe Britanniam, Germaniam, Daciâ, Scythiam, &c.

Metuatur.] Ad duas clades in Germaniâ acceptas (de quibus Sueton. Octav. cap. 23.) poëtam respicere falsò suspicatur non nemo.

5. *Quid Tiridatem terreat.*] Is, ejecto in exi-

Securus. O, quæ fontibus integris
 Gaudes, apricos nocte flores,
 Necte meo Lamiae coronam,
 Pimplea dulcis. Nil sine te mei
 Prosunt honores. Hunc fidibus novis,
 Hunc Lesbio sacrare plectro,
 Teque tuasque decet sorores.

[101] incutiat. O, Pimplea suavis,
 quæ puris fontibus delectaris,
 apricos flores collige,
 corollam te meo Lamiae.
 Absque te nihil juvant meæ
 laudes. Novis illum cantilenis,
 illum citharâ Lesbiâ
 æquum est consecrari cum
 à te, tum à tuis sororibus.

ODE XXVII.

Sodales hortatur ne inter potandum rixentur.

NATIS in usum lætitiæ scyphis
 Pugnare, Thracum est: tollite barbarum
 Morem; verecundumque Bacchum
 Sanguineis prohibete rixis.

Vino et lucernis Medus acinaces

[102] Thracum est decertare
 poculis ad hilaritatem idoneis:
 rescindite immanem
 consuetudinem; et cruentas
 contentiones à Baccho
 modesto remove. Per-
 sicus gladius mirum quantum
 distat à

ANNOTATIONES.

lium Phraate Parthorum rege, nobilitatis upanini conspersione in locum ejus fuerat subrogatus; at cum audisset maximo Scytharum auxilio Phraatem juvari ad recuperandum imperium, ita perterritus est, ut ad Augustum, relictâ Parthiâ, fugerit. Hæc fusè Justin. lib. xlii. sub finem. Dio. lib. li. et lii. Plutarch. in Antonio, &c.

Unicè Securus.] Quidam vocem, *unicè*, referunt ad verbum *terreat*; alii jungunt cum hac voce, *securus*; id est, Singulariter ego et maximè abjeci magnas curas de republicâ, et Imperiis exterarum gentium, ut Musis vacem.

6. *O quæ fontibus integris Gaudes, &c.*] O Musa tuum est laudare meum Lamiam; meos conatus parùm valere intelligo; virum immortalis dignum honore à te celebrari convenit. Ergo quod mihi imprudens sumpseram, tu tibi assumas æquum est.

7. *Apricos nocte flores.*] Necte coronam ex optimis floribus in aprico nascentibus, quibus exornes pro meritis meum amicam Æliam Lamiam.

8. *Lamiae.*] Is anno post Horatii mortem octavo Consul fuisse cum M. Servilio dicitur, ann. ab U. C. 755. Corn. Tacit. Ann. lib. vi. cap. 27. ita scribit, *Extremo anni mors Ælii Lamiae funere Censorio celebrata, qui administrandæ Syriæ imagine tandem exsolutus, urbi præfuerat. Genus illi decorum; rivi senectus, et non permissa provincia dignationem adiderat.* Vide Od. 17. lib. iii.

9. *Pimplea.*] A Pimplâ Macedoniæ monte pariter et fonte Musis sacro, Musæ dictæ sunt Pimpleides.

Nil sine te.] Huc pertinet adagium, *Μετὰ μουσῶν*, quo significatur ope Musarum grave quodvis inceptum perfici.

10. *Hunc fidibus novis, &c.*] Præter solitum magifico genere carminis vir tantus ad immortalitatem consecrandus est.

11. *Lesbio plectro.*] Carminie Sapphico et

Alcato; vel eximiis versibus, quales fuere Alcæi et Sapphus, qui in Lesbo Ægei maris insulâ, nati. Hæc hodie *Melina*, olim *Mitylene*, celebrata est vini generositate, ubertate soli, cantorum peritiâ, et ædificandi ratione speciali, è quâ natum proverbium, *Lesbia regula*, de quo Aristot. Moral. v. cum nempe lex ad mores accommodatur; non, quod oportet, mores ad legem. A Lesbiis siquidem ad lapidum figuram plumbea ædificationis regula dirigebatur; non contra. Vide Cæl. Rhodig. lib. vii. cap. 22. et Annot. ad Od. 17. v. 21. supra.

Ode XXVII.—Metrum idem quod Od. 9.

2. *Thracum est.*] Hic enim non solùm bibacitatis infamiâ, sed et inter potandum petulantiae vitio laborabant. Hinc *πολυπόται*, et *ακραποτάται* dicti, Athen. lib. 10. Ibidem et *ἀρμυκότες ἐπισκῶς*, &c. c. 12. Idem. lib. i. c. 24. magnam fuisse scribit ob vini præstantiam Thraciæ celebritatem. Vide supra Od. 18. ibique Annot.

Tollite barbarum Morem.] Solebant Thracæ non solùm hianti ore assatim vinum bibere. ex Callimacho apud Athen. cit. lib. x. cap. 12. sed etiam ferro acincti epulabantur, et quemlibet cogebant æquos bibere cyathos. Quod certè barbarum.

3. *Verecundumque Bacchum.*] Cum verecundiâ et moderatione tractandum; aliàs enim ulciscitur vino abutentes, et immodicè haurientes furore aliisq; malis percutiendo. Supra Ode 18.

4. *Sanguineis prohibete rixis.*] De Centaureâ cum Lapithis rixâ super mero, supra Ode 18. et Virgil. Georgic. ii. 455.

—Ille furentes

Centauros leto domuit, Rhætumque, Pholumq; Et magno Hyleum Lapithis cratere minantem.

5. *Vino et lucernis Medus acinaces, &c.*] Quid gladio, quid armis cum hilaritate et epulis? Vide Macrob. lib. vii. cap. 1. et Plutarch. Sympos. lib. i. cap. 4.

mero et candelis. O socii, cohibete vociferationes ex-
crandas, cubitoque innixi
consistite. An jubetis etiam
me capere portionem Fal-
larni austeri? Declaret
Opuntia Megillæ frater,
quo felix ictu, quo telo in-
tereat. Scilicet renuis? At
ego non abâ conditione po-
tabo. Certè quisquis te
amor tenet, haud pudendâ
incendit flammâ; atque li-
berali semper amore delin-
quis. Euge, quodcumque
tibi est,

Immane quantum discrepat: impium
Lenite clamorem, sodales,
Et cubito remanete presso.
Vultis severi me quoque sumere
Partem Falerni? Dicat Opuntia
Frater Megillæ, quo beatus
Vulnere, quâ pereat sagittâ.
Cessat voluntas? Non aliâ bibam
Mercede. Quæ te cunque domat Venus,
Nou erubescendis adurit
Ignibus; ingenuoque semper
Amore peccas. Quicquid habes, age,

[103]

10

[104]

15

ANNOTATIONES.

Lucernis.] Convivia vespere incipiebant, et in multam sæpe noctem protrahabantur: ad hæc igitur lucernis opus erat. Quòd autem veteres largius cœnarent, quàm pranderent, idque rectè et ad sanitatem, exponit Cæli Rhodig. lib. xiv. cap. 9. sub finem.

Medus.] Quoniam Medi, Persæque vicini, uni Cyro parvère: hinc promiscue ponuntur, maxime à Pœtistis.

Acinaces.] Est Persarum hasta pariter et ensis ex Hesychio et Suida. Πίστριν ξίφος Ἰνδικὴν καλέουσι, Herodot. lib. vii. *Persicum ensium acinacem vocant, πᾶσα τὴν ἄλυσιν, ob mucronem scilicet et cuspidem.* Erat igitur acinaces ut et sagaris, Persis ac Mellis proprius, sicut pila Romanis, gesa Gallis, gladius Lacedæmoniis, sarissa Macedonibus, lancea Hispanis, salarica Saguntinis, romphæa Thracibus, framea Germanis, sparus Rusticis, Theutonicis cateiæ, &c. Alex. ab Alex. lib. i. cap. 22.

6. *Immane quantum.*] Cic. de Finib. *Nimium quantum, et de Oratore. Mirum quantum.* Tacit. Hist. iii. 62. *Flavianus exercitus immane quantum animo exitium Valentis ut finem belli accepit.* Græci θαυμάσιον σπον, Plato Epist. 7, &c.

Impium.] Mensa res inter sacras numerabatur, ex Plutarch. Sympos. itaque genialem mensam, et convivalem hilaritatem vociferando confundere, impium est. Adde quòd sic violatur silentium mensæ et Angeronæ Deæ debitum. Just. Lips. mox citandus. *Angeronæ, silentii Deæ, sacra mensa habetur.*

8. *Cubito remanete presso.*] Ita compositi veteres mensæ accumbabant, reclinatâ suprêmâ parte corporis in cubitum sinistram, infera in longuin porrectâ et jacente: capite leviter erecto, dorso pulvillis modicè suffulto. J. Lips. antiq. Lect. lib. iii. cap. unico. Cætera notabuntur postea ad istos Horatii locos. Sat. 4. lib. i. 86.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos. Et Sat. 4. lib. ii. 39.

— in cubitum jam se conviva reponet.

9. *Screri Falerni.*] Acrioris, inquit, saporis: vel meri, ut placet Theod. Marcilio aitiisque veteribus. Seneca Epist. 63. *In vino nimis veteri ipsa nos amaritudo delectat.*

10. *Dicat Opuntia, &c.*] Ut rixandi animum à convivis arceat Horatius, statim læta proponit, imprimisque morem hunc, quo suos quisque amores ex ordine debebat proferre. De eo cit. Lipsius. Inter leges convivii, hæc una est ibidem.

Dominam si quis habessit, indicium facito. Interpres Theocriti ad Idyll. 14. *solebant, inquit, merum sumere in symposiis, et nominare aliquos amores aut amicos, tum terræ invertere, et pronunciare amicissimorum nomina.* Nempe et cottabismus illic habebat locum. Sic igitur epuli progressu merum poscebant; atque amico vel amicæ libabant, ac bene precabantur. Tibull. ii. 8. 31.

Sed bene Messalam sua quisque ad pocula dicit,

Nomen et absentis singula verba sonent. Quinetiam tot cyathos hauriebant, quot literas amici vel amicæ nomen continebat. Martial. i. 72.

Nævia sex cyathis, septem Justina bibatur.

Opuntia Frater Megillæ.] Per notam pulchritudine Megillam ejus frater indicatur. Oriundi erant ex Opunte Loeridis urbe.

11. *Quo beatus Vulnere.*] Cujus amore teneatur: quâ Cupidinis sagittâ percussus langet, quam virginem aut mulierem deperat. *Beatus, si quidem redamabatur.*

13. *Cessat voluntas?*] Renebatur indicare Horatio Megillæ frater, quam adamaret: at ille monet jus esse convivarum, id ab unoquoque sodalium exigere: quare hic statim postea obtemperat, suoque amores clam tamen, et in aurem declarat.

Non aliâ bibam Mercede.] Nisi hanc convivii legem observas, nec aliam ego. Si quæ sit amica tua, recusas aperire; ego quoque more majorum bibere detrectabo. Apud J. Lips. cit. et hæc convivii lex habetur; à summo ad inimum more majorum bibunt. Item hæc altera; *decem cyathi summa potio sunt.*

14. *Quæ te cunque domat Venus, &c.*] Instat Horatius, ne erubescat ille indicare amasiam, cujus sanè amor, utpote ingenuæ, et honestus sit, et gloriosus; quantum ipse quidem existinabat.

17. *Quicquid habes, Depone tutis auribus.*] Quisquis sit amor tuus, tutò mihi declara fide-

Depone tutis auribus. Ah miser,
Quantâ laboras in Charybdi,
Digne puer meliore flammâ!

Quæ saga, quis te solvere Thessalis
Magus venenis, quis poterit Deus?
Vix illigatum te triformi
Pegasus expediet Chimærà.

20 fidelibus crede auriculis.
Ah infelix, quàm pravâ
cum voragine luctaris! O
adolescens, clementiores
amores meritis fuisti.
[405] Ecqua venefica, quis incantator
herbis è Thessaliâ venenosis, quod Numen te
queat expedire? Ipse Pegasus
implicitum te vix liberabit ex istâ Chimærà triformi.

ANNOTATIONES.

li arcanorum custodi; clam saltem aperi, si non vis palam; ne dubita mihi secretum committere, quod invito te nunquam revelabo.

18. *Ah miser.*] Ergo Megillæ frater annuit tandem, et amicam suam indicat Horatio; at hic audiens quæ sit illa, erumpit in commiserationis voces istas.

19. *Quantâ laboras in Charybdi.*] Tam periculosè amas, quàm si cum Charybdi luctaretis. Scilicet ejusmodi mulierem deperis? Ah miser periisti; meliori profectò sorte et amore dignus eras. *Charybdi* omnia absorbenti bene comparatur avara meretrix. Cicero Philip. ii. *Que Charybdis tam vorax?* Est propriè vorago, seu gurgis vorticosus in freto Siculo, ad Messaniam, hodie, *Capo di Faro*, vel, *Capo Faro*, ob Pharum illic excitatam. Fabulantur autem scortum fuisse rapacitate famosum, quòd cum Hercules adduxisset boves, à Jove fulminatum in mare præcipitatum est, atque in hanc voraginem mutatum. Virgil. *Æneid.* iii. 420.

Dextrum Scylla latus, lævum implacata Charybdis

Obsidet: atque imo barathri ter gurgite vastos

Sorbet in abruptum fluctus, &c.

Senecæ Epist. Ixxix. *Charybdis an respondeat fabulis, prescribi mihi desidero . . . Fac nos certiores utrum uno tantum vento agatur in vortices, et an verum sit quicquid illo freti turbine abreptum est, per multa millia trahi.*

21. *Quæ saga, &c.*] Cum videaris fascino et incantamentis tam pernicioso amore implicitus; vix apparet salutis via. Quis enim te homo magicis artibus pollens? Quis et Deus expedire queat fatali velat nexu astrictum atque illigatum?

Thessalis Magus venenis.] Venenatis et ad incantamenta efficacissimis herbis in Thessaliâ copiosè crescentibus. Aiunt nimirum Poëta, Medeam illâc fugientem, aëre sublata, scriniolum veneficis et herbis magicis plenum dejecisse, sicque sparsa illa pullulasse. Apuleius apud Thessaliam in asinum se mutatum scribit; *Metamorph.* seu de asino auro; ibidemque describit veneficarum Thessalarum apparatus, atque, ut ait ipse, *feralem officinam.* Vide Plin. lib. xxx. cap. 1.

ubi et refert *Menandrum Thessalam* cognovisse fabulam, complexam ambages *fœminarum detrahentium Lunam.*

23. *Vix illigatum te triformi, &c.*] Ipse Bellerophon, qui Pegaso infidens Chimæram interfecit, capite et formâ triplici horrendam, vix te liberabit ab istâ pravâ muliere huic monstro non absimili. Vide infra.

24. *Pegasus.*] Apud Strab. et Palaphat. Pegasus non est equus, sed navis longa et citissima, hoc idèd nominè insignita, quâ Bellerophon insecutus comprehendit et cecidit Lyciorum ducem, nomine Chimæram, piraticâ infamem, vectum navi, cujus prora leonis, puppis draconis, medium capræ effigiem aut imaginem depictam exhibebat. Hincque fabulæ locus datus; teste etiam Plutarcho de claris mulieribus.

Chimærà triformi.] Ex Strab. cit. mons ille Lyciæ ignivomus, in vertice leones, in medio capras, ad radicem serpentes habebat. Hunc verò Bellerophon expurgavit et inhabitabilem prius exinde habitabilem reddidit. Apud fabulatores *Chimæra* est monstrum *triforme*, caput et pedes leonis habens, capræ ventrem, draconis caudam. Πιγρίον λέων, ὄπιθεν δὲ δράκων, μίσην δὲ Χίμαιρα. Hinc Lucretius, lib. v. 903.

Prima leo, postrema draco, media ipsa Chimæra.

Ov. Met. ix. 646 . . . *Mediis in partibus hircum, Pectus et ora lea, caudam serpentis habebat.* Hoc verò Bellerophon Neptuno adjutus, alato equo invectus, sagittis confecit. Lucianus Dial. de Astrol. ait minimè sibi persuasum, alatum Bellerophonti equum fuisse; verùm putare illum talis sapientiæ studio deditum, sublimia et quæ ad sidera pertinent meditantem, in cælum ascendisse, non equo sed monte. Vide et Cæl. Rhodig. lib. xliii. cap. 9. Porro bene Horatius meretricem cum Chimærà confert. Hujus enim habet illa venenum, fatorem, feritatem; impuræque libidinis flammam passim eructat. Adde quòd amoris principie impetum leonis, medium capræ salacitatem, finis autem doloris morsus, velut serpentis ac draconis, letiferos nunquam non exerit. Fulgent. Mythol. lib. iii. Chimæra, tanquam rei quæ nunquam fuerit aut esse potuerit, invenit Tullius de Naturâ Deorum, lib. i. et ad Attic. lib. ii. Epist. 16. ubi et citat versiculum Græcum, qui supra habetur.

ODE XXVIII.

Inducitur Archytas naufragus, orans nautam prætereuntem, ne se insepultum relinquat.

O Archyta, te qui mare
 terramque et sabulum in-
 numerabile dimensus es,
 modici pulveris donum te-
 nue coërcet juxta oram
 Matinum; nil ergo proficit
 tibi mortali, quòd cœlestes
 regiones lustrasti, ambi-
 tumq; orbis mente circu-
 isti.

TE maris et terræ numeroq; carentis arenæ [106]
 Mensorem cohibent, Archyta,
 Pulveris exigui prope littus parva Matinum [107]
 Munera; nec quidquam tibi prodest
 Aërias tentasse domos, animoque rotundum 5
 Percurrisse polum, morituro.

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod suprâ Od. 7.

1. *Te maris, &c.*] Idolopœiam insignem simul et irrisionem Pythagoricæ disciplinæ exhibet Horatius, ipse quidem Epicureus: in primis autem carpit Mathematicas artes divinandi. Inducit nautam obvio cadaveri Archytæ non leviter exprobrantem, quod miserè jaceat; nec Babylonicorum numerorum opem tibi diu fatum evitârît. Ecce verò Jul. Scaliger humilem stylum interruptaque orationis membra culpât: nimirum hoc vitio dat quod erat laudi vertendum. Agitur de humando cadavere: Archytas sortem suam lamentatur: an non ista decet oratio tenuis? An magniloquentia hic congrueret? An insurgit ille porro: *quid quod sibi Poëta contradicit?* &c. Vide infra v. 23.

Te maris et terræ, &c.] Alloquitur Poëta Archytam; siccinæ deest sat pulveris ad operiendum totum cadaver: idque fata negant tibi, qui Geometra egregius, Astrologusque, et in Pythagoricâ disciplinâ perfectus fuisti? Aiunt apud Ægyptos inventam primùm Geometriam. Cum enim singulis annis exundaret Nilus, et limo cuncta coëquaret, ut illo abeunte nulli agrorum limites, nulla discrimina apparerent, atque lites hinc frequentes orirentur; tum demum per lineas et mensuras agri notati sunt; curaque illa sacerdotibus demaudata. Hanc porro scientiam ad Græcos transtulisse Pythagoras fertur. Vide Cœl. Rhodig. lib. xviii. cap. 34.

Numeroque carentis arenæ Mensorem.] Ecclesiastici cap. i. *Arenam maris quis divumeravit?* Pindar. Olymp. Od. 2. in fine, *ἄμμοις ἀριθμοῦ περιπέφυγτος, arena fugit numerum.* *Mensorem.*] Hyperbole. Scilicet, quod erat innumerabile cæteris, ipse numerare potuit. An respicit Horatius ad Oraculum Apollinis, quo numerum arenæ sibi notum esse gloriatur; *οὐδὰ ἰγὼ ἄμμου π' ἀριθμὸν καὶ μέτρα θάλασσης.* an ad librum, ab Archimede compositum, cui titulus *ἄμμίτης*, in quo initur ratio arenam numerandi, si mundus eâ foret opletus? Vide Turneb. lib. xxvi. c. 1. Hyginus lib. de Limitibus: *Archimedes præclari virum ingenii ferunt scripsisse quantum arenarum capere mundus queat, si eâ repleretur.*

2. *Archyta.*] Cruquius perperam intelligit quendam Archytam Firmanum Horatio coë-

vum, Geometricis et Astronomicis observatibus nimis indulgentem, de quo Cicero de Divin. ii. *O vim magnam erroris!* &c. Juvat cum cæteris omnibus accipere hic Archytam Tarentinum, Platonis familiarem et à Dionysii crudelitate vindicem, siquidem illum ob verba quædam de tyrannide liberius prolatâ neci addictum per epistolam eripuit. Diogen. Laërt. lib. iii. et viii. Is præfuit septies suæ civitati, cum tamen imperandi tempus anno esset uno aliis definitum: item ibidem. Honorificam Archytæ mentionem habet Tullius de Senectute, c. xii. *Virumque magnum in primis et præclarum nominat dicere, quidem egregiè solitum: Capitaliorem hominibus pestem nullam esse à naturâ datam, quàm corporis voluptatem, cujus avida libidines temerè et effrænate ad potiendum incitentur.* Hinc patriæ conditionis, &c. Is Pythagorica in Philosophis, Platonica in Geometricis præcepta hauserat. Mathematicis et Mechanicis artibus excellens, columbam ligneam libramentis suspensam, et aurâ spiritûs inclusâ atque occultâ concitam fecerat volantem. Gell. lib. x. cap. 12. Cubum primus invenit. Platone teste in Republ. Diogen. Laërt. cit. lib. viii.

3. *Pulveris exigui.*] Te dignum insigni mausoleo, nempe tot meritis præstantem, heu! cohibet ac tegit pulvisculus marinis undis advolutus.

Prope littus Matinum.] Ad oram Apuliæ: ubi in Lucaniæ confinio populi degunt Matini; sunt et saltus buxetis abundantes, de quibus Lucanus lib. ix. 185.

— *Calidi lucent buzeta Matini.*

4. *Nec prodest Aërias tentasse domos.*] Quæ factum, ut mortis hoc genus miserandum ab astris tibi parari non intellexeris, ne effugeres, eruditus apprimè astronomiâ et mathesi? Quin præscisti et eluctatus es fatum, O Archyta! Sic Astrologos futura prævidere et prædicere tentans datâ semper prævidione suggillat Horatius. *Aërias tentasse domos.*] Planetarum domicilia, siderum affectiones, virtutes, situs, aspectus contemplantum fuisse. *Animoque rotundum Percurrisse polum,*] spheram, spheræque inclinationes; orbis varia climata, diversasque regiones cognovisse.

5. *Morituro.*] Est qui vocem hanc jungat cum præcedente *animo*, ut ex opinione Epicuri

Occidit et Pelopis genitor, conviva Deorum,
 Tithonusque remotus in auras,
 Et Jovis arcanis Minos admissus; habentque
 Tartara Panthoïden iterum Orco
 Demissum; quamvis clypeo Trojana refixo
 Tempora testatus, nihil ultra
 Nervos atque cutem morti concesserat atræ;
 Judice te, non sordidus auctor
 Naturæ, verique. Sed omnes una manet nox,
 Et calcanda semel via lethi.

Sic et Pelopis obiit pater,
 Numinum conviva, Titho-
 nus etiam in cælum subla-
 tus, nec non Minos secre-
 torum Jovis particeps; Pan-
 thoï filius quoque rursum
 ad Inferos trusus ibidem
 tenetur; quamquam de-
 tracto scuto res Trojanas
 testificatus, præter nervos
 et pellem nigro letho nihil
 [108] tradiderat; te arbitro, non
 10
 16 ignobilis testis naturæ et
 veritatis. Verùm nox ea-
 dem cunctos expectat, semelque mortis iter peragendum est.

ANNOTATIONES.

(cujus egregiè Horatius) mortales animi asse-
 rantur. Ita Plutarch. de Placitis Philosopho-
 rum, lib. iv. cap. 7. Ἐπίκουρος τὴν ψυχὴν
 φθαρτὴν τῷ σώματι συνδιαφθείρουσιν.

7. *Occidit et Pelopis genitor.*] Hæc verba
 quidam et sequentia usque ad ista, *Me quoque
 derexi*, &c. nautæ esse continua, pronunciant:
 alii attribunt Archytæ ad nautam responden-
 ti sic: quid miraris quòd interierim, cum nemo
 summorum virorum huc usque mortem effu-
 gerit? En Pelopis genitor occidit, Tantalus
 ipse Deorum conviva, &c. Pindar. Olymp. Od.
 I. canit, si quem mortalium honorârunt Dii,
 maxinè Tantalum.

Pelopis genitor, &c.] Tantalus Phrygiæ rex,
 Agamemnonis et Menelai proavus Deos con-
 vivio excepit, utque eorum divinitatem experi-
 retur, Pelopem filium iis epulandum apposuit;
 quas illi dapes exhorruere, detrusoque ad in-
 feros Tantalò facinus vindicaverit. Diod. Sic-
 cul. lib. vi. cap. 11. ait, Tantalum Jovis filium
 divitiis et gloriâ insignem, regnasse apud Asiæ
 partem quæ Paphlagonia dicitur, Diis etiam
 carum ob generis claritatem; postea verò fel-
 licitate insolentem evulgasse hominibus im-
 mortalium secreta, quæ mensæ communi-
 one et consuetudine cum Diis noverat; cujus cri-
 minis pœnas solvit ad inferos detrusus; ut
 usque ad mentum insurgant aquæ, et ad libia
 usque poma dependant: et tamen in magnâ
 siti et fame nec bibere liceat, nec edere. Pin-
 dar. modo cit. addit, Tantalum suam felicitate-
 m utpote, nimiam concoquere non potuisse,
 sed saturitate damnum tulisse immensum ab
 ipso Jove patre irrogatum.

8. *Tithonusque remotus in auras.*] Quin et
 Tithonus Auroræ maritus, quanquam ab uxore
 cœlesti succo perfusus, atque ita vivax effec-
 tus, fati tandem concessit. *Remotus in au-
 ras,*] ab Aurorâ adamatus, et hinc in cælum
 raptus. Insuper fabulantur Tithonum senec-
 tutis incommoda pertæsum in cicadam opta-
 visse converti, sicque aded transformatum in
 aëre suspensum in canistro fuisse. Eustath. ad
 Iliad. penult. Athen. lib. iii. et xxii. cap. 12.

9. *Et Jovis arcanis Minos admissus.*] Pari-
 ter et Minos Jovis familiaritate insignis, ta-
 men mortuus est. Is apud Homer. Odys. xix.
 Διὸς μυσθλοῦ ἀρσιζῆς. Plato in Miin. hunc
 affert Homerî locum, scribitque Minoem à
 Jove eruditum et nono quoque anno cum eo

versari solitum et colloqui. Aiunt nempe Mi-
 noem regem Cretensibus dare leges volentem
 in antro sese condidisse, ubi se cum Jove ser-
 mocinantem prædicavit, atque ex ejus consilio
 cuncta stituisse; porro justitiâ famâ clarum
 apud Inferos judicem à Plutone constitutum.
 Hinc non abs re credunt aliqui per *Jovem* hic
 significari Plutodem, qui quidem *Jupiter Sty-
 gius* à Virgilio dicitur. Æneid. iv. 638.

Habentque Tartara Panthoïden.] Ex hæc
 etiam vitâ denuo cessit, jamque in Inferis
 degit celebratissimus ille transmigrations ani-
 marum auctor Pythagoras, qui se fuisse jacta-
 bat et Menelao interfectum, subinde revixis-
 se, ac factum Pythagoram; idque intellexisse
 agnito clypeo quem gestârât olim in Trojano
 bello, dum Euphorbus esset. Clypeus autem
 ille repertus in templo sive Apollinis apud Car-
 riæ oppidum, sive Junonis apud Argos. Prius
 illud refert Diogen. Laërt. lib. viii. Hoc verò
 posterius Ovid. Metamorph. xv. fab. 3. Ex
 his habes explicata quæ sequuntur, *Iterum
 Orco demissum.* Item, *Quamvis clypeo Troja-
 na refixo Tempora testatus.* Ovid. cit. 158.
 sic loquentem inducit Pythagoram;

*Morte carent animæ; semperque, priore relicta
 Sede, novis domibus rivum habitantque receptæ.
 Ipse ego (nam meminî) Trojani tempore belli
 Panthoïdes Euphorbus eram; cui pectore quon-
 dam*

*Hæsit in adverso gravis hasta minoris Atridæ.
 Cognovi clypeum lævæ gestamina nostræ
 Nuper Abanteis templo Junonis in Argis.*

12. *Nihil ultra Nervos, &c.*] Animo semper
 vivens, corpore duntaxat mortuus, non senes-
 cit. Sic palingeniam et metempsychosin Pytha-
 goræ explodit noster Poëta. Vide Pers. Sat.
 vi. 11. ubi et annotavi non pauca. Cic. i. de
 Nat. Deorum. Valer. Maxim. lib. viii. cap.
 7. &c.

15. *Sed omnes una manet nox.*] Omnes per-
 inde mortales seriè ocyus hinc migrare de-
 bent et vitam exiire. Catull. v. 5.

*Nobis, cum semel occidit brevis lux,
 Nox est perpetua una dormienda.*

16. *Calcanda semel via lethi.*] Apostolus ad
 Heb. cap. ix. 27. *Statutum est omnibus homi-
 nibus semel mori.* 1. Reg. ii. 2. David mortî
 proximus ita loquitur; *Ego ingredior rîem.*

Quosdam Furiae præbent
 ludum atroci Marti: per-
 niciosum mare est nautis
 cupidis. Confusa: vetulo-
 rum ac juvenum mortes
 conglobantur; caput nul-
 lum eripitur crudeli Pro-
 serpinâ. Sic etiam me Il-
 lycicis fluctibus submersit
 Auster declivis Orionis as-
 secta præceps. Tu verò
 nauta, ne improbus mihi sis, neve te pigeat errantis sabuli portionem injicere ossibus

Dant alios Furiae torvo spectacula Marti:
 Exitio est avidis mare nautis.
 Mista senum ac juvenum densantur funera; nullum
 Sæva caput Proserpina fugit. 20
 Me quoque devexi rapidus comes Orionis
 Illyricis Notus obruit undis. [110]
 At tu, nauta, vagæ ne parce malignus arenæ
 Ossibus et capiti inhumato 24
 Ossibus et capiti inhumato

ANNOTATIONES.

universæ terræ; pariter et Josuë, c. xxiii. 14.
 Propertius, iii. 18. 22.

Sed tamen huc omnes; huc primus et ultimus
 ordo;

Et mala, sed cunctis ista terenda via est.

17. Dant alios Furiae torvo spectacula Marti.]
 Quosdam Furiae mactant, et quasi ludum Mar-
 ti dant; id est, alios ad mortem trahit bellan-
 di ardor, alios navigandi, negotiandi, lucrum
 faciendi cupiditas.

19. Nullum Sæva caput Proserpina fugit.]
 Nullum caput fugit sævam Proserpinam; id
 est, Mortem eluctatur nemo. Proserpina uxor
 Plutonis credebatur morituris capillos rescare;
 ac velut primitias inferis sacras præmit-
 tere; nec aliàs potuisse animam corpore ex-
 solvi. Ad hanc superstitionem respicit Hora-
 tius hic; pariter et Virgil. Æneid. iv. 698.

Nondum illi flavum Proserpina vertice cri-
 nem

Abstulerat, Stygioque caput damnaverat Orco.
 Alludit et Martial. lib. iii. Epigram. 43.

Non omnes fallis. Scit te Proserpina canum,
 Personam capiti detrahet illa tuo.

Vide Macrob. Saturn. lib. v. cap. 19. ubi
 quædam habet eximia de illo crinis abscin-
 dendu ritu.

21. Me quoque devexi, &c.] Ne mirare igitur
 nauta, quòd interii, inquit Archytas; sicut
 illi suo quisque modo obiere mortem; ita ego
 submersus Illyrico mari.

Devexi.] Sive quod Australis est Orion, ade-
 òque in parte cœli devexâ, sicut opposita Bo-
 realis est subvexa et superior: seu quod Or-
 ionis figura statuitur prona in phænomenis: un-
 de et Pronus Orion, lib. iii. Od. 27. v. 18. vel
 denique notatur occasus hujus sideris; quod
 ad rem certè magis videtur. Nam tempestates
 tunc maxime excitat Orion, cum oritur vel oc-
 cidit. Hinc comes ejus dicitur Notus ventus
 meridionalis valdè nebulosus; vris, humor;
 unde nomen. Gell. lib. ii. cap. 22.

Orionis.] De Orione verò multa fabulantur
 quæ ad rem præsentem non attinent. De si-
 dere agitur stellæ continente plurimas; quæ
 dum refulgent, serenitatem; sin minus, tem-
 pestates minantur: jugula vocantur Latinis,
 Plant. Amplitr. Act. i. Scen. 1.

22. Illyricis Notus obruit undis.] Obrutus
 aquis perii in sinu Illyrico (Dalmatico, Hadria-
 no, hodie Veneto) tempestatem cientibus Aus-
 tro pariter et Orione. Sic et jungit utrumque
 Virgilius Æneid. i. 535.

Non subito assurgens fluctu nimbosus Orion

In vada cæca tulit, penitusque procacibus
 Austris, &c.

Æneid. iv. 52. aquosus Orion. Noster Epod. x. 9.

Nec sidus atrâ nocte amicum apparet,
 Quâ tristis Orion cadit.

Epod. xv. 7.

———Nautis infestus Orion.

Illyricis.] Illyricus olim sinus dicebatur
 universum illud mare, quod est Italiam inter
 et Illyricum. Postea Adriaticum mare conti-
 nebatur ab Epidamno ex parte Illyrici, ad
 Garganum montem ex parte Italiæ: reliquum
 autem mare ad sinûs fauces Ionium vocatum
 est: Adriaticum verò Dalmatici nomen accep-
 tit. Tandem sinus universus hodie Venetus
 appellatur.

23. At tu, nauta, vagæ ne parce, &c.] Hic
 gravem Horatio dicam dicit, magnamque li-
 tem movet magnus Scaliger tanquam contra-
 ria loquenti. Quid enim, inquit, rogat nau-
 tam ut pusillam sibi terram injiciat inhumato,
 quem in ipso statim Odes initio, pulvere con-
 lectum ait? Satis erat quippe vel minimâ ter-
 râ partem quampiam corporis tegi. Scilicet
 arenam mare advolverat aliquantulum, et
 corpus utcumque texerat. At nunquid hæc
 erat legitima sepultura? Talem verò poscit
 Archytas.

—Qui solus honos Acheronte sub imo est.

ex Virgil. Æneid. xi. 23. Eâ porro qui care-
 bant, annos centum errare veterum supersti-
 tio existimabat. Virgil. Æneid. vi. 325.

Hæc omnis, quam cernis, inops inhumataque
 turba est:

Portitor ille, Charon: hi, quos vehit unda,
 sepulti.

Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
 Transportare prius, quàm sedibus ossa quie-
 runt.

Centum errant annos, volitantque hæc lito-
 ra circum:

Tum demùm admissi stagna exoptata revi-
 sunt.

Adde quod habet Alex. ab Alex. lib. v. cap. 26.
 ubi sic scribit: Ludi ad Tarentum Seculares
 dicti, qui singulis centum annis ex præcepto
 Sibyllinorum carminum fiebant ad placandos
 Manes; quorum auctor Valer. Publicola . . .
 Proditur decretum inter Pontifices, ut si de-
 functo cadaveri justa quispiam exhibere velit,
 et an levatum esset, in dubium veniret, satis
 haberent si quibusdam sacris precationibusque
 exhibitus glebam absenti cadaveri, aut terram
 injicerent, terque injecto pulvere à labæ erroris

Particulam dare. Sic, quodcunque minabitur Eur-
 rus et capiti insepulto. Ita, quicquid Euris minabitur
 Fluctibus Hesperis, Venusinæ [111] Italico mari, luanit silvæ
 Plectantur sylvæ, te sospite: multa que merces, Venusinæ, te incolunt: præ-
 Unde potest, tibi defluat æquo premium quoque multiplex
 Ab Jove, Neptunoque sacri custode Tarenti. undecunque fas erit, tibi
 Negligis immeritis nocituram 30 conferatur à Jove justo, et
 Postmodo te natis fraudem committere forsant: à Neptuno sacra Tarenti
 Debita jura vicesque superbæ defensore. *Quod si* fortè
 Te maneant ipsum. Precibus non linquar inultis; spernis admittere delictum
 Teque piacula nulla solvent. [112] futurum: ipsi tibi jus ac-
 quisitum ac vices arrogantes reddantur. Haud ego
 Teque piacula nulla solvent. destituar votis inutilibus;
 te verò nulla purgabunt expiationes.

ANNOTATIONES.

cadaver manesque expiatis ducerent: at si aperto humo cadavere, os exceptum fuisset, donec purgetur, inhumatum videri. Hæc ille. Atqui hic *inhumato capiti arenæ dari particulam* orat Archytas. Ergo caput opertum non erat; quæ corporis præcipuâ parte non connectâ; insepultum censi debet corpus. Quod quidem intelligitur ex sententiâ jurisconsultorum, apud quos sacrum habetur sepulchrum in quo conditum sit caput hominis, etiamsi reliqua absint membra; item offenso capite, violatum habetur sepulchrum, quoniam arx sensuum et rationis caput est, eoque amoto cætera prorsus ignota omni que decore jaacent exuta; et quicquid honoris contribuitur capiti, universo planè corpori attributum existimatur; quæ Ambrosii sententia est. Hæc appositè Cæli Rhodigi. lib. xvii. cap. 19.

25. *Sic, quodcunque minabitur, &c.]* Sic te pietas nunimùm ab omni vindicet malo, teque bonis cumulet, ut erga me pius fueris, et quæ justa peto concesseris. Ergo si me sepelieris, avertant Dii à te pericula tempestatum, ventorumque furorem, mari, quod navigas, minantium, in sylvas propinquas depellant: insuper autem et quæstum lucrumque tuum promoveant; adeoque exigui laboris pro me sit tibi *merces nulla ab Jove Neptunoque concessa.*

Eurus.] Synecdoch. pro quolibet vento. Ille dicitur ab *εὐρέαν*, ab oriente fluens; alio nomine ἀπὸ ἀλωήτης; Romanis autem nautis Subsolanus. Gell. lib. ii. cap. 22.

26. *Fluctibus Hesperis.]* Italiam Græci Hesperiam dixere, quòd sit ipsis ad occasum; hos imitati Poëtæ Latini pariter vocavere. Virgil. Æneid. i. 530.

Est locus, Hesperiam Graii cognomine dicunt.

Vel sic appellata est Italia ab Hespero, qui regionem istam à fratre Atlante pulsus adiit; vel etiam ab Hespero stellâ que Vesper dicitur, et ad occasum apparet. Postremam hanc originem asserit Macrob. Saturn. lib. i. c. 3. ita scribens; *Italia dicta est Hesperia, quod occasui subjerta sit.*

Venusinæ sylvæ.] Metonym. Venusia et Venusium est urbs Apuliæ in Lucanie confinio; continetur hodie Basilicata Neapolitani regni provincia ad radices Apennini montis sita;

parva quidem, sed principatûs titulo nobilitatur, vernaculè *Venosa.*

29. *Neptunoque sacri custode Tarenti.]* Cic. de Nat. Deor. ii. *Datum est Neptuno alteri Jovis, ut volunt, fratri, maritimum omne regnum; nomenque pro ductum, ut Portunus à portu, sic Neptunus à nando, paulùm primis literis immutatis.* Porro sacrum illi Tarentum dicitur, quòd in ejus sit tutelâ, eumque præcipuè colat: sive quòd aiunt Phalantum Herculi et Neptuno templa ibi erexisse; vel quòd ea urbs à Tarente Neptuni filio condita atque nominata: olim Magna Græcia fuit in Salentinis: hodie verò in terrâ Hydruntinâ, arcem habet portumque et principatûs insignia.

30. *Negligis immeritis nocituram, &c.]* Id est, Si mihi suprema et justa persolvere parum curas, sic per socordiam admittes piaculum tibi posterisque tuis nociturum. Semper enim grande nefas habitum est, insepultum relinquere obvium cadaver; quique id neglexisset, piacularis existimabatur. Athenis autem Bnyzges ejusmodi reum criminis etiam execrabatur.

31. *Fraudem.]* Nam debito defraudat officio mortuum, qui inhumatum negligit.

Forsan.] Legunt alii *forsit*, vel *forset*; alii *fors*, &c. junguntque cum sequentibus. Sed quid inde?

32. *Debita jura vicesque, &c.]* Par tibi sors contingat jure merita, tuæque superbæ et socordiae debita; sic tu quoque inhumatum aliquando projiciare. *Superbæ.]* Passeratus legit, *superbè.* Alii per *superbas vices* intelligunt graves atrocisque penas, ex Prisciano.

33. *Precibus non linquar inultis.]* Dii certè meas preces exaudient justas justas; nec inultum me, nec te impunitum dimittent. Plaut. Captivi, ii. 63.

Et profectò Deus, qui, quæ nos gerimus, auditque et videt.]

34. *Teque piacula nulla solvent.]* Nullis sacris tantum scelus eluere unquam licebit. Nimirum execrationes veteribus credebantur inexpiables. Nam alicui præcidantæ porcæ expiari consueverat, qui insepultum reliquerat fortè obvium cadaver, nec glèbâ operuerat. Festus.

Itaque licet properes, non diu tardabis; ter injecto pulvere, transgredi fas erit.

Quanquam festinas, (non est mora longa) licebit, 35
Injecto ter pulvere, curras.

ODE XXIX. AD ICCIUM.

Miratur illum, relicto Philosophiæ studio, militiam sectari.

O, Icci, jam ergo felices Arabum Thesaurus emularis atque grave bellum moliris tyrannis Salæ nondum subactis, et Medo formidabili vincula fabricas. Quæ verò puellarum barbararum, occiso suo sponso, obsequetur tibi? Quis puer ex aula criminibus unguento perthesis ad pocula præficietur,

ICCI, beatis nunc Arabum invides
Gazis, et acrem militiam paras
Non ante devictis Sabææ
Regibus, horribilique Medo
Nectis catenas. Quæ tibi virginum
Sponse necato, barbara serviet?
Puer quis ex aula capillis
Ad cyathum statuatur unctis,

[113]

5

[114]

ANNOTATIONES.

30. *Injecto ter pulvere, curras.*] Hæc est illa tandem, quam à nautâ petit Archytas, huraatio legitima; glebæ injectio scilicet; sive ut quis inortalium cadaveri ter injiciat pulverem. Rem totam explicat Tullius de Leg. iii. *Antiquissimum sepulture genus id fuisse videtur, quo apud Xenophontem Cyrus utitur; reddidit enim terræ corpus. et ita locatum ac situm quasi operimento matris obducitur. . . . Atque Sili dicuntur ii, qui conditi suat. Nec tamen eorum ante sepulchrum est, quàm justa facta et corpus incensum est. Et quod nunc communiter in omnibus sepultis penitus, humati dicuntur; id erat proprium tum in iis, quos humis injecta contegeret; eumque morem Jus Pontificale confirmat. Nam priusquam in eos injecta gleba est, locus ille, ubi crematum est corpus, nihil habet religionis. Injecta glebâ tum et illic humatus est, et gleba vocatur; ac tum denique multa religiosa jura complectitur. Igitur hoc est quod iste Archytas deopescere putandus est, tum ne religioso isto careat honore, tum ne centum annos errans ab Elysio diutiùs areceatur, quem admodum ante annotavit. Sic et Palinurus item insepultus rogat Æneam, apud Virgil. Æn. vi. 365.*

Eripe me his, invicte, malis: aut tu mihi terram

Injice; namque potes.

Vide Cæli Rhodig. lib. xvii. cap. 20.

Ode XXIX.—Metrum idem quod Od. 9.

1. *Icci.*] Sunt qui legi velint *Ici*, quod familia sit *Icia*, nusquam autem *Iccia*. Is fuisse dicitur Agrippæ in Sicilia Procurator, ab eoque opinis ibidem agris donatus.

Beatis nunc Arabum invides Gazis.] Grandes igitur accumulare thesauros satisti? Tanta est avaritiæ vis, divitiarum cupiditas tanta, ut faciat te sapientiæ desertorem? *Beatis.*] Ex opinione vulgi, nemo felix nisi dives.

Arabum.] Felix appellatur Arabia, fulsa et ingrata cognominis, quæ hoc acceptum superis feral, cum plus ex eo inferis debeat. Bealam

illam fecit hominum etiam in morte luxuria. . . Verian Arabiæ etiamnum felicius mare est: ex illo namque margaritas mittit: minimâque computatione millies centena millia sestertium annis omnibus India, et Seres, peninsulæque illa imperio nostro cedimunt. Tanto nobis deliciae et faminae constant. Plin. lib. xii. cap. 18.

Gazis.] Persica vox. Virgil. Æneid i. et ii. Troia Gaza. Tull. pro Leg. Manil. c. xxiii. Qui ab auro gazâque regiâ maris cohibere possit.

2. *Acrem militiam paras Non ante devictis Sabææ Regibus.*] Acer habendi ardor, ac dutescendi, acrem militandi animum creat scilicet. Non ante devictis; victis olim ab Alexandro, sed nondum à Romanis. Ex Diono lib. liii. *Elius Gallus Ægypti præses in Arabiam cum exercitu venit, multasque urbes cepit. Plin. lib. vi. c. 31. Hard. Romana, inquit, arma solus in eam terram adhuc intulit Ælius Gallus ex equestri ordine. Nam C. Cæsar, Augusti filius, prospexit tantum Arabiam. Gallus oppida diruit. . . . retulit Sabæos ditissimos sylvarum fertilitate odoriferâ, auri metallis, agrorum riguis, mellis ceræque proventu. Porro Saba felices Arabiæ civitas in monte, perampla et regia Sabæorum; ubi thus, myrrha, casia, cinnamomum abundè proveniunt. Vide infra Od. 35. Annot. ad v. 31.*

4. *Horribili Medo.*] Medi terribiles Romanis ob cæsum ab eis Crassum, fugatumque Antonium. At post bella civilia missis ad Augustum legatis mitiores se ostenderunt. Vide supra Od. 2. v. 51. Græcis etiam infestus dicebatur Medorum exercitus. Theogon. Στρατηγὸν ὑβρίστην Μῆδων.

7. *Puer quis ex aula, &c.*] Tit. Liv. lib. xlv. *Pueri regiâ apud Macedonas vocantur principum liberi ad ministerium regis electi. Ita veteres opulenti pueros egregiæ formæ ministros sibi conquirebant, item generis claritate conspicuos. Patet ex Daniel. cap. i. Athen. lib. x. cap. 6. Capillis unctis.] Ad majorem lasciviam et luxuriam. Vide lib. ii. Od. 7. v. 8. Annotat. Ad cyathum statuatur, pocillator,*

Doctus sagittas tendere Sericas
 Arcu paterno? Quis neget arduis
 Pronos relabi posse rivos
 Montibus, et Tiberim reverti :

Cùm tu coëmptos undique nobiles
 Libros Panætî, Socraticam et domum
 Mutare loriceis Iberis,
 Pollicitus meliora, tendis ?

10 arcu patrio tela Serum vibrare peritus? *Ecquis modò inficiabitur fluvius defluentes retro ferri ad altos montes, ac Tiberim regredi posse, quando tu comparatos undequaque Panaetii codices eximios, et familiam*
 15 Socratis *universam* perennitare studes thoracibus Hispanicis? *certè laudabiliora promiseras.*

ODE XXX.

Rogat Venerem ut veniat in sacellum à Glycerà ipsi dedicatum.

O, Venus, regina Cnidi Paphique,

O, Venus, Cnidi et Paphi domina,

ANNOTATIONES.

qui epulanti tibi vinum fundat. Nota fabula de Ganymede Jovi ad cyathos. Sueton. Jul. Cæs. c. xlix. *Sed C. Memmius etiam ad cyathum et vinum Nicomedi stitisse objecit, cum reliquis exoletis, pleno convivio, &c.*

9. *Doctus sagittas tendere Sericas, Arcu paterno?* More patrio eruditus sagittas arcu torquere, perinde ac Parthi, Medi, alique orientales, inter quos Seres numerantur. Vide suprâ Annot. Od. 12. v. 56. ad vocem *Seres*.

10. *Arduis Pronos relabi posse rivos Montibus.* Sursum fluere ad montes, è quibus defluunt. Proverb. Gr. *Ἄνω ποταμῶν*, quo significatur naturæ ordinem inverti. Initium autem este versus Euripidis in *Medea*: qui sic habet; *Ἄνω ποταμῶν ἱερῶν χερσῶσι παγαί, Sursum fluminum sacrorum feruntur fontes.* Ovid. Ep. v. 31.

Xanthe, retro propera; versæque recurrite lymphæ.

13. *Cùm tu coëmptos, &c.* Cùm tu repente mutatus deseras Philosophiæ studium, quod fueras amplexus, atque longè contrariam, militiæ nempè, viam incales.

14. *Panætî.* Is natione Rhodius, instituto Stoicus, Scipionis Africani ac Lællii præceptor fuit. Scripsit libros tres *περὶ τοῦ καθήκοντος*, quos laudat, citatque, atque est imitatus Cicero suis lib. de Officiis. A. Gellius lib. xiii. cap. 28. *Legebatur, inquit, Panætii Philosophi liber de Officiis secundus, ex tribus illis inelytis libris, quos M. Tullius magno cum studio maximoque opere æmulatus est.* Tum ex multis ab eo sapienter scriptis, et ad bonam frugem ductentibus, eam assertit ejus sententiam, quâ præcipit, exemplo Pancratiastarum ad vitandos ictus in certaminibus, omni se ratione præmunientium, debere viri prudentis mentem adversùs injurias semper esse paratam, *erectam, arduam, septam, solidam, expeditam.*

Socraticam domum. Socraticæ disciplinæ antesignanus et coryphæos, Platonem, Xenophontem, aliaque Academiæ lumina.

15. *Loricæis Iberis.* Hæc ferebantur optimæ, ob eximiam ferri temperaturam, inquit Torrent. et Plinius auctor est lib. xxxiv. cap. 14.

ubi ita scribit: *Ferri metalla ubique propemodum experiuntur . . . differentia ferri numerosa . . . fornacum maxima . . . summa autem in aquâ est, cui subinde candens immergitur.* *Hæc alibi atque alibi utilior nobilitavit loca gloria ferri, sicuti Bibilin in Hispania, &c.* Idem lib. vii. cap. 56. ait loriceam inventam à Midia Messenio. Porro nomen à loris, è quibus primùm confecta, quod postmodum longè alia tamen retinuit.

Iberis. Hispania ex Strabone et Plinio dicta est Iberia, sive ab rege, sive à flumine Ibero. Hoc enim affatim rigatur atque scinditur regio Tarraconensis. Scaturit in Castellâ veteri, perfusisque variis terris in mare Mediterraneum delabitur.

16. *Pollicitus meliora.* Meliorem sanè de te spem concitaveris. Certè militiâ quam assumpsisti, relictum à te sapientiæ studium, quod multò melius fuit.

Tendis. Quidam legunt *temnis*.

ODE XXX.—Metrum idem quod supra Ode 2.

1. *O Venus.* Glyceræ se amore torreri scribebat supra Od. 29. ejusque animum reddere mitionem mactatâ hostiæ satagebat. Jam voti reus Venere *μίχες ἐπιβόριον* canit in dedicatione ædiculæ quam in suo larario Glyceræ eî consecrârat. Simile carmen et Epigramma scribit Paci Tibullus lib. i. Eleg. 10.

Regina Cnidi Paphique. Æschyli circumfertur hic versiculus de Venere;

Κύπρου, Πάφου, ἢ Ἰχουσα Ἰν πάντα κληῖρον. Scilicet in istis urbibus sanctiûs illa colebatur, ex Pausan. in Atticis, Strab. Plin. &c.

Cnidus. Urbs Caria: portu duplici insignis, magis autem natalibus Eudoxi Mathematici Platonis condiscipuli; Agatharchidis, tempore Strabonis historici; (quem tamen Samium Plutarchus facit) Theopompi Jul. Cæsari familiaris, atque Artemidor iejus filii: Ctesia rerum Syriacarum et Persicarum scriptoris, ex Strabone, lib. xiv. at maximè Veneris statuâ, quod Praxitelis opus tam admirabile videndi causâ multâ Cnidum navigarant. Auctor est Plin. lib. xxxvi. cap. 5. ubi et addit; *Voluit eam à Cnidiiis mercari τὸν Νίκομεδες τοῖον ἄς ἐπι-*

confemne caram Cyprum,
et migra in exornatum Gly-
ceræ sacellum, te plurimo
thure invitantis. Veniant
tecum flagrans tuus filius,
et Charites cingulis laxatis,
et Nymphæ, et Juventas
absque te minimùm suavis,
et Mercurius.

Sperne dilectam Cypron, et vocantis
Thure te multo Glyceræ decoram
Transfer in ædem.

Fervidus tecum puer, et solutis
Gratiæ zonis, properentque Nymphæ
Et parùm comis sine te Juventas,
Mercuriusque.

[116]

5

[117]

ANNOTATIONES.

tatis alienum dissolvere promittens. Omnia
perpeti mature, nec immeritò: illo enim signo
Praxiteles nobilitavit Cnidum. *Ædicula ejus
tota aperitur, ut conspici possit undique effigies
Deæ, favente ipsâ, ut creditur, facto. Næc mi-
nor ex quacunque parte admiratio est.*

Paphus.] Urbs Cyprî portum habens, et
templâ egregie structa: Strabo. Plinius autem
lib. ii. cap. 96. ita scribit: *Celebre sanum habet
Veneris Paphos, in ejus quandam aram (al.
arcam) non impluit.* Cornel. Tacit. Histor.
lib. ii. c. 2. idem refert. *Vespasianum cupido
incessit adeundi visendique templum Paphiæ
Veneris inclivum per indigenas advenasque . . .
et cap. 3. Certissima fides hedorum fibris. San-
guinem aræ affundere vitulum: precibus et igne
puro altaria adolentur, nec ullis inbribus,
quanquam in aperto, multæeunt.*

2. Sperne dilectam Cypron.] Cypro tibi li-
cèt tot nominibus dilectâ, præter tamen, ob-
secro, Glyceræ sacellum. Quamvis enim tot
sacras ædes illic habeas, universaque insula
tibi devota sit; at apud Glyceram quoque do-
minaris; novamque possidebis ædem, quam
magnâ curâ, summo studio exornavit, et tibi
paravit. Illic insuper thure te plurimo invi-
tat. Veni ergo ad ejus consecrationem. De
Cypro Strabo lib. xiv. Plinius lib. v. cap. 31.
*quandam tibi novem regnorum sedem fuisse
scribit. Vide et supra Od. 19. Annotationes.*

3. Thure te multo.] Floribus enim et thure,
potiùs quàm victimis, placari Venus et coli
amabat. Virg. Æneid. i. 415.

*Ipsa Paphum sublimis adit, sedesque revisit
Lætasus: ubi templum illi, centumque Sabææ
Thure calent aræ, scrtisque recentibus halant.*

Vide Annot. ad Od. 19. v. 16.

4. Transfer.] Propria vox, et solemnis, è Jure
Pontificio arcersita, cum ædes sacratur. At
contra cum locus è sacro privatus redditur,
evocari sacra dicuntur. Plin. lib. x. Epist. 58.
Trajano Pontif. Max. sic ait; *Ego quum qua-
rerem num aliqua lex dicta templo, cognovi
alium hic, alium apud nos esse morem dedica-
tionis. Dispice ergo, Domine, an pules ædem
salvâ religione posse transferri, &c.* Vide et
Epist. 73. et 74. ejusdem libri.

5. Fervidus tecum puer.] Solutus Veneris co-
mitatus pariter ab Horatio invocatur; atque in
dedicatum à Glycerâ sacellum invitatur; im-
primis autem Cupido filius ejus. *Fervidus*]
quia *πυρρός*, et facem gestat, quâ indicatur,
ea, quâ pollet, vis accendendi animos et amore
inflammandi. *Puer* verò dicitur, ut significetur
stulta et puerilis libidinosorum cupiditas,

eo studio turpia consecrantium, quo pueri so-
lent crepundia.

Solutis Gratiæ zonis.] Plin. lib. xxxv. cap. 11.
*A Niceareho picta Venus inter Gratiæ et Cupi-
dinem (al. Cupidines) celebratur.* Apul. Met.
ii. p. 44. *Venus omni Gratiarum choro stipata.*
Hesiod. in Theogon. tres Charites nominat,
Aglaiam, Euphrosynen, Thaliam: pariter et
Pindarus Olymp. Ode ultimâ, ubi et ait: *Per
eas omnibus mortalibus fieri dulcia, si quis vir
sapientis, si pulcher, si splendidus; sed nec Deos
sine Charitibus, in cælo quidquam moliri.*
*Πάντων ταμίαι ἔργων ἐν οὐρανῷ, Omnium
dispensatrices in cælo operum.* Seneca de Bre-
nefic. lib. i. cap. 3. *Nunc dicam quare tres
Gratiæ, quare sorores, quare implexis manibus,
quare ridentes, juvenes et virgines, solutæ
ac pellucidâ veste.* Et paulò post: *Hesiodus
Aglaiam maximum natu appellavit, mediam
Euphrosynen, tertiam Thaliam.* Homerus
nomen uni mutavit: *Pasitheam appellavit*
(nempe Iliad xiv.) *Mercurius unâ stat.* Gratiæ
porro *solutis zonis* pinguntur ac pellucidis
vestibus, quia amicorum animi sibi invicem
debent esse aperti, sine fuce, sine ambagibus.

6. Nymphæ.] Ethæcomitatus Veneri præ-
stant, quia matres amorum, illa verò unius ma-
ter Cupidinis fertur: ex Philostrato, Claudian.
de Nuptiis Honor. et Mar. v. 73.

——— *Gens mollis amorum, [solum
Hos Nymphæ pariunt, illum Venus aurea
Edidit.* . . .

Nymphæ aliæ maris, quæ Nereides, fontium
ac fluminum Nâades, sylvarum Dryades, Ham-
adryades, quæ cum arboribus oriuntur et
cadunt, Oreades montium, Napææ florum.

7. Parùm comis sine te Juventas.] Hæc
juventutis Dea, Græcis Hebe, etiam Veneri
comes additur, at apud Homer. in Odyssey.
Ἥβη τὴ δῖος θυγάτηρ τ' Ἀφροδίτῃ. Quoniam
verò ii qui à Venere abhorrent, etsi juvenes,
solent esse morosi, severi, tristes, difficiles,
quod senum est proprium, hinc *parùm comis
sine Venere Juventas* dicitur. Vel Horatium
ex Horatio interpretari licet hoc modo: *Ju-
ventas parùm comis, decora, gratiosa, sine
Venere, id est, sine venustate.* Epist. ad Pi-
sones, 42.

Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor.
Juventas.] Tit. Liv. lib. v. cap. 54. *Cum
augurato liberaretur Capitolium, Juventas
Terminusque, maximo gaudio patrum nos-
trorum, moveri se non passi sunt.*

8. Mercuriusque.] Denique Veneri Mer-
curius adjungitur, sermonis nempe Deus. Seu
quòd amor disertos faciat, seu quia per diser-

ODE XXXI.

Quid petat ab Apolline, explicat.

QUID dedicatum poscit Apollinem
 Vates? Quid orat, de patcrâ novum
 Fudens liquorem? Non opimas
 Sardiniaë segetes feracis;
 Non æstuosæ grata Calabriaë
 Armenta: non aurum, aut ebur Indicum;
 Non rura, quæ Liris quietâ
 Mordet aquâ taciturnus amnis.
 Premant Calenâ falce, quibus dedit
 Fortuna vitem; dives et aureis

[118] Quid Poëta petit à Phæbo
 consecrato? Quid precatur
 recens vinum effundens è
 craterâ? Haud arva pin-
 guia Sardiniaë fertilis; haud
 pudchros greges ferventis
 5 Calabriaë: haud aurum, vel
 ebur Indiarum; haud agros,
 [119] quos undis lentè *flucibus*
 lambit Liris silens fluvius.
Iti quibus sors donavit Cal-
 lenas vineas, *eas* cultro re-
 primant. Opulentus etiam
 10

ANNOTATIONES.

tam et facundam orationem solet amor conciliari. Unde Ovid. Art. Amat. ii. 123.

Non formosus erat, sed erat facundus Ulysses: Et tamen æquorea loris amore Deas.

Hinc etiam Veneri *πράξειδος* et *σύνειδος* celebratur ille, et ejusdem cum eâ ædis, sedis ac religionis consors. Plutarch. in præceptis cœnubialibus scribit, juxta Venerem in eodem sacello veteres collocasse Mercurium *συγκάθει δέσσαν*, inquit, rationemque ibid. subjungit, eò quòd sermone blando, non jurgiis aut contentione à se mutuò, quod cupiunt conjuges, debent obtinere.

Ode XXXI.—Metrum idem quod supra Od. 9.

Longè se alienum ab omni avarità declarat Horatius hæc Ode, cum summa votorum ejus sit, ut ab Apolline Vatum Patrono nihil aliud exposcat præter mentem sanam in corpore sano, quod ait Juvenalis unice postulandum à Diis, Sat. x. Vide Pers. ii. Lucian. in Icaromenippo.

1. *Dedicatum.*] Vel ab ipso Poëta consecratum Phæbo sacellum suis in ædibus intelligit; vel ab Augusto post Actiacam victoriam templum Apollini in Palatio dedicatum.

2. *De patcrâ novum Fundens liquorem.*] Tunc cum vini primitias libat et sacrificat Apollini Palatino. Hoc intelligi potest ab Horatio factum inter epulas; nam supra notavimus id observatum ab Antiquis, ut in mensâ aliquid vini defunderetur ac Diis libaretur. Hinc Æneid. i. 736.

Dixit, et in mensam laticum libavit honorem. Et Æneid. viii. 279.

In mensam lati libant, Dirosque precantur. Vid. J. Lips. antiq. lect. lib. iii. ubi morem hunc in omni convivio religiosè servatum pridem asserit, tum ex Homero, tum ex allatis modò Virgiliti locis, tum ex Dione Cassio: additque, *Ergo ut amatores Veneri, bellatores Marti, quibni Musis et Apollini studiorum præsidii ritè libemus nos eorum alumni?* vel Poëta de Vinalibus prioribus dixit in quibus gustabantur vina, novumque vinum libabant; nempe 9. Calend. Maii; nec enim antea ceusebant prisci vinum deferuisse, nec purum aut sacris idoneum. Vide Varron. 5. de Ling.

Latin. Plin. lib. xviii. cap. 29. Festum, in voce *Calpar*; quo nomine vocabatur pater, quâ vinum novum libabant. Huic interpretationi posteriori favet quod ait Horatius, *novum*, &c.

4. *Sardiniaë.*] Hæc insula, inter mare Tyrrhenum ac Balearicum sita, tritici feracissima, à Sardo Herculis filio dicta est Sardinia. *Segetes.*] Ex Varrone de Re Rust. lib. i. cap. 29. *Segetes est quod aratum et satum est; arvum, quod aratum necdum satum.*

5. *Calabriaë.*] Italia regio est inter mare Tyrrhenum et Ionium, ubi olim Brutii populi et magna Græcia; hodie pars est regni Neapolitani versùs austrum ac Siciliam porrecta.

Æstuosæ.] Solis ardoribus valdè expositæ et æstuantis.

6. *Armenta.*] Laudantur equi Calabri in eâ regione abundantes; sicut et in Apulia quæ proxima est Calabria. Vide Varronem de Re Rust. lib. ii. cap. 7. Ibidem et pascua erant optima, quorum mentio est Epod. i.

Aurum, aut ebur Indicum.] Ab Indo flumine dicta eâ Orientis ampla regio; auri et argenti metallis, gemmis quoque dives est. Ebur quoque præ cæteris habet. Hinc Virgil. Geor. i. 57. *India mittit ebur.* Vide Plin. &c.

7. *Non rura, quæ Liris, &c.*] Non agros peto in Campaniâ fertiles.

Liris.] Hic fluvius aliis vocatur *Liternus*, supra Soram scaturit, et ad Minternas labitur in mare Tyrrhenum. Ejus meminit Martial. lib. xiii. Epig. 83.

8. *Taciturnus amnis.*] Leniter fluens ac tacitè, non rapido cursu, aut ingenti murmure.

9. *Premant Calenâ falce, &c.*] Non aliis invideo vites optimas ac generosa vitum. De Caleno supra Od. 20. v. 9.

Falce.] Cultello incurvo falcis instar. *Premant.*] Scindant racemos è vite, vel ipsam vitem putando, luxuriantem coërceant. Vel, uvas à Calenis vitibus in torculari calcant ac premant. Virgil. Georg. i. 156.

— *Ruris opaci*

Falce premet umbras. . . .
 10. *Dives et aureis Mercator, &c.*] Per me licet, quantur alii suâ felicitate, suis opibus,

negotiator vina Syriis mer- Mercator exsiccat culullis
 cibus commutata bibat po- Vina Syrâ reparata merce,
 culis ex auro, ipsis Numi- Diis charus ipsis; quippe ter et quater
 nibus gratiosos, siquidem Anno revisens æquor Atlanticum
 ter et quater annis *sin-* Impunè. Me pascunt olivæ,
 gulis sine infortunio lus- Me cichorea, levesque malvæ.
 trat mare Occiduum. Me
 nutriem olivæ, me cichorea,
 et malvæ tenues. Frui paratis et valido mihi,

[120]
15

[121]

ANNOTATIONES.

suis deliciis; ego verò tenui meâ sorte victu-
 que contentus sum.

11. *Culullis.*] Fictilibus calicibus, qui cu-
 lulli dicti sunt, Vestæ ac Diis libabant Vestales;
 inquit Alex. ab Alex. lib. v. cap. 12. significa-
 tur hic quodlibet poculi genus? A culeo, in-
 quunt, quod ingens est vas, seu maxima liquo-
 rum mensura, sit culeolus, et inde colullus,
 quod poculum fuit sat capax, quo usi Ponti-
 fices olim in sacris, et reges in conviviiis. De
 his rursum ad Pisones, v. 434.

12. *Vina Syrâ reparata merce.*] Vina ex-
 quisita empta per commutationem pro merci-
 bus è Syriâ advectis, nardo, balsamo; unguen-
 tis, odoribus, &c. Syria Asiæ provincia, hodie,
lu Saurie, continet Palestinam, Phœniciam,
 et Syriam propriè dictam: Euphrate rigatur.
 Cic. pro domo. *Ilia opima fertilisque Syria.*
 Paul. Pandect xviii. ter. 1. *Non aliud olim*
merx, aliud pretium vocabatur; sed quisque se-
cundum necessitatem, utilibus inutilia permuta-
bant; quando plerumque evenit, ut quod al-
teri superest, alteri desit. Sed quia non semper
nee facile concurrebat, ut cum tu haberes quod
ego desiderarem; inricem habebrem ergo quod
tu accipere velles; electa materia est, cujus pub-
lica ac perpetua æstimalio difficultatibus per-
mutationum æqualitate quantitatis subiret.
Ea materia formâ publicâ percussa, &c.

13. *Diis charus ipsis.*] Castori et Polluci, et
 Neptuno, quorum favor est navigantibus opta-
 bilis.

14. *Æquor Atlanticum.*] Quod Africam al-
 luit ad occasum, ita dictum ab Atlante Mauri-
 taniæ monte. Virg. Æneid. iv. 480.

Oceani finem juxta, solemque cadentem,
Ultimus Æthiopum locus est; ubi maximus
Atlas
Æcœa humero torquet, stellis ardentibus ap-
tum.

15. *Impunè.*] Ironicè dictum voluit quidam
 in mercatorum fraudibus et avaritiæ obnoxii-
 um, qui tamen mare quodlibet anno toto quæ-
 stui inhians percurrat, citra ultum naufragii
 periculum, Diis ad ejus crimina conniventibus,
 certè nequaquam vindicantibus. Interim verò
 ille merces ab Oriente advectas in Occidente
 commutat, Syriis unguentis vina comparat ge-
 nerosa, lætus bibit, ac fruitur Diis iratis, non
 secus ac Marius apud Juvenal. Sat. i. 49. At
 cum iste mihi locus objicitur, *Cynthius aurem*
vellit, et admonet parùm solerter ac naviter
illum à me haud ita pridem explanatum, imo
vim et lucem diminutam eximie alioqui Sati-
rici sententiæ: Fatebor ego quod res est cau-
didi semper ingenii, mens enim tum læva dor-

mitavit. Enimvero illic Juvenalis non modò
 significare vult Marium impunem ferre sua
 furta, et raptis frui, ut ibidem annotâram, sed
 et de exilio suo lætari, in quo à curis Reip. ex-
 peditus genio liberius indulget, *ab octavâ horâ*,
 suaviter bibit, otiosè epulatur, atque aded ex
 infensis Diis capit emolumentum, ex ira Numi-
 num sibi quasi delicias facit. Vide ad Pis. v. 445.
 ibique Annot.

Me pascunt olivæ, &c.] Ego verò me felicio-
 rem illis hominibus existimem, modico et pa-
 rabili cibo victitantem, si modò largiantur Dii
 bonam valetudinem, fortunæ tenuis usum tran-
 quillum, ac poëseos oblectamenta.

Olivæ.] Plin. lib. xiii. cap. 3. *Olivæ in*
Ægypto carnosissimæ, olei tamen habent exi-
guum; in Syria parvæ nec cappari majores,
carne commendantur. Quam ob causam Itali-
cis transmarina præferuntur in cibis, cum oleo
vincantur; et in ipsâ Italiâ cæteris Picenæ et
Sidicinæ. Sale illæ primum condiuntur, et ut
reliquæ, amurcâ, (muria) sapave; necnon ali-
quæ oleo suo herbarumque vi-
ridium sapore condiuntur, præcipue fœniculi
in Narbonensi Gallia, inquit Dalecamp.

16. *Cichorea.*] *Κιχώρια, κιχώρια, et κιχώρια*
 pluralis nempe numeri, quæ agrestes herbæ
 sicut et malva, inter cibos et edulia veterum,
 pariter et olivæ, recensentur à Jul. Polluce lib.
 vi. cap. 9. Vide Casaubon. in cap. 32. lib. ii.
 Athen. ubi Alexidisi versum ita corrigit, *Τῶν*
ῥῶν κιχώριαν οὐκ ἐπὶ ῥῆξαι σ' οὐδ' ἐν. Porro
 quâ ratione quòque veteres olera ista pararent et
 condirent, edisserit Galenus ex Erasistrateo lib.
 de Sectione venæ ad Erasistrateos. Id Ca-
 saub. Ibid. Latinis vocatur ambubeia, intybus,
 et intybum. Non. Marcell. ex Lucil. Sat. lib. v.
 Virgil. Georgic. iv. 120.

Quoque modo polis gauderent intyba rivis.
 Pomponius in Placenta, *Rustici edunt libenter*
atros intybos.

Levesque malvæ.] Quæ ventrem levant gra-
 veni atque emolliunt. Apud Athen. lib. ii. cap.
 18. Diphilus tradit, malvam esse boni succi:
 arteriam lenire, acres in corporis superficie
 succos educere, renum et vesicæ irritationi-
 bus prodesse, externi faciliè, mediocriter alere,
 hortensique silvestrem esse meliorem. Ibidem
 Hernippus Callimach. *malvam utilissimam*
 appellat. Quo autem modo in cibum paratur,
 docet Dioscorid. lib. ii. cap. 144. Tzetzes ad
 hunc Hesiodi versum 41. Oper.

Οὐδ' ὄσον ἐν μαλάχῃ καὶ ἀσφοδελῷ μέγ'
ὄνηται, neque nõrum quidam magnum sit bo-
num in malvâ et asphodelo.

17. *Fruï paratis.*] Ecclesiastæ cap. v. 19. *Cui*

Latoë, dones ; et precor, integrâ
Cum mente, nec turpem senectam
Degere, nec citharâ carentem.

O, Latonæ ..., da mihi va-
lere, et potiri acquisitis ;
necnon cum sanâ mente
20 senectutem ducere haud
fœdam, quæso, et lyrâ non destitutam.

ODE XXXII.

Ad Lyram suam, quam commendat.

POSCIMUS, si quid vacui sub umbrâ
Lusimus tecum, quod et hunc in annum
Vivat, et plures : age, dic Latinum,
Barbite, carmen,
Lesbio primùm modulate civi ;

[122] Deposcimus, si quidpiam
privatim otiosi tecum ceci-
nimus, quod vigeat et hunc
in annum, et in alios nul-
tos ; heus recita pœma
Latinum, ô testado, quæ
5 Lesbio primùm civi modu-
los dedisti ;

ANNOTATIONES.

*dedit Deus divitias atque substantiam, potesta-
temque tribuit, ut comedat ex eis, et fruatur
parte sua, et lætetur de labore suo, hoc donum
Dei est.*

18. *Latoë.]* Apollo filius Latonæ, inde La-
toüs et Latonius dictus, sicut et Diana ejus so-
ror, eodem cum eo partu edita.

Et precor.] Non absurdè Theod. Marcilius
quovis pignore certet, fuisse à manu Horatii,
Adprecor integrâ cum mente ; sicut Ode 15. lib.
iv. 28. *Ritè Deos prius apprecati.* Sacerdos ni-
mirum precatur, adprecatur populus, id est,
verba precantis sacerdotis iterat ; quod *Favere*
linguis, dicebatur. Ita ille.

19. *Nec turpem senectam.]* Non corporis in-
firmitatibus aut animi gravem et molestam ;
non languidam, inermem, imbecillam, non de-
lirantem, non querulam, morosam, anxiam,
sed vegetam, honoratam, jucundam. Cicero
de Senect. c. viii. ex Cæcilio : *Tim equidem in
senectâ hoc deputo miserrimum, sentire eâ atate
esse se odiosum.* Plin. lib. vii. cap. 50. *In
senectute, inquit, hebescent sensus, membra tor-
pent, præmoritur visus, auditus, incensus, den-
tes etiam ac ciborum instrumenta.* Vide et cap.
41. ejusdem libri, ubi mentio de Georgiâ Le-
ontino, qui centum et septem complevit annos ;
interrogatus autem quâ ratione tamdiu esset
robusto corpore, sensibus integris, memoriâ
firmâ, ingenio vegeto, prosperâ denique vale-
tutine, respondit ; *ὡδ' ἐν παρωτρὲ ἰδωνὸς ἕνεκα
αὐξήσας. Nihil unquam voluptatis causâ fa-
ciens.* Is Empedoclis fuerat discipulus ; præ-
ceptor autem Periclis, Isocratis, aliorumque.
Cic. de Senect. et alibi. Philostrat. Plato, &c.

20. *Nec citharâ carentem.]* Pœseos facul-
tate, quæ solet in senibus senescere ; vel sua-
vitate musicâ et cantis, quâ Solon narratur
senectutis mala temperâsse ac levâsse, et So-
crates ætate provectus citharæ operam dedisse.
Sic et Achilles apud Homer. Iliad. ix.

Ode XXXII.—Metrum idem quod supra
Ode 2.

1. *Poscimus, si quid, &c.]* Suam ipse lyram
compellat ; quod Poëtis familiare est. Sic
Virg. Eclog. viii.

Incipe Menalios mecum, mea tibia, versus.

Sic et Pindar. Olymp. Ode 2. *ἀναξίφρομιγγ' ἠ
ἴμενοι,* et Pyth. Od. 1. *χρυσία σόβριον ἔ' Ἀπόλλω-
ν.* Sic etiam regius Psalter Ps. cviii. *Lesarge
Psalterium ut cithara.*

Poscimur.] Placet sanè quorundam lectio,
poscimur. Hoc sensu ; à Mæcenate poscimur,
si quid dignum memoriâ *sub umbrâ, secessu*
et inter privatos parietes scripsimus, ut id in
lucem edamus et in publicum ; utque palam
omnibus fiant nostri versus, solis prius amicis
duntaxat auditis.

Vacui.] Curis soluti.

2. *Lusimus.]* Animi relaxandi causâ lyrâm
pulsantes, et Lyricos versus conscribentes.
Vel potius ex more Poëtarum, carmina sua
studio quamvis et arte elaborata, lusus vocat.

Tecum.] Modò voce tantùm, modò fidibus
et voce simul canebant veteres : modò alter-
natim ac vicissim fidibus ac voce. Anpniân.
Marcell. lib. xv. *Bardi* (Gallorum vates) *for-
tia virorum illustrium facta heroïcis composita
versibus cum dulcibus lyrâ modulis cantitârunt.*
Tibull. lib. iii. Eleg. 4. 39.

*Hæc primùm veniens plectro modulatus
eburno,*

Felices cantus ore sonante dedit.

*Sed postquam fuerent digiti cum voce loenti,
Edidit hæc tristi dulcia verba modo.*

Quod et hunc in annum Vivat, et plures.]
Non *metuentia scambros carmina, nec thus* ;
sed *digna creta*, id est, Immortali hominum
memoriâ. Pers. Sat. i. 43.

3. *Dic Latinum, Barbite, carmen.]* Latini
carminis Lyrici auctor ac princeps Horatius,
sicut Alcæus Græci.

4. *Barbite.]* Βαζιττῶ musicum instrumen-
tum pluribus intentum chordis ; unde Theo-
crit. *πολύχρῆδον.* Supra Od. 1. *Lesbouv bar-
biton.*

5. *Lesbio primùm modulate civi.]* Celebrate
imprimis ab Alcæo, duce poëtâque eximio,
Mityienis oriundo, in Lesbo insulâ, de quâ
ante.

Modulate.] In modulis obsecute, id est, Qui
modulatus es, modulus reddidisti, ad Alcæi
arbitrium. Alii passivam hic significationem
notant ; sicut in Arte Poët. v. 263. *Immo-*

qui militiâ licet efferatus, tamen seu in bello, seu navem agitatum in humidâ ripâ alligaverat, cantabat Bacchum, atque Musas, et Venerem, puerumque semper eam comitantem, nec non Lycum oculis et capillis nigris conspicuum. O, lyra, Apollinis ornamentum, summiq; Jovis epulæ jucunda, ave, ô ærumnarum

Qui ferox bello, tamen inter arma,
Sive jactatam religarat udo

Littore navim,
Liberum, et Musas, Veneremque, et illi
Semper hærentem puerum canebat;
Et Lycum nigris oculis, nigroque
Crine decorum.

O decus Phœbi, et dapibus supremi
Grata testudo Jovis, ô laborum

[123]

10

[124]

ANNOTATIONES.

dulota poemata. Quod autem ait Horatius, *primum*, Videtur, Alcæum facere barbati inventorem, quod quidem Anacreonti ipso posteriori tribuitur apud Athen. lib. iv. cap. 23. Verùm ibid. cap. 25. Euphoriõ ait, barbati meminisse tum Sapphõnem tum Anacreõntem, novumque non esse instrumentum. Dicendum igitur antiquius videri ipso Alcæo, sed ab eo modulis novis auctum ac perfectum duntaxat, vel quod primus Odas Alcæicas barbati fidibus cecinerit, hinc ejus inventionem ipsi adscribi. Ex Lilio Gyraldo, Attilio Donatiano, et aliis, in Musicis et in arte modulandorum carminum peritissimus Alcæus, et Athen. lib. xiv. cap. 5. *Alcæus potu si quis alius, musicis erat scientissimus.* Floruit ante Christum annis sexcentis.

6. *Qui ferox bello, tamen inter arma, &c.]* Qui seu in castris, seu à bello et navigatione quiesceret, citharæ studium et oblectationem non omitebat. Athen. lib. v. Alcæus dicitur fortissimus ac belliger poëta. Et lib. xiv. cit. pugnantem strenuitatem anteposuisse poëticæ, plus æquo bellicosum; ibidemque refertur ejus carmen, quo suas sedes omni genere armorum splendidas et ornatas ostentat et gloriatur; illaque fusè describit. Cic. Tuscul. iv. *Fortis vir*, inquit, *Alcæus in suâ Republicâ cognitus.* Pittacum nempe tyrannum Mitylenæ expulsi; aliosque armis persecutus est, Athenicenses quoque et Tyrhenos bello fatigavit. Strabo. Laërt. Suidas. Quintil. lib. x. cap. 1. sic scribit: *Alcæus in parte operis aureo plectro meritò donetur, quia tyrannos insectatur: multum etiam moribus confert: in eloquendo quoque brevis, et magnificus, et diligens, Homero similis; sed et in lusu et in amore descendit, majoribus tamen aptior.* Dionys. Haly. carnass. *Alcæi*, inquit, *ingentem considera spiritum, et breviter, et suaviter cum vehementia: præterea figuratam orationem cum perspicuitate . . . ante omnia verò politicorum negotiorum affectus, lib. de Structurâ orationis.* Vide et lib. ii. Od. 13. v. 29.

9. *Liberum.]* Apud Athen. lib. i. cap. 19. Alcæus Mitylenæus ita canit: *Τίγγε πνεύματος οἶνα, &c. Riga pulmones vino, et alibi: μὲν δὲν ἄλλο ζυτεύεις κρείτερον δίδυγον ἀμπελα, nullam aliam plantaveris arborem prius vite.* Quod imitatus Horatius, Od. 18. supra v. 5. Ejusdem sententiæ carmina perlegas apud eundem Athen. variis locis, quibus Alcæus ad biben-

dum largiis invitât, quod vinum inducat dolorem oblivionem, quod sit remedium mœroris præstantissimum, à Jovis ac Semeles filio hominibus datum, &c.

Veneremque, &c.] Amatoria namque scripsit etiam carmina. *Sed et in lusu et in amore descendit Alcæus.* Quintil. paulo ante citatus. Apud Arist. Rhet. i. Alcæus ita loquitur: *βίβω τε ἰπτεῖν, ἀλλὰ μὲ καλεῖαι ἀιδῶς: Volo tibi aliquid dicere, sed me prohibet pudor.* Cui respondit Sappho; Si res honestas ac bonas animo ac desiderio concepisses, nec trepidaret lingua, nec pudor oculos occupasset. Vide Athen. lib. xiii. cap. 8. ubi de *Alcæo Sapphūs* amorem citharâ canente.

10. *Semper hærentem illi puerum.]* Veneri filium Cupidinem appingi semper, et comitem addi solitum, notavimus ante, ad Od. 30. v. 5.

11. *Lycum.]* Dilectum Alcæo puerum. Cic. Tuscul. iv. *Quæ non juvenum amore scriptis Alcæus?* et de Nat. Deor. lib. i. *Nobis, qui, concedentibus Philosophis antiquis, adolescentulis delectamur, etiam vitæ sæpe jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. Et est corporis macula nævus: illi tamen hoc lumen videbatur.*

Nigris oculis nigroque Crine decorum. Sic ad Pisones, v. 37.

Spectandum nigris oculis, nigroque capillo. Ita nimirum formosi pridem commendabantur. Pindar. init. Pyth. nigrum Musis capillitium cum laude assignat; *ἰστροκαδύμων.* Apud eundem alibi, pariter et Homer. Iliad. pulchra ea celebratur, quæ *ἐλαϊῶπις*; quod etiam epithetum Veneri tribuitur.

13. *O decus Phæbi.]* Citharam enim ipse dicitur invenisse, lyram vero sibi concessam à Mercurio velut propriam usurpasse. Quod fusiùs supra monui, Od. 10.

Dapibus supremi Grata testudo Jovis.] Jovis epulum summâ lætitiâ, adedque non sine Musicæ ac citharæ jucunditate, celebrabatur. Athen. lib. xiv. c. 6. ex Homero ait; *citharam epularum sociam à Diis factam*: quoniam utilibus convivantibus ars Musica, tum quod temulentorum petulantiam mitiget et cohibeat; tum quod tristitiam discutiat, liberalemque pariat lætitiâ. Quapropter Homerus in primâ Iliade, post ambitiosam illam de Achille contentionem, fingit Musicâ Deos recreari, Apolline citharam pulsante, Musis autem dulci voce accidentibus. Et paulo post subjungit;

Dulce lenimen, mihi cunque salve
Ritè vocanti.

15 levamen suave, mihi quan-
docunque bene advocanti.

ODE XXXIII.

Albium Tibullum consolatur, quòd à Glycerà non redametur.

ALBI, ne doleas plus nimio, memor
Immitis Glyceræ; neu miserabiles
Decantes elegos, cur tibi junior
Læsâ præniteat fide.

Insignem tenui fronte Lycorida
Cyri torret amor: Cyrus in asperam
Declinat Pholoën. Sed priùs Appulis
Jugentur capræ lupis,
Quàm turpi Pholoë peccet adultero.

Tibulle, ne plus quàm
[125] deest mæreas, revolvens
animo crudelem Glyceram;
neve lugubres elegias reci-
tes, quòd fractâ fide, præ-
te fulgeat adolescentior.

5 Ecce amor Cyri adurit Ly-
coridem fronte exili deco-
ram: Cyrus autem fertur
erga Pholoën inuitem. At
capræ lupis Apuliæ antea
sociabuntur quàm Pholoë
amatori fædo morem gerens
delinquat.

[126]

ANNOTATIONES.

Priscos statuisse Deorum hymnos in conviviis
cantari, ut reverentiâ numinum graviore fierent
epulantium mores, &c.

15. *Dulce lenimen.*] Athen. modò cit. *ibid.*
*Fortissimi quidem Lacedæmonii cum libid sub
signis sunt; Cretenses cum lyrâ; cum fistulis
et tibiis Lydi, ut scribit Herodotus. Ex barbaris
autem multi legatos ad hostes cum tibiis
et citharâ mittunt, ut eorum infestas mentes
emolliant.* Theopompus lib. xlv. *histor. Tradit
Getarum legatos citharas pulsantes adven-
nare.* Hæc ille. Constat certè musicis modulis
ac citharæ cantu leniri anxietates animi,
ac discuti mæstitiam; patet ex sacris etiam
codicibus, 1. Sam. cap. xvi. v. 23. ubi Saul, ma-
lo vexatus spiritu, citharam pulsanti Davide,
recreatur ac levius habet. Horatius Ode præ-
cedenti senectam exoptat citharæ oblectamen-
to non carentem.

Cunque.] Expletiva solum et inanis videtur
quibusdam ista vox; sed non vacat ornatu,
eamque non rarò adhibere amavit noster Pœ-
ta nusquam vanus. Sic Terent. *adesdum*, pro
adcs. Sic *πῶς*; neque Græcis, nec aliis hactenus
παρὲν existimatum est.

Salve.] Videtur hic significare, salutem sis,
fave, lenimen, et auxilium præsta.

Ode XXXIII.—Metrum est idem quod supra
Od. 6.

1. *Albi.*] Hic ille est, cujus Elegiæ manibus
omnium tantâ cum voluptate tenentur, *Tersus*
ac *elegans Tibullus*, ut ait Quintil. lib. x. cap. i.

Plus nimio.] Ad Attic. lib. x. Epist. *Te ni-
mio plus diligo*, inquit Ciceroni Antonius.

2. *Immitis Glyceræ.*] Ejus enim ipse nove-
rat ingenium intractabile, et in ejus proter-
viam impeggerat haud secus ac Albium Tibul-
lus. Vide infra lib. iii. Od. 19. v. 28. Sunt qui
fictum *Glyceræ* nomen hic poni velint, pro De-
lia vel Nemesi, quas Tibullus amavit; nomi-
nare verò noluerat Horatius, seu ob verecun-
diam, seu metu legis Julii; de quâ dixi, ad
Juvenalis Sat. 1. v. 22: et Sat. ii. v. 37.

Miserabiles elegos.] Rebus mæstis aptum

carminis genus: ab *λαῖα* *miseratione*, vel *E*,
dolentis particulâ factum nomen. Ad Pisonem
55.

*Versibus impariter junctis querimonia pri-
mum, &c.*

4. *Læsâ præniteat fide.*] Pulchrior videatur
in amore, præferatur junior amasius, non ha-
bitâ ratione fidei, quam tibi dedit Glyceræ.
Vide Tibull. passim. Ita verò scribit, lib. iii.
7. 17.

*Nulla fides inerit: perjuria ridet amantum
Jupiter, et ventos irrita ferre jubet, &c.*

Perfida, sed quamvis perfida cara tamen.

5. *Insignem tenui fronte Lycorida, &c.*] At-
fert exempla aliorum infelicitè amantium,
quibus eum consoletur. Lycoris amorem su-
um defert Cyro; hic vero illam spernit, et ali-
am amore prosequitur, à quâ redamari nulla
spes est.

Tenui fronte.] Sunt qui interpretantur ten-
nem et pellucidam cutem in fronte. Alii
angustam et parvam frontem in pulchritudine
commendari assentur; uno tamen refragante
Scaligero, qui hunc Horatii locum vellicat suo
more. Noster lib. Epist. 7. v. 25.

—Reddes.

Forte latus, nigros angustâ fronte capillos.

7. *Sed prius Appulis, &c.*] *Ἀδύνατον*. Sic
Virgil. Eclog. i. 60.

Antè leves ergo pascentur in æthere cervi, &c.
Et Eclog. viii. 27.

Jugentur jam gryphes equis, &c.

Appulis.] Synec. pro quibuslibet aliis. De
Apuliâ Italiæ regione jam ante non semel.

9. *Quàm turpi Pholoë peccet adultero.*] *Ita*
est, nunquam Pholoë redamabit Cyrum, à quo
perditè amatur; ejus nullis flectetur officiis.

Turpi.] An quòd sine ratione Lycoridis
amari dignæ oblatos amores contemnat Cyrus?
An quòd Pholoë nequaquam Cyrus placeat,
nec amabilis sed turpis videatur; quamvis
Lycoris formosum existimet? An quòd fidei
alteri dederit Pholoë, quam violare nefas putet?

Ita placitum Veneri, quæ **Sic visum Veneri; cui placet impares** 10
gaudet dissimiles formas **Formas atque animos sub juga ahenea**
ac mores subjicere jugo **Sævo mittere cum joco.**
ineluctabili, non sine gravi
Ipsam me melior cum peteret Venus,
ludibrio. Memet, cum re- **Gratâ detinuit compede Myrtale**
quireret amasia præstabili- **Libertina, fretis acrior Adriæ** 15
or, jucundis vinculis in-
nexuit Myrtale libertina,
asperior Adriatico mari **Curvantis Calabros sinus.**
Calabriæ sinus inflectente.

ODE XXXIV.

Arguit seipsum, quòd Epicureos secutus, cultum Deorum neglexerit.

Numinum rarus et re- **PARCUS** Deorum cultor et infrequens [127]
missus venerator quidem; **Insanientis dum sapientiæ**
dum vesana Philosophia **Consultus erro; nunc retrorsum**
eruditus, aberro; jam verò **Vela dare, atque iterare cursus**
contra velificare adigor et
dimissam viam relegere.

ANNOTATIONES.

10. *Cui placet impares, &c.]* Delectatur Ve-
nus sibi que ludum parat, faciendo ut quis depe-
reat omnino disparem ætate, naturâ, moribus,
conditione, neque ad eam frui possit unquam cu-
pitis. Euripides, *Stulla*, inquit, *mortalibus propo-
nit Venus. Τὰ μῶρα παρῆξι Ἀρεσδῖτην*
ἔστῃς.

11. *Sub juga ahenea Sævo mittere, &c.]* Du-
ro et insuperabili amoris nexu devincire, atque
addicere alterum alteri nequaquam redamanti.

Ahenea.] Sic alibi noster, nempe *Epist. lib.*
i. v. 60.

—*Hic murus aheneus esto.*

12. *Sævo mittere cum joco.]* Interpretentur
licet quidam Cupidinem Veneris perpetuum
comitem, quæ mater sæva Cupidinum, &c. at
cum aliis, malim intelligere sicut Fortunæ,
quando res humanas disturbat ac vertit, sic
Veneri ludum esse, quoties, ut dixi, quis amore
uritur ac languet infelici, suumque nunquam
finem assecuturo. *Infrâ lib. iii. Od. 27. Perfidi-
um ridens, &c.*

13. *Ipsam me, &c.]* Sui dat ipsius exemp-
lum, ut magis persuadeat.

Melior Venus.] Puella, amica, vel pulchrior,
vel nobilior, vel faciliior, quæ me ipsa expe-
tat amatorem. *Virgil. Eclog. iii. 68.*

Parla meæ Veneri sunt munera.

14. *Gratâ detinuit compede, &c.]* Ita suam
amant servitutem Veneris et Cupidinis manci-
pia, licet duram ac molestam.

15. *Libertina.]* His nata qui servierant, et in
libertatem asserti fuerant.

Fretis acrior Adriæ.] Maris fluctibus insta-
bilior, vehementior, ac perfida magis.

Adriæ.] Sinus ille est amplissimus Mediter-
rancii maris, inter Italianam hinc, et Illyricum
atque Græciam inde protensus. Hodie, Ang.
THE GULF OF VENICE.

16. *Curvantis Calabros sinus.]* Fluctuum
impetu atque æstu ripas diruentis, in terras se
insinuantis, sinusque efficientis. Calabriam
veterem notat, quæ erat velut peninsula inter
mare Adriaticum et sinum Tarentinum, ubi

nunc terra Hydruntina, urbes verò præcipuæ
Tarentum, Brundisium, Hydruntum, Gallipo-
lis, &c. Sinus autem ac portus multiplex, inter
quos Tarentinus famâ super æthera notus, Ionii
maris undas amplo, ac sinuoso influxu recipit
affluas.

Ode XXXIV.—Metrum idem quod Od. 9.

1. *Parcus Deorum.]* Quoniam de religione
et cultu numinum agit, *περὶ θεῶν, ὡς περὶ θεῶν*
locuturus, undique congerit et cumulat quic-
quid gravitatis esse potest in verbis, in figuris,
in sententiis. Eas passim attende, lector, et
consectare.

2. *Insanientis sapientiæ.]* Ὁξυμυαρον. Sicia
Ajace Sophocles *ἰχθῆραν ἀδωρα δῶρα.* S. Greg.
gor. Nazianzen. *ἀσοφῆς σοφία.* Tull. Philip. i.
Insepultam sepulturam. S. Aug. de Civit. Dei,
lib. xvii. cap. 3. *Insipienter sapere.*

3. *Erro.]* Ex Epicuri disciplinâ, omnes sper-
nens religiones in gravissimum errorem im-
pegi. Cic. i. de Nat. Deor. *Epicurus ex ani-
mis hominum extraxit radicibus religionem,
cum Diis immortalibus et opem et gratiam
sustulit. . . . Tollit id, quod maximè
proprium est optimæ præstantissimæque na-
turæ. Quid enim melius, aut quid præstantius
bonitate et beneficiâ? Quæ cum carere Deum
vultis . . . neminem ab eo amari, neminem
diligi vultis . . . Quando Stoici melius, qui à
vobis reprehenduntur! Atque At etiam liber est
Epicuri de sanctitate. Ludimur ab homine
non tam factio, quàm ad scribendi licentiam
libero. Quæ enim potest esse sanctitas, si Di
humana non curant? &c.*

Nunc retrorsum Vela dare.] Metaph. à
nautis, qui à recto se aberrâsse cursu intelli-
gentes, in contrarium jam convertuntur.

4. *Iterare cursus Cogor relictos, &c.]* Fateri
cogor huic à Diis orbem regi, resque humanas
ab iis curari: adeoque Stoicam disciplinam
amplexus, Epicuri dogmata erroresque ab-
jicio. Namque video non solum coactis et
collisibus nubibus fulgura et tonitrua fieri, sed
puro etiam cælo; quod cum præter naturam

Cogor relictos. Namque Diespiter
 Igni corusco nubila dividens,
 Plerumque per purum tonantes
 Egit equos volucremque currum;
 Quo bruta tellus et vaga flumina,
 Quo Styx, et invisi horrida Tænari
 Sedes, Atlanteusque finis
 Concutitur. Valet ima summis
 Mutare, et insignem attenuat Deus,
 Obscura promens. Hinc apicem rapax

5 Enianverò Jupiter qui nu-
 [128] bilo cælo coruscare ple-
 rumque consuevit, nunc ton-
 nantes equos et velociem
 currum per purum impulsi;
 quo terra gravis, errantes-
 que navi, quo Styx atque
 10 odiosus Tænari aspera do-
 [129] micilia, terminusque At-
 lantis quassantur. Potest
 numen infima supremis
 commutare: excellentem
 etiam deprimit, attollitque
 humilia. Inde rapida

ANNOTATIONES.

sit, divinum esse oportet: hinc ergo sapientior effectus Jovis potentiam, numen, iramque revereri disco. Vide Cic. ii. de Divinat. Lucret. lib. vi. paulo post initium, &c.

5. Diespiter.] Jupiter, diei pater dictus. Varro de Leg. 4. A. Gell. lib. v. cap. 12. Macrobi. Saturn. lib. i. cap. 15. Jovem hucis auctorem accipiamus: unde et Lucetum Salii in carmine canunt: et Cretenscs Δία τὴν ἡμέραν ποικιλ: ipsi quoque Romani Diespitrem oppellunt, ut diei putrem.

6. Igni corusco nubila dividens.] Cic. de Divin. lib. ii. Nonne perspicuum est ex primâ admiratione hominum, quòd tonitruum jacturus fulminem extimuisse, credidisse ea efficerè rerum omnium præpotentem Jovem. . . . Placet Stoicis eos anhelitus terræ qui frigidè sunt, cum fluere cæperint, ventos esse; cum autem se in nubem induerint, ejusque tenuissimam quamque partem cæperint dividere atque dirumpere, idque crebrius facere et vehementius; tum fulgura et tonitrua existere: si autem nubium conflictu ardor expressus se emiseric, id esse fulmen, &c.

7. Per purum.] Sic opinati veteres ea tonitrua que sereno aëre ferent, esse portentosa, et tristia minari hominibus; taliaque in libro Augurum notabantur velut ominosa et à Jove aliquid monstrante immissa. Quare hæc ab Horatio afferuntur ut certum divinitatis argumentum. Hom. Odyss. xx. 123. ex eo quòd stellis micante cælo, tonitru factum erat, monstri quidpiam alicui à Jove ostendi, conjicitur et infertur:

Zēū—

—μεγάλ' ἐβρόντησας ἀπ' ἄραν ἀσεβέστερος.
 Oûδ' ἰσθὶ νέρος ἴσι. τίρας νύ τεσθ' ἰδέει φαίεις.
 Jupiter graviter è cælo tonuisti stellato,
 Neque usquam nubes est: ostentum hoc certè
 alicui præbes.

Virgil. Georgic. i. 487.

Non aliàs cælo ceciderunt plura sereno
 Fulgura.

Cic. i. de Divin.

Aut cum terribili percussus fulmine civis,
 luce serenanti, vitalia lunnina liquit.

Plin. lib. ii. cap. 51. M. Herennius Decurio sereno die fulmine ictus est. Sueton. Tit. cap. 10. Sabinos petit aliquando tristior, quòd sacrificanti hostia aufugerat; quòdque tempestate serenâ tonuerat. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 13. et Turneb. lib. ix. cap. 9. et 13.

Tonantes Egit equos, &c.] Secundum vulgi opinionem, fulmen erat ac tonitru, Jove currum cum impetu per aërem agente. Supra Od. 12. in fine. Hinc Græcis dictus κατὰβότης, descensor; et Latinis, Elucius: quòd putaretur curru suo invecatus in nubis descendere, unde gravi sonitu fulgura et tonitrua eliceret; ac fulmen jacularetur.

9. Quo bruta tellus, &c.] Fulminante Jove summa et infima commoventur. Servius in v. 102. Æneid. x. 102. Et tremefacta solo tellus, &c. ita scribit: Loquentem Jove stupor elementorum ostenditur. Nam quod in motu est, quiescit; et contra terra movetur quæ est immobilis; ibidemque locum hunc Horatii affert. Cæli Rhodig. lib. vii. cap. 29. ait fulmine mox petendos prius hebetare. Potest igitur bruta tellus explicari, hebes, immobilis, sine sensu, stupens, incers.

10. Styx, et invisi horrida Tænari Sedes.] Ipsi quoque inferi, tonante Jove, obstupescunt. Styx.] palus aut flumen Inferorum. Tanarus.] Laconicæ promontorium, ubi per specum et hiatus ingentem descensus est ad inferos, si Poëtis fides.

11. Atlanteus finis.] Linitis Occidentis ad mare Atlanticum, Atlantemque montem. Vide supra Od. 31. v. 14. ibique Annot.

12. Valet ima summis Mutare.] Stoicum planè agit. Apud Laërt. lib. i. Chilon interrogatus, quid egerit Jupiter; respondit: Deprimiit excelsa, attollit abjecta. Senec. Thyest. 598.

Ima permutat brevis hora summis.

13. Insignem attenuat Deus.] Ex Hesiod. Op. inii. per Jovem mortales sunt obscuri; clarique, nobiles et ignobiles; alius extollitur, alius deprimitur elatus: præclarus minuitur, obscurus augetur, superbus desiccatur, &c.

Βεβαίως, Βεβίοντα χαλίσταται,
 Ἀγίζηλον μινύθει, ἀδύλον ἀίξει, &c.

14. Obscuru promens.] Eos qui latebant ignoti et abjecti, erigens, provchens, jamque nitescere ac fulgere imperaus. Psalm. lxxv. v. 7. Hunc humiliat, et hunc exaltat. Senec. Thyest. 612.

Omne sub regno graviore regnum est.
 Quem dies vidit veniens superbum,
 Hunc dies vidit fugiens jacentem.

Res Deus nostras celeri citatas
 Turbine versat.

sors culmen aufert, cum Fortuna cum stridore acuto
strepitu resonante; hic Sustulit; hic posuisse gaudet.
verò deposuisse delectatur.

ODE XXXV. AD FORTUNAM.

Ut servet Casarem in Britannos profecturum.

O, Dea, quæ charo do-
minaris Antio, parata ho-
minem morti obnoxium aut
ex infimo loco erigere, aut
arrogantes victorias mu-
tare in clades: tibi votis
anxiis supplicat inops agri-
cola: Te maris potentem

O, DIVA, gratum quæ regis Antium,
Præsens vel imo tollere de gradu
Mortale corpus, vel superbos
Vertere funeribus triumphos:
Te pauper ambit sollicitâ prece
Ruris colonus: te dominam æquoris

[130]

[131]

6

ANNOTATIONES.

Hinc apicem rapax Fortuna, &c.] Opes, dignitates, diadema, summum imperium ab isto aufert, et alteri tradit.

Apicem.] Propriè est insignis sacerdotum apex, ex Festo. Valer. Maxim. *Sulpicio inter sacrificandum apex capite prolapsus eidem sacerdotium abstulit.* Ovid. ex Pont. iv. 3. 49.

Ludit in humanis divina potentia rebus.

Item, 36.

Et subito casu, quæ valere ruunt.

Vide Juvenal. Sat. vi. 604. et seq. Item Sat. x. 56. et seq.

15. *Cum stridore acuto.]* Volubilis fortunæ notam, ejusque rapidæ conversionis stridorem notat. Et quidem non sine gravi mortalium concussionem, perturbationem, querimoniâ, fiunt illæ mutationes, quibus imperia ab his ad illos transferuntur.

Ode XXXV.—Metrum idem quod Od. 9.

1. *O, Diva.]* Fortuna, quam nos imprudentes facimus Deam, tametsi nullum nomen habet, ut ait Juvenalis in Sat. x. 363. et Sat. xiv. 315. huic tamen omnia stulti assignant; atque ut ait Plin. lib. ii. cap. 7. *Toto mundo, et locis omnibus, omnibusque horis, omnium vocibus, Fortuna sola invocatur; una nominatur, una accusatur, una agitur rei, una cogitur, sola laudatur, sola arguitur, et cum conviciis colitur volubilis, et cæca utiam existimata, inconstans, varia, indignorum faultrix. Huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta: et in totâ ratione mortalium sola utramque paginam facit. Adcòque obnoxia sumus sortis, ut Sors ipsa pro Deo sit, quæ Deus probatur incertus.*

Gratum quæ regis Antium.] Equestri Fortunæ templum erat Antii, et valde quidem famosum, tum ob multa principum virorum dona, quibus erat exornatum; tum præcipuè ob Antianas Sortes, de quibus Sueton. Caligul. cap. 57. *Monuerunt et Sortes Antianæ, ut à Cassio caveret.* Macrobi. lib. i. cap. 25. *Videmus apud Antium promoveri simulachra Fortunarum ad danda responsa, &c.* Alii gratum dici volunt, ob amicum aded secessum, ut eo cogitavit Nero sedem transferre Imperii. Vide Strab. lib. v. Cic. ad Attic.

lib. iv. Epist. 8. scribit, *Antio nihil quietius, nihil altius, nihil amenius.*

Antium.] Urbs fuit Latii maritima, Volscorum caput, Neronis patria, classe potens: nam cum interdictum mari esset Antiati populo, sæpius rebelli, *Naves Antiatum partim in navalia Romæ subductæ, partim incensæ, rostrisque carum suggestum in foro extractum adornari placuit: Rostraque id templum appellatum.* Tit. Liv. lib. viii. cap. 14. In tutelâ Fortunæ erat, quæ ibi religiosè colebatur. Quo perire non abs re videatur quod narrat Tit. Liv. lib. vi. cap. 9. *Animus Camilli, rei majori, Antio imminerebat sed quia nisi magno apparatu, tormentis, machinisque, tam valida urbs capi non poterat; relicto ad exercitum collegâ, Romam est profectus, ut Senatam ad excidendum Antium hortaretur. Inter sermonem ejus (credo rem Antiatem diuturniorem manere Diis cordi fuisse) legati ab Nepele ac Sutrio auxilium adversus Etruscos petentes veniunt, brevem occasionem esse ferendi auxilii memorantes. Eò riva Camilli ab Antio Fortuna avertit, &c.*

2. *Præsens vel imo tollere de gradu, &c.]* Potens et parata derепente ac subito ima summis mutare, insignem attenuare, obscura promerere, apicem inde rapere non sine strepitu ac stridore acuto, atque illic ad arbitrium ponere: ut est in Ode superiore, quem locum cum isto confer, studiosè lector. Vide et Macrobi. lib. v. cap. 16. ubi sic habet: *Fortunam Homerus sciscire maluit, et soli deo, quam μοίρα vocat omnia regenda committit; alio ut hoc vocabulum μόρα in nullâ parte Homericæ voluminis nominetur.* Contra Virgilius non solum norit et meminit, sed omnipotentiam quoque eidem tribuit: quam et Philosophi, qui eam nominant, nihil suâ vi posse, sed decreti sive providentiæ ministram esse voluerunt.

5. *Te pauper ambit, &c.]* Nemo non tuam opem invocat; tuum ambit favorem agricola, nauta, mercator, miles, &c. Vide Pindar. Olymp. Od. 12. ubi Σάτυρα Τύχη, τὴν γὰρ ἐν πάντα κυβερνῶντας θεοὶ νᾶες, ἐν χεῖρα τὲ λαίψηροι πολεμοῖσι, κ' ἀρχαὶς βυλαρρησι. *O servatrix fortuna, à te in mari gubernantur*

Quicumque Bithynâ lacessit
Carpathium pelagus carinâ.

Te Dacus asper, te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque et Latium ferox,
Regumque matres barbarorum, et
Purpurei metuunt tyranni :

Injurioso ne pede proruas
Stantem columnam ; neu populus frequens
Ad arma cessantes, ad arma
Concitet, imperiumque frangat.

Te semper anteit sæva necessitas,
Clavos trabales et cuneos manu
Gestans ahenâ ; nec severus

orat quisquis mare Carpa-
thium fatigat navi Bithynâ.
Te ferox Dacus, te errantes
Scythæ, civitates etiam et

10 nationes, nec non Latium
bellicosum, et matres re-
gum barbarorum, atque
tyranni purpurati veneran-
tur : Ne pede noxio sub-
[132] vertas columnam subsis-
tentem ; neve plebs aggre-
15 gata ad arma quietos, ad
arma provocet, ac imperi-
um labefaciât. Te nun-
quam non præcedit dura
necessitas ahenâ manu fe-
rens clavos prægrandes, et
cuneos :

ANNOTATIONES.

celeris naves, in terrâ verò rapida bella, et conciones consilium ferentes.

7. *Bithynâ.*] Metonym. pro quâlibet aliâ navi. Seu quòd Bithyni rei nauticæ peritissimi, ναυτικοί apud Eustath. in Dionys. seu quòd frequens erat negotiatio ad eam Asiæ Minoris regionem Euxino mari circumfusam, Propontidi vicinam, Thraciâ adversam, &c. Similiter pro quolibet mari ponitur *Carpathium* dictum ab Insulâ Carpatho, Cretam inter et Rhodum, hodie *Scarpanto*.

9. *Te Dacus asper, &c.*] Te nationes omnes, O Fortuna, colunt. *Daci*, gens bellicosa, ad Istrum seu Danubium fluvium, Transylvania, Moldaviâ, Valachiâ hodie continentur.

Profugi Scythæ.] In plaustris vagantes nullam habentes sedem fixam et stabilem. Justin. lib. xxxviii. 7. de illis : *Ne spes quidem præmiû foret, ex hoste vago, nec tantum pecunia, sed etiam sedis inope.* Infra lib. iii. Od. 24. v. 9.

Campestres meliùs Scythæ,
Quorum plaustra vagos ritè trahunt domos,
Vivunt, &c.

10. *Latium ferox.*] Bellis inclutum, ac vel unâ Româ Gentium et Orbis dominâ superbium. Virgil. *Æneid.* v. 730.

— *Gens dura, atque aspera cultu,*
Debellanda tibi Latio est.—

11. *Regumque matres barbarorum, &c.*] Sic Ode I. dixit, *Bellu matribus detestata.* Metuunt nempe filiis matres nunquam non, deprecanturque mala quævis humanitûs accidentia.

12. *Purpurei metuunt tyranni.*] Et benè quidem, memores hunc esse fortunæ ludum alta deturbare, humilia sublevare. Et, quod ait Juvenalis Sat. x. 112.

Ad generum Cereris sine cade ac vulnere pauci

Descendunt reges, et siccâ morte tyranni.

14. *Stantem columnam.*] Ne subruas imperium Romanum jam stabilitum, vel imperatorem feliciter omnia moderantem. Neve facias ut seditiones populus movens quætas res perturbet, atque ita pessum eant ea quæ videbantur modò firma et ære perenniora.

17. *Te semper anteit sæva necessitas.*] Quidam legunt *serra necessitas.*] quasi Fortunæ funula. Sed apage. Sic enim et lib. iii. Od. 29. v. 49. *Fortuna sæva luta negotia.* Et Od. 24. v. 6. ejusdem libri, *Dira necessitas.* Ita Sophocles in Ajace, ἀναγκάϊαν τύχην vocat. Et Laberius apud Macrob. lib. ii. cap. 8. Necessitatem Fortunæ pariter adjungit, his versiculis :

*Necessitas, cujus cursus transersi impetum
Voluerunt multi effugere, pauci potuerunt,
Quòd me detrusit penè extremis sensibus ?*

Fortuna immoderata in bono æque atque in malo.

Nunc me quo dejicis ? &c.
Huc et facit quod Aristot. rerum causas enumerat hasce quatuor, Naturam, necessitatem, fortunam, mentem.

18. *Clavos trabales et cuneos manu Gestans ahenâ, &c.*] Talem Antii referunt in Fortunæ templo fuisse picturam, quâ exhibebantur varia illa instrumentorum genera, clavi, cunei, unci, plumbum liquidum, &c. seu cruciandis reis, seu rebus firmandis, ac stabiliter defigendis idonea. *Clavos trabales.*] hi ferrei sunt, ingentes et validi, quibus trabes figuntur : unde proverb. *Trabali clavo figere*, pro *firmè stabilire*, Cic. vii. in Verrem. Erasm. Chiliad. *Herculeanus nodus*, et noster cit. lib. iii. Od. 24. *Clavos adamantinos* eodem sensu, figi à necessitate, ait. Item pali sunt lignei præacuti, quibus olim et modò apud immannem Turcam homines transacti perimuntur. Ammian. Marcell. lib. xvi. *Trabalibus telis capita discissis quorundam*, nimirum ut ait paulò ante, *cum flexis ensibus ferendi non suppetent instrumenta, ipsis barbaris tela eorum vitalibus immergebant.* Itaque trabalia illa tela stipites erant acuti per suffixi corporis caput eminentes.

Cuneos manu Gestans ahenâ.] Stabilitatem ac firmitatem notat manus ahenâ, ite m cuneus ferreus, quo solebant stringi compedes, manicæ et pedicæ. Duobus etiam cuneis simul adactis aliquid magis adstringitur. Unde Plaut. Stich. Scen 9. *Vel inter cuneos fer-*

adest etiam uncus, et li- **Uncus abest, liquidumque plumbum.** [133]
 quefactum plumbum. **Te Te Spes, et albo rara Fides colit** 21
 reveret spes, et fides in- **Velata panno; nec comitem abnegat,**
 frequens, candido panno **Utcunque mutatâ potentes**
 cooperta; neque recusat **Veste domos inimica linquis:**
tibi adherere, quando **At vulgus infidum, et meretrix retro** 25
 cunque mutato pallio aëdes **Perjura cedit: diffugiunt, cadis**
 magnatum adversa dese- **Cum face siccatis, amici**
 ris: plebs autem instabilis, **Ferre jugum pariter dolosi.**
 et meretrix perfida contra **Serves iturum Cæsarem in ultimos** [134]
 fugit; amici *quoque* falsi **Orbis Britannos, et juvenum recens** 30
 jugum simul portare no- **Orbis Britannos, et juvenum recens**
 lentes abscedunt, *post* ex- **meditantem adversus ultimos terræ Britannos; serves etiam novum**
 hausta ad faciem usque do- **agmen adolescentium,**

ANNOTATIONES.

reos, scilicet, in arcto parasitus ait accumbe-
 re se posse. Cunei præterea res finduntur
 ac scinduntur: his etiam rei velut clavus af-
 finguuntur cruci. Sic apud Cicer. Tuscul. ii.
 Prometheus à Vulcano se affixum Caucasò
 queritur.

Jorisque numen Mulcibri ascivit manus.

Hos ille uncus fabricâ crudeli inserens,

Perrupit artus: &c.

Clavi nimirum ad cruceam ligneam, cunei ad
 lapideam: inquit, Theodor. Marcellus.

20. *Uncus.*] Seu quo rei trahebantur ad
 scalas Gemonias; seu quo annecti ac tene-
 ri firmiter aliquid solet.

Liquidumque plumbum.] Hoc notum est
 et affuso cruciatis aliquando reos; et ferreas
 manus, uncus, cuncos artuum alligari, tena-
 cibusque adherere. Arnob. vi. contra gentes;
Quid miserius aut infelicius his esse poterit,
quàm si eos in basibus ita unci retinent, et
plumbea unctiones!

21. *Te Spes, &c.*] Hæc solet affictos sus-
 tentare, et solari adversis pressos. Hi enim
 sperantes meliora, Fortunamque rotæ con-
 versione benigniorem fore præsentis ærumnas
 æquiori ferunt animo.

Et albo rara Fides colit Velata panno.] Li-
 cèt enim rari sint in adversis amici, aliqui ta-
 men reperiuntur interdum fideles usquequa-
 que. Sic *fides colit* Fortunam, nec adversanti
 refragantique se *comitem negat*. Et ob hoc
 fortasse dicitur *albo velata panno*; id est, sim-
 plex, sincera, non fallax; vel quòd albo vela-
 bant panno caput, qui fidei sacrificabant. Alii
 locum hunc interpretantur de candidatis, ad-
 eptâ dignitate parùm curantibus ea persolvere,
 quæ tum maximiè promiserant, cum magistra-
 tum viderent. Tuum esto judicium, lector sa-
 gax et erudite. Virgil. Æn. i. 292.

Cana Fides.

Quo tamen loco significare videtur antiquam
 fidem.

22. *Nec comitem abnegat, Utcunque mutatâ,*
&c.] Id est, Non deserit fides amicos, etiam
 cum ab eis recedit Fortuna, *mutatâ* cum ves-
 tibus mente; quando miserò reddit eos, qui
 beati erant; et facta jam *inimica linquit do-*
mos potentium, et aliud migrat.

25. *At vulgus infidum, et meretrix, &c.*] Veri-
 quidem amici in adversis perinde ac in secun-
 dis manent fidi, et juvare perseverant. At hæc
 paucorum virtus est. Alii enim è multis et è
 vulgo, amicum fovent quamdiu felix est; re-
 flante verò Fortunâ protinus avolant; in pri-
 mis autem meretrix datæ fidei immemor absce-
 dit; et quamquam utriusque statûs, calamitosi
 nimirum et fortunati, *jugum ferre pariter* spo-
 ponderant, *dolosi* tandem apparent. Nam
diffugiunt siccatis cum face cadis, ubi quæstus
 nulla spes amplius; atque ut est in Proverb.
Ferret olla, vivit amicitia. Et Ovid. de Pont.
 ii. *Vulgus amicitias utilitate probat,* Eccle-
 siastici cap. vi. *Est amicus socius mensæ; et*
non permanebit in die necessitatis.

29. *Serves iturum Cæsarem, &c.*] Antii for-
 tasse tum diversantem Antiati Fortunæ com-
 mendat, tumque, ut videtur, illic meditantem
 eam in Britannos expeditionem, de quâ Dio.
 lib. liii. *Ultimos orbis.*] Virgil. Eclog. i. 67.

Et penitus toto divisos orbe Britannos.

Vide infra, lib. iii. Od. 4. v. 33.

30. *Et juvenum recens Ecamen, &c.*] Ap-
 positè Marcellus observat duplicem hic ac di-
 versum Augusti consulatu belli apparatus no-
 tari; alterum in Britanniam (majorem nempe,
 sive Angliam) ductu et auspiciis ipsius
 Augusti; alterum in Arabiam Felicem ductu
 Ælii Galli; ex Dione cit. lib. liii. Plin. lib. vi.
 cap. 28. &c. Strab. lib. ii. et xvi. &c. Sensus
 est; Conscriptum in illâ priori expeditione
juvenum examen, seu *novum exercitum,* ob
 Romani famam nominis jam tum *Eorûm timen-*
dum partibus, ac paulò post terrore illa-
 turum esse Parthis, Medis, Persis; *Oceano-*
que Rubrum, Arabibus nimirum illi proximis.
 Nam *ipsa peninsula Arabia inter duo ma-*
ria Rubrum Persicumque procurrit: ex Plin.
 modò cit. Ergo perperam alii interpretantur
 Oceanum Britannicæ majori vicinum occi-
 dentis solis rubescentem radiis; accipe ve-
 rò sinum Arabicum, seu ipsum Mare Ru-
 brum, quod Græci Erythræum vocant quon-
 iam *ἔρυθρός* vel *ἔρυθρός* rubrum signifi-
 cat, scilicet ob terram rubram, sive miniatam
 aquæ substratam, vel ab imminentibus ejus-
 dem coloris montibus; unde Sole affulgente
 species rubra præbetur mari: Aliis ab Ery-

Examen, Eois tinendum
Partibus Oceanoque Rubro.

Eheu, cicatricum et sceleris pudet,
Fratrumque. Quid nos dura refugimus
Ætas? Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juventus
Metu Deorum continuit? Quibus
Pepercit aris? O, utinam novâ
Incude diffingas retusum in
Massagetis Arabasque ferrum.

formidandum quidem orient-
alibus regionibus, ac mari
Erythræo. Heu, pudet vul-
nerum criminisque, et fra-
trum à fratribus interfec-
torum. Ecquid exhorru-
imus nos homines sævi;
quid impij dimisimus non
violatum? à quo manum
cohibuerant adolescentes
ob reverentiam Numinum?
[135] Quæ non altaria polluerunt?
40 O, Fortuna hebetatos malè
nostros enses, utinam novâ
incude fabrices contra Massagetis et Arabas, bene.

ODE XXXVI.

Faustum ex Hispaniâ reditum Numidæ gratulatur.

ET thure, et fidibus juvat
Placare, et vituli sanguine debito
Custodes Numidæ Deos;
Qui nunc Hesperia sopes ab ultimâ
Caris multa sodalibus,

Et thure, et Lyricis car-
minibus, et debito cruore
vituli expedit litare Numi-
nibus servatoribus Numi-
dæ; qui jam incolumis ab
[136] extremâ rediens Hispaniâ
5 dilectis sociis oscula pluri-
ma,

ANNOTATIONES.

thræo rege factum nomen placet. Eustath. in Perieges. Dionys.

33. *Eheu, cicatricum et sceleris pudet.*] In-
honestà quippe sunt vulnera in beilis civilibus
accepta; et quicquid adversus cives perpetra-
tur flagitiosum est ac pudendum. *Pudet igitur et fratrum,* in contrariis ut fit, militantium
partibus, atque ita sæpius à consanguineis tru-
cidatorum.

34. *Quid nos dura refugimus Ætas?* &c.]
Nos hæc ætate ferreâ odiisque plusquam civi-
libus infestâ viventes, armaque in propinquo-
rum corpora immaniter exacuentes, quid ma-
li ac scelesti patrare detrectavimus? quod in-
fandi non attentavimus?

35. *Nefasti.*] Execrandi, conscelerati, ne-
farii. Cic. ii. de Legib. *Quæque augur in-
justa, nefasta, vitiosa, dira defæxerit, irrita,
infestaque sunt.*

36. *Unde manus juventus Metu Deorum con-
tinuit?* &c.] Legunt alii *manum*. Quos religio
cohibuit ab audendo scelere, à violandis sac-
cris, à templis atque aris violandis, impièque
diruendis?

38. *O, utinam novâ Incude diffingas retu-
sum,* &c.] Quidam legunt *distingas,* et *recu-
sum*. Sensus est; O, Fortuna, finge de nova
et fabrica nobis gladios, gloriosè quidem in
hostes Imperii Romani stringendos; nam illi
prius à nobis male *retusi* sunt adversus fra-
tres, cives, propinquos; civiles discordias ex-
tingue semper funestas, ut externa duntaxat
bella deinceps moliamur, signaque Romana
cum decore et gloriâ inferamus in Scythiâ po-
pulos, (ubi nunc pars Australis Tartariæ;) Pa-
ludem Mæoticam incolentes, *Massagetis* quasi
graves Gelas appellatos; *massa* enim Scythicâ

linguâ, grave significat, ex Isidoro Origin. 9
Priscianus in Pirieg. 718.

. . . . *Massagetæ*—

Hospitibus sævi cunctis, belloque feroces.
Item in Arabes gazis ac divitiis famosos;
Arabia inter præcipuas Asiæ partes censetur.
Terminos habet à Septentrione Syriam, et flu-
vium Euphratem; ab Oriente sinum Persicum,
ab Occidente sinum Arabicum, à Meridie mare
Arabicum, sive partem Indici Oceani. Por-
ro ad rem præsentem facit quod habet Strab.
lib. vii. *Eo tempore,* inquit, *Byrebistas Geta-
rum tenebat Imperium, adversus quem Cæsar
instruxit exercitum.* Et quod Ammian. Mar-
cell. *Arabiam vocat Getarum desertum.*

Ode XXXVI.—Metrum idem quod supra
Ode 3.

Ad Plotium, vel, ut aliis placet, Pomponium
inscribitur Ode hæc. *Numidæ* verò cognomi-
nari videtur ab illâ regione Africæ Libyæ in-
teriori et Mauritanicæ finitimâ, in quâ milita-
verat.

1. *Et thure, et fidibus juvat,* &c.] Æquus
est sacrum Diis facere, adhibitibus, ex more ve-
teri, thure, et musicâ, vitulumque mactare
Diis ex voto pro felici reditu facto ab amico
nostro Numidâ.

3. *Custodes.*] Castorem et Pollucem navi-
gationis, vel Mercurium peregrinationis præ-
sides. Ude hic sub nomine *εὐδίκου* colebatur,
teste Hesychio.

4. *Qui nunc Hesperia sopes ab ultimâ.*] Qui
salvus rediit à bello Cantabrico. In eâ
Hispaniæ regione, Oceano Septentrionali prox-
imâ, ab Augusti ducibus gestum est non sem-
mel, nec valdè feliciter bellum. Quo magis
nimirum, inde sospitem Numidam rediisse.

at nemini plura quàm suavi Lamiae partitur, recordatus adolescentiæ non alio ductore transacta, et mutatae pariter togæ. Ne lætæ diei signum desit Cretense: neve proloco cado parcat, neque sit pedum cessatio ad ritum Saliorum: Neve Damalis plurimi vini bibax certet cum Basso poculis Thracibus;

Nulli plura tamen dividit oscula,

Quàm dulci Lamiae; memor

Actæ non alio rege puertiae,

Mutatæque simul togæ.

Cressâ ne careat pulchra dies notâ :

Neu promptæ modus amphoræ,

Neu morem in Saliûm sit requies pedum :

Neu multi Damalis meri

Bassum Threiciâ vincat amystide ;

10

[137]

ANNOTATIONES.

Hesperia ab ultimâ. Quod addit, *ultimâ*, Hispaniam clarè designat: aliàs enim Italiae quoque Hesperia dicitur; ut supra notavi ad Od. 28. v. 26. Vide ibi Annot. Strabo lib. i. Hispani ad occidentem vergunt maximè, *μακρὰ τὴν ἰσθμὸν*, inquit.

6. *Dividit oscula.*] Quotidiana quidem obvis familiaribus dabantur: at præcipuè vel proficiscentibus, vel è peregrinatione redeuntibus. Cic. Ep. Fam. xvi. 27. ita scribit Tironi suo. *Oculos tuos, etiamsi le veniens in medio foro ridere, dissuariabor.* Sucton. Tiber. cap. 10. *Paucos in digressu osculatus.* Et cap. 34. *Quotidiana oscula prohibuit edicto.* Neron. cap. 37. *Certè neque adveniens, neque proficiscens, quemquam osculo impertivit, ac ne salutatio quidem.* Sic et sacrae literæ; *Salutate invicem in osculo sancto.* De Paul. Rom. cap. xvi. 7. I. ad Cor. cap. xvi. De Petr. I. Epist. cap. v. 14.

7. *Lamiae.*] De Ælio Lamia supra, Od. 26. *Memor Actæ non alio rege puertiae, &c.*] Magnam animorum conjunctionem parere hæc solent. Lamia et Numida eodem Pædagogico seu rectore usi, puertiam simul exegerant; prætextam quoque deponentes pariter circa annum 17. togam virilem unâ sumpserant, tum ex more, tandem custode remoto; ut ait noster ad Pisones Epist. Sunt qui puertie regem interpretantur patronum potentem; sed quid hoc ad pueros? Alii creatum sorte regem inter pueros colludentes in *κασιδιὰ*, de qua Plato in Theæteto; Jul. Pollux lib. ix. cap. de convivalibus ludis, et nos postea Epist. lib. i. 1. 59. ubi.

—*At pueri ludentes, rex eris, aiunt, &c.* Melius certè alii intelligunt magistrum, sive inspectorem et curatorem, qui duobus aut pluribus pueris nobilibus instituendis præficiebatur: *παιδωνάρχης*, quasi *παιδων ἀρχὴς*.

Puertiae.] Syncope. Sic *lamma* pro *laminæ*. Sic *porgite* pro *porrigite*: Virgil. Æneid. viii. 274. *surpile* pro *surripite*: infra lib. ii. Sat. 3. et lib. iv. Od. 13. *Porgam* pro *porrigam*, teste Festo; et Sil. lib. ix.

10. *Cressâ ne careat, &c.*] Dies ista, quâ redditus mihi es, notetur læto signo, vel cretâ, albo nempe lapillo, seu Cretensi; ex more apud Thracas instituto lætos dies ac felices candido notandi calculo. Plin. lib. vii. cap. 40. Hinc legendum quidam putârunt *Thressâ*; sed male, ut notavi ad Pers. Sat. ii. 1. Nec enim de consuetudine Thracum hic agi-

tur, sed de Cretensi notâ felicitatis indice, caudidâ nimirum. Sic postea Sat. 2. lib. iii. 336.

—*Cretâ un carbone notandi?*

Et Pers. Sat. v. 108.

Ille prius cretâ, mox hæc carbone notâsti?

11. *Neu promptæ modus amphoræ.*] Ad plenæ significationem lætitiæ, largè bibendum ait: simul et veterum tangit morem, quo amicos vel proficiscentes, vel è peregrinatione revertentes convivio excipiebant. Quæ quidem epulæ dicebantur viaticæ, et adventitiæ.

12. *Neu morem in Saliûm sit requies pedum.*] Nec omittantur tripudia et saltationes iis similes, quas exercent Salii Martis sacerdotes à Numa Pompilio instituti, numero duodecim, è Patricio genere; à Tullo deinde Hostilio duplicati. Hi æneâ galeâ, baltheo, ac thorace armati, per urbem incedebant, gradu composito, atque ad tibiam modulò subsilientes; unde nomen. Sacra illa cænis quoque sumptuosis, cantibus, et symphoniâ opiparè celebrabant. Vide plura apud Liv. lib. i. cap. 20. Jul. Poll. lib. iv. cap. 14. maximè verò Alex. ab Alex. lib. i. cap. 26. &c. Dionys. Halicarn. lib. ii. sic habet: *Hi autem Salii omnes saltatores sunt, et laudatores armorum Deorum, &c.* Varro iv. de Ling. Lat. sic habet: *Saliî à sullando, quòd facere in comilio quotannis in sacris solent et debent.*

13. *Neu multi Damalis meri Bassum, &c.*] Ad convivium amica Numidæ Damalis invitata cum novo sic amatore consuescat, ut relicta veteris amici familiaritate, Bassi videlicet, non amplius cum eo certet bibacitate vinosæ mulier.

Multi meri.] Tull. Fam. ix. 26. *Non multi cibi hospitum accipies, sed multi joci.* Alii sic interpretantur: Bassus et Damalis certent poculis, nec in pergræcatione huic ille cedat.

14. *Bassum.*] Is fortasse est Iambicus ille Poëta ad quem est Propertii Eleg. 4. lib. i. et Eleg. 10. lib. iv. Trist. Ovidii. At malè, *Battus*, legitur; Bassius enim vocatur apud antiquiores vitæ Ovidii scriptores. Testis Scaliger.

Threiciâ amystide.] Vel poculo valdè capaci, vel bibendi genere apud Thracas et Scythas usitato *αμυστι*, sine respiratione, *αμυστι*, hiante et patenti ore et rictu: unde *αμυστιζειν* dicitur is qui sic vinum ingurgitat, largo hastu; ductim, confertim et confestim; non autem sorbillando, vel lento ductu. Vide Plutarch. Sympos. Cæl. lib. iv. cap. 26. et lib. xv. cap. 6. Turneb. lib. xi. cap. 27.

Neu desint epulis rosæ,
 Neu vivax apium, neu breve lilium.
 Omnes in Damalin putres
 Depouent oculos: nec Damalis novo
 Divelletur adultero,
 Lascivis hederis ambitiosior.

15 neve convivium rosis careat,
 nec apio constanti, nec fugaci
 lilio. In Damalin cuncti
 [138] detigent aspectus lascivos:
 at Damalis ob novo non
 abstrahetur amatore, hederis
 hærentibus tenacior.

20

ODE XXXVII.

Sodales hortatur ad lætandum, extinctâ Cleopatrá.

NUNC est bibendum; nunc pede libero
 Pulsanda tellus; nunc Saliaribus
 Ornare pulvinar Deorum
 Tempus erat dapibus, sodales.
 Antehac nefas depromere Cæcubum
 Cellis avitis; dum Capitolio

Jam comptandum est,
 O, socii; jam plura levi
 [139] terra percutienda est; jam
 tempus adest epulis Saliari-
 bus decorare Numinum lec-
 tos. Non licebat antea
 5 Cæcubum rinum proferre
 è cellis vetustis, dum Capito-
 lio

ANNOTATIONES.

15. *Neu desint epulis rosæ.*] Ad corollas nempe texendas ex epulantium more veterum tum ad delicias, tum ebrietatis coercendæ causâ, ut notavi jam alibi, et mox dicam Ode 38.

16. *Neu vivax apium.*] Diu virens, quodque *πέυσιν*, propterea dicitur, ac inter coronarios flores censetur apud Athen. lib. xv. Vide lib. ii. Od. 7. v. 24.

Neu breve lilium.] Brevi durans.

17. *Omnes in Damalin putres Depouent oculos.*] Omnes in Damalin oculos amore languentes defigunt, condent, ac veluti sepelient. At illa contemptis amatoribus cæteris quidem omnibus, uni se addicet Numidæ.

Putres.] Lascivos, libidine fractos, Pers. Sat. v. 57.

—Hunc alea decoquit: ille

In venerem est pulvis.

Depouent.] Timementium et languentium oculi dejecti ac depositi; contra securorum elati et recti. Propert. lib. i. v. 3.

Tum mihi constantis dejecit lumina fastus,

Et caput impositis pressit Amor pedibus.

18. *Nec Damalis novo Divelletur, &c.*] Damalis in amore constans et fida non recedet ab unius Numidæ complexu; ei tenaciùs adhærens quàm hederâ muro vel arbori.

Ode XXXVII.—Metrum est idem quod supra Od. 9.

1. *Nunc est bibendum; &c.*] Post insignem illam ad Actium Augusti victoriam, superatumque Antonium cum suâ Cleopatrá, quæ Romanis dominari stultè appetebat; liberè jam tripudiandum, hilariter epulandum est. De his Flor. lib. iv. cap. 11. Liv. lib. cxxxii. et cxxxiii. Plutarch. in vitâ Antonii, Sueton. Oros. &c. Scilicet Imperio Romano Triumviris partito, Augusti sorori Octaviæ, quam duxerat uxorem, repudio remisso, Cleopatrá se amoribus immersit Antonius. Hinc iratus Cæsar bellum ei molitus, in Epirum copias transpor-

tavit, navaliq; prælio ad Actium Epiri promontorium commisso, Antonium et Cleopatram tam gloriôsè vicit, ut victos ad fugam, indeque ad ultimam rerum ac ipsius vitæ desperationem aegerit. Ob res tam præclare gestas, supplicationes etiam, ut videtur, ad pulvinaria Deorum institutas, indictaque lectisternia, gratulatur Augusto Romanisque Horatius hæc Ode, ut et Epod. ix. Vide ibi.

2. *Nunc Saliaribus Ornare pulvinar Deorum, &c.*] *Tempus erat:* vel enallage; pro, *tempus est;* vel, destinatum fatis hoc erat tempus, ad gratias Diis agendas, nostramque lætitiâ exhibendam, tum lectos ac pulvinos in templis Numiniibus sternendo, tum opiparas celebrando cœnas et epulas, quales Saliis consuetæ et solennes, ut locum dederint proverbio, *Saliaræ cœnæ*, id est, sumptuosæ. Vide supra Annot. Od. 36. ad vocem *Salium*. Turneb. lib. vii. cap. 17. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 27. Tit. Liv. passim de lectisterniis, quorum superstitionem insectatur Arnob. lib. vii. contra gentes, his verbis; *Lectisternium Cereris erit Idibus proximis. Habent enim Dii lectos, atque ut stratis possent mollioribus incubare; pulvinorum tollitur etque excitatur impressio.*

5. *Antehac nefas depromere, &c.*] Laborante civilibus discordiis antea republicâ, et feminâ jugum Romanis intentante, lætari non licebat, nec è cellis promere vina generosa, quale Cæcubum è Campaniæ fertilibus agris, prope Fundos et Amyclas urbes. Martial. lib. xiii. Epig. 115.

Cæcuba Fundanis generosa coquuntur Amyclis.

6. *Dum Capitolio Regina, &c.*] Dum Romano Imperio cladem moliretur Cleopatrá Ægypti regina, furiosa, ambitione acta, solitis eubiculariis stipata, emuclis nimirum, omnia sibi spondens, atque ob aspirantem fortunam animo impotenter elata.

eversionein, et exitium Imperio Romano moliebatur regina insanens cum turba facta hominum lue inquinatorum, nihil non sibi temere promittens, fortuna favente dementata. Verum fastium ejus inminuit unica navicula vix ab incendio salva; et animum Mareotico furentem ad veros metus compulit Augustus, quando illam fugientem ab Italiâ persecutus est remigatione, (tanquam accipiter teneras columbas, aut leporem velox insecutor peragros Æmonia nivosâ) ut in vincula conjiceret funestum portentum. Illa red strenuè

Regina dementes ruinas,
Fumus et Imperio parabat,
Contaminato cum grege turpium
Morbo virorum; quilibet impotens
Sperare, fortunâque dulci
Ebria. Sed minuit furorem
Vix una sospes navis ab ignibus:
Mentemque lymphatam Mareotico
Redegit in veros timores
Cæsar ab Italiâ volentem,
Remis adurgens, (accipiter velut
Molles columbas, aut leporem citus
Venator in campis nivalis
Æmonia) daret ut catenis
Fatale monstrum; quæ generosius

[140]

11

15

20

[141]

ANNOTATIONES.

7. *Regina dementes ruinas, Fumus et Imperio parabat, &c.*] Rectè observant docti interpretes, mentionem hic Antonii fieri nullam, sed Cleopatram duntaxat; tum quod è civili bello nulla triumphii manet gloria; tum quia vulgò dicebatur mulier Ægyptia Romanum afficere Imperium. Flor. lib. iv. cap. 11. ita scribit. *Furor Antonii, quatenus ambitu non inervet, luxu et libidine extinctus est. Quippe post Parthis, cum exosus arma in otia ageret, captus amore Cleopatram, quasi bene gestis rebus, in regio se sinu reficiebat. Hæc mulier Ægyptia, ab ebris Imperatore, pretium libidinum Romanum Imperium petit, et promisit Antonius; quasi facilius esset Parthis Romanus. Igitur dominationem parare, nec tacitè; sed patriam, nominis, togæ, fuscium oblitus, totus in monstrum illud ut mente, ita animo quoque, et cultu desciverat, &c.*

9. *Contaminato.*] Ex Donato, *contaminare*, est, rem rei sibi inmiscere, ut corrumpatur utraque, neutra permaneat; quod quidem spadonibus competit. Nam ex Greg. Nazien. in Epitaph. Basilii magni, inter mulieres viri esse videntur, inter viros autem sunt mulieres, ad obscœna verò qualibet paratissimæ. Hinc sequitur, *Cum grege turpium morbo*. Quidam legunt *congrege*. Porro *contaminati, turpesque morbo*, seu ob emasculationem, seu ob cinædicam fœditatem. Juvenal. Sat. ii. 50.

Hispo subit juvenes, et morbo pallet utroque.

10. *Quilibet impotens Sperare.*] Sunt qui interpretantur, valde potens; sed alii melius; impar et impotens ambitionem frænare, quilibet temerè sperabat. Sic enim qui se continere ab illicitis nequit, sui dicitur non compos, et animi impotens; quoniam affectus, motus, cupiditates non valet coercere, imò ab his victus, huc illuc ut servus trahitur.

12. *Sed minuit furorem Vix una, &c.*] Bene scripsit quidam: *Fortuna vitæ est; cum splendet frangitur*. Itaque spes insanas, superbos fastus, et arrogantis animos tandem Cleopatra fregit, quando e classe tam numerosâ, vix ab incendio Romanorum navem

unam eripuit, quâ fugerit. Subtiliter hic à nonnullis intelligitur Augustus, qui fuerit unus sospes ab impuris illis Cleopatram arduibus quibus deflagravit Julius quidem Cæsar primùm, ac subiinde Antonius. Flor. *Prima dux fugæ Regina, cum auræ puppe, veloque pupureo, se in altum dedit. Mox secutus Antonius; sed instare vestigiis Cæsar . . . prope manu tenebatur. Prior ferrum occupavit Antonius. Regina ad pedes Cæsaris provoluta tentavit oculos ducis, frustra. Nam pulchritudo intra pudicitiam Principis fuit.*

14. *Lymphatam Mareotico Redegit, &c.*] Vel exquisito vino ex illâ Ægypti regione, Mareotici paludi vicinâ, apud Alexandriam; quod laudant Columella, Athenæus, Strabo, &c. et meminit Virgilius Georgic. ii. 91.

Sunt Thasiæ rites, sunt et Mareotides albæ. Eo nempe, cum suo Antonio, frequenter epulata, animum exhilarabat. Vel regi *Marcotici*, id est, Ægyptii opibus nimium confisa, indeque velut cæco animi impetu abrepta ad quandam insaniam, cum jam sibi arrogaret aliena, de propriis laboravit, sibi que timuit, ne hostium præda fieret; quod reverà contigit.

16. *Ab Italiâ volentem, Remis adurgens, &c.*] Adtente alas timore fugiebat celeriter Cleopatra; sed institit Augustus (teste Floro cit.) navibus Liburnis, quæ velocissimæ sunt, ut postea dicitur; hinc accipitri citoque venatori comparatur. *Ab Italiâ.*] Porro illa abhorrebat, eò timens abduci ad hostilis triumphii pompam suo dedecore exornandam.

20. *Æmonia.*] Vel Thraciæ; sic dictæ ab Æmo, seu Æmone nivoso monte, vel potius, Thessaliæ regionis Macedonibus proximæ ab Æmone Deucalionis filio nuncupatæ.

Daret ut catenis Fatale monstrum.] Ut captivam aveheret Cleopatram Republicæ Romanæ fatalem et exitiosam, vel suæ gloriæ ac triumpho fati reservatam. Addunt alii, thesauris ejus potiundi spem insequendi causam fuisse.

21. *Quæ generosius Perire quærens, &c.*]

Perire quærens nec muliebriter
 Expavit ense, nec latentes
 Classe citâ reparavit oras.
 AUSA et jacentem visere regiam
 Vultu sereno fortis, et aspèras
 Tractare serpentes, ut atrum
 Corpore combiberet venenum ;
 Deliberatâ morte ferocior :
 Sævis Liburnis scilicet invidens
 Privata deduci superbo
 Non humilis mulier triumpho.

mori volens, haud gladium
 exhorruit more fœmineo,
 nec reconditas celeri navi-
 gio terras requisivit. Sed
 25 fronte lætâ desperatum eti-
 am regnum adire non ve-
 rita est: et constans sævas
 [142] aspides attraxit, ut ni-
 grum virus corpore hauri-
 ret; morte constitutâ au-
 dacior. Nempe fœmina
 30 haud ignobilis ad magni-
 ficum Augusti triumphum
 Liburnis ferocibus *velut*
 privata develi abhorrebat.

ANNOTATIONES.

Haud muliebrem animum, sed virilem potius
 gerens in corpore muliebri, nequaquam more
 fœminarum ensis aciem expavit. Nimirum
 cum Augustus Alexandriam, obsessosque ibi
 Antonium et Cleopatram redigisset in suam
 potestatem; se quidem interemit Antonius;
 arripuit et Cleopatra gladium, quo sibi mor-
 tem inferret; sed prohibita est à Proculeio,
 intra sepulchrorum claustra, misso à Casare,
 qui vivam servare ad sui triumphum decus ex-
 optabat. Plutarch. in vitâ Antonii. Tit. Liv.
 lib. cxxxiii. cit.

23. *Nec latentes Classe citâ reparavit oras.*
 Nec in remotas Ægypti regiones clam aufugit,
 aut usquam latere voluit, sed Alexandriam
 recto cursu contendit.

Latentes. Cic. Agrar. ii. *Quid Alexandria,
 cunctaque Ægyptus? ut occultè latet, ut re-
 condita est?* Suum tamen postea damnavit er-
 rorem; intellexitque satius futurum fuisse
 cedere temporì, et in tutum aliquem locum se
 recipere, dum bellum repararet: conspirante
 præsertim in ejus auxilium totâ Ægypto.
 Vide Virg. Æn. viii. 707. et seq. et Servium
 in eum locum. Vide et Plutarch. Dionemque,
 tentatam ab eâ fugam per sinum Arabicum,
 contrâ narrantes.

25. *Ausa et jacentem visere regiam, &c.*
 Desperatum licet regnum ingressa nihil de
 superbîâ remisit; *vultu sereno* regiam adit,
 ibique in omni luxu versatur; teste Plu-
 tarcho.

26. *Fortis, et asperas Tractare serpentes.*
 Cum in victoris potestate esset, morique con-
 stituisset, secretum mortis genus tentavit.
 Flor. iv. 11. 10. *Cleopatra*, inquit, *non jam
 de vitâ, quæ offerrebat sed de parte regni
 laborabat. Quod ubi desperavit à Principe,
 servarique se triumpho ridit, incautiorem nacta
 custodiam, in Mausoleum se (sepulchra regum
 sic vocant) recepit; ubi marinos, ut solbat,
 induta cultus; in differto odoribus solio, juxta
 se suum collocavit Antonium; adnotisque ad
 venas serpentibus, sic morte quasi somno so-
 luta.* Similiter Plutarchus refert; omnium
 genera venenorum in damnatis expertam;
 anxiam autem fuisse, quæ citò extinguerent,

quæ crearent dolorem; quæ verò sine do-
 lore essent, quæ celeritate carerent; tandem
 verò deprehendisse aspides morsum et citò et
 sine dolore cuccare, gravato ex somno capite,
 et leni sudore per vultum diffuso. Cæterum
 nemini compertum est, quo mortis genere
 Cleopatra obierit; puncturas tantum in bra-
 chio constat exiguas apparuisse. Hinc Augus-
 tus ejus simulachrum in triumpho duxit, ad-
 morso aspidibus brachio. De quo Propert. lib.
 iii. 11. 53.

*Brachia spectavi sacris admorsa colubris,
 Et trahere occultum membra saporis iter.*

29. *Deliberatâ morte ferocior.* Eo fero-
 cior, quòd mori quoquomodò statuerat.
 Adverte pluribus extolli Cleopatræ generosi-
 tatem suprâ muliebrem sexum; ut hinc vic-
 tori accedat et crescat gloria. Aliàs enim ha-
 bere locum potuisset, quod scribit Virg. Æn.
 iv. 93.

*Egregiam verò laudem—
 —Si fœmina victa est.*

30. *Sævis Liburnis.* Non parùm juverant
 Augustum in reportandâ navali victoriâ Li-
 burni Illyrici populi, Liburnæque naves cele-
 ritate insignes. Ex quo patet non cymbas
 quasdam aut naviculas bello ineptas fuisse,
 ut putârunt quidam; Suidas certè rostratas
 et constratas extitisse tradit, aliâ tamen quàm
 triremes formâ. Vide Veget. lib. iv. de Re
 Milit. Appian. lib. iv. &c.

Sævis. Si quidem Romam deportassent vi-
 vam ad hostis triumphum.

*Scilicet invidens Privata deduci superbo Non
 humilis mulier triumpho.* Dio. cit. lib. li. ita
 scribit; *Tantas inter calomnias regni memo-
 riam retinebat ut mullet nomine et ornamentis
 ejus retentis mori, quàm privatâ vitâ frui.*
 Nihil itaque magis Cleopatra formidabat,
 quàm triumphari, invidens Augusto illum
 quem tantopere anhelabat honorem, victam
 et vincam scilicet Reginam per Urbem Ita-
 liamque circumducendi in suo triumpho.
 Hinc aiant, cum capta ab Augusto clemen-
 tius de industriâ tractaretur, quæ verò mente
 et consilio satis intelligeret, dicere solitam:
Non triumphabor.

ODE XXXVIII.

Parvo gaudere se in convivii apparatu.

O, Famule, aversor Persarum sumptus; non placent corollæ philyrâ colligatæ: Omitte perscrutari quibus in regionibus durent rosæ serotinæ. In primis studeo, ne quidquam laboriosè adhibeas ad

PERSICOS odi, puer, apparatus; [143]

Displicent nexæ philyrâ coronæ: [144]

Mitte sectari, rosa quo locorum

Sera moretur.

Simplici myrto nihil allabores, 5

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2.

1. *Persicos odi, puer, apparatus.*] Persarum luxus passim famosus ex Herodoto, Xenophonte, Plinio, Athenæo. Illi nempe vasa pretiosa in convivii, lectos etiam discubitorios aureos et gemmeos requirebant. Patet ex Herodot. lib. ix. quòd unguenta et odores amabant. Testis Plin. lib. xiii. cap. 1. quòd opsonia exquisita, tibicines, ministros succinctos adhibebant. Ex Plutarch. novæ alicujus voluptatis inventoribus præmia dabant. Valer. Max. lib. ix. cap. 1. Cæl. Rhodig. lib. viii. cap. 2. &c. *Persæ et Medi omnium hominum maxime voluptatem ac delicias colere:* et paulò post, *Omnium primi luxu celebres fuisse Persæ* referuntur ab Athen. lib. xii. cap. 1. et lib. iv. cap. 10. ex Theophrasto; *Persarum reges luxu effrenati ingentem peruvie summam per præconem iis pollicentur, qui novum voluptatis genus excogitarint.* Item ex Heraclide Cuiano, qui cœnanti regi Persarum ministrant, *loti omnes, pulchris induti vestibus assistunt, ac diei parte dimidiâ circa cœnæ apparatus occupantur.* Denique ex Xenophonte in Agesilao, sub finem; *Apud Persas sunt qui totum orbem circumquearant quæritantes quid regi sit potu gratissimum; alii solerter inquirunt quid libenter edat; ubi et quomodo suaviter dormiat. Neque est facile dictu, quàm anxie talia procurant.*

2. *Displicent nexæ philyrâ coronæ.*] Coronatos epulari veteres assuetos constat, sed et luxum in texendis arte et labore corollis istis fuisse non minus certum est. Ait verò Horatius odisse se sumptuosas ac operosas has etiam coronas, quæ vel tenerentur è floribus ac foliis inventu difficilibus; vel necterentur magno labore et apparatu.

Philyrâ.] Tenui membranâ, quæ corticem inter et lignum tilia arboris succrescit. Hâc utebantur tum ad nectendos flores, tum ad lemniscos appendendos. Plin. lib. xvi. cap. 14. *Inter corticem et lignum tenuis tunica, multiplici membranâ, è quibus vincula lilia vocantur: tenuissima eorum philyrâ, coronarum lemniscis celebres, antiquorum honore;* et lib. xii. cap. 3. *Crassus dives primus argento auroque solta imitatus, ludis suis coronas dedit. Accesserunt et lemnisci, quos adjici ipsarum coronarum honos erat.* . . . *Claudius Pulcher bracteas etiam Philyrâ dedit.* Angel. Politian. Miscel. cap. l. xii. ita scribit: *Philyrâ usus percelebris olim in texendis coronis: è Philyris*

etiam fiebant lemnisci, id est, fasciolæ è coronis pendulæ.

Coronæ.] Hæ fiebant è frondibus ac floribus hederæ, rosæ, violæ, lauri, lili, narcissi, myrti, &c. hisque discuti, ebrietatem, et capitis dolores credebant, seu constringendo, seu refrigerando. Plutarch. Sympos. lib. iii. quæst. 1.

1. *An inter potandum, coronis floreis, ac sertis utendum sit, multi disputant: ait vero Hederâ crapulam restingui. . . amethysto herbâ sicut et gemmâ vinolentiam retundî. . . vinum si quando caput tentaverit, florum auram auxiliari, et munire adversus crapulam; eò quòd flores calidi leniter spiramenta laxantes spiraculum vino præstant: frigidi verò modicè stringendo repellunt inhihentque exaporationes: cœu viola et corona ex rosis, &c.* Et ex his aliisque ibidem compluribus concludit, coronis floreis inter pocula usos propterea veteres. Athen. lib. iii. cap. 21. jubet ex Arcestrato, *Perpetuò coronis inter cœnann caput omnisfaris redimiri.* lib. verò xv. cap. 5. ex Aristotele et Aristone, affirmat: *Antiquos ob capitis gravitatem et dolorem à vini potu vinculum temporibus adhibuisse, quòd eam ligaturam prodesse crederent: posteros autem, ornatis et oblectamenti gratiâ, coronas in comotationibus excogitasse.* Et paulò post ait: *Capitis dolori florum fasciculos ac sertis mederi suo compressu et vinculo.* Plin. lib. xxi. cap. 3. jam cit. sic habet: *Apud Græcos de coronis scripsere Mnestheus et Callinachus Medici, quæ nocerent capiti: quoniam et in hoc est aliqua valetudinis portio; in potu atque hilaritate præcipuè, odorum vi surrepente fullaciter, &c.* ubi etiam refert Cleopatram per illas venenatas coronas Antonio insidiatam. Ex illis verò quæ ante dicta sunt, Ovidius ita canit, Fast. v. 337.

Ebrius incinctis philyrâ convexa capillis

Sallat, et imprudens vertitur arte meri.

3. *Mitte sectari, rosa quo, &c.*] Ne labores ad investigandas rosas extra tempus, texendasque è raris floribus coronas. Athen. cit. in convivii roseas coronas commendat. At eas, cum natura negat, luxuriosè sectantes ita corripit Seneca, Epist. cxxii. *An vivunt contra naturam, qui hyme concupiscunt rosam?* Et qui aquarum somento calentium, et calorum aptâ mutatione (vel potiùs imitatione, id est, imitando calorem æstivum, qui à naturâ est, ex Lipsio ibid.) brumâ, liliùm, florem vernum, exprimunt?

5. *Simplici myrto nihil allabores, &c.*] Nihil

Sedulus curo : neque te ministrum
Dedecet myrtus, neque me sub arcâ
Vite bibentem.

[145] myrtum solam. Neque *cit*
tibi famulo myrtus inde-
cora, nec mihi subter den-
sam vitem perpotanti.

ANNOTATIONES.

volò præter myrtum, itaque ne quid ultra quæ-
rere ad convivii hilaritatem satagas. Intelli-
git autem vel myrti ramum, quem olim convi-
væ alter alteri porrigebant, suam quisque
edendo cantilenam: ex Plutarcho, in Sympos.
et Victorio lib. xvi. cap. 2. ubi sic scribit: *Qui
in conviviiis olim carmina cantabant, myrtum
laurumve manu tenebant: laurum, qui versus
Homericos recitarent; myrtum qui Æschyli,
Simonidis, Stesichori.* Vel implexam simpli-
citer è myrti surculo coronam. Athen. cit. lib.
xv. cap. 5. *Jam inde voluptatibus illecti ho-
mines, præter eam vim quæ ebrietatis incommodis
medetur corona è floribus, oculorum quoque
et narium delcetationem expetiverunt; ac tum
maximè coronam myrteam, quæ astringit, et
vini arcet exhalationes; tum etiam è rosis, quæ
gravitatem capitis sedat, et æstuantis potione
refrigerat, usurpârunt.* Et cap. 6. *Herostratus
myrtos extemplo virentes consecravit in æde
Veneris, ejusque dicatâ imagine, spectatissimos
civium ad epulum vocavit in delubrum, eorum-
que singulos coronâ donavit myrted, quam
Naucratitem appellârunt.* Additque, nihil ali-
ud esse coronam illam ab Anacreonte gesta-
tam, præter myrteam adjunctis rosis: verumque

se arbitrari, quod prodidit Philænidès; è myr-
to coronam meri vapores prohibere; è rosis
autem, refrigerando vinum habere leniendi capi-
tis dolores.

6. *Neque te ministrum Dedecet myrtus.*] Tu
quoque satis decorus et ornatus mihi videbere
simplici myrto, cum nihi potanti ministrabis.
Persæ contra, more suo luxuriosi, pueros seu
ministros in conviviiis optabant succinctos, et
lemniscatis coronis exornatos. Alex. ab Alex.
lib. v. cap. 21. ait pariter; *Festis diebus coro-
natoscum lemniscis veteres epulari conueuisse;
fercula quodque lautiora à coronatis item mi-
nistris offerri solita cum cantu et tibicine.*
Athenæus autem lib. v. cap. 10. ex Philoxeno
sic refert; *Aqua lavandis manibus allata est;
mollisculus puellus argenteo gutto, quem tene-
bat, affudit; deinde coronas advexit tenues è
puris myrti ramis, magno labore contextas.*

7. *Neque me sub arcâ Vite bibentem.*] Mihi
pariter sufficet myrtus simplex conidenti qui-
dem, et hilariter bibenti; non ut Persæ sub la-
cunari splendido, sed sub vitis umbraculo, sub
humili et arcâ vite, id est, sub palmitibus et pam-
pinis pergula intextis et suffultis: *Sous la treille.*
Angl. UNDER AN ARBOUR MADE OF A VINE.

Q. HORATHII FLACCI
CARMINUM, SEU ODARUM,
LIBER SECUNDUS.

ODE I.

*C. Asinium Pollionem monet ne bella civilia describere intermittat: tum
laudat ejus scripta.*

MOTUM ex Metello consule civicum,

INTERPRETATIO.
[146] Bella civilia à Metelli
consulatu,

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Metello consule.*] Plures hujus nominis
cum fuerint Consules, ambigitur sanè, de quo
potissimum loquatur Horatius. Verum ex ad-
junctis tamen intelligendus maximè videtur
Q. Metellus Celer, qui consulatum gessit cum
L. Afranio anno ab urbe conditâ 690; vel ut
alii placet, 693. Sub his enim bellum exarsit

Cæsarem inter et Pompeium, ut fusè narrat
Florus, lib. iv. cap. 2. Res itaque per annos
circiter viginti, civilibus dissidiis gestas, hoc
est, ab eo, quod notavi, tempore, ad suum us-
que consulatum Pollio persequeretur. Sed
Pollionis historiam altiùs repetitam volunt alii,
nempe à consulatu Q. Metelli Numidici, qui
fuit Consul cum M. Junio Silano, an. U. C.

et discordiarum origines, Bellique causas, et vitia, et modos,
 criminæque et rationes, et Ludumque fortunæ, gravesque
 fortunæ jectum, et ducum consensiones reipublicæ Principum amicitias, et arma

[147]

[148]

ANNOTATIONES.

641. vel 64. secundum alios; asseruntque testimonium vetustissimi codicis, in quo sic annotatum legitur; *ex Metello*, id est, ex eo tempore, quo Metellus fuit Consul contra Jugurtham. Sed quæ fides? Certe negotium mihi accessit majus eorum sententia, qui Torrentio duce, intelligunt Q. Metellum Scipionem à Pompeio tertium Consule in Collegam adscitum, anno U. C. 701. quoniam lata est tunc ea lex, quæ à petitione Magistratum absentes arcebantur, ne excepto quidem Cæsare: Sueton. Jul. Cæsar. cap. xxviii. nam et cap. seq. *Commotum his Cæsarem*, et paulo post, *Prætextum quidem illi civilium armorum hoc fuisse*, idem testatur. Non moror Q. Metellum Pium cum Syllâ Consulem, an. 673. quem asserunt quidem nullo certè, aut levi admodum fundamento.

2. *Bellique causas.*] Aliæ fuerunt simulatæ, aliæ veræ; hæ profectò erant odium et invidia partium, Ducum autem superbia, avaritia, ambitio, domiandi cupiditas. Lucan. i. 126. *Nec quenquam jam ferre potest Cæsare priorem,*

Pompeiusse parem.—

Alias verò Principes ipsi obtendebant. Pompeius defensionem libertatis publicæ; Cæsar factam sibi contumeliam, &c. Vide Suet. Jul. Cæsar. cap. xxviii. xxix. xxx. Flor. lib. iii. cap. ult. et lib. iv. c. 2. et seq. Phutarch. Appian. Oros. Dion. Cæsar etiam de Bell. Civil. lib. i. c. 4. ubi sic habet: *Ipse Pompeius ab inimicis Cæsaris incitatus, et quòd neminem dignitate secum exæquari volebat, totum se ejus amicitia avorterat, et cum communibus inimicis in gratiam redierat; simul infamiam legionum permotus quas ab itinere Asiæ Syriæque ad suam potentiam dominatumque converterat, rem ad arma deduci studebat, &c.* De scipio verò scribens, c. 7. ita queritur; *Novum in republicâ introductum exemplum, ut Tribunitia intercessio armis notaretur atque opprimeretur, quæ superioribus annis esset restituta: et c. 9. sibi semper reipublicæ primam dignitatem, ritoque potiorum; douisse se quòd populi Romani beneficium sibi per contumeliam ab inimicis extorqueretur, ereptoque semestri imperio in urbem retraheretur, &c.*

Et vitia, et modos.] Vitiosos modos, improbas agendi rationes. *Jus datum sceleri*, quod ait Lucanus i. 2. Florus cit. iv. 2. 2. *Marianam Cimnamque rabiem, Syllanamque tempestatem; Cæsaris furorem atque Pompeii vocat.* Et paulo post. *Non rectè tantum civile, nec sociale aut externum dici bellum oportere ait, sed commune quoddam ex omnibus, et plusquam bellum. Quippe si duces ejus inspicias, totis senatus in partibus; si exercitus, hinc undecim legiones, inde decem et octo, flos omnis et robur Italiæ sanguinis; si auxilium sociorum, hinc Gallici Germanique delectus; in-*

*de Dejotarus, Ariobarzanes, &c. . . . si moram belli, quatuor anni, et pro clade rerum breve tempus; si locum et spatium ubi commissum est: intra Italiam, inde se in Galliam Hispaniamque deflexit, reversumque ab occasu, totis viribus in Epiro Thessaliæque consedit: hinc Ægyptum subito transiit; inde respexit Asiam; inde Africa incubuit; postremo in Hispaniam remigravit, et ibi aliquando defecit. Sed non et odia partium finita cum bello. Non enim priusquam in urbe ipsâ, medio Senatu, eorum, qui victi erant, odia, victoris sese cæde satiarent, &c. et hi quidem modi, hæc belli vitia. Ducum autem pravas affectiones quis non intelligebat? Flor. iv. 2. 14. *Pompeio suspecta Cæsaris opes, Cæsari verò Pompeianadigenitas erat gravis. Nec hic ferebat parem, nec ille superiorem. Nefas! sic de principatu laborabam, tanquam duos tanti Imperii fortuna non caperet, &c. et iv. 2. 21. Pompeius ab Italiâ, quàm Senatus ab urbe, fugatur prior. Quam penè vacuum melu Cæsar ingressus, Consulem se ipse facit. Frarium quodque sanctum, quia tardius aperiebant Tribuni, jussit effringi; censumque et patrimonium Populi Romani ante rapuit quàm Imperium.* Hisce tamen tam violentæ cupiditatis conatibus Juris speciem pretebat Cæsar. de Bell. Civil. lib. i. 22. scribens: *Se non maleficâ causâ ex provinciâ egressum, sed uti se à contumeliis inimicorum defenderet, ut Tribunos plebis ex civitate pulsos in suam dignitatem restitueret; ut se et Populum Romanum paucorum factione oppressum in libertatem vindicaret.* Et apud Suet. Jul. cap. xxx. *Asinus ipse Pollio testatur Cæsarem Pharsalicâ cæsus acie cernentem adversarios, in hæc erupisse verba: Hoc voluerunt; tantis rebus gestis C. Cæsar condemnatus essem, nisi ab exercitu auxilium petissem.**

3. *Ludumque fortunæ.*] Quæ gaudet res quietas miscere; hos attenuare, illos imo tollere de gradu; vertere funeribus triumphos. Vide supra lib. i. Ode 34. et 35. et Flor. ante cit. *Turpe dictu; modo princeps patrum, pacis bellicque moderator, per triumphatum à se mare, lacra et inermi nave fugiebat.*

Graesque Principum amicitias.] Triumphatum nempe, quo nihil unquam fuit bonis ac reipublicæ gravius. Cato dicebat non ex inimicitis Cæsaris et Pompeii sed ex ipsorum et Crassi societate et amicitia provenisse omnia Reipublicæ mala. Hos igitur *Principes* intellegit; vel Augustum, Lepidum, et Antonium; qui certè omnes rem suam, non publicam, quærentes, Imperii Populique Romani libertatem pessunderet. Lucan. i. 98.

Tempus ad Angusti mansit concordia discors; Paxque fuit non sponte ducum.—

4. *Arma Nondum expiatis uncta cruoribus.*] *Bella vix dum bene sopita, recrudescentes,*

Nondum expiatis uncta crnoribus,
Periculosæ plenum opus alexæ
Tractas : et incedis per ignes
Suppositos cineri doloso.

Paulum severæ Musa Tragœdiæ
Desit theatris : mox ubi publicas
Res ordinâris, grande munus
Cecropio repetes cothurno,
Insigne mœstis præsidium reis,
Et consulenti, Pollio, curiæ ;

5 nondum lustrato sanguine
conspersa describis ; argu-
mentum sanè periculosum
et lubricum ; et ambulans
per ignes sub fallaci la-
tentes favillâ. A scenâ tan-
tisper absit austeræ Musa
[149] Tragœdiæ ; deinde cum
11 belli civilis descripseris his-
toriam, resumes stylum
Tragicum, ô præclarum so-
latium tristibus reis, et Se-
natui consilium exposcenti,
Pollio ;

ANNOTATIONES.

quotidie dissensiones, nec finita cum bello par-
tium odia, ut ait Flor. cit. Theodorus Marci-
lius explicat, cives armilustrio nondum expia-
tos, nondum acto censu, nec lustrò condito ;
tunc nimirum cives omnes in Campum Martium
armati conveniebant, ibique sacrificiis,
sive suovetaurilibus lustrabantur. Dionysi-
us Halicarn. lib. iv. Antiq. Rom. scribit.
Serrium Tullium cives omnes in maximum ante
urbem campum in armis convenire jussos et
in suis quosque ordinibus constitutos expiâsse,
tauro, ariete, et hircò, ter exercitum circum-
ductis, moxque immolatis ; atque censu perue-
to eam purgandi rationem apud Romanos hæc-
tenus observatam ab iis, qui sacratissimam ob-
tinent magistratam, Lustrumque appellatam.
Hæc verò jam potius rerum Augustus religio-
sè præstitit anno sui regni 16. cum anno
præcedenti, celebri triumpho Romam ingres-
sus, Cleopatræ liberos ante currum duxisset ;
atque Nicopoli juxta Actium conditâ, ibidem
agonem Actiacum instituisset. Euseb. Chron.
Vide Varronem lib. v. de Ling. Lat. Tit. Liv.
lib. i. cap. 28. et 44. Festum in Armilustrio ;
Asconium, Alex. ab Alex. lib. v. cap. 27. Ho-
rat. Od. lib. i. 2. 29.

*Cui dabit partes scelus expiandi
Jupiter ?*

6. *Periculosæ plenum opus alexæ Tractas.*
Monet Pollionem Horatius, ne properet suum
de bellis civilibus opus, seu pœma, seu his-
toriam vulgare ; sed potius expectet donec
compositæ res sint, cum metuenda non erit
amplius cujusquam offensio.

7. *Incedis per ignes Suppositos cineri do-
loso.* Recenti nempe injuriarum memoriâ
flagrantibus adhuc discordiis, quis posset res
ex fide historiæ narrare et persequi, citra pluri-
morum offensionem ? Certè ut è scintillis sub
cinere latentibus incendium ; ita è potentium
vituperatione suboriuntur, iræ, odia, ultio.

9. *Paulum severæ Musa Tragœdiæ Desit
theatris.* Seu Tragœdia, cui præest Melpo-
mene, seu historia bellorum civilium res Tra-
gicas complectens, cui præsidet Clio, ne pro-
feratur in lucem ante commodum tempus. At
ubi pro Consulibus auctoritate et diligentia res
turbatas pacaveris, tum verò edes quæ à te
gravi stylo scripta sunt. Certè Pollionem
Tragœdias scripsisse, et bellè quidem, satis
indicat Virg. Ecl. viii. 9. ubi ait.

En erit, ut liceat totum mihi ferre per orbem,

Sola Sophocleo tua carmina digna cothurno ?
Nec enim de Augusti Ajace imperfecto intelli-
gunt ea verba docti, sed Pollionis Tragœdiis ;
sicut et Dalmaticum ejusdem triumphum no-
tant apertè quæ sequuntur et præcedunt.

Sive oram Illyrici legis a quoris

—hanc sine tempora circum

Inter victrices lucteram tibi serpere lauros.

Horat. Sat. 10. lib. i. 42.

—Pollio regum

Facta cavit pede ter percusso :

Id est, Senariis versibus Iambiis, quorum
usus est in Tragœdiis. Servius autem in Eclog.
iii. ad v. 86. *Pollio et ipse facit nova carmina,*
citat hanc Horatii Odem, ut Tragœdiarum
scriptorem probet fuisse Pollionem.

12. *Cecropio cothurno.* Cothurnus Tragæ-
dorum altus et sublimis calceus poni solet pro
excelsâ et magnificâ oratione, qualis decet
Tragœdiam, cujus origo ex Athenis, ubi reg-
navit Cecrops ; claruerunt autem primi Tra-
gœdiarum scriptores Thespis, Æschylus, So-
phocles, Euripides.

13. *Mœstis præsidium reis.* Sen quòd di-
cendi facultate clarissimus multos in foro de-
fenderat ; sen quòd Senatores alique proce-
res, qui contra Augustum steterant ad Pollio-
nis confugiens patrociniûm, in Cæsaris gra-
tiam redire, veniamque impetrare satagebant ;
quibus ille opitulari, ut et Horatio, Virgilioque,
præsidiumque salutis esse non detrectabat,
perinde ac Mæcenas Od. 1. lib. i.

14. *Consulenti curiæ.* Tum quia dare con-
silia laboranti curiæ Pollio Consul debebat ;
tum verò maximè quòd ob summam prudenti-
æ laudem, nec minorem apud viros principi-
pes gratiam, de constituendâ Reipublicæ rati-
onibus, rebusque componendis à Patribus
enixè consulabatur.

Pollio. Is orator, pœta, et historicus non
vulgaris, exercituum etiam ductor non inglo-
rius, consulatum laudabiliter gessit cum Cn.
Domitio Calvino, an. U. C. 713. Ejus men-
nere Quintil. pluribus in locis ; Sueton. tum in
Cæsare, cap. xxx. et xxxv. tum de illustr.
Gram. cap. 10. Dio. lib. 37. 49. 55. Tacitus
lib. vi. Seneca lib. de Tranquill. Animi, sub
finem ; et Epist. 100. Vell. Patern. lib. ii
Plin. lib. vii. cap. 30. et alibi ; Plut. in vitâ
Cæs. &c. Virgilium autem Bucolica Pollioni

cui laurea immortalis para-	Cui laurus æternos honores	15
vit decus in triumpho Dal-	Dalmatico peperit triumpho.	[160]
matico. Jamjam aures ver-	Jam nunc minaci murmure cornuum	
beras minaci tubarum so-	Perstringis aures : jam litui strepunt :	
nitu : jam clangunt litui :	Jam fulgor armorum fugaces	
jam splendor armorum per-	Terret equos, equitumque vultus.	20
cellit equos fugientes, et	Audire magnos jam videor duces,	[161]
equitum faciem. Jam vi-	Non indecoro pulvere sordidos ;	
deor audire summos prin-	Et cuncta terrarum subacta,	
cipes glorioso pulvere squa-		
lidos, omnemque terrarum		
orbem domituna,		

ANNOTATIONES.

inscripsisse non dubitant eruditi, ut Mæcenati Georgica, Æneida Augusto.

15. *Cui laurus æternos honores Dalmatico peperit triumpho.* Qui laudem et gloriam nactus es nunquam intermorituram tum cum lauro, ex more coronatus, triumphasti de Salonâ, Dalmaticæ urbe à te expugnâti. Inde Salonium vocavit ille natum eo tempore filium, cuius Genethliaccon canit Virgil. Eclog. iv. Fueritne Pollio Consul antequam triumpharet, an triumphum duxerit ante consulatum, disputant aliqui, sed quid hæc ad nos, et ad hunc Horatii locum ?

17. *Jam nunc minaci murmure cornuum, &c.* Belli tumultum, prælii strepitum, clangentium et increpantium tubarum quasi minas ac terrorem sic depingis, O Pollio, ut his adesse videatur sibi quisquis tua scripta perlegit. Quod fit per hypotyposin, quam et hic Horatius præbet egregiam, tam graphicè exprimens ea ipsa que laudat in Pollione, ut ea veluti ponat ob oculos, rerumque atrocitate mentem concutiat.

Cornuum. Varro, lib. iv. de Ling. Lat. *Cornua dicuntur, quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex bubulo cornu.*

Murmure cornuum Perstringis aures. Cæsar Bell. Civil. lib. iii. cap. 92. *Neque frustra antiquitus constitutum est, ut signa undique concinerent, clamoremque universi tollerent : quibus rebus et hostes terri, et suos incitari existimaverunt.* Contra tamen alii sensere, teste Gell. Noc. Attic. lib. i. cap. 11. ex Homero : *Est ibant lacili spirantes robur Achivi.* Addeque : *Quid ille rull ardentissimus clamor Romanorum militum, quem in congressibus prælorum fieri solitum scriptores annalium memoraverunt? Contrane institutum fiebat utriusque disciplinæ? Utrumque probabile. Nam tum etiam gradu clementi et silentio est opus, cum ad hostem itur in conspectu longinquo procul distantem. Cum verò prope ad manus ventum est, tum jam è propinquo hostis et impetu propulsandus et clamore terrendus est? &c.*

19. *Fugaces Terret equos, equitumque vultus.* Cæsar. de Bell. Civil. lib. iii. cap. 49. *Cum rerentes atque integri defessis successissent, alii autem à tergo adorirentur, sustinere Pompeiani non potuerunt, atque universi terga verterunt Primum equitatus est pulsus Pompeius ut equitatum eum pulsam ridit, cui maxime confidebat protinus se in castra equo contulit, &c.*

Quare verò tacet hic Cæsar suum illud stratagemam, quo maxime hostium fuga, et strages, sibi que victoria contigit? Nimirum ex Plutarcho, Appiano, Lucano, aliisque, cohortibus suis mandaverat Cæsar, ut adversariorum ora, oculos, vultusque gladiis peterent. Flor. lib. iv. cap. 1. *Obequitantis Casaris excepta cocces, altera cruenta, sed docta, et ad victoriam efficax :* MILES, FACIEM FERI: *altera ad jactationem posita ; PARCE CIVIBUS.* Virg. Æ. ii. 390. *Dolus, an virtus, quis in hoste requirat?* Sua certe Cæsarem non fefellit callida mens. Enimvero sciebat Pompeianos omnes ferè nobiles, ætatis flore orisque venustate nimium quantum affectos, nunquam laturos impetum et ignominiam istam, atque eà vultus deformatione, à quâ abhorrebant, in fugam avertendos. Flor. cit. *stragem fugientis equitatus levis armatura ruina comitata est. Tunc terrore latius dato, turbantibus invicem copiis reliqua strages quasi unâ manu facta est.*

21. *Audire magnos jam videor duces.* Utriusque partis imperatores ante prælium oratione incitantes militum animos virtutemque acuentes, pollicitis etiam et obtestationibus adhibitis. Suet. Jul. Cæs. cap. xxxiii. *Pro concione fidem militum flens, ac veste à pectore discissâ invocavit. Existimatur etiam equestres census pollicitus singulis, per quos dignitatem suam defensus esset, &c.* Vel *audire videor duces victæ partis subactam desentes causam meliorem, atque pessumdatam libertatem et Reinpublicam.*

Magnos duces. Pompeium in acie Pharsalicâ proligatum : Labienum, Afranium, Jubam, in Africâ : Pompeium filium in Hispaniâ ad Mundam urbem : ejusque fratrem Sextum Pompeium, qui Cordubâ in Siciliam, et hinc in Asiam fugiens tandem ab Antonianis ibi cæsus est.

22. *Non indecoro pulvere sordidos.* In ipso conflictu, mediæque acie per singulos ordines discurrunt interdum duces, hos illosque ad strenuè pugnandum adhortantur, non verbis solum, sed et exemplo glorioso proinde ipsi pulvere conspersi. Apud Livium passim. Flor. cit. de Pharsalico certamine. *Multus in eo prælio Cæsar fuit, mediisque inter imperatorem et militem. Voces quoque obequitantis exceptæ, &c.* Apud Mundam verò idem Cæsar, ablegato equo, similis furenti primam in aciem procurrit. *Ibi prensare fugientes, confirmare per totum denique agmen, oculis, manibus, clo-*

Præter atrocem animum Catonis.
 Juno et Deorum quisquis amicior
 Afris, inultâ cesserat impotens
 Tellure, victorum nepotes
 Retulit inferias Jugurthæ.

24 excepto Catonis animo
 victo. Juno aliique Dii
 [152] qui Africanis faventes de-
 migrârât impares, terrâ
 illâ non vindicata; victo-
 rum posteros Jugurthæ im-
 molârunt inferias.

ANNOTATIONES.

more volitare. Vel si referas ad posteriorem interpretationem mox allatam, *pulverem accipe*, in quo volutantur occumbentes pro patris et libertate civium. Vide lib. i. Od. 1. v. 3. Od. 15. v. 20.

24. *Præter atrocem animum Catonis.* Cato apud Uticam interire maluit, quàm hostis patriæ, qui jam vicerat atque omnia panè tenebat, faciem videre. Plutarch. De eo Cæsar dixisse narratur; *Tuam ego tibi mortem invidio, Cato, quia tu mihi salutem tuam invidisti.*

Hic currus fuit: hoc regnum Dea gentibus esse,
*Si qui fata sinant, jam tum tenditque foret-
 que.*

26. *Cæsserat.]* Demigrârât inde, velut resistere fati impotens. Ex veteri porrò consuetudine Romanorum evocabatur ex obsessis urbibus Dii carum Tutelares. Solenne illud evocationis carmen refert Macrobius Saturnal. lib. iii. cap. 9. *Si Deus, si Dea est, cui populus civitasque Carthaginiensis est in tutelâ; tuque, maxime ille, qui urbis hujus populique tutelam recipisti, precor tenerorque, veniamque à vobis peto, ut vos populum civitatemque Carthaginiensem deseratis; loca, templa sacra, urbemque relinquatis, absque his abeatis; eique populo civitalique metum, fornicidinem, oblivionem injiciatis; proditique Romanæ ad me, meosque veniatis; nostraque vobis loca, templa sacra, urbs acceptior probatorque sit; mihi quoque, populoque Romano, militibusque meis præpositi sitis, ut sciamus intelligamusque. Si ita feceritis, rogo vobis templa ludosque facturum.*

Lucan. i. 28. *Victrix causa Deis placuit; sed victa Catoni.*

Flor. cit. *In Africâ cum civibus multò atrocius quàm in Pharsaliâ . . . satis amplè sonabant in Pompeiani nominis locum Cato et Scipio. Accessit copias Mauritaniam rex Juba, videlicet ut latius vinceret Cæsar. Nihil ergo inter Pharsaliam et Thapson, nisi quoddam amplior, eoque acrior, Cæsarianorum impetus fuit, indignantium post Pompeium, crevisse bellum . . . Cato non interfuit bello: positisque apud Bagradam castris Uticam velut alterâ Africæ claustra servabat. Sed acceptâ partium clade, nihil cunctatus, ut sapiente dignum erat, mortem etiam latus accipit perfecto nocte ad lucernam Platonis libro qui immortalitatem animæ docet, paululum quiescit; tum circa primam vigiliam stricto gladio revelatam manu pectus semel iterumque percussit, &c.* Benè ergo Poëta ait *cuncta terrarum subacta*, sed non sub actum Catonis animum *atrocem*, id est, invictum, intrepidum, flecti nescium, denique Portiâ gente ac severitate superbum.

25. *Juno et Deorum quisquis amicior Afris, &c.]* Dii qui Numidis in bello Jugurthiavo faverant, cum tunc eos defendere non possent, urgentibus nimirum fati, cumque amicam ulcisci terram ac gentem non liceret, suum in Romanos odium distulerunt, tandemque expleverunt, quando victores ipsos, aut eorum nepotes velut hostias mactarunt, atque inferias Jugurthæ et Afrorum manibus in Africâ ipsâ dederunt ac retulerunt; tum nempe cum ad Thapson urbem Africæ maritimam quinque hostium myriadas interfecit Cæsar, adveniente quidem Asinio Pollione unâ die tribus exercitiibus superatis, consularibus ac prætoribus viris compluribus, aut captis, aut cæsis, aut ad voluntariam necem adactis; victis denique Scipione, Afranio, Jubâ, Catone. Plutarch. in vitâ C. Cæsaris, Florus, &c.

Juno.] Virgil. Æneid. i. 13. Carthaginem Junoni dilectam ostendit eis verbis.

Carthago
Quam Juno fertur terris magis omnibus
uram

Posthabita coluisse Sano. Hic illius arma,

27. *Victorum nepotes.]* Scipionis Africani, qui victo Annibale vectigalem populo Romano fecerat Carthaginem, nepos Q. Scipio primò quidem in Cæsariano bellum non infeliciter gerens, ab iis denum profligatus occubuit, ut ante dixi, Appian. lib. ii.

28. *Retulit inferias.]* In mortuorum sacris olim juvenes inferebantur mactabanturque ad placandos horum sanguine illorum manes; postea gladiatores introducti ad tumulos defunctorum pugnantes. Cum verò dux in acie cæsus esset, captis ex hostibus ad ejus sepulchrum immolabantur, ac velut inferiæ ei mittebantur. Iliad. xxiii. 175. Achilles Patrocli manibus placandis duodecim Trojanos mactat, atque in ejus pyram injicit. Virg. Æneid. x. 517.

Sulmone creatos
Quatuor hic juvenes, totidem quos educat
Ufens,
Viventes rapit; inferias quos immolet um-
bris,
Captivoque rogi perfundat sanguine flam-
mas.

Jugurthæ.] Is rex Numidarum, acri vir impigroque ingenio, manu promptus, et gloriæ militaris appetens, magnum et atrox variâque victoriâ cum populo Romano bellum gessit, donec missus in Numidiam Marius Jugurthæ fregit opes, ipsunque ad extrema compulsi. Is enim ad Bocchum Mauritaniam regem fugere coactus; ab ipso proditus, ac Syllæ traditus est, à quo. perductus ad Marium, hujus triumphum decoravit; denique trusus in carcerem, illic marore contabuit. Sallust.

Quis ager pinguior Latino rum cruore non exhibet tu- mulis infauda certamina, et cadentis Italiæ fragorem Medis auditum? Quæ vo- rago, quive fluvii non no- verunt pugnas funestas? Et cujus maris colorem non mutârunt Italicæ strages? Quæ regio non imbuta nos- tro sanguine? Verùm	Quis non Latino sanguine pinguior Campus sepulchris impia prælia Testatur, auditumque Medis Hesperiae sonitum ruinæ? Qui gurges, aut quæ flumina lugubris Ignara belli? Quod mare Daunia Non decoloravere cædes? Quæ caret ora cruore nostro? Sed ne relictis Musa procax jocis, Cææ retractes munera nœniæ; Mecum Dionæo sub antro Quære modos levio re plectro.	[153] 30 35 35 [154] 40
--	--	--

ANNOTATIONES.

29. *Quis non Latino sanguine pinguior Cam-
pus.*] Istum Poëtæ nostri à Pollionis laudatione
ad civilium bellorum deplorandas clades et
ærumnas transitum non probat Scaliger, cum
tamen Pindarus aliique insignes Poëtæ fre-
quentius nihil habeant, nihilque ornatius quam
ejusmodi digressiones; isque summam ar-
tem exhibere soleant.

31. *Auditumque Medis Hesperiae sonitum
ruinæ.*] Tantam Romanorum cladem, et tam
famosam, ut remotissimis usque ad orientem
populis audita sit. De *Medis* et *Hesperid* dixi
lib. i.

34. *Dauniæ.*] Id est, Apuliæ, ut notavi lib.
i. Hanc verò memorat Horatius, eò quòd per
Adriaticum mare Cæsar Brundisio profectus
Pompeium insecutus sit. Vide Comment. Cæsar.
de Bell. Civil. lib. i. cap. 27. et seq. et lib. iii.
cap. 2. et seq. ubi hoc habetur. *Dictaturâ se
abdicit Cæsar, ab urbe proficiscitur, Brundu-
siumque pervenit. Eò legiones duodecim, equi-
tatum omnem venire jusserat. Sed tantum na-
vium reperit, &c. . . . gravis autumnus
in Apuliâ circumque Brundisium . . . &c.*

35. *Decoloravere cædes.*] Lucanus ii. 714.

Hic primum rubuit civili sanguine Nereus.

36. *Quæ caret ora cruore nostro?*] Vid. su-
pra Annot. ad v. 2. ubi è Floro verba hæc re-
tulit; *Bellum intra Italiam, inde se in Galliam,
Hispaniamque deflexit; reversumque ab occa-
su, lotis viribus in Epiro Thessaliâque conse-
dit; hinc in Ægyptum, inde in Asiam, rur-
sumque in Africam, postremo in Hispaniam
remigravit, &c.*

37. *Sed ne relictis Musa procax jocis, &c.*] Ad seipsum convertitur Horatius: Quo verò
progrederis, mea Musa? inquit. Quidve re-
fricas obducta vulnera? Et cur ab instituto
recedimus? Ne relictis jocis mihi familiari-
bus, et cantilenis facetis et amatoriis, ad gra-
viora pariter ac tristiora deflectamus: Ergo

tenuiores potius modulos atque joculari car-
mina more nostro consecutemur. Certè levio-
ra ista minori periculo tractabimus.

38. *Cææ munera nœniæ.*] Luctuosos versus
velut inditos à Nœniâ Deâ; de quâ Cæcl. Rho-
dig. lib. xxix. cap. 3. vel lugubre carmen,
quod primus invexit Lyricus Poëta Simonides,
è Ccâ insulâ oriundus; quæ una è Cycladibus
est. Ovid. Ep. xx. 222.

Cingitur Ægeø nomine Cæa mari.

Doricam ille secutus est Dialectum. Quintil.
lib. x. cap. 1. sic habet; *Simonides tenuis,
alioqui sermone proprio, et jucunditate qua-
dam commendari potest; præcipua tamen ejus
in commovendâ miseratione virtus, ut quidam
in hac eum parte omnibus ejusdem operis au-
ctoribus præferant.* Hoc idem testatur Dionys.
Halicarnas. Refert Suidas Stesichoro poste-
riorem, Melicrten cognominatum ob suavita-
tem; Threnos, Encomia, Tragœdias, et alia
scripsisse, &c. Meminit et alterius Simonidis
Ceii, qui prioris fuerit è filiâ nepos, et scrip-
serit quædam ante bellum Peloponnesiacum.

Nœniæ.] Ex Non. Marcello carmen est in-
conditum quod mulier, dicta præfica, exhibit
his, quibus mortuis propinqui non essent. Ex
Varrone iv. de vitâ populi Romani, ad tibias et
fides cantari solebat. Cic. de Leg. ii. *Hono-
ratorum, inquit, virorum laudes in concione
memorantur; easque ad cantus et tibicinem
prosequuntur, cui nomen Nœniæ; quo voca-
bulo etiam Græci cantus lugubres nominant.*

39. *Mecum Dionæo sub antro.*] Dionæa mo-
dulemur carmina, id est, Amatoria et Vene-
rea, ut dixi, vel fortassè in honorem Augusti,
qui ducit genus à Venere, cujus matrem Dio-
nem celebrat Homer. Iliad. v.

40. *Leviore plectro.*] Stylo mediocri. Pol-
lio quidem sublimes, et herotico versu Tragica
describit; nos autem leviori decet canere Ly-
rica.

ODE II. AD C. SALLUSTIUM CRISPUM.

Divitiarum non possessio, sed contemptus ac laudabilis usus beatum facit.

NULLUS argentō color est, avaris

Abditæ terris, inimice lamnæ,

Crispe Sallusti, nisi temperato

Splendeat usu.

Vivet extento Procleius ævo,

Notus in fratres animi paterni :

Illum aget pennâ metuente solvi

Fama superstes.

Latiùs regnes, avidum domando

Spiritum, quàm si Libyam remotis

O, Sallusti Crispe. qui aversaris laminas terris a-
[155] varis conditas, certè pecunia non habet ullum splendorem, nisi usu fulgeat moderato. Procleius vigebit
5 atate prorogatâ, conspicuus ob animum erga fratres paternum; illum fama perennis vchet alâ dissolvi refugiente. Amplius dominaberis, cupidam vinceo mentem quàm si Libyam
[156] addas longinquis
10

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod supra Od. 2. lib. i.

1. *Nullus argento color est, &c.*] Si quid habet pecunia nitoris, id omne mutatur à recto usu. Quapropter, O, Sallusti, jure inimicus es iis, qui opes suas terræ infodiunt et abscondunt, auro et argento non utentes, quæ tamen sunt duntaxat ad usum facta. Aristot. Ethic. iv. 'Ο πλοῦτος δ' ἐστὶ τῶν χυθῆτιμων. Cyrus apud Xenophont. *Pecunias ultimini. Nam in terram satis sit corpora defodi, cum quisque diem obierit.* Cassiod. lib. iv. Epist. 34. *Divitis auri vena similis est reliquæ terræ si jacent: usu crescit ad pretium.*

2. *Abditæ.*] Alii legunt *abdito*. Sed quorsum tanta eâ de lectione contentio, cum par utrinque sensus exoritur? *Abditæ* verò seu in fodiinis à naturâ, seu in cavernis et terræ latebris, ab hominibus avaris, thesauros ut plurimum defossos custodientibus.

Lamnæ.] Lamina, et per Syncopen lamna, item lamella, bractea est seu crusta exilis ex auro, argento, aliove metallo; ponitur hic pro pecuniâ. Sunt qui putent alludî ad *Æs Sallustianum in Centromum Alpino tractu* à Sallustio primum effossum. Plin. lib. xxxiv. cap. 2. Argentum in laminis servari pridem solitum innuit Seneca de Vita Beatâ, cap. xxi. scribens; *Sæculum illud, in quo Censorium crimen erat, paucæ argentii lamellæ.*

3. *Crispe Sallusti.*] C. Sallustium Crispum rerum Romanorum scriptorem intellexere hactenus omnes ferè post Aconem interpretes: verùm bene Torrentis temporum rationem haud convenire subodoratus est. Enimvero de restituito in regnum Phraate mox Horatius; quod aliquot post Actiacam victoriam annis contigit. Non igitur scripta est hæc Ode ad illum Sallustium, qui *diem obierat quadriennio ante Actiacum bellum*, teste Eusebio in Chron. Quem igitur hic compellat Horatius? Accipe ex Annal. iii. Cornel. Tacit. *Crispum equestri ortum loco Sallustius rerum Romanarum florentissimus auctor, sororis nepotem in nomen ascivit.* Hunc igitur laudat quòd avaritia sordes aversetur; solerter autem, occultè, ac velut aliud agens docet (quod infra declaro) ne impingat in majoris avunculi

vitia. Is enim inter alia, ut lucro, popino, et decoctor notatus. Vide Sueton. de illust. Gram. cap. xv.

5. *Vivet extento Procleius ævo, &c.*] Numquam peribit aut deficiet memoria viri liberalitate et pietate conspicui; qualis Procleius, ille Romanus Eques; Augusto sic gratiosus, ut ei filiam nuptui dare meditatus sit. Sororem habuit Terentiam Mæcenatis uxorem: fratres autem Scipionem et Murænam, qui Pompeianas secuti partes, victoris Cæsaris offensionem incurrerunt, publicatoque patrimonio ad inopiam redacti. At Procleius iis sese velut patrem exhibens, divisâ, quæ sua erat, hæreditatis parte, quâ victitarent ac sustentarentur, reconciliationem insuper et veniam procuravit. Vide Dion. lib. liv. Plutarch. in vitâ Antonii. Plin. lib. vii. cap. 45.

7. *Illum aget pennâ, &c.*] Traducet fama nomen Procleii gloriamque ad posteros, *Pennâ metuente solvi*, numquam dissolvendâ celebritate. Sic alibi, *Culpari metuit fides*, id est, cavet culpari, ita ut nunquam culpetur. Quintil. declam. vi. *In Ipsa astra sublimem pemuta virtus feret.* Sidon. Appollinaris lib. viii. Epist. 11. *Eum jure censes post Horatianos et Pindaricos cygnos, gloriæ pennis evoluturum.*

9. *Latiùs regnes, &c.*] Cornel. Tacit. lib. iii. Annal. de C. Sallustio Crispo: *Ille quamquam prompto ad capessendos honores aditu Mæcenatem æmulatus, sine dignitate Senatoriâ multos triumphalium consulariumque potentia antecit: diversus à veterum instituto, per cultum et munditias copiâque et affluentia luxui propior, &c.* Hunc itaque inonet Poëta, ambitionem frænare, avidum seu pecuniæ seu honoris spiritum donare, gloriosius esse quam dissitas regiones sub jugum mittere. Ut ergo Sallustius ille prior quamquam Numidiæ præfectus, nequamquam inde beator fuit, sic nec posterior ab ipso adoptatus, quamvis Libyam Africæ, et Gades Hispaniæ, provincias domet, non proinde felix habendus: etsi ei *uni serviat* ac subjiciatur *uterque Pænis*, utraque Carthago, Africana quam Dido, et Hispanica quam Asdrubal condidit.

Gadibus, atque uni subji-
ciatur gemina Carthago.
Sæva hydropisis sibi lar-
giens ingravescit, neque si-
tim pescipit, donec è ve-
naris origo mali, et aquea
ægritudo pallente corpore
depellatur. Virtus populo
dissentiens è numero felici-
cium expungit Phraatem
throno Cyri restitutum; at-
que emendat plebem

Gadibus jungas, et uterque Pœnus
Serviat uni.
Crescit indulgens sibi dirus hydrops,
Nec sitim pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis, et aquosus albo
Corpore languor.
Redditum Cyri solio Phraatem
Dissidens plebi, numero beatorum
Eximit virtus, populumque falsis

15

[157]

[158]

ANNOTATIONES.

11. *Gadibus.*] Gadira Ptolemæo, Gaddir seu Gadir apud Pœnos, hodie Gall. *Cadix*, Ang. *Cadiz*, insula et urbs Hispaniæ Bæticæ à Tyriis condita. Ferrar. *Tadiza* quasi γῆς δειγῆς, *Terra cervix*. Eustath. in Dionys. veriore tamen etymologiam expiscatus videtur, qui sic canit:

*Gadir prima fretum solidâ supereminet arce,
Attoilique caput geminis inserta columnis.
Hæc Cotinusa prius fuerat sub nomine prisco:
Tartessusque dehinc Tyrii dedere coloni.
Barbara quinetiam Gades hanc lingua fre-
quentat;* [septum.

*Pœnus quippe locum Gadir vocat undique
Idem testatur Plin. lib. iv. cap. 22. et He-
sych. Tadziza, inquit, Phœnices vocant τῶ
περιεργῶματα scrip.*

13. *Crescit indulgens sibi dirus hydrops, &c.*] Trita similitudo, quam eleganter adhibuit Poëta, at sine apodosis, ut alias sæpe. Hanc vero sic licet supplere. Hydropisis non curatur, imò irritatur aquarum potu: sic avaritia et cupiditas augetur, nedum satiatur, opum accessione. Juvenal. Sat. xiv. 193.

*Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia
crescit.*

Ovid. Fast. i. 211.

*Creverunt et opes, et opum furiosa cupido;
Et, cum possideant plurima, plura volunt.
Sic quibus intumuit suffusa venter ab undâ,
Quo plus sunt potæ, plus sitiuntur aquæ.*

Hydrops.] Metonymia pro hydropicus. Nomen à Græco, ὕδρα, aqua; ὕδατος, morbus, Latini, aqua intercus; ejus non una species: leucophlegmatian indicant hæc voces: *Aquosus albo Corpore languor.*] quando nempe corrupto jecore, vel splene non convertitur chylus in sanguinem, sed humore aquo replentur venæ aliaque miuora spatia corporis, quod eo morbo albescit, Cœl. Rhodig. lib. xxvi. cap. 3. *Hydropiseos tertiam speciem Celsus leucophlegmatian vocat; nos albam pituitam dicere possumus, inquit, &c.* ubi et cæteras, ejus morbi species, variasque affectiones fusè juxta et doctè persequitur. Pariter et Sammonicus ritè canit; *Corrupti jecoris vitio vel splenis, acerbus Crescit hydrops; aut cum siccata febre mella-*

*Atque avida fauces gelidum traxere liquorem,
Tum lymphæ intercus vitio gliscente tumescit,
Secernens miseram proprio de viscere pellem.*

17. *Redditum Cyri solio Phraatem, &c.*] Ut porro ostendat non eos omnes regnare, aut beatos esse, qui populis præsumt et imperant,

affert exemplum Phraatis, qui licet in regnum sit restitutus, tamen quia sceleribus inquinârat sese, minime censendus in beatorum numero. Atque hinc virtutis documenta instillat Crispo, ne propter summam apud Cæsarem gratiam, plusculum fortunæ credat, minus autem virtuti innitatur. De eo Cornel. Tacit. Annal. i. *Sallustius Crispus particeps secretorum, &c.* Lib. ii. *Tiberius ancipiti curâ distractus postremo dat negotium Sallustio Crispo, scilicet coercendi Clementem servum Agrippæ nomine habituque assumpto res novas molientem.* lib. iii. cit. *Sallustius incolanti Mæcenati proximus, mox præcipuus, cui secreta Imperatorum immitteretur; et interficiendi Posthumi Agrippæ conscius; atale provecâ speciem magis in amicitia Principis, quam vim tenuit. Idque et Mæcenati acciderat falo potentia raro sempiternæ.*

Cyri solio.] Metonym. totum pro parte. Parthiæ regno, quod tenuit etiam Cyrus subacto toto Oriente. Phraatis historiam narrat integræ Justinus lib. xlii. sub finem. *Fatum Parthiæ fecit, in quâ jam quasi solenne est reges parricidas haberi, ut sceleratissimus omnium, et ipse Phraates nomine, rex statueretur. Itaque statim quasi nollet mori, patrem interfecit; fratres quoque triginta trucidat. Sed nec in filiis cessant parricidia. Nam cum infestos sibi optimates propter assidua scelerum videret, ne esset qui nominari rex posset, adultum filium interfici jubet . . . cum multa crudeliter consuleret, in exilium à populo suo pellitur. Itaque cum magno tempore finitimas civitates, ad postremum Scythas precibus fugasset, Scytharum maximo auxilio in regnum restituitur, &c.* Phraatem ab Augusto restitutum alii referunt. Vide Dion. lib. li. et seq. Strabonem, &c.

18. *Numero beatorum.*] Versus hypermeter, cujus ultima syllaba, ad sequentem versum pertinet.

19. *Eximit virtus.*] Beatam plebs imperita vocet et dicat Phraatem, quod regno potitur, at virtus aliud omnino decernit, eximit enim et expungit, è numero beatorum sceleratos quosque licet opulentos.

Populumque falsis Dedocet uti Vocibus.] Laborat et satagit, ut errorem hunc plebis excutiat, quo dives quisque ab eâ existimatur ac prædicatur beatus: Stoicum verò dogma asserit, *Solum sapientem beatum esse, regem, &c.* ipsa enim virtus propriam sibi laurum et gloriâ, proindeque tutum diadema regnumque,

Dedocet uti
Vocibus ; regnum et diadema tutum
Deferens uni, propriamque laurum,
Quisquis ingentes oculo irretorto
Spectat acervos.

20 fallaci utentem sermone ;
securum principatum, et
imperium, atque specialem
gloriam attribuens ei soli,
quicumque grandes cumu-
los rectis oculis iunctur.

ODE III. AD Q. DELIUM.

*Nec adversis frangi, nec prosperis extolli debet moriturus, sed moderatè
letari.*

ÆQUAM memento rebus in arduis
Servare mentem, non secus in bonis,
Ab insolenti temperatam
Lætitiâ, moriture Deli ;
Seu mœstus omni tempore vixeris,
Seu te in remoto gramine per dies
Festos reclinatum beâris
Interiore notâ Falerni ;

Inter adversa pariter et
[159] prospera stude animum
æqualem custodire à lasci-
vienti gaudio moderatam,
O, Deli moriture ; sive tris-
tem semper egeris vitam
5 sive genio induleris in fe-
riis, bibens Falernum recon-
ditioris tituli, recumbens in
herbâ semotâ,

[160]

ANNOTATIONES.

veram denique felicitatem ei *desert* uni, qui
opes contemnit, oblatisque auri argentique
acervis aded non movetur, ut nec oculos con-
vertat. Sic Curius Samnitum et Pyrrhi spre-
vit dona. De quo lib. ii. Od. 12. v. 41.

23. *Oculo irretorto.*] Rectis oculis, non
obliquis, strabis, invidis, adedque non sæpe ad
id quod concupiscitur, retortis. Græci, ὀφθαλμοῖς
ὀμμάτι προσβλέπουν. Ov. Met. ii. 776. descri-
bens Invidiam, ait,

Nusquam recta acies—

Facit ad rem quod Nonius Marcellus in voce
Strabones, refert ex Varro, *οἱ ἐπαρχίαν*,
*Multi enim qui limina intrârunt integris ocu-
lis, strabones sunt facti; habet quiddam enim
ἑκαστῶν provincialis formosula uxor.* Luc-
cil. lib. xxvii. Nulli me invidere, non strabo-
nem fieri sæpius deliciis me istorum. Vel,
oculo irretorto, id est, aspectu simplici, nec
iterato; quod contemptum indicat, sensumque
nostri Poëtæ planè assequitur, sine tot ambagi-
bus quibus non rarò interpretes auctoris sen-
tentiam involvunt impediuntque, dum expedire
et explanare satagunt. Vox tamen sequens
spectat, aliquid amplius innuere videatur; eam
nempe qui ingentes acervos contemplatur fixis,
imnotis constantibus oculis, aut auri fulgore
acies oculorum non præstringatur, aut retor-
queri ac reflecti cogatur. Seneca beatum as-
serit cui non magis auri fulgor, quàm gladii
perstringat oculos.

Ode III.—Metrum idem quod suprâ Od. 9.
lib. i.

1. *Æquam.*] Nec superbiâ elatam in secun-
dis rebus, nec mœrore fractam in adversis.
Aristot. Εὐτυχῶν μέτριος, ἀτυχῶν μεγαλό-
ψυχος, ad Theoc. i. Euripid. autem monet:
Ἐνέσι πάντων πραγμάτων εἰδέναι τούτα φέρειν, τὰ
συνπίπτοντα μὴ πικρῶς, *Primum omni-*

um scire decet casus adversos non ægrè ex-
cipere.

3. *Ab insolenti temperatam Lætitiâ.*] Est
enim temperantia commotionum omnium mo-
deratrix; quæ tunc à libidine avocet, tunc insol-
enti alacritate gestire non sinat. Cic. Tuscul.
v. In alios non rectos inpetus animi firma et
moderata dominatio. ii. de Invent.

4. *Moriture Deli.*] Quoniam ineluctabilis
est fati vis mortisque necessitas, certè non de-
cet eum superbire, qui se novit morti obnox-
ium; sed nec debet animo cadere, cum ei quid-
piam humanitùs accidit; quique humani nihili
à se alienum existimat, is profectò æquus est.

Deli.] Frustra quidam *Aul. Gellium* hic
commisiscitur. Intellegendus certè est Q. Del-
lius vel Dellius, qui primò sub Cassii militavit
signis, ab hoc deinde transfugit ad Antonium,
tantàque apud eum gratiâ valuit, ut Cleopâ-
tram, quod Cassium in bello juisse accusare-
tur, iudicium subitam per ipsum accersiverit:
Plutarcho teste in vitâ Antonii. Is de-
num rebus suis maximè studens, paulo ante
bellum Actiacum relicto Antonio se contulit
ad Augustum, à quo benignè exceptus, Cassi-
ris familiaritate opibusque floruit. Vide Di-
on. Plut. cit. Sen. &c. ita sentit Torrent. ac
Theod. Marcil. contra Cruq. &c.

5. *Seu mastus omni, &c.*] Quandoquidem
mori necesse est, sive iustus vixeris, sive le-
titia te dederis; juvat, dum licet, indulgere
genio, neque prætermittenda ætas et occasio
voluptatibus opportuna. Ergo *vina et un-
guenta afferri jube, &c.*

6. *In remoto gramine.*] In loco herboso ab
hominum frequentiâ ac tumultu separato.

Per dies Festos.] Quibus feriari impensiusque
letari apud veteres institutum erat.

8. *Interiore notâ Falerni.*] Epulando cum

ubi alta pinus et candida
populus gaudent umbram
ramis conjungere hospitibus
amœnam, et aqua saliens
obliquo nititur alveo
perluere. Illuc vina et
unguenta et valde fluxos
rosarum flores, gratos
tamen, apportari cura; dum
sinunt res ac tempus, et
nigra stamina trium Sororum.
Relinques enimvero tandem
nemora pretio comparata, et aedes,
et villam quam rigat flavus Tiberis:
hinc demigrabis; hæres autem
fructur opibus in acervum
à te congestis. Nulum
discrimen est; sive opulentus
fueris antiquo ab

Quà pinus ingens, albaque populus
Umbram hospitem consociare amant
Ramis, et obliquo laborat
Lympha fugax trepidare rivo.
Huc vina, et unguenta, et nimium breves
Flores amœnæ ferre jube rosæ;
Dum res, et ætas, et sororum
Fila trium patiuntur atra.
Cedes cœmptis saltibus, et domo,
Villaque, flavus quam Tiberis lavit:
Cedes; et extructis in altum
Divitiis potietur hæres.
Divesne prisco natus ab Inacho
Nil interest, an pauper, et infimâ
Inacho oriundus, sive inops, atque ignobilis

ANNOTATIONES

amicis, et animum exhilarando exquisitissimi vini potu, quod quidem in cellâ interiore condi solebat; quod erat autem minoris pretii et quotidiani usû destinatum, magis ad manum ponebatur. Porro vini cadis inscribi solitam epigraphen ac titulum, quibus quo loco natum, quoque tempore conditum esset, maximè per nomen Consulis notabatur, nec sciolis latet. Indicat Tull. in Bruto 286. *Si quis Falerno vino delectetur, sed eo nec ita novo, ut proximis Consulibus natum velit; nec rursus ita vetere ut Opimum aut Anicium Consulem querat. Atqui eæ notæ sunt optimæ. Credo: sed nimia ve'ustas nec habet eam quam querimus suavitate, nec est jam sanè intolérable.* Vide Plin. lib. xxiii. cap. 1. Nos etiam pridem annotavimus ad Juvenal. Sat. v. 33.

Cras bibet Albanis aliquid de montibus, aut de Setinis, cujus patriam, titulumque senectus Delerit multa, veteris fuligine testæ.

Hic itaque nota interior excellentiam vini designat, seu ob vetustatem, seu ob patriam; vel utramque.

9. *Quà pinus, &c.*] Descriptio amœni loci, seu villæ Delii peramœna.

Albaque populus.] Plin. lib. xvi. cap. 23. *Populi arboris tria genera, alba, nigra, et que Libyca appellatur, minima folio, ac nigerrima. . . Alba folio bicolor, supernè candicans, inferiore parte viridi.*

10. *Umbram hospitem consociare amant.*] Ramis amanter junctis, insertis, consociatis, umbram præbent ac velut hospitium parant eò venientibus, sedentibus, epulantibus.

11. *Obliquo laborat Lympha fugax trepidare rivo.*] Ubi rivus sonorus edit murrur ob frequentiore aquarum ad ripas et lapides collisionem et conductum, quod obliquus et flexuosus facit alveus.

12. *Trepidare.*] Quasi strepitare; ad strepitu pedum subito currentium: unde significat *metuere, et festinare.* Ex Non. Marcello.

13. *Huc vina, et unguenta, &c.*] Ista ad lætitiâ adhiberi consueta, fusè docuimus lib. i. Od. 36. 38 et alibi.

Nimium breves Flores, &c.] Elegans Epigramma:

Quàm longa una dies, ætas tam longa rosarum,

Quas pubescentes juncta senecta premit.

Quàm modò nascentem rutilus conspexit Eous,

Hanc rediens sero respere vidit anum.

15. *Dum res, et ætas, &c.*] Dum licet per tranquillum rerum statum, per juventutem, per vitæ usuram, quam largiuntur ac prorogant Parcæ. De his lib. i.

16. *Fila trium patiuntur atra, &c.*] Clotho, Lachesis, Atropos, sorores tres mortaliû vitam et fata regere superstitionis veteribus creditæ: prima eorum gestare pensumque velut materiam vitæ hominum: altera necre, at stamen ducere seu atrum seu album, prout bona vel mala dispensatur; tertia denique filum abrumpere, vitæque terminum definire. Hinc nomen vel à partiendâ vitâ, vel à non parcendo per antiphrasin. Quid igitur Scaliger in Horatium excandescit, quòd atra dicat fila, vitæ lucisque scriem trahentia, quæ candida potius, inquit ille, dici oportuit? At enim Ovid. in Ibin. 246. de Clotho.

Nerit et infesta stamina pulla manu.

Ego vero atra fila sororum interpretor fila Parcarum, quæ atræ morti præsent, ipsæque dicuntur atræ, Erebo et Nocte videlicet natæ, ex Tullio iv. de Naturâ Deorum.

17. *Cedes cœmptis saltibus.*] Tandem amœna villa, neraus, ædes opulentæ ac splendidæ sunt deserenda ac hærcdi relinquenda.

18. *Tiberis lavit.*] Alluit, rigat, humectat, ex Prisciano, pro lavat. Dixere passim veteres *lavere et lavare* Non. Marcell. Ennius, *Lavere lachrymis vestem sordidam.* Virg. Georg. iii. 221.

—*Lavit ater corpora sanguis.*

21. *Inacho.*] Is Argivorum primus rex, floruit temporibus Abrahamæ et Isaac ejus filii, circa annum mundi bis millesimum centesimum. Virg. Æn. vii. 371.

Et Turno, si prima domus repetatur origo, Inachus Acrisiusque patres.—

De gente sub Dio moreris,
 Victima nil miserantis Orci.
 Omnes eodem cogimur: omnium
 Versatur urna, seriùs, ocyùs
 Sors exitura, et nos in æternum
 Exilium impositura cymbæ.

de stirpe, sub Jove *frigido*
 maneat; *perinde* fiet vic-
 tima Plutonis nulli parcentis.
 [162] Cuncti locum in eun-
 dem 26 dem compellimur. Com-
 munitis agitur sors, tardè
 vel citò, ex urna proditura,
 nosque navigio transvehet
 in perpetuum exilium.

ODE IV. AD XANTHIAM PHOCEUM.

Ancillam ab eo sine notâ posse adamari.

NE sit ancillæ tibi amor pudori,
 Xanthia Phoceu priùs insolentem
 Serva Briseis niveo colore
 Movit Achillem:

Ne pudeat te servam di-
 ligere, Xanthia Phoceu:
 [163] ante te Achillem superbum
 Briseis ancilla percudit can-
 dore suo:

ANNOTATIONES.

23. *Sub Dio moreris.*] Sive tam pauper fueris ut sine lare, sine foco, sine tecto, sub dio et aperto cælo maneat et cubet, nihilominus te prædam Orcus suam faciat: à morte victus, O Deli, victima Plutonia mactaberis: *Victis hostibus victima propriè cæditur.* Festus. Ovid. Fast. i. 335.

Victima, quòd dextrâ cecidit victrice, vocatur: Hostibus amotis hostia nomen habet.

24. *Nil miserantis Orci.*] Tullius iii. de Nat. Deor. *Age porro, Jovem, et Neptunum, Deos numeras. Ergo etiam Orcus, frater eorum, Deus, et illi qui fluere apud inferos dicuntur, Acheron, Cocytus, Styx, Pyriphlegeton: tum Charon, tum Cerberus, Diù putandi.* Quem verò nihil miserantem hic appellat, illachrymabilem dicit Od. 14. v. 6. seq. Virgil. Georgic. iv. 489.

Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere manes.

Est et Proverb. *Orco implacabilior.*

25. *Omnis eodem cogimur.*] Ovid. at Liviam, 359.

Tendimus huc omnes: metam properamus ad unum,

Omnia sub leges mors vocat atra suas.

25. *Omnium versatur urna.*] Illa nempe fatalis urna; in quam omnium mortalium nomina et sortes conjiciuntur, versantur; atque ut cuiusque nomen et sors educitur, ita et mortis præda existit, fatique legem, volens nolens, subit. Lib. iii. Od. 1. v. 16. *Omne capax moret urna nomen.* Virg. Æn. vi. 431.

Nec vero hæ sine sorte datæ, sine iudice sedes.

Quæsitur Minos urnam moret.——

27. *Nos in æternum Exilium impositura cymbæ.*] Sors educta vitæ finem imponit, ex hoc orbe ablegat animam in perpetuum, atque ad inferos transmittit, tradente eam per Acherontem fluvium Charonte in suâ naviculâ, de qua Propertius, iii. 18. 24.

Scandenda est torvi publica cymba senis. vide lib. i. Od. 4. et hujus lib. Od. 14.

28. *Exilium.*] Sunt qui legunt *exitium*. Exules, inquit Nonius Marcellus, dicuntur extra solum. Virg. Georg. iii. 225.

—*Longèque ignotis exulat oris.*

Et post v. 228.

—*Regnis excessit aritis.*

Ode IV.—Metrum idem quod Od. ii. lib. 1.

1. *Ne sit ancillæ, &c.*] Xanthiam Phoeum Phyllidis genere servili natæ amoribus irretitum consolatur Horatius; atque heroùm exemplis expugnat eam vulgi opinionem, quæ servilem conditionem sic aspernatur, ut Plautus Amphitru. scripserit: *Quem Jupiter odit, servum hunc primum facit;* et Romani per ludibrium *ancillarios* appellabant eos, qui ancillas sectarentur, ac diligenter. Hinc dicaciter Martialis lib. xii. Epigram. 58. ad quendam nomine Alaudam;

Ancillariolum tua te vocat uxor; at ipsa Leticariola est; estis, Alauda, pares.

2. *Priùs insolentem.*] Interpretari quibusdam placuit; non antea suetum amare; quasi non meminissent Deidamiae Lycomedis filia, susceptique ex eâ Pyrrhi, qui Trojæ fatum adolescentulum implevit. Videtur itaque melius, *insolentem* vocari Achillem, id est, *ferocem*; siquidem ad Pisones scribens Horatius 121. ita vult ut pingatur,

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer, &c.

3. *Serva Briseis, &c.*] Hippodamia à patre Brise sic dicta, quæ, Lyrnesso urbe captâ, in prædæ partem cessit Achilli victori, cui postea ab Agamemnone erepta grave peperit dissidium, quòd Trojæ fatum remoratum est, ut fuscè explicui ad finem Odes 15. lib. i. in nota 33.

Serra.] Jure belli capta, adeoque in servitutem redacta.

Niveo colore.] Colore candido, qui in formosis spectatur. Homerus Junonem λευκώλενην, Virgilius niveos lacertos Veneris, Propertius niveum Adonin laudat.

4. *Movet.*] Ita quidem, ut ob eam siobî erepta à bello recesserit, vixque ut alibi diximus, redierit. Homer. Iliad. ii. Ovid. Epist. iii. quæ

perculit etiam Ajacem Telamonis filium pulchritudo
 Formæ captivæ dominum Tecmessæ;
 Arsit Atrides medio in triumpho
 Virgine raptâ ;
 Barbaræ postquam cecidère turmæ
 Thessalo victore, et adeptus Hector
 Tradidit fessis leviora tolli

[164]

10

ANNOTATIONES.

est Briseïdis ab Achillem. Vide et Dictyn. Cretensem lib. ii. ubi scribit; *Lyrnessum ab Achille paucis diebus pugnando captum; et prope inde expugnatam Pedasum, Lelegum urbem, ubi rex Brises; abductantque filium regis Hippodamiam.* Dares autem Phrygius ita describit Achillem pectorosum, ore venusta, membris valentibus et magnis, bene crispatum, clementem, in armis acerrimum, vultu hilari, largum, dapsilem, capillo myrteo. Briseïdem porro formosam, altâ staturâ, candidam, capillo flavo et molli, superciliis junctis, oculis venustis, corpore æquali, blandam, affabilem, verecundam, animo simplici, piam.

5. Movit Ajacem Telamone natum, &c.] Dictys citatus, Ajax, inquit, Telamonius ille ad Phrygas convertit, ingressusque eorum regionem, Teuthrantem dominum locorum solitario certamine interfecit; ac post paucos dies expugnata atque incensa civitate, magnam vim prædæ trahit, abducens Tecmessam filiam regis. Et postea Ajaci ob egregia laborum ejus facinora, Teuthrantis filiam Tecmessam concedunt, Græci nempe, reliquam prædam inter se partientes. Dares item cit. ita describit Ajacem Telamonium valentem, voce clarâ, capillis nigris, in hostem atrocem. Ovid. de Arte Aman- di; lib. iii. 517.

Odium et mæstas; Tecmessam diligit Ajax.
 . . . et 523.

Scilicet Ajaci mulier mæstissima dixit;
 Lux men; quæque solent verba jurare viros.

7. Arsit Atrides, &c.] Agamemnon Atræi ex Atrope, vel Plisthenis, ut scribunt alii, filius, Mycænarum et Argivorum rex, Græcorum in expeditione Trojanâ summus Imperator, in ipso urbis excidio, mediâ in victoriâ, Cassandræ Priami filiæ amore incensus captusque, in prædæ partem eam depoposcit, quæ tamen rapta ab Ajace Oilei et viata fuerat in ipso Minervæ templo. Hinc Virg. Æn. ii. 403.

Ecce trahebatur passis Priameta virgo
 Crinibus à templo Cassandra, adytisque Minervæ.

Dictys Cretensis, lib. v. Priamus ad aram Jovis confugit, Cassandra in ædem Minervæ, multique ad reliqua Deorum templa. . . . Cæterum Cassandram Ajax Oileus de sacro Minervæ captivam abstrahit. . . . Agamemnoni Cassandra datur, postquam ejus formâ captus, quin palam desiderium fateretur, dissimulare nequiverat. Dares jam cit. refert Cassandram mediocri staturâ, ore rotundo, rufam, oculis micantibus, futurorum præsciam: et paulo post, Agamem-

nonem albo corpore, magnum, membris valentibus, faciundum, prudentem, nobilem.

9. Barbaræ postquam cecidère turmæ, &c.] Post victos ac profligatos Trojanos ab exercitu Græcorum, maxime verò ab Achille è Larissâ urbe Thessaliæ oriundo.

Barbaræ.] Hoc nomine vocabantur a Græcis omnes aliæ gentes, imprimis autem Phryges et Trojani. Patet ex Dicty Cretensi passim. Plutarch. de audiendis Poëtis, disparitatem Græcorum et Trojanorum commemorans, ait. *Probatam esse Græcorum providentiam, ferociam verò Barbarorum viliosam; et paulò post; in potestatem hostium Trojanos vivos complures venisse, Achæorum verò neminem; atque illorum nonnullos fuisse hostibus supplices, ut Adrastum, Antimachi filios, Lycæonem, ipsumque Hectorem, qui Achillem de sepulchrâ exoravit; horum verò, neminem. Quod Barbarorum sit supplices esse in constitutibus, et submittere se ad pedes; Græcorum autem vincere dinicantem, aut accumbere, &c.* Itaque vox Barbarus, aliquando nihil aliud sonat quàm extraneus et peregrinus. Vide Turneb. lib. vi. cap. 18. ubi è Tuscul. i. verba ista, *Astante ope barbaricâ, de Priamo, et regio Phrygum fiorente, bene interpretatur, &c.*

10. Thessalo victore.] Quanquam à Paride jam interfectus erat Achilles, antequam Troja caperetur, is tamen recte victor dicitur, sine quo capi non potuisset, ita volentibus fati. Vide lib. i. Od. 15. in fine.

Ademptus Hector Tradidit fessis, &c.] Postquam ab Achille percipuit Hector, adedque Trojanis adeptus veluti suus clypeus, qui solus robore ac virtute singulari Græcos terrebatur, ex Homero. *Quo stetit stante Ilium. Senec. Troad. initio.* Et postea chorus ejus sic luget interitum. *Columen patriæ, mora faturum, tu præsidium Phrygiibus, tu murus eras, humerisque tuis stetit illa decem fulta per annos. Tecum cecidit; summusque dies Hectoris idem patriæque fuit.*

11. Tradidit fessis leviora tolli Pergama Graiis.] Sublato scilicet Hectore jam capi evertique Troja facillè potuit à Græcis decennali quamvis interfectis fessis. Virg. Æneid. ii. 108.

Sæpe fugam Danaï Trojâ cupière relicta
 Moliri, et longo fessi discedere bello.
 Et Æneid. ix. 155.

—Decimum quos distulit Hector in annum.
 Leviora tolli.] Translatum ex ultimo Iliados, 243. ubi Priamus sic alloquitur Trojanos, de amisso Hectore: *Jupiter mihi dolores de-*

Pergama Graiis.

Nescias an te generum beati
Phyllidis flavæ decorent parentes :
Regium certè genus, et Penates

Maeret iniquos.

Crede non illam tibi de scelestâ
Plebe delectam ; neque sic fidelem,
Sic lucro aversam potuisse nasci
Matre pudendâ.

Brachia et vultum, teretesque suras
Integer laudo. Fuge suspicari
Cujus octavum trepidavit ætas
Claudere lustrum.

Trojam everti facilem.
[165] Quid si genero tibi aureæ
Phyllidis parentes opulen-
ti decus afferant ? Origo
15 profectò regia est ; et qui-
dem infestos Penates lamen-
tatur. Sic habe non
[166] eam infelici de plebiculâ
tibi delectam ; nec ita fidam,
ita quæstus aspermatricem
[167] turpi matre gigni potuisse.
20 Cæterum intactus laudo
brachia, et faciem, et tibias
rotundas illius. Noli sus-
pectum habere me cuius
ætas properavit octavum
lustrum finire.

ANNOTATIONES.

dit, filium ut optimum perderem ; quod et vos
sentietis. Deinceps enim Achivis faciliores
eritis tolli eo mortuo. Πρίστειν γὰρ μάλλον
Ἀχαιῶσιν ἢ Ἰεσσοῖς κείνου τεβηάτος ἐναίξιμεν.

[Pergama.] Arces erant Trojanae ex Servio :
synecdochice Trojam ipsam significant.

13. Nescias an te generum, &c.] Per Pro-
lepsin ingeniosè occupat Horatius id quod ob-
jecti poterat puellas ante memoratas licet cap-
tivas, è regiâ tamen stirpe ; non ita verò Phyl-
lida ; respondet igitur ; An verò quis eam
humili sorte ac genere credat, quæ tam nobi-
lem præfert indolem ?

15. Regium certè genus.] Hinc igitur honos
tibi et decus accedat, si talem tibi despondeas ;
ejusque parentes familiam tuam illustrabunt
potius quàm dedecorent.

Penates Maeret iniquos.] Sententiam hanc
vulgò jungunt cum præcedenti, eo sensu ;
Phyllis certè cum suam dolet vicem, regio se
ortam genere lamentatur ad servitum redactam,
indeque Penates accusat, qui tutelæ suæ
fidentem tam miserum in statum labi permissi-
runt. Placuit tamen interpungere, atque sen-
tentias separare, non siue aliquâ venustate, ut
visum est. Suus tamen sit honos antiquitati,
Lectori verò judicandi jus atque arbitrium.

Penates.] Qui dicantur, Maerob. Saturn.
cap. 4. fusè docet. Hyginus Deos patrios,
alii domesticos, quibus in penetralibus dom-
mûs litari solebat, interpretantur ; alii etiam
aliter.

17. Crede non illam tibi, &c.] Nequaquam
credenda est è fæce plebis illa, quæ nihil ha-
bet sordidum ac vile. Plebeia enim lucro
sese vendunt ultro ac sponte ; meretrices in
primis infidæ ac perjure, lucri verò perquam
avidæ. lib. i. Od. 35. *Vulgus infidum et me-
retrix perjura.* At Phyllis mirum quantum
fidelis, tum quæstui et lucro aversa. Honestam
igitur educationem generosus animus ; nobilis
autem institutio originem haud vulgarem in-
dicat certè et arguit.

De scelestâ Plebe.] Vel, impurâ et sceleri
prævisque affectionibus ut plurimum obnoxia ;
vel, infortunatâ, et paupertatis incommodis ac
ludibriis damnatâ velat et conspurcatâ. Hinc

non abludit quod Plaut. Mostell. iii. 1. 1.
scribit.

Scelestiorem ego annum argento fœnori (lo-
candò)

Nunquam ullum vidi, quàm hic mihi annus
obligit.

18. Delectam.] Alii legunt dilectam.

19. Aversam.] Alii adversam, perinde est,
et par utrobique sensus.

Fidelem.] Castitatis amantem, honesti
propositi tenacem, quàm à fide non facilè dimo-
veas, nec oblato quæstu corrumpas.

20. Matre pudendâ.] Improbis ac flagitio-
sis moribus turpiâcatâ ; vel inope, et abjectâ,
cujus nomen ac memoria pudorem et vere-
cundiam facere queat. Ex moribus natales
posse ac debere æstimari, ostendit Juvenalis,
Sat. vi. 238.

Sicilicet expectas, ut tradat mater honestos,
Aut alios mores, quàm quos habet ? utile
porro

Filiolam turpi vetula producere turpem.

22. Integer laudo.] Cæterum, O Phocæu, si
laudo tuam illam Phyllidem, noli me arbitra-
ri specie illius captum. Integer ego castusque
laudo brachia torosa et candida, vultum spe-
ciosum, suras teretes, totamque formosam. Ita-
que ne zlotypus inde fias neque suspiceris ri-
valem me tuum quoquomodo esse.

23. Cujus octavum trepidavit ætas Claudere
lustrum.] Nimirum deferbit ardor ille primus
adoleſcentiæ, nec ita me jam, ut olim, cruciat
amor. Annum ætatis quadragesimum præter-
gressus, æstus illos priores evasi.

24. Lustrum.] Ex Varrone, Festo, et aliis
dictum à luendo, id est, solvendo ; pendeban-
tur enim vectigalia quinto quoque anno. Est
igitur annorum quinque spatium ; adeoque
lustrum octavum annos quadraginta claudit
impletque. Cic. ad Attic. ii. 6. *Populi autem,
nullo genitum publicanis, quibus hoc ipso lustrò
nilil solverant, etiam superioris lustrì reddide-
runt.* Ovid. in Ibin. v. 1. sic orditur.

Tempus ad hoc lustris mihi jam bis quinque
peractis.

Martial. lib. iv. Epigram. 45.

Ut qui prima novo signat quinquennia lustrò.

ODE V.

Coercendus amor intempestivus virginis haud maturæ.

Nequit adhuc portare jugam submisso collo, nec assequi officia conjugis, nec sustinere impetum tauri Venerem appetentis. Circa virides agros versatur mens buculæ tuæ, modò flammibus temperantis molestos Solis ardores, modò gaudentis colludere cum vitulis inter humidis salices. Cohibe desiderium uvæ acerbæ. Mox Autumnus varietate gratus pinget colore purpureo tibi racemos livenes. Mox curret post te. Nam properat atas vehementis: atque illi addet annos, quos tibi detraxerit. Mox audaci vultu Lalage vinum quaeret;

NONDUM subactâ ferre jugum valet
Cervice, nondum munia comparis
Æquare, nec tauri ruentis
In Venerem tolerare pondus.
Circa virentes est animus tuæ
Campos juvencæ, nunc fluviiis gravem
Solantis æstum, nunc in udo
Ludere cum vitulis salictò
Prægestientis. Tolle cupidinem
Immitis uvæ: jam tibi lividos
Distinguet Autumnus racemos
Purpureo variis colore.
Jam te sequetur, currit enim ferox
Ætas, et illi, quos tibi dempserit,
Apponet annos: jam protervâ
Fronte petet Lalage maritum;

[168]

5

10

[169]

15

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Nondum subactâ.*] Ad amicorum aliquem, an seipsum admoneat Horatius, planè incertum est. Rem vero cæteroque turpiculam allegoriâ multiplici contextit ac prope honestavit. Cupidinem virginis intempestivæ indicat per appetentiam uvæ nondum maturæ. Puellæ vero junioris indolem bellè notat per juvencam cum vitulis exultantem in campo, jugum portare aut Venerem sequi adhuc ignorantem.

2. *Munia comparis Æquare.*] Onera conjugii sustinere, æqualem operam præstare marito, puellulla ante pubertatem, nondum viro matura.

5. *Circa virentes, est, &c.*] Aliud nihil amat aut cogitat virgo ea ætate teneriore, quàm ludum cum pueris aut puellis æqualibus. Animusque illius totus est in campis, in lusibus, &c. Sic Terent. Eunuch. iv. 7. 46.

Animus est in patinis.

Horat. lib. iii. Od. 11. v. 9.

*Quæ, velut latis equa trima campis,
Ludit exultim, metuitque tangi,
Nuptiarum expers, et adhuc protervo
Cruda marito.*

9. *Prægestientis.*] Summoperè cupientis. Ex Prisciano, et Festo, *gestire*, est rem aliquam tam vehementer appetere, ut corporis gestus ejus desiderium exprimentes continere non valeamus.

Tolle cupidinem Immitis uvæ.] Desine amare, aut saltem concupiscere puellam impuberem, immaturam, atque ut Varro appellavit, acerbam; utens eadem, quâ Poëta noster, metaphorâ, ab uvâ immiti ductâ. Exspecta donec illam ætas idoucam fecerit ac nubilem. Tull. de Senect. *Uva primo est peracerba gustu, deinde matura dulcescit.*

10. *Jam tibi lividos Distinguet, &c.*] Au-

umnus varietate fructuum abundans, et eorum multiplici diversitate utilis pariter et jucundus, livenes ante immitesque uvas purpureo statim colore pulchras, simul et maturitate gustui dulces facit. Sic tibi paulo post maturam ac tempestivam licebit sectari Lalagen. Imò ipsa ætate jam perfectâ virum petet: sicut uva planè matura carpi desiderat.

12. *Purpureo variis colore.*] Is color in racemo propinquam notat maturitatem. Hinc Virg. *rubentes uvas*, Ovid. *purpureas* laudat: Horatius autem Epod. 2. 20. *Certantem et uvam purpurâ* dixit. Theophrast. de Caus. Plant. lib. iii. cap. 22. *ὅταν ἄρχονται πικρὰς ἐν ἰστίοις.* Cum incipiunt uvæ nigrescere, seu nigris distingui maculis. Propert. iv. 2. 13.

Prima mihi variat livenibus uva racemis.

13. *Jam te sequetur.*] Lalage, quæ te sequentem nunc fugit, postmodo vel fugientem te prosequetur, ubi ferventis æstu juventutis agitari cøperit. Quod quidem brevi fiet. *Currit enim ferox atas.* Labitur celeriter imò volat, ut ait Tull. Tusc. i.

Ferox Ætas.] Juventus, quæ valens, acris, ardens, vehemens, petulans, clata, superba, nisi libidinibus stimulos tum maximè prurientis virtute fregerit, etiam ferox, indomita, et impotens. Apagè verò Cruquium dubitantem numquid transposita sint Epitheta ista; ut legendum sit: *Ætas fugax, et Pholœ ferox.*

14. *Illi, quos tibi dempserit, Apponet annos.*] Dum tu annis decresces, et immiuveris viribus, illa crescet atque augetur. Tu enim ab ætate perfectâ vergis ad senium: illa ad annorum ætatisque firmitatem, quam nondum attigit, properat.

16. *Lalage.*] Eam ipsam ætatis flore decoram laudat lib. i. Od. 22. quò patet Oden istam ab Horatio post hanc esse scriptam.

Dilecta, quantum non Pholoë fugax,
 Non Chloris; albo sic humero nitens,
 Ut pura nocturno renidet
 Luna mari, Cnidiusve Gyges;
 Quem si puellarum insereres choro,
 Mirè sagaces falleret hospites
 Discrimen obscurum, solutis
 Crinibus, ambiguoque vultu.

amata plus quàm Pholoë
 viros abhorrens, vel Chloris
 splendens humero candido,
 non secus ac Luna
 20 clara noctu micat in mari,
 aut Gyges Cnidius; quem
 [170] si miscas cœtui virginum,
 advenas maximè perspicaces
 deciperet incerta differentia,
 passis capillis, dubiâque facie.

ODE VI. AD TIT. SEPTIMIUM.

Apud amœnum Tiburtinæ, vel Tarentinæ regionis secessum, tandem cum eo quietam degere senectutem expotat.

SEPTIMI Gades aditure mecum, et
 Cantabrum indoctum juga ferre nostra, et

O Septimi, perrecture
 [171] mecum ad Gades et Cantabros
 nobis servire nescios, atque

ANNOTATIONES

17. *Dilecta, quantum, &c.*] Cùm verò Lague juventutis pariter ac formæ perfectionem adeptâ fuerit, tum certè multos amatores habebit quos nunquam Chloris pulcherrima, vel speciosa Pholoë Chloridis filia, quæ tamen eò diligitur amplius, quò magis amantes fugit aspera et repellit. De hæc Cyro adamatâ, ipsumque spernente; lib. i. Od. 33.

19. *Ut pura nocturno renidet Luna mari.*] Tam nitens, quàm Luna nullis infuscata nebulis, sudo cœlo, noctu splendet ac mari navigantibus formosa apparet.

20. *Cnidiusve Gyges*] Vel ut formosus ille puer Gyges, virginicæ speciei inclytus, oriundus à Cnido, urbe Cariæ maritimâ, hodie, *Cabo di Chio*, Ang. *Chios*, ubi Veneris effigies valdè celebris. Vide lib. i. Od. 30. formosos olim pueros in deliciis fuisse, vel è Virgil. notum, Bucol. Eclog. ii. 1.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin, Delicias domini.—

21. *Quem si puellarum insereres, &c.*] Gygis nempe vultus lævis, tener, candidus, venustus, ad eò virginis speciosæ pulchritudinem refert, ut vix internosci queat, *Si puellarum choro inseratur*: puellam etenim non puerum Gygen affirmaverit hospes.

21. *Falleret hospites.*] Nos quidem cives, qui eum cognoscimus, fortasse non falleret Gyges: hospites autem et peregrini nequaquam à puellis puellum hunc discernent. Tam enim *obscurum est discrimen.*

23. *Solutis Crinibus.*] Prolixis et passis more scilicet virginum; at contra nuptæ capillos religabant.

24. *Ambiguoque vultu.*] Ut sexum non distinguas. Sic Juvenalis Sat. xv. 136. de pupillo à tutore defraudato,

Cujus manantia fletu

Oru puellares faciunt incerta capilli.

Ovid. Metam. viii. 323.

Talis erat cultus; facies quam dicere verè

Virgineam in puero, puerilem in virgine posses.

Idem lib. ix. 711.

Cultus erat pueri; facies quam sive puellæ, Sive dares puero, fietet formosus uterque.

Auson. Epigram. cvii.

Dum dubitat navia marem, faceretne puellam;

Factus es, O pulcher, panè puella, puer.

Ode VI.—Metrum idem quod. 2. lib. i.

1. *Septimi.*] Tit. hic Septimius, Romanus Eques, Poëta etiam Lyricus et Tragicus, cum Horatio diuturnâ familiaritate conjunctus, imò et commilito. Hujus meminuit lib. i. Epist. 3. 5. 9. fertur ut Augustus ad Horatium ita de eo scripsisse: *Tui qualem habeam memoriam, poteris ex Septimio nostro cognoscere, &c.*

Gades aditure mecum, &c.] Hoc interpretes huc usque fere omnes intellexerunt de magnâ Horatii Septimiique consensione: quasi paratus esset alter alteri comes ire ad ultimas usque orbis plagas; quemadmodum Catullus Carm. xi. Furium et Aurelium sibi spondet comites, *Sive in extremos penetrarit Indos, &c.* Et Propert. lib. i. Eleg. 6. Tullo sese offert, ut cum eo *Rhiphæos etiam montes* superare non vereatur, et *Fægæo ducere vela mari.* Cruquius autem opinatur hæc ab Horatio scripta, *Cùm Augustus esset in expeditione Cantabricâ, quinto vix anno peractâ, quo Septimius Eques invitabat Horatium*, inquit ille; non malè quidem ariolatus; credo tamen hæc scripta esse cùm Cæsar expeditionem illam moliretur, et ad eam Horatius pariter ac Septimius sese accingerent: *De Gadibus* supra, Od. 2. v. 11.

2. *Cantabrum.*] Cantabri Hispaniæ Tarracoenis populi ad Oceanum Borealem, qui et inde Cantabricus vocatur; *Biscuia.*

Indoctrum juga ferre nostra.] *Scrà* nempe *domitum catenâ*, ut ait Od. 8. lib. iii. ab Augusto tandem, sive ab Agrippa Augusti auspiciis Cantabri devicti sunt; teste Suet. Octav. cap.

ad Syrtes feras, ubi mare Barbaras Syrtes, ubi Maura semper
 Mauritanie nunquam non
 ferret: faxint Dii ut Tibur
 ab Argivo colono conditum,
 meæ sit domicilium senec-
 toris; sit requies pertuso
 maris. itinerumque, et belli.
 Hinc verò si Parcæ me ar-
 ceant improbe; adibo flu-
 vium Galesum ovibus pelle
 conspersis jucundum, agros-
 que tibi rex fuit

[172]

5

10

[173]

ANNOTATIONES.

xx et xxi. Dio. lib. li. et seq. Strab. lib. iii. &c. Flor. lib. iv. cap. 12. *Duo validissima gentes, Cantabri et Astures, immunes Imperii agitant.* Cantabrorum et pejor, et altior, et magis pertinax in rebellando animus fuit, qui non contenti libertatem suam defendere, proximis etiam imperitare tentabant, &c. Cæsi verò fugitivi in eminentissimam Vinniam montem. quo maris prius Orvini, quàm arma Rom. ascendere esse crederant. Et paulo post: *Ipsæ prærens hos duxit montibus: hos obsidibus astrinxit: hos sub coronâ jure belli remendedit,* &c. Sil. Ital.

Cantaber ante omnes hyemisque, astusque famisque

Invicitus.

Observandum porro, sic sub jugum mitti solitos olim victos hostes: hæcæ duæ interjecto spatio in terram detegebantur, terrâ superimpositâ atque hinc et inde alligatâ. Sub hæc igitur inermes et discincti transire coacti, jugum subire, victique esse censebantur. Vide Tit. l. iv. lib. ix. cap. 6. ubi Rom. Coss. et legiones turpiter ad furculas Caudinas sub jugum mittuntur.

3. *Barbaras Syrtes.*] Inhospitas, inaccessas, sævas, ob æstus ac motus maris dubios.

Ubi Maura semper Æstuat unda.] Ubi mare Mauritanie seu Africæ crebris æstuariis ferret, vadosum passim et scopulosum. Vide Plin. lib. ii. cap. 97. et Epod. 9. sub finem, ibique Annot.

Tibur Argæo, &c.] Detur utinam mihi lætam agere senectutem apud Tibur Latii oppidum ædificatum à Tiburno Argivo, ibique quietem mittere, post labores ac tædia navigationis, itinerum ac militiæ. Tiburtinâ suâ villâ imprimis se delectari jam indicavit lib. i. Od. 7. et 18. Vide ibi Annot.

7. *Lasso maris, et rivium, Militiæque.*] Ex Suctonio cit. bellicam in Cantabros expeditionem suscepit Augustus devicto jam Antonio; in bellis antecedentibus militaverat Horatius ut patet ex Ode sequenti; ad hoc etiam, ut dixi, sese accingebat; Deos itaque rogat, ut sibi fortunatam dent quietamque senectam, postquam eas iterum ærumnas exantlarit.

9. *Unde si Parcæ prohibent.*] Quod si fati sita volentibus, non liceat apud Tibur conquirere; apud Tarentum saltem detur mihi secedere, ubi Galesus leniter fluit, rigatque istam regionem Calabria; in quâ pascuntur oves exquísito vellere ac lanâ, &c.

10. *Pellitis ovibus.*] Vel eximias pelles, eximiam vellus, habentibus, per antonomasiam; vel potius quæ ob lanam præ cæteris exquisitam adversis aëris injurias integuntur pelli bus, ad conservationem excellentis earum velleris, tenuioris, mollioris; neve illud inquinetur. Hinc Plin. *lectas*, Varro et noster *pellitis* nuncupat Tarentinas illas oves, quas et Græcæ alii vocant. Vide Columell. lib. vii. cap. 4. *Græcum pecus, quod et Tarentinum plerique nominant, nisi cum domini præsentia est, vitæ expedit haberi, &c. ex omnibus est mollissimum,* &c. Polybius *μαλακὰ πρόβατα* similiter appellat. Varro Rei Rust. lib. ii. cap. 2. 18. *Pleraque similiter faciendum in ovibus pellitis, quæ propter lanæ bonitatem (ut sunt Tarentinæ et Allicæ) pellibus integuntur, ne lana inquinetur, quo minus vel infici recte possit, vel lavari ac parari. Harum præsepia ac stabula, ut sint pura, majorem adhibent diligentiam, quam hirtis; id est cæteris ovibus, quæ, et hirtæ, et montanæ, et salaces dicebantur,* &c. Plin. lib. viii. cap. 47. *Ovium summa genera duo, lectum et colonicum: illud mollius, hoc in pascuo delicatus; quippe cum lectum rubis rescatur: (colonicum vero solo gramine) operamenta eis ex Arabicis præcipua.*

Galesi flumen.] Quidam legunt *Galasum*. Sic et lib. iv. Od. 4. *Metauri flumen*, ubi plures tamen, *Metaurum flumen*. Galasus vel Galesus hodie *Galeso*, Calabria; fluvius agrum Tarentinum rigat, ac in sinum desluit lento cursu; umbris arborum, et pascuorum copiâ circum amœnus. Hinc Propert. lib. Eleg. 34. v. 67.

Tu canis umbrosi subter pineta Galesi.

Et Virgil. Georg. iv. 126.

Quo piger (al. niger) humectat flaventia culta Galesus.

11. *Regnata petam Laconi Rura Phalanto.*] Virgil. Æneid. iii. 14.

— *Æri quondam regnata Lycurgo.*

Et Æneid. vi. 793.

— *Regnata per arva Saturno.*

Sic Tull. pro Muræna, *Pugna cum rege commissa est, et summa contentione pugnata.* Porro sensus Horatii est hic: Si negetur mihi secessus Tiburtinus, ibo Tarentum, quam urbem Taras Neptuni filius olim condiderat. Phalantus autem Lacedæmonius cum Partheniis Spartâ profectis et sedes quaerentibus instauravit, ibique regnavit. Justin. lib. iii. ubi *Partheniæ vocati, cum ad annos triginta pervenisent, metu inopiæ . . . ducent Phalantum*

Rura Phalanto.

Ille terrarum mihi præter omnes
 Angulus ridet; ubi non Hymetto
 Mella decedunt, viridique certat
 Bacca Venafro;
 Ver ubi longum, tepidasque præbet
 Jupiter brumas; et amicus Aulon
 Fertili Baccho minimum Falernis
 Invidet uvis.
 Ille te mecum locus, et beatæ
 Postulant arces: ibi tu calentem
 Debitâ sparges lacrymâ favillam
 Vatis amici.

Phalantus Lacedæmonius. Illa mihi regio præ cæteris placet, in quâ melcum Hymetto, et olivæ cum Venefranis bonitate contendunt. Illic ver diuturnum, et hyemes temperatas dat Jupiter; atque Aulon abundantanti vino ferax nequaquam desiderat racemos Falernos. Terra hæc et fortunata arces, me teque exoptant. Illic tu cineres tepidos familiaris potte justo luctu prosequeris.

15
 [17-4]
 20

ANNOTATIONES.

assumunt, filium Araci . . . ad sedes inquirendas proficiscuntur . . . tandem in Italiam delati, occupatâ urce Tarentinorum, et expugnatis veteribus incolis sedes ibi constituunt, &c. Vide et Pausan lib. x. in Phocæicis.

14. *Decedunt.*] Scilicet urbs ea Calabriae in extremâ peninsulâ sita est ad maris latus.

Ubi non Hymetto Mella decedunt.] In Tarentinâ regione mel optimum est, nec bonitate concedit ei quod provenit apud Hymettum, huncque Atticæ regionis collem excellentiâ suâ celebrem toto orbe fecit: sicut et Hybla Siciliam pariter melle inclytum reddidit.

15. *Decedunt.*] De viâ decedit, qui honorem alicui defert, et primus fateatur deberi.

Viridique certat Bacca Venafro.] Ibi quoque crescunt olivæ Venefranis adeo non deteriores ut cum eis de excellentiâ contendant et certent.

Certat.] Virgil. Eclog. v. 8. *Solus tibi certet Amyntas.*

16. *Venafro.*] Urbs hæc Campaniæ in Samnii confinio sita, olearum optimarum laude præcelluit. Plin lib. xv. cap. 2. *Principatum in hoc quoque bono (oleo) obtinuit Italia toto orbe, maximè agro Venafrano, &c.* Martial. Epigram. xii. 94. 1.

Uncto Corduba lætior Venafro.

Et lib. xiii. Epigram. 98.

Hoc tibi Campani sudavit bucca Venafri.

17. *Ver ubi longum.*] Ubi verna temperies perdurat. Ita Servius explicat Virg. Georg. ii. 149. *Hic vir assiduum;* citatque hunc locum Horatii.

Tepidasque præbet Jupiter brumas.] Hybernus etiam mensibus nulla ibi est æris inclementia. *Bruma,* solstitium hybernium, quod sic Ovid. explicat, Fast. i. 163.

Bruma, novi prima est, veterisque novissima Solis.

18. *Et amicus, Aulon Fertili Baccho, &c.*] Est et proximus collis Aulon, in quo vinum provenit Falerno minimè inferius; proindeque non ei invidet, à quo superari nequaquam timet. In agris Tarentinis vinum crescere generosum; testis Plin. lib. xiv. cap. 6. ubi vina recenset exquisita: *Verum et longinquiora Italia ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina, et Ser-*

vitiana, &c. Martial. lib. xiii. Epigram. 125. *Nobilis et lanis, et felix vitibus Aulon,*

Det pretiosa tibi vellera, vina mihi.

Strabo lib. vi. Aulonia quasi Vallonia à vicinâ convalle nominata, inquit: Hanc autem urbem ab Aulone monte, vel potius promontorio, puto dici, in Tarentino tractu sitam. Pæro textus Horatiani ordo hic est. Aulon fertili Baccho amicus minimum Falernis, &c. Sic apud Tibull. i. 9. 34. dicitur,

— *Bacchi cura Falernus ager.*

21. *Ille te mecum locus, &c.*] Tam lætus et amœnus videlicet secessus te mecum invitat.

Beata arces.] Explicant alii, *editi colles optimis vis beatæ;* quia edita quæque loca arces vocantur. Ego malim de urbe Tarento intelligere, ubi fuit arx munitissima ex Polybio lib. viii. Tit. Liv. lib. xxv. *Beata vero arces, et felix Tarentum satis exprimitur apud L. Florum lib. i. c. 18. his verbis; Tarentus Lacedæmoniorum opes, Calabriae quondam et Apuliae, totiusque Lucaniae caput, cum magnitudine, et muris portuque nobilitate mirabili situ; quæque in ipsu Adriatici maris fluctibus posita, in omnes terras, Istrium, Illyricum, Epirum, Scythiam, Africam, Siciliam, vela dimittit. Imminet portui ad prospectum maris positum, majus theatrum, &c.*

22. *Ibi tu calentem Debitâ, &c.*] Ibi tu mihi justa et extrema persolves officia, cum satis et virâ functus fuero; cremato nempe cadavere, calentibus adhuc cineribus lacrymas impendes, infundes, ac velut immiscebis; mortuum recens amicum luctu prosequeris, vatem vates, et decorabis. Ennius verò contra, et arrogantius paulo;

Nemo me lacrymis decoret; neque funera fletu Faxit. Cur? Volito riv' per ora rivum.

Miserimum etenim ac velut infestum veteribus putabatur, si sine lacrymis humatè ferret, et funebri isto honore privaretur. Virgil. Æneid. xi. 372.

Nos, anima viles, inhumata infletaque turba. Hinc et præficus accersentur olin, quæ luctum facerent. Imò et exiguum anpullum lacrymis plenum urne feratè inferebant, sepulchroque inferebant; ut bene Torrentius observavit.

24 *Vatis amici.*] Horatii tui.

ODE VII.

Pompeio Varo felicem ex infelici militiâ reditum gratulatur.

O Vare meorum prime comilitonum, mecum frequenter ad extremum diem redacte, Bruto belli principe, ecquis Romanum te reddidit numinibus patriæ, atque Italico aëri? Cum quo non semel bibendo vino interrumpi tardantem diem, redimitos habens crines unguento Syrio nitidos.

O, Sæpe mecum tempus in ultimum
Deducte, Bruto militiæ duce,
Quis te redonavit Quiritem
Diis patriis, Italoque cælo,
Pompei, meorum prime sodalium?
Cum quo morantem sæpe diem mero
Fregi, coronatus nitentes
Malobathro Syrio capillos.

[175]

5

[176]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od 9. lib. i.

Athenis versabatur Horatius, Philosophiæ dans operam sub Academico preceptore, cum ad militiam est pertractus a Bruto tum Achaiam atque Athenas tenente, ut ait vetus interpres. Hæc ipse de se testatur Epist. 2. lib. ii. 43. et seq. Deinde et Tribunus legioni Romanæ præfuit; quod declarat lib. i. Sat. 6. v. 48. interfectique demum ei pugna, Philippicis in campis, quæ Brutus cæsus tandem ac fusus est. In eâ vero militiâ sodalem habuit Pompeium Varum qui post cladem Philippicam, non, ut Horatius armis valedixit, sed Brutianis reliquiis novoque bello se implicuit. Quibus extinctis, salvus tamen rediit Varus; quapropter incolumitatem ei gratulatur Horatius, ac Soteria canit hac Ode, atque ad convivium invit.

1. *Sæpe mecum tempus in ultimum Deducte.*] Qui toties vitæ periculum adiisti mecum in eo fatali bello, in quo Cassius et Brutus Julii Cæsaris interfectores adversus Augustum atque Antonium pro libertate publicâ dimicârunt; sicuti autea Cn. Pompeius contra Jul. Cæsarem.

3. *Quis te redonavit Quiritem.*] Quis te patriæ restituit, vel Deus propitius, vel patronus apud victorem Augustum potens et gratiosus?

4. *Diis patriis.*] Dii patrii vocantur, qui singulis præsent urbibus, suntque illarum propugnatores; atque à civibus honore præcipuo coluntur eximie; ut Mars Romæ; Athenis Apollo et Minerva; Apollo Delphis et Rhodo; Bæotiis Hercules et Bacchus; Juno Carthagini, Samo, Spartæ, Mycenis, Argis; Diana Cretenis; Venus Cypro, Papho, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 4. Fortasse Horatius hic Penates Deos intelligit, ut grateletur Varo, quod redux iterum videat suam domum ac Penates. *Extat Quinti Ennii carmen, Decorum continens Penatum nomina, quos patrios alii, Varro Terentius etiam urbanos nuncupat;*

Juno, Vesta, Minerva, Ceresque, Diana, Venus, Mars,
Mercurius, Jupiter, Neptunus, Vulcanus,
Apollo.

CæL. Rhodig. lib. xv. cap. 39.

Italoque cælo.] Cælum pro aëre, et climate

poni constat, vel ex hoc Horatii Epist. i. 11. 26.

Cælum non animum mutant qui trans mare currunt.

5. *Meorum prime sodalium.*] Vel amicissimè; patet ex fine hujus Odes. Vel, cum quo militavi primùm: sic et condiscipulus in Philosophiæ studio videatur fuisse Varus Horatii, et cum eo ad civile bellum Athenis evocatus. Epist. ii. 2. 47.

Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
Cæsaris Augusti non responsura lacertis.

6. *Morantem diem.*] Vel æstivum, reipsâ longiore; vel morari visum præ tædio civilium tumultuum, ac laborantis Reipublicæ, itemque ærumnarum bellicarum, quæ Horatio quidem ad studia literarum Musarumque; otium magis quàm ad strepitum militares nato, graves erant ac molestæ.

7. *Fregi.*] Per intervalla tecum potando rupi, transégi; atque ita sollicitudines ac dolorem fefelli utcumque, pertuli, superavi.

Coronatus nitentes Malobathro Syrio capillos.] Floreis quidem coronis inter epulandum solitos uti veteres ostendimus Od. 38. lib. i. unguentis etiam perfudisse caput, notum ferè, et ex dicendis patebit. Ab Ionibus primùm ad feminas Rom. delicatioris translatus iste mos coronarum in convivio atque unguentorum, maximè verò malobathri, quod et foliatum dicebatur: testis Galenus. Observa porro corollas istas unguentis interdum fuisse delibutas. Athenæus item lib. xv. Plin. lib. xxi. cap. 3. *Lautissimum, inquit, dari coronas è nardi folio, aut versicolores unguentis madidas.*

8. *Malobathro Syrio.*] Malobathrum, sive malabathrum, unguentum erat exquisitum è folio quod gignunt Indiæ paludes, in regione Malabar, et vernaculè *bathrum* vel *belthrum* vocant Indi. Nomen hinc factum satis apparet. In Syriam apportabatur ex India: illinc autem Romani mercatores deferebant: unde Syrium Romæ vocabatur. Galen. cit. Dioscorid. Plin. lib. xiii. cap. 1. lib. vero xii. cap. 26. ita scribit: *Dat malobathron Syria, arborem folio convoluto, arido colore: ex quo paratur oleum ad unguenta: fertiliore ejusdem Ægypto. Laudatius tamen ex India venit. In paludibus ibi gigni tradunt lentis modo, (lenticulæ*

Tecum Philippos, et celerem fugam
Sensi, relictâ non bene parmulâ;
Cùm fracta virtus, et minaces
Turpe solum tetigêre mento.

Tecum expertus sum Phi-
lippos, et fugam præcipitem,
abjecto indecorè clypeo;
[177] quando virtus debilitata est,
et terræ mentum fœdè ap-
plicauerunt qui minas jacta-
bant.

ANNOTATIONES.

palustris modo aquis innatare. Dalecamp.)
odoratus croco nigricans, scabrumque, quo-
dam salis gustu . . . ejus sapor nardo simi-
lis esse debet sub linguâ: odor autem in rino
subferre facto antecedit alios. In pretio quidem
prodigio simile est, &c.

9. Tecum Philippos, &c.] Adfui tecum in
campis illis prope Philippos urbem Macedo-
niæ in Thraciæ confinio, ad Pangæi montis ra-
dices; quam Philippos Alexandri Magni pa-
ter instauravit, ac de suo nomine appellavit.
Ibi nimirum commisso duplici prælio Augustus
atque Antonius Cassii et Bruti exercitus fude-
runt, viceruntque eos qui triumphum ante
victoriam et pugnam cecinerant. Vide infra.

10. Relictâ non bene parmulâ.] In eâ clade
fugam suam non dissimulat hic Horatius, in-
super et clypei projectionem: quod ad primum
attinet non semper caret excusatione. Nam
fortis est non modò resistere, sed et sapienter
cedere ac fugere. Sic Homerus Æneam lau-
dat velut metuendi fugiendique peritum: et
hanc ei laudem justè dari agnoscit Plato in
Lachete. Vide et initium vitæ Pelopidæ apud
Plutarch. Alterum verò culpâ nunquam va-
care creditum est. Unde apud Germanos sa-
cris interdictum est ei, qui in acie scutum
amisisset. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 17.
apud Spartanos autem capite luebat. Idem
lib. ii. cap. 12. Vide Aristot. lib. ii. Rhetoric.
Modestini Jurisc. lib. iii. de Re Militari. Hinc
teste Ammiano Marcell. lib. xxv. paulo post
initium: Epaminondas ille dux inelytus lethali-
ter apud Mantinæam sauciis, reversus ex acie,
scutum sollicitè conquirebat: quod cum vidisset
proprius, latior vi vulneris interit; et qui aui-
mam intrepidus amittebat, jacturam clypei for-
midavit. Quod idem ita refert Justinus lib. vi.
Relatus in castra semiuinimis Epaminondas, ut
vocem spiritumque collegit, id unum à circum-
stantibus requisivit; num cadenti sibi scutum
admisisset hostis: quod ut servatum audivit, alla-
tumque velut laborum gloriaque socium oscu-
latus est. Apud Plutarch. Apophthegm. La-
con. Demaratus interrogatus, cur dedecus, et
probrum sit clypeum abjicere, non ita verò ga-
leam aut gladium, respondit, quia hæc suâ
ipsorum causâ sumunt, clypeum autem com-
munis aciei gratiâ.

11. Cùm fracta virtus.] Cùm Bruti pars et
virtus victa est, fatis adversantibus et Augusto
imperium orbis destinantibus. Tum enim in
summâ rerum desperatione ille apud suos con-
questus fertur; Frustra coluisse se virtutem,
quæ inone esset nomen, et fortunæ serviret.
Plutarch in Bruto. Dio. lib. xlvii. Appian. lib.
iv. Tit. Liv. Epitome lib. cxxv. C. Casar et
Antonius apud Philippos vario eventu contra
Brutum et Cassium pugnaverunt; ita ut utrius-

que partis cornua dextra vincerent
Sed inæqualem fortunam partium mors Cassii
fecit, qui cian in eo cornu fuisset, quod pulsus
erat, totum exercitum fusum ratus, mortem sibi
conscivit. Altero deinde prælio victus M. Bru-
tus et ipse vitam sibi, annorum circiter qua-
draginta; exorato Stratone fugæ comite, ut
sibi gladium adigeret. Xiphilius in Augusto
sic rem describit: Si Brutus cum Antonio de-
certasset, et Cassius cum Augusto Casare; ipsi
pares interse fuissent: sed dum Brutus Casarem
imbecillum vicit: Antonius autem Cassio, qui
par ei bellicis in rebus non erat, superior fuit;
victores quodammodo victi discesserunt. &c.

Minuces.] Milites Bruti scilicet ac eorum
duces arrogantius jactabant minas in Cæsari-
anos, quos priori certamine superaverant, tam
apertâ quidem victoriâ, ut castra Cæsaris et
Antonii, quæ in castris erant, omnia cepta
sint: ac Casar ipse mirabiliter salvus evaserit
Ex Xiphil. loco modò cit. item ex Appiano lib.
iv. Civ. Bell. Rom. Brutus ipse hostes retroces-
sisse accipiens, sic illudit; Hi ut defessos nos
provocantes minime experiri ausi sunt. Cùm
autem Cæsarianos intelligeret inediâ et fame
prope enectos, ac morando citra suorum peri-
culum conficere vellet, Conqueriebantur mili-
tes, mulierum more intra vallum se contineri;
errandesciebant etiam eorum duces
hostesque ab exercitu prompto et parato facili-
mè vinci posse existimabant tandem
exercitus per cohortes, ac deinde per concursus,
apertius conqueritur; quid tandem imperator
noster meditatur? In quo nuper victoriam a-
depli deliquimus? Instantibus deni-
que pertinaciter ducebis ac primoribus Brutus
indignatus, eorum temeritatè, proprioque dis-
criminè assensus est. Xiphil. ibid.

12. Turpe solum tetigêre mento.] Id est,
victi proculbuere, non sine gravi turpitudinis
notâ, ob priorem arrogantiam ac minas; at
enim meminisse oportebat, quod scribit Cic.
ad Attic. lib. vii. Ep. iv. Armorum exitus incer-
tos esse semper: atque Ancipitem fortunam bel-
li, pro M. Marcello. Alii explicant turpe solum,
terram errore fœdatam, quam qui vulneribus
confecti cadunt, dentibus solent apprehende-
re; aut saltem labra mordicus premere; seu
dolore et irâ adacti, seu ne quam emittant vo-
cem querelarum, suâ virtute et existimatione
indignam.

Tetigêre mento.] Pronâ in terram facie, in
pulvere volutati. Virgil. Æncid. xi. 418.

Procebuti moriens, et humum semel ore mo-
mordit. Li. 669. ibid.

Sanguinis ille romens rivos cadit, atque eru-
entam

Mundit humum, moriensque suo se in vul-
nere versat.

At velox Mercurius tremebundum me per hostes aëre spisso rapuit; te mare fremens et æstuans retraxit, iterumque ad militiam deduxit. Debitum igitur epulum Jovi persolve; et corpus diturno fatigatum bello reclina sub meâ lauro: neque dolis abstine tibi servatis. Polita vasa reple Massico oblivionem malorum afferente: et unguenta de amplis vasibus effunde.	Sed me per hostes Mercurius celer Denso paventem sustulit aëre: Te rursus in bellum resorbens Unda fretis tulit æstuosis. Ergo obligatam redde Jovi dapem; Longâque fessum militiâ latus Depone sub lauru meâ, nec Parce cadis tibi destinatis. Oblivioso lævia Massico, Ciboria exple; funde capacibus	[178] 15 [179] 20
--	---	----------------------------

ANNOTATIONES.

13. *Sed me per hostes Mercurius celer, &c.*] Metaph. Tum verò fuso exercitu nostro, furtim me proripi, ac celeriter fugi, duce Mercurio, qui alatus fingitur et furti Deus. Od. 10. lib. i. in ejus etiam tutelâ sunt docti, qui idcirco *Mercuriales* vocantur, Od. 17. libri hujus. Ingeniosè porro suæ fugæ alioquin indecoræ ac turpi colorem dat Horatius, subtractum se discrimini, protectumque à Mercurio dicens: id nempe fingens sibi accidisse, quod Priamo scribit Homerus. Vide Annot. lib. i. Od. 10. v. 14. quodque Paridi; Od. 15. lib. i. Item Hectori, quem Apollo pari modo servat ἕξει πολλῶν. Iliad. xx. Sic et Virgil. Æneam à Neptuno de Achillis manibus ereptum inducit. Æneid. v. 809.

. *Pelidæ tunc ego forti Congressum Æneam, nec diis, nec viribus æquis,*

Nube cavâ eripui.—————

14. *Denso aëre.*] Nube, quâ densatus est aër. Homer. Iliad. 3. de Paride ab impetu Menelai per Venerem exempto: τὴν δ' ἕξει παρὰ Ἄρσος ἴτη, ἐκλυψέ δ' ἄγ ἕξει πολλῶν.

Te rursus in bellum resorbens, &c.] Me quidem Horatium paventem Mercurius sublinem rapuit, ac nebulâ protexit: te verò, Pompei, Martis ardor in nova pericula coniecit, ac reerudescenti bello implicuit, semper intrepidum ac publicæ libertatis pertinaciter vindicem.

Resorbens Unda fretis tulit æstuosis.] Sicut in fretis ætuosis unda recedens iterumque accedens eæ resorbet, quæ evomuerat, ac in litore reliquerat: sic bellum, cassis Cassio Brutoque, quasi profligatum ejecerat te, Vare, non secus ac me, et modò non liberum fecerat: verùm exardescens porro tumultus civilis in arma te rursus abripuit. His Horatii verbis non abs re volunt quidam alludi ad prælium Sextii Pompeii in Siculo freto commissum; adeoque ad illum cum aliis Varum confugisse, post cladem Brutianam; unde tandem salvus ille, Romam redierit, et Augusto reconciliatus sit. Æstus illos marinos egregiè describit Virgil. Æneid. xi. 624.

17. *Ergo obligatam redde Jovi dapem.*] Pro incolumitate istâ tuâ post tot labores et pericula, tu Vare, grates Diis persolve, fac sacrum Jovi Servatori Dapem: de quo M. Cato de Re Rust. cap. cxxxii. *Obligatam dapem*. sacrificium inter discrimina promissam ac voturâ à

Pompeio Varo, interpretari licet, ex Prisciano lib. vii.

18. *Longâque fessum militiâ.*] Multò longiori quàm mea, inquit Horatius; nempe sub Cassio et Bruto, deinde sub Sexto Pompeio in Sicilia, ut dictum est. Ergo tot ærumnis vires exhaustas recrea, epulare mecum, quiesce apud me; *sub lauru meâ* tutus; patrocinio meo confusus, adeoque omni depositâ solitudine. Spondet nempe Varo Horatius fortasse nondum perfectè ab Augusto veniam consecuto, favorem Mæcenatis, per quem ipse cum illo victore metuendo jam reconciliatus fuerat. Cum enim proscriptione bonorum, cum aliis partes adversas secutus, mulctatus esset, inops rerum, coactus est faciendo versus victum quaeritare. Quod ita narrat Epist. ii. 2. 49.

Unde simul priamum me dimisere Philippi, Decis humilem pennis, inopemque paterni Et laris et fundi; paupertas impulit audax Ut versus facerem.—————

Itaque Mæcenatis primum animum demeruit, perque hunc Augusti placare iram aggressus est; et quod scribit ad Pisones 403. quanquam alio ibi proposito;

. *Gratia regum*

Pieriis tentata modis; ludusque repertus, Et longorum operum finis.—————

Mæcenatem autem potentem fuisse et idoneam laurum ad averruncandum Augusti fulmen, patet ex Xiphilino cit. qui in Augusto scribit; *Mæcenati tantam à Cæsare delatam potestatem in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatum vel ad alios mitteret, ipse prius legere posses, et ex eis que vellet immutare.* Et postea; *Cæsari Mæcenatem profuisse tum cæteris in rebus, tum verò quoties vehementius irascebatur, quòd ejus iram leniebat; ei quòd in multos alioqui mortis dicturus sententiam, à Mæcenate correptus nemine capitis condemnato statim surrexit, &c.*

21. *Oblivioso lævia Massico Ciboria exple.*] Largè peta vinum è Campaniâ melioris notæ, quòd oblivisci faciat ærumnas priores, omnemque mentis ægritudinem detergeat et discutiat. De *Massico* Od. 1. lib. i. *exple*, vel imple, vel exhauri et sicca scyphos et calices. Utrumque enim significat eæ vox, apud Ennium, Terent. Vide Donat. Nonnium Marcellum.

22. *Ciboria.*] Vasa seu pocula satis capacia ex Athen. lib. iii. et lib. xi. cap. 7. quem in lo-

Unguenta de conchis. Quis udo
 Deproperare apio coronas,
 Curatve myrto? Quem Venus arbitrum
 Dicit bibendi? Non ego sanius

[180] Quis verò texet diligenter
 corollas ex apio humido vel
 25 myrto? Quem potandi ma-
 gistrum creabit Venus? Ego
 [181] certè non moderatius

ANNOTATIONES.

cum Casaubonus ita scribit; *Græcis peregrinum poculum opinor et nomen, etsi potest videri derivatum, unde et κισσός. Sed constat in Ægypto primum ceptu fieri ciboria ex Ægyptiæ fabæ ciboritis deinde ex aliâ materia, signurâ eadem. Hesychius ἀσπέρη, κισσός, ἄσπρη πτερον ἵμαξ ἐστὶ τασήριον, Ecclesiâ usu fecit suum hoc nomen, &c.* Dalecamp. in Athen. cit. τὰ κισσόγρια et κισσόγρια, id est, arculos in hujus fabæ capite vocabant eos loculos, quibus semen contineret, inquit. Fabæ istius descriptionem hic attexere non pigebit. In Ægypti lacubus et stagnantibus aquis faba nascitur, scapo amplissima, longitudine ad cubitos quatuor surrecto, digiti crassitudine, arundinaceo, molli, non geniculato, qui totas rimas intrinsecus pertusus atque distinctus est, ut in lilio. Huic insidet caput rotundo vesparum favo simile. Fabæ in singulis veluti nucamentorum loculis, aliquantulum prominent, ad summum numero triginta. Flos duplo major quam papaveris, rosæ color. Extat caput super aquam. Singulis fabarum plantis adnascuntur folia magnitudine pilei Thessalici, quorum caulis idem qui fabarum, &c. Ex Theophrasto apud Athen. init. lib. iii.

[Funde capacibus Unguenta de conchis.] Ne quid hilaritati desit, adhibe unguenta et copiose quidem. Vide supra Annot. ad v. 7. hujus Odes. Item quæ postea mox.

23. *Conchis.* Vel accipe pro quolibet vase ex alabastro; vel simpliciter intellige reposita pridem in conchis unguenta; quæ sunt odorum permistio cum oleo vel balsamo, ad delicias, vel ad sanitatem etiam corporis. Vide Cæli Rhodigi. lib. xxvii. cap. 26. Cur autem in computationibus ungerent caput veteres, explicatur apud Athenæum lib. xv. cap. 13. nempe quòd vini rim imbecilliosem fore crederent, si eo pucto quasi ditureretur, &c. De unguentorum luxu et mollietate, Plin. lib. xiii. cap. 3. et Plutarch. Apophthegm. Lacon. ubi scribit, *Unguentariis aditum Sparte præclusum a Lycurgo, unguentaque velut corruptelam et perniciem omnino proscripsit atque amandata.* Cæli Rhodigi. cap. 24. lib. xxvii. ex Xenophonte et Socrate, refert; cum bellariis corollisque in secundas mensas venisse unguenta, profligatis congrua moribus atque impudicis.

[Quis udo Deproperare apio, &c.] Ad famulum hæc. Quis protinus texet nobis corollas ex apio vel myrto, quibus ex more inter epulas caput exornemus? Udo, vel recentis, vel potius quòd humidis in locis crescit affatim et colligitur. De myrto lib. viii. Od. 38.

24. *Apio.* Plin. lib. xx. cap. 11. *Apio gratia vulgo inest. Nanque rami largis portionibus per jura innatant, et in condimentis peculiarium gratiana habent. Honos ipsi in Achaia coronare viatores sacri certaminis Νέμεα.* Hac poste-

riora addit idem Plin. lib. xix. cap. 8. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. Athenæus lib. xv. cap. 10. inter flos corollarios apium ita recenset ex Pherecrate. *Age tu, qui malvern intueris, hyacinthum spiras melilotum loqueris, rosas distractis labiis rides, amuracum oscularis, dimoto corpore apium oles, cosmosandulum incedis, vinum affunde, et acclama tertium Pavana, ut est lege sancitum.* Sunt qui apio dicant ebrietatem impediri, ideoque veteres eo se coronare in conviviis. At repugnans botanici doctores; id verò hederæ quidem, non apio tribuunt.

25. *Quem Venus arbitrum Dicit bibendi?* Quis erit et fiet convivii rex, jactu Venereo in talis felici? Horat. lib. i. Od. 4. *Nec regna vini sortiere tulis.* Vide et quæ ibi annotavimus. Ad intelligendum sensum Horatii duobus istis locis observa 1. in computationibus veterum creati solitum Regem, à quo poculorum leges aliaque in convivio observanda præscriberentur; eum porro Græcis appellatum *συμποσιαρχόν, βασιλέα, στρατηγόν*; Latinis autem convivii Dictatorem, Plaut. Modimperatorem, Varro. Arbitrum, Horat. Vulgo Convivii Magistrum. Regem, Ducem, Symposiarchum. Stratagem, etiam dixit Plautus, et Dictatricem. 2. Consuetum id fortè fieri, et quidem talorum vel esserarum summo jactu, qui Venus dicebatur; eratque cum tali quatuor diversâ facie cadebant: in tesseris autem quando ter senarius contingebat. De his ludis plura ad Persii Sat. 5. annotavimus. Vetus interpres hic ita scribit; *ἀρχιποσίαον significant, id est, tesserarum jactu datum in bibendo primum Veneris autem jactus lætissimus dicitur, qui numerorum habet ter senarium.* Sic enim legendum est, non autem tricenarium, cum insanientibus librariis quibusdam Acronis, Porphyronis et aliorum. Quod optime sensit pridem et correxit Hadrianus Junius, Animadvers. Hesychius *τρίκις ἐξ εκαπέτης βίβας.* Quo pertinent etiam Prov. ἢ τρίς ἐξ, ἢ τρεῖς κύβες, cujus et meminit Jul. Pollux, lib. ix. cap. 7. id est, felix vel infelix jactus, senio, vel canis; seu, tres senarii, vel tres unitates. Nam κύβες idem sonat, interdum quod νόνας, sive νάας, et χίλις: quod fœellit nonnullos malè feriatos interpretes. De talis autem Lucian. in Amor. *Μεθ' ἑνὸς ἀσφαλάου πρὸς ἄλλο ἴσα σχήματι καλεῖται Ἀρεδίδην.*

[Venus.] Is jactus dicebatur et Basilicus. Plaut. Curcul. Act. ii. Scen 3. Vide Eustath. ad Il. xxiii. et Odys. i. Cic. de Divinat. i. et ii. Martialis. lib. xiv. Epigram. 12. Propert. lib. iv. Eleg. 9. Isidor. Origin. lib. xviii. cap. 65, et 60, &c.

26. *Dicit.* Designabit, præficiet, decernet, creabit velut edicto. Solenne verbum juris.

agam quàm Edoni: Nam
et mihi suave est insanire
amico recuperato.

Bacchabor Edonis: recepto
Dulce mihi furere est amico.

ODE VIII. AD BARINEN.

*Juranti licèt ei non esse cur credatur, quoniam amantium perjuria à Diis
non plectuntur.*

O, Barine, siqua tibi pu-
nitio aliquando contigisset,
ob fidem violatam; si de-
formior esses effecta atro-
dente, vel ungue uno; cre-
derem. Verum simul ac
promissis fallacibus caput
obstrinxisti, longè formosi-
or splendes,

ULLA si juris tibi pejerati
Pœna, Barine, nocuisset unquam;
Dente si nigro fieres, vel uno
Turpior ungui;
Credere[m]. Sed tu simul obligâsti
Perfidum votis caput, eniñtescis

182]

[183]
6

ANNOTATIONES.

Arbitrium bibendi.] Is Convivi Moderator
ubi creatus erat, pro arbitrio condebat leges;
quales expressas legere est apud Lipsium,
antiq. Lect. lib. iii. capite unico. Unde et
multa ad rem presentem spectantia hausimus;
ergo et hæc accipe. Quindecim illic statuta
præscribuntur; quorum præcipua sunt ista:

Vinum purum, putum puer infundito.

A summo ad imum more majorum bibunto.

Decem cyathi summa potio sunt.

Musis nonum, decimum Apollini libanto.

Dominam si quis habessit, indicium facito.

Rixæ, clamor, contentio, ad Thracæ

Ablegantur; eorum vicem carmen,

Aliudve quid Musæum proferunto, &c.

Non ego sanius Bacchabor Edonis, &c.]

Aded me afficit, ac quasi extra me rapit, in-
gens lætitia ob receptum præter spem Pom-
peium Varum mihi dilectissimum, ut mihi
temperare nequaquam possim; nullumque
gaudio modum adhibere queam. Itaque de-
sideratissimâ illius præsentia fruens totum me
hilaritati tradam. Hinc et bibam largiùs, et
saltabo, discurram instar Bacchantium: et
quamvis furere, et insanire videar, hoc etiam
dulce mihi futurum est.

27. *Edonis.*] Edon Servio, Edonus Plinio
lib. xiv. cap. 11. Mons Thraciæ à quo Thracæ
Edoni vel Edonii: Bacchus etiam Edonius,
Bacchantes quoque Edonides et Edonæ cog-
nominantur. Propert. i. 3. 5.

Nec minus assiduis Edonis fessa choreis

Qualis in herboso concidit Apium.

Porro cum Edoni, tum Thracæ universi biva-
citate ac petulantia famosi noscuntur. De
quibus et supra ad Od. 27. lib. i.

Natis in usum lætitiæ scyphis

Pugnare Thracum est.

ODE VIII.—Metrum idem quod Od. 2 lib. i.

1. *Ulla si juris.* Si non impunè toties fre-
gisses fidem, si vel semel pœnam inde aliquan-
tulum pertulisses, atque ultores perjuratorum
Dii tantulo deformiorem effecissent, dente vel
ungue uno denigratam; (quo quidem gravius
nihil accidere tibi posse existimo) tibi juranti,
Barine, credere[m], ratus nimirum fornicidatu-
ram ne deinceps ulterius mulcteris, si iterum

pejeraris. Alii interpretantur, *credere[m]* vin-
dices adesse Deos fidem violantibus. Ea
nempe apud antiquos inoleverat opinio, men-
tientes quâdam parte corporis illico pœnam
ferre, seu pustulam naso, aut linguâ, seu no-
tam vultu, oculis, dentibus, manibus, alibive,
nigram ac deformem, &c. Hinc Theocrit.
Idyll. ix.

Μηκέτ' ἐπιγλώσσης ἀκρας ὀλοφλυθῶνα φούσας
Nec amplius in linguâ extremâ pustulam
produxeris.

Et Idyll. xii.

— Ἐγὼ δὲ σε τὸν καλὸν αἰνῶν,

Ψεύδεα εἶν' ὅσ' ὑπέσθην ἀρτίας οὐκ ἀναρυσῶ.

Ego verò te pulchrum prædicans, mendacia
super summum nasum non produxero; id est,
nihil falsi edidero. Hinc Ovid. Amor. iii. Eleg.
3. de amica quæ pejeraverat quasi admirans
ait:

Esse Deos credamne? Fidem jurata fefellit

Et facies illi, quæ fuit ante, manet.

Quum longohabuit nondum perjura capillos.

Tam longos, postquam Numina læsit, habet,

Candida candorem roseo suffusa rubore

Ante fuit: nireo lucet in ore rubor.

*Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma,
Longa decensque fuit, longa decensque
manet.*

Argutos habuit, radios ut solus, ocellos,

Per quos mentita est perfida sæpe mihi.

2. *Barine.*] Julia Barine, formâ spectabilis
adolescentula; Romana, ut habent codices
quidam, quanquam nomen istud Romani, La-
tini, Græcive nihil habet. Non absurdè igitur
Earine, legendum suspicantur viri certe eru-
diti, ab ἔαρ, quod ver sonat.

3. *Dente si nigro, &c.]* Dentes albos ad
pulchritudinem pertinere nemo nescit.

Vel uno turpior ungui.] Vel parte minimâ
corporis mutilâ vel deformatâ.

5. *Sed tu simul obligâsti, &c.]* At ubi ma-
lum omne ipsa tibi, si fallas, imprecata es,
fallis tamen mali nihil metuens, mali nihil
ferens: imò verò pulchrior evadis, pluresque
nancisceris amatores.

6. *Perfidum votis caput.* Virg. Æn. ix. 300.
Per caput hoc juro, per quod pater ante solebat.

Pulchrior multò, juvenumque prodīs
 Publica cura.
 Expedit matris cineres opertos
 Fallere, et toto taciturna noctis
 Signa cum cœlo, gelidâque Divos
 Morte carentes.
 Ridet hoc, inquam, Venus ipsa; rident
 Simples Nymphæ, ferus et Cupido,
 Semper ardentē acuens sagittas
 Cote cruentâ.
 Adde quòd pubes tibi crescit omnis,
 Servitus crescit nova; nec priores
 Impiæ tectum dominæ relinquunt
 Sæpe minati.
 Te suis matres metuunt juvencis

10
 15
 20
 184]

fisque adolescentium communis sollicitudo. Ergo juvat fraudare sepultos cineres genitricis, astraque noctu silentia, Olympumque universum, atque Numina frigida mortis expertia. Id, inquam, ipsa ridet Venus: rident faciles Nymphæ, imò et sævus Cupido ignitas assidue sagittas exacuens cote sanguinolentâ. Præterea juvenus tibi cuncta adolescent, totidemque captivi parantur novi: veteres autem irreligiosæ dominæ domum, frequenter minati licet, haud deserunt. Te matres suis adolescentibus,

ANNOTATIONES.

9. *Expedit matris cineres, &c.*] Ergo si è perjurii enascuntur emolumenta, nedum incommoda vel pœnæ subeantur, certe expedit religionem omnem flocci facere; adeoque promissa matri jam sepultæ non valdè refert implere, imò juvat non persolvere, et fallere. Flagitium tamen ac nefas maximum, parentum cineres violare, veteres crediderunt. Virgil. Æneid, iv. 427.

Nec patris Anchisæ cineres manesve revelli.
 10. *Et toto taciturna noctis Signa cum cælo, &c.*] Expedit, inquam fallere, mentiri, perfidè testari ac jurare sidera. Deos immortales, totumque cælum. Virg. Æneid. vi. 458.

— *Per sidera juro,*
Per Superos, &c.

Taciturna noctis Signa.] Hypallage; sidera nocte tacenti lucentia. Cæsar. lib. vii. de Bello Gall. *Id silentio noctis conati.* Et postea; *Silentio noctis Cæsare castris egressus.* Virgil. Æneid. iv. 524.

— *Cum medio voluntur sidera lapsu;*
Cum tacet omnis ager,

.
 sub nocte silenti
Lenibant curas, et corda oblita laborum.

13. *Ridet hoc, inquam, Venus, &c.*] Non offenditur, imò delectatur Venus se perjurii ejusmodi inter amantes frequentibus. Quare verò? Quoniam pejerantes in rebus amatoriiis, similes pueris, minimum mentis habent. Ὁς καθ' ἑαυτὸν παίδων, τῶν ἰδῶν ἑδὲ τὸν ὀλίγιστον νεκτερίων. *Voluptates,* id est, qui eas cæco impetu sectantur, velut pueri minimum rationis possident, adeoque vix intelligunt quid agant; quo levius fit quod peccant. Plato in Philebo. Ov. Amor. ii. 3, 11.

Scilicet æterni falsum jurare puellis
Dii quoque concedunt. —

Et Art. Am. i. 633.
Jupiter ex alto perjuriam ridet amantum,
Et jubet Æolios in freta ferre Notos.
 Tibul. i. 4, 21.

Nec jurare time; Veneris perjuriam venti
Irrita per terras et freta summa ferunt.

Hinc et Proverb. *Aphrodisium juramentum,* pro vano et futili.

14. *Simplices.*] Mites, benignæ, indulgentes, ad ignoscendum faciles, ex Virgil. Eclog. iii. 9. *Et quo, seu faciles Nymphæ risere, sacello.* *Nymphæ.*] Asseclæ comitesque Veneris, Jovis, Risus, Gratia, &c.

Ferus et Cupido.] Necnon ipse, qui videtur ferus, Cupido ridet perjuriam istiusmodi, quamvis ad vindictam parata semper gerat arma, arcum, sagittasque, easque, ardentē aculas cote cruentâ. Nimirum quas pagnas, quæ vulnera, quas cædes amor non gignit?

17. *Pubes tibi crescit omnis, &c.*] Impubes crescere, adolescere videntur ad tibi serviendum, augendumque captivorum tuorum numerum. *Nec priores tamen amatores relinquunt te,* licet experti perfidiam tuam; quamvis etiam relicturos te, aliamque fideiorem amicam quæsituros, non semel ante minati fuerint. Verum *fixus his est apud te animus eorum clavo Cupidinis,* ut est apud Plaut. Asin. i. 3, 4. Tibull. ii. 6, 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?

Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

Propert. li. 3, 49.

Sic primo juvences trepidant in amore feroces,
Delinc doniti posthac aqua et iniqua ferunt.

Vile Pers. Sat. v. 161. et seq.

21. *Te suis matres metuunt juvencis.*] Ne capti illecebris tuis adolescentēs, meretriciisque amoribus innexi, pessundato pudore, *sicis dedecus sint cognatis.* Pers. modò cit. *Te senes parci,* timent pariter; ne juvenes illi rem patriam rumore sinistro limen ad obscenum frangant, ibid. id est, patrimonium dilapident in impurâ consuetudine. Meretricem esse, quasi voragine nihil non absorbentem, alibi notavimus. Itaque filiis suis parentes metunt te velut scopulum, ad quem rerum imperiti illiduntur, faciuntque naufragium honoris ac fortunarum.

te senes avari timent : puellæ quoque recens matrimonio junctæ metuunt, ne viros suos remoretur fulgor tuus.

Te senes parci, miseræque nuper
Virgines nuptæ, tua nec retardet
Aura maritos.

ODE IX. AD VALGIUM.

Ut desinat tandem lugere Mysterum puerum.

Amice Valgi, haud perpetuò fluunt è nebulis pluviae in campos asperos; nec variae tempestates agitant semper mare Caspium; nec per menses singulos pigrum gelu manet in Armeniae regionibus: nec Gargani quercus vexantur Septentrionalibus ventis; et frondibus spoliantur fraxini. Tu verò modulis tristibus

NON semper imbres nubibus hispidos
Manant in agros; aut mare Caspium
Vexant inæquales procellæ
Usque; nec Armeniis in oris,
Amice Valgi, stat glacies iners
Menses per omnes; aut Aquilonibus
Querceta Gargani laborant,
Et foliis viduantur orni.
Tu semper urges flebilibus modis

[185]

[186]

5

ANNOTATIONES.

22. *Miseræque nuper Virgines nuptæ, &c.]* Puellæ denique recens nuptæ metuunt, ne maritos suos à se abalienet, abducat, ac detineat *aura tua*, favor, odor, fragrantia, venustas arte conquisita; sicque *miseræ* ipsæ fiant, parùm dilectæ, sprete, neglectæ, dum tuis blanditiis illi occupantur.

Ode IX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

Inscripta est Ode hæc ad Valgium, Poëtam certè haud ignobilem, ipsius Horatii judicio; quippe illum nobilioris notæ vatibus accenset. Sat. 10. lib. i. 81.

Plotius, et Varius, Mæcenas, Virgiliusque, Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque

Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet ulerque.

Tibullus quoque eum ita commendat, lib. iv. Eleg. i. v. 179.

Est tibi, qui possit magnis se accingere rebus, Valgius: æterno proprior non alter Homero.

Consularem virum produnt aliqui, quod non ita certum est: Romæ verò fuisse hujus nominis illustres constat vel ex Comment. lib. vi. de Bello Civili, seu de Bello Hispaniensi, ubi sic habetur: *A. Valgius Senatoris filius, cujus frater in castris Pompei fuisset, &c.* T. Valgii carmina quædam asertit Servius in Æneid.

Sed nos ante casam tepidi muletralia lactis Et sinum vini cessamus fundere Baccho.

Isidorus, ex Annotatione Lillii, hæc etiam citat.

Hic mea me longo succedens prora remulco Latentem gratis sistit in hospitium.

1. *Non semper imbres.]* Vide Ovid. ex Ponto, lib. iv. Eleg. 4. *Hispidos agros vel spicis ac frugibus maturis hispidos et hirsutos; vel potius hyemis asperitate horridos ac deformes.*

Ovid. Metam. ii. 30.

Et glacialis hyems canos hirsuta capillos.

2. *Mare Caspium.]* Hoc et Hyrcanum dicitur Hyrcaniæ regione proximâ, quam alluit, ut et Mediam, Albaniam, Margianam, Sogdianam, Scythiam. Hodie *Mer de Sala*, vel *Mer de Baccu*, &c. Hoc sævum et procellis undique expositum Mela refert: et prouide nominari illud potissimum hic dixeris. Adverte conglobatam figuram speciei pro genere, *Mare Caspium, Armeniis in oris, Aquilonibus querceta Gargani, orni*, pro quolibet mari, Boreali terrâ, vento, sylvâ, arbore, monte; quâ non mediocris carmini venustas et elegantia comparatur.

3. *Inæquales procellæ.]* Inæquale reddentes æquor, seu mare antea pacatum turbantes, fluctusque varios modò tollentes, modò depressentes.

4. *Armeniis oris.]* Hæc Asiæ regio duplex est, utraq; Turcis nunc paret; Major, quæ hodie *Turcistan et Turcomania*; et Minor, quæ *Aladulia* vocatur. Inter montes Taurum et Caucasum sita est.

5. *Glacies iners.]* Aqua nimirum congelata cursum non habet, vel quod pigros et inutiles agros faciat.

7. *Querceta Gargani.]* Altæ quercus in Gargano, Apuliæ monte, qui vetus nomen hodie servat, et dicitur etiam Mons Sancti Angeli. De Gargano promontorio Lucanus, lib. v. 380.

Appulus Hadriacas exit Garganus in undas.

9. *Tu semper urges, &c.]* Haud hyems perpetuò sævit, non imbres semper decidunt, non continuæ sunt in mari procellæ, &c. Tu verò non desinis lachrymari, ac lugere tuum *Mysterum* morte ablatum.

Flebilibus modis.] Elegiacis versibus luctui accommodatis. Vide Epist. ad Pisones v. 75. Tull. Tusc. i. *Hæc cum pressis et flebilibus modis, qui totis theatris mastiliam inferant, concinuntur, &c.*

Mysten adeptum; nec tibi Vespero
 Surgente decedunt amores,
 Nec rapidum fugiente Solem.
 At non, ter ævo functus, amabilem
 Ploravit omnes Antilochum senex
 Annos; nec impubem parentes
 Troilon, aut Phrygiæ sorores
 Flevêre semper. Desine mollium
 Tandem querelarum; et potiùs nova
 Cantemus Augusti trophæa
 Cæsaris, et rigidum Niphaten,
 Medùmque flumen gentibus additum

10 ereptum tibi Mysten conti-
 nuò prosequeris: neque tui
 desinunt amores exorto Ve-
 spero, neque cedente illo
 Soli rapidè *exurgenti*. At-
 [187] qui Nestor vetulus triplici
 ætate exacta, haud cunc-
 15 tis amnis desilevit Antilo-
 chum dilectum: neque Troi-
 lum impuberem indesinen-
 ter luserunt parentes vel
 sorores Trojana. Aliquan-
 do cessa in teneris queri-
 moniis; magis autem cele-
 20 bremus recentes Augusti
 [188] Cæsaris victorias; dicamus
 et algentem Niphaten, flu-
 viumque Medum subactis nationibus adjunctum,

ANNOTATIONES.

10. *Mysten.*] Alicujus numinis initiatum sa-
 cris è nomine conjiciunt et augurantur aliqui.
 At puerum dilectum Valgio, an ejus filium,
 quis asserat? Filium sanè fuisse indicare vi-
 dentur exempla modò allata, quæ singula sunt
 parentum filios lugentium.

Nec tibi Vespro Surgente, &c.] Nec cessas
 desideria et lamenta iterare, sive cum stella
 Veneris exoritur, serò nempe, et Vesper ap-
 latur; sive cum occidit, et surgentem Solem
 fugit, mane scilicet, et Lucifer dicitur. Cic.
 de Nat. Deorum. *Infima est quinque erran-
 tium, terræque proxima, stella Veneris, quæ
 φῶσφις Græcè, Lucifer Latinè dicitur, cum
 antegreditur Solem; cum subsequitur autem,
 Hesperus.* Plin. lib. ii. cap. 8. *Infra solem
 ambit ingens sidus, appellatum Veneris, alter-
 no meatu vagum, ipsisque cognominibus æmu-
 lum Solis ac Lunæ. Præveniens quippe et
 ante matutinum exoritur, Luciferi nomen acci-
 pit, ut Sol alter diem maturans; contra ab oc-
 casu refulgens, nuncupatur Vesper, ut proro-
 gans lucem, &c.* Ovid. *Metamorph.* ii. 112.

— *Ecce vigil nitido patefecit ab ortu
 Purpureas aurora fores, et plena rosarum
 Atria: diffugiunt stellæ, quarum agmina
 cogit*

*Lucifer, et cæli statione novissimus exit.
 11. Decedunt amores.*] Virg. *Georg.* iv. 466.
Te veniente die, te decedente canebat.

13. *At non ter ævo functus, &c.*] Verùm, O
 Valgi, considera Nestorem senio et anno gra-
 vem, amisso perquam amabili Antilochi filio
 suo modum tamen aliquem posuisse fletibus
 et lachrymis; pariter et Priamum, &c.

Ter ævo functus.] *Tertiam enim jam æta-
 tem hominum vivebat,* inquit. Tull. de Nestore,
 in Catone Majore. Porro trecentis licet an-
 nis illum vixisse Poëta narrent, tresque ætates
 totidem seculis definiant: melius tamen homi-
 ni ætas triginta duntaxat annos complecti, et
 Nestor annos vixisse nonaginta dicitur; ut op-
 timè probat Lambinus è Plutarcho in Catone
 Seniore: ubi is Servilium Galbam accusasse
 nonaginta annos natus refertur, suæque patri-
 æ, non secus ac Nestor, dum tertiam ætatem
 viveret, utilem operam navasse. Vide Ovid.
 xii. *Metamorph.* cap. 3. Juvenal. Sat. x. 246.

et seq. Plin. lib. vii. cap. 38. Cæl. Rhodig. lib.
 xix. cap. 21. Apud Athen. lib. x. cap. 9.
 Nestor ter senex, ὁ τρίτης ἔτων dicitur.

Amabilem.] Seu valde dilectum patri natu
 minimum; seu quòd saucio parenti et in acie
 periclitanti adversùs Memnonem impigram
 opem tulit, ac demum pro patre tuendo occu-
 buit. Ut est apud Pindar. Pyth. Od. 6. *Plor-
 ravit Antilochum,* ab Hectore occisum.

15. *Nec impubem.*] Neque imberbem Troi-
 lum ab Achille interemptum sine modo *flevêre
 parentes,* Priamus et Hecuba; aut *Phrygiæ so-
 rores,* Polyxena, Cassandra, Lycaste, Creüsa
 Ilione, &c. Virgil. *Æneid.* i. 474.

*Parte illà fugiens amissis Troilus armis.
 Infelix puer, atque impar congressus Achilli*
 17. *Desine mollium tandem querelarum.*] *Phra-
 sis Græca, Homer.*

18. *Et polius nova cantemus Augusti tro-
 phæa.*] Quasi aliud agens, nobili quâdam arte
 Cæsaris Augusti laudationem molitur Hora-
 tius. Hoc certè jucundius, quàm si statim
 celebrandas ejus victorias assumeret et exe-
 queretur.

19. *Trophæa.*] Victoria monumenta à τρε-
 πων vertere in fugam. Olim enim eo in loco
 quo fugere hostes cøperant ac vincì, detracta
 illis arma et spolia ramis arborum victores sus-
 pendeabant. Postea verò in montibus et locis
 eminentioribus trophæa constituta sunt ad pos-
 teritatis documentum. Sallust. victis Hispanis
 trophæa in jugis Pyrenæi Montis à Pompeio
 erecta commemorat.

20. *Rigidum Niphaten.*] Vel fluvium, vel
 montem potiùs navibus regentem Pars Tauri
 Montis, inter Armeniam Majorem et Mesopo-
 tamiam, Niphates appellatur; unde et manat
 fluvius ejusdem nominis, Armenios rigans,
 Medos, et Mesopotamios; dein in Tigriu al-
 labitur. Lucan. lib. iii. 445.

Armeniusque tenens volentem saxa Niphaten.
 21. *Medumque flumen, &c.*] Medus fluvius
 à quo Media nomen accepisse creditur, in Ar-
 axem influit. Strab. lib. xv. Alii interpretan-
 tur Tigriu, Araxem, Euphratem. Virg. *Georg.*
 v. 560.

— *Cæsar dum magnus ad altum*

fluctus minores agere : at-
que Scythas angustis jam
agris nec ultra definitos li-
mites excurrere.

Victis, minores volvere vortices :
Intrâque præscriptum Gelonos
Exiguus equitare campis.

ODE X. AD LICINIUM.

Servandam esse animi æquabilitatem in utrâque fortunâ.

O, Licini, melius ages,
neque semper altum peten-
do, neque ripam plusquam
deceat stringendo haud tu-
tam, dum tempestates soli-
citus fugis.

RECTIUS vives, Licini, neque altum
Semper urgendo, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum.

[189]

ANNOTATIONES.

*Fulminat Euphratem bello, victorque volen-
Per populos dat jura.*—— [tes
21. Gentibus additum victis.] Armenis, Par-
this. Ovid. Trist. 227.

*Nunc pœlit Armenius pacem, nunc porrigit
arcus*

Parthus eques, timidâ captaque signa manu.
Vide Virgil. Æneid. i. in fine. Et quæ an-
notavi, lib. i. Od. sub finem; Od. 19. v. 12. et
Od. 35. in fine . . . Quibus adde quæ narrat
Xiphilinus in Augusto. *Phraates per id tem-
pus metuens ne Cæsar contra se exercitum du-
ceret, captivos ad eum remisit; et signa milita-
ria, quæ à Crasso ademeral. Quâ ex re Cæ-
sar gloriâ efferebatur, quòd sine labore recupe-
râset ea, quæ alii magnis præliis amisissent.*
*Ob eam causam sacra scilicet, atque sedens in
equo urbem ingressus est . . . Cùm esset in
Asia, regnaque et principatus partim aliis con-
firmâset, partim ad alios transtulisset, condem-
natis quibusdam regibus, nonnullis etiam lau-
datis et in amicitiam receptis, quamplurimâ
legationes ad eum venerunt. Nam et Indi, qui
antea quoque legatos miserunt, tunc amicitiam
confirmaverunt, datis muneribus, &c. Et pos-
tea, Phraates, Parthorum rex, de Armeniâ jus-
sus decedere, Augusto sine regis nomine rescri-
benti paruit.* Ibid. Vide et Luc. Florum, lib.
iv. cap. ult. sub finem; ubi Armenios subactos,
Parthos rapta clade Cassianâ signa referentes
ultra, tandemque clausum tertio Jani templum
ab Augusto Cæsare observabis.

22. *Minores volvere vortices.*] Eleganter at-
tribuit Poëta fluviis, quod gentium est. Ni-
phates et Medus minores jam æstus agunt,
non ita fluctus tollunt, id est, minus superbire
didicerunt; quo fracta populorum audacia et
arrogantia designatur. Sic Virgil. Æneid. viii.
726.

—— *Euphrates ibat jam mollior undis.*

23. *Intraque præscriptum, &c.*] Referamus
etiam et canamus debellatos *Gelonos*, Scythiæ
Europæ populos; id est, Scythas Armenia vi-
cinos, ab Augusto Cæsare intra certos fines
compulsos, ut non liceret deinceps excurrere
equitando ultra præscriptum sibi terminum,
nec, ut antea, quolibet vagari, et prædas agere.
Virg. Æneid. viii. 726.

*Hic Legas, Carasque, sagittiferosque Ge-
lonos.*

Ode X.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Rectius vives, &c.*] Tritam hanc senten-
tiam non uno tractat Horatius loco, sed novâ
quâdam ratione, novo semper ornatu; ut no-
vum quid ubique esse videatur; nimirum
præstat ipse quod in arte Poëticâ præcipit
elegantè, ac difficile esse fatetur: v. 128.
Propriè dicit communia. Hic allegoriis con-
globatis ostendit, extrema semper fugienda;
ne quod aiunt incidas in Scyllam cupiens vi-
tare Charybdim.

Licini.] Quis ille, magna lis. Plerique M.
Licinium Crassum prætorem intelligunt, qui
cùm ad Consulatum aspiraret, tum spei frus-
trationem impatienter et ægrè ferens, ritè ab
Horatio sit monitus. Is verò postea consulare
munus adeptus est, gessitque cum Augusto,
anno U. C. 723. Ita Acron. Porphyrio, Lamb.
Cruq. &c. Verùm hos expugnat Epigraphie
huius Odes vetus, Cod. MS. quæ sic legitur;
Ad Licinium Muranum; optimum esse medi-
um vitæ statum. Quæ cùm ita sint, cum Tor-
rentio et aliis intelligi Licinium Varronem Mu-
rænam, qui frater erat Proculeii, ac Terentii
uxoris Mæcenatis. Is ambitione raptus, et
cupiditati frænum laxans adversus Augustum
cum Fannio Cæpione conspiravit, tristemque
merito suo nactus exitum est; de quibus Dio
lib. liv. &c. Vide supra Od. 2. v. 5. Annot.
Bene itaque, licet frustra, Licinius ille Muræna
docebatur ab Horatio, ut sibi temperaret, nec
rapido huic et cæco indolis impetui obsequen-
dum; mediocritatem verò esse tutiorem, auro-
que præferendam.

Neque altum Semper urgendo.] In alto mari
semper navigando, id est, summa quæque
semper appetendo; altas dignitates quæren-
do, altumque fortunæ statum.

2. *Urgendo.*] Assiduè, vehementer, et avidè
prosequendo.

Neque, dum procellas Cautus horrescis, &c.] Neque
deceat, ut timidus plus æquo pusillus-
que animus deprimat te, et adigat ad infima
nimis ac sordida.

3. *Premendo Littus iniquum.*] Legendo lit-
tus semper, quod tamen ob scopulos et vada
non caret periculis. Pythagoræ monitum erat;
*εὐαὶ γῆς μὴ πλάγῃ, circa terram non navigan-
dum;* quo docebatur terrestribus haud sic ad-
hærendum ut non ad sublimia assurgeretur.

Auream quisquis mediocritatem
Diligit, tutus caret obsoleti
Sordibus tecti; caret invidendâ
Sobrius aulâ.

Sæpius ventis agitur ingens
Pinus; et celsæ graviore casu
Decidunt turres, feriuntque summos
Fulmina montes.

Sperat infestis, metuit secundis
Alteram sortem benè præparatum
Pectus. Informes hyemes reducit
Jupiter, idem

Summovet: non, si malè nunc, et olim
Sic erit. Quondam citharâ tacentem
Suscitat Musam, neque semper arcum
Tendit Apollo.

5 Quicumque amat pretiosam
mediocritatem, securus, et
immunis est à squalore do-
mûs vetustæ, pariter tempe-
rans abstinet aulâ invidiæ
obnoxia. Frequentius ex-
celsa pinus ventis concuti-
tur, et turres editæ majo-
rem trahunt ruinam, ac to-
nitrua verberant altos mon-
tes. Animus ritè præmuni-
tus spem non abjicit in ad-
versis, in prosperis autem
contrariam timet fortunam.

10 Hyemes horridas revocat
Jupiter, idemque pellit. Si
modo res se habent malè,
non etiam post ita se habebunt.
Musas dudum silen-
tes aliquando lyrâ Phœbus
excitat, nec arcum semper
intendit.

[190] versis, in prosperis autem
contrariam timet fortunam.

15 Hyemes horridas revocat
Jupiter, idemque pellit. Si
modo res se habent malè,
non etiam post ita se habebunt.
Musas dudum silen-
tes aliquando lyrâ Phœbus
excitat, nec arcum semper
intendit.

20 excitat, nec arcum semper
intendit.

ANNOTATIONES.

Cic. ad Q. fratrem lib. ii. Epist. 1. *Quapropter hoc te primum rogo, ne contrahas aut demittas animum, neve te obrui tanquam fluctu, et magnitudine negotii sinas; contraque erigas, ac resistas, etiamque ultro occurras negotiis.* Vide supra Od. 3.

5. *Auream quisquis mediocritatem diligit, &c.]* Medii status ac mediocris fortunæ demonstrat emolumenta; quod nec paupertatis malum habeat, e. g. obsoletum domicilium, vetustate labens ac deforme, vel sordibus putidum; nec summæ conditionis comitem invidiam; ac proinde curas et labores. Hesiodus vult ut sapiens sectetur μέτρια, mediocritas; quod καίριος δ' ἐπὶ πάντων ἀρίστος, *Mediocritas in omnibus optima sit.* Hinc Proverb. Μὴδὲν ἄγαν, *Ne quid nimis.* Et Solomon ipse rex sapientissimus sic Deum optimum precabatur; *Divitias et paupertatem ne dederis mihi.*

6. *Obsoleti Sordibus tecti.]* Horat. Epist. 2. lib. ii. 99.

Pauperies immunda domus procul absit.—

7. *Invidendâ aulâ.]* Martial. *Invidiosa regis atria,* dixit.

9. *Sæpius ventis agitur ingens Pinus, &c.]* En summarum dignitatum mala et incommoda! O Licini, tibi cave. Ovid. Art. Am. 369.

Summa petit livor; perfiant altissima venti. Summa petunt dextrâ fulmina missa Jovis Juvenal. Sat. x. 105.

Numerosa parabat, Excelsæ turris tabulata, unde altior esset Casus, et impulsæ præceps immane ruinæ. Claudian. in Ruf. 22. . . *Tolluntur in altum, Ut lapsu graviore ruant.—*

13. *Sperat infestis.]* Jam monet quid in utrâque fortunâ cavere oporteat virum prudentem; nempe ne frangatur ac deficiat animo in adversis, neve prosperis infletur, ac benignæ nimium credulus auræ, supra se rapiatur. Quæ quidem Licinius cum nequaquam servasset, immodicæ cupiditatis ac superbix prænas luit. Sapienter est præceptum: *In die malorum, ne invidemus sis bonorum; et, vice*

versa, *In die bonorum, ne immemor sis malorum.* Menander apud Stobæum:

Ἐν ἐλπίσι χρεὶ τῶν σοφῶν ἔχειν βίον.
Ἀθροατος ἀτυχῶν σαζεται ὑπὸ τῆς ἐλπίδος.
*In spe decet sapientes agere vitam,
Vir infelix servatur spe.*

Hinc et apud Pindar. spes γηγοτρίας dicitur. *Metuit secundis.]* Horatius, Lib. i. Epist. 10. v. 30.

Quem res plus nimio delectare secunde, Mutatæ quatient.—

Sapienter itaque Philippus Macedo, cum tres uno die lætos accepisset nuncios, exclamasse fertur: *Magne Jupiter, pro his tantis bonis modicum reponas mali.*

14. *Benè præparatum Pectus.]* Virtutis ac sapientiæ documentis instructus animus.

15. *Informes hyemes reducit Jupiter, &c.]* Non ergo desperandum, desperatis etiam rebus; quandoquidem quotidianæ vices abjectum sæpe erigunt; summovetque tandem Jupiter hyemes, et ærumnas, quas invexerat. Hinc Cic. ad Brutum Epist. 17. *Rempublicam desperatam quoque sanari puto posse, inquebat.*

17. *Non, si malè nunc, et olim Sic erit.]* Sophoc. in Electrâ; *fortasse cras erit melius. Τάχ' αὖθις ἴσεται ἀμείνον.* Tibull. ii. 6. 19.

..... *Credula vilam*

Spes fovet, et fore cras semper ait melius.

18. *Quondam citharâ tacentem suscitavit Musam, &c.]* Armatus ipse arcu et sagittis Apollo, hæc ponit interdum, et ad hilaritatem provocat Musas, citharam prior accipiens et pulsans. Pæan a παῖν, *ferire*, dictus; ex Fæsto. *Neque semper arcum tendit;* non semper nocet. Macrob. Saturn. lib. cap. 17. *Apollinem adoramus, inquit, cognominibus, modo sospitatem, modo pestem significantibus.* Vide lib. i. Od. 12. v. 23. *Pingebatur olim Apollo dextrâ Gratias, levâ sagittas et arcum tenens; quod modò radiis et calore Naturam recreat ac bect universam; modò æstus inmodicos, morbos, luem, gignat.*

Mæstis rebus generosum te Rebus angustis animosus atque
 et constantem exhibe : au- Fortis appare : sapienter idem
 rã verò propitiã, ipse pru-
 denter constringes vela Contrahes vento nimium secundo
 plusculum indãta. Turgida vela.

ODE XI. AD Q. HIRPINUM.

Hilariter vivendum, omissis curis.

O, Quinti Hirpine, desine percontari quid meditetur bello strenuus Cantaber, ac Scytha, separatus interposito mari Adriatico : neque sollicitus sis utilium vitæ modica requirenti. Abit retrorsum polita juventus ac pulchritudo, siccã senectute amovente amores luxuriosos ac soporem facilem. Haud eadem semper dignitas manet floribus

QUID bellicosus Cantaber, et Scythes, Hirpine Quind, cogitet, Adriã Divisus objecto, remittas Querere, nec trepides in usum Poscentis ævi pauca. Fugit retro Levis juventas et decor, aridã Pellente lascivos amores Canitie, facilemque somnum. Non semper idem floribus est honos

[191]

5

[192]

ANNOTATIONES.

23. *Contrahes vento nimium secundo Turgida vela.*] Si prospero fortunæ utaris statu, ait Tullius, si res fluant ad arbitrium, ne superiora semper et ulteriora proseguere ; imò et ambitionem coërce et arrogantiam, unde tibi sit ruinæ causa. Quemadmodum nauta, cum remittit ventus, expansis velis captant auram ; at si vehementior evadet, vela contrahunt ; ne validiore abrepti impetu, navim haud possint regere, atque in scopulos impellantur, illidunturque. Ovid. Trist. iii. 4. 31.

Tu quoque formida nimium sublimia semper ; Propositique precor contrahe vela tui.

Isocrates ad Demonicum ; "Ουτ' εἰπευχῶν περιχρησῆς, οὔτε δυσυχῶν περιίλους ἴσῃ. Neque beatus supra modum exultes ; neque infortunatus sine modo mereas et contristeris.

Ode XI.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Quid bellicosus Cantaber, &c.*] Ne tam anxie quaras, O, Hirpine, quid moliantur exteri populi contra Rempublicam Imperiumque Romanum, neve metuas plus æquo, ne in Italiam irrupant agrosque devastent eæ nationes, quas mare à nobis disjungit. De *Cantabris* vide Annot. lib. ii. Od. 6. v. 2. De *Scythis* lib. i. Od. 35. v. 9. Hic verò per *Scythas* intellige Illyrios, Dalmatas, Pannonios, Dacos. Eos enim, ut et omnes Septentrionales, Scytharum nomine veteres indigitabant : hos verò tunc bello fatigabat Tiberius Nero, Drusi Neronis frater, qui consulatum gessit cum T. Quinctio Crispino, ut observat Cruq. unde et Crispinum pro Hirpino hic legendum ac substituendum opinatur. Favet etiam quod inter Quinctiæ gentis cognomina haud *Hirpinus* recenseatur : quod acutè suo more Torrentius indicat. Verum enimvero nullus non codex habet Hirpinum. Vide paulo post. Vide et Epist. 16. lib. i. huic eidem inscriptam.

2. *Adriã.*] Situs est ingens Illyricum inter

atque Italiam, hodie *Sinus Venetus*. De eo plura lib. i. Od. 16. v. 4.

4. *Nec trepides in usum, &c.*] Hinc videtur habuisse prædia Quinctius noster, quibus calamitatem aut vastitatem metuere ab hostibus supra memoratis, si in Apuliam venirent ; ubi fortasse et sita erant illa, et ipse fortasse natus, aut diu commoratus cognomen sortitus e. at. Nam Hirpini Apuliæ populi. Saltem id conijcere liceat, dum certi nihil aliunde suppetit.

5. *Poscentis ævi pauca.*] Consolatur itaque Horatius Hirpinum, quod, etsi detrimentum capiat res sua familiaris, satis ipsi superfuturum sit unde sustentet vitam, quæ quidem brevis, et parvo contenta est. Unde postea recte infert Poëta, præsentibus utendum hilariter, ac jucundè vivendum, quamdiu sinunt fata.

Fugit retro Levis juventas, &c.] En vides abiisse dndum juventutem nostram : instare jam canitiem ac senii incommoda : ergo carpeamus diem et oblectamenta, dum licet adhuc.

6. *Levis.*] Lævis, imberbis, polita, *reiz.* *Aridã Pellente lascivos, &c.*] Tum ob caloris naturalis, tum humidã radicalis diminutionem ac defectum. Valeant qui aridos senes hęc interpretantur parcos et miserè victitantes. Parum enim ad rem.

9. *Non semper idem floribus est honos, &c.*] Nec miremur, aut conqueramur de prioris ætatis amisso decore ; cum nec ver sit perpetuum, aut vernis floribus perennis nitor : nec Luna suum servet integrum semper splendorem ac speciem. Ovid. Art. Am. ii. 115.

Nec semper riuola, nec hiantia lilia florent, Et riget amissa spina relicta rosa.

Propert. i. 10. 8.

Et mediis caelo Luna ruberet aquis.

Cave autem ne *rubens Luna*, tibi aliter intelligatur, quam nitida, et rubore quodam interfuso pulchra.

Vernis, neque uno Luna rubens nitet
 Vultu. Quid æternis minorem
 Consiliis animum fatigas?
 Cur non sub altâ vel platano, vel hâc
 Pinu jacentes sic temerè, et rosâ
 Canos odorati capillos,
 Dum licet, Assyriâque nardo
 Potamus uncti? Dissipat Evius
 Curas edaces. Quis puer ocyûs
 Restinguet ardentis Falerni
 Pocula prætereunte lymphâ?
 Quis devium scortum eliciet domo
 Lyden? Eburnâ dic age cum lyrâ
 Maturet, incomptam Lacænæ
 More comam religata nodo.

10 vernis : nec pari facie mi-
 cat Luna rubicundula. Qua-
 re mentem crucias sempit-
 ternis propositis inferio-
 rem? Quin su hac proce-
 râ vel pinu vel platano, ut
 casus tulerit, prostrati bibi-
 mus, quamdiu per vitam li-
 cet, albescentibus capillis
 15 odoriferâ rosâ, et nardo
 [193] Syriâ delibutis? Bacchus
 sollicitudines discutit mor-
 daces. Quis servus calidi
 20 Falerni vasa quàm primùm
 refrigerabit aquâ defluen-
 te? Quis ædibus evocabit
 Lyden meretricem à viâ re-
 motam? Heus jube cum
 eburneâ citharâ *huc* festinet
 capillos *habens* incomptos,
 sicut Laconica *mulier*, nodo
 collectos.

ANNOTATIONES.

11. *Quid æternis minorem Consiliis, &c.]* Cùm fluxa ætas brevi prætereat, morsque ad-
 volans hominum consiliis finem citò imponat,
 cur æterna struis, et infinita consilia meditaris?
 Quare animum discrucias istis longioribus
 propositis et curis, cùm mens humana sit im-
 becillior quàm ut valeat consulere, providere,
 statuere aliquid æternum: *Vel* quàm ut æterna
 Dei consilia possit comprehendere: quod mi-
 nus placet. Aristot. *Θάνατα καὶ τὸν θάνατον,*
ὄν ἄθανάτα θάνατον ὁρῶν, Mortalia mor-
talem, non immortalia decet cogitare.

13. *Cur non sub altâ vel platano, &c.]* Cur
 genio non indulgeamus, posthabitis omnibus
 curis, in umbrâ procumbentes?

14. *Temerè.]* Sine ullis ceremoniis, Gall.
sans façon; à la negligence. Angl. AT RAN-
 DOM, WITHOUT ORDER, CARELESSLY..

Rosâ Canos odorati capillos, &c.] Perfusus
 succo rosæ capillis, aliisque pretiosis unguen-
 tis. Hoc enim pertinebat ad hilaritatem et
 læta veterum convivia, ut annotavi fusè lib. i.
 Od. ult. et alibi.

15. *Canos.]* Hinc liquet Horatium Hirpin-
 umq; tum senes fuisse, cùm hæc ab illo scri-
 berentur.

16. *Assyriâque nardo.]* Nardino unguento,
 de quo Plin. lib. xiii. cap. 1. *Nardinum sive*
foliatum constat omphacio, balanino junco,
costo, nardo, amomo, myrrhâ, balsamo.

Assyriâ.] Pro Syria: non quod in Syriâ nar-
 dus crescat; sed quod ibi mercatores compara-
 bant, indeque Romam advehebant nardum,
 quæ ad Syres deferebatur ex Indiâ, ubi copi-
 osè, provenit. Sic et malobathrum Syrium vo-
 catur supra Od. 7. v. 8. Plin. cit. mox loco
nardum Indicam appellat. Et lib. xii. cap. 12.
In nostro orbe laudatur Syriacum, inquit. Et
 paulo post: *De folio nardi plura dici par est,*
ut principali in unguentis. Frutex est gravi et
crassâ radice, sed brevi et nigrâ, fragiliq; quam-

vis pingui . . . folio parvo densoque, cacumina
in aristis se spargunt, ideoque geminâ dote nar-
di spicas ac folia celebrant. Hic patet cur
 spicatum et foliatum appelletur nardinum un-
 guentum, Marci cap. xiv. 3. *Venit mulier*
habens alabastrum nardi spicati pretiosi. Nar-
 dini vel exquisiti meminit Athen. lib. xv. cap.
 12. et 13. Cœl. Rhodig. lib. L. cap. 24.

17. *Dissipat Evius Curas.]* Cur Evius dicitur
 Bacchus, vid. Annot. lib. i. Od. 18. v. 9.
 quòd animo pellat curas et sollicitudines, lib. i.
 Od. 7. 18. 27.

18. *Edaces.]* Curas, quasi cor urentes dici
 aiunt.

Quis puer ocyûs.] Quasi sit jam in convivio,
 sic ista profert; quis vini ardorem aquâ temper-
 rabit? vel potius, quis lagenas, pocula, vasa,
 refrigerabit aquis immersa?

20. *Prætereunte lymphâ?]* In fonte qui fri-
 gidus præterit, ac in rivis defluit.

21. *Quis dertum scortum eliciet.]* Lyden fi-
 dicianam, citharâ canendo quæstum facere solit-
 tam? quæ non se vulgare quibusvis consuevit,
 nec per vias oberrare. Hinc *deviam* vocat.
 Locum hunc ampliùs explanare nec licet, nec
 libet. Addam tamen fortasse commissatum
 vocari, atque hinc duntaxat *scortum* dici.

23. *Incomptam Lacænæ More comam reli-*
gata nodo.] Habens comam nodo religatam
 tantùm, parùm verò comptam, more puellarum
 Laconicarum, quæ non eleganti corporis or-
 natui studebant, sed ad palæstram, venerationem,
 et alia ejusmodi, neglecto cultu, exercebantur.
 Itaque vetat ne dum crines nodarentur in au-
 rum, ac studiosè comerentur, expectantes fa-
 tigtet mora. Legunt quidam *incomptam,* et,
nodo, alii; *incomptum,* et, *nodum;* alii *incom-*
ptum. Varièque se torquent ut perturbata satis
 verba ordinent. Verùm cùm eodem recidat
 sensus utrobique non obscurus; non est ita de
 cætero laborandum.

ODE XII. AD MÆCENATEM.

*Lyræ suæ haud convenire res graves : Mæcenas Augusti bella scribat,
dum à se cantabuntur Liciniae laudes.*

Ne carmine Lyrico leniori decantari jubeas à me
diuturna praelia ferocis Numantiae, vel saevum Hannibalem, vel mare Siciliae Carthaginiensium cruore rubicundum, vel immanes Lapithas, et Hylæum vino immoderatum, et subactos Herculis dextrâ filios terræ, à quibus eladem timuit domus splendens antiqui Saturni. Tu verò, Mæcenas, solutis narrationibus referes

NOLIS longa ferre bella Numantiae, [194]
Nec dirum Hannibalem, nec Siculum mare
Pæno purpureum sanguine, mollibus
Aptari citharæ modis ;
Nec sævos Lapithas, et nimium mero [195]
Hylæum, domitosque Herculeâ manu
Telluris juvenes, unde periculum
Fulgens contremuit demus
Saturni veteris. Tuque pedestribus
Dices historiis praelia Cæsaris, 10

ANNOTATIONES.

Ode XII.—Metrum idem quod Ode 6. lib. i.

1. *Nolis, &c.*] Ne à me exigas, inquit Horatius, quod tu longè melius exequere, O Mæcenas ; perge Augusti bella describere, et quod jam felicitè auspiciatus es, confice. Ego verò Liciniae tuae laudes persequar.

Longa fera bella Numantia.] Longa quæ per annos tot exarsere ; Strabo 20. Polyb. 18. Florus et Orosius 14. numerant. Confecta tandem sunt ab Æmiliano Scipione Africano, qui urbem istam octo jam annis obsessam cepit ac delevit ; imò fame ad extrema compulit : indeque Numantini cognomen alterum consecutus est. L. Flor. lib. ii. c. 18. *Numantia, quantum Carthaginis, Capue, Corinthi opibus inferior, ita virtutis nomine ac honoris par omnibus ; summumque, si vires astines, Hispania decus.* Quippe quæ sine muro, sine turribus, modicè edito in tumulo apud flumen Durium sita, quatuor millibus Celliberorum, quadraginta millium exercitum per annos quatuordecim sola sustinuit, nec sustinuit modò sed sævius aliquando percussit, pudendisquæ fœderibus affecit, &c. Et postea, exitu denique deplorato, in ultimam rabiem furoremque conversi . . . duces suos, seque, patriamque ferro et veneno, subjectoque undique igne peremerunt, &c. Idem memorant Oros. lib. v. cap. 6. Vide et Strabon. Polyb. lib. i. Valer. Maxim. lib. vii. cap. 6. Eutrop. Plin. Tit. Liv. et August. de Civit. Dei, lib. iii. cap. 21.

2. *Dirum Hannibalem.*] Romanorum hostem per annos septemdecim infestissimum. Alii legunt, *durum*, id est, *infessum*. Vide Tit. Liv. lib. xxi. cap. 4. ubi sic scribit : *Annibali plurimum audacie ad pericula capessenda, plurimum consilii inter ipsa pericula erat : nullo labore aut corpus fatigari, aut animus vinei poterat, &c. . . . virtutes æquabant vitia ; inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica ; nil veri, nil sancti, &c.*

Siculum mare Pæno purpureum sanguine] C. Duilius Consul in mari Siculo primus omnium Carthaginienses navali praelio superavit, captis navibus triginta, mersis tredecim, tri-

bus hominum cæsis millibus, captis septem. Unde perpetuus illi honos habitus est, ut revertenti à cenâ tibicines præcinerent, et funale præferretur. Aurel. Victor. de viris illust. Oros. lib. iv. cap. 7. Flor. lib. ii. cap. 2. &c.

3. *Sævos Lapithas.*] Vide lib. i. Ode 18. v. 8. Metamorph. Ovid. lib. xii.

Nimium mero Hylæum.] E Centauris unum cum illi bellum moverunt ; at Hercules auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. v. et postea Od. 19. hujus libri.

Et magno Hylæum Lapithis cratere minantem.

6. *Domitosque Herculeâ manu Telluris juvenes.*] Gigantes, terræ filii dicti ob ingentem corporis molem, γίγαντες, Homer.

7. *Unde periculum Fulgens contremuit domus Saturni veteris.*] A quibus periculum timuerunt Dii, totumque cælum contremuit, cum illi bellum moverunt ; at Hercules auxilio domiti ac debellati sunt. Vide Diodor. Sicul. lib. v. et postea Od. 19. hujus libri.

9. *Saturni veteris.*] Quia primus ante Jovem regnavit. Hinc et Virgil. Æn. vii. 180.

Saturnisque senex.

Tuque pedestribus.] Et certè ipse tu, Mæcenas, melius et ornatiùs referes egregia Cæsaris facinora et triumphos.

Pedestribus historiis.] Prosa oratione ; quam Græci πρῶτον λόγον dicunt, contra Poësim ἔπαιον, orationem equo velut insidentem ; solitamque recitari ἐξ ἀμαθῆς, ἐξ ἀγµατῆς, ἔ curru, ἔ plaustrò et quadrigis velut insectam. Unde Cic. ad Quintum fratrem, lib. ii. Epist. 14. *Quoniam in isto homine colendo tam indormivi diu, te melerucle sæpius excitando, cursu corrigam tarditatem, tum equis, tum verò (quoniam scribis postea ab eo nostrum probari) quadrigis poeticiis, &c.* Pindarus. Ἀναγισθαί ἐν μοισῶν δίεξῳ.

Tolli in curru Musarum. Porro Mæcenate[m] constat fuisse literarum peritum, et plura composuisse carmina. Nam et Augusti Cæsaris gesta descripsit, inquit Servius ad ii. Georg. 42.

Non ego cuncta meis amplecti versibus opto. Ubi et avertit locum hunc Horatii. Ne verò

Mæcenas, meliùs, ductaque per vias

Regum colla minaciam.

Me dulces dominæ Musa Liciniæ

Cantus, me voluit dicere lucidum

Fulgentes oculos, et benè mutuis

Fidum pectus amoribus :

Quàm nec ferre pedem dedecuit choris,

Nec certare joco, nec dare brachia

Ludentem nitidis virginibus sacro

Dianæ celebris die.

Num tu, quæ tenuit dives Achæmenes,

Aut pinguis Phrygiæ Mygdonias opes

Permutare velis crine Liciniæ,

Plenas aut Arabum domos ;

- convenientiùs bella Cæsaris, ac reges superbos *domita* cervice per vias *Roma* tractos. At Musa me celebrare jussit amicæ *luæ*
- [196] 15 Liciniæ suaves modulos, oculos admodum nitentes, animumque amoris *tuæ* quæ et fideliter respondentem : quàm decuit et choris interesse, et facietis contendere, et saltantem *cum* puellis ornatis brachia jungere, in religioso celebratæ Dianæ festo. *Enimverò* tunc Liciniæ capillum mutare consentias opibus quas possedit Achæmenes vel divitiis Mygdoniis opimæ Phrygiæ, vel refertis Arabum ædibus ;
- [197] 20

ANNOTATIONES.

quis inde arbitretur scriptam versibus à Mæcenate Cæsaris historiam.

11. *Ductaque per vias Regum colla minaciam.*] Reges in Triumpho ab Augusto circumductos per mediam urbem, et Velabrum, perque Sacram viam ad Capitolium. Quo verò id fieret apparatu, quâ pompâ, fusè narrat Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 6. De triumphis Augusti, Sueton. in Octav. cap. 22. *Bis orans ingressus est urbem, post Philippense, et rursus post Siculum bellum. Curules triumphos tres egit, Dalmaticum, Actiacum, Alexandrinum : continuo triduo omnes.* Anno scilicet, U. C. 724. *Jamque tantus erat Cæsar, ut possit triumphos contemnere,* inquit L. Flor. lib. iv. 12. 53. Adde quod ait Eutrop. vii. 10. *Multi autem reges ex regnis suis venerunt, ut ei obsequerentur : et habitu Romano, togati scilicet, ad vehiculum vel equum ipsius cucurrerunt.*

13. *Me dulces dominæ, &c.*] Dum tu Italiæ bella, et Augusti bellicas laudes magnificâ oratione celebrabis ; ego dilectæ tibi Liciniæ tuosque amores carmine Lyrico molli et dulci decantabo. Dicam quàm illa suaviter canat, quàm *fulgentes* habeat oculos, quàm fideliter te redamet, quàm molliter ac decorè saltet, quàm scitè et ingeniosè cavilletur, ac sales jactet, &c.

Liciniæ.] Quidam *Lycymniæ.* Ea verò Terentia sive Licinia fuit soror Licinii, cui est inscripta Ode 10. hujus libri. Vide ibi Annot. Mæcenati verò, cum scriberet hanc Oden Horatius, nondum erat nupta Licinia. Patet ex eo quod virginum choris Dianam colentium in ejus festo inserta dicatur mox ; inde enim arcebantur nuptæ. Accedit quòd *bene mutuis fidum pectus amoribus* hic laudatur : at longè aliter fuit posteaquam nupta est. Senec. de Provid. cap. iii. refert, *Mæcenati amoribus anxio, et morosæ uxoris quotidiana repudia deflenti somnum per symphoniarum cantum ex longinquo lenè resonantium, quasillum fuisse.* Ubi J. Lipsius anxium fuisse Mæcenate dicit quòd uxorem amabat, nec fortasse solus. Additque ; Cæsarem Augustum eâ suspicione

aspergit Dio. lib. liv. *Quòd creditus Gallicanam peregrinationem suscepisse, ut liberius et procul à vulgo sermonibusque, frueretur Terentiâ Mæcenatis.* Itaque et ob hanc causam occultè infensus Cæsari Mæcenas ; quod idem scriptor lib. lv. tangit, in Mæcenatis obitu. Potes tamen angorem hunc fateor, aliò referre, et ad nudum ipsum amorem, qui semper querulus et auxius, præsertim ubi non respondetur. Hæc Lips. cit. Idem Seneca Epist. cxiv. iterum de Mæcenate ; *Hunc esse qui uxorem millies duxit, cum unam habuerit ; Terentiam nempe suam, cum quâ assidua jurgia, divortia, iterumque conjugia,* inquit Lips. ibid.

18. *Certare joco.*] Scitè gesticulari, ut quidam interpretantur ; vel potius, ut alii, faceta, lepida, acuta jactare dicitia, sive breves et falsas cavillationes. Quo quidem in certamine qui vicisset, olim eum coronari institutum fuit.

19. *Sacro Dianæ celebris die.*] In frequenti ac celebri Dianæ festo, cujus sacra virginum choris ac religiosis tripudis peragi solita, Idibus Augusti. Vide lib. i. Od. I. v. 21. ubi,

Dianam teneræ dicite virgines.

21. *Achæmenes.*] Rex Persarum primus, à quo Persiæ Reges ad Darium usque sunt omnes orti ac denominati Achæmenidæ, Herodot. lib. i. et alibi.

22. *Pinguis Phrygiæ Mygdonias opes.*] Fertilem et opulentam ignorat nemo Phrygiam extitisse. Hujus rex Midas ille pecuniæ et auri tam avidus quàm dives, vel unus testis fuerit locupletissimus. Adde Priami gazas, ac Trojanorum opes. Mygdonia porro Phrygiæ finitima erat regio ; ex Plin. lib. v. &c. Mygdones autem populi è Macedonia parte Thraciæ proximâ in Asiam venisse, Phrygiæ quandam regionem occupasse, nomenque suum indidisse, ibidem referuntur.

23. *Permutare velis crine Liciniæ.*] Sic quale placet dat pretium rebus amor, non quantæ sunt, sed quantum ipse est.

24. *Arabum domos.*] Plenas opibus et aromatibus exquisitis. Vide supra lib. i. Od. 29. v. 1.

quando collum flectit ad
basia suaviolentia vel mol-
li asperitate denegat, quæ
plus lætetur à petente surri-
pi, nonnunquam ipsa præ-
ripit?

Dum fragrantia detorquet ad oscula
Cervicem, aut facili sævitiâ negat,
Quæ poscente magis gaudeat eripi;
Interdum rapere occupat?

ODE XIII.

In arborem, cujus casu penè est oppressus.

O, arbos, quisquis ille fuit
qui olim plantavit te, et in-
fausto die et impiâ dextrâ
protulit ad ruinam postero-
rum, ac vici dedecus. Eum
etiam patris sui guttur præ-
focasse crediderim, atque
domûs interiora

ILLE et nefasto te posuit die
Quicumque primùm, et sacrilegâ manu
Produxit, arbos, in nepotum
Perniciem, opprobriumque pagi.
Illum et parentis crediderim sui
Fregisse cervicem, et penetralia

[198]

5

[199]

ANNOTATIONES.

25. *Fragrantia.*] Alii legunt *flagrantia*, id est, amoris ardore ferventia.

26. *Facili sævitiâ negat.*] Ficta nimirum sævitiâ, quæ facile vincatur; et postquam paulisper irritavit amorem, amanti sponte cedit; interdum etiam ultro occurrat et occupet. Terent. Eunuch. iv. 7. 43.

Nolunt ubi velis; ubi nolis; capiunt ultro, Ovid. Art. Amat. iii. 579.

Quod datur ex facili, longum malè nutrit amorem.

Miscenda est lætis rara repulsa jocis.

Cæterùm Oden hanc allegoricè interpretari sanè licet. Itaque per Gigantes et Lapithas, Thessaliæ quidem populos, junctis viribus in Deos bellum moventes ab Hercule verò domitos, intellige Brutum et Cassium in campis Philippicis ab Augusto victos ac debellatos. Hylæus mero nimis, ab Atalanta interfectus, Antonium Cleopatræ amoribus et immodicis cum eâ conviviis perditum, Bacchi insuper nomen et insignia affectantem optimè designat. Denique sicut Gigantes et Lapithæ domum Saturni pavore concusserunt; ita Brutus et Cassius, atque Antonius totam commoverunt Italianam, ipsamque Romam, eâ sitam regione, quæ Saturnia dicta est, à Saturno postquam à Jove pulsus est, ed confugiente. Hæc recens auctor et Gallicus interpres ingeniosè, ut cætera sagaciter et eruditè.

ODE XIII.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Ille et nefasto, &c.*] Deambulantem in agro suo Sabino Poëtam nostrum cadens inopinatè ferè oppressit arbos; atque, ut ait Od. 17. seq. *Truncus illapsus cerebro sustulerat, nisi Faunus ictum dextrâ levasset.* Hinc illius beneficii memor et quòd propè *funeratus arboris ictu*, ac tantùm non examinatus fuerat, erga Deos gratus, anno redeunte, ipsis quidem *die festo* Calendis Martii sacrificium parat, ac festivas epulas, Od. 8. lib. iii. Hic autem ominosam illam arborem tanquam inauspicatò satam duntaxat excruciat; ac velut æstro quodam percitus in abruptas indignationis voces erumpit. Rem verò totam mirâ expoli-

tione amplificat. Tum de variis humanæ vitæ casibus belle disserit. Denique velut *ἐν παγγύω* et *παγῶδα*, occasione arripit Alcæi et Sapphonis versus extollendi; et omnia quidem non sine mirabili artificio. Valeat ergo Scaliger, qui et in hanc eximiam Oden stylum suum strinxit, ut dicitur ad calcem.

Nefasto.] Quid propriè sit nefastus dies, in quo nimirum Prætor Jus non dicebat, Gall. *Jour non plaidoyable*; Ang. *No COURT-DAY*, docet Ovid. Fast. i. 47.

*Ille nefastus erit, per quem tria verba si-
lentur.*

Scilicet, do, dico, addico. Contra dies fastus, Gall. *Jour d'Audience*. Angl. à *COURT-DAY*, Ovid. Ibid.

Fastus erit per quem lege licebit agi.

At præterea *nefastus dies*, ut et hoc Horatii loco, significat infortunatum et malè ominatum; Græci *ἀπογοδας* *ἡμέρας* *dies infundos et consceleratos*, dixerunt. Romani pariter, quosdam atros et nefastos habuere, ed quòd in iis clades acceptant; in primis postriduanos, seu qui sunt postridie Calendas, Nonas, Idus; Item alios aliquot: de quibus fusè Macrob. mox citand. Cæl. Rhodig. lib. xiv. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 20. Macrob. lib. i. Saturnal. cap. 16. *Dies postriduanos ad omnia majores nostri cavendos putarunt: quos etiam atros vel infastâ appellatione damnarunt.* Gellius lib. iv. cap. 9. item lib. v. cap. 17. *Religiosos seu tristi omine infamos nuncupat: additque, Quos vulgus prævè, perperam, et imperitè nefastos dicit.* Non. Marcell. *Atri dies dicuntur*, inquit, *quos nunc nefastos vel posteros vocant.* Afranius Fratris; *Septembris heri Calendæ, hodie ater dies.* Claudet scenam Cicero ita scribens, ii. de Leg. 8. *Quæ augur injusta, nefasta, vitiosa, dirare dixerit, irrita infectaque sunt.*

5. *Illum et parentis, &c.*] Epod. 3. 1.

Parentis olim siquis impiâ manu

Senile guttur fregerit, &c.

6. *Penetralia sparsisse nocturno cruore Hospitis.*] Jus Hospitale viclasse, hospite noctu

Sparsisse nocturno cruore
 Hospitis : Ille venenâ Colchica,
 Et quicquid usquam concipitur nefas,
 Tractavit, agro qui statuit meo
 Te, triste lignum, te caducum
 In domini caput immerentis.
 Quid quisque vitet, nunquam homini satis
 Cautum est in horas. Navita Bosphorum
 Pœnus perhorrescit, neque ultra
 Cœca timet aliundè fata ;
 Miles sagittas et celerem fugam
 Parthi ; catenas Parthus, et Italum
 Robur : sed improvisa lethi
 Vis rapuit rapietque gentes.
 Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ,
 Et judicantem vidimus Æacum,
 Sedesque discretas piorum, et

sanguine hospitis, noctu
 polluisse : Is toxica Colchidis, et quodcumque uspi-
 um flagitium *antimo* volvi-
 tur, præparavit, qui in agro
 meo collocavit te, lignum
 infelix, te ruinosum in ca-
 put domini innocui. Nun-
 quam satis homo providere
potest, quid horis singulis
 sibi fugiendum sit. Nau-
 ta Carthaginiensis Bospho-
 rum formidat, nec amplius
 occulta fata aliundè metuit.
 Miles Parthorum spicula et
 fugam velocem ; Parthi vin-
 cula et potentiam Romano-
 rum *reformidant*. At mor-
 tis inopinatè violentia popu-
 los abstulit, et aufert.
 Quàm propè aspexi imperi-
 um nigra Proserpinæ, et
 judicem Æacum ; et bono-
 rum domicilia separata ; et

ANNOTATIONES.

interfecto, in ædium penetralibus, ubi colebantur Penates Dii, quod sceleris scelus addere est. Virgil. Æneid. i. v. 731.

Jupiter, hospitibus nam te dare jura loquuntur.

A. Gell. lib. v. cap. 13. *Primum juxta parentes locum tenet pupilli: secundum clientes; tertium hospites; postea cognati, affines, &c.*

8. *Venenâ Colchica.*] Colchis Asiæ regio ad oram Euxini maris, Ponto vicina, hodie *Mingrelia*, estque pars Georgiæ. Venenis autem eas regiones famosas reddidit vel una Medea regis Colchorum filia veneficiis suis inelyta; vel quod *nascantur plurima Ponto*, ut canit Virgil. Eclog. 8. Adde Mithridatem Ponti regem, qui venenis etiam impunè vescebatur.

Colchica.] Quidam legunt *Colcha*, ut opus non sit ultimam hujus versûs syllabam rejicere ad sequentem versum.

11. *Triste lignum.*] Infelices arbores qui dicantur, enarrat Plin. lib. xiii. cap. 21. et lib. xvi. cap. 26.

Caducum.] Quod minatur casum et ruinam: hic verò significat quod jam cecidit; quo sensu fulmen etiam caducum vocatur.

13. *Quid quisque vitet, &c.*] Egregiè diver- rit ad locum communem de periculis et casibus improvisis, quibus ut plurimum ad mortem abripimur. Alius, inquit, maris, alius belli solum cavet discrimina: utique verò quod non timet, subit genus mortis; v. g. morbo extinguitur.

14. *Bosphorum.*] Angustas fauces quaslibet designat, per quas nemo sine periculo ac formidine navigat. Duplex autem Bosphorus celebratur; Thracius inter Pontum Euxinum et Propontidem, seu Thraciam inter et Asiam Minorem, quatuor stadiis patens; et Cimmericus, inter Mæotidem Paludem et Pontum Euxinum: hodie *Fretum Cysia*.

15. *Pœnus.*] Pro quolibet nautâ ponitur per *synecdochen*; vel *autonomasticos Pœnum*

dicit; tum quòd emporium orbe toto celeberrimum erat Carthago: tum quia ejus urbis cives navigatione longinquâ clari. Quàm inelytus fuerit Hanno dux ille Carthaginiensis, docet Mela, lib. iii.

16. *Timet aliundè.*] Observa vel cæsuram brevem licenter productam; vel tribrachlyn pro dactylo.

18. *Parthi.*] De Parthis eorumque certandi ratione, lib. i. Od. 19. ad v. 12.

21. *Quàm pænè furvæ regna Proserpinæ, &c.*] Quantum à morte abfui!

Furvæ.] Ex Varrone *fur* dicitur ex eo quòd *furrum* atrum appellarent, et fures atrâ nocte faciliùs furentur, Non. Marcellus. Contra tamen de eâ etymologiâ sentit A. Gellius lib. i. cap. 18. vultque deduci ab antiquâ voce *φῦρ*: quanquam aptius fortasse, *furem* à *furvo*, id est, nigro, dici putârît vir excellentis doctrinæ, Varro scilicet, inquit ille, *ibid.*

Proserpinæ.] De eâ lib. i. Od. 28. v. 29.

22. *Æacum.*] Ex eo quod Plato, in Gorgiâ, Rhadamanthum Asianorum, Europæorum verò Judicem Æacum scribit; inde convenientiùs hunc quàm illum aâ Horatio quidem Europæo nominari, eruditè nonnulli observant. Ego tamen crediderim respexisse potiùs nostrum Poëtam ad id quod lib. de Luctu, Lucianus refert: *In Ore aditu portâque adamanti- nâ fuisse custodem Æacum Regis patruclæm; atque juxta eum canem tricripitem*. Bene igitur Horatius qui morti proximus fuerit, ait se propè salutâsse Æacum, Orci Janitorem, perinde ac judicem cum Minoë ac Rhadamantho, ob insignem justitiæ famam, à Plutone constitutum.

23. *Sedesque discretas piorum.*] Elysios campos, quos describit et laudat Virg. Æneid. 6. v. 638. Legunt alii *discriptas*, alii *descriptas*, id est assignatas ac notatas; *discretas* habent tamen optimi codices; et vox illa pulchrum sanè ac nobilem sensum efficit, ut boni designentur

Sappho chordis Æoliis ex-
postulante de virginibus
patris sue; necnon
te, o Alcæe, aureâ citha-
râ canentem aliis molesta
navigationis, mœsta exili,
gravia militiæ incommo-
da! Manes autem admi-
rantur ambos loquentes re-
ligioso dignas res silentio:
verum turbæ scapulis con-
fertæ libentiùs excipiunt auribus prælia et expulsos tyrannos.

Æoliis fidibus querentem
Sappho puellis de popularibus;
Et te sonantem plenius aureo,
Alcæe, plectro, dura navis,
Dura fugæ mala, dura belli!
Utrumque sacro digna silentio
Mirantur umbræ dicere; sed magis
Pugnas et extractos tyrannos

[201]
26[202]
31

ANNOTATIONES.

à reliquis, et à vulgo segregati. Sic Virgil.
Æneid. 5. 734.

Non me impia namque
Tartara habent tristesque umbræ; sed amœ-
na piorum
Concilia, Elysiumque colo.—

24. *Æoliis fidibus querentem Sappho, &c.*
De popularibus puellis, quas amabat, Sappho
conquerentem, quod in amore sibi non respon-
derent. Tres verò potissimum Suidas recen-
set ab eâ dilectas, Athia, Telesilla, Mega-
ram; plures Ovidius alique numerant. Vel
zelotypiâ Sappho percita de virginibus æmulis
suis querebatur, quod Phaon, quem ipsa depe-
ribat, adhererent, ejusque amorem retardar-
ent. Ovid. Epist. xv. 15. Sapphus ad Phaonem:

Nec me Pyrrhiades Methymniadesre puellæ,
Nec me Lesbianum cætera turba juvant.
Vilis Anactorie, vilis mihi candida Cydno;
Non oculis gæta est Athis, ut ante, meis.
Atque aliæ centum quas non sine crimine a-
mari,

Improbe, multarum quod fuit, unus habes.
Narrat Plinius lib. xxii. cap. 8. in Phaonis amo-
rem Sappho incidisse per herbam, centumcap-
ita, nuncupatam, cujus radix, rara quidem in-
ventu, quibus contigerit, amabiles facit. Porro
ex Suida, item ex Æliano duplex Sappho fuit,
utraque è Lesbo insulâ: prior Eresia, Alcæi,
Stesichori, et Pittaci cœtanea, quæ tres habu-
isse fertur sodales seu amicas ante memoratas,
plectrum invenisse, scripsisse verò Lyricorum
carminum libros novem, Epigrammata, Elegias,
Iambos, et Monodias. Posterior Mitylenæa,
quæ psalteria fuerit, Lyrica scripserit etiam, at-
que ob amorem Phaonis Mitylenæi, à quo sper-
nebatur, de Leucate promontorio in mare se
præcipitem dederit. De quo vide quæ annotabo
lib. i. Epist. 19. v. 28. ad has voces *macula
Sappho*. Ut sit, quemadmodum unum Hercu-
lem, etsi plures extierunt, nominat; et quod
multorum est, eidem tribuunt, ut alibi notavi-
mus; ita unam Sappho vulgò celebrant, Sap-
phici carminis auctorem, tam venustam et ele-
gantem, ut decimæ Musæ cognomen obtinuer-
it: *Veris nuntiam, blandiloquam lusciniam,*
vocat Sophoclis Scholiastes. Floruit Alcæo cum
et Stesichoro, annis ante Christum circiter sex
centis. Ejus (quæ temporum injuria est) apud
varios auctores sparsas quasdam poematum
reliquias duntaxat veneramus: et mirè laudant
Strabo, Aristot. Socrates, Dionys. Halicarn.
Plutarch. Longinus, &c. Catullus Carmen suum

lib. quod est ad Lesbianam, transtulit Sapphus
Græco, quod Longinus lib. de Sublimi genere
dicendi, sic habet:

Φαίνεται μοι κείνη Ἰαῶ θεῶν
ἔμειν ἀνιῶ ὄσι; ἐναντίον τοι
Ἰξάνη, καὶ Πλασίον ἀδὸ Φωνέσας ὑπαδέει,
Καὶ γέλασας ἰμπερίν, &c.

Foliis fidibus. Æolica nempe dialecto usa
est Sappho. Æoles Græciæ populi cum eam
Asiæ Minoris regionem, quæ ante Mysia dice-
batur, invasissent, quasdam insuper Lesbi in-
sulæ tenuere civitates, ac in primis aliarum ca-
put Mitylenen Sapphus patriam. Hinc noster
lib. iv. Od. 9. v. 12. *Æoliæ fidibus puellæ.* Et
Ovid. Epistolâ Sapphonis ante citatâ. v. 200.

Lesbides, Æoliâ nomina dicta lyrâ.

26. *Et te sonantem plenius aureo, Alcæe,
plectro.* Ovid. Epist. modò cit. v. 29.

*Nec plus Alcæus, consors patriæque lyræque,
Laudis habet: quamvis grandius ille sonet.*
Herodot. lib. v. de Alcæo multa refert, quæ
redarguuntur à Plutarcho, in suo de Herodoti
malignitate libello. Vide quæ de illo amplius
annotavi lib. i. Od. 32. v. 5. et seq. Item, lib.
iv. Od. 9. v. 7. ubi *Alcæi minaces Camænzæ ap-
pellantur.*

27. *Dura navis, Dura fugæ mala, dura bel-
li.* Ea videlicet quæ pertulit Alcæus atque
exantlat pericula, mala, difficultates, ærum-
nas, cum navigando fugere, patriæque exulare
coactus est, eò quòd civibus, ut aiunt, suis amo-
rem libertatis suaderet, invisus Tyrannis: quos
tandem collectâ exulum manu Mitylene exe-
git, patriæque vindicavit.

29. *Utrumque sacro digna silentio Mirantur
umbræ dicere.* Alcæum et Sappho umbræ mi-
rantur canentes digna silentium concilio: de
quo Virgil. Æneid. 6. 432. Vel Ditis digna sa-
crariis, quæ asserit idem Virgil. Æneid. 12.
199. vel auscultari digna cum eo silentio, quod
adhibetur in sacris. Vel denique, *Sacro digna
silentio*, id est, non profanis revelanda, nec
evulganda quibuslibet, veluti quædam mysteria.
Huc facit *μυσνηγάδες ἢ σὺρῆ*, apud Plutarch.
lib. de Garrulitate.

30. *Sed magis Pugnas et exactos tyrannos.*
Quamvis autem uterque admiranda loqueret-
ur, et ab ore utriusque penderet umbræ; hoc
tamen erit discrimen, quòd amatoria quidem
Sapphus carmina eximia prorsus atque divina
vulgus admirans auscultaret: à longè tamen
attentiùs, cupidiùs, jucundiùs, audiebat pugnas
ab Alcæo descriptas, et quâ ratione *exactos ty-
rannos* Pittacum, Myrsilum, Megalagirim in

Densum humeris bibit aure vulgus.

Quid mirum? ubi illis carminibus stupens

Demittit atras bellua centiceps

Aures, et intorti capillis

Eumenidum recreantur angues.

Quin et Prometheus, et Pelopis parens

Dulci laborum decipitur sono,

Quid mirum? ubi attonita cantilenis istis bestia centum capitum, nigras deprimat auriculas, atque demulcentur serpentes Furiarum crinibus implexi. Imò etiam Prometheus, et Pelopis pater suavi cantu captus, ærumnas obliviscitur,

35

[203]

ANNOTATIONES.

sectari non destiterat, donec omnino exterminaret.

32. *Densum humeris, &c.*] Conferunt, turmatim aggregatum, contentè et certatim appropinquans, auresque arrigens, præ aviditate capiendi quæ dicebantur de expulsis tyrannis, quos odit vulgus maxime et de restituta civibus libertate, quam omnibus antefert, ipsiusque interdum vitæ periculo redimit ac vindicat. Virgil. Æneid. 10. 361.

Concurrunt: hæret pede pes, densusque viro vir. Bibit aure vulgus.] Hunc locum imitatus Persius, Sat. iv. 50.

Nequequam populo bibulas donaveris aures.

33. *Quid mirum? ubi illis carminibus stupens, &c.*] Neque verò mirandum, quòd ita curiose umbræ affluant, audiantque versus Alcæi et Sapphonis; siquidem iis etiam oblectatur terribilis inferorum canis Cerberus, atque voluptatem suam præ se fert demissis auriculis, quibus depositam iram ac furorem indicat. Contrarium ostendunt sublata aures, Epod. 6. Lactant. de Irâ Dei, vii. *Risus homini proprius est inquit, et tamen videmus in aliis quoque animalibus signa quadam latitiæ, cum ad lulum gestium, aures demulcent, rictum contrahunt, frontem serenant, oculos in lasciviam relaxant.*

34. *Bellua centiceps.*] Canis apud inferos fabulosus, ut ait Suidas; immanis trifauci latratu tria pendens guttura, horrentia colubris colla exerens; Virgil. Æneid. 6. 417. et seq. *Plutonis canem aræd voce αεντηκυτοαδενου* quinquaginta capitum, crudivorum, impudentemque fortemque appellat Hesiodus in Theogonia; *τρίκεραν δδεν σάβλαχα* tricripitem orci canem, Sophocles in Trachiniis. Cerberus quasi *κρωεδδδδ*, *carnivorus*, Mythol. terram designat cadavera consumentem. Quoniam verò mortales universi triplici extinguuntur mortis genere, naturali, violento, et fortuito, quæ tria rursus infinita sunt; hinc Cerbero quidam tria capita, alii quinquaginta, nonnulli denique centum affinxerunt. Sic Horat. *bellua centiceps.*

35. *Intorti capillis Eumenidum recreantur angues.*] Eumenides per antiphrasin dictæ, quia nequamquam benignæ, tres censentur, Alecto, Megæra, Tisiphone. Sensus est: Infernales illæ Furæ ejusmodi carminibus placari, imò et serpentes earum crinibus intorti iis recreari pariter ac demulceri videbantur. Virg. Georgic. 4. 482.

Ceruleosque implexæ crinibus angues Eumenides.

Hæc quidem scelerum ultrices multiplici colubrorum morsu bellè exprimunt conscientie stimulos, quibus scelerati vellicantur intus, semperque plectuntur.

36. *Recreantur angues.*] Propriè dictum. Nam cantu delectari naturaliter serpentes aiunt: et Plinius auctor est lib. viii. cap. 16.

37. *Quin et Prometheus, &c.*] Prometheus quoque; item Tantalus suum uterque; laborem ac supplicium non sentit, vehit raptus extra se, et deceptus amœnitate carminum Alcæi et Sapphonis. Illum ignis cœlestis raptorem, in furti pœnam, aquitæ rostro jecur depascentis excruciarî Caucaso affixum vulgò fabulantur; in inferis tamen collocat Aristot. Poëtics, cap. 17. quod idem facit hic Horat. de Prometheo jam lib. i. Od. 3. et 16.

Pelopis parens.] Tantalus *Deorum conviva*, ut est lib. i. Od. 28. v. 7. quid sciant ac possint numina, ausu temerario expertus, filium suum Pelopem coctum iis apposuit. Tanti verò sceleris pœnas luit apud Inferos detrusus ubi perpetuâ fame ac siti cruciatur, ita ut aquis Eridani mento tenus immersus, et poma cernens ex arbore capiti impendia, nec tamen hæc neque illas capere queat. Cic. Tus. i. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus.* Ovid. Metam. iv. 458.

Tibi, Tantale, nullæ Deprenduntur aquæ: quæque imminet, effugit arbos.

38. *Laborum decipitur.*] Græca dictio *επιλασθεται τοναν*. Sic et Supra Od. 9. *Desine querelarum.* Od. seq. 14. *Damnatus longi laboris Sisyphus.* Lib. iii. Od. 27. *Abstineti irarum calidæque rixæ.* Od. ult. ejusdem libri; *Regnavit populorum.* Nec Horatius verò solus ejusmodi locutionibus atque Hellenismis usus. Plaut. Mercat. *Animi pendeo.* Virg. Æneid. i. 219.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinæ. Et Æneid. xi. 126.

Justitiæ prius mirer, belline laborum?

Unde igitur hoc dicendi genus tam novum aliquibus visum? Et quæ mens læva doctos alioque viros impulit, ut aut lectionem comprobata, aut sensum perverterent? Porphyrione duce, quidam legunt *laborem*, et *decipitur* accipiunt pro *decipit*. Quorsum verò tam audax figura atque mutatio. Turnebus Alcæi labores intelligit, ut sit sensus, Prometheus ac Tantalum proprias oblivisci pœnas, delinitos scilicet ac veluti deceptos suavi cantu et narratione laborum Alcæi: de quibus supra. Verùm de Promethei Tantalique laboribus hic sermo

nec Orion satagit venari leones, vel lyncas meticulosos.

Nec curat Orion leones,
Aut timidos agitare lyncas.

[204]

ODE XIV. AD POSTUMUM.

Vitari mortem non posse.

Heu, Postume, Postume, anni citò prætereunt. Neque religio rugas, et urgens senium, fatumque iueluctabile retardabit: nec si tauros quotidie trecentos imoles Plutoni inexorabili, EHEU, fugaces, Postume, Postume, Labuntur anni; nec pietas moram Rugis et instanti senectæ Affèret indomitæque morti: Non si trecentis, quotquot eunt dies, Amice, places illacrymabilem

[205]

5

ANNOTATIONES.

est apertus quidem et manifestus; sensusque est: *Prometheus et Pelopis parens dulci sono et modulatione Alcæi carminum et Sapphūs uterque aded capitur et fallitur, ut quasi sensum atque memoriam amittat laborum et cruciatuum suorum.*

39. *Nec curat Orion leones, &c.*] Denique Orion cum aliis ad audiendum properat, abjectaque venandi curâ, quâ solet occupari, ad dulces cantus accurrit. Aiunt nimirum eadem apud Inferos umbris inesse ac vigere studiâ, quibus viventes tenebantur. Virgil. *Æncid.* vi. 653.

Quæ gratia currûm

*Armorumque fuit viris, quæ cura nitentes
Pascere equos; eadem sequitur tellure repostos.*

Ovid *Metamorph.* iv. 433.

Errant exangues sine corpore et ossibus umbræ: [ramni;

*Parsque forum celebrant, pars imi tecta ty-Pars aliquas artes, antiquæ imitamina vitæ,
Exercant.*——

Vide et *Odys.* xi. et *Macrob.* in *Somn. Scip.* liv. 1. cap. 9. &c. In *Horatium* vero bellum movet *Scaliger* hoc etiam loco; *Nondum*, inquit, *apud Inferos hæc inveni, aut Prometheus tormentis addictum, aut Oriona venantem.* Ergone vir perspicax, quicquid rerum ibi geritur perspexisti? an illic diversatus aliquando singula otiosè tanque luculentem indagasti, ut asserevanter dicas, scribasque, hæc à te tibi minimè visa aut reperta? quæ tamen, ex *Aristotelis* citati, item ex *Homeri* mox citandi fide, inveniri ego credam; teque exploso credent alii.

Orion.] De eo variè fabulantur; illum constat, acrem et strenuum venatorem extitisse *Homer.* *Odys.* λ. paulo ante finem, narrat hunc *apud Inferos etiam visum Ulyssi per floridum pratum feras persequentem, in desertis autem montibus clavâ ferreâ occidentem, &c.*

40. *Lyncas.*] *Lynx* animal pardo non prorsus absimile, ex *Gesnero* de quadrup. perinde maculosum. *Virgil.* *Æn.* i. 127. acutissimi visus, ex *Plutarch.* *Plin.* lib. xxviii. cap. 8. &c.

Ode XIV.—Metrum idem quod *Od.* 9. lib. i.

1. *Eheu, fugaces.*] *Dolet vitæ brevitatem, mortisque duram necessitatem.* *Virg. Georg.* 3. 284.

Sed fugit interea, fugit irreparabile tempus. *Ovid. Metam.* xv. 183. *Tempora sic fugiunt.* *Pers.* v. 151. *Fugit hora.*

Postume.] *Parvi refert seu legas, Postume, quo significatur ultimo loco natus; sive Posthume, id est, qui post humatum patrem in lucum editus. Hoc cognomen est, ut volunt quidam, parvo certè nixi fundamento, Julii Flori, ad quem Horatius inscribit Epist. 3. lib. i. et secundam secundi. Conjectori tamen danda venia, cum certi nihil aliunde suppetat Virgil. Æneid. 6. v. 763. Aul. Gell. lib. ii. cap. 16. &c.*

2. *Nec pietas moram, &c.*] *Et si Deos colas religiosissimè, haud proinde vita continget tibi diuturnior. Ita quidem Ethnelcus de falsis Numinibus non falsò. At sacris nos codicibus instructi multis dialatam ope Dei præpotentis mortem, non ambigimus. Exod. cap. xx. et Deuteron. cap. v. Honora patrem et matrem, ut longo vitas tempore, ac bene tibi sit in terrâ, &c. lib. ii. Reg. cap. xx. Ezechias usque ad mortem ægotans, sanitatem oratione piisque lachrymis obtinet, mereturque audire Deum ita pollicentem; Vidi lacrymas tuas: ecce servavi te: et addam diebus tuis quindecim annos, &c.*

3. *Rugis et instanti senectæ.*] *Deficientibus in senectute humoribus subtilioribus, paulatim arescit corpus ac durescit, et cutis in rugis contrahitur.*

5. *Non si trecentis.*] *Etiamsi tribus quotidie Hecatombis Plutonem satagas placare; non litabis tamen, et mortem frustra deprecabere. Æschyl. Μόνη Θεῶν γὰρ θάνατος ἔδωκεν ἑστῆ, ἡ δὲ θύων ἑστῆ ἐπισπένδων νεότης, &c. Sola Dcorum mors non capitur muneribus, nec si sacrifices in templis.*

Trecentis.] *Perperam aliqui, tricenis* eujus prima syllaba, cum sit longa, metri lege arceatur.

6. *Illacrymabilem.*] *Lacrymabiles dicuntur ii, qui ad misericordiam facile moventur per lacrymas et precos: è contrario Pluto vocatur illacrymabilis, quia nunquam flectitur. Sic*

Plutona tauris; qui ter amplum
 Geryonem, Tityonque tristi
 Compescit undâ, scilicet omnibus,
 Quicumque terræ munere vescimur,
 Enavigandâ; sive reges,
 Sive inopes erimus coloni.
 Frustra cruento Marte carebimus,
 Fractisque rauci fluctibus Adriæ:
 Frustra per Autumnos nocentem

qui ter magnum Geryonem,
 et Tityum coerces fluvio le-
 thali, nempe tranando cunctis,
 quotquot nutrimur frugibus
 telluris, seu principes, seu
 egeni agricolæ fuerimus.
 Abstinebimus incassum
 sanguinolento Marte, et
 illisâ undâ maris Adriaticæ
 frementis: incassum cave-
 bimus Notum

ANNOTATIONES.

Erasm. *ἀδαργος, implacabilis*, cujus ob inexorabilem sævitiam illacrymemus, inquit Torren-
 tius.

7. *Plutona.*] Inferorum et mortuorum Deum. Is Saturni filius, frater autem Jovis ac Neptuni. Hi tres ita paternum regnum divisere. Jupiter quidem Orientalis plagæ sortitus est imperium; et cum inde lux oriatur, Cælum dictus est occupasse. Neptunus insulas habuit, unde et Maris Dominus ac Deus appellatus est. Pluto natus minimus Occidentalem obtinuit regionem, secus inferum mare. Hinc fabula dominari inferis ait; et quoniam terræ visceribus conduntur metalla auri et argenti, Divitiarum Deus existimatus est, et Dis Plutus dictus. Lactant. lib. i. Divin. Institut. Neque verò prætermittendum quod testatur Cælius Rhodig. lib. xvii. cap. 21. Eorum quæ ad defunctorum spectant cultum Plutonem fuisse auctorem primum. Quo nomine creditum, modò vitæ functis præsidere.

Qui ter amplum Geryonem, &c.] Qui potentes quosque et magnos domat, v. g. Geryonem et Tityum, scilicet ut scribit Juvenal. Sat. x. 172.

Mors sola fatetur

Quantula sint hominum corpuscula.—
Ter amplum Geryonem vocat Horatius; *tergenimum* Virgil. Æneid. viii. 202. ex eo quod fabulatur, triplex ei corpus fuisse. Hinc Virgil. Æn. vi. 289.

Forma tricorporis umbra.

Fingendi porro ansam præbuit triplex regnum, sive triplicis circa Hispaniam insulæ dominium; vel potius trium fratrum corporis robore præstantium concordia, quæ tanta erat, ut uno regi anno viderentur, inquit Justin. ad calcem libri ultimi. Quod idem ferè narrat Diodor. Sicul. lib. v. c. ap. 2. ubi decimum Herculis laborem in debellando Geryone exponit. Porro valde ardidet sententia Palæphati asserentis, è Tricarenâ ad Pontum Euxinum insulâ Geryonem fuisse, adeoque Tricarenum; et ex ambigüâ vocis significatione tricripitem ac proinde tricorporem dictum.

8. *Tityon.*] Is mole corporis plus quam Giganteâ fertur, et quòd Latonæ vim inferre tentasset, ab Apolline sagittis trusus ad inferos, ubi vulture jecur perpetuo renascens exedente et laniente torquetur. Virgil. Æneid. vi. 595.

Nec non et Tityon, terræ omniparentis alumnus,
Cernere erat: per tota novem cui jugera

Porrigitur; rostroque immanis vultur adunca
Immortale jecur tundens, sæcundaque pœnis
Viscera, rinaturque epulis, habitaque sub
alto

Pectore; nec fibris requies datur ulla renatis.
 9. *Compescit undâ tristi.*] Detinet in Inferis, et coerces undâ Stygiâ, seu palude illa horrida et irremediabili, de quâ Virgil. Æn. vi. 436.

— *Quàm relleat athere in alto*

Nunc et pauperum et duros perferre labores!
Fata obstant, tristisque palus innumabilis undâ
Alligat, et novies Styx interfusa coerces.

10. *Terræ munere vescimur.*] Plin. lib. ii. c. 63. *Terra, quæ hominum, ut cælum Dei, nos nascentes excipit, nulos alii, semetque editos sustinet semper . . . sola quæ nunquam irascitur homini. Aquæ subeunt in imbres, rigescunt in grandines, tumescunt in fluctus, præcipitantur in torrentes. Aër densatur in nubibus, furit procellis. At hæc benigna, mitis, indulgens, ususque mortalium semper ancilla. Quæ coacta generat! Quæ sponte fundit! Quos odores saporisque! Quos succos! Quàm bonâ fide credulum fœnus reddit! Quæ, nostri causâ alit!* &c. quæ lege.

11. *Enaviganda.*] Mors omnibus subnenda; mortali cuilibet calcanda est semel via lethi, ut est in Ode 28. lib. i. Styx trananda et enaviganda vectore et portitore Charonte, qui ferrugineâ subrecta corpora cymbâ. Virgil. Æn. vi. Vide locum à v. 295. ad 317.

Sive regis sive inopes.] Vide lib. i. Od. 4. et 28.

13. *Frustra cruento Marte carebimus, &c.*] Nihil secius moriemur, etsi abstinuerimus bello, mari, &c. frustra cavebimus pericula militiæ et navigationis, aut pestiferi Austri flatus, in Autumnos præsertim. Quamvis enim mortis unum aliquod spiculum eluctemur, at altero percussi occumbemus. *Improvise lethi vis rapuit rapicteque gentes;* ut est in Ode superiori.

14. *Fractis fluctibus.*] Virg. Æn. i. 161.

— *Omnis ab alto*

Frangitur, inque sinus scindit sese unda reductos.

Adriæ.] Supra Od. 11. v. 2.

Rauci.] Horrendum frementis quando tumentes fluctus ad scopulos illiduntur ingenti sonitu et fragore.

15. *Per Autumnos nocentem Corporibus Autrum.*] Autumnus quidem morbi semper acutissimi et exitiales, ex Hippocrat. lib. v. Aphor. 9. Hinc Juvenal. Sat. iv. 56. *lctiferum* appellat; et Sat. x. 221.

corporibus noxium Autumnali tempestate. Adeundus niger Cocytus lentâ fluens aquâ, Danaïque stirps consclerata, et Sisyphus Æoli filius æternæ pœnæ addictus. Deserenda terra, et domicilium, et grata conjux. Et harum, quas educas, arborum, nulla te comitabitur haud diuturnum possessorem, præter ferales cupressos.

Corporibus metuemus Austrum.

Visendus ater flumine languido

Cocytus errans, et Danaï genus

Infame, damnatusque longi

Sisyphus Æolides laboris.

Linquenda tellus, et domus, et placens

Uxor: neque harum, quas colis, arborum,

Te, præter invisas cupressos,

Ulla brevem dominum sequetur.

[208]
20

ANNOTATIONES.

Quot Themison ægros Autumnno occideret uno. In causâ sunt inæqualitas caloris et frigoris eodem sæpius die ingruentium. Deinde æstata successo; in quâ biliosi humores accumulati dein facile computrescunt. Adde cutis constipationem à frigore, per quam tetri halitus retinentur intus, et morbos creat. Denique debilitata: per æstatem vires corporis, fructuumque; copia noxiorum humorum colluvium gignens, Autumnum verè *Ἰνγρίδιον* ferinum ab Hippocrat. dici fecerunt. Causas afferunt istas quinque Galen. aliique; necnon Plutarch. Sympos. lib. cap. ult.

16. *Astrum.*] Hujus natura cum calida sit et humida, valet ad procreandas agritudines, replendumque caput, indeque ad gravedinem inducendam, sensus torpore inficiendos, viresque dissolvendas et enervandas. Hippocrat. lib. iii. Aphorismo 3. *Aster auditum hebetat, caliginem affundit, caput gravat, pigros et languidos facit.*

17. *Visendus ater flumine languido.*] Id est, migrare tandem ad Inferos oportebit; illicque visere Cocytum, &c. Vide lib. i. Od. 28.

Flumine languido.] Virgil. ante cit. *tardam Stygem* vocat.

18. *Cocytus.*] Ejus derivatur nomen, ἀκακία, *lamentor.* Macrobg. in Somn. Scip. lib. i. cap. 10. Quicquid homines in luctum lacrymasque compellit, *Cocytum*: quod in gurgite mergit odiorum, *Stygem* interpretati sunt, inquit. Sic et ipsas penas, quas apud Inferos memorant. Vulturem jecur immortale tundentem, intellige tormenta conscientie indefessâ sceleris admissi admonitione laniantis, &c. Vide cætera ibidem.

Danaï genus infame.] Danaus Argis regnavit an. M. 3716. Euseb. Chron. hujus filie quinquaginta suos, unâ exceptâ, viros jugulavere, patris mandato nefario obsequentes: quam ob noxam pertusum aquis implere dolium in Inferis coguntur. Vide lib. iii. Od. 11. Virgil. Æn. x. 497.

— *Undâ sub nocte jugali*

Cæsa manus juvenum sedè, thalamicque

cruentis.

Tibull. i. 3. 79.

Et Danaï proles, Veneris quæ numina læsit,

In cava Lethæas dolia portat aquas.

19. *Damnatusque longi,* &c.] Ellipsis, supp. pœnâ.

20. *Sisyphus Æolides.*] Latrocinii, ut aiunt, infanis à Theseo est occisus: alii dicunt virum

fuisse rerum multarum notitiâ pollentem; et cum immortalitatem sibi parare attentasset longo isto labore damnatum, ut ad apicem montis portaret saxum inde relapsurum. Vide Epod. ult. Ovid. Metamorph. iv. 460.

Aut petis, aut urges ruiturum, Sisyphæ, saxum.

Virgil. Georg. iii. 39.

— *Non exsuperabile saxum.*

Lucret. Lib. iii. 1013.

— *Nixantem trudere monte*

Saxum, quod tamen à summo jam vertice

rursum

Volvitur, &c. —

Vid. et Odys. xi. ubi Sisyphi labor graphicè describitur ac pingitur, ut observari oculis videatur Sisyphus trudens saxum, connitens, totoque sudans corpore.

21. *Linquenda tellus.*] Supra Od. 3. v. 17.

Cedes cœmptis saltibus, et domo,

Villâque, &c.

Et placens uxor.] Vel decora et pulchra, vel benè converiens, ut apud Sueton. Tiber. cap. 7. et hinc viro dilecta et omninò placens.

22. *Quas colis, arborum.*] In colendis arboribus luxum atque delicias Romanorum alibi notavi. Vino etiam platanos irrigasse Q. Hortensium, testis Macrobius lib. iii. cap. 13. Valer. Max. lib. ix. cap. 1. art. 4. de Cn. Domitio, et Luc. Crasso altercantibus. *Uter luxuriosior?* inquit Crassus. *Egone qui decem columnas centum millibus nummum emi: an tu qui decem arbuscularum umbram tricenis sestertium summâ compensas?* Idem ferè narrat Plin. lib. xvii. Vide seq. Od. Annot. initio.

23. *Cupressos.*] Funebres arbores, idèque invisas appellat Horatius: Proserpinæ Ditiq; sacras, ex Servio, Festo, Plinio. Hic. lib. xvi. cap. 33. ita scriptum reliquit. *Natu morosa, fructu superævca, baccis torca, folio amara, odore violenta, ac ne umbrâ quidem gratiosa.*

24. *Brevem dominum sequetur.*] *Sequitur,* foribus tuis ex amore apposita, cum vitâ excesseris.

Brevem.] Paucis annis usum possessione, ὀλιγοχρόνιον. Valeant qui ad tumuli vel urnæ angustias redactum interpretantur. Quæ si cui placeat explicandi ratio, lucem huic asseret Juvenal. Sat. 10. v. 168. et quinque sequentibus.

Dominum.] Te potentem ac divitem. Plin. modò cit. *Cupressus,* inquit, *Diti sacra, et idèd funebri signo ad domos posita; adde nobilium,* ex Lucano,

Absunet hæres Cæcuba dignior
 Servata centum clavibus; et mero
 Tinget pavimentum superbum
 Pontificum potiore cœnis.

[209] Hæres dignior consumet
 26 *vina* Cæcuba centenis cla-
 vibus custodita; superbum-
 que pavimentum asperget
 vino meliore Pontificum e-
 pulis.

ODE XV.

Immoderatum sui seculi circa ædificia luxum reprehendit.

JAM pauca aratro jugera regiæ
 Moles relinquet: undique latiùs
 Extenta visentur Lucrino
 Stagna lacu, platanusque cœlebs

[210] Regales deinceps sub-
 structiones modicam ter-
 ram relinquent arandum.
 Undequaque venient spec-
 tatum stagna magis spatio-
 sa, quàm sil Lacus Lucri-
 nus, platanus quoque stæ-
 rilis

ANNOTATIONES.

Et non plebeios luctus testata cupressus.
 Ad rem præterea faciunt, quæ de cupresso
 scribunt. Præciso capite moritur, et subacta
 non renascitur, sicut ex mortuis nihil speratur:
 Servius. Rogis adhibetur, et cremandis utilis
 est cadaveribus, ob gravem ustrinæ nidorem;
 quoniam fœtorem cadaveris dum uritur, odoris
 sui jucunditate lenit. Ita Varro. Leges pub-
 licas et sacrorum ritus, ob æternam firmitatem,
 in tabulis cupressinis describi Plato jubebat.
 Vide Cæl. Rhodig. lib. xxv. cap. 2.

25. *Absunet hæres Cæcuba dignior, &c.]*
 Hæres dignior te, quia liberalior, et sciens uti
 iis, quæ ad usum sunt facta, quibus improbe
 avari velut sacris parant. Quæ verò tu parcè
 nimis servasti vina exquisita, hæc ille absunet,
 et sine modo fundet.

Cæcuba.] Lib. i. Od. 20. Vinum optimum
 profundet disperdetque.

26. *Mero Tinget pavementum.]* Cic. Phil-
 lipp. ii. *Natabant pavimenta vino.* Porro in
 deliciis fuisse olim perspergi pavementum vino
 fragrantissimo, auctor est Athen. lib. xv. Alii
 referunt ad cottabismum; quo veteres inter
 potandum usi, non siccantes omnino calicem,
 sed arte quâdam vini reliquias in terram eli-
 dentes, ut sonus inde redderetur. Ita J. Lips.
 antiq. lect. lib. iii. de eo more et joco à Siculis
 iavento. Hesychio teste. Suidas paulo aliter,
 in *κατὰ βίβλην*. Athen. variis locis, maxime
 verò lib. xv. Jul. Pollux, lib. vi. cap. 19. Cæl.
 Rhodig. lib. vii. cap. 26. &c.

27. *Pavimentum superbum.]* *Marmorcum so-
 lum* vocat Tibull. lib. iii. Eleg. 3. et Cic. Parad.
 vi. de pavimentis arte et picturâ elaboratis, de-
 que lithostrotis ac vermiculatis, Plin. lib. xxxvi.
 cap. 25. Quidam legunt *superbo*, referuntque
 ad vocem, *mero*; ut per Hypallagen significet
 hæres superbum vinum pretiosum effundere.
 Alii *merum superbum* aiunt, quod non ampliùs
 clavibus inclusum jam marmoreo liberè decurat
 pavimento. Sed vix id venisse in mentem
 Horatio, si dicam; plus credat mihi quisque
 cordatus injurato, quàm juratis illis.

28. *Pontificum potiore cœnis.]* Meliore, pre-
 tiosiore, quàm illud quod adhibetur in sumptu-
 osis illis Pontificum cœnis; quando novi

quidam inaugurabantur, et in eorum collegi-
 um admittebantur. Varro, lib. iii. cap. 6. Ma-
 crob. lib. iii. Saturnal. cap. 13. Chiliad. 3.
 Centur. 2. Adag. 36. et supra lib. i. Od. 37. v. 2.

Ode XV.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.
 1. *Jam pauca, &c.]* Hæc Ode superiori
 juncta legitur in quibusdam exemplariis;
 sed perperam: ut satis ostendit argumentor-
 um diversitas.

*Pauca aratro jugera regiæ Moles relin-
 quent.]* Occupantibus ferè omnia ædificiis
 sumptuosis, operosis, rege dignis. Cic. pro
 Milone, *Insenas structiones*. Et postea
Substructionum insanas moles vocat.

2. *Undique latiùs Extenta visentur, &c.]* In
 illis ædibus magnificè structis visentur piscinæ,
 vivaria, stagna, Lucrino lacu ampliora; qui ta-
 men ingens et spatiosus. Val. Max. lib. i. cap. 1.
*C. Sergius Orata, ne gulam Neptuni arbitrio
 subjectam haberet, peculiaria sibi moria exco-
 gitavit, æstuariis intercipienti fluctus, piscium-
 que diversos greges separatos, molibus includen-
 do; ut nulla iam saxa tempestas incideret,
 quâ non Orate mensa varietate ferculorum
 abundarent. Ædificiis etiam spatiosis et excel-
 sis deserta ad id tempus ora Lucrini lacus
 pressit, &c.*

3. *Lucrino lacu.]* Hic et Baianus appellaba-
 tur, inter Puteolos et Baias situs, ac inter
 Avernum Lacum et Tyrhenum: maxime pis-
 cesus, et proinde asferens lucrum; hinc no-
 men. Ita quidem olim: at anno 1538, terræ
 motus novum excitavit extulitque Montem Ci-
 ncreum dictum; nihilque reliquit è Lacu Lu-
 crino præter cœnosam paludem cum arundi-
 neto, quod quidem in suo Lexico asfirmat Mi-
 chael Anton. Baudrandus rerum Geographi-
 carum studiosissimus, testisque oculatus. Stra-
 bo, lib. v. stadiis octo longum fuisse refert.
 Suet. Aug. cap. xi. *Portum Julium apud
 Baias immisso in Lucrinum et avernum La-
 cum mari, effecit.* Virgil. Georgic. ii. 161.

*An memorem portus, Lucrinoque addita clau-
 stra:*

*Atque indignatum magnis stridoribus æquor
 &c.*

4. *Platanusque cœlebs exinet ulmos.]* At

ulmos excludet. Dein violaria, myrteta et uberes odoratūs opes afflabunt suavitatem per loca oleis antè consita, quæ priori possessori fructum dabant. Mox densa laurus ardentis Solis radios ramis arcebit. Non sic erat licitum per leges Romuli et Catonis crinitis, vel priscorum instituta. Res familiaris aderat eis exigua,

Evincet ulmos: tum violaria, et
Myrtus, et omnis copia narium,
Spargent olivetis odorem
Fertilibus domino priori.
Tum spissa ramis laurea fervidos
Excludet ictus. Non ita Romuli
Præscriptum, et intonsi Catonis
Auspiciis, veterumque normâ.
Privatus illis census erat brevis,

[211]
6

10

[212]

ANNOTATIONES.

lores ad umbrarum delicias, sed ad mollitiem duntaxat utiles, frugiferis arboribus præferentur. Plin. lib. xii. cap. 1. *Quis non miretur arborem umbræ gratiâ tantum ex alio petitam orbe? Platanus hæc est, per Mare Ionium in Dionædis insulam ejusdem tumuli gratiâ primum inuenta; inde in Siciliam transgressa, atque inter primas donata Italiæ... in tantumque postcâ honoris increvit, ut micro infuso enutriatur. Compertum id maximè prodesse radicibus: docuimusque etiam arbores vinu potare.* Platani folia latissima, umbramque peramœnam alibi notat. Vide apud Herodot. lib. iv. Xerxem cum ingenti exercitu in Lydiam pergentem platani pulcherrimæ admiratione captum, circa illam stantem, aureo monili donantem, ejus denique curam viro immortalis committentem. Decem erant nempe millia virorum selectorum è Persicâ militiâ, qui dicebantur immortales; quoniam uno moriente, statim alter substituebatur, ut completus esset semper ille numerus. Horum meminit Q. Curtius, lib. iii. Porrò platanum auream sibi fundi jussit Xerxes, quæ supra memoratam exprimeret, ejusque leniret desiderium, et regiæ mentis ob ejus absentiam æstuationem. Cæl. Rhodig. lib. xxv. cap. 1. Vide supra Od. 14. sub finem Annot. ad ea verba, *quas colis, arborum.*

Platanus cælebs.] Martial. lib. iii. Epigram. 57. *viduam* appellat: intellige sterilem, vel non vitibus, ut solet ulmus, maritatum. Vide Plin. lib. xvi. cap. 17. Senec. Lib. v. Epist. vi.

5. *Evincet ulmos.*] Expellet, quasi dimovebit loco earumque plantaria occupabit.

Tum violaria, &c.] Similiter et flores odoriferi exterminabunt fructuosas arbores, hisque neglectis et ejectis, excolentur. Quidam legunt, *myrtusque et omnis, &c.* ut metri constet ratio. Alii volunt hic *myrtus* 4. declin. esse, et num. plural. adeoque ultimam syllabam produci. Plin. lib. xxi. cap. 11. *In Italiâ violis succedit rosa: huic intervenit liliū: rosam cyanus excipit, cyanum amarantus.* De myrto plura lib. i. annotavi ad Od. 38. v. 5.

6. *Omnis copia narium.*] Abundantia florum et odorum, qui sunt odoratūs opes quasi ac divitiæ, voluptas ac delectatio. Est qui dormitasse hic Horatium cavilletur, nec satis intendisse animum. Quasi verò temerè quidquam scribere soleat tantus Poëta. Imò feliciter intendebat animum, forsau rivos et roderat unguens, et in versu faciendo saepe caput jam scaberat, atque, ut ait etiam Persius, *Pluteum*

cciderat; cùm scripsit; *Omnia copia narium:* dictio sanè tam grandis quàm insolens, tam pulchra et dives, quàm audax et nova.

7. *Spargent olivetis odorem Fertilibus domino priori.*] Odoriferæ omnis generis plantæ diffundunt fragrantiam iis in locis, quæ prius olivis consita uberem domino proventum afferebant.

9. *Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus.*] Seu quòd adversus fulmen ejusque ignitos ictus valere laurus dicitur ex Plinio, lib. xv. cap. ultimo. Sueton. Tiber. cap. lxix. &c. Sive quòd arte quâdam laurus apud Romanos veluti silvescebat, ramosque tam altè latèque extendeat, ut spissam et opacam umbram prætereret, Solisque ardorem arceret, *ictusque fervidos;* qui Lucretio *verbera Solis* nuncupantur. *Spissam quoque ramis lauream* referunt aliqui ad hortos operis topiarii. De quibus omnibus Plin. citato loco. Laurus nempe aliique fructes gradatim modicis intervallis inflecti, annectique, et cancellatim pingi possunt, inquit Cruq. hic.

10. *Non ita Romuli Præscriptum, &c.*] Non ita majores nostri; nec ista grassabatur luxuria temporibus Romuli; qui singulis civibus duo tantum agri jugera distribuit, aut *Catonis* Censorii, Portiæ familiæ principis, luxuriæ hostis infensissimi: qui Dux, Orator, ac Senator præclarus, frugalitate et continentia longè clarior, quater et quadragies accusatus, toties est absolutus. Plutarch. in ejus vitâ. Plin. lib. vii. cap. 27. Valer. Maxim. lib. iii. cap. 7.

11. *Intonsi.*] Nimirum Romani usi tonsoribus anno ab urbe conditâ 454, *antè* vero *intonsi* fuere; quod ex Varrone asserit Plin. lib. vii. cap. 59. Vide Gell. lib. iii. cap. 4. Quod si Catonem intelligere Uticensem placet: hic etiam intonsus, quia ex quo civilia bella exarsere, tonderi nunquam voluit: Lucan. ii. 372.

Ille nec horrifera sancto dimovit ab ore Cæsariem, duroque admisit gaudia vultu; Ut primum tolli ferulia viderat arma, Intonsus rigidam in frontem descendere canos [bam.]

Passus erat, mæstamque genis increescere bar-
13. *Privatus illis census erat brevis.*] Exiguæ nunc erant privatorum opes; nec dives esse quisquam satagebat; at universi Reipublicæ decus, gloriam, potentiam augere et amplificare studebant. Vide paupertatem laudatam apud Valer. Maxim. lib. iv. cap. 4. ubi inter exemplâ

Commune magnum : nulla decempedis
 Metata privatis opacam
 Porticus excipiebat Arcton ;
 Nec fortuitum spernere cespitem
 Leges sinebant ; oppida publico
 Sumptu iubentes, et Deorum
 Templâ novo decorare saxo.

15 publica autem dives. Nemi-
 ni privato porticus men-
 sa decem pedum perticâ
 colligebat auram Septen-
 [213] trionalem umbrosam. Ne-
 que fas erat contemnere
 glebam obvientem ; ur-
 bes autem communibus im-
 20 pensis, ac numinum fama
 lapidibus novis exornare
 præscriptum erat.

ANNOTATIONES.

non pauca, hæc affert. Valerii Popicolæ, Cui mortuo lectus funebris et rogus defuit; exequiæ verò pecuniâ publicâ ductæ sunt. Agrippæ Menenii, qui publicæ salutis arbiter ita pecuniâ inops cessit, ut sepulturæ honore caruisset, nisi à populo collatis in capita sextantibus funeratus esset. Et paulo post, idem sic scribit: Imò verò quos pericula Reipublicæ Imperatores afferebant, angustia rei familiaris (quid cesso proprium nomen veritatis reddere?) bubulcos fieri cogebat. Et postea: Quid Ælia familia, quam locuples? Sexdecim eodem tempore Ælii fuerunt, quibus una domuncula erat eodem loco, quo nunc sunt Mariana monumenta; et unus in Agro Veiente fundus minus multos cultores desiderans, quam dominos habebat, &c.

14. Commune magnum.] Τὸ κοινὸν apud Cicer. Sensus est; magni putabatur publica res, salus, auctoritas; commodo privato Reipublicæ utilitas anteponebatur. Cic. pro Flacco. In privatis rebus minimo contenti erant majores nostri; in imperio et publicâ dignitate omnia ad gloriam splendoremque revocabant.

Nulla decempedis Metata privatis, &c.] Privatorem nemini porticus erat pluribus metata decempedis, adeoque valdè longa, ex arte, et magno proinde sumptu extracta.

15. Opacam excipiebat Arcton.] Quæ porticus Septentrioni obversa, apta esset ad captandum æstate frigus plurimum, et ad amœnam ambulationem, fervente etiam die. Arctos Græcis Ursa, Latinis sidus Boreale, polo Arctico nomen fecit: regionem septentrionalem designat, unde frigidæ et salubriores spirant auræ. Porticus definiri potest ambulacrum columnis septem, Gall. une Gallerie. Ang. a CLOYSER. Aliæ centenariæ, aliæ milliariæ dicebantur à longitudine et numero passuum, quos continebant. Sueton. Vitruv. lib. v. cap. 9. et 11. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 22. et 23. ubi et multiplex porticus recensetur; præ cæteris autem Porticus Claudia, in quâ subdiæ ambulationes, miro ingenio elaborata; item Porticus Augusti, in Palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore per symmetriam extracta, &c. Vide et Cæcl. Rhodig. lib. xxviii. cap. 39. Juv. Sat. vii. 182.

Parte aliâ longis Numidarum fulta colum-
 nis

Surgat, et argentem rapiat cœnatio Solem.

17. Nec fortuitum spernere cespitem Leges sinebant; &c.] Legum pœnis erat obnoxius, quisquis operosas aedes sibi molitus esset e saxo quadrato; quæ quidem structura templorum erat. At privatis vel crudo cespitio solo, aut coctis tantum lateribus ædificare licebat. Turneb. lib. x. cap. 21. Ita nemo spernebat casam hæreditate sibi obvientem, agellum, prædiolum. Nemiem pigeat habitare domunculas,

Pauperis et tuguri congestum cespite culmen. Virg. Eclog. i. 69. vel, passim, et sine discrimine cibum aut quietem captabant majores nostri ubicunque sors tulerat. Ovid. Fast. i. 205.

Nec pudor, in stipulâ placidam cepisse quietem,

Nec fœnum capiti supposuisse, fuit.

Tibull. ii. 5. 99.

At sibi quisque dapes et festas extruet altè
 Cespitibus mensas, cespitibusque thorum.

Huc facit quod de Tiberio Sueton. ait, cap. xviii. Trans Rhenum verò eum ritæ ordinem tenuit, ut sedens in cespite nudo cibum caperet, sæpe etiam sine tentorio pernoctaret.

Fortuitum.] Hujus vocis penultimam corripit Juv. Sat. xiii. 225. hic verò productam vides, à fortuna et ire. Servius in Æn. vi. 179.

18. Oppida publico Sumptu iubentes et Deorum Templâ, &c.] Hinc Ædiles, seu publicarum ædium, totiusque urbes curatores. Hoc et ad Augusti laudem scripsisse Horatius creditur. Sueton. August. cap. xxx. Spatium urbis in regiones ricasque divisit; instituitque ut illas annui magistratus sortitò tuerentur . . . Ædes sacras vetustate collapsas, aut incendio absumptas, refecit; easque et ceteras opulentissimis donis exornavit, &c.

20. Novo saxo.] Vel secto, quadrato, et polito; vel è longinquis terris Romam advecto; quale est marinor ex Armenia, Paro, Chio, Ægypto, Numidia, &c. Juvenal. Sat. xiv. 86. et seq.

Ædificator erat Centronius

Alta parabat

Culmina villarum, Græcis, longèque petitis
 Marmoribus, &c.

ODE XVI. AD GROSPHUM.

Animi tranquillitatem non nisi cupiditates coercendo parari.

O, Grosphæ, quietem à
 numinibus petit quilibet in
 aperto mari Ægæo depre- [214]
 hensus, simul atque nigra
 Condidit Lunam, neque certa fulgent
 Sidera nautis :
 Otium bello furiosa Thrace, 5
 Otium Medi pharetrâ decori, [215]
 Grosphæ, non gemmis, neque purpurâ ve-
 nale, nec auro.
 Non enim gazæ, neque consularis
 Summovet lictor miseris tumultus 10
 Mentis, et curas laqueata circum

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

Ad Grosphum.] Hunc Pompeium Grosphum
 nobilem et Magistratus perfectum innuit,
 quod in fine hujus Odis purpurâ vestiri scribit.
 Siciliensem aiunt nonnulli, eò quòd ibidem
 Horatius Siculus gregibus et armentis opulentum
 notat. Virum autem frugi celebrat Epist.
 lib. i. 12. v. 22.

*Utere Pompeio Grospho; et si quid petet
 ultro*

*Defer; nil Grosphus, nisi verum orabit, et
 æquum.*

1. *Otiùm Divos rogat, &c.*] Otium poscunt
 omnes, et tamen omnes avaritiàm et ambitio-
 nem colunt, per quas assiduis laboribus et per-
 iculis exercentur, atque otio frui prohibentur.
 Sic impiger ad Indos, quæstus causâ currens
 mercator, cum se jactatum tempestatibus, et
 mortis discrimini proximum sentit, tum mare
 et navigationem detestatur, otiumque rogat à
 Castore et Polluce; at ultra pergit tamen, ur-
 gente avaritiâ, cum primum periculum præte-
 rit. Lib. i. Od. 1. v. 15.

*Luctentem Icaris fluitibus Africam
 Mercator meluens, otium et oppidi
 Laudat rura sui: &c.*

2. *Ægæo.*] Quod mare altum et scopulosum,
 et multis ad eò naufragis infestum. Unde Pro-
 verb. Τὸ Αἰγῶν ὠκείον, ab Ægâ insulâ, vel
 ab Ægis Eubææ insulæ oppido, ut Straboni
 placet, Ægæum mare dictum est. Alii alia fa-
 bulantur. Situm est Græciam inter et Asiam,
 plures habet insulas quasi passim dissemina-
 tas; hodie Archipelagus nominatur.

3. *Neque certa fulgent Sidera.*] Cum ortis
 nubibus obducta cæli facies, non ostendit ea
 sidera certâ semper regione apparentia, quibus
 dirigi navigantes solent, et tutus esse cursus
 ac non dubius. Æneid. i. 88.

*Eripiunt subito nubes cælumque, diemque,
 Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat
 atra.*

Lucan.

— Miseros fallentia nautas

Sidera non sequimur.

5. *Otiùm bello furiosa Thrace.*] In mediis
 belli periculis et ærumnis fatigatæ gentes
 etiam maximè bellicosæ otium desiderant: vix
 tamen postea bello abstinere prædâ alliciente.

Furiosa Thrace.] An quòd atris infuscati sa-
 gulis (qui furiarum color est) ad bellum pro-
 cedunt Thracæ? An quòd terribili specie? Sic
 apud Plutarch. in vitâ Pauli Æmili, *Pugnanti-
 um Thracum aspectu Nasica maximè exhor-
 ruit. Erant nempe in acie primâ, homines
 proceris corporibus; albis ac lucentibus scutis,
 ocreis armati, tunicas induti nigras; graves
 enses et rectos à dextris humeris quatientes.*

6. *Medi pharetrâ decori.*] Parthos indicat
 Medorum victores; de quibus lib. i. Od. 12 et
 19. arcubus armatos in Xerxis exercitu: testis
 Herodot. lib. vii. Sagittas ab inguine jaculari
 seu torquere solitos, annotavi ad Pers. Sat 5.
 v. 4. ex Casaubone.

7. *Non gemmis, neque purpurâ, &c.*] Non
 emitur aut venditur ullo pretio liberalis illa
 animi pax et tranquillitas, imò generosa vir-
 tus, quam movere aut concutere nihil potest.
 Eam verò sibi parat, quisquis affectus atque
 appetitus cogit rationi morem gerere et ob-
 temperare.

9. *Non enim gazæ, &c.*] Nec divitiæ, nec
 dignitates conferunt immunitatem à curis et
 solitudinibus.

Consularis lictor.] Minister publicus ante
 Consulem aliosq; magistratus tum honoris
 causâ, tum summovendæ turbæ gratiâ præce-
 dens, Imperiique insignia, fasces et securæ,
 præferens. Tit. Liv. lib. iii. cap. 48. *I lictor,
 summore turbam.*

10. *Miseris tumultus Mentis.*] Animi per-
 turbationes, metum, iram, cupiditatem, quibus
 miser homo afficitur, quando se illis huc illic
 distrahi patitur, et discrucari. Tumultus qua-
 si timor multus.

11. *Curas laqueata circum Tecta volantes.*] *Palatia*
 divitum curis obsidentur: et quòd ma-
 jores adsunt opes, eò plures et graviore comi-

Tecta volantes.

Vivitur parvo benè, cui paternum
Splendet in mensâ tenui salinum,
Nec leves somnos timor aut cupido
Sordidus aufert.

Quid brevi fortes jaculamur ævo
Multa? Quid terras alio calentes
Sole mutamus? Patriæ quis exul
Se quoque fugit?

Scandit æratas vitiosa naves
Cura: nec turmas equitum relinquit,
Ocyor cervis, et agente nimbos
Ocyor Euro.

Is felix est è modicâ vitâ,
cui majorum salinum ruti-
lat in frugali mensa, neque
tranquillum soporem metus
[216] admittit vel turpis cupiditas.
16 Exiguo tempore valentes
cur plura intendimus? Cui
petimus regiones diverso
calesfacios Sole? Ecquis ex-
torris à patriâ, procul est
etiam à scipso? Naves ære
20 munitas ingreditur prava
solicitude, nec deserit equi-
[217] tum cohortes, velocior cer-
vis, et Euro nubes discu-
tiente rapidior.

ANNOTATIONES

tantur atque urgent curæ, quasi cor urentes
dicte. Cornel. Tacit. *Invidia summa quæque
appetit.* Juvenal. Sat. xiv. 303.

*Tantis parva malis, curâ majore, metuque
Servantur. Misera est magni custodia census.*
Tull. 2. de Legib. *Magnificas villas, pavimenta
marmorea, et laqueata tecta contemno.*

12. *Volantes.* *Φερσίδες Πηγάειχουσαι, Alas
habentes curæ.* Theognis.

13. *Vivitur parvo benè, cui, &c.]* Contra
verò lætam ducit ille vitam, qui parvo conten-
tus, modicam suppellectilem et mensam satis
habet, gaudetque suâ conditione mediocri. Unde
pccatum capit somnum, quem non interrumpit
vel habendi cupiditas, vel timor perdendi.

Paternum Splendet in mensâ tenui salinum.]
Egregiè locum hunc illustrat Turneb. lib. x.
cap. 22. Insulsus, inquit, videatur seusus, nisi
intelligas salis olim quondam in mensâ religio-
nem fuisse, unde *ἰεγυς ἀλας* Græci dicunt: et
appositus sal mensam consecrare videbatur.
Arnob. lib. ii. *Sacras facitis mensas salinorum
appositu, et simulacris Deorum.* Sed tamen
pccatissimum tenuem et parcum pauperemque vic-
tum Horatius significat hominum pro obsonio
salem lingentium, quod pauperes olim faciebant,
ut apud Pers. Sat. v.

*Raro regustatum digito terebrare salinum
Contentus perages?*

Huc usque Turnebus. Salinum verò præcipuè
memorat Horatius; tum quia primo loco solet
apponi: tum præsertim quòd veteres poculo
et salino à majoribus accepto libenter uteban-
tur. Et quibus nullum erat argenteum vas, sal-
inum tamen ex argento habebant. Ex quibus
intelliguntur hæ voces, *splendet, et paternum.*

15. *Leves somnos.]* Dulces, molles, placidos,
et tranquillos; vel solvi faciles.

Cupido Sordidus.] Amor pecuniæ sordidus,
turpis avaritia. *Sæva cupido indomiti census.*
Juvenal. Sat. xiv. 175.

17. *Quid brevi fortes jaculamur ævo Mul-
ta?] Cùm sciamus paucis nos annis esse victu-
ros, cur tam multa et magna prosequimur
et captamus? Lib. i. Od. 4.*

*Vite summa brevis spem nos vetat incho-
are longam.*

Et Od. 11.

Spatio brevi spem longam reseces.

18. *Quid terras alio calentes Sole mutamus?]*
Cur, patriâ relicta, pergitur in alia planè cli-
mata, remotasque valde regiones, alio veluti
Sole calescentes; Virgil. Georg. ii. 511.

*Exilioque domos et dulcia limina mutant,
Atque alio patriam quærunt sub sole ja-
centem.*

Contra Juvenalis, Sat. xii. 103.

Nostro sub sidere.

19. *Patriæ quis exul Se quoque fugit?]*
Translata sententiâ è Græco: *Τὸς πατριδὸς
φυγὰς ἀν, καὶ ἐαυτὸν ἐφυγε;* id est, Quis pa-
ternum deserens solum, pravam simul indolem
pravosque affectus reliquit? Imò se quisque
secum defert, id est, animum suum seu probum
seu improbum. Senec. de Tranquill. vit.
*Hoc se quisque modo semper fugit. Sed quid
prodest, si non effugit? Sequitur scipsum, et
urget gravissimus comes.* Sic mercator avarus,
quolibet peregrinatus fuerit, avaritiam circum-
fert. Horat. lib. i. Epist. 11. v. 27.

*Cælum, non animum mutant, qui trans
mare currunt.*

Epist. 14. v. 13.

*In culpâ est animus, qui se non effugit
unquam.*

Lucret. lib. iii. sub finem.

*Hoc se quisque modo fugit. At quem sci-
licet, ut fil,*

*Effugere haud potis est, ingratis hæret et
angit.*

Varro et Petronius longè fugit, qui suos (id
est se) fugit.

21. *Scandit æratas, &c.]* Seu navim, seu
equum conscendas, ut effugas curam, hæc te
facile consequetur, utpote cervis pernicior et
ventis. Horat. lib. iii. Od. 1. v. 37.

—————*Sed timor et minæ*

Scandunt eodem quo dominus; neque

Decedit aratâ birrcmi, et

Post equitem sedet atra cura.

23. *Ocyor Cervis.]* Cervorum pernicitas
civis nota.

24. *Euro.]* Ab ortu flat iste ventus. Ovid.
Metamorph. i. cap. 2.

*Eurus ad auroram Nabathæaque regna
recessit;*

Parca non mendax dedit, et malignum
Spernere vulgus.

[219] facultatem, necnon contem-
40 nere improbum vulgus.

ODE XVII. AD MÆCENATEM, ÆGROTUM.

Superstitem ei se non futurum.

CUR me querelis exanimas tuis ?
Nec Dīs amicum est, nec mihi, te priùs
Obire, Mæcenas mearum
Grande decus còlumenque rerum.
Ah! te meæ si partem animæ rapit
Maturior vis, quid moror altera,
Nec charus æquè, nec superstes
Integer? Ille dies utramque
Ducet ruinam. Non ego perfidum
Dixi sacramentum : ibimus, ibimus,
Ut cunquæ præcedes, supremum

Quare mihi vitam auferis
per querimonias tuas? Ne-
que numinibus placet, ne-
que mihi, ut prior moriaris,
ô Mæcenas, insigne orna-
mentum ac tutela rerum
mearum. Ah! si promp-
[220] tior mors auferet te, dimidi-
6 um vitæ meæ, quorsum ego
restabo *dimidium* alterum,
haud pariter dilectus, ne-
que remanens totus? Dies
iste feret ambobus exitium.
10 Haud falsum juravi: per-
gemus unâ, quocunquæ mo-
do autebis, pergemus ulti-
mam

ANNOTATIONES.

39. *Parca non mendax.*] Pers. Sat. v. 48. *Parca tenax veri.* Immutabile fatum. Hujus intelligentia loci pendet è veterè ritu. Ultimâ scilicet hebdomadis die, quâ quis in lucem editus erat, fata vocabantur, quæ scriberentur; quòd eo die viderentur Parcæ in totam statuere vitam, quâ fortunâ futurus quis esset. Tertullianus; *Dum per totam hebdomadam Junoni mensa proponitur; dum ultimâ die fata scribenda advocantur:* Hæc Turneb. lib. x. cap. 22. Credebant veteres nascenti cuilibet adnasci genium; deinde verò septimo, à quo natus erat die, Parcas statuere, quâ ille per totam vitam fortunâ usurus esset.

Et malignum Spernere vulgus.] Populi malignitatem, invidiam, opinionem, favorem etiam et applausum. Quæ qui non spernit, is nunquam beatè vixerit.

Ode XVII.—Metrum est idem quod Od. 9. Lib. i.

1. *Cur me querelis, &c.*] Vix è pertinaci morbo convalescentem inviserat Mæcenatem Horatius, atque seu affectæ valetudinis tædio seu integræ salutis desperatione, graviores in quærelas erumpentem, ærumosæ etiam isti vitæ mortem præoptantem audierat. Quo ipse dolore percussus Oden hanc ej scribit.

Exanimas.] Mærore conficis ac perimis, Cic. pro Milone. *Me quidem exanimant et interimunt hæ voces Milonis.* Virg. Æn. iv. 360.

Desine, meque tuis incendere, teque querelis.
2. *Dis amicum.*] Dicitio Græca θεός φίλον Epod. 1. v. 5. ad eundem Mæcenatem.

Quid nos, quibus te vita sit superstite Jucunda; si contra, gravis?

4. *Grande decus còlumenque.*] Vide Od. i. lib. i. *Partem animæ.* lib. i. Od. 3. *Animæ dimidium meæ.* Pythagoras aiebat amicum esse animam unam duobus in corporibus.

6. *Maturior vis.*] Celerior quàm ferat natura lex.

7. *Nec charus æquè.*] Vel populo Romano non perinde charus, ut Mæcenas; vel ipsi sibi molestus, ablato amico.

Nec superstes Integer.] S. Aug. Conf. lib. iv. cap. 6. *Sensi ego, inquit, animam meam et animam illius (amici) unam fuisse . . . ideoque eo morte sublato, mihi horrore vita erat; quia nolebam dimidium vivere, &c.* S. Gregorius Naz. suam cum D. Basilio animi conjunctionem et amicitiam *συνψυχίαν* vocat, eandem animam.

8. *Ille dies utramque Ducet ruinam.*] Qui te dies vivis auferet, is et inæ videbit morientem. Hoc ferè ita contigit: nam obiit Mæcenas ann. U. C. 746. Horatius verò anno præcedenti, qui Imperii Augusti 34. erat. Dio. Euseb. Chron.

9. *Non ego perfidum Dixi sacramentum.*] Non temerè, aut fallaciter, sed ex animo et sincerè spondeo fore me tibi vitæ mortisque comitem, atque devoto. Itaque Horatius ostendit esse se ex eorum numero, qui Principibus devoti appellabantur. Cæsar de Bell. Gall. lib. iii. cap. 23. *Aliud ex parte oppidi Arduentianus, qui summum Imperii tenebat, eruditionem facere conatus est cum sexcentis devotis; quos illi Soldurios appellant, quorum hæc est conditio, ut omnibus in vitâ commotis unâ cum his fruantur, quorum se amicitia dediderunt; si quid eis per vim accidat, aut eundem casum unâ ferant, aut sibi mortem consciscant; neque adhuc hominum memoria repertus est quisquam, qui, eo interfecto, cujus se amicitia devovisset, mori recusaret.* Dio. lib. liii. morem istum fluxisse ab Hispanis ait, favetque Sallustius: *Hispani se regibus devotent, et post eos vitam recusant.* Et Val. Max. lib. ii. cap. vi. *Celtiberi nefas esse ducebant prælio superesse, cum is occidisset, pro cujus salute spiritum devoverant.*

11. *Supremum Carpere iter.*] Discessum è

inire viam expediti socii.
Neque me separabit unquam à te Chimæra flammæ spirans, neque redivivus Gyas centum manus habens. Ita decretum Themidi prævalenti et Fatis. Sive Libra, sive Scorpium timendus mihi dominatur, pars temporis natalitii periculosior; sive Capricornus occidentalis Oceani potens; vix credibili ratione

Carpere iter comites parati.
Me nec Chimærae spiritus igneæ,
Nec si resurgat centimanus Gyas,
Divellet unquam: sic potenti
Justitiæ, placitumque Parcis.
Seu Libra, seu me Scorpium aspicit
Formidolosus, pars violentior
Natalis horæ, seu tyrannus
Hesperia Capricornus undæ;
Utrumque nostrum incredibili modo

[221]
16[222]
21

ANNOTATIONES.

vitâ hæc ad inferas regiones, mortisque imperium.

13. *Me nec Chimærae, &c.*] Non divellat ego à te ullâ re quantumvis terribili. De Chimæra lib. Od. 27. Πῦρ πρὸς τὰ, *Iguam spirans* dicitur Pindaro.

14. *Nec si resurgat, &c.*] Epod. 1. v. 11.

— *Et te vel per Apium juga,*

Inhospitalem et Caucasum,

Vel Occidentis ad usque ultimum sinum

Forti sequemur pectore.

Centimanus Gyas.] Is unus è natis cælo terræque, de quibus Apollodorus. Legunt alii, *Gyges*; alii *Gigas*. In scirpo est nodum quærere. De nomine controversia est. Designatur certè *Gigas* aliquis, qualis Briareus, de quo Virgil. Æn. x. 565.

— *Centum cui brachia dicunt*

Centenasque manus, quinquaginta oribus ignem

Pectoribusque arsisse.

15. *Sic potenti Justitiæ, placitumque Parcis.*] Has cum illâ jungit, quasi iustæ Deorum ac fatorum legis ac decreti vindices et administras.

17. *Seu Libra, seu me, &c.*] Quodcumque nascenti mihi sidus affulsit, ac dominatum vitæ miæ obtinuit; eundem affirmaverim tuis natalibus horoscopum fuisse. Aded comparabant evenire nobis paria. Eumvero tu emergis vix è periculosa ægritudine; ego propè casu sum arboris oppressus. Scilicet ex eâ parte Zodiaci quæ nostrâ genituræ tempore in hemisphærium nostrum assurgit, natalitias suas prædictiones colligunt Astrologi; quarum tamen vanitatem suggillat Juvenalis Sat. vi. 552, et seq.

Libra.] Septimum hoc est è duodecim Zodiaci signis, quod Sol ingressus circa diem 20. Septembris, equinoctium Autumnale facit. Vide Macrobi. in Somn. Scip. lib. i. cap. 18. Virgil. Georgic. i. 208. Manil. lib. ii.

Quosquæ dabunt chela (Libra) et quos dat

Aquarius ortus,

Unum pectus habent, fideique immobile

vinclum.

Et lib. v.

Felix æquato genitus sub pondere Libræ.

Pers. Sat. v.

Nostra vel æquali suspendit tempora Libra,

Parca tenax veri.

Scorpium.] Octavum est hoc Zodiaci Signum, tunc oriens cum Orion occidit. Hinc fa-

bula, interemptum Scorpionis aculeo Orionem, qui juvenili robore ferox nullam esse feram jactaret, quam conficere non posset. Ejus vero superbiam ultus Jupiter mortales docere voluit, non plus æquo viribus suis fidere. Hygin. lib. vi de Sign. Cælest.

18. *Formidolosus, pars violentior Natalis horæ.*] Nempè sidus hoc ad Martem pertinet, qui et inclemens, maleficus, horribilis. Unde referri huc potest Horatii in Philippensi clade periculosa fuga, de quâ supra Od. 7. Vide Cic. 2. de Nat. Deor. Virgil. Georg. i. 38. Manil. lib. iv.

Scorpium armatâ violentâ cuspide caudâ,

In bellum ardentis animos, et Martia castra

Efficit, &c.

Hinc et Arat.

Scorpium infestus præportans fiebile acumen.

Quidam codices habent, *lethalis horæ.* Sed apage. Aium porrò sub hoc natis astro et horoscopo vitam esse brevioram.

19. *Seu tyrannus Hesperia Capricornus unda.*] Sive prodiit in lucem sub Capricorni sidere quod, cum Saturnus obtinet, graves excitat pluvias atque tempestates in mari præsertim occiduo; teste Servio in Georgic. i. cit. Et Manil. lib. iv.

Tu, Capricorne, regis quicquid sub Sole

cadente, &c.

Propert. lib. iv. Eleg. 1.

Lotus et Hesperia quid Capricornus aqua?

Decimum hoc signum Zodiaci solstitium Decembri mense facit hybernium; unde Cic. 2. de Nat. Deor.

Tum gelidum valido de pectore frigus anhelaus

Corpore semifero, magno Capricornus in orbe.

Quem cum perpetuo vestivit lumine Titan,

Brumali flectens contorquet tempore currum.

21. *Utrumque nostrum incredibili modo Consensit astrum.*] Sensus est; etsi non est idem mihi, qui tibi horoscopus; ac certè magna et incredibilis inter meum natalitium sidus ac tuum consensio est, convenientia, similitudo: quapropter ut mutuis dudum coadivit inter nos amor, ut etiam mortis pariter effugimus periculum, istâ quidem efficiente celestium vi; sic licet spondere, alterum ab altero nec in morte sejungendos aut divellendos. Persius Horatii perpetuus imitator hoc loco videatur superâsse, Sat. v. 45.

Consentit astrum. Te Jovis impio
 Tutela Saturno refulgens
 Eripuit, volucrisque fati
 Tardavit alas, cum populus frequens
 Lætum theatris ter crepuit sonum :
 Me truncus illapsus cerebro
 Sustulerat, nisi Faunus ictum
 Dextrâ levâsset, Mercurialium
 Custos virorum. Reddere victimas,
 Ædemque votivam memento :
 Nos humilem feriemus agnam.

convenit sidus nostri ambo-
 rum. Te à crudeli Saturno
 defendit Jovis fulgor propi-
 tius ; atque fati præcipi-
 25 tis volatum remoratus est,
 quando plebs unnerosa ala-
 crem ter sustulit acclama-
 tionem in theatro. Me de-
 [223] cidens in caput arbor op-
 pressisset, nisi manu casum
 30 avertisset Faunus, tutor cli-
 entium Mercurii. Cura ut
 offeras victimas, et promis-
 sum templum : ego parva-
 lam agnam immolabo.

ANNOTATIONES.

*Non equidem hoc dubites, amborum fæ-
 dere certo*

Consentire dies, et ab uno sidere duci.

22. *Te Jovis impio Tutela, &c.*] Benignus Jovis aspectus Saturni (ut fit) malignitatem correxit infregitque, contra fulgendo, in horâ natali. Pers. cit. mox. v. 50.

*Saturnunquæ gravem nostro Jove frangi-
 mus unâ.*

Impio Saturno.] Fabulantur nimirum Saturnum proprijs devorasse filios; hinc et aiunt sub ejus sidere genitos sævos et impios effici. Propertius et Pers. cit. Saturnum *gravem*, *Juvenalis tristem* appellat.

24. *Eripuit.*] E gravi morbo incolumem præstitit, ac veluti rapuit violentiæ Saturni falcem jam tibi suam intentantis ad vitam intercidendam.

Volucrisque fati Tardavit alas.] Advolantem properè, ut solet, mortem retardavit.

25. *Cum populus frequens, &c.*] Istam Jovis tutelam animadvertit, ac celebravit; teque sibi redditum Populus Romanus gratulatus est, Jovique gratias retulit, sublatâ in lætitiæ signum triplici acclamatione et plausu, quando te post morbi periculum, melius habentem in theatrum adventare conspexit. Vide lib. i. Od. 20.

27. *Me truncus illapsus cerebro, &c.*] Ut te Jupiter, sic me Faunus imminente exitio subtraxit, cum *triste lignum* declinavi *caducum in domini caput immerentis*; ut est in Od. 13. hujus libri. Vide ibidem.

28. *Nisi Faunus ictum Dextrâ levâsset.*] Perieram, nisi subvenisset Faunus Mercurii amicus et secundum aliquos, idem Deus: certè litteratorum uterque patronus. De Mercurio dictum jam non semel, maximè verò supra

Od. 7. Porrò quod ruri beneficium, servatam nempè salutem, accepit, bene refert ad ruria sylvarumque Deum. Porrò dicitur Faunus doctorum virorum *custos* ac tutor, vel ob hoc quod studiosi secessum et quietem, ac liberale otium ruri conquirunt et captant, quæ quidem in urbibus, ac inter populares strepitus, obtinere vix possunt.

29. *Mercurialium.*] Viros eruditos Mercuriales nuncupat: eò quòd illi clientes habeantur Mercurii. Hic enimvero disciplinarum et artium repertor asseritur à Diodoro Siculo lib. ii. cap. 1. et lib. i. cap. 2. inventor literarum, vocatione, palæstræ, numerorum, lyræ, medicinæ, astronomiæ, denique interpretationis verborum, unde cognominatus Hermes. Idem affirmit Plinius lib. vii. cap. 56 et Gellius. Mercurio sacras esse linguas ob eloquentiam, refert Athenæus lib. i. cap. 14. et lib. xv. cap. i. statuis Mercurii tanquam orationis et faciendi præsidis ornata fuisse Gymnasia. Quod et testatur Tullius ad Attic. ut observat Casaubonus in citatum Athenæi locum.

30. *Reddere victimas, &c.*] Votivas offer victimas Jovi Servatori: ædem quoque seu templum, quod ager vovisti, si convalesceres, jam voti reus. Saluti ædiûca et persolve.

32. *Nos humilem feriemus agnam.*] Jovi tauri aliæque id genus majores hostiæ cædebantur; minores autem cæteris Diis. Hinc Horatius, non pro suâ præ Mæcenatis opulentia tenuitate, ut garriunt aliqui: sed more majorum et ex solenni instituto scribit, et spondet *Faunohumilem* ferire *agnam*. Sic lib. i. Od. 4. v. 11.

Nunc et in umbris Fauno decet immolare lucis,

Seu poscat agnam, sive malit hædum.

ODE XVIII.

*Mediocri se fortunâ beatum esse : desipere eos qui luxui et avaritiæ student,
mortis immemores.*

Nec ebur nec aurum
splendet in laqueari ædium
mearum : Haud Hymettiae
trabes innituntur columnis
extremâ in Africâ excisis.
Neque Attali hæres incognitus,
regalem potentiam
invasi.

NON ebur, neque aureum
Meâ renidet in domo lacunar :
Non trabes Hymettiae
Premunt columnas ultimâ recisas
Africâ. Neque Attali
Ignotus hæres regiam occupavi :

[224]

[225]

5

ANNOTATIONES.

Hæc Ode est dicolos distrophos. Metrum dicitur vel Hipponactium, ab auctore; vel Euripideum, quod eo frequenter usus sit Euripides.

Primus versus est Trochaicus dimeter catalecticus; ubi deest una syllaba ad perfectionem: et scanditur hoc modo:

Nōn ē | būr nē | que aurē | ūm.

Alii volunt esse Iambicum Archilochium dimetrum acatalectum; qui constat Amphimacro, et duobus Iambis; hæc ratione:

Nōn ēbūr | neque au | rēum.

Alter versus est Iambicus Archilochius trimeter catalecticus, constans quinque Iambis et unâ syllabâ: admissio locis imparibus Spondæo; et sic scanditur.

Mēâ | rēni | dēt in | dōmo | lacū | nar.

1. *Non ebur, neque, &c.*] Ope et divitiis nec possideo, nec cupio, quæ omnibus appeti solent; at ea quæ paucorum sunt habeo; indeque me beatum existimo. Fide integer, ingenio valens, cuilibet me ostento et præfero.

Neque aureum Meâ renidet in domo lacunar.] Domus non habito magnificas, ebore et auro exornatas, marmore peregrino ædificatas et fulgentes. Arnob. lib. vi. *Laquearibus rideant aureis.* Lucret. lib. ii. sub init.

Nec domus argento fulgens, auroque renidens :

Nec citharis reboant laqueata aurataque templa.

3. *Non trabes Hymettiae Premunt columnas, &c.*] In meis ædibus non sunt pretiosæ ex Hymetto trabes, columnis exquisiti marmoris sustentatæ. Hymettus, Atticæ montis regionis, melle quidem abundans, insigni verò marmore clarus. Plin. lib. xvii. cap. 1. columnas quatuor Hymettii marmoris ad scenam ornandam advectas refert. Has porrò centum millibus nummum emptas ait Valer. Max. Idem Plin. lib. xxxvi. cap. 3. ita scribit; *L. Crassus orator primus percgrini marmoris columnas habuit in codem palatio Hymettias.* Valer. Max. lib. ix. cap. 1. *Cn. Domitius L. Crasso collega suo, alteratione ortâ, objecit, quodd columnas Hymettias in porticu domûs haberet.* Magna porro lis, fuerintne trabes illæ lignæ, an marmoreæ. Verum enim è ligno potius Hymettio quam è marmore crediderim; quamquam et ex lapide trabes extitisse clarè docet Plin. lib. xxxvi. cap. 8. ubi sic habet: *Circa*

Syenen vero Thebaidis Syenites, quem ante Pyrropæilon vocabant. Trabes ex eo fecere Reges quodam certamine obeliscos vocantes, Solis numini sacrotos. Vide Strabon. lib. ix. ubi ex Hymetto advectas trabes longas et densas commemorat.

4. *Ultimâ recisas Africâ.*] Columnas intelligit è marmore Numidico, cujus pretium ingens, fuisse testatur Plinius lib. xxxvi. cap. 6. his verbis. *M. Lepidus Catuli in Consulatu collega, primus omnium limina è Numidico marmore in domo posuit magnâ reprehensione.* Numidia Africæ regio ultima, et maximè occidentalis.

5. *Neque Attali Ignotus hæres regiam occupavi.*] Nec divitis cujusquam hæreditatem captavi, ullave fraude et arte malâ invasi, opulentus quoquo modo esse volens: sicut Aristonicus (quem sanè respexit hoc loco Horatius) regnum Asiæ sibi vindicavit. Duo fuerunt Attali Pergami Reges; prior, Eumenes frater, posterior autem filius. Hic Attalo patruo successit in Asiæ Imperium. Post annos verò quinque instare sibi mortem sentiens, Populum Romanum opum suarum regniqûe hæredem nuncupavit. Quod ut accepit Aristonicus Eumenis ex pellice filius, regiam stirpem ostentans, conscripto exercitu, Pergamum invasit, et principatum ac dominationem Asiæ obtinuit. Crassi verò à Romanis missi Prætoris fractis viribus et auctoritate, post annos ferè quatuor debellatus à Perpenna, moxque ab Aquilio Consulibus, planè extinctus est. Justinus lib. xxxvi. sub finem: *In Asiâ Rex Attalus florentissimum et ab Eumene patruo acceptum regnum, cædibus sedabat morbum ex Solis fervore contraxit, et septimâ die decessit. Hujus testamento hæres Populus Romanus tunc instituitur. Sed erat ex Eumene Aristonicus non justo matrimonio, sed ex pellice Ephesiâ citharistæ cujusdam filii genitus, qui post mortem Attali velut paternum regnum Asiæ invasit, &c.* Vide et Luc. Florum Histor. Rom. lib. ii. cap. 20. ubi Aristonicus, inquit, *regii sanguinis, feroc juvenis, urbes regibus parere consuetas partim sollicitat: paucas resistentes vi recepit: Crassi quoque Prætoris cecidit exercitum mox à Perpennâ donitus et captus Aquilius Asiatici belli reliquias confecit; mixtis (nefas!) veneno fontibus ad deditionem quarundam urbium, &c.*

Nec Laonicas mihi
 Trahunt honestæ purpuras clientæ.
 At fides et ingenî
 Benigna vena est : pauperemque dives
 Me petit. Nihil supra
 Deos laccio, nec potentem amicum
 Largiora flagito,
 Satis beatus unicus Sabinis.
 Truditur dies die,
 Novæque pergunt interire Lunæ.
 Tu secanda marmora
 Locas sub ipsum funus, et sepulchri
 Immemor, struis domos ;

Nec clientæ haud viles nent
 mihi purpuram Laonicam.
 Verùm fidelitas adest et co-
 [226] pius ingenii fons. Et exi-
 10 guum me opulentus requirit.
 Nihil præterea à Numini-
 bus cflagito : neque ab
 amico divite majora posco,
 contentus ad modum agro
 tantum Sabino. Urgetur
 dies die ; et novæ Lunæ
 15 proferant deficere. Tu
 morti vicinus incidenda
 marmora pacisceris ; et tu-
 [227] muli oblitus ædificas ;

ANNOTATIONES.

7. *Nec Laonicas mihi Trahunt honestæ purpuras clientæ.*] Nec habeo clientes, quos soli divites ac potentes habent: nec adeo clientium uxores nent mihi lanas, è quibus pannus confectus, inbutus humore piscis muricis ad Tænarum Laconicæ promontorium capti, suppeditet mihi vestes purpureas, easque valde exquisitas, quæ ad solos nobiles, Patricios, ac Magistratus pertinent. Cic. Ver. *Ipsè dabat purpuram tantum, amici operam.* Laconia Peloponnesi regio purpuræ excellentiâ nobilis. Plin. lib. xxi. cap. 8. *Unguento naturam vicisse gaudens luxuria, vestibus quoque provocavit eos flores, qui colore commendantur. Hos animadverto tres esse principales: unum in cocco, qui in rosis micat. Gratius nihil aspectu. Trahitur in purpuras Tyrus, dibaphosque et Laonicas, &c.* Et lib. xxxv. cap. 6. *Et liquidis coloribus, quos à dominis dari diximus propter magnitudinem pretii, ante omnes est purpurissimum . . . laudatur Luconicum unde pretiosissima purpura.* Vide suprâ Od. 16. sub finem Annot. ad has voces: *Te bis Afro mercede tinctæ vestiunt lanæ.*

9. *At fides et ingenî Benigna vena est.*] Quod si desint opes, at opibus quidpiam melius ac præstantius habere contigit, nimirum fidei virtutem, nec non ingenii lumen et facultatem.

10. *Benigna vena.*] Metaphora à terræ venis, è quibus fontes promanant uberes: designat optimè discendi scribendique facilitatem, quâ qui destitutus fuerit, est invitâ Minervâ, invitâ Apolline ac Musis, literarum studium capessit, hoc est, oleum et operam perdit. Epist. ad Pisones, v. 385.

Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ.

Et v. 408.

Naturâ feret laudabile carmen, an arte, Quasitum est. Ego nec studium sine divite vendâ,

Nec rude quid prosit video ingenium.

Ib. *Pauperemque dives Me petit.*] Me diligunt, ac familiaritatem meam petit Mæcenas, tum ob fidem, tum propter ingenium ad artes liberales idoneum. Epist. ad Pisones, v. 404.

Gratia regum Pieriis tentata modis.

Quoties verò Doctores et Sapientes à Principibus viris sunt honorati ac accessiti!

11. *Nihil supra Deos laccio.*] Ut largiantur quidquam præter ista, non importunè Deos precibus fatigo, non urgeo, non efflagito. Sed nec Mæcenatem *amicum*, plura si rogitem, dare paratum ac *potentem*, nequaquam ego laccio, nec ampliora flagito, quàm quæ jam donavit, videlicet agrum in *Sabinis*, quo victito beatus et contentus. Sic cupiditatem avertatur omnem ac libidinem, ut vocat Tullius. Hanc ferocienti equo similem aiebat Plato in Phædro. Diogenes autem Cynicus *arcem omnium malorum* vocitabat.

13. *Flagito.*] Quid valeat ista vox docet Cic. lib. ix. Epist. 9. ad Varronem: ubi sic scribit: *Metuo ne te fortè flagitent; ego autem mandari ut rogent.*

14. *Satis beatus unicus Sabinis.*] Prædio in Sabinis, quo donatus sum à Mæcenate, satis me locupletem existimo, nec ab eo quidquam ultra peto, vel cupio. Vide lib. iii. Od. 13. v. 1. ibique Annot. Item Epist. 16. initium, ubi suam ipse villam describit Poëta.

15. *Truditur dies die.*] Epod. 17.

Urget diem nox, et dies noctem. Senec. Epist. xxiv. *Nullius rei finis est. Sed in orbem nexa sunt universa. Fugium ac sequuntur. Diem nox premit, dies noctem. Æstas in Autumnum desinit. Autumno Hyems instat, quæ Vere compescitur. Omnia transeunt, ut revertantur.* Sic ferè ad rem nostram Ecclesiastes cap. i. *Oritur Sol et occidit, et ad locum suum revertitur; ibique renascens gyrat per meridiem, et flectitur ad Aquilonem.* Vide Pers. Sat. v. 66. et seq.

16. *Novæque pergunt interire Lunæ.*] Ita labuntur menses annique: novæ Lunæ complentur; tum decrescunt, ac intereunt; rursumque renascuntur, et crescunt, perpetuis vicibus. Ita fugit tempus, ita fluit ac perit ætas et vita nostra. Tu tamen, ó superbe et ambitiose, quasi vitæ sit tibi securitas, et immunitas à morte, insanas moliris substructiones.

17. *Tu secanda marmora Locas.*] Mercede conducis sectores marmoris et sculptores; vel redemptori negotium das secandorum marmorum, ad extruendas domos superbas.

atque satagis extendere lit-
tus maris ad Baias fremen-
tis, non sat dives stabili ter-
ra. Quid dicam, quòd vici-
nos etiam agri limites remo-
ves, et clientium terminos
transilis, per avaritiam?
Ejicitur et maritus, et con-
jux portans in gremio Pen-
nates, et pueros squalidos.
Attamen potentem domi-
num haud expectat ulla basi-
lica melior paratâ sede
Inferorum omnia absorbentium.
Quid amplius quaeris?
Terra pariter inopi
sinu aperit, atque principi-
pum filiis: neque Infero-
rum custos, auro corruptus,
astutum Prometheum re-
portavit.

Marisque Baiis obstrepentis urges
Summovere littora,

Parùm locuples continente ripâ.

Quid, quòd usque proximos

Revellis agri terminos, et ultra

Limites clientium

Salis avarus? Pellitur paternos

In sinu ferens Deos

Et uxor et vir, sordidosque natos:

Nulla certior tamen

Rapacis Orci sede destinatâ

Aula divitem manet

Herum. Quid ultrâ tendis? Æqua tellus

Pauperi recluditur,

Regumque pueris; nec satelles Orci

Callidum Promethea

20

25

[228]

30

35

ANNOTATIONES.

20. *Marisque Baiis obstrepentis urges Summovere littora.*] Molibus in mare jactis extendis littus, ut ibi ædifices, ameno loco, ad Baias, ubi fluctus marini ventis agitati fremunt et obstrepunt vehementer; quasi non sufficiat continens terra ad construendas aedes. Salust. *Divitias profundunt in extruendo muri, et montibus æquandis.* Senec. *Controvers. 5. Maria summoveatur projectis molibus.* Vide supra Od. 15. init. ibique Annot. Item postea, lib. iii. Od. 1. v. 33. et Od. 24. v. 3.

Baiis.] Baiæ civitas Campaniæ, à Baio Ulyssis socio ibi sepulto nominata; sita Puteolos inter et Cumas, in eo sinu qui nunc dicitur *Golfo di Puzzuolo et di Napoli*; calentibus aquis ad sanitatem valdè utilis, cœli temperiæ, ameno secessu, Romanorum Procerum nitidas illic aedes habentium frequentia, perquam felix; ut etiam vitanda, velut occasio luxuriæ dicatur à Seneca ad Lucil. *Epist. lii. Illic, inquit, tanquam loco debeat licentia, magis luxuriæ solvitur. Non tantum corpori, sed etiam moribus salubrem locum eligere debemus.*

23. *Quid, quòd usque proximos, &c.*] Quinetiam sacrilegâ ratione rem argere non vereris; tum vicinorum, tum etiam clientium terminos removendo. Duo sunt itaque delicta, alterum contra fidem clientibus debitam, alterum contra Justitiæ et religionis virtutem. Quod ad primum attinet: illatam clienti injuriam eò constat graviorem esse, quòd post parentes et pupillos fidei tutelæque nostræ creditos proximum obtineant locum clientes, qui sese pariter in fidem patrociniumque nostrum dederunt; ut asserit A. Gellius. lib. v. cap. 13. et lex 22. xii. Tab. hæc est; *Si clienti patronus fraudem fecerit, sacer esto.*

24. *Revellis agri terminos.*] Hoc alterum est peccati genus, et sacrilegum quidem, ex istâ Nuntie Pompilii lege, quæ jubebat ut qui terminum exarasset, ipse et boves Deo sacri fierent. Eodem pertinet, quòd Terminum Deum consecrabant colebantque veteres. Trans-

lator etiam terminorum damnatus lege divinâ noscitur, Deuteron. cap. xix. 14. Proverb. cap. xxii. 28. &c.

26. *Pellitur paternos, &c.*] Expositio ad augendam invidiam. Sic possessione legitimâ deturbatur cliens à te, et ad inopiam redactus abit cum uxore gemebundâ, sed religiosâ, quæ portat in sinu Deos familiares, puerosque ob egestatem sordidos.

29. *Nulla certior tamen, &c.*] Quòd si opibus mortem eluctari liceret, aut si potiorum apud Inferos sedem opulentus quisque occuparet; libens ego tibi sanè condonarem, quòd quo jure, quâ injuriâ, divitias accumulés. Verùm non ita se res habet; nec enim *divitem manet Herum ulla certior aula aut finis*, quàm quæ *Orco destinata* est. Non sors ibi aut conditio melior opulento cuilibet quàm inopi. *Quid ergo ultrâ tendis*, quàm sancitum decretumque tibi est fatorum ac Numinum lege immutabili? Horat. Lib. ii. *Epist. 2. v. 175.*

Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris

Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
32. *Æqua tellus Pauperi recluditur, &c.*
Lib. i. Od. 4. v. 13.

Pallida mors a quo pulsat pede pauperum tabernas,

Regumque turres.
34. *Nec satelles Orci, &c.*] Nec mors muneribus ac donis corrumpitur, ut suam dimittat prædam; omnes mortales rapit. Æschyl. *Μῆνος θεῶν βέλτατος; οὐ δάγει ἐγὼ, Inter Deos sola mors non capitur muneribus.* Theognis: *Ὅστις ἀπονα δίδουσι βέλτατον φέγει. Nemo pretium offerens sese à morte redemit.* Vide supra Od. 3. et 14.

Satelles Orci.] Charon, de quo supra Od. 3. ad v. ult. et alibi.

35. *Callidum Promethea.*] De eo, Lib. i. Od. 3. v. 27. et Od. 16. v. 13. Sensus est; nec Charon oblato captus auro transvectum in alteram Cocytii ripam Prometheum revexit ad

Revexit auro captus. Hic superbum
Tantalum, atque Tantalum
Genus coercet: hic levare functum
Pauperem laboribus,
Vocatus, atque non vocatus, audit.

Ille Tantalum, Tantalique
posteris tenet. Ille ipse
egenum ærumnas perpe-
sum sive rogatus, sive non
rogatus, auscultat levatque.
[229] 40

ODE XIX.

Bacchi laudes eò canit optiùs quòd ejus Numine est plenus.

BACCHUM in remotis carmina rupibus
Vidi docentem (credite posteri)
Nymphasque discentes, et aures
Capripedum Satyrorum acutas.
Evæ! recenti mens trepidat metu,

Bacchum versus dictan-
tem in secretis aspexi cau-
tibus, et Nymphos auscul-
tantes, arrectasque aures
Satyrorum caprinos pedes
habentium. Fidem habete,
5 nepotes. Euhœ! timore nu-
per incusso agitur ani-
mus,

ANNOTATIONES.

vivos rediturum. Et Prometheus, quantum-
vis sagax, qui hominem sapienter è luto fixerat,
qui cœlestem ignem ferulâ ad Solis cur-
rum extensâ callidè suffuratus in terras detu-
lerat, is tamen nec astu nec pretio Satellitem
Orci vicit, ut mortem evadere posset. Lib. ii.
Epist. 2. v. 178. mox cit.

Metit Orcus.

Grandia cum parvis, non exorabilis auro.

36. *Hic superbum Tantalum, &c.*] Hic ipse
Charon neque superbos veretur, inuò domat,
et in Inferis coercet. De Tantalo supra Od.
12. ad finem.

37. *Tantali genus.*] Pelopem, Atreum, Aga-
memnonem, Orestem.

38. *Hic levare functum Pauperem, &c.*] Idem ille pauperi præsto est; atque laboriosâ
et ærumnosâ defunctum vitâ ultrò sublevat,
cymbâ excipit, et transfert in sedes quietas.
Cic. Catilin. iv. parag. 3. scribit, *Mortem à Diis
Immortalibus non esse supplicii causâ constitu-
tam, sed aut necessitatem Naturæ, aut laborum
ac miseriarum quietem esse.*

40. *Vocatus, atque non vocatus.*] Alludit ad
Oraculum Lacedæmonis redditum; Καλού-
μενος κ' ἀλλήτως Θεος παρῆσαι, *Vocatus et
non vocatus Deus aderit.*

Ode XIX.—Metrum idem quod supra Od. 9.
Lib. i.

1. *Bacchum in remotis, &c.*] Festum Poëtis
Bacchi idem, epulumque tum poëticum esse
sacrumque celebre, et hymnum solemnem de-
cantari solitum constat; auctoresque sunt
Ovid. Trist. lib. v. Eleg. 4. et Propert. lib. iv.
Eleg. 6. sive quodd Libèr et Apollo Deus idem
est, ut pluribus asserit Macrobius lib. i. Satur-
nal. cap. 18. ac evincunt Æschyli, Euripidi-
disque testimonia ibidem allata. Æschyl.
Ἀπόλλων ὁ Βάκχε ὁ Μάντις. Euripid. φίλο-
δαφνε, Βάκχε, Παιάν, Ἀπολλων, Ἐυλυγε. Sive
quodd Bacchus, id est, vinum, scribendis ver-
bis ingenium exacuât. Unde,

—Nulla placere diu, nec vivere carmina pos-
sunt,

Quæ scribuntur aquæ potoribus, &c.

Ut noster egregiè docet, lib. Epist. 19. Istius
igitur generis hymnus est Ode hæc elegantis-
sima, et quæ sanè probet *benignam ingenii
venam*, quâ gloriabatur Poëta Ode superiori.
Talís etiam Od. 25. lib. iii. Et Propert. Eleg.
16. lib. iii.

In remotis carmina rupibus.] Longè à stre-
pitu tumultuque populari, urbano, forensi.
Nam

Carmina secessum scribentis et otia quærunt.

2. *Vidi docentem.*] Sic et apud Virgil. Ec-
log. vi. Silenus in antro à pueris Nymphisque
deprehensus petita dudum carmina tandem
pangit;

—Satis est potuisse videri.

Carmina quæ vultis cognoscere, &c.

3. *Nymphasque discentes.*] Musas intellige.
Sic Eclog. vii. 21.

*Nymphæ noster amor, Libethrides, aut
mihî carmen,*

Quale meo Codro, concedeite.

Aures Capripedum Satyrorum acutas.] Vel
in acumen factas et formatas: tales enim ha-
bere dicuntur Satyræ; vel ad audiendum
erectas, paratas, avidas. Lucian. Οἱ δὲ
σατυροὶ ὀρεῖς τὰ ᾄτα, καὶ αὐτοὶ φαλακροί.
Et alibi; ᾄτα μεγάλα ὄρθια, dicit habuisse
unum è Bacchici exercitus ducibus, *magnas
aures rectas.* Dialog. cui tit. *Bacchus.* Ovid.
Trist. lib. v. Eleg. 3.

Fer, bone Libèr, opem: et

*Sic tibi cum Bacchis Satyrorum gnava
juventus*

Adsit; et attonito non taceare sono.

Vid. lib. i. Od. 1. De Satyris plura ad v. 31.

5. *Evæ.*] Vel, Euhœ; ut doctiores aliqui
volunt; quâ voce Bacchantes in sacris divino
se furore concitabant, ut aiunt, Juv. Sat.
vii. 62.

Satur est, cum dicit Horatius, Euhœ.

Vide lib. i. Od. 18. ibique Annot.

Recenti mens trepidat metu, &c.] Enthusias-
mum sibi affingit Poëta, quem semper comita-

et ob repletum Baccho pectus, non sine gaudio conturbatur. Euhœ! indulge, Bacche, indulge, verendo thyrso formidande. Licet mihi cantare Bacchantes protervas, et vinum defluentem, et lac copiosè manantem, et mel ex cavatis arboribus stillantem, celebrare; necnon felicis uxoris ornamentum astris insertum; Pentheique domum gravi deturbatam casu et Lycurgi Thracii mortem.

Plenoque Bacchi pectore turbidum
Lætatur. Evœ! parce, Liber,
Parce, gravi metuende thyrso
Fas pervicaces est mihi Thyadas,
Vinique fontem, lactis et uberes
Cantare rivos, atque truncis
Lapsa cavis iterare mella.
Fas et beatæ conjugis additum
Stellis honorem, tectaque Penthei
Disjecta non levi ruinâ,
Thracis et exitium Lycurgi.

[231]
11

15

ANNOTATIONES.

tur sacer quidam ac religiosus horror, ob Numinis præsentis agentisque reverentiam vehementemque vim, quâ turbatur nonnihil simulque lætatur mens divinitus afflata, extra se posita et alienata, superiorisque potentie arbitrio mota.

6. *Plenoque Bacchi pectore turbidum Lætatur.*] Numine incidente correptus de divino gaudet consortio, non tamen sine perturbatione.

7. *Parce, Liber, Parce.*] Indignum tali se visitatione professus veniam rogat, ne in ultionem visi Numinis id sibi contingat mali, quod Actæoni, Pentheo, Lycurgo, aliisque acciderat. Deprecatur et vehementiorem Dei agitationem, quâ de suâ sede mens omnino dejectur.

8. *Gravi metuende thyrso.*] Quo tot adversarios percussisti ac perdidisti.

Thyrso.] Hasta erat hederis et pampinis innecta, quibus obvoluta etiam cuspid inopinatos ictus certumque exitium inferebat.

9. *Fas pervicaces, &c.*] Divino itaque spiritu correptus Poëta, vinique Numinis sentiens, rectè ait, fas mihi esse Dei laudes exequi.

Pervicaces.] Concepto furore petulantes et protervas. Pervicacia interdum est bonarum rerum perseverentia, pertinacia semper malorum; inquit Non. Marcell. Accicque ad Myrmidones verba hæc affert: *Tu pertinaciam, Antiloche, esse hanc prædicas: ego pervicaciam aio . . . Tu addis quod vitio est; demis quod laudi datur.*

Thyadas.] Α θύα, sacrificio, feror impetu quodam furibundo. Thyades appellatæ sunt Bacchi sacrificulæ seu Bacchantes.

10. *Vinique fontem, lactis et uberes, &c.*] Licet mihi referre et cantare patrata Baccho prodigia et miracula. Perperam, ut videtur afferunt hic aliqui morem veterem Baccho seu Dionysio in spelæis sacrificandi vino, lacte et melle. Sanè respexit, ea scribens, Horatius Euripidis locum, in Bacchell Act 3. in quo *Baccharum una thyrso dicitur petram verberasse, et mox inde prosiluisse aquæ fons; alia ferulam projiciente in terram, rirum Deus emisisse; quæ verò candidi potus cupidæ fuerunt, summis digitis terram scalpentes, lactis flumina statim elicuisse: è thyrsis autem hederaceis flava mella guttis dulcibus stillasse.*

13. *Fas et beatæ conjugis additum Stellis ho-*

norem.] Dicam et Ariadnes coronam nuptialem inter sidera relatam. Hujus meminit Virgil. Georgic. i. 222. Ovid. Trist. v. Eleg. 3.

*Sic micet æternum, vicinæque sidera vincat
Conjugis in celo clara corona tuæ.*

Quomodo verò desertam à Thesco Ariadnen sibi in uxorem adoptarit Liber, coronamque in cælum transtulerit, canit idem Ovid. lib. viii. Metam. cap. 2.

—————*Desertæ et multa querenti
Amplexus et opem Liber tulit; utque perenni
Sidere claru foret, sumptam de fronte coronam
Inmisit calo. Tenues volat illa per auras,
Dumque volat, gemmæ nitidos vertuntur in
ignes;
Consistuntque loco; specie remanente coronæ:
Qui medius nixique genu est anguemque tenentis.*

14. *Tectaque Penthei Disjecta.*] Et hic alludit ad Euripid. cit. loc. ubi Penthei palatium brevis subvertendum minatur Bacchus; *Δρῶ-
τινδ' ἄξιτος Βάκχιου δάμα Πενθεως.* Pentheus rex Thebarum Bacchantes noctu discurrentes, quod nefas, spectans, iram in se Numinis concitavit, unde et ab ipsâ matre suâ Agave sociisque Bacchantibus discerptus, miserè perit. Ita Pausan. in Corinth. Euripid. cit. &c. Hyginus autem à Libero patre insaniâ et furore percussus violentas ipsum sibi manus intulisse refert. Vide Ovid. Metamorph. lib. iii. cap. 7. et seq. Pers. Sat. i. 100. Diodor. Sicul. lib. iv.

15. *Non levi ruinâ.*] Legunt alii non levi ruinâ, id est, sævâ. Alii non levi, seu lævi, id est, asperâ.

16. *Thracis et exitium Lycurgi.*] Referam quoque vindicatum Bacchi Numen, prostratis quotquot huic adversari refragarive ausi sunt; quales Pentheus, de quo mox; et Lycurgus, qui spreto illo pœnas luit, seu à Jove privatus oculis vitæque ipsâ, ut scribit Homerus; seu ab ipso interfectus Baccho, ut volunt alii. Is Thracum rex multa per temulentiam prævè committi videns, excidi vineta jussit omnia, vinumque aboleri; hinc porro fabulati sunt, ultore Baccho, versum in furorem cura sibi amputasse, falce vinitoriâ. Hygin. et Plutarchus, aliter paulò, quod nimirum in carcerem Bacchus et Satyros conjecisset. Lycurgus exitium accidisse narrat Apollodorus, lib. iii. et Euripides antea citatus, Ovid. Trist. v. Eleg. 3.

'Tu flectis amnes, tu mare barbarum :
 'Tu separatis uvidus in jugis
 Nodo coërces viperino
 Bistonidum sine fraude crines.
 Tu, cùm parentis regna per arduum
 Cohors Gigantum scanderet impia,
 Rhæcum retorsisti leonis
 Unguibus, horribilique malâ ;
 Quanquam choreis aptior et jocis
 Ludoque dictus, non sat idoneus
 Pugnæ ferebaris : sed idem
 Pacis eras mediusque belli.
 Te vidit insons Cerberus aureo
 Cornu decorum, leniter atterens
 Caudam, et recedentis trilingui
 Ore pedes, tetigitque cura.

[232] Tu domas fluvios, et mare
 longinquum. Tu secretis in
 montibus Thraciarum mu-
 lierum capillos nodo ser-
 pentino citra periculum
 20 constringis, vino madens.
 Cùm verò scelerata Gigan-
 tum turma per sublime app-
 peteret imperium Jovis pa-
 tris tui, tu Rhæcum dejecis-
 ti leonis unguibus, ac terri-
 [233] bili maxillâ : quamvis sal-
 26 tationibus, cavillationibus,
 lusibusque habebaris magis
 idoneus, nec ita ad certami-
 na habiis : verumtamen paci-
 ci atque bello communis
 eras. Immoxius te Cerberus
 [234] aspexit aureo cornu insig-
 31 nem, moveus caudam levi-
 ter, et regredientis pedes
 cruraque triplici linguâ et
 ore delixit.

ANNOTATIONES.

*Ossa bipenniferi sic sint malè pressa Lycurgi ;
 Impia nec pœnâ Pentheos umbra vacel.*
 Propert. lib. iii. Eleg. 16.

*Vesanumque nova nequiequam in rite Ly-
 curgum ;*

Pentheos in triplices funera grata greges.

17. *Tu flectis amnes.*] Gangem et Indum flu-
 vios intelligunt quidam: alii Hydaspen et
 Orontem, quos Bacchus transit in Indiam per-
 gens. Alii Strymonem Thraciæ fluvium, cu-
 jus accolæ Edoni cum suo rege Lycurgo pri-
 mum reluctati, postea verò domiti à Baccho,
 ejus se legibus ac disciplinæ subdiderunt. Fa-
 vet Ovid. innox cit.

*Nec patria est habitata tibi: sed ad usque
 nirosum*

Strymona venisti, Marticolamque Gelen.

*Persidaque, et latè spatiantem flumina Gan-
 gem,*

Et quascunque bibit decolor Indus aquas.

Tu mare barbarum.] Indicum mare, popu-
 losque Indos sub jugum tuum misisti. Ex
 Diodor. Sic. lib. v. cap. 1. Triumphator Bac-
 chus est appellatus quoniam ille primus de In-
 dis cum spoliis opimis in patriam reversus tri-
 umphavit.

18. *Tu separatis uvidus in jugis, &c.*] Per te
 fit, ut Bacchantes viperis ac serpentibus impli-
 citos habeant crines, sine ullo damno suo.
 Scribit Plutarchus in Alexandro, mulieres istas
 Orgia Baccho celebrantes impunè serpentes
 tractasse; volunt alii alludi ad fabulam, quâ
 Bacchus infans anguibus à Paris cinctus fer-
 tur, qui nihil intulerint mali, sed ora pueri
 lamberint.

20. *Bistonidum.*] A Bistone stagno vel lacu
 dicti Bistonii et Bistones, Thraciæ populi; et
 Bistonides mulieres ibidem sacra Baccho facien-
 tes. Est et Bistonia urbs propè mare hodie
Bouron dicta.

21. *Tu, cùm parentis, &c.*] Quin et præclarè
 à te in bello gesta celebrabo. Tu enim, Bac-
 che, opem Jovi patri tuo egregiam operamque
 navasti, quando impiè tentarunt Gigantes cœ-

lum scandere montes montibus imponendo.
 Tum siquidem assumptâ leonis specie, ungui-
 bus et dentibus decertando, Rhæcum aliosque
 vicisti, dejecisti, profligasti. Leonis pelle in-
 dutum pugnasse Bacchum aiunt alii, leoninâ-
 que audaciâ: quòd quidem minus fabulosum.
 Diodor. verò pardorum pellibus usum refert.

25. *Quanquam choreis aptior, &c.*] Duo ex-
 titere Dionysii, inquit Diodor. Sic. lib. v. cap. 1.
 Prior senex promissâ barbâ, ex veteri more.
 Alter juvenis, speciosior, et deliciosus. Is Sa-
 tyrorum saltatione, risu, et joco delectabatur.
 Omnes etiam qui in exercitu musicis exerce-
 rentur, immunes fecit. Hæc Diod. ex quibus
 mollities Bacchi notatur, qui etiam in Indiam
 duxerit exercitum mulierum et delicatorum
 hominum tripudiis et cantionibus operam
 dantium. Lucian. in Dial. cui titulus, *Dio-
 nysius*. Diodor. cit. &c.

Aptior et jocis Ludoque dictus.] Huc perti-
 net quòd vulgò circumfertur adagium: *Sine
 Cerere et Baccho friget Venus*.

27. *Idem Pacis eras mediusque belli.*] Ad
 utrumque pariter, seu ad pacem sancendam,
 seu ad bellum movendum paratus et accom-
 modatus, Diodor. cit. loco; *Quidam duplicem
 ei formam attributam volunt, quoniam ebrietas
 et iracundus efficiat et hilares*. Medium belli
 pacisque, communem interpretatus sum.

29. *Te vidit insons Cerberus.*] Cùm ad Infe-
 ros denique descendisti, Semelen matrem, vel,
 ut alii narrant, Ariadnen conjugem inde reduc-
 turus, Cerberus, ultrò tuum Numen reveritus
 est, caudâ leniter motâ blandiens, tibias etiam
 et pedes lambens. De Cerbero plura ad Od.
 13. hujus libri, sub finem.

Aureo Cornu decorum.] Cornua tribuuntur
 Baccho, quòd immoderatè bibentes quemlibet
 obvium ferire soleant. Unde et tauro similem
 faciunt, quòd, perindè ut ille, bibaces sint,
 iracundi, petulci: teste Athenæo, lib. i. Non
 ita videtur ad rem quòd ex eodem Athe-
 næo aserunt quidam, cornua pro poculis
 fuisse olim; nec quòd ex Diodoro, lib. iv. pri-

ODE XX. AD MÆCENATEM.

Famam sui nominis semper et ubique celebrem futuram.

Nec solitâ nec levi per
 æra fluentem alâ veliar **NON** usitatâ nec tenui ferar
 Poëta duplici formâ pol- **Pennâ**, biformis per liquidum æthera
 lens.

[235]

ANNOTATIONES.

mus ille terram junctis bobus exercuerit: multò minùs quod idem alibi ait, cornutum dici Bacchum, ob acumen in excogitandis rebus ad vitam utilibus.

Cæterùm sacros Moysis libros haud Ethnicis auctoribus incognitos fuisse alibi quidem annotavimus: iude verò pleraque veri Dei miracula expiscatos imitatosque fabulatores falsis Numiniibus et herobus suis affinxisse, sciulus quilibet vix ignorat. At cum id abundè probet et ostendat vel una hæc Ode, non est leviter prætermittenda, quin rem penitus excutiamus, atque paulò otiosius inspiciamus et perscrutemur. Enimverò quanta et quot attribuantur Baccho, quæ vel Noachi sunt, vel ipsius Moysis? Singula perstringamus; quorum plurima tamen alii non absurdè jam protulerunt, occuparuntque. Bacchus inventor vini vitesque plantare docuisse jactatur. Diodor. Sicul. lib. 7. cap. 1. Atque hoc longè verius Noacho vindicatur. Genes. cap. ix. 20. ubi et inebriatus ille et nudatus in tabernaculo suo, necnon majori filie ludibrio habitus refertur; quæ ad Bacchum transtulere ferè omnia.

Bacchus ut in Sylvis et rupibus Satyris et Musis, sic documenta varia tradidit Noachos post diluvium, devastatâ ac in solitudinem redactâ terrâ, et de cultu Dei præcepta hominibus sedulò inculcavit.

Bacchus annes et mare flexit; Noachus aquarum eluvionem arcâ evasit, separavitque

Bacchus Gigantes Jovi bellum moventes expugnavit: Noachus Chamo filio impiè se colendum Numinis instar exhibenti, posterisque ejus idolatris vel atheis fortiter repugnavit.

Bacchus pacis bellicque medius et arbiter exitit: Noachus sequester et conciliator Deum inter et homines, audire meruit; *Non erunt ultra aquæ divarîi, ad delendum universam carnem*: item, *Ponam acrum meum in nubibus, eritque signum foderis inter me et inter terram.* Genes. cap. ix. cit. ad v. 13.

Quod si Moysen, Josuen, et quæ ad eos pertinent, conferamus cum iis quæ Baccho assignat Horatius, eadem propriè esse agnosceamus. Moyses in Monte Sina acceptas Dei leges populo Hebræo prefert. *Bacchus in rupibus Satyros et Nymphas docet.*

Bacchi *thyrsus*, quid aliud quàm virga Moysis? Per hæc parata certè prodigia, per illum similiter facta mentiti sunt.

Vini fontem, lactis rivos, mel stillans, quis non intelligat ficta, vel ex promissâ Hebræis terrâ lacte et melle manante; vel ex erutis è silice per Moysen aquis? Virga Moysis in serpentem versa, et sine damno apprehensa, serpens item æneus in deserto jussu Moysis

erectus, Exod. 4. &c. nonnè locum dederunt *viperis* et anguibz Baccharum *crines* impli-candi *sine fraude* quidem et *coercendi*? Jam domitâ Baccho *flumina* ipsumque *mare*, vel lippientibus ostendunt Jordanis Marisque Rubri sicco vestigio transitum, ducibus Moyse et Josue. *Disjecta* verò *Pentheï tecta*, *Lycurgi* que *fatale exitium*, adumbrant satis clarè urbes deletas, reges victos, gentesque fractas ab Israëlitis, Deo suffragante et opitulante. Denique Gigantes et potentes à seculo viri famosi, Genes. cap. vi. et monstra filiorum Enochii de genere giganteo. Num. cap. xiii. 34. necnon turris Babel. Genes. cap. xi. gigantomachiam, cœlique per arduum oppugnationem fabulosam peperere.

Cornutum verò Bacchum dixere, juxta id quod Exodi cap. xxxiv. 29. et seq. legitur de cornutâ Moysis facie, seu duplici luminis radio conspicuâ, ex consortio sermonis Domini, quem Israëlites non sine metu ac stupore aumadverterunt.

Adde, si lubet, Bacchi descensum ad Inferos, ac reditum incolumentem, imaginem videri genuinum Moysen in monte nebuloso dies quadraginta comorantis, quem omnium opinione mortuum cum cursu viderunt Israëlites, velut ab inferis reducem ac redivivum exceperunt.

Ode XX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Non usitatâ*, &c.] Scaliger. lib. vi. Poët. Oden hæc ait *magni spirîtus*, et *tanto dignam ingenio*. Se suosque versus immortales futuros præsigit Horatius, atque suo nomine et tamâ implendum orbem totum gloriatur. Quo si quis offendatur, summis quibusque Poëtis magna de se, nec omninò sine causâ, jactare solitus, successeat necesse est. Paulò certè audaciùs canebat et vaticinabatur Ovidius, in fine Metamorph.

Jamque opus exegi, quod nec Jovis ira, nec ignes,

Nec poterit ferrum, nec edax abolere vestustas.

Nec tenui ferar Pennâ.] Non tequi aut fragili volatu, qui dissolvatur, et brevi cadat, famamque meam perire sinat. Ovid. mox. cit.

Parte tamen meliore mei super alta perennis

Astra ferar; nomenque erit indelebile nostrum.

2. *Pennâ.*] Alæ naturam, communem quidpiam cum Deo habere, asserit Plato in Phædro.

Biformis.] Lyricus vates atque Satyricus, inquitur plerique. At videntur alii sapere plusculum, sic interpretantes: paulò antè ho-

Vates : neque in terris morabor
 Longiùs ; invidiâque major
 Urbes relinquam. Non ego pauperum
 Sanguis parentum, non ego, quem vocas,
 Dilecte, Mæcenas, obibo,
 Nec Stygiâ, cohibebor undâ.
 Jamjam residunt cruribus asperæ
 Pelles, et album mutor in alitem
 Supernè, nascunturque læves
 Per digitos humerosque plumæ.
 Jam Dædaleo ocyor Icaro
 Visam gementis littora Bosphori,
 Syrtesque Getulas, canorus
 Ales, Hyperboreosque campos.
 Me Colchus, et qui dissimulat metum
 Marsæ cohortis Dacus, et ultimi

Nequaquam in terris ma-
 nebo diutiùs ; invidiâque
 superior deseram civitates.
 5 Ego proles majorum inop-
 pum, ego quem appellas,
 charissime, O, Mæcenas,
 haud moriar, nec Stygiâ
 [236] palude coërebor. En mo-
 dò tibi increscunt pelles
 scabræ, atque in avem candi-
 dam transiormor *secun-
 dum superiores partes*; et
 plumæ tenues exoriuntur in
 brachiis et scapulis. Nunc
 ad littus Bosphori fremen-
 tis, et Libycas Syrtes, re-
 gionesque Boreales per-
 gan, *factus avis canens*
 10 suavitèr, *velocior autem*
 Icaro Dædali filio. Me Col-
 [237] chus, Dacusque Italum ex-
 ercitus simulans non time-
 re, atque extremi

ANNOTATIONES.

mo, jam verò cyenus: binâ formâ præditus, humanâ et cyenâ.

4. *Invidiâque major, &c.*] Plutarch. de Invidiâ et Odio: Ut Sol, inquit, supra verticem extans aut umbram adimit, aut certe parvam facit; ita summa felicitas comprimit invidiam, quasi supra caput ejus consistens.

5. *Pauperum Sanguis parentum.*] Obscuro loco natus, avo nempe liberto, patre libertino.

6. *Quem vocas, Dilecte.*] Sic interpunge sedulo; id est, quem tibi dilectum vocas, pro tuâ in me animi propensione, O, Mæcenas, quâ me ignobilem et humilem prosequeris, exornas, beas. Mæcenis in Horatium morte sublatum naniola erat.

*Lugens te, mea vita, nec smaragdos,
 Beryllos neque, Flacce, pernitentes,
 Nec mi candida margarita quæro, &c.*

8. *Nec Stygiâ, cohibebor undâ.*] Id est, non moriar, nec proindè in Inferis detinebor aut coërebor. Ovid. cit.

*Quæque patet domitis Romana potentia terris,
 Ore legar populi; perque omnia secula famâ,
 Si quid habent veri ratum præsagia, vivam.*
 Vide supra Od. 14. v. 8. De *Styge* dixi lib. i. Od. 34. v. 10.

9. *Jamjam residunt cruribus, &c.*] Sentio me transformari in cyenum; jamque meis tibi, humanâ carne et cute spoliatis, succrescunt pelles asperæ, quales sunt in cruribus cyenorum.

10. *Album mutor in alitem.*] Ex Pythagoræ sententiâ loquitur Horatius. Aiebat ille Poëtarum animas transire in canoras aves; ac vicissim lusciniarum ac cyenorum animas Poëtis imminiti. Porrò cyenus, ut et Poëtas, in tutelâ esse Apollinis creditum est. Unde cyeni appellantur boni Poëtæ, mali autem anseribus comparantur. Cic. Tusc. i. *Cycni non sine causâ Apollini dicati sunt; sed quòd ab eo divinationem habere videntur, quâ providentes quid in morte boni sit cum cantu et voluptate moriantur.* Virg. Eclog. ix. 27.

Vare, tuum nomen—

Cantantes sublimè ferent ad sidera cyeni.

Infra noster de Pindaro, Od. 2. lib. iv.

Mulla Diræum levat aura cyenum.

13. *Dadaleo ocyor Icaro.*] Id est, non ego temerè volatum tentabo, velut Icarus, neque pennis assumam fictitias et adscititias. De *Icaro* ejusque patre *Dadalo*, lib. i. Od. 3. sub finem.

14. *Visam gementis littora Bosphori, &c.*] Barbaris etiam populis, et regionibus innotescam; meaque poësis ad remotissimas orbis partes celebris erit. De *Bosphoro*, supra Od. 13. v. 14.

Gementis.] Illic enim horrendum stridet ac fremit mare, angusto coarctatum spatio, et ad comprimentes ripas fluctus alliduntur ac gemunt.

15. *Syrtesque Getulas.*] Ad Africæ littora. Vide lib. i. Od. 22. v. 5. *Getulia* regio Libyæ circa Syrtes; de quâ lib. i. Od. 23. v. 10.

Canorus ales.] Cyeni more, canens dulcitèr Sitne verò fabulosus iste cantus, disserui ad Juvenalem.

16. *Hyperboreosque campos.*] Ad polum Arcticum, ultimamque Septentrionem, quâsi ultra Boream flatus et originem. Vide lib. i. Od. 12. ad penultimam strophem Annot.

17. *Me Colchus.*] Asiæ populus ad oram Euxini Maris Orientalem. Ea regio vocatur hodiè *Mingrelia*.

Qui dissimulat metum.] Istâ periphrasi videtur Horatius indicare Parthos, de quibus vide Annot. lib. i. Od. 19. v. 12. Quidam tamen referunt ad sequentem vocem *Dacus*.

18. *Marsæ cohortis.*] Vel per synecdochen Marsos pro Italis ponit; vel potius illos præ cæteris nominat, quòd in bello erant *genus acre virum*, ut vocat Virg. Georg. ii. 167. Marsi Italiæ populi fuere, ubi nunc est pars Abrutiæ ulterioris, juxta lacum Fucinum; nomenque regiuncula conservat adhuc Marsi ductatùs titulo insignita.

Dacus.] Gens vicinam Danubio regionem incolens, Transylvani, Moldavi, &c.

celebrabunt Geloni. Me cognoscet doctus Hispanus, et qui bibit *aquas Rhodani*. Apage cantus lugubres inutilibus exequiis, fletusque indecoros, et querelas. Comprime ejulatus, et prætermitte vana tumuli ornamenta.

Noscent Geloni : me peritus
Discet Iber, Rhodanique poter.
Absint inani funere nœniæ,
Luctusque turpes, et querimoniæ :
Compesce clamorem, ac sepulchri
Mitte supervacuos honores.

20

ANNOTATIONES.

19. *Geloni*.] Scythiæ populi ad fluvium Borysthenem, à Gelono Herculis filio cognominati. De illis jam supra Od. 9. v. penult. Intelligi possunt etiam Scythæ remotissimi, de quibus lib. i. Od. 19. v. 10.

Peritus Iber.] Hispaniæ populus ab Ibero, seu Rege, seu fluvio, dictus.

Peritus.] Literarum studiosus, variâque instructus doctrinâ. Alii referunt ad navigandi peritiam.

20. *Rhodanique poter*.] Lugdunenses Gallos innuit et designat, apud quos factum certamen erat; cujus memiuit Juvenalis Sat. i. 44. *Palleat*, inquit,

Ut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram. Rhodanus fluvius Galliæ præcipuus, apud Helvetios scaturiens, per lacum Lemannum tam rapidè fluens, ut suas non contineat aut permisceat aquas. Genevam alluit; Galliam à Sabaudia, Delphinatum à Bressiâ discernit; ad Lugdunum excipit Ararim amnem, Isaram

autem ad Valentiam et Vivarium; Occitaniam inter et Provinciam, ad Avenionem perlabitur: inde verò non procul, Druentiâ fluvio auctus Arelatum adit. Demùm ostiis quinque Mare Mediterraneum ingreditur. Rhodani magnitudinem commendat M. Varro, nec inferiorem Istro prædicat, Apud Aul. Gell. lib. x. cap. 7.

21. *Absint inani funere nœniæ*, &c.] Funus, velut inane; nœnias, luctus et querimonias, ut turpes viris; denique sepulchri honores tanquam supervacuos respuit, quippe vivens immortalisque futurus; quibus expressit Ennii Epitaphium ita de se ominati;

Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu

Faxit. Cur? Volito rivu' per ora virum.

Nœniæ.] De his supra Od. 1. ad finem.

23. *Sepulchri Mitte supervacuos honores*.] Planè loquitur ex mente ipsius Mæcenatis, cujus hæc apud Senec. Epist. 92. refertur sententia.

Nec tumulum curo : Sepelit Natura relictos.

Q. HORATHII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER TERTIUS.

ODE I.

Non opibus aut honoribus, sed mediocri fortunâ, vitâque tranquillâ constat felicitas.

Imperitum vulgus aversor atque amoveo.

ODI profanum vulgus, et arceo.

[238]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 9. Lib. i.

1. *Odi profanum*.] Quod Persius sub finem Satiræ primæ, hoc odes hujus initio præstat Horatius. Nimirum quibus scribat, et quos lectores velit, uterque imperiosè statuit. Est igitur prima strophe velut præmium gravissimi carminis gravissimè quidem tractati, documenta pleraque ad mores pertinentia contin-

entis. Certè in hujus et sequentis libri carminibus potissimum enitescit illa, quam laudat Petronius, *Horatii curiosa felicitas*. Audiatur hinc Scaliger hypercritic. tertii libri Ode prima *magnifico dicendi genere structa est*. Et postea; *Sequuntur carmina plena sapientiæ, numerosa, ardua*. Secunda Ode pariter altiloqua; tertia gravissima; quarta nec Pindaro cedit ac

Favete linguis : carmina non prius
 Audita, Musarum Sacerdos
 Virginitibus puerisque canto.
 Regum timendorum in proprios greges,
 Reges in ipsos imperium est Jovis,
 Clari Gigantæo triumpho,
 Cuncta supercilio moventis.

[239] Obsecundate ore : Musarum ego antistes inauditos antea versus cano puellis ac juvenibus. Reges metuenti potestatem habent suos in populos, ipsos autem in reges potestatem habet Jupiter victis gigantibus incluctus, omnia nutu concutiens.

ANNOTATIONES.

ne quinta quidem. Sexta altissimè sonat, &c. Hæc ille.

Profanum vulgus.] Orphæus; ὀφθαλμοῖς θεῖς ἐστὶν, θύρας δ' ἰσθίεσθε βέλους, Loquar quibus fas est, at fores occludite profanis. Arcet vulgus indoctum et rude, utpote Musarum sacris haud initiatum. Solemnis erat sacerorum formula quam habet Virgil. Æneid. vi. 258.

— *Prorūl, ὁ prorūl este profani.*

Callimach. Ἐκὰς ἑκάς, ἔσε βέλους.

In Petronii Satyrico, Eumolpus ita præcipit: *Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate; et sumenda voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus, et arceo;* quibus verbis explicari, quid voluerit Horatius per vulgus profanum, benè monet Cruq. A. Gell. ad finem lib. ult sic ait; *Commentariis his legendis dabo legem, ut ne eam attingat, neve adeat profestum et profanum vulgus à ludo musico diversum.* Apud Macrob. in Somn. Scip. lib. i. cap. 2. Philosophia ex fabulis quædam abs se abdicat, ac velut profana ab ipso vestibulo sacre disputationis excludit.

2. *Favete linguis.*] Vox in sacris olim usitata, quâ silentium imperabatur. Et certè nihil est, quo reverentiam Numinis aptius aut amplius liceat declarare, quàm profundâ illâ taciturnitate atque attentione animi ad divina quasi stupentis. Huc facit Psal. lxxv. v. 1. Interpretatio sancti Hieronymi ex Hebræo. *Tibi silentium laus, Decus, in Sion.* Aristophanes, *Linguis faveat omnis populus ore clauso, ædes enim ingressus est Musarum catus.* Senec. de Vitâ Beat. cap. xxvii. *Hoc verbum, Favete linguis; non, ut plerique existimant, à favore trahitur; sed imperatur silentium, cum ritè peragi sacrum possit, nullâ voce nullâ obstricente.* Quæ postrema verba favent iis, qui interpretantur; benè precamini; cavete ne quidquam loquamini infaustum, et mali ominis. Cicer. 1. De Divin. *Non solum Deorum voces Pythagoræi observaverunt, sed etiam hominum, quæ vocant, omina. Quæ majores nostri, quia valere censebant, idcirco omnibus rebus agendis, quod bonum, faustum, fortunatumque sit, præfabantur; rebusque divinis, quæ publicè fierent, ut faverent linguis, imperabatur.* Festus: *Faventia bonam ominatorem habet; nam præcones clamantes populum sacrificiis favere jubebant. Favere est bona fari.*

Carmina non prius Audita.] Nova Lyrica scilicet à nemine Latinorum hactenus saltem exactè facta. In hujus libri ultimâ Ode pariter gloriatur. *Princeps Æolium carmen ad Italos deduxisse modos.*

3. *Musarum Sacerdos.*] Bonus omnia Poëta Musarum et Apollinuis antistes et Sacerdos audit. Virgil. Æneid. vi. 645. de Orpheo.

Necnon Threicius longâ cum veste Sacerdos. Ovid. Amor. lib. iii. Eleg. 8. v. 23.

Ille ego Musarum purus Phæbique Sacerdos. Tibull. lib. ii. Eleg. 5.

Phæbe, fave, novus ingreditur tua templâ Sacerdos,

Huc age cum citharâ carminibusque veni.

4. *Virginitibus puerisque canto.*] Velut castis et docilibus, proindeque idoneis tum ad sacra, tum ad præcepta morum capessenda. Sic et in carmine seculari ait à Sibyllis moneri. *Virgines lectas puerosque castos Diis dicere carmen.* Et lib. i. Od. 21. v. 1.

Dianam tenerâ dicite virgines:

Intonsum, pueri, dicite Cynthium.

5. *Regum timendorum, &c.*] Docet in primis in quo non sit felicitas statuenda: et quàm aberrant, qui supremâ potestate præditum censeant beatum, quod ab aliis timeatur; nullum verò timeat. Enim verò mortalium nemo quantumvis potens ejusmodi est; cum supra se Deos habeat æqui et iniqui vindicæ, et regum perinde, ut hi populorum, cervicibus incubantes. Plaut. Casin. 25. 26. *Quasi tu necias repenti, ut emorianlur humani Joves, Id est, Reges et Principes.*

In proprios greges.] Sunt Reges quasi pastores populorum. Psal. lxxvii. v. 20. *Deduxisti sicut oves populum tuum in manu Moysis et Aaron.* Et Psal. lxxviii. v. 52. *Abstulit sicut oves populum suum, et perduxit eostanquam gregem.*

6. *Reges in ipsos imperium est Jovis.*] Sueton. Jul. Cæsar, cap. vi. *Est in genere et sanctitas Regum, qui plurimum inter homines polent; et ceremonia Deorum, quorum ipsi in potestate sunt reges.*

7. *Clari Gigantæo triumpho.*] Apparuit satis quantum Dii hominibus prævaleant cum Gigantes immani robore superbientes Jupiter debellavit. Vide lib. i. Od. 11. et 19. et Od. 4. hujus libri.

8. *Cuncta supercilio moventis.*] Orbem universum nutu unico quatit. Virg. Æn. ix. 106.

Annuil: et totum nutu tremefecit Olympum. Egregia divinæ Majestatis declaratio: ex Homeri Iliad. i. Ἐπ' ὀργῶσι νεῦσε Κρονίων, *Supercillius annuil Saturnium, id est, Jupiter;* hinc et concussis comis cælum concussisse ibidem dicitur. Quibus è versibus Phidias aiebat Jovis se Olympi simulachrum mirâ arte effinxisse. Plin. lib. ii. cap. 37. ita scribit: *Supercillius negamus, annuimus. Hæc maximè factum in-*

Fit ut alius alio spatiosius disponat arbores scrobibus. Ille caudatus in campum Martium nobilior veniat, iste virtutibus et existimatione potior concertet. Huic adsit amplior clientium numerus: at pari jure magnos et parvos regit mors: quodlibet nomen urna complectitur et versat. Cui supra sceleratum caput strictus gladius impendit, gustum suavem haud comparabunt epulæ Siculæ; nec soporem revocabit volucrum aut lyræ modulatio. Quietus sopor haud aspernatur abjectas hominum agrestium casas, et litus umbrâ amœnum,

Est ut viro vir latius ordinet
 Arbusta sulcis; hic generosior
 Descendat in campum petitor:
 Moribus hic meliorque famâ
 Contendat: illi turba clientium
 Sit major. Æquâ lege necessitas
 Sortitur insignes et imos;
 Omne capax movet urna nomen.
 Districtus ensis cui super impiâ
 Cervice pendet, non Siculæ dapes
 Dulcein elaborabunt saporem,
 Non avium citharæque cantus
 Somnum reducent. Somnus agrestium
 Lenis virorum non humiles domos
 Fastidit, umbrosamque ripam,

10

[241]

16

20

ANNOTATIONES.

dicant. Ibid. *Frons severitatis index ut et clementiæ* Ammianus Marcell. *Supercilia velut vorava erigi, dixit.* Vide Cæsar. Rhodig. lib. iii. cap. 26.

9. *Est ut viro vir, &c.* Nec eos esse felices putâris, qui ingentibus prædiis, magistratibus, palatiis fruuntur. Nam sint quidem alii opulentiores aliis, nobiliores, potentiores, famâ celeberriores, at nemini propterea mors parit; omnes æquat, et pariter aufert. Quæ sententia variis est locis apud Horatium variâ ubique dictione expolita. Lib. i. Od. 1. &c.

Latius ordinat Arbusta sulcis. Vineta vel arbusta plantat agro ampliora, spatiosiora.

10. *Hic generosior Descendat, &c.* Ille claritate generis fretus ambiat magistratum, proindeque veniat, in Campum Martium, quo ad ferenda suffragia Populus Romanus conveniebat.

Descendat. Erat campus ille inferior urbe in collibus adificatâ. Adde quod in edito colle spectandum se populo præbebat candidatus antequam in campum descenderet. Vide Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 3. ubi fusè de comitiis, et de ratione creandorum apud Romanos magistratum.

12. *Moribus hic meliorque famâ Contendat.* Alius accedat minis fortasse domi nobilis, sed virtutum gloriâ conspicuus; et de eodem honore et magistratu capessendo adversus alterum contendat.

13. *Illi turba clientium Sit major.* Alius potentiam ostentet numerosâ clientium turbâ stipatus, ut ad munera publica evehatur.

14. *Æquâ lege necessitas, &c.* Numinis voluntas, æternum decretum, fatum, sine delectu summos æquè ac infimos complectitur, movet, amovet, absuinit. Benè apud Suidam, *Lex quidem similis est Tyrannidi: terrore enim et vi cuncta perficit.*

16. *Omne capax movet urna nomen.* Omnium perinde mortalium nomina fatalis urna continet, donec suo quæque tempore educantur. Atque ita cuncti seriùs ocyus ultimæ ne-

cessitati mancipantur et traduntur. Vide lib. iii. Od. 3.

17. *Districtus ensis cui super, &c.* Quod si legitima dominatio non reddit fortunatum, ut initio asseruit, multo minus tyrannica et per scelus occupata. Nam, ex Tullio mox citando, *Cui semper aliquis terror impendat, nihil ei beatum*: is nec epularum nec somni dulcedinem experit. Quod sanè Damocles impius ille Dionysii Syracusarum Tyranni assentator intellexit, vel ab ipso Tyranno edoctus. Cùm enim regiam experiri fortunam ab eo petisset, aureo lecto, strato pulcherrimo, textili stragulo, magnificis operibus picto, collocatus est: aderant unguenta et coronæ: odores incensebantur: mensæ conquisitissimis epulis extruebantur: ad mensam eximîâ formâ delecti ministrabant pueri. Jamque fortunatus sibi Damocles videbatur. In hoc autem medio apparatu fulgentem gladium è lacunari setâ equinâ appensum demitti jussit Tyrannus, ut impenderet illius beati cervicibus. Itaque nec pompam, nec dapes, nec pueros aspiciebat. Jam ipsæ defluebant coronæ. Denique exoravit Tyrannum, ut sibi abire liceret, quòd jam beatus esse nollet. Hæc Cicero Tuscul. 5.

18. *Siculæ dapes.* Harum ut lautissimarum meminuit Plato 3. de Rep. Tullius 2. de finibus, et Tuscul. 5. Athenæus lib. i. cap. 59. Coquos item Siculos velut ciborum optimè condiendorum artifices eximios laudat lib. xiv. cap. 23.

21. *Somnum reducent.* Quem abstulit mortis pavor innucentis.

Somnus agrestium Lenis virorum, &c. Rusticis contra viris somnus adest ultro suavis et placidus, seu in agresti tugurio, seu ad fluminis ripam sub arboribus, frigus, umbram, et amœnitatem prætendentibus. Virgil. Georgic. ii. 467.

At securâ quies
Spelunca, vivique lacus; at frigida Tempe,
. . . mollesque sub arbore somni
Non absunt.

Non Zephyris agitata Tempe.
 Desiderantem quod satis est, neque
 Tumultuosum sollicitat mare,
 Nec sævus Arcturi cadentis
 Impetus, aut orientis Hædi:
 Non verberatæ grandine vineæ,
 Fundusque mendax; arbore nunc aquas
 Culpante, nunc torrentia agros
 Sidera, nunc hyemes iniquas.
 Contracta pisces æquora sentiunt,
 Jactis in altum molibus. Huc frequens

24 nec Tempe Zephyris affla-
 [242] ta. Qui cupit *duntaxat*
 quod sufficit, *hunc* nec au-
 git mare procellosum, nec
 violentia occidentis Arcturi,
 vel Caprorum surgentium;
 neque vineæ per grandinem
 percussæ, vel ager fallax,
 30 arboribus modò pluvias ac-
 cusantibus, modò constella-
 tiones arva exurentes, mo-
 dò frigoris sævitiam. Aquas
 [243] molibus in mare projectis
 coarctatus sentiunt pisces.
 Illuc

ANNOTATIONES.

24. *Tempe.*] Accusativus est pluralis neu-
 trius generis. Nomen erat vallis amœnissima
 in Thessalia, Peneo irrigatæ fluvio, montibus
 Ossâ, Pelio, Olympo circumdatæ. Pro locis
 quibuslibet amœnis usurpari solet. Vide lib. i.
 Od. 7. v. 4.

Zephyris agitata.] Leniter aspirante eo ven-
 to, qui *genitalis spiritus mundi* appellatur à
 Plinio lib. xvi. cap. 25. *Flat ab Æquinoctiali*
occasu, ver inchoat, aperitque terras tenui fri-
gore saluber. Favonius Latini à favendo vel
 fovendo: *Zephyrus Græcis nominatus, quasi*
ζαφειρός, vitam ferens, Id. Plin. lib. xviii.
 cap. 34.

Agitata.] *Incertas Zephyris motantibus um-*
bras, ut canit Virgil. Eclog. 5. Quæ quidem
 omnia somnos dulces faciunt.

25. *Desiderantem quod satis est, &c.*] Qui
 parvo contentus agit, et necessaria tantum de-
 siderat, is pecunias augendi parum cupidus,
 longinquam negotiationem minimè suscipit,
 adeoque maris pericula declinat; nec ille au-
 gitur valdè, si quando calamitatem grando,
 aut agrorum sterilitas annonæ penuriam inve-
 hat. Senec. *Si ad naturam vives, nunquam*
eris pauper; si ad opiniones, nunquam eris
dives.

26. *Tumultuosum mare.*] In fine Odes 29.
 hujus libri *Ægeos tumultus*, vocat.

27. *Sævus Arcturi cadentis Impetus.*] Arc-
 turus sive Arctophylax, quoddam Ursam sequa-
 tur ac velut custodiat dicta constellatio, mag-
 nas tempestates movet, præsertim cum occidit,
 videlicet, Octobri ineunte. Vide Plaut. Ru-
 dent. Prolog. v. 69. ubi sic loquens inducitur
 illud sidus.

Increpui hybernum, et fluctus mori mariti-
mos. [num;

Nam Arcturus signum omnium sum acerr-
vehemens sum exoriens; cum occido, vehe-
mentior.

28. *Orientis Hædi.*] Pro hædorum. Sunt
 enim due stellæ in sinistrâ manu Aurigæ, qui-
 bus orientibus sævit mare; tum scilicet cum
 Sagittarium Sol decurrit. Virgil. Georg. i.
 204.

Præterea tam sunt Arcturi sidera nobis
Hædorumque dies servandi, &c.

30. *Fundusque mendax.*] Ager infructuosus,
 spemque et laborem agricolæ destitutus, *Spem*

mentita scges, ut ait Epist. ad Mæcen. Petro-
 nius ait similiter, *Fundus mendacis*. Et Psal.
 xxxiii. v. 17. *Fallax equus ad salutem.*

Arbore nunc aquas Culpante, &c.] Arbore
 sterilitatem suam quasi excusante, tres ejus
 asserentes causas, culpamque derivante vel in
 aquas et imbres nimios, quibus putrefactio ge-
 neratur; vel in torrentia agros sidera, æstus ni-
 mirum et calores immoderatos, qui succum et
 humorem absument omnem; nam calor qui ex
 humido et calido attemperatus est, fructum ac-
 factum quemlibet producit et procreat; vel in
 asperitatem denique hyemis, et immodicum
 gelu, quod nimis astringit, fruges adurit, arbo-
 resque enecat, dum vegetandi vim prorsus ex-
 tinguit. Lucret. v. 214.

Et tamen intertulum magno quæsita labore,
Cum jam per terras frondent, atque omnia
florent;

Aut nimis torret feroribus athreus sol,
Aut subtili perimunt imbres, gelida que pruinae.

33. *Contracta pisces æquora sentiunt, &c.*] In-
 vehitur modò insanas substructiones inque
 stultam ædificandi in mari libidinem, de qui-
 bus jam lib. ii. Od. 14 et 18. Item postea
 Od. 24. hujus libri. Petronius in Satyrico,
 cap. 120.

————— *Aspice latè*
Luzuriam spoliolorum, et censum in damna
furentem.

Ædificant auro, sedesque ad sidera mittunt.
Expelluntur aquæ saxi; mare nascitur arvis;
Et permutatâ rerum statione rebellant.

En etiam mea regna petunt; perfossa dehiscit
Molibus insanis tellus, jam montibus haustis
Antra gemunt, &c.

Sall. Bell. Cat. cap. xiii. *Nam quid ea memorem,*
quæ nisi his videre, nemini credibilia sunt? à
privatis compluribus subversos montes, maria
constrata, alii legunt, constructa, &c. Seuton.
 Caligul. cap. xxxvii. *In extructionibus Prætori-*
orum atque villarum, omni ratione posthabita,
nihil tam efficere concupiscebat, quàm quod
posse effici negaretur. Et jactæ itaque moles
in festo ac profundo mari; excisæ rupes durissi-
mi silicis; et campi montibus aggere aquali;
et complanata fossuris montium juga incredi-
bili quidem celeritate; cum moræ culpa capite
lueretur.

34. *Huc frequens Cæmentâ remittit, &c.*]

cæmenta sæpius immittit operum conductor cum servis, necnon possessor terram contemnens. At metus et formido eodem quo dominus ascendunt; neque triremem ære munitam deserit molesta sollicitudo, imò equitanti assidet. Quòd si malè se habentem haud sublevat Phrygium saxum, nec vestis purpurea astris splendidior, neque vinum Falernum et unguentum Persicum; quare, celsas ædes construam postibus invidiam cientibus, et ratione singulari? Quare vallem Sabinam commutem opibus nimium laboriosis?

Cæmenta remittit redemptor
 Cum famulis, dominusque terræ
 Fastidiosus. Sed timor et minæ
 Scandunt eodem quo dominus: neque
 Decedit æratâ triremi, et
 Post equitem sedet atra cura.
 Quòd si dolentem nec Phrygius lapis,
 Nec purpurarum sidere clarior
 Delenit usus, nec Falerna
 Vitis, Achæmeniumque costum;
 Cur invidendis postibus, et novo
 Sublime ritu moliar atrium?
 Cur valle permutem Sabinâ
 Divitias operosiores?

35

40

[244]

45

ODE II.

Pueros ab ineunte ætate assuefaciendos esse rei militari et vitæ laboriosæ.

O, amici, puer gravi bello fortis discat tolerare arcem

ANGUSTAM, amici, pauperiem pati
 Robustus acri militiâ puer

[245]

ANNOTATIONES.

Variam è rudi saxo lapidumque cæsorum frustis et fragmentis materiam in mare dejecit, ut substratis molibus positoque fundamento ædificium superstruat ille fabricæ susceptor, εγγολαβῆ, manceps apud Cicer. Item redemptor, qui nempe quodlibet opus suo periculo certâ mercede faciendum assumit.

36. *Dominusque terræ Fastidiosus.*] Superbus et ambitiosus dominus fastidians ædes habere in terrâ, jamque novi quidpiam moliri volens, in mari ædificat.

37. *Sed timor et minæ Scandunt eodem, &c.*] Verùm sive ille dives et luxuriosus habitet in ædibus ejusmodi maritimis; sive naves et triremes; sive equum inscendat, non effugiat usquam sollicitudines et metus. Vide lib. ii. Od. 16.

41. *Quòd si dolentem nec, &c.*] Quòd si magnifica palatia, si vestes molles et nitidæ, si lautæ dapes, si odores et unguenta nihil prosunt ad levandam corporis aut animi ægritudinem, cur fortunam ego meam tenuem, sed tranquillam et felicem non anteferam opibus summis, quas magni perinde labores et curæ nunquam non comitantur?

Phrygius lapis.] Innixæ et exornatæ basilicæ columnis è marmore Phrygio rubris insperso maculis. Tiball. lib. iii. Eleg. 3. v. 13.

Quidve domus prodest Phrygius inaixæ columnis?

44. *Achæmeniumque costum.*] Unguentum pretiosum et exquisitum è costo frutice, cujus radix gustu fervens, odore eximio; proveniente in Persiâ; ubi regnavit Achæmenes. Vide Plin. lib. xii. cap. 12. Dioscorid. &c.

45. *Invidendis postibus.*] Invidiæ expositis

ob luxum et pompam. Sic. lib. ii. Od. 10. dixit aulam invidendam. Et Martial. Spectac. Epigr. 2. invidiosa atria.

47. *Cur valle permutem Sabinâ, &c.*] Cur præ majoribus possessionibus curarum feracibus, præ basilicis atque divitiis Regum, non amem et colam prædiolum meum, in Sabinis, amonâ situm valle, unde mihi quod satis est suppeditatur; et quo valdè contentus et quietus victito, Regibus proinde beator?

Ode II.—Metrum idem quod supra Od. 9. lib. i.

1. *Angustam, amici, &c.*] Horatii mentem et propositum in hac Ode præ cæteris expiscatus est Theod. Marcilius. Hujus itaque non solum interpretandi rationem, sed ipsa verba libet afferre. *Tria*, inquit, *Reipublicæ quasi membra complexus est* Poëta; *artes belli, artes pacis, religionem*: in tribus nempe hujus Odes partibus. In primâ laudat *disciplinam militarem*: in secundâ *virtutem*, quam *ad forum et campum refert*; in tertiâ denique *silentium, quod ad religionem*. Tribus istis sanè tota Respublica continetur.

Amici.] In quibusdam codicibus legitur, *amicæ*; in nonnullis etiam adverbialiter, *amicè*; quod ita explicant: tam libenter amanterque colendam esse paupertatem, ut jam gravis non sit, aut videatur toleranti.

Pauperiem pati.] Id est, ut miles Romanus fiat robustus ac strenuus, assuescat puer militiæ laboribus; discatq; in primis ferre *pauperiem*, quâ prisci inclaruere tum Romani tum Græci. Apuleius in Apolog. *Paupertas*, inquit, *populo Romano imperium à primordio fundavit.* Et paulò ante, *Hæc in Aristide justa, in*

Condiscat, et Parthos feroces
 Vexet eques metuendus hastâ :
 Vitamque sub dio, et trepidis agat
 In rebus : illum ex mœnibus hosticis
 Matrona bellantis tyranni
 Prospiciens, et adulta virgo
 Suspiret, Eheu ! ne rudis agminum
 Sponsus lacessat regius asperum
 Tactu leonem, quem cruenta
 Per medias rapit ira cædes.
 Dulce et decorum est pro patriâ mori.
 Mors et fugacem persequitur virum ;
 Nec parcit imbellis juventæ
 Poplitibus, timidoque tergo.
 Virtus repulsæ nescia sordidæ
 Intaminatis fulget honoribus ;

inopiam ; atque bellicosos
 Parthos urgeat equitans,
 telo formidabilis : sub aper-
 [246] to cœlo degat etiam inter
 6 pericula. Illum è muris
 hostium videns uxor Regiæ
 præliantis, et grandior pu-
 ella, ingemat ; Heu ! ne
 maritus regalis certaminum
 10 imperitus incurrat in istum
 leonem conflictu sævum,
 quem furor sanguinolentus
 agit in medias strages. Ju-
 cundum atque gloriosum
 est occumbere pro patriâ.
 Fugientem etiam hominem
 15 mors consecratur ; nec in-
 dulget ignavis adolescenti-
 bus genu trementibus et
 [247] dorsum vertentibus. Virtus
 turpem repulsam ignorat ;
 puris honoribus decoratur ;

ANNOTATIONES.

Phocione benigna, in Epaminondâ strenua, in Socrate sapiens, in Homero disertâ. Vide Valer. Maxim. lib. ii. cap. 5. et 7. lib. iii. cap. 3. lib. iv. cap. 4. Plutarch in vitâ Phocionis ; ubi Dux ille eximius Atheniensium refertur nudus semper fuisse pedibus cum ruri tum militiâ, nisi ad calceos impulsisset hyems atrocior. Unde jocantes milites asperum et crudele frigus arguebant, ex eo quod calceatus esset Phocion. Cicero Tus. 34. *Cretum leges itemque Lycurgi, laboribus erudiunt juventutem, venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo ; astuando.* Theocrit. Idyll. 22. init. Πενία μόνα τὰς τέχνας ἐγγίζει, ἀντα τοῦ μόχθοιο διδάσκαλλῶ. *Paupertas sola artes excitat : ipsa laboris magistra est.* Menander ; Πενία γὰρ ἐστὶν ἡ τρέπων διδάσκαλλῶ. *Paupertas morum est magistra.* Paupertatis è contrario incommoda, si vacat et libet, vide apud Juvenal. Sat. iii. 143. et seq.

3. *Parthos feroces Vexet eques mutuendus hastâ.* Equitando jaculandoque ; se valdè exerceat, ut par evadat propulsandis Romani nominis hostibus. Præcipuè verò Parthis equitandi et sagittandi solertiâ pollutibus. Vide lib. i. Od. 8. De Parthis autem jam ante sæpius.

5. *Sub dio.* Sub ardoribus Solis, sub imbre, sub frigore, ut quamlibet aëris inclementiam æquo animo ferat, robusto corpore perferat. Lib. i. Od. 1. *Sub Jove frigidò.*

Trepididis agat In rebus. Inter belli tumultus, perpetuamque trepidationem versetur, ut fiat intrepidus impavidusque ; nam, ex Philosophis, aspectus parum aut nihil movemur et afficimur.

6. *Illum ex mœnibus hosticis, &c.* Egregiè tractatus per prosopœiam locus ; in quo virtutem Romanam facit exhibetque hosti admirabilem, quo eam Romanis juvenibus amabilem reddat. Tam acer, inquit, inter dimicandum appareat, ut eum in acie decertantem è muris aspiciens Tyranni contra pugnantis uxor aut filia, cum gemitu statim exclamet ; Heu ! de viro eo, vel sponso conclamatum est,

si in talem incidat adversarium. Hic enim in præliis exercitatus ; ille rudis agminum, scilicet instruendorum ac ducendorum. Romanus iste quasi leo ferox et sævus quidquid objicit dejicit et vastat ; sponsus autem meus nihil par habet isti bellico ardori.

13. *Dulce et decorum est pro patriâ mori.* Mortis pavorem et metum adimere etiam Poëta solers conatur, gloriam certam generosis, meticulosis autem nihilo secius instare exitium asseverans. Cic. 1. Offic. *Pro patriâ quis bonus dubitet mortem oppetere, si ei sit profuturus ?* Ad Attic. lib. viii. *Epist. 2. Pro patriâ mori præclarum est.* Quam sententiam Tyrtaeus carm. de virtute bellicâ non uno loco jactat ; occumbere pro patriâ pulchrum est, inquit, καλὸν ἐστὶν. *honorabile et splendidum τιμῆν τε καὶ ἀγλῶν,* &c.

14. *Mors, et fugacem persequitur virum.* Per prolepsin diluit quod objici posset ; satius esse fugâ salutem consulere, quàm se prædam instanti morti dedere. Atque ingloriam velle vitam protrahere, stultum est et vanum, inquit ; nam mors apprehendit eum quoque qui pugnam refugit, ex Simonide : Θάνατῶ ἐφεῖκε καὶ τὸν φυγομαχόν. Et Tyrtaeus modò cit. ait : *Eum qui è prælio telisquæ sæpe elapsus est, domi à morte corripit.*

15. *Nec parcit imbellis juventæ Poplitibus, timidoque tergo.* Huc revocari possunt et debent plures et variæ fugacium et delinquentium in bello punitiones, quas fusè refert Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 15.

17. *Virtus repulsæ nescia sordidæ, &c.* Hæc secunda pars est Oda, in quâ Stoicè prorsus omnia. Virtus, inquit, puris fruitur honoribus ; proprios in semet ipsâ fulgores habet, quos ei vel auferre vel obscurare nihil potest. Contra honores à populi arbitrio pendentes, ambitionis, largitionum ; corruptelæ sordibus contaminantur ; abjectarum prensationum adulationumque maculis fædantur, turpis etiam repulsæ ignominia dehonestantur. Quot et quàm indecoris artibus uerentur candidati ad ple-

neque accipit vel deponit fasces ad voluntatem plebis faventis. Virtus Olympum aperiens diguis immortalitate, semitas inquit arduas: vulgi turbam despicit, ac terram humidam *linquit*, à la fugaci *assurgens*. Fide taciturnitati securum quoque constat præmium. Qui revelarit secreta mysteria Cereris, prohibebo ne sub eodem tecto maneat, *vere* cymbam levem impellat mecum.

Nec sumit, aut ponit secures
Arbitrio popularis auræ.
Virtus, recludens immeritis mori
Cælum, negatâ tentat iter viâ:

20

Cœtusque vulgares, et udam
Spernit humum fugiente pennâ.

[248]

Est et fideli tuta silentio

25

Merces. Vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgârit arcane, sub iisdem
Sit trabibus, fragilemque mecum

ANNOTATIONES.

beculæ favorem aucupandum, vide apud Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 3.

Repulsæ nescia sordida.] Cato cum peteret magistratum, repudiatus, populi iudicium contempsit, aiebatq; familiaribus perperam et incassum pudibundis, non sibi qui rectè petiisset, sed populo, qui malè iudicasset, ignominiosum illud esse. Vide Plutarch. Cicer. Tusc. 5. *Sic in virtute satis est præsidii ad bene vivendum satis est etiam ad beatè. . . . Cum sapiens et bonus vir suffragiis præteritur; populus a bono Consule potius, quam ille à vno populo repulsam fert.*

19. *Nec sumit, aut ponit secures Arbitrio popularis auræ.*] Insignia magistratûs, fasces et secures extitisse, et pro eo sæpius usurpari, nemo qui vel primoribus labris litteras attigit aut delibavit, ignorat. Crassus petens consultatum, populo blandiri et supplicare noluit, coram socio suo Scævola viro gravissimo. Apud Græcos autem Phocioni minime plebem palpitanti, imò ejus voluntatibus sæpe acriter et mordaciter reluctato, comitiis etiam adesse recusante, honores delari sunt. Plutarch. cit. &c. Ad eò verum est quod canit Claudianus; Carm. xvii.

*Ipsa quidem virtus pretium sibi, solaque latè
Fortunæ secunda nitet, nec fascibus ullis
Erigitur, plausure petit clarescere vulgi;
Nil opis externæ cupiens, nil indiga laudis,
Dirivitis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex altâ mortalia despicit arce.
Atamen invitam blandè vestigat, et ultro
Ambit honor. Doruit toties à rure profectus
Lictor, et in mediis Consul quæsitus araris.*

20. *Popularis auræ.*] Favor populi vento levioris bene sic appellatur: Virg. Æn. vi. 815.

. *Jactantior Ancus,
Nunc quoque jam nimium gaudens popularibus auris.*

21. *Virtus, recludens immeritis mori Cælum.*] Iis qui semper vivere digni forent, cum urgente fati necessitate cedunt hæc vitâ, nominis immortalitatem æternumque decus virtus confert: cælestes etiam honores tribuit heroibus inter Deos relatis. Apud Senec. Trag. Herc. Oct. v. 1943. Hercuës de se ita jactat:

. *Virtus mihi*

In astra, et ipsos fecit ad Superos iter.

22. *Negatâ tentat iter viâ, &c.*] Contendit

ad cælum per excelsa facinora ignavis haud concessa: vel simpliciter, per *liquidum aëra* subvolat, *in terris non morundo*, ut est in Ode ult. lib. ii. Quæ *negata* est hominibus *via*, quippe non volucris, aut alis à naturâ donatis. Sic lib. i. Od. 3. v. 34. dicitur.

*Expertus vacuum Dædalus aëra,
Pennis non homini datis.*

At virtus supra vulgares sensus plebeiosque affectus assurgens, *pennâ*, id est, alto spiritu et generoso, *udum spernit* et fugit *humum*, quasi canosam et lutosam, id est, cupiditates sordidas, in quibus vulgus demersa hæret.

25. *Est et fideli tuta silentio Merces.*] Pars hæc est Odes tertia, iu quâ silentii laudationem agnoscit vulgus Interpretum. Verum non tam silentii religio, quam religionis silentium et sanctitas hic commendatur. Errant ergo qui Horatium ab instituto vel aberrare vel digredi existimant. Imò ut Deorum cultum universè persuadcat, sacra Eleusina Cereris religioso quidem silentio peragi solita, velut speciem pro genere, assumit; eorumq; violationem pro quolibet sacrilegio asserit. Quæ quidem sagaciter observarunt tum Parthenius, tum Marcellius jam citatus. Vide apud Valer. Maxim. initio lib. i. emolumenta observatæ religionis, neglectæ verò pænas et mala, Tertull. Apologet. cap. 7. *Vel ex formâ omnibus mysteriis silentii fides debetur.* Et contra Valentin. cap. 1. *Elusinia Valentini fecerunt lenocinia sancta silentio. magno sola luciturnitate cælestia.* Vide S. August. de Civit. Dei, lib. vii. cap. 20. Arnob. lib. v. &c.

Fideli tuta silentio Merces.] Grande semper credere piaculum, tacenda esse, seu Republicæ arena, seu privatæ fidei commissa evulgando. Unde vindices perfidiæ aut temerariæ loquacitatis Deos semper jactarunt Servius in Georgic. i. sub finem scribit Tribunum in Crucem actum, quod urbis nomen, quod nefas erat nominari, enunciasset. Euripides ait, *κίρμον σιγήσῃ σίφρανον ἀνθρώπος κικλήσθῃ*, pulchram silentii coronam viri boni. Et ex Simonide, *nulli unquam tacuisse nocet, nocet esse locutum.* Vide Plutarch. de garrulitate.

26. *Vetabo, qui Cereris sacrum, &c.*] Si quis arcana sacrorum Eleusinorum mysteria revelarit, adeoque sancti silentii religionem vio-

Solvat phaselum. Sæpe Diespiter
Neglectus incesto addidit integrum:
Rarò antecedentem scelestum
Deseruit pede pœna claudo.

[249] Etenim haud rarò Jupiter
31 spretus innocentem scele-
rato junxit: et vix unquam
flagitiosum fugientem dimi-
sit puniit lento gressu in-
sequens.

ODE III.

Virum justum nihil extimescere. Item de non reparandâ Trojâ.

JUSTUM et tenacem propositi virum
Non civium ardor prava jubentium,
Non vultus instantis tyranni
Mente quatit solidâ, neque Auster

[250] Virum integrum et in
sententiâ constantem de fir-
mo proposito non dimovet
vehementia civium improba
præscriptentium, nec facies
tyranni urgentis, neque No-
tus

ANNOTATIONES.

laverit, ejusmodi hominem qui tantum crimen
adinisit procul arcebo, ne, si contubernalis
fuerim cum eo, plectar ab ultoribus violatæ
religionis Diis. Itaque sub eodem tecto ma-
nere, aut simul navigare, fugiam. Proverb.
est: Cum viro scelesto ne viâ comes fueris:

Κακῶ σὺν ἀνδρὶ μὴδ' ἕλας ὄδοιπέρευ.

Æschyl. in septem ad Thebas:

* Ἡ γὰρ ξυνεισθεῶς πλείων εὐσεβῆς ἀνδρῶν,

Ναύτησι θερμοῖσι ἐν κακουργίᾳ τινί,

* Ὀλαλεν ἀνδρῶν σὺν θεοπίσῳ γένει.

Ingressus navim pius quispiam, nautis impro-
bitate ferventibus, cum hominum gente Diis
invisâ perit.

29. Phaselum.] Navis erat oblonga et velox,
quæ tam velis, quàm remis agi poterat, vir-
oparoni non absimilis. Erat fluviale navigium.
Virgil. Georgic. iv. 289.

Et circum pietis vehitur sua rura phaselis.

Sæpe Diespiter, &c.] Diei pater, scilicet Ju-
piter iratus repertum cum nocente innocen-
tem simul plectit, et quasi participes ejusdem
improbitalis utrumque muletat. Hesiod. Πελ-
λάκι καὶ ζύρπασα πέλις κακῶν ἀνδρῶν ἐπαυρεῖ.
Sæpe civitas universa viri improbi pœnas luit.
In sacris etiam codicibus ob unius peccata in
omnes exarsisse divina ultio legitur, lib. ii.
Reg. cap. xxi. 11. 12. Quia fecit Manasses Rex
Judæ abominaciones istas . . . ecce ego indu-
cam mala super Jerusalem et Judam, &c.

31. Rarò antecedentem, &c.] Pœna licet
elaudo, id est, tardo pede gradiens, scelestum
assequitur tandem, nec inultum deserit, quan-
vis ille fugâ evadere malum speret. Huc per-
tinet quod ex adagio feruntur. Diî laneos ha-
bere pedes. Vide Plutarch. de serâ Dei vindic-
tâ. Valer. Maxim. lib. i. cap. 1. Lento gradu
ad vindictam sui divina præcedit ira: tarditan-
tem verò supplicii gravitate compensat. Quam
sententiam prior extulit Homerus Iliad. iv.
160. Tibull. lib. i. Eleg. 9. v. 4.

Sera tamen tacitis pœna venit pedibus.

Juvenal. Sat. xiii. 100.

Ut sit magna, tamen certè lenta ira Deor-
um est.

Ode III.—Metrum idem quod Od. 9. Lib. i.

1. Justum et tenacem, &c.] Non usitata pro-
fectò nec tenui pœnâ hæc Ode scripta est, in
quâ cæco velut impetu fertur vates ac certè

divino: divino, inquam, ubi graves prorsus ac
sublimes sunt cum res, tum dictio; cæco
tamen, ut videretur; quandoquidem temere quo-
libet abripitur, atque à viri justi laudatione
subitò digressas, longiusque evagatus ad can-
enda Trojæ fata prorumpit; ipse propositi pa-
rum tenax, ac immemor sui ad Pisones v. 242.
moniti, quod ibi præcipit:

— Tantum series juncturaque pollet!

Quid ergo navis Poëta? Quid interpretes? Ho-
rum plerique obvia certatim explicant, finea
verò et propositum Odes satis abstrusum, mini-
mè scrutati, quod præcipuum est, omittunt.
Nonnulli Oden hanc nec inscriptione, nec li-
teris à præcedenti sejunctam in antiquis codi-
cibus legi ductatæ admonent. Quidam Apo-
theosim Romuli, alii Augusti laudationem esse
volunt. Verùm quò tam accurata illa Junonis
oratio Trojam restitui vetantis? Hoc in sum-
mâ suâ felicitate Romani tunc fortasse molie-
bantur, inquit Georg. Fabricius. At Fabricio
sagacior Faber, non in paucis eruditus vir ac-
risque judicii, mentem Horatii subodoratus,
aut feliciter indagavit, aut certè conjecturam
omniò verò similem, pulchram sæpe protulit.
Is ita rem statuit. Ex Sueton. Jul. cap. 79.
Cæsar Ilium migrare, eoque Imperii opes trans-
ferre cogitaverat. Atque ne Augustus Julii
hæres idem moliretur, non abs re trepidatum
est; quo Roma dubio procul extincta foret.
Itaque solerter quidem, obliquè et arte singu-
lari, ut tale consilium discutat Horatius, exhi-
bet ac minatur Junonis iram, quam jam tum à
primordiis suis gravia experti fuerant Romani.

2. Prava jubentium.] Velitis, jubetis, Qui-
rites? verba Tribuni solennia, volumus ju-
benusque, populi erant legum sancientis.

3. Non vultus instantis tyranni.] Ita Q. Scæ-
vola truculentius sibi minivanti Syllæ; Licet,
inquit, mihi ognina militum, quibus Curium
circumsedisti, ostentes, hec mortem miniteris,
nunquam tamen efficies, ut propter exiguum
senilemque sanguinem meum, Marium, à quo
urbs atque Italia conservata est, hostem judi-
cem. Alia vides exempla apud eundem Valer.
Maxim. lib. iii. cap. 8.

4. Auster Dux inquieti turbidus Hadriæ.]
Lib. i. Oa. 3. v. 12. et seq.

. . . Nec timuit præcipitem Africum,

turbator Adriatici maris
 procellosi, nec potens dex-
 tra Jovis fulmen vibrantis :
 Si ruat mundi soluta *com-
 pages*, intrepidum opprimit
 casus. Istâ pollens virtute
 Pollux, et errabundus Her-
 cules, ædes ad ignitas as-
 cendit: inter quos Augus-
 tus sedens ore roseo nectar
 potat. Istâ clarum te, Li-
 ber pater, traxere tuæ ti-
 gres indomitâ cervice ju-
 gum ferentes. Per istam
 Romulus Martis equis effu-
 git inferos; Junone apud
 Deos concilium habentes di-
 cente rem jucundam; fu-
 nestus (*dixit*) et flagitiosus
 arbiter, et barbara femina

Dux inquieti turbidus Hadriæ,
 Nec fulminantis magna Jovis manus :
 Si fractus illabatur orbis,
 Impavidum ferient ruinæ.
 Hâc arte Pollux, et vagus Hercules,
 Innixus arces attigit igneas :
 Quos inter Augustus recumbens
 Purpureo bibit ore nectar.
 Hâc te merentem, Bacche pater, tuæ
 Vexere tigres, indocili jugum
 Collo trahentes : hâc Quirinus
 Martis equis Acheronta fugit ;
 Gratum elocutâ consiliantibus
 Junone Divis : Ilion, Ilion
 Fatalis incestusque judex,
 Et mulier peregrina vertit

5

[251]

11

15

[252]

ANNOTATIONES.

. nec rabiem Noti,

Quo non arbiter *Adria*

Major, tollere seu ponere vult freta.

7. *Si fractus illabatur orbis.*] Alludit ad veterum quorundam opinionem, cælum constare lapidibus, et aliquando ruiturum. Vide Aristot. *Metaph.* 5. *Diog. Laert.* lib. ii. in *Anaxagora*. Celtæ quærenti Alexandro, quid potissimum formidarent, hoc responderunt, nec cadente cælo opprimerentur. *Quint. Curt.* Est et proverb. apud *Erasm.* *Quid si cælum ruat?*

9. *Hâc arte Pollux, &c.*] Eâ virtute, æquitate, et constantiâ heroes immortalitatem adepti, divinosque honores sunt consecuti, Pollux, Hercules, Bacchus, Romulus, de quibus lib. i. *Od.* 12.

Vagus Hercules.] Qui varias Orbis regiones peragravit, et multa passim, monstris etiam domitis, virtutis suæ monumenta reliquit.

10. *Arces attigit igneas, &c.*] Adit cælum sideribus micans et ardens.

11. *Quos inter Augustus, &c.*] Deorum epulis accubens nectar potat, jam tum cum in terris degeret, factus Divus: nimirum post de bellatum omnino *Sext. Pompeium*. De quo vide *Appian.* lib. v. de *Bell. Civil.* antea tamen quoque, sed per adulationem, in *Virgilio* appellatus, deus, *Eclo.* i. 6.

— *Deus nobis hæc otia fecit.*

12. *Purpureo bibit ore.*] Deorum status os seu vultus minio pingebatur. Quò respexisse *Horatium* non dubitaverim.

Nectar.] Vide quæ mox annotabo ad eas voces, *ducere nectaris succos.*

13. *Hâc te merentem, Bacche, &c.*] Istâ pariter virtute clarus, O Bacche, meruisti divinos honores, ferasque intractabiles ad currum tuum junxisti, ac numine tuo domitas jugum ferre docuisti naturâ suâ indociles. Tigres ebriosorum feritatem optimè designant: unde iis Bacchi currum trahi dixere; seu quòd nullum sit tam ferox ingenium, quod non vino mansuescat et cicuretur.

15. *Hâc Quirinus Martis equis Acheronta*

fugit.] Romulus etiam virtute bellicâ insignis, veluti Martis patris sui equis invectus ad *Su-
peros* evasit, adeoque infernales effugit lacus. Vide *Cic.* de *Leg.* lib. i. *Ovid.* *Fast.* ii.

Fil fuga: Rex patriis astra petebat equis.

. Quiriles
*Thura ferant: placentque novum pia turba
 Quirinum.*

.
*Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo
 est.*

17. *Gratum elocutâ consiliantibus Junone Divis.*] Junone in Deorum consilio elocutâ rem Marti aliisque gratam: scilicet non prohibere se, quominus immortalibus accensatur *Romulus*, quòd graves iras adversus Trojanos eorumque posteros *Paridis* causâ dudum conceptas ipsa ex animo jam deposuerat.

Consiliantibus.] Deliberantibus de recipiendo in cælum *Romulo*, deque fato Imperii *Romani*. *Cic.* ad *Attic.* lib. xv. *Epist.* 10. *Difficili ad consiliandum legatione.* *Cornel. Tacit. Hist.* ii. *Rediere omnes Bononiam consiliaturi.*

18. *Ilion, Ilion.*] Motum animi gravem indicat geminatio vocis, veteremque iram exprimit. Porro sicut à *Troë* rege *Troja* et *Troas*; sic ab *Illo* ejus filio *Ilium* et *Ilienses* nomen sortiti sunt; cum hic eam ampliâset urbem, quam priores considerant reges, aut exornârunt.

19. *Fatalis incestusque judex, &c.*] *Ilium*, inquit *Juno*, perdidit *Paris* inter *Deas* de pulchritudine contententes malo suo patriæque *fato*, *judex* electus, cum *Junone* et *Minervâ* posthabitis. *Veneri* primas detulit.

Incestus.] Qui *Helenam Menelæi* conjugem, violatâ hospitii sanctitate, rapuit. Vide lib. i. *Od.* 15.

20. *Et mulier peregrina vertit In pulverem.*] *Helena Spartana*, à *Paride* è *Græcia* in *Phrygiam* abducta, causa fuit, cur *Græci* injuriam ulturi conjurârunt in *Trojanos*, *Trojamque* decennali bello captam ferro flammâque devastârunt. Vide *Senec.* *Trag.* *Troad.*

In pulverem, ex quo destituit Deos
 Mercede pactâ Laomedon, mihi
 Castæque damnatum Minervæ,
 Cum populo et duce fraudulento.
 Jam nec Lacænæ splendet adulteræ
 Famosus hospes; nec Priami domus
 Perjura pugnaces Achivos
 Hectoris ipibus refringit:
 Nostrisque ductum seditionibus
 Bellum resedit. Protinus et graves
 Iras, et invisum nepotem,
 Troïa quem peperit sacerdos,
 Marti redonabo. Illum ego lucidas
 Inire sedes, ducere nectaris
 Succos, et adscribi quietis
 Ordinibus patiar Deorum.

21 in favillas rededit Trojam, mihi et pudicæ Palladi cum plebe et rege fallaci addictam, ex quo *tempore* Laomedon numina defraudavit promisso stipendio, Non amplius mæchæ Lacedæmonicæ fulget hospes infamis; neque Priami gens fraudulenta Græcos feroces expugnat viribus Hectoris; quievitque bellum nostris discordiis protractum. Ergo etiam deinceps grandes inimicitias, et nepotem odiosum, quem genuit sacrificula Trojana, Marti remittam. Hunc ego sinam ingredi domicilium splendens 35 bibere nectaris liquores, atque numinum felici numero accenseri.

[253]30

ANNOTATIONES.

21. *Ex quo Laomedon, &c.*] Hic declaratur prima excidii Trojani origo, nimirum fraus Laomedontis patris Priami. Is enim Trojæ muros ædificans, Neptuni et Apollinis operâ usus, eos *mercede pactâ* defraudavit. Quo Jupiter offensus regni istius perniciem et ruinam decrevit. Tam notæ fabulæ dedit locum, quod rex ille cum extruendis urbi muris vel reparandis pecunia deesset, Deorum istorum thesauros accepit, repositurum sacramento se obligans. Quod tamen postea minime præstitit. Homer. Iliad. xxi. paulo ante finem.

22. *Mihi Castæque damnatum Minervæ, &c.*] Addictum, damnatum, traditum ad quancumque perniciem in ultionem injuriæ judicio Paridis nobis illatæ. Loquitur Horatius ex more Romanorum, debitores qui non erant solvendo creditoribus obnoxios facere, addicere, tradere, consuetorum.

24. *Cum populo et duce fraudulento.*] Apud Homerum Iliad. modo cit. Neptunus Apollini exprobat, quod pro Trojanis sædistras militat, immemor superbiæ et injuriæ Laomedontis, qui locatæ in annum operæ pactam mercedem nedum persolvisset, sed etiam minas sibi ut Dîs intendisset. Virg. Æneid. v. 810.

————— *Cuperem cum vertere ab imo*

Structa meis manibus: perjura mœnia Trojæ.

25. *Jam nec Lacænæ splendet, &c.*] Non vivit amplius Paris, nec jam speciosum ac splendidum Helenæ se ostentat, ut in adulterium pelliciat.

26. *Famosus hospes.*] Impurus. Vide lib. iii. Od. 15. v. 3. Annot.

Nec Priami domus, &c.] Nec Trojani Græcis jam repugnant, Hectoris ferè unius virtute nixi. Vide lib. ii. Od. 4. v. 10. ibique Annot.

29. *Nostrisque ductum seditionibus Bellum resedit.*] Tandemque finitum est illud bellum, quod nostris erat discordiis ad annos decem productum et dilatatum. Pro Trojanis videlicet stabant Apollo, Mars, Diana, Latona, Venus; pro Græcis autem Neptunus, Mercurius, Vulcanus, Juno, Minerva, Homer. Iliad. xx.

30. *Resedit.*] Quievit, pacatum est bellum. Cic. ad Famil. lib. viii. Epist. 2. *Marcelli impetus resederunt, non inertia, sed (ut mihi videbatur) consilio.* Tusc. iii. *Timor animi resedit.* Tit. Liv. *Postquam iræ resedissent.*

Protinus et graves Iras, &c.] Deinceps igitur condonabo priores inimicitias, et Marti concedam, ut in cælum admittatur Romulus ejus filius meus verò *nepos* eò mihi *invisus* quod è stirpe Trojanâ fit, matre scilicet Iliâ, seu Rhêâ Numitoris filiâ, Vestæ Sacerdote: Virg. Æneid. i. 273.

————— *Donec Regina Sacerdos*

Marte gravis, geminam partu dabit Ilia prolem.

Et Æneid. vii. 293.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris

Fata Phrygum!

At cit. modò Æneid. i. 279. Veneri prædicit Jupiter meliora, et sic spondet:

————— *Quin aspera Juno,*

Quæ mare nunc terrasque metu cælumque fatigat,

Consilia in melius referet, merumque forebit Romanos rerum dominos, gentemque locatam. &c.

34. *Ducere nectaris Succos.*] Cælesti cibo potuque, adeoque immortalitate frui; Deorum consortem esse. Apud Pindar. dicitur Tantalus Deorum furatus nectar et ambrosiam in quibus Dii immortalitatem posuerunt. Vide Lucian. in fabulosis, Dialog. 25. cui titul. *Deorum consilium:* ubi facetè et lepidè nectar et ambrosia deficere dicuntur ob multitudinem bibentium, sic ut non jam constet sextarius; unde et statuitur animadvertendum in falso ascriptos, et nescio quomodo existimatos Deos.

35. *Quietis Ordinibus Deorum.*] Apud Boëtium Deus stabilis *Immotusque manens dat cuncta moveri.* Virgil. Æneid. iv. 379.

Scilicet is superis labor est, ea cura quietos Sollicitat.

Nempe solius divinitatis est quies.

Dummodò Trojam inter et Romam ingens mare fre-
mat, quâcumque in regione
imperet fortunati extorres:
Modò super sepulchrum
Priamiet Paridis greges la-
sciviant, et belluæ illasæ
fœtus suos abscondant, sta-
bile floreat Capitolium, et
Roma bellicosa leges impo-
nat victis Medis. *Illâ* for-
midabilis prociù ad extre-
mas orbis partes famam
propaget, sive ubi mare inter-
fusum separat Europam
ab Africâ; sive ubi Nilus
intumescens agros perfun-
dit: Generosior contem-
endo aurum nondum inven-
tum, atque ita convenien-
tius positum, dum terra con-
tegit; quàm addicendo *illud*
usui hominum, manu quodlibet sanctum depradante.

Dum longus inter sæviat Ilium
Romanque pontus; qualibet exules
In parte regnanto beati:

Dum Priami Paridisque busto
Insultet armentum, et catulos feræ
Celent inultæ; stet Capitolium

Fulgens, triumphatisque possit
Roma ferox dare jura Medis.

Horrenda latè nomen in ultimas
Extendat oras, quâ medius liquor
Secernit Europen ab Afro,

Quâ tumidus rigat arva Nilus:
Aurum irrepertum, et sic melius situm

Cùm terra celat, spernere fortior,

Quàm cogere humanos in usus,
Omne sacrum rapiente dextrâ,

ANNOTATIONES.

37. *Dum longus inter, &c.*] Duminodo Ilium inter et Romam magnum interfuit mare, quo Romani à restituendâ Trojâ rependendâque veteri patriâ deterreantur, arceanturque: quilibet in orbis parte sint beati; quin et regnent, ac dominantur; at exulenti procul à regione et solo patrio.

40. *Dum Priami Paridisque busto, &c.*] Modò tam deserta sit Trojana terra, ut gramen producat armentis pascendis idoneum; sit et lustrum ferarum, ubi impunè illæ catulos eniti et educare queant sine ullo metu. Eâ conditione stet Capitolium, Roma floreat, atque nomen, famam, Imperiumque ad ultimas extendat oras. Ad Orientem det jura Medis; ad Occidentem Hispanis, quâ medius liquor, &c. ad Meridiem Afris; quâ tumidus rigat, &c.

44. *Dare jura Medis.*] Ubi regnum aliquod in provinciam redegerant victores Romani, eo statim mittebant viros, qui jus et leges præscriberent.

Medis.] Id est Parthis, at jam non semel annotavi.

46. *Quâ medius liquor Secernit Europen ab Afro.*] Ad fretum usque Gaditanum. Solim. Oceanus ab oceanu irrupens lato latere Europam radit, Africam dextro; scissis Calpe et Abyla montibus, quos dicunt columnas Herculis; inter Mauros funditur et Hispaniam.

48. *Quâ tumidus rigat arva Nilus.*] Per Africam, Æthiopiam, Ægyptum, Cic. de Nat. Deorum i. *Ægyptum Nilus irrigat et, cum totâ astate obrutam, oppletamque tenuerit, tum recedit, mollitosque, et oblimatos agros ad serendum relinquit.* Plin. lib. v. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus it per deserta et ardentia, immenso longitudinis spatio ambulans. . . . observatum, est, prout in Mauritaniam nives imbrese satiaverint, ita Nilum increscere . . . Africam ab Æthiopiâ dispescens, feris et belluis frequens . . . medios Æthiops sccat . . . Insulas innumeras spargit . . . certis diebus auctu magno per totam spatialis Ægyptum,*

secundus innatat terræ. Causas incrementi varias prodidere. . . incipit crescere Lunâ novâ, quâcumque post solstitium est, sensim mollicèque, Cancrum Sole transeunte, abundantissimè autem Leonem. Residit in Virgine iisdem quibus accevit, modis. In totum autem revocatur intra ripas, in Librâ, ut tradit Herodotus, centesimo die. Justum incrementum est cubitorum sexdecim. Minores aque non omnia rigant: ampliores detinent, tardius recedendo . . . in duodecim cubitis famem sentit Ægyptus; in tredecim esurit: quatuordecim cubita hilaritatem afferunt, quindecim securitatem, sedecim delicias. Maximum incrementum ad hoc ævi fuit cubitorum octodecim, Claudio principe, &c. Nili aquas laudant Arist. Galen. &c. originem nuper inquisivit Isaacus Vossius. De eo multa Herodot. lib. ii. Senec. nat. qu. lib. iv. A. Gell. lib. x. cap. 7. &c.

49. *Aurum irrepertum, &c.*] Ordo est: Roma fortior spernendo aurum, quod è fodinis nondum erutum est, quàm illud inde eruendo, et ad usum fabricando, nummosque cuedo. De contemptu divitiarum apud priscos Romanos usitato Valer. Maxim. lib. iv. cap. 3. De Curio, Fabricio, Camillo, aliisque diximus lib. I. ad Od. 12. et alibi.

Sic melius situm, Cùm terra celat.] Seu quòd raptoribus non est expositum, dum latet in visceribus terræ; nec potius, quòd tunc avaritiani et cupiditatem non accendat, nec ad scelus impellat, aut ad explendas libidines fomitem præbeat et facultatem. Ovid. Metam. i. 140.

Effodiuntur opes irritamenta malorum.

51. *Cogere, &c.*] Vis siquidem inferri metallis videtur, cùm è terræ visceribus extrahuntur.

52. *Omne sacrum rapiente dextrâ.*] Duplici hoc sensu potest accipi, vel quòd à Romanis spernatur aurum, cujus rapiendi causâ nec sacris parcunt homines: vel quòd ipsi Romani prisci nempe, fortiores et nobiliores, aurum

[254]
41

45

[255]
50

Quicumque mundi terminus obstitit,
Hunc tangat armis; visere gestiens,

Quâ parte debacchientur ignes,
Quâ nebulæ pluviique rores.

Sed bellicosus fata Quiritibus
Hâc lege dico, ne uiniûm pii,

Rebusque fidentes, avitæ
Tecta velint reparare Trojæ.

Trojâ renascens alite lugubri
Fortuna, tristi clade iterabitur,

Ducente victrices catervas
Conjuge me Jovis et sorore.

Ter si resurgat murus athenus,
Auctore Phœbo, ter pereat meis

Excisus Argivis; ter uxor

Quisquis mundi finis impedit,
hunc bello obtineat,
cupiens investigare, quo loco
æstus, quo nebula et im-
bres sæviant. Verùm fata
sancio Romanis militiâ in-
clytis, eâ conditione, ut,
non plus quàm fas est pii,
neve opibus innixi satagant
antiquæ Trojæ domos in-
staurare. *Nanque* sors Tro-

55
[256] 61 jæ resurgens infaustis aus-
piciis, repetetur, casu ite-
rùm luctuoso, triumphantis
exercitiis ductrice me Jovis
uxore et sorore. Si ter ex

65 ære mœnia reparantur, fa-
vente Apolline, ter quo-
que cœrta prosternantur à
[257] Græcis mihi dilectis: ter
captiva conjux

ANNOTATIONES.

contemnendo se præbuerint, quàm posteri illud
ab exteris nationibus devictis auferendo, sacra
etiam è templis ac pretiosa quælibet ornamenta
vi armorum et jure belli diripiendo. Dionys.
Tyrannus Syracusanus Jovi Olympio detraxit
amiculum aureum, addito etiam ludibrio, quòd
æstate gravius, hyeme frigidius esset. Val.
Maxim. i. l. ext. 3.

53. *Quicumque mundi terminus obstitit, &c.*] Si quis ante orbis angulus Romanis haud pa-
tuit, deinceps pateat, eoque victricia inferant
arma; seu ad Zonam torridam, ubi *debacchen-
tur ignes* sævitque æstus: seu ad mundi polos,
ubi *nebulæ*, glacies, caligo perpetua, *pluvii ro-
res*, imbres. Vid. lib. i. Od. 22. Lucret. lib. i.
ponit etiam *rores* pro imbribus et aquis pluviis.

57. *Sed bellicosus fatu Quiritibus, &c.*] Bis
jam dixi, et tertium repeto, me Romanis in-
dulgere, ut sint orbis domini, sed eâ tantum
lege, ne præposterâ moti pietate in patriam
avorum suorum Trojam, ejus muros et *tecta*
velint reparare, neve suis opibus ac *rebus* prosper-
peris *fidentes* id unquam moliantur. Quod si
fecerint, malis auspiciis et *alite lugubri* faxint;
enimvero *tristi clade* iterum subvertetur Troja,
quamvis *muris athenis*, auctore etiam Apolline,
stabiliatur.

59. *Avitæ.*] Æneas cum Trojanorum colo-
niâ, *Ilum in Italiam portans victosque Pe-
nales.* Æn. i.

60. *Tecta velint reparare Trojæ.*] Patriæ
certè charitatis in illum antiquæ suæ originis
locum Romani sensum habere se testati sunt
non semel: Nam deletum à C. Fimbriâ Ciu-
næ legato, Ilum restaurarunt. Vide Tit. Liv.
Epit. 83. Appian. Sueton. Claud. cap. xxv.
*Ilensibus quasi Romanæ gentis auctoribus tri-
buta in perpetuum remisit, recitatâ vetere*
epistolâ Græcâ Senatûs Populique Romani
Scienco Regi amicitiam et societatem ita demum
pollicentis, si consanguineos suos Ilenses ab
omni onere immunes præstitisset.

61. *Alite lugubri.*] *Malâ avi.* lib. i. Od. 15.
v. 5. Ex avium aspectu, volatu, cantu, auspicia
captari solita, notum est.

64. *Conjuge me Jovis et sorore.*] Virg. Æn.
i. 66.

Ast ego, quæ Dirum incedo Regina, Jovis quæ
Et soror et conjux.

Servius ibid. *Physici*, inquit, *ætherem Jovem,*
id est, ignem volunt intelligi, Junonem verò
ærem; et quia tenuitate hæc elementa paria
sunt, dixerunt esse germana; et quoniam Juno,
id est ær, igni subjectus est, jure superposito
elemento maritali nomen traditum. Cic. de Nat.
Deor. ii. *Ær, ut Stoici disputant, interjectus*
inter mare et cælum Junonis nomine consecra-
tur; quæ est soror et conjux Jovis; quòd et si-
militudo est ætheris, et cum eo summa conjunc-
tió. Effeminârunt autem eum, Junonique
tribuerunt, quòd nihil est eo mollius. Macro-
bius in Somn. Scip. lib. i. cap. 17. *Apud Theologos,*
inquit, *Jupiter est mundi anima; hinc illud,*
Ab Jove principium, Musæ; Jovis omnia plena.
Quod alii Poëtæ sunt mutuati ab Arato, quòd de
sideribus locuturus, à Cælo, in quo sunt sidera,
exordium sumendum esse decernens, ab Jove in-
ceptendum memoravit. Hinc Juno et soror
ejus et conjux vocatur. Est autem Juno ær,
diciturque soror, quia seminibus usdem, quibus
cælum, etiam ær est procreatus; conjux, quia
cælo subjectus est ær.

66. *Auctore Phœbo.*] Hunc impensè Tro-
janis favisse compertum est. Legunt quidam,
ductore.

Ter pereat.] Allusum videtur ad triplex Ilii
excidium, primò ab Hercule, deinde à Græcis,
postea à C. Fimbriâ, Syllanis temporibus, ut
ante annotavi. Vide Appianum.

Mis Excisus Argivis.] Argivos Juno fove-
bat maxime, quòd ipsa præcipuè Argis cole-
batur; quæ urbs Argiæ Peloponnesi regionis
princeps et caput erat. In eâ sedebat Rex
Agamemnon Græcæ in Trojanos expeditionis
Dux et Imperator. Virgil. Æneid. i. 23.

Memor *Safurnia belli,*
Prima quod ad Trojam pro charis gesserit
Argis.

67. *Ter uxor Capta, &c.*] Vel Trojanæ mu-
lieres quælibet cæsos aut captos lugeant et

plangat maritum ac filios.
At ludenti citharæ ista mi-
nimè congruunt. Quò per-
gis, ó Musa? cessa audax
Deorum verba narrare, at-
que humili carmine diminu-
ere grandia.

Capta virum puerosque ploret.
Non hæc jocosæ conveniunt lyræ.
Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Referre sermones Deorum, et
Magna modis tenuare parvis.

70

ODE IV.

Musarum se præsidio tutum semper et ubique fuisse, gratus profitetur.

O, Princeps Calliope, ve-
ni ex Olympo; et cantion-
em longiorem cane fistulâ,
sive places magis, voce cla-
râ, vel chordis vel lyrâ
Apollinis. An auditis? An
me decipit jucundus furor?
Videor audire et cernere il-
lam ambulantem in sacris
nemoribus, per quæ rivi pe-
netraunt ac venti. Me pue-
rum

DESCENDE cœlo, et dic age tibiâ,
Regina, longum, Calliope, melos,
Seu voce nunc mavis acutâ
Seu fidibus citharæve Phœbi.
Auditis? An me ludit amabilis
Insania? Audire, et videor pios
Errare per lucos, amœnæ
Quos et aquæ subeunt et auræ.
Me fabulosæ Vulture in Appulo,

[258]

5

ANNOTATIONES.

ipsæ captivæ, aliæ viros suos, aliæ filios. Vel,
uxor capta virum, Hecuba Priamum, Andro-
mache Hectorem, *puerosque ploret*, hæc As-
tynanacta, illa verò Hectorem, Parin, Deipho-
bum, Troilum, &c.

69. *Non hæc jocosæ conveniunt lyræ*, &c.]
Egregie se Poëta comprimit in ipso Poëtici
ardoris impetu, quasi tam grave argumentum
haud Lyricis versibus bene conveniat: ipse
tamen ad Pisones ita docet;

*Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum,
Et juvenum curas, et libera vina referre.*

Et Pindarus aliique res quasque graves lyrâ
graviter cecinerunt. Verùm bellè Horatius
tum desinit, cùm ultra vix sine offensione Au-
gusti progredi se posse intelligeret.

Ode IV.—Metrum idem quod supra Od. 9.
Lib. i.

Oden hanc inter eximias censet eruditus
quisque; respondere superiori, imò et conti-
nuari, placuit nonnullis; sed perperam. Masis
accepta refert Horatius peraque, id verò po-
tissimùm, quòd redierit in gratiam cum Au-
gusto, contra quem militaverat. Hanc ejus
Principis moderationem et clementiam extol-
lit egregiè; eoque duntaxat spectasse non in-
meritò videatur.

1. *Descende cœlo.*] Gravis et solemnis invo-
catio res graves notat, gravemque enthusias-
mum præsigit.

Cælo.] Illic etiam Masis sua sedes est. He-
siod. init. Theogon. nec scmel, Musas nuncupat
Olympiades Joris filias; pariter et Homer.
Hymn. in Mercur. &c. Iliad. verò ii. in cœlo
domos habere scribit.

Ἔσπετε νῦν μοι, Μοῦσαι
Ὀλύμπια δᾶματ' ἔχουσαι.

Ennius similiter.

Musa, quæ pedibus magnum pulsatis Olympum.
Vide et Macrobin. in Som. Scip. lib. ii. cap. 3.

2. *Regina Calliope.*] Musarum princeps vel
cantu aliis præstans. Regum etiam comes.
Hesiod. Theogon. Ἀπασῶν προφρέστᾳτη, Om-
nium excellentissimâ, βασιλευσιν ὁσπονδείᾳ, Re-
ges comitatur. Diod. Sicul. lib. iii. cap. 1.
*Masis nomina cuique à proprio munere tribu-
erunt. Clio propter gloriam, &c. . . . Callio-
pen quòd cantus suavitate cæteris antecedens
magni ab auditoribus æstimatur.*

Longum melos.] Certè est Ode hæc è lon-
gioribus. Vide A. Gell. lib. xvi. cap. 18.

3. *Seu voce, Seu fidibus, &c.*] Istis nempe
constat exerceturque Musica, voce, lyrâ, tibiâ.
De citharâ ab Apolline inventâ, lib. i. Od. 21.

5. *Auditis? An me ludit, &c.*] O sodales, an
mecum auditis Calliopen caentem, meisque
jam votis respondentem?

Amabilis Insania.] Voluptatem sanè maxi-
mam præstat ardor poëticus iis, qui divinâ illâ
facultate sunt donati.

6. *Audire, et videor pios Errare per lucos.*]
Veluti præsentiam numinis sentiat, atque en-
thusiasmo correptus ita loquitur.

7. *Lucos.*] In solitariis maximè locis delubra
statuebant veteres; ibique Deos credebant li-
bentius habitare, ubi quies et silentium, ubi
nullæ turbæ aut strepitus mentium integritate
labefactarent; ubi *Sapientiæ Gymnasium*,
ubi mores bene instiluntur, et animi viro-
rum diriguntur. Hæc enim solitudo præbet,
ex Plutarcho.

8. *Quos et aquæ subeunt et auræ.*] Perfluen-
tes aquæ; et aspirantes seu perflantes auræ ac
Zephyri amœnos faciunt in primis lucos.

9. *Me fabulosæ, &c.*] Hæc strophe magnam
interpretibus crucem fixit hæctenus. Etenim
quòd referenda vox *fabulosæ*? Deinde, quid ait
Poëta de *Vulture Appulo, extra Apuliam*?
Quod primum spectat; sunt qui Apulian dici
fabulosam velint, ac de insulis etiam Diome-

Altricis extra limen Apuliæ,
 Ludo fatigatumque somno,
 Fronde novâ puerum palumbes
 Texere : mirum quod foret omnibus,
 Quicumque celsa nidum Acherontiæ,
 Saltusque Bantinos, et arvum
 Pingue tenent humilis Ferenti :
 Ut tuto ab atris corpore viperis
 Dormirem et ursis ; ut premerer sacrâ
 Lauroque collatâque myrto,
 Non sine diis animosus infans.
 Vester, Camœnæ, vester in arduos
 Tollor Sabinos ; seu mihi frigidum
 Præneste, seu Tibur supinum,
 Seu liquidæ placuère Baiæ.
 Vestris amicum fontibus et choris,
 Non me Philippis versa acies retro,
 Devota non extinxit arbor,
 Nec Siculâ Palinurus undâ.

exercitus apud Philippos, neque arbor execranda, neque Palinurus in mari Siciliæ.

ANNOTATIONES.

deis Apuliæ proximis meras ipsi fabulas textunt. Quidam nutricem Horatii Apuliam vocari, quæ fabulosa narrare solita sit, comminiscuntur, nec cadere se anile figmentum advertunt. Verùm enim, an palumbes (quod restat) fabulosas dicat poëta, quando rem ut verè gestam commemorat? Ita sanè melioris notæ interpretes. Imò *palumbes fabulosæ*, inquam ego; sicut *Hydaspes fabulosus*, lib. i. Od. 22. v. 8. Et apud Plin. lib. v. cap. 1. *Atlas mons Africæ vel fabulosissimus*; nimirum quòd de illis valdè multa scribunt, dicunt, fabulantur; præsertim verò poëtæ. Sic palumbes curru Veneris trahendo jungunt; eique numini sacras, atque, ut in hoc loco, ministras faciunt.

Vulture in Appulo, Altricis extra limen Apuliæ.] Est Vultur mons in Apuliæ Luconiaque confinio, quem admodum et Venusia Horatii patria et *altrix*. Itaque nullo negotio omnis solvetur, si quis est, nodus. Erat in *Appulo Vulture* poëta, ibique obdormivit puer; extra fines tamen Apuliæ tum fuit: siquidem versabatur in istius latere montis ad Lucanos respiciente et pertinente. Sic de seipso ait, Sat. I. lib. ii. v. 34.

—*Lucanus, an Appulus, anceps: Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.*

12. *Fronde novâ puerum palumbes Texere.*] Jam tum suam mihi tutelam obtulere Dii, quam postea adundè expertus sum.

Palumbes.] Columbæ silvestres.

14. *Nidum Acherontiæ.*] Acherontia est urbs Lucania in montis vertice, ut nidus in arboris fastigio, posita. Cicero i. de Orat. *Tanta vis patriæ est ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulam affixam sapientissimus vir immortalitati anteposnerit.*

[259] defessum ludendo, somno-

11 que *oppressum* celebratæ palumbes recentibus foliis coöperuere in vulture Appulo extra fines Apuliæ nutricis *meæ*. Quæ res admirationem cunctis faceret,

15 quotquot sublimis Acherontiæ domos incolunt, et Bantiæ campos, agrosque opimo Ferenti depressi: quo pacto somnum caperem securo corpore à nigris viperis atque ursis: qua *etiam* ratione contactus essem sacratâ lauro et myrto congestâ, puerulus ego non sinè

[260] *numinum tutelâ* impavidus. Vester, ð Musæ, vester sum; seu vehor ad Sabinos as-

25 peros; sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas *adire* libuerit. Vestros fontes et choras amantem haud me vitâ privavit actus in fugam

peros; sive algidum Præneste, seu declive Tibur, seu Baias amœnas *adire* libuerit. Vestros fontes et choras amantem haud me vitâ privavit actus in fugam

15. *Saltusque Bantinos.*] Bantia, oppidum est Apuliæ in Lucaniae confinio, pascuis abundans, Venusiæ proxima.

16. *Humilis Ferenti.*] Hæc etiam urbs Apuliæ, Lucaniae fines attingit inter Venusiam et Acherontiam sita.

17. *Ut tuto ab atris, &c.*] Circumstantibus nempe istarum urbium incolis mirum visum est, qui feret, ut puer ego dormirem tutus illic cum à viperarum venenis, tum et ab ursorum voracitate. Quo etiam præsigio obtectus essem laureâ Apollini, myrtoque Veneri consecratâ. Illic autem ostensum est Poëtam me fore, hinc verò ad canendas res amatorias destinari.

20. *Non sine Diis.*] Pindar. Pyth. Od. 5. *ὄν βίαν ἀτρέξ.* Virg. *Non sine numine Divum.* Sallust. *Tanta repente mutatio non sine Deo videretur.*

21. *Camœnæ.*] A cantu Servius, à castitate mentis Festus nomen hoc factum ait.

In arduos Tollor Sabinos.] Sive quando montosam Sabinorum regionem scando, pergens ad prædium meum ibi situm. Supra, in fine primæ Odes hujus libri.

22. *Frigidum Præneste.*] Latii oppidum frigiditas habens et salubres aquas. Strabo lib. v.

23. *Tibur supinum.*] In montis ascensu ædificatum. De eo lib. i. Od. 7. et 18.

24. *Liquidæ Baiæ.*] Urbs Campaniæ maritima, calidis aquis, aëre puro, secessu grato celebrata, lib. ii. Od. 18.

25. *Vestris amicum fontibus, &c.*] Ope vestra et patrocinio quoties salvus fui? Primò non perii in cæde ac fugâ exercitûs Bruti et Cassii ad Philippos urbem Thessaliæ, lib. ii. Od. 7. Deinde me non oppressit arbor *cerebro* propè *illapsa*, de quâ lib. ii. Od. 13. et 17.

27. *Devota.*] Diris nempe, sacra, detestabilis. Postea cum à Philippensi bello redirem in

Quandocumque mihi post Utrumque mecum vos eritis, libens
 aderitis, ultrò Bosphorum Insanientem navita Bosphorum 30
 æstuosum navigabo, et per-
 rago sicca sabula fluviū
 Tentabo, et arentes arenas
 Syria: pergam ad Britan- Littoris Assyrii viator.
 nos advenis crudeles, atque
 ad Concanos cruoris equini
 Visam Britannos hospitibus feros,
 pota gaudentes; Gelonos Et lætum equino sanguine Concanum: [261]
 pharetram gestantes, atque 35
 fluvium Scythiæ adibo il-
 læsus. Vos magnum Aug-
 ustum finem laboribus pec-
 tentem oblectatis in specu
 Et Scythicum inviolatus amnem.
 Pierio, quando fatigatus Vos Cæsarem altum, militiâ simul
 bello turmas in urbibus col- Fessas cohortes reddidit oppidis,
 locavit. Vos mausuetum ani- Finire quærentem labores,
 mum et donatis, et donato Pierio recreatis antro. 40
 Vos lene consilium et datis, et dato [262]

ANNOTATIONES.

Italiam, periclitatus sum graverè quidem, at naufragium tamen non feci, ad promontorium Lucania, nominatum à Palmiro Eneæ nauclero illic merso, quod mari Siculo profunditur.

29. *Utrumque mecum vos eritis.*] Vestram ergo tutelam sæpe expertus, nihil est quod usquam formidè, nullum certè non periculum intrepidus adibo, vestrà fretus ope et præsidio.

30. *Insanientem Bosphorum.*] Æsiuosas ac frementes maris angustias. Lib. ii. Od. 13. v. 14. Virgil. Elog. ix. 43.

Huc ades; insani feriant, sine, littora fluctus.

31. *Arenas arenas Littoris Assyrii.*] Quidam legunt *arentes*. Intellige Syria: seu Assyriæ vel fines extremos; nam veteribus quælibet regionum et agrorum extremitates, littora vocabantur: vel solitudines arenosas et ferventes, in quibus viatores æstu soliti nonnunquam intereunt. Ab Assur filio Sem dicta Assyria, Asia regio, Mesopotamiæ affinis, ab eâ, Tigri flumine distincta; Isid. Etym. S. Aug. Quod si placet Assyriam poni pro Syria, hæc certe ad mare extenditur, ejusque tenet litus. Plin. v. cap. 12. *Juxta Syria litus occupat, quondam terrarum maxima, et pluribus distincta nominibus. . . Assyria ante dicta, &c.*

33. *Britannos hospitibus feros.*] Ab his olim hospites immolari solitos aiunt; sicut apud Tauricæ regiones populos id factum constat. Vide Euripid. Iphigen. in Taurid.

34. *Lætum equino sanguine Concanum.*] Concani, Cantabrorum pars, apud Hispaniam Tarraconensem, Massagetarum colonia fuisse; quædam habere communia cum Thracibus et Scythiis, quod spectat ad crudelitatem belluinque ritum, ex Strabone lib. v. Istitis omnibus, sicut et Sarmatis mos erat, è pedis vel cruris equini venis eductum sanguinem lacti pernixtum potere. Plin. lib. xviii. cap. 10. *Pulte aluntur, et crudâ etiam furinâ, equino lacte, vel sanguine è cruris venis admisto.* Virgil. Georg. iii. 459.

Inter

Ima ferire pedis salientem sanguine venam:

Isialta quo more solent, acerque Gelonus,

Et lac coneritum cum sanguine potat equino.

Martial. Spectac. 3.

Venit et epoto Sarmata pastus equo.

Sil. Italic. lib. iii. 360.

Nec, qui Massagetan monstrans feritate parentem,

Corvipedis fusâ satiaris, Concan, venâ.

35. *Pharetratos Gelonos.*] Scythiæ populos, de quibus lib. ii. Od. 9. et 20. Virgil. Æneid. viii. *Sagittiferos.*

36. *Scythicum amnem.*] Tanaim fluvium (veruac. Don) inter Europam et Asiam limitem celeberrimum. Lucan. lib. iii. 272.

Vertice lapsus

Riphæo, Tanais diversi nomina mundi

Imposuit ripis, Asiæque et terminus idem

Europa, mediæ dirimens confinia terræ.

37. *Vos Cæsarem, &c.*] Vos etiam, O, Musæ, Augustum Cæsarem, post bellicos labores, recreatis cantionibus vestris ac modulis poeti- cis: in antro Pierio, secessu et otio liberali.

Militiâ simul Fessas cohortes reddidit oppidis.]

Cum in urbibus copias, hyemandi causâ, seu in hybernis collocavit.

39. *Finire quærentem labores.*] His quidam alludi volunt ad id quod refertur Augustus quietem optasse et vacationem à Reipublicâ petivisse. Vide Sueton. Octav. cap. 28. Sed potius notatur Augusti consuetudo per hyemes vacandi literarum studio, ingenii deliciis, carminum scriptio. Sueton. Octav. cap. 84. *Eloquentiam studique liberalia ab atute primâ et cupidè et laboriosissimè exercuit, &c.* cap. 85. *Multa varii generis prosâ oratione composuit. . . Poeticam summam attigit. Unus liber etiam scriptus ab eo hexametris versibus, cujus et argumentum et titulus est, Sicilia. Extat alter a quo medicus Epigrammatum, quæ ferè tempore balnei meditabatur. Tragediam magno impetu exorsus, non succedente stylo abolevit.* De Ajace illa erat, &c.

40. *Pierio recreatis antro.*] Pierius mons est Thessaliæ, Mosis sacer. Inde Pierides illæ dictæ sunt, et quicquid ad eas pertinet Pierium vocari, notum est ac tritum. Cicero de Naturâ deorum, à Pierio patre nomen desumit: at Pomp. Festus à dicto monte, cujus amenitas et solitudo opportuna est et grata studiosis.

41. *Vos lene consilium et datis.*] Humanæ

Gaudetis almæ. Scimus ut impios
 Titanas, immanemque turmam,
 Fulmine sustulerit caduco,
 Qui terram inertem, qui mare temperat
 Ventosum, et urbes, regnaque tristia,
 Divosque, mortalesque turmas
 Imperio regit unus æquo.
 Magnum illa terrorem intulerat Jovi
 Fidem juvenus, horrida brachiis,
 Fratresque tendentes opaco
 Pelion imposuisse Olympo.

benignæ lætaminî. Novius quomodo sceleratos Gigantes, ac ferocem phalangem misso fulmine prof-
 45 ligarit is, qui terram immobilem, qui mare ventis obnoxium moderatur, atque oppida, mæstasque regiones, Deosque et homines solus gubernat potestate legitima. Jovi metum ingen-
 [263] tem incusserat immanes
 50 illi juvenes, lacertis confisi, et fratres Pelion superad- dere conati Olympo um- broso.

ANNOTATIONES.

literæ, quæ ad humanitatem et lenitatem instituunt Sueton. Octav. cap. 51. *Clementiæ civilitatisque ejus multa et magna documenta sunt*, &c. Vide cap. seq. ibid. Erga literatos et ingeniosos benignitate ac liberalitate summâ usum, nemo nescit. Sueton. cap. 89. *Ingenia sui seculi modis omnibus fovit. Recitantes et benignè et patienter audit, &c.*

Consilium.] Adverte duas breves pro unâ longâ : sic et postea Od. 6. v. 6.
Hinc omne principium.

Dato Gaudetis.] Non vos pœnitet datæ Cæsari humanitatis, quâ vestros clientes fovet. Sueton. modo citatus.

42. *Scimus ut impios Titanas, &c.*] Clarè patet per Jovem designari Augustum, per Titanas et Gigantes omnes Augusti adversarios, quibus sublatis, ac virtute domitis, rerum potitus est. Mirè verò Augusto blanditur, dicens pro eo stetit Palladem, id est, sapientiam cum virtute conjunctam : Bruto verò et Cassio fuisse vim consilii expertem, quæ propriâ mole corruerit. Porro ista Cæsaris elogia allegoricis ambagibus ingeniosè exornat.

Impios Titanas.] Terræ ac Titanis filios Gigantes, qui Deos lacerare ausi, Jovemque cælo pellere moliti sunt ; quasi patris ulciscendi causâ, cujus hæreditario jure cæli regnum erat, utpote fratrem Saturni natu majorem. Vide lib. ii. Od. 12. et 19. Virgil. Æneid. vi. 580.

. . . . *Genus antiquum terræ, Titaniam pubes, Fulmine dejecti.*

Diodor. Sicul. lib. iv. cap. 3. scribit Cælum è Titæâ uxore decem et septem filios procreasse, proprioque nomine singulos, communi autem omnes à matre Titanas appellasse.

Impios.] Macrob. Saturnal. lib. i. cap. 20. *Quid Gigantes aliud fuisse credendum est, quàm hominum impiam quandam gentem, Deos negantem ; et idè existimatum Deos pellere de cælesti sede voluisse ? Horum pedes in draconum volumina desinebant, quod significabat nihil eos rectum, nihil superum cogitasse, totius vitæ eorum gressu atque processu in inferna mergente.*

45. *Terram inertem.*] Lib. i. Od. 34. v. 9. *Bruta tellus.*

46. *Regnaque tristia.*] Inferos. Nec enim credendum Cruquio interpretanti, Tyranni-

dem, ob vocem, *urbes* ; Inferis haud convenientem, inquit ille : quasi vero jungenda essent hæc, *urbes regnaque tristia*. Imò Jovis imperium extendit Poëta ad Superos Inferosque, et orbem hunc seu mare, terramque, in quâ urbes. Quæ omnia complectitur his vocibus. *Divosque mortalesque turmas regit unus*, scilicet Jupiter. Virg. Æn. i. 65.

. . . . *Divum pater, atque hominum rex.*

49. *Magnum illa terrorem intulerat Jovi, &c.*] Illa Gigantum turma immani robore prædita Jovem, cæterosque Deos terruit, ac periculum inde fulgens contremuit domus Saturni veteris ; ut est lib. ii. Od. 12. Vide Hesiod. Theogon. Ovid. Metamorphos. lib. v. 321.

Emissumque inâ de sede Typhoëa terræ Cœlitibus fecisse metum ; cunctosque dedisse

Terga fugæ : donec fessos Ægyptio tellus Ceperit, &c.

50. *Fidens juvenus, horrida brachiis.*] Virgil. Æneid. vi. 582.

. *Immania vidi*

Corpora : qui manibus magnum rescindere cælum

Aggressi, superisque Jovem detrudere regnis.

51. *Fratresque tendentes, &c.*] Intelligent nonnulli Otum et Ephialtem, *Aloidas geminos*, quos memorat Virgil. mox. cit. sed Gigantes omnes eodem patre, vel eadem matre genitos, adeoque fratres, melius est accipi. De his Virgil. Georgic. i. 280.

Et conjuratos cælum rescindere fratres.

Ter sunt conati imponere Pelio Ossam

Scilicet, atque Ossæ frondosum involvere Olympum :

Ter pater exstructos disjecit fulmine montes.

52. *Pelion imposuisse Olympo.*] Montes montibus aggerere.

Pelion.] Mons Thessaliæ, Olympo et Ossæ contiguus : *Olympus*, Thessaliam à Macedoniâ dirimit, nubes attingit vertice. Unde pro Cælo ponitur sæpius apud Poëtas. Sunt et alii montes ejusdem nominis tres, primus in Myssiâ, alter in Lyciâ, tertius in Cypro. Sed de his non agitur.

Verùm quid Typhon et for-
tis Mimas, vel quid Por-
phyriion staturâ terribili,
quid Rhœcus et Enceladus
eradicatas arbores torque-
ri nisus, valent adversus
crepantem Minervæ clype-
um irrumpentes? Ex hæc
parte certabat ardens Vul-
canus, et domina Juno,
necnon Phœbus arcum sem-
per humeris gestans, qui
Castalii fontis aquâ liquidâ
passos capillos perfundit,
qui Lyciæ nemora et silvam
natalem obtinet, Patareus
atque Delius hinc dicitur.
Robur sine prudentia pro-
prio cadit pondere. Mo-
deratum robur ipsa omni-
na promovent ad amplius;
vires autem quodlibet scel-
lus machinantes aversantur.
Dieta mea manifestè
comprobat Gyas centum
manus habens, pariter et Orion oppugnator

Sed quid Typhoëus et validus Mimas,
Aut quid minaci Porphyriion statu,
Quid Rhœcus, evulsisque truncis
Enceladus jaculator audax,
Contra sonantem Palladis ægida
Possent ruentes? Hinc avidus stetit
Vulcanus, hinc matrona Juno, et
Nunquam humeris positurus arcum,
Qui rore puro Castaliæ lavit
Crines solutos; qui Lyciæ tenet
Dumeta, natalemque silvam,
Delius et Patareus Apollo.
Vis consili expers mole ruit suâ:
Vim temperatam Dii quoque provehunt
In majus: idem odère vires
Omne nefas animo moventes.
Testis inearum centimanus Gyas
Sententiarum notus, et integræ

55
[264]
60
65
[265]
70

ANNOTATIONES.

53. *Sed quid Typhoëus.*] Quid gigantum vis, insolentia, temeritas, adversus Deos? Ne legas cum vulgo *Typhaeus*. *Tuzâëus* qui et *Tuzas* vel *Tuzar*, à *τύζω* arrogantia, duplici fuisse naturâ, humanâ, et ferinâ, dicitur ab Apollodoro, lib. i. et à Jove percussus, eminus, quidem fulmine, cominus autem adamantinâ falce.

Validus Mimas.] Hic totam Lemnon insulam jaculari in Deos nisus dicitur apud Claudianum: at ipse Prochyte Tyrreni maris insulæ subjectus. Sil. Ital. lib. xii. 147.

Apparet Prochyte saxum sortita Mimanta.

54. *Minaci Porphyriion statu.*] Ingenti staturâ insolens et minax. De eo Claud. in Gigantomach.

55. *Rhœcus.*] Is et *Rhetus*, lib. ii. Od. 19.

56. *Enceladus jaculator audax.*] Tam robustus ut evulsas arbores intorqueret; on nibus Gigantum maximus fuisse perhibetur. De eo postea ad voces, *Nec peredit Impositam celer ignis Ætnam*.

57. *Palladis ægida.*] Iste Palladis clypeus, quo dicitur Jupiter Gigantum repressisse audaces conatus, significat sapiens consilium virtutis comes et præsidium, sine quo ipsa parùm valet. Utrumque verò Augusto adfuisse, ut ante jam annotavi, Horatius indicat. De *Ægide*, lib. i. Od. 15.

58. *Hinc avidus stetit Vulcanus, &c.*] Pro Jove dimicavit *Vulcanus*; *avidus*, seu, quod ignis omnia corripit et depascatur; seu quod ille pugnae avidus, præliumque ardens capesseret.

59. *Matrona Juno.*] Ovid. Fastis. vi. 33.

Si torus in pretio est, dicor matrona Tonantis.

60. *Et Nunquam humeris positurus arcum, &c.*] Apollo pharetrâ semper et arcu instructus, quæ sunt ejus arma et insignia, de quibus vide Macrobo.

61. *Qui rore puro Castaliæ, &c.*] Cui sacer fons Castalius ad radices Parnassi. lib. iv. Od. 6. v. 26.

Phæbe, qui Xantho lavit amne crines.

62. *Qui Lyciæ tenet Dumeta.*] Sacrum erat Phæbo delubrum in silvâ Lyciæ, Asiæ Minoris provinciæ, ejus civitas insignis Patara, in quâ et ille præcipuè colebatur, et oracula edebat: hinc dicitur *Patareus*. Strab. lib. xiv. A Pataro Apollinis filio Pataram nomen habuisse scribit Stephanus.

63. *Natalemque silvam, Delius.*] Apud Delum insulam et Cynthi montis nemora, natus Apollo fertur: sexque ibi mensibus æstivalibus responsa dabat; sex autem hyemalibus, apud Pataram, teste Servio. Ovid. de Arte Amandi, ii. 80.

— *Clario Delos amata Deo.*

65. *Vis consili expers mole ruit suâ.*] Robur quantum fuerit, nisi consilio et prudentiâ temperetur et regatur, parùm juvat aut proficit: quin potius ut plurimum nocet, ex Euripide,

Ῥάμυ δ' ἀμαθὲς πολλὰ κείναι τίκτει βλάσθη.
Sic Bruti virtus et Cassii Romanæ juventutis ac nobilitatis delectu et robore quamvis stipata ac irritum cecidit, quia consilio caruere: suâque illi clade et ruinâ totam prope rempublicam implicuere. Contrâ Augusti virtutem sapientiâ temperatam Dii provexere ad Romani clavum Imperii, et ad orbis universi dominationem. Ipsi verò Dii omnibus iis adversantur, qui suâ fortitudine abutuntur ad scelus.

69. *Gyas.*] Vel *Gyges*, Briarei frater, vel ipse Briareus, aut Gigantum quispiam ad Tartarum cum aliis deturbatus. Vide lib. ii. Od. 17.

70. *Integræ Tentator Orion Dianæ.*] Hanc ille ausus interpellare de stupro, ejus sagittis est confossus ac peremptus. De eo tamen longè aliter alii fabulantur. Vide lib. i. Od. 29. v. 21. et lib. ii. Od. 13. v. peultimo.

Tentator Orion Dianæ,
 Virgineâ domitus sagittâ.
 Injecta monstris terra dolet suis;
 Mœretque partus fulmine luridum
 Missos ad Orcum: nec peredit
 Impositam celer ignis Ætnam:
 Incontinentis nec Tityi jecur
 Relinquit ales, nequitiae additus
 Custos: amatorem trecentæ
 Pirithoum cohibent catenæ.

castæ Dianæ hujus Virginis
 telis confossus. Terra suis
 portentis imposita agrè
 fert: atque filios ad fœtida
 Tartara fulminæ detrusos
 dolet. At vorax flamma
 non absorbit Ætnam in-
 jectam; neque libidinosi Tityi
 hepar dimittit vultur luxu-
 riæ vindex appositus; a-
 mantem verò Pirithoum tre-
 centa cœrent vincula.
 75
 [266]
 80

ODE V.

Augusti laudes. Crassi vituperium. Reguli virtus, fides, constantia.

CÆLO tonantem credidimus Jovem

Non dubitavimus Jovem
 Cælo

ANNOTATIONES.

73. *Injecta monstris terra dolet suis.*] Mon-
 strosus filiis, nempe gigantibus fulminatis,
 terra dolet quòd etiam pœnæ ac supplicio il-
 lorum servire, eosque premere cogatur ipsis
 injecta: uade et in ultionem sui que doloris
 qualecunque solatium, famam, quæ Deorum
 probra evulgaret, dicitur gemuisse, irâ irritata
 Deorum, ut canit Virgil. Æneid. iv. 178.

Injecta.] Gigantes præcipui variis sunt in-
 sulis obruti, Otus Cretâ: Prochyta Mimas ex
 Silio ante cit. vel Typhœus, ut aliis placet:
 insulâ Co, Polybœtes; Sicilia Enceladus, vel
 aut alii scribunt, Typhon seu Typhœus. Vir-
 gil. Æneid. iii. 578.

Fama est, Enceladi semiustum fulmine corpus
 Urgeri mole hæc: ingentemque insuper
 Ætnam

Impositam, ruptis flammam expirare caminis:
 Et fessum quoties mutat latus, intremere
 omnem

Murmure Trina. am, et cælum subtexere
 fumo.

Ovid. Metamorphos. v. 346.

Vasta Giganteis ingesta est insula membris
 Trinacris: et magnis subjectum molibus
 urgel

Æthereas ausum sperare Typhœa scdes.
 Nititur ille quidem, pugnatque resurgere
 sæpe:

Dextra sub Ausonio manus est subjecta
 Peloro:

Læva, Pachyne, tibi: Lilybæo crura pre-
 muntur.

Degravat Ætna caput, sub quo resupinus
 arenas

Ejectal, flammæque fero vomit ore Typho-
 eus, &c.]

74. *Luridum.*] Plumbei coloris, lividum
 pallore et nigro mixtum.

75. *Nec peredit Impositam celer ignis Æt-*
nam.] Neque tamen ignis per Ætnæ hiatus è
 Gigantis suppositi ore prorumpens absorbit
 cum montem: adeoque non minuuntur ejus

cruciatu. Vide Lucret. lib. vi. Ætnæ descrip-
 tionem, &c.

77. *Incontinentis nec Tityi jecur Relinquit*
ales.] Vultur Tityi jecur vellicans haud illum
 unquam patitur interquiescere; quòd Latonæ
 viui inferre tentaverit. Vide lib. ii. Od. 14.

78. *Nequitiae.*] Libidinem non rarò notat
 ea vox. Cic. in Verrem: *Vestigia libidinis èt*
nequitiae. Tuscul. iii. *Frugalitatis est mo-*
tus animi appetentis regere et sedare, semper-
que adversantem libidini, moderatam in omni-
re servare constantiam, cui contrariam vitiorum
nequitia dicitur, frugalitas à fruge . . . nequi-
tia ab eo quod ne quidquam est, in tali homine;
ex quo idem nihili dicitur. Gell. lib. vii. cap. 11.
Nequam hominem Græci dicunt ακολαστον, li-
bidinosum; vel ματαιον: scelestum, &c. Vide
 Macrobi. Saturnal. lib. ii. in fine.

79. *Amatorem trecentæ Pirithoum cohibent*
catenæ.] Amator ille temerarius Proserpinam
 ut raperet ad Inferos profectus, ibi catenis
 constrictus penas luit graves ac diuturnas suæ
 intemperantiæ.

Ode V.—Metrum idem quod supra Od. 9.
 lib. i.

1. *Cælo tonantem, &c.*] Quando potentiam
 suam Jupiter ostendit fulgoribus ac tonitruis,
 tum credidimus eum in Cælo regnare; sic Au-
 gustum dedentem in vivis ac nobis præsentem
 nemo dubitabit inter numina recensere, et co-
 lere, qui facinora plusquam humanæ virtutis
 ediderit; reparans gloriam nominis Romani
 per Crassum ejusque milites obscuratam et
 infractam. Porrò quas gentes et quot Augus-
 tus subegerit, vide apud Sueton. L. Flor. lib.
 ult. Sext. Aurel. Victor. Oros. lib. vi. &c.

Tonantem credidimus Jovem Regnare.] Cic.
 de Nat. Deor. ii. *Nonne perspicuum est ex pri-*
mâ admiratione hominum, quòd tonitrua jac-
tusque fulminum extinuisissent, credidisse ea ef-
ficcere rerum omnium præpotentem Jovem? Sue-
 ton. Octav. 29. *Tonandi Jovi ædem consecravit*
liberatus periculo, cum expeditione Cantabricâ
per nocturnum iter, lecticam ejus fulgur per-

dominari, quando intonuit: **Regnare: præsens divus habebitur**
 et Augustus vivens censebitur numen, additis Imperio Romano Britannis, et Persis terribilibus. **Ergo**
 ne Crassi miles uxoris peregrinæ vir infamis extitit? **Turpis maritus vixit? Et hostium**
 Etiamne Marsus et Appulus in agris hostium socerorum consenuit sub principe Medo, **Milésne Crassi conjuge barbarâ**
Consenuit socerorum in armis
Sub rege Medo, Marsus et Appulus,

[267]

5

[268]

ANNOTATIONES.

strinxisset, servumque prælucentem exanimasset. Lucan. lib. iii. 319.

... Per fulmina tantum

Secret adhuc solum Calo regnare tonantem.

2. *Præsens divus habebitur.*] Non à Romanis tantum sed et ab exteris nationibus. Nam ex Sueton. *Pluraque provinciarum templi et aras constituerunt, quod aliis non nisi post mortem contigerat.* Id factum Pergami in Asiâ. Nicomedis in Bithyniâ refert Dio. lib. li. Virgil. Eclog. i. 6.

O Melibæe, Deus nobis hæc olia fecit,

Namque erit ille mihi semper Deus: illius aram,

Sæpe tener nostris ab ovilibus imbuet agnus.

3. *Adjectis Britannis Imperio.*] Ille tamen ipse *Intactus Britannus*, Epod. 7. v. 7. et post *Divum Julium nulli tentatus*, nec nisi ab Imperatore Claudio triumphatus dicitur. Sueton. Claud. xvii. Tacit. in vitâ Agricolaë, &c. Ergo quasi futuræ victoriæ præsagium scripta est hæc Ode proficiscenti ad bellum Britannicum Augusto, unde tamen revocatus est motibus ac tumultibus Dalmaticis et Pannonicis, ex Dione, lib. xlix. vel eos quasi victos Poëta canit, qui ad Augustum aliquot post annos arma rursus eò parantem inferre, jamque *Iturum Casarem in ultimos orbis Britannos*, legatos de pace miserunt; quâ impetratâ, Capitolio dona intulerunt, suamque Romanis insulam propè totam addixerunt. Testis Strabo, lib. iv. Οἰκίσαν γερὸν παρατεύσαν τῆς Ρωμαίας δόρυ πῶν νῆσιν, &c. Alii; quòd per Drusum Augusti privignum sint superati, ejus nempe felicitibus auspiciis. Vide lib. iv. Od. 14. ad finem.

4. *Gravibusque Persis.*] Graves Persas quidam intelligunt, quia gravis armaturæ; melius alii ob Crassi gravissimam certè cladem, de qua mox. Hi porrò, qui pro Parthis ponuntur sine dubio dicuntur Subacti, quòd *Armeniam vindicanti Augusto facillè cesserunt; obsides obtulerunt.* Jus creandi regis permisit; adempta denique M. Crasso et M. Antonio signa militaria remiserunt. Sueton. Octav. cap. ii. Eutrop. Flor. Aurel. Victor, &c. Vide etiam quæ annotavi lib. i. Od. 19. ad v. 11. Adde Xiphilinum, in Augusti Monarchiâ; *Phraates per id tempus metuens ne Caesar contra se exercitum duceret, captivos ad eum remisit, et signa militaria, quæ à Crasso accepta; quæ ex re Caesar gloriâ efferebatur, quòd sine labore recuperasset ea, quæ alii magnis præliis amississet; ob eam causam sacra fecit, quæ sedens in equo urbem ingressus est. Tum*

laudabatur, quòd sibi nihil præterea acquirendum esse putaret . . . cum esset autem in Asiâ, regnaque et principatus partim aliis confirmasset, partim ad alios transtulisset, condemnatis quibusdam regibus, nonnullis etiam laudatis, atque in amicitiam receptis, quàm plurimâ legationibus ad eum venerint, &c.

5. *Milésne Crassi conjuge barbarâ, &c.*] Auger Poëta invidiam ac turpitudinem Crassiani exercitûs, ut hinc majorem pareret Augusto gloriam, qui dedecus illud absterserit, eos vincendo qui antea victores, et *clade Crassianâ altius animos exererant*, ex Flor. lib. iv. cap. 9. exinde Romanis formidabiles; ut dixi lib. i. ad Od. 19. v. 11. cit.

Crassi.] Luc. Flor. lib. iii. cap. 11. *Cupiditas Consulis Crassi, dum Parthico inhiat auro undecim strage legionum et ipsius capite multata est . . . Filium ducis penè in conspectu patris telis obruere hostes. Reliquiæ infelicis exercitûs, quòd quemque rapuit fuga, in Armeniam, Ciliciam, Syriamque distractæ, vix nuntium cladis retulerunt. Caput ejus recisum cum dextrâ manu ad Regem reportatum, ludibrio fuit, nec indignè. Aurum enim liquidum in rictum oris infusum est; ut cujus animus arserat auri cupiditate, ejus etiam mortuum et cæcangue corpus auro ureretur.*

Conjuge barbarâ Turpis maritus vixit?] In eâ nimirum clade Romani exercitûs ad viginti millia desiderati sunt, ad decem verò millia capti, turpitudine barbarorum conjugum vitam redemerunt, imò et consenuerunt, cum hostibus soceris, et in eorum castris militârunt. Appian lib. ii. de bello Parthico; Plutarcho, &c.

6. *Turpis maritus.*] Justum enim matrimonium est inter cives tantum: sic Jurisc. In eo præterea turpitudinem, quòd uxores ducerent filias Parthorum, qui inter Assyrios, Medos, ac Persas obscurissimi; quique Scytharum ferebantur exules ac profugi, quod sonat vocabulum; denique, quòd conscripti in eorum exercitu, qui totus penè è servis constaret. Nam et cum M. Antonio occurrissent millia Parthorum equitum quinquaginta; quadringenti ad summum fuerunt ingenui.

7. *Proh Curio, inversique mores!*] O Senatûs infracta majestas Consulis turpi cede! O mores corrupti militum Crassianorum, qui contra nominis Romani honorem serviant hostibus; Orodi Parthorum Regi fidem et sacramentum præstare non erubescant *Marsus et Appulus*, optimi Italiæ bellatores, ut alibi jam annotavi.

Anciliorum, nominis, et togæ
 Oblitus, æternæque Vestæ,
 Incolumi Jove et urbe Româ?
 Hoc caverat mens provida Reguli
 Dissidentis conditionibus
 Fœdis, et exemplo trahenti
 Peruicem veniens in ævum;
 Si non periret immiserabilis
 Captiva pubes. Signa ego Punicis
 Affixa delubris, et arma
 Militibus sine cæde, dixit,
 Direpta vidi: vidi ego civium
 Retorta tergo brachia libero,
 Portasque non clausas, et arva
 Marte coli populata nostro.
 Auro repensus scilicet acrior

10 Anciliorum, nominis, togæque, et perennis Vestæ immemor, stante Jove et civitate Romanâ? O Senatus et corrupti Mores! Reguli prudens animus id præserat, cum refragatus est [269] ignominiosis legibus, et exemplo in posterum damuoso, nisi juvenes bello capti interire *sincerentur*, sine miseratione. Ego, inquit, ille, templis Carthaginiensibus appensa conspexi vexilla *Romana*, atque arma militibus haud repugnantibus adempta. Ego civium *Romanorum* conspexi manus post dorsum ingenuum inversas, et portas apertas; [270] et agros arari nostris armis paulò ante devastatos. Nimirum redemptus auro

ANNOTATIONES.

10. *Anciliorum, nominis, et togæ Oblitus, &c.*] Dignitate nominis Romani, sacra et religio nem pessumdantes. *Ancilia* scuta erant breviter duodecim, dicta ab *Ancisa*, quòd ea arma ab utràque parte, ac peltæ Thracum, incisæ, ex Varrone 6. de Ling. Lat. Horum unum cælo emissum ibi fore imperium spondebat; quod ne dignosceretur ac surriperetur, audecim ei similia fabricari Numa jussit, simulque omnia in æde Martis condi et servari. Dionys. Halic.

11. *Æternaque Vestæ.*] Ignis illius æterni, qui in Vestæ templo debebat à Virginibus Vestalibus custodiri, ut Imperium Romæ staret perpetuum. Dionys. Halic. lib. ii. Cic. ii. de Legibus; *Virgines Vestales in urbe custodiunt ignem foci publici sempiternum.* Virg. Æneid. iv. 200.

. . . . *Vigilemque sacraverat ignem, Excubins Divum æternas*—

12. *Incolumi Jove et urbe Româ.*] Si quidem Roma non fuisset ampliùs, culpandi sane non essent, qui apud exteros sedem et familiam figerent. At stante Urbe et Capitolino Jove Romanos protegente, barbaris nomen et manus dare, hoc certè probrosum Romanis militibus.

13. *Hoc caverat mens provida Reguli.*] Hoc grande malum præcavebat M. Atilius ille Regulus, *primi Punicis belli gloria cladesque maxima*, ut ait Valer. Maxim. lib. v. cap. 4. quando reddi pro se captivos Carthaginiensium vetuit; timebat nempe ne spem vitæ milites ignavi ponerent in captivitate, adeoque remissius in acie dimicarent, ac mortis metu ad fugam, abjiciendave arma incitarentur. Noluit itaque perniciosum de se exemplum posteris relinquere, quo disciplina militaris, ipsaque subinde Respublica deperiret.

17. *Si non periret immiserabilis Captiva pubes.*] Ut ergo totam dumtaxat in virtute et armis vitæ spem collocarent milites, volebat eos, qui sese dedentes vitam ab hoste precati essent, ei necandos permitti, nec quemquam re-

dimi; quod quidem sanxerat et Plato 5. de Rep. Cic. iii. Offic. *Octo hominum millia tenebat Hannibal, non quos in acie cepisset, aut qui periculo mortis diffugissent, sed qui relicti in castris fuissent à Paulo et Varrone Consulibus; eos Senatus non censuit redimendos, cum id parvâ pecuniâ fieri potuisset; ut esset insitum militibus nostris, aut vincere, aut emori. Quâ quidem re audita, fractus animus Hannibal, quòd Senatus P. Q. R. rebus afflictis tam cæcèlso animo fuisset.*

18. *Signa ego Punicis, &c.*] Hæc Reguli verba sunt, illum cum hostibus pactum dissuadentis in Senatu; ostensùmque militum inertium indignitate et honoris Romani labe omnem erga illos misericordiæ sensum ex animo Senatorum amovere satagentis. Ego vidi, inquit, signa Romana hostium delubris affixa, vidi arma ignavis illis militibus erepta, per quæ tamen vitam servare et tueri debuissent; vidi eives Romanos, vincitis post tergum manibus, sædam servitutem gloriosæ morti, quod nefas ingenuis, anteposuisse.

19. *Affixa delubris.*] Ex more veteri, qui etiamnum viget apud varias nationes; ut sic accepta Deo victoria referatur.

23. *Portasque non clausas, &c.*] Vidi et Carthaginis portas præ securitate non clausas, velut in mediâ pæce; adeò procul aberat omnis metus hostilis, post cladem nostri exercitus, agrosque liberè arari, coli; quos tamen paulò ante armis populati fueramus. Flor. lib. ii. cap. 2. *M. Atilio Regulo duce jam in Africanævagabat bellum ventis remisque properatum est; tantusque terror hostici adventus Pennis fuit, ut apertis penè portis Carthago caperetur nec cum hominibus, sed cum monstris quoque dimicatum est Sed omnium victor Regulus cum terrorem nominis sui latè circumtulisset, Carthaginem belli caput urgebat obsidio, ipsisque portis inhærebant.*

25. *Auro repensus scilicet, &c.*] Ironièd. Redemptus scilicet miles in altero certamine

miles animosior fiet! *Imò* crimini jungitis detrimentum. Nec deperditum colorem lana reparat fuce tincta; nec sincera virtus, si quando fuerit labefacta, satagit restitui depravatis. Si *quidem* cervæ strictis retibus expedita, dimicat, erit *etiam* strenuus is qui perjuris hostibus se commisit; atque in alio certamine Carthaginienses conculecabit, qui ligatis retro brachiis vincula talit ignavus, ac mori formidavit. Ignorans ille unde vitam acciperet, pacem cum bello confudit. Proh dedecus! O gloriosa Carthago turpibus Italiæ cladibus excelsior! *Regulus* velut capite diminutus, à se dicitur repulisse spavium castæ uxoris, atque filios, et faciem generosam

Miles redibit! Flagitio additis
 Damnum. Neque amissos colores
 Lana refert medicata fuce:
 Nec vera virtus, cum semel excidit,
 Curat reponi deterioribus.
 Si pugnat extricata densis
 Cervæ plagis, erit ille fortis,
 Qui perfidis se credidit hostibus:
 Et Marte Pœnos proteret altero,
 Qui lora restrictis lacertis
 Sensit iners, timuitque mortem.
 Hic unde vitam sumeret inscius,
 Pacem duello miscuit. O pudor!
 O magna Carthago probrosis
 Altior Italiæ ruinis!
 Fertur pudicæ conjugis osculum,
 Parvosque natos, ut capitis minor,
 spavium castæ uxoris, et faciem generosam

36

35

[271]

40

ANNOTATIONES.

fortior et acrior erit! Quisquis hoc sperat, quanto versatur in errore? et pretium disperdere est, et ignaviam augere atque infamiam. Enimverò sicut *lana fuce medicata* genuinum et nativum colorem seu candorem amissum nunquam recuperat; ita virtus semel deformata et detrita ad pristinum splendorem nunquam redit, nec reparatur in iis, qui per inertiam et socordiam deteriores facti fuerint. Virgilius tamen contra scribit. *Æn.* ii. 367.

Quandam etiam victis redit in præcordia virtus.

Repensus.] *Æs* olim non numerabatur ut nunc, pendebarur verò.

23. *Fuce.*] *Fucus* herba est marina vestibus tingendis idonea. *Plin.* lib. xxvi. cap. 10. *Tria sunt genera; latum, et alternum longius, quadamtenus rubens; tertium crispis foliis, quo in Cretâ vestes tinguntur; omnia ejusdem usus; cap. 12. fucum maris appellat.*

31. *Si pugnat extricata, &c.*] Altera similitudo. Si vidistis aliquando cervam plagis extricatam in venatorem insurgere, et animosè aggredi, videbitis quoque militem è captivitate redemptum ad hostes majori animo debellandos ire. Atqui cervæ retibus expedita metuculosior; sic et miles. *Vulpes quæ plagas effugit, non rursus irretitur.* *Plutarch.* et *Horat.* lib. ii. Sat. 7. 70.

Quæ bellua ruptis,

Cum semel effugit, reddit se prava catenis?

33. *Perfidis hostibus.*] *Adag.* *Punica fides,* pro perfidiâ. Pœnos etiam *Tit. Liv.* hac aspexit labe.

37. *Hic unde vitam sumeret inscius, &c.*] *Iners* et *ignavus* iste miles velut ignorans armis non precibus, non cedendo sed reluctando fortiter, vitam esse duntaxat tuendam; *pacem duello miscuit*, unius ab altero discrimen malè statuens, utrumque confudit: nam in medio bello abjecit arma, in pace tantum deponenda;

et in ardentissimo conflictu segnis fuit: sequetur hosti dedit, cum maxime repugnandum fuisset.

39. *Magna Carthago.*] *Carthago æmula urbis orbis dominæ, cujus tanta fuit olim potentia, ut totâ Africâ cultiore potiretur: In Hispaniâ verò ab Herculis columnis, ad usque Pyrenæos Montes maximis civitatibus imperaret. Polybius, Strabo. Ab Æmiliano Scipione tandem bello Punico tertio excisa et finita est: ut ait L. Flor. lib. ii. cap. 15. Quanta verò urbs deleta sit, inquit ille ibid. ignium morâ probari potest: quippe per continuos decem et septem dies vix potuit incendium extinguui.*

40. *Altior Italiæ ruinis!*] Post fustum Romanum exercitum, captumque Imperatorem *Regulum, spirantibus altius Pœnis, ut ait Luc. Flor. lib. ii. cap. 2.* ubi et sic habetur: *Tum fada clades, Romanisque usu incognita. Virus in manus hostium venit fortissimus imperator, &c.*

41. *Fertur pudicæ conjugis, &c.*] *Attilius* ille *Regulus nec uxori suæ loqui voluit, nec intrare urbem, quasi exul esset.* *Dio. Reguli conjugem Martia dicebatur ex Silio lib. vi. 403.*

Ecce trahens geminum natorum Martia pignus,

*Infelix nimiam magni virtute mariti,
 Squalentem crinem et tristes lacerabat amictus.*

Atque ea postquam habitu juxta et velamine Pæno

*Deformem aspexit, fuis ululatus ægra
 Labitur, et gelidos mortis color occupat artus.*

*—me voce quietâ
 Affatus, jubet et vestros, et conjugis unâ
 Arcere amplexus. Patet impenetrabilis ille
 Luctibus, &c.*

42. *Ut capitis minor.*] *Capite diminutus, id est, mutatâ sorte et conditione: Jam non civis*

Ab se removisse, et virilem
 Torvus lumi posuisse vultum ;
 Donec labantes consilio patres
 Firmaret auctor nunquam aliàs dato,
 Interque mœrentes amicos
 Egregius properaret exul.
 Atqui sciebat quæ sibi barbarus
 Tortor pararet : non aliter tamen

ferox in terrâ defixisse, usque dum vacillantes Senatores suos confirmaret
 [272] monitione laud inquam datâ ; et per medios familiares dolentes illustris exul abiret. Noverat tamen quæ sibi statuerat inhumani carnis. At nihilominus

[273]

ANNOTATIONES.

Romanus, nedum Senator ; scilicet factus è libero servus, ex Imperatore et Duce captivus Carthaginiensium. Capitis diminutio vocatus prioris statûs mutatio. Caput enim statum significat. Cic. Top. *Si mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam dimittit, id est, quæ per conjugium in viri manum non convenit.* Paul. Jurisc. *Tria sunt, inquit, quæ habentur, libertatem, civitatem, familiam. Cuius hæc amittimus maxima est capitis diminutio. Cum amittimus civitatem, et libertatem relinimus, media est diminutio. Denique cum libertatem et civitatem relinimus, familia verò sola putatur, (puta per adoptionem) est diminutio capitis minima.* Ex his intelligitur cur servi non habere caput, nec diminui capite dicantur : quia nullum statum habent, videlicet, neque libertatem, neque civitatem, nec familiam. Vide Cœl. Rhodig. lib. xxv. cap. 23.

45. *Donec labantes consilio patres Firmaret, &c.]* Incertos etenim quid statuerint Senatores ipse firmavit auctor, et compulsi traduxitque in utilissimam Reipublicam, quamvis sibi gravem, sententiam. Cic. iii. Offic. *Cum Regulus, Verum Consul in Africa ex insidiis captus esset, juratus missus est ad Senatum, ut nisi redditi essent Pœnis captivi nobiles quidam rediret ipse Carthaginem . . . Is cum Romam venisset, . . . in Senatum venit ; mandata exposuit : sententiam ne diceret requisivit : quamdiu iurejurando hostium teneretur, non esse Senatorem : reddi captivos negavit esse utile, illos enim adolescentem esse et bonos duces ; esse se jam confectum senectute. Cuius cum valuisse auctoritas, captivi retenti sunt ; ipse Carthaginem rediit . . . Senatui nisi ipse auctor fuisset, captivi profectò Pœnis redditi essent ; incolumis in patriâ Regulus restitisset.*

Consilio nunquam aliàs dato.] In propriam nempe sui perniciem, solius utilitatis publicæ habitâ ratione ; piâ etiam fraude usus, ut pacem et captivorum permutationem dissuaderet. Nam affirmavit, Venenum sibi Carthaginienses dedisse, non presentaneum, sed ejusmodi, quod mortem in diem proferret ; eo consilio ut viveret quidem tantisper, quoad fieret permutatio ; post autem grussante sensim veneno, cor tabesceret. Gellius auctor est lib. vi. cap. 4.

48. *Egregius properaret exul.]* Egregius sanè et singularis exul, qui patriâ carere consenserit, caritatis patriæ gratiâ, quique ultro sua omnia desereret, salutis publicæ causâ. Ad ejus exemplum illustre postea decem nobilissimi captivi ab Hannibale ad Senatum missi, post Cannensem pugnam, jurati se re-

dituros, nisi de redimendis captivis impetravissent, re non impetratâ, reversi sunt. De quibus non omnes uno modo. Nam Polybius bonus auctor in primis scribit, novem ex iis revertisse ; unam verò per fraudem et stultam calliditatem quasi iurejurando liberatum Romæ retransisse ; quem deinde senatus vincitum ad Hannibalem duci jussit. Hæc et alia Cic. iii. Offic. Flerus jam cit. lib. ii. cap. 2. *Sed ille quidem per tantæ eulamitati fuit. Nam nec Pœnicæ carere infractus est ; nec legatione susceptâ. Quippe diverso quàm mandaverant hostes, censuit ; ne pax fieret, ne commutatio captivorum recipereetur. Sed nec voluntario ille ad hostes rediit, nec ultimo sive carceris sive erævis supplicio deformata majestas ; imò his omnibus admirabilior, quid aliud quàm victus de victis, atque etiam, quia Carthago non cesserat se fortunâ triumphavit ?*

49. *Atqui sciebat quæ, &c.]* Cic. Epist. ad Famil. lib. vi. epist. 6. de scipso ita scribit ; *Ut in subulis Amphiaris, sic ego prudens et sciens de peste ante oculos posita sum profectus. De Regulo verò cit. Offic. iii. Neque verò tum ignorabat, se ad crudelissimum hostem, et ad exquisita supplicia proficisci. Valer. Max. lib. i. cap. 1. Regulus ex victore speciosissimo ad miserabilem captivi fortunam deductus . . . Carthaginem repetiit, non ignarus ad quàm crudeles, quàmque etiam meriti sibi infestos Deos reverteretur.*

Quæ sibi barbarus Tortor pararet.] Tullius in Pisonem. *M. Regulum illigatum in machinâ rescetis palpebris Carthaginienses vigilando necaverunt. Valer. Maxim. lib. ix. cap. 2. Regulum palpebris rescetis, machinâ, in quâ undique præcæuti stimuli eninebant, inclusum vigilantia pariter et continuo tractu doloris necaverunt. Tertull. ad Martyres, cap. iv. Multum hostibus reddi, et in arca genus stipatus, undique extrinsecus claris confixus tot cruceis sensil. Aurel. Vict. de Viris Illustr. In arcam ligneam conjectus, claris introrsum adactis vigilis ac dolore punitus est. Ex Appiano, positus in cavâ stimulos undique habente. Sen. de Tranquil. Animi, lib. i. cap. 15. An fleam Regulum, quod tot clavis configitur ? Suidas. Regulus Carthaginem reversus omni suppliciorum genere confectus. Nam præter cæteros cruciatus, domunculâ angustâ inclusus, quæ magnitudinî corporis ejus responderet, intus crebris claris ferreis transfixa, perii ; cum nec immotus stare posset et quieturus statu corporis utcumque inclinâto in ferreus cuspidis invideret. Gell. cit. lib. vi. cap. 4. In atas et profundas*

cognatos dehortantes, ple-
lemque discessui obsisten-
tem amolitus est, non secus
ac si post litem decisam ne-
gotia proluxa dimitteret, in
campos Venafri properans,
vel Tarentum Spartanum.

Dimovit obstantes propinquos
Et populum reditus morantem,
Quàm si clientum longa negotia
Dijudicatâ lite relinqueret,
Tendens Venafranos in agros,
Aut Lacedæmonium Tarentum.

51

55

ODE VI. AD ROMANOS.

E religionis contemptu, et depravatione morum, fluxisse Italiæ calamitates.

O, Romane, solves pœnas
quos non es meritus, ob
peccata patrum, donec re-
sarciarieris fana et delubra
Numinum decidentia, atque
imagines atro squalore de-
formatas. Regnas, quia te
præstas inferiorem Numi-
nibus.

DELICTA majorum immeritus lues,
Romane, donec tēpla refeceris
Ædesque labentes Deorum, et
Fœda nigro simulacra fumo.
Diis te minorem quod geris, imperas.

[274]

[275]

ANNOTATIONES.

tenebras Regulum includebant; ac diu post,
ubi erat risus sol ardentissimus, repente educ-
bant; et adversus-ictus solis oppositum contine-
bant, atque intendere in cælum oculos cogebant.
Palpebras quoque ejus, ut committere possent sur-
sum ac deorsum diductas insuebant. Ex Tu-
berone hæc. Tuditanus autem, somno diu
prohibitum, atque ita vitâ privatum, refert;
idque ubi Romæ cognitum est, nobilissimos
Pœnorum captivos liberis Reguli à Senatu de-
ditos, et ab iis in armario muricibus præfixo
destitulos, eademque insonniâ cruciatos inter-
nisse. Gell. ibid.

Barbarus Tortor.] Apud Fest. et Non. Mar-
cell. Ennius Annal.

Nam Pœni soliti suos sacrificare puellos.

51. Dimovit obstantes propinquos.] Cic. jam
cit. Neque eum patriæ caritas relinuit, nec
suorum. Suidas. Lacrymis et lamentationibus
suorum inrieto animo neglectis.

55. Tendens Venafranos in agros, &c.] Quasi
post forenses strepitus, post litium et negoti-
orum ambages ac tedia, relaxandi causâ animi
otiique captandi, pergens Venafram, in urbem
Campaniæ deliciis accommodatam. Vide lib.
ii. Od. 6. v. 16.

56. Lacedæmonium Tarentum.] Civitatem
à Phalanto Lacedæmonio conditam; de quâ
lib. i. Od. 28. sub. finem. et lib. ii. Od. 6. v. 12.

Ode VI.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. Delicta majorum, &c.] Quanquam pœnas
debet luere solus peccans, tamen ad quarti
gradûs posteros peccatorum pœnas interdum
vel extendi vel reservari existimabat Plato.
Quod dubio procul hauserat è notiâ sacrorum
codicum. Exod. cap. xx. Ego sum Dominus
Deus tuus fortis, zelotes, visitans iniquitatem
patrum in filios, in tertium et quartam genera-
tionem eorum qui oderunt me, et faciens mise-
ricordiam in nullâ his qui diligunt me, et
custodiunt præcepta mea. Idem reperitur cap.
xxxiv. seq. et Deuteronom. cap. v. &c. posterior-
em istam sententiæ partem videtur quoque ex-
pressisse Aristoteles Rhetor. ad Alex. cap. iii.

ubi scribit, æquum esse ut benevolentiores Dii
sint in eos, à quibus magis coluntur.

Delicta.] Is peccare dicitur, qui viam rec-
tam delinquit, et à legis præscripto recedit.

Immeritus lues.] Deuterom. xxiv. 16. Non
occidentur patres pro filiis, nec filii pro patri-
bus; sed unusquisque pro peccato suo morietur.
Id habetur 2. Reg. cap. xiv. 6. Non morietur
filius pro patribus, &c. Ezechiel, cap. xviii. Filius
non portabit iniquitatem patris . . . Anima
que peccaverit, ipsa morietur. Et paulò antè:
Quid est quòd inter eos parabolam vertitis in
proverbum istud, in terrâ Israel dicentes; Pa-
tres comederunt unam acerbam, et dentes fili-
orum obstupescunt? &c. ubi Chald. Patres pec-
caverunt, et filii rapulant. Sic et Jerom. xxxi. 29.
In diebus illis non dicent ultra, Patres comede-
runt unam acerbam, et dentes filiorum obstu-
puerunt. Sed unusquisque in iniquitate sua
moriatur: omnis homo qui comederit unam
acerbam, obstupescunt dentes ejus.

2. Donec tēpla refeceris.] Seu vetustate
collapsa, seu bellorum civilium incendio cor-
repta, labefactata, fœdata, absumpta; quin et
victorum avaritiâ direpta. Quo spectat id quod
est in lib. i. Od. 35. v. 35.

—Quid intactum nefasti
Liquimus? Unde manus juvenis
Metu Deorum continuit; Quibus
Peperit aris?

Porro quod hic, itemque sub finem Od. 15. lib.
i. dixit Horatius, totum vergit in laudem et
commendationem Augusti, qui non modò sa-
cras ædes ipse multas extruxit, sed cæteros
principes viros hortatus est, ut pro facultate
quisque reficeret, excoleret, adornaret: ut
jure gloriatus sit urbem se marmoream relin-
quere. quam lateritiâ accepisset. Sueton.
cap. 28. et 29.

5. Diis te minorem quod geris, imperas.]
Quoniam pius es in Deos, quos, ut decet, ob-
servas et colis; ideo imperium orbis tibi
donant illi. Hæc ad Augustum sanè perti-
nent, de quo jam lib. i. Od. 12. v. 57.

Hinc omne principium, huc refer exitum.

Dii multa neglecti dederunt

Hesperiae mala luctuosae.

Jam bis Monæses, et Pacori manus

Non auspicatos contudit impetus

Nostros, et adjecisse prædam

Torquibus exiguis renidet.

Prænè occupatam seditionibus

Delevit urbem Dacus et Æthiops;

6 Inde omne primordium: il-
luc sinem reduc. Spreta
Numina plures calamitates
intulerunt afflictæ Italiæ.
Jam semel atque iterum

10 Monæses et Pacori exerci-
tus repulit nostros conatus
[276] inauspicatos: gaudetque
nostra spolia addidisse tor-
quibus suis minoribus. Ci-
vitatem dissensionibus de-
tentam propemodum ex-
tinxit Dacus et Æthiops,

ANNOTATIONES.

Te minor, latum reget æquis orbem.

6. *Hinc omne principium.*] Cic. de Ha-
ruspic. Respons. *Ego verò primum habeo
auctores ac magistros religionum calendarum
majores nostros. . . . Quis tam recors, qui
aut cum suspexit in cælum, Deus esse non
sentiat; . . . aut cum Deos esse intellexerit,
non intelligat eorum numine hoc totum Impe-
rium esse natum, et auctum, et retentum?
Quàm volumus licet ipsi nos amemus, tamen
nec numero Hispanos, nec robore Gallos, nec
calliditate Pœnos, nec artibus Græcos, nec deni-
que hoc ipso hujus gentis ac terræ domestico
natioque scisu Itolos ipsos ac Latinos, sed
pietate ac religione, atque hæc unâ sapientiâ,
quòd Deorum immortalium numine omnia regi
gubernarique perspeximus, omnes gentes nati-
onesque superavimus.*

Principium.] Ut suprâ Od. 4. v. 41. *Vos lene
consilium:* utrobique in cæsura accipe vel duas
breves pro unâ longâ, vel Crasin, vel conver-
sionem vocalis in consonantem, quemadmodum
fieri solet in *ariete, abiete, genua, &c.*

Huc refer exitum.] Diis accepta refer tum
Imperii primordia, tum propagationis et am-
plificationis incrementa, et felicem quarum-
cumque rerum exitum. Nam sicut à religione
imperii hujus fundamenta locata sunt, ita
quoque per eandem in Deos pietatem illud re-
tinebis exornabisque. Tit. Liv. *Invenietis om-
nia prospera evenire colentibus Deos, adversa
spernentibus.* Vide Dion. Halicarn. lib. iii. ubi
à Martio Rege instaurata diligenter sacra,
quæ ante neglecta aut prævè culta.

7. *Dii multa neglecti, &c.*] Religio Deorum
neglecta causa fuit calamitatum, quas tulit Ita-
lia, quæ *Hesperia* dicitur, ut notavi lib. ii.
Od. 1. Plurima tum observatæ tum neglectæ
religionis exempla pete è Valer. Max. lib. i.
cap. 1. Pariter et bona ingentia promittit sua
præcepta servantibus, negligentibus autem
mala gravia minatur Deus Opt. Max. Levit.
xxvi. Deuter. xxviii.

9. *Jam bis Monæses, &c.*] Jam bis victi su-
mus à Parthis contra auspicia scilicet dimi-
cantes. Impetus nostros contudit Monæses
apud Parthos insignis vir potentia et opibus,
qui fortasse idem ac Surena, à quo delectus
cum exercitu Crassus. Appian. lib. de Bellis
Parthicis. Iterum profligati sumus à Pacoro
Orodis Parthorum Regis majorè natu filio;
quem tamen paulò post Ventidius Antonii le-
gatus, universamque simul Parthorum ma-

num delevit; ut ait Justin. lib. xlii. Vide et
Dion. lib. xlviii. et xlix. Tit. Liv. lib. cxxvii.
Flor. lib. iv. cap. 9. et 10. &c.

10. *Non auspicatos.*] Cic. de Divin. i. *Nihil
ferè quondam majoris rei, nisi auspicatò;
nec privatim quidem gerebatur; quod etiam
nunc nuptiarum auspicias declarant. . . . Ubi
multis exemplis auspicioꝝ contemptum aut
vitium, magnarum populo Romano calamita-
tum fuisse causam ostendit. Quid retera?
inquit, M. Crasso quid occiderit, vidimus, di-
rarum obvultione neglectâ, &c. De Harusp.
resp. cit. Majores nostri rerum benè gerenda-
rum auctoritatem, augurio conti-
neri putarunt. Vide Valer. Maxim. lib. i.
cap. iv. et seq. cap. 6. *Crassus inter gra-
vissimos nostri Imperii jacturas numerandus,
plurimis et evidentissimis ante ruinam mon-
strorum pulsatus ictibus. . . . Sic Diu
spreti excaudescunt. Sic humana consilia cas-
ligantur, ubi se celestibus præferunt.* De
Crasso vide et Appian. Dion. lib. xl. Oros.
lib. vi. Flor. lib. iii. cap. 11. et quæ annotavi
superiori Od. v. 5.*

11. *Et adjecisse prædam Torquibus exiguis
renidet.*] E spoliis nostris, detractoque nobis
auro ausere Parthi suos torques, majoresque
fecere eos, qui ante erant exigui. *Torques*
nimirum collæ erant ornamenta, seu aurea, seu
argentea, iis etiam in præmium dari solita, qui
strenuam in bello operam navarant. His in-
signibus ornabant se pridem Parthi, Galli,
aliique, etiamnum verò Germani.

12. *Renidet.*] Quidam interpretantur, splen-
det: melius alii gestit, lætitiâ præ se fert.

13. *Prænè occupatam seditionibus, &c.*] Bel-
lis civilibus distractam ac laceraam urbem et
Rempubliacam Romanam propè delevit exer-
citus è Dacis atque Æthiopiibus conflatus. Ex
illis nempe constabant terrestres Antonii co-
piæ; ex Ægyptiis verò Cleopatræ navales et
maritimæ. *Daci*, seu Scythæ sagittas mittere
periti, cùm ad Cæsarem missis legatis non
impetrassent quæ petebant. ad Antonium se
converterunt. Dio. lib. li. *Daci* propriè sunt
hodie æcoke Danubii fluminis, Moldavi,
Transilvani, Valachi.

14. *Æthiops.*] Populus Ægypto contermi-
nus. Æthiopia, regio Africa perampla, du-
plex est: Una inferior; ultra Æquatoream,
veteribus incognita; superiori autem seculo
detecta Lusitanis et perustrata. De hæc ita-
que non agitur nunc; sed de alterâ, quæ su-

hic navibus potens, ille telis jaciendis peritus. Ævum delictis fertile primò fœdavit conjugia, et stirpem, et familias. Ex istà origine manans calamitas in patriam et populam grassata est. Nubilis puella studet ediscere saltationes Ionum, et jam formatur membris; atque flagitiosos amores

Hic classe formidatus, ille
Missilibus melior sagittis.

Fœcunda culpæ sæcula nuptias

Primum inquinavère, et genus, et domos.

Hoc fonte derivata clades

In patriam populumque fluxit.

Motus doceri gaudet Ionicos

Matura virgo, et fingitur artubus

Jam nunc, et incestos amores

15

[277]

20

[278]

ANNOTATIONES.

perior, et sub Ægypto appellatur, proque illà nonnunquam sumitur; Abyssiniam continet ad sinum Arabicum porrectam.

15. *Hic classe formidatus.*] Plutarchus in Anton. refert ejus classem octingentas habuisse naves cum onerariis, quarum Cleopatra ducentas Ægyptiis militibus armatas contulit, quæ magna pars maritimarum copiarum; Cæsarem auditâ celeritate Antouii et magnitudine exercitûs, vehementer trepidasse; nimirum Augusto naves duntaxat adfuisse ducentas et quinquaginta, Antonio verò bellicas quingentas, easque tam firmas et lignis turribus instructas, ut tanquam è terrâ pugnaturi essent; atque una earum tres et quatuor hostium naves decertando occuparet, &c. Flor. lib. iv. cap. 11. *Hostium naves turribus atque tabulatis alleratæ, castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit. . . . Nec ullâ re magnis hostilium copiarum apparuit magnitudo, quam post victoriam. Quippe immensa classis, naufragio belli facta, toto mari ferebatur; Arabumque et Sabæorum, et mille aliarum gentium Asiæ spolia, purpuram, aurumque in ripam assidue mota ventis maria removebant.* Vide Epod. 9.

17. *Fœcunda culpæ sæcula, &c.*] In depravatis istis sæculis crebra perpetrata sunt adulteria, quibus inquinatæ sunt familiæ; quin et inde clades in patriam fluxit. Nam procreati sunt degeneres, imbellesque homines à priscâ Romanorum indole ac virtute prorsus alieni. Hinc vitia grassata in populum; hinc ignaviâ militum exercitus profligati; hinc prima Reipublicæ gloria multum defloruit. Hinc denique violatâ sanctitate nuptiarum, et Pronubâ Junone illarum præside, aliisque numinibus graviter læsis, in populum derivatæ elades, calamitates, pestilentiæ, ab iratis atque ultoribus Diis immissæ.

Nuptias Primum inquinavère.] Tanta verò fuit aliquando Romæ ea licentia, ut lege Juliâ coërceri opportuerit. Vide lib. iv. Od. 5. v. 21.

21. *Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo.*] Unde porrò tot adulteria, totque flagitiorum infamia et pravitas? Nimirum quod nobiles puellæ ad impuras artes formantur, Ionicis indulgent saltationibus, quibus mens pariter et corpus corumpuntur. Hoc fonte manant tot mala. Nam primò incestos amores adolescentula meditatur, antequam nubat: nupta mœchos sectatur; demum lenocinante ma-

rito palam servit meretricio quæstui. Animadverte gradus ad summam impudiciæ labem.

Motus Ionicos.] Lascivas saltationes ab Ionibus inventas. Cæll. Rhodig. lib. xviii. cap. 25. *Ionicam mollitiem, et choreis manepalos animos vocat.* Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 25. *Saltationis genera, et motus Ionicos ediscere Romanam juventutem aliquando mos fuit, inquit: siquidem Iones psallendi normam, et molles saltus primi invenisse traduntur.* Plut. Stich. sub finem. *Quis Ionicus aut cinædicus, qui hoc tale facere possit?* Apud Aristophan. *ταυρας* ponitur pro *αἰγός*, molliter, delicatè, festivè. Athen. lib. ii. cap. 5. *Iones molles, delicatissimi amici vestibus, voluptate diffuentes, appellentur.* Ibid. ex Theophrasto. Ionum luxus immodicus in proverbium abiisse dicitur, ad suum usque seculum, lib. xiv. cap. 5. *Ionum mores deliciis perditissimi, eantus à vetusto longè diversus, harmonia remissior nuncupatur* cap. 7. *ἢν δὲ τις καὶ Ἰωνικὸν ὄργανον παρὰ τὸν ἴδιον, Ionica saltatio inter vina.*

Ionicos.] Iones in Asiâ Minori, ab Ionibus Græciæ populis oriundi, regionem tenebant Æolidis et Cariæ mediam, cæli clementiâ et bonitate, soli etiam amœnitate et ubertate præstantem.

22. *Fingitur artubus.*] Alii *artibus*: eodem certè recidit sententia: id est, secundum artem moveri et saltare docetur. Quidam, *fingitur artubus*, Mollia studet membra ad motus quoslibet efficere. Macrob. lib. iii. cap. 14. *Sallandi cura non inhonesta, dummodo non curiosæ et usque ad artis perfectionem. Quid enim Sallustius psallere, saltare elegantius quam necesse est probè? nimirum matronæ, aut virgini. Addit ille; Nobilitium verò filios, et (quod dictu nefas est) filias quoque virginis inter studia numerasse sallandi meditationem, testis est Scipio Æmilianus, qui in oratione contra legem judicariam Tib. Græchî sic ait: docentur præstigias inhonestas; cum cinædulis . . . discunt cantare; cum sambucâ et psallerio eunt, &c. quæ majores nostri ingenis probro duci voluerunt. Eunt, inquam, in ludum saltatorum, inter cinædos, saltare virginis puerique ingenui . . . In eo ludo vidi plus pueris et virginibus quingentis; in his vero unum (quo me maximè Reipublicæ misertum est) puerum bullatum petitoris filium, non minorem annis duodecim, cum crotalis saltare; quam saltationem impudicus servulus honestè saltare non possit, &c.*

23. *Incestos.*] Non castos, impuros.

De tenero meditatur ungui.

Mox juniores quærit adulteros
 Inter mariti vina: neque eligit
 Cui donet impermissa raptum
 Gaudia, luminibus remotis:
 Sed jussa coram non sine conscio
 Surgit marito, seu vocat institor,
 Seu navis Hispanæ magister,
 Dedecorum pretiosus emptor.
 Non his juvenus orta parentibus
 Infecit æquor sanguine Punico,
 Pyrrhumque, et ingentem cecidit
 Antiochum, Hannibalemque dirum:

cogitat ab ætate molliori
 25 Deinde mæchos adolescenti-
 tiores sectatur inter viri sui
 convivia; nullumque delect-
 tum adhibet, cui volupta-
 tes haud licitas furtim in-
 dulgeat, extinctis lucernis:
 Sed præsentè et consenti-
 ente viro pergit vocata, sive
 30 petit negotiator, sive domi-
 nus navis Hispanicæ flagi-
 tia remunerans *ingenti* mer-
 cede. Non ejusmodi paren-
 tibus nati juvenes mare
 tinxerunt cruore Carthagi-
 niensium, et prostrigavêre
 35 Pyrrhum, magnumque An-
 tiochum, et sævum Hanni-
 balem:

ANNOTATIONES.

24. *De tenero meditatur ungui.*] A teneris, ut Græci dicunt, unguiculis, ἐξ ἀπαλῶν ὀνύχων. Cic. ad Famil. Ep. 6. lib. i.

25. *Mox juniores, &c.*] Cùm verò nupta est, marito suo juniores mæchos quærit, vel inter ipsas nuptiales epulas, vel dum ille amicos convivio excipit, vel cùm *ingurgitavit sese in cænâ plusculum, atque appotus probè est*, quod ait. Plaut. Amphitr.

26. *Neque eligit Cui donet, &c.*] Eò tandem impudentiæ progreditur, ut non clam, raptum, furtim, aut per tenebras noctis, remotisque lucernis, adulteria perpetret, mæchisque indulgeat; sed palam, et quod turpius, *conscio marito*, quemlibet vocantem sequitur, ac sine ullo discrimine obvio cuivis pretium offerenti, non secus ac publicum et vile scortum, venalem se prostituit.

29. *Non sine conscio Surgit marito.*] Vidente et sciente marito, surgit è triclinio, et ad mæchum accersentem pergit; sive ille coniveat et mercede corruptus uxoris flagitii annuat, inde lucrum faciens. Juvenal. Sat. i. 56.

... . *Doctus spectare lacunar, Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso.* Sive ille imperiosæ non ausit petulantiam uxoris coercere. Juv. Sat. vi. 135. et seq. Item 269.

Tunc gravis illa viro, tunc orbâ tigride pejor.

... . *olim convenerat inquit, Ut faceres tu quod velles; necnon ego possem Indulgere mihi. Clames licet, et mare calo Confundas, homo sum. Nihil est audacius illis Deprensis. Iram atque animos à crimine sumunt.*

30. *Institor.*] Gall. *Facteur de Marchand*, dictus quòd instet gerendo negotio. Angl. A FACTOR.

31. *Navis Hispanæ magister.*] Seu naulerus, seu navis dominus, seu mercator et negotiator. Hispani frequentes in Italiam negotiaturi commebant et navigabant, vina scilicet advehebant, alias autem reportabant merces. Vide lib. i. Od. 31.

32. *Dedecorum pretiosus emptor.*] Quovis pretio emens et remunerans flagitia et adulteria Italicarum mulierum.

33. *Non his juvenus orta, &c.*] Non talibus effœminatis et corruptis orti parentibus fuerant ii milites, qui præclaros Populo Romano triumphos pepererunt; qui navali certamine vicerunt Carthaginenses, et *Scutum mare Pæno purpureum sanguine reddiderunt*; ut est in Od. 12. lib. ii. Vide ibi Annot. qui Pyrrhum, qui Antiochum, qui Annibalem superaverunt, ac ceciderunt.

35. *Pyrrhum.*] Is Epirotarum rex, paternum genus ad Herculeum, maternum ad Achillem, referebat. Imperium orbis animo versans de bello Romanis inferendo Apollinis oraculum consulit, delusisque est ancipiti responso; *Aio te, Æacida, Romanos vincere posse.* Itaque Tarentinis ferens auxilium adversus Romanos, ingenti quidem apparatu, à Curio Fabricioque Consulibus proligatus est. L. Flor. lib. i. cap. 18. ita scribit; *Quinam illi fuerunt viri, quos ab Elephantis primo prælio obtritos accepimus? Omnium vulnera in pectore; quidam hostibus suis immortui, omnium in manibus enses; et relicta in rullibus minæ, et in ipsâ morte irâ vivebat. Quod adeò miratus est Pyrrhus, ut diceret; O quàm facile erat orbis Imperium occupare, aut mihi Romanis militibus, aut me Rege Romanis, &c.*

Ingentem Antiochum.] Commune regum Syriae nomen hoc erat, teste Appiano. Hic aperte designatur Antiochus cognomento Magnus. Bellum movit impellente Annibale, qui victus et profugus hostem populo Romano toto orbe quærebat. Acilio Glabrione Consule debellatus est, cæsis quadraginta millibus, captis ad quinque millia. Tullius pro Sexto: *Antiochum illum Magnum majores nostri magnâ belli contentione, terrâ marique superatum, intra montem Taurum regnare jusserunt.* Et pro Dejotaro; *Antiochus magnus ille rex . . . cùm omnem hanc Asiam, quæ nunc est nostra provincia, amisisset; dicere est solitus, benignè sibi à populo Romano esse factum, quòd nimis magnâ procuracione liberatus modicis regni terminis uteretur.* Vide Oros. lib. iv. cap. 20. Flor. lib. ii. cap. 8. Justin lib. xxxi. T. Liv. xlvii. Appian, &c.

36. *Hannibalemque dirum.*] Vide Annot. lib. ii. Od. 12.

Sed strenui filii militum
agrestium, assueti terram
colere bipalio Sabino, et ad
austeræ matris voluntatem
amputata referre ligna, cum
montium vertit umbras et
juga fessis bobus detrahit
Sol, horam adducens ju-
cundam, recedente curru.
Quid tempus edax non cor-
rumpit? Ævum patrum
nostrorum avis deterius pro-
duxit nos pejores, deinde
prolem edituros etiam im-
probiorem.

Sed rusticorum mascula militum
Proles, Sabellis docta ligonibus
Versare glebas, et severæ
Matris ad arbitrium recisos
Portare fustes, Sol ubi montium
Mutaret umbras, et juga demeret
Bobus fatigatis, amicum
Tempus agens, abeunte curru.
Damnosa quid non imminuit dies?
Ætas parentum pejor avis tulit
Nos nequiores, mox daturos
Progeniem vitiosiore.

[280]

40

45

[281]

ODE VII.

Asterien consolatur de Gygis Absentiâ, et ad Fidem hortatur.

O, Asterie, quare ploras
Gygen, stabili fidelitate
adolefcentem, quem boni
Zephyri

QUID fles, Asterie, quem tibi candidi
Primo restituent vere Favonii,

ANNOTATIONES.

37. *Sed rusticorum mascula militum Proles.]*
Sed filii virorum rustico labore et militiâ robus-
torum, et ipsi pariter agresti vitâ iudurati, diu-
turnoque operi assueti; proindeque virili ani-
mo juxta et forti corpore, non molles et volup-
tatibus fracti.

38. *Sabellis docta ligonibus Versare glebas.]*
Jam notavimus alibi optimos Italiæ bellatores
existimatos pridem Appulos et Samnites, qui
et Sabelli, à Sabinis orti, ex Strabone, lib. v.
et Plin. lib. iii. cap. 12.

39. *Et severæ Matris ad arbitrium, &c.]*
Qui et matris imperio et severâ disciplinâ facti
ad virtutem laboriosam: nam jubebat illa post
diuturnum opus, ligna etiam cædere, atque in
usum domesticum reportare.

41. *Sol ubi montium Mutaret umbras.]* Ves-
peri, cum vergens Sol ad occasum auget um-
bras aut convertit ad orientem, quæ mane ad
occidentem fuerant. Prior interpretatio ma-
gis arripet. Virgil. Eclog. i. 84.

Majoresque cadunt altis de montibus umbræ.
Eclog. ii. 67.

Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.
Sol.] Cic. de Nat. Deorum. *Sol dicitur vel
quia solus ex omnibus sideribus est tantus: vel
quia cum est exortus, obscuratis omnibus solus
apparet.*

42. *Et juga demeret Bobus fatigatis.]* Quo
tempore demitur jugum bobus arando fatiga-
tis, solutique ab aratro domum reducuntur.
Virgil. modò cit.

Aspicie aratra jugo referunt suspensa juvenci;
Et Sol crescentes decedens duplicat umbras.

43. *Amicum Tempus agens, abeunte curru.]*
Adducens tempus optimæ et jucundæ post la-
borem quieti destinatum, Sol se convoleans,
elabitur atque abit, ut ait Ciccr. i. de Divinat.
Virgil. Æneid. ii. 9.

— *Et jam nox humida cælo
Præcipitat; suadentque cadentia sidera somnos.*
Georgic. iii. 358.

*Nec cum inrectus, equis (Sol) altum petit
/ athera, nec cum
Præcipitem Oceani rubro lavit æquore cur-
rum.*

45. *Damnosa quid non imminuit dies?]* Quid
non absumit tempus, rebus omnibus ferens
damnum interitumque? Cic. pro Marc. *Nihil
est opere aut manu factum, quod non aliquando
conficiat et consumat vetustas.*

46. *Ætas parentum pejor avis, &c.]* Avis
pejores fuere patres nostri: nos patribus dete-
riori sumus: nobis etiam vitiosiores posteros
relinquemus: Homer. Odys. ii.

*Παῦροι γὰρ τοὶ παῖδες ἡμοῖσι πατρὸς πελοπονναί,
Οἱ πλεονες κακίως, παῦροι δὲ τε πατρὸς ἀγέλως.*

*Pauci enim filii similes patri;
Plerique pejores, pauci verò patre meliores
sunt.*

Ode VII.—Metrum idem quod suprâ Od. 5.
lib. i.

1. *Quid fles, Asterie, &c.]* Accommodata
valdè apostrophe ista cum leni increpatione,
principio consolatorii sermonis, et ad demul-
cendum muliebrem animum idonea. Propert.
lib. ii. Eleg. 20.

*Quid fles abductâ gravius Briseide? Quid fles
Anxia captivâ tristius Andromache? &c.*
Asterie.] Amica, vel uxor Gygis: ab ἀστὴρ
stella factum nomen.

Quem tibi candidi, &c.] Paulò post frueris
tuo Gyge; cum primùm licebit navigare, ad te
advolabit cupientem et ipse cupiens.

2. *Primo vere.]* Cùm flare ob occasu incipi-
unt Zephyri, seu Favonii: *candidi*, sereni,
mites, propitii, faventes, Plin. lib. ii. cap. 47.
Ver aperit navigantibus maria, cujus in prin-

Thynâ merce beatum,
 Constanti juvenem fide
 Gygen? Ille Notis actus ad Oricum,
 Post insana Capræ sidera, frigidas
 Noctes non sine multis
 Insomnis lacrymis agit.
 Atqui sollicitæ nuntius hospitæ,
 Suspirare Chloën, et miseram tuis
 Dicens ignibus uri,
 Tentat mille vafer modis.
 Ut Prætum mulier perfida, credulum
 Falsis impulerit criminibus nimis
 Casto Bellerophonti

initio verni temporis tibi reddent Bithynis mercibus opulentum? Hic ad Ori-
 cum ab Austris pulsus, post
 [282] 6 violentum Capræ astrum, noctes algentes ducit non dormiens, et abundè plorans. Verùm internuncius hospitæ anxie declarans afflictam Chloën ingemiscere, tuisque flammis ardere, variis *illum* rationibus astutè sollicitat. Exponit quemadmodum infidelis femina levem Prætum
 10 in justis calumniis excitavit mortem accelerare Bellerophonti nimium pudico.
 [283] 15

ANNOTATIONES.

epio Favonii hybernum molliunt cælum. Vide lib. i. Od. 4. initio.

Favonii.] Plaut. Mercat. v. 2. 35. *Hic Favonius serenus est, istic Auster imbricus: hic fœcit tranquillitatem, iste omnes fluctus conciet.* Vide lib. iii. Od. 1.

3. *Thynâ merce.]* Vel annalis Thynicâ linâ perpolitâ, quorum mentio est in nœniolâ de morte Horatii, apud Isidor. lib. xix. cap. 32. vel cutellis Bithynicis, de quibus Non. Marcell. ex Varrone, in Satyr. seu *περὶ τροφῶν ἀνδρῶν*: fortasse et thynnâ piscibus, qui bene multi capiuntur à Thynis populis, inde etiam adepti nomen; ut placet quibusdam, Pers. Sat. v. 183.

... *Rubrumque amplexa catinum*

Cauda natat thynni.

Ex Ammiano Thynia pars est Bithyniæ. Plin. lib. v. cap. 32. *Thyni ex Europâ transiêre, à quibus appellantur Bithyni.* Et paulò post: *Tenent oram omnem Thyni, interiora Bithyni. Is finis Asiæ est,* &c. ibid. cap. 27. *Est etiam Thynos oppidum Cœciliæ.* Et lib. iv. cap. 11. *Thyni sunt Thraciæ populi.* De his Claudian.

Thyni Thracæ arant, quæ nunc Bithynia fertur. Vide lib. i. Od. 35. v. 7.

4. *Constanti juvenem fide.]* Hæc lectione vulgatâ memoriâ vetustatis aboleri quidam indignantur; leguntque ex vet. codd. *constantis juvenem fide*, pro *fideli* nimirum; quod ita pridem usurpatum docent Priscianus, A. Gellius, lib. ii. cap. 14. Virgil. Georgic. i. 208.

Libra diæ (id est diei) somnique peres ubi fecerit horus.

5. *Ille Notis ad Oricum, &c.]* Cùm Italiani adpeteret Gyges, redditumque maturaret, prohibitus est ventis ab Austro flantibus, actusque ad Oricum; quæ prima est Epiri civitas à Colchis condita; ex Plin. cap. 23. lib. iii. urbs illa ad oram maris Ionii in Epiro sita, ad radices montis Acroceraunii, cum portu satis amplo, Orcum Strabone, Horicum Ptolemæo, Orcha Nigro dicitur. Multa de illâ Tit. Livius.

6. *Post insana Capræ sidera.]* Postquam ille jactatus fuit magnis tempestatibus, quas excitavit sidus Capræ, quæ est in humero Aurigæ sinistro, sicut in manu sunt Hædi. Hygin. Capram Amalthææ, ejus lacte nutritus est Jupiter, ab eo inter astra collocatam fabulantur.

Oritur sub finem Septembris; pariter et Hædi: de quibus Ode i. hujus libri. Pluvialem Capram vocat Plinius. Ex arato, Capra et Hædi jactatas in mari naves, et pavidos homines frequenter videntur.

Frigidas Noctes, non sine lacrymis, &c.] Coactus hyemare Orici Gyges, Asteriæ desideria contabescit, somno caret, lacrynatur ubertim, aliis mulieribus friget, etiam tentatus non cedit. Adverte singulas voces amoris significationem habentes, à Poëtâ coacervatas. Quid verò jucundius seu amicæ seu uxori proferri poterat? Quid efficacius ad leniendum vel abstergendum dolorem; imò et ad excitandam fidem?

9. *Atqui sollicitæ nuntius hospitæ, &c.]* Interea verò Chloë, apud quam diversatur et manet Gyges, ejus animum sollicitat interposito nuntio, qui *mille vafer modis* suadere conatur, ut obsequatur amori hospitæ suæ.

10. *Chloën.]* *Χλόη, viriditas,* adolescentiæ florem vox designans.

Tuis Dicens ignibus uri.] Tui Gygis amore incensam, adeoque tuo flagrantem igne, quo tu nempe ureris et flagras ipsa. Virgil. Eclog. iii. 66.

At mihi sese offert ultrò meus ignis Amyntas.

13. *Ut Prætum mulier, &c.]* Pluribus exemplis Gygen movere incusso metu nititur Chloë nuntius. Narrat Bellerophontem sniali causâ et occasione propè interemptum. Scilicet is Glauci Regis Ephyræ filius apud Prætum Regem Argivorum hospes erat. Antea ex Homero, ex aliis Sthenobæa ejus uxor, Bellerophontis amore capta stuprum obtulit. Hic respuat. Tum illa perfidie suæ crimen in eum conjecit, innocentem criminata apud Prætum; qui credulus irâ exarsit. Cùm tamen hospitii jura violare, hospitemque ipse perimere nollet, ad alios occidendum transmisit. Vide Hom. Iliad. vi. Apollodor. lib. ii. &c.

14. *Impulerit Muturare necem.]* Ne temporis morâ et cunctatione, Bellerophontis innocentia, à se verò cogitati facinoris infamia detegeretur, tandemque non sine gravi dedecore à viro ipsa mulctaretur. De Bellerophontæ jam lib. i. Od. 27. in fine.

Refert Peleum tantum non interfectum, cum temperans eluctatur Hippolytam à Magnesià. Quin etiam deceptor narrat historias crimen admittere suadentes; Sed incassum. Etenim rupibus Icarii maris durior ista verba excipit hucusque incorruptus. Tibi verò cavè, plusquam par est, arideat Enipeus vicinus. Tametsi nemo tam peritus equum regendi in Campo Martio spectatur; nullusque tam expeditè flumen Hetruscum tranat. Ædes ocluide nocte incunte: nec in vias dorsum aspice ad sonitum canoræ fistulæ; et crudellem frequenter appellanti, crudelis persiste.

Maturare necem, refert.
 Narrat pænè datum Pelea Tartaro,
 Magnessam Hippolyten dum fugit abstinens:
 Et peccare docentes
 Fallax historias monet
 Frustra: nam scopulis surdior Icarii
 Voces audit adhuc integer. At tibi
 Ne vicinus Enipeus
 Plus justo placeat, cave.
 Quamvis non alius flectere equum sciens
 Equè conspicitur gramine Martio;
 Nec quisquam citus æquè
 Thusco denatat alveo.
 Primâ nocte domum claude: neque in vias
 Sub cantu querulæ despice tibiæ:
 Et te sæpe vocanti
 Duram, difficilis mane.

20

[294]

26

30

ANNOTATIONES.

17. *Narrat pænè datum Pelea Tartaro, &c.*] Refert etiam quemadmodum erepta ferè sit vita Peleus Achillis patri, dum castus amantem fugit ac repulit Hippolyten. Hæc enim ex-candescens velut insidiatum suo pudori juvenem detulit viro suo. Jovis quidem Hospitali-ram iram veritus ille, Centauris inermibus, atque procul interficiendum tradere cogitavit. Et innocenti opem tulerunt Di, misso Vulcano; à quo accepto Peleus gladio Centauros delavavit, mortemque evasit. Vide Pindar. Nem. Carm. iv. et v. Ovid. Metam. xi. Apollodor. lib. iii. &c.

18. *Magnessam Hippolyten.*] Uxorem Casti Regis Magnesiæ, quæ Thessaliæ regio. Hæc cognomen, quo distinguitur ab Hippolyta Amazonum Regina.

19. *Peccare docentes Fallax historias monet.*] Quoniam periculi mortisque metus parum valuit, aliâ jam ratione Gygis animum impellit Chloës internuntius. Affert historias et exempla eorum, qui rejectis primis amoribus, novos non injucundè nec infelicitè admiserunt. Ipsum Jovem commemorat Alcmenæ, Danaës, et aliarum amores consecratum, &c. Fortasse addit Paridem et Helenam, &c. *Peccare docentes.* Certè nihil magis, quam exemplum, vitium suadet. Viam enim ostendit quasi tritam et facilem, atque à notâ criminis propè immunem. Apud Cicer. *Historia Magistrorū vitæ.* Sunt qui legunt, *Historias monet*, nec absurdè.

21. *Scopulis surdior Icarii Voces audit, &c.*] At Gyges adhuc integer, voces internuntii Chloës sollicitantis audit immotus, veluti scopulis maris surdior, Icarium mare, hodie Næcarium; pars est Ægæi, versus Icariam insu-

lam: frequentes habet scopulos. Nomen ab Icaro in illud lapso, cum volare tentasset. De eo lib. i. Od. 1. v. 15. lib. ii. Od. 20. v. 13. lib. iv. Od. 2. v. 2.

22. *At tibi Ne vicinus, &c.*] Tu verò, Asteie, fac ut æquè fidelis tuo Gygi permanear. Cave itaque ne vincaris aut indulgeas amoribus Enipei vicini, etiamsi habeat unde amari possit.

23. *Quamvis non alius, &c.*] Quamvis Enipeus equitandi peritiam in Campo Martio, in Tiberi verò solertiam natandi et agilitatem præ cæteris ostendet. Vide lib. i. Od. 8.

28. *Thusco alveo.*] Tiberino fluvio, qui Hetruriam ab Umbriâ, Sabinis, et Latio determinat, Romam interluit, in mare Tyrrhenum delabitur.

29. *Primâ nocte domum claude.*] Ne irrum-pat Enipeus, noctis umbrâ et silentio abusus. T. Livius *primas tenebras*, dixit, pro *noctis initio*.

Neque in vias Sub cantu querulæ despice tibiæ.] Ne per fenestram in vias despecta, neve sic videaris Enipei respondere amoribus, cum ille, ex more amantium, ante foras tuas noctu canet tibiâ. Vide lib. i. Od. 25. et hujus libri Od. 10. ibique annot.

30. *Querulæ.*] Suaviter ludentis ac resonantis; vel molliori sono experimentis amorum. Enipei et ejus querimoniam, quod erga ipsum dura sis.

31. *Vocanti Duram, difficilis mane.*] Licet ille te incuset velut ferream, quæ laborantis ægritudinis parum movearis; inexorabilis tamen et inexpugnabilis persevera libidinosam Enipei contentionem eluctari.

ODE VIII. AD MÆCENATEM.

Reddit rationem cur Martiis Calendis sacrificet.

MARTIIS cœlebs quid agam Calendis,
 Quid velint flores, et acerra thuris
 Plena, miraris, positusque carbo in
 Cespite vivo,
 Docte sermones utriusque linguæ.
 Voveram dulces epulas, et album
 Libero caprum, propè funeratus
 Arboris ictu.
 Hic dies, anno redeunte, festus
 Corticem adstrictum pice dimovebit
 Amphoræ fumum bibere institutæ

[285] O, *Mæcenas*, callens u-
 tramque linguam, demira-
 ris quid ego sine uxore fa-
 ciam Calendis Martiis, quid
 denotent flores, et vascu-
 lum thure refertum, atque
 5 prunæ constitutæ in gra-
 mine virenti. *Scilicet* arbo-
 ris ego lapsu ferè exanima-
 [286] tus lautas dapes et hædum
 candidum Baccho promi-
 seram. *En* dies iste lætus,
 anno vertente, *recurrens*
 10 corticem pice affixum au-
 feret dolio quod fumum
 contrahere cœpit

ANNOTATIONES.

Metrum est idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Martiis cœlebs quid agam Calendis, &c.*] Miraris quòd ego cœlebs diem hunc festum habere videar solis conjugibus celebrari solitum. Singulorum mensium Calendæ, præcipuè verò Martiæ Junoni dicatæ erant: dictatæque Matronalia, quoniam pro conjugii felicitate matronæ sacrificabant. Adde quòd eâ die coli cœpta est ædes Junonis, quæ conjugio præsidet. Macrob. lib. i. cap. 9. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. iv. Belli etiam per Sabinas mulieres compositi memoria tunc colebatur Ovid. Fast. iii. Hinc *femineas* vocat has Calendas Juvenalis Sat. ix. 53. At mariti quoque Junoni supplicabant, ut uxorum pudicitiam tueretur. Porrò quòd primus anni mensis apud Romanos erat Martius, et inde Calendæ appellatæ disce ex Macrob. lib. i. cap. 12. et 15.

Cœlebs.] Romani cœlibem dicebant quasi cœlitem, qui vitam ageret in terris, cœlesti similem. Donat. in Terent.

2. *Quid velint flores, &c.*] Omnia nempe Horatius ad sacrificium persolvendum comparabat, tanquam voti reus.

Acerra.] Vas ficile seu patera, in quâ ponebatur thus adolendum.

3. *Positusque carbo, &c.*] Ignis in arâ è vivo cespite, seu virenti gramine structâ. Vide lib. i. Od. 19.

5. *Docte sermones utriusque linguæ.*] Qui libros tam Græcos quàm Latinos cognitos habes. Cic. Offic. initio. *Et ipse ad meam utilitatem semper cum Græcis Latina conjunxi; neque id in philosophiâ tantum, sed etiam in dicendi exercitatione feci: idem tibi censeo faciendum, ut pars utriusque orationis facultate.*

6. *Voveram dulces epulas, &c.*] Graviorem itaque cæteris habeo causam celebrandi Martias Calendas, in quibus mortis evasi periculum; unde et sacrificium voti et sacras epulas.

Album Libero caprum.] Albæ victimæ Diis Superis, nigrae Inferis mactabantur: Arnob. lib. vii. &c. Baccho præsertim caper, qui viti-

bus infestus, eas arrodendo. Virg. Geor. ii. 380
Non aliam ob culpam Baccho caper omnibus aris

Caditur.—————

Ovid. Fast. lib. v. 357.

Rode, caper, vitæ; tamen hinc cum stabis ad aram,

In tua quod spargi cornua possit, erit. Verba fides sequitur; noxa tibi deditus hostis Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.

7. *Propè funeratus Arboris ictu.*] Cadente arbore propemodum oppressus et extinctus. Vide lib. ii. Od. 13. et 14.

9. *Hic dies, anno redeunte, festus, &c.*] Anniversarius adest iste dies festivis epulis mihi ducendus; quare vinum vetustate præcipuum hodie promam.

Anno redeunte.] Ita cum Græcis Horatius. Virgil. *Volentem annum ait. Cic. Vertentem annum. Somn. Scip. xvii. Cum ad idem unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint, eandemque totius cæli descriptionem, longis intervallis, retulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest.*

10. *Corticem adstrictum pice dimovebit, &c.*] Resignabit, relinet operculum amphoræ, è subere vel cortice, pice quidem adstrictum. Cato. *In amphoræ mustum indito, et corticem oppicato. Tibull. lib. ii. Eleg. i. 28.*

Chio solvite vincla cado.

11. *Fumum bibere institutæ.*] Fumo dudum expositæ, unde contentum in eâ vinum jam maturum et lene prorsus.

Ovid. Fast. v.

—————*Fumea vina.*

Martial. lib. iii. Epig. 81.

Coeta fumis musta Massilianis.

Idem lib. x. Epig. 35.

Inproba fumaria dicit; et,

Accipit ælatem quisquis ab igne cadus.

Tibull. modò cit.

Nunc mihi fumosum veteris proferte Falernum Consul.—————

Columell. lib. i. cap. 6. apothecæ superponun-

sub Consulatu Tulli. O, Mæcenas, accipe centenos scyphos, ob amicū incolūm, et lychnos accensos produce usque ad diem. Longè absit vociferatio quælibet et rixa. Dimitte sollicitudines de civitate. Delectus est exercitus Cotisonis Daci. Medus sibimet adversarius bello fatali distrahitur:

Consule Tullo.
Sume, Mæcenas, cyathos amici
Sospitis centum; et vigiles lucernas
Perfer in lucem; procul omnis esto
Clamor et ira.
Mitte civiles super urbe curas.
Occidit Daci Cotisonis agmen:
Medus infestus sibi luctuosus
Dissidet armis:

[287]

15

[288]

20

ANNOTATIONES.

tur locis, unde plerumque fumus exoritur; quoniam vina fumo celerius vetustescunt; ejus tenore præcoem maturitatem trahunt, &c. Plin. lib. xxiii. cap. 1. *Minus infestat nerros, quod vetustate dulcescit*. . . . *Nos fumi amaritudine vetustatem indui persuasum habemus*, Meminit et Cæsar. Rhodig. lib. xxvi. cap. 21.

12. *Consule Tullo.*] Consulū nomine solebant notari vina, ut alibi ampliùs dixi. Vide lib. i. Od. 20. et lib. ii. Od. 3. Hic certum nomen pro quolibet incerto poni, vinumque vetus duntaxat commendari crediderim. Quòd si vinum illud conditum fuerat sub L. Volcatio Tullo, Urb. Condita: 687, prolatum verò est ab Horatio paulò post subjugatos ab Agrippa Cantabros, de quibus sub hujus finem Odes, anno scilicet 734, ut ait Cruquius, vinum illud vetus fuisset annos 47. Intereà meminisse oportet, quod scribit Plin. modò cit. *Falerium nec in novitate, nec in nimia vetustate corpori salubre est. Media ejus aetas à 15. anno incipit*. . . . *Si sit fumo inveteratum, insalubre est. Mangones ista in apothecis excogitare. Jam et patres familiarum atatem ademerè his, quæ per se cariem traxerè. Quo certè vocabulo salis consiliù dedere prisici; nempe vina ad extremam senectutem, quæ cariosa est, non esse recendenda. Dalecamp.*

13. *Sume cyathos centum.*] Ob lætitiā de amici sospitis incolūm, seu de Horatii tui salute, bibe centum cyathos, id est, plures et plures, et totā nocte mecum perpotā. Numerus finitus pro infinito.

14. *Vigiles lucernas Perfer in lucem.*] Prandium ignorabant veteres; at cœnam maximè non quidem ut nos ad candelas, sed ad lychnos et lucernas, producebant usque ad lucem posteram, pergræcādo, id est, ritu Græcorum totā nocte comptando. Plaut. Menæch. i. 2. 62. *Inde usque ul diurnom stellam crastinam potabimus*. Horat. lib. iii. Od. 21. v. 23.

Vivæque producent lucernæ,

Dum rediens fugat astra Phæbus.

Propert. lib. iv. Eleg. 6. v. 85.

Sic noctem paterā, sic ducam carmine, donec Injiciat radios in mea vina dies.

Erat etiā olim perpotandi certamen, propositumque victoribus bibonibus præmium placenta, ut ampliùs exponam, Ep. xix. lib. i. v. 11. ad hæc verba. *Nocturno certare mero*. Nocturnas autem cœnas utiliores esse corpori, ob Lunæ sidus vim habens putrefaciendi, adeoque ci-

bos concoquendi; crede, si lubet, asserenti Athenæo, lib. vii. cap. 1. Quin potiùs auscultā Casaubono eò loci, concoctionem cum putrefactione confundi perperam Athenæumque Philologia quàm Philosophiæ sacris auspiciatibus initiatum, benè doctèque redargenti.

15. *Procul omnis esto Clamor et ira.*] Ebrietas incommoda et vitia Horatius arcet à suis epulis: quo fortasse etiā notat bonitatem et lenitatem vini sui, ejus cyathos queat Mæcenas centum bibere, citra noxam; ut nec ad vociferandum nec ad rixandum impellatur. Vide lib. i. Od. 27.

17. *Mitte civiles super urbe curas.*] His verbis patet urbis præfecturam tunc gessisse Mæcenatem: qui si *privatus* mox appellabitur, ne accipe aliter quàm par est, et illic explicabo.

18. *Occidit Daci Cotisonis agmen, &c.*] O Mæcenas, omite paululum curas et sollicitudines, quibus civitati provides sedulus: en hostes populi Romani jam domiti sunt: nec ab ullo quidquam metuendum. *Cotison* Dacorum Rex ab Augusto victus L. Flor. lib. iv. cap. 12. *Daci montibus inhaerent: Cotisonis Regis imperio, quoties concretus gelu Danubius junxerat ripas, decurrere solebant et vicina populari. Visum est Augusto gentem aditu difficillimam submovere. Misso igitur Lentulo, ultrā ulteriorem repulsi ripam; citraque præsidia constituit. Sic tunc Dacia non victa, sed summota utque dilata est. Illud verò postea factum est. Sueton. Octav. cap. xxi. *Coercuit et Dacorum incursionem, tribus eorum diebus cum magnā copiā cæsis, &c.* cap. lxxiii. *M. Antonius scribit, primum eum Antonio filio suo despondisse Juliam, dein Cotisoni Getarum regi: quo tempore sibi quoque invicem filiam Regis in matrimonium petisset. De Dacis jam lib. ii. Od. 10. Hos porro eosdem esse ac Getas, certum est. Plin. lib. iv. cap. 12. *Getæ, Daci Romanis*. Xiphillin. in Domitiano ita scribit, *Per id tempus bellum fuit populo Romano cum Dacis*. . . . *Porro eam gentem Dacos apello. Nam ita se ipsi nominant: eodemque nomine à Romanis appellantur: etsi non ignoro eos à quibusdam Græcis Getas esse dictos. Quod an rectè factum sit, nescio; illud quidem scio Getas trans Hamum apud Danubium incolere.***

19. *Medus infestus sibi, &c.*] Medi seu Parthi bellis civilibus occupati sunt. Vide Strabonem lib. 10. et quæ antea nec semel de iis annotavi lib. i. Od. 26. v. 5. et alibi.

Servit Hispanæ vetus hostis oræ
 Cantaber, serâ domitus catenâ;
 Jam Scythæ laxo meditantur arcu
 Cedere campis.
 Negligens, ne quâ populus laboret
 Parce privatus nimum cavere; ac
 Dona præsentis rape lætus horæ, et
 Linque severa.

Cantaber Hispania fines
 incolens antiquus noster ini-
 micus, subactus est, quàm-
 vis tardâ profligatus victo-
 riâ. Jam Scythæ arcu re-
 misso incipiunt agris disce-
 dere. Tu quasi privatus
 omite curare, et pluscum
 contulere ne quid detri-
 menti capiat populus:
 atque temporis presentis
 usurâ fruire, genio indul-
 gens, et molesta abjice.

ODE IX.

Dialogus Horatii et Lydiæ.

Hor. DONEC gratus eram tibi,
 Nec quisquam potior brachia candidæ
 Cervici juvenis dabat;
 Persarum vigui Rege beatior.
 Lyd. Donec non aliâ magis
 Arsisti, neque erat Lydia post Chloën;
 Multi Lydia nominis
 Romanâ vigui clarior Iliâ.

[289] Hor. Quamdiu charus ti-
 bi extiti, neque alius pre-
 stantior adolescens brachia
 referebat collo tuo candido,
 felicior ego vixi Rege Per-
 sarum. Lyd. Quamdiu non
 alteram plus dilexisti, nec
 Lydia posthabita est Chloë.
 Ego Lydia magnæ famæ;
 illustrior florui quàm Iliâ
 Romana.

ANNOTATIONES.

21. *Servit Hispanæ, &c.*] Cantabri ab Agrippa, serò licet, fracti et subacti sunt. Vide lib. ii. Od. 6. Sueton. Octav. cap. xx. Augustus externa bella duo omnino per se gessit: Dalmaticum adolescens adhuc, et Antonio devicto, Cantabricum. Et cap. xxi. Domuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabriam, &c.

23. *Jam Scythæ laxo, &c.*] Scythæ armis depositis cedunt. Vide lib. ii. Od. 9. in fine ibique annot. Sueton. Octav. cap. xxxii. *Ea virtutis moderationisque fama, Indos ac Scythas auditu modo cognitos pellerit ad amicitium suam Populique Romani usque per legatos petendam.*

25. *Negligens, ne qui populus, &c.*] Dum mei sacrificii particeps sacras mecum epulas carpes, ita latitiæ vaca, ut si privatus esses. Ergo paululum abjice omnem curam urbis, et sollicitudines de Republicâ.

26. *Privatus.*] Quidam explicant, inter privatos parietes, genio indulge. Alii interpretantur absolute: quandoquidem non geris magistratum; volunt nimirum urbis præfecturam esse officium duntaxat, nec inter magistratus censerî: Ex Sueton. Octav. cap. xxxvii. *Quo plures administrandæ Reipublice partem caperent, nova officia excogitarit; curam operum publicorum . . . præfecturam urbis, &c.* Quod minime placet. Sic igitur intelligo; tu linque severa tantisper, i. e. seras et graves occupationes intermitte; præsentis horæ dona, seu gaudia rape, cape, animo planè tranquillo, teque privatum hoc nocturno saltem convivio finge et cogita.

Ode IX.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Donec gratus, &c.*] Amæbæum carmen est, cujus hæc lex est, ut qui posterior dicit,

priorem vincat, majus aliquid subjiendo. Ode porro hæc tanti æstimatur à Scaligero, ut ejus describere sententiam non pigeat. Sic ait lib. vi. Poët. *Omnis Horatii Ode tantæ sunt venustatis, ut et mihi, et aliis prudentioribus omnem ademerit spem talium studiorum. Inter ceteras verd, duas animadverti quibus ne ambrosiam quidem aut nectar dulciora putem. Altera est tertia quarti libri. Quem tu, Melpomene, semel, &c. Altera est nona tertiæ; Donec gratus eram tibi, &c. Quarum similes à me compositas malim, quàm Pythionicarum multas Pindari et Nemeænicarum; quarum similes malim composuisse, quàm esse totius Tarraconensis Rex.* Vide in Virgil. Eclog. iii. et vii. Hic zelotypiam uterque suam belle exprimit, restituendisque amoribus prioribus viam sternit.

2. *Nec quisquam potior, &c.*] Dum non amplexus tuos alteri concessisti, nec alium mihi prætulisti in amore.

4. *Persarum vigui Rege beatior.*] Antiqui Persarum Reges, Cyrus, Darius, ad summas opes elati proverbio locum dedere. Illorum quisque Regem Regum se jactabat. Quin et Persarum montes pro montibus aureis dicti, Plaut. Stich. i. l. 14.

Nèque ille mereat Persarum sibi Montes, qui esse perhibentur aurei.

5. *Non aliâ magis Arsisti.*] Alii legunt, *aliam* Equè eleganter utrumque.

Formosum pastor Corydon ardebat Alexin. Virgil. Ecl. ii. l.

6. *Neque erat Lydia post Chloën.*] Dum non amasti Chloën præ Lydiâ. De hæc jam, lib. i. Od. 8. v. 1.

8. *Romanâ vigui clarior Iliâ.*] Ego me for-

- Hor.* Mihi jam dominatur Chloë è Cretâ, perita suavium modulorum, ac pulsandæ lyræ; pro quâ non verebor vitam profundere, si fata indulgeant animæ residuæ. *Lyd.* Me urit mutuo amore Calais filius Ornithi è Thurio, pro quo bis mortem oppetam ultrò, si juveni vivo fata indulgeant.
- Hor.* Me nunc Cressa Chloë regit, Dulces docta modos et citharæ sciens; [290] 11
- Pro quâ non metuam mori, Si parcent animæ fata superstiti.
- Lyd.* Me torret face mutuâ Thurini Calais filius Ornithi; 15
- Pro quo bis patiar mori, Si parcent puero fata superstiti.
- Hor.* Quid si prisca redit Venus, Diductosque jugo cogit aheneo? Si flava excutitur Chloë, Rejectæque patet janua Lydiæ? 20
- Lyd.* Quanquam sidere pulchrior Ille est; tu levior cortice, et improbo Iracundior Adriâ; Tecum vivere amem, tecum obeam libens.

ODE X.

Lycen admonet ut paulum mansuescat erga se.

O, Lyce, si potares ultimum Tanaïm **EXTREMUM** Tanaïm si biberes, Lyce, [291]

ANNOTATIONES.

tunatiorem existimabam, quàm fuit unquam Iliâ, seu Rhea, quæ Marte gravida Romulum Romanæ gentis auctorem protulit. De illâ lib. i. Od. 2.

9. *Me nunc Cressa Chloë regit.*] Nunc ego servo amoribus Chloës, quam præter formam commendat Vocis et Musicæ suavis modulatio. Quidam legunt *Thressa*, i. e. è Thraciâ; verum lectioni nostræ favet quòd Cretes Musicæ valdè studiosos refert Ælianus.

12. *Si parcent animæ fata superstiti.*] Moriar ego libens ad redimendam Chloës vitam; ut illa superstes vivat, quæ est altera pars mei. De superstitione veterum pro alterius salute sese devoventium, alibi dixi.

13. *Me torret face mutuâ, &c.*] Mutuo me amore detinet Calais adolescens pulcherrimus. Alludi voluit aliqui ad nomen Callais lapilli, quem Sapphiri æmulum dixit Plin. xxxvii. cap. 10.

14. *Thurini.*] Thuria, sive Thurium, civitas erat in Sinu Tarentino.

16. *Si parcent puero.*] Pro Calais bis ego mortem oppetere velim.

17. *Quid si prisca redit Venus?*] Quid faceres, O, Lydia, si Horatii vetus in te amor denuò accendatur; nosque dissociatos reconciliet, arctiusque jungat quàm olim, imò constringat jugo aheneo, seu ære firmiori, et nunquam dissolvendo? Vide lib. i. Ode 23.

22. *Levior cortice.*] Ode superiori, *corticem astrictum pice*; pro subere nempe ponitur cortex, teste Plinio, lib. xvi. cap. 8. Proverbium est in inconstantes, *Cortice levior*; suber enim

naturali suâ levitate super aquas fertur et natat.

23. *Iracundior.*] Hoc sibi vitium imputat Horatius non semel. Epist. 20. lib. i. v. 25.

Iraci celerem, tamen ut placibilis essem.

Adria.] De eo lib. i. Od. 33.

24. *Tecum vivere amem, &c.*] Ita facile reconciliantur discordiæ amantium. Et verè dixit Terentius Andria iii. 3. 23.

Amantium iræ amoris integratio est.

Plaut. *Amphitr.* Act. iii. 2. 59.

Iræ interveniunt; redeunt rursus in gratiam;

Verum Iræ, si quæ fortè eveniunt hujusmodi,

Inter eos, rursus si revertunt in gratiam est,

Bis tanto amici sunt inter se quàm prius.

Ode X.—Metrum idem quod suprâ Od. 6. lib. 1.

1. *Extremum, &c.*] Ejusmodi cantiones et querelas noctu canebant amantes ad fores meretricum aliarumque mulierum quas deperibant, ut sic eas demererentur, atque ab iis tandem suâ patientiâ victis admitterentur in domum antea sibi clausam. Vide quæ annot. lib. i. Ode 25. Plura verò dixi ad Pers. Sat. v. 165. ubi sic habetur.

Limen ad obscænum. . . dum Chrysidis udas Ebrius ante fores extinctâ cum face canto.

Extremum Tanaïm si biberes.] Si nata in Scythiâ in remotissimis illis et frigidissimis partibus ubi scaturit Tanaïs: si barbaro proinde, et sævo quoque viro nupta esses, quem vereri deberes; te tamen oporteret moveri

Sævo nupta viro; me tamen asperas
Porrectum ante fores objicere incolis
Plorares Aquilonibus.

Audis quo strepitu janua, quo nemus
Inter pulchra situm tecta, remugiat
Ventis? Et positas ut glaciēt nives
Puro numine Jupiter?

Ingratam Veneri pone superbiam,
Ne currente retro funis eat rotâ.
Non te Penelopen difficilem procis

tâ versatâ. Tyrrhenus pater haud procreavit te Penelopen amantibus

marito juncta barbaro, nihilominus feres me ante
januam tuam duram extensum
exponere ventis Septentrionalibus illic habitantibus. Nonne audis quo
murmure tuæ fores, quo
nemus in ædibus magnificis
consitum resonet ventis perflantibus? utque Jupiter
puro numine constringat
nives demissas? Abjice fastum
Veneri odiosum, ne funiculus retrorsum abeat rotâ
Penelopen amantibus

5

[292]

10

ANNOTATIONES.

meis amoribus, cum ante fores tuas excubantem cerneris in istâ aëris intemperie.

Tanaïm.] Fluvius iste notissimus, è Riphæis montibus vel è Caucaso monte fluere dictus, Estiam ab Europâ dividit: hodie *Don* vocatur. Est maximè Septentrionalis, et qui Nomades Tanaïm accolebant, crant agridiores, ex Strabone lib. xi. De eo jam antea Od. 4. hujus libri, ubi *Scythicum amnem* appellat Horatius.

2. *Me tamen asperas, &c.*] Non tamen tura esses ut me jacentem super limen januæ tuæ, frigidissimâ et molestissimâ tempestate, videres sine ullo humanitatis sensu. Ovid. Art. Am. ii. 237.

Frigidus inque udâ sæpe jacebis humo.

3. *Objicere incolis Plorares Aquilonibus.*] Doleres, ægrè sineres me objici noctu ventis istis à Scythiâ regione flantibus, ac velut incolis. Ovid. Met. i. 64.

. . . . *Scythiam septemque trionem*

Horriser invasit Boreas.—

4. *Plorares objicere.*] Sic et locutus Plaut. Aul. ii. 4. 29. *Aquam hercle plorat, cum lavat, profundere.*

5. *Audis quo strepitu, &c.*] Quàm vehemens sæviat ventus, judica è concussione tuæ januæ, et è murmure arborum viridarii tui graviter stridentium.

Nemus Inter pulchra situm tecta.] In septis domorum nemora etiam habebant veteres, quorum struendorem rationem docet Vitruv. lib. v. cap. 11. *Sit, inquit, inter duas Porticus situs, et in his perficiantur inter arbores deambulationes, &c.* Sueton. Oct. cap. lxxii. *Prætoriam suam quævis modica non tam statuarum tabularumque pictarum ornatu, quàm xystis et nemoribus excoluit, &c.* Tibull. lib. iii. Eleg. 3. v. 15.

Et nemora in domibus sacros imitantibus lucos. Cic. ad Quintum fratrem lib. v. Ep. 1. *Nunc domus suppeditat mihi hortorum amœnitatem.* Vide Senec. Epist. cxxii. Item supra lib. ii. Od. 3. et Epist. 10. lib. i. v. 22.

Nempe inter varias nutritur sylva columnas.

7. *Et positas ut glaciēt nives Puro numine Jupiter?*] Estimare potes etiam quantum frigus perpetiar, ex eo quòd purum sit cælum, æther sudas ac serenus, quo nives gelu concresecunt et constringuntur; quia tunc facile diffunditur, quando scilicet in aëre nihil est quo reprimatur frigus: contra uebuloso æthere

coërcetur ne ad nos usque perveniat, ut docet Aristot. in Problem.

Positas.] E cælo delapsas et humi jacentes.

Glaciēt.] Per licentiam poëticam usurpatur hoc verbum activè, quod tamen absolute poni solet, pro *coalescit, concresecit.* Cic. de Nat. Deor. ii. *Tum aqua declarat effusio, quæ neque conglaciaret frigidibus, neque nive, pruinare concresecerit, nisi eadem se, admisto calore, liquefacta et dilapsa diffunderet. Itaque et Aquilonibus, reliquisque frigidibus adjectis, durescit humor, &c.*

8. *Puro numine Jupiter?*] Bene sic legito; alii, *Puro lumine, vel limine;* sed perperam. Jovem pro æthere non rarè usurpari, notum; ergo respondet vox *lumine.* Pro lumine Sol quidem dicitur; at non Jupiter, præsertim concubiâ nocte, quâ Lyces januam prætentabat, de more, Poëta noster.

9. *Ingratam Veneri pone superbiam.*] Venus enim joci, gratiis, amoribus, stipata ubique memoratur, quibus adversatur omnino superbia, lib. i. Od. 2. v. 33.

. . . . *Erycina ridens,*

Quam Jocus circumvolat, et Cupido.

10. *Ne currente retro funis eat rotâ.*] Ne offensa Venus iram in te suam stringat: tuque favore ejus destituta contemnaris, ut nunc me contemnis. Time ergo sapienter fortunæ vices. Tibull. lib. i. Eleg. 5. v. 67.

Heu cuminus frustra; nec verbis victa patescit Janua, sed plena est perculiendi manu.

At tu, qui potior nunc es, mea fata carolo: Versatur celeri sors levis orbe rotæ.

ISTO tamen loco metaphora videtur esse ducta non à rotâ fortunæ volubili et instabili: sed potiùs à rotis et trochleis, quibus circumvolutus funis ingentia sublevat et trahit pondera, si bene teneatur: at si dimissus fuerit, et rota et funis et pondus in partem contrariam feruntur, currunt, fugiunt, deturbantur. Sensus itaque Horatii erit: O, Lyce, ne Veneris tu vincula, nexusque sperne, quæ si dimiseris, cave ne res tuæ retro et pessum eant ac dissolvantur. Virg. Eclog. viii. 78.

— *Veneris, dic, vincula necto.*

11. *Non te Penelopen difficilem, &c.*] Non es ut Penelope Spartana, nec educata instructaque duris moribus austerâque vivendi ratione; imò venustam, lepidam, tractabilem

intractabilem. O, licet te nec dona flectant, nec vota, nec violaceus pallor amore *tabescentium*, neque maritus tuis amore pellicis Pieriæ vulneratus, indulge supplicanti tibi, *quæ hæc tenis* es durâ queru non flexibilior, neque mansuetior serpentibus Mauritanicæ. Latus istud haud semper erit tolerans liminis et pluviae.

Tyrrhenus genuit parens.
O, quamvis neque te munera, nec preces,
Nec tinctus violâ pallor amantium,
Nec vir Pieriâ pellice saucius
Curvat; supplicibus tuis
Parcas, nec rigidâ mollior æsculo,
Nec Mauris animam mitior angibus.
Non hoc semper erit liminis, aut aquæ
Cœlestis, patiens latus.

[293]

15

[294]

20

ODE XI. AD MERCURIUM.

Ut sibi dictet cantus quibus Lyde flectatur.

O, Mercuri, (siquidem te præceptore Amphion saxa cantu movit)

MERCURI (nam te docilis magistro
Movit Amphion lapides canendo)

ANNOTATIONES.

genuit te pater Hetruscus. Hetruscos ludorum ac voluptatum amatores nemo nescit, ut refert Cæl. Rhodig. lib. xv. cap. 11. atque à Lydis traxisse originem suspicatur.

Penelopeu difficilem proci.] Hæc Ulyssis uxor viro suo fidem servans viginti annos absentis, procos bene multos acriter solicitantes, patrem etiam novas nuptias suadentem elucata est. Homer. Odyss. ii. 6. 7.

12. *Tyrrhenus.*] Tyrrheni Hetruriæ populi. Tyrrhenia Straboni eadem regio ac Thuscia. Ovid. Metam. xiv. 452.

Concurrit Latio Tyrrhenia tota.—

Porro synecdochicos illi pro Italii universis vel Romanis accipi possunt.

14. *Tinctus violâ pallor.*] Color vultus mei pallidus instar violarum, quo etiam pallentes vocavit Virgil. Eclog. ii. Sunt etiam aliæ purpuræ, aliæ lutæ, aliæ albæ: ex Plin. lib. xxi. cap. 6. Quanquam duo tantum genera violarum agnoscit Nicander, pallidum et luteum; apud Athenæum lib. xv. cap. 9. *Pallor amantium.* Ovid. Art. Am. lib. i. 729.

Pallat omnis amans; hic est color aptus amanti.

Nimirum recurrente ad cor amoris centrum calore naturali, et quoniam intensior in amantibus est, utpote spiritus vitales magis dissipante, in vultu pallor efficitur.

15. *Nec vir Pieriâ pellice saucius.*] Quanquam nec offensa viri tui pellicem Pieriam depereuntis injuriâ, ad me amandum non inclinaris. Hoc certè est irritamentum uxoris maximum ut inducatur in alterius amorem. Ex Euripide, quædam alia minus gravatè fert uxor; at si à marito fallatur, quicquid est in vitâ jucundi perdit. Ovid. Art. Am. lib. ii. 373.

Sed neque fuleus aper mediâ tam sævus in irâ est.

*Nec lea, —
Fœmina quam socii deprensâ pellice lecti
Ardet, &c.*—

Pieriâ.] Vel nomen factum à solo natali, ad nugendam invidiam, quasi diceret, peregrinâ, et ex eâ Macedoniæ regione; vel notat fidicinam, psaltriam, ob Pierium montem Musis sacrum; cujusmodi mulieres ut plurimum exercebant meretriciam artem.

16. *Supplicibus tuis Parcas.*] Indulge aliquid supplicanti etiam apud te. Quis enim supplices unquam acerbè repulit, nisi qui humanitatem exiuit? Ex sententiâ veterum, qui talem hominem velut execrabilem aversabantur; cum et natura supplicibus parcere doccat.

17. *Æsculo.]* Arbor est glandifera, quam pro duritie ponit Horatius. De eâ Plin. lib. xvi. et nos jam lib. i. Od. 22.

18. *Mauris.]* Mauritania Africae regio ab ortu in occasum extensa, ubi nunc Barbaria Occidentalis. Arenosa ista loca aquarum penuriâ et Solis æstu arentia et fervida, omne genus serpentum alunt etiam sævissimorum.

19. *Non hoc semper erit liminis, &c.]* Amores meos tibi sponte oblatos ne sperne: nec enim ero semper eâ robustâ et ferventi ætate, quâ tui gratiâ possim et velim pernoctare ante januam, et cubare super durum limen ædium tuarum, Epod. xi. 20.

*Ferebar incerto pede
Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
Limina dura, quibus lumbos et infregi
latus.*

19. *Aquæ Cœlestis, patiens.]* Imbres aliaque hyemalis tempestatis incommoda perpeti non semper libebit. Certè contra in Lycen jam vetulam acriter scripsit Ode 13. lib. iv. Ovid. Art. Am. ii. 237.

*Sæpe feres imbrem cœlesti nube solum,
Frigidus, inque sæpe jacebis humo.*

Ode XI.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Mercuri.]* De eo multa lib. i. Od. 10.

2. *Movit Amphion lapides canendo.]* Jovis ille ex Antiope filius suavi lyre sono dicitur movisse lapides, ut ipsis inter se compositis et superstructis, Thebarum muri atque urbs ædi-

Tuque, testudo, resonare septem
 Callida nervis,
 Nec loquax olim, neque grata, nunc et
 Divitum mensis et amica templis,
 Dic modos, Lyde quibus obstinatas
 Applicet aures.
 Quæ, velut latis equa trima campis,
 Ludit exultim, metuitque tangi,
 Nuptiarum expers, et adhuc protervo
 Cruda marito.
 Tu potes tigres comitesque silvas
 Ducere, et rivos celeres morari:
 Cessit immanis tibi blandienti
 Janitor aulæ
 Cerberus; quamvis furiale centum
 Muniant angues caput ejus, atque
 Spiritus teter saniesque manet
 Ore trilingui.

et tu, lyra, chordis septenis resonare perita, neque canora pridem neque jucunda, jam verò familiaris
 [295] tum opulentorum mensis, tum fanis *Deorum*, numeros ede, quibus pervicaces auriculas admoveat Lyde. Quæ sicut equa trium annorum exultat et ludit per apertos agros; fugitque at-trectari, à nuptiis immunis, necdum petulanti viro idonea. Tu vales trahere tigres silvasque simul, et rapidos tardare fluvios. Tibi demulcenti morem gessit
 10 Cerberus crudelis aulæ janitor; licet caput illius furiale stipent serpentes multi, et ex ore tres linguas habente halitus pestilens et tabum fluat.
 [296] 16
 20

ANNOTATIONES.

ficata fuerint. Vide Epist. ad Pisones, v. 394. Plut. de Musicâ. Propert. lib. iii. Eleg. 2. v. 5. *Saxa Cithæronis Thebas agitata per artem Sponte suâ muri membra coisse ferunt.*

3. *Testudo, resonare septem Callida nervis.]* E testudine lyra per Mercurium facta atque exornata, ut annotavi, lib. i. Od. 10. Tribus primò chordis, deinde quatuor, tum septem, postea novem instructa; demum etiam pluribus. Vide Macrob. lib. i. Saturn. cap. 19. Diodor. Sicul. lib. i. Pindar. *Φόγμιγγα ἐπὶ τῶν γλασσοῦν*, id est, *ἐπὶ τῶν ἄρων*, vocat. Virgil. Eclog. ii. 36.

Est mihi disparibus septem compacta cicutis Fistula.

Et *Æncid.* vi. 646.

Obloquitur numeris septem discrimina rotum. Porro septenas diapasone species seu modos, quos nunc tonos appellant, debere intelligi locis istis singulis, non abs re contendit Glareanus.

5. *Nec loquax olim, neque grata.]* Prius muta et sine ullo pretio; at postquam in lyram est concinnata, gratum edidit sonum, dulcesque modos ac numeros expressit; ut requisita et adhibita sit in divitum conviviis et Deorum sacris.

6. *Divitum mensis.]* Quòd vini vim fervidiorcm elidere valeat Musica, hanc ideo prisci adhibebant in suis conviviis. Testis Plutarch. lib. de Musicâ: et Homer. Odyss. ubi Cithara convivii sodalis nuncupatur.

Et amica templis.] Vide T. Liv. lib. ix. cap. 30. ubi de tibicinibus ad præcinendum in sacrificiis Deorum solerter revocatis, historiam narrat sat lepidam.

7. *Dic modos, Lyde quibus obstinatas Applicet aures.]* Cantus dulcedine contumacem Lydes animum flecte, per aures definitas ad cor penetra, demulce, viam sternere, sensinque meos amores insinua. Ex Plutarcho, Musica concinno suo temperamento corpora mentes-

que revocat et emollit. Et lib. de Superstit. ait ex Platone, Musicam non deliciarum causâ, et pruritibus aurium datam, sed ut animi moti-ones improbè lascivientes decenter reducat.

9. *Quæ, velut latis equa trima campis, Ludit.]* Velut equa non domita juvenilliter lascivit et ludit per campos discurrendo et exilicndo: sic Lyde juveniles sectatur cum æqualibus ludos, à virili autem consortio hactenus abhorret. lib. ii. Od. 5. v. 5.

Circa virentes est animus tuæ Campos juveneæ, &c.

10. *Ludit exultim.]* Anacreon.

Πῶλε Θρηναῖν, τί δὲ μὲ'

Νηλεὺς φύγει.

Νῦν δὲ λειμῶνας τὲ βόσκει,
Κούφα τὲ σκιετώσα παίξει, &c.

Equulea Threicia quid me
Crudeliter fugis?

At nunc prata depasceres,
Et agiliter exilicns ludis.

13. *Tu potes tigres, &c.]* Nota est Orphei fabula feras et arbores trahentis ad lyrâ dulces modos: Vide lib. i. Od. 12. et Epist. ad Pisones, v. 393.

14. *Rivos celtres morari.]* Virgil. Eclog. viii. 3.

Quorum stupefactæ carmine lynceæ,
Et mutata suos requierunt flumina cursus.

15. *Cessit immanis tibi blandienti, &c.]* Et hoc ad Orpheum pertinet, qui profectus ad Inferos ut reduceret inde dilectam Eurydicen, Cerberum demulsisse lyrâ fertur. De eo jam lib. ii. Od. 13. et Virg. Georg. iv. 481.

Quin ipsæ stupuere domus, atque intima
leti

Tartara, carulosque implexæ crinibus an-
Eumenides; tenuitque inhians tria Cer-
berus ora;

Atque Ixionii vento rota constitit orbis.

Quinetiam Ixion et Tityus facie prætulere hilarita- tem non spontè; stetit do- lium tantispèr aridum, dum suavi cautu Danaï filias de- tineres. Discat Lyde cri- men et supplicia famosa puellarum, et vacuum aqua vas evanescente ex ino fundo, perennemque sor- tem delictis etiam apud In- feros reservatam. Sceleratæ (quid enim pejus value- rint?) Sceleratæ, <i>inquam</i> , <i>illæ sævo gladio perimere</i> sponsos valuerunt. <i>At è plu- ribus, una tædis nuptiali- bus idonea, egregiè frau- dulenta erga patrem fallacem, et in cuncta secula il- lustris virgo extitit: Quæ ait adolescenti sponso: Ex- urge, ne diuturnus tibi sopor uadè</i>	Quin et Ixion, Tityusque vultu Risit invito: stetit urna paulum Sicca, dum grato Danaï puellas Carmine mulces. Audiant Lyde scelus atque notas Virginum pœnas, et inane lymphæ Dolium fundo percuntis imo, Seraque fata, Quæ manent culpas etiam sub Orco. Impiæ, (nam quid potuere majus?) Impiæ sponso potuere duro Perdere ferro. Una de multis, face nuptiali Digna, perjurum fuit in parentem Splendidè mendax, et in omne virgo Nobilis ævum: Surge, quæ dixit juveni marito, Surge; ne longus tibi somnus, undè	25 [297] 30 35
--	---	-------------------------

ANNOTATIONES.

21. *Quin et Ixion, Tityusque vultu Risit.*] Pulsante citharam Orpheo recreari visi sunt illi, suasque pœnas oblivisci; ut vultu quædam signa lætitiæ dederint.

22. *Invito.*] Ob acerbitatem supplicii, tristitiam exigentis. De Tytio Od. 4. hujus libri sub finem. Ixion Junoni stuprum inferre conatus ad inferos pulsus est, et rotæ inter serpentes alligatus assiduè circumvolvitur. Tibull. lib. i. Eleg. 3. v. 73.

*Illic Junonem tentare Ixionis ausi
Versantur celeri noxia membra rotâ.*

Vide Pindar. Pyth. Od. 2. ubi refert. Ἰξίων ἐν ἀετρίῳ ἐν τρεῶν πάντα κυλιόμενον. Ixi-
onem in alata rotâ circumquaque versatum.

Stetit urna paulum Sicca, &c.] Danaï Argi-
vorum Regis filiarum diri cessaverunt crucia-
tus paululum, dum caneret Orpheus. Vide
lib. ii. Od. 14. Lucret. lib. iii. 1021.

*Hoc (ut opinor) id est, ævo floreante, puellas
Quod memorant, laticem pertusum congerere
in vas,*

Quod tamen expleri nullâ ratione potest.

Hinc Proverb. apud Plaut. Pseud. i. 3. 135. in
pertusum ingerimus dicta dolium, operam ludi-
mus.

25. *Audiant Lyde scelus, &c.*] Discat Lyde
quas pœnas Dii attribuant mulieribus in suos
amatores crudelibus: hincque desinat mihi du-
ra esse.

26. *Virginum.*] Danaïdum.

Inane lymphæ Dolium, &c.] Vide supra.

28. *Seraque fata.*] Vel, longa et diuturna;
vel tardè venientia, eoque graviora.

33. *Una de multis, &c.*] Hypermnestra Lyn-
ceo sponso pepercit, salvumque abire et fugere
jussit: dum sorores jussu patris suos sponso
nefariè jugularent; at ipsa noluit exequi im-
piè præscripta; unde et nomen sibi fecit im-
mortale. Quidam scribunt duas fuisse quæ

sponsis vitam adimere non sustinuerunt. Hyper-
mnestram et Bebycen. Eustath. in Dionys.
Alex.

Face nuptiali Digna.] Honore matrimonii
digna. Quòd noctu seu vesperi nuptæ deduce-
bantur domum sponsi, hinc fax præferebatur.
Festus. *In nuptiis, inquit, facem præferebant
in honorem Cereris, et aqua spargebatur nova
nupta, sive ut casta puraque ad virum perveni-
ret, sive ut ignem et aquam cum viro communi-
caret.*

34. *Perjurum in parentem Splendidè men-
dax.*] Rectè fallens patrem Danaum, qui
Ægyptum fratrem ejusque filios generos suos
impiè et cruentâ fraude circumveniebat.
Ægyptus quinquaginta filiis suis Danaï fratris
totidem filias in matrimonium poposcit. Hic
recusavit, quod ex Oraculo accepisset à genero
sibi mortem inferendam. At cum instaret ille,
fraudulenter annuit filias monens, ut ipsâ noc-
te nuptiarum, sponso vino luxuriâque sopitos
cultro singulâ conficerent. Itaque patri contra
fas morem gerentes, captatâ horâ viros enecarunt,
exceptâ Hypermnestrâ, quæ Lynceum
servavit. Hic verò postea Danao intercepto
Argivum regnum invasit, atque Oraculi fidem
implevit.

35. *In omne virgo Nobilis ævum.*] Hyper-
mnestram virginem mansisse, hocque pactum
cum Lynceo sponso, nonnulli tradunt. Vide
Pausan. in Corinthiacis Pindar. Nem. Od. x. &c.

38. *Ne longus tibi somnus, &c.*] Ne tibi
mors afferatur à Danao patre sororibusque
meis; Ægypti enim patris tui stirpem extin-
guere conjurârunt. Ovid. Epist. xiv. 73.

*Surge æge, Belide, de tot modò fratribus unus:
Nox tibi, ni properas, una perennis erit.*
Apud Hesiod. *Somnus mortis frater;* apud
Virgil. *Consanguineus, lethi sopor,* dicitur Cal-
tull. Eleg. 5. v. 6.

Non est perpetuâ una dormienda.

Non times, detur : socerum et scelestas

Falle sorores ;

Quæ velut nactæ vitulos lænæ,
Singulos (heu !) lacerant : ego illis
Mollior, nec te feriam, neque intra
Claustra tenebo.

Me pater sævis oneret catenis,
Quòd viro clemens misero peperci :
Me vel extremos Numidarum in agros
Classe releget.

I, pedes quò te rapiunt et auræ,
Dum favet Nox et Venus : I secundo
Omne, et nostri memorem sepulchro
Sculpe querelam.

[298] non metuis comparetur ;
40 socerum et impias sorores
effuge ; quæ tanquam lænæ
vitulos adeptæ totidem,
(heu!) disceptunt. Ego illis
clementior neque te percu-
tiam, neque detinebo intra
septa. Me parens duris
45 vinculis obruat, quoniam
sponsum infelicem benigna
servavi ; me navi amandet
ad ultimos etiam Numida-
rum campos. Abi quò te
ferent pedes et venti, dum
nox et Venus obsecundant :
50 abi faustis auspiciis, et tu-
mulo inscribere querimoniam,
quòd nostri recordatio per-
maneant.

ODE XII. AD NEOBULEN

Hebri Amore contabescentem.

MISERARUM est neque amori dare ludum, [299] ærumnosarum est nec amori indulgere,

ANNOTATIONES.

39. *Scelestas Falle sorores.*] Celeriter fugiendo, prava sororum mearum consilia clude.

45. *Me sævis oneret catenis, &c.*] Observa quàm artificiosè Poëta amplificet ac laudet fidem et lenitatem Hypermnestræ, ut ejus exemplo Lyden impellat ad sibi amanti favendum. Vide Ovid. Epist. xiv. 3. ubi Hypermnestra Lynceo ita scribit :

*Clausa domo teneor, gravibusque coercita vin-
clis,*

Est mihi supplicii causa, fuisse piam.

*Me pater igne licèt, quem non violavimus,
urat,*

*Aut illo jugulet, quem non benè tradidit ense,
Ut quâ non cecidit vir nece, nupta cadat.*

47. *Extremos Numidarum in agros.*] Me in barbaras nationes exulem mittat, etiam trans mare. Numidia propriè litoralis Africæ pars erat ubi nunc regnant Algerii. Hic verò non ita strictè sumitur. Ex Plin. lib. v. cap. 3. Numidia præter marmor et feras nihil habet insigne ; Masinissæ nomine tantum clara. Hodie *Biledulgerid* quibusdam vocatur.

49. *I, pedes quò te rapiunt et auræ.*] Seu terrâ seu mari fuge quamprimùm : dum favet nox et Venus, i. e. amor in te mens.

51. *Nostri memorem sepulchro Sculpe querelam.*] Cùm me à patre morti addictam acceperis, Epitaphium scribe, quo discat posteritas meam in te Pietatem Dani crudelitate malè pensatam. Pausan. in Corinth. refert Hypermnestram in judicium vocatam à patre, quòd Lynceo salutem dederit sibi perniciosam, &c. Ovil. Epist. xiv.

*Et sepeli lacrymis perfusa fidelibus ossa ;
Scriptaque sint titulo nostra sepulchra brevi :*

*Exul Hypermnestra pretium pietatis in-
quam,*

Quam mortem fratri depulit, ipsa tulit.

Ode XII.—Hæc Ode est dicolos tristrophos : Metrum singulare. Sotadicum vocant aliqui, quod sæpe à Sotade usurpatum. Alii Rythmicum, quòd ferè nullus pedum numerus insit.

Primi quique duo versus tribus constant Ionicis à minore, tertius verò quatuor ; hoc modo :

Miserarum est | nõquè àmõri dārē lūdum.

Alii longè aliter, volunt carmen esse tricolon tetastrophon ; ut duos priores versus sint Sapphici trimetri acatalecti ; tertius Anacreonticus dimeter catalecticus ; quartus Adonicus ; sicque scribunt,

Miserarum est neque amori dare ludum,

*Neque dulci mala rino lavere, aut ex-
animari meluentes patruæ*

Verbera lingue, &c.

1. *Miserarum est, &c.*] Magna dissensio de metro, de ordine versuum deque fine et proposito hujus Odes. De carmine diximus, de versuum serie, vide Annot. ad v. 9. denique quid velit Poëta, et quâ mente scribat, haud liquet. Quidam putant hortatoriam esse Oden, quâ Neobulen in Hebri amore confirmet adversus patrum seu ejuslibet censoris reprehensiones. Alii ironicam arbitrantur, nec absurdè ; ut Horatius irrideat mulierculam adolescentis amore percussam, opus diurnum deserentem, ac præ animi impotentia desidem.

Miserarum est neque amori dare ludum, &c.] Sanè puella et mulier omnis misera est, quæ nullam carpit hilaritatem et gaudium, vel ex amore vel è vino, quæque ita metuit reprehensiones et castigationes hominum, ut nihil genio quidquam indulgere ausit. Pessimi profecto

nec mœrores diluere vino
suavi, vel dis cruciari, me-
tuentes ictus linguæ patrue.
At tibi calathum, ô Neobule,
filius pennatus Veneris, tibi
telas et laboriosæ Minervæ
opus excutit pulchritudo
Hebri Liparensis; quæ eques
solertior ipso Bellerophon-
te, nec pugillatu nec tardo
cursu superatus,

Neque dulci mala vino lavere, aut ex-
aninari metuentes patruæ verbera linguæ.

Tibi qualum Cythereæ puer ales,

[300]

Tibi telas operosæque Minervæ

5

Studium aufert, Neobule, Liparæi nitor Hebri :

Eques ipso melior Bellerophonte,

[301]

Neque pugno neque segni pede victus,

ANNOTATIONES.

exempli monitum, nisi sarcasmi sale condia-
tur, et corrigatur, ut ante dixi.

[Amori dare ludum.] Ita Plaut. Bacchid. iv.
10. 7.

Ego dare me ludum meo nato institui, ut ani-
mo obsequium

Sumere possit, æquum esse puto; sed nimis
nolo desidiæ

Ei dare ludum. —

Theophrast. apud Athen. lib. xiii. *Quis nega-
bit eos solos vivere qui amant?* &c. Theophil.
ibid. *Qui amantes amentes esse putat, ipse desi-
pit,* &c.

2. *Neque dulci mala vino lavere.*] Vino pel-
li curas jam dictum alibi sæpius, eoque exhi-
larari animum testis etiam sacer codex.

[Lavere.] Ita veteres; *lavo, lavis; et sonere
pro sonare,* &c.

3. *Examinari metuentes.*] Mctu reprehensionis
propè mori.

Metuentes patruæ verbera linguæ.] Pater
filio semper indulgens, at patruus severior: et
hinc proverbio locus, *Patrua lingua, sapere
patruum.* Pers. Sat. i. 11. *Cum sapius pa-
truus.* Noster pœtica lib. ii. Sat. 3. *Ne sis pa-
truus mihi.* Cic. pro Cælio; *Qui in reliquâ
vitâ mitis esset. . . fuit in hac causâ pertristis
quidam patruus, censor, magister: objurgavit
M. Cælium, sicut neminem unquam pa-
rens.* Et de Quinto fratris filio, Cicero patruus
ad Atticum ejus avunculum, lib. x. Epist. 6.
*Vellem suscepisses juvenem regendum; pater
enim nimis indulgens quicquid ego astrinxi, re-
laxat. Si sine illo, possem, regerem quod tu potes.*

4. *Tibi qualum Cythereæ,* &c.] At tu, Neo-
bule, quid valeat amor, experiris: ipsius im-
perio domita, sponte obtemperas; ipsi tota
vacas lanificio et quotidiano opere prorsus ab-
jecto.

[Qualum.] Quasillum, calathum, in quo re-
ponunt mulieres pensum, filum, stamen, fusos,
forficulas.

[Cythereæ.] Ita dicta Venus, vel à Cythero
Cypri insulæ oppido; vel potius à Cytheriâ
insulâ, hodie *Cerigo*, contra Cretam, in mari
Egæo ipsius nominis sacrâ; in quam et dicitur
primum advecta marinâ conchâ. Ovid.
Fast. iv. 286.

Veneri sacra Cythera petit.

[Puer ales.] Cupido Veneris filius, cui alas
affingunt et appingunt. Vide apud Athen. lib.
xiii. cap. 2. de alato Cupidine versus planè le-
pidos. Eubulus quidem hoc ferè sensu ibi
scribit: *Quisquis mortalium primus alatum
Amorem pinxit, aut cerâ finxit, is hujus Dei*

*ingenium ignorabat; levis enim minimè est
aut facilis; imo gravis supra modum. Quor-
sum ergo illi penna?* &c. Alexis ibid. *Aiunt
vulgò non volare Deum Amorem, sed illos qui
amant; aliâ verò de causâ alas affingi.* Arist.
ibid. *Amor, apud Superos perturbans omnia, è
Deorum est ejectus concilio, et huc ad nos exilio
depulsus. Audaci autem et petulantia præcisæ
ale ne revolare in cælum posset; ablatas verò
pennas dederunt Victoriæ gestandas, præclara
hostis spolia,* &c.

5. *Operosæ Minervæ Studium.*] Lanificio
textrinisque artibus præest Minerva. Hesiod.
oper. diæ. v. 63.

Ἄθηνῃν
Ἔργα δὴ δασκῆσαι, πολυδαίδαλον ἰσθὲν ὑφαίνειν.
Minervam

Opera docere, ingeniosum telam texere.
Virgil. Æneid. v. 284.

Operum haud ignara Minervæ.
Æneid. vii. 805.

*Bellatrix: non illa colo calathivæ Minervæ
Femineas assueta manus.* —

6. *Studium aufert,* &c.] Sic amor die noc-
teque rem amatam animo duntaxat objicit,
aliarum omnium rerum cogitationem et curam
aufert. Sappho.

Γλυκῆα μήτε, οὐ τοι
Δύναμι κεῖται τὸν ἰσθὲν,
Πίσθα δαμνῖσα παίδος,
Βραδείῃν δὲ Ἀρροδείταν.

*Dulcis mater haud possum ordiri telam,
Correpta amore pueri per lentam Ven-
nerem.*

Apud Virgil. Dido, amore capta Æneæ, cæ-
tera negligit omnia. Æneid. iv. 86. Vide lib. i.
Od. 8. ibique annot.

[Neobule.] Νέα βουλῆ, juvenile consilium;
vel νεῖ βάλῃ, nova gleba.

[Liparæi nitor Hebri.] Species et decor ado-
lescentis Hebri è Liparâ oriundi; quæ præcipua
est inter Æoliæ insulas, in mari Tyrrenho
hodie *Lipari*; pendet à Siciliâ; nunc bene
culta, et arce munita est.

7. *Eques ipso melior Bellerophonte,* &c.] In
Campo Martio passim victor.

[Bellerophonte.] Hujus inventum esse, equo
vehi, affirmat Plin. lib. vii. cap. 56. Vide lib. i.
Od. 27. in fine, ibique Annot.

8. *Neque pugno neque segni pede victus,* &c.]
Exercebat se Romana juvenus pugillatu, cur-
su pedestri, equitando, natando, &c. lib. i.
Od. 8.

Simul unctos Tiberinis humeros lavit in undis : simul humeros oleo perfusus aluit in flumine Tiberi, atque peritus etiam configere cervos ex agitato agmine fugientes patenti *canipo*, atque velox opprimere aprum denso virgulto abditum.

ODE XIII.

AD FONTEM BLANDUSIÆ.

O FONS Blandusiæ splendidior vitro,
 Dulci digne mero, non sine floribus,
 Cras donaberis hædo,
 Cui frons turgida cornibus
 Primis, et Venerem, et prælia destinat
 Frustrâ : nam gelidos inficiet tibi
 Rubro sanguine rivos
 Lascivi soboles gregis.
 Te flagrantis atrox hora Caniculæ

O, Fons Blandusiæ, vitro
 [302] lucidior, digne vino suavi,
 cum floribus ; cras tibi
 mactabo capreolum, cui
 frons tumet cornibus novis ;
 quique lasciviam et certa
 mina incassum præparat ;
 nam proles gregis luxuriosi
 tibi inget frigidæ aquas
 rubro cruore. Te minime
 attingit asperum tempus ar-
 dentis Caniculæ :

ANNOTATIONES.

9. *Simul unctos Tiberinis humeros, &c.*] Hunc versum interserunt aliqui septimo loco, planiori quidem sensu, verum præterquam quod repugnat carminis lex, et instituta versus series ; siquidem hoc pacto duo tetrametri continui ponerentur ; id insuper rectum perturbaret ordinem exercitationum Romanis usitatarum. Nam post decursionem in Campo Martio duplicem, equo nempe et pedibus, postq; luctamen seu pugilatum, sequebatur natio in Tiberi, ad detergendum sudorem ac pulverem ; quod Horatius bellè hic expressit. Vide Veget. de Re Milit. lib. i. cap. 10.

10. *Catus idem, &c.*] Hebrus non tantum campestri victoriâ insignis, sed et venandi solertiâ.

11. *Agitato grege cervos.*] Turmatim cervi per silvas et campos vagari solent. Virg. Georg. iii. 369.

— *Confertoque agmine cervi.*

12. *Alto latitantem fruticeto.*] Quidam legunt arto sive, arcto, id est, denso. Videtur tamen Horatius Homerum secutus, Iliad. xi. circa medium, de apro.

Ὁ δὲ τ' ἄισι βαθεῖν ἐκ ξύλοχοιο.

Ille verò prodit è profundo fruticeto, seu loco arboribus condenso.

Excipere.] Incautum et ex insidiis capere.

Ode XIII.—Metrum est idem quod supra Od. 5. lib. i.

1. *O fons, &c.*] Hic fontis Blandusiæ apothoesim quandam agnoscunt nonnulli. At saltem notare licet, ex mente veterum fontes sacros fuisse, et aliquid numinis habuisse ; quare illis sacrificabant, ut et Horatius præstat lib. i. Od. 1. *Aquæ caput sacræ.* Vide ibi Annot.

Fons Blandusiæ.] Is apud Sabinorum fines, ad Mandelam pagum, situs erat in prædio nostri Poætæ, de quo lib. ii. Od. 18. v. 14. et Ep. xvi. init. ubi, v. 12.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus.
 2. *Dulci digne mero.*] Digne sacrificiis, in quibus adhibetur vinum ac libatur.

Non sine floribus.] Libantes vina coronabant. Virg. Georg. ii. 528.

— *Socii cratera coronant,*

Te libans, Lenæe, vocat.—

Et Æneid. i. 724.

Crateras magnos statuunt, et vina coronant.

Tibull. lib. i. Eleg. 5. v. 98.

— *Coronatus stabit et ipse calix.*

Ex Homer. Iliad. ix.

Κρητῖγας ἐπέσειψαντο ποσειδῶ.

Quidam flores istos referunt ad hædum mactandum. Nam mos erat coronari victimas. Alii, eò quod floribus spargebantur fontes.

3. *Cras donaberis hædo.*] Immolabitur tibi hædulus tener cui erumpere cornua incipiunt. Is ergo frustra meditatur prælia in alios hædos Ovid. Fast. v. 300.

— *Fons Rex Numa mactat orem,*

Plenaque odorati disponit pocula Bacchi.

5. *Venerem, et prælia destinat.*] Lascivum et petulans animal hædus. Sic et Od. 22. seq. v. 7.

Verris obliquum meditantis ictum

Sanguine donem.

9. *Te flagrantis atrox, &c.*] Diebus etiam Canicularibus æstum nequaquam sentis ; tuque vel tuam umbram et frigus præbes, cum Sol primam partem Leonis ingreditur, mense Julio ; quando per dies multos sævit *insana Canicula et siccas messes coquit* ; ut ait. Pers. Sat. v. 5. Vide lib. i. Od. 17. v. 17. Annot. Plin. ii. cap. 40. *Caniculæ exortu accendi Solis vapores quis ignorat ? Cujus sideris effectus amplissimi in terrâ sentiuntur. Ferrent eo exoriente maria, fluctuant in cellis vina, moventur stagna . . . Eodem lib. cap. 47. ardentissimo æstatis tempore exortum Caniculæ sidus, Sole*

Tu amœnum frigus suppe- Nescit tangere : tu frigus amabile
ditas tauris aratro fatigatis Fessis vomere tauris
atque erranti gregi. Tu Præbes, et pecori vago.
censeberis, etiam inter il- Fies nobilium tu quoque fontium,
lustres fontes, cum prædi- Me dicente cavis impositam ilicem
cavero ilicem extensam su- Saxis, unde loquaces
per rupibus excavatis, è Leniphæ desiliunt tuæ.

[303]
11

15

ODE XIV. AD POPULUM ROMANUM.

De Augusti reditu ex Hispaniâ, Cantabris devictis.

O, Popule Romane, Au- HERCULIS ritu, modò dictus, ô plebs,
gustus quem paulò antè di- Morte venalem petiisse laurum
cebamus quævisse laure- Cæsar, Hispanâ repetit Penates
am morte emendam, instar Victor ab orâ.
Herculis, jam ex Hispanâ Unico gaudens mulier marito
regione domum redit tri- Prodeat, justis operata Divis;
umphans. Ergo fœmina, Et soror clari ducis, et decoræ
singulari læta viro proce-
dat, sacro facto æquis Nu-
minibus; nobilis etiam Im-
peratoris soror,

[304]

5

ANNOTATIONES.

primam partem Leonis ingrediente, qui dies 13. ante Augusti Cal. est . . . Solis vapor geminatus ardore sideris. Idem. lib. ix. cap. 17. totum mare scitum exortum hujus sideris . . . lib. xviii. cap. 28. Canis ortum vocamus, Sole primam partem Leonis ingresso. Hoc fit post Solstitium xxiii. die. Sentiant id maria et terra. . . . accenditque Solem; et magnam æstus obtinet causam.

13. *Fies nobilium tu quoque fontium.*] Tu cris unus è fontibus nominatissimis, me celebrante amœnitate tuam, aquarum perspicuitatem ac suave murmur, loquacitatem umbræ tuæ, aliaque quæ hinc enascuntur commoda: caris impositam ilicem saxis innatam saxis quercum: et ex iis desilientes cum jucundo strepitu aquas: unde

— *Quercus et ilex*
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet
umbrâ.

Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec Frigidior Thraciam, nec purior ambient Hebrus,
Infirmo capiti fuit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ.

Incolumem tibi me præstant Septembribus horis.

Epist. 16. lib. i. v. 9.

Ode XIV.—Metrum est idem quod Od 2. lib. i. *Herculis ritu, &c.*] Horatius hæc Ode Augusto gratulatur incolumi tum è morbo sat diuturno, tum è periculis belli difficillimi. Nimirum ex Sueton. cap. xx. *Externa duo bella per se gesta: Dalmaticum, adolescens adhuc, et Antonio devicto, Cantabricum.* Et cap. xxi. *Danuit autem partim ductu, partim auspiciis suis Cantabrum, &c.* Porro ad expeditionem

Cantabricam profectus Cæsar Tarracone detentus est morbo pertinace, è quo tamen convaleuit; rebusque per legatos feliciter confectis Romam rediit Cantabrorum victor: quanquam illi subinde rebellarunt. Vide lib. ii. Od. 6. init. ibique Annot.

Dictus, Morte venalem petiisse laurum, &c.] De Augusto ærotante dicebamus nuper illum periculo vitæ comparandam sibi quævisse laurum et gloriam; nobis verò pacem: sicut Hercules orbem suscepit monstris liberandum, non sine gravi discrimine. At ecce victor et salvus rediit ad nos ex Hispaniâ ut Hercules olim profligato Geryone.

5. *Unico gaudens mulier marito Prodeat, &c.*] Ergo singuli gratias Diis agant pro salute Imperatoris optimi, præ ceteris autem Livia Drusilla Augusti conjux amantissima, eique pariter dilectissima, et formâ ac pudicitâ perinde insignis. De eâ quædam satis singularia narrat Dio. lib. lviii. 9. illam obvios fortè nudos habuisse, quos majestatis reos agi intelligens, periculo exemerit, dicendo; apud castas illos nihil à statuis disferre, &c. Vix ad rem attinet quod aliqui hic observant monogamiam pudicitia esse notam, atque eas coronâ solitas honorari castimoniam, quæ uno contentæ matrimonio fuerant, ex Valer. Maxim. lib. ii. Quidam legunt *Unicè.*

6. *Prodeat.*] Supplicet ad Deorum pulvinaria, aras, templa.

Operata Divis.] Facto prius ex more domi sacrificio, placatisque Diis domesticis, *Justis* qui Imperatoris virtuti ac merito debitam felicitatem et incolumitatem præstitere. Quidam pro *Divis*, legunt *sacris*.

7. *Et soror clari ducis.*] Pariter etiam Octavia Augusti soror, Antonio nupta: procedant et matronæ Romanæ, *matres juvenum*, qui ex

Supplice vittâ

Virginum matres juvenumque nuper
Sospitum. Vos ô pueri, et puellæ
Jam virum expertæ, malè nominatis
Parcite verbis.

Hic dies verè mihi festus atras
Eximet curas: ego nec tumultum,
Nec mori per vim metuam, tenente
Cæsare terras.

I, pete unguentum, puer, et coronas,
Et cadum Marsi memorem duelli:
Spartacum si qua potuit vagantem
Fallere testa.

Dic et argutæ properet Neæræ

atque matres puellarum et adolescentium haud ita pridem salvorum, ornatae tæniâ supplicanti. Vos ô juvenes et adolescentulæ marito junctæ, abstinete vobiscibus inauspicatis. Ista lux mihi sanè festiva depellet molestas solitudines. Ego neque bellum civile formidabo, neque interire per vim hostilem, Augusto orbis domino. Perge, fauule, asser unguentum et coronas, atque amphoram testem belli Marsorum, si forte aliquod fictile dolium potuit latere Spartaco grassanti. Jube quoque Neæræ canoræ ut festinet

ANNOTATIONES.

eo bello salvi redierunt. *Decoræ supplicæ vittâ*; qui vestitus et ornatus matronarum erat proprius; in primis autem supplicantium et sacrificantium. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 27.

10. *Vos ô pueri, et puellæ.*] Hos in sacris adhiberi patet ex Ode primâ hujus libri. Quidam legunt, *virum expertes*.

11. *Malè nominatis Parcite verbis.*] Et hæc intelligentur facilè ex dictis in Ode mox cit. *malè nominatis*, quæ nefas est nominari, quæque malum omen asferrent. Non absurdè legunt aliqui, *malè ominatis*.

12. *Parcite verbis.*] Favete linguis, ne sacra violatè; silentio potiùs et mente attentâ juvate. 14. *Ego nec tumultum, &c.*] Dum rerum potiretur Augustus, nec ulla civiles turbas metuam, nec hostiles impetus et incursiones.

Tumultum.] Cic. Philip. viii. *Potest esse bellum sine tumultu: tumultus esse sine bello non potest. Quid enim est aliud tumultus, nisi perturbatio tanta, ut major timor oriatur? Unde etiam nomen ductum est tumultus.*

15. *Nec mori per vim metuam, tenente Cæsare terras.*] Sueton. Octav. cap. xxii. *Jaculum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo brevioris temporis spatio, terrâ marique pace partâ, ter clausit.* Lib. iv. Od. 5. v. 25.

Quis Parthum paveat? Quis gelidum Scythen?

Quis Germania quos horrida parturit Fætus, incolum Cæsare? Quis feræ Bellum curet Iberiæ?

Et Od. 15. v. 17.

Custode rerum Cæsare, non furor Custidis, aut vis eximet otium, &c.

17. *I, pete unguentum, puer, &c.*] Lætitia signa plurima; epulæ, et in his vinum vetustate exquisitum, unguenta, flores, coronæ, musica. Vide lib. i. Od. 9. 38. &c.

18. *Cadum Marsi memorem duelli.*] Vinum diffusum et in cellâ conditum tempore belli, quod Marsicum, Italicum, Sociale, nuncupatum est: nimirum ante annos plus sexaginta. Tum ab omni parte Italiæ, duce et auctore belli

discursante Popedio, qui Marsos sub signis habebat, diversa per populos, et urbes signa cernere. Tandem Marsos Gabinius discussit. Vide L. Flor. lib. i. cap. 18.

19. *Spartacum si qua potuit vagantem Fallere testa.*] O, Puer, quære nobis vinum Marsici belli notam habens; si quiddam ex eo superfuit, et effugit Spartaci vastationem et depopulationes, quæ annis circiter sexdecim grassatæ sunt post bellum Marsicum. Luc. Flor. lib. iii. cap. 30. *Bellum Spartaco duce concitatum quo nomine appellem nescio, inquit, quippe cum servi militaverint, gladiatores imperaverint, &c. . . Spartacus, Criticus, Oenomaus, effracto Lentuli ludo, cum triginta aut amplius ejusdem fortunæ viris erupunt Capuâ; servisque ad vexillum et ad auxilium vocalis, cum statim decem amplius millia coissent hominum, non modò effugisse contenti, jam vindicari volebant . . . totam pervagantur Campaniam . . . terribili strage populantur. Affluentibus in diem copiis, cum jam esset justus exercitus, è rimiribus pecudumque tegumentis inconditos sibi clypeos, è ferro ergastulorum recocto gladios ac tela fecerunt, &c. . . Ille Spartacus de stipendiario Thrace miles, de milite desertor, inde latro, deinde in honore virium gladiator . . . Consulares quoque aggressus in Apennino Lentuli exercitum perrexit; apud Mutinam C. Cassii castra delevit. Quibus elatus victoriis de invadendâ urbe Româ deliberavit. Tandem totis Imperii viribus contra mirmillonem consurgitur; pudoremque Rom. Licinius Crassus asseruit . . . Spartacus, in primo ugmine fortissimè dñicans, quasi imperator, occisus est. Vide Plutarch. in Vitâ Crassi. Appian. lib. i. Bell. Civil. Oros. lib. v. cap. 26. &c.*

21. *Dic et argutæ properet Neæræ, &c.*] Adduc, ô puer, et Nearam voce ac fidibus canoram, ad plenam hilaritatem convivii nostri. Veniat autem protinus vel incompta, et collectis tantum in nodum capillis. Nam dum comatur annis est; repentinum vero gaudium nostrum haud fert moram. Vide lib. ii. Od. 11. v. 23. in fine.

in nodum colligere capillos
myrreos. *Quod si impedia-*
ris ab importuno januæ cus-
tode, abscedito. Canescent-
es crines mitigant animum
appeteum jurgiorum ac
petulcæ contentionis. Id
verò minime tolerassem ju-
ventute fervidus, sub Mu-
natii Consulatu.

Myrrheum nodo colibere crinem :
Si per invisum mora janitorem
Fiet, abito.

Lenit albescens animos capillus
Litium et rixæ cupidos protervæ.

Non ego hoc ferrem callidus juventâ,
Consule Planco.

[307]
26

ODE XV.

In Chlorin jam Vetulam.

Tu conjux Ibyci egeni,
imponere finem aliquando
tuæ libidini et infami operæ.
Jam propinqua morti festi-
nanti cessa colludere cum
adolescentulis, atque pul-
chris sideribus caliginem
inspergere. Si quidpiam
Pholoë convenit, haud eti-
am tibi, O, Chlori. Nata tua
aptius aggrediunt ædes ado-
lescentium velut Baccha
pulsato tympano concitata.
Eam Nothi amor adigit
lascivire capræ instar petu-
lantis. Tibi exoletæ con-
venit lana ad celebrem

UXOR pauperis Ibyci,
Tandem nequitiaë fige modum tuæ,
Famosisque laboribus.

Maturo propior desine funeri
Inter ludere virgines,

Et stellis nebulam spargere candidis.

Non si quid Pholoën satis,
Et te, Chlori, decet. Filia rectius

Expugnat juvenum domos,
Pulso Thyas uti concita tympano.

Illam cogit amor Nothi
Lascivæ similem ludere capræ.

Te lanæ prope nobilem

5

[308]

10

ANNOTATIONES.

22. *Myrrheum crinem.*] Vel myrrhino un-
guento delibutum; vel, subflavum et myrrhei
coloris. Quibusdam placet legere *myrtium*, id
est, medium inter flavum et nigrum.

23. *Si per invisum mora janitorem Fiet,*
abito.] Redi verò quamprimum, si non statim
admittaris, sique moram faciat custos januæ
ædium Nævæ. Ovid. Amor. lib. i. Eleg. vi.

Janitor, indignè durâ religate catenâ,
Difficilem moto cardine pande forem!

Aspice ut invidias, inimicaque claustra re-
laxa.

Non te formosâ decuit servare puellæ
Limina; sollicito carcere dignus eras.

Et lib. ii. Eleg. ii.

Quem penès est dominum servandî cura,
Bagoë.

Si sapis, ô custos, odium (mihî) crede
Desine.

[mereri

25. *Lenit albescens animos capillus.*] Jam
nempe deferbuit prima ætas et ardor juveni-
lis, injuriæ ac repulsæ impatiens. At, si olim,
simile quid contigisset, continuò exarsissem irâ
et mox vecte, armis, vi, effractum fores pro-
perassem: quando Munatii Plancus consulatu
gerebat anno U. C. 711. ego verò Hora-
tius annum ætatis agebam vigesimum quartum.
Vide postea Od. 26. v. 7. Annotat.

Ode XV.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Uxor.*] Cùm meretricem appellet, abuti-
tur hoc nomine; siquidem dignitatis est, non
autem voluptatis, ut aiebat Commodus impe-
rator. Porrò solebant exoletæ meretrices pau-
peribus nubere: Ita Chloris vetula Ibyco.

2. *Nequitiaë.*] Luxuriæ et lasciviæ. Vide
Annot. supra Od. 3. in fine.

3. *Famosisque laboribus.*] Quæstui meretri-
cio: nec plura comminisci decet nos cum non-
nullis gravi quidem pudoris injuriâ. Cic. de
Rep. iv. apud Non. Marcell. *Si quæ erat*
famosa, ei cognati osculum non ferebant. De
Orat. ii. *Ad famosas veluit me mater ac-*
cedere. Plaut. Fragm. iii. 15. *Miserum me*
famosum facit suis flagitiis.

4. *Maturo propior desine funeri ludere.*] Publ. Syrus ad rem prorsus ita scribit, *Anus*
cùm ludî, morti delicias facit. Cic. Offic. i.
Luxuria cùm omni ætate turpis, tum senectuti
fedissima est. Sin autem libidinum intempe-
rantia accesserit, duplex malum est, quòd et
ipsa senectus concipit dedecus, et facit adoles-
centium impudentiorem intemperantiam. Ovid.
Turpe senilis amor.

10. *Thyas.*] Bacchi sacerdos, à *θυσία*. Unde
et Thyonæus dicitur Bacchus. Vide lib. ii.
Od. 12. v. 5. Annot.

Concita tympano.] Furore percita. Vide
lib. i. Od. 18. sub finem, ibique Annot.

11. *Nothi.*] Hoc amatoris nomen erat.

Te lanæ, &c.] Te lanificium decet jam ad

Tonsæ Luceriam, non citharæ, decent,
Nec flos purpureus rosæ,
Nec poti vetulam fæce tenus cadi.

Luceriam detonsa, minimè
15 *verò* lyra, aut sertum è ro-
sis rubicundis, vel ampho-
ra ad fundum exhausta.

ODE XVI. AD MÆCENATEM.

Auro expugnari omnia : se tenui re contentum ac beatum vivere.

INCLUSAM Danaën turris ahenea,
Robustæque fores, et vigilum canum
Tristes excubiæ, munierant satis
Nocturnis ab adulteris,
Si non Acrisium virginis abditæ
Custodem pavidum Jupiter et Venus
Risissent : fore enim tutum iter et patens
Converso in pretium Deo.
Aurum per medios ire satellites,

Turris ex ære, et valida
[309] jânua, necnon vigilantium
canum mæsta custodia elau-
sam Danaën abundè tue-
bantur noctu à mæchis, nisi
Jupiter et Venus irrisissent
5 Acrisium inclusæ puellæ
meticulosum observatorem :
quippe viam fore securam
opertamque numini in au-
rum mutato. Aurum solet
pervadere medios custodes,
[310]

ANNOTATIONES.

senium vergentem ; non autem lascivia vel ebrietas.

14. *Luceriam.*] Ea civitas Apuliæ Dauniæ, quibusdam Nuceria dicitur, hodie *Lucera*, sita est in planitie pascuis abundante, in quâ educantur multi ovium greges, quarum lanæ in primis laudantur. Columell. lib. vii. cap. 2. *De ovibus generis eximii, Calabras Appulasque milites nostri existimabant.* Plin. lib. viii. cap. 48. *Lanæ Appulæ laudatissimæ . . . villo breves, penulis celebres, &c.* Martial. lib. xiv. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis Nobilis, Altinum tertia laudat oris.

In eâ quoque urbe templum erat sacrum Minervæ ex Strab. lib. vi. quod ad rem facit ; nam illi curæ fuisse lanificium, fusè dixi ad Od. 12. præced.

Non citharæ, decent.] Alibi notavi citharistras ut plurimum fuisse meretrices : patet è Terentio, aliisque passim.

15. *Nec flos purpureus rosæ.*] Coronæ et sertæ è rosis in conviviis usitata tibi minimè conveniunt ; siquidem ætati solùm florenti flores idonei.

16. *Nec poti vetulam, &c.*] Quidam legunt *sed pro nec* ; ut bibacis Vetulæ vitium notetur. Sed Poëta voluit magis indicari vetulam Chlorin minus jam bibacitati aptam : meretricum porro id proprium fuisse constat. Vide lib. i. Od. 36. v. 13. et seq. Contra honestis mulieribus, et quidem *matronis Romanis usus vini pridem ignotus ; ne scilicet in aliquod dedecus prolaberentur ; quia proximus à Libero patre intemperantiæ gradus ad inconcessam Venerem esse consuevit* : Inquit Valer. Maxim. lib. ii. cap. 1. Idem testatur Polybius lib. vi. Plut. Athen. lib. x.

Vetulam fæce tenus, &c.] Quidam legunt *vetula fæce tenus*, voluntque designari vetus vinum ; sed O, nugæ ; tu lector adverte potius expressam Theocriti sententiam Idyl. vii. 70.

Πίωμα. —————
—κυλικέεσσι καὶ ἐς τρέφυα χεῖλ' ἔξειδαν.

Bibam,
—Calicibus ad facem labrum infigans.

Ode XVI.—Metrum idem quod supra Od. G. lib. i.

1. *Inclusam Danaën, &c.*] Continet hæc Ode Stoïca pleraque dogmata, et gravia adversus avaros axiomata, quibus vix acrius aut sanctius quiddam habet aut pronunciat Schola Christianorum.

Danaën turris ahenea, &c.] Danaës pater Acrisius Rex Argivorum, cùm ex oraculo accepisset se occisum iri ab eo qui è filiâ suâ nasceretur, eam tenebat arcetâ custodiâ inclusum. At Præter Acrisii frater auro primùm custodes, dein ipsam Danaën corrupit, ex eaque Perseum suscepit. Vide Apollodor. lib. ii. Fabulantur autem Jovem ad illam venisse in aureum imbrem versum. Vide Pindar. Pyth. Idyl. xii. Ovid. Amor. iii. Eleg. iv. 29.

Jupiter, admonitus nil esse potentius auro,
Corruptæ pretium virginis ipse fuit.

2. *Vigilum canum.*] Ex Epiro canes illi ingenites custodiendis ædibus abducebantur, præsertim è Laconiâ et Arabicâ regione. Vide Cæl. Rhodig. lib. xvii. cap. 28. Plin. lib. viii. cap. 40. ubi de canum fide pluribus disserit, vocatque *fidissima auxilia, nec stipendiorum indiga.*

3. *Tristes excubiæ.*] Latratu et ululatu tristitia ingenerantes. Adde carceris horrorem.

4. *Nocturnis.*] Qui ut plurimum noctu grassantur, quasi sua flagitia tenebris occultare cupientes. Nam qui *malè agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.*

5. *Si non Acrisium, &c.*] Si libido auro munita inanem Acrisii diligentiam non reddidisset.

6. *Custodem pavidum.*] Qui suæ vitæ tunc bat, ob Oraculi responsum, de quo ante.

9. *Aurum per medios ire satellites, &c.*]

ac rupes frangere, vi fulminis validius. Vatis Argolici familia interit propter questum. Vir Macedonius portas civitatum perrupit, ac Reges invidios profligavit donis. Dona irretiunt feroces navarchos. Augescentes opes comitatur sollicitudo, et cupiditas ampliorum. O, Mæcenas, equitum gloria, non sine causâ timui caput erigere valdè splendidum. Quò majora sibi quisque ademerit; eò ampliora consequetur à Numiniibus. Pauper transeo ad partes nihil appetentium,

Et perrumpere amat saxa, potentius

Ictu fulmineo. Concidit auguris

Argivi domus ob lucrum,

Demersa exitio. Diffidit urbium

Portas vir Macedo, et subruit æmûlos

Reges muneribus. Munera navium

Sævos illaqueant duces.

Crescentem sequitur cura pecuniam,

Majorumque fames. Jure perhorruî

Latè conspicuum tollere verticem,

Mæcenas equitum decus.

Quantò quisque sibi plura negaverit,

A diis plura feret. Nil cupientium

10

[311]
16

20

ANNOTATIONES.

Χρυσὸς ἀντίγου παύλα, καὶ ἀίδου πόδας.

Aurum aperit omnia, etiam inferorum portas.] Apul. lib. ix. auro solent adamantinæ etiam perfringi fores. Huc facit epithetum εὐρυθενὴς, viribus latè potens, quod Plutoni tribuitur, Homer. Odys. v. Pindar. Pyth.

11. *Concidit auguris Argivi domus, &c.*] Adrastus Argivorum Rex Polynici genero suo Thebarum regnum asserere armis suscepit; ad bellum autem trahere voluit Amphiarum vatem. Hic auguriis suis doctus malè cessuram in Thebanos expeditionem, avertere illam frustra conatus est; ipse verò fugit, et latuit, unâ consciâ Eriphyle uxore suâ. Cùm ergo quæreretur, latebras illa detexit, pacta monile aureum sibi dandum ab Argiâ uxore Polynicis, Adrastî filiâ; quod olim summâ arte Vulcanus fabricarat gemmisque exornarat. Tractus itaque est Amphiarus ad id bellum, exitum in eo sibi suisque impendere non ignarus. Porro cùm didicisset se ab Eriphyle proditum, filio Alcmæoni, ut matrem interficeret, mandavit. Quod cùm præstitisset, Furiis agitatus perit. Amphiarus in primo belli Thebani conflictu dehiscente terrâ cum suo curru et aurigâ absorptus est: Amphilocho etiam alter ejus filius in acie cecidit. Sic tota concidit ejus domus ob lucrum demersa exitio; vel, ut legunt alii, exitio. Vide Stat. Thebaid. lib. vi. Cic. lib. vi. Epist. 6. ad Cæcilianum ita scribit: *Veritus sum deesse Pompeii salutem, cùm ille aliquando non defuisset meæ. Itaque vel officio, vel sanâ bonorum, vel pudore victus, ut in fabulis Amphiarus, sic ego prudens et sciens ad pestem ante oculos positam sum profectus.* Et in Verrem lib. iv. *Eriphylen accepimus in fabulis eâ cupiditate, ut eum vidisset monile (ut opinor) ex auro et gemmis, pulchritudine ejus incensa salutem viri proderet.* Et de Invent. lib. i. *Eriphyle auro viri vitam revulidit.* Ejus quoque meminit Plato ix. de Republ. quòd in perniciem viri monile aureum acceperit. Virg. Æneid. vi. 445.

—Morsamque Eriphylen

Cruclis nati monstrantem vulnere cernit.

13. *Diffidit urbium Portas vir Macedo.*] Philippus, Macedonia rex, Alexandri Magni

pater, urbium custodes pecuniâ solebat corrumpere: et cùm expugnari vix posse nunciaretur arcem quandam undique præmunitam, respondit, annon asellus auro onustus in eam penetrare poterit? Hinc dicebatur non Philippus, sed ejus aurum Græciam subegisse. Plut. in Pauli Æmilii vitâ, et Valer. Max. lib. 7. cap. 2. ait *Philippum majore ex parte mercatorem Græciæ ante fuisse quàm victorem*; à Juvenale Satyr. lib. ii. appellatur *Callidus emptor Olynthi*. Porro id faciebat ritè, ex Pythii Apollinis Oraculo, quod ita ei consulenti responderat:

Ἄργυρίαις λόγχαισι μάχου, καὶ πάντα κρητήσει.

Argenteis hastis pugna et omnia expugnabis. 14. *Subruit æmûlos Reges.*] Vel sibi invidentes Græciæ imperium, vel inter se de eo contententes. Certè, cùm infirmiores juvaret semper donec mutuis contentioibus omnes conciderent, omnium tandem factus est dominus. Vide Justin. lib. viii. et ix. Oros. lib. iii. cap. 12. Plutarch. in Æmilio.

17. *Crescentem sequitur cura pecuniam, &c.*] *Cura servandi, et majorum fames, seu desiderium et cupiditas quam esse infinitam asserit Aristot. de Rep. vi. unde et ait, avaris pecuniam esse τέλος, finem, non πείρας, terminum.* Juv. Sat. xiv. 139.

Crescit amor nummi quantum ipsa pecunia crescit,

Et minus hanc optat qui non habet.—

18. *Jure perhorruî Latè conspicuum tollere verticem.*] Meritò abhorruî à magnis opibus nimiaque potentiâ; quia noveram in his curas et sollicitudines certas esse et molestas; contra, in mediocri fortunâ inesse felicitatem.

21. *Quantò quisque sibi plura negaverit.*] Quanto paucioribus quisque fuerit contentus, infinitâ cupiditati frænum injiciens, negansque ambitioni quod petit: tanto plura obtinebit à Diis. Interrogatus Epicurus quo pacto quis ditiſceret, respondit; non pecuniæ suæ apponens, sed multa de rebus necessariis amputans. Stob. Serm. xxxix.

22. *Nil cupientium Nudus castra peto, &c.*] Malo nihil habere; seu omnibus nudari et nihil cupere quàm dives esse et sollicitus. De-

Nudus castra peto; et transfuga divitum
 Partes linquere gestio;
 Contemptæ dominus splendidior rei,
 Quàm si, quidquid arat impiger Appulus,
 Occultare meis dicerer horreis,
 Magnas inter opes inops.
 Puræ rivus aquæ, silvaque jugerum
 Paucorum, et segetis certa fides meæ,
 Fulgentem imperio fertilis Africæ
 Fallit sorte beator.
 Quanquam nec Calabræ mella ferunt apes,
 Nec Læstrigoniâ Bacchus in amphorâ
 Languescit mihi, nec pinguis Gallicis
 Crescunt vellera pascuis;
 Importuna tamen pauperies abest:
 Nec, si plura velim, tu dare deneges.
 Contractâ melius parva cupidine
 Vectigalia porrigam,

atque opulentiorum castra fugitivus deserere aveo. horum spectorum possessor magis illustis, quam si meis granariis conderem id omne quod colit Appulus laboriosus; *ego interim cogens summis in divitiis.* Rivus aqua: liquida, et silva paucorum jugerum, messisque meæ spes secunda, est ignota illi qui sæcundæ Libyæ dominatur; *ejusque fortuna melior est.* Licet mihi neque apes Calabræ mel producant, neque vinum *apud me scnescat in cado* Formiano, neque lanæ pretiosæ crescant in Gallia pascuis; at gravis egestas non adest: siquæ majora cuperem, tu donare minimè recusares. Exigua tributa solvam facilius refrænata cupiditate,

ANNOTATIONES.

mocritus aiebat; *Si multa non desideres, pauca tibi multa videbuntur.* Juvenal. Sat. xiv. 311.

Sensit Alexander, testâ cum vidit in illò, Magnum habitatorem, quanto felicior hic, qui Nil cuperet, quàm quâ totum sibi posceret orbem,

Passurus gestis æquando pericula rebus.

23. *Transfuga divitum Partes linquere gestio.*] Ratus divites esse miserimos, ab his libens transfugio ad eos qui beatiore sunt nihil cupiendo, parvo contenti.

25. *Contemptæ dominus splendidior rei.*] Quia imperiosè dominor exiguis meis bonis, et majora despicio, mihi que ipsi ea denego; hinc splendide me ostento. Contra dives avarus velut mancipium servit opibus, sordidè que vivit; est que *inter opes inops.* Senec. Epist. lxxiii. *occurrunt (quod genus egestatis gravissimum est) in divitiis inopes.* Nam *deest avaro tam quid habet, quam quod non habet.* Claudian. in Ruf. lib. i. 200.

Semper inops quicunque cupit.—

29. *Puræ rivus aquæ, &c.*] Est mihi apud Sabinos in valle amoenissimâ prædiolum, ubi e fonte Blandisæ Digentia rivus limpidissimus in fluvium Farfarum dimanat; de quo supra Ode 13. Est *silva paucorum jugerum*, sed ad necessitatem usumque foci sufficiens; est *seges certa*, et fundus non mendax ad panem. Hæc, inquam, pauca habens, *sorte beator* sum eo, qui *fulget imperio fertilis Africæ*, et *condidit horreo Quidquid de Libyis verritur arcis*, lib. i. Od. I. v. 9. Mea tamen felicitas illum *fallit*; id est, nescit me beatum, seque infelicem et miserum esse, quod et parta servandi, et majora acquirendi nunquam non curâ disrueitur.

33. *Quanquam nec Calabræ, &c.*] Etsi nihil exquisitum possideo, nec mel Calabræ, quæ in regione sunt flores apibus gratissimi; unde et optimum conficiunt mel; nec vetus vinum ac delicatum; nec lanas maxime laudatas; at res

habeo necessarias ad victum; neque mala paupertatis sanè importuna experior.

34. *Nec Læstrigoniâ Bacchus in amphorâ Languescit mihi.*] Nec domi habeo vinum Formianum quod reservem donec vetustate pretiosum fiat. Læstrygones, qui et Cyclopes, olim Siciliam, dein Formias Campaniæ urbem, incoluerunt. Vide lib. i. Od. 20. in fine, ubi de Formianis collibus, vitibus, vino.

35. *Languescit.*] Sic Od. 21. v. 8. seq. *languidiora vira* ponit pro exquisitis, ob maturitatem quam vetustas attulit.

Nec pinguis Gallicis Crescunt vellera pascuis.] Nec mihi sunt greges lanigeri in præpungibus Galliæ pascuis, lanam asferentes laudatissimam. Columell. lib. viii. de ovibus emendis scribit; *generis eximii Calabras Appulasque milites nostri existimabant, earumque optimas Tarntinas.* Nunc *Gallicæ pretiosiores habentur, earumque præcipuæ Altinates.* Altinum urbs olim præclara Vnetiæ, quæ regio Galliæ Transpadanæ erat. Istius regionis atque urbis lanas commendat Martial. lib. xiv. Epig. 155.

Velleribus primis Appulia, Parma secundis

Nobilis, Altinum tertia laudat ovis.

Plin. lib. viii. cap. 48. idem testatur; additque *alba Circumpadanis nulla præfertur.*

38. *Nec, si plura velim, tu dare deneges.*] Ita Mæconati gratias agit, laudemque tribuit egregie Poëta, accepti beneficii memor et toties præco. Vide lib. ii. Od. 18. v. 12. et Epod. I. v. 31. sic eidem scribit;

Satis superque me benignitas tua Dilavit.

39. *Contractâ melius parva cupidine, &c.*] Vitam facilius sustentabo, et exigua pendam vectigalia, pauca possidens, quàm si ingentes habenti divitias magna perinde tributa essent exsolvendâ.

quàm si Lydiæ ditionem agris Phrygiis adjungam. Plurima cupientes egent plurimis. Felix est is cui manu contractâ Dii dederunt quantum sufficit.

Quàm si Mygdoniis regnum Alyattei Campis continuem. Multa petentibus Desunt multa. Bene est cui Deus obtulit Parcâ quod satis est manu.

43

ODE XVII. AD ÆLIUM LAMIAM.

Ejus Nobilitatem commendat : deinde monet ut Diem crastinum hilariter agat.

O, Æli illustris ab Lamo antiquo, (quandoquidem aiunt inde priores etiam Lamias appellatos, ac universam posterorum familiam in annalibus mentionem eorum facientibus, genus refers ad eum conditorem, qui primus traditur incoluisse Formiarum civitatem; et circa Lirin, Maricæ ripas alluentem, longe regnasse,) crastinâ die procella ab Euro excitata nemus

ÆLI vetusto nobilis ab Lamo,
(Quando et priores hinc Lamias ferunt
Denominatos, et nepotum
Per memores genus omne fastos;
Auctore ab illo ducis originem,
Qui Formiarum moenia dicitur
Princeps, et innantem Maricæ
Litoribus tenuisse Lirin
Latè tyrannus,) cras foliis nemus

[314]

5

[315]

ANNOTATIONES.

41. *Quàm si Mygdoniis regnum, &c.*] Quàm si totas Phrygiæ Lydiæque opes possiderem. Vide lib. ii. Od. 12. sub finem.

Regnum Alyattei.] Alyattes Cræsi pater fuit; uterque rex fuit Lydiæ, et divitiis celebratus, quas è Lydiæ metallis hauserant. Vide Herodot. lib. i. Strabo lib. ix. 14. 15.

42. *Multa petentibus Desunt multa.*] Vide lib. ix. cap. 8. *Verum profectò est, inquit, quòd observato rerum usu sapientes viri dixere, nullis egere eum qui nulla habeat . . . et minus habendum esse, ut minus desit, &c.*

43. *Bene est cui Deus obtulit Parcâ, &c.*] Sapientissimus Regum ita Deum optimum maximum rogabit; *Divitias et pauperlatem ne dederis mihi; sed tantum victui meo tribue necessaria.*

Ode XVII.—Metrum est idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Æli.*] Ælia gens, etsi plebeia, Romæ inclaruit honoribus et præclarè gestis. Variis cognominibus totidem illustres habuit familias, in quibus Tuberones, Pæti, Galli, Sejani, Ligures, Lamiae, &c. nec omittendus est ortus ex eâ stirpe Antoninus Imperator. Lamiarum porro tam celebre nomen, ut Juvenalis Sat. vi. 384. scripserit; *quædam Lamiarum, pro unâ matronarum vetustâ nobilitate superbarum.* Hinc intelligendus videtur idem, qui lib. i. Od. 26. designatur, scilicet Q. Ælius Lamia, bello Augusti Cantabrico præfecturâ et bellicis rebus insignis.

Nobilis ab Lamo.] Nobilitatem trahens et appellationem ab Lamo Neptuni filio, Rege et conditore Formiarum. Has tamen à Laconibus ædificatas alii contendunt: Eustath. Strabo lib. v. Plin. lib. iii. cap. 5. *Oppidum Formicæ, Hormicæ dictum, ut existimavere, antiqua*

Læstrigonum sedes. His verò Lamo imperavit.

2. *Hinc Lamias ferunt Denominatos.*] A Lamo tamen Lamides, ut Priamides à Priamo rectius efferatur.

4. *Fastos.*] Annalium libros in quibus totius anni fit descriptio, atque nomina Consulium, et res egregie confectæ annuatim et breviter notantur. Fest.

6. *Qui Formiarum, &c.*] Urbs illa pridem in litorali orâ Campaniæ inter Cajetam et Minturnas, ubi nunc Mola pagus elegans; à Saracenis excisa est anno Domini 956.

7. *Innantem Maricæ Litoribus tenuisse Lirin.*] Liris fluvius, qui et Liturnus Appiano, Latium separat à Samnio et Campaniâ, in mare Tyrrhenum labitur, Minturnas perfluit, ubi Marcia Nympha uxor Fauni colitur, vel, ut placet quibusdam, Venus marina, cui sacellum erat ad ripam Liris. De eo flumine jam lib. i. Od. 31. v. 7.

Maricæ.] Illa ante dicta Circe, ut Quirinus aucte Romulus; ex more veterum mortuis nomina mutantium. Lactant. Institut. lib. i. cap. 21. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 4. ita scribit; *ob æternam gloriam Dii Indigetes dicti, nominibus plerumque mutatis, novis et cooptatis; si quidem Romulus Quirinus, Juno Matula . . . Circe Marica, &c. Virg. Æneid. vii. 47. ait Latinum Regem Fauno et Nymphâ genitum Laurente Maricâ.* Fuit et Marica silva in Latio novo, et Campaniæ confinio, ad Lirin fluvium à Nymphâ Maricâ denominata. Martial. lib. xiii. Epig. 83.

Liris quem silva Maricæ Prolegit

9. *Tyrannus.*] Regis ac tyranni, ut Græca probat etymologia, discrimen nullum; vox ta-

Multis, et algâ litus inutili,
Demissa tempestas ab Euro
Sternet: aquæ nisi fallit augur
Annosa cornix. Dum potes, aridum
Compone lignum: cras genium mero
Curabis, et porco bimestri,
Cum famulis operum solutis.

10 frondibus plurimis, ripam
autem inani algâ consper-
get: si me non decipit cor-
nix longæva, pluvium præ-
sagens. Sicca ligna con-
gere, dum licet; cras ge-
nium placabis vino et pro-
cello duorum mensium,
cum servis à labore vacan-
tibus.

ODE XVIII. AD FAUNUM.

Ut sibi suisque propitius sit.

FAUNE Nympharum fugientum amator,
Per meos fines et aprica rura

Faune amans Nymphas
fugientes, transi benignus
per meos limites agrosque

ANNOTATIONES.

men odiosa cœpit esse ob aliquorum sævitiam. Senec. de Clementiâ, lib. i. cap. 2. *Tyrannus factis à Rege distat, non nomine . . . species ipsa fortunæ, ac licentia par est: nisi quod tyranni ex voluptate sæviunt; Reges ex causâ et necessitate. Quid ergo? Non Reges quoque occidere solent? Sed quoties utilitas suadet: Tyrannis sævitia cordi est.*

[Cras foliis nemus, &c.] Cras vehemens tempestas erit, quæ arborum folia decutiet, et agitato mari algas ad littus bene multas ageret, nec proinde licebit in agris versari et operi rustico incumbere; ergo interim hilaritati et genio indulge, et ad id omnia hodie ante pluviam compara.

10. *Algâ.*] Herba est marina ad nihil utilis.

11. *Euro.*] Plin. lib. ii. cap. 47. *flât ab Oriente brumali Vulturius, quem Eurum Græci appellant.* Epod. 16. v. 54.

—*Ut neque largis*

Aquosus Euris arva radat imbribus.

12. *Aquæ nisi fallit augur Annosa cornix.*] Pluvium autem fore cælum ac sædam tempestatem, auguror è cornice crocitante. Hæc si ter aut quater liquidâ voce crocitet, serenitatem indicat. Servius in Virgil. Georgic. i. 410.

*Tum liquidas corvi presso ter gutture voces
Aut quater ingeminant.*—

At si plenâ voce et raucâ, diuque, pluviam. Ibid. 388.

Tum cornix plenâ pluviam vocat improba voce. Ex Plin. lib. xviii. cap. 35. hyemem præsignant terrestres volucres contra aquam dantes clangorem, perfundentes sese: sed maxime cornix.

13. *Annosa cornix.*] De hujus vivacitate Hesiodus apud Plutarch. de oraculorum defectu. Hesiodi versus ita Latinè vertit quidam: *Secla viri novies pubentis gorrula cornix Vincit, cornicis cervus quater; ut tria cervi Tempora corvus agit, quem deiaceps Indica phœnix, Egreditur novies, &c.*

Quos si mavis ex Ausonio, vide Idyll. xviii. *Dum potes, aridum Compone lignum, &c.]* Igne frigus, mœstitiâque ex aëris intemperie nasci solitam, hilari convivio propulsa. Certè cælo malè affecto, affici pariter corpus nostrum et ingravescere, non rarè experimur. Contra id incommodi valet focus luculentus et *letitiæ Bacchus dator.*

14. *Genium mero Curabis, et porco bimestri.*] Sacrificium Genio, die natali Lamiæ, nonnulli perperam commenti sunt hic. Imò verba ista contrarium ostendunt. Nam quo die hauserant vitales auras, eo vitam adimere victimæ religioni ducebant veteres; nec proinde sanguinem fundebant aut mactabant hostias, ut annotavi, ad Pers. Sat. ii. 3. *Suadet igitur duntaxat Horatius epulas et hilaritatem, curandamque cuticulum. Quod quoties faciebant, curare genium et placere sibi existimabant. Unde manarunt istæ loquendi formulæ; genio indulgere, genium defraudare, ut bene observat Casaubonus.*

15. *Porco bimestri.*] Porcellus tener etiam priscis exquisitum ferculum. Varro de Re Rustic. lib. ii. cap. 4. *Suillum pecus donatum ab naturâ dicunt ad epulandum: iis itaque animam esse datam proinde ac saltem, quæ servaret carnem.* Hinc Juvenal. Sat. i. 14. vocat.

—*Animam propter convivium natam.*

16. *Cum famulis.*] Familiares adhibebant in epulis placandi Genii causâ celebratis. Nunc verò ita curabant non in natali solum, sed quolibet anni die.

Ode XVIII.—Metrum idem quod supra Od. 2. lib. i.

1. *Faune.*] Is Pan Græcis, Faunus Latinis dicitur est Varrone, vi. de Ling. Lat. quod soleat *fari in silvestribus locis*: unde et silvarum et agrorum Deus habitus est. Huic Romæ sacra fiebant bis anno, ineunte vere, et novam sementem servaret ac fovcret; et Nonis Decembribus, cum jam conditæ sunt omnes fruges: utque pecori sanitatem et fecunditatem daret. Tunc ergo punicipatam Fauno Oden hanc; et

Soli expositos, ac discede
 propitius tenellis fœtibus;
 siquidem tibi mactatur cap-
 reolus anno completo, ad-
 diturque vinum copiosum
 in paterâ Veneri amicâ, at-
 que ara antiqua plurimo
 thure incenditur. Quoties
 Nonæ Decembris tibi *sacræ*
 recurrunt, pecudes cunctæ
 lasciviant in pratis: vicus
 festum celebrans herboso
 campo requiescit cum bobus
 non laborantibus. Lupus
 vagatur inter agnos nihil
 timentes: nemus sternit fo-
 lia in tuum honorem: agri-
 cola humum molestam ter
 plantâ ferire lætatur.

Lenis incedas, abeasque parvis
 Æquus alumnis:
 Si tener pleno cadit hœdus anno,
 Larga nec desunt Veneris sodali
 Vina crateræ; vetus ara multo
 Fumat odore.
 Ludit herboso pecus omne campo,
 Cùm tibi Nonæ redeunt Decembres;
 Festus in pratis vacat otioso
 Cum bove pagus.
 Inter audaces lupus errat agnos:
 Spargit agrestes tibi silva frondes:
 Gaudet invisam pepulisse fossor
 Ter pede terram.

[317]

5

10

[318]

15

ANNOTATIONES.

in sacris decantatam patet. De eo jam lib. i. Od. 4. et 17.

Nympharum fugientium amator.] Faunis, Silvanis, Satyris affingebant Prisci caprorum pedes et salacitatem. Hinc invisi erant Nymphis, eastisque Dryadibus et Hamadryadibus, quas silvis et arboribus præesse ethnici credebant. De lasciviâ agrestium illorum numinum S. Augustin. de Civit. Dei lib. xv. cap. 33. Virg. Georg. i. 10.

Et vos agrestium præsentia numina Fauni, Ferte simul Fauniquæ pedem, Dryadesque puellæ:

Munera vestra cano.——

3. *Lenis incedas.*] Optat hunc lenem et placidum habere; etenim iracundus putabatur et pestilens, utpote infernus Deus: ex Theognide Theocrit. Idyll. i. *πυγός, amarulentulus* dicitur. Ab eo quoque pueris noctu insomnia et terculamenta immitti credita. Unde *Panici terrores* nominati, vani scilicet et inanés.

Abeasque parris Æquus alumnis.] Quoniam ea erat superstitio veterum, ut à quibusdam Numinibus mala, ab aliis bona tribui crederent, precatur Horatius hunc, ut dixi, pestilentem Deum, ne agnis et Capreolis noceat, qui aluntur in agris et villis. Frustra nonnulli interpretati sunt vernas, famulos, pueros, per vocem *alumnis*.

5. *Si tener pleno, &c.*] Si tibi ritè quotannis sacrifici, vel quemadmodum plus in te sum, ita mihi propitius sis.

6. *Larga nec desunt, &c.*] In sacris anniversariis hædum tibi immolo tenerum; vinumque copiosè libo.

Veneris sodali crateræ.] Scilicet absque Baccho friget Venus. Ex Aristophane apud Athen. lib. x. cap. 12. *Οἶνος Ἀφροδίτης γάλα, Vinum lac Veneris.* Ovid. Art. Amat. i. 237.

Vina parant animos Veneri.

7. *Vetus ara.*] Vel quòd ab Horatio dudum erecta; vel quia Faunus Aboriginum Rex primus, pater Latini, antiquam religionem tradidit rusticis istis Numinibus ab eo trahentibus originem.

8. *Fumat odore.*] Incenso thure bene olentem fumum tulit odoremque Superis gratum.

9. *Ludit herboso, &c.*] Cùm Faunalia celebrantur Nonis, seu die quintâ mensis Decembris, tum ex more pecus otiosum aratro omnique opere solum quietis et ludit in campis; ut et pagani ipsi festa hæc agentes lætitiæ vacant. Quem certe ritum deprompserant è sacris codicibus. Exod. cap. xx. 10. *Septimo die Sabbatum Domini Dñi est. Non facies omne opus in eo, tu et filius, et filia, et servus, et ancilla, et jumentum tuum:* et cap. xxiii. 12. *Septimo die cessabis, et requiescent bos et asinus tuus, &c.*

Pecus omne.] Fauno rei pecuniaræ presidenti ædes Romæ ædificatæ pridem è multatitiis pecuariorum pecuniis.

13. *Inter audaces lupus errat agnos.*] Tunc agni tuam custodiam et tutelam quasi sentientes in lupum audacter incurrunt, seu nil mali ab eo metuunt.

14. *Spargit agrestes tibi silva frondes.*] Velut in honorem tuum arbores suis se foliis exuunt, atque humi spargunt; nimirum sub Autumnii finem. Hoc enim pertinet ad rusticum solenne. Virgil. Eclog. v. 40.

Spargite humum foliis.——

15. *Gaudet invisam pepulisse fossor, &c.*] Choreas et saltationes in festis celebrari mos erat.

16. *Ter pede.*] Hinc *tripudiare* factum videtur. Turneb.

Invisam terram.] Cujus opere et culturâ quotidie fatigatur. Itaque agricola, vinitor, fossor, intermisso diurno labore, tunc otio, quieti et hilaritati indulget. Lucret. lib. v. 1393. rusticam festivitatem et saltationem ita describit:

Non magnis opibus jucundè corpora habebant.

• • • • •

Tum joca, tum sermo, tum dulces esse cachinni

Consuerant: agrestis enim tum musa rigebat.

Tum caput, atque humeros plexis redimire coronis,

Floribus, et foliis lascivia lata monebat:

ODE XIX. AD TELEPHUM.

Quòd veteres Historias curiosiùs sectetur; Voluptatem verò negligat.

QUANTUM distet ab Inacho
 Codrus, pro patriâ non timidus mori,
 Narras, et genus Æaci,
 Et pugnata sacro bella sub Ilio.
 Quo Chium pretio cadum
 Mercemur; quis aquam temperet ignibus;
 Quo præbente domum, et quotâ
 Pelignis caream frigoribus, taces.
 Da Lunæ properè novæ,
 Da noctis mediæ, da, puer, auguris

[319] Quàm longè remotus ab Inacho sit Codrus, pro patriâ occumbere non veritus, refers, atque stirpem Æaci, et certamina commissa ad Trojam sacram. Siles *autem* quo pretio emamus amphorum vini Chii; quis calefaciat aquam; quis domum suppeditet et quâ horâ frigus Pelignum repellam. Da citò, famule, poculum novæ Lunæ, da noctis mediæ, da Murenæ Auguris;

ANNOTATIONES.

Atque extra numerum procedere membra moventes

Duriter, et duro terram pede pellere matrem, &c.

Ovid. Fast. ii. lib. 6. v. 293.

Hi ludunt: hos somnus habet: pars brachia necit,

Et viridem celeri ter pede pulsat humum.

Ode XIX.—Metrum idem quod Ode 3. lib. i.

1. *Quantum distet, &c.*] Telephus Poëta Horatii familiaris, et ejus certè rivalis in amore Lydiæ, ex Ode 13. lib. i. Is Græcorum antiquas historias evolvere et eloqui amabat. Ejusmodi itaque res intempestivè et prolixè narrantem interpellat Horatius, in medio, ut videtur, convivio: ad sermones traducit loco et tempori magis congruos; invitatur ad lætitiâ pleniorè, ob factum Augurem Licin. Murenâ utriusque amicam.

Quantum distet ab Inacho Codrus.] O, Telephe, diligenter numeras quot anni effluxerint ab Inacho Argivorum primo Rege ad Codrum Atheniensium Regum ultimum: verùm nunc quærendum est potiùs unde et quo pretio mercemur vinum optimum.

Ab Inacho Codrus.] Inachus Argis primus imperavit, circa finem annorum Abrahamæ Patriarchæ. Ex Euseb. Chron. ann. M. 3344. Ex Beda ann. M. 2508. Alii etiam aliter. De illo Apollod. lib. ii. Inter Inachum et Codrum intercesserunt anni septingenti et septuaginta quinque, aut non multò secus.

2. *Pro patriâ non timidus mori.*] Codrus Rex Atheniensium, cum ex Oraculo didicisset eos fore victores in eo bello quod cum Doriensibus sui gerebant, quorum Dux cecidisset, hostium castra vili habitu adiit, militem jurgio accessivit, atque vulneratum ad sui cædem provocavit. Quod ubi Dorienses accepere, sponte se victos confessi abcesserunt. Vide Justin. lib. ii. Valer. Maxim. lib. v. cap. 6. &c. Ex Euseb. Chron. ann. M. 4130. *Codrus juxta responsum scipsum morti tradens interimitur bello Peloponnesiaco, in quo Heraclidarum regnum destructum est, quod 38. annis perseveraverat.*

3. *Genus Æaci.*] Narras quæ pertinent ad

Jovem Æaci patrem, vel quæ ad ipsum Æacum, ejusque posteros Pelea, Achillem, Pyrrhum, &c. Apollodor. lib. iii.

4. *Pugnata sacro bella sub Ilio.*] Bis capta fuit Troja: primum ab Hercule: deinde Græcis, quinquaginta post anni.

Sacro.] Vel quòd urbis ejus muri à Diis sunt ædificati. Supra Od. 3. v. 21. Vel quòd multa illic erant templa. Vel potiùs ex Homeri sententiâ, apud quem non semel *ἱερὸν Ἰλίου*, leg. Alii *sacrum* pro execrabili hic sumunt, at existimo, absurdè.

5. *Chium.*] In Græcis vinis, Chium excellabat, ut Falernum in Italicis. Ex Athen. lib. v. cap. 20. Chii vites severunt primi. Ex Plin. lib. xiv. 7. *In summâ gloriâ fuit Chium.*

6. *Quis aquam temperet ignibus.*] Quis pareret balneum; quod veteres semper ante convivium inibant. Alii interpretantur de Thermopolo seu de potione calidâ, quam quidem in deliciis apud veteres fuisse multis probavi ad Juvenal. Sat. v. 64.

7. *Quo præbente domum, &c.*] Quis nobis domum præbent, seu apud quem epulabimur, dum in Pelignis versabimur. Nam vel eo erant perterriti, vel ibi jam erant, cum hæc Horatius scriberet: vel certè Pelignum frigus metonymicè dicit: speciem pro genere. *Quotâ* horâ mensæ accumbam, et cum quibus; in cuius domo lulentius accendetur mihi focus ad propulsandum frigus, quod riget in Pelignorum regione, ob montes plurimos; et nunc *Valtra* dicitur, estque in Aprutio; olim in Samnio.

9. *Da Lunæ properè novæ.*] Invitat, imò traducit Telephum ad hilaritatem extempore Horatii, jubens affundi vinum copiosè, ipsequè prior arripit scyphum et propinat. *Lunæ novæ* poculum petit, vel quòd oriente Lunâ et vesperi convivia adibant veteres; vel quia festæ erant Calendæ et epulis vespertinis celebrabantur.

10. *Noctis mediæ.*] Ad id tempus producebatur Cæna.

Da, puer, auguris Murenæ.] Propter novæ dignitatis accessionem optimo et amico viro factam, impensè lætemur; nec viâo temperè-

tribus aut novem scyphis apte pocula miscentur. Qui colit Musas impari numero, poëta stupescens novem poscet scyphos. Gratia nudis sororibus comitata contentiones timens vetat sumere plusquam tria pocula. Placet furere. Quare tacet sonus fistulæ Phrygiæ? Quare tibia cum citharâ pendens non resonat? Manus ego cessantes aversor. Sterne rosas puer. Strepitum insanum audiat Lycus invidus, necnon vicina Lyco vetulo minimè idonea.

Murenæ; tribus aut novem
Miscentur cyathis pocula commodis. [321]
Qui Musas amat impares,
Ternos ter cyathos attonitus petet
Vates. Tres prohibet supra
Rixarum metuens tangere Gratia,
Nudis juncta sororibus. 15
Insanire juvat. Cur Berecynthiæ
Cessant flamina tibiæ?
Cur pendet tacitâ fistula cum lyrâ? 20
Parcentes ego dexteras
Odi. Sparge rosas. Audiat invidus [322]
Dementem strepitum Lycus,
Et vicina seni non habilis Lyco.

ANNOTATIONES.

mus. Auguratus in primis honoribus Romæ censebatur, solusque erat perpetuus. Augures autem, qui Pontifices sacris, præfuerunt; velut interpretes internunciique Deorum tantæ dignationis habiti sunt, ut qui aruspicinam fecerat, in Senatum ascribi et inter Patres legi fas esset. Et à primâ urbis origine iidem Reges et Augures, ipseque Romulus hoc munere esse functus. Fab. Maximus proditur duobus et sexaginta annis summâ cum laude Auguratum gessisse ad ultimam senectam. Horum proprium fuit ex avibus vaticinia observare; à Diis monita contemplari; de somniis, auguriis, oraculis, extis, portentis, responsa dare; prodigia procurare et expiare, vatium libros explanare, &c. Alex. ab Alex. lib. v. cap. 19. nec non lib. ii. cap. 8.

11. *Murenæ.*] Is putatur fuisse L. Licinius Varro Murena Terentiæ Mæcenatis uxoris frater de quo lib. ii. Od. 10. Non miror quòd somnariarum aliqui, ab Horatio indicari, ad mane posterum cœnam esse protrahendam; nimirum quia mane Auguria captari consueverant, et sub ortu Solis. O, sagax nimis commentum!

Tribus aut novem, &c.] Cuique fas est tres aut novem cyathos poscere; nimirum qui demereri volet Charites seu Gratias, ob ternarium earum numerum, tria sibi pocula misceri iubebit; qui verò colit Musas novenas Poëta, is novies bibit in honorem illarum, Auson.

Ter bibe, vel toties ternos; sic mystica lex est.

12. *Commodis.*] Justæ magnitudines, inquit aliqui; alii, plenis et perfectis; alii contra; minoribus et ebrietatem non inducentibus; optimè convenientibus; ut sit sensus; commodè et convenienter quisque impari numero vel ter vel novies potat.

14. *Ternos ter cyathos attonitus, &c.*] Etiam si inde fieri debeam attonitus è vino, novies attamen ego Poëta bibam, tum ob Musarum numerum, tum quòd hilaritatis modum nesciam in istâ Murenæ honoris amplitudine. Auson. *Propter median noctem, et novam Lunam, et Murenæ auguratum, ternos ter cyathos attonitus petit Vates.*

15. *Tres prohibet supra, &c.*] Charites rixa-

rum metuentes, quæ ex ebrietate et nimio vino sæpius excitantur, amantes autem pacem et animi tranquillitatem, tria tantum pocula indulgent, plura verò prohibent.

17. *Nudis.*] Sine dolo, fraude, fucor.

Sororibus.] Tres numerantur enim, Aglaia, Thalia, Euphrosyne. Vide lib. iv. Od. 27. v. 5. ibique Annot.

18. *Insanire juvat.*] Lib. i. Od. 27. de insanâ ex immodicâ computatione. *Verecundum Bacchum sanguineis prohibere rixis, et, impium clamorem lenite, sodales.* De liberiore paulo animi gestientis lasciviâ, lib. ii. Od. 7. v. 26.

— Non ego sanius

Bacchabor Edonis: recepto

Dulce mihi fūere est amico.

18. *Cur Berecynthiæ Cessant flamina tibiæ?*] Cur non jam inflantur et insanant tibiæ et citharæ, ad integram concivii hilaritatem? Illæ adhibebantur in Sacris Cybeles, quæ à Berecyntho Phrygiæ monte, ubi colebatur, Berecynthia dicta est. Alii dicunt tibiæ inventas primùm in Phrygiâ et Lydiâ; ac præterea Berecynthias hic vocari, Lydias autem lib. iv. Od. ult. in fine. Porro harum modus et numerus concitator, proindeque bacchantibus Matris Deum sacrificulis magis etiam permoveendis (de quibus lib. i. Od. 18.) quibusvis epulantibus etiam et compotantibus plusculum excitandis accommodatus. Contra, Doricus modus, ut gravis ac sedatus, eum, docendos pueros præcipit Arist. Polit. 8. Æoliis, saltationi aptus. Ionius vetus asperior, novus mollior.

21. *Parcentes dexteris.*] Vel parcè vinum ministrantes, vel à cantu pulsandisque instrumentis Musicis cessantes, torpentes, otiosas.

22. *Sparge rosas.*] Ut nihil lætitiæ desit, O, puer, etiam floribus sterne mensam ac triclinium.

Audiat invidus Dementem strepitum Lycus.] Clamor ac strepitus noster ebriosi consuetus et hilaritatis index, Lyci vicini nostri, capularis, morosi, auribus obstrepat, bilemque et invidiam moveat.

24. *Vicina seni non habilis.*] Quippe junior

Spissâ te nitidum comâ,
 Puro te similem, Telephe, Vespero,
 Tempestiva petit Chloë :
 Me lentus Glyceræ torret amor meæ.

25 O, Telephe, nubilus Chloë
 quarit te densis capillis
 splendidum, te nitido pa-
 rem Vespero : me incendit
 lentus amor Glyceræ meæ.

ODE XX. AD PYRRHUM.

Ne à Puellâ Nearchum dilectum conetur abstrahere.

NON vides quanto moveas periclo,
 Pyrrhe, Getulæ catulos lænæ ?
 Dura post paulò fugies inaudax
 Prælia raptor,
 Cùm per obstantes juvenum catervas
 Ibit insignem repetens Nearchum :
 Grande certamen, tibi præda cedat
 Major, an illi.
 Interim, dum tu celeres sagittas
 Promis, hæc dentes acuit timendos :
 Arbiter pugnæ posuisse nudo
 Sub pede palmam

O, Pyrrhe, an non agno-
 scis quàm periculose Getu-
 læ lænæ fœtus auferas?
 [323] Paulò post tu prædo timi-
 dus sæva certamina detrec-
 tabis, quando per turmas
 5 adolescentum obsistentes
 pergit illa excellentem Ne-
 archum requirens. Magna
 contentio utrum præda tibi
 potior an illi eveniat. In-
 terea, dum tu velocia tela
 educis, illa verò dentes for-
 midandos exacuit : dicitur
 10 controversiæ judex collo-
 casse victoriam sub nudâ
 plantâ

ANNOTATIONES.

adolescentula. Ergo et ipsa, quæ tristori se-
 ni nubere voluerit, nostram audiat lætiti-
 am, quo perperam se fecisse non sine dolore ag-
 noscat.

25. *Spissâ te nitidum comâ.*] Densi capilli
 juvenem indicant; nam in senibus calor-
 is defectus calvitium gignit.

26. *Vespero.*] Sideri Vespertino.

27. *Chloë.*] Alias Rhodæ.

28. *Me lentus Glyceræ, &c.*] Contabescere
 facit, languore afficit, et consumit; *lentis peni-*
tus macerat ignibus, ut est in lib. i. Od. 13. v. 8.

Ode XX.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Non vides quanto, &c.*] Missis figmentis
 ad somniores quosdam, qui hic commenti
 sunt nescio quam allegoriam de Pyrrho Epi-
 rotarum Rege pro Tarentinis adversus Roma-
 nos bellante, et per lænam urbem Romam,
 per catulos Rom. principes interpretati sunt;
 explosis etiam aliis, qui M. Antonii res gestas
 metaphoricè hic notari, perperam dixere; tu,
 Lector emunctæ naris, intellige simpliciter
 Pyrrhum Horatii quandam sodalem mulieri
 amanti puerum Nearchum eripere atque sibi
 addicere nitentem, quem à tali consilio dimo-
 vere conatur Poëta.

Quanto moveas periclo, &c.] Nimirum tam
 periculose amasium suum puellæ abstrahis
 quàm lænæ catulos rapere. Vide Plin. lib. viii.
 cap. 16.

2. *Getulæ.*] Getulia Africæ regio, leonum
 aliarumque ferarum nutrix; de quâ jam lib. i.
 Od. 22. v. 15. et lib. ii. Ode 20. v. 15.

3. *Dura post paulò fugies, &c.*] Nil enim
 acrius irritatâ muliere, præsertim sibi quod
 amat asserere laboranti. Senec. Herc. Oet.
 v. 233.

Cruentus feminas stimulat dolor——

*Scylla et Charybdis Sicula contorquens freta
 Minusest timenda. Nulla non melior fera est.
 Inaudax.*] Vox nova ab Horatio uno usur-
 pata. De jure vocæ novas fingendi ipse ad
 Pisones disserit v. 55. et seq. ubi, inter alia,
 hæc scribit.

———*Ego cur acquirere pauca
 Si possum, inrideor; cum lingua Catonis et
 Ennæ*

*Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum
 Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit
 Signatum præsentem notâ producere nomen, &c.*

———*si volet usus
 Quem penes arbitrium est, et jus, et norma
 loquendi.*

5. *Cùm per obstantes juvenum catervas.*] *Observa, lector, quàm eleganter in allegoriâ
 suâ persistat. Sensus est; cùm illa, spretis
 amatoribus benè multis, unum quarit Near-
 chum.*

6. *Insignem.*] Præclarum semper videtur
 quodcumque amatur.

7. *Grande certamen, tibi præda, &c.*] An
 tibi potius quàm illæ cedat Nearchus, quem
 uterque ardetis ac deperitis.

9. *Dum tu celeres sagittas Promis.*] Dum tu
 artes omnes insumis ad puerum tibi asseren-
 dum; illa iram, odium, probra, vindictam in
 te raptorem comparat, omnique ope suum sibi
 vindicat.

11. *Nudo Sub pede.*] Nearchus, citra pericu-
 lum, inò cui cedat parùm sollicitus, vos de se
 contententes otiosè, et frigidè spectat, suos-
 que duntaxat curat capillos comere et odoribus
 aspergere.

ac levi aurâ oblectare erines odoribus perfusos, in scapulam pendentes: similis vel Nireo, vel *Ganymedi* ex Idâ aquis abundante subtracto.

Fertur, et leni recreare vento
Sparsum odoratis humerum capillis:
Qualis aut Nireus fuit, aut aquosâ
Raptus ab Idâ.

[324]

15

ODE XXI. AD AMPHORAM.

Monet eam facètè, ut Vinum fundat optimum in Corvini gratiam.

O, bona amphora, sub Maullii Consulatu mecum facta, sive querimonias, sive risus, sive jurgia et dementes amores, sive placidum soporem producis; quocumque titulo condis exquisitum Massicum, digna proferri celebri die; veni fundere vina senescentia, volente Corvino. Hic licet imbutus sit Socraticis

O, NATA mecum Consule Manlio,
Seu tu querelas, sive geris jocos,
Seu rixam, et insanos amores,
Seu facilem, pia testa, somnum;
Quocumque lectum nomine Massicum
Servas, moveri digna bono die,
Descende, Corvino jubente,
Promere languidiora vina.
Non ille, quanquam Socraticis madet

[325]

5

ANNOTATIONES.

14. *Sparsum odoratis, &c.*] Vide lib. ii. Ode 11. v. 15.

15. *Nireus.*] Hic Naxi Rex, Græcorum post Achillem formosissimus; de quo Hom. Iliad. ii. Propert. lib. iii. Eleg. xviii.

Nireu non facies, non ris exemit Achillem.

16. *Raptus ab Idâ.*] Ganymedis Trois regis filius, ob pulchritudinem à Jove aquilæ speciem induto raptus, cum in Idâ monte puer venaretur; atque in convivii Deorum factus pocillator. De eo vide Luciani Dialogum; et Metam. lib. x. cap. 4. Hæc porro fabulâ indicatur sapientem virum luminibus et claritate virtutum resplendentem Dei consuetudine dignum effici, atque ad Deum per sapientiam rapti et sublevari. Vide Cic. Tuscul.

Idâ.] Mons duplex hujus nominis; alter apud Cretam insulam de quo non mentio hic; alter in Troade apud Phrygiam Asiæ Minoris regionem; Paridis judicio famosus, cum quibus circa Hellespontum sunt, altissimus. Diodorus Siculus, lib. vi. cap. 15. et lib. xvii. cap. i.

Aquosâ.] Ex illo Troadis monte dicuntur manasse pridem flumina quindecim; at eorum plurima suo tempore jam exaruisse, scribit Plin. Apud Athen. lib. xv. cap. 1. vocatur *ἕγες ποταμίδακος Ἴδης, Mons Idæ plures habens fontes.* Præ cæteris autem fluviis ibi scaturientibus nominatur Xanthus seu Scamander, Simois, &c. Hom. Iliad. iv.

Ode XXI.—Metrum idem quod Ode 9. lib. i.

1. *O, nata mecum.*] Vina impleta et condita in horreo tum cum ego natus sum Venuii in urbe Apuliæ; Consulatum Romæ gerente L. Manlio Torquato cum L. Aurelio Cottâ, anno Urbis conditæ 688. Vide Epod. 13. v. 8. ubi hunc Torquatam vocat suum Consulem.

2. *Seu tu querelas, sive geris jocos, &c.*] Varios effectus vini juxta varias hominum affectiones bellè exprimit. Nam qui à naturâ biliosus,

vino fit iracundior; qui libidinosus, lascivior, petulantior, &c. Quidam jocos post vinum, alii somniculosi, &c.

5. *Quocumque lectum nomine, &c.*] Cujuscumque nomen Consulis inscriptum habes, quo ætas notetur viui quod contines. Vide lib. ii. Od. 3. v. 8. Annot. De Massici bonitate et patriâ, lib. i. Od. 1.

6. *Bono die.*] Festivum mihi fortunato et honorabili, cum dignatur Corvinus divertere apud me, cenare domi meâ, et poscere si quod habeo melioris notæ vinum.

7. *Descende.*] Ex istâ voce patet olim vasa vinaria non, ut apud nos hodie, in subterraneis sed in editioribus apothecis atque horreis collocari solita, ut fumosa indeque matura fierent; quod jam alibi notavi, iterumque Poëta noster innotuit frequenter. Vide Ode 28. v. 7. et supra Ode 8. hujus libri.

Corvino jubente.] M. Valerius Messala Corvinus Augusti ævo vir clarissimus, Consul anno U. C. 722. ubi et de Gallis quatuor post annis triumphavit. Is est quem suis carminibus adeo celebrat Tibullus, lib. i. Eleg. 3. et lib. iv. sic incipit;

Te Messala canam; quanquam tua cognita virtus

Terral, ut infirmæ valeant subsistere vires.

8. *Promere.*] Hoc jungunt alii cum voce *descende*; alii cum *jubente*. Quicquid sentiant alii, parvi refert ad utrum referas.

Languidiora vina.] Senectute seu vetustate matura, mitiora, salubriora. Vide supra Ode 16. v. 35. ibique Annot.

9. *Non ille, quanquam Socraticis, &c.*] Etsi refertus, id est apprime instructus est Corvinus Socraticâ et Academicâ Philosophiâ, non te despicit, O, pia testa: et quanquam madet totus placitis ejusmodi severioribus, haud tamen refugit interdum madere etiam viuo, ad diluendas curas levandosque animi labores

Sermonibus, te negliget horridus.

Narratur et prisci Catonis

Sæpe mero incaluisse virtus.

Tu lene tormentum ingenio admoves

Plerumque duro : tu sapientium

Curas et arcanum jocoso

Consilium retegis Lyæo.

10 disciplinis, haud austerus
 te aspernabitur. Refertur
 [326] antiqui virtus Catonis etiam
 vino frequenter calectacta
 [327] fuisse. Tu dulcem vim ad-
 hibes animo interdum as-
 periori ; tu sapientium in-
 15 timas et anxias cogita-
 tiones revelas per vinum
 festivum.

ANNOTATIONES.

suos pro Republicâ : nam et hoc novit sapien-
 tissimo cuique usurpatum. Plato scribit vi-
 num hominibus à Deo contributum velut
 medium adversus senectutem, ut redire ad ju-
 ventutem videantur, et mæstitiâ eos capiat
 oblitio. Seneca Stoico supercilio mirè gravis
 aiebat nonnunquam usque ad ebrietatem veni-
 endum, non quæ mergat nos, sed deprimat
 curas. Vide Cœl. Rhodig. lib. xxi. cap. 32. et
 alibi.

Socraticis Sermonibus.] Socrates hominum
 sapientissimus Apollinis Oraculo declaratus
 est. Ejus dogmata amplexi sunt præ cæteris
 bene multis, illustriores isti, Plato, Xenophon,
 Antisthenes. Diogen. Laert. lib. ii. &c. Cic.
 Tusc. lib. iii. ait ab eo omnia, quæ de vitâ et
 moribus est, Philosophiam manasse : Tusc. v.
Primum illum derocasse Philosophiam è cælo
. . . et cogisse de vitâ, moribus, rebusque bonis
et malis querere. Noster ad Pison. v. 310.

Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ.

11. *Narratur et prisci Catonis, &c.*] Ipse
 Cato virtute insignis narratur vino liberaliùs
 hausto sæpe incaluisse. Hic verò queri po-
 test, an vino corpus incalescat, ut calido me-
 dicamento? Respondit Galenus Constat. 3. non
 incalescere nisi ut alimonia corpori ac-
 commodata. Nam sicut igni congruens materia
 incendium facit majus, ita corporibus simile
 alimentum quæ naturâ calens satis, et robur
 adjicit, et calorem auget, &c. Hæc ille. Vide
 Cœl. Rhodig. lib. xxviii. cap. 29. ubi explicat
 cur prosit senibus vinum.

Catonis.] Quis ille, an Major, an Uticensis
 et junior : De Uticensi proditur sanè, integras
 duxisse perpotando noctes. Testis Plutarchus,
 aliique. Et, cum Memmius quidam in conven-
 tu dixisset, Catonem totas noctes in vino per-
 manere et ebrium esse, suscepto sermone Ci-
 cero respondit : quin addis etiam totos dies
 alè ludere? Seneca de Tranq. cap. xv. *Cato,*
inquit, vino laxabat animum curis publicis fati-
gatum. Ubi Lipsius de Uticensi disertè ex-
 plicat, huncque affert Horatii locum ; quem
 jam tractamus. Idem Cato mensam maximè
 amicorum parentem et procreatricem existi-
 mavit, idem solitus erat dicere Cæsarem sob-
 brium accessisse ad evertendam Republicam.
 Vide Cœl. Rhodig. lib. xxviii. cap. 8
 et 32. At duo tamen arguant Catonem hunc
 juniorem minimè hic ab Horatio indicari. Al-
 terum est vox *narratur*, quæ nequaquam ad-
 hiberetur à Poëta, si innueret Catonem illum
 Uticensem cum quo vixerat, quemque floren-
 tem viderat ; siquidem Horatius annos ætatis

habebat viginti, quando se Cato Utiçæ interes-
 mit. Alterum est epithetum *prisci*, quæ om-
 nino Porcio Catoni, non ita verò Uticensi con-
 gruit. Nec enim satisfaciunt qui priscam vir-
 tutem pro solidâ, verâ, severâque poni obten-
 dunt. Ergo Cato Major accipiendus. Quam-
 vis etenim valdè sobrius fuisse constet ; ad eî
 nihilominus ebrietas seu viuositas ab æmulis
 et adversariis objecta est ; ad quod allusit
 Poëta. Adde quòd apud Ciceronem de Sen-
 ectute, ille ipse Cato Major proficitur ita de
 se : *Ego propter sermonis delectationem tem-*
pestivis quoque convivis delector, nec cum
æqualibus solium, qui pauci ad modum restant,
sed cum vestrâ aetate etiam atque vobiscum : hu-
besque senectuti magnam gratiam, quæ mihi
sermonis aviditatem auxilii, potitionis et cibi sus-
tulit. Quòd si quem ista delectant, (ne omnino
bellum indixisse videor voluptati, cujus est etiam
fortasse quidam naturalis modus,) non intelli-
go, ne in istis quidem voluptatibus ipsis carere
sensu senectutem. Me verò delectant et sermo
in poculis, et pocula conviviumque
vicinorum quòd die compleo, quod ad multam
noctem quàm maximè possumus vario sermone
producimus. Huc etiam facit quod scribit Plin.
 lib. xiv. cap. 1. *Catonem, ille primus, inquit,*
triumpho, et censura insignis, magis tamen elar-
ritate literarum, præceptisque . . . agrum co-
lendi de ritibus visque ita prodidit ;
qui locus viri optimus, &c.

13. *Tu lene tormentum, &c.*] Per te leniter
 ingenia torquentur, et qualia sint explorantur ;
 severiora mitigantur, duriora molliuntur, &c.
 Plato de Legibus ait vinum esse tormentum
 minimè sumptuosum aut periculosum ad ex-
 plorandos hominum affectus. Theognis dice-
 bat aurum et argentum igne probari et dig-
 nosci, at vino mentem hominis quamlibet sap-
 ientis. Vide Ep. ad Pison. v. 434. Non ab-
 ludit adagium, *In vino veritas*, et Persæ ejus-
 dam apophthegma, *Nequaquam opus tor-*
mentis esse ad exquirendum verum, vino cam
rectius elici. Vide Erasmi. Sunt qui putent
 hic alludi ad arietes aliasque machinas ejus-
 modi bellicas, quibus admotis urbium muri
 concutiantur, dejiciuntur, expugnanturque ;
 pace tamen illorum, prior interpretatio non
 est posthabenda, multò minus, ut sancunt,
 explodenda.

14. *Tu sapientium Curas, &c.*] Graviore
 cogitationes recouditaque consilia hilari con-
 spotatione in lucem aliquando proferuntur.

16. *Lyæo.*] Unum est è Bacceli cognomini-
 bus à *λύειν*, quòd solvit et discutit agritudines
 et curas.

Tu reddis fiduciam et robur
solicito ingenio: dasque
animos inopi post te nec
timenti Regum diademata
nec bellatorum tela. Te
exprobrant Bacchus, et
Venus si faueus adfuerit,
necnon Charites vinculum
laxare tardiores, atque Sol-
dentes lychni, donec Sol
reversus expellat sidera.

Tu spem reducis mentibus anxiis,
Viresque; et addis cornua pauperi,
Post te neque iratos trementi
Regum apices, neque militum arma.
Te Liber, et si læta aderit, Venus,
Segnesque nodum solvere Gratiae,
Vivæque producent lucernæ,
Dum rediens fugat astra Phœbus.

20

[328]

ODE XXII. IN DIANAM.

Ei consecrat pinum Villæ suæ.

O, Virgo præses monti-
um et silvarum, Dea for-
mæ triplicis, quæ ter invo-
cata subvenis mulieribus
parturientibus, et eas morti
eripis;

MONTIUM custos nemorumque virgo,
Quæ laborantes utero puellas
Ter vocata audis, adimisque letho,

ANNOTATIONES.

17. *Tu spem reducis.*] Apud Athen. lib. ii. cap. 1. ex Diphilo, *Bacchus, corlatis et prudentibus viris unicus, ipseque sapiens æquè ac suavis abjectos et humiles facti assumere magnos spiritus, superciliosis ac letriciis persuadet ut rideant, ignavis ut audeant, timidis ut fortes sint.* Ex Chæremone, *per vinum conciliantur bibentibus risus, sapientia, docilitas, bona omnia.*

18. *Addis cornua pauperi.*] Baccho veteres affingebant cornua, quoniam è nimio vino truces fiunt ebriosi instar belluarum, inquit Festus. Vide supra lib. ii. Ode 19. in fine Ovid. Art. Am. lib. i. 239.

Tunc veniunt risus; tunc pauper cornua sumit,

Tunc dolor et curæ, rugaque frontis abit. Per cornua designantur audacia, confidentia, robur, superbia, temeritas etiam et petulantia. Athen. lib. x. cap. 14. *τῶν ἀγαθῶν βασιλεύς εἶναι, Bonorum omnium rex vinum.* Lib. ii. cap. 1. *ἰσχυρὸν δίδασσι ταῖς ψυχαῖσι καὶ τοῖς σώμασι, Robur et vires dat animis et corporibus.* Eodem lib. cap. 2. *Ἐσθλὸν ἀλεξίκακον παση ἀνίη, Potens remedium adversus omnem trisitiam.*

19. *Post te neque iratos trementi, &c.*] Vino sumpto roboratus inops et timidus quisque, jam nec iratos Regum vultus aut minas expavescit nec militum arma.

21. *Te Liber, &c.*] O, Testa, amphora, O, bonum vinum, te in convivio producent Bacchus, Venus lata, Gratiae, lucernæ accensæ.

Liber.] Cur pater Liber dicitur? An quod bibenti sit causa libertatis? Fiunt enim audaciores ex vino homines plerique. An quia pro libertate Bœotia depugnavit? Plutarch. Probl.

Læta Venus.] Mitis, bella, propitia, placida, non miscens contentiones et rixas, aut etiam prælia, ut sæpius fit.

22. *Segnesque nodum solvere Gratiae.*] Detrectant, nolentes separari, distrahi, aballicari quos junxerunt: concordia tenaces,

amantesque, insolubiles. Unde illæ implexis et consertis inter se manibus pingi solent. Vide lib. ii. Ode 4. et 30.

Ode XXII.—Metrum idem quod supra Od. 2. lib. i.

1. *Montium custos, &c.*] Venatrix incola silvarum. Adde quoddam herbis, plantis, arboribus vegetandi vim impertitur Luna.

2. *Quæ laborantes utero, &c.*] Parturientes juvas ad infantem edendum in lucem: quæ et matri fratrem Apollinem parturienti opem et munus obstetricis exhibuisti. Luna scilicet poros et meatus corporis tempestive relaxans dat facilitatem partui et salubritatem. Cic. de Nat. Deor. ii. *Adhibetur ad partus, quod ii maturescunt aut septem nonnunquam, aut ut plerumque norem Lunæ cursibus, qui quia mensa spatia faciunt menses vocantur.* Idem ferè Varro iv. de Ling. Lat. ubi *Luna nascentium duæ . . . parientes eam invocant.* Didor. Sicul. lib. vi. Plutarch. Sympos. iii. Probl. 1. &c.

3. *Ter vocata.*] Ternarius numerus religione consecratus lib. i. Ode 28. v. ult.

Audis, adimisque letho.] Terent. And. act. iii. sc. 1 v. 15.

Juno Lucina, fer opem, serva me obsecro.

Catull. Carm. xxxii. 13.

Tu Lucina dolentibus

Juno dicta puerperis.

Ovid. Fast. lib. ii. 451.

Parce, precor, gravidis, facilis Lucina,
puellis,

Maturumque utero molliter aufer onus.

Dionys. Halicarnass. lib. v. in ædem Junonis Lucinæ recens natorum infantium nomina ætatemque referri solita testatur. Cic. ante cit. *ut apud Græcos Dianam eamque Luciferam, sic apud nostros Junonem Lucinam in pariendo invocant.* Ne, Lector, mirere quod videantur confundi Junonis ac Dianæ munia. Nam Deos omnes ad Solem, Deas ad Lunam referri

Diva triformis ;

*Imminens villæ tua pinus esto,
Quam per exactos ego lætus annos
Verris obliquum meditantis ictum
Sanguine donem.*

sit tibi sacra pinus fundo
[329] *meo impendens; quam ego*
6 *singulis annis evolutis gau-*
dens aspergam cruore por-
ci transversam morsionem
tentantis.

ODE XXIII. AD PHIDYLEN.

Puris tantum manibus Deos placari.

*CÆLO supinas si tuleris manus,
Nascente Lunâ, rustica Phidyle ;
Si thuro placâris et hornâ
Fruge Lares, avidâque porcâ ;
Nec pestilentem sentiet Africum
Fœcunda vitis, nec sterilem seges
Rubiginem, aut dulces alumui*

O, Agrestis Phidyle, si
[330] manus supplices ad cælum
tollas Lunâ incipiente ; si
Lares placaveris thure et
hornotinis frugibus atque
sue edaci ; neque fertilis
5 vinea experietur Africum
perniciosum, neque spicæ
rubiginem sterilitatis cau-
san, nec teneri fœtus

ANNOTATIONES.

egregiè docet Macrob. Saturnal. lib. i. cap. 17. et seq.

4. *Diva triformis.*] Triplex quasi numen habens : Luna in cælo, Diana in terris, Proserpina apud inferos. Virg. Æn. iv. 511.

Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ

Hinc illud,

*Terret, lustrat, agit, Proserpina, Luna,
Diana,*

*Ima, superna, feras, sceptro, fulgore,
sagittâ.*

Alii quod modò gibbosa, modò dimidiata, modò plena.

5. *Imminens villæ tua pinus esto.*] Volo tibi sacran esse pinum mee villæ imminente ; et ad eam quotannis tibi mactabo aprum.

6. *Per exactos annos.*] Completo et finito unoquoque anno.

7. *Obliquum meditantis ictum.*] Qui licet junior jam ex suâ naturâ meditatur obliquo dentium exertorum ictu vulnerare. Quidam aprum in mactantem sævire et transversum ictum meditari : alii in ipsum illam pinum dentes intentasse ; nonnulli ab apri sævitie Poëtam nostrum Dianæ patrocinio servatum, comminiscuntur : sed graulis et perperam.

Ode XXIII.—Metrum idem quod supra Od. 9. lib. i.

1. *Cælo supinas, &c.*] Si Deos ritè colueris et piè supplicaveris, licet modica offerens munera, placatus illos habebis.

Supinas.] Versis ad cælum palmis ; quæ contra invocando Inferos Deos ad terram vertebantur.

2. *Nascente Lunâ.*] In novilunio et Calendis solebant rusticæ mulieres sacra Lunæ facere plantarum matri, altrici, custodi.

Phidyle.] Hæc videtur fuisse villica, seu Horatianæ villæ procuratrix : convenit nomen, sive proprium fuerit, seu factum sit à Poëtâ

φειδωλλῆ, *Parca.* Gallicè, *Ménagère.* Anglicè, *THRIFTY.*

3. *Hornâ Fruge.*] Vino vel spicis novellis atque hujus anni. Diis enim primitias et quod novam optimumque, offeri æquum est.

4. *Porcâ.*] Hæc utpote fœcundâ placabantur Dii Lares et domestici ad fœcunditatem familiæ ac rei domesticæ impetrandam.

5. *Pestilentem Africum.*] Ventum humidum et calidum adeoque pestilentem et noxium frugibus ac vitibus Italiæ. Plin. lib. ii. cap. 47. De eo jam lib. i. Od. I.

7. *Rubiginem.*] Gall. *la Nèlle.* Angl. *BLASTING,* aliàs *SMUT,* quæ nigrescunt spicæ et sterilescent. Oritur ex pluvîâ vel rore, si quando non decussa fuerint è spicis, sed Sole superveniente calefacta putrescunt. Ita Scaliger. Plin. lib. xviii. cap. 17. *Cælestifrugum vincarumque malum nullo minus noxium est rubigo. Frequentissima hæc in roscido tractu, convallibusque ac perflatum non habentibus. Et diverso carent ea ventosa et excelsa. Et cap. 28. in fine. Alia sunt mala, quæ silente cælo serenisque noctibus fiunt, nullo sentiente nisi cum facta sunt . . . aliis rubiginem, aliis uredinem, aliis carbunculum appellantibus, omnibus verò sterilitatem.* Hinc Romæ ad eam pestem avertendam colebatur Rubigus Deus : et agebantur Rubigalia festa sub finem Aprilis. Plin. cit. lib. xviii. cap. 29. *Rubigalia Numa constituit anno regni sui 11 quæ nunc aguntur ad 7. Calend. Maii, quoniam tunc ferè occupat segetes rubigo : quod tempus Varro determinat Sole Tauri partem decanam obtinente.* Ex Plutarchi Quæst. Natural. post init. Rubigo humescencia occupat semina. Theophrast. de Caus. Plantar. lib. iv. cap. 15. et alibi, &c.

Dulces alumui.] Dulces et charos filios interpretantur aliqui, magis tamen intelligendi videntur catuli pecudum, agnû, capreoli, &c. ut supra Od. 11. v. 4.

noxiam tempestatem anni parte fructifera. Etenim hostia Diis destinata, quæ in Algido nivoso educatur inter quercus et ilices, vel crescit in Albano gramine, cultros Pontificum collo imbuet. Te rerò Deos exiguos rore marino tenuique inyro coronantem nihil juvat sollicitate plurimo crude pecudum. Etsi manus sine munere tenerit aram, offensos Penates haud placabit efficacius per majorem victimam, quam per religiosum ador et sal crepitans.	Pomifero grave tempus anno. Nam quæ nivali pascitur Algido Devota, quercus inter et ilices, Aut crescit Albanis in herbis, Victima, Pontificum secures Cervice tinget. Te nihil attinet Tentare multâ cæde bidentium Parvos coronantem marino Rore Deos, fragilique myrto. Immunis aram si tetigit manus, Non sumptuosa blandior hostia, Mollibit aversos Penates, Farre pio, et saliente micâ.	[331] 10 15 [332] 20
--	---	----------------------------------

ODE XXIV. AD AVAROS.

Quamvis totum mare
Tyrhæcum atque Apulicum
tuis ædificiis teneas, ditior

INTACTIS opulentior

ANNOTATIONES.

8. *Pomifero grave tempus anno.*] Grave pestilensque cælum: adòque morbos haud sentiet greges cã anni tempestate quã fructus colliguntur, scilicet Autumno, quem *letiferum* vocat Juven. Sat. iv. 55. Vide et supra lib. ii. Od. 14. v. 15.

9. *Nam quæ nivali, &c.*] Pontificum est in sacris publicis immolare victimas sumptuosas; at te, Phidyle, rusticam et privatam mulierculam decet offerre Diis familiaribus minuscula quæque dona et sacrificia.

Quæ nivali pascitur Algido.] Pascebantur olim greges ad sacrificia publica destinati ac devoti.

Algido.] De eo monte lib. i. Od. 21. v. 6.

11. *Albanis in herbis.*] In pascuis Albani montis, qui ab urbe Romã distat 16 mill. pass. ortum versùs. Martial. lib. iv. Epig. 64.

Albanos quoque Tusculosque colles.

Arnob. lib. ii. *In Albano antiquitus monte nullos alios licebat quàm nivei tauros immolare candoris; nonne istum marem religionemque mutastis?* &c.

13. *Te nihil attinet, &c.*] Tuum non est mactare pecudes; Deos perfectè coles et placabis, nectendo tantum et adornando sarta et corollas ex herbis et floribus, quæ illis dones.

14. *Bidentium.*] Nonius Marcellus ita dicitas oves, quòd duos dentes habeant, mordicis negat; asserit verò dici quasi biennes; auctoritate Pomponii in Attellanã. Vide Macrobi. lib. vii. cap. 9. et Gellium lib. xvi. cap. 6. ubi uterque idem astrunt, contenduntque, *Non oves solas, sed omnes binas hostias bidentes appellari.*

15. *Parvos Deos.*] Lares, Penates, quorum *imagines parvas* scilicet in privatis ædibus; in fanis autem ac templis majores Deorum statuæ, majora simulacra habentur et coluntur.

Coronantem marino Rore, fragilique myrto.] In sacrificiis multiplices adhibebantur ejusmo-

di corollæ. Ipse sacrificans coronabatur, hostia quoque, imago Deorum et ara, &c.

Marino Rore.] Plin. lib. xxiv. cap. 11. *Est et rosmarinum—foliis odor thuris, &c. De Myrto*, lib. i. Od. 38.

17. *Immunis.*] Innocens, à scelere vacua et exempta, ex quibusdam; alii aliter et meliùs, ut existimo, hoc sensu; etiamsi non offeras Diis ingentia munera, tam litabis, tamque obtinebis quod postulas, exiguo quovis sacrificio, quàm magno et sumptuoso, si modò vitæ innocentiam et pietatem et religionem erga eos exhibeas. Luc. cap. xxi. Christus pauperculæ viduæ minuta duo laudat præ ingentibus divitum muneribus in gazophylacium missis. Ex Plutarcho Lycurgus interrogatus, cur vilia et parva constituisset sacrificia? respondit; *Ut nunquam desinamus Deos venerari.* Vide Pers. Sat. ii. in fine; ubi

Dicite, Pontifices, in sacris quid facit aurum?
—farre litabo.

Aram si tetigit manus.] Ara quasi ansa dicta pridem, quoniam eam tenebant seu tangebant quicumque vel sacris operabantur, vel jurabant, vel preces et vota faciebant. Varro, Macrobius, Saturnal. lib. iii. cap. 2. &c. Vide et Plin. lib. ii. cap. 7.

20. *Farre pio et saliente micâ.*] Molâ salsâ quæ constabat ex aquâ, farre, et sale. Seneca Epist. 114. *Crepacem molam.*

Ode XXIV.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Intactis, &c.*] Sui vitia seculi hãc Ode proscribit. Animadvertite, queso, Lector studiosè, quàm variè quàmque feliciter idem sæpiùs ita retractat argumentum, ut novum quid semper esse videatur. Et hoc est quod ipse præcipit ac docet ad Pisones Epist. v. 128. et 240. quæ duo loca spectant eòdem, et egregiè declarant rerum communium et cuius notarum novam dispositionem ex arte atque ingenio, scitamque et callidam tractationem longè

Thesauris Arabum, et divitis Indiæ,
 Cæmentis, licet occupes
 Tyrrhenum omne, tuis, et mare Apulicum ;
 Si figit adamantinos,
 Summis verticibus, dira necessitas
 Clavos, non animum metu,
 Non mortis laqueis expedies caput.
 Campestris melius Scythæ,
 (Quorum plaustra, vagas ritè trahunt domos,)
 Vivunt, et rigidi Getæ,

[333] nondum tentatis gazis Ara-
 bum ac Indiæ opulentæ, si
 fatum sævum clavos adama-
 mantinos excelsis culmini-
 bus infigit, neque mentem
 5 formidine, neque caput
 mortis retibus liberabis. Fe-
 licius in campis degunt Sey-
 thæ, quorum incertas ha-
 bitationes carpenta circum-
 ferunt, nec non asperi
 [334] 10 Getæ,

ANNOTATIONES.

præstare rerum novarum inventioni. Quod quidem literatores ac de trivio homines et scio-
 los latet, norunt verò sentiuntque quotquot sano et sagaci pollent judicio. Vide quæ ibi annotabuntur.

[Intactis opulentior Thesauris Arabum.] Ipsi-
 bus opulentior Arabibus, quorum adeò jactatur opulenta. Vide lib. i. Od. 29. et lib. ii. Od. 12. Stroph. penult.

[Intactis.] Vel Thesauris nondum effossis, vel Arabibus bello nondum petitis ac subactis populo Romano. *Ælius enim Gallus ex Equestri Ordine, solus Romana arma in eam terram intulit—oppida diruit, &c.* Plin. lib. vi. cap. 28. Strabo. lib. v. *Recens Romæ expeditio nostro tempore duce Ælio Gallo in Arabiam facta.* Missus ille cum exercitu ab Augusto decimum Consule, Arabes tentaturus. Propert. lib. ii. Eleg. 10. v. 15.

India quin, Auguste, tuo dat colla triumpho, Et domus intactæ te tremat Arabiæ.

2. *Divitis Indiæ.* Hæc enim Asiæ regio dives est auro, argento, lapillis, gemmis. Strabo lib. xvi, &c.

3. *Cæmentis licet occupes, &c.* Licet præclaras aedes habeas maris littoribus extractas, quid hoc ad vitam beatam? An sic effugies curas et mortem? Vide Od. 1. hujus lib. Stroph. 9. ibique Annot.

4. *Tyrrhenum mare.* Idem est quod Thuscum et Inferum: pars est Mediterranei, Thusciam albens, Ditionem Pontificiam, ac regnum Neapolitanum, à fluvio Macrà ad Fretum Siculum.

Et mare Apulicum. Omnes ferè codices habent *Punicum*, id est, Euxinum: Quidam *Punicum*, id est, Africanum; et hanc lectionem defendunt eò quod mare Punicum seu Africanum continetur cum Tyrrheno, quod nunc nominatur. Verùm enimvero quid hoc ad Italiam et Romanos? An ut notetur vesania ædificare cupientium non modò in littoribus maris proximi sed et longinqui? Longè sanè petita reprehensio, Lectori tamen judicandi sit plena libertas: ut fuit hactenus. Alii etiam *Publicum* absurdè quidem legunt. Placuit lectio, *Apulicum*, non nobis primùm, sed gravibus viris pridem ante nos; ut denotetur utrumque Italiæ litus maris; per *Apulicum* superi sive Adriatici, inferi verò per *Tyrrhenum*.

5. *Si figit adamantinos, &c.* Si magnificas illas aedes mors etiam obsidet ingrediturque et

habitatores earum non mitiùs tractat quàm infimos et egentes, et in illis adium *summis verticibus clavos figit adamantinos*, id est, imperii ac dominatùs sui jura exerceat; metaphora ducta ab annali clavo, qui in parietibus adium sacrarum figebatur singulis annis ut numerus amorum inde colligeretur. De quibus Liv. passim. Alii sic explicant; si summos etiam apices seu capita virorum principum spiculis suis durissimis transfigit mors, et enecat.

Adamantinos. Adamante firmiores, lib. i. Od. 36. v. 18. *trabales clavos.* Sic bellè exprimit Poëta fatum ineluctabile, mortis necessitatem, et nunquam mutabile Jovis ac Deorum decretum. Piudar.

Τίς χίρδον⊕ κρῆλερός ἀδύμαντ⊕ δῆσεν ἄκεις.

9. *Campestris melius Scythæ, &c.* Avaris divitibus sapientiores ac beatiores sunt ii populi qui inopes quidem, at sine curis vivunt. Scythæ nullas domos extruunt, per campos vagantur, modò in his pascuis, modò in illis subsistentcs, suamque secum familiam plaustris vehunt, hinc *μαξίβου* et *μαξορόβου* dicti; quibus *plaustra sedes sunt*, inquit Sallust. Vide lib. i. Od. 19. v. 10. et Od. 35. v. 9. et lib. ii. Od. 9. in fine, ibique Annot. Justin. lib. ii. sub initium: *Scythis inter se nulli fines, nec enim agrum exercent, nec domus illis ulla, aut tectum, aut sedes est, armenta et pecora semper pascentibus et per incultas solitudines errare solitis. Uxores liberosque secum in plaustris vehunt, quibus coriis imbrium hyemisque causâ tectis pro domibus utuntur. Justitia gentis ingentis culta non legibus . . . aurum et argentum non appetunt. Lacte et melle vescuntur. Lana iis usus ac vestium ignotus . . . pellibus vestiuntur serinis. Hæc continentia illis morum quoque justitiam dedit, nihil alienum concupiscentibus . . . utinam reliquis mortalibus similis moderatio . . . prorsus ut admirabile videatur hoc illis naturam dare, quod Græci longè sapientium doctrinâ præceptisque Philosophorum consequi nequeunt; cultosque mores inculltâ barbarie superari, &c.* Hinc apud Homerum Iliad v. *δικαιοτάτοι, justissimi*, vocantur Scythæ. De his Strabo vii. Herodot. lib. iv. Virgil. Georgic. iii. &c.

11. *Rigidi Getæ, &c.* Et hi Scythis affines duram pariter vitam agunt, frigidissimâ regione. Ex Strabone, ad Pontum, Orientem versus, circa ostium Danubii sedes habent. Plin.

quibus arva minimè circumscripta producant communes segetes ac messes; neque exercetur cultura diuturnior uno anno; atque alter vices assumens pari fortunâ quietem tribuit alteri laboribus exsoluto. Ibi femina innoxia parcat privignis matrem non habentibus, neque uxor dote potens marito imperitat, nec splendido auscultat mæcho *Illic* maxima dos aestimatur virtus parentum, et pudicitia insolubili puncto alterum virum abhorrens. *Illic* non licet delinquere, vel merces est mors. O, quicumque voluerit sceleratas strages furoremque civilem abolere, si cupiet imaginî subscribi

Immetata quibus jugera, liberas,
Fruges et Cererem ferunt,
Nec cultura placet longior annuâ,
Defunctumque laboribus, 15
Æquali recreat sorte vicarius.

Illic, matre carentibus [335]
Privignis, mulier temperat innocens,
Nec dotata regit virum
Conjux, nec nitido fudit adultero. 20
Dos est magna parentium
Virtus, et metuens alterius viri,
Certo fœdere castitas;
Et peccare nefas, aut pretium est mori.

O, quisquis volet impias 25
Cædes, aut rabiem tollere civicam;
Si quæret PATER URBIVM [336]
PARENS CIVITATUM,

ANNOTATIONES.

lib. iv. cap. 12. *Ab eo in plenum quidem omnes Scytharum sunt gentes; variæ tamen littori apposita tenuère: aliâs Getæ, Daci Romanis dicti, &c.*

12. *Immetata quibus, &c.*] Scythis nimirum atque Getis agri nullis definiuntur limitibus nullique sunt cuiquam proprii; omnes omnibus communes vicissim coluntur ab aliquibus, duntaxat quantum satis est ad annuam et victum unius anni.

15. *Defunctumque laboribus, &c.*] Alii post alios culturam agrorum, sationem ac messem curant, et quiescunt: atque ad annuum opus ac laborem alii aliis succedunt. De Suevis idem propè refert Cæsar de bello Gallico, initio lib. iv. *Gens maxima et bellicosissima Germanorum, Sueri; centum pagos habere dicuntur: ex quibus quotannis singula millia armatorum, bellandi causâ suis è finibus educunt. Reliqui domi manent; pro se atque illis colunt. Hi rursus iriensem anno post in armis sunt; illi domi remanent . . . privati ac separati agri apud eos nihil est: neque longius anno remanere uno in loco, incolendi causâ, licet, &c.*

17. *Illic matre carentibus, &c.*] Ubi nulla est cupiditas, illic nec ulla novercalia odia, flagitia, veneficia; nulla uxorum aut adulteria, aut imperiosa insolensque dominatio in viros. Ea est Scythicarum mulierum fides, pudicitia, virtus, probitas.

18. *Privignis mulier temperat innocens.*] Noverca non sævit in privignis, id est, mariti sui è priori conjuge filios, nec eos veneno tollere meditat; quod Romæ non infrequens. Juv. Sat. vi. 152.

Hippomanes, carmenque loquar, coelumque venenum,

Privignoque datum?

19. *Nec dotata regit virum.*] Plaut. Aulul. in fine scen. 17. *Quæ indotata est, ea in potestate est viri: dotata mactant et malo et damno rios.* Et Asinar. Scen. 1. *Argentum accepi, dote imperium vendidi.* Juvenal. Sat. vi. 223. *Im-*

perat ergo viro. Vide ibid. in superbiam mulierum plurima. Et Justino lib. iii. *Lycurgus apud Spartanos virgines sine dote nubere jusit; ut uxores eligerentur, non pecuniâ; severiusque matrimonia sua viri coercerent, cum nullis dolis franis tenerentur.*

20. *Nec nitido fudit adultero.*] Non sinit se in adulterium pertrahi ab adultero bene composito; vel, amatori et mæcho potenti non confidit post flagitia sperans ab eo defendi tum adversus leges adulterium punientes, tum adversus maritum suum vindictam meditantem.

21. *Dos est magna parentium Virtus, &c.*] In deligendis uxoribus ubi non sperantur opes, sed virtus majorum et parentum, ac puellæ castimonia. Plaut. Amphitr. Act. ii. Scen. 2. sub finein.

Non ego illam mihi dote mduco esse, quæ dos dicitur:

Sed pudicitiam, et pudorem, et sedatam cupidinem,

Deum metum, parentum amorem, &c.

Repete modò allatam Lycurgi legem de dote virginum Spartanarum. Juvenal. Sat. vi. 169.

Malo Venusinam, quàm te, Cornelia, &c.

23. *Certo fœdere castitas.*] Fides conjugalis, quam illic violare nefas, aut peccanti mors certa est, certumque peccati stipendium, quod ait Paulus Apostolus.

25. *O, quisquis volet impias, &c.*] Profectò cupiditas tollenda, si quis bonus Princeps velit sediiones tollere, tumultus, cædes, bella civilia, aliasque civitatum pestes. His videtur Augustum respicere: nam sic ei postea gratulatur, lib. iv. Od. 15. v. 9.

— *Ordinem*

Rectum et vaganti fræna licentiæ

Injecit, amoritque culpas

Et veteres revocavit artes, &c.

27. *Si quæret PATER URBIVM Subscribi statuis.*] Si volet dignus esse, cui statua erigatur cum hæc epigraphe, *pater patriæ.* Quæ quide-

Subscribi statuis, indomitam audeat
 Refrænare licentiam,
 Clarus postgenitis : quatenus (heu nefas !)
 Virtutem incolumem odimus,
 Sublatam ex oculis quærimus invidi.
 Quid tristes querimonîæ,
 Si non supplicio culpa reciditur ?
 Quid leges sine moribus
 Vanæ proficiunt, si neque fervidis,
 Pars inclusa caloribus
 Mundi, nec Boreæ finitimum latus,
 Duratæque solo nives,
 Mercatorem abigunt; horrida callidi
 Vincunt æquora navitæ ?
 Magnum pauperies opprobrium, jubet
 Quidvis et facere et pati;
 Virtutisque viam deserit arduæ.
 Vel nos in Capitolium,
 Quò clamor vocat et turba faventium,
 Vel nos in mare proximum,

is infrænatam coercere cupiditatem suscipiat à posteris celebrandus; quandoquidem (prò scelus!) virtutem adversamur invidentes, creptam verò aspectui desideramus. Quorsum mœstæ querelæ, si pœnâ non crimen amputatur? Quid leges prosunt absque moribus inutilis, si negotiatorem haud deterrent vel orbis regio æstu ferventi præclusa, nec pars Aquiloni proxima, nivesque humo constrictæ et solertes nautæ maria formidabilia exsuperant? Inopia dedecus ingens impellit quidlibet et moliri et perferre: atque iter asperæ virtutis relinquit. Ergo nos aut deferamus in Capitolium, ad quod invitat applausus et concursus populi acclamantis, aut in mare vicinum projiciamus

ANNOTATIONES.

appellatio honorifica contigit Camillo, Ciceroni, Julio Cæsari, Augusto, aliis item postea bonis Imperatoribus. Tit. Liv. Appian. Flor. Sueton. &c. Hic Octav. cap. li. *Senatus te consentiens cum Populo Romano consulat Patriæ Patrem. Cui Augustus . . . compos factus votorum meorum, P. C. quid habeo aliud Deos immortales precari, &c.* Juv. Sat. viii. 244.

Roma patrem patriæ Ciceronem libera dixit.

30. *Clarus postgenitis.*] Quidam legunt *charus*, Supra lib. i. Od. 28.v. 31. *Postmodò te natis . . .*

Quatenus (heu nefas!) Ea siquidem est pravitatis morum nostrorum, ut invidiam virtuti, excellentiæ, honoribus eorum qui nobiscum vivunt: mortuis autem gloriam sponte deferimus et laudationem. Egregiè Vell. Paterc. *Præsentia invidiâ, præterita veneratione prosequimur. Et his nos obrui, illis instrui credimus.*

32. *Sublatam ex oculis quærimus.*] Sic fit: sic vivitur. Homines quæ habent præ manibus bona vix aut cognoscunt, aut ut par est æstimant, quum ea amiserint. Quam sententiam expolitam efferunt, inter tot alios, Sophocles in Ajace, Plaut. Captiv. Cic. in Orat. post reditum, ad Quirites.

34. *Si non supplicio culpa reciditur?*] Si culpæ non puniuntur; vel si non cessant improbi crimina perpetrare, quamvis ea puniri interdum cernant.

35. *Quid leges sine moribus Vanæ proficiunt.*] Quid prosunt leges, si non observentur, sique ad earum amissum mores non fiantur?

36. *Si neque fervidis Pars inclusa caloribus, &c.*] Si homines lucri causâ nihil non tentant, et ad præclusas veluti à naturâ partes mundi contendunt; ad Zonam torridam, atque ad frigidam et glaciale, ubi nives asperitate ac diurnitate frigoris duratæ sunt

instar soli, vel, solo astringuntur. Vide lib. i. Od. 22. sub finem. Et hujus lib. Od. 3. Stroph. 14.

40. *Mercatorem.*] Qui quærit opes, ac paupertatem fugit per mare, per saxa, per ignes.

Horrida callidi Vincunt æquora navitæ?] Sic Mare Glaciale, sic Bonæ Spei quod vocant promontorium, ubi horrorem faciunt omnia, quotidie tamen tentatur atque superatur.

42. *Magnum pauperies opprobrium, &c.*] Ex opinione vulgi scilicet. Nam longè aliter sentiunt vel Ethnicorum sapientes. Vide Apuleii Apolog. ubi, *Paupertas*, inquit, *etiam Populo Romano Imperium fundavit, &c.*

44. *Arduæ.*] Hesiodus ait viam ad virtutem longam esse et arduam, saxisque asperam, Deosque velle eam sudore parari.

45. *Vel nos in Capitolium, &c.*] Ex ante dictis rectè concludit; si opes non juvant, imò impedimento sunt bonis moribus, certè debemus eas abjicere: itaque, ut ex malis boni aliquid faciamus, deferamus eas ad Jovem Capitolinum, ad ornatum templi. Ac si minus movet nos religio Deorum, at moveat saltem honos et gloria nominis nostri. Nam illuc vocat et prosequetur nos clamor et turba faventium. Istæ nempe donationes magno populi applausu fiebant, quasi triumphum parantis ei qui cupiditates subegisset. Petron. *Ipse Senatus recti bonique præceptor mille pondo auri promittere solet Capitolino.* Sueton. Octav. cap. 50. *In cellam Capitolini Jovis sedecim millia pondo auri, gemmasque ac margaritas quingentes H. S. unâ donatione contulit.*

47. *Vel nos in mare proximum, &c.*] Sic Crates Philosophus Thebanus magnum auri pondus in mare dejiciens aiebat: Abite pessum, malæ cupiditates; vos eò mergam, in se ne mergar à vobis.

gemmas et lapillos, atque aurum exitiale, omnis mali causam. Si verè crimina detestamur, extirpanda sunt improbæ cupiditatis principia, animique molliores quàm oportet durioribus instituendi sunt exercitationibus. Nobilis adolescens ignorat equo insistere haud assuetus, ac venari fugit; peritior ludere, seu jubeas trocho Græco sive magis placuerit aleâ legibus prohibita: dum parens fide perjurio fractâ defraudat consortem socium et hospitem, atque divitias accumulât hæredi immerito. Nimirùm iniquæ	Gemmas et lapides, aurum et inutile, Summi materiam mali, Mittamus. Scelerum si benè pœnitet, Eradenda cupidinis Pravi sunt elementa, et teneræ nimis Mentis asperioribus Formandæ studiis. Nescit equo rudis Hærerè ingenuus puer, Venarique timet; ludere doctior Seu Græco jubeas trocho, Seu malis vetitâ legibus aleâ. Cum perjura patris fides Consortem, socium fallat, et hospitem, Indignoque pecuniam, Hæredi properet. Scilicet improbæ	50 [338] 55 60 [339]
--	--	----------------------------------

ANNOTATIONES.

48. *Gemmas et lapides.*] Geminæ pellucet, lapides minimè, margaritæ nec inter gemmas, nec inter lapillos censentur.

Aurum inutile.] Vel nihil juvenis ad beatè vivendum: vel quo non utimur, per avaritiam defraudantes genium.

49. *Materiam mali.*] *Lycurgus aurum argentumque velut omnium scelerum mulctriam sustulit.* Justin. lib. iii. Ovid.

Opes irritamenta malorum.

51. *Eradenda cupidinis, &c.*] Tall. Tusc. iv. *Cum est concupita pecunia, nec adhibita, continuo ratio, quasi quadam Socratica medicina, quæ sanat eam cupiditatem, permanet tunc in venas et inhæret in visceribus illud malum, existitque morbus et agrotatio, quæ avelli inveterata non possunt; eique morbo nomen est avaritiæ.*

Cupidinis Pravi.] Pravè quidam legunt *præc.* Cupidinem pro cupiditate in genere masculino usurpat Horatius, lib. ii. Od. 16. v. 15. *Cupido sordidus,* et Sat. i. 61.

—*Pars hominum decepta cupidine falso, Nil satis est, inquit.*

52. *Elementa.*] Primordia, Juv. Sat. xiv. 123.

Sunt quædam vitiorum elementa.

53. *Teneræ nimis Mentis asperioribus Formandæ studiis.*] Vel à teneris, ut aiunt, unguiculis: vel ad laborem resque duras et asperas *formandæ* sunt mentes nimis effeminatæ et delicatæ. Vide Oden 2. hujus libri.

54. *Nescit equo rudis Hærerè, &c.*] Generosus ac nobilis puer (proh dedecus!) nescit equitare, timetque venari: scit verò et amat ludere mollioribus ludis Græcorum. De Romanis exercitationibus ingenuo juvene dignis, vide lib. i. Ode 8. De venatione lib. i. Epist. 18. v. 49. ita canit;

Romanis solemne viris opus, utile funæ, Vitæque, et membriis.

57. *Græco trocho.*] Duplex fuit trochus: alter dicebatur *turbo*, eratque *buxum volubile* sententiâ agitari à pueris solitum; de quo Virg. *Æneid.* vii. 378. Alter ludus trochi erat, cir-

culi cujusdam ferrei vel ænei impulsio, artem requirens ac studium, neque solis conveniebat pueris. De hoc videtur loqui noster hic ut et ad Pisones Epist. v. 380. ubi rem vide fusiùs explicatam in annotationibus nostris.

58. *Vetitâ legibus aleâ.*] In Saturnalibus permittebatur alea, mense Decembri: reliquis anni mensibus probrosa erat; puniebatque legibus Corneliâ, Publiâ, Titia. *Ædilibus ea cura incumbat.* Cicer. Philip. ii. *Licinium de aleâ condemnatum collusorem suum restituit.* Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 21. et quæ annotabo ad lib. i. Epist. 18. v. 21. ad has voces:

—*Quem præceps alea nudat.*

59. *Cum perjura patris fides, &c.*] Dum puer indulget mollibus et futilibus studiis, interim pater ei congerit opes per fas et nefas, quas malè partas malè dilapidet. Nam ille societatis fidem atque hospitii jura violare non dubitat.

60. *Consortem socium.*] Has voces alii separant explicantque *consortem* cohæredem; *socium* qui negotiationis societatem ac fœdus inito contractu fecit. Alii jungunt et ad unam posteriorem sententiam referunt. Nempè consors vocatur, qui tantundem sortis ad mercaturam confert. Nam prima pecunia in societatem, ut lucrum inde fiat, collata sors et caput nuncupatur; quod verò ex illâ per communem negotiationis laborem accedit accrescitque, corpus societatis vocitant. Itaque ille fallit consortem socium, cum subtrahit quidpiam è lucro, et in privatam rem convertit id quod esse commune oportuit. Cicero pro Sexto Roscio; *Rectè majores nostri eum, qui socium sefellisset, in bonorum virorum numero habendum nullo modo putaverunt.* Vide eundem pro Publio Quinctio. Animadvertite porrò quot et quanta mala committat ille avarus pater. 1. Periculis et laboribus se conficit. 2. Paupertatem esse malum stultè credit. 3. Omne fas violat quæstus causâ. 4. Pravo exemplo filium corrumpit. 5. Seipsum defraudat victu necessario, *inter opes inops.*

Crescunt divitiæ; tamen,
Curtæ nescio, quid semper abest rei.

64 augeſcunt opes: veruntamen aliquid ſemper deeſt anguſtis bonis.

ODE XXV. AD BACCHUM.

Se afflatu ejus de Augusto eximia dicturum.

QUO me, Bacche, rapis tui
Plenum? Quæ nemora aut quos agor in
specus,
[340] Velox mente novâ? Quibus
Antris egregii Cæſaris audiar,
Æternum meditans decus,
Stellis inserere, et concilio Jovis?
Dicam insigne, recens, adhuc
Indictum ore alio. Non secus in jugis
Exsomnia stupet Evias,
Hebrum prospiciens, et nive candidam
10 Thracen, ac pede barbaro

Quò me agis, Bacche, te repletum? Quas in silvas atque antra præceps rapior spiritu insolenti? Quibus speluncis meditabor immortales honores Augusti, ut audiar inserens illum sideribus ac Jovis concilio? Canam splendores novos, necdum ab aliis celebratos. Haud aliter attonita est Baccha, in montibus expergiscens, cum cernit Hebrum et Thraciam nivibus albescentem, atque Rhodopen pedibus barbarorum

ANNOTATIONES.

64. *Curtæ nescio quid semper abest rei.*] Nam multa petentibus desunt multa Supra Od. 16. in fine. Benè Seneca in Hercule Octæo, v. 625.

*Cupit his gazis implere famem:
Nec tamen omnis plaga gemmiferi
Sufficit Istri; nec tota siliv
Lydia vincit; nec quæ Zephyro
Subdita tellus, stupet aurato
Flumine clarum radiare Tagum:
Nec si totus serviat Hebrus,
Ruraque dives cingat Hyduspes;
Intraque suos currere fines
Spectet toto flumine Gangem.*

Avidis, avidis Natura parum est.

Ode XXV.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Quò me, Bacche, rapis, &c.*] Ad quid me rapis, meque supra me tollis? Iustrais me scilicet ad canendas Divi Augusti laudes; quod sine divinâ ope nequaquam tentarem. De Baccho vide lib. ii. Od. 19. ibique Annot. Augusti elogia persequitur Horatius lib. i. Od. 12. lib. iii. Od. 5. et 14. lib. iv. Od. 5. 14. et 15. lib. ii. Epist. 1.

2. *Quæ nemora, &c.*] Lib. ii. Epist. 2. v. 77. *Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,*

Ritè cliens Bacchi.—

Item,

Carmina recessum scribentis et otia quarunt.

3. *Mente novâ.*] Divino instinctu, dicendi facultate plusquam humanâ. Adverte, studiosè Lector, incisam passim orationem. Talis enim entheum decet.

Quibus Antris, &c.] Quibus in locis à turbâ semotis, sacrisque, animo soluto meditabor dignos Augusto versus; quibus illum cælo consociem? Vide supra Od. 5. Stroph. 1. ibique Annot.

6. *Concilio Jovis.*] Deorum cœtui. Fingunt enim Jovem in gravioribus Deos convocare et consulere. Vide Homer. Iliad. xx.

8. *Indictum ore alio.*] Seu quòd primus Latinorum Horatius Lyrica scripserit, seu quia Augusti gesta et virtutes sunt quid novum ac inauditum, adedque mortalium nemini cognita aut relata sunt adhuc ejus insignia.

Non secus in jugis, &c.] Tantus me stupor divina Cæſaris encomia canendi meditantem corripit, quantus invadit Bacchas è furore divino et somno exsolutas. Vel tanto ardore aggredior Augusti laudes, quanto Bacchæ Orgia.

9. *Evias.*] Bacchi sacrificula, ab Evio Bacchi cognominè, de quo lib. i. Od. 18. v. 9. *Exsomnia*, vel, excitata ab eo somno, qui post divinum furorem occupare solet, animoque tranquillitatem reddit. Vel, pervigil; noctu enim celebrantur Orgia, in Thraciæ præsertim montibus. Unde et mox Hebrî Rhodopesque mentio.

10. *Hebrum.*] Hic Thraciæ fluvius oritur è monte Rhodope, non procul Adrianopoli, labitur in Ægeum mare, è regione insulæ Samo thraciæ, volvens aureas arenidas. Solin. lib. xv. De eo jam. lib. i. Od. 25. v. ultimo.

Nive candidam Thracen.] Regio hæc frigidissima nunquam non habet nives, nec calo læta, nec solo, ex Pomp. Melâ. Inter alios montes tollit Rhodopen, incoliturque gente, cui velut insita à naturâ barbaries. Vide lib. i. Od. 27.

11. *Pede barbaro Lustratam Rhodopen.*] Hic subtiliores aliqui afferunt Orpheum *pede barbaro*, id est, carminibus, illustrantem Thraciam suam patriam, et in eâ montem Rhodopen; eo sensu, ut tam sit omnibus admirabilis Horatius Augusti laudes celebrans, quam

peragratam. Quàm placet mihi *longè* aberranti admirari cautes et silvam desertam! O, Rex Naxadum et Bacchantium altas fraxinos manibus revellere potentium, nihil exiguum aut vile, nihil humanum canam. Suvave est periclitari, O, Bacche, sequendo numen quod circumdat eaput virenti palmitate.

Lustratam Rhodopen. Ut mihi devio
 Rupes et vacuum nemus [341]
 Mirari libet! O, Naxadum potens,
 Baccharumque valentium 15
 Proceras manibus vertere fraxinos;
 Nil parvum, aut humili modo,
 Nil mortale loquar. Dulce periculum est,
 O, Lenæe, sequi Deum
 Cingentem viridi tempora pampino. 20

ODE XXVI. AD VENEREM.

Ut Chloës arrogantium coërceat.

Haud ita pridem vigebam apud virginibus, nec inglorius bellavi. Jam arma et perfunctam militiâ *istâ* lyram tenebit murus ille, qui stipat latus sinistram Veneris maritimæ. Istic, istic deponite faces acceusas

VIXI puellis nuper idoneus, [342]
 Et militavi non sine gloriâ:
 Nunc arma defunctumque bello
 Barbiton hic paries habebit,
 Lævum marinæ qui Veneris latus
 Custodit. Hic, hic ponite lucida 5

ANNOTATIONES

Bacchis Thrax Orpheus canens, et ob cantum toto orbe nominatus Sed ò commentum quod nostrum etiam Poëtam latuisse credendum est!

12. *Ut mihi devio, &c.*] Afflatus numine Horatius dumtaxat ea loquitur, quæ meditabundum juvant Poëtam, desertas regiones, specus, rupes, memora.

13. *Rupes.*] Sic appositè Muretus doctis visus correxisse, quia *rupes* ad rem convenientior: cum tamen plerique codices habeant *ripas*; nec ita absurdè, ut quidam volunt. Nam et flumina et fluminum ripæ ad solitarium et cogitandum pertinent.

14. *O, Naxadum potens, &c.*] Quoddam aquis vinum est potentius ac validius, hinc veteres Naxadum, id est, Nympharum fluminibus prædientium Regem finxere Bacchum.

15. *Baccharum.*] Bacchi sacerdotum. Quod additur, *valentium Proceras manibus vertere fraxinos*, videtur alluisse Horatius ad id quod scribit Euripides in Bacchis, Actu. 4. cum evasisset in abietem Pentheus rabiem fugiens Bacchantium, eò statim accurrisse illas omnes, ac duce Agave saxa primùm molitas in eum contorsisse, postea verò ipsam arborem radicibus concussisse, ac tandem prostravisse.

17. *Aut humili modo.*] Quidam legunt *humile modo*.

18. *Dulce periculum est.*] Scio me periculosum tentare opus et arduum; at, duce Deo, non indignum immortalis Cæsare carmen edam.

19. *Leucæ.*] Unum est è Bacchi cognominibus, *ἔπὸ τοῦ λευκοῦ, torculari*, in quo vinum exprimitur. Ex Diod. Sic. lib. iv. cap. 5. et lib. v. cap. 1. Donatus perperam Latinum commentus est originem, à *leniendo*. Cui et refragatur Servius in Virgil. Georg. ii. 4.

20. *Cingentem viridi tempora pampino.*] Hoc et suos clientes, et seipsum coronare amat Bacchus. Infra lib. iv. Od. 8. v. 33.

Ornatus viridi tempora pampino.

Ode XXVI.—Metrum idem quod supra Od. 9. lib. i.

1. *Puellis nuper idoneus.*] Jam verò annos quadraginta natus ab eis contemnor; quare ab istâ militiâ cessare debeo in posterum. Vide lib. i. Od. 9. lib. iv. Od. 1.

2. *Militari.*] Ovid. Art. Am.

Militat omnis amans: et habet sua castra Cupido.

3. *Nunc arma, &c.*] Jam abjicienda mihi sunt arma, atque ex more suspendenda in templo Veneris, funalia, vectes, arcus.

4. *Barbiton.*] Versus lyricos et amatorios. De hoc instrumento musico, lib. i. Od. 1. v. 34.

Paries habebit, Lævum marinæ qui Veneris latus Custodit.] Quia fortunatus fui in eâ Veneris militiâ, hinc volo suspendi arma mea congruo loco et meæ felicitatis indice. Videlicet statuæ Deorum meridiem aspiciabant, proindeque occasum habebant ad dextram, ortum ad sinistram: porò ex Etruscâ disciplinâ pars orientalis boni ominis erat, idèque fausta quælibet ad ortum auguria et auspicia habebantur. Unde Virg. *intonuit lævum*, ad quod ea erat Horatii dextra ad Veneris imaginem conversa, et pars quoque templi dextra: quæ quidem semper felix ceusetur. Hinc igitur ad lævum simulachri Veneris latus, hoc est, ad dextrum fani parietem arma collocat, quibus non sine gloriâ militarat.

5. *Marinæ Veneris.*] E maris spumâ genitæ, ut fabulantur. Hesiod. Theogon. Inde

Funalia, et vectes, et arcus
 Oppositis foribus minaces.
 O, quæ beatam, Diva, tenes Cyprum, et
 Memphim carentem Sithoniâ nive,
 Regina, sublimi flagello
 Tange Chloën semel arrogantem.

et vectes, et arcus præclu-
 sis januis minitantes. O,
 Dea, quæ fortunatam ob-
 [343] tines Cyprum, atque Mem-
 10 phim nivibus Sithoniis im-
 mune regis, semel feri
 superbam Chloën elato fla-
 gello.

ODE XXVII. AD GALATEAM.

Eam à navigando deterret, præsertim exemplo Europæ.

IMPIOS parræ recinentis omen
 Ducat, et prægnans canis, aut ab agro
 Rava decurrens lupa Lanuvino,
 Fœtaque vulpes :
 Rumpat et serpens iter institutum,
 Si per obliquum, similis sagittæ,

Sceleratos deducat augu-
 [344] rium parræ cantum iteran-
 tis, et canis gravida, vel
 lupa rufa veniens ab agro
 Lanuvino, et vulpes *catulos*
 5 *cnixa*. Anguis quoque viam
 inceptam remoretur, cum
 velut sagitta è transverso

ANNOTATIONES.

Græcum nomen Ἀφροδίτην, nam ἀφρός, spuma dicitur.

7. *Funalia.*] Noctu amatores ad amicorum fores, accensis facibus pergebant, atque illas, his demum extinctis, occentabant. Pers. Sat. v. 166.

Chrysidis . . . ante fores extincto cum face canto.

Vide supra Od. 10. hujus libri.

Vectes, et arcus, &c.] His scilicet armis atque instrumentis quæiebant effringebantque fores meretricum ocellas. Vide supra Ode 14. sub finem. Et lib. i. Ode 25. Apud Terent. in Eunucho, Thraso Thaidis ædes expugnaturus, *Procede*, inquit, *huc cum recte*. Belle Cato vecticulariam appellat vitam furum, qui vecte parietes domorum soleant perferdere.

9. *Beatam Cyprum.*] Insulam, de qua lib. i. Ode 3.

Beatam.] Vel opibus, vel patrocinio Veneris.

10. *Memphim.*] Ægypti urbem, in qua celebre Veneris templum, teste Strabone, lib. xvii.

Carentem Sithoniâ nive.] Ea regio utpote ferrida non habet nives, ut Sithon Thraciæ mons. Virg. Eclog. x. 66.

Sithoniasque nives hyemis subeamus aquosæ.

11. *Regina.*] Mentium dominatrix Venus.

Sublimi flagello, &c.] Ictu vehementiori percutit; fastidium Chloës et superbiam tibi ingratiam ulciscere: ferociam elide. Animadvertente porrò amantium levitatem ac stultitiâ. Videbatur Horatius primò velle amores abjicere; ecce verò, seu amans, seu iratus, supplicat Veneri, ut frangat Chloës arrogantiam, eamque tangat, à qua ipse spernebatur.

Ode XXVII.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. *Impios parræ, &c.*] Hæc Ode præ cæteris involuta, multum negotii semper Interpretibus facessivit; multum quoque habet gravitatis et elegantia. Quæ et qualis sit Galatea illa, et cur ita studiosè ad eam scribat Horatius, haud notum est.

Impios parræ recinentis omen Ducat, &c.]

Impii iter facturi triste quodlibet auspiciam habeant, pro suo malo merito: tibi verò, Galatea, fausta quæcumque adsint.

Parræ.] Ingratæ et infaustæ fuit vocis parra avis; quæ verò, fuerit, illa, minimè liquet. Quibusdam *mesange*, aliis *vaneau*, aliis aliter appellatur, Angl. a JAY. Plin. lib. xi. 37 init. *volucris apices diversi quidem generis: Phœnici plumarum serie . . . Phasiæ corniculis: præterè parræ* (alii tamen legunt, *parvæ*) *quæ ab illo galerita appellata quondam, postèa Gallico vocabulo etiam legionii nomen dedit alaude. Dedit cirros Pico quoque Martio, &c.* Lib. verò xviii. cap. 29. manifestè ac disertè scribit, *avem parram, oriente Sirio, ipso die non apparere, donec occidat.*

Recinentis.] Quædam aves cantu omen faciebant, ut noctua, corvus, cornix, picus, parra; hinc oscines, quasi oricines: aliæ volatu et aliis, unde alites ac præpetes dictæ; ut aquila, vultur, milvus; accipiter, aliæque altum volantes. Virg. Æneid. iii. 361.

Et volucrum linguas, et præpctis omnia pennæ.

2. *Prægnans canis, aut, &c.*] Veteres superstitiosi multa quidem ominosa existimabant nullâ aut levi ratione; ut si quid malè cesserat, cum v. g. prægnans canis occurrisset, inde talem occursum deinceps habuerunt infelicem et mali ominis. Ejusmodi plurima profert hic Poëta noster. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 13. &c.

3. *Lanuvino.*] Pro quolibet positum quibusdam videtur; non ita verò aliis, ed quòd per illud ad viam Appiam oppidulum iter erat Galatææ Brundisium pergentis ad concendendam ibi navem. Res exigui momenti.

5. *Rumpat et serpens, &c.*] Græcis ἀνὸρταξ, Latinis *jaculus*, serpentis genus est, ex arboribus in prætereuntes sese vibrantis ad modum sagittæ. Aliam. lib. vi. hist. animal. cap. 18. Plin. lib. viii. cap. 23. *Vulgatum est*, inquit, *jaculum ex arborum ramis vibrari, nec pedibus tantum cavendas serpentes, sed et missili volare tormento.*

6. *Similis sagittæ.*] Nolunt hic intelligi mis-

equis pavorem iniecit. Ego
 cui metuan augur prævi-
 dens futura? priusquam a-
 vicula pluvia proxima præ-
 nuncia redeat ad paludes
 minimè fluentes, votis vo-
 cabo corvum

Terruit mannos. Ego cui timebo
 Providus auspex?
 Antequàm stantes repetat paludes,
 Imbrium divina avis imminentùm,
 Oscinem corvum, prece suscitabo,

[345]

[346]

11

ANNOTATIONES.

silem ex arcu sagittam, quanquam nihil vetat, ut patet ex Annot. præced. At placet indicari eam surculi partem in vitibus postremam et superiorem, quæ incurva et contorta serpentem refert, vocaturque sagitta. Columell. lib. iii. cap. 17. Plin. lib. xvii. cap. 21 *Sagittæ vocantur surculi, cum intortii panguntur . . . sagittas serere minus utile, quoniam in transferendo faciliè rumpitur quod intortum fuit.*

7. *Terruit mannos.*] Exterruit equos currum trahentes, in eos insilientes, eo modo quo mox explicuimus. *Mannus* vocatur equus minor ad manus facilis et obsequens. *Torrentio* est gradarius equus, totum et sine equitis molestiâ decurrens.

Ego cui timebo Providus auspex?] Ita ferè omnes codices. Sensus est; non est quod timeam tibi, Galatea: cum nullo sis crimine obstructa, felici exitu ut et auspicio fluent tibi omnia; nec non faustum tibi augurium et ego precabor navigare cupienti; sis ubique felix. Quòd si liceat aperire quod sentio, malim certè, cum eruditis nonnullis, interrogationis notam expungere, et continuo sensu et oratione, jungere cum sequentibus hoc sensu: Ego Horatius, si cui timebo auspex providus (ut tibi navigaturæ timeo, Galatea) huic prece suscitabo oscinem ab ortu Solis corvum, quo deterreatur à descendendo mari, isto scilicet malo augurio. Vide mox annotanda.

8. *Auspex.*] Is augurium captans sedebat capite velato: litum sine nodo tenens aduncum, quo cœli regiones et certa spatia notabat, quibus videnda ad se pertinere designabat, &c. Alex. ab Alex. ante cit. Quam verò mundi partem spectabat augur? hinc enim pendet multarum solutio questionum, nimirum ubi dextra pars, ubi læva constituenda; ad eoque quod felix, quod infelix omen. Primi Rom. Augures orientem spectarunt ab Albanis et Latinis edocti. Patet ex Virg. *Æn.* viii. 61. *Æn.* xii. 172. Subinde verò, ex Hetruscâ disciplinâ, ad meridiem conversi omen capiebant et auspiciam. Vide Varron. lib. vi. Plin. lib. i. cap. 54. Quæ cum ita sint, ortus Solis erat eis ad lævam, occasus ad dextram: ergo quod mox ait Horatius, *Corvum ab ortu Solis oscinem*, sinistrum infelixque augurium denotet. Adde quòd vulgè putabantur auspicia corvi dextri fausta, lævi infelicia: cornicis contra. Plaut. *Asinar.* infra citand. Item Aulul. *Scen.* 20. *Non temerè est quod corvus cantat mihi nunc ab lævâ manu, &c.* Cic. de *Divin.* i. *Quod augurium à dextrâ corvus, à sinistrâ cornix faciat ratum?* Et antea. *Panælius requirit Jupiterne cornicem à lævâ corvum à dextrâ cunere jussisset?* Et de *Divin.* ii. *Cur aliis à dextrâ, aliis à lævâ datum est avi-*

bus, ut ratum auspiciam facere possint? Verùm enimvero magna hujus observationis vanitas, ut ait ipse Plin. modò cit. Et Cic. de *Divin.* ii. *Quæ autem est inter Augures conveniens et conjuncta constantia? Ad nostri augurii consuetudinem, dixit Ennius.*

Cum tonuit lævum benè tempestate serenâ. *At Homericus Ajax, apud Achillem querens de ferocitate Trojanorum, nescio quid hoc modo nunciat;*

Prospera Jupiter his dextris fulgoribus edit.
Ita nobis sinistra, Græcis et barbaris dextra meliora esse videntur. Quanquam haud ignoro quæ bona sint sinistra nos dicere, etiam dextra sint. Sed certè nostri sinistram nominaverunt (quod à sinendo dictum putant) externique dextram, quia plerumque melius id videbatur. Vide Just. Lips. *Elect.* ii. cap. 2. Ex his, lector, vides non absurdam quoque sententiam priorem illorum, qui corvum oscinem ab ortu felix augurium fuisse scripserunt, tametsi ad lævam esset; ubi et distinguendum aiunt inter Auguris dextram manum lævamque, et mundi partem dextram ac sinistram, cum Poëtæ nunc hoc, nunc illo modo loquantur. Adde Plutarchum in quest. *Centur. Rom.* ita scribentem; *Cur aris sinistra est secunda?—Nam sinistrum lævum significat. Potest etiam deduci à verbo sinere. Eam igitur rem quæ sinit aram—vocat vulgus sinistram. Cur verò? An quòd Æneæ in acie contra Mezentium stanti fulgur à sinistrâ victoriæ index micasset, in augurium id verterunt; ac deinceps ita observant? Etenim Thebani cum sinistro suo cornu ad Leutram hostem profregissent, deinde observârunt ut in omnibus conflictibus sinistro cornu imperium tribuerent. An potius, ut auctor est Juba, respicientibus orientem Aquilo ad sinistram est, quam mundi partem dextram et supremam habent—An quia terrestria et caduca celestibus et divinis cum sint opposita, putabant nobis ea quæ sinistra sunt, Deos à dextrâ ostendere? Vide et Arnob. lib. iv. paulo post init. ubi læva naturâ esse illa negat egregiè. Nec omittit quod Non. Marcell. docet aliquando etiam lævum in bonam partem, et à levando dici.*

9. *Antequàm stantes repetat paludes, &c.*] Antequàm tempestatem denunciet cornix ad paludes suo more volitans ac sedens: ibique præsentiens imbrem diviansque et voce indicans. Supra *Ode 17. aque augur cornix dicitur.* Vide ibi annotata.

11. *Oscinem corvum, &c.*] Ore futura præcipientem. Vide Gell. lib. vi. cap. 6. Plin. lib. x. cap. 12. *Pessima corvorum significatio, eim glutinunt vocem velut strangulati.* Et lib. xviii.

Solis ab ortu.

Sis licet felix ubicumque mavis,
Et memor nostri, Galatea, vivas;
Teque nec lævus vetet ire picus,
Nec vaga cornix.

Sed vides quanto trepidet tumultu
Pronus Orion? Ego quid sit ater
Adriæ novi sinus, et quid albus
Peccet Iapyx.

Hostium uxores puerique, cæcos
Sentiant motus orientis Austri, et
Æquoris nigri fremitum, et trementes
Verbere ripas.

Sic et Europe, niveum doloso
Credidit tauro latus, et scatentem
Belluis pontum, mediasque fraudes
Palluit audax.

ab oriente canentem. Esto
fortunata ubicunque volueris,
ô Galatea, et vive nostri
memoriam servans; et
15 te nec pergere impediatur
sinister picus, nec cornix
vagabunda. Atcernis quanto
fragore majoret Orion
declivis? Ego scio quàm
periculosum sit Adriaticum
mare, neque fallit Iapyx
20 serenus. Conjuges et filii
[347] hostium experiantur oc-
ultos motus Austri surgentis,
et tumulus atri maris, ac
litora ictibus fluctuum con-
cussa. Ita etiam Europa
fallaci tauro commisit latus
25 candidum; atque mare bes-
tialis refertum et apertos do-
loris expavit antè imperper-
rita.

ANNOTATIONES.

cap. ult. corri singulũ quodam latrantes, seque concutientes, si continuabunt, ventos; si verò carpiim vocem resorbent, ventosum imbrem præagunt. Contrà si ab ortu clarè vocem ediderit corvus, felix auspiciu fuisse narrant quidam. Vide supra Annot.

15. Nec lævus vetet ire picus, Nec vaga cornix.] Plaut. Asinar. Scen. 4. Picus et cornix ab lævâ est: corvus porrò (aliàs parra) à dextrâ, consuadent. Plin. lib. x. cap. 12. Cornix inauspicatæ est garrulitatis, à quibusdam tamen laudata. Id. eod. lib. cap. 18. Pici (Gallicè piverts) Martio cognomine, insignes et magni in auspiciis—Ipsi, principes Latii sunt in auguriis à Rege qui nomen huic avi dedit. U-nus eorum in capite Prætoris urbani L. Tuberonis in foro jura pro tribunali reddentis, sedit ita placidè, ut manu prehenderetur. Respondère Vates, exitium Imperii portendi, si dimitteretur; at, si exanimaretur, Prætori. At ille avem protinus concepsit; nec nullò post implevit prodigiũ. C. Cælio sive Lælio id tribuit Frontinus in Stratagem.

17. Sed vides quanto, &c.] Attamen ô Galatea, ne temerè te perfido committas mari; animadvertè imminet ab Orione tempestatem.

18. Pronus Orion?] Devezus, ad occasum vergens. De eo lib. i. Ode 23. v. 21. lib. ii. Ode 13. v. 39.

Ego quid sit ater Adriæ novi sinus, &c.] Cave etiam et time Adriatici maris navigationem. Hujus ego pericula sum expertus, inquit Horatius, cum Athenas profecturus, conscendi mare Brundusii. Tunc etiam intellexi quid albus peccet Iapyx, quàm sæpe fallat et decipiat ventus ille flans ex Apuliâ, in Græciam pergentibus initio propitius, ac repente è cælo sereno procellas ciens, et naufragia parans. De eo lib. i. Od. 3. v. 4.

21. Hostium uxores, &c.] In hostes vertantur et irruant mala quæque: à Galatæa avertantur.

Cæcos Sentiant motus orientis Austri.] Meridianum hunc ventum ignorat nemo valdè esse procellosum.

Cæcos motus.] Quidam interpretantur, nocturnos, eò quòd noctu Auster, interdiu Aquilo vehementior—et Austro majores fluctus eduntur. Plin. lib. ii. cap. 47. in fine. Alii legunt orientis Hædi. De Hædorum exortu tempestuoso, vide Annot. hujus libri Od. 1. Stroph. 7. Nunquid verò sagax Poëta junxisset Hædorum ortum cum occasu Orionis, quem modo attulit? Hic siquidem longè est post illum. Veruntamen quid vetat Horatium Galatæam interminari Orionis, hostibus verò Hædorum malignitatem?

25. Sic et Europe, &c.] Vide ne tibi contingat id quod contigit Europæ. Hæc mansuetudo et amabilem taurum conspiciat, non est verita ejus tergo insidere, atque etiam maris inire fluctus et inambulare. At pœnituit seriùs, cum se avertam longiùs sensit. Sic tu, Galatea, placidum nunc mare ultrò conscendis; at mox pœnitebit te, cum turbatum ac procellis elatum intuebere. Europa à Jove in tauri formam converso decepta, averta, vitata est; tu ab Iapyge, Austroque, ventis; et ab Orione, Hædoque sideribus noxiis poteris, falli. Vide Herodot. Diodor. Sicul. lib. vi. cap. 15. Ovid. Metamorph. ii. Fab. ult. et Fast. v. Apollodor. lib. iii.

Niveum latus.] Candore insignis Europa celebrata est.

27. Mediasque fraudes Palluit audax.] Quæ audacter ac siue ullo metu tauri dorsum inscenderat, tum expalluit cum in alto mari nil præter undas et marina monstra aspexit. Hæc et quæ sequuntur è Moscho transtulit Horatius, pariterque Ovidius, aliique. Scripsit Theod. Marcilius è Theocrito, quoniam inter hujus opera, Idyll. xix. reperitur inscriptum Europa, quòd tamen Moschi esse non est ambigendum.

Paulò antè flores in pratis colligens texensque corrol- las Nymphis meritas, noc- te parùm lucida nihil as- pexit nisi sidera et aquas. Cùm verò pervenit ad Cre- tam centenis urbibus vali- dam, irà percita ait: O, pa- rens, nomen à filià neglec- tum, et pietas etiam relicta!	Nuper in pratis studiosa florum, et Debitæ Nymphis opifex coronæ, Nocte sublustri, nihil astra præter Vidit et undas.	30
Unde et quò deveni? Uni- ca mors pena est minor flagitio virginum. An ex- perfecta fleo crimen fe- dum? An scelere immu- nem me decipit species ina- nis, quæ dilapsa per janu- am eburneam insomnium emittit? An satius fuit longa tranare maria, an flores novos colligere? Si aliquis modò tradat iraræ mihi taurum flagitiosum, conabor ferro discerpere ac rumpere cornua juvenci priùs dilecti nimium. Sine verecundiâ deserui pater- nam domum; sine pudore cunctor Inferos. O, si quis Deorum audis ista, faxis	Quæ simul centum tetigit potentem Oppidis Creten: pater ô relictum Filiæ nomen, pietasque! dixit Victa furore; Unde? Quò veni? Levis una mors est Virginum culpæ. Vigilansne ploro Turpe commissum? An vitio carentem, Ludit imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ, Somnium ducit? Meliusne fluctus Ire per longos fuit, an recentes Carpere flores? Si quis, infanem mihi nunc juvencum Dedat iraræ; lacerare ferro, et Frangere enitar, modò multum amati, Cornua tauri.	[318] 35
	Impudens liqui patrios Penates! Impudens Orcum moror! O, Deorum Si quis hæc audis, nunam inter errem	40 46 50

ANNOTATIONES.

29. *Nuper in pratis, &c.*] Legentem pariter flores, cùm rapta est à Dite, Proserpinam exhibent. Ovid. *Metamorph.* v. item Lucanus.

33. *Centum potentem Oppidis Creten.*] Hom. *ἐκαστόπορον*. Hinc Virgil. *Æneid.* iii. 106. de Creteusibus,

Centum urbes habitant magnas.

Plin. lib. xii. cap. 1. *Est Gortynæ in insulâ Cretâ juxta fontem platanus una, insignis utriusque linguae monumentis, et nunquam folia dimittens; statimque ei Græciæ fabulositas adfuit, Jovem sub eâ cum Europâ consedisse.*

34. *Pater ô relictum, &c.*] Tandem planè deceptam se intelligens Europa, sic ingenuit: Miseram me, quæ insano tauri amoris obsecuta patris domum reverentiamque deserui!

37. *Levis una mors est Virginum culpæ.*] Scilicet irreparabilis est jactura virginitatis. Catull. *Carm.* lx. 46.

— *Virgo dum intacta manet, dum cara satis est;*

*Cùm castum amisit polluto corpore florem,
Nec pueris jucunda manet, nec cara puellis.*

40. *Imago Vana, quæ portâ fugiens eburnâ.*] Post Homer. *Odys.* xix. 562. alii Poætæ fabulati sunt, duas esse senioriorum portas, alteram corneam, eburneam alteram; per hanc falsâ, per illam vera emitti somnia. Vide Virg. *Æneid.* vi. 893. Hujus figmenti rationem alii aliter investigant. Quidam in etymologiâ rem versari opinantur: *ἐλεφάντις*, inquit, est *decipio*; hinc vanum est insomnium è portâ, quæ *cudenti nitens elephanto*, ut ait Virg. cit. Illud autem est verum quod è corneâ

portâ. Nam à *ρίζας cornu*, *κεφάλια* indeque *κεφάλια*, effectum reddo. Alii, quòd ebur densum nihilque dat oculis pervium; at contrâ pellucidum cornu est; hinc illud nihil ostendit, hoc verò aliquid exhibet et indicat. Aliis per ebur, quod dens est elephanti, significari os putatur; per cornu verò oculos, quia prima oculi tunica ejus speciem refert; ac proinde hoc aliquid certi continet, illum autem non ita; nam quæ oculis videntur, manifesta sunt; ac incerta quæ alièno ore famâque percipiuntur. Vide Eustath. *Macrob.* in *Sonn.* Scip. lib. i. cap. iii.

42. *Meliusne fluctus Ire, &c.*] Id est, potuitne igitur vigilantì mihi melius videri tauri dorso marisque longi fluctibus me credere, quàm in pratis otiosè ludendo flores colligere? Vix sanè opinionem somnii excutere possunt, inquit stupens Europa.

47. *Multum amati tauri.*] Huic divinum odorem spiranti, aut, ut ait Moschus, miti, foruoso, blalandenti libens collisit Europa; contrectat, manibus spumam ab ore abstergit, osculatur, dein et dorso insidet. Taurus Europæ lambit collum, ac demulcet puelam. Apud Ovid. autem *Metamorph.* ii. Fab. 13. ori flores porrigit, cornua sertis exornat, pectus manu plaudit; gaudet amans. Meminit quoque Cic. de *Nat. Deor.* i. *Non audeo dicere pulchriorem esse me quàm ille fuit Taurus, qui vexit Europam.*

50. *Orcum moror.*] Mori dissero, mororque debitam Orco prædam tradere.

51. *Utinam inter errem Nuda leones.*] Jam

Nuda leones.

Antequàm turpis macies, decentes
Occupet malas, teneræque succus
Defluat prædæ, speciosa quæro
Pascere tigres.

Vilis Europe pater urget absens :
Quid mori cessas ? Potes hâc ab orno,
Pendulum zonâ benè te secutâ, e-
lidere collum.

Sive te rupes et acuta leto
Saxa delectant ; age, te procellæ
Crede veloci : nisi herile mavis
Carpere pensum,

Regius sanguis, dominæque tradi
Barbaræ pellex. Aderat querenti
Perfidum ridens Venus, et remisso
Filius arcu.

Mox ubi lusit satis, abstineto
(Dixit) irarum, calidæque rixæ,
Cum tibi invisus laceranda reddet
Cornua taurus.

Uxor invicti Jovis esse nescis ?
Mitte singultus : benè ferre magnam
Disce fortunam : tua sectus orbis
Nomina ducet.

nuda ambulem inter leones.
Priusquàm fœda tabes in-
vadat pulchras genas, ac
delicata prædæ succus dila-
batur, cupio formosa tigres
satiare. Infamis Europa,
absens pater instat ; quor-
sum mori dîfers ? Fran-
gere cervicem potes ab istâ
orno suspensam obsequen-
te tibi cingulo. Seu magis
placent cautes et scopuli ad
mortem expediti : age, com-
mitte te celeri tempestati,
nisi pensum dominæ tra-
here vis *tu* Regis filia, at-
que dari pellex heræ bar-
baræ. Lugenti astabat Ven-
us improbè ridens, natus-
que laxato arcu : postquam
verò satis ludificata est, ait :
Modum pone furori et ar-
denti jurgio, quando tibi
juvencus odiosus cornua
dabit frangenda. Ignoras
te esse conjugem supremi
Jovis ? Omitte querimonias.
Disce altam sortem susti-
nere, ut decet : divisus
mundus tuam feret appel-
lationem.

55

60

[350]

65

70

75

ANNOTATIONES.

Europa non somniasse, sed re ipsâ flagitium perpetrâsse se agnoscens iram in taurum primò, deinde verò in seipsam vertit.

55. *Speciosa quæro Pascere tigres.*] A feris citò devorari exoptans, nuda et formosa illis cupit objici ; fortasse et pœnas luere vult eam, quæ culpæ et turpi commisso ansam præbuerat, formam nempe et pulchritudinem. Porrò tigres ac leones memorat, quales omnino bel-luas Creta non habet aut nutrit ; verùm attoni-tæ, idque citra notam ignorant, virgini non est indecorum.

57. *Pater urget absens.*] Conscia mens ex-probrantem scelus patrem flagitiosæ mihi ex-hibet durum perindè ad justum vindicem ; ea-que me imago urget et torquet.

58. *Potes hâc ab orno, &c.*] Vitam infamem potes finire laqueo et suspensio vel præcipitio, seu in mare seu in scopulos acutos.

63. *Nisi herile mavis Carpere pensum.*] Nisi mavis servire, et lanam in fila ducere ab herâ certo pondere traditam ad opus diurnum, in regio sanguine prognata : nimirum Agenoris Phœnicum Regis filia ; quæ mater fuit Minos ac Rhadamanthi.

66. *Pellex.*] Mariti concubina.

Aderat querenti Perfidum ridens Venus.] Dum in has querelas crumperet Europa, propè stans Venus ridebat virginem dolis quidem deceptam suis ac filii Cupidinis, qui cum sat vulneram intulisset, arcum remiserat.

69. *Abstineto (Dixit) irarum, &c.*] Tota hæc strophe ironiam complectitur salissimam.

73. *Uxor invicti Jovis esse nescis ?*] Apud Moschum antè cit. Jupiter ipse se Europæ, qualis sit, aperit, et consolationem adhibet, quamvis in tauro latens.

74. *Benè ferre magnam Disce fortunam.*] Vel tolerare gravem animi dolorem ; vel regi-am fortunam sustinere ac tueri. Nam scri-bunt quidam Jovem (alii dicunt, Xanthum) Cretæ Regem nave, cui taurus appellatio et insigne fuit, Europam rapuisse, atque ex Phœ-niciâ in Cretam abductum uxoris loco habu-isse. Alii paulò aliter, à Cretensi Rege no-mine Tauro, illatis in Phœnicum armis, vic-tore, Europam regis Cretæ filiam cum aliis puellis captivam esse transportatam. Vide Euseb. &c. Cœl. Rhodig. lib. xvi. cap. 17. Apud Lycophronem, inquit, taurus qui rapuit Europam, non aliud est quàm ταυρύμαχος τὸ πτόμα, id est, tauri forniâ præsigne navi-gium.

75. *Tua sectus orbis Nomina ducet.*] Orbis in duas vel tres divisi portiones (nam olim alii aliter senserunt) una pars de tuo nomine ap-pellabitur Europa. Ex vulgatâ opinione. Nam alioquin Herodot. scribit, *Nemini mortalium constare unde Europa nomen adeptâ sit, nisi dicatur ab Europâ Tyriâ (aliis Syriâ) nomen accepisse regionem antè nunc carantem ;*

ODE XXVIII. AD LYDEN.

Diem Neptuno sacrum hilariter esse transigendum.

Quid melius agam die Neptuno sacrâ? Profer, Lyde cita, Cæcubum renotum, atque severitati obfirmatâ vim infer. Vides mediam diem recedere; et *tamen* cunctaris detrudere ex apothecâ inutilem cadum Bibulo Consule conditum; quasi consistat tempus fugax. *Age* alternis caneus Neptunum, et caruleos Nereidum capillos. Tu citharâ incurvâ sæpius cantabis Latonam, atque tela Dianæ velocis:

FESTO quid potius die [351]
 Neptuni faciam? **Prome** reconditum,
 Lyde strenua, Cæcubum,
 Munitæque adhibe vim sapientiæ.
Inclinare meridiem [352]
 Sentis? ac, veluti stet volucris dies,
 6
Parcis deripere horreo
 Cessantem Bibuli Consulis amphoram?
Nos cantabimus invicem
 Neptunum et virides Nereidum comas: 10
Tu curvâ recines lyrâ
 Latonam, et celeris spicula Cynthiæ:

ANNOTATIONES.

illam porro ex Asia certè fuisse, in hanc verò minime commēsse terram, quæ nunc à Græcis vocatur Europa, sed à Phœnice tantum in Cretam, et è Cretâ in Africanam. Apud Moschum antea cit. Idyl. initio, refertur, dum adhuc virgo in Phœniciâ versaretur Europa, in somnis sibi videre visa terras duas, Asiam, et alteram ei oppositam, de se contententes, muliebris formâ erant: harum altera peregrino vultu et habitu; altera similis erat indigenæ, atque, ut filiam magis vindicabat, quod eam genuisset ac nutritivisset; verùm altera validis contendens manibus trahebat non invitam, quod ea sibi fato destinata esset, &c.

Sectus orbis.] Fama fuit orbem quondam totum continentem extitisse; at irrumpente subinde ad Herculis columnas Oceano sectum ac divisum? et hinc mare Mediterraneum esse. Plin. lib. ii. cap. 90. *Oceanus in totum abstulit terras. Primum omnium ubi Atlanticum mare est, si Platoni credimus, immenso spatio.* Et lib. iii. Proëm. *Africa Abyla, Calpe Europæ claustra, laborum Herculis metæ. Quam ob causam columnas ejus Dei vocant indigenæ; creduntque perfossas exclusa antea admisisse maria, et rerum naturâ multâs facim.* Et cap. 1. rursùm, *Oceanus, inquit, hoc quod dictum est spatio Atlanticum mare infundens, et arido meatu terras, quæcunque venientem exparere, demergens, resistentes quoque flexuoso litorum anfractu lambit, Europam vel maximè recessibus crebris excavans.*

ODE XXVIII.—Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Festo quid potius die, &c.*] Quid aptius et convenientius diei festivo, quàm genio indulgere?

2. *Neptuni.*] Hujus festum agebatur Romæ die Julii vicesimâ tertiâ. Meminit Plin. lib. xvii. cap. 12. Athenis autem dies octavo cujuslibet mensis erat Neptuno sacra. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 18.

Reconditum.] Ideòque pretiosum et optimum.

3. *Lyde.*] Eadem fortasse quæ suprâ Od. 11. Stroph. 7. ubi quidem *obstinata*, hic verò facilis et amica.

Cæcubum.] Vinum eximium, de quo lib. i. Od. 20. v. 9.

4. *Munitæque adhibe vim sapientiæ.*] Animo à naturâ serio et à nugis voluptatibusque alieno vim adhibe; remitte aliquid de tuâ iudole serviori; mecum vaca hilaritati, vino, jocis.

5. *Inclinare meridiem Sentis.*] Vides Solem jam descendere, et peracto medio cursu vergere ad occasum. Dies jam media abiit; cænetiora carpenda est.

7. *Horreo.*] Græcè *ὄρειον*. Ita vocatur locus rebus condendis et servandis idoneus. In superioribus apothecis condi solere vasa vinaria jam dixi Od. 8. et 21. hujus libri.

8. *Cessantem amphoram.*] Satis veterem.

Bibuli Consulis.] Sub consulatu Bibuli anno U. C. 604. in horreo conditam: quo quidem tempore Horatius puerulus erat. Vinum igitur illud debet esse maturum. Jam notavi nec semel veteres consuevisse ætatem vini designare nomine Consulis tunc Republicam administrantis. Sunt qui Horatium velint hic jocari, ac per vocem *cessantem* alludere ad Bibulum cum Julio Cæsare Consulem, nihil verò Consulis agentem: quemadmodum narrat Suetonius Jul. cap. xx. vide locum, et in eam rem Epigramma ibi relatum.

10. *Neptunum.*] Quandoquidem ejus festo epulabimur, hunc sanè celebrare æquum fuerit, Deum maris, marinasque Nymphas pariter *Neretides*, Nereï filias. Harum nomina recenset ad triginta tria Homerus Iliad. 7. non longè ab initio.

Virides Nereidum comas.] Ob maris colorem.

11. *Tu curvâ recines lyrâ, &c.*] Tu, Lyde, cantabis Deas partai præsidentes.

Curvâ lyrâ.] Vide lib. i. Od. 10.

12. *Latonam.*] Dianæ et Apollinis matrem. *Celeris spicula Cynthiæ.*] Celebrabis Dianam venatricem, spiculis feras configentem, et celtri cursu assequentem: quæ à Cyntho

Summo carmine, quæ Cnidon
Fulgentesque tenet Cycladas, et Paphon
Junctis visit oloribus,
Dicetur, meritâ nox quoque nœniâ.

Ultimo cantu dicitur Venus, quæ Cnidon obtinet et Cycladas emicantes, atque junctis cygois adiit Paphum. Nox etiam canetur apto carmine.

ODE XXIX. AD MÆCENATEM.

Invitat eum ad frugalem cœnam : et opum contemptum laudat.

TYRRHENA Regum progenies, tibi
Non antè verso lene merum cado
Cum flore, Mæcenas, rosarum, et
Pressa tuis balanus capillis
Jamdudum apud me est. Eripe te moræ:
Neu semper udum Tibur, et Esulæ
Declive contempleris arvum, et
Telegoni juga parricidæ.
Fastidiosam desere copiam, et
Molem propinquam nubibus arduis.
Omitte mirari beatæ
Fumum et opes strepitumque Romæ.

O, Mæcenas, proles Hætrusca Regum, jam pridem apud me tibi est dulce vinum in amphorâ, non hæctenus inversâ, cum floribus rosarum, et balanus expressa tuis cribulis. Subtraha te cunctationi: ne continuo spectes humidum Tibur, et pronos agros Esulæ, collesque Telegoni parricidæ. Relinque abundantiam fastidium afferentem, et ædes excelsis nubibus proximas. Intermitte admirari summa, et potentiam, tumultusque Romæ felices.

ANNOTATIONES.

Deli insulæ monte *Cynthia* dicta est. Lib. i. Od. 21. v. 2.

13. *Cnidon.*] Cariæ urbem, de quâ lib. i. Od. 30. init.

14. *Cycladas.*] Ægæi maris insulas, in orbem dispositas; unde nomen. Vide lib. i. Od. 14. v. ult. *Paphon.*] De eâ urbe Cypri clarissimâ lib. i. Od. 30. init.

15. *Junctis oloribus.*] Trahere currum Veneris dicuntur aliquando Cygni: sic lib. iv. Od. 1. v. 10. *Purpureis ales oloribus:* aliâs columbæ. Propert. lib. iii. Eleg. 3. 31. et Apul. Metam. lib. vi. paulò post initium: interdum passeress. Ita Sappho, *Καλλι δὲ σ' ἄρον στροβίλι.*

16. *Dicetur meritâ nox quoque nœniâ.*] Nox etiam cantabitur *meritâ nœniâ*: vel quòd in eâ epulis, lætitiâ, voluptati operam dabimus; vel quòd carmen erit lugubre, nocti tenebrosæ ac tristi idoneum. De *nœniâ* lib. ii. Od. 1. v. 39.

Ode XXIX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. *Tyrrhena Regum progenies.*] Inter eximias Poëta nostri Odas hanc censebis, Lector, seu versus ac poësin, seu res et materiam perpendas. Dictio grandis; Stoicæ mentis ac disciplinæ explicatio gravis. Tuum, lector, ingenium, tua sagacitas cætera non sine voluptate loquetur.

Tyrrhena Regum progenies.] Ab Hætruscis regibus oriunde. Vide lib. i. Od. 1. et 20. ibiq; Annot.

2. *Non antè verso lene merum cado.*] Plenus vini cadus nec delibutus, nec resignatus, nec dum suo loco motus.

3. *Cum flore rosarum.*] Serta et corollas è floribus, ad convivia sæmp adhibuisse veteres, fuse dixi lib. i. Od. ult. et alibi.

4. *Pressa tuis balanus capillis.*] Et unguenta pertinuisse ad hilaritatem pompamque convivii, notum est ex dictis ibid.

Balanus.] Myrobalanum, unguentum bala-

num è glande unguentariâ, non absimili nucis avellana, quam fert bar quædam abuserla. Glaus Latinis. *Ελάνθη* Græcis. Vide Plin. lib. xii. cap. 21. lib. xiii. cap. 1. et 4. et alibi Pers. Sat. 4. lib. xxvii. *Balanum Causape* nuncupat balano defusum capillitium.

5. *Apud me est.*] Tibi pridem destinata atque reservata.

Eripe te moræ.] Excute quælibet impedimenta; nihilque te remoretur, quò minus apud me cœnatum venias.

6. *Ne semper udum,* &c.] Relinque tantulum ædes tuas excelsas, è quibus prospicis Tibur, Esulam, etc.

Udum Tibur.] Aquis abundans. Vide lib. i. Od. 7. et 11. et lib. ii. Od. 6. init.

Esulæ Declive, &c.] Vicinum Tiburi oppidum, in declivi seu latere montis edificatum.

8. *Telegoni juga parricidæ.*] Tusculum Latii urbem duodecim millibus passuum à Româ distantem, à Telegono Ulyssis è Circe filio, qui patrem imprudens occidit, conditam ad radices montis, ita tamen ut in ejus jugo amplissima eminenter adificia: vulgò *Frasati*. Ibidem etiamnum extant magnificæ procerum ville Romanorum, et palatia bene multa.

9. *Fastidiosam desere copiam.*] Ad medicum tempus desere rerum omnium copiam, quarum domi habes. Abundantia satietatem parit, hæc autem fastidium generat.

10. *Molem propinquam nubibus arduis.*] Vel sublimes ædes, vel turrim, quam habebat Mæcenas in Esquilino monte, è quâ Nero spectasse dicitur incendium urbis. Suet. Nero. cap. lxxviii. *incendium è turri Mæcencianâ prospectans, lætus flammæ, ut aiebat, pulchritudine.*

12. *Fumum.*] Auram populaream, ambitionem, honores, vanam gloriam

Non rarè jucunda opulentis
 varietas et nitidæ cœnæ in
 exiguâ domo pauperum,
 sine tapetibus et purpurâ,
 vultum anxium porrexe-
 runt. Jam lucidus parens
 Andromedæ promit ardo-
 rem absconditum. Jam sæ-
 vit Anticanis, ac sidus Leo-
 nis furiosis. Sole reducende
 dies aridos. Nunc pastor
 æstu fatigatus cum grege
 languente petit umbras, et
 amnes, atque densa nemo-
 ra Silvani hirsuti; et lictus
 silens levis non habet auras.
 Tu laboras quis urbi status
 conveniat, ac mentis anx-
 ius quid adversus Rempub-
 licam moliantur Seres, et
 Bactriani Cyro subjecti, at-
 que Tanais seditiosus.

Plerumque gratæ divitibus vices,
 Mundæque parvo sub lare pauperum
 Cœnæ, sine aulæis et ostro,
 Sollicitam expiicuerè frontem.
 Jam clarus occultum Andromedæ pater
 Ostendit ignem: jam Procyon furit,
 Et stella vesani Leonis,
 Sole dies referente siccus.
 Jam pastor umbras cum grege languido
 Rivumque fessus quærit, et horridi
 Dumeta Silvani; caretque
 Ripa vagis taciturna ventis.
 Tu civitatem quis deceat status,
 Curas; et urbi sollicitus times,
 Quid Seres et regnata Cyro
 Bactra parent, Tanaisque discors.

15

20

[355]

25

ANNOTATIONES.

13. *Plerumque gratæ divitibus vices.*] Natura diverso gaudet.

14. *Mundæque cœnæ.*] Paratum non ampliter sed humiliter convivium; ut habet Comicus.

16. *Sollicitam expiicuerè frontem.*] Frontem scilicet mœstitia in rugas contrahit, hilaritas verò solvit et explicat.

17. *Jam clarus occultum, &c.*] Æstivos ardores adducit ac notat sidus Cephei, quod oritur 7. Id. Jul. ex Columell. lib. xii. Cephæus Æthiopus Rex inter sidera relatus cum Casiope uxore, Andromedæ filia, et Perseo ejus liberatore ac sponso.

Occultum ignem.] Tum quòd Cephei sidus ponè minorem Ursam collocatum est: tum quia circulo Arctico magnâ ex parte obtegitur: Hygin. lib. i. Apollodor. Arat. &c. vel potiùs, quòd antè non apparebat, jamque ortum ostendit se.

18. *Procyon.*] Latine Anticanis, sidus quod ante Caniculam oritur, Idibus Julii. Columell. &c. ex Arato, Cicer. de Nat. Deor. ii.

————— *Geminis est ille sub ipsi
 Anticanis Graio Procyon qui nomine fertur.*

19. *Stella vesani Leonis.*] Quintum est hoc Zodiaci signum, quod ingrediente Sole, incipit sævire Canicula insana dicta Persio Sat. iii. 5. fortasse et alludit Horatius ad stellam quæ in pectore Leonis oritur 9. Cal. Augusti. Columell. &c.

20. *Sole dies referente siccus.*] Scaliger offensus epitheto, *siccus*, in fine versùs, mallet *Sole graves referente luces*. Age, vir gravis; æstivos dies et calores Põsta vult indicare; at hœmis graves perinde luces ac æstatis. O, hypercritici conatus ingenii!

21. *Jam pastor umbras, &c.*] Priore strophe animi tempestatem æstivam; hæc autem diei horam ferventissimam designat, nempe meridiem, quo solebant pastores et greges umbras et frigora captare. Virg. Eclog. ii. 8.

23. *Dumeta.*] Silvas suâ densitate umbrarum et frigus suppeditantes.

Silvani.] Dei silvarum.

Horridi.] Capris pedibus, cornuto capite, corpore hirsuto et villosio. Vide suprâ Od. 18. v. l. ibique Annot.

Caretque Ripa vagis taciturna ventis.] Nulla est aura, ne levis quidem spirat ventus ad ripas illuminum.

25. *Tu civitatem quis deceat status, &c.*] Dum quiescunt omnia, tu etiam laboras de statu Reipublicæ constabiliendo. Atque otium carpe tantillum, ó Mæcenas, urbis Præfecte. De hæc Mæcenas Præfecturâ Dio lib. xlix. et lv. Vide et Vell. Patern. lib. ii. Senec. Epis. xciv. Cornel. Tacit. Annal. vi. Suprà noster Ode 8. v. 17.

Mitte civiles super urbe curas.

27. *Seres.*] Asiæ populi ultra Sinas, à Serâ urbe dicti. Regio illorum Serica, hodie *Cattay*, serico opere inelyta. Vide lib. i. Ode 12. sub finem.

Regnata Cyro Bactra.] Hæc urbs primaria Bactrianæ, Regionis Asiæ, inter Parthiam ad Occasum et Indiam ad Ortum, Oxo flumine alluitur: pars olim erat imperii Persarum.

Cyro.] Hic filius Cambysis, Persarum ac Medorum, subindeque totius Orientis Rex, profanis imò et sacris literis celebratus, à Tomyri Scytharum Reginâ cum suo exercitu contrucidatus. Vide Justin. lib. i. &c. Paralipomen. Esdr. Daniel. maximè verò Isaïæ cap. xlv. 1. et seq. *Hæc dicit Dominus Christo meo Cyro cujus apprehendi dexteram, ut subjiciam ante faciem ejus gentes, et dorsa Regum revertam—Ego ante te ibo—Dabo tibi thesauros absconditos et arcana secretorum, ut scias quia ego Dominus, qui voco nomen tuum, Deus Israel—accinxi te, et non cognovisti me, &c.*

28. *Tanaisque discors.*] Populi ad Tanaim quietis impatientes, ad bellum proclives, inter-

Prudens futuri temporis exitum,
 Caliginosâ nocte premit Deus ;
 Ridetque, si mortalis ultrâ
 Fas trepidat. Quod adest, memento
 Componere æquus : cætera fluminis
 Ritu feruntur, nunc medio alveo
 Cum pace delabentis Etruscum
 In mare, nunc lapides adesos,
 Stirpesque raptas, et pecus, et domos
 Volventis unâ, non sine montium
 Clamore, vicinæque silvæ ;
 Cùm fera diluvies quietos
 Irritat amnes. Ille potens sui
 Lætusque deget, cui licet in diem
 Dixisse, VIXI : cras vel atrâ
 Nube polum Pater occupato,
 Vel Sole puro : non tamen irritum
 Quodcumque retrò est, efficiet ; neque
 Distinget, infectumque reddet
 Quod fugiens semel hora vexit.
 Fortuna sævo læta negotio, et
 Ludum insolentem ludere pertinax,
 Transmutat incertos honores,
 Nunc mihi, nunc alii benigna.

Dii sapientes obscuris tenebris involvunt venturi ævi sortem: deridentque si homo plus quàm decet angatur. Satage bene moderari presentia: reliqua dilabuntur instar fluvii Tiberis modò intra ripas quietè delibentis in mare Thuscum, modò saxa corrosa evulsasque stirpes, et greges, atque ædificia simul abripientis, haud sine sonitu montium et silvæ proximæ; quando immanis eluvies sollicitat fluvios tranquillos. Is compos sui est, vivetque hilaris, qui diebus singulis dicere potest, Vixi: crastiâ die Jupiter celo producat vel obscura nubila, vel serenam diem: at nequaquam rescindet quicquid actum est, neque mutabit ac destruet quod semel atulit fluxum tempus. Fors gaudens rebus adversis, et obstinata ludere ludum petulantem, subvertit dignitates caducas, jam mihi, mox alteri propitia.

ANNOTATIONES.

que se frequentius dimicantes, Parthi, Scythæ, Sarmatæ. De illo flumine Asiam ab Europâ disternante jam dixi. Vide Ode 4. hujus lib. stroph. 9.

29. Prudens futuri temporis, &c.] Sapienter Dii hominibus cognita esse futura noluerunt, sive ne malis ante tempus torqueantur: sive ut incertâ rerum expectatione penduli ad ipsos recurrere ac vereri moneantur.

31. Ridetque, si mortalis ultrâ Fas trepidat.] Lib. ii. Ode 16. v. 25.

Lætus in præsens animus, quod ultrâ est Oderit curare.

32. Quod adest, memento Componere æquus.] Præsentibus utere prudenter, rectè, justè.

33. Cætera fluminis Ritu feruntur.] Futurum tempus fluit, et sensim elabitur, rebus modò pacatis, modò turbidis.

36. Nunc lapides adesos, Stirpesque, &c.] Exundans rapit omnia, cursu rapidiori lapides arrodit et excavat, arbores extirpat, &c. Vide Homer. Iliad. xi. 492. Lucret. lib. i. 285.

Fragmina dejiciens silvarum, arbustaque tota, Dat sonitu magno stragem, volvitque sub undis Grandia saxa, &c.

Virgil. Æneid. ii. 305.

— Rapidus montano flumine torrens Sternit agros, sternit sata læta, boumque labores ;

Præcipientesque trahit silvas: stupet inscius allo Accipiens sonitu saxi de vertice pastor.

40. Cùm fera diluvies quietos Irritat amnes.] Amnes scilicet in Tiberim influentes, ipsam-

que augentes supra modum exundatione suâ; illi sunt Tina, hodie Topino; Nar, hod. Terehone flu. Sabinorum; Peltia flu. Hetruria, hod. Paglia. Lege Plin. lib. viii. Epist. 17. ubi de Tiberis frequentibus incrementis ita scribit. Tiberis alveum excessit, et demissioribus ripis altè superfunditur—premit valles, inundat campos—Inde quæ solet flumina accipere et permista decere, retro cogit, utque ita alternis aquis operit agros. Anio delicatissimus omnium, idèoque adjacentibus villis velut inritatus retentusque, magnâ ex parte memora quibus in-umbatur, et fregit et rapuit. Subruit montes, et decidentium mole pluribus locis clausus, dum amissum iter quærit, impulit lecta, ac se super ruinas everit atque extulit, &c.

43. Vixi.] Vex contemptentis mortem, inquit diserte, suo more, Marcellius: sic Æneid. iv. 653.

Vixi, et quem dederat cursum fortuna, peregi. Posset etiam jungi cum vocibus præcedentibus in diem, eo sensu: is beatus semperque lætus deget, qui in diem vixerit, id est, qui præsentis tempore, hodiernæque die utetur, futuri et crastini minimè anxius. Sufficit diè malitia sua, inquit Christus in Evangelio.

49. Fortuna sævo læta negotio, &c.] Vide lib. i. Ode 34. in fine. Juvenal. Sat. iii. 39.

Quaies ex humili magna ad fastigia rerum Extollit, quoties voluit fortuna jocari.

Et Sat. vi. 604.

— Stet fortuna improba, &c. Secretumque tibi minimum parat, &c.

Laudo stantem : *Quid si* leves alas movet, reddo quæ donavit, ac meâ me virtute protego, atque honestam paupertatem indotatam peto. Si navis gemat Africis tempestatibus, non ad me attinet confugere ad vota luctuosa et precibus obtinere, ne Cypriæ vel Tyriæ merces mari avido opes adjungant. Tum *etiam* me securum ventus lenis ac geminus Pollux per fluctus Ægæos vehet ope naviculæ duos remos habentis.

Laudo manentem : si celeres quatit Pennas, resigno quæ dedit, et meâ Virtute me involvo, probamque Pauperiem sine dote quæro. Non est meum, si mugiat Africis Malus procellis, ad miserâs preces Decurrere et votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces Addant avaro divitias mari. Tunc me biremis præsidio scaphæ Tutum per Ægæos tumultus Aura feret, geminusque Pollux.

55

[358]

60

ODE XXX.

Carminum suorum gloriam æternam fore.

Absolvi opus ære stabilis,

EXEGI monumentum ære perennius,

[359]

ANNOTATIONES.

53. *Laudo manentem.*] Quamdiu stat et ament mecum fortuna, laudo: quod si recedat et aufugiat, minimè indignor. Illa instabili, firmus ego meâ virtute hand moveor; meâ tranquillitate non dejicior. Testibus oculis, extant etiamnum Commodi Imperatoris (non autem Adriani, ut scripsit non nemo) numismata aenea et argentea, quorum pars altera effigiem habet Fortunæ sedentis, dextrâ fugitivi frænum equi, levâ copiæ cornu tenentis, cum hæc epigraphæ:

FORTUNAE MANENTI.

Servantur in cimeliarcho Ludovici magni.

55. *Probamque Pauperiem sine dote quæro.*] Vulgatum erat de bonâ conjuge inter probos effatum: Satis dotata, si bene morata: Sic Horatius pauperiem ait se expetere velut felicitis vitæ ducem: sibi que videri satis dotatam, utpote *proban*. Vide supra Oden 16. à medio ad finem.

57. *Non est meum, si mugiat, &c.*] Qui opes avidè querunt, ac paupertatem velut summum fugiunt malum, in medio mari et naufragii discrimine cum Diis paciscuntur, ne suæ pereant merces; at ego, tametsi talibus in angustiis fuero, nec opum jacturam timebo, nec precibus redimere satagam, atque divitiarum neglecto, paupertatisque honestæ amplexu, tutus ero ac lætus. Vide hujus libri Ode 3. init.

Si mugiat Africis Malus procellis.] Si navis malus vel quassatus vel excussus fuerit seu Africo vento, seu fluctibus maris Africam alluentis.

59. *Votis pacisci, Ne Cypriæ Tyriæque merces, &c.*] Diis vota nuncupare, et dona polliceri, si salvas præstent merces, impediantque naufragium. Plin. lib. viii. cap. 16. *Tunc præcipuus visorum locus est, cum spci nullus est.* Pers. Sat. ii. 3.

Non tu prece poscis emaci, &c.

60. *Cypriæ Tyriæque merces.*] Emporia scilicet erant orbe toto celeberrima, *Cyprus*, insula maris Mediter. de quâ lib. i. Ode 3. et *Tyrus* Syriæ urbs maritima, portu commoda, olim quidem probè munita et dives, claritate et magnitudine urbium Phœnicia præstantissima, nunc in ruinis ferè jacet, et paucos habet incolas. Insula pridem erat freto quatuor stadiorum divisa; ab Alexandro Magno continenti juncta est. Quint. Curt. lib. iv. Hujus populi navigarunt primi, ex Tibullo lib. i. Eleg. 7. v. 20.

Prima ratem ventis credere docta Tyrus.

Idem scribit Pompon. Mela.

62. *Tunc me biremis, &c.*] Tum ego fractâ navi perditisque omnibus, biremi tantummodò scaphâ vectus, nihilominus pacatâ mente constabo perinde ac si Castor et Pollux duces affulgeant.

63. *Ægæos tumultus.*] Lib. ii. Ode 16. v. 2.

64. *Geminusque Pollux.*] Separati dicuntur nocere fratres illi gemini; ambo verò simul propitia sunt et *lucida sidera*. Vide lib. i. Ode 3. v. 2. et Ode 12. v. 25. Sunt qui allegorias hic somniant, putantque Horatium alludere ad id quod sibi contigerat: adeoque per *Ægæos tumultus* significare bella civilia. è quibus evaserat *biremi scaphâ*, id est, virtute et innocentia subnixus, aspirante *aurâ* et favore *geminis sideris*, Mæcenatis nimirum et Augusti.

Ode XXX.—Metrum idem quod supra Od. 1. lib. i.

1. *Exegi monumentum, &c.*] Carminum volumen ingenii sui monumentum perenne jactat, quo posteritati æternæque memoriæ commendetur. Vide lib. ii. Oden ult. hanc cum illâ confer; et eundem utriusque scopum, eandemque sententiam variâ, dictione tantum distinctam animadvertite. Sanctus Hieron. Epitaphium Paulæ sic concludit; *exegi mo-*

Regalique situ pyramidum altius;
 Quod non imber edax, non Aquilo impotens
 Possit diruere, aut innumerabilis
 Annorum series, et fuga temporum.
 Non omnis moriar; multa que pars mei
 Vitabit Libitinam. Usque ego postera
 Crescam laude receus, dum Capitolium
 Scandet cum tacita virgine Pontifex.
 Dicar, qua violens obstrepit Aufidus,

lenti virgine. Ubiunque rapidus Aufidus murmurat,

atque pyramidum constructione sublimius, quod neque pluvia corrumpens nec Eoreas violentus destrueret, vel temporum lapsus et longinquitas. Haud totus interibo; et portio mei plurima mortem effugiet. Ego semper novus posteriorum laudatione augebor, quamdiu summus Sacerdos ascendet Capitolium cum si-

[360]

5
 10

ANNOTATIONES.

numentum ære perennius, quod nulla destrueret possit vetustas, &c.

Monumentum ære perennius.] Ita durant monumenta literarum plus quam æræ statuae ad memoriam collocata. Nam Mariana de Cimbris trophæa potuit quidem abolere Sylla: Maronis autem et Livii scripta, quantumvis nixus sit, Caius Princeps absumere ac delere non valuit.

2. Regalique situ pyramidum altius.] Ægyptiorum Regum opus et sepulchra fuere pyramides; quarum nonnullæ inter cæcis miracula numeratae. Tres orbem terrarum implexere famâ: Regum Ægyptiorum pecuniæ otiosa stultaque ostentatio, inquit Plin. lib. xxvi. cap. 12. prope Memphim erant sitæ; unde Martialis. Epigram. i.

Barbara pyramidum sileat miracula Memphis. Herodot. lib. ii. eas describit accuratè: Unam, ait, quinque stadiis longam, decem annis elaboratam, in aliam verò annos viginti absumptam, &c. Ammian. Marcell. lib. xxii. Pyramides ad miracula septem protractæ, quarum diuturnas surgendi difficultates scriptor Herodotus docet, ultra omnem omnino altitudinem, quæ hominibus confici potest; erectæ sunt turres ab imo latissima, in summitates acutissimas desinentes; quæ figura apud Geometras idè sic appellatur, quod ad ignis speciem, τὸν πυρῶς, ut nos dicimus, extenuatur in conum; quarum magnitudo, quoniam in celsitudine nimiam scandens gracilescit paulatim, umbras quoque mechanicè ratione consumit. Vide Strabonem lib. xvii. et Diod. Sicul. lib. ii. cap. 2. Hic pyramidem ait maximam à Chemmi Rege extractam artificio et opere mirabili, quæ quatuor erat laterum, quarum quodlibet ab inferiori parte jugera septem continebat. Altitudo amplius quam jugera sex tolleret. . . . ferme annis mille, ut referunt quidam; ut alii tradunt, amplius tribus millibus quadringentis, ad nos usque ea moles integra permansit; ex Arabiâ longo admodum itinere advectis lapidibus constructa. Iam se vidisse adhuc stantem anno 1638, in suæ peregrinationis narratione testatur Joannes Greaves Astronomiæ Professor Anglus; eamque tam interioriorem quam exterioriorem egregiè describit, qualem inspexit ac dimensus est, vix paululum deformatam; altamque dicit pedes ferè septingentos; et convenientem Diodori mensuram seu metiendi rationem asserit, &c.

3. Quod non imber, &c.] Imitatio est Pindaricæ dictionis, Pyth. Ode 6. ubi Xenocrati paratus dicitur laudum thesaurus, quem diruere seu auferre nequeat vel hybernus imber, aut ventus, aut series annorum et lapsus temporum.

6. Non omnis moriar, &c.] Non tam animæ, quam sui nominis immortalitati et memoriæ vindicatur Poëta noster.

7. Vitabit Libitinam.] Superstes erit, æternum durabit. Libitina feretrum significat. Est etiam fumerum Dea, in cuius æde vendebantur et locabantur quæcumque ad sepulcrum pertinebant. A libendo dicta, ex Varrone, eadem quæ Proscriptina; nec etiam alia quam Venus antiquis existimata, ut eadem natalibus et morti Dea præsideret, atque principium finemque vite in potestate haberet; quod fragilitatis humanæ mortalium quisque admoneret. Auctor Plutarchus in Numa et in Problem. Vide Cæli Rhodig. lib. xxiv. cap. 18.

Usque ego postera Crescam laude recens.] Novis iudicis laudibus cumulabor à posteris; sicque velut innovata mei memoria semper inclarescet, concidet nunquam, aut senescet.

8. Dum Capitolium Scandet, &c.] Dum sacra Romæ fient in Capitolio, ac proinde quamdiu stabit urbs illa æterna. Virg. Æneid. ix. 448.

Dum domus. Fœnæ Capitolii immobile saxum Accolet, imperiumque pater Romanus habebit.

9. Cum tacita virgine.] Quamdiu et Vestales ritè silentium observantes operabuntur sacris, æternumque ignem fovebunt. Quibus omnibus temporis diuturnitate ac perpetuitate indicat Horatius, quam sibi suoque spondet nomini. Communiſcuntur hic nonnulli Nympham illam, quam Numa colendam Tacitamque appellandam sanxerat, teste Plutarcho; alii Edulia sacra afferunt, ad quæ singulis mensibus in Capitolium procedebat Pontifex. Sed quid hæc ad rem? Sanè quilibet sacra intelligi par est, in Capitolio peragi consuecta; nec præ ceteris Angeronalia, quæ obtrudit Marcellus Angeronæ silentii Deæ, urbis etiam inter tutelaria numina, ex Macrobo. lib. vii. cap. 9.

10. Quæ violens obstrepit Aufidus, &c.] In Apuliâ, suâ nempe patriâ, maximè cupit celebrari Horatius. Est enim Aufidus Apuliæ amnis, hostie dicitur Ofanto, ex Apennini defluit in Adriaticum mare.

vel Daunus aquarum egens rusticis gentibus dominatus est: ego clarus è tenui memorabor Alcaicos versus primus transtulisse ad Latinum carmen. *Age*, Melpomene, partam virtutibus magnitudinem assume, capillosque meos circumda ultrò laureà Delphicà.

Et quà pauper aquæ Daunus agrestium
Regnavit populorum, ex humili potens
Princeps Æolium carmen ad Italos
Deduxisse modos. Sume superbiam
Quæsitam meritis, et mihi Delphicâ
Lauro cinge volens, Melpomene, comam.

[361]

15

ANNOTATIONES.

11. *Daunus*.] Hic Turni avus regnavit in Apuliâ, quæ et ab eo Daunia vocata est. Fuit etiam fluvius eo nomine appellatus.

Pauper aquæ.] In Apuliâ nimirum fervent æstus et calor, hincque est arida valdè regio, ac penuriâ aquæ laborat; unde *siticulosam Apuliam*, vocat noster Epod. 3. v. 16. Vide lib. i. Od. 14.

12. *Regnavit populorum*.] Phrasis Græca ἰερασιβουσι τῶν λαῶν. Legunt alii ex Manuscriptis plerisque codicibus, *regnator populorum*. Quod referendum erit ad vocem *Daunus*.

Ex humili potens.] Libertini scilicet generis Horatius, ex humili fortunâ in summam famæ

claritatem et nominis amplitudinem evasit, per ingenii opes ac *benignam venam*, de quâ lib. ii. Ode 18. v. 10.

13. *Princeps Æolium carmen ad Italos Deduxisse modos*.] Vel inde nominabor passim, quod primus Alcaicos versus Latinè scripserim, ad imitationem Alcæi è Lesbio insulâ, in quâ regnavit Æolus. Vide lib. ii. Od. 13.

14. *Sume superbiam*, &c.] Suam alloquitur Musam Poëta ut semetipsam ostendat. Grandes assume spiritus, iuquit; ostende tuam nobilitatem; mihi que texe et impone coronam è lauro sacrâ Apollini, qui colitur editque oracula apud Delphos, urbem Achaïæ, ad Parnasum montem.

Q. HORATII FLACCI

CARMINUM, SEU ODARUM,

LIBER QUARTUS.

ODE I. AD VENEREM.

Ætate suâ se jam rebus Veneris haud esse idoneum.

INTERPRETATIO.

Interrupta dudum Venus, iterum prælia indicis. Abstine, oro obtestorque. Non sum qui eram sub dominio benignæ Cynaræ. Crudelis parens amorum suavium

INTERMISSA, Venus, diu,
Rursus bella moves. Parce, precor, precor.
Non sum qualis eram bonæ
Sub regno Cynaræ. Desine, dulcium

[362]

ANNOTATIONES.

Metrum idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Intermissa*.] Suetonius in vitâ Horatii ita scribit: *Scripta quidem ejus usque ad eò probavit mansuraque perpetuò credidit Augustus ut non modò seculare carmen componendum injunxerit, sed et Vindelicam victoriam Tiberii Drusique privignorum: eunque coegerit propter hoc tribus carminum libris ex longo intervallo quartum addere.* In hoc tamen libro quarto nonnullæ sunt Odæ, quas constat esse factas ante quasdam prioribus libris contentas; v. g. 12. hujus libri ante tertiam lib. i.

Intelligendus fortasse est Suetonius de edito in lucem potiùs, quàm de conscripto, post alios tres, quarto hoc libro.

2. *Parce, precor*.] Per ætatem se excusat, abiisse juveniles nimirum ludos et artes, quibus pollebat, dum ambeat Cynaram meretricem speciosam in primis, et ab eâ diligebatur maxime; illam vocat *proterram* lib. i. Epist. 7. *rapacem* Epist. 14. Hic appellat *bonam*, vel significans formâ egregiam et perfectam; vel quia immunis ei placuerat, ut scribit ipse citato loco, id est, sine ullâ præmiorum

Mater sæva Cupidinum,
 Circa lustra decem flectere mollibus
 Jam durum imperiis. Abi
 Quò blandæ juvenum te revocant preces.
 Tempestiviùs in domo
 Pauli, purpureis ales oloribus,
 Comissabere Maximi,
 Si torrere jecur quæ eris idoneum.
 Namque et nobilis, et decens,
 Et pro sollicitis non tacitus reis,
 Et centum puer artium,
 Latè signa feret militiæ tuæ.
 Et, quandoque potentior
 Largis muneribus riserit æmuli,
 Albanos prope te lacus
 Ponet marmoream sub trabe citreâ.
 Illic plurima naribus

5 parce me intractabilem sub-
 [363] jicere dulcibus imperiis, cir-
 ca decem lustra. Itò quò
 invitant te vota adolescen-
 tium amore plena. Oppor-
 tuniùs lascivies in ædibus
 10 Pauli Maximi; *illuc* velox
 cyenis purpureis, si cupis
 aptum hepar instaurmare.
 Is enim juvenis et nobilis,
 et pulcher, et pro reis anxiis
 haud mutus, ac multiplici
 industria præditus, longe
 15 portabit vexilla tuæ militiæ.
 Et, cum rivalis donis amplis
 superior, ut victor gaudebit,
 prope lacus Albanos te è
 [364] marmore effectum locabit
 sub trabe è citro. Ibi thus
 multum naso

20

ANNOTATIONES.

spe, cæterisque amatoribus antepositus fuerat.

5. *Mater sæva Cupidinum.*] Hunc versicu-
 lum jam posuit lib. i. Od. 19. Vide ibi Annot.

6. *Circa lustra decem.*] De lustrò Annot. lib.
 ii. Ode 4. in fine. Est spatium quinque anno-
 rum: hinc annum ætatis suæ quinquagesimum
 notat Poëta. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap.
 25. Just. Lips. Elect. lib. i. cap. 27.

10. *Pauli Maximi.*] Paulus Fabius Max-
 imus Consul Romæ fuit anno urbis cond. 743.
 cum Julio Antonio, ad quem est inscripta se-
 quens Ode. Vetus codex titulum quarto huic
 libro præfert; *Ad Fabium Maximum* Torrentio
 teste.

Purpureis ales oloribus.] Venus curru vecta
 ab oloribus tracto, atque alitis modo volans et
 celeriter decurrens. Vide lib. iii. Ode 1. v. 42.

Purpureis.] Magna est contentio de istâ voce
 cum cyeni planè sint candidi, non purpurei.
 Vel, purpureus vocabatur omnis color valdè
 nitens, qualis est cyenorum candor; unde et
 nix purpurea dicitur ab Albinovano: vel, quòd
 purpura etiam alba quadam erat. Plutarch.
 in Alexandro, refert Hermionicam purpuram
 annis fermè ducentis repositam suum adhuc
 colorem servasse; cujus hæc asserbatur ratio,
 quòd rubræ tinctura melle, candidæ autem
 oleo albo confecta esset. Xenophon Pædiæ
 lib. viii. Cyro fuisse ait tunicam è purpurâ
 semialbam vel albo distinctam; *χιτὼνα πορ-
 φύγεν μεσὶλευκόν.* Forsitan et color purpu-
 reus attribuitur cyenis Venerem trahentibus,
 qui ipsius Veneris est; per hypallagen. Apud
 Anacreontem *Ἀφροδίτη πορφύρα.*

11. *Comissabere.*] Comissari propriè est post
 cœnam et epulas jocari, ludere, lascivire;
 quanquàm et significat post cœnam luxuriosè
 iterum epulari, Sueton. Vitell. cap. 13. *Epulas*
 quadrifariam dispertiebant, in jentacula, pran-
 dia, cœnas, comissiones.

12. *Jecur.*] In jecore sedes amoris ac libidi-
 nis. Vide lib. i. Od. 13. et 25.

13. *Nobilis.*] Fabiæ gentis claritatem om-

nes fasti loquuntur: Vel hoc fidem non modo
 facit, sed propè superat, quòd plus trecenti ex
 eadem hæc familiâ unâ die pro Republicâ ce-
 ciderint; cum sibi missi Veientium expugna-
 tionem demandari petissent. Ovid. Fast. i.

*Una dies Fabios ad bellum miserat omnes
 Ad bellum missos perdidit una dies.*

14. *Pro sollicitis non tacitus reis.*] In foro
 sese, ex laudabili nobilium adolescentium
 more, exercens agendis causis, defendendis
 reis, de bonis, de vitâ periclitantibus, adeo-
 que sollicitis; disertè perorans, bonis artibus
 abundè instructus.

16. *Latè signa feret militiæ tuæ.*] Ovid.

Militiæ species amor est,

— sa riqve labores

Mollibus his castris et dolor omnis inest,

17. *Et, quandoque potentior,* &c.] Ille verò
 Paulus, si quando per tuum, ò Venus, favorem
 apud amicam plus valuerit, quàm suus rivalis
 muneribus pugnans, tuum eriget tibi statuum è
 marmore in aede constructæ et lignis pretiosis,
prope lacus Albanos ubi prædia ille habet.

19. *Albanos Lacus.*] Non procul erant urbe
 Romæ civitas, mons, et lacus Albani. Cic. de
 Divin. i. *Veienti bello cum lacus Albanus
 præter modum creisset,* responsum est, dum
 is lacus redundaret, *si in mare fluxisset,*
Romanis perituram; si repressus esset, Veios. Inde
 admirabilis illa *Albanæ aquæ facta deductio*
 est. Et de Divin. ii. *ad utilitatem agri subur-
 bani Albana aqua deducta est.*

20. *Sub trabe citreâ.*] Duplex citrus arbor;
 altera humilis et fructifera; altera silvestris
 et infructuosa, sed grandis; è quâ fiebant ope-
 ra magni pretii, lecti, mensæ, trabes, &c. Vide
 Plin. lib. xiii. cap. 16. Pers. Sat. i. 53. &c.
 Quidam legunt, *sub trabe Cypriâ,* quòd multæ
 erant arbores faciendis operibus, navibus præ-
 sertim fabricandis, idoneæ; in insulâ Cypri
 Veneri sacrâ, ut dictum est lib. i. Ode 1. et 2.

21. *Illic plurima naribus Duces thura.*] In
 eo templo, quòd tibi conscrabitur, thus

<p>hauries, et recreaberis carminibus junctis citharæ, et tibiæ Berecynthiæ et fistulæ. Ibi pueri cum puellis numen tuum bis in die colaudantes albis pedibus terram pulsabunt ter, ritu Saliorna. Nunc me neque mulier, neque puer, neque facilis spes mutui amoris oblectat, nec vino contendere, neque floribus caput coronare. At quare, Ligurine, heu! quare per malas meas fluunt aliquot stillæ? quare lingua diserta in vocibus hæsitat silentio non deceati? Ego te nocte in somnis modò prehensum amplector, modò te per herbam campi Martii, te per undas fluentes, ô crudelis, fugientem prosequor.</p>	<p>Duces thura, lyræque et Berecynthiæ Delectabere tibiæ Mistis carminibus, non sine fistulâ. Illic bis pueri die, Numen cum teneris virginibus tuum Laudantes, pede candido In morem Saliûm ter quatient humum. Me nec fœmina, nec puer Jam, nec spes animi credula mutui, Nec certare juvat mero, Nec vincere novis tempora floribus. Sed cur, heu! Ligurine, cur Manat rara meas lacryma per genas? Cur facunda parùm decoro Inter verba cadit lingua silentio? Nocturnis te ego somniis Jam captum teneo, jam volucrem sequor Te per gramina Martii Campi, te per aquas, dure, volubiles.</p>	<p>25 [365] 30 35 40</p>
---	---	--

ODE II. AD ANTONIUM IULUM.

Laudat Pindarum.

O, Inle quicumque vult imitari Pindarum, **PINDARUM** quisquis studet æmulari, [366]

ANNOTATIONES.

plurimum incendetur tibi, hymnusque cantabitur musicis instrumentis. Lib. ii. Ode 15. v. 6. *copia narium.*

22. *Lyræque, &c.]* Lyra ab Apolline vel Mercurio, fistula à Pane, tibiâ à Marsya fertur inventa. In Berecyntho verò Phrygiæ monte matris Deum sacra celebrabantur variis instrumentis, tibiâ præsertim quæ inde cognomen habuit. Vide lib. i. Ode 16. et 18. sub finem, et lib. iii. Ode 19. v. 18. et seq.

25. *Bis die.]* Manè et vesperè tuas laudes canent pueri cum teneris virginibus. Vide lib. i. Od. 21. init.

28. *In morem Saliûm ter quatient humum.]* Choreas etiam in sacris adhibitas annotavi tum alibi, tum lib. i. Od. 36. ubi et de Saliis Martis Sacerdotibus.

29. *Me nec femina, nec, &c.]* Vergens ego ad senium minùs aptus sum amoribus, inò nec jocis et certaminibus pocnlorum. Sed neque juvat me floribus coronari inter epulaudum, ex more, de quo lib. i.

33. *Sed cur, heu! Ligurine, &c.]* Me verò eâ atate cur tamen amore tuo incendis, ô Ligurine, puer formâ conspicue? Cur ô Venus, *rursus bella moves*, post acceptam rudem et vacationem à tuâ militiâ? Siquidem annos quinquaginta natus sum, cur ad juvenilem me læsciviam revocas.

34. *Manat rara meas lacryma per genas?] Amor elicit lacrymas; paucas tamen, præ pudore: nam ex Ovid. Amor. i.*

Turpe senex miles, turpe senilis amor.

35. *Cur facunda parùm decoro, &c.]* Quod etiam indicium amoris est ardentissimi, lingua alioqui facunda jam titubat, verbaque intercepta præfocantur; quod sanè indecorum mihi est. Virg. Æneid iv. 76.

Incipit effari, mediâque in voce resistit.

37. *Nocturnis te ego somniis, &c.]* Inter somnium te mente verso. Modò mihi videor amplecti te, modò te fugientem persequi.

39. *Per gramina Martii Campi, &c.]* In campo Martio exercebat se juvenis cursu, luctatu, equitatione, deinde natatione in Tiberi proximo post exercitacionem, ad pulverem sudoremque detergendum, ut annotavi fusc lib. i. Od. 8.

Ode II.—Metrum idem quod suprâ Ode 2. lib. i.

1. *Pindarum, &c.]* Laudaverat Horatium Iulus Antonius, æmulumque Pindari dixerat. Rescribit hanc Oden Horatius quâ mirè Pindarum extollit supra se, pariterque facundiam et modestiam expromit suam.

Pindarum.] Is Lyricorum antesignanus Thebis in Bœotiâ natus, *auræ Bœotice*, id est, crassi, stupidi, insulsique Bœotiorum ingenii famam et proverbium abstersit. Floruit circa Olympiadem 75. seu annis ante Christum 476. quo tempore Æschylus, et Anacreon. Doricè scripsit. Threnos ejus, Dithyrambos, et alia quædam subtraxit nobis injuria temporum: restant encomia, seu Olympia, Pythia, Isthmia, Nemea.

Iule, ceratis ope Dædaleâ
 Nititur pennis, vitreo daturus
 Nomina ponto.
 Monte decurrens velut amnis, imbres
 Quem super notas aluere ripas,
 Fervet, immensusque ruit profundo
 Pindarus ore;
 Laureâ donandus Apollinari,
 Seu per audaces nova dithyrambos
 Verba devolvit, numerisque fertur
 Lege solutis;
 Seu Deos, Regesque canit, Deorum

sublevatur alis cerâ compactis auxilio Dædali, et mari pellucido cognomen præbebit. Pindarus abundans alio sermone volvitur, et rapidè fertur instar fluminis è monte labentis, quod pluvie supra consuetas ripas extolerunt. Lauream Apollinis meretur, sive profert vocis insolitas in dithyrambis audacibus, scribitque metris liberis: sive canit Divos, ac Reges Deorum

[367]
10

ANNOTATIONES.

Ælianus lib. xii. refert idem Pindaro contigisse, quod Platoni, nimirum infantem expositum melle ab apibus nutritum: et alibi quinque in Poëtarum commissionibus prælatam ei tamen Corinnam, auditorum quidem insitiâ. Memoria porò ejus tam venerabilis, ut Lacedæmonii, Bœotiam vastantes, propter Pindarum, Thebis peperecint. Alexander verò Magnus cum eam urbem expugnasset, domum Pindari intactam servari jusserit. Vide Valer. Maxim. Plin. lib. vii. cap. 20. Plutarch. in Alexandro. Cæsar. Rhodig. lib. xxi. cap. 44. &c.

Quisquis studeat æmulari, &c.] Qui Pindarum contendit imitatione assequi, is eandem habebit sortem cum Icaro Dædali filio, qui affixis cerâ pennis volare tentans in mare decidit, ac de suo nomine Icarium fecit appellari. Vide lib. i. Ode 3. lib. ii. Ode 20.

2. Iule.] Dissyllabam alii faciunt istam vocem, alii cum Passeratio synalepham ponunt ex primâ vocali vel syllabâ hujus nominis cum primâ precedentis versûs: quemadmodum lib. i. Ode 2. v. 20. in voce *uxorius*. Vide infra ad vocem *Antoni*.

3. Vitreo.] Non abs re interpretaris, cæreuleo. 5. Velut amnis.] Copiosa Pindari oratio similis est fluvio exundanti.

7. Immensusque ruit profundo Pindarus ore.] Quintil. lib. x. cap. 1. *Novem Lyricorum Pindarus longè princeps, spiritus magnificentiâ, sententiis, figuris, beatissimâ rerum verborumque copiâ, et veluti quodam eloquentiæ flumine. Propter quæ Horatius eum meritò credidit nemini imitabilem.*

9. Laureâ Apollinari.] Vid lib. iii. Od. ult. in fine.

10. Dithyrambos.] Hymnus seu carmen erat in honorem Bacchi, qui et ipse dictus est Dithyrambus, quasi dic *θύρα* 'αυτίων, vel 'αυτίων, bis rite portas transiens, quia primum natus ex utero Semeles matris, deinde è Jovis femore, ut fabulantur. Alii alias etymologias afferunt. Apage qui Syriacam originem in merè Græciâ voce expiscantur. Ingeniosè verò Moses, eruditus idem qui Bacchus intelligitur hâc appellatione Dithyrambi, utpote qui duas quasi matres habuerit, ab alterâ genitus, aquis et morti ereptus alterâ, atque educatus, scilicet à filiâ Pharaonis. Vide Suidam. Scalig. Poët.

lib. i. cap. 46. ubi etiam addit, Dithyrambici carminis stylum tumidum esse, plenuumque; Baccho, numeris, et vocibus compositis, quas vocant ampullas et sesquipedales voces; atque idecirò *audaces* ab Horatio dici dithyrambos; ab Æschylo verò carmen tumens, exultans, totum Bacchicum. Ibidemque ille asfert Hege-sandri Epigramma adversus Philosophos, ejusmodi vocabulis inflatum: sic incipit:

Ὅρρανευστασιδαί, βινεγκλιπυξοζ νεῖος, &c. Ex Athenæo lib. xiv. cap. 6. non semper veteres, cum libarent, usi sunt dithyrambis, versibus tumultuosis, vehementibus, concitatis; sed duntaxat vino madidi, et Liberum patrem si invocarent: sin Apollinem, placidè canebant. Unde Epicharmus lepide ibid. *οὐκ ἐστὶ δὴθό-εμπλοῦς, ἀν ἴδαζ πίνος*, Nullus est dithyrambus, aquam si bibas. Cicero. iii. de Orat. *Inde ille licentior et diritior fluxit dithyrambus cujus membra et pedes sunt in omni locuplete oratione diffusa.* Pindarus Olymp. Od. 13. Corinthis tribuit dithyramborum inventionem.

11. Numerisque fertur Lege solutis.] Non quòd in dithyrambis nulla esset lex aut mensura pedum, sed quia magna erat metrum variandi licentia; et quòd in his Poëtæ vehementiam impetunque animi potissimum sequerentur magisque attenderent modulationem carminis, quàm pedum certam ubique legem. Vide Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 17. sub finem.

13. Seu Deos, Regesque canit Deorum Sanguinem.] Pindarus enim Pæanas cecinit, seu hymnos in honorem Apollinis. Porò notat hîc Horatius præcipua Lyricorum argumenta, ut et ad Pisones Epist. v. 83.

Musa dedit fidibus Divos, puerosque Deorum, Et pugilem victorem, et equum certamine primum, Et juvenum curas, et libera vina referre.

Regesque.] Hieronem Syracusanum. Olymp. Od. 1. &c. *Deorum sanguinem.* Reges Deorum filii appellantur. Vel designat Poëta noster Herculeum Jovis, et Theseum Neptuni filios, item Pirithoum à Marte genus trahentem, *Per quos Centauri recidère.* Vide lib. i. Ode 11. lib. iii. Ode 4. De *Chimærè* per Bellerophonem à Neptuno adjutum deletâ, lib. viii. Ode 27. Pindarus autem Olymp. Ode 13.

filios, à quibus Centauri legitimâ cæde prostrati sunt, atque extinctus est ignis Chimæaræ horrendæ: sive laudat eos, qui donum redeunt Eleâ victoriâ gloriosi, canitque vel pugilem vel equitem, et donum eis tribuit excellentius statuis centenis; sive delect adolescentem morte ablatum nuptæ mæstæ, illiusque virtutem animunquæ ac bonos mores extollit usque ad cælum, atrisque inferis eximit. O, Antoni, fortis volatus effert cynum Thebanum, quotiescunquæ assurgit in superas cæli regiones. Ego exiguus, velut apis thyma dulcia in Matino monte maximâ sedulitate colligit, sic ingenti labore conde versus, prope silvas et fontes Tiburis humili. Tu vates eximius celebrabis	Sanguinem, per quos cecidère justâ Morte Centauri, cecidit tremendæ Flamma Chimæaræ: Sive quos Elea domum reducit Palma cœlestes, pugilemve equumve Dicit, et centum potiore signis Munere donat: Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat, et vires animunquæ moresque Aureos deducit in astra, nigroque Invidet Orco. Multa Dirceum levat aura cynum, Tendit, Antoni, quoties in altos Nubium tractus. Ego apis Matinæ More modòque Grata carpentis thyma per laborem Plurimum, circa nemus uvidique Tiburis ripas, operosa parvus Carmina fingo. Concines majore poëta plectro	15 [368] 20 25 [369] 30
--	---	--

ANNOTATIONES.

17. *Sive quos Elea, &c.*] Quando laudat victores in certaminibus apud Elidem Peloponnesi regionem, seu pugilatu. Pindar. Olymp. Ode 7. 10. 11. seu equorum cursu, ibid. Ode 1. et alibi multis locis. Virgil. Georg. i. 59.

Elidam mittit palmas Epirus equarum. Georgic. iii. 202.

— *Ad Elei metas et maxima campi Sudabit spatia, et spumas aget ore cruentas.*

Elis, et Pisa quæ et Olympia, urbes sunt Eliidis regionis: ibidem sanum Jovis Olympii, et ludorum Olympicorum celebritas. Vide lib. i. Ode 1. v. 3. et seq. Annot.

18. *Cælestes.*] Lib. i. Ode 1. v. 5. *Palmaque nobilis erehit ad Deos.* Gloria sublimes quasi cælum Deosque attingunt.

Equumve.] Equus ipse, qui velociore cursu ac pernicitate suâ victoriam pepererat, coronabatur etiam, nec non carmine pariter, ut eques, celebrari consueverat. Pindar. Olymp. Ode 1. Pyth. Ode 3.

19. *Potiore signis.*] Vide postea, Ode 8. hujus libri.

21. *Flebili sponsæ juvenemve raptum Plorat.*] Seu cum struit et componit Epitaphium sponsi morte præmaturâ extincti, sponsæque luctum describit.

22. *Mores aureos.*] Castos, sanctos, antiquos, quales ætate auræ.

24. *Invidet Orco.*] Oblivioni præripit, immortalæ memoriæ consecrat.

25. *Multa Dirceum levat aura cynum.*] Pindarum altè volantem et suavè canentem instar cyni idem semper vigor, eadem vis sublevat et sustinet.

Cynum.] Vide lib. ii. Ode 20.

Dirceum.] Dirce fons Bæotiæ, item fluvius

Thebas alluens in Ismenium devolvitur, Strabo, &c. Hinc Dirceus pro Thebano.

26. *Antoni.*] Iulus hic Antonius M. Antonii Triumviri ac Fulviæ filius, post casum extinctumque patrem, Augusti gratiam nactus ejus etiam neptem duxit. Romæ Consulatum gessit anno urbis cond. 743. cum Paulo Maximo, cui prior Ode est scripta. Dio lib. li.

27. *Ego apis Matinæ More, &c.*] Ego Horatius non ita celsa peto, sed, velut apis inferiora circumvolo, et flores humiles carpo: *Matinæ* Calabriæ mons thymo abundat, è quo mel optimum apes conficiunt. Eam porrò memorat Horatius regionem, quòd non longè ab eâ natus, ut dixi alibi.

30. *Uvidi Tiburis.*] Vide lib. i. Ode 7. et 18. lib. ii. Od. 6. lib. iii. Od. 29. Od. verò seq. v. 10. *Tibur aque præfluunt.*

31. *Operosa parvus Carmina fingo.*] Scilicet opus accuratum sine magno labore nullum. Deterere multa ac recidere, imò et recudere, stylumque sæpius vertere oportet, sæpè caput etiam scabere, vivosque ungues rodere; ut planè docet noster lib. i. Sat. 10. At poëtastri carmen contrà, ut canit Pers. Sat. i. 106.

Nec pluteum cædit, nec demorsos sapit ungues.

Parvus.] Animadvertet, Lector, quàm se deprimat istic Horatius, alias certè non medio-criter extollens sese. Vide Ode ult. lib. ii. et iii. Etenim præ Pindaro se parvum dicit, et operosa carmina vix fingere, fortasse quòd inops Latinus sermo multòque inferior ubertate et copiâ cædit Græcæ linguæ tanquam locuple-tiori.

33. *Concines majore poëta plectro Cæsarem.*] Tu Iule, scribes elogia Cæsaris, grandiori stylo, carmine herotico. Iulius Antonius heroticis versibus Diomedæas conscripsit duodecim libris.

Cæsarem, quandoque trahet feroces
 Per sacrum clivum, meritâ decorus
 Froude, Sicambros :
 Quo nihil majus meliusve terris
 Fata donavère bonique Divi,
 Nec dabunt, quamvis redeant in aurum
 Tempora priscum.
 Concines lætosque dies, et urbis
 Publicum ludum, super impetrato
 Fortis Augusti reditu, forumque
 Litibus orbum.
 Tum meæ (si quid loquar audiendum)
 Vocis accedet bona pars : et, O, Sol
 Pulcher, O, laudande, canam, recepto
 Cæsare felix.

Tuque dum procedis, Iô triumphæ,
 Non semel dicemus, Iô triumphæ,
 Civitas omnis, dabimusque Divis
 Thura benignis.
 Te decem tauri totidemque vaccæ,
 Me tener solvet vitulus, relicta
 Matre, qui largis juvenescit herbis

Augustum earmine sublimi-
 35 ori quoties debita insignia
 coronâ ducet Sicambros
 immanes per collim sacrum.
 [370] Quo *Cæsare* grandius aut
 pretiosius nihil fata et nu-
 mina propitia terris dona-
 verunt, aut donabunt, eti-
 40 amsi revocetur seculum ve-
 tus aureum. Cantabis festos
 dies et communem lætiti-
 am civitatis, forumque
 contentionibus vacuum, ob
 reditum invicti Augusti à
 Diis concessum. Tunc, si
 45 canam aliquid auditu dig-
 num cantis mei maxima
 pars adjicietur: et beatus
 dicam, ô læta, ô celebris
 dies, qua Cæsar nobis est
 redditus. Dum verò pro-
 grederis, Iô triumphæ, sæ-
 50 pius repetemus, Iô trium-
 phe, omnisque urbs pari-
 [371] ter; et adolebimus thura
 numinibus propitiis. Te de-
 cem tauri et vaccæ totidem
 promissis liberabunt; me
 juvenecis matri subtractus,
 55 qui crescit in abundantia
 gramine

ANNOTATIONES.

34. *Quandoque trahet feroces, &c.*] Cùm subactos hostes in triumpho ducens, ascendet Capitolium; per viam sacram clivo Capitolino adhærentem, pergens, &c.

36. *Sicambros.*] Hos leviter si præteriero, piaculum admisisse videar, quippe quos majores agnoscimus, nosque Francos ab eis ortos. Illorum Regi Clodovæo cùm ad sacrum baptismum accederet, Remigius Rhemensis Præsul sanctissimus ita locutus fertur: *Mitis depone colla Sicamber: adora quod incendisti, incende quod adorasti.* Gregor. Turon. Germaniæ Inferioris populi erant, Rheni accolæ, hodie *Gheldrenses*. Strabo lib. vii. &c. *Feroces* non sine ratione gravi Horatius vocat. Nam Dio refert exercitus Romanos ab ei fusos, tantumque terrorem incussum, ut adversus eos Augustus profectus sit, et quos dare obsides, re composita, adegerit: unde seq. Od. 14. v. 51.

Te cæde gaudentes Sicambri

Compositis venerantur armis.

Addunt præterea Centuriones Romanos ad exigenda tributa missos cruci ab eis suffixos: eorum verò mulieres, cùm deessent lapides jacendi, filios etiam parvulos humi allisos in hostium ora contorque non veritas. Vide Oros. &c. Tandem Sicambros tamen subegit Augustus, ac *dedentes se traduxit in Galliam, atque in proximis Rheno agris collocavit:* Sueton. Octav. cap. 21. L. autem Florus cap. ult. sic testatur: *Validissimas nationes Cheruscos, Suevos, Sicambros pariter aggressus est, qui viginti Centurionibus incrementis, hoc velut sacramento bellum sumpserant, adeò certâ victoriæ spe, ut prædam in antecessum dividerent. Cherusci equos, Suevi aurum et argentum, Sicam-*

bri captivos elegerant. Sed omnia retrorsum. Victor namque Drusus equos, pecora, torques eorum, ipsosque in prædam divisit ac vendidit.

43. *Augusti reditu.*] Ex Hispaniâ et ex bello Cantabrico, quod multis annis protractum fuerat. Lib. i. Od. 12. sub finem lib. iii. Od. 5. et 14. hujus etiam libri Od. 15. &c. reditum Augusti ex Galliâ, cùm Sicambros profigasset, hic intelligunt alii. Suet. Octav. cap. 20. *Reliqua bella per legatos administravit, ut tamen quibusdam Pannonicis atque Germanicis aut interveniret, aut non longè abesset.*

Forum Litibus orbum.] Ferias, justitium, seu vacationem à litibus dirimendis et à forensi strepitu, mos erat indici in ludis, festis, triumphis, supplicationibus, adeoque in omni publicâ lætitiâ, vel etiam luctu.

45. *Tum meæ, si quid, &c.*] Tum verò sublimibus tuis carminibus, O, Antoni, meos etiam qualescumque versus adjungam in tam solenni occasione, reverso incolumi è belli periculis Augusto, exoptato jam diu. Suet. Octav. cap. 47. *Revertentem ex provinciâ non solum factis omnibus, sed et modulatis carminibus, prosequabantur.*

49. *Tuque dum procedis, Iô triumphæ, &c.*] Hoc referunt alii ad Iulium Antonium vel Præctorem vel Consulem designatum; leguntque, *Duxque dum procedis*, sed absurdè; alii ad Augustum triumphantem. Verùm ipso duce contextu, sanè reiores, ingeniose lector, ad ipsum triumphum, quem sic interpellat Horatius procedentem: O, triumphæ, dum procedes, Iô sapiens, Iô repetemus, &c.

53. *Te decem tauri.*] Tu, Antoni, summæ vir, pro Cæsaris felici reddito à Diis impetrando

propter meum votum exol-
vendum. Is fronte æmul-
latur Lunam incurvam ter-
tiâ ab ortu die ardescen-
tem; eâ parte insuper con-
traxit notam, quæ specta-
tur nive candidior, in re-
liquis rufus.

In mea vota,
Fronte curvatos imitatus ignes
Tertium Lunæ referentis ortum,
Quâ notam duxit, niveus videri,
Cetera fulvus.

60

ODE III. AD MELPOMENEN.

Se Poëticâ Facultate ab eâ donatum immortalem fore.

O, Melpomene, quem tu
nascentem aspexeris semel
oculis benignis, eum non
athletam nobilitabit Isth-
mium certamen; non equus
acer victorem curru vehet
Achaïco;

QUEM tu, Melpomene, semel
Nascentem placido lumine videris,
Illum non labor Isthmius
Clarabit pugilem; non equus impiger
Curru ducet Achaïco

[372]

[373]

ANNOTATIONES.

vovisti grandes victimas, quas voti reus mac-
tabis; ego verò tenuis, immolato juvenco quem
promisi, voto solvar.

57. *Fronte curvatos, &c.*] Describit juven-
cum, quem parat sacrificio quod vovit. Lunæ
paulò post novilunium similem dicit ob parvu-
la cornua: et in fronte notam habere candi-
dam stellæ ad instar conspicuam. Sic Hom.
Iliad. ↓. Diomedis equum toto rufum corpore,
candidâ in fronte notâ ad modum Lunæ plenæ
rotundâ, insignem exhibet. Et Moschus, in
Idyll. quod Theocrito malè ascribitur, ut alibi
annotavi, Europæ taurum similiter flavum re-
liquo fuisse corpore, at in fronte mediâ orbem
argenteum refulsisse commemorat.

Ode III.—Metrum est idem quod Od. 3. lib. i.

1. *Quem tu, Melpomene, &c.*] De hujus
Odes eximio lepore insigne est Scaligeri judi-
cium, quod retuli ad init. Od. 9. lib. iii. Vide
ibi Annot.

Melpomene.] Pro quâlibet Musarum hanc
promit. De eâ lib. i. Od. 24. v. 3.

2. *Nascentem placido lumine videris, &c.*] *Desumpta*
ab Hesiodo aliisque Græcis senten-
tia. *Placido lumine, εὐμενέστερον ὄμμασι.* Sic
et Tibull. lib. ii. Eleg. 4. in fine.

Si modò me placido videat Nemesis mea
vultu.

Huc facit quod scribit Juvenal. Sat. vii. 195.

—distat enim, quæ

Sidera te excipiant modò primos incipien-
tem

Edere vagitus, &c.

3. *Illum non labor Isthmius, &c.*] Quem fa-
cili et benevolo Musa vultu nascentem viderit:
is quidem non illustris erit pugilatu, quadri-
gali cursu, aut alio Isthmiortum ludorum cer-
tamine; non etiam bello clarus evadet: sed
nobilis erit poëta, ubique celebrior quàm sint
illi Isthmicâ vel militari victoriâ. Eam verò
sibi gloriam à Musis concessam prædicat Ho-
ratius.

Labor Isthmius.] Certamen et victoria in lu-
dis iis qui tertio quoque anno, totius Achaïæ
concurso, fiebant in Isthmio prope Corinthum,

de quo lib. i. Od. 7. v. 2. Ibidem erat sacrum
Neptuno sanum. Ludos illos instituit Sisyphus
Rex Corinthiorum, ut scribunt aliqui, in hono-
rem Melicertæ seu Palæmonis, aut Portuni
marini Dei; vel, ut alii referunt, Theseus in
honorem Neptuni æmulatione quidem Her-
culis qui Olympia Jovi dicaverat. Vide Alex.
ab Alex. lib. v. cap. 8. Plut. in Thesei vitâ.
Strab. Geo. lib. viii. Tit. Liv. lib. xxxiii. cap.
32. *Isthmiortum, inquit, statum ludicrum aderat*
. . . quo certamina omnis generis artium viri-
umque ac pernicitatis visuntur . . . propter
opportunitatem loci per duo diversa maria om-
nium Græcorum undique conventus erat. In
iis victores pinu coronabantur, ex Plin. lib.
xv. cap. 10. Contra Cæcl. Rhodig. lib. vii. cap.
10. Coronam Isthmiacam contexi ex apio con-
suësse scribit. Et lib. xiii. cap. 17. in Olympi-
cicis cõtino (seu oleastro) in Pythiis lauro, in
Nemeis selino virenti, id est, apio, in Isthmiis
selino item sed ærescente solitos coronari. Ar-
chias Poëta Epig. lib. i. de quatuor Græciæ
certaminibus ita canit.

Ἄθλα δὲ τῶν, κόντινⓄ, μῆλα, σέλινα, σίτυς.

4. *Clarabit.*] Pro *declarabit*, inquit; nam
voce præconis victorum nomina declaraban-
tur et pronunciabantur. Illud quoque verbum
usurparunt apud Tull. de Divin. i. Poëtae.

Jupiter excelsi clarabat sceptra corònd.

Lucret. lib. iv. Virgil. Æneid. xi. 407. ait.

—Crimen acerbat.

Pugilem.] Vide Annot. Ode superiori, stro-
phæ 5.

Non equus impiger Curru ducet Achaïco.] *De*
curuli certamine, lib. i. Od. 1. v. 4. Non
videtur facere ad rein quod nonnulli afferunt
hic, in Achaia sacros agonas celebrari consue-
visse, in quibus qui vicerant, Hieronica dicti,
in patriam reducebantur curru quasi trium-
phali equis albis quatuor tracto. Apud Diod.
Sicul. lib. xiii. Exænetus Agrigentum invehit-
tur; comites sunt bigæ cirules trecentæ. Vi-
truv. lib. ix. præm. *Nobilibus athletis, qui*
Olympia, Pythia, Nemea, Isthmia vicissent-
Græcorum majores ita magnos honores consti-

Victorem ; neque res bellica Delijs
 Ornatum foliis ducem,
 Quòd regum tumidas contuderit minas,
 Ostendet Capitolio :
 Seu quæ Tibur aquæ fertile perfluunt,
 Et spissæ nemorum comæ,
 Fingent Æolio carmine nobilem.
 Romæ principis urbium
 Dignatur soboles inter amabiles
 Vatum ponere me choros :
 Et jam dente minùs mordeor invido.
 O, testudinis aureæ
 Dulcem quæ strepitum, Pieri, temperas !
 O, mutis quoque piscibus
 Donatura cygni, si libeat, sonum !
 Totum muneris hoc tui est,

6 nec militare facinus impe-
 ratorem ostentabit Capito-
 lio, frondibus Apollinaribus
 coronatum, eò quòd super-
 bas Regum minas fregerit :
 10 Verùm aquæ sacundum
 Tibur irrigantes et silvarum
 densa folia Æoliis clarum
 versibus efficiunt. Proles
 [374] Romæ, civitatum Reginæ,
 inter claros Poëtarum cœtus
 me collocare dignatur ;
 15 jamque minùs amulorum
 morsibus vellicor. O, Musa,
 quæ suavitatein eximie ly-
 ræ meæ sonum moderaris !
 O, quæ mutis etiam piscibus
 cygni cantum dare potes,
 si velis, illud omne ex do-
 20 no tuo est,

ANNOTATIONES.

tuêrunt, uti non modò in conventu stantes cum
 palmâ et coronâ ferant laudes, sed et cum re-
 vertantur in suas civitates, cum victoria trium-
 phantes quadrigis in mœnia invehebantur, èque
 Republicâ, perpetuâ vitâ, constitutis rectigali-
 bus fruantur. Sueton. Neron. cap. 22. *Mox
 et ipse aurigare, atque etiam spectari voluit*
. . . tum etiam in circo maximo . . . nec con-
tentus harum artium experimenta Romæ de-
disse, Achaïam petiit. Cap. 23. *Certamina de-*
inceps obiit omnia. Cap. 24. *Aurigarit pluri-*
fariam, Olympiis etiam decemjugem . . . sed
excussus curru . . . nec eò secius coronatus
est . . . Deceus deinde provinciam universam
libertate donavit simulque judices civitate Ro-
manâ, et pecuniâ grandî. Quæ beneficia è
medio stadio, Isthmiorum die, suâ ipse voce
pronunciavit. Cap. 25. *reversus è Graciâ Ne-*
apolin . . . albis equis introiit, disjectâ parte
muri, ut mos hieronicarum est ; simili modo
Antium, inde Albanum, inde Roman . . .
veste purpureâ . . . coronam capite gerens
Olympiacam, dextrâ manu Pythiam, &c.
 6. *Neque res bellica Delijs Ornatum foliis,*
 &c.] Nec fortiter in bello gestis triumphans
 coronabitur lauræ sacrà Apollini apud Delum
 insulam nato et eximie culto. Vide lib. i.
 Ode 21. v. 10.
 9. *Ostendit Capitolio.*] Triumphans quisque
 inaurato curru per viam sacram vehebatur ad
 Capitolium, seu arcem Romanam, in monte
 Tarpeio extractam, ob inventum ibi caput
 humanum sic appellatum. Illic Jovi Diisque
 gratias referebat, spoliisque de hostibus relata
 consecrabat.
 10. *Sed quæ Tibur aquæ, &c.]* Sed insignem
 eum facient carmina in amœno Tiburis
 secessu condita, vel ejus loci descriptionem et
 amœnitatem continentia. De Tibure aquis
 udo lib. i. Ode 7. v. 21. et lib. iii. Ode 29. v. 6.
 Quòd eò sedere amaret Poëta lib. i. Ode 18. v. 2.
 et lib. ii. Ode 6. v. 5.
 12. *Æolio carmine.]* Lib. ii. Ode 13. v. 24. *Foliis*
fidibus. Vide ibi Annot. Alcaïcos versus desig-

nat Latinè primùm à se factos, ad imitationem
 Alcaï, de quo lib. i. Ode 32. et lib. iii. Ode 30.
 13. *Romæ principis urbium Dignatur so-*
boles.] Intelligunt vulgò Romanorum posteros,
 vel Augusti privignos ; sed eruditus non nemo
 sensit dictionem esse à Græcis Hebræisque
 ductam ; ut enim hi filium hominis dicunt pro
 homine ; sic noster Romæ sobolem dicit, pro
 Româ, urbium et orbis dominâ, atque ut Mar-
 tialis ait, *Terrarum gentiumque Deâ.*
 14. *Amabiles Vatum choros.]* Vel poëtas ex-
 cellentes et amari dignos, vel de rebus anabi-
 libus carmine lyrico scribentes, putâ de laudi-
 bus Divorum, de Heroùm præclarè gestis, de
 vitâ seu hilariter exigendâ, seu laudabiliter
 instituendâ, &c
 16. *Et jam dente minis mordeor invido.]*
 Ex quo me Roma universa judicio suo probavit
 vatemque sanxit, jam mihi obtrectare
 æmuli desinunt : atque ad eò virtute invidiam
 superasse mihi videor. Vide lib. ii. Ode ult.
 17. *O, testudinis aureæ, &c.]* O, musa, hoc
 beneficium cum aliis benè multis tibi acceptum
 refero.
 18. *Pieri.]* Pierides Musæ dicuntur vel à
 Pierio Thessaliæ monte illis sacro ; vel ob filias
 Pieri novem devictas, cùm ausæ essent
 ad cantum Musas provocare ; quapropter in
 picas mutata temeritatis pœnas exsolvêrunt.
 19. *Mutis quoque piscibus.]* Utopote carentes
 vocalibus instrumentis, pulmone, arteriâ, gut-
 ture, muti sunt pisces. Arist. de Animal. Hinc
 proverb. *Pisce magis mutus : ἀφωνότερος
 τῶν ἰχθύων.* Lucian. in Gallo, &c.
 20. *Cygni sonum.]* Plato in Phædone testa-
 tur Cygnos mortis tempore esse maximè cano-
 ros : idem Aristoteles quoque refert. Hinc Ovid.
Dulcibus defectâ modulatur carmina linguâ
Cantator cygnus funcriis ipse sibi.
 Plin. contra lib. x. cap. 23. *Gloriam, inquit,*
morte narratur flebilis cantus, falsò, ut arbitror,
aliquot experimentis. Vulgari pariter opinioni
 refragatur Athenæus lib. ix. cap. 11. Cæl.
 Rhodig. lib. ix. cap. 5. scribit hæc : *Cantentem*

quòd manu prætereuntium ostendor Latinæ lyrae auctor; quòd vivo, et probor, si tamen probor, à te est mihi datum.

Quòd monstror digito prætereuntium Romanæ fidicen lyrae :
Quòd spiro, et placeo (si placeo) tuum est.

[376]

ODE IV. DRUSI LAUDES.

Earum partem maximam Augusti institutioni attribuit.

Qualem volucrem fulminis administrum, (cui summus Deorum Jupiter dedit principatum in vagabundas aves, probatâ ejus fide in Ganymede flavo) aliquando juvenes et paterna virtus ignarum laboris expulit nido, vernique venti jam transactis imbribus timidum docuere conatus insuetos; mox autem vis acerrima infestum in ovilia perpulit;

QUALEM ministrum fulminis alitem,
(Cui Rex Deorum regnum in aves vagas Permisit, expertus fidelem,
Jupiter in Ganymede flavo)
Olim juvenas et patrius vigor
Nido laborum propulit inscium;
Vernique, jam nimbis remotis,
Insolitos docuere nisus
Venti paventem; mox in ovilia
Demisit hostem vividus impetus;

[376]
6

10

ANNOTATIONES.

cynnum pauci audivêre, etiamsi vulgatio fama tenet ingruente fatali momento εὐρωπώταλον, καὶ ἀδινωτάτορ, vocè cantuque in primis valere, auctor tamen, variæ narrationis Ælianus est, audisse quandoque se canentem cynnum. Sic enim ait: ἐγὼ δὲ ἀδῶν καὶ κύνου ἤκουσα. De cynnis jam lib. ii. Ode ult.

22. *Quòd monstror digito prætereuntium.*] Cicero Tusc. v. *Leviculus sane Demosthenes, qui illo susurro delectari se dicebat aquam ferentis mulierculæ, ut mos in Graciâ est, insurrantisque alteri. Hic est ille Demosthenes. Quid hoc levius?* Pers. Sat. i. 29.

At pulchrum est digito monstrari, et dicier, Hic est.—

Tertullianus huc alludens de velandis virginibus cap. xiv. scribit. *Periclitari virginitatem, cum digitis demonstrantium titillatur.*

23. *Romanæ fidicen lyrae.*] Lyrici apud Romanos carminis auctor atque princeps lib. iii. Od. ult. jam cit.

24. *Quòd spiro, &c.*] Non tantum posses facultatem, sed et vite usuram Musis debere se profitetur. Vide lib. iii. Ode 4. Strophe 7.

Quòd placeo.] Quòd Augusto et Mæcenati præcipue, tum etiam aliis reportentur mea carmina, quòd invidiâ sim major, lib. ii. Ode 20. v. 4. quòd usque ego postera crescam laude recens, &c. lib. iii. Ode 30. v. 7.

Si placeo.] Ita modestiæ velificatur Poëta, quasi subdubitans adeò posse se principibus placuisse viris, quæ laus est non ultima.

Ode IV.—Metrum ideam quod supra Ode 9. lib. i.

1. *Qualem ministrum, &c.*] Drusi Neronis Augusti Casaris privigium celebrat victoriam de Rhætis ac Vindelicis reportatam. Ejus autem virtutum gloriam ferè totam derivat in Augustum, cujus educatione et institutione laus omnis ea Druso accesserit acceveritque. Ode per elegans, et regali mandato composita: stylus

et dictio grandis, è capite ad calcem elaborata; initium eò sublimius, quod videtur aliquantò perturbatus. Ordo est: *Drusum sub Alpibus bella gerentem Rhæti et Vindelici talem videre, qualem ministrum fulminis . . . Juventas et patrius vigor nido propulit . . . mox in ovilia demisit hostem vividus impetus, &c. qualemve caprea Iconem vidit, dente novo peritura, &c.* Sensus autem est: Rhæti ac Vindelici cum Druso bellantes talem eum conspexere juvenili ardore ac paterno robore invictum ac formidabilem, qualis esse solet aquila rex avium, cum jam nido exire audet, primosque nisus ac impetus exerit, agnos mox et dracones rapiens et expugnans. Idem Princeps adolescens tantâ vi Rhætos et Vindelicos aggressus est, atque oppressit, quantâ leo capram aggreditur pascentem et dilaniat.

Ministrum fulminis alitem.] Plin. lib. ii. cap. 55. *Solam è volucris aquilam fulmen haurit percitil: quæ ob hoc armigera hujus teli fingitur.* Et lib. x. cap. 3, in fine: *Negant unquam solam hanc alitem fulmine exanimatam: ideò armigeram Jovis consuetudo judicavit.* De rapto Ganymede per aquilam, seu per ipsum Jovem aquilæ specie, ut quidam volunt, vide Annot. lib. v. Ode 23. in fine.

8. *Insolitos docuere nisus.*] Volatum docent venti *insolitus* hactenus et nondum tentatum; hinc ad primos illos *nisus* aëri se committere expavescit pullus aquilæ alitumque cæterorum.

9. *Mox in ovilia Demisit hostem vividus impetus.*] Cum primam vires suas expertus est in ovilia devolat agnumque rapit. Plin. modò cit. lib. x. *Adultos pullos aquila persequitur, et longè fugat, amulos scilicet rapina: et alioquin unum par aquilarem magno ad populandum tractu indiget, ut satietur . . . rapta non protinus ferunt; sed primò deponunt; expertaque pondus tunc denam abeunt.* Idem scribit Aristot. Hist. Animal. cap. 32.

Nunc in reluctantes dracones
 Egit amor dapis atque pugnae :
 Qualem lætis caprea pascuis
 Intenta, fulvæ matris ab ubere
 Jam lacte depulsum leonem,
 Dente novo peritura, vidit :
 Videre Rhæti bella sub Alpibus
 Drusum gerentem, et Vindelici : quibus
 Mos unde deductus per omne
 Tempus Amazoniâ securi
 Dextras obarmet, quærere distuli ;
 Nec scire fas est omnia. Sed diu

11 deinde prædæ ac certami-
 nis aviditas incitavit ad-
 versus dracones repugnantes ;
 [377] et qualem leonem jam
 à lacte et uberibus fulvæ
 15 parentis remotum capra
 amœnis occupata pascuis
 asperxit recenti dente lani-
 anda ; talem ad Alpes bel-
 la facientem Drusum vidē-
 runt Rhæti atque Vindelici ;
 [378] quibus mos omni ævo
 20 manus armandi securi Ama-
 zonum unde fluxerit, inves-
 tigare omisi ; neque omnia
 cognosci possunt. Verum
 diu

ANNOTATIONES.

11. *Nunc in reluctantes dracones, &c.*] Plin. cit. lib. x. cap. 34. *Acrior est cum dracone pugna, nullòque magis anceps, etiamsi in aère. Oru hic consecatur aquilæ ariditate maleficâ ; at illa ob hoc rapit ubicumque risum. Ille multiplici nervu ulas ligat, ita se implicans, ut simul decidant.* Plutarch. de Invid. et ait ; tam grave esse aquilis et draconibus odium inter se, ut ne quidem interfectorum sanguis commisceatur, ac si confuderis, dissociet sese, ac seorsim fluat. Ejusmodi certamen bellè describit Hom. Iliad. µ. 201. Virgil. Æncid. xi. 751.

Utque volans altè raptum cum fulva draconem

Fert aquila, implicuitque pedes, atque unguibus hæsit :

Saucius et serpens sinuosa volubina versat, Arrectisque horret squamis, et sibilat ore, Arduus insurgens: illa huud minùs urget ad-venco

Lactantem rostro, simul æthera verberat alis.

17. *Videre Rhæti.*] Rhæti appetentem se armis infestis Drusum viderunt aquilæ instar pugnam, at leonis robore, audaciâ, ferocitate præditum.

Rhæti.] Hodie les Grisons verna. Alpes Tridentinas occupant: Helvætiis et Boiis finitimi, ex Strabone lib. iv. qui et ibid. Drusi victoriam de illis prædicat. Vide Flor. lib. iv. cap. 12. et Dionem. lib. liv.

18. *Vindelici.*] Hi Borealem Alpium regionem tenebant, sicut Australem Rhæti, utriusque æquè bellicosi. Hodie Suevi, et Bavari Vindeliciam incolunt. Sunt qui Vindelicos cum Rhætis confundunt; sed errorem manifestè ostendit Vell. Pater. lib. ii. cap. 97. et 94. ita referens: *Tib. Claudius Nero inu- tritus cælestium præceptorum disciplinis juvenis, genere, formâ, celsitudine corporis, optimis studiis maximoque ingenio instructissimus, qui protinus, quantus est sperari potuerat, risusque prætulit Principem: Quæstor undecicesimum ævum agens capessere capit Rempublicam, &c.* Et paulò post. *Reversum ex Armeniâ in potestatem Populi Romani redactâ, Neronem Cæsar haud mediocri belli molem experiri statuit, ad- jutor operis dato fratre ipsius Druso, quem intra Cæsaris penales enixa erat Livia. Quippe interque divisus partibus Rhætos Vindelicosque*

aggressi, nullis urbium et castellorum oppugnationibus, nec non directâ quoque acie feliciter functi, gentes locis tulissimas, aditu difficillimas, numero frequentes, feritate truces, majore cum periculo quam damno Romani exercitus, plurimo cum earum sanguine perdomuerunt. Sueton. Octav. cap. 21. *Rhætiam et Vindelicos gentes Inalpinas, coërcuit.*

Drusum bella gerentem.] Claudius Drusus Tiberii Neronis ac Liviæ filius anno 23. natus, Rhætos ac Vindelicos expugnavit an. U. C. 738. citatus Flor. lib. iv. cap. 12. *Noricis animos dabunt Alpes atque nives, quò bellum non possit ascendere: sed omnes, illius cardinis populos, Brennos, Senones, atque Vindelicos per privignum suum Claudium Drusum perpacavit.* De eo sic scribit Vell. Patercul. lib. ii. *Curu deinde atque onus Germanici belli delegata Druso Claudio fratri Neronis, adolescenti tot tantarumque virtutum, quot et quantas natura mortalis recipit, vel industria percipit: cujus ingenium utrum belli magis operibus, an civilibus, suffecerit artibus in incerto est. Morum certè dulcedo et suavitas, atque adversus amicos aqua et par sui æstimatio inimitabilis fuisse dicitur. Pulchritudinis proxima fraternæ fuit. Sed illum magnâ ex parte domitorem Germaniæ—fatorum iniquitas Consulem, annum agentem tricesimum rapuit.*

19. *Mos unde deductus, &c.*] Hæc ironiam sanè continent in quosdam eo tempore de nugis ejusmodi acrius et perperam disputantes. Nam alioqui non est obscurum aut valdè incertum, Rhætos et Vindelicos ab Amazonibus oriundos; atque ab his Scythicis mulieribus accepisse morem illum pro armis securim habendi.

20. *Amazoniâ.*] Strabo, lib. ii. de Amazonibus fidè majora referri ait. Vide Justin. lib. ii. Oros. lib. i. cap. 15. nec non eruditam dissertationem seu disquisitionem de Amazonibus scriptam à Petro Peitio, viro non Medecinæ solum, sed rerum omnium scientissimo, nuper editam.

Securi.] Hæc *σζαγίς* dicta propriè, Xenoph. *ἀλέκευς μονόσημο* erat, seu unicum habens *σῆμα*, unâ tantum parte secans; contra bipennis utrinque. Hesych.

latèque victrices turmæ
adolescentis superatæ in-
dustria expertæ sunt, quid
ingenium, quid animus in
felici domo institutus, quid-
que Cæsaris erga Neronem
juvenes paterna mens va-
leat. Strenuigignuntur stre-
nuis atque generosis. In
juvencis et in equis patrum
virtus residet. Nec aquilæ
producent columbam mi-
nimè bellicosam. At eru-
ditio virtutem ingenitam
provehit, et bona disciplina
na reddit animum fortem;
quandocumque disciplina
deest, vitia deturpant natu-
ræ bonitatem. O, Roma,
quantum debeas Neronibus
testatur Metaurus fluvius,
atque Asdrubal profligatus,
et dies ille Italiæ caligine
deplulsâ latus

Latèque victrices catervæ
Consiliis juvenis revictæ
Sensère, quid mens ritè, quid indoles
Nutrita faustis sub penetralibus
Posset, quid Augusti paternus
In pueros animus Neronis.
Fortes creantur fortibus et bonis:
Est in juvencis, est in equis patrum
Virtus: nec imbellem feroces
Progenerant aquilæ columbam.
Doctrina sed vim promovet insitam,
Rectique cultus pectora roborant:
Uteumque defecere mores,
Dedecorant benè nata culpæ.
Quid debeas, ô Roma, Neronibus,
Testis Metaurum flumen, et Asdrubal
Devictus, et pulcher fugatis

25

[379]

31

35

ANNOTATIONES.

23. *Latèque victrices catervæ.*] Rhæti sæpius antea victores. Strabo lib. iv. Luc Flor. et Vell. Patere. antè citati.

24. *Juvenis.*] Claudii Drusi, de quo antè.

25. *Sensère, quid, &c.*] Intellexere quid et quantum valeret institutio et educatio Augusti Cæsaris, qui *paternum* exhibuit animum et affectum erga pueros *Neronem*, Tiberium ac Drusum, quos adoptarat, et bonis artibus erudire curaverat. Nam Tiberius Nero, Liviâ Drusillâ uxore suâ tum etiam prægnante, Augusto petenti concessa, paulò post è vivis excessit; eundem verò Augustum scripserat tutorem filiorum suorum, nempe Tiberii quatuor ferè annos nati, ac Drusi quem enixa est Livia, mensibus tribus post suum cum Augusto conjugium. Hinc ergo *paternus Augusti animus in pueros Neronem*; tum quòd eorum matrem duxerat; tum quòd eorum tutor esset à Tiberio patre nuncupatus. Sueton. Octav. cap. 6. et 56. Vell. Patereul. jam cit. Cornel. Tacit. Annal. i. &c.

29. *Fortes creantur fortibus.*] Ἐξ ἀγαθῶν ἀγαθῶν, Aristot. contrarium tamen eventus non rarè: nam et *filiis heroïum noxiis* interdum. Sic degeneres extiterè filii Samuelis Prophetæ, Alcibiadis, Dionysii, Periclis, Socratis, Ciceronis, &c. Porro vice versâ è malis et ignavis aliquando exorti sunt boni et fortes, testibus historiarum monumentis. Vide Valer. Max. lib. iii. cap. 4. et 5.

Et bonis.] Hæc aliqui jungunt cum sequentibus, nec absurdè.

33. *Doctrina sed vim promovet insitam.*] Bona educatio et studiosa institutio promovet *ingenium* seu naturæ bonitatem; sustinet, excolit, auget.

35. *Uteumque defecere mores, &c.*] Si quando non aderit bona disciplina et morum institutio, tum corrumpitur optima quælibet indoles, continuè perit, et in pravitatem defluit. Cic. Tuscul. iii. cap. 2. *Natura parvulos nobis*

dedit igniculos, quos celeriter malis moribus opinionibusque depravatos sic restringimus, ut nusquam naturæ lumen appareat. Sunt enim ingenii nostris semina innata virtutum, quæ si adolescere liceret, ipsa nos ad beatam vitam naturæ perduceret. Nunc autem simul ac in lucem eûli sumus, in omni continuè pravitare, et in summâ opinionum perversitate versamur— tum variis imbuimur erroribus, ut vanitati recitas, ut opinioni confirmatæ natura ipsa cedat, &c.

37. *Quid debeas, ô Roma, Neronibus.*] Scilicet *Claudius Nero* adventum ex Hispaniâ cum *ingentibus copiis Asdrubalem*, priusquam *Annibali fratri conjungeretur, oppressit*. Suet. Tib. cap. 2. opportune quidem: nam actum erat de Imperio Romano, si cum Annibale fratre novum ac integrum exercitum Asdrubal junxisset.

Nero.] Sabina vox significans strenuum ac fortem.

38. *Metaurum flumen, &c.*] Hoc Umbriæ flumen, hodie *Metro*, labitur in Adriaticum mare. Strabo lib. vi. Plin. lib. iii. illic verò Claud. Nero Consul junctis celeriter copiis cum suo collegâ M. Livio Salinatore, ivit obviam Asdrubali, cum millibus hominum quinquaginta sex adventanti, ut dictum est, ac devicit, an. U. C. 526. ejusque caput præcisum ad Annibalis castra perlatum et ad pedes cum esset projectum, hunc tanto pavore ac stupore concussit, ut infelicitatem Carthaginis agnoscens incusansque de fugâ deinceps tantummodo cogitaverit. Valer. Maxim. lib. iv. cap. 1. Oros. lib. iv. cap. 18. Tit. Liv. lib. xxvii. cap. 28. Luc. Flor. lib. ii. cap. 6. &c. Adverte Drusum ac Tiberium oriundos ab illis Consulibus; et paternum genus duxisse à Claudio Nerone, matremque autem à Livio Salinatore.

Asdrubal Devictus.] Is nimirum quî Scipionem in Hispaniâ profligarat.

39. *Pulcher fugatis Ille dies Latio tenebris.*]

Ille dies Latio tenebris,
 Qui primus almâ risit adorea;
 Dirus per urbes Afer ut Italas,
 Ceu flamma per tedas, vel Euris
 Per Siculas equitavit undas.
 Post hoc secundis usque laboribus
 Romana pubes crevit, et impio
 Vastata Pœnorum tumultu
 Fana Deos habuere rectos.
 Dixitque tandem perfidus Hannibal;
 Cervi, luporum præda rapacium,
 Sectamur ultro, quos opimus
 Fallere et effugere est triumphus.
 Gens, quæ cremato fortis ab Ilio
 Jactata Tuscis æquoribus, sacra
 Natosque maturosque patres
 Pertulit Ausonias ad urbes;
 Duris ut ilex tona bipennibus

40 qui primus victoriâ glorio-
 [380] sâ resplendit, quando cru-
 delis Africanus per Italiæ
 civitates discurrebat velut
 ignis per tedas, vel Euris
 per mare Siciliæ. Exinde
 45 Romana juventus semper
 felicibus expeditionibus in-
 claruit: et templa scele-
 rato Carthaginensium bello
 diruta stantes habuerunt
 Deos. Tandemque perfidus
 Annibal dixit: Nos
 50 tanquam cervi, præda luporum
 rapacium, sponte
 [381] sequimur Romanos, quos
 declinare et evitare insignis
 est triumphus. *Illa* natio,
 quæ ab incensâ Trojâ ad
 Italiæ civitates, Etrusco
 55 exagitata mari, fortiter
 transportavit sacra, liberos,
 et senes grandævos; sicut
 ilex durâ securi attonsa

ANNOTATIONES.

Tit. Liv. lib. xxviii. cap. 9. *Omni multitudine obviâ effusâ*——non salutabant modò universi circumfusi (circa Claudium et Salinorem Coss.) sed et contingere pro se quisque victrices dexteras Consulium capientes, alii gratulabantur, alii gratias agebant, quòd eorum operâ incolumis Respublica esset. In Senatu quoque, &c.

41. *Adorea.*] Victoriâ, laude, gloriâ. Fest. adorea, laudem seu gloriâ dicebant, quia gloriosum putabant eum, qui farris copiâ abundaret: melius alii, quia strenuus et iis qui fortiter dimicassent militibus farris mensura distribui solita erat. Unde et *adorea* pro laude bellicâ. Nam far seu frumentum appellatum est *ador*, ab edendo, vel adurendo. Plaut. Amphit. Act. i. *Qui multâ prædâ atque adorea effecit populares suos.* Plin. lib. xviii. cap. 3. *Gloriam denique ipsam à farris honore adoram appellabant.* Apuleius lib. iii. *Possum istam virtutis adoram mihi numerare.*

42. *Afer.*] Annibal, de quo lib. ii. Od. 12. v. 2.

43. *Ceu flamma.*] Omnia igni ferroque vastans.

Tedas.] Arbores ignem facile concipientes, ob resinam quam continent: è genere sunt pinuum. De iis Plin. lib. xvi. cap. 10. et seq.

Eurus.] Ventus ab ortu flans, pro quolibet vento: et undâ *Siculæ*, pro quolibet mari. Synecdoch.

45. *Post hoc secundis usque laboribus,* &c.] Cæso Asdrubale, Annibale verò et Pœnis ex Italiâ exterminatis, indies magis ac magis prospera gessere bella Romani; increvit inclaruitque pubes et virtus Rom. imò belli incendia in Africam et Carthaginem ipsam transmissa sunt. Vide Flor. lib. ii. cap. 6.

48. *Fana Deos habuere rectos.*] Quidam explicant *rectos* æquos et vindices in impium Annibalem: alii stantes, ac in suâ basi restitutas Deorum imagines, quas impiè deturbarant

Pœni, sine ullâ Numinum reverentiâ. Tit. Liv. lib. xxvi. cap. 11. *Ad lucum Feroniæ . . . templum eâ tempestate inclutum divitiis, . . . his omnibus spoliatum est.*

49. *Perfidus Hannibal.*] Tit. Liv. lib. xxi. cap. 14. vivam Annibalis imaginem graphicè delineatam exhibit. *Plurimum audaciæ . . . plurimum consilii . . . nullo labore corpus fatigari, aut animus vinci poterat . . . Inhumana crudelitas, perfidia plusquam Punica: nihil sancti, nullus Deum metus, nullum jusjurandum, nulla religio.*

Dixitq; Cervi, luporum, &c.] Bella hæc laus ex hostium ore profecta. Aristoteles eum asserit verè bonum, quem pariter inimici et improbi adeoque universi laudant.

50. *Cervi, luporum præda, &c.*] Nos Carthaginenses, tanquam cervi imbelles, ultro sectamur Romanos, quorum veluti luporum rapacium futuri sumus præda; quosque proinde fallere, seu evitare contra debemus: nam hos effugere opimus nobis est triumphus. Scilicet fortiorem declinare hostem, species est quædam victoriæ.

53. *Gens, quæ cremato, &c.*] Romana gens à Trojanis oriunda. Vide Justin. lib. xliiii. item Carmen Seculare post Epodos.

54. *Sacra Natosque, &c.*] Æneid. i. 6.

Inferretque Deos Latio.

Et Æneid. ii. 747.

Ascanium, Anchisenque patrem, Teucrosque Penates.

55. *Maturos.*] Ætate et virtute.

56. *Ausonias.*] Synecdoch. pars pro totâ Italiâ. Nam Ausonia regio est Campaniæ.

57. *Duris ut ilex, &c.*] Sicut ilex et alia quælibet arbor resecatis ramis uberius pululat et crescit: ita Romani adversis casibus attriti invalescunt magis ac magis. Certe quando Annibal maxime Romanos, deletis eorum exercitibus, premebat; tum copias

in Algido umbrosarum frondium fertili, jacturas inter et cædes, potentiam ac virtutem deponit ab ipso ferro. Non hydra amputato corpore vegetior repullulavit contra Herculeum superari haud æquò animo ferentem: neque gravius portentum in vexere Colchi, vel Thebæ Echiionis opus. Si mari demergas, clarior reddit: si oppugnes, cum summâ gloriâ debellabit victorem integrum, ac certamina matronis prædicanda conficiet. Non ultra ego nuntios arrogantes mittam ad Carthaginem. Certè spes omnis, et fortuna nostræ gentis interit, Asdrubale interfecto. Claudiam stirpis potentia quidlibet molietur. Hanc et tuctur Jupiter Numine propitio, et liberat solers consilium inter militiæ difficultates.

Nigræ feraci frondis in Algido,
Per damna, per cædes ab ipso
Ducit opes animumque ferro. 60
Non Hydra, secto corpore, firmior
Vinci dolentem crevit in Herculem,
Monstrumve summisère Colchi [382]
Majus, Echiionis Thebæ.
Merses profundo, pulchrior evenit: 65
Luctère, multâ prouet integrum
Cum laude victorem, geretque
Prælia conjugibus loquenda.
Carthagini jam non ego nuntios
Mittam superbos: occidit, occidit 70
Spes omnis, et fortuna nostri
Nominis, Hasdrubale interempto.
Nil Claudiam non perficient manus,
Quas et benigno Numine Jupiter
Defendit, et curæ sagaces 75
Expediunt per acuta belli.

ODE V. AD AUGUSTUM.

Ut suum in urbem reditum acceleret.

O, Populi Romani tutor præstantissime, numinibus propitiis nate, jam nimis diu abseus fuisti;

DIVIS orte bonis, optime Romulæ
Custos gentis, abes jam nimum diu; [383]

ANNOTATIONES.

tamen summittebant in Hispaniam, Siciliam, Sardiniam: adeoque locis quatuor uno eodemque tempore depugnabant. Vide Æneid. ii.

58. *Algido.*] Hic mons agri Tusculani pro quolibet alio ponitur. De eo lib. i. Ode 21. v. 6.

61. *Hydra.*] Portentosa serpens, pluribus horrida capitibus, quorum uno abscisso, aliud renascebatur, imò septem alia succrescebant. Ita fabulatores. At constat Hydram fuisse locum aquas evomentem copiosiores, in intimo sinu Argolic recessu, et quæ, uno meatu obstructo, multis aliis erumpebant, totam regionem circum vastantes; tamen adhibito incendio Hercules exsiccavit eam paludem, Lernam nomine: unde Lernæum monstrum ab illo domitum inter alia celebratur. Palæph. Hygin. Diodor. Sicul. lib. v. cap. 2. Virg. Æneid. viii. 300.

Lernæus turbâ caput circumstetit anguis.

Firmior.] Supple, quàm fuit Romana gens et excrevit invaluitque in nos Penos: sicut hydra adversus Herculem ubique vincere assuevit, proindeque nec semel vinci patientem.

63. *Monstrumve summisère Colchi.*] Loquitur de dracone insomni ac terribili velleris aurei custode, cujus è dentibus seminatis armati homines exorti Medæa carminibus ad mutuam inter necem incitati perire: vel de ipsis illis prodigiosis hominibus. Vide Metamorph. lib. vii.

Colchi.] Hi populi Asiæ ad Euxinum Pontum, ubi nunc Mingrelia, pars Georgiæ regionis.

64. *Echiionis Thebæ.*] Cadmus Rex Thebarum seminatis pariter, ut de Jasone supra dictum, draconis dentibus, repente nasci vidit exercitum ad arma mutuamque cædem paratum. Inde verò superfuisset Echion, postea Cadmi gener, atque in ædificandis Thebis adjutor.

65. *Merses.*] Ab inusitato merso, as.

68. *Conjugibus loquenda.*] Inter conjuges et quaslibet mulieres sermone celebranda prælia; seu viri illarum aut filii vel cognati victi victoresve fuissent.

69. *Carthagini jam non ego nuntios Mittam, &c.*] Non deinceps mittam Carthaginem superbos victoriarum mearum nuntios, inquit Annibal, quales post Cannensem cladem, &c. Vide Tit. Liv. lib. xxiii. cap. 11. et 12.

73. *Claudiam manus, &c.*] Vires, consilia, solers industria Neronum Claudiæ gente oriundorum. Sueton.

76. *Acuta belli.*] Belli subita pericula, doli, insidiæ, stratagemata.

Ode V.—Metrum idem quod Ode 6. lib. i.

1. *Divis orte, &c.*] Senatûs populique Romani amorem erga Cæsarem Augustum vivis pingit coloribus.

2. *Abes jam nimum diu.*] Tribus annis

Maturum reditum pollicitus patrum

Sancto concilio, redi.

Lucem redde tuæ, Dux bone, patriæ :

Instar veris enim vultus ubi tuus

Affulsit populo, gratior it dies,

Et soles meliùs nitent.

Ut mater juvenem, quem Notus invido

Flatu Carpathii trans maris æquora

Cunctantem spatio longiùs annuo

Dulci distinet à domo,

Votis omnibus hunc et precibus vocat,

Curvo nec faciem littore demovet :

Sic desiderii icta fidelibus

Quærit patria Cæsarem.

Tutus bos etenim rura perambulat :

Nutrit culta Ceres, almaque Faustitas :

Pacatum volitant per mare navitæ :

Culpari metuit fides.

Nullis polluitur casta domus stupris ;

Mos et lex maculosum edomuit nefas :

Laudantur simili prole puerperæ :

Culpam pœna premit comes.

Quis Parthum paveat ? Quis gelidum Scythen ? 25

revertere, qui promissisti sacro Senatorum cœtui celestem reditum. Optime Princeps, restitue lumen patriæ tuæ. Nam quando facies tua tanquam verum tempus apparuit, jucundiores fluunt horæ, et dies clariùs fulgent. Sicut mater crebris votis ac precibus exoptat filium, quem Auster adversis flatibus removet à dulci domo, plus annuo intervallo morantem, ultra mare Carpathium : neque vultum averit ab incurvâ ripâ : ita patria desideriiis accensa fidelibus exoptat Augustum. Nam bos securus per campos vagatur : agros fovet Ceres et abundans felicitas : nautæ mare tranquillo navigant : fidelitas cavet vituperari. Nullis flagitiis contaminantur familiæ pudicæ : disciplina et leges vicerunt turpe crimen ; matres laudantur ob filios similes : pœna sequitur et plectit scelus. Augusto salvo quis timeat Parthos ? Quis Scythas frigidos ?

5

10

[384] 15

20

25

ANNOTATIONES.

Româ Cæsar abfuit, in Gallias profectus, an. U. C. 737.

3. *Maturum reditum pollicitus, &c.*] Seu antequam abiret, seu per literas, seu legationibus, à Senatu populoque Romano ad Augustum missis. Cunctanti verò hanc Oden scripsit Poëta.

9. *Ut mater.*] Nil suavius istâ comparatione.

10. *Carpathii.*] De eo mari lib. i. Od. 35. v. 8.

13. *Votis omnibus hunc.*] Legunt plerique votis omnibusque, hoc sensu ; mater anxia non tantum vota precesque Diis nuncupat pro filii reditu et incolumitate, sed et omnia quævis arripit, quasi totidem præ sagitationes.

14. *Nec faciem littore demovet.*] Observans adventantes undequaque naves, præ desiderio filii absentis, quem singulis horis redeuntem expectat et exoptat. Sic Tobix mater quotidie exiens circumspiciebat, et circuibat vias omnes, per quas spes remeandi videbatur, ut procul videret eum, si fieri posset, venientem . . . Et sedebat secus viam quotidie, in supercilio montis, undè respicere poterat de longinquo. Et dum specularetur adventum filii jam dudum absentis, vidit à longè, et illum agnovit venientem, currensque nuntiavit viro suo, &c. cap. x. et xi. Tob.

16. *Quærit patria Cæsarem.*] Vota publicè suscepta pro reditu Augusti, refert Dio lib. liv. Vide Sueton. Octav. cap. lviii. Huc et referri potest cusum numisma ex unâ parte continens Epigraphen, S. P. Q. R. Cæsari Augusto : ex alterâ verò, Vota publicè suscepta pro salute et reditu.

17. *Tutus bos etenim, &c.*] Rationes affert ob quas Romani tantopere Augustum diligant : nimirum tot acceptis per eum muneribus ac beneficiis non poterant non vehementer amare. Per Augustum ubique firmata pax, terræ marique securitas, leges constitutæ, nefas quodvis edomitum, repressi hostes, &c. Vide Oden 14. et 15. hujus libri.

22. *Mos et lex.*] Lib. iii. Od. 24. v. 35. *Quid leges sine moribus vana proficiunt ?* Vide Sueton. Octav. cap. xxxiv. ubi mentio legis Juliæ de coercendis adulteriis et de pudicitia, &c. . . . cumque rim legis eludi sentiret crebrâ matrimoniorum mutatione, &c. tempus sponsas habendi coarctavit ; divortii modum imposuit.

23. *Laudantur simili prole puerperæ.*] Martial. lib. vi. Epigram. 27.

Est tibi, quæ patris signatur imagine vultus, Testis maternæ nata pudicitia.

Catull. in Nuptiis Juliæ et Manlii Torquati. Car. lxii.

Torquatus volo parvulus

*Sit suo similis patri
Manlio, et facile inscius
Noscitur ab omnibus ;
Et pudicitiam suæ
Matris indicet ore.*

24. *Culpam pœna premit comes.*] Frustra lex vetat scelus, nisi in sceleratos animadvertatur. At pœna comes coercet peccandi libidinem. Plato de Leg. v. τιμαρξία 'αδίκιας 'απόλαδος.

25. *Quis Parthum paveat ? &c.*] Vide lib. i.

Quis homines quos gignit
 inhumanis Germania? Quis
 expavescat bella Hispaniæ
 ferocis? Unusquisque diem
 finit in suis collibus, atque
 vitem maritat viduis arbori-
 bus; inde hilaris revertitur
 ad cœnam, teque numen
 invocat mensis secundis; te
 pluribus votis, te vino de
 crateribus fuso colit, et nu-
 men tuum adjungit Lari-
 bus; quemadmodum Græ-
 cia Castoris et magni Her-
 culis, *erga illos grata*. O,
 utinam, bone Princeps, Ita-
 liæ dones festos diuturnos.
*Hoc precamur sobrii primo
 diluculo: Hoc et repetimus
 benè poti, quando Sol oc-
 cidit sub Oceauo.*

Quis Germania quos horrida parturit
 Fœtus, incolumi Cæsare? Quis feræ
 Bellum curet Iberiæ?
 Condit quisque diem collibus in suis
 Et vitem viduas ducit ad arbores.
 Hinc ad vina redit lætus, et alteris
 Te mensis adhibet Deum.
 Te multâ prece, te prosequitur mero
 Defuso pateris; et Laribus tuum
 Miscet numen, uti Græcia Castoris
 Et magni memor Herculis.
 Longas, ô utinam, Dux bone, ferias
 Præstes Hesperia, dicimus integro
 Sicci manè die; dicimus uvidi,
 Cùm Sol Oceano subest.

[385]

30

35

[386]

40

ODE VI. AD APOLLINEM ET DIANAM.

O, Deus, quem superbi
 sermonis ultorem experti
 sunt filii Niobes

DIVE, quem proles Niobæa mægnæ

ANNOTATIONES.

Od. 12. v. 53. Od. 19. v. 12. lib. iii. Od. 5. v. 4.

Quis gelidum Scythens? Lib. i. Od. 19. v. 10.
 et 35. v. 9. lib. ii. Od. 9. in fine. lib. iii. Od. 24. v. 9.

26. Quis Germania quos, &c.] Vide Flor.
 lib. iv. cap. 12. *Domuit Usipeles, Tentheros,
 Caltos . . inde validissimas nationes, Cherus-
 cos, Suevos, Sicambros, &c. . . Ea denique in
 Germania pax erat, ut mutati homines, alia
 terra, viderentur.*

Horrida.] Sive ob mores barbaros, sive ob
 prægrandes viros et ingentia corpora Germa-
 norum. Cæsar. Comment. Cornel. Tacit. de
 moribus Germanorum. Plutarch. &c.

28. Iberia.] Ab Ibero flu. Iberia dicta: est
 Hispaniæ pars, et per Synec. tota sic vocatur.
 Vide lib. ii. Od. ult. v. 20. Flor. mox cit. *Pa-
 cata fere omnis Hispania, &c. Et postea: Hic
 finis Augusto bellicorum certaminum fuit;
 idem rebellandi finis Hispaniæ, &c.*

29. Condit quisque diem, &c.] Arat colit-
 que agros suos quisque, et operi vacat rustico,
 à mane ad vesperam, sine ullo metu hostili.
 Virgil. Eclog. ix. 52.

Cantando puerum memini me condere soles.

31. Alteris Te mensis adhibet Deum.] Ex
 Senatusconsulto cautum fuit, ut in conviviis,
 tum publicis, tum privatis, Augusto ab om-
 nibus libaretur. Dio lib. 50. is nempe mos
 apud veteres, ut remotâ primâ mensâ, quæ
 ciborum seu carniū erat, secunda adhibere-
 tur fructibus et bellariis onusta, cum exqui-
 sitissimo vino, è quo fiebant libationes adjunctis
 precibus, in honorem Deorum. Vide Virg.
 Æneid. i. 723. et 731. et Æneid. viii. 283. nec
 non Georg. ii. 101.

34. Laribus.] Diis Imperii Tutelaribus per-
 inde ad ædium privatarum.

Tuum Miscet numen.] Teque ad eò veneran-
 tur; ut numen aliquod, Romanis rebus propi-

tium. Non absurdè legunt quidam, *nomen*.

36. Memor.] Acceptorum videlicet ab eis
 beneficiorum. Hercules enim à monstris et
 aliis incommodis vindicavit multas ac diversas
 Græciæ regiones. Castor autem et Pollux
 mari piratas exegerunt, navigationem que idè
 juvare tanquam numina quædam benigna
 existimati sunt; imò velut maris Dii coluntur,
 &c.

37. Ferias.] Dies festos lætosque; diutur-
 num otium, securitatem perpetuam.

38. Hesperia.] Italia sic appellata. Vide
 lib. i. Od. 28. v. 26. ubi, *stuctibus Hesperius*. Et
 lib. ii. Od. i. sub finem, ubi, *Hesperia sonituum
 ruinae*. Nec non lib. i. Od. 36. v. 4.

Integro.] Vixdum incepto.

39. Sicci.] Sobrii, abstemii, jejuni.

Uvidi.] Vino profusi, cœnati.

40. Cum Sol Oceano subest.] Nam veteres
 cœnam producebant ad multam noctem.

Ode VI.—Metrum idem quod Od. 2. lib. i.

1. Dive, &c.] Carmen hoc, ut et 21. lib. i.
 Seculare inscribi solet, ut annotat ibidem;
 neutrum tamen propriè titulum hunc meretur,
 sed illud tantum quod habetur post Epodos.
 Vide ibi annotata.

Quem proles Niobæa, &c.] Apollo, qui ho-
 norem Latonæ matris tuæ vindicâsti adversus
 arrogantiam Niobes, quæ se ausa est jactare
 sæcundiorē ac feliciorē partibus ac sobole,
 præ ipsâ Latonâ duos tantum enixâ, cùm ipsa
 numerosam pulchramque genuisset prolem.
 Gell. lib. xx. cap. 6. *Mira*, inquit, et *propè
 ad eò ridicula diversitas subulæ apud Græcos
 pottas deprehenditur super numerum Niobæ
 filiorum. Nam Homerus pueros puellasque
 ejus senos fuisse dicit, Euripides bis septenos,
 Bæacchylides et Pindarus bis denos. Quidam
 alii tres fuisse solos scripserunt. Porro filios*

Vindicem linguæ, Tityosque raptor
Sensit, et Trojæ propè victor altæ
Phthius Achilles;
Cæteris major, tibi miles impar,
Filius quamvis Thetidos marinæ
Dardanas turres quateret tremendâ
Cuspide pugnax.
Ille, mordaci velut icta ferro
Pinus, aut impulsus cupressus Euro,
Procidit latè, posuitque collum in
Pulvere Teucro.
Ille non inclusus equo Minervæ
Sacra mentito, malè feriatos
Troas et lætam Priami choreis

ac Tityus raptor, atque
Phthius Achilles famose
Trojæ propemodum expug-
nator; aliis *quidem* fortior,
[387] te *verò* inferior miles; quan-
6 quam Thetidis marinæ filius
Trojanas arces impugnet
hastâ tremendâ certans. Is,
sicuti pinus edace securi
percutta, vel cupressus Euro
dejecta, latè procubuit,
10 cervicemque demisit in pul-
vere Trojano. Ille non clausus
equo sacra Palladis simulante
deceperet Trojanos perperam otiantes, et
[388] aulam Priami saltationibus
15

ANNOTATIONES.

Niobes omnes Apollo, filias Diana, sagittis confixos peremerunt; Niobe verò in saxum mutata fertur. Homer. Iliad. ult. Ovid. Metam. vi. lib. iii. Diod. Sicul. lib. v. cap. 11. Juvenal. Sat. vi. 173. et seq. Auson. Epitaph. xxvii. de Niobe.

*Bis septem natis genitrix læta, atque superba,
Tol duxi mater funera, quot genui.*

*Nec satis hoc divis; duro circumdata saxo
Amisi humani corporis effigiem, &c.*

Niobe Tantalii filia, uxor verò Amphionis Thebarum regis.

2. *Tityosque raptor.*] Vide lib. ii. Od. 14. v. 8. lib. iii. Od. 4. v. 77.

3. *Trojæ propè victor.*] Qui, interfecto Hecatore Trojæ defensore præcipuo, ejus urbis expugnationem reddidit facilem; quam certè accelerasset nisi à Paride fuisset interemptus, ut mox dicitur.

4. *Phthius Achilles, &c.*] Oriundus è Phthiâ urbe Thessaliæ.

5. *Impar tibi.*] Achilles Græcorum fortissimus, Trojanorum terror, haud verò par tibi, Phæbo, qui sub figurâ Paridis latens eum occidisti. Hygin. &c. aut, quod scribit Virgil. Æneid. vi. 57.

*Dardana qui Paridis dirèxti tela manusque
Corpus in Æacidæ.*]

6. *Thetidos marinæ.*] Achillis erat mater Thetis, filia Nerei Dei marini. Lib. i. Od. 8. v. 14.

7. *Dardanas turres.*] Dardanus Jovis filius, ex Electrâ Atlantis filiâ, ab Africâ venit in Asiam, conseditque in regione Hellesponto vicinâ. Ibi Dardanum urbem condidit, quæ postea Troja à rege Troë dicta. Virgil. Æn. viii. 134.

*Dardanus, Iliacæ primus pater urbis et auctor.
Tremendâ Cuspide.*] Ex Homeri Iliad. xix. sub finem; hastam Achilles paternam gerebat gravem et ingentem, quam crispare aut vibrare solus noverat, à Chirone incisam, ad cædem herum.

9. *Ille, mordaci velut, &c.*] Casus Achillis gravis et magnus, quemadmodum corpus et animus magna fuerunt. Sic de Entello Virg. Æneid. v. 447.

*Ipse gravis graviterque ad terram pondere
vasto*

*Concidit: ut quondam cava concidit, aut Ery-
mantho,*

Aut Idâ in magnâ, radicibus eruta pinus.

10. *Impulsus cupressus Euro.*] Velut ingens arbos vi ventorum prostrata.

11. *Posuitque collum in Pulvere Teucro.*] Lib. ii. Od. 7. v. 12. similem dictionem vide, ibique Annot. Hic noster indicat Achillem cecidisse in Trojano campo et certamine; quod idem scribit Ovid. Metamorph. lib. xii. 604. ubi Apollo Paridi.

— Ostendens sternentem Trota ferro

Corpora Peliden, arcus obrerit in illum.

Certaque letiferâ direxit spicula dextrâ.

Itaque non indecoro pulvere sordidus occubisset. Alii verò, cum ad nuptias Polyxenæ contenderet, in templo Apollinis sagittâ in calce percussus à Paride post illius Dei simulacrum latente.

12. *Teucro.*] Pro *Teucro*. Teucro dicti sunt Trojani, et Troas ac Troja Teucris, à Teucro (non illo Græco, Ajacis fratre) Phrygiæ rege, cujus filiam duxit Dardanus, eique in regnum successit.

13. *Ille non inclusus, &c.*] Adverte quàm extollat Achilles fortitudinem, ut eo majorem parat gloriam victori ejus Phæbo. Quod si, inquit Poëta noster, vixisset Achilles, nequam opus Græcis fuisset machina illa, seu equo ligneo, quem placandæ Minervæ causâ fabricatum illi mentiti sunt; sed aperto Marte, sine dolis aut insidiis, Trojam ac Trojanos debellasset. Vide Virg. Æneid. ii. 17.

Votum pro reditu simulant.—

14. *Malè feriatos.*] Imprudenter ac intempestivè abjectis armis festa celebrantes, dum suis adhuc cervicibus incubaret hostis. Virg. Æn. ii. 25.

Nos abiisse rati, et vento petiisse Mycenæ.

*Ergo omnis longo solvit se Teucris luctu:
Panduntur portæ; &c.*

15. *Lætam choreis, &c.*] Aulam regis totamque urbem choreis et lætitiæ vacentem,

gaudentem; sed apertè in expugnatos immitis, heu nefas, heu! infantes cre-
masset ignibus Græcis, nec non ventre materno inclu-
sos; nisi Deorum pater tuis ac Veneris jucundæ preci-
bus exoratus concessit Æ-
neæ laboribus mœnia felici-
oribus auspiciis extracta.
O, Apollo citharista, Thali-
æ benè canentis eruditor,
qui Xantho flumine lavas
capillos; imberbis Agyieu,
tuere gloriam Musæ Appu-
læ. Apollo mihi, ingenium,
Apollo facultatem

Falleret aulam :
Sed palàm captis gravis, heu nefas, heu!
Nescios fari pueros Æthivis
Ureret flammis, etiam latentes
Matris in alvo :
Ni, tuis victus Venerisque gratæ
Vocibus, Divùm pater annuisset
Rebus Æneæ potiore ductos
Alite muros.
Doctor argutæ fidicen Thaliæ,
Phœbe, qui Xantho lavis amne crines,
Dauniæ defende decus Camenæ
Lævis Agyieu.
Spiritus Phœbus mihi, Phœbus artem

20

[389]
26

ANNOTATIONES.

cùm tamen extrema instarent fata. Virgil. Æneid. ii. 234.

Dividimus muros, et mœnia pandimus urbis.

—*Scandit fatalis machina muros,*

*Forta armis: pueri circum innuptæq; puellæ
Sacta canunt, &c.*
et Æneid. id. 248.

*Nos delubra Deùm miseri, quibus ultimus
esset*

Ille dies, festâ velamus fronde per urbem.

17. *Sed palàm captis, &c.*] Sic bellè exprimit Horatius indolem Achillis, ut et Epist. ad Pisones, v. 120.

—*Si fortè reponis Achillem;*

Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,

Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.

19. *Etiam latentes Matris in alvo.*] Apud Homer. Iliad. Agamemnon præcipit Menelao, ne parcat cuiquam Trojanorum, neque ipsis infantibus materno utero inclusis.

21. *Ni, tuis victus, &c.*] Apollo et Venus Trojanis faventes Jovi supplicarunt, ut, quoniam in fatis erat Trojam excindi, saltem, perempto inexorabili Achille, liceret Æneæ ac sociis aliquot è Græcorum evadere manibus, atque novam gentem urbemque feliciori augurio condere in Italiâ. Vide Æneid. i. 229. et seq. 256. et seq.

23. *Potiore Alite.*] Ex alitum aspectu captari auspicia, alibi notavi. Huc verò spectat quod æternam fore Romam credebant Romani, et apud Virgil. Æneid. i. 279. ita spondet Jupiter:

—*Imperium sine fine dedi.*—

25. *Doctor argutæ, &c.*] Placet quibusdam duetor, ut reddatur illud Græcorum *δοκτορῆτης* Veruntamen nihil mutabit lector sagax.

Thaliæ.] Pro quâlibet Musarum hæc ponitur, quæ dicta *ἄπὸ τοῦ θάλλειν* flore; quòd Poëtâs faciat gloriâ et famâ florentes.

26. *Qui Xantho lavis amne crines.*] Vide lib. iii. Ode 4. v. 61.

*Qui rore puro Castaliæ lavit,
Crines solutos.*—

Capillos antiqui in fluviis aut fontibus lavabant, seu munditiæ, seu nitoris augendi causâ.

Sensus itaque est; qui dominaris iis regionibus, quas rigat Xanthus. Porro Xanthus duplex; alter in Troade, ex Idâ monte in Hellespontum defluens, qui et Scamander appellatur à nonnullis. Neque hunc intelligere istic licet; siquidem in eâ regione Apollo non colebatur. Alter ejusdem nominis fluvius est in Lyciâ, è monte Cadmo scaturiens, Xanthumque urbem interfluens, Glaucus Plinio, Straboni Sirbis dictus, vulgò etiam Sirbi; quem sanè designat hic Horatius, qui loco supra citato de eodem Apolline dixit: *qui Lyciæ tenet dumela*. Sunt qui alludi putent ad vocem *ξανθός*, flavus, è quòd Apollinis flava cæsaries celebretur.

27. *Dauniæ defende decus Camenæ.*] Mihi patrocinare; cui *spiritum et carminis artem dedisti, nomen et decus* tribue, defende, amplifica; pariterque gloriam Latinæ potæseos.

Dauniæ.] Vel, per synecdochen, intellige totam Italiam, cujus pars est Daunia, sive Apulia à Dauno rege appellata; hodie, *la Capitanata*. De eâ jam lib. i. Od. 22. v. 14. et lib. ii. Od. 1. v. 35. vel respexit noster poëta suam patriam, adèdque suam Musam Apollini commendat. Sic *Calabras Pierides* pro Ennianâ poësi; *Cæam Camenam* pro Simonideâ; *Teiam Musam* pro Anacreonticâ, antè dixit. Ergo et hic *Dauniam Camenam* pro Venusinâ; quia Venusium in finibus est Apuliæ sive Dauniæ, quâ in urbe natus Horatius.

28. *Lævis.*] Sive *levis*; *λεῖος*, politus, imberbis, utpote juventute florens perpetuâ. Talis enim colitur Apollo.

Agyieu.] Ἄγυια, vicus, via. Hinc Apollo Ἄγυιαι, è quòd in viis coleretur, et columnæ Apollini sacre præ foribus starent. Eustath. Sive Dorico isto vocabulo significantur columnæ in conii formam desinentes. Apollini vel Baccho sacra, quas ante fores ædium pridem erigebant. P. Bembus ex Suidâ. Macrob. lib. i. Saturn. cap. 2. *Apud Græcos Apollo ἄγυιαις nuncupatur, quasi viis præpositus urbanis, illi enim vias quæ intra pomerium sunt, ἄγυιαις appellant.*

29. *Spiritus Phœbus, &c.*] Hactenus poëta laudat invocaturque Apollinem; jam quæ ab illo

Carminis, nomenque dedit poëtae,
 Virginum primæ, puerique claris
 Patribus orti,
 Deliæ tutela Deæ, fugaces
 Lynceas et cervos cohibentis arcu,
 Lesbium servate pedem, meique
 Pollicis ictum :
 Ritè Latonæ puerum canentes,
 Ritè crescentem face noctilucam ;
 Prosperam frugum, celeremque pronos
 Volvere menses.
 Nupta jam dices : Ego Dîs amicum,
 Seculo festas referente luces,
 Reddidi carmen, docilis modorum
 Vatis Horati.

30 poëcos et vatis appella-
 tionem tribuit. O, puellæ
 [390] primariæ, et pueri illustri-
 bus parentibus nati, clientes
 Deæ Deliæ, quæ timidos
 lynceas et cervos arcu proster-
 nit, custodite mensuram
 35 Sapphicam, et pollicis mei
 sonum ; ritè celebrantes
 filium Latonæ, ritè Dianam
 lumine augescentem, frugi-
 bus propitiam, fluxis mensi-
 sibus evolvendis promptam.
 40 Aliquando connubio junctæ
 dices : Ego poëta Horatii
 [391] versibus erudita cecini car-
 men gratum Numinibus,
 quando seculum reduxit
 dies solemnes.

ANNOTATIONES.

aflatus condit carmina, prædicat, ac ritè et religiosè canenda præcipit. *Spiritum*, venam divitem, Ep. ad Pison. *artem carminis*, ingenium non rude, sed arte excultum, ibid. vocat.

31. *Virginum primæ, &c.*] Julia Augusti filia, Marcella Marcelli et Octaviæ sororis Augusti filia ; vel Julia et Agrippina neptes ex Agrippâ et Juliâ.

Puerique, &c.] C. et L. nepotes Augusti. Hæc Lambinus certè dormitans. Imò compellat Horatius virgines quasque nobiles, ac pueros prætextatos, à quibus ex more carmen secularè concinendum erat ; ut ampliùs deinde suo loco dicam, nimirum in Carmine Seculari, post Epodos.

33. *Deliæ tutela Deæ.*] Hujus enim erant in clientelâ seu tutelâ, ejusque laudes celebrare consueverat. Vide lib. i. Ode 21.

Deliæ.] A Delo insulâ, ubi nata et præcipuè observata Diana. Vide lib. iii. Ode 4. v. 64. Catull. xxxiii.

*Dianæ sumus in fide
 Puellæ et pueri integri.*

34. *Lynceas et cervos cohibentis arcu.*] Venatione gaudentis, ferasque sagittis et arcu vulnerantis occidentisque. *Lynx*, acutissimi visus animal, instar leopardi distinctum maculis, vernaculè *THE OUNCE* vocatur. Lupum cervarium aliqui dicunt ; jure an injuriâ ? Vide Gesn. de Quadruped. Plin. lib. xxviii. &c. De iis jam lib. ii. Ode 13. v. ult.

35. *Lesbium servate pedem, &c.*] Sapphici mei carminis observate mensuram, et ad meæ lyræ sonum voces et cantus vestros aptate diligenter. Sappho, è Lesbo insulâ, nomen dedit et originem Sapphico carmini. Vide lib. ii. Od. 13. cit. ibique Annot.

Meique Pollicis ictum.] Quasi pulsasset ipse citharam, hæc ait, ac veluti chorodidasca-
 lus, exemplo Græciæ Lyricorum. Theod. Mar.

37. *Ritè.*] Ex ritu antiquo et solemnî.

38. *Crescentem face noctilucam.*] Diana eadem quæ Luna, nocte lucens, *Νυκτιλαμπής* Simonidi apud Dionys. Hal. Incrementa lucis ac decremента singulis mensibus habere cog-
 noscitur ; orbem suum conficit diebus circiter 28. unde *menses pronos celeriter volverè* dicitur mox. Cic. de Nat. Deor. ii. *Luna à luccido nominata, eadem Lucina : ut apud Græcos Diana eaque Lucifera invocatur à parentibus, sic apud nostros Juno Lucina. Eadem Diana omnivaga dicitur, non à venando, sed quòd in septem numeratur tanquam vagantibus. Diana dicta quia noctu quasi diem efficeret. Adhibetur autem ad partus, quòd ò maturescunt aut septem nonnumquam, aut plerumque novem Lunæ cursibus ; qui, quia mensa spatia conficiunt, menses nominantur.*

39. *Prosperam frugum.*] Frugibus vegetandi vim humore suo impertit Luna.

41. *Nupta jam dices, &c.*] Cùm nupta olim eris, tum non sine gaudio dices : Ego pridem, adolescentula et virgo, carmen secularè ab Horatio compositum recitavi cum meis æqualibus. Hoc icèd ait, quod ea veteribus opinio inoleverat, connubium celerius ac felicius iis provenire, à quibus secudare carmen, in honorem scilicet Apollinis ac Dianæ, decantatum fuisset in ludis secularibus.

42. *Seculo festas referente luces.*] Quanto apparatu, quantâ lætitiâ celebrarentur ludi secularès, dicam in carmine seculari. Tunc feriari omnes, et hilaritati sacrisque operam dare jubebantur.

ODE VII. AD TORQUATUM.

Vita hilariter ducenda, quia res omnes diffluunt.

Abierunt nives, jam agris herbae renascuntur, et frondes arboribus. Terra mutat conditionem; atque fluvii imminuti labuatur juxta ripas. Gratia cum Nymphis ac binis sororibus non veretur nuda choreas celebrare. Annus, et hora, quae gratum diem aufert, immortalitatem sperare vetat. Hyems temperatur Zephyris: vernam tempestatem absument aestivalis similiter peritura, postquam autumnus fruges produxerit: statimque pigra redeunt frigora. Lunae tamen citò resarciunt detrimenta caeli: al nos simul ac devenimus ed, quò bonus Aeneas, Tullus opulentus, atque Ancus, *deciderunt*, sumus *duntaxat* cinis et umbra. Quis novit utrum caelestia Numina diem crastinam hodiernae sint additura?

DIFFUGERE nives, redeunt jam gramina campis
 Arboribusque comæ.
 Mutat terra vices, et decrescentia ripas
 Flumina prætereunt.
 Gratia cum Nymphis geminisq; sororibus audet [392]
 Ducere nuda choros. 6
 Immortalia ne speres, monet annus, et alium
 Quæ rapit hora diem.
 Frigora mitescunt Zephyris: ver proterit æstas
 Interitura, simul 10
 Pomifer autumnus fruges effuderit, et mox
 Bruma recurrit iners.
 Damna tamen celeres reparant caelestia Lunæ.
 Nos, ubi decidimus
 Quò pius Aeneas, quò Tullus dives, et Ancus: 15
 Pulvis et umbra sumus.
 Quis scit an adjiciant hodiernæ crastina summæ [393]
 Tempora Dî superi?

ANNOTATIONES.

Ode VII.—Hæc Ode est dicolor distrophos. Primus quisque versus est hexameter heroius, alter est dactylicus archilochius dimeter, constans duobus dactylis et unâ syllabâ.

1. *Diffugere nives.*] Hæc Ode simile prorsus argumentum habet atque quarta lib. i. dictiones pares, ingenii tamen Horatiani fecunditate gratam varietatem indutas. Scripta est ad Manlium Torquatam, qui fuit Consul A. U. 689. atque sub eo natus volunt poetam nostrum.

3. *Mutat terra vices.*] Terra prius hyemali constricta gelu mæstaque, jam solvitur gratâ vice veris et Favoni, jucundamque experitur amenitatem.

Decrescentia ripas Flumina prætereunt.] Salmasius legit *recrescentia*; alii *decrescentia* explicant, valdè crescentia, scilicet liquatis nivibus; sicque ripas suas transiliunt ac superant; quoniam, inquit, hyemis nives inenite vere liquescunt et fluvios augent. Pace tamen tantorum virorum aliter interpretari placuit, hoc verius quò simplicius, nec lector refragabitur, ut spes est. Sensus est; flumina, antè nivium aquas aucta et ripas supergressa jam ad eas redierunt, euntque et fluunt præter, id est, secundum ripas, nec ultra suum alveum feruntur, aut exundant.

5. *Gratia cum geminis sororibus.*] Gratia tres, Aglaia, Thalia, Euphrosyne.

6. *Nuda.*] Ob calorem viris, vel ob rationes alibi allatas. Vide lib. i. Ode 4. et 20. Item lib. iii. Ode 19.

7. *Monet annus, &c.*] Tempus fluxum vitam nostram pariter cilluere et absumi docet; lib. ii. Ode 18. v. 15. *Truditur dies die.*

9. *Zephyris.*] Ventis tepidis, veris comitibus. Vide lib. iii. Ode 1. v. 24. et infra Ode 12. hujus lib. iv.

13. *Damna tamen celeres, &c.*] Luna quidem suum orbem novo curriculo remetiens reparatur, fitque iterum plena, quæ interierat: cit. lib. ii. Od. 18. v. 16. *Novaque pergunt interire Lunæ.* At nos mortales, cum semel interiimus, hand amplius reparamur aut reviviscimus. Moschus Idyll. iii. Bionis deslens interitum. Hei, hei, malvæ in hortis, apium, anethum, cum interiæ, tamen renascuntur postea, inquit: nos verò, qui magni, fortes, sapientes, ubi primum mortui sumus, obscuri in terrâ somnum dormimus longum, infinitum, μάλα μακρόν, ἀτέλεστον νήχρον ὕπνον, &c.

15. *Quò pius Aeneas.*] Ad inferos nempe. Sensus est, non pietas Aeneam non opes Tullum Hostilium, non Ancum Martium virtus ac fortitudo à morte vindicârunt: quis ergo sibi spondeat immortalitatem? Aeneas famâ super æthera per Virgilium notus. Tullus et Ancus, ille tertius, hic quartus Rex Romam. Tit. Liv. lib. i. Dionys. Halic. lib. iii. &c.

16. *Pulvis et umbra sumus.*] Eurip. Ἀνθρακος ἐστὶ φεγγῆμα καὶ σκιά μόνον, Homo est flatus et umbra tantum. Sophocles in Ajace, Ἐἴδαλα καὶ κούρην σκιάν. Simulacra et levem umbram homines appellat: Anac. Ὀλίγην κωνίαν, Exiguam pulverem. Jac. Apost. Epist. cap. iv. 14. Ἄτμις πρὸς ὀλίγον φαινόμενη, καὶ ἔπιπτα ἀφανίζομένη. Vita est, vapor modicè apparens et mox evanescens.

17. *Summæ.*] Numero dierum quos vivimus. Quidam leg. *vivæ.*

Cuncta manus avidas fugient hæredis, amico
 Quæ dederis animo.
 Cùm semel occideris, et de te splendida Minos
 Fecerit arbitria;
 Non, Torquate, genus, non te facundia, non te
 Restituet pietas.
 Infernis neque enim tenebris Diana pudicum
 Liberat Hippolytum;
 Nec Lethæa valet Theseus abrumpere caro
 Vincula Pirithoo.

20 Quæ genio benignè indulseris, hæc avaras manus hæredis effugient: postquam interieris, et Minos de te iudicium ultimum protulerit; nec stirps nobilis, nec eloquentia, nec pietas reparabit, te, o Torquate.
 25 Enimverò neque Diana castum Hippolytum eximit Inferorum tenebris, nec Theseus dilecti Pirithoi catenas infernales potest solvere.

ODE VIII. AD MARTIUM CENSORINUM.

Nihil præter carmina dare posse: at illa rebus omnibus esse præferenda.

DONAREM pateras grataque commodus,
 Censorine, meis æra sodalibus;
 Donarem tripodas, præmia fortium

O, Censorine crateras et [394] jucunda ex ære vasa ultro darem sociis meis; darem tripodas, Græcorum strenuorum munera.

ANNOTATIONES.

21. *Splendida arbitria.*] Non malè Heins. interpretat; gravia majestatis, plena: vet. interpretet aequè bene, vera et manifesta.

Minos.] Apud inferos iudex. Vide lib. i. Ode 28. v. 9. lib. ii. Ode 15.

25. *Infernis neque enim, &c.*] Morte nec liberant Dii sibi delectos. Diana non inferis eripit Hippolytum, castitatis famà inclytum. Vide Ov. *Metamorph.* xv. Senec. *Tragæd.* Hippolyt. &c. Hic Thesei et Hippolytæ Amazonis filius, cœlibem vitam ac venationis studium colens, et hinc Dianæ charus interpellantem de stupro Phædræm novercam strenuè repulit. Hæc illum apud Theseum detulit, quasi ipsam ad flagitium pellexisset. Hippolytus fugiens iratum patrem curram conscendit: at equi phocis exterriti curram et ipsum aurigam per devia trahentes discerpsêrunt, nomenque fecêrunt Hippolyti, ab ἵππος, equus, et λύω, dissolvo. Extinctum tamen Dianæ precibus incolunitati pristina restituit Æsculapius: unde Virbium se voluit appellari, quasi bis virum. At demum fato omnibus communi, functus decessit. Quapropter ab inferis minimè Ictum dicit Horatius. Vide Gell. lib. x. cap. .

27. *Lethæa.*] Lethe fluvius inferorum p. . ipsi inferis ponitur frequenter.

Theseus.] Hic filius Ægæi regis Athenarum tot egregiis facinoribus insignis, ut pro Hercule habitus sit: Pirithoom præcipuâ coluit amicitia, comitemque assumpsit ad Inferos profectus rapiendæ Proserpinæ causâ. Porro ab Hercule ex Inferis creptus secum voluit Pirithoom attrahere. Hic verò superveniente terræ motu ab eo distractus ac diremptus, ibidem vinculis constrictus mansit. Plutarch. in vitâ Thesei. Diodor. Sicul. lib. v. cap. 5. &c.

27. *Pirithoo.*] Ixionis ille filius, ope Thesei Centauros vicit, &c. Vide lib. iii. Ode 4. in fine, ibique Annot.

Ode VIII.—Metrum est idem quod Ode 1. lib. i.

1. *Donarem pateras, &c.*] Non abs re Theodorus Marcilius existimat Oden hanc munus esse Saturnalium, sive Saturnalibus, missum Censorino, quo tempore amici munera invicem missitabant, C. Martius ille Censorinus Consul fuit cum Asinio Gallo anno U. C. 746.

Pateras.] Varro iv. de Ling. Lat. *In poculis sunt patera,* inquit, *à patendo dicta.* Anglicè, GOBLETs. Ejusmodi pocula argentea in saceris adhibebantur: dono etiam dabantur. Plaut. *Amphitr.* Scen. 1.

Post ob virtutem hero Amphitruoni patera donata aurea est,

Quæ Pterela potitare rex solitus est.

Commodus.] Benignus, facilis, liberalis. Quidam legunt, commodis, sed perperam.

2. *Æra.*] Vasa ex ære capacia, lebetas, Ang. CHAUDRONs, quæ multiplici erant usu.

3. *Tripodas.*] Mensas vel sellas aliqui dicunt fuisse; alii, ansatas ollas: tripodas certè appellârunt, quòd tenuis pedibus infama pars sustineatur, inquit Athen. mox citandus. Cæterùm apud prisceos tripodum genera duo fuisse, quæ ambo lebetas aliquando nominârunt; alterum caldarium, quod igni admovebatur, ideoque dicebatur, ἐμπυγιῆτης, et λοιπεργός, quo utebantur, ad calefaciendam aquam loturis: alterum fuit, poculum, genus tripodis, de quo Homerus:

Ἐπὶ ἀπυροῦ τρίποδος.

In his misceretur vinum, ac temperabatur. Utiles erant etiam adornandis ædibus; et quia non igni adhibebantur, ἀπυροι dicti; atque horum auriti quidam exitere. Athen. lib. ii. cap. 2. ubi et ait, in Bacchi certaminibus præmium victoris tripodem fuisse. Tripodas apud Græcos mercedem datam rei fortiter gestæ ac virtutis, constat ex Homero variis locis; fortasse

Tu verò non minima acci- Graiorum: neque tu pessima munerum
peres, si opulentus *form* Ferres; divite me scilicet artium, 5
artibus, quas provexit vel
Parrhasius vel Scopas; Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas;
alter lapide, coloribus alter Hic saxo, liquidis ille coloribus [395]
peritus, effingere modò vi- Solers nunc hominem ponere, nunc Deum
rum, modò Deum. At mihi Sed non hæc mihi vis, nec tibi talium
facultas ista non *adest*: nec Res est, aut animus deliciarum egens. 10
res tua *familiaris*, vel ani- Gaudes carminibus: carmina possumus
mus *tuus* indigent istis deli- Donare, et pretium dicere muneris.
ciis. Versibus delectaris: Non incisa notis marmoræ publicis,
versus dare possumus et doni Per quæ spiritus et vita redit bonis
astimationem eloqui. Non Post mortem ducibus; non celeres fugæ, [396]
statuæ marmoræ publicis Rejctæque retrorsum Hannibalis minæ, 16
inscriptionibus insculptæ, Non incendia Carthaginis impiæ,
per quas bonis imperatori- que retro pulsæ, nec sceleratæ Carthaginis incendia magis declarant virtutes

ANNOTATIONES.

quia, velut symbolum, firmitudinem animi ac robur corporis stabilitate suâ tripus exhibebat Virg. *Æneid.* ix. 263.

Bina dabo argento perfecta atque aspera signis Pocula —————

Et tripodas geminos. —————

Vide Cæli. Rhodig. lib. viii. cap. 15.

6. *Parrhasius.*] Florebat hic anno ante Christum 400. Pictor insignis Zeuxidi coætaneus, quorum prior luminum umbrarumque invenisse rationem, secundus examinasse subtiliùs lineas traditur, inquit Fab. Quintil. xii. cap. 10. Plinius autem lib. xxxv. cap. 10. *Parrhasius descendisse in certamen cum Zeuxide traditur. Et, cum ille detulisset vras pictas tanto successu, ut in scenam aves advolarent; ipse detulisse linteum pictum ita veritate representatâ, ut Zeuxis alitum judicio tumens flagitare tandem remoto linteo ostendi picturam, atque, intellectu errore, palmam concederet, ingenuo pudore, quoniam ipse volueres sefellisset, Parrhasius autem se artificem.* ————— *Parrhasius Ephesius natus, primus symmetriam picturæ dedit; primus argutias vultus, elegantiam capilli, venustatem oris, confessione artificum, in lineis extremis palmam adeptus, &c.* Vide Athenæum lib. xii. cap. 11. et lib. xv. cap. 10.

Scopas.] Eximius ille statuarius vixit anno ante Christum 430. aut circiter. Pausanias in Corinth. ait Parium fuisse Scopam, et saxei Herculis memiit ab eo cælati. Ejus quoque celebrantur Venus et Phaëton, quæ imagines apud Samothraciam religiosè servatæ. Plin. lib. xxxvi. cap. 5. multa alia ab eo signa egregiè facta memorat.

9. *Nec tibi talium Res est, aut animus deliciarum egens.*] Domus tua non eget, imò abundat talibus ornamentis, nec plurimum cupidus est tuus animus. Tabulas pictas et signa apud Romanos in deliciis fuisse nemo nescit. Cicero in Verrem testis locupletissimus, &c.

12. *Pretium dicere muneris.*] Eruditus quisque legit *muneri*; atque interpretatur, pretium facere, ponere, constituere. Quod hic facit poeta, cum carmen rebus omnibus antefert;

dicitque plus valere ad memoriam viri magni propagandam, quàm tabulas, signa, statuas, et publica monumenta.

13. *Incisa notis marmoræ publicis.*] Imagines ære vel marmore incisæ, cum epigraphe honorificâ in basi, quæ breviter et compendiosè elogia continet.

Publicis.] Quæ in loco publico et à publicâ auctoritate erectæ et positæ.

Notis.] Διάσημα; prioribus duntaxat et majusculis literis ascriptus, ut S. P. Q. R. P. Scipioni Africano P. C. Senatus Populusque Romanus, &c. poni vel ponendum curavit. Observa intelligendas hic statuas mortuo Scipione erectas. Nam vivus repudiaverat, et ex Africâ reversus Populo Romano erigere volenti obstitit ipse per modestiam.

14. *Per quæ spiritus et vita redit bonis, &c.*] Cic. de Harusp. Resp. *Statuæ et imagines non animorum simulacra sunt sed corporum.* At carmen animi virtutes exhibet et representat. Hinc Ovid.

Scindentur vestes, gemmæ frangentur et aurum; Carmina quam tribuent fama perennis erit.

Et noster infra lib. ii. Ep. 1. v. 248. ad Augustum; *Nec magis expressi vultus per athenæa signa, Quàm per vatis opus mores animique virorum Clariorum apparent.*

15. *Celeres fugæ, Rejctæque retrorsum Hannibalis, &c.*] Quando Annibal incubans Italiæ, ejusque visceribus inhærens, summotus tandem et coactus est citò in Africam redire ad opem ferendam Carthagini, cujus portas quatiebat Scipio; qui sic ad bostes traduxit rejctæque minas et belli mala atque incommoda, quibus sui cives antea vexabantur. Vide Tit. Liv. lib. xxviii. xxix. xxx. Flor. lib. ii. cap. 6.

17. *Incendia Car. aginis impiæ.*] Pub. Scipio Africanus id nominis prior est adeptus, quòd Annibale devicto Carthaginem tributariam fecisset. Fuit postcâ Scipio Paulo Macedonico procreatus, Africani illius magni filius, in decus gentis assumptus, hoc scilicet fato, ut quam urbem concusserat avus, nepos everteret ————— *per continuos decem et septem dies vix*

Ejus qui domitâ nomen ab Africâ
 Lucratu rediit, clariùs indicant
 Laudes, quàm Calabræ Pierides; neque
 Si chartæ sileant quòd benè feceris,
 Mercedem tuleris. Quid foret Iliæ
 Mavortisque puer, si taciturnitas
 Obstaret meritis invida Romuli?
 Ereptum Stygiis fluctibus Æacum
 Virtus, et favor, et lingua potentium
 Vatum, divitibus consecrat insulis.
 Dignum laude virum Musa vetat mori:

illius qui reversus est adeptus titulum ab Africâ devictâ, quàm Musæ Calabræ.
 20 Ac, si taceant scripta, nihil præmii haberes, et eo quòd laudabiliter gesseris. Quid esset filius Iliæ et Martis, si invidiosum silentium obrueret laudes Romuli? Vis et gratia et facundia Poëtarum
 25 valuit Æacum liberare Inferorum fluminibus, et consecrare beatis insulis. Viro laude digno Musa confert immortalitatem:

ANNOTATIONES.

potuit incendium extinguere, quod domibus ac templis suis sponte hostes immiserant, &c. Flor. lib. ii. cap. 15. Porro, ut vides, lector, utrumque hic per licentiam poëticam Horatius confundit, ob affinitatem rerum ac nominum.

Carthaginis impia.] Quæ scilicet contra jus et fas bellum renovarat. Pudebat nobilem populum (ablato mari, captis insulis) dare tribula, quæ jubere consueverat. Hinc—Anibal causas novorum motuum quærens, Saguntum Hispaniæ civitatem opulentam, fidei erga Romanos magnum sed triste monumentum erexit; ut Italiam sibi rupto fœdere aperiret. Summa fœderum Romanis religio est, &c. Flor. cit. lib. ii. cap. 6.

18. Ejus qui domitâ nomen ab Africâ Lucratu rediit.] Vide Cicero. lib. iii. de Offic. in initium.

20. Calabræ Pierides.] Versus Ennii è Calabria oriundi, Rudiis nimirum nati. Ennio cive nobiles Rudia, ait Mela. Is natus Q. Valerio et C. Manilio Consulibus, inquit Gellius ex Varrone, atque septimum et sexagesimum annum agens scripsit duodecimum annalem. Ex Eusebio Tarenti natus à Catone Quæstore Romam translatus, habitavit in monte Aventino, parco admodum sumptu, atque unius ancillæ ministerio contentus; septuagenario major articulari morbo periit; sepultusque est in Scipionis monumento, viâ Appiâ, intra primum ab urbe milliarium. De eo Quint. lib. x. cap. 1. Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia et antiqua robora jam non tantam speciem habent quam religionem. Cic. Pro Archiâ Poëta, sic habet: Carus fuit Africano superiori noster Ennius. Itaque etiam in sepulchro Scipionum putatur is esse constitutus è marmore—Rudium hominem majores nostri in civitatem receperunt. Is Annalium libris celebravit laudes Scipionis Majoris, Catonis, Fabii Maximi, M. Marcelli, Fulvii, non sine Populi Romani decore, famâ, gloriâ, ut asserit ibid. Tullius.

Calabræ.] Calabria est hodie ampla regio regni Neapolitani versis Austrum ad Siciliam. De eâ jam lib. i. Od. 31. v. 5. Martialis lib. v. Epigram. 31. Horatianum lyram Calabram appellat, quia Venusium Horatii patria, Calabria vicinum. Pierides unde dictæ disserui supra, Od. 3. v. 18.

22. Quid foret Iliæ Mavortisque puer, &c.] Ipse Gentis Romanæ conditor Romulus vix hodie notus esset, si charta sileant, si nemo scripsisset quæ ad illum pertinent, quasi invidens ejus laudi famæ, memoriæ. Singularia ipsius merita jacerent in tenebris, nisi literarum lumen accessisset, quod ait Tullius. Videtur Horatius Theocriti sententiam expressisse, scribentis: Quis Priami filios nosset, nisi bella superiora cecidissent Poëta? Vide Idyll. xvi. et Pindar. Od. vii. Nem. ait, Maximas virtutes tenebris obscurari, si hymnis et præconibus destituantur, &c. laborum verò et præclarè gestarum summam remunerationem esse inelytos carminum cantus.

Iliæ Mavortisque puer.] De Iliâ matre Romuli. lib. i. Od. 2. stroph. 5. de Romulo eod. Od. 12. stroph. 9. Marors quasi magna vertens dicitur Mars, ex Cic. de Natur. Deorum iii. Græci Μάρμαρος, Sabinis Marners, ex Varrone.

25. Ereptum Stygiis fluctibus Æacum, &c.] Per carmina Poëtarum Æacus, oblivioni adeoque inferis ereptus ad posteror memoriam transmisit suam. De Æaco lib. ii. Ode 13. v. 22. De Styge, lib. i. Od. 34. v. 10.

27. Divitibus consecrat insulis.] Μάρμαρον νῆσους, beatorum insulas Græci vocant, insulas fortunatas, ex Strabone, sitas ad finem Mauritaniam, Latini dicunt; et in iis quidam statuunt Campos Elysios: quos describit Virgil. Æncid. vi. 640. Lætas sedes Horatius appellat lib. 1. Od. 10. v. 17. infra, Epod. 16. v. 41.

—arra, beata
 Petamus arva, divites et insulas.

Insula dicitur quasi in salo posita. Fest. Isidor. &c.

28. Dignum laude virum Musa vetat mori.] Theocrit. Idyll. cit. xvi. à Musis illustrem venire famam, asserit.

Ovid. iv. de Ponto, Eleg. 8.

Carmine fit vivax virtus, expersque sepulchri,
 Notitiam seræ posteritatis habet.
 Scripta ferunt annos. Scriptis Agamemnona nosti, &c.

Non mirum ergo quòd Alexander ille Magnus, cum ad Achillis sepulchrum devenisset, beatum eum pronuntiavit, cui rerum gestarum contigisset eximius præco, scilicet Homerus.

Musa cœlis inserit. Ita Jovis conviviis accumbit fortis Hercules. Ita filii Tyndari, lucida sidera, è mari profundo vindicant naves labefactas. Ita Bacchus pampino virenti coronatum habens caput, felicem dat eventum precibus mortalium.

Cœlo Musa beat. Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules : Clarum Tyndaridæ sidus ab infimis Quassas eripiunt æquoribus rates : Ornatus viridi tempora pampino Liber vota bonos ducit ad exitus.

[398]
31

ODE IX. AD M. LOLLIIUM.

Res ab eo gestas suis carminibus oblivione se vindicaturum.

Ne fortè existimes perituros sermones, quos ego natus ad Aufidum latè resonantem loquor per artes novas fidibus jungendos. Etsi Homerus Mæonius primas obtinet partes, haud tamen obscura est Musa Pindari,

NE fortè credas interitura, quæ Longè sonantem natus ad Aufidum, Non antè vulgatas per artes Verba loquor socianda chordis. Non, si priores Mæonius tenet Sedes Homerus, Pindaricæ latent,

[399]
6

ANNOTATIONES.

29. Sic Jovis interest Optatis epulis impiger Hercules.] A Poëtis et carminibus habet Hercules, quod inter cœlites credatur Jovis mensæ et epulis adesse et accumbere, nectareque et ambrosiâ vesci. Vide lib. iii. Od. 3. stroph. 3. Homer. Odys. l. Pindar. Nem. Idyll. i. Ovid. loco modò cit.

Dii quoque carminibus (si fas est dicere) fiunt, Tantique majestas ore canentis eget.

31. Clarum Tyndaridæ sidus, &c.] Sic etiam Castor et Pollux habentur Dii, putanturque periclitantes in mari juvare. Lib. i. Od. 3. v. 2. et Od. 12. stroph. 7.

33. Ornatus viridi, &c.] Hæc denique ratione Bacchus inter Deos numeratur, crediturque hominum vota suscipere, et optata largiri. Vide lib. iii. Od. 25. ibique Annot.

Quantà demum varietate longam narrationem Poëta distinguat et exornet, observa, lector studiose.

Ode IX.—Metrum idem quod Od. 9. lib. i.

1. Ne fortè, &c.] Artificium singulare exhibet hæc Ode, argumentum verò par cum superiori.

2. Natus ad Aufidum.] Natus in Apuliæ finibus, ubi fluvius Aufidus altè strepit, et murrurat. Vide lib. iii. Od. ult. v. 10.

3. Non antè vulgatas per artes.] Lyricis versibus, à me primo Latinè compositis lib. iii. Ode ult. et lib. iv. Od. 3. in fine.

4. Socianda chordis.] Lyræ aptanda, voce pariter et fidibus canenda.

5. Non, si priores, &c.] Etsi primas obtinet Homerus, non alii tamen inglorii, qui post illum scripsere. Vide Gell. lib. iii. cap. 11. ubi refert dubitatum à multis, uter atate prior, Hesiodusne an Homerus, et lib. xvii. cap. 21. asserit eos ætatem simul egisse, vel Homerum aliquantò esse antiquiorem.

Mæonius.] Mæonis filius: vel natus in Mæoniâ seu Lydiâ, Scilicet è Smyrnâ urbe, quanquam,

Septem urbes certant de stirpe insignis Homeri, Smyrna, Rhodus, Colophon, Salamis, Chios, Argos, Athenæ.

6. Homerus.] Hic ingeniorum et omnis doctrinæ fons dictus. De quo vide Suidam, &c. Plutarchus scribet nomen à cæcitate Homero inditum, quoniam à Cumæis et Ionibus ἄμυγγοι vocantur qui oculis capti sunt, eò quod egcant ductoribus, ἀμνησθέντων: aliam quoque etymologiam ibidem profert. Herodot. lib. ii. ait Homerum annis ante se quadringentis exstitisse. Cornel. Nepos Chron. et Gell. lib. xvii. cap. 21. aliique, annis ante Romam conditam centum et sexaginta; pariter vet. Schol. Juvenal. ad Sat. vii. 30. Alii aliter. Ad verum accedere propius videntur, qui scribunt, floruisse circiter annis centum quadraginta post bellum Trojanum. Apollodor. &c. Cic. de Clar. Orator. Etsi Homèri incerta sunt tempora, tamen annis multis fuit ante Romulum, et de Orat. Pisistratus, inquit, Homeri libros antea confusos sic disposuisse dicitur, ut nunc habemus. Quintil. lib. x. cap. 1. ut fluvius et fontibus initium dat Oceanus, sic omnibus eloquentiæ partibus exemplum et ortum dedit Homerus. Nemo, inquit, magnis in rebus sublimitate, in parvis proprietate illum superavit. Idem lætus ac pressus, jucundus et gravis, tum copia, cum brevitate mirabilis, &c. Quanti faceret Homeri opera Alexander Magnus, egregiè Plinius explicat lib. vii. cap. 29. Vide et Cæl. Rhodig. lib. xiv. cap. 1. ubi inter mulieres doctrinâ celebres numerat Daphnen Tiresiæ filiam, apud Delphos condendis versibus præcellentem, unde multa ad sui poematis cultum Homerus transtulisse creditur. Cæterum velut numini cuidam etiam faaa et sacella Homero fuisse erecta multis in locis constat, ut Smyrnæ, Alexandriæ, et alibi.

Pindaricæ.] De Pindaro fusè suprâ, Od. 2. hujus libri.

Cæque, et Alcæi minaces,
 Stesichorique graves Camenæ;
 Nec, si quid olim lusit Anacreon,
 Delevit ætas: spirat adhuc amor,
 Vivuntque commissi calores
 Æoliæ fidibus puellæ.
 Non sola comptos arsit adulteri
 Crines, et aurum vestibus illitum
 Mirata, regalesque cultus,
 Et comites, Helene Lacæna:
 Primusve Teucer tela Cydonio
 Direxit arcu: non semel Ilios
 Vexata: non pugnavit ingens

Simonidis, Alcæi minacis,
 ac Stesichori gravis; neque
 tempus abolavit id quod
 [400] Anacreon olim cecinit. Vi-
 10 vit etiamnum amor, ac spi-
 rant ardore mandati chor-
 dis Æoliæ virginis. Non
 una Helene Spartana ada-
 mavit pexos mæchi capil-
 los, admirata vestes auro
 distinctus, ornatum regi-
 15 um *ingentemq;* comitatum.
 Nec Teucer primus sagittas
 contorsit arcu Cretensi.
 Haud unâ vice Troja fuit
 [401] expugnata. Non solus au-
 dax

ANNOTATIONES.

7. *Cæque.*] Simonides Cæius, Pausaniæ Lacedæmonum Principi, valdè honoratus, perinde ac Hieroni Sicilia Tyranno, floruit circa Olympiad. 65. Aliter alii; sed non mirum: vixit enim ille perdit. Divinum hunc Poetam nuncupare divinus ipse Plato, et aliquot ejus versus afferre non dubitavit. Præclarum ex illius Threnis fragmentum exhibit Dion. Halic. ubi Danaæ ab Acrisio fluctibus maris ad certum naufragium exposita suum defet involuntum. Vide quæ de eo jam annotavi lib. ii. Od. 1. in fine. Valer. Maxim. lib. i. cap. 7. et 8. Suidam, &c.

Alcæi minaces.] Scilicet is Tyrannis infestus, quosdam etiam suis versibus exterminari fecit. De eo non semel antea, lib. i. Od. 32. et lib. ii. Od. 13.

8. *Stesichorique graves Camenæ.*] Quintil. cit. *Stesichorum, quàm sit ingenio validus, materiæ quoque ostendunt, maxima bella et clarissimos canentem duces, atque Epici carminis onera lyrâ sustinentem. Reddit enim personis in agendo simul et loquendo debitam dignitatem: ac, si tenuisset modum, videtur æmulari, prozimus Homerum potuisse; sed redundat atque effunditur; quod ut est reprehendendum, ita copia vitium est.* Is erat ex Himerâ urbe Sicilia. Florebat Olympiade 42. ante Christum annis decem et sexcentis. Ejus pauculi admodum versus ad nos usque pervenerunt. Non præternittam quod aiunt, proscissâ carmine Helenâ immissam ab iratis ejus fratribus Castore et Polluce Stesichoro cæcitate, quamquam palinodiam canenti. Dicitur quod Ἔσθηεν χορὸν πρῶτος ἐν κίθαράδι, statuerit chorum primus in citharæ cantu; nam ante Tisias vocabatur. Suidas. Ei statuum elegantem fuisse positam, quæ summo fuerit propter ingenium honore et nomine, testis Cicero in Verrem. Vide Plin. lib. x. cap. 29. ubi ait, suavitatem præmonstratam efficaci auspicio, eam in ore Stesichori infantis lusciniæ cecinit.

9. *Anacreon.*] Lusit, inquit propriè Horatius: is enim amatoria præcipuè scripsit: Ionicam secutus dialectum, quippe in mediâ natus Ioniâ, Teio civitate. Floruit ante Christum annis propè quingentis. Ex Suidâ, scrip-

sit vitiosa carmina, Iambos, item quosdam versus metri peculiaris, qui ab eo Anacreontici nuncupati sunt. Hos venustos, dulces ac lepidissimos appellat Gellius lib. xix. cap. 9. De eo jam lib. i. Od. 17. stroph. 5. ad has voces, *fide Teiâ.* Vid. Epod. 14. v. 10.

12. *Æoliæ puellæ.*] De Sappho Æoliâ sive Lesbiâ lib. ii. Od. 13. v. 24.

13. *Non sola comptos arsit, &c.*] Exemplis conglobatis probat, si desit poëta, res quasque laudabiliter confectas interire: ante Helenam, inquit fuerunt et aliæ mulieres bellorum causæ, quæ tamen ignorantur, quia nullus scriptor ea literis commendavit. Vide Athen. lib. xiii. cap. 1. ubi multa præter Trojanum bella propter mulieres exarsisse adductis exemplis ostendit.

16. *Helene Lacæna.*] De hæc, ejusque adultero Paride, lib. i. Od. 15. init. et lib. iii. Od. 3. *Mirata aurum, &c.* Insolitus nempe Spartanis cultus et luxus. At contrâ Phrygii acu vestes pingere auroque exornare primi instituerunt. Hinc Helena corporis neglectui et parsimoniæ innutrita Paradis ejusque comitum regalem pompam demiratur. Ovid. Epist. Paradis ad Helenam:

O quoties dices; quàm pauper Achaia nostra est;

Parca sed est Sparte: tu cultu dirite digna.

Ad talem formam non facit iste locus.

*Cùm videas cultus nostrâ de gente virorum,
 Quales Dardaniæ credis habere nurus?*

17. *Primusve Teucer, &c.*] Telamonis ille filius, Ajacis frater, ab Homero tam celebratus ob artem et peritiâ jaculandi, non tamen fuit primus eâ solertiâ insignis; eximii extiterè ante illum jaculatores. At hi minimè sunt clari, quia præcone et vate caruerunt. Homer. Iliad. 6. primos quosque Trojanorum arcu Teucer perdidit, ibique octo nominantur ejus sagittis prostrati. Vide et lib. i. Ode 7. sub finem.

Cydonio arcu.] Apud Cydonem Cretæ insulæ civitatem arcus vel inventi, vel optimi fiebant; aptæ quoque ibidem ad sagittas cannae meminit Virgil. Eclog. x. 59.

18. *Non semel Ilios Vexata.*] Arx illa Trojæ sæpius pro ipsâ urbe usurpatur. Expugnata

Idomeneus aut Sthenelus pugnans confecit a Musis cani dignas. Non primus Hector acer, aut strenuus Deiphobus ingentes plagas tulit pro suis uxoribus ac filiis. Ante Agamemnonem generosi fuere complures. Verum cuncti indefleti et obscuri premuntur oblivione sempiternâ, quoniam sanctum poetam non habere. Virtus incognita parum differt ab ignaviâ despectâ. O, Lolli, ego te non relinquam sine meorum carminum ornatu; neque tantas virtutes tuas sinam injustè sepelire invidiâ oblivione. Mens tibi est rerum sciens, æqua in prosperis	<p>Idomeneus Sthenelusve solus Dicenda Musis prælia: non ferox Hector, vel acer Deiphobus graves Exceptit ictus pro pudicis Conjugibus puerisque primus. Vixêre fortes ante Agamemnona Multi: sed omnes illacrymabiles Urgentur ignotique longâ Nocte, carent quia vate sacro. Paulum sepultæ distat inertiae Celata virtus. Non ego te meis Chartis inornatum silebo, Totve tuos patiar labores Impunè, Lolli, carpere lividas Obliviones. Est animus tibi Rerumque prudens, et secundis</p>	<p>20 25 [402] 30 35</p>
--	---	---

ANNOTATIONES.

fuit Troja primò ab Hercule, deinde ab Amazonibus, denique à Græcis. Priora tamen ea bella et excidia vix nota sunt; posterius verò quam celebre per Homeri carmen? Vide lib. iii. Ode 3. stroph. 6.

20. *Idomeneus.*] Filius Deucalionis ille, Rex Cretensium, Minois nepos; armatus fulguri, pugnans apro comparatur ab Homero Iliad. v. *Sthenelus.*] *Is imparidus et pugnæ sciens* dicitur lib. i. Ode 15. v. 23. Vide ibid. Annot.

22. *Hector.*] Hunc Trojanorum fortissimum Homerus Marti et igni cuncta devastanti similem dicit. De eo jam lib. iii. Ode 3. stroph. 7. frater ejus fuit *Deiphobus*, post illum virtute præcipuus. De his, deque totâ excidii Trojani serie multiplicate historiâ, consule Dictyn Cretensem, et Daretem Phrygium. Hic refert *Prianum regem Trojanorum* (patrem Hectoris, Deiphobi, Paridis, aliorumque plurium, ex Cic. Tusc. i.) *vultu pulchro, magnum, voce suavi, aquilino corpore. Hectorem bla sum, candidum, crispum, strabonem, perniciousibus membris, vultu venerabili, barbatiun, decentem, bellicosum, animo magnum, civibus clementem, dignum et amori aptum. Deiphobum similem patri, dissimilem naturâ, fortem. Alexandrum, sive Paridem, candidum, longum, fortem, oculis pulcherrimis, capillo molli et flavo, ore venusto, voce suavi, velocem, cupidum imperii.*

Graves Exceptit ictus, &c.] *Hector* enim diris plagis tandem ab Achille confectus circa muros Trojæ ter ab eo raptatus est. Homer. Iliad. xxiii. Virgil. *Aneid.* i.

Deiphobus.] Helenâ post mortem Paridis in uxorem assumptâ, ejus dolo Græcis proditus est, atque ab his crudeliter necatus, truncatis manibus, pedibus, naribus, auribus, oculis evulsis, Virg. *Aneid.* vi. 495.

25. *Vixêre fortes ante Agamemnona Multi.*] Ut apud Trojanos præter Hectorem, Deiphobum, aliosque aliquot; sic etiam apud Græcos præter et ante Agamemnonem et quosdam alios multî fortissimè dimicarunt, laudeque

bellicâ inclaruerunt; omnes tamen illi ignorantur, quorum non celebravit virtutes Homerus, aut alius vates.

Agamemnona.] Exercitûs Græcorum princeps et coryphæus, à Darete suprâ cit. describitur, *alto corpore, magnus, membris valentibus, facundus, prudens, nobilis.*

23. *Vate sacro.*] Seu quod instinctu divino afflatur Poëta, *Sacer* vocatur; seu quia *Musarum mysta, et Sacerdos*, lib. iii. Od. 1. init. seu quia *poëta veluti Deorum aliquo dono et munere commendati nobis esse videntur*; quod ait Cic. de Arusp. Resp. xviii. ex Ennio Ovid. iii. de Arte.

Est Deus in nobis, sunt et commercia cæli, Sedibus athereis spiritus ille venit.

Et alibi,

At sacri vates et Divûm cura vocantur,

Sunt etiam qui nos numen habere putant.

29. *Paulum sepultæ distat inertiae Celata virtus.*] Virtus, quæ non est conspicua, nihilo felicior est, quàm inertia et desidia, quam omnes aspernantur.

32. *Totve tuos patiar labores.*] Lollius gravia gessit bella, in Germaniâ, Thraciâ, Galatiâ. Vide Dion. lib. liv.

33. *Lolli.*] M. Lollius Consul fuit cum Q. Emilio Lepido. A. U. C. 732. Horatio annuum ætatis agente 44. Quod ipse indicat lib. i. Epist. ult. v. 26. ubi scribit;

Forte meum si quis te percontabitur ævum, Me quater undenos sciat implevisse Decembres,

Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno. Ad hunc binæ sunt Horatii Epist. 2. et 18. lib. ii. in quarum priore *Maximum* eum appellat.

34. *Est animus tibi Rerum prudens.*] Philosophiæ notitiâ, vel usu et prudentiâ instructus, sagax, judicii et consilii vim habens. Non ergo mirum, si Augustus Caio Cæsari filio in Armeniam proficiscenti moderatorem custodemque Lollium dedit.

35. *Secundis Temporibus dubiisque reclus.*]

Temporibus dubiisque rectus ;
 Vindex avaræ fraudis, et abstiniens
 Ducentis ad se cuncta pecuniæ :
 Consulque non unius anni,
 Sed quoties bonus atque fidus
 Judex honestum prætulit utili, et
 Rejecit alto dona noscentium
 Vultu, et per obstantes catervas
 Explicuit sua victor arma.
 Non possidentem multa vocaveris
 Rectè beatum : rectiùs occupat
 Nomen beati, qui Deorum
 Muneribus sapienter uti,
 Duramque callet pauperiem pati,
 Pejusque letho flagitium timet :
 Non ille pro caris amicis,
 Aut patriâ timidus perire.

[403] et adversis, avaritiæ datis inimica, et spernens pecuniam ad se omnia trahentem ; non unius anni Consul, sed quotiescunque judex innocens et fidelis honestum utile anteponit atque fronte excelsâ repudiavit munera improborum, suaque arma triumphans protulit per turmas impedire *volentes*. Non rectè appellaveris felicem *eum*, qui multa habet ; rectiùs autem felicis titulum meretur, qui benè uti donis Deorum, molestamque egestatem ferre : et plus horret scelus quàm mortem. Is pro familiaribus et patriâ occumbere non veretur.

40

45

50

ODE X. AD LIGURINUM.

O, CRUDELIS adhuc, et Veneris muneribus potens,
 Insperata tuæ cum veniet pluma superbiæ,
 Et, quæ nunc humeris involitant, deciderint comæ,
 Nunc et qui color est puniceæ flore prior rosæ,

O, dure hactenus, et Veneris donis superbe, quando inexpectata penna accesserit tuæ arrogantia, atque defluerint capilli, qui nunc per humeros diffunduntur, et qui nunc rosâ purpuræ micantior est color

ANNOTATIONES.

Æquam servas mentem arduis in rebus, non secus ac in bonis temperatam, lib. ii. Ode 3.

37. *Vindex avaræ fraudis, et abstiniens.*] Laus hæc minimè Lollio idonea, quem pecuniæ quam rectè faciendi in omnia cupidiorum testatur Velleius Paterculus. Ergo vel tunc latebat adhuc, cum scriberet hæc Horatius, Lollii avaritia, quæ postea innotuit ; vel huc facit Symmachianum illud, quod habet Sidon. Apollinar. lib. viii. Epist. 10. *Ut vera lous ornat, ita falsa castigat.* Constat subinde Cæsarem Lollio offensum, seu quòd Orientis provincias expulisset, seu aliâ de causâ. Velleius lib. ii. Sueton. Tiber. cap. xiii. Plin. lib. ix. cap. 35, &c.

39. *Consulque non unius anni.*] Reipublicæ consuluisi quidem anno uno, ut alii Consules ; at ipse tibi semper dominaris, cupiditatesque frænas et coërces, imò passim de illis triumphas, exerens arma tua ubique victricia, scilicet abstinentiam, justitiam, &c. optima certè allegoria, per quam Stoæ dogmata luculenter venditat Horatius.

49. *Duramque callet pauperiem pati.*] Vide lib. iii. Ode 2. in it.

50. *Pejusque letho flagitium timet.*] Juvenal. Sat. viii. 38.

Summum crede nefas animam præferre pudori, Et propter vitam rivendi perdere causas.

51. *Non ille pro caris amicis, &c.*] Lib. iii. Od. 2. ct 19.

Ode X.—Metrum idem quod Ode 11. lib. i. 1. *O, crudelis adhuc, &c.*] Speciosi istius pueri amore captum se declarat Horatius hujus libri Od. i. v. 33. Hinc patet vel constantem in tuendâ pudicitia Ligurinum extitisse ; vel Poëtæ nostro non respondisse.

Veneris muneribus potens.] Pulchritudine, gratiâ, ætatis flore, spectabilis.

2. *Insperata tuæ cum veniet, &c.*] Cum juventutis ac pueritiæ flos abierit, quod nunc non cogitas.

Pluma.] Barba, lanugo, pili. Marcilius tamen contendit non de crescente barbâ, sed de senescente Ligurino locum hunc intelligendum, citatque Ovid. Trist. iv. Eleg. xviii.

Jam mea cyneas imitantur tempora plumas.

Novus interpres sanè audacior veteres omnes proscindens, imò inquit, Horatius Græcorum ritu locutus est, qui alas venisse rei alicui dicunt ad significandum illam periis ac velut avolasse ; sensusque est, cum superbia Ligurini abscesserit, vel perierit forma quâ superbus erat, tum demùm fore ut prioris arrogantia peniteat. Acuta sanè interpretatio, cui non dubitârim refragari, et potiùs ab omnium antiquorum partibus stare.

3. *Deciderint comæ.*] Hæc verba stabiliunt opinionem Marcilii, quam modò retuli. Id est, cum jam pauci per tempora capilli cani superfuissent cumque *μῆσ ἀπόλλιος*, Hom. II. xiii. 35.

deperditus Ligurinum mutarunt in vultum hirsutum; **Mutatus Ligurinum in faciem verterit hispidam; 5**
tunc quondocunque te diversum aspexeris in speculo, dices: Eheu, qui nunc **Dices: heu (quoties te in speculo videris alterum)**
 adest animus, quare idem **Quæ mens est hodie, cur eadem non puero fuit? [405]**
 non adfuit juveni *mihî?* vel quare huic menti non revertuntur integræ malæ? **Vel cur his animis incolumes non redeunt genæ?**

ODE XI. AD PHYLLIDEM.

Die natali Mæcenatis invitatur eam ad convivium.

O, Phylli, amphoram habeo plenam Albani vini nonnum annum transgressi; **EST mihi nonum superantis annum**
 habeo in horto apium ad Phylli, nectendis apium coronis; **Plenus Albani cadus; est in horto,**
 magnam hederæ copiam, **Phylli, nectendis apium coronis;**
 quâ vinctis capillis resplendes. Nitent ædes argenteis *vasis,* ara verbenis puris coronata optat respergi **Est hederæ vis**
*eruo*re agni mactati. Mænus omnium strenuè laborant; famulæ servis junctæ **Multa, quâ crines religata fulges.** 5
 huc illucque discurrunt. **Ridet argento domus, ara castis**
Vincta verbenis avet immolato [406]
Spargier agno.
Cuncta festinat manus: huc et illuc
Cursitant mistæ pueris puellæ: 10

ANNOTATIONES.

vel *σπαρτερίδιος,* erit Ligurinus, qui nunc spissâ gloriatur cæsarie. Vide lib. ii. Od. 5. in fine, et lib. iii. Od. 20. sub finem. Alii tamen explicant de pubertate: cò quòd apud veteres comam tendendi mos esset puberibus saltem honestis et castis, qui sic ab effeminatis et delicatis distinguebantur. Alioquin enim impuberes quilibet comam studiosè nutriebant: unde comati et capillati nuncupabantur. De more præcisam eâ ætate cæsariem Diis, præsertimque Apollini, qui comatus fingebatur, consecrandi, dixi alibi.

5. *Ligurinum.*] Quidam legunt *Ligurine,* voluntque verbum *vertere* absolute poni ut apud Virgil. *Æneid.* i. 104. *Tum prora avertit.* Sed vulgatam lectionem præferendam censeo.

6. *Speculo.*] Velut effeminato quod feminae est tribuit speculum. Sic Juvenalis Othonem Imperatorem vellicat etiam in castris, speculum circumferentem. Sat. ii. 99. et 803. *Consilium formæ speculum bellè vocat* Martialis.

Alterum.] Longè mutatum, è lævi et polito hispidum, pilosum, horridum.

7. *Quæ mens est hodie, &c.*] Dum annis et pulchritudine florebam, cur non ego quæstum meretricium feci?

8. *Vel cur his animis, &c.*] Aut quare non redeunt mihi imberbes genæ, cum jam tempore didici ætatem labi et formam perire?

Incolumes.] Colore et juventute nitentes, nullis tum rugis deformatæ, ætatis vigore florentes.

Ode XI.—Metrum idem quod supra Od. 2. lib. ii.

1. *Est mihi, &c.*] Natalem Mæcenatis celebraturus Poëta noster, Phyllidem ad epulas invitatur, laudatque spondet fore omnia; ne verò illa Telephi amore retineatur, multis conatur abdicare. Virgil. *Ecl.* iii. 76.

Phyllida mitte mihi, meus est natalis, Iola.

Nonum superantis annum Plenus Albani cadus.] Cadus vini ante novem annos conditi, proindeque maturi et boni.

2. *Albani.*] Quod ex Italicis suavissimum et gratissimum asserit Athenæus, lib. i. cap. 25. idem testatur Plin. lib. xiv. cap. 2. et 6. et alibi. Martial. lib. xiii. Epigram. 109.

3. *Phylli.*] De eâ jam lib. ii. Od. 4. v. 14.

Apium.] Hoc arceri ebrietatem, bonumque corpori odorem conferri aiunt; hinc ex eo coronæ. Vide Plin. lib. xx. cap. 11. et lib. 19. cap. 8. sub finem. Vide et lib. i. Od. 36. v. 17. et lib. ii. Od. 7. v. 24. Annot.

4. *Hederæ.*] Hæc Baccho sacra, atque ebrietatis antipharmacum. Apud Theocrit. *Idyl.* iii. pastor coronam ex hederâ et apio implexam gestat Amarylhidis suæ gratiâ.

6. *Ridet argento domus.*] Non displicet novi interpretis mens locum istum sic explicantis: *Ædes meæ nitent quasi argentum; munda passim omnia sunt; nec enim tantæ Horatii opes, ut argento reverà domus colluceret; ut eruditè et sagaciter, more quidem suo, ait ibidem Dacerius, quem honoris causâ nominò.*

Ara castis Vincta, &c.] E vivo cespite structa ara, puris ex more herbis coronata, mox imbuctur mactati agni sanguine.

7. *Verbenis.*] Vide lib. i. Od. 19. Annot. ad v. 24.

Immolato.] Cædendæ victimæ caput aspergebatur molâ salsâ, id est, farre tosto et sale commixtis: hinc vox, *immolare.*

9. *Cuncta festinat manus, &c.*] Cuncti allaborant, ancillæ famulique et simul diligentèr parant quæcumque sunt ad convivium necessaria.

Sordidum flammæ trepidant rotantes

Vertice fumum.

Ūt tamen nôris, quibus advoceris

Gaudiis, Idus tibi sunt agenda; ;

Qui dies mensem Veneris marinæ

Findit Aprilem ;

Jure sollemnis mihi, sanctiorque

Penè natali proprio, quòd ex hâc

Luce Mæcenas meus affluentes

Ordinat annos.

Telephum, quem tu petis, occupavit

(Non tuæ sortis juvenem) puella

Dives et lasciva, tenetque gratâ

Compede vincitum.

Terret ambustus Phaëton avaras

Spes ; et exemplum grave præbet ales

Ignis tremit atrum fumum

circumvolvens in apicem.

Attamen ut scias ad quam

læticiam invitaris, celebran-

dæ tibi sunt Idus, qui dies

15 Aprilem die vidit Veneri ma-

ritima *sacrum* ; merito mi-

hi festivus, atque sacratior

[407] ferè meo natali, quoniam

ab eâ die Mæcenas amicis

accrecentes annos compu-

tat. Telephum *porro*, ne-

20 quaquam tuæ conditionis

adolescentem, quem concu-

piscis, cepit virgo opu-

lenta et protervat, retinetque

25 jucundis vinculis astric-

tum. *Cæterum* Phaëton con-

crematum desideria cupida

comprimit ; volucris autem

ANNOTATIONES.

11. *Sordidum flammæ, &c.*] Culinae meae focus plurimum habet ignis, è quo flammæ sursum feruntur in verticem, et rotæ modo contorquentur ac trepidant, aguntque fumum densum ac sordidum.

13. *Ut tamen nôris, &c.*] Ut intelligas quale sit gaudium hodiernum, quanta sit hilaritatis causa, ad quam te voco : Idus sunt Aprilis, in quibus natalem celebros Mæcenas, meo natali juri mihi potioem.

14. *Idus.*] Macrobius lib. i. Saturnal. cap. 15. *Nonnullis placet Idus vocatus ἀπὸ τοῦ ἰδῆος, quòd eâ die plenam speciem Luna demonstrat. Sunt qui existimant Idus ab ore cdui dictas; quam hoc nomine vocant Tusci, et omnibus Idibus oris immolatur à flamine. Nobis illa ratio nominis verò proprior existimatur, ut Idus vocemus diem, qui mensem dividit. Iduare enim Hetruscâ linguâ dividere est; unde et vidua, quasi valdè idua, id est, valde divisa, vel à viro divisa:* Hinc patet cur Aprilem findere, id est, quasi medium secare ab Horatio dicatur. Idus enim fiunt decimâ quintâ die Mensium Martii Maii, Julii, Octobris; in reliquis autem mensibus sunt die tertiâ decimâ.

15. *Mensem Veneris marinæ, &c.*] Aprilis secundus anni Romanorum mensis ab aperiendo dictus, quasi aperilis, quòd eo tempore arbores et plantæ aperire se in germen incipiunt. Alii dictum putant quasi Aprilem cum aspiratione ab ἀπρίλιον, maris spuma, è quâ Venus orta creditur, quæ et Ἀφροδίτη inde Græcis appellata. Porro ut primum mensem à patre suo Marte, ita secundum ab Æneâ matre Veneri nominavit Romulus; et in eo Veneri sacrum fieri à matronis, postea constitutum. Hæc Macrobius lib. i. Saturnal. cap. 12. et ejusdem lib. cap. 21. *Cum Sol vernalis Æquinoctiâ transgreditur fines, augendo diem, tunc et Venus lacta, et pulchra virent arva scgetibus, prata herbis, arbores foliis. Iled majores nostri Aprilem mensem Veneri dicaverunt. Lege*

ibid. aliâ quædam scitu non indigna. Vide et supra lib. iii. Od. 26. v. 5. Annot.

18. *Quòd ex hâc Luce Mæcenas, &c.*] Idibus Aprilis natus Mæcenas prodiit in lucem, Mæcenas, inquam, *presidium et dulce decus meum*, ò dies natali proprio mihi sanctior ! Nam et ejus vitam meæ longè antepono.

19. *Affluentes Ordinat annos.*] Exinde venientes annos vitæ numerat, ætatemque ordinat. Ut à Consulibus publicè, sic privatim à natali suo quisque annos computabat, inquit Torrent.

21. *Telephum.*] De eo jam lib. i. Od. 13. v. 2. et lib. iii. Od. 19. v. 25. hic *spissâ nitidus comâ puroque similis vespero* commenderat: illic *rosea cervix et cæca brachia* laudantur.

22. *Non tuæ sortis.*] O, Phylli, ne differ ad me proficisci tui percupidum; nec, te remoretor Telephi amor. Hunc enim omnino excutere animo tuo debes, tum quod tibi est is dispar valdè, tum quia occupatus est puellâ suæ sortis divite scilicet, ut ipse, et ingenuâ, non meretriciæ conditionis, ut tu.

Puella Dives et lasciva.] An illa Chloë, de quâ lib. iii. Od. 19. v. 27.

23. *Tenetque gratâ Compede vincitum.*] Suis amoribus suæque velut servituti prorsus addictum habet.

25. *Terret ambustus Phaëton avaras Spes.*] Exemplis probat Horatius non esse id appetendum quod est supra nos, quodque vix sperare aut assequi fas videatur. Nota est cuilibet historia et casus Phaëtonis, qui cum Solis currum equosque regere cupisset, *currius auriga paterni* temerarius *magnis excidit ausis*, in Eridanum Jovis fulmine dejectus. Vide Platonem in Timæo. Ovid. Metam. ii. Lucret. lib. v. &c.

26. *Ales Pegasus, terrenum equitem gravatus, &c.*] De Pegaso alato equo, inter sidera relato, dixi lib. i. Od. 27. in finem. *Terrenum equitem*, mortalem, nempe *Bellerophontem*, qui à Bellerico Corinthii rege interfecto vocabulum sortitus est, Hippomonos autea dictus. Quod verò

Pegasus graviter ferens Bellerophontem equitem terrestrem, insigne decumentum præstat, ut nunquam non sectere tibi convenientia, fugiasque dissimilem, nefas existimando petere plus quam licet. Heus amorum terminus meorum deinceps (nam in posterum alteram mulierem non amabo) discite numeros quos suavi moduleris voce. Cantu mulcebuntur ægritudines importunæ.	Pegasus, terrenum equitem gravatus Bellerophontem, Semper ut te digna sequare, et ultrâ Quàm licet sperare, nefas putando, Disparem vites. Age, jam meorum Finis amorum; (Non enim posthac aliâ calebo Fœminâ) condisce modos, amandâ Voce quos reddas. Minuentur atræ Carmine curæ.	[408] 30 35
--	--	-----------------------------------

ODE XII. AD VIRGILIUM.

Vernam tempestatem describit: tum invitat eum ad epulas et ad hilaritatem.

Nunc auræ Thraciæ vernum tempus comitantes, et mare tranquillum reddentes, vela pulsant. Jam neque prata sunt gelu constricta, nec flumina murmurant hyemis nivibus inflata. Nidum struit avis	JAM veris comites, quæ mare temperant Impellunt animæ lintea Thraciæ; Jam nec prata rigent, nec fluvii strepunt Hibernâ nive turgidi. Nidum ponit, Ityu flebiliter gemens,	[409] 5
--	--	------------------------

ANNOTATIONES.

pertinet ad rem præsentem, dicitur is post occisam auxilio Pegasi Chimæram secundis rebus elatus, tentasse in cælum etiam ejusdem Pegasi ope ascendere, ut quid ageret illic Jupiter perspiceret. At æstro à Jovi inmisso Pegasus fatigatus sessorem excussit, qui membris contractis decidens curiosæ ambitionis pœnas exsolvit. Vide lib. i. Od. 27. cit. et lib. iii. Od. 7. et 12.

29. *Ut te digna sequare, &c.*] Ut virum conditione tibi similem sequare; qualis Horatius; disparem verò, qualis Telephus, non tantum non speres aut sequaris, sed vites. Alias malè tibi cedit; quemadmodum cessit pessimè Phæontæ ac Bellerophonti altiori se querentibus.

31. *Meorum Finis amorum.*] Age, Phylli, quam constanter amare constitui, Telephi oblita confer te ad me. Propert. lib. i. Eleg. 2. v. 30.

Me neque amare aliam, neque ab hac desisterè fas est,

Cynthia prima fuit, Cynthia finis erit.

34. *Condisce modos, &c.*] Vel discite cantilenas quas in convivio antabili vocè decantes ad diei jucunditatem et hilaritatem: vel è Lyricis meis carminibus discite aliquid, quo in amore meum alliciaris, canendo apud me inter epulas.

35. *Minuentur atræ Carmine curæ.*] Meos etiam modulando versus, pelles ægritudinem illam curasque illas, quas Telephi tibi amor invexit.

Ode XII.—Metrum est idem quod Od. 6. lib. i.

1. *Jam veris, &c.*] Egregiè Parthenius more suo, in hac eleganti Ode, notat verba lectissima, et dictiones haud vulgares: aitque merito dignam videri, quæ ad Virgilium mitteretur; nec enim vel ipsam tot coloribus, tot florum varietatibus efflorescere. Valeant ergo qui a latèrimum nescio quem titulum huic Ode

præfixum, è veteribus nonnullis codicibus erant perperam, quasi Horatius scripserit ad Virgilium quendam inyropolium seu unguentarium. Certè enim intelligendus hic est Virgilius Poëta, qui rectè *cliens nobilium juvenum*, non alter quisquam censetur. Vide infra Annot.

Veris comites, &c.] Zephyri procul dubio, quicquid alii sentiant; hi enim ver comitari duntaxat, et maria temperare dici possunt. At cur *Thraciæ animæ* vocantur; nam propriè Boreas è Thraciâ in Italian spirat? Ita, lib. i. Od. 25 v. 11. Scilicet Thracia ventorum quorumlibet sedes et officina est, teste Eustathio ad Iliad. ix. vel potiùs, noster Homerus, ut alibi sæpè, insectus, mihi accusatè locutus est. Bene citato loco Homerus Boream et Zephyrum è Thraciâ flantes pariter exhibet: at non item Horatius. Hic siquidem Italus, ille verò è partibus Minoris Asiæ. Atqui diversi planè venti è Thraciâ Italian Asiæque perflant, inter hanc et illam ferè mediâ.

Quæ mare temperant.] De Zephyris maria solventibus ac ver parturientibus, lib. iiii. Od. 7. initio.

2. *Animæ.*] Allusio ad Græcam vocem *αἴμας*; ventus, Virgil. Æneid. viii. 403.

Quantum ignes animæque valent.—

Lucret. lib. v. 237.

Aurarumque leves animas—

Impellunt lintea.] Ad navigandum utilia sunt.

3. *Nec fluvii strepunt.*] Qui nivibus liquefactis intumuerant paulò antè, ac vehementiori cursu strepitum edebant, jam nunc imminuti haud ampliùs strepunt.

5. *Nidum ponit, Ityu flebiliter gemens, &c.*] Hirundo jam nidificat.

Ityu.] Homero *Itylum*.

Infelix avis, et Cecropiæ domûs
Æternum opprobrium, quòd malè barbaras
Regum est ulta libidines.

Dicunt in tenero gramine pinguium
Custodes ovium carmina fistulâ,
Delectantque Deum, cui pecus et nigri
Colles Arcadiæ placent.

Adduxêre sitim tempora, Virgilî:
Sed pressum Calibus ducere Liberum
Si gestis, juvenum nobilium cliens,
Nardo vina merebere,

Nardi parvus onyx eliciet cadum,
Qui nunc Sulpitiis accubat horreis,

[410] infortunata, Ityn lugens miserabiliter, ac sempiterna ignominia Atheniensis familiæ, quia scelerate vindicavit immanem regis lasciviam. Pastores ovium in herbâ molli cantilenas resonant fistulâ, atque recreant numen, quod gregibus gaudet et umbris colibus Arcadiæ. O, Virgilî, tempus advexit sitim: at si cupis bibere vinum Calibus expressum, tu, cliens illustrium adolescentum, accipies vinum dato unguento. Exiguum vas unguenti amphoram trahet; quæ nunc conditur apothecis Sulpitiis,

10

[411] 16

ANNOTATIONES.

6. *Infelix aris.*] Progne et Philomela Pandionis Atheniensium regis filiæ erant. Illa Terco regi Thraciæ nupta, Ityn communem filium marito epulandum apposuit, ultura sororem suam ab eo constupratam. Tereus utramque stricto pugione ad necem persequitur. Ecce verò Progne in hirundinem, Philomela in lusciniam, Itys in plasianum, vel ut alii volunt, in carduelem, Tereus denique in upupam transmutatur. Ita fabulatores. Vide Ovid. *Metamor.* Fab. 7. &c.

Cecropiæ domûs Æternum opprobrium, &c.] A Cecrope Atheniensium primo rege denominatur quicquid ad Athenas vel reges Athenarum pertinet. Significatur itaque hic Pandionis familia, etsi minimè Cecropi vel Cecropidis cognata. *Opprobrium* quia malè et injustè mactato Ity filio, *libidinem* ejus patris Terei ulcisci voluit ipsa mater Progne.

9. *Dicunt in tenero, &c.*] Pastores ludunt fistulâ in gramine sidentes, canuntque laudes Panos gregibus præsentis et collibus Arcadiæ. Vide lib. iii. Od. 18. Virgil. *Eclog.* ii. 32.

Pan primus calamos cerû conjungere plures
Instituit: Pan curat oves, oviumque magistros.
Et *Eclog.* x. 26.

Pan Deus Arcadiæ.——

11. *Nigri Colles.*] Vel, umbriferi ob sylvas; vel fertiles, nam Virgil. *Georgic.* ii. 203.

Nigra ferè et presso pinguis sub vomere terra
Optima frumentis.

12. *Arcadiæ.*] Peloponnesi regio est mediterranea, ab Arcade Jovis et Callistûs filio nuncupata, montanis pascuis amœna, et hinc gregibus educandis, colendoque Pani devota: poetis passim decantatissima.

13. *Adduxêre sitim tempora.*] Adultum ver ac jam provectum (in Italiâ videlicet calidius quàm apud Boreales) adduxit æstum ac sitim, proinde suadet pocula. Quidam putant notari horam diei cœnæ destinatum, puta nonam vel octavam: quo sensu Virg. *Georg.* iii. 327.

Inde ubi quarta sitim cœli colligerit hora.

14. *Pressum Calibus Liberum.*] Cur Liber nomenetur Bacchus, et pro vino ponatur, vel sciolis compertum. De *Calibus* urbe Campaniæ deque vini Caleni bonitate dixi lib. i. Od.

20. v. 9. ubi *prælo domitam Caleno uvam*: item *Ode* 31. v. 9. *premant Calenâ fulce vitem, &c.*

Liberum.] Seneca de *Tranquil.* cap. xv. *Non ob lingua licentiam dictus Liber, sed quia liberali seruitio curarum animum, vegetioremque et audaciorum in omnes conatus facit Bacchus, inventor vini.*

15. *Jurenium nobilium cliens.*] O, Publi Virgilî Maro, qui colis Tiberium Drusumque Neronem, Liviæ filios, Marcellum Augusti generum atque adoptione filium, aliosque Romanæ juventutis ac nobilitatis Principes.

16. *Nardo vina merebere.*] Adfer unguentum è nardo, ego vina conferam. De nardini unguenti pretio et naturâ, lib. ii. Od. 11. v. 16. Annot. Catullus è contrario *Ode* xiii. ita præscribit ad Fabullum:

Cœnabis benè, mi Fabulle, apud me,
Si tecum attuleris bonam atque magnam
Cœnam——

Sed contra accipies meos amores,
Sed quid suavius elegantiusve.

Nam unguentum dabo, &c.

17. *Nardi parvus onyx eliciet cadum, &c.*] Modicum unguenti à te collatum à me compensabitur integro vini optimi cado, quod ego petam et mercabor ex horreis publicis.

Onyx.] Græcæ vox unguem significans pariter et alabastriten, i. e. lapidem colore similem humano ungui. De eo Plin. lib. xxxvi. cap. 7. *Onychen etiamnum in Arabiæ montibus, nec alibi usquam nosci putavere nostri veteres.* Et cap. seq. *Ilunc aliqui lapidem alabastriten vocant, quem cavant ad vasa unguentaria, quoniam optimè ibi serari incorruptaque nardus dicitur.* Addit et alia quædam lib. xxxvii. cap. 6. in fine. Dioscorid. lib. v. cap. 153. meminit etiam ejus lapidis, è quo facta vasa *ὄνυχες* dicebantur, Isidor lib. xvi. cap. 15. *Alabastrites*, inquit, *lapis candidus, intermixtus variis coloribus, è quo fuit vasculum unguenti evangelici.* Cavant enim hunc ad vasa unguentaria. Martial. lib. vii. Epigram. 93.

Unguentum fuerat, quod onyx modo parva gerebat.

18. *Sulpitiis accubat horreis.*] Quædam erant horrea seu apotheca in urbis regionibus variis, in quibus vendalia seu vina seu fruges

spem novam dare liberalis, et molestam aegritudinem discutere idonea. *Quòd* si ad istam hilaritatem festinas, accede protius cum tuâ merce. Scyphis ego meis rigare te nihil conferentem nolo, quasi opulentus in ædibus refertis. Sed abjice retardationem et quæstus curam; atque dum potes recordatus atri rogi brevem insaniam admisce sapientiæ. Tempestivè insanire suave est.

Spes donare novas largus, amaraque Curarum eluere efficax. 20
 Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ Velox merce veni. Non ego te meis Immunem meditor tingere poculis, [412]
 Plenâ dives ut in domo. 25
 Verùm pone moras, et studium lucri, Nigrorumque memor, dum licet, ignium, Miscæ stultitiam consiliis brevem. Dulce est desipere in loco.

ODE XIII. IN LYCEN VETULAM.

O, Lyce, Dii exaudiverunt meas preces; Lyce, Dii exaudiverunt. *Jam* vetula es, ac nihilominus cupis apparere speciosa; et jocularis et potas sine pudore; atque trementi voce amorem tardum excitas ebria. At ille vigilat, in malis formosis Chiæ

AUDIVERE, Lyce, Dii mea vota; Dii Audivère Lyce. Fis anus, et tamen Vis formosa videri, [413]
 Ludisque, et bibis impudens; 5
 Et cantu tremulo pota Cupidinem Lentum sollicitas. Ille virentis et Doctæ psallere Chiæ

ANNOTATIONES.

condebantur, donec emerentur. Inter alia erant quæ ædificarat Sulpitius Galba, et de ejus nomine appellabantur; deque his loquitur Horatius.

19. *Spes donare novas largus, &c.*] Hæc vini est virtus et proprietas, ut audaciam timidis donet, anxii solitudines eximat, &c. Vide lib. iii. Ode 21. strophe 5. Hinc et lib. ii. Ode 7. v. 21. *Massicum* vocat *obliviosum*, id est, curarum oblivionem inducens.

21. *Ad quæ si properas gaudia, cum tuâ, &c.*] Ergo si cupis mecum jucundè epulari, atque è meo vino bibere, quasi mercator accede, et asfer quod commutes, redones, remuneres. Ne asymbolus aut immunis venias: para nimirum quæstiones cruditas, lepidasque argutiolas, florentem vino animum lacescentes, quæ sint veluti secundarum mensarum tragemata seu bellaria; de quibus Aul. Gell. lib. vi. cap. 13. et hæc quidem *merce* instructus jubetur venire ab Horatio Virgilius.

23. *Immunem.*] Apud Erasmum proverbium est, *immunem venire*. Quædam olim erat cœna ex communi collecta, in quam suam quisque symbolam asserbat. Vide lib. iii. Ode 23. v. 17.

24. *Plenâ dives ut in domo.*] Ut facere posset dives rebus omnibus abundans, nihilque opus habens remunerationis.

25. *Studium lucri.*] Jocus admodum factus, quo Virgilius abstrahit à musæo, et à condendis assidue carminibus ipsi profectò quæstiosis; nam pro iis sat liberaliter donatus ab Augusto aliisque proceribus jam fuerat.

26. *Nigrorumque memor, dum licet, ignium, &c.*] Meritis memor, tristisque ac funebris rogi; in quo cremabantur cadavera; quamdiu

licet ac vivis, gaudia hujus vitæ carpere festina.

27. *Misce stultitiam consiliis brevem.*] Severitatem aliquantulâ hilaritate tempera; intermitte seria, jocos paululum vaca. Qui relaxandi animi gratiâ ludendo lascivunt, quasi insanire videntur. Hinc Poëta *brevem stultitiam* appellat: Anacreon verò *σάρξονα λύσονη* sapientem furorem.

28. *Dulce est desipere in loco.*] Congruo tempore et loco animi severitatem abjicere expedit. Senec. de Tranquil. lib. i. cap. ult. *Si Græco Poëtæ credimus*, inquit, *interdum et insanire jucundum est*. Menander in Comœdiâ cui titulus *παλούμνηα*, venales, *ὃ παλαιὰ καὶ τὸ ἄρῆμον ἀγρότερον παρῶν, καὶ συμμάνηαι δ' ἐνία δέη*. Non semper sapientiam decet adesse, et insanire cum aliis quædoque oportet. Ubi vulgò *συμῆναι* legi perperam, sententiæ et prosodiæ ratio luculenter evincit.

Ode XIII.—Metrum idem quod Ode 5. lib. i.

1. *Lyce.*] Hujus olim juventute et forma splendide amores arrogantiamque persecutus fuerat Horatius lib. iii. Ode 10. Eidem nunc senio deturpatæ insultat. Sic et Lydiæ quondam pulchræ, jam verò deformatæ illudit lib. i. Od. 25.

4. *Bibis impudens.*] Vinosas semper fuisse mulieres impudicas, notum est; contra, pudicæ vino abstinebant. Vide lib. iii. Od. 15. in fine; ibique Aunot.

5. *Cantu tremulo.*] Hoc referunt quidam ad vitium ingravescentis ætatis, sed melius alii ad animum libidinosum, vocemque ad mollietiam inflexam. Sic Persius Sat. i. 21.

—cum carmina lumbum [versu.
 Intrans, et tremulo sculptuntur ubi intima

7. *Doctæ psallere Chiæ.*] Meretrices ut

Pulchris excubat in genis.
 Importunus enim transvolat aridas
 Quercus, et refugit, te quia luridi
 Dentes, te quia rugæ
 Turpant et capitis nives.
 Nec Coæ referunt jam tibi purpuræ,
 Nec clari lapides tempora, quæ semel
 Notis condita fastis
 Inclusit volucris dies.
 Quò fugit Venus? heu! Quòve color? decens
 Quò motus? Quid habes illius, illius,
 Quæ spirabat amores,
 Quæ me surpuerat mihi:
 Felix post Cynaram, notaque et artium

10 *ælate* florentis et sc̄ntis
 psallere. Nam quercus are-
 scentes deserit, inquietus,
 avolatque: quoniam te
 dentes lividi, te rugæ et
 canities capillorum fœdant.
 Neque verò purpureæ res-
 tes Coæ, nec lapilli splen-
 dentes nunc reddunt tibi
 [414] 15 annos, quos fluxum tem-
 pus condidit inclusos anna-
 libus publicis. Eheu, quò
 venustas, quò nitor, quò
 agilitas abiit? Ecquid tibi
 restat ejus, ejus *inquam*,
 quæ amores exhalabat, quæ
 20 mihi me abstulerat: post
 Cynaram felix, et famosa,
 vultu artificiosè et bellè
composito?

ANNOTATIONES.

plurimum psaltriæ erant, id est, cantare simul et citharam pulsare noverant. Hæc nomen habebat ab insulâ maris Ægæi, Chio dictâ, hodie Scio, ann. 1565. à Turcis per nefas et contra fidem occupata: vino optimo celebrata quondam. Vide lib. iii. Ode 19. v. 5.

8. *Excubat.*] Viget, agit in juvenili facie, in senili verò quasi sopitus elanguescit, segnis, emortuus.

9. *Importunus.*] Levis, mobilis, inconstans: alii perperam; non bene conveniens.

Aridas Quercus.] Sic lib. i. Ode 25. v. 19. De Lydiâ, *aridas frondes*, id est, meretrices vetustate deformes, in quibus nec succus, nec color, nec species, ut olim.

12. *Capitis nives.*] Velut duriusculam hanc translationem ac metaphoram, atque à longinquâ ductam similitudine notat Quintilianus, lib. viii. cap. 6. Verùm talia Pœtis quidem, non itâ vero prosæ convenire ibid. subjungit.

13. *Nec Coæ referunt, &c.*] Præteritos annos, formam pristinam non reducant seu vestes pretiosæ seu gemmæ et lapilli, nec quivis corporis cultus et ornatus. Auson.

Dicebam tibi, Galla, sc̄nescimus: effugit ætas, Nec revocare potes qui perierit dies.

Coæ purpuræ.] Cos Asia insula versis oram Cariæ littoralem, hodie Lango; valde ferax, ut proverbio diceretur, quem Cos non nutrit, hunc neque Ægyptus, in eos quibus vix maxima satisfaciunt. Eustath. Iliad. xiv. Apellis eximii illius pictoris patria fuit. In eâ texebantur panni subtilissimi è bombyce: non procul autem purpura fiebat exquisita. Ergò vel de purpureis reipsâ vestibus intellige locum hunc, vel de bombycinis candore eximio nitentibus. Vide Annot. ad v. 10. Ode 1. hujus lib. Lege et Plin. lib. xi. cap. 22. ubi, *Telas araneorum modo texunt ad vestem luxurque feminarum, quæ bombycina appellatur. Prima eas redordiri rursusque texere invenit in Co mulier Pamphila, &c.* et cap. 23. *Bombyces et in Co insulâ nasci tradunt . . . fieri autem primò papilionis parvos nudosque, mox frigorum impatiens villis inhorrescere, et adversum hyemem tunicas sibi instaurare densas, pedum asperitate*

radentes foliorum lanuginem in vellera: hanc ab his cogi subigique unguum carminatione, mox trahi inter ramos, tenuarique, ceu pectine, &c. Falli porrò Plinium constat: nec enim è foliis, quibus insidet papilio, sed ex alvo suâ promit tenuem istam lanuginem, filaque ac totum opus.

15. *Notis condita fastis.*] In fastis perscribebantur nomina anni, facta magnorum virorum: seu, fasti libri erant, in quibus cujusque diei annique gesta notabantur ad memoriam posterorum. Ciceron. Epistol. *Decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti nomen adscriberetur . . . Quod cum ego dabam Bruto, notam esse in fastis gravissimâ victoria memorem volebam.* Sensus Horatii est: sicut non redeunt anni Consulum aliorumve in fastis et annalibus scripti; sic prior etas Lyces famosè transacta non redibit. Juventus, forma, gratia, dudum abierunt, nunquam reparabuntur aut redibunt.

18. *Quò motus?*] Ubi decorus ille pridem incessus, gestus, et in saltando agilitas, quæ te spectabilem faciebant.

Quid habes illius, &c.] Quid jam habes residuum è pristinâ tuâ pulchritudine, quâ fueram captus et milimet creptus? Virgil. Eclog. viii. 41.

Ut vidi, ut perii, ut me malus abstulit error!
 19. *Spirabat amores.*] Anacreon scripserat, *παῖδα Κύπριον ἀνέυσσαν, Puellam quæ Venerem spirat.* Acta Apostolorum. cap. ix. 1. *Ὁ δὲ Σαῦλος ἐμαρτέων ἀπειλήs καὶ φόνου. Saulus spirans minarum et cædis.*

21. *Felix post Cynaram.*] Uni cedens Cynaræ, elegantia scilicet et venustate; post Cynaram secunda. Vel, post mortuam Cynaram mihi tum demum adamata. Vide suprâ hujus lib. Ode 1. v. 4.

Notaque et artium Gratarum facies?] Artificiosè composita, fucis exornata; vel iis à naturâ dotibus instructa, quæ amorei excitant et pellicunt, quales frons hilaris et aperta, oculorum fulgor, superciliorum nutus, genarum candor aliquo rubore distinctus. Quidam legunt *facie*; nec malè.

At Cynaræ non longam vitam sors indulsit; diu conservatura Lycen longævæ cornicis ætate æqualem; ut adolentes callidi queant videre facem in favillas reductam haud sine ludibrio.

Gratarum facies? Sed Cynaræ breves
Annos fata dederunt,
Servatura diu parem
Cornicis vetulæ temporibus Lycen;
Possent ut juvenes visere fervidi,
Multo non sine risu,
Dilapsam in cineres facem.

[415]
25

ODE XIV. AD AUGUSTUM.

Sat magnos honores ei tribui non posse.

Quod Senatorum, vel quod Populi Romani studium amplis honorum donis tuas, Auguste, virtutes in sempiternum propaget per inscriptiones et fastos memoriam custodientes? O maxime Principum, quæcunque Sol habitabiles terras illuminat, quem Vindelici Imperio Romano nondum subditi senserunt quantum re militari valeas. Tuis enim exercitiis Drusus non semel strenuè profligavit Genaunos, inmanem gentem, et Brennos celeres, castellaque Alpibus impositas tremendis Dejecit acer plus vice simplici. Major Neronum mox grave prælium

QUÆ cura patrum, quæve Quiritium,
Plenis honorum muneribus tuas,
Auguste, virtutes in ævum
Per titulos, memoresque fastos
Æternæ? O, quæ Sol habitabiles
Illustrat oras, maxime principum,
Quem legis expertes Latine
Vindelici didicere nuper
Quid Marte posses. Milite nam tuo
Drusus Genaunos, implacidum genus,
Brennosque veloces, et arces
Alpibus impositas tremendis
Dejecit acer plus vice simplici.
Major Neronum mox grave prælium

5

[416]

10

ANNOTATIONES.

24. *Parem Cornicis vetule, &c.*] Cornicis ætas diuturna, hinc dicta annosa lib. iii. Ode 17. v. 13. Vide ibi Annot.

26. *Possent ut juvenes, &c.*] Ad hoc, ô Lyce, protraxisti vitam usque ad senectutem, ut esses ludibrio juvenibus te videntibus mutatam et depravatam senio, ac velut extinctam et in viles cineres dilapsam; instar facis, postquam ingens lumen splendoremque emisit, tempore consumptæ et in favillas tenues et siccas reductæ.

Ode XIV.—Metrum idem quod Ode 9. lib. i.

1. *Quæ cura, &c.*] Præclarum et luminosum ex abrupto exordium hujus Odes, quæ ut elegantia dictionum et sublimitate materiæ, sic et arte et ingenio par omnino est quartæ hujus libri. Hic Tiberii, sicut illic Drusi virtutes celebrat Poeta, utrobique verò gloriam omnem in Augustum confert, singulari prorsus industria et artificio.

2. *Honorum muneribus.*] Publicis monumentis, statuis, inscriptionibus honorificis, &c.

4. *Memores fastos.*] Commentarios publicos, quibus virorum illustrium nomina et facinora inscribuntur cum laude, ac posteritati commendantur, rebus per annos et tempora digestis et consignatis.

5. *Æternæ?*] Non. Marcel. ex Varrone, *Rer. Human.* lib. ii. *Literisque ac laudibus æternare.*
O, quæ Sol habitabiles, &c.] Auguste, max-

ime Principum, qui habitabili terrâ quæcunque sunt ac dominantur.

8. *Vindelici.*] Suprà Ode 4. v. 18.

9. *Milite nam tuo, &c.*] Tuis nimirum auspiciis, tuâ felicitate hostes devicit Drusus.

10. *Genaunos, Brennos.*] Alii frustrâ, *Geraunos, Tenaunos*; item *Brennos, Breneos, &c.* ex Strabone, disertè Genauni et Brenni partem Alpium exteriorem cum Noricis et Vindelici habitabant. Unde noster mox, *arces Alpibus impositas.* Vide Flor. lib. iv. et Vell. Patercul. antea cit. Ode 4. hujus libri. v. 18.

Implacidum genus.] Ex Strab. cit. cum illi urbem expugnarent non viros occidebant solum, sed infantes etiam masculos, imò mulieres prægnantes, si masculis gravidas vates respondissent.

12. *Alpibus tremendis.*] Ob nives et præruptas cautes aditu difficillimas, atque, ut ait Florus, *quo bellum non posse ascendere videbatur.* Adde *Gentes numero frequentes; feritate truces, &c.* quod habet Vell. Patercul.

13. *Plus vice simplici.*] Nonnulli sic interpretantur: Non simplicitate vices reddens hostibus, sed multò acceptis majora iis mala et damna inveniens.

14. *Major Neronum.*] Claudius Tiber. Nero de quo suprà, Ode 4. v. 18. Is Druso fratri datus adjutor ac in subsidium missus præclarè bellum confecit, ut fusè narrat Vell. Patercul.

Commisit immanesque Rhætos
 Auspiciis pepulit secundis;
 Spectandus in certamine Martio,
 Devota morti pectora liberæ
 Quantis fatigaret ruinis;
 Indomitas propè qualis undas
 Exercet Auster, Pleiadam choro
 Scindente nubes, impiger hostium
 Vexare turmas, et frementem
 Mittere equum medios per ignes.
 Sic tauriformis volvitur Aufidus,
 Qui regna Dauni perfluit Appuli,
 Cùm sævit, horrendamque cultis
 Diluviem meditaturn agris:
 Ut barbarorum Claudius agmina
 Ferrata vasto diruit impetu,
 Primosque et extremos metendo
 Stravit humum, sine clade victor;
 Te copias, te consilium, et tuos
 Præbente Divos. Nam tibi, quo die

15 depugnavit, et felicibus
 auspiciis *tuis* repressit Rhæ-
 tos feroces: spectari dignum
 in prælio Martis, quàm
 magnis cladibus vexaret
 corda neci pro libertate ad-
 dicta; acer exagitare hos-
 tium catervas, et agere
 20 frementem equum per me-
 [417] dias flammam, ferè quo-
 modo Notus agitat mare
 turbatissimum, Vergiliis nu-
 bes rumpentibus. Aufidus
 25 tauri formam habens et
 Dauni Appuli regionem ir-
 rigans sic fluit rapidè, quan-
 do grassatur et magnam
 eluvionem parat agris cul-
 tis; ut Tiberius Nero Bar-
 barbarorum copias armis in-
 30 structas ingenti strage ce-
 cidit, atque primos et ulti-
 mos sternens, terram ope-
 ruit *cadaveribus*, victor sine
 damno: te milites, te consi-
 lium, te Deos tuos sup-
 [418] peditante. Enimverò quo
 die

ANNOTATIONES.

15. *Rhætos.*] Suprà Ode 4. v. 17.
 16. *Auspiciis pepulit secundis.*] Auspiciis Au-
 gusti fretus.
Pepulit.] Rectè et ex fide historiæ. Nam
 quos perdomitos adulatoriè Velleius scribit,
 veriùs cœrcitos duntaxat ait Suetonius, Octav.
 cap. xxi. Vide et Euseb. Chron. ad Olympiad.
 193.
 18. *Devota morti pectora liberæ.*] Mori pa-
 ratos potiùs libertate fruente, quàm vivere
 serviendo.
 20. *Indomitas propè qualis, &c.*] Similitu-
 dine conglobatà rem illustrat, et mirum quan-
 tum auget. Nec leviter præteri, lector, istas
 ingenii opes.
 21. *Auster.*] Ventus Meridianus excitandis
 tempestatibus famosus, ut alibi fusiùs anno-
 tavi.
Pleiadam.] Septem stellæ sunt inter arietis
 caudam et tauri collum, quarum ortus occa-
 susque nimbos ac tempestates ciet. *Choro.*
 Ex Hygino. Astron. lib. ii. cap. 22. *Pleïades*
choreas ducere existimantur. Ita dictæ, vel
 quasi *πλειάδες*, plures; vel potiùs à *πλέω*, *navi-*
go; quia navigandi tempus indicant ortu suo
 matutino, scilicet circa æquinoctium vernum;
 hinc et Latinis Vergiliæ dicuntur à vere. Ha-
 rum meminit Cic. de Nat. Deor. ii.
 24. *Medios per ignes.*] Per medium pugnæ
 fervorem, hostium cuneos perumpendo; vel,
 per accensos reverà hostibus ignes, per incen-
 sa castra, &c.
 25. *Tauriformis Aufidus.*] De eo flumine lib.
 iii. Ode ult. v. 10. et hujus lib. Ode 9. v. 2. *Tau-*
riformis, quia rapido cursu, et allisis ad ripas
 aquis ingens murmur edat, quasi tauri mugit-
 tum. Hinc nomen et fabula. Aliàs alii, sed
 longiùs et perperàm etymologias pctunt.

26. *Dauni Appuli.*] Lib. i. Ode 22. stroph.
 4. lib. ii. Od. 1. v. 35. Item Od. 6. v. 27. hujus
 libri.
Cùm sævit.] Quando exundat, agrisque
 infert vastitatem, et *sternit sata læta boumque*
labores; quod canit Virgil. *Æneid.* ii.
 28. *Meditatur.*] Dicitio perelegans pro quâ
 ineptè alii, *minitur.*
 29. *Barbarorum.*] Rhætorum.
Claudius.] Tiberius Nero, de quo antè.
 32. *Sine clade victor.*] Ex Velleio Patere.
 cit. ad Oden 4. hujus libri, *sine ullo detrimento*
commissi exercitiis: quod præcipuè huic duci
semper cura fuit, &c.
 33. *Te copias, te consilium, &c.*] Omnis ergo
 laus et gloria victoriæ cessit Augusto; cujus
 auspiciis Tiberius victor exiterat. Nam so-
 lius Imperatoris etiam absentis valere auspicia
 ad gerenda bella veteres existimabant. Et
 hinc ad eura semper victoriam referebant, cu-
 jus auspiciis debellatum fuerat. Sueton. Octav.
 cap. xxi. *Domuit partim ductu, partim auspi-*
ciis suis Cantabriam. . . . Item Rhætiam,
et Vindelicos, &c. Ovid. *Trist.* ii.

Per quem bella geris, cujus nunc corpore
pugnans;
Auspicium cui das grande, Deosque tuos.
 34. *Nam tibi, quo die, &c.*] Quo die captam
 Alexandriam victor intrasti, eodem die post
 annos quindecim per Tiberium Rhætos debel-
 lasti, secundoque exitus et optatum decus ha-
 buisti.

Quo die.] Ultimo die Sextilis mensis, A.
 U. C. 723. prior illa de Antonio et Cleopatrà
 victoria Augusto contigerat; posterior autem
 de Rhætis, Vindelicis, &c. A. U. C. 738.
 Clemens Alexandrinus *Stromat.* lib. i. post

Alexandria supplicans tibi portus et aulam desertam aperuit, post tertium lustrum fortuna obsecundans prosperum militiae finem praeiuit, et honores expectantemque gloriam confectis expeditionibus tribuit. Te Cantaber antea invictus, et Medus atque Indus, te Scythia vagus reverentur, ô Casar, certum columen Italiae ac Romae Principis! Te Nilus aquarum scaturiginem abscondens, te Danubius, te vehemens Tigris, te Oceanus belluas educans qui separatis

Portus Alexandria supplex
Et vacuum patefecit aulam,
Fortuna lustrum prospera tertio
Belli secundos reddidit exitus,
Laudemque et optatum peractis
Imperiis decus arrogavit.
Te Cantaber non ante domabilis,
Medusque, et Indus, te profugus Scythes
Miratur, ô tutela praesens
Italiae dominaeque Romae!
Te, fontium qui celat origines,
Nilusque et Ister, te rapidus Tigris,
Te belluosus qui remotis

35

40

[419]

46

ANNOTATIONES.

medium, hunc Horatii locum affert. Vide Euseb. Chron. Scuton. Vel. Patercul. Flor. &c.

35. *Portus.*] Quidam legunt *portas*.

Alexandria.] Alexandrii opus, ab eo magna etiam olim dicta, urbs Aegypti primaria, portum habet commodissimum emporiumque celebre.

36. *Vacuum patefecit aulam.*] Cum in eam urbem confugissent Antonius et Cleopatra, invadentibus Romanis donum, ille sibi manus attulit violentas, deportarique semianimis voluit in Mausoleum à Cleopatra conditum, quod et hæc se recepit. *Vacuum* ergo *aulam* victor Augustus reperit.

39. *Peractis Imperiis, &c.*] Confecto jam bello Rhætico et Vindelico, item Pannonico atque Germanico: finitis expeditionibus, felicitateque orbe pacato. Vide Oden seq.

Optatum decus.] Hoc alii referunt ad Tiberium, qui, ob res bene gestas et confectas, ovans urbem ingressus est; melius alii ad Augustum; cui decreti tum deum sunt honores divini, dominatusque perpetuus.

41. *Te Cantaber, &c.*] Adverte, studiose lector, amplificandi ubertatem et felicitatem verborum dictionumque copiam et lumen. De Cantabris lib. ii. Od. 6. init. et lib. iii. Od. 8. v. 21.

Servit Hispanæ vetus hostis ora

Cantaber, serâ domitus catenâ.

42. *Medusque, et Indus.*] Lib. i. Od. 12. v. 56. lib. iii. Od. 8. v. 19.

Scythes.] Lib. i. Od. 19. v. 10. et 35. v. 9. lib. ii. Od. 9. in fine, lib. iii. Od. 8. v. 23. et 24. v. 9.

43. *Tudela praesens Italia.*] Lib. iii. Od. 5. v. 2.

Praesens divus habebitur Augustus.

Virg. Eclog. i. 42.

—neque servitio me exire licebat

Nec tam praesens alibi cognoscere Divos.

46. *Nilus.*] Metonym. pro Aegypto devicta, quam rigat et fecundam reddit exundatione sua fluvius ille vel solo notus nomine. De eo plura lib. iii. Od. 3. stroph. 12. *fontium qui celat origines*, Plin. lib. v. cap. 9. *Nilus incertis ortus fontibus, &c.* Ita quidem veteres: at modò compertus est oriri duobus è fontibus in Aethiopia superiori regnoque Abissinorum, in terrâ Sachalâ, inter excelsos montes; augetur verò primùm fluvii Gema Kelti, Branti,

aliisque subiude compluribus. De Nili origine nuper disseruit eruditè Isaacus Vossius; nec non Michael Ant. Baudrandus in suo Lexico seu Commentario ad Philipp. Ferrarium.

Ister.] Seu Danubius, fluvius Germaniae maximus, per ostia sex aut septem in Euxinum mare labitur. Anmian. Marcell. Ptolem. &c. Synecd. pro Germaniâ, quam sic perdomuit Tiberius Nero, ut in formam pacis stipendiariae redigeret provinciam; quare tum alter triumphus cum altero consulatu ei oblatum est. Vell. Paterc. lib. ii. jam sæpè citato. Vel potius intelligendi sunt devicti populi ad Istrum usque, scilicet Vindelici, Pannonii, Daci, &c.

Rapidus Tigris.] Is Armeniae fluvius oritur è montibus Ararat, Euphratem recipit, in sinum Persicum effunditur. Supra omnes Asiae fluvios rapidus, nomen adeptus est; eò quòd tam velox esse videatur quàm sagitta, quæ Tigris appellatur apud Medos. Vell. Plin. lib. vi. cap. 27. Porrò indicantur hic Parthi, qui Armenia quam tenebant, Augusto jubente, cesserunt, imò signa victis Romanis crepta ultrò remiserunt, ut dictum est Ode 5. lib. iii. v. 4.

47. *Te belluosus qui, &c.*] Oceanus Britannicus pro ipsâ Britannia maiore, quæ nunc Anglia nuncupatur; nam ab hujus insulae primoribus ad Augustum missæ sunt legationes ad amicitiam ejus deprecandam; ut annotavi ad Oden 5. lib. iii. v. 3.

Belluosus.] Novum epithetum, sed aptissimum; quod ut intelligas, lector, consule Plin. lib. ix. cap. 5. ubi sic habet; *D. Augusto legatus Gallia scripsit, complures in littore apparere examines Nereidas*—*Tiberio Principe contra litus insularum Lugdunensis provinciae belluas amplius trecentas simul reciprocans destituit Oceanus, miræ varietatis et magnitudinis: nec pauciores in Santonum littore; interque reliquas, elephantos et arietes*—*expulsum belluam in littora Gaditana, cujus inter duas pinnas ultima caudæ cubita sexdecim fuissent, dentes ejusdem centum et viginti, maximi dodrantium mensurâ, minimi semipedum. Belluæ cui dicebatur exposita fuisse Andromeda, ossa Romæ apportata ex oppido Judææ Joppe, ostendit inter reliqua miracula in Edilitate sua M. Scaurus, longitudine pedum quadraginta,*

Obstrept Oceanus Britannis,
Te non paventis funera Galliae,
Duræque tellus audit Iberiæ:
Te cæde gaudentes Sicambri
Compositis venerantur armis.

Britannis obmurmurat, te
regio Galliae mortem haud
[420] timentis, atque Hispania
50 ferox veneratur. Tibi cru-
deles Sicambri conditis ar-
mis obtemperant.

ODE XV. AUGUSTI LAUDES.

PHŒBUS volentem prælia me loqui,
Victas et urbes, increpuit lyrâ,
Ne parva Tyrrenum per æquor
Vela darem. Tua, Cæsar, ætas
Fruges et agris retulit uberes
Et signa nostro restituit Jovi,
Direpta Parthorum superbis
Postibus; et vacuum duellis
Janum Quirini clausit, et ordinem

Meditantem me canere
certamina et urbes expug-
natas Apollo citiârâ objur-
gavit, ne vela exigua com-
mitterem Tyrreni mari.
[421] Tuum, Auguste, ævum re-
5 vocavit agris messem fœ-
cundam, nostroque Jovi
reddidit vexilla arroganti-
bus Parthorum valvis ab-
lata; observavit Janum Qui-
rini bellis vacuum,

ANNOTATIONES.

altitudine costarum Indicos elephantos excedente, spinæ crassitudine sesquipedali.

48. *Britannis.*] De adjectis Augusti Imperio hæc populis dixi lib. iii. Od. 5. v. 3. Jam qui sint illi dicendum. Insula est in Oceano Septentrionali maxima, olium Albion dicta, Galliae obversa, Britannis pridem habitata. Hos avitis sedibus expulerunt Angli, Germanica natio, circa Annum Christi 441. In Cismarinam porrò migrantibus illis regionem, quæ primum Armorica dicebatur, exinde Britannia Minor vocata, et nunc pars est regni Francorum.

49. *Non paventis funera Galliae.*] Galli præ ferocitate mortem spernabant aded, ut imminens evidensque vitæ periculum declinare cum possent, minimè tamen vellent: fortasse quòd metempsychosin à Druidis edocti spem reviviscendi conciperent. Hinc et coronati pugnant. Testis Ælianus, Var. Histor. lib. xii. cap. 18. Cæsar Bell. Gall. lib. vi. cap. 13. *In primis Druides hoc volunt persuadere non intirire animas, sed ab aliis post mortem transire ad alios; atque hoc maxime ad virtutem excitari putant, metu mortis neglecto, &c.*

50. *Duræ tellus Iberiæ.*] Hispani labore et militiâ indurati. Vide supra Annot. hujus libri Ode 5. v. 28.

51. *Sicambri.*] Suprà hujus libri Ode 2. v. 36. Annot.

Ode XV.—Metrum idem quod supra Ode 9. lib. i.

1. *Phœbus volentem, &c.*] Perperam certè nonnulli codices Oden hanc præcedenti junctam habent et continuam. Imò Poëta in Augusti laudes passim effusus, ut annotavi antea, cum cæteris omnibus ipsique Augusto satisfaceret, ipse verò sibi nunquam satisfacit. Hinc est quod istic à Phœbo se ait monitum atque objuratum, quod laudandum Casarem pro meritis singularibus assumeret, qui omni esset laude major: sicque novum laudis genus contexit. Lib. iii. Ode 3. v. 70. similiter,

*Quò, Musa, tendis? Desine pervicax
Magna modis tenuare parvis.*

2. *Increpuit lyrâ.*] Vulgò jungunt vocem *lyrâ* cum verbo *loqui*; sed profectò duriusculus foret contextus: nec tam disjuncta opus est connectere ad optimum sensum. Arbitrator esto lector emunctæ naris.

3. *Ne parva Tyrrenum, &c.*] Ne vellem exiguâ cymbâ navigare ingens æquor; id est, ne tenui facultate dicendi præditus ad magna Augusti merita laudibus extollenda me accingerem infelici exitu. Ita modestiæ suæ quidem Horatius, Augusti vero magnitudini disertè velificatur. De mari Tyrreni lib. i. Ode 11. v. 6. et alibi. Hic vero pro quolibet vasto mari ponitur, per metonymiam.

4. *Tua, Cæsar, ætas Fruges et agris retulit uberes.*] Hæc ætate tuâ cultos videimus agros, uberesque messes habemus per providentiam tuam; cum antea bellis civilibus aut hostilibus sterilitas et vastitas rura deformarent atque depopularentur. Suprà Od. v. hujus libri.

6. *Signa nostro restituit Jovi.*] Reposita sunt in Jovis Capitolini templo signa Romana, ibidem servari solita; quæ quidem profligatis Crasso Antonioque Parthi ademerant, templorumque suorum parietibus et columnis suspenderant velut ἀραθήματα, non sine ingenti suâ superbiâ, parique ignominia Romani nominis. Verum illi Augusto obsequentes restituerunt vexilla nostra. Lib. iii. Od. 5. Vide Justin. lib. xlii. in fine, Sueton. Octav. cap. xxi. &c. necnon. Pers. Sat. vi. 45. Memineris autem hæc à Poëtâ non temerè Augusto sapius occini, quod nôsset perquam grata esse; nam et cusi sunt nummi cum hæc epigraphe, SIGNIS RECEPTIS, et Marti Viudici fanum Cæsar ædificavit. Testis Dio.

9. *Janum Quirini clausit.*] Templum scilicet Jano conditum et consecratum à Quirino seu Romulo Augustus finitis bellis clausit. De Jano fusè disserit Macrobius. i. Saturn. cap. 9.

justas etiam leges et modum imposuit licentiæ effra-natæ; abstulitque flagitia; nec non antiquas reparavit disciplinas; quibus nomen Romanum opesque Italiæ amplificatæ sunt, atque Imperii gloria potentiaque ab Occasu ad Orientem est propagata. Augusto Rempublicam tenente, pacem non turbabit civilis tumultus vel inpetus, nec odium quod gladios fabricat et civitates efficit adversas ac miserat :

Rectum et vaganti fræna licentiæ
Injecit; emovitque culpas,
Et veteres revocavit artes;
Per quas Latinum nomen et Italiæ
Crevère vires, fama que et imperi
Porrecta majestas ad ortum
Solis ab Hesperio cubili.
Custode rerum Cæsare, non furor
Civilis, aut vis exiget otium;
Non ira quæ procudit enses,
Et miserat inimicat urbes :

[422]
11

15

[423]

ANNOTATIONES.

in sacris, inquit, *invocamus Janum geminum* . . . *Janum, patrem quasi Deorum Deum* . . . *Janum Quirinum, quasi bellorum potentem ab hoste quam Sabini curini vocant. Janum Patuleium, et Clausium; quia bello valvæ ejus patent, pace clauduntur. Causam porrò et originem istius ritus petit à bello Sabino; quo, irruentibus in urbem per patentem portam Janualem hostibus, ex aede Jani magna torrentium vis erupit, hostesque undis scotentibus, ferventi aquâ, rapidâque voragine, aut excussit, aut devoravit. Eâ re placitum, ut belli tempore, velut ad urbis auxilium profecto Deo fores reserarentur.* Sed et facile est augurari, idèo Jani templum belli temporibus apertum, ut ad eum populi vota precesque deferrent, quem bellorum potentem credebant. Ita Maer. modò cit.

Clausit.] Suet. Oct. cap. xxii. *Janum Quirinum semel atque iterum à conditâ urbe memoriam ante suam clausum, in multo breviori temporis spatio, terrâ marique pace partâ ter clausit.* Orosius lib. vi. cap. 20. et seq. distinguunt tempora: *Primo post Actiacam pugnam; iterum victis Cantabris.* (Et de hâc secundâ Jani templi clausurâ loquitur istic Horatius, qui tertiam minimè vidit, jam tum fato functus) *tertiò gentibus omnibus terrâ marique pace compositis.* Dio pariter lib. liii. et liv. ubi clausum ab Augusto Janum notat, primo in quinto suo consulatu: secundò, in consulatu decimo; tertio, consulatu undecimo; ex lapide qui Emeritæ in Hispaniâ :

IMP. CÆS. DIVI.
F. AUGUSTUS PONT. X. MAX.
COS. XI.
TRIBUNIC. POT. X. IMP. VIII.
ORBE MARI ET TERRA
PACATO. TEMPLO JANI CLAUSO.

Vide Just. Lips. Elect. i. cap. 20. ubi luculenter redarguit eos, qui ex Livio et Plutarcho, quasi rem confessam sumunt incassum quidem, *Janum non ter ab Augusto, sed tantum semel clausum, idque post Actiacam bellum.* Unde et Glareanus perperam emendat Suetonium cit. *Tertiò clausit, pro, Ter clausit.* Quibus egregie occidit Lips. ibid. *Parcite boni ma-*

nes, non ego vos sollicito: tamen hic largiter errastis.

10. *Et vaganti.*] Quidam legunt, *evaganti*, junguntque sic priores voces cum sequentibus; *Ordinem reclusum evaganti fræna licentiæ injecit.* De coëctum grassatoribus ab Augusto, Suet. xxxii.

11. *Emovitque culpas.*] Suetonius Octavio, cap. xxxiv. *Leges retractavit et quasdam ex integro sanxit: ut sumptuariam; de adulteriis, de pudicitia, de ambitu, de maritalibus ordinibus. divortii modum imposuit, &c.* Vide et cap. xlii. &c.

12. *Veteres revocavit artes; Per quas, &c.*] Priscas virtutes, Religionem, Fidem, Justitiam, Temperantiam, Patientiam, per quas primi Romani hostibus formidabiles perinde atque admirabiles amabilesque extiterunt. Vell. Paterc. *Finita vicesimo anno bella civilia, sepulta externa, revocata pax, sopitus ubique armorum furor, restituta vis legibus, judiciis auctoritas, Senatui majestas, et prisca illa et antiqua Reipublicæ forma revocata; rediit cultus agris, sacris honos, securitas hominibus, cetera cuique rerum suarum possessio; leges emendatæ utiliter, latæ salubriter, &c.*

14. *Imperi Porrecta majestas ad ortum, &c.*] *Augustus ab Oriente in Occidentem, à Septentrione in Meridiem, ac per totum Oceani circum, cunctis gentibus unâ pace compositis, Jani portas tertio ipse tunc clausit, quas ex eo per duodecim ferè annos quietissimo semper obseratas olio ipsa etiam rubigo consignavit.* Oros lib. vi. cit.

15. *Ad ortum Solis ab Hesperio cubili.*] Sol dum occidit, Atlantico Oceano conditur, et quasi requiescit cubili; quod *Hesperium* dicitur ab Hespero stellâ, quæ vesperi ad Occidentem apparet; unde et Hesperia ultimæ nomen datum Hispaniæ, eò quòd ultima sit ad occasum regio. Cùm verò simpliciter Hesperiam vocant auctores, indicant Italiam ab Hespero, Atlantis fratre, qui eò se ex Africa contulit, sic nominatam.

20. *Inimicat.*] Quintus Cicero de petitione consulatûs. *Sin autem neget, statim sese alienant, et inimicantur.* Alii tamen codices aliter, nec habent vocem *inimicantur*; sed tantum; *Sin autem id neget, certè abalienet et statim et plures.*

Non qui profundum Danubium bibunt,
 Edicta rumpent Julia; non Getæ,
 Non Seres, infidive Persæ,
 Non Tanaïm prope flumen orti.
 Nosque et profestis lucibus, et sacris,
 Inter jocosi munera Liberi.
 Cum prole, matronisque nostris,
 Ritè Deos prius apprecati,
 Virtute functos, more patrum, duces,
 Lydis remisto carmine tibiis,
 Trojamque et Anchisen, et almæ
 Progeniem Veneris canemus.

21 Julias leges haud frangent,
 qui altum Danubium po-
 tant, non Getæ, non Seres,
 aut Persæ fallaces, nec nati
 ad amnem Tanaïm. Nos
 25 autem diebus tam festis
 quam profestis inter dona
 hilaris Bacchi, cum liberis
 et conjugibus nostris, nu-
 minibus antea ritè invoca-
 tis, more majorum, adjunc-
 to carmine Lydiis fistulis,
 celebrabimus duces virtute
 [424] insignitos, atque Trojam et
 31 Anchisen, sobolemque ju-
 cundæ Veneris.

ANNOTATIONES.

21. *Qui Danubium bibunt.*] Accolæ Danu-
 bii fluminis, nempe Suevi, Norici, Vindelici,
 Daci, Pannonii, Germani; de quibus antè.
 De Danubio sive Istro, præced. Od. 14. Vide
 et Od. 5. hujus libri.

22. *Edicta Julia.*] Suprà ad voces, *emorit-
 que culpas.* Ex Sueton. Octav. xxxiv. Dion.
 lib. liiii. et liv. Vide et Carmen seculare post
 Epod.

Getæ.] Et hi Danubium prope habitant ac
 bibunt, hodie Moldavi; Scythis vicini sunt, et
 inter Dacos numerantur.

23. *Seres.*] Scythæ, Indi, &c. Vide plura
 de his lib. i. Od. 12. v. 56.

Infidive Persæ.] Parthi regionem Perside
 comprehensam incolentes, de quibus lib. i.
 Od. 12. et 19. et lib. iii. Od. 5. *Infidi*, qui
 Crassum simulatâ pace occiderunt.

24. *Tanaïm prope flumen orti.*] Scythæ, de
 quibus lib. i. Od. 19. lib. ii. Od. 9. lib. iii. Od.
 24. De Tanaï, quem *Scythicum amnem* vocat.
 Horat. lib. iii. Od. 4. v. 36. Od. 10. v. 1. Od.
 29. v. 28. Vide ibi Annot.

25. *Nosque et profestis, &c.*] Nos Romani
 tot ab Augusto beneficiis cumulati, ipsum ejus-
 que majores canere non intermitteremus, tam
profestis lucibus, quam *sacris*; atque aded quo-
 tidie, in conviviis publicis privatisque, hono-
 rem Augusto deferemus per libationes, etiam
 et vota precatationesque. Vide Annot. suprà
 Od. 5. stroph. 8. et seq.

Profestis lucibus, et sacris.] Macrob. Sat-
 urnal. lib. i. cap. 16. ita scribit; *Festi Diis di-
 cati sunt, profesti hominibus ob administran-
 dam rem privatam publicamque concessi,*
 &c. Et postea, *profesti et qui ex his proced-
 unt, sunt fasti, comitiales, comperendini, stati,*

præliares. Hos deinde singulos explicat, ibid.
 26. *Jocosî munera Liberi.*] Vina sunt Bac-
 chi munera; is verò *lætitia dator*, Virg. Æn.
 i. 734.

28. *Ritè Deos prius apprecati.*] Inter liba-
 tiones Dii invocabantur.

29. *Virtute functos.*] Cic. Tuscul. i. *Nemo
 parum diu vixit, qui virtutis perfectæ per-
 fecto functus est munere.*

Duces canemus Lydis remisto carmine tibiis.
 Cic. modò cit. Tusc. i. initio. *Est in originî-
 bus, inquit, solitos esse in epulis canere convivas
 ad tibicinem de clarorum hominum virtutibus.*
 De Legib. ii. *Honoratorum virorum laudes
 ad cantus et ad tibicinem prosequuntur.* Valer.
 Maxim. lib. ii. cap. 1. in fine. *Majores natu
 in conviviis ad tibiis egregia superiorum opera
 carmine comprehensa pangebant, quò ad ea
 imitanda juventutem alacriorem redderent.*

30. *Lydis.*] Modis ac numeris hilarioribus.
 Nam tibiarum modi varii; Doricus gravis;
 Ionicus floridus; Phrygius religiosus; at *Ly-
 dius* mollis et suavis. Sicut *Lydi* Asiæ Mino-
 ris populi Ionibus Phrygibusque affines ac
 medii, malè semper audierunt, velut effemina-
 ti, et cupidiarum, voluptatum, deliciarumque
 sectatores. Proverb. *Lydio more*, apud Hero-
 dotum, Suidam, Athenæum, lib. xii.

31. *Trojam et Anchisen, &c.*] Canemus
 Trojam, Anchisen, Æneamque ejus et Vene-
 ris filium, totamque gentem Juliam inde or-
 tam. Julium Cæsarem, Augustum in Juliam
 familiam ascitum, Tiberium, Drusum. Lucret.
 lib. i. 1.

*Æneadam genitrix, hominum Divûmque vo-
 luptas,
 Alma Venus.*—————

Q. HORATII FLACCI
E P O D O N L I B E R ;

SIVE

O D A R U M

LIBER QUINTUS.

ODE I. AD MÆCENATEM.

Cui ad bellum Actiacum ire paranti offert se comitem.

Navigabis, O, amice, Liburnicis navibus inter excelsa navium munimenta, **IBIS** Liburnis inter alta navium, Amice, propugnacula ;

[425]

ANNOTATIONES.

Metrum est Iambicum. Prior quisque versus est trimeter ; alter quisque dimeter.

De hujus libri titulo primùm dicam pauca. Illum Horatii non inscripsit unquam : excogitavere enim Grammatici, multis post annis, imò post aliquot secula, Horatii Odas aliaque opera colligentes, compingentes, et eo ordine quem modò videmus, digerentes. Unde verò Epodos commenti sunt? Certant etiamnum eruditi. An quòd ultimus sit Odarum liber, et quasi post Odas? At levicula ratio. An quòd Odæ istæ sint post alias factæ? Imò verò pleræque hujus libri aliis sunt priores, v. g. Epod. 9. manifestè antecedit Oden 37. lib. i. An quòd longiori versui brevior attexitur? Atqui hujus generis Odæ reperiuntur etiam in cæteris libris; et in hoc ipso libro ultima et penultima est monocolos et ejusdem metri. Quid? quod doctus et sagax Muretus ingenuè fatetur, non satis intelligere se cur Epodon liber hic vocetur; Fabricius autem scribit in libris prioribus Horatium imitatum esse Alcæum et Sapphonem: in isto verò Archilochum atque Lucilium. Certè Martius Victorinus lib. iii. sic habet. *Archilochus fuit singularis artificii in excogitandis et formandis novis metris, primusque Epodos excogitavit; alios breviores, alios longiores, detrahens unum pedem seu colum metro, ut illi subjiceret id quod ex ipso detractum esse videbatur . . . Horatius ejus exemplum secutus est in eâ Ode, Solvitur acris hycens gratâ vice veris et Favoni,*

Trahuntque siccas machinæ carinas.

Ergo Ἐπειδὴν librum hunc inscripsere Grammatici, seu quòd Archilochi et Lucilii exemplo maledictis conferta pleraque carmina contineat, seu quòd Iambicis trimetris subtexantur acci-

naturque dimetri, longioribus quibuscunque versibus breviores. Et hæc mea quidem sententia. Enimverò parùm satisfacit quod aiunt alii, quoniam Epodus est velut Odes clausula, additurque post strophem et antistrophem, hinc Ἐπειδὴν vocari eos versus minores, qui subjecti longioribus sensum finiunt et concludunt. Contrarium siquidem in nonnullis Horatii Epodis agnoscitur. Vide Marium Victorinum lib. i. Galenum de usu partium, Epilogo lib. xvii. Diomedem lib. iii. cap. 4. Isidorum lib. i. cap. 38. Terentianum Maurum lib. de metris. Scalligerum Poët. lib. i. cap. 44. &c.

1. *Ibis Liburnis, &c.*] Ergone ibis hinc procul sine me, qui te carere vix queo? Ibis, Mæcenas, ad bellum cum Augusto adversus Antonium et Cleopatram, nullum non paratus subire periculum pro Cæsare tuendo.

Liburnis.] Naves Liburnæ minores erant, leviores, agiliores, proindeque bello idoneæ. His itaque Augustus Antonianas mole graviores facillè profligavit, fugentemque persecutus debellavit Antonium. Nomen à Liburnis, hodie Croatis, populis Illyrii; qui, piraticæ causâ faciendæ genus illud navium invenerant sibi percommodium. Vide Veget. de Re Milit. lib. iv. cap. 28. et seq.

Inter alta navium propugnacula.] Naves Antonii designat ingentes quidem, extractis in prorâ et puppi tabulatis turrium instar, Cæsarianis terribiles. L. Flor. lib. iv. cap. 11. *Nobis quadringentæ amplius naves, ducentæ non minus hostium; sed numerum pœnsabat magnitudo. Quippe à senis in novenos remorum ordinibus: ad hoc turribus atque tabulatis alleratæ castellorum et urbium specie, non sine gemitu maris et labore ventorum ferebantur. Quæ quidem ipsa moles exitio fuit*

Paratus omne Cæsaris periculum
 Subire, Mæcenas, tuo.
 Quid nos, quibus te vita sit superstite
 Jucunda ; si contrâ, gravis?
 Utrumne jussi persequemur otium
 Non dulce, ni tecum simul?
 An hunc laborem mente laturi, decet
 Quâ ferre non molles viros?
 Feremus. Et te vel per Alpium juga,
 Inhospitalem et Caucasum,
 Vel Occidentis usque ad ultimum sinum,
 Forti sequemur pectore.
 Roges, tuum labore quid juvem meo,
 Imbellis ac firmus parùm?
 Comes minore sum futurus in metu,
 Qui major absentes habet:
 Ut assidens implumibus pullis avis

[426] Augusti discrimen quodlibet promptus obire tuo periculo. Quid agemus nos, quibus vita te vivente grata fuerit ; si secus, molestata? An ex mandatis otio fruemur minimè jucundo, nisi unâ tecum? An verò istum laborem toleraturi sumus *co* animo, quo tolerare debent viri non segnes? Tolerabimus certè, atque te sectabimur generosâ mente per altas Alpes, et Caucasum inhabitabilem, et ad extrema Occidentis maria.
 [427] Quæres, quid tuum laborem meo sublevem ego non aptus militiæ, minimèque strenuus? Scilicet te comitans minorem habeo pro te timorem, qui gravius angit absentes: veluti avis incubans pullis implumibus,

ANNOTATIONES.

Immensa classis naufragio belli facti, toto mari ferebatur, &c. Plutarchus in Anton. similiter refert, Cæsaris naves Brundusii et Tarenti fabricatas ad celeritatem, non ad roboris ostentationem: Antonianas contrâ ligneis turribus excelsas, è quibus in hostem catapultas emittebat. Plin. lib. xxxii. cap. 1. *Armata classes imponunt sibi turrium propugnacula, ut in mari quoque pugnetur velut è muris. Heu vanitas humani . . . Fertur Actiaco Marte tenuisse prætoriam navim Antonii pisciculus . . . Ideoque Cæsariana classis impetu majore protinus venit.* Vide Veget. lib. iv. cap. 44. nec non Dionem Nicæum, sive Joan. Xiphilinum in Augusto, ubi scribit: *Pugnantur est apud Actium, ubi nunc Nicopolis . . . Naves Antonii erant navibus hostium longè majores, deceremes complures . . . In his altissimas turres ædificari, atque magnam numerum hominum imponi in turribus jusserat . . . De superiore loco hostes obruebant atque submergebant lapidibus aliisque machinis, &c.*

3. *Paratus omne Cæsaris periculum Subire.]* Teste Appiano, secutus est Augustum Mæcenas cum M. Agrippâ, in Siciliam adversus Sext. Pompeium; item contra M. Antonium et Cleopatram, ad Actium Epiri promontorium. Vide apud Virgil. Æneid. viii. præsertim à versu 675 ad 695. Actiæ victoriae descriptionem; ubi egregia Agrippæ quidem laudatio: at mirum quòd ibidem Mæcenatis nulla mentio. Contra Xiphilinus mox citatus alterum ab altero non separat, ita scribens: *Cæsar co prælio navali superior . . . Agrippa in eo bello Cæsari magno usui fuit. Nam et Antonii quasdam urbes exertit, in quibus habebant bellicos apparatus, et ejus adversarios crebrò vicit. Quas ob res ei atque Mæcenati tantum potestatem detulit Cæsar in rebus omnibus, ut literas quascunque ad Senatam vel alios mitteret, ipsi prius legere possent, et ex eis quæ velent immutare: cuius rei causâ annulum ab eo*

acceperunt, quo literas obsignarent. Et postea, *de Imperio deponendo Cæsar deliberationem habuit cum Agrippâ et Mæcenate, cum quibus communicabat omnia arcanæ consilia. Ex his Agrippa consulebat justius . . . Mæcenas majorem utilitatis habebat rationem . . . Cæsar Mæcenati assensus est, sumpsitque nomen Imperatorium, &c.*

5. *Te vita sit superstite Jucunda, si contrâ, gravis.]* Vide lib. ii. Od. 17. Al. leg. sit.

7. *Utrumne jussi persequemur otium, &c.]* An dum laborabis et periclitaberis tu, otium ego persequi potero? Certè quantumvis jubeas, parere hæc in re et morem tibi gerere haud valeo.

9. *An hunc laborem, &c.]* Prolepsis, quâ ipse sibi Horatius objicit: at militiæ ærumnas ferre minis sum idoneus; respondet verò, sibi cum Mæcenate quælibet tolerabilia videri. Cit. Ode lib. ii.

*Me nec Chimæræ spiritus ignea,
 Nec si resurgat centimanus Gyas,
 Divellet unquam.*

11. *Per Alpium juga.]* Quæ quidem superâsse tanti stetit ipsi Annibaldi aliisque. Vide Tit. Liv. lib. xxi. cap. 36. et seq. istos montes quibus Italia quasi vallatur, transcendisse quoque mirum fuit, atque in portento præpè majores habuere. Plin. Procem. lib. xxxvi.

12. *Inhospitalem et Caucasum.]* Montem Asiæ altissimum, ubi glacies et nives perpetuum horrorem faciunt. Videlib. i. Ode 22.

13. *Occidentis usque ad ultimum sinum.]* Ad Gaditanum usque Oceanum, ultra Columnas Herculis, quem mundi finem statuebant Romani, versus Occidentem. Vide lib. ii. Ode 2. v. 11. Annot.

18. *Qui major absentes habet.]* Ita est; rei amatæ, quando abest, plus timetur, et mille falsa pericula amans sibi fingit, illique formidat semper.

19. *Ut assidens implumibus, &c.]* Non

plus iis relictis metuit incursiones anguim: majorem opem non praestitura, etiamsi praesentibus astiterit. Hanc et *aliam* quamlibet militiam obibo amicitiae tuae gratia; nequaquam ut pluribus meis bobus annexa aratra portentur; aut greges e pascuis Lucanis transeant in Calabria, ante ardens astrum: neque ut villa candida *ricina* alti Tusculi pertingat muros Circæos. Imò tua munificentia locupletavit me sufficienter et abundè. Absit ut accumulalem quæ vel terræ infodiam, velut Chremes avarus, vel dilapidem, sicut helleo dissolutus.

Serpentium allapsus timet
Magis relictis: non ut adsit, auxilium
Latura plus praesentibus.

Libenter hoc et omne militabitur

Bellum in tuae spem gratiae:

Non ut juvenis illigata pluribus

Aratra nitantur mea:

Pecusve Calabris ante sidus fervidum

Lucana mutet pascua:

Nec ut superni villa candens Tusculi

Circæa tangat mœnia.

Satis superque me benignitas tua

Ditavit. Haud paravero,

Quod aut avarus ut Chremes terrâ premam;

Discinctus aut perdam, ut nepos.

20

25

[429]
30

ANNOTATIONES.

quidem praesens ego te juvare plurimum sperem; sicut avis, etsi pullis assideat, parum eos defendit à serpentibus: attamen iis relictis absens magis timet.

23. *Libenter hoc, &c.*] Hoc igitur bellum quantumvis grave adibo intrepidus, ut te praesente fruam, o Mæcnas; tibi que meum amorem testificer.

25. *Non ut juvenis, &c.*] Neque verò inde velim à te mereri vel consequi donationes majores prioribus. Nequaquam plura cupiam agri jugera, ad quæ aranda pluribus juvenis ac bobus mihi opus sit. Neque talia à te peto.

27. *Pecusve Calabris, &c.*] Neque pariter numerosiores greges habere exoptem, vel diversa pascua in diversis regionibus; ut secundum varias cœli affectiones, commodè semper illi pascantur, modò in his, modò in istis. Varro de Re Rust. lib. iii. cap. ult. in fine; Appuli solent pecuarii, propter calores, in montes Sabinos pecus ducere.

Calabris ante sidus fervidum Lucana mutet pascua.] Pro *Calabris pascuis*, ubi æstus fervidior, mutet *Lucana*, ubi cœlum magis est temperatum; mutet inquam, et ab illis in hæc deducatur, ante *sidus fervidum*, id est, ante *Caniculam*, cujus ardor nimis pecori est noxius et infestus. De *Calabria*, lib. i. Ode 31. De *Canicula*, lib. i. Ode 17. v. 17. et lib. iii. Ode 13. v. 9.

28. *Lucana.*] *Lucania* Italiae regio, in Regno Neapolitano, inter Apuliam, Brutios, Picentes, atque oram Tyrreni maris; continetur in eâ quæ *Basilicata* provincia nunc dicitur. Plin. lib. xiv. cap. 6. vina *Lucana* commendat his verbis; *Verum et longinquiora Italia ab Ausonio mari non carent gloriâ, Tarentina . . . Lucanaque.*

29. *Nec ut superni, &c.*] Neque ut villa mea in agro Tusculano sita, prædiumque quod ibi habeo à te mihi donatum, magis ac magis amplificetur, extendaturque ad usque

Tusculum, urbem in edito colle extractam. *Villa candens.*] E marmore candido ædificatam nonnulli explicant. Quasi verò villula Horatii, quâ licet modicâ contentum se pluribus locis apertè jactitat, fuisset marmorea. Ergò, vel splendidulam, vel è candenti lapide extractam intellige. Plin. lib. xxxvi. cap. 22. *In Liguria, Umbria, et Venetiâ albus lapis dentatâ serrâ secatur.*

30. *Circæa mœnia.*] *Tusculana*; quippe *Tusculum* condiderat *Telegonus* *Circæ* et *Ulyssis* filius, lib. iii. Ode 29. v. 8. *Telegoni jugâ parricidæ.* Vide ibid. Annot.

31. *Satis superque me benignitas, &c.*] Horatius à Mæcenate donatus fuerat prædiis aliquot, ut jam dixi; iis verò se planè contentum esse, nec plura flagitare prædicat. lib. ii. Od. 18. v. 12. quantumquam plura donare paratum sciret Mæcenate, ut declarat, lib. iii. Od. 16. strophe penultimâ. Si vacas, lector, lege etiam Annot. lib. iii. Od. 13. v. 1. et init. Epist. 16. ubi suam ipse villam describit Horatius.

32. *Haud paravero, Quod, &c.*] Nolim insanire divitias accumulando stultè et infodiendo occultandoque in terrâ, sicut Chremes ille senex avarus apud Terent. comœd.

34. *Discinctus aut perdam, ut nepos.*] Absit etiam ut opes habeam, quas malè perdam ac prodigè effundam.

Discinctus.] Mollis, iners, ignavus, luxuriosus: contra *cinclus* vocatur gnavus ac fortis. Apud Romanos *discinctum* seu non *cinctum* prodire in publicum, dissoluti ac perditii luxuriâ hominis nota erat. Proverb. *Discincta vestis, discinctus animus.* Pers. Sat. iii. 21.

Non pudet in morem discincti vivere Nattæ?

Nepos.] Ita vocatur luxuriosus, quod ei non major cura sit rei suæ familiaris, quam solet esse juveni, cujus pater et avus adhuc vivant, quos sibi novit opes congerere, et opinam hæreditatem comparare. Festus.

ODE II. VITÆ RUSTICÆ LAUDES.

BEATUS ille qui procul negotiis,
 Ut prisca gens mortalium,
 Paterna rura bobus exercet suis
 Solutus omni fœnore :
 Nec excitatur classico miles truci,
 Nec horret iratum mare :
 Forumque vitat, et superba civium
 Potentiorum limina.
 Ergo aut adultâ vitium propagine

[430] Felix ille, qui longè à negotiis, et liber ab usuris omnibus, agros paternos colit propriis bobus, sicut homines antiqui: neque bellator excitatur gravi sono tubæ, nec timet procellosum mare: fugit lites et domos superbas opulentorum civium. Itaque vel palmites vitium crescentes

ANNOTATIONES.

Ode II.—Metrum idem quod Epod. I.

1. *Beatus ille, &c.*] Hæc Ode, vel confitente Hypercritico, sanè longè pulcherrima. Inducitur fœnerator Alphius vitam rusticorum ita laudans, ut videatur jāmjam, abjecto fœnerandi studio, illam amplexurus: qui tamen ad solitam quæstus curam mox abripitur; et ad suos mores redit: adeò valet consuetudo inverte-
 rata.

Beatus ille qui procul negotiis, &c.] Pleraque hujus Odes lumina mutuatus est Horatius à Virgilio Georgic. ii. sub finem. Quæ verò hic fusè extulit, ille sedulò perstrinxit: et contrà, quæ Virgilius contractè dixerat, Horatius dilatare et explicare curavit. Virgil. Georg. lib. ii. 458. sic rusticæ vitæ laudes auspica-
 tur;

O, fortunatos nimium, sua si bona norint, Agricolas! quibus ipsa, procul discordibus armis,

Fundit humo facilem victum justissimæ tellus.

2. *Ut prisca gens mortalium.*] Primis seculis, nempe aureis, mortales in agris debebant, felices terram exercebant, innocentem et beatam agebant vitam. Vide Plin. lib. xviii. init. Val. Max. lib. vii. cap. 1. Virgil. antè cit. v. 532.

Hanc olim veteres vitam coluere Sabini;

Hanc Remus et frater; sic fortis Etruria crevit:

Scilicet et rerum facta est pulcherrima Roma.

Aureus hanc vitam in terris Saturnus agebat.

3. *Paterna rura bobus exercet suis.*] Non ingentia prædia usuris comparata, sed modica à parentibus sibi relicta. lib. i. Ode 1. v. 11. *Gaudentem patrios findere sæculo Agros.* Vide Tit. Liv. lib. iiii. cap. 26. ubi *L. Quinctius Cincinnatus, spes unica Imperii Pop. Rom. quatuor iugerum colens agrum, à legatis ad Dictaturam vocatur, inventus seu fossam fodiens, bipalio inuirus, seu cum araret; operi certè, id quod constat, agresti intentus.*

4. *Solutus omni fœnore.*] Qui nequaquam fœnorii operam dedit unquam, nec dare velit: avaritiæ et cupiditatis labe nullâ aspersus. Fœnus sive usuram prohibent leges divinæ et humanæ. Deuteron. cap. xxiii. *Non fœnerabis fratri tuo ad usuram pecuniam, nec fruges, nec quamlibet aliam rem.* Cato, *Majores nostri sic*

habuerunt, et in legibus posterunt: furem dupli condemnari, fœneratorem quadrupli; quanto pejorem existimaverunt fœneratorem quàm furem. Cic. Offic. i. *Primum improbantur ii quæstus, qui in odia hominum incurrunt, ut portitorum et fœneratorum.* Vide Alex. ab Alex. lib. i. cap. 7. &c.

5. *Nec excitatur classico miles.*] Dormit somnuta pacatum et placidum: nec, ut miles, tubæ sonitu excitatur.

Truci.] Quicquid ad arma bellumque attinet, truculentum est et horribile. Porro, *classica sunt cornua, quæ convocandi causâ fuerunt facta; et à calando classicum quasi calosicium dicitur.* Isidor. lib. xviii. cap. 4. Vide infra versus Virgilii mox afferendos, huc et ad sequentia pertinentes.

6. *Nec horret iratum mare.*] Nec, ut negotiatores ac mercatores, navigationis fert incommoda, aut maris irati horrores experitur. Vide Juv. Sat. xii. Item quæ annotavi lib. i. Od. 3. v. 9.

7. *Forumque vitat.*] Strepitûs forensis caret molestiâ. Litigandi quantus sit furor, quantus et labor, noverat Plutarchus, qui lib. de fœnore asserit, forum esse impiorum regionem. Anacharsis scribit, *locum esse ad fallendum invicem, atque ad dandas avaritiæ manus destinatum.* Columella ait, *exerceri in foro caninum quoddam allatrandi, et contra innocentes, et pro nocentibus studium; atque videri concessum intra mœnia lutorcinium; additque; ibi nisi dorophagos expleas sordidosque ac nummarios, prorsus ludi operam.*

Superba civium Potentiorum limina.] Profectò gravis erat servitus clientium superbo capiti quotidiana officia præstantium; primâ luce salutabant, deinde ad forum comitabantur, noctu etiam patronis adesse per urbem currentibus cogebantur, &c. Vide Juv. Sat. iii. 124. et seq. Virgil. Geor. ii. 461.

Si non ingentem foribus domus alta superbis Manè salutantum totis vomit ædibus undam. Et postea, v. 502.

Insanumque forum, aut populi tabularia vidit.

Sollicitant alii remis freta cæca; ruuntque In ferrum, penetrant aulas et limina regum, &c.

9. *Ergo aut adultâ, &c.*] Postquam ostendit

alligat excelsis populis, atque steriles surculos falce resecans, fertiliores inserit: vel in remotâ valle pascentes mugientium greges contemplantur; vel extracta *favis* mella recondit in vasis mundis: vel tondet oves imbecilles. Cùm verò autumnus campis erexit caput dulcibus fructibus ornatum, quam lætatur colligens pyra insitiva, et uvas purpuræ æmulas, quas tibi offert, O, Priape, tibi que, Sylvane parens, agrorum custos! Nunc placet recumbere sub annosâ quercu, nunc super herbam virescentem. Interea dum amnis defluit ripis sublimibus, canunt aves in nemoribus;

Altas maritat populos, 10
Inutilesque falce ramos amputans, [432]
Feliciores inserit:
Aut in reductâ valle mugientium
Prospectat errantes greges;
Aut pressa puris mella condit amphoris, 15
Aut tondet infirmas oves.
Vel cùm decorum mitibus pomis caput
Autumnus agris extulit,
Ut gaudet insitiva decerpens pyra,
Certantem et uvam purpuræ, 20
Quâ muneretur te, Priape, et te, pater
Sylvane, tutor finium!
Libet jacere modò sub antiquâ ilice, [433]
Modò in tenaci gramine.
Labuntur altis interim ripis aquæ, 25
Queruntur in sylvis aves;

ANNOTATIONES.

agricolas esse immunes à malis, quæ comitari solent varias hominum condiciones, v. g. fœneratorum, militum, mercatorum, caussidiorum, clientium; jam exponit rusticæ vitæ emolumenta, et voluptates singulis anni tempestatibus proprias. Ver habet amenitatem; ætas hortorum, frugum, et pecoris fœcunditatem; autumnus fructuum multiplicem proventum; hyems aucupium et venationem.

Propagine.] Plin. lib. xvii. cap. 10. *Arbores aut semine proveniunt, aut plantatâ radice, aut propagine, aut aculsione, aut surculo, aut insilo et consecto arboris trunco.*

10. *Altas maritat populos.*] Plin. lib. xvii. cap. 23. scribit longo usu compertum, *Nobilis vina non nisi in arbustis gigni, et in his quoque ludatiora summis, sicut uberiora imis; adeo excelsitate proficitur. Hæc ratione et arbores eliguntur. Prima omnium ulmus. deinde populus. . . minùs densa folio, &c.* Varro de Re Rust. lib. i. cap. 8. ita scribit; *Vinæ aliæ humiles, ut in Hispaniâ; aliæ sublimes, ut pleraque in Italia, &c. et in fine; ubi natura terræ humida, ibi vitis altius tollenda, quòd in partu et alimonio vinum non, ut in calice, querit aquam, sed solem; utique ideò, ut arborum, primum è vincâ in arbores ascendit vitis.* Vide lib. iv. Od. 5. v. 30.

11. *Inutilesque falce ramos amputans.*] Plin. modò cit. *Arbusta arari quàm altissimè desiderant, etsi tantum frumenti ratio non exigil Deputantur cum vite pariter, interlucat densitate ramorum, qui sunt supervacui et absunt alimenta.*

12. *Feliciores inserit.*] Vide Plin. lib. xvii. cap. 14. ubi geminam insitionis affert rationem: altera fit trunco leniter fesso; altera est inoculatio, fitque exciso cortice, et aperiendo in arbore oculum, semenque illic includendo. Hanc docere aves et natura. *Tradunt monedulam, inquit ille, condentem semina in thesauros carernarum, ejusdem rei præbere cau-*

sas. Et paulò ante: *Inserere quoque natura docuit, semine ventis sæpe translato in aliquas corticum rimas; unde vidimus cerasum in salice, platanum in lauro, &c.*

14. *Prospectat errantes greges.*] Greges pastoresque invisit, et an rectè se habeant cuncta, considerat.

15. *Pressa puris mella condit amphoris.*] Virg. Geor. iv. 140.

————— *Spunantia cogere pressis*

Mella favis.—————

Vide Columell. lib. ix. cap. 15. Plin. lib. xi. cap. 12. et seq.

16. *Infirmas oves.*] Delicatas, morbis obnoxias.

17. *Decorum pomis caput, &c.*] Ita nempe solent pingi autumnus.

19. *Insitiva pyra.*] Proprio labore insita et educata, et hinc longè jucundiora.

20. *Certantem et uvam purpuræ.*] Maturam scilicet, et pupureo colore gratam.

21. *Priape.*] Hortorum Deus et Tutor.

22. *Sylvane.*] Agrorum præses et custos. Virg. Geor. ii. 493.

Fortunatus et ille, Deos qui novit agricolæ, Panaque Sylvanumque senem, &c.

Et postea, v. 516.

Nec requies, quin aut pomis exuberet annus,

Aut fetu pecorum, aut Cerealis mergite culmi.

—————
*Et varios ponit fœtus autumnus: et altè
Mitis in apricis coquitur vindemia saxis.*

23. *Libet jacere modò.*] Hoc frustrâ putant aliqui novæ Odes initium: Virg. Geor. ii. 469.

Speluncæ, vivique lacus; at frigida Tempe, Mugitusque boum, mollesque sub arbore somni

Non absunt. Illic saltus ac lustra ferarum.
25. *Labuntur altis interim ripis aquæ.*] Vel

Fontesque lymphis obstrepunt manantibus,
 Somnos quod invitet leves.
 At cùm tonantis annus hybernus Jovis
 Imbres nivesque comparat :
 Aut trudit acres hinc et hinc multâ cane
 Apros in obstantes plagas :
 Aut amite levi rara tendit retia
 Turdis edacibus dolos ;
 Pavidumve leporem, et advenam laqueo gruem, 35
 Jucunda captat præmia.
 Quis non malarum, quas amor curas habet,
 Hæc inter obliviscitur ?
 Quod si pudica mulier in partem juvenis
 Domum, atque dulces liberos ;
 (Sabina qualis, aut perusta solibus
 Pernicis uxor Appuli)
 Sacrum vetustis exstruat lignis focum

rivulique murmur edunt
 aquis loquentibus quod placidum conciliet soporem.
 Quando autem tempestas
 30 hyemalis Jove sævientem pluvias et nives procreat ; vel plurimis canibus apros feroces undequaque propellit in retia opposita ; vel periticâ lævigatâ plagas haud strictas expandit turdis voracibus insidiosas , ac timidum leporem, gruemque transmarinam prædam jucundam captat. Inter ista quis recordatur molestiarum quas amor gignit ?
 40 Quod si casta uxor ex parte suâ curans familiam dilectosque natos (velut Sabina vel conjux Appuli velocis, adusta solis ardore) è lignis aridis componat sacramentum focum

ANNOTATIONES.

ex alto quodam leco defluunt ; vel, profundo currunt alveo. Virg. Geor. ii. 485.

Rura mihi, et rigui placeant in vallibus annes.

27. *Lymphis obstrepunt.*] Avibus quasi accinunt, suo murmure ac strepitu avium cantus provocant.

29. *At cùm tonantis, &c.*] Hyemalis tempestas ubi cœpit ingruere, venationi datur opera. *Jovis.*] Jam alibi diximus Jovem poni pro aère ; *tonantis*, tempestuosi, pluvii, pruinosi. Virgil. Georgic. ii. 519.

Venit hyems, teritur Sicyonia bacca trapetis.

At Georgic. i. 305.

Sed tamen et quernas glandes tum stringere tempus,

Et lauri baccas, oleamque, cruentaque myrta :
 Tunc gruibus pedicas, et retia ponere cervis,
 Auritosque sequi lepores

Cùm nix alta jacet, glaciem cùm flumina trudent.

31. *Multâ cane.*] Canes sæminino genere poni solent, cùm de venatione agitur, ut volunt ; quoniam, iniquiunt nonnulli, velociores et sagaciores ut plurimum sunt canes sæmininae.

33. *Amite.*] Ames est furcula seu pertica, quâ rete suspenditur aut tenditur ad captandas aves.

34. *Turdis.*] Qui præcipui sunt saporis, Gall. *Grives*. Ang. *THRUSHES*. De his Varro de Re Rust. lib. iii. cap. 5. Athen. lib. ii. cap. 24.

35. *Advenam gruem.*] Varro modò cit. *Volucres partim advena sunt, ut hirundines et grues ; partim vernacule, ut gallinæ et columbæ. De illo genere adventitio sunt turdi, ac in Italiani quotannis trans mare advolant ad æquinoctium autumnale, et eodem revolant ad æquinoctium vernum.* Cic. de Nat. Deor. ii. *Grues, cùm calidiora loca petentes maria*

transmittunt, trianguli formam efficere animadversum ; ejus autem summo angulo aër ab iis adversus pellitur ; deinde sensim ab utroque latere tanquam remis ita pennis cursus avium levatur. *Basis autem trianguli, quam grues efficiunt, ea tanquam à puppi ventis adjuvatur ; hæcque in tergo prævolantium colla et capita respondent.* Vide et Plin. lib. x. cap. 23.

37. *Quis non malarum, &c.*] Phrasis Græca, pro, quis non obliviscitur malarum curarum, quas amor habet ?

39. *Quod si pudica, &c.*] Vir. Geor. ii. 523. *Interea dulces pendunt circum oscula nati ; Casta pudicitiam servat domus.*

Ecclesiasticus cap. xxvi. *Mulieris bonæ beatus vir : numerus annorum illius duplex ; annos vitæ in pace implebit.*

41. *Sabina qualis.*] Juvenal. Sat. vi. 162. *Intactior omni Sabinæ.*

42. *Uxor Appuli.*] Appulæ, ut et Sabinæ mulieres, castitatis et frugalitatis laude florent. Juvenal. modò cit.

Malo Venustinam, quam te, Corneia, mater Gracchorum, &c.

Sabini ab Apennino ad Tiberim et Anienem fluvios extendebantur olim : Velino autem flumine media regio irrigabatur. Illic hodie continentur Sabina provincia, pars Unbricæ orientalis, et Aprutii ulterioris portio non modica. Apulia duplex, Daunia, et Peucetia ; utraque regno Neapolitano concluditur. Daunia, hodie *Capitanata*, est admodum fertilis, sita est inter Aufidum et Tiphurnum fluvios. Peucetia, hodie *Terra di Barri*, continet Barrianam provinciam, et partem Basilicæ ; lætissimis abundat pascuis.

Perusta solibus.] Tum quòd ea regio calidior, tum quòd eæ mulieres rei domesticæ curam etiam apud villas et agros gerentes, æstuum non rarè tolerabant, solisque ardoribus torrebantur.

43. *Sacrum vetustis.* &c.] E lignis dudum

paulò ante reditum mariti
 fatigati; et caulis inclu-
 dens gregem saturum mul-
 geat plena ubera; atque
 vinum hujus amni educens
 ex amphorà non insuavi ha-
 bet cœnam non aliunde
 quæsitam; hæc inquam si
 adsint, non prætulerim os-
 trea Lucrina, vel rhombos,
 vel scaros, si aliquos cœ
 Orientali mari in hoc Itali-
 cum protrudat sæva tem-
 pestas; nec volueris Afri-
 cana veniat in meum ven-
 trem, vel attagen Asiatica
 gratior, quàm oliva decerp-
 ta è ramis arborum pingu-
 issimis; vel folia runcicis
 prata amantis, et malvæ
 salutare ægro corpori, aut
 agna immolata in sacro die
 Terminalium,

Lassi sub adventum viri :
 Claudensque textis cratibus lætum pecus 45
 Distenta siccet ubera ;
 Et horna dulci vina promens dolio [435]
 Dapes inemptas apparet :
 Non me Lucrina juverint conchylia,
 Magisve rhombus, aut scari, 50
 Si quos Eois intonata fluctibus
 Hyems ad hoc vertat mare :
 Non Afræ avis descendat in ventrem meum,
 Non attagen Ionicus
 Jucundior, quàm lecta de pinguis-
 simis 55
 Oliva ramis arborum ;
 Aut herba lapathi prata amantis, et gravi [436]
 Malvæ salubres corpori,
 Vel agna festis cæsa Terminalibus,

ANNOTATIONES.

congestis adedòque siccis focum exstruat, ad ignem accendendum adventanti viro diurnis laboribus defesso.

Sacrum.] Tum ob Lares ac Penates Deos, tum ob Vestam. Vide Macrob. lib. iii. Saturn. cap. 4. &c.

47. *Horna dulci vina promens dolio.*] Hornum vinum vixque maturum viro laborioso dulce videtur, nec requirit vina vetustate delicatiora. Lib. iii. Ode 23. v. 3. *Hornum frugem.*

48. *Dapes inemptas.*] Non aliunde pretio comparatas; sed domi quæsitæ, seu ex horto, seu è caulis, &c.

49. *Lucrina conchylia.*] Ostrea exquisita è Bafano seu Lucrino lacu. Strabo. lib. v. Val. Maxim. lib. ix. cap. 1. Plin. lib. ix. cap. 54. Juvenal. Sat. iv. 141.

50. *Rhombus.*] De eo pisce vide Juven. mox cit. Sat. iv. 39. et seq. Plin. &c. Galli ut et Angl. *turbot* appellant, omnes pretium nó- runt.

Scari.] Scaros pisces interdum in mare Tyrrenum adigit tempestas. Huic pisci tributum esse principatum, scribit Plin. lib. ix. cap. 17. *Nunc scaro datur principatus, qui solus piscium discitur ruminare, herbisque rescis, non aliis piscibus; mari Carpathio frequens, &c.* Et lib. xi. cap. 37. *Dentes piscibus omnibus serrati, præter scarum: huic uni aquatiliam plani.* Et lib. xxxii. cap. 2. ait, *Scarum nassis inclusam non fronte erumpere, nec infestis ruminibus caput inserere; sed aversum caudæ icilibus crebris lazare fores, atque ita retrorsum erumpere. Quem luctatum ejus si forte alius scarus videat extrinsecus, apprehensâ mordicus caudò, adjurat nisus erumpentis.* Inde verò nomen factum aiunt, à *σκαίω*, salio. Athen. lib. vii. cap. 20. similia refert ex Aristotele. Multa verò Casaubonus eruditè ibidem emendat de eo pisce jactari solita. Epicharmus eo loci apud Athen. *Nos piscamur scaros, quorum nec stercus fas est Diis rejicere.* Quod idè dictum asserit Casaubonus, quia solius hujus piscis intestina comedebant gula

proceres. Vide Macrob. lib. iii. Saturnal. cap. 16. ubi scribit, scaros adedò Italicis littoribus ignotos, ut nec Latinum ejus piscis nomen habeamus; magno numero illuc advectos ac in mari Ostium inter et Campaniæ littora sparosos, ac velut in terrâ fruges aliquas fuisse seminatos.

53. *Afræ aris.*] Gallina Africana, aliis Numidica, vel Garamantica. Juvenal. Sat. xi. 142. ejus meminit, item Martial. lib. xiii. Epigr. 73. Varro de Re Rust. cap. ix. ait, *Meleagrides Græcis vocari, novissimas in trichinium gancarum introisse ac magno vendi, propter hominum fastidium.*

54. *Attagen Ionicus.*] Perdix Asiatica, quibusdam; est enim Ionia minoris Asiæ regio. Plin. lib. ix. cap. 48. *Attagen maximè Ionicus celebratur, vocalis aliàs, captus verò obmutescens, &c.* Athen. lib. ix. cap. 8. et 9. ex Aristophane. *Attagen carnis suarissimæ.* Ex Alexandro Myndio, *Paulò major perdice, variis notis dorso distinguitur, colore fætulum, magis tamen subrubescens, &c.* S. Hieron. ad Salvinam: *Procul sint à convivis tuis phasides avines, crassi turtures, attagen Ionicus.* Martial. lib. xiii. Epigram. 61.

Inter sutores fertur alitum primus Ionicarum gustus attagenarum.

57. *Herba lapathi.*] *Αζραβυ* Græcis, Rumen Latinis. Gall. *ozeille, vinette, patience.* Aug. SORREL, ex Dioscoride stomachum roborat, ventrem purgat, urinam provocat, cibi appetitum restituit. Ex Plin. lib. xx. cap. 21. *lapathum excellentes habet effectus: aliud sativum, aliud sylvestre: in palustribus nascitur; foliis aculis, colore betæ candidæ, radice minimâ; nostri verò runcicem vocant, &c.*

58. *Malvæ.*] Plin. modò cit. *In magnis est laudibus malva utraque, sativa, et sylvestris. Omne solum, in quo feruntur, pingue faciunt, &c.* Nos de eâ jam lib. i. Ode 31. sub finem.

59. *Terminalibus.*] In festo Dei Termini, quem prisci velut agrorum limites custodiendum ac tuentem colebant; ita Festus. Ejus

Vel hœdus ereptus lupo.
 Has inter epulas, ut juvat pastas oves
 Videre properantes domum!
 Videre fessos vomerem inversum boves
 Collo trahentes languido;
 Positosque vernas, ditis examen domûs,
 Circùm renidentes Lares!
 Hæc ubi locutus fœnerator Alphius,
 Jamjam futurus rusticus,
 Omnem relegit Idibus pecuniam:
 Quærit Calendis ponere.

60 aut hœdus lupo detractus.
 Inter istam cœnam, quàm
 jucundum est cernere oves
 saturas donum revertentes,
 intueri boves fatigatos lan-
 guenti cervice inversum
 aratrum ducentes, et ser-
 vulos opulentæ familiæ ad-
 junctos velut examen, circa
 Lares splendentes, ordine
 dispositos! Posteaquam Al-
 phius fœnerator ista dixit,
 quasi mox rura habitaturus,
 universam pecuniam Idibus
 collegit, Calendis verò quæ-
 rit collocare ad fœnus.

ODE III. AD MÆCENATEM.

Detestatur allium, quod apud ipsum cœnans comederat.

PARENTIS olim si quis impiâ manu
 Senile guttur fregerit,
 Edat cicutis allium nocentius.
 O, dura messorum ilia!

Si deinceps aliquis ma-
 nu sceleratâ ruperit cer-
 vicem patris vetuli, comede-
 dat allium cicutâ pernicio-
 sius. O, viscera rusticorum
 [438] prædura!

ANNOTATIONES.

sacra peragebantur die 21. Februarii, ex Nu-
 mæ instituto. Dion. Hal. lib. ii. Ovid. Fast. ii.
 Juvenal. Sat. xvi. 39.

60. *Hœdus ereptus lupo.*] Sicut venatori sus
 præda in primis grata est; ita rustico quicquid
 è lupi gulâ eripuit. Volunt aliqui cum Muræto,
 hic alludi ad id quod tradit Plutarchus in Sym-
 pos. scilicet earum pecudum, quas lupus mo-
 rderit, carnem effici teneriorem, lanam verò
 corrumpi, &c.

65. *Positosque vernas.*] Servarum filios heris
 accedere et apponi, seu accrescere, non secus
 ac apum examen, nemo ignorat.

66. *Circùm renidentes Lares.*] Columel. lib.
 xii. de villico, *consuescat rusticos circa Larem
 domini focumque familiarem semper epulari.*
 De Laribus lib. i. Od. 12. stroph. 11. et lib. ii.
 Ode 18. ad hæc verba: *Paternos in sinu ferens
 Deos.*

67. *Hæc ubi locutus, &c.*] Satiricè hæc et
 sarcasticè in avarum fœneratorem.

69. *Relegit.*] Al. *redegit*, quæ quidem vox
 Ciceroni aliisque usitator. In Verr. *Bona
 vendit, pecuniam redigit.*

Idibus.] Mense dimidio. Vide lib. iv. Ode
 11. strophe 4. Is erat mos, creditam pecu-
 niam, vel fœnus è credito Idibus repetere. Cic.
 Catalin. i. *Prætermitto ruinas fortunarum
 tuarum, quas omnes impendere tibi proximis
 Idibus senties.*

70. *Quærit Calendis ponere.*] Quas Idibus
 pecunias à debitoribus collegit, has Calendis
 sequentibus ad fœnus rursus collocare satagit,
 usuras usuris accumulans. Non abs re novus
 Interpres et Criticus existimat Alphium solitum
 exigere fœnus bis in mense, ad eum et Ca-
 lendis ad Idus fœneraretur. De Calendis lib. iiii.

Ode 8. v. 1. Macrobi. lib. i. Saturnal. cap.
 15. &c.

Ode III.—Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Parentis olim, &c.*] Vel ex Ode hæc in-
 tellige, studiose lector, nullum esse ad eum exile
 et sterile argumentum, quod vena dives non
 dicatur amplificare et locupletare. Sic *Nucem*
 Ovidius, *Culicem* Virgilius, *Homerus pugnam*
ranarum ac murium; Horatius verò *casum ar-*
boris, lib. ii. Ode 13. hic autem *allium*, ele-
 ganti carmine prosecuti sunt.

Si quis impiâ manu, &c.] Si quis paricidio
 iniquitatus deinceps puniendus erit, ne cicutâ,
 sed allio plectatur.

3. *Edat.*] Quidam legunt, *edit*. Sic *duit*,
prodet; *facit*, &c. lib. ii. Sat. 8. v. 90.

Quem si cum lumbis quis edit.

Cicutis allium nocentius.] Cicutâ enim frigore
 quidem suo nativum calorem sine dolore
 extinguit: at allium torquet, adurit, enecat.
 Cicutæ succum morte damnati bibere cogebantur
 apud Athenienses. Plin. lib. xxv. cap.
 13. *Cicutâ*, inquit, *venenum est, publica Athe-*
niensium pona invisa. Ita Socrates extinctus.
 Vide Pers. Sat. iv. 2.

Allium.] Sunt qui per unicum *l* scribant
allium, et dictum volunt quòd oleat; alii ab
halando halium scribunt. Alii ab *ἀλλασθῆαι*
 quòd exiliendo crescat, allium deducunt. Me-
 lius alii à voce *ἀλλίβει*, alliorum capita signifi-
 ficante.

4. *O, dura messorum ilia!*] Quòd videlicet
 impunè devorent et concoquant allium, quod
 meis in præcordiis ita sævit. Galen. Thera-
 peut. lib. xii. allium vocat *rusticorum theriacam*.
 Virgil. Eclog. ii. 11.

Alliâ, serpyllumque, herbas contundit olentes.

Quale toxicum istud in me- **Quid hoc veneni sævit in præcordiis?** 5
 is intestinis æstuat? An vi- **Num viperinus his cruor**
 perarum sanguis istis im- **Incoctus herbis me fefellit? An malas**
 mixtus herbis decepit me? **Canidia tractavit dapes?**
 Nunquid Canidia noxios **Ut Argonautas præter omnes candidum**
hosee cibos contrectavit? **Medea mirata est ducem,** 10
Certè quaudò Medea ada- **Ignota tauris illigaturum juga** [439]
 mavit Jasonem Argonau- **Perunxit hoc Jasonem:**
 tarum Principem, præ cæ- **Hoc delibutis ulta donis pellicem**
 teris pulchrum, isto illum **Serpente fugit alite.**
 tinxit, insueto jugo tauros **Nec tantus unquam siderum insedit vapor** 15
indomitos subjecturum; is- **Siticulosæ Appuliæ;**
 to *etiam* infecit munera, **Nec munus humeris efficacis Herculis**
quibus cum se de pellice **Siccant. Neque donum fatale vehementius inflammavit humeros Herculis**

ANNOTATIONES.

5. *Quid hoc veneni, &c.*] Quod genus est illud veneni, quo sic discrucior? Allium sanè utpote callidum, acre, gravè olens, coctu etiam difficile, stomacho delicatiori ac temperamento fervidiori et *πικροχολα*, seu amariori bili obnoxio, quale habebat Horatius, gravè esse debet; at contrà homini frigidiori vel robustiori salubre est. Suidas ait, *Thracæ alliis dextari, nec immeritò, inquit; illia quippe calida sunt: illi verò frigidam incolunt regionem.*

6. *Num viperinus his cruor, &c.*] An verò allium istud incoctum fuerat in viperino sanguine, quod imprudens ego devoraverim? Vide lib. i. Ode 8. v. 9. Plin. lib. xi. cap. 53. Cœl. Rhodig. lib. xxiii. cap. 11.

7. *An malas Canidia, &c.*] An dapes quas cœnavi, infecit veneno Canidia venefica illa insinavit? De eâ postea fusè in seq. Epod.

9. *Ut Argonautas, &c.*] Crediderim sanè non alio medicamento instructum à Medea Jasonem fuisse, adversus tauros formidabiles; nec alio pariter usam veneficio ipsam Medeam, ad perdendam invisam sibi pellicem. Insurgit hic suo more Scaliger in nostrum Poëtam hypercriticè; *Non est illud, inquit, supino aut oscitanti judicio admittendum. Quippe ait Jasonem à Medea perunctum alio, scilicet ut eo medicamento esset à tauris tutus. At enim vero eodem unxit vestem, quâ Creusa flagraret? Æquus arbiter esto, lector, nec supinus, nec oscitans. Medea vestem pellici mittendam alio quasi veneno unxit. Eadem per allium pariter Jasonem futum præstitit adversus tauros, nempe tauri alii odore gravi et tetro perdomiti sunt. Glaucè vi mortiferà alii enecta est et conflagravit. Quid hic abhorret à vero et ratione? Quid ita reprehendendum in hac utrâque sententiâ? Adde quòd, per idem venenum vario modo dilutum, variisque pharmacis admixtum ac temperatum diversa efficit, nihil vetat.*

Argonautas.] Jason Æsonis Thessaliæ regis filius, cum sociis plus quinquaginta fortibus sanè viris profectus est Colchos, ad rapiendum vellus aureum, quod famâ celebrabatur. Ibi à Medea Colchorum regis filiâ adamatus, ab

eâ veneficiis pollente edoctus est, quâ ratione posset domare tauros arripedes et ignivomos, jugoque submittere; draconem etiam pervigilem sopire et prolligare; ac demum vellus aureum auferre. *Argonautæ* porrò dicti ab Argo navi, quâ ad expeditionem Colchiam vecti sunt. Præcipui nominantur Hercules, Orpheus, Castor, Pollux, Telamon, Zethus, Calais, Theseus, Typhis, &c. Ipsa verò navis appellata est Argo vel ab artifice et fabro: vel ab Argivis seu Græcis herofibus; vel à celeritate; *ἀργυρῆς, velox.* Vide Diodor. Sicul. lib. v. cap. 3. Valer. Flacc. Argonaut.

13. *Hoc delibutis, &c.*] Eodem Medea infecit munera quæ misit ad Glaucen, vel, ut scribunt alii, Creusam filiam Creontis regis Corinthiorum. Hanc enim cum Jason supervinduxisset pellicem, iram dissimulavit Medea Jasonis uxorem. Itaque tempus nocte venenatam ei vestem dedit; quam cum Glaucè induisset, fatali incendio consumpta est. Vide Epod. 5. post medium.

Donis.] Non vestem, sed alia quæpiam dona in scrinio missa, venenis quidem tincta, scribunt alii; aperto autem scrinio pellicem cum totâ regiâ conflagrâsse.

14. *Serpente fugit alite.*] Irati scilicet et vindictam anhelantis Jasonis, Creontisque iram Medea fugit, per ætherem asportata curru pennatis vecto serpentibus. Vide Euripid. Medeam, in fine. Ovid. Metam. vii. et ix. &c.

15. *Nec tantus unquam, &c.*] Non majoribus Apulia ardoribus torretur, quam mea viscera nunc uruntur calore et vi funestâ alii, quod comedi. *Siderum*, dum sævit Canicula et ferveret. De eâ lib. i. Od. 17. v. 17. et lib. iii. Od. 13. v. 9. De *Apulia* ejusque cœlo torrido, lib. iii. Ode 30. v. 11. et Epod. præced. v. 42.

17. *Nec manus humeris, &c.*] Nessus Centaurus ab Hercule vulneratus, sui ulciscendi hanc iniit rationem; Detaniræ suasit, posse sibi amorem Herculis asserere, induendo illum tunicâ aspersâ sanguine suis è vulneribus profluente. Itaque illa videns subinde Herculem Ioles amore irretitum, quod Nessus improbè et fallaciter præceperat, effecit; sicque illum interemit. Nam tanto est ardore correptus,

Inarsit æstuosius.

At si quid unquam tale concupiveris,
Jocose Mæcenas, precor
Manum puella suavio opponat tuo,
Extremâ et in spondâ cubet.

[440] laboriosi. Verum enimvero,
si quidpiam ejusmodi ultra
appetas, ô Mæcenas, joci
gaudens, velim adolescentula
obijciat manum osculo
tuo, atque in remotam lecti
partem recedat.

ODE IV. AD MENAM POMPEII MAGNI LIBERTUM.

Ejus ex mutatâ conditione superbiam insectatur.

LUPIS et agnis quanta sortitò obtigit,
Tecum mihi discordia est,
Ibericis peruste funibus latus

Quanta naturaliter inimicitia
lupis atque agnis congenita est,
tanta mihi inest contra te, O Mena,
qui habes latus concisum
flagellis sparteis,

ANNOTATIONES.

ut suos ipse artus dilaniaret, ac demum incensâ pyrâ se confecerit. Vide Senecæ Herculem Oetæum. Et postea Epod. 17. v. 31. Cicero. Tusc. ii. ex Sophocl. Trachin. ita scribit; *Cum Dejanira sanguine Centauri tinctam tunnicam Herculi induisset, inhæsissetque ea visceribus*, ait ille:

*Hæc me irretivit veste furiali inscium
Quæ lateri adhærens morsu lacerat viscera,
Urgensque graviter pulmonum laurit spiritus.*

Ipse alligatus peste interimor textili, &c.

Idem Philip. xiii. *Nam tamen Dejanira voluit Herculi nocere, cum ei tunicam sanguine Centauri tinctam dedit.*

19. *At si quid unquam, &c.*] Quod si, ô Mæcenas unquam allium comedere concupiveris, in pœnam cupio, ut te abhorreat amica, seu Terentia tua; similiter et, si quis vir fetidum ac pestilentem ejusmodi cibum appetierit, precor ut ipsius uxor ejus oscula repellat, et seorsim cubare velit, halitum graveolentem non ferens.

20. *Jocose Mæcenas.*] Jocari familiariter cum Mæcenate solebat Horatius: Hinc Persius Sat. i. 116.

Omne vaser vitium ridenti Flaccus amico Tangit; et admissus circum præcordia ludit; Callidus excusso populum suspendere naso.

22. *Spondâ.*] Lecti pars ultima, vel etiam exterior. Isidor. lib. xx. cap. 11.

Ode IV.—Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Lupis et agnis, &c.*] Habes, lector, in hæc Ode exquisitam servi descriptionem, et acrem asperamque ejus arrogantia insectationem.

Quanta sortitò obtigit.] Quantum inter se odium naturâ partiente veluti et daute, sortiuntur et obtinent. Plin. lib. x. cap. 74. agit de naturali quorundam animalium dissidio.

2. *Tecum mihi discordia est.*] Ego enim fidem observantissimè et religiosissimè colo: tu perfidiam. Nempè Menas Pompeii Magni libertus, eo mortuo, Sexti partes amplexus ab eo magnis muneribus locupletatus, quin et classi præfectus est contra Cæsarem Augustum. Ad hunc verò subinde transfugit, et ab ipso mox cquestri dignitate ornatus. Tum re-

diit ad Sextum Pompeium, relicto Augusto. Postea Sextum rursus prodens ac deserens ad Augustum reversus, ab eo tandem, quod pridem concupiverat, Tribunus militum factus est. At isto insignis honore qui fit ut tam liberè ab Horatio proscindatur? Tum nempè rerum atque temporum cogente difficultate ac necessitate, prudens Cæsar proditoris sceleratâ operâ utebatur quidem, ejus verò proditiones ac perfidiosum animum detestari non latebat. Vell. Patercul. lib. ii. Appian. Bell. Civ. lib. v. Dio. lib. xlviii. Sueton. Octav. cap. xlvii. ubi scribit: *Neminem unquam libertorum adhibitum cenæ ab Augusto, excepto Meno; sed asserto in ingenuitatem, post proditam Sexti Pompeii classem.* Idem Menas antea Augustum perdere simul et Antonium cogitaverat. Testis Plutarchus in Antonio. Sic habet: *Tenebat Sextus eâ tempestate Siciliam; et prædatoriâ classe, cui Menas pirata præerat, Italiæ oras et omne circum pelagus infestabat . . . fœdera cum Pompeio facta . . . Post hæc mutuo se ad cenam invitant, nimirum Augustus Antonio junctus, et Sextus Pompeius. Huic forte evenit, ut illos primus convivio exciperet in prætoriâ navi, . . . fervente convivio, ferventibus et joci, Menas pirata Pompeio adhærens clam ei insinuravit: Visne, Sexte, anchoras succidam, et te Romani Imperii faciam dominum? Hæc cum Sextus paulisper secum agilitasset: Oportuit, inquit, ô Mena, hæc per te ipsum, me inscio, fecisse: nunc verò quod est, eo contenti simus. Et enim pejerare nequaquam meum. Porro, necum nonnullis arbitrire, lector, hunc Menam, eundem esse ac Vulteium Menam, cujus mentio est in Epistola 7. lib. i. alter enim ab altero longè diversus.*

3. *Ibericis peruste funibus latus.*] Corpus habens notatum plagis et flagellis servilibus.

Ibericis.] Hispanicis. Metonym. Species pro genere. Flagella siebat è funibus; fumes autem è sparto, cujus in Hispaniâ magna copia. Plin. lib. xix. cap. 2.

Peruste.] Propriè et signanter. Nam flagra à flagrandi dicta. Certè repetitis flagris calor in cute, carne, sanguine, inflammari cognos-

et crura vinculis attrita. **Et crura dura compede.**
 Quavis incedas tumidus **Licet superbus ambules pecuniâ,** 5
propter opes, fortuna non mutat originem. Quando
mutat originem. Quando **Fortuna non mutat genus.**
Videsne, sacram metiente te viam, [442]
autem pergis per viam sacram, indutus togâ sex ul-
narum, an non animad- **Cum bis ter ulnarum togâ,**
vertis quomodo ira maximè **Ut ora vertat huc et huc euntium**
Liberrima indignatio? 10
aperta reflectat vultum ambulantium ultrò citròque?
Iste, inquit, cæsus flagris Triumviralibus
Praeconis ad fastidium,
Arat Falerni mille fundi jugera;
Et Appiam mannis terit; 14
que viam Appiam equis calcet; nec non insignis eques **Sedilibusque magnus in primis eques,** [443]
primis in subsellis

ANNOTATIONES.

citur. Inde flagriones dicti sunt servi quoniam flagris erant subditi. Festus, Vossius, &c.

4. *Crura dura compede.*] Compede stricta membri pars indurescit.

5. *Superbus pecuniâ.*] Menas locupletatus dominorum liberalitate, honores etiam captarat, jam liber, mox eques, denique tribunus.

6. *Fortuna non mutat genus.*] E liberto nobilem haud faciunt opes. Humilis, sordidus, vafer, nequau, servilis animus semper manet.

Naturam expellas furcâ, tamen usque recurret,

inquit noster. lib. i. Epist. 10. v. 24. Vide Pers. Sat. v. 70. deinceps.

7. *Videsne, sacram, &c.*] Scilicet ignoras quantâ indignatione homines obvii te aspiciant superbe et arroganter incedentem, qui genus servile nörunt. An ergo, inquit, more nobilium jactabit se Menas hodie libertus, paulò antè servus?

Sacram metiente te viam.] Hæc urbis via, quâ ibatur in Palatium et Capitolium, valdè frequentabatur; per eam triumphalis quæque pompa procedebat: *Sacra* dicta; seu quòd per eam *sacra* in arcem quot mensibus ferebantur, indeque auguria captarent aures; seu quòd in eâ sædus olim sanxerat Romulus ac Tatius. Varr. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 18. &c. Hinc ergo Menas *viam sacram* metiebat sæpius, tum ad palatium crebrò pergens, tum se ostentans insigni togâ splendidum, et composito gradu conspicuum. Hinc et Sacravienis dicti nobiles, qui per viam sacram frequenter ambularent.

8. *Cum bis ter ulnarum togâ.*] Amplam gerebant nobiles togam et laxissimam; contrà angustam et aretam pauperes. Quidam hic volunt significari latum clavum, quæ vestis sex ulnarum esset, ac propria Tribunorum, ut et aliorum magistratuum. Luxum in laxis vestibus ita reprehendit Cic. Catalin. ii. *Quos pæxo capillo nitidos videtis, imberbes, aut benè barbatos; manicatis et talaribus tunicis, vetis amictos, non togis.*

9. *Vertat.*] Vox ista duo significare potest; vel *convertat*, ad hominem subsannandum; vel *avertat*, præ indignatione. Est autem in-

dignatio, justus dolor ex secundis rebus ejus qui illis indignus videtur.

10. *Liberrima indignatio?*] Tanta est animorum ob arrogantiam tuam offensus, ut non clam solum, sed et apertè ac liberè indignentur, et sarcasmos, dicteria, scommata palàm jaculentur.

11. *Sectus flagellis, &c.*] Hæc populi indignantis verba in Menam; scilicet iste paulò antè servilibus pœnis obnoxius, jam se magnum ostentat.

Triumviralibus.] Abjectæ conditionis homines, fures, servi, peregrini, non apud Praetorem, ut cives, judicabantur, sed apud Triumviros. *Fures ac servi nequam apud Triumviros capitales ad columnam Meniam puniri solent,* inquit Asconius.

12. *Praeconis ad fastidium.*] Non Triumviri tantum, sed et iis absentibus Praeco servos jubebat plecti, et flagris cædi à lictore. *Fastidium* tamen Praeconis libet magis intelligere ex crebrâ repetitione, altâ quidem voce, tituli sive Elogii, v. g. *Hic reus, ac nocens flagris cæditur, quia neglexit edictum, &c.*

13. *Falerni.*] Agri optimi et pretiosissimi, lib. i. Ode 20. v. 10.

Mille jugera.] Atque cives olim honoratissimi non plus quàm septem agri jugera possidere ex lege poterant.

14. *Appiam.*] *Appia* via publica ducebat ad agrum Falernum; ab Appio Claudio, Tribuno plebis lapidibus strata, indeque nomen sortita.

Mannis.] Equis gradariis, nullâ vectoris molestiâ incendentibus, Gall. *Haquenées*, Ang. PALFREYS, NAGS. Dicti sunt quòd manus per mansuetudinem sequantur. Hos inequitabant proceres duntaxat; Menas autem fortassè et currui junctos adhibebat, singulari quidem ambitione, mollitie, luxu.

15. *Sedilibusque magnis in primis eques.*] In Amphitheatro Rom. seditibus ad spectandum distincti erant gradus, pro diversâ cujusque dignitate. Orchestram Senatores obtinebant. Deinde gradus quatuordecim Equitibus Romanis erant destinati; quorum primo Tribuni excepti. In his itaque sedendi jus habebat Menas, reclamante quamvis lege, de quâ mox dicam. Dio. lib. xxxvi.

Othone contempto, sedet.
 Quid attinet tot ora navium gravi
 Rostrata duci pondere
 Contra latrones atque servilem manum,
 Hoc, hoc, Tribuno militum?

16 sedet, Othone spreto. Quid
 juvat *ærala* rostra tot na-
 vium ingenti magnitudine
 dirigi adversus prædones
 et servorum turmas, isto,
 20 isto, *inquan*, militum præ-
 fecto?

ODE V. IN CANIDIAM VENEFICAM.

AT, ô Deorum quicquid in cœlo regit
 Terras et humanum genus,
 Quid iste fert tumultus? Aut quid omnium
 Vultus in unum me truces?
 Per liberos te, si vocata partubus
 Lucina veris affluit;
 Per hoc inane purpuræ decus precor,
 Per improbatum hæc Jovem,
 Quid ut noverca me intueris, aut uti

Sed, ô Numina, quot-
 [444] quot in cœlo gubernatis
 hunc orbem atque homi-
 nes, quid sibi vult ille stre-
 pitus! Vel quorsum facies
 omnium *istarum* *apparent*
 5 terribiles adversus me so-
 lum! Te oro per filios, si
 Diana adfuit veris partubus
 invocata; per vanum istud
 insigne purpuræ: per Jo-
 vem talia condemnaturum:
 quare me aspicias quasi no-
 verca, vel ut,

ANNOTATIONES.

16. *Othone contempto.*] L. Roscius Otho Tribunus plebis legem tulerat, quâ Nobiles in Theatro à Plebeis separati aderant. Hinc Juvenal. Sat. iii. 159.

Sic libitum vano qui nos distinxit Othoni.

Porrò lex eadem vetabat Equitem fieri, ac in gradibus Amphitheatri quatuordecim sedere eum, cui vel patri ejus avoque non adfuisset equestris census, id est, quadringenta sestertium millia. At nihilo tamen minus ita jubente Principe tempori quidem serviente, ut dixi, Menas nequaquam ingenuus, jam opulentus, contemptâ Othonis lege, Eques factus, imò et Tribunus, prima sedilia in spectaculis occupabat; quanquam ab iis dignitatibus arcebantur liberti atque libertini.

17. *Quid attinet, &c.*] Ergone contra servorum et prædonum exercitum instruere copias navales oportet Menam, qui et ipse prædo et servus à naturâ factus, non ita pridem eorum dux fuit? Sunt qui existiment loqui Horatium de fugitivis quos ad arma vocaverat Sextus Pompeius, et quibus Tribunum Menam præfecerat. At alii melius intelligunt reliquias exercitus Sexti Pompeii, quas Menæ ducti et operâ jam victor Augustus persequabatur.

Navium gravi pondere.] Vide Epod. l. v. l. ibique Annot.

20. *Hoc, hoc, Tribuno militum.*] Plutarchus antè citat. ubique piratam vocat Menam. *Tribuni militum* officium erat milites in castris continere, et ad exercitationem producere; claves portarum suscipere; vigiliis interdum circumire; frumentationibus commilitonum interesse; frumentum probare; fraudem mensorum coercere; militum querelas audire, delicta castigare, &c.

Ode V.—Metrum idem quod Epod. l.

1. *At, ô Deorum.*] Julius Scaliger, vir alioqui summus, (quis credat?) hanc Oden pessimè intellexit, pessimè carpsit. Singulas

ejus cavillationes, lector, cognosce, et judica, ad loca singula relatas, ac, ni fallor, probè dilutas. At rem totam diligenter antè accipe: nec enim caret difficultatibus, et quædam sanè supplenda ex marmor institutis. Hæc summa est. Conveniunt ad veneficium quatuor sagæ, quarum Canidia princeps, quæ Varum, suos amores spernentem, ulcisci, illumque ad se trahere per incantamenta satagebat. Itaque primùm ex elixatis tum herbis, tum aliis rebus unguentum seu pharmacum conficit; illudque adhibet ad ceream Vari imaginem, quam de more illic statuit supponendam; rata nimirum perinde in Varum agere, ac si adesset, et unguento illo ipse perfunderetur. At cum animadvertit Canidia prius hoc minus valuisse incantamentum, quod Varus contrarius se pharmacis præmunisset; tum verò alteram parat efficacius, ac velut extremum remedium, scilicet philtum seu potionem amatoriam è medullis et jecore pueri terræ infossi, quem ex inediâ contabescere et expirare faciunt. Hæc omnia porrò mirè describit ac variè exornat Poëta. Jam singula inspiciamus.

3. *Quid iste fert tumultus? &c.*] Inducitur loquens puer, quem veneficæ illæ raptum terræ infodere parant, ad consiciendum ex ejus intestinis philtum, seu amoris poculum. Truculentas verò facies expavescens ista profert.

5. *Si vocata partubus Lucina veris affluit.*] Hæc ait, quoniam suppositivus fœtus alebant interdum veneficæ ad sua scelerata consilia utiles. Vide Epod. 17. Annot. ad eas voces, *venter partumetus*.

6. *Lucina.*] In partu invocabatur Diana, ut adesset tum parturienti, tum prodeunti in lucem infantulo. Hinc cognomen *Lucina*. Vide lib. iii. Od. 22. Annot.

7. *Inane purpuræ decus.*] Quippe quo non deterremini ab inferendâ mihi necè.

8. *Improbaturum hæc Jovem.*] A juvando

fera telo confixa? Postquam puer ore trepidanti has fudit querelas, ornamentis exutus est. Corpus erat sine pube, quod posset flectere corda Thracum ferocia. Tum Canidia exiguis viperis implexos habens capillos, et incompressum caput, mandat caprificos evulsas tumulis, mandat ferales cupressos, et fœdæ rubetæ cruore aspersa ova, plumasque strigis nocturnæ, et herbas quas producit Iolchos atque Iberia venenis fertiles, et ossa erepta ex ore canis famelicæ, cremari ignibus Colchicis. Mox Sagana succincta per totas ades inspersit Avernales aquas, habens crines rigidos velut echinus marinus aut aper currens.

Petita ferro bellua?
 Ut hæc trementi questus ore, constitit
 Insignibus raptis puer,
 Impube corpus, quale posset impia
 Mollire Thracum pectora :
 Canidia brevibus implicata viperis
 Crines et incompressum caput,
 Jubet sepulchris caprificos erutas,
 Jubet cupressos funebres,
 Et uncta turpis ova ranæ sanguine,
 Plumamque nocturnæ strigis,
 Herbasque, quas Iolchos atque Iberia
 Mittit venenorum ferax,
 Et ossa ab ore rapta jejunæ canis,
 Flammis aduri Colchicis.
 At expedita Sagana per totam domum
 Spargens Avernales aquas,
 Horret capillis, ut marinus, asperis
 Echinus, aut currens aper.

10

[445]

15

20

[446]

25

ANNOTATIONES.

Jupiter dictus, scelerum vindex est omnium.

12. *Insignibus raptis.*] Detractis prætextâ et bullâ, quæ nobilitatis ac ætatis istius erant insignia. *Custos purpura* nuncupatur à Pers. Sat. v. 30. quod prætextâ infirmitatem pueritiæ sacram fieri et venerabilem, non secus ac sacerdotem vestibus suis existimarent veteres, teste Quintil. ex Macrobo. lib. i. Saturn. cap. 6. Tarq. Priscus instituit prætextam, simul et bullam cordis effigie collo appendi solitam, quæ pueri corde præstare mouerentur; utque communiret pectus puerile, inquit Asconius. Plura de istis annotavi ad prædictum Persii locum, et ad Juv. Sat. v. 164.

13. *Impube corpus.*] Nondum scilicet adeptum annos ætatis quatuordecim, adeoque sine pube, sine pilis.

14. *Thracum.*] Qui barbari et inhumani valdè. Vide lib. i. Ode 18. v. 9.

15. *Implicata viperis.*] Furiarum instar.

17. *Caprificos.*] Silvestres ficus et cupressi arbores sunt funestæ et ferales. Vide lib. ii. Od. 14. v. 23.

Erutas.] Nec enim amputari, sed erui oportebat ad usum magicum.

19. *Ranæ sanguine.*] Ranarum aliæ sunt aquatiles, minores innoxie; aliæ terrestres, majores, turpiores, desides, venenosæ, aliter rubetæ dicuntur. Gall. *Crapaud.* Angl. A TOAD. Et hæ ad veneficia adhibebantur. Plin. lib. xxxii. cap. 5. Juv. Sat. i. 70. Sat. iii. 44. Sat. vi. 658.

At nunc res agitur tenui pulmone rubetæ.

20. *Plumamque nocturnæ strigis.*] Rubetæ viscera pariter et strigis plumas, ad amorem concitandum valere, Propert. etiam testis lib. iii. El. 6. v. 27.

*Illum turgentis ranæ portenta rubetæ,
 Et lecta exsectis unguibus ossa trahunt,*

*Et strigis inventæ per busta jacentia plumæ,
 &c.*

Strigis.] Strix avis, noctu volans tantum, à stridore vocis dicta, mali ominis olim habita est, sicut hodie noctua, cui certè similis. Plin. lib. xi. cap. 39. ita scribit: *Esse in maledictis jam antiquis strigem convenit; sed quæ sit avium, constare non arbitror.*

21. *Iolchos.*] Est urbs Thessaliæ ad sinum Pelasgicum, ad radices Pelli montis. Quidam legunt, *Colchos* sed perperam; nam propè sequitur vox *Colchicis*. Et sic ruit prima Scalligeri querela in 5. Epod. *Loca sunt minus ingenua*, inquit, *anxia dico, neque libero spiritu edita, qualis ille versus,*

*Herbasque, quas et Colchos atque Iberia.
 Est sonus insuavis, que, quas.* Priorem lectionem ex manuscriptis codicibus tuentur Cruquius, et alii.

Iberia.] Regio Pontica (non Hispanica) apud Asiam Minorem, hodie Georgia. vern. *Gurgistan;* Moschicis montibus separatur à Colchide.

23. *Ossa ab ore rapta jejunæ canis.*] Per hæc amoris quasi famem gigni credebant superstitiosè.

24. *Flammis aduri Colchicis.*] Simul hæc omnia igne coqui sen elixari jubet Canidia; ad ritum Medæ Colchicæ, de quâ postea. Colchis hodie Mingrelia, Asiæ Minoris regio, ad oram Euxini maris. In eâ regnavit Æeta Medæ pater.

25. *Sagana.*] Altera hæc venefica operam confert Canidiæ, et magico ritu spargit aquas ex *Averno*. Is Campaniæ lacus apud antrum Sibyllæ Cumana: percelebris; ac per eum ad Inferos descensum esse fabulati sunt. Vide Virg. Æneid. iv. 512. et Æneid. vi. 126. De Saganâ iterum lib. i. Sat. 8. v. 25.

28. *Echinus.*] Gall. *hèrisson.* Angl. A HEDGE-

Abacta nullâ Veia conscientiâ,
 Ligonibus duris humum
 Exhauriebat ingemens laboribus;
 Quâ posset infossus puer
 Longo die bis terve mutatâ dapis
 Inemori spectaculo,
 Cùm prômineret ore, quantum extant aquâ
 Suspensa mento corpora:
 Exucta uti medulla et aridum jecur
 Amoris esset poculum,
 Interminato cùm semel fixæ cibo
 Intabuissent populæ.
 Non defuisse masculæ libidinis
 Ariminensem Foliam,
 Et otiosa credidit Neapolis,
 Et omne vicinum oppidum;
 Quæ sidera excantata voce Thessalâ
 Lunamque cælo deripit.

Inde Veia nullis conscientie stimulis absterrita labore ingeniscens, duro bipalio eslodiebat terram, in quâ puer immissus diuturno tempore mori posset, aspectu ciborum bis aut ter immutatorum, si quidem capite extabat quantum corpora mento suspensa eminent super aquam, ut arescens medulla et hepar exsiccatum ficeret armoris pharmacum, postquam contabuissent pupillæ semel infixæ cibo interdicto. Porro et otiosa Neapolis et urbes vicinæ omnes crediderunt istis veneficiis adfuisse Foliam Ariminensem nefandâ libidine famosam, quæ verbis Thessalicis incantata astra et Lunam cælo detrahit.

ANNOTATIONES.

hoc, alter est terrestris, qui et herinaceus; alter aquatilis seu marinus. Uterque spinis inhorrescit. Plin.

Aper currens.] Tunc enim apri dorso rigescunt setæ, cum currit, seu venatorem fugit, seu invadit: quod iræ ac furoris argumentum.

29. *Abacta nullâ Veia conscientiâ.*] Veia tertia est venefica, quæ scrobem facit, humumque egerit infodiendo puero. Quid vero Scaliger? Imò malâ conscientiâ, inquit, multorum sibi facinorum consciâ. Sed intelligendum est non fuisse abactam seu distractam à malis facinoribus: omnino durum est: et sonus quanquam dispar temporibus, tamen idem plebeius. Si quid durum, egregiè exhibet ferream Veia mentem. Nec plebeia dictio est, qui potius elegans et nobilis; indicatque mulierem sceleribus aded assuetam, ut sine ullo metu ea perpetret. Perditam ejusmodi conscientiam exprimit Pers. Sat. iii. 32.

— *Fibris increvit opimum
 Pingue; caret culpâ, &c.*

33. *Bis terve mutatâ dapis Inemori spectaculo.*] Nimirum puer infossus duos tresve dies vivere poterat, capite extans, mutatos subinde cibos prope os habens, augescens eorum appetitu et fame diversarum dapum, quas attingere non poterat, in eas fixum tenens aspectum, et sic tandem emoriens. Existimabant nempe hominis in eâ aviditate mortui jecur et medullas vim habere exstimulandi amoris.

35. *Cùm prômineret ore, &c.*] Non intelligo, inquit Hypercriticus, quid sit, quantum extant aquâ suspensa mento corpora. Quænam in patibulo suspensa extant ab aquâ? Quæso, lector, in hæc non faciliè tu intelligis? Non ita certè capies, quod Scaliger velit per suum patibulum, de quo hic nulla mentio; cùm sit collatio natantis, atque aded aquâ mersi et suspensi, extante ab aquâ solo capite, cum

puero terrâ cooperto et ore duntaxat prominenti.

37. *Aridum jecur.*] Jecur amoris sedes.

Aridum.] Deficiente succo, et subtracto cibo, cujus appositi et præsentis desiderium majus fuerit.

39. *Interminato cùm semel, &c.*] Et hæc sibi ignota Scaliger proclamat. Nam interminatus est infinitus, inquit, at ille finitum ostendit, cùm dixit, bis terve mutatam dapem. Et hæc nunquam scripserit, cui mens non lævâ fuisset, inquam ego Interminatus idem est ac minando vetitus, uno verbo prohibitus, nemine Grammatico reclamante. Porro addit ille tam ineptè, quàm prius; et quâ naturâ doctus scripsit fixas esse pupulas ab inediâ? Ohe, magne Juli, infixas cibo apposito pupulas, inediâ verò intabescens scribit Horatius, totâ acclamante naturâ.

42. *Ariminensem Foliam.*] Quarta est hæc venefica, ex Arimino urbe, hodie Rimini, in Romandiola provinciâ, in orâ maris Hadriatici; prope fontes Tiberis alluitur fluvio cognomine.

43. *Otiosa Neapolis.*] Hæc urbs Italiae clarissima, ad delicias, secessum, et otium amœno situ comparata; olim dicta Parthenope, Virg. Georg. iv. 563.

Illo Virgilium, me tempore dulcis alebat Parthenope, studiis florentem ignobilis off. Ovidius in otia notam Parthenopen dixit. Cerutus otiosa, interpretatur, Neapolitanis minus curiosi.

44. *Omne vicinum oppidum.*] Fredericus Cerutus intelligit Puteolanam civitatem; alii vicinas urbes, v. g. Capuam, Cumas, Puteolos, Baias, Nolam, Atellam, &c.

45. *Voce Thessalâ.*] More et ritu vocibusque Thessalorum, qui arte magicâ præstant. Vide lib. i. Ode 27. stroph. ult.

46. *Lunamque cælo deripit.*] Vir. Ecl. viii. 69.

Tum *verò* ferox Canidia
 dente livido rodens *unguem*
 pollicis non amputatum
 quid locuta est? vel quid
 non dixit? O, rebus meis,
inquit, testes faventes, nox
 et Diana silentium faciens
 quando secreta peraguntur
 mysteria, jam, jam
 adjuvate: jam in aedes inimicorum
 convertite iram et potestatem
 divinam. Interim dum belluæ
 absconduntur silvis formidinem
 creantibus pacato somno
 vacantes, canes Suburanæ
 allatrent mæchum senem
 (quod cunctis ludibrio sit)
 perfusum unguento, quo
 præstantius nullum elaborarunt
 mææ manus. *Verùm*
 quid evenit? Quare acria *hæc*
 pharmaca minùs

Hic irresectum sæva dente livido

Canidia rodens pollicem,

Quid dixit? aut quid tacuit? O, rebus meis

Non infideles arbitrae,

Nox, et Diana, quæ silentium regis,

Arcana cum fiunt sacra;

Nunc, nunc adeste, nunc in hostiles domos

Iram atque numen vertite.

Formidolosis dum latent silvis feræ,

Dulci sopore languidæ,

Senem (quod omnes rideant) adulterum

Latrent Suburanæ canes

Nardo perunctum, quale non perfectius

Mææ laborarunt manus.

Quid accidit? Cur dira barbaræ minùs

50

55

[449]

60

ANNOTATIONES.

Carmina vel celo possunt deducere Lunam.] Ita veteres credebant, cum Luna deliquium pateretur, tum inagorum incantationibus vexari, et hinc rubescere, quòd reluctaretur ne in terram devocarctur invita, ut in herbas despumaret ad veneficia conficienda profuturas. Quin eò superstio invaluerat, ut laboranti Lunæ subvenire se crepitu cymbalorum arbitrarentur. Unde apud Senec. Trag. Hippolyt. Act. ii. Chorus ita loquitur de Lunâ:

Et nuper rubuit: nullaque lucidis

Nubes sordidior vultibus obstitit.

At nos solliciti lumine turbido,

Tractam Thessalicis carminibus rati,

Tinnitus dedimus.

Huic vulgi opinioni prima locum dedit Aglaonice Hegetoris filia, quæ astrologiæ perita, cum Luna esset in defectu seu eclipsi, se eam incantare et deducere simulavit. Plutarch. lib. de Orac. defectu post init. Vide Plin. lib. xxx. cap. 1. et 2.

47. *Irresectum.*] Sordes notat fœdis illis mulieribus affectatas.

48. *Rodens pollicem.*] Altâ cogitatione defixum et percitum furore animum exhibet.

51. *Nox, et Diana.*] Noctem et tenebras amat tenebriones. Christus in Evangelio, *Qui malè agit, odit lucem, ut non arguantur opera ejus.* Magi et venefici sua flagitia noctu semper exequi aggrediuntur: Porrò sacra plerumque nocturna celebrabant Ethnicis, affulgente Lunâ et quasi silentium inperante, ut existimabant, et favente.

53. *In hostiles domos.*] In Varum atque pellices, quibus ille detinetur, et à me avertitur.

57. *Senem (quod omnes rideant) adulterum.*] Juvenis instar lascivientem. Ovid.

Turpe senex miles: turpe scnilis amor.

58. *Suburanæ canes.*] Subura urbis Romæ regio, ubi meretricum erant domicilia: illuc ventitabat noctu Varus, parùm inemor Canidiæ, hinc amore illinc dolore tabescentis, proindeque vindicationem ac vindicias petentis quâcunque viâ, seu, per fas et nefas.

59. *Nardo perunctum.*] Unguentum e nardo pretiosum absurdè explicant serè omnes: et hinc Gratidiam Neapolitanam unguentariam sub nomine Canidiæ vellicari perperam comminiscuntur; absurdiusque delibutum eo Varum senem ad meretricios amores captandos aiunt. Cerutus unguento venefico ad amorem conciliandum efficaci Varum senem perunctum interpretatur. Sed nihil minus certè ad sensum Horatiiquam ista *Ἀροσδιόνυσα*. Quid ergo? *Nardum* vocat Canidia suum illud eximium pharmacum, de quo ante, magicum, summâ curâ perfectum et quo perfectius nullum unquam elaboravit, ut ipsa ait. Eo verò perungit imaginem Vari ceream magico ritu, ut per istius unguenti vim reddatur ipse Varus pellicibus quibusvis odiosus, utque Suburanis canibus horribilem in modum allatrantibus à Suburâ deterreatur, et ad se tandem redire cogatur. Qui attentius leget Virgillii Pharmaceutriam Ecl. viii. inde lumen hauriet non parvum ad eruendos sensus hujus Odes paululùm abstrusos, et quos expiscati sunt huc usque pauci.

61. *Cur dira barbaræ, &c.*] Hæc loquitur stupens Canidia: unde verò fit ut mea veneficia minùs valeant? Eaimverò similia sunt iis, quibus usa est Medea ad perdendam Creusam pellicem. Nam exquisitas herbas quasque novi et adhibui. Cur ergo Varus liber ac solutus ut antè pergit ad pellicum mearum cubilia? Non moror quæ in hunc locum deblaterat Scaliger. Hunc, lector, si vacat, audi: *Hæc diligentius inspicienda, inquit. Namque accipit hinc sua venena, quæ ait efficacia fuisse Medæe, sibi minùs valere. At quæ venena? Quibus cremavit pellicem. At ea non exercuit adversus Varum: sed phultris tantùm egit. Itaque ait hic: amoris esse poculum: et Non usitatis, Vare, potionibus ad me recurras: Ego potius dicerem: Cur dira barbaræ magis venena Medæe valent, scilicet quàm nostra.* Canidia adversus Varum non exercuit Medæe veneficia: nec enim eum cremare et occidere cupiebat: sed pari virtute ac ritu paravit phar-

Venena Medeæ valent,
 Quibus superba fugit ulta pellicem,
 Magni Creontis filiam,
 Cùm passa, tabo munus imbutum, novam
 Incendio nuptam abstulit?
 Atque nec herba, nec latens in asperis
 Radix fefellit me locis.
 Indormit unctis omnium cubilibus
 Oblivione pellicum.
 Ah, ah, solutus ambulat veneficæ
 Scientioris carmine.
 Non usitatis, Vare, potionibus,
 O multa steturum caput!
 Ad me recurras: nec vocata mens tua
 Marsis redibit vocibus.
 Majus parabo, majus infundam tibi
 Fastidienti poculum,
 Priusque cælum sidet inferius mari,
 Tellure porrectâ super,
 Quàm non amore sic meo flagres, uti
 Bitumen atris ignibus.
 Sub hæc puer, jam non, ut antè, mollibus
 Lenire verbis impias:
 Sed, dubius unde rumperet silentium,
 Misit Thyesteas preces.

pollent *venenis* barbaræ
 Medeæ, quibus superbiens
 aufugit, sumptâ ultione de
 pellicæ, magni Creontis fi-
 [450] liâ; quando eblanys, do-
 66 num toxico infectum, no-
 vam sponsam incendio ex-
 tinxit? At nec herba nec
 radix crescens in arduis lo-
 cis me effugit. *Ninivium*
 Varus cubat in lectis cunc-
 70 tarum pellicum inunctis ob-
 livione. Ah, ah, liber ille
 incedit per pharmaca vene-
 ficæ *cujuspiam* me docti-
 oris. *Atqui* per insolita me-
 dicamenta *faciunt* ut ad
 me redeas, ô Vare, homo
 75 plurima perpressure: neque
 animus tuus Marsis incan-
 tamentis restituatur aut cu-
 rabitur. *Scilicet* parabo
 pharmacum potentius, quod
 tibi *me* aspernant adhi-
 80 bebô. Et certè infra mare
 cadet cælum terrâ super-
 [451] jectâ, potiùs quàm non
 exardescas amore meo, si-
 cuti bitumen nigris ignibus.
 Post hæc puer, nequaquam,
 ut priùs, blandimentis mol-
 85 lire sceleratas *mulieres* ten-
 tat, sed, anceps quid pri-
 mum diceret, emisit ex-
 crationes Thyestis.

ANNOTATIONES.

maca ad illum ad se revocandum; quæ quidem nihil effecisse obstupescit primò: deinde verò agnoscit causam cur parùm valuerint. Quod verò Hypercriticus subjungit, Canidiam philtris tantum egisse, omninò refellitur ex lectione textûs Horatii, quem fusè explicavi initio hujus Odes, seu in primâ annotatione meâ. Unguentum primò quidem ac postea philtum adhibuit Canidia, ut dixi. Meminisse porro debebat vir omni literaturâ perpolitus, voces istas, *venena, pharmaca, potiones, incantamenta*, sæpè usurpari promiscuè pro quolibet veneficio. Servius in Georg. i. ad eas voces *ille malum virus* v. 129. testatur ita vocari illud omne quod mutat naturam ejus rei cui adhibetur, sive occidendo sive sanando; Græci pharmacum, Latini venenum aut virus, appellant.

63. *Uta pellicem, Magni Creontis filiam.*] De Medeâ, deque ejus ulciscendi ratione, vide Epod. 3. ibique Annot.

69. *Indormit unctis omnium cubilibus, &c.*] Tranquillè fruitur amoribus pellicum mearum, mei planè oblitus. Vel quiescit in quibus vult cubilibus, unguendo illa magico unguento, omnium aliarum mulierum oblivionem procurante. *Ah, ah, scientioris me veneficæ arte adjutum Varum intelligo.* Quapropter illum jam aggrediar *non usitatis potionibus* et pharmacis, ut ad me recurrat vel invitus, inquit Canidia.

76. *Marsis vocibus.*] Marsi Italiæ populi in

Latio inter continua Appennini montis juga, à Marso Circes veneficio insignis, filio dicti, et veneficia incantationesque edocti, teste Solino. Apud Non. Lucil. Sat. lib. xx.

Jam dirumpetur medius; jam ut Marsus colubras

Dirumpit cantu, &c.

Virgil. Æneid. vii. 758.

—*Marsis quesita in montibus herbe.*

Vide Plin. lib. xxviii. cap. 13. et lib. xxi. cap. 2. et 3. Item Gell. lib. xxvi. cap. 11. ubi scribit. *Genis in Italia Marsorum orta fertur à Marso Circes filio: propterea Marsis . . . vi quòdam geniali datum, ut serpentium virulcatorum domitores sint et incantationibus herbarumque succis faciant medelarum miracula.*

77. *Majus parabo, &c.*] Jam Canidia puerum infodere statuit, et inediâ interficere: ad parandum Varo philtum è pueri exactis medullis et arefacto jecore, eoque pervincendam Vari quantamlibet obstinationem sibi spondet.

81. *Ut Bitumen atris ignibus.*] Hæc dicens Canidia bitumen injicit in ignibus, atraque inde flamma accenditur. Quippe et hoc intelligendum et supponendum hic. Quod quidem, ut et alia bene multa, Daceries acutè et eruditè more suo observavit.

86. *Misit Thyesteas preces.*] Diras execrationes et imprecationes emisit in Canidiam ejusque socias, quemadmodum olim Thyestes

Veneficia inquit, magnum fas ac nefas confundant licet, at nequeunt immutare sortem mortalium. Persequar vos execrationibus. Dira detestatio nullo sacrificio purgatur. Imò, postquam à vobis coactus interiero, adero furor nocturnus, atque umbra facies vestras curvis unguibus invadam (nam hæc potestas est Deorum Manium) atque præcordiis inhærens minime quiescentibus, formidine eripiam somnum. Deinde plebs per singulos viros undique lapidibus vos incessens, execrabiles vetulas obruet. Denique membra vestra insepulta discerpent lupi et volucres Esquilinæ; illud verò spectaculum videbunt parentes mei (heu!) post me viventes.

Venena magnum fas nefasque, non valent

Convertere humanam vicem.

Diris agam vos: dira detestatio

Nullà expiatur victimâ.

90

Quin ubi perire jussus expiravero,

Nocturnus occurram furor,

Petamque vultus umbra curvis unguibus,

[452]

(Quæ vis Deorum est Manium)

Et inquietis assidens præcordiis,

95

Pavore somnos auferam.

Vos turba, vicatim hinc et hine saxis petens,

Contundet obscenas anus.

Post insepulta membra different lupi,

Et Esquilinæ alites.

100

Neque hoc parentes, heu! mihi superstites,

Effugerit spectaculum.

ANNOTATIONES.

in Atreum fratrem, cum jugulatos filios, in frustra dissectos, coctos, edendosque sibi ab eo fuisse appositos, accepit. De his lib. i. Ode 6. v. 8. et Ode 16. v. 17. Vide Senec. Tragœd. Thyesten. Cicer. Tusc. 1. *Execratur luculentis sanè versibus apud Ennium Thyestes, primum ut naufragio pereat Atreus, &c. . . Neque sepulchrum, quo recipiatur, habeat, portum corporis: ubi remissâ humanâ vitâ, corpus requiescat à malis.* Et in Pisonem. *Thyestea ista execratio est Poëtæ, vulgi animos, non sapientum, moventis: ut tu naufragio expulsus uspiam saxis fixus asperis, visceratus latere penderes (ut ait ille) saxa spargens tabo, sanie, sanguine atro.*

87. *Venena magnum fas, &c.]* Veneficia fas nefasque confundant, pervertant, violent licet: at rerum humanarum vicissitudines non sistent aut mutabunt. Itaque vos sceleratæ ac detestabilis veneficæ, quæ me sic improbè occiditis, vicem vestram expectate. Nam certè peribitis tandem miserabili modo, ac insepulta laniabunt feræ, &c.

89. *Detestatio Nullà expiatur victimâ.]* Sic putabant veteres non posse averti aut expiari mala, quæ quis ardens justâ irâ, cum gravi fuerat injuriâ læsus, ei qui læserat imprecatus esset. Huc pertinet quod scribit Plin. xxviii. cap. 2. *Defigi diris detestationibus nemo non metuit.*

92. *Nocturnus occurram furor, &c.]* Sic Virgil. Æneid. iv. 386. Dido ad Æneam:

Omnibus umbra locis adero: dabis, improbe, pœnas.

Ovid. in Ibin: v. 157.

Insequar et vultus ossea forma tuos

Me vigilans cernes; tacilis ego noctis in umbris
Excutiam somnos, visus adessee, tuos.

94. *Quæ vis Deorum est Manium.]* Ut se ulciscantur de morte injustè illatâ, vim et potestatem habent animæ à corpore solutæ. Hæ scilicet, *Manes et Diî*, honoris causâ, vocantur. Hinc iis aræ quoque erigebantur.

Virg. Ecl. v. 66. *Daphnidi mortuo aræ duæ.*
Æneid. iii. 63. *Polydori animæ pariter; stant manibus aræ, inquit, et v. 305. animæ Hectoris Andromache sacraverat aras.* Et v. 303. *Manesque vocabat.* Quid propriè sint Manes, et varias ejus vocis acceptiones explicat luculenter ac disertè Apuleius lib. de Deo Socratis, *Animum humanum, inquit, emeritis vitæ stipendiis corpore suo abjurantem, vetere Latinâ Linguâ reperio Lemurem dictitatum.* *Ex hisce Lemuribus, qui posteriorum suorum curam sortitis, placato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris.* Qui verò ob adversa vitæ merita, nullis bonis sedibus, incertâ vagatione seu quodam exilio punitur, inane terriculamentum bonis hominibus, ceterum noxium malis; id genus plerique Larvas perhibent. *Cum verò incertum est quæ cuique eorum sortitio erenerit, utrum Lar sit, an Larva, nomine Manem Deum nuncupant.* Animadvertite has voces postremas ad rem præsentem maximè facientes.

95. *Assidens præcordiis.]* Sicut Promethei jecur vultur seu aquila tundit et vellicat lib. ii. Od. 13. v. 37.

99. *Insepulta membra.]* Hoc apud antiquos gravissimum malorum æstimabatur; quod errare anima, donec sepulchro corpus esset conditum, putaretur. Vide lib. i. Od. 28. v. 24. Item Sophocl. Ajac. Act. ult.

100. *Esquilinæ alites.]* Esquilinæ, unus è Romæ collibus. Accipitres circa Esquilias volitabant frequenter, quia illic erant sepulchra: imò et reorum ac morte damnatorum abjecta cadavera; itaque prædam ibi subdorabantur et quaritabant.

101. *Neque hoc parentes, &c.]* Hocque illis quæcunque solatium.

Posteriora criminationum Scaligeri capita tam futilia sunt, ne dicam insulsa, it illa describere etiam pigeat. Ne tamen ea desideres, Lector, in ita ille:

Indormit unctis omnium cubilibus Oblivione

ODE VI. IN CASSIUM SEVERUM.

QUID immerentes hospites vexas, canis,

Ignavus adversum lupos?

Quin huc inanes, si potes, vertis minas,

Et me remorsurum petis?

Nam qualis aut Molossus, aut fulvus Lacon,

Amica vis pastoribus,

Agam per altas aure sublatâ nives,

Quaecumque præcedet fera.

[453] Quare externos nihil mali meritos exagitas, o canis iners contra lupos? Cur

[454] non istuc vanas minas convertis si vales, ac lacessis me par pari redditurum?

5 Etenim velut Molossus vel Lacedæmonius canis rufus, quæ est defensio grata pastoribus, per excelsas nives erectis auribus persequar quamcumque feram fugientem.

ANNOTATIONES.

pellicum. Neque structura placet; et hæc hi-ant, disjuncta à superioribus, et verbum indormit insuave est.

Ad me recurres; nec revocata mens tua Marsis redibit vocibus. Si fiat amens, quomodo fastidiat poculum quod non minatur? et omnino illa sunt durissima, venena magnum fas nefasque, &c.

Profectò si jam lapidibus insectata est plebs, si interemptæ anus, si insepultæ à lupis et avibus laceratæ, quid addit? neque hoc parentes effugerit spectaculum, Quid enim agant parentes tunc?

Animadvertite vocem hanc, alites, multis in locis ab Horatio repetitam; quam aded amarit, ut maluerit, hæc, quam, quod potuit, vultures; et fugisset licentiam neglectæ collisionis. Hæc tenus Jul. Scaliger.

1. Nec structura, nec verbum indormit, insuavia videntur nisi hypercritico. Quòd à superioribus disjunctum est, non hiatum facit, sed impetum animi Canidiæ audaciæ et scelere furentis optimè depingit, quæ res non pacatè cogitat, aut loquitur contextè et continenter, sed profert salutatim.

2. Dormitabat sanè bonus Scaliger, cum ista culpabat. Imò si Varus fiet ancens, non nisi post et per poculum quod mox ei majus Canidia minatur.

Porrò hæc, venena, magnum fas, &c.] Durissima omnino sint, vix tamen satis, ad rerum duritiam quas indicant, et parum ad frangendum venificæ improbitatis adamantem.

3. Profectò nihil ageudum parentibus; sed tali fruendum spectaculo, ad mæstitiam utcumque leniendam, prædicat puer.

4. Vultures placeant homini carpenti et vellicandi avido; at æquum æstimatorem non offendent *Æsquiliæ alites*; quin collisio, et ipsa vox, *alites*, pulchra sanè, vel decies repetita oblectabit.

Ode VI.—Metrum idem quod supra Epod. i.

1. *Quid immerentes, &c.]* Hæc Ode volunt notari Cassium Severum, oratorem petulantissimum, accusationibus in Senatu quanquam exitum semper infelici, et conatibus vanis famosum, item scriptis maledicis in quemlibet etiam magnatum. Nonium certè Asprenatem, Augusto licèt *arctius junctum*, veneficii reum agere non dubitavit. Testes sunt Suetonius Octav. cap. 56. Plin. lib. xxxv. cap. 12. Is ob

libellos famosos in vulgus sparsos, ad insulam Cretam primùm, deindè in Seriphum est deportatus. Ejus meminit pluribus locis Corn. Tacitus, item Quintilianus. Ille sic habet in Dialogo de Oratoribus; *Cassium Severum affirmant primùm flexisse ab illâ reteris dicendâ viâ directâ, non infirmitate ingenii, nec inscitâ literarum; sed judicio et intellectu. Vidit namque cum conditione temporum ac diversitate aurium formam atque speciem orationis esse mutandam, &c.* Et postea; *Equidem non negaverim Cassium Severum oratorem vocari, quanquam in magnâ parte librorum suorum plus vis habeat, quam sanguinis. Primus enim contempto ordine rerum, omisâ modestiâ et pudore verborum, ipsis etiam quibus utitur armis incompotus, et studio feriendi plerumque dejectus, non pugnat, sed rixatur. Cæterum varietate eruditionis et lepore urbanitatis, et ipsarum virium robore nullum cæteros superat.* Fab. autem Quintilianus lib. x. cap. 1. *Cassius, inquit, Severus, si cum judicio legatur multa dabit imitatione digna. Quòd si cæteris virtutibus colorem et gravitatem orationis adjecisset, ponendus inter præcipuos foret. Nam et ingenii plurimum est in eo, et acerbitas mira, et urbanitatis, et vis summa; sed plus stomacho quàm consilio dedit; præterea ut amari sales, ita frequenter amaritudo ipsa ridicula est.* Ejus scripta ex Senatusconsulto abolita sunt, teste Suetonio.

Canis ignavus adversum lupos.] Acer in ignavos, ignavus in fortes; quod argumentum sordidiæ est.

3. *Quin huc inanes, &c.]* Quin me lacessis meique similes acriter remorsuros te mordentem, vel potiùs allatrantem?

5. *Molossus.]* Canis ingens et validus, Gallicæ dogue. Ang. a MASTIFF. Ex Epiro, ubi populi fuere quondam Molossi, Strabo lib. vii.

Fulvus Lacon.] Canis agilitate commendatus simul et robore, Gallicæ, *levrier*; Anglicæ, *GREYHOUND*. Laconiâ Peloponnesi regione, seu ex urbe Spartâ. Virg. Georg. iii. 405.

Veloces Spartæ catulos, acremque Molossum.
6. *Amica vis pastoribus.]* Ad arcendos à grege lepos aliasque feras. Theocrit. *κῶων φιλοποιμνικῶν, canis Pastorum anans.*

7. *Agam per altis.]* Expeditus ego sum ad insectandos quoscunque mihi injuriam facientes. Pergit scilicet noster in metaphora.

Tu verò, postquam formidabili latratu implevisti silvam, olfacis dapes oblatas. Cave, cave; nam ego adversus improbos accerrimus dirigo statim cornua; non secus ac gener contemptus à Lycambe perfido, vel inimicus Bupalò infensissimus. Quod si me quisquam dente nigro lacerarit, numquid plorabo velut

Tu, cum timendâ voce complèsti nemos, Projectum odoraris cibum.
Cave, cave: namque in malos asperrimus Parata tollo cornua:
Qualis Lycambæ spretus infido gener, Aut acer hostis Bupalò.
An, si quis atro dente me petiverit, Inultus ut flebo puer?
puer imbellis?

10

[455]

16

ODE VII. AD POPULUM ROMANUM.

Detestatio bellorum civilium.

Quò, quò scelerati propperatis? vel cur inclusi vaginâ gladii dextis inseruntur? An non satis Latini sanguinis effusum est terrâ marique? non quidem ut Romani incenderent excelsa castella æmulæ Carthaginis,

QUO, quò scelesti ruitis? Aut cur dexteris Aptantur enses conditi?
Parumne campis atque Neptuno super Fusum est Latini sanguinis?
Non ut superbas invidæ Carthaginis Romanus arces ureret:

[456]

5

ANNOTATIONRS.

9. *Tu cum timendâ, &c.*] Tu verò cum ingenti latratu maximè terribilis visus fuisti, repente mitis et imbellis appares, objecto pretio sedatus; quemadmodum canis iners, antea horrendum latrans, projectum cibum arripens, mutus subito fit.

12. *Tollo cornua.*] Vires exero, animos et bilem accendo, graviterque ulciscor.

13. *Qualis Lycambe, &c.*] Sicut Poëta Archilochus fecit in Lycamben. Hic enim Neobulen filiam antea desponsatam, fractâ fide, illi negavit uxorem, generumque habere speravit. At Archilochus Iambicos versus à se inventos tam acerbos et amarulentos scripsit in Lycamben ut eum ad desperationem, tandemque ad suspendium adegisse referatur. Vide Epist. ad Pisones, v. 79.

14. *Acer hostis Bupalò.*] Hipponax Poëta circa Olympiadem sexagesimam florebat, quinque circiter ante Christum seculis. Staturâ parvus, vultu pravus ac deformis. Contigit ut offensi duo fratres Bupalus et Anthermus, sive pictores, sive sculptores, ejus imaginem omninò ridiculam effinxerint, populique ludibrio exposuerint: verum non impunè. *Hipponacti notabilis fœditas vultus erat. Quamobrem imaginem ejus lascivâ jocularum ridentium circulis in promptu fecère* (alii proposuère.) *Quod Hipponax indignatus, amaritudinem carminum distrinxit in tantum, ut credat aliquibus eos ul laqueum compulsisse. Quod falsum est. Complura enim in finitimis insulis simulachra postea fecère.* Hæc Plin. lib. xxxvi. cap. 5. Alii scribunt Epheso urbe duntaxat cedere coactos præ pudore et irâ, propter acerbicatem versusum Hipponactis. Ex Dionys. Halic. Hipponax trinetrum Archilochium in Scazontem inflexit, ut graviùs trireret. Cic. de Nat. Deorum. iii. *quem Hip-*

ponactis Iambus lacerat, aut qui erat Archilochi versus vulneratus, &c.

15. *An si quis atro dente, &c.*] Si verò me quisquam impetat convitiis, an ad lachrymâs, pueri more, contugian? imò ut vir ad arma et ultionem convolabo; persequar adversarium usquequaque, donec graviores acceptis plagas intelligam.

ODE VII.—Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Quò, quò, &c.*] Ambigitur quod civile bellum hic Poëta execratur; an illud quod gestum est hinc Bruto et Cassio, illinc Augusto, M. Antonio et M. Lepido ducibus; an bellum Actiacum, cujus finem et exitum Augusto felicem celebravit Epod. 9. an potius illud, quod post cladem Philippensem Sextus Pompeius reparabat? Vide lib. i. Od. 14. lib. ii. Od. 7. lib. iii. Od. 4. et 6. Denique Epod. 16. ibique Annot.

Scelesti.] In cives et patriam injuriosi et sævientes.

2. *Enses conditi.*] Pax enim facta fuerat, aliquanto post dimicationem Philippensem, Pompeianos inter et Augustum atque Antonium.

3. *Campis atque Neptuno super.*] In campis Philippensibus et in mari Siculo. De hoc; Epod. 4. de illis lib. ii. Od. 7. *Neptunus maris deus pro ipso mari.*

5. *Non ut superbas, &c.*] Enimverò tantum sanguinibus Romani nuper fusum non est pro defensione patriæ vel ultione, ut olim quando Scipione duce deleta et incensa Carthago est. Tunc certe gloriôsè pugnatum est; at certarunt nuper cives in scipsos impiè, ut et nunc armantur.

Invidæ Carthaginis.] Carthago Romæ æmula, quamdiù stetit, fuit. Vide lib. iii. Od. 5. Vell. Patercul. lib. i. et ii.

Intactus aut Britannus ut descenderet
 Sacrà catenatus via :
 Sed ut, secundùm vota Parthorum, suâ
 Urbs hæc periret dexterâ.
 Neque hic lupis mos, nec fuit leonibus
 Unquam, nisi in dispar, feris.
 Furorne cæcus, an rapit vis acrior ?
 An culpa ? Responsum date.
 Tacent, et ora pallor albus inficit,
 Mentisque percussæ stupent.
 Sic est. Acerba fata Romanos agunt,
 Scelusque fraternæ necis ;
 Ut immerentis fluxit in terram Remi
 Sacer nepotibus cruor.

vel ut *Britanni hæcenus* indomiti per viam sacram vinciti traherentur ; Sed ut juxta Parthorum optata
 10 destrueretur hæc civitas per vires proprias. *Atque* nec lupis hæc consuetudo, nec leonibus unquam fuit, scire, nisi contra dissimilem animal. An cæca rabies agit vos, an vis superior, an crimen *aliquid* ?
 15 Respondete. Silent : atque pallidus color vultum tingit ; animique attoniti obstupescunt. Ita est, Romanos exagitat sors inimica, et crimen cædis fraternæ, ex quo effusus est humi sanguis Remi innocentis posteris luendus.

ANNOTATIONES.

7. *Intactus aut Britannus.*] Neque tunc fusus est Latinus sanguis, ut Britanni nondum subacti Romano imperio, vincerentur, atque in triumpho decerentur ex more ad Capitolium per Viam Sacram. Vide Sueton. Octav. cap. 25. Dion. lib. xl. init. Cæsaris Comment. lib. v. item Annot. lib. iii. Ode 5. et lib. iv. Ode 14.

Descenderet.] Declivis nempè ad forum usque Romanum erat *Via Sacra* ; de quâ. Epod. 4. v. 7. at à foro Rom. ad Capitolium postea ascendebatur.

9. *Sed ut, secundum vota Parthorum, &c.*] Hoc scilicet habebant in votis hostes Romanorum, ut quod Imperium alienis non poterat, propriis viribus interiret. Epod. 16. v. 2.

Suis et ipsa Roma viribus ruit,
Quam nec finitimi valuerunt perdere Marsi,
 &c. de Parthis Romæ semper infestis, lib. i. Ode 12. et 19.

11. *Neque hic lupis mos, &c.*] Feræ non sæviunt in sui similes ; quare ergo homo est homini lupus ? ut habet adagium. Plin. Procm. lib. vii. *cætera animantia in suo genere probè degunt. Congregari videmus et stare contra dissimilia. Leonum feritas inter se non dimicat. Serpentum morsus non petit serpentes. Nec maris quidem belluæ nisi in diversa genera sæviunt. At hercule homini plurima ex homine sunt mala.* Senec. Epist. 104. *ab homine hominè quotidianum periculum. Adversus hoc te expedi,* &c. Et de Clement lib. i. cap. 26. *Apud homines tantum, nec à necessariis quidem rabies temperat sibi.* Sanctus Augustinus de Civ. Dei lib 15 neque enim unquam inter se leones, aut inter se dracones qualia inter se homines bella gesserunt. Juvenal. Sat. xv. 159.

Sed jam serpentum major concordia: parcat
Cognatis maculis similis fera. Quando
leoni

Fortior eripuit vilam leo ? quo nemore unquam

Expiravit aper majoris dentibus apri !
Indicu tigris agit rabidâ eum tigride pacem
Perpetuam. Sævis inter se convenit ursis.
Ast homini ferrum lethale incude nefandâ

Produxisse parum est.

12. *In dispar feris.*] Al. in *dispar genus.*

13. *Furorne cæcus, &c.*] Quid vos rapit ad bellum tam tetrum ? An furor ; an fatalis quædam necessitas ; an culpa, propter quam Dii infensi, vestris vos manibus plectant ? Cicero pro M. Marcello, *omnes qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reipublicæ misero funestoque compulsi, etsi aliquâ culpâ tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus.*

15. *Tacent, et ora pallor, &c.*] *Silentium et pallor* argunt sceleris conscientiam ; *stupor* verò notat immissam à Diis offensæ pœnam.

17. *Sic est, &c.*] Ità sanè Deorum fit ut Romani in Romanos incurrant sævantque. Nimirum luimus crimen Romuli, qui Remum fratrem occidit. Ode 6. lib. iii.^o

Delicta majorum immeritus lues,
Romane, &c.

19. *Remi sacer cruor.*] Jus naturale violârat Romulus, dominandi causâ, fratrem innoxium et immerentem trucidans. Hinc illius Romanorum parentis et conditoris scelus in nepotes aspersum identidem immissis malis vindicatur. De nefandâ illâ Remi cæde variè scribunt. Flor. lib. i. cap. 1. *Ad tutelam novæ urbis sufficere vallum videbatur ; cujus dum irridet angustias Remus, idque increpat saltu, dubium an jussu fratris, occisus est. Prima certè victima fuit : munitionemque urbis novæ sanguine suo consecravit.* Tit. Liv. lib. i. cap. 6. *Romulus ac Remus, certatim nomen et auspicia daturî novæ urbi, auguria captant. Intervenit aritum malum, regni cupido, atque inde factum certamen coortum à satis militi principio ; quoniam gemini essent, nec etatis verecundia discrimen facere posset ; ut Dii, quorum tutela ea loca essent, auguriis legerent qui nomen novæ urbi daret, condilam imperio regeret : Palatinum Romulus, Remus Aventinum ad inaugurandum templâ capiunt. Priori Remo augurium venisse fertur sex vulture : jamque, nunciato augurio, cum duplex numerus Romulo se ostendisset, utrumquè Regem sua multitudo consalutaret, tempore illi præcepto ; at hi numero avium regnum trahabant.*

ODE VIII. IN VETULAM.

Te diurno ævo factem
 decetne querere quid
 exhauriat vires meas? Licet
 nigri sunt tibi dentes et
 frons sulcata rugis senii
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *
 * * * * *

ROGARE longo putidam te sæculo,
 Vires quid enervet meas?

[458]

Cùm sit tibi dens ater, et rugis vetus
 Frontem senectus exaret;

Hietque turpis inter aridas nates
 Podex, velut crudæ bovis.

5

Sed incitat me pectus, et mammæ putres,
 Equina quales ubera;

Venterque mollis, et femur tumentibus
 Exile suris additum.

10

Esto beata: funus atque imagines
 Ducant triumphales tuum:

Nec sit marita, quæ rotundioribus
 Onusta baccis ambulet.

Quid, quòd libelli Stoici inter sericos
 Jacere pulvillos amant,

[459]

16

Illiterati num minùs nervi rigent?
 Minùsve languet fascinum?

Quod ut superbo provocas ab inguine,
 Ore allaborandum est tibi.

20

ANNOTATIONES.

Inde cum altercatione congressi, certamine irarum ad eadem vertuntur. Ibi in turbâ ictus Remus cecidit. Vulgatio fama est, ludibrio fratris Remum nos transiisse muros: inde ab irato Romulo interfectum: ita solus potitus imperio Romulus, &c. Vide et Aurel. Victor. Plut. in Romulo. Oros. lib. ii. S. August. lib. iii. de Civitat. Dei. cap. 6. Ovid. Fastor. iv.

Ode VIII.—Metrum idem quod Epod. i.
 1. *Rogare, &c.*] Ellipsis et Aposiopsis indignationi serviens. *Putidam te non pudet, &c.*

11. *Funus atque imagines, &c.*] In funere nobilium præferbantur imagines majorum qui triumphalem honorem adepti fuerant. Cic. ii. de Orat. et pro Milone, Plin. lib. xxxv. cap. 2. Lips. Elect. i. cap. 29.

13. *Rotundioribus.*] Rotunditas uniones commendat. Plin. lib. ix. cap. 35. *Margaritarum dos omnis in candore, magnitudine, orbe, lævove, pondere.* Erant tamen etiam oblongæ in pretio margaritæ, dicebanturque elenchi, et auribus appendebantur. Juven. Sat. vi. 458.

Auribus extensis magnos commisit elenchos.] Sat. ii. 61. *cylindros* vocat,

Tu nube, atque tace. Donant arcana cylindros.

14. *Onusta.*] Plin. modò cit. *Uniones dignis suspendere et binos ac ternos auribus feminarum gloriæ est.* Petron. *Tribaccam margari-*

tam appellat. Sen. de Benefic. lib. vii. cap. 9. *Video uniones non singulos singulis auribus comparatos. Jam enim exercitata mulieres oneri ferendo sunt. Junguntur inter se; et insuper alii bini superimponuntur. Nec satis mulieribus insania viros subjecerat, nisi bina ac terna patrimonia auribus singulis pependissent.*

Baccis.] Baccæ propriè sunt fructus lauri, oleæ, &c. ob similitudinem verò pro unionibus pronuntur. Pers. Sat. ii. 66. *ambitio et mollieties, inquit, docuit baccam conchæ rasisse.*

15. *Quid, quòd libelli Stoici, &c.*] At dices te esse imbutam literis et Philosophiâ Stoicorum. Scilicet hoc lenocinio, hæc illecebrâ captas me studiosum: verùm nihil proficis; inquit Horatius. De Stoicorum placitis agam ad Sat. 3. lib. i. et ii, &c.

Inter pulvillos.] Super pulvinos scilicet lectuli tricliniaris, accubitorii, lucubratorii; in quo veteres lectioni et scriptioni vacabant. Pers. Sat. i. 53.

Quicquid denique lectis scribitur in citreis. Cætera hujus Odes absit ut explanare aggrediar, aut alia multis locis similia. Quintiliano morem geram libens, lib. i. cap. 8. sic scribenti. *Horatium in quibusdam nolim interpretari.* Pudor nempè vetat. Quin et Scaliger Hypercrit. ita censet Epod. viii. et xii. *Nebulonis et nequam esse oportuit, non Horatii.*

ODE IX. AD MÆCENATEM.

Præsentit voluptatem mox futuram ex Augusti ad Actium Victoriâ.

QUANDO repõstum Cæcubum ad festas
dapes
Victore lætus Cæsare,
Tecum sub altâ (sic Jovi gratum) domo,
Beate Mæcenas, bibam,
Sonaute mistum tibiis carmen lyrâ
Hâc Dorium, illis Barbarum?
Ut nuper, actus cùm freto Neptunius
Dux fugit, ustis navibus,

Ecquando vinum Cæcubum ad solemnes epulas reservatum, lætus ego ob victoriam Augusti, potabo tecum, O felix Mæcenas, in ædibus magnificis, canente cum fistulis citharâ, hâc Dorium modum, illis Phrygium? Sanè ita placet Jovi. Haud jam pridem sic fecimus, quando Neptunius Imperator freto Siculo pulsus fugam arripuit, post incensas naves;

ANNOTATIONES.

Ode IX.—Metrum idem quod Epod. i.

1. *Quando repõstun, &c.*] Vel ex istâ Ode liquet nec libros nec Odas Horatii eo dispositas ordine, quo factæ sunt: siquidem hic lætitia expromitur de futurâ mox Victoriâ Actiacâ quæ jam consummata celebrabatur in Ode 37. lib. i. Hic, inquam, pœta scribens ad Mæcenatem inter bellicos tumultus ad Actium adhuc versantem, gaudium suum exprimit ex primo nuncio fugæ Antonii et Cleopatræ.

Cæcubum.] Vinum optimum, de quo plura lib. i. Ode 20. v. 9.

Ad festas dapes.] In sacris et festis, in honorem Deorum, instruebantur epulæ opiparæ, et ponebantur vina melioris notæ.

2. *Victore Cæsare.*] Xiphilin. in Augusto, Cæsar superior fuit eo prælio navali, ad quartum Nonas Septembris confecto; quem diem propterea notari, quòd eo penes unum Cæsarem summa rerum fuit, ut ex eo anni principatûs ejus numerentur. Cæsar urbem ædificavit eo loco, in quo sibi victoriam pepererat, eamque Nicopolin appellavit, &c. Ibidem quoque ludos Quinquennales instituit, et Apollini templum dedicavit, ut tam insignis in Epiro victoriæ dignum Augusto monumentum permaneret. Vide Epod. i. Init. et totam Oden. 37. lib. i. ibique Annot.

3. *Sub altâ domo.*] Altis columnis ex marmore adornatâ, lib. iii. Ode 29. v. 10.

Molem propinquam nubibus ardis.

Sic Jovi gratum.] Jovi Diisque fore gratum ait gaudium ob victorem Augustum, quippe cui ex voluntate Numinum orbis Imperium destinatum erat: quod quidem asseruit, lib. i. Ode 2. et alibi.

6. *Hâc Dorium, illis Barbarum.*] Lyrâ sonante Dorium carmen seu modum; tibiis verò canentibus barbarum sive Phrygium. Tres erant vulgares modi, Ionius sive Lydius in *Ut*; Dorius in *Re*; Phrygius in *Mi*, de quibus fusè Glareanus in hunc locum. Primus acutus rebus lætis serviebat; secundus gravis et sedatus, rebus seriis; tertius medius, rebus sacris. Vide Athen. lib. xiv. cap. 5. Item Cæl. Rhod. lib. ix. cap. 3. ubi ex Cassiodoro sic scribit; *Dorius prudentiæ largitor est, et castitatis effector: Phrygius pugnas excitat,*

rotum furoris inflamat; Æolius animi tempestates tranquillat, somnumque jam placatis attribuit; Lydius intellectum obtusis acuit; et terreno desiderio gravotis caelestium appetentiam inducit, bonorum operator eximius. Hinc apparet cur pueros Doricam in primis harmoniam edocendos moncat Aristoteles, Polit. viii.

Barbarum.] Asiatici omnes à Græcis vocabantur Barbari; hinc barbarum dicitur quicquid est à Phrygiâ Asiæ regione, lib. ii. Ode iv. v. 9.

Barbara postquam cecidère turmæ.

Barbaricum aurum, Æneid. ii. 504. et *barbara crurum tegmina,* Æneid. xi. 777. quæ Phrygiâ erant acu picta et elaborata. Athen. cit. lib. xiv. cap. 5. *Tres sunt Harmoniarum differentie quot et Græciæ nationes; Æolica nempe, Dorica, Ionica. Phrygium autem ac Lydium Græci didicerunt à Lydis ac Phrygiis, qui cum Pelope venerunt in Peloponnesum.*

7. *Ut nuper.*] Sicut liberaliter sanè bibimus nuper, seu ante annos quinque cùm Sextus Pompeius navali prælio debellatus ab Augusto est, ad fretum Siculum, indeque pulsus fugit.

Neptunius Dux.] *Sextus Pompeius ruptis ergastulis mare obsedit; interceptis comœtibus Italiæ vexavit; et, cum mari feliciter uteretur, Neptuni se filium confessus est:* Aurel. Vict. de Viris Illustribus, cap. vii. Alii scribunt, eum, cùm ejus pater Magnus Pompeius exactis hostibus mari dominatus esset, hinc se Neptuni filium dixisse, et cœruleâ veste iudutum juveniliter superbiendo depugnâsse. Appian. Bell. Civil. lib. v. Dio. lib. xlvi.

8. *Fugit.*] Aur. Vict. cit. *Sextus ab Augusto per Agrippam navali prælio victus in Asiam fugit ubi ab Antonianis militibus occisus est.* Florus lib. iv. cap. 8. *Sextus Pompeius perditis rebus profugit; Asiamque velis petit, venturus ibi in hostium manus et catenas. . . Non alia post Xerxem miserabilior fuga.* Quippe modò trecentarum quinquaginta navium dominus, cum sex septemve fugiebat, extincto prætoris navis lumine, annulis in mare abjectis, pavens ac respectans, et tamen non timens ne periret.

Ustis navibus.] M. Agrippæ operâ, scilicet à quo fugatas Sexti Pompeii naves scribit

minatus civibus injicere ca- tenas, quas detraxerat ser- vis infidelibus. Romanus (eheu nepotes haud crede- tis) mulieris factus manci- pium, miles portat palum atque arma, nec erubescit servire eunuchis rugosis. Interque vexilla bellica (<i>proh fœdant rem!</i>) Sol videt conopium. Ad hoc <i>Spectaculum</i> Galli indign- nantes, Augustum iaculando, converterunt duo millia equorum; et puppes navium hostium ad sinis- tram fugientes in portu delitescunt.	Minatus urbi vincla, quæ detraxerat Servis amicus perfidis : Romanus (eheu posteri negabitis) Emancipatus fœminæ Fert vallum et arma miles, et spadonibus Servire rugosis potest. Interque signa (turpe!) militaria Sol aspicit conopium. Ad hoc frementes verterunt bis mille equos Galli, canentes Cæsarem : Hostiliumque navium portu latent Puppes sinistrorsum citæ.	10 [462] 15 20
---	--	-------------------------

ANNOTATIONES.

Suet. Oct. cap. 16. Tit. Liv. Epit. lib. cxxix. *Adversus Sext. Pompeium*, inquit, *vario eventu navalibus certaminibus pugnatum est; ita ut ex duobus Cæsaris classibus, altera cui Agrippa præerat vinceret; altera quam Cæsar duxerat deleta . . . victus deinde Pompeius in Siciliam profugit.* (Hæc prior fuga; postrema illa de qua paulò ante dixi ex Fioro.) *M. Agrippa navali coronâ à Cæsare donatus est, qui honas ante eum nemini habitus erat.*

9. *Minatus urbi vincla, quæ detraxerat, &c.*] Servos ad arma Pompeius ille Sextus et magno quidem numero vocarat. Testes Dio. et Liv. Flor. cit. *Cum ergastula armasset, Siciliam Sardiniamque habebat. Jam et classe medium mare insederat. O quàm diversus à patre! Ille Cilicias extinxerat: hic secum piratas navales agitabat.* Vide et Annot. ad Epod. 4. in fine.

10. *Servis amicus perfidis.*] Fngitivis nempe et erga dominos perfidis libertatem et arma dabat, benignè excipiens et amicè, in quos animadverti graviter oportebat.

11. *Romanus.*] Antonius ejusque asseclæ Romanorum permulti.

12. *Fœminæ.*] Cleopatrar, de quâ lib i. Od. 37.

13. *Fert vallum, &c.*] Virg. Georg. ii. 25.

Quadrifidasque sudes et acuto robore vallos.] Ubi Servius monet, bis idem dictum: nam et valli et sudes idem sunt: Gall. *des Pièux*. Angl. *PALISADOES*. Vegetius lib iii. cap. 8. ita rem explicat: *Super aggerem valli, hoc est, sudes, vel tribuli lignei, digeruntur, nimirum ad munientia castra. Porro Romanus quisque miles debebat ferre secum duodecim sudes, arma, viaticum, ollam, veru, securim, ligonem, falcem, &c.*

Spadonibus servire.] Cleopatram illi comitabantur, adedque imperabant Romanis militantibus sub ejus vel Antonii signis; quod eis turpe et indignum. Vide lib. i. Od. 37. v. 9. *Spado à σπαρ.* *evellere*, dictus. *Rugosis* quia plurimæ illis rugæ ob virilitatis adeoque caloris amissionem.

16. *Conopium.*] Aliàs scrib. *Conopeum* penultima longâ; *καταπέτες*, tentorii genus, quo utebantur Ægyptiæ mulieres ad arcendos culices qui *καταπέτες*; nuncupantur à Græcis. Hi

sunt enim illic frequentes ob maris viciniam. Horatius indignitatem auget ex eo quod mulierie tabernaculum erat pro Prætorio seu Imperatorio tentorio.

17. *Ad hoc frementes, &c.*] *Adversus Antonium arma verterunt Galli, qui in ejus exercitu merebant, scilicet indignati quod servire juberentur fœminæ, et effœminatis spadonibus rugosis.*

Verterunt bis mille equos.] Scaliger, suo more, *illa*, inquit, *ferre nequeo: nam et insuavia sunt, nec conveniunt pugnae navali.* Imò Gallorum fremitum et morum asperitatem bellè exprimunt. Deinde an Hypercriticus nesciebat præter navalcs copias, ad litus aduisse terrestres peditum equitumque? Itaque ab exercitu illo terrestri Antonii ad Cæsarianum transiisse illa duo millia equitum Gallorum, qui victoriam Cæsaris promoverunt: ut testatur Servius ad Æncid. vi. et Plutarchus in Antonio; *Terrestribus copiis ab Antonio Canidius præerat: à Cæsare Taurus; qui utrinque instructæ acie in litore quiescebant, eventum navalis pugnae expectantes.*

18. *Canentes Cæsarem.*] Nos vernaculè dicemus, *CRYING, GOD SAVE THE KING.*

19. *Hostiliumque navium portu latent Puppæ.*] Continuo excandescens Julius Scaliger, *Si latent Puppæ, prora non latent*, inquit. Egregiè admodum; nam paratis ad fugam navibus latebant puppes duntaxat, apparebant autem prora mari obversæ. Ergò malè redarguitur iste locus. Horatius notat sexaginta naves Cleopatrar post classem Antonii collocatas, sublatis velis expeditas ad fugam primo quoque tempore capessendam, et vela facienda in Ægyptum. Plutarch. modò cit.

20. *Sinistrorsum citæ.*] Hostiles naves è portu Actiaco prodeuntes ad sinistram habebant Peloponnesum, quò fugerunt, et inde Alexandriam. Plutarch. in Antonio; *Naves sexaginta Cleopatrar, quæ post magnas naves erant sitæ, velis sublatis per medios pugnantes fugam arripuerunt, suosque perturbant. Casari non sine admiratione spectant fugientes naves in Peloponnesum conversas; nec quâ de causâ id fieret intelligebant.* Additque Antonium non viri aut ducis consilii usum, sed amantis; tractum scilicet à muliere, et post-

Io triumphe! tu morarijs aureos
 Currus, et intactas boves.
 Io triumphe! nec Jugurthino parem
 Bello reportasti ducem;
 Neque Africanum, cui super Carthaginem
 Virtus sepulchrum condidit.
 Terrâ marique victus hostis Punico
 Lugubre mutavit sagum.
 Aut ille centum nobilem Cretam urbibus
 Ventis iturus non suis,
 Exercitatas aut petit Syrtes Noto,
 Aut fertur incerto mari.
 Capaciores affer huc, puer, scyphos,
 Et Chia vina aut Lesbia;
 Vel, quod fluentem nauseam coërceat,
 Metire nobis Cæcubum.

[463] Io triumphe, tu retardas
 auratos currus et juvencas
 integras. Io triumphe, non
 reexisti Imperatorem talem
 seu in bello Jugurthino,
 seu in Africano eum cui sua
 25 virtutumulum erexit super
 Carthaginem. Hostis su-
 peratus in terrâ et mari
 [464] sagulum purpureum muta-
 vit lugubre. Nunc ille vel
 in Cretam centum urbibus
 30 claram fugit adversis ven-
 tis; vel ad Syrtes Austro
 vexatas; vel erat anceps
 per maria. Famule, huc
 affer cyathos majores, et
 vina Chia, vel Lesbia; quin
 35 potius infunde nobis Cæcu-
 bum, quod reprimat nau-
 seam fluitantem.

ANNOTATIONES.

habitus omnibus, Cleopatram insecutum.

21. *Io.*] Vox lætitiæ index, quâ triumphanti duci milites acclamabant.

Triumphe.] Triumphum alloquitur et compellat veluti Deum. Sic. lib. iv. Od. 2. v. 49.

Tuque dum procedis, Io triumphe.

Aureos Currus.] Triumphales Augusto debitos. Horum formam describit Zonaras his verbis; Τὸ δὲ δὴ ἄγμα ὄντε ἀγανιστεῖα, οὔτε πολεμιστικῶ ἢ ἰμαῖρες: ἀλλ' εἰς πύργου περιβόρου τρίπον ἔχειν γασσο. *Currus autem, triumphalis scilicet, neque Circensi neque bellico similis; sed in turris rotundæ modum factus erat.*

22. *Intactas boves.*] Qui triumphabat juvencas intactas, id est, vel tauro vel jugo nondum subditas immolabat. Virg. Georg. iv. 540.

Delige et intactâ totidem cervice juvencas.

23. *Nec Jugurthino parem.*] Non parem sed longè Augusto inferiorem Marium Jugurthæ victorem. Vide lib. ii. Od. i. stroph. 7. ibique Annot. ad vocem *Jugurtha*.

25. *Neque Africanum.*] Nec Cæsari parem Scipionem, quamquam dirit hic Carthaginem Imperii æmulam; ita ut ejus urbis ruinæ sint illustre veluti mausoleum P. Cornel. Scipionis, ob ejus virtutes planè singulares quæ in Africano bello et triumpho eluxerunt.

26. *Sepulchrum.*] Vetus interpres hic sic annotat; *Tangit historiam, in quâ scriptum est, ex Oraculo, ad compescendos Afros debere sepulchrum Scipioni Africano ita constitui, ut Africam intueretur. Hoc autem Deorum monitu positum est inter Ostiam et portum.* At contra Plutarchus scribit sepulchrum Scipionis Linterni extare. Mancinello teste, apud Caietam in marmore sepulchro aneâque urnâ hæc leguntur;

Devicto Annibale, et capta Carthagine et aucto Imperio, hos cineres marmore lectos habes; Cui non Europe, non obstitit Africa quondam, Respice res hominum, quam brevis urna nremil!

27. *Terrâ marique victus hostis.*] Antonius, post cujus fugam Ægyptum, terrestris ejus exercitus duce Camidio ad Augusti partes transit.

Punico Lugubre mutavit sagum.] In signum mœroris, exiit sagum punicej, coccinei, purpurei, rubei coloris; induitque aliud pullum, atrum, lugubre. *Phœnicicus* seu puniceus color *exuberantiam splendoremque significat ruboris*; inquit Gellius, lib. vi. cap. 26. *Sagum* vestis erat in bello usitata, brevior, subnexa per fibulam circa dextrum humerum. Alii volunt sagum habuisse manicas instar tunice. Erat porrò coloris rubei, tum quòd is Marti convenit; tum ut cruor è vulneribus manus ob similem colorem minùs appareret.

29. *Aut ille, &c.*] Quò tenderit Antonii classis, ignorabatur. Sciebatur tamen versùs Peloponensem navigasse; ut antè dixi ex Plutarcho. Postcâ verò cognitum est Cretæ oram legisse; ut in Ægyptum pergeret.

Cretam.] De eâ insulâ, lib. iii. Od. 27. stroph. 9.

30. *Ventis non suis.*] Sibi non propitiis.

31. *Noto.*] Vento Meridionali.

Syrtes.] In Lybico mari sunt cæ, vulgò *Scches de Barbarie*, à σὺχος traho, quòd in eas maris partes arenæ cumulos, limum, et saxa aggerant et trahuut fluctus. Vide lib. ii. Od. 6. v. 3.

32. *Fertur incerto mari.*] Quò fugiat incertus, rebus desperatis.

33. *Capaciores affer, &c.*] In festis, et in magnâ lætitiâ, Græco more, majoribus poculis et largiter bibebatur.

34. *Chia vina aut Lesbia.*] Transmarina vina, idèdque pretiosa; è Chio et Lesbio insulis maris Ægei. Plin. lib. xiv. cap. 7. et 14. De Chii vini bonitate, lib. iii. Od. 19. v. 5. De Lesbio, lib. i. Od. 17. stroph. 6.

36. *Cæcubum.*] Vinum generosum è Cæcubo, Latii monte; de illo lib. i. Ode 20. v. 9. habet virtutem coërceendi nauseam, inquit; quòd

Certè decet abstergere sollicitudinem ac formidinem pro rebus Augusti bibendo suave vinum.

Curam metumque Cæsaris rerum iuvat
Dulci Lyæo solvere.

ODE X. IN MÆVIUM POETAM.

Ei Naufragium imprecatur.

Navis abit soluta *portu* infelici auspicio, vehens fætentem Mævium. Auster fac ut tetrus fluctibus vexes utramque latus *navis*. Eur-
[465]
Ut horridis utrumque verberes latus
Auster, memento fluctibus.
Niger rudentes Eurus, inverso mari,
5 Fractosque remos differat.
Insurgat Aquilo, quantus altis montibus
Frangit trementes ilices.
Nec sidus atrâ nocte amicum appareat
10 Quâ tristis Orion cadit.
[466]
Quietiore nec feratur æquore,
Quàm Graia victorum manus,
Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio
In impiam Ajacis ratem.
15 O quantus instat navitis sudor tuis,
Tibique pallor luteus,
Et illa non virilis ejulatio,

ANNOTATIONES.

austerum sit et pungens, adeoque fluxum sistat aut restringit phlegmatis. Porrò ejusmodi vinum petit Horatius, ut possit affatim bibere sine nausea et vomitu.

37. *Curam metumque Cæsaris.*] Magno se fuisse in metu pro Cæsare indicat; neque verò Romæ tunc fuisse trepidationem parvam refert Dio; at, hoste in fugam verso, jam lætus, vino se discussurum ait quicquid pavoris et curæ animo diu inseedit.

38. *Lyæo.*] Ita dicitur Bacchus, ac proinde vinum, à *λυειν solvere*, ut jam notavi, lib. i. Od. 7. v. 22.

Ode X.—Metrum idem quod Epod. 1.

1. *Malâ soluta, &c.*] Amico Virgilio et bono Poëtæ faustam navigationem est appreca-tus. Ode 3. lib. i. at Mævio contraria omnia hic.

Malâ alite.] Sunt qui *alitem* feminino genere poni velint pro malo semper augurio. Lactant. in Papin. Stat. Thebaid. 3.

2. *Olentem Mævium.*] Is obsoletarum vocum sectator, bonorumque Poëtarum insectator, duobus istis vitis duntaxat famosus Poëta, Virgilio atque Horatii temporibus tam invisus bonis quam invidus. Virgil. Eclog. iii. 90.

Qui Bævium non odit, amet tua carmina, Mævi,

Atque idem jungat vulpes, et mulgeat hircos. Auctor lib. de caus. corrupt. eloq. ita præcipit; *Quædam arceantur ut jam obliterata et olentia, id est, nimiam vetustatem ac veluti situm redolentia.*

4. *Auster memento, &c.*] *Austrum* à meridie flantem et in Ionio mari valdè sævientem primùm invocat adversus Mævium navigantem: deinde *Eurus* ab Oriente: tum *Boream* seu *Aquilonem* à Septentrione: ut collectantes mare subvertant, Mæviumque fluctibus obruant. Virgil. Æneid. i. 89.

Undè Eurisque Notusque ruunt, creberque procellis Africus.

10. *Orion.*] De hujus sideris occasu procelloso et navigantibus tristi, lib. i. Od. 28. v. 21 lib. ii. Od. 13. in fine, lib. iii. Od. 4. sub finem, &c.

12. *Graia victorum manus.*] Ad Caphareum Eubææ promontorium disjecta classis Græcorum tempestatibus tantum non tota perit, cum reverterentur post expugnatam Trojam.

13. *Cum Pallas usto vertit iram ab Ilio.*] Offensa primùm illa fuerat judicio Paridis, adeoque Trojanis infesta: deinde Græcis etiam; tum quòd Ulysses et Diomedes è suo templo Palladium rapuissent; tum ut canit Virgilius; Æneid. i. v. 41

Unius ob noxam et furias Ajacis Orlei.

14. *Impiam Ajacis ratem.*] Impius certè Ajax Oileus et sacrilegus, qui Cassandram ad ipsas Palladis aras violàrat. Unde navis ejus diffracta; ipse verò mox in saxum enatans fulmine pariter percussus.

Preces et aversum ad Jovem:
 Ionius udo cùm remugiens sinus
 Noto carinam ruperit!
 Opima quòd si præda curvo littore
 Porrecta mergos juveris,
 Libidinosus immolabitur caper,
 Et agna tempestatibus.

et vota ad Jovem surdum;
 cùm murmurans Ionium
 mare fregerit navim Austro
 humido! Quod si tu in cur-
 vo littore jacens pascas
 mergos, opimum spoliū,
 à me procellis sacrificabi-
 tur¹ lascivus hircus, et ni-
 gra ovicula.

ODE XI. AD PETTIUM.

Amore se Lycisci occupatum non posse versibus condendis vacare.

PETTI, nihil me, sicut antea juvat
 Scribere versiculos amore percussum gravi;
 Amore, qui me, præter omnes, expetit
 Mollibus in pueris, aut in puellis urere.
 Hic tertius December, ex quo destiti
 Inachiâ furere, silvis honorem decutit.
 Heu me! per urbem (nam pudet tanti mali)
 Fabula quanta fui! conviviorum et pænitet,
 In quis amantem et languor et silentium
 Arguit, et latere petitus imo spiritus!
 Contraque lucrum nil valere candidum
 Pauperis ingenium querebar, applorans tibi;
 vino incalueram, et numen pudore carens secreta mea dimoverat loco suo;

O Petti, nequaquam placet ut prius, versus facere, quia amore gravi occupor; amore, qui me præ cunctis incendere cupit erga teneros pueros vel puellas. Hic tertius December spoliat arbores foliis, ex quo desii deperire Inachiam. Heu me, quanta fui fabula per urbem! (Nam pudet me tanti mali) pænitet etiam conviviorum, in quibus amans declarat se languore, taciturnitate, et suspiriis è profundo pectore deductis! Tum verò simul ac ardente

ANNOTATIONES.

18. *Aversum ad Jovem.*] Preces et vota minime audientem, scilicet improbo iratum.

19. *Ionius.*] Ionium mare inter Epirum ac Peloponnesum ab ortu, et magnam Græciam Siciliamque ab occasu porrigitur.

21. *Opima quòd si præda.*] Quòd si tuum cadaver in littore pascat avas marinas, sacra spondeo tempestatibus.

23. *Caper.*] Quia Mævius petulans et olens ut caper.

24. *Agna.*] Virg. Æn. iii. 120. *nigram hyemì pecudem.* Æneid. v. 772. *tempestatibus agnam.* *Tempestatibus.*] His quoque templum erat Romæ dedicatum olim à Scipione. Ov. Fast. vi. 193.

Te quoque, tempestas, meritam delubra fatemur.

Cic. de Nat. Deor. 3. asserit in Deorum numerum referandas esse tempestates, quæ populi Romani ritibus consecratae sunt . . . nostri quidem duces mare ingredientibus immolare hostias fluctibus consueverunt.

Ode XI.—Hanc Oden aliqui faciunt dicolon distrophon, cujus primus quisque versus fit Iambicus Hipponactes trimeter acatalectus, ut Epod. i. *Ibis Liburnis*, &c.

Secundus Sapphicus, constans penthemimeri heroicâ, et dimetro Iambico; id est, duobus dactylis, et syllabâ; deinde quatuor Iambis recepto tamen imparibus locis spondaeo.

Aliis placet, esse tricolon tristrophon; ut

primus quisque versus sit Iambicus trimeter, ut antè dictum est. Alter quisque Dactylicus dimeter, ut lib. iv. Od. 7. *Arboribusque comæ.*

Tertius Iambicus dimeter, ut Epod. i. *Amice propugnacula.*

1. *Petti, nihil me, &c.*] Apud Pettium sive Pectium contubernalem suum queritur, quòd per amorem nunquam sibi liceat interquiescere, modò puellam modò puerum aliquem deperenti.

Nihil juvat Scribere versiculos Amore percussum gravi.] Contrà Propertius amore se ait incitari ad condendos versus lib. ii. Eleg. 1. *Queritis unde mihi toties scribantur amores?*

Unde meus veniat mollis in ora liber?

Non mi Calliope, non hæc mihi cantat Apollo:

Ingenium nobis ipsa puella facit.

Seu vidi ad frontem sparsos errare capillos, Invenio causas mille, poeta, novas, &c.

5. *Tertius December.*] Tertius itaque annus est.

8. *Fabula quanta fui.*] Quot rumores, quot sermones vagati de me, ob Inachiæ anorem, imò furem!

11. *Contraque lucrum, &c.*] Adversus rivalium ditiorum munera opima nihil me posse ac proficere apud Inachiam avaram meretricem. Quidam legunt, *Contraquè lucrum, nil valere candidum Pauperis ingenium.*

Candidum pauperis ingenium.] Candidos

ego flens apud te conquerere-
 bar, quòd sincera mens pau-
 peris non praveret quæs-
 tui. *Addebam porrò:* Quòd
 si libera indignatio cor me-
 um inflammet, ut in auras
 dissipet molesta hæc pabula
 nequaquam sublevantia do-
 lorem improbum; *prolinus*
 abjecta verecundia cessabit
 pugnare adversus inæqua-
 les. *At postquam ista cor-*
 am te graviter statueram,
 accepto mandato disceden-
 di in aëdes meas, dubio gres-
 su ibam ad fores eheu mihi
 non propitias et dura eheu
 vestibula, in quibus rupi
 lumbos et latus. Jam me
 occupat amor Lycisci glo-
 riantis omnem fœminam
 superare mollitiã: Quo me
 exsolvere non possint sin-
 cera amicorum monita vel
 objurgationes acerbæ; sed
 tantum alius amor, sive adolescentulæ speciosæ, sive rotunduli pueri prolixos capillos nodo col-
 ligentis.

Simul calentis inverecundus Deus
 Fervidiore mero arcana promôrat loco.
 Quòd si meis inæstuet præcordiis
 Libera bilis, ut hæc ingrata ventis dividat
 Fomenta, vulnus nil malum levantia;
 Desinet imparibus certare summotus pudor.
 Ubi hæc severus te palâm laudaveram,
 Jussus abire domum, ferebar incerto pede
 Ad non amicos, heu, mihi postes, et heu
 Limina dura, quibus lumbos et infregi latus.
 Nunc gloriantis quam libet mulierculam
 Vincere mollitiã amor Lycisci me tenet;
 Unde expedire non amicorum queant
 Libera consilia, nec contumeliæ graves;
 Sed alius ardor aut puellæ candidæ,
 Aut teretis pueri, longam renodantis comam.

ANNOTATIONES.

mores, ingenii vim et acumen, sapientiam, eruditionem, aliasque animi dotes eximias.

13. *Simul calentis, &c.*] Quoties verò Bacchus, id est, vinum, me ebrium fecerat, atque adeò loquacem et inverecundum: toties *applorens tibi* nudabam mentis meæ vulnera, amoris tormenta et cruciatius.

15. *Quod si meis, &c.*] Ex contemptu sui amoris oriebatur indignatio et ira adversus Inachiam, et hinc comminatio se eam oblivioni daturum. Sed brevi redibat ad priorem erga illam ardorem; quo vel invitus ad eam ferebatur ac trahebatur.

16. *Ut hæc ingrata ventis dividat, &c.*] Ut procul expellat, et pevitus ex animo excutiat ac deleat ista amoris *fomenta* alimenta que nempe suspiria, silentium, lacrymas, querimonias, anxias animi secum luctationes; quæ omnia accendunt potius amorem et augent cruciatum, quam levant aut sedant.

18. *Desinet imparibus certare summotus pudor.*] Alii aliter locum hunc intelligunt. Summ cuique sit arbitrium expiscandi sensus novos; ego interpretor cum Pulmanno; non amplius Inachia procaci me summittam pudens nimium; sed eam asperuabor, desinamque sectari imparem, id est, amori meo non respondentem. Vel sic; cum *imparibus*, id est, rivalibus me potentioribus certare desinam, iisque sine pudore concedam mulierem lucri magis cupidam, quam sinceri et candidi ingenii amantem; adedque indignam meis amoribus. Priori interpretationi favet quod ait Horat. lib. i. Ode 33. v. 10. Veneri placere interdum jungere *impares formas atque animos*, &c. lib. iv. Ode 11. v. 31.

*Disparem riles. Age, jam meorum
 Finis amorum.*

Denique Epod. xv. 14.

Et quaret iratus parem.

19. *Ubi hæc severus, &c.*] Postquam ego constanter et magnificè apud te dixeram, me abjecturum occupationes ejusmodi vanas et importunas; atque à te, Petti amice, *jussus* eram abire domum, et propositâ quiete frui; contra subito redeunte et trahente amore Inachia, ad ejus aëdes ferebar. Tibull. Lib. ii. Eleg. 6. v. 13.

Juravi quoties rediturum ad limina nunquam?

Cum bene juravi, pes tamen ipse redit.

22. *Limina dura.*] Vel propter immitem dominam, vel potiùs quòd in iis jacens pernoctansque lumbos et latus infregerat; ex more amantium, de quo fusè lib. iii. Od. 10. Ovid. Remed. Amor. 508.

Nec latus in duro limine pone tuum.

23. *Mulierculam vincere mollitiã.*] Ludus est in voce *mulier*, quasi *mollior* à mollitie dicta. Isidor. lib. xi. cap. 11. Præclarè Petrus Blesensis serm. i. id Adven. Angelicam salutationem explicans; *ave benedicta inter mulieres*, inquit, *id est, sola robusta inter molles.*

24. *Liberi consilia.*] Amicè data, sine ullâ adulatione, vel offensionis metu.

26. *Contumeliæ graves.*] Jactata scommata ab amicis objicientibus mihi amorem probrum. Alii explicant; injuriæ ab Lycisco vel meretrice quâlibet rogata; minùs ad rem, ut mihi quidem videtur.

27. *Sed alius ardor, &c.*] Cicer. Tuscul. 4. *Etiã novo quodam amore veterem amorem tanquam claro clarum ejiciendum putant.* Ovid. Remed. Amor. 462.

Successore novo tollitur omnis amor.

28. *Teretis.*] Habentis membra succi plena, solida, polita, obcusa.

28. *Longam renodantis comam.*] Catamiti illi seu pueri meritori, capillos instar mulierum

ODE XII. IN ANUM FŒTIDAM.

QUID tibi vis, mulier, nigris dignissima barris? [470] Quid petis, fœmina atris
 Munera cur mihi, quidve tabellas barris digna? Quare dona,
 Mittis, nec firmo juveni, neque naris obesæ? quare literas mittis mihi,
 Namque sagaciùs unus odoror, nec valido adolescenti, nec
 Polypus, an gravis hirsutis cubet hircus in alis, 5 *Ego* quippe
 Quàm canis acer ubi lateat sus. subtiliùs olfatio *utrum sit*
 Quis sudor vietis et quàm malus undique membris *tibi* polypus, an olens caper
 Crescit odor! cùm pene soluto resideat in axillis pilosis,
 Indomitam properat rabiem sedare; nec illi quàm sagax canis ubi aper
 Jam manet humida creta colorque delitescat. *At, ut* quantus
 Stercore fucatus crocodili, jamq; subando 10 *sudor, et quam teter odor*
 Tenta cubilia tectaue rumpit. *undique emanat è membris*
 Vel mea cùm sævis agitat fastidia verbis; *flaccidis!* * * * * *
 Inachiam ter nocte potes, mihi semper ad unum 15 *neque ei stat uda creta, et*
 Mollis opus: pereat malè, quæ te, *color fucatus fimo crocodili*
 Lesbia, quærenti taurum, monstravit inertem; ** * * * **
 Cùm mihi Cous adesset Amyntas, ** * * * **
 Cujus in indomito constantior inguine nervus, ** * * * **
 Quàm nova collibus arbor inhæret. 20 ** * * * **
 Muricibus Tyriis iteratæ vellera lanæ ** * * * **
 Cui properabantur? Tibi nempe; ** * * * **
 Ne foret æquales inter conviva, magis quem ** * * * **
 Diligeret mulier sua, quàm te. ** * * * **

Cui verò parabatur lana bis
 tincta purpuræ Tyriæ? Ni-
 mirum tibi: ut nullus esset
 contubernalis inter socios,
 quem plus amaret sua mu-
 lier, quàm ego te.

ANNOTATIONES.

alebant, et in nodum colligebant. Vide lib. 2 Ode 5. in fine. Et lib. iv. Od. 10. v. 3.

Ode XII.—Metrum idem quod Od 7. lib. i.

1. *Quid tibi vis?*] Vide An. ad calcem Epod. S. *Dignissima barris.*] Digna mulier anatoribus sordidis ac deformibus, quales barri, seu bajuli sole adusti, stupidi, impoliti: vel similibus elephantis, qui odore graves, formâ truces, mole terribiles. Vide lib. i. Sat. 4. Annot. *Barrus inops.* Porrò elephas dicitur barrus ob gravitatem, Græcè βαρῆς; nam inter quadrupes mole præstat; vel à voce *bar*, quæ peregrinum significat: vel à voce *beira* quæ idem quod *behemoth* Hebraicè significat, scilicet ingentem bestiam.

3. *Naris obesæ.*] Ex Aristot. Physiogn. cap.

6. *Qui nasum habent in summo crassum, ii stupidi sunt.*

5. *Polypus.*] Est morbus narium fœtidus; sive est caruncula in naso putida, respiratio-nem obstruens, et tetrum emittens anhelitum.

Hircus in alis.] Fœtens humor in axillis, tam grave olens quàm hircus.

7. *Quis sudor, &c.*] Loquitur Horatius; O quàm gravis odor, et fœtens sudor exit è membris anis putidæ!

9. *Nec illi Jam manet humida creta.*] Cum olenti sudore defluit pariter fucus ille, quo faciem incrustarât; quippe rugas cretâ seu gypso obduserat, obtexerat. Plin. lib. 35.

cap. 16. *Est in medicaminibus et Chia terra candicans, usûs ad mulierum maximè cutem.* Item. *ibid.* cap. seq. *Crete plura genera . . . candidum et ad purpurissimum inclinans, vis utrisque naturâ ad discutiendos tumores . . . Refrigerandi quoque natura creta est; sudoresque immodicos sistit illita, &c.* Petronius, cap. 23. *Perfluebant per frontem sudantis uacaciæ rivi, et inter rugas malarum tantum erat creta, ut putares deiectum parietem nimbo laborare.*

10. *Colorque Stercore fucatus crocodili.*] E terrestris crocodili fimo cerussâ admixto, sit medicamentum ad extenuandam cutim, nitidamque reddendam. Plin. lib. xxviii. cap. 8. *Alter crocodilus (cordylum vocant) ei similis, multum infra magnitudinem, in terrâ tantum, odoratissimisque floribus vivit. Ob id intestina ejus diligenter exquiruntur jucundo nidore farta. Ejus sterces crocodileam appellant; quæ illita ex oleo cyprino molestias in facie enascentes tollit; ex aquâ verò morbos omnes, quorum natura serpit in facie; nitoremque reddidit: lentiginès tollit ac raras, omnesque maculas.* Clemens Alexandrin. Pædagog. lib. iii. cap. 2. Ex Antiphane Comico, ita refert: *Ter, non semel, dignæ sunt perire, quæ crocodilorum excrementis uluntur, et spumâ sepiarum unguuntur, et supercilia fuligine illinunt, et suo genas terunt.*

21. *Muricibus Tyriis, &c.*] Tibi parabatur

O, ego minimè fortunata, O ego non felix, quam tu fugis, ut pavet acres 25
 quam tu fugis non secus ac Agna lupos, caprææque leones!
 agna lupos, et capra leones
 validos expavescit!

ODE XIII. AD AMICOS.

Ut genio indulgeant, omni sollicitudine posthabitâ.

Ater nimbus obdixit cœ- **HORRIDA** tempestas cœlum contraxit, et im-
 lum, et pluvîa nivesque de- **bre** [472]
 mittunt Jovem: Jam mare
 et silvæ strident boreâ Thra- **Nivesque deducunt Jovem:**
 cio: O sodales, ne omit- **Nunc mare, nunc silvæ**
 tamus opportunitatem tem- **Threicio Aquilone sonant: rapiamus, amici,**
 poris: et quamdiu valent **Occasionem de die:** 5
 genua, dumque convenit, **Dumque virent genua**
 explicetur frons senio con- **Et decet, obductâ solvatur fronte senectus.** [473]
 tracta. Tu profer vina cal- **Tu vina Torquato move**
 cata *sub* Consule meo Tor- **Consule pressa meo.**

ANNOTATIONES.

cum magnâ curâ, diligentîâ, celeritate, vestis
 purpurea, bis tincta muricis pisciculi sanguine,
 qui frequens et optimus in eâ maris Mediter-
 raneici parte, quæ proxima est Tyro urbi Phœ-
 niciæ. Unde Tyriæ purpuræ celebritas maxi-
 ma. De purpurâ dibaphâ, iteratâ, seu iterum
 tinctâ, lib. ii. Od. 16. v. 35. et 18. v. 7. De
 Tyro urbe, lib. iii. Od. 49. v. 60. Vide Plin.
 lib. 9. cap. 36.

Ode XIII.—Quibusdam hæc Ode est dicolos
 distrophos. Primus quisque versus est hexa-
 meter heroicus: alter quisque est Archilo-
 chius constans dimetro Iambico, ac duobus
 dactylis cum unâ syllabâ.

Aliis, et meliùs quidem, est tricolos tristrop-
 phos. Primus versus est heroicus hexameter
 catalecticus, ut iste, Od. 7. lib. i.

Laudabunt alii claram Rhodon, &c.

Secundus est Iambicus Archilochius dimeter
 acatalecticus, ut Epod. i.

Amice propugnacula.

Tertius est Dactylicus Archilochius dimeter
 hypercatalecticus, ut Ode 7. lib. iv.

Arborisque conæ.

1. *Horrida tempestas.*] Vel hyems, vel nim-
 bosum cœlum, vel utrumque.

Cœlum contraxit.] Contractis et condensa-
 tis nubibus cœlum obtexit et obscuravit. Non
 desunt qui allegoricè locutum velint Poëtam
 de nescio quo civili tumultu, vel hostili incur-
 su, vel clade et calamitate quâpiam. Nouni-
 hil ejusmodi videtur innuere, ubi ait, v. 10.

*Cœtera mitte loqui: Deus hæc fortasse ben-
 gnâ*

Reduceit in sedem vice.

Imbres Nivesque deducunt Jovem.] Quoni-
 am, ut alibi dixi, Jupiter est ær, hinc et in
 terram descendere ac deduci putabatur, cum
 solvitur in pluvias aut nives decedentes. Virg.
 Eclog. vii. 60.

Jupiter et læto descendet plurimus imbri.

3. *Silvæ.*] Diæresis, per quam vox ista fit
 trium syllabarum.

4. *Threicio Aquilone.*] Flante è Thraciæ
 partibus Aquilone vento, qui est inter Septen-
 trionem et ortum solstialem. NORTH NORTH-
 EAST. De eo jam lib. i. Ode 25. v. 11.

5. *Occasionem.*] Cic. de Inv. i. *Occasio au-
 tem est pars temporis, habens in se alicujus rei
 idoneam faciendi aut non faciendi opportuni-
 tatem.*

De die.] De tali die pluvio, nimbo, tristi
 sumamus occasionem computandi. Alii meli-
 us sic; dum per diem ac tempus licet, dum-
 que sinunt ætas et vires, vitæ gaudia carparamus.

6. *Dumque virent genua.*] Theocrit. Idyl.
 14. v. 69.

Ἔγρει
 Λικαιῖναν ὁ ἄγρος ποιεῖν τι δει̃ οἷς
 γόνυ χλαγόν
 —Serpit

*Canos faciens tempus, gerere aliquid oportet
 eos quibus est genu viride.*

Genu viret, i. e. juvenus viget, ex Erasmo,
*Genibus inest vitalitas. Namque in ipsâ genu
 utriusque commissurâ dextrâ lævâque, à priore
 parte genina quædam buccarum inanillas inest,
 quâ perfossâ, ceu jugulo spiritus fugit,* Plin.
 lib. xi. cap. 45.

7. *Obductâ solvatur fronte senectus.*] Vel,
 pellatur recordatio senectutis, quæ rugosâ et
 tristî fronte depingitur; vel potiùs, solvatur
 et porrigatur læta frons, quæ senili morositate
 contrahi solet atque obduci. Procul hinc à
 nobis ea severitas ac tristitia, quam afert se-
 nium.

8. *Vina Torquato, &c.*] Diffusa in cados
 vina sub Consulatu L. Manlii Torquati aded-
 que mihi coeva: nam eo anno prodii in lu-
 cem: proindeque meum consulenn cum appel-
 lo. Vide lib. iii. Ode 21. ubi,

O nata mecum Consule Manlio Amphora

Crætera mitte loqui. Deus hæc fortasse benignâ 10
 Reducet in sedem vice.
 Nunc et Achæmeniâ
 Perfundi nardo juvat, et fide Cylleneâ
 Levare duris pectora
 Sollicitudinibus :
 Nobilis ut grandi cecinit Centaurus alumno :
 Invicte mortalis, Deâ
 Nate puer Thetide,
 Te manet Assaraci tellus, quam frigida parvi
 Findunt Scamandri flumina,
 Lubricus et Simois :
 Unde tibi reditum certo subtemine Parcæ
 Rupère ; nec mater domum
 Cœrula te revehet.
 Illic omne malum vino cantuque levato,
 Deformis ægrimonîæ
 Dulcibus alloquîis.

omitte verba facere de aliis quibuslibet. Ea forsân Deus restitue in *pristinum* statum mutatione propitia. Jam expedit ungi nardo Persicâ, et curas molestas ex animo pellere chordis Mercurii. Sic illustri Centaurus admonerat alumnum generosum : Vir insuperabilis, fili Deæ Thetidis, expectat te regio [474] Assaraci, quam rigant fluvii, Scamander exiguus, et Simois rapidus ; unde regressum tibi intercluserunt Parcæ terminato filo : neque parens marina te domum reducet. Ibi ergo quasvis ærumnas mitiga per vinum et carmina, quæ duo sunt grata remedia horridæ ægritudinis.

ANNOTATIONES.

10. *Cætera.*] Quæ mœrorem nobis creare possent, ex animo et memoriâ deleantur ; ut hilaritati vacemus, *Deus hæc mala fortasse in melius mutabit.* Ex his, ut dixi initio, suspicari licet, tunc, cum hanc Oden scriberet Poëta, intervenisse quandam tristitiæ causam, quæ certè nobis comperta non est.

12. *Achæmeniâ nardo.*] Unguento è Perside, ubi regnavit Achæmenes. Vide lib. iii. Ode 1. sub finem, Annot. ad has voces *Achæmenium costum.* Optimum fiebat unguentum è frutice seu herbâ cui nomen nardus, de quâ Dioscorid. lib. i. cap. 6. &c. Plin. lib. xii. cap. 12. ita scribit : *De folio nardi plura dici par est, ut principali in unguentis. Frutex est gravi et crassâ rudice, pingui, situm redolente.* Apud *Gangem nascens,* &c. Vide lib. 2. Od. 11. v. 16. ibique Annot.

13. *Fide Cylleneâ.*] Lyrâ, cujus auctor fertur Mercurius, à Cyllene Nymphâ suâ matre, vel à Cyllene Arcadiæ monte, ubi natus educatusque est, dictus Cyllenius. Vide lib. i. Ode 10. v. 6.

16. *Centaurus alumno.*] Chiron Achilli, quem educavit, docuitque citharam pulsare ; meminit Juv. Sat. vii. 210. Centauri Thessaliæ populi, de quibus lib. i. Ode 18. v. 8. Inter eos verò quidam virtute celebres fuere. Præcipui nominantur Amycus, Rhætus, Lycidas, Eurytus, Pholus, et alii ; quorum facilè Princeps Chiron, cui ob insignem sapientiæ famam traditi sunt in disciplinam Æsculapius, Hercules, Jason, Achilles.

17. *Invicte mortalis.*] Achilles solâ quidem eâ pedis parte vulnerabilis, quâ tenebat eum sua mater in Stygiam paludem immergens, ut immortalem faceret. De Achille lib. i. Od. 6. v. 6. et Od. 8. v. 14. lib. ii. Ode 4. v. 4. lib. iv. Ode 6. v. 4. Vide ibi Annot.

18. *Nate puer Thetide.*] Achilles Pelei filius ac Thetidis Nymphæ seu Deæ marinæ, quæ propterea mox vocabitur *Cœrula.*

19. *Te manet Assaraci,* &c.] Ibis ad expeditionem Trojanam, quippe sine te Troja nunquam expugnari potest ex oraculo.

Assaraci tellus.] Phrygia Troas, ubi regnavit Assaracus Trois filius, Ili frater.

20. *Scamandri.*] Scamander aliàs Xanthus, ex Idâ monte, parvo fonte scaturit. Hinc epithetum *parvi* : quod somniatores explicant, quoniam is fuerat è fluviis, qui ab exercitu Xerxis poti defecisse narrantur.

21. *Simois.*] Hic fluvius Troadis in Scamandrum illabitur : uterque Homero, Virgilioque aliisque nominatissimus.

22. *Unde tibi redditum,* &c.] Achilli prædicit Chiron præmaturam apud Trojanos mortem ; quod nôrat, seu ex Astrologiâ, cujus erat peritissimus ; seu à Thetide, quæ apud Homerum Achilli filio fatum ipsius prænuñciat. Ibidem verò describitur ipse se consolari *vino et cantu* heroicarum virtutum. Quod inde Poëta noster est imitatus hæc Ode.

Subtemine.] Subtemen filium est, quod stamini subtexitur. Catull. Carm. de nuptiis Pelei ac Thetidis,

Currîte ducentes subtemina, currîte fusi.
 De parcis fata nentibus, volventibus dispensantibusque annos vitæ mortalium, vide lib. ii. Ode 3. v. 16.

26. *Deformis ægrimonîæ.*] Deformes reddit ægritudo animi. Ciceron. lib. xii. ad Attic. Epist. vii. *Ferrem graviter, si novæ ægrimonîæ locus esset.*

27. *Dulcibus alloquîis.*] Vide, lector, ut has voces velut appositas ad præcedentia, *vino cantuque* intelligas. *Alloquia* veteribus solatia et levamina dicebantur, Græc. παραμυθία. Varro de Ling. Lat. lib. v. circa medium, *Allocutum mulieres ire, aiunt, cum eunt ad aliquem locum consulendi causâ.* Valer. Max. lib. ii. cap. 7. art. 6. *Incerta gratulandi prius, an alloquendi officio fungeretur.* Sapient. cap.

ODE XIV. AD MÆCENATEM.

Phrynes Amore se impediri, ne promissos Iambos absolvat.

Optime Mæcenas, inter-
ficis me, quærendo sapius
quare otiosa ignavia inti-
mi præcordiis induxerit ta-
lem oblivionem, velut si
guttore sitibundo hauserim
aquas Lethæas soporem
concilians. Enimverò De-
us, Deus, *inquam*, me pro-
hibet inchoatum carmen
Iambicum jam pridem tibi
promissum ad finem perdu-
cere. Simili modo narrant
Bathyllo Samii amore incen-
sum fuisse Anacreontem
Teum qui sæpe lyrâ amores
cecinit ad metrum fa-
cile. Ipse verò tu amore
cruciaris. Quòd si non for-
mosior ignis cremavit Tro-
jau oppugnatam, letare de
tuâ conditione. Nam urit
me Phryne libertina, uno

MOLLIS inertia cur tantam diffuderit imis [475]
Oblivionem sensibus,
Pocula Lethæos ut si ducentia somnos
Arente fauce traxerim,
Candide Mæcenas, occidis sæpè rogando. 5
Deus, Deus, nam me vetat,
Inceptos, olim promissum carmen, Iambos
Ad umbilicum adducere.
Non aliter Samio dicunt arsisse Bathyllo [476]
Anacreonta Teium, 10
Qui persæpè cavâ testudine flevit amorem
Non elaboratum ad pedem.
Ureris ipse miser. Quòd si non pulchrior ignis
Accendit obsessam Ilium,
Gaude sorte tuâ: me libertina, neque uno 15
Contenta, Phryne macerat.
amatore minimè contenta.

ANNOTATIONES.

8. art. 9. *Sapientia tecum communicabit de bonis; et erit allocutio cogitationis ac iactii mei.*

Ode XIV.—Ode est dicolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter; secundus est Iambicus dimeter.

1. *Mollis inertia cur, &c.*] Non desidiâ sed amore se detineri ait.

3. *Pocula Lethæos, &c.*] Metonymia subjecti pro adjuncto, ut alibi sæpe. Sensus est, videor nempe tibi hausisse majus poculum è Lethe fluvio inferorum, qui rerum omnium oblivionem induxerit; vel soporiferas quasdam potiones bibisse: vel laborare veterno seu lethargiâ, adèd ut somno inexpugnabili correptus sim.

6. *Deus.*] Amor, magnus Deus et maximè imperiosus. Ex S. Hieron. lib. ii. adversus Jovianum, *Amor rationis oblivio est, turbat consilia, altos et generosi spiritus frangit; insanix est proximus.* Plaut. Cistell. 2. 1. 5.

—ita nubilam mentem

Animi habeo; ubi sum, ibi non sum; ubi non sum, ibi est animus.

Deus me vetat.] Vide perelegantem Paulini Epist. 1. ad Auson. ubi.

Nunc alia mentem vis agit, major Deus.

8. *Ad umbilicum adducere.*] Græci dicunt, Colophonem vel coronidem addere. Latini, ad umbilicum perducere; id est, ultimam manum admove. Inde verò fluxit iste loquendi modus, quòd solebant veteres absolutis voluminibus addere ornamenta ossea, cornea, eburnea, lignea, umbilici nostri formam imitantia, in medio scilicet integumentum extantia. Erasmi. Illa Eustathius bullas interpretatur. Martial. lib. i. Epigr. 67. v. 11. dicit librum *umbilicis cultum.* lib. iii. Epigr. 2. v. 9. *pietis*

luxuriantem umbilicis. lib. 5. Epigram. 6. *umbilicis crescentem,* lib. iv. Epigram. ult.

One jam satis est, ohe libelle;

Jam pervenimus usque ad umbilicum.

9. *Samio.*] Oriundo è Samo insulâ.

Bathyllo.] Puerò, quem in deliciis habebat Anacreon, describit verò ac pingit, Od. suâ 29.

10. *Anacreonta Teium.*] Hic Poëta erat è Teo Ionix civitate litorali, vel è Teo Paphlagonix urbe, in orâ maris Euxini; ut quidam volunt. Scripsit Hymnos, Elegias, Iambos, et alia quædam. Nonnulla verò intercidisse patet vel ex eo quod ait Horatius, *persæpe illum flevisse anorem;* de Bathyllo enim duas tantum Odas habemus Anacreontis. De eo vide Annot. lib. iv. Od. 9. v. 9.

12. *Non elaboratum ad pedem.*] Sunt qui interpretentur versus facili venâ effusus; melius alii referunt ad neglectos numeros, pedumque non exactam rationem. Nec absurdus in eo fuit Poëta plus amori indulgendo et affectibus, quam syllabarum dimensioni.

13. *Ureris ipse miser.*] O Mæcenas; tuâ propriâ experientiâ nôsti satis, quid amor possit; debes ergo mihi condonare.

Quòd si non pulchrior ignis.] Atqui Helena, quæ causa fuit excidii ei incendii urbis Trojæ non orat nobilior aut pulchrior eâ muliere, quam tu deperis: (Terentia nempe, quæ et Licinia) unde tibi gratulor. Virg. Ecl. iii. 66.

—Meus ignis Amyntas.

16. *Phryne.*] Hujus nominis apud Græcos plures fuere meretrices. Una præ cæteris laudatur Athen. lib. xiii. cap. 6. quæ multorum criminum quæ admiserat rea, tamen absoluta est à Judicibus, ejus pulchritudine singulari captis.

ODE XV. AD NEÆRAM.

Non servatam ab eâ fidem queritur.

NOX erat, et cœlo fulgebat Luna sereno
 Inter minora sidera;
 Cùm tu, magnorum numen læsura Deorum,
 In verba jurabas mea,
 Arctiùs atque hederâ procerâ astringitur ilex,
 Lentis adhærens brachiis:
 Dum pecori lupus, et nautis infestus Orion
 Turbaret hybernum mare,
 Intonsosque agitaret Apollinis aura capillos,
 Fore hunc amorem mutuuum.
 O, dolitura meâ multùm virtute, Neæra!
 Nam, si quid in Flacco viri est,
 Non feret assiduas potiori te dare noctes,
 Et quæret iratus parem;
 Nec semel offensæ cedit constantia formæ,
 Si certus intrârit dolor.
 At tu quicumque es felicior, atque meo nunc
 Superbus incedis malo,
 Sis pecore et multâ dives tellure licebit,
 detrimento jam exultas arrogans, quamvis multis gregibus et agris eis locuples,

[477] Nox erat, et Luna mica-
 bat inter astra minora, sudo
 ære; quando tu violatura
 numen magnorum Deorum,
 in meo verba jurabas, mol-
 libus brachiis complexa me-
 strictiùs quàm hedera altæ
 6 illici adhæret; dum lupus
 insidiaretur ovibus, atque
 Orion nautis inimicus sub-
 verteret mare hyemale, et
 ventus moveret capillos
 10 Phœbi prolixos; hunc amo-
 rem fore parem. O Neæra,
 [478] dolebis aliquando plurimum
 meâ virtute! Etenim si ali-
 quid est roboris in Horatio,
 nequaquam patietur te noc-
 tes frequenter concedere al-
 15 teri quem præfers: atque ir-
 ritatus quæret fidelem ami-
 cam; sique verus dolor cor-
 ripiat, mea firmitudo non
 vincetur *ivâ* pulchritudine
 semel invisâ. Tu verò quis-
 quis es *nunc* potior, ac meo

ANNOTATIONES.

Ode XV.—Metrum idem quod Epod. an-
 teced.

1. *Nox erat, &c.*] Noctem, Lunam, Si-
 dera, testes adhibet perjurii Neære. Juven.
 Sat. viii. 150.

—*Sed Luna videt; sed sidera testes
 Intendunt oculos*—

2. *Inter minora sidera.*] Sic. lib. i. Od. 12.
 v. 47.

—*Inter ignes*

Luna minores.—

3. *Magnorum Deorum.*] Veneris et Cupi-
 dinis, aiunt quidam; meliùs alii, Jovis, Apol-
 linis, Minervæ, Martis, Mercurii, aliorumque
 quos Æneas detulit in Italiam; ex Virg. Æneid.
 iii. 11.

—*Feror exul in altum*

*Cum sociis, natoque, Penatibus, et magnis
 Dis.*

Vide Macrob. Saturnal. lib. iii. cap. 4.

4. *In verba jurabas mea.*] Ego verba con-
 cipiebam juramenti, tibi que dictabam: tu se-
 quebaris me verba præeuntem, et suggesta re-
 petebas.

7. *Orion.*] Sidus tempestates ciens. De eo
 lib. i. Ode 28. v. 21. lib. ii. Ode 13. in fine,
 lib. iii. Ode 4. sub finem.

9. *Intonsosque, &c.*] Dum intonsus foret;
 id est, quamdiu radii à sole non poterunt a-
 velli; ex Macrob. Saturn. lib. i. cap. 17. Vide
 lib. i. Ode 21. v. 2. Annot.

10. *Fore hunc amorem mutuuum.*] Ita solent
 amantes invicem conjurare; solus soli. Vide
 Plaut. Mercat. Act. iii. Sc. i.

11. *O, dolitura, &c.*] Exclamatio hæc om-
 ninò appositè subjungitur prædictis. Sensus
 est: O Neæra, pœnitebit aliquando istius per-
 jurii, et offensæ; nec dum satis virtutem mean
 et firmitudinem nôsti; sed brevi senties et do-
 lebis.

12. *Si quid viri.*] Herodot. lib. vii. ait, mul-
 tos quidem esse homines, at viros paucos.

13. *Potiori.*] Rivali meo, cui plura das,
 quàm mihi, amoris testinonia.

14. *Parem.*] Quæ respondeat amori meo.

15. *Semel offensæ.*] Quæ semel offenderit
 me, vel cui semel offensus fuero et iratus.

16. *Si certus intrârit dolor.*] Id vulgò refe-
 runt ad Horatium: non absurdè quidam ad
 Neæram: hoc sensu; Tanta est ira meæ con-
 stantia, inquit Flaccus, ut si tibi, Neæra, se-
 mel irascar, etsi te pœniteat me offēdisse, te-
 que verus dolor capiat, ac tum velis redire in
 gratiam mecum, haud tamen ego cedam aut
 veniam dem.

17. *Quicumque es felicior.*] Quicumque es
 meus rivalis, et potior apud Neæram mihi que
 proinde insultas, quòd illa, me spreto, indul-
 geat atque obsequatur tibi.

19. *Sis pecore, &c.*] Quamvis opibus valeas,
 sapientiâ inclarescas, venustate conspicuus
 fueris. Ubi tria vides asserri amorem exci-
 tate consuetâ. Sic Virg. Eclog. ii. 21.

Mille meæ Siculis errant in montibus agnæ.

Canto, quæ solitus,

Amphion,

Nec sum aded informis, &c.

tibique fluat Pactolus, ne-
que tibi lateant mysteria
Pythagoræ redivivi, ac
reum superes oris spe. le
Eheu! brevi dolebis amores
alteri datos, ego verò tum
ridebo meâ vice.

Tibique Pactolus fluat,
Nec te Pythagoræ fallant arcana renati,
Formâque vincas Nirea;
Eheu! translatos alio mœribus amores
Ast ego vicissim risero.

20

[479]

ODE XVI. AD ROMANOS.

Bellorum civilium finem nullum esse conqueritur.

Secunda jam ætas absu-
mitur bellis civilibus, et Ro-
mam propria disperdit po-
tentia. Quam labefactare
nequiverunt Marsi vicini,
vel Thuscus exercitus super-
bi Porsenæ,

ALTERA jam teritur bellis civilibus ætas;
Suis et ipsa Roma viribus ruit.
Quam neq; finitimi valuerunt perdere Marsi, [480]
Minacis aut Etrusca Porsenæ manus;

ANNOTATIONES.

20. *Tibique Pactolus fluat.*] Licet te ditet Pactolus Lydiæ fluvius, per quem Cresus rex olim dicitur auro abundasse. Is propterea Chryssorrhœos etiam appellatus; hodie *Sarbat*. Quinque in orbe flumina ramenta auri cum aquis et arenis volvisse prædicantur; Tagus in Hispaniâ, Padus in Italiâ, Hebrus in Thraciâ, Pactolus in Asiâ minori, Ganges in Indiâ. Plin. lib. xxxiii. cap. 4.

21. *Ne te Pythagoræ, &c.*] Etsi fueris sapiens ut Pythagoras. De eo Gell. lib. i. cap. 9. Suidas quoque, quod non nimis rerum diceret, quam *Apollo Pythius*, nomen ejus interpretatur. Philostratus, Deorum usum consuetudine affirmat, et ab eis accepisse quatenus hominibus delectentur, et quatenus eos aversentur, ex eoque de naturâ disseruisse. Porro tanta fuit apud antiquos Pythagoræ veneratio, ut domum ejus, templi instar, ipsum verò tanquam numen, haberent.

Renati.] Scilicet ille sapientiæ quasi antistes, multa tamen deliravit de animarum in aliud et aliud corpus transmigrazione: ac seipsum aiebat primum Æthalidem fuisse, deinde Euphorbum, denique Pythagoram. Vide lib. i. Ode 28. v. 10. Annot.

22. *Nirea.*] Nireus inter Græcos, qui ad Trojanam expeditionem profecti sunt formosissimus, uno excepto Achille. Homer. *Iliad.* ii. De illo jam lib. iii. Ode 20. v. 15.

23. *Translatos alio mœribus amores.*] Tu quoque Næaræ levitatem et inconstantiam experiere: tum verò tibi ego insultabo vicissim; et assatim gaudebo, sicut tu modò gaudes malo meo, quod ab illâ contemnar. Ex Aristot. *Rhet.* ii. *Iram semper comitatur voluptas de spe puniendi. Nam jucundum est putare id eventurum, quod exoptamus.*

Ode XVI.—Ode hæc est docolos distrophos. Primus quisque versus est heroicus hexameter. Alter quisque est Iambicus trimeter è puris Iambis: quod non alibi fecisse Horatium reperies. Benè Scaliger. *Sexta decima*, inquit, *elaborata est alternis Iambis puris: idcirco, et factu difficilis, et emendata.*

1. *Alterâ jam, &c.*] Quam variè et quam irritis et cassis ictibus hanc Oden petit Scaliger hic saltem plusquam Hypercriticus! Tuam

fidem, tuum judicium, lector, rogo; an *durissima multis locis, an tota inepta?* Imò durum et ineptum censebis esse cavillatorem, quisquis Pœtam enunciatæ naris ita calumniatur. Ad singula veniamus.

Alterâ jam teritur bellis civilibus ætas.] Unum prope sæculum consumptum fuerat bellis civilibus Syllæ et Sulpitii, Octavii et Cinnæ; Marii et Syllæ; Pompeii et Cæsaris; denique post interfectum Julium hunc Cæsarem, bello Mutinensi, adversus Marcum Antonium; Perusino contra L. Antonium Marci fratrem; Siciliensi in Sextum Pompeium, præsertim verò Philippensi, adversus Brutum et Cassium Augusto dimiticante. Huc usque velut unam ætatem bellicis fragoribus attritam statuit Horatius. Cùm verò exardesceret novum Bellum Augustum inter atque Antonium et Cleopatram, de quo antea *Æpod.* 1. et 9. et lib. i. *Od.* 37. tam diuturni mali pertæsus in has erumpit voces; Ergone altera ætas pariter ut prior bellorum calamitatis atteretur? Suis ipsa viribus Roma destruetur? Et quam hostes nulli diruere valuerunt, ipsi perdent ac pessum dabunt Romani cives? Vide antea *Æpod.* 7.

2. *Suis et ipsa Roma viribus ruit.*] Magnitudine laborat suâ, ut ait Tit. Livius. Et *Properitius*; 3. 13. 60.

Frangitur ipsa suis Roma superba bonis.

3. *Marsi.*] Italiæ populi fuere sub Sannitibus juxta lacum Fucinum, hodie *Ducato di Marsi*: olim pugnacissimi, de quibus nunquam triumphus visus. *Nec enim sine Marsis, nec de Marsis hæcenus triumphatum*, quod testatur Appian. *bel. civil.* lib. i. Hi duce Popedio bellum Sociale moverunt primi, omnesque Italiæ nationes ad arma concitârunt. *Supra* lib. iii. *Od.* 14. strophe 5. *Oros.* lib. v. cap. 18. *Flor.* lib. iii. cap. 18. *cum omne Latium atque Picenum, Etruria omnis atque Campania, postremò Italia contra matrem ac parentem suam urbem consturgerent, . . . auctore belli discursante Popedio, diversa per populos et urbes signa coccinère. Nec Annibalidis nec Pyrrhi fuit tanta vastatio.*

4. *Minacis aut Etrusca Porsenæ manus.*] *Porsenæ Rex Etruscorum ingentibus copiis aderat, et Tarquinius manu reducebat*, inquit L. Flor.

Æmula nec virtus Capuæ, nec Spartacus acer
 Novisque rebus infidelis Allobrox,
 Nec fera cæruleâ domuit Germania pube,
 Parentibusque abominatus Hannibal;
 Impia perdemus devoti sanguinis ætas:
 Ferisque rursus occupabitur solum.
 Barbarus, heu, cineres insistet victor et urbem
 Eques sonante verberabit ungulâ.
 Quæque carent ventis et solibus ossa Quirini,
 (Nefas videre) dissipabit insolens.
 Forte, quid expediat, communiter aut melior pars

5 nec invida Capuæ vis; nec
 ferox Spartacus, atque Al-
 lobrogæ perfidi, rebus no-
 [481] vis *studentes*, nec vicit trux
 Germania juvenibus cœru-
 leis, et Annibal parentibus
 execrabilis; *soli hanc* pes-
 sum dabimus *ipsi nos* homi-
 nes conscelerati, *quorum*
 addictus est cruor: atque
 terra *hæc* à bestiis iterum
 tenebitur. Eheu victor bar-
 barbarus stabit super favillas
 urbis et eorum pedibus
 strepentibus conculcabit; et,
 [482] *quod* horrendum visu, ossa
 10 Romuli solis ac venti ex-
 pertia disperget superbus.
 Forte universi vel pars ma-

Malis carere quæritis laboribus?
 Nulla sit hæc potior sententia: (Phocæorum
 jor interrogabitis quid utile sit ad evitandos *tales* ærumnas? Nulla videatur sententia melior *quàm*

ANNOTATIONES.

lib. i. cap. 10. *Non unquam aliàs antè tantus terror Senatam intrasit; adèdè valida res tum Clusina erat, magnamque Porsenæ nomen, &c.* quæ habet Tit. Livius lib. ii. cap. 9.

5. *Æmula nec virtus Capuæ.*] Æmula Romæ non Carthago tantum, ut dictum est lib. iii. Ode 5. v. 39. sed et Capua, urbs Campaniæ primaria. Hanc *pelaga, cultuque, penurque potentem, deliciis, opibus, famâque*, scribit Ausonius; *alteram Romanam* vocat ipse Tullius Philip. 12. et alibi *superbiæ domicilium*. Tum verò præsertim Capuenses Italiæ imperium sibi pollicebantur cum Romanas vires ab Annibale imminutas cernerent. Nam et eam ob rem secundo bello Punico à Romanis defecere, et societatem iniere cum Annibale et Pœnis, ut *videretur jam deletum Romanum nomen*, inquit Livius lib. xxiii. Vide et Flor. lib. iii. cap. 6. &c.

Spartacus acer.] Hujus tanta fuit audacia, ut *fuderit imbelles aquilas servilibus armis*, ita canit Claudianus de bell. Gett. Vide lib. iii. Ode 14. v. 19.

6. *Novisque rebus infidelis Allobrox.*] Allobrogæ (qui sunt hodie Sabaudi atque Delphinales) accolæ Rhodani fluvii populi rebus novis studere semper, nemini fidem, nec suis quidem ducibus servare asueti; conjurationem Catilinæ Ciceroni tum Consuli patefecere, quamvis cum Lentulo prius consensissent. Vide Cic. Catil. iii. Sallust. Bell. Catil. l. Flor. lib. iii. cap. 2. præsertim verò lib. iv. cap. 1. Quidam volunt ab Horatio hic Gallos omnes significari; nec absurdè.

7. *Cæruleâ Germania.*] Germanis *truces et cærulei oculi, rutile comæ, magna corpora*. Corn. Tacit. Non est dubium quin hic notentur Cimbri, Teutonesque, Italiam invadentes armis tam sævis, ut pronuntiârit de eo bello Florus, *actum erat nisi Marius illi sæculo contigisset. Ille tamen non ausus congregi statim . . . barbari verò non segnitius quàm minati fuerant, tripartito agmine, per Alpes, id est, claustra Italiæ ferebantur*. Nimirum cum terras eorum inundasset Oceanus, novas sedes toto orbe quaerebant, &c. quæ describit. Flor. lib. iii. cap. 3.

8. *Parentibusque abominatus Hannibal.*] Ut lib. i. Ode 1. v. 24. *Bella matribus detestata*. Sic et hoc loco *parentibus*, quorum filii periire tot bellis ab eo motis, *abominatus Annibal* dux Carthaginiensis exercitus, vel unâ clade Cannensi Romanis formidolosus adèdè, ut nihil magis Romæ quàm Annibal timeretur: unde proverb. *Annibal ad portas*, ad significandum extremum quodvis periculum. Vide Tit. Liv. Valer. Max. lib. ix. cap. iv. Plutarch. Flor. &c. et quæ nos lib. ii. Ode 12. v. 2. annotavimus.

9. *Devoti sanguinis ætas.*] Noster enim sanguis, sacer, addictus, et destinatus videtur esse placandæ iræ Numinum: *Majorum delicta immeriti luemus*: quippe ut ait suprâ Epod. 7. v. 17.

— *acerba fata Romanos agunt,
 Scelusque fraternæ necis,
 Ut immerentis fluxit in terram Remi
 Sacer nepotibus cruor.*

Vide ibi annotationem.

10. *Ferisque rursus occupabitur solum.*] Dirutâ urbe, antiqua ibi erit solitudo, virgulta et silvæ nascentur in quibus, ut olim, stabulentur et pascantur feræ. Virg. Æn. viii. 348. *Capitolia*, inquit,
Aurea nunc, olim silvestribus horrida dumis.
 Et antè ibidem. 314.

Hæc nemora indigenæ Fauni Nymphæque tenebant.

11. *Barbarus victor.*] Barbaris populis quibuslibet Roma cedit in direptionem, prædam et ludibrium. Sunt qui velint hæc ab Horatio dici, quòd in exercitibus Augusti atque Antonii militarent barbari complures in subsidium vocati.

13. *Quæque carent ventis, &c.*] Ossa Romuli sepulchro condita, adèdè nec vento commota nec sole adusta extrahet victor insolens et dissipabit impiè. Erat opinio quorundam raptum in cælos Romulum esse; alii verò cum Varrone asserebant sepultum Romæ post Rostra, vel in suo templo.

17. *Nulla sit hæc potior sententia.*] Excan-
 descit Scaliger ad hunc modum, exclamatque:
Quis paululum modò prudens ausit hortari tre-

hæc: oportet abire quæcumque ferent pedes, quocumque per mare impellet Auster vel Africus vehemens; quemadmodum Phocæorum urbs post execrationes abscissit, suas domos agrosque et templa dimittens occupanda apris et lupis voracibus. Ita censeo. Habetne quispiam melius aliquid proferre? Quid tardamus navim conscendere faustis avibus? At prius jurejurando nos obstringamus, in hæc verba: ne reverti liceat, nisi cum emergent lapides aquis profundis elati; neve displiceat vella facere versus patriam, quando Padus rigabit verticem Matini montis, aut altus Apenninus in mare proruet; atque amor prodigiosus insolitâ libidine copulabit feras, adeo ut tigrides cupiant jungi cervis, et columba milvo;

Velut profugit execrata civitas,
 Agros atque Lares proprios, habitandaque fana
 Apris reliquit et rapacibus lupis) 20
 Ire pedes quocumque ferent, quocumque per undas
 Notus vocabit, aut protervus Africus.
 Sic placet? An melius quis habet suadere? Secundâ
 Ratem occupare quid moramur alite?
 Sed juremus in hæc; simul imis saxa renârint 25
 Vadis levata, ne redire sit nefas:
 Neu conversa domum pigeat dare lintea, quando
 [483]
 Padus Matina laverit cacumina;
 In mare seu celsus procurrerit Apenninus,
 Novâque monstra junxerit libidine 30
 Mirus amor; juvet ut tigres subsidere cervis,
 Adulteretur et columba milvo,

ANNOTATIONES.

centa millia civium Romanorum ad urbem deserendam? Ohe, vir salissime, Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Porrò quid absurdum cives Romanos in eas insulas ab Horatio vocari, ad quas concupivit divertere Julius ipse Cæsar, earum amœnitate illectus; in quas demigrandi etiam fuit Sertorio maximum desiderium. Testis Plutarchus in Sertorii vitâ, ubi et egregiè describit earum insularum felicitatem. Vide infra.

Phocæorum Velut profugit execrata civitas.] Phocæi Ionixæ populi ab Harpago Cyri Regis præfecto obsidione pressi non aliam invenere viam et rationem vitandæ hostium servitiæ ac servitutis, quàm ut cederent fortioribus, desertâque urbe suâ, alias sedes quærerent. Hæc narrat Herodot. lib. i. sect. 42. Inde venisse in Galliam, et Massiliam urbem condidisse aiunt. Vide Strab. lib. iv. Justin. lib. xliii.

18. *Execrata civitas.*] Execrationes ante discessum jaculati Phocæi in regionem quam deserabant. Vel potiùs, ut refert Herodot. modo cit. communi consilio mutuis execrationibus dirisque devotionibus sese astrinxerunt jurantes nunquam alios ab aliis discessuros, aut patriam Phocæam repetituros.

22. *Notus, Africus.*] De his ventis meridionalibus, lib. i. Ode I. v. 15. et 3. v. 14. quocumque vocabit, sive in Cynrum insulam, sive Rhægium, sive in Galliâ oras. In eas enim regiones migraturis Notus et Africus venti utiles erant.

25. *Sed juremus in hæc, &c.*] Antequam hinc demigremus, nos oportet solemnî sacramento obligari, non redituros in patriam, nec alios ab aliis disjungendos.

Simul imis saxa renârint Vadis levata.] Ex Herodoto cit. Post execrationes, Phocenses in

mare demerserunt saxum ingens, seu candens ferrum ut alii contendunt; et juramento confirmant non prius de repetendâ Phocæâ cogitatuuros, quàm massa illa sive ferrea, sive saxea emergeret, et super aquas nataret. Ad hunc jurandi ritum pertinet, quòd Helvetiî demigraturi mœnia sua incenderint, quod sacramentum esset, ne redirent. Teste L. Floro.

27. *Quando Padus Matina laverit cacumina.*] Adynaton multiplex aggregat et accumulât hic Horatius stylo juveniliter lasciviente; quod si reprehendisset Jul. Scaliger, ex judicii legibus fecisset. Hoc certè notare debuerat potiùs, quàm tricari circa *cæruleam Germaniam*, velut durum epithetum; circa vocem *carent*, quasi antiquè nimis usurpatam; *perprimat* velut sœtentem. Sensus hujus loci est; tum ne pigeat Romam redire quando Padus fluvius Matinam montem supergredietur, ejus cacumen ascendens ac decurrens.

28. *Padus.*] Qui et Eridanus Italiæ maximus fluvius ex Alpibus scaturit in limite Galliæ, rigat Pedemontium, Mediolanensem, Placentinam, Mantuanam, Ferrariensem, aliasque regiones; denique in mare Adriaticum illabitur. Galliam Cisalpinam divisit olim in Cispadanam et Transpadanam.

Matina.] Saltus et mons Matinus erat in Apuliæ Lucanixque confinio. De eo jam lib. i. Ode 28. v. 3.

29. *In mare seu celsus procurrerit Apenninus.*] Sive cum mari submergetur Apenninus mons altissimus, Italiam secans longo et continuo tractu et jugo ab Alpibus maritimis ad Brutios et Salentinos.

30. *Novâque monstra, &c.*] Monstrum sanè foret, si cervi suâ naturâ timidi jungantur tigribus feritate horribilibus, Plin. lib. 8. si columba item mansueta copuletur milvo inter

Credula nec flavos timeant armenta leones,
 Ametque salsa lævis hircus æquora.
 Hæc, et quæ poterunt reditus abscindere dulces,

Eamus omnis execrata civitas,
 Aut pars indocili melior grege: mollis et exspes
 Inominata perprimat cubilia.
 Vos, quibus est virtus, muliebrem tollite luctum,
 Hetrusca præter et volate littora.
 Nos manet Oceanus circumvagus: arva, beata
 Petamus arva, divites et insulas;
 Reddit ubi Cererem tellus inarata quotannis,
 Et imputata floret usque vinea;

cultum fert messem annis singulis, et vitis non recisa nihilominus florescit;

ANNOTATIONES.

accipitur rapacitate et magnitudine præcipuo.
 Plin. lib. x. cap. 10.

33. *Credula nec flavos, &c.*] Cum greges et armenta sponte se offerent leonibus devoranda, amissâ naturali ab his fugâ et metu.

34. *Ametque salsa lævis hircus æquora.*] Quando hircus habebit duo naturæ et indoli suæ contraria, primum ut setis ac pilis carens fiat lævis; alterum ut aquas frequentet et innotare amet; quandoquidem amat potius montes et arduos saltus, estque hirsutus valdè ac pilosus. Audite verò Scaligerum; *Ubi* inquit, *reperit hircum quem hic poneret abhorrentem à mari? nam nullum est animalium, quod magis amet sal. Quare non aut simiam aut felem dixit potius, quibus bestiis nulla pejoris odit aquas?* Mirari certè libet gravis alioqui viri tantam hinc lævitatem. Verùm et mox profert aliquid multò magis absurdum, suoque prorsus ingenio indignum. Legit enim paulò post; *Aut pars indocili melior grege: mollis.* Et nescio quid de apibus comminiscitur, quod ne cogitavit quidem Horatius. Ergone dormitasse bonum Homerum dicemus, an Hypercriticam bilem ita inflammatam, ut mentem aliàs bonam malitosâ et pravâ caligine asperserit, vel atro quodam humore depravârît?

37. *Pars indocili melior grege.*] Civium pars sapientior saaviorque adeoque melior plebe indocili. Nam hæc abripitur animi quolibet pravo et perverso impetu; illa autem rectâ ducitur ratione.

Mollis et exspes Inominata, &c.] Permaneat hic, si volet, vulgus ignavum, eâque generosâ spe carens, quam viri magnanimi concipiunt, cum ad grandia quædam suscipienda accendantur. Alludit Poëta ad id quod refert Herodotus ante citatus, Phocæorum partem dimidiam patrii solii captam dulcedine, in Phocæam violato juramento remigrâsse, at alios jurejurando satisfaciens Cynium seu Corsicam rectâ navigâsse, ibique communiter per quinque annos cum prioribus colonis habitâsse, &c.

39. *Muliebrem tollite luctum.*] Ne mulierum more lugete amissam patriam sedesque assuetas; imò tanquam viri tollite animos ad meliora quærenda; ac nementote, *ibi esse patri-*

atque greges sine metu credant se leonibus fulvis, glaberque fiat caper, et gaudeat marisalso. *Posteaquam*

[484] ista et quæcunque valebunt
 36 tollere *spem* gratam remi-

grandi adjuraverimus, proficiscamur omnes, aut pars melior plebe indocili. *Pars autem* iners et spe carens occupet semper hæc domicilia

40 inauspicata. Vos præditi vir-

tute, fæmineo abstinete ejulatu; et properate ultra Thuscum littus. Nos expectat Oceanus circumfluens. Eamus in terram felicem et insulas beatas, ubi solum in-

recisa nihilominus florescit;

am ubicunque bonè; vel totum orbem terrarum viro forti patriam existimari.

40. *Hetrusca præter et volate littora.*] Quamprimum ultra maria nota contendite, ac Tyrreno præternavigato, festinate ad felices insulas in Oceano positas.

41. *Circumvagus.*] Vel circumfusus orbi universo, vel insulis fortunatis. Vide lib. iv. Od. 8. sub finem.

43. *Reddit ubi Cererem, &c.*] Beatas insulas describit Horatius miro artificio imitatus Virgilium Georgic. ii. 143. et seq. Italiæ laudes persequente.

Sed gravidae fruges, et Bacchi Massicus humor

Impletère; tenent oleæque, armentaque læta.

Hic, ver assiduum, atque alienis mensibus æstus.

Bisgravidae pecudes, bis pomis utilis arbos, &c. Plutarchus in Sertorio, de Atlanticis insulis, quas vocant Beatas, ita scribit. *Duæ sunt pravo mari divise inter se; decem millibus stadiorum distant à Libyâ. Imbres illic rari mediocresque, venti suaves plurimum ac roriferi: solum pingue, nec arari modò plantarive facile; sed etiam ex se sine ullâ humanâ industriâ et labore, fructum produci—æer sincerus ac temperatus, &c. ut etiam apud Barbaros increbuerit fides, Elysios ibi esse campos, et beatorum domicilia ab Homero decantata. Hæc igitur cum audisset Sertorius, mirabilis eum cupido cepit eas insulas adeundi incolendique et illic quietè vivendi sine magistratuum atque bellorum curis. At Cilices pacis et quietis impatientes, rapinarumque avidi, Sertorii animum frustrati sunt, et in Libyam statim navigârunt.*

44. *Imputata floret usque vinea.*] Vitis etsi non putata, floret tamen et fructum affert. Non. Marc. *Putare dicitur purgare, rarefacere.* inquit assertque illud è Georg. ii. 407. *frangitque putando.* Aul. Gell. lib. vi. cap. 5. sic scribit; *Putare veteres dixere, vacantia ex quâque re ac non necessariâ, aut etiam obstantia et aliena auferre et excidere; et quod esse utile et sine vitio videretur, relinquere. Sic arbores et*

atque ramus oleæ nunquam non gerimen et fructuum productit et ficus matura propriam arborem exornat; mel fluit è cavatâ quercu; aqua leniter obmurmurans dimanat è montium cacumine. Ibi capræ sponte veniunt ad mulctram, et grex benignus reportat plena ubera; non ursus vespere fremit circum caules; nec terra viperarum latebris asurgit aut sit tumida. Plura verò beati cum admiratione videbimus ut quòd Eurus nimbosus agros non infestet nimis pluviis, neque semina optima urantur, vel arescant glebæ; quippe cœlitum rex utrobique temperiem dat. Illuc non accessit navis remigibus Argois; nec obscœno Colchis gressum infixit. Eò non appulerunt Sidonii, vel æruinosi comites Ulyssis. Ibi nulla gregem lues infestat, nec adurit æstus vehementior ullius sideris.

Germinat et nunquam fallentis termes olivæ, [485]
 Suamque pulla ficus ornat arborem; 46
 Mella cavâ manant ex ilice; montibus altis
 Levis crepante lymphâ desilit pede.
 Illic injussæ veniunt ad mulctra capellæ,
 Refertque tenta grex amicus ubera; 50
 Nec vespertinus circumgemit ursus ovile
 Nec intumescit alta viperis humus:
 Pluraque felices mirabimur; ut neque largis [486]
 Aquosus Eurus arva radat imbribus,
 Pinguia nec siccis urantur semina glebis; 55
 Utrumque rege temperante cœlitum.
 Non huc Argoò contendit remige pinus,
 Neque impudica Colchis intulit pedem:
 Non huc Sidonii torserunt cornua nautæ,
 Laboriosa nec cohors Ulyssæi. 60
 Nulla nocent pecori contagia, nullius astri
 Gregem æstuosa torret impotentia.
 Jupiter illa piæ secrevit littora genti,
 Ut inquinavit ære tempus aureum:
 Ære, dehinc ferro duravit sæcula, quorum 65
 Piis secunda vate me datur fuga.

ANNOTATIONES.

vites, sic et rationes putari dictæ. Originem deducit Festus à voce *putum*, quæ idem quod *purum* significat.

45. *Terminus.*] A terminandis agris dictus termes: eratque ramus ex arbore direptus, habens folia in summitate; reliquis fermè excessis; quem in divisione agrorum figebant, priusquam metæ ponerentur. Festus.

Nunquam fallentis olivæ.] Sic lib. iii. Ode 1. v. 30. *fundum mendacem* vocat, qui fructum non afferens spem agricolæ frustretur.

46. *Suamque pulla ficus ornat arborem.*] Ficus gignitur è surculo naturali et non insito.

48. *Levis crepante lymphâ desilit pede.*] Cum leni murmure decurrit. Alludit Poëta ad Nympham Deam fontis præsidem, eleganter quidem; at in vellicando pertinax Scaliger, *Epithetum*, levis, inquit, non convenit; *desilit enim quia gravis*. Sic et paulò ante: *Quid vinca que semper floret? puto eam nullum unquam fructum laturam*. O, meras nugæ! sanè dices, lector æquissime.

49. *Ad mulctra.*] Mulctrum, mulctrale, et mulctra, —æ, dicitur vas in quo recipitur lac quod mulgetur.

52. *Nec intumescit alta viperis humus.*] Nullæ ibi venenatæ serpentes. Ibi terra non tumet foraminibus et cavernis viperarum. Propriè: nam terrâ condunt se vipere: aliæ autem serpentes saxorum aut arborum cavis. Virg. Georg. ii. 151. et seq. Italiam sic laudat: *At rabidæ tigres absunt*——

Nec rapit immensos orbis per humum, neque tanto

Squamis in spiran tractu se colligit anguis.

De *viperis* quædam annotavi lib. i. Od. 8. v. 9. De *Euro* lib. i. Od. 28. v. 25.

54. *Radat.*] Devastet abradendo et auferendo segetes.

56. *Utrumque rege temperante cœlitum.*] Jove omnia temperante, hyemem juxta ac ætatem, frigus, et calorem.

57. *Non huc Argoò, &c.*] Terram hanc non adierunt Argonautæ velleris aurei prædatores; nec Medea Jasonis amoribus, patrisque et patriæ proditione totque beneficiis famosa. De *Colchide* lib. ii. Od. 13. v. 8. De Argonautis, deque Medea regis Colchorum filiâ, Æpod. iii. v. 10. Virg. Georg. ii. 140. ita canit.

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem Invertère, satis immanis dentibus hydri:

Nec galeis densisq; virum seges horruit hastis.

59. *Non huc Sidonii, &c.*] Eò non appulere Sidonii, Phœniciæ maritimam oram urbemque incolentes, navigatione et mercatura celeberrimi; ac proinde non intulerunt illuc fraudes et avaritiam, familiaria negotiatoribus vitia.

Torserunt cornua.] Virg. Æn. iii. 549.

Cornua velatarum obrertimus antemmarum.

60. *Nec cohors Ulyssæi.*] Neque illuc corruptelam invexerunt homines libidinosi, suisque cupiditatibus obnoxii, quales erant Ulyssis comites, de quibus lib. i. Epist. ii. v. 24.

Laboriosa.] Ob longos per maria errores et labores. Epod. seq. v. 16.

Laboriosi remiges Ulyssæi.

64. *Ut inquinavit, &c.*] Ex quo Jupiter aureum sæculum mutavit in deterius, scilicet æreum ac deinde ferreum. Ovid. *Metamorphos.* i. cap. 3. &c.

66. *Vate me.*] Non temerè, sed numinum

ODE XVII. AD CANIDIAM.

Veniam ab eâ petit ironicè: et hoc graviùs illam accusat.

JAM jam efficaci do manus scientiæ;
 Supplex et oro regna per Proserpinæ,
 Per et Dianæ non movenda numina,
 Per atque libros carminum valentium
 efixa cælo devocare sidera,
 Canidia, parce vocibus tandem sacris,
 Citumque retrò solve, solve turbinem.
 Movit nepotem Telephus Nereium,
 In quem superbus ordinârat agmina
 Mysorum, et in quem tela acuta torserat.

[487] Jam cedo potenti scientiæ; veniam peto, et oro per regna Proserpinæ, et per numen Dianæ minimè la- cessendum, et per codices incantationum vim habentium deducendi in terram
 5 astra cælo abstracta, O,
 [488] Canidia, tandem abstine verbis execrantibus, quàm primùm converte retrorsum, converte rhombum. Telephus exoravit nepotem
 10 Nerei, contra quem Mysorum exercitum superbus instruxerat, et sagittas acutas vibrarât.

ANNOTATIONES.

instinctu, sic vobis suadeo ego Phœbi et Musarum sacerdos ac mystes.

Ode XVII.—Carmen monocolon ex Iambicis versibus senariis.

1. *Jam jam efficaci, &c.*] Læserat Canidiam Horatius, ac laceraverat Iambis, qui quidem ad nos usque non pervenerunt. Hoc verò carmine dum fingit se illam exorare, acerbius vellicat et insectatur. *Non est palinodia, ut scripsêre; sed simulata recantatio, in quâ apparent opprobria manifesta.* Scaliger Hypercritic. Porro si vis, lector, hoc carmen seu Epod. ult. intelligere, evolve priùs attentè Epod. 5. ac deinde Sat. 8. lib. i. eum annotationibus; tum demum non sine voluptate hanc Oden capies.

Efficaci do manus scientiæ.] Efficaciam agnosco scientiæ magicæ, cujus vanitatem ante deriseram. Vide Plin. lib. xxx. cap. 1. alibi; *Fraudulentissima hæc artium in toto terrarum orbe plurimum valuit—sola tres artes alias imperiosissimas humanæ mentis complexa.—Nata primum è medicinæ specie salutari—blandissimis promissis vires religionis addidit, atque admiscuit artes Mathematicas; nemine non avido futura de se sciendi eaque de cælo peti credente. Ita possessis hominum sensibus triplici vinculo, in tantum adolevit, ut hodieque etiam in magnâ parte gentium prævaleat et in Oriente regum regibus imperet, &c.* Vide Cæl. Rhodig. lib. ix. 2. 23.

2. *Regna per Proserpinæ.*] Per Deas tibi maximè venerandas; per Proserpinam Inferorum Deam; Dianam seu Lunam beneficiis præsidem.

3. *Dianæ non movenda numina.*] Illa quippe iracunda, ut est in epist. ad Pisones et ad se ulciscendam parata, patet exemplis Orionis, Actæonis, Niobes ejusque filiorum, lib. i. Ode 12, et 21. lib. iii. Ode 22. Item suprâ Epod. 5. huc pertinet quodd lunatici vocantur, quos illa percusserit, dementesque fecerit.

4. *Libros carminum, &c.*] Libros continentes disciplinam magicam. Plin. loco modò cit. orta sine dubio in Perside à Zoroastre ut inter auctores convenit.—*Hermippus de*

eâ ante scripsit diligentissimè, &c.—Democritus illustravit.—Est et alia magices factio à Mosc, et Jamne, &c. Hic unus è magis Pharaonis.

5. *Cælo devocare sidera.*] Vide Epod. 5.

6. *Parce vocibus sacris.*] Desine uti in me incantationibus. Jam enim me victum factor.

7. *Retrò solve, solve turbinem.*] Legunt alii, solve. Sensus est; in contrariam partem verte rhombum magicum, ut mens mea à te impulsa, jam solvatur ac libera fiat. Is turbo seu trochus æneus, ferreus, ligneusve erât. Illum ad arbitrium agitabant mari, rati à se pariter hominis cujuslibet animum flecti quocumque vellent. Sic apud Theocrit. Idyl. ii. Phamaceutria, *ut æneus iste rhombus, inquit, volvitur, ope Veneris, ita ille vir ad nostras fores vertatur.* Martial. lib. ix. Epigr. 30.

Quæ nunc Thessalico Lunam deducere rhombo,

Quæ sciet? &c.

Meminit, et Lucretius.

Traxerunt torti magicâ vertigine fili.

Et Propertius, iii. 6. 26.

Stanimèd rhombi ducitur ille rotâ

8. *Movit nepotem, &c.*] Exemplis ostendit pervicacissimos exorari à supplicantibus.

Nepotem Nereum.] Achillem filium Thetidis filiæ Nerei.

Telephus.] Rex ille Mysorum Græcos ad expeditionem Trojanam euntes prohibere voluit aditu ac transitu regni sui. Itaque ad arma et manus ventum est. Ab Achille verò graviter vulneratus medelam non inveniebat; donec oraculum consuluit; responsumque tulit, inde petendum remedium, unde vulnus acceperat. Ergo ad Achillem se contulit, et ab eo sanatus est seu hastæ cuspidis linaturâ, seu herbâ quâdam ab Achille inventâ. Plin. lib. xxv. cap. 5. *Invenit Achilles discipulus Chironis, quâ herbâ vulneribus mederetur, quæ ob id Achilleus vocatur. Illâ sana*

Trojanæ matronæ sepeliè-
runt Hectorem bellicosum
feris volucris et canibus
damnum postquam rex
urbè discedens advolvit se
pedibus Achillis, eheu in-
exorabilis. Remiges Ulys-
sis laboribus exerciti seto-
sos artus exuerint duris pel-
libus, concedente Circe;
ac tum restituta sunt ratio,
sermo et pristinus faciei de-
cor. Abundè et plusculum
à te sum punitus, ó dilecta
valdè nautis et negotiatori-
bus. *En juvenilis abiit vi-*
gor, et color purpureus de-
serviit ossa còperta cute
tabidà. Crines mei per tua
pharmaca cani sunt facti:
nulla me quies relaxat à
pœnis. Nox premit diem,
et dies noctem: neque licet
recreare præcordia respira-
tione impedità. Itaque mi-
ser cogor credere quod ne-
garam, nempe Sabellis in-
cantationibus mentem di-
moveri, et Marsorum car-
minibus caput disrumpi.
Quid ultra petis? O, mare, ac terra! flagro plusquam Hercules inunctus putrido Nessi san-
guine, et plusquam Siculus ignis

Unxère matres Iliæ addictum feris
Alitibus atque canibus homicidam Hectorem,
Postquam, relictis mœnibus, rex procidit
(Heu!) pervicacis ad pedes Achillei.
Setosa duris exuère pellibus
Laboriosi remiges Ulyssei,
Volente Circe, membra: tunc mens et sonus
Relatus, atque notus in vultus honor.
Dedi satis superque pœnarum tibi,
Amata nautis multum et institoribus.
Fugit juventas, et verecundus color
Reliquit ossa pelle amicta luridâ.
Tuis capillus albus est odoribus,
Nullum à labore me reclinat otium:
Urget diem nox, et dies noctem: neque est
Levare tenta spiritu præcordia.
Ergo negatum vincor ut credam miser,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marsâ dissilire nœniâ.
Quid amplius vis? O, mare, et terra! ardeo
Quantum neque atro delibutus Hercules
Nessi cruore, nec Sicana fervidâ

ANNOTATIONES.

Telephum dicitur. Aliis primum æruginem in-
venisse, utilissimum emplastris, ideoque pin-
gitur ex cuspidè decutiens eam gladio in vul-
nera Telephi. Alii utroque usum medicamento
volunt.

11. *Unxère matres Iliæ, &c.]* Alii legunt,
lurere; eodem propè sensu; id est, quavis
interfectum Hectorem canibus et accipitribus
dare insepultum Achilles statuisset; Priamo
tamen supplicanti indulgit, concessitque illius
cadaver, quod quidem matronæ Trojanæ ex
more unxerunt, sepelièrunt, luxerunt ac su-
premis honoribus decoraverunt.

12. *Homicidam Hectorem.]* Qui multos ho-
mines in bello occiderat. Epithet. Homer.
ἄνδρακτονος. Iliad.

13. *Postquam, relictis mœnibus, rex proci-*
dit, &c.] Cùm degressus Trojà Priamus ad
Achilleum supplex cum magnis muneribus ac-
cessit, impetravitque ab eo, ut filii sui Hecto-
ris condonaret sibi cadaver terræ mandandum.
Vide lib. i. Od. 10. v. 14. ibique Annot.

15. *Setosa duris, &c.]* Ulyssis comites in
porcos transformàrat Circe per veneficia: at
Ulyssis precibus exorata in pristinan formam
illos restituit. Itaque exuerunt pelles setosas,
ac resumpserunt humanum statum, vultum,
sermone, rationis usum: Homer. Odys. x.
Virg. Eclog. viii. et Æn. iii. Ovid. Metam.
xiv. S. Chrysost. ait *maleficam Circein ita brut-*
is voluptatibus inescasse Ulyssis comites, ut si
fuissent porci. Vide lib. i. Epist. 2. v. 23. ibi-
que Annot.

17. *Circe.]* Hæc filia Solis ac Perses Nym-
phæ veneficiis inelyta, herbarum peritissima,

Dis etiam ascripta, ex Plin. lib. xxv. cap. 2.

20. *Amata nautis, &c.]* Adedque vile scor-
tum, sordidis hominibus expositum, et obviis
quibuscunque.

21. *Fugit juventas, &c.]* En per tuas vex-
ationes amisi juvenile robur ac decus.

Verecundus color.] Ingennis proprius rubor
verecundiæ index. Cato dicebat, *placere sibi*
juvenes, qui moniti erubescerent, non qui pal-
lescerent. Scaliger hallucinatur turpiter, ita
scribens: *ruborem juvenem in veneficâ mi-*
nus prudenter appellat verecundum. Imò de
seipso loquitur Horatius, nequaquam de Ca-
nidia, ut probat contextus.

23. *Tuis capillus, &c.]* Ante tempus senex
factus sum per tua veneficia.

28. *Sabella pectus, &c.]* Sabelli sive Sam-
nites artis magicæ et incantationum periti.
Plin. lib. iii. cap. 12. *Samnitium, quos Sabel-*
los dixere.

29. *Marsâ nœniâ.]* De *Marsis* veneficiorum
magistris dixi in Epod. 5. De *nœniâ*, lib. ii.
Od. 1. in fine. Hic vero nœniam usurpat
Horat. pro incantatione.

31. *Delibutus Hercules Nessi cruore.]* Vide
Epod. 3. sub finem, ibique Annot.

32. *Sicana fervidâ Furens in Ætnâ flamma.]*
Quidam legunt *virens*, alii que *Urens.* De *Ætnâ*
Siciliæ monte, *monte Gibel;* ejusque incendiis
sane prodigiosis: Just. lib. iv. Gell. lib. xvii.
cap. 10. Virgil. Georg. i. 472. Æn. iii. 555.
570. et alibi. Lucret. lib. vi. fuscè. Plin. lib. ii.
cap. 103. *Ætna in tantum flagrat, ut ad quin-*
quagena et centena millia passuum ardens
eructet et flammânon globos.

Furens in Ætnâ flamma. Tu, donec cinis
 Injuriolis aridus ventis ferar,
 Cales venenis officina Colchicis.
 Quæ finis? aut quod me manet stipendium?
 Effare: jussas cum fide pœnas luam,
 Paratus expiare, seu poposceris
 Centum juvencos, sive mendaci lyrâ
 Voles sonari. Tu pudica, tu proba
 Perambulabis astra sidus aureum.
 Infamis Helenæ Castor offensus vice,
 Fraterque magni Castoris, victi prece,
 Adempta vati reddidère lumina.
 Et tu (potes nam) solve me dementiâ,
 O, nec paternis obsoleta sordibus,
 Nec in sepulchris pauperum prudens anus
 Novendiales dissipare pulveres.
 Tibi hospitale pectus, et puræ manus;
 Tuusque venter partumeius; et tuo
 Cruore rubros obstetrix pannos lavit,
 Utcunque fortis exsilis puerpera.

pauperum. Tibi cor benignum; et manus innoxie; uterusque tuus partui aptus; atque obstetrix lavit pannos tuo sanguine rubros, quoties exurgis puerpera minimè debilis.

ODE XVIII. CANIDIÆ RESPONSO.

QUID obseratis auribus fundis preces?

Quorsum vota facis ad
 [492] aures clausas?

ANNOTATIONES.

33. Tu, donec cinis, &c.] Donec ego in cinerem redactus fuero, non desines me incendere, et Colchicis ignibus me urere.

35. Cales venenis officina Colchicis.] Paradis venenis fervens, ut Medea illa quondam insignis in Colchide venefica. Vide lib. ii. Od. 13. et suprâ Epod. 3. et 5.

36. Quod me manet stipendium?] Quid tandem persolvendum est à me tibi, ac placandum tuum animum? profectò solvam.

39. Centum juvencos.] Hecatomben, non secus ac Proserpinæ vel Plutoui. lib. ii. Od. 14. v. 7.

Sive mendaci lyrâ, &c.] Sive jubeas ut mentiens te laudem quasi probam, pudicam, innoxiam, benignam, &c.

42. Infamis Helenæ, &c.] Stesichorus Poëta (de quo lib. iv. Od. 9. v. 16.) maledicis versibus ignominiam inusserat Helenæ, eamque infamem exhibuerat. At Castor et Pollux Helenæ fratres (de quibus lib. i. Od. 3. v. 2.) eam ulti, injurioso vati oculos ademerant. Visum tamen ei reddiderunt veniam postulanti, et palinodiam seu carmen alterum ad Helenæ laudem canenti.

46. Paternis obsoleta sordibus.] Sive ex adulterio, nata, sive è vili et ignobili stirpe propagata.

47. In sepulchris pauperum, &c.] Divitum sepulchris custodes adhibebantur adversus magos et veneficos. Virg. Æneid. xi. 200.

—Semustaque servant

Busta.

in ardente Ætnâ sæviens. Ergone tu fervebis officina

35 venenorum Colchicorum, donec ego, sicca favilla, abripiar ventis injuriam facientibus? Quis terminus? vel quæ mulcta expectat me denique? Loquere; fideliter exolvam pœnas quas-

40 cunque imperaveris; expedius ad satisfaciendum, sive petieris centum juvencos, seu volueris mendaci lyrâ à me decantari. Tu casta, tu bona inter sidera fulgebis astrum insigne.

[491] Castor et magni Castoris frater ob Helenæ infamiâ notatæ contumeliam irati, ademerant Poëta visum, quem ei restituerunt exorati precibus. Tu quoque (nam potes) insaniam depelle à me. O, nec turpis es ignobilitate majorum; nec vetula sciens dispergere cineres

[492] novendiales in sepulchris

Illi verò pauperum cineres eruebant ac dissipabant sua veneficia peracturi.

48. Novendiales.] Sepulturæ jam datos. Servius ad Virg. Æn. v. 64. Apud majores inquit, ubicunque aliquis extinctus fuisset, ad domum suam referebatur; ibique septem erat diebus: octavo die incendebatur; nono sepeliebatur. Unde Horatius.

Novendiales dissipare pulveres. Vide lib. i. Sat. 8.

49. Puræ manus.] Quæ nemini vim aut necem intulerint. Vide contraria his omnia, tum in Epod. 5. tum in Sat. 8. lib. i.

50. Partumeius.] Fœcundus; vel propriè, pariens quasi meiat sine labore aut doloribus. Vox ad ludibrium, per quam exprobat Canidiæ fictos partus, unde et *puerperam* mox vocat *fortem*, id est, minimè debilitatam. Quamobrem verò fœtus à se editos mentirentur venefica, dixi in Epod. 5. nimirum alienos infantes surreptos alebant, quibus ad sua veneficia uterentur crudeliter enectis. Valeant qui legunt *Partumeius*, et comminiscuntur Canidiæ filium hunc fuisse ita nominatum, vel quasi ex pacto datum. Commentum, inquam, id habetur. Sed Bentl. aliter censet.

Tuo Cruore rubros.] Quasi reverà pepereris. Ironiam salsissimam singulæ voces olent.

Ode XVIII.—Metrum idem quod Epod. Anteced.

1. Quid obseratis.] Canidiam respondentem sibi Horatius facit, novo ludibrio.

Mare hyemale tumidis fluctibus haud verberat scopulos surdiores erga nautas nudos. *Scilicet impunè tu deriseris Cotytia mysteria revelata, amori libero consecrata?* Et tanquam pontifex Esquilini incantamenti impleveris civitatem meo nomine? Quid juvabit loqupletasse vetulas Pelignas, aut violentius venenum parasse, si tibi mors accidit lentior, quàm cupis? *Atqui* vita misera infortunato protrahenda est tibi ad hoc tantum, ut diutius novas ærumnas perpetiare. Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat :

Non saxa nudis surdiora nautis
Neptunus alto tundit hybernus salo.
Inultus ut tu riseris Cotytia
Vulgata, sacrum liberi Cupidinis?
Et Esquilini pontifex venefici
Impunè ut urbem nomine implèris meo?
Quid proderit ditasse Pelignas anus,
Velociusve miscuisse toxicum,
Si tardiora fata te votis manent?
Ingrata misero vita ducenda est in hoc,
Novis ut usque suppetas doloribus.
Optat quietem Pelopis infidus pater,
Egens benignæ Tantalus semper dapis;
Tantalus Pelopis infidelis pater semper carens expetito cibo, requiem desiderat :

5

[493]

10

ANNOTATIONES.

2. *Non saxa nudis, &c.*] Saxa non surdiora sunt clamoribus naufragorum ac nautarum, rebus omnibus jam perditis, egentium, quando hyemalibus ventis ac tempestatibus subvertitur mare, et scopulos fluctibus tundit. Sicut, inquam, naufragi opem frustrà tunc à rupibus implorant, sic tu à me modò.

Nudis.] Scaliger *nudos* in *hyeme nautas* ab Horatio poni, reprehendit; sed perperam. Quippe denudatos bonis omnibus in naufragio, et vitam duntaxat incolumem petentes rectè Poëta exhibit.

3. *Salò.*] Σαλον, *agitare*, item, *fluire*, *zalles*, *agilatio*, *mare*, &c.

4. *Tu riseris Cotytia Vulgata.*] Pleraque membrae habent *Cocytia*, id est, infernalìa à Cocyto inferorum fluvio, quâ voce veneficia bellè significantur. Quod verò additur *sacrum, liberi Cupidinis*, movit Angelum Politianum, ut corruptum hunc locum putaret, adeoque restituendum; primusque legendum censuerit, *Colyttia*, id est, flagitosa sacra, promiscuâ libidine turpia, Bacchi Orgiis similia, quæ à veneficiis celebrabantur. *Cotyto* Dea spurcitiae et impudentiae ab Atheniensibus, Corinthiis, Thracibus, aliisque colebatur nocturnis sacris omni libidinum genere infamibus, meminit Juvenalis Sat. ii. 92.

5. *Vulgata.*] A te cum ludibrio divulgata: vel quæ ego tibi patefeci, tu impiè derisisti: nempe *Epod. 5.* et *Sat. 8. lib. i.*

6. *Et Esquilini pontifex venefici, &c.*] Quasi summus arbiter, sacerdos, ac censor, jus habens, cognoscendi et judicandi de rebus omnibus ad religionem pertinentibus, adeoque de sacris illis ac veneficiis, quæ fiunt à me extra portam Esquilinam, vel in Esquilis, de quibus *Epod. 5.* in fine.

Esquilini.] Quia sepulchretum illic erat, hinc locus erat ad veneficia idoneus, nimirum ossibus vel cineribus mortuorum legendi, vel evocandis animabus, &c. *Vil. supra carm. ad finem.*

Pontifex.] Ex Dionys. Halicarn. lib. ii. *Pontifices sunt rerum maximum domini. Etenim dijudicant sacras omnes causas: privatisque et magistratibus et ministris Deorum*

statuant, quæcumque sunt sacrorum non scripta atque incognita . . . Sacerdotes etiam omnes recensent, eorumque famulos ac ministros, quibus utuntur ad sacra, observant; ne quis peccet in sacris legibus—Et si quos animadvertunt peccantes mulctant, ad unum quodque negotium respicientes. Hinc *Plaut. Rud. v. 3. 21.*

Libet jurare; tun' meo Pontifex perjuri es?

7. *Impunè ut urbem nomine implèris meo?*] Postquam ego te participem teci veneficiorum, et sacrorum in Esquilis à me peractorum patiar ut ea derideas, divulges, meque plebis fabulum et ludibrium facias? Absit: impunè haud ferè: dabis penas.

8. *Quid proderit ditasse Pelignas anus.*] Hoc alii referunt ad Horatium, alii ad Canidiam. Prior erit sensus, ut Canidia dicat Horatio: Nihil tibi proderunt aliarum veneficiorum incantamenta, quibus te adversus meam tueri voluisti conductis pretio Pelignis mulieribus. Posteriori sensu, ipsa Canidia de se ait. Ergone frustrà in opem vocàrim Pelignas anus, quibus mercedem erogavi? vel, quid proderit mihi Pelignas docuisse artem meam, quâ ditantur passim; si ego ipsa non præsto quod in te molior?

Pelignas.] Peligni populi Marsis et Samnitibus vicini, ac perinde veneficiorum periti.

9. *Velociusve miscuisse toxicum.*] Hoc pariter alià et alià ratione potest accipi. Vel Canidia dicit Horatio: Frustrà est, quod venenum tibi miscui velocius, ad fugienda, per mortem citam, quæ tibi mala et tormenta infero: nam vives, et vives ad ærumnas quaslibet exantlandas, ita me volente. Vel ipsa ait, Quid prodest mihi præsentissimum venenum parare posse cum libet, si tu vivis? Atqui placet ut vivas, ut longius ac diutius discruciem.

13. *Pelopis infidus pater.*] Tantalus in Deos perfidus, quorum nempe arcana impiè revelavit. Alii legunt, *infidi*. Pelops enim adversus Oenomaum, deinde Myrtilum infidelis extitit. Vide lib. i. *Oid. 28. v. 7. lib. ii. Oid. 13. v. 37. et 18. v. 37 et postea lib. i. Sat. 1. v. 68.*

Optat Prometheus obligatus aliti ;
 Optat supremo collocare Sisyphus
 In monte saxum : sed vetant leges Jovis.
 Voles modò altis desilire turribus,
 Modò ense pectus Norico recludere ;
 Frustraque vincula gutturi innectes tuo,
 Fastidiosâ tristis ægrimoniâ.
 Vectabor humeris tunc ego inimicis eques ;
 Meæque terra cedet insolentiæ.
 An quæ movere cereas imagines,
 Ut ipse nôsti curiosus, et polo
 Deripere Lunam vocibus possum meis,
 Possum crematos excitare mortuos,
 Desiderique temperare pocula ;
 Plorem artis in te nil valentis exitum ?

vitam reddere valeo, atque amatorias potiones conficere; nimirum defleam vanum exitum artis adversum te inefficacis?

ANNOTATIONES.

15. *Prometheus.*] De eo lib. i. Od. 3. v. 27. et 16. v. 13. lib. ii. Od. 13. v. 37. &c.

16. *Sisyphus*] Hunc mortalium astutissimum vocat Homerus. Theognis, *Si quis plura norit quàm Sisyphus.* Cic. Tusc. i. *Tentarem Sisyphi prudentiam.* Est et Proverb. *Sisyphi artes.* De eo jam lib. ii. Od. 14. v. 20.

Optat collocare In monte saxum.] Cic. Tusc. lib. i. cap. 18. *Mento summam aquam attingens siti enectus Tantalus . . . Sisyphus versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum.*

17. *Sed vetant leges Jovis.*] Ergo quietem optatam, vetante Jove, minimè nanciscuntur illi quamvis callidissimi, Tantalus, Prometheus, Sisyphus; ita, me obstante, nec tu, qui ausus es mea sacra deridere, tuamque superbiam venditare.

18. *Voles modò.*] Sæpius mortem quæras nec invenies, quamdiu vetabo, inquit Canidia.

19. *Norico.*] E ferro exquisito de Noricis fodinis, lib. i. Od. 16. v. 9.

22. *Vectabor humeris, &c.*] Tibi insultabo, te subactum et calcatum premam.

23. *Meæque terra cedet insolentiæ.*] Insolentem meam potestatem universi verebuntur.

24. *Movere cereas imagines.*] Ex arte magicâ. De his jam dixi in Epod. 5. at plura dicam ad Sat. 8. lib. i. Vide ibi Annot.

25. *Ut ipse nôsti curiosus.*] Quippe adfuisti, teque admisi ad nostra mysteria. Epod. 5. Sat. 8. lib. i.

15 *poscit etiam Prometheus vulturi addictus. Sisyphus pariter cupit reponere lapidem in montis vertice. At* [494] *non sinit edictum Jovis. Sic et tu cupies jam te dare præcipitem è celsis turribus; jam pectus confodere gladio Norico: quin etiam ægritudine tardiosâ mæstus collum tuum inseres laqueo, sed frustra. Ego verò tum infensis humeris inequitabo; orbisque vincetur audaciâ*

20 *meâ. Numquid enim vero ego quæ valeo commovere cereas effigies, quemadmodum ipse curiosus observasti; quæque meis incantationibus devoco Lunam è caelo; et combustis cadaveribus*

Polo Deripere Lunam.] Vide Epod. 5. v. 46. ibique Annot.

27. *Crematos excitare mortuos.*] Redacta etiam in cineres cadavera suscitare, animas evocare ab inferis, &c. Virg. Eclog. viii. 98.

—*Sæpe animas inis exire sepulchris.* Tibull. i. 2. 47.

Hæc cantu finditque solum, manesque sepulchris

Elicit, et tepido devocat ossæ rogo.

Lib. 1. Sam. cap. xxviii. mulier Pythonem habens suscitavit animam Samuelis, jubente Saule rege. Vide Sat. 8. lib. i.

28. *Desiderique temperare pocula.*] Ad philtrum Hippomanes adhibebatur; contra ad odii poculum, fel diversorum animalium. Origen. lib. vii. contra Celsum. *Dæmones invocant ad philtrum vel misetra,*

29. *Plorem artis in te nil valentis exitum?*] Tuetur hanc lectionem Theod. Marcilius. *Nihil habentis ἔχων, Atticè valere et posse significat, inquit. Joan. cap. xxv. ἰν ἑμοὶ οὐκ ἔχει οὐδὲν, in me non habet quidquam.*

Alii legunt, *nil agentis; alii valentis; alii verò plorem artis (supple, causâ, inquirunt) nullum habentis exitum; vel, nil habentis exitus; afferuntque illud Virgilii, Æn. xi. 126.*

Justitiæ ne prius mirer, belli ne laborum? Et ibidem, v. 280.

—*latorve malorum.* Ubi certè intelligitur *ἕκτα, causâ.*

Q. HORATII FLACCI CARMEN SÆCULARE.

Pro Imperii Romani Incolumitate.

O, Apollo, et Diana silvarum domina, illustre cœli ornamentum; O, semper honorandi,
PHŒBE, silvarumque potens **Diana**,
Lucidum cœli decus, ô colendi

[495]

ANNOTATIONES.

Carmen sæculare.] Ex Jul. Scalig. lib. Poët. 6. Horatii *Carmen sæculare doctum, plenum, tersum, laboratum, felix.* Anno ab urbe conditâ 736, quintos Augustus sæculares ludos celebraturus, Carmen hocce in iis ex more canendum, ab Horatio scribi jussit. Horatius huic operam sedulo impendit, imò tam feliciter, vel suo ipsius judicio, ut et sibi applaudere, et choros nobiles illud decantaturus ad exequendum diligenter sacrum munus antea exhortari non veritus sit. Duplici Ode hæc præstat, nimirum vigesimâ primâ libri primi et sextâ libri quarti; quam vulgus utramque sæculare Carmen nihilominus huc usque nuncupavit, sed perperam. Nam in priori monet duntaxat pueros ac virgines, ut ritè cantant Apollinis ac Dianæ laudes: in posteriori verò de se ipso et magnifice quidem loquitur Poëta. Quæ planè esse contra rationem hymni, in quo laudari tantum Deos atque invocari decet, nemo negaverit.

Porrò quæ ad ludos sæculares attinent, paucula saltem hic ascribere non pigebit. Hi centesimo decimo quoque anno peragi solebant, in campo Martio, per tres dies continuos atque noctes. Primo quidem Princeps civitatis in Capitolium ascendebat cum quindecim viris istarum ceremoniarum procuratoribus, ibique sacra fiebant. Tum in Theatris omnibus edebantur ludî. Deinde Junoni supplicabant matronæ. Postremò in æde Palatinâ ter novem pueri nobilissimi, totidemque virgines Patriciæ, in ternos utrinque choros divisi, Græcâ Latinâque voce Apollini Dianæque hymnum decantabant, quem vocârunt sæculare Carmen, in quo mala quæque deprecari, bona deprecere, moris erat. Quæ quidem omnia si observarentur, incolumitatem Imperio, et prosperitatem æternam Sibylla suis carminibus sponderat. Quapropter curandorum istorum causâ Duumviri primùm à Tarquinio Superbo, postea Decemviri, denique Syllâ Dictatore Quindecim viri creati sunt. Ludos sæculares institutos à Numâ Pompilio alii scribunt, alii à Valerio Poplicolâ, alii verius longè post exactos reges. Neque scriptores consentiunt de tempore quo celebrati fuerunt. Sunt enim qui velint post

centum annos, alii post centum ac decem. Constat anticipatum aliquando tempus. Cornel. Tacit. Annal. xi. 11. *Iisdem Consulibus ludî sæculares octingentesimo post Romam conditam anno, quarto et sexagesimo quam Augustus ediderat, spectati sunt.*——*Domitianus quoque edidit ludos sæculares; usque intentius affui sacerdotio Quindecimvirali præditus, ac tum Prætor. Quod non jaclantiâ refero; sed quia collegio Quindecimvirum antiquitus ea cura, et magistratus potissimum exquebantur officia ceremoniarum.* Sueton. Claud. cap. xxi. *Fecit et sæculares ludos quasi anticipatos ab Augusto, nec legitimo tempore reservatos: quamvis ipse in historiis suis prodai, intermissos eos Augustum multo post, diligentissimè annorum ratione subducta, in ordinem redegisse. Quare vox præconis irrisa est, (observa, lector, ritum solemnem) invitantis more solemnî ad ludos quos nec spectasset quisquam, nec spectaturus esset; cum superessent adhuc qui spectaverant, et quidam histrionum producti olim, tunc quoque producerentur.* Idem Domitian. cap. iv. *Fecit et ludos sæculares computatâ ratione temporum ab anno, non quo Claudius proximè, sed quo olim Augustus ediderat.* Vide Dion. lib. liv. Censorin. cap. 5. de die natali. Val. Maxim. lib. ii. cap. 4. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 19. præ cæteris autem Onuph. Panvin. nec non Sibyl. carn. ab Opsopæo edita. Zosim. lib. ii. Histor. ubi sic etiam scribit: *Eodem sacrificio ad tempus neglecto, cum rursus adversi casus accidissent, Octav. Augustus ludos renovavit, factis antea, L. Censorino et Manlio Publico Coss.*

1. *Phæbe, silvarumque potens Diana.*] Dii quidem omnes in ludis sæcularibus coli debebant; præcipuè verò invocabuntur isti tanquam ἀρχαῖοι καὶ ἀεὐρῆνοι malorum; tum quòd animum Sol, menses Luna, regat. Testatur Zosim. cit. ibidemque numina sacris illis solemnibus placanda recensentur, Jupiter, Juno, Latona, Apollo, Diana, Parcæ, Ceres, Pluto, Proserpina.

2. *Lucidum cœli decus.*] Apollinem pariter et Dianam, seu Solem ac Lunam ita compellat. *Colendi Semper et culti.*] Hi quippe ab

Semper et culti, date quæ precamur

Tempore sacro :

Quo Sibyllini monuere versus
Virgines lectas puerosque castos
Dis, quibus septem placuere colles,
Dicere carmen.

Alme Sol, curru nitido diem qui
Promis et celas, aliusque et idem
Nascaris ; possis nihil urbe Româ
Visere majus.

Ritè maturos aperire partus
Lenis, Ilithyia, tuere matres :
Sive tu Lucina probas vocari,
Seu Genitalis.

Diva, producas sobolem, patrumque

et honorati, concedite quæ
rogamus diebus solemnibus
istis: in quibus carmina Si-

[496] byllæ jubent puellas eximi-

6 as et pueros castos hym-
num decantare numinibus,
[497] à quibus proteguntur sep-
tem colles. Sol omnia con-

10 servans, qui splendido curru
lucem producis et auferis,
diversusque et idem oriris,
utinam nihil queas aspicere
excellentiùs civitate Roma-

15 nis anas nominari, defende
matres. O, Dea prolem
Romanam

ANNOTATIONES.

omni ævo Romanis religiosè culti, velut Ro-
mani conditores Imperii. Unde postea Ro-
ma si vestrum est opus, &c.

4. *Tempore sacro.*] Hiscè diebus festis se-
cularibus, quibus sacra fiebat in omnibus fan-
is, ac populus universus religioni intentus
erat.

5. *Sibyllini monuere versus, &c.*] Ritus, ut
dixi jam, secularium sacrorum Sibyllæ car-
minibus præscriptus erat. Apud Zosim. cit.
istà cauit illa.

Μεμνησθαι Ῥωμαῖε, καὶ ἐν μᾶλα λήσειαι
αὐτῶν,

Μεμνησθαι ταδὲ παντᾶ θεοῖς μὲν ἄβαν-
τισσι

Ῥεζεν ἐν πίδιω παρὰ Θουβρίδος ἀπλευρον
ὄδαρ, &c.

De Sibyllis ac Sibyllinis versibus fusè dis-
serui ad Juvenal. Sat. 3. iuit. At prodiere nu-
per eruditissimæ de his lucubrationes Petri
Petiti Philosophi et Doctoris Medici Parisien-
sis, Lipsiæ editæ Ann. 1686. in quibus egregiè
asserit unicam Sibyllam extitisse Erythræam;
quæ cum diutissimè vixerit, et per varias or-
bis regiones sit peregrinata, atque in singulis
commorata et vaticinata, plurimum Sibyllarum
opinionem vulgo fecerit.

6. *Virgines lectas puerosque.*] Bene vocat
lectas et eximias. Nam præterquam quòd
illi debebant esse in primis nobiles, etiam ju-
bebantur esse patrum omnes et matrum, id
est, parentem utrumque habere viventem.
Quorsum verò? Quoniam Apollinis ac Dianæ
laudibus ritè canendis placandisque numini-
bus parùm idonei videbantur ii pueri, quo-
rum parentibus Dii illi velut irati vitam ade-
missent. Nimirum ea veteribus insederat
opinio, quotquot mortalium interirent, Apol-
linis aut Dianæ telis periri. Zosim. cit. Tit.
Liv. lib. xxxvii. &c. Vide et lib. i. Od. 21.
et lib. iv. Od. 6.

7. *Dis, quibus septem placuere colles.*] Dii

tutelares, presides, custodes urbis ac gentis
Romane ipsorum auspiciis conditæ. Romam
in septem collibus ædificatam esse norunt
omnes; sive ejus pomario colles septem con-
tineri; nempe Aventinum, Esquilinum, Ca-
pitoliuum, Cælium, Palatinum, Viminalem,
Quirinale.

9. *Alme Sol.*] Apollo idem qui Sol, Macrob.
Saturnal. lib. i. cap. 21. Hujus autem in hæc
inferiora magna virtus scilicet calore producit,
aut fovet, augeat; lumine recreat, &c.

Curru nitido diem qui Promis, &c.] Qua-
drigis vehi sol circa terram potius dicitur.

10. *Aliusque et idem Nascaris.*] Idem est sol
hodie qui heri: hodiernum tamen dies alius est
ab hesterno.

14. *Ilithyia.*] Hæc inter generationis præ-
sides recensetur, imò eadem est quæ Lucina,
Dea quæ parientibus opitulatur, seu Diana,
seu etiam Juno. Junonis filiam quidam faci-
unt. Hom. Paus. Dionys. Halic. Plato. Cæl.
Rhodig. lib. xxviii. cap. 24. ita scribit: *Ilithyia,*
sive *Εἰλεῖβια* ex *Hyberboreis* appulsa *Delum*
Latonæ affuit parienti, teste *Pausania.* Hinc
rem divinam *Ilithyie* obvenit *Delii,* à quibus
didicerint cæteri. *Dictamnnum* herbam juvare
insigniter *fœcunditatem* atque *εὐστειαν,*
atque ob id *corollas Ilithyie* ex *dictamno*
contexi suetas, observatum. *Ilithyia* multis
Luna credita est, eamque mitem ac *lysi-*
zonon adesse parturientes precabantur. Hæc
ille. Ejus meminere Hesiod. Pindar. Nem.
Od. vii. iuit. et Theocr. xvii. 60.

15. *Lucina.*] Sic dicta quòd prodentibus
in lucem faveat infantulis.

16. *Genitalis.*] Quòd adjuvet ac promoveat
generationem. Et quemadmodum solis calore
fœtus animatur, sic nutritur humore Lunæ et
gignitur. Ex his intelligitur cur à Poëtâ nostro
dicatur *maturos aperire partus Lenis.* Vide
lib. iii. Od. 22. et lib. iv. Od. 6. stroph. penult.
Annot.

17. *Producas sobolem.*] Romanam gentem
adèque potentiam auge, amplifica.

<p>multiplia, et promove Se- natusconsulta de jungendis connubio mulieribus, et lege maritali novæ sobolis fer- tilli. Circulus etiam cen- tum et decem annis evolu- tus reducat cantilenas ac ludos celebres tribus diebus lucidis totidemque noctibus jucundis. Vos autem Par- cæ, quæ semel statuta verè prænuñciastis, et fixus ordo reram custodit, prospera fata addite jam transactis. Terra frugibus fecunda et gregibus det Cereri coro- nam Æspicis: Salubres aquæ et aër Jovis aiant fœtus. Phœbe sagittis reconditis clemens et benigne,</p>	<p>Prosperes decreta super jugandis Fœminis, prolisque novæ teraci Lege maritâ : Certus undenos decies per annos Orbis et cantus referatque ludos Ter die claro, totiesque gratâ Nocte frequentes. Vosque veraces cecinisse Parcæ, Quod semel dictum est, stabilisque rerum Terminus servat, bona jam peractis Jungite fata. Fertilis frugum pecorisque Tellus Spiceâ donet Cererem coronâ : Nutriant fœtus et aquæ salubres, Et Jovis auræ. Condito mitis placidusque telo</p>	<p>[498] 20 25 [499] 31</p>
--	---	---

ANNOTATIONES.

18. *Decreta super jugandis Fœminis, &c.*] De connubiis ritè contrahendis ad generandam prolem, supplendosque exercitus. Censorum jus et officium erat, cœlibes ad matrimonium cogere.

20. *Lege maritâ.*] Intellige non legem Pop-pæam, quæ mortuo jam pridem Horatio, et post ludos istos seculares annis 25. lata est; sed Juliam maritalem seu de maritandis ordi-nibus, tunc temporis latam, quæ conjugatis prænoia, pœnas autem adversus cœlibes decer-uebat; præterea ingenuis quibuslibet (excep-tis tamen Senatoribus ac Senatorum filiis) ux-ores libertini generis ducere permittebat. Vide Gell. lib. i. cap. 6. Cicer. de Legib. Zonar. Dion. Corneil. Tacit. Annal. Suet. Octav.

21. *Certus undenos, &c.*] Precamur etiam ut post evolutum rursus certum illud spatium annorum centum ac decem, quod seculum ap-pellatur, referantur et represententur iterum ac deinceps ludi istis similes, semperque aded floreat urbs et Imperium Romanum. Alii le-gunt *certus ut denos*, ac centenis duntaxat an-nis seculum definiunt. Quod tamen haud ita probant eruditi, refraganturque Sibyllini ver-sus,

Ἄλλ' ὀπίσταν μάλιστα τὴν χροῖον ἀνθρώποισι
Ζάνος, εἰς πτεῶν ἑκατὸν δὲ καὶ χύκλον ἰδέσθαι, &c.

23. *Ter die claro, totiesque nocte.*] Ternis diebus ac totidem noctibus agebantur ludi sæ-culares, ut ante jam annotavi.

25. *Vosque veraces cecinisse Parcæ.*] Luci-næ sive Ilithyïæ subjungit Parcæ. His nimi-rum assidere illam scribit Pindar. Od. vii. Nem. ante cit. Εἰλείθυια πάριος Μοῖραν βαδύ-ρονον παῖς Ἥρας, γένετ' ἔργα τέκνων, &c. Il-ithyia assidens Parcis profundè cogitantibus, filia Junonis genetrix liberorum, &c.

26. *Stabilisque rerum Terminus servat.*] Quidam legunt, *servet*, sed vix contextus eam feret lectionem. Alii, *hæret*, Nihil clarius nostrâ illâ lectione. Sensus est: O, Parcæ quæ veraciter protulistis ac profertis id quod semel

à Jove dictum, fatum et sancitum est præser-tim de Imperii Romani æternitate. Virg. Im-perium sine fine dedi: quod quidem hactenus ordo rerum stabilis ac terminus servat, consti-tutæ jam Romanorum potentæ et gloriæ no-vam semper adjungite. Velsi mavis general-iter accipere: Parcæ quæ verè cecinistis id quod semel dictum, quodque immutabili ne-cessitate fixum oportet servari, concessam Romanis felicitatem perpetuam facite.

30. *Spiceâ donet Cererem coronâ.*] Hoc de-bitum et aptum munus pro acceptâ frugum abundantia, Tibull. lib. i. Eleg. l. v. 15.

*Flava Ceres tibi sit nostro de rure corona
Spicea*—

Et lib. ii. Eleg. l. v. 5.

— *Spicis tempora cinge Ceres.*

31. *Nutrient fœtus et aquæ salubres, Et Jo-vis auræ.*] Aërem et aquas pestilentes deprecatur; oratque ne *tabida membris, Corrupto cali tractu, miserandaque veniit Arboribusque salisque lues, et lethifer annus*; ut ait Virg. Æneid. iii. 138. Hor. lib. i. Od. 21. v. 13.

Hic bellum lacrynosum, hic miseram fanem Pestemque à populo et principe Cæsare, in Persas atque Britannos

Vestrâ motus agel prece.

32. *Jovis auræ.*] Hinc Virg. Eclog. iii. 60. *Jovis omniaplana.* Macrob. in Somn. Scip. cap. xvii. Jupiter pro caelo ponitur; et Juno pro aëre, Jovisque conjux; quia aër scilicet inferior, caelo est subjectus velut aëri superiori. Idem Saturnal. lib. iii. cap. 4. *Esse autem medium æthera Jovem, Junonem verò imum ætra, aiant, &c.*

33. *Condito mitis placidusque telo.*] Contrà exerto vel intorto metuendus ac terribilis, lib. ii. Od. 10. stroph. penult. Adde quod ante an-notavi, ita veteribus superstitiosè existimatum, mortalium neminem intire, aut morte mac-tari, nisi Apollinis aut Dianæ telis percussam. Vide Macrob. lib. i. Saturn. cap. 17. ubi Apol-linis arcu et sagittis Solis radios significari,

Supplices audi pueros, Apollo :
 Siderum regina bicornis audi,
 Luna, paellas :
 Roma si vestrum est opus, Iliæque
 Littus Etruscum tenere turmæ,
 Jussa pars mutare lares et urbem,
 Sospite cursu :
 Cui per ardentem sine fraude Trojam
 Castus Æneas, patriæ superstes,
 Liberum munivit iter, daturus
 Plura relictis.
 Dî probos mores docili juventæ,
 Dî senectuti placidæ quietem,
 Romulæ genti date reinque, prolem-
 Que et decus omne.
 Quique vos bobus veneratur albis

exaudi pueros supplicantes :
 35 O, Luna bicornis, astrorum
 princeps, exaudi virgines :
 Si quidem Roma est ves-
 trum opus, et ad ripam Ita-
 licam felici navigatione ap-
 pulerunt catervæ Trojanæ,
 [500] homines jussi mutare domi-
 40 cilia et civitatem quibus
 pius Æneas viam tutam pa-
 ravit inter incensam Tro-
 jam illæsis, ipseque post pa-
 triam stans, ampliora dona-
 turus quam relicta fuerant.
 O, Numina date bonam in-
 45 dolem juventuti flexibili,
 tranquillitatem senectuti,
 populo denique Romano di-
 vitias, sobolem, gloriam in-
 tegram. Illustris verò pro-
 [601] genes Anchisæ et Veneris,

ANNOTATIONES.

morbosque hinc vel sanitatem ab eo immitti creditum olim, probè asseritur.

34. *Audi pueros, Apollo, &c.*] Apollinem, ut videt lector, pueri invocabant, puellæ verò Dianam, in separatos hinc et illuc choros distributi, et sic jusserat Sibylla:

... Χαρις δὲ πῶρα χρόνον αὐταὶ ἔχουσιν,
 Καὶ χαρὶς κοιδῶν ἀρσσην σίχρος ἀλλὰ γυνῶν
 Παντῶν ζῶντων οἷς ἀμφὶ βάλως ἔτι εὐτύχη.
*Seorsim verò puellæ chorum ipse habeant,
 Et seorsim puerorum masculus ordo, sed pa-
 rentum*

Omnium viventium, quibus utrinque florens adhuc genus extet.

35. *Bicornis Luna.*] Non temerarium hoc epithetum, imò proprium maximè. Nam tempore novilunii agebantur ludi sæculares, et carmen illud seculare concinendum erat ad bicornem lunam.

37. *Roma si vestrum est opus, &c.*] Idcirco Roma dicitur Apollivus opus, quòd Æneas Apollinis oraculo obsecutus venit cum suis in Italiam, ibique consedit.

38. *Littus Etruscum.*] Italicum, Tiberinum littus.

39. *Jussa pars mutare lares, &c.*] Accepta ab Apolline mandata itemque beneficia non sine grati ac religiosi animi testificatione apud ipsum numen referuntur. Virg. Æneid. iii. 88. sic Æneas Phæbo;

— *Quòve ire jubes? ubi ponere sedes?*
 Phæbus autem sic Æneæ respondet; v. 94.
*Dardanidæ duri, quæ vos à stirpe parentum
 Prima tulit tellus, eadem vos ubere læto
 Accipiet reduces: antiquam exquirite ma-
 trem.*

*Hic domus Æneæ cunctis dominabitur oris,
 Et nati natorum, et qui nascentur ab illis.*

Et v. 161. sic monent Penates Dii Apollinis res-
 ponsa interpretantes;

Mutandæ sedes —————
Surge, ————— *age* —————
 ————— *Corytum, terrasque require*
Ausinas. —————

Et postea; v. 254.

Ibitis Italiam, portusque intrare licebit.

39. *Pars.*] Propriè nam et Trojanorum aliâ Antore duce in Italiam devenerunt. Virg. Æneid. i. 246.

41. *Cui per ardentem, &c.*] Illi Trojanorum parti à te, Apollo, jussa, novas quærere duce Æneâ sedes, is dux, te adjutore, tutum munivisti iter, longum fugæ laborem ut ipse jussus erat, minimè deserens. Virg. Æneid. iii. 160.

Per ardentem, &c.] Virg. Æneid. ii. 632.

————— *flammam inter et hostes*

Expedit; dant telu locum: flammaque recedunt.

Sine fraude.] Impunè, sine noxâ et damno sui aut suorum. Vide lib. ii. Od. 19. v. 20.

43. *Daturus Plura relictis.*] Sic enim idem Apollinis oraculum promiserat per Deos Penates, ibid. Æneid. iii. antè cit.

————— *Venturos tollemus in astra nepotes;*

*Imperiumque urbi dabimus: tu mania mag-
 nis*

Magna para —————

*Est locus Hesperiam Graii cognomine di-
 cunt;*

*Terra antiqua, potens armis atque ubere
 glæbæ.*

Itaque Æneas eo responso fretus, Trojanis militibus spondet majora in Italiâ, quam quæ in Troade reliquerant et amiserant.

45. *Dî probos mores.*] Vide quàm recta et justa petat. Quòd autem Romanæ genti precatur rem seu opes, meminit eas esse quasi nervum Reipublicæ; quòd prolem, Imperii populique perennitatem exoptat: quòd decus, id exprimit, quod habet Cic. pro lege Manil. lib. vii. Romanos semper appetentes gloriæ preter cæteras gentes atque avidos laudis exitisse.

49. *Quique vos bobus veneratur albis.*] Hæc peculiariora sunt ac sigillatim pro Cæsare Augusto vota. Is nimirum Anchisæ Venerisque sanguis; mater enim Augusti neptis erat Julii Cæsaris sororis, Julius autem ab Iulo prognatus erat, Iulus autem Æneæ filius; Æneas de-

quæ nunc juvenis candidis vos colit, regnet superior hoste bellum inferente, mitis autem erga subjectum. Jam terrâ marique Parthus formidat vires magnas atque auctoritatem Romanorum. Jam mandata expectant Scythæ Indique paulò ante ferociore. Jam Fides, et Pax, et Honor, atque antiquus Pudor, et Virtus contempta remigrare non dubitat; et abundantia referto cornu felix procedit. Apollo vaticiniis et arcu splendido conspicuus, novemque Musis amicus qui arte medicâ subleat ægritudine corporis membra, si placidè intuetur arces Palatinas, in lustrum sequens ac meliorem semper atatem propaget imperium Romanum, Italiam que prosperet.

Clarus Anchisæ Venerisque sanguis,
Imperet, bellante prior, jacentem
Lenis in hostem.

60

Jam mari terraque manus potentes
Medus, Albanasque timet secures:

Jam Scythæ responsa petunt, superbi
Nuper, et Indi.

55

Jam Fides, et Pax, et Honor, Pudorque
Priscus, et neglecta redire Virtus
Audet, apparetque beata pleno
Copia Cornu.

60

Augur et fulgente decorus arcu
Phœbus, acceptusque novem Camœnis,
Qui salutari levat arte fessos

[502]

Corporis artus,
Si Palatinas videt æquus arces,
Remque Romanam, Latiumque felix,
Alterum in lustrum, meliusque semper
Proroget ævum.

65

ANNOTATIONES.

nique Anchise ac Venere natus. Quanquam et hoc referunt aliqui ad Populum Romanum ab Æneâ propagatum.

Bobus albis.] Jovi mactari debebant tauri albi; pariter et Phœbo Dianæque utpote lucidis numinibus, candida victimæ; Junoni juvenca nitida; Terræ serofa nigra; Parcisi furvæ agnæ vel capræ. Ita enim jubebant Sibyllina carmina, apud Zosim. Hist. lib. ii. jam cit.

Δουκὶ ταυγῶν δι Διὸς παρὰ βαρῶν ἄγίσθων
'Ἡματι μὲν' ἐπὶ νυκτί, &c.

51. *Bellante prior, jacentem Lenis in hostem.*] Virg. Æneid. vi. 851.

Tu regere imperio populos, Romane, memento.

Parcere subjectis, et debellare superbos.

54. *Medus.*] Vide lib. iv. Od. 5. et 14. Dio. lib. liv. Paul. Oros. lib. iv. cap. 21. Sueton. Octav. cap. xxi.

Albanas timet secures.] Romanorum majores Albæ prius quam Romæ regnârunt. Hinc *Albanas pro Romanas.* Virg. Æneid. i. 267.

At puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo.

— *Regnumque ab sede Lavini Transferet, et longam multâ vi munit Albanam.*
Et antea: — *genus unde Latinum, Albanique patres.*

Porro *secures*, insignia Magistratum, pro potestate ac majestate poni, notum etiam sciolis.

55. *Scythæ responsa petunt.*] Augusti ac Romanorum expetunt amicitiam, mandata leges. Suprà cit. lib. iv. Od. 5. et 14. modo cit. Flor. lib. iv. ult. &c. De Scythis, lib. i. Od. 19. lib. ii. Od. 9. lib. iii. Od. 24.

56. *Indi.*] De his antea lib. i. Od. 12. &c. Oros. in fine lib. vi.

58. *Neglecta redire Virtus Audet, &c.*] Sunt enim quædam tempora virtuti inimica, ut ait Cic. in Orat. Eò pertinet etiam quod Poëtæ scribunt, invalescentibus vitis Astream terras reliquisse, et in cælum evolasse. At cum ad meliorem se frugem homines recipiunt, tum dicitur redire virtus, atque rerum ubertatem honorumque omnium copiam secum referte. Ovid. Met. i. 129.

— *fugere pudor, verumque, fidesque, &c.*
Quod e Theognide expressum videtur, ἀχελὸν μὲν πίστις, ἀβύτ' ἰδὲς, &c.

61. *Augur.*] Vaticinandi facultatem à Jove Apollo accepit.

Fulgente decorus arcu.] Ἀγυροῦτοξος, apud Homer. Virgil. Æneid. xii. 393.

Ipse suas artes, sua munera latus Apollo, Augurium citharamque dabat, celeresque sagittas.

62. *Acceptusque novem Camœnis.*] Utpote musica, lyræ, carminumque Inventor ac Deus.

63. *Qui salutari levat arte, &c.*] Apud Ovid. Met. i. 521. ita de se jactat Phœbus:

Inventum medicina meum est, opiferque per orbem

Dicor, et herbarum subjecta potentia nobis.
Vide et Macrobr. lib. i. 17. antè cit.

65. *Palatinas arces.*] In suo palatio ædem Apollini sacraverat Augustus, cum bibliothecâ et porticu. Vide lib. i. Od. 31. Porro in hæc æde Palatinâ canebatur Sæculare Carmen tertio die ludorum, ut observat Zosim. antè cit.

67. *Alterum in lustrum.*] Vel accipe lustrum simpliciter pro spatio quinque annorum, atquæ adeò synecdochicos, pro tempore sequenti; vel signanter et præcipuè pro altero sæculo; nam ludis sæcularibus fiebat insignis lustratio. Zosim. cit.

Quæque Aventinum tenet Algidumque,
 Quindecim Diana preces virorum
 Curet, et votis puerorum amicas
 Applicet aures.

Hæc Jovem sentire Deosque cunctos,
 Spem bonam certamque domum reporto,
 Doctus et Phœbi chorus, et Dianæ
 Dicere laudes.

Diana verò quæ Aventino
 70 *monti* præsidet, et Algido,
 suscipiat vota quindecim
 virum, atque propitias aures
 præbeat juvenum precibus.
 [503] *Ego* chorus peritus canendi
 laudes Apollinis ac Dianæ,
 domum refero bonam cer-
 75 tamque fiduciam, in talia
 consentire Jovem et Deos
 universos.

ANNOTATIONES.

69. *Quæque Aventinum tenet Algidumque.*] Dianæ erant fana, fiebantque sacra, in utroque isto monte. Aventinus unus erat è septem urbis collibus. Algidus ab assiduo frigore dictus, non procul Româ.

70. *Quindecim Diana preces virorum curet.*] Quindecim viri sacerdotes erant, quorum jus, potestas, et officium erat, Sibyllinos libros consulere de rebus gravioribus, ut calamitatibus publicis; de iis responsa dare, placationes et expiationes edicere, sacris faciendis præesse,

ceremonias exequi, libros et carmina Sibyllarum tueri; et, quod facit ad rem præsentem, ludorum sæcularium curam gerere. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 16.

73. *Hæc Jovem sentire, &c.*] His annuere, rata habere vota nostra.

75. *Chorus.*] Licet è multis personis chorus constet, unius tamen partis agit ac sustinet. Epist. ad Pison. v. 193.

Actoris partes chorus officiumque virile Defendat.———

APPENDIX

AD NOSTRAS ANNOTATIONES

IN LIBROS ODARUM, SEU CARMINUM HORATII.

QUONIAM plerisque locis attulimus Julii Cæsaris Scaligeri censuras, et grave est à tanto viro notari; ne quis forte ob id vel quidquam detrahendum arbitretur de summâ laude, quam per secula meruerunt Odæ Horatii, aut temerè credat Scaligerum, velut quâdam Zoili vesaniâ percitum, adversus Lyricorum Principem debacchatum esse; operæ pretium duximus hîc describere integram illustris Hypercritici sententiam, quâ nemini dubium relinquatur quanti illas ipse æstimârit. Sic habet Poët. lib. vi. *Est Horatius omnium Latinorum Græcorumque Poëtarum elaboratissimus. Nam in Lyricis quem sonum, quos numeros, quam majestatem quæsit, obtinuit, quæ omnia cum in aliis neglexit operibus, omisit sine gloria dispendio: quam puritatem, elegantiam, venustatem in utrisque appetiit, consecutus est. Et postea: Nunc ad politissima ejus carmina contemplanda transeamus: in quibus considerandis major laudis et admirationis, quam castigationis apparatus erit.*

Carminum igitur libri vel jucundâ inventione, vel puritate sermonis, vel figurarum tum novitate tum varietate, majores sunt omni non solum vituperatione, sed etiam laude: neque solo dicendi genere humili, quemadmodum scripsit Quintilianus, contenti; verum etiam sublimi maximè commendandi. Quid enim altius aut præclarior illis?

Post ignem æthereâ domo
 Subductum, macies et nova febrium
 Terris incubuit cohors:
 Semotique prius tarda necessitas
 Lethi corripuit gradum.

Item istis? Scribêris Vario fortis, et hostium
 Victor Mæonii carminis alite, &c.

Item? Quis Martem tunicâ tectum adamantinâ
 Digne scripserit, &c.

Item? Sub lacrymosa Trojæ
 Funera, ne virilis

Item? Cultus in cædem et Lycias proriperet catervas.
 Permite Divis cætera, qui simul
 Stravêre ventos æquore fervido
 Depræliantes; nec cupressi,
 Nec veteres agitantur orni.

Hæc et alia per portiunculas. At illa tota,

Quem virum aut heroa lyrâ, vel acri
 Tibiâ sumes celebrare, Clio?
 Quem Deum, &c.

Item oecima quarta, decima quinta, quarta et vicesima. Tricesima verò prima adeò assurgit, ut faciliè probet iudicium nostrum. Nec inferior tricesima quinta.

Porro 2. Lib. prima Ode est altiloqua, sicut et quinta decima. Par spiritus in undevicesima et in sequenti.

Sed et 3. Lib. prima dicendi genere magnifico structa est, pariter et secunda. Tertia verò gravissima. Quarta nec Pindaro cedit ac ne quinta quidem. Quin sexta quoque altissimè sonat. Haud paulò minor sexta decima. At vicesima nona incipit lenissimè: tum verò semper assurgit eò usque, quo nemo aliorum pervenire possit. Ultimà ejusdem libri miscuit etiam fastum cum majestate.

Quarta Lib. iv. profectò aliarum nulli cedit magniloquentià. Quam quæ sequitur, tametsi eò non aspirat, in eadem tamen luce versatur; sicut et sexta, quæ simul nitore quodam venustatis perfusa est. Non altior et severior: qualis et quarta decima: nec minor eam sequens.

Quæ recensere coactus sum, ut virum maximum atque etiam dum ipsi Pindaro in hisce conferendum, à calumnià vindicarem. Nam et Pindaro accuratior est, et sententiis crebrior, neque sibi, ut ille, indulgens: sed non sine auditoris reverentià, audax ad eam præstandam magnitudinem, quæ neque illi oneri, et nobis miraculo sit. In eo nihil laxum est, nihil hiat: omnia coherent, ita et unum tota illa esse videantur.

Cæteræ Cantiones partim in humili dicendi stylo, ut

Vitas hinnuleo me similis Chloë, &c.

Et Ne sit ancillæ tibi amor puderi: &c.

Aliæ in mediocri, ut illæ:

Mæcenatavis edite regibus: &c.

Et Otium Divos rogat in patienti, &c.

Omnes, inquam, tantæ sunt venustatis, ut mihi et aliis prudentioribus omnem ademerint spem talium studiorum.

Inter alias verò, duas animadverti, quibus ne ambrosiam quidem aut nec tar dulciora putem. Altera est 3. Lib. iv. Quem tu Melpomene, &c. Altera nona Lib. iii. Donec gratus eram tibi. Quarum similes malim à me compositas, quam Pythionicarum multas Pindari et Nemeonicarum: quarum similes malim composuisse, quam esse totius Tarraconensis rex.

At tametsi tam magnificè de Horatii Carminibus sentio: tamen dabunt ingenuo nobilique pudori nostro veniam studiosi, sicubi etiam optavimus potiora.

VIRI CLARI ANDR. DACERII

PRÆFATIO

IN HORATII SATIRAS

DE ORIGINE ET PROGRESSU SATIRÆ ROMANÆ, ET QUAS
MUTATIONES SUBIERIT.

HORATII *Satiras* duobus Libris comprehensas, nunc *Sermones* nunc *Satiras*, nullo discrimine appellavit ipse: verum quum *Ideas* modis quibusdam distinctas animo repræsentent ea vocabula, operæ pretium facturus videor, si, quid antiqui Romani per *Satiram* intellexerint, exponam. Primus doctissimus Casaubonus, atque adeò solus in eo feliciter operam posuit, ut demonstraret quæ et qualis esset Poësis Satyrica Græcorum, quæ Satira Romanorum. Est ille liber quantivis pretii: nec diffiteor me inde plurimum adjutum fuisse.

Hic enim est fructus, quem ex excellentium virorum laboribus percipere debemus: qui ideò nobis præiverunt, ut in spissis antiquitatis tenebris facem succedentibus præferrent. Non tamen in superiores ita oculi defigendi, ut propriis etiam gressibus non attendamus: per illas enim incidunt aliquando semitas, in quibus non tutum sit eos sequi: id quod et ego hic cavi, sæpe vias parùm tritas secutus, ut in progressu patebit.

Est autem Satira quædam Poëseos species aliis quàm Romanis prorsus incognita, nec ullâ cum Satyricâ Græcorum poësi cognatione conjuncta, quæ tamen quorundam doctorum opinio fuit. Quintilianus omnem dubitationem tollit, cum scribit Lib. i. cap. 10. *Satira quidem tota nostra est.* Inde est quod Horatius Sat. 10. Lib. i. ver. 66. *Græcis intactum carmen dixerat.*

Ecce tibi germanam hujus vocis Etymologiam: Latini *Saturum* usurpabant pro *pleno*, cui ad perfectionem nihil deesset: hinc *Satur color* cum lana colorem plenè combibisset, nec quicquam ad tincturam adjici potuisset. Ex *Satur* factum *Satura*, quod *Satira* etiam per *i* efferebant, quemadmodum *maximas* et *maximas*, *optumus* et *optimus*. Est igitur *Nomen Adjectivum*, quod relationem habet ad *Substantivum* intellectum: dicebant enim prisci *Saturam* intelligentes *lanxem*. Erat autem *Satura lanx vas* (Gallicè *un bassin*) omne genus fructibus repletam, quos Cereri quotannis et Baccho, ut totius anni proventuum primitias, offerre solebant; cujusmodi oblationes ex variis generibus inter se confusis non erant Græcis omnino incognitæ, qui eas appellabant *παγκρατον θυσιαν. πανσπερμιαν.* et in leguminibus *πανσπειαν.* Diomedes Grammaticus accuratè et hunc Romanorum morem et vocis *Saturæ* naturam explicavit his verbis, *Lanx referta variis multisque primitiis Sacris Cereris inferebatur, et à copiâ et satura-*

tate rei Saturæ vocabatur. Cujus generis lancium et Virgilius in Georgicis meminit, cum hoc modo dicit,

Lancibus et pandis fumantia reddimus exta.

Et —lancesque et liba feremus.

Deinceps ad alia miscellanea translata est. Fest. *Satira cibi genus ex variis rebus conditum.* Migravit inde ad ea, quæ mentis et ingenii sunt; nam *leges Saturas* nuncupârunt, quæ plura capita, aut plures titulos complectebantur, ut *legem Juliam, Papiam, Poppæam*, quæ dicebatur *miscella*, quod idem est, ac *Saturæ*; unde profecta est et illa locutio *per Saturam legem ferre*, cum non rogatis ex ordine Senatoribus, non collectis, nec dinumeratis sententiis, omnes simul et promiscuè sententiam ferebant, quod propriè dicebatur *per Saturam sententias exquirere*, quo modo post Lælium locutus est Sallustius. Neque hic constiterunt; etiam *libros* quosdam hæc appellatione insigniverunt, ut Pescennius Festus, qui *Historias Saturas* vel *per Saturam* nobis dedit.

Ex his omnibus exemplis facili quis negotio sibi persuadebit Horatii opera hinc traxisse nomen, *Satirasque* appellatas, quòd *multis et variis rebus hoc carmen refertum esset*, quomodo dicit Porphyrio. Quod quidem ex parte verum est: cave enim putes, vocem nullis intercedentibus gradibus, qui transitum præberent, statim huc deductam: ejus migrationes antiquiores erant in alias res, quas propinquius *Horatii Sermones* contingerent. Ad quam rem explicandam jam accingimur, eum secuturi ordinem, qui ipsi Casaubono in mentem non videtur venisse; quippe rem eâ luce perfundit, ut nulla amplius cuiquam relinquatur ad dubitandum materia.

Romani cum quadringentos circiter annos Scenicos ludos ignorarent, casu dum dies festos per licentiam et lasciviam agitent, in Versus Saturnios et Fescenninos inciderunt, qui postea in Scenis per centum et viginti ferè annos locum suum tutati sunt.

Fuerunt isti Versus impoliti et parùm numerosi, utpote subitanei, et à populo fusi adhuc rudi et agresti, quique non alium magistrum nosset, quam Cererem et Bacchum. Hoc genus carminis implebant cavillationes et opprobria rustica, adhibitis Gesticulationibus et Saltationibus ridiculis. Rem intelliges, si ob oculos tibi proponas bonos de pago viros rusticorum more saltantes, sese mutuò extemporaneis conviciis insectantes, eaque in vices exprobanter, quorum alius alii conscii sunt. Hoc est quod Horatius dicit Epist. 1. lib. ii. v. 145.

Fescennina per hunc inventa licentia morem

Versibus alternis opprobria rustica fudit.

Infrenam hanc et impotentem licentiam excepit non ita multò post alius generis carmen, castigatius quidem illud, sed refertum etiam diceriis ad movendum risum comparatis, quod tamen nihil turpitudinis admiserit; comparuit hoc carmen sub Satiræ nomine ob varietatem suam: quæ quidem Satira certos habuit modos, i. e. musicum et congruentem motum, relegatis gestibus minus honestis. Titus Livius, lib. vii. cap. 2. *Vernaculis artificibus, quia Hister Tusco verbo Ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum, qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temerè ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis Saturas, descripto jam ad tibicinem cuntu, motuque congruenti peragebant.* Non abludebat

hæc Satira à nostris *Farces* pudentioribus, ubi promiscuè et Spectatoribus et Actoribus Scenico sale defricabantur auriculæ.

Atque ita se habebat res Scenica; cùm *Livius Andronicus* ad *Comædias* et *Tragœdias* ad Græcorum imitationem conscribendas primus animum appulit: quæ cùm esset oblectatio et liberalior et absolutior, mox huc undique catervatim concursus est, neglectâ ad tempus *Satirâ*, quam tamen paulo post reprehensam erant qui Comœdiis jam peractis non absurdè subnecterent (quod Galli in suis *Farces* hodieque faciunt) *Attellanis* certè, mutato tum primùm *Satyrarum* nomine in *Exodia*, quod in posterum mansit.

Atque hæc fuit prima et antiquissima Romanæ Satiræ forma. Erant quidem duæ aliæ, quanquam à primâ multum discrepabant, ei tamen quasi enatæ suffragines ortum suum referebant; quod quam brevissimè potero, jam confirmatum dabo.

Uno anno postquam *Livius* primas dedisset fabulas, natus est in Italiâ *Ennius*: qui cum adolevisset, et diligentius considerasset, quantopere hujusmodi Satiris delectaretur populus; rectè et id vidit, Poëmata, quæ licèt Theatro non destinarentur, suffusos felle sales et dicteria Satirarum mordacia conservarent tamen, non posse non placere populo; periculum fecit atque edidit *Sermones* quos Satiras servato antiquo nomine appellavit. Erant hi *Sermones* *Horatianis*, quòd ad argumentum et varietatem rerum, per omnia similes: Excepto, quòd *Ennius* ad quorundam Græcorum, ipsius etiam *Homeri* exemplum, id sibi juris sumpserit, ut plura carminum genera, confusis *Hexametris*, *Iambicis*, *Trimetris*, et *Tetrametris*, *Trochæicis* commiseret, ut ex fragmentis quæ supersunt, satis liquet.

Videtis *Tetrametrorum* exemplum ab *Aulo Gellio* conservatum, dignum sanè, quod ob eximiam pulchritudinem hic reponatur.

*Hoc erit tibi argumentum semper in promptu situm,
Nequid expectes amicos, quod tutè agere possis.*

Annumeraverim porro *Ennii* *Satiris* alteram illam speciem *Versuum*, qui eâ sunt venustate, eâ elegantia, ut seculum longè superare videantur. Rem non ingratham fecero, si *Lectoris* oculis subjecero:

*Non habeo denique nauci Marsum Augurem,
Non vicanos Aruspices, non de Circo Astrologos,
Non Isiacos Conjectores, non Interpretes somniùm:
Non enim sunt ii, aut scientiâ, aut arte Divini;
Sed supersticiosi vates, impudentesque harioli,
Aut incertes, aut insani, aut quibus egestas imperat:
Qui sui quæstûs causâ fictas suscitant sententias,
Qui sibi semitam non sapiunt, alteri monstrant viam,
Quibus divitiis pollicentur, ab iis drachmam petunt;
De divitiis deducant drachmam, reddant cætera.*

Plurima ex his *Satiris* desumpsit *Horatius*, ut manifestum erit notas nostras consulenti.

Post *Ennium* ortus *Pacuvius*, *Satiras* ipse quoque sive *Avunculum*, sive *Avum* ex matre imitatus, scripsit.

Natus est *Lucilius* eo tempore, quo maximè florebat *Pacuvius*. Composuit et ille *Satiras*, sed quibus novam novatâ scribendi ratione gratiam conciliavit, ut qui *Antiquæ Comœdiæ Græcæ* characterem proprius ex-

primere voluerit : cujus admodum imperfecta ex priscâ Latinâ Satirâ haberi poterat notitia, quale scilicet faceret carmen, quod sola Natura dicitaverat, antequam injecta esset Romanis Græcos imitandi, eorumque spoliis se locupletandi, cogitatio. Ex quibus facillè intelligi potest illud Horatii, Sat. 1. lib. ii. v. 62.

— *Quid? cùm est Lucilius ausus
Primus in hunc operis componere carmina morem?*

Noli putare Horatium voluisse dicere, nullas ante Lucilium Satiras factas : cùm Lucilium præcesserint Ennius et Pacuvius, quorum ille exemplum secutus est. Id solum voluit, Lucilium novam faciem huic carmini induisse, quod perpoliverit, et propterea pro primo quasi auctore habendum. In eâdem fuit sententiâ Quintilianus, lib. x. cap. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius.* Cave hic pedibus in Casauboni sententiam eas, qui Diomedis fide fretus, Ennii et Lucilii Satiras toto genere dissentire credidit. Vide ipsa Grammatica verba, quæ subacti judicii Criticum in errorem induxerunt. *Satira est carmen apud Romanos, non quidem apud Græcos, maledicum, et ad carpenda hominum vitia, Archææ Comædiæ caractere compositum, quale scripserunt Lucilius, et Horatius, et Persius. Sed olim carmen, quod ex variis pœmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.* Apparet Diomedem distinguere Satiram Lucilii, ab eâ quam scripsit Ennius et Pacuvius. Ridicula autem et omnino falsa est hujus distinctionis ea, quam reddit, ratio. Non satis investigaverat homo simplex naturam et originem utriusque Satiræ, quæ omnino conveniebant tam materiâ quàm formâ. Nam nihil eo attulerat Lucilius præter nitoris et salis plusculum, in summâ rei nullâ insigni variatione factâ. Et quanquam non conjunxerat plura versuum genera in eodem carmine, sicut Ennius : fecerat tamen diversa carmina, quorum alia integra Versibus Hexametris, alia Iambicis, alia Trochaïcis constabant, ut liquet ex ipsius fragmentis. Ut verbo dicam, si Lucilianæ Satiræ diversi generis ab Ennianis ideò censendæ sint, quòd ille hunc scribendi arte longè superaverit, uti voluit Casaubonus, consequens erit Horatii quoque Satiras à Lucilianis diversi prorsus fuisse generis, quandoquidem Horatius non minus evexit Satiras suas supra Lucilium quàm ille suas supra Ennium et Pacuvium evexerat. Douzam quoque fefellit iste Diomedis locus. Hoc non eò dixi quòd errorem levem tantorum virorum notare gaudeam, sed solùm ut demonstrarem, quantâ cum curâ et cautelâ eorum opera legere oporteat, ubi de re agitur obscurâ ad eò et antiquâ.

Antiquæ Satiræ ad Scenæ usum compositæ Naturam declaravi ; plenum feci inde exemplum sibi sumpsisse Ennium : satis denique confirmatum dedi Ennii Pacuviique ejusdem esse generis cum Satiris Lucilii et Horatii, quod tamen carmen non nisi ab Horatio ad supremum fastigium perductum est. Jam ad alterum Satiræ genus, quod recepi exponendum, quod et ipsum quoque ab antiquâ originem duxit, tempus est accedere : ea est quæ appellatur *Satira Varroniana* vel *Manippea*, quòd primus ejus auctor esset Varro Romanorum doctissimus, quòdque in eo opere Menippi Gadarensis, Philosophi Cynici, mores imitatus esset.

Nec solâ carminum varietate mista est ista Satira : nam Varro ei interposuerat prosam orationem, promiscuo etiam usu Græci et Latini Sermonis. Quintilianus de Lucilii Satirâ locutus addit, *Alterum illud est*

et prius *Satiræ* genus, quod non solùm carminum varietate mistum condidit Terentius Varro, vir Romanorum eruditissimus; cujus loci unica difficultas in eo posita est, quòd affirmat Quintilianus hanc *Satiram* Varronianam fuisse priorem. Quo enim pacto illud fieri potuit, cùm ætate multo posterior Lucilio fuerit Varro? At *Satiram* Varronis tempore priorem fuisse, ea vero non est Quintilianii mens, quippe qui probe sciret eam multis annis fuisse recentiore. Id voluit, *Satiram* hanc ita mistam magis compositam esse ad Ennii et Pacuvii, qui in *Satiris* suis multa sibi licere voluerunt, quàm ad Lucilii exemplum, qui musas coluit severiores.

Nihil nobis restat hodie ex Varronis *Satiris*, præter fragmenta quædam, eaque maximam in partem corruptissima, titulosque, quorum plurimi sunt duplices, qui indicio sunt, quanta esset varietas materiarum, quas Varro illic tractaverat.

Senecæ *Apocolocyntosis*, Boëtii de *Consolatione Philosophiæ* libellus, et Petronii *Arbitri Satyricon* sunt *Satiræ* Varronianis omnino similes.

Hæc habui de *Satiris* in genere dicenda: plura in hoc argumento disserere supervacuum esset. In notis nostris commodior erit locus Horationarum *Satyrarum* naturam enarrandi. Interea illud velim animadvertat Lector, Latinum Vocabulum *Satiræ* tam designare *Sermones* qui *Virtutem* commendent, quàm qui *vitia* insectentur. Omnino aliter se res habet in linguâ nostrâ, ubi vel nomen ipsum *Satiræ* terrorem incutit illis, qui se simulant id esse quod non sunt; apud nos enim audito *Satiræ* nomine *convicium* intelligitur. Eadem tamen utrobique vox est. Sed Latini plerumque in librorum titulis respexerunt vocis ipsius naturam, et integram significationem, quam habet ex etymologia, cùm Galli respiciant primum et frequentiore usum, tributæ jam inde ab initio diceriis et obtrectationibus.

Scribenda autem ea vox Latine per *u* vel per *i*, Gallicè per *i* simplex. Qui per *y* scripserunt, ii cum *Scaligero*, *Heinsio*, multisque aliis crediderunt, ex Numinibus Rusticis, quos Græci Σατυροί, Romani *Faunos*, nuncupabant, nomine dicta fuisse ejusmodi poemata, eque voce *Satyrus*, ductam vocem *Satyra*; istas præterea *Satyras* carminibus Græcorum *Satyriscis* valde fuisse affines: quod esse falsissimum luculenter demonstravit Casaubonus, ubi docet à *Satyrus* ex analogiâ formari non *Satyra*, sed *Satyrica*, plurimumque interesse inter Græcorum *Satyrica*, et Romanorum *Satiras*.

Spanhemius in pulchrâ suâ ad *Juliani Imperatoris Cæsaris* Præfatione, plura de novo observata contulit ad ea quæ ante ea de re protulerat celeberrimus *Criticus*, descriptis magno cum judicio duorum poematum quinque aut sex discriminibus insignioribus, quæ si videre cupias, auctorem adi. Nihil unquam fuit apud Græcos Romanæ *Satiræ* finitimum præter *Sillos* suos, mordax Poëmatis genus, quod ex fragmentis *Sillorum Timonis* facillè colligi potest; at hoc intereat, quòd *Silli* Græcorum meræ essent *Parodiæ*, quod de Romanâ *Satirâ* dici nequit, ubi si forte aliquando in *Parodiam* incidas, videbis tamen Poëtam cavisse ne abuteretur. Unde liquet *Parodiis* naturalem esse in *Sillis* sedem, non item in *Satiris*.

Expositâ tandem naturâ, origine, et progressu *Satiræ*, pauca de ipso Horatio mihi sunt dicenda, qui quidem qualis in hoc opere sit, non potest commodiùs demonstrari, quàm si cum *Silenorum* stautis compares, quibus *Alcibiades* in *Symposio* Socratem comparat, quæ nihil extra habe-

bant pulchri, nihil ornati, at si illas aperuisses, omnium Deorum Dearumque imagines, detexisses. Ad eum modum se nobis exhibet in Satiris Horatius, nihil magnum præ se fert, quod nos detinere debeat: dignior videtur esse, qui pueris teratur, quam qui viros occupatos teneat: sed seposito velo, et Horatio propius inspecto, omnium illico Divorum oculis se ingerunt imagines, hoc est, omnes virtutes, ad quas assidue exercendi sunt, qui vitiis suis corrigendis seriò student. Oculis parùm intentis illum adspexere antehac mortales; neque possum non mirari Satiras per tot secula lectas, atque relectas, paucis admodum fuisse intellectas, aut explicatas. Substitèrunt in ipso cortice, verbisque interpretandis intenti, nihil ultra petière: quod quidem fecerunt ut Grammaticis par erat, non ut Philosophis: planè quasi scripsisset Horatius solùm ut verborum construendorum rationem videremus, dedissetque nobis librum horis in Schola fallendis, non animis ad virtutem formandis. Prorsus aliud sibi in hoc opere proposuerat Poëta. Namque finis verborum est actio, cujus etiam gratiâ verba ipsa fuerunt reperta, quæ nisi illum assequantur finem, nihil nisi futiles soni: aures quidem feriunt, ad animum verò non pertinent.

Docere nos voluit Horatius in his Satiris, contra vitia nostra militare, affectus temperare, naturam in cupiditatibus moderandis ducem sequi, verum à falso, et à rebus ipsis rerum species discernere, præjudicatas temerè opiniones abjicere, principia et causas actionum nostrarum perspectas habere, ridiculam denique eorum pertinaciam evitare, qui, quibus à magistellis suis opinionibus imbuti olim fuerunt, iis obstinatè inhærent, nullâ habitâ ratione quibus innitantur fundamentis: uno verbo, in eo elaboravit, ut nos nobis felices, amicis jucundos et fideles, omnibus quibuscum vivimus, commodos, utiles, et benignos præstaret.

Interpretari Auctoris verba, in *Figuras* digitorum intendere, Lectores per orationis involutæ labyrinthos, aut parentheses obscuræ tenebras, ducere, hæc omnia nihil eximium habent, nec ut loquitur *Epictetus*, quidquam pulchri aut sapiente dignum. Ad hoc nobis annitendum est; hoc opus nostrum est palmarium, usum et rationes horum præceptorum ostendere, eadeinque auctoritatibus fulcire, ut palam omnibus fiat, eos qui mores suos ad hoc seculum componere negligunt, paria facere ægrotis, qui libros, ubi remedia morbis suis præscribuntur, legere contenti, Medici consilio tantum abest ut utantur, ut ne intelligant quidem ejus utilitatem.

Non quòd ego in commentariis meis quicquam sciens volens prætermiserim, quod ad Grammatici officium pertineat. Spero id sensuros esse Lectores, neque jam ullam superfuturam in verbis Horatii difficultatem: ac in hanc curam præcipuè incubui, ut argumenta, quæ tractat, illustrarem; rationum, quas adhibet, soliditatem indigitarem; ut expedirem circuitus et ambages, per quas nonnunquam incedit ad placita sua confirmanda, et ad contraria refutanda, vel eludenda: ut veritatem assertionum ipsius stabilirem; ut vafritiem ejus, ubi quasi ex insidiis agit, quæ Lectorem imperitum facillè fugiat, oculis exponerem; ut denique in apricum proferrem ridiculum illud, quod in omnibus quas oppugnat rebus adhibuit. Hæc sunt quæ fecit ante me nemo. Nam ut est Horatius verus Proteus, sæpe formas variando, interpretes suos sæpe effugit, qui cum ipsum reprehendere nequirent, stupentes fecerunt, quod potuerunt. Affixerunt ei sæpenumerò sensum non solùm diversum, sed etiam adversum, quemque ipse eo loco refellere voluit. Non quòd ego quicquam detractum eis velim, qui ante me Horatio illustrando laborem suum contulerunt: laudo

conatus illorum, illi mihi viam aperuerunt. Si quâ in re ego illos superavi, omne illud acceptum refero magnis istis ex antiquitate viris, quos majore cum curâ, majore certè otio, legi, Homerum dico, Platonem, Aristotelem, aliosque tam Græcos, quàm Latinos, quos assiduè tero, ut ad eorum gestum reformem meum, eorumque fontibus Ingenii et Judicii mei hortulos irrigem.

Non desunt, scio, his temporibus qui magna illa Nomina risu excipiunt, qui reclamant laudibus, quibus per omnia secula celebrati ornatique sunt, quique illos spoliare velint iis coronis, quas tanto suo merito de Tribunalibus adeò augustis reportarunt. At hi, dum nimio effèruntur studio eam devitandi admirationem, cujus *mater est ignorantia*, imprudentes discedunt ab altera illa, quam Plato nuncupat *matrem sapientiæ*, quæque prima oculos hominibus aperuit. Minimè miror pulchritudinem illam divinam, quæ apud Scriptores longè præstantissimos elucet, istos homines non capere, neque trahere: nempe infirmiores sunt, quàm ut oculos tantis splendoribus intentos diu tenere queant: ne dicam facilem esse rem Antiquos contemnere, laboriosam verò intelligere.

Quod ad me attinet, Divinos illos Viros ex animo totus admiror venerorque. Eos mihi semper ob oculos pono, velut, Judices verendos et incorruptos, apud quos libenter fingo reddendam mihi esse scriptorum meorum rationem.

Magnâ interim ducor Posteritatis reverentiâ: timidior quàm fidentior cogito, quale de operibus meis, si bono suo fato eo pervenire possint, judicium latura sit. Non idèò tamen minoris æstimo doctos viros, qui hodie vivunt; multi sunt, fateor, qui seculum nostrum exornant, qui priora potuissent exornare; in quibus tamen ne unum quidem novi, qui non honoret et colat antiquos, cui non idem quod illis sapiat, aut qui eorum præcepta non observet, unde quantum aberraveris, tantum ab ipsâ naturâ et veritate discesseris. Neque verear confirmare, non esse difficilium sine luce aut oculis objecta perspicere, quàm solidam laudem adipisci, et ingenium excolere aliis rationibus, quàm quas Græci et Romani nobis præscripserunt: Sive enim propriis felicis ingenii viribus innixi, sive ab arte et studiis instructi, earum vestigiis succedimus tamen. Qui autem Antiquos damnant, causâ non cognitâ, non abs re erit, eos semel et simul tanto errore liberare, ut ipsis palam fiat, se, dum nimio in hanc ætatem studio transversa rapiuntur, ejus famæ apud posteros gravissimum vulnus imprudentes infligere. Quod nam enim excogitari potest clarius argumentum ad seculi cujusvis ignorantiam, aut potius barbariam demonstrandum, quàm quòd ibi Homerus audiat ineptus, Plato ad fastidium prolixus, Aristoteles parùm doctus, Demosthenes et Cicero è trivio Oratorculi, Virgilius Poëta nullis gratis, nullo ornatu, Horatius denique rudis, humilis, et sine nervis? Barbaræ illæ gentes, quæ Græciam et Italiam populantes, tanto furore grassabantur, quid unquam in delendis pulcherrimis vetustatis monumentis tetricius ausi sunt? Quid magis horrendum? Verùm spes est non toti seculo imputatum iri quorundam perversum judicium, nec Antiquis fraudi fore.

Frustra Imperator ille arma in Homerum, Virgilium, Titum Livium movit: Incaßum cecidere tanti conatus: bellum absolutissimis operibus indictum quid aliud egit, nisi ad numerum ineptiarum accessit, quo laborat ipsius historia, cumulationemque ipsi invidiam apud posteros conflavit?

Q. HORATHII FLACCI
SATIRARUM

LIBER I.

SATIRA I.

Adversus hominum inconstantiam, et exinde in avaritiam invehitur.

QUI fit, Mæcenas, ut nemo, quam sibi sortem [505] seu ratio dederit, seu fors objecerit, illâ [506] Contentus vivat, laudet diversa sequentes?
O, fortunati mercatores! gravis annis Miles ait, multo jam fractus membra labore.
Contrâ mercator, navim jactantibus Austris, Militia est potior. Quid enim? concurritur; horæ Momento cita mors venit, aut victoria læta.
Agricolam laudat juris legumque peritus, Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat. [507] g INTERPRETATIO.
Quomodo fit, ô Mæcenas, ut nullus vivat contentus eâ conditione, quam sibi vel consilium dederit, vel fortuna obtulerit; sed quisque præferat sectantes diversa instituta? Miles senior, fractis jam artubus labore diuturno, dicit: ô felices mercatores! E contrario negotiator, cum Notus exagitat navim, ait: melius est bellum. Enimvero configitur: horæ spatio brevi mors velox accidit, vel felix victoria. Jurisconsultus fortunatos agricolas æstimat, quando consultor januam ejus verberat ad gallicinium.

ANNOTATIONES.

Duobus Satirarum libris Horatius Stoicè carpit vitia, callidè tamen, atque, ut ait Persius Sat. i. 116.

Omne vaser vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.

Egregiè et appositè Seneca, in lib. quo probat in sapientem non cadere injuriam. *Ceteri sapientes, inquit, molliter et blandè ut familiares medici ægris corporibus, non quâ optimum est, medentur; sed quâ licet. Stoici virilem ingressi viam, non ut amœna intuentibus videatur, curæ habent; sed ut quamprimum nos eripiant, et in illum editum verticem educant, qui adeo extra communem teli jactum surrexit, ut supra fortunam emineat.* Horatii Satiras commendat Quintil. lib. x. cap. 1. his verbis: *Multo est tersior ac purus magis Horatius; et ad notandos hominum mores præcipuus.* De nomine et origine Satiræ disserui ad Juvenalem, tum in Præfatione, tum v. 30. Sat. I. ubi admonui non à Satyrorum dicacitate appellatum hoc carmen, sed à saturâ lege, vel lance: quod sicut hæc varios fructus contineret diis agrestibus offerendos, illa verò multa et diversa preferret edicta; ita Satira multiplex argumentum complecteretur; variaque pertractaret. Hancque etymologiam afferunt creditissimi quique viri. Ad quos, lector, accedes, reclamante licèt Julio Scaligero. Poët. lib. i. cap. 12. Porro ne mirere, quòd Sermõnum vocem ac titulum, ut in vulgatis plerumque, non inscripserimus. Vetant graves et docti; vetat ratio. Sermones sunt tam Satiræ quàm Epistolæ; in utrisque scilicet reperitur æquè ser-

mo, id est, *oratio remissa et finitima quotidiana locutioni*; ut definit Cicero ad Heren. iii. Quare igitur iste Satiris titulus duntaxat præfigatur?

1. *Qui fit, Mæcenas.*] Non abs re tanti literarum Patroni nomen appositum est ad caput singulorum Horatii operum, Od. Epod. Satir. Epist.

2. *Seu ratio dederit, seu fors objecerit.*] Ratio, consilium, voluntas Deorum, ex quâ fieri singula in orbe hoc inferiori, Stoici stantuebant.

Fors.] Seu fortuna, ad quam referebant omnia Epicurei.

3. *Diversa.*] Diversa studia, ac vitæ instituta.

6. *Austris.*] Lib. i. Ode 3. *Rabiem Noti.* Vide et Lib. iii. Ode 3. v. 5. *Dux iniqui turbidus Adriæ Auster.*

10. *Sub galli cantum.*] Quemque tædet suæ conditionis, dum ejus sentit incommoda: alienam verò laudat, quoniam tum ejus solum commoda intuetur. Sic jurisperitus agricolâ se infeliciorem putat, quandocunque importuni adsunt consultores, et summo mane ostia pulsant, somnum et quietem interturbantes, seu cum narrationibus vel interrogationibus sæpe futilibus et insulsis caput obtundunt.

Galli cantum.] Vide Plin. lib. x. cap. 21. ubi sic habet: *Hi nostri vigilēs nocturni, quos excitandis in opera mortalibus, rumpendoque somno natura genuit. Nōrunt sidera, et ternas distinguunt horas interdū cadu. Cum sole eunt cubitum, quartæque castrensī vigiliâ ad cursu laboremque revocant; nec solis ortum incautis patiuntur obrepere, diemque venientem*

Is verò qui datis sponsoribus rure reductus est in civitatem, solos prædicat beatos in civitate degentes. Reliqua ejusmodi tam multa sunt, ut fatigare queant verbum Fabium. Ne te retardem, audi quò tendam. Si nimen aliquod dicat: Ecce ego jam præstabo quod desideratis: tu qui miles eras antea, fies mercator: tu jurisperitus, jam eris agricola. Vos illinc, vos istinc abite, mutatis vivendi institutis. Eja! cur cunctamini? At illi abnuunt. Verumtamen conceditur vobis esse fortunatos. Ergo quare Jupiter utramque maxillam non inflet contra illos et justè quidem, dicatque, se deinceps tam facilem haud futurum, ut postulatis aurem det? Porrò ne joculariter hæc perscribam, sicut qui ridicula proferunt: tametsi quid prohibet jocosè veritatem loqui? Quemadmodum præceptores assentantes aliquando pueris donant placentas, ut velint excipere prima documenta.

ANNOTATIONES.

nunciant cantu. Cicero de Divin. lib. ii. Democritus quidem optimis verbis causam explicat, cur ante lucem galli canant. Depulso enim de pectore et in omne corpus divisio et modificato cibo cantus edere quiete satinos; qui quidem silentio noctis, ut ait Ennius, favent faucibus rursus cantu, plausuque premunt alas. Cæl. Rhodig. lib. xvi. cap. 13. multa de his.

Consultor.] Cicero pro Murænâ, artem militarem cum Jure Civili, seu, belli ducem cum jurisperito, confert: Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas: ille, ut eò, quò intendit naturè cum exercitu perreniat. Te Gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitavit.

11. Ille, datis vadibus, &c.] Agricola verò in jus venire coactus, cives in urbe degentes videns non experiri ea quæ sentit incommoda, statim eos judicat beatores se, suamque detestatur conditionem. Vades sunt sponsores qui pro altero se obligant ejusque suscipiunt causam, ac reos se pro eo præstant, sive caput agatur aut crimen, sive pecunia. Nomen factum vadibus, ex eo quòd qui eos dederint, vadendi seu discedendi habent potestatem, donec adsit præstitutus ad sistendum se judicio dies. Cic. de Finib. ii. Vadem te ad mortem Tyranno dabis pro amico, ut Pythagoreus ille fecit Siculo Tyranno? Quod fusè explicat. Offic. iii. Damonem et Pythiam, Pythagoreos, ferunt hoc animo inter se fuisse, ut cum eorum alteri Dionysius Tyrannus diem necis destinasset, et is, qui mortì addictus esset, paucos sibi dies commendandorum suorum causâ postulasset; vas factus sit alter ejus sistendi; ut si ille non revertisset moriendum esset ipsi. Qui cum ad diem se recepisset, admiratus eorum fidem Tyrannus, petivit, ut se ad amicitiam tertium adscriberent.

14. Fabium.] Quis ille fuerit, haud planè liquet. Vetus Interpres Fabius Narbonensis, inquit, Equestri loco natus, Pompeianas partes

Ille, datis vadibus, qui rure extractus in urbem est, Solos felices viventes clamat in urbe.

Cætera de genere hoc (adeò sunt multa) loquacem Delassare valent Fabium. Ne te morer, audi

Quò rem deducam. Si quis Deus, En ego, dicat, 15

Jam faciam quod vultis: eris tu, qui modò miles,

Mercator: tu, consultus modò, rusticus: Hinc vos,

Vos hinc mutatis decedite partibus. Eja!

Quid statis? Nolint. Atqui licet esse beatiss.

Quid causæ est, meritò quin illis Jupiter ambas 20

Iratus buccas inflet; neque se fore posthac [508]

Tam facilem dicat, votis ut præbeat aurem?

Præterea, (nè sic, ut qui jocularia, ridens

Percurram: quanquam ridentem dicere verum

Quid vetat? Ut pueris olim dant crustula blandi

Doctores, elementa velint ut discere prima: 26

secutus de sectâ Stoicâ nonnunquam cum Horatio acriter contendit; scripsit etiam aliquot libros de Philosophiâ Stoicâ. Sunt qui clamoribus, verbosum, et loquacem caussidicum fuisse dicant eum quem hic vellicat Poëta.

15. Si quis Deus, &c.] Præclaram huic loco dat lucem Seneca, Epist. 95. ubi sic scribit: Multa videri volumus velle, sed nolimus. . . sæpè aliud volumus, aliud optamus, id est à Diis petimus; et rerum ne Diis quidem dicerentur. Qui si exaudirent et annuerent, damna nobis sæpè maxima, aut mala, quæ minimè vellemus, durent.

18. Mutatis partibus.] Mutatis vitæ institutis, conditione, officiis.

20. Ambas Iratus buccas inflet.] Hoc indignationis et gravis iræ indicium est et affectus. Tunc enim crebri concitatie spiritus ad os prorumpunt, buccasque distendunt: atque animi motum, sanguinisque fervorem exprimunt; tum verba concitatoria, tum color tumorque buccarum, tum oculorum denique ignitus ardor, et quasi fulgurans. Noster ad Pisones, tumido deliligit ore, ait eodem sensu. Sic et Græci loquuntur. Demosthenes de Æschine, Ambulat clamitans se affectum contumeliâ, . . buccas inflans, τὰς γνάθους ἐβόων.

24. Ridentem dicere verum.] Placenta 10. v. 14. —Ridiculum acri

Fortius et melius magnas plerumque; secal res. 25. Crustula.] Fiebant è farinâ, lacte, caseo, oleo, melle, &c. Quæ placentæ, bellaria, dulciaria dantur pueris interdum, quibus invitentur ad capiendam sponte disciplinam, ac libentius animum ad discenda prima literarum elementa applicandum. Plato 7. de Republica, vetat pueros vi adigi ad disciplinam, vult autem quasi ludendo invitari; tum quia sic appareat, ad quod disciplinæ genus quisque sit aptus: tum quòd nulla disciplina cum

Sed tamen amoto quæramus seria ludo.)
 Ille gravem duro terram qui vertit aratro,
 Perfidus hic caupo, miles, nautæque, per omne
 Audaces mare qui currunt, hâc mente laborem 30
 Sese ferre, senes ut in otia tuta recedant,
 Aiunt, cum sibi sint congesta cibariæ: sicut
 Parvula (nam exemplo est) magni formica laboris
 Ore trahit quodcumq; potest, atq; addit acervo [509]
 Quem struit, haud ignara ac non incauta futuri. 35
 Quæ, simul inversum contristat Aquarius annum,
 Non usquam prorepat, et illis utitur antè
 Quæsitis sapiens; cum te neque fervidus æstus,
 Demoveat lucro, ueq; hyems, ignis, mare, ferrum:
 Nil obstat tibi, dum ne sit te ditior alter. 40
 Quid juvat immensum te argenti pondus et auri
 Furtim defossâ timidum deponere terrâ?
 Quod si comminuas, vilem redigatur ad assem.
 At ni id fit, quid habet pulchri constructus acervus?

te remoratur; modò ut alius nemo te locupletior existat. Quid rerò prædest tibi ingentem auri vel argenti summam humo clam egestâ occultare, non sine metu? Respondes. At si detrahatur quidpiam, redigetur acervus ad parvum assem. Respondo ego. Atqui nisi illud agatur, quid præclari habet cumulus congestus?

ANNOTATIONES.

vi conjuncta stabilis in animo permaneat.

28. Ille gravem duro, &c.] In avaritiam deinceps pugnat.

29. Perfidus hic caupo.] Perfidus, seu quòd vinum aquâ mixtum venderent tanquam mustum purum; seu quòd iniquis mensuris uterentur. Hinc Ædiles, inter alia sua officia, in hos animadvertere debebant. Pers. Sat. i. 130.

Frægerit heminas Aretî Ædilis iniquus.

33. Naua exemplo est.] Sapiens. Prov. vi. 6. Vade ad formicam, ô piger, et considera vias ejus, et discite sapientiam.

Magni formica laboris.] Phocylides in carmine aduonitorio; Formica, inquit, gens exigua, sed valde laboriosa est; φύλον δ' ἰλίγον τελέθει πολύμοχθον. Ib. describuntur formicæ labores; ut et Virg. Georg. i. 186. et 380. Æneid. iv. 402. Plin. lib. xi. cap. 30. &c.

34. Ore trahit quodcumque potest.] Plin. lib. xi. cap. 30. Si quis comparet onera corporibus carum, (formicarum) fateatur nullis portione vires esse majores. Gerunt ea morsu; majora averse postrenvis pedibus moluntur, humeris obnixæ. Est vis Reip. ratio, memoria, cura. Semina arrosa condunt, nè rursus in fruges exeant è terrâ. Majora ad introitum (cavernæ) deiciunt. Madefacta imbre proferrunt atque siccant. Operantur et noctu plenâ lunâ. Eadem interlunio cessant. Jam in opere qui labor? que sedulitas? &c.

35. Quæ, simul inversum, &c.] Poëta ipso formicarum exemplo utitur adversus avarum, cujus insatiabilis pecuniæ fames est. Atqui formica, inquit, quiescit aliquando, cessatque laborare et congerere, utiturque sapiens ac vicitat congestis. At tibi laborandi et quæsitum faciendi nullus est finis.

Attamen secluso joco seria prosequamur. Is qui humum desudans colit duro vomere, fraudulentus iste caupo, miles, et nautæ cuncta maria intrepidè navigantes, affirmant univèrsi eo se consilio labores exantlare, ut in senectute quietem securam capessant, postquam sibi alimenta comparaverint; non seesus ac exigua formica (nam præbet exemplum) ingenti labore defert ore quicquid potest, et adjungit cumulo quem aggerit, præcisa et provida futuræ hyemis. Veruntamen illa, statim atque annum abeuntem vexat Aquarius. non ampliùs foras egreditur, iisque prudens vicitat, quæ priùs accumulavit; te verò nec ardens æstus, nec hyems, ignis, mare, ferrum, [510] à quæstu deterret. Nihil

prædest tibi ingentem auri? Respondes. At si detrahatur, quid nisi illud agatur, quid præclari habet cumulus congestus?

Contristat Aquarius annum.] Cùm hyems advenerit, et cùm mense Januario ferè medio Aquarius tristem facit annum, tum verò formica non prodit foras, manet in suâ cavernulâ, ibique vicescit quæsitis æstate cibariis.

Aquarius.] Unum è duodecim signis zodiaci, quod sol ingreditur xvii. Cal. Feb. Virgil. Georg. iii. 308.

—cùm frigidus olim

Jam cecidit, extremoque irrorat Aquarius anno. 38. Neque fervidus æstus Demoveat lucro.]

Juv. Sat. xiv. 135.

Sed quo divitias hæc per tormenta coactas? Cùm furor haud dubius, cùm sit manifesta phrenesis,

Ut locuples moriaris egenti vivere fato?

Interdè pleno cùm turget sacculus ore, Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Et minus hæc optat qui non habet.—

Theognis, Diciturum, inquit, nullus finis est hominibus. Qui plurimas habent, duplo eas augere conantur. Quis saturaverit eos omnes? Opes quidem mortalibus sunt anxietia.

Πλέτε δ' ὄδεν τίμα—

Χρηματα τοις θνητοῖς γίνεταί ἀφροσύνη.

43. Quod si comminuas, &c.] Jam per multiplicem prolepsin diluit ac discutit variis prætextus, quibus solent avari sordes suas obvelare. At si de acervo detrahatur aliquid interdum ac sæpè, inquit ille avarus, brevi ad unum assem acervus redigetur; ego verò mox egestate conflictabor.

44. At ni id fit, &c.] Respondet Poëta. At nisi utaris pecuniâ tuâ, quid ex eâ pulchri facies? Quid erit absconditum aurum et argentum? lib. ii. Od. 2. init.

Etsi area tua contriverit Millia frumenti tua triverit area centum : 45
centies mille tritici modios, Non tuus hoc capiet venter plus quam meus : ut si
non propterea venter tuus Reticulum panis, venales inter, onusto
plus devorabit quam meus; Fortè vehas humero ; nihilo plus accipias, quam
sicut si servorum unus tu Qui nil portarit. Vel dic, quid referat intra
sacculum panis onerato hu- Naturæ fines viventi, jugera centum, an 50
mero forte deferas, nihil ta- Mille aret. At suave est ex magno tollere acervo.
men amplius accipies, quam Dum ex parvo nobis tantundem haurire relinquo,
qui nihil gestaverit. Aut Cur tua plus laudes cumeris granaria nostris ?
dic quid intersit victitanti Ut, tibi si sit opus liquidi non amplius urnâ,
intra naturæ limites, utrum Vel cyatho, et dicas ; Magno de flumine mallem 55
jugera centena colat, an Quàm ex hoc fonticulo tantundem sumere. Eo fit,
millena. Verùm, inquires, Plenior ut si quos delectat copia justo,
juccundum est sumere ex Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus acer. [511]
ingenti cumulo. Imò, si At qui tantulo eget, quanto est opus, is neque limo
tantundem relinquo nobis Turbatam haurit aquam, neq; vitam amittit in undis.
accipiendum è modico, At bona pars hominum decepta cupidine falso, 61
quare tua horrea præferas Nil satis est, inquit ; quia tanti quantum habeas, sis.
vasculis nostris? perinde ac Quid facias illi ? jubeas miserum esse, libenter
si egeas aquæ urnâ vel cy- Quatenus id facit : ut quidam memoratur Athenis
atho duntaxat, dicasque ; Sordidus ac dives, populi contemnere voces 65
Mallem tantundem haurire Sic solitus : Populus me sibilat ; at mihi plaudo
magno de fluvio, quam de Sed magna pars mortalium fallaci cu-
isto fonte parvulo. Hinc piditate illusa, ait ; Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere, quantum possidebis. Quid huic
verò fit, ut si qui requirant agas ? sine illum esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ità quidam narratur Athe-
nimiam abundantiam hos nis exiluisse avarus et opulentus, verba plebis aspernari suctus hoc modo : Plebs me sibilat :
cum ripâ abreptos auferat ego verò mihi met domi applaudo,
Aufidus vehemens. Qui au-
tem tantum desiderat, quan-
tum necesse est, ille nec cap-
tat aquam cæno turbidam, nec vitam in fluctibus perdit. Sed magna pars mortalium fallaci cu-
piditate illusa, ait ; Nihil sufficit, quoniam tanti æstimabere, quantum possidebis. Quid huic
agas ? sine illum esse infelicem, quandoquidem id sponte agit. Ità quidam narratur Athe-
nis exiluisse avarus et opulentus, verba plebis aspernari suctus hoc modo : Plebs me sibilat :

ANNOTATIONES.

Nullus argento color est, avaris
Abditæ terris inimicæ lamnæ,
Crispe Sallusti, nisi temperato
Splendens usu.

45. *Millia frumenti, &c.]* Et si agri tibi red-
 dant frumenti modiorum centena millia, non
 ideò plus devorabis quam ego qui pauca pos-
 sideo.

47. *Reticulum panis.]* Sacculum è reticulo,
 quo panis ferebatur. S. August. de Civ. Dei,
 lib. xviii. cap. 13. *Annona retica dicitur, in-*
quit, quoniam ad retia deportatur.

Venales inter.] Inter venalities servos, ve-
 num expositos.

49. *Intra Naturæ fines viventi.]* Senec. Epist.
 16. *Si ad naturam vires, nunquam eris pauper ;*
si ad opinionis, nunquam eris dives.

50. *Jugera.]* Jugerum agri pedes 240 in
 longum, 120 in latum continet ; sive, quantum
 uno boum jugo arari uno die potest, Isidor.

Centum, an Mille aret.] Aurel. Victor de
 Manio Curio Dentato sic refert : *Quaterna de-*
na agri jugera viritum populo divisit ; sibi
deinde totidem constituit, dicens neminem esse
debere civem, cui non tantum sufficeret.

51. *At suave est ex magno.]* Hæc dicit avarus
 contra.

52. *Dum ex parvo nobis.]* Avarus Poëta refutat.

53. *Cumeris.]* Vasis fictilibus, vimineis,
 sparteis, palmeis in quibus tenuiores fru-
 mentum suum modicum condebant : at divi-

tes in granariis seu horreis. Festus.

58. *Cum ripâ simul avulsos ferat Aufidus.]*
 Sæpe plus divitiarum appetunt, quam par est,
 sæpe rerum copia illos perdit ; sicut qui vult
 aquam haurire ex ingenti flumine, non rarè
 demergitur ac perit.

Aufidus.] Apuliæ fluvius, pro quolibet alio
 rapido flumine. De eo lib. iiii. Od. 30. ubi,
violens Aufidus.

59. *Neque limo Turbatam haurit aquam.]*
 Plus limi trahunt majores fluvii ; contra fonti-
 culus limpidam habet aquam. Indicat Hora-
 tius per similitudinem eos, qui opes magnas
 avidè quærunt, multis turbari curis, nonnun-
 quam obrui et absumi.

61. *Cupidine falso.]* Cupiditas imagine rec-
 ti et justii fallit. Nimirum honestè vivendum,
 famæ consulendum, &c. Ergo decet opes ac-
 cumulare ad sumptus necessarios faciendos.

64. *Ut quidam memoratur Athenis.]* Quis
 ille, ignoratur. Timonem quandam misan-
 thropum perperam hic intelligunt interpretes
 plerique. Divitem ac sordidum hominem ex-
 hibet Horatius. Timon ille contra avaritiæ
 fuit hostis, aiebatque sapienter *insatiabilem*
cupiditatem atque ambitionem esse omnium ma-
lorum elementa, apud Stobæum. De eo Dio-
 genes Laërtius, et Lucianus.

66. *Populus me sibilat, &c.]* Solebat popu-
 lus plausu et acclamationibus excipere viros
 insignes de Rep. benè meritos, sibi que grati-

Ipse domi, simul ac nummos contemplor in arcâ.
 Tantalus à labris sitiens fugientia captat
 Flumina. Quid rides? mutato nomine, de te
 Fabula narratur: congestis undique saccis
 Indormis inhians, et tanquam parcere sacris
 Cogaris, aut pictis tanquam gaudere tabellis.
 Nescis quo valeat nummus, quem præbeat usum?
 Panis ematur, olus, vini sextarius; adde,
 Queis humana sibi doleat natura negatis.
 An vigilare metu exanimem, noctesque diesque
 Formidare malos fures, incendia, servos,
 Ne te compilent fugientes; hoc juvat? horum
 Semper ego optârim pauperrimus esse bonorum.
 At si condoluit tentatum frigore corpus,
 Aut alius casus lecto te affixit, habes qui
 Assideat, fomenta paret, medicum roget, ut te
 Suscitet, ac reddat natis carisque propinquis.
 Non uxor saluum te vult, non filius: omnes
 Vicini oderunt, noti, pueri atque puellæ.
 Miraris, cùm tu argento post omnia ponas,
 Si nemo præstat, quem non merearis, amorem?
 At si cognatos, nullo natura labore
 Quos tibi dat, retinere velis, servareque amicos;
 Infelix operam perdas; ut si quis asellum
 In campo doceat parentem currere frenis.
 Denique sit finis quærendi; cumque habeas plus,
 Pauperiem metuas minùs, et finire laborem
 Incipias, parto quod avebas: nec facias quod
 posthabet universa, an miraris quod nullus exhibeat amorem, quem nequaquam mereris?
 Quinimò si cupias addictos semper habere eos quos tibi propinquos natura donat sine ullo labore, miser, sanè operam perdas; non secus ac si quispiam doceat asinum habenis regi, et per campum decurrere. Tandem sit modus acquirendi; et quandoquidem plusculum possides, paulò minus deinceps time egestatem, atque incipe aliquando finire laborem, comparatis facultatibus, quas petebas.

eos.

ANNOTATIONES.

osos, cùm theatrum ad spectacula ingrederentur; at homines sibi infensos et invidiosos, sibilis prosequeretur. Cic. in Pisonem. *Da te populo, committe ludis, sibilum metuis!* Ad. Attic. lib. ii. Epist. 18. *Fusium clamoribus, et convitiis, et sibilis consecantur.*

68. *Tantalus à labris, &c.*] Egregiam apostoposin observa, lector; quâ Poëta longiusculam, ut videtur, narrationem exorditur, statimque abruptum, atque avaro *Quid rides!* De Tantalò, vide Annot. lib. i. Od. 28. et lib. ii. Od. 23. Bellè Petronius, cap. 82.

*Nec bibit inter aquas, nec poma potentia carpit
 Tantalus infelix, quem sua fata premunt.*

*Divitis hæc magni facies erit, omnia latè
 Qui tenet, et sicco concoquit ore famem.*

72. *Pictis gaudere tabellis.*] Intuendo tantum, nunquam utendo.

74. *Vini sextarius.*] Sexta congiæ pars, continens cyathos duodecim.

76. *An vigilare metu exanimem, &c.*] Urget

quoties nummos in arcâ conspicio. Tantalus siti-bundus appetit fluvios à labiis recedentes. Cur rides? de te, nomine *solum* mutato, fabula commemoratur. Dormis avidus super sacculos undequaque accumulatos: et cogaris abstinere velut à *rebus* sacris, vel delectari quasi tabulis *pictis*. An ignoras ad quid pecunia utilis sit ac necessaria? Ematur panis, olera, vini sextarius; adjungit *illa* quibus non concessis ægrè se habeat natura humana. *Verùm* an expedit vigilare pavidum, et diebus ac noctibus timere improbos prædones, incendia, servos, ne te deprædentur ac fugam arripiant? Ego *certè* ejusmodi bonus carere semper optaverim. *Dices verò*; At si corpus algore vexatum agrotet, aliudve morbi genus affigat te cubili, præstè est qui adsit, medicamenta subministrat, medicum precetur ut te sanum præstet ac restituat liberis et dilectis cognatis. *Erras, inquam ego.* Non conjux, non filius, te incolumem cupit; te aversantur vicini cuncti, familiares, pueri et puellæ. *Scilicet* quando pecunie tu

Poëta ostenditque gravia divitiarum incommoda, Juvenal. Sat. 14. v. 303.

*Tantis parta malis, curd majore metuque
 Servantur. Misera est magni custodia census.*

80. *At si condoluit, &c.*] Objicit avarus necessitatem pecunie. Juvenal. Sat. 14. v. 156.

*Scilicet et morbis et debilitate carebis,
 Et luctum et curam effugies.*

84. *Non uxor saluum te vult, &c.*] Redarguit Poëta; imò verò cùm speras opes intactas servando, subsidia tibi comparare, omnium odium incurris; iis ipsis intolerabilis es, quibus maxime carus esse debueras. Nec mirum, quippe unam pecuniam amas, cætera aspernaris; quâ ratione velis à quoquam diligi? huc facit versiculus ille; *Θάνοιμα' αν ης με πάντες
 ευχονται θάειν.*

Mori velim, si me omnes exoptent mortuum.

90. *Ut si quis asellum, &c.*] Adagium est, de eo qui operam inanem sumit ac molitur.

Ne verò *idem* agas quod Umidius, qui tam (non longa est fabula) dives, 95
 Umidius, qui adeo opulentus Ut metiretur nummos; ita sordidus, ut se
 (haud proluxa est narratio) ut pecuniam metiretur; tam Non unquam servo meliùs vestiret: ad usque
 parvus, ut nunquam se vestiret meliùs servo. Is ad ultimum *vite* finem reformi-
 dabat ne periret inopià ciborum. At illum securi dis-
 cidit medium liberta Tyndaridarum fortissima. 100
 Quid mî igitur suades? Ut vivam Mænius? aut sic,
 Ut Nomentanus? Pergis pugnantiâ secum
 Frontibus adversis componere. Non ego avarum [514]
 Cum veto te fieri, vappam jubeo ac nebulonem.
 Est inter Tanaïm quiddam socerumq; Viselli: 105
 Est modus in rebus; sunt certi denique fines,
 Quos ultrâ citràque nequit consistere rectum.
 Illuc, unde abii, redeo. Nemon' ut avarus
 Sè probet; ac potiùs laudet diversa sequentes?
 Quòdque aliena capella gerat distentius uber, 110
 Tabescat? neque se majori pauperiorum
 Turbæ comparet; hunc atq; hunc superare laboret?
 Sic festinanti semper locupletior obstat:
 Ut cùm carceribus missos rapit ungula currus,
 laudabit sectantes diversa instituta? Et invidiâ contabescat, quòd capra alterius ferat
 ubera pleuora? nec se conferat majori numero pauperiorum? illum atque istum super-
 gredi conetur? *profectò* sic properanti semper impedimento erit diùor aliquis: quemadmodum
 quando ungula abripit currus repagulis emissos,

e ANNOTATIONES.

95. Umidius.] Legunt alii, Numidius; alii Umidius, et perinde est.

96. Metiretur nummos.] Scilicet numerare foret longiùs prope innumerabiles. Petron. cap. 37. *Uxor Trimalchionis Fortunata appellatur, quæ nummos modio metitur.* Suidas. *μεδίων τ' ἀργυρίων ἀπομύττειν.*

100. Fortissima Tyndaridarum.] Velut altera Clytemnestra Tyndari filia, quæ Agamemnonem interfecit ab Ægistho mœcho adjuta. *Juv. Sat. 6. v. 656.*

Tyndaris illa bipennem

Insulam et fatuam dextrâ lævâque tenebat. Fortasse etiam libertæ illi nomen erat Tyndaris; luditque Poëta et alludit ad Tyndaridas virorum interfectorices.

101. Ut vivam Mænius? aut sic, Ut Nomentanus?] Uterque ille bonorum decoctor. Malè quidam legunt *Nævius*, hic enim avarus fuit, de quo lib. ii. Sat. 2. At de Mænio, paternæ maternæque hæreditatis dilapidatore, iterum post Epist. 15. lib. i. *Nomentanus* à Nomento oppido cognominatus, prænomine Lucius, nomine Cassius, famosis luxuriâ extitit.

102. Pergis pugnantiâ, &c.] In extrema ruis, cùm eligendum sit amplectendumque medium, in quo virtus quæque consistit. Nec avarum te volo, nec prodigum.

104. Vappam.] Nequam, et similem corrupto vino, quod jam bonitatem perdidit. *Plin. lib. xiv. cap. 20. Vitiumque musto quibusdam in locis, iterum sponte fervere; quâ calamitate deperit sapor; vappaque accipit nomen. Probro sic etiam homini fit cum degeneraverit animus.*

S. Chrysost. *οίνου μὲν ἄετις βλάβη τὸ παρατραπῆναι, καὶ εἰς οἴνῳ μετασπῆναι.* Latine, vinum vappescens. *Gall. du vin qui setourne.*

Nebulonem.] Levis instar nebulæ, qui nullo consilio, nullâ ratione ducitur. Vel qui non pluris æstimandus quàm nebula. Quidam deducunt à *ne* et *obolo*, quasi nec obolo dignus. Non. Marcel. *Nebulones et tenebrioncs dicuntur qui mendacijs et astutijs suis nebulam quandam et tenebras obijciunt.*

105. Tanaïm.] Libellam Mæcenatis, spandonem.

Socerum Viselli.] Herniosum. Inter utrumque est ille cui integra sunt corporis membra, nihil verè superfluum.

108. Nemon' ut avarus Se probet? Nemone contentus erit suâ conditione et alienam laudabit quisque, sicut avarus satis opum se habere nunquam putat, aliosque se beatiorens ac ditiores semper existimat?

111. Neque se majori pauperiorum Turbæ comparet.] Hinc mali origo. Plures se pauperiores non considerat avarus; ad unum aut alterum opulentiores fortè ob oculos semper habet, eosque superare satagit.

113. Sic festinanti semper locupletior obstat.] Qui sic affectus est, ut velit opibus omnes vincere, huic semper videbitur aliquis esse locupletior ac felicior, is invidiâ et cupiditate contabescet; nam ejus oculis ac judicio, ut ait Ovidius, *Art. Am. 4. l. 349.*

Fertilior seges est alienis semper in agris; Vicinumque pecus grandius uber habet.

114. Ut cùm carceribus, &c.] Similitudine

Instat equis auriga suos vincentibus, illum
Præteritum temnens extremos inter euntem.
Inde fit, ut rarò, qui se vixisse beatum
Dicat, et exacto contentus tempore vitæ
Cedat, uti conviva satur, reperire queamus.
Jam satis est: nè me Crispini scrinia lippi
Compilasse putes, verbum non ampliùs addam.

lum ultrà verbum adjiciam, ne suspiceris me suffuratum esse commentarios Crispini Lippi.

[515] auriga conatur assequi
116 equos, qui præverterunt suos, spernens eum quem præcurrit inter ultimos euntem. Hinc fit ut rarò possimus invenire hominem, qui se dicat beatum vixisse, quique emenso vitæ spatio decedat contentus, ut conviva satiat. At jam sufficit: nec ul-

120

SATIRA II.

Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.

AMBUBAIARUM collegia, pharmacopolæ, [516] Tibicinarum cœtus, pharmacopolæ,

ANNOTATIONES.

illustrat quod dixit. Qui quadrigarum cursu in stadio certat, non respicit unquam posteriores, sed despicit; at priores aspicit, ac nititur assequi et antevertere.

Carceribus.] Hi quasi arceres dicuntur, quia ibi arcentur equi certo repagulo, ne currant, antequam magistratus signum dederit. Servius ex Varrone. Hic lib. iv. de Ling. Lat. sic scribit. *Circus dictus, quòd circum spectaculis ædificatus ubi ludi fiunt; et quòd ibi circum metas fertur pompa, et equi currunt . . . In circo primo unde mittuntur equi, nunc dicuntur carceres.* Vide lib. i. Od. 1. ubi de curriculo, pulvere Olympico, metâque ferridis eritatalâ rotis.

Ungula.] Pro equo ungulas habente, synecdoche.

Currus.] Bigas, quadrigas.

118. *Exacto contentus tempore vitæ.*] Senec. ad Lucil. Epist. xv. hunc locum videtur interpretari voluisse: ubi, itaque quàm multa sis consecutus recordare. *Cum aspexeris quot te antecesserint, cogita quot sequantur. Si vis gratus esse adversis Diis, et universis vitam tuam, cogita quàm multos antecesseris.*

119. *Cedat, uti conviva satur.*] Desumpta sententia è Lucretio, lib. iii. 496.

Quid tibi tantopere est, mortalis, quòd nimis ægres

Luctibus indulges? Quid mortem congemis, ac fles?

Cur non ut plenus vitæ contraria recedis?

Et v. 270.

Sed quia semper aves quod abest, præsentia temnis;

*Imperfecta tibi elapsa est ingrataque vita,
Et nec opinandi mors ad caput ostilit ante,
Quàm satur, ac plenus possis discedere rerum.*

120. *Crispini.*] Is Stoicus Philosophus valdè loquax fuisse dicitur, et versibus multis et inconditis doctrinam Stoicam complexus. Hinc lepidè noster per hujus spermologi mentionem Stoica dogmata venditare desinit.

Scrinia.] Scripta in arculis, capsis, scriniis, inclusa.

Lippi.] Vel hoc erat cognomen, vel oculis reverè lippientibus ille erat. Absurdè-vetus Interpres Crispinum ita vocari scribit *non oculorum ratione, sed mentis; quòd fuerit insulsus poeta.* Tales argutiolas non venatur sublimis spiritus vates, qualis Horatius.

Satira II.—1. *Ambubaiarum.*] Jul. Scalig. Poët. lib. vi. cap. 7. de hac Satirâ; *In secundâ.* inquit, *de mœchis exempla usque ad fastidium.* Sanè: et hic scopus esto, flagitiorum nauseam ingerere vel flagitiosissimis. Idem Scaliger alibi loquens de Martiale Poëtâ sic habet; *alio ejus sæda ne legerim quidem, tantum abest ut ad censuram vocem.* Ego simile quid hîc si dixerò vel fecerò, condonabis, imò gratulaberè, pudens lector. Itaque per salebrosa pedetentim ac suspensò gradu incedenti nihil noxium, fortassis et utile quidpiam occurret.

Ambubaiarum.] Multa nugantur multi de hujus vocis etymologiâ; Syriacam agnosco sponte cum veteri interprete, qui sic scribit; *Ambubaie dicuntur mulieres tibiinæ linguæ Syrorum.* Etenim Syris tibia, sive symphonia, ambubaia dicitur. Gravis doctrinæ et ingenii adstupulatores accedunt non pauci, Angel. Caninius, Isaac Casaubonus, &c. Jul. Scaliger in Varrone, de Ling. Lat. ad vocem *simpulum.* *Syriacum est,* inquit, *nam ut Abbub, ambub, ambub, ambubaiarum collegia; à cophier, camphora; à sadin, sindon; à subbecca, quod est apud Daniëlem, sambuca; sic à sephel, sempel, et inde simpulum fecerunt.* Ergò per *ambubaiarum collegia,* debemus intelligere quot artes exercebant impudicas, ludicras, parasiticas, &c. Sueton. Neron. cap. 27. *Canitabat nonnunquam in publico, inter scortorum lotius urbis ambubaiarumque ministeria.* Porrò non solum tibias, aliaque instrumenta musica, sed et tibiçines, ac tibiçinas corporis quæstu et tibiçinum cantu vitam sustentantes, è Syriâ Romanis confluxisse docet Juvenalis etiam Sat. 3. v. 62.

Jumpridem Syrus in Tiberim deflavit Orantes,

Et linguam, et mores, et cum tibiçine chordas

circulatores, mimæ, balatrones, omnes isti homines sunt tristes et anxii ob mortem Tigelli cantoris; nam municipis erat *erga illos*. E contrario alius timens haberi prodigus, etiam amico egeni nollet tribuere unde arceat frigus et sævam famem. Istum si interrogas, quomobrem avi patrisque magnas opes perperam absumat voracitate injucundâ, emens dapes quasi bet *exquisitas* pecuniâ *fœnore* comparatâ, respondet; quia timet aestimari *homo* parcus et animi exigui. Laudatur ab quibusdam, reprehenditur ab aliis. Fufidius locuples agris, et pecuniâ fœnori datâ,

Mendici, mimæ, balatrones; hoc genus omne
Mœstum ac sollicitum est cantoris morte Tigelli;
[517]
Quippe benignus erat. Contrâ hic, ne prodigus esse
Dicatur, metuens, inopi dare nolit amico,
5
Frigus quo duramque famem depellere possit.
Hunc si perconteris, avi cur atque parentis
Præclaram ingrâtâ stringat malus ingluvie rem,
Omnia conductis coëmens obsonia nummis; [518]
Sordidus atque animi quòd parvi nolit haberi, 10
Respondet. Laudatur ab his, culpatur ab illis.
Fufidius vappæ famam timet ac nebulonis,

ANNOTATIONES.

*Obliquas, necnon gentilia tympana secum
Vexil, et ad Circum jussus prostare pu-
ellas.*

Ubi observa, propriè *tympana* vocari *gentilia*, quippe vox est à *tuppin* Syriacâ.

Pharmacopole.] Pharmacum et medicamentum, testibus Nonio et Eustathio, sunt medicæ voces, in bonam et malam partem usurpari solitæ; unde et pro veneno non nuquam accipi docuimus alibi. Sic et pharmacopolæ dicti interdum unguentarii, myropolæ, pigmentarii, et quotquot aromata et odores, item qui medicatis potiones quascunque divendebant. Sic etiam appellantur medici illi circumforanei et argyrtæ, qui imperitæ plebi remedia quædam, magis autem verba vendunt, per forâ et compita urbium cursitantes. De his Cato apud Gell. lib. i. cap. 15. *Itaque auditis, non auseullatis, tanquam pharmacopolam. Nam ejus verba audiuntur; verum ei se nemo committat, si æger est.*

2. *Mendici.*] Circulatores omnes, physiognomi, metoposopi, chiromantici; imprimis autem Isiaci ac Cybelæ sacerdotes et quicumque vaticinandi artem professi stipem corrobabant.

Mimæ.] Gesticulatrices, saltatrices, ludiones, histriones, scenici. *Ἀπὸ τοῦ μιμῆσθαι ab imitando*, vocatur mimus vel mima, quisquis dicta vel facta cujusque imitatur, cum lasciviâ seu voce, seu præcipuè gestu, *nutu* *manibusque loquax*, ut canit Claudianus.

Balatrones.] De vocis hujus origine et significatione, adhuc sub judice lis est. Vetus Interpes *luxuriosos ac perditos à Servilio Balatrone* dictos vult, additque; *ab hoc similis ritæ homines sunt appellati balatrones; à balatu fortassè dicti, quæ vox intorta est et ridicula. Legitur et barathrones, qui bona sua devorando, quasi in barathrum mittunt. Idem et blaterones propriè dicti sunt, à blatiendo, id est, ramiloqui.* Triplex hic etymon videt; quorum tertium mihi magis probaretur. Sunt qui à *βαλάζω* deducunt balatronem quasi *aquarium*; vel à *βαλλειν* et *βαλλῆεν* quasi *sallatorem*: Inde verò non dubitem esse vernacula hæc nostra, *bal*, *bales*, *haller*. Cælius Rhodig. lib. xv. cap. 25. ita scribit; balatronem inve-

nio scurram fuisse virulentum, unde Horatius lib. ii. Sat. 8. v. 64.

— *Balatro suspendens omnia naso.*

Et S. Hieron. *Nè me putes in modum rustici balatronis cuncta Origenis reprobare.* Constat balatronem dici hominem nihili, nugacem, nequam. Italis *balatroni*, Gallis *belître*, ut placet nonnullis; quam ego etymologiam explodo.

3. *Tigelli.*] M. Tigellius è Sardinia oriundus, moribus haud probis, perinde ac sui populares, malè audiebat. Is tamen ob sales et jocos valdè festivos, præcipuè verò ob eximiam vocem, graciosus admodum fuit Julio Cæsari, Augusto, Cleopatrà. Ab his remuneratus, in suæ farina homines copiosius etiam effundebat ac prodigebat ultrò, quas opes collegerat. Eo nomine ab Horatio carpitur hic, nem Satirà 3. et 10. seq. quia, ut aiunt, ejus versus parùm numerosos ac modulatos dixerat. Ejus meminit Cic. lib. vii. Epist. 24. quæ est ad M. Fab. Gallum; *Amoris quidem tui, quoquò mea verti, vestigia; vel proximè de Tigellio . . . Id ego in lucris pono, non ferre hominem pestilentiorum patriam suam . . . Ille autem qui sciret se nepotem bellum libicinem habere, et sat bonum unctorem, discessit à me, ut mihi videbatur, iratior; Habes Sardos venales, alium alio nequiorum, (Tigellium et ejus nepotem) cognòsti meam causam, et istius Salaconis iniquitatem: Salaconem vocant mollem, et propter opes insolentem.*

4. *Contrâ hic.*] Avarus quispiam longè à Tigello dissentiens, in contrarium vitium impingit.

8. *Ingratâ stringat malus ingluvie rem.*] Bona sua velut in unam pillulam stricta et compressa deglutiat. Apud Athen. lib. iv. cap. 18. ex Alexide; *Diodorus lucro patrimonium fecit pilam, adeò celeriter omnia absorpsit. Σφαίραν ἐποίησε τὴν πατρῶν οὐσίαν ὅπως συνεστραφύλλεν ἰταμὸς καὶ τάχῃ.* Adagium est Græcum; quasi diceret metaphoricè uno bolo, globulo, catapotio, omnia sua devoravit.

Ingratâ ingluvie.] Nam quæ sic gulosè atque instar pilæ sorbentur, sine ullo grati saporis gustu per fauces transmittuntur.

12. *Fufidius.*] Insignis generator, immodicas usuras exigens.

Dives agris, dives positus in fœnore nummis.
 Quinas hic capiti mercedes exsecat; atque
 Quamto perditior quisque est, tanto acrius urget: 15
 Nomina sectatur, modò sumptâ veste virili
 Sub patribus duris, tironum. Maxime, quis non, [519]
 Jupiter! exclamat, simul atque audit? At in se
 Pro quæstu sumptum facit hic. Vix credere possis
 Quàm sibi non sit amicus: itâ ut pater ille, Terenti
 Fabula quem miserum nato vixisse fugato 21
 Inducit, non se pejûs cruciaverit atque hic.

reformidat existimationem perditii et decoctoris. Is de sorte deducit usuras quinas, et quo luxuriosior quisque est, eo ardentius consecretur; quærit nomina juvenum, qui virilem togam nuper induerunt sub patribus valdè parcis. Quis autem audiens talia, non statim exclamat; Proh summe Jupiter! Verùm, inquit, ille præclaros fortasse sumptus facit, secundùm ingens lucrum. Quin imò vix tibi persuadere queas, quantum sibi sit inimicus. Aded ut non iste crudelius sese disruciaverit pater ille, quem Terentii comœdia exhibet infelicem vixisse, ex quo filium à se fugaverat.

ANNOTATIONES.

Vappæ et nebulonis.] Has voces excussimus Sat. præced.

14. *Quinas hic capiti mercedes exsecat.*] Caput est sors ipsa, seu pecunia fœnori data, Gall. *le principal*; hujus verò fructus, redditus, fœnora, usuras *mercedes* vocat Horatius; Gall. *l'intérêt, la rente*. Usura centesima dicitur cum de centum nummis mensibus singulis unus solvitur; aded ut centesimo mense usura sortem adæquet. At Fufidius iniquior multò, singulis mensibus non simplices, de quibus mox, sed *quinas* usuras accipiebat; quas ut haberet, perditissimo cuique, pecuniam suam credere amabat, ut mox dicitur. S. Ambros. in cap. 12. Tob. *venit Calendar; parit sors centesimam, veniunt menses singuli, generantur usurae, crevit centesima; petitur, nec solvitur; applicatur ad sortem. Itaque non jam centesima incipit esse, sed summa, hoc est non fœnoris centesima, sed fœnus centesimæ.*

Exsecat.] Propriè. Nam illi pecuniam tradentes ad fœnus, statim usuram primi mensis demebant è sorte, seu ex ipsâ quam credebant summâ. De usurâ legibus humanis ac divinis prohibita dixi in Epod. 2. v. 4.

15. *Quamto perditior, &c.*] Quo magis novit luxuriæ deditum juvenem, adedque pecuniæ avidiorem ediligentiùs hunc adit, et quærit ei pecuniam credere gravioribus scilicet usuris, ob urgentem inopiam vel habendi cupiditatem.

16. *Nomina sectatur tironum, &c.*] Studet fœnerari adolescentibus, qui nullam à duris patribus pecuniam aut valdè exiguam accipientes; quæcumque viâ, quovis fœnore quæritabant ac sumebant, quâ suæ libidini satisfacerent eâ ætate ferventi. Atque id quidam seculi diu grassatum est. At postea ex Senatuscons. adempta est actio et petitio iis, qui filiis familiâs pecuniam credidissent in mortem patrum; ne vel occasio hinc esset patri necem machinandi, aut per malas artes ac turpes pecuniam quoquo modo reddendam ac persolvendam quæritandi. Senatus illud consultum Macedonianum dictum est à Macedone isto fœneratore. Suet. Vespas. cap. 11. *Auctor Senatui fuit decernendi, ne filiorum familiâs fœneratoribus exigendi credita jus esset inquam, hoc est, nè post patrum quidem mortem.*

Nomina.] Sic vocantur tam credita quam debita, ed quòd creditores in commentarios seu tabulas referrent et inscriberent nomina debitorum, seu eorum quibus pecuniam crediderant. Hinc *nomina facere* dicuntur tam debitores quam creditores.

17. *Tironum.*] Id est adolescentum. Tirones alii militiâ, alii fœrensis exercitationis et eloquentiæ. Hi circa annum ætatis 17, post pubertatem scilicet, prætextam deponabant, induebant verò togam puram nivei candoris, quæ virilis dicta est, ut ait Alex. ab Alex. lib. v. cap. 18. *candidum umbonem* vocat. Pers. Sat. 5. v. 33. Plin. lib. viii. cap. 48. *Toga purâ tirones induuntur.* Cæsar. Rhodig. lib. xiv. cap.

16. *Quoniam verò, inquit, ut in Magia Apuleius scribit, eruditissimi juvenes laudis gratiâ, primum hoc fœrensis operæ rudimentum subibant, ut aliquo insigni judicio civibus suis noscerentur, qui mos incipientibus adolescentulis ad illustrandum ingenii florem apud antiquos fuerat concessus; togam item candidam, qui hoc facerent tirones induebantur ipso tirocinii die; sic enim appellabant, cum eloquentiam auspiciarentur in foro. Eam togam Cicero puram vocavit. Scribit enim ad Attic. in tirocinio filii Ciceronis togam illi puram dedisse Arpini.*

Maxime, quis non, &c.] Quis verò non detestetur ejusmodi fœneratores? Quis avaritiam eorum et nequitiam non abominetur? *τίκτους* usuras Græci appellant, quòd multos et graves debitori dolores pariant. Cic. Offic. ii. *Quid fœnerari? Tum Cato, Quid hominem, inquit, occidere?*

20. *Quàm sibi non sit amicus.*] Quàm sit sordidè parcus suum defraudans genium, etiam necessaria sibi denegans, ac de se penas velut exigens, instar Menedemi apud Terentium.

Terenti Fabula quem miserum, &c.] Heautontimorumenos, *εαυτὸν τιμαρουμενος*, id est, *seipsùm disruciatis*, titulus est Terentianæ comœdiæ, in quâ filium Cliniam procul in militiam abire, præ paritate sordidâque avaritiâ, compulsi durus pater Menedemus; at postea facti pœnitens sese angebat, quòd tã iniquè à se amandasset ac fugasset proprium filium senectutis suæ baculum et columen.

22. *Atque hic.*] Quàm fœnerator iste pessimus

Quod si petat aliquis quorsum hæc spectant? èd nempe; dum insani fugiunt vitia, incident in opposita. **Malthinus** prolixis tunicis incedit. *Alius* est qui succinctis usque ad umbilicum, se ridiculum præbeat. **Rufillus** pastillos redolet; **Gorgonius** verò caprum. Nihil mediocre reperitur. Sunt qui renuant attractare mulieres, præter eas quarum talos operit fascia purpurea stolæ subsuta. *Alius* è contrario nullam nisi prostantem in sædo lupanari, sicque se tnetur: Cùm nobilis quispiam vir è fornice egredere-
Si quis nunc quærat; Quo res hæc pertinet? Illuc:
Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.
Malthinus tunicis demissis ambulat. Est qui 25
Ingen ad obscœnum subductis usque facetus. [520]
Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum.
Nil medium est. Sunt qui nolint tetigisse, nisi illas
Quarum subsutâ talos tegat instita veste. 29
Contrà alius nullam nisi olenti in fornice stantem.
Quidam notus homo cùm exiret fornice, Macte [521]
Virtute esto, inquit sententia dia Catonis;
Nam simul ac venas inflavit tetra libido,
Huc juvenes æquum est descendere, non alienas
Permolere uxores. Nolim laudari, inquit, 35
Sic me, mirator cumi Cupiennius albi.
Cato divinus ita est effatus; Cresce virtute; quippe cùm fervens ardor libidinem accen-
derit, istuc venire adolescentes oportet; non autem corrumpere aliorum conjuges. Cupiennius
verò sectator mulierum vestes candidas gestantium, ait;

ANNOTATIONES.

25. *Malthinus tunicis demissis ambulat.*] Vetus quidem lex jubebat; *Demissam ad talos togam quisque in urbe habeto.* Sub Augusto, neque restrictis neque fuscis incedere, laudabatur. Quintil. lib. xi. cap. ult. *Cui laticlavijus non erit, ita cingatur, ut tunica prioribus oris infrâ genua paulùm; posterioribus ad medios poplites usque perveniant. Nam infrâ, mulierum est; suprâ centurionum.* Hinc patet, quod alibi notavimus, discinctum, sive *denissis tunicis ambulare, mollitiæ atque ignavia argumentum fuisse, nec non superbae et vanæ ostentationis; succinctas autem vestes aut præcinctas viris frugi et virtute claris proprias extitisse.* Vide Epod. 1. v. ult. et Epod. 4. v. 8.

Malthinus.] Quis ille? certe haud nobis liquet. Mollis ac effeminatus notatur. Non. Marcel. *Maltos appellari molles, antiqui voluerunt, a Græco quasi μαλθακός.* Lucil. lib. xxvii. *Insanum vocant quem malthum ac feminam dici vident.* Quidam designari volunt Menam illum, de quo Epod. 4. Alii ipsum Mæcenatem. *Hunc esse qui solutis tunicis in urbem semper incesserit;* inquit Seneca Epist. 114. *Julius Scaliger, Poët. lib. iii. cap. 93. ita scribit; Satirographi ne amicis quidem parcunt. Ingratus Horatius, qui nè à Mæcenate quidem abstinere potuit; si quidem quod aiunt verum est, Malthinum ab eo appellatum, cujus demissas notaret tunicas. Ager enim Sabinus, quo canicula illa à divino viro donata fuerat, tantus tantique erat, ut objectu suo posset malefici oculi visum interciperi, quo minus tunicarum demissione offenderetur.* Hæc Scaliger invidiâ semper in Horatium hostili. Verum esto, ipsum Mæcenatem vellicet Poëta, numquid barbaro et serrili animo id faciebat? Imò *videnti amico, quod ait Persius, vafer tangit vitium, et admissus circum præcordia tulit festinus et gratus; accepti vero beneficii passim memor.*

Est qui, &c.] *Alius aliud omnino vitium habet Agrippa, inquit, vestibus ad nates usque decisis et subjectis uti solitus.*

27. *Pastillos.*] Trochiscos, seu globulos odo-

ratos. *A panis fit diminut. paniculus, panicillus, pastillus.* Alii deducunt à *πασός, conspersus*, nempe odorifero pulvere, et similibus.

Gorgonius hircum.] Tetrum odorem, qualem hircus. *Gorgonius nimiam negligentiam affectabat; Rufillus nimium cultum et munditiam.* Isto versiculo invidiam sibi creatam notat Horatius Sat. 4. v. 93. et seq. Unde colligimus adversum nonnullos, Rufillum et Gorgonium nequaquam viles et ignobiles extitisse.

28. *Nil medium.*] Vix reperire est auream illam *mediocritatem*, lib. ii. Od. 20.

Sunt qui nolint tetigisse, &c.] Jam demum à flagitiis deterret triplici argumento; quòd rem familiarem exhauriant et perdant; quòd corpus faciant obnoxium multis doloribus; quòd honori et famæ damnum invehant.

Illas Quarum subsutâ, &c.] *Matronas, quæ talares habent stolas, quarum imam partem assuta ambit fasciola, quæ instita dicitur.* Synecdoch. Catull. Eleg. lxii. 308.

— vestis

Candidu purpureâ talos incinxerat ord.

30. *Olenti in fornice.*] Malè olentia, fœtidaque lupanaria notat etiam Juvenalis sarcasticè in Messalinam Claudii Imperatoris uxorem adulteriis famosam, ita scribens, Sat. vi. 117.

Ansa palatino tegetem præferre cubili, Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos. Et v. 130.

Obscurisque genis turpis, fumoque lucernæ, Fœda lupanaris tulit ad pulvinar odorem.

31. *Macte.*] Magis auctus esto.

32. *Sententia dia Catonis.*] Hujus viri gravis et censorii auctoritate vult ille libidinosus juvenis flagitia sua defendere. Scilicet Cato videns hominem honestum è lupanari excuntem aliquatenus laudavit: ut cum ventitantem illic sæpius animadvertisset, ita dicitur allocutus: *Adolescens, laudavi te, quòd huc interdum venires, non quòd istic habitares.*

34. *Descend.*] Apta vox. Nam sub fornicibus et subterraneis locis erant ganca.

36. *Mirator Cupiennius.*] Cupiennius Libo

Audire est operæ pretium, procedere rectè
 Qui mœchis non vultis, ut omni parte laborent;
 Utque illis multo corrupta dolore voluptas,
 Atque hæc rara, cadat dura inter sæpè pericla. 40
 Hic se præcipitem tecto dedit. Ille flagellis
 Ad mortem cæsus: fugiens hic decidit acrem [522]
 Prædonum in turbam; dedit hic pro corpore num-

mos:

Hunc perminxerunt calones: quin etiam illud
 Accidit, ut cuidam testes caudamque salacem 45
 Demeteret ferrum. Jure omnes: Galba negabat.
 Tutior at quanto merx est in classe secundâ!
 Libertinarum dico: Sallustius in quas
 Non minùs insanit, quàm qui mœchatur. At hic si
 Quà res, quà ratio suaderet, quaque modestè 50
 Munificum esse licet, vellet bonus atque benignus
 Esse; daret quantum satis esset, nec sibi damno, [523] in mediâ conditione! Li-
 bertinarum dico scilicet; erga quas Sallustius non minùs insanum se prestat, quàm qui ma-
 tronæ sectatur. Verùm enimverò si vellet ille esse munificus ac liberalis, quantum facultates et
 ratio permetteret, et quatenus decet esse moderatè liberalem; donaret quantum sufficeret,
 neque sibi detrimentum afferret, et probrum.

ANNOTATIONES.

Cumanus, Augusti familiaritate clarus, cul-
 tûs verò corporis nitorisque studiosissimus:
 sectator erat mulierum veste candidâ induta-
 rum, scilicet matronarum, ut postea dicemus.

37. *Audire est operæ pretium, &c.*] Ennii
 sunt hi versus ab Horatio paulum immutati.
 Sic ille.

Audire est operæ pretium, procedere rectè

Qui rem Romanam Latiumq; augetere vultis.

39. *Corrupta dolore voluptas.*] Ad Epicuri
 mentem adulteria proscribit non velut turpia,
 sed quasi remoras voluptatis, scilicet periculis
 et malis circumseptâ. Præclare Cicero, in
 Anton. *Libidinosi, avari, facinorosi, verè lau-
 dis gustum non habent.* At debuisset damnare
 saltem ut iniqua, et lumini naturali adversa:
Quod tibi nolis fieri, alteri non feceris.

41. *Hic se præcipitem, &c.*] Quoniam, ut
 in modè Cicero dixi, luxuriosi non ducuntur
 amore recti, saltem penarum metu nonnun-
 quam deterrentur. Val. Maxim. lib. vi. cap. I.
*Sed ut eos, inquit, strictum percurram, qui in
 vindicandâ pudicitîâ dolore suo pro publicâ
 lege usi sunt.* Senpron. *Musca C. Gallium de-
 prehensum in adulterio flagellis cecidit: C.
 Memmius, L. Octavium similiter deprehensum
 nervis contudit. Carbo Attienus à Vibieno,
 item M. Pontius à Pub. Cernio deprehensi,
 castrati sunt, &c.*

Se præcipitem tecto dedit.] Fugiens vindi-
 cem maritum.

Ille flagellis Ad mortem cæsus.] Gell. lib. xvii.
 cap. 18. ex Varrone, *C. Sallustius scriptor se-
 riæ illius et severæ orationis, in cuius historia
 notiones censorias fieri atque exerceri videmus,
 in adulterio deprehensus, ab Annio Milone lo-
 ris bene cæsus est, et cum dedisset pecuniam di-
 missus.* Idem refert Asconius. Juv. Sat. 7. 311.

—Fiet adulter

*Ego quidem nolim ita com-
 mentari. At vos qui exoptatis non felicem esse adul-
 teris exitum, non pœniteat
 attendere, quales ærumnas
 ferant usquequaque, et quot
 voluptas eis eveniat anxie-
 tatis perturbata, et qui-
 dem infrequens, ac sapius
 non sine gravibus periculis
 Ergo auscultate. Iste mœ-
 chus è tecto se præcipitavit.*

*Hic flagris mulctatus est ad
 necem usque. Ille noctru
 fugiens currit in sævas gras-
 satorum manus. Alius pec-
 uniâ redimit corpus * *
 * * * * **

50 *Meritò factum cuncti di-
 cunt. Galba verò negabat.*

*Sed quàm securior esse merx
 in mediâ conditione! Li-
 bertinarum dico scilicet; erga
 quas Sallustius non minùs
 insanum se prestat, quàm
 qui matronæ sectatur.*

*Publicus, et pœnas metuet quascumque maritus
 Exigit iratus: nec erit felicior astro
 Maris, ut in laqueos nunquam incidat*

—Necat hic ferro, secat

ille cruentis

Verberibus, quosdam mœchos et mugilis intrat.

44. *Calones.*] Servi militum, quod palos et
 ligneas clavas gerebant ita dicti, item *clara-
 tores* ob eam causam. Et quilibet servi *calones*
 vocati sunt à ferendis lignis, quæ Græcè *κάλαι*.

46. *Jure omnes.*] Omnes aiunt, jure illos
 punitos, et dignas flagitio pœnas dedisse.

Galba negabat.] Salsa ironia in Servium
 Galbam Jurisconsultum, qui cùm esset famo-
 sus adulteriis, sui similitum libens patrocinium
 suscipiebat.

47. *Tutior at quanto merx.*] Lex Julia plecti
 jubebat eos solùm, qui peccassent in ingenuis,
 quæ nec quæstum corpore fecissent, nec ar-
 tem ludicram aut lenocinium exercissent,
 nec in scenam operam locassent.

In classe secundâ.] Tres Poëta classes mu-
 lierum statuit: 1. Matronarum. 2. Libertina-
 rum. 3. Meretricum.

48. *Sallustius.*] Is est de quo lib. ii. Od. 2.
 Nonnulli perperam intelligunt ejus avunculum
 C. Sallustium Crispum historiæ scriptorem.
 At quamvis mores convenient, non ita ratio
 temporum, ut observat eruditè Torrentius.
 Hic à Censoribus in Senatu reprehensus,
 quòd in libertinis insaniret, respondit se ma-
 tronæ non affectari, quasi se criminis exper-
 tem excusans. Ejus verò est à Senatu.
 Vide Bell. Catil.

49. *Mœchatur.*] Vox ista propriè hic poni-
 tur pro eo, qui alienam uxorem ingenuam in
 adulterium pellicit.

52. *Damno, Dedecorique.*] Damno bono-
 rum et fame.

At *contrâ* illud solum in se æstinat, prædicat, venditat: Ego nullam tango matronam, sicut olim Marsæus iste Originis amasius qui mimæ tribuit paterna prædia, et domum; dicitque: Mihi *quidem* nulla *consuetudo* fuerit unquam cum conjugibus aliorum. Atqui est cum mimis, est cum meretricibus, à quibus graviorem perniciem depromit existimatio, quàm res *familiaris*. Sufficitne tibi fugere personam, non autem quodcumque ubicunque nocet? Perdere bonam existimationem, dilapidare patrimonium, semper malum est. Quid refert utrum pecces in matronâ, an in libertinâ, an in meretrice? Villius Syllæ gener, infelix eo duntaxat nomine illusus, ob Faustam pœnas luit secundum et ultra meritum, pugnis contusus, et ferro appetitus; ejectus domo, cum Longarenus esset intus. Qui si libidinis tot et tanta incommoda cernentis

Dedecorique foret. Verùm hoc se amplectitur uno, Hoc amat, et laudat. Matronam nullam ego tango. Ut quondam Marsæus amator Originis, ille 55 Qui patrium mimæ donat fundumque laremque: Nil fuerit mî, inquit, cum uxoribus unquam alienis. Verùm est cum mimis, est cum meretricibus; unde Fama malum gravius quàm res trahit. An tibi a- bundè Personam satis est, non illud quidquid ubique 60 Officit, evitare? Bonam deperdere famam, Rem patris oblimare, malum est ubicunque. Quid inter— Est in matronâ, ancillâ, peccesse togatâ? Villius in Faustâ Sullæ gener, hoc miser uno [524] Nominè deceptus, pœnas dedit usque superque 65 Quàm satis est; pugnis cæsus, ferroque petitus, Exclusus fore, cum Longarenus foret intus. Huic si mutonis verbis mala tanta videntis

ANNOTATIONES.

53. *Hoc se amplectitur uno.*] Uno libertinarum amore sibi placet, ob hoc unum se laudat et venditat, quòd libertinas duntaxat, non autem matronas consecetur.

55. *Marsæus, &c.*] Ignotus ille nobis Originis mimæ et meretricis amator. Tres eo tempore fuerunt insignes meretrices, Origo, Arbuscula, Cytheris. Hanc Lycorim vocat Virgilius Eclogâ ultimâ, Gallo Pœta prius dilectam, quæ postea Antonium in castra secuta est.

57. *Nil fuerit mî, inquit, &c.*] Sic Marsæus extenuare nititur suam libidinem flagitiosamque nequitiam.

58. *Verum est cum mimis, &c.*] Respondet Horatius. Esto, nihil tibi sit cum uxoribus alienis; at insanis in mimas et meretrices, à quibus famæ damnus trabis damno rei familiaris gravius: quanquam utrumque inde provenit. Plant. Trucul. Act. ii. 7. *Meretrix ut mare quod das devorat, nec apparet usquam; miserum inferi in pauperiem; privat bonis, luce, honore, amicis.* Sapiens Rex Proverb. v. 3. et seq. *Ne attendas fallaciæ mulieris, fatus enim distillans labia meretricis; et nitidius olco gultur ejus. Novissima autem villius amara quasi absinthium, et acuta quasi gladius biceps. Pedes ejus descendunt in mortem, et ad inferos gressus illius penetrant . . . longè fac ab eâ viam tuam; et ne appropinques foribus domus ejus, ne des alienis honorem tuum, et annos tuos crudeli, ne fortè impleantur extranei viribus tuis, et labores tui sint in domo alienâ, &c.*

62. *Quid interest, &c.*] Ex opinione Stoicorum paria esse quævis peccata dicitur.

63. *In matronâ, ancillâ, peccesse togatâ.*] Tres gradus peccati statuit Pœta; in matronâ, in libertinâ, in meretrice. Has triplex

vestis colorisque genus distinguebat. Matronæ stolâ candidâ inducebantur; ancillæ et libertinæ togâ pullâ; meretrices Coâ seu pellicidâ. Errat vetus interpres his attribuens quod erat libertinarum; ait nempe meretriciam togam pullam fuisse, quòd refellit vel ex frequenti textu id quod modò dixi stabilimente. Porrò est operæ pretium observare matronas, quæ adulterii convictæ à viris repudiabantur, stolâ candidâ solitas exui, et togâ vestiri, ignominia causâ. *Stola plebeis quamvis honestis non dabatur; si quidem Patriciæ et grandes natu matres eam deferebant honoris causâ. Erat enim ad imos pedes fluxa, quam instita contexta ambibat. Contrâ, meretrices togam subductiorem, et virili similem gestabant.* Alex. ab Alex. lib. v. cap. 18. *Festus. Matronas appellabant, quibus stolam habendî jus erat. Non Marcell. ex Varrone, Toga commune vestimentum, diurnum et nocturnum; muliebres et virile.*

64. *Villius in Faustâ Sullæ gener.*] Villiorum familia Romæ nobilis. Villius iste non reverè gener, sed ob frequentissimam cum Faustâ Sullæ filiâ consuetudinem, ita vocatur; seu quòd eam uxorem sibi fore speraret. Unde sequitur; *hoc miser uno nomine deceptus.* Grandi scilicet nomine, ex antiquâ Scipionum gente; à quorum moribus ac virtutibus degener Sylla, magistratus tamen, Quæsturam, Consulatum, Dictaturam, ac demum tyrannidem, pessumdatâ Rep. occupavit. Cic. in Verr.

67. *Longarenus.*] Ignobilis quispiam, Villio tamen felicior mæchus, et gratiosior Faustæ.

68. *Huic si mutonis verbis, &c.*] Prosopœia paulum obscœna, sed lepida et elegans.

Diceret hæc animus; Quid vis tibi? Nunquid ego à te nomine mens tali homini loqueretur ista; Quid petis? Magno prognatum depono consule cunnum, 70 quando meus ardor fuerit accensus, an ego à te flagito mulierem illustri consule genitam, et stolâ vestitam? Velatumque stolâ, mea cùm conferbuit ira? Quid responderet? Magno patre nata puella est. At quanto meliora monet, pugnantiaque istis Dives opis natura suæ, tu si modò rectè Dispensare velis, ac non fugienda petendis 75 Immiscere! Tuo vitio, rerumne labores, Nil referre putas? Quare, ne pœniteat te, Desine matronas sectarier; unde laboris Plus haurire mali est, quàm ex re decerpere fructûs. [525] Si modò tu benè uti velis, et non confundere vitanda cum exoptandis; an credis nihil interesse utrum egeas, per tuam vitiosam cupiditatem, an per rerum penuriam? Quapropter ut non doleas aliquando, abstine deperire matronas; unde plus mæroris percipitur, quàm utilitatis ex re colligitur. Nec magis huic inter niveos viridesque lapillos, 80 Sit licet hoc Cerinthe tuum, tenerum est femur aut crus Rectius; atque etiam melius sæpè togatæ est. Neq; hæc quamvis sit inter lapillos candidos et virides, femur habet mollius aut crus rectius quàm tuum, O, Cerinthe, imò sæpius pulchrius est plebeia. Adde quòd hæc merce[m] portat haud fucam: ac si quid est venustum, haud venditat et ostentat: neque satagit occultare quod pravum est. Ista est consuetudo divitibus, quando emunt equos, obtectos considerant, ne facies (quod non raro fit) elegans, si tenerâ unguâ subnixâ fuerit, in errorem impellat emptorem avidum; eò quòd sint decoræ clunes, breve caput, erecta cervix. Illi rectè quidem hoc faciunt. Tu ergo pariter ne oculis acutissimis intueare partes corporis formosas: Hypsæâ verò cæcior, ea quæ deformia sunt aspicias. O, crus venustum! ò brachia concinna! at

Hoc illi rectè: ne corporis optima Lyncei [526] Contemplere oculis, Hypsæâ cæcior, illa Quæ mala sunt spectes. O, crus! ò brachia! verùm

ANNOTATIONES.

76. *Tuo vitio, rerumne labores.*] Nostro vitio laboramus, cùm dolemus non adesse perdicem aut phasianum; at rerum vitium seu penuria est, si desit panis aut cibus vulgaris quilibet.

78. *Matronas sectarier.*] Ulpian. *Aliud est appellare, aliud sectari. Appellare est blandâ oratione alterius pudicitiam attentare;* assectatur qui lacivus frequenter sequitur; assidua enim assectatio præbet nonnullam infamiam.

80. *Niveos viridesque lapillos.*] Uniones, et smaragdos.

81. *Sit licet hoc, Cerinthe, tuum.*] Is erat amator pariter et delicæ matronarum mundo muliebri splendentium: singulari formæ gratiâ, præstabat: Sulpitiæ Servii filiæ in primis carus. De eo Tibullus multa.

83. *Merce[m].*] Corpus mercenarium, turpi quaestu venale.

86. *Regibus.*] Nobiles ac divites appellantur sæpè reges ob potentiam et auctoritatem, quam eis confert pecunia, cui omnia obediunt.

Opertos Inspiciunt.] Pugnant exemplaria. Plura certè *opertos* habent. Sensus est; *opertos* mercantur equos, ne venustas corporis statim capiat emptorem, faciatque ut vitium pedum non attendat, quod tamen in equo præcipuum est. Xenophon in libello de re eques-

tri docet, in equo primam esse pedum considerationem: quoniam ut parum prodest ædium elegantia, si fundamentis superstructa sint vitiosus: ita equus est inutilis, qui pedibus haud firmis fuerit. Cavendum igitur maximè ne sit unguila mollior ac tenuior, &c. Quidam antiqui codices habent *apertos*, quod placet nonnullis, ob clariorem certè sensum.

88. *Hiantem.*] Præ admiratione partium quarundam valdè concinnarum; præque emendi cupiditate.

89. *Pulchræ clunes, &c.*] Virg. Georg. iii. 79. ——— Illi ardua cervix.

Argutumque caput, brevis alvus, obesaque terga.

Non. Marcell. hunc Horatii locum asserit, ut ostendat *clunes* fœminino genere poni, quas Plautus masculinas facit: *clunes infractos gero.*

90. *Lyncei oculis.*] Quales habuit Lynceus Aphareï filius, quæta fabulati sunt ad terræ centrum pervidisse, eò quòd primus è fodinis metalla eruisset.

91. *Hypsæâ cæcior.*] Hæc ex illa stri Plautiorum stirpe vitiosus, ut aiunt, oculos habebat. Fortasse notatur ab Hofatio, quòd juvenustum quempiam deperiret.

92. *O, crus! ò brachia!*] Quasi diceret Poëta:

*grandiori est naso, brevi latere, et pede longiori. *Prætereà* nihil matronæ præter vultum videre queas, cæteras partes abscondentis prolixâ stolâ; nisi fortè *Cætia* est. Quòd si cupias cernere denegata, quasi munitis cincta; (quippe hoc te insanire facit) plurimæ res tunc impedimento tibi sunt; Custodes, lectica, cinerarii, parasitæ, stola ad talos demissa, et palla circumjecta, multa impedientia ne res à te manifestè videatur. Altera nihil impedit. *Per Coas enim vestes* licet tibi cernere ferè quasi nudam; si pravo sit crure, aut pede: latus oculis dimetri queas. An verò mavis decipi, et mercedem tibi priùs extorqueri, quàm merx exhibeatur. *At enim cantabis? mihi aliquod: ut venator leporem in celsâ nive prosequitur; appositum verò sine labore nec attingere dignatur. Capit autem; et jucundè tum apponit.* Huic similis est meus amor, *inquis*; contemnit enim in propatulo constituta, ardua verò desiderat.

Depygis, nasuta, brevi latere, ac pede longo est. Matronæ præter faciem nil cernere possis, Cætera, ni Cætia est, demissâ veste tegentis. 95 Si interdicta petes, vallo circumdata, (nam te Hoc facit insanum) multæ tibi tum officient res; Custodes, lectica, ciniflones, parasitæ, Ad talos stola demissa, et circumdata palla, Plurima quæ invideant purè apparere tibi rem. 100 Altera nil obstat. Cois tibi pœne videre est [527] Ut nudam, ne crure malo, ne sit pede turpi; Metiri possis oculis latus. An tibi mavis Insidias fieri, pretiumque evellier ante Quàm mercedem ostendi? Leporem venator ut altâ 105 In nive sectatur, positum sic tangere nolit: Captat, et apponit: Meus est amor huic similis; nam Transvolat in medio posita, et fugientia captat.

ANNOTATIONES.

Dum admiraris crus et brachia tuæ amasiæ, non advertis alia omninò deformia.

93. *Depygis.*] Quasi sine pygâ, *πυγῆ, nates.* Epod. 8. *aridas nates*, additque *femur tumen-tibus exile suris.* Additum: quod hic significat per breve latus.

Nasula. Catull. xli. 1.

Salve nec minimo puella naso, Nec bello pede, &c.

Pede longo.] Ovid. Am. iii. 3. 7.

Pes erat exiguus: pedis est aptissima forma.

95. *Cætia.*] Hæc domus nobilis quidem, sed parùm casta et pudica, breviori instar meretricum amictu utebatur, ut sui venustatem corporis palam exhiberet.

96. *Interdicta.*] Partes maximè tectas et multiplici tunicâ vallatas.

98. *Lectica.*] Clausa sanè et operta. Torrensus hic acri ut solet iudicio contra cæteros interpretes depugnans, non intelligendum vehiculum contendit, sed interius aliquid in ædibus conclave, quo se matronæ continerent; qualis erat lecticula illa lucubratoria Augusti apud Sueton. cap. 78. Ejusmodi quoque lecticulam domesticam agnoscit Just. Lipsius Elect. i. cap. 19.

Ciniflones.] A flando in cineres dicuntur *ciniflones*, qui calamistra, acus, veruta calefaciebant in calidis cineribus, ad crispandos mulierum crines: item cinerarii; necnon ornatrices, Gall. *Coeffuses.* Angl. TIRE-WOMEN.

Parasitæ.] Garrulæ quædam et assentatrices mulieres, ad captandum cibum expeditæ.

99. *Palla.*] Amplus et sinuosus amictus tunicæ et stolæ superindui solitus, velut pallium quoddam honestæ mulieri proprium. Non. Marcell. Gall. *Manteau de ceremonie*; simile propè vestimentum hodiè vocant, *un surtout.* Angl. a MORNING-GOWN.

101. *Cois.*] Vestibus bombycinis, tenuibus,

pellucetibus, ex insulâ Co; sive Coö, sitâ in mari Ægæo ad oram Cariæ littoralem, vernac. *Lungo*; quæ tam ferax et dives, ut proverbium esset; quem *Cos non nutrit, hunc nec Ægyptus*, Eustath. Coas vestes Juvenalis appellat *multitia*. Galli de la *Gaze*. Harum inventio tribuitur Pamphilæ cuidam mulieri ex insulâ Coö. Aristot. Histor. Animal. lib. vi. Tibull. lib. ii. Eleg. 3. v. 57.

Ille gerat vestes tennes, quas femina Coa Texiit, auratas disposuitque vias.

Propert. lib. ii. Eleg. 1. v. 5.

Sire togis illam fulgentem incedere Cois.

Varro *logas vitreus* appellat. S. Hieron. ad Lætam ita scribit: *Talia parat vestimenta, quibus pellatur frigus, non quibus vestita corpora nudentur.*

Et te monitum velim, lector, in quibusdam vet. codd. legi, *Chlorin pro Cois*. Porrò jam suprâ insinuavimus istis vestibus Romæ quidem solas meretrices indui consuevisse.

105. *Leporem venator ut altâ, &c.*] Hi sunt è Callimacho versiculi, veluti cantunculæ quædam, quas Horatius ponit in ore sectantis matronas. Sensus est; ut venator leporem per nives sectari et capere gaudet, quem appositum sibi sine ullo labore nec tangere dignetur; captum autem venando et cum difficultate libens apponit sibi et amicis; sic ego, inquit ille, paratas cuivis togatas sperno; at matronas depereo, quibus frui arduum est.

107. *Captat, et apponit.*] Ingens hic pugna, ingens dissentio. Sagaciter Lambinus ita correxit. Omnes tamen codices huc usque habuerunt, *cantat*. Interpretes in angustis constituti venatorios clamores, quibus revocari solent canes, adhibuerunt, et Xenophontem afferunt precipientem varios tonos vocis adhibendos, acutum; gravem, parvum, magnum: et sic vocem *cantat* explicant, seque ut licet expedi-

Hiscene versiculis speras tibi posse dolores,
 Atque æstus, curasque graves è pectore pelli? 110
 Nonne, cupidinibus statuat natura modum quem, [528]
 Quid latura sibi, quid sit dolitura negatum,
 Quærere plus prodest, et inane abscondere soldo?
 Num, tibi cùm fauces urit sitis, aurea quæris
 Pocula? Num esuriens fastidis omnia præter 115
 Pavonem rhombumque? Tument tibi cùm inguina,
 num, si

Ancilla, aut verna est præstò puer, impetus in quem
 Continuò fiat, malis tentigine rumpi?

Non ego: namq; parabilem amo Venerem facilemq;

Illam, Post paulo; Sed pluris; Si exierit vir; 120

Gallis: hanc Philodemus ait sibi, quæ neq; magno

Stet pretio, neque cunctetur, cùm est jussa venire.

Candida rectaque sit, munda hactenus, ut neq; longa,

Nec magis alba velit, quàm det natura, videri. [529]

Hæc ubi supposuit dextro corpus mihi lævum, 125

Ilia, et Egeria est: do nomen quodlibet illi;

Nec vereor, ne, dum futuo, vir rure recurat,

Janua frangatur, latret canis, undique magno

Pulsa domus strepitu resonet, vel pallida lecto

Desiliat mulier, miseram se conscia clamet; 130

natura concessit, * * * * * hæc mihi Ilia et Egeria est: illi tribuo quascunq; blanditias.
 Nec metuo * * * * * ne vir redeat rure; fores effringantur; canis latret; ædes ingenti fragore concussæ undique percrepent; fœmina pallens descendat è cubili; ancilla conscia exclamet se infortunatam;

An igitur ejusmodi cantilena speras corde tuo abigi posse anxietates, sollicitudines, mœroresque molestissimos? Annon satius est investigare quem finem natura ponat cupiditatibus, quid sibi denegatum patienter ferat, et quid doleat; atque inutile amputare à solido? An quando sitis urit tibi fauces, aurea quæris pocula? An fame urgente spernis omnia præter pavonem et rhombum? * * * * *

Non ego certè. Quippe amo Venerem promptam et expeditam. Quæ verò dicit, Paulò post; at majori pretio: si vir discesserit; illam Philodemus ait Gallis *relinquendam*; sibi autem *petitam*, quæ nec cariori pretio constet, nec moretur venire cùm advocatur: candida sit, et recta, adèd concinna, ut non cupiat apparere grandior, aut candidior quàm

ANNOTATIONES.

unt. Verùm si retinenda vetus lectio, *cantat*, referendum est ad cantilenam quam matronarum sectator canit; et vox *apponit*, explicanda est, *addit*, seu *prosequitur*; ut ingeniosè solerterque Dacerius noster subodoratus est et sensit.

109. *Inane abscondere soldo?*] Horatius ad illum qui cantavit Callimachi versiculos, respondet; siccine per leviculam cantionem speras eluctari graves curas, et mœrores, aliaque mala, quæ matronarum amore comitantur? an non satius tibi foret modum sequi à naturâ præscriptum? &c.

113. *Inane abscondere soldo?*] *Inane*, quo sibi denegata natura facilè careat, *soldo*, sive solido et necessario, quod sine dolore nequeat non habere, sibi que negari haud patienter ferat.

114. *Aurea quæris Pocula?*] Senec. Epist. 120. *Natura hoc unum jubet, sitim extinguere. Utrum sit aureum poculum, an crystallinum, an Tiburtinus calix, manus concava, nihil refert. Itaque Horatius negat ad sitim pertinere, quo poculo aqua, aut quàm elegantè manu, ministratur.*

116. *Pavonem.*] *Pavonem cibi gratiâ Romæ primus occidit orator Hortensius, augurali cœnâ sacerdotii: saginare primus instituit circa novissimum piraticum bellum M. Aufidius Lurco, exque cò quæstu reditus sestertium sexagena M. habuit.* Plin. lib. x. cap. 20. Varro, Ælian.

Vide Macrobi. Sat. iii. 9. ubi scribit; *M. Varro de prœconibus in villâ nutriendis loquens, sic ait: Primus hos Q. Hortensius augurali cœnâ dicitur posuisse.* Hinc factum ut ova eorum denuciis *vencant quinis, ipsi facilè quinquagenis, &c.*

Rhombum.] Exquisiti saporis piscem. Gall. *turbot.* De eo Epod. 2. v. 50.

121. *Gallis.*] Cybeles sacerdotibus, eviratis, castratis, adeoque moram sponte ferentibus.

Philodemus.] Quis ille, incertum. Asserunt vulgò Poëtam Epicurum patriâ Gadaræmn qui Græcè scripsit quædam Epigrammata. Meminere Strabo, Asconius, &c.

123. *Neque longa, &c.*] *Adjuta cothurnis*, ut ait Juvenal. Sat. vi. 505.

124. *Magis alba.*] *Pictis* et dealbatis cretâ vel cerussâ genis, *cerussati buccis*, ut loquitur Cicero in Pison. Propert. lib. iii. Eleg. 24. v. 8.

Cùm tibi quæsitus candor in ore foret.

Martial. lib. ix. Epig. 24.

Et Cerussatâ candidiora cute.

126. *Ilia, et Egeria est.*] Tanti facio, quanti Iliam Romuli matrem et Egeriam Nympham, cum quâ Numa consuetudo.

129. *Vel pallida.*] Alii legunt, *væpallida* ut apud Pers. *vægrandis*, augente significationem particulâ; valdè pallens et pavens.

130. *Conscia.*] Adulteriî conciliatrix, vel simpliciter *conscia*, herilis flagitii particeps

hæc timeat erubibus; de- Cruribus hæc metuat, doti deprensa, egomet mî.
 prehensa doti; ego *denique* Discinctâ tunicâ fugiendum est, ac pede nudo;
 mihi. Fugiendum est veste Ne nummi pereant, aut pyga, aut denique fama.
 non cinctâ, et pedibus nudis; Deprendi miserum est: Fabio vel iudice vincam.
 nè luant nummi, nates, vel denium existimatio. Miserum est deprehendi; vincam etiam Fabio iudice.

SATIRA III.

Aliena quisque peccata videt, ad propria cæcutit. Vitia leviora in amicis debent excusari. Malè Stoïci asserunt paria esse omnia peccata.

Cunctis hoc inest vitium OMNIBUS hoc vitium est cantoribus, inter
 cantoribus, ut cùm familia- amicos [530]
 ribus rogati cantare semper renuant; minime rogati
 nunquam cessent. Id habebat Tigellius ille Sardus.
 Ut nunquam inducant animum cantare rogati,
 Injussi nunquam desistant. Sardus habebat
 Ille Tigellius hoc. Cæsar, qui cogere posset,
 Si peteret per amicitiam patris, atque suum, non 5
 Quidquam proficeret: si collibuisse, ab ovo
 Usque ad mala iteraret, Io Bacche; modò summâ
 Voce, modò hâc, resonat quæ chordis quatuor imâ.
 [531]

ANNOTATIONES.

ancilla; proindèque metuens ne iratus herus furorem in ipsam vertat ejusque crura fuste verberet, truncet, frangat.

131. *Doti deprensa.*] Uxor à viro deprehensa in adulterio metuat suæ doti; id est, ne dotem amittat. Hanc enim illi adimebat lex Julia, et marito adjudicabat; interficere verò deprehensam patri quidem permittebat, non autem marito; cui tamen id licuit ante Julianam legem. Ulpian. regul. Tit. vi. Cato apud Gellium, lib. x. cap. 23. Valer. Max. lib. viii. cap. 2. ubi insigne C. Marii iudicium in C. Titinnium Minturnensem, qui cùm Fanniam uxorem in adulterio deprehensam repudiasset, ac dote spoliare conaretur; Marius Fanniam impudicitiam ream sestertio nummo, Titinnium autem summâ totius dotis damnavit; præfatus se hanc judicandi rationem secutum, quòd sibi liqueret Titinnium impudicam ex animo duxisse, et ejus doti insidias strueret.

Egomet mî.] Ne verbera, plâgas, necem subire cogar, aut saltem pecuniâ me redimere.

133. *Aut pyga.*] Ne mihi perna succidatur; aut raphanissimum patiar. De eo Juvenalis autè citatus.

Aut fama.] Lex enim infamiam adulteris inurebat.

134. *Fabio vel iudice vincam.*] Hunc celebrem eo tempore Jurisconsultum falsè notat Horatius; *vincam*, inquiens, *iudice Fabio*, qui in adulterio aliquando deprehensus malo suo expertus est, *miserum esse deprehendi*.

Satira III.—1. *Omnibus hoc.*] Serium nihil præfert ac spondet prima frons hujus Satiræ: at si totam spectes, nihil usquam serium magis. Itaque in hæc, ut et in præcedenti, callidus ubique Horatius et summè vafer, ab jocoso exordio quo animum lectoris excitat, ad gra-

viora quæque sensim progreditur, ac morum præceptiones insinuat præstantissimas. *Hic scopus est, Virgilium animâ dimidium suæ tueri adversis obrectatores quosdam, qui ingentis alioqui virum ingenii, ob leviora quæpiam vitia, iniquis vellicabant.*

3. *Sardus Tigellius.*] Vel nomen est proprium *Sardus*, vel gentile ab Sardinia patria. Neque certè idem est qui Hermogenes, de quo postmodum. Utrique nomen *Tigellius*: at hic vivet adhuc dum hæc Poëta scriberet, ut legenti patet: ille verò jam vitâ cesserat: quod quidem perspicuum est ex Satiræ precedentis initio.

4. *Cogere posset.*] Pro summâ et Imperatoriâ auctoritate.

5. *Patris.*] Patris sui per adoptionem, Julii nempe Cæsar, à quo Tigellius beneficiis haud mediocribus, et gratiâ singulari honoratus fuerat, ut dictum est in superioribus.

6. *Ab ovo Usque admala.*] A principio cœnæ ad finem. Poma et bellaria ad secundam mensam pertinere, notum est: initium verò cœnæ duci ab ovis, vel Epistola ad Pætum quæ est 20. lib. ix. Cic. satis ostendit; *integram famem ad ovum affero*, inquit. Hinc et Apuleius ova gustulum cœnæ vocat. Vide Just. Lips. Antiq. Lect. lib. iii.

7. *Iteraret, Io Bacche.*] Iteraret carmen ab ipsomet fortasse compositum sic incipiens; *Io Bacche*; vel cujus hoc esset epodium rhythmî, versiculus intercalaris, recantatio, Gall. *le refrain, la reprise*. Apagè qui legunt *Io Bacchæ*, id est, Bacchantes. Te verò, lector, nè moveat brevis syllaba in voce *Bacche*; id enim et concinnum et elegans, cùm ipsa formula citatur.

Summâ voce.] Gravissimâ. Gall. *la basse*.

8. *Imâ.*] Acutissimâ. Gall. *le dessus*.

Nil æquale homini fuit illi : sæpe velut qui
 Currebat fugiens hostem, persæpe velut qui
 Junonis sacra ferret. Habebat sæpe ducentos,
 Sæpe decem servos : modò Reges, atq; Tetrarchas,
 Omnia magna loquens ; modò, Sit mihi mensa
 tripes, et

Concha salis puri, et toga, quæ defendere frigus, [532]
 Quamvis crassa, queat. Decies centena dedisses 15
 Huic parco paucis contento, quinque diebus
 Nil erat in loculis. Noctes vigilabat ad ipsum
 Mane, diem totam stertebat : nil fuit unquam
 Sic impar sibi. Nunc aliquis dicat mihi, Quid tu ?
 Nullane habes vitia ? Imò alia, et fortasse minora. 20

notes usque ad *lucem* matutinam; die *verò* integrâ dormiebat. Nihil unquam fuit æquè sibi dissimile. Jam mihi non nemo dixerit; Tu autem quid? nullane habes vitia? imò *habeo* sed diversa, et forsitan leviora.

ANNOTATIONES.

[*Resonat quæ chordis quatuor.*] Tigellius voce pariter et fidibus canebat, tetrachordo scilicet, seu instrumento musico quatuor chordarum, modò supremas, modò infimas tangeres partes, voci nunc summæ nunc imæ accommodans; vel summos imis modulos ac numeros ex arte miscens, atque attemptans.

9. *Nil æquale homini fuit illi.*] Ille homo sibimet passim dissimilis erat, varius, inconstans.

[*Sæpe Currebat, &c.*] Sallust. Bell. Catil. cap. 15. *citus modò, modò tardus incessus erat.* Cic. Offic. i. *Cavendum est autem, nè aut tarditatibus utamur in gressu mollioribus, ut pomparum ferculis similes esse videamur: aut in festationibus suscipiamus nimius celeritates; quæ cum fiunt, anheliitus moventur, vultus mutantur, ora torquentur; ex quibus magna significatio sit, non adesse constantiam.* Vide Senec. Epist. xxii.

10. *Velut qui Junonis sacra ferret.*] Proverbium est Ἡραίου βραδίζων, Junonium seu Junonis ad instar procedere: inde natum, quòd Junonii incessus gravitas et majestas celebretur. Virg. Æneid. i. 46. Quapropter etiam boves ad ejus sacra quæsitas idem refert Georg. iii. 532. nimiam ob tarditatem. Hinc et virgines dictæ *καυνοῦσαι*, quæ gravi et lento gradu procedebant in Junonis sacris, imposita capitibus canistra ferentes, in quibus continebantur res ad illa necessariae, Cic. in Verrem iv. *Erant aenea præterea duo signa, non maxima, verùm eximiâ venustate, virginali habitu atque restituta, quæ manibus sublatis sacra more Atheniensium virginum reposita in capitibus sustinebant. Canephoræ ipsæ vocabantur.* Ovid. Met. ii. 711.

*Illâ fortè die castæ de more puellæ,
 Verlice supposito, festas in Palladis arces
 Pura coronatis portabant sacra canistris.*
 Ex his patet canephoros fuisse Junoni, Cereri, Palladi. Vide lib. ii. Sat. 8. v. 14.

12. *Tetrarchas.*] Præfectos quarti regni partis.

13. *Sit mihi mensa tripes.*] Paulò antè gran-

In illo homine nihil simile erat : qui interdum currebat quasi hostem fugeret, aliàs *lentus incedebat*, tanquam Junonis sacra portaret. Aliquando famulo habebat ducentos, sapius decem. Nunc jactans reges et præfectos. et cuncta summa : mox *verò aiebat* : Adsit mihi tantum mensa tripes, et concha puri salis, ac toga quantumvis crassa, quæ arcere frigus valeat. Huic autem parco paucis contento si donasses decies centena, post quinque dies nihil supererat in crumenâ. Vigil traducebat

————— *latos sustinet orbes
 Grande ebur, et magno sublimis pardus
 hiatu.*

Dio in Nerone refert, Senecæ adfuisse mensas tripedes è cedro quingentas. Just. Lipsius ante cit. rem luculentè exponit : in cœnaculo, inquit, mensa collocabatur rotundo, plebeiorum tripes, et è simplici ligno; divitum ac procerum citrea, acerna, aut quam lamina in-tegebat argentea, ac pes eburneus fabrefactus, puta in modum parvi aut leonis, sustinebat.

14. *Concha salis puri.*] Tenue salinum è conchâ : vel merus sal, pro omni obsonio. Vide lib. ii. Sat. 2. v. 17.

————— *Cum sale panis
 Latrantem stomachum benè leniet.*

Porrò cur assidua veteribus et quasi sacra mentio salini et salis, intelliges, lector, ex Plutarcho Sympos. lib. v. cap. 10. ubi et citatur Homerus *salem divinum* nuncupans.

Toga crassa.] Juvenal. Sat. ix. 28. *pingues lacernas* vocat. Martialis lib. iv. Epigram. 19. *pinguem Sequanica tetricis alumnâ* dicit.

15. *Decies centena.*] Hic ut alibi semper intellige, *milliū scsterlium* : interdum et *decies* solummodo auctores scribunt, supple, *milliū sestertium*, ad significandam ingentem summam. Juvenal. Sat. x.

————— *Decies centena dabuntur.*
 Quæ summa ex Budei supputatione facit monetæ nostræ Gallicæ 250000 *œcus*.

16. *Quinque diebus Nil erat in loculis.*] Hunc Tigellium omnino profusum ac prodigium ostendit Satira præcedens.

19. *Nunc aliquis dicat, &c.*] Prolepsis eximia.

Cum aliquando Mænius reprehenderet Novium absentem, quidam ait; Heus tu, non te ipsum nôsti? an velut incognitum nobis imponere contendis? Tum Mænius respondit, Ipse mihi indulgeo. Atqui, retulit alter, iste amor insanus est et iniquus ac reprehensionem meretur. Enimverò quandoquidem tua vitia, parùm vides lippiens oculis unctis; quare in peccatis amicorum adeò perspicax es, velut aquila, aut anguis Epidaurius? Verùm tibi vicissim accidit, ut etiam vitia tua alii pariter inquirent. Sic quidam aiunt: Ad iram ille paululum est prior: parum idoneus naribus istorum hominum illudi potest quòd toga delabitur ei inconcinne tonso; atque laxior calceus pedi non bene adhæret. Sed probus est vir, inquam ego adeò, ut nemo sit probior; sed tibi amicus; sed mens magna tegitur eo corpore non ita bellè composito. Uno verbo temet examina; utrum vitia quæpiam tibi natura ingeneraverit, vel prava consuetudo. Etenim filix comburenda crescit in agris incultis.

ANNOTATIONES.

21. *Mænius absentem Norium.*] Mænius ille est de quo jam Sat. præced. v. 101. qui scurrillitate magnus evasit: ac dilapidatis bonis, tandemque dividendâ, quam habebat residuam, ad forum domo, unam sibi columnam excepit, è quâ gladiatores spectaret. Ejus memiit Lucilius: ut notat hic vetus Interpres. De Novio tanquam homine vitii perditio dicitur pòst in Sat. 6.

Absentem cum carperet.] Mænius sic describitur dicax et vorax lib. i. Epist. 15. v. 30.

Qualibet in quemvis opprobria fingere sævus;

Pernicies, et tempestas, barathrumque mæcellis;

Quicquid quæsierat, ventri donabat avaro.

—————*Mænius idem,*
Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne

Verterat in fumum et cinerem——

25. *Prævideas oculis mala lippus unctis.*] Quamvis vix videas tua mala, quasi lippus, habensque oculos mordaci pituitâ suffusos, quâ visûs acies obtunditur et obscuratur.

27. *Aquila.*] Acuto prorsûs visu pollet. Plin. lib. x. cap. 3. Vide quæ annotavi. lib. iv. Od. 4.

Serpens Epidaurius.] Metonym. pro quolibet serpente, seu potiùs dracone, qui à *δρακῶν* vel *δρακῆν*, videre, nomen accepit: quasi *ὄφθ' βλέων*, acutè perspicuus. Hinc thesauris incubantes dracones, causâ custodiæ, anti-qui finxerunt. Fest. De *Epidaurio serpente*. Tit. Liv. lib. xi. Epitom. Valer. Maxim. lib. i. cap. 8. et alii. Nempe cum peste urbs laboraret, ex Sibyllinis libris Romani profecti sunt Epidaurum Peloponnesi civitatem, ubi Æscu-

lapius colebatur. Cùmque numen invitarent ut Romanum se conferret, serpens seu Æsculapius anguis specie, conspectus est ad navem Romanorum pergere. Itaque Romam delatus, in insulâ Tiberis cùm triduo visus esset, postea non comparuit. Illic autem posuerunt illius simulacrum.

29. *Iracundior est paulò.*] His versibus indicari ac velut pingi Virgilium, tradit vetus Interpres.

Minus aptus acutis Naribus horum hominum.] Parum aptus ad congressus aulicorum hominum, qui solent esse dicaces ac derisores: quales sunt qui acutis sunt naribus. Pers. Sat. i. 40.

—————*Rides (ait) et nimis unctis Naribus indulges.*

31. *Rusticius tonso toga defluit, &c.*] Tria scilicet aulici vitia exprobrabant Virgilio, quòd iracundior, quòd morosior esset, quòd corporis nitorem habitùsque concinnitatem haud curaret. In hac porrò cultûs negligentia tria hic notantur: quòd, rusticorum more, barba malè tonsa, et capilli inæqualiter decurtati; quòd toga non satis composita; quòd calcei pedibus haud benè apti et accommodati. Art. Am. i. 516.

Nec vagus in laxâ pes tibi pelle natet.

32. *At est bonus, &c.*] Tres virtutes affert conspicuas, quarum splendor leviores nævos debeat obtegere et compensare. Erat enim Virgilius vir optimus: erat fidei in amicos observantissimus; erat ingenio grandi præditus.

37. *Neglectis urenda filix innascitur agris.*] Sicut inutiles et noxiæ herbæ crescunt in agro inculto, sic vitia in animo Philosophiæ documentis ac virtutibus non imbuto.

Huc prævertamur, amatorem quòd amicæ
Turpia decipiunt cæcum vitia, aut etiam ipsa hæc
Delectant; veluti Balbinum polypus Hagnæ. 40

Vellem in amicitia sic erraremus, et isti
Errori nomen virtus posuisset honestum.

At, pater ut gnati, sic nos debemus, amici
Si quod sit vitium, non fastidire. Strabonem

Appellat Pætum pater; et Pullum, malè parvus [535]
Si cui filius est, ut abortivus fuit olim

Sisyphus: hunc Varum, distortis cruribus; illum
Balbutit Scaurum, pravis fultum malè talis.

Parcius hic vivit? frugi dicatur. Ineptus
Et jactantur hic paulò est; concinnus amicis 50

Postulat ut videatur. At est truculentior, atque
Plus æquo liber; simplex fortisque habeatur.

Caldior est? acres inter numeretur. Opinor,
Hæc res et jungit, junctos et servat amicos.

parcius vicitat, appelletur frugalis. Qui nimis importunus atque jactabundus fuerit, dicamus: cupit lepidus videri familiaribus; sed est asperior et paulò liberior; is æstimetur sincerus et animosus; ferventior est, inter fortes censeatur. Hoc, ut arbitrator, et amicos sociat et consociatos refinet.

ANNOTATIONES.

38. Amatorem quòd amicæ Turpia decipiunt cæcum vitia.] Theocrit. Idyll. vi. 10.

Ἐρωτὶ πολλὰ κίχνη τὰ μὴ καλά καλά φερανται.
Amori sæpè non pulchra pulchra videntur:
Idem Idyll. 10. ὁ Bombyce venusta, omnes te
Syram vocant, macram, sole adustam; ego verò
solum dico te flavam esse, sicut mel.

39. Aut etiam ipsa hæc Delectant.] Cic. de
Nat. Deor. i. Nobis qui adolescentulis delectantur, etiam vitia sæpè jucunda sunt. Nævus in articulo pueri delectat Alcæum. At est corporis macula nævus. Illi tamen hoc lumen videbatur. Q. Catulus dilexit municipem tuum Roscium——huic Deo pulchrior. At erat, sicut hodie est, perversissimis oculis. Quid refert, hoc ipsum salsum illi et venustum videbatur? Huic etiam pertinet quod scribit Lucret. lib. iv. 1273.

Nec divinitus est interdum, Venerisque sagittis,
Deteriore fit ut formâ muliercula ametur.

Quod superest, consuetudo concinnat amorem.
Et v. 1147.

Nam faciunt homines plerumque cupidine cæci;

Pravas turpesque videmus

Esse in deliciis.

40. Balbinum polypus Hagnæ.] Hagnæ amicæ polypus licet fetens delectat Balbinum amatorem. De polyo narium morbo, vide Epod. 12. v. 5.

41. In amicitia sic erraremus.] Amicorum vitia dissimulantes, excusantes, obvelantes.

Isti Errori nomen virtus posuisset honestum.] Quintil. lib. iii. cap. 7. Quia sit quædam virtutibus ac vitiis vicinilas, utendum proximâ derivatione verborum, ut pro temerario fortem, pro prodigo liberalem, pro avaro parcum voce-

Huc potius deveniamus, quòd anatori convitenti vitia amicæ vel maxima non videntur, quin et jucunda sunt; quemadmodum Balbino polypus Hagnæ. Optarem ut sic deciperemur erga amicos; et virtus decorum nomen imposuisset isti errori. Verùm debemus non aspernari vitium amici, si aliquod inest; velut pater filii nævus hater fastidit. Strabonem pater vocat Pætum; et Pullum dicit, qui filium habet pusionem, qualis abortivus exitit pridem Sisyphus; hunc qui distortus est cruribus appellat Varum; illum verò malè nixum pravis talis, balbutiendo Scaurum nuncupat.

Sic igitur si quis amicorum

dicamus: quis amicorum

mus; quæ eadem etiam contra valent.

44. Strabonem Appellat Pætum.] Strabo cuius oculi sunt distorti. Gall. loiche.

45. Pætum.] Cujus oculi sunt semiclausi, leviter declinati; item qui tremuli huc et illuc celeriter volvuntur. Tales autem Veneri fuisse non sine aliquâ gratiâ et decore, aiunt.

Pullum.] Sueton. Calig. cap. 13. Exoptatissimus erat princeps, quòd infantem perlique cognoverant; super fausta nomina, Sidus, et Pullum, et Puppum, et Alumnum appellabant.

Malè parvus.] Nanus, pusio, pumilio; quasi abortivus, cui justam magnitudinem natura non tribuit, quam aliis dare solet.

47. Sisyphus.] Filius M. Antonii Triumviri, staturâ quidem fuit tantum bipedali, sed ingenio acutissimo; unde nomen, quod periude callidus esset ac Sisyphus ille fabulosus, de quo lib. ii. Od. 14. v. 20. et Epod. ult. v. 16.

Varum.] Qui pedes habet introrsum reortos.

48. Scaurum.] Talos habentem extantes, vel aversos ac tortuosos.

Balbutit.] Invidiæ minuendæ causâ balbutiendo Scaulum vocat, l pro r pronuncians; quod familiare est balbis. Porro nobiles, Romæ fuisse Strabones, Varos, Scauros, Pætos nemo nescit.

49. Ineptus.] Cic. de Orat. ii. Qui aut tempus quid postulet non videt; aut qui plura loquitur, aut se ostentat; aut eorum, quibuscum est, vel dignitatis, vel commodi rationem non habet, aut denique in aliquo genere aut inconcinnus aut multus est, is ineptus dicitur.

50. Concinnus.] Commodus, se attemperans moribus et ingenio eorum quibuscum versatur ac vivit. Gall. de bonne humeur, com- plaisant, de bonne compagnie.

52. Liber.] Liberè veritatem eloquens.

At nos ipsas virtutes malè interpretamur, et vas purum inficere volumus. Si bonus aliquis nobiscum vivit; homo est abjectus valdè, inquitimus. Isti lento damus cognomen crassi. Ille dolos omnes eluctatur, et nemini improbo expositum latus præbet, quandoquidem conversemur cum iis hominibus, apud quos regnant vehementes invidia et criminationes; hinc non prudentem et cautum, sed versipellem et malitiosum dicimus. Si quis apertior (qualem non rarò tibi me sponte exhibui, ó Mæcenas) ut lectioni vacantem vel cogitandum casu interpellet quâcunque allocutione importunus; dicimus, sensu communi omninò est ille destitutus. Eheu quàm injustam conditionem nobis statuimus imprudenter! nullus enim sine vitii nascitur; atque is qui levioribus premitur, perfectissimus habetur. Benignus amicus, ut par est, meas virtutes, cum vitiiis comparet; in illas majores (si quidem majores habeo virtutes, quàm vitia) propendeat, si diligi cupiat; ac pari conditione in eadem librâ ponderabitur. Quisquis vult amicum non lædere suis tuberibus, parcat ejus verrucis. Justum est, ut qui postulat indulgentiam suis delictis, is parem referat. Denique quoniam omninò resecati vitium iracundiæ, aliaque stultis inhærentia minimè possunt; quare non ratio adhibet examen et judicium suum, atque pœnis cohibet peccata, secundùm rei cujusque meritum? si aliquis cruce plectat eum famulum, qui jussus auferre catinum,

55

At nos virtutes ipsas invertimus, atque Sincerum cupimus vas incrustare. Probus quis Nobiscum vivit? multum est demissus homo. Illi

Tardo cognomen pingui damus. Hic fugit omnes Insidias, nullique malo latus obdit apertum?

Cùm genus hoc inter vitæ versemur, ubi acris Invidia, atque vigent ubi crimina: pro benè sano Ac non incauto, fictum astutumque vocamus.

Simplicior quis, et est (qualem me sæpe libenter Obtulerim tibi, Mæcenas) ut fortè legentem

Aut tacitum impellat quovis sermone molestus? Communi sensu planè caret, inquitimus. Eheu

Quàm temerè in nosmet legem sancimus iniquam! Nam vitiiis nemo sine nascitur; optimus ille est,

Qui minimis urgetur. Amicus dulcis, ut æquum est, Cum mea compenset vitiiis bona; pluribus hisce,

(Si modò plura mihi bona sunt) inclinet; amari Si volet hâc lege, in trutinâ ponetur cædem.

Qui, ne tuberibus propriis offendant amicum, Postulat; ignoscat verrucis illius. Æquum est,

Peccatis veniam poscentem reddere rursus. Denique quatenus excidi penitè vitium iræ,

Cætera item nequeunt stultis hærentia; cur non Ponderibus modulisque suis ratio utitur? ac res

Ut quæque est, ita suppliciiis delicta coërcet? Si quis eum servum, patinam qui tollere jussus

80

ANNOTATIONES.

55. *Invertimus.*] Ipsa bona detorquemus in malum.

56. *Sincerum cupimus vas incrustare.*] Similes sumus ei qui vasi puro tectorium induceret impurum; adeoque inquinaret alioqui bonum et sincerum per sese, malè incrustando. Lucil.

regionibus illis
Incrustatu' calix rutâ caulive bibetur.

57. *Illi Tardo cognomen pingui damus.*] Si quis tardior in deliberando, hunc stupidum vocamus, cùm prudens in hoc magis dicendus foret. Cic. Acad. iv. Vide quàm sil cautus is, quem isti tardum vocant.

63. *Simplicior.*] Non dissimulator, aut assentator, qui tempora fandi mollia, et commoda non observans amicum interpellat seria quæpiam agentem vel meditantem.

Qualem me sæpe, &c.] Dum ita semetipsum accusat Horatius, callidè removet à se astutiæ et calliditatis opinionem et famam, quâ cum nonnulli aspergebant: atque ipsum Mæcenatem adhibet testem suæ simplicitatis.

68. *Vitiiis nemo sine nascitur.*] Demosthen.

De coronâ. Μῆδ' ἐν ἁμαρτίῳ ἐστὶ θεῶν; nihil peccare Deorum est. Propert. ii. 22. 17.

Unicuique dedit vitium natura creato.

Huc pertinet quod ait Juvenalis, Sat. xiv. 15. *Mitem animum et mores modicis erroribus æquos*

Præcipit.

73. *Tuberibus.*] Vitiiis paulò majoribus. Tuber, Gall. *une bosse*. Potest etiam referri huc quod Plinius lib. xix. cap. 2. callum terræ vocat *tubera*. Gall. *des truffles*.

74. *Verrucis.*] Minoribus vitiiis. *Verruca*, caruncula callosa. Gall. *un poireau*. A Gell. lib. iii. cap. 7. *Ire jubbac milites ad verrucam illam; sic enim M. Cato locum editum appellat; nempe ob similitudinem.*

78. *Ponderibus modulisque suis.*] Ita exprimitur egregiè animi pars seu facultas æstimatorum rerum, quâ de singulis judicat, et expensis hinc et inde momentis, quæ potiora sint, arbitratur, censet, decernit, statuit. Græcis *μετρίσιον*, hoc veritas dignoscitur, inquit Laërt. in Zen.

80. *Si quis eum servum, &c.*] Quamvis in

Semosos pisces tepidumque ligurrierit jus,
 In cruce suffigat; Labcone insanior inter
 Sanos dicatur? Quanto hoc furiosius, atque
 Majus peccatum est? paulum deliquit amicus,
 Quod nisi concedas, habere insuavis, acerbus, 85
 Odisti, et fugis, ut Drusonem debitor æris,
 Qui nisi, cum tristes misero venere Calendæ,
 Mercedem aut nummos unde unde extricat, amaras
 Porrecto jugulo historias, captivus ut, audit.
 Comminxit lectum potus, mensâve catillum 90
 Evandri manibus tritum dejecit: ob hanc rem,
 Aut positum autem meâ quia pullum in parte catini
 Sustulit esuriens, minùs hoc jucundus amicus
 Sit mihi? Quid faciam, si furtum fecerit, aut si
 Prodiderit commissa fide, sponsumve negarit? 95
 Queis paria esse ferè placuit peccata, laborant,
 Cum ventum ad verum est: sensus moresque repug-
 nant,

an amicus idcirco minùs dulcis mihi fuerit? Ergò quid agam si furatus sit *quidpiam*, vel si credita fidei *suæ* revelarit, aut promissis non steterit? Qui contendunt paria esse delicta, hærent quando venitur ad *inquisitionem* veritatis: sensus communis et mores reclamant,

ANNOTATIONES.

servos jus vitæ ac necis habent domini; nè tamen in eos sæviant quasi tyranni, monet eleganter Macr. Saturn. lib. i. 11. *Non quantum dceat, sed quantum libet exere volumus in servos virgâ murmur omne compescitur tussis, sternutamentum, singultus magno malo luitur, &c.*

81. *Ligurrierit.*] A Gr. λείχων, *lingere*. Gall. *lècher*, vel ἀπὸ τοῦ λιγυροῦ, quod suave significat. A Liguribus populis, non nisi ineptus quispiam et indoctus crederit posse deduci. *Ligurrierit jus*, Gall. *qui aura trempe ses doigts dans la sauce*.

82. *In cruce suffigat.*] Crux diferebat à furcâ sive patibulo. Hæc erat stipes rectus habens duo cornua, inter quæ inserebatur cervix facinorosi, manus autem ramis illis seu cornibus alligabantur. Itaque nequam gestans furcam seu patibulum, virgis cædebat, à conservis, aut etiam à carnificè: postea verò in crucem interdum agebatur, clavis in eâ confixus. Isidor. Orig. lib. v. cap. 27. *Patibuli minor pœna quàm crucis. Nam patibulum statim oppensos exanimat strangulando; crux autem suffixos diu torquet et cruciat.* De his multa eruditè Salmas. En. ad Th. Barthol. item Lips. de cruce.

Labcone insanior.] M. Antistius Labeo, Jurisconsultus, tam petulanti linguâ et perviciâ, ut in Augustum multa esfütiret, ejusque perperam leges reprehenderet. Sueton. Octav. cap. 54. Dio. lib. liv. Gellius. lib. xiii. cap. 12. *Agitabat hominum libertas quædam nimia atque vecors usque eò ut, D. Augusto jam principe et Remp. obtinente, ratum tamen pensumque nihil habere, nisi quod justum sanctumque esse in Romanis antiquitatibus legisset.*

Inter Sanos dicatur.] Vult enim sana mens,

delibârît semesos pisces, et jusculum *adhuc* tepens: *ille* dementior Labcone putabitur à sapientibus. *At* quanto gravius illo et tetrius est delictum *isud?* amicus peccavit aliquantulum; quod si non ignoscas, censeberis amarior et ferocior: aversaris et fugis non secùs ac Drusonem pecuniæ debitor; qui quoties tristes Calendæ infelici advenerint, fœnus aut pecuniam *creditam* undecunque expedit; veluti captivus cogitur auscultare importunas scriptiones, protenso collo. Lectum *discubitorium* urinâ inquinaverit ebrius, vel mensâ detruxerit catium Evandri manibus contrectatum; propter hoc, vel quòd esuriens præripuerit pullum in meâ parte patinæ constitutum,

ut nec frustrâ loquare, quod inutile fore cognoscitur; nec temerè Principem offendas; denique memineris quod docet Cato:

Temporibus mores sapiens sine crimine mutat.

86. *Drusonem.*] Fœnerator ille improbissimus perinde ac ineptissimus historiarum scriptor, solebat à debitoribus exigere, si non solverent, ut se legentem audirent; quod quidem erat penæ loco durissimæ.

87. *Tristes Calendæ.*] Quòd eo tempore fœneratores usuras colligerent, debitorcsque vexarent. Vide Annot. Epod. 3. v. ult.

88. *Mercedem aut nummos.*] Fœnus, vel summam creditam.

89. *Porrecto jugulo.*] Vel quasi attentior observantiorque; vel quasi captivus et jugulari paratus. Epist. ad Pisonem, v. 474.

Indoctum doctumque fugal recitator acerbus; Quem verò arripuit, tenet, occiditque legendo.

91. *Evandri manibus tritum.*] Antiquitate pretiosum, fricatum scilicet tempore Evandri, qui ab Arcadiâ profectus, avitque pulsus regno, in Italiam appulit; ubi debellatis Aboriginibus tenuit ea loca, in quibus Roma nunc est, atque oppidulum in Palatino monte condidit. Virgil. Æneid. viii. Evander Atheniensis plastes à M. Antonio Romam adductus, nihil ad rem.

96. *Queis paria esse, &c.*] Jam transit ad refellenda quædam Stoicorum placita. Cic. de Fin. iv. Zenon Stoicæ disciplinæ antistes sic statuit; *quæ miserose esse omnes qui non sunt sapientes; contrâ, sapientes omnes summè beatos esse; rectè facta omnia æqualia; omnia peccata paria.*

97. *Sensus moresque repugnant.*] Cic. modò cit. *Hæc magnificè prinò dici videntur; eun siderata minus probantur. Sensus enim cujus*

ipsaque utilitas, quæ ferè
 est parens justî et æqui.
 Quando è primis terris ho-
 mines prodierunt, mutum
 ac vile pecus; pro glande et
 cubili certabant unguibus et
 pugnîs, tum fustibus, ac de-
 inceps armis, quæ demum
 indigentia finxerat; donec
 invenerunt vocabula et ap-
 pellationes, quibus signifi-
 carent sermonem et cogita-
 tiones suas.

Posteà inceptum bello
 abstinere, urbes moliri, le-
 ges condere, nè ullus esset
 fur, latro, mæchus. Etenim
 ante Helenam mulieres fue-
 runt causa bellorum funes-
 ta: at illi interciderunt obscurâ morte, quos ruentes in libidinem obviam belluarum instar, pro-
 sternebat viribus superior, tanquam taurus in armento. Leges institutas contra injustum con-
 fitearis oportet,

Atque ipsa utilitas, justî propè mater et æqui. [539]
 Cùm prorepererunt primis animalia terris,
 Mutum et turpe pecus, glandem atq; cubilia propter,
 Unguibus et pugnîs, dein fustibus, atq; itâ porrò 101
 Pugnabant armis, quæ post fabricaverat usus;
 Donec verba, quibus voces sensusque notarent,
 Nominaque invenère: dehinc absistere bello,
 Oppida cœperunt munire, et ponere leges, [540]
 Ne quis fur esset, neu latro, neu quis adulter. 106
 Nam fuit ante Helenam cunus teterrima belli
 Causa: sed ignotis perierunt mortibus illi,
 Quos Venerem incertam rapientes more ferarum,
 Viribus editior cædebat, ut in grege taurus. 110
 Jura inventa metu injusti fateare necesse est,

ANNOTATIONES.

que, et natura rerum, atque ipsa veritas clama-
 mal, quodammodo non posse adîuci, ut inter
 cas res quæ Zeno exaquaret, nihil interesset.

98. *Utilitas justî mater.*] Ex opinione quo-
 rundam arbitrantium ab utilitate profectas
 leges, nihil autem à naturâ esse justum. Vide
 Cic. de Leg. i. *Lex est ratio summa, insita in
 naturâ, quæ jubet ea quæ faciendâ sunt, prohi-
 betque contraria . . . à lege ducendum est
 juris exordium. Ea est enim naturæ vis; ea
 mens ratioque prudentis, ea juris atque injuriæ
 regula.*

99. *Cùm prorepererunt, &c.*] Primos homines
 è terra formatos eductosque vi solis, existuaba-
 bant Phœnices et Ægyptii.

100. *Mutum et turpe pecus.*] Rudes ac stu-
 pidos instar pecudum. Cic. de Invent. i.
*Fuit quoddam tempus, cùm in agris passim ho-
 mines bestiarum modo vagabantur; et sibi victu
 ferino vitam propagabant. Tusc. v. O, ritâ
 Philosophia dixit . . . tu urbes peperisti: tu
 dissipatos homines in societatem vitæ convocasti:
 tu eos inter se primò domiciliis, deinde conju-
 gibus, cum literarum et vocum communione
 junxisti: tu inventrix legum, &c.*

Glandem.] Is primus fuit hominum cibus.
 Plin. lib. xvi. cap. 5. Lucret. lib. v. 937.

Glandiferas inter curabant corpora quercus.
 Vide Juvenal. Sat. vi. 10. et Sat. xiii. 57.

101. *Unguibus et pugnîs.*] Lucret. v. 1282.
*Arma antiqua, manus, ungues, dentesque fue-
 runt,*

Et lapides, et item silvarum fragmina rami.

102. *Armis, quæ post fabricaverat usus.*] *Artis
 ferrariæ antiquitatem probat sacer sacer
 contextus Genes. iv. 22. Tubal-cain fuit malea-
 tor et faber in cuncta opera æris et ferri. Lu-
 cret. lib. v. 1285.*

Posterior ferri vis est ærisque reperta:

*Et prior æris erat quàm ferri cognitus usus:
 Quò facilis magis est natura, et copia major.*

103. *Donec verba, quibus, &c.*] Lucret. lib. v.
 1040.

*Proinde putare aliquem tum nomina distri-
 buisse*

*Rebus, et inde homines didicisse vocabula
 prima,*

*Desipere est; nam cur hic posset cuncta notare
 Vocibus, et varios sonitus emittere linguæ;
 Tempore eodem alii facere id non quisse pu-
 tentur?*

Et paulò post: v. 1055.

*Postremò, quid in hac mirabile tantopere
 est re,*

*Si genus humanum, cui vox, et lingua ri-
 geret,*

*Pro vario sensu varias res voce notaret,
 Cùm pecudes nuta, cùm denique secla fera-
 rum*

*Dissimiles soleant voces variasque ciere,
 Cùm metus aut dolor est, et cùm jam gaudia
 gliscunt?*

105. *Oppida cœperunt munire.*] Vide Juven.
 Sat. xv. 151. &c.

Oppida.] Ab ope dicuntur, quòd opus cau-
 sâ, tutiorisque habitationis muniantur: ex
 Varrone lib. iv. de Ling. Lat. Festus autem,
 ex Cicerone, dici ait, quòd opem præbeant,
 quòdque suas opes illuc conferant homines.

106. *Latro.*] Nomen hoc alii deducunt, seu
 quòd latenter insidias struat, seu quòd à latere
 adoriatur prætereuntes; Isidor. Fest. Prisc.
 Alii quòd ferrum ad latus habeat, perinde ac
 satellites Regis aut principis latus stipantes,
 qui inde latrones olim dicti, quasi laterones:
 Varro, Servius. Alii etiam aliter.

107. *Nam fuit ante Helenam, &c.*] De Hele-
 nâ Trojani excidii causâ, lib. i. Od. 15. Sæ-
 pius autem fœminas bellis occasionem dedisse,
 liquet ex Herodot. lib. i. Athen. lib. xiii. cap.
 1. item ex sacris paginis. Genes. cap. xxxiv.
 Judic. cap. xix. et xx.

108. *Ignotis perierunt mortibus.*] Intercidit
 eorum memoria, quia defuit qui scriberet his-
 torias priorum temporum.

111. *Jura inventa metu injusti.*] Condita

'Tempora si fastosque velis evolvere mundi.
 Nec natura potest justo secernere iniquum,
 Dividit ut bona diversis, fugienda petendis.
 Nec vincet ratio hoc, tantundem ut peccet idemq; 115
 Qui teneros caules alieni fregerit horti,
 Ut qui nocturnus Divûm sacra legerit. Adsit [541]
 Regula, peccatis quæ pœnas irroget æquas:
 Ne scuticâ dignum horribili sectêre flagello.
 Nam, ut ferulâ cædas meritum majora subire 120
 Verbera, non vereor; cùm dicas esse pares res
 Furta latrociniiis, et magnis parva minueris
 Falce recisurum simili te, si tibi regnum
 Permittant homines. Si dives, qui sapiens est,
 Et sutor bonus, et solus formosus, et est rex : 125
 Cur optas quod habes? Non nôsti quid pater,
 inquit,

Chrysippus dicat : Sapiens crepidas sibi nunquam
mina, si regnum tibi deferant homines. *At enim si sapiens quisque est opulentus, et peritus sutor, et solus pulcher, imò etiã rex: quare petis id quod possides? Ohe, respondet ille: Nequaquam intelligis quid loquatur magister Chrysippus. Sapiens nunquam sibi fecit*

ANNOTATIONES.

leges ad cõtrcendas injurias, et injustas actiones, pro publicâ utilitate et societate constabifiendâ.

112. *Fastos evolvere.*] Evolvere scilicet involutas et complicatas membranas; in quibus scripta ratio temporum historiãque continetur.

113. *Nec natura potest justo secernere iniquum, &c.*] Naturaliter enim cognoscimus quid nobis sit bonum, utile, jucundum: quid contrâ malum, et adversum: at non ita quid justum, quid injustum. Testis Apostolus ad Rom. Epist. cap. v. 13. *Peccatum non imputabatur, eum lex non esset*, et cap. vii. 7. *Peccatum non cognovi nisi per legem. Non concupiscentiam nesciebam, nisi lex diceret, non concupisces.*

117. *Sacra legerit.*] Sacrilegium perpetrârit.

118. *Pœnas irroget æquas.*] Magnas magnis, minores minoribus delictis. At contrâ Stoici, apud Cic. pro Muræna. *Omne delictum scelus esse nefarium; nec minùs delinquere eum, qui gallum gallinaceum, eum opus non fuerit, quàm eum qui patrem suffocaverit.* Istam verò disciplinam austeriorem hauserunt è legibus Draconis cuilibet peccato vel leviori pœnam statuents mortem; unde non atramento sed sanguine scriptas aiebat Demades. Plutarch. in Solone.

119. *Scuticâ.*] Σκῦτος, corium; è quo flagellum levius.

Horribili flagello.] Nimirum è virgis fascibusque magistratum, *flagellis triumviralibus*, Epod. 4. v. 11. Quod quidem et ignominiam et pœnam atrociorum inurebat.

122. *Furta latrociniiis.*] Fures agunt clam, et surripiunt apud incautos; latrones vim apertam adhibent. Quanto verò hi quàm illi

si mundi tempora et annales perscruteris. Neque valet natura distinguere æquum ab injusto, sicut discernit bonum à malo et res exitandas ab exoptandis. Nec ratio probabit istud, quòd tam graviter delinquat is qui novellas brassicas diruperit in alterius hortulo, quàm ille qui noctu rapuerit Deorum sacra. Statuatur lex pares delictis pœnas decernens: neque gravibus flagris cædas eum qui lorum duntaxat meritis est. Etenim haud metuo nè ferulâ tantùm plectas graviori dignum castigatione, si quidem asseveras aequalia esse latrociniiis furta; et pradicac eadem te falce amputaturum magna et parva *crimina*.

nocentiores sint, nemo non sentit; quod tamen Stoici negabant.

123. *Falce simili.*] Æquali severitate pœnam eandem statuendo, gravem scilicet tam parvis quàm majoribus peccatis; quod rationi repugnat, ut antè dictum est.

124. *Si dives, qui sapiens, &c.*] Ex occasione deridet aliud Stoicorum placitum, *solum sapientem esse regem et omnia.*

126. *Non nôsti quid, &c.*] Stoicus respondet, mentem et disciplinam nostram parùm capis.

Pater.] Sectæ nostræ princeps.

127. *Chrysippus.*] Zenonis discipulus. De quo Laërt. lib. vii. *Nisi Chrysippus fuisset, porticus non esset.* Cic. Academ. iv. *Fulcra putatur porticum Stoicorum.* Ibid. paulò ante. *De eo queri solent Stoici: dum studiosa omnia acquisierit contra sensus et perspicuitatem, contraque omnem consuetudinem, contraque rationem, ipsum sibi respondentem, inferiorem fuisse; itaque ab eo armatum esse Carnadem.* De Nat. Deor. i. *Stoicorum somniorum asserimus interpretes.* Et postea: *Zeno Chrysippum nunquam nisi Chesippum vocat.* Quintil. lib. i. cap. 1. et alibi ejus meminit.

Sapiens crepidas sibi, &c.] Explicat mentem Stoicorum.

Crepidias soles.] Κρηπίς, fundamentum, basis. Gell. lib. xiii. cap. 21. ait, *soles* à Romanis, à Græcis autem κρηπίδα; crepidas, seu crepidulas vocari ea calcamento, quibus plantarum calces tantùm infimâ teguntur, cætera propè nuda, et teretibus habenis juncta sunt, Porrò primam corripi syllabam, certè contra etymon, ut patet. Idem testatur illud calcamenti genus proprium philosophis exiuisse, declarat et Persius Sat. i. 127.

Non hic qui in crepidas Grojorum ludere gestit.

crepidas aut soleas; sapiens tamen sutor est. Quâ ratione? Quemadmodum licet taceat Hermogenes, nihilominus est bonus cantor ac musicus; sicut etiam Alfenus ille solers, relicto quolibet artis suæ instrumento, et clausâ tabernâ, erat sutor; ita sapiens artifex est cujusvis operis perfectissimus, ita rex solus. *Attamen* barbam tibi vellunt petulantes pueri; quos baculo si non abigas, premeris turbâ circumstante, et infelix vociferando frangeris, ô magnorum regum maxime. Ne prolixior sim; quamdiu te lavatum ibis ô rex, dato quadrante, nec te comitabitur quispiam satelles, nisi fatuus Crispinus; mihi et quamdiu amici faciles indulgebunt, si quod stultus ego admisero delictum; et vicissim illorum peccata facile tolerabo, et vivam privatus te rego felicior.

Nec soleas fecit; sutor tamen est sapiens. Qui? [542] Ut, quamvis tacet Hermogenes, cantor tamen atque Optimus est modulator; ut Alfenus vaser, omni 130 Abjecto instrumento artis, clausaque tabernâ, Sutor erat: sapiens operis sic optimus omnis Est opifex, sic rex solus. Vellunt tibi barbam Lascivi pueri; quos tu nisi fuste coërces, [543] Urgeris turbâ circum te stante, miserque 135 Rumperis, et latras, magnorum maxime regum. Ne longum faciam: dum tu quadrante lavatum Rex ibis; neque te quisquam stipator, ineptum Præter Crispinum sectabitur; et mihi dulces Ignoscent, si quid peccâro stultus, amici; 140 Inque vicem illorum patiar delicta libenter, Privatusque magis vivam te rege beatus.

ANNOTATIONES.

129. *Hermogenes.*] Cantor et musicus iste etiam dum tacet peritus est tamen cavendi et modulandi; sive canoram habet vocem, atque inusicorum solertiam modulatorum.

130. *Alfenus.*] Hunc falsè mordet et vellit, quasi aliud agens. Alfenus olim Cremone satrinam exercuerat; sed quoddam valebat ingenio, vilem artem pertæsus Romam venit, ubi factus *Servii Sulpitii discipulus, rerumque antiquarum non incuriosus*, ut habet Gell. lib. vi. cap. 5. juris scientiâ clarus evasit, summo etiam Consulatus honore perfumetus.

133. *Sic rex solus.*] Non tantum sapiens eligi rex potest, sed est solus eo nomine dignus. Cic. iii. de Finib. *Rectius enim sapiens appellabitur rex, quàm Tarquinius, qui nec se, nec suos regere potuit: rectius magister populi (is enim est Dictator) quàm Sylla, qui trium pestiferorum, vitiorum, luxuriæ, avaritiæ, credulitatis magister fuit: rectius dives quàm Crassus, qui nisi eguisset, nunquam Euphratem nullâ belli causâ transire voluisset. Rectè ejus omnia dicentur, qui scit uti solus omnibus. Rectè pulcher etiam appellabitur; animi enim lincamenta sunt pulchriora quàm corporis; rectè solus liber nec dominationi cujusdam parens, neque obediens cupiditati; rectè invictus, cujus etiamsi corpus constringatur, animo tamen vincula injici nulla possint, &c.*

Vellunt tibi barbam, &c.] Reponit Horatius; quanquam te jactas regem, ô Stoice, tibi tamen impunè illudunt pueri; sicut solent factuos sectari, et insultare.

Vellunt barbam.] Barbatos fuisse Philosophos dixi, ad Pers. Sat. iv. 4.

Barbatum hæc crede magistrum
Dicere

Barbam autem vellere, dici, pro illudere, pariter ostendi, ad Pers. Sat. i. 133. ubi

Si Cynico barbam petulans Nonaria vellat.
Et Sat. ii. 28.

Idcirco stolidam præbet tibi vellere barbam
Jupiter? —

134. *Fuste.*] Hoc velut sceptrum, Cynicis baculum tribuunt Laërt. in Antisthene; Herodian. in Commodo; Apuleius Florid. iv. Auson. Epigram. lii. de Diogene.

Pera, potentia, tribon, baculus, scyphus, arcta supellex
Ista fuit Cynici, &c.

135. *Urgeris turbâ, &c.*] Vix fuste et clamoribus abigere potes urgentem te turbam plebis ac puerorum tibi insultantium molestissimè.

137. *Quadrante.*] Quartâ assis parte, quam plebeii mercedem exiguam solvebant pro balneo publico. Scilicet opulenti balnea domi habebant, ut notavi ad Pers. Sat. v. 126.

Lavatum.] Is erat priscis mos lavandi frequenter, præsertim ante cœnam. Plin. Epist. iii. l. 8. *Ubi hora balnei nunciata est, quæ est hyeme nona, æstute octava — Lotus acubal, et paulisper cibum differt; Interim audit legentem remissius aliquid et dulcius — apponitur cæna, &c.*

138. *Neque te quisquam stipator, &c.*] Sensus est; quamdiu inops, abjectus, et despiciatissimus cuilibet eris; licet regem te existimes; et quamdiu benigni amici mihi condonabunt si quid stultus offendero; non tantum ego vicissim illorum offensiones facile tolerabo: sed etiam, quamvis privatus, vivam felicior quam tu qui regem te esse opinaris.

139. *Crispinum.*] Is est Stofcus ille, de quo in fine Satiræ primæ.

Mihi dulces Ignoscent, si quid, &c.] Vide Plin. lib. viii. Epist. 22. ubi sic scribit: *Eos etiam qui non indigent clementiâ ullius, nihil magis quàm lenitas deceat. Atque ego optimum et emendatissimum existimo qui cæteris ita ignoscit, tanquam ipse quotidie peccet; ita peccatis abstinet, tanquam nemini ignoscat — Mandemus memoriæ quod vir mitissimus, et ob hoc quoque maximus Thræsia crebro dicere solebat: Qui vitia odit, homines odit.*

SATIRA IV.

Refutat nonnullos, qui maledicos vocant eos Poëtas, à quibus justè notantur. At verò se in vitiosos stylum distringere, ut et ipsis et sibimet horrorem incutiat vitiorum.

EUPOLIS, atque Cratinus, Aristophanesque poetæ, [544] Eupolis, Cratinus, et Aristophanes, alique veteris comœdiæ auctores, si quispiam merebatur notari velut improbus, aut fur, aut adulter, aut homicida, vel qualitercunque infamis; hunc carpebant, multâ cum libertate. Hos totus Lucilius imitatur, et sequitur, [6] [545]

Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est, Si quis erat dignus describi, quòd malus, aut fur, Quòd mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui Famosus, multâ cum libertate notabant. Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus,

ANNOTATIONES.

1. *Eupolis, &c.]* In hâc Satirâ ingeniosè defendit se Horatius contra malevolos qui ipsum et nimis mordacem, et Lucilio inferiorem aiebant.

Eupolis, Cratinus, Aristophanes.] Tres isti Poëtæ eâdem ætate vixerunt, annis antè Christum circiter quadringentis. Cratinus primus: post hunc Eupolis, ejus stylum diligenter imitatus: sequitur Aristophanes, quem Plato medium inter illos dicit, nempe Cratino non minus vehementem, minùs tamen acerbum, Eupolidis autem urbanitatem assecutum. Horum meminit Vell. Paterc. lib. i. *Quis enim abundè mirari potest, quòd eminentissima cujusque professionis ingenia, in idem arctati temporis spatium congregantur—Una, nec multorum amorum intervallo divisa ætas, per divini spiritus viros Æschylum, Sophoclem, Euripidem, illustravit tragœdias: una prisca illam, et veterem sub Cratino, Aristophane et Eupolide comediam; ac novam comicam Menandrus, æqualesque ejus, &c. Jul. Pollux, Macrobr. Plutarch. Athen.*

Cratinus.] Is Athenis oriundus, ibidem a primis satyricam fabulam produxit in Dionysium; bibacissimus fuit; ad annum centesimum vitam protraxit.

Eupolis.] Fabulas seu comœdias ille septemdecim scripsit, ex quibus septem ei victoriam pepererunt. Nominantur Capræ, Deserter, &c. Perit in navali prælio, quod Athenienses adversus Lacedæmonios commiserunt juxta Hellespontum. Ejus interitum adeò luxerunt sui populares, ut edixerint ne deinceps ullus poëta militaret. Suidas, Macrobr. lib. vii. Saturnal. cap. 5. *Notus est omnibus Eupolis inter elegantes habendus veteris comœdiæ poëtas.*

Aristophanes.] In hujus corde templum sibi struxisse Gratius, ait Plato. Is quippe Atticos lepores summè excoluit extulitque. Dubitatur nihilominus an fuerit Atheniensis, an Rhodius, an Ægyptius, &c. Fabulas edidit quatuor et quinquaginta, è quibus supersunt nobis undecim; à Suida recensentur. Nec præteribo quod aiunt sancto Johanni Chrysostomo Aristophanem in deliciis atque in ma-

nibus assiduè fuisse. Quidni? cùm et Plautum versârit sæpe S. Hieronymus, in medijs Christianarum exercitationum intervallis, ac subcisivis temporibus: quod ipse quidem scribit ad Eustochium.

2. *Comœdia prisca.]* De hâc plura dicam in Epist. ad Pisones. Quintil. lib. x. cap. 1. *Antiqua illa comœdia tum sinceram illam sermonis Attici gratiam propè sola retinet, tum facundissima libertatis: etsi est in insectandis vitijs præcipua, plurimum tamen habet virium in cæteris etiam partibus. Nam et grandis et elegans et venusta; nescio an ulla et post Homerum tamen, (quem ut Achillem semper excipi par est,) aut similior sit oratoribus, aut ad oratores faciendos aptior. Plures ejus auctores. Aristophanes tamen, et Eupolis, Cratinusque præcipui.*

5. *Multâ cum libertate notabant.]* Pers. Sat. i. 123. *audacem carpendis vitijs Cratinum dicit: ibid. iratum Eupolidem.* Porro Socratem ipsum vexare non veritus Aristophanes in Nubibus; in populum autem Atheniensem probra jactavit haud levia; à quo nihilominus plausus et acclamationes consecutus est et laureas. Vide Epist. ad Pisones v. 282. ad ista verba,

— in vitium libertas excidit, et vim

Dignam lege regi.—

Cic. de Rep. iv. *Quem illa (vetus comœdia) non attigit? vel potius quem non vexavit? cui pepercit? Esto; populares homines, improbos, in Remp. seditiosos, Cleonem, Cleophontem. Hyperbolum læsit; patiamur. Etsi hujusmodi cives à Censore melius est, quàm à poëta notari. Sed Periclem, cùm jam suæ civitati maximè auctoritate plurimos annos domi et belli profuisset, violari versibus, et eos agi in Scena non plus decessit, quàm si Plautus noster voluisset, aut Nerius P. et Cn. Scipioni, aut Cæcilius M. Caloni maledicere.*

6. *Hinc omnis pendet Lucilius.]* Totus est in illis imitandis; Iambica corum duntaxat in hexametra commutavit; ex Comœdiâ Satiram fecit; perinde mordax et maledicus in cives; at ego, inquit Horatius, tantùm factus, homines è vitijs solerter deterreo.

mutatis solummodo pedibus Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus,
 ac numeris, perurbanus, Emunctæ naris, durus componere versus.
 acri iudicio, durus in con- Nam fuit hoc vitiosus. In horâ sæpe ducentos,
 dendis versibus. Etenim Ut magnum, versus dictabat, stans pede in uno: 10
 fuit in hoc vitiosus. Unde Cum flueret lutulentus, erat quod tollere velles:
 horâ sæpe versus ducentos, Garrulus, atq; piger scribendi ferre laborem; [546]
 stans in uno pede (quasi Scribendi rectè: nam ut multum, nil moror. Ecce
 aliquid magnum) dictabat; Crispinus minimo me provocat. Accipe, si vis:
 cum flueret cænosus, habe- Accipe jam tabulas; detur nobis locus, hora, 15
 bat quod velles delere; ver- Custodes: videamus, uter plus scribere possit.
 bosus, et segnis exantlare Di benè fecerunt, inopis me quòdque pusilli
 laborem scribendi, rectè in- Finxerunt animi, rarè et perpaucalloquentis.
 quam scribendi; etenim At tu conclusas hircinis follibus auras
 multa scribere nihil arstimo. Usque laborantes, dum ferrum molliat ignis, 20
 Ecce verò Crispinus me Ut mavis, imitare. Beatus Fannius, ultrò
 lacessit minimo digito. He- Delatis capsis et imagine: cum mea nemo [547]
 tus tu, inquit, sume, si lubet, Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
 same tabellas jam; assignetur nobis locus, hora, ob- Quòd sunt quos genus hoc minimè juvat, utpote
 servatores: videamus uter plures
 plura scribere valeat. Rec- Delatis capsis et imagine: cum mea nemo [547]
 tè egerunt Dii, quòd me Scripta legat, vulgo recitare timentis, ob hanc rem,
 finxerunt ingenii mediocris et parvi, rarè et pauca val- Quòd sunt quos genus hoc minimè juvat, utpote
 de loquentis. Tu verò plures
 quantumlibet emulare ven- Culpari dignos. Quemvis mediâ erue turbâ: 25
 toshælinis pellibus inclusos, semper laborantes, donec ignis emolliat ferrum. Fortunatus Fannius illatis sponte scriniis,
 et suâ effigie; dum nullus mea scripta legit: et ego metuo illa recitare populo, quoniam
 sunt quibus non placent ejusmodi scriptiones; nempe complures extant reprehensione digni-
 Enimverò quemlibet è medio populo assume;

ANNOTATIONES.

Lucilius.] Is *Auruncæ alumnus*, ex Juvenal. Sat. i. 20. id est, ex Auruncâ Latii urbe oriundus, Romanæ Satiræ ferè auctor, nobiles quosque arripuit, insignem in eò scribendi genere laudem est adeptus; valde tamen negligens pedum ac numerorum, Quintil. lib. x. cap. 1. Cic. ad Attic. lib. xii. Epist. 5. de Finib. 1. de Orat. 2. Juvenal. Sat. i. 165.

*Ense velut stricto quoties Lucilius ardens
 Infrenuit, rubet auditor, cui frigida mens est
 Criminibus, tacitâ sudant præcordia culpâ;
 Inde ira et lacrymæ.*

Pers. Sat. i. 114.

— *Secuit Lucilius urbem;*

Te, Lupe; Te, Muti; &c.

10. *Stans pede in uno.*] Brevi tempore, sine magno conatu et labore.

11. *Cum flueret lutulentus, &c.*] Quum versus profunderet impolitos et inelaboratos.

Quod tollere velles.] Quia ut ait ipse, Sat. x. 51. *Ferebat plura tollenda relinquendis,* et sic hoc et sequentia accepit Quintilianus, lib. x. cap. 1.

14. *Crispinus minimo me provocat.*] Id est, non totas vires objicit, sed minimas, ut indicet suum adversarii contemptum.

Accipe, si vis, &c.] Verba sunt Crispini Horatium provocantis ad extemporalis scriptio- nis certamen. Sic et Martialem Statius la- cessivit.

15. *Accipe jam tabulas.*] Legunt alii, *accipiam tabulas.* Prior tamen lectio vehementiam hominis temerè ac stolidè lacessentis melius notat.

16. *Custodes.*] Qui caveant ne aliena juvet o- perâ alterutrum.

17. *Di benè fecerunt.*] Modesta Horatii re- sponsio.

19. *At tu conclusas, &c.*] Tumidos sic fu- tiles funde versus. Similitudo à follibus, quos vento inflatos exagitant fabri ad inflaman- dum ignem fornacis, molliendumque ferrum. Pers. Sat. v. 10.

Tu neque anhelanti, coquitur dum massa ca- mino,

Folle premis ventos.—

Hircinis follibus.] E pellibus hircorum. Vir- gil. taurinis follibus. Georgic. iv. 171. ubi egregiè Cyclopus opus describit: eosdemque versus repetit leviter mutatos, Æn. viii. 449.

— *Alii ventosis follibus auras*

Accipiunt redduntque, &c.—

21. *Beatus Fannius, ultrò Delatis, &c.*] Fan- nium Quadratum insulsum poetam bellè sug- gillat. Bonis quidem poetis hic honor, ut eorum effigies et carmina deferrentur in Palatinam Augusti bibliothecam, auctoritate publicâ; at ille sua ipse scripta invexit, et imaginem sibi statuit, non meritò gloriam consecutus, sed ambitione venatus. Plin. lib. xxxiv. cap. 5. *No- tatum ab auctoribus L. Actium Poëtam in Ca- mænarum æde statuum sibi posuisse.* Vide Plin. lib. vii. cap. 30. Valer. Maxim. lib. viii. cap. 15.

22. *Cum mea nemo Scripta legat.*] Paucis nimirum se suaque Horatii ostentabat: ab- horrens ab eâ publicè recitantium ambitione. De hæc Persius, Sat. i. 15. et seq. Juvenal. pluribus locis. Plin. lib. i. Epist. 13. et nos ad cit. Pers. annotavimus complura.

24. *Genus hoc minimè juvat.*] Non placet Satira vitiosis, reprehensiones, ludibria, et ig- nominiam reformidantibus.

Aut ob avaritiam, aut miserâ ambitione laborat.
 Hic nuptarum insanit amoribus, hic puerorum ;
 Hunc capit argenti splendor ; stupet Albius ære :
 Hic mutat merces surgente à sole, ad eum quo
 Vespertina tepet regio : quin per mare præceps 30
 Fertur, uti pulvis collectus turbine, ne quid
 Summâ deperdat metuens, aut ampliet ut rem.
 Omnes hi metuunt versus, odère poëtas.
 Fœnum habet in cornu ; longè fuge ; dummodo risum
 Executiat sibi, non hic cuiquam parcat amico : 35
 Et quodcumque semel chartis illeverit, omnes
 Gestiet à furno redeuntes scire lacuque,
 Et pueros et anus. Agedum pauca accipe contrâ. [548]
 Primum ego me illorum, dederim quibus esse poëtis,
 Excerptam numero. Neq ; enim concludere versum
 Dixeris esse satis ; neque si quis scribat, uti nos 41
 Sermoni propiora, putes hunc esse poëtam.
 Ingenium cui sit, cui mens divinior, atque os
 Magna sonaturum, des nominis hujus honorem.
 Ideirco quidam, comœdia necne poëma 45

inquinatus est avaritiâ vel ambitione infelici. Ille nuptas, iste pueros, sectatur. Alium perstringit fulgor argenteorum vasorum : Albius amat aenea. Ille negotiatur ab Oriente sole, ad eum quo terra Occidentalis incalescit: imò rapidè currit per ærumnas, tanquam pulvis vento sublatus, timens nè de acervo suo aliquid detrahatur, vel ut opes augeat. Isti omnes reformidant carmina, poëtas aversantur. Habet fœnum ad cornu, *inquit*, procul fuge ; uti sibi cachinnos moveat ille, amicorum parcat nemini ; et quicquid semel scriptitâr, cupiet scriâ à cunctis revertentibus à clibano vel fonte, à juvenibus ac vetulis. Heus tu quæpiam contraria exaudi. Ego me primum eximam è numero eorum, quos poëtas esse concesserim. Namque

haud dixeris satis esse versum finire: et si quispiam, velut ego, scribat similia *quotidianum* sermoni, hunc poëtam esse nequaquam censebis. *Verùm* cui fuerit ingenium, cui mens divinior, et facundia res grandes elocutura, huic tribue insignem hanc appellationem. Eam ob rem nonnulli dubitârunt *utrum* comœdia esset poëma, an non ;

ANNOTATIONES.

26. *Aut ob avaritiam.*] Benè Marcellius corrigit, *ab avaritiâ*.

28. *Stupet Albius ære.*] Gaudet luxuriâ et copiâ vasorum ex ære Corinthio.

29. *Surgente à sole, ad eum quo, &c.*] Ab oriente ad occidentem. Pers. Sat. v. 54.

Mercibus hic Italici mutat sub sole recenti

Rugosum piper.——

30. *Per mare.*] Navigantium et peregrinantium quanta enimverò pericula, discrimina, ærumnæ!

31. *Ne quid Summâ deperdat.*] Ne opes jam congestæ uno vel quadrante diminuuntur.

34. *Fœnum habet in cornu.*] Proverb. ex eo petitam quod alligari consueverat fœnum ad cornu bovis cornu petentis, quo sibi cavere moneretur quisque obviis ; aliâs damnum luebat dominus, ex lege xii. Tab. Plutarch. in Crasso. Deus quoque suo populo eâ de re gravia edixerat ; Exod. cap. xxi. 29. *Si bos cornupeta fuerit, nec recluserit eum dominus, occideritque virum aut mulierem, bos lapidibus obæuetur, et dominum ejus occident, &c.*

37. *A furno redeuntes lacuque.*] A coquendo pane, vel hauriendâ aquâ ; à furnis publicis, vel fontibus ; ubi rumores solent spargi et ventilati inter servos et infimæ plebis homines ; inde porrò redeuntes solent per vias cantillare, si quid est novi carminis seu cantilenæ in vulgus editæ.

40. *Neque enim concludere versum, &c.*] Cic. de Orat. iii. scribit, *facilem esse rationem vel sine ratione ipsam exercitationem verborum eligendorum et collocandorum, et concludendorum ;*

rerum autem copiam non facilem. Huc referri potest, quod idem Tull. ait. vix uno seculo poëtam eximium reperiri.

42. *Sermoni propiora.*] Epist. 1. v. 250. lib. ii ad Augustum ;

Sermones per humum repentes.

43. *Ingenium cui sit, &c.*] Egregia descriptio excellentis poëtæ longèquè disparis loquacibus et futilibus, quos lepide Aristophanes vocat *ἰσιφυλλίδας*, et *σταχυμματα*. Eleganter Petronius ; cap. 118. *Multos carmen decipit ; nam, ut quisque versum pedibus instruxit, sensumque teneriorem verborum ambitu intexuit, putat se continuò in Heliconem venisse. . . cæterum neque generosior spiritus vanilatam amat ; neque concipere aut edere partum mens potest, nisi ingenti flumine literarum inundata. Effugiendum est ab omni verborum, ut ita dicam, vilitate ; sumendæque voces à plebe summotæ, ut fiat, Odi profanum vulgus et arceo. Præterea curandum est, ne sententiæ emineant extra corpus orationis expressæ, sed intelco restibus colore nitcant.* Homerus testis, et Lyrici, Romanusque Virgilius, et Horatius curiosa felicitas, &c. Juvenal. Sat. vii. 53.

Valem egregium, cui non sit publica vena, &c.

45. *Comœdianecne poëma.*] Cic. in Orat. Pers. *At comicorum senarii propter similitudinem sermonis sic se pè sunt abjecti, ut nonnunquam vix in his numerus et versus intelligi possit.* Et in eodem. *Itaque video risum esse nonnullis Platonis ac Democriti locutionem, etsi absit à versu, tamen quòd incitatus feratur, et clarissimis verborum huminibus utatur. potius poëma putandum,*

quia vehemens spiritus virtusque nec dictioni nec rebus inest: tantumque definitis numeris oratio pura distinguitur oratione soluta. *Dices.* Atque fervens pater excandescit, quoniam filius luxuriosus meretricem deperit amicam, uxorem vero ingenti cum dote respuit, atque temulentus cum faculis ante noctem discurrit; quod grande probrum est. *Respondeo.* An quæso Pomponius his minora audiret, si pater ejus viveret? Itaque non sufficit versum componere meris vocibus, quem si resolves, eodem modo quilibet irascatur ac pater personatus. His versibus quos ego jam scribo, et quos olim scripsit Lucilius, si auferas quasdam mensuras ac numeros, atque posteriori loco statuas vocabulum quod erat prius, extrema ponens ante prima; non erit idem ac si dissolvas hæc; Postquam tetra discordia refregit postes ferratos et portas belli. *In his enim reperias adhuc partes discerpit poetæ. Sed ista huc usque. Alio tempore expendam utrum comædia sit verum carmen, an non. Jam vero id unum scrutabor, an jure invisum tibi sit istud scribendi genus Sulcius ardens*

ANNOTATIONES.

quàm comicorum poetarum; apud quos, nisi quod versiculi sint, nihil est aliud quotidiani dissimile sermonis.

48. *At pater ardens, &c.*] Prolepsis. At inquires, persona comica interdum assurgit, v. g. iratus pater in filium luxuriosum ardentem sævit; Theuopides in Mostell. Plaut. apud Terent. Chremes, in Andr. et Phorm. Demca in Adolph. Vide Epist. ad Pis. v. 93.

Interdum tamen et vocem comædia tollit; Iratusque Chremes tumido delitigat ore.

51. *Ambulet ante Noctem cum facibus.*] Dixi ad Od. 10. lib. iii. de eo more juvenum et amantium, qui ad puellas adamas nocte cum facibus pergebant, atque ante illarum januam cantabant. Addo hic, solitos interdum quoque vagari commessantes ac personatos discurrere per domos notas, noctu quidem cum facibus, nonnunquam et interdum; quod et hodie aliquando nostrates faciunt. Gall. *aller au bal; aller en masque.* Porro effervescit pater hoc magis adversus lascivientem filium, quod ante noctem, et de die ob oculos omnium ebrius grassetur, magno suo sæcule familiae probro; et sic dedecus obstat *Cognatis, . . .* atque rem patriam rumore sinistro.

Limen ad obscænum frangat, ut canit Persius, Sat. v. 165.

52. *Numquid Pomponius, &c.*] Respondet Horatii objectioni; sermone quidem ille ardentiori utitur, quia sic iratus quilibet sævit loqui; et filium suum tali modo objugaret Pomponius, si viveret, ac luxuriantem cerne- ret. Vide, lector, quàm solerter et falsè velli-

Esset, quæservere: quod acer spiritus, ac vis Nec verbis, nec rebus inest; nisi quod pede certo Differt sermoni sermo merus. At pater ardens Sævitur, quod meretrice nepos insanus amicâ, 49 Filius, uxorem grandi cum dote recuset; [54-9] Ebrius et (magnum quod dedecus) ambulet ante Noctem cum facibus. Numquid Pomponius istis Audiret leviora, pater si viveret? Ergo Non satis est puris versum perscribere verbis; Quem si dissolvas, quivis stomachetur eodem 55 Quo personatus pacto pater. His ego quæ nunc, Olim quæ scripsit Lucilius, eripias si Tempora certa, modosque et quod prius ordine verbum est,

Posterius facias, præponens ultima primis: Non, ut si solvas: *Postquam discordia tetra* 60

Belli ferratos postes portasque refregit; [550]

Invenias etiam disjecta membra poetæ.

Hactenus hæc. Aliàs justum sit, necne, poemata:

Nunc illud tantum quæram, meritone tibi sit Suspectum genus hoc scribendi. Sulcius acer 65

cet Poeta libidinosum adolescentem, velut aliud agens et *iv αἰγισθα*.

56. *Personatus pater.*] Comædus personam sustinens patris in filium stomachantis, succensentis, increpantis.

58. *Tempora certa, modosque.*] Syllabarum quantitatem, certos pedes, certamque eorum dispositionem et collocationem.

60. *Non, ut si solvas:* Postquam discordia, &c.] Nam contra in his, licet corpus ac membra carminis discerpas, non proinde vim ac spiritum dissipas; inverti ordinem verborum, orationem solve numerosam; remanebit semper Poetica locutio vulgari dissimilis: versum frange ac disjice; in disjecto etiam versu apparebit sermo sublimior et à quotidiano remotus, v. g. Postquam tetra discordia refregit ferratos postes et portas belli.

Postquam discordia tetra, &c.] Ennii sunt isti versus, ex Annal. poetico sanè pleni spiritu. Hoc imitatus Virgil. Æneid. i. 293.

*Diræ ferro et compagibus arctis
Claudentur belli portæ.* —
Et Æneid. vii. 621.

*Impulit ipsa manu portas, et cardine verso
Belli ferratos rupit Saturnia postes.*

61. *Belli postes portasque refregit.*] Id est, fervente bello apertum est Jani templum, quod pacis tempore claudi solet. Vide lib. iv. Od. 15. v. 9. ibique Annot. Item Plutarch. in Numâ, ubi scribit, ædem Jani Romæ bifores fuisse, et Januam belli appellatam.

65. *Genus hoc scribendi.*] Carmen satiricum, carpens vitia, et notans vitiosos.

Ambulat, et Caprius, rauci malè, cùmque libellis ;
Magnus uterque timor latronibus. At benè si quis
Et puris vivat manibus, contemnat utrumque.

Ut sis tu similis Cœli Birrhiq̄ue latronum ;

Non ego sim Caprii, neq; Sulci. Cur metuas me? 70

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos,

Queis manus insudet vulgi, Hermogenisque Ti-

gelli.

Non recito cuiquam, nisi amicis, idque coactus

Non ubivis, coramve, quibuslibet. In medio qui

Scripta foro recitent, sunt multi: quiq; lavantes: [551]

Suave locus voci resonat conclusus. Inanes 76

Hoc juvat, haud illud quærentes, num sine sensu,

Tempore num faciant alieno. Lædere gaules,

Inquis, et hoc studio pravus facis. Unde petitum

Hoc in me jaci? Est auctor quis deniq; eorum 80

Vixi cum quibus? Absentem qui rodit amicum,

Qui non defendit, alio culpante; solutos

Qui captat risus hominum, famamque dicacis:

Fingere qui non visa potest; commissa tacere

Qui nequit: hic niger est: hunc tu, Romane, caveto.

Sæpe tribus lectis videas cœnare quaternos; 86

eis? An demum adstipulatorem habes aliquem eorum quibuscum vixi? Inò qui absentem ani-

cum carpit, qui eum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos ho-

minum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcua; ille est

perniciosus; istum cave, o Romane. Porro frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari;

incedit, pariter et Caprius, miserè rauci, et cum libellis; atque latronibus valde formidabiles. Sed quisquis probè et innocenter vivit, spernat utrumque. Sis tu licèt prædonum Cœli atque Birrhi similis, non ego præ-

inde sim Caprii aut Sulci. Quare ergo times me? Adde quòd nulla taberna vel columna meos habet libros, quos terat manus plebis et Hermogenis Tigelli. Præ-

terea nemini recito præterquam familiaribus et iovitatus quidem; nec ubicunque, nec ante quos unque. Sat multi sunt qui scripta recitent in medio foro, et qui dum in balneis sunt; ubi clausus locus facit vocem jucundè resonantem. Illud placet vanis, non observantibus an stultè, an tempore minime opportuno id agant.

At enim amas vellicare, inquis; idque agis improbo animo. Unde verò illud quasivisti quòd mihi objicis; idque qui absentem amicum carpit, qui eum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcua; ille est perniciosus; istum cave, o Romane. Porro frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari;

quaternos; 86

quasivisti quòd mihi objicis; idque qui absentem amicum carpit, qui eum non tuetur ab alio reprehendente; qui gaudet excitare effusos cachinnos hominum, et haberi dicax; qui sponte fingit quæ non vidit; qui non potest silere arcua; ille est perniciosus; istum cave, o Romane. Porro frequenter aspicias tribus in lectis quaternos epulari;

ANNOTATIONES.

Sulcius et Caprius.] Ambo delatores et accusatores acerrimi, assiduâ actione rauci. *Cum libellis,* accusationis causas et rationes continentibus, ac reorum nomina.

69. *Cœli Birrhiq̄ue latronum.*] Hi duo perditissimi luxuriâ juvenes, omni tunc facinorum audaciâ necnon latrocinii infames erant.

71. *Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.*] Nec in tabernis vilioribus plebeiorum et artificum mæx satiræ à nugacibus jaerantur; nec prostant venales emptori euilibet expositæ apud bibliopolas, quorum sunt tabernæ circa pilas. Vide Epist. ad Pisones v. 373. ibique Annot.

72. *Hermogenisque Tigelli.*] De hoc Sat. 3. v. 129. Alius autem est ab eo cujus mentio sit initio Sat. 2. et 3. cit. ut ibidem annotavi. Hunc Horatius contemptus causâ plebi accenset, unumque è multis facit, qui eximius haberi volebat.

76. *Suave locus voci resonat conclusus.*] In balneis cameratus locus vocem recitantis ac legentis mirum in modum juvat, et recitationi suavitatem confert, tum legenti tum auscultanti jucundam. Illud recitandi in balneis cacœthes perstringit Mart. lib. iii. Epig. 44.

Et stanti legis, et legis sedenti,

In thermas fugio, sonas ad aurem.

78. *Lædere gaules, &c.*] Jam Poëta refellit eos, à quibus incessabatur velut dicax et sycophanta; studio pravus, pravè affectans aliis

obtractare, et quemlibet scommatibus ac diceriis proscindere.

79. *Unde petitum, &c.*] Unde habes ita me pravè affectum? An hoc accepti ab aliquo meorum contubernaliū?

82. *Qui non defendit.*] Atqui Virgilium Horatius defendit supra, Sat. 3.

85. *Niger est.*] Homo pestilens, malus, perniciosus; contra est candidus, albus; ut alibi fusiùs dictum.

86. *Sæpe tribus lectis, &c.*] Sensus et propositum Horatii iste est; quotidie videmus, inquit, lepidè jocos et sales jactari à quolibet in quemlibet; idque non improbanus. Quare ergo mihi creatur invidia, quòd nonnullos faceret reprehendo?

Tribus lectis videas cœnare quaternos] Primus olim fuit mos sedendi ad mensam. Homer. Odyss. x. *καθὰ τριβύβωναι*, sedimus epulantes. Virg. *Aeneid.* vii. 176.

— *soliti patres considerare mensis.*

Postea, gliscente mollitiè, discubuerunt in lectis, qui tres erant circa mensam dispositi; unde triclinium appellatum. In singulis a tem convivæ terni, aut quaterni; nonnumquam et quini; quod sordidulum. Cicero testis, in Pis. nihil apud hunc lautum, nihil elegans—

— *Græci quini stipati in lectulis, sæpè phres.*

Porro situs hic erat discubentium; infera pars corporis jacebat prorecta aut leviter inflexa; superior reclinata et cubito innixa; dor-

quorum unus omnes cupit E quibus unus avet quâvis aspergere cunctos, [552]
 proscindere quacumque ra- Præter eum, qui præbet aquam : post, hunc quoq;
 tione, excepto eo qui aquam
 suppediat: atque hunc etiam potus,
 paulò post ebrius, quando Condita cum verax aperit præcordia Liber.
 Bacchus veridicus revelat Hic tibi comis, et urbanus, liberque videtur 90
 secreta mentis. Altamen iste
 comis et lepidus et sincerus Infesto nigris. Ego si risi, quòd ineptus
 existimatur tibi inimico pra- Pastillos Rufillus olet, Gorgonius hircum,
 vis. Ego verò, si risi quòd Lividus et mordax videor tibi. Mentio si qua
 insulsum Rufillus redolet pa- De Capitolini furtis injecta Petilli
 stillos, Gorgonius autem ca- Te coram fuerit; defendas, ut tuus est mos : 95
 prum; à te prædicabor ma- Me Capitolinus convictore usus amicoque
 lignis et dicax. *Quin inò audi.* Si mentio quædam
 fiat de furtis Petillii Capito- A puero est, causâque meâ permulta rogatus
 lini, te præsentem; *protinus*, Fecit; et incolumis lætor quòd vivit in urbe :
 ut soles, tueris; *aisque*, Me Sed tamen admiror, quo pacto iudicium illud
 Capitolinus à pueritiâ con- Fugerit. Hic nigræ succus loliginis: hæc est 100
 rivam habuit et familiarem, Ærugomera: quod vitium procul abfore chartis, [553]
 rogatusque bonè multa egit Atque animo priùs, ut si quid pròmittere de me
 in mei gratiam; gaudeo Possim aliud, verè promitto. Liberiùs si
 certè quod Romæ sospes de- Dixero quid, si fortè jocosius: hoc mihi juris 104
 git; attamen demiror quâ Cum veniâ dabis. Insuevit pater optimus hoc me,
 ratione effugerit istam Ut fugerem exemplis vitiorum quæque notando.
 damnationem. *En ille hu- mor est atræ sepiæ; illud me- rum viru;* quod malum à
 scriptis *meis* atque antèa ab animo *meo* longè futurum sincerè spondeo, quantum de me aliquid spondere licet. *At verò,*
 si quidpiam locutus fuero nimis liberè, aut casu nimis festivè, hanc mihi licentiam cum indul-
 gentiâ condonabis. *Etenim* optimus pater *meus* ad id me consuefecit, indigitando exempla
 singulorum vitiorum, ut eâ evitare.

ANNOTATIONES.

sum pulvillis suffultum, capite modicè erecto. At qui fiebat ut omnes æqua parte ad mensam accederent? Primus decambebatur ad caput lecti, pedibus quidem ponè dorsum secundi porrectis; secundus obvertebatur sincipiti ad umbilicum primi, interjecto pulvino; huius autem pedes ad tergum jacebant tertii; sicque tertius pariter et quartus. Quæ omnia suo more Just. Lipsius luculenter explicat lib. v. Antiquar. Lect.

87. *E quibus unus avet, &c.*] E convivis illis duodecim unus alios omnes dieteriis lacerat, nec parit epulas præbenti; et tamen is urbanus existimatur, nequaquam verò sycophanta vel mordax. Cur igitur ego Horatius, &c.

88. *Qui præbet aquam.*] Ita convivii magister solet designari, quòd præbet balneum lavando ut fit, corpori ante cœnam, aquam abluendis manibus, item calidam atque frigidam miscendo temperandoque vino. Vide lib. iii. Od. 19. v. 6.

92. *Pastillos Rufillus olet, &c.*] Versum hunc explanatum vide supra in Sat. 2.

94. *De Capitolini furtis Petilli.*] Nomen istud pariter et cognomen Romæ nobilia fuisse novimus; at non ita perspicuum quis ille, quæve furta ejus; an peculator, an sacrilegus. Ainut, ex veteri Interprete, Petillum hunc, dum Capitolio præfectus esset, Jovis Capitolini auream coronam suffuratum; furti quidem reum causam dixisse; à Judicibus autem absolutum ntpote Augusti familiarem.

100. *Hic nigræ succus loliginis.* Sensus est;

talis oratio, etsi blanda videatur, est pravo animo et studio referta; hocque maledicentior et acerbior, quod amicitiam speciem præfert.

Nigræ succus loliginis.] Metaph. loligo piscis, è sepiarum genere, humorem atrum pro sanguine habet; unde intus nigra, externè alba exprimit optimè livorem, et mentis improbitatem verbis suavibus palliatam veluti et obvelatam. Psalm liv. *molliti sunt sermones ejus super oleum, at ipsi sunt jacula.*

101. *Ærugo mera.*] Merum virus.

Ærugo.] Gall. *la rouille de l'airain, le vert de gris.* Angl. VERDIGRIS.

Quod vitium procul abfore, &c.] Spondeo me nec animo cogitaturum pravè, nec in chartis scripturum malignè, sicut in quemquam benevolentiam. *Eo ingenio natus sum; amicitiam atque inimicitiam in fronte promptam gero.* — Ennius.

105. *Insuevit pater optimus hoc me.*] Ad hoc vel in hoc me assuefecit. Legunt alii, *insuevit pater optimus hoc mi.* Id est, hoc mihi mores indidit. Eodem recidit Marcellius, ut priorem lectionem tueatur, vult Horatium scripsisse, *hoic pro huic*, unde librarii fecerint *hoc*: non absurdum omninò. Ita veteres saltem scripsisse liquet.

106. *Ut fugerem exemplis, &c.*] Ut me deterreret à vitiiis, objiciebat exempla vitiosorum: ut provocaret ad virtutem, mihi viros proponebat virtute inclarescentes. Scilicet *homines amplius oculis quàm auribus erudunt; deinde, longum iter est per præcepta, brevè et*

Cùm me hortaretur, parcè, frugaliter, atque
Viverem uti contentus eo, quod mî ipse parâsset :
Nonne vides, Albî ut malè vivat filius, utque
Barrus inops? magnum documentum, ne patriam
rem

Perdere quis velit. A turpi meretricis amore
Cùm deterreret, Sectani dissimilis sis.
Ne sequerer mœchas, concessâ cùm Venere uti
Possim : deprensi non bella est fama Trebonî,
Aiebat. Sapiens, vitatu quidque petitu
Sit, melius causas reddet tibi : mî satis est, si
Traditum ab antiquis morem servare, tuamque,
Dum custodis eges, vitam famamque tueri
Incolumem possim : simul ac duraverit ætas
Membra animumque tuum, nabis sine cortice.

Sic me

Formabat puerum dictis : et, sive jubebat,
Ut facerem quid ; Habes auctorem, quo facias hoc,
Unum ex Judicibus selectis objiciebat :
Sive vetabat ; an hoc inhonestum et inutile factu
Necne sit, addubites flagret rumore malo cùm
Hic atque ille? Avidos vicinum funus ut ægros
Exanimat, mortisque metu sibi parcere cogit ;
Sic teneros animos aliena opprobria sæpe
Absterrent vitiiis. Ex hoc ego sanus ab illis,
Perniciem quæcunq ; ferunt ; mediocribus, et queis
Ignoscas vitiiis, tentor. Fortassis et istinc

hortaretur, *subjungebat* ; An ambigeres utrùm illud indecorum atque perniciosum factu sit an non, quandoquidem turpi famâ laborat hic et ille? *Certè* non secus ac funus vicini terret ægrotos edaciores, atque abstinere cogit mortis metu ; itâ juvenum mentem non rarò à peccatis avertit ignominia alterius. Per ejusmodi institutionem carni *majoribus* iis vitiiis quæ exitium creant ; tantùmque exiguis conflictor, et quibus *facilè* indulgeas. Ex his etiam

ANNOTATIONES.

efficax per exempla. Seneca ad Lucil. hinc similiter apud Terent. Adelph. iii. 3. 60. De mea narrans quomodo crudiat, *consuefacio*, inquit, *inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium ; jubeo atque ex aliis sumere exemplum sibi ; hoc facito ; hoc laudi est ; hoc vitio datur.*

109. *Albî.*] Albium Tibullum intelligunt absurdè quidam, contra rationem temporis. In lucem ille nondum prodierat, cùm ab optimo patre hæc precepta audire Horatius, Tibullo quidem superior natu plus annis viginti.

110. *Barrus.*] Tit. Vetur. Barrus ex luxuriâ inops. De eo rursus Sat. 6. et 7.

112. *Sectani.*] Turpis mœchi.

113. *Mœchas.*] Matronas. Supra, Sat. 2.

114. *Trebonî.*] Is adulter expertus erat, quod antea dictum, *deprehendi miserum est.*

115. *Sapiens, vitatu, &c.*] Concinna planè lictio patris literis et philosophiâ minimè imbuti, tantùmque bonos mores è bonâ educatione adepti. Ego, inquit, quæ olim accepi ho-

Sic, quoties me admonebat ut victitarem parcè, frugaliter, et contentus iis bonis quæ ille mihi comparasset, aiebat : Advertisne quomodo

110 difficulter victitet filius Albii, et quàm miser sit Barus? *Hoc graviter doceat*

[554] quemque, ut patrimonium dilapidare, caveat. Cùm me avocaret à fœdis amoribus meretricum, dicebat, Ne

115 imitare Sectanum. *Quando præcipiebat ne sectarer adulteras, cum liceret frui permissâ voluptate : certè pulchra non est existimatio*

Trebonii deprensi, inquit, *porro* philosophus offeret tibi rationes *propter*

120 *quas* hoc fugere, illud quærere expediat : mihi sufficit pro viribus custodire institutam à veteribus disciplinam, atque integram continere vitam et existimationem tuam, quamdiu pædago indiges : at, postea

quam ætas confirmârit tuum corpus ac mentem, nabis sine subere. Ita me puerum ille præceptis imbuebat : et, seu moneret ut aliquid agerem, *addebat*, Du-

cem habes quo facias istud ; *simulque* afferebat aliquem è Judicibus selectis ; seu de-

131

nestatis documenta, tibi tradere gestio ; at, cùm frequentabis scholas Sapientum, hi causas tibi reddent, cur hoc petitu bonum, illud autem vitandum sit.

120. *Nabis sine cortice.*] Poverb. et metaph. à pueris qui ope suberis naturre discunt. Olim quippe suber corpori supponebant, ut hodie nostri cucurbitas, Gall. *calibaccs*. Sensus est hic ; per te ipse intelliges quid fugiendum, quid expetendum ; nec egebis alieno consilio.

123. *Unum ex Judicibus selectis.*] Aliquem integritate, æquitate, probitate insignem, hocque nomine selectum et succenturiatum Judicibus, Magistratibus, Senatoribus.

124. *Inutile factu.*] Malum, noxium. Adverte, lector, vim et notionem hujus vocabuli. Cic. de Inv. i. *Inutilis seu perniciosus patriæ civis alitur.* Similis est sententia Christi in Evangelio dicentis, *qui non est mecum, contra me est.*

130. *Mediocribus vitiiis tentor.*] *Al. teneor*, id est, obnoxius sum adhuc vitiiis illis mediocribus.

multum absterget ætas pro-
 vectior, amicus sincerus,
 ratio propria. Enimverò
 quando versor in cubili, vel
 in porticu, nequaquam mihi
 desum. *Tunc autem sic re-
 puto*; Istud melius est, id
 agens rectius vivam; ita me
 præstabo gratum familiari-
 bus; hoc non benè quidam
fecit; egone imprudens ali-
 quando faciam idem quod
 iste? Similia tacitus ego
 mecum revolve; cum *verò*
 per tempus licet, in mem-
 branis ludens scribo. *At-*
que hoc unum est è vitiiis
 illis minoribus; cui si veniam deneges, magna poetarum multitudo accedet opem mihi latura;
 (comptures enim sumus) teque ad multitudinem illam adjungere, tanquam Judæi com-
 pellemus.

Largiter abstulerit longa ætas, liber amicus,
 Consilium proprium. Neq; enim, cum lectulus, aut me
 Porticus exceperit, desum mihi: rectius hoc est;
 Hoc faciens vivam melius: sic dulcis amicis 135
 Occurram: hoc quidam non bellè: numquid ego illi
 Imprudens olim faciam simile? Hæc ego mecum
 Compressis agito labris: ubi quid datur otî,
 Illudo chartis. Hoc est mediocribus illis
 Ex vitiiis unum; cui si concedere nolis, 140
 Multa poetarum veniet manus, auxilio quæ
 Sit mihi (nam multò plures sumus) ac veluti te [556]
 Judæi, cogemus in hanc concedere turbam.

SATIRA V.

Facetè describit iter suum ab urbe Româ Brundisium usque.

Magnâ Româ egressum **EGRESSUM** magnâ me accepit Aricia Româ
 me excepit Aricia

ANNOTATIONES.

132. *Liber amicus.*] Antisthenes dicebat; opus esse, vel amicis ingenuis, vel acribus inimicis. Hi quippe conviciando, illi monendo, à peccatis avertunt. Plutarch.

133. *Cum lectulus, aut me Porticus exceperit, &c.*] Sive decumbo in lectulo, sive in porticu deambulo, non est otiosa mens mea: tum enim quid honestum, quid rectum, quid minus decorum factu sit meditor, meque ipse fingo et confirmo in amore et actione virtutis. Pythagoras discipulos jubebat recensere vesperi quæ interdium fecissent, et secum agitare, quo ivi? quid egi? quid omisi faciendum? &c. Seneca lib. iii. de irâ; *anîmus quotidie ad reddendam rationem vocandus quod hodie malum sanasti! cui vitio obstitisti? quâ parte melior es?*

134. *Porticus.*] Ejusmodi publicæ porticus erant Romæ complures, ambulationi et captando frigori accommodatæ; erant et privatae. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 23.

139. *Chartis.*] Chartæ primum e papyro, Ægyptiâ plantâ; divisis acu vel scalpello ejus tunicis in tenues sed latas phyliras. *Has Alexandri Magni victoriâ repertas auctor est M. Varro, conditâ in Ægypto Alexandria; antea verò non fuisse chartarum usum.* Quod tamen refellunt docti. Alexandri quidem ævo charta frequentior; antea tamen inventa et cognita. *In foliis palmarum* (alii legendum contendant *malvarum*) *primò scriptitalum; deinde quarundam arborum libris*; id est, corticibus, vel potiùs, tunicis corticem inter et lignum subtilioribus. *Postea monumenta publica plumbeis voluminibus, mox et privata linteis confici cepta, aut cereis.* Linteos libros commemorat T. Livius, lib. iv. *Supprimente chartas Ptolemæo.* Item Varro membranæ Pergami tradit reper-

tas. *Postea promiscuè patuit usus rei quod constat immortalitas hominum.* Plin. lib. xiii. cap. 11. Vide cap. 12.

142. *Multò plures sumus.*] Indicat plurimos tunc fuisse, qui versus facitarent. Hos autem callidè vellicat, quòd se putarent esse *poetas, sermoni propria scribentes, vel in uno stantibus pede multa, concludere versum purisque verbis* contexere satis esse, existimantes.

Veluti Judæi.] Hi sub Augusto Romæ magno numero degebant, et quoscunque poterant ad suos ritus suamque religionem extrahere satagebant. Huc pertinet quod ait Christus Matth. cap. xxiii. 15. "Væ vobis Scribæ et Pharisæi, Hypocritæ; quia circuitis mare et aridam terram, ut faciatis unum proselytum: et cum fuerit factus, facitis eum filium gehennæ duplò quàm vos."

143. *In hanc concedere turbam.*] Inter poetarum nomen dare, cum tot aliis carmina perscribenda animum appellere, etiamsi reluctetur Minerva.

Satira V.—I. *Egressum magnâ, &c.*] Lucilius Satirâ suâ iii. descriperat iter quod ab urbe Româ Capuam, indeque ad Siculum fretum obierat: hic noster poeta ejus exemplo suum Româ Brundisium iter facetè admòdum describit, plus *μαμοσκόπων* agens quàm *τορωγζάρον*, ut ait Cruquius. Anno scil. U. C. 713. Antonianis et Octavianis dissidentibus, utrinque delecti viri sunt qui res Antonium inter et Augustum componerent. Itaque Brundisium, quod Antonii exercitus obsidione premebat, convenère legati, Mæcenas ab Augusto, Fonteius ab Antonio, cum Cocceio perinde utriusque Imperatoris amico, qui quidem optatam fecere pacem, fœdusque Brundisium iade dictum sauxerunt. Porrò Mæcenatem

Hospitio modico. Rhetor comes Heliodorus
Græcorum longè doctissimus. Inde Forum Appi
Differtum nautis, cauponibus atque malignis. [557]
Hoc iter ignavi divisimus, altiùs ac nos
Præcinctis unum. Minus est gravis Appia tardis.
Hic ego propter aquam, quòd erat teterrima, ventri
Indico bellum, cœnantes haud animo æquo
Expectans comites. Jam nox inducere terris
Umbras, et cœlo diffundere signa parabat. 10
Tum pueri nautis, pueris convicia nautæ
Ingerere: Huc appelle: trecentos inseris: ohe,
Jam satis est. Dum æs exigitur, dum mula liga-

parvo hospitio. Comitaba-
tur me Heliodorus rhetor
inter Græcos eruditissimus
Hinc perreximus ad mercæ-
tum Appii oppidi, plenum
nautis et cauponibus iniquis
Hoc iter partiti sumus pi-
gri, quod unicum fuisset ri-
aloribus altiùs quàm nos
succinctis. Appia via mi-
nus est molesta lentè pro-
gredientibus. Ego istic pel-
lum facio ventri ob aquam,
quia ibi pessima est; cœ-
nantes comites impatienter
expectans. Jam nox pro-
perabat terris umbras indu-
cere ac stellas cœlo spar-
gere. Mox servi nautis,

tur, [558]
Tota abit hora. Mali culices, ranæque palustres
nautæ servis dicteria inferre cœperunt: huc navem applica; trecentos introducis: ohe, jam sat
multi sunt. Hora integra absumitur, dum pecunia exigitur, dumque mula alligatur. Molesti
culices et ranæ palustres

ANNOTATIONES.

illuc officii causâ secuti Horatius, Virgilius, et alii.

Aricia.] Oppidulum in Appiâ viâ, distans Româ mil. pass. 16. hod. *la Riccia*. Ducatus insignia ostentat.

2. *Rhetor comes Heliodorus.*] Huc pertinet quod aiant: *facundus comes in viâ pro vehiculo est*: maximè quòd Horatius Græci erat sermonis studiosissimus.

3. *Græcorum longè doctissimus.*] Quidam legunt *Græcæ linguæ doctissimus*: sed perperam. Quippe, ut redarguunt alii, quæ laus esset ista Rhetori Græco, Græcam linguam apprime callere?

Forum Appi.] Oppidum Latii in Volscorum finibus, inter Ariciam ac Feroniam juxta Paludes Pomptinas; quare in his navigantes nautæ plurimi istic habitabant, caupones item, quia frequens ea via et celebris. Vide Epist. ad Pis. v. 65. ad hæc verba, *sterilisque palus*, &c. Annot.

4. *Malignis.*] Fraudulentis, iniquâ uti mensurâ consuetis. Suprà Sat. i. v. 29. *Perfidus hic caupo*.

5. *Hoc iter ignavi divisimus, &c.*] Quòd expediti magis quàm nos unâ die confecissent, in eo biduum posuimus.

6. *Præcinctis.*] Strenuis, expeditis, *εὐζαγεῖς*, contrâ discinctus ignavum significat, et alibi dictum.

Minus est gravis Appia tardis.] Quia crebra sunt diversoria, quibus licet commorari quoties libet.

7. *Ventri Indico bellum.*] Scilicet appetenti cœnata negavi, quòd nec palustrem ac fœtentem aquam bibere poteram, nec merum, propter ophthalmiam, de quâ postea. Hinc *cœnantes incœnatus haud æquo expectans animo*.

9. *Jam nox inducere, &c.*] Quia terrestris via difficilior erat vehiculis, idcirco ab Appii foro navigabatur Feroniam usque, noctu quidem; teste Strabone mox citando. Hinc facile intelliges, lector, quæ deinde sequuntur; ut quòd puerorum nautarumque vociferatio

audita subitò: quòd *nil procedere lintrem* viatores haud sensere: quòd *vix horâ quartâ* perventum sit eò, quòd ad ortum solis appellere oportuerat.

10. *Cœlo diffundere signa parabat.*] Non hæc sermoni præfata, quòd ait Sat. præced. inòd sublimior dictio, ut et alibi interdum Poëtæ excelso vel excidit; seu quòd lectoris mentem excitare identidem juvat.

11. *Tum pueri nautis, &c.*] Servi à dominis præmissi ad comparandum navigium, cum nautis rixantur et conviciantur; quòd quidem familiare hujus farinae hominibus.

Convicia.] Quasi *convocia*, vociferationem plurimorum confusam significat. Fesaus. Alii aliter. *Vocis contentione* notat eâ voce Tullius variis locis. Epist. 5. lib. i. *Pompeius, cum pro Milone diceret, clamore convicique jactatus*. Orat. *Convicio aurium mihi explorata veritas est*.

12. *Huc appelle, &c.*] Verba sunt servorum contra nautas, qui plures quæstus causâ excipiebant in navim; *trecentos*, id est nimis multos, non sine periculo navigantium, ob nimium onus ac pondus.

13. *Dum æs exigitur.*] Naulum, navigationis pretium.

Mula ligatur.] Tractura navim contra aquam. Strabo lib. v. *propè Tarracinam iter facienti Romam fossa ad Appiam apponitur et quidem multis in locis, quam et palustres et fluviales implent aquæ: Per eam nocturna maximè fit navigatio, ut qui primis conscendant tenebris, oriente sole ingressi, via Appia reliquum evadant, et interitum trahentibus multis remulco, perambulent*.

14. *Mali culices.*] Culex ab aculeo dictus, vel quasi cutilex, quòd entem lacescat.

Ranæque palustres.] Ad discrimen aliarum quæ rubetæ vocantur, et in sentibus ac dumis latitant. Illæ ergo coaxantes viatoribus seu navigantibus somnum adimunt, per impotitum ac frequens *βρεκεκίς κίκαζ κίκαζ*. Aristophan. Ran.

impediunt soporem. Nauta **Avertunt somnos. Absentem cantat amicam** 15
 nimio refertus viuo ac viator **Multâ prolutus vappâ nauta, atque viator**
 certatim canunt amicam **Certatim: tandem fessus dormire viator**
 absentem Denique viator **Incipit; ac missæ pastum retinacula mulæ**
 fatigatus dormire incipit; **Nauta piger saxo religat, stertitque supinus.**
 tumque ignavus nauta ad **Jamq; dies aderat, cum nil procedere lintrem** 20
 saxum ligat funem mulæ **Sentimus: donec cerebrosus prosilit unus,**
 ad pabulum dimissæ, atque **Ac mulæ nautæque caput lumbosque saligno**
 dormit supinus. Jam verò **Fuste dolat. Quartâ vix demum exponimur horâ:**
 lux fulgebat, quando adven- **Ora, manusq; tuâ lavimus, Feronia, lymphâ. [559]**
 tumus cymbam minime pro- **Millia tum pransi tria repinus; atque subimus** 25
 gredi, donec iracundus qui- **Impositum saxis latè candentibus Anxur.**
 dam exilit, et mulæ nautæ- **Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque**
 que caput ac lumbos verber- **Cocceius, missi magnis de rebus uterque**
 rat saligno fuste. Tandem **Legati; aversos soliti componere amicos.**
 vix horâ quartâ descendim- **Hic oculis ego nigra meis collyria lippus** 30
 us è navi; statimque faci- **Illinere. Intereâ Mæcenas advenit, atque**
 em et manus abluiimus aquâ **Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque**
 tuâ, ô Feronia. Deinde verò **Cocceius, missi magnis de rebus uterque**
 prausi lenti processimus ad **Legati; aversos soliti componere amicos.**
 tria passuum millia: ac per- **Hic oculis ego nigra meis collyria lippus**
 venimus Anxur extractum **Illinere. Intereâ Mæcenas advenit, atque**
 super rupes eminens appa- **Huc venturus erat Mæcenas optimus, atque**
 rentes ob candorem. Illic **Cocceius, missi magnis de rebus uterque**
 debebant convenire optimus **Legati; aversos soliti componere amicos.**
 Mæcenas atque Cocceius, legati ambo ad negotia missi gra- **Hic oculis ego nigra meis collyria lippus**
 vissima; ceterum assueti reconciliare amicos abalienatos. Illic ego lippientes oculos collyrio **Illinere. Intereâ Mæcenas advenit, atque**
 inunxi. Interim accessit Mæcenas et

ANNOTATIONES.

15. *Cantat.*] Ad sublevandum horrorem ac tædium nocturni temporis ac silentii.

16. *Prolutus.*] Virgil. *Æneid.* i. 739.

Pleno se proluit auro.

18. *Ac missæ pastum, &c.*] Ubi nauta, qui mulam moderatur, sensit dormire viatores, et ipse dormituriens mulam solvit, pastumque dimittit, funem verò navigii religat ad saxum, moxque sopori se tradit humi stratus, parùm sollicitus quâ horâ perveniret ad destinatum locum.

21. *Donec cerebrosus, &c.*] Donec unus viatorum seu navigantium ad terram prosilit, atque è salicibus littori adsitis virgam secat, quâ iratus nautam dormientem excitat, ejus caput et lumbos percutiendo, nec ipsi parit mulæ *cerebrosus*, in obvium quidlibet exonerans indignationem suam ac bilem.

23. *Dolat.*] Metaphora à fabris lignariis, qui dolabrâ coæquant expoluntque ligna.

Quartâ vix demum exponimur horâ.] Extra navim ponitur ad Feroniam tandem, horâ post exortum solem quartâ, id est, decimâ noctrâ matutina; in æquinoctio nempe: quod pluribus explicavi in meis annotationibus ad Persii Sat. iv. initium.

24. *Ora, manusque tuâ lavimus, &c.*] Ex religioso veterum erga Deam illam cultu; quæ in Soracte monte habebat sacrum fontem, lucum, templum; nomenque dedit urbi Feroniæ, inter Circæos et Tarracina. Nec omitam duo quæ narratur miracula: alterum quòd Dæe illius afflati numine ardentis prunas nudis pedibus sine noxâ calcare aiunt. Alterum est quòd Feroniæ lucus aliquando cum arsisset; indeque auferre simulacrum accolæ meditarentur, subito nemus reviruit. Hinc Virgil. *Æn.* vii. 800.

Viridis gaudens Feronia læco.

Vide Strab. lib. v. Dionys. Halic. Plin. Porrò quæ fuerit illa Dea, haud planè compertum. Dionysius asserit Feroniam consecratam à Lacedæmoniiis illis, qui tempore Lycurgi in Italiam appulsi locum istum dicarint, nomenque coluerint sub hoc nomine, eò quòd illuc ferri non infeliciter contigisset. Alii volunt ipsam Junonem esse quæ ibi Feronia vocatur, coliturque, sicut apud Anxur urbem non longè remotam Jupiter Anxurus. Certè Virgil. cit. utriusque pariter ibidem meminit. Coustat Feroniam nemorum Deam fuisse, à ferendis arboribus appellatam. Inò veteres numen ferere ex illâ vi arcanâ arboribus insitâ, per quam vigent, pullulant, florent, edunt fructus.

25. *Millia tum pransi, &c.*] Postquam summus pransi Feroniæ tria passuum millia confecimus, lento quidem gradu, tum propter stomachi reptitionem, cum ob locorum acclivitatem: contendimusque Anxur.

26. *Anxur.*] Urbs hæc Latii, post dicta Tarracina, colli et saxo imposita, mari Tyrreno imminet. Olim etiam Trachine appellata, ab asperitate loci.

28. *Cocceius.*] Cocceius Nerva, proavus Nervæ Imperatoris, erat illustris Jurisconsultus, Augusto pariter atque Antonio gratus.

Missi magnis de rebus uterque Legati.] Inde enim pax Imperii et Reipublicæ Romæ pendebat. Illi adversos exercitus romanè Brundisium, saucito federe, in una coegere castra. Antonio verò in matrimonium data Octavia Augusti soror. Tit. Liv. lib. exxvii. Appian. lib. v. Sueton. Octav. cap. xvii.

30. *Collyria.*] Oculorum medicamenta, propriè, *σποδιχνα* et *τέφρα*, ob cinerem colorem; unde Horatius vocat *nigra*. Cornel. Cels. lib. vi. cap. 6. *παρά τῆ καλοῦν τὸ ῥόν* ab inhibendâ fluxione, dictum volunt colly-

Cocceius, Capitoque simul Fonteius, ad unguem
Factus homo, Antonî, non ut magis alter, amicus.
Fundos Aufidio Lusco prætore libenter [560]
Linquimus, insani ridentes præmia scribæ, 35
Prætextam, et latum clavum, prunæque batillum.
In Mamurrarum lassi deinde urbe manemus, [561]
Murenâ præbente domum, Capitone culinam.
Postera lux oritur multò gratissima : namque 39
rum Muranâ hospitium, Capitone cœnam dante. Postera dies
Etenim illuxit longè amœnissima.

ANNOTATIONES.

tion : sed multos etiam alios ad usus adhibetur.

32. *Capito Fonteius.*] Hunc Dio Consulem cum Germanico fuisse scribit. Livius et Appianus ex Antonii parte Pollionem, ex Augusti Mæcenatem duntaxat missos referunt, cum Cocceio quidem : nullam verò Capitonis faciunt mentionem.

Ad unguem Factus homo.] Eximiis dotibus vir ornatus, metaph. à marmorariis, qui lavitatem et juncturas explorant superducto ungui. Hinc Pers. Sat. i. 65.

— *Ut per læve severos*

Effundat junctura unguis.

34. *Fundos Aufidio, &c.*] Fundis minimè commemorati sumus, sed praudimus tantum : postea Formias progressi, ubi pernoctavimus.

Fundos.] Oppidum in viâ Appiâ, initio regni Neapolitani, Tarracinam inter et Formias medium, ad decem ferè pass. mill. vino generoso celebratur.

Aufidio Lusco prætore.] Prætor dicitur quòd præcat vel præsit juri dicendo. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 15.

35. *Insani ridentes præmia scribæ.*] Romæ scribarum officium etiam libertinis patebat, adeoque vile censebatur ; attamen magistratus in municipiis sæpè merces ac præmium erat scribarum. Sic Aufidius Luscius Fundis Prætorum adeptus sibi jam aliquis videbatur : at, quòd suâ dignitate pulsculum superbiret, ludibrio fuit Mæcenati aliisque qui eum comitabantur. Hunc enim aliosque legatos à Fundano illo Prætore, honoris causâ, salutatos intelligendum est. Apud Sueton. Calign. cap. xxiii. *ex publicis monumentis certum, Aufidium Lingonem Romæ honoribus functum.*

36. *Prætextam.*] Ex Varrone lib. v. de Ling. Lat. toga erat alba purpureo prætexta limbo : quæ quidem non puerorum fuit solùm, sed et magistratum. Unde et prætextatus à togato difert, ut magistratus à privato. Hanc *supra tunicas honorati quique inducant*, inquit Non. Marcell. De eâ veste jam dixi in Epod. 5.

Latum clavum.] Vestis hæc nobiliorum propria, plagulis decorata aureis sive purpureis, latioribus in Senatore, angustioribus in equite, Unde Ovid. Trist. vii. Eleg. ult.

— *clari mensura coacta est.*

Nec matronæ carebant simili quodam ornato. Nam et earum vestis habebat patagium, quod erat aureus clavus qui pretiosis vestibus addebat. ex Nonio. Porro nomen deducunt à

similitudine cum clavorum capitibus, quibus similes essent aureæ ille plagulae. Nec perperam alii etymon hoc rejiciunt, qui asserunt clavos istos fuisse purpureas fascias seu limbos utrinque tunicæ assutos : tunicæ inquam ; nam latus clavus erat interior vestis supra quam assuebatur prætexta ; et hoc plerique non animadvertunt, contrariumque scripserunt, certè immemores Prætoris capitis sententiam ferente deponi prætextam consuevisse, at minimè latum clavum.

Prunæque batillum.] Tanta erat Aufidii insania, ut ante se ferri prunas in batillo, id est, fœculo ansato et gestatili, juberet, ad instar virorum Principum et Imperatorum, quibus præferrebat ejusmodi ignis, summæ auctoritatis ac potestatis index et insigne. Frustrâ quidam intelligunt vas parvum, in quo nempe sufflitus fieret Jovi Hospitali, sive hospitibus et convivis.

37. *In Mamurrarum urbe.*] Sunt qui Mamurras urbem afferunt Fundos et Formias, vern. *Iros* vel *Iri*, cujus etiamnum extant ibidem rudera. Philip. Ferrar. Verùm ipsæ hic Formiæ accipiendæ sunt, è quibus oriunda Mamurrarum familia et Romæ quidem Senatoria. Adde quòd illius oppidi maximam partem obtinebat Mamurra, Eques Romanus, Cæsaris amicus, opibus præpotens : quem vellicat sanè hic noster ; ut et Catullus : *Primum Romæ parietes crustâ marmoris operuisse totius domus suæ in Cælio monte Cornelius Nepos tradidit Mamurræ, Formiis natum, Equitem Romanum, præfectum fabrorum C. Cæsaris in Galliâ . . . nullamque nisi è marmore columianum habuisse omnes solidas è Curystio aut Lunensi . . . hic est Mamurra Catulli Veronensis carminibus proscissus, cujus domum Catullus dixit habere quicquid habuisset Comata Galliâ.* Hæc Plin. lib. xxxvii. cap. 6. Vide lib. iii. Od. 17. ubi Lamiarum originem è Formiis urbe celebrat Horatius.

Lassi manemus.] Nam à Tarracinâ seu Auxure Formiæ distant ducentis propè stadiis. Quadringenta numerat Strabo certè hallucinatus.

38. *Murenâ præbente domum, &c.*] Muræna et Capito Formiis habentes domum uterque, officium partiti erga præclaros hospites, alter hospitium, alter epulas præbent. Muræna ille frater erat Liciniæ, quæ postea nupsit Mæcenati. Vide lib. iii. Ode 19. v. 11.

Plotius, Varius, atque Virgilius obviâ nobis fuerunt Sinuessæ; homines tales, ut nec meliores terra protulerit, nec quisquam sit me conjunctior cum illis. O, quales amplexus, et quam magna lætitiâ exitit! Ego dum mente sanâ ero, nihil æquabo fideli amico. Villula quæ vicina est ponti Campano hospitium dedit; parochi verò quæ debent ligna et salem præbuerunt. Indè muli Capuæ deponunt clitellas tempestivè. Mæcenas ivit lusum; ego verò ac Virgilius dormitum ivimus;

ANNOTATIONES.

40. *Plotius et Varius.*] Hi sunt eximii poetæ. Virgilio perinde ac Horatio amicissimi, quibus ab Augusto commissa est cura emendandæ Æneidos post mortem Virgillii, hæc lege ut nihil adderent. Cum Plotio et Variio tertius erat Tucca, et ipse eruditione clarus, ad recensendum opus divinum. Servius.

Sinuessæ.] Hæc urbs Campaniæ, ad ostia Liris fluvii, ubi nunc *Rocca di Mondragone*, ibi desinit Massicus mons. Martial. lib. xiii. Epig. 111.

De Sinuessanis venerunt Massica prælis.

Sinuessanas porrò aquas sterilitatem fœminis, maribus autem insaniam auferre tradunt. Plin. &c.

44. *Nil ego contulerim jucundo sanis amico.*] Exceptâ sapientiâ nihil homini præstantius amicitia, meliusque à Diis immortalibus datum, asserat Tullius. Proverb. cap. xviii. ver. ult. *Vir amabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater.* Ecclesiastici cap. vi. *Amicus fidelis protectio fortis: qui invenit illum, invenit thesaurum. Amico fidelis nulla est comparatio . . . medicamentum est vite et immortalitatis.*

45. *Proxima Campano.*] Sinuessæ pransi jucundius quidem ob occursum amicorum, venerunt omnes simul ad hanc villam, in quâ pernoctarunt.

Capuano ponti.] Qui impositus est Vulturino Campaniæ fluvio per Veasfrum, Capuanam, aliasque urbes in mare Tyrreum decurrit.

46. *Parochi.*] Quasi præbitorum à *παράχειν*, præbere, curatores erant publici per urbes et loca jus habentes ab oppidanis exigendi certa stipendia, unde peregrinis et legatis necessaria suppeditarent Reip. nomine. Tull. ad Attic. lib. xiii. Epist. 2. *Ariarathes Ariobarzani filius Romam venit . . . omnino eum Sestius noster parochiis publicis occupavit*; id est, (præbitionibus ac muneribus publicis.) Alii legunt, *parochus publicus*, quod quidem facillè patior. *Veruntamen quod mihi magna cum fratribus illius necessitudo est, invito eum per literas ut ad me diversetur.* Jam res patet de peregrino: de legatis autem auctoritate publicâ missis hæc habe, studiosè lector. Idem Tull. item ad Attic. lib. v. Epist. 16. ita scribit: *maximâ expectatione in perditam et planè eversam in perpetuum prorinciam nos venisse scito, prid. Cal. Sertil. morati triduum Luodiceæ, triduum Spameæ, totidem dies Synadæ, audivimus ni-*

Plotius et Varius Sinuessæ, Virgiliusque Occurrunt; animæ, quales neque candidiores Terra tulit; neque quis me sit devinctior alter. O, qui complexus, et gaudia quanta fuerunt! Nil ego contulerim jucundo sanis amico.

Proxima Campano ponti quæ villula, tectum Præbuit; et parochi, quæ debent, ligna salemque. Hinc muli Capuæ clitellas tempore ponunt. Lusum it Mæcenas, dormitum ego Virgiliusque;

hil aliud nisi civitatum gemitus, ploratus, &c. . . . Levantur tamen misera civitates, quòd nullus sit sumptus in nos, neque in legatos, neque in quæstorem, neque in quenquam. Scito, non modò nos forem, aut quod lege Juliâ dari solet, non accipere, sed nè ligna quidem; nec præter quatuor lectos et tectum, quemquam accipere quidquam: nullis locis nè tectum quidem, et in tabernaculo manere plerumque. . . Mehercule etiam, adventu nostro, reviviscunt justitia, abstinentia, clementia tui Ciceronis. Itaque opinionibus omnium superavit. Præclaram etiam huic loco lucem dabit Livius lib. xlii. cap. 1. Antè L. Posthumium Consulente, inquit, nemo sociis unquam in ullâ re oneri aut sumptui fuit. Ideò magistratus nullis, tabernaculisque, et omni alio instrumento militari ornabantur, nè quid tale imperarent sociis; privata hospitia habebant; ea benignè comiterque colebant; domusque illorum Romæ hospitibus patebant, apud quos ipsi divertere mos esset. Legati qui repente aliquo mitterentur, singula jumenta per oppida, iter quâ faciendum erat, imperabant: aliam impensam socii in magistratus Romanos non faciebant. At ipse, cum senatus placuisse Consulente, ad agrum publicum à privato terminandum in Campaniam ire, . . . priusquam ab Româ proficisceretur, literas Præneste misit, ut sibi magistratus obviam exiret, locum publicè pararet ubi diverteretur; jumentaque, cum exiret indè, præstò essent.

47. *Hinc muli Capuæ, &c.*] Ab eâ villulâ nullis vecti Capuan venimus et tempestivè quidem; nam eâ die confecimus millia passuum non plus sexdecim.

Capua.] Hæc Campaniæ metropolis ac veluti arx deliciarum et arrogantiae pridem fuit. *Alteram Romanam* vocat Cicero Philip. xii. alibi verò *superbiæ domicilium*. Annibalis virtutem corrupti ac fregit illa pelago, cultuque, penique, potens civitas deliciis, opibus, famâque; ut canit Ausonius. Hodie jacet in ruderibus. Duebus autem inde milliariibus versùs Boream excitata est Capua nova veteri haudquaquam par. De eâ in Epod. 16.

48. *Lusum it Mæcenas, &c.*] Pila palmariâ: cuius exercitatio ad sanitatem utilis robusto quidem et benè affecto: at crudis noxia et κακισμαχίς, qualis Virgilius: contrâ salubris somnus et quies; pariter et lippitibus, qualis Horatius. Scilicet agitatio corporis vehemens ciet irritatque humores; quos non nisi

Namque pilâ lippis inimicum et ludere crudis.
 Hinc nos Cocceii recipit plenissima villa,
 Quæ super est Claudî cauponas. Nunc mihi paucis
 Sarmenti scurræ pugnam Messique Cicerri,
 Musa, velim memores : et quo patre natus uterq ;
 Contulerit lites. Messî clarum genus Osci :
 Sarmenti domina exstat. Ab his majoribus orti
 Ad pugnam venère. Prior Sarmentus : Equi te
 Esse feri similem dico. Ridemus. Et ipse
 Messius, Accipio ; caput et movet. O, tua cornu
 Ni foret exsecto frons, inquit, quid faceres, cum
 Sic mutilus miniteris ? At illi fœda cicatrix
 Setosam lævi frontem turpaverat oris.
 Campanum in morbum, in faciem permulta jo-
 catus,

cornu tuâ fronte non esset amputatum, quandoquidem ita mutilatus minaris? nimirum turpis cicatrix ei deformârat hirsutæ frontis partem sinistram. Hinc plures jocos in vultum Campanumque morbum jactans,

ANNOTATIONES.

lente coquit calor naturalis. Adde quòd oculorum acies non parùm laborat in observandâ pilâ. Cornel. Cels. lib. i. cap. 2. Galenus lib. iv. de Symptom. Caus. cap. 5.

49. *Pilâ.*] Quasi pilis plena sic vocatur, ex Isiodoro. Alii à *πύλον* densare deducunt originem, sive quòd pila potissimùm conficiatur è *πύλον*, id est, lanâ coactâ et compactâ. Quadruplex erat. 1. Harpastum, è corio confecta minor pila, quam solo repercussam remittebant. 2. Follis, ex alutâ; major brachiis, minor pugnâ interquebatur. 3. Trigonalis, sive trigon: nomen à triangulari situ ludentium ternorum, qui sibi invicem ita pilam reddebant, diligenter caventes ne excideret manu sive dextrâ, sive sinistrâ. 4. Paganica, à pago et paganis dicta; ab his enim ad urbem venit: Plumis referta erat; durior tolle, mollior trigone. Quæ omnia bellè notat et exprimit Martialis lib. iv. Epigram. 19. lib. xii. Epigram. 84. lib. xiv. Epigram. 45. 46. 47. Vide infra lib. ii. Sat. 2. v. 11. Annot.

50. *Hinc nos Cocceii, &c.*] Inde processimus ad villam Cocceii rebus omnibus abundantem. Hæc sita est supra cauponas Claudii ejusdam. Vel accipe oppidum quoddam ab Appio Claudio conditum. Placet tamen legere potiùs cum aliis, *Caudi*: nam inter Capuam et Beneventum sunt Caudium oppidum, hodie *Arpaia*, item valles et Furcæ Caudinæ; in quibus intercepti aliquando Romani sub jugum turpiter missi sunt; quam tamen ignominiam paulò post gravi ultione eluermnt. Tit. Liv. lib. ix.

51. *Nunc mihi panais, &c.*] Facetè admodum Poëta Musas in re ludicrâ invocat, veluti solet fieri in gravibus argumentis. Descripturus nempe duorum scurrarum ridiculam contentionem, seriò videtur grave quidpiam adoriri; quo majorem excitet jocum.

54. *Messî clarum genus Osci.*] Ironicè pronus. Nam hi Campanie populi in Latii et Samnii confinio degentes, non solum ignobiles, sed et infames erant. Vide Strabon. Huc

nam pilæ ludus est noxius lippis atque crudis. Istinc ad Cocceii villam pergitus copiosissimam, quæ sita est supra tabernas Claudii. Jam precor, ó Musa, ut mihi referas paucis verbis Sarmenti scurræ certamen atque Messii Cicerri; et quo patre ambo geniti pugnam inierint. Illustris Messii origo ab Osciis: Sarmenti domina etiamnum vivit. Ab istis prognati majoribus in certamen devenère. Sarmentus prior locutus: Aio, te esse similem equi indomiti. Cachinnos sustulimus. Tum Messius, Accipio, inquit: simulque caput agitat. Continuo Messius dixit; O, quid agas, si

etiam facit quòd obscœnum quidam ab Osciis deducunt. Festus *Oscos*, priùs *Opscos*, teste Ennio, dictos ait; et stupra inconcessæ libidinis ab ejus gentis pravâ consuetudine, obscœna dici, ex Verrio.

55. *Sarmenti domina exstat.*] Ergo servus erat ille, aut è servili genere. Hic scurra Augusto fuisse deliciis, atque Antonio memoratur. Ex Plutarcho, cap. 59. *Antonio infensa erat Cleopatra; quòd in cœna dixisset, ipsis quidem acidum vinum infundi. Sarmentum autem Romæ Falernum potare. Erat verò Sarmentus Cæsaris serrulus ex iis qui festivitatis causâ haberi solent, quos Romani delicias appellant.* Juvenalis initio Sat. v. meminit hujus scurræ.

58. *O, tua cornu, &c.*] Pergit conviciari Messio Sarmentus: Quid faceres, si frons tua esset adhuc armata illo cornu, quod exsectum tibi est, nimis terribili et feroci? sarcasmus.

60. *Illi fœda cicatrix, &c.*] Nempè Messii in fronte apparchat cicatrix exsectæ verrucæ, quæ amputati cornu speciem exhibebat.

62. *Campanum in morbum.*] Seu verrucas, quas habebant frequentes Campani in vultu fœdas; vel turpem quamdam aliam hœm ciborum ac luxuriæ intemperantiâ creatam. Non absurdè Torrentius intelligit cum morbum, de quo Plin. lib. xxvi. cap. 1. *Sensit et facies hominum novos omnique ævo priore incognitos non Italiæ modò, verùm etiam universæ Europæ, morbos . . . sine dolore quidem illos ac sine pernicie vitæ; sed tantâ fœditate, ut quæcumque mors præferenda esset. Gravissimum ex his lichenas appellavère Græco nomine; Latine mentagram, quoniam à mento ferè oriebatur, joculari primùm lascivriâ dictam; ut est proæx natura multorum in alienis miseris; occupat in multis totos utique vultus, oculis tantum immunitibus; descenditque in colla, pectusque, et manus, fœdo cutis furfure.* Campanum alii morbum interpretantur propriam ei genti luxuriam arrogantiamque.

orabat ut saltaret *ad modum* Cyclopi pastoris; neque enim larvâ aut cothurnis tragicis ipsum indigere. Ad ista *denique* Cicerrus plurima retorsit: interrogabat, numquid jam ex voto *sua* vincula consecrâset Laribus: quamvis esset scriba, nihilominus heræ jus *in eum* superesse: quærebat tandem quare fugisset aliquando *ipse*, cui sufficeret una farris libra, *scilicet* ad eum tenui et parvo. Hilariter sanè peregrinus eam cœnam. Inde rectâ nos contulimus Beneventum, ubi hospes officiosior propemodum deflagravit, cum turdos macilentos ad focum torreret. Enim verò exarsit ignis, et flamma per vetustam culinam grassata propè attingebat tectum.

Pastorem saltaret uti Cyclopa, rogabat;
 Nil illi larvâ, aut tragicis opus esse cothurnis.
 Multa Cicerrus ad hæc: Donâset jamne catenam [565]
 Ex voto Laribus, quærebat: scriba quòd esset, 66
 Nihilo deterius dominæ jus esse. Rogabat
 Denique, cur unquam fugisset, cui satis una
 Farris libra foret, gracili sic, tamque pusillo.
 Prorsus jucundè cœnam produximus illam. 70
 Tendimus hinc rectâ Beneventum, ubi sedulus
 hospes
 Pænè arsit, macros dum turdos versat in igne.
 Nam vaga per veterem dilapso flamma culinam [566]
 Vulcano, summum properabat lambere tectum.

ANNOTATIONES.

63. *Pastorem saltaret uti Cyclopa.*] Exprobrat similitudinem cum Polyphemo, quippe ille pariter ingens corpore et inmani staturâ hirsutâque fronte, in quâ etiam cicatrix oculum Cyclopi obturatum referebat. Quapropter nec *larvâ* facies turpis, nec crura sat procerâ indigerent *cothurnis*, id est, altis calceis, quibus ad Majestatem utuntur Tragædi. Petrus Crinatus de Honestâ Disciplinâ. lib. xvii. cap. 3. appositè omninò, *inter voluptates scenicas*, inquit, *celebrari video Cyclopa*. Sic rocarunt cum Cyclopi in scenâ saltantem proferrent, habitu et ornamentis, quibus Polyphemus apud Poetas decoratur. Quod ego duxi observandum, ut Horatii locum interpretemur, paulò indiligentiùs ab aliis expositum. Itaque sic allusit cum de Sarmiento scurrâ et Messio Osco, eorumque litibus disserit: ac Messium ore fædo et facie turpi similemque larvæ reddit. Quo loco saltare Cyclopa nihil puto aliud ab Horatio intelligi, quàm et fronte et habitu talem fuisse Messium, ut Polyphemum in scenâ saltantem posset exprimere; ac risum de se spectantibus faciliè commovere. Polyphemum ab Ulyse occæcatum lege apud Homerum, Odys. ix. Virgil. Æneid. iii. De eo Servius ita scribit: Multi Polyphemum dicunt unum habuisse oculum, alii duos, alii tres. Sed totum fabulosum est. Vir ille prudentissimus fuit, et ob hoc oculum in capite habuisse fertur: id est, juxta cerebrum, quia prudentiâ plus videbat. Verùm Ulysses cum prudentiâ superavit: et ab hoc eum cæcasse fingitur. Vide et Euripid. Cyclop.

65. *Donâset jamne catenam, &c.*] Servi enim manumissi seu Laribus, seu Deorum alii cui consecrabant vincula quibus olim stricti fuerunt. Ita Cicerrus servilem objicit turpitudinem Sarmiento. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 20.

66. *Scriba.*] Alii scribæ dicebantur à suâ functione; alii erant magistratum, putâ Quæstorii, Prætorii, Ædilitii, &c. Scribæ officium apud Romanos mercenarium; nec magni testimonii aut pretii. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 2.

67. *Nihilo deterius dominæ jus esse.*] In ser-

vos etiam manumissos domini retinebant jus operarium, v. g. sartieudi vestes, suendi calceos, &c.

68. *Cur fugisset.*] Nullum servo probrum gravius, quàm fugisse. Hinc enim contumeliosè furcifer appellabatur, eò quòd hæc erat fugitivi servi pœna, furcam collo appensam circumferre.

Cui satis una Farris libra foret.] Hæc sæpiùs erat servis fugiendi causa, quòd nimis parcè à dominis alerentur. At Cicerrus utpotè gracilis ac pusillus, tenui alimento poterat ac debebat esse contentus, unâ videlicet farris librâ servis quotidie dari solitâ ad victum. Quod quidem dimensum proceris corporibus exiguum ac vix sufficiens videbatur. Ex Gell. lib. xx. cap. 1. Debitori in carcere retento lex 12. Tab. jubebat dari indies libram farris ab eo qui vincum tenebat.

71. *Beneventum.*] Hæc urbs Hirpinorum à Diomede condita, 28 mill. pass. à Capuâ, olim dicta Maleventum: at deductâ eò coloniâ Romani ad melius omen mutari nomen, et Beneventum dici in posterum voluerunt. Fest. Plin. &c. &c.

72. *Turdos.*] Gall. *des grives*. Horum aviarum veteres habebant et tanta quidem ut ex his agri stercorarentur, optimo certè fimo. Plin. lib. xvii. cap. 9. Varro. Columella. Porrò ex omni occasione captans jocum Satiricus noster macros notat turdos, quos magnâ tamen sedulitate hospes ad ignem versabat hospitibus apponendos; ad eò ut ipse penè arserit ejusque domus pariter.

74. *Vulcano.*] Hic Deus ignis ponitur non raro per ipso igne. Metonym. vide lib. i. Od. 4. v. 8.

Summum properabat lambere tectum.] Hujus incendii faciliè grassantis ut rationem intelligas, scire te, lector, oportet quod cum aliis scribit Cælius Rhodig. lib. xxvi. cap. 21. *habuisse veteres in domibus tecti medio apertionem, quam nuncupabant capnodochem*, id est, fumi receptaculum. Nec enim, ut fit hodie, in excavato pariete caminus erat, sed in medio cubiculo hyberno; siquidem in æstivo non

Convivas avidos cœnam, servosque timentes
Tum rapere, atq; omnes restinguere velle videres.

Incipit ex illo montes Apulia notos

Ostentare mihi, quos torret Atabulus, et quos

Nunquam erepsemus, nisi nos vicina Trivici

Villa recepisset, lacrymoso non sine fumo,

Udos cum foliis ramos urente camino.

Hic ego mendacem stultissimus usque puellam

Ad mediam expecto noctem; somnus tamen aufert

Intentum Veneri: tum immundo somnia visu

Nocturnam vestem maculant, ventremq; supinum.

Quatuor hinc rapimur viginti et millia rhedis,

Mansuri oppidulo, quod versu dicere non est:

Signis perfacile est: vœnit vilissima rerum

Hic aqua: sed panis longè pulcherrimus; ultrò

Callidus ut soleat humeris portare viator;

Nam Canusî lapidosus; aquæ non ditior urna:

Qui locus à forti Diomede est conditus olim.

parvâ urbe quam indicare non licet versu hexametro; signis autem est facillimum: Ibi venditur aqua rerum vilissima: at panis est optimus certè; adèò ut prudens viator consueverit sponte humeris ferre; quia Canusî est lapidosus; urna autem aquæ haud felicior; quod oppidum ædificatum est quondam à strenuo Diomede.

ANNOTATIONES.

erat focus Vitruv. lib. vii. cap. 3. Hinc et nunc abutimur voce *caminus*, fornacem, hypocaustum, ignem, significante: quam tamen usurpamus pro furnario, seu gulâ fumum emitteute extra tectum. Isidor. lib. xix. cap. 6.

75. *Convivas avidos*, &c.] Cœnam jam paratam servare satagunt famelici illi magis quàm ædes scilicet alienas.

77. *Incipit ex illo montes*, &c.] Benevento egressis incipiunt aspicere montes Apuliæ, Horatio quidem regio notissima; exinde orto videlicet. *Apuliâ* lib. iii. Od. 30. v. 10. et Epod. 2. v. 42.

78. *Atabulus*.] Ventus Apuliam infestans dictus quasi ἄτην βάλλων, immittens calamitatem. Plin. lib. xvii. cap. 24. Gell. lib. ii. cap. 22. hunc, ut volunt, eundem noster vocat *lapyga*. lib. i. Od. 3. v. 4.

79. *Erepsemus*.] Syncope pro *erepsissemus*, id est, transivissemus. Sic postèa Sat. 9. v. 73. *surrexe*, pro *surrexisse*. Virgil. Æneid. iv. 606. *extinxem* pro *extinxissem*. Lucretius pariter *confluxet*. Terentius in *Adelph. produxe*, &c.

Trivici.] Hoc oppidum est in Campaniæ finibus, montosâ valdè regione, viisque arduis, ac difficilibus; quapropter in villâ proximâ subsistere sæpius necesse est.

87. *Oppidulo, quod versu dicere non est*.] Scilicet Equotutico, quæ vox stare nequit in versu hexametro. Equotutum, vel, ut legitur alii, Equotuticum, sive Equus Tuticus, Apuliæ Dauniæ fuit oppidulum: hodie *Ariano* dicitur, aliis *Foggia*: in colle situm est ad Appenninum montem: à Benevento in ortum distat milliariis duodecim ex Sansone. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. vi. Epist. 1. *Scire vis tuas ego quas acceperim literas. Omnes ferè quas commemoras, præter eas quas scribis Lentuli pueris Equotutico ac Brundisio datas.*

75 *Mox aspexisses convivas famelicos atque famulos trepidantes cœnam præripere, et cunctos allaborantes extinguere. Exinde Apulia cœpit ostendere montes mihi cognitos, quos adurit Atabulus;*

80 *quosque nunquam præterissemus nos nisi, excepisset villa Trivici proxima, haud sine fumo lacrymas elicente, dum in foco incenderentur humidi rami cum frondibus. Illic ego demens mendacem meretricem expecto frustra ad mediam usque noctem. Tum verò super me invasit*

90 *Inde rhedis vehimur per quatuor et viginti millia passuum, commoraturi in*

Quod versu dicere non est.] Imitatio est Lucilii, ita Sigillaria indicantis Sat. vii.

—*Servorum festus dies est,*

Quem planè hexametro versu non dicere possis. De hoc servorum die continuò post Saturnalia celebrari consueto, Macrobi. lib. i. cap. 10.

88. *Vœnit vilissima rerum Hic aqua.*] Quæ scilicet aliundè petenda et longè è fonte aliquo.

89. *Ultrò Callidus.*] Quidem legunt *ultra*, id est, in ulteriore regione. Quod satis placet.

91. *Canusî.*] Canusium Apuliæ oppidum, hodie *Canosa*, in colle ædificatum apud Aufidum amnem, à Canis excisis distans tribus milliariis.

Lapidosus.] Lapidis instar durus et insipidus; vel lapidibus plenus, è farinâ minimè durâ; sive malè concinnatâ molâ, sive non sat durâ, quæ grana conterendo ipsa dederatur, ruptis inde particulis, quæ immixtæ pani dentes manducantis offendunt.

Aquæ non ditior urna.] An quòd Aufidus est duntaxat lacus, quemadmodum Strabo asserit; cujus proinde aqua potu injucunda esset, an ut scribunt nonnulli, quòd Anfidi fluvii alveus interdum arescit.

92. *Qui locus à forti Diomede est conditus olim.*] Diomedes Ætolia rex, post Achillem et Ajacem fortissimus inter Græcos, singulari pugnâ cum Hectore et Ænea congressus est, Palladium abstulit; Martem quoque et Venerem vulnerasse in bello Trojano fertur. Quapropter indignata Dea uxorem ejus Ægialen libidinibus fœdis adèò perdidit, ut ille tum ab ipsâ tum à patriâ abhorruerit, diverteritque in Apuliam, ubi cum Dauno rege fœdere inito, non unam urbem condidit; memorantur Canusium, Arpos sive Argos, Hippium, quæ et Argyrippa.

Illinc Varius tristis absces-
sit ab amicis dolentibus. **F**lentibus hîc Varius discedit mœstus amicis.
Hinc Rubos perreximus fa-
tigati, quòd longius iter fe-
cerimus, atque ob pluviam
molestius. Postridiè tem-
pus fuit magis opportunum,
at via deterior usque ad mu-
ros Barii piscosi. Deinde
Egnatia infensis aquis con-
dita præbuit risum ac lu-
dum quòd persuadere vo-
lunt thura sine igne incendi
in templi aditu. Fidem ha-
beat Judæus recutitus, ego
certè minimè credam. Quip-
pe Deos accepi tranquillam
vitam ducere; ac, si quid-
piam mirandum edat natura, illud nequaquam à numinibus sollicitis immitti è summis
ædibus Olympi. Brundusium terminus fuit proluxi itineris, erit etiam hujus descriptionis.

ANNOTATIONES.

93. *Varius discedit.*] Vacantibus aliò nego-
tiis. Alii volunt ad castra Cæsaris contendis-
se alià vià.

94. *Rubos.*] Rubi urbs Apuliæ, quibusdam
Ruvo dicta, Canusium inter et Barium.

Fessi.] Confectis à Canusio, ubi pranderant,
viginti milliaribus aut circiter.

96. *Postera tempestas melior, &c.*] Cælum
non pluvium, ut heri.

Via pejor.] Ob hesternum imbrem, loco-
rumque difficultatem.

97. *Barii mœnia piscosi.*] Barium Apuliæ op-
pidum regioni nomen dedit Barianæ dictæ:
mari alluitur, ad oram sinûs Veneti, quare
piscosum vocat Horatius. Conditum est et no-
minatum ab incolis Baræ parvæ insulæ apud
Brundusium, teste Festo.

Gnatia.] Hæc et Egnatia dicitur, hodie
Gnazzi, vel *Nazzi*; urbs Salentinorum etiam
maritima, media ferè inter Barium et Brundu-
sium, ab utroque distans triginta circiter milli-
ariis.

Lymphis Iratis extracta.] Seu quòd aquæ
dulcis penuriâ laborat: seu potiùs quòd sic
notare vult Poëta Gnatianos ut lymphaticos,
id est, insanos, quippe qui non modò credant,
sed et aliis persuadere velint rem incredibilem
aut superstitionis, de quâ mox. Vide Festum
in voce *lympa*, ubi egregiè ostendit lympham
dici pro nymphâ, mutatâ literulâ: et lymphat-
os dici furiosos, eò quòd creditum veteribus, à
nymphis, si conspicerentur, furorem immitti.
Ludit igitur Poëta in ambigüâ voce.

99. *Dum flammâ sine thura liquescere, &c.*] **H**ujus miraculi supersticiosi meminit Plinius
lib. ii. cap. 107. ita scribens; *In Salentino op-
pido Egnatiâ, imposito ligno in saxum quod-
dam ibi sacrum, protinus flammam existere.*
Porro notavimus alibi cognitos Ethnicis sacros
codices, è quibus non pauca mutata fabulis as-

pererunt. Certè patet adumbratum hîc quod
habetur lib. 1. Reg. cap. xviii. 38. de vocato cœ-
litus igne Eliæ precibus, quò repentiè consumpta
sunt holocaustum, et ligna, et altare lapideum,
et superfusa copiosè aqua. Vide lib. ii. Od. 19.

100. *Credat Judæus.*] Insimulat Horatius
Judæos superstitionis, quòd modò relatum mi-
raculum crederent ac venditarent. Hinc et
rem Gnatianam ejusmodi creditis hominibus
narrandam suadendamque remittit; quæ sibi
suisque comitibus non nisi *risus dedit et jocos.*
Romanos tamen non parùm superstitionibus
addictos lege apud Plin. lib. xxviii. cap. 2. &c.

Apella.] Quasi sine pelle in præputio cir-
cunciso; recutitus. Pers. Sat. v. 114. *recuti-
la sabbata* deridet; ubi nos plura de hæc lege
Judæis à Deo datâ; idem ad Juven. Sat. xiv.
90. Salmasius etymologiam istam doctè re-
fellit; tum quòd nequaquam brevis esse po-
set prima syllaba vocis *apella*, tum quòd po-
tiùs dicendum foret *impella*, vel *appella*, sicut
dicitur imberbis, et absimilis, &c. Solerter
autem et appositè ait fuisse tum Romæ Judæ-
um quemdam nomine Apellam, ad quem sanè
Horatius respexit.

101. *Deos didici securum agere ævum.*] Ab
Epicuro sic statuente, mortalia et inferiora
quæque minimè Diis curæ esse. Vide lib. i.
Od. 34. lege et Plin. lib. ii. cap. 7.

104. *Brundusium.*] Hæc urbs regni Neapo-
litani maritima, in provinciâ Hydruntinâ, ad
oram maris Adriatici. *Brindisi.* Ennius.

*Brundusium pulchro præcinctum præpete
portu.*

Longæ finis viæ.] Viæ causa et finis patet
ex dictis initio.

Longæ.] Nam Româ distat Brundusium mil-
liaribus trecentis et sexaginta. Hæc verò con-
fecit Horatius quindecim diebus. Quidam nu-
merant septemdecim, sed perperam.

SATIRA VI.

Vera nobilitas non generis splendore aut avorum titulis metienda : sed virtute et honestate morum. Reprehenduntur qui majora se appetunt. Bona educatio præferenda claris natalibus. Mediocris fortuna opulentia præstat.

NON quia, Mæcenas, Lydorum quicquid Etruscos
 Incoluit fines, nemo generosior est te ;
 Nec quod avus tibi maternus fuit atque paternus,
 Olim qui magnis legionibus imperitarint,
 Ut plerique solent, naso suspendis adunco
 Ignotos, ut me libertino patre natum :
 Cùm referre negas, quali sit quisque parente
 Natus, dum ingenuus. Persuades hoc tibi verè,
 Ante potestatem Tullì, atque ignobile regnum,
 Multos sæpè viros nullis majoribus ortos
 Et vixisse probos, amplis et honoribus auctos :
 Contra Lævinum Valerì genus, undè Superbus
 ortos majoribus et bonos extitisse, et magnis dignitatibus amplificatos ; è contrario Lævinum è Valerii stirpe, per quem Tarquinius Superbus

O, Mæcenas, quod nobilior te nullus sit ex Lydis, quotquot Tusciæ terram habitârunt, aut quod habuisti avos paternos ac maternos, qui pridem magnis exercitiibus præfuerè, non propterea, more multorum, subsannas obscuros, sicut me libertini patris filium ; quando affirmas nihil referre quo parente nihilbet oriundus, dummodò probus sit. Benè profectò existimas, antè Servii auctoritatem atque imperium haud illustre, plebrosque sæpius viros ignotis

ANNOTATIONES.

1. *Non quia, &c.*] Satira hæc tota nitescit cùm veræ nobilitatis definitione, tum bonæ educationis præceptionibus et emolumentis, tum grati in bonum parentem animi testificatione.

Non quia, Mæcenas, Lydorum, &c.] Non tu Mæcenas, licet nobilissimus, quod plerique magnatum faciunt, humiles ac plebeios aspernaris. Enimverò me libertino patre natum adeò non despexisti, et contra esse in amicorum numero jusseris, quòd me purum et insonntem comperisti.

Lydorum quicquid, &c.] Ferunt nempe Lydiæ populos, duce Tyrreno Hercules filio vel nepote, in Italiam dudum appulisse atque Hetruriam tenuisse ; unde Hetrusci dicuntur Tyrreni pariter ac Lydi. Virgil. Æneid. ix. 11.

Lydorumque manum.

At Æneid. ii. 781.

Ad terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva Inter opima virum leni fluit agmine Tiberis.
 De Mæcenatis, ex Hetruriæ principibus, origine, fusè lib. i. Od. 1. &c.

Etruscos fines.] Etruria sive Hetruria, quæ et Tuscia pariter ac Thuscia scribitur, Italiæ notissima regio, vernaculè *la Toscane* : ab ortu rigatur fluvio Tiberi, à meridie mari Tyrreno.

2. *Generosior.*] A genere *generosus* antonomasticè dicitur, cui opponitur *degener*. Senec. Trag. Troad.

Generosa in ortus semina exurgunt suos.

3. *Nec quod arvis tibi. &c.*] Paterno maternoque genere nobilissimum indicat Mæcenatenem.

4. *Legionibus.*] Synecdoche. Propriè verò de legio ad Romanos pertinebat ; continebat sex

hominum millia ; singulis autem millibus Tribunus imperitabat, tempore quidem C. Marii. Hic enim primus legionem sex millium conscripsit, quæ antea quatuor millium fuerat. Vide Isidor. lib. ix. cap. 3. Veget. lib. ii. Fest. &c.

5. *Naso suspendis adunco.*] Vafre et salsè derides. Quintil. lib. xi. cap. 3. *naribus quidem derisus, contemptus, fastidium significari solet.* Plin. lib. xi. cap. 37. *altior hominì tantum nasus, quàm novi mores subdola irrisionè dicarère.*

6. *Libertino.*] Servus manumissus vocatur libertus ; eius filii dicuntur libertini. Qui ab his deinceps nascuntur ingenui sunt.

8. *Ingenuus.*] Non propriè adhibetur vox ista hoc loco ; significat autem hic non liberum, sed moribus præditum bonis, ingenuo et nobili viro dignis.

9. *Ante potestatem Tullii.*] Antequam Romæ sextus Rex regnaret Servius Tullius, Tarquini successor et gener, Ocrisiâ matre captivè natus. Unde noster ejus *regnum ignobile* appellat. Quanquam apud Corniculum suam patriam domi valde nobilis fuisse cognoscitur. Vide Dionys. Halic. lib. iv. Tit. Liv. lib. i. cap. 41. ubi Tanaquil. uxor Tarquini sic hortatur Servium hunc ; *Erige te, Deosque duces sequere ; qui sis, non undè natus sis, reputa ; et nos peregrini regnavimus. Tuum est, Servi, si vir es, regnum, &c.*

10. *Nullis majoribus ortos.*] Originem trahentes ex iis qui hactenus non inclaruerant, et nullius fuerant nominis ac celebritatis.

12. *Contra Lævinum, &c.*] Contra verò domi nobiles interdum tam degenerasse, ut etiam contemptui fuerunt, nullesque adepti magistratus.

dejectus imperio est, uno Tarquinius regno pulsus fuit, unius assis
 asse pluris nunquam estimatum esse iudicio populi;
 quem scis insanum frequenter attribuere dignitates inmeritis, et stolidè famam sequi; nec non admirari titulos atque imagines. Ergò
 quid nos decet agere à vulgo plane diferentes? Nam certe populos dignitatem Lævino deferre mallet, quàm Decio ignoto; et Appius Censor arceret me, si liberto parente non essem genitus; et quidem iure, quia non mansissem in propriâ conditione. Verùm enim gloria splendente suo curru nexos allicit tam obscuros quàm illustres. Quid prodest tibi, Tulli, resumere ablatum clavum, et creati Tribunum?

ANNOTATIONES.

12. *Lævino, Valeri genus.*] Pub. Valerius Lævinius, quòd virtute careret, vel populo despectus; quanquam erat è familiâ perillustri, per quam reges exacti Româ. P. enim Valerius Publicola suffectus olim Consul, Collatino abdicare coacto, unâ cum Junio Bruto collegâ regno pepulit Tarquinius Superbum. Tit. Liv. lib. ii.

15. *Qui stultus honores, &c.*] Ubi nempè viget Democratia, seu populi dominatio, ut Romæ. Tit. Liv. passim. Lucilius olim dixerat;

—————honorem
 Judicium est crassius.

16. *Famæ scribit ineptus.*] Plus ducitur vanâ opinione et ventosâ exultatione, quàm verâ virtute et gloriâ. Unde omnia deferre solet ei quicumque natalium splendore, domesticâ formâ et opibus præfulget, tametsi per se haud ullum virtutis specimen ediderit. Isocrat. ad Demon. *vulgus ignorat veritatem, et famam respicit.* Τὸν ἀλλεβειαν ἀγνοοῦσι, πρὸς δὲ τὴν δόξαν ἀποβλεποῦσι πολλοί.

17. *Stupet in titulis, et imaginibus.*] Nobilitatis insignia demiratur, non ipsam virtutem quæ sola est nobilitas; stupet videns honorum titulos, statuas majoribus constitutas, nec advertit hæc uni virtuti decreta et concessa fuisse. Cic. in Pison. *Obrepsisti ad honores errore hominum, commendatione famosarum imaginum, quarum nihil habes simile præter colorem.*

Juvenal. Sat. viii. I.

Stemmata quid faciunt? Quid prodest, Pontice, longo

Sanguine cœnseri, pictosque ostendere vultus Majorum? et stantes in curribus Æmilianos.

Quid oportet nos, &c.] Quid nos sentire et judicare decet, si quidem à vulgi errore liberi, et sapientum institutis informati sumus?

19. *Lævino mallet honorem, Quàm Decio mandare novo.*] Homini majorum gloriâ colustrato, per se verò ignobili; potiùs quàm viro propriâ laude conspicuo, cujus majores non antea clari. Pub. Decius Mus è Decii primus summâ in Reipublicam fide consulatum meritò est adeptus, fortiterque et gloriôsè admi-

nistravit cum T. Manlio Torquato. Cic. de Divin. i. Tit. Liv. lib. viii. &c.

20. *Censoreque moveret Appius.*] Repelleret ac summooveret me à petendo magistratu Appius ille Claudius Cœcus severâ notus censurâ, creatus anno U. C. 443. Is primus libertinos in urbanas tribus redegit. Sueton. Claud. cap. xvi. et xxiv. Vide Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 13. ubi Censorum origo et potestas explicatur. Inter alia debebant Senatores legere et cõpõtare, summotis indignis, et honestissimis allectis. Censoria lex ita jubebat. *Censores populi familias censento: urbis templa, vias, ærarium, vectigalia tæntor: populum in tribus distribuunt: mores populi regunt: probrium in senatu nè relinquunt, &c.*

22. *Quoniam in propriâ non pelle quiessem.*] Quia vellem assurgere suprâ meam conditionem ac proprium statum. Allusio est ad fabulam asini leoninâ pelle contexti. Æsop.

23. *Sed fulgente trahit, &c.*] Neque verò mirandum quòd ignoti ac novi homines quandoque ad dignitates aspirant: si quidem hi, perinde ac generosi, nobilesque, trahuntur splendore gloriæ; quæ omnes ad suum velut currum constrictos rapit. Cic. Offic. i. *Vix invenitur qui laboribus susceptis periculisque aditis, non quasi mercedem rerum gestarum desideret gloriâ. At fortis animus et magnus duabus rebus maximè cernitur, quarum una in rerum externarum despicientiâ ponitur, &c.* Et postea. *Carenda est gloriæ cupiditas. Eripit enim libertatem, pro quâ magnanimis viris omnis debet esse contentio.*

24. *Quò tibi, Tulli, &c.*] Quid tibi emolumentum est recepisse vestem et dignitatem Senatoriam, quem tibi Cæsar ademerat? Porrò non benè est notus ille. Sic habet Vet. Comment. *Tullius hic Senatu motus est à Cæsare quasi Pompeianus: occiso verò Cæsare recipit latum clavum, et Tribunus militum factus est.*

25. *Tribunum?*] De plebis Tribunatu locum hunc explicant nonnulli, sed frustra. Tribunus militum nemo fiebat, quin prius alam duxisset; alam non ducebat nisi qui cohorti præfuisset. Is milites in castris habebat dicto

Invidia accrevit, privato quæ minor esset.
 Nam ut quisq; insanus nigris medium impediit crus
 Pellibus, et latum demisit pectore clavum, [573]
 Audit continuò, Quis homo hic est? quo patre
 natus?

Ut si qui ægrotet quo morbo Barrus, haberi 30
 Et cupiat fornosus; eat quâcunque, puellis
 Injiciat curam quærendi singula; quali
 Sit facie, surâ quali, pede, dente, capillo:
 Sic qui promittit, cives, urbem sibi curæ
 Imperium fore, et Italiam, et delubra Deorum; 35
 Quo patre sit natus, num ignotâ matre inhonestus,
 Omnes mortales curare, et quærere cogit.
 Tunc Syri, Damæ, aut Dionysii filius, audes
 Dejicere è saxo cives, aut tradere Cadmo?
 At Novius collega gradu post me sedet uno: [574]
 Namque est ille, pater quod erat meus. Hoc tibi
 Paulus, 41

ves, aut Cadmo tradere? At, *inquies*, Novius collega uno post me gradu considet; est enim ipse quod erat parens meus. Ob id *nempè* tibi videris esse Paulus

Scilicet aucta est invidia, quæ minor erga privatum foret. Etenim cum primum aliquis demens median tibi-am inseruit cothurno, et laticlavio pectus operuit, statim audit, Quis est vir iste? cujus filius? Quemadmodum si quispiam eodem quo Barrus morbo laboret, et velit censi pulcher; quâ libet pergat, desiderium puellis creabit sciscitandi singula; qualis sit vultu, quali surâ, pede, dente, capillo; ita qui pollicetur curaturum se populum, civitatem, imperium, Italiam, et templa numinum; is cunctos homines cogit sollicitè percontari quo sit editus parente, an obscurus matre ignobili. Num tu filius Syrii, Demetrii, vel Dionysii audes è rupe *Tarpeiâ* præcipitare cives, aut Cadmo tradere?

ANNOTATIONES.

audientes, ad exercitationes ducebat, in stationes mittebat, claves portarum suscipiebat; vigiliis et munitiones die noctuque circuire, militum nomina memoriâ tenere, sauciorum curam agere, ne cui arma, pabula, alimenta decissent, cavere debebat, &c. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 28. &c.

26. *Privato quæ minor esset.*] Si degeres sine magistratu, nemo tibi invideret; nunc verò tibi dignitatem nacto plures invident.

27. *Nam ut quisque insanus, &c.*] Cic. cit. Offic. i. *Nec imperia expetenda; at potiùs aut non accipienda interdum, aut deponenda nunquam . . . Multi quærentes eam tranquillitatem à negotiis publicis se removerunt, ad otiumque perfugerunt. In his et nobilissimè Philosophi longèque principes, et quidam homines severi et graves, &c.* Ex quibus patet insanire quemque qui publicam rem ultrò capessit, exiguis munitis adjumentis.

Nigris medium impediit erus Pellibus, &c.] Magistratum iniiit, in Senatu enim electus; ac proinde jus habet utendi ocreis mollioribus nigri coloris pedem ac median quoque tibiam tegentibus; item latum induendi clavum. Calcei Patriciorum disterebant à plebeiis. Hujus crassiores; illorum tenuiores ex alutâ, seu molli et subtili corio quales gestavere pridem reges Albanorum. Festus, Martial. lib. ii. Epigram. 29.

Cocaina non læsum pingit aluta pedem. Isidor. lib. 19. cap. 33. ait istos nobilium calceos alto fuisse solo, cothurnis similes, ad medium crus pervenisse, quatuor corigiis religatos, et fibulis aureis vel argenteis; assutam denique desuper habuisse lunæ crescentis effigium, seu potiùs literam e, quæ centenarium primum numerum fuisse Senatorum notabat. Vide Plutarch. Quæst. Centur. Rom. Item,

Cæli. Rhodig. lib. xx. cap. 28. Juvenal. Sat. vii. 192.

Appositam nigrae lunam subtexit aluta.

28. *Latum demisit pectore clavum.*] De eâ interiori veste et tunicâ nobilibus propriâ, dixi fusè Sat. præced. v. 36.

29. *Audit continuò, &c.*] Scilicet homines novos ad dignitates evehi populus indignatur.

30. *Quo morbo Barrus.*] Mulierum amore effræni, proindeque formositate afflictione. Sat. 4. præced. v. 110. *Barrus inops.*

34. *Qui promittit, cives, urbem, &c.*] Cruquius observat hic formulam quandam juramenti ejus qui magistratum accipit. Certè senatoribus ac magistratibus incumbit cura urbis, civium, imperii, religionis, &c.

38. *Syri, Damæ, Dionysii.*] Nomina servorum sunt ista.

Audes Dejicere è saxo cives, &c.] Tu genere libertino oriundus audes Prætoris aut Tribuni plebis officio fungi, civesque Rom. morti addicere, ac lictori tradere è rupe *Tarpeiâ* dejiciendos?

39. *Dejicere è saxo cives.*] Usitatum erat hoc Romæ supplicium. Vide Plin. lib. vii. cap. 44.

Tradere Cadmo?] Lictori seu carnifici notæ eo tempore crudelitatis tradere vel necandos vel torquendos.

40. *At Novius, &c.*] Respondet Tullius illic, collegam suum uno gradu inferiorem se esse et ignobiliorum. *Nempè* Novius erat libertus; Tullius verò libertinus. De Novio illo postea sub finem hujus Satiræ.

41. *Hoc tibi Paulus, Et Messala videris?*] Tullio reponit Horatius; scilicet quòd à servili conditione distas uno gradu plus quàm Novius, an idè tibi videris esse perinde nobi-

et Messala? Verùm hic, si **Et Messala videris? At hic, si plaustra ducenta,**
ducenti carri tresque pom- **Concurrantque foro tria funera, magna sonabit**
pæ funebres in foro simul **Cornua quod vincatq; tubas. Saltem tenet hoc nos.**
procedant, tollet vocem in- **Nunc ad me redeo libertino patre natum; 45**
gentem cornua et buccinas **Quem rodunt omnes libertino patre natum,**
superantem. Id saltem nos **Nunc, quia sum tibi, Mæcenas, convictor; at olim**
detinet. Jam revertor ad **Quòd mihi pareret legio Romana tribuno.**
me parentis liberti filium, **Dissimile hoc illi est: quia non, ut forsit honorem**
cui exprobrant universi origi- **Jure mihi invidet quivis, ità te quoq; amicum; 50**
nem è patre libertino, èd **Præsertim cautum dignos assumere, pravâ**
quòd nunc sum tuus convi- **Ambitione procul. Felicem dicere non hoc**
va, ó Mæcenas; quondam **Me possum casu, quòd te sortitus amicum:**
verò præfectus essem Ro- **Nulla etenim mihi te fors obtulit: optimus olim**
manæ legioni. Hoc ab illo **Virgilius, post hunc Varius, dixère quid essem. [575]**
differt: Quamvis enim dig- **Ut veni coràm, singultim pauca locutus, 56**
nitatem, istam mihi fortasse **(Infans namque pudor prohibebat plura profari.)**
meritò quispiam invidere **Non ego me claro natum patre, non ego circùm**
queat, at non pariter tuam **Me Satureiano vectari rura caballo:**
amicitiam; maximè cum **Sed, quod eram, narro. Respondes, ut tuus est**
dignos eligere cures, per- **mos, 60**
versà ambitione longè pul- **Pauca. Abeo: et revocas nono pòst mense, jubesq;**
sà. Ob hoc me fortunatum **Esse in amicorum numero: magnum hoc ego**
appellare nequeo, quòd for- **duco,**
tuitò nactus sim te amicum; **Quòd placui tibi, qui turpi secernis honestum,**
nullà quippe fortuna mihi **Non patre præclaro, sed vità et pectore puro.**
dedit te; sed eximius prius **Atqui, si vitiis mediocribus ac mea paucis . 65**
Virgilius, ac deinde Varius, **Mendosa est natura, alioqui recta; (velut si**
narraverunt quis essem. **Egregio inspersos reprëndas corpore nævos;)**
Cum verò steti coram te, **Si neque avaritiam, neque sordes ac mala lustra**
modica dixi interruptis ver- **Objiciet verè quisquam mihi; purus, et insons**
bis. (Nam verecundia eliu- **(Ut me collaudem) si vivo, et carus amicis; 70**
guis haud sinebat plura lo- **Causa fuit pater his, qui macro pauper agello**
qui.) Non me illustris pa- **Noluit in Flavî ludum me mittere, magni**
rentis filium, non equo me **animum innocentem. Verùm, si mea indoles parvis ac paucis nævis maculata est, de cetero**
generoso vehi circa meos **proba; (quemadmodum si maculas formoso corpore effusas damnes; si nec sordidam cupidita-**
agros, sed, quod eram, com- **tem, nec impura ganea ullus mihi justè exprobrat; si etiam (ut me approbem) ob integritatem**
memoravi. Tu pauca, ut **et innocentiam gratiosus amicis vivo; his causam præbuit meus parens, qui, modico agro non**
soles, respondisti. Discedo; **dives, noluit me tamen mittere ad scholam Flavii, ad quam pergebant clari**

ANNOTATIONES.

lis ac Paulus Æmilius, et Messala Corvinus apud Romanos illustrissimi? De illo lib. i. Od. 12. v. 38. De Valerio Messalâ Corvino, Aurel. Victor, &c.

42. At hic, &c.] Salsa ironia in ejusmodi homines novos honoribus exornatos. Indicat Poëta Novium digniorem fuisse præconis munere, quàm Senatoriâ dignitate; quippe ingenti voce præditum à naturâ, non autem claris natalibus aut virtutibus.

44. Cornua quod vincatque tubas.] In funebribus adhiberi solebant cornua tubæque. Pers. Sat. iii. 108. Hinc tuba; candelæ, &c. Propert. lib. iv. Eleg. 12. v. 9.

Sic morata cecinere tubæ.

48. Quod mihi pareret legio Romana.]

Cum in Bruti castris militarem. Vide lib. ii. Od. 7. init.

49. Dissimile hoc illi est.] Honoribus quisque invidere potest, quos non rarè indignis etiam dat fortuna; non verò amicitie et gratie apud virum sapientem, qui non nisi dignos eligere cognoscitur.

55. Varius.] De eo Sat. præced. aliàs Varus. De Quintilio Varo, lib. i. Od. 18.

59. Satureiano.] E Satureianis pascuis, ubi equi nutriebantur optimi. Saturum vel Satureum quisbusdam Satyreum, v. Saturo, hodie vicus horti amœnus; olim oppidum in Calabriâ, ex Servio. Secundum alios, regio Tarento vicina.

72. Flavî ludum.] Is erat arithmetice, sive

Quo pueri magnis è centurionibus orti,
 Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto,
 Ibant, octonis referentes Idibus æra.
 Sed puerum est ausus Romam portare docendum
 Artes, quas doceat quivis eques atque senator
 Semet prognatos: vestem servosque sequentes
 In magno ut populo si quis vidisset, avitâ
 Ex re præberi sumptus mihi crederet illos.
 Ipse mihi custos incorruptissimus omnes
 Circùm doctores aderat. Quid multa? pudicum
 (Qui primus virtutis honos) servavit ab omni
 Non solum facto, verùm opprobrio quoque turpi:
 Nec timuit sibi ne vitio quis verteret, olim
 Si præco parvas, aut (ut fuit ipse) coactor
 Mercedés sequerer. Neque ego essem questus.

Ob hoc nunc

Laus illi debetur, et à me gratia major.
 Nil me pœniteat sanum patris hujus: eoque
 Non, ut magna dolo factum negat esse suo pars,
 Quòd non ingenuos habeat clarosque parentes,
 cedes præco vel coactor (qualis ipse fuit) aliquando sectarer. Neque ego conquestus fuerim.
 Imò hanc ob rem laudabilis est, plusque illi ego debeo. Certè patris ejusmodi sapientem me
 nunquam pœniteat; adeoque me non tuebor, sicut multi, dicentes nequaquam suâ culpâ acci-
 disse, quòd non sortiti fuerint parentes liberos et illustres.

juvenes illustrium centurio-
 num filii sinistro brachio
 [576] suspensum ferentes saccu-
 lum et tabulam; supputan-
 tes lucrum Iduum octona-
 rum. Quinimo non dubita-
 vit me puerum Romam duc-
 cere informandum discipli-
 nis, quibus filios suos insti-
 tuat quilibet eques aut sena-
 tor: adeò ut si quis in urbe
 75 populosâ considerasset ves-
 timenta mea, et fanulos co-
 mitantes, faciliè sibi persua-
 deret impensas istas mihi
 suppeditari ex avorum fa-
 cultatibus. Ipse mihi pæ-
 dagogus integerrimus non
 discedebat à me apud præ-
 ceptores quoscumque. Uno
 80 verbo, castum me præstitit,
 ab omni non tantum acti-
 one, sed et suspicione infan-
 ni immunem (qui primus
 decor est virtutis) neque for-
 midavit nè quispiam ipsum
 redargueret, si exiguas mer-
 cedas
 85 ceptores quoscumque. Uno
 verbo, castum me præstitit,
 ab omni non tantum acti-
 one, sed et suspicione infan-
 ni immunem (qui primus
 decor est virtutis) neque for-
 midavit nè quispiam ipsum
 redargueret, si exiguas mer-
 cedas
 90 ceptores quoscumque. Uno
 verbo, castum me præstitit,
 ab omni non tantum acti-
 one, sed et suspicione infan-
 ni immunem (qui primus
 decor est virtutis) neque for-
 midavit nè quispiam ipsum
 redargueret, si exiguas mer-
 cedas

ANNOTATIONES.

computandi, numerandi, rationes et calculos
 conferendi magister et doctor famosus; ad
 quem instituti mittebantur pueri ab iis qui
 fœnori studebant et avaritiæ. Vide Epist. ad
 Pison. v. 326. ubi

Romani pueri longis rationibus assem
 Discunt in partes centum diducere, &c.

73. Magnis è centurionibus orti.] Centurio
 qui centum milites regit; quod additur mag-
 nis, videtur significare primipilos et primorum
 ordinum ductores, qui ferè Tribunis dignitate
 pares. Sic notat Poëta cupiditatem et avari-
 tiam primorum quorumque filios ad quæstum
 et sordes magis formare curantium, quam ad
 probitatem et virtutem. At longè diversam
 laudabilioremque inuit viam Horatii pater ad
 erudiendum filium, quamvis macro pauper a-
 gello, non ut illi pinguibus et opimis prædiis
 locupletes.

74. Lævo suspensi loculos tabulamque la-
 certo.] Centurionum filii, euntes ad ludum seu
 scholam, ipsi sua gestabant, nec unus fanulus
 aderat; præ avaritiâ patrum: at contrâ Hora-
 tium sequebantur servi portantes ipsi necessa-
 ria; ut scribit mox. Loculos, in quibus cali-
 culi, tabulam, chartas, scrinia. Gall. pour
 apprendre à calculer, compter à la plume et aux
 jellons.

75. Octonis referentes Idibus æra.] Sunt qui
 interpretentur: mercedem afferentes magistro
 singulis Idibus, quæ dies octo complectuntur.
 Verùm, licèt apud nos bodie ludi magistris

merces pendatur menstrua: at apud Romanos
 annum fuisse docet Juvenalis Sat. vii. in fine.
 Et Macrobius Saturnal. i. cap. 12 Annus à
 Martino incipiebat . . . hoc mense magistris
 exsollebant mercedes, quas completus annus de-
 beri fecit. Meliùs itaque intelligunt alii locum
 hunc de calculo et rationibus confectis: ut
 pueri quasi pensum ex mandato præceptoris
 domi expeditum referant, scripto ostendentes
 in tabulâ quantum lucri rediret singulis men-
 sibus ex certâ summâ pecuniæ ad fœnus cre-
 ditâ. Porro, quòd Idibus solerent usuræ colli-
 gi, fusè explicavi ad calcem Epod. 2. sub finem
 Iduum verò etymon lib. iv. Od. 11. stroph. 4.

76. Romam portare.] E patriâ Venusio mi-
 nori oppido transferre Romam urbem regi-
 nam et artium omnium emporium nobile.

78. Vestem servosque sequentes, &c.] Popu-
 lus videns Romæ habitum comitatumque Ho-
 ratii, sanè illum credebatur re familiari co-
 piosâ, avitisque facultatibus probè instructum
 adeò non ullis parcebat sumptibus pater, ut
 honestam filio et bonam daret indolem, edu-
 cationem, disciplinam, institutionem.

86. Præco, coactor.] Præco res venales in
 auctionibus proclamabat, ac licitantibus ad-
 dicebat.

Coactor.] A cogendâ seu redigendâ pecuniâ
 nominatus, rerum venditarum pretium prose-
 quebatur et colligebat: unde et collectarius
 aliquando appellatus. Idem etiâ pecuniam
 publicanorum et vectigalia exigebat. Gal. 107.
 Sergent.

Sermo meus atque judicium abest procul ab istis. Sic me defendam. Longè mea discrepat istis. Enimverò si natura imperaret denuò percurrere tempus præteritum ab anuis aliquot, et alios parentes assumere ad ostentationem quoscumque quisque vellet; Et vox et ratio. Nam, si natura juberet A certis annis ævum remeare peractum, Atque alios legere ad fastum quoscumq; parentes 95 Optaret sibi quisque; meis contentus, onustos Fascibus et sellis nolim mihi sumere; demens Judicio vulgi, sanus fortasse tuo; quòd Nollem onus, haud unquam solitus, portare molestum.

Nam mihi continuò major quærenda foret res; 100 Atque salutandi plures: ducendus et unus Et comes alter: uti nè solus rusve peregreve Exirem; plures calones atque caballi Pascendi; ducenda petorrita. Nunc mihi curto [578] Ire licet mulo, vel, si libet, usque Tarentum; 105 Mantica cui lumbos onere ulceret, atq; eques armos. Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tullî, Cùm Tiburte viâ Prætorem quinque sequuntur Te pueri lasanum portantes œnophorumque. Hoc ego commodiùs, quàm tu, præclare Senator, verò sessor vulneret. Nullus mihi sordidam *avaritium* exprobrabit; sicut tibi, Tullî, quando Tiburtinâ viâ Prætorem te comitantur servi quinque lasanum ferentes et vas vinarium. Oâ hoc et alia multa vivo beatior te, ô illustris Senator,

ANNOTATIONES.

96. *Onustos Fascibus et sellis.*] Quidam legunt *honestos*. Fasces, et sellæ erules, insignia magistratum: *synecdoche* pro magistratibus et dignitatibus. De *fascibus* disserui alibi fusè. De *sellâ* curuli dicam postea in lib. i. Epist. Interim ex Gell. lib. iii. cap. 18. hæc accipe; *Senatores, qui curulem magistratum gessissent, curru rehebantur in curiam, honoris gratiâ; in eo verò curru sella erat, super quam considerent; quæ ob eam causam Curulis appellata. Senatores autem, majoribus honoribus nonnumquam perfuncti, pedibus utantur in curiam; unde et pedarii nominabatur.* Alii tamen aliter de sellæ curulis origine sentiunt.

99. *Onus.*] Onera et incommoda nobilis conditionis et dignitatis honoresque capessentis gerentisque.

101. *Salutandi plures.*] Ambiendo suffragia, benevolentiam captando, Magistratum petendo; ut moris est.

Ducendus et unus Et comes alter, &c.] Hoc enim requirit decorum, honor, majestas, dignitas.

104. *Petorrita.*] Petorritum est genus carri quatuor rotarum ab Æoliâ *πέρρες*; pro *πίσσαρες*; vel ab Oscâ voce, *petora*, similiter quatuor significante. Dicitur etiam Gallicum esse vehiculum, non absurdè; ut Galli acceperint à Massiliensibus Græcâ linguâ utentibus. Sunt qui etymon ducant à Britannis et Celtis, apud quos *pedar* est quatuor; sed perperam. Vide festum: item A. Gell. lib. li. cap. 30.

Curto mulo.] Vili, turpi, cui decurtata est cauda. Propert. lib. iv. Eleg. 1. *curto equo.*

105. *Usque Tarentum.*] Vel ad ultimos Italiæ fines. De Tarento, lib. i. Od. 28. v. 29. lib. ii. Od. 6. lib. iii. Od. 5. v. 56.

106. *Mantica cui lumbos, &c.*] Ex Lucilio; *Mantica Caultherii costas gravitate premebat.* Ad rem Seneca. Epist. xxviii. *O, quantum erat seculi decus, Imperatorem, triumphalem, Censorium, et, quod super omnia hæc est, Catonem uno caballo esse contentum, ac ne toto quidem; partem enim sarcinæ ab utroque latere dependentes occupabant.*

107. *Objiciet nemo sordes mihi, quas tibi, Tullî.*] Tibi quidem Prætori ac diviti obijci jure potest quòd sordidè vivas et parùm decore; non ita verò privato mihi. Multa enim tolerantur in privatis et plebeiis, quæ in Magistratibus et Patriciis minimè.

108. *Tiburte viâ.*] Ante omnium oculos viâ frequenti et celebri, quæ ducit ad Tibur; de qua urbe lib. i. Od. 7. et 18. lib. ii. Od. 6.

109. *Lasanum portantes.*] Instrumenta et vasa quælibet vilissima, coquendis etiam cibus utilia; nè aut hæc, aut illa, aut aliud quidpiam pretio comparare sit opus in meritoriiis tabernis ac diversoriis; quod quidem præparci est hominis ac sordidissimi. Lasanum, Græcis *λάσανον*, duo significat, matulam, et lebetem; posteriori sanè accipiendum est hic sensu. Hesychio, Suidæ, Polluci *λάσανον* idem est quod *χυρῆπιες olla pedes habens*; pariter et Schol. Aristoph. In Pace.

Multis atque aliis vivo. Quacunq̄ libido est, 111
 Incedo solus : percunctor quanti olus, ac far :
 Fallacem circum, vespertinumque pererro
 Sæpè forum : assisto divinis : inde domum me [579]
 Ad porri et ciceris refero lachanique catinum. 115
 Cœna ministratur pueris tribus : et lapis albus
 Pocula cum cyatho duo sustinet. Adstat echinus
 Vilis, cum paterâ guttus, Campana supellex.
 Deinde eo dormitum, non sollicitus, mihi quòd
 cras [580]
 Surgendum sit manè, obeundus Marsya, qui se 120
 è Campaniâ. Postea vado cubitum minimè anxius, quòd die crastinâ surgendum sit diluculo,
 visendusque Marsyas, qui

ANNOTATIONES.

111. *Multis atque aliis.*] Legunt alii, *millibus atque aliis*. Rursùm alii aliter interpretantur : quidam sic, ob hoc et alia multa commodiùs vivo, &c.

113. *Fallacem circum.*] Circum maximum, à Tarquinio Prisco spectaculis designatum, Palatinum inter et Aventinum montem, tria stadia et amplius longum, quatuor verò jugera latum. Dionys. Halic. lib. iii. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 25. *Fallacem* ; ubi sortilegi, somniorum interpretes, astrologi, circulares, et alii fumum, ut aiunt, vendentes ; aut *questiùs causâ hæriolantes*, ut ait Tull. i. de Divin. sub finem. Vide Juvenal. Sat. vi. 581. et seq.

Vespertinum forum.] Vel quòd vesperi minor frequentia in foro, quàm manè : tuncque illuc conveniunt nugatores et otiosi homines ad confabulandum ; et si quid novi spargendum ac ventilandum ; vel ambulandi causâ, cum adsint porticus ad id commodæ.

114. *Assisto divinis.*] Apagè qui explicant, rebus divinis et sacris intersum ; imò nihil ad rem. Intellige verò ; animi gratiâ audio divinos et hariolos plebi incautæ verba dantes, ut in circo, sic etiam in foro.

Inde domum me.] Inde domum me recipio ad cœnam oleribus et leguminibus constantem.

115. *Lachani.*] Sic placet legere ; non, ut alii *lagani*, quod quidem placentiæ genus, et ad delicias magis pertinet ; at Horatii mens et sensus innuit potius lachanum. Nam *λαχανον, olus*, vel *beta* Atticis, pertinet ad cœnam facilem et parabilem, magisque cum *porro* et *cicere* convenit.

116. *Lapis albus.*] Describit apparatus non cœnæ modò suæ ac cibariorum, sed et abaci vasorumque in eo repositorum.

Lapis albus.] Mensa ex albo lapide seu marmore ; quæ Delphica dicebatur, erat pro abaco : Gall. *buffet*.

117. *Pocula duo.*] Alterum vini, alterum aquæ ; atque ita bina semper singulis conviviis ponebantur.

Cum cyatho.] Quo vasculo haustum ex urinis vinum aut aqua in pocula infundebatur, aut etiam diluebatur ac miscebatur. Quod qui ministerium præstabat *ἑταῖρος* dictus Græcis. Non oratendus hic jocus Marcelli

gravis et lepidus æquè. Cùm Syracusas consideret, ejusque naves Archimedes sublevaret, rursumque mari illideret atque immergeret, ut, depressâ puppi vel prorâ, aquæ plurimum acciperent ; ludens aiebat Marcellus, Archimedein suis navibus pro cyathis uti, Plutarch. &c.

Echinus.] De hujus interpretatione vocis adhuc sub iudice lis est. Quidam salinum echini marini piscis formam habens intelligunt ; alii anpullam scorteam aut vitream ; alii lignum cum uncinis ad reponendos calices. Nec ineptè quibusdam videtur esse pollubrum seu malluvium, id est, vas lavandis manibus, Gall. *un bassin à laver les mains* ; ac proinde *guttus* ab iisdem explicatur aqualis, seu vas ad aquam affundendam.

118. *Paterâ.*] Ad libationes ; quas quidem religiosi veteres in epulis nunquam omittebant. Diis nimirum offerrebant in paterâ seu vinum seu primitias ciborum ; atque his vesci religioni ducebant. Unde Cic. ii. de Finib. *Atque reperiemus*, inquit, *asolos primum ita non religiosos, ut edant de patellâ.*

Guttus.] Vas ita dictum quod guttatim fundat et minutatim. Varro iv. de Ling. Latin. Gell. lib. xvii. cap. 8. &c. Non absurdè quidam volunt guttum illum ad uncturam sive unctionem epularem adfuisse ; id est, ad oleum, acætum, similiemque liquorem, aut aliud condimentum quodlibet *patinis irrorandum*, ut loquitur Persius, Satira vi. Suum verò sit cuique iudiciùm, ego dicam quod sentio ; movet me quòd Poëta jungat *cum paterâ guttum* ; sicque videtur indicare guttum, libando vino destinatum. Quocirca malim *echinum* suprâ interpretari salinum, aut vas aliud quodvis, etiam malluvium, si lubet ; ut *guttus* nequam sit aqualis, seu vas aquam abluendis manibus affundens.

Campana supellex.] Ista porrò vasa fictilia sunt ex iis quæ in Campaniâ fiunt ex argillâ.

120. *Obeundus Marsya.*] Sive ad vadimonium, nec enim litigare aveo ; sive ad sumendam à seneratoribus pecuniam, aut solvendas usuras ; nam ab his abhorreo. In primâ fori parte erat pro rostris Marsyæ statua, ad hęc

asserit intolerabilem sibi esse conspectum junioris Noviorum. Decumbo usque ad horam decimam. Deinde prode foras: vel lectito aut scriptito quod silentem me recreet. Ungor oleo, non quo impurus Natta lychnos defraudans. Cùm verò sol ardentior fatigatum me monet inire balnea, evito sideris rabidi tempus. Modicum prandeo quantum impediatur vacuo esse ventre per diem integram; domi resideo otiosus. Hæc vita vivamque fortunatior quam Vultum ferre negat Noviorum posse minoris. Ad quartam jaceo. Post hanc vagor; aut ego lecto, Aut scripto, quod me tacitum juvet. Ungor olivo, Non quo fraudatis immundus Natta lucernis; Ast, ubi me fessum sol acrior ire lavatum [581] Admonuit, fugio rabiosi tempora signi. 126 Pransus non avidè, quantum interpellat inani Ventre diem durare: domesticus otior. Hæc est Vita solutorum miserâ ambitione gravique. His me consolor: victurus suavius, ac si 130 Quæstor avus, pater atque meus, patruusque fuisset. est carentium infelici et molestâ ambitione. Istis me sublevo; si Quæstor fuisset meus pater, avus, atque patruus.

SATIRA VII.

Rixam Rupili cum Græculo Persio describit.

Cunctis puto cognitum esse lippis ac tonsoribus, quâ ratione Persius ibrida vindicavit pus et viris Rupili Regis proscripti.

ANNOTATIONES.

gatorum terrorem posita; ad quam vadimonia sistebantur; conveniebant etiam caudidici, alique negotia tractantes et componentes; nec non ibidem sedebant fœneratores. Porrò Marsyam nörunt omnes fuisse Phrygium tibicinem, quem ab Apolline, quòd temerè cum eo contendisset, excoiatum fabulantur. Satyrum fuisse scribit Ovidius. Metam. vi. cap. 5. Vide Cæl. Rhodig. lib. xxviii. cap. 12.

Qui se Vultum ferre negat Noviorum posse minoris.] Quòd illa statua Marsyæ sublata erat manu, satyricè et sarcasticè noster interpretatur Marsyam aversari, velut indignandum quòd Novius libertus inter iudices et senatores allectus esset; et, quod pejus, turpi fœnerandi studio totus incumberet; unde gestu ostendat abhorrere se ab istis sordibus, et ab ejus aspectu.

121. *Noviorum minoris.*] Novii fratres erant duo, quorum natu minor ad Marsyæ statuam quotidie sedebat. De illo suprâ, v. 40.

122. *Ad quartam jaceo.*] In cubili jaceo ad horam usque decimam matutiniam; quod non semel jam explanavi.

Aut ego lecto, Aut scripto.] Si foras non prodeò, postquam è lecto exilui, operam do lectitoni vel scriptitoni. Valeat Theod. Marcilius, qui pertinaciter hic è Nominibus facta Verba ab interpretibus indignatur, vultque ablativos esse absolutè positos; ut sit tensus; aut ego, postquam legi aut scripsi quod tacitum me juvet, ungor olivo, &c. prior certè prapollit explicandi ratio, ut lecto pro lectito, scripto pro scriptito dixerit Horatius.

124. *Non quo fraudatis, &c.*] Ungor olivo optimo, non lucenario, laternario, ac fetente, adeoque lucernis quasi fraudatis detracto; ut facit Natta per sordidam ac turpè avaritiam. Pari sensu Juvenalis scripsit Sat. v. 87. *Qui*

*Pallidus offertur misero tibi caulis olebit Lacer-
nam.*

Natta.] Quidam legunt *Nacca*. De sordido isto homine, et noster alibi, et Juvenalis Sat. viii. 95. Persius Sat. iii. 31.

Non pudei ad morem discincti vivere Nattæ?
125. *Ast, ubi me fessum sol acrior, &c.*] Æstivo tempore, ac diebus Canicularibus. Minus sapiunt qui intelligunt solem meridianum cujusque diei. Nam, qui modicè curare se cuticulam prædicat, longè abest, ut innuat quotidie se balneis uti, quòd certè luxuriam et delicias aleret.

126. *Rabiosi tempora signi.*] Tunc sublevo me, et mitigo ardores Caniculæ; de quâ libri. Od. 17. v. 17. lib. iii. Od. 13. v. 9. Pers. Sat. iii. initio,

—*Siccas insana Canicula messes
Jamnidum coquit; et patulâ pecus omne sub
ulmo est.*

127. *Pransus non avidè.*] Antiqui nimirum haud bis in die epulabantur; modico verò circa meridiem sumpto cibo, vesperi cœnabant; atque ita negotiis ac laboribus diem impendebant, noctem verò curandis corporibus. Domitianus tamen refertur lautè prandisse, parè autem cœnasse, et apud nos nunc plerique facere amant, ita suadente medicinâ et sanitatis ratione.

128. *Domesticus otior.*] Otio liberali vaco, non inerti et ignavo.

Satira VII.—1. *Proscripti, &c.*] Superiore Satirâ refutavit Horatius obtractatores et malevolos quosdam libertinum genus ipsi objicientes, tum nempè cùm Mæcenati gratiosus esset: qui et Augustum ei reconciliavit, at longè antea idem ei probrum fuerat ingestum. Scilicet cùm Tribunus militum esset, cum ipso pariter in exercitu Bruti militabat Rupilius, in eumque illud

Ibrida quo pacto sit Persius ultus, opinor
 Omnibus et lippis notum et tonsoribus esse.
 Persius hic permagna negotia dives habebat
 Clazomenis, etiam lites cum Rege molestas;
 Durus homo, atque odio qui possit vincere Regem;
 Confidens tumidusque; adeò sermonis amari,
 Sisennas, Barrosque ut equis præcurreret albis.
 Ad Regem redeo. Postquam nihil inter utrumq; 9
 Convenit (hoc etenim sunt omnes jure molesti, [583]
 Quo fortes, quibus adversum bellum incidit: inter
 Hectora Priamiden animosum atque inter Achillem
 Ira fuit capitalis, ut ultima divideret mors;
 Non aliam ob causam, nisi quòd virtus in utroque
 Summa fuit. Duo si discordia vexet inertes, 15
 Aut si disparibus bellum incidat, ut Diomedii
 Cum Lycio Glaucio; discedat pigrior, ultrò
 Muneribus missis.) Bruto Prætorè teneite
 men contingat imparibus, puta Diomedii cum Glaucio Lycio; inertior cedat, datis sponte muneribus.) Dum Prætor Brutus ageret

[582] Persius iste ingentia habebat negotia Clazomenis nec non graves rixas cum Rege; homo pervicax, et qui molestiâ vincere posset Regem; arrogans et superbus; denique tam acerbâ dicitate, ut Sisennas Barrosque albis equis anteverteret. Redeo ad Regem. Cum nulla utriq; concordia esset (nam molesti omnes eodem sunt animo, quo strenui quibus contraria pugna contigit: sic inter Hectorem Priami filium et fortem Achillem odium extitit implacabile, quod sola mors tandem dirimeret: haud aliâ de causâ quàm quòd ambobus summa virtus inerat. At si contentio fuerit duobus ignavis, vel certamen

ANNOTATIONES.

convicii effutierat. Itaque noster opportuno tempore se ultus est, datâ occasione litis, quæ isti Rupilio cum Græculo quodam nomine Persio incidere.

Proscripti Regis, &c.] Rupilius cognomento Rex in urbe Prætorum gerens, ab Augusto Triumviro proscriptus ad Bruti castra confugit.

Pus atque venenum.] Maledicentiam linguæ virulentæ. Lucil.

Luci' marcebat febris, senium, vomitus, pus.

2. *Ibrida.]* Perperam alii *hybrida* scribunt, frustrâ, et deducunt ab ἵβρις vel ἱβριδῆς sive ἱβριδῆς, ut significetur conviciator, petulcus et contumeliosus. Benè viderunt eruditi *Ibrida* scribendum, ut notetur Persius Asiatico patre ortus matre autem Romanâ. Nam antiqui spurios item diverso genere procreatos dicebant umbros, imbro, indeque ibros et ibridas. Sic ibridæ canes lyciscæ. Isidor. lib. xii. cap. 1. *In animalibus, inquit, bigenera dicuntur quæ ex diversis nascuntur, ut mulus ex equâ et asino, burdo ex equo et asinâ, ibrida ex apris et porcis, &c.* Plin. lib. viii. cap. 45. *Emus monibus et oribus natos prisci umbros vocarunt: et cap. 53. Semifera animalia antiqui vocabant ibridas, ad homines quoque, ut in C. Antonium Ciceronis in Consulatu collegam, appellatione translata.* Ita apud Valer. Maxima. lib. viii. cap. 6. *Q. Varius propter obscurum jus civilitatis Ibrida cognominatus, &c. natus nimirum Hispano patre, matre Veronensi.*

3. *Lippis notum et tonsoribus.]* Proverbialis dictio. Lippi quòd rarò foràs prodeunt vix lucem ferentes, hinc curiosè percontantur ab invisentibus, quid sit novi per urbem: tonstrinæ verò, in quas multi conveniunt otiosi et loquaces, sunt proinde rumorum et confabulationum officinæ. Huc referri potest quod

Theophrastus ait: τὰ κούφια ἄσινα συμποσία, tonstrinæ conpotationes sine vino.

5. *Clazomenis.]* Urbs ista minoris Asiæ in Ionia, ad oram maris Ægæi inter Smyrnam et Chium: priùs dicta Gryne, unde Apollo Grynæus, Anaxagoræ patria fuit.

8. *Sisennas, Barros.]* Homines famosos dicitate, convicii, linguæ petulantia. De *Barros* antea. Sisenna cognomen erat Aproniorum et Corneliorum. Dio lib. 54. meminit Cornelii Sisennæ, qui de uxoris vitâ in Senatu reprehensus ausus fuit dicere, se illam sciente et suadente Augusto duxisse; quare ita Principis cum eâ consuetudinem, quam nuptiis delatam vellet, apertè et falsè notaverit.

Equis præcurreret albis.] Figurata locutio inde nata quòd equi alibi credantur velocissimi. Plaut. Asin. ii. 2. 12.

Si huc occasione se tempus subterdixerit, Nunquam, adepal, quadrigis albis indipisceet postea.

10. *Hoc etenim sunt omnes jure molesti, &c.]* Ut fortes, sic et molesti nunquam cedere volunt; illud est eorum ingenium et velut jus quoddam à naturâ comparatum, lib. i. Od. 6. v. 6. gravem.

Pelida stomachum cedere nescit.

13. *Ultima divideret mors.]* Ira enim non senescit nisi per mortem, ut ait Sophocles; θύμου γῆρας οὐδὲν ἄλλο ἐστὶ πλεον θανάτου.

16. *Diomedii Cum Lycio Glaucio, &c.]* Ex Iliad. vi. ubi Jupiter dicitur Glaucio mentem ademisse, indeque Glaucius arma aurea sua cum Diomedis armis permutasse. De *Diomede* suprâ Sat. 5. Glaucus Lyciorum dux ad auxilium Trojanorum venit; erat præterea nepos Bellerophontis, qui Jobati Lyciæ regis gener et regni hæres fuit.

18. *Bruto Prætorè tenente Dilem Asiam.]* Ne accipe, Lector, Asiæ Prætorum Brutum:

ia oplmâ Asiâ, dimicavit Ditem Asiam, Rupili et Persi par pugnat, uti non
 par Rupili atque Persi, Compositus melius cum Bitho Bacchius. In jus 20
 qdeo ut non convenienti- Acres procurrun; magnum spectaculum uterque.
 us sit commissus Bacchius Persius exponit causam: ridetur ab omni
 cum Bitho. Ad iudicium Persius exponit causam: ridetur ab omni
 ardentes properant: ambo Conventu: laudat Brutum, laudatque cohortem:
 spectaculum iogens. Per- Solem Asiæ Brutum appellat, stellasque salubres
 sius rem explicat; cætus Appellat comites, excepto Rege: Canem illum, 25
 universus cachinnos tollit: Invisum agricolis sidus, venisse: ruebat
 laudat ille Brutum, laudat [584]
 comites. Brutum vocat A- Flumen ut hibernum, fertur quò rara securis.
 siæ solem, comites verò sa- Tum Prænestinus salso multumque fluenti
 lularia sidera nuncupat, Expressa arbusto regerit convicia; durus
 dempto Rege; hunc enim Vindemiator et invictus, cui sæpè viator 30
 accessisse velut Caniculum, Cessisset, magnâ compellans voce cucullum.
 astrum agricolis infestum; Vindemiator et invictus, cui sæpè viator
 fluebat velut annis hyeme, natus illi mordaci et valde copioso dicitur etorquet ex arbustivâ
 ad quem securis infrequen- vite deprompta, viator acer ac vini nescius, cui frequenter viator cessisset grandi voce ap-
 ter accedit. Tunc Præneste pellant cucullum.

ANNOTATIONES.

imò tunc Romæ Prator erat Brutus: in Asiam
 verò se contulerat ad contrahenda adversus
 Augustum auxilia: ibique permulta gessit
 laude digna.

19. *Ditem Asiam.*] Cic. pro lege Maniliâ.
*Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum,
 et varietate fructuum, et magnitudine passionis,
 et multitudine earum rerum quæ exportantur,
 facile omnibus terris anteceluit.*

20. *Cum Bitho Bacchius.*] Par gladiatorum
 insigne erant Bithus et Bacchius. Suet. Octav.
 Erasm. Adag.

25. *Canem illum, &c.*] Alios Bruti comites
 stellas quasi salutare venisse, at Rupiliam
 rale sines ac veluti Caniculum. De hac
 Virgil. Æn. x. 273.

— *Sirus ardor,*

*Ille solum morbos; ferens mortalibus ægris,
 Nascitur, et lævo contristat lumine cœlum.*

Vide, si vacat, Annot. ad Od. 17. v. 17. lib. i.
 et Od. 13. v. 9. lib. iiii.

26. *Ruebat Flumen ut hibernum.*] Persii
 oratio fluebat rapide torrentis instar, aut fluvii
 nivibus hyemalibus intumescens et exundantis.
 Vide lib. iv. Od. 2. v. 5.

27. *Fertur quò rara securis.*] Ad cuius fluminis
 ripam raro venit frondator cum securi quâ
 ligna cœdat; seu quòd ipse metuit nè exundante
 fluvio abripiatur, seu quòd adsitæ arbores
 impetu decurrentium aquarum totæ eradicantur
 et auferuntur.

28. *Prænestinus.*] Rupilius Rex oriundus
 Præneste. Hæc Latii civitas Româ distat 21.
 mill. pass. Ortum versis; hodie *Palæstrina*.
 Condita fertur et nomen sortita à Præneste
 Ulfensis et Circes filio.

Salso multumque fluenti.] Malè quidam hæc
 jungunt cum sequenti voce *arbusto*; quæ cer-
 tè referenda sunt ad Persium, de quo ante
 Helmsius asseveranter legendum contendit,
mustoq; fluenti, ut respondeat sequenti vo-
 cabulo *vindemiator*. Sed conjectura hæc au-
 daciator sanè est; et quicquid dicat, de eâ le-
 ctione dubitabimus.

29. *Expressa arbusto regerit convicia.*] Ve-
 lut durus vindemiator in viatorem dicitur la-

cessentem scommata regerit ex arbusto suo;
 ita Rupilius acerba convicia reddidit Persio
 magnâ linguæ volubilitate et petulantia contumelias ingerenti.

Arbusto.] Id est, vite arbori innixâ: de quâ
 Plin. lib. xvii. cap. 23. ubi scribit; *nobilis vina
 non nisi in arbustis gigni, et in his quodæ
 laudatiora summis, sicut uberiora imis adeo
 excelatate proficuntur, &c.* Columell. lib. iv. vites,
 inquit, *maximè gaudent arboribus . . . hoc
 genus vitium arbustivum vocamus.*

30. *Vindemiator.*] Observa, lector, vocem
 istam esse hic quatuor syllabarum, atque in
 unam coire i et a, ut metri constet ratio.

Cui sæpè viator, &c.] Solebant prætereuntes
 cum vindemiatoribus seu vineam putantibus,
 item cum frondatoribus, certare conviciis.
 Auson. in Mosellâ:

— *Inde viator*

*Riparum subjecta terens, hinc narita labens
 Probra canunt seris cultoribus.*

31. *Magnâ compellans voce cucullum.*] Stolidum,
 fatuum, desidem, et pigrum, instar cuculi:
 vel quòd vinitores putationem et culturam
 vineæ donec cuculi vox audiatur, serius
 tardantes viator deridebat cuculi exprimens
 cantum. Plin. lib. xviii. cap. 26. *Putationem
 æquinoctio peractam habeto.* Et postea. *Sic
 ferè in vi. Id. Mali . . . quo temporis
 intervallo, xv. diebus primis agricola rapienda
 sunt ea, quibus peragendis ante æquinoctium
 non suffecerit, dum sciat inde natam exprobrationem
 cantus alitis temporarii quem cuculum vocant.
 Deducens enim habetur opprobriumque meritum,
 falcem ab istâ voluere in vite deprehendi,
 ut ob id petulantia sales etiam cum primo vere
 ludantur.*

Cucullum.] Vel potiùs, *cuculum*, mediâ productâ,
κόκκυζ, avis verna, à voce, quam sæpius
 ingeminat, appellata. Unde et *κόκκυζας*
 Græci vocant homines molestos, eadem sæpius
 insultè repetendo caput obtundentes. Plin. lib.
 x. cap. 9. *Procelit vere coccys, occultatur
 Canicula ortu: semperque parit in alienis nidis,
 maximè palumbium, majori ex parte singula*

At Græcus, postquam est Italo perfusus aceto, [585] Tum Græculus Persius, pos-
 Persius exclamat : Per magnos, Brute, Deos te teaquam salibus Italicis as-
 Oro, qui reges consuêsti tollere, cur non persus fuit exclamat: O,
 Hunc Regem jugulas? operum hoc, mihi crede, Brute, per magnos te Deos
 tuorum est. 35 obsecro, qui reges extermi-
 nare solitus es, quare non
 istum Regem tollis? Hoc,
 mihi crede unum est, è tuis facinoribus.

SATIRA VIII.

Priapum inducit Canidiæ et Saganæ veneficia describentem ac detestantem.

OLIM truncus eram ficulnus, inutile lignum ;
 Cùm faber incertus scamnum, faceretne Pria-
 pum, [586]
 Maluit esse Deum. Deus inde ego, furum, aviumq ;
 Maxima formido. Nam fures dextra coërcet,
 Obscœnoque ruber porrectus ab inguine palus : 5
 Ast importunas volucres in vertice arundo
 in summo capite infixâ deterret aves molestas,

ANNOTATIONES

ava, quod nulla alia avis, rarò lina. Causa
 subiiciendi pullos, quod sciat se inrisam cun-
 ctis aribus. Num minutas quoque infestat. Ita
 non fore tutam generi suo stirpem opiniuntur,
 nisi sefellerit. Quare nullum facit nidum, ali-
 oquin trepidum animal, pullus aridus
 ex naturâ præripit cibos reliquis pullis.
 Itaque pinguescit, et nitidus in se nutricem
 convertit. Illa gaudet ejus specie, miraturque
 seipsam quoddam talem pepererit : suos compara-
 tione ejus damnat ut alienos, absuniquè etiam
 se inspectante patitur, donec corripiat ipsam
 quoque jam volandi potens : ex genere accipi-
 trum, quanquam nec aduncis unguibus nec ca-
 pite similis illis, nec alio colore ac rictu, seu as-
 pectu, quàm columbi.

32. *Italo perfusus aceto.*] Italicâ dicacitate
 Rupilli: mordaci lotus aceto, ut ait Pers. Sat.
 v. 86. Plaut. Pseud. ii. 4. 49.

Ecquid habet is homo aceti in pectore!—

33. *Exclamat.*] Erumpente irâ tandem,
 quam exstimularat homo acida lingua, ut lo-
 quitur Seneca, Controv.

34. *Qui reges consuêsti tollere.*] Tarquinius
 olim quidem majores tui, putâ Junius Brutus,
 tu verò deinde ipse Julium Cæsarem.

35. *Hunc regem.*] Ludus in vocabulo.

Operum hoc, mihi crede, tuorum est.] Et hoc
 te dignum est opus, ut jugules ac tollas moles-
 tum et indignum hunc vitâ hominem.

Satira VIII.—1. *Olim, &c.*] Prosopopœia est
 lepida prorsus et facta, quâ Horatius evulgat
 illud Canidiæ veneficium, de quo in Epod. ult.
 ubi Canidia:

Et Esquilini Pontifex veneficet, &c.

Porro mirè hic Deastrorum vanitas et falsitas
 sugillatur. Unde S. Hieronym. lib. xii. in
 Isai. cap. 44. sub finem ita scribit: *Flaccus in
 satirâ, deridens simulacra gentium ait ; Olim
 truncus eram, &c.*

Truncus eram.] Sic Propert. lib. iv. Eleg.

2. v. 59. Vertumnus de se dicit:

Stipes acernus eram properanti falce dolatus,

Ante Numam gradâ pauper in urbe Deus.

Truncus ficulnus.] Truncus fici arboris.

Inutile lignum.] Minimè apta ad opus ma-
 teria ob fragilitatem. Quò etiam referri pò-
 test, quòd sub finem hujus satiræ dicitur, *déf-
 fissâ nate.* Vel *inutile*, id est, nondum dola-
 tum, nondum in effigiem aliudve opus effectum
 et formatum.

2. *Priapum.*] Is Bacchi et Veneris filius hor-
 tis præesse velut custos credebatur. Diodor.
 Sic. lib. v. cap. 1. mox citand. Ejus statua
 rudis et informis ponebatur: unde ex ficu ut
 plurimùm fiebat, quòd lignum fragile et ad
 alia opera artificiosè fingenda ineptum. Aliam
 alii rationem afferunt quòd ficens admodum
 fertilis, Priapus verò sæcunditatem designet
 teste Plutarcho de Iside et Osir.

4. *Fures dextra coërcet.*] Diodor. Sicul. cit.
*Priapus non solum in urbium templis sed et in
 agrestibus quoque locis tanquam vinearum at-
 que hortorum custos colitur, fructuum fures
 castigans.* Hinc falcem ligneam tenens finge-
 batur, quasi fures illâ confossoris, seu pros-
 traturus. Columell. de Hortorum Cultu, v. 31.
 itâ de Priapo:

— Sed truncum forte dolatum

Arboris antiquæ nomen venerare Ithyphalli,

— medio qui semper in horto,

— prædoni falce minatur.

Virgil. Georg. iv. 110.

*Et custos forum atq; avium cum falce salignâ,
 Hellespontiaci serret tutela Priapi.*

6. *In vertice arundo Terret fixa.*] Hoc avi-
 bus terliculamentum poni solebat. Tibullo
 ascriptum Epigramma sic habet:

Placet, Priape, qui sub arboris comâ

Soles sacrum revincit panynio caput

Ruber sedere, . . . sapè floribus novis

Tuas sine arte deligavimus comas.

ac prohibet consistere in hortis recentibus. Antea conservus cadavera cellis arctis ejecta locabat istuc effērenda in vili sandapilā. Hoc erat commune plebeculæ sepulchrum, Pantolabo sannioni, et Nomentano patrimonii dissipatori. Istic cippus assignabat agri pedes milenos in latitudinem, trecentos verò in longitudinem, *vetabatque* ne sepulchrum ad hæredes pertineret. Jam verò licet habitare in Esquilis salabribus, et ambulare in colle aprico, ubi nuper mæsti cernebant agrum albis ossibus deforcem. Quanquam non tam ne angunt et vexant prædones ac feræ agrum istum infestare solitæ, quàm *mulieres*, quæ humanas mentes infectunt incantamentis et veneficiis.

ANNOTATIONES.

7. *Novis in hortis.*] Quos nuper in Esquilis, Mæcenas instituit, ob salubrem ejus loci aërem, ut dicebat postea.

8. *Huc prius, &c.*] Ubi modò stat Priapus, in hortis scilicet istis novis, ibi antea sepulchretum erat. In hunc ipsum locum plebeciorum cadavera portabantur humanda.

Angustus ejecta, &c.] Adverte singulas voces ad contemptum facientes.

Angustus ejecta cadavera cellis.] Non atriis aulivæ magnis elata cum honore ad sepulturam more divitum. *Celle* enim dicuntur mansuetæ præsertim servorum.

9. *Conservus portanda locabat.*] Viles et abjectos vilis abjectusque vespillo sepeliebat. Nam vespillones, inquit Festus, appellantur, qui vespertino tempore operam locant iis humo condendis, qui funebri pompâ duci propter inopiam nequeunt. At contrâ divitum funeri curando advocatur libitinarius. Hic verò subministros adhibet pollinctores, sandapilarios, vespillones.

In arcæ villi.] Non in feretris exornato, ut divites solent, sed in brevi loco, seu communi sandapilâ, quam Martialis vocat *Orcinianam spondam*, quæ egenorum itemque damnatorum cadavera portabantur à sandapilariis. Juvenal. Sat. iii. 32.

Conducere—portandum ad busta cadaver.

10. *Hoc miseræ plebi.*] Esquilina regio sepulchris servorum atque miserorum dedicata erat: inquit Vet. Comment.

11. *Pantolabo scurræ.*] Aptum nomen scurræ, qui dilapidatis facultatibus egens mutam à pluribus pecuniam accipiebat. Itaque Malivus ille *Pantolabus* sepulchro pauperum et miserorum infertur, sicut et Cassius *Nomentanus* patrimonii devocor insignis.

12. *Mille pedes in fronte, &c.*] Datus olim fuerat locus ille ad sepulturam plebeciorum, continens *mille pedes, &c.* Quod quidem agri spatium hæredibus detractum erat. Et hæc cippo inscripta notabantur ex more. Erat enim *cippus* in agro erectus lapis seu limes, in quo designabatur certi pars agri excepta et

Terret fixa, vetatque novis considerare in hortis.

Huc prius angustis ejecta cadavera cellis

Conservus vili portanda locabat in arcâ:

Hoc miseræ plebi stabat commune sepulchrum, 10

Pantolabo scurræ, Nomentanoque nepoti:

Mille pedes in fronte, trecentos cippus in agrum

Hic dabat; hæredes monumentum nè sequeretur.

Nunc licet Esquilis habitare salubribus, atque

Aggere in aprico spatiari, quo modò tristes 1688

Albis inforinem spectabant ossibus agrum. 16

Cùm mihi non tantùm furesque feræque suëtæ

Hunc vexare locum, curæ sunt atque labori,

Quantùm carminibus quæ versant atque venenis

ex testamento data legataque plebi, vel alicui privato.

Mille pedes in fronte, &c.] Juxta vias erant sepulchra. Ergo sepulchri fons est latitudo, at longitudo in agrum quaquà versùs intelligenda. Ita vetus inscriptio. IN FRONTE LAT. PED. XX. IN AGR. LONG. PED. XX. &c. Valeant qui Geographicè longitudinem his accipiunt in majori distantia. Nec enim ad locum habet nisi in Geographicis. Ptolem. lib. i. cap. 6.

13. *Hæredes monumentum, &c.*] In cippo scribi et notari solebant literæ istæ, H. M. H. N. S. Hoc monumentum hæredes non sequitur. Frederic. Cerutus Veronensis sic interpretatur locum hunc, luculenter quidem; hic in Esquilis extabat cippus his notatus literis; ab eâ parte, quæ publicam viam attingit mille pedes agri ad sepulturam plebis tribuuntur; ab eâ verò parte, quæ conjunctos agros spectat, pedes trecenti. Hæc inscriptione: HÆRES HUNC SIBI LOCUM SEPULTURÆ NE VINDICET.

14. *Nunc licet Esquilis, &c.*] Nunc vero sepulchreti amotâ sæditate per Mæcenas jam licet frui Esquiliarum salubri aëre; licet hic habitare quin et deambulare in amœnis hortis, ubi prius arida mortuorum ossa tristem aspectum dabant.

Esquilis.] Hæc urbis Romæ regio. Epod. 5. v. 10. et ult. v. 6.

Salubribus.] Illuc propterea, et ad hortos Mæcenasianos in Esquilis secedeabat Tiberius ad quietem, Augustus verò æger ad valetudinem procurandam. Sueton.

17. *Cùm mihi non tantùm.*] In hortis quidem sedeo amonitate cœlicæ temperie pergratis inquit Priapus, at id mihi molestum, quòd veneficas inde exterminare neque sepulchra frequentare assuetas. Fures avesque facilè abigo, at non ita improbas anus istas.

Furesque, &c.] Hi ventitabant illuc ad exquisitos fructus surripicendos: *feræ* autem ad projecta supplicio affectorum cadavera olim venire assuetæ inde vix absterrebantur; sem-

Humanos animos. Has nullo perdere possum, 20
 Nec prohibere modo, simul ac vaga luna decorum
 Protulit os, quin ossa legant herbasque nocentes.
 Vidi egomet nigrâ succinctam vadere pallâ
 Canidiam, pedibus nudis, passoque capillo,
 Cum Saganâ majore ululantem. Pallor utrasq; 25
 Fecerat horrendas aspectu. Scalpere terram
 Unguibus, et pullam divellere mordicûs agnam
 Cœperunt. Cruor in fossam confusus, ut in dè
 Manes elicerent, animas responsa daturas.
 Lanea et effigies erat, altera cerea; major [589]
 Lanea, quæ pœnis comesceret inferiorem. 30
 Cerea suppliciter stabat, servilibus ut quæ
 Jam peritura modis. Hecaten vocat altera, sævam
 Altera Tisiphonem. Serpentes, atque videres
 Infernas errare canes: Lunamque rubentem, 35
 Nè foret his testis, post magna latere sepulchra.
 one quippe mox interitura. *Veneficarum* altera inlclamat Hecaten, altera diram Tisiphonem.
 Tum aspiceres currere angues, et canes Stygias; lunam verò erubescensentem se abscondere post
 majora monumenta, ne testis adesset istis sceleribus.

ANNOTATIONES.

perque ad locum notum, cupitamque prædam
 recurrebant.

20. *Has.*] Veneficas, Canidiam, Saganam.

21. *Simul ac vaga luna, &c.*] Decorem
 suum ostentat luna, dum plena est; et hoc
 præsertim tempus ad perpetranda veneficia
 assumunt. Vide Epod. 5. et ult.

22. *Ossa legant.*] Paulus jurisconsultus: *qui
 è sepulchro corpora extraxerint, vel ossa erue-
 rint humilioris quidem fortunæ summo sup-
 plicio afficiuntur; honestiores autem in insulam
 deportantur; aliâs aut relegantur, aut ad me-
 tallâ damnantur.* Vide Epod. ult. sub finem.

Herbasque nocentes.] È sepulchris natas,
 quasi sacras Diis Manibus, prouideque venefi-
 cis idoneas. Menthâ præ cæteris herbis ute-
 bantur. Hæc enim dicitur pellex fuisse Pla-
 tonis, à Proserpinâ demum concepta et in
 herbam sui nominis transformata. Porrò no-
 tandum Mæcenatis hortis non totas Esquilias
 occupatas; superfuisse verò illic aliquot se-
 pulchra.

25. *Cum Saganâ majore.*] Hæc Sagana li-
 berta fuit Pomponii Senatoris, qui à Triumvi-
 ris proscriptus est: habuit verò sororem natu
 minorem se. Ita vetus Commentator.

28. *Ut in dè Manes elicerent.*] Cruore sci-
 licet ebibendo gaudentes. Sic veteribus cre-
 ditum.

29. *Animas responsa daturas.*] Necromantia
 est, quâ magi futura per mortuos aut mortuo-
 rum umbras rimantur. Vide Epod. ult. in
 fine, ibique Annot. lib. 1. Sam. cap. xxviii. Saul
 rex per Pythonissam suscitavit impiè animam
 Samuelis Prophetæ: ab eoque discit suam
 suorumque perniciem proximè futuram. *Stu-
 timuerat Saul cecidit porrectus in terram; exti-
 muerat enim verba Samuelis, &c.*

30. *Lanea et effigies erat, &c.*] Erat ibi
 effigies duæ, una lanea, altera cerea. Hanc
 minorem, altera major affligebat, vexabat,

verberabat, perdere volebat. Nam et sic cum
 cruciati homines encaunt veneficæ. Unde
 Ovid. Epist. vi. 89.

Per tumulos errat passis discincta capillis,

Certaque de lapidis colligit ossa rogis.

Devoret absentes, simulacraque cerea fingit,

Et miseram tenues in jecur urget acus.

32. *Cerea suppliciter stabat.*] Hæc repræ-
 sentans eum quem perditum ibant et cupie-
 bant. At laneum simulacrum referebat car-
 rum veneficis illis caput, quod alterius sagæ
 incantamentis liberare et exsolvere contende-
 bant

33. *Hecaten vocat altera.*] Canidia invocat
 Proserpinam umbrarum domiuam, sacrorum
 magicorum præsidem; dictam *Hecaten* seu
 quòd victimis centum placaretur, seu quòd an-
 nos centum errare faciat insepultos. Ità Ser-
 vius. Alii quòd centum, id est, varias habeat
 virtutes et potestates. Nam et idcirco *terge-
 mina Hecate* vocatur à Virgilio, *Æneid.* iv.
 Est nempe Luna in cælo, Diana in terris,
 Proserpina in inferis. Alii etiam aliter, quòd
 Hecatos dicatur Apollo, hinc ejus soror He-
 cate appellatur, inquit, ab *εκάς*, longè, quasi
 radios emittens ad nos vibrans.

34. *Altera Tisiphonem.*] Sagana vocat Ti-
 siphonem unam è Furiis, à plectendis cædibus
 ità nominatam.

*Serpentes, atque videres Infernas errare
 canes.*] Canes infernæ adventantem Proserpi-
 nam præcurrendo annuntiabant: serpentes
 autem Tisiphonem. Duas enim illas ejusmodi
 asseclæ nunquam non comitantur. Furiarum
 capillos serpentibus implexos, manusque pari-
 ter armatas fixere.

35. *Lunamque rubentem.*] Pudore suffusam,
 et abhorrentem à talibus flagitiis veneficis-
 que.

36. *Post magna latere sepulchra.*] Hinc pa-
 tet, quod ante jam annotavi, ad Esquilias et

Quod si aliquid mentior, Mentior at si quid, merdis caput inquinat albis [590]
 conspurcetur meum caput, Corvorum; atque in me veniant mictum atque
 merdis albis corvorum: ac cacatum
 mictum et cacatum super Julius, et fragilis Pedacia, furque Voranus.
 me veniant Julius, mollis Pedacia, et Voranus fur.
 Quid referam singula? Quomodo alternatim colloquerentur animæ cum Saganâ, voce tenui et stridula? Quomodo clam humo infoderint barbam lupi, et dentes colubræ maculosæ: utque ignis ingens stridulerit effigiem ceream; denique quo pacto aversatus sim præsens, atque vindicaverim verba et actiones amborum Furiarum istarum? Etenim quanto sonitu crepat vesica disrupta; tanto ego ficulum olim truncus divisus natibus crepui. Profluit autem illæ veneficæ fugere in urbem ceperunt. Tunque non sine ludibrio et cachinnis aspexisses Canidiæ dentes, ac sublimem Saganæ comam

ANNOTATIONES.

hortos Mæcenatis, propè exitisse quæpiam adhuc monumenta, quamvis alia diruta fuissent atque submota.

37. *Merdis caput inquinat albis Corvorum.* Huc facit quod in Epigram. antè cit. ad Priapum scribit Tibullus:

*Abegimusque vocè sæpè, cum tibi
 Scenæ corvus, impigerre graculus
 Sacrum ferire ore corneo caput.*

Arnobius autem lib. vi. disertè. *Non ridetis sub istorum simulacrorum caris stelliones, sori-ces, murices, blattasque lucifugas nidamenta ponere atque habitare? spurcitas huc omnes conducere . . . In ore simulacri ab araneis ordiri retia, atque insidiosos casses quibus rotatus innectere stridularum possint imprudentiamque muscarum? Hirundines intrâ ipsos ædium circumvolantes tholos jaculari stercora plenus; et modò ipsos rullus, modò nimumum ora depingere, barbam, oculos, nasos, aliasque omnes partes, in quascunque se detulcrit deoncrati prolurios podicis?*

39. *Julius, &c.* Quidam luxuriæ perditus, cætera minimè notus.

Pedacia. Muliebri nomine ob mollitiem et impudicitiam vocat. per contemptum et ludibrium. Is Pedacius, vel Pediacius, dicitur fuisse Eques Romanus, suum verò patrimonium abligurisse flagitiosisque postea libidibus servisse.

Furque Voranus. Iste fuit Q. Luctatii Cautuli libertus, furax et astutus apprimè: qui cum nummulario cuidam surripuisset aliquot nummos, hos calceis iuseruit absconditque. Deprehenso verò ad calceos alludens quispiam subridensque ait: Belle, si te non *ἐκχαλκώσω*, id est, verberibus tanquam æs tundat ac recudat.

41. *Triste et acutum?* Sic Æneid. vi. 491. umbræ seu animæ Græcorum apud inferos Æneam videndos obstupescunt, *pars vertere terga* . . . *pars tollere vocem exiguam*, id est, exilem, lugubrem, deductam, unde et *inceptus clamor frustratur hiantes*. Ibid.

42. *Lupi barbam.* Egregiè Marcellius, *vide*, inquit, *officias magicæ artis*: barba lupi veneficium: at rostrum lupi veneficiis resistit, atque barba lupi in rostro. Plin. lib. xxviii. cap. 10. *Veneficiis rostrum lupi resistere inveteratum aiunt, ob idque largiarum portis præfigunt.*

43. *Imaginem cereæ Largiarum arserit ignis.* Virgil. Eclog. viii. 105.

*Aspice: corripuit tremulis altaria flammis
 Sponte suâ, dum ferre moror, cinis ipse: bonum sil!*

Ergo hic indicatur pernicies ejus, in quem veneficia fiebant, quique imagine cereâ adumbratus erat. Absurdè quidam putant ignem adfuisse, et liquescente cerâ exarsisse. Imò cit. Virgillii locus contrarium docet; verbaque ista clarè ostendunt, *sponte suâ*.

45. *Furiarum duarum?* Canidiæ et Saganæ Furiis similium.

47. *Diffissâ nate.* Ità lignum recens et adhuc viride, si in opus fingatur, finditur et crepat.

Ficus. Ego Priapus ex arbore ficu deus factus.

At illæ currere in urbem. Ridicula omnia. Insignes veneficæ, omnibus terribiles levi peditu terrentur, ac fugantur.

48. *Canidiæ dentes, &c.* Tanto pavore percelluntur illæ, ut excidant Canidiæ edentulæ appositi dentes; Saganæ verò glabræ seu calvæ coma ex alienis capillis addita.

Altum caliendrum. Adulterini capillitii suggestum ut vocat Papinius, Juvenal. Sat. vi. 501. *compagibus altum Edificat caput*. Hinc patet novum non esse, quod nostro seculo in mulieribus videmus; atque olim etiam in earum capitibus iusanas capillamenti substructiones exitisise.

Caliendrum. *Καλλυντρον* est ornamentum, *καλλύπτειν* operimentum. Hoc alii interpretantur crinem hypocriticum vel suppositum; alii reticulum, redimiculum, galericulum; ve-

Excidere, atque herbas atque incantata lacertis
 Vincula, cum magno risuque jocoque videres. 50

decidere, herbas item et li-
 cia brachiis fascinata.

SATIRA IX.

Describit obvii cujusdam importunam et obstinatam loquacitatem.

IBAM fortè viâ sacrâ, sicut meus est mos,
 Nescio quid meditans nugarum, et totus in illis : [592]
 Accurrit quidam notus mihi nomine tantùm ;
 Arreptâque manu, Quid agis, dulcissime rerum ?
 Suaviter, ut nunc est, inquam ; et cupio omnia quæ

Pergebam casu per viam
 sacram, nugas nescio quas,
 ut soleo, mente versans,
 et iis plene iuentus. Ac-
 currit quidam nomine dun-
 taxat mihi cognitus atque

vis.
 Cùm assectaretur, Num quid vis? occupo. At

5 Quomodo te habes omnium
 suavissime? Respondi; Be-
 nê, nunc quidem; tibi pari-
 ter apprecor cuncta quæ
 exoptas. Cùm verò me se-
 queretur, præveniens dixi.

ille,
 Nôris nos, inquit; docti sumus. Hic ego: Pluris
 Hôc, inquam, mihi eris. Miserè discedere quærens,
 Ire modò ociùs; interdum consistere; in aurem

An aliud quidpiam expos-
 cis à me? Mox ille, ut me
 cognoscas, inquit; sum eru-
 ditus. Tum ego. Eò ma-
 joris à me æstimaberis. Ve-
 hementer autem abire cupi-
 ens jam velocius incede-
 bam, identidem subsiste-
 bam; famulo nescio quid in

Dicere nescio quid puero. Cùm sudor ad imos 10
 Manaret talos; O, te, Bollane, cerebri

aurem insurrabam; interea
 sudor ad imos talos deflue-
 bat. Cogitabam apud me:
 quàm beatus tu Bollane tali
 cerebro! Cùm verò iste
 quidvis efflueret, laudaret
 civitatem ac regiones: quòd

Felicem: aiebam tacitus. Cùm quidlibet ille
 Garriret, vicos, urbem laudaret; ut illi
 Nil respondebam: Miserè cupis, inquit, abire,

[593] nihil respondi facerem, ait;

Jamdudum video: sed nil agis: usque tenebo: 15
 Persequar: hinc quò nunc iter est tibi? Nil opus

Sollicitè quæris discedere;

est te

Circumagi: quemdam volo visere, non tibi notum:
 Trans Tiberim longè cubat is, prope Cæsaris hor-

jam pridem intelligo; verùm operam perdis; semper adhærebo; assectabor; quò jamjam istinc
 contentis? Cui ego, Nequaquam necesse est te circumduci: aliquem invisere cupio tibi mi-
 nimè cognitum; hic procul manet, ultra Tiberim, juxta hortos Julii Cæsaris.

ANNOTATIONES.

tus Interpres, peplum capitis, seu ornamen-
 tum. Varro etiam hanc usurpat vocem in lib.
 qui inscribitur *Virgula divina*. Arnobius
 item lib. vi. 50.

50. *Vincula*.] His hominum animos alliga-
 bant, vinciebant, detinebant. Virgil. Eclog.
 viii. 73.

*Terna tibi hæc primùm triplici diversa colore
 Licia circumduci.*—

Satira IX.—1. *Viâ sacrâ.*] De eâ Epod. 4. v.
 7. et Epod. 7. v. 8. Vide ibi Annot.

4. *Nugarum*.] Versiculorum.

2. *Arreptâque manu*.] Quasi valdè familia-
 ris et consuetus, quamvis nomine vix Horatio
 notus; ergò imprudenter et ineptè.

5. *Suaviter, ut nunc est, &c.*] Indolem Ho-
 ratii bonam, imò egregiæ fructum educationis
 in eo considera, qui hominem passim moles-
 tum quin et pertinaciter importunum æquo
 fert animo, nihilque durum illi aut inurbanum
 reponit. Quid quidem deinceps animadvertet.

Cupio omnia quæ vis?] Ita loquebantur
 olim ad amicos.

6. *Num quid vis?*] Hæc erat dictio abire vo-
 lentium, ne id durè facere viderentur; ut ob-
 servat Donatus in Terent. Eunuch. Act. ii.
 Scen. ad hæc verba;

*Dum hæc dicit, abiit hora. Rogo, num quid
 velit?*

Rectè, inquit. Abeo.

7. *Nôris*.] Cupio ut nôris me; sum enim
 doctus. O, insulsam orationem!

10. *Cùm sudor ad imos Manaret talos*.] Præ
 animi angore et æstu.

11. *Bollane*.] Is ἰξὺχολος, iracundus, sto-
 machosus, atque, ut ait noster Sat. 5. præced.
 cerebrosus, nugaces et ineptos quosque verbis
 asperis anoliebatur statim, et abire procul à
 se abigebat, loquacitatis et loquacium omninò
 impatiens.

14. *Miserè cupis, inquit, abire, &c.*] Confer
 impudentem hunc garruli sermonem cum
 Horatii modestâ responsione, *nil opus est te cir-
 cumagi, &c.* Gal. *c'est vous donner trop de peine.*

18. *Cubat*.] Sunt qui interpretentur, ægro-
 tat: sicut Sat. 3. v. 289. lib. ii.

Ille verò. Nihil agendum Nil habeo quod agam, et non sum piger: usque se-
instat mihi, neque sum des- quar te.
ses; quolibet te comitabor. Demitto aurículas, ut iniquæ mentis asellus, 20
Tum ego deprimò aures. Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
Istius asiui impatiens, quan- Cùm gravius dorso subiit onus. Incipit ille:
do plusculum oneris tergo Si benè me novi, non Viscum pluris amicum,
imponitur. Ille autem ex- Non Varium facies: nam quis me scribere plures
orsus est. Si me benè cog- Aut citiùs possit versus? quis membra movere
nosco, non Viscum, non Va- Molliùs? invideat quod et Hermogenes, ego
rium cariorem me familia- canto.
rem habebis. Ecquis enim Interpellandi locus hic erat: Est tibi mater, 26
versus plures ac velociùs Cognati, quis te salvo est opus? Haud mihi quis-
quàm ego facere valeat? quam:
Quis saltare decentiùs? Ego Omnes composui. Felices! Nunc ego resto:
sic cano, ut etiam Hermo- Confice: namq; instat fatum mihi triste, Sabella [594]
genes invideat Hæc erat Quod puero cecinit divinâ motâ anus urnâ: 30
ocasio interrumpendi: Itâ-
que uio illi. Habesne ma-
trem aut propinquos, qui-
bus necessaria sit tua salus?
Respondit. Nemo superest
mihi; cunctos sepelivi. *Tum ego tacitè; Illi fortunâti! Miser ego jam vivo: interfice.*
Enimvero urget fatum lugubre, quod puero mihi Sabella vetula præ sagiit commotâ urnâ
divinans.

ANNOTATIONES.

*Mater ait pueri menses jam quinque cuban-
tis.*

Prope Cæsaris hortos.] Longinquam pro-
ponit urbis regionem, ad abigendum garru-
lum, sed frustra. Sueton. in Jul. Cæsar. cap.
93. *Populo hortos circa Tiberim publicè et
virilim trecentos sestertios legavit.* Tiber. cap.
72. *Triremi usque ad proximos Naumachia
hortos subvectus est; dispositâ statione per ripas
Tiberis, &c.* Vide et Plutarch. in M. Bruto,
ubi scribit, cùm testamento Cæsar civi cuilibet
septuaginta et quinque drachmas legavisset;
præterea verò etiam hortos, qui trans Tiberim
erant, ubi nunc est Fortunæ templum, ingen-
tem et benevolentiam et admirabile desiderium
omnibus fuisse.

20. *Demitto aurículas, &c.*] Metaphora à
jumentis, quæ aures demittendo ostendunt
suam defatigationem, ac velle se excutere im-
positum onus. Plin. lib. xi. cap. 37. *Aures
in equis et omnium jumentorum genere, indicia
animi præferunt; fessis marcida, micantes pa-
vidis, subrectæ furentibus, resolutæ ægris.*

22. *Viscum, Varium.*] Hi duo fuerunt ex-
imii Poëtæ, ingenio et eruditione claris; Ho-
ratio certè amicissimi. De Visco postea Sat.
seq. et alibi. De Vario Sat. 5. v. 40. præced.
item. lib. i. Od. 6.

25. *Hermogenes.*] Cantor famosus, de quo
Sat. 3. præcedenti. v. 129.

26. *Est tibi mater, &c.*] Callidè vult Hora-
tius monere garrulum, ut suæ salutis consulat
in gratiam propinquorum, neve sine causâ ita
se circumagat ac defatiget, quæ potius ipse se
tantum virum totque et tam eximii dotibus
insignem familiæ suæ diu conservet.

28. *Omnes composui.*] De hujus vocis sig-
nificatione dixi, ad Pers. Sat. iii. 104.

Felices!] Qui nimirum tuâ garrulitate et
ineptiis sunt liberati. At ego miser resto dis-
cruciandus à te ac jugulandus.

29. *Sabella.*] Nutrix Horatii natione Sa-

bella, vaticinandi perita. De Sabinis sive
Samnitibus artium ejusmodi vanarum antesig-
nanis, dixi in Epod. 17. v. 28.

30. *Divinâ motâ anus urnâ.*] Sortilega mul-
lier et fatidica conjectis in urnam sortibus,
commotis, e ductis, fatum eliciens, et futura
prædicens. Ista divinandi ratio vixit tum
apud Græcos, tum apud Romanos. Sic autem
peragebatur. Habebantur literæ dictionesque
permultæ, quæ permixtæ in urnâ, et mox
eductæ vel effusæ, si quid exprimerent casu et
forte conjunctæ, id esse in fatis divinitus præ-
monstrari credebantur. *Sortes, taleolæ aut
surculi è ligno fuere non grandes; quibus li-
teræ ad divinandum insculptæ, sive notæ. Ex
privatim habitæ, et publicæ. Sed quæ in pub-
lico, in primis religiosæ et canâ quâdam veritate
sacræ, in templis servabantur in arcâ reconditæ,
tæniis vittisque laneis seorsum involutæ.* Hæc
J. Lips. Elect. ii. cap. 12. ubi *attenuatas* sponte
sortes apud Liv. mox citand. ingeniosè corri-
git *extenuatas*, id est, tæniis vittisque solutas.
Sortes Præneste inventas refert Cicero ii. de
Divin. ubi originem earum pariter ac vanita-
tem excutit. *Hoc genus divinationis vita jam
communis expulsi.* Fani pulchritudo et vetus-
tas Prænestinarum etiam nunc sortium nomen
retinent, atque id in vulgus. Quis enim magis-
tratus, aut quis vir illustrior utilior sortibus?
Ceteris verò in locis sortes planè refrizerunt.
Hæc ille ibidem: et paulò antè. *Quid sors?
Idem propemobrem quod micare, quod talos
jacere, quod lesseras.* Quibus temeritas et ca-
sus, non ratio vel consilium valet. *Tota res
est inventa fallaciis, aut ad quæstum, aut ad
superstitionem, aut ad errorem.* Sueton. Tiber.
cap. 63. Prænestinarum sortium majes-
tate deterritum aliquando Tiberium scribit
T. Livius infert. lib. xxii. inter prodigia quæ-
dam et hoc refert: *Sortes suâ sponte attenuatas
vnamque excidisse ita scriptam: MAVORS
TELUM SCUM CONCUIT: et per idem*

Hunc neque dira venena, nec hostictis auferet ensis, Istum, *aiebat*, nec *sæva tox-*
 Nec laterum dolor, aut tussis, nec tarda podagra : ica, nec gladius hostilis in-
 Garrulus hunc quando consumet cumque: Loquaces terimet; nec laterum dolor,
 Si sapiat, vitet, simul atque adoleverit ætas. vel tussis, nec iners poda-
 Ventum erat ad Vestæ, quartâ jam parte diei 35 gra; occidet verò loquax
 Præteritâ, et casu tunc respondere vadato [595] aliquando tandem. *Ergò*
 Debebat; quod ni fecisset, perdere litem. erit, fugiat garrulus, si pruden-
 Si me amas, inquit, paulum hinc ades. Inteream, si 595] ssum est. Deveneramus ad
 Aut valeo stare, aut novi civilia jura: *templum Vestæ* transactâ
 Et propero quò scis. Dubius sum quid faciam, jam parte diei quartâ: et
 inquit; 40 forte debebat tunc vadato
 Tene relinquam, an rem. Me, sodes. Non faciam, respondere, vel causâ ca-
 ille: 40 dere, nisi *radimonium* obi-
 Et præcedere cœpit. Ego, ut contendere durum est isset. Dicit *verò*; Quæso pau-
 Cum victore, sequor. Mæcenas quomodo tecum? lum *istic me adjuva. At*
 Hinc repetit. Paucorum hominum, et mentis bene ego; Moriar, si valeo stare
 sanæ. vel scio leges civiles: adde
 Nemo dexterius fortunâ est usus. Haberes 45 quòd festino *illuc* quo nòs-
 pugnare arduum est, sequor. Inde *verò sermonem ille* resumit: Mæcenas quomodo tecum *ti. Tum ille ait: Incertus*
 agili? Paucos amicos *recipit, inquam:* et certè sapit. *Ille: Nemo unquam usus est fortunâ*
 callidiùs *quàm tu.*

ANNOTATIONES.

tempus Romæ signum Martis Appiâ viâ su-
dâsse.

31. *Hunc neque dira venena, &c.*] Verba sunt mulieris de Horatio puero vaticinantis.

32. *Laterum dolor.*] Pleuritis Cic. de Orat. iii. *Crassus cum febrî domum rediit, dieque septimo est lateris dolore consumptus.*

33. *Loquaces.*] Vide Plutarch. de Garrulitate, ubi statim initio pronunciat illam esse morbum curari difficilem.

35. *Vestæ.*] Ædem Romæ habebat Vesta ad clivum Capitolinum inter Palatium et Capitolium. Varro, Festus, &c. Cic. de Nat. Deor. lib. ii. de Vestâ disserit. *Hæc Dea, inquit, est rerum custos intinarum. . . Græcis igitur dicitur. . . Ejus vis ad aras et focos pertinet. . . Non absunt longè ab eâ Diî Penates, &c.*

Quartâ jam parte diei.] Diximus alibi diem naturalem horas seu partes duodecim complecti, scilicet ab ortu Solis ad occasum. Ergò diei pars quarta hora tertia Romæ dicebatur, et respondet nostræ nonæ matutinæ. Porrò quod sequitur, *et casu tunc respondere vadato. Debebat*, explicatur per Martial. Epigram. 8. lib. iv. ubi consuetæ Romanis occupationes ad horas singulas notantur.

Prima salutantes atque altera continet hora. Exerct raucos tertîa caudidicos.

In quintam varios extendit Roma labores. Sexta quies lassis, &c.

36. *Respondere vadato Debebat.*] Garrulus in jus à quodam vocatus erat, vadesque dederat: ergo nisi adfuisset, vades ejus ac fidei jussores condemnati ipsum postea egissent reum, ex lege.

38. *Paulum hinc ades.*] In judicium veni

quæso mecum, ad proximum tribunal Prætoris, ibique me juva contra adversarium.

Si valeo stare.] Infirmis ego cruribus haud valeo diu stans manere, in foro ante Prætoris; ubi sedere non licet. Alii *stare* interpretantur, stare in jure, seu contendere ac depugnare contra adversarium, ut faciunt Jurisconsulti, patroni, caudidici.

39. *Aut novi civilia jura.*] Non sum idoneus ad suggerenda tibi verba legis ac juris causæ tuæ faventia; proindeque tibi adesse nequeo.

40. *Propero quò scis*] *Volo visere hominem quemdam*, ut antè dixi, *propè hortos Cæsaris* habitantem. Viam itaque sat longam obire propero.

41. *Me, sodes.*] Me relinque potiùs quàm rem tuam.

Non faciam.] Minimè verò te relinquam. Scilicet sperabat garrulus per Horatium adipisci Mæcenas familiarietatem, quod pluris æstimabat perdendâ lite.

43. *Mæcenas quomodo tecum?*] Sermocinationem inde repetit ille: Estue semper amicus tibi Mæcenas?

44. *Paucorum hominum.*] Non cuivis se familiarem exhibet; paucos admittit in suam amicitiam. Macrob. lib. iii. Saturnal. cap. 16. *Paucorum hominum est iste acipenser.* Ex Cicerone, de Fato.

45. *Nemo dexterius fortunâ est usus.*] Tu bellè admodum usus es fortunâ, qui Mæcenas ita demerueris. Quòd si me ad ipsum perduceres, juvarem te mirum in modum: nec primus ante te captarem unquam, nec uspiam tibi officerem: imò alios omnes hoc pacto facilè summoveres, primumque locum tu consequeris. Hæc garrulus ad Horatium.

Næ tu magna auxiliatore Magnum adiutorem, posset qui ferre secundas, [596]
haberes, secundas quidem Hunc hominem si velles tradere: dispeream, ni
partes agendi peritum, si vel- Summôsses omnes. Non isto vivimus illic
les ad Mæcenatem perducere Quo tu rere modo: domus hæc nec purior ulla est,
hunc virum: moriar, nisi Nec magis his aliena malis: nil mi officit unquam, 50
cunctos amoliri posses. Ego Ditius hic, aut est quia doctior: est locus uni
verò: Minime ea ratione quâ Cuique suus. Magnum narras, vix credibile. Atqui
putas illic agimus; nulla do- Sic habet. Accendis, quare cupiam magis illi
mus ab ejusmodi malis est Proximus esse. Velis tantummodo: quæ tua virtus,
purgatio aut remotior Expugnabis; et est qui vinci possit: eoque 55
quàm illa; nihil unquam Difficiles aditus primos habet. Haud mihi deero: [597]
nocet mihi, quod alius opu- Muneribus servos corrumpam: non hodie si
lenter adfuerit vel doctior; Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
suum quisque gradum obti- Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
net. Tum garrulus: Rem Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
sanè magnam dicis, et quæ ecce 60
propè supra fidem sit. Ver- Fuscus Aristius occurrit mihi carus, et illum
num enim ita est, inquam. Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
Mox ille: Inflammas ut ar- Quò tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
dentius velim ad eum acce- Exklusus fuero, desistam: tempora quæram:
dere. Respondeo; Satis est Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
cupias; vinctes, pro tuâ vir- Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
tute; atque is est qui expug- ecce 60
nari queat; ideoque diffici- Fuscus Aristius occurrit mihi carus, et illum
lem præstat priorem acces- Qui pulchrè nôsset. Consistimus. Unde venis? et
suum. Diligentiam adhibe- Quò tendis? rogat, et respondet. Vellere cœpi,
bo, inquit ille: fanulos donis Exklusus fuero, desistam: tempora quæram:
captabo; si hodie repulsum Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
patior, minime abscedam; oc- Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
casi- Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
onibus insidiator; ubi vici- Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
in plateis; comitabor. Nihil Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
sine magnis ærumnis vita ho- Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
minibus largitur. En rerò dum Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
ista versat iste occurrit Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
Fuscus Aristius mihi dilectus, Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
et qui probè cog- Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
noscerebat hunc garrulum. Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,
Subsistimus. Unde venis? et Exclusus fuero, desistam: tempora quæram:
quò vadis? querit, ac respon- Occurram in trivii: deducam. Nil sine magno
det. Cœpi vellere Vita labore dedit mortalibus. Hæc dum agit,

ANNOTATIONES.

46. *Posses qui ferre secundas.*] Metaphora à Scenicis ludis et actoribus. Hæc pariter utitur Cicero Divinat. in Verrem, et huic loco dabit lucem. *Qui princeps in agendo est, ornatusissimus et paratissimus esse debet. . . . Apuleium esse video proximè subscriptorem. . . . deinde habet Allienum; hunc tamen à subselliis. . . . Ac ne is quidem tantum contentend in dicendo, quantum potest; sed consulat laudi et existimationi suæ; et ex eo quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse videare. Ut in actoribus Græcis fieri cernimus; sæpè illum qui est secundarum aut tertiarum partium, cum possit aliquando clariùs dicere quàm ipse primarum, nullum summittere, ut ille princeps quàm maxime excollat; sic faciet Allienus: tibi serviet, tibi lenocinabitur; minus aliquando contendet quàm potest.*

47. *Hunc hominem.*] Seipsum indicat ac digito monstrat garrulus. Plaut. Bacchid. *Hunc hominem decet avro expendi.*

Tradere.] Commendare, Mæcenatis amicitiam conciliare.

48. *Non isto vivimus, &c.*] Respondit Horatius. Alia est longè conditio amicorum Mæcenatis. Ab his procul exulant mala et pestes quibus solent ædes magnatum vexari et corrumpi. Inde verò absunt omnis ambitio, invidia, æmulatio, criminationes, insidiæ, supplantationes. Supra Sat. 6. v. 51. *Mæcenatem dixit cautum dignos assumere, pravâ ambitione procul.*

54. *Velis tantummodo, &c.*] Non sine salsa derisione fatuam, vanum et arrogante hominem palpat Horatius, ab illo expugnandum facile amicitiam spondens Mæcenatis.

55. *Eoque Difficiles aditus primos habet.*] Eò quod nôrit se vinci paulò faciliorem; ironice. Alii perperam pro antecedenti dictione possit, legunt, possit; et hic intelligunt, Mæcenatem assiduis officiis et obsequiis vinci amantem ac poscentem ademptibus se præstantem difficilem, ut accendat magis studium ambiendi suam familiaritatem et consuetudinem, quam scit amœnissimam. Apagè ista quæ omnino pugnant cum indole Mæcenatis, quam hic et alibi commendat Horatius.

56. *Difficiles aditus primos habet.*] Vide supra Sat. 6. v. 60. et seq.

Haud mihi deero, &c.] Potiundæ jam re spe accensus ille pollicetur diligentiam suam non deforsè, sed quàm stultum et futile, animadvertet.

57. *Muneribus servos corrumpam.*] Ità perique ad procerum ædes penetrabant, servis munera largiendo. Juvenal. Sat. iii. 184.

— *Quid das ut Cossum aliquando salutes?*

59. *Nil sine magno Vita labore, &c.*] Pulchra sed male collocata sententia ut ait Laminus. Ex Epicharmo.

Τῶν πόνων παλοῦσιν ἡμῖν πάντ' ἀγαθὰ θεῶν.

Laboribus tendunt nobis omnia bona Di.

61. *Fuscus Aristius.*] Nobilis ille Grammaticus, ad quem est inscripta Od. 22. lib. i. et Epist. 10. lib. i.

63. *Rogat, et respondet.*] Interrogat me Fuscus unde venis? et quo tendis? atque mihi similia roganti respondet.

Vellere cœpi, Et pensare manu, &c.] Quos nobis adesse gaudemus, et à quibus auxilium speramus, eorum prensamus manus et brachia,

Et prensare manu lentissima brachia, nutans,
 Distorquens oculos, ut me eriperet. Malè salsus 65
 Ridens dissimulare : meum jecur urere bilis.
 Certè nescio quid secretò velle loqui te
 Aiebas mecum. Memini benè ; sed meliori [598]
 Tempore dicam : hodie tricesima sabbata : vin'tu
 Curtis Judæis oppedere ? Nulla mihi, inquam, 70
 Religio est. At mî ; sum paulò infirmior ; unus
 Multorum ; ignoscet ; aliàs loquar. Hunc sine solem
 Tam nigrum surrêxe mihi ? Fugit improbus, ac me
 Sub cultro linquit. Casu venit obvius illi [599]
 Adversarius ; et, Quò tu, turpissime ? magnâ 75
 Inclamat voce ; et, Licet antestari ? Ego verò
 Oppono auriculam ; rapit in jus. Clamor utrinque,
 Undique concursus. Sic me servavit Apollo. [599]

Interim fugit malignus, ac me sub gladio deseruit. Verim ecce adversarius isti garrulo fortè occurrit, statimque vociferatur; Ecquò nempè tu, vilissime, abis? ad me vero, Potes testis esse? Ego mox aurem offero. Tum hic illum ad judicium trahit. Exclamant ambo. Hinc et inde plebs affluit. Ità me Apollo liberavit.

ANNOTATIONES.

præcipuè cùm agimur, nec apertè licet con-
 queri. Cruq.

64. *Prensare.*] Legunt alii, *pressare.*

Lentissima brachia.] Malignè cedentia, illo
 dissimulante intelligere quid vellem. Alii non
 malè interpretantur, segnia, tarda, stupida,
 quæ vellicatione et prensatione non moveban-
 tur. Quo significatur frigida mens Aristii
 amico laboranti subvenire detrectantis. Cic. ad
 Attic. *Nihil ego illo nori impudentius,*
astutius, lentius. Sueton. Tiber. 57. *Saxa ac*
lenta natura ne in puero quidem latuit.

Nutans, Distorquens oculos.] Nutibus oculis-
 que signum dans.

67. *Certè nescio quid secretò, &c.*] Horatius
 instat rursus ut sibi Aristius succurrat; sed
 hic omnes ejus eluctatur conatus, rideus, dis-
 simulans, denique malè salsus.

69. *Hodie tricesima sabbata.*] Hodie Judæi
 solemne festum celebrant, quo intermitti omne
 negotium fas est. His ego astipulor; quare
 nec morari, nec sermones tecum conferre
 licet.

Tricesima sabbata.] Quidam explicant Neo-
 meniam, quòd novilupio sabbatum magnum
 Judæis haberetur. Psalm. lxxxi. v. 3. *Buccinate*
in Neomenià tubò, in insigni die solemnitatè
vestre. Alii interpretantur Calendas mensis
 Nisan, qui primus in æquinoctio verno dies
 habebat triginta. Alii intelligunt maximum
 sabbatum et vetus Pascha, quo agnum com-
 medebant ritu sanctissimo. Quare verò tri-
 cesima? Quod reverà ab anni Judæi princi-
 pio triginta numerentur hebdomades ad illam
 solemnitatem; videlicet à Septembri mense
 quem *Tisri* vocabant ad dimidium ferè Aprilis,
Nisan; quo Pascha celebrabant. De sabbato
 Judæorum disserui ad Juvenal. Sat. vi. 158.
 et Pers. Sat. v. 184.

70. *Curtis.*] Vide Sat. 5. in fine, Annot. ad
 istas voces, *Judæus Appellu.*

Oppedere.] Vox ridicula ad contemptum

et stringere brachia mollis-
 sima, innuens, oculos tor-
 quens, ut me liberaret. *Hic*
verò malignè versatus ridet
ac dissimulat; bilis autem
uret jecur meum. Porrò ad-
didit; Dicebas profectò velle
te mecum nescio quem ar-
canum conferre sermonem.
Recordo sanè sed tem-
pore loquar aptiore; hodie
tricesima sabbata sunt. An
velles recutitis Judæis op-
pedere? Haud religioni
duxero, inquam. Ego verò,
ait; sum paulò superstitio-
sior, atque pluribus similis;
indulge mihi; aliàs allo-
quar. Tum demum ego;
Ergone merui diem hunc
adèò funestum mihi esse?

apposita. Τὸ *καταπίδη* ventris crepitem
 emittere contra, id est, respuere, aspernari,
 ludibrio habere.

Nulla mihi, inquam, Religio est.] Sanè Ju-
 dæicos ritus sine religione violàrim, illosque
 flocci facio, inquit Horatius.

71. *At mi.*] Respondet Aristius: Ego
 contrà, mores Judæorum colo, unde religio
 mihi esse, hodiernum festum cum illis non
 celebrare.

Unus Multorum.] Εἷς τῶν πολλῶν, unus è
 plebe, ejus similis ego, pariter infirmus et
 superstitiosus; si libet, ità me appella; at mihi
 veniam dabis, Horati, si in hoc tibi contra-
 dicam.

73. *Surrêxe.*] Vide suprâ Sat. 5. v. 79. ad
 vocem *crepitem*.

76. *Et, Licet antestari?*] Et conversus ad
 me, dixit, Vis antestari? Cui libentissimè an-
 nui, ac de more aurem obtuli tangendam.
 Lex. xii. Tab. ita jubebat: *Si in jus vocatus,*
non it, antestatus manus injicito; aurem an-
testati capito; vel, ut habet J. Lips. Epistolic.
 Quæst. lib. iv. Epist. 26. *Si ris vocatione fuit,*
antestaminor; nò it, aurem capito antestati.
 Quod sic ille ibid. explicat; in antestatione,
 inquit, actor imam auriculam tangebatur antes-
 tati, addens hoc verbum, *Memento.*

77. *Oppono auriculam.*] Plin. lib. xi. cap.
 45. *Est in aure imò memorie locus, quam*
tangentes atestantur, vel potiùs antestantur;
 ut contra Røvardum ex lege et more veteri
 asserit Lipsius modò citatus.

Rapit in jus.] Post factam antestationem
 licebat trahere in jus vel reluctantem reum.

78. *Apollo.*] Bonorum è poetarum tutor ac
 vindex. Alii respici volunt ad Augusti forum
 ubi erat statua Apollinis eburnea eo ipso in
 loco, in quo jus dicebatur. Plin. lib. xxxvi.
 cap. 5. Juvenal. Sat. i. 128.

Sportula, deinde forum, jurisque peritus
Apollo.

SATIRA X.

Quod de Lucilio in quartâ superiori scripserat, in hac asserit et explicat.

Scripsi nimirum Lucilii carmina ire pede incondito. Ecquis tam stultè est Lucilii defensor, ut id minimè concedat? Verùm ille ipse eadem in membranâ laudatur, quòd acerbitate plurimâ civitatem perficit. Neque verò, id ei largiens, alia perinde concedam. Hoc etenim pacto mimos etiam Laberii velut pulchra carmina celebrarem. Itaque non sufficit risu extendere cachinnos

NEMPE incomposito dixi pede currere versus Lucilii. Quis tam Lucilii fautor ineptè est Ut non hoc fateatur? At idem quòd sale multo Urbem defricuit, chartâ laudatur eadem, [600] Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera: nam sic 5 Et Laberî mimos, ut pulchra poëmata, mirer. Ergò non satis est risu diducere rictum Laberii velut pulchra carmina celebrarem. Itaque non sufficit risu extendere cachinnos

ANNOTATIONES.

Hoc primum te, lector, monitum volo, spurios octo versus huic Satiræ præfixos legi in quibusdam manuscriptis, quos nè desideres, hic apponendos censui. Sic habent;

Lucili, quam sis mendosus, teste Catone Defensore tuo, perrincam, qui malè factos Emendare parat versus. Hoc lenius ille Est quo vir melior. Longè subtilior ille Qui multum puer, et loris et funibus udis Ecornatus, ut esset opem qui ferre poëtis Antiquis posset contra fastidia nostra, Grammaticorum equitum doctissimus. Ut redeam illuc.

Nempè incomposito, &c.

Horum sensus est iste: Si quidem Cato, Lucilii admirator, ejus tamen versus complures emendare apparat, certè non carent mendis. Verùm est, qui Lucilium Catone meliùs defendat, is nempè qui secum defert funes et flagella, quibus percutiat et coercet eos omnes qui obtrectarint Lucilio et veteribus Poëtis. Et hæc ironicè. Quæ quidem ostendunt et Lucilium habuisse reprehensores dudum, et pariter fautores etiam ineptè, quod ait hic Horatius.

1. *Nempè incomposito, &c.*] Hoc certè esse legitimum hujus Satiræ ex abrupto exordium sanxerunt eruditi.

Incomposito dixi pede, &c.] Lucilium, fateor, reprehendi; dixique duriusculos esse ejus versus; sed laudavi pariter quòd vitiosos cives Rom. acriter insectatus sit. Uno verbo nec debita negavi elogium, nec indebita concessi. Sanctus Hieron. Epist. 45. ad Pammachi. *mor-detur, inquit, et Lucilius, quòd incomposito pede currat, et tamen sales ejus leposque laudantur.*

3. *Ut non hoc fateatur?*] Sic est. Sunt qui proberent omnia in eo quòd aliquâ parte admodum placuit; nolintque fateri nævos inesse ei, in quo perfecta quæpiam admirantur. Veruntamen nihil est ex omni parte beatum.

Sale multo Urbem defricuit.] Sanctus Hieron. Epist. 47. de Vitand. Susp. Contub. *ubi illa quondam constantia; quâ multo sale urbem defricans Lucilianum quidpiam retulisti?* Pers. Sat. i. 114.

— — — *secuit Lucilium urbem:*

Te Lupe; Te Muti, &c.

Lege Cic. lib. i. de Finib. ubi Lucilii refert versus. Vide et quæ annotavi ad Pers. cit.

5. *Nec tamen, hoc tribuens, dederim quoque cætera.*] Ità profectò æquus rerum æstimator est Horatius et rectus judex: quidquid velit Quintil. lib. x. cap. 1. ubi, *Lucilius, inquit, quosdam ita delitos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modò operis auctoribus, sed omnibus poëtis præferre non dubitent. Ego, quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui Lucilium flere lutulentum, et esse aliquid quod tollere possis, putat. Nam eruditio in eo mira, et libertas atque inde acerbitas, et abundè salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.* Sensus Horatii: Tribuens Lucilio quòd salibus et acerbitate polleat, non proinde fateor pulchra esse, concinna, et perfecta ejus poëmata. Alias etiam laudare et mirari oporteret mimos, utpote dicacitate præstantes.

6. *Laberî mimos.*] Comœdias Laberii salibus et facetiis plenas. Sueton. Jul. Cæsar. cap. 39. *Ludis mimum suum egit Decimus Laberius eques:* et quòd Cæsari admodum placuisset, *donatus quingentis sestertiis, et annulo aureo, sessum in quatuordecim è scenâ per orchestram transit:* Hunc verò transitum minimè ferens Cicero, eos ludos tum spectans, Laberio sedile quærenti ait: *Recepissem te, nisi angustè sederem;* simul et illum respiciens, et in novum Senatuum jocosus, cujus numerum Cæsar suprâ fas auxerat. Id verò non impunè. Respondit enim Laberius: *Mirum si angustè sedes, qui soles duabus sellis sedere;* exprobrans Ciceroni levitatem et lubricum fidei. Hæc Macrobi. Saturnal. lib. ii. cap. 3. et lib. vii. cap. 3. Vide ejusdem lib. ii. cap. 7. Gell. lib. x. cap. 17. et Cic. lib. vii. Epist. 11.

Mimos.] Mimus erat fabula planè dicax, ab uno actore agi solita, nec in plures actus divisa; sine exordiis, sine cantu et gesticulatione. Diomed. Item, est factorum cum lasciviâ imitatio; unde nomen à μιμείσθαι imitari. Gell. lib. xvii. cap. 14. *C. Cæsarem, inquit, ita Laberii maledicentia et arrogantia offendebant.*

Auditoris : et est quædam tamen hîc quoque virtus : auditoris ; quanquam est in hoc quoque nonnulla virtus. Est brevitate opus, ut currat sententia, neu se [601] Brevitas requiritur, ut sententia fluat, neve se involvat Impediat verbis lassas onerantibus aures : 10 dictionibus aures offendentibus et fatigantibus. Item Et sermone opus est, modò tristi, sæpè jocoso, requiritur sermo nunc severus, nunc hilaris, sustinens Defendente vicem modò rhetoris, atque poëtæ, vices quandoque rhetoris, Interdum urbani, parcentis viribus, atque ac poëtæ, aliàs, faceti, qui Extenuantis eas consultò. Ridiculum acri operà diminuit. Certè res Fortiùs et meliùs magnas plerumque secat res. 15 magnas aliquando jocosum Illi, scripta quibus comœdia prisca viris est, [602] decidit efficaciùs et aprîus Hoc, stabant, hoc sunt imitandi ; quos neq; pulcher quam acerbum. Eo pollebant, in eo sunt imitatione Hermogenes unquam legit, neque simius iste, Nil præter Calvum et doctus cantare Catullum. digni homines illi à quibus vetus comœdia condita est: quos nunquam evoluit aut bellus Hermogenes, aut simius iste, nihil sciens canere nisi Calvum et Catullum.

ANNOTATIONES.

ut acceptiores et probatiores sibi esse Publii quàm Laberii mimos prædicaret.

9. *Ut currat sententia.*] Ne vel nimia brevitatis obscuram faciat orationem, vel prolixitas verbis pluribus animam legentis oneret et impediatur; in quo peccabat Lucilius. Huc pertinet quod Augustus Agrippinam neptim admonerat in quâdam Epistolâ; ejus nempe laudans ingenium, cum de suâ vitâ casibusque suorum commentarios scriberet, aiebat; *Opus est dare te operam ne molestè scribas.* Sueton. Octav. cap. 86. Tacit. Annal. iv.

12. *Modo rhetoris, atque poëtæ, Interdum urbani.*] Horatius, egregiè suo more, tres istas virtutes requirit in satirographo; defendat vicem rhetoris, argumentis pugnando; poëtæ, solertem et aptam dictionem adhibendo; urbani, salibus et jocis quædam etiam gravia traducendo solvendoque. Cic. 1. de Orat. *Accedat lepos quidam, facetiæque, et eruditio libero digna, celeritasque et brevitatis respondendi et lacessendi, subtili venustatè et urbanitate conjuncta.*

13. *Parcentis viribus.*] Sapienter, consultò, callidè, stylum acrem aliquando coercentis; neque semper acerbè excandescens aut mordicùs lacerantis. Et hoc vitii habebat Lucilius, qui passim *ense velut stricto ardens infremat*; Juvenal. Sat. i. 165. atque auditorem ita dente carpit ut etiam genuinum frangat. Pers. Sat. i. 115. Noster contrà, ut ait ibid. Persius;

Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit, et admissus circum præcordia ludit, Callidus excusso populum suspendere naso.

14. *Ridiculum acri Fortiùs, &c.*] Nonnunquam sermo hilaris, facetus, salsus, festivus plus valet et efficit quàm vehemens, gravis, pugnax, dicax, acerbis. Hic enim adversarium irritat, et vires novas colligere impellit; at ille quasi nervos succidit, ac prosternit. Georgias Leontinus dicebat, res severas risum rebus severis discuti; ex Aristot. lib. iii. de arte dicendi. Gell. lib. xii. cap. 12. ita scribit. *Hæc quoque disciplina rhetorica est,*

callidè et cum astu res criminosas citra periculum confiteri, ut si objectum sit turpe aliquid, quod negari non queat, responsione joculari eludas . . . Ita Cicero, urbano factoque dicto diluit id quod inficiari non poterat, &c.] Scilicet cum à Pub. Sylla, qui tum reus erat, pecuniam mutuo, ad emendam in palatio domum, accepisset, atque hæc ei exprobrarentur: utrumque firmiter negavit; atque tum, inquit, verum sit accepisse me pecuniam, si domum emerò. At re subinde prodita, emptaque domo, cum hoc mendacium in Senatu ei ab inimicis objiceretur, risit, satis, responditque; *Parum certè consulti homines estis, qui ignoratis prudentis et cauti patris familias esse, quod emere velit empturum se negare propter competitores emptionis.* Id. ibid. Vide Orat. pro L. Muræna; ubi cavillans astutè Cicero adversarii Catonis auctoritatem eludit vincitque.

16. *Illi, scripta quibus, &c.*] Comœdiæ veteris auctores Eupolis, Cratinus, Aristophanes, &c. De quibus Sat. iv. præced.

17. *Hoc stabant, &c.*] His virtutibus, quas modo laudavi, excelebant; variâ eruditione, sententiarum argutâ brevitate, satiricum sallem aptè affricabant acrimoniam styli modo exerentes, interdum cohibentes, et consultò viribus parcentes, &c.

18. *Hermogenes.*] Tigellius, acer Luciliùs fautor, de quo Sat. iii. præced.

Simius iste.] Demetrius poëta et fabularum actor, de quo paulò post: *simius*, corpore deformis; vel ineptus et insulsus imitator.

19. *Nil præter Calvum, &c.*] Uterque ille hos tantum poëtâs amatoriam scriptitantes legebat, nunquam verò eximios illos veteris Comediæ ac perfectorum hujus generis carminum scriptores. Sic Horatius Hermogenem et Demetrium imperitiæ notat pariter atque luxuriæ; indeque probat Satiræ veras ignorasse virtutes; et hinc illos esse ineptos admiratores Luciliùs.

Calvum.] Cor. Licinius Calvus in potmatibus scribendis perelegans, ingenio lepido et urbano; Catulli poëtæ amicus fuit. Cicero in Epist. cum laudat, aitque Iambicis præsti-

At enim *Lucilius* laudabile hoc præstitit, quòd Græcas voces Latinis miscuit. O stupidi in literis! *Ergone* existimatis arduum et admirabile quod fecit Pitholeon Rhodius? Sed, *inquit*, dulcior est oratio utroque sermone constans, velut si vinum Falernum miscetur Chio. *Verum enimverò* quandoquidem conditis tu carmina, quero à te, si tibi defendenda esset difficilis causa Petillii accusati, utrum patriæ videlicet et Latini parentis immemor, satageres quæsitæ foris vocabula patriis admiscere, ad instar Canusini duplici linguâ utentis; contra quem Pedius Poplicola et Corvinus orationes puras elaborant?

ANNOTATIONES.

tisse; quibus civitatis etiam Principes, C. Cæsarem et Pompeium acerrimè insectari minimè dubitavit. Quintil. et Seneca Calvum scribentem contendisse cum M. Tullio de principatu eloquentiæ, Petr. Crinit. Gregor. Gyrard. &c.

Catullum.] C. Valer. Catullus Veronensis, in urbe claruit quo tempore Terentius Varro; Docti cognomen adeptus est peculiari epitheto, ex eruditorum consensu; Val. Martialis ad Macrum, x. 78.

*Nec multos mihi præferas pœtas,
Uno sed tibi sim minor Catullo.*

Scriptis Lyrica, Elegias, Epigrammata; commendatur mirum in modum à Gellio. Crinit. de eo vulgatum est distichon istud.

*Tantum parva suo debet Verona Catullo,
Quantum magna suo Mantua Virgilio.*

20. *At magnum fecit, &c.*] Ità loquuntur Lucilii fautores; quos refellit Horatius deinceps. Insulsi nimirum palati homines laudabant quod est fatuum et vitio vertendum; nempe *verbis Græca Latinis miscere*. Lucilius apud Cicer. de Finib. i. 19.

Χαίρε, inquam, Τίλε . . . χαίρε, &c. De Finib. ii.

— *Læliu' clamores sophos ille solebat
Edere, &c.*

Apud Non. Marcell. in voce *compernes*: Lucil. Sat. lib. iiii.

*Nunc censes καλλιπλίκαιμον καλλίσφουρον
illam.*

*Compernem aut varum fuisse Amphitryonis
Ακρίτιν
Alcmenam
Τυγῶν υπατέριαν, &c.*

21. *O, seri studiorum.*] Ὁ-ψμαθεῖς, qui serò animum ad studia appulerunt, proindeque minus eruditi: contra παιδομαθεῖς, qui ab ipsâ pueritiâ literis incubuerunt.

Quine putetis.] Al. *Quire*: quæ particula respondet Græca γέ *utique, certè*: nec redundare est existimanda. Priscian. lib. xvi. cap. 1. Alii interrogativè accipiunt.

At magnum fecit, quòd verbis Græca Latinis Miscuit. O seri studiorum! quine putetis [603] Difficile et mirum Rhodio quod Pitholeonti Contigit? At sermo linguâ concinnus utrâque Suavior, ut Chio nota si commista Falerni est. Cum versus facias, teipsum percontor, an, et cum Dura tibi peragenda rei sit causa Petilli; 26 Scilicet oblitus patriæque patrisque Latini, Cum Pedius causas exsudet Poplicola, atque Corvinus, patriis intermiscere petita Verba foris malis, Canusini more bilinguis? 30

22. *Pitholeonti.*] Pitholeon, ex insulâ Rhodo, Epigrammata quædam insulsa composuit; et Græcis vocibus inferere amavit.

24. *Ut Chio nota sit, &c.*] Falernum vinum paulò austerius temperabatur lenitate Chii. Quid sit *nota* illa vide lib. ii. Od. 3. v. 8. ubi et de *Falerno*, pariter et lib. i. Ode 20. De *Chio* lib. 3. Ode 9. v. 5.

26. *Petilli.*] De Petillio fure aureæ Jovis coronæ jam mentio fuit in Sat. iv. superiori. v. 94.

27. *Latini.*] Quidam legunt *Latinè*, et junctum cum sequentibus. Sed non placet ista mutatio, quanquam à viris sanè gravibus inventa.

28. *Pedius Poplicola.*] Hic filius fuit Q. Pedii, qui à Jul. Cæsare scriptus hæres; et Consulatum Romæ gessit cum Augusto, post Hirtium et Pansam.

Exsudet.] Magnis sudoribus elaboret, ad puritatem sermonis patrii asserendam.

29. *Corvinus.*] Messala Corvinus domi valde nobilis ac pariter clarus orator, atque Græcis vocibus Latinæ orationi admixtis infensus, Σκινωβάτην, Latinè funambululum, reddidisse fertur. Quintil. lib. x. cap. 1. *Messala*, inquit, *nitidus et candidus, et quodammodo præ se ferent in dicendo nobilitatem suam*. Crinitus de bon. discipl. lib. cap. 12. inter alia de illo non pauca, sic habet; De ejus singulari prudentiâ et gravitate testimonium extat amplissimum M. T. Ciceronis. Sic enim ad Brutum; Messalæ inquit, excellentiam non possum silentio præterire. Cave putes quemquam esse illi similem constantiâ, curâ et studio Republicæ atque eloquentiâ, quâ mirabiliter excellit. Tamen si Messala idem cum provector foret, memoriæ sensum sic amisit, ut sui quoque nominis oblitus tradatur. Idque ei biennio antè obitum contigit; quod Orbilio itidem Beneventauo accidisse constat. Vide et Cæli. Rhodig. lib. xi. cap. 13. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 20. &c.

30. *Canusini more bilinguis.*] De Canusio, oppido Apuliæ, jam dixi supra ad Sat. v. sub finem. Hoc à Diomede conditum; hincque cives partim Græcè partim Latinè loquebantur. Totus etiam ille terrarum tractus Magna Græcia est appellatus.

Atqui ego cùm Græcos facerem, natus mære
 citra, [604] At cùm versus Græcos meditari-
 Versiculos; vetuit me tali voce Quirinus, ditarer, natus ego cis mare,
 Post mediam noctem visus, cùm somnia vera: Quirinus apparuit post me-
 In silvam non ligna feras insanius, ac si diam noctem, tunc quandò
 Magnas Græcorum malis implere catervas. 35 vera sunt insomnia, ac me
 Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona, dumq; prohibuit his verbis; Non
 Diffingit Rheni luteum caput, hæc ego ludo, stultius in silvam portas lig-
 Quæ nec in æde sonent certantia, iudice Tarpâ; [605] na, quàm magnas Græco-
 Nec redeant iterum atque iterum spectanda theatris. rum turmas augere studeas.
 Argutâ meretrice potes, Davoque Chremeta Itaque dum inflatus Alpi-
 Eludente senem, comis garrire libellos nus jugulat Memnonem, et
 Unus vivorum, Fundani. Pollio regum dum cænosum Rheni fon-
 tem deformat; ego ista scribo
 ludens, nec recitanda in
 Apollinis templo ad certa-
 men, Tarpâ iudice; nec re-
 ponenda bis terque in thea-
 tro ad spectaculum. *Tru-
 comicos, in quibus meretrix*

quidem, ò Fundani, solus viventium nôsti urbanè scribere versus
 astuta et servus decipiunt vetulum Chremetem. Pollio principum

ANNOTATIONES.

31. *Natus mare citra.*] Apud fines Apuliæ in Italiâ; non ultra mare in Græciâ.

32. *Vetuit me tali voce Quirinus.*] Lepida fictio. Quirinus Latini populi sermonisque auctor et conditor deterruit à scribendis Græcè versiculis.

33. *Cum somnia vera.*] Quando jam coctis alimentis purgatiores esse debent sensus. Atque ita statuebat veterum superstitio. Tertull. de animâ, cap. xxii. *Certiora et collatiora somnari affirmant sub extremis noctibus, quasi jam emergente animarum vigore, producto sopore, &c.* Philostrate. lib. ii. *Si tempus antelucanum sit et somni matutini; coniectant somnium illud, quasi tunc animâ verum vident.* Theocrit. Idyll. xix. initio scribit, à Venere immissum Europæ somnium, cùm tertia pars noctis staret, proximâ jam aurorâ, quando somnus oculos molli vinculo detinet, ac tum veracia pascuntur in somnia, Tibull. lib. iii. Eleg. 4.

Dii meliora ferant, nè sint insomnia vera, Quæ tulit extremâ proxima nocte quies. Ovid. Epist. Heronis. xix. 195.

Namque sub aurorâ, jam dormitante luccernâ,

Somnia quo cerni tempore vera solem.

34. *In silvam non ligna, &c.*] Verba sunt Quirini Horatium redarguentis.

35. *Magnas Græcorum catervas.*] Ingen- tem numerum Græcorum Poëtarum vel Poë- matum.

36. *Turgidus Alpinus jugulat dum Memnona.*] Ego, inquit noster, à Quirino edoctus has ludo satiras; dum alii carmen heroicum miserè disperduunt, temerè ac ineptè attentantes grave scribendi genus; v. g. dum Alpinus de Memnone (ex Hesiodi Theogoniâ) ab Achille interfecto tam insulsam Tragædiam profert, inflatis quidem et turgidis versibus ut ipse magis quàm Achilles Memnonem jugulâsse videatur.

Alpinus.] Aulus Cornelius Alpinus iste longè est alius ab insigni poëta Cornelio Gallo, de quo Virgil. Eclog. x. ut eruditè monet Forrentius contra Cruquium.

37. *Diffingit Rheni luteum caput.*] Idem Alpinus Epicum etiam carmen molitus fuerat de Bello Germanico, ubi Rhenum descripserat adeò perditè, ut nobile flumen deturparet, limpidis aquis pulchroque capiti quasi luteum, grandi certè argumento sordes aspergens. Non abs re putes hic alludi ad morem pingendi effingendique fluvios specie humanâ, ex urnâ aquam fundentes. Sunt qui legunt *deffingit*; alii *depingit*; sed minùs bene.

38. *Quæ nec in æde sonent certantia.*] Hæc inquam, scribo ludens, minimè vero proferenda in certaminibus et commissionibus poëtarum ab Augusto institutis, apud Apollinis Palatini templum. De quo disserui dudum in Persii Prologo. Vide Sueton. Octav. cap. 89.

Judice Tarpâ.] Spurius Metius Tarpa recitantium auditor assiduus; unusque è quinque arbitris, quorum debebant calculo probari quæ in æde Musarum proponebantur; hæc in scenam præferebantur quæ ab eis fuissent explosa. De illo iterum in Epist. ad Pisones, v. 307.

39. *Iterum spectanda theatris.*] Neque dramata composui in scenam producenda, ad aurem vulgi et publicum favorem captandum. Hæc sum etenim ambitione procul.

40. *Argutâ meretrice potes, &c.*] O Fundani, solus poëtarum qui modò vivunt, peritus es, atque unus scitè et facetè vales scribere comædias; in quibus *arguta meretrix* et servus astutus *comiter garrientes eludent senem*, ejus crumenam emungunt, &c.

Davoque Chremeta.] Allusio est ad Terentii Andriam, ubi Chremes senex, Davus servus, notæ sunt personæ comicæ.

41. *Comis.*] Hæc voces comis, comædia, comessatio, habent originem, à *κῶμος* *festivitas*. Hoc etiam nomine colebatur Deus hilaritatis et lasciviæ. Varro 6. de Ling. Lat.

42. *Fundani.*] Mirum sanè quòd à nemine usquam laudatur Fundanius ille, quem tam insigni elogio exornat Horatius.

Pollio regum Facta canit.] Tragædias elegantè scribit; *pede ter percusso*; versibus

gesta refert pede ter percusso. Varius carmen heroicum exequitur magis strenuè quàm ullus alius. Musæ silvarum amantes donarunt Virgilio tenerum ac lepulum. Istud restabat à Varrone Atacino et aliquot aliis tentatum frustrà, quod feliciter expedire possem ego, auctore *tamen* inferior; cui nequaquam velim auferre lauream magnà cum laude capiti ejus aptatam. Sed dixi illum currere cænosus, sæpe vehementer damnanda et plura quidem, quàm approbanda. Dic verò, præcor, num quid tu eruditus nihil redarguis in Homero magno? Numquid Lucilius ipse factus nihil mutat Attii Tragædiarum scriptoris?

ANNOTATIONES.

senariis tres dimensiones habentibus; qui *senos reddunt ictus*, ut est in Epist. ad Pison. v. 253. In tragædiis nempe, ut norunt omnes, *facta regum* sunt argumenta consueta, et versus Iambici trimetri duntaxat adhibentur. Vide lib. ii. Od. i. ubi de Pollione. &c.

43. *Forte epos.*] Varius epicum carmen strenuè exequitur; *forte*, quippe quòd nequit expediri sine forti et constanti spiritu, et venà abundantia ac divite, estque opus longum, animique solertis ac diu multumque attentum. Vide lib. i. Od. 6. ubi de Vario excellenti poeta. Item Petr. Crinit. Poët. Lat. lib. iii. cap. 44.

44. *Molle atque facetum Virgilio, &c.*] Virgilius Bucolica et Georgica stylo molli et idoneo composuit. Tunc nimirum Æneis nondum in lucem prodierat, cum scriberet ista Horatius.

Facetum.] Quintil. lib. vi. cap. 3. *Facetum non tantum circa ridicula opinor consistere. Nec enim diceret Horatius, facetum carminis genus naturâ concessum esse Virgilio. Decoris hanc magis et excultæ cujusdam elegantie appellationem puto. Ideoque in Epistolis Cicero hæc Bruti verba refert:* nã illi sunt pedes faceti, &c. *quod convenit cum illo Horatiano:* Molle atque facetum.

46. *Hoc erat, experto.*] Carmen satiricum erat, quod ego melius aliis multis possem scribere; non tamen par Lucilio inventori.

Experto frustrâ Varrone Atacino.] Pub. Terent. Varro Atacinus, ab Atace Narbonis Galliæ vico vel fluvio cognominatus, iis natus temporibus quibus Cicero et Hortensius clari habebantur in eloquentiâ; ingenio præclaro fuit; scripsit Epigrammata, Elegias, et alia mirifico studio. Argonautica ejus celebrant Probus Valerius, alique Grammatici, et ex illis sæpe versiculos referunt. At in Satiris frustrâ desudavit. Adeò verum est quod canit in Eclog. Virgilius; *non omnia possumus omnes.* Vide Pet. Crinitum. lib. ii. cap. 13. Quintil. lib. x. cap. 1. ità scribit; *Atacinus Varro in iis per quæ nomen adeptus est, interpres operis alieni, non spernendus quidem; verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples.* Ejus etiam meminit Euseb. Chron. natumque refert ad Olymp. 174. annis circiter viginti è

morte Lucilii; et Græcas literas summo studio didicisse anno ætatis 35.

48. *Inventore minor.* Quòd Lucilius Satiras primas scripsit, et quòd *miram eruditionem, libertatem, acerbitalatem et abundè satis* habet, hinc eò se minorem profitetur noster, quamquam *tertior multò ac purus magis, et ad notandos mores præcipuus;* ut fatetur Quintil. antè citatus.

52. *Homero?*] Qui, bonus licèt et magnus, interdum ipse dormitasse reperitur, neque omninò est sine mendis, quamvis agnoscat ab universis ingenio, arte, eruditione, aliisque virtutibus, omnium facilè princeps. Vide Longinum.

53. *Nil comis tragicæ mutat Lucilius Attii?*] Si Lucilius ipse in prioribus poetis quedam emendat; cur nos Lucilium ad trutinam non revocabimus?

L. Attius.] (*Accius* scribunt quidam) Tragædiarum scriptor, Pacuvio paulò junior, ingenio acri fuit. Ejus versibus exornari temporum ac monumentorum aditus volebat Decimus Brutus, teste Cicerone in orat. pro Archiâ poetà. Pacuvius autem Acci Tragædiarum Atreum laudavit velut grandem et sonoram: reprehendit verò quasi subacidam et duriusculam. Quod fassus est Attius; addiditque se non pœnitere; quia, sicut poma acerba primùm et dura paulatim fiunt mitia; ita et ingenia: contrà quæ vieta gignuntur et mollia, ad veram frugem et maturitatem nunquam perveniunt, sed potius ac magis putrescunt. Vide Crinit. de Poëtis, lib. i. cap. 1. Gell. lib. xiii. cap. 2. lib. xviii. cap. ult. ubi sic scribit in fine: *postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene Attius, clariorque tunc in poematibus eorum abtrectandis Lucilius fuit.* Attius Tragædias benè multas scripsit, quarum fragmenta quedam supersunt; Comædias etiam. Quam fortassis ob rem *comis Tragicus* hic appellatur. Vulgò tamen vox *comis* non in Genit. accipitur, sed in Nominat. referturque ad seq. *Lucilius.* Tragædiæ Acci celebrantur, Phæniceus, Medea, Menalippus, Alcmaon, Prometheus, Atreus, Philoctetes, Neoptolemus, &c. imprimis autem Argonautæ, unde est illud

Non ridet versus Ennî gravitate minores,
 Cùm de se loquitur, non ut majore reprênsis?
 Quid vetat et nosmet Lucilî scripta legentes
 Quærere, num illius, num rerum dura negârît
 Versiculos natura magis factos, et euntes
 Mollius, ac si quis pedibus quid claudere senis
 (Hoc tantùm) contentus, amet scripsisse ducentos
 Ante cibum versus, totidem cœnatus? Etrusci 61

[607] An non deridet Enni versus
 quosdam leviores? quando
 [608] loquitur de seipso haud tan-
 quam perfectiore iis quos
 56 carpit. Quid pariter impe-
 dit nos scripta Lucilii evol-
 ventes disquirere, an ejus,
 an rerum natura difficilis
 prohibuerit versus limati-
 ores et suavius fluentes
 quàm si aliquis id unum sa-

tis habeat *carmen* aliquod includere sex pedibus; et gaudeat fecisse ducentos versus ante
 cœnam, ac totidem post? qualis fuit vena Cassii Etrusci

ANNOTATIONES.

carmen de Argo navi laudatissimum:

— Tanta moles labitur
 Fremebunda ex alto, ingenti sonitu, et stre-
 pitu,

*Præ se undas volvit: vortices vi suscitavit.
 Ruit prolapsa, pelagus respergit: prostruit.
 Ità dum interruptum credas nimbum volvier:
 Dum quod sublimi ventis expulsum rapier
 Sazum; aut procellis, vel globosum turbine
 Existere ictos undis concursantibus;
 Nisi quas terrestres pontus strages conciet:
 Aut forte Triton fuscina verrens specus
 Subter radices pœnitit undanti in freto
 Molem ex profundo saxeam ad cœlum eruit.
 Vide et apud Cic. cit. Attii versus, variis locis
 de Divin. i. &c.*

54. Ennî.] Q. Ennius Poëta natus est Tar-
 renti, vel ut plerique volunt, Rudiis in oppido
 Salentinorum. Tullius pro Archia, *Rudium*
hominem vocat, et mirè commendat Ennium:
 nec minus alii, velut acri virum ingenio, erudi-
 tione multiplici, fide comitate, probitate, doc-
 trinâ omninò singulari. Floruit temporibus
 Plauti Comici et M. Catonis oratoris clarissi-
 mi. Quem deinceps secuti sunt Cæcilius, Pa-
 cuvius, Attius, &c. Permulta composuit vario
 carmine, Annales, Tragedias, Comœdias, Sa-
 tiras, &c. ex Lucretio, lib. i. cap. 118.

Ennius . . . primus amœno
 Detulit ex Helicone perenni fronde coronam,
 Per gentes Italas hominum quæ clara clueret.

Quintilianus Ennium scribit pari veneratione
 colendum ac sacros vetustate lucos in quibus
 grandia robora non tantam habent speciem
 quantam religionem. Ennii versus affert Ci-
 cero pluribus locis. Lege de Divin. i. &c.
 Vide et Macrob. Saturnal. lib. vi.

Ridet versus gravitate minores.] Quamvis
 tanti habitus est Ennius, in ejus carminibus
 quædam rectè reprehendit ac deridet Lucilium
 tanquam haud satis graviter et accuratè scrip-
 ta. Annæus Seneca Epist. ad Lucil. *Admiror,*
inquit, eloquentissimos viros et deditos En-
nio, pro optimis ridicula laudasse: et hosce de
Cethego versus Enni affert:

*Is dictus viventis ollis popularibus olim
 Qui tum vivebant homines atque ævum agi-
 tabant,*

Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Ennium tamen defendit Gell. lib. xii. cap. ii.
 Macrob. Saturnal. lib. i. cap. iv. et lib. 6. cap.
 3. *Nemo, inquit, ex hoc viles putet veteres poë-
 tas, quòd versus eorum scabri nobis videntur.*

*Ille enim stylus Enniani seculi curibus solus
 placebat: diuque laboravit atas secuta, ut ma-
 gis hunc molliori stylo temperarent. Neque
 verò præterire hic licet aut ridiculos aut sca-
 bros Ennii versiculos istos:*

O Tite, tute Tati tibi tanta tyranne tulisti.

At tuba terribili sonitu tarantalara dixit.

55. *Cum de se loquitur, &c.]* Cùm Lucili-
 us quosdam Ennii versus ridet ac reprehendit,
 non tamen eò se majorem dicit: sic ego Luci-
 lii quædam reprehendens, haudquaquam me
 illi præferendum existimem. *Ista verba Ho-*
ratii de Ennio intelligenda contendit Heinsius,
explosiveque aliorum interpretationibus
cantat sive, inveni; verùm quàm longe ab
 Horatii mente aberrârît, luculenter et eruditè.
 ut certè alia, exequitur noster Dacærius, ad
 quem te paulùm divertere, lector, nusquam
 pigreat.

57. *Num illius, num rerum dura negârît
 naturâ, &c.]* Utrum Lucilianorum versusum
 composito rudis et impolita ex materiâ et re-
 rum naturâ difficili prodierit; an ex ipsius in-
 genio duriori, vel certe ex indiligentiâ, et quod
 scribentem offenderit *limæ labor et mora?*
 Epist. ad Pis. v. 290.

58. *Versiculos magis factos.]* Cic. in Bruto,
*Intellectum est quantum vim habeat accurata et
 facta quodummodo oratio.*

Euntes Mollius.] Martial. Epigr. 11. 91.

*Carmina nulla probus molli quæ limite
 currunt,*

Sed quæ per salebras, atque saxa cadunt.

59. *Ac si quis.]* Quanta hic varietas difficul-
 tasque? Alii legunt, *ac si quis,* junguntque
 cum antecedentibus, et sic explicant: *Versi-*
culos, euntes Mollius, ac si quis pedibus, &c.
 Id est, versus molliores et concinniores, quos
 facere soleat poëta negligens, qui satis habuit
 plures scribere parvo labore versus, parùm
 etiam venustos. Alii, *aut si quis.* Alii, *an si*
quis, &c. Prima legendi ratio satis placet;
 malim tamen, *an sit qui pedibus, &c.* hoc sen-
 su: quid vetat nos scripta Lucilii recensentes
 quærere unde fiat, ut plerique versus ejus in-
 compositi, non magis facti, et mollius eant? an
 ex vitio rerum; an ex ipsius rudiore naturâ;
 an is ipse fuerit *qui pedibus quid claudere se-
 nis. Hoc tantùm contentus, amaverit scripsisse*
ducentos, &c. nec studuerit recensere, emen-
 dare, ac malè *torvatos incudi reddere versus;*
 ut est in Epist. ad Pis. v. 441.

61. *Etrusci Quale fuit, &c.]* Cassius Par-

vehemente fluvio rapidior; quem narrant crematum fuisse scriniis et scriptis suis. Dico igitur: *Eslo*, fuerit Lucilius factus ac lepidus; fuerit etiam magis politus quam inventor poematis nondum exculti, atque Græcis haud tentati et quam omnes poëtas superiores; atque si ipse ad nostram hanc ætatem reservatus à fati esset, certè plurima sibi resicaret; quicquid transgreditur perfectum *modum*, rescinderet; atque in condendis carminibus frequenter caput scalperet, atque unguis ad vivum morderet. Sæpe stylum converte, editurus quæ mereantur haud semel evolvi;

ANNOTATIONES.

mensis abundantis ac fœcunde magis quam divinis et pulchræ venæ poëta, ab Augusto jussus interfici, tum quodd ipsi obtractare pergeret, tum præcipuè quod Jul. Cæsaris persecutoribus hostibusque suis semper adhæserat. Hinc eum sponte vellicat Horatius Augusto velificans. Sueton. Octav. cap. 4. *Cassius Parmensis quidam epistolâ non tantum ut pistoris sed etiam ut nummularii nepotem, sic laxat Augustum*; materna tibi farina; siquidem ex crudissimo Ariciæ pistrino hanc pinsit manibus collybo decoloratis Nerulonenis mensarius. Vide Vell. Patern. lib. ii. Oros. lib. vi. cap. 19. Appian. bell. civil. lib. v. item Valer. Max. lib. i. cap. 7. Crinit. lib. iii. cap. 47.

63. *Capsis librisque Ambustum propriis.*] Tot liberos ac versus futiles ille scriperat, inquit noster jocosè et dicaciter, ut cremando ejus cadaveri suffecerint. Quod ex Senatusconsulto factum asserit vet. Comment. Verùm id refellitur ex verbis, *fama est*.

Cassii Parmensis de Orpheo carmèn hoc afferunt.

*Arguta primum cum plectra parentis et auro
Distinctam sumpsit citharam Rhodopeus
heros,*

*Ridebant segnes pulsus, digitosque micantes
Seriis, et chordis indoctæ dissona vocis.*

*Mox pudor exardens, et gloria dulcis honesti
Luxibus avertit puerilibus, omnis et illuc*

Perditus incumbens Musæ pallebat amore.

*Et nunc maternis inhiat, nunc ille paternis
Cantibus, hinc illinc discens dependet utrimq;*

*Nulla Venus faciem cepit mentita dolosis
Compedibus; somi fuerat parvusque Lyæi;*

*Donec ridiculus dudum molubantine silvas,
Ervulosque suis scopulos radicibus egit;*

*Ausis et ire viam videntibus inconcessam,
Pœnarum oblitus demulsit carnine Manes.*

*Non levis ascensus, si quis petit ardua. Sudor
Plurimum hunc tollit, et oculurno exsomnia olivo*

*Immortitur, delet quod mox laudaverit in se,
Qui cupit eternæ donari frondis honore.*

66. *Quàm rudis et Græcis intacti carminis auctor.*] Quàm Ennius, qui primus omnium satiras sed rudes omninò scripsit; at Lucilius subinde limatiores et perfectiores. Quare hic satiræ quasi primus auctor aut certè artifex jure habeatur. Alii vocem *rudis* in casu no-

minativo accipiunt, sicque interpretantur; fuerit Lucilius limator quàm rudior, &c. Sed perperam.

Græcis intacti.] Græcorum nemo Satiras scripsit. Unde Quintilianus lib. x. cap. 1. *Satira quidem tota nostra est, in quâ primus insignem laudem adeptus est Lucilius, &c.* Aliter sensit Jul. Scaliger, Poët. lib. i. cap. 12. et lib. iii. cap. 98. Vide Casaub. de Satirâ.

67. *Poëtarum seniorum.*] De his Sat. iv. præc.

69. *Recideret omne quod, &c.*] Superflua, inconcussa, ambitiosa recidet ornamenta, inquit noster ad Pis. v. 447. item *omne supervacuum pleno de pectore manat*, v. 377. Vide illuc annotanda.

71. *Caput scaberet.*] Hæc enim haud rarè facit quisquis accuratæ et perfectæ compositioni operam navat. Marcellius et alii quidam hic alludi volunt ad Minervam è cerebro Jovis editam.

Vivos et roderet unguis.] Pers. Sat. i. 106. *Nec plumeum cædit, nec demorsos sapit unguis.* Sic leviter scribendi genus significat ille, ut notat. lib. x. cap. 3.

72. *Sæpè stylum vertas, &c.*] Quintil. lib. x. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Neque enim sine causâ creditum est, stylum non minus agere cum delet. Hujus autem operis est, adjuvare, detractare, mutare. Sed facilis in iis simplicibusque judicium, quæ replenda vel deicienda sunt; premere verò tumētia, humilia extollere, luxuriantia adstringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere, duplicis operæ. Nam et damnanda sunt quæ placuerant; et inveniendæ quæ fugerant.*

Stylum vertas.] Veteres nimirum in ceratâ scribentes tabellâ utebantur stylo, cujus pars altera acuta erat, et acumen dicebatur; altera obtusa quâ debebant id quod erat exaratum, complanantes et æquantēs ceram, ut novam scripturam exararent. Ergò qui aliquid volēbat mutare, stylum vertebat, atque alteram ejus partem adhibebat. Rem graphicè exponit P. Crinitus lib. xvii. de Hon. Discipl. cap. 4. et Prudent. Hym. de coronis.

*Inde alii stimulos et acumina ferrea vibrant
Quâ parte aratis cera sulcis scribitur;*

Scripturus : neque, te ut miretur turba, labores,
Contentus paucis lectoribus. An tua demens
Vilibus in ludis dictari carmina malis?

Non ego. Nam satis est equitem mihi plaudere
ut audax,

Contemptis aliis, explosa Arbuscula dixit.

Men' moveat cimex Pantilius? aut crucier, quòd

Vellicet absentem Demetrius, aut quòd ineptus [611]

Fannius Hermogenis lædat conviva Tigelli? 80

Plotius et Varius, Mæcenas, Virgiliusque,

Valgius, et probet hæc Octavius optimus, atque

Fuscus, et hæc utinam Viscorum laudet uterque ;

Ambitione relegatâ te dicere possum,

Pollio ; te, Messala, tuo cum fratre ; simulque 85

Vos Bibuli, et Servi ; simul his te, candide Furni ;

Complures alios, doctos ego quos et amicos [612]

Prudens prætereo : quibus hæc sint qualiacumque,

Arridere velim ; doliturus, si placeant 90

Deterius nostrâ. Demetri, teque, Tigelli,

cere Furni, atque alios non paucos eruditos amicosque quos taceo sponte ; quibus ista, qualiacumque sint, placere cupio ; ægre laturus, si minus arideant, quàm spero. Te autem, ô Demetri, teque ô Tigelli,

ANNOTATIONES.

*Et quâ secti apices abolentur et æquoris hirti
Rursus nilesceus innovatur area.*

75. *Vilibus in ludis dictari carmina.*] Pers. Sat. i. 29.

*Ten' cirrorum centum dictata fuisse
Pro nihilo pendas?*

77. *Explosa Arbuscula dixit.*] Mima illa cum à plebe et vulgo explodebatur, parvi dicebatur, dummodo paucis nobilioribus placisset. Illius meminit Cicero ad Attic. lib. iv. Epist. 14. *Queris nunc de Arbuscula? Valde placuit. Ludi magnifici et grati.*

78. *Men' moveat cimex Pantilius.*] Profiteatur Horatius parùm se moveri dicteris Pantili horæ ipsi obtrectare assueti.

Cimex.] Gall. *Punaise.* Angl. A BED-BUG, metaph. homo putidus et mordax instar illius insecti omnibus invisus et molestus ob aculeum et fœtorem.

79. *Demetrius.*] Hunc antea simium vocavit.

80. *Fannius.*] De hoc vili poetâ, item de Hermogene Tigello, in Sat. iv. superiore.

81. *Plotius, et Varius.*] De Plotio Tuca, in Sat. v. præced. De Varo, lib. i. Od. 6.

Mæcenas.] Is litteratorum patronus et ipse literis mirabiliter imbutus, facilitate ingenii, eloquentiâ mediocriter excelluit, et poetiâ facultate. Scripsit varii generis poemata, Elegias, Tragedias. De sepulchri contemptu fertur cecidisse ;

*Nec tumulum curo ; sepelit natura relictos.
Virgilius.*] De hoc poetarum certè principè nulla quàm pauca annotasse præstat.

82. *Valgius.*] T. Valgius consulari ortus familiâ, elegans fuit in condendis carminibus,

nec satagas ut te plebs admiretur ; imò satis habes ut pauci tua legant. An verò stultè gaudeas tuos versus dictari in scholis ignobilioribus? Ego nequaquam

76 Sufficit enim ut equites mihi applaudant ; quemadmodum Arbuscula explosa constanter aiebat, cæteris spre-tis. An moveat me Pantilius cimex? aut doleam quòd absentem me Demetrius reprehendat, aut quòd redarguat nugax Fannius Hermogenis Tigelli conviva? Approbent ista Plotius, Varius, Mæcenas, Virgilius, Valgius, optimus etiam Octavius, et Fuscus ; nec non ambo Visci laudent velim. Citra ambitionem licet accensere te, ô Pollio ; te, ô Messala, cum tuo fratre ; vos quoque Bibule, et Servi ; ac te pariter, ô sin-

90

teste vel Tibullo ad Messalam ita scribente, lib. iv. Eleg. 4. v. 179.

*Est tibi qui possit magnis se accingere rebus
Valgius ; aletno proprior non alter Homero.*

De eo jam lib. ii. Od. 9. inscriptâ.

Octavius optimus.] Optimus nempe is poetâ historias etiam scripsit. Cave, lector, ne Augustum accipias.

83. *Fuscus.*] De Aristio Fusco celebri Grammatico jam ante, lib. i. Od. 22. ipsi inscriptâ, item. Sat. ix. præced. iterumque postea lib. i. Epist. 10.

Vicorum uterque.] Duo nempe fratres erant, bonus uterque poetâ ; nati patre Vibio Visco Equite Romano opibus et gratiâ apud Augustum pollente.

84. *Ambitione relegatâ.*] Citra adulationem.

85. *Pollio.*] Asinius Pollio orator præclarus, Augusto pergratus, Romæ scholam tenuit post Timagenem ; primus scripta sua recitavit, primus etiam Romæ bibliothecam fecisse dicitur. Bella Cæsaris et Pompei scripsit. Diligentè plurimum, consiliî et animi satis habebat, teste Quintiliano ; at nitore carebat et jucunditate Ciceronis. Vide lib. ii. Od. i. illi inscriptam.

Messala.] De hoc antea v. 29. ad vocem *Corvinus.*

86. *Vos Bibuli, et Servi.*] Eibulorum atque Serviorum Romæ insignes fuisse familias nemo nescit. Jul. Cæsaris in consulatu collega Bibulus. Ad Servium Sulpitium sunt multe Ciceronis Epist. lib. iv.

Furni.] Furnius historiarum scriptor elegans et accuratus, etiam Romæ Consul fuit.

jubeo flere inter scdilia discipularum. Vade ò famule, et quamprimum hæc adjunge scriptis meis. Discipularum inter jubeo plorare cathedras. I puer; atque meo citus hæc subscribe libello.

ANNOTATIONES.

91. *Discipularum inter, &c.]* Locum hunc pleriq; interpretum transiliunt intactum, quantum, ut mihi videtur, stylo non indignum. Quidam volunt Horatium imprecari luctum et infortunium Demetrio atque Tigellio tanquam ineptis et insulsis scriptoribus, qui mulierculis duntaxat placere studerent. Ego verò sic interpretor Horatium quasi dicat; Ite molles et effæminati, pergite adolescentibus corruptis, vel etiam mulierculis recitare Elegias, amato-

ria carmina, voce flebili et affectatâ ad molli-
tiem; juxta id quod habet Persius, Sat. 1. 4.
34.

—— *Vatum plorabile si quid,
Eligat, et tenero supplantat verba palato.*

92. *Meo citus hæc subscribe libello.]* Iis quæ antea de Lucilio scripsi hæc adjunge. Nimirum Satiræ quartæ præcedenti hanc attexi jubet, quæ illam et explicat et assertit.

Q. HORATII FLACCI SATIRARUM

LIBER II.

SATIRA I.

Se non posse Trebatii consilium sequi à scribendâ Satirâ dehortantis.

SUNT quibus in Satirâ videar nimis acer, et INTERPRETATIO. HOR.] Sunt homines qui-
ultra [613] bus videar nimis asper in
Legem tendere opus. Sine nervis altera, quicquid Satira, et carmen intendere
Composui, pars esse putat; similesque meorum supra modum. Pars altera
Mille die versus deduci posse. Trebati, existimat sine viribus esse
Quid faciam præscribe. Quiescas. Ne faciam, id omne quod scripsi; at-
inquis, que uno die condi posse
Omnino versus? Aio. Peream malè, si non mille versus æquales meis.
Optimum erat: verùm nequeo dormire. Ter uncti [614] O Trebati, jube quid agam.
Transnanto Tiberim, somno quibus est opus alto, 6 TREBAT. Abstine. HOR.
Irriguumque mero sub noctem corpus habentõ. Dicis, ne omnino scribam
versus? TREB. Dico.
HOR. Miserè inteream,
nisi optimum foret; at dor-
mire non possum. TREB.

Qui egent profundo sopore, oleo delibuti ter Tiberim transnarent, atque vesperi vino corpus irrigent.

ANNOTATIONES.

1. *Sunt quibus, &c.]* Dialogismus istic est Horatii ac Trebatii. Hunc nempe magni nominis Jurisconsultum facètè consulit ille quid agat, num Satiras scribere debeat. Tandem omnes Trebatii dissuadentis rationes, ac legum etiam præscripta, risu solvit Horatius.

Videar nimis acer.] Nimis dicacem et acerbum me redarguunt alii; alii contrà velut enervatum et satirico sale destitutum. O hominum judicia!

Ultra legem.] Vel, ultra modum Satiræ convenientem: quæ quidem lepida, jocosa, salsa potiùs quàm aspera, injuriosa, contumeliosa. Vel, ultra quàm jubet lex seu 12. Tab. seu Julia de Majestate, utraque scilicet vetans quemquam famoso carmine aut libello violari. Vide postèa v. 82. Item Epist. ad Pis. v. 282. ubi sic habetur.

— *Sed in vitium libertas excidit, et vim Dignam lege regi, &c.*

2. *Tendere opus.]* Metaph. ab. instrumentis musicis, in quibus tensæ nimis chordæ rumpuntur.

4. *Deduci.]* Epist. ad Augustum.

— *Tenui deducta poemata filo.*

Trebati.] C. Trebatius Testas probitate, juris scientiâ, bellicâ etiam virtute insignis: Eques Romanus, Julio Cæsari charus, et asse-

cla comesque ad bellum Gallicum; Tullio Ciceroni perquam familiaris, et amicus, passimque laudatus. Epist. ad Famil. lib. vii. ad Attic. lib. x. Epist. 1. Topic. &c. Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 23. scribit. *Trebatium sub disciplinâ Ciceronis Juris peritissimum aliquot libros de Jure Civili composuisse, ac de religionibus novem: nec non heroico versu plurimum valuisse, atque inter pœtas annumeratum.*

5. *Quiescas Aio.]* Adverte dictiones Jurisconsulto præscribenti accommodatas.

7. *Ter uncti Transnanto, &c.]* Jocosæ querimonix, jocosa et callida responsio, certè apta homini natandi studiosissimo, qualem fuisse Trebatium dicit Tullius, lib. vii. Epist. 10. *In re militari multò es cautior, quàm in advocationibus, qui neque in Oceano natare volueris studiosissimus homo natandi . . . sed jam satis jocati sumus, &c.*

Ter.] Corporis defatigatio somnum conciliat.

Uncti.] Olei calore muniebant se nataturi adversus aquæ frigus.

9. *Irriguumque mero, &c.]* Neque hoc à Trebatii moribus et ingenio prorsus abhorrens; ait enim ad eum Tullius lib. vii. Epist. 22. *Illuseras heri inter scyphos, quod dixeram, &c.*

Vel, si tam vehemens scribendi cupido te occupat, insuperabilis Augusti facinoræ canenda suscipe, ingen-
 tem operæ mercedem accepturus. *HOR.* O bone parens, cupientem nervi destituunt. Nec enim quilibet *vult* dicere cohortes spiculis asperas, aut Gallos ruptis telis morientes, vel Parthos equis decedentes præ vulneribus. *TREB.* Atqui poteras Cæsaram justum ac strenuum celebrare, sicut prudens Lucilius Scipionem. *HOR.* Hoc præstabo diligenter, quoties dabit occasio; *Verumtamen* non nisi opportuno tempore verba Horatii adibunt aures Augusti sapientis; cui si perperam aduleris, respuit munitus undequaque. *TREB.* Quanto melius, id, quam molesto carmine offendere Pantolabum scurræ, et Nomentanum decoctorem? quandoquidem omnes sibi metuunt, atque aversantur *poëtam*, etiam minimè lacessiti. *HOR.* Quid agam? *Enimverò* saltat Milonius cum primùm capiti per vinum percusso accrevit ardor et numerus lampadibus. Sic, et Castor equis, eodem *autem* ovo editus cœstibus delectatur. Quot capitem, tot studiorum millia existunt. Me juvat numeris voces astringere ad instar Lucilii nobis ambobus præstantioris.

ANNOTATIONES.

12. *Pater optime.*] Cic. lib. vii. Epist. 16. *Tu, mi vetule, non serò, &c.*

14. *Fractâ pereuntes cuspide Gallos.*] Ex historiâ C. Marii, quem adversus Ciambros pugnantem Plutarchus refert nova tela excogitasse. Scilicet hasta lignea quæ ferrum ingreditur, duabus fibulis ferreis contineri solebat; tunc autem Marius alteram ut ante reliquit; alterâ verò exemptâ clavum ligneum fragilem in ejus locum immitti jussit, eo consilio ut jaculum hostili clypeo impactum curvaretur aut frangeretur; corpori autem vulnerato inhæreret ferrum à ligno separatum; aut lignum transversâ cuspide hærens deorsum penderet, quo fiebat, ut vix evelli obliquè infixum, certè ab hostibus retorqueri non posset incurvatum aut corruptum.

15. *Labentis equo describat vulnera Parthi.*] De his lib. i. Od. 12. et 19. et lib. iii. Od. 5.

16. *Attamen et justum, &c.*] Atqui si Augusti bella non vales describere, poteras certè justitiam, animi magnitudinem, aliasque virtutes celebrare; quemadmodum Scipionis Lucilius, qui vitam ejus privatam descripsit, Ennius autem bellica facinora.

20. *Undique tutus.*] Rerum cognitione et sapientiâ affatim instructus quasvis adulationes statim repellit ac respuit.

22. *Pantolabum scurræ, Nomentanumque.*] De his nebulonibus jam dictum, Sat. 8. lib. i.

23. *Cùm sibi quisque timet, &c.*] Naturâ duce id nobis ti nemus malum, quod aliis fieri cernimus.

24. *Quid faciam? Saltat Milonius, ut semel &c.*] Non magis à scribendâ Satirâ possum

temperare, quàm à saltando Milonius temulentus, Cic. pro Muræna. *Nemo ferò saltat sobrius (nisi forte insanit) neque in solitudine, neque in contrivio moderato atque honesto. In-tempestivi convivii, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio.*

25. *Numerusque lucernis.*] Vini vaporibus concutitur mens et caput, nec sibi constat: simul oculorum nervis nimium et inæqualiter distentis, visuales, ut aiunt, radii distrahuntur; et hinc lucernam unam videns ebrius plures se videre putat. *Aristot. Problem. Sect. iii. Athen. lib. x. Cœl. Rhodig. lib. 28. cap. 34. Lucret. lib. xxxiv. 452.*

Bina lucernarum flagrantia lumina flammis, Et duplices hominum facies, et corpora bina. Juvenal. Sat. vi. 302.

— *geninis exurgit mensa lucernis* Huc etiam referri potest quod ait Virg. *Æn. iv. 470.*

Et solem geminum, et duplices se ostendere *Thbas:—*

26. *Castor gaudet equis, &c.*] De Castore et Polluce lib. i. Od. 3. et 12.

Hunc equis, illum superare pugnis *Nobilem.*

27. *Quot capitem vivunt, totidem studiorum* *Millia.*] Terent. Phorm. ii. 3. 14.

Quot homines, tot sententiæ.

Pers. Sat. v. 52.

Mille hominum species, et rerum discolor usus, Velle suum cuique est; nec volo vivitur uno.

Hic campo indulget, &c.

29. *Melioris.*] Poëtica facultate. Alii malè refè-

Ille velut fidis arcana sodalibus olim
 Credebat libris; neque, si malè cesserat, usquam
 Decurrens aliò, neque si benè: quo fit ut omnis
 Votivâ pateat veluti descripta tabellâ
 Vita senis. Sequor hunc, Lucanus an Appulus, an-
 cept;

Nam Venusinus arat finem sub utrumq; colonus, 35
 Missus ad hoc, pulsus (vetus est ut fama) Sabellis,
 Quò ne per vacuum Romano incurreret hostis:
 Sive quòd Appula gens, seu quòd Lucania bellum
 Incuteret violenta. Sed hic stylus haud petet
 ultro

Quemquam animantem, et me veluti custodiet 35
 Vagina tectus. Quem cur distringere coner
 Tutus ab infestis latronibus? O, pater et rex
 Jupiter! ut pereat positum rubigine telum:
 Nec quisquam noceat cupido mihi pacis! at ille
 Qui me commòrit (melius non tangere, clamo) 45
 Flebit, et insignis totâ cantabitur urbe.
 Servius iratus leges minitatur et urnam:
 Canidia Albuti quibus est inimica, venenum;
 Grande malum Turius, si quis se iudice certet.

natur: nullusque me provocet amantissimum pacis. Sed quisquis me lacesset (satiùs esse mo-
 ne non provocare me) pœnas dabit, et famosus per omnem civitatem decantabitur. Ità Ser-
 vius offensus interminatur leges et iudicium; Canidia Albutii filia toxicum his quibus fuerit
 irata: Turius damnum ingens, si quispiam disceptarit apud se iudicem.

ANNOTATIONES.

runt ad nobilitatem et opes: de quibus infrâ, 75.

31. *Malè cesserat.*] Legunt alii, *gesserat.*

32. *Decurrens aliò.*] Id est, non aliud quæ-
 rebat levamentum aut solatium in adversis;
 nec in rebus secundis lætitiâ suam cum aliis
 communicebat.

33. *Votivâ tabellâ.*] Infortunia enim sua
 perinde ille descripsit, ut prosperos vitæ suc-
 cessus. De naufragis tabellam in templis De-
 orum suspendere consuetis, lib. i. Od. 5.

34. *Vita senis.*] *Senem* vocat Lucilium poëta
 non tam ætatis quàm honoris et venerationis
 causâ. Nec ad rem videtur quod afferunt ex Gell.
 lib. x. cap. 28. milites annum quadragesimum
 sextum supergressos seniores fuisse appellatos.
 Nec valdè certum est mortem Lucilio contigisse
 anno ætatis 46. quod refert Eusebius. Sunt
 qui senem vocari putent quòd veteribus poëtis
 accenseatur Lucilius, lib. i. Sat. 4. et 10.

Lucanus an Appulus, anceps.] Quid hæc
 Poëta dubitatio ad rem præsentem? fortassis
 ita se jocosè et facetè ostendit ancipitem dubi-
 tare de Trebatii consiliis.

35. *Venusinus.*] Venusia, hodiè *Venosa*, urbs
 in Apuliæ Lucanique sita confinio. Horatii
 patria. Vide lib. iii. Od. 4. v. 9.

36. *Missus ad hoc, &c.*] Colonia Romana
 Venusiam missa est, expulsis inde Sabellis, id
 est Samnitibus: qui quàm graves fuerint Ro-
 manis hostes passim legitur, apud Tit. Liv.
 lib. vii. viii. ix. x. Porrò ne à Samnitibus cre-
 deretur oriundus noster Poëta, postquam Ve-
 nusinum se indicavit, notat inde pulsos olim

30 Is pridem sua secreta com-
 mittebat chartis tanquam
 amicis fidelibus, nec aliò
 confugebat unquam, sive
 prosperè sive infeliciter res
 caderent. Unde venit ut
 senis illius vita omnis ap-
 pareat quasi depicta in ta-
 bellâ ex voto factâ. Hunc
 imitor ego dubius utrum
 Lucanus sim an Appulus;
 quippe Venusinus agricola
 terram exercet ad utriusque
 limites; eam ob rem deductus
 istuc, post ejectos Sam-
 nites (quemadmodum anti-
 qua fert opinio) ut hostis
 per inane non irruerit in
 Romanos; vel quia natio
 seu Appulorum seu Luca-
 norum gravia bella moli-
 rentur. Verum aculeus iste
 meus neminem vivum spon-
 te lædet, me verò tuebitur
 ut gladius vaginâ conditus.
 Etenim quare hunc eduxe-
 rim securus ab infensis la-
 tronibus? O parens et do-
 minator Jupiter, faxis ut
 ensis tectus rubigine absu-
 [617]

41
 45

Samnites, coloniamque illuc Româ fuisse trans-
 missam, unde originem habuerit.

Sabellis.] Hi à Sabinis orti ac denominati
 Samnium incoluerunt.

37. *Per vacuum.*] Si Venusia præsidio Rom.
 destituta mansisset, vel recurrissent *hostes*
 inde pulsus, nempè Samnites; vel Appuli ac Lu-
 cani res continuè novas moliri potuissent.

38. *Appula gens . . . Lucania.*] De Luca-
 niâ, Epod. 1. sub finem. De Apuliâ lib. iii.
 Od. 30. et Epod. 2.

46 *Insignis totâ cantabitur urbe.*] Populi
 fabula erit, si quem ego infamavero. Plato
 nonebat, si quis infamari metueret, ne ullum
 offenderet Poëtarum; hos enim valere pluri-
 mum ad famam; seu laudent, seu vituperent.

47. *Servius.*] Al. *Servius*, is certè delator
 ac Sycophanta crebris accusationibus insignis
 et formidolosus. *Leges minitatur*, minatur
 se acturum reos, et accusaturum quos odit.

Urnâ.] Judiciariam nimirum. Num quia
 cautum est tacitè ferri suffragia, in urnam ta-
 bellas conjiciebant Judices, quarum aliæ con-
 tinebant literam A, id est, absolvto; aliæ literam
 C, id est, condemno. Cic. 3. de leg. Ascon. in
 divin. Sign. de Judic. Alex. ab Alex. lib. iii.
 cap. 5. Juvenal Sat. xiii. 4.

Gratia fallaci Pratoris viceret urnâ.

48. *Canidia.*] De eâ veneficâ insigni. Epod.
 3. v. 17. *Canidiâ Albuti.* Sic Virg. *Æn.* vi. 36.
Deiphobe Glauci.

49. *Turius.*] Judex maximè severus et cor-
 ruptus, atque in primis iracundus.

Quod autem quisque terreat **Ut, quo quisque valet, suspectos terreat, utque** 50
 invisos eâ parte quâ valet **Imperet hoc natura potens, sic collige mecum.**
plurimum, et quodd hoc sua- **Dente lupus, cornu taurus petit. Unde, nisi intus,**
 deat natura maximè, ita **Monstratum? Scævæ vivacem crede nepoti** [618]
 mecum intellige. Lupus **Matrem; nil faciet sceleris pia dextera; (mirum,**
 dente, taurus cornu im- **Ut neque calce lupus quemquam, neque dente petit**
 petit. Unde hoc, si non intus **bos:)** 55
 suggeratur? Scævæ luxuri-
 oso committe parentem
 longævam; Illius boua man-
 us haud patrabit ullum
 crimen. (mirandum scilicet,
 ita nec pedibus lupus, nec
 dentibus taurus, ullum im-
 petit.) Sed improba cicuta
 melle admixto vetulam in-
 terficiet. Ne diu morer,
 sive quieta senectus mihi
 erit, sive mors nigris aliis
 circa me volat; seu dives,
 aut pauper; seu extorris
 vixero, sic volente fortunâ;
 quicumque futurus est vitæ
 status, ego versus condam.
TREB. O, juvenis, timeo
 nè non diu vivas: ac nè ali-
 quis magnatum tibi modò
 amicus, *aspectu* frigido tè
 percutiat. **HOR.** Quid? Quando Lucilius haud dubitavit primus condere versus ejusmodi, et
 auferre larvam quâ quisque facie decorus incedebat, *sædus licet intus: an Lælius, vel is qui*
 justum elogium à deletâ Carthagine retulit, animo irato *fuçrunt?* an uli sunt Metellum offen-
 sum, ac Lupum carmine dicaci proscissum? Attamen

ANNOTATIONES.

52. *Dente lupus, &c.]* Cic. de Nat. D. ii. *Jam illa cernimus, ut contra metum et vim suis se armis quæque defendat. Cornubus tauri, apri dentibus, morsu leones; aliæ fugâ se, aliæ occultatione tutantur, &c.* Lucret. lib. v. 1032. *Sentit enim vim quisque suam, quâ possit abuti; Cornua nata prius vitulo quàm frontibus exten- tis Illis iratus petit, atque infensus inurget. At catuli pantherarum, scymnique leonum Unguibus, ac pedibus jam tum, morsuque repugnant, [creati. Vix jam etiam cum sunt dentes unguesque Antè hos autem Phocylid. carm. admonuit. ὄπλον ἐνδὲν ῥέϊμος Θέϊς, &c. arma (inquit ille) unicuique deus attribuit, aribus magnam celeritatem, robur leonibus, turris cornua, apibus aculeos innatum tutamendedit. At ratio propugnaculum est homini, ac telum omni telo potentius.*

53. *Scævæ.]* Hic veneno matrem impie necaverat, melle dulcem effectam potionem ei propinas. De cicutæ succo ob nimium frigus lethifero dixi ad Epod. 3. v. 3.

60. *O, puer.]* Horatius patrem vocavit Trebatium initio.

Ut sis Vitalis, metuo.] Plaut. Bacchid. iv. 9. 75. *Dasi esse salvum vis me aut vitalem tibi.]* Homer. Iliad. xviii. ad Achillem filium sic Thetis.

Ὀκύμπερος δὴ μοι, τίς τις ἐσσεαι, ἢ ἀγροεσίαι.]

61. *Majorum nè quis amicus Frigore te feriat.]* Nè quis procerum Satiyis tuis offensus tibi necem inferendo se ulsciscatur; vel, nè Mæcenas aliquando tandem aversetur et excludat te ab suâ familiaritate velut contumeliosum et sycophantam. Ita Persius Sat. i. 108.

Vide sis, nè majorum tibi forte limina frigescant.

62. *Frigore.]* Morte quæ frigida est: vel, frigido ac fastidioso vultu.

Quid? cum est Lucilius ausus, &c.] Trebatius respondet Horatius; seque tuetur exemplo Lucilii, qui Satiras scribens valdè acres, nec vitæ dannum tulit nec ab amicorum familiaritate excidit.

64. *Detrahete et pellem, &c.]* Occulta procerum vitia divulgare, ac turpes ostendere eos ipsos qui honesti et probi existimabantur.

65. *Lælius, &c.]* Scipionis Africani impensè ille amicus, magnâ sapientiæ famâ apud Romanos inelytus. Hujus nomine Dialogum de Amicitia Cicero inscripsit.

Qui Duxit ab oppressâ, &c.] Scipio Æmilianus, seu minor, ab Africani majoris filio adoptatus, qui deletâ incendio Carthagine etiam Africanus appellatus est. Is Lucilium juvenem duxit ad bellum Numantinum, semperque deinde familiariter adhibuit. Vell. Paterc.

67. *Metello.]* Consulares multi hujus nominis Romæ extitè, rebus præclare gestis insignes. Macedonicus à domitâ Macedoniâ cognominatus cum Scipione simulates exercuerat: postea Metellus Numidicus, Jugurthæ ac Numidarum triumpho clarus, Scipionis æmulus fuit. Quem Lucilius petiverit Metellum, amicum ultus, haud constat. Vide Valer. Max. lib. vii. cap. 1. et seq. Plin. lib. vii. cap. 43. et 44.

68. *Lupo.]* Pub. Rutilius Lupus impietatis etiam accessitus à Lucilio istis versibus:

Si Lupus aut Carbo, aut Neptuni filii' Divos

Primores populi arripuit populumque tributim ;
 Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.
 Quin ubi se à vulgo et scenâ in secreta remôrant
 Virtus Scipiadae et mitis sapientia Læli ;
 Nugari cum illo et discincti ludere, donec
 Decoqueretur olus, soliti. Quicquid sum
 quamvis

Infra Lucili censum ingeniumque ; tamen me
 Cum magnis vixisse invita fatebitur usque
 Invidia, et fragili quærens illidere dentem,
 Offendet solido : nisi quid tu, docte Trebati,
 Dissentis. Equidem nihil hinc diffingere possum.
 Sed tamen ut monitus caveas, ne fortè negoti
 Incutiat tibi quid sanctarum inscitia legum :
 Si mala condiderit in quem quis carmina, jus est
 Judiciumque. Esto, si quis mala : sed bona si quis

consulas, ne forte damnum aliquod tibi facessat ignoratio sanctarum legum ; hoc scito : Si quis
 malos versus facerit in quempiam, jus et judicium existit. HOR. Fateor, si quis malos : at si
 bonos

ille insectatus erat populi
 primates et singulas tribus,
 soli nimirum virtuti ejusque
 studiosis parcens. Imò ve-
 rò cum à publico et specta-
 culis in privatum secesse-
 rant fortis Scipio et sapiens
 benignusque Lælius, cum
 Lucilio nugari consueverunt
 et liberè jocari, dum her-
 bæ coquerentur. Qualis ego
 sum, tametsi Lucilio in-
 ferior opibus et ingenio,
 cum proceribus tamen vix-
 isse me vel invita fatebitur
 invidia : quæ si dentem vo-
 let imprimere fragili, im-
 pinget ad solidum : nisi tu
 aliter judicas, erudite Tre-
 bati. *TREB.* Certè nihil
 in hoc cassare queo. At ni-
 hilominus, ut monitus tibi

ANNOTATIONES.

*Esse putasset, tam impius aut perjuru'
 fuisse?*

Vide Cicer. de Nat. Deor. lib. i. Rutilius iste
 Lupus neglectâ arusp. m obnunciatione ad-
 versus Marsos pugnans, ipse cum exercitu
 contraducitus est.

69. *Primores populi, &c.*] Consules, Præ-
 tores.

Tributum.] De Pop. Rom. in tribus xxxv.
 divisio Tit. Liv. &c. Cic. Ver. lib. iii. *Credent
 omnes quinque et triginta Tribus homini gra-
 vissimo.*

73. *Discincti.]* Solutis vestibus et animis ab
 omni curâ.

Ludere.] Cic. de Orat. lib. ii. Itâ Catulus
 loquitur : *Sapè ex socero meo audiri cum is di-
 ceret socerum suum Lælium semper ferè cum
 Scipione solitum rusticari, eosque incredibiliter
 repurascere esse solitos, cum rus ex urbe, tan-
 quam è vinculis evolavissent. Non audeo di-
 cere de talibus viris, sed tamen ita solet nar-
 rare Scævola, conchas eos et umbilicos ad Caje-
 tam et ad Laurentum legere consuèsse, et ad
 omnem animi remissionem ludumque descen-
 dere.* Vetus Comment. in hunc locum sic ha-
 bet : Scipio Africanus et Lælius feruntur tam
 fuisse familiares et amici Lucilio, ut quodam
 tempore Lælio circum lectos triclirii fugienti
 Lucilius superveniens, cum obtortâ mappâ
 quasi percussurus sequeretur.

Donec Decoqueretur olus.] Dum parabatur
 cœna frugalis ex oleribus, ex lege nimirum
 sumptuariâ, quæ tunc vigeat. Vide A. Gell.
 lib. ii. cap. 24.

Olus.] Malvæ, betæ helvolæ, fungi, alia-
 que, quæ quidem itâ condiebant, ut nihil es-
 set suavius ; teste Cic. lib. vii. Epist. 26. ubi
 etiam de seipso ita scribit. *Qui me ostreis et
 murænis facillè abstinebam, à betâ et malvâ de-
 ceptus sum.*

75. *Infra Lucili censum.]* Lucilius erat è

Patriciâ gente, utpote cujus soror fuerit avia
 Magni Pompeii.

Census.] Equestris census erat sestertiorum
 400. Senatorius 800. Vide Epist. ad Pis. v.
 383. ibique Annot.

76. *Cum magnis.]* Augusto, Mæcenate, Pol-
 lione.

77. *Fragili quærens illidere dentem, &c.]*
 Alludit ad Fabulam de Viperâ et Limæ-
 Phædr. lib. iv. Fab. 7.

78. *Nisi quid tu, docte Trebati, Dissentis.]*
 Hoc modestiæ et reverentiæ causâ dictum qui-
 dam referunt ad sequentem sententiam : ego
 cum aliis ad præsentem ; nec verba hæc, *Equi-
 dem nihil hinc, &c.* attribuenda putem Hora-
 tio, sed potius Trebatio ; ut mox dicam ; quan-
 quam non nemo contra sentiat.

79. *Equidem nihil hinc diffingere possum.]*
*Hinc, inquit Clar. Benteius, habent, non
 hic codices meliores. Clara utique sententia,
 nisi nodum in scirpo quærere cupimus. Equi-
 dem, inquit Trebati, nihil ex his, quæ dia-
 isti, diffingere, hoc est, cassare, infirmare, re-
 futare, convellere, labefactare possum. Poteris
 igitur in Satiris scribendis pergere : neque vere-
 ri, ne in magnorum amicorum offensionem in-
 curras. Nam et Lucilii exemplum bono animo
 te jubet. Illud tamen vide, ut intra jus et le-
 ges et licentiam satirarum te coerceas : si quis
 enim malum carmen et famosum in aliquem
 scribat, lege agere contra eum licebit.*

82. *Si mala condiderit in quem, &c.]* Vide
 Annot. lib. ii. Epist. 1. v. 153. ubi sic habetur :

*Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine
 quemquam
 Describi.*

Jus est Judiciumque.] Datur actio adversus
 eum qui libellos famosos in quemquam scrip-
 serit ; isque reus agitur ex lege.

83. *Esto, si quis mala.]* Ludit Poëta in voce
mala, significante maledica ; quam tamen jo

scripserit, laudatur Augusto arbitro: si quisqum inno- cens probrosum vellicarit, libelli dirumpentur cachinis: tu verò absolutus discedes. [621] 86

Judice condiderit laudatur Cæsare: si quis Opprobriis dignum laceraverit, integer ipse, Solventur risu tabulæ; tu missus abibis.

SATIRA II.

Sumptuosi victus incommoda; frugalitatis emolumenta.

Quæ quantaque virtus sit modico victitare (neque mea est hæc oratio, sed quæ docuit Ofellus agrestis, sapiens sine disciplinâ, et rudis.) O boni, accipite, non inter catinos epulasque lautas: quando oculi percelluntur vano splendore, mensque decepta falsis respuit præstantiora; sed hic mecum examine jejuni. Quare hoc? explicabo si possum. Judex quilibet corruptus nunquam benè disquirit veritatem. *Cùm fueris* venatus leporem, vel defatigatus ab equo indomito; aut si Romanæ exercitationes deterrent te Græcos imitari solitum: sive levis pila,

QUÆ virtus et quanta, boni, sit vivere parvo: (Nec meus hic sermo est sed quæ præcepit Ofellus Rusticus, abnormis sapiens, crassâque Minervâ) Discite, non inter lances, mensasque nitentes, 5
Cùm stupet insanis acies fulgoribus, et cùm Acclinis falsis animus meliora recusat; [622]
Verum hîc impransi mecum disquirite. Cur hoc?
Dicam si potero. Malè verum examinat omnis
Corruptus judex: Leporem sectatus, equove Lassus ab indomito, vel si Romana fatigat 10
Militia assuetum græcari, seu pila velox,

ANNOTATIONES.

cosè accipit pro inconcinnis et ineptis carminibus; Itaque ipse utitur præcepto suo, quod in Sat. 10. libri primi tradit, v. 14.

—Ridiculum acri

Fortius ac melius magna plerumque secat res.

84. *Judice laudatur Cæsare.*] Augustus enim et versus faciebat interdum, et quotquot bonos facerent amabat.

86. *Solventur risu tabulæ.*] Non sine ludibrio ejus qui dignè fuerit laceratus, rumpentur tabulæ accusatoris, seu libelli in reum conflati accusationem frivolam et futilem continentis.

Tu missus abibis.] Poëta quilibet, opprobriis dignum hominè insectatus jurè ac meritò, absolutus dimittetur et impunè.

1. *Quæ virtus, &c.*] Sub Ofelli rustici quidem, at boni et sapientis viri personâ, insectatur hominès luxu et sumptui deditos: tum frugalis victus emolumenta percenset. Vide ultimam hujus libri Satiram argumento non longè dissimilem.

Boni.] Legunt aliqui, *bonis*: nec ita perperam, ut videtur nonnullis.

3. *Abnormis.*] A naturâ, non in scholis institutus bonosque mores sortitus. Alii leg. *abnormi*, et jungunt cum sequenti voce, *Minerva*. Hoc facit quod Tullius scripsit in Lælio.

Nunquam ego dicam C. Fabricium, M. Curium

—ad istorum normam fuisse sapientes.

Crassâque Minervâ.] Simplex, rectus, sincerus, licet minimè imbutus Philosophicis regulis et documentis, aut iis artibus ac scientiis quibus præest Minerva. Tullius modò cit.

agamus igitur pingui Minervâ, ut aiunt. Scilicet proverbium est de hominibus ingenii rudioris et impoliti.

4. *Discite, non inter lances.*] Pers. Sat. iv. 30.

—Ecce inter pocula quærunt

Romulidæ saturei, quid dia poemata narrent. Mensasque nitentes.] Tum copiâ ciborum, tum vasis aureis, argenteis, &c.

5. *Cùm stupet insanis.*] Tunc enim et mens malè feriata nequit rectè judicare de temperantiæ virtute et præstantiâ: quin imò in omnem errorem facilè propendit.

9. *Leporem sectatus, &c.*] Romani se vocatione, equitatione, ac militaribus artibus exercebant.

11. *Assuetum græcari.*] Delicati quidam à duris laboribus et exercitationibus ante dictis abhorrentes, ludis duntaxat Græcorum operam navabant. Hos octo fuisse refert Alex. ab Alex. mox citand. Alii de computatione Græcâ interpretantur; cujus ita meminit Cic. in Verr. lib. i. *Discumbitur: fit sermo inter eos et invitatio, ut Græco more biberetur: hospes hortatur: potant majoribus poculis; celebratur omnium sermone lætitiâque convivium.* In istis Græcorum conviviis toties bibere oportebat, quoties deos aut charos nominasset; Lex autem erat *ἢ πρὶθ ἢ απρὶθ*, aut bibe aut abi. Hanc refert et explicat Cicero Tusc. lib. v. *Et rectè, inquit, aut enim fruatur cum aliis pariter voluptate potandi; aut, ne sobrius in violentiam vinolentorum incidat, antè discedat.*

Pila velox.] Apud Veteres ludus pilæ et folliculi præcipuæ commendationes et magni studii fuit. Eo Jul. Cæsar, Octavianus, alii-

Molliter austerum studio fallente laborem,
 Seu te discus agit, pete cedentem aëra disco :
 Cùm labor extuderit fastidia : siccus, inanis
 Sperne cibum vilem : nisi Hymettia mella Falerno

Nè biberis diluta. Foris est promus, et atrum
 Defendens pisces hiemat mare : cum sale panis
 Latrantem stomachum benè leniet. Undè putas, aut
 Quì partum ? Non in caro nidore voluptas
 Summa, sed in teipso est : tu pulmentaria quære

de credis vel quomodo sic factum ? Nimirum summa voluptas haud in odore ciborum exquisitorum, sed in temet consistit. Tu condimenta para tibi

sive discus te delectat, oblectamento leniente operam medicriter gravem, disco verbera aërem cedentem : quando, inquam, labor expulerit nauseam, sitiens et famelicus respue viles escas : neque bibas Falernum vinum nisi melle Hymettia mitigatum. Cellarius exierit foras ; et mare procellosum inhibeat pisces ; panis cum sale optimè sedabit stomachum obmurmurantem. Unde

ANNOTATIONES.

que viri graves, putà Scævola Jurisconsultus, Dionysius tyrannus, exercendi corporis et animi vegetandi causâ studiosissimè lusere. Rom. autem juvenus in campo Martio frequenter ludebat pilâ seu paganicâ, seu trigonali ; in quâ sinistrâ usus præcipuus traditur magis quàm dextrâ : corporis autem agilitas maximè valebat : ut sciret aptè pilam jacere atque excipere, modò incurrere, modò recurrere. Hæc Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 11. Pilâ etiam mulieres lusitâsse, Homerus docet. De Mæcenate constat ex lib. i. Sat. 5. v. 48. Vide ibi. Annot.

12. *Studio fallente laborem.*] Gall. *L'application et le divertissement fait oublier la peine.*

13. *Discus.*] Nomen à *disco*, *jacio*. Moles erat saxea, plumbea, ferrea, figurâ planâ ac rotundâ ; cujus jactu decertabant athletæ. Victor erat, qui aut altiùs, aut longiùs, aut propiùs destinatam metam projecisset. Vide jam annotata, lib. i. Od. 8.

Cedentem aëra.] Projecto disco cedit aër : ut potè gravioribus corporibus leviora cedunt.

14. *Cùm labor extuderit fastidia.*] Postquam labor satietatem discussit, famemque revocârît excitârîtque : tum profectò quemlibet vilem cibum ac potum cum voluptate capies. Hippocratis præceptum est : *ὁ πίνων σίτον ἡγεσθαι, labor cibo præeat.* Cic. de Fin. 2. *Socratem audio dicentem, cibi condimentum esse famem, potionis sitim.* Tusc. lib. v. *Socratem ferunt, cùm usque ad vesperam contentiùs ambularet, quæsitionque esset ab eo, quare id faceret, respondisse se, quo meliùs cænaret, oponare ambulando famem.*

15. *Sperne cibum vilem.*] Id est, profectò non spernes cibum vilem, quando inani stomacho fueris.

Nisi Hymettia mella Falerno Nè biberis diluta.] Hypallage, id est, nè biberis nisi optimum vinum melle optimo dilutum et suave effectum. De Falerno vino lib. i. Od. 20. *Hymettus* regionis Atticæ mons, Athenis proximus, thymi atque adè mellis excellentissimi copiâ celebratus. Porrò vini austeritatem veteres temperare solebant melle admixto, vel alio vino mitiori ; ut est, lib. i. Sat. 10. v. 24.

Vide et iufrâ Sat. 4. v. 24. Virgil. Georg. iv. 101.

Dulcia mella premes, nectantum duleia quantum

Et liquida ; et durum Bacchi domitura saporem.

16. *Foris est promus, &c.*] Si domo abfuerit promus qui tibi famelico promat apponatque osonia et dapes ; vel tempestas hyberna impediens piscari ; tum certè esurienti satisfaciet cum sale panis simplex. Cic. Tus. 5. *Aperta res est et quotidie nos ipsa natura admonet, quàm paucis, quàm parvis rebus egeat, quàm vilibus.*

17. *Cum sale panis.*] Plin lib. xxxi. cap. 7. *Varro pulmentarii vice usos variis veteres auctor est ; esitâsse enim salem cum pane et caseo, ut proverbio apparet.* Ex Plutarchi Symp. lib. iv. citra salem nihil propè est edendo ; qui panem quoque gratum facit additus. Hincque Neptunus eodem quo Ceres templo colitur. Cic. Tusc. 5. ex Xenophonte *Persæ nihil ad panem adhibebant quidquam præter nasturtium.*

18. *Undè putas, &c.*] Unde putas fieri ut jucundus tunc videatur cibus quilibet vilis et parabilis ?

20. *Pulmentaria quære Sudando.*] Oponare famem laborando, tuque fac ut tibi quavis esca videatur suavis et optima. Cic. Tusc. lib. 5. *Parro culti natura contenta. Quis non vidit desiderii condiri omnia ? Darius in fugâ, cùm aquam turbidam et cadaveribus inquinatam bibisset, negavit unquam se bibisse jucundiùs. Nunquam videlicet sitiens biberat. Nec esuriens Ptolemæus ederat ; cui cùm peragranti Ægyptum, comitibus non consecutis, cibarius in casc panis datus esset, nihil risum est illo pane jucundiùs.* Lege ibidem quod Dionysio tyranno jus quoddam nigrum fastidienti respondit coquus ; *Scilicet condimenta defuere ; labor in venatu, sudor, cursus, fames, sitis.*

Pulmentaria.] Plin lib. xviii. cap. 8. *Pullæ non panem, vixisse longo tempore Romanos manifestum, quoniam inde et pulmentaria hodieque dicuntur.* Porrò pulmenta et pulmentaria usurpari pro cibis delicatis, vel pro condimentis patiatum jucundè titillantibus, patet ex

ad sudorem usque laborando. *Enimvero* vitiosè opimum et pallidum non delectabunt ostrea, vel scarus, vel lagois externa. Attamen vix obtinebo, si pavo apponatur, ut non hoc libentius quàm gallinà fricare palatum velis, scilicet vanà rerum specie delusus: eò quòd avis rara vendatur auri pretio, et spectaculum præbeat caudà pietà; quasi ad rem aliquid faciat. An comedes eam plumam quam demiraris? an par decor superest cocto? Quandoquidem nullum discrimen est hanc inter et illam carnem, specie dissimili te deceptum constat. Sanè. Unde animadvertis utrum appositus iste lupus Tiberi an mari

Sudando. Pinguem vitiis, albumque, nec ostrea, [624]
 Nec scarus, aut poterit peregrina juvare lagois.
 Vix tamen eripiam, posito pavone, velis quin
 Hoc potius quàm gallinà tergere palatum,
 Corruptus vanis rerum; quia veneat auro 25
 Rara avis, et pictà pandat spectacula caudà:
 Tanquam ad rem attineat quidquam. Num ves-
 ceris istà,
 Quam laudas, plumà? coctove num adest honor
 idem? [625]
 Carne tamen quamvis distat nihil hâc magis illà;
 Imparibus formis deceptum te patet. Esto. 30
 Unde datum sentis, lupus hic Tiberinus, an alto

ANNOTATIONES.

Macrobi. lib. vii. cap. 4. sub. finem, ubi sunt hæc verba ad rem præsentem omnino pertinentia; *Pulmentorum varietas recipit varia condimenta, quibus gula, ultra quàm naturæ necesse est, lacessitur; et fit inde congeries, dum pruritu desiderii amplius, vel certè de singulis parva libantur. Hinc Socrates suadere solitus erat, illos cibos potusque vitandos, qui ultra sitim famemque sedandam producunt appetentiam, &c.*

21. *Pinguem vitiis, albumque, &c.*] Nimio cibo potuque plenum, atque ex cruditate et aegrâ coctione laborantem, et inde pallidum, te non juvabunt exquisita quævis ostrea, scarus, lagois. Seneca de Brev. Vitæ; *Quàm multi continuis voluptatibus pallent?* Vide infra, v. 76.

Album.] Quidam interpretantur, nitidum cute benè curatà et candidà; quales esse solent qui optimo victu utuntur abundantes quidem. Pers. Sat. iii. 98.

Turgidus his epulis, atque albo ventre laboratur.

Ostrea.] Ostreis delectatos Romanos patet ex Varrone. Juvenal. Sat. iv. 140. et seq. Item Sat. viii. 85. Plin. lib. xxxii. cap. 6. Gell. lib. vii. cap. 16.

22. *Scarus.*] Gall. *Sarget.* De hoc pisce exquisito, Epod. 2. v. 50. Annot.

Peregrina lagois.] E longinquis regionibus advecta avis, cujus caro similis leporinâ: unde nomen. Nam Græcis λεγάς vocatur lepus. Plin. lib. viii. cap. 57. *Censoriæ leges cænis adimere conchyliâ, et ex alio orbe convectas aves.* Piscem esse lagois perperam credunt nonnulli. Siquidem ex Plin. lib. xxxii. cap. 1. lepus marinus venenum est in cibo vel potu datus atque etiam visus, &c. Eo extinctus est Titus Imperator, à Domitiano fratre consorte imperii et successore; ut quidam scribunt. Isto etiam genere veneni usum aliquando Neronem affirmant. Vide Cæli. Rhodig. lib. xxvi. cap. 30.

23. *Vix tamen eripiam, &c.*] Neque tamen istis rationibus et argumentis et incam, ut abjiciatur errorem mentis vanà specie delusæ. Quin,

si tibi apponantur simul pavo et gallina, huic illum anteferes: et suaviorem putabis pavonem, quia carior et rarior, quàm gallina, tametsi non est reverà melior.

24. *Tergere palatum.*] Pers. Sat. iii. 113.

*Tentemus fauces; tenero latel ulcus in ore
 Putre, quod haud deceat plebeia radere
 betâ.*

25. *Quia veneat auro.*] Juven. Sat. xi. 14.

*Interea gustus elementa per omina quæ-
 runt,*

*Nunquam animo pretiis obstantibus. In-
 terius si*

*Attendas, magis illa juvant quæ pluris
 emuntur.*

27. *Tanquam ad rem attineat quidquam.*]

Quasi ad gustum et saporem faciat plumarum fulgor. Cic. de Finib. lib. iii. *Quædam à naturâ ad usum donata sunt ut crura, pedes; alia nullam ob utilitatem, sed ad quemdam ornatum, ut cauda pavoni.* Vide Athen. lib. viii. cap. 12. Idem lib. xiv. cap. 20. ex Anaxandride. *An non furiosum alere domi pavones, quorum pretio queant emi statuæ?* Ibid. Stratitidis; *Tanti sunt hæc facienda, quanti pavones, et aliæ restræ nugæ, quas domi pascitis ob pennarum pulchritudinem.* Vide lib. i. Sat. ii. v. 116. ibique Annot.

28. *Coctove num adest honor idem?*] An cocto pavoni remanet idem pennarum nitore et splendor?

29. *Carne tamen quamvis, &c.*] Ergò cum discrimen nullum sit inter carnem pavonis et gallinæ, patet te delusum specie et formâ pavonis, ut hanc suaviorem putes, quia gallinam vincit pulchritudine.

31. *Unde datum sentis, &c.*] Unde habes ut gustu explores, judices, sentias quo loco sit captus iste piscis, lupus nempe; an in alto mari, an in Tiberi; neque hoc solum, sed etiam utrum ad ostium Tiberis, an inter pontes? O, sagacem et ingeniosam nimis profectò gulam! Juvenal. Sat. 4. 140. similiter canit.

— *Circæis natæ forent, an
 Lucrium ad saxum, Rutupinove cõta fundo*

Captus licet? pontesne inter jactatus, an amnis
Ostia sub Tusci? Laudas, insane, trilibrem
Mullum; in singula quem minuas pulmenta necesse
est

Ducit te species, video. Quò pertinet ergo
Proceros odisse lupos? Quia scilicet illis
Majorem natura modum dedit, his breve pondus.
Jejunus rarò stomachus vulgaria temnit.
Porrectum magno magnum spectare catino
Vellem, ait Harpyiis gula digna rapacibus. At vos,

gentem *mullum* ingenti patinâ expansum, inquit gula digna rapacibus Harpyiis. Sed vos

captus os pandat? an inter pontes exagitatus, an ad ostium fluminis Hetrusci? Stulte, laudas barbum trilibrarum quem oportet dividas in plura frustula. Capite te forma, ut cognosco. Quorsum igitur spernis lupos ingentes? nempè quòd natura mensuram ampliorum tribuit illis, istis verò minorem. Stomachus esuriens rarò communia respuit. Cuperem videre ingentem *mullum* Harpyiis. Sed vos

ANNOTATIONES.

Ostrea, callebat primo deprehendere morsu: Et semel aspecti liltus dicebat echini.

32. *Hiet?*] Piscis iste à voracitate dictus lupus hianti ore bellè exprimitur; sive quòd pisces omnes recens capti os diducunt.

Pontesne inter jactatus, &c.] E mari pisces quidam subire flumina cognoscuntur, atque hos inter lupus marinus. Porrò ex fastidiosi helluonum seu catillonum palati judicio, bonus erat ille è medio mari; melior ad ostium Tiberis fluvii; at optimus qui inter pontes concitior aquà jactatus, proindeque tenerior, pinguior, suavior, effectus fuerat. Columel. lib. xii. cap. 16. *Multorum gula subtilior . . . et erudita palata fastidiunt fluviale lupum, nisi quem Tiberis adverso torrente defatigasset.* Plin. lib. ix. cap. 54. *Quando, inquit, eadem aquatilium genera aliubi atque aliubi meliora; sicut lupi pisces in Tiberi amne inter duos pontes; rhombus Ravenne, Muræna in Sicilia, &c.* Vide Macrob. lib. iii. Saturn. cap. 16. ubi ex Varrone et Lucilio statuit lupum marinum *egregii saporis* habitum, qui inter duos pontes captus esset: Atque à Lucilio piscem hunc dici *catillonem quasi liguritem; scilicet quia proximè ripas sterco insectaretur; . . . pontes Tiberini duo inter captu' catillo.* Id. ibid. ex C. Titio ætatis Lucilianæ viro homines prodigos describente: *Edimus turdum pinguem, bonumque piscem lupum germanum, qui inter duos pontes captus fuit.*

Amnis Tusci.] Tiberis Tusciam alluentis et à Latio determinantis. Virg. Georg. i. sub finem. *Tuscum Tiberim.*

33. *Laudas, insane, trilibrem Mullum, &c.]* Delicatorum et catillonum erat etiam aliud vitiosus fastidii genus inter pisces naturà parvos laudabant volebantque magnos; contra parvos quærebant ex iis quos natura magnos facit. Itaque Horatius in ejusmodi fastidiosos helluones insurgens, *laudas, inquit, insane, trilibrem Mullum,* eò quòd rarò talis inveniatur; *odisti verò lupum marinum qui procerus est et magni ponderis.* Plin. lib. ix. cap. 17. *Ex reliquâ nobilitate et gratiâ maxima est et copia nullis, si et magnitudo modica; binasque libras ponderis rarò admodum exuperant, nec in vivariis piscinisque crescunt . . . algâ rescuntur, et ostris, et limo, et aliorum piscium carne.*

34. *Mullum.]* Barbatulos vocat Cicero, Gall. *Barbeau;* Angl. a BARBEL, quidam tamen sunt imberbes, at minus laudantur. Plin. modò cit. *Barbâ geminâ insigniuntur inferiori labro . . . laudatissimi conchylium sapiunt. Nomen his Fenestella (nullis) à colore mulleorum calcementorum datum putat . . . mullum expirantem versicolori quâdam et numerosâ varietate spectari, proceres gulæ narrat . . . Asinus Celer est Consularibus, hoc pisee prodigus, Claudio principe, unum mercatus octo millibus nummum.* Vide Senec. Epist. 95. Sueton. Tiber. cap. 34. refert, tres mullos triginta millibus nummum venisse; quod damnavit Tiberius. Vide Macrob. lib. iii. cap. 16. Juvenal. Sat. iv. 15.

—Mullum sex millibus emit
Æquantem sanè paribus sestertia libris.

In quem locum olim pluribus disserui, ut et Sat. 5. v. 92.

39. *Porrectum magno, &c.]* Observa, lector studiosè, versum hunc crebris spondæis exprimentem grave nulli pondus. Alibijam notavi luxuriam Romanorum in apponendis magnis et integris opsouis. Juv. Sat. i. 140.

—Quanta est gula quæ sibi tollos
Ponit apros?

Contra Tiberius: *U! parsimo iam publicam exemplo quoque jurare, solemnibus ipse canis pridiana sæpe ac semesa apsonia opposuit, affirmans dimidiatum aprum omnia eadem habere quæ totum.* Sueton. Tiber. cap. 34.

40. *Harpyiis gula digna.]* Harpyiæ appellatone et numero incertæ; in primis celebrantur; Aello, Celæno, Ocypete, Iris, Thyella; dicuntur ab ἀγρᾶζα, rapio. Has describit Virgil. Æn. iii. 215. et seq. Sic de iis fabulantur. Phineus rex ob excecatos filios, a Jove excecatus inmissis etiam Harpyiis pœnas dedit. Hæ alatæ furia (nam Harpyias in inferis esse et vocari Furias Servius affirmat) apposita statim opsouia rapiebant ex alto devolantes; quin et relictas fortè dapes tetro odore sædabant et corrumpebant. Virgil. cit. *Virginè volucrum vullus, fœdissima ventris*
Prolurics, unæque manus, et pallita semper

Austri, adeste atque horum Præsentes Austri, coquite horum opsoniâ: quam-
 dapes corrumpite; quam quam
 quam fœtiter aper et rhombus Putet aper rhombusque recens, mala copia quando
 recens cùm mala abundantia vexat morbosum stomachum; quando satur expe-
 tit rapas et inulas acres. *Ve- Ægrum sollicitat stomachum; cùm rapula plenus*
Atque acidas mavult inulas. Necdum omnis abacta
Pauperies epulis regum: nam vilibus ovis 45
Nigrisque est oleis hodie locus. Haud ita pridem
Gallonii præconis erat acipensere mensa
Infamis. Quid? tum rhombos minis æquor ale-
bat? 628]
 Tutus erat rhombus, tutoque ciconia nido;

bos? Securis rhombus, et secura nido ciconia

ANNOTATIONES.

Ora fame . . . nec sævior ulla
Pestis, et ira Deum Stygiis scse extulit undis
Quatiunt clangoribus alas,
Diripiuntque dapes, contactuque omnia fœ-
clant

Immundo, &c.

41. *Præsentes Austri, coquite horum opsoniâ.*] Satiricus excandescens in gulosos helluones, invocat Austros meridionales ventos, qui humido suo calore illorum cibos putrefaciant. Sed mox ipse se corrigit, memor scilicet iis putrida videri quævis opsonia.

Quamquam Putet aper, &c.] Verùm non opus est Austri flatu, ipsa illorum satietas nauseam movet stomacho repleto; atque facit putere cibos etiam recentes.

42. *Rhombus.*] De eo pisce laudatissimo, Gall. et Ang. TURBOT, in Epod. 2. v. 50.

43. *Cùm rapula plenus, &c.*] Cùm satur, cupit acida, rapas, inulas, quibus appetitus excitetur, discussis viscosâ pituitâ crudisque humoribus.

Rapula.] Gall. *des raves*. De his plura narrat Plin. lib. xviii. cap. 13. Item lib. x. cap. 3. *Est et rapo vis medica, inquit.*

44. *Inulas.*] Gall. *de l'Aulnée*: Angl. *ELE-CAMPANE*. Plin. lib. xix. cap. 5. Idem lib. xx. cap. 5. inulæ virtutes asserit; priori loco sic habet; *amarior inula per se stomacho inimicissima, eadem dulcibus mistis saluberrima. Pluribus modis austeritate victâ gratium invenit . . . defectus præcipuè stomachi excitat, illustrata maximè Julæ Augustæ quotidiano cibo.*

Necdum omnis abacta Pauperies, &c.] Cibi vulgares, viles, parabiles, adhuc locum habent in mensâ et conviviis divitum. Nam ora caput cænæ sunt; ab iis semper ducitur iuitium epulandi; ut dixi lib. i. Sat. 3. v. 6. ad hæc verba *ab ovo usque ad mala*.

46. *Nigris oleis.*] Nigror in oleis et uvis maturitatem indicat.

47. *Gallonii.*] Is helluo iusignis, primus apposuit acipenserem, exquisitissimum piscem; atque ob id à Lucilio carpitur satirâ suâ 4. istis versibus, quos etiam refert Cic. de Finibus, lib. ii.

O Publi, O gurges Gallonii, es homo miser, inquit,

Cænasti in vitâ nunquam benè, cùm omnia in istâ

Consumis squillâ, atque acipensere cum decumano.

Ibid postèa. *Quid ad voluptatem omnia referens virit ut Gallonius, &c.* Idem Cicero pro Quintio. *Qui, relicta bonorum virorum disciplina, et questum et sumptum Gallonii sequi maluerunt.*

Acipensere.] *Acipenser vel acipensis.* Gall. *Elurgeon*, Ang. a STURGEON. Vulgò tursio, vel sturio, sed perperam; Galeno γλαζίας; Rondeletio ex genere galeorum est; valdè pretiosus et nobilis; utpote qui singulari pompâ inferretur mensæ divitum. Plin. lib. ix. cap. 17. *Piscium nobilissimus acipenser, unus omnium squamis ad os versis, contra aquam navdo meat . . . rarus inventu.* Macrob. lib. ii. cap. 12. *Nec acipenser illius seculi delicias evasit . . . quo in honore fuerit hic piscis apud P. Scipionem Africanum illum et Numantinum, accipite ex Cicer. dialog. de fato. Nam cùm esset apud Lavernium Scipio, unâque Pontius, allatus est forte Scipioni acipenser, qui admodum rarè capitur: sed est piscis in primis nobilis . . . acipenser iste paucorum hominum est . . . à coronatis ministris cum tibiçine introferri solitus . . . hæc Summonicus, prodens venerationem quâ piscis habebatur ut à coronatis inferretur cum tibiçinis cantu, quâdam veluti non deliciarum sed numinis pompâ.* Athen. lib. iv. cap. 5. *His præerat fortissimus imperator acipenser, insignis hastâ; quem etsi jam satur gustare percipiæ; ambrosia certè is mihi visus est.* Lib. vii. cap. 12. *Quem acipenserem vocant Romani, cum libiis et coronis circumferunt in cænis; coronatis etiam illis qui portant . . . Acipenser minor est galeo, rostro longiore, figurâ magis triangulari.* Quæ cùm ita sint, nè lector, mirè quod scribit Martialis. lib. xiii. Epig. 91.

Ad palatinos acipenserem mittite mensas, Ambrosias ornent munera rara dapes.

48. *Infamis.*] Nam et Gallonius à Lucilio gurges vocatus; et quisvis gulâ et helluacionibus turpis Gallonii similis vulgò dictus. Patet ex cit. Cicero de Finibus 2. &c.

Tum rhombos minis æquor alebat?] Ostendit Poëta non tam obsoniorum bonitatem quàm

Donec vos auctor docuit Prætorius. Ergò
 Siquis nunc mergos suaves edixerit assos,
 Parebit pravi docilis Romana juvenus.
 Sordidus à tenui victu distabit, Ofello
 Judice. Nam frustrà vitium vitaveris illud,
 Si te alio pravus detorseris. Avidienus,
 Cui Canis ex vero ductum cognomen adhæret,
 Quinquennes oleas est et silvestria corna;
 Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum; et
 Cujus odorem olei nequeas perferre (licebit
 Ille repotia, natales, aliosve dierum
 Festos albatu celebret) cornu ipse bilibri
 Caulibus instillat, veteris non parcus aceti.
 Quali igitur victu sapiens utetur, et horum
 Utrum imitabitur? Hâc urget lupo, hâc canis
 angit.

aliosque dies festos colat indutus veste candidâ. Quo ergò victu utetur sapiens; et quem istorum imitabitur? inde premit lupo, illinc instat canis.

ANNOTATIONES.

gulæ insanum fastidium valere ut plurimum. Olim, inquit acipenser in pretio ac deliciis fuit, deinde rhombus; alias ciconia, pavo, &c. imò si quis modò novas dapes excogitat, etsi minimè bonas, v. g. mergos assos; hos continuo cæteris omnibus anteponi et opimos haberi cernas.

50. *Donec vos auctor docuit Prætorius.*] Asinius Sempronius Rufus ciconias primus devorare instituit Augusti temporibus, illum vocat Satiricus *Prætorium* ironicè; quoniam Prætoriam petens ob gulæ infamiam repulsus est; hinc de eo versiculi per ludibrium etiam claudicantes in vulgus sparsi;

*Ciconiarum Rufus iste conditor,
 Hic est duobus elegantior Plancius;
 Suffragiorum puncta non tulit septem.
 Ciconiarum populos ultus est mortem.*

51. *Mergos assos.*] Gall. *Plongéons*. Hi cum sint macri admodum, si etiam assentur, nihil præter ossa ac pellem erunt. Si quis tamen gulæ antesignanus et magister edicat mergos assos suaves esse, et sic apponi debere; parebit juvenus stultè, et quasi bonus devorabit.

53. *Sordidus à tenui victu distabit.*] Prudenter monet Poëta tenuem frugalemque victum differre à sordido; hunc vitiosum ad turpem, illum contra honestum, dignum laude.

55. *Avidienus, &c.*] Exemplo demonstrat quid sit victus sordidus. Avidienus à sordibus et immunditiâ canis cognominatus verè est, quippe qui vescitur oleis vetustate corruptis, et cornis silvestribus; caules verò aspergit exiguo oleo vetere et fætente, acetum duntaxat abundantè affundens. Hæc certè vivendi ratio sordida est.

58. *Ac, nisi mutatum, parcit defundere vinum.*] Etiam in libationibus ad honorem deorum fieri solitis, ille vappam adhibet; nec vinum paterà defundit nisi acescens.

60. *Repotia.*] Festus. *Postridiè nuptias apud novum maritum cenatur, et quasi reficitur*

50 degebat, usque quo Prætorius indicavit primus. Itaque si aliquis nunc suadeat jucundos esse mergos assos, [629] *tos, continuo* auscultabit Romana juvenus, facilis doceri vitiosa. Sordidus cibus à frugali differt, Ofello judice. Enimverò frustrà vitium hoc declinabis, si te aliud malè convertas. Avidienus, canis meritò appellatus, edit olivas quinquennes et corna silvestria; nec libenter defundit vinum nisi corruptum; ipse verò è vase corneo duas libras *continente*, brassicas aspergit oleo veteri, cuius odorem tolerare non possis, large quidem fundens acetum; [630] quamvis repotia, natales,

potatio; quæ inde *επαυλια* dicitur, pridie verò nuptiarum *περαυλια*, inquit Cælius lib. xv. cap. 18. et 24. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 5. Repotia, inquit, postridiè nuptias lactiore convictu acines apud novum maritum percolebant; quâ die nova nupta in viri domum libertatem auspicari, et dominam agere simul, et rem divinam facere assuèrat.

Natales.] Vide Pers. init Sat. ii. ubi natalem diem *meliore lapillo numerandum*, hilariterque transigendum atque in eâ *fundendum Genio merum* præcipit.

Aliosve dierum Festos.] In his mos erat optimum vinum promere, et quidem liberaliter, ad lætitiâ excitandam; nam *lætitiâ Bacchus datur*, ex Virgil. *Æneid.* i. 734. At Avidienus contrâ.

61. *Albatu.*] Ex more veterum; togâ indutus recens lotâ et dealbatâ. Pers. Sat. ii. 40.

negato

Jupiter hæc illi, quamvis te albatu rogarit.

Cornu ipse bilibri Caulibus instillat, veteris.] Adverte singulas voces sordidam parcatem notantes; è vasculo in olus vile guttas aliquot olei fætidi instillat ipse quidem, veritus nè alter copiosius affundat; vel nè servus inde quid delingat, delibet, surripit.

Veteris.] Hoc epithetum alii jungunt cum præcedenti voce, *olei*; alii cum sequente, *aceti*. Simile quid habet Pers. Sat. iii. 27. et seq.

Pannosam facem morientis sorbet aceti.

63. *Horum Utrum imitabitur?*] An Gallonium luxuriosum et prodigum, an Avidienum sordidum et nimis parcum?

64. *Hâc urget lupo, hâc canis angit.*] Loco vocis *angit*, quidam leg. *aiunt*. Certè proverbium est. Porro comminiscuntur hinc edacitatem et ingluviem *lupi*, illinc immunditiam *canis*: item delicias interpontani *lupi*, de quo supra, atque sordes Avidieni *Canis* cognominati.

Nitidus erit qui nec sordidâ Mundus erit qui non offendet sordibus, atque 65
 peccarit *vivendi* ratione, nec In neutram partem cultus miser. Hic neque servis
 se miserê curabit hâc aut illâ parte. Is neque verberabit famulos officia distribuens, ad instar Albucii vetuli; neque, ut Nævius inconsultus, dabit convivis aquam immundam. *Est enim hoc etiam grande peccatum.* Jam discè quæ et quanta bona secum adrebat frugalitas. Primò sanitatem habebis. Etenim ciborum diversitatem esse homini perniciosam minime dubitabis, recordatus ejus escæ, quæ una tibi aliquando constiterit. Verùm si miscueris elixa cum assatis, et conchyliâ cum turdis; dulcia mutabunt se in bilem atque iners pituita stomachum perturbabit.

ANNOTATIONES.

65. *Mundus erit, &c.*] Is erit mundus, honestus, bonus, rectus in vivendi modo, qui medicinam tenebit ac modum; nec profuse sumptuosus nec indecorâ parsimoniam sordidus.

Non offendet sordibus, In neutram partem cultus miser.] Non se odiosum aut miserum præstabit; cultu seu sumptibus seu paritate immoderata; neutra parte nimius erit. Vocem *cultus*, accipe in genit. id est, curæ sui majoris quam par sit.

67. *Albucii senis exemplo.*] Hunc avaritiæ quidam, alii contra profusionis accusari volunt. Neutri bene. Horatius primò culpavit intemperantiam et immoderationem in quærendis cibis carioribus, pariter ac sordidiorem victum. Jam damnat nimium lautitiæ et elegantiam studium in struendo parandove convivio, atque huic contrarium negligentiam vitium: affertque exempla Albucii et Nævii opposita. Albucius nimia curâ peccat, qui sedit etiam in famulos injunctis officiis paulò minus sedulos, ac si quid non satis accuratum comperit, durè plectit: imò, inquit, servos ille antè verberabat; seu ad arcepsdam statim segnitiam, seu nè postea peccantes cædere non vacaret. Contrâ Nævius indiligens et parum lautus: ut mox dicitur.

Didit.] Dat, dividit. Vetus est verbum *Dido*, is, quod frequens usurpat Lucretius; quia et Virgil. *Æneid.* vii. 144.

Didit hic subito Trojana per agmina rorum.

Et *Æneid.* viii. 132.

Tua terris didita fama.

68. *Simplex Nævius.*] Negligens parum sapiens et prudens, non satis mundus, quippe qui aquam impuram, lutulentam, sordibus contaminatam præbet convivis admiscendam vino ac bibendam. Ergò Albucius ille plus æquo erat curiosus in epularum apparatu: Nævius autem minus quam decet: quod utrumque vitium magnum est.

70. *Accipe nunc victus tenuis, &c.*] Cic. *Tuscul.* v. *Adde siccitatem quæ sequitur continentiam in victu. Adde integritatem valetudinis.* Et *Offic.* ii. *Valeat sustinetur . . . continentiam in victu omni atque cultu, &c.*

72. *Credas, memor illius escæ, &c.*] Facile credas varietatem ciborum homini esse noxiam, si modò velis meminisse quam utilis tibi fuerit esca simplex, quæ in stomacho placidè cocta, bono succo, atque, ut aiunt, chylo, reparavit vires corporis: et è contrario, quantum molestiæ tibi creavit esca multiplex; quoties deglutisti simul assa cum elixis, carnes cum piscibus, &c.

73. *Tibi sederit.*] Quieverit concocta sine ulla ventriculi aut stomachi perturbatione ac tumultu. Teste Hippocrate cibi dissimiles invicem se corrumpunt et seditionem concitant. Τα γὰρ ἀνίσιτα σαπίζου, *Plut. Sympos.* 4. *Ciborum copia turbat et corrumpit.* Senec. *Epist.* 2. *Fastidientis est stomachi multa degustare, quæ uti varia sunt et diversa, non alunt. Sed inquietant et inquinant.* Vide Macrobius Saturn. lib. vii. cap. 4. et 5. hâc de re pluribus et luculenter disserentem. *Qui simplicem cibum sumit, facile, quo succo ejus corpus vel juvetur vel gravetur, usu docente cognoscit: atque ita cujus causa deprehensa est, noxam facile devitat. Qui autem multiplicem, diversitate succorum diversas patitur qualitates: nec concordant humores ex materia varietate nascentes, nec officiant liquidum purumve sanguinem, in quem jecoris ministerio vertuntur; et in venas cum tumultu suo transeunt. Hinc morborum scaturigo ex repugnantium sibi humorum discordia, &c.*

74. *Conchyliâ.*] Pisces conchis inclusos, ostrea, &c. Cic. in Pisonem. *Mensa exstructa non conchyliis aut piscibus, sed multâ carne.* Plin. lib. viii. cap. 57. *Censoria leges, princepsque M. Scavrus in consulu, canis ademerit conchyliâ, et ex alio orbe convectas aves.* Cæli. Rhodig. lib. xxvii. cap. 23. ex Phalereo Demetrio, et Sophrone mimographo, *Conchyliâ, inquit, gula proceribus aedè probata ut vel inde fit conformatum adagium; esse conchyliâ viduarum cupedias.*

Turdis.] Gall. grives. De his jam lib. i. Sat. 5. et postea lib. i. *Epist.* 15. *obeso nil melius turdo.* Vide ibi Annot.

75. *Dulcia se in bilem vertent.*] Quæ scilicet non bene cocta fuerint in ventriculo, maxime

Lenta feret pituita. Vides ut pallidus omnis
 Cœnâ desurgat dubiâ? quin corpus onustum [632]
 Hesternis vitis animum quoque prægravat unâ,
 Atque affigit humo divinæ particulam auræ.
 Alter, ubi dicto citius curata sopori
 Membra dedit, vegetus præscripta ad munia surgit.
 Hic tamen ad melius poterit transcurrere quondam;
 Sive diem festum rediens advexerit annus,
 Seu recreare volet tenuatum corpus: ubive
 Accedent anni, et tractari molliùs ætas
 Imbecilla volet. Tibi quidnam accedet ad istam
 Quam puer et validus præsumis mollitiem, seu
 Dura valetudo inciderit, seu tarda senectus?
 Rancidum aprum antiqui laudabant; non quia nasus
 Illis nullus erat; sed credo, hâc mente, quòd
 hospes
 Tardiùs adveniens vitiatum commodiùs quàm
 Integrum edax dominus consumeret. Hos utinam
 inter

Heroas natum tellus me prima tulisset!
 Das aliquid famæ, quæ carmine gratior aurem
 Occupat humanam? Grandes rhombi patinæq; 95
 accedens aptiùs comedit paulò corruptum, quàm vorax dominus incorruptum. Utinam me
 prima terra genuisset inter istos heroas. An quidpiam tribuis existimationi, quæ jucundo
 carmine intrat in aures hominum? Magni rhombi et catini

An aspicias quemadmodum
 quisque pallens surgat è
 convivio sumptuoso? Imò
 corpus oppressum præce-
 denti intemperantiâ simul
 deprimit animum et pros-
 ternit in terram divini spi-
 ritus portionem. Alter *con-*
trâ, postquam recreavit cor-
 pus brevi cibo et somno, ex-
 urgit alacer ad junctas
 functiones. Nihilò minus
 iste poterit transire inter-
 dum ad lautiozem *eibum*,
 seu tempus recurrens ad-
 duxerit sacrum diem, seti
 cupiet debilitatum corpus
 reficere: item cum anni mul-
 tiplicati fuerint, atque me-
 lius curari poscet ætas in-
 gravescens. Tu *verò* ad eam
 inollitiem quam *adhuc* juve-
 nis ac vegetus præripis,
 quid adjunges, cum vel
 ægritudo molesta vel senec-
 tus pigra acciderit? Pris-
 ci amabant aprum ranci-
 dum, non quòd carcerem
 odoratu: sed, *ut* opinor, eo
 consilio quòd hospes serò

ANNOTATIONES.

verò dulcìa in bilem amarusque humores con-
 vertuntur.

Stomachoque tumultum Lenta feret pituita.] Pituita humidus ac frigidus humor à cerebro defluens in stomachum, ibique offendens exci-
 tatum bilem calidam et siccam, turbas ingentes ac tumultus movebit. Macr. autè cit. *Humores repugnantes ac discordes non purum faciunt sanguinem, et in venas cum tumultu suo transeunt.*

76. *Pallidus omnis, &c.*] Decolor, malè habens, dum ægrè coquitur cibus multiplex et varius, qui calorem naturalem gravat imbecilliozem, et extinguit, atque hinc pallor.

77. *Cœnâ dubiâ?*] Sumptuosa, tam copiosa, ut quem è tot cibis capias dubius sis. Terent. Phorm. act. ii. Ph. *Cœna dubia apponitur. Ge. Quid istuc verbi est?* Ph. *Ubi tu dubites quid sumas potissimum.*

78. *Animum prægravat unâ.*] Hebetem reddit ac sui similem, secumque ad terram inclinat animum, qui cum divinæ consors naturæ sit, sursum debet et ad sublimia cœlestiæ conniti. Cic. Tuscul. v. *Quid, quòd nè mente quidè m rectè uti possumus multo cibo et potione completi?*

79. *Affigit humo.*] Al. *Affigit humi.* Cic. de Senectute. *Est animus celestis esse altissimo domicilio depressus, et quasi demersus in terram, locum divinæ naturæ æternitatique contrarium.*

Divinæ particulam auræ.] Cic. Tus. v. *Humanus animus ex divinâ mente decerptus cum alio nullo nisi cum ipso Deo, si hoc fas est dietu, comparari potest.* Senec. Epist. lvi. ratio nihil aliud est, quàm in corpus humanum pars divini spiritus mersa. Juvenal. Sat. xv. 146.

Sensum à celesti demissum traximus arcè.

Egregiam hanc illi Ethnici sententiam hausere ex sacris codicibus, quos non ignoravère, ut alibi dixi. *Genes. cap. ii. v. 7.* "Formavit Dominus Deus hominem de limo terræ et inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ: et factus est homo in animam viventem."

80. *Alter, ubi dicto citius, &c.*] Alter frugali utens victu, postquam cibo somnoque modico curavit corpus, surgit alacer et expeditus ad solitas actiones: Contra, qui hesternis epulis adhuc graves, ad resumendum manè laborem parum sunt vegeti.

82. *Hic tamen ad melius, &c.*] Qui cibum quotidie capit exiguum, poterit interdum lautiori se convivio exhilarare et recreare, seu publicæ lætitiæ causâ et occasione, seu ob propriam necessitatem. Qui verò molliter vivit, senio vel ægritudinì incidenti quod præbeat, levamen aut solatium nullum insuper habet.

94. *Quæ carmine gratior.*] Vel, quæ gratior quâvis modulatione: vel que sit per carmen celebrior. Nòrunt omnes Alexandrum illum magnum Achilli invidisse, quòd nactus esset eximium laudum suarum præconem Homerum.

magnum probrum simul Grande ferunt unà cum damno dedecus. Adde-
 cum detrimento afferunt. Iratum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
 Adjunge infensum patruum, vicinos, te tibi iniquum,
 viciuos, temet tibi inimicum, et frustra mori querentem quando inopi non
 aderit as pretium restis. As, laquei pretium. Jure, inquis, Thrasius istis
 Jurgatur verbis: ego vectigalia magna, 100

Dices: meritò quidem Divitiasq; habeo tribus amplas regibus. Ergo [634]
 Thrasius ejusmodi sermonibus increpatur: Ego verò Quod superat, non est meliùs quo insumere possis?
 redivit ingentes possideo, Cur eget indignus quisquam, te divite? Quare
 et opes tribus regibus sufficienturas. An igitur deest Templà ruunt antiqua Deùm? Cur, improbe, caræ
 melior ratio insumendi quod Non aliquid patriæ tanto emetiris acervo? 105
 superiluum est? Quare inops est aliquis immeritus, O, magnus posthac inimicis risus! uterne
dum tu es opulentus? Cur Ad casus dubios fidet sibi certius; hic, qui
 vetusta numinum sana decidunt? Quare, pessime, è Pluribus assuèrit mentem corpusque superbum;
 tam abundantanti cumulo non An qui contentus parvo, metuensque futuri, 110
 detrahis quidquam dilectæ patriæ largiendum? Scilicet tibi soli bonè semper fluent omnia? O, cachinnus ingens
 deinde adversarii! Quo magis his credas: puer hunc ego parvus
 Ofellum,

Uter duorum sibi confidet securiùs in casibus incertis; an is qui animum et corpus arrogans
 assueverit multis, an qui modico contentus et futuri providus, in pace comparaverit necessa-
 ria ad bellum, uti solet sapiens? Verùm ut majorem his habeas fidem: Ego parvus puer
 Ofellum,

ANNOTATIONES.

96. *Adde Iratum patruum, &c.*] Præter alata jam luxuriosi victus mala, adde quòd odium incurris propinquorum, amicorum, imò et vicinorum, qui omnes oderunt luxuriam. Cic. pro Muren. *Oditi Populus Roman. privatam luxuriam.* Offic. lib. i. *Turpè est diffuere luxuriam.*—Luxuria cum omni ætate turpis, tum senectuti sedissima est.

Patruum.] Cujus est tutela commissus, et cui prouide obsequi te par est à prodigendo patrimonio deterrenti, sumptus nimios vetanti.

Te tibi iniquum.] Quippe qui tuas opes effundis in alios, nihil tibi met reservans, seu quo ingruenti inopiæ subvenias, seu qui in desperatione rerum tuarum mortem tibi consciscas.

99. *As, laquei pretium.*] Sat pecuniæ ad emendum laqueum. Placet alia lectio *as* hoc sensu: ut nec assem unum habeas superstitem quo emas restem, ad suspendium finiendasque simul cum vitâ ærumnas et miseriam summæ egestatis assecclas. Huc spectat adagium: *ad assem redactus.*

Thrasius.] Homo prodigus et hinc prorsus inops et egens rerum omnium.

100. *Ego vectigalia magna, &c.*] Prolepsis est. Qui non amplas habet et magnas opes, ac sumptus facit magnos, is jure admonetur et objurgatur; atqui ego non ita. Nam ingentes divitias possideo cuilibet magno sumptui pares.

Vectigalia.] Privatos redditus copiosos publicis vectigalibus æquales.

101. *Tribus amplas regibus.*] Plutarchus ita scribit, Marium ædes et opes habuisse multis regibus pares.

Ergo Quod superat, non est meliùs quo, &c.] Respondet Horatius; Atque divitias illas ingentes non dilapidare, sed rectè insumere

oportet quæ superflua tibi multa sunt. Quin iis sublevas cives quos iniqua sors pauperes fecit meliori conditione dignos? Quin instauranda cures diruta vetustate deorum templa? Quin è tanto bonorum acervo decerptum aliquid impertis Reipubl. et patriæ, quæ tibi certè chara esse debet?

106. *Uni nimirum tibi, &c.*] Attende verò quàm stultè præsentì rerum statui confidas, quasi prospera semper habiturus. Imò cave nè, altè cœrens lapsu graviore, præbeas et inimicis risum ac ludibrium, malitiosæ fortunæ ludum ac jocum, atque, ut ait Juvenalis, *nimum*, Sat. vi. 607.

107. *Uterne Ad casus dubios, &c.*] Urget porrò noster Poëta; Dic amabo: uter in adversis constantior futurus est, an qui rerum omnium copiâ semper se satiârît, an qui bonis licèt affluens modico se victui assuefecerit? exemplo rem accipe. Ofellum olim dives, nunc pauper mutata sortem vix sentit; quoniam inter opes non abundantioris cibo usus est, *futuri metuens*: atque *in pace*, et secundis rebus, *ut sapiens, aptans idonea bello* et egestati presidia, nempe tolerantia: studium, *animumque* et corpus *contentum parvo*.

112. *Ofellum.*] Post Philippensem victoriam reductis in Italiam militibus agros divisit Augustus veteribus dominis adeptos. Sic et Propertius prædia amisit: quod ipse conqueritur: et Virgilius ipse suorum possessione depulsus, ac tantum non spoliatus est. Patet ex Bucolicis Eclog. 1. et 9. Sic etiam Ofellum suum agrum Umbreno cuidam militi attributum perdidit; ac deinceps velut alienum mercede conductum excoluit: suoque labore et operâ rusticâ se suamque familiam sustentavit et aluit.

Integris opibus novi non latius usum,
 Quam nunc accisis. Videas metato in agello
 Cum pecore et gnatis fortem mercede colonum, 115
 Non ego, narrantem, temerè edi luce profestâ
 Quidquam præter olus fumosæ cum pede pernae.
 At mihi seu longum post tempus venerat hospes,
 Sive operum vacuo gratus conviva per imbrem
 Vicinus; benè erat, non piscibus urbe petitis, 120
 Sed pullo atque hædo; tum pensilis uva secundas
 Et nux ornabat mensas cum duplici ficu.
 Post hoc ludus erat cuppâ potare magistrâ:
 Ac venerata Ceres, ut culmo surgeret alto, 125
 Explicuit vino contractæ seria frõntis.
 Sæviate, atque novos moveat fortuna tumultus;
 Quantùm hinc imminuet? quantò aut ego parcius,
 aut vos,
 O, pueri, nitiuistis, ut huc novus incola venit?
 Nam propriæ telluris herum natura, neque illum,

gosam et sollicitam. Ergò soris adversetur, novaque bella molitur, quid inde auferet? Quantò minùs vel ego, vel vos, ó pueri, culti fuistis, ex quo novus inquilinus istuc accessit? Etenim proprii agri dominum neque hunc

ANNOTATIONES.

114. *Metato in agello.*] Salmasius *metatum* interpretatur opinum, quasi electum et assignatum. Malim tamen cum aliis intelligere simplicius, perticâ dimensum. Nam ita cuique certa mensura, certa jugera assignabantur. Virg. in Diris.

Pertica quæ nostros mentata est impia agellos. Propert. lib. iv. et lib. i. 130.

Abstulit excultas pertica tristicis opes.

116. *Non ego, &c.*] Hæc et quæ sequuntur ad finem hujus Satiræ Ofelli *narrantis* verba sunt.

117. *Pernæ.*] Pernam cum petasone malè confundunt aliqui. Petaso est coxa porcina salita costas etiam comprehendens: *perna* est petasonis pars carnosior, pedi proxima, cum ipso pede. Undè patet Poëtæ nostri accurata dictio, atque Ofelli parsimonia, qui profestis diebus non *pernam* sed *pedem* tantum pernae partem deteriorè comederet, etiam dum *integra opes erant*.

119. *Per imbrem.*] Dum plueret, atque intermitti opus necesse erat.

121. *Pensilis uva.*] Quæ passa suspenditur hyeme comedenda. Varro de Re Rust. lib. i. cap. 58. *Cato ait*——*uvæ quas suspendas, opportunissimas esse duracinas, aminæas, et scantianas*; et cap. 68. *pensilia, ut uvæ, mala, et sorba, ipsa ostendunt quando ad usum promi oportent; quòd colore mutato, et contractu acinorum, si non demperis ad edendum, ad abjiciendum, descensura se mimitantur*. Plin. lib. xiv. cap. 4. *Uvæ durant aliæ per hyemem pensiles nodo concamerata, congeninata, conglomerata.* Sunt enim variae lectiones hujus vocis.

122. *Cum duplici ficu.*] Alii intelligunt caricas seu ficus siccas duplicis generis, albas et nigras præcoces et serotinas. Alii referunt ad ficum quæ bifera dicitur. Alii volunt signifi-

hunc animadverti non largius usum facultatibus integris, quam nunc attritis. Cernas jam in dimenso agro cum liberis et grege streuum agricolam mercenarium sic loquentem: *Haud ego die non festâ comedi quidpiam temerè nisi herbas cum pede fumoso porci.* Quando verò hospes accesserat post diuturnum intervallum, aut vicinus jucundus mihi conviva, per pluviam laborem intermitenti; lautæ erant *epulae* non è piscibus urbe quasitis, sed è pullo et capro. Deinde pensiles uvæ, et nuces, et crassiores ficus instruebant secundam mensam. Postea ludus erat bibere craterè magistro. *Denique* Ceres rogata ut celsam aristam erigeret, vino porrigebat frontem ru-

carî mariscas, quæ sunt ficus grandiores at insipidæ, viles, *fatuae*, Martial. lib. vii. Epig. 24. certè Ofelli convenientes frugali mensæ. Aristot. Probl. *ισχάδες αὶ δίχα ἰσχύσι μὲναι*. Vide Columel. lib. xii. cap. 15. Plin. lib. xv. cap. 18. Macrob. lib. iii. cap. 20.

123. *Ludus erat cuppâ potare magistrâ.*] Nulla archiposiâ, nullo convivii rege bibendi modum præscribente; sed quasi ipsâ cuppâ duntaxat dominâ, potabamus ad arbitrium, liberè, quantum placeret. De rege ac legibus convivii, lib. i. Od. 4. et lib. ii. Od. 7. Quidam legunt *culpâ*, ut qui peccasset adversus leges convivii et symposiarchæ, in penam haurire cyathum juberetur; asseruntque Plaut. Stich. v. 4. 43. *Uec demulssil poculo multabitur*. Verùm hæc partim congruunt simplicitati rusticæ et moribus Ofelli.

Cuppâ.] *Αὐβέβα*, poculum: Hesych. Gall. *Une coupe*. Angl. a *Cup*.

124. *Venerata Ceres.*] Religiosâ libatione Cererem venerabamur ac precabamur ut amplam daret messem: tumque bonâ spe conceptò hilaritati indulgebamus. Antiqui *venero* et *veneror* dixerunt. Virgil. Æneid. iii. 460. *Venerata sacerdos*, passivâ significatione, ut hoc Horatii loco.

126. *Sæviate, atque novos, &c.*] Fortunam rectè provocat Ofellus *angustam pauperiem pati* assuetus. Ad rem omninò Senec. Epist. xi. *Quod necessitati sat est, Fortunâ debet etiam irata.*

127. *Quantò aut ego parcius, &c.*] Ex quo Umbrenus tenet agrum meum, an Fortunæ ictus, an diminutum victum sensimus? an corporis color ac nitor deperit. Imò cibi parabiles, ut videt, in promptu semper adferunt: eadem vivendi agendique ratio; idem animus.

129. *Nam propriæ telluris herum, &c.*] Cic.

neque me, ullum natura
constituit; iste nos abegit;
istum abiget vel fraus, vel
ignoratis tricarum juris, tan-
dem certè tricarum superstes.
Ager ille nunc sub nomine
Umbreni, paulo ante Ofelli
nuncupatus, nemini proprius
est; ad fructum afferet
jam mihi, mox alteri. Qua-
propter constantes estote; et rebus contrariis magnos animos objicite.

Nec me, nec quemquam statuit. Nos expulit ille;
Illum aut nequities, aut vafri inscitia juris, 131
Postremò expellet certè vivacior hæres.
Nunc ager Umbreni sub nomine, nuper Ofelli [637]
Dictus, erit nulli proprius; sed cedit in usum
Nunc mihi, nunc alii. Quocirca vivite fortes; 135
Fortiaque adversis opponite pectora rebus.

SATIRA III.

Fusè tractat paradoxum illud Stoicum: Omnes stultos insanire.

DAMASIP. Sic infre-
quenter scribis, *aded* ut an-
no integro vix quater petas
membranam, singula tua
scripta recenses;

SIC rarò scribis, ut toto non quater anno [638]
Membranam poscas, scriptorum quæque retexens;

ANNOTATIONES.

Offic. i. *Sunt autem privata nulla natura, sed aut veteri occupatione, ut qui quondam in vacua tenerunt; aut victoriâ, ut qui bello potiti sunt; aut lege, pactione, conditione, sorte.* Senec. Epist. 88. *Non dominus istic, sed colonus intrâsti.*

131. *Illum aut nequities, &c.]* Sua ipsius luxuria, vel aliena fraus et improbitas, *Vafri inscitia juris;* Gall. *une chicane malicieuse.* Vide postea lib. ii. Epist. 2. v. 127. et seq.

132. *Vivacior hæres.]* Horat. Ep. 2. lib. ii. v. 175.

— *Perpetuus nulli datur usus; et hæres*

Hæredem alterius, velut unda supervenit undam.

133. *Nunc ager Umbreni, &c.]* Expressa dictio ex Luciani Epigrammate,

Ἄγρος Ἀχαιμενίδου γενόμεν ποτὲ, νῦν δὲ, Με-
νίππυ

Καὶ πάλιν ἐξ ἑτέρου βήσομαι εἰς ἕτερον.

Καὶ γὰρ ἐκεῖνος ἔχειν μέποτ' αὐτο, καὶ πάλιν
ουτος

Ὀικεταὶ ἴμ' δ' ὄλας οὐδένας, ἀλλὰ Τύχης.

Ager Achaemenidæ olim, nunc verò Menippi. Et rursus ab alio transibo ad alium. Etenim ille possidere me putabat; et hinc nunc putat. Nullius autem omnino sum sed Fortunæ.

134. *Cedit in usum Nunc mihi, nunc alii.]* Lib. ii. Epist. 2. v. 171.

————— *tanquam,*

Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis
hæres,

Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte
supremâ,

Permutet dominos, et cedat in altera jura.

135. *Quocirca vivite fortes; &c.]* Quæ cum ita sint, o pueri mei, discite exemplo meo nihil proprium vobis existimare, parvo contenti esse, et sic fortunæ vim frangere.

Satira III.—1. *Sic rarò, &c.]* Plures hic dialogismi, sed duo sunt præcipui: prior Damasippi philosophi cum Horatio, usque ad versum 39. ubi hunc ille Stoïco supercilio redarguit, quòd nihil novi scriberet; alter est Stertini item

Stoïci cum Damasippo. Vel si mavis, Damasippus ipse refert Horatio Stertini secum et cum aliis quibusdam sermocinationem sat prolixam. Atque in hæc Satiricus noster, executiendi solemne Stoïcis placitum, acutè vellicat plerosque vanæ mentis homines, qui solos se sapere venditabant.

Ut toto non quater, &c.] Primum se castigari insimularique desidiæ à Damasippo fingit Horatius, ut inde sensim ac pedetentim ad propositum subrepat, atque *vafri vitium* ac vulnus, quod rescindere vult, tangat; quemadmodum ait Persius, Sat. i. 116.

2. *Membranam poscas.]* Ex adversariis in membranam nihil transcribis velut emendatum, atque hominum lectioni dandum; multa quidem habes in tabulis exarata, quæ perpetuò retexis, sed pauca aut nulla in chartam et mundum refers. Prisci nimirum scriptavere primò in ceratis tabellis; ut annotavi lib. i. Sat. 10. Deinde in chartâ seu papyro; lib. i. Sat. 4. Postea in membranis quæ pelles animalium, quòd Pergami inventæ et aptatæ ad scribendum, Pergamenæ dicte sunt. Plin. lib. xiii. cap. 11. S. Hieron. Epist. ad Chromatium; *tum parvam Epistolam miseritis. chartam defuisse non puto, Egypto ministrante commercia. Et si aliquid Ptolemæus maria clausisset, tamen rex Atalus (Eumenes) membranas à Pergamo miserat, ut penuria chartæ pellicibus pensaretur; unde et Pergamenorum nomen ad hunc usque diem, tradente sibi invicem posteritate, servatum est. Ubi ex occasione et εν παρόδω;* Lector, meminisse oportet, Pergami reges ferè omnes appellari consuevisse Atalos; pariterque Ægyptios nominatos deinceps Ptolemæos, qui antea Pharaones.

Retexens.] In tabellis enim, verso stylo, cerâque complanatâ, licebat mutare et rescribere quidlibet; non perinde in membranis. Ovid.

Incipit, et dubitat; scribit, damnatq; tabellas. Et notat, et delet; mutat, culpaturque, probaturque.

Vide Quintil. lib. xvi. cap. 3. sub finem.

Iratus tibi, quòd vini somnique benignus
 Nil dignum sermone canas : quid fiet? ab ipsis
 Saturnalibus huc fugisti sobrius. Ergò
 Dic aliquid dignum promissis. Incipe. Nil est.
 Culpanitur frustrà calami; immeritusque laborat [639]
 Iratis natus paries Dis atque poëtis.
 Atqui vultus erat multa et præclara minantis,
 Si vacuum tepido cepisset villula tecto.
 Quorsum pertinuit stipare Platona Menandro?
 Eupolin Archiloco? Comites educere tantos?
 Invidiam placare paras, virtute relictâ?
 prodest adjunctisse Platonem Menandro? atqui Eupolin Archiloco? assumpsisse comites
 egregios? An spernas invidiam sedare virtutem deserendo?

adversus temetipsum iratus, quòd vino et somno indulgens nihil componas dignum celebrari; quid erit? sobrius venisti ab ipsis Saturnalibus. Igitur scribe quidpiam pollicitis respondens. Age: nihil prohibet. Sine causâ calamos accisas; nec jure cæditur paries factus adversis numinibus et poëtis. At vultu multa et eximia spondebas, cum primum villa domicilio calenti te excepisset. Quid

ANNOTATIONES.

3. *Iratus tibi, quòd, &c.*] Quòd satis elaboratum nihil tibi videatur, irascaris et succenses tibi met; hinc relegis, deles, vertis donec aliquid menti occurrat quod ipse probes, dignumque judices vulgari et tradi lectitandum erudit. Epist. ad Pisones. v. 292.

— *Carmen reprehendite, quod non Multa dies et multa litura coërcuit, &c.*

4. *Dignum sermone.*] Dignum Satiris mandari, proindeque legi et laudari.

Ab ipsis Saturnalibus huc fugisti.] Quorsum huc secessisti in villam tepidiori cælo, vel foco luculentiori commodum, quasi ad scribendum aptiorem?

5. *Saturnalibus.*] In memoriam priscae libertatis sub imperio Saturni, Romæ celebrabantur Saturnalia 14. Cal. Januar. tumque servis domini præstabant epulas, ipsisque ministrabant; omni datâ quidvis loquendi licentiâ. Vide Macrob. lib. i. Saturnal. cap. 10. Athen. lib. xiv. et infra Sat. 7. v. 4. ubi de libertate Decembri.

Sobrius. Ergò Dic aliquid, &c.] Si quidem Romanæ plebis in Saturnalibus commessationes ac tumultus fugiens huc venisti, et quiete exoptatâ jam frueris, vinoque et somno parcè indulgere licet, jam scribe quidpiam sobriâ mente dignum.

6. *Nil est.*] Nihil excusationis habes.

7. *Culpanitur frustrà calami.*] Non est quòd pueriliter culpam rejicias in calamos parùm idoneos. Vide Pers. Sat. iii. 12. ubi,

Tum queritur crassus calamo quòd pendeat humor,

An tali studeam calamo?

Immeritusque laborat, &c.] Immeritò cædes parietem, iratus quòd votis respondentia non pariat mens, Pers. Sat. i. 106. *nec pluteum cedit, &c.* Quintil. lib. x. cap. 3. *Tum illa, quæ apertiore animi motum sequuntur, . . . jactare manum, torquere cultum, . . . quæque Persius notat, &c.* Hic nonnulli perperam asserunt fuisse veteribus parietes ceratos, in quibus noctu scriberent, si quid mente occurreret. At fuerint tabulæ ceratæ; quas quidem, vel fortasse ipsas parietibus lecto

proximas appensas, ceratos parietes interpretari licet. Prior tamen explicandi ratio magis arridet.

8. *Iratis natus paries Dis, &c.*] Qui nempe toties immeritò verberetur, Poëtis suam exonerantibus indignationem et iram quòd animus eximia non excogitaret. Ita veteres dixere Diis adversis fieri, si quid malè cederet.

10. *Si vacuum tepido, &c.*] Horatius, impatientis frigoris in villam suam prope Tarentum secedere consueverat. Lib. ii. Od. 6. v. 17.

Ver ubi longum, tepidasque præbet Jupiter brunas.—

Lib. i. Epist. 7. v. 10.

Quòd si bruma nives Albanis illinet agris.

Ad mare descendet vates tuus, &c.] Vide et Epist. xvi.

11. *Quorsum pertinuit, &c.*] Quorsum igitur tot libros tecum detulisti? *Platonem*, ad sententias. Epist. ad Pis. *Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chariæ. Menandrum*, ad morum imitationem, quâ præcellit. *Eupolidem et Archilochum*, ad sales et acrimoniam. Quæ quidem omnia juvabant scripturum Satiras. Vide Platonis Alcibiad. poster. unde hujus materia Satiræ desumpta.

Platona.] Cic. de Orat. *Non intelligendi solum, sed etiam dicendi gravissimus auctor et magister Plato.* Et postea; *Platonis locutio potius poëna pulandum, quàm Comitorum Poëtarum.*

Menandro?] Hic Athenis oriundus, novæ comediæ scriptor eximius; quem Terentius secutus est. Quint. lib. x. cap. 1. *vel unus, inquit, diligenter lectus ad cuncta efficienda sufficiat Menander, ita omnem vilâ imaginem expressit; tanta in eo incremendi copia, et eloquendi facultas; ita est omnibus rebus, personis, affectibus accommodatus. . . in omnibus mirè custoditur ab hoc Poëtâ decorum. Atque is quidem ejusdem operis auctoribus abstulit nomen, et fulgore quodam suæ claritatis tenebras obducat.*

12. *Eupolin Archiloco?*] De hoc in Epod. 6. de illo Sat. 4. lib. i.

13. *Invidiam placare paras, &c.*] An times homines malos offendere, carpando vitia eo-

O, infelix despectuieris. Fugienda est inertia, mala Siren; vel pariter amittendum id omne quod meliore vitâ acquisivisti. *HORAT.* Contemnere miser. Vitanda est, improba Siren, [640] Desidia; aut quidquid vitâ meliore parâsti, 15 Ponendum æquo animo. Di te, Damasippe, deæq; Verum ob consilium donent tonsore. Sed unde O, Damasippe, Dii, Deæque Tam benè me nôsti? Postquam omnis res mea Januum Excussus propriis. Olim nam quærere amabam, 20 Quo vafer ille pedes lavisset Sisyphus ære; [641] Quid sculptum infabre, quid fusum durius esset. Callidus huic signo ponebam millia centum: Hortos egregiasque domos mercarier unus Cum lucro nôram; unde frequentia Mercuriale 25 Imposuere mihi cognomen compita. Novi, Et morbi miror purgatum te illius. Atqui Emovit veterem mirè novus, ut solet, in cor Trajecto lateris miseri capitivæ dolore: 29

Quocirca plateæ celebres cognominârunt me Mercurii amicum. *HOR.* Scio et admiror te liberatum eo morbo. *DAMASIP.* Nimirum veterem *morbum* novus depulit miro modo; sicut fit quando laborantis lateris aut capitivæ ægritudo transit ad stomachum;

ANNOTATIONES.

rum, et satiricum salem iis affricando: An verò sic invidiam formidare incipis et inimicitias improborum? Cic. Catil. i. *Hoc animo semper fui, ut invidiam virtute partam gloriam putarem, non invidiam.*

14. *Improba Siren, Desidia.*] Hæc enim velut Siren hominibus blanditur et perniciem affert. Frustra est quod Cruquius hic comminiscitur dogmaticas Sirenes, de quibus Laërt. lib. x. in vitâ Epicuri; quasi ad eas invidiosè alluserit Stoïcüs Damasippus. De Sirenibus lib. i. Epist. 2. v. 23.

15. *Vitâ meliore.*] Meliore vitæ parte, eâ nimirum quæ peracta est virtutem colendo et exercendo, bonumque tibi nomen ac famam acquirendo.

16. *Damasippe.*] Is Senatoriâ dignitate clarus ad inepta mercaturæ studia et negotia deflexit; in quo perditis facultatibus, futile Stoïcici Philosophi nomen captavit et habitum.

17. *Donent tonsore.*] Lepida pariter et saluta gratiarum actio; adsit tonsor qui radat et tondet aptè barbam illam tuam philosophicam prolixiorum. Nihil certè aliud optari posse videbatur homini res omnes spernenti, unamque virtutem et sapientiam æstimanti; quamquam barbâ tenuis sapienti et philosopho.

18. *Postquam omnis res mea, &c.*] Postquam venore, versuris, mercaturis, omnia bona disperdidi, antiquas imagines et statuas, villas item et ædes egregias emendo, venditandoque; nihil jam habens pro me gerere negotii, res alienas deinceps curo; sic mihi nota sunt quæ ad te pertinent.

Janum Ad medium.] Ad medium Romæ forum, nimirum hinc et inde Jani duplex erat effigies; medius autem locus mercatoribus frequens erat; dicebaturque Janus medius, eò quòd esset duas inter Jani statuas, quarum altera Janus superior, altera Janus inferior, ap-

pellabatur. Hinc postea lib. i. Epist. 1. v. 54. *Virtus post nummos. Hæc Janus summus ab imo Perdocet.*

Meminit etiam Tull. in fine lib. ii. *Offic. à quibusdam viris optimis ad medium Janum se dentibus commodius disputatur de quærendâ, de collocandâ, etiam de utendâ pecuniâ.* Et Philip. vi. *de statu illò palmari non posse sine risu dicere.* L. ANTONIO JANI MEDII PATRONO. *Itane? Janus medius in L. Antonii clientelâ fit?*

20. *Olim nam quærere amabam, &c.*] Corinthium æs, vasaque antiqua studebam cognoscere; v. g. quæ Sisyphi ævo conflata, signata, calata; nec non quæ haberentur molliùs ac solertiùs fabricata.

21. *Sisyphus.*] Æoli filius Corinthi regis, de quo lib. ii. Od. 14. v. 20. et Epod. ult. v. 16.

23. *Callidus huic signo, &c.*] Tanquam peritissimus istarum rerum æstimator, et negotiator famosus, ego pretium imponebam signis, statuis, ædibus magnificis, &c.

Millia centum.] Supple, sestertium. Vide Annot. lib. i. Sat. 3. v. 15.

24. *Hortos egregiasque domos, &c.*] Cic. lib. vii. Epist. 23. emptorem exoptat vanum quempiam et fatuè curiosum Damasippi similem, cui vendere possit signa quædam haud sibi grata. Et Epist. 32. lib. xxii. Atticum rogat ut Damasippum aggreduatur, atque ab eo quosdam agros sibi mercetur ad ripam Tiberis sitos.

25. *Mercuriale.*] Antonomasticè nimirum. Nam commune hoc alioqui mercatorum et lucrionum cognomen. Quidam leg. Mercuriali, pari sensu. Mercurium præesse lucro et mercaturæ, cuilibet est compertum. lib. i. Od. 10.

27. *Morbi miror purgatum.*] Miror te purgatum à vesanâ libidine mercandi cum lucro.

28. *In cor Trajecto lateris capitivæ dolore.*] Nè hic cor ipsum, sed stomachum aut ventri-

Ut lethargicus hic cùm fit pugil, et medicum urget. atque lethargicus aliquis fit
 Dum nè quid simile huic, esto ut lubet. O, bone, HOR. Esto quod vis, dum-
 nè te modo non accidat quidquam
 Frustrêre, insanis et tu, stultiq; propè omnes, [642] par isti. DAMASIP. O,
 Si quid Stertinius veri crepat; unde ego mira bone, nè aberres, tu quoque
 Descripsi docilis præcepta hæc, tempore quo me insanus es, pariterque stulti
 Solatus jussit sapientem pascere barbam, 35 omnes, si quidem vera do-
 Atque à Fabricio non tristem ponte reverti. cet Stertinius; à quo ego
 Nam malè re gestâ, cùm vellem mittere operto pulchra hæc documenta
 Me capite in flumen, dexter stetit; et, cave faxis sponte hausi tum cùm me
 Te quidquam indignum: pudor, inquit, te malus 35 consolatus, præcepit alere
 angit, barbam sapientem, ac læ-
 Insanos qui inter vereare insanus haberi. 40 tum redire à ponte Fabri-
 Primùm nam inquiram, quid sit furere: hoc si erit cio. Enimverò perditis opi-
 in te bus cùm obvoluto capite
 Solo; nil verbi, pereas quin fortiter, addam. vellem me præcipitare in
 Quem mala stultitia, et quemcunque inscitia veri fluvium, opportunus adfuit,
 Cœcum agit, insanum Chryssippi porticus et grex aitque (Stertinius) Cave nè
 Autumat. Hæc populos, hæc magnos formula existimari ab insanis. Ete-
 reges, [643] ultrâ loquar, nè impavidè
 mortem oppetas. Atqui

schola et discipuli Chryssippi statuunt insanum esse quemcunque prava socordia et quemcunque veritatis ignorantia detinet in errore. Atque sententiâ ista populos æquè ac principes complectitur,

ANNOTATIONES.

culum intellige. Græcis καρδία cor significat, item stomachum sive os ventriculi superius, indeque pro ipso ventriculo ponitur. Eo sensu percommode intelligitur quod dicitur hic in cor è capite vel latere dolorem trajici: primùm quidem, cùm pituita corrupta in ventriculum è capite defluit: alterùm verò, cùm bilis in latere sæviens effunditur in ventriculum; atque illinc ægritudinem huc et malum transfert, osque ventriculi afficit.

30. Ut lethargicus hic cùm fit pugil.] Quando lethargus morbus vertitur in phrenitum. Scilicet vœternum creat frigidior et abundantior pituita; quæ, si quâ ratione accenditur, cerebri membranas inflammat, mentisque perturbationem, delirium, furorem gignit: Quo fit ut phreneticus æger quemvis impetat, quasi pugil, nec ipsi parcat medico. Corn. Cels. lib. ii. cap. 20.

31. Dum nè quid simile huic, &c.] Festivè hoc et satiricè Horatius: O, Damasippe, sis licèt insanus ac, mutato morbo, phreneticus quantum libet, modò ne pugnis me contundas ac verberibus urgas.

O, bone, nè Frustrêre, &c.] En arripit occasionem Stoicam dogma aggrediendi et expendendi.

33. Stertinius.] Ut gravis auctor profertur ille statim, ad fidem faciendam. De eo postea lib. i. Epist. 12.

35. Jussit sapientem pascere barbam.] Nimirum externam sapientiæ speciem assumere jussit, ac barbam deinceps alere ad umbilicum usque promissam. Is erat Philosophorum habitus, seu ad venerationem, seu ad neglectum

corporis indicandum. Pers. Sat. iv. inquit barbatus magistrum vocat Socratem. Arnob. lib. vi. Æsculapii gravitatem notat ex barbâ amplissimâ, boni ponderis, ac philosophicæ densitatis.

36. Atque à Fabricio, &c.] Et prohibuit nè in rerum mearum desperatione me præcipitem darem in fluvium Tiberim è ponte Fabricio.

Fabricio.] Is insulam Tiberinam urbi Romæ jungit à Fabricio Consule ædificatus: hodie Ponte guideo, quod Judæis habitetur; item Ponte di quatro capi, seu quatuor capitum, vulgò dicitur, ob quadrifrontis Jani statuum ibi extantem.

37. Operto capite.] Seu pudoris et indignationis causâ; seu ob contemptum lucis hujus ac vitæ.

38. Dexter.] Contrâ lævus malum et infortunium designat.

43. Mala stultitia.] Vitiosa animi affectio à veri cognitione aliena, sapientiæ contraria; nam aliqui furor seu phrenesis sapienti etiam contingere potest ex atrâ bile, nec vitio cuiquam verti debet.

44. Chryssippi porticus.] Porticus Græcè πορτικὴ significat scholam Stoicam; eò quòd in porticu deambulantes Zeno ejus auctor ac deinceps alii philosopharentur. Chryssippi verò dicitur hic, quòd eam fulcire putabatur ille, ut ait Tull. Acad. qu. Vide lib. i. Sat. 3. v. 127. Annot.

45. Formula.] Apud Jurisconsultos formulæ dicuntur solennes quædam propositiones ad veritatis indagacionem dirigentes; axiomata seu placita vocant philosophi.

uno excepto sapiente. Jam **Excepto sapiente, tenet. Nunc accipe, quare** 46
 intellige cur perinde ut tu **Desipiant omnes, æquè ac tu, qui tibi nomen**
 insaniant omnes qui te in- **Insano posuere. Velut silvis, ubi passim**
 sanum vocant. Quemad- **Palantes error certo de tramite pellit;**
 modum in silvis, ubi passim **Ille sinistrorsum, hic dextrorsum abit; unus utriq;** 50
 error vagabundus agit extra **Error, sed variis illudit partibus. Hoc te**
 veram viam; hic ad lævam; **Crede modo insanum; nihilo ut sapientior ille,**
 iste ad dextram pergit; am- **Qui te deridet, caudam trahat. Est genus unum**
 bo æquè aberrant, etsi di- **Stultitiæ, nihilum metuenda timentis: ut ignes**
 versâ ratione decepti. Sic **Ut rupes, fluviosq; in campo obstare queratur.** 55
 te desipere existima, ut qui **Alterum et huic varium, et nihilo sapientius, ignes**
 te illudit haud minùs insipi- **Per medios fluviosque ruentis: clamet amica**
 ens caudam trahat. Est fa- **Mater, honesta soror, cum cognatis, pater, uxor:**
 titutatis altera species, me- **Hic fossa est ingens, hinc rupes maxima: serva:**
 tuentis ea quæ formidari **Non magis audierit, quàm Fusius ebrius olim,** 60
 non debent; velut si quis **Cum Ilionam edormit, Catiensis mille ducentis,**
 conqueratur flammam, sco- **Mater, te appello, clamantibus: huic ego vul-**
 pulos, flumina, sibi obstare **gum** [644]
 in campo; altera priori dis- **Errori similem cunctum insanire docebo.**
 similibus, minimè verò sanior, **Insanit veteres statuas Damasippus emendo:**
temerè petentis medios ignes **Integer est mentis Damasippi creditor? esto.** 65
 ac fluvios. *Quamvis*
autem sedula parens, bona
 soror, pater, conjux, propin-
 qui omnes increpent: Il-
 lic est barathrum itimane,
 illic horrendus scopulus;
 cave tibi; haud magis ascul-
 tabit quàm Fusius quon-
 dam temulentus, dum sopitam Ilionam ageret, quando mille ducenti Catiens inclamabant: O, pa-
 rens, te invoco. Porro ostendam homines universos huic pari insanî labore. Desipit certè
 Damasippus mercando antiquas imagines. An verò sapit qui credit Damasippo?

ANNOTATIONES.

53. *Caudam trahat.*] Æquè, ut tu, ridiculus et insanus habendus. Dictio proverbialis ex eo facta, quòd ebrîis et insanis pueri soliti sunt tergo appendere quiddam, instar caudæ, ad ludibrium, veluti exprobrantes sic hominibus illis quòd in bestię naturam et speciem degenerarint. Absurdi sunt qui *caudam trahere* interpretantur, superbè incedere, et terram syrmate verrere.

60. *Fusius ebrius.*] Actor ille tragicus, cùm dormientis Hecubæ sive Ilionæ somnum simulare deberet, ex vino et potu verè sopitus, frustra ab inclamantibus vocatus nequaquam evigilavit.

61. *Ilionam.*] Ex tragœdiâ Attii, vel Pacuvii, in quâ Polydori, à Polymnestore Thraciæ rege clam interfecti umbra sororem suam Ilionam Polymnestoris uxorem noctu vocat dormientem, ut suis manibus justa persolvat inhumatumque sepeliat. Quidam volunt hic intelligi Hecubam, tum quòd esset verè Polydori mater, tum ex sequentibus verbis, tum ex Euripide et Cicerone; conjunctaque Hecubam alio nomine Ilionam fortasse dictam. Sed quid opus istis? Ilionam matrem appellat Polydorus, vel ætatis provectæ, aut veneratione, aut etiam miserationis excitandæ causâ. Adde quòd puer ille domi fuerat ab Ilionâ velut à parente educatus. Vide Euripid. Hecub. Virgil. Æneid. iii. Cic. Academ. Quæst. ii. &c.

Catiensis mille ducentis clamantibus.] Certè histrio Catienus Polydori clamantis partes agebat. Quare verò dicuntur clamasse plures Catiens? vel Catienus pluries iterasse ac repetisse? Mater te appello, accipiendus; vel

alii histriones, vel potiùs spectatores errorem intelligentes suggilantesque succlamârunt; atque ut est in Epist. ad Pisones, *Romani pedites equitesque cachinnum Sustulerunt.* Errant qui chorum Tragicum intelligi posse opiuntur; tum quòd unius Actoris partes sustinet chorus; tum præsertim quòd videatur esse contra decorum, ut matrem appellet chorus similiter cum Polydoro, et accinat umbræ, quæ sola soli apparere et loqui fingenda est.

62. *Mater, te appello.*] Tull. i. Tuscul. *Ecce alius exoritur è terrâ, qui matrem dormire non sinat.*

Mater, te appello, tu quæ curam somno suspensum levas;

Neque te mei miseret. Surge, sepeli natum, Prinsquam feræ volucresque, &c.

Pro P. Sextio. *Cum veniret, emergebat subito, cum sub tabulas subreperat, ut, Mater, te appello, Dicturus videretur.* Acad. I. 2. *Quid Iliona somno illo? Mater, te appello. Nonne illa credit filium locutum, ut verè expectata etiam crederet.*

Huic ego vulgum, &c.] Ostendam ego vulgus omne tanto erroris sopore obrutum, veluti Catienus ille, ut nullis admonitionibus retrahi queat à studio lucri; imò sæpe non advertat omnia sua perdendi periculum, dum ad speciem questûs fertur.

65. *Damasippi creditor?*] Perillius, de quo mox, qui stultè Damasippo versipelli et doloso credit seu statuas, vasa, domos; seu pecuniam his emendis; stultè quoque et frustra operâ Nerii argentarii, et solertiâ Cicutæ astuti sæeneratoris vel tabellionis utitur ad nectendum

Accipe, quod nunquam reddas mihi, si tibi dicam : Age ; si tibi dicam : Accipe
Tune insanus eris, si acceperis ? an magis excors, quod nunquam mihi red-
Rejectâ prædâ, quam præsens Mercurius fert ? das, an tu desipere existi-
Scribe decem à Nerio ; non est satis : adde Ci- meris, si accipias ? an insa-
cutæ nior, si prædam repudiave-
[645] rit à Mercurio propitio ob-
latam ? Jube scribi accepta
à Nerio decem millia, nec
70 sufficit ; adijunge centenas
cautiones et millena vincu-
la vafri Cicutaë ; istas omnes
catenas nihilominus excu-
tiet improbus Proteus. Cum-
que ad judicium pertrahes
exultantem in ærumnis ali-
orum, fiet aper, mox avis,
deinde rupes et arbor quan-
do liberit. Si insipientis
est bona disperdere, contra-
rium verò facere, sapientis,
fidem habe mihi, longè in-
sanior est Perilli mens scri-
bi jubentis quod tu nun-
quam exsolvere queas. Quicumque improbâ honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur ; quicum-
que luxuriâ vel mæstâ superstitione aliore animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc,

Nodosi tabulas centum : mille adde catenas :
Effugiet tamen hæc sceleratus vincula Proteus.
Cum rapies in jus malis ridentem alienis ;
Fiet aper, modò avis, modò saxum, et, cum volet,
arbor.

Si malè rem gerere insani est ; contrâ benè, sani ;
Putidius multò cerebrum est (mihi crede) Perilli 75
Dictantis, quod tu nunquam rescribere possis. [646]
Audire, atque togam jubeo componere, quisquis
Ambitione malâ, aut argenti pallet amore ;
Quisquis luxuriâ tristive superstitione,
Aut alio mentis morbo calet. Huc propiùs me, 80
quam exsolvere queas. Quicumque improbâ honorum vel pecuniæ cupiditate afficitur ; quicum-
que luxuriâ vel mæstâ superstitione aliore animi morbo exæstuat, togam aptet, meque auscultet velim. Appropinquate istuc,

ANNOTATIONES.

bellè ac ritè debitorem. Quippe is velut Proteus effugiet creditorem, ac tot artibus eludet ut debitum nunquam reddat.

69. *Scribe decem à Nerio.*] Ità Perillius Damassippo tradens mutuò pecuniam suam dicitare intelligendus apud Nerium ; O, Damassippe, scribe te decem millia æris è pecuniâ meâ accepisse à Nerio, sive per manus Nerii, ut aiant ; scilicet in commentariis seu codicillis Nerici argentarii mei syngrapham et chirographam inscribe, ad majorem crediti mei securitatem.

Adde Cicutaë Nodosi tabulas.] Adde, si vis, astutiam et nodos quibus scit callidus Cicuta debitores constringere ; confice tabulas conceptis ritè et cautè verbis ; uno verbo adhibe quaslibet cautiones, stipulationes et obligationum instrumenta, velut totidem nexus et catenas : Hæc omnia profectò cassa et vana erunt. Juvenal. Sat. viii. 50.

Juris nodos, et legum ænigmata.

71. *Proteus.*] Is Ægypti rex in varias se species transformabat, ut fabulantur, sicque facilè fugiebat quosvis persequentes ; huic similem dicit Horatius fraudulentum debitorem, qui tricarum juris peritus litigando, tergiversando, præscribendo, creditoris actiones creditum repositentis improbè eluctatur.

72. *Cum rapies in jus malis ridentem alienis.*] Cum jure persequeris debitorem sceleratum ac perfidum, qui te creditorem deludit, tuasque vanas sollicitudines affatim et impensè deridet. Alia pridem erat lectio, *cum rapies in jura malis ridentem alienis* : quam quidem utpote clariorem expressi in interpretatione meâ. Placuit verò subindè eruditissimè dictionem ac sensum rimari subtiliorem, et asserere expressam hic ab Horatio sententiam ex Homeri Odysseæ. xx. 346. ut *alienis ridere malis*, id est, *maxillis*, fit effusè cachinarrî, soluto risu, pro-

priis malis seu maxillis haud parcendo perinde ac alienis, quemadmodum rei alienæ ac mutuò sumptæ minus parititur quàm propriæ. Locus Homeri est, *μνηστῆρσι δὲ Παλλὰς Ἀθήνη. Ἀσθεσὼν γέρον ἄρσέε . . . οἱ δὲ γναβμοῖσι γελῶν ἄλλοτριεῖσιν, προεῖς αὐτὴν Πάλλας ἰμμοδερᾶτον ῥισὸν μοῖρι . . . ἰλλὶ verò maxillis ridebant alienis.*

73. *Fiet aper, modò aris, &c.*] Alludere videtur ad morem regum Ægyptiorum, de quo Diodorus. Hi enim modò leonis, tauri, draconis effigiem, modò arborem, modò ignem, aliàs unguenta supra caput gestabant, principatùs insignia ; tum ad ornatum suum, cum ad superstitionem populis injiciendam. Et hinc sanè manavit fabula de mutabilitate et multiplici variâque transformatione Protei.

75. *Perilli.*] Creditoris, non tabellionis, ut putat Torrentius : refragator enim sensus. Minus quippe tabellionis, at certè maximè creditoris refert, si debitor solvendo non fuerit.

76. *Dictantis quod tu nunquam rescribere possis.*] Tibi mutuum præbentis adeòque dictantis syngrapham acceptæ testem pecuniæ, quam nunquam redditurus sis. Porrò quia obligatio fiebat scriptura hinc scribere significat mutuò sumere : proindeque scribere est scripturam delere, factam obligationem dissolvere, mutuuum sive debitum reddere. Terent. Phorm.

Illud argentum mihi jube rescribi.

77. *Togam jubeo componere.*] Nè defluens illa vos interturbet dum me attenderis de re gravi loquentem.

80. *Mentis morbo calet.*] Ut febris corpus, ità mens vitii æstuat. S. Ambr. in Luca cap. 4. *Variis criminum febribus caro nostra languebat et diversarum cupiditatum immo dicis æstuatat illecebris. Nec minorem febrem amo-*

atque ordine ad me accedite singuli, dum ostendo omnes desipere. Longè maxima pars ellebori danda est avaris: Al ignoro num ratio illis destinet Anticyram totam. Staberii hæredes legatansibi summam insculpsere tumulo: quod nisi fecissent, debebant populo dare centum paria gladiatorum, et convivium, ad libitum Arrii; tantum etiam tritici quantum colligit Africa. Præterea voluerit ascribi: Seu malè seu bene illud ego jussi, nè sis militi censor. Existimo sapienter hoc à Staberio jussum. D. J. M. S. Quid igitur voluit quando pecuniæ legatæ summam jussit sepulchro abhæredibus incidit? *STER-TIN.* Nempè quamdiu in vivis fuit, censuit paupertatem summam esse malum, nihilque magis ille fugit quam eam: nè si fortè obiisset minus dives uno quadrante, ipsi sibi inimicus fuisse existimaretur. Enimverò præclaris opibus obediunt universa, probitas, existimatio, gloria, divina atque humana;

Dum doceo insanire omnes, vos ordine adite. Danda est ellebori multò pars maxima avaris: Nescio an Anticyram ratio illis destinet omnem. Hæredes Staberii summam incidere sepulchro; Ni sic fecissent, gladiatorum dare centum 85 Damnati populo paria, atque epulum, arbitrio Arri: [647] Frumenti quantum metit Africa. Sive ego pravè, Seu rectè hoc volui, nè sis patruus mihi. Credo Hoc Staberii prudentem animum voluisse. Quid ergo Sensit, cum summam patrimoni inculpere saxo 90 Hæredes voluit?—quoad vixit, credidit ingens Pauperiem vitium, et cavit nihil acrius: ut, si Fortè minùs locuples uno quadrante periret, Ipse videretur sibi nequior: omnis enim res, Virtus, fama, decus, divina, humanaq; pulchris [648] Divitiis parent; quas qui construxerit, ille 96

ANNOTATIONES.

ris esse dixerim quàm calor. Itaque ille animum, hæc corpus inflammat. Febris nostra avaritia est; febris nostra libido est; febris nostra luxuria est; febris nostra ambitio est; febris nostra iracundia est.

82. Danda est ellebori pars maxima avaris.] Ad medendum insanienti illorum maximæ. Plin. lib. xxv. cap. 5. Nigrum elleborum inciditur paralyticis insanientibus . . . trahit alvum, et bilem, pituitasque.

83. Anticyram.] Insulam ellebori feracissimam. Vide Epist. ad Pis. v. 300. Annot. Plin. modò cit. Drusum Tribunorum popularium clarissimum comitilici morbo constat liberatum eo medicamento apud Anticyram. Ibi enim tutissimè sumitur, &c. Pers. Sat. iv. 16.

—Anticyras melior sorbere meracas.

84. Hæredes Staberii, &c.] Exemplo demonstrat quanta sit avarorum insaniam. Staberius opes ita deperibat, ut posteris etiam notum esse voluerit se divitem fuisse: adeoque à paupertate abhorrebat, ut nominis immortalitatem speraret, si vel epitaphium omnibus non contestaretur iugentes divitias hæredibus à se relictas.

85. Ni sic fecissent.] Apponit damnationem et pœnas, quo hæredibus instet necessitas satisfaciendi conditionibus testamenti.

86. Epulum, arbitrio Arri.] Ac proinde sumptuosum ex ingenio Arrii hominis valde sumptuosus. Cic. in Vatin. quærit à Vatinio, cur, in epulo Qu. Arrii atratus, seu, cum togâ pullâ accubisset . . . subditque; illud epulum est funebre, ut munus sit funeris, &c. et paulò post; ex epulo magnificentissimo famem illam veterem tuam non expleret.

87. Frumenti quantum metit Africa.] Hanc frumento abundare jam dictum lib. i. Od. 1. v. 10. jam verò dicendum, ex hæc magnam

annonæ suæ partem Romanos habuisse. Nam licet è Sicilia et Sardinia frumenti plurimum colligerent, tamen Ægyptus et Africa præsertim dicebantur horrea duo populi Rom. Varro de Re Rustic. lib. ii. Manus movere mauerunt in theatro ac circo quàm in segetibus ac vinetis: frumentum locamus qui nobis adhebat, quo saturi fiamus ex Africa et Sardinia, &c. Cornel. Tacit. Annal. 12. Olim ex Italia regionibus longinquas in provinciis commectus portabant; neque nunc in sæcunditate laboratur; sed Africam potius et Ægyptum exerceamus, navibusque et casibus vitæ populi Rom. permessa est. Apud Claudian. de Bello Gildonis, v. 52. Roma sic loquens inducitur;

Tot mihi pro meritis Libyam Nilumque dedere,

Ut dominam plebem, bellatoremque Senatam Classibus æstivis alerent; geminoque vicissim Littore diversi complerent horrea venti. Stabat certa salus. Memphis si fortè negasset, Pensabam Pharium Gætulis messibus annum. Frugiferas certare rates, latèque videbam Punicæ Niliacis concurrere carbasa velis.

Sive ego pravè, &c.] Hoc referunt ad Damasippum nonnulli, certè perperam: melius alii ad Staberium.

88. Nè sis patruus mihi.] Noli me reprehendere, ut solet ultrò patruus nepotes. Vide lib. iv. Od. 12.

Credo Hoc Staberii prudentem, &c.] Loquitur Stertinius.

Prudentem animum voluisse.] Alii legunt prudentem animum voluisse, et explicant, providisse sagaciter; nec absurdè.

94. Videretur sibi nequior.] Utpote qui non navasset ingens malum, cum posset; nec bona tot sibi procurasset ex opibus manantia.

Clarus erit, fortis, iustus, sapiens etiam, et rex,
 Et quidquid volet; hoc veluti virtute paratum,
 Speravit magnæ laudi fore. Quid simile isti
 Græcus Aristippus, qui servos projicere aurum 100
 In mediâ jussit Libyâ, quia tardius irent
 Propter onus segnes? Uter est insanior horum?
 Nil agit exemplum litem quod lite resolvit.
 Si quis emat citharas, emptas comportet in unum,
 Nec studio citharæ, nec Musæ deditus ulli; 105
 Si scalpra et formas non sutor; nautica vela
 Aversus mercaturis; delirus et amens [649]
 Undique dicatur meritò. Qui discrepat istis
 Qui nummos aurumque recondit, nescius uti
 Compositis, metuensq; velut contingeresacrum? 110
 Si quis ad ingentem frumenti semper acervum
 Projectus vigilet cum longo fuste, neque illinc
 Audeat esuriens dominus contingere granum,
 Ac potius foliis parcus vescatur amaris:
 Si positis intus Chii veterisque Falerni 115
 Mille cadis (nihil est, tercentum millibus) acre
 Potet acetum; age, si et stramentis incubet, unde-
 Octoginta annos natus, cui stragula vestis,
 Blattarum ac tinearum epulæ, putrescat in arcâ:
 Nimirum insanus paucis videatur, eò quòd 120
 Maxima pars hominum morbo jactatur eodem.
 Filius aut etiam hæc libertus ut ebibat hæres,
 Diis inimice senex, custodis, nè tibi desit?

num accipere, licet dominus, imò parcens illi alat se oleribus acerbis; si conditis in cellâ Chii et Falerni vetusti cadis mille (parùm est, imò trecentis millibus) acre bibat acetum: Quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minus, cui in arculâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et vermiculorum cibus; is videlicet non multis censeatur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. *Vah, senex numinibus in- vise, an ea servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat; an ne egas?*

ANNOTATIONES.

98. *Hoc veluti virtute paratum, &c.]* Hinc igitur tantâ curâ divitiâs congescit ac servavit, quòd ex his sibi provenirent affatim fructus virtutis uberrimi et præstantissimi, ut quidem existimabat fatuè. *Juven. Sat. xiv. 136.*

Cum furor haud dubius, cum sit manifesta phrenesis,

Ut locuplet moriaris, egenti vivere fato.

99. *Quid simile isti Græcus, &c.]* Sic varia sunt insanix genera. Staberius insaniebat pecuniæ amore; contrâ desipit Aristippus nimio ejus contemptu; quippe qui necessarium abjiciat viaticum, futili prorsus ratione.

100. *Aristippus?] Is genere Cyrenaicus, Athenas venit Socratem auditurus; sectæ Cyrenaicæ auctor fuit; primus Socraticorum institutionis mercedem exegit. Gestabat ejus famulus in itinere pecuniâ; et cum onere se pressum quæstus esset: Effunde quod nimis est, inquit Aristippus, et fer quod potes. Laert. ex Bioni, Suidas, &c. Alii aliter rem narant. Porrò quòd Græcus appellatur hic, ratio varia affertur, vel quòd Græcè philosophatus sit, vel quòd Socratis audiendi causâ Athe-*

quisquè illas comparaverit, is habebitur nobilis, strenuus, justus; prudens quoque, nec non rex, et quodcumque libuerit. *Itaque ille sibi pollicitus est hoc magno honori futurum tanquam à virtute profectum. Quid simile huic egit Græcus Aristippus; qui famulis imperavit, in mediâ Libyâ aurum abjicere, eò quòd lentius progrederecur ob onus graves? Uter horum magis desipit? DAM. Nihil prodest exemplum quod controversiam controversiâ dirimit. Si quis emat citharas, emptasque unum in locum deferat, nec peritus citharæ pulsandæ aut ullius musicæ: Si scalpra et formas congerat qui non est sutor; aut vela nautica qui à mercaturâ abhorret; insanus et vecors ab omnibus jure appelletur.*

At enim quid his differt ille qui aurum et nummos accumulât, ignorans bene uti comparatis, ac timens illa contingere quasi rem sacram? Si quispiam jacens continuò excubet prope magnum tritici cumulum, armatus ingenti fuste; nec inde famelicus audeat granum accipere, licet dominus, imò parcens illi alat se oleribus acerbis; si conditis in cellâ Chii et Falerni vetusti cadis mille (parùm est, imò trecentis millibus) acre bibat acetum: Quin etiam si in stramine decumbat annos ætatis habens octoginta uno minus, cui in arculâ putrescat stragulum vestimentum, lumbricorum et vermiculorum cibus; is videlicet non multis censeatur desipere, quoniam hominum pars maxima simili vitio laborat. Vah, senex numinibus in- vise, an ea servas, ut filius vel etiam libertus hæres absumat; an ne egas?

nis commoratus sit, vel quòd esset ex insulâ Therâ, quæ Græca erat colonia.

102. *Uter.]* An Staberius, an Aristippus?

103. *Nil agit exemplum, &c.]* Incertum quidem ex incerto, obscurum ex obscuro minime elucescit.

104. *Si quis emat citharas, &c.]* Conglobatis exemplis explicatur avari insanix. Qui pecunias quæ sunt ad usum, et *χρηματα* proinde Græcis dicuntur, magno studio congerit, nec iis utitur; prorsus est similis homini citharas comparanti quas pulsare nescit, &c.

106. *Scalpra et formas.]* Instrumenta sutoria, cultros, pedes ligneos, &c.

114. *Foliis amaris.]* Vel silvestribus oleribus, quæ hortensibus sunt amariora; vel malè conditis, et hinc insipidis et acerbis.

115. *Chii.]* Vini exquisiti ex insulâ Chio. lib. iii. Od. 19. v. 5. *Fuleni, lib. i. Od. 20. v. 10.*

117. *Acetum.]* Vinum acescens, corruptioni proximum.

Stramentis incubet.] Strato vili ac duro, cum habeat molliores stragulas, peristromata, &c.

123. *Diis inimice.]* Dant enim Dii utilia

etenim quàm minimum ex
 acervo diminuet quæque
 dies, etiamsi meliore oleo
 perfundere inceperis brassi-
 cas, et caput impexum
 ac porrigine immundum?
 Quòd si quidlibet parvum
 sufficere dicas, cur violas
 silem, cur deprædaris ac
 furaris undequaque? an tu
 sapis? Si lapidibus petas
 populum aut famulos tuâ
 pecuniâ emptos, insanire te
 dicent pueri cuncti et puel-
 læ. Quando reste conju-
 gem, vel toxico matrem occi-
 didis, an mente sanâ es?
 Nec tu id perpetras Argis,
 nec ferro; sicut Orestes fu-
 riosus interemit parentem.
 Nunquid putas eum in fu-
 rorem actum post matrem
 interfectam, nec Furiis
 mente dejectum priusquam
 acutam securim calefecerit
 in faucibus parentis? imò
 ex quo tempore Orestes di-
 citur insanisse, certò nihil
 commisit quod tu damnare
 queas. Nec Pyladem nec
 sororem Electram gladio pe-
 titit, ambos dieteriis duntax-
 at inaccessit, hanc vocans furiam,
 illum autem aliud, quod micans bilis suggestit. Opimius in-
 digens auro et argento domi reconditis, qui poculo fictili è Campaniâ bibere Vejentanum con-
 suverat festis diebus vappam autem nefastis, olim oppressus est veterno maximo; adeò ut
 hæres exultans ac triumphans jam curreret ad arcam et claves.

ANNOTATIONES.

hominibus, non ut recondant, sed ut ad usum
 promant: at avarus adeò metuit nè sibi ali-
 quando quod opus est desit, ut semper desit,
 cum iis quæ adsunt non utatur.

125. *Ungere si caules.*] Si victu paulò meliore
 ac lautiore utaris. Vide lib. i. Sat. 6. sub finem.

126. *Porrigine.*] E sordibus et incuriâ pec-
 tendi capitis oritur porrigine, quo vitio caput
 furfuribus velut farinâ obsitum in squamulas
 quasdam resolvitur.

131. *Cum laqueo uxorem, &c.*] Carpit Ho-
 ratius quosdam sceleratos sui temporis, quales
 Scæva, de quo hujus lib. Sat. i. v. 53. et Nerius,
 de quo Pers. Sat. i. 14.

Nerio jam tertia ducitur uxor.

Hic nempe ut dotibus potiretur, uxores ne-
 cabat ille matri vitam eripuit, ut hæreditatem
 adiret, vel nè diutius aleret.

132. *Neque tu hoc facis Argis.*] Non in urbe
 Græcâ, sed Romæ.

133. *Nec ferro.*] Sed veneno. Sarcasmus,
 cit. Sat. 1. hujus libri.

Orestes.] Hic matrem Clytemnestram pere-
 mit ulturus patrem Agamemnonem ab eâ in-
 terfectum. Vide Sophocel. Electram: Euripid.
 Orestem: Senec. Agamemnonem.

135. *Antè dementem.*] Quocirca tu, Scæva,
 Oreste nequior et insanior.

Actum Furiis.] Virgil. Æn. iv. 471.

—Agamemnonius scenis agitatus Orestes,

Quantulum enim summæ curtabit quisque dierum,
 Ungere si caules oleo meliore, caputque
 Cœperis impexâ fœdum porrigine? quare, [650]
 126

Si quidvis satis est, perjuras, surripis, aufers
 Undique? Tun' sanus? Populum si cædere saxis
 Incipias servosve, tuo quos ære parâris;
 Insanum te omnes pueri clamentque puellæ. 130

Cùm laqueo uxorem interimis, matremque veneno,
 Incolumi capites? quid enim? neq; tu hoc facis Argis,
 Nec ferro, ut demens genitricem occidit Orestes.

An tu reris eum occisâ insanisse parente, 134
 Ac non antè malis dementem actum Furiis, quàm
 In matris jugulo ferrum tepescit acutum?

Quin ex quo est habitus malè tutæ mentis Orestes,
 Nil sanè fecit quod tu reprehendere possis:
 Non Pyladem ferro violare aususve sororem 139

Electram: tantùm maledicit, utriq; vocando [651]
 Hanc furiam, hunc aliud, jussit quod splendida bilis.

Pauper Opimius argenti positi intus et auri,
 Qui Vejentanum festis potare diebus
 Campanâ solitus trullâ, vappamque profestis, 144

Quondam lethargo grandè est oppressus; ut hæres
 Jam circum loculos et claves lætus ovansque

*Armatam facibus matrem et serpentibus atris
 Cum fugit, ultricesque sedent in limine Diræ.*

139. *Pyladem.*] Amicus. Vid. Cic. de Ami-
 cit. 124. Porrò singularis Orestem inter et Py-
 ladem amicitia etiam proverbio decantata.
 Tull. de Finib. 2. *Pyladea amicitia.*

140. *Maledicit, utriq;.*] Aliter paulò Euri-
 pides. Sed poetis licet adjuncta rei immutare,
 et comminisci nova: ut dicitur in Epist. ad Pis.

141. *Aliud, jussit quod splendida bilis.*] Aliud convicium, quod suggerebat iracundia,
 seu furor è flavâ bili. Alii atram bilem inter-
 pretantur. Pers. Sat. iii. 8. *Vitrea bilis.*

142. *Pauper Opimius.*] Opimia gens Romæ
 præclara celebritatem dedit Opimiano etiam
 vino et marmori. Hic pauper dicitur ob sor-
 didam avaritiam, cui dceat tam quod habet
 quàm quod non habet, ut habet adagium.

143. *Vejentanum.*] Vinum insipidum et vile
 è Vejentano Hetruriæ agro, meminit Pers. Sat.
 v. 157.

*—Vejentanumque rubellum
 Exhalet rapidâ læsum pice sessilis obba.
 Festis diebus.*] Quibus tamen lætitiæ causâ
 vinum optimum debet poni.

144. *Campanâ trullâ.*] Vase fictili è Cam-
 paniâ.

Vappam.] Corruptum vinum lib. i. Sat. 1.
 146. *Claves.*] Ad arcas aperiendas, aufe-
 rendosque nummos Opimii.

Curreret. Hunc medicus multum celer atque fidelis
 Excitat hoc pacto; mensam poni jubet, atque
 Effundi saccos nummorum; accedere plures 149
 Ad numerandum: hominem sic erigit: addit et illud:
 Ni tua custodis, avidus jam hæc auferet hæres.
 Men' vivo? Ut vivas igitur, vigila: hoc age:
 Quid vis?
 Deficient inopen venæ te, ni cibus atque
 Ingens accedit stomacho fultura ruenti. 154
 Tu cessas? agedum: sume hoc ptisanarium ory-
 zæ.
 Quanti emptæ? Parvo. Quanti ergo? Octo assibus.
 Eheu!
 Quid refert, morbo, an furtis, pereamve rapinis?
 Quisnam igitur sanus? Qui non stultus. Quid ava-
 rus?
 Stultus et insanus. Quid? si quis non sit avarus:
 Continuò sanus? Minimè. Cur, Stoïce? Dicam. 160
 Non est cardiacus (Craterum dixisse putato)
 Hic æger. Rectè est igitur, surgetque? Negabit,
 Quòd latus aut renes morbo tentantur acuto.
 Non est perjurus neque sordidus. Immolet æquis
 Hic porcum Laribus. Verùm ambitiosus et au-
 dax. 165
 Naviget Anticyram. Quid enim differt, barathrone
 Dones quidquid habes, an nunquam utare para-
 tis?
 rum loqui) an ergò benè valet, atque exsurget, Minimè, inquiet, nam latus vel renes offici-
 untur acri morbo. Non est perjurus nec sordidè parcus. Ille sucum mactet benignis La-
 ribus. Atqui est ambitiosus ac temerarius. Navi pergat Anticyram, Quid enim interest, utrum
 bona tua projicias in barathrum, an acquisitis utare nunquam?

ANNOTATIONES.

152. *Men vivo?*] Inquit expergiscens ille è veterno, ad sonitum pecuniæ commotæ, et ad voces jacturam illius minantes.

Hoc age: Quid vis?] Sermocinatio est lethargici vix vigilantis, et medici lethalem soporem discutere satagentis.

155. *Ptisanarium.*] Diminutivum est à ptisanâ; *πτίσιον*, pinsere, decorticare, est *πτισιδιον* vel *πτισοδιον*, ptisana, seu hordeum pistum et cortice purgatum, unde fit puls optimi et salubris succi restaurandis viribus accommodati. Galen. lib. i.

Oryzæ.] Ex oryzâ, Gall. *du ris*, Angl. *Rice*. Fit pariter, ut ex hordei fariuâ, puls sanitati perutilis. Plin. lib. xviii. cap. 7. *Inde maxime quidem oryzâ gaudent Italici* (Al. ut Itali) è quâ ptisanam conficiunt quam reliqui mortales ex hordeo. *Oryzæ quidem folia carnosa, porro similia, sed latiora: altitudo cubitalis, flos purpureus, radix gemmæ rotunditalis.*

156. *Quanti emptæ?*] Adverte sordes avari moribundi plus quidem etiam tum anxii de pretio remedii necessarij ad salutem, quàm de propriâ salute.

Octo assibus.] Al. octussibus, Gallicâ moneta circiter *deux sols, dix deniers*.

158. *Quisnam igitur sanus?*] Damasippus loquitur Stertinio.

161. *Cardiacus.*] Ore ventriculi affectus, laborans eo morbo, quem Græci *καρδιακὴν* nuncupant; Gall. *mal d'estomac*.

Craterum.] Illustrem medicum tempore Augusti. Eum laudat Persius Sat. iiii. 65. nec non Tullius ad Atticum.

164. *Immolet æquis Hic porcum Laribus.*] Laribus diis domesticis creditam hominum curam veteres existimabant. Hinc iis sacrificabant sive ut à vitis ac malis essent liberi eorum præsidio; sive pro collatâ ope grati. Quoniam verò mater Larium Mania dicebatur, patrociniū illorum requirebant ad depulsionem insaniam, quæ Græcis *μανία*. *Porcum* ritu proprio Laribus immolari, pater ex Od. 23. lib. ii.

166. *Naviget Anticyram.*] Elleborum scilicet ibi quæsiturus, ad expurgandum insaniam quâ laborat. Vide suprâ.

Barathrone.] Ventri admodum voraci. Qui-

Servius Oppidius veteri censu locuples duo prædia duobus filiis Canusi partitus esse narratur; moribundus autem vocasse liberos ad cubile, et sic allocutus: Ex quo te, Aule, perspexi talos ac nuces operto sinu portare, necnon largiri atque ludere: Te, *verò*, Tiberi, mæstum supputare, et in cavis occultare; veritus *equidem* sum nè vecordia dispar vos teneret; ne tu Nomentanum, tu Cicutam imitareris. Quamobrem per deos penates ambos obsecro, tu nè dilapidés, tu nè augeas id quod pater sufficiens arbitratur, ac natura definit. Insuper utrumque sacramento obligabo, ne vos capiat honorem *cupiditas*: uter vestrum Ædilis aut Prætor fuerit, is testimonii expers et execrandus esto. *Nempe* ut in circo magnificè incedas, vel stes ex ære conflatus, tu stulte, opes in cicere et fabâ et lupinis effundas, ac prædiis et pecuniis à patre acceptis spoliare? Nimirum ut plausus quos accipit Agrippa, tu *quoque* accipias,

Servius Oppidius Canusî duo prædia, dives Antiquo censu, natis divisisse duobus Fertur, et hoc moriens pueris dixisse vocatis 170
Ad lectum: Postquam te talos, Aule, nucesque Ferre sinu laxo, donare, et ludere vidi;
Te, Tiberi, numerare cavis abscondere tristem;
Extimui, ne vos ageret vesania discors:
Tu Nomentanum, tu nè sequerere Cicutam. 175
Quare per divos oratus uterque Penates,
Tu cave nè minuas: tu nè majus facias id
Quod satis esse putat pater, et natura coërcet.
Prætereà nè vos titillet gloria, jure-
Jurando obstringam ambos: uter Ædilis fuerit
vel [654]
Vestrùm Prætor, is intestabilis et sacer esto. 181
In cicere, atque fabâ, bona tu perdasque lupinis,
Latus ut in circo spatiare, et æneus ut stes,
Nudus agris, nudus nummis, insane, paternis?
Scilicet ut plausus, quos fert Agrippa, feras tu, 185
stes ex ære conflatus, tu stulte, opes in cicere et fabâ et lupinis effundas, ac prædiis et pecuniis à patre acceptis spoliare? Nimirum ut plausus quos accipit Agrippa, tu *quoque* accipias,

ANNOTATIONES.

dam explicant, ambitioni, quæ est veluti gurgens. Propriè *barathrum* locus erat Athenis profundissimus, in quem demittebantur noxii et capite dammati. Sensus Horatii est; quid differt utrum prodigalitate an avaritiâ pecces, et ad insaniam ruas?

168. *Servius Oppidius.*] Rem illustrat exemplo patris prudentissimi filios duos à diversâ insaniam specie deterrentis.

Canusî.] Hæc urbs erat Apuliæ, de quâ lib. i. Sat. 5.

169. *Divisse.*] Divisisse, syncope.

171. *Aule.*] Filiî mî.

Talos.] Ne tesseras lusorias, Gall. *dez*, accipe Lector, sed ocellatos. His enim, non item illis lusitabant pueri. Suet. Oct. cap. lxxxiii. *Animi laxandi causâ, modò piscabatur hamo; modò talis aut ocellatis, nucibusque ludebat cum pueris minutis, ubi ossiculis, alii, alii ocellis, legunt; alii etiam ocellatis nucibus, id est, in oculi figuram compositis.*

172. *Ferre sinu laxo.*] Sine magnâ curâ, negligenter.

173. *Tiberi.*] Alter hic est Servii Oppidii filius.

174. *Vesania discors.*] In pueris nempe clucebant mores, jam studia micabant. Aulus propendebat in prodigalitate. Tiberius ad avaritiam vergebat.

175. *Nomentanum.*] Hominem profusione et luxuriâ famosum: de eo lib. i. Sat. 8.

Cicutam.] Pæneratorem avaritiæ sordidæ.

178. *Natura coërcet.*] Nimirum illa paucis contenta non nisi quod sufficiat requirat.

179. *Nè vos titillet gloria.*] Ne vos ambitione duci et teneri contingat; nè ambiatis

uſum magistratum. Præturam, &c.

181. *Intestabilis.]* Adempto jure testimonii dicendi et condendi testamenti infamis. Gell. lib. vi. cap. 7. et lib. xv. cap. 13.

182. *In cicere, atque fabâ.]* Ejusmodi nempe donaria et congiaria faciebant demulcendæ et captandæ plebis gratiâ, qui ad magistratus sibi viam munire studebant; spargebant in vulgus legumina quæ magni tum æstimabantur à populo nondum locuplete et superbiente. Plin. lib. xviii. cap. 12. varia cicere genera afferit; ejusdem verò capituli initio ita scribit. *Inter legumina maximus honos fabæ; quippe ex quâ testatus sit etiam panis, cap. xiv. lupino, inquit, usus est proximus; cum sit homini, et quadrupedum generi ungulas habenti communis; et postea; maceratum calidâ aquâ homini quoque in cibo est.*

183. *Latus ut in circo, &c.]* Ut in circo magnificè et gloriose, ambules, cum Ædilis ex more ludos Florales procurabis, tumque munera etiam plebi disperges, ad benevolentiam ejus aucupandam, atque majores aliquando magistratus capessendos. Pers. Sat. v. 177.

————— *cicer ingere largè*
Rixanti populo, nostra ut Floralia possint
Aprici meminisse senes.—————

Æneus ut stes.] Ut erigatur tibi statua ex ære.

184. *Nudus agris, &c.]* Plures certè bona sua profuderunt in missilibus et donariis; et Milo quidem tria dicitur patrimonia consumpsisse auram venando popularem congiariis.

185. *Agrippa.]* Augusti gener, populo item dilectissimus: de eo lib. i. Od. 6.

Astuta ingenium vulpes imitata leonem?
 Nè quis humâsse velit Ajacem, Atrida, vetas cur?
 Rex sum. Nil ultrâ quæro plebeius. Et æquam [653]
 Rem imperito, ac si cui videor non justus, inulto
 Dicere quod sentit permitto. Maxime regum, 190
 Dî tibi dent captâ classem deducere Trojâ.
 Ergò consulere, et mox respondere licebit?
 Consule. Cur Ajax heros ab Achille secundus
 Putrescit, toties servatis clarus Achivis;
 Gaudeat ut populus Priami Priamusq; inhumato 195
 Per quem tot juvenes patrio caruere sepulchro?
 Mille ovium insanus morti dedit, inclytum Ulyssem
 Et Menelaum unâ mecum se occidere clamans.
 Tum cum pro vitulâ statuis dulcem Aulide na-
 tam

computrescit, Græcis toties liberatis inclytus? An ut lætetur populus Priami, ipseque Priamus quod ille maneat insepultus, per quem tot adolescentes patriâ sepulturâ privati sunt? AGAMEM. Imò quod mille oves furens trucidavit, voceiferans, mactare se præclarum Ulyssem ac Menelaum, atque ipsum me. STERT. At, quando tu in Aulide

ANNOTATIONES.

186. *Astuta ingenium, &c.*] Tu pusillus magnos perperam æmulatus. Sunt qui alludi velint ad Æsopi Fabulam de Vulpe, seu Asino Cumano leoninis exuviis induto.

187. *Nè quis humâsse velit, &c.*] Novus Dialogus, quo ambitiosus pariter insanire demonstratur; asserturque id quod est supra, v. 45. *Hec magnos formula reges lenet.* Itaque Stertinus seu plebeius quisquam inducitur loquens cum Agamemnone; qui quidem, ut regum maximus appelletur, grande piaculum, non dubitat perpetrare; videlicet propriam filiam ambitioni suæ magis immolat, quam Dianæ aut publicæ utilitati. Vide Euripid. Iphigen. in Aulide.

Ajacem.] Telamonis filium, excepto Achille solo, fortissimum Græcorum; eorumque insignis pugnaculum, atque inter cæteros capite et latis humeris eminentiorem: teste Homero, Iliad. ii. et iii. Vide lib. ii. Od. 4. v. 5.

Vetas cur?] Ajacem propriâ manu interfecit Teucer frater ad sepulturam efferre moliebatur; at prohibitus est jussu Agamemnonis, eò quod hostilem in Græcos animum ille præbuisset, at mox explicabitur.

188. *Nil ultrâ quæro.*] Quidam legunt, *quære*, ut continuus sit Agamemnonis sermo.

195. *Gaudeat ut populus Priami.*] Gaudium nempè hostibus Trojanis ingens paras: ex Iliad. i.

Priamus.] Is non Trojæ solum, sed propè totius Asiæ rex; pater Hectoris, Paridis, aliorumque numero 50 teste Cic. Tus. I. quorum 17 è legitimâ uxore. Hos bello Trojano ferè omnes vidit ab hostibus occisos; ipse denique Trojâ captâ interemptus à Pyrrho, Achillis filio.

197. *Mille ovium insanus morti dedit, &c.*] De armis Achillis mortui contendit Ajax cum Ulysse; causâ verò cecidit; unde irâ et furore percitus in Græcos ulcisci putans, pecudes

benè multas trucidavit. Demùm ad mentem reversus facinoris pudore semet gladio peremit. Vide Sophocl. Ajac. flagel. Ovid. Metam. 13. &c.

Mille ovium.] De hâc loquendi formulâ *Mille hominum, &c.* Gell. lib. i. cap. 16. Macrobi. Saturn. lib. i. cap. 6.

196. *Menelaum.*] Agamemnonis fratrem, Spartæ regem; cuius uxor Helena à Paride rapta, Trojæ incendio flammâ suppeditavit.

Unâ mecum se occidere clamans.] Arietes nempè grandiores ac boves occidens Ajax arbitrabatur se mactare Agamemnonem, Ulyssem, Menelaum; et scommata etiam in eos jactabat. Sophocl. cit. Juvenal. Sat. xiv. 286.

Hic bove percussa mugire Agamemnona credit.

199. *Tum cum pro vitulâ, &c.*] Vide Euripid. Iphig. in Aulide. Virgil. Æn. ii. 116.

Sanguine placidâ rentos, et virgine cersâ. Porro totam hunc fabulam confinxerunt Poëtæ ex Historiâ Jephthæ, lib. Judic. cap. xi. Item ex sacrificio Abraham, Genes. cap. xxii. Præclarè Cicero lib. iii. *Quid Agamemnon, cum devorisset Dianæ quod in suo regno pulcherrimum natum esset illo anno (observa, Lector, Historiæ varietatem seu variam narrationem) immolavit Iphigeniam, quâ nihil erat eo quidem anno natum pulchrius? Promissum potius non faciendum, quàm tam letum facinus admittendum fuit. Ergò et promissa non faciendi nonnunquam.* Sic profectò et Jephthæ culpatur, tum quod vovit stultè, tum quod putavit stultum votum ad implendum esse.

Statuis dulcem Aulide natam Ante aras.] Ad Aulidem Bæotiæ portum detinebatur classis Græcorum, suspensis ventis, et grassante pestilentia, ob Dianæ cervum ab Agamemnone imprudenter venando interceptum. Quâ de re consulti vates responderunt placandos esse Deos mactatâ Iphigeniâ Agamemnonis filiâ. Itaque sacrificio peracto Græci prosperam na-

filiam delectam loco juven-
cæ altaribus admoves, ca-
putque, molâ salsâ, scele-
rate, conspergis, *num tenes*
judicii æquitatem? *AGAM.*
Quid loqueris? *STERT.*
Enimverò quid peccavit
Ajax furiosus, quando pe-
cudes ense jugulavit? haud
conjugem et filium læsit,
dirasquidem in filios Atrei
jactavit: *at nec Teucrum,*
nec ipsum Ulysses percus-
sit. *AGAM.* Atqui ut ab-
straherem naves iniquo lit-
tore detentas, ego ritè no-
mina placavi sanguine.
STERT. Tuo videlicet,
insane? *AGAM.* Meo, *in-*
quam, sed minimè insanus.
STERT. Verùm qui spe-
ciebus falsis et scelere con-
fusus conspiracisque duci-
tur, certè furiosus censi
debet: nec interest utrum
per insaniam an per iram peccet. *Nunquid* Ajax insanit cum agnos perimit innocentes? *an-*
tu, mente sanâ es, quando sponte crimen perpetras ob vanam gloriam? *utrum* culpâ caret an-
imus, dum superbit? *Age* verò si quis agnam lecticâ circumferre gaudeat,

Ante aras, spargisque molâ caput, improbe, sal-
sâ; 200

Rectum animi servas? Quorsum? Insanus quid enim
Ajax

Fecit, cum stravit ferro pecus? abstinuit vim
Uxore, et nato; mala multa precatus Atridis;

Non ille aut Teucrum, aut ipsum violavit Ulysses.
Verùm ego, ut hærentes adverso littore naves 205

Eriperem, prudens placavi sanguine divos.
Nempe tuo, furiose. Meo, sed non furiosus.

Qui species alias veris, scelerisque tumultu [657]
Permistas capiet, commotus habebitur, atque

Stultitiâne erret, nihilum distabit an irâ. 210
Ajax immeritos dum occidit, desipit, agnos?

Cum prudens scelus ob titulos admittit inanes,
Stas animo? et purum est, vitio tibi cum tumidum

est cor?
Si quis lecticâ nitidam gestare amet agnam,

ANNOTATIONES.

vigationem habuerunt, Trojamque exciderunt.
Euripid. cit. Ovid. Metam. xii. Alii aliter.
Vide Cic. antè cit. Offic. iii.

200. *Spargisque molâ caput, &c.*] Ex solem-
ni ritu sacrificiorum; qui quidem talis erat:
1. Inter cornua victimæ deponebant molam
ex farre molito et sale; unde facta vox *im-*
molare. Vide lib. iii. Od. 23. ubi *farre pio et*
saliente micâ. 2. In caput hostiæ affundeba-
tur vinum; à quo prius tum Sacerdos tum as-
tantes degustare seu delibare solebant: hinc-
que dicta libatio. 3. Ipse manu setas avelle-
bat inter hostiæ cornua: atque in ignem, velut
prima libamina projiciebat. 4. Victimarius man-
dabat hostiam cadere ac jugulare. 5. Aruspex
cultro ferreo viscera explorabat, an perlitau-
tum foret. 6. Ministri è singulis visceribus ac
membris certas partes exsecabant, farinâque
involutas et in calathis compositas sacrifican-
ti offerebant; hic verò aris imponebat, accen-
soque foculo cremabat. 7. Epulas iastrebant,
circum aras saltabant, choreas ducebant, hym-
nos Diis concinebant.

203. *Uxore.*] Tecmessâ. *Nato,* Eurysace.
Atridis, Agamemnon et Menelao.

204. *Teucrum.*] Fratrem suum.

Ulysses.] Cui tamen Ajax iratus maximè.

208. *Qui species alias veris, &c.*] Urget Ster-
tinius, quasi diceret: Imò furiosus es ac de-
mens quippe falsis rerum speciebus illusus, at-
que (ut ait Tull. Tusc. cap. v.) *mentem habes*
imbutam pravitate erroribus. Quòd si animo
stares, si commotus non esses, veras utique
species habuisses, *rectum animi servasses,* at-
que adeò intellexisses hominis cædem haud
placere numinibus, à quibus vita nobis tribui-
tur; neque vanâ honoris cupiditate deceptus

crimen infandum speciosâ religionis umbrâ ve-
latum stultè admisisses. Certè sana mens *caus-*
as rerum et consecutiones videt. Cic. de finibus 2.

212. *Ob titulos inanes.*] Vanâ gloriæ, sum-
mi Græcorum imperii, ambitiosî nominis stu-
dio, ut totius Græciæ exercitûs imperator dica-
ris. Vide II. ii. sub finem; ubi numeran-
tur et nominantur reges ac duces Græcarum
copiarum. Præcipui verò isti; Achilles Myr-
midonum, Ulysses Ithacensium, Thoas Ætolo-
rum, Idomeneus Cretensium, Tlepolemus Rho-
diorum, Philoctetes Melibœorum, Ajax Tela-
monius Salaminiarum, Ajax Oileus Locrensi-
um, Menestheus Atheniensium, Nestor Pyliorum,
Diomedes Argivorum, Menelaus Lacedæmoni-
orum, Agapenor Arcadum, &c. Quibus om-
nibus, id est, navibus circiter mille ac ducentis,
virorum autem millibus centum et viginti
præerat Agamemnon Mycenensium rex.

213. *Stas animo?*] An non tua mens de
suâ sede mota ac dejecta est? cum enim stat
illa, rectè sentit, rectè agit.

Purum est, vitio tibi cum tumidum est cor?]
Alii sic interponunt: *purum est vitio, tibi cum*
tumidum est cor: certè bonus utrobique sensus.

214. *Si quis lecticâ, &c.*] Aliud argumentum
à simili. Porrò ne cui ea similitudo videatur
futilis aut insulsa, legat, lib. 2. Sam. cap. xii.
v. 3. ubi Nathan Propheta ex pari similitudine
Davidem regem redarguit: *Pauper nihil habe-*
bat omnino præter ovem unam parvulam, quæ
creverat apud eum cum filiis ejus, de pane illius
comedens, et de calice ejus bibens, et in sinu il-
lius dormiens; eratque illi sicut filia. Item
Sueton. Calig. cap. 55. nimirum Imperator
ille equo suo, præter æquile marmoreum, et
præsepe eburneum, præter et purpurea tegi-

Huic vestem, ut natæ, paret ancillas, paret au- ac velut filiæ vestes, aurum, 215
rum, famulas tribuat; puellam
Pusam aut pusillam appellet, fortique marito [658] vel puellulam nominet: at-
Destinet uxorem; interdicto huic omne adimat jus [658] que viro generoso conjugem
Prætor, et ad sanos abeat tutela propinquos. dare velit: Isti Prætor edic-
Quid! si quis natam pro mutâ devovet agnâ; to omnem auferat potesta-
Integer est animi? Ne dixeris. Ergò ubi prava 220 tem; curaque sit peus cogn-
Stultitia, hîc summa est insania. Qui sceleratus, atos sapientes. Quid! si
Et furiosus erit. Quem cepit vitrea fama, aliquis filiam loco agnæ
Hunc circumtonuit gaudens Bellona cruentis. mutæ addicit morti? an-
Nunc, age, luxuriam et Nomentanum arripe mecum: mente constat? Nequa-
Vincit enim stultos ratio insanire nepotes. 225 quam affirmas. Itaque ubi
Hic simul accepit patrimonî mille talenta, est iniqua fatuitas, ibi sum-
Edicit, piscator uti, pomarius, auceps, ma est insania. Qui im-
Unguentarius, ac Tusci turba impia vici, probus, erit pariter insanus.
Cum scurris fartor, cum Velabro omne macellum [659] Quisquis præclaræ existi-
Manè domum veniant. Quid tum? venère frequen- mationis avidus *fucril*, hunc
tes. 230 attonitum fecit Bellona san-
guinolenta. *STERT. ad*
patre accepit mille talenta, *DAMAS.* Jam verò me-
cum excute luxuriam et
Nomentanum, quippe ratio
probat luxuriosus desi-
pere et furere. Iste ubi à

statim venire manè in suam domum jubet piscatores, pomarios, aucupes, myropolas, turbam- que sceleratam Hetrusci vici, scurras, fartores, denique macellum totum ac Velabrum. Quid inde? magno numero confluxere.

ANNOTATIONES.

menta, ac monile è gemmis, domum etiam et familiam et supellectilem dedit, quo lautius nomine ejus invitati acciperentur: Consulatum quoque traditur destinasse. Quid verò Xerxes platano arbori donans aureum monile, assiduamque satellitem, ex eorum numero qui immortales vocabantur? Herod. lib. vii. Vide Annot. lib. ii. Od. 15. v. 4.

216. *Pusam aut pusillam.*] Pusus et pusa, undè pusilla et pusio, idem significant quod puer et puella: Varro vi. de Ling. Lat. Alii legunt *pupam* et *pupillam*.

217. *Interdicto huic omne adimat jus Prætor.*] Huic homini tanquam malè sano Prætor interdicit omni jure administrandi bona sua.

218. *Abeat tutela.*] Bonorum illius administratio seu procuratio transferatur et committatur propinquis. Lex. 12. tab. ita statuebat: *si furiosus existit, agnatorum gentiliumque in eo pecuniæque ejus potestas esto.*

219. *Quid, si quis natam, &c.]* Quid ergò Agamemnon morti addicens filiam, et aris devovens, num integrâ mente est?

221. *Qui sceleratus, Et furiosus erit.*] Non ablutid quod legitur apud Isai. cap. xxxv. v. 8. *Via sancta vocabitur et directa, ita ut stulti non errent per eam.*

222. *Vitrea fama.*] Vel fragilis; vel splendens, instar vitri.

223. *Hunc circumtonuit, &c.]* Hunc bellicæ gloria plus æquo avidum et stultè appetentiorum, scilicet attonitum indèque vesanum reddidit Bellona bellorum Dea. Juvenal. Sat. iv. 123.

— Ut *Fanaticus æstro*

Græcis ἐμῆστρητος, vesanus fulmine vel tonitru stupefactus; ἐμῆστρησία, stupor, vesania.

224. *Nunc, age, luxuriam, &c.]* Ostendimus insanire avaros et ambitiosos; nunc ambitiosos arripiamus, omnesque Nomentani similes.

Nomentanum.] Hominem profusione et luxuriâ famosum, de eo jam lib. i. Sat. 8. et lib. ii. Sat. 1.

226. *Hic simul accepit, &c.]* Statim atque Nomentanus pinguem hæreditatem accepit, eam dilapidare totam aggressitur.

Mille talenta.] Gallicæ monetæ *six cens mille écus*; siquidem unumquodque talentum ad rationes nostras, facit nunquos sexcentos.

227. *Pomarius.*] Qui fructus sive poma omnis generis vendit.

228. *Unguentarius.*] Pharmacopola, lib. i. Sat. 2. Gall. *Parfumeur*.

Tusci turba impia vici.] Quotque voluptatum asseclæ et ministri habitant vicum Tuscum; qui Palatium inter et Capitolium situs est: dictus à Tusci incolis. Quam appellandi rationem variè quidem explicant. Varro de Ling. Lat. lib. iv. Tit. Liv. lib. iii. Dion. Halic. Vide Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 18. In eo meretrices habitârunt; item unguentarii; unde et Thurarius dictus est; certè malæ famæ notam habuit. Plaut. Cistell. ii. 3. 2. *Tusco modo indignè dotem queras corpore.* Et Curcul. iv. 2. 2. *in Tusco rico, ibi sunt homines qui ipsi sese venditant.*

229. *Scurris.*] Gall. *Bouffons*.

Fartor.] Qui aves farcit et saginat; qui lucanicas aliaque id genus farcimina facit et condit.

Cum Velabro omne macellum.] Cumcti simul cupediarum ac deliciarum artifices et ministri.

Velabro.] Velabrum à vehendo dictum vult aliquid cum Varrone lib. iv. de Ling. Lat.

Leno proloquitur: Quicquid habeo, quicquid etiam illorum singuli domi habent, tuum illud puta; ac seu mox, seu cras posce. Audi quid ad hæc reposuerit bonus adolescens: Tu in nivibus Lucania pernoctas occreis indutus, ut aprum ego comedam: Tu pisces hyme in mari quæris mihi. Ego certè deses haud inereor tantas opes habere. Tolle, accipe tibi decies centena millia sestertiùm; tibi tantundem; triplum verò tibi, per quem festinat conjux mediâ nocte arcersita. Æsopi filius margaritam eximiam ex aure Metellæ ablatam aceto liquefecit, nempe ut absorberet decies centena simul; nonne tam insanus, quàm si id ipsum projecisset in currentem fluvium aut in cloacam? Filii Q. Arrii, par fratrum illustre, improbitate, et scurrilitate, et criminum studio simillimum; assueti comedere lusciniâs magno pretio emptas:

Verba facit leno: Quidquid mihi, quidquid et horum Cuique domi est, id crede tuum; et vel nunc pete, vel cras.

Accipe quid contra juvenis responderit æquus.

Tu nive Lucanâ dormis ocreatus, ut aprum 234

Cœnem ego: tu pisces hiberno ex æquore verris: [660]

Segnem ego, indignus qui tantum possideam; aufer;

Sume tibi decies: tibi tantundem: tibi triplex,

Undè uxor mediâ currit de nocte vocata.

Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ, (Scilicet ut decies solidùm exsorberet,) aceto 240

Diluit insignem baccam: quî sanior, ac si

Illud idem in rapidum flumen jaceretve cloacam?

Quinti progenies Arrî, par nobile fratrum,

Nequitia et nugis, pravorum et amore gemellum,

Lusciniâs soliti impenso prandere cœmptas: [661]

ANNOTATIONES.

palustris et aquosus pridem locus erat, per quem etiam Tiberis defluxit, donec ab Augusto in alveum est coactus quemadmodum dicitur in Arte Poët. v. 67. hinc et Tibul. lib. ii. Eleg. 5.

At quâ Velabri regio patet, iere solebat

Exiguus pulsâ per vadâ linter aquâ.

Exinde vicus fuit Romæ celebris; ex quibusdam, in foro boario; ex aliis, in foro olitorio; hod. S. Giorgio in Velabro. Nomen alii deducunt ex eo quòd locus erat obtentus velis, sub quibus vendebantur oleum, casei, et similia Plaut. Captiv. iii. 1. 29. quasi in Velabro olearii. Martial. lib. xiii. Epigr. 34. caseum Velabrensem commendat.

Macellum.] Locus obsoniis vendendis Romæ destinatus; à mactandis pecoribus ac venundandis appellatus; vel à quodam Macello nomine, cujus domus olim ibi diruta fuerit. Alii aliter.

231. *Leno.*] Hic vel à leniundo vel ab alliendo dictus, accommodatum planè suo nomine sermonem habet ob juvenem prodigum.

233. *Æquus.*] Ironicè Nomentanus scilicet erga nequam illos homines ac jucundos libidinum ministris benignus ac liberalis.

234. *Tu nive Lucanâ, &c.*] Quantas, inquit, pro me fers ærumas, venando in Lucaniâ montibus ac silvis, vel dum nivibus rigescunt, ut mihi apros afferas! de Lucaniâ, in Epod. 1. sub finem.

235. *Verris.*] Hinc retis genus piscatorium vocarunt *verriculum*. Non. Marcel.

237. *Sume tibi decies.*] En vobis præmia rependere statui; dono videlicet tibi, venator, decies centena millia sestertiùm; tantundem quoque tibi, piscator; tibi verò, triplum, O, leno, qui sedulò mihi voluptates procuras.

239. *Filius Æsopi, &c.*] Æsopus Tragædus fuit locuples admodum et luxuriosus. Sed Clodius ejus filius decoxit ab eo relictam sibi hæreditatem ducentis sestertiùm, ut aiunt; et cum à Cæciliâ Metellâ adamaretur, pendentem ex ejus aure margaritam ingentis pretii

detraxit, atque aceto liquefactam exsorbit. Vide Valer. Max. lib. ix. cap. 1. Macrob. lib. iii. cap. 14. Plin. lib. ix. cap. 35. ubi de Cleopatraz Antoniique epulis pariter luxuriosis; subditque: *Prior id fecerat Romæ in unionibus magna laxationis Clodius Tragædi Æsopi filius, relictus ab eo in amplis opibus hæres; ne in Triumviratu suo nimis superbiret Antonius, penè Histroni comparatus, &c.* Caligula quoque pretiosissimas margaritas aceto liquefactas sorbit. Sueton. Calig. cap. 37.

240. *Scilicet ut decies solidùm exsorberet.*] Plin. inodò cit. *Duo fuere maximi uniones per omne ævum; utrumque possedit Cleopatra Egypti reginarum novissima, per manus Orientis regum sibi traditos. Hæc, cum exquisitis quotidie Antonius suginaretur epulis, superque simul ac procaci fastu, ut regina meretrix, lautitiam ejus omnem apparatusque oblectans, quærente eo quid astrui magnificentia possit, respondit, undè cœnâ centies sestertiùm absumpturam, &c.*

Aceto Diluit.] Hanc inesse vim aceto, docet Vitruv. lib. iii. cap. 3. Macrob. lib. iii. cap. 17. Plin. cit. *Ex præcepto ministri unum tantum vas ante eam posuere aceti, cujus asperitas visque in tabem margaritas resolvit.* Item lib. xxiii. cap. 1. sub finem; *acelum saxa rumpit infusum, quæ non ruperit ignis antecedens.*

243. *Quinti progenies Arrî, &c.*] Pariter leves ac luxuriosi duo fratres Q. Arrii filii. Is videtur esse, de quo supra, v. 86.

245. *Lusciniâs soliti impenso prandere.*] Valer. Max. cit. *Æsopi Tragædi filius, inquit, non solum perditæ sed etiam furiosæ luxuriæ juvenis, cantu commendabiles aviculas immatris emptas pretiis in cœnâ pro ficedulis ponere, acetoque liquatos magnâ summâ uniones potionibus aspergere solitus, amplissimum patrimonium retulit amarum sarcinam quàm cellerrimè objicere cupiens.* Plin. lib. x. cap. 51. *Insignis est Æsopi histronis tragici patina sex-*

Quorsum abeant sani? cretâ an carbone notandi?

Ædificare casas, postello adungere mures,
Ludere par impar, equitare in arundine longâ,
Si quem delectet barbatum, amentia verset.
Si puerilius his ratio esse evincet amare,
Nec quicquam differre, utrûmne in pulvere,
mus

Quale prius, ludas opus, an meretricis amore
Sollicitus piores; quæro, faciasne quod olim
Mutatus Polemon? ponas insignia morbi,
Fasciolas, cubital, focalia: potus ut ille
Dicitur ex collo furtim carpisse coronas,

errore liberatus? an abjicies morbi signa, fascias, palliolum, faucium operimenta; quemadmodum ille commessatus narratur coronas capite detraxisse,

ANNOTATIONES.

centis millibus sestertiûm taxata; in qua posuit aves cantu aliquo aut humano sermone rēcales, nummis sex singulas cōemptas; nullâ inductus suavitate, nisi ut in his imitationes hominis manderet, nē quæstus quidem suos reverit illos opimos et voce meritis; dignus prorsus filio, à quo devoratus dixi margaritas.

Prandere.] Vox fortasse ad augendam invidiam posita. Nam qui tam exquisitas dapes prandeant, quas non cœnabant? Si quidem ex Plutarchi Sympos. viii. cap. 6. prandium præ matutina quæpiam esitatio, sine apparatu, ex obviis quibuslibet; cœna verò convivium paratum et elaboratum. Unde et soli prandeant, at cœnabant in cœtu amicorum; unde nomen. Vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 21.

246. Quorsum abeant sani? Quomodo sanis annumerentur? Marcilius haud absurdè corrigi: Quorsum abeant? sanis? cretâ an carbone notandi?

Cretâ an carbone notandi? An laudandi, an vituperandi? Pers. Sat. v. 108.

Ille prius cretâ, mox hæc carbone notâsti.

247. Ædificare casas, &c.] Amantes etiam desipere jam probat; tamque puerilia agere, quàm solent pueri domunculas extruentes è cœno et lapillis; mures velut jumenta ad postellum alligantes, &c.

248. Ludere par impar.] Sicut pueri manu præmentes copiam nucum, fabarum, castanearum, nummorum, divinandum alii aliis proponunt, sitne par numerus, an impar. Sic tamen viri lusitârunt interdum, imò et Augustus. Sueton. Octav. cap. lxxi. Alexæ rumorem nullo modo exparit; lusitque simpliciter et palam oblectamenti causâ etiam senex. Et postea, scribit ad filiam: Misi tibi denarios ducentos quinquaginta, quos singulis conviris dederam, si velint inter se, inter cœnam, vel talis vel par impar ludere. De his Jul. Pollux. lib. ix. cap. 7. Ovid. de Nuce, v. 80.

Est etiam, par sit numerus, qui dicat, an impar;

Ut divinitas auferat angur opes.

Equitare in arundine longâ.] Ita cum filiolis lusisse narratur sapiens ille Socrates, nec supervenientem Alcibiadem erubuisse.

quâ parte credantur sapere? an candido, an atro lapide notandi? Si vetulus quispiam gaudeat extruere domunculas, parvo currui mures alligare, ludere par impar, equitare in longo fuste, hunc dicas agi vesaniâ. Si ratio vincat, amare puerilius esse quàm ista: nec ullum esse discrimen utrum in arenâ ludas iisdem ludis quibus olim ludebas tres annos natus, an amore meretricis anxius lachrymare; rogo te, num acturus sis quod Polemo quondam egit

250

tri-

[662]

255

249. Si quem delectet barbatum.] Id est, si quis barbatus et senex ludos istos pueriliter consecutetur, ac totus iis incubat. Nam, ut dixi, tum paulò antè, tum alibi, nugari ac ludere viri graves aliquando visi sunt. Vide Sat. I. hujus lib.

254. Mutatus Polemon? Is adolescens Atheniensis luxuriâ perditus, die quâdam ebrius et commessabundus scholam Xenocratis ingressus est: hunc verò cum de temperantiâ, sobrietate, pudicitia vehementer disputantem audisset, aded commotus est ejus oratione, ut luxuriosum morem extemplò ejurârit. Quin et factus Xenocratis discipulus post ipsum docuit magnâ cum laude. Diog. Laërt. lib. iv. Valer. Max. lib. vi. cap. ult. Suidas, &c. Meminit et S. Ambros. lib. de Eliâ, cap. xii.

255. Fasciolas.] Integumenta pariter et ornamenta, quibus fœbias et crura præligabant ac vinciebant præsertim molles: Græci periscelidas vocant: Latini subligas, caligas, braccas, feminalia. Gall. bas et haut de chausses. Cic. de Harus. respon. P. Clodius à mitrâ, à muliebribus soleis, à purpuris fasciis, à strophio . . . est factus repente popularis. Quiutil. lib. xi. cap. 3. fascias quibus crura vestiuntur.

Cubital.] Polvillum cœnantis cubito supponendum aliqui interpretantur, sed absurdè. Nam quid ad rem? Imò erat palliolum quoddam super humeros ad cubitos usque protensum, caput etiam cucullo protegens contra frigus. Quintil. modò cit.

Focalia.] Torques, coronas floreas, inveniunt. Imò colli ac faucium involucrem et fomentum, è fasciis laneis. Vide Pers. Sat. i. 17. Annot. Quintil. citat. Palliolum, sicut fascias quibus crura vestiuntur, et focalia et aurium ligamenta, sola potest excusare valetudo. Senec. Natur. quæst. 4. Videbis quosdam grociles, palliolo focalique circumdatos. Martial. lib. iv. Epig. 142.

Si recitaturus dedero tibi forte libellum,
Hoc focale tuis asserat auriculus.

Et lib. iv. Epig. 41.

Quid recitaturus circumdas vellera collo?
Potus ut ille Dicitur ex collo furtim carpisse coronas.] Valer. Max. citat. Polemo . . .

statim ut reprehensus est à sobrio præceptore. Si offers poma irato puero, respuit. Accipe, mi pusille, inquit: ille abjicit. Quòd si deueges, efflagitat. In quo differt amator expulsus, cum animo pugnat: redeat ne accersitus, an non, eò quo reversurus fuerat etiam non revocatus: nec recedit ab infestâ janua. Quamvis me nunc sponte accersat, an ibo? an finem doloribus conquiram? Repulit: jam accersit, an revertar? minime; licet precetur. En famulus longè prudentior. O, domine, consilio et ratione laud geritur negotium modo et ratione carens. In amore hæc sunt incommoda; bellum ac deinde pax. Ista si quispiam firma reddere nitatur, quæ tempestatis instar incerta sunt, atque cæco impetu moventur; is non magis proficiat, quam si velit desipere certâ ratione et modo.

Postquam est imprausi correptus voce magistri. Porrigis irato puero cùm poma, recusat: [663] Sume, catelle; negat: si non des; optat: amator Exclusus quî distat; agit ubi secum, eat an non, 260 Quòd rediturus erat non arcessitus; et hæret Invisis foribus. Nec nunc, cùm me vocat ultro, Accedam? an potiùs mediter finire dolores? Exclusit; revocat; redeam? non, si obsecret. Ecce Servus non paulò sapientior. O, Here; quæ res 265 Nec modum habet neque consilium, ratione modoque Tractari non vult. In amore hæc sunt mala: bellum, Pax rursus. Hæc si quis tempestatis propè ritu [664] Mobilia, et cæcâ fluitantia sorte, laboret Reddere certa sibi; nihilo plus explicet, ac si 270 Insanire paret certâ ratione modoque.

ANNOTATIONES.

Vino gravis, unguentis delibutus, sertis capite redimulo, pellucidâ veste unictus, patentem Xenocratis scholam intravit turbâ doctorum hominum refertam . . . Cujus gravitate sermonis respicere coactus, primum coronam capite detrectam projecit; paulò post brachium intra pallium reduxit; procedente tempore, oris convivialis hilaritatem deposuit; ad ultimum totam luxuriam exiit.

257. Postquam est imprausi correptus voce magistri.] Ex Diogene Laërtio cit. et aliis. Xenocrates valdè sobrius et continens fuit. Ergò quòd imprausus hic dicitur ille; et quòd ait Persius Sat. v. 85. cur quis non prandeat, hoc est? similiter utrobique notat sobrietatem philosophorum semel in die cibum capientium, nè nullo cibo et potione completi minus rectè uti possent mente ac ingenio, ut loquitur Cic. Tusc. 5. Porro ut siccus Xenocrates, ita et castus. Nam et Phrynes et Laëdis nobilium meretricum blaudimentis atque illecebris nequicquam tentatus pudore suffudit ipsas impudentes; quæ demùm victæ prædicarunt non virum illum sed statuum visum esse. Diog. Laërt. lib. iv. &c.

Correptus voce magistri.] Val. Max. antè cit. Non contentus Polemo tam deformi introitu, consedit etiam, ut clarissimum eloquium et prudentissimâ præcepta temulentiae lascivis eluderet. At Xenocrates vulturn in eodem habitu continuit; omissisque de quibus dissererat, de Modestia ac Temperantia loqui cepit.

Itaque Polemo unius orationis saluberrimâ medicinâ sanatus, ex infami ganeone maximo Philosophus evasit. Peregrinatus est hujus animus in nequitia, non habitavit.

258. Porrigis irato puero, &c.] Comparat actiones amatoris cum actionibus pueri.

259. Amator Exclusus.] Ex Terentii Eunuch. Sc. 1. ubi Phædrâ expulsus à Thæde

meretrice, ac post accersitus, ita secum agit ac deliberat.

Quid igitur faciam? non eam? nè nunc quidem,

Cum accersor ultro? an potiùs ita me comparem

Non perpeti meretricum contumelias;

Exclusit; revocat; redeam? Non si me obsecret.

Pers. Sat. v. 171.

Nunc ferus et violens, at si vocet, haud morra, dicas:

Quidnam igitur faciam? nè nunc, cùm accersat et ultro

Supplicet, accedam?

261. Hæret Invisis foribus.] Odit et aversatur januum, ubi repulsam tulit, nec tamen ab eâ potest discedere. Vide Pers. modò cit.

263. An potiùs mediter finire dolores? Pers. cit.

————— finire dolores

Præteritos meditor.

265. Servus non paulò sapientior.] Parmeno servus Phædræ juvenis amatoris, ipso quidem hero suo longè sapientior.

Quæ res Nec modum habet, &c.] Ex Terentio cit.

Here, quæ res in se neque consilium neque modum

Habet ullum, eam consilio regere non potes.

In amore hæc omnia insunt vitia, injuriæ,

Suspiciones, inimicitia, inducia,

Bellum, pax rursus. Incertâ hæc si tu postules

Ratione certa facere, nihilo plus agas,

Quàm si des operum ut cum ratione insanias.

Plutarch. amant, oderunt; eundem absentem desiderant, præsentem metuunt; adulantur, convicia dicunt; pro amato moriuntur, occidunt; optant non amare, abstinere amore nolunt, &c. Vide Plaut. Cist. Sc. 4. Credo ego, &c.

Quid? cùm Picens excerpens semina pomis
 Gaudes, si cameram percùsti fortè, penès te es?
 Quid? cùm balba feras annoso verba palato,
 Ædificante casas qui sanior? adde cruorem 275
 Stultitiæ, atque ignem gladio scrutare: modò, in-
 quam,
 Hellade percussâ, Marius cùm præcipitat se, [665]
 Cerritus fuit? an commotæ crimine mentis
 Absolves hominem, et sceleris damnabis eundem,
 Ex more imponens cognata vocabula rebus? 280
 Libertinus erat, qui circum compita siccus
 Lautis manè senex manibus currebat, et, Unum,
 (Quid tam magnum? addens,) unum me sùrpìte
 morti,
 (Dìs etenim facile est) orabat: sanus utrisque

que ita precabatur: Unum me (quid tam magnum? aiebat) unum, *inquam*, ab interitu vindicate, O, dii; nam potestis. *Is* aures ambas et oculos integros habebat;

ANNOTATIONES

272. *Quid? cùm Picens, &c.*] Alias aman-
 tium ineptias confert cum puerorum nugis.
 Nimirùm solebant amatores pomi semina seu
 grana primoribus digitis pressare et in altum
 ejaculari, quæ si cameram sive lacunar tri-
 clinii contigissent, velut felix augurium acci-
 piebant; seque rem concupitam sperabant as-
 secuturos. Vide Jul. Poll. lib. ix. cap. 7.

Picens.] Synecd. pro quibuslibet malis ac
 pomis; laudabantur verò illa quæ provenie-
 bant in Piceno Italiæ regione, quæ hodie com-
 plectitur Marchiam Anconitanam et partem
 Aprutii.

273. *Gaudes, si cameram, &c.*] Ineptè et
 pueriliter exultas leni ac futili de causâ: an
 ergò sapis?

274. *Cùm balba, &c.*] Cùm tu senex molli-
 usculè verba effers et pueri ad instar balbuti-
 endo pronuncias, blanditiarum causâ, ad cap-
 tandum puellæ benevolentiam. Tibul.

Et tibi blanditias tremulâ componere voce.
 Persius simile quid habet, Sat. i. 33.

*Rancidulum quiddam balbâ de nare locutus
 Phyllidas, Hysipylas, ratum et plorabile si
 quid*

Eliquat; et tencro supplantat verba palato.

275. *Adde cruorem Stultitiæ.*] Verùm amor
 non tantùm facit insanos, sed et crudeliter fu-
 riosos. Nam ad cædes etiam perpetrandas
 impellit et cogit.

276. *Ignem gladio scrutare.*] Pythagoricum
 illud symbolum ac præceptum erat; *Ignem
 gladio ne fodito*: id est, hominis, præsertim
 verò potentis, iram jam ardentem ne magis
 accende et move. Diog. Laert. lib. viii. Hic
 Horatius innuit, eum qui jam gravi affectu, ut
 amore abreptus, alio insuper affectu, ut irâ,
 commoveatur, omninò insanire, inuò ad quodvis
 patrandum facinus et crimen accingi. Sic Ma-
 rius uuper, inquit, Helladem puellam, quam
 deperibat, præ irâ et zelotypiâ trucidavit; ac

Quid? cùm Picens pomis
 semina detrahens lætariis,
 si casu ferias *lectum* con-
 vexum; an tui es compos?

Quid? quando senili palato
 molliculas voces fangis, num
 sapientior es puero domun-
 culas extruente? adijunge
 sanguinem dementiae, et
 flammam ense rimare. *Dic
 verò*, Marius nuper Hellade
 occisâ præcipitem se dans,
 fuitne furiosus? num insa-
 niâ laborasse illum nega-
 bis, ac sceleratum ipsum
 met affirmabis proximâ,
 ut fit, appellatione res
quasque designans? Erat li-
 bertinus *quidam* vetulus
 manè jejunos discurrens per
 plateas, manibus lautis, ut-

deinde semetipsum præ dolore præcipitavit.
 Rem suo tempore videlicet factam poëta com-
 memorat.

278. *Cerritus.*] Quasi Cereritus, id est, à
 Cerere percussus, et in furorem actus.

An commotæ crimine mentis, &c.] Urget val-
 dè hæc ratio: An, inquit Stertinius, mavis is-
 tum hominem sceleratum dicere, quàm fateri
 insanum? verùm quoquo modo respondeas,
 nihil proficis; si quidem improbus quilibet in-
 sanit.

281. *Libertinus erat, &c.*] Jam superstitio-
 sos aggreditur, omnemque simul religionem
 deridet.

Circum compita.] In compitis coli penates
 jusserat Augustus.

Siccus manè senex, &c.] Singulæ voces ad-
 vertendæ, animum tranquillum et hoc magis
 superstitiosum notantes.

282. *Lautis manibus.*] Ritè omnia peragit,
 purasque manus ad deos tollere satagit, fatuè
 tamen.

283. *Quid tam magnum?*] Quid hoc diis
 magnum et difficile? unum scilicet hominera
 morti eripere. Alii leg. *quidnam magnum?*
 Alii vulgò, *quiddam magnum addens*. Verùm
 nostra lectio clarior, ac meliorem sensum
 gignit.

Unum me sùrpìte morti.] Immortalitatem
 concedite mihi vestrum observatissimo. Hue
 pertinet verum etymon vocis *superstitio*, cujus
 meminit Cic. 2. De nat. Deor. *Qui totos
 dies precabantur et immolabant, sui ut liberi
 sibi superstites essent, superstitiosi sunt appella-
 ti; quod nomen postea latius patuit*. Contrâ
 tamen pugnat Lactant. lib. iv. De verâ sap.
 28. Saltem liquet superstitiosum vocabulum
 olim aptatum iis hominibus, qui superstites
 esse cupiebant vehementiùs, mortem abhor-
 rentes plusculum, et vitam à diis cuius flagi-
 tantes.

at mentem exciperet eum venundans herus, si lites fugisset. Atque hoc etiam *hominum* genus recenset Chrysippus in numero Menenii grege. Mater pueri à quinque mensibus ægrotantis ita orabat: O, Jupiter, qui magnas ægritudines immittis et aufers, si frigida quartana reliquerit *meum hunc* filiolum, nudus in Tiberi stabit mane, quâ die tu jejunia præscribis; itaque seu casus seu medicus ægrotum è periculo liberaverit, vesana parens in frigido litore statuet, ac revocatâ febrî interimet. Ecquo morbo mente affecta? metu numinum. *DAMASIP. ad Horat.* Ista mihi velut amico dedit arma Stertinius, sapientum octavus,

Auribus atque oculis: mentem, nisi litigiosus, 285
Exciperet dominus, cum venderet. Hoc quoque vulgus [666]
Chrysippus ponit fecundâ in gente Menenî.
Jupiter, ingentes qui das adimisque dolores,
Mater ait pueri menses jam quinque cubantis,
Frigida si puerum quartana reliquerit, illo 290
Manè die, quo tu indicis jejunia, nudus
In Tiberi stabit. Casus medicusve levârît
Ægrum ex præcipiti; mater delira necabit [667]
In gelidâ fixum ripâ, febrimque reducet.
Quone malo mentem concussa? timore deorum. 295
Hæc mihi Stertinius, sapientum octavus, amico

ANNOTATIONES.

285. *Mentem, nisi litigiosus, Exciperet dominus, &c.*] Id est, libertinus ille, sive libertus, sanus quidem erat corpore, at mente nequam: quocirca si eum adhuc servum dominus vendidisset, vitium mentis dicere debuisset eimenti, si lites habere cum eo nolle; atque aded sanum asseverans, mentem debet excipere. Cic. Offic. 3. *In mancipio vendendo dicenda illa vitia, quæ nisi dixeris, redhibetur mancipium jure civili.* Vide Gell. lib. iv. cap. 2. ubi sic scribit: *In edicto ædilium curulium, quâ parte de mancipiis vendendis cautum est, scriptum sic fuit: Titulus servorum singulorum ut scriptus sit curato, ita ut intelligi rectè possit quid morbi vitiique cuique sit, &c.* Unde si morbosum aut vitiosum, noxave non solum ignorasset emptor, redhibere poterat ex lege.

286. *Hoc quoque vulgus, &c.*] Hanc superstitionum turbam accenset Chrysippus numerosæ genti ac multitudini insanorum, sive similium Menenii. De Chrysippo lib. i. Sat. 3. v. 127.

287. *Fecundâ in gente.*] Sap. *Stultorum infinitus est numerus.*

Menenî.] Hic parum integræ sanæ mentis vivebat Horatii tempore, superstes unus ex illâ Meneniorum familiâ pridem celebri quamvis plebeâ. Notus in primis extitit Agrippa ille Menenius, qui solerti membrorum ac ventris dissidentium apologo, patres et plebem alienatos in concordiam reduxit. Tit. Liv. lib. ii.

288. *Jupiter, ingentes, &c.*] Aliud superstitionis genus et exemplum. Mater stultè votum facit ac stultius adimplet. Vovet pro incolumitate filii, voti rea incolumem ipsa enecat.

290. *Frigida quartana.*] Ex atrâ bile quartana febris proficiscitur: atque hujus paroxysmo incipiente, totum corpus frigore et horrore concutitur.

Illo die, quo, &c.] Die nempe Jovis, quo jejunia indicebantur à magistratibus ac sacerdotibus, quæ à populo in Jovis honorem observanda erant. Morem certè hunc hause-

rant à Judæis, Chaldæis, Ægyptiis, quorum ingens erat Romæ numerus. Illi enim ad sollemnes festos se jejuniis præparabant, ut et hodie Christiani.

291. *Nudus In Tiberi stabit.*] Quasi ut toto ablutus corpore, hinc purior ad Jovis sacra procederet: is veterum mos erat superstitione. Virgil. Æn. ii. 719.

Attractare nefas, donec me flumine vivo Abluero.

Juvenal. Sat. vi. 521.

Hybernun fractâ glacie descendit in amnem: Ter matutino Tiberi mergetur, et ipsius Forticibus timidum caput abluet.

Pers. Sat. ii. 15.

Hæc sanctè ut poscas, Tiberino in gurgite mergis

Manè caput bis terque, &c.

292. *Casus medicusve levârît.*] Sæpius enim parum valet medici industria adversus quartanam: quæ proinde vocatur *Medicorum opprobrium.*

293. *Mater delira necabit.*] Vesana mater voti se religione putans obstringi ad statuum eum nudum in gelido flumine, reducet febrim depulsam, et filium enecat.

295. *Timore deorum.*] Cic. De nat. Deor. 1. *In superstitione inest timor inanis deorum; religio deorum cultu pio continetur.*

296. *Hæc mihi Stertinius, &c.*] Damasippus sermonem finiens. Hæc ego documenta, inquit, hausi et accipi à Stertino, qui sanè meretur annumerari septem Græciæ sapientibus. Quæ vero illa? (advertè quàm acre ludibrium) nimirum tota sapientia Stertini læus in eo est, quòd omnes stultos esse docuerit.

Sapientum octavus.] Sic Juvenal. Sat. ii. 40. *Tertius è celo cecidit Cato.*

De septem illis viris sapientiæ famâ inclitis, ita Cic. De finibus 2. *Septem illi non suo, sed populorum omnium suffragio nominati sunt.* Non consentium omnes de singulis tamen; at quatuor hi ab universis agnoscuntur: Thales Milesius, Bias Prienæus, Pittacus Mitylenæus, Solon Atheniensis, quibus alii alios subnectunt.

Arma dedit, posthac ne compellarer inultus.

Dixerit insanum qui me, totidem audiet, atque

Respicere ignoto discet pendentia tergo.

Stoïce, post damnum sic vendas omnia pluris 300

Quâ me stultitiâ (quoniam non est genus unum) [668]

Insanire putas? ego nam videor mihi sanus.

Quid? caput abscissum demens cum portat Agave

Nati infelicis, sibi tum furiosa videtur?

Stultum me fateor (liceat concedere veris) 305

Atque etiam insanum: tantum hoc edisserere, quo me

Ægrotare putes animi vitio. Accipe: primum

Ædificas: hoc est, longos imitaris, ab imo

Ad summum totus moduli bipedalis; et idem

Corpore majorem rides Turbonis in armis 310

Spiritum et incessum. Quî ridiculus minus illo?

An quodcumque facit Mæcenas, te quoque; verum est,

Tantò dissimilem, et tantò certare minorem?

ad calcem vix duos pedes altus, æmularis proceros: ipseque armati Turbonis animum et gressum corpore majorem derideas, quomodo *videare*, minus illo ridiculus? Quicquid autem præstat Mæcenas, an expedit te certatim moliri tanto disparcm et inferiorem?

ne deinceps, impunè *dicteris* incesserem. Quisquis me dementem appellârît, pariter à me vocabitur, monebiturque advertere pendentia dorso averso. *HOR. O.* Stoïce, post jacturam *bonorum*, ita venundes cuncta pluris; *dic* verò, quandoquidem diversa sunt insanix genera, ecquo me labore autumas? enimverò sapere me existimo. *DAMAS.* Quid? furcns Agave miseri filii caput gestans amputatum, num se credit insanire? *HOR.* Fatebor quod res est; concedo me dementem, imò et vesanum: at saltem doce, quâ me animi noxâ affectum arbitreris. *DAMASIP.* Audi, ædes construis; id est, tu à vertice

ANNOTATIONES.

Ergò et isti celebrantur; Aristodemus, quoque, Cleobulus, Periander, Chilo, Anaxagoras, Pythagoras, Anacharsis, Arcesilaus, &c. Vide Diogen. Laërt. lib. i. Cic. 2. De leg. *Thales sapientissimus inter septem*, inquit.

297. *Ne compellarer inultus.*] O, egregium sapientix fructum! imò ridiculam vanitatem; non deinceps inultus compellabitur ipse stultus, quippè qui pariter alios possit stultos vocare, uldiceritque ferè omnes insanire; unde convicianti conviciari queat.

299. *Ignoto discet pendentia tergo.*] Nimirum fabulatus est Æsopus, homines duas habere peras hinc et illinc pendentes; in anteriore aliena reponi vitia, propria verò in posteriore, qua: à tergo est; quo fit ut illa facitè videant, hæc non ita. Sensus itaque est, discet scrutari et cognoscere propria vitia quæ ignorabat. Catull. Carm. xx. 21.

Sed non videmus, mantix quod in tergo est. Pers. Sat. iv. 24.

Sed præcedenti spectatur mantica tergo.

Non absurdus omninò, sed aphrosdionysus, qui locum hunc interpretur ex verbis antea positus *caudam trahit*; hoc sensu: discet ille pendere sibi alligatam tergo caudam, insanix videlicet indicem ac probrosam notam. Vide ibi, si vacat et libet, v. 53.

300. *Stoïce post damnum, &c.*] Abhinc ad satiræ finem Horatius cum Damasippo colloquitur.

Sic vendas omnia pluris, &c.] Ironica propositio; faxint dii, ut quæstuosâ negotiatione resarcias priora damna jacturasque olim factas; quandoquidem ex inope tam sapiens evasisti, ac tot sapientix arcana mihi revelasti. At cum me insanum tam asseve-

ranter pronuncies, qui fit ut sanus ipse inimè videar?

303. *Quid? caput abscissum, &c.*] Tibi nempè sanus videris; nec tamen sanus es. Enimverò in propriis cæcutimus. Dic amabo, nunquid Agave se furere noverat, cum maxime fureret?

Agave.] Hæc cum aliis Bacchantibus Orgia peragens, Pentheum filium sacra illa contemnentem, et ad ea curiosius et contra fas penetrantem, Bacchi furore incitata discerpit, abscissumque caput quasi ovas thyrso circumtulit, rata se occidisse immanem aprum, vel, ut alii scribunt, vitulum. Vide Ovid. Metam. 3. et Pers. Sat. i. 100. et quæ adnotavi lib. ii. Od. 19. v. 14.

305. *Stultum me fateor.*] Victus istâ ratione Horatius fatetur quod antè negabat; inquit tamen, quæ sua sit ægritudo, quod animi vitium. Quæ quidem Damasippus ipsi edisserit.

308. *Ædificas.*] Hoc primum; ædificandi libidine vexatus, magnates ambitiosè æmulatus.

Longos imitaris.] Ludus est in ambigua voce *longos*. Tu pusillus magnos, tenuis et modicis bonis opulentos ac divites vis imitari stultè quidem; ædes moliris facultatibus majores.

309. *Moduli bipedalis.*] Minima certè hæc est humani corpusculi mensura. Vide Plin. lib. vii. cap. 16.

310. *Turbonis.*] Gladiator ille staturâ exiguus erat, caterum grandis animo, incessu, actione.

312. *An quodcumque facit Mæcenas, &c.*] Hic in Esquiliis sumptuosas ædes hortosque magnificos tunc temporis moliebatur.

Sic profectò fabulantur: Absentis ranæ pullis vituli pede pressis, [669]
 Unus ubi effugit, matri denarrat, ut ingens 315
 Bellua cognatos eliserit. Illa rogare,
 Quantane? num tandem, se inflans, sic magna
 fuisset?
 Major dimidio. Num tantum? cum magis atque
 Se magis inflaret; Non, si te ruperis, inquit,
 Par eris. Hæc à te non multum abludit imago. 320
 Adde poemata nunc, hoc est, oleum adde camino,
 Quæ si quis sanus fecit, sanus facis et tu.
 Non dico horrendam rabiem. (Jam desine) cultum
 Majorem censu (Teneas, Damasippe, tuis te)
 Mille puellarum, puerorum mille furores. 325
 O, major, tandem parcas, insane, minori.
 (HORAT. Obe satis est) nitorem facultates excedentem. (HO-
 RAT. O, Damasippe, rerum satage duntaxat tuarum) amores sexcentarum puellarum toti-
 demque puerorum. HORAT. O, stultorum maxime, indulge denique minori.

SATIRA IV.

Præcepta culinaria Epicureorum quorundam salsè irridet.

HORAT. Unde venit, et quò vadit Catius? CAT. UNDE, et quò Catius? Non est mihi tempus
 Tibi respondere non licet aventi [670]
 mihi per tempus cupienti

ANNOTATIONES.

314. *Absentis ranæ pullis, &c.]* Æsopi fabula est, quam Phædrus paulò immutavit.

321. *Adde poemata]* Apud Stoicos pridem, ut et plerumque apud alios, et etiamnum, vix bene sani poetæ habitati sunt. Epist. ad Pisonem, v. 296.

—excludit sanos Helicone poetas
 Democritus.—

Oleum adde camino.] Proverbium est. Indicat hic hominem jam fortè insanum, si versus faciendi pruriginè insuper titilletur, duplici insanîa laborare.

323. *Horrendam rabiem, &c.]* Patientiam imprimis colebant Stoici; cultum verò corporis, et nitorem vestium negligebant. Duo his contrariâ Damasippus objicit Horatio. Quæ quidem ipse non diffitetur. Nam iracundum, seu irasci facilem se innuit, tum in Epist. ult. lib. i. tum alibi non semel: *cultum verò mundiorum, atque majorem censu* etiam declarat lib. i. Sat. 6. v. 78.

Jam desine.] Hæc et sequentia quædam iracundulus reponit Horatius crebrè, Damasippum interpellans, tam lepide quàm salsè.

324. *Teneas, Damasippe, tuis te.]* Tua vitia discute, non mea.

325. *Mille puellarum, &c.]* Erat enim libidinosus admodum, atque in Venerem putris, ut loquitur Pers. Sat. v.

326. *Major, tandem parcas, &c.]* Cum sis maxime insanus, mihi parce minus te insano.

Satira IV.—1. *Unde, et quò, &c.]* Quemadmodum satirâ præcedenti falsos et adulterinos

Stoicos sub Damasippi personâ Horatius insectatus est; sic in hæc sophistas Epicureos exagitat sub personâ Catii.

Unde, et quò.] Fortuitum occursum fugit poeta. Simile est exordium Phædri Platonici.

Catius.] Hic ipse est M. Catius Epicureus philosophus Insuber, cujus mentionem faciunt Cicero et Quintilianus: Quintil. lib. x. cap. 1. ita scribit: *In Epicureis levis quidem, sed non injucundus tamen auctor est Catius: nempe is de rerum naturâ, et de summo bono quatuor libros scripsit, inquit vet. comment. teste verò Cicerone mox citando, doctrinam Epicuream Latinè descripsit. Cic. lib. xv. Epist. 16. Cassium à Stoicâ ad Epicuri disciplinam translatum quasi transfugam vellicat; Ne te fugiat Catius Insuber Epicureus, &c. . . . Jam biennium aut triennium est, cum virtuti nuncium remisisti delinuit illecebris voluptatis.* Epist. 18. seq. *Ubi igitur, inquires, philosophia? Tua quidem in culinâ, mea molesta est. Rescribens autem Ciceroni Cassius eod. lib. Epist. 19. sic habet: Non meherculè in hac meâ peregrinatione quidquam libentiùs facio, quàm scribo ad te. Videor enim cum præsentè loqui et jocari. Nec tamen hoc usu venit propter spectra Caliana: pro quo ubi proxima epistola tot rusticos Stoicos regeram, ut Catium Athenis natum esse dicas. . . . Difficile est hominibus persuadere τὸ καλὸν δι' αὐτο αἰετὸν esse: ἡδονὴν verò et ἀταραξίαν virtute, justitiâ, τῷ καλῷ parari, et verum, et præterea probabile*

Ponere signa novis præceptis, qualia vincant
 Pythagoram, Anytique reum, doctumque Plato-
 na. [671] Anyto, atque eruditum Platonem. HOR. Confiteor
 Peccatum fateor, cùm te sic tempore lævo
 Interpellàrim : sed des veniam bonus, oro: 5 erratum, quòd te avocarin
 Quòd si interciderit tibi nunc aliquid, repetes mox, horà tam importunà: sed
 Sive est naturæ hoc, sive artis, mirus utroque; precor, indulge benignus;
 Quin id erat curæ, quo pacto cuncta tenerem; si enim excidat tibi modò
 Utpote res tenues tenui sermone peractas. 9 quidpiam, seu illud pendet
 Ede hominis nomen; simul an Romanus, an hospes. a naturà, seu ab arte revo-
 Ipsa memor præcepta canam: celabitur auctor. cabis facilè, cum utrâque
 Longa quibus facies ovis erit, illa memento, polleas. CAT. Imò satage-
 Ut succi melioris, et ut magis alba rotundis [267] bam, ut singula retinerem,
 an externus. CAT. Præcepta quidem recitabo memoriter; at reticebo auctorem. quippe subtilia subtili dictione comprehensa. HOR.
 opponas ova figuræ oblongæ; utpote gratioris saporis, atque rotundis candidiora. Eloquere nomen viri, pariterque dic, an Romanus sit,

ANNOTATIONES.

est. Ipse enim Epicurus, à quo omnes Catii et Amasini mali verborum interpretes proficiuntur, dicit, *ὅτι ἔστιν ἰδέσθαι ἀνευ του καλλῶς καὶ δικαίως ζῆν.* Itaque et Pansa, qui ἰδένον sequitur, virtutem retinet; et ii qui à nobis φιλόσοφοι vocantur, sunt φιλόκαλοι καὶ φιλόδικαιοι; omnesque virtutes, et colunt et retinent. Ex quibus intelligitur doctrina Epicuri quidem sana, et quorundam Epicureorum, è quorum se esse numero Cassius ille ostendit; insana verò aliorum plurimum, inter quos iste Catius, quem hic subsannat poëta. Hi nimirum ad corporis voluptates perperam referebant quicquid Epicurus tribuebat voluptati duntaxat ei, quam animus è virtute percipit ac merit. Vide Sat. 8. seq.

Non est mihi tempus, &c.] Interpellantem amovet et amandat, quasi rem gravem moliantur anxie, dum culinæ mysteria pertractat.

2. Ponere signa.] Hæc σημεία καὶ μνηματὰ vocat Plato in Cratylo: et certè non minus per imagines quàm per literas rerum memoria conservatur. Vid. Cic. 3. ad Heren. Senec. Epist. vi.

Qualia vincant Pythagoram.] Talia sunt hæc documenta, ut pluris æstimanda videantur, quàm quæ scripsere Pythagoras, Socrates, Plato; quocirca laboro, ne quid memoriæ effluat, ait Catius.

3. Pythagoram.] Samo insulà oriundus ille floruit ante Christum annis fermè sexcentis. Discendi cupidus ad Ægyptos et Babylonios se contulit. Diog. Laert. lib. viii. Venit in Italiam, regnante Tarquinio Superbo, camque regionem quæ Magna Græcia dicta est, privatim et publicè exornavit præstantissimis institutis et artibus. Cùm verò doctrina ejus longè latèque flueret, permanavit in urbem Romam. Hæc Cicero Tusc. 1. Tusc. 4. Tusc. 5. De eo jam antè lib. 1. Od. 28. et Epod. 15.

Anytique reum.] Socratem, quem reum egerunt Anytus quidam dives, Melitus poëta, et Lycon orator, quasi malè de diis sentientem. Alia ab aliis accusationis capita referuntur:

invidià et calumniis oppressum constat. Quæ verò publicè damnàrat Atheniensium civitas, publicè luxit; atque in ejus accusatores indignationem et ultionem convertit; ut scribit August. De civ. Dei, lib. viii. cap. 2. Vide Lactant. lib. v. cap. 14. Platon. Apologiam Socratis: Apul. De asino aur. lib. x. Athen. lib. xiii. Nec prætermitte Cicer. cùm variis locis, tum præcipuè Tusc. 1. Socrates, inquit, impiis damnatus sententiis . . . cùm jam in manu mortiferum illud teneret poculum, locutus ita est, ut non ad mortem trudi, sed in cælum vidcretur ascendere. De Socrate jam dixi non pauca lib. iii. Od. 21.

Platona.] Hic Socratis auditor, magistro par aut major evasit divini etiam consecutus elogium: facundus adeò et eloquens, ut Platonicè locuturum fuisse Jovem, si Græcè loqui voluisset, vulgò dicerent. Cælebs, et castus vixit ad annum ætatis 81. teste D. August. Vide Sat. præced. v. 11. Annot. item Cal. Rhodig. lib. xxii. cap. 4. lib. x. cap. ult. et alibi sæpe.

7. Mirus utroque.] Memorià valens tum naturali tum artificiali, ac mirum in modum solers. Ita nempe Catio blanditur assentaturque, ut impellat ad dicendum.

11. Celabitur auctor.] Videlicet eò quòd Epicuri nomen erat vulgò odiosum, inquitur. Verùm quid hæc ad Epicurum præcepta attinent?

12. Longa quibus, &c.] Incipit Catius disserrere. Sunt qui velint ridiculum exhiberi Catio, quòd statuat omnia convivalibus præceptis optimorum auctorum dissidentia; plusque consulat palato quàm valetudini. Verùm tamen quædam asfert satis probabilia et vera. Ergò ridiculus ille potiùs, quòd rem futilem, puti, culinariam, ut jam dixi, tam studiosè anxieque moliantur, quàm alii res quasque gravissimas.

Longa quibus facies ovis erit, &c.] Ab ovis epulas incipiebant veteres. Vide lib. i. Sat. 3. v. 6.

13. Ut succi melioris.] Plin. lib. x. cap. 52.

Etenim duriora continent **Ponere**: namque marem cohibent callosa vitellum.
 masculum vitellum. **Caule suburbano**, qui siccis crevit in agris, 15
 siccior. **Dulcior**. Irriguo nihil est elutius horto.
 Si vespertinus subito te oppresserit hospes,
 Ne gallina malum responset dura palato,
 Doctus eris vivam musto mersare Falerno:
 Hoc teneram faciet. **Pratensibus optima fungis** 20
 Natura est: aliis male creditur. Ille salubres
 Æstates peraget, qui nigris prandia moris [673]
 Finiet, ante gravem quæ legerit arbore solem.
 Aufidius forti miscubat mella Falerno,
 Mendosè: quoniam vacuis committere venis 25
 nigris ex arbore decerpitis ante solem ardentem. Aufidius mel immiscebat Falerno valentiori,
 malè quidem: nam vacuis venis

ANNOTATIONES.

Quæ oblonga sunt ova, gratioris saporis putat Horatius. Fæminam edunt, quæ rotundiora gignuntur; reliqua marem. Columel. pariter scribit: Cum volet quis mares excludi, ova longissima et acutissima subjiciet; et rursus cum fæminas, rotundissima. Contrarium verò his omninò docet Aristot. Histor. animal. lib. vi. nimirum rotundis et obtusis ovis mares, longis et acutis fæminas produci. Vide Cæli. Rhodig. lib. xxvii. cap. 17. ubi ex Avicenna et Alberto sic habet: Ex orbiculari ovo brevique progignitur mas; ex oblongis acutisve fæmina. Ipsum hoc comprobatur experimentum, et suffragatur ratio; siquidem virtutis perfectio in masculinis ovis ambal æqualiter, et continet extrema; at in fæminis à centro longius abilit materia, in quò est vitalis calor; hoc verò planè imperfecti- onis argumentum est. Certi tamen nihil est in istis. Nam et è longioribus ovis mares excluduntur.

14. *Callosa.*] Densiora, proindeque duriuscula; veluti callo obducta. Itaque callus ovi est putamen, sive testicula; alii intelligunt albumen; sed perperam.

15. *Caule suburbano, &c.*] Sive quòd siccum solum caulibus est aptum, seu quòd irrigatio frequentior terræ succum ac bonitatem cluit, detergit, demit. Porrò suburbanos hortos tenent olitores, eosque rigant crebrius. Sic enim celerius et copiosius olèta gignuntur, sed minùs bona.

19. *Vivam musto mersare Falerno.*] Fit tenerior gallinæ caro, si adhuc palpitans submergatur aquà frigidà; magisque si in musto Falerno submergatur; sic enim fortius repercutiuntur includunturque spiritus naturales, quorum intus actio carnis partes dirimit. Laminibus aliam docet rationem teneram efficiendi gallinam. Sume, inquit, quodlibet lapathi genus; hanc herbam in ollam, in quà gallinam seu quasilibet alias carnes coquere volueris, impono; hoc teneras faciet.

20. *Pratensibus optima fungis Natura est.*] Certè aperto aëre crescentia quælibet meliora sunt; fungos verò ubique reperiri alios bonos, alios malos etiam constat. Vide Plin. lib. xxii. cap. 23. ubi sic habet: *Quæ voluptas tanta anci-*

pitis cibi? Familias nuper interemere fungi et tota convivria, Annæum Serenum, præfectum Nereis vigiliam, et tribunos et centuriones. Corn. Tac. Ann. 13. et Senec. Epist. 63.

22. *Qui nigris prandia moris Finiet.*] Imò, teste Galeno, quòd facile corrumpantur mora, noxia sunt post alios cibos sumpta; initio verò cænx prosunt magis. Aliter locum hunc intelligere possumus, ex more veterum, qui levem et modicum duntaxat cibum manè capiebant; nimirum è refrigerantibus valdè moris prandium utile esse æstate, hæc apud nos in jentaculo plerique amant.

23. *Ante gravem quæ legerit arbore solem.*] Tunc enim virtutem suam totam nocturno frigore inclusam continent teniores fructus. Contra duriores ardore solis quasi cocti et perfecti, ex arbore decerpi debent fervente potissimum die.

24. *Aufidius.*] Ejus meminit Plin. lib. x. cap. 10. *Mar. Aufidius Lucro saginare primus instituit pavones, circa novissimum piraticum bellum: ex eoque questu reditus sestertium sexaginta millia habuit.*

Forti miscubat mella Falerno.] Jam antè est observatum Sat. 2. huj. lib. v. 15. solitos veteres inchoare convivria à promulside seu portione mulsi, id est, vini cum melle mixti, à mulcendo factum nomen, quòd venas mulceat lenitate suà. Varro De re rust. lib. iii. cap. 16. *Venit favus ad altaria, et mel ad principia convivii.* Porrò melle si potionem confectam interdum apponebant: aliquando vinum et mel separatim; ut conviva utrumque temperans, sibi mulsum arbitrio quisque suo faceret. Mulsum laudat Plin. 22. cap. xxiv. *Multi senectam longam mulsi tantum nutritu tolerare, neque alio ullo cibo, celebri Pollionis exemplo. Centesimum annum excedentem eum D. Augustus, hospes interrogavit, quàmnam maxime ratione vigorem illum animi corporisque custodisset. At ille respondit; Intus mulso, foris oleo.*

25. *Mendosè: quoniam vacuis, &c.*] Imò benè. Quippe ex cit. modò Plin. *Mulsum ex veteri vino utilissimum, facillimèque cum melle concorporatur, quod in dulci nunquam eve-*

Nil nisi lene decet : leni præcordia mulso
 Prolueris melius. Si dura morabitur alvus,
 Mitulus et viles pellent obstantia conchæ,
 Et lapathi brevis herba ; sed albo non sine Coö.
 Lubrica nascentes implent conchyliæ lunæ.
 Sed non omne mare est generosæ fertile testæ.
 Murice Baïano melior Lucrina peloris ;
 Ostrea Circæis, Miseno oriuntur echini.

testacca. Baïano murice præstat peloris Lucrina: Ostrea præstantissima juxta Circæos, echini verò è Miseno proveniunt.

nihil debet infundi nisi dulcè. Viscera suavi meliora-
 to perfundens aptius. Si pi-
 ger ac durus fuerit venter,
 obices removebunt mitulus
 et conchæ viliores, et rumex
 herba foliis brevioribus, sed
 non sine albo Coö. Luna
 crescens implet conchyliæ
 fluentia. Sed non mare
 quodlibet profert optima

ANNOTATIONES.

nit. Ex austero factum, non implet stomachum, neque ex decocto melle, minusque inflat, quid ferè evenit. Appetendi quoque revocat aviditatem cibi. Vide Dioscorid. lib. v. cap. 16. et Macrob. lib. vii. cap. 12.

26. Leni præcordia mulso Prolueris melius.] Delicato et fastidioso Catii palato mulsum è Massico leniori placuisset magis quàm è forti Falerno ; cujus tamen austeritas melle et quâdam vetustate mitigata, virtus autem adhuc salis vegeta roborando stomacho longè utilior. Docet Martialis, lib. xiii. Epig. 108.

Attica nectarum turbastis mella Falernum. Miseri decet hoc à Ganymede merum.

28. Mitulus et viles pellent obstantia conchæ.] Alvum durum emollient obstructaque laxabunt mitulorum aliarumque concharum salsus humor, lapathi herbæ succus, et vinum album ; hoc scilicet illis concoctis admixtum. Cornel. Celsus, lib. ii. cap. 29. Alvum, inquit, movent cochleæ, garum, salsamenta, ostrea, pelorides, echini, musculi, et omnes ferè conchulæ, maxime jus earum. Athen. lib. iii. cap. 9. Ex conchyliis, alvo movendo ciendoque lotio excellent pectines, musculi, chamæ, ostrea. Vide Caton. De re rust. cap. 158. Plin. lib. xxxii. cap. 9.

Mitulus.] Alii scribunt, mytilus, et mutilus. Pisciculus est è concharum genere, in arenosis potissimum locis proveniens. Martial. meminit lib. iii. Epig. 59. Non deficit, quâ isto Horatii loco legerit, mugilis.

29. Lapathi.] De lapatho jam in Epod. 2. Lucilius apud Cicer. De fin. ii.

O lapathe, ut jaclere necesse est cognitu cui sis.

Coö.] Cos sive Coös, hod. Lango, insula maris Ægei Caria proxima, producebat vina lenia alvum solventia ; quæ idcirco lubrica vocat Persius Sat. iii. 135.

30. Lubrica.] Lubricantia, alvum solventia. Alii absurdè interpretantur polita intus et lævia. Athen. lib. iii. cit. Ostrea cum malvâ et lapatho aut piscibus ventrem leniter ducunt.

Nascentes implent conchyliæ lunæ.] Lucilius : Luna alit ostrea et implet echinos ; muribus fibras,

Et pecu' addit.

Idem scribunt Cicero ii. De divin. Gell. lib. xx. cap. 7. Plin. lib. ii. cap. 41. Lanari potestati augeri rursusque minui corpora ostrearum, conchyliorumque omnium ; quin et sori-

um fibras respondere numero lunæ. Verùm errorem huic jam dudum experientia contraria discussit.

32. Murice Baïano, &c.] Baïani sinus, murice melior est peloris capta in Lucrino lacu. De Baïis lib. ii. Od. 18. v. 20. Murex piscis aculeos habens et cuspides complures. Plin. lib. ix. cap. 33. Firmioris jam testæ murices et concharum genera ; in quibus magna ludentis naturæ varietas, tot colorum differentia, tot figuræ, planis, concavis, longis, lunatis, in orbem circumactis, dimidio orbe cæsis, in dorsum elatis, lævibus, rugatis, vertice muricatum intorto, &c.

Lucrina peloris.] Hoc conchylium nomen habet à Peloro Siciliae promontorio ubi frequenter capitur ; non autem à voce Græca πύλαριον magnum, ut scribunt quidam ex Athenæo antè citato. Est de genere chaniarum, seu ostreorum testam hiantem habentium.

Lucrina.] Lucrinus lacus, ad intimum sinus Puteolani recessum, piscibus olim delicatissimis abundabat ; at modo cænosa est palus terræ motu facta anno 1538. De eo jam lib. ii. Od. 15. v. 3.

33. Ostrea Circæis.] Optima capiuntur ostrea apud Circæos urbem, vel ad Circæum promontorium, quod in mare Tyrrenum excurrit prope Circæi rudera ; quæ fuit, olim civitas Latii, nominata à Circe sorore Medæ. Circæis ostreis nec dulciora nec teneriora esse ulla compertum est, inquit Plin. lib. xxxii. cap. 6. At Lucrina tamen in primis laudabantur : ut dictum est in Epod. 2. Tarentina quoque celebrat Varro, item Gellius lib. vii. cap. 13.

Miseno.] Misenum urbs et promontorium juxta Baïas, dictum à Miseno Æneæ nauclero ibidem submerso et sepulto.

Echini.] Echinus, Gall. herisson : Ang. an urchin, or hedge-hog, de genere cancrorum, spinas habet pro pedibus, alius terrestris, alius marinus. Plin. lib. ix. cap. 31. Nomen habet ἀπό τοῦ ἔχειν ἔχτρον, quod convolvulus ita se condat et contineat, ut nullæ carnes appareant ; vel ἀπό τοῦ μή δύνασθαι ἔχισθαι, quod teneri minime possit ob aculeos, quibus totus inhorrescit et contegitur ; unde echinum vocarunt spinosum custancæ operculum. Plin. lib. xxvii. cap. 9. In cacumine capitula sunt echinata spinis. Inquit Martial. lib. xiii. Epig. 86.

Iste licet digitos testudine pungat aculâ,
 Cortice deposito, mollis echinus erit!

Tarentum delicatum vendi- Pectinibus patulis jactat se molle Tarentum.
 tat ampliores pectunculos. Nec sibi cœnarum quivis temerè arroget artem, 35
 Nemo sibi temerè attribuat Non priùs exactâ tenui ratione saporum.
 scientiam epularum, nisi ante Nec satis est carâ pisces averrere mensâ,
 tea subtiles exploraverit sa- Ignarum quibus est jus aptius, et quibus assis
 pores. Nec è mensâ pisces Languidus in cubitum jam se conviva reponet. [676]
 caro pretio auferre prodest, si UMBER, et illignâ nutritus glande, rotundas 40
 ignoretur quibusnam Curvet aper lances carnem vitantis inertem:
 jusculum sit magis idone- Nam Laurens malus est, ulvis et arundine pinguis.
 um, et quibus assis excitatus Vineâ summittit capreas non semper edules.
 conviva jam satur in cubi- Fœcundæ leporis sapiens sectabitur armos.
 tum sese reponet. Aper ex Piscibus atque avibus quæ natura, et foret ætas, 45
 Umbria, et quernâ glande Ante meum nulli patuit quæsita palatum.
 nutritus, rotundas oneret
 patinas aversantis carnem
 flaccidum. Nec enim bonus
 est Laurens palustribus
 herbis et arundinibus sagi-
 natus. Vineâ capellas haud semper facit esui bonas. Prudens requiret humeros leporis
 fœcundæ. Ante meum gustum nemo scivit distinguere quæ natura, ætasque sit piscibus et
 avibus.

ANNOTATIONES.

34. *Pectinibus patulis.*] Hi pisces, Gall. *pe- toncles*, Ang. *COCKLES*, conchas habent serratas instar pectinis; unde nomen Græcis *κτῆνες* vocantur dentes anteriores, item pisces isti ob allatam rationem. *Patulos* dicit Horatius ob apertum os et testam. Aristot. lib. iv. *Histor. animal.* cap. 4. *Testaceorum alia sunt patula, et pectines, musculi, &c.* Athen. lib. iii. cit. cap. 9. et seq. de his plura.

Molle Tarentum.] De hâc urbe lib. i. Od. 28. v. 29. lib. ii. Od. 6. lib. iii. Od. 5. sub finem. *Molle*, vel propter aërem molliorem, vel ob purpuram et lanas exquisitas, atque luxuriam; vel à *Tereno* Sabinorum lingua *molle* significante. Macrob. lib. iii. cap. 18.

35. *Cœnarum arroget artem.*] Est coquorum gens arrogans et fastuosa, teste Athenæo lib. vii. cap. 11. ubi refert quorundam coquorum vanos sermones non infacetos. *Ambrosiam ego reperi; jam mortui si olfecerint, ut reviviscant ego efficiam.* Item alius: *Si semel coquinam aptavero, quod olim apud Sirenas accidebat, id ipsum tu videbis modo contingere, præ odoris suavitate nemo poterit hâc angiporti præterire viâ. Si quis utem propius accedat ad has fores; aperto statim ore stupefactus consistet, velut affixus claris, et mutus, donec aliquis accurrens nares prehensas vellat.*

37. *Averrere mensâ.*] Quasi evericulo abstrahere pisces omnes in mensâ piscatoriâ expósitos et venales.

38. *Quibus est jus aptius, et quibus assis.*] Qui pisces elixari debeant, et in jusculo condiri et inferri; item quos assari magis conveniat, et sine ullo condimento et jure apponi. Ex Non. Marcello, *assum in obsoniis* dicitur, quod est *sine pigmento saporis alieni; sicut merum dicitur solum.*

39. *In cubitum jam se conviva reponet.*] Excitatus quasi novâ fame novos cibos appetens, et ad jucundè comedendos se rursus componens. Eum porò discumbendi morum veterum et rationem fusè exemplificavi lib. i. Od. 27. ad has voces, *et cubito remanete presso*: item lib. i. Sat. 4. v. 89.

40. *Umbër.*] Umbria Italiæ regio inter He- truriam, Picenum, et mare Adriaticum, Apen- nine monte divisa. Statius Sylv. iv. *carin.* 4.

—*cur Tuscus aper generosior Umbro.*

41. *Curvet aper lances.*] Pondere scilicet magno. Integros enim apros olim appositos docet Juvenalis Sat. i. 140.

—*quanta est gula, quæ sibi totos*

Ponit apros, animal propter convivium natum!

42. *Laurens malus.*] Insidipus est aper ex agro Laurenti paludoso; quem idcirco ranis aptiorem dicit Martialis lib. x. *Laurentes agri et populi Lavinio proximi fuere versis oram Tyrreni maris.* Virgil. *Æneid.* x. 707.

—*de montibus altis*

Actus aper (multos Vesulus quem pinifer annos.

Defendit, multosque palus Laurentia) sylvâ Pastus arundineâ.—

43. *Vineâ summittit capreas.*] Non semper gustui grata est caro caprearum et capreolorum vitis palmitibus nutritorum. Virgil. *Georg.* ii. 371. docet, vitem sepibus muniendam adversus capreas sequaces.

44. *Fœcundæ leporis.*] Plin. lib. viii. cap. 55. disserit de leporum et cuniculorum innumerâ fœcunditate. Quidam legunt, *fœcundi*; nempe incerti sexûs habitus est lepus apud veteres.

Sapiens.] Qui subtili et sagaci est palato gustaque. Cic. ii. *De fin.* *Non sequitur, inquit, ut cui cor sapiat, ei non sapiat palatum.*

Sectabitur armos.] Plerique nostrum sectantur potiùs lumbum, *le rable*, velut sublimioris saporis et succi; non abs re tamen quis armos præferat ut teneriores. At suum cuique judicium est, similiter et palatum.

45. *Piscibus atque avibus quæ natura, &c.*] Sic apud Juvenal. Sat. iv. 139. *Montanus ille describitur delicati et solertis admodum palati:*

—*nulli major fuit usus edendi*

Tempestate med. Circæis nata forent, an Lucrinum ad saxum, Rutupinove edita fundo Osrea, callebat primo deprendere morsu; Et semel aspecti litus dicebat ehini.

Sunt quorum ingenium nova tantum crustula pro-
mit.
Nequaquam satis in re unâ consumere curam :
Ut si quis solum hoc, mala ne sint vina, laboret,
Quali perfundat pisces securus olivo. 50
Massica si cœlo supponas vina sereno,
Nocturnâ, si quid crassi est, tenuabitur aurâ,
Et decedet odor nervis inimicus ; at illa
Integrum perdunt lino vitata saporem.
Surrentina vaser qui miscet sæce Falernâ
Vina, columbino limum benè colligit ovo ;
Quatenus ima petit volvens aliena vitellus.
Tostis marcentem squillis recreabis et Afrâ
Potorem cochleâ : nam lactuca innatat acri
Post vinum stomacho : pernâ magis ac magis hillis 60
Flagitat in morsus refici : quin omnia malit
as Africanas. Etenim post epulas lactuca innatat acerbo stomacho. Quin potius ad edendum
restaurari debet pernâ atque hillis vellicatus. Modò preferret cuncta

ANNOTATIONES.

47. *Crustula.*] Gall. *de la patisserie.* De his scriptum à Catio librum refert vet. comment. Eò fortasse respicit et alludit satiricus noster.

51. *Massica si cœlo supponas vina, &c.*] Plin. lib. xiv. cap. 21. *Milioris plagæ dolii condunt, infodiuntque terrâ, tota aut ad portionem sitis ; item cœlum præbent ; alibi vero impositis tectis arcent.* Et postea: *Campaniæ nobilissima vina exposita sub dio in cadis, verberari sole, lund, imbre, ventis, aptissimum videtur.* Scilicet ubi cœlum calidius, vina sub dio relinquuntur ; ubi frigidius, defodiuntur tota ; ubi medium, partim abduntur terrâ, partim cœlo permittuntur, inquit Dalecampius. Athenæus lib. i. cap. 25. pariter docet vina quædam aperto loco sub dio exponenda, ut nimia illorum vehementia expirando minuatur. De *Massici* vini bonitate, lib. i. Od. 1. v. 19.

53. *Et decedet odor nervis inimicus.*] Plin. lib. xxiii. cap. i. scribit, nervis prodesse Albanum ; non item Falernum ; et paulò post, *Vinum illud quod retustate dulcescit, minus infestare nervos.*

54. *Integrum perdunt lino vitata saporem.*] Per saccum lineum transmittabant et colebant vina ad ea defæcanda ; vel ad frangendum vim. Plin. lib. xiv. &c. Martial. lib. xii. Epig. 41.

Turbida sollicito transmittere Cæcuba sacco.

55. *Surrentina vaser qui miscet sæce Falernâ.*] Nimirum ut ex Falerni bonitate aliquid contrahat Surrentinum paulò austerius. *Falerno* lib. i. Od. 20. *Surrentinum*, ex agro Campaniæ prope Surrentum urbem, convalescentibus optimum, caput minimè tentans, ac stomachi et intestinorum rheumatismos cohæbens : ex Plin. lib. xiv. cap. 6. et lib. xxiii. cap. 1.

56. *Columbino limum benè colligit ovo.*] Vitellus ovi, vel, ut alii asserunt, albumen po-

tius, in dolum vini turbidi conjectum, aliena, id est, sæcem omnem ad ima devolvit secumque detrahit ; ac purum efficit vinum.

58. *Tostis squillis.*] Assis, vel frictis. *Squilla* est è cancorum genere. Plin. lib. ix. cap. 42.

Afrâ cochleâ.] Varro 3. De re rust. cap. 14. has commendat.

59. *Lactuca innatat acri Post vinum stomacho.*] Lactucam utpote frigidam veteres adhibebant post epulas et vinum, ad hujus vapores comprimendos. Unde est illud,

Grataque nobilium requies lactuca ciborum. Postea verò contrâ factum, atque initio cœnæ intulerunt, seu ad movendam et lubricandam alvum, seu ad somnum conciliandum. Martial. lib. xi. Epig. 53.

Prima tibi dabitur ventri lactuca movendo Utilis.

Et lib. xiii. Epig. 14.

Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum, Dic mihi cur nostras inchoat illa dapes?

60. *Hillis.*] Tomaculis, lucanicis. Gall. *Andouilles, saucisses.* Ang. CHITTERLINGS, or SAUSAGES. Varro 4. De re rust. *Hilla ab hillo, id est, minimo dicta.* Festus autem ab hirâ intestino, quod jejunum vocant, fit diminutivum hilla sive hillum, inquit : et inde ponitur pro suillis intestinalis et carnibus minutatim concisis et arvinâ fartis ; ut modò dictum.

61. *In morsus refici.*] Ut modò, sic et olium in conviviis adhibita sunt quædam irritamenta gulæ, ad redintegrandam edendi appetitum ; v. g. oleæ sale conditæ, rapæ, cappares, aliæque edulia aceto et sinapi macerata, pernæ, &c. Vide Athen. lib. 4. Quidam explicant, *inpransus, jejunos* ; absurdè quidem, ut animadverterunt doctiores ; significat enim idem quod *vellitatus, excitatus, punctus, percutus.*

quæ ex popinis minimè lautissimè afferantur calida. Expedit nosse naturam jusculli mixti. Simplex quidem conficitur ex oleo dulci, cui oportebit immiscere crasum vinum et muriam non aliam quàm quæ putruit orca Byzantia. Postquam autem hoc herbis concisis mixtum atque incoctum est, et Corycio croco perfusum conquievit, adijunge præterea quod exprimitur è bacca Venafranâ. Picentia poma succo præstant Tiburtinis licet pulchrioribus. Venucula uva ollis apta est: Albanam aptius fumo induraveris. Ego primus invenior in mundis patinis illam circumposuisse cum pomis item facem atque alec, nec non piper candidum cum sale nigro mixtum. Grande est flagitium macello tribuere tria millia sestertiùm, et pisces vagabundos arcem patinâ congerere. Ingentem nauseam stomacho faciunt, sive famulus scyphum contrectavit sordidus manibus, dum ligurit surrepta;

Quæcunque immundis fervent allata popinis.
Est operæ pretium duplicis pernoscere juris
Naturam. Simplex è dulci constat olivo :
At pingui miscere mero muriâque decebit, 65
Non aliâ quàm quâ Byzantia putruit orca. [679]
Hoc ubi confusum sectis inferbuit herbis,
Corycioque croco sparsum stetit; insuper addes
Pressa Venafranæ quod bacca remisit olivæ.
Picenis cedunt pomis Tiburtia succo : 70
Nam facie præstant. Venucula convenit ollis :
Rectius Albanam fumo duraveris uvam :
Hanc ego cum malis, ego facem primus et alec,
Primus et invenior piper album cum sale nigro [680]
Incretum puris circumposuisse catillis. 75
Immane est vitium, dare millia terna macello,
Angustoque vagos pisces urgere catino.
Magna movent stomacho fastidia, seu puer unctis
Tractavit calicem manibus, dum furta ligurit ;

ANNOTATIONES.

63. *Duplicis pernoscere juris Naturam.*] Simplex jus ex olivo dulci tantùm; duplex autem, seu mixtum, cum insuper illi adduntur, muria, vinum, crocum, herbæ concisæ, &c.

65. *Muriâ.*] Isidorus lib. xx. cap. 3. docet esse piscium liquorem sive liquamen salsum. Plin. lib. xxxi. cap. 7. et 8. *Aliud etiamnum*, inquit, *liquoris exquisiti genus, quod garum vocarere, intestinis piscium, ceterisque que ubijcendi essent sale maceratis ut sit illa putrescentium sanies.* Illud garum seu liquamen exquisitum est scombris fiebat, et divitum erat; aliud erat pauperum vile è thunnis. Vide Martial. lib. xiii.

66. *Byzantiâ orca.*] De eâ marinâ belluâ Plin. lib. ix. cap. vi. Quidam intelligunt thunnium, qui quidem in Bosphorum Thracium seu fretum Byzantinum aliquando penetrat. Alii *orca* interpretantur vas fitile ventricosum, ore angusto, in quo muria reponi solita esset, quale Byzantii frequens erat usu. Persius eo sensu dixit, Sat. iii. 76.

Mænaque quod prima nondum de fecerit orca Byzantiâ.] Byzantium urbs ad Bosphorum Thracium celebratissima; Constantinopolis subinde appellata, hodie *Stamboul*.

68. *Corycioque croco.*] Corycus urbs et mons Ciliciæ optimi croci abundanter ferax. Strabo.

Stetit.] Deferbuit. Alii explicant, concrevit; quos bene redarguit Torrentius, ex eo quòd liquidum esse oporteat, minimè verò concretum jus, in quo pisces aliavè obsonia innatent. *Insuper addes, &c.*] Postquam supradicta illa simul incocta sunt, aspergitur crocum, et affunditur oleum *Venafranum*. De hujus excellentiâ lib. ii. Od. 6. v. 16.

70. *Picenis cedunt pomis.*] Deinceps præcepta dat ad secundam mensam pertinentia.

Picena poma jam laudavit Horatius in Satirâ præced. et meminit Plinius lib. xv. cap. 15. De Tibure ac *Tiburtino* agro dixi lib. 1. Od. 7. et 18. Item lib. ii. Od. 6.

71. *Venucula convenit ollis.*] Albana uva optimè servatur passa et fumo indurata; at Venucula in ollis melius custoditur. Hinc *ollares uvæ* apud Martial. lib. vii. Epig. 19. Item apud Columel. Hic lib. iii. cap. 2. *Uvæ*, inquit, *temporibus hyemis durabiles vasis conduntur, ut Venuculæ.* Vide et lib. xii. cap. 43. Macrob. lib. iii. Saturn. cap. 20. appellat *Venunculam*. Plinius autem *Veniculam*, dicit, *ollis aptissimam*, lib. xiv. cap. 2. capite verò primo, *Durant*, inquit, *aliæ post hyemem, pensili concatenatæ nodo, aliæ in suâ tantum continentur animâ ollis fetilibus, et insuper doliis incluse . . . aliis gratiam, qui et vinis fumus affert fabrilis, &c.*

73. *Hanc ego cum malis, &c.*] Ego primus docui in vasis nitidis circumponere Albanam uvam fumo exsiccatam; item alec seu muriam, &c. *circumposuisse*; vel singulis convivis aut certè binis catillum unum, vel certis locis catilla quædam communia disponere, unde facile acciperent plures.

Facem et alec, &c.] Denotat èν διαδυσίη: nempe vel pisces factatos seu fece conditos; vel piscicorum facem, seu è tabefactis illorum intestinis. Enimverò *alec* non est certi piscis nomen; imò significat mininos quosvis pisciculos, aut certè liquamen ex iis, muriæ vel garo non absimile.

75. *Incretum.*] Vel mixtum; vel, incerniculo seu cribro quodam à furfure expurgatum; ab incerno, purgo.

77. *Angustoque vagos, &c.*] Sumptuoso et vano luxu accumulatos pisces uno catino ap-

Sive gravis veteri crateræ limus adhæsit.
 Vilibus in scopis, in mappis, in scobe, quantus
 Consistit sumptus? neglectis, flagitium ingens.
 Ten' lapides varios lutulentâ radere palmâ,
 Et Tyrias dare circum illota toralia vestes,
 Oblitum, quanto curam sumptumque minorem
 Hæc habeant, tanto reprehendi justius illis,
 Quæ nisi divitibus nequeunt contingere mensis?
 Docte Cati, per amicitiam divosque rogatus,
 Ducere me auditum, perges quòcunque, memento.
 Nam quamvis referas memori mihi pectore cuncta,
 90
 Edite Cati, oro te per deos et familiaritatem nostram, fac ut me deducas ad audiendum, quocun-
 que ibis. Etenim licet memoriter enarres mihi singula,

ANNOTATIONES.

ponere, emptos videlicet tribus millibus sester-
 tium; Gall. *pour soixante et quinze écus de*
poissons dans un plat.

81. *Vilibus in scopis, &c.*] Ut nimius sump-
 tus in obsoniis damnatur, ita certè negligenti-
 am vel sordes in vasis ac suppellectili nemo
 probaverit. Ergo calices, lacres, mensam,
 mappas, triclinii pavementum, toros ac tora-
 lia, munda esse oportet; ut etiam præcipitur
 lib. i. Epist. 5.

Mappis.] Erat mappa utilis ad tergendas
 manus tantum; mantile ad sternendam seu
 tegendam mensam. Absurdus esto quisquis
 aliter scripserit. Ad convivia, seu privata
 seu publica, suam quisque mappam detulit
 pridem; at mantili sternebat mensam, qui
 convivium præbebat. Vide Martialis lib. xii.
 Epig. 29.

Scobe.] Scobs est limatura, sive ramentum et
 strigmentum è materiâ quâlibet, dum vel serrâ
 discinditur, vel terebrâ perforatur, vel limâ
 imminuitur aut politur. Gall. *Limaille, sci-*
euze. Ang. *FILINGS, PIN-DUST or SAW-DUST.*
 Scobe trichinium inspergi solebat, ad colli-
 genda facilius post cœnam purgamenta,
 et scopis auferenda. Senec. Controv. lib. ix.
 declam. 2. *Inter purgamenta, et jactus cœ-*
nantium, atque sparsam in convivio scobem,
humanus sanguis everrigitur. Scobs etiam pre-
 tiosa ad fastum spargebatur. Lamprid. He-
 liogabal. *Scobe auri porticum stravit et ar-*
genti, dolens quòd non posset et electri. Adhi-
 bebatur quoque lignea scobs, ad atria emun-
 danda. Juvenal. Sat. xiv. 51.

Ergo miscr trepidas ne stercore fæda ca-
 mino

Atria displiceant oculis venientis amici;
Nè perfusa luto sit porticum; et tamen uno
Semodio scobis hæc emendat servulus unus.
 Id est, servus inspergens scobis semodium, sta-
 tim abradet lutum ac sordes omnes, munda-
 que præstabit atria, porticum, &c. Valeant
 qui scobem autumant utilem fuisse ad defri-
 canda vasa, dandumque iis splendorem.

83. *Lapides varios.*] Pavimentum è versico-
 loribus lapidibus et marmoribus. Vide lib. ii.
 Od. 14. in fine.

80 sive crassior limus occupat
 antiquam crateram. Quam
 parvæ sunt impensæ, in sco-
 pis, in mappis, in scobe; tam
 gravis culpa est, si negli-
 gantur. An convenit te la-
 pides varii coloris mundare
 palmâ cœnosâ, et Tyria ope-
 rimenta imponere toralibus
 immundis, immemorem,
 quò minor sumptus et cura
 est in his, èd redargui jus-
 tius quàm iis, quæ non pos-
 sunt occurrere nisi in men-
 sis divitum? HORAT. Erud-

[681]
 85

Palmâ.] Scopis è palmâ. Martialis lib. xiv.
 Epig. 82.

In pretio scopas testatur palma fuisse.

84. *Tyrias vestes.*] Stragula et peristomata
 pretiosa seu purpurea ex urbe Tyro: de qua
 lib. iii. Od. 29. in fine.

Toralia.] Torus à tortis herbis dictus; quòd
 in iis congestis olim sedebant ac discumbe-
 bant. *Toral*, quod ante torum est, ex Var-
 rone 4. De ling. Lat. putâ congestæ herbæ,
 palææ arundines, item lanæ, vel etiam plumæ
 involucrium seu operimentum. Itaque lecto
 imponebatur matta, culcita, lodix; Gall. *pai-*
lasse, matelas, loudier. Hæc verò interdum
 contegebantur purpureis stragulis, ad pompam
 et fastum. Cicer. Tuscul. 5. *Collocari ho-*
minem jussit in aureo lecto, strato pulcherrimo,
textili stragulo magnificis operibus picto. Ubi
 tria vides, lector, distingui, lectum, toral, sive
 stratum stragulum. Ovid. Metam. viii. 655.

— *In medio torus est de mollibus ulvis;*
Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore
festo

Sternere consuêrant.

Lamprid. cit. *Heliogabuius primus omnium*
privatorum toros aureis toralibus textit. Ex
 his intelligi potest iste Horatii locus satis com-
 modè. Verùm magis ad rem videtur, quòd
toral significat etiam segestria sive amictum,
 vel tegmen lintheum, tricliniari lecto circum-
 datum, quasi munimen adversus cœnantium
 purgamenta et jactus atque ad custodiendam
 à sordibus stragulam pretiosam; quod qui-
 dem toral seu tegmen, quando sordidum erat,
 lavabatur et cluebatur, ne odore foedo ac tur-
 pi nares offeunderet; ut innuitur lib. i. Epist. 5.
 v. 22.

— *ne turpe toral, ne sordida mappa*
Corruget nares.

Isidorus, lib. xix. cap. 26. hoc sensu *toralia*
 dicit esse *longas perpeluasque mappas à toro*
appellatas. Ergò hic Horatius vel potius Ca-
 tius damnat incuriam hominis *toralia* expur-
 gare negligentis, sed ea *illota* et immunda
vestibus Tyriis, seu pretiosæ stragulæ ac pur-
 pureæ *circumdantis et circumponentis.*

at renunciâns haud ita prodest. Adde hominis vultum gestumque cuius tu potiùs aspectu non multi aestimas, quoniam hoc habuisti; ego verò magnopere cupio ignotos posse adire fontes, et percipere documenta vitæ fortunatæ.

Non tamen interpret tantumdem iuveris. Adde Vultum habitumque hominis, quem tu vidisse beatus Non magni pendis, quia contingit; at mihi cura Non mediocris inest, fontes ut adire remotos, [682] Atque haurire queam vitæ præcepta beatæ. 95

SATIRA V.

Describit artes et insidias captantium testamenta et hæreditates.

ULYSSES. O, Tiresia, præter jam responsa, illud etiam quæso dic, quibus rationibus et artibus resarcire possim facultates perditas. Quare rides? TIRES. Ergone tibi, versute non sufficit Ithacam repetere, ac revisere domum paternam? ULYSSES. O, nemini falsa locute, cernis quemadmodum spoliatus et egens revertar in patriam ex tuis oraculis: nec ibi proci pepercerunt cellis aut gregibus. Verùm enim et origo et virtus vilior est algâ, si opibus destituantur. TIRES. Quandoquidem sine tergiversatione paupertatem aversaris, audi quo pacto locupletari liceat. Si donetur tibi turdus vel quidpiam privatum, statim deferatur eò

HOC quoque, Tiresia, præter narrata, petenti Responde; quibus amissas reparare queam res Artibus atque modis. Quid rides? Jamne, dolose, Non satis est Ithacam revehi, patriosq; penates [683] Aspicerè? O, nulli quidquam mentite, vides ut 5 Nudus inopsque domum redeam, te vate; neq; illic Aut apotheca proci intacta est, aut pecus: atqui Et genus et virtus, nisi cum re, vilior algâ est. Quando pauperiem missis ambagibus horres, Accipe quâ ratione queas ditescere. Turdus, 10 Sive aliud privum dabitur tibi, devolet illuc

ANNOTATIONES.

91. *Adde Vultum habitumque hominis.*] Seneca Epist. xxxiv. *Conspectus, et præsentia, et conversatio habet aliquid vitæ voluptatis.*

94. *Fontes remotos.*] Ipsos auctores illius doctrinæ tam excellentis mihi incognitos.

Satira V.—1. *Hoc quoque, &c.*] Non sine multo sale persequitur noster satiricus, quibus Romæ blandimentis et artibus senum animos inescarent captatores, ut hæredes ab iis scriberentur. Inducit itaque Ulysses apud inferos cum Tiresiâ vate sermocinantem, et post alia multa querentem modos sarcienti suas res afflictas. Unde est initium illud, *Hoc quoque*, velut continuatio sermonis, quem Ulysses habuit consulens Tiresiam de suo reditu. Apud Homer. Odyss. xi. vel, si mavis, fingit Horatius Ulysses ad inferos reversum post amissa naufragio bona, rursumque à Tiresiâ responsa perscrutantem de reparandis opibus.

Tiresia.] Thebanus ille vates apud inferos etiam gratosus Proserpinæ fuit; quæ illi mortuo mentem firmam ac sapientem soli tribuisse dicitur, Odyss. x. sub finem: ubi Circe Ulyssi persuadet ut ad inferos descendat Tiresiam consulturus. Ejus meminit Cic. 1. De divin. Tusc. 5. De nat. Deor. 2.

2. *Amissas res.*] Tiresias enim Ulyssi prædixerat reditum in patriam, si modò ipse ac socii non violarent boves Solis in Siciliâ pascentes. Verùm illi, Ulysses dormiente, matctatos devoraverunt. Qui naufragio perierunt consecrati; Ulysses autem nudus vix enavit.

3. *Jamne, dolose.*] Videtur Tiresias Ulyssi exprobrare crimen sociorum vel dolosè permissum, vel non satis diligenter ab eo impeditum.

4. *Non satis est Ithacam revehi.*] Quod maximum erat, et in votis Ulyssis præcipuum. Cic. 1. De Orat. *Patria nos delectat; ejusque rei tanta vis est, ut Ithacam illam in asperrimis saxulis tanquam nidulam affixam sapientissimus vir immortalitati anteponeret.*

Ithacam.] Hæc insula maris Ionii, hod. *Valdi Compare*, inter Cephaloniam ad occasum et Echinadas ad ortum, Ulyssis patria fuit.

6. *Te vate.*] Odyss. xi. cit. reditum fore difficilem prænuñciarat Tiresias: et mala quamvis patientem Ithacam perventurum, modò sum Ulysses ac sociorum animum coerceret, illæsi que omitterentur boves Solis. Quod nisi caveret, navim ac socios interituros; ipsum verò calamitosum fore, domique reperitura superbos viros ipsius victum absumentes.

7. *Apotheca.*] Reconditorium, locus in quo reponitur id omne quod pertinet ad victum; seu fruges, seu vinum, &c.

Aut pecus.] Odyss. i. proci Penelopes dicuntur cibo vesci alieno; atque ad epulandum inactabant boves et oves Ulyssis, quod et Minerva queritur.

10. *Turdus.*] Vide lib. i. Sat. 5. v. 72. et hujus lib. Sat. 2. v. 74.

11. *Privum.*] Propriis deliciis reservatum.

Res ubi magna nitet domino sene. Dulcia poma,
Et quoscunque feret cultus tibi fundus honores,
Ante Larem gustet venerabilior Lare dives.

Qui quamvis perjurus erit, sine gente, cruentus 15
Sanguine fraterno, fugitivus; ne tamen illi
Tu comes exterior, si postulet, ire recuses.

Utne tegam spurco Damæ latus? haud ita Tro-
jæ

Me gessi, certans semper melioribus. Ergo
Pauper eris. Fortem hoc animum tolerare jubebo, 20

Et quondam majora tuli: tu protinus, unde
Divitias ærisque ruam, dic, augur, acervos.

Dixi equidem, et dico. Captes astutus ubique
Testamenta senum: neu, si vafer unus et alter

Insidiatorem præroso fugerit hamo,
Aut spem deponas, aut artem illusus omittas.

Magna minorve foro si res certabitur olim,
Vivet uter locuples sine natis, improbus, ultrò

Qui meliorem audax vocet in jus, illius esto
Defensor. Famâ civem causâque priorem

Sperne, domi si natus erit fœcundave conjux. [685]
Quinte, putâ, aut Publi (gaudent prænomine molles

parvâ; quisquis erit dives et sine liberis, ejus propugnator sis, qui sceleratus ac petulans me-
liorem sponte lacessiverit. Contemne verò civem existimatione et jure potioem, si liberos
aut uxorem fœcundam habuerit. *Et quoniam aures delicatæ amant prænomen, sic alloquere:*
Quinte, scilicet, vel Publi,

ubi magnæ opes fulgent do-
mino ætate provento. Quos-
cunque fructus exquisitos et
munera producet ager ex-
cultus, degustet ea senex
opulentus præ Laribus col-
lendus. Qui licet perfidus
fuerit, ignobilis fratricida,
servus; ne tamen dubites
eum assectari, tu comes in-
ferior, si petat. *ULYSS.*

[684] Egone turpis Damæ sim

assecla? minimè sic vixi

apud Trojam, imò præstan-

tioribus nunquam cessi. *TI-*

RES. Inops igitur vives.

ULYSS. Imperabo animo

id ferre viriliter: et pejora

dudum sustiaui. At tu va-

tes, doce quamprimum, un-

de congeram opum cumu-

los. *TIRES.* Certè do-

cui, ac repeto, callidus pas-

sim aucupare legata senum;

ac si unus aut alter effugerit

captatorem, hamo circum-

roso; ne vel spem abjicias,

vel deceptus studium dese-

ras. Si quando in foro dis-

ceptetur de re seu gravi seu

ANNOTATIONES.

14. *Ante Larem.*] Laribus Diis fructuum pri-
mitias deferebant. Vide lib. iii. Od. 23. et hu-
jus lib. Sat. 3. v. 165.

15. *Sine gente.*] Nullis majoribus, qui jam
claruerint; homo novus, libertus, libertinus,
Cic. Topic. *Gentiles sunt, qui inter se eodem
sunt nomine ab ingenuis oriundi, quorum ma-
jorum nemo servitute servivit, qui capite non
sunt diminuti.*

17. *Comes exterior.*] Inferiori parte incede-
ns, honoris deferendi causâ. *Interior* comes,
qui ad dextram, *exterior* qui ad levam.

18. *Utne tegam.*] Gall. *Moi? je serrirois à
estafer à un coquin?* Abhorret magnus Ulys-
sis animus à sordidâ et infami illâ discedenti
ratione. *Latus* alicui *tegere* dicitur, qui virum
honoratum vel stipat ut satellites, vel comitatur
ut assecla: atque ad ejus capessenda imperia
est expeditus.

Damæ.] Servi nomen est diminut. à Deme-
trio. Vide lib. i. Sat. 6. v. 38. item Pers. Sat.
6. v. 76. et 79.

19. *Certans melioribus.*] Virtute et gloriâ
contendens cum Agamemnone, Ajace, &c.

20. *Fortem hoc animum, &c.*] Paupertatis
ærumnas ferre conabor potius quam vite sce-
leratæ infamiam. Aliter vulgò interpretantur,
sed absurdè planè, qui decorum et notos Ulys-
sis mores grave inmutari velint ab Horatio,
contra id quod ipse tam luculenter præcipit,
Epist. ad Pis. v. 119.

21. *Tu protinus, &c.*] Ne mihi illude, vates
optime; turpem res perditas reparandi modum
ne propone; meliori quæso verba profer, me-
oque nomine dignas rationes doce.

23. *Dixi equidem, et dico.*] Satiricus in in-
stituto pergit, atque per veridicum vatem ef-
fert quicquid reipsâ fiebat turpiter Romæ pas-
sim ab improbis testamentorum captatoribus.

25. *Præroso fugerit hamo.*] Sicut piscis es-
cam prærodens, hamum verò non arripiens;
itâ fortè quispiam veterator mentem tuam in-
telligens callidè operâ tuâ, officiis tuis ac do-
nis abutetur, nec te scribet hæredem; sed ne
statim despera, nec ab incepto desiste; sic
enim rem aliquando facies, ac si unus effuge-
rit, alios captabis.

28. *Vivet uter, &c.*] Considera uter litigan-
tium vivet locuples et sine gnatis; atque huic
causam licet deterioem habenti auxiliatorem
te acriter præsta.

31. *Sperne, domi si natus erit, &c.*] Juvenal.
Sat. v. 140.

*Jucundum et carum sterilis facit uxor
amicum.*

32. *Quinte, putâ, aut Publi.*] Ejusmodi
prænomina erant nobilium duntaxat; Gall.
Monseigneur. Porrò virum honoratum assen-
tatores prænomine salutabant: at familiares
cognomine se invicem appellabant: ut, *Cæsar,*
Pulcro.

Molles auriculæ.] Assentationibus assuetæ.

tua virtus amicum tibi me devinxit : jus controversum calleo ; causas orare valeo ; quilibet oculos mihi eruet, priusquam te victum defraudet nuce vacuâ. Ista mea est sollicitudo, ut nihil amittas, neve ludibrio habearis. *Mox* suade ut domum se recipiat, et genio indulgeat. *Interim* tumet procurator esto ; labora et persevera, sive ardens canicula dissecabil mutas imagines, sive Furius obeso ventre distentus Alpes hyme couasperget albis nivibus. *Tum enim* quispiam proximum cubito pulsans, monebit : At non advertis quàm ille patiens, quàm sedulus, quàm amicis *sit* commodus ? *Mox* adnatabunt thynni plurimi, et auresent piscinæ. Porrò si aliquis filium valetudine parùm firmâ educet ac nutriat inter opulentam familiam ; ne aperta

Auriculæ) tibi me virtus tua fecit amicum.
 Jus anceps novi : causas defendere possum :
 Eripiet quivis oculos citiùs mihi, quàm te
 Contemptum cassâ nuce pauperet. Hæc mea curâ
 est,
 Ne quid tu perdas, neu sis jocus. Ire domum, atq ;
 Pelliculam curare jube : si cognitor ipse :
 Persta, atque obdura ; seu rubra canicula findet
 Infantes statusas ; seu pingui tentus omaso
 Furius hybernas canâ nive conspuet Alpes.
 Nonne vides (aliquis cubito stantem propè tan-
 gens
 Inquiet) ut patiens, ut amicis aptus, ut acer ?
 Plures annabunt thynni, et cataria crescent.
 Si cui præterea validus malè filius in re
 Præclarâ sublatus aletur ; ne manifestum

35

40

[686]

45

ANNOTATIONES.

34. *Jus anceps.*] Quod in utramque partem sæpius trahi potest. Unde *varium et controversum* dicit Tullius. Verùm *juris ignorantio potius litigiosa est quàm scientia*, inquit ipse, De legib. 1.

36. *Cassâ nuce.*] Re quâlibet inani et minimâ.

38. *Fi cognitor ipse.*] Causæ ipsius cognitionem, curam, defensionem suscipe. *Cognitor* dicitur, qui præsentis causam novit, et sic tuetur ut suam, inquit Ascon. in 1. Verr. Porrò, *fi* est imperandi modus à fio, quo et Plautus non semel usus est. Alii legunt *sis*.

39. *Seu rubra canicula, &c.*] Ætatis et hyme incommoda, æstuum et frigus, sustine patienter. De *caniculâ* alibi dixi.

Findet Infantes statusas.] Ut acriori gelu finduntur lapides, sic etiam æstu dicit findi *statusas* lapideas, ligneas, &c. quas et *infantes* vocat. Dura sanè dicitio, quam esse crediderim insulsi cujusdam poëtæ nobis ignoti, at notari proscindique ab Horatio merentis ; quemadmodum et *mox* Furii metaphoram, *conspuet*.

40. *Pingui tentus omaso.*] Omasum intestinum, pro ventre, Synecd. Ita Pers. Sat. i. Calvi poëtæ *aqualiculam scsquipede extantem* ridet.

41. *Furius hybernas, &c.*] Parodia est Furiani versiculi, quem ut duriorum carpit Horatius : similiter et notat Quintil. lib. viii. cap. 6. Furius nempe hystem describens, dixerat.

Jupiter hybernas canâ nive conspuet Alpes. Cæterum poëta ille cognomento Bibaculus summo ingenio et in primis lepido fuisse narratur, ut non minorem laudem tulerit quàm Catullus aut Horatius. Certè quadam ex eo mutari atque imitari Virgilius non dubitavit. Cremonæ natum aiunt, iisdem temporibus, quibus Lucilius et Sext. Turpilius interierunt : et in carmine iambico egregiè versatum. P.

Crinit. lib. ii. De poet. Lat. cap. 31. Macrob. Saturnal. lib. vi. Quintil. lib. x. cap. 1. Gell. lib. xviii. cap. 11. Crinitus cit. hos Furii versus affert de villâ Tusculanâ Catonis, quæ propter æs alienum creditoribus cesserat.

Catonis modò, Galle, Tusculanum Tota creditor urbe revulitabat.

Mirati sumus unicum magistrum, Summum grammaticum, optimum poëtam, Omnes solvere posse quæstiones, Nullum difficile expedire nomen.

En cor Zenodoti, en jecur Crateis.

42. *Nonne vides (aliquis, &c.)* Hæc si feceris, aliquis seni astans tuam sedulitatem laudabit, dicetque ei, Videsne hominis tibi addicti studium et laborem, &c.

Cubito tangens.] Pers. Sat. iv. 34.

Est prope te ignotus cubito qui tangat, &c.

44. *Plures annabunt thynni.*] Plures exinde senes opulenti accedent ad te, priorem tuam diligentiam assiduaque officia contemplati, seque ultrò suasque res tuæ fidei et curæ committent. *Thynni* sunt pisces grandiores, vitæ brevis, &c. Plin. lib. ix. cap. 15. Cum his aptè comparantur senes opibus potentes, ut et captator cum piscatore. Similiter Juvenal. Sat. xii. 112. orbum senem ab insidiatore captum dicit *inclusum carcere nassæ*. Sic habet :

— si *Libitinam evaserit æger, Delebit tabulas inclusus carcere nassæ, Post meritum sanè mirandum.*

Cataria crescent.] Allegoria. Cete, Cicerone pristis, sunt pisces maximi : hinc *cataria* sunt vivaria seu piscinæ, in quibus aluntur magni quilibet pisces.

46. *Sublatus aletur.*] Propriè : nam infantes olim in lucem modò editi humi deponebantur. Tum tollebantur, utque ut adolescerent educandi tradebantur, si placerent parentibus ; dicebanturque sublatis. Alii contrà spernebantur, jubebanturque exponi, ac fortunæ permit-

Cælibis obsequium nudet te, leniter in spem
 Arrepe officiosus, ut et scribare secundus
 Hæres, et si quis casus puerum egerit Orco,
 In vacuum venias. Perrarò hæc alea fallit.
 Qui testamentum tradet tibi cunque legendum,
 Abnuere, et tabulas à te removere memento:
 Sic tamen ut limis rapias quid prima secundo
 Cera velit versu; solus multisne cohæres,
 Veloci percurrere oculo. Plerumque recoctus
 Scriba ex Quinqueviro corvum deludet hiantem,
 Captatorque dabit risus Nasica Corano.
 Num furis, an prudens ludis me, obscura canendo?
 O, Laërtiade, quicquid dicam, aut erit, aut non;
 Divinare etenim magnus mihi donat Apollo. [688]60
 Quid tamen ista velit sibi fabula, si licet, ede.
 Tempore quo juvenis Parthis horrendus, ab alto
 Demissum genus Æneâ, tellure marique

cælibis observantia te detegat, sensim per officia perveni ad spem, ut hæres sub[687] situaris: ac si casus aliquis puerum ad inferos demiserit, locum vacantem subeas. Iste ludus valdè rarè frustratur. At quicumque tabulas offeret tibi legendas, cura recusare, atque à te codices rejicere; ita nibilo minus ut obliquis oculis inspicias quid prima tabula cerata edicat in secundâ lineâ. Celeri aspectu observa, an solus an cum pluribus sis hæres. Enim verò nonnunquam scriba ex Quinqueviro factus hiantem corvum frustrabitur, et Nasica insidiator Corano ludum præbebit. ULYSS. An insanis, an sciens ludificaris

me involuta respondendo? TIRES. O, Laërtis filii, quodcunque prænunciaverò, vel fiet, vel non. Quippè magnus Apollo dat mihi vaticinandi peritiam. ULYSS. Attamen si fas est, dic quid significet hæc fabula. TIRES. Quo tempore adolescens Parthis formidolosus, propagata soboles ab excelso Æneâ, terrâ et mari

ANNOTATIONES.

ti, seu in viâ publicâ, seu in sylvâ, seu in ripâ maris aut fluminis.

Ne manifestum Cælibis obsequium nudet te.] Ne homini uxore carenti officium frequentius exhibitum patefaciat mentem tuam atque insidias, prudenter age et cautè; paulatim ejus animum demerere ne suspitioni locum des.

48. *Secundus Hæres.*] Secundo gradu hæres, substitutus hæredi seu filio parum valenti, si hæreditatem non adierit: ut tum succedat ei fortè è vivis excedenti, vacuumque locum des.

49. *Egerit Orco.*] Morti addixerit. Orcus inferorum fluvius est quibusdam, aliis est Cerberus, Ciceroni est ipse Pluto, 3. De nat. Deor. ab ὄρκος *juramentum*, quod nihil sit religiosius, quàm cum per Stygiam paludem juratur. Festus scribit *orchum*, et ab urgendo vult dici, quod ad mortem urgeat

50. *Perrarò hæc alea fallit.*] Rarè fit ut inanis sit labor iste, et ars captandi; imò ferè semper optatum sortitur eventum.

52. *Tabulas à te removere memento.*] Callidè nimirum, ne suspiciosus videare.

53. *Rapias.*] Raptum et celeriter legas et observes.

Prima Cera.] In ceratis tabulis olim scribebant, ut jam dictum lib. i. Sat. 10. ubi de stylo. Itaque *prima cera* significat primam testamenti paginam. Vide Sueton. Nero. cap. 17.

Secundo versu.] In primo versu nomen testatoris, in secundo hæredis nomen, in uno substitutiones scribebantur.

55. *Recoctus Scriba ex Quinqueviro.*] Senex quidam exercitatus ac peritus rerum, vaser, astutus; utpote qui diu scriba fuerit, ac magistratus etiam in provinciis comitatus sit: vel in municipiis Quinquevir extiterit, publicâ interdum aliâ administratione et procreatione functus: à numero dicti Duumviri, Triumviri, &c.

56. *Corvum deludet hiantem.*] Captatorem alienæ hæreditati inhiantem eludet, non secus ac vulpes corvum in Æsopi fabulâ.

57. *Dabit risus Nasica Corano.*] Deceptus captator ludibrio erit omnibus, quemadmodum Nasica olim delusus Corano seni. Vide infra.

58. *Num furis.*] An more vatium furore correptus? an sanus et tui compos?

59. *Laërtiade.*] Ulysses filius Laërtis, Ithacæ et Dulichii insularum rex: vir facundus, vaser, bellicosus, laborum patientissimus, inter Græcos principes eximius, ab Homero totâ Odysseâ celebratus.

Aut erit, aut non.] Magna hic inter doctores etiam controversia. Alii contendunt, seriò loqui Horatium, sive Tiresiam hoc sensu; cæteri vates loquuntur obscura et per ambages; ego verò loquor apertè et sine ambagibus; quodque futurum prædico, erit; et contra non erit quicquid dico non futurum. Alii volunt joculari Horatium, et satiricè irridere ambigua vatium responsa.

62. *Tempore quo, &c.*] Tiresias designat non tantum personas, et nomina, sed et tempus ipsum, quo res eventuræ sunt; quod alii vates non solent facere. Horatius autem aptè inducit Tiresiam velut divinantem ac prædicentem futura, que nuper facta eo tempore noscebantur. Sunt in Æneide multa ejusmodi longinqua egregie à Virgilio temporì accommodata: pendetque ex hoc non minima lux ac virtus poëseos. Vide Æneid. vi. sub finem.

Juvenis Parthis horrendus.] Augustus: de cujus in Parthis victoriâ, terrore, famâ, receptisque signis, lib. iii. Od. 5. et lib. iv. Od. 15.

Ab alto Demissum genus Æneâ.] De Augusti origine lib. iii. Od. 5. et lib. iv. Od. 15. in fine.

potens existet; strenuo Corano locabitur grandis filia Nasicæ detrectantis exsolvere integrum *debitum*. Tum gener hoc aget: testamentum offeret socero, rogabitque ut legat. Nasicæ diu recusatum tandem capiet, ac leget secretò: videbitque nihil sibi et suis relictum, nisi fletus. Istis hæc monita addo. Si fortè astuta fæmina vel libertus regat senem delirantem, adjuuge te his socium: lauda eos, ut absentem *ii* te laudent. *Nam* et hoc prodest; verum multò utilius est ipsum hominem captare. *Qui* si demens inconditos faciat versus, applaude. Si mæchus fuerit, *ne* te oret cave; sponte ei potiori *tuam* Penelopen facilis dona. *ULYSS.* An credis tam probam et castam posse flecti, quam proci à rectâ viâ dimovere non poterunt? *TIRES.* Scilicet ad eam accessere juvenes haud liberaliter muniñci, neque tam amoris, quam gulæ sectatores. Hinc Pudicam habes Penelopen: quæ si simul delibârit ex uno sene, lucri partem nacta tecum, vix unquam amovebitur, velut canis ab uncto corio. Dum senex eram, contigit *id* quod enarrabo: Apud Thebas vetula *quædam* malitiosa ad sepulchrum sic elata est ex testamento; hæres nudis humeris portavit cadaver oleo multo perfusum; nempe si posset mortua effugere; quia, ut opinor, nimiis officiis vivam prosectus fuerat. Callidus accede;

ANNOTATIONES.

64. *Forti Corano.*] Juv. Sat. xvi. 54. meminuit pariter Corani. Sic habet:

—Ergo Coranum
Signorum comitem castrorumque ara mentem,

Quamvis jam tremulus captat pater.

65. *Nasicæ metuentis reddere soldum.*] Nasicæ avarus pecuniam metuð acceperat à Corano sene perinde avaro, sed astutiore; cumque fugeret exsolvere debitum, filiam tradidit; sperans insuper, atque ita captans Corani hæreditatem. Nasicæ mentem Coranus intellexit, sibi que mimum fecit è delusâ insidiatoris captatione. Neque modò nihil testamento reliquit, sed et voluit Nasicam rescire nihil sibi legatum; atque ex ejus dolore ac mæstitiâ gaudium sibi affatim risumque dedit.

Soldum.] Seu dotem filię, seu debitam dum summam pecunię integram.

66. *Gener socero.*] Coranus Nasicæ. Ironiæ plena animadvertente passim verba; edque magis, quòd seria prorsus et gravis dictio videretur. Sic et paulò antè *nubel proceru forti Corano Filia Nasicæ, &c.*

67. *Multum Nasicæ negatas, &c.*] Callidè nimirum ex more captatorum, ad movendam

Magnus erit; forti nubet procerâ Corano
Filia Nasicæ metuentis reddere soldum. 65
Tum gener hoc faciet: tabulas socero dabit, atque
Ut legat, orabit. Multum Nasicæ negatas
Accipiet tandem, et tacitus leget, invenietque; [689]
Nil sibi legatum, præter plorare, suisque.
Illud ad hæc jubeo: mulier si fortè dolosa, 70
Libertusve senem delirum temperet; illis
Accedas socius: laudes, lauderis ut absens.
Adjuvat hoc quoque: sed vincit longè prius ipsum
Expugnare caput. Scribit mala carmina vecors?
Laudato. Scortator erit? cave te roget: ultro 75
Penelopen facilis potiori trade. Putasne,
Perduci poterit tam frugi tamque pudica,
Quam nequière proci recto depellere cursu?
Venit enim magnum donandi parca juvenus,
Nec tantum Veneris, quantum studiosa culinæ. 80
Sic tibi Penelope frugi est: quæ si semel uno
De sene gustârit, tecum partita lucellum,
Ut canis à corio nunquam absterrebitur uncto.
Me sene, quod dicam, factum est: anus improba
Thebis [690]
Ex testamento sic est elata: cadaver 85
Unctum oleo largo nudis humeris tulit hæres:
Scilicet elabi si posset mortua; credo,
Quòd nimum institerat viventi. Cautus adito:

suspicionem, ut antè jam dictum.

69. *Sibi suisque.*] Nec sibi, nec filię suæ.

76. *Putasne, Perduci poterit.*] Persuaderi ac pellici in adulterium. Penelopes uxoris Ulyssis invictam pudicitiam totus Homerus cantat. Porrò, sicut prius *Damæ latus tegere* Ulysses recusavit, ita et suam Penelopen turpiter addicere multò magis negare intelligendus.

79. *Venit enim magnum donandi, &c.*] Muneribus expugnari sæpe castitatem notat.

80. *Studiosa culinæ.*] Suprà Annotat. v. 7.

83. *Ut canis à corio, &c.*] Canibus venaticis ad venationem excitandis dari solet captæ feræ corium recens detractum et sanguinolentum, cujus appetentissimi cognoscuntur.

84. *Me sene, quod dicam, &c.*] Aliud Tiresiæ monitum ad demerendum testatoris animam, scilicet frequentioribus ac nimiis officiis non esse urgendum.

Anus improba Thebis.] Anus quædam ita est captata, ut captatorem importunum ac molestum aversaretur. Itaque cum non posset viva, saltem mortua ulcisci voluit. Cavet nimirum suo testamento, ut cadaver multo perfusum oleo nudis humeris hæres efferret, qua-

Neu desis operæ, neve immoderatus abundes.
 Difficilem et morosum offendet garrulus ultro : 90
 Non etiam sileas. Davus sis comicus, atque
 Stes capite obstipo, multum similis metuenti :
 Obsequio grassare : mone, si increbuit aura,
 Cautus uti velet carum caput : extrahe turbâ.
 Oppositis humeris : aurem substringe loquaci. 95
 Importunus amat laudari? donec, Ohe! jam
 Ad cœlum manibus sublatis, dixerit; urge, et
 Crescentem tumidis infla sermonibus utrem.
 Cùm te servitio longo curâque levârît :
 Et certum vigilans, Quartæ sit partis Ulysses, 100
 Audieris, hæres : Ergo nunc Dama sodalis
 Nusquam est? unde mihi tam fortem, tamq; fide-
 lem?
 Sparge subinde : et, si paulum, potes, illacrymare.
 Est
 Gaudia prodentem vultum celare. Sepulchrum
 Permissum arbitrio sine sordibus extrue : funus 105
 Egregiè factum laudet vicinia. Si quis
 Fortè cohæredum senior malè tussiet; huic tu
 Dic, ex parte tuâ, seu fundi, sive domûs sit
 Emptor, gaudentem nummo te addicere. Sed me
 Imperiosa trahit Proserpina. Vive, valeque. 110
 celebrent præclarè factas exsequias. Quòd si aliqui eohæredum ætate provectus laboret
 tussi periculosâ, sive prædium, sive domum emere velit, huic tu dic, lætè quidem sestertio te
 ei traditurum partem tuam. At me Proserpina dominatrix jam revocat. Vive, et vale.

ANNOTATIONES.

si clabi cupiens, illumque legatis fraudare.
 Ea quippe conditio erat: ut si portanti cada-
 ver, portans hæreditate excideret.

Thebis.] Non una est hujus nominis civitas.
 Alia caput Thebæidis, Hecatompilos dicta, in
 Ægypto, hodie *Minio*; sed hic mentio est de
 aliâ in Bœotiâ, hodie *Stices*, Heptapylos cog-
 nominatâ, patriâ Herculis, Bacchi, Pindari,
 Epaminondæ, Tiresiæ vatis, &c.

91. *Non etiam sileas.*] Ne contrâ nimis
 taciturnum te exhibeas.

Davus sis comicus.] Talis esto, qualis Da-
 vus comicus, qui timidè et verecundè semper
 herum alloquitur.

92. *Capite obstipo.*] In alterum humerum
 inclinato et immoto; quod hominem notat
 modestum, subditum, et obsequi paratissim-
 um.

95. *Aurem substringe loquaci.*] Accinge te
 ad audiendas quascunque ejus narrationes,
 molestas licèt et graves. Apage qui interpre-
 tantur, adulatoriè prehende auriculam.

98. *Crescentem tumidis infla sermonibus.*]

Homini vano adulationibus gaudenti affatim
 tribue et indulge, donec ille, velut plenus
 vento uter, amplius non expetat; imò
 dicat, Ohe, satis est.

99. *Cùm te servitio, &c. levârît.*] Per mor-
 tem suam.

108. *Ex parte tuâ.*] Ex parte hæreditatis
 tibi relictæ.

109. *Gaudentem nummo te addicere.*] Alii
 sic explicant: Dic te pecuniam malle quàm
 fundum, ideoque libenter te venditurum. Alii
 interpretantur de fictâ et simulatâ venditione.
 Lex nempe vetabat rem testamento legatam
 donare. At legi fraudem faciebant, uno rem
 nummo addicentes. Sic enim res verè empta
 et vendita dicebatur.

Sed me Imperiosa trahit Proserpina.] Aptè
 omninò sermo abrumpitur, ne Ulysses loqua-
 tur id, quod loqui decorè non poterat. Bene
 verò Tiresiam repentiè revocat Proserpina,
 uxor Plutonis, et inferorum domina, pro suo
 in mortuos summo imperio. Vide lib. i. Od.
 28. item Virg. Æn. vi. 545.

SATIRA VI.

Sorte suâ mediocri contentum se esse. Otium rusticum præstat urbanis tumultibus et molestiis.

HORAT. Illud fuerat in optatis: mensura agri non valdè ampla, ubi esset hortus et fons aquæ perennis domui propinquus, ac nemus aliquod præter ista. Dii amplius ac melius *quidpiam* concesserunt. Abundè est. O, fili Maiæ, nihil ultra peto, nisi ut ista bona mihi perpetua facias. Ergò si nec opes auxi malis artibus, nec assumpturus sum peccatis ac sceleribus; si nihil insanus esflagito ejusmodi: O, si angulus iste vicinus, qui agrum *meum* deformat, adjungatur; O, si fortuna alicubi ostendat mihi urnam pecuniâ *referlam*, quemadmodum ei, qui, cum thesaurum invenisset, Hercule propitio locupletatus emit et coluit eundem agrum, quem *antea colebat* eoductus: si contentus sum iis, quæ habeo; à te peto tantum hoc, ut pingues efficias greges, et alia, præter ingenium; atque, ut consuevisti, adsis mihi tutor perpetuus. Itaque postquam ex urbe secessi in colles et arcem, quid potiùs exornem quàm satiras et musam pedestrem?

HOC erat in votis: modus agri non ita magnus: Hortus ubi, et tecto vicinus jugis aquæ fons, Et paulùm silvæ super his foret. Auctius atque Dî melius fecêre. Benè est: nihil amplius oro, Maiâ nate, nisi ut propria hæc mihi munera faxis. Si neque majorem feci ratione malâ rem, Nec sum facturus vitio culpâve minorem; Si veneror stultus nihil horum: O, si angulus ille Proximus accedat, qui nunc denormat agellum! O, si urnam argenti fors quæ mihi monstret! ut illi, Thesaurò invento, qui mercenarius, agrum illum ipsum mercatus, aravit, dives amico Hercule: si quod adest, gratum juvat; hâc prece teorò, Pingue pecus domino facias, et cætera, præter Ingenium; utq; soles, custos mihi maximus adsis. Ergò ubi me in montes et in arcem ex urbe removi, Quid priùs illustrem satiris musâq; pedestri? 17

ANNOTATIONES.

1. *Hoc erat in votis.*] Lepida est hæc satira, et quædam præcepta morum habet valdè luculenta: nonnulla etiam grati animi testimonia erga Mæcenatem.

Modus agri.] Modicum prædium. Virgil. Georg. ii. 412.

Laudato ingentia rura: Exiguum colito. Columel. *Modus erit sua suique moderata voluntas facultasque.* Vide Plin. lib. xviii. cap. 5. et 6. *Modum agri imprimis serrandum antiqui putavere,* &c.

3. *Auctius atque Dii melius fecêre.*] De villâ Horatianâ lib. i. Epist. 16. Jamque de eâ ante nonnihil lib. i. Od. 7. lib. ii. Od. 18. lib. iii. Od. 13. et Epod. 1.

4. *Nihil amplius oro.*] Vide lib. iii. Od. 16. v. 43.

Bene est cui Deus obtulit

Parcè quod satis est manu: et Epod. 1. v. 31.

Satis superque me benignitas tua dilavit.

5. *Maiâ nate*] Mercurium præcipuè colit, et invocat Horatius, memor frequentis ejus tutelæ; de quâ lib. Od. 7. et 13. &c.

8. *Veneror.*] Enixè et votis importunis exposco. Quidem legunt *renor*, sed perperam.

O, si angulus ille.] O, si haberem partem illam agri vicini, quæ meum agrum inæqualem reddit. Persius Sat. vi. 13. hunc imitatus est Horatii locum.

9. *Denormat.*] Vitruv. lib. vii. *Anguli ad*

normam respondentes exigantur; longitudines ad regulam, altitudines ad perpendicularum.

10. *O, si urnam argenti, &c.*] O, si thesaurum terræ infossum, inveniam. Pers. Sat. ii. 20.

————— O, si

Sub rastro crepet argenti mihi seria, dextro Hercule.

Porrò thesaurus definitur quædam vetus depositio pecuniæ, cujus non extat memoria, ut jam dominum non habeat; etenim thesaurus censetur, quod metùs vel custodiæ causâ terræ infossum conditumque fuerit.

12. *Amico Hercule.*] Hic lucro inopinato et recludens thesauri præesse credebatur. Diodor. Sic. lib. v. cap. 2. Macrobi. lib. iii. cap. 12. Plutarch problem. Arnob. lib. iv.

14. *Præter Ingenium.*] Ludit in ambigua significatione vocis *pingue*. Sensus est; ne verò ingenium etiam facias pingue, id est, crassum, hebes, stupidum.

15. *Custos mihi maximus adsis.*] Poëtæ nimirum in tutelâ sunt Mercurii. lib. ii. Od. 1. et 17.

16. *In arcem.*] Villam Tusculanam in edito colle sitam. Epod. 1. sub finem. Item lib. i. Epist. 16.

17. *Quid priùs illustrem satiris, &c.*] Sunt qui sic interpretentur: Quid prius canam, et carminibus celebrem, quàm deos agrestes, Sa-

Nec mala me ambitio perdit, nec plumbeus Auster, *Illic* neque me prava cor-
 Autumnusve gravis, Libitinæ quæstus acerbæ. *rumpit* ambitio, neque gra-
 Matutine Pater, seu Jane libentiùs audis, *vis* Auster, vel autumnus
 Unde homines operum primos vitæque labores *20* morbifer, *lucrum præstans*
 Instituunt, (sic Diis placitum) tu carminis esto duræ Libitinæ. O, Pater
 Principium. Romæ sponsorem me rapis: Eja, Matutine, sive mavis, Jane,
 Ne prior officio quisquam respondeat, urge: à quo homines exordiantur
 Sive Aquilo radit terras, seu bruma nivalem *[695]* primos labores auctuosæ vi-
 Interiore diem gyro trahit, ire necesse est. *26* tu initium sis versuum *neo-*
 Eja, *inquis*, propera, ne quisquam officiosior ante respondeat. *rum.* Quando Romæ sum,
 sive hyems contrahat dies nivosos orbe interiori, oportet ire. Sive Aquilo stringat terras;

ANNOTATIONES.

tyros, Faunos, &c. Vide lib. iii. Od. 18. Alii
 mellius: Quid aptius scribam, quam satiras,
 oratione quidem strictâ, sed quæ solutæ similis
 videatur et vulgari sermoni propior: ac proinde
nusa pedestris vocari queat. Vide lib. i.
 Sat. 4. v. 40. et seq.

18. *Plumbeus Auster.*] Gravia et tardiora
 efficiens corpora. Lib. ii. Od. 14. v. 15.

*Frustra per autumnos nocentem
 Corporibus metuemus Austrum.*

19. *Autumnusve gravis.*] Juvenal. Sat. 4. *le-*
thiferum appellat; benè quidem, tunc enim
 acutiores morbi sunt et frequentiores. Hippo-
 crat. Gal. &c. Idem. Sat. vi. 516.

— *metuique jubet Septembris et Austri
 Adventum.*

Cur autem Horatius in suâ villâ non metuat
 Austrum in autumnum, quamvis noxium, ipse
 explicat lib. i. Epist. 16. v. 15. sita nempe illa
 opportunè et salubriter haud excipiebat pesti-
 lentes Ausri flatus.

*Hæ lalabræ dulces, etiam, si credis, amonæ,
 Incolumem tibi me præstant Septembris
 horis.*

Libitinæ quæstus acerbæ.] Pluribus enim in
 autumnum morientibus, majorem quæstum ha-
 bent ii, qui funeribus procurandis incumbunt,
 dicti Libitinarii, à Libitinâ funerum deâ; de
 quâ lib. iii. Od. 30. Seneca 6. De beneficiis,
 comparat vota eorum, qui testamenta captant,
 cum votis Libitinariorum; nempe utriusque lu-
 cri gratiâ mortem hominum cupiunt, etiam
 amicorum. Huc verò præcipue facit, quod ex
 instituto Servii Tullii, Rom. regis, nascentes
 recensebantur in æde Junonis Lucinæ; pube-
 res in Juvantæ; morientes in Veneris Libitinæ;
 nummo quidem pro singulis delato. Dionys.
 Halic. lib. iv. Hinc Sueton. Neron. cap. 39.
*Tantis ex principe malis probisque accesserunt
 quædam et fortuita: pestilentia unius autum-
 ni, quâ triginta funerum nullia in rationem
 Libitinæ venerunt.*

20. *Matutine Pater.*] Janus dicitur *Matuti-*
nus à Matutâ, sive Aurorâ; et quod manè
 primus invocaretur, ut qui temporibus præsit,
 ac velut rerum omnium incipiendarum auctor.
 Arnob. lib. iii. *Quem in cunctis ante ponitis
 precibus.* Et alibi: *Incipianus ego solemniter
 ab Fano et nostro patre.*

Pater.] Janum vocamus Patrem, quasi deo-

rum Deum, inquit, Macrobi. lib. i. Saturn.
 cap. 1.

Jane.] Sic appellatur, quod quasi janua sit
 ad novum annum, imò ad menses singulos;
 omniaque regat tempora. Macrobi. cit.

Libentiùs audis.] Seu mavis appellari Jani
 nomine. Deos suos pluribus insigniebant ap-
 pellationibus, honoris vel assentationis causâ.
 Macrobi. *In sacris invocamus Janum gemi-*
num, Janum patrem, Janum Junonium, Ja-
num Quirinum, Janum Convivium, Janum
Patulecium et Clusium, &c. Sic et Horat.
 Carm. Secul. v. 14.

Lenis Ilithya, luere matres;

Sive tu Lucina, probas vocari,

Seu Genitalis.

22. *Sic Diis placitum.*] Ut præsideas tem-
 poribus et primus hominum laboribus, desque
 iis felix auspiciis: Quippe tu *in Italiâ primùm*
Diis templa fecisti, et ritus instituisti sacrorum;
unde in sacrificiis præfationem meruisti per-
petuam. Macrobi. jam. cit.

Carminis esto Principium.] Fave mihi hanc
 satiram exordienti in quâ urbanæ vitæ incom-
 moda à matutinis horis persequor.

23. *Romæ sponsorem me rapis.*] Hoc pri-
 mum est incommodum, quòd pro aliis spon-
 dere irrequerent necesse sit, ac forensibus tu-
 multibus interesse.

24. *Ne prior officio.*] Ne desis amico, acri-
 ter subveni, laborantem in judicio tuere et
 juva; officium præbe, sive per hyemis frigora,
 sive per angustias dierum brevissimum.

25. *Aquilo.*] Septentrionalis ventus, à ve-
 hementissimo instar aquilæ volatu dictus, ex
 Festo. Græcis Boreas, ἀπὸ τῆς βοῆς, à boatu;
 quoniam sint violenti flatus et sonori. Gell.
 lib. ii. cap. 22.

Bruma.] A dierum brevitate dicitur, ex
 Varrone et Festo. Alii factum nomen putant
 è βραχὺ ἡμας; *brevis dies*, Macrobi. Sat. i.
 Isidor. lib. v. Jul. Scalig. lib. i. De caus. L. L.
Bruma, sive solstitium hyemale, ex Ovid. Fast.
 i. est dies.

Prima nori, veterisque norissima solis.

26. *Interiore gyro.*] Breviori cursu et am-
 bitu circum minorem, utpote qui centro pro-
 prior sit, sole in Capricorum decurrente, ac
 breviores hinc dies faciente. Scil. in spherâ
 nostrâ obliquâ hyemalis tropicus ita ab hori-

Posteà verò quàm apertè et manifestè dixi quod mihi noceat, cogor contra turbam; vis faciendâ lentis. Hi verò increpant. Quid petis, stulte, et quid moliris? Quidam autem iracundas addit imprecationes. An igitur evertas quicquid obsistit tibi ad Mæcenatem festinanti, urgente memoriâ! Ut verum dicam, illud jucundum et suave est. Verùm cum ad Esquilias atras perveni, alieui centum negotia invadunt caput et latera. Roscius poscit ut ei cras opituleris ad Puteal ante horam secundam.

Postmodò quod mî obsit clarè certumque locuto, Luctandum in turbâ; faciendâ injuria tardis. Quid vis, insane, et quas res agis? Improbis urget Iratis precibus: Tu pulses omne quod obstat, 30 Ad Mæcenatem memori si mente recurras? [696] Hoc juvat, et melli est; non mentiar. At simul atras Ventum est Esquilias, aliena negotia centum Per caput et circa saliunt latus. Ante secundam Roscius orabat sibi adesses ad Puteal cras. 35

ANNOTATIONES.

zonte intersecatur, ut minor pars supra terram, major autem sub terrâ existat. Cic. ii. De nat. Deor. Cynosura, inquit ex Arato, *Cursu interiore brevi convertitur orbe. Ire necesse est.*] Ad spondendum pro altero. 27. *Postmodò quod mî obsit, &c.*] Alterum est incommodum; quod postquam spondi, vix è turbâ me eripere liceat; quodque luctandum et jurgandum sit cum obviis et remorantibus.

Quod mî obsit.] Certe rarò est expers molestiæ et damni quisquis pro altero spondet. Proverb. cap. vi. 1. 2. *Si sponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneum manum tuam; illaqueatus ex verbis oris tui, et captus propriis sermonibus.* Bias sapienter admodum dicebat: *Sponde, noxâ præstò est.* Cic. Epist. ad Brut. *Dependendum tibi est quod mihi pro illo spondidisti.*

Clarè certumque locuto.] Debet enim sponso ac fidejussio præstari disertis verbis et sine ambagibus. Alii locum hunc minus rectè intelligunt de avocatione et peroratione causarum; afferuntque verba Tulli De petit. consul. *Nonnullos esse tibi iratos ex iis causis quas egisti, necesse est: et alibi. Quos læsisti, cum pro amico contra eos diceres.*

28. *Faciendâ injuria tardis.*] In forensi turbâ pulsare oportet et objurgare tardius euntes, dum inde quamprimùm exire contendit.

29. *Quid vis, insane.*] Ita reluctatur, qui ab Horatio festinate pulsatus est; trudentem retrudit, atque execrationes jaculatur. Quidam *iratas preces* explicant iram hominis adversus Horatium excandescentis, quòd ipsius obstantibus patrocinium aut suscipere detrectet, aut non satis acriter assumat. Prior interpretatio magis probatur.

31. *Ad Mæcenatem memori si mente recurras?*] Dum propeas adire Mæcenatem condicto tempore; vel quòd acceptorum beneficiorum memor quotidianis officiis vel semel desesse metuas.

32. *Hoc juvat, et melli est, &c.*] Objurgationes ejusmodi, quantumvis invidiosæ, me quidem delectant, et quasi mel, dulces videntur, adèd Mæcenatis mentio, nomen, et recordatio veneranda mihi sunt.

At simul atras Ventum est, &c.] Tertium

hoc genus molestiarum urbanarum est. Cum verò ad Mæcenatis ædes in Esquilias sitas veni, assiliunt importuni plerique sua mihi negotia commendantes; quos amoliri nefas. De Mæcenatis ædibus apud Esquilias, lib. iii. Od. 29. v. 10. et lib. i. Sat. 8. v. 14. Vide ibi Annot.

Atras Esquilias.] De atris curis quidam interpretantur; at melius alii de sepulchreto, quod fuerat olim in Esquilias; ut fusè disserui ad Epod. 5. v. 100. Epod. 18. v. 6. et lib. i. Sat. 8.

34. *Per caput et circa saliunt latus.*] Undique adoriuntur et circumobsident. Præclara hypotyposis.

Ante secundam.] Maturè ut tempus habeat de re suâ disserendi tecum, priusquam forum aperitur ac disceptandum sit in judicio. *Ante secundam.* Gall. *A huit heures précises du matin plutôt devant qu'après:* Ang. *At eight of the clock in the morning, rather before than after.* Unâ scilicet horâ ante judicia, quæ horâ tertiâ exercebantur.

Exercet raucos tertia causidicos, Martial. lib. iv. Epig. 8. ubi et dici varias occupationes pro diversis horis explicat. Porrò ex alibi annotatis, lector, intellige illam dici naturalem horam tertiam Romanorum nobis quidem Francis nonam esse matutinam. Vide lib. i. Epist. 16. v. 8. et Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 20.

35. *Sibi adesses.*] Quasi advocatus adjutor, fautor. Apud iudices actor, et patronus rei causam dicebat. At aderant præterea quidam advocati, suâque præsentia vel testimonio etiam, si opus esset, reum adjuvabant.

Ad Puteal.] Ad iudicium. *Puteal* locus erant in comitio Romæ, ubi jus reddebatur. Lib. i. Epist. 19. v. 8. *Forum Putealque Libonis Mandabo siccis.* Nimirum in ipsis gradibus, ad lævam curiæ, statua erat Actii Navii auguris, qui inspectante Tarquinio Prisco rege, cotem novaculâ disciderat. Ibidem porrò cotem illam et novaculum esse defossam tradunt, supraque impositum puteal, id est, umbellam sive operculum, quale puteis imponi solet. Cic. de Divin. i. Illic etiam feneratorum convenire solitos idem testatur pro Sextio. *Puteali et feneratorum gregibus inflatus.* Item Pers. Sat. 4.

De re communi scribæ magnâ atque novâ te
 Orabant hodie meminisses, Quinte, reverti. [697]
 Imprimat his, cura, Mæcenas signa tabellis.
 Dixeris, Experiar: Si vis, potes, addit et instat.
 Septimus octavo proprior jam fugerit annus, 40
 Ex quo Mæcenas me cœpit habere suorum
 In numero, duntaxat ad hoc, quem tollere rhedâ
 Vellet, iter faciens; et cui concedere nugas
 Hoc genus: Hora quota est? Thrax est Gallina
 Syro par?

Matutina parùm cantos jam frigora mordent: 45
 Et quæ rimosâ benè deponuntur in aure.
 Per totum hoc tempus subjectior in diem et horam
 Invidiæ. Noster ludos spectaverat unâ,
 Luserat in campo, fortunæ filius, omnes.
 Frigidus à rostris manat per compita rumor; [698]
 Quicunq; obvius est, me consulit: O, bone (nam
 te 51

Scire, deos quoniam propiùs contingis, oportet)
 Num quid de Dacis audisti? Nil equidem. Ut tu
 Semper eris derisor! At omnes Di exagitent me,
 Si quicquam. Quid? militibus promissa Triquetrà 55
 interrogat me: O, bone, an de Dacis aliquis accepisti? quippè te scire oportet, qui ad magnates
 accedis. *Tum ego:* Nihil certè. *Illi continuo.* Ergone tu semper derisor fueris? Me, in-
 quam, disperdant omnes dii, si quidquam scio. Ecquid? *aiunt* agros militibus promissos an
 assignabit Augustus in Sicilia

Horati, scribæ te rogant ut
 hodie redeas ad negotium
 commune ac novum. Fac
 ut Mæcenas has tabellas ob-
 signet. *Quod si his respon-*
deam: Tentabo: *est qui re-*
ponat et urgeat: *Alqui po-*
tes, si lubet. Prope finem
 habet annus septimus, et
 mox octavus incipiet, ex quo
 tempore Mæcenas inter fa-
 miliares me ascivit; ad id
 rerò solum, quem in curram
 assumere placeret, quando
 viam iuit; et cum quo lo-
 queretur futilia ejusmodi:
 Quota est hora? Gallina
 Thracius estne par Syro?
 Incantos jam stringit frigus
 matutinum; et similia quæ
 committi queant auribus
 perfluentibus. Exinde rerò
 magis ac magis obnoxius
 invidiæ fui. *Aiunt* perique,
 noster fortunæ filius ludos
 omnes spectavit, in campo
 Martio certavit cum Mæce-
 nate. *Quod si è* rostris per
 plateas frigidus rumor dis-
 currat; quisquis occurrerit,

ANNOTATIONES.

Si puteal multâ cautus vibice flagellas.

Vide Cœl. Rhodig. lib. x. cap. 17.

36. *De re communi scribæ, &c.]* De scribarum
 se numero fuisse ostendit.

Scribæ.] Gall. *Les Greffiers, ou secretares de*
l'Epargne. Angl. REGISTERS OR SECRETARIES.
 Horum officium erat, acta publica literis man-
 dare, literas publicas scribere, &c. Constat
 scribas maximæ probitatis à questoribus al-
 lectos. Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 2.

38. *Imprimat his, cura, &c.]* Alius ita ro-
 gat: O, Horati, cura ut Mæcenas sigillo mun-
 niat has tabellas; oro te etiam atque etiam.

Signa.] De sigillo sive annulo Augusti in-
 tellige. Hunc enim ab eo concredidit Mæ-
 cenati, diximus ad Epod. I. v. 3. constat ex
 Xiphilino ibi cit. Item ex Dione lib. li.

39. *Dixeris, Experiar.]* Si huic dixerò, Cu-
 rabo, et experiar, numquid à Mæcenate id be-
 neficii queam obtinere tibi. Hic Horatii modesti-
 am, adverte, lector, suam apud Mæcenatem
 gratiam extenuantis, tametsi apud eum sum-
 mè valere diceretur. Vide et quæ sequuntur.

40. *Septimus octavo proprior.]* Septimus hic
 annus prope est elapsus, et mox octavus age-
 tur, ex quo, &c.

42. *Duntaxat ad hoc.]* Non ad res graves
 sed ad nugas, ad jocos, atque ad relaxandum
 animum magnis curis passim distentum me
 adhibet Mæcenas, inquit noster, duntaxat.

44. *Thrax est Gallina Syro par?] Au ille*
 gladiator huic par est virtute, robore, arte, pe-

ritiâ? ille secutor huic retiario; ille Thrax
 huic Mirmilloni? Horum pugnandi rationem
 diversamque armaturam fusè explicavi ad Juv.
 Sat. ii. l. et 143. et Sat. viii. 200.

45. *Matulina parum cantos, &c.]* Verba
 hæc innunt scriptam autumnii tempore hæc
 satiram.

46. *Et quæ rimosâ, &c.]* Et similia, quæ
 loquacissimo cuilibet possunt committi, atque
 homini nullum secretum retinenti, sed passim
 quod audivit in obviis quosque statim effun-
 denti; qualis ille apud Terent. de seipso præ-
 dicans:

Plenus rimarum sum; hæc atq; illæ perfluo.

48. *Noster ludos spectaverat unâ, &c.]* Sic
 de Horatio loquuntur invidi. En ille fortunæ
 filius simul cum Mæcenate ludos spectavit: en
 cum ipso lusit in campo Martio. De hoc vide
 lib. i. Od. 8. Annotat.

50. *Rostris.]* In foro Rom. erant rostra, id
 est, suggestum ante Curiam Hostilium extruc-
 tum, ornatum verò navium rostris ab Antiati-
 bus captarum, unde nomen. Titi Liv. lib. viii.
 Varro lib. iv. de Lat. Ling. Ex eo loco leges
 ferebantur, et conciones ad populum habe-
 bantur; inò et jus dicebatur.

Rumor.] Est fama incerta sine capite, id
 est, sine auctore, *frigidus*, vel tristis, vel levis.
 52. *Deos.* Augustum, Mæcenatem.

53. *De Dacis.]* Cum his tunc Romani bel-
 lum habebant. Vide lib. ii. Od. 20.

55. *Militibus promissa Prædia.]* Sicut jam

an in Italicâ regione? *At Prædia Cæsar, an est Italâ tellure daturus? Jurantem me scire nihil, mirantur, ut unum Scilicet egregii mortalem altique silenti. Perdatur hæc inter misero lux, non sine votis.*
O, rus quando ego te aspiciam? quandoq; licebit 60 Nunc veterum libris, nunc somno et inertibus horis, Ducere sollicitæ jucunda obliviam vitæ?
O, quando faba Pythagoræ cognata, simulque Uncta satis pingui ponentur oluscula lardo? [699] O, noctes, cœnæque Deûm quibus ipse, meique 65 Ante Larem proprium vescor, vernasque procaces Pasco libatis dapibus. Prout cuique libido est, Siccat inæquales calices conviva, solutus Legibus insanis: seu quis capit acria fortis Pocula, seu modicis humescit lætius. Ergo 70 Sermo oritur, non de villis domibusve alienis; Nec malè necne Lepos saltet: sed quod magis ad nos
fabulatio, non de aliorum prædiis vel ædibus; neque utrum Lepos ineptè saltet, an non: sed quod utilius,

ANNOTATIONES.

assignata fuerant post Philippensem victoriam. Vide supra Sat. 2. v. 110. et seq. item Virgil. Elog. i.

Triquetra.] Sicilia Trinacris etiam dicitur ob triangularem formam; habetque in triplici angulo triplex promontorium, Pelorum, Pachynum, Lilybæum. Hinc Ovid. Fast. iv.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in æquor

Trinacris; à positu nomen adepta loci.

63. *O, quando faba, &c.*] Quando ruri vescar fabis, oleribus, &c. tranquillam ejusmodi vitam agrestem præfero lautis epulis quibuscumque.

Faba Pythagoræ cognata.] Varia hic varii commiscuntur. Aiunt plerique *fabam Pythagoræ cognatam* dici ironicè quidem et satiricè, quasi homini cœvæ et consanguineam: nempe quod ille assereret fabam ex eadem origine et eodem tempore cum homine natam; eamque, si pyxide inclusa servetur, vel infodiatur, in carnem et sanguinem converti. Ego nec fabulas nec metempsychosim afferre huc velim: *cognatam* interpretabor amicam. Fabis enim, aliisque leguminibus atque oletibus, omnique cibo parabili Pythagoras et Pythagorei libenter vescabantur; carnibus autem vix aut nunquam, frugalitatis quidem et sanitatis gratiâ, quamquam nonnulli contrarium scribunt. Vide Cic. De divin. 2. Diog. Laert. lib. viii. Athen. lib. iv. et x. Plin. lib. xviii. cap. 12. Gell. lib. iv. cap. 11. Cæd. Rhodig. lib. xxi. cap. 3. lib. xxviii. cap. 12. lib. xxx. cap. 36. et quæ nos ad Juven. Sat. xv. 173. ubi de anthropophagis quibusdam ita scribit:

Quid diceret ergo,

Vel quò non fugeret, si nunc hæc nostra videret

Pythagoras, cunctis animalibus abstiniit qui Tanquam homine, et ventri indulsit non omne legumen?

Pythagoræ.] Vide lib. i. Od. 28. Epod. 15. et Sat. 4. hujus lib.

65. *O, noctes, cœnæque Deûm.*] O, quieti somni! ô epulæ tranquillæ et jucundæ; quantumvis sobriæ et frugales, certè necari et ambrosiæ deorum æquiparandæ! *noctes* dicit poetæ, quòd olim in multam noctem producerent cœnam, ut alibi notavimus.

66. *Ante Larem proprium.*] Religiosè diis domesticis Tibanis, et prinitias offerens rusticarum dapum; ac postea è libatis dapibus hilariter cum familiaribus et servis cœnatis. Vide lib. i. Od. 12.

Vernas.] Sic vocantur, qui ex ancillis nati suntverno tempore. Festus, *procaces*, à pro-cando, sive poscendo.

69. *Legibus insanis.*] De his convivorum legibus vide lib. ii. Od. 7. Annot.

Seu quis capit acria fortis Pocula.] Plin. lib. xiv. cap. 22. refert *Ciceronem Marci filium binos congios simul haurire solitum*, atque ebrietatis mala eleganter describit. Vide Macrob. Saturn. ii. cap. ultimo. Gell. lib. xv. cap. 2.

70. *Humescit.*] Al. *urescit*. Lib. iv. Od. 5. in fine, *uridi*, id est, bene poti, madidi ac pleni vino.

71. *Non de villis domibusve alienis.*] De his invidi et avari sermocinantur; ut deliciarum sectatores et voluptarii de saltatoribus et scurris.

72. *Lepos.*] Augusti scurra, archimimus, egregius saltator, Lepos dictus, à molli, scità, et lepidâ saltandi ratione.

Quod magis ad nos Pertinet, &c.] De aptis

Pertinet, et nescire malum est, agitamur : Utrumne quodque ignorare sit nefas,
 Divitiis homines, an sint virtute beati ; 74 quærimus ; an opibus homi-
 Quidve ad amicitias, usus rectumne, trahat nos ; [700] tant : utrum nos ad amicitia-
 Et quæ sit natura boni, summumque quid ejus. as impellat, utilitas an ho-
 Cervius hæc inter vicinus garrit aniles nestum : item quid sit ho-
 Ex re fabellas. Nam si quis laudat Arellî nnum, et quæ ejus perfectio.
 Sollicitas ignarus opes, sic incipit : Olim Interea Cervius vicinus aniles
 Rusticus urbanum murem mus paupere fertur 80 Etenim si quis imperitus
 Accepisse cavo, veterem vetus hospes amicum, laudat anxias Arelli diviti-
 Asper, et attentus quæsitis ; ut tamen arctum as, ita exorditur : Quondam
 Solveret hospitii animum. Quid multa ? neque illi 80 mus agrestis urbanum mu-
 Sepositi ciceris, nec longæ invidit avenæ : rem cavernulâ dicitur ex-
 Aridum et ore ferens acinum, semesaque lardi 85 cepisse, vetus hospes vete-
 Frusta dedit, cupiens variâ fastidia cœnâ rem amicum ; durus, et stu-
 Vincere tangentis malè singula dente superbo : diosus rerum congestarum,
 Cùm pater ipse domûs paleâ porrectus in hornâ, [701] ita tamen ut animum res-
 Esset ador loliumque, dapis meliora relinquens. trictum laxaret hospitum
 Tandem urbanus ad hunc, Quid te juvat, inquit, gratiâ. Quid plura ? nec
 amice, 90 parcè dedit è congesto ci-
 Prærupti nemoris patientem vivere dorso ? cere, nec ex avenâ oblongâ :
 Vis tu homines urbemque feris præponere silvis ? ore portans acinum desicca-
 Carpe viam, mihi crede, comes ; terrestria quando tum, et semesa lardi frustu-
 Mortales animas vivunt sortita, neque ulla est la obtulit, optans multiplici
 Aut magno aut parvo lethi fuga : quo, bone, circâ, dape vincere nauseam fasti-
 Dum licet, in rebus jucundiss vive beatus : 96 diosè singula delibantis su-
 Vive memor, quàm sis ævi brevis. Hæc ubi dicta perbo dente ; dum ipse ædi-
 urbem præferre silvis desertis ? Mihi ausculta, iter mecum ingrede : ; quandoquidem animan-
 tia super terram vitam agunt morti obnoxiam, nec effugiendi ratio est sive parvo sive magno.
 Quocirca, O bone, quamdiu potes, rebus fruire jucundis, recordatus quam brevi tempore sis vic-
 turus. Sermonibus illis excitatus rusticus, prosilit alacer è domicilio. Hinc

ANNOTATIONES.

convivio sermonibus. Gell. lib. xiii. cap. 11. &c.

75. *Usus, rectumne.*] Alii quippè sentiebant amicitias propter utilitatem colendas, alii propter virtutem. Vide Cic. Lælium, ubi *Solem*, inquit, è mundo tollere videntur, qui amicitiam è vitâ tollunt——*Amicitia tantas opportunitates habet, quantas vix queo dicere, &c.*

Rectumne.] Cic. mox. cit. *Virtus amicitiam et gignit et continet——Virtutum amicitia adjutrix à naturâ data est.* Et in fine ejusdem lib. *Vos hortor, ut itâ virtutem locetis, sine quâ amicitia esse non potest, ut, ed exceptâ, nihil amicitia præstabilius esse puletis.*

76. *Summumque quid ejus.*] In quo consistat summum bonum ; hoc enim in voluptate alii, alii in virtute reponebant. Vide Cicer. De finib. Tusc. Quæst. &c.

78. *Ex re fabellas.*] Sunt fabulæ ad persuadendum valdè commodæ et efficaces, si appositè adhibeantur. Hinc sacri etiam codices proverbii et parabolis inspersi sunt, hisque persæpè usus est Christus Dominus, veritas Dei et sapientia. *Ut quod per simplex præcep-*

tum teneri ab auditoribus non potest, per similitudinem et exempla teneatur. S. Hieronym. lib. iii. Comment in Matth.

Arelli.] Arellius famosè avarus : contra stultam ejus de opibus opinionem Cervius affert aptè exemplum et apologum rustici muris et urbani.

83. *Hospitiis.*] Hospitibus amicè excipien- dis.

84. *Nec longæ invidit avenæ.*] Hellenismus.

86. *Variâ cœnâ.*] *Dubiam cœnam* dixit supra Sat. 2. v. 77.

88. *Hornâ.*] *Novâ*, hujus anni. lib. iii. Od. 23. v. 3.

89. *Ador.*] Frumenti genus, ab edendo appellatum ; vel quòd, aduratur, ut è tosto fiat mola salsa ad sacrificia utilis. Festus. Alii aliter.

93. *Terrestria quando, &c.*] Vel ex personâ murium, aliorumque brutorum ; vel ex personâ atheorum hoc dicit poëta.

97. *Vive memor, quàm sis ævi brevis.*] Eandem hanc orationem tribuit Herculi Euripides in Alcestide, ut benè observavit Muretus.

uterque viam institutam de-
currunt, cupientes noctu sub-
ire civitatis pomœrium.
Et jam nox attigerat medi-
um cœli locum, quando pe-
dem ambo inferunt in ædes
opulentas, ubi stragula ful-
gebat purpurea super tho-
ros eburneos, et plurimæ
dapes restabant è lauto con-
vivio, quæ heri procul fue-
rant in sportulis congestæ.
Postquam igitur rusticum
statuit in stragulâ pretiosâ
recumbentem, velut expedi-
tus hospes circumcursat, ci-
bos cibis accumulât, et in-
star famuli ministrat sedu-
lus, prægustans quicquid
apportat. Ille quietus læ-
tatur mutatâ conditione, hi-
laremque se convivam ex-
hibet favente fortunâ; quan-
do magnus repente forium
strepitus toris ambos expu-
lit. *Mox trepidi cæperunt*
fugere per omne cubiculum,
gravius autem expavescere
Tunc agrestis dixit; Nequaquam me juvat vita ista, *eique* nuncium remitto: me nemo et ca-
vernula à periculis libera consolabuntur exiguo legumine.

Agrestem populêre, domo levis exilit. Inde
Ambo propositum peragunt iter, urbis aventes
Mœnia nocturni subreperere. Jamque tenebat 100
Nox medium cœli spatium, cùm ponit uterque
In locuplete domo vestigia; rubro ubi cocco
Tincta super lectos canderet vestis eburnos,
Multaque de magnâ superessent fercula cœnâ,
Quæ procul extractis inerant hesterna canistris. 105
Ergò ubi purpureâ porrectum in veste locavit
Agrestem, veluti succinctus cursitat hospes,
Continuatque dapes, nec non verniliter ipsis [702]
Fungitur officiis, prælibans omne quod affert.
Ille cubans gaudet mutatâ sorte, bonisque 110
Rebus agit lætum convivam: cùm subito ingens
Valvarum strepitus lectis excussit utrumque.
Currere per totum pavidi conclave, magisque
Exanimes trepidare, simul domus alta Molossis 114
Personuit canibus. Tum rusticus, Haud mihi vitâ
Est opus hâc, ait, et valeas: me silva, cavusque
Tutus ab insidiis tenui solabitur ervo.

SATIRA VII.

Inducitur servus, pro libertate Saturnalium, heri vitia taxans et carpens.

DAVUS. Jam diu est
quod te audio; atque avens
tibi pauca loqua, ego famulis
timeo. *HORAT.* Nunquid
Davus? *DAV.* Etiam, Dav-
vus, hero servus fidelis ac
frugalis abundè; id est, ut
vitâ dignum existimes.
HOR. Age, fruire licentiâ
mensis Decembris, quandoquidem ita sanxerunt majores nostri: loquere.

JAM dudum ausculto; et, cupiens tibi dicere ser-
vus [703]
Pauca, reformido. Davusne? Ita, Davus, amicum
Mancipium domino, et frugi, quod sit satis; hoc est,
Ut vitale putes. Age, libertate Decembrî
(Quando ita majores voluerunt) utere: narra. 5

ANNOTATIONES.

104. *Fercula.*] A ferendo vocantur sic vasa
eduliorum, et per Synecd. ipsa edulia, &c.

108. *Verniliter.*] Al. *Verniliter*, more ser-
vorum prælambens dapes quas affert.

114. *Molossis.*] Ingentibus canibus è Molos-
siâ regione Epiri. Apud Molossos Epiri po-
pulos erant canes venatici generosissimi.

117. *Ervo.*] Quovis legumine, Synecd. *Er-
vum*, Græcis *ερως*, Gall. *ers*, Angl. *vetches*,
or lares. Legumen est pisis affine, saginandis
armentis utile. Columell. Plin. Virg. Ecl. iii.

100. ejus meminit, si fides quibusdam veteri-
bus membranis. Nam aliæ habent *arvo*, aliæ
ervo.

Satira VII.—1. *Jam dudum ausculto.*] Suum
ipse servum vitia sibi objicientem ita inducit Ho-
ratus, ut quilibet vitiosus à servo suo pariter re-
prehendisse justè quidem putet et sentiat. Porro
sententiam hanc assert, solum sapientem esse

liberum, quam tractat Cicero Parad. v. et
Pers. Sat. v.

Ausculto.] Ad omne obsequium paratus asto.

2. *Davusne?*] Ipsene Davus hæc loquitur?

4. *Ut vitale putes.*] Habebant domini in
servos jus vitæ ac necis. Davus ait, pro sedu-
lâ et diuturnâ servitute videre sibi meruisse
apud herum ut vivat. Alii alias interpretati-
ones afferunt, at meo judicio longè petitas.
Quidam volunt Davum significare se mediocri-
ter bonæ esse indolis, quòd contra rarè sicut
longævî, qui indole sunt eximiâ. Seneca Con-
trov. 1. *Tam immaturè magnum ingenium
non esse ritale.* Alii sic: Davus ostendit se in
victu moderatum ac temperatum diutiùs esse
victurum, contra morem servorum, quos eda-
citas brevi conficit.

Libertate Decembrî utere.] Dic liberè quic-
quid volueris, siquidem hoc tibi dant Saturna-

Pars hominum vitiiis gaudet constanter, et urget
 Propositum: pars multa natat; modò recta capes-
 sens,
 Interdum pravis obnoxia. Sæpe notatus
 Cum tribus annellis, modò lævâ Priscus inani,
 Vixit inæqualis, clavum ut mutaret in horas: 10
 Ædibus ex magnis subitò se conderet, unde
 Mundior exiret vix libertinus honestè:
 Jam mœchus Romæ, jam mallet doctus Athenis
 Vivere; Vertumnis, quotquot sunt, natus iniquis.
 Scurra Volanerius, postquam illi justa chiragra [705]
 Contudit articulos, qui pro se tolleret, atque 16
 Modò Romæ adulter, modò Athenis eruditus degere
 cuperet; certè natus infestis omnibus Vertumnis. *Contrà* Volanerius sannio, quando justa
 chiragra illi fregit digitos, *hominem* quotidianà mercede conductum aluit, qui taxillos pro se
 colligeret, ac

ANNOTATIONES.

lia. Ea nempe 14. cal. Jan. celebrabantur in
 honorem Saturni, et monumentum aurei sub
 ejus regno seculi, quo tempore cuncti æquales
 erant, tam servi quàm ingenui. Macrobius lib. i.
 cap. 10. *Saturnalia uno die solita peragi; post
 in triduum propagatio, adjunctis à Cæsare huic
 mensi diebus; deinde ex edicto Augusti, quo
 trium dierum ferias Saturnalibus addidit*—
*sed Sigillariorum adjecta celebrata in sep-
 tem dies discursum publicum et lætitiã religio-
 nis extendit.* Alex. ab. Alex. lib. ii. cap. 22.
*Saturni festis diebus servos ingenueorum minis-
 teria occupare, pilcos sumere, et à liberis nullo
 discrimine differre, stipēsque invicem dare, et
 munera missitare, servatum est. Regna quoque
 sortiri inter æquales, et tanquam reges imperi-
 tare, magistratūs purpuram induere, reliquos in
 veste candidā diem concelebrare. Qui etiam
 nos Græci et exteris communis fuit. Navique
 apud Babylonios Sacra appellantur festa, qui-
 bus dies quinque imperabant servi dominis, eor-
 umque unus stolā sumptā dominabatur, &c.
 Vide supra Sat. 3.*

7. *Natat.*] Instabilis est: sicut natantes
 modò contra flumen, modò corrente feruntur
 ane.

9. *Cum tribus annellis.*] Plures annulos ge-
 stare luxuriosus habebatur.

Priscus.] Hic orator fuisse dicitur, senatorii
 quidem, vel certè equestris ordinis.

Lævâ inani.] Sine ullo annulo, quod egesta-
 tis signum. In lævâ, utpote miuūs actuosâ,
 annuli gestabantur. Macrobius lib. vii. cap. 15,
*Annulum in digito, qui minimo ricinus est,
 quem etiam medicinalem vocant, et manu præ-
 cipuè sinistrâ gestandum esse.* Gell. lib. x. cap.
 10. *Repertum est nervum, quandam tenuissim-
 um ab eo digito ad cor hominis pervenire.*
 Hinc tali honore eum digitum placuit decorari.
 Vide Plin. lib. xxxiii. cap. 1. ubi de origioe et
 jure annulorum aureorum. Alex. ab Alex. lib.
 ii. cap. 9. &c.

10. *Inæqualis.*] Sibi parùm constans.

Clavum.] Modo latum, modo angustum su-

mens. De eâ veste præclarâ lib. i. Sat. 5. v. 56.
 11. *Ædibus ex magnis.*] E superbo domici-
 lio in vile et abjectum migraret.

13. *Jam mœchus Romæ.*] Salsus in Romano-
 rum impudicitiam sarcasmus.

Jam mallet doctus Athenis Vivere.] Modò
 otiosum et luxuriosum præferens vitæ genus,
 modò studia literarum et honestos doctrinæ ac
 philosophiæ labores.

Athenis.] Ubi fons omnium doctrinarum.
 Cic. De orat. *Ubi artium exquisitarum effici-
 na; ubi præcipuè coluntur ea mysteria, quibus
 ex agresti inmanique ritâ exculti ad humani-
 tatem et eruditionem mitigati sumus.* Id. De
 leg. 4. *Ubi tanta auctoritas, ut de ejus urbis
 possessione inter deos certamen fuerit; ut jam
 fractum propè ac debilitatam Græciã nomen
 hujus urbis laudi nitatur.* Id. Orat.

14. *Vertumnis.*] Vertumnus, deus anno ver-
 tendo præsidens, multiformis erat; et variè
 pingebatur, et variis colebatur locis tum in
 urbe tum in municipiis: modò fossor, modò
 arator, seminator, plantator, messor. Hinc
 plurali numero Vertumni appellantur. Aiunt
 etiam sensus et cogitationes hominum ab eo
 verti. Unde iratis Vertumnis dicitur natus,
 quisquis semper incertus et inconstans aliis
 aliisque affectibus agitur. Tibul. iv. 2, 13.

*Talis in æthereo felix vertumnus olympo
 Mille habet ornatus, mille decenter habet.*

15. *Chiragra.*] Vel metri causâ licenter et
 contra etymon primam corripit syllabam; vel
 poëta scripsit *cheragra*, ut voluit quidam ἡ
 ἀγρὰ τῆς χεῖρος, poëtice χερός. *Justa, digna
 luxuriæ pœna.* Pers. Sat. 5. v. 58.

— *Sed cum lapidosa chiragra
 Fregerit articulos.*

Scilicet morbus ille articularis manūs ac digi-
 torum usum præpedit, non secus ac si fracti et
 contusi essent articuli manuum.

16. *Qui pro se tolleret.*] Cùm talis semper
 ludere consuevisset, interclusâ manus suas mo-
 vendi facultate, alienâ manu talos colligebat,
 movebat, jactabat.

immitteret in alveolum; quanto magis constans in pravis, tanto minus infelix quam prior iste, qui nunc intento, nunc laxato fune luctatur.

HORAT. An non hodie declarabis, furcifer, quo spectent illa aded inepta? *DAV.* Dico, ad temetipsum. *HOR.*

Ecquâ ratione, o Æsequam? *DAV.* Extollis conditionem et instituta prisca populi; tuque ipse fortiter abuuas, si numen aliquod ad ea te redigat; sive quod non firmiter tenes melius esse id quod asseris; sive quod non constanter virtutem propugnans; atque hæsitans, frustra exoptans pedem luto extrahere. *Cum Romæ versaris,* cupis ruri degere; cum ruri degis, remotam urbem laudas inconstans. Si à nemine invitatus es ad cœnam, extollis olera tranquilla, et quasi pergas coactus, sic te beatum prædicas, atque gratularis tibi, quod apud nullum cœnare contingit. *Verum* si Mæcenas vocet te cœnatum apud se vesperi ad primas candelas; horrendum vociferaris furibundus. Nullusne asseret unguenta citius? quisnam auscultat? *Tum* verò Milvius et parasi, abeunt, tibi imprecari minime narranda. At dicit aliquis me ventri obnoxium esse, nasum tollere supinum ad nidores; ignavum, segnem esse, adde etiam popinarum sectatorem, si lubet; non inficiabor. *Tu* verò cum sis servus, ut ego, et fortasse sis pejor;

Mitteret in phimum talos, mercede diurnâ Conductum pavit: quanto constantior idem In vitis, tanto leviùs miser ac prior ille, Qui jam contento, jam laxo fune laborat.

Non dices hodie, quorsum hæc tam putida tendant, Furcifer? Ad te, inquam. Quo pacto, pessime?

Laudas

Fortunam et mores antiquæ plebis, et idem, Si quis ad illa Deus subito te agat, usque recuses: Aut quia non sentis, quod clamas, rectius esse; 25 Aut quia non firmus rectum defendis; & hæres, Nequicquam cœno cupiens evellere plantam. [706]

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem Tollis ad astra levis: si nusquam es fortè vocatus Ad cœnam, laudas securum olus; ac velut usquam Vinculus eas, ita te felicem dicis, amasque, 31 Quod nusquam tibi sit potandum. Jusserit ad se

Mæcenas serum sub lumina prima venire Convivam, Nemon' oleum feret ociùs? ecquis Audit? cum magno blateras clamore, furisque. 35

Milvius et scurræ, tibi non referenda precati, Discedunt. Etenim fateor me, dixerit ille, Duci ventre levem: nasum nidore supinor: Imbecillus, iners, si quid vis, adde, popino. 40

Tu cum sis quod ego, et fortassis nequior, ultrò

ANNOTATIONES.

17. *Phimum.*] Vasculum ligneum, corneum, æburneum, oris angusti, è quo tali antea agitati effunduntur in alveum seu tabulam. *Fritillum* vocant Juvenalis et Seneca, *oram* Persius, *turriculam* Martialis, *pyrgum* (quæ vox Græca turriculam designat) alii, et hic Horatius, ut placet multis, hisque doctissimis. *Gall. cornet à dez,* Angl. THE DICE BOX *Jul. Pol. lib. x. cap. 13.* phimum, *Φίμων,* numerat inter aleatoris instrumenta: item Æschines in Timarch. apud Suidam.

20. *Qui jam contento.*] Metaphorica dictio. Velut Priscus modò parcus admodum et frugalis, modò laxus, magnificus, luxuriosus; utrinque nimis et vitio laborans.

21. *Putida.*] Auditu ingrata: translatio à naribus ad aures.

22. *Furcifer?*] Servus hoc probro incessebatur, cum ob delictum quodpiam levius appensam collo furcam cogebatur ferre, ignominie causâ.

23. *Mores antiquæ plebis.*] Probos nimirum et castos. Nam subinde vitia sensim gliscere visa sunt.

27. *Nequicquam cœno cupiens evellere plantam.*] Frustrâ cupiens è gurgite vitiorum emergere.

30. *Laudas securum olus.*] Tranquillam do-

mi cœnam è cibo parabili laudas, et præferre quibuslibet lantis et opimis apud alios epulis, ad quas invitatus fueris.

Velut usquam Vinculus eas.] Videri vis ad alienam ire cœnam velut coactus, vinculus, invitatus: ac felicem te dicis quod nemo te vocavit. Verum tu dissimulas.

33. *Serum sub lumina prima.]* Magnates quidem serò cœnabant pluribus negotiis occupati: at alii vulgò circa tertiam aut quartam horam pomeridianam. *Martial. lib. iv. Epig. 8. Imperat extractos frangere nona toros.*

34. *Nemon' oleum feret ociùs? &c.]* Clamitas moræ impatientis, et mirum quantum properans ire illuc bene lotus, bene unctus. Sic nimirum veteres ad cœnam invitati pergebant, unguentis odoriferis perfusi.

35. *Furisque.]* Alii lego. *fugisque,* id est, cum magna festinatione domo abis, et ad Mæcenas cœnam curris.

36. *Milvius et scurræ, &c.]* Parasiti et scurræ apud te cœnâ speratâ fraudati, diras in te jactant, imprecantur tibi mala omnia discedentes.

38. *Nasum nidore supinor.]* Elatum habeo nasum ad captandos odores obsoniorum; tanquam ventris et gulæ mancipium cœnas venor.

Insectere velut melior, verbisque decoris
 Obvolvas vitium? quid, si me stultior ipse
 Quingentis empto drachmis deprenderis? Aufer
 Me vultu terrere: manum stomachumque teneto,
 Dum quæ Crispini docuit me janitor, edo.
 Te conjux aliena capit, meretricula Davum:
 Peccat uter nôstrum cruce dignius? acris ubi me
 Natura incendit; sub clarâ nuda lucernâ,
 Quæcunque excepit turgentis verbera candæ,
 Clunibus aut agitavit equum lasciva supinum,
 Dimittit, neque famosum, neque sollicitum, ne
 Ditiore aut formæ melioris meiat eodem.
 Tu cum, projectis insignibus, annulo equestri,
 Romanoque habitu, prodixi ex iudice Dana
 Turpis, odoratum caput obscurante lacernâ;
 Non es quod simulas! Metuens induceris, atque
 Altercante libidinibus tremis ossa pavore.
 Quid refert, uri virgis, ferroque necari
 Auctoratus eas, an turpi clausus in arcâ,
 Quò te demisit peccati conscia herilis,
 Contractum genibus tangas caput? Estne marito
 Matronæ peccantis in ambos justa potestas?
 In corruptorem vel justior. Illa tamen se

cur me sponte reprehendis
 quasi præstantior? quare
 præclaris sermonibus tegis
 quod pravum habes? quid
 si tu agnosceris insanior me,
 quem emisti drachmis quin-
 gentis? Desine vultu terre-
 rem mihi facere; cœrce
 manum atque iram, dum lo-
 quor ea, quæ didici à Cris-
 pini janitore. Tu sectaris
 uxorem alterius, Davus me-
 rettricem. Uter nôstrum
 cruce dignior peccat? Cum
 me ardens libido inflammat,
 * * * * *

ab eâ discedo, nec infamis,
 nec anxius, ne epulentiore
 vel pulchrior eadem potia-
 tur. Tu verò quando, ex-
 utis ornamentis, annulo
 equestri, et Romanâ veste è
 iudice mutaris in vilem ser-
 vum cucullo obvolvente cap-
 ut angustis delibatum;
 an non es quod fingis? Pa-
 vidus quidem intromitteris,
 et corpore concuteris, metu
 adversus cupiditates luctan-
 te. Age vero, quid interest
 an pergas addictus virgis
 an iudicium ad equites Rom. pertinebat, sive
 quod eligebantur iudices tam ex equestri quam
 senatorio ordine.

ANNOTATIONES.

43. *Quingentis empto drachmis.*] Gall. *acheté*
cinquante écus. Angl. *that cost you but*
fifty crowns. Siquidem drachma Attica sex
 asses sive solidos nostræ monetæ continebat.

Me stultior deprenderis? Ego enim vitia mea
 ipse agnosco et fateor; tu verò tua celas, et
 vano decore tegis: et hinc aliis tibi quæ etiam
 bonus videri gaudes, stultè.

44. *Manum stomachumque teneto.*] Ne mi-
 nas, ne verbera mihi intentes, dum tibi vera
 loquor.

45. *Dum quæ Crispini docuit me janitor,*
edo.] Doctum se servus à servo philosophi ap-
 tè dicit. Certè à magistris publicis documen-
 ta quædam servi eorum captabant, seu domi,
 seu custodientes januam scholarum in quibus
 docebant; audire nempe multa atque utiliter
 excipere poterant, si paulùm ingeniosi essent.
De Crispino Stoicam sectam amplexo, lib. i.
 Sat. 1. et 3.

46. *Te conjux aliena capit.*] Adulteriorum
 sectator quilibet hic arguitur, non ipse Hora-
 tius: qui ab iis abhorrebat, lib. i. Sat. 2.

53. *Tu cum, projectis insignibus.*] Deposita
 togâ, exuto angusto clavo, equestri annulo
 et dignitate, quibus ab Augusto es insignitus;
 servilem autem indutus habitum ne agnosca-
 ris: jam non videris eques Romanus, sed vilis
 servus. Vide Gell. lib. xiii. cap. 20.

54. *Ex iudice.*] Certarum rerum cognitio

et iudicium ad equites Rom. pertinebat, sive
 quod eligebantur iudices tam ex equestri quam
 senatorio ordine.

55. *Lacernâ.*] Pallio caput etiam adversus
 imbres protegente. *Cucullum* vocat Juvena-
 lis, Sat. iii. 6. et 8. Gall. *une cape.* Angl. *a*
coat.

56. *Metuens induceris.*] In domum mæchæ
 induceris metuens pericula, de quibus lib. i.
 Sat. 2.

58. *Quid refert uri virgis, &c.*] Gladiatores
 emens has illis conditiones proponebat; flam-
 mis uri, virgis cædi et secari, ferro necari;
 quas cum accepissent certo quidem pretio,
 auctoritati dicebantur, seu obligati et obstricti
 ad quidlibet perpetiendum. Sensus est; Tu
 servili metu continuo pressus, servili auctora-
 mento quasi addictus, an non vere servus es?
 Nihil certè interest gladiatore inter et adul-
 terum. Gladiator virgis cædendum ferroque
 necandum se addicit: tu pariter cum adulteria
 committis. Quid enim cum timens adulterè
 maritum in arcâ recluseris?

61. *Estne marito Matronæ, &c.*] Olim adul-
 terum in adulterio deprehensum marito lice-
 bat occidere, simul et adulteram. Lex subin-
 de Julia de adulteris nonnihil immutavit, at-
 que flagitiorum ejusmodi cognitionem ad cer-
 tos iudices referri jussit. Vide Annot. lib. i.
 Sat. 2.

non mutat habitum, vel lo- Non habitu mutatae loco, peccatae superne,
cum; * * * quoniam Cùm te formidet mulier, neque credat amanti. 65
te metuit, nec amanti fidit. Ibis sub furcam prudens, dominoque furenti
Sponte ferens patibulum, at- Committes rem omnem, et vitam, et cum corpore
que hero furioso addices famam.
cuncta bona, vitam corpus, Evasti? credo, metues doctusque cavebis.
existimationem. Quod si Quæres quando iterum paveas, iterumque perire
incolumis evadas, deinceps fortasse vereberis, et eruditus evitabis. Imò verò in-
quire rursus timendi pe- Possis. O, toties servus! Quæ bellua ruptis, [709]
reundique occasiones. O Cùm semel effugit, se prava catenis? 71
multis modis mancipatus Non sum mœchus, ais. Neque ego hircule fur, ubi
Ecqua fera vinculis fractis vasa
improbe se religat, si quan- Prætereo sapiens argentea. Tolle periculum,
do evasit? At enim non sum aduler, inquis. Nec ego
adulter, inquis. Nec ego Jam vaga prosiliet frenis natura remotis.
certè fur, quando argentea Tune mihi dominus, rerum imperiis hominumque 75
vasa cautus transeo. Au- Tot tantisque minor? quem ter vindicta quaterque
fer verò periculum, statim Imposita haud unquam miserâ formidine privet?
indoles solata erumpet sub- Adde suprâ dictis, quod non leviùs valeat. Nam
latis frenis. Quæ cum ita Sive vicarius est, qui servo paret, uti mos 79
sint, an meus es herus, tu Vester ait, seu conservus; tibi quid sum ego? nempe
subditus dominatui tot- Tu, mihi qui imperitas, aliis servis miser, atque
rum atque hominum? quem Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.
virga pratoris ter aut qua- Quisnam igitur liber? Sapiens; sibi qui imperio-
ter in cussa non unquam sus; [710]
liberet molesto metu? His Quem neque pauperies, neque mors, neque vincula
adjunge, quòd non minoris terrent:
momenti sit. Etenim seu Responsare cupidinibus, contemnere honores 85
vicarius est, qui servo obe-
dit, sicut institutum vestrum
docet, sive conservus; quid
ego sum erga te? scilicet ipse, qui mihi dominaris, aliis
obtemperas miser, ac move-
ris, perinde ac lignea effigies viribus non propriis. HORAT. Ergò quisnam liber? DAV.
Sapiens, qui sibi dominatur; quem nec egestas, nec mors, nec catenæ territant; qui valet re-
pugnare cupiditatibus, et spernere dignitates,

ANNOTATIONES.

64. *Non habitu mutatae loco.*] Adultera non egreditur domo suâ, non insignia deponit, ut tu; proindeque longè pejus illâ facis, justiorque pœna te sequitur.

66. *Ibis sub furcam prudens.*] Sponte subis servilem ignominiam et pœnam.

Dominoque furenti, &c.] Vel irato et ultionem anhelanti marito; vel affectui vehementi cuilibet tibi tyrannicè dominantanti paratus es addicere bona, famam, vitam.

68. *Evasti? credo metues, &c.*] Ironicè. Quòd si è vitæ periculo emergas fortasse cautus deinceps simile discrimen longè fuges. Imò verò quæres semper novas mæchandi, totiesque periclitandi occasiones; adeò mancipatus es tyrannidi vitorum.

70. *Quæ bellua ruptis, &c.*] Hunc Horatii locum imitatus est Persius, Sat. v. 168. et seq.

72. *Non sum mœchus, ais, &c.*] Si tu non es mœchus ed quòd aperte non sectaris matronas; nec ego fur sum, qui argentea vasa quælibet obvia metu pœnæ non surripio palani. Verùm si periculi formido removeatur jam ego furabor, et tu mœchaberis; et vitiosus indoli ambo serviemus. Ergo tu perinde servus ac ego. Huc pertinet quod Stoici plus animum peccandi spectabant quàm factum.

75. *Rerum imperiis hominumque Tot tantisque minor?*] Obnoxius libidini, timori, ambitioni, &c. quâ è servitute prætor exinere te non valet.

76. *Vindicta.*] Tribus modis è servitute vindicabatur, et in libertatem asserebatur servus: 1. Censu. 2. Testamento. 3. Vindictâ: nempe cum virgâ capiti serviliter incussâ ritè manumittebat servum prætor. Vide Pers. Sat. v. 88. ubi sic habet:

Vindictâ postquam meus à prælore recessi.

77. *Haud unquam miserâ formidine privet?*] Corporis quidem dabit libertatem, at animi nequaquam.

79. *Vicarius.*] Inter servos erat unus præcipuus, ut plurimum atriensis, quibusdam dispensator dictus. Hic aliis servis distribuerebat ex more dimensum cibum aut frumentum, habebatque in eos quandam auctoritatem. Reliqui servi dicebantur vicarii, seu conservi; communem etenim habebant dominum.

82. *Duceris, ut nervis alienis mobile lignum.*] Tu, qui meus es dominus, affectuum ac vitiorum servus es; atque ab eis duceris, perinde ac imagunculæ lignæ certis nervis et fidiculis mota, per se videntur moveri, caput, brachia, pedes agitare, oculos etiam torquere, &c. Gell.

Fortis, et in seipso totus teres atque rotundus,
 Externi ne quid valeat per læve morari;
 In quem manca ruit semper fortuna. Potesne
 Ex his, ut proprium, quid noscere? Quinq; talenta
 Poscit te mulier, vexat, foribusque repulsum 90
 Perfundit gelidâ, rursus vocat. Eripe turpi
 Colla jugo. Liber, liber sum, dic age. Non quis:
 Urget enim dominus mentem non lenis, et acres
 Subjectat lasso stimulos, versatque negantem, 94
 Vel cum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ,
 Quî peccas minus atque ego, cum Fulvi, Rutubæq;
 Aut Placideiani contento poplite miror
 Prælia, rubricâ picta aut carbone, velut si
 Re verâ pugnent, feriant, videntque moventes
 Arma viri? Nequam et cessator Davus: at ipse
 Subtilis veterum iudex et callidus audis. 101
 Nil ego, si ducor libo fumante: tibi ingens
 Virtus atque animus cœnis responsat opimis.

re ipsâ viri decertent, moveant arma, impetant, declinent? *Nempe Davus iners et pravus habebitur; tu verò solers et peritus cogitor rerum antiquarum prædicaberis. Si trahor odore placeantæ calidæ, homo nihil sum; at tibi magna virtus et mens temnit lautas dapes.*

ANNOTATIONES.

lib. xiv. cap. 1. *Nihil arbitrato suo faciunt, inquit, sed ludicra vevεδρατα esse videntur, id est, nervis moventia.*

86. *Totus teres atque rotundus.*] Tam lævis, politus, æquabilis, ut quasi perfectus globus facile moveatur, nihilque asperum ansatumve habeat, quo retineri ac retardari queat, aut invitus impelli vi quâdam externâ. Pers. Sat. i. 61.

— Ut per læve severos

Effundat junctura ungues.—

88. *In quem manca ruit semper fortuna.*] Sic ut affectibus non servit, ita nec fortunæ; et quemadmodum irruentium vitiorum, sic et fortunæ impetum frangit.

91. *Perfundit gelidâ.*] Mulierem ea est improbitas. De quâ Pers. Sat. 5. v. 169.

Soleâ puer objurgabere rubrâ.

Eripe turpe Colla jugo.] Si tu liber es, age, te liberum ostende: spernentem te meretriculam sperne et desere. Atque non vales, cupiditate subditus. Cic. Parad. 5. *An ille mihi liber videatur, cui mulier imperat, cui leges imponit, præscribit, jubet, velut quod videtur; qui nihil imperanti negare potest, nihil recusare audeat. Poscit? dandum est. Vocat? veniendum. Ejicit? abeundum. Minatur? extimescendum. Ego verò istum non modò servum, sed nequissimum servum puto.*

93. *Urget enim dominus.*] Dominiatur tibi libido, invitumque trahit. Pers. cit. Sat. 3. 124.

Liber ego. Unde datum hoc sumis, tot subdite rebus?

An dominum ignoras, nisi quem vindicta relaxat?

atque est in semet omnino æqualis et globosus, ut nihil externi queat hære per expolitur; quam fortuna impetit semper debilis. An potes aliquid ex istis velut tuum observare? Fœmina talenta quinque à te exigit, urget, domo ejicit, aquâ aspergit, interum accersit. Exime cervicem infami servitute. Heus dic, Liber, liber sum. *Atqui non vales; quippe animum premit herus gravis, acresque stimulos subdit fatigato, et reluctantem exagitat. Verum enim verò quando stupens miraris tabellam à Pausiâ pictam, quâ ratione lævius delinquis quàm ego, cum attentus contemplos pugnas Fulvii, Rutubæ, et Placideiani, rubricâ, vel carbone deliucatas, intento poplite altero, quasi*

95. *Vel cum Pausiacâ torpes, insane, tabellâ.*] Cum præ immoderato pictarum egregie tabellarum studio velut insanis. Cic. Parad.

5. *Sunt pari stultitiâ, quos signa, quos tabulæ, quos cælatum argentum, quos Corinthia opera, quos ædificia magnificia nimio perè delectant.*

— *Echionis tabula te stupidum detinet, aut sigillum aliquid Polyæti* —

— *intuentem te, admirantem, clamores tollentem. cideo, serrum te esse ineptiarum omnium iudicio. Nonne igitur sunt ista festiva? sunt. Nam nos quoque oculos eruditos habemus. Sed obsecro te, ita venusta habeantur ista, non ut vincula virorum sint, sed ut delectamenta puerorum.*

Pausiacâ.] Pausias insignis pictor, de quo Plin. lib. xxi. cap. 2. et lib. xxxv. cap. 11.

96. *Fulvi, Rutubæ, Placideiani.*] Hi famosi erant gladiatores.

97. *Contento poplite.*] Is gestus est certantium digladiantium.

98. *Prælia, rubricâ picta aut carbone.*] Publicè et propalâ exposita. Plin. lib. xxxv. cap. 7. *Quatuor coloribus solis immortalia illa opera fecere Apelles, Echion, Melanthius, Nicomachus, clarissimi pictores; ex albis melino, ex silaceis Attico, ex rubris sinopide Ponticâ, ex nigris atramento* —

— *publicas porticus investit picturâ gladiatorum, ministro ranque omnium veris imaginibus redditis* —

— *Pingi autem gladiatoria munera, atque in publico exponi, capti à C. Terentio Lucano.*

101. *Subtilis veterum iudex et callidus audis.*] Cic. ante citat. *Nos quoque oculus eruditos habemus.*

Quare *verò* damnosius mihi Obsequium ventris mihi perniciosius est cur?
 est obtemperare ventri? *ni-* Tergo plector enim : qui tu impunitior, illa, 105
mirum quia dorsum verbe- Quæ parvo sumi nequeunt, cum obsonia captas?
 ratur. Sed quo pacto mi- Nempè inamarescunt epulæ sine fine petitæ, [712]
 mus tu puniris, quoties app- Illusique pedes vitiosum ferre recusant
 petis edulia ista, quæ *pretio* Corpus. An hic peccat, sub noctem qui puer uvam
 exiguo haberi non possunt: Furtivâ mutat strigili? Qui prædia vendit, 110
 Quinimò amaræ fiunt dapes Nil servile gulæ parens habet? Adde quòd idem
 frequentius captatæ, et pe- Non horam tecum esse potes, non otia rectè
 des vacillantes detrectant Ponere; teque ipsum vitas fugitivus et erro;
 portare corpus vitiatum. *De-* Jam vino quærens, jam somno fallere curam :
nique nunquid peccat servus Frustra : nam comes atra premit, sequiturque fuga-
 quispiam pro uvâ dans strig- cem. 115
 ilem subreptam circa noc- Unde mihi lapidem? Quorsum est opus? Unde sa-
 tem? qui verò gulæ indulgens gittas?
 prædia venundat, nihil ser- Aut insanit homo, aut versus facit. Ocyùs hinc te
 vile exhibet? Adde quòd tu Ni rapis, accedes opera agro nona Sabino. [713]
 nequis unâ horâ tecum qua- Quæ parte habeo lapidem? *DAVUS.* Ecquid necesse est? *HORAT.* Ubi tela inveniam? *DA-*
 versari, nec benè uti otio; at- *VUS.* Vel furit homo *noster*, vel condit carmina. *HORAT.* Nisi hinc abis velociter, ibiq;
 que temet fugis, ut *servitu-* ad agrum *meum* Sabinum novus operarius.

SATIRA VIII.

Cœnæ Nasidieni luxum minimè lautum irridet.

HORATIUS. Quomodo UT Nasidieni juvat te cœna beati?
 te oblectavit cœna Nasidi- Nam mihi convivam quærenti dictus herè illic
 eni ditis? Etenim herè mi- hi te cœnaturum apud me
 perquirenti dictum est te ibi

ANNOTATIONES.

105. Qui tu impunitior.] Pers. Sat. v. 130. similiter.

— qui tu impunitior exis?

107. Nempè inamarescunt epulæ.] Immodicè epulatus das pœnas, cum debilitatum cruditate corpus vexatur; pedesque bono succo et alimento, proindeque viribus destituti, vacillant, solitumque officium non præstant. Vide Sat. 2. hujus libri, v. 75. seq.

110. Furtivâ mutat strigili?] Dans strigilem, quam furatus est, ad habendam uvam, quam appetit. Strigil instrumentum est æneum, ferreum, argenteum, quo in balneis sudorem veteres detergebant.

112. Non horam tecum esse potes.] Variis distractus cupiditatum illecebris, unâ horâ manere et apud te solus esse vix potes; animo tranquillo nunquam frueris: ac proinde otia rectè ponere, utiliterque tempus insumere non vales in rebus seriis et honestis. Pers. in fine Sat. iv. Tecum habita. Nunquam minus solus sapiens, quam cum solus est.

113. Teque ipsum vitas.] Vitiosi sibimetipsis graves sunt, maximè si soli sint; quia tunc recurrente flagitiorum memoriâ et conscientia amplius torquentur.

Fugitivus et erro.] A te discedere cupias vel omninò, vel ad tempus: sicut molestum dominum evitat servus fugitivus, redire nunquam valens: aut saltèim velut erro, dies multos absens, tandemque rediens.

116. Unde mihi lapidem, &c.] Unde lapidem habeo, quo feriam impudentem servum? Unde sagittas, quibus illum confodiam?

117. Aut versus faci.] Pœtico furore abreptus. Satira 3. hujus libri in fine:

Adde poemata nunc; (hoc est, oleum adde camino.)

118. Accedes opera agro nona Sabino.] Protinus hinc te amandabo ad ergastula prædii et villæ meæ apud Sabinos, ubi cum aliis octo servis operi rustico incumbas; fiasque agrestis ex urbano, vinctus è soluto, sordidus et abjectus è præcipuo. Juvenal. Sat. v. 24. *Carcer Rusticus.* Plin. lib. xviii. cap. 3. *Vincti pedes, damnatæ manus rura exercent.* Et cap. 6. *Coli rura ab ergastulis pessimum est, et quicquid agitur à desperantibus.*

Satira VIII.—I. Ut Nasid.] Horatius à Fundanio percunctatur, qualis fuerit cœna illa, quam vanus ostentator Nasidienus præbuerat Mæcæni, et cui ille interfuerat.

Nasidieni.] Is eques Rom. fuisse dicitur. Porro ad metri legem, vel quadrisyllabam vocem accipe, ut *rindemator*, lib. i. Sat. 7. v. 30. vel anapæstum loco dactyli. Apage qui legunt, *Ut te Nasid.* &c. vel, *Nasidieni qui juvat te*, &c. Nam reclamant codices: nec non Priscianus lib. xvii.

2. Herè.] *Heri et herè* dicebant veteres: ut *vesperè et vesperi.* Priscian. Juvenalis Sat. v. 23.

De medio potare die. Sic ut mihi nunquam
 In vitâ fuerit melius. Dic, (si grave non est,)
 Quæ prima iratum ventrem placaverit esca.
 In primis Lucanus aper leni fuit Austro
 Captus, ut aiebat cœnæ pater; acria circum
 Rapula, lactucæ, radices; qualia lassum
 Pervellunt stomachum; siser, alec, fæcula Coa.
 His, ubi, sublatis, puer altè cinctus acernam
 Gausape purpureo mensam pertersit, et alter
 Sublegit quodcumque jaceret inutile, quodque
 Posset cœnantes offendere: ut Attica virgo
 Cùm sacris Cæceris, procedit fuscus Hydaspes,
 Cæcuba vina ferens: Alcon, Chium maris experts.
 Hic herus: Albanum, Mæcenas, sive Falernum
 Te magis appositis delectat; habemus utrumque.
 Divitias miserâ! sed queis cœnantibus unâ,
 Fundani, pulchrè fuerit tibi, nosse laboro.
 Summus ego, et prope me Viscus Thurinus, et infrâ,

epulari à meridie. *FUNDANIUS*. Ita ut nunquam, ex quo vivo, rectè habuerim. *HOR.* Si molestum non est, dic quod edulium primò sedaret graviorem famem. *FUNDAN.* Initio fuit aper è Lucaniâ Austro placido captus, quemadmodum affirmabat convivator; circa *crant* acres rapæ, lactucæ, radices; et quæ languentum stomachum excitant; siser, alec, fæx *vini* Coi. Postquam remota sunt ista, servus altè succinctus mensam ex acere deterisit mappâ villosâ purpureâ; quæ alter autem corrasit quicquid supervacuum, et quod posset nauseam creare conviviis. *Tum* subiicit Hydaspes progrediens ad instar puellæ Atheniensis, quando sacra Cæceris portat, vinum Cæcubum detulit: Alcon autem Chium sine marinâ aquâ. Mox dominus dixit: Si forte Albanum vel Falernum, ô Mæcenas, te plusculum juvat, quàm quæ allata sunt, utrum que adest. *HOR.* O infortunatas opes! at aveo scire, quibuscum epulantibus tam lautè cœnaveris, O Fundani. *FUNDAN.* Ego supremo in thoro, et juxta me Viscus Thurinus accumbat; atque inferiori loco,

ANNOTATIONES.

3. De medio potare die.] Solemnis ergo epulæ, quæ tam maturè inirentur, contra morem, de quo alibi Juvenal, Sat. xi. 88.

—Adhas epulas solito maturis ibat.

6. Lucanus aper,] De Lucaniâ Italiæ regi-
 one apri fœcundâ, jam dictum est Sat. 3.
 hujus libri.

Leni Austro Captus.] Frustra conatur Nasidienus venditare, sic teneriores factas esse illius apri carnes, et frustra excusat fœtorem inductum vehementiori Austri flatu, cùm nares convivarum eo offenderentur. Vide Sat. 2. hujus lib. v. 40.

Cœnæ pater.] Convivii præfectus, infrâ *Parochus*, nempe Nasidienus.

Acria circum Rapula, &c.] Aptè satis ad emendandum fœtorem apri.

Siser.] Oulus utile stomacho, urinam ciens, appetitum excitans. Gall. *Cherris*, Ang. *Skirret*. Dioscorid. Plin. &c. Tiberius Cæsar eo delectatus narratur.

Alec.] Vide Sat. 4. hujus libri, v. 73.

Fæcula Coa.] Condimentum è fæce, sive è erassiori sedimento Coi vini. Suprà Sat. 4.

10. Alle cinctus.] Quo expeditior foret.

Acernam mensam.] Ex acere arbore. Gall. *Erable*. Angl. *Maple*: Plin. lib. xvi. cap. 15. *Acer*, inquit, operum elegantia et subtilitate citro secundum. Pariter et Martial. lib. xiv. Epigr. 90.

11. Gausape purpureo mensam pertersit.] Gausape et gausapa, peristroma seu tapes, quò mensa insternebatur. At hic adhibetur ad tergendam mensam, quæ nullo mantili tecta fuisse ostenditur.

13. Ut Attica virgo.] Ut Cæceris sacra in canistris portat virgo Attica, sublatis supra caput maibus; ita famulus altè defert vasa

vinaria, proceditque lento gradu, ad fastum et pompam. Vide lib. i. Sat. 3.

14. Hydaspes.] Puer famosus, ortus in Parthiâ, prope Hydaspem fluvium, indeque adeptus nomen. Vide lib. i. Od. 22.

15. Cæcuba.] De his lib. i. Od. 20.

Alcon.] Alter famulus.

Chium maris experts.] De Chio vino suprà Sat. 4. Quod addit, *maris experts*, vel indicat vinum in Italiâ factum, adeoque non transmarinum, quod tamen pro Chio et Græco venderetur; vel hinc factat purum esse, et cui nihil aquæ marinæ admixtum sit. Nam solebant Græci vino infundere marinam aquam, ut firmius, defæciatus, et incorruptus redderetur. Columel. Athen. lib. i. Plin. lib. xiii. cap. 1. Huc pertinet oraculum quoddam pastoribus editum, quod jubebat Dionysium in mare mergere.

16. Albanum.] Lib. iii. Od. 11.

Falernum.] Lib. i. Od. 20.

18. Divitias miserâ!] Hoc alii dici volunt à Fundanio, alii ab Horatio. Sensus est: Miseras divitias, quæ divitem non faciunt beatum, imò persæpè sordidum et miserum reddunt! Certè hic sordes Nasidienus exhibet, qui non statim optima vina Mæcenati depremat. Ecce enim verò alii reservabat Albanum suum et Falernum?

19. Fundani.] Hic erat cò tempore pœta, comico sale et facetiis clarus.

20. Summus ego.] Ego summus in summo lecto. De situ discumbentium, et ratione discumbendi ad mensam, egi lib. i. Od. 27. Item lib. i. Sat. 4. v. 86. Porro notandum est, honoratiorem in quoque thoro locum tuisse medium, et convivii dominum in imo lecto semper accubuisse. Itaque hic in summo thoro

si, bene recordor, Varius. **Si memini, Varius: cum Servilio Balatrone** 21
Aderant in medio lecta Ser-
 vilius Balatro, et Vibidius, **Vibidius, quos Mæcenas adduxerat, umbras.**
 quos asseclas adduxerat **Nomentanus erat super ipsum, Porcius infrâ,**
 Mæcenas. *In imo erat Nomen-*
 tantanus supra Nasidie- **Ridiculus totas simul absorbere placentas:**
 num, infrâ verò Porcius, ri- **Nomentanus ad hoc, qui, si quid fortè lateret,** [716]
 gum præhens, cum devora- **Indice monstraret digito. Nam cætera turba,** 26
 ret simul integras placen- **Nos, inquam, cœnamus aves, conchyliâ, pisces,**
 tas. *Porrò Nomentanus*
 propterea *aderat,* ut digito **Longè dissimilem noto celantia succum:**
 indicaret, si quid forte *ap-*
*poneret*ur reconditi *saporis.* **Ut vel continuò patuit, cum passeris assi, et**
 Etenim reliquæ è vulgo, nos, **Ingustata mihi porrexerat ilia rhombi.** 30
 inquam, comedimus aves, **Post hoc me docuit, melimela rubere, minorem**
 conchyliâ, pisciculos, avo- **Ad lunam delecta. Quid hoc intersit, ab ipso**
 rem habentia valdè cognito **Audieris meliùs. Tum Vibidius Balatrone,**
 dispares. Hocque mox in- **Nos, nisi damnosè bibimus, moriemur inulti;**
 notuit, quando iuili obtulit **Et calices poscit majores. Vertere pallor** 35
 ilia passeris assi et rhombi, **Tum parochi faciem, nil sic metuentis ut acres** [717]
 qualia non ante gustàram. **Poteres; vel quòd maledicunt liberiùs, vel**
 Tum me docuit, melimela **Fervida quòd subtile exsurdant vina palatum.**
 rubicundiora esse, si decer- **Invertunt Allifanis vinaria tota**
 pantur imminutâ lunâ. Quid *autem* id referat, ab ipso me- **lius acceperis. Deinde Vi-**
 bidius *ait* Balatrone: Nisi potamus cum damno *præbentis cœnam,* moriemur sine ultione; *sta-*
timque petit scyphos capaciorem. Tunc pallor cœpit immutare vultum dantis epulas, nihil tam
 formidantis quàm validos poteres: sive quòd dicaciores fiunt, sive quia vini calor habetatur gustu-
 tum acutior. Jam Vibidius et Balatro, cunctique pariter urnas integras exhauriunt *potulis*
 Allifanis;

ANNOTATIONES.

medius erat Fundanius, Viscum Thurinum superiorem inter et Varium inferiorem. In medio lecto medius Mæcenas Balatromem inter et Vibidium, quos adduxerat umbras. In imo Nasidienus cum suis convivis, Nomentano scilicet et Porcio.

Viscus Thurinus.] Thurio Calabriae oppido orindus. Lib. i. Sat. 10. v. 83.

21. *Varius.*] De eo celebri poeta lib. i. Od. 6. init. lib. i. Sat. 5. v. 49. et alibi.

22. *Umbras.*] Scurras, parasitos, homines non invitatos a convivatore, sed ab invitatis addictos velut comites. Sic enim pridem ad cœnam vocatus, de hospitis convisu benevolentia, quosdam deducebat asseclas secum; quibus nomen datum ex eo quòd invitatum sequerentur, velut umbra corpus. Plutarch. Sympos. lib. vii. cap. 6. et alibi.

23. *Nomentanus.*] De eo luxurioso nepote lib. i. Sat. 8. v. 11. et alibi.

Porcius.] Famossus nepos.

24. *Placentas.*] Hæ censebantur inter præcipuas veterum cupedias et delicias. Casaubon. in Athen. lib. iii. cap. 29. Perditissimi cattillonis sit, inquit, non alimentis vesci, sed gulæ irritamentis. Epicureus quidam pro mortuo dicitur elatus, placentâ fervente devoratâ. Hieronym. ad Marcellam: *Suares non sunt epulæ, quæ non placentas redolent.*

25. *Si quid fortè lateret, &c.*] Ad hoc præsertim vocatus ille, ut cibos quosque indicaret, et eorum saporem velut exquisitum venditaret. Scilicet erat insignis obsoniorum artifex, seu gulæ antistes et mysta.

28. *Longè dissimilem &c.*] Ironia. Sensus est: Si illi vano ostentatori et garrulo fides,

cœnabamus exquisita omnia, et succum habentia longè dissimilem ei, quem gustare consuetum est.

29. *Ut vel continuò patuit.*] Pergit ironicè loqui. *Passeris.*] Passer piscis planus. Gall. *Garrelet* Angl. A PLAICE. A rhombo differt situ corporis dantaxat. Nam *dexter resupinatus rhomba passeris lævus.* Plin. lib. vi. cap. 20.

31. *Melimela.*] Gall. *Pommes de Paradis.* Angl. APPLES OF PARADISE. Plin. lib. xv. cap. 14. Mala *morsu à celeritate mutescendi seu maturescendi, quæ nunc melimela dicuntur à sapere melleo.*

Minorem ad lunam.] Alii crescentem, alii decrescemem interpretantur. Ego certè *lunam minorem* dixerim potius quando minuit, quàm cum augetur et crescit. astipulator Plinius, qui imminui lunam ait, pro, decrescere.

32. *Quid hoc intersit.*] Quanti referat, ut hoc vel illo statu lunæ melimela colligantur, ab ipso Nasidieno didiceris meliùs. Nempe ille magnâ verborum pompâ de re futili quilibet usque ad nauseam disserebat.

34. *Nos, nisi damnosè bibimus, &c.*] Nasidieni ejusque convivii insulsiatatem affecit aliter non possumus, quàm vinum ejus ulscitum bibendo, cum damno ipsius et dolore.

35. *Vertere pallor.*] Avarum subit indignatio, ubi œnophora sua inverti conspicit.

36. *Parachi.*] Παράχη, præbeo.

38. *Fervida quòd subtile &c.*] Ex personâ avari honestam dolendi rationem prætexit quasi palatum immodici potûs calore obtusum jam vini bonitatem sapere nequeat.

39. *Allifanis.*] Majoribus et capacioribus potulis, ex Allifis urbe Samnii, ad anuem

Vibidius Balatroque, secutis omnibus : imi
 Convivæ lecti nihilum nocuere lagenis.
 Affertur squillas inter muræna natantes
 In patinâ porrecta. Sub hoc herus, Hæc gravidâ,
 inquit
 Capta est, deterior post partum carne futura.
 His mistum jus est oleo, quod prima Venafri
 Pressit cella, garo de succis piscis Iberi ;
 Vino quinquenni, verum citrà mare nato,
 Dum coquitur, (cocto Chium sic convenit, ut non
 Hoc magis ullum aliud) pipere albo, non sine aceto,
 Quod Methymnæam vitio mutaverit uvam.
 Erucas virides, inulas ego primus amaras
 corruperit. Primus ego erucas virides et inulas acerbas ;

40 infimi verò tori homines mi-
 nimè læserunt lagenas. *Mox*
 apponitur murena in catinâ
 extensâ inter squillas juscu-
 lo immersas. Tum domi-
 nus ait ; Ista prægnans cap-
 ta est, quæ minùs bonâ car-
 ne fuisset, postquàm pepe-
 risset. His affusum est jus,
 oleo expresso è præcipuâ
 Venafri cellâ, garo è succo
 piscium Hispanorum, vino
 quinque annorum, ac cis-
 marino, dum coquitur : coc-
 to vero ita Chium aptum est,
 ut nullum aliud aptius sit,
 non sine pipere albo, et aceto,
 quod vinum Lesbium

ANNOTATIONES.

Vulturum, in planitie sitâ non longè ab A-
 pennino : quæ nunc in ruderibus jacet. Alli-
 fani agri meminit Tullius 2. contra Rullum :
 et Plancio.

40. *Imi Convivæ lecti*, &c.] Nasidienus, ejus-
 quæ asseclæ duo, Nomentanus et Porcius, in
 imo lecto discumbentes, parùm aut nihil bibe-
 runt ; quia nos majoribus scyphis brevi lague-
 nas exhausimus, et vinaria tota invertimus, ut
 paulò ante dictum, sive quòd illi attoniti spec-
 tarent alios tam acriter et strenuè potantes ;
 seu quòd Nomentanus et Porcius Nasidieno
 familiari suo jam pallenti ex avaritiâ novum
 dolorem creare formidarent, si saltem ipsi vi-
 no ejus haud perperissent. Horatii locum
 hunc alii aliter interperungunt, *secutus omnibus*
imis. *Convivæ lecti*, &c. atque interpretantur
 ut liberit ; judicabit æquus lector sensum fore
 confusum et ineptiorem. Apage qui convivas
 lectos comminiscitur, id est, selectos, honora-
 tos. Certè unus Mæcenas ibi primarius vir.
 Porò quæ interpretatio, *nihilum nocuere la-*
genis, à potu sibi temperarunt, seu temperan-
 tium servarunt ? Neque verò aptius huc intru-
 duntur imi subselli homines, parasiti, scurræ :
 quorum nulla est ibi mentio.

42. *Squillas*.] Squilla pisciculus est è can-
 crorum genere, de quo jam antè Sat. 4. v. 58.
 Cic. De nat. Deor. *Pinna* (quæ est in conchis
 marinis) cum *parvâ squillâ* *coit societatem com-*
parandi cibi. Plinius lib. ix. cap. 42. rem festi-
 vè explicat ; nec pigebit transcribere : *Con-*
charum generis pinna est. Nascitur in lino-
sis, subiecta semper, nec unquam sine comite, quem
pinnotheram, vocant alii pinnothylucem. Is est
squilla parva, alibi cancer, dapis asseclator.
Pondit se pinna, luminibus orbum corpus intus
minuti piscibus præbens. Assullant illi pro-
pinus : et ubi licentiâ audacia crevit, implent
eam. Hoc tempus speculatus index morsu leri
significat. Illa, ore compresso, quicquid inclu-
sit, exanimat ; partemque socio tribuit.

Muræna.] Piscis carens pinnis et bronchiis,
 de genere eorum, qui *flectuoso corporum in-*
pulsu, ita mari utantur, ut serpentes terrâ : in

sicco etiam repentis. Plin. lib. ix. cap. 20. et
 23. Idem ibid. cap. 55. celebrat murænarum
 vivaria, et earum sex millia in cænis triumphali-
 bus Cæsaris dictatoris.

43. *Porrecta*.] Ergò magna et procerâ. Sat.
 2. v. 39. hujus libri.

Porrectum magno magnum spectare ca-
tino
Vellem, &c.

Gravida capta est.] Quod hoc ad rem ? et
 quæ ratio fulciat ea, quæ mox adduntur ? Pro-
 fectò insulsi convivoris vana somnia.

45. *Venafri*.] De præstantiâ olei Venafrani
 Plin. lib. xv. cap. 2. *In hoc quoque bono prin-*
cipatum obtinuit toto orbe Italia, maxime agro
Venafrano. De eo jam suprâ Sat. 4. v. 69.
 De urbe Venafro lib. ii. Od. 6. in fine.

46. *Garò de succis piscis Iberi*.] Garum mu-
 riæ genus laudatissimum è scombris piscibus,
 qui frequentes sunt ad Iberiæ seu Hispaniæ
 littora, præsertim ad Carthaginem novam.
 Plin. lib. xxxi. cap. 8. Vide suprâ Sat. 4. v.
 65. Nec prætermittendum, adjacere parvam
 insulam Scombriariam et promontorium ejus-
 dem nominis, sic appellata à frequenti pisca-
 tione scombrorum. Strabo.

Iberi.] Iberus fluvius Hispaniæ præcipuus,
 eamque dividens olim in citeriorem et ulteri-
 orem, ei quodvis sæpius apud poetas appellati-
 onem tribuit.

47. *Citrâ mare nato*.] Vernaculo, Italico.

49. *Aceto, Quod Methymnæam, &c.*] Aceto
 optimo ex optimo vino Lesbi insulæ. Vide
 lib. i. Od. 17. v. 21. Methymna ibi civitas
 post Mytilenem præclara, vino generoso cele-
 bris : Silius. Ital. lib. vii.

Tmolus, et ambrosiis Arrisa pocula succis,
Ac Methymna ferax Latiis cessere Falernis.

51. *Erucas*.] Gall. *de la roquette*. Ang. THE
 HERB ROCKET. Hæc herba urinam ciet, coc-
 tionem juvat, alvum laxat. Casaub. in Athcu.
 lib. iii. cap. 2. *Erucæ, inquit, in tenuiorum*

Curtillus autem herinaceos non lotos, velut convenientius, coquenda institutum muria, quam testa marina reddit. Interim appensa aulea graviter collapsa sunt in catinum, tantumque nigri pulveris extulerunt, quantum non movet Aquilo in agris Campanis. Nos timentes aliquid gravius, ubi comperimus nihil mali impendere, bono animo fuimus. Rufus Nasidienus contra demisso capite lacrymatus est, quasi filius in tempestive esset mortuus. Ecquis modus adfuisse, nisi callidus Nomentanus ita familiarem solatus esset? Eheu fortuna, quod numen est inclementius erga nos quam tu? quantum semper gaudium captas res humanas ludendo! Varius echinos mappa coercere vix poterat. Balatro cubeta in jocum trahens, dicebat. Ea fors est hujus vita, ideoque nunquam fama aequa respondebit labori tuo. Itane verò oportet te sollicitari multiplici curâ discerptum, ut ego lautas epulas capiam? ne adustus panis, ne jus malè conditum inferatur; ut benè expediti ministri omnes nitidique famulentur? His adjuuge infortunia, putâ, si tentoria collabantur, ut modò contigit; si offenso pede servus catinum dirumpat. Verùm sicut imperatoris, ita convivium præbentis animus res contrariâ ostendere prosperæ occultare consueverunt. Nasidienus ad ista respondit; Quæcunque bona postulabis, Dii largiantur tibi; adè vir probus es, et facetus conviva. Tumque petit crepidas. Mox in singulis thoris aspexisses

Monstravi incoquere; illutos Curtillus echinos, Ut melius muriâ quam testa marina remittit. [719]
Interea suspensa graves aulæa ruinas
In patinam fecere, trahentia pulveris atrii, 55
Quantum non Aquilo Campanis excitat agris.
Nos majus veriti, postquam nihil esse periculi
Sensimus, erigimur. Rufus, posito capite, ut si
Filius immaturus obisset, flere. Quis esset
Finis, nî sapiens sic Nomentanus amicum 60
Tolleret? Heu fortuna, quis est crudelior in nos
Te Deus? ut semper gaudes illudere rebus
Humanis! Varius mappâ compescere risum
Vix poterat. Balatro suspendens omnia naso,
Hæc est conditio vivendi, aiebat; eoque 65
Responsura tuo nunquam est par fama labori.
Tene, ut ego accipiar lautè, torquerier omni
Sollicitudine districtum? ne panis adustus,
Ne malè conditum jus apponatur; ut omnes
Præcincti rectè pueri comptique ministrent? [720]
Adde hos prætereà casus: aulæa ruant si, 71
Ut modò; si patinam pede lapsus frangat agaso.
Sed convivoris, ut ducis, ingenium res
Adversæ nudare solent, celare secundæ.
Nasidienus ad hæc: Tibi dii, quæcunq; preceris 75
Commoda dent; ita vir bonus es, convivaq; comis.
Et soleas poscit. Tum lecto quoque videres,

ANNOTATIONES.

lavitiss, aliquando etiam in beatorum mensam abuisse, ut in cæna Nasidieni.

Inulas.] Gall. de l'année. Ang. ELICAMPANE. Tristes vocat Collumella: Horat. supra Sat. 2. v. 44. acidas.

52. Illutos Curtillus echinos, &c.] Curtillus Epicureus docuit non faciendam è maceratis echinis muriam, sed integros potius coquendos esse illutos, id est, non ablutos, et suâ salsugine non purgatos, sed quales depromuntur è vasis, in quibus saliti fuerunt.

Echinos.] De his Sat. 4. hujus, libri, v. 33.

53. Ut melius.] Asserens nihil esse melius, quàm ita illos incoquere in muriâ sive succo illo salso, qui reperitur in murinæ testâ.

54. Suspensa graves aulæa ruinas, &c.] Grande certe infortunium. Olim triclinii camera velo seu tabernaculo obtendebatur ad accipiendum pulverem. Varro. Servius ad Æneid. i. 698.

56. Campanis excitat agris.] Campania quòd sit plana et campestris regio, plus habet pulveris.

57. Nos majus veriti.] Scilicet ruinam et casum tecti ac domûs.

63. Mappâ compescere risum.] Appositâ ori mappâ.

64. Suspendens omnia naso.] Lib. i. Sat. 6. v. 5.

65. Hæc est conditio vivendi.] Ut nullum sit bonum purum, et stabile; sed extrema gaudii luctus occupet.

66. Responsura tuo nunquam, &c.] Fama nunquam satis prædicare poterit tuum hunc laborem in parandis ac reparandis epulis, quarum hilaritas gravi aulæorum casu inturbata est.

70. Comptique ministrent?] Hoc maxime ad convivii lautitiam pertinere credebant, olim, ut formosi et nitidi essent ministri, quorum aspectu conviva oblectarentur.

72. Agaso.] Proprie qui jumenta curat. Gall. Pâstrier. Ang. An HOSTLER or GROOM. Non caret sarcasmo dictio illa; qualis enim erat agaso, ut ministraret convivis?

77. Et soleas poscit.] Veteres priusquam accumbere, togas mutabant vestibus, quas à re conaturis dixerunt. Petron. Canatoria repetimus, et in proximam cellam ducti sumus, in quâ tres lecti strati erant. Tum etiam soleas pedibus demebant, ne lectum lectique stragula et toralia conspurcarent. Martial. lib. iii. Epig. 50.

Deposui soleas, affertur protinus ingens

Stridere secretâ divisos aure susurros.
 Nullos his malle ludos spectasse. Sed illa
 Redde, age, quæ deinceps risisti. Vibidius dum 80
 Quærit de pueris, num sit quoque fracta lagena,
 Quòd sibi poscenti non dentur pocula; dumque
 Ridetur fictis rerum, Balatrone secundo; [721]
 Nasidicene, redis mutatæ frontis, ut arte
 Emendaturus fortunam. Deinde secuti 85
 Mazonomo pueri magno discerpta ferentes
 Membra gruis sparsi sale multo, non sine farre:
 Pinguibus et ficis pastum jecur anseris albi,
 Et leporum avulsos, ut multò suaviùs, armos,
 Quàm si cum lumbis quis edat: tum pectore adus-
 to 90
 Vidimus et merulas poni, et sine clune palumbes:
 Suaves res, si non causas narraret earum, et [722]
 ficis saginatum; humeros etiam leporinos abstractos, tanquam longè melius quid, quam si
 cum lumbis edantur. Jam asperimus asferri merulas adusto pectore, et palumbes sine nati-
 bus: quæ quidem, jucunda extitissent, si causas earum et

ANNOTATIONES.

Inter lactucas oxygorumque liber.

Quòd verò pergit Nasidienus solcis resumptis?
 Convivium aulaeorum casu et multo pulvere
 inquinatum vult reparare, Balatronic sermone
 scilicet erectus et ipse reparatus. Vide J.
 Lips. Antiq. lect. lib. iii.

Soleas.] Calceamenti genus plantas tegens
 pedum, annexum teretibus habenis cætera
 propè, nuda vincientibus. Factum nomen,
 quòd solcam duntaxat seu plantam obtegerent.
 Porro calceis veteres foris utebantur, at domi
 soleis. Has etiam appellabant crepidas et
 crepidulas, à Græcâ voce κρηπίδες. Gell. lib.
 xiii. cap. 20.

78. *Stridere secretâ, &c.]* Alter alteri insu-
 rrat: Ecquo pergit ille? quid molitur? Obser-
 va, lector, in hoc versu frequentiore litteram
 S, belle susurros exprimentem.

83. *Fictis rerum.]* Ridendi, prætextus finge-
 batur, ne se erideri Nasidienus adverterit,
 cum maximè rideretur. Sat. ii. v. 25. hujus li-
 bri. *Vanis rerum corruptus.*

Balatrone secundo.] Secundas partes agente,
 Vibidium adjuvante, ad movendum risum.

84. *Mutatæ frontis.]* Hilaris è mæsto factus,
 læto animo lætiam instauraturus.

86. *Mazonomo.]* Genus est laucis magnæ:
 dicitur ἀσπὸ τοῦ νέμειν μάζας, à distribuendo
 mazas, id est, edulia quædam è farinâ et lacte,
 ut vult Suid. è farinâ, aquâ, et oleo, ut placet
 Hesychio. Varro usus est eâ voce lib. iii. cap.
 4. De re rust. *Lucullus, inquit, è turdis*
aviarium fecit in Tusculano; ut alios videret
positos in mazonomo coctos, alios circum fenestras
rolitantes.

Discerpta ferentes Membra gruis.] Quale
 hoc edulium è recisis gruis membris multo sale
 farrato conspersis? Alii intelligunt τραχηλία
 seu edulia è partibus avium extremis maximè
 cervicibus. Plin. lib. x. cap. 23. *Cornelius*
Nepos, qui D. Augusti principatu obiit, cum

clam ad aurem fieri susur-
 rationes diversas. Certè
 nullos velim ludos spectas-
 se potius quàm istos. HO-
 RAT. At refer ea, quæ
 postea jocum tibi dedere.

FUNDANIUS. Risinus
 dum famulos interrogavit
 Vibidius, an fracta etiam la-
 gena sit, quòd postulant sibi
 pocula non præberentur.
 Dum verò confatur risus è
 simulatis rebus, Balatrone
 obsecundante; en revertitur
 Nasidienus mutatâ fronte,
 quasi ingenio reparaturus
 infortunia. Ponè sequeban-
 tur famuli in prægrandilân-
 ce gestantes membra gru-
 is divisa, plurimo sale item-
 que farre conspersa; necnon
 jecur albi anseris pinguibus

scriberet turdos paulò antè captos saginari; ad-
 dūtil, ciconius magis placere quàm grues; cùm
 hæc nunc ales inter primus expetatur, illam
 nemo velit tetigisse.

88. *Pinguibus et ficis pastum jecur anseris*
albi.] Hoc in præcipuis deliciis erat. Plin lib.
 x. cap. 22. *Nostri sapientiores, qui eos (anse-*
res) jecoris bonitate noverunt. Fertilibus in
magnam amplitudinem crescit, . . . excerptum
quoque lacte mulso augetur. Juvenal. Sat. v.

Anseris ante ipsum magni jecur.

Perſ. Sat. vi.

— *Satur anseris exitis.*

Martial. lib. xiii. Epigr. 38.

Aspice quam tumeat magno jecur anseris
magis.

Vide Athen. lib. ix. cap. 8.

Anseris albi.] Talem in primis commendant
 Varro De re rust lib. iii. cap. 10.

89. *Et leporum avulsos, &c.]* Vide Injuſ
 lib. Sat. 4. v. 44.

— *Leporis sapiens seclabitur armos.*

Martial. de anate; lib. xiii. epigr. 52.

Tota tibi ponetur anas, sed pectore tantum
Et cervicè sapit. Cætera redde coquo.

91. *Merulas.]* Gall. *Des merles.* Angl
 BLACKBIRDS.

Palumbes.] Silvestres columbas. Gall. *Ra*
miers. Angl. RING-DOVES.

Sine clune.] Quæ tamen pars optima est, et
 palato suavissima. Vide Gell. lib. xv. cap. 8.
Negant ullam axem præter ficedulam totum
comesse oportere; cæterarum avium atque alti-
lium nisi tantum apponatur ut à calviticulis in
feriori parte saturi fiant, convivium putant in-
opiâ sordere; superiorem partem avium atque
altillium qui edunt, eos palatum non habere, &c.

92. *Suaves res, si non, &c.]* Quæ quidem
 obsonia nobis fortasse jucunda extitissent, si
 non importunâ garrulitate eâ Nasidienus

naturas *importunè* herus Naturas dominus; quem nos sic fugimus ulti,
 non commemorasset. Ergo, Ut nihil omninò gustaremus, velut illis
 hunc nos ulti *sumus* ita fu- Ut nihil omninò gustaremus, velut illis
 gientes, nihilque prorsùs Canidia afflâset peior serpentibus Afris.
 delibantes perinde ac si Ca-
 nidia Africanis anguibus pestilentior illa aspirando infecisset.

95

ANNOTATIONES.

nimiùm venditasset; ac velut optima collaudaret, quæ sunt deteriora, adductis perperam à rerum naturâ causis et rationibus.

93. *Fugimus ulti, Ut nihil, &c.*] Uti sumus, nihil gustando ex iis quæ sine ineptè venditârat.

94. *Velut illis Canidia afflâset, &c.*] Ut

si afflatu suo venenum lethiferum affudisset *Canidia*, venefica celebris, de quâ in Epod. ult. Columel. *Cavendum ne à serpentibus afflentur, quarum odor tam pestilens, ut interimat universos.*

95. *Serpentibus Afris.*] Africa monstrorum omnis generis ferax. Alii leg. *atris*.

Q. HORATII FLACCI
EPISTOLARUM

LIBER I.

HÆC pars Horatii Sermonum alter dici potest, continens epistolas, in quibus eleganter et ornatè quidem ad amicos scribit, non tam de rebus domesticis et futilibus, quàm de gravissimis quibusque, putà de moribus verà virtute informandis. Meritò igitur *Sapientes Epistolas* nuncupat Scaliger. Quod si novum, at certè pulchrum est, versibus et strictâ oratione scribere ejusmodi epistolas. Hinc etenim et major familiaritas in suos elucet, et nonnullam scribenti libertatem et amœnitatem tribuunt Musæ. Ita sanè quædam faciliùs enarrantur, et quæ per se austera, jucundiùs excipiuntur.

Prima hæc epistola Mæcenatis hortatu scripta satis apparet, et quidem ætate jam provecto poëtâ nostro. In eâ reprehenduntur homines virtutem honoribus ac divitiis posthabere soliti et quæ ad corpus, quàm quæ ad animum spectant, multò studiosiùs inquirentes. Jul. Scaliger Poët. lib. vi. quanquam durus aliàs castigat, *nitidioris styli* fatetur esse Epistolas. *Prima, inquit, quovis melle dulcior est: sententiæ appositæ, dictio casta, rotunda, suavis. Quapropter arbitror postremam omnium factam, primam positam ob luculentam raritatem. Quare etiam Epistolarum librum Satiris postponendum censeo. Id quod cum in vetustis exemplaribus videamus, nescio quid consilii in mentem venerit iis, qui inventum ordinem subverterunt. Grammatico nihil infelicius. Credo quòd viderent versum illum, summâ dicende camœnâ: quasi verò non hanc ipsam intelligeret.*

EPISTOLA I. Ad MÆCENATEM.

Inconstantiam hominum redarguit, et pravam judicium de opibus et honoribus.

INTERPRETATIO.

O Mæcenas, à me celebrare primis carminibus, et celebrande postremis, me sat probatum, jamque libertate, fruentem, vis rursùm obstringere veteri exercitatione. *Atqui non eadem ætas adest, non idem ingenium.* En Veianius, armis in Herculis æde suspensis, delitescit quietus ruri, ne amplius populum deprecetur in ultimâ arenâ. *Certè adest, qui sapius insurret ad aurem meam sapientem: Dimitte prudens tempestivè equum ad senium vergentem, ne sub finem deficiat, atque ægrè anhelitum trahens derideatur.* Ergò jam carminibus, aliisque jocos nuncium remitto. Satago deinceps et quæro, quid bonum, quid honestum sit; atque in id incumbo totus.

PRIMA dicte mihi, summâ dicende Camœnâ, [724]
Spectatum satis, et donatum jam rude quæris,
Mæcenas, iterum antiquo me includere ludo.
Non eadem est ætas, non mens. Veianus, armis
Herculis ad postem fixis, latet abditus agro, 5
Ne populum extremâ toties exoret arenâ.
Est mihi purgatam crebrò qui personet aurem : [725]
Solve senescentem maturè sanus equum, ne
Peccet ad extremum ridendus, et ilia ducat.
Nunc itaque et versus, et cætera ludicra pono : 10
Quid verum atque decens curo et rogo, et omnis in

hoc sum :

ANNOTATIONES.

1. *Primâ dicte mihi, &c.]* Similem dictionem legas apud Græcos poetas, Hesiod. Homer. Theocrit. Theogn. præsertim erga Deos: unde Horatius Mæcenatem, quasi numen venerari se ostendit. Sic Eclogâ viii. 11. Virgilius sive Pollionem sive Augustum alloquitur,

*A te principium, tibi desinet: accipe jussis
Carmina cæpta tuis.*

2. *Donatum rude.]* Acceptâ missione jam liberum. *Rudis virga erat* (palmea si quibusdam fides) quâ donabantur gladiatores, in signum exaurationis: ut deinceps cessarent à gladiaturâ, et alimenta ex publico caperent. Hinc dicti rudiarii. Priscian. Sueton. Tiber. cap. vii. *Munus gladiatorium dedit diversis temporibus ac locis. Primum in forò, secundum in amphitheatro, rudiarius quoque quibusdam revocatis auctoramento centenum millium.*

3. *Antiquo ludo.]* Scribendis etiamnum lyricis et amatoris carminibus, velut olim in juvenili flore et facultate. Atqui minùs aptus nunc sum istis rebus: imò seria, honesta, philosophica dein consector.

4. *Veianius.]* Illustris gladiator.

Armis Herculis ad postem fixis.] Armis post emerita stipendia suspensis ex more in Herculis sacello, quod erat ad amphitheatrum: ut notat Theod. Marcellius. Cujus certè magis aridet sententia, quam opinantium idcirco præ cæteris diis Herculem nominari, quòd ille cum monstris luctatus toties victor fuerit.

5. *Latet abditus agro.]* Apud villulam suam rusticam otio fruitur.

6. *Ne populum extremâ, &c.]* Ne ultrâ cogatur supplicare populo in theatro sedenti; seu ad petendam vacationem, seu ad deprecandam mortem: *extremâ arenâ*, in ultimo vitæ discrimine, et jamjam à pari suo victore ne-

candus: vel, extremâ amphitheatri margine, ubi certabatur.

7. *Est mihi purgatam, &c.]* Prima ratio seu excusatio non scribendi fuit Veianii rudiarii exemplum; altera est rationis monitum recte et sapienter suggerentis, maturè cessandum, ne prior gloria posterioribus scriptis et animo jam marcescente obscurior.

Purgatam.] Philosophiæ documentis exultant, et sanam mentem. Pers. Sat. v
—purgatas inseris aures
Frugè Cleanthè—

8. *Solve senescentem.]* Sicut prudentis est incitatoris, equum ætate fatiscentem jamque minus alacrem solvere à curru, et maturè à circo removere, ne illosus ac suspiriosus in curruli certamine deficiat, prioresque victorias dehonestet: ita debet scriptor ingeniosus tempestivè se quieti dare, et à scribendo cessare, cum senio fatiscens eximia, ut ante, deprimere non valet. Ennius.

Sicut fortis equus, spatio qui sæpe supremo

Vicit Olympia, nunc senio confectus quiescit.

De circensibus Romanis translatis, de positis metis, de solemnibus curricula, deque septeno aurigarum ad metam circuitu, ac cæteris ludorum ritibus, vide Alex. ab Alex. lib. v. cap. 8. &c.

9. *Ilia ducat.]* Spiritus ducendi laborans difficultate, circi decurrere spatia pari ut olim velocitate et ardore, adeoque alios secum certantes prævertere et superare nequeat. Plin. lib. xxvi. cap. 6. *Taurus vis, inquit, verbasco est ut jumentis non modò tussientibus, sed ilia quoque trahentibus auxilietur polu.*

10. *Cætera ludicra.]* Nugas, jocos, lyrica, satirica.

11. *Quid verum atque decens, &c.]* Philosophiæ morali operam deo sedulam.

Condo, et compono, quæ mox depromere possim. Colligo et contexto, quæ
 Ac ne fortè roges, quo me duce, quo lare tuter; statim adhibere queam *ad*
 Nullius addictus jurare in verba magistri, *usum*. Ac ne fortè scisci-
 Quo me cunque rapit tempestas, deferor hospes. [726] teris, quem ego magistrum,
 Nunc agilis fio, et mersor civilibus undis, 16 quam disciplinam sequar;
 Virtutis veræ custos, rigidusque satelles; nullius *videlicet* præceptoris
 Nunc in Aristippi furtim præcepta relabor; opinionibus me addico; sed
 Et mihi res, non me rebus, subjungere conor. velut hospes feror, quocun-
 Ut nox longa quibus mentitur amica, diesq; 20 que me impetus agit. Mo-
 Longa videtur opus debentibus; ut piger annus dō sum actuosus et seip.
 Pupillis, quos dura premit custodia matrum; goiis occupor, acer virtutis
 Sic mihi tarda fluunt ingrataq; tempora, quæ spem sinceræ defensor et obser-
 Consiliumque morantur agendi gnaviter id, quod vāns; modò clam redeo ad
 Æquè pauperibus prodest, locupletibus æquè; 25 Aristippi documenta; mihi-
 Æquè neglectum pueris senibusque nocebit. que res, non me rebus velim
 Restat, ut his ego me ipse regam solerq; elementis. subjici. Sicut *autem* longa
 Non possis oculo quantum contendere Lynceus, nox *uis*, quod meretrix fal-
 Non tamen idcirco contemnas lippus inungi; [727] lit, et dies longa operi debi-
 Nec, quia desperes invicti membra Glyconis, 30 to adstrictis videtur; annus
 Nodosà corpus nolis proliibere chiragrâ. verò tardus pupillis severæ
 disciplinae novercarum ob-
 noxiis; ita mihi lentum et
 molestum tempus labitur,
 quod spem differt ac deside-
 rium exequendi strenuè il-
 lud, quod inopibus pariter
 ac divitibus utile sit; spre-
 tum verò pueris ac senibus

similiter nocebit. Superest ut me ipse his præceptionibus regam et tuear. *Enimvero quamvis*
 nequeas tam acutè videre quam Lynceus, non ided tamen desinas ungere oculos lippientes; ac
 licet non speres robor fortis Glyconis, non *propterea* negligas à corpore arcere chiragram in-
 nodantem.

ANNOTATIONES.

12. *Condo, et compono.*] Moralia documen-
 ta in mente meâ recondo et rumino, ac post in
 ordinem digesta scribo, tum ad meam, tum ad
 aliorum utilitatem.

13. *Quò duce, quo lare, &c.*] Quam sectam
 amplectar. Lib. i. Od. 9. *Socraticam domum*.
 Plures nempe philosophorum familiæ celebra-
 rum quæque duces ac principem colebant;
 Academici Platonem, Peripatetici Aristotelem,
 Stoici Zenonem, Cyrenaici Aristippum, Epi-
 curei Epicurum, &c. Vide Diogen. Laërt.

14. *Nullius addictus jurare, &c.*] *Nullus*
vinus disciplinae legibus adstricti, quibus in
philosophiâ necessariò paremus, quid sit in quò-
que re maximè probabile semper requiremus.
 Cicer. Tuscul. 4.

Jurare in verba.] Metaphora est à re mili-
 tari, apud quam milites in verba ducis jurant,
 eique se obstringunt sacramento.

16. *Nunc agilis fio, &c.*] Interdum Stoicus,
 proscriptis voluptatibus, summum bonum in
 virtute repono, et sapienter à capessendâ re-
 publ. non removeo.

18. *Nunc in Aristippi, &c.*] Aliàs volupta-
 tes corporis consector, atque in his summum
 bonum statuo: rei verò publicæ administrati-
 onem sapienti interdico; pariter sentiens cum
 Cyrenaicis et Epicureis, cumque horum du-
 cibus Aristippo et Epicuro. Cic. 4. Acad.
Alii voluptatem finem esse voluerunt, quorum
principes Aristippi, qui Socratem audierat;
unde Cyrenici—Aristippus, quasi
animum nullum habeamus, ita corpus solum
tutur

19. *Et mihi res, non me rebus, &c.*] Quid
 hoc sibi velit, Aristippus ipse dicat et expli-
 cet. Nimirum cum objiceretur; Habere eum
 Laida; minimè erubescens, *Habeo Laidæ, in-*
quit, non habeor à Laidæ. Cicer. lib. ix.
 Epist. 26.

24. *Agendi gnaviter id, quod.*] Scribendi
 vulgandique libellum moralia præcepta conti-
 neutem.

26. *Pueris senibusq;.*] Pers Sat. v. 65.

————— *Petit hinc, juvenesque senesque,*
Finem animo certum, miserisque viatica ca-
nis.

27. *Elementis.*] Primis philosophiæ docu-
 mentis, mornu regulis.

29. *Non tamen idcirco, &c.*] Etsi nequeas
 tam acres habere oculos, quàm Lynceus; non
 ided tamen negligas collyrium oculis adhibere,
 ad arcendam vel sanandam lippitudinem. De
 Lynceis oculis, lib. i. Sat. 2.

30. *Glyconis.*] Is fuisse robustus pugil dicitur.
 Quidem legunt, *Milonis*; nempe Crotoni-
 atæ mentionem hic esse voluit, qui taurum
 vivum humeris tulit, manu mactavit, ac devo-
 ravit, in Olympicis victor. Heinsius ingenio-
 sè et eruditè contendit intelligendum esse hic
 Glyconem philosophum, quem Laërtius scri-
 bit, *fermo corpore et habitu prorsus athletico*
 extitisse.

31. *Nodosà chiragrâ.*] De *chiragrâ* lib. ii.
 Sat. 7. v. 15. *Nodosà*, quia nodis quasi præ-
 pedidit motum et usum manuum. Seu quòd hu-
 mor crassus digitorum internodia occupans,
 turgescere faciat velut nodos et lapillos quof-

Licet aliquatenus progredi, tamen si non liceat alterius. *Verum enim si animus æstuat avaritiâ, et cupiditate miseris faciente; in promptu adsunt sermones, quibus mitigare queas hoc malum et magnam istius ægritudinis partem depellere. Si gloriæ studio inardescas, habes quædam remedia, quibus curari possis, libro ter sanctè perfectò. Denique, invidus, iracundus, piger ebriosus, perditè amans et quantumvis inhumanus quisque profectò sanari potest, si quidem animum docilem præbet disciplinæ. Virtus est fugere vitium, et prima sapientia liberum esse à fatuitate. Cernis, quanto animi corporis nisu declines mala, quæ putas esse maxima; videlicet, paupertatem, ac repulsam ignominiosam. Sic tu negotiator ad ultimos Indos contendis, inopiam strenuè devitans per mare, per scopulos, per flammam: at verò detrectas auscultare sapientiori, ac erudiri, ut scias ea continere, quæ fatuè æstimas magni, et concupiscis? Ecquis peritus certandi in pagis et comitis,*

Est quòdam prodire tenus, si non datur ultra.
Fervet avaritiâ, miseroque cupidine pectus?
Sunt verba et voces, quibus hunc lenire dolorem
Possis, et magnam morbi deponere partem. 35
Laudis amore tumes? sunt certa piacula, quæ te
Ter purè lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinosus, amator,
Nemo adeò ferus est, ut non mitescere possit,
Si modò culturæ patientem commodet aurem. 40
Virtus est vitium fugere, et sapientia prima [728]
Stultitiâ caruisse. Vides, quæ maxima credis
Esse mala, exiguum censum, turpemque repulsam,
Quanto devites animi capitisque labore.
Impiger extremos curris mercator ad Indos, 45
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes:
Ne cures ea, quæ stultè miraris et optas,
Discere et audire, et meliori credere non vis?
Quis circum pagos et circum compita pugnax,

ANNOTATIONES.

dam. Unde Persius *lapidosam* dicit chiramam Sat. v. 58.

32. *Est quòdam prodire tenus, &c.*] Al. *quòdam*. Sensus est; Quanquam non licet reconditissima philosophiæ arcana scrutari, at prodè tamen plurimum vel primis elementis iudicari, et saltem delibare nonnihil ex istis medicamentis vitiorum. Expugnat Horatius eos, qui sapientiæ studium hinc dissuadebant, quòd eam assequi perfectè nemo possit.

34. *Sunt verba et voces, &c.*] Doctrina morum habet remedia adversus quemlibet animi morbum.

36. *Piacula, quæ te Ter purè lecto, &c.*] Adverte tria verba à rebus sacris et religione translata ad sapientiæ studium *Piacula*: lib. i. Od. 2. v. 29. et Epod. 5. v. 90. *Ter*: de ternario numero in sacris solemnibus dixi alibi. Juvenal Sat. vi. 522. Pers. Sat. ii. 16. *Purè*: purè mente. Tibull.

Casta placent superis: purâ cum veste venite:

Et manibus puris sumite fontis aquam.

40. *Si modò culturæ patientem, &c.*] Cic. Tusc. 2. *Cultura animi philosophia est, quæ vitia radicibus extrahit, ac præparat animum ad satus excipiendos: eaque mandat et serit, quæ adulta fructus uberrimos ferant.*

42. *Stultitiâ caruisse.*] Carere vitiiis. Is enim vitiosus, qui falsis ac stultus vulgi opinionibus velut normâ vivendi abitutur. Contra qui rectæ rationis lumen sequitur, bonus et sapiens est.

43. *Turpemque repulsam.*] In petendo magistratu. Cic. pro Plancio; C. Marius duas *Ædilitias accepit repulsas*. Offic. 1. *Cum offensiones tum repulsas quasi quandam ignomi-*

niam timet et infamiam.

44. *Capitisque labore.*] Synecd. pars pro toto.

45. *Ad Indos.*] Ad remotissimas orbis regiones. Vide lib. i. Od. 12. v. 56.

46. *Per mare pauperiem fugiens.*] Juvenal. Sat. xiv. 275.

—————*Aspice portus*

Et plenum magnis trabibus mare. Plus hominum est jam

In pelago. Veniet classis quocumque vocarit Spes lucri; nec Carpathium, Gætulaque tantulum

Æquora transiliet, &c.

46. *Per saxa.*] Per scopulos marinos, per quolibet vitæ discrimina.

Per ignes.] Vel per gravissima pericula, vel per mundi partes Zonæ torridæ subjectas. Lib. iii. Od. 3. v. 55. Virgil. Georg. i. 234.

47. *Ne cures ea, &c.*] Ut minora mala declines; v. g. paupertatem, nullum non laborem subeundum ultro credis; cur igitur detrectas facillè doceri, quo pacto fugias multò gravius malum? Scilicet *audire piget ac discere et credere non vis* asserenti philosopho, *Stultum esse mirari et optare*, seu avidè consecrari opes et honores tantis curis atque laboribus.

48. *Discere et audire.*] Ἔργον πρότερον. Prius enim *audire* quàm *discere*.

49. *Quis circum pagos, &c.*] Majorem gloriam minori præfert vel rusticus et hebes quisvis. Quare ergo tu virtutis decus, et gloriosum pecuniæ contemptum non anteponis ipsis opibus; præsertim cum hæc non nisi ægrè et vix haberi queant, illa verò facillè possint comparari per studium sapientiæ?

Magnâ coronari contemnat Olympia, cui spes, 50 non malit victor esse in ce-
 Cui sit conditio dulcis sine pulvere palmæ? [729] lebribus Olympicis, si spes
Vilius argentum est auro, virtutibus aurum. facilis adsit adipiscendæ
 O, cives, cives, quærenda pecunia primùm, victoriæ sine *magnæ* labore?
 Virtas post nummos: hæc Janus summus ab imo *Enimverò* ut argentum au-
 Perdocet: hæc recinunt juvenes dictata senesq; 55 ro, sic aurum virtutibus
 Lævo suspensi loculos tabulamque lacerto. postponi debet. *Nec audi-*
 Si quadringentis sex septem millia desint, *endus qui sic moneat:* O,
 Esi animus tibi, sunt mores, et lingua, fidesque; cives, cives, opes primò sunt
 Plebs eris. At pueri ludentes, Rex eris, aiunt, comparandæ: virtus autem
 Si rectè facies. *Hic* murus aheneus esto, 60 post pecuniam. Illud *qui-*
Nil conscire sibi, nullâ pallescere culpâ. dem monstrat Janus sum-
 Roscia, dic sodes, melior lex, an puerorum est [730] mus atque inus. Hæc præ-
 Nænia, quæ regnum rectè facientibus offert, cepta recolunt tam pueri
 Et maribus Curiis, et decantata Camillis? quàm senes, brachio sinistro
 Isne tibi meliùs suadet, qui ut rem facias; rem, 65 appensa *gestantes* loculos et
 Si possis rectè; si non, quocunque modo rem; tabulam. *Adde quòd si sex*
 Ut propiùs spectes lacrymosa poëmata Puppî; *aut septem millia* desider-
 antur ad quadringenta, *li-*
Ita sanè. Hic tibi murus sit ex ære; nullius peccati conscium esse, nullius flagitii *cet* habueris ingenium, pro-
timere. Age, responde, an Roscia lex præstantior, an puerorum edictum, quo bene agentibus regnum defertur, fortibus Curiis et Camillis celebratum? An ille tibi meliora suggerit, qui *admonet*, ut opes acquiras justè *quidem*, si fieri potest; si ne autem, quâcunque ratione opes *bitatem, faciundiam, integri-*
congeras, ut propiùs spectes flebilis carmina Puppî; tatem; *nihilominus* eris ple-
 beius. Verùm *quantum melius* pueri inter ludendum edicunt, Rex eris, si rectè agas?

ANNOTATIONES.

50. *Olympiâ.*] Olympicis in ludis. Vide lib. i. Od. 1. v. 3.

51. *Sine pulvere.*] Ἰακωνίτι, Thucyd. et Herodian. Metaph. *citra laborem, nullo certamine et periculo.* Itætiã ἀνιδίῳτῳ et ἀνιδεῳτῳ, sine sudore ἀναιμωτῳ ἢ νικῳν, sine sanguine, seu *incruentam victoriam referre.*

52. *Vilius argentum est auro, &c.*] Cassian. Collat. xxiii. cap. 3. præclaram similiter gradationem instituit: *Stannum vilis argento, argentum auro, aurum gemmis, gemma margaritis, margaritæ sanctitate.*

53. *O, cives, cives, &c.*] Prosopopœia, quâ stultè loquens inducitur quispiam è vulgo.

54. *Hæc Junus summus, &c.*] Id norunt et docent feneratores ac trapezitæ in foro consistentes duos inter Jani statuas. De his lib. ii. Sat. 3. v. 18.

56. *Lævo suspensi, &c.*] Hunc eundem verum antea jam positum explanavi, lib. i. Sat. 6. v. 24. *Loculos*, ad fœnus reponendum, vel in quibus calculi ad numerandum: *tabulam*, vel in quâ debitorum nomina descripta sunt, vel super quam positus calculis aut numeris supputatur.

57. *Quadringentis.*] Supple millibus sestertium: qui sensus equestris est, ut alibi annotavi. Quidam legunt, *Sed quadringentis, &c.* ut sic loquatur avarus idem et ambitiosus: Quidni opes congeram, ut à plebe me segregem, et ad equestrẽ censum, ordinem, dignitatem, assurgam? At prior lectio et interpretatio præferenda.

59. *At pueri ludentes.*] Confutatio est stultorum præceptorum Jani, ex naturale lumine et recto puerorum iudicio. Hi nimirum verè, sanctè, justè sentientes, inter ludendum spon-

dent principatum ei, qui rectiùs egerit, non ei, qui sit pulchrior, opulentior, nobilior. Vide Jul. Poll. lib. ix. cap. 7. ubi de basilindâ, aliisque ludis puerorum.

60. *Hic murus aheneus esto.*] Proverbialis, dictio. Sensus est: nihil firmius tene quàm doctrinam hanc: vel, ut explicat Erasmus, hoc certum sit tibi et immutabile animi decretum. Item muro quolibet aheneo fortior et inexpugnabilior est innocentia et integritas. Hæc tibi sit velut propugnaculum ære validius.

62. *Roscia lex.*] Lex theatralis lata à Roscio Othone trib. pleb. quâ vetuit equitem Rom. fieri, nisi qui possideret quadringenta millia sestertium. Vide Epod. 4. v. 16. ibique Annot.

63. *Nænia.*] Propriè lugubris cantio, sed ad alia quoque transfertur. Hic significat solemne dictum puerorum, de quo mox.

64. *Maribus Curiis et Cumillis.*] Fortissimis Romanorum masculâ virtute præditis. lib. i. Od. 12. v. 41. et v. 42.

65. *Isne tibi meliùs.*] Roscius ille theatralis legis auctor, tibi suadens ut studeas lucro per fas et nefas.

67. *Ut propiùs spectes, &c.*] Equestribus in gradibus sedens. Nempe ludos spectabant senatores ex orchestrâ, qui proximus erat proscenio locus; equites Romani deinde è quatuordecim theatri gradibus ex Othonis lege; denique plebs è caveâ.

Lacrymosa poëmata Puppî.] Ironicè, Trægœdias Puppîi tragicî poëtæ, quem vetus interpres narrat ita movisse affectus spectantium, ut etiam lacrymari cogeret; ac proinde de seipso fecisse hoc distichon iambicum.

*Flebunt amici et benè noti mortem meam:
 Nam populus in me vivo lacrymarit satis.*

an qui presens suadet ac de-
siderat, ut expeditus ac for-
tis arroganti fortunæ obsis-
tas? Quod si populus Rom.
à me fortè percunctetur,
quare non eadem *cum ipso*
iudicia habeam, sicut porti-
cus *habeo communes*; et *cur*
non amem vel oderim quæ
ipse amat aut aversatur?
respondebo *idem*, quod
clim astuta vulpes aiebat
leoni ægrotanti: Quia me de-
terrent vestigia ad te con-
versa omnia, nulla *autem*
retro. O *populus*, bellua es
plurium capitum. Quid verò
aut quem sequar? Pars ho-
minum gaudet conducere
vectigalia publica; sunt qui
viduas avaras captent crustulis et pomis; atque circumveniunt se-
nes, quos mittunt in vivaria. Multi opes augent occulto fœnore. At

An qui fortunæ te responsare superbæ
Liberum et erectum presens hortatur, et optat?
Quòd si me populus Romanus fortè roget, cur
Non ut porticibus, sic iudiciis fruam isdem,
Nec sequar, aut fugiam quæ diligit ipse vel odit; [731]
Olim quod vulpes ægrotò cauta leoni
Respondit, referam: Quia me vestigia terrent
Omnia te adversum spectantia, nulla retrorsum. 75
Bellua multorum es capitum: nam quid sequar, aut
quem?
Pars hominum gestit conducere publica: sunt qui
Crustis et pomis viduas venentur avaras, [732]
Excipiantque senes, quos in vivaria mittant:
Multis occulto crescit res fœnore: verum 80

ANNOTATIONES.

68. *An qui fortunæ.*] An verò melius tibi non suadet morum præceptor, vel animus tuus philosophiâ imputus, cum docet caecandam fortunæ adversantis superbiam; cumque hortatur, ut à vitiiis liber ad virtutes erigaris?

70. *Cur non ut porticibus, sic, &c.*] Cur non cum ipso pariter sentiam de honoribus et divitiis, sicut promiscuè cum illo rebus communibus utor; v. g. publicis ambulationibus, congressibus, colloquiis.

71. *Porticibus.*] De porticibus Romæ variis atque insignioribus fusè Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 23. Nos etiam aliquid lib. ii. Od. 15. Celebris in primis erat porticus Augusti in palatio cum bibliothecâ Græcâ Latinâque, Numidico marmore elegantè extructa, nec non eximii imaginibus, tum laureatis et magnificis operibus exulta. Erat præterea porticus Catuli de manubiis Cimbricis facta; porticus Pompeii ante ipsius curiam; porticus Octaviæ juxta ædem Junonis, in qua Augustus collocavit signa militaria olim Domitio a Dalmatis erepta; Philippi porticus, in qua effigies Herculis, et Helenæ imago, Zeuxidis manu elaborata: porticus duplex ad circum Flaminium, opere Corinthio insignis, ubi matronæ vectari et spatari solebant; porticus Quirini antiquo opere spectanda; porticus Claudiæ, ubi ambulationes subdiales, miro ingenio constructæ et ornatae, &c.

73. *Olim quod vulpes, &c.*] Apologus est Æsopi, celebratus etiam a Platone in Alcibiade primo. Leo rex animalium ægrotabat; feras jam plures officii causâ adentes devoraverat. Accedit et vulpes ad ostium cavernæ; at cum ingredi renueret, quid ita officium sola detrectaret? leoni interroganti, respondit: Quia me deterrent belluarum vestigia, quibus ad te spectantibus universis, cognosco multas adisse, reddisse nullas. Apud Non. Lucil. lib. xxx.

Quid sibi vult, quare sit ut introversus et ad te Spectent, atque ferant vestigia se omnia prorsus?

74. *Referam.*] Sic ego, inquit Horatius, populo querenti cur non amem et sequar eandem, quæ ipse diligit, nec fugiam quod ipse odit; respondebo; quoniam multos equidem cerno vitiis inire viam, et paucos inde emergere; imò fere omnes avaritiâ et ambitione inveteratâ miserè absumptos.

76. *Bellua multorum es capitum.*] Velut Hydra. Egregia populi descriptio.

77. *Conducere publica.*] Hinc dicti publicani, qui vectigalia populi Romani redimunt, exercent, exigunt. Notandum verò ex Caio Jurisc. nullam civitatem præter Romam habere publicanos; quoniam aliæ urbes membra censentur reip. Rom. *Eum*, inquit, qui vectigal populi Rom. conductum habet, publicanum vocamus. Nam publica appellatio in compluribus causis ad pop. Rom. respicit; civitates enim loco privatorum habentur. Porro triplex olim vectigal exigebatur; primum ex importatione rerum et exportatione, dicebaturque *portorium*, exactores autem *portitores*; alterum ex agris, nimirum decima pars frumenti excipiebatur; quod qui redimebant, *decumani* appellabantur, quòd *decumas* exigerent; tertium è silvis, seu è pastione pecorum, et *scriptura* vocabatur; qui verò pascua publica conducebant, *magistri scripturæ*, seu scripturarii, dicebantur, à describendis ejusmodi vectigalibus. Quartum è salinis instituit Ancus Martius. Cic. pro lege Maniliâ, ita scribit; Cum hostium copiæ non longè absunt, etiamsi irruptio nulla facta est; tamen *pecora relinquuntur, agricultura deseritur, mercatorum navigatio conquiescit*. Ita neque ex *portu*, neque ex *decumis*, neque ex *scripturâ* vectigal conservari potest.

78. *Crustis.*] Quidam leg. *fructis*, minùs benè. Alii *fructis*, pro fructibus; quod usurpavit Cato, Terentius, &c. At *crustula* jam habemus lib. i. Sat. 1. v. 25. Posita pro muneribus ac donis vilioribus et parvis.

79. *Excipiantque senes, &c.*] Senum ac vi-

Esto, aliis alios rebus studiisque teneri ;
 Idem eadem possunt horam durare probantes ?
 Nullus in orbe sinus Baiis præluceat amœnis,
 Si dixit dives ; lacus et mare sentit amorem
 Festinantis heri ; cui si vitiosa libido
 Fecerit auspicium, cras ferramenta Teanum
 Tollebis fabri. Lectus genialis in aulâ est ?
 Nil ait esse prius, melius nil cœlibe vitâ :
 Si non est, jurat benè solis esse maritis.
 Quo teneam vultus mutantem Protea nodo ?
 Quid pauper ? ride. Mutat cœnacula, lectos,
 Balnea, tonsores : conducto navigio æquè
 Nauseat ac locuples, quem ducit priva triremis.
 Si curtatus inæquali tonsore capillos
 Occurri, rides : si forte subucula pexæ
 Trita subest tunicæ, vel si toga dissidet impar,
 Rides : quid, mea cum pugnat sententia secum ;
 Quod petiit, spernit ; repetit quod nuper omisit ;
 Æstuat, et vitæ disconvenit ordine toto :
 Diruit, ædificat, mutat quadrata rotundis ?
 Insanire putas solemnia me, neque rides,

licet diversi diversa consec-
 tentur negotia et proposita,
numquid ipsi eadem constan-
 ter prosequi valent per
 uam horam ? Si locuples
 dicat, Nullus sinus in mu-
 do præstat jucundis Baiis ;
statim lacus marinus experit-
 ritur cupiditatem domini
 properantis. *Quod* si per-
 versum studium *ædificandi*
 augurium ei dederit, cras
 ferramenta transportabitis
 [733] Teanum ò artifices. *Porro*
 91 si genialis thorus in aulâ
 ejus sit ; affirmat nihil præ-
 stabilius esse, nihil optabi-
 lius vitâ cœlibe. Si non
 adest, asseverat solos con-
 95 juges beatos esse. Quoni-
 am laqueo stringam Prote-
 um vultus variantem ? *Inops*
autem quid agit ? ride ; mu-
 tat domicilium, thoros, bal-
 nea, tonsores ; conductæ
 cynabæ fastidio pariter affi-
 100 citur, ut dives qui proprio
 velitur navigio. Si obvius
 tibi fiam habens capillos iu-

æqualiter recisos à tonsore, cachinnos tollis : si subucula detrita supposita fuerit tunicæ munda-
 tæ, vel si toga inæqualis disconvenit ; in risum solveris. *Quid verò*, cum mea mens secum luctat-
 ur ? contemnit quod cupivit, requirit quod modò abjecit ; agitatur ac discordat toto vitæ or-
 dine : destruit, extruit, quadrata mutat rotundis ? *tum certè* existimas me communi insaniam
 laborare, neque derides,

ANNOTATIONES.

duarum opibus et hæreditatibus insidiantur
 nonnulli.

Quos in vivaria mittant.] Devorandos à se,
 quasi pisces in vivariis educatos.

83. *Nullus in orbe*, &c.] Jam levitatem homi-
 num et inconstantiam in proposito repre-
 hendit.

Baiis.] De hac urbe deliciis tantis affluente,
 ut mores integerrimos depravaret, dixi jam
 lib. ii. Od. 18. v. 20.

84. *Lacus et mare.*] Lucrinus lacus in sinu
 Baiano situs. De eo lib. ii. Od. 15. v. 3. et
 lib. ii. Sat. 4. v. 32.

85. *Festinantis heri.*] Cupidè properant in
 locum amœnum, ad ibi struendas ædes deliciis
 destinatas. Juvenal. Sat. iii. 4.

Janua Baiarum est, et gratum littus amœni
Secessus.

Cui si vitiosa libido Fecerit auspicium, &c.]
 Si libido suo instinctu, vel pruritu incitarit, ac
 velut avis cantu aut volatu auspicium fecerit ;
 statim Baiis relictis, Teanum aliòve festinabit ;
 eoque cœmenta, ligna, serramenta, cæteraque
 instrumenta ad ædificandum necessaria trans-
 ferri jubebit.

86. *Teanum.*] Cognomento Sidicinum, urbs
 Campaniæ in colle extracta inter Cales et
 Suessam, non longè habet acidulas aquas cal-
 culosis valdè salubres. Plin. lib. xxxi. cap. 2.

87. *Lectus genialis in aulâ est?*] Si uxorem
 habet, cœlibes laudat ; si non habet, felices præ-
 dicat matrimonio junctos ; adèò levis est animi
 et propositi, diversaque semper expetit.

Genialis.] In nuptiis sternebatur lectus ad
 honorem Genii : cui nomen ab antiquo geno,
 i. e. gigno. Festus. Vide Catull. de nuptiis
 Pelei ac Thetidis.

90. *Proteo.*] Lib. ii. Sat. 3. v. 71.

91. *Quid pauper?*] Neque dives modò, sed
 et pauper inconstantiam vitio laborat.

Cœnaculo.] Ita vocabatur superior ædium
 contignatio, ad quam scalis ascenditur : quod
 quidem tenuiores domicilium mercede condu-
 cebant. Fest. Meminit Juvenalis Sat. x. 18.
 Plautus Amphitr. Apuleius Metamorphos.
 Prudentius ;

Omnis quæ celsa scandit cœnacula vulgus.

Porro cœnatio divitum erat, cœnaculum verò
 pauperum ; quod quidem non unum cubiculum
 continebat aut significabat, imò quasdam ha-
 bebat appendices. Gall. *Un appartement.*

94. *Si curtatus inæquali*, &c.] Senec. De
 brev. vitæ. *Quis istorum non malit recip. tur-
 bari quàm comam ? quis non sollicitior de capi-
 tis decore, quam de salute ?* &c.

95. *Si fortè subucula pexæ.*] Si vestium in-
 æqualitatem, discrepantiam, inconcinnam po-
 sitionem videris, rides ; quid verò si mentem
 meam à seipsâ dissidentem animadvertas ?

100. *Mutat quadrata rotundis.*] Quadratam
 ædificationem rotundâ mutat. Illa nimirum
 paulò ante placuerat hæc verò jam magis
 placet.

101. *Insanire putas solemnia me.*] Communi
 omnibus errore me duci putas, ideoque me
 non derides.

nec putas indigere medico
vel curatore à prætore as-
signato; cùm sis columen
rerum mearum, *6. Mæcenas*,
et indigneris propter malè
recisum unguem amici à te
pendentis, teque *velut uni-
cum præsidium* intuentis.
Denique sapiens Jove solo
est inferior, opulentus, li-
ber, insignis, formosus, imò
rex regum; sanus præsertim,
nisi quando pituita ægritudinem
procreat.

Nec medici credis, nec curatoris egere
A prætore dati; rerum tutela mearum [734]
Cùm sis, et pravè sectum stomacheris ob unguem
De te pendentis, te respicientis amici. 105
Ad summum sapiens uno minor est Jove, dives,
Liber, honoratus, pulcher, rex denique regum;
Præcipuè sanus, nisi cùm pituita molesta est.

EPISTOLA II. Ad LOLLIIUM.

Reprimendæ cupiditates. Virtus maturè excolenda.

Dum tu, Lolli, summe
vir, Romæ recitas scripto-
rem belli Trojani, ego Præ-
neste hunc rovolvi; qui per-
fectiùs et uberiùs, quàm
Chrysippus et Crantor, do-
cet quid honestum sit, quid
malum. Si nihil te prohi-
bet, accipe quamobrem id
sic statuerim. Carmen, quo
Græcia refertur longo Phry-
giæ contrita bello ob cupi-
dinem Paridis, [735]
TROJANI belli scriptorem, maxime Lolli, [735]
Dum tu declamas Romæ, Præneste relegi:
Qui, quid sit pulchrum, quid turpe, quid utile, quid
non,
Pleniùs ac meliùs Chrysippo et Crantore dicit.
Cur ita crediderim, nisi quid te detinet, audi. 5
Fabula, quâ Paridis propter narratur amorem [736]
Græcia Barbariæ lento collisa duello,

ANNOTATIONES.

102. *Nec medici credis, &c.*] Non mè credis insanum, qui helleboro sanandus sim; et cui prætor curatorem dare debeat, ut dictum est, lib. ii. Sat. 3. v. 208.

104. *Pravè sectum ob unguem.*] Ob lævissima quævis errata, vitia, incommoda.

105. *De te pendentis.*] Clientis te velut patronum et præsidium unicum respicientis.

108. *Nisi cum pituita molesta est.*] Irridere videtur Stoicos, asseverantes, sapientem etsi ægrotet, nihilominus sanum esse; item, sapientem non dolere. *Pituita*, quòd petat vitam, dicta creditur nonnullis. Hæc acida et salsa morborum fons est, quæcumque à distillatione sunt, teste Platone in Timæo.

1. *Trojani belli.*] Eximia est hic laudatio poematum Homeri; qui sanè velut optimus scriptor epicus exemplis ostendit luculentis, quid fugere, quid sectari debeas; ita virtutis bona, vitii autem mala exprimens, ut studiosus quisque lector afficiatur. Vide Plutarch. lib. de Homero. Plin. lib. vii. cap. 29, &c.

Maxime Lolli.] Huic nobili adolescenti inscripta est Od. 9. lib. iv. item seq. Epist. 18. Ejus meminit Vel. Patere. lib. ii. Sueton. Tiber. cap. 12, et 13. Dio. lib. liv. Ex quibus apparet cur *maximus* dicatur. Nempè is subinde militum tribunus Caio Cæsari in Armeniam pergenti rector datus est ab Augusto patre. Quo magni ingenii summæque integritatis indicio non potest afferri aliud clarius.

2. *Dum tu declamas.*] Dum tu exercitii causâ ex Homeri scriptis recitas aliquid, ac præclarè disseris de virtute. Hoc faciebant Romæ præstantes quique viri.

Præneste.] Secesserat Horatius in eam Latii urbem edito colli inædificatam Tusculum

inter et Tiberim; hod. *Palestrina* dicitur. Eam commendat Gell. lib. xvi. cap. 13. ubi refert Prænastinos à Tiberio imper. municipales factos, pro referendâ gratiâ, quòd sub eorum oppido ex capitali morbo revaluisset.

4. *Chrysippo.*] Stoicus ille philosophus, imò Stoicorum coryphæus et columen. De eo lib. i. Sat. 3. v. 127. nec non lib. ii. Sat. 3. v. 44.

Crantore.] Academicus iste, Platonis auditor Xenocratis condiscipulus, mirè laudatur à Ciccone, tum alibi, tum Academ. qu. 4. ubi sic habet. *Legimus omnes Crantoris veteris Academici de lectu. Est enim non magnus, rerum aureolus—et ad verbum ediscendus libellus.*

6. *Fabula, quâ Paridis, &c.*] Ilias viginti quatuor libris comprehensa, opus omni laude majus, à summo poetarum antistite conscriptum de bello Græcorum adversus Trojanos ad vindicandam injuriam Helenæ Menelai regis Spartæ uxoris, ob singularem pulchritudinem per Paridem raptæ.

Fabula.] Sic vocatur epicum carmen, item dramaticum; quia in his conficta multa inseruntur: differuntque ab historiâ, quæ nihil nisi verè gestum debet complecti. Vide Epist. ad Pisones, v. 111, 151, 338.

Paridis.] Hic erat Priami et Hecubæ filius, frater Hectoris regis Trojæ, alio nomine Alexander vocatus; quem utero mater gestans, verè somniavit facem se ardentem parere; nam Trojani excidii incendiique causa fuit. De eo jam. lib. i. Od. 15.

7. *Barbariæ.*] Cur sic appelletur Phrygia, repete ex annotatis lib. ii. Od. 4. v. 9. Item Epod. 9. v. 6.

Lento.] Quòd annis decem continuum fuit.

Stultorum regum et populorum continet æstus.

Antenor censet belli præcidere causam :

Quid Paris ? ut sálvus regnet, vivatque beatus, 10

Cogi posse negat. Nestor componere lites

Inter Peleiden festinat et inter Atreiden :

Hunc amor, ira quidem communiter urit utrumque.

Quicquid delirant reges, plectuntur Achivi. 14

Seditione, dolis, scelere, atque libidine, et irâ, [737]

Iliacos intra muros peccatur, et extra.

Rursum quid virtus, et quid sapientia possit,

Utile proposuit nobis exemplar Ulysem ;

Qui domitor Trojæ, multorum providus urbes,

Et mores hominum inspexit; latumq; per æquor, 20

Dum sibi, dum sociis reditum parat, aspera multa

Pertulit, adversis rerum immersabilis undis.

Sirenum voces et Circes pocula nôsti :

jam perlustravit diversos populos, eorumque mores callidus observavit; et dum sibi sociisque reditum procurat, gravia plurima, subiit immenso mari, contrariis negotiorum fluctibus nusquam submersus. Scis cantus Sirenum, atque Circes pharmaca :

complectitur motus fatuorum principum atque populorum. Antenor belli causam dicit esse resecandam: ad quod Paris affirmat se impelli non posse; etiam ut tutus regnet ac felix vivat. Nestor Achillem inter et Agamemnonem dissensiones conatur dirimere. Hunc amor, ambos autem indignatio pariter accendit. Quodcumque peccavit magnates, launt Græci. Tam intra quam extra muros Trojæ grassantur seditiones, fraudes flagitia, cupiditas, iracundia. Jam verò quid virtus quid prudentia valeat, idem Homerus exhibet nobis utili exemplo Ulyssis; qui post expugnatam Tro-

ANNOTATIONES.

8. *Regum et populorum.*] Tam Græcorum quam Phrygum.

9. *Antenor censet, &c.*] Unus ille ex Trojanorum principibus, qui auctor fuerat Helenæ reddendæ Græcorum legatis eam repositivibus. Iliad. 7. Paris autem negavit. Ibid.

11. *Nestor.*] Græcus princeps, de quo plura lib. i. Od. 15. et lib. ii. Od. 9.

12. *Peleiden.*] Pelei filium, de quo lib. i. Od. 6. 9. 15. lib. ii. Od. 4. 16. lib. iv. Od. 6. Epod. 13, et 17.

Atreiden.] Atrei filium, de quo lib. ii. Od. 4. lib. iv. Od. 9. lib. iii. Sat. 3. v. 187.

13. *Hunc amor, ira quidem, &c.*] Incitatio fuit amoris, iræque, Eriseis sive Hippodamiae, quam adamans Agamemnon, Achilli eam sortitò eripuit, quæ causa implacabilis odii inter utrumque fomitem præbuit.

14. *Quicquid delirant reges, &c.*] Peccata regum launt plebei.

Delirant.] Lira est sulcus; lirare, arando sulcos ducere. Hinc delirare significat, à rectâ viâ declinare, aberrare, desipere. Non. Mar. Fest. Isid.

Achivi.] Ita vocantur ab Achaiâ Græciæ regione, vel ab Achæo rege.

15. *Seditione.*] Achillis à reliquo exercitu secedentis. De quo lib. i. Od. 15. in fine.

Dolis.] Ulyssis Palamedem circumvenientis.

Scelere, libidine, irâ.] Passim exemplaria legas in Iliade. De Agamemnone Ajacis cadaver humari vetante, item Iphigeniam mactante, dictum est lib. ii. Sat. 3. De Ajace furioso ibid., &c.

18. *Proposuit nobis exemplar Ulysem.*] In Odysseâ, ubi Ulysses infinita mari terræque pericula modò virtute, modò arte vicisse ostenditur; non solùm contra homines et monstra, sed et contra deos luctatus. Jupiter et Neptunus concutiunt et frangunt aliquando naves: Lotophagi, Cyclopes, Læstrygonii, Circe, Sirenes, Scylla, Charybdis, proci exitium ma-

chinantur. Ex his tamen omnibus evadens, dudum vagabundus, post annos viginti in patriam tandem redit. *Quàm multa passus est Ulysses in illo errore diuturno!* Cic. Offic. i.

19. *Dormitor Trojæ.*] Sic et Homerus *πρόλιπεθρον, urbis eversores*, Ulysses vocat duntaxat, nec tribuit id nominis Achilli, Agamemnoni, Ajaci, Diomedii; ita prudentiâ magis, quàm robore, maxima quæque peragi significans.

23. *Sirenum voces.*] Ampla hæc seges, fabulatoribus. Sirenibus nomen à *σείρα* catena. Alii aliter. Quidem originem Hebraicam expiscantur. Tres fuerunt, Parthenope, Leucosia, Ligca; superiore corporis specie mulieres, inferiore pisces aut aves. Una tibiis, altera lyrà, tertia voce concinebat. His fata vivere concesserant, quamdiu pertranseuntes cantu morarentur et captarent. Itaque præternavigantes suavi symphoniâ allicere studebant, devorabantque. At Ulysses à Circe edoctus naturam, et comitum auribus cerâ obduratis, ipse verò malo navis alligatus, audivit quidem, et prætervectus est incolumis. Unde illæ se in mare præcipitârunt. Sedem habebant ad Siculum litus; vel, ut alii scribunt, in Sirenu-sis scopulis, et in Capreis insulâ, atque ad Surrentinum Italiæ promontorium Tyrrheno imminens mari, inter sinum Puteolanum v. *Golfo di Napoli*, et Præstanum, v. *Golfo di Salerno*. Homer. Odys. 12. Ovid. Met. 5. cap. 9. Sirenes reverâ erant meretricula: tum forinâ insigni, tum beneficiis animos hominum trahentes ac depravantes. Indicatur autem Ulysses voluptatum illecebras ac lenocinia prudenter devitasse. Plutarch. Symp. ix. cap. 14. *Homeri Sirenes, inquit, nobis immeritò famulosum injieciunt metum. Innuît verò ille avolantes ac divagantes animos per musicam demulceri, et ad celestia divinaque pellici.*

23. *Circes pocula.*] De illâ famosâ beneficiorum antistite et antesignanâ fusè dictum est

quæ si fatuè et avidè potasset, ut sui comites, sub dominatu meretricis vixisset infans et demens, ac velut fœdus canis, aut porcus cæno gaudens. Nos quidem sanus duntaxat numerus, et vivimus tantum ad absumentia alimenta: sumus quasi proci Penelopes ignavi, atque Alcinoi juvenes curando corpori nimiam operam dantes; quibus optimum videbatur stertere usque ad meridiem, atque citharæ cantu lenire solitudines. *At quantum est illud dedecus? Ecce prædones noctu surgunt ad homines cruciandos; tu verò non excitaris ad te servandum? Verum si valens detrectas ire, hydropicus festinabis; ac nisi ante lucem petas librum cum lucernâ; nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidiâ vel amore, aliove affectu. Age verò, quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs autem integro anno sanare quod animum corrumpit? Heus, tacu dimidium tenet, quisquis incipit. Sapientiæ studium audenter amplectere;*

Quæ si cum sociis stultus cupidusque bibisset, [738]
 Sub dominâ meretrice fuisset turpis et excors; 25
 Vixisset canis immundus, vel amica luto sus.
 Nos numerus sumus, et fruges consumere nati,
 Sponsi Penelopes, nebulones, Alcinoique
 In cute curandâ plus æquo operata juvenus;
 Cui pulchrum fuit in medios dormire dies, et 30
 Ad strepitum citharæ cessantem ducere curam.
 Ut jugulent homines, surgunt de nocte latrones: [739]
 Ut teipsum serves, non expergiseris? Atqui
 Si noles sanus, curres hydropicus; et, ni
 Posces ante diem librum cum lumine; si non 35
 Intendes animum studiis et rebus honestis,
 Invidiâ vel amore vigil torquere. Nam cur,
 Quæ lædunt oculum, festinas demere; si quid
 Est animum, differs curandi tempus in annum?
 Dimidium facti, qui cœpit, habet. Sapere aude: 40
 tinabis; ac nisi ante lucem petas librum cum lucernâ; nisi mentem applices studio rerum honestarum, vigilans cruciaberis invidiâ vel amore, aliove affectu. Age verò, quare tam diligenter tollis quicquid oculos offendit; differs autem integro anno sanare quod animum corrumpit? Heus, tacu dimidium tenet, quisquis incipit. Sapientiæ studium audenter amplectere;

ANNOTATIONES

in Epod. 17. Plin. lib. xxv. cap. 2. *Homerus quidem primus doctrinarum et antiquitatis parens, multas aliàs in admiratione Circes, gloriâ herbarum Ægypto tribuit. Vide Odys. xiii.*

26. *Amica luto sus.*] Socii quidem Ulyssis in porcos mutari à Circe veneficâ dicuntur, quia fœdis voluptatibus ita corrupti sunt, ut rationis usum amisissent. Ita S. Chrysostr. et alii. Vide Epod. 17. v. 15. At Jo. Bodinus Andegavensis De magorum dæmonomaniâ, lib. ii. cap. 3. de ejusmodi hominum in bellis per artem magicam transformationibus fusè disputans, multis et gravibus exemplis ac testimoniis eas reverâ fieri asserit, additque; Neque fabulosum est, quod Homerus narrat. Ulyssis comites per Circeam maleficam in porcos fuisse transformatos, cum Augustinus ipse lib. De civ. historiam eandem adducat, quamvis opinione ipsius miram, et illam de Arcadibus. In Asipibus quoque memoriâ suâ frequens fuisse dicat, ut stabulariæ mulieres imbuta malis artibus in caseo darent viatoribus, unde in jumenta illico verterentur, ut necessaria quæque portarent, postque perfuncta opera iterum ad se redirent. Videatur S. Augustinus De civ. Dei, lib. xviii. cap. 17. et 18. Item Daniel. cap. iv. ubi Nabuchodonosor ab hominibus dicitur ejectus, ac per annos septem inter bestias fœtum quasi bos comedis: postea verò figurâ ejus reversâ ad ipsum, recuperasse pristinum sensum, ac decorem honoremque regni.

27. *Nos numerus sumus.*] Turba sumus sine virtute, exercitiis numerum explentes duntaxat, velut Thersites ille iners et inglorius; videretur tantum vivere, ut edamus.

28. *Sponsi Penelopes.*] Sive luxuriæ dediti,

sive gulæ; ut alibi est annotatum. Vide lib. ii. Sat. 5.

Alcinoique In cute curandâ, &c.] Similes sumus Alcinoi Phæacum regi apud Corcyram insulam, ejusque familiaribus et populis; qui mollitie et voluptatibus perditum, in ignaviâ, socordiâque consenescebant. Proverb. Alcinoi mensa, id est, luxuriosa.

32. *Ut jugulent homines, &c.*] Torrentius ubique sagax errorem hic subodoratus, librarii incuriâ paginas confusas asserit. Ista mirum à v. 32. ad 64. pertinere contendit ad prærem Epistolam, atque reponi debere illic post v. 51. *cui sit conditio.* Materiam quidem et argumentum ratio ad hanc emendationem ducit. Judicabit æquus lector de conjecturâ hâc sat audaci.

34. *Si noles sanus, &c.*] Si dum sanus es, ire nolis ad medicum; curres profectò, cum ægrotabis. Quidam leg. *Si non is sanus, &c.* Id est, si segnis es, et ire piget, dum sanus es, si torpes ignaviâ; deinde cogaris ire, imò currere, cum hydropis cruciaberis; cursu enim, et corporis agitatione ac labore morbus iste minuitur. Sensus est; nisi vitia maturè corrigas, frustra deinde conaberis ea depellere inveterata; quin ab his opprimere. Vulgare est;

Veniens occurrite morbo.

34. *Ni Posces ante diem librum, &c.*] Si vigilare nolueris discenda causâ virtutis ac sapientiæ, fiet, ut dormire aliquando nequeas ob invidiam, amorem, aut aliud vitium, quo sollicitudine.

40. *Dimidium facti, &c.*] Hesiodica sententia est; *Principium est dimidium totius.* Auson.

Incipe, dimidium facti est cap. pise. Supersit

Incipe. Vivendi rectè qui prorogat horam,
 Rusticus expectat dum defluat annis; at ille
 Labitur et labetur in omne volubilis ævum.
 Quæritur argentum, puerisque beata creandis
 Uxor, et incultæ pacantur vomere silvæ.
 Quod satis est, cui contingit, nihil amplius optet. [740]
 Non domus et fundus, non æris acervus et auri
 Ægroto domini deduxit corpore febres,
 Non animo curas. Valeat possessor oportet,
 Si comportatis rebus bene cogitat uti.
 Qui cupit aut metuit, juvat illum sic domus et res,
 Ut lippum pictæ tabulæ, fomenta podagram,
 Auriculas citharæ collectâ sorde dolentes.
 Sincerum est nisi vas, quodcunque infundis, acescit.
 Sperne voluptates. Nocet empta dolore voluptas.
 Semper avarus eget. Certum voto pete finem. 56
 Invidus alterius rebus macrescit opimis:
 Invidiâ Siculi non invenère tyranni
 Majus tormentum. Qui non moderabitur iræ,
 Infectum volet esse, dolor quod suaserit et mens,
 Dum pœnas odio per vim festinat inulto.
 Ira furor brevis est. Animum rege, qui nisi
 parat,
 Imperat; hunc frænis, hunc tu compesce catenâ.
 Fingit equum tenerâ docilem cervice magister

incipe. Qui differt tempus bene vivendi, est quasi rusticus expectans donec annis defluerit; atqui fluit ille semperque fluens volvetur. Quorum verò tam sollicitè comparantur opes, expetitur conjux secunda gignenda proli, nec non sterilia nemora aratro domantur? Verum enim qui nactus est quantum sufficit, nihil ultra cupiat. Quippe nec ædes, nec prædia, nec auri et pecuniæ cumulus possunt arcere morbos à corpore, vel curas ab animo domini laborantis. Oportet bene valere possessorem, ut fruatur congestis facultatibus. Porro quisquis vel cupiditate vel timore conflictatur, non magis prodest illi domus et pecunia, quam lippo tabellæ pictæ, podagræ fomenta, atque auribus ob sordes contractas malè affectis citharæ suaviter resonantes. Mature forma tuos mores. Nam si vas non est purum, quicquid immittes, vitiabitur. Contemne voluptates. Dolorem creat voluptas ægrè quæsita. Avarus semper est inops. Modum pone definitum cupiditati. Invidus torquetur rebus prosperis alterius. Siciliæ tyranni nullum habuerunt cruciatum invidiâ graviorem. Quisquis iram non compresserit, postea cupiet non factum fuisse, quod jusserit animus incitatus, dum vehementius dare vindictam properat indignationi non satiata. Ira est brevis insania. Fræna appetitum, qui dominatur quando non est subactus. Hunc frænis, hunc vinculis stringe. Nam certè magister equum flexibilem molli cervice format

ANNOTATIONES.

Dimidium: rursùm hoc incipe, et efficies.

42. *Rusticus expectat, &c.]* Similis est rustico illi, qui cum ad annum pervenisset, stolidè expectabat, dum afflueret omnis aqua, ut ad alternam ripam transire posset.

44. *Quæritur argentum, &c.]* Curamus omnia, quæ ad corpus spectant; quæ animi sunt, cur negligimus?

49. *Valeat possessor oportet, &c.]* Quid prosumt opes diviti, si æger sit animo, vel corpore? si febrî, si metu, vel cupiditate torqueatur, an divitiæ sublevabunt?

52. *Ut lippum pictæ, &c.]* Similitudo conglobata hic, antè, et postea.

53. *Auriculas citharæ, &c.]* Ista quidem leviter oblectant, et paulisper fallunt dolorem; nequaquam sanant.

55. *Nocet empta dolore voluptas.]* Menander; *Quàm sæpe ob voluptates merore afficimur!* S. Hieronym. contra Jovinian. *Irridet Horatius appetitum ciborum, qui sumpti relinquunt penitentiam; dicens,*

Sperne voluptates; nocet empta, &c.]

56. *Semper avarus eget.]* Avaro deest tam quod habet, quàm quod non habet.

Certum voto. vete finem.] Modum et finem statue cupiditati et desideris. Vide lib. iii. Od. 16.

58. *Siculi tyranni.]* Dionysius et Agathocles Syracusanorum, Phalaris Agrigentorum tyranni, &c. Justin. lib. iv. *Singulæ civitates in tyrannorum imperium concesserunt, quorum nulla terra feracior fuit.*

60. *Infectum volet esse.]* Facti subinde pœnitebit.

61. *Dum pœnas odio.]* Est enim odium iræ impatientia ultionem appetentis.

62. *Animum rege, &c.]* Appetitum vehementem compesce, qui nisi à ratione preinatur, hanc ipse opprimit, et in præceps rapit. Pers. Sat. v. 38.

—Intortos extendit regula mores:

Et premittur ratione animus, vincique laborat. Cic. Offic. 1. *Duplex est vis animorum ac naturæ. Una pars in appetitu posita, hominem huc et illuc rapit; altera in ratione, docet et explanat, quid faciendum fugiendumve sit. Ita sit, ut ratio præsit; appetitus verò obtemperet.*

—Efficiendum autem est, ut appetitus obedienti rationi; eamque nec præcurrant ob temeritatem, nec propter pigritiam aut ignaviam deserant, &c.

64. *Fingit equum.]* Equus tenerâ cervice domatur, et ad arbitrium fingitur: catulus ad

ad currendum quacunque
 Ire viam, quam monstrat eques. Venaticus, ex quo
 sessor voluerit. Canis ve-
 naticus postquam cervi co-
 rium domi allatravit, *coati-*
nudò venatur in silvis. Jam-
 Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
 Pectore verba, puer: nunc te melioribus offer.
 Quo semel est imbuta recens, servabit odorem
 Testa diu. Quòd si cessas, aut strenuus anteis, 70
 Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.
 Nec tardum opperior, nec præcedentibus insto.
 maneas, vel fortiter præcurris, ego neque desidem expecto, ne-
 que præeuntes antevertere contendo

EPISTOLA III. Ad JULIUM FLORUM.

De Tiberio Claudio Nerone, deque literatis quibusdam eum interrogat: deinde hortatur ad studium sapientiæ, et ad fraternam concordiam.

O Juli Flore, nosse desi-
 dero in qua orbis regione
 bellum gerat Claudius Au-
 gusti privignus: an com-
 munioreni in Thraciâ ad
 Hebrum hiemali glacie con-
 strictum, an apud mare defluens inter terras proximas;

JULI Flore, quibus terrarum militet oris [742]
 Claudius Augusti privignus, scire laboro.
 Thracane vos, Hebrusq; nivali compede vinctus;
 An freta vicinas inter currentia turres, 4

ANNOTATIONES.

venationem faciliè eruditur: sic puer bonos mores sponte imbibit.

65. *Ex quo Tempore cervinam pellem latravit.*] Quando pellis, cervo infecto detracta, ejus intestinis et sanguine cum pane impletur, et insuitur, tunc venaticis canibus objicitur eosque ad venationem acuit. Gall. *Faire la curée.*

67. *Militat in silvis.*] Postquam domi catulus odore cervi aut alterius feræ imbutus est, ratione modo allatâ; exinde in silvis feras ultro venatur.

Nunc adhibe puro.] Præcepta morum accipe, dum animus adhuc purus tibi manet, necdum ullis occupatus aut corruptus est pravis opinionibus vel affectibus. Quidam leg. *adhibe*; ut sit anapæstus pro dactylo.

68. *Nunc te melioribus offer.*] Vel præbe te imbuendum optimis documentis; vel ad meliorem et sapientorem virum, à quo fingaris ad virtutem et rectum.

69. *Quo semel est imbuta, &c.*] Præclara sententia, quam hinc mutuatus est S. Hieronymus scribens ad Lætam.

70. *Quòd si cessas, &c.*] Si piger es in philosophiæ studio, non expectabo te minimè valentem subsequi me acriorem. Quòd si me studiosior aut ingeniosior fueris, quem assequi non possum, nequaquam invidèbo tibi aut instabo; nec ultra vires meas enitar. Aristoteles interrogatus, quo pacto discipuli egregiè proficerent, respondet; *Si cursu præstantes prosequi studeant, tardiores autem minimè expectent.* Dio. Lært.

Epistola III.—1. *Juli Flore.*] *Tota bella est hæc epistola* inquit bellè Parthenius: *pura admodum minimeque ambitiosa,* teste Scaligero. Scripta Julio Floro Claud. Neronem comitanti, seu ad Pannonicum bellum, seu apud Armeniam, cum Tigranem in regnum restitueret. Ad illum

Horatii familiarissimum inscripta est etiam Od. 2. lib. iv. item 2. Epist. lib. ii. Porro in hæc eò collinare videtur poëta, ut ad bene faciendam charitatem fraternam exhortetur; ad quod artificiosâ insinuatione utitur, et per quasdam ambages sensim procedit, ut melius propositum exequatur.

Juli.] Theod. Marcilius non abs re, *Luci* reponendum contendit; quod *Julius* nusquam sit prænomen: nomen autem Floro nequeat statui; siquidem Flori non Juliæ, sed Aquiliæ gentis sint.

2. *Claudius Augusti privignus.*] Claud. Tiberius Nero, Drusi frater natu major, filius autem Livie Drusillæ. Hanc enim Augustus, repudiatâ Scriboniâ, marito suo et quidem prægnantem abduxit, dilexitque et probavit unice ac perseveranter. Sueton. Octav. cap. 63. Quinetiam erga ejus pueros *Nerones*, hoc et, in utrumque illum privignum, *animi paterni* fuit. Nam et hos adoptavit, ac Drusum quidem præcipuis honoribus decoravit; Tiberio verò Tulliam suam ex Scribonia filiam dedit uxorem, denique imperium tradidit. Vide lib. iv. Od. et 14. ibique Annot.

3. *Thraca.*] Gr. Θράκη, Thrace vel Thracia pro Thraciâ.

Hebrus.] Thraciæ mons et fluvius. Porro ibi vehemens rigere frigus dixi lib. i. Od. 25.

4. *Freta vicinas inter, &c.*] Hellespontus in angustiis illis fremens scil. inter Sestum Thraciæ et Abydum Asiæ *arces*, vel oppida. Gall. *Les Dardanelles.* Item, *Le detroit de Gallipoli.* Ovid. Trist. 1.

Seston Abydenâ separat urbe fretum.

Turres.] Quid leg. *terras*, i. e. Europam et Asiam angusto illo mari seu freto divisas. Lucan. lib. ii. *Europamque Asiâ, Sestonque admovit Abydo.*

An pingues Asiæ campi collesque morantur? [743] an in agris et collibus Asiæ
 Quid studiosa cohors operum struit? Hoc quoque opimis? Quid operis molitur
 Quis, sibi res gestas Augusti scribere sumit? [curo: turmaliteratorum? Ista scire
 Bella quis, et paces longum diffundit in ævum? etiam velim; quis suscepit
 Quid Titius, Romana brevi venturus in ora, scribenda Augusti facinora?
 Pindarici fontis qui non expalluit haustus, 10 quis bello et pace gesta
 Fastidire lacus et rivos ausus apertos? agit Titius, paulò post sermone
 Ut valet? ut meminit nostri? fidibusne Latinis Romano-ur celebrandus; qui non timuit ex
 Thebanos aptare modos studet auspice Musâ; ipso fonte Pindari haurire,
 An tragicâ desævit, et ampullatur in arte? 14 lacus et rivulos patentes
 Quid mihi Celsus agit? monitus multumque monen- aspernatus? quomodo valet?
 dus, nostrinerecordatur? an musarum auspicio Pindaricos
 Privatas ut quærat opes, et tangere vitet numeros accommodare Latinis
 Scripta Palatinus quæcunque recepit Apollo: [744] chordis laborat; an
 Ne, si fortè suas repetitum venerit olim graviter agit, assurgitque
 Grex avium plumas, moveat cornicula risum scribendo tragædiis? Quid
 Furtivis nudata coloribus. Ipse quid audes? 20 Celsus facit? admonitus iterumque
 Quæ circumvolitas agilis thyma? Non tibi parvum admonendus, ut
 Ingenium, non incultum est, nec turpiter hirtum. proprias sibi divitias comparet;
 Seu linguam causis acuis, seu civica jura caveat autem desumere è libellis, quos servat
 Respondere paras, seu condis amabile carmen; Apollo Palatinus: ne si avium
 Prima feres hederæ victricis præmia. Quòd si 25 turba suas aliquando
 circumvolitas sedulus? *Enimverò* non exiguum, non rude, non asperum ingenium habes: *atque* veniat plumas resumere, risum excitet cornix spoliata surreptis coloribus. Tu
adedò sive ad causas *orandas* facundiam adhibes; sive te accingis ad interpretandum jus civile: *verò* quid agis? quæ thyma
 sive amatorios versus conscribis; præcipua tolles muera hederæ victricis. Porro si

ANNOTATIONES.

5. *Pingues Asiæ campi.*] Cic. pro lege Manil. *Asia tam opima est et fertilis, ut et ubertate agrorum, et varietate fructuum, et magnitudine pastionis, et multitudine earum rerum quæ exportantur, facillè omnibus terris antecellat.*

6. *Studiosa cohors.*] Prætoriani milites literati, vel potiùs docti comites Tiberii. Ut enim ipse studiosus et literarum amans, ita secum habebat literatos quosdam et imprimis studiosos, quorum præcipui nominantur hic; Titius, et Celsus poëtæ; Florus autem orator, poëta, et jurisperitus. Vide infrà Epist. 8.

9. *Titius.*] Septimus ille cognominatur quibusdam, diciturque lyrica et tragica scripsisse; è quibus nihil extat.

10. *Pindarici fontis qui, &c.*] Qui vulgares et vulgaria contempsit, quasi lacus et rivos; ipsum Pindarum lyricorum principem atque fontem addit: Latinisque versibus ausus est emulari styli ejus sublimitatem et sensus profunditatem. Allegoria.

13. *Thebanos.*] Pindarus Thebis oriundus. Lib. iv. Od. 2.

14. *Desævit.*] Sævientes reges et principes repræsentans, gravesque rerum et animorum exprimens conversiones et motus, ut vulgò in tragædiis.

Ampullatur.] Debet magnus et splendidus esse tragædiæ stylus. Unde et sæpe significatur cothurno sublimi tragicorum calceamento. Vid. Epist. ad Pis. v. 80.

15. *Celsus.*] Peto Albinovanus ipse est, cui est scripta sequens Epist. 8. Hunc monet, ut plagium evitet, neve aliena scripta usurpet, venditetque quasi sua. Quo iratum sibi postea redarguit Horatius obliquè, velut morosum.

16. *Privatas ut quærat opes.*] Ut propriò, quòd aiunt, Marte aliquid inveniat et componat; quæ verò sunt aliorum, ne compulet, sibi que attribuat.

17. *Palatinus Apollo.*] Augustus bibliothecam in monte Palatino construxit, adjunxitque Apollinis templo. Ibi deponebantur asserabanturque scripta quæcunque judicata fuerant cedro et immortalitate digna.

19. *Moveat cornicula risum.*] Nota Æsopi fabula, notum adagium Erasmi, *Æsopicus graculus*. Cornix (vel graculus, ut alii volunt) plumarum suarum pertæsa, alias undequaque mutuata est. At cum se alienis coloribus ornatum et fulgentem admiraretur, ecce aves, quæ sua erant singulæ repetentes, nudam haud sine ludibrio reliquerunt.

20. *Ipse quid audes?*] Tu quidem ipse, Juli Flore, nihilne operum moliris? quæ scripta, quos auctores imitaris aut evolvis? unde eximia quæque decerpas, velut apes succum è thymo et floribus optinis.

25. *Prima feres hederæ.*] Sive in foro causas orare, sive consultoribus jura explicare, sive carmina condere volueris, ubique victor et insignis habebere.

abjiceres fomitem solitudinum frigidos efficien-
 tem, certè pervenires, quo te summa eveheret sapientia. Id curemus, ad si incumbamus tam parvi quam magni, si volumus esse patriæ nobisque utiles. Illud insuper mihi significare te rogo; nunquid tam curus, quam decet, tibi sit Munatius; an concordia haud benè reconciliata dirimatur? Verùm sine fervidus sanguis, sive rerum imperitia vos exagitat animo non erudito immites; profectò non debetis amicitiam fraternam violare; at quacunq; in regione versamini, ego vestrum in reditum vitulam pasco, diis ex voto sacrificandam.

Frigida curarum fomenta relinquere posses,
 Quò te cœlestis sapientia duceret, ires.
 Hoc opus, hoc studium parvi properemus et ampli,
 Si patriæ volumus, si nobis vivere cari.
 Debes hoc etiam rescribere, si tibi curæ est,
 Quantæ conveniat, Munatius: an malè sarta
 Gratia nequicquam coit, et rescinditur? At vos
 Seu calidus sanguis, seu rerum inscitia vexat
 Indomitâ cervice feros, ubicunq; locorum
 Vivitis, indigni fraternum rumpere fœdus:
 Pascitur in vestrum reditum votiva juvenca.

EPISTOLA IV. Ad ALBIUM TIBULLUM.

Ad laborem honestum, moxque ad voluptatem hortatur.

Tibulle, bone censor nostrorum sermonum, quid putem agere te nunc in regione Pedana? *Credanne* te componere, quod superet opera Cassii Parmensis;

ALBI, nostrorum sermonum candide iudex, [746]
 Quid nunc te dicam facere in regione Pedanâ?
 Scribere quod Cassi Parmensis opuscula vincat?

ANNOTATIONES.

Hederæ victricis.] In commissionibus et certaminibus ingeniosis victores hederâ coronabantur. Vide lib. i. Od. i. v. 29. Dicta est hederâ, quòd hæreat; vel quòd edita petat; vel quia id, cui adhæserit, edat. In tutelâ Liberi putabatur esse, quia ut ille semper juvenis, ita hæc viret: vel quòd illa omnia, sicut ille mentes hominum, illigat. Festus.

Quòd si Frigida, &c.] Amicè castigat Flori vitia.

26. *Frigida curarum fomenta.]* Ambitio et avaritia curas pariant infinitas, nutriunt ac fovent, hominemque reddunt frigidum et segnem ad virtutes et studium sapientiæ.

29. *Si patriæ volumus, &c.]* Vide Cic. de officiis.

31. *Munatius.]* Non is est Planus ille Munatius, ad quem est Od. 7. lib. i. Sunt qui non fratrem Julii Flori, sed familiarem duntaxat fuisse arbitrentur; fœdus verò fraternum dici posse de amicitia.

33. *Calidus sanguis.]* Fervens in juventute, sæpe et facile ebulliens circa cor, iramque faciens et offensionem. Est in quibus. codd.

Heu calidus sanguis! heu rerum inscitia verat!

Rerum inscitia verat.] Contrâ rerum usus et experientia, pariter et doctrina morum, ebusmodi juveniles motus placat, et cohibere docet animum temerè effervescentem.

36. *Votiva juvenca.]* Diis vota et promissa pro felici reditu vestro et incolumitate. Huc fortasse pertinet, quòd. ut tragici hircum, ita lyci vitulum seu juvenem volebant mactare.

Epistola IV.—1. *Albi.]* Albius ille Tibullus equestri familiâ Romæ natus, eodem tempore quo Ovidius. Ingenii solertiâ et suavitate, nec non præstanti corporis formâ insignis, nobilibus charus extitit. Elegiarum quatuor libros perelegantibus scripsit. Horatio quam familiaris fuerit, patet ex Od. 33. lib. i. et ex hac Epistolâ.

Sermonum.] Satirarum pariter et epistolarum.

Candide iudex.] Sine invidentiâ et adulatione. Fortasse alludit ad nomen *Albi*. Epist. ad Pison. v. 445.

Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes,

Culpabit duos, &c.

2. *Pedanâ?]* Pedum Latii oppidum fuit, non longè ab urbe Româ. Pedanos simul et Aricinos, Lavinenses ac Veliternos civitate donatos scribit T. Liv. In eâ porro regione Tibullus prædium habebat amœnum et locuples. Quo cum secessisset adleniendas quasdam curas, ad eum scripsit Horatius, ostenditque multis donatum muneribus à naturâ, à diis, à fortunâ etiam, frui debere illis, dum liceret per usuram vitæ sensim defluentis; neque sollicitum esse oportere.

3. *Cassii Parmensis.]* Idem is creditur, de quo lib. i. Sat. 13. quiq; *Etruscum* dicitur. Scripsit tragœdias, elegias, epigrammata. De eo sic vet. comm. Cassius Parmensis, tribunus militum in partibus Cassii et Bruti fuit. Quibus victis, Athenas se contulit. Quintus autem Varus eò missus ab Augusto, ut eum interimere, studentem reperit; illoque perempto, scribium cum libris abstulit. Unde multi credi-

An tacitum silvas inter reptare salubres
 Curantem quicquid dignum sapiente bonoque est? 5
 Non tu corpus eras sine pectore. Dî tibi formam,
 Dî tibi divitias dederant, artemque fruendi. [7-47]
 Quid voveat dulci nutricula majus alumno,
 Quàm sapere, et fari ut possit quæ sentiat, et cui
 Gratia, fama, valetudo contingat abundè, 10
 Et mundus victus, non deficiente crumenâ?
 Inter spem curamque, timores inter et iras,
 Omnem crede diem tibi diluxisse supremum.
 Grata superveniet, quæ non sperabitur hora.
 Me pinguem et nitidum benè curatâ cute vises, 15
 Cùm ridere voles, Epicuri de grege porcum.

an otiosum ambulare in nemoribus amœnis *ceterum* nihil prætermittentem *eorum*, quæ decent virum probum ac prudentem? *Atqui* tu non corpus es sine mente. Dii elegantem tibi speciem opesque, et *his* bene utendi facultatem largiti sunt. Quid verò nutrix alumno carissimo exoptet meliùs, quàm sapere et ut quæ sentit possit eloqui, et qui favorem habeat, et existimationem, sanitatemque, et victum lautum, et marsupium nunquam vacuum? *Quoniam autem virimus* inter

spem et sollicitudines, inter timores atque indignationes *auctor tibi sum*, ut unumquemque diem ultimum tibi lucere existimes. *Sic enim* jucundum tempus accedet minimè speratum. Certè me succi plenum et corpore egregiè culto fulgentem videbis, imò, si joculari velis, suam ex harà Epicuri.

EPISTOLA V. Ad TORQUATUM.

Ad Cœnam frugalem invitatur, et hilaritatem. Ebrietatis commoda recenset.

SI potes Archiacis conviva recumbere lectis, [748]
 Nec modicâ cœnare times olus omne patellâ,
 Supremo te sole domi, Torquate, manebo.

Si conviva potes accumbere in thoris brevibus, nec abhorres edere quodvis olus è tenui patinâ, ô Torquate, expectabo te domi occidente sole.

ANNOTATIONES.

dere Thyesten tragœdiam esse opus Cassii Parmensis.

6. *Sine pectore.*] Sine corde, excors, sine animo et ingenio.

Formam.] Egregiâ corporis famâ præstitisse dicitur Tibullus.

7. *Dederant.*] Hoc eò referunt aliqui, cùm pauperior jam factus esset Albius: alii explodunt, constanterque legunt, *dederunt*; penultima licenter correptâ. Ut et apud ipsum Tibull. lib. ii. Eleg. 5. *Hæc fuerunt olim*, &c. pro *fuerant*. Apud Lucret. lib. v. et Æneid. iii. *constiterunt*, ubi vulgò *constiterant*. Certè consentiunt de Ecl. iv. Virgil.

Matri longa decem tulerunt fastidia menses. Artemque fruendi.] Oeconomix scientiam et peritiam.

8. *Quid voveat dulci nutricula*, &c.] Persius de his fusè, Sat. ii.

9. *Et cui.*] Leg. al. *utque*.

10. *Gratia.*] Apud magnates. Messala Corvinus mirè Tibullum fovit: pariter Messalam Tibullus celebravit. Ipse testis eo disticho:

Hæc jacet immitti consumptus morte Tibullus, Messalam terrâ dum sequiturque mari.

Fama.] Apud omnes. Ovid. *Donec erunt ignes arcusque Cupidinis arma, Dicentur numeri, culte Tibulle, tui.*

11. *Mundus victus.*] Lib. ii. Sat. 2. v. 65. *Mundus erit, qui non offendit sordibus, atque In neutram partem cultus miser.*

12. *Inter spem, curamque*, &c.] His enim vita mortalium perpetuò conflictatur.

14. *Grata superveniet.*] Gratiora sunt, quæ non expectata superveniunt bona, acceduntque inasperata.

15. *Me pinguem.*] Se, qualis reipsâ erat, pingit Horatius, obesulum, et cultûs corporis studiosum.

16. *Epicuri de grege porcum.*] Abdomini et voluptatibus ultrò indulgentem. Cic. in Pison. *Epicure noster ex harâ producte, non è scholâ.* Apud Athen. lib. vii. cap. 5. non obscurè dicit, sed altâ voce clamat Epicurus: *Quod bonum sit nullum agnosco, præter voluptatem ex gustu et venere.* Contrâ tamen sensisse Epicurum, vide in Annot. lib. ii. Sat. 4. init.

Epistola V.—1. *Si potes.*] Si frugalis et tenuis cœnæ apparatus tibi placere potest.

Archiacis.] Sicut à Pausiâ pictore *Pausiaca* tabella, Sat. i. ii. 7. 95. ita ab *Archidâ* fabro *Archiaci* lecti.

Conviva recumbere lectis.] Ad mensam accumbere tricliniaribus in lectis antiquo modo fabricatis è rudiori materiâ.

2. *Olus omne*] Durum olus, *betam plebeiam*, Pers. Sat. iii. 112.

3. *Supremo sole.*] Sub vesperam. Perperam aliqui altissimum solem accipiunt, afferuntque illud ex. lib. ii. Sat. 8. *Dimidio potare die*: nec enim hora ista convenit frugali cœnæ: adde quod sequitur de *æstivæ noctis benigno sermone.*

Torquate.] Estne is L. Manlius ipse Torquatus, causarum patronus; ad quem est Od. 7.

Potabis vinum, Tauro iterum *consule in culos* fusum inter Minturnas paludosas et Petrinum Sinuessanum. Quòd si habes aliquid melius, affer; vel iussa exequere. Jam pridem accensus est *meus ignis*, meaque suppellex tui gratià nescit. Intermitte curam rerum futillum, ac labores, *pro opibus*, atque Moschi defensionem. Dies crastina Cæsaris natalibus sacra, indulget licentiã dormiendi, fasque erit noctem æstivam gratis colloquiis traducere. Quid opes *jurant* si non licet *his* fini?

Si quis parca *ricilitat*, nimisque tristicis, hæredum causã *ille* stulto proximus est. Ego verò *contra*, hoc magis bibam, et spargam flores; nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; incremem impellit ad certamina;

Vina bibes iterum Tauro diffusa palustres
Inter Minturnas, Sinuessanumque Petrinum. [749]
Sin melius quid habes, arcesse; vel imperium fer.
Jamdudum splendet focus, et tibi munda supellex.
Mitte leves spes, et certamina divitiarum,
Et Moschi causam. Cras nato Cæsare festus
Dat veniam somnumque dies. Impunè licebit 10
Æstivam sermone benigno tendere noctem.
Quò mihi fortunas, si non conceditur uti?
Parcus ob hæredis curam, nimiumque severus
Assidet insano. Potare et spargere flores
Incipiam, patiarque vel inconsultus haberi. [750]
Quid non ebrietas designat? operta recludit; 16
Spes jubet esse ratas; in prælia trudit inermem;

ille stulto proximus est. Ego verò *contra*, hoc magis bibam, et spargam flores; nec verebor etiam temerarius vocari. Ecquid vinolentia non efficit? detegit occulta; firmam dat fiduciam; incremem impellit ad certamina;

ANNOTATIONES.

lib. iv. Theod. Marcellius, *Euge*, inquit: *Sic mortuum vocat Quintus scilicet*. Intelligit verò Q. Nonium Asprenatem, qui et Torquatus sit appellatus, Augustoque *junctus arcibus* dicitur. Sueton. Octav. cap. 56. Vide ibid. cap. 43. ubi sic habetur: *In hoc ludicro C. Nonium Asprenatem lapsu debilitatum aureo torque donavit; passusque est ipsum posterosque Torquati ferre cognomen*.

4. *Vina bibes.*] Nec generosa, quippe è palustris Minturnis, nec vetustate insignia; nam annis superioribus fusa in amphoras.

Iterum Tauro.] Consulum nominibus solita notari vina alibi dictum est. Vide lib. i. Od. 20. et lib. iii. Od. 5. Porrò T. Statilii Taurus, homo novus, ut et Agrippa, sed Augusti amicitia, victoque in Sicilia Lepido, rebusque mox in Africã gestis (unde et triumphum neruit) amphitheatro etiam extracto fuit clarissimus. Consul primò fuisse dicitur anno U. C. 717. secundò vero 728. cum Horatius annum ætatis ageret 40. aut circiter. Neroni nupsit ejus abnepis Statilia Messalina.

5. *Minturnas.*] Hæc olim fuit urbs Latii satis culta, prope ostia Liris fluvii, planitie, ubi amphitheatrum et aqueductus. Horum reliquæ adhuc videntur, de urbe verò superest parva turris cum tabernã duntaxat. Non longe aberat ingens palus, in quã latuit Marius à Sylla profligatus. De quo Juvenal. Sat. x. 276.

Exilium et carcer, Minturnarumque paludes.

Sinuessanumque Petrinum.] Montem aiunt esse urbi Sinuessæ imminemem, ubi nunc oppidum cum arce apud Sinuessam excisam, *V. Rocca di monte Dragone*. Alii dicunt fuisse vicum agri Sinuessani, qui celebris erat, vni non quidem bonitate, sed copiã. Sinuessa verò *Sinope*, in orã ubi Massicus mons desinit, inter ostia Liris et Vulturii fluminum.

6. *Imperium fer.*] Quidam interpretantur, Tu me fac regem convivii: quod mihi quidem absurdum videtur.

7. *Splendet focus, &c.*] Ad convivium parandum, coquendasque dapes.

8. *Mitte leves spes.*] Omitte paululum solitas occupationes molestas, sive pro divitiis, sive pro famã et honoribus, sive pro defensione clientum tuorum.

9. *Moschi.*] Is fuisse rhetor Græcus refertur origine Pergamenus, qui veneficii reus à Torquato defendebatur.

Cras nato Cæsare festus.] Cras justitium est, ob natalem Cæsaris; ac proinde silentibus iudiciis, ac strepitu forensi, dormire in multam lucem, et epulari, et hilaritati vacare licebit.

Nato Cæsare.] Accipiunt vulgò de natali Augusti, qui cum in Septembri sit circa finem, ex Suetonio, ad rem præsentem non facit admodum. Malim igitur cum quibusdam intelligere natalem Jul. Cæs. qui Julio mense habet *noctes æstivas*. Vide Mac. Sat. i. cap. 12. Dion. lib. xlv.

11. *Æstivam sermone benigno tendere noctem.*] Noctem ætate breviorẽ extendere seu protrahere sermonibus prolixis, familiaribus, jucundis.

12. *Quò mihi fortunas.*] Ita Muretus, aliique deinceps, Habent tamen codices plerique: *Quò mihi fortuna*.

13. *Parcus ob hæredis curam.*] Quisquis sumptui parcit, geniumque defraudat, ut majores hæredibus opes relinquat, insanit propè.

14. *Spargere flores incipiam.*] Splendide cœnam apparabo, atque in secundã mensã de more flores inspergam.

16. *Designat.*] Non. Marcell. *designare*, est cum notã et ignominia aliquid facere. Donat. in Terent. Adolph. ad eas voces: *Modo quid designavit?* est, inquit, novum quid moliri seu malum seu donum.

17. *Spes jubet esse ratas.*] Lib. iii. Od. 21. *Tu spem reducis mentibus anxius*. Vide ibi, item lib. iv. Od. 12.

Inermem.] Al. *inertem*. Loco mox citato.

Viresque et addis cornua pauperi,
Post te nec iratos trementi

Solicitis animis onus eximit; addocet artes.
 Fœcundi calices quem non fecere disertum?
 Contractâ quem non in paupertate solutum?
 Hæc ego procurare et idoneus imperor, et non
 Invitus; ne turpe toral; ne sordida mappa
 Corruget nares; ne non et cantharus et laux
 Ostendat tibi te; ne fidos inter amicos
 Sit, qui dicta foras eliminet; ut coëat par
 Jungaturque pari. Butram tibi Septimiumque
 Et, nisi cœna prior potiorque puella, Sabinum
 Detinet, assumam. Locus est et pluribus umbris:
 Sed nimis arcta premunt olidæ conviva capræ.
 Tu quotus esse velis, rescribe; et, rebus omissis
 Atria servantem postico falle clientem.
 etiam locus multis comitibus: at in convivio nimis constipato caprinus fœtor molestus est.
 Tu rescribe quotus esse cupias. Mox autem negotiis abjectis, per fores posteriores fuge clientem in atrio stantem.

ANNOTATIONES.

Regum apices, neque militum arma.

18. *Solicitis animus onus eximil.*] Hinc Liber dictus Bacchus.

Addocet artes.] Seu quia vinum moderatè sumptum acuit ingenium, sive quod ebrii plusculum sunt jactabundi, seque omnia scire prædicant ineptè quidem.

20. *Solutum.*] Vel ab omni solitudine paupertatis liberum, vel prodigum in ipsâ paupertate.

21. *Idoneus, et non Invitus.*] Erat enim Horatius agilis, hilaris, necnon munditiæ perquam studiosus.

22. *Ne turpe toral.*] Ne thori seu lecti tricliniaries offendant convivis sordibus. Vide lib. ii. Sat. 4. sub. finem.

Ne sordida mappa.] Ne dum manus abstergant convivæ inter edendum, mappæ immunditia fastidium pariat et nauseam, quod naribus corrugatis significatur. Vide loc. mox cit. Sat. iv. lib. 2.

23. *Cantharus et lanx Ostendat tibi te.*] Vasa tam sint nitida, ut quasi speculum imaginem tuam reddant exhibeantque.

Cantharus.] Vas vinarium speciem referens scarabæi, qui *κάνθαρος* Græcè dicitur: tali poculo usus Bacchus, ipsi proinde sacro. Meminit Macrob. pariterque Athenæus. Item Plin. lib. xxxiii. cap. 11. *C. Marius post victoriam Cimbricam cantharis potasse Liberi patris exemplo traditur.* Arnob. sub finem lib. vi. *Quid in Liberi dexterâ pendens potioris cantharus?* Magnum, ansatumque indicat Virgil. Ecl. 6. v. 17.

anxiæ mentis ægritudinem discutit; artes docet. Scyphi abundantes quem non reddiderunt eloquentem? quem non liberalem vel in angustiâ inopiâ? *Certè* aptus et non repugnans ego ista jubeor curare; ne toral immundum, ne mappa illota nares *faciat* contrahi; ut vasa et patinæ te tibi repræsentent; ne inter familiares reperitur, qui dicta exportet extrâ; ut pares congregentur. *Porro* convivas tibi dabo Butram et Septimium, Sabinum quoque dummodò non detineat eum cœna prior et amica potior. Est

Et gravis attritâ pendebat cantharus ansâ.

25. *Sit, qui dicta foras eliminet.*] Ne quis extra limen domus efferat, effutiat, evulget, quæ inter potandum dicta liberiùs fuerint; ex quibus temerè invidia confletur. Apud Lacedæmonios, inquirunt, publica intrantibus convivii aliquis senior ostendens fores ita monebat; *Per has ne verbum ullum egrediatur.*

25. *Ut coëat par.*] Hinc enim jucundior sit sermocinatio.

26. *Butram tibi, &c.*] Non unus est qui legat *Brutum.*

28. *Umbris.*] De his conviviorum sectatoribus lib. ii. Sat. 8.

29. *Sed nimis arcta premunt.*] Ubi plures sunt convivæ, axillarum gravis odor creat nauseam. Vide Epod. 12.

30. *Tu quotus esse velis, rescribe.*] Dic quot velis tibi sodales convivas. Varro dicebat convivarum numerum incipere oportere à Gratiarum numero, et progredi ad Musarum; id est, proficisci à tribus, et consistere in novem, &c. quæ lege apud Gell. lib. xiii. cap. 11.

31. *Postico.*] Plautus *posticulam*, dicit, sub ostium. Petronius *posticulam*, sub januam Gall. *Porte de derriere.* Angl. *THE BACK DOOR.* Virgil. *Æn.* ii. 453. ita rem explicat;

Limen erat, cæcæque fores, et pervius usus Tectorum inter se Priami, poslesque relictis A tergo.

Clientem.] Moschum vel alium, qui in atrio te observet alloquendi cupidus. Hunc autem falle, egrediens per januam posteriorem, et veni ad me.

EPISTOLA VI. Ad NUMICIUM.

Felix est, qui nihil timet, nihil cupit.

O Numici, nihil mirari, **NIL** admirari propè res est una, Numici, [762]
 est unica ferè et sola res, **Soloque** quæ possit facere et servare beatum.
 quæ possit beatum efficere et servare. Reperiuntur **Hunc** solem, et stellas, et decedentia certis
homines, qui nullâ trepidatione affecti contemplantur **Tempora** momentis, sunt qui formidine nullâ
 solem hunc, et stellas, et tempora certis horis abeuntia. **Imbuti** spectent. Quid censes munera terræ? 5
 Quid putas de terræ donis? **Quid** maris extremos Arabas ditantis et Indos?
 quid de muneribus maris ultimos Arabas Indosque locupletatis? quid de ludis, **Ludicra** quid, plausus, et amici dona Quiritis?
 et applausu, ac numeribus **Quo** spectanda modo, quo sensu credis et ore? [753]
populi Romani serventis? **Qui** timet his adversa, ferè miratur eodem
 Quo cupiens pacto: pavor est utrobique molestus; **Quo** cupiens pacto: pavor est utrobique molestus;
 Improvisa simul species exterret utrumque; 11
 Gaudeat, an doleat, cupiat, metuatne. **Quid** ad rem?
 Si quicquid videt melius pejusve suâ spe, **Si** quicquid videt melius pejusve suâ spe,
 Defixis oculis, animoque et corpore torpet? **Defixis** oculis, animoque et corpore torpet?
 Insani sapiens nomen ferat, æquus iniqui, 15
 Ultra quam satis est, virtutem si petat ipsam.
 I nunc, argentum, et marmor vetus, æraque et artes
 Suspice; cum gemmis Tyrios mirare colores;
 Gaude, quòd spectant oculi te mille loquentem;

oculos tenet immotos, atque mente simul et corpore obstupescit? Virtutem ipsam si quis nimium expetat; sapiens desipere justus injustus esse existimabatur. I modò; admirare argentum et vetus inarmor, et fabrefacta ex ære; purpuram et gemmas conspicisce; lætare quòd te dicentem mille oculi attendunt:

ANNOTATIONES.

Epistola VI.—1. *Nil admirari.*] *Admirabilis epistola* inquit Parthenius; *erudita* Torrentius: *aurea*, Lambinus. Sanè admirabilis, quæ nihil stultè mirari, luculenter mirè docet; erudita, quæ philosophiæ moralis et Stoæ mysteria reconditissima clarè exhibet, atque solerter insinuat; aurea, quæ *aurea mediocritatis*, ac verè virtutis imaginem elegantem adunbrat.

Nil admirari, &c.] Non percelli admiratione illâ fatuâ è quâ nascitur cupiditas vel timor, animum perinde torquentes. De eâ Epist. i. 47. Stultæ illi admirationi virtutem contrariam Democritus vocabat *ὑπερμασσιαν*.

Numici.] Numicia gens Romæ patricia.

3. *Decedentia certis Tempora momentis.*] Conversiones astrorum, indeque natas mutationes, temporum vices, ac tempestatum varietates, &c.

4. *Formidine nullâ Imbuti.*] Quod si intrepidi spectant cælesti, certè multò magis terrena.

5. *Munera terræ?*] Aurum, argentum, &c.

6. *Munera maris?*] Margaritas, gemmas, &c.

Arabas.] De his lib. i. Od. 29. lib. xii. Od. 12.

Indos?] Lib. i. Od. 12.

7. *Ludicra.*] Victoriæ in ludis, quæ magni olim habita.

Plausus.] Benevolentiam populi significatam publicè, vel assurgendo, vel consalutaudo vel acclamando, vel applaudendo. Vide lib. i. Od. 20.

Dona Quiritis?] Honores et magistratus delatos per suffragia populi Rom. *Qui dabat olim Imperium, fasces, legiones, omnia.* Juvenal. Sat. x. 78.

8. *Quo sensu.*] Stoici dicebant perturbations omnes opinione constare.

Ore?] Fronte: oculis effectus demonstrantur ut plurimum.

9. *His adversa.*] Inopiam, contemptum, ignominiam, sibilos, explosiones.

10. *Pavor.*] *Metus est mentem loco movens.* Cic. Tuscul. 4.

Utrobique molestus.] Al. *utrique*, cupienti ac timenti; timens enim vexatur dolore mali futuri, cupiens autem desiderio boni absentis.

11. *Improvisa simul species exterret utrumque.*] Seu species boni præsentis inasperata, quæ nimio gaudio exanimat etiam interdum, seu species mali præsentis tristiam creans eo graviorem, quo minùs expectabatur. Unde exoritur stupor, torpor, ægritudo, mentis alienatio, &c.

12. *Quid ad rem.*] Quid ad felicitatem, quam nunc rem investigamus.

17. *I nunc, &c.*] Si res bonas, si virtutem ipsam ultra quam satis est, expetere stultum est; an licebit cupidè scrutari metalla, vasa, lapillos, purpuram: imò famam, celebritatem nominis, opes, honores, &c.

18. *Tyrios colores.*] Vide lib. ii. Od. 18. v. 8. ibique Annot. Item lib. iii. Od. 20. in fine.

Gnavus manè forum, et vespertinus pete tectum, 20 manè forum frequenta sedulus, ac serò domum redi, ne plus frumenti dotalibus emetat agris [754] ne Mucius plus tritici, *quattu* Mucius, et (indignum quod sit) pejoribus ortus *tu*, colligat ex agris dotalibus, et ne ille (quòd indignum est) ignobiliori stirpe Quicquid sub terrâ est, in apricum proferet ætas; Defodiet condetque nitentia. Cùm benè notum 25 Porticus Agrippæ, et via te conspexerit Appi; Ire tamen restat Numa quò devenit et Ancus. Si latus aut renes morbo tentantur acuto, Quære fugam morbi. Vis rectè vivere? Quis non? Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis 30 Hoc age deliciis. Virtutem verba putas, ut Lucum ligna? cave ne portus occupet alter, [755] Ne Cibyrica, ne Bithyna negotia perdas: Mille talenta rotundentur, totidem altera; porrò et non vult? *inquit.* Ergò, si sola virtus hoc conferre valet, ad hoc labora strennè, abjectis voluptatibus. Quòd si contra virtutem censes *mera esse* verba, sicut lucum arbores, tantum, cura diligenter ne alter portus occupet, neve dimittas negotiationem apud Cibyrites et Bithynos: cura ut mille talenta compleantur, totque altera adjiciantur, itemque

ANNOTATIONES.

20. *Gnavus manè forum, &c.*] Vel primo manè forum negotiantium pete ibique exerce, quòd *Janus summus ab imo perdoct:* hoc est: fânore divitias accumula; Epist. i. 54. item lib. ii. Sat. 3. vel forum judicarium frequenta, et causis agendis quæstum fac. Martial.

Dives eris Romæ si causas egeris.

Vespertinus pete tectum.] Diem totam lucro faciendo consume; nec domum redi, nisi serò et sub vesperam.

21. *Dotalibus agris.*] Ab uxore acceptis dotis nomine.

22. *Mucius.*] Plebeius et ignobilis.

23. *Quàm tu mirabilis illi.*] Quòd tu patrius illi obscuro et abjecto nou sis mirabilis per majores divitias. Prolepsis.

24. *Quicquid sub terrâ est.*] Quicquid nunc stultè miraris et optas, peribit; et tu pariter cum istis; quære potius virtutem, quæ sola bonum stabile est et solidum. Epist. i. 47.

26. *Porticus Agrippæ.*] M. Agrippa tertium consul Pantheon fecit; addidit verò porticum columnis ingentibus, trabibus etiam æneis auro superfusus superbam. Synedoc. pro quavis porticu, quæ quidem Romæ fuit multiplex. Epist. i. v. 71. In his ambulare, seque ostentare insignes quique consueverant.

Via Appi.] Appius Claudius censor viam Romæ per portam Capenam Brundisium usque constravit adeò latam, ut plaustra duo sibi occurruntia facilè pertransirent. Hæc à Trojano instaurata Statius 2. Sylv. carn. 2.

Appia longarum teritur regina viarum.

27. *Ire tamen restat.*] Postquam te omnibus ostentaris, diuque splendè egeris, tandem moriendum est; perinde ac ipsi Rom. reges mortui sunt. Vide lib. i. Od. 28. et lib. iv. Od. 7. v. 15.

Numa.] Pompilius, secundus à Romulo; rex, justitiâ clarus et religione. T. Liv. lib. i. Plutarch. &c.

Ancus.] Martius, rex quartus Rom. Numæ ex filiâ nepos, bellicâ gloriâ effulsit. Tit. Liv. cit.

28. *Si latus aut renes, &c.*] Si labores puritide, vel nephritide. Vide lib. ii. Sat. 3. v. 29.

29. *Quære fugam morbi.*] Ut corporis, sic et animi debes morbos fugere, pari saltem diligentia.

31. *Virtutem verba putas.*] Si inane quid esse virtutem putas. Hercules apud tragicum quendam, et exinde Brutus (ex Dione lib. lxxvii.) deploratis rebus exclamasse fertur; *O misera virtus, eras igitur nugæ tantummodo; ast ego te velut rem solidam sectabor, verum fortunæ serviebas;* tumque voca vit unum è familiaribus, ut se interficeret.

Ut Lucum Ligna.] Veruntamen non arbores faciunt lucum, sed religio et consecratio alicui numini.

32. *Cave ne portus occupet alter.*] Ante alios mari te committe; naviga ad Cibyrites et Bithynos; occasiones occupa negotiandi, et ex negotiatione ditescendi. Pers. Sat. 6. v. 75. *Mercare, atque excole solers Omne latus mundi, ne sit præstantior alter, &c.*

33. *Cibyrica.*] Cibra urbs Phrygiæ magnæ in confinio Lyciæ; cognomento magna, æquitatis famâ celebris; ex Strabone. Eò verò mitti solebant lucriones, et quotquot valde quæstum odorari et sectari cognoscebantur. Altera fuit Cibra minor dicta, apud Ciliciam, ab orâ maris distans decem propè milliaribus.

Bithyna.] Bithynia Asiæ regio, hinc Euxino mari, illinc Propontidi vicina Thracia Asiatica Xenophonti, nuncupata. Urbes habuit præclaras Chalcedonem, Nicomediam, Apamiam, Nicæam, Heracleam, Prusam.

34. *Mille talenta rotundentur.*] Rotundum dicitur omni ex parte perfectum. Gal. *Faire le compte rond;* et Angl. *To make up a round sum.*

Talenta.] Talentum, τάλαντον. *statera, lanx.*

tertia, imò et quarta, ut cumulus reddatur quadratus. Nempe dominatrix pecunia tribuit opulentam conjugem, et fidem, et amicos, et nobilitatem, et pulchritudinem: atque divitem stipant Suada et Venus. *Verrum enim* Cappadociae rex abundans servis indiget pecunia. Ne tu fueris ejusmodi, sed potius Lucullo similis. Lucullus, inquit, interrogatus num posset centenas chlamydes ad spectaculum commodare respondet: Quà ratione possum tot præbere? attamen quæram, et quot inveniam præbebo. Paulò verò postea significat, se domi habere quinque millia chlamydam: posse igitur sumi partem vel cunctas. *Hoc est locupletem esse. At contrà* angusta est res familiaris, in quà non plurima superfluum, ignoranturque à domino et juvant fures. *Quæ cum ita sint*, sique opes solæ valent reddere felicem et conservare; hunc laborem primum assume, et ultimum dimitte. Si beatum facit decus externum et favor; emamus servum, qui nomina civium suggerat, qui latus sinistrum

Tertia succedant, et quæ pars quadret acervum. 35
 Scilicet uxorem cum dote, fidemque, et amicos,
 Det genus, et formam, regina pecunia donat;
 Ac benè nummatum decorat Suadela Venusque.
 Mancipiis locuples eget æris Cappadocum rex:
 Ne fueris hic tu. Chlamydes Lucullus, ut aiunt, [756]
 Si posset centum scenæ præbere rogatus; 41
 Quî possum tot? ait: tamen et quæram, et quot
 habebo,
 Mittam. Post paulò scribit, sibi millia quinque
 Esse domi chlamydam: partem vel tolleret omnes.
 Exilis domus est, ubi non et multa supersunt, 45
 Et dominium fallunt, et prosunt furibus. Ergo
 Si res sola potest facere et servare beatum;
 Hoc primus repetas opus, hoc postremus omittas.
 Si fortunatum species et gratia præstat;
 Mercemur servum qui dicet nomina, lævum 50

ANNOTATIONES.

pondus: aliquando ponitur pro quovis ingenti pondere auri vel argenti, aliàs significat certum pondus, quod tamen varium variis gentibus. Celebratur in primis talentum Atticum, quod drachmas sexies mille continebat. Porrò drachma Attica respondet grosso Francico, qui valet octo solidos cum sex denariolis, aut circiter: siquidem marca argenti grossos habet sexaginta quatuor, illaque ut plurimum valet viginti sex aut septem libellas sive Francicos, ut vocamus. Quæ cum ita sint; grossi illi sexies millies multiplicati, conficiunt monetæ nostræ libellas 2550. Quanto verò talentum auri majus sit argento, et auri supra argentum valore faciliè æstimaveris.

35. *Quæ pars quadret acervum.*] Ut quatuor mille talenta inveniantur integra, completa, et perfecta. Pers. cit.

Rem duplica: feci: jam triplex, jam mili quartò,

Jam decies redit in rugam.

36. *Suadela.*] Sive Suada, Gr. Πεισθὰ, persuasionis dea. Videtur Horatius indicare facilitatem conciliandi nuptias, tum quòd addit, *Venusque*; tum quòd antè dixit, *uxorem cum dote.*

39. *Mancipiis locuples, &c.*] Cappadocia minoris Asiæ perampla regio, cujus populi ad servitutem adèd nati, ut offerentibus libertatem Romanis, maluerunt regem eligere Ariobarzanem. Alex. ab. Alex. lib. ii. cap. 27. Cic. post redit. in senatum. *Cappadocem modò abruptum de grege venalium dices.* Pers. cit.

Cappadocas rigidò pingues plausisse catastà.

40. *Ne fueris hic tu.*] Ne sis qualis rex ille, unà re abundans, cæterarum inops. Quin potius sic ut Lucullus adèd locuples rebus omnibus, ut plus possideret quàm sciret. Vult sua-

dere poeta sapientiæ studendum imprimis, quam habenti omnia præstò adsunt.

Chlamydes Lucullus, &c.] Lucullus Romæ insignis vir nobilitate, facundiâ, opibus, Africam prætor justissimè administravit; Mithridatem non semel profligavit, &c. Is rogatus à prætore urbano, ut celebrandi causâ spectaculo commodaret chlamydes multas, longè plures etiam obtulit.

43. *Millia quinque Esse domi chlamydam.*] Plutarch. in Luculli vita, cap. 39. minorem numerum designat; centum nempe ait ab eo petitas, ducentas autem fuisse missas: quòd certè proprius ad verum accedit.

46. *Dominum fallunt.*] Nescientem esse tantas sibi divitiis.

Prosunt furibus.] Scilicet è magno numero faciliè detrahitur ac surripitur aliquid, domino vix advertente. Plaut. *Nihil est hic quasi furibus; ita inaniis sunt oppleta atque araneis.*

47. *Si res sola potest, &c.*] Si opibus fieri beatum credamus, iis maximè congerendis operam demus.

49. *Si fortunatum.*] Si nominis splendore et gratiâ apud populum constare felicitatem existimamus, captandis civium animis incumbamus magistratus et dignitates ambiamus: adeoque *mercenur servum* nomenclatorem, qui nobis præeat ut fit, deducatque ad prensandum unumquemque et verbis officiosus demerendum.

50. *Qui dicet nomina, &c.*] Qui candidatum moneat, quo quisque civium appellaudus nomine, quo officii genere obtinendum sit ejus suffragium. Cic. pro Muræna: *Quid quòd habes nomenclatorem? . . . si nomine appellari abs te cives tuos honestum est; turpe est eos notiores esse servo tuo quàm tibi.* Vide Signon. 3. De judic. cap. 30.

Qui fodiat latus, et cogat trans pondera dextram [757] pungat, moneatque ma-
 Porrigere: Hic multum in Fabiâ valet, ille Velinâ; num offerre trans moles: at-
 Cuilibet hic fasces dabit, eripietque curule, que insurret indigetque.
 Cui volet, importunus ebur: frater, pater, adde, Iste plurimum potest in Fa-
 Ut cuique est ætas, ita quemque facetus adopta. 55 biâ tribu, hic in Velinâ: ille,
 Si bene qui cœnat, bene vivit; lucet, eamus [758] cui voluerit, fasces dabit, et
 Quò ducit gula: piscemur, venemur; ut olim fratem vel patrem secundum
 Gargilius, qui manè plagas, venabula, servos, ætatem cujusque; sic unum-
 Differtum transire forum populumque jubebat; quemque urbanc tibi concilia.
 Unus ut è multis populo spectante referret 60 Quæ si beatè vivit, qui
 Emptum mulus aprum. Crudi tumidique lavemur, lautè vescitur; dies est, per-
 Quid deceat, quid non, obliteri; Cærite cerâ gamus quò gula trahit; pis-
 ire imperabat famulos cum retibus ac venabilis, ut coram plebe cemur, venemur; sicut pri-
 heret aprum pretio comparatum. Epulemur etiani, et balnea subeamus cibus non coctis pleni:
 per forum populo frequens
 mulus unus è pluribus reve-

ANNOTATIONES.

Lævum Qui fodiat latus.] Servus nomenclator incedens ad latus heri lævum honoris causâ, quod obvis repente fiebat quispiam salutandus, domini latus cubito pulsabat fodiebatque atque insurrebat, quis et qualis esset ille civis, ut ritè et honestè appellaretur.

51. *Trans pondera dextram Porrigere.*] Varia hic varii effutiunt. Sunt qui notari velint ambitiosos petitores publica pondera in largitionibus excedentes, et olei, vini, cæterorumque plusculum donantes. Alii sic explicant. Moneat brachium exerere extra togam collectam et complicatam, dextramque porrigere ad prensandum occurrentem fortè civem. Hæc sanè longè quæsitâ videantur. Verò propius est: Admoneat candidatum occurrenti civi obviam ire, et manum vel prensando vel adjuvando porrigere, superatis etiam impedimentis, si quæ interveniant; v. g. sive turba obstiterit, sive moles aut trabes in viâ saxaque ponderosa fuerint intermedia, ea transiliendo, et salutandum civem diligenter et officiosè aduando.

52. *Hic multum in Fabiâ, &c.*] Sic nomenclator hero candidato suggerit. En ille civis in tribu Fabiâ multum valet; eum proinde multis officiis et blandimentis capta.

Fabiâ, Velinâ.] Pop. Rom. in 35. tribus seu classes aut familias divisum, nörunt omnes; et suffragia ferri solita modò viritum, seu per viros singulos; modò tributum aut centuriatum, id est, per tribus aut centurias. Vide Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 3. ubi de comitiis curiatis, centuriatis, tributis, deque variâ subinde ratione suffragandi.

Fabiâ.] A gente Fabiorum nominatissimâ dicta est.

Velinâ.] Seu à Velinâ, editâ urbis regione; seu à Velino lacu cujus incolæ in civitatem asciti. Cætera tribuum nomina, numerumque quandoque diversum lege apud cit. Alex. ab Alex. lib. i. cap. 17, &c.

53. *Cuilibet hic fasces dabit.*] Imperium, consulatam, summum magistratum hic habet, et afferet cuicumque ille suffragari voluerit; adeò valet apud tribules, totque suffragatores secum trahit. Et è contrariò.

Fasces.] Nemo nescit pro magistratu poni hæc magistratum insignia. Synecd. Nimirum dictatori apparebant lictores 24. cum fascibus; consuli duodecim; proconsuli, et prætori sex. *Fasces* autem erant virgæ plures securi circumligatæ, ita ut extaret ferrum, quibus significabatur potestas castigandi quæ corrigenda erant, præcidendi verò quæ non possent emendari. Plutarch. Problem.

Curule ebur.] Synecd. magistratum, cui jus est sellæ curulis eburnæ, et in eâ sedendi, seu cum judicicia exercet, seu cum in curiam vehitur. Gell. lib. iii. cap. 18. Tull. Catil. 4. *Non hæc sedes honoris, sella curulis, unquam vacuæ mortis periculo atque insidiis fuit.* Juvenal. Sat 10. v. 91.

—illi sellas donare curules;

Illum exercitibus præponere, &c.

56. *Si bene qui cœnat, bene vivit.*] Pers Sat. 4. v. 17.

Quæ tibi summa boni est? unctâ vixisse patella

Seu per, et assiduo curata cuticula sole.

58. *Gargilius.*] Is inanis et stultâ gloriæ cupiditate ductus, videri cupiebat venande cepisse feram, quam pretio mercatus erat ab aliis captam.

61. *Crudi tumidique lavemur.*] Lavabant prisca helluones ad accelerandam ciborum coctionem, excitato calore naturali per frigoris antiperistasin, ut citiùs et novâ fama ad epulas redirent.

Cærite cerâ Digni.] Digni inferri in tabulas Cæritum, id est, à censore infamiæ labe notari, non secus ac urbis Cære populi, quibus ob flagitiosam defectionem jus suffragii ademptum est. Vide Gell. lib. x. cap. 13. Item Petrum Crinit. De hon. disc. lib. vii. cap. 6. ubi sic habet. Primi omnium municipes facti Cærites sine ullo juris suffragio . . . unde tabulæ Cærites dictæ, in quas censor eos referbat, qui notâ vel ignominia quâpiam forent insignes. Ex quo eruditè Flaccus in Epistolâ ad Numicium, dignos Cærite cerâ appellat Romanos, qui luxu et voluptatibus turpissimis tenebantur; quem locum Horatiani in-

nec curemus quid honestum sit, et quid indecorum; *præstemus nos licet censura dignos; imitemur luxuriosos commites Ulyssis Ithacæ regis, qui patriam posthabuerunt vetitæ voluptati. Si autem, ut Mimnermus arbitratur, nihil dulce est sine amore et jocis; in amore et jocis vive. Age, vale. Si quidpiam scis his melius, benignè communica nobiscum; si non autem, illis mecum utere.*

Digni: remigium vitiosum Ithacensis Ulyssæi,
Cui potior patriâ fuit interdicta voluptas. 64
Si, Mimnermus uti censet, sine amore jocisque
Nil est jucundum; vivas in amore jocisque. [759]
Vive, vale. Si quid novisti rectius istis,
Candidus imperti: si non, his utere mecum.

EPISTOLA VII. Ad MÆCENATEM.

Mæcenatis in se liberalitatem laudat, at libertatem et otium opibus præfert.

Promiseram tibi, Mæcenas, ruri me commoraturum non plus quinque diebus: **QUINQUE** dies tibi pollicitus me rure futurum, Sextilem totum mendax desideror: atqui Si me vivere vis sanum rectèque valentem, [760] Quam mihi das ægro, dabis ægrotare timentî, Mæcenas, veniam; dum ficus prima, calorque 5 Designatorem decorat lictoribus atris; dum prima ficus, et æstus libitinariûm exornat atratis ministris; dum parentes filiis timent;

ANNOTATIONES.

terpretes ineptissimè, ut alia permulta, exposuerunt. Hactenus ille.

63. *Remigium vitiosum Ithacensis Ulyssæi.*] Ulysses à Tiresiâ vate monitus edixerat sociis, ne boves solis violarent. At illi Ulysse dormiente, ex iis inactatis epulas sibi pararunt. Quapropter iræ numinum obnoxii pœnas dederunt, naufragioque absumpti patriam non reverserunt. Vide lib. ii. Sat. 5.

65. *Mimnermus.*] Hic poëta Epicureus, Colophonius, vel Smyrnaeus, septem sapientibus antiquior vel æqualis; pleraque scripsit amatoria elegiaco versu, tam suaviter et argutè, ut Ligyostades appellaretur. Suidas. *Mimnermus dulces reperit sonos, et mollis pentametri cantum.* Athæn, lib. xiii. cap. 8. Propert. lib. i. Eleg. 9.

Plus in amore valet Mimnermi versus Homero.

Carmina mansuetus lenia quarit amor.

Apud Plutarch. lib. De virtute morali, hoc Mimnermi distichon refertur:

Τίς δὲ χάρις, τί τὸ τρυφῶν, εἴνευ χερσέων
Ἀφθόδιτος;

Τῆσδ' αἶν, ὅτε μὲν μὲνέσι, ταύτα μὲν.

Quid gratum, quid jucundum aurea si Venus absit.

Emoriar, me horum cura relinquet ubi.

67. *Isis.*] Quæ de summo bono disserui.

Epistola VII.—1. *Quinque dies.*] De hac epistola rectè quidem Scaliger. *Septima, inquit, adeo elegans est, adeo urbana, ut ad eas virtutes nihil addi posse videatur.*

Rure.] In villâ mea Sabinâ. Vide infrâ

Epist. 16. De illâ jam antea lib. i. Od. 7. lib. ii. Od. 18. lib. iii. Od. 15. Epod. 1.

2. *Sextilem.*] Hic mensis, ut et Quintilis, à

numero dictus, secundum Romuli ordinationem, Martio anni tenente principium; nihilominus tamen etiam post præpositos à Numâ Januarius ac Februarius, vetus nomen retinuerunt Quintilis et Sextilis, quamvis non jam quintus et sextus, sed septimus et octavus essent. Postea verò in honorem Julii Cæsaris Dictatoris, legem ferent M. Antonio Marci filio consule, Quintilis appellatus est Julius, quòd eo mense ad 4. id. Quintil. Julius Cæsar in lucem editus sit. Augustus deinde est qui Sextilis antea vocabatur, donec honori Augusti daretur ex senatus consulto cujus hæc sunt verba. *Cum imperator Cæsar Augustus mense Sextili et primum consulatum inierit, et triumphos tres in urbem intulerit; et ex Janiculo legiones deductæ secutæque sint ejus auspicia ac fidem; et Ægyptus hoc mense in potestatem populi Rom. reducta sit; finisque hoc mense bellis civilibus impositus sit; alque ob has causas hic mensis huic imperio felicissimus sit ac fuerit; placere senatui ut mensis Augustus appelletur.* Macrobian. lib. i. cap. 12.

4. *Dabis ægrotare timentî, Mæcenas, veniam.*] Horatium nempe habere comitem assiduum Mæcenas cupiebat. At ille amantior suæ libertatis, hoc servitii genus vix ferebat. Adde quòd poëtæ et carmina secessum atque otium requirunt. Vide postea v. 34.

5. *Dum ficus prima, calorque.*] Dum fervet canicula, quo tempore maturescunt ficus. Porro gravis æstate est Romæ habitatio nisi divitibus domicilia quædam et viridaria, sævient etiam æstu, frigidâ habentibus.

6. *Designatorem.*] Sic dicitur, qui pompam funebrem, vel ludos scenicos constituit, ordinat, componit; quique locum et tempus ad

Dum pueris omnis pater et matercula pallet;
 Officiosaque sedulitas, et opella forensis
 Adducit febres, et testamenta resignat.
 Quòd si bruma nives Albauis illinet agris,
 Ad mare descendet vates tuus, et sibi parcat, [761]
 Contractusque leget. Te, dulcis amice, reviset
 Cum Zephyris, si concedes, et hirundine primâ.
 Non, quo more pyris vesci Calaber jubet hospes,
 Tu me fecisti locupletem. Vescere sodes. 15
 Jam satis est. At tu quantum vis tolle. Benignè.
 Non invisa feres pueris munuscula parvis.
 Tam teneor dono, quàm si dimittar onustus.
 Ut libet: hæc porcis hodie comedenda relinques.
 Prodigus et stultus donat, quæ spernit et odit. 20
 Hæc seges ingratos tulit, et feret omnibus annis.
 Vir bonus et sapiens dignis ait esse paratum;
 Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis. [762]
 Dignum præstabo me etiam pro laude merentis.

die suibus devoranda. Profusus et fatuus elargitur, quæ contemnit et aversatur; et hæc messis ingratos procreat, semperque procreabit. Probus autem vir et prudens proficitur se paratum esse largiri dignis; neque tamen nescit, quod discrimen sit inter nummos et lupinos. Ego quidem me præstabo dignum laude promerentis.

ANNOTATIONES.

agendum personis designat. Gall. *Juré erieur*: Item, *Maître de ceremonies*.

Decorat lictoribus astris.] Lepidè, quasi magistratum lictoribus, sic designatorem exhibet poëta noster stipatum et decoratum suis ministris libitinariis, vespillonibus, ustoribus, polinctoribus, sandapiliariis, qui omnes pullâ veste induti adsunt.

7. Dum pueris omnis pater, &c.] Ob frequentes et periculosa eâ tempestate ægritudines.

8. Opella forensis.] Nimia quidem opera clientibus præstita nimia sedulitas in actione forensi.

9. Testamenta resignat.] Scilicet aperiuntur testamenta duntaxat post mortem.

10. Albanis.] Circumjectos Romæ agros indicat. Alba Latii urbs, Româ antiquior inde distans 14 millia pass. Ascanio condita paulo post excidium Trojanum: nunc jacet in ruderibus. Ex his autem surrexit crevitque Albanum, v. Albano, principatus titulo gaudens.

11. Ad mare descendet.] Ad urbem aliquam mari proximam, ubi per hyemem aër tepescit, æstate verò friget. De Tarentinâ temperiæ lib. ii. Od. 6.

Ver ubi longum tepidasque præbet
 Jupiter brumas.

12. Contractusque leget.] Legendis libris minùs incumbet, Metaph. à navigantibus, qui vela contrahunt, et littus legunt, tempestate ingruente vel imminente.

13. Cum Zephyris.] Verno tempore, quo incipiunt flare Zephyri. Vide lib. iii. Od. i.

Hirundine primâ.] Hirundines abeunt hybernis mensibus, apricos secutæ montium recessus; redeunt vere primo. Plin. lib. ii. cap.

dum sedulus et officiosus in foro labor gignit febres, atque aperit testamenta. Cum verò hyems nivibus operiet agros Albanos, statim ad mare decurret tuus poëta, suique sollicitus rariùs leget. Demum ad te revertetur cum Favoniis, et primâ hirundine, si quidem ita volueris, ò suavis amice. Enim verò nequaquam mihi opes largitus es, quâ ratione hospes Calaber riatorem cogit pyra comedere. CAL. Comede, quæso, ait. VIAT. Abunde est. CAL. Aufer quantum placuerit. VIAT. Liberalises admodum. CAL. Aufer, inquam, dona puerulis grata. VIAT. Tantum debeo tibi ob munera, quantum si discedam iis oneratus. CAL. Penes te sunt omnia ista, quæ dimittes hodie

47. Favonii hybernum molliunt cælum. . . . Favonium statuunt quidam ad 7. Calend. Mart. Chelidonium vocal ab hirundinis visu. Id. lib. x. cap. 24. et lib. 18. cap. 16. Cic. ad Heren. lib. iv. Hirundines astivo tempore præstò sunt, frigore pulsæ recedunt. Vide Plutarch. Sympos. lib. viii. cap. 7. et Cæl. Rhodig. lib. xvi. cap. 10. ubi de proverbio, Una hirundo non facit ver: item de Aristophanis dicto. Hirundinibus plurimis indigere: quo deridebat hominem hyeme attritas vestes habentem; et significabat opus esse illi, ut ver æstasque quamprimum adessent. Id. Rhodig. lib. xxi. cap. ult. asserit hirundinem albam perdice haud minorem apparuisse in Samo.

14. Calaber.] De Calabria Italia regione lib. i. Od. 3.

21. Hæc seges ingratos tulit.] Donatio rerum nempe vilissimarum gratum animum haud meretur. Hinc non ablutit quod ait Isocrates, Τὰς χάριτας ἀχαρίτως χαρίζεσθαι. Gall. Donner de si mauvaise grace, qu'on n'en a point d'obligation.

22. Vir bonus, et sapiens, &c.] At vir prudens in dando, personam, locum, tempus considerat; cum delectu agit; dignos cum indignis non confundit.

23. Nec tamen ignorat, quid distent æra lupinis.] Novit distinguere pretiosum à vili, verum à falso, dignum ab indigno, nummos bonos à malis ludicris, scenicis. Lupinus est legumen, quod aliqui dictum putant, quòd lupinâ quâdam indole terram voret; alii tamen melius ἀπὸ τῆς λυπῆς, quòd vultum gustantis amaritudinem contristet. Isidor. Hinc Virgil. Georg. 1. tristem lupinum dicit. Ejus leguminis semina orbiculata sunt et compressa: hinc

Quòd si me nusquam abire permiseris; restitue firmum robur, et nigros arcibus fronte arctiori; restitue lepidum sermonem, jocos facetos, et dolere Cynaræ lasciviæ discessum inter epulas. *Olim* mus agrestis macer per fissuram subierat tritici alveum, *deinde* verò saturatus exire obeso corpore frustra nitebatur. Huic mustela è longinquo dixit. Si cupis illinc evadere, per angustam rimam exhibis gracilis, per quam gracilis intrasti. Istà ego similitudine si urgear, omnia *libens* restituo. Neque plenus dapibus exquisitis laudo plebis quietem, nec libertatem opibus Arabum permutare *velim*. Sæpe me laudasti paucis contentum: *tuque à me* rex et pater celebratus es presens, pariterque absens. Experire, num sponte quam restituere quæ dedisti. Bene quidem Telemachus, patiens Ulyssis filius, *aiebat*: Ithacæ regio non est equis idonea, quippe nec campis operta, nec graminis ferax. Non accipiam tua munera, *o* Menelae, tibi magis idonea.

ANNOTATIONES.

olim iis utebantur in comediis ad imitandos nummos, quò alludit Horatius hoc loco. Plaut. Pœnul. Act. 3. Sc. 2.

Ag. *Agile, inspicite, aurum est.*

Col. *Profecto, spectatores, comicum.*

Maccrato hoc pingues fiunt auro in Barbaria boves.

Verum ad hanc rem agendam Philippeum est.

25. *Reddes Forte latus, &c.]* Opportet ut mihi reddas priores ac meliores annos apud te consumptos.

26. *Nigros capillos.]* Nigros olim in juventute, jam verò canos.

Angustâ fronte.] Dum erant capilli densiores, angustâ; at eis decidentibus, jamque rarioribus, latâ.

27. *Ridere decorum, et Inter vina fugam, &c.]* Levitates amatorias et juveniles.

29. *Fortè per angustam, &c.]* Apologus et similitudo maximè ad rem, quibus solerter et ingeniosè mentem suam declarat Horatius.

30. *Cumeram.]* Vas sparteum, palmeum, vimineum, quò plebei condebant frumenta. Ejus mentio jam lib. i. Sat. 1. v. 53. facta.

32. *Mustella.]* Sive mustela. Gall. *unc belette*, Ang. *A WEASEL*.

34. *Cuncta resigno.]* Non temerè aut fictè, sed consultò et ex animi sententiâ loquitur Horatius. Ejus certè menti penitus insidebat illud:

Non bene pro toto libertas venditur auro.

Quòd quidem ostendit luculenter, cum nec ipsi Augusto suam mancipare libertatem voluit. Sic enim Mæci Imperator scripserat: *Ante ipse sufficiebam sacrificandis epistolis ami-*

corum; nunc occupatissimus et infirmus Horatium nostrum à te cupio adducere. Veniet igitur ab istâ parasiticâ mensâ ad hanc regiam, et nos in epistolis scribendis adjurabit. Quid verò ad hæc Horatus? Præclarum nihilominus officium deprecatus est, detractavit, recusavit. Patet ex Augusti ad ipsum epistolâ, in quâ sic erat: *Tui qualem habeo memoriam, poteris ex Septimio quoque nostro audire—neque enim si tu superbus amicitiam nostram spreveris, ideo nos quoque ἀνδραγαθῶν δούμεν.* Quæso, lector, in *παράδειπνον* adverte Imperatoris benignitatem et clementiam: quam virtutem principibus idoneam ut magis admirare, non pigebit in super referre quod idem ad eundem scribebat: *Sume tibi aliquid juris apud me tantum si convictor mihi fueris. Rectè enim et non tenerè feceris: quoniam id usus mihi tecum esse voluit, si per valetudinem tuam fieri possit.*

35. *Nec somnum plebis laudo satur.]* Neque verò plebeiorum quietam frugalitatem nunc laudo, cum sumptuosius epulis abundo et satur sum, aliam sententiam aliumque sermonem habiturus, si egestatis incommoda sentiam. Imò libertatem præfero quibuslibet divitiis.

Attilium.] Avium quæ domi aluntur saginanturque ad epulas sumptuosiores ac lautiores.

36. *Divitiis Arabum.]* Vid. lib. i. Od. 29.

37. *Rexque paterque Audisti.]* Ellipsis, deest dici; hoc sensu: audisti dici te à me regem ob munificentiam, patrem ob amorem. Sic vulgò aiunt: *bene vel male audire.*

40. *Haud malè Telemachus.]* Menelao scilicet equos dare volenti respondit Telemachus, haud sibi aptos esse, &c. Homer. Odys. De

Parvum parva decent. Mihi jam non regia Roma, Exiguo exigua conveniunt.
 Sed vacuum Tibur placet, aut imbelles Tarentum. 45 Roma populosa nunc me
 Strenuus et fortis,causisque Philippus agendis [764] non juvat, sed Tibur minus
 Clarus, ab officiis octavam circiter horam frequens, vel Tarentum
 Dum redit, atque foro nimiùm distare Carinas haud bellicosum. Philippus
 Jam grandis natu queritur; conspexit, ut aiunt, caesarum actor sedulus,
 Adrasum quandam vacuâ tonsoris in umbrâ, 50 acer, insignis, ab occupati-
 Cudtello proprios purgantem leniter ungues. onibus *consuetis* revertaba-
 Demetri (puer hic non lævè jussa Philippi tur circa horam *diei* octa-
 Accipiebat) abi; quære, et refer, unde domo, quis, vam: et jam senior conque-
 Cujus fortunæ, quo sit patre, quove Patrono. rebatur Carinas foro longi-
 It, redit, et narrat, Vultejum nomine Menam, 55 abesse. Tum, inquit,
 Præconem, tenui censu, sine crimine notum, in tabernâ tonsoris præton-
 Et properare loco, et cessare, et quærere, et uti, sum quandam vident ultro un-
 Gaudentem parvisque sodalibus, et lare certo, gues otiosè reseccant. *Mox*
 Et ludis, et, post decisa negotia, campo. servo mandata sua strenuè
 Scitari libet ex ipso quodcumque refers: dic capessenti *imperavit*: De-
 Ad cœnam veniat. Non sanè credere Mena: metri, vade, percunctare,
 Mirari secum tacitus. Quid multa? Benignè, et narra, quis iste, quâ condi-
 Respondet. Negat ille mihi? Negat improbus, et te tione et familiâ,quo patre
 Negligit, aut horret. Vultejum manè Philippus sit, et quo patrono. *Ille* vadi-
 Vilia vendentem tunicato scruta popello 59 dit, revertitur, ac refert,
 peracta. *Tum Philippus*; Ab ipso velim quærere ea, quæ narras: ad cœnam voca. Vix fidem
 habet Mena; apud se attonitus cogitat. Quid plura? Nimis liberaliter, inquit. *PHILIP-
 Itane* recusat iste? *DEMET.* Recusat pertinax, teque curat parum, vel formidat. *Postri-
 diè* Philippus improvisus adoritur, salutatque prior Vultejum exiguas merces venundantem
 plebeculæ tunicâ indutæ.

ANNOTATIONES.

Ulysse, lib. ii. Sat. 5. *De Ithaca*, ibid. v. 4.

44. *Regia Roma.*] Urbium principem dicit, Lib. iv. Od. 3.

45. *Vacuum Tibur.*] Minus populosum, lib. i. Od. et 18.

Imbelles Tarentum.] Voluptatibus magis quam bello aptum. Lib. i. Od. 28. lib. ii. Od. vi. lib. iii. Od. 5.

46. *Strenuus et fortis, &c.*] Egregio lepidoque exemplo demonstrat, opibus longè præstare quietum vitæ genus, quamvis mediocre et angustum.

Philippus.] L. Marcius Philippus, consularis vir ac censorius, gravitate, ingenio, facundia, divitiis etiam præclarus. Eum laudat Cicero in Bruto. Item in orat. pro Quinctio.

47. *Ab officiis.*] Forensibus fatigatus officiis, quibus tum acriter incumbebat, ut eloquentiâ *florentissimus civitatis* diceretur. Cic. cit.

Octavam circiter horam.] Horâ post meridiem ferè secundâ: quòd alibi explanavi fusè.

48. *Carinas.*] Vicus erat Romæ curvus, et oblongus instar carinæ: unde nomen. In eo sita erat Philippi domus. Erant et plures aliæ ædes superbæ, atque inter illas Pompeianæ: quapropter *lautas Carinas* vocat Maro, Æn. viii. 361.

49. *Grandis natu queritur.*] Iter quippe xenibus molestum est.

51. *Purgantem leniter ungues.*] Quòd animi tranquillitatem denotabat.

52. *Demetri (puer hic, &c.)* Adverte narrationem et hypotyposin eximiam: rem oculis observari credas, aded vivida sunt omnia.

56. *Præconem.*] Buccinatorum publicum, qui venalia proclamabat, aliaque denuncia-
 bat.

57. *Properare loco.*] Tanquam viatorem, aut mercatorem.

58. *Gaudentem parvis sodalibus.*] Æqualibus sibi conditione hominibus consuescentem, et cum iis exigua sed pacata vitæ gaudia delibantem.

59. *Campo.*] De Martio campo, et frequentibus illic exercitationibus dixi lib. i. Od. 8.

62. *Benignè.*] Responsio blandè recusantis. Gall. *C'est trop d'honneur qu'il me fait. Je lui suis fort obligé. Je le remercie.*

63. *Negat ille mihi?*] Philippus excaudescit.

65. *Scruta.*] Gr. et Ἐγύπτι, γυστὰγια, frivola.

Hinc *scrutarium facere*, i. e. vilia quædam vasa vendere, apud Apuleium lib. iv. quòd tamen alii aliter exponunt. Hinc et *scrutarium*, locus in quo venduntur scruta; et *scrutarius*, qui vendit. Lucil.

Quidni? et scruta quidem ut vendat scrutarium laudat,
Præfractam strigilem,soleam improbus dimi-
diantam.

Vide Gell. lib. cap. 14.

Vultejus Philippo obtendit Occupat, et salvere jubet prior. Ille Philippo
 curas et occupationes nego- Excusare laborem et mercenaria vincla,
 tiationis, propter quas ad eum manè non ivisset; re- Quòd non manè domum venisset; deniq; quòd non
 niamque ptil, quòd eum Providisset eum. Sic ignovisse putato
 non prior salutasset. PHILIP- Me tibi, si cœnas hodie necum. Ut libet. Ergo 70
 LIP. Tum demum condonasse me tibi existima, si Post nonam venies : nunc i, rem strenuus auge.
 mecum hodie cœnaveris. Ut ventum ad cœnam est, dicenda, tacenda locutus,
 VULT. Faciam quod ju- Tandem dormitum dimittitur. Hic, ubi sæpe
 bes. PHILIP. Ergo venies Occultum visus decurrere piscis ad hamum ; 74
 post horam nonam; jam abi, opesque sedulò conge- Manè cliens, et jam certus conviva, jubetur [766]
 re. Postquam ad cœnam convenit, atque tam profes- Rura suburbana indictis comes ire Latinis.
 sionem quam reticenda effu- Impositus mannis, arvum cœlumque Sabinum
 tiit, tandem mittitur dormi- Non cessat laudare. Videt, ridetque Philippus ;
 tum. Mena jam frequenter Et sibi dum requiem, dum risus undique quærit,
 rediens, velut piscis ad un- Dum septem donat sestertia, mutua septem 80
 cum oblectum, cliens manè, Promittit ; persuadet uti mercetur agellum.
 jamque victor assuetus jubetur ad villam suburba- Mercatur : ne te longis ambagibus ultra
 num comitari per ferias Quàm satis est, morer, ex nitido si rusticus ; atque
 Latinas imperatas. Is equo Sulcos et vineta crepat mera ; præparat ulmos ;
 insidens, agrum et ærem Sa- Immoritur studiis ; et amore senescit habendi. 85
 binum valde laudat. Phil- Verùm ubi oves furto, morbo periere capellæ ; [767]
 lippus videt, ac ridet ; dum- Spem mentita seges, bos est enectus arando ;
 que sibi joca et oblectamen- Offensus damnis, mediâ de nocte caballum
 ta undequaque perquirat, spondet ; suadetque ut emat
 sestertia septem largitur, prædiolum. Vultejus emit. Ac ne te prolixo sermone plusculum detineam, de homine po-
 aliaque septem commodare lito fit agrestis ; et dein loquitur solum de sulcis ac vineis ; arbores disponit ; macerat se curis ;
 spondet ; suadetque ut emat et in cupiditate possidendi inveterascit. At cum caput oves furto, et capras morbo perdere ;
 prædiolum. Vultejus emit. cum messis spem sefellit, boves autem arando confecti sunt ; tum jacturis percussis nocte mediâ
 lito fit agrestis ; et dein loquitur solum de sulcis ac vineis ; arbores disponit ; macerat se curis ;
 et in cupiditate possidendi inveterascit. At cum caput oves furto, et capras morbo perdere ;
 cum messis spem sefellit, boves autem arando confecti sunt ; tum jacturis percussis nocte mediâ
 inscendit equum,

ANNOTATIONES.

Tunicato popello.] Infimæ sortis plebi, non toga, sed tunica simplice vestitæ.

69. Providisset.] Al. leg. provisisset.

71. Post nonam.] Ad cœnam venies horâ solità, nempe tertîa post meridiem; de quâ nos alibi, et Alex. ab Alex. lib. v. cap. 21. quem adi, multa ibi disquirentem scitu digna.

72. Dicenda, tacenda locutus.] Egregiè videlicet potus et cœnavus, atque hilaris è Baccho factus quævis liberè effutiebatur; ut ferè fit.

74. Piscis ad hamum.] Mena rerum imperitus ad oblatum Philippi patrocinium decurrit, velut piscis ad hamum, ignorans quid inde sibi impenderet et conflaretur mali. Nempe ipsius libertas et animi quies in discrimen addecebat.

75. Manè cliens.] Patronum clientes quotidiè mane salutabant, officiumque summi ei deserebant.

Certus conviva.] Sic Menæ libertati insidiabatur Philippus, sibi que mimum parabat.

76. Indictis Latinis.] Feriis, quibus erat liberis liliium et jurgiorum quies, servis autem operum et laborum, inquit Cicero 2. De leg.

Indictis.] Has enim tempore incertas magistratus vel pontifex maximus in diem certam concipiebat indicebatque. Quatuor feriarum erant genera : Stativæ, statis mensibus ac diebus observatæ; ut Saturnalia, Lupercalia, &c.

Conceptivæ; ut Latinæ, Sementinæ, Paganalia, Compitalia: Imperativæ, quas consul, prætorve, aut pontifex maximus pro arbitrio imperabat; Nundinæ, quæ feriæ paganorum nefastæ erant. Cætera ad ferias pertinentia lege apud Alex. ab Alex. lib. v. cap. 7.

Latinis.] Varro 5. de L. L. Latinæ feriæ, dies conceptivus dictus à Latinis populis, quibus pariter cum Romanis jus fuit carmen pelere ex sacris; scil. ex tauro in Albano monte sacrificari solito, ad honorem Jovis Latialis. Latinas ferias Tarquinii à principio in unum diem indixit. Post reges autem exactos, altera dies adjecta populi jussu. Demùm restitutâ plebe, quæ ad sacrum montem secesserat, à consule vel præfecto Latinarum indictæ sunt in tres aut quatuor dies. Interjecto deinde tempore dilatas servatasque invenimus in dies decem; ultra quos duo etiam post Latinas religiosi habitus quibus solemne ludicrum in Capitolio exhibebatur quadrigis concito cursu decertantibus. Hæc Alex. ab Alex. modò cit.

77. Sabinum.] In Sabinis agris sita erat Philippi villa. Vide Epod. 2.

80. Septem sestertia.] Poeticè, pro septem millia sestertium. Nec enim agellus septem aut etiam quatuordecim nummis sestertii emi poterat; ut bene statuunt Budæus et alii. Vide postea lib. ii. Epist. 2 v. 33.

84. Præparat ulmos.] Ad vites sustentandas.

Arripit, iratusque Philippi tendit ad aedes.
 Quem simul adspexit scabrum intonsumque Philippus :
 Durus, ait, Vultei nimis attentusque videris
 Esse mihi. Pol me miserum, patrone, vocares,
 Si velles, inquit, verum mihi ponere nomen.
 Quod te per genium, dextramque, deosque Penates,
 Obsecro et obtestor, vitæ me redde priori.
 Qui semel aspexit, quantum dimissa petitis
 Præsent, maturè redeat, repetatque relicta.
 Metiri se quemque suo modulo, ac pede, verum est.

tur, ac resumat dimissa. Æquum est enim, ut se quisque suâ mensurâ et pede metiatur.

EPISTOLA VIII. Ad CELSUM ALBINOVANUM.

Quædam ejus vitia obliquè vellicat.

CELSE gaudere et benè rem gerere Albinovano, comiti et scribæ Neronis
 no, [768] O, Musa, Celso Albinovano, comiti et scribæ Neronis
 Musa rogata refer, comiti scribæque Neronis.
 Si quæret, quid agam; dic multa et pulchra minantem
 Vivere nec rectè, nec suaviter; haud quia grandio
 Contuderit vites, oleamve non orderit æstus; 5
 Nec quia longinquis armentum ægrotet in arvis;
 Sed quia mente minùs validus, quàm corpore toto,
 Nil audire velim, nil discere, quod levet ægrum :
 animo valens quàm toto corpore nihil auscultare, nihil discere velim, quod ægrotum

ANNOTATIONES.

89. *Iratusque Philippi tendit ad aedes.*] Ergo jam Vultejus hamo captus ejus aculeum sentit; Philippus autem parato indè sibi ludibrio gaudet et oblectatur.

92. *Pol.*] Id est per Pollucem.

94. *Genium.*] Præsidents natalibus numen.

1b. *Penates.*] Deos patrios ac domesticos, quorum erat religio sanctissima. Qui verò illi fuerint haud constat. Alii statuunt, Jovem, Junonem, et Minervam; alii Neptunum et Apollinem; alii Cælum et Terram, &c.

Dextramque.] Plin. lib. xi. cap. 45. *Inest, inquit, hominis dextra quædam religio, observatione gentium.* Sic Virgil. *Æneid.* iv. 314.

Per ego has lacrymas, dextramque tuam;
 et *Æneid.* vii. 234.

Fata per Æneæ juro dextramque potentem;

96. *Qui semel aspexit, &c.*] Hæc aliqui dicta volunt à Philippo Vultei Menæ votis respondente; ego verò, ab Horatio apud Mæcenatem perorante.

98. *Metiri se quemque suo modulo, &c.*] Debet unusquisque seipsum nosse, ac pervidere, quænam sibi conditio potissimum conveniat ad beatè vivendum. Sic fermè Persius Sat. 4. v. 52.

Tecum habita et nôris, quàm sibi tibi curta suppellex.

Epistola VIII.—1. *Celso gaudere, &c.*] Seip-

sum ita hic poeta reprehendit, ut Celsam in suâ personâ videatur arguere levitatis et arrogantiae; quem suprâ (si quidem is idem est) jam nonnihil vellicavit, Epist. iii. 15. et seq.

Celso.] Corneliorum et Papiorum cognomen fuit *Celsus*. Posthumiorum autem *Albinovanus*, ut notat Torr. ex Appiano.

Gaudere et bene rem gerere.] Sic amicos salutabant Græci. *Χαίρειν και εύτυχῶσαιν* quibus exoptabant prospera omnia. Plato sanitatem mentis potius optandam aiebat, atque ita salutandos familiares. *Σωφρονει, vel γνῶσι σιαντῶν*

2. *Comili scribæque Neronis.*] Ex iis qui magistratus in provinciis sectabantur, alii officii gratiâ, ut scribæ, medici, accensi, &c. alii honoris et amicitiae causâ duntaxat. Sic Jul. Florus Neronem comitabatur, de quò suprâ Epist. 3. Vide Cic. Ver. 4.

Scribæ.] Librario, scribendis literis præposito Gall. *Secrétaire des commandemens.*

4. *Nec rectè.*] Non satis secundum virtutem.

Nec suaviter.] Epicurus ipse statuebat, absque virtute neminem posse suaviter vivere.

8. *Nil audire velim, &c.*] Malis meis remedium petere nolim è philosophia. ut *mens sana in corpore sano.* Juvén. Sat. 10. v. 356.

me curet. Porro fidelibus medicis offendar, et amicis irascar, eo, quod lethargiam fatalem à me depellere student, imo verò consector noxia, devitem profutura: Romæ inconstans desiderem Tibur, Tiburi autem Romam. Postea quære, quomodo se habeat, et quantum negotia promoveat; quamque gratus adolescenti sit, atque ejus familiaribus. Si respondet, bene *omne procedere*; primò salvere *jube*; tum ad aurem insurra monitum istud. Nos tecum agemus, ó Celse quemadmodum tu fortunâ uteris.

EPISTOLA IX. Ad CLAUDIUM NERONEM.

Septimium illi commendat.

O, Claudii Nero, solus nempe Septimius novit, quanti me æstimes. Etenim quando me orat instatque precibus, ut ipsum ad te perducam, et commendam, tantam non indignum amicitiam et familiaritatem principibus, non nisi probos eligentis, quando putat me cense-ri inter amicos interiores tuos, animadvertit scitque magis quam ego ipse, quantum *apud te* valeam. Plurima certè causatus sum, ut me excusarem.

ANNOTATIONES.

9. *Fidis offendar, &c.*] Recta monentibus minimè obtemperans amicis, qui mederi conantur ægritudini meæ.

10. *Veterno.*] Morbo pertinaci, metaph. inconstantiæ animæ superbiæ, &c. De *veterno* seu lethargo, lib. ii. Sat. 3. v. 30.

12. *Romæ Tibur amem, &c.*] Dum Romæ sum, populares strepitus abhorreo, et rusticum otium expeto; cum verò sum ruri solitudinis impatiens urbanam vitam desidero. lib. ii. Sat. 7. v. 28.

Romæ rus optas, absentem rusticus urbem Tollis ad astra levis.

Tibur.] Lib. i. Od. 7 et 8. lib. ii. Od. 6.

Ventosus.] Vel levis instar venti, vel inflatus vento, et superbiens rebus secundis.

14. *Juveni.*] Tiberio Claudio Neroni; de quo Epist. seq. Item supra Epist. 3.

Cohorti.] Præcipuis amicis et familiaribus. Vide modò cit. Epist. 3. Sueton. Galb. cap. 7. *Per hoc gratissimus Claudio, receptusque in cohortem amicorum, tantæ dignationis est habitus, &c.* Senec. De clement. lib. i. cap. 10. cohors prima interioris admissioois.

17. *Ut tu fortunam, &c.*] Si ex amicitia Claudii Neronis prosperaque fortunâ non extollaris, te semper amicum habebimus. Sin autem tui oblitus superbias, te negligemus ve-

lut amicitiam nostrâ indignum. Lib. iii. Od. 27. v. 74.

————— *bene ferre magnam Discere fortunam.*

Epistola IX.—1. *Septimius.*] Adverte, lector, quam poëta solers pariter ac modestus; qui quanto suam apud Claud. Neronem gratiam extenuat, tanto illam auget ostenditque, tenere se artem placendi principibus viris.

Septimius.] Is est de quo lib. ii. Od. vi.

Claudi.] De eo Tib. Claud. Nerone Augusti privigno, supra Epist. iii. initio.

3. *Trudere coner.*] Cic. lib. vii. Epist. ad Trebat. *Sic ei te commendari et tradidi, ut gravissimè diligentissimèque potui.*

4. *Legentis honesta Neronis.*] Hæc laus gravissima est in magnate, tum verò præsertim in juvene. Epist. præced. v. 14. Vide Psaltis regii Psal. 101. *Non adhæsit mihi cor pravum, — cum superbo non edebam — non habitabit in meâ domo, qui loquitur iniquè, &c.*

5. *Proprioris amici.*] Apud Senec. De benef. lib. vii. cap. 33. *Non isti sunt amici, qui agmine magno januam pulsant, qui in primas et secundas admissiones digeruntur.*

7. *Cur excusatus abirem.*] Ne commendatitiam hanc epistolam ad te scriberem, tibi que molestus viderer.

Sed timui, mea ne finixisse minora putarer,
 Dissimulator opis propriæ mihi commodus uni.
 Sic ego majoris fugiens opprobria culpæ,
 Frontis ad urbanæ descendi præmia. Quod si
 Depositem laudas ob amici jussa pudorem;
 Scribe tui gregis hunc, et fortem crede bonumque.

At veritus sum, ne viderer
 minorem exhibuisse meam
 auctoritatem, eamque vo-
 luisse occultare, ut mihi soli
 utilis forem. Itaque ego de-
 vitans gravioris peccati no-
 tam, deveni ad speciem ur-
 bani vultûs. Ergo si pro-
 bas, quod verecundiam abjeci amici gratiâ; hunc tuis aggrega, et existima probum et constantem.

EPISTOLA X. Ad FUSCUM ARISTIUM.

Vitam rusticam præ urbanâ laudat.

URBIS amatorem Fuscum salvere jubemus
 Ruris amatores: hæc in re scilicet unâ
 Multum dissimiles, at cætera penè gemelli,
 Fraternalis animis; quidquid negat alter, et alter
 Annuimus pariter, vetuli notiq; columbi.
 Tu nidum servas: ego laudo ruris amœni.
 Rivos, et musco circumlita saxa, nemusque.
 Quid quæris? vivo et regno, simul ista reliqui,
 Quæ vos ad cælum effertis rumore secundo:
 Utque sacerdotis fugitivus, liba recuso;
 Pane ego jam mellitis potiore placentis.
 Vivere naturæ si convenienter oportet,
 servus sacerdotis; panem verò libis melle conditis suaviorem requiro. Quod si expedit vivere congruenter naturæ,

Nos ruris amantes saluta-
 mus Fuscum urbis aman-
 tem; in hoc tantum dispares
 valde, in reliquis autem prope
 gemini, mente fraternali;
 quodcunque alter respuit,
 [772] alter quoque recusat; unâ
 6 verò consentimus, ut vetuli,
 et noti columbi. Tu nidum
 custodis: ego villâ jucundæ
 rivulos, et saxa musco ob-
 ducta, atque silvam præfero,
 Quid plura? vivo et rex sum,
 10 statim ut discessi ab his,
 quæ vos laudatis admodum,
 vulgo approbante. Placentas
 autem repudio, velut

ANNOTATIONES.

8. *Mca finixisse minora.*] Exhibuisse minus posse me, quam possim.

9. *Opis.*] *Æncid.* i. 600.

— *Grates persolvere dignas*

Non opis est nostræ, Dido.

Mihi commodus uni.] Quod sanè invidiosum. Nam ex Platone, homo non sibi soli, sed aliis quoque natus

10. *Majoris opprobria culpæ.*] Dissimulationem, invidiam, solius mei studium et amorem.

11. *Frontis ad urbanæ.*] Solet, qui in urbe degit, esse humanior atque officiosior, contra rusticus et agrestis fronte et verbis asperior.

*Alii frontem urbanam interpretantur perfric-
 tiorem audaciorum, minus pudentem.* Favet quod mox sequitur: *Depositum pudorem.*

Quod si depositum laudas, &c.] Si laudas quod malui apud te esse confidentior, quam videri parum sincerus ac fidelis amicus.

Epistola X.—1. *Fuscum.*] Aristio Fusco comædiarum scriptori inscriptam vidimus jam Oden 22. lib. i. ejus quoque mentio fuit in Satiris.

3. *Gemelli.*] Perquam similes ut solent esse gemini.

5. *Columbi.*] Inter hos plurimus, et mutuus planè amor esse consuevit.

6. *Nidum servas.*] Resides in urbe Româ, quâ mirum in modum delectaris.

Laudo ruris amœni Rivos, &c.] Colu-

mella vitam rusticam dicit esse proximam sapientiae et quasi consanguineam. Vide Epod. 2. Seneca Hippolyt. Act. 2. vitæ rusticæ com-
 moda sic describit:

*Non alia magis est libera et vitio carens,
 Ritusque melius vita quæ priscos colat,
 Quàm quæ relictis menibus sylvas amat.
 Non illum avaræ mentis inflammat furor,
 Qui se dicavit montium insontem jugis;
 Non aura populi, et vulgus infidum bonis:
 Non pestilens invidia, non fragilis favor.
 Non ille regno servit; aut regno imminens
 Vanos honores sequitur, aut fluxas opes;
 Spei metûsque liber, &c.
 Nec scelera populos inter atque urbes sita
 Novit, &c.*

Et teste cælo vivit, &c.

9. *Quæ vos ad cælum effertis.*] Scilicet honores, opes, favorem populi, pompam urbanam, &c.

10. *Sacerdotis fugitivus.*] Is fastidians liba et placentas, quæ sacerdoti è sacrificiis obveniunt, simplicem panem appetit et præfert, herumque fugit præ illorum tædio. Ovid. Fast. 3.

*Liba deis fiunt, succis quia dulcibus idem
 Gaudet, et à Baccho mella reperta ferunt.*

12. *Vivere naturæ si convenienter.*] Naturæ impertiri duntaxat idonea et necessaria, negare autem, quæ vitiosa expetit libido.

atque area primò diligenda Ponendæque domo quærenda est area primùm ;
 est ad extruendam domum; Novistine locum potiorem rure beato?
 anscis locum aptiorem traugillo rure? Estne locus, in Est ubi plus tepeant hyemes? ubi gratior aura 15
 quo tepidiores sint hyemes? Leniat et rabiem Canis, et momenta Leonis, [773]
 in quo mitior aër temperet Cùm semel accepit solem furibundus acutum?
 furorem Caniculæ, et tempora quibus Leo fervens Est ubi divellat somnos minùs invida cura?
 suscipit ardentem solem? Deteriùs Libycis olet aut nitet herba lapillis?
 Estne locus, in quo molestæ solitudines minùs perturbent somnum? An herba pejus olet aut fulget quàm marmor Numidiæ? An aqua in vicis contendens frangere tubulos plumbeos, limpido-
 r est, quàm quæ resonans labitur alveo declivi? Scilicet nemo fovetur inter columnas versicolore, et laudatur domus habens prospectum ad campos remotos. *Verùm tametsi furcà naturam abigas, nihilominus redibit semper, et sensim victrix perfringet improbam libidinem. Enimverò qui discrimen ignorarit purpuram Sidoniam inter et lannam Aquinate succo imbutam, detrimentum haud capiet majus, et medullis perniciosius, quàm qui nesciet discernere falsum à vero.* Qui rebus prosperis lætatur plusculum, adversis perturbabitur. Si aliquid nimium æstimes, inquitus relinques. Devita grandia. In tugurio inope beator vita duci potest, quàm ducunt principes et principum familiares. Cervus pugnacior equum arcebat pascuis communibus,

ANNOTATIONES.

13. *Ponendaque domo, &c.*] Si vitæ beatæ et tranquillæ fundamenta jacienda sint.

16. *Rabiem Canis.*] Caniculæ ardore molestos. lib. i. Od. 17. v. 17. lib. iii. Od. 13.

Momenta Leonis, &c.] Æstum ferventem, dum sol obit signum Leonis, mense Julio. Vide lib. v. Od. 29. v. 19.

18. *Invida cura.*] Invidens homini, et eripiens quietem.

19. *Libycis lapillis.*] Lybia pro Numidia, quæ utraque est regio Africæ. Porro Numidicum marmor in pretio erat. Lib. ii. Od. 18. v. 4.

20. *Purior in vicis aqua, &c.*] Per tubos et canales plumbeos deducta. Aquæductus magno sumpto extractos Romæ passim vide apud Alex. ab Alex. &c.

22. *Nempe inter varias, &c.*] Satis patet, inquit Horatius, quanti rura æstimantur; cùm in mediâ urbe, et in ædibus magnificentissimis nemora construantur, &c.

24. *Naturam expelles furcâ, &c.*] Erasmus, *Sensus est, inquit, haud facile dedisci, quæ nobis natura penitus invidit et inserit. Ducta metaphora à ramis, qui appositâ furcâ torquentur alio quàm natura posuerat, quâ sublata, rursum vergunt eodem quo prius.* Alii, *furcâ expellere* interpretantur, per vim asperè, et ignominiosè, expellere. Quòd magis arridet Cic. ad Attic. lib. xvi. Epist. 2. *Sed quoniam fuscillâ extrudimur: quanquam ibi alii leg.*

aliter. Aristophanes de Pac. simili dictione utitur, *διεγὼς τὸν Θείον ἐάθειν.*

— *Tamen ad mores natura recurrit Damnatos, fixa et mutari nescia.*

25. *Et mala perrumpet furtim fastidia.*] Sapienter natura, quæ paucis contenta esse solet, vincet et damnabit fastidiosam luxuriam divitum pleraque male expetentium, præter, aut etiam contra instinctum naturæ.

26. *Sidonio.*] Sidon et Tyrus urbes Phœnicæ, optimâ purpurâ nobiles. Vide lib. iii. Od. 29. et Epod. 16. sub finem.

Contendere callidus ostro Nescit Aquinatem, &c.] Apud Aquinum Latii urbem fiebat purpura, sed quàm periti facile dignoscantur longè viliores genuinâ et pretiosâ à Tyro vel Sidone. Alii parùm callidi in Aquinate, quòd Sidoniam imitaretur, decipiebantur. Aquinum, ignobile oppidum, angelici doctoris Thomæ illinc oriundi fama subinde illustravit.

Ostro.] Color est subrubens aut violaceus, è sanie confectus ostreorum, maximè verò muricis cujus frequens piscatus est ad urbes modò dictas.

28. *Propiusve medullis.*] Metaph. à venenis aut morbis; quibus cum medullæ ac reconditiores partes corporis attinguntur, de salute conclamatum est.

34. *Cervus equum, &c.*] Stesichoro fabu-

Pellebat, donec minor in certamine longo
 Imploravit opes hominis, frænumque recepit :
 Sed postquam victor violens discessit ab hoste,
 Non equitem dorso, non frænum depulit ore.
 Sic qui pauperiem veritus, potiore metallis
 Libertate caret, dominum vehet improbus, atq; 40
 Serviet æternùm, quia parvo nesciet uti.
 Cui non conveniet sua res, ut calceus olim
 Si pede major erit, subvertet ; si minor, uret.
 Lætus sorte tuâ vives sapienter, Aristi ;
 Nec me dimittes incastigatum, ubi plura
 Cogere quàm satis est, ac non cessare videbor. [775] 46
 Imperat aut servit collecta pecunia cuique,
 Tortum digna sequi potiùs, quàm ducere funem.
 Hæc tibi dictabam post fanum putre Vacunæ,
 Excepto, quòd non simul esses, cætera lætus. 50
 debent magis fune trahi, quàm trahere. *Ego tibi scribebam ista ponè vetus Vacunæ templum,*
hilaris sane per omnia, nisi quòd mecum non sis.

EPISTOLA XI. Ad BULLATIUM.

Ad felicitatem parùm facit locus.

QUID tibi visa Chios, Bullati, notaque Lesbos?
 Quid concinna Samos? quid Cræsi regiâ Sardis?
 O, Bullati, quid censes de Chio, et de Lesbo celebra-
 tissimâ? quid de Samo niti-
 tida? quid de Sardi Cræsi
 regiâ? quid de Smyrnâ et
 Colophone?

ANNOTATIONES.

lam istam attribuit Aristoteles, narratque Rhetor. 2.

40. *Dominum vehet improbus, &c.*] Sicut victor cervi equus in servitute hominis mansit; sic homo paupertate excussâ mancipium fit cupiditatis et pecuniæ sibi dominantis.

42. *Cui non conveniet sua res.*] Qui opes habebit nimias, ideoque sibi non convenientes, tam ab iis lædetur, quam pes à calceo parùm apto.

Ut calceus.] Proverbium est à Græcis derivatum: *Ne supra pedem calceus.*

47. *Imperat aut servit.*] Senec. De vitâ beatâ: *Diritiæ apud sapientem virum in servitio sunt, apud stultum in imperio.*

48. *Tortum digna sequi, &c.*] Dicitur ducta à sacris illis saltationibus Romæ fieri consuetis ad restim, cujus principium tenens præsulor funem ducere, alii verò fune duci, aut ductum funem sequi dicebantur. Tit. Liv. lib. xxvii. *Per manus reste datâ virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes incesserunt.*

49. *Hæc tibi dictabam.*] Pucro vel librario dictabam Epistolam hanc tibi mittendam.

Post fanum putre Vacunæ.] Hæc vacationis dea, Sabinis pridem culta fuit: unde fanum ejus vetustate et carie detritum, *putre* dicitur. Ingeniosè verò et lepidè se ipsa poëta collocat

ad Vacunam, dum vacuus et otiosus scribit ad occupatissimum Fuscum Aristium.

Vacunæ.] Vetustissima hæc Sabinorum dea, in agro Reatino, sacra etiam habens nemora, ex Plin. lib. iii. cap. 12. aliis dicitur Minerva, aliis Diana, Venus, Ceres. Varro Rer. Divin. lib. i. ait esse Victoriâ, quæ facit vacare à curis. Vet. Schol. Porrò Vacunalia Decembri mense celebrantur à rusticis jam vacuis operum, post collectos fructus. Ovid. Fast. 6.

Nunc quoque cum fiunt antiquæ sacra Vacunæ,

Ante Vacunales stantque scdentque focos.

Epistola XI.—1. *Quid tibi visa, &c.*] Bullatium clarissimas Asiæ minores urbes pervagatum compellat poëta: et quòd nosset hanc ejus mentem, ut extra Romam vix se beatè vivere existimaret; occasionem sumit asserendi, felicitatem minimè à loco pendere: ac sapientem virum ubique locorum esse beatum posse.

Chios.] Insula maris Ionii: de quâ lib. iii. Od. 19.

Lesbos.] Ægæi maris insula nota cum vino generoso, tum præsertim natalibus Alcæi et Sapphonis, de quibus lib. i. Od. 17. et 32. item lib. ii. Od. 13.

2. *Samos.*] Insula maris Icarii contra urbem Ephesum: *concinna*, vel ædificiis elegantissimis, vel cælo temperato, vel cultu præci-

non habent aliquid majus aut minus fama? An omnia videntur spernenda præ Martio campo et fluvio Tiberi? An optares aliquam è civitatibus Attali? an Lebedum cupias, maris pertæsus atque itinerum? *BULLAT.* Nosti, qualis sit Lebedus; desertum magis oppidum Gabiis et Fidenis: attamen ego malle in ibi degere, atque in memor propinquorum, iisque contemptus, è terrâ mare tumidum eminus contemplari. *HORAT.* At nec qui Capuâ Romam pergit, pluviam et cœno conspurcatus, morari *semper* in cauponâ velit; nec qui contraxit frigus, laudat furnos et balnea, tanquam præbenia vitam omnino felicem. Neque si et vehemens Auster exagitarit in aperto mari, idè vendas navim ultra mare Ægæum. *Certe hominem sanæ mentis non plus juvat Rhodus et clara Mitylene, quàm*

Smyrna quid, et Colophon? majora minorane famâ? Cunctane præ campo et Tiberino flumine sordent? An venit in votum Attalicis ex urbibus una? [777] 6
 An Lebedum laudas odio maris atque viarum? 6
 Scis, Lebedus quid sit; Gabiis desertior atque Fidenis vicus: tamen illic vivere vellem, Oblitusque meorum, obliviscendus et illis, Neptunum procul è terra spectare furentem. 10
 Sed neque qui Capuâ Romam petit, imbre lutoque Adpersus, volet in cauponâ vivere: nec qui Frigus collegit, furnos et balnea laudat, Ut fortunatam plenè præstantia vitam: 15
 Nec si te validus jactaverit Auster in alto, 15
 Idcirco navem trans Ægæum mare vendas. Incolumi Rhodos et Mitylene pulchra facit, quod [778]

ANNOTATIONES.

puo Junonis. Adde celebritatem è vasis fictilibus, quæ Samia dicuntur; necnon ob Pythagoram illinc oriundum, &c.

Cræsi regia Sardis.] Hæc urbs Lydiæ, regia quondam Cræsi, hodie jacet. *Cræsus* immensis divitiis inclytus, à Cyro subinde victus sensit quod ante Solon monuerat, rebus humanis haud esse fidendum. *Nempe fortuna vitrea est: cum splendet, frangitur.*

3. *Smyrna.*] Urbs Ioniam maritima, hodie regionis primaria.

Colophon.] Hæc civitas Smyrnæ inter et Ephesum, mari pariter imminet: auro probatissimo celebrata est: dedit etiam locum dictioni isti, *Colophonem imponere*, id est, ultimam operi manum adhibere. Inde fluxit, quòd cum exardesceret bellum inter populos quospiam, illud statim conficeretur, ubi primum alteros equitatu suo juvisse Colophonii. Strabo.

Majora minorane famâ.] Suntne urbes istæ superiores an inferiores laudibus, quas illis fama tribuit?

4. *Campo.*] Amœnissimo illo ad Tiberim, exercitationibus Rom. juventutis celeberrimo. Metonym. pro urbe Româ, lib. i. Od. 8.

Tiberino flumine.] Albula pridem ductus in fluvium Romam interluens, Tiberino Albæ rege submerso, novam est appellationem sortitus. Lib. i. Od. 2. Ovid. Fast. 2.

Albula, quem Tiberim mersus Tiberinus in undis Reddidit.

5. *Attalicis ex urbibus una.*] Quædam ex urbibus Asiaticis, quas tenuit rex Attalus. Lib. i. Od. i. lib. ii. Od. 18.

6. *An Lebedum laudas odio maris, &c.*] Adcone pertædet navigationis et peregrinationis, ut in quovis ignobili et deserto vico malis subsistere ac reside, quàm mare aut quodvis iter amplius inire?

Lebedum.] Oppidum Asiæ minoris, ad oram sinus Ionici; ubi quotannis scenici ludi celebrabantur in honorem Liberi. Strabo. Non desunt, qui vicum esse in Italiâ maritimum dicant.

7. *Scis, Lebedus, &c.*] Responsio est Bullatii, tedium suum *maris et viarum* exhibens. Hæc tamen cæteræ aque omnia ipsi Horatio tribui possunt.

Gabiis, Fidenis.] Duo hæc oppida Latii in Sabinis posita.

10. *Neptunum procul, &c.*] Deum maris. Meton. pro ipso mari. Lucret. lib. ii.

Suave, mari magno motantibus æquora ventis,

E terrâ magnum alterius spectare laborem.

11. *Sed neque qui Capuâ, &c.*] Vel se ipse poëta corrigit, vel Bullatium refellit similitudine conglobatâ. Quasi viator in cauponâ semper diversari velit, qui lutum itineris collectum illic absterserit, madidasque imbre vestes exsiccaverit; atque imbrum lutique odio viam ac patriam nolit repetere.

Capua.] De hac urbe Campaniæ præcipuâ, Epod. 16. et. lib. i. Sat. 5.

Romam petit.] Longo itinere.

13. *Furnos et balnea laudat.*] Calida nempe loca.

15. *Auster.*] Ventus meridionalis, pluvius admodum et procellosus. Lib. ii. Od. 4.

16. *Idcirco navem trans Æg. &c.*] Velut nunquam rediturus in patriam satius ducens in regione transmarinâ vitam finire, quàm navigationis incommoda et pericula iterum experiri.

Ægæum mare.] Lib. ii. Od. 6.

17. *Incolumi Rhodos, &c.*] Vir sapiens ad beatam vitam non magis expetit Rhodum, aliæque urbes florentissimas, quàm penulam æstate, &c. Vel sentissimus est: Quamvis jactatus sis Austro et tempestatibus, attamen salvus

Penula solstitio, campestre nivalibus auris,
 Per brumam Tiberis, Sextili mense caminus.
 Dum licet, ac vultum servat fortuna benignum,
 Romæ laudetur Samos, et Chios, et Rhodos absens.
 Tu, quamcunque Deus tibi fortunaverit horam,
 Gratâ sume manu, nec dulcia differ in annum :
 Ut, quocunque loco fueris, vixisse libenter
 Te dicas. Nam si ratio et prudentia curas,
 Non locus effusi latè maris arbiter, aufert ;
 Cœlum, non animum mutant, qui trans mare currunt.
 Strenua nos exercet inertia : navibus atque
 Quadrigis petimus bene vivere. Quod petis, hîc est,
 Est Ulubris, animus si te non deficit æquus.

lacerna in solstitio æstivo,
 campestre tenpestate nivali
 Tyberis hyeme, focus inense
 Augusto. Dum potes, et sors
 propitiâ exhibet faciem,
 Romæ lauda Samum, et
 Chium, et Rhodum procul
 positas. Quodcumque verò
 tempus felix tibi Deus con-
 cesserit, gratâ manu acci-
 pe, nec in annum differ læ-
 titiam : ut quâcumque in re-
 gione degas, te sponte ibi
 conmorari declares. E-
 nimvero si ratio et sapien-
 tia, non autem situs arcens
 mare exundans, abigit soli-
 tudines ; qui ultra mare

navigant, cælum quidem mutant, non verò animum. Gravis nos tenet scordia ; navibus et equis vitam beatam quærimus. Atqui hîc est illud, quod quæris ; est Ulubris modò tibi pacata mens adfuerit.

EPISTOLA XII. Ad ICCIUM.

Tantum dives quisque, quantum rebus utitur.

FRUCTIBUS Agrippæ Siculis, quos colligis, O, Icci, si verè potiaris
 Icci, [780] in Siciliâ percipis, majores
 proventibus Agrippæ, quos

ANNOTATIONES.

evasisti: nec te morari debet incolumem Rhodus, &c. Ergo Romam redi quamprimum, dum vales ; ubi apud nos jactes et extollas Rhodi pulchritudinem ac Mitylenæ, Samnum etiam et Chium, &c.

Rhodos Mitylene.] Insulæ rebus omnibus felices. Vide lib. i. Od. 7.

18. Penula solstitio.] Pallium densum adversus imbres et frigus, fervente æstu, Junio mense in solstitio æstivo, cum sol ultra non progreditur. Macrob. Somn. Scip. lib. iii. cap. 7. Constat solem neque sursum ultra Cancerum, neque ultra Capricornum deorsum meare ; sed cum ad tropicorum confinia pervenerit, mox reverti : unde et solstitia vocantur. Et quia æstivus tropicus temperata nostræ zonæ terminus est, idèò cum sol ad ipsum finem venerit, facit nobis æstivos calores, de vicino urens sensu majore subjecta.

Campestre.] Subligaculum aliqui interpretantur : alii tenuiorem vestem, quâ induti juvenes sese in campo Martio exercebant.

19. Per brumam Tyberis.] Quasi verò quisquam hyeme cupiat flumen subire, seque in eo lavare aut natare.

Sextili mense.] Ardente cælo et caniculâ. Vide supra Epist. 7.

Caminus.] Vox Græca est fornacem significans, ἀπὸ τῆς καύματος à calore. Isidor.

21. Romæ laudetur Samos, &c.] Hæc Bullatius ; Romæ sim modò, laudabo sponte Samum, Rhodum, &c. at ad eas urbes et insulas navigare ne mihi contingat in posterum. Vel hæc pariter, et quæ sequuntur, intellige ab Ho-

ratio dicta, quemadmodum explicavi paulò ante.

22. Tu, quamcunque Deus, &c.] Reponit Horatius ; imò quâcumque horâ et quocunque loco lætus ac beatus esse potes, si ratio et prudentia duces tibi sunt. Vel, interim, dum ad nos redeas, horis felicibus fruire, ubique lætus esto, et æquò animo quævis accipe.

23. Nec dulcia differ.] Lib. iii. Od. 8. v. 27. Dona præsentis rape lætus hora.

26. Locus effusi latè maris arbiter.] Urbe quævis ad mare pulcherrima et potentissima, portu commoda, navigatione celebris, egregie munita aggeribus, quibus velut ad arbitrium fluctus maris assilientes frangit ac domat.

27. Cælum, non animum mutant, &c.] Pythagoras dicebat, non mutatione locorum prudentiam doceri, aut imprudentiam tolli.

28. Strenua inertia.] Oxymoron. Navibus atque Quadrigis.] Gall. Par mer et par terre ; Item, A pied et à cheval.

29. Quod petis hîc est.] Ne longe quæras quod in promptu est. Si sapis, ubicunque sis, felicitatem præstò habes, vel in quovis angulo et oppidulo maxime obscuro et ignobili ; v. g. Ulubris in Italiâ ; vel Lebedi in Asiâ.

30. Ulubris.] Ulubræ oppidum Latii in Campaniâ prope Velitras, desertum ac vile, hoc unum habens memorabile, quòd Augustus Cæsar in eo sit educatus.

Animus si te non deficit æquus.] Plaut. Aulul. Pol, si est animus æquus tibi, satis habes quæ bene vitam colas.

Epistola XII.—1. Fructibus Agrippæ.] Ad

tibi opes dare nequit Jupi- Si rectè fruieris, non est ut copia major
ter; desine conqueri. Nec Ab Jove donari possit tibi: tolle querelas:
enim est inops, qui rerum Pauper enim non est, cui rerum suppetit usus.
habet usum. Si venter, si Si ventri benè, si lateri est, pedibusque tuis, nil
latus ac pedes commodè se habent, nihil amplius regum
divitiæ conferre valent. Si Divitiæ poterunt laterales addere majus.
fortè inter *edulia* possessa Si fortè in medio positarum abstemius herbis
sobrius vesceris oleribus et Vivi, et urticâ; sic vives protinus, ut te
leguminibus, ita porrò victi- Confestim liquidus fortunæ rivus inaret: [781]
tabis, ut sors te statim aureo Vel quia naturam mutare pecunia nescit, 10
flumine locupletet: seu quo- Vel quia cuncta putas unâ virtute minora.
niam pecunia nequit indo- Miramur, si Democriti pecus edit agellos,
lem mutare; sive quòd om- Cultaque, dum peregrè est animus sine corpore ve-
nia infra solam virtutem pon- lox:
nis. *Non est quòd demire-* Cùm tu inter scabiem tantam et contagia lucri,
mur, si Democriti agros et quandoquidem tu in tantâ prurigine et lue quæstus,

ANNOTATIONES.

Iccium hunc est Od. 29. lib. i. ubi sicut et hîc, ubi cupiditas notatur, non sine multo satirico sale.

Agrippæ.] Is Augusti gener, de quo lib. i. Od. 5.

Siculis.] Sicilia insula Italiæ adjacens, et ab eâ angusto satis freto divisa, triangularis formæ est. Habet in circuitu plus quam sexcenta passuum milia; omnium maris Mediterranei amplissima censetur; frumenti adeò ferax, ut horreum populi Romani diceretur. Cic. Ver. 5. cap. 2. *Sapiens ille M. Cato penariam cellam reip. nostræ, nutricem plebis Rom. Siciliam nominavit.*

Quos colligis.] Velut procurator aut coactor ab Agrippâ constitutus, ad colligendos fructus ex agris fructuariis, pascuis, vectigalibus. Sunt qui Iccio donatos ab Agrippâ asserant agros. Verùm quod ait pœta, *fuertis*, indicat magis usum fructuum fuisse concessum, id est, jus utendi fruendique iis, quæ Agrippæ erant.

5. *Si ventri benè, &c.*] Si cibus potusque suppetit, si stratum et cubile, si equus, vel potiùs calcei ac indumenta. Hinc volunt quidam Iccium perstringi velut Epicureum. Quin imò paulò post Stoicus fuisse ostenditur, ac rerum sublimium studiosus.

8. *Urticâ.*] Plin. lib. xxi. cap. 15. *Urtica incipiens nasci vere, non ingrata, multis etiam religioso in cibo est, ad pellendos totius anni morbos.* Vide et Discorid. lib. iv. cap. 94. Nihil ad rem. *Urtica pisciculus* carnis tenerimæ, coctu facilis, in mari Siculo frequens: de quo Athen. lib. v.

9. *Rivus inaret.*] Allusio est ad fabulam Midæ Phrygiæ regis, qui cùm stolidè optasset in aurum converti quicquid correctasset, jamque cibus pariter immutatis fame periret; tandem Bacchi, vel Apollinis consilio se abluvit in Pactolo flumina, quod exinde inauratum pretiosas cœpit arenas volvere. Cicero ad Tre-

batium scribit. *Malle te puto à Cæsare consuli, quàm inaurari.*

10. *Vel quia naturam.*] Liberalior non fit avarus, etsi opibus affluat; nec abundante pecunia cupiditas imminuitur.

11. *Vel quia cuncta putas, &c.*] Satiricè vellicat ejus parsimoniam; quasi oleribus vescatur præ amore virtutis, et contempu dapum exquisitarum; cùm sordidâ paritate et avaritiâ potiùs ducatur.

12. *Miramur, si Democriti, &c.*] Adeò mirari non debemus, quòd Democritus ita neglexerit patrimonium, unis rebus philosophicis intentus, ut etiam agros et fruges suas permitteret à vicinorum pecoribus devorari. Tu certè, Icci, mirabilior es, qui quidem augendis opibus sedulò vacas, simul et studio rerum maxime sublimium. Irrisio salsissima.

Democriti.] Abderites iste philosophus ex atomis constare omnia statuebat. Naturalia, moralia, mathematica, omnesque disciplinas liberales callebat. Vixit cum Socrate, circa Olympiadem 80. consenuit verò ad annuam ætatis 109. Plinius eum vocat, *Sagacissimum ac rariè utilissimum.* Cicero passim laudat. De nat. D. lib. i. *Democritus vir magnus in primis cujus fontinibus hortulos suos Epicurus irrigavit.* 69. Et, *Esse corpuscula quedam levia, alia aspera rotunda, alia, partim angulata, curvata quedam et velut adunca; et ex his affectum esse cælum atque terras, nullâ cogente naturâ, sed concursu quodam fortuito.* Acad. Q. lib. iv. *Ex individuis omnia gigni affirmat; et Asperis et levibus, hamatis, uncinatisque corporibus concreta hæc esse, &c.*

13. *Dum peregrè est animus.*] Dum mens extra corpus veluti peregrinata naturæ arcaoa scrutatur; adeoque non advertit, quæ circa se gerantur. Cic. pro Milonè. *An verò tu solus ignoras? tu hospes in hæc urbè versaris? tuæ peregrinantur aures?*

14. *Scabiem.*] Avaritiam instar scabiei

Nil parvum sapias, et adhuc sublimia cures : 15
 Quæ mare compescant causæ; quid temperet an- que excelsa mediteris: *putâ*
 num; quæ causæ cohibeant mare:
 Stellæ sponte suâ, jussæne vagentur et errent : [782] sidera per se, an imperata
 Quid premat obscurum lunæ, quid præferat orbem; errent ac discurrant; quid
 Quid velit et possit rerum concordia discors : lunam faciat sine lumine,
 Empedocles, an Stertini deliret acumen. 20 quid valeat efficiatque dis-
 Verùm seu pisces, seu porrum aut cæpe trucidas, sentiens rerum consensio;
 Utere Pompejo Grospho; et si quid petet, ultrò utrum Empedocles, an Ster-
 Defer: nil Grosphus nisi verum orabitæ æquum. [783] tiniî subtilitas aberret. At
 Vilis amicorum est annona, bonis ubi quid deest. sive pisces, sive porrum aut
 Ne tamen ignores, quo sit Romana loco res; 25 cæpe occidis, *familiariter*
 Cantaber Agrippæ, Claudî virtute Neronis adhibe Pompeium Gros-
 justum. Vilis est amicorum proventus, quando bonis quidpiam deest. Ne autem nescias, quo phum; ac si aliquid rogarit,
 statu se republica habet; Cantabri ab Agrippâ, Armeniî à Claudio Nerone sponte dona. Nihil Gros-
 phus petet nisi rectum et

ANNOTATIONES.

adhærescentem, serpentem, mordentem.

16. *Quæ mare compescant causæ.*] Ne terram obruat, cum eâ sit altius. Propert. lib. iii. Eleg. 4.

Curve suos fines altum non cœeat æquor?

Quid temperet annum.] Quid varias tempora faciat commutationes ac vices, quatuor anni tempestates; ver, æstatem, autumnum, hyemem.

17. *Stellæ sponte suâ, jussæne vagentur, &c.*] An motu proprio, an jussu et impulsu externo. Virgil. Æn. ix. 21. *Palantes cælo stellas* dicit. Plin. lib. ii. de his multa. Cap. 6. *Septem sidera ab incessu vocamus errantia*, inquit, *cum errant nulla minis illis, &c.*

18. *Quid premat obscurum lunæ, &c.*] Quid lunam crescere ac decrescere mensibus singulis efficiat. Plin. modo cit. lib. cap. 9. *Omni-um admirationem vincit lunæ sidus terris familiarissimum. Multiformi hæc ambage torsit ingenia contemplantium, et proximum ignorari maxime sidus indignantium; crescens semper aut senescens: et modò curvata in cornua, modò æquâ portione divisa, modò sinuata:—*

—Immensa orbe pleno, ac repente nulla; aliàs pernox, aliàs sera, &c.

19. *Quid velit et possit rerum concordia discors.*] Quomodo elementa quatuor inter se pugnantiâ concinnam tamen mundi compagem resque omnes constituent, perinde ac si virtutes non contrarias haberent. Lactant. lib. ii. cap. 10. *Discordi concordia mundum constare* dicit. Ovid. Metamorph. lib. i. v. 430.

Quippe ubi temperiem sumpsere humorque calorque,

Concipiunt; et ab his oriuntur cuncta duobus.

Cumque sit ignis aquæ pugnax, vapor humidus omnes

Res creat; et discors concordia sætibus apta est.

20. *Empedocles, an Stertini deliret acumen.*] Empedocles, sanè haud cum Stertini compa-

randus præterquam quodd (ut est in Epist. ad Pisones, v. 464.

—*Deus immortalis haberi*
Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus
Ætnam
Insiliit.

Quâ certè unâ vesaniâ æquavit aut superavit stultitiam multiplicem Stertiniî abundè ventilatam. lib. ii. Sat. iii. Præterea verò id habentes, simile quodd, ut Stertinius ducentos ac viginti libros Stoicorum versibus Latinis descripsit, ita Empedocles Pythagorea acuto magis quam utili carmine complexus est: ac sic nimirum uterque philosophiam obscuriorem reddidit, fatuoque se labore pariter maceravit. De Empedocle iterum dicemus ad locum modò cit. Epist. ad Pisones.

21. *Seu pisces, seu porrum, &c.*] Seu lautè, seu frugaliter victitas. Vel, seu Pythagoreus es sobriusque, et ab omni animalium carne abstines, leguminibus autem vesci amas; seu more Epicureorum pisces ac dapès exquisitas sectaris. In deliciis pisces habitos patet ex dictis lib. ii. Sat. 4.

22. *Utere Pompeio Grospho.*] In contubernium tuum ac familiaritatem adhibe Pompeium Grosphum, equitem Rom. è Sciliâ oriundum. Hunc Horatii fuisse amicum, cum ex hoc loco innotescit, tum ex Ode 16, lib. ii.

24. *Vilis amicorum est annona, &c.*] Parvi constant amici, cum boni viri non omnino sunt divites; hoc enim vili pretio comparabis, tibi que adjunges, videlicet haud ita difficiles, sed officiosos; haud in petendo inportunos, sed verecundos. At contrâ opulentos, quippe ut plurimum arrogantes ac superbos, demereri, sibi que conciliare non ita facile est. Passerarius legit: *Bonis ubi quid des; sensu non valdè absimili.* Plaut. Trinumm. *Carissimum probrum esse annonam, improborum verò proventus multò uberrimum.*

26. *Cantaber Agrippæ, &c.*] Ex his innuitur scripta hæc Epistola, Augusto sextum consule,

subacti sunt. Phraates sup-
plex subdidit se legibus ac
potestati Cæsaris. Abun-
dantia pleno cornu fruges
Italiæ profundit.

Armenius cecidit : jus, imperiumque Phraates
Cæsaris accepit genibus minor. Aurea fruges
Italiæ pleno diffundit copia cornu.

EPISTOLA XIII. Ad VINNIUM ASELLAM.

Docet, quâ ratione libros Augusto decenter offerat.

Quemadmodum non se-
mel nec paucis admonui te
discedentem, ó Vinni, of-
feres Cæsari libros meos
sigillo clausos, si quidem
benè valeat, si hilari sit ani-
mo, tandem si petat. Cave
ne erres per nimium erga
nos affectum, atque invi-
am scriptis nostris confles
nimiâ sedulitate et officiosiore studio. Quòd si librorum meorum
onus tibi molestiam facessat,

UT proficiscentem docui te sæpe diùque
Augusto reddes signata volumina, Vinni ;
Si validus, si lætus erit, si denique poscet :
Ne studio nostri pecces, odiumque libellis
Sedulus importes, operâ vehemente minister :
Si te fortè meæ gravis uret sarcina chartæ,

[784]

5

ANNOTATIONES.

anno imperii ejus decimo sexto qui fuit insig-
nitus triplici ejus victoriâ, Cantabricâ, Arme-
nicâ, Parthica. Georg. Fabric. Anno U. C.
circiter 773. Cantabros à L. Æmilio jam
ante debilitatos victosque, at rursus bellum
moventes, Agrippa subegit. Eodem tempore
Tiberius in Armeniam profectus regnum Tigrani
restituit. Parthi demum his percussis
amicitiam Augusti petiverunt, Phraatesque
regnum suum recuperavit.

Cantaber.] De Cantabris lib. ii. Od. 6. lib.
iii. Od. 8. lib. iv. Od. 14.

Agrippæ.] Vide citat. modò lib. ii. Od. 6.

Claudi virtute Neronis Armenius cecidit.]
Sueton. Tiber. cap. 6. *Stipendia primò expe-
ditione Cantabricâ tribunus militum fecit. De-
inde ducto ad orientem exercitu, regnum Ar-
menicâ Tigrani restituit, ac pro tribunali dia-
dema imposuit. Recepit et signa, quæ M. Cras-
so ademerat Parthi.* De Claud. Nerone su-
prâ Epist. iii. et ix. De Armeniâ lib. ii. Od. 9.

27. Phraates.] Persarum rex et Parthorum.
Vide lib. ii. Od. 2. v. 17.

28. Genibus minor.] Supplicans apud Au-
gustum Cæsarem. Plin. 11. cap. 25. ita scri-
bit; *Homini genibus quædam inest religio,
observatione gentium. Hæc supplices allin-
gunt; ad hæc manus tendunt; hæc ut aras ad-
orant; forsasse quia inest iis vitalitas.* Virg.
Æn. iii. 607.

— *Genua amplexus, genibusque volutans
Hærebat.*

Quem in locum Servius, *Genua, inquit, miseri-
cordiæ consecrata, ut aures memoriæ, frons ge-
nio, dextra fidei.*

Aurea fruges, &c.] Abundans est frugum
annona, et proventus in totâ Italiâ.

29. Pleno copia cornu.] Vide lib. i. Od. 17.
Epistola XIII.—1. *Ut proficiscentem.]* Scrip-
to iterat Horatius mandata verbo ante com-
missa Vinnio suo vel ministro vel familiari.
Ruri tum fuisse illum intelligimus.

Sæpe, diùque.] Nempe, ut ad Brutum lib.

ii. Epist. 16. scribit Cicero, *Pernagnum interest,
quo tempore epistola reddatur. Nam quemad-
modum qui ad nos intempestivè adeunt, molesti
sæpe sunt; sic epistolæ offendunt non loco red-
ditæ.*

2. Signata volumina.] Æquum est enim, ut
primo rei missæ aspectu fruatur ille, ad quem
mittitur, præsertim si vir sit primarius. Quòd
si quis præriperit, aut per incuriam improbita-
temve librarii vel tabellarii interciperet, mu-
nus vile et pœsum ire censendum.

Volumina.] Gall. *Un rouleau de papier.*
Ang. *A ROLL OF PAPER OR PARCHMENT.*

Vinni.] Is C. Vinnius Fronto dicitur. Vet.
comment.

3. Si validus, si lætus erit.] Cicer. modò
cit. *Precepi ei, quem ad te misi, ut tempus ob-
servaret epistolæ libi reddendæ—utrum
cùm solitudinis aliquid haberes, an cùm ab
omni molestiâ vacuus esses.* Noster lib. ii. Sat.
1. v. 18.

— *Nisi dextro tempore Flaccii
Verba per attentam non ibunt Cæsaris au-
rem.*

Si denique poscet.] Hinc apparet expetita
ab Augusto fuisse carmina, quæ Horatius per
Vinnium mittebat. Itaque mandat Vinnio, ut
sistat se decenter coram principe, expectetque
paulùm, dum suo nomine salutatus Cæsar ul-
tròd quærat, num ab eo sint delata, quæ pro-
poscerat.

4. Ne studio nostri pecces, &c.] Quisquis vel
non opportunè, vel inèpte rem molitur, peccat.
Pindarus egregiè ó δει καιρός παντός έχει κορυ-
φαίν oportunitas omnis rei summam, caput,
perfectionem continet. Pyth. Od. 9.

6. Si te fortè gravis, &c.] Nihil age omninò
potius quàm temerè, inconsideratè quidquam
agas coram augustissimo imperatore. Cave
nè delatum munus parùm decore tradas; aut
stolidè festinando, aut præpropererè mandatis
perfungi cupiendo.

Abjicito potius, quàm quò perferre juberis,
 Clitellas ferus impingas, Asinæque paternum
 Cognomen vertas in risum, et fabula fias.
 Viribus uteris per clivos, flumina, lamas.
 Victor propositi simul ac perveneris illuc,
 Sic positum servabis onus: ne fortè sub alâ
 Fasciculum portes librorum, ut rusticus agnum;
 Ut vinosa glomos furtivæ Pyrrhia lanæ;
 Ut cum pileolo soleas conviva tribulis.
 Ne vulgo narres te sudavisse ferendo
 Carmina, quæ possint oculos auresque morari
 Cæsaris. Oratus multâ prece, nitere, porrò.
 Vade, vale: cave ne titubes, mandataque frangas.

[785] projice magis, quàm rusticè
 protrudas sarcinam *illuc*
 quo deportare imperavi:
 sicque patris tui Asinæ cog-
 nomen traducas in ludibri-
 um, et fabula fias. Contende
 per colles, fluvios, lacunas.
 Cùm autem eo deveneris fe-
 liciter quò tendis, hunc in
 modum fasciculum pones;
 ne sub brachio codices meos
 deferas, ut agrestis agnum;
 ut bibax Pyrrhia sphaerulas
 lanæ furto ablata: ut ple-
 beius conviva soleas ac pi-
 leum. Præterea ne obvio
 cuique effutias, te magno la-
 bore portasse carmina ocu-

los et aures Augusti oblectare idonea. Etiam atque etiam rogatus, perge ultra. Ito, vale: cave ne vacilles, aut præceptorum quidquam prætermittas.

EPISTOLA XIV. Ad VILLICUM SUUM.

Illum reprehendit, quòd habitationem urbis desideret.

VILLICE silvarum et mihi me reddentis agelli,
 Quem tu fastidis, habitatum quinque focis, et

O, procurator nemorum
 et prædii me mihi restitu-
 entis, quod tu spernis, quin-
 que licet familiis habitatum,

ANNOTATIONES.

8. *Clitellas.*] Thecas librorum. Alludit ad Asinæ cognomen, ut et in sequentibus.
Ferus.] Præceps, inurbanus, stupidus.
Impingas.] Solent Asini grave molestum-que sibi onus excutere, et in terram impingere.
Asinæque paternum, &c.] Pater Vinnii *Asina*, hinc *Asella* cognomen habebat.
 10. *Viribus uteris per clivos.*] Viriliter ac strenuè ascendes superabisque ardua loca urbis septem collibus inædificatæ, ut ad ædes Augusti pervenias in monte Palatino constitutas.
Lamas.] Fluvii fossas, vel majores lacunas aquam pluvium continentes, ἀπό τε λαμῶν quæ vorago viarum est, seu fossa fluviorum. Hinc quoque dictæ sunt lamæ puerorum voratrices. Hæc vet. interp. Alii tamen aliter. De istis Ennius:

rem: qualem etiamnum plerique nostrates interdum assumunt inter epulandum, velut aptiorem, leviozem, commodiorem. De soleis dixi ad Sat. 8. lib. ii.

18. *Oratus multâ prece, nitere, porrò.*] A me toties rogatus, ô Vinni, diligenter ac sedulè exequere et perface quod præcepi. Alii sic; Etsi fortè curiosus quispiam oret te percuncteturque, quid rei sit, propter quam veneris; ne immorare, ne obsequere, imò abi quamprimùm.

19. *Cave ne titubes, &c.*] Constanter age; quæcumque verò docui te sæpe verbo, et nunc scripsero hoc, accuratè observa.

Epistola XIV.—1. *Villice silvarum, &c.*] Hujus epistolæ argumentum convenit cum septimâ et decimâ, at diversè tractatur.

Villice.] Villæ custos, aliisque servis sibi substitutis agrorum colendorum opus dispensans. Varro lib. i. De re rust. cap. 11. *Villicus agri colendi causâ constitutus, appellatusque à villâ, quòd ab eo in eam conveniunt fructus, et evolvuntur cum veniunt.*

Mihi me reddentis.] Urbanæ scilicet occupationes me mihi præripiunt, inquit poëta; at mihi me reddit solitudo, otium, tranquillitas; ubi memetipso frui videor, ac meus esse; nam Romæ sum Mæcennatis et amicorum. Vide suprâ Epist. 7.

Agelli.] Is situs erat ultra Tibur, ad octavum ab urbe lapidem in viâ Valeriâ. Postèa Epist. 16.

2. *Habitatum quinque focis.*] Amplum satis et sufficientem ad habitationem quinque familiarum, servilium nempe.

et probos quinque senes Bariam mittere consuetum; contendamus, utrum ego diligentius ex animo meo vepres evellam, an tu ex agro; Me quamvis Lamiae pietas et cura moretur Fratrem merentis, raptò de fratre dolentis Insolabiliter; tamen istuc mens animusque Fert, et amat spatiis obstantia rumpere claustra. Rure ego viventem, tu dicis in urbe beatum. Cui placet alterius, sua nimirum est odio sors. Stultus uterque locum immeritum causatur iniquè. In culpà est animus, qui se non effugit unquam. Tu mediastinus tacitâ prece rura petebas: [789] Nunc urbem, et ludos, et balnea villicus optas. 15 Me constare mihi scis, et discedere tristem, Quodcumque trahunt invisa negotia Romam. Non eadem miramur: eò disconvenit inter Meque et te: nam quæ deserta et inhospita tesqua Credis, amœna vocat mecum qui sentit; et odit 20 Quæ tu pulchra vocas. Fornix tibi et uncta popina Incutiunt urbis desiderium, video; et quòd Angulus iste feret piper et thus ociùs uvâ: esse nôsti, ac mœstum abire, quoties molesta negotia. Romam revocant. Haud iisdem rebus delectamur; hinc ego tuque dissentimus. Eteim quæ deserta, aspera, et inhabitabilia loca vocas, ea grata putat quisquis mecum sentit: et aversatur quæ tu jucunda existimas. Tibi ganea et lautæ popinæ injiciunt cupiditatem urbis, scio; et quòd hic agellus producet thus et piper citiùs quàm uvas;

ANNOTATIONES.

3. *Quinque bonos solitum, &c.*] Bonos homines ætatis provecæ, quinque familiarum capita; servos frugi, qui Bariam mittebantur ad nundinas, venalesque fructus eò convehabant. Varro antè cit. Alii interpretantur homines grandes natu mitti solitos ad lites in Bariâ dirimendas; imò et senatores Romam interdum accitos. Verùm auscultandus magis Theod. Marcellius sic scribens in hunc Horatii locum; *Non injucunda stultitia est narrandum hic de quinque senatoribus, et quasi patribus conscriptis, qui ex Horatii agello Bariam venientes, de summâ Sabinorum rep. deliberent.*

Bariam.] Al. *Varian*, oppidum Sabinorum ad fluvium Anienem.

4. *Certemus, spinas, &c.*] Videmus an tu diligentius agrum colas, an ego animum; utrum ego studiosius curas mentem pungentes reseceam, quàm tu vepres, herbasque inutiles noxiasque ex agro avellas.

5. *Melior sit Horatius, an res.*] Ego certè melior, inquit Horatius, quia memet excolere studeo; res verò deterior, quia parùm curas et colis, ò villicè, quam fastidis.

6. *Me quamvis Lamia, &c.*] Quamquam ego Romæ detineor, et validissimo amoris in Lamiam vinculo constringor; mens mea tamen quærît evadere, perpetuòque tendit rus et in villam.

Lamie pietas.] Vide lib. v. Od. 17.

8. *Istuc.*] In agrum meum Sabinum, unde tu in urbem redire perperam cupis.

9. *Amal spulsi obstantia, &c.*] Hinc sapiùs

impedimenta quælibet excutio, frango, transilio; ut libertate, otio, meque ipso fruar apud villam meam; ac spatier tantillum, animumque reficiam urbani tumultûs pertæsum.

Claustra.] Metaph. à circo, in quo certis claustris detinebantur equi, donec liceret signo dato apertoque stadio decurrere.

12. *Locum immeritum causatur iniquè.*] Nec enim locus animi est causa inquieti; sed ipse animus parùm sanus haud quiescit, ubi maxime quietus esse debet.

13. *Qui se non effugit.*] Adeoque secum defert semper fomitem perturbationum, quocumque migret, et quamvis loca mutet. Vide lib. ii. Od. 16. v. 20.

14. *Mediastinus.*] Servus in medio stans ad vilissima quæque ministeria paratus. Quòd mox dicitur *optare balnea*, favet iis, qui *mediastinum* appellari volunt, quòd *mediis* in balneis, seu in medio lavantium stet ad quæque servitia promptus; quanquam illud *stinus* merita videtur esse productio vocis, ut in *clandestinus*.

19. *Tesqua.*] Loca semota, edita, aspera, agrestia, inculta, suo situ ac silentio horrorem sacrum incutientia; hincque peragendis mysteriis vel captandis auguriis apta et consecrata. Proinde quidam scribunt *tesca*, quasi *tuesca*, à tuendis sacris. Varro 6. De ling. Lat. Fest. loca densam umbram facientia esse *tesqua*, ait Scalig.

23. *Angulus iste.*] Exiguus iste meus ager Sabinus.

Nec vicina subest vinum præbere taberna
 Quæ possit tibi : nec meretrix tibicina, cujus 25
 Ad strepitum salias terræ gravis; et tamen urges
 Jam pridem non tacta ligonibus arva, bovemque
 Disjunctum curas, et strictis frondibus explēs.
 Addit opus pigro rivus, si decidit imber, 29
 Multâ mole docendus aprico parcere prato. [789]
 Nunc age, quid nostrum contentum dividat, audi.
 Quem tenues decuere togæ nitidique capilli,
 Quem scis immunem Cynaræ placuisse rapaci,
 Quem bibulum liquidi mediâ de luce Falerni,
 Cœna brevis juvat, et prope rivum somnus in her-
 ba: 35

Nec lusisse pudet, sed non incidere ludum.
 Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam
 Limat; non odio obscuro morsuque venenat :
 Rident vicini glebas et saxa moventem.
 Cum servis urbana diaria rodere mavis : 40
 Horum tu in numerum voto ruis. Invidet usum
 Lignorum, et pecoris tibi calo argutus, et horti. [790]
 Optat ephippia bos piger: optat arare caballus.

probant versantem glebas et lapides. Tu cum mancipiis urbana diaria comedere expetis; his adjuungi vehementer expotas. *Aliqui* versutus calo tibi invidet usum lignorum, et pecudum, et hortuli. Sic bos iners ephippia: equus aratrum desiderat.

ANNOTATIONES.

Feret piper, &c.] Adunaton.

25. *Meretrix tibicina.]* Ut plurimum tibicinas fuisse meretrices alibi notavimus.

26. *Terræ gravis.]* Saltatione seu tripudiatione rudi, agresti, rusticâ, inconcinâ. Vide lib. iii. Od. 18.

Et tamen urges.] Ironicè; negligebat enim villicus iste fastidiosus, hæc, quæ hic enumerantur, sanè ad villæ procurationem faciendâ.

28. *Disjunctum.]* Jugum solum, ab altero bove compare suo dejunctum.

29. *Addit opus pigro rivus, &c.]* Longè profectò major est opera laborque in moliendo novo aggere per torrentem aquam destructo, quàm fuisset in vetere muniendo ac constipando. Quod si facere pigeat, rivus imbribus repentinis auctus eluvione suâ et exundatione proximum pratam devastabit.

32. *Tenues togæ, &c.]* Juvenili ætati convenientes.

33. *Cynaræ.]* De eâ lib. iii. Od. 13. et lib. iv. Od. 1.

Rapaci.] Quasi vorago est meretrix, ut dictum est in Sat. ii. Lib. 1.

34. *Quem bibulum, &c.]* Quem optimi vini appetentem scis intemperanter computâsse à meridie in multam noctem: Luxuriosi hoc faciebant, contrâ sobrii non ante horam tertiam, aut etiam seriùs cœnam adibant.

36. *Non incidere ludum.]* Finis enim aliquando ponendus insanie juvenili. Juvenal. Sat. viii. 165.

—breve sit quod turpiter audes.

37. *Non istic obliquo.]* Rure in Sabinis ne-

nec prope adest taberna, quæ vinum tibi suppeditet; neque meretrix tibicina, cujus ad cantum saltes terram graviter *pulsans*; ac nihilominus exercet agros dudum incultos; et curos bovem otiosum, saturasque solis decussis. Porro desidis laborem auges rivus, si pluvia decidat, constipato aggere prohibendus, ne expositum devastat pratam. Discenunc quid consentire nos impediât. Me quem *olim* subtiles vestes et crines uncti delectavere; quem noster sine muneribus fuisse dilectum Cynaræ avaræ, et à meridie Falernum potasse; delectat *nunc* frugalis cœna, et summus in gramine juxta rivum. Neque *verò* jam pudet nugatum fuisse, sed nugas non abdicare. Ibi mea bona invidis oculis nemo diminuit, nec secretis inimicitis et dieteriis depravat. Vicini *autem* app-

mo mihi invidet, aut maledicit, aut nocere conatur. Imò vicini gaudent cernentes me tractantem rustica instrumenta, ligone moventem cespites, protrudentem saxa, &c.

40. *Cum servis urbana, &c.]* Tu abundantivictu dudum potitus, quasi magister in villâ meâ aliis servis imperans, honestè hujus præfecturæ jam pertesus, optas Romæ esse, ibique tenuiter victitare è dimenso in quamque diem cibo, qualis in urbe servis attribui solet. Vide J. Lips. Elect. lib. ii. cap. 16. Cœl. Rhodig. lib. vii. cap. 31. et lib. 25. cap. 17. et seq.

41. *Invidet usum Lignorum, &c.]* Tu servis urbanis ascribi et annumerari gestis. Contra urbanus *calo*, qui foras ite lignatum, &c. *tibi invidet usum* et facilitatem habendi ligna, pecudes, olera. Adeòque alienam quisque conditionem diligit, suam odit; quia suæ persentit incommoda, non autem alienæ.

42. *Calo.]* Græci lignum *καλον* dicunt: hinc servus lignis quærendis et ministrandis deputatus, dictus *calo*, quasi *lignarius* seu lignator; quo præcipuè vocabulo intelligi solet militum servus, his præbens et portans ligna seu ligneas clavas. Fest. Pomp. Non. Marcelli. Latinam verbò assignat originem Servius, in *Æneid.* 7. ita. scribens; *Calos dicebant majores nostri, fustes, quos portabant sequentes dominos ad bellum: unde et calones dicti.* Lucil. *Scinde puer calam, ut caleas*; id est. Scève, frange fustem, seu lignum, fac focum, accende lignum.

43. *Optat ephippia bos.]* Proverb. in eos, qui sui muneris officia et onus impatienter

Ego verò edicam ut quisque gaudens colat artem, quam novit. *Quam scit uterque libens, censebo, exerceat artem.*

EPISTOLA XV. Ad NUMONIUM VALAM.

Percunctatur de Velia et Salerno, deque rebus ad jucundè vivendum idoneis.

O, Vala, tuum est nobis perscribere, nostrum verò tibi credere perscribenti, qualis sit hiems apud Veliam, qualis aër apud Salernum, quales homines utriusque regionis, et quæ via (etenim Antonius Musa Bajas, haud mihi utiles esse dicit; me verò illis efficit odiosum, quando frigidâ aquâ perfundor rigente frigore. Certè deseri myrteta, et posthaberi aquas sulfuratas, existimatas sanare morbum nervos præpedientem, dolet oppidum, invidens ægrotis, qui non venturum caput et pectus subjicere aquis Clusinis, perguntque Gabios et in frigidas regiones.

QUÆ sit hiems Velia, quod cœlum, Vala, Salerni, [791]
Quorum hominum regio, et qualis via (nam mihi Bajas [792]
 Musa supervacuas Antonius; et tamen illis Me facit invisum, gelidâ cum perluor undâ
 Per medium frigus. Sanè myrteta relinqui, 5
 Dictaque cessantem nervis elidere morbum, [792]
 Sulfura contemni, vicus gemit, invidus ægris,
 Qui caput et stomachum supponere fontibus audent
 Clusinis, Gabiosque petunt et frigida rura.

ANNOTATIONES.

ferunt, aliena verò temerè appetunt.

Ephippia.] Ἐπίφωσις, stratum sive sella equi, apud Xenophontem.

44. *Quam scit uterque, &c.*] Quæ cum ita sinit, et cum suo quomque mueri incumbere expedit; villicus rus colat, calo maneat in urbe, &c. Tusc. 1. *Bene Græcorum proverbio dicitur.*

Quam quisque nôrit artem, in hac se exerceat.

Epistola XV.—1. *Quæ sit hiems, &c.*] Consilio medici profectus Veliam et Salernum Horatius, lippitudinis curandæ causâ, significat quærere se pariter salubritatem atque delicias.

Velia.] Lucaniæ oppidum est maritimum, olim *Helia*. Plin. lib. iiii. cap. 5. Virg. *Æn.* 6.

—*portusque require Velinos.*

Vide Gell. lib. x. cap. 16.

Quod cœlum.] Interrogat quæ sit temperies aëris, et quæ hiemis asperitas illic, ubi hiematurus erat.

Vala.] Is dicebatur C. Numonius Vala, aut Vaala.

Salerni.] Urbs est Lucaniæ, ad Tyrrheni maris littus, dicta à copiâ salis: portum satis capacem etiamnum ostendit.

2. *Bajas.*] Vide lib. ii. Od. 18.

3. *Musa.*] Antonius Musa medicâ arte clarus, ex quo Augustum aucipiti morbo laborantem sanaverat, ab eo non tantum ingenti pecuniâ donatus, sed et statuâ juxta signum Æsculapii erectâ: nec non ipsi, quamvis liberto, inò et quibuscunq; medendi artem professis concessio jure annuli auri. Dio. lib. liii. Sueton. Octav. cap. 59. et 81.

Supervacuas.] Acrerioris pituitæ in oculis defluxu vehementer affectus poëta noster, solebat vehicè Bajas ad lavacra calida; verùm Ant. Musa contrariis utendum remediis auctor

fuit, jussitque ablutiones quærere frigidas, quibus defluens humor retunderetur. Pari scilicet modo Augustum calidis frustra usum ille frigidis curaverat. Plin. lib. xxix. cap. 1. *Antonius Musa Augustum contrariâ medicinâ gravi periculo exegerat.* Sueton. cit. cap. 81. Octav. *Distillationibus jecinore vitiatò ad desperationem redactus, contrariam et ancipitem rationem medendi necessario subiit: quia calida fomenta non proderant, frigidis curari coactus, auctore Antonio Musâ.*

Myrteta.] Amœna loca myrtis consita apud Bajas.

6. *Dictaque cessantem nervis elidere morbum Sulfura.*] Sulfuratas aquas ibidem scaturientes non longè ab Averno lacu, quibus curari dicitur morbus articularis, cessare faciens nervos, id est, præpediens usum et motum articulorum atque nervorum.

7. *Vicus gemit.*] Bajani indignantur contemni suos fontes toto orbe celebres, suasque myrtos relinqui. Plin. lib. xxxi. cap. 2. *Emicant benignè et passim in plurimis terris aqua, alibi calidæ, alibi frigidæ, alibi unctæ—alibi tepidæ, auxilia morborum conferentes—nunquam tamen largius quàm in Bajano sinu, nec pluribus auxiliandis generibus; aliæ sulphuris, aliæ aluminis, aliæ salis, aliæ nitri, aliæ bituminis, nonnullæ etiam acidâ salsâve misturâ—nervis prosunt pedibusque, &c.*

8. *Qui caput et stomachum supponere.*] Ex ægris enim alii medicatas illas aquas bibunt; alii in iis lavantur, alii partes affectas, v. g. caput, ventriculum, renes, stillicidiis aquam ejusmodi affluentibus supponunt unâ horâ per dies aliquot.

Fontibus Clusinis, &c.] Aquis frigidis ad Clusium Etruriæ oppidum.

9. *Gabiosque petunt.*] Urbis ista Latii in

Mutandus locus est, et diversoria nota

Præteragendus equus. Quò tendis? non mihi Cu-
mas

Est iter, aut Bajas, lævâ stomachosus habenâ
Dicet eques; sed equis frænato est auris in ore.

Major utrum populum frumenti copia pascat : [793]

Collectosne bibant imbres, puteosne perennes
Dulcis aquæ: (nam vina nihil moror illius oræ.

Rure meo possum quidvis preferre patique:

Ad mare cum veni, generosum et lene requiro,

Quod curas abigat, quod cum spe divite manet

In venas animumque meum, quod verba ministret,
Quod me Lucanæ juvenem commendet amicæ.) 21

Tractus uter plures lepores, uter educet apros;

Utra magis pisces et echinos æquora celent;

Pinguis ut inde domum possim Phæaxque reverti,

Scribere te nobis, tibi nos accedere par est. 25

Mænius, ut rebus maternis atque paternis

Fortiter absumptis, urbanus cœpit haberi : [794]

Scurra vagus, non qui certum præsepe teneret ;

illinc domum redire queam obesus et Phæax. Quemadmodum Mænius, patrimonio devorato, factum se exhibuit; parasitus ille vagabundus cui certa non esset culina;

10 Itaque locum mutare oportet, equumque agere ultra diversoria cognita. Quò pergis? haud Cumas vel Bajas contendo inquiet iracundus eques, frænum ad lævum torquens; (verum auricula est in ore frænatis equis) uter populus majore tritici abundantia nutriatur; an pluvias collectas potent, an aquas dulces è fontibus, perpetuo manantibus. Etenim sperno vina istius regionis. In villa quidem meâ quodlibet valeo tolerare ac sustinere, at cum deveni ad mare, desidero vinum generosum ac lene quod pellat solitudines, quod in venas fluens ingentem fiduciam meâ menti conferat, quod verba suppeditet, quod me juvenem gratum reddat Lucanæ meretrici; ultra regio plures lepores, ultra apros alat; utrum mare meliores pisces et echinos habeat; ut

ANNOTATIONES.

viâ Prænestinâ fere mediâ Romam inter et Prenæste. Virgil. Æneid. vii. 682.

—quique arva Gabinæ

Junonis, gelidumque Aeniem, et roscida rivis.

Illic verò salubres aquas fuisse, testatur Strabo lib. v. Per hanc planitiem Anio decurrit, et aquæ frigidæ dictæ Albula multis è fontibus manant varios ad morbos tum bibentibus salutaris, tum sedentibus infusæ.

10. Mutandus locus est.] Jubente medico relinquendæ sunt Bajanæ deliciae, pergendumque Veliam aut Salernum, ut lippientibus oculis mederi possim. Pliu. cit. lib. xxxi. cap. 2. Capiti, auribusque privatim medentur; oculis verò Ciceroniæ aquæ.—In Ænariâ insula calculosis.—Idem contingit in Velino lacu potantibus, &c.

11. Quo tendis?] Verba sunt Horatii ad equum suum.

Cumas.] Urbs est Campaniæ maritima, antro Sibyllæ celebrata, Bajas proxima.

12. Lævâ stomachosus habendâ.] Neapolim, indeque Veliam aut Salernum cunctibus ad dextram sunt Bajas, avertendo igitur equo flectenda erat ad sinistram habena.

13. Equis frænato est auris in ore.] Equus non verbis sed fræno docetur, percipitque quò sit eundem.

14. Major utrum populum, &c.] Repetendus hic et passim versus 25. Scribere te nobis, —par est; scilicet, major utrum populum, &c. Adverte ergo, lector, hyperbaton longissimum.

Utrum populum.] An Veliensem, an Salerninum.

15. Collectosne imbres.] In cisternis.

18. Ad mare cum veni.] Ad aliquam urbem maritimam.

19. Quod curas abigat, &c.] Vide lib. i. Od. 18. &c.

20. Animumque.] Vini calor spiritus vitales excitat accenditque, hincque animum pariter.

Quod verba ministret.] Epist. 5. v. 19.

Fœcundi calices quem non fecere disertum?

21. Commendat amicæ.] Hilarem et factum præstando. Apage hinc aliam interpretationem.

22. Tractus uter.] Velinus, an Salerninus.

23. Echinos.] De his libro 2. Satira 4.

24. Pinguis ut inde, &c.] Ut ex istis regionibus possim redire non solum oculis sanus, sed et toto corpore nitidus, pinguis, et bene curatâ cute. Gall. Gros et gras, dans l'embonpoint.

Phæax.] Instar Phæacum: de quibus supra Epist. 2. v. 29.

25. Accedere.] Hæc etiam voce utitur Lucretius lib. iii.

Facile hoc accedere possis.

36. Mænius ut, &c.] Fab. Mænius Pantomachus gurges et vorax; de quo antea non semel, lib. i. Sat. 3. Hinc nonnulli dividunt, alteramque epistolam faciunt, sed perperam. Deinceps enim explicat Horatius quod supra dixit. v. 17. et seq.

27. Urbannus.] Lepidus, festivus, ut ad mensas divitum facile admitteretur.

28. Scurra vagus.] Modò huc modò illuc cenam mendicans et captans per facetias.

Præsepe.] Metaph. Est cum proprie locus

qui famelicus civem ab hos-
 Inpransus, non qui civem dignosceret hoste ;
 non distinguerit : in quem-
 Quælibet in quemvis opprobria fingere sævus ; 30
 libet verò contumelias quas-
 Pernicies, et tempestas, barathrumque macelli ;
 que dirus confingeret ; dam-
 Quicquid quæsierat, ventri donabat avaro :
 num, procella, et gurgis
 Hic ubi nequitiae fautoribus et timidis nil
 macelli, quodcumque lucra-
 Aut paulum abstulerat, patinas cœnabat omasi
 tus erat, ventri avido largi-
 Villis, et agnui, tribus ursis quod satis esset ; 35
 ebatur ; porro iste, cum pa-
 Scilicet ut ventres lammâ candente nepotum
 rum aut nihil obtinuerat à
 Diceret urendos, correctus. Mænius idem
 luxuriæ patronis et formi-
 Quicquid erat nactus prædæ majoris, ubi omne [795]
 dosis, cœnabat è lauce
 Verterat in fumum et cinerem, Non hercule miror
 pleuâ vervecinis extis cras-
 Aiebat, si qui comedunt bona : cum sit obeso 40
 sioribus, quantum sufficeret
 Nil melius turdo, nil vulvâ pulchrius amplâ.
 tribus ursis ; adèò nimirum
 Nimirum hic ego sum : nam tuta et parvula laudo
 ut emendatus, assereret hel-
 Cum res deficient, satis inter vilia fortis :
 luonum ventres ardente
 Verùm, ubi quid melius contingit et unctius, idem
 lammâ esse iurendos ; ipse
 Vos sapere, et solos aio bene vivere, quorum 45
 Mænius eum in fumum et
 Conspicitur nitidis fundata pecunia villis.
 favillam redigisset, omnia
 est pingui turdo, nihil
 Talis nempe sum ego : quippe laudo segura et exigua, quando opes de-
 sunt, sat constans inter parva ; at quando præstantius aliquid et lautius nactus sum, tum ipse
 vos dico sapere, et solos beatos esse qui habetis opes bonis prædiis stabilitas.

ANNOTATIONES.

præseptus, in quo pecudes stabulantur ; et per
 synecd. linter, in quo pabulum jumentis appo-
 nitur.

29. *Inpransus.*] Theod. Marcilius interpre-
 tatur, bene pransus, satur, temulentus.

30. *Quælibet in quemvis, &c.*] Qui fame
 quasi furore quodam percitus, omnes obvios
 impetebat, maledico dente carpebat, probris
 incessebat.

31. *Pernices et tempestas, &c.*] Universa
 macelli edulia abradens, rapiens, vastans qua-
 si tempestas ; et absorbens, quasi vorago et
 βέροβρο.

33. *Ubi nequitiae fautoribus, &c.*] Mænius
 iste, cum nihil fuerat venatus apud divites
 luxuriam suam fovere et alere solitus, eique
 faventes, utpote similiter luxuriosos.

Timidis.] Avaris sumptum facere timentibus ;
 vel scurrilem nequitiam et maledicentiam
 reformidantibus, qui cibos interdum offere-
 bant, ne dicituris ejus lancinarentur.

34. *Patinas cœnabat omasi.*] Vili quâlibet
 escâ contentus domi cœnabat. Quidam leg.
tabulas ut sit *tabula* lancis genus planum.

Omasi.] Crassior ventriculi pars adipata.
 Gall. *Des trippes, des fressures.* Ang. TRIFE,
 Al. caro bubula pinguior.

35. *Agnui.*] Al. *agninæ*, sup. carnis.

Ursis.] Quod animal ingens et vorax.

36. *Scilicet ut ventres, &c.*] Mænius vili
 cibo expletus domi, *correctus*, et agnoscens na-
 turam haud egere lautioribus alimentis, luxu-
 riam ipse ultrò dampnans aiebat, luxuriosos
 esse disperdendos. Vel, *correctus*, eruditus
 propria experientiâ et egestate, quam sibi per
 luxuriosum victum conflaverat.

37. *Correctus. Mænius idem.*] Quidam leg.

correctus Bestius idem Quicquid, &c. hoc sen-
 su ; Bestius avarus à Mænio luxurioso sordidæ
 parcitatis accusatus et acriter *correctus*, præ
 irâ et indignatione dicebat. *Urendos nepotum
 ventres lammâ candente.* Bestii avaritiam
 carpit Pers. Sat. 6.

Mænius idem Quicquid, &c.] Ille qui domi
 tenui victu contentus erat, quando lautiores
 nactus dapes deglutierat, exquisito sapore af-
 fectus aiebat, Haud miror quòd opes absum-
 mant aliqui, ut delicatiora comedant obsonia.

40. *Obeso Nil melius turdo.*] Martial. lib.
 xiii. Epigr. 92. inter aves turdo primam sa-
 poris gloriam adjudicat. Pers. Sat. vi. 24.

Tenue solers turdorum nosse salivam.
 Nempe Romæ catillones erant subtilis adèò
 palati, ut gustu dignoscerent turdorum sa-
 pores varios ; an silvestres, an ex aviario ; an
 mares, an fœminæ. Vide suprâ lib. i. Sat. 5.
 et lib. ii. Sat. ii.

Vulvâ.] Jucundam palato et maximè deli-
 catam primiparæ suis vulvam, testatur Plin.
 lib. viii. cap. 51. et lib. xi. cap. 37. Martial. lib.
 xiii. Epigr. 56.

Me materna gravi de sue vulva capit.
 42. *Hic ego sum.*] Mænio similis sum : par-
 vo et vili contentus, cum desunt meliora ;
 quando verò suppetunt lautiora, hæc sanè
 haud sperno, imò collaudo : et quibus opes
 atque istæ deliciae adsunt, beatos censeo et
 prædico.

45. *Quorum Conspicitur nitidis fundata pec-
 unia villis.*] Censum habentes fundo certo
 stabilitum, villam proventus certos referentem :
opes fundatas atque optimè constitutas ; ut ait
 Cic. pro Rabirio. Idem pro Domo : *fundatis-
 sima familie ruina.*

EPISTOLA XVI. Ad QUINTIUM.

Descriptio villæ Horatianæ. Quis dicendus vir bonus.

NE percuncteris, fundus meus, optime Quinti,
Arvo pascat herum, an baccis opulentet olivæ, [796]
Pomisne, an pratis, an amictâ vitibus ulmo;
Scribetur tibi forma loquaciter, et situs agri.
Continui montes, nisi dissocientur opacâ
Valle: sed ut veniens dextrum latus aspiciat sol,
Lævum discedens curru fugiente vaporet.
Temperiem laudes. Quid, si rubicunda benignè
Cornâ vepres et pruna ferant? si quercus et ilex
Multâ fruge pecus, multâ dominum juvet umbrâ?
Dicas adductum proprius frondere Tarentum. 11
Fons etiam rivo dare nomen idoneus, ut nec [797]
Frigidior Thracam, nec purior ambiat Hebrus,
Infirmo capiti fuit utilis, utilis alvo.
Hæ latebræ dulces, etiam (si credis) amœnæ, 15
Incolumem tibi me præstat Septembribus horis.
Tu rectè vives, si curas esse quod audis.
Jactamus jampridem omnis te Roma beatum.
Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas;
Neve putes alium sapiente bonoque beatum; 20
Neu, si te populus sanum rectèque valentem
Dicitet, occultam febrem sub tempus edendi

Ne quæras, o bone Quinti, utrum ager meus dominum frugibus nutriat, an baccis olivæ ditet, an fructibus, an vitibus ulmo circumdatis; en tibi verbosè describam speciem et situm prædii mei. Perpetui sunt colles, nisi quiddam separentur valle umbrôsâ, ita ut sol oriens aspiciat latus dextrum, abeunte verò, curru decedens tepefaciat sinistrum. Temperatum cælum laudaveris. Porro sentes producunt affatim rubra corna et pruna; quercus et ilices glandem plurimam pecoribus et densam umbram hero suppediant. Dicerem Tarentum prope advectionem florere. Interluit quoque fons aptus nomen rivo tribuere, quo neque frigidior, nec limpidiior Hebrus Thraciam irrigat, capiti malè affecto, pariter et ventri saluber. Grata hæc latibula, quin et, si fidem habeas, jucunda sanum tibi me faciunt mense Septembri. Tu

rectè vives, si studes esse qualis diceris. Te felicem dudum prædicamus omnes Romani. At metuo, ne aliis de te plus credas quàm tibi nec ipsi; neve existimes felicem diversum è probo et sapiente; ac si te sanum et benè valentem

ANNOTATIONES.

Epistola XVI.—1. *Ne percuncteris.*] Per insinuationem agrum suum describit poëta: deinde quis verè sit bonus explicat: ubi Quintium notat velut adulatoribus nimis credulum.

Quinti.] Is videtur esse Quinticius Hirpinus, cui est inscripta Od. 11. lib. ii.

5. *Continui montes, &c.*] Situs ille saluberrimus, vallis amœna ventis orientalibus et occidentalibus exposita, meridie verò et septentrione duobus collibus defensa: quæ porro temperatâ fruitur aurâ, et fonte irrigatur, cuius aquæ infirmo capiti alvoque medeantur.

6. *Valle.*] Hæc *Ustica* dicebatur, ut volunt quidam. Cruquius verò opinatur nomen hoc fuisse potiùs propinqui montis, cui ex adverso immineret Lucretilis mons, de quo lib. i. Od. 17.

11. *Tarentum.*] Urbem prorsus jucundam et voluptuariam, quam sæpius commemorat Horatius. lib. i. Od. 28. lib. ii. Od. 6. lib. iii. Od. 5.

12. *Fons etiam rivo.*] Blandusia nempe fons in sinibus Sabinorum apud Mandelam pagum. De illo lib. iii. Od. 13. *Rivus* autem *Digentia* vocabatur, atque in Tiberim defluebat per Farfarum fluvium et Vacunæ fanum. Vide postea Epist. 18. v. 104.

Dare nomen idoneus.] Tam abundantes

aquæ ei rivo præbens, ut inter fluvios Sabinorum *Digentia* numeretur et nominetur.

13. *Thracam.*] Vide lib. i. Od. 25.

Hebrus.] Ingens Thracia fluvius, de quo jam supra Epist. 3. et cit. Od. 25. lib. i.

15. *Hæ latebræ dulces, &c.*] Autumno inerte secedens in hanc villam meam, à morbis tunc frequentibus me vindico. Juvenalis *lethiferum autumnum* dicit, Sat. iv. 56. ex Hippoc. et Galen. Id. Sat. vi. 516.

—*Metuique jubet Septembris et Austri Adventum.*

17. *Tu rectè vives, &c.*] Cic. Offic. 2. *Præclare Socrates hanc viam ad gloriam proximam et quasi compendiarium dicebat esse, si quis id ageret ut qualis haberi vellet, talis esset.*

19. *Sed vereor, ne cui de te plus quàm tibi credas.*] Imitator Persius Sat. iv. 46.

Egregium cum me vicinia dicat,

Non credam?

21. *Neu, si te populo, &c.*] Pers. modò cit. *Nequequam populo bibulas donaveris aures. Respice quòd non es, tollat sua munera cerdo. Tecum habita, et noris quàm sit tibi curta suppellex.*

22. *Occultam febrem Dissimules, &c.*] Vereor ne vitia tibi certè non obscura dissimules et tegas, donec ea ipse prodas incautus, aut

dicat populus, ne secretam
febrem celes circa horam
cœnæ usquequò tremulæ fi-
ant manus unctæ. Impro-
ba verecundia abscondit ul-
cera fatuorum putrida. Si
aliquis narret certamina ter-
râ marique à te confecta,
atque aures tuas patentes
delinuat isto sermone: *Uti-
nam* Jupiter, qui te urbem-
que diligit, incertum *semper*
teneat, utrum populus te
magis exoptes incolumem,
an tu populum: numquid
discernere poteris Augusti
laudationem? Quando *ve-
rò* sinis te appellari sapien-
tem et perfectum, quæso dic
an respondes *huic* tuæ ap-
pellationi? Scilicet ego pro-
bus et sapiens vocari gau-
deo, et tu *similiter*. *Verum*
qui hodiè tribuit istud *elo-
gion*, ipse cras eripiet, si lu-
bet; et quasi immeritò ho-
nozem detulerit, adimet.
Depono, ait *populus*, quod
meum est. Depono, ac
inustus abeo. Si *autem* ip-
se furem me aut impudi-
cum vocet, vel patrem à me
strangulatum asserat; an
percellar falsis *istis* crimi-
nationibus, an expallescant?
inanis gloria delectat, et
falsa contumelia exterrit eque-
dem, nisi vitiosum et fallacem? *Age*; quis est vir probus? Qui
edicta, qui leges et instituta majorum observat; quo iudice dirimuntur plures et graves contro-
versiar; quo ad stipulatore, quo testimonium perhibente, causæ obtinentur. At istum cuncta
familia omnesque vicini cognoscunt intus flagitiosum, *quamvis* externâ specie honestum. *Ve-
rùm enim verò* si mihi

Dissimules, donec manibus tremor incidat unctis.
Stultorum incurata pudor malus ulcera celat. [798]
Si quis bella tibi terrâ pugnata marique
Dicat, et his verbis vacuas permulceat aures :
Tene magis salvum populus velit, an popu-
lum tu,
Servet in ambiguo, qui consulit et tibi et urbi,
Jupiter : Augusti laudes agnoscere possis ?
Cum pateris sapiens emendatusque vocari, 30
Respondesne tuo, dic sodes, nomine ? Nempe
Vir bonus et prudens dici delector ego, ac tu
Qui dedit hoc hodie, cras si volet, auferet : ut si
Detulerit fasces indigno, detraheret idem.
Pone ; meum est, inquit. Pono, tritisq; recedo. 35
Idem si clamet furem, neget esse pudicum,
Contendat laqueo collum pressisse paternum ;
Mordear opprobriis falsis, mutemque colores ? [799]
Falsus honor juvat, et mendax infami terret
Quem, nisi mendosum et mendacem ? Vir bonus
est quis 40
Qui consulta patrum, qui leges, juraque servat ;
Quo multæ magnæque secantur iudice lites ;
Quo responsore, et quo causæ teste tenentur.
Sed videt hunc omnis domus, et vicinia tota
Introrsus turpem, speciosum pelle decorâ. 45
Nec furtum feci, nec fugi, si mihi dicat

ANNOTATIONES.

vitioso quopiam impetu abreptus, et patefactus qualis es; sicut æger edenti appetens asserit se non tentari febre, nec a cibo temperat, donec ipsa se prodat febris edentisque manus reddat tremulas. Persius Satira 3. v. 100.

*Sed tremor inter vina subit, calidumque tri-
ental*

*Excutit è manibus; dentes crepuere relecti ;
Uncta cadunt laxis tunc pulmentaria labris.*

24. *Stultorum incurata pudor, &c.]* Stulti sua vitia non curant emendare, sed curant abscondere, per malum pudorem.

26. *Vacuas permulceat aures.]* Adulationibus gaudentes, et adulatoribus semper apertas.

27. *Tene magis salvum, &c.]* Hi duo versus vel a Varo aliove poetâ in laudem Augusti scripti fuerant, ac velut noti hic referuntur; vel ab ipso Horatio facti, sub tertiâ personâ adhibentur.

29. *Augusti laudes agnoscere possis ?]* An tibi stultè attributes, quod ad Augustum noscitur pertinere? an cognoscens non ad te, sed ad ipsum scriptas eas laudes?

30. *Emendatus.]* Vitiis carens.

31. *Nomine ?]* Pro nomini, ut bene observat Marcellius.

Nempe vir bonus, &c.] Responsio est Quintii, quam mox Horatius refellit.

32. *Delector, ac tu.]* Cic. Philip. 1. *Levis est animi lucem splendoremque fugientis, veram gloriam, qui fructus veræ est virtutis, repudiare.*

33. *Qui dedit hoc hodiè, cras, &c.]* Populus nempe inconstans et levis. Verùm ut bonus et sapiens talis est, quamvis à populo non dicatur; sic qui non est, talis non sit, licet dicatur.

40. *Mendacem ?]* Qui se exhibet alium quàm sit, videlicet bonum et sapientem, cum sit turpis et stultus. Sunt qui legunt *medicandum*, id est, egentem medicaminibus philosophiæ, ad mores formandos aut emendandos.

Vir bonus est quis ?] Ex opinione et fatuâ vulgi sententiâ, quisquis videtur esse bonus, talis existimatur et prædicatur. Itaque per ironiam describitur, qui falsò bonus censetur. Plato 2. De rep. *Si opinio et fama vim affert veritati et penes eam est vitæ beatæ principatus. — ergo umbracula quædam et ficta virtutis species nobis est quærenda.*

46. *Nec furtum feci.]* Rem illustrat similitudine.

Servus: Habes pretium, loris non ureris, aio.
 Non hominem occidi; Non pasces in cruce corvos.
 Sum bonus et frugi: renuit, negat atque Sabellus:
 Cautus enim metuït foveam lupus, accipiterque
 Suspectos laqueos, et opertum miluus hamum.
 Oderunt peccare boni virtutis amore:
 Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.
 Sit spes fallendi, misceris sacra profanis.
 Nam de mille fabæ modiis cùm surripis unum,
 Damnum est, non facinus mihi pacto lenius isto.
 Vir bonus, omne forum quem spectat et omne tri-

servus dicat. Haud furatus sum, neque aufugi; respondebo, Mercedem tenes, scilicet scuticis minimè cæderis. Si dicat, Neminem interfecit, respondebo: Bene est, haud in patibulo carvis escam præbebis. Dicat, Probus sum et innocens; Venusinus refragatur et contradicit. Quippe lupus astutus foveam timet, accipiter autem pedicam invisam, et milvius unicum oblectum. Probi fugiunt peccatum ob studium virtutis. Tu verò non peccabis metu supplicii; quòd si latere spes, fas est nefas attentabis.

bunal,
 Quandoquæ deos vel porco vel bove placat,
 Jane pater, clarè, clarè cùm dixit, Apollo,
 Labra movet metuens audiri, Pulchra Laverna,
 Da mahi fallere; da justum sanctumque videri;
 Noctem peccatis, et fraudibus objice nubem.
 Qui melior servo, qui liberior sit avarus,
 In triviis fixum cùm se demittet ob assem,
 Non video; nam qui cupiet, metuet, quoque;

Enimverò quando è mille modiis fabarum unum forarris, injuria sic mihi quidem, at non culpa minor videtur. Nempe vir ille honestus, quem forum universum et omnia tribunalia venerantur, quoties diis sacrificatur, quoties bovem, postquam alià voce pronunciat Jane pater, vel Phæbe,

porrò
 Qui metuens vivit, liber mihi non erit unquam.
 labia commovet audiri timens, Præclara Laverna, tribue mihi ut latere possim: concede ut existimer integer et innoxius: crimina caligine, dolos autem nubilo obvela. Certè haud intelligo, quà ratione servo præstantior aut liberior sit avarus, quando in compitis se inclinat propter assem defixum. Etenim quisquis appetet, etiam timebit; qui verò inter metum vitam ducit, hunc liberum nunquam censebo.

ANNOTATIONES.

48. Non pasces in cruce corvos.] Non affigeris cruci, quod servile pridem erat supplicium; nec tuum cadaver ibi pendens corvis pabulum erit.

49. Renuit, negat atque Sabellus.] Ego Horatius contrarium assevero. Sabellis olim expulsis inventi sunt coloni Romani, ac Venusium occuparunt. Vide lib. ii. Sat. I. v. 36.

50. Cautus enim, &c.] Similitudine conglobatà ostendit servum haud posse dici bonum, ed quòd abstinet à peccando metu pœnæ duntaxat.

52. Oderunt peccare boni &c.] Bias dicebat; Non metu sed decori gratià abstinendum à peccato. Cic. I. De leg. Si non ipso honesto movemur, ut viri boni simus, sed utilitate aliqua aut fructu; callidi sumus, non boni. Nam quid faciet in tenebris, qui nihil timet, nisi testem, vel judicem?

53. Tu nihil admittes in te formidine pœnæ.] Clemens Alexandrinus præclare scribit, duo esse genera timoris: unum, cui pudor junctus; quo timore bonum principem cives metuunt, et nos Deum timemus, et boni liberi parentes: alterum, cui comes odium; quali officuntur servi erga dominos asperos.

56. Damnum est, non facinus, &c.] Legunt plerique,

Est damnum levius, sed non facinus, tamen esto, quod nec stylum Horatianum sapit nec reperitur in ullà veteri membranà.

57. Vir bonus, omne forum, &c.] Vir iste bonus falsò à te et vulgo existimatus.

60. Labra movet metuens, &c.] Videri vult recta precari et orare ab Apolline vel Jano, sed reverà improbus improba precatur. Pers. Sat. 2.

Mens bona, fama, fides; hæc clarè, et ut audiat hospes;

Illà sibi introrsum et sub linguâ immurmurat;

O si

Ebulliat patrum præclarum fumus, &c.

Laverna.] Dea, sub cujus tutelâ erant fures, hinc lavationes dicti. Nomen vel à λαβειν capere, quasi Laverna, mutato β in v; vel à lavando, si lavare pro furari, veteres dixerunt: nam levare potius dixisse, alii affirmant: quod si ita est, Laverna dicta est, pro Laverna. Alii deducunt à λάρυα, spolia, ut Laverna dicatur pro Lapharna, quòd minus aridet. Alex. ab Alex. lib. iv. cap. 16. sic scribit: Laverna furum Dea, in cujus luco, ut impunita essent furta; prædam fures sortiri, et rapacissimum quemque innolare tradiderunt. Huic erat ædes sacra Romæ, et Lavernalis inde porta.

64. In triviis fixum cùm se demittit ob assem.] Cùm ad assem colligendum se inclinat, ac ludibrium subit pnerorum, qui assem humi designat ad illudendum prætereuntibus. Pers. Sat. 5. 111.

Amisit arma, stationem virtutis reliquit, quicumque in opibus amplificandis laborat atque opprimitur. Quandoquidem servum licet vendicare, cave ne interficias: utile ministerium exhibebit: permittite ut ærumnæ greges pascat, agros colat, navigationem exerceat, ac negotiando hiemem in medio mari traducat; annonam promoveat, triticum et obsonia convehat. Tandem vir bonus et sapiens non verberabit ita loqui: O Pentheu, rex Thebarum, quid me adiges innoxium sustinere ac subire? Bonis spoliabo. Nimirum auferes greges, suppellectilem, pecuniam. Aufer, potes. Manibus ac pedibus vinctum te retinebo sub custode sævissimo. Ipse Deus liberabit me, ubi primum cupiam. Credo ego illum ita sentire, Moriar. Mors rerum omnium finis est.

Perdidit arma, locum virtutis deseruit, qui Semper in augendâ festinat et obruitur re. Vendere cum possis captivum, occidere noli: Serviet utiliter. Sine pascat durus, aretque: 70 Naviget, ac mediis hiemet mercator in undis; Annonæ prosit, portet frumenta penusque. Vir bonus et sapiens audebit dicere, Pentheu, Rector Thebarum, quid me preferre patique 74 Indignum coges? Adimam bona. Nempe pecus, rem Lectos, argentum. Tollas licet. In manicis et Compedibus, sævo te sub custode tenebo. [802] Ipse Deus, simulatq; volam, me solvet. Opinor, 78 Hoc sentit, Moriar. Mors ultima linea rerum est.

EPISTOLA XVII. Ad SCÆVAM.

Spernenda non est amicitia principum. Quomodo comparanda.

O Scæva, quamquam ex temetipso abundè sapias, et nosti quâ demum ratione oporteat versari cum magnatibus; adhuc *tamen* erudiendus accipe, quæ existimat parvus amicus tuus; velut si viam cæcus indicare tentet. Itaque adverte, si nos etiâ aliquid dicamus, quod tuum facere studeas.

QUAMVIS, Scæva, satis per te tibi consulis, et scis, [803] Quo tandem pacto deceat majoribus uti; Disce docendus adhuc, que censet amicus, ut si Cæcus iter monstrare velit: tamen aspice, si quid Et nos, quod cures proprium fecisse, loquamur. 5

ANNOTATIONES.

Inque luto fixum possis transcendere nummum.

67. *Perdidit arma, &c.*] Nihil militi est magis ignominiosum, quàm perdere arma aut stationem descrere. Sensus est: qui lucro avidè inhiat, sanam perdidit mentem, quæ hominis est armatura adversus errores, quibus, ut hostibus, ratio ejus felicitasque impetuntur expugnanturque.

69. *Vendere cum possis captivum, &c.*] Vel ita ratiocinari avarus est accipiendus, vel sic interpretari licet; Quemadmodum non expedit servum occidere, quem vendere possumus; magisque sinendus est vivere, quia utilis ad multa errat; sic ille avarus cupiditati servire permittendus est. Nec enim inutilis erit publicæ rei. Quippe si ad rem augendam negotietur, frumenta comportet, &c. *annonæ proderit*, eam viliores faciendos; adeoque cives juvabit.

73. *Vir bonus et sapiens, &c.*] Vir reapse bonus et sapiens fortiter suam tuetur libertatem inter ipsa quoque vincula.

Pentheu, Rector Theb.] Dialogum instituit poeta, imitatus Euripidem in Bacchis, ubi inducitur Bacchus à Pentheo ligatus, nihilominus audacter loquitur, et constanti animo Penthei regis minas et vincula spernit. Hic adumbrat Horatius virum verè sapientem, quem nec metus, aut minæ, nec carcer, aut ulla vis

servum efficere, aut à virtutis gradu valent depellere. De *Pentheo* lib. ii. Od. 19. De *Thebis* lib. iii. Sat. 5.

75. *Adimam bona.*] Cic. Parad. 1. *Nec eum ego dicam bona perdidisse, si quis pecus aut suppellectilem amiserit.*

78. *Ipse Deus.*] Exsolvet me pater meus Jupiter, inquit Bacchus ad Penthea, apud citat. Euripid. Bacch. Act. i.

Opinor, hoc sentit.] Hæc Horatius: Credo sapientem ita secum reputare: quid grave tandem ac durum mihi potest accidere, quod metuum? quid me subigere et vincere valeat? Enimverò quibuscumque ærumnis me exsolvet mors tandem, mors inquam, rebus omnibus brevi finem impositura. Adde quod corpus est animi carcer: ergò velut è carcere liberatur animus, quando per mortem corpore solvitur.

79. *Mors ultima linea rerum est.*] Metaph. vel à picturâ, vel à geometriâ. *Omnium mors est extremum.* Demost. Tull.

Epistola XVII.—1. *Quamvis, Scæva.*] Est hæc epistola gravis, elegans, erudita, callida magnatum affectationibus idonea.

Scæva.] Eques Romanus.

Per te tibi consulis.] Alieno consilio nequam egens. Sic leniter assentatur Horatius, ut animum præparet ad auscultanda monita.

5. *Quod cures proprium fecisse.*] Quod in tuam utilitatem vertas.

Si te grata quies et primam somnus in horam
 Delectat; si te pulvis strepitusque rotarum,
 Si lædit caupona; Ferentinum ire jubebo.
 Nam neque divitibus contingunt gaudia solis;
 Nec vixit malè, qui natus moriensque fefellit.
 Si prodesse tuis pauloque benigniùs ipsum
 Te tractare voles; accedes siccus ad unctum.
 Si pranderet olus patienter, regibus uti
 Nollet Aristippus. Si sciret regibus uti,
 Fastidiret olus, qui me notat. Utrius horum
 Verba probes et facta, doce; vel junior audi,
 Cur sit Aristippi potior sententia. Namque
 Mordacem Cynicum sic eludebat, ut aiunt:
 Scurror ego ipse mihi, populo tu. Rectius hoc et
 Splendidius multò est. Equus ut me portet, alat rex,
 Officium facio; tu poscis vilia rerum,
 Dante minor, quamvis fers te nullius egentem. [805]
 Omnis Aristippum decuit color, et status, et res,

Site juvat tranquillum esse
 et dormire ad primum us-
 que diei horam; si te offen-
 dit pulvis et currum fragor,
 et caupona; suadebo ut per-
 gas Ferentinum. Nec enim

10
 [804] opulenti soli habent voluptatem; neque vixit infelix, qui natus et moriens latuit. At si tuis commodus esse cupias, teque ipsum aliquantò lautius habere; inops ad opulentum contendes. Si herbis vesci sponte vellet Aristippus haud magnates sectaretur. Si cum magnatibus vivere nõsset is, qui me carpit, herbas respueret. Utrius istorum dicta factaque præferas, dic; vel junior ansculta, quamobrem melior videatur Aristippi sententia. Etenim Cynicum diceam ita refellabat, ut inquit: Ego mihi

ipse scurram ago, tu verò plebi. Atqui longè potius illud et honestius est. Ut me vehat equus, et rex nutriat. Ego obsequium præsto; tu res viles petis, dante inferior; tametsi dicis te nullà re indigere. Aristippum decuit quilibet habitus, conditio, et fortuna.

ANNOTATIONES.

6. *Primam in horam.*] Usque ad ortum solis, quæ prima, est, et olij numerabatur hora diei, naturalis videlicet.

7. *Pulvis.*] Ob vehicula in urbe frequentia.

8. *Caupona.*] Ubi rixæ, pugnæ, contentiones, vociferationes, aliaque mala passim grassantur.

Ferentinum.] Parùm celebre oppidum Heranicorum. Sync. pro quovis alio ejusmodi, in quo non sunt eadem incommoda, quæ in magnis urbibus; ubi proinde quietam ducere vitam licet.

9. *Nam neque diritibus, &c.*] Imò tenuiores plerumque facilius vivunt quàm divites.

10. *Nec vixit malè, &c.*] Epicurus dixerat καλὴ βίωσις. Vitæ privatæ bona antea non semel vidimus. Ovid. Trist.

Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit, et intra

Fortunam debet quisque manere suam.

12. *Accedes siccus ad unctum.*] Magnatum amicitiam, consuetudinem, et familiaritatem requires, quorum ope tibi tuisque utilis fias.

13. *Si pranderet olus, &c.*] Aristippus Alexandri magni sectator, aliquando invenit Diogenem olera lavantem ad cibum capiendum. Hic verò indignanti illi dixit; Si Aristippus oleribus ad victum, ut ego, contentus esset, profectò nollet serviliter obsequi regibus. Tum Diogeni respondit Aristippus: Si Diogenes sciret uti familiaritate regum, certè olera fastidiret, malletque, ut ego, principes sectari.

14. *Aristip.*] De eo plura lib. i. Sat. 3. &c.

18. *Mordacem Cynicum.*] Cynici philosophi sectatores Antisthenis, à caninà mordacitate sic appellati, quòd in mores hominum nullo discrimine inveherentur. Quos inter eluxit Diogenes ille Cynicus, dolio suo, in quo dege-

bat, celebris, victum in singulos dies emendicare solitus, hincque dictus ἡμετέριος. Alexandrum magnum invisentem vix alloqui dignatus, ei se admirabilem præbuit. Ad annos propè nonaginta consenuit. Plut. Lært. Vide Juv. 14. v. 311.

19. *Scurror ego ipse mihi.*] Ego meam ad utilitatem regibus me gratum præsto: tu verò te populo admirabilem exhibes per victum inopem et durum. Atqui quanto rex plebe est excellentior, tanto videtur melius regi quàm populo gratiosum esse. Ita censebat Aristippus, et cum eo noster poeta. Vox scurror jam Sat. 2. lib. ii.

20. *Equus ut me portet, alat rex.*] Proverb. Græcà è Tragodià quadàm inquit; in quâ juvenis militiæ ascriptus, cum ad petendam missionem impelleretur, abnuens respondit, ἵππος μὲ φέρει, βασιλεὺς τρέφει. equus me portat, rex alit: quo scilicet ostendebat bene sibi esse.

21. *Officium facio; tu poscis, &c.*] Ego me officiosum regibus exhibens, honestum victum nanciscor; tu autem nullius egentem jactes licet, vilia tamen mendicans, te danti subjicis, quod multò est indignius.

Vilia rerum, Dante minor.] Sic habent optimi codices; quod elegantius, et magis Horatianum, quàm ista,

Tu poscis vilia, verum et Dante minor, &c.

23. *Omnis Aristippum decuit color, &c.*] Lærtio teste, conformabat se Aristippus aptissimè ad omnem vitæ humanæ conditionem, ad locum, tempus, et personam sese accommodans: aiebatque, turpe esse et nefas, non acquiescere præsentibus, et plus semper appetere.

Quærebat meliora, sed præsentibus contentus erat. E contrario, quem tolerantia duplici operit veste, demirabor, si vitæ genus diversum deceat. Alter non expectabit vestem purpuream; et quæcumque vestitus ibit per loca maximè frequentata, nec illepidus sustinebit hunc illumque habitam; alter Milesiam chlamydem fugit plus quàm canem aut serpentem; atque enecabitur frigore, nisi suum illi pannum restituas. Redde, et permittit ut vivat insulsus. Præclara facinora equi et subactos hostes civibus exhibere, est aliquid potestati divinæ et cælo proximum. Neque medicriter laudabile est demereri viros primarios. Non cuilibet datur Corinthium pervenire. Quievit, qui metuit ne successu careret. Esto. At qui adsit, an strenuè se gessit? Verùm enimvero quod petimus hic stat, vel nusquam existit Ille fugit onus

Tentantem majora, ferè præsentibus æquum. Contrà, quem duplici panno patientia velat, 25
Mirabor, vitæ via si conversa decebit.
Alter purpureum non expectabit amictum;
Quidlibet indutus celeberrima per loca vadet,
Personamque feret non inconcinnus utramque: 30
Alter Mileti textam cane pejùs et angue
Vitabit chlamydem: morietur frigore, si non
Retuleris pannum. Refer, et sine vivat ineptus. [806]
Res gerere, et captos ostendere civibus hostes,
Attingit solium Jovis, et cælestia tentat.
Principibus placuisse viris, non ultima laus est. 35
Non cuivis homini contingit adire Corinthum.
Sedit, qui timuit ne non succederet. Esto.
Quid? qui pervenit, fecitne viriliter? atqui
Hic est, aut nusquam, quod quærimus. Hic onus
horret,

ANNOTATIONES.

25. *Contrà, quem duplici, &c.*] Aristippus in omni statu decorè se gerit, tam in opibus, quàm in inopiâ; at non ita Diogenes, qui inops, quidem præclare agit, at vix inter opes credam ex decoro et virtute acturum. Plato quidem ita de Aristippo sentiebat.

Quem duplici panno patientia velat, &c.] Descriptio est seu periphrasis Diogenis Cynici, de quo Laert. *Pallium, ut volunt quidam, primus duplicatum habuit in usu, tum propter frigus tum ut eo se dormiens involveret.*

27. *Alter purpureum non exp. &c.*] Aristippus si desit vestis purpurea, quâ uti solet, sine morâ induet quamlibet viliozem, nec verebitur pannosus prodire in publicum. Contrà Diogenes pretiosum amictum omnino recusabit; ac si defuerit illis sibi consuetus, nudus mallet consistere, ac frigore confici.

29. *Personamque feret non inconc.*] Plutarch. Orat. i. de fortunâ et virtute Alexandri; Aristippum mirantur, inquit, quòd tam vili pallio quàm Milesiâ chlamyde utens, in utroque tuebatur personam suam.

30. *Alter.*] Diogenes sordidæ vestis plusculum tenax.

Mileti textam.] Ex optimâ lanâ, è Mileto urbe Ionix versùs Carix fines, apud Asiam minorem hodiè *Melasso*. Ubi mollioris contextus olim chlamydes in matronarum deliciis habitas, testis Virg. Georg. iii. 806.

————— *Quantis Milesia magno
Vellera mutantur, Tyrios incocta colores.*

31. *Si non Retuleris pannum.*] Aiunt Diogenem ab Aristippo invitatum ad balneas: ubi cum essent soli, prior Aristippus exiit, ac Diogenis vile pallium induit, suumque purpureum ei reliquit. Tum verò pertinaciter repetere Diogenes quod suum erat, ac nudus remanere. Quem Aristippus increpavit ut ni-

miùm famæ servientem, et perperam algere malentem, quàm conspici in purpureâ veste sibi insolitâ.

32. *Refer et sine vivat ineptus.*] Præclarum schema.

Ineptus.] Non ut Aristippus, aptus et concinnus in quocumque fortunæ statu et habitu; nec animo æquo omnia suscipiens.

33. *Res gerere, &c.*] Hactenus ostendit Horatius, laudabilius videri sectari viros principes, quàm obscuram et inopem vitam ducere. Jam dicit arduum esse cum principibus versari, eorumque benevolentiam consequi. Demum ad id quædam monita haud spernenda profert.

35. *Non ultima laus est.*] Prima sit laus egregiam reip. navare operam, et præclare gestis rebus principatum assequi; secunda erit, summis viris, ac reip. clavum, aut primos in eâ gradus tenentibus placuisse, eorumque gratiam demereri.

36. *Non cuivis homini, &c.*] Hujus proverbii varia offertur origo. Aliud ad magnas Corinthiorum opes et luxum referunt. Strabo. Alii ad Laidem aliasque meretrices nimio quæstu famosas. Gell. lib. i. cap. 8. Alii optimè ad difficultatem adeundi portum Corinthiacum Isthmi causâ geminum; unde bimaribus *Corinthus* dicitur. Vide liber i. Od. 7.

37. *Sedit, qui timuit ne non succederet. &c.*] Qui periclitari veretur, quoniam incertum exitum timet, is abstinet navigatione, vel quilibet aliâ re grandi suscipiendâ; desesque manet. Et is non reprehensione dignus judicatur. Verùm qui non terretur difficultatibus, et laborem ultrò adit, remque exequitur, is sanè viri fortis elogium meretur, et priore longe est laudabilior. Prolepsis est.

39. *Hic est, aut nusquam, quod quærimus.*] In agendo viriliter consistit ea vera laus et

Ut parvis animis et parvo corpore majus :
 Hic subit, et perfert. Aut virtus nomen inane est,
 Aut decus et pretium rectè petit experiens vir. [807]
 Coram rege suo de paupertate tacentes,
 Plus poscente ferent. Distat, sumasne pudenter,
 An rapias. Atqui rerum caput hoc erat, hic fons. 45
 Indotata mihi soror est, pauperula mater,
 Et fundus nec vendibilis, nec pascere firmus,
 Qui dicit, clamat, Victum date. Succinit alter,
 Et mihi dividuo findetur munere quadra.
 Sed tacitus pasci si posset corvus, haberet 50
 Plus dapis, et rixæ multo minus invidiæque.
 Brundusium comes aut Surrentum ductus amœnum,
 Qui queritur salebras, et acerbum frigus, et imbres,
 Aut cistam efractam, et subducta viatica plorat ;
 Nota refert meretricis acumina, sæpe catellam, [808]
 Sæpe periscelidem raptam sibi flentis ; uti mox 56
 Nulla fides damnis verisque doloribus adsit.
 Nec semel irrisus triviis attollere curat
 Fracto crure planum, licèt illi plurima manet

*in*cris difficultate, de asperitate frigoris, de pluvîâ; vel deflet arcam ruptam, et viatica surrepta; *ille* imitatur solitam meretricum astutiam, quæ modò catellam, modò periscelidem amissam lacrymantur; *adèd* ut posthac non credantur veræ jacturæ et lacrymæ. Et *verò* qui semel illusus est, haud satagit erigere fraudulentum ruptâ tibiâ, quamvis abundantes fletus emittat,

ANNOTATIONES.

virtus quam quærere debemus, et de quâ modò disputamus.

Onus horret.] Grave est sanè magnatibus obsequi.

42. *Experiens vir.*] Magnum usum habens rerum maximarum, et de iis rectè judicans.

43. *Coram rege suo.*] Jam præcipit quæ sunt observanda apud viros primarios, ad gratiam eorum promerendam, obtinendumque decus et pretium, id est, laudem pariter et præmia.

De paupertate tacentes, Plus poscente ferent.] Quippe homo querulus sit importunus et odiosus. At qui modestè et tacitè feret aliquandiu suam pauperiem, patronum movebit ad opem sibi largius impertiendam. Porrò si cum pudore sumat, quæ dabuntur, nova indies dona novamque simul gratiam nanciscetur.

45. *An rapias.*] Qui enim avidè accipit aut postulat, velut insatiabilis habetur; mox gradu excidit, et arcetur tanquam indecorè se gerens, indignusque familiaritate nobilium.

Rerum caput hic fons.] Hinc pendet omnis ratio captandæ magnatum benevolentia et gratiæ, si studeas et scias cum potentiorebus decenter versari.

49. *Quadra.*] Vel panis frustum, vel lanx edulia continens. Juven. Sat. 5. *Alienâ vivere quadrâ* Virg. Æneid. 7. *Nec parere quadrâs.* Hæc ergo vox significat tum placentiam, tum catinum quadratæ figure. Metonymia est.

50. *Sed tacitus pasci, &c.*] Vel alludit ad apologum de corvo prædam nacto quam vulpes crocitate accita dolo intercept; vel ad

communem avium morem, quæ voce strepunt cum ad cibum accedunt; quòd si tacerent, plus haberent dapis, non accitis garritu consortibus.

52. *Brundusium.*] Urbs est Salentinorum maritima, de quâ jam lib. ii. Sat. 5. in fine.

Surrentum.] Hæc urbs Picentinorum ad mare vino generoso celebrata est lib. ii. Sat. 4. Ovid. Metam. 5.

Et Surrentinos generoso palmite colles.

55. *Catellam.*] Vel parvum canem, quem in deliciis habebat; vel potiùs, monile muliebre, ut si diminutivum à catenâ.

56. *Periscelidem.*] Cruris vinculum et ornamentum: περῑ circum, τὰ σκελη̄ crura vel genua. Gall. *Jarretiere.* Periscelides sunt ornamenta crurum mulierum, sive armillæ pedum, quibus carum gressus ornentur, inquit Isidorus.

57. *Nulla fides damnis.*] Sic ille querulus exploditur; ejusque dolor et fletus apud patronum ficti habentur, nihilque munus obtinent.

59. *Fracto crure planum.*] Παλῶς fallax, impostor, nebulo: quâ etiam voce utitur Cicero pro Cluentio, p. 72. *Hic ille planus improbisinus quaestu judiciario pastus.* Erat nempe quidam illusor in trivius lamentari solitus, quasi fractum crus esset, ut in vehicula tolleretur: cui, cum aliquando id mali vere contigisset, haud etiam tum fides habita est, et fracto genu debilem nemo sublevabat, quoniam antea sæpius illuserat.

et sacrum Osirim contesta- Lacryma; per sanctum juratus dicat Osirim, 60
 tus clamet; Fidem habete; Credite: non ludo: crudeles tollite claudum.
 minimè jocos; ó inhumani debilem erigite. Huic enim Quære peregrinum, vicinia rauca reclamat.
 vicini strenuè respondent; Heus, peregrinum invoca.

EPISTOLA XVIII. Ad LOLLIUM.

Quæ sint amici officia. Quid animo tranquillitatem conferat.

Si bene cognoscote, Lolli- **SI** benè te novi, metues, liberrime Lolli, [809]
 maxime liber, cavebis imi- Scurrantis speciem præbere, professus amicum.
 tari scurram, te exhibens amicum. Sicut matrona
 differt à scorto, ita amicus à fallace scurrâ. Huic vitio est aliud oppositum ferè
 pejus; nimirum duritia que- **Ut** matrona meretrici dispar erit atque
 dam fera, inurbana, severa, Discolor, infido scurræ distabit amicus.
 quæ se ostentat tonsâ pelle, **Est** huic diversum vitio vitium propè majus: 5
 et nigris dentibus, dum vult Asperitas agrestis, et inconcinna, gravisque,
 existimari integra libertas, Quæ se commendat tonsâ cute, dentibus atris,
 et sincera virtus. Virtus Dum vult libertas mera dici, veraque virtus.
 media est inter vitia, hinc Virtus est medium vitiorum, et utrinque reductum.
 et illinc recedens. Alter ob- **Alter** in obsequium plus æquo pronus, et imi 10
 sequentior, velut scurra infimi thori, ita potentis nutum derisor lecti, sic nutum divitis horret,
 religiosè veneratur, ita Sic iterat voces, et verba cadentia tollit; [810]
 dicta repetit, et voces cadentes attollit, ut puerum sævo credas dictata magistro
 discipulum recitare dictata à duro præceptore, vel histrionem partes secundas agere.

ANNOTATIONES.

60. *Osirim.*] Ægyptiorum deum; qui hic præcipuè nominatur, seu quoddam planus iste indicare vellet ab Osiride irato immissum sibi erurifragium; seu potius, quia Osiris, velut alter Æsculapius, credebatur ægris mederi. Vide Plutarch. de Iside et Osiride. Diodor. Sic. &c.

62. *Quære peregrinum.*] Quære hominem imperitum, qui nesciat fraudes tuas et illusiones, ut ei imponas, nobis enim jam perspecti sunt doli et joci tui.

Rauca.] Præ aliâ vociferatione et reclamandi contentione.

Epistola XVIII.—1. *Si benè te novi, &c.*] Idem ferè est argumentum hujus epistolæ, quod præcedentis.

Lolli.] Ad hunc inscriptam jam vidimus supra Epistolam 2. item Od. 9. lib. iv. Vide etiam postea Epist. ult. huj. lib. 5. ult.

Scurrantis speciem.] Ut potentiorum in eas amicitiam, nec adulationibus grassabere, nec in contrarium impinges vitium, moribus feris, asperis, agrestibus, nimium severis: vitibus scurrilitatem pariter et gravitatem inconcinnam.

3. *Dispar atque Discolor.*] Dispar omninò, tam habitu quam moribus dissimilis.

7. *Tonsâ cute, dentibus atris.*] Vel squalore hirsuti corporis (nam quæ tondentur, hirsuta pilosaque sunt) vel potius agresti mordacitate et debacitate amicum radendo ad cotem, et

durè passim castigando: quasi ea sit loquendi libertas, ac vera virtus.

9. *Utrinque reductum.*] Ab utroque extremo remota est virtus.

10. *Alter in obsequium.*] Assentator divitibus amicis nimis obsecrator.

Imi Derisor lecti.] Parasitus in infimo lecto vel in subsellio accumbens aut assidens, risum diviti propinans inter epulas. Plaut. Stich. *Scis me dudum esse imi subselli rivum.* Vide lib. i. Sat. 4. v. 86. et lib. ii. Sat. 8. v. 41.

11. *Horret.*] Admiratione et veneratione Virgil. Æneid. vi. 10.

— *Horrendæque procul secreta Sibyllæ:* id est, sacrum horrorem summamque venerationem, incutientis.

12. *Verba cadentia tollit.*] Quicquid loquitur dives ille amicus, scurra velut eximium miratur ac repetit, nec sinit elabi et cadere sine admirabundis exclamationibus. Epistola ad Pisonem, v. 428.

— *Clamabit enim, Pulchrè! benè! rectè! Palescet; super his etiam stillabit amicis Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram. Derisor vero plus laudatore movetur.*

13. *Ut puerum sævo, &c.*] Sicut discipulus recitare jubetur dicta vel dictata à magistro, nempe ut memoria insigantur.

14. *Vel partes mimum tractare secundas.*] Mimus nempe secundarius solet vocem et actionem datâ operâ extenuare, ut primus actor

Alter rixatur de lanâ sæpe caprinâ,
 Propugnat nugis armatus. Scilicet, ut non
 Sit mihi prima fides; et verè quod placet, ut non
 Acriter elatrem, pretium ætas altera sordet.
 Ambigitur quid enim? Castor sciat, an Docilis plus:
 Brundisium Numici meliùs via ducat, an Appi.
 Quem damnosa Venus, quem præceps alea
 dat;
 Gloria quem supra vires et vestit, et ungit;
 Quem tenet argenti sitis importuna famesque,
 Quem paupertatis pudor et fuga; dives amicus,
 Sæpe decem vitiiis instructor, odit et horret:
 Aut si non odit, regit; ac, veluti pia mater,
 Plus quàm se sapere, et virtutibus esse priorem
 Vult, et ait propè vera: *Mea* (contendere noli)
 Stultitiam patiuntur opes: tibi parvula res est.
 Arcta decet sanum comitem toga. Desine mecum
 Certare. Eutrapelus cuicumque nocere volebat,

15 Alter jurgatur sæpe de lanâ caprinâ, arma que sumit pro nugis. Nempè, inquit, ut certa mihi fides non habeatur; ut non audacter proferam quòd prorsus libet, respiciam ego mercedem secundæ ætatis. Enimverò quæ de re quæstio est? Scilicet, utrum Castor, an Docilis peritior existat: Utrum via Numicia, an Appia rectius perducatur Brundisium? Quem libido pernicioosa et alea præcipitans despoliat; quem fastus excedens facultates vestit, et lautè nutrit; quem occupat gravis pecuniæ cupiditas; qui abhorret ab inopiâ; hunc amicus opulentus multò vitiosior frequenter execratur et aversatur; vel si non odio habet, moderari vult, atque ut bona parens, optat sapientior

tiorem se esse, et virtutibus superiorem, dicitque quòd ferè verum est; Ne conere mihi exæquari; divitiæ meæ insanire me permittunt; tu mediocres facultates nactus es. Prudenti assellæ convenit toga angustior. Ne contende par esse mihi. Eutrapelus, si quem pessumdare cupiebat,

ANNOTATIONES.

magis elucescat, et quam maximè excellat; ut ait Cicero Ver. 1. Vide lib. i. Sat. 9. v. 46. ibique Annot.

15. *Alter rixatur de lanâ, &c.*] Agrestis reprehensor, vitio prope majori, altercatur gravissimè de rebus levioribus: sicut ille quondam, utrùm lanas an pilos setasve capra habeat. Proverbium est.

16. *Scilicet, ut non Sit mihi prima fides; &c.*] Ita ille graviter, sed inconcinne et insulsè: Liberè inquit, loquar semper, et quodcumque libuerit: neque hanc libertatem perdere velim quovis pretio, etiamsi vita diuturnior ac nova ætas offeratur.

19. *Castor an Docilis.*] Ambo gladiatores, vel pantomimi, ut alii dicunt.

20. *Brundisium.*] De eâ urbe lib. i. Sat. 5. et Epist. præced.

Numici via, an Appi.] Utra via meliùs ducat Brundisium. Atqui nihili sunt istæ lites et controversiæ. Sunt qui corrigant *Minuci*, metri gratiâ; sed perperam; de poëticâ licentiâ rixari est.

21. *Damnosa Venus.*] Vide lib. i. Sat. ii. &c.

Præceps alea.] Brevi aleatorem redigens ad inopiam. Pers. Sat. v. 55. *Hunc alea decouit*; vel *præceps* indicat studium aleæ vehementis et pertinax, quod summos etiam viros tenuit. Sueton. Octav. cap. 71. *Aleæ rumorem nullo modo exparit; lusitque simpliciter et palam oblectamenti causâ etiam senex.* Ubi et Augustus de se sic scribit. *Lusimus per omnes dies, forunque aleatorum calefeciinus.* Ego perdidit viginti millia nummum, &c. Id. Claud. 33. *Aleam studiosissimè lusit; de cujus arte librum quoque emisit: solitus etiam in ges-*

tatione ludere, ita essedo alveoque adaptatis, ne lusus confunderetur. Alex. ab Alex. lib. iii. cap. 21.

Aleâ taxillorum nempè jactu delectati sunt, inquit, Portius Cato, Augustus, Domitianus, Claudius;—inter reliquos Theodoricus Gothorum rex, qui cum in aleâ vinceret, fertur indulgentissimus fuisse: unde momenta illa promerendis gratis captivæ domesticæ consueverat. Sidonius de Theodorico sic restatur; *Quibus horis tabula cordi est, tesseras colligit rapidè, inspicit sollicitè, voluit argutè, mittit instanter, joculariter compellat, patienter expectat; in bonis jactibus tacet, in malis ridet. in neutris irascitur, in utrisque philosophatur: pules illum et in calculis arma tractare. Sola est illi cura vincendi. Cum ludendum est, regionem sequens tantisper severitatem hortatur ad ludum, libertatemque, communionemque; dicam quod sentio, linet timere, &c.* Vide et an ad Od. 24. lib. iii. sub finem.

22. *Gloria quem, &c.*] Qui superbas vestes et lautas nimium epulas amet.

28. *Mea Stultitiam patiuntur opes.*] Ingentes opes possidenti mihi licet, quod minimè tibi non ita locupleti. Luxuriari possim ego impunè, tu verò nequaquam.

29. *Stultitiam patiuntur opes.*] Arist. Rhet. 2. *Stultus esse divitiis scribit.* Isocrates Areopag. *Cum potentibus ambulat amentia,* inquit.

30. *Arcta decet sanum comitem toga.*] Vel, ut magis splendeat dives ampliori togâ vestitus, cum tu arctiorem habens comitaberis; vel, quòd sicut iter facienti molesta sit toga laxior, ita virum bonum impediunt opes majores. Vide Epod. 4.

31. *Eutrapelus cuicumque, &c.*] Aristot. *Mullis,* inquit, *Deus largitur felicitatem, non*

*ei pretiosas vestes tribuebat. Etenim, inquit, splendidus nova proposita et studia cum præclaris vestibus suscipiet; ad diem usque dormiet, meretricem de corde occupationi præferet, nummos aliorum nutriet; denique gladiator fiet, vel equum olitoris pacto pretio circumducat. Tu ne cujusquam secretum expiscari velis unquam; creditum verò ne revela, seu vino, seu irâ pertenteris. Neque tua studia laudabis, aut vituperabis aliena; et cum ille venatum ire cupiet tu versus non proferes. Nam sic dissoluta est amicitia duorum fratrum, Amphionis et Zethi, donec cithara aspero invisâ siluit. Ut autem Amphion narra-
 Vestimenta dabat pretiosa. Beatus enim jam
 Cum pulchris tunicis sumet nova consilia et spes;
 Dormiet in lucem; scorto postponet honestum
 Officium; nummos alienos pascet: ad imum
 Thrax erit, aut olitoris aget mercede caballum.
 Arcanum neque tu scrutaberis ullius unquam,
 Commissumque tegetes, et vino tortus et irâ.
 Nec tua laudabis studia, aut aliena reprêndes;
 Nec, cum venari volet ille, poëmata panges.
 Gratia sic fratrum geminorum, Amphionis atque
 Zethi, dissiluit, donec suspecta severo
 Conticuit lyra. Fraternalis cecisise putatur
 Moribus Amphion: tu cede potentis amici
 Lenibus imperiis; quotiesque educet in agros
 Ætolis onerata plagis jumenta, canesque,
 Surge, et inhumanæ senium deponere Camœnæ,
 Cœnes ut pariter pulmenta laboribus empta.
 Romanis solemne viris opus, utile famæ,
 Vitæque, et membris; præsertim cum valeas, et
 Vel cursu superare canem, vel viribus aprum
 Possis. Adde, virilia quod speciosius arma
 Non est qui tractet. Scis quo clamore coronæ
 Prælia sustineas campestria. Denique sævam
 Militiam puer, et Cantabrica bella tulisti
 est Romanis studium, famæ utile, et vitæ, et corpori, maximè cum sis validus, et queas canem cursu viribus aprum vincere. Adde, quod nemo est, qui decentius tractet arma viris apta. Nosti quibus circumstantium acclamationibus obeas exercitationis campi Martii. Demum tu juvenis duram militiam et Cantabrica certamina confecisti*

ANNOTATIONES.

per benevolentiam, sed ut in calamitates incidant graviore. Sunt qui velint notari Voluminum Eutrapelum Antonii familiarem, cujus meminit Cic. tum in Epist. tum Philip. 13.

35. Nummos alienos pascet.] Alienam pecuniam grandi fœnore accipiet, atque ita pascet augebitque.

36. Thrax erit.] Plerique gladiatores è Thracia erant. Libro 7. Sat. 6. v. 44.

Olitoris aget mercede caballum.] Ad vile quodlibet servitium et ministerium adigetur egestate et paupertate.

37. Arcanum neque tu, &c.] Suspectus enim et invisus sit, quisquis ita curiosè scrutari vult aliorum res et arcana.

38. Vino tortus et irâ.] His siquidem homines explorantur, quod ut plurimum beue poti et irati quodlibet effutiant.

41. Gratia sic fratrum, &c.] Amphionis et Zethi concordia dirempta et dissoluta est dissimilibus eorum studiis, cum alter philosophiæ et musicæ totus vacaret, alter ab istis alienis agrestes et rusticos mores sequeretur. De Amphione lib. iii. Od. 11. Cic. de Orat. Miror cur philosopho, sicut Zethus ille Pacuvianus, propè bellum indèris. Ad Heren. Uti apud Pacuvium Zethus cum Amphione, quorum controversia de musicè, &c.

43. Conticuit lyra.] Amphion Zetho fratri obsequens, lyræ studium et usum sponte abjecit, sicque amicitiam resarsit. Sic tu amici potentis voluntati obsequere; et cum venationem molietur, cave ne musarum studia intempestivè obtrudas.

46. Ætolis onerata plagis.] Ætolia regio Achaïæ in Epiri confinio. In hac erat Calydon urbs, cujus regi Oeneo irata Diana immisit aprum terribilem, non Calydoniæ solum, sed et totius Ætoliaë agros devastantem. At Meleager Oenei filius validis illum plagis irritum interfecit. Hinc Ætolæ plagæ velut optinæ celebrantur, ponunturque per Synecd.

43. Pulmenta laboribus empta.] È prædâ venando captâ. Quid proprie pulmentum, dixi libro ii. Satira 2. v. 20.

49. Romanis solemne viris opus.] Venatio nempe, ut Græcis trochi et disci ludis. Vide lib. iii. Od. 24. lib. ii. Sat. 2.

Utile famæ, Vitæque et membris.] Agitatio corporis et exercitatio valetudini prodest, roburque confert, et hinc fama fortitudinis.

52. Speciosius.] Decentius quam tu, Lolli, vel quam venator quilibet.

54. Prælia campestria.] De his lib. i. Od. 8.

55. Cantabrica bella.] Vide supra Epistolam 19. item lib. ii. Od. 6. et lib. iii. Od. 8.

Sub duce, qui templis Parthorum signa refixit;
 Et nunc, si quid abest, Italis adjudicat armis.
 Ac, ne te retrahas, et inexcusabilis absis,
 Quamvis nil extra numerum fecisse modumq; [814]
 Curas, interdum nugaris rure paterno. 60
 Partitur lintres exercitus: Actia pugna
 Te duce per pueros hostili more refertur.
 Adversarius est frater: lacus Adria: donec
 Alterutrum velox victoria fronde coronet.
 Consentire suis studiis qui crediderit te,
 Fautor utroque tuum laudabit pollice ludum.
 Protinus ut moneam (si quid monitoris eges tu)
 Quid de quoque viro, et cui dicas, sæpe videto.
 Percontatorem fugito, nam garrulus idem est;
 Nec retinent patulæ commissa fideliter aures;
 Et semel emissum volat irrevocabile verbum.
 Non ancilla tuum jecur ulceret ulla, puerve
 Intra marmoreum venerandi limen amici;
 Ne dominus pueri pulchri, caræve puellæ
 Munere te parvo beet, aut incommodus angat. 75
 Qualem commendes, etiam atque etiam aspice, ne
 mox
 Incutiant aliena tibi peccata pudorem.
 Fallimur, et quondam non dignum tradimus. Ergo
 Quem sua culpa premet, deceptus omitte tueri,
 Ut penitus notum. Si tentent crimina, serves, 80
 adamatæ remuneret te exiguo dono, vel parùm benignus cruciet. Sedulò expende, quem com-
 mendabis; ne paulò post alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, et nonnunquam in-
 dignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut
 planè cognitum. Si verò quispiam calumniis impetatur, propugna

sub imperatore, qui Partho-
 rum templis abstulit vexilla
 nostra, et nunc potestati
 Romanorum adjungit, si a-
 liquid deest. Ne verò talia
 relinquis; et hinc recessisse
 culperis, quanquam studes
 nihil agere indecorè et per-
 peram; quippe in villâ patris
 quædam ludicra moliris.
 Scilicet partitis naviculis pug-
 natur; te auctore certamen
 65 Actiacum exhibetur per a-
 dolescentes hostium ad in-
 star dimicantes. Frater tu-
 us adversarii personam agit:
 lacus est velut mare: donec
 expedita victoria alteru-
 trum coronet frontibus. Cer-
 70 tè Augustus, qui suis te stu-
 diis convenire intelliget, ap-
 probabit vehementer ludicra
 ista. Ut autem admonere te
 pergam (si quidem monitore
 opus habes) diligenter ad-
 verte, quid de unoque viro,
 et cui loquaris. Devita per-
 contatorem, qui profectò
 est loquax: neque aures
 apertæ fideliter servant cre-
 dita. Atqui vox prolata ce-
 leriter abit, nec potest re-
 vocari. Nec in ædibus ami-
 ci potentis depereas ancil-
 lam aut puerum, ne herus
 pulchri pueri vel puellæ
 80 lam aut puerum, ne herus
 pulchri pueri vel puellæ
 Sedulò expende, quem com-
 mendabis; ne paulò post alterius delicta probrum tibi faciant. Decipimur, et nonnunquam in-
 dignum commendamus. Quem igitur maculabit suum vitium, cave ne illusus defendas velut
 planè cognitum. Si verò quispiam calumniis impetatur, propugna

ANNOTATIONES.

56. Qui templis Parthorum signa refixit.] Signa Rom. Crasso erepta à Parthis, Augusto restituta. Libro iv. Od. 15.
 58. Ne te retrahas.] Ne ab exercitationibus campi Martii te diu removeas.
 59. Extra numerum.] Metaph. à saltatori-
 bus. Id est, imperitè, ineptè, inconsideratè, perperam.
 60. Nugaris rure paterno.] Ludicra prælia in-
 stitutis apud villam paternam, in quâ diver-
 sariis.
 61. Partitur lintres exercitus.] Ut sint duæ
 velut adversariæ classes, quæ naumachiam ex-
 hibebant, maximè verò pugnam illam nava-
 lem, quâ Augustus Antonium debellavit pro-
 fligavitque apud Actium. De his lib. i. Od.
 37. et Epod. i. et 9.
 62. Per pueros.] Dion. lib. 1. narrat pueros
 Romæ præsignificasse Antonii cladem. Ni-
 mirùm divisi inter se pugnarunt; cum alii se
 Antonianos, alii Cæsarianos dicerent. Biduo
 conflixerunt. Tandemque victi sunt, qui An-
 toniani vocabantur.
 63. Lacus Adria.] Lacus ruri paterno vici-

nus, instar est Adriatici maris. De hoc lib. i.
 Od. 16. et lib. ii. Od. 11.
 64. Alterutrum.] Te, vel fratrem.
 Velox victoria.] Plutarchus, Florus, alii-
 que referunt celeritatem fuisse Actiacam victoriam:
 vel spectat poetâ ad victoriæ naturam, quæ
 ferè velox est.
 66. Fautor utroque tuum laud.] Augustus,
 cui sic velificaris; vel, potentior amicus.
 Utroque pollice.] Impensissimè, valdè com-
 probabit. Pollice nimirum compresso favor,
 inverso condemnatio indicabatur olim. Plin,
 lib. ii. cap. 2. Juvenal. Sat. iii. v. 36.
 69. Percontatorem fugito.] Insidiosum in-
 dagatorem rerum et secretorum tuorum. Supra
 monuit, res aliorum non esse indagandas; hic
 monet, ab indagatore curioso et subdolo ca-
 yendum.
 75. Angat.] Adamatum puerum aut puellam
 tibi denegando.
 80. Ut penitus notum.] Hoc alii jungunt cum
 præcedentibus hoc sensu: Cave ne quemquam
 temerè commendes, neve quem vitium aut cri-
 minibus occultis iniquitatum pertinaciter tue-

et protege auxilio tuo conti- Tuterisque tuo fidentem præsidio : qui
sum; qui cum impugnatur Dente Theonino cum circumroditur, ecquid
morsibus invidiorum, an Ad te post paulò ventura pericula sentis?
non sentis imminere tibi si-
mile discrimen? Etenim tu Nam tua res agitur, paries cum proximus ardet :
periclitaris, quando flagrant Et neglecta solent incendia sumere vires. 85
vicinæ aedes. Neglecta ve-
rò incendia gliscere consue-
verunt. Imperito jucunda Dulcis inexpertis cultura potentis amici ;
est observantia divitis ami- Expertus metuit. Tu, dum tua navis in alto est,
ci, ac peritus formidat. Tu, Hoc age, ne mutata retrorsum te ferat aura.
dum tua navis in alto est, Oderunt hilarem tristes, tristemque jocosus ; [816]
ad hoc labora, ne te ventus Sedatum celeres, agilem gnævumque remissi. 90
contrarius retro abripiat. Potores bibuli media de luce Falerni
Mæsti lætum, mæstum festi- Oderunt porrecta negantem pocula, quamvis
vum, tardum citi, leuti prom- Nocturnos jures te formidare vapores.
ptivi et alacrem non amant. Deme supercilio nubem : plerumque modestus
Qui Falernum usque ad in- Occupat obscuro speciem, taciturnus acerbi. 95
diam noctem compositare so-
lent, odio prosequuntur
eum, qui propinatos calices
recusat, etsi affirmes te me-
tueie vapores nocturnos. Inter cuncta leges, et percunctabere doctos,
Exeute fronte tristitiam; Quà ratione queas traducere leniter ævum ;
sæpe moderatus severi speci- Ne te semper inops agitet vexetque cupido ;
ciem habet, et taciturnus in- Ne pavor, et rerum mediocriter utilium spes :
humani. In omnibus con- Virtutem doctrina paret, naturane donet : 100
sule peritos, et perquire, Quid minuat curas, quid te tibi reddat amicum,
quo pacto suaviter possis
vivere; ne te perturbet aut cruciet cupiditas semper egens; vel metus, vel desiderium rerum
non omnino necessarium. Utrum eruditio an natura virtutem conferat; quid diminuât soli-
citudines; quid te tibi amicum efficiat;

ANNOTATIONES.

aris, velut penitus tibi nota et perspecta sit
ejus innocentia. Nam sæpius decipimur.
Alii sic: Si quem deceptus improbum com-
mendasti, desere, nec tuearis; at defendas ali-
um quempiam tibi penitus notum, si crimina-
tionibus incessatur; servesque et tueris inno-
centem ope tuâ fidentem et nixum.

82. *Dente Theonino.*] Theon fuit maledicen-
tissimus, ut aiunt, post Acronem.

84. *Paries cum proximus ardet.*] Æn. ii.
v. 311.

Uealegon ————— jam proximus ardet

86. *Dulcis inexpertis, &c.*] Qui non exper-
tus clientelam vel obsequium amici potentis
credit facilia et dulcia esse omnia; at qui ex-
pertus est quanta sint in eâ re incommoda,
longè aliter sentit.

87. *Tu, dum tua navis, &c.*] Allegoria est
aptissima. Tu, dum gaudes benevolentia prin-
cipis, vide ne ab eâ excidas. Nam ob levem
offensionem hoc sæpe accidit, et mutabilis, om-
nino est potentium favor. Plaut. Pæn. Sc. 11.
Verum ita sunt isti nostri divites:

Si quid bene facias, levior plumâ est gratia:
Si quid peccatum est, plumbeas iras gerunt.

89. *Oderunt hilarem tristes, &c.*] Indolis,
moram, et studiorum similitudo parit amicitia-
m ac necessitudinem; contra dissimilitudo
alienationem, et odium.

93. *Nocturnos vapores.*] Al. *tempores*, id est,
calores vini, vel febres. Melius alii *vapores*

vini caput petentes afficientesque, noctu pre-
sertim, atque somnum, et quietum impediens.

94. *Deme supercilio nubem.*] Euripid. Hip-
polyt. *εσθραυε νεφες*. Cic. in Pis. *frontis nube-
culam*, id est, fastum, severitatem, ægri tudinem
mentis, &c. Plin. lib. xi. cap. 37. *Frontis homi-
ni tantum index tristitiæ, hilaritatis, clementiæ,
severitatis. In ascensu ejus supercilia pariter
et alterne mobilia; et in iis pars animi. Ne-
gamus, annuimus. Hæc maxime indicant fas-
tum. Superbia alibi conceptaculum, sed hic
sedem habet. In corde nascitur; huc subit, hic
pendet. Nihil altius simul abruptiusque in-
venit in corpore, ubi solitaria esset.*

98. *Inops cupido.*] Avarus enim semper
eget, dum tam ei deest quod habet, quam quod
non habet.

100. *Virtutem doctrina paret, &c.*] Quæstio
est à veteribus agitata plurimum. Tullius in
Partit. Orat. *Quonam pacto virtus parietur;*
naturane, an ratione, an usu. Pro Archia poe-
tâ sic censet: *Sæpius ad virtutem, naturam
sine doctrinâ, quam sine naturâ valuisse doctri-
nam.* At optimè Aristoteles in lib. Ethic. ad
Nicomach ait, Virtutes morales à naturâ in-
choatas doctrinâ et usu perfici.

101. *Quid minuat curas.*] Nempe si paucis
contentus vivas, si nihil cupidius appetas, si
nihil humani a te alienum putes.

Quid te tibi reddat amicum.] Tibi si vera
bona compares, virtutes scilicet, verè amicus
tibi eris.

Quid purè tranquillet; honos, an dulce lucel-
lum, [817] quid veram tranquillitatem
tribuat; an dignitates, an
An secretum iter, et fallentis semita vitæ.
Me quoties reficit gelidus Digentia rivus,
Quem Mandela bibit, rugosus frigore pagus; 105
Quid sentire putas, quid credis, amice, precari?
Sit mihi, quod nunc est, etiam minus; et mihi vivam
Quod superest ævi, si quid superesse volunt Dii:
Sit bona librorum, et provisæ frugis in annum
Copia: neu flitem dubiæ spe pendulus horæ. 110
Hæc satis est orare Jovem, qui donat et aufert;
Det vitam, det opes: æquum mî animum ipse pa-
rabo.

Sufficit ista à Jove postulare, qui dat et adimit; tribuat vitam et facultates; at mihi met ipse
animum æquabilem præstabo.

EPISTOLA XIX. Ad MÆCENATEM.

Vitiosam imitandi rationem damnat.

PRISCO si credis, Mæcenas docte, Cratino, [818] O, Mæcenas erudite, si si
Nulla placere diu, nec vivere carmina possunt, dem habes veteri Cratino.
Quæ scribuntur aquæ poteribus. Ut malè sanos nulla pœmata diu placere
vel celebrari queunt ab
aquæ poteribus condita.
Postquam furentes

ANNOTATIONES.

102. *Quid purè tranquillet.*] Non certè honos aut lucrum: nam hæc famam importunam, et novam indies silim afferunt secum, ut est supra versu 24. Quid ergo? horum contemptus: nil conscire sibi, &c. quæ alibi pœta noster haud sèmel asseruit. Præclarè Cic. De finib. lib. i. *Sapientiam, temperantiam, fortitudinem, copulatas esse docui cum voluptate, ut ab eâ nec divelli nec distrahi possint. Sic de justitiâ judicandum est quæ non modò nunquam nocet cuique, sed contra semper alit aliquid tum vi suâ atque naturâ, quod tranquillet animos, tum spe nihil earum rerum defuturum, quas natura depravata desiderat; quemadmodum temeritas, libido, ignavia semper animum exercent ac sollicitant, turbulentæque sunt, &c.*

103. *An secretum iter, &c.*] Vita privata. Vide Epist. præced. v. 10. ibique annot.

Fallentis semita vitæ.] Allegoriam pete, si vis, lector, cum quibusdam, à viatoribus calidid, qui paucis cognitatis ineunt semitas, vel compendiosiores, vel minimè latronibus infestas. Sic qui vitam agunt privatam, tuti sunt a curis, incommodis, periculis; quibus conflitantur quotquot rempub. capessunt.

104. *Me quoties reficit, &c.*] Cum secessu et quiete, meque ipso fruor in villâ meâ Sabinâ, quam rigat Digentia amnis, aquas præbens oppidanis Mandelæ pagi. De his jam Epist. 16.

105. *Rugosus frigore pagus.*] Ubi pagani præ frigore rugis contrahuntur. Vide Epist. 16.

107. *Mihi vivam.*] Tandem liber à tumultu,

à negotiis officiisque urbanis. Vide Epist. 7.

111. *Hæc satis, &c.*] Bona externa.

112. *Æquum mî animum ipse parabo.*] Cic. 3 De nat. Deor. *Judicium hoc omnium mortalium est, fortunam à Deo petendam, à seipso sumendam esse sapientiam.* Juven. Sat. 10. sub finem.

Monstro quod ipse tibi possis dare; semita certa

Tranquillæ per virtutem patet unica vitæ.

Epistola XIX.—1. *Prisco si credis.*] Poëta tri quidam vino indulgebant plusculum; idque jactabant facere se exemplo veterum poëtarum, Cratini, Homeri, Ennii; quasi bonum carmen pangere nequirent, nisi qui Baccho pleni essent. Adversus hanc sententiam pugnat solerter hic noster vates, et Eubulus apud Athen. lib. ii. cap. 6.

Cratino. Is à Suidâ valdè bibax et vinosus extitisse traditur; à veteri autem schol. tantæ fuisse ebriositatis, ut soleret immergere in pelles, supra quas recumbebat. Aristophanes eum pariter deridet velut ebriosum et submedijulum, Athen. lib. ii. cap. 3. *Vinum lepido poëta equus velocissimus. Si potantur aquæ, nihil egregium producis. Cratinius hoc dixit, cum non utrem unum redoleret, sed potiùs doctum integrum.* Epigramma est Nicerato attributum. Vide annot. lib. i. Sat. 4.

3. *Ut malè sanos Adscripsit Liber Satyris.*] Hæc Cratinus, et quæ sequuntur. Ex quo Bacchus poëtas vini calore concitatos, velut suo numine plenos, ascripsit Satyris æ Faunis.

Dum studet urbanus tenditque disertus haberi.
 Decipit exemplar vitiiis imitabile. Quòd si
 Pallerem casu, biberent exsangue cuminum.
 O, imitatores, servum pecus, ut mihi sæpe
 Bilem, sæpe jocum vestri movère tumultus!
 Libera per vacuum posui vestigia princeps:
 Non aliena meo pressi pede. Qui sibi fidit
 Dux, regit examen: Parios ego primus iambos
 Ostendi Latio, numeros animosque secutus
 Archilochi, non res, et agentia verba Lycamben.
 Ac ne me foliis ideò brevioribus ornes,
 Quòd timui mutare modos et carminis artem:
 Temperat Archilochi musam pede mascula Sappho,
 Temperat Alcæus: sed rebus et ordine dispar,
 Nec socerum quærit, quem versibus oblinat atris,
 Nec sponsæ laqueum famoso carmine nectit.
 Hunc ego, non alio dictum prius ore, Latinis
 Vulgavi fidicen. Juvat immemorata ferentem
 Ingenuis oculisque legi, manibusque teneri.
 Scire velis, mea cur ingratus opuscula lector
 Laudet ametque domi, premat extra limen iniquus?
 Non ego ventosæ plebis suffragia venor

carmine proscindendum, nec sponsæ restim parat versibus contumeliosis. Hunc à nullo alio antea celebratum, ego lyrâ canens Latinis ostendi. Et gaudeo nova profere. oculis ingenuorum legi, et manibus contectari. Porro si nôsse cupis, cur lector iniquus? mea carmina collaudet atque in pretio habeat domi, quidam foris autem improbè vituperet; nempe ego levis plebeculæ approbationem non quæro

ANNOTATIONES.

Timagenis.] Hic rhetor fuit Alexandrinus, ex aliis Ægyptius; sub Pompeio magno Romano adductus à Gabinio captivus, redemptus à Fausto Syllæ filio, rhetoricam docuit ad tempora Augusti. Demum ob maledicentiam urbe eiectionis, in prædio Tusculano diem suum obiit. Suidas.

17. *Decipit exemplar vitiiis imitabile.*] Præclarum exemplar quodlibet vix omnino vitiiis caret; et stultum imitatore decipit, qui non quod perfectum, sed quod fortè vitiosum inest, imitari solet.

18. *Biberent exsangue cuminum.*] Poëtastris nostri, inquit Horatius, si pallido essem vultu, pallorem sibi procurarent, ut æmulari me in cæteris etiam crederentur, paremque mihi pœseos facultatem adipisci. Vide Dioscorid. lib. iii. cap. 18. Plin. lib. xx. cap. 14. *Cuminum pallorem bibentibus gignit. Ita certè ferunt Porcii Latronis clari inter magistros dicendi assectatores similitudinem coloris studiis contracti imitatos, &c.* Pers. Sat. v. 55.

— *Pallentis grana cumini.*

21. *Libera per vacuum, &c.*] Ego lyricam pœsim Latinam prius tentavi, sine ullo exemplari mihi proposito. Vacuum, locum à nemine occupatum. Vide Od. ult. lib. iii. et lib. iv. Od. 3.

23. *Regit examen.*] Metaph. ab apibus. Lyricorum ego princeps aliis deinceps exemplum præbebo.

Parios ego primus iambos Ostendi Latio.]

cum lepidus et eloquens videri cupit. Fallit exemplar vitiiis imitabile. *Enimverò* si fortè pallidus forem, potarent cumini succum palleret facientem. O imitatores stolidi et serviles, quàm sæpe agitationes vestræ excitant mihi indignationem et risum! *Ego verò* primus intuli pedem in vacua spatiâ, nec secutus sum vestigia alterius. Qui confidit sibi, turmam ducit et gubernat. Ego prior iambos protuli apud Latinos, Archilochi Parii metrum et virtutem imitatus, non autem materiam et dictiones Lycamben adigentes ad suspendium. Neque verò me propterea minoribus coronas frondibus, quoniam veritus sum immutare numeros ac metri legem. *Nam* Archilochi pœsim versu mitigat Sappho virilis, etianque Alcæus: at dissimilis sententiâ, et dispositione, nec petit socerum acerbo

Iambos etiam versus Latinè scripsi primus, ad instar Archilochi Græcorum iamborum inventoris, ex insulâ Paro oriundi. De hac lib. 1. Od. 19.

25. *Archilochi.*] De isto poëtâ jam antè in Epod. 6 et postea in Epist. ad Pison. v. 79.

Lycæ. .:] Socerum, de quo cit. Epod. 6.
 28. *Temperat Archilochi, &c.*] Archilochi asperitatem temperavi suavitate Alcæi et Sapphonis. Scilicet iambi satis acres Epodorum temperantur Alcaicis et Sapphicis Odarum.

Mascula Sappho.] Hæc nempe dicitur virilem adepta virtutem, quòd se præcipitavit ex eo saltu, unde viri tantum solebant se jaculari, præ amoris impatientiâ. Hinc Auson. Idyl. vi. 25.

*Et de nimbose saltum Leucate minatur
 Mascula Lesbianis Sappho peritura sagittis.*

29. *Alcæus.*] Vide lib. i. Od. 32, et lib. li. Od. 13. ubi etiam de Sapphone.

30. *Socerum.*] Lycamben.

31. *Sponsæ.*] Nebulæ Lycambes filix, quæ se quoque post patrem laqueo peremit. Epod. 6.

32. *Hunc.*] Archilochum, quem ante Horatium, nemo Latinorum fuerat imitatus.

37. *Non ego ventosæ, &c.*] Idcirco mihi invidiam creant, quia laudes et approbationem non capto, ut alii plerique, per munera et cœnas assentatoribus datas. Pers. Sat. 1.

— *Calidum scis ponere surcum:*

sumptuosis cœnis, et donando vestes detritas: auctorem ego illustrium auditor et censor non dignor presare grammaticorum familiaris et suggesta. Inde veniunt iste querimonie. Si dicam; Pudet recitari carmina mea frequentibus theatris indigna, et nugis ostentare; *mox aliquis* inquit, Derisor es, et Jovis auribus hæc reservas: quippe te quum producere mellita carmina confidis, tibimet præclarus. Ad ista ego timeo exhibere sannam; ac ne proscindar acerbo ungue contententis, locum istum devoto, vociferor, et dilationem postulo. Etenim ludus gignit trepidationes, pugnas, indignationes; indignatio verò acerba odia, et bellum lugubre.

EPISTOLA XX. Ad LIBRUM SUUM.

O, liber, ut video, respicis Vertunnum et Janum; **VERTUNNUM** Janumque, liber, spectare videris; [824]

ANNOTATIONES.

Scis comitem horridulum tritâ donare lacerâ.

Martial.

Quid tam grande Sophos clamat tibi turbâ togata?

Non tu, Pomponi, cœna discreta tua est.

Vide postea Epist. ad Pis. v. 419.

Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas;

Assentatores jubet ad lucrum ire poëta, Dives agris, &c.

39. Auditor.] Juvenal. Sat. i.

Semper ego auditor tantum?

Ullor.] Optimorum auctorum errata notando et castigando, nulli per adulationem parcendo. Quidam interpretantur, mea scripta vicissim recitando. Juvenal. cit.

— Nunquamne reponam?

Prior interpretatio magis ad rem. Nam mox ait, *Non ambire pulpita dignor.*

40. Grammaticas ambire tribus.] Ut scripta mea discipulis suis dicent et proponant ediscenda. Pers. Sat. i. 29.

Ten' circulatorum centum dictata fuisse,

Pro nihilo pendas?

Pulpita.] E quibus recitentur carmina mea à grammaticis, vel à meipso. De hac Romanorum ambitiosâ recitatione Persius cit. et nos ibidem non pauca.

41. Hinc illæ lacrymæ, &c.] Terentianus iste locus ex Andria in proverbium abiit; eoque utitur etiam Tullius pro M. Cælio: *Hinc illæ lacrymæ; et hæc causa est omnium scelerum.*

42. Nugis addere pondus.] Vclut exinium quiddam altè et graviter pronuntiando res leviculas.

43. Ait.] Quispiam invidus.

Jovis.] Augusti; Virgil. Eclog. 2. de eodem.

—Deus nobis hæc otia fecit.

44. Fidis enim manare &c.] Unum te credis edere suavia poemata

45. Tiber pulcher.] Ipse tibi videris præstare cæteris omnibus: nullumque tibi parem existimas.

Naribus uti.] Naribus corrugatis indignationem vel derisionem significare timeo, ne ejusmodi homines iram in me concitem. Pers. Sat. 1.

—Rides, et nimis uncis Naribus indulges—

Vide supra lib. i. Sat. 6. et lib. ii. Sat. 8.

47. Iste locus.] Theatrum, pulpita.

Diludia.] Ludorum dilationem: id est, spatium intermissionemque, ad accuratius emendanda quæ scripsi, antequam vulgenter. Quod luculenter admonet Epistola ad Pisones. Metaphora est à gladiatorio ludo. Nam intra dies pugnae destinatos, spatium concedebatur gladiatoribus, ut se ad certandum melius compararent. Malim ego tamen cum doctissimo Salmasio legere, *deludia*, et ludendi cessationem et finem interpretari.

48. Ludus enim, &c.] Climax est. Ludus certamen, certamen iras, iræ inimicitias, hæc bellum generant aliquando funebre et luctuosum.

Epistola XX.—1. Vertunnum.] Per propoëtiæ librum suum à publico detinet, ob imminetia pericula.

Vertunnum Janumque.] Hi dii præsidere vendentibus ementibusque credebantur: et ad eorum statuas ac templa erant tabernæ bibliopolarum. De Vertumno lib. ii. Sat. 7. De Jano lib. ii. Sat. 3. et 6.

Spectare videris.] In lucem prodire vis, et publicè vendi.

Scilicet ut prostes Sosiorum pumice mundus.
 Odisti claves, et grata sigilla pudico;
 Paucis ostendi gemis, et communia laudas,
 Non ita nutritus. Fuge quò descendere gestis:
 Non erit emisso reditus tibi. Quid miser egi?
 Quid volui? dices, ubi quis te læserit: et scis
 In breve te cogi, plenus cùm languet amator.
 Quòd si non odio peccantis desipit augur,
 Carus eris Romæ, donec te deserat ætas.
 Contrectatus ubi manibus sordescere vulgi
 Cœperis; aut tineas pasces taciturnus inertes,
 Aut fugies Uticam, aut vinctus mitteris Ilerdam.
 Ridebit monitor non exauditus, ut ille,
 Qui malè parentem in rupes protrusit asellum
 Iratus: quis enim invitum servare laboret?
 Hoc quoque te manet, ut pueros elementa docentem
 Occupet extremis in vicis balba senectus.

debit castigator non auditus, velut iste, qui asinum non obedientem iratus impulit in præcipitum: equis enim conetur invitum servare? Illud etiam tibi continget, ut senex balbutiens te adhibeat docendis pueris primas literas ultimis in vicis.

ANNOTATIONES.

2. *Sosiorum pumice mundus.*] Pellibus, in-tegebantur libri: pelles autem pumice lævigari, exæquari, expoliri solebant. *Pumex*, lapis cavernosus, quo rudia et aspera complanantur. Vide Plin. lib. xxxvi. cap. 21. *Sosii* fratres erant bibliopola: insignes: unde hic antonomasticè nominantur.

3. *Odisti claves, &c.*] Tædet inclusum residere; amplius in arcâ domi contineri non vis.

5. *Non ita nutritus.*] Non eo consilio tamen scriptus, ut prodires in publicum.

Discedere.] Al. *Descendere*, scil. è collibus in Tusculum vicum ad inum Cælii montis, apud Velabrum, ubi Vertumnus ædem habebat; et plures erant tabernæ, libroriorum præsertim.

6. *Non erit emisso reditus.*] Cùm semel emissus et vulgatus fueris, non poteris ad me redire, ut expurgeris erratis, quæ in te fortasse notabuntur.

7. *Scis In breve te cogi, &c.*] Scis in angustiam et discrimen redigi te, cùm jam aspernari incipit, qui priùs diligebat. Alii sic; scis te contrahi et complicari; vel, non integrum te legi, sed quædam pervolvi duntaxat, et pleraque præteriri à lectore defesso et languente.

9. *Quòd si non odio, &c.*] Si non omnino fallor, si bene auguror, primò quidem novitate celebraberis, ac sensim in fastidium incurres. Sic enim ferè sit.

12. *Tineas pasces.*] Neglectum et projectum exedent tineæ et blattæ. *Taciturnus*, obscurus et despectui habitus; jam tacentibus de tot hominibus.

13. *Fugies Uticam.*] Tanquam exilio mulctatus, sermone Romanorum haud amplius celebris.

Uticam.] Urbs est Africæ, Catone minori nobilitata; in quâ nimirum sibi mortem ille

nempe ut venalis fias Sosiorum pumice expolitus. Claves fugis, et sigilla verecundo grata; doles exhiberi paucis, et magni pendis divulgari, minimè sic educatus. Perge quòd ire cupis; redire non licebit tibi vulgato. *Tum verò;* Quid infelix egi, quid peti? inquires, quando te non nemo pros-cindet. Nosti verò te in arcum compingi, cùm lector primò avidus, mox fastidiosus negligit. Quòd si non insanit augur odio delinquentis, Romæ in pretio eris, usquequòd te juvenus deficiat. Cùm autem vulgi manibus tritus negligi incipies, vel clam nutries blattas inutiles, vel ablegaberis Uticam, vel obligatus deportaberis Ilerdam. *Tunc* ri-

conscivit, et ab eâ dictus Uticensis. Vide lib. i. Od. 12. et lib. ii. Od. 1.

Vinctus mitteris Il.] Veluti captivus. Ex te fient mercium aut literarum involucra Ilerdam mittendarum. Olim epistolas chartis intactas obligari obsignarique mos erat. Alii legunt, *vinctus*, optimo sensu: Nam salsamenta, garum, piper, thus, aliaque ejusmodi bene multa involvi soleat chartis inutilibus. Vide lib. ii. Ep. i. in fine Catull.

Et laxas scombris sæpe dabunt tunicas.
 Pers. Sat. v. 43.

Nec scombris metuentia carmina, nec thus.

Ilerdam.] Hæc urbs v. *Lerida*, Hispaniæ Tarraconensis sive Cataloniae, ad Sicorim fluvium. Ejus ita meminit Lucanus, lib. 4.

— *Fundata vetustâ*

Surgit Ilerda manu, placidis prælabitur undis.

15. *Qui malè parentem.*] Quidam rusticus asinum cernens ad præcipitem rupem obstinatè contendere, retrahebat pro viribus; at pertinax bestia renitebatur; tum iratus ille asinum impulit quò tendebat detrusitque in præcipitum.

17. *Ut pueros elementa docentem Occupet, &c.*] Ut atteraris vili manu senis cujuspiam balbi, et pueros doceas elementa. Juvenalis pariter notat miseram hanc sortem cùm Virgillii tum nostri Horatii, Sat. 7. v. 226.

— *Cum totus decolor esset*

Flaccus, et hæc ret nigro fuligo Maroni.
Rara tamen merces, &c.

Vide, si vacet, quæ ibi pridem annotavi.

18. *Extremis in vicis.*] Ludimagistri scholam habere amant in triviis, in quæ incident ac desinunt plures vici, loco nempe maximè frequentato. Vel Horatii designat vilem magistrum in remotissimâ urbis regione habitantem.

Cumque sol tepescens plures admo- [826]
 rit, dices me libertini patris Me libertino natum patre, et in tenui re 20
 filium, quamvis non opulen- Majores pennas nido extendisse loqueris ;
 tum, extendisse alas ultra Ut quantum generi demas, virtutibus addas.
 nidulum; scilicet tu tantum Me primis urbis belli placuisse domique ;
 addas virtuti, quantum de- Corporis exigui, præcanum, solibus aptum,
 traxeris origini. Narrabis Irasci celerem, tamen ut placabilis essem. 25
 gratiosum fuisse me Romæ Fortè meum si quis te percunctabitur ævum ;
 optimabitus tam in bello quàm in pacc; staturâ bre- Me quater undenos sciat implevisse Decembres,
 vi, canum ante tempus, apri- Collegam Lepidum quo duxit Lollius anno.
 co gavisum, iracundum, sed mitigari facilem. Quod si
 quispiam à te inquirat meam ætatem; discat me quater undecim hyemes decurrisse, quo anno
 Lollius Lepidum collegam sortitus est.

ANNOTATIONES.

19. *Cum ibit sol tepidus, &c.*] Cùm verò non pueri tantùm, sed et alii plures ad te audiendum confluerint, fervente æstu; vel sub vesperam, et sole jam defervescente, cùm dictata discipulis traduntur.

20. *Me libertino natum patre, &c.*] Multa de me tum narrabis, ex obscurâ origine evasisse in præclarum nomen ac splendorem, &c.

Libertino natum patre.] Vide libro i. Sat. vi.

21. *Majores pennas nido extendisse.*] Natalium ac generis ignobilitatem illustrasse me nobilibus scriptis.

23. *Primis urbis.*] Mæcenati, Augusto, Polioni, &c.

24. *Corporis exigui.*] Lib. ii. Sat. 3. v. 308.

—Longos inîtaris, ab imo

Ad summum totus moduli bipedatis.

25. *Irasci celerem, tamen ut, &c.*] Cic. ad Attic. lib. i. Epist. 14. scribit, *Irritabiles esse animos optimorum sæpe virorum, eosdemque placabiles; et esse hanc agilitatem molliitæque naturæ plerumque bonitati tribuendam.*

27. *Quater undenos, &c.*] Annos ætatis quatuor et quadraginta complevisse, cùm consulatum inirent Lollius ac Lepidus: anno scilicet U. C. 732. Nam Horatius natus erat L. Manilio Torquato et L. Aurelio Cotta Coss. an. U. C. 688. ut dictum est lib. iii. Od. 21.

28. *Collegam Lepidum quo, &c.*] M. Lollius virtute singulari et Cæsaris gratiâ adeptus consulatum, gessit laudabiliter cum Q. Emilio Lepido. Dio. lib. 34. Ad eum sunt Epist. 2. et 18. et lib. iii. Od. 9.

Q. HORATHII FLACCI
EPISTOLARUM

LIBER SECUNDUS.

EPISTOLA I. Ad AUGUSTUM.

Optimum maximumque principem mirâ solertiâ collaudat. De poësi multa refert, et vetera duntaxat æstimantes redarguit. Demum Cæsaris in poëtas benevolentiam stimulat.

CUM tot sustineas et tanta negotia solus,
Res Italas armis tuteris, moribus ornes,
Legibus emendes; in publica commoda peccem,
Si longo sermone morer tua tempora, Cæsar.
Romulus, et Liber pater, et cum Castore Pollux,
Post ingentia facta, deorum in templa recepti,
Dum terras hominumque colunt genus, aspera bella
Componunt, agros assignant, oppida condunt;
Ploravêre suis non respondere favorem
Speratum meritis. Diram qui contudit hydram,

INTERPRETATIO.
Quandoquidem 6 Auguste, portas unus molem tot tantarumque rerum, Italiam armis defendis, institutis exornas, legibus corrigis, ego sanè peccarem adversus utilitatem publicam, si prolixâ epistolâ interpellem occupationes tuas graviores. Romulus et Bacchus, Castor atque Pollux, post magna facinora admissi in deorum fana, dum in terris versantur cum hominibus, difficultia bella faciunt, agros distribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram,

lia bella faciunt, agros distribuunt, urbes ædificant; doluerunt gratum animum non exhiberi meritis suis parem. Qui sævam occidit Hydram,

ANNOTATIONES.

Epistola I.—1. *Cum tot.*] Epistolam hanc sane eximiam expressit Augustus ab Horatio, eum ad eum scripsisset his verbis: *Iratum me tibi scito, quod non in plerisque ejusmodi scriptis mecum potissimum loquaris. An reteris, ne apud posteros infame tibi sit quod videaris familiaris nobis esse?* Nempe legerat Sermones Horatii Cæsar, sui que nullam in eis factam mentionem ægrè ferebat. Antea verò jam Seculare carmen imperaverit scribere, item Vindelicam victoriam privignorum suorum Tiberii ac Drusi Neronum, Odarumque lib. iv. Suet. in vitâ Horatii.

Sustineas.] Summus princeps alios quidem adhibet in consilium at solus imperii molem sustinet.

Solus.] Discussis jam factionibus, victo Lepido Antonio profligato.

2. *Res Italas.*] Rom. Imperii splendorem. *Moribus.* Optimis institutis, rectâque disciplinâ, quibus mores optimè formantur.

3. *Legibus emendes.*] Cic. Philip. I. *Lex est recta, et a numine deorum tracta ratio, imperans honesta, prohibens contraria.* Sueton. Oct. 32. 34. &c. utiliter ab eo sancita pleraque commemorat: et cap. 27. etiam in triumvira-

tu recepisse morum legumque regimen perpetuum.

5. *Romulus.*] Quatuor primi versus instar proœmii sunt: jam Augustum extollit supra heroes maximos, per comparisonem Vid. lib. i. Od. 1.

Liber pater.] Indorum victor, animum curis liberans, &c. De hoc alibi.

Castore Pollux.] De his Od. 3. et 12. lib. i.

6. *Deorum in templa recepti.*] In deorum numerum adsciti.

7. *Aspera bella Componunt.*] Multa in homines beneficia conferentes.

8. *Agros assignant.*] Colonias deducendo vel mittendo, agrosque urbibus adjacentes iis distribuendo.

9. *Ploravêre suis non respondere, &c.*] Questi sunt quod parum grati populi haud pares suis meritis honores deferrent.

10. *Diram qui contudit hydram.*] Hercules duodecim laboribus exantlatis clarus, quos celebrat Lucret. init. lib. v. Vide lib. i. Od. 3. et lib. iv. Od. iv.

*Non hydra secto corpore firmior
Vinei dolentem crevit in Herculem, &c.*

et bene cognita monstra periculorum pleno labore perdomuit, cognovit invidiam solâ morte vinci. Nam splendore suo accendit, qui inferiorem industriam opprimit: ipse vero mortuos diligitur. Viventi tibi cultum deserimus tempestivum, arasque erigimus, ad quas jurabitur per nomen tuum, profidentes nihil par tibi exitisse, nihilque futurum unquam. Verum tuus ille populus in unâ re justus et sapiens, nempe quod te imperatoribus Romanis Græcisque præfert, non æquè bene judicat de aliis rebus; scilicet negligit atque aspernatur omnia, præterquam quæ terris abstracta dudumque præterita: adeo vetusta probans tabulas delinquere prohibentes, à decemviris constitutas fœdera regum Romanorum seu apud Gabios, seu cum severis Sabinis composita, jus pontificale, antiqua vatum prædicta,

Notaque fatali portenta labore subegit,
Comperit invidiam supremo fine domari.
Urit enim fulgore suo, qui prægravat artes
Infra se positas: extinctus amabitur idem. 14
Præsenti tibi maturos largimur honores, [829]
Jurandasque tuum per nomen ponimus aras,
Nil oriturum aliàs, nil ortum tale fatentes.
Sed tuus hoc populus sapiens et justus in uno,
Te nostris ducibus, te Grajis anteferendo;
Cætera nequaquam simili ratione modoque 20
Æstimat, et nisi quæ terris semota, suisque
Temporibus defuncta videt, fastidit et odit:
Sic fautor veterum, ut tabulas peccare vetantes,
Quas bis quinque viri sanxerunt, fœdera regum [830]
Vel Gabiis, vel cum rigidis æquata Sabinis, 25
Pontificum libros, annosa volumina vatum,

ANNOTATIONES.

11. *Fatali.*] Erat in fatis, non aliter inserendum cælo Herculem, quam debellatis monstris.

12. *Invidiam supremo fine domari.*] Non ante mortem; mox rationem ejus rei subdit Quintil. Declam. *Res inter initia urunt: at livor morte solvitur.*

13. *Urit enim fulgore, &c.*] Qui cæteris præcellit, horum excitat invidiam, quia videntur sibi ab eo deprimi. At cum fato est functus, jam virtus ejus ab invidis etiam colitur, amplius non metuentibus viventis fulgore perstringi et obrui.

15. *Præsenti tibi, &c.*] Tu, Cæsar, vivus etiam in deliciis es, invidiamque vicisti; quod est prorsus singulare. Nempe tua magnitudo cuncta super greditur: invidia vero non reperitur nisi inter æmulos et ferè æquales. Adeoque solus honores divinos adeptus vel dum hic inter nos degis.

Præsenti.] Lib. iii. Od. 5. v. 2.

Præsens divus habebitur Augustus.

Maturos.] Jam vivit debitos. Servius ad Ecl. 1. *Augustus templa vivis meruit*, inquit, citatque hunc Horatii locum. Propert. lib. iii. Eleg. 4.

Arma deus Cæsar ditès meditatatur ad Indos.

16. *Jurandasque.*] Aram tenentes jurabant olim.

Tuum per nomen.] Theod. Marcilius vult, *Tuum per numen.* Sed tantundem est.

Ponimus aras.] Vide lib. iv. Od. 5. item Dio, lib. xv. ubi refert edictum senatus de divinis honoribus Augusto tribuendis. Ovid. Fast. 1. *Cæsar's arma canant alii, nos Cæsar's aras.*

Tamen constat nullas Romæ fuisse, sed tantum in provinciis, nisi fortè privatas. Sueton. Octav. 52. et Dio. lib. liv. decretas sibi ex senatus consulto haud accepisse, imò prohibuisse narrat. *In urbe quidem pertinacissimè abstinuit hoc honore, atque argentæas etiam statu-*

as olim sibi positas conflavit omnes; et ex iis aureas cortinas Apollini Palatino collocavit. De privatis aris Augusto erectis intelligendus ergo hic Horatius, item Ovid. antè cit. et 1. de Ponto, Eleg. 5. et 3. Eleg. 1. et Virgil. Ecl. 1.

— *Illius aram*

Sæpe tener nostris ab ore libus imbuet agnus.

18. *Sed tuus hoc pop. &c.*] Transit ingeniosè et solerter ad eos reprehendendos, qui vetera sectantur, et quævis nova fastidiunt sine discrimine et judicio.

21. *Terris semota.*] Ex hominum conspectu ablata, carmina poetarum mortuorum.

23. *Tabulas peccare velantes.*] Leges 12. tab. quas decemviri, ad instar legum Solonis, composuerunt anno U. C. 303. Porrò quæ in eis continerentur, haud comperta omnino, nisi quoddam pauca, quæ ad morum disciplinam et judicium spectant, intericis auctores produunt; ut ait Alex. ab Alex. lib. vi. cap. 10. ubi et fragmenta quædam earum pervetusta et obsoleta refert. *In urbe ne urito, neve sepelito—si quid agro plantaveris, quinque pedes à vicino abesto, &c.*

24. *Fœdera regum, &c.*] Duplex notat fœdus, alterum à Tarquinio Superbo cum captis civibus Gabiis, in ipsâ urbe; alterum à Romulo cum Tito Tatius Sabinorum rege; et hoc æquatum sive æquis factum conditionibus; non autem prius illud, quod iniquum potius dicitur: ut bene observat. Theod. Marcil. De prioribus fœdere. Dion. Halic. lib. 4. de posteriori lib. ii. ubi scribit constitutum esse, et *Romæ reges essent æque Romulus, et Tatius, paribus suffragiis, et æqualiter honoribus fruerebantur.*

25. *Gabiis.*] De his T. Liv. lib. i. Vide annot. nostras lib. i. Epist. 11. et 15.

Sabinis.] T. Liv. cit. not. ad Epodon 2.

26. *Pontificum libros.*] Compositos à Numâ, continentes ritus sacrificiorum, precati-

Dictitet Albano Musas in monte locutas. [831] à Musis in monte Albano
 Si, quia Grajorum sunt antiquissima quæque fuisse dictata asserat. *At-*
 Scripta, vel optima, Romani pensantur eâdem qui si, quoniam scripta Græ-
 Scriptores trutinâ; non est quòd multa loquamur: præstantissima existunt, La-
 Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri. 31 tini scriptores simili ratione
 Venimus ad summum fortunæ: pingimus, atque æstimantur: pluribus verbis
 Psallimus, et luctamur Achivis doctius unctis. non est opus: nihil in olivâ,
 Si meliora dies, ut vina poëmata reddit, 34 nihil extra nucem duri est.
 Scire velim, pretium chartis quotus arroget annus. Fortunæ apicem attigimus:
 Scriptor abhinc annos centum qui decidit, inter pingimus, et canimus, et
 Perfectos veteresque referri debet, an inter 832] luctamur solertius quàm
 torritatem dent libris? Scriptor ab annis centum mortuus debet *ne* censeri inter veteres et
 bonus, an inter

ANNOTATIONES.

ones, &c. Annales etiam significari volunt. Cic. de orat. *In jure civili, et in pontificum libris et in duodecim tabulis plurima est antiquitatis effigies; quòd et verborum prisca vetustas cognoscitur, et actionum quædam genera majorum consuetudinem vitæque declarant.*

Annosa volumina ratum.] Attii Navii, apud Cic. De divin. Servius ad Æn. 5. Macrobi. Sat. Marci duo vaticinia satis incondita profert. T. Liv. lib. xxv. cap. 12. alterum Canneensem cladem prædicens; alterum, jubens institui ludos Apollinæ. Non pigebit ea describere. Prius sic termè canebat.

Annem Trojugena Cannam Romane feuge. Ne te alienigenæ in campo cognat Diomedis Conseruisse manus pugnantem. Sed neque credes

Ante mihi, doneum completeris sanguine campum,

Mullaque millia cæsa tuorum deferat annis In pontum magnum de terrâ frugiferente; Piscibu' pennigerisque ferisque colentibu' terras

Ut fruat esca caro tua. Num n' ita Jupiter infit.

Posterius carmen obscurius perplexiusque scripturæ genitæ, ut ait Livius, ita ferè habebat:

Romulidæ si perduelles expellere voltis, Et vomicam gentum, quæ longè alienigina- rum

Venit; Apollineri voveatis censeo ludos, Qui deo Apollineri fiunto come quotannis, Quom jam poplicitus populos diderit stîpi partem:

Conferiunto privatim pro seque suisque. Et prætor ludis faciundis ollu' præsto, Qui summum populo plebique endo urbe dabit jus.

At bis quinque viri Græco sacra ritu obeunto; Hæc si faxilis rectè, gaudebit' semper, Atque adeò fiet melior res poplica vestra.

Num is dius vestros perduelle stinguet ad unum, Qui vestros compos placidè nunc ruraque pascunt.

27. *Albano Musas in monte locutas.*] Quia monticolæ sunt Musæ, hinc Horat. Musarum

Latinarum sedem collocat apud Albanos tumulos, in medio Latii, ubi communia sacra Larum celebrari solebant. Turneb. Alii mimicè in Albano Musas collocari à poëtâ nostro volunt; nempe ob rusticitatem Albani montis, quæ tanta quidem, ut Virgilius Albanorum regum gesta exorsus scribere, omiserit nomen asperitate deterritus; quòd testatur Servius ad Eclog. 6. Alii cum Acrone alludi putant ad colloquia Numæ cum Egeriâ nymphâ in monte Albano; præsertim cum Egerianam unam de Musis fuisse scribat Dionys. Halic. lib. ii. et Plutarch in Numâ: quoniam Tull. 1. Leg. eos ut imperitos et bardos explodit, qui Numam cum Egeriâ collocutum credant, item qui apicem Tarquinio ab aquilâ impositum.

28. *Si, quia Græcorum, &c.*] Refellit poëta vulgî opinionem. Apud Græcos, inquit, vetustissimi quidem pariter etiam optimi sunt. At non ita se habet de scriptoribus Latinis. Imò contrarium omnino fieri judicium debet. Atque tam falsum est arbitriari Latinorum antiquissimos esse præstantissimos, quàm affirmare olivam nihil intus, nucem extra nihil duri habere; item quàm contendere pictores, cantores, athletas Romanos Græcis antecellere, quæ quidem apertè a vero, et ab omnium judicio abhorrent.

31. *Nil intra est oleam, &c.*] Proverbialis sermo iste usurpari solet in eos, qui negant manifestè vera, vel asserunt perspicuè falsa. Enimvero quid certius, quàm in olivâ esse os, et extra nucem esse putamen durum?

Oleam.] Olea propriè est arbor, oliva fructus; attamen utraque vox in utraque significatione ponitur.

32. *Venimus ad summum fortunæ.*] Uno absurdo posito, multa consequuntur absurda. Nempe dicamus deinceps, inquit poëta nos famâ esse celebriores Græcis, et artium peritiores; quamvis hactenus ii præstare omnibus crediti sint.

33. *Unctis.*] Athletæ ungebantur ante palæstram, ut olei virtute membra fierent tum robustiora, tum etiam lubrica et teneri difficiliora.

34. *Si meliora dies.*] Aliud argumentum a dissimili.

ignobiles et recentiores? **Viles atque novos? Excludat jurgia finis.**
Est vetus atque probus, centum qui perficit annos.
Quid? qui deperiit minor uno mense, vel anno, 40
Inter quos referendus erit? veteresne poëtas?
An quos et præsens et postera respuet ætas?
Iste quidem veteres inter ponetur honestè,
Qui vel mense brevi, vel toto est junior anno.
Utor permissio, caudæque pilos ut equinæ 45
Paulatim vello; et demo unum, demo et item unum,
Dum cadat elusus ratione ruentis acervi,
Qui redit in fastos, et virtutem æstimat annis;
Miraturque nihil, nisi quod Libitina sacravit.
Ennius et sapiens, et fortis, et alter Homerus, [833]
Ut critici dicunt, leviter curare videtur, 51
Quò promissa cadant, et somnia Pythagoræa.
Nævius in manibus non est, at mentibus hæret
 Ennius et sapiens et strenuus, et Homero secundus, ut aiunt censors, parùm sollicitus est, quò deveniant pollicita et somnia Pythagoræ. Nævius haud legitur, at animo tenetur

ANNOTATIONES.

39. *Est vetus atque, &c.*] Responso est adversarii, quam mox convellit Horatius.

43. *Iste quidem veteres.*] Ita loquitur adversarius.

45. *Utor permissio.*] Tuâ responsione utor, ac te expugno, inquit poëta.

Caudæ pilos ut equinæ, &c.] Ex historiâ Sertorii, qui ut barbaros ac ferocios milium suorum animos erudiret, duos equos adduci jussit, alterum imbecillum, alterum validum. Imbecilli apposuit virum fortem, valido infirmum. Dato signo vir fortis equi imbecillis caudam ambabus captans manibus, totam simul abstrahere et avellere nitentur frustra; contra vir infirmus fortis equi caudam brevi denudavit, singulos pilos evellens. Tum surgens in concione Sertorius ait: Videtis, commilitones, industriam plus posse quam vires; sic quæ uno impetu superari nequeunt, paulatim arte et patientiâ vicuntur. Plutarch.

46. *Demo unum, &c.*] Singulos annos demendo paulatim, corruet acervus ille tuus annorum centum: sensimque deducam te ad postrema tempora. Porrò licebit mihi semper anum annum detrahere; siquidem concessisti, inter veteres honestè poni, qui toto anno junior est.

47. *Dum cadat elusus ratione ruentis acervi.*] Allusio est ad soriten, quæ argumentatio multarum est acervus propositionum: quia dissolvendo singulas, tota vis argumenti solvitur. Sicut autem Chrysippus sistendum in unâ è propositionibus nequam dicitur; ita hic annos non posse definiri ostendit Horatius. Chrysippum sugillat Persius ad calcem Satyræ ultimæ.

— *Depinge ubi sistam*

Inventus, Chrysiptæ, tui finilor acervi.

49. *Libitina.*] De hac vide lib. iii. Od. 30. et lib. ii. Sat. 6. v. 19.

50. *Ennius et sapiens &c.*] Ennius ipse à

criticis agnoscitur pleraque negligenter scripsisse adeoque parùm memor esse promissorum suorum atque somniorum; quamvis ex Pythagoræ opinione et metempsychosi, Homeri in se animam transmigrasse jactasset, et poëtica ejus facultate ac spiritu se informatum. De eâ lib. iv. Od. 8. v. 20. et lib. i. Sat. 10.

Sapiens.] Quia cor triplex se habere dicebat, hinc quòd triplicem linguam calleret, Græcam, Oscam, Latinam. Gell. lib. xvii. et cap. 17.

Fortis.] Quia militavit. Cic. Tusc. i. et pro Licinio Poëtâ. Claudian.

Alter Homerus.] Homericâ poëseos virtute imbutus.

51. *Critici.* Grammatici, vel critici ab Augusto instituti ad recensendos libros in Palatinâ bibliothecâ collocandos. Vide suprâ Epistolam 19. et postea Epist. seq.

52. *Somnia Pythag.*] Ennius ipse de se An. 1.

In somnis mihi visus Homerus adesse poëta. De his vide quæ amplius annotavi pridem ad Pers. Sat. 6. v. 10.

Cor jubet hoc Enni, postquam destertuit esse Mæonides Quintus pavone ex Pythagoræo.

53. *Nævius in manibus non est, &c.*] Nævii scripta, quippe quæ memoriâ tenentur, non leguntur amplius nec egent subsidio literarum; tam hærens animis, ut etiamnum recentia videantur. Nævius Ennio antiquior. Cicero in Bruto sic Ennium alloquitur. *A Nævio sumpsisti multa, si falcris; vel si negas, surripuisti.* Campanus fuit; stipendia meruit bellis Punicis, de quibus et carmen condidit; scripsit comædias et tragœdias stylo in primis erudito et gravi. Romæ primates probris insectatus, à triumviris in vincula conjectus; inde palinodiâ cantatâ exemptus est. Epigramma suberbiâ Campanæ plenum hoc ab eo factum traditur.

Pæne recens : adèò sanctum est vetus omne poëma. velut novus ; adèò sacratum
 Ambigitur quoties, uter utro sit prior ; aufert 55 est omne carmen antiquum.
 Pacuvius docti famam senis, Accius alti : *Sed quùm expenditur, quis
 altero sit præstantior ; Pa-*
 Dicitur Afranî toga convenisse Menandro ; [834] *cuvius docti senis, Accius
 excelsi existimationem obti-*
 Plautus ad exemplar Siculi proferare Epicharmi ; *net : Afranîi toga Menandro
 Vincere Cæcilius gravitate, Terentius arte. 59 congruere putatur, Plautus
 currere ad instar Epicharmi Siculi, Cælius gravitate, Terentius artificio præstare.*

ANNOTATIONES.

*Immortales mortales si foret fas flere,
 Flerent divæ Camænæ Nævium poëtam.
 Itaque postquam est Orci traditus thesauro,
 Obliti sunt Romæ Latinâ loquier linguâ.*
 Nævium laudant Varro, Tullius, Festus, No-
 minis, Gellius, &c.

55. *Aufert Pacuvius docti famam senis.]*
 Pacuvius Q. Enni nepos, ut aiunt Eusebius et
 Plinius, Bruundusio oriundus, Romæ claruit in-
 genii et bonarum disciplinarum luminibus ;
 tragædias benè multas egregiè scripsit : Her-
 mionam, Atalantam, Antiopam, Ilionam, Me-
 deam, Teucrum, &c. L. Accio paulò antiquior
 ad annos nonaginta consenuit. Hinc senex ab
 Horatio dicitur. Tullius eum præfert omnibus
 in tragædiâ. *Omnis apud hunc ornatos elabo-*
ratosque esse versus, ait lib. De orat.

56. *Accius alti.]* Quintil. lib. x. cap. 1. *Accius*
atque Pacuvius clarissimi gravitate sententia-
rum, verborumque pondere, et auctoritate per-
sonarum. Cæterum nitor et summa in excelen-
dis operibus manus magis videri potest tempor-
ibus, quàm ipsis defuisse. Virium tamen plus
Accio tribuitur, Pacuvium ridere doctiorem,
qui esse docti affectant, volunt. Cicero pleris-
que locis Accium laudat, ejusque versus affert,
maximè verò De nat. Deor. 1. Vide quæ de
eo jam annotavi lib. 3. Sat. 10.

57. *Dicitur Afranî toga convenisse Menan-*
dro.] Afranius Menandrum prope adæquasse
 fertur. Afranius poëta comicus Romæ cele-
 bratus est togatis fabulis, à togâ Rom. dictis,
 quia de rebus Romanis tractant. Menandrum
 imitatus est præcipuè, et ab eo non pauca
 sumpsit. Ingenio et salibus excelluit, nec
 non summâ elegantia et venustate dictionum.
 Eum laudat Tullius in Bruto. Quintil. *In to-*
gatis excellit Afranius, inquit. Gell. lib. xiii.
cap. 8. Afranîi carmen commendat, in quo
sic loquitur de sapientiâ.

Usus me genuit ; mater peperit memoria.

Sophium vocant me Graii, ros sapientiam.

Menandro.] De eo poëtâ comico Atheniensi
 dictum est lib. ii. Sat. 3. v. 11.

58. *Plautus ad exemplar, &c.]* Egregiè
 Epicharmum imitari in fabulis constituendis
 et orandis, atque ad exitum scitè perducen-
 dis. Plautus ex Umbria oriundus, ingenio
 fuit perurbano et maximè festivo. In urbe
 floruit iisdem temporibus, quibus P. Scipio, et
 M. Cato. Comædias scripsit viginti quinque,
 ex Lælio. Latinæ parens et princeps elegan-
 tiæ, dicitur Gellio ; et Musas si Latinè loqui
 vellent, Plautino sermone locuturas, ait Varro
 ex Stolone. Quintil. cit. Mortuus est P. Clau-

dio et L. Portio Coss. Catone censore ; ex Cic.
 De clar. orat. Hoc sibi epitaphium fecisse
 dicitur.

*Postquam morte est captus Plautus,
 Comædia luget, scena est deserta,
 Deinde risus, ludusque, jocusque, et nu-*
meri

Innumeri simul omnes collacrymârunt.
Proferare.] Hæc vox indicat officium gnari
 poëtæ, de quo in Epist. ad Pison. v. 148.

Semper ad eventum festinat.
Siculi Epicharmi.] Hic Pythagoræ auditor,
 quædam de naturâ rerum et medicinâ, com-
 plures autem comædias præclarè scripsit ;
 quin et ei comædiæ inventum aliqui tribuunt.
 Ab eo multa certè Plato delibavit. Tull. ad
 Attic. lib. i. Ep. 19. *Vasèr ille Siculus insur-*
ret Epicharmus cantilenam illam suam, Νάφει,
καί μεμύησος 'απισσίν 'αθήρα ταύτα τῶν θεῶν
 et De petit. Consul. Quamobrem, inquit,
 'Επιχαρμῶν illud teneto. *Nervos atque ar-*
tus esse sapientiâ, non temerè credere.

59. *Cæcilius.]* Staius Cæcilius, Mediola-
 nensis, ut volunt quidam, scribendis comædiis
 in urbe excelluit. Ennii familiaritate ac Te-
 rentii usus, hujus etiam scriptorum censor.
 Fabulæ Cæciliî plus triginta à veteribus cele-
 brantur : Naucerus, Plocius, Ephestion, Sy-
 racusæ, Pausimachus, Epiclerus, Fallacia,
 Fœnerator, &c. Quintil. *Cæcilium veteres lau-*
dibus ferunt, inquit.

Terentius.] P. Terentius poëta comicus Car-
 thagine oriundus, puer adductus Romam, Te-
 rentii Lucani patroni diligentia institutus, ac
 brevi manumissus ob egregiam inoleam, ingeni-
 umque facilitatem et elegantiam. P. Scipione
 et C. Lælio usus est familiariter, aliisque pri-
 moribus civitatis. Staium Cæcilium maximè
 observavit, eumque censorem adhibebat. Sex
 fabulas scripsit ab Apollodoro et Menandro
 Græcis poëtis translatas, tantâ Latini sermonis
 proprietate et venustate, ut ab eruditis quibus-
 que mirè laudetur. Cic. ad Attic. *Optimum*
Latinitatis auctorem dicit. Quintil. jam cit.
Terentii scripta ad Scipionem Africanum refe-
runtur, nempe ob singularem elegantiam.
 Ausonius :

Tu quoque, qui Latium lecto sermone, Te-
renti,

Comis, et abstricto percurris pulpitu socco.

Arte.] Terentii solertia præcipua fuit in
 exprimendis moribus, quam satis nemo lau-
 dare queat. Vide Donat. in Terent. Julius
 Scaliger Poët. lib. iii. cap. 97. *Excellentissimam*
oratiorem et artem summam Terentii dicit.

Hos ediscunt ac venerantur
 Romani angustiore Theatro
 coarcti; hos æstimant, ac
 censent poëtas ab ætate Li-
 vii *Andronici usque* ad nos-
 tram. Vulgus aliquando rec-
 tètè judicat; aliàs aberrat. Si
 veteres poëtas adèd extollit
 et amat, ut nihil majus, ni-
 hil par credat, hallucinatur.
 Si verò quædam obsoletè,
 nonnulla inconditè, plurima
 negligenter eos scripsisse
 existimat et agnoscit; rectè
 censet, mihi adstipulatur, et
 propitio Jove fert iudicium.
 Haud ego certè despicio,
 nec proscribo, poëmata An-
 dronici, quæ recordor mihi
 puero dictata ab immiti Or-
 bilio; sed accurata, eximia,
 et ferè perfecta censi, in-
 dignor; inter quæ si fortè
 dicitio *quæpiam* elegantior siquè
 versiculus unus aut duo venustiores
 appareant, iniquè *profectò*
 carmen integrum ostentat et venditat.

Hos ediscit, et hos arcto stipata theatro
 Spectat Roma potens: habet hos, numeratque
 poëtas,
 Ad nostrum tempus, Livî scriptoris ab ævo.
 Interdum vulgus rectum videt: est ubi peccat.
 Si veteres ita miratur laudatque poëtas,
 Ut nihil anteferat, nihil illis comparet; errat. 65
 Si quædam nimis antiquè, si pleraque durè
 Dicere credit eos, ignavè multa, fatetur;
 Et sapit, et mecum facit, et Jove judicat æquo.
 Non equidem insector, delendave carmina Livî
 Esse reor, memini quæ plagosum mihi parvo 70
 Orbilium dictare; sed emendata videri,
 Pulchraque, et exactis minimùm distantia, miror;
 Inter quæ verbum emicuit si fortè decorum, et
 Si versus paulò concinnior unus et alter,
 Injustè totum ducit venditque poëma. 75

ANNOTATIONES.

60. *Arcto.*] Præ multitudine affluentium spectatorum.

62. *Livî.*] Livius Andronicus poëta epicus Romæ floruit eo tempore, quo S. P. Q. R. pacem fecit cum Pœnis. Utrâque linguâ apprimè doctus, non sine magnâ commendatione sui nominis. Epos apud Latinos primus dignè scripsit, gesta populi Rom. duodeviginti complexus libris, qui Annales Liviani dicti sunt. Hymnos etiam deorum composuit, inquit Diomedes. Vide T. Liv. init. lib. vii. et Cicer. Tusc. I. initio, &c.

Livî scriptoris ab ævo.] Cum Pœnis pace factâ, Claudio Centone Appii Cæci filio, et M. Sempronio Tuditano consulibus, anno post urbem conditam 514, primus omnium L. Livius poëta fabulas docere Romæ cœpit, post Sophoclis et Euripidis mortem annis plus fere 160. post Menandri, annis circiter 52. Anno dehinc ab U. C. 519, C. Nævius poëta fabulas apud populum dedit, quem M. Varro ait bello Punico primo stipendia fecisse, idque ipsum Nævium dicere in eo carmine, quod de eodem bello scripsit. Annis deinde ferè post 15. M. Cato orator in civitate, et Plautus in scenâ flourerunt. Neque magno intervallo postea Q. Ennius, et juxta Cæcilius, et Terentius, ac subinde Pacuvius, et Pacuvio jam sene, Accius, clariorque tunc in poëmatibus eorum obtrectandis Lucilius fuit. Hæc ferè ex Gellio. lib. xvii. cap. ult. Quintilianus lib. x. cap. 2. scribit, *Nil in poëtis supra Livium Andronicum, nihil in historiis supra pontificum Annales.*

66. *Nimis antiquè.*] Ἀρχαϊκῶς Gall. *A la vieille mode.* Angl. AFTER THE OLD FASHION. Videtur Horatius loqui ex Augusti sententiâ. Sueton. Octav. cap. 86. *Caecozelos et antiquarios, ut diverso genere vitiosos, pari fastidio sprevit.* Ipse nimirum genus eloquendi secutus

elegans et temperatum; vitatis sententiarum ineptiis, atque inconcinnitate, et reconditorum verborum, ut ipse dicit, factoribus.

68. *Jove judicial æquo.*] Rectè sentit, et judicat Jupiter omnis æquitatis fons, ut et scientiæ ac sapientiæ. Unde Minervam ex ejus cerebro procreatam dixerunt.

70. *Plagosum Orbiliium.*] Magistrum meum frequentes plagas infligere solitum. Suet. De illustr. gram. cap. 9. sic habet: *Orbilius Pupillus Beneventanus, anno quinquagesimo Romanam migravit, consulè Cicerone; docuit majore famâ quàm emolumento. Naturæ fuit æcerbæ non modò in antisophistas, quos omni serbere laceravit, sed etiam in discipulos.* De eo Domitius Marsus:

Si quos Orbilius ferulâ scuticâque cecidit.
 Vixit ad annum ætatis prope centesimum, amissâ jam pridem memoriâ; unde Bibaculi versiculus.

Orbilius ubinam est, literarum oblivio?

71. *Videri exactis minimùm distantia, miror.*] Pariter de Livii Andronici scriptis censet Tullius. Quippe ejus fabulas non satis dignas legi asserit, in Bruto, De senectute, &c.

73. *Verbum emicuit si fortè decorum, &c.*] Atqui assutum crassæ ac vili togæ frustum panni fulgentis præclaram vestem haud facit, ut est in Ep. ad Pis. v. 15. nec laudatur cælator sat feliciter ære exprimens quidem ungues et capillos: at infelix operis summâ, quia totum benè affingere nescit. Ib. v. 32. Vide ibi Annot.

75. *Ducit.*] Producit in publicum et in scenam, velut opus numeris omnibus absolutum. Metaphoram volunt esse à mangonibus ac negotiatoribus servos venales producentibus. Quintil. Declam. 440. *Mango novitium puerum per publica rostra ducit prolatatum*

Indignor quidquam reprehendi, non quia crasè [837] *Ægrè fero quidvis culpari;*
 Compositum, illepidève putetur, sed quia nuper; non quòd rusticè vel imperi-
 Nec veniam antiquis, sed honorem et præmia posci. ritè scriptum, sed quòd recens:
 Rectè necne, crocum floresque perambulet Attæ ac veteribus non indulgentiam,
 Fabula, si dubitem; clament periisse pudorem 80 et dignitatem, et palmam exigi. Si expendam,
 Cuncti penè patres, ea cùm reprehendere coner, utrum aptè annon Attæ
 Quæ gravis Æsopus, quæ doctus Roscius egit: fabula incedat per crocum
 Vel quia nil rectum, nisi quod placuit sibi, ducunt; et flores, universi propè
 Vel quia turpe putant parere minoribus, et quæ; seniores exclamabunt
 Imberbes didicere, senes perdenda fateri. [838] *verecundiam nullam esse,*
 Jam Saliare Numæ carmen qui laudat, et illud, 86 *quoniam haud dubitem ea*
 Quod mecum ignorat, solus vult scire videri; *redarguere quæ acta sunt*
 ab Æsopo gravi et à solerte
 Roscio: seu quod nihil bonum
 aestimant, nisi quod ipsis placuit; seu quòd indignum
 arbitrantur cedere junioribus, et senes confiteri abjicienda, quæ pueri didicerunt. Nunc
 qui Saliorum carmen à Numà *conditum* extollit, vultque credi solus intelligere id quod, ut ego,
 non capit;

ANNOTATIONES.

Venditque.] Ædiles à poëtis emebant poemata.

76. *Crassè.*] Crassà et pingui Minervâ, ut aiunt.

77. *Illepidè.*] Sine lepore.

78. *Nec veniam antiquis, &c.*] Excusandos quidem fateor veteres, si rudia, crassa, incondita pleraque habeant, nec enim ars ulla statim perfecta fuit; at indignor eos absolute laudari et venditari, quasi nihil non accuratum et prorsus elaboratum scripserint. Vide Tull. Orat. ubi de veteribus sentit ac dicit idem cum Horatio.

Honorem et præmia.] Imagines poëtis erectas in biblioth Palatinâ, de quibus Pers. in prologo, &c. item applausum in theatro. *Præmia* etiam, quod pretium carminis ad ludos poëtæ solveret ædilis vel prætor. Hinc sequitur:

Gestit enim nummum in loculos dimittere.

79. *Rectè necne, crocum, &c.*] Si dubitem, an Attæ fabula mereatur in scenam produci, floribus conspersam et odoribus perfusam de more. Nam ea fuit olim consuetudo. Lucret. lib. ii. v. 416.

Et cum scena croco Cilici perfusa recens est. Propert. lib. iv. Eleg. i. v. 16.

Pulpita solemnè non oluere crocos.

Plin. lib. xxi. cap. 6. *Crocum vino mirè congruit, præcipuè dulci: tritum ad theatra replenda.* Spartianus in Hadriano: *In honorem Trajani balsamum et crocum per gradus theatri fluere jussit.* Vide Senec. Epist. 21.

Attæ.] T. ille Quinctius togatarum scriptor, à quibusdam magnoperè commendatur: Atta cognominatus ob pedes aut crura vitiosa. Nam attæ dicuntur, qui eo pedum vitio laborent, ut videantur magis inniti plantis, quàm liberè ambulare, ut observat Crinitus: atque hoc satyricè alludere poëtam nostrum volunt, cùm ait, *perambulet Attæ Fabula.* Illius meminerunt Cic. pro Sextio, Isidorus, &c.

Attæ fabula.] Hæc inscripta fuisse dicitur Matertera: et præterea citatur Atta in Satyris, ab Isidoro, in Conciliatore, in Ædilibus, in Tirone proficiscente, à Gellio, et aliis. Crinit. lib. ii. De poët. Lat.

80. *Clament periisse pudorem.*] Pers. Sat. 5. v. 103.

— *Exclamat Melicerta perisse.*

Frontem de rebus.—

81. *Ea ciam reprehendere coner, Quæ gravis Æsopus, &c.*] Quasi verò histrionis fama et solertia pretium nomenque dare fabulæ queant.

82. *Gravis Æsopus.*] Tragædiarum actor; gravitate tragicâ et actione vehementi celebris. Hunc laudat Cicero pluribus locis; ac per ipsum actionem in dicendo emendasse fertur. Quintil. lib. xi. cap. 3. *Roscius citatior, Æsopus gravior, inquit, quod ille comædias, hic tragædias egit.* Ejus divitias et luxum refert Plinius. lib. x. cap. 51. et lib. liii. cap. 12. Vide et Annot. lib. ii. Sat. 3. v. 239.

Doctus Roscius.] Hic præsertim comædiarum actor insignis arte agendi excelluit. De eo Tullius ad Quinctum fratrem; *Vidētisne quàm nihil ab eo histrione nisi perfectè, nihil nisi cum summa venustate fiat; nisi ita ut docet, et uti omnes moveat ac delectet; Itaque hoc jam diu est consecutus, ut in suo quisquis artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur.* Et pro Archiâ poëtâ, Roscii *excellentem artem ac venustatem* dicit eam fuisse, ut mori omnino non debuisset videretur. Macrobi. Sat. lib. iii. cap. 14. Nullus, inquit, ignorat Ciceronem Roscio et Æsopo histrionibus tam familiariter usum, ut res rationisque eorum suâ solertiâ tueretur, &c. — Is est Roscius, qui etiam L. Syllæ carissimus fuit, et annulo aureo ab eodem dictatore donatus est, &c.

86. *Saliare Numæ carmen.*] Institutum à Numâ regè solemne carmen, quod Salii Martis sacerdotes ancilia gestantes saliendo canebant. Dionys. Halic. lib. ii. Vide et Annot. lib. i. Od. 36.

87. *Quod mecum ignorat.*] Illud enim obscurissimum, atque initium fuit poëtices apud Romanos, teste Varrone 6. De L. L. Quintil. lib. i. cap. 6. *Saliorum carmina vix sacerdotibus suis satis intellecta dicit; quod vel ex isto versiculo Lucillii patet:*

*Præsul ut ampruat inde, et vulgus redamp-
truat olli.*

is non favet industria, Ingeniis non ille favet, plauditque sepultis,
 nec mortuos laudat; Nostra sed impugnat; nos, nostraque lividus odit.
 sed nostra impetit; nos et nostra in invidiam adducit
 per livorem. Atqui si Quòd si tam Græcis novitas invisâ fuisset, 90
 Græci tam recentia odissent, quàm nos, quid jam
 antiquum extaret? vel quid Quàm nobis; quid nunc esset vetus? aut quid
 esset, quod quisque in manibus haberet et evolveret
quasi omnibus commune? Quod legeret tereretque viritum publicus usus?
Age verò, postquam Græci Ut primum positis nugari Græcia bellis
 finitis bellis nugas amare inceperunt, et secundis rebus
 vitia sectari; modò pugilum, modò equorum amore
 flagrârunt; artifices marmoris, vel eboris, vel æris
 coluerunt; oculos animumque tabulis pictis detinuerunt; modò tibiâ canentibus, modò tragœdis gavisis
 sunt; non secus ac infans puella cùm sub nutrice ludit, quod studiosè quæsiverunt, citò fastidiosi abjecerunt. *Enimverò* quid placeat, vel displicet, quod non contrâ fiat? Ista per pacem et res prosperas extitere.
Jam verò apud Romanos diu fuit usitatum et gratum, vigilare manè patente domo, *ibique* jus interpretari clientibus; certis cautionibus pecuniam locare, seniores consulere, juniores docere, quibus *modis* opes augeri, perniciose verò cupiditas extirpari queat. *Subinde* plebs inconstans studia vertit, jamque *versus*

haberet,

Quod legeret tereretque viritum publicus usus?

Ut primum positis nugari Græcia bellis

Cœpit, et in vitium fortunâ labier æquâ;

Nunc athletarum studiis, nunc arsit equorum; [839]

Marmoris, aut eboris fabros, aut æris amavit; 96

Suspendit pictâ vultum mentemque tabellâ;

Nunc tivicinibus, nunc est gavisâ tragœdis.

Sub nutrice puella velut si luderet infans,

Quod cupidè petiit, maturè plena reliquit. 100

Quid placet, aut odio est, quod non mutabile credas?

Hoc paces habuère bonæ, ventique secundi.

Romæ dulce diu fuit, et solemne, reclusâ

Mane domo vigilare, clienti promere jura;

Cautos nominibus certis expendere nummos, 105

Majores audire, minori dicere, per quæ

Crescere res posset, minui damuosa libido. [840]

Mutavit mentem populus levis, et calet uno

ANNOTATIONES.

Festus sic rem explicat; In Saliorum exultationibus, inquit, quando præsul ampruavit, id est, motus edidit, redamptrare dicuntur, qui eosdem motus invicem referunt. De istis Dionys. Halic. cit. scribit; Ad tibiâ movere numerosè, motu armis accommodato nunc simul, nunc vicissim, patrios hymnos cum choræis canentes.

93. *Nugari.*] Levioribus studiis operam dare, Alibi:

Nugari solitos Græcè.

94. *In vitium fortunâ labier æquâ.*] Egrege dixit quidam; *Quem nimium foret fortuna, stultum facit.* Ita nimirum sunt homines comparati: inter adversa et dura virtutem colunt, secundis rebus enervantur. Annibal exemplum est totque alii; imò integra imperia eam sortem experta sunt.

97. *Suspendit pictâ vultum, &c.*] Vel egregie pictâ tabellâ spectatores detentos indicat, vel in picturæ artificio defixam attentissimè cogitationem Græcorum, ut quod in eâ arte summum est et perfectum assequerentur.

98. *Tivicinibus.*] His volunt designari comœdias, utpote quæ ad tibiâs agerentur. Diomed. lib. iii. cap. 4. Donat. Prolegom. Terent. Alii non abs re ipsam *ἑυλαστικὴν* interpretantur, seu artem tibiârum sono res et actiones exprimentendi. Vide Epist. ad Pisones, v. 202.

101. *Quod non mutabile credas?*] Nihil perpetuò placet aut displicet. Varietas duntaxat reficit ac delectat.

102. *Hoc paces habuere.*] Ita se Græci per pacem et res secundas gessère. Vel, has artes produxit varias apud Græcos pax.

103. *Romæ dulce diu fuit.*] Jam Romanorum pariter inconstantiam ostendit, ut antè Græcorum.

Reclusâ Mane domo vigilare, &c.] Patente domo salutaturis, deque jure interrogantibus. Tull. pro Murenâ: *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas.* Supra lib. i. Sat. i.

Sub galli cantum consultor ubi ostia pulsat.

105. *Cautos nominibus certis.*] Pecuniam collocare apud locupletes et idoneos debitores. Al. *rectis*, id est, legitimis usuris, non illicitis aut immodicis, honestas ob res.

Expendere.] Occupare, ne steriles mancant, utque perpetuos sumptus suppeditent; *nummos cautos*, sponsore dato, datis pignoribus, scriptâ syngraphâ.

106. *Majores audire.*] Plin. lib. viii. Epist. 14. *Suis cuique parens pro magistro, aut cui parens non erat, maximus quisque et vetustissimus pro parente—erat enim antiquitatis institutum, ut à majoribus natu non auribus modò, sed et oculis discremus quæ faciendâ: mox ipsi per rices quasdam tradenda minoribus haberemus, &c.* Gell. lib. ii. cap. 15. *Apud antiquissimos Rom. nec generi, nec pecuniæ præstantior honos tribui quàm ætati solitus: majoresque natu à minoribus colebantur ad deorum propè et parentum ricem.*

Scribendi studio : pueri patresque severi
 Fronde comas vincti cœnant, et carmina dictant. 110
 Ipse ego, qui nullos me affirmo scribere versus,
 Invenior Parthis mendacior, et priùs orto
 Sole, vigil calamum, et chartas, et scrinia posco.
 Navem agere ignarus navis timet : abrotonum ægro
 Non audet, nisi qui didicit, dare. Quod medicorum
 est,

condere tantùm amat. Juvenes ac senes graves frondibus coronati epulantur, et versus pronunciant. Atque egomet, qui nulla me condere carmina assevero, Parthis mendacior sum, atque ante exortum solem vigilans peto calamum, papyrum, capsas. Certè qui nescit gubernare navim, haud regit; qui medendi artem ignorat, nequaquam abrotonum ægroto tradit. Pollicentur medici quod pertinet ad medicinam; opifices opus moliantur; at periti æque et imperiti carmina condimus. Attamen quantas utilitates afferat hoc vitium, et levis ista vesania, sic intellige; Poetæ animus haud facile est pecuniæ cupidus: amat versus, hos duntaxat meditatur; spernit jacturas, fugas servorum, incendia; non machinatur fraudem ullam sodali

Promittunt medici : tractant fabrilia fabri ;
 Scribimus indocti doctique pœmata passim.
 Hic error tamen, et levis hæc insania quantas
 Virtutes habeat, sic collige : vatis avarus
 Non temerè est animus : versus amat, hoc studet
 unum :

115

[841]

120

Detrimenta, fugas servorum, incendia ridet :
 Non fraudem socio, puerove incogitat ullam
 Pupillo : vivit siliquis et pane secundo :
 Militiæ quanquam piger et malus, utilis urbi.
 Si das hoc, parvis quoque rebus magna juvâri : 125
 Os tenerum pueri balbumque pœta figurat,

vel juveni pupillo; viciatit leguminibus et pane secundario; quòd si ad bellum minimè proclivis et idoneus, at civibus utilis est. Sic hoc concedis, parvis etiã rebus magnas adjuvari poeta format vocem pueri balbutientem;

ANNOTATIONES.

110. *Fronde comas vincti.*] Hederâ coronati, more illustrium pœtarum. Pers. Prolog.

Carmina dictant.] Istum versus fudendi inter epulas morem tangit Persius Sat. 1.

112. *Parthis mendacior.*] Mendacissimos naturâ fuisse probat, quòd mendacium acriter durisque pœnis coercenter, teste Herodoto. Alii volunt alludi ad Parthorum perfidiam, quâ Romanos duces nonnunquam illuserunt suis fraudibus; præsertim verò cum induciarum tempore rupto fœdere incautum Crassum oppresserunt. Alii, quòd tum maximè pugnant cum fugere viderentur. Vide lib. i. Od. 12. et 19. lib. Od. 5.

113. *Scrinia.*] Capsas, in quibus scripta reponuntur et chartæ.

114. *Navim agere ignarus, &c.*] Pers. Sat. 5. v. 112.

*Navim si poscat sibi peronatus arator,
 Luciferi rudis, &c.*

Abrotonum ægro Non audet, &c.] Synecd. Pers. Sat. v. 100.

*Diluis helleborum, certo compescere puncto
 Nescius examen, velat hoc natura medendî,*
 Abrotonum. Gall. *de l'auronne, ou garderobe.*
 SOUTHERNWOOD, MALE AND FEMALE. Planta perpetuè virens, amari valdè succi, cujus tum folia tum semen prorsus utilia sunt nervis, tussi, lumbis, urinæ angustis, item contra venena et veneficia, &c. Plin. lib. xxi. cap. 21. Theophrast. Hist. plant lib. vi. cap. 7. Dioscorid. &c.

118. *Hic error tamen.*] Hoc tamen versùs faciendi cacoëthes et immoderatum studium

permulta hominibus affert commoda. Natu dum animum detinet, à vitis avertit, &c.

119. *Vatis avarus Non temerè est animus.*] Vix, ferè nunquam.

121. *Detrimenta, fugas, &c.*] Aded faciendis versibus occupatur ac delectatur, ut parùm aut nihil afficiatur bonorum jacturâ, fugâ servorum, conflagratione ædium suarum, &c.

123. *Vivit siliquis.*] Frugali victu contentus agit. *Siliquæ* sunt leguminium involucra: Gall. *la gousse des legumes.* Augl. Husks. Pers. Sat. iii. 55.

Pane secundo.] Cibarium ejusmodi panem Augustus maximè appetebat. Sueton.

124. *Militiæ quanquam piger.*] Imbellis licet, non est inutilis civibus. Seipsum faceret notat, pœta noster. Vide lib. ii. Od. 7. ubi de se ait,

—————*celerem fugam*

Sensi, relictâ non bene parmula.

Constat nihilominus fuisse quosdam æquè bonos milites ac pœtas. Vel unus id probat Tyrtaeus, de quo in Arte poëticâ. Adde Sophoclem, Æschylum, &c.

125. *Parris quoque rebus magna juvâri.*] Grammaticâ, poëticâ, rempub. juvâri et promoveri.

126. *Os tenerum pueri, &c.*] Vocem ac pronunciationem pueri fingit et componit, ut sit distincta, aperta, &c. Quintil. lib. xi. cap. 3. Ab his ætatibus exigendum, ut nomina quædam versusque affectatæ difficultatis ex pluribus asperimè coeuntibus inter se syllabis cætenatos, et velut confragosos, quàm citatissime

jam tum detorquet aurem à sermonibus impudicis; paulò post animum quoque in-
 buit optimis institutis; e-
 mendat rusticitatem, livo-
 rem, iracundiam. Præclarè
 gesta narrat; ætatem præ-
 sentem instituit exemplis
 præteritis; consolatur pau-
 perem et laborantem. Unde
 verò innupta adolescentula,
 et pueri pudici acciperent
 preces, nisi Musæ poe-
 tam donassent? Chorus
 auxilium petit, et faventes
 deos animadvertit; flagitat
 pluvias blandè et ritè sup-
 plicans; avertit morbos, ar-
 cetque mala independentia;
 pacem obtinet, atque an-
 num frugibus abundantem.
 Dii superi carmine placan-
 tur, nec non et inferi.

Torquet ab obscœnis jam nunc sermonibus aurem;
 Mox etiam pectus præceptis format amicis,
 Asperitatis, et invidiæ corrector et iræ: [842]
 Rectè facta refert orientia tempora notis 130
 Instruit exemplis: inopem solatur et ægrum.
 Castis cum pueris ignara puella mariti
 Disceret unde preces, vatem ni Musa dedisset?
 Poscit opem chorus, et præsentia numina sentit;
 Cœlestes implorat aquas doctâ prece blandus; 135
 Avertit morbos, metuenda pericula pellit:
 Impetrat et pacem, et locupletem frugibus annum.
 Carmine Dî superi placantur, carmine Manes.
 Agricolæ prisci, fortes, parvoque beati,
 Condita post frumenta, levantes tempore festo 140
 Corpus, et ipsum animum spe finis dura ferentem,
 Cum sociis operum pueris, et conjuge fidâ, [843]
 Tellurem porco, Silvanum lacte piabant,
 Floribus et vino Genium, memorem brevis ævi.
 Fescennina per hunc invecta licentia morem 145

Antiqui agricolæ robusti,
 et paucis contenti post col-
 lectas fruges feriis rei rean-
 tes corpus, ipsamque mentem spe finis laborum patientem, cum participibus laboris, tam
 liberis quàm fœdeli uxore, sacrificabant suem Telluri, lac Silvano, flores et vinum Genio, qui fa-
 cilè recordari brevitatis vitæ. Per hanc consuetudinem inducta cavillatio Fescennina

ANNOTATIONES.

volvant, quo sit *absolutius os et expressior sermo*, inquit idem Quintil. lib. i. cap. 1.

127. *Torquet ab obscœnis.*] Præclara sanè cura veteribus fuit conservandæ puerilis castimonie. Vide quæ annotavi pridem in præfatione ad Juvenalem, et quæ Juvenalis scribit Sat. iv. 44.

128. *Pectus præceptis format amicis.*] Documentis honestis è morali philosophiâ petitis.

129. *Asperitatis corrector.*] Mores inconcinuos, sævos, duros corrigens, dæctens, in melius formans.

130. *Rectè facta refert.*] Majorum virtutes et egregia facinora commemorat, quibus pueri ad imitationem accenduntur.

Orientia tempora notis Instruit exemplis.] Ex ante bene factis docet quid nunc sit agendum, quid deceat, quid laude dignum esse videatur; ex præteritis presentia moderatur.

133. *Preces.*] Hymnos in honorem deorum, maximè verò seculare carmen in ludis secularibus cantari solitum à pueris ac virginibus. De quibus suo loco dictum est.

134. *Chorus.*] Puerorum et virginum carmen seculare canentium.

135. *Cœlestes implorat aquas.*] In magnâ siccitate sacra Romæ fiebant Jovi, ad eliciendam pluviam: quæ Aquilicia, sacerdotis autem Aquilicis dicebatur. Tertull. Apologet. cap. 40. *Aquilicia Jovi immolatis, nudipedalia populo denunciatis.* Huc etiam pertinet quod scribet Varro lib. ii. De vitâ pop. Rom. *Manalis lapis in pontificalibus sacris movetur, cum pluviam cœplantur.* Rem explicat Festus: Manalem, inquit, lapidem vocabant petram quandam quæ erat extra portam Capenam juxta ædem Martis; quam cum propter nimiam sic-

citantem in urbem petraherent, insequeretur pluvia statim.

136. *Avertit morbos, &c.*] Hæc et cætera, legere est in carmine seclari.

138. *Manes.*] Hi nocere viventibus credebantur, nisi placarentur. Vide Epod. 5. v. 49.

139. *Agricola prisci, &c.*] Horatius modò explicavit, unde ortum sit carmen sacrum; jam ostendit, quâ ratione profanum habuerit originem atque incrementum.

142. *Cum sociis operum pueris, &c.*] Non ergastulis tunc et servis colebantur agri.

143. *Tellurem porco.*] Pro porcâ. Sic enim terræ fertilitas suis fœcunditate indicabatur. Cic. 2. de legibus.

Silvanum lacte piabant.] Aptum sacrificium deo ruris et pastorum. Vide Epod. 2.

144. *Floribus et vino Genium.*] Naturæ deo flores, placentiæ, vinum offerebantur; nulla verò cœdebatur victima; ut explicavi lib. iii. Od. 17. v. 14. Persius Sat. 2. v. 3.

Funde merum Genio.—

145. *Fescennina per hunc invecta, &c.*] Sic, inquam, poëta describit originem profanæ poesios. *Rusticus jam laborum liber, ut est Epist. ad Pis. festo tempore corpus animumque rele-rans, rustica opprobria jactavit;* id est, alii alios rudi sed procaci carmine lacescentes oblectamentum quærivere. Et hinc nata est subinde comœdia; ut dicetur alibi.

Fescennina licentia.] Versus petulantes et protervi inter jocosa convivia adversus quemlibet prolati, locum habere primo in urbe Hetruriz Fescennia. vern. *citta Castellana.* Hinc quoque ortum est carmen nuptiale, inconditos

Versibus alternis opprobria rustica fudit,
 Libertasque recurrentes accepta per annos
 Lusit amabiliter; donec jam sævus apertam
 In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas
 Ire domos impunè minax. Doluère cruento
 Dente lacessiti: fuit intactis quoque cura
 Conditione super communi: quin etiam lex,
 Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam
 Describi. Vertère modum formidine fustis,
 Ad bene dicendum delectandumque redacti.
 Græcia capta ferum victorem cepit et artes
 Intulit agresti Latio: sic horridus ille
 Defluxit numerus Saturnius, et grave virus

cati. *Deinde* victa Græcia victorem bellicosum devinxit, inexitque disciplinas in rude Latium. Sic aspera pœsis Saturnia desiit, et cultus abegit putidum fetorem.

jactavit agrestia dicteria
 carmine amœbæo, annisque
 redeuntibus usitata hæc li-
 centia hilariter jocata est;
 150 usquequod dirum scomma abiit in publicum maledicendi furorem, et nobiles familias temerè impetivit. Tum mordacibus dicteriis appetiti gemuerunt: atque etiam ii, qui non fuerant lacessiti, condoluerunt de publico discrimine. Imò lex et pœna est constituta vetans ullum maledicis versibus notari. Tunc fustuari metu carmen converterunt, ad laudandum et oblectandum revocandum.

150

[844]

155

ANNOTATIONES.

sales et dicteria nonnihil obscœna continens. Porro exinde versus quilibet obscœni et procaces Fescennini dicti sunt. T. Livius l. 7. initio, multa refert non valdè his consona; sed profectò magis Horatio credendum.

146. *Versibus alternis opprobria rustica fudit.*] Augustus ejusmodi versus Fescenninos, nimirum dicaces et mordaces, in Pollionem aliquando scripsit; quibus quoddam non responderet increpantibus, sic locutus fertur Pollio; nec licet, nec libet in eum scribere, qui potest proscribere. Vide Alex. ab Alex. lib. ii. cap. 5.

147. *Libertasque recurrentes, &c.*] Mos iste mutua probra objectandi impunè et liberè, post messem annis singulis usitatus et confirmatus est; donec licentiam nimiam et criminiosam coerceri necesse fuit. Huc pertinet, quod lib. i. Sat. 7. v. 31. notatur de rusticis desidiis invicem exprobrantibus,

— *Magnâ compellans voce cucullum.*

148. *Sævus apertam In rabiem verti cœpit jocus.*] Faceta primo libertas cavillandi fuit tantum, at subinde erupit in maledicentiam publicam; contumeliosè notati sunt honesti quivis viri, nominatim vitiiis objectis. Talis fuit vetus comœdia cum apud Græcos, tum etiam postea apud Romanos.

153. *Conditione super communi.*] Par enim sors omnibus imminere, et periculum, ne probro carmine proscinderentur.

Lex, Pœnaque lata.] Lex. 12. tab. erat.

Si quis occentasset malum carmen, sive condidisset, quod infamiam faxit flagitiumque alteri; capitale esto. Cic. Tusc. 4. Item 4. De rep. ejusdem meminit. *Nostræ xii. tabulæ cum perparvas res sancissent, in his hanc quoque sancendam putaverunt, si quis acitavisset, sive carmen condidisset, quod infamiam afferret flagitiumve alteri.* Arnob. lib. iv. *Carmen malum scribere, quo fama alterius coinquinetur et vita, decemviralibus scitis eradere noluitis impunè.* Vide S. August. De civ. Dei lib. ii. cap. 9. et supra, lib. ii. Sat. 1. v. 82.

Si mala condiderit in quem quis carmina;
jus est,

Judiciumque. —

154. *Vertère modum.*] Desierunt carmina scribere Fescennina, et nominatim vitia notare; satiras verò scripserunt non tam apertè vel dicaciter arguentes vitiosos.

Formidine fustis.] Pœna fustuarii decreta fuerat in auctorem carminis maledici; qui quidem ad necem cædi jubebatur fustibus, seu virgis illis, ex quibus simul et securibus constabant fasces magistratuum. Vide supra Ciccr. cit. De rep.

155. *Ad bene dicendum delectandumque redacti.*] Adhæc certè magis nata pœsis videtur.

156. *Græcia capta, &c.*] Posteaquam Romani Græcorum imperio subverso Græciam in provinciam redegerunt, artes liberales à Græcis illatæ sunt in Italiam, adhuc rudem, et disciplinis nondum excultam; quarum amœnitate capti sunt Romani.

158. *Numerus Saturnius.*] Prisca barbaries, rudis et impolita compositio versusum, quæ fuerat in Italiâ ab Saturno rege, ac diu etiam post eum. Ascon. in 2. Ver. *Versus Saturnius,* inquit Festus, *appellantur illi antiquissimi, quibus et à Nævio bellum Punicum scriptum est, et à multis aliis plura composita sunt.* Ennius de iisdem.

— *Scripsere alii rem*

Versibus quos olim Fauni vatesque canebant, cum neque Musarum scopulos quisquam superârât.

Porro ii versus omnes erant iambici hypercatalecti; qualis iste.

Malum dabant Metelli Nævio potte.

158. *Grave virus Munditiæ pepulère.*] Venustas Græcorum expulit rusticitatem et inconcinnitatem è sermone et scriptis Romanorum. *Virus,* doctas aures velut eneans; *barbara* scilicet oratio, atque *reconditorum verborum factor;* ut aiebat Augustus, teste Suetonio antea cit. Octav. 86.

Attamen diù superfuit, et superest etiam quædam rusticitas. Nam tardè Romani ingenium appulere ad libros Græcorum; postque bella Carthaginiensia pace fruentes, investigare cœperunt, quid boni continerent Thespis, Æschylus, Sophocles. Quin tentarunt, an scripta illorum pro dignitate possent transferre in *Latinum sermonem*: et placuerunt sibi animo excelsi et vehementes. Quippe habent de tragico spiritu non parùm, nec infeliciter exequuntur: at emendare quod composuerunt, ignominiosum ducunt et ærsantur. Verùm eò magis operosa est, quò minus habet indulgentiæ. Animadvertente, qualì modo Plautus sustineat *comœdici adolescentis amatoris*,

Munditiæ pepulère. Sed in longum tamen ævum [845] Manserunt, hodieque manent vestigia ruris. 160
 Serus enim Græcis admovit acumina chartis;
 Et post Punica bella quietus quærere cœpit,
 Quid Sophocles, et Thespis, et Æschylus utile ferrent.
 Tentavit quoque, rem si dignè vertere posset;
 Et placuit sibi, naturâ sublimis et acer. 165
 Nam spirat tragicum satùs, et feliciter audet: [846]
 Sed turpem putat in scriptis, metuitque lituram.
 Creditur, ex medio quia res arcessit, habere
 Sudoris minimum; sed habet comœdia tantò 169
 Plus oneris, quantò veniæ minus. Adspice, Plautus
 Quo pacto partes tutetur amantis ephebi,
 Putatur comœdia nequaquam esse difficilis, eò quòd materiam

ANNOTATIONES.

159. *In longum tamen ævum Manserunt, &c.]* Diu in Italiâ, ac Romæ etiam mansit inquinatus sermo, permixtus videlicet è pluribus linguis; Italâ, Græcâ, Oscâ, Phrygiâ. Semi-græci erant cum poetæ tum oratores. Romani passim Graii vocabantur: ad eò ut indignatus Cato exclamaverit in senatu, se non posse ferre ampliùs Græcicam urbem. Varro 6. De ling. Lat. Dionys. Halic. in fine lib. i. Juvenal. Sat. 3. v. 60.

— *Non possum ferre, Quirites, Græcam urbem, &c.* —

163. *Sophocles, Thespis, Æschylus.]* Hi tres apud Græcos tragici poetæ insignes fuere. Antè ante Christum plus sexcentis tragædiam Thespis invenit, Æschylus post annos ferè centum explevit, denique Sophocles mirè perfecit, Æschylo jam senè. De Thespi et Æschylo plura in Epist. ad Pisones.

Sophocles.] Is Atheniensis exercitùs dux fortissimus cum Pericle, item et accuratissimus scriptor tragædiarum 120, ut aiunt; quanquam ex iis habeamus superstites tantùm septem; cæteras autem nobis invidit injuria temporum. Annos vixit nonaginta quinque. Eodem tempore floruit, quo Socrates et Aristophanes: apud dictus ob suavitatem orationis: ter et vicies palmam adeptus. Sophocles Homerus tragicus, Homerus autem Sophocles epicus à Polemone nuncupabatur, teste Diogene Laertio lib. iv. Vid. Val. Max. lib. viii. cap. 7. et lib. ix. cap. 12.

164. *Tentavit quoque, &c.]* Tragicorum istorum lectione delectati, quædam ex illis in Latinum sermonem vertere aggressi sunt. Quin integras etiam tragædias Græcorum Latinitate donatas in scenam dedere Accius, Cæcilius, Pacuvius, Nævius: quarum supersunt etiamnum aliquot fragmenta.

Rem dignè vertere.] Græcorum vim, altosque tragædia spiritus assequi, et Latino sermone æmulari.

165. *Placuit sibi, naturâ sublimis et acer.]* Illi tragicorum Græcorum Latini interpretes sibi visi sunt non infeliciter rem moliri, et dignè satis imitari sublimes illorum dictiones et sententias, pro insito nempe Romanis acri et sublimi ingenio, ad sustinendam tragici spiritus altitudinem valdè apto et idoneo.

167. *Sed turpem putat, &c.]* Atque utinam ab incepto nostri poetæ non destitissent, seu viribus suis nimium diffisi, seu quòd eos offenderet *limæ labor et mora*. Quòd si jam tunc illi, alique deinceps, *lituram* et censuram minus timuissent, certè nunc, *nec virtute foret clarisre potentius armis, Quam lingua Latium*. Ita sentit et loquitur Horatius tum hic, tum in Epist. ad Pison. v. 289.

168. *Creditur, ex medio, &c.]* Comœdia difficultatem ostendit, quia poetæ comico venia non datur: quasi facile sit perfectè exprimere res et actiones vulgares. Verùm exemplo celebrium comicorum probat, arduum opus esse comœdiam.

170. *Adspice, Plautus Quo pacto, &c.]* Vide quàm aberret a scopo ipse Plautus alioqui solers, pariter et Dorsennus: quàm ille parùm sibi constat in tuendis partibus juvenis amantis, &c. quàm alter *edacibus parasitis* sit importunus, quos perpetuò ad nauseam usque representat. Plerique dubitarunt, utrum ab Horatio reprehenderetur hic Plautus, an culpato Dorsenno præferretur, et velut exemplar optimum exhiberetur. At mentem ipse suam aperuit Horatius in Epist. ad Pisones, v. 270.

At nostri proavi Plautinos et numeros, et Laudavere sales, nimii impatienter utrumque, Ne dicam stullè, mirati.

171. *Quo pacto partes tutetur, &c.]* Ergo Plautus hic arguitur, quòd nesciat, vci non curet ita *personam formare, ut servetur ad inum, qualis ab incepto processcrit, et sibi constat*, ut est in cit. Epist. ad Pis. v. 135.

Ut patris attenti, lenonis ut insidiosi :
 Quantus sit Dorsennus edacibus in parasitis ;
 Quàm non adstricto percurrat pulpita socco.
 Gestit enim nummum in loculos dimittere ; post
 hoc

Securus, cadat, an recto stet fabula talo. 176

Quem tulit ad scenam ventoso gloria curru,
 Exanimat lentus spectator, sedulus inflat:

Sic leve, sic parvum est, animum quod laudis ava-
 rum

Subruit, ac reficit. Valeat res ludicra, si me 180

Palma negata macrum, donata reducit opimum.

Sæpe etiam audacem fugat hoc terretque poëtam,

Quòd numero plures, virtute et honore minores,

Indocti, stolidique, et depugnare parati, 184

Si discordet eques, media inter carmina poscunt

Aut ursum, aut pugiles : his nam plebecula gau-
 det.

Verùm equitis quoque jam migravit ab aure vo-
 luptas

delectatur. Sed equites ipsi *abjectâ* aurium voluptate, convertuntur.

senis avari, lenonis captan-
 tis, ut nimius sit Dorsennus
 in parasitis gulosis: ut dis-
 soluto socco per theatra va-
 dat: enimverò gaudet pecu-
 niam inferre in marsupium;
 deinde non angitur, seu tabu-
 la intercidat, seu firmo gra-
 du consistat. Qui ad thea-
 trum ducitur superbo curru
 gloriæ, occiditur spectatore
 languido, erigitur attento.
 Adèd leve et parvum est,
 quod contristat vel consolatur
 animum gloriæ cupidum.
 Apage rem scenicam, si
 approbatio denegata me re-
 ducit mæstum, concessa ex-
 ultantem. Non raro quoque
 audacem poëtam deterret,
 atque alienat, quòd plures
 numero, *si que* merito et
 dignitate inferiores, im-
 periti et bardi, promptique
 ad conflegendum, si equites
 dissentiant, mediam inter
 fabulam petunt vel ursum,
 vel athletas; his enim plebs

ANNOTATIONES.

172. *Patris attenti.*] Ad lucrum, ad parsimoniam.

Lenonis insidiosi.] Loculis amantium insidiantis.

173. *Dorsennus.*] Vel Dossenus, poeta comicus, Atellanarum fabularum scriptor; cujus mentio est apud Plin. lib. xiv. cap. 13. ubi et aliquot ejus versiculi referuntur.

174. *Quàm non adstricto, &c.*] Quàm uterque peccet, et à perfecto distet; adèd falluntur qui credunt minimum esse difficultatis in elaborandâ comœdiâ. Certè in hoc poeta ut plurimum aut nimius est, aut deficit; quod facere videtur materiæ parvitas. At contrâ in tragœdiâ res graves hinc poëtæ ingenium stimulant, sublevant, erigunt; illinc autem auditorum animos dum plus afficiunt, etiam avocant à fastidio, et à notandis erroribus.

Non adstricto socco.] Allegoria; *soccus* comedorum calceus, *non astrictus*, laxus, solutus, indicat non accuratum poëtam, inconcinnè scribentem; seu negligat, seu nequeat decorum personarum ubique et semper custodire, vel *descriptas servare vices operumque colores*, &c. Vid. Epist. ad Pis.

175. *Gestit enim.*] Et hoc unius lucri magis quàm laudis studium referri videtur tam ad Plautum quàm ad Dorsennum.

Nummum.] Pretium pro fabulâ datum à prætore, vel ædilibus; ut annotavi suprâ.

176. *Cadat, an recto stet fabula talo.*] An explodatur à populo, an semel approbata sæpius expectatur. Pers. Sat. 5. v. 104.

— *Tibi recto vivere talo*

Ars dedit.

177. *Quem tulit ad scenam.*] Neque felicior est poëta fabulas in scenam dandas scribens gloriæ parandæ causâ; tam vanus et clamitosus est hic laudis, quàm ille lucri cupidus.

183. *Numero plures.*] Plebii nempe adversus equestrem ordinem armis contendere parati, si quod stolidè poscunt, negetur.

185. *Si discordet eques.*] Si equites aliud velint quàm plebs; si obsistant plebi flagitanti, ut fabula interrumpatur, alii que ludi producantur; nimirum, ursus, leo, camelus, pugilum certamen, gladiatores, funambulus, &c.

Media inter carmina.] In media fabulæ actione post unum aut alterum comœdiæ seu tragœdiæ actum. Vide Terentii Hecyræ prologum, qui totus eâ de re est.

Hecyra—*hæc cum data est nova, Novum intervenit vitium et calamitas; Ut neque spectari, neque cognosci potuerit: Ita populus studio stupidus in funambulo*

Animum occupârat—*Cum primum eam agere cœpi, pugilum gloria,*

Funambuli eodem accessit expectatio; Comitum conventus, studium, clamor mulierum

Fecêre, ut ante tempus exirem foras.

Primo actu placeo; cum interea rumor venit, Datum iri gladiatores; populus convolat, Tumultuantur, clamant, pugnant de loco, Interea ego meum non potui tutari locum, Nunc turba nulla est, otium et silentium est. Agendi tempus mihi datum est, &c.

187. *Verum equitis quoque, &c.*] Sed nunc

ad oculorum oblectationes instabiles et fluxas; per quatuor aut plures horas vela complicantur, dum fugiunt equitum turmæ et peditum cohortes. Mox reges ante fortunati revinctis, à tergo manibus trahuntur; prope rant esseda, pilenta, petorrита, naves; portatur ebur captivum, et Corinthus captiva. O si Democritus viveret, quàm rideret, cum plebs attentè spectat vel non vnam bestiam constatam è pantherà et camelo, vel candidum elephantem; Sanè plebem magis quàm lodos attenderet, velut sibi dantem spectacula plus quàm histriones; poetas autem diceret commemorare fabulam surdo asino. Etenim quæ vox

Omnis ad incertos oculos, et gaudia vana.
 Quatuor aut plures aulæa premuntur in horas,
 Dum fugiunt equitum turmæ, peditumque catervæ:
 Mox trahitur manibus regum fortuna retortis; 191
 Esseda festinant, pilenta, petorrита, naves:
 Captivum portatur ebur, captiva Corinthus. [849]
 Si foret in terris, rideret Democritus, seu
 Diversum confusa genus panthera camelo, 195
 Sive elephas albus vulgi converteret ora:
 Spectaret populum ludis attentius ipsis,
 Ut sibi præbentem mimo spectacula plura:
 Scriptores autem narrare putaret asello
 Fabellam surdo: nam quæ pervincere voces 200

ANNOTATIONES.

equeser, etiam ordo levitatem popularem sequitur; et spectaculo malunt oculos pascere, quæ voluptas citius evanescit, quàm auribus excipere, quod animo certam et diuturniorem affert voluptatem.

189. *Aulæa premuntur.*] *Aulæa recondita cessant*, ut canit Juvenalis, Sat. 6. ornamenta scenæ et vela removentur, adedque fabula et carmina intermittuntur, dum ad obsequendum stulto vulgi studio, introducuntur quæpiam spectacula. Cic. Epist. 1. lib. vii. ad Marium ita scribit: *Nosti reliquos ludos, qui ne id quidem leporis habuerunt, quod solent mediocres ludi; apparatus enim spectatio tollebat omnem hilaritatem; quo quidem apparatu non dubito quin animo æquissimo carueris. Quid enim delectationis habent sexcenti muli in Clytemnestrâ, aut in equo Trojano craterarum tria millia? aut armatura varia peditatus aut equitatus in aliquâ pugna? quæ popularem admirationem habuerunt, delectationem tibi nullam attulissent*

Quæ potest esse homini politico delectatio, cum aut homo imbecillus à valentissimâ bestiâ lanigatur, aut præclara bestia venabulo transterberatur? &c.

190. *Dum fugiunt equitum turmæ, &c.*] Dum bellorum species representatur, hostium fuga simulatur, ac subinde triumphalis pompa exhibetur. Huc refer quæ sunt lib. i. Epist. 6. v. 40. et seq. de magno numero chlamyduum scenæ præstitarum.

192. *Esseda.*] Currus quibus capti reges traducuntur. *Essedum* vehiculi gestatorii genus apud Gallos usitatum.

Pilenta.] Reginarum matronarumque captivarum vehicula, quæ et carpenta.

Petorrита.] His captiva regum devictorum familia vehebatur: quatuor rotarum erant. Vide Gell. lib. xv. cap. 30.

Naves.] Quibus navali prælio reges victi: vel exhibitâ naumachiâ, vel productis navibus, seu pictis in scenâ seu veris in Tiberi, qui theatro proximus, ut vult vetus schol. aut po-

tius in amphitheatris, quemadmodum docet Martialis. spectac. Epig. 24. ubi de representationi navali certamine, subitoque immisâ in amphitheatrum per tubos tantâ aquarum vi, ut peregrinus esse pontum facile credidisset, nisi mox emissam ad munus gladiatorium aquam cerneret.

193. *Captivum portatur ebur.*] Captarum urbium imagines et simulacra ex ebore Meminit Quintilianus lib. vi. cap. 3. *Chrysippus, cum in triumpho Cæsaris eburnea oppida essent translata, et post dies paucos Fabii Maximi lignea, thecas esse oppidorum Cæsaris dixit.*

Captiva Corinthus.] Simulacrum urbis Corinthi à L. Mummiò expugnatae et expilatæ. Alii interpretantur, vasa æris Corinthi à victore direpta et asportata.

194. *Democritus.*] De eo lib. i. Epist. 12.

195. *Diversum confusa genus.*] Cave ne accipias belluam è duabus naturis mixtam: imò designatur optimè camelo pardalis, vulgò *une giraffe*. Varro 4, de ling. Lat. *Camelus suo nomine Syriaco in Latinum venit; ut Alexandriæ camelopardalis nuper advecta, quòd erat figura ut camelus, maculis ut panthera.* Vide Solin. cap. 33. Dion. Lib. 43. Plin. lib. viii. cap. 18. *Camelorum, inquit, aliqua similitudo in duo transfertur animalia; Nabin Æthiopes vocant, collo similem equo, pedibus et curribus bovi, camelo capite, albis maculis rutilum coloris distinguentibus; unde appellata camelopardalis. Dictatoris Cæsaris Circensibus ludis primum visa Romæ. Ex eo subinde cernitur aspectu magis quàm feritate conspicua: quare etiam oris feræ nomen invenit.*

196. *Elephas albus.*] Qualis rarè invenitur, Vide Ælian. lib. iii. cap. 46.

199. *Narrare asello Fabellam surdo.*] Proverb. Narrare surdo, vel asino: id est, oleum et operam perdere: *asello*, plebeculæ stolidæ et contumaci.

200. *Quæ pervincere voces, &c.*] Quis aded vocalis histrio, quantumvis contenderet, in scenâ posset audiri tantum inter strepitum tu-

Evaluère sonum, referunt quem nostra theatra?
 Garganum mugire putes nemus, aut mare Thuscum;
 Tanto cum strepitu ludi spectantur, et artes,
 Divitiæque peregrinæ, quibus oblitus actor
 Cùm stetit in scenâ, concurrat dextera lævæ. 205
 Dixit adhuc aliquid? Nil sanè. Quid placet ergo?
 Lana Tarentino violas imitata veneno.
 Ac ne fortè putes, me, quæ facere ipse recusem,
 Cùm rectè tractent alii, laudare malignè;
 Ille per extentum funem mihi posse videtur 210
 Ire poëta, meum qui pectus inaniter angit,
 Irritat, mulcet, falsis terroribus implet,
 Ut magus; et modò me Thebis, modò ponit Athenis.
 Verùm age, et his, qui se lectori credere malunt 215
 Quàm spectatoris fastidia ferre superbi,
 Curam impende brevem; si munus Apolline dignum
 magus; ac modò me Thebis, modò Athenis constituit. Age vero, imminue solitudines eorum etiam, qui malunt, se lectori committere, quam tolerare contemptum spectatoris fastidiosi; si quidem vis scriptis, implere locum Apollini ritè dicatum,

ANNOTATIONES.

multuantis populi et vociferantis.

201. *Referunt quem nostra theatra?* Ob reflexam echo. Vide lib. i. Od. 20.

202. *Garganum.*] Apuliæ montem, de quo lib. ii. Od. 9.

Mugire nemus.] Ventis maritimis percussum; mare, stridens et resonans, Austro flante, fluctibus collisis.

Mare Thuscum.] Mare inferum, et Tyrrenum, de quo lib. i. Od. 11.

203. *Artes.*] Habitus histrionis artificiosus; apparatus vestium peregrinis opibus et artificio conspicuus.

205. *Concurrat dextera lævæ.*] Vel mirabunda plebs junctas manus tollit, vel approbans percutit et complodit.

206. *Dixit adhuc aliquid?*] Tum verò hospes querere possit: Unde populi admiratio, eùm nihil adhuc pronuntiârît auctor? O stultitiam! ad vestimentorum fulgorem percellitur, gestit, exultat in sana plebs.

207. *Lana Tarentino violas imitata veneno.*] Vestis è lanâ violacæ coloris tincta apud Tarentum; quæ urbs eùm lanâ, tun purpurâ, exquisitâ celebratur. Plin. lib. viii. cap. 48. *Lanæ,* inquit, *circa Tarentum summam nobilitatem habent.* Lib. ix. cap. 39. *Violacæ purpurea vigeat, cujus libra denariūscantum venebat; nec multò post rubra Tarentina.* Vide et lib. xxi. cap. 6. et 8.

208. *Ac ne fortè putes, &c.*] Removet à se Horatii suspensionem invidiæ. Ne putes, ô Auguste, me derogare laudem poëtis dramaticis, eò quòd dramata non scribam; profiteor me illos, si peritè rem moliantur, prorsus admirari.

209. *Laudare malignè.*] Exiguè, quasi invidendo illis. Virgil. Æneid. vi. 270.

posset superare murmur, quod reddunt theatra nostra? Credas stridere Gargani silvas, vel Hetruscum mare; tanto cum strepitu spectantur ludi, artificium, et opes exoticæ, quibus cùm circumdatus histrio prodit in theatrum, dextera sinistræ jungitur. *An verò jam quidpiam locutus est?* Nihil profectò. Quid igitur admirantur? Pannum Tarentino succo violas imitantem. Ne verò arbitreris, me parcè laudare ea, quæ facere detrectem, quando scitè, peragunt cæteri; is poëta mihi videtur posse ambulare per funem extentum, qui meum cor fictis sermonibus torquet, stimulat, placat, falsis terroribus concutit, velut

Quale per incertam lunam sub luce malignò.
 210. *Per extentum funem, &c.*] Moliri et perficere quod difficillimum est.

211. *Qui pectus inaniter angit, &c.*] Qui pro arbitrio movet animum, et in quamlibet partem inflectit, seu ad dolendum, seu ad lætandam; vel ad iram, vel ad miserationem; ad metum, spem, &c. Epist. ad Pison.

Quocunq; volent animum auditoris agunt.
 213. *Magus.*] Præstigiator, oculos fascinans.

Vide Cæi. Rhodig. lib. ix. cap. 23. Plin. &c.
Modò me Thebis, &c.] Dum ita describuntur et narrantur in scenâ, quæ Thebis vel Athenis gesta sunt, ut illuc interesse videatur sibi auditor, et rem oculis spectare. Aristot. Poët. *tanquam intersit rebus ipsis agendis.* Porro illæ urbes præcipuè nominantur, quòd inde materiam plerumque tragici desumpserint. De Thebis, lib. ii. Sat. 6. de Athenis, lib. ii. Sat. 7.

214. *Verùm age.*] Augustum comediâ in primis gaudenter hortatur poëta, ut faveat non solum dramaticis, sed et epicis; quandoquidem his magis quàm illis heroum nomen ad posteros transmittitur; atque omnes æque præmiis stimulet ad rectè et gnæviter scribendum.

Qui se lectori, &c.] Qui odas vel epos molunt componere à posteris legenda, quam drama spectandum à populo, sæpe optimum carmen fastidiente, at ad ineptiam ursi, funambuli, purpureæ vestis spectationem gestiente. Vide suprâ.

216. *Curam impende brevem.*] Certa ad vicium præbendo subsidia; vel utrosque laudando et fovendo.

Munus Apolline dignum.] Bibliothecam a te adi Apollinis adjunctam in monte Palatino, Lib. i. Epist. 3. v. 17.

ac poetis cupiditatem auge-
re, ut animosius adeant He-
liconem præclarum. Certè
nobis poetæ multa sæpe ma-
la creamus (ut mea ipse vi-
neta incidam) dum tibi oc-
cupato vel fatigato librum
porrigimus; dum offendimur,
si quis familiarium redarguerit
unum è versiculis *nostris*; dum
loca jam recitata repetimus non
rogati; Nostros, et tenui deducta
poëmata filo; 225
Cùm speramus eò rem venturam,
ut, simul atque [852] Carmina
rescieris nos fingere, commodus
ultrò Arcessas, et egere vetes,
et scribere cogas. Sed tamen est
operæ pretium cognoscere, quales
Ædituos habeat belli spectata
domique 230 Virtus, indigno non
committenda poetæ. Gratus
Alexandro regi magno fuit ille
Chærilus, inculcis qui versibus
et malè natis Retulit acceptos,
regale numisma, Philippos.
Sed veluti tractata notam
labemque remittunt 235
Atramenta, ferè scriptores
carmine fœdo Splendida facta
linunt. Idem rex ille, poëma
Qui tam ridiculum tam carè
prodigus emit, atramentum
contactum, imprimi notam et
maculam, sic ferè scriptores
rudi carmine, inquinant gesta
illustria. Is ipse rex, qui tam
indignum carmen tam caro
pretio emit profusus,

ANNOTATIONES.

218. *Heliconæ.]* Montem Bœotiæ sacrum
Musis. Allegoria.

219. *Multa quidem nobis, &c.]* In se et alios
poetas epicos culpam derivat ac rejicit
Horatius, quod minus Augusto gratiosus
sint.

220. *Ut vineta egomet cædam mea.]* Proverb.
id est, ut mos ipse errores fatear et emendem.

Cum tibi Sollicito, &c.] Poëta noster, ut
alios corripiat, seipsum petit notatque;
quam ab isto peccandi genere longè alienus;
ut patet ex datis luculenter Vinnio
Asellæ mandatis et præceptis, cum eum
doceret rationem tempestivè et commodè
porrigendi Augusto ipsam hanc Epistolam.
Vide lib. i. Ep. 13.

224. *Non apparere labores.]* Velut aliud
agens Horatius expostulat, quòd plerumque
non satis advertat lector vel auditor, quæ
ab auctoribus summâ curâ, arte, ingenio
sunt scripta.

225. *Tenui deducta poëmata filo.]* Possunt
hæc verti in bonam malumque partem;
vel eximie et scitè composita; vel exili
et humili stylo; adeoque indigna eâ
laude, quæ deposcitur ab auctoribus.

226. *Cum speramus, &c.]* Tantum nobis
arrogamus perperam et stulte.

229. *Quales Ædituos habeat, &c.]* Quales
præcones deceant virtutem egregiam.
Ædem virtuti velut numini erigit
Horatius, assignatque laudatores et
poetas velut ædituos.

232. *Alexandro magno.]* Illi Macedonum
regi fama super æthera nota.

233. *Chærilus.]* Insulsus poeta Thucididis

et Herodoti vivens temporibus; quem
Aristoteles in Top. notat: *Qualia
Homerus, non qualia Chærilus,*
inquit. Vide Ep. ad Pisones, v. 357.

234. *Philippos.]* Nummos aureos
Philippi Macedonum regis, patris
Alexandri magni, effigie signatos.
Duos fuisse Chærilos constat,
quicquid nonnulli sentiant. Prior
eximius poeta Atheniensium de
Xerxe victoriam celebravit; cui pro
singulis versibus totidem stateres
seu nummos aureos contulerunt
Athenienses, facto etiam decreto,
ut cum Homero legeretur. Posterior
fuit iste Alexander comes assiduus,
testibus Q. Curtio et Plutarcho:
de quo variè narrant. Quidam scribunt
pepigiisse Alexandrum cum Chæri-
lo, ut pro singulis bonis versibus
singulos acciperet Philippos,
pro singulis autem malis, totidem
colaphos; opere verò confecto,
vix septem versus laude dignos
extitisse: denique referunt Chæri-
lum inediâ periisse. Vide Suidam,
&c. Porro videtur Horatius isti
Chæriilo quæpiam tribuere, quæ
prioris sint; ut Alexander sit
imitatus, quod fecerant Athenienses,
conditum de se carmen pariter
remunerans.

236. *Scriptores carmine fædo.]* Hinc
sapienter Augustus, quamvis ingenia
sui seculi omni modo foverit, ac
benignè patienterque audiverit
recitantes non tantum carmina et
historias, sed et orationes atque
dialogos; *componi tamen* aliquid
de se, nisi et serio et à præstan-
tissimis, offerebatur; admonebatque
prætores, ne paterentur nomen
suum commissionibus

Edicto vetuit, ne quis se, præter Apellem
Pingeret, aut alius Lysippo duceret æra
Fortis Alexandri vultum simulantia. Quòd si
Judicium subtile videndis artibus illud
Ad libros, et ad hæc Musarum dona vocares ;
Bœotum in crasso jurares aère natum.
At neque dedecorant tua de se judicia, atque
Munera, quæ multâ dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius Variusque poëtæ.
Nec magis expressi vultus per ahenea signa,
Quàm per vatis opus mores animique virorum
Clarorum apparent. Nec sermones ego mallem
Repentem per humum, quàm res componere gestas,
Terrarumque situs, et flumina dicere, et arces
Montibus impositas, et barbara regna, tuisque

humiles sermones, quàm *tua* celebrare facinora, et situs regionum, et fluvios, et arces montibus
inædificatas, et *victos* reges barbaros, et bella tuis

ANNOTATIONES.

obsoleferi. Suet Octav. cap. 89.

239. *Edicto vetuit.*] Cic. lib. v. Epist. 12. *Nec enim Alexander ille gratiæ causâ ab Apelle potissimum pingi, et a Lysippo fingi volebat; sed quòd illorum artem cum ipsis tum etiam sibi gloriæ fore putabat.* Idem narrat Plutarchus, aitque, è duobus Alexandris, alterum in-victum scilicet Philippo natum; alterum ab Apelle factum, non esse imitabilem. Apuleius Florid. 1. sic habet: *Alexander imaginem suam, quò certior posteris daretur, noluit a multis artificibus vulgò contaminari; sed edixit universo orbi suo, ne quis effigiem regis temerè adsimularet ære, colore, cælamine; quin solus cum Poly-cletus ære duceret, solus Apelles coloribus delinearet, solus Pyrgoteles cælamine exuderet.* Plin. lib. vii. cap. 37. *Edixit imperator ille, ne quis ipsum alius quàm Apelles pingeret, quàm Pyrgoteles sculperet, quàm Lysippus ex ære duceret.* Vide et Valer. Max. lib. 8. cap. 11.

Apellem.] Eximius ille pictor ex insulâ Co, toto orbe celebratus pictis ingeniosè et venustè tabellis.

240. *Lysippo.*] Statuarius ille præclarus ad veritatem optimè accessit. Quintiliano teste. Hinc Propertius lib. iii. El. 9. v. 9.

Gloria Lysippo est animosa effingere signa.

241. *Fortis Alexandri vultum.*] Cui nempe masculus ac leoninus erat obtutus.

Quòd si Judicium, &c.] Alexander de picturâ aliusque artibus benè judicans, quàm in-epè censuit de carminibus! Certè Bœotico fuisse ingenio dixeris. Plinius tamen lib. vii. cap. 29. docet, quanti ab Alexandro æstimati sint Homerus, Pindarus, &c. Ælianus autem Hist. var. lib. ii. non fuisse picturæ æstimandæ peritum ostendit; refert enim, Alexandri equo adhiante ad equum ab Apelle pictum, quem tamen Alexander haud valdè laudaverat; dixisse Apellem: Atqui, imperator, vide-

[853] decreto interdixit, ne pin-
240 geret se quisquam nisi Apel-
les, neve alius quàm Lysip-
pus effingeret ex ære imagi-
nes strenui Alexandri.
Quòd si judicium hoc solers
in æstimandis artibus voca-
res ad scripta, et ad munera
ista Musarum, affirmares or-
tum in pingui aère Bœotio-
rum. Verum selecti a te,

[854] *Auguste*, poëtæ Virgilius et
Varius non turpant tua de
se judicia, et dona, quæ ac-
ceperunt plurimâ cum glori-
riâ largientis. Virorum au-
tem illustrium vultus æreâ
effigie expressi non plus
fulgent, quàm mores et in-
genium versibus poëtæ. Ego
verò non mallem scribere

tur equus tuus in arte pingendi esse te intelli-
gentior.

244. *Bœotum in crasso.*] Quanquam sæpius,
fortes creantur fortibus, contra tamen evenit
interdum. Sic Pindarus crassâ licet regione,
Bœotiis nempe Thebis, oriundus, sagacissimi
nihilominus ingenii fuit. Verùm constat Bœo-
tius ut plurimum fuisse stupidus et hebetes,
aut valdè crassos pro cœli et aëris ratione.
Unde nata proverbialia: *Sus Bœotica, auris Bœo-
tica, Bœoticum ingenium.* Cic. 1. De leg.
Videmus quàm varia sint terrarum genera
———*aliæ, quæ acuta ingenia gignant, aliæ,
quæ retusa. Quæ omnia sunt ex cœli varietate,
et ex disparili aspiratione terrarum.* Idem De
fato num. 7. *Inter locorum naturas quantum
intersit, videmus; alios esse salubres, alios pes-
tilentes———Athenis tenuè calum; ex quo acu-
tiores etiam pulantur Attici; crassum Thebis;
itaque pingues Thebani, &c.*

247. *Varius.*] De eo lib. i. Od. 6. et lib. i.
Sat. ult. sub finem.

248. *Nec magis expressi.*] Plutarchus refert
Catonem censorium eos deridere solitum, quî
statuorum cupiditate flagrantem, ignorantes se
pictorum et fabrorum operibus gloriari; sui
verò pulcherrimas imagines extare in civium
animis. Vide lib. iv. Od. 8.

250. *Nec sermones ego mallem.*] Adverte
prudentiam et modestiam poëtæ nostri. Ego,
inquit, si epici carminis scribendi facultate
pollerem, certè mallem res ab Augusto præ-
clarè gestas versibus heroicis consignare, quàm
satiras pedestri musâ scribere; verùm illius
materiæ gravitati vires meas impares sentio;
timeremque *splendida facta fœdis scriptis illi-
nere* et maculare.

252. *Arces Montibus impositas.*] *Præsidia
et custodias ubique disposuit———per Rheni
quidem ripam quinquaginta amplius castella
dixit.* Flor. cap. ult.

253. *Tuis Auspiciis confecta.*] Vide lib. iv. Od. 4.

auspiciis orbe toto finita, et
 templum includeas Janum
 pacis custodem, et Romanum
 te regnante Parthis metu-
 endam; si quidem tantum
 valerem, quantum exopta-
 rem. At tua majestas non
 admittit exile carmen; et
 mea verecundia rem aggre-
 di veretur, ad quam vices
 minimè sufficiunt. Porro of-
 ficia stultè gravant eum,
 quem colunt, præsertim cum
 se protrudant versibus et
 carmine. Enimverò citius
 quisque discit, ac faciliùs
 recordatur, id quod deridet
 quàm quod æstimat et mi-
 ratur. *Ego quidem sperno*
sedulitatem, quæ mihi mo-
lestiam creat; et nolim us-
quam cerâ effingi malè ex-
presso vultu, aut versibus
inconditis laudari: ne erubescam
turpi affectus dono,
simulque cum laudatore meo
patente cistâ jacens deporter in vicem, ubi venduntur thus, aro-
mata, piper, et quodcunque involvitur insulsis chartis.

Auspiciis totum confecta duella per orbem,
 Claustraque custodem pacis cohibentia Janum, 255
 Et formidatam Parthis, te principe, Romam;
 Si, quantum cuperem, possem quoque: sed neque
 parvum
 Carmen majestas recipit tua; nec meus audet
 Rem tentare pudor, quam vires ferre recusent.
 Sedulitas autem stultè, quem diligit, urget; 260
 Præcipuè cùm se numeris commendat, et arte. [855]
 Discet enim citius, meminitque libentius illud,
 Quod quis deridet, quàm quod probat et veneratur.
 Nil moror officium, quod me gravat; ac neque ficto
 In pejus vultu proponi cereus usquam, 265
 Nec pravè factis decorari versibus opto:
 Ne rubeam pingui donatus munere, et unâ
 Cum scriptore meo capsâ porrectus apertâ,
 Deferar in vicum vendentem thus, et odores,
 Et piper, et quicquid chartis amicitur ineptis. 270

EPISTOLA II. Ad JULIUM FLORUM.

Excusat se, quòd nec literas nec versus petitos misisset.

O, Flore, amice fidelis
 probo et illustri Neroni, si
 fortè aliquis vellet tibi ven-
 nondare servum Tibure aut
 Gabiis oriundum, atque tibi
 sic loquatur: Iste sincerus,
 et integer à capite ad cal-
 cem, tibi vendetur octo mil-
 libus nummorum; famulus
 promptus obsequi nutibus heri

FLORE, bono claroque fidelis amice Neroni, [856]
 Si quis fortè velit puerum tibi vendere natum
 Tibure, vel Gabiis, et tecum sic agat: Hic et
 Candidus, et talos à vertice pulcher ad imos,
 Fiet, eritque tuus nummorum millibus octo: 5
 Vernâ ministeriis ad nutus aptus heriles,

ANNOTATIONES.

255. *Claustraque custodem, &c.]* Portas itaque Jani clausas, ut pacis tempore, lib. iv. Od. 15.

256. *Formidatam Parthis.]* Lib. i. Od. 12. et 19. lib. iii. Od. 5. lib. iv. Od. 15.

260. *Sedulitas autem, &c.]* Intempestivum officium nec utile nec gratum videtur, sed potius grave est.

262. *Discet enim citius, &c.]* Cic. pro Muræna. *Cui placet, obliviscitur; cui dolet, meminit.*

264. *Neque ficto In pejus, &c.]* Malim nullam è cerâ imaginem, quàm pravè fabricatam habere: ex more veteri, de quo nos alibi; Juvenalis autem fusè, Sat. 8.

267. *Pingui munere.]* Rudi et inepto carmine, inconditis insulsisque versibus.

268. *Porrectus.]* Quasi cadaver.

270. *Quicquid chartis amicitur ineptis.]* De eâ insulorum librorum infelici sed justâ sorte dixi alibi. Vide lib. i. Epist. ult. v. 12.

Epistola II.—1. *Flore, bono, &c.]* Julius Florus ad bellum Pannonicum proficiscens cum Tiberio Nerone, petierat ab Horatio ut quæpiam ad se scriberet: cessantem verò, quanquam nihil pollicitum, subinde increpavit. Cui se Horatius excusat hæc Epistolâ: in quâ et eximia quædam ad poësim et ad benè beatèque vivendum pleraque documenta perscribit. Ad hunc ipsum Florum inscriptam vidimus jam Epist. 3. lib. i.

Amice Neroni.] Is ipse est Tiberius Claudius Nero, qui Augusto in imperium successit. De eo jam antè.

2. *Si quis fortè velit, &c.]* Similitudo, quæ se apud Florum purgat Horatius.

3. *Tibure.]* Lib. i. Od. 7. et 18. et lib. ii. Od. 6.

Gabiis.] Lib. i. Epist. 11. et 15.

Hic et Candidus.] Verba sunt mangonis usque ad versum 17.

6. *Vernâ.]* Servus ex ancillâ, natus domi.

Literulis Græcis imbutus, idoneus arti
 Cuilibet : argillâ quidvis imitaberis udâ :
 Quin etiam canet indoctum, sed dulce bibenti.
 Multa fidem promissa levant, ubi plenius æquo 10
 Laudat venales, qui vult extrudere, merces. [857]
 Res urget me nulla : meo sum pauper in ære.
 Nemo hoc mangonum faceret tibi : non temerè à me
 Quivis ferret idem. Semel hic cessavit, et, ut fit,
 In scalis latuit metuens pendentis habenæ. 15
 Des nummos, excepta nihil te si fuga lædat.
 Ille ferat pretium, pœnæ securus, opinor.
 Prudens emisti vitiosum : dicta tibi est lex :
 Insequeris tamen hunc, et lite moraris iniquâ.
 Dixi me pigrum proficiscenti tibi, dixi 20
 Talibus officiis propè mancum ; ne mea sævus
 Jurgares, ad te quòd epistola nulla veniret.
 Quid tum profeci, mecum facientia jura
 Si tamen attentas ? Quereris super hoc etiam, quòd
 Expectata tibi non mittam carmina mendax. 25
 Luculli miles collecta viatica multis
 Ærumnis, lassus dum noctu stertit, ad assem
 Perdiderat : post hoc vehemens lupus, et sibi et hosti
 Iratus pariter, jejunis dentibus acer,
 Præsidium regale loco dejecit, ut aiunt, 30
 Summè munito, et multarum divite rerum.

ges mihi faventes aggredieris ? Expostulas quoque, quoniam speratos versus haud misi fallax. Verùm attende paulisper : Luculli miles viæ subsidium multis laboribus comparatum amiserat integrum, dum nocte dormiret fatigatus. Inde lupus violens, tam sibi quam hosti infensus, ardens famelicis dentibus, regis præsidium depulit statione probe munitâ, multisque opibus instructâ ;

ANNOTATIONES.

7. *Literulis Græcis imbutus.*] Erudiebant servos, ut pluris venderent. Terent. Eunuch. *Fac periculum in literis, fac in palæstrâ, in musicis : solertem dabo.*

10. *Multa fidem promissa levant.*] Subdolos negotiator vult videri non dare verba, cum maxime verba dat.

12. *Meo sum pauper in ære.*] Nullum æs alienum habeo, nil debeo cuiquam. Cic. pro Roscio comædo : *Locuples erat : nihil debebat : in suis nummis versabatur.*

14. *Semel hic cessavit.*] Versutus mango fugacem servi animum ita declarat metu legis, ut potius dissimulare et tegere dicendus sit ; adeo rem verbis involvit, extenuat, subornat.

Ut fit In scalis, &c.] Quòd segnis fuisset ad mandata peragenda, timuit loris stringi ac cædi. Hinc paululum delituit, absuitque domo. Sic per ambages mango loquitur, ne uno verbo eoque odioso dicat, fugit : vel, semel fugit.

15. *In scalis.*] Ad terrorem servorum ita pendebant in scalis scutica, quas ob oculos semper habebant, ut à peccando detererentur.

16. *Excepta nihil te si fuga lædat.*] Tandem fugam dicit breviter, excipitque ; quod nisi fa-

ceret, redhibere acceptum pretium vel servum cogeretur legibus ædilitiis.

17. *Pœnæ securus.*] Non obnoxius legi ac pœnæ : non timens actionem redhibitoriam. Cic. Offic. 1. *In mancipio vendendo ea vitia dicenda sunt (ut putâ, esse mendacem, aleatorem, furacem, ebriosum, fugacem) quæ nisi dixeris, redhibeatur mancipium jure civili.* Vide lib. Sat. 3. v. 285. annotat.

18. *Dicta tibi est lex.*] Pronunciata est tibi venditionis conditio.

21. *Talibus officiis propè mancum.*] Quasi manibus carentem, ac proinde ineptum ad scribendas epistolas.

26. *Luculli miles.*] L. Lucullus Romæ clarissimus, Mithridatem Ponti, Tigranemque Armeniæ reges profligavit, opibus maximis celebratus.

30. *Præsidium regale.*] A rege Mithridate, vel Tigrane collocatum.

Loco Summè munito.] Tigranocertam quidam intelligunt, ex Appiano in Mithridat. *quæ urbs capta exercitum ingenti prædâ dilavit :* seu alii melius, Nisibim Mesopotamiæ civitatem, quæ bene munita Tigranis opes servabat. Dio.

ob id verò facinus pulchris
 muneribus afficitur, accipit-
 que plus quam viginti millia
 sestertium nummorum. Eo
 dem fermè tempore voleas
 imperator diruere castrum
 quoddam, cæpit hunc ip-
 sum militem adhortari ser-
 monibus, qui vel ignavo pos-
 sent animos dare. Ito gene-
 rose, quò te tua virtus vo-
 cat; perge felicibus auspi-
 ciis, magna pro faciendis
 munera consecuturus. Cur
 moraris? Tum ille astutus,
 etsi agrestis, ait. Vadat il-
 luc, vadat, quo jubes, qui
 loculos amiserit. Ego Romæ
 educatus et edoctus sum
 quantum damni Græcis at-
 tulisset Achilles offensus.
 Deinde insignes Athenæ ali-
 quandò plus doctrinæ con-
 tulerunt, nempe ut possem
 pravum ab honesto distin-
 guere, ac veritatem inda-
 gare in nemore Academii.
 Sed infortunata tempore ab-
 straxerunt me loco iucundo,
 et civiles fluctus militiæ im-
 peritum appulerunt ad ex-
 ercitus nequaquam parem
 viribus Augusti Cæsaris.
 Unde statim ut Philippi me
 exemerunt abjectum amputatis alis, spoliatumque domo et bonis paternis; audax inopia ade-
 git carmina componere. Nunc autem possidens quantum sufficit quibus pharmaci unquam
 curari possim, si satius non ducerem quiescere, quam versus condere? *Ætas defluens omnia
 paulatim aufert à nobis; jam eripuit jocos, amores, convivia, facetias:*

Clarus ob id factum donis ornatur honestis,
 Accipit et bis dena supèr sestertia nummum.
 Fortè sub hoc tempus castellum evertere prætor
 Nescio quod cupiens, hortari cœpit eundem 35
 Verbis, quæ timido quoque possent addere mentem:
 I bone, quò virtus tua te vocat: i pede fausto,
 Grandia laturus meritorum præmia. Quid stas?
 Post hæc ille catus, quantumvis rusticus, Ibit,
 Ibit eò, quò vis, qui zonam perdidit, inquit. 40
 Romæ nutriti mihi contigit, atque doceri
 Iratus Grajis quantum nocuisset Achilles,
 Adjecere bonæ paulò plus artis Athenæ: [859]
 Scilicet ut possem curvo dignoscere rectum,
 Atque inter silvas Academii quærere verum. 45
 Dura sed emovère loco me tempora grato,
 Civilisque rudem belli tulit æstus in arma,
 Cæsaris Augusti non responsura lacertis.
 Unde simul primùm me dimisère Philippi,
 Decisis humilem pennis, inopemque paterni. 50
 Et laris et fundi; paupertas impulit audax,
 Ut versus facerem: sed, quod non desit, habentem
 Quæ poterunt unquam satis expurgare cicutæ,
 Ni melius dormire putem, quam scribere versus?
 Singula de nobis anni prædantur euntes: 55
 Eripuère jocos, Venerem, convivia, ludum:

ANNOTATIONES.

32. *Donis honestis.*] Qualia sunt phaleræ, torques, coronæ.

40. *Zonam.*] Castrensem crumenam et pe-
 uniam, quam milites in zonâ portare consue-
 rant. Evangel. Mar. cap. 6. Gel. lib. xv.
 cap. 12. sic loquitur C. Gracchus. *Cum Româ
 profectus sum, Quirites, zonas, quas argenti
 plenas extuli, eas ex provinciâ inanes retuli.*

41. *Romæ nutriti mihi contigit.*] Lib. i.
 Sat. i.

42. *Iratus Grajis quantum, &c.*] Id est, didi-
 ci Homeri Iliadem, in quâ refertur Achilles ob
 ereptam sibi Briseidem iratus secessisse à re-
 liquo exercitu, itaque ita Græcis plurimùm
 nocuisse. Vide lib. i. Od. 15. ad finem. Porrò
 studiorum olim initium ducebant pueri ab Ho-
 meri Achille. Unde proverbium de rudi et
 illiterato. *Nè iratum quidem Achillem novit.*

43. *Adjecere bonæ, &c.*] Dein. apud Athe-
 nas philosophiæ operam dedi. De Athen. lib.
 ii. Sat. 7.

45. *Inter silvas Academii.*] Academia locus
 Athenis suburbanus, arboribus multis amœnus,
 illustrium etiam virorum monumentis exorna-
 tus, ubi philosophiam primus docuit Plato. Di-
 ogen. Lært. Alii nomen trahunt ad Academio,

qui porticum ibi quandam extruxerit; alii à
 Cadmo.

46. *Dura sed emovere loco.*] Bello nempe
 civili flagrante, Brutus adversus Augustum
 colligens copias, Athenas iter habuit in Mace-
 doniam: unde Horatium et alios quosdam ju-
 venes Romanos ibi literis incumbentes abdux-
 it: nostrum verò poetam tribunum militum
 constituit, quamvis belli rudem, ut patet.

48. *Cæsaris Augusti. &c.*] Commodè assen-
 tatur.

49. *Me dimisere Philippi.*] Ad quam urbem
 in Thessalicis campis Augustus Brutum profli-
 gavit. Vide lib. ii. Od. 7.

50. *Decisis humilem pennis, &c.*] Amissis dig-
 nitate et patrimonio etiam per proscriptionem.

53. *Cicutæ.*] Non est quoddam vox hæc adeò
 torqueat interpretes sanè pro elleboro posita.
 Nam et Avicenna cicutam vocat nigrum elle-
 borum. Itaque sensus est; quanta esset insania
 mea, si scribendis versibus etiamnum caput
 obtunderem, frangeremve? et quæ frigidiores
 herbæ possent temperare furorem hunc poeti-
 cum?

55. *Singula de nobis, &c.*] Altera non scri-
 bendi excusatio.

Tendunt extorquere poemata : quid faciam vis ?
 Denique non omnes eadem mirantur amantiq : [860]
 Carmine tu gaudes ; hic delectatur iambis ;
 Ille Bioneis sermonibus, et sale nigro.
 Tres mihi convivæ propè dissentire videntur,
 Poscentes vario multum diversa palato.
 Quid dem ? quid non dem ? Renuis quæd tu, jubet
 alter :

Quod petis, id sanè est invisum acidumque duobus.
 Præter cætera, me Romæne poemata censes
 Scribere posse, inter tot curas, totque labores ?
 Hic sponsum vocat, hic auditum scripta, relictis
 Omnibus officiis : cubat hic in colle Quirini :
 Hic extremo in Aventino ; visendus uterque :
 Intervalsa vides humanè commoda. Verum
 Puræ sunt plateæ, nihil ut meditantibus obstat.
 Festinat calidus mulis gerulisque redemptor ;
 Torquet nunc lapidem, nunc ingens machina
 num ;

Tristia robustis luctantur funera plaustris ;
 Hæc rabiosa fugit canis ; hæc lutulenta ruit sus.
 I nunc, et versus tecum meditare canoros.
 Scriptorum chorus omnis amat nemus, et fugit urbes,
 Ritè cliens Bacchi somno gaudentis et umbrâ.
 Tu me inter strepitus nocturnos atque diurnos
 Vis canere, et contracta sequi vestigia vatum ?
 Ingenium, sibi quod vacuas desumpsit Athenas,
 finge. Verum scriptor omnis petit solitudinem, urbesque vitat, jure cliens Bacchi quietum et
 otium amanti. Tu verò me jubes mediis in tumultibus noctis ac diei Lyrica scribere, et pot-
 tarum ardua studia consecrari ? Ingeniosus quispiam Athenis tranquillis addictus,

conatur et abstrahere *facul-
 talem* poeticam ; quid jubes
ut agam ? Denique non om-
 nibus eadem placeat. Tu
 60 versus lyricos amas, ille
 iambicos. Hic gaudet sa-
 tiris et dieteris mordacibus.
Et quidem tres convivæ ra-
 rò idem appetunt, *quin* di-
 versa longe dissimili gustu
 volunt. Quid tribuam ? quid
 negem ? Tu recusas quod
 65 alius petit. Quod cupis, il-
 lud amarum et grave duo-
 bus videbitur. Præterea
 numquid putas me Romæ
 posse condere carmina tot
 inter solitudines et moles-
 tias ? Hic rogat *ut pro se*
 70 spondeam ; ille *ut* audiam
 quæ composuit, dimissis
 quibuscumque officiis ; alter
 habitat in colle Quirinali,
 75 alter in ultimo Aventino ;
 ambos adire oportet ; cernis
 [861] loca satis distantia. At va-
 cuæ sunt viæ, ut nihil cogi-
 tabundum impediatur. *Imo*
 occurrit operum conductor
 cum mulis et bajulis prope-
 rans ; machina lapidem aut
 trabem ingentem attollit ;
 pompa funebris decerta-
 cum magnis plaustris ; illæ
 80 rabiosa canis, istæc porcus
 cænosus discurret. Age mo-
 dò, versus optimos animo

ANNOTATIONES.

58. Denique non eadem, &c.] Tertia est hæc ratio et excusatio, quare versus nolit scribere.

60. Bioneis sermonibus.] Bion sophistes et poëta, dictus Borysthenites, adèd mordax et dicax ut nemini parceret, sed Homerum ipsum salibus amarissimis prosciderit. Ejus meminit Plutarchus.

65. Præter cætera.] Quarta excusatio.
 67. Sponsum.] Vide libro ii. Satirà 6. ubi
 —Romæ sponsorem me rapis.

Auditum.] De recitandi inore et vesaniâ jam dixi.

68. Colle Quirini.] Ad remotissimam urbis regionem.

69. Extremo in Aventino.] Ad oppositam urbis partem versus Tiberim.

70. Intervalsa vides, &c.] Inter utramque illam regionem sunt nempe forum Romanum, templum Jovis Feretrii, Capitolium, Palatium.

Humanè commoda.] Ironicè id est, valdè incommoda ob longinquitatem itineris ac regionum diversitatem. Perperam istas voces aliqui separant.

Verum Puræ sunt plateæ.] Prolepsis. At vacuæ impedimentis sunt viæ, atque inter eundem versus meditari licet. Imò, inquit Horatius, molestissima est vel ob istam rationem qualibet urbs valdè frequens et populosa. Vide Juv. Sat. 3:

72. Calidus redemptor.] Ardens et inhians ad questum. Vide Ode I. lib. iii.

73. Ingens machina.] Vel saxa ad muros, vel tigna ad contignationem attollens.

77. Scriptorum chorus, &c.] Ovid. Trist. I. Carmina secessum scribentes et otia quærunt. Quintil. lib. x. cap. 3. Secretum et liberum arbitris locum, et quàm altissimum silentium scribentibus maxime convenire nemo dubitaverit ; et pauld post: Silentium et secessus et undique liber animus maxime optanda sunt. Vide Juv. Sat. 7. v. 53. et seq.

78. Cliens Bacchi.] In tutelâ Bacchi esse poëtas dictum est alibi non semel.

80. Contracta vestigia vatum ?] Angusta, ardua, difficilia. Vide Juvenal. modò cit. Alii leg. *contacta*, sed ineptè.

81. Ingenium, sibi quod, &c.] Si Athenis

ibique septem per annos studiis operatus, sedulae librorum incumbens lectioni, prodit interdum taciturnior quam statua, et populo ludibrium exhibet. Ergone hic ego inter agitationes ac strepitus civitatis animum inducam meum aptare voces lyræ canendas? *Insuper et alia quæ deterreant accipe:* Rhetor quidam erat Romæ frater jurisperiti, qui alter alterius perpetuas laudes audiebant. Hic illi quasi Gracchus, ille huic tanquam Mucius prædicabatur. Nihilò certè minus insania ista detinet poëtas loquaces? Odas ego scribo, hic elegias, opus admirandum et à novem Musis elaboratum. Animadvertite primò quantà cum arrogantia et anxietate contemplerur *Apollinis* templum Romanis poëtis destitutum. Deinde, si per otium licet, assectare quoque et eminus ausculta quid quisque asserat, et cur sibi lauream attribuat. Conficimur, totidemque vulneribus afflicti adversarium, lentà pugna usque ad vesperam, quasi Sannites. Illius sententiã sum Alcæus; ille meã quis erit? quis, nisi Callimachus? Si quid amplius petere videatur,

ANNOTATIONES.

ludibrio est homo plusculum meditabundus, et quasi lectioni librorum immersus; quid essem ego Romæ, si per vias irem profundã cogitatione abstractus, et tam à rebus quæ circa me sunt, quàm à me ipso ferè alienatus?

86. *Verba lyræ motura sonum.*] Versus Lyricos.

87. *Frater erat Romæ, &c.*] Quinta ratio, ineptus et vanus poëtarum animus, quem similitudine explicat. Profectò jam pudere debet poëtam esse, inquit Horatius; cum insula vacuum nostrorum arrogantia passim nauseam et offensionem ingeneret.

89. *Gracchus.*] Tiberius et Caius Sempronii Gracchi et Cornelia, de Scipionum familiã, filii: ambo eloquentiã claruerunt; sed popularebus tumultibus nimium indulgentes miserè et indecorè perierunt. Cic. de Arusp. respons. *Tib. Gracchum secutus est Caius Gracchus, quo ingenio! quantà vi! quantà gravitate dicendi! ut dolerent boni omnes non illa tanta ornamenta ad meliorem mentem voluntatemque esse conversa.* Item. de clar. orat. *Fuit Gracchus diligentia Corneliae matris à puero doctus, et Græcis literis eruditus.*—*Ulinã in Tib. Gracch. Cuiusque Carbone talis mens ad Remp. bene gerendum fuisset, quale ingenium ad bene dicendum fuit. Profectò nemo his viris gloria præstitisset.*

Mucius.] Pub. Mucius juris civilis intelligentiã, atque omni prudentiã genere præstans. Cic. modò. cit.

91. *Mirabile visu, &c.*] Judicio quidem ipsorum auctorum futilli et insulso.

93. *Circum-Spectemus.*] Se quidem cum istis poëtastris jungit Horatius, ut gravius eos proscindat et confodiat.

94. *Vacuum Romanis vatibus ædem.*] Quandiu sua scripta non replebunt ædem seu bibliothecam Apollinis, eam Romanis vatibus vacuum putant inepti illi; adeò se mirantur, et aliis omnibus præstantiores existimant.

96. *Quare sibi nectat uterque coronam.*] Quàm stultè laureã se poëticã dignos putent.

97. *Cædimur, et totidem, &c.*] Invicem quasi vulneramur, et conficimur inani gloriæ opium decepti, dum mutuis laudibus vanisque titulis et elogiis alii alios perperam exornamus. Alii de recitandi et audiendi vicissim molestã occupatione intelligunt, afferuntque illud ex arte Poëticã; *Recitator acerbus quem arripuit tenet occiditque legendo, sed minus bene.*

98. *Lento Sannites, &c.*] Parùm ad rem est Sannitum pertinax adversus Romanos ad finem usque diei pugna, de quã Tit. Liv. lib. ix. et Ennius:

Bellum æquis manibus nox intempesta diremit.

Aptiùs ergo intelligemus illud genus gladiatorum, quos ab armaturã Sannites ciebant, quosque inter epulas spectaculum adhibebant, adeoque ad lumina, *lento etiam duello:* quippe non gladiis sed sudibus decertantes, graves quidem ictus sed minimè plagas aut necem inferebant.

99. *Alcæus.*] Ab eo dicor alter Alcæus. De hoc Lyricorum coryphæo lib. i. Od. 32. et lib. ii. Od. 13.

Puncto.] Examine, suffragio, iudicio.

100. *Callimachus?*] Hic Elegiographorum princeps apud Græcos, Quintiliano etiam teste. Cyrene in Africa oriundus, floruit sub Ptolomeis Philadelpho et Euergete; plurima certe carmina scripsit, sed pervenerunt ad nos pauca dun-

Fit Mimnermus, et optivo cognomine crescit.
 Multa fero, ut placem genus irritabile vatum,
 Cùm scribo, et supplex populi suffragia capto :
 Idem, finitis studiis, et mente receptâ,
 Obturem patulas impunè legentibus aures. 105
 Ridentur, mala qui componunt carmina : verùm
 Gaudent scribentes ; et se venerantur, et ultro,
 Si taceas, laudant quicquid scripsêre, beati.
 At qui legitimum cupiet fecisse poëma,
 Cum tabulis animum censoris sumet honesti : 110
 Audebit, quæcunque parùm splendoris habebunt,
 Et sine pondere erunt, et honore indigna ferentur,
 Verba movere loco, quamvis invita recedant,
 Et versentur adhuc intra penetralia Vestæ. [864]
 Obscurata diu populo bonus eruet, atque 115
 Proferet in lucem speciosa vocabula rerum,
 Quæ priscis memorata Catonibus atque Cethegis
 Nunc situs informis premit, et deserta vetustas.
 Adsciscet nova, quæ genitor produxerit usus.
 Vehemens, et liquidus, puroq ; simillimus amni, 120
 Fundet opes, Latiumque beabit divite linguâ :
 Luxuriantia compescet ; nimis aspera sano
 Lævabit cultu ; virtute carentia tollet :
 Ludentis speciem dabit et torquebitur, ut qui
 Nunc Satyrum, nunc agrestem Cyclopa movetur.
 vas quas auctor usus propagabit ; ad instar fluminis rapidi ac nitidi proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium ; redundantia coercet, duriora scitè expoliet, inertibus vna addet ; quasi Iudeus circumagetur, velut qui modò Satyrum, modò rudem Cyclopem motu simulat.

ANNOTATIONES.

taxat epigrammata, et hymni. Ex eo quædam imitari interdum et prædari studere Catullus atque Propertius. Quòd breves libros amaret Callimachus insimulantibus aiebat.

Ingens volumen ingens malum.

101. *Mimnermus.*] De eo Poëtâ lib. i. Epist. 6. ad finem.

105. *Obturem patulas, &c.*] Interdum ineptias legentium et recitantium ferre cogor ; at postea indignor, aversor, abhorreo.

114. *Intra penetralia Vestæ.*] In conclavi, in scrinio scriptoris, quæ nemini præter ipsum scrutari licet ; quemadmodum solus olim Pontifex maximus adire poterat *abditos et penetrales focos* apud Vestæ fanum. Cic. vel sicut è templo Vestæ tanquam ex asylo quemvis extraxisse nefas est. *Vestam* hîc pro Lare poni quidam volunt. De Vestâ lib. i. Od. 2.

115. *Obscurata diu, &c.*] Art. Poet. v. 70.

Mulla renascentur, quæ jam cecidêre, &c.

117. *Catonibus atque Cethegis.*] Vetustissimis oratoribus, ferè coævis. Plin. lib. vii. cap. 17. *Cato, inquit, primus Porciæ gentis tres summas in hominè res præstitisse existimatus est ; optimus orator, optimus imperator, optimus senator quater et quadragies causam dixit ; nec quisquam sæpius postulatus, et semper absolutus.*

dicetur Mimnermus, et exornabitur vocabulo quod optaverit.

Multa *quidem* perfero, ne irritem Poëtâs, ut plurimum iracundos, quando *quidpiam* compono, et vulgi approbationem enixis precibus flagito ; at post finita studia cùm ad memet redi, ipse aures ocludam *antè* apertas temerè recitantibus.

Deridentur qui scribunt inconcinnos versus, sed auctores ipsi sibi placent et applaudunt, ac felices vindicant quod composuerunt, si à te non laudentur. Verùm

[864] quisquis carmen exactum scribere voluerit, is cum chartâ accipiet animum boni critici : quæ dictiones minus aptæ et pulchræ judicabuntur, ultrò expungentur, etsi reluctantes amoveantur, et adhuc inclusæ sint in

Vestæ sacrario : solers adhibebit splendidas rerum appellationes, ac diù populo ignotas producet : quas olim Catones et Cethegi usurpârunt, nunc *autem* deformat turpis squalor et obsoleta antiquitas : finget nosse proferet divitias, ac sermone opulento ditabit Latium ; redundantia coercet, duriora scitè expoliet, inertibus vna addet ; quasi Iudeus circumagetur, velut qui modò rudem Cyclopem motu simulat.

Cethegis.] Intelligendus hic M. Cornelius Cethegus, quem Cicero in Bruto commendat, ejusque eloquentiæ auctorem idoneum dicit Q. Ennius ; quippe qui et ipse eum audierit, et de mortuo scribat ; unde nemo suspicari possit, amicitia causâ esse mentitum. Is cum Pub. Sempronio Tusitano consulatum gessit, bello Punico secundo annis ferè ducentis antequam hæc scriberet Horatius. Ennius in Annal.

Additur orator Corneliu' suave loquenti

Ore Cethegus

Flos delibatus populi, Suadæque medulla.

Vide Quintil. lib. ii. cap. 15. ubi horum facit mentionem.

119. *Adscisset nova.*] Vide Art. Poet. v. 46. et seq.

124. *Ludentis speciem dabit.*] Eâ subtilitate scribet ut ludere videatur ; aded res quæque luculenter et facile scriptæ apparebunt, ut *sibi* quivis speret *idem* ; at *sudet multum frustra que labore ausus idem.* Art. Poet. v. 240. Vide ibi annot.

125. *Ut qui Nunc Satyrum, nunc, &c.*] Velut eximius pantonimus gestibus exprimens nunc agilem Satyrum, nunc tardum Cyclopem tantâ quidem arte, ut ipsa Satyri, vel Cyclopis natura et persona agere credatur : quod quidem pariter æmulari se posse quisque spectan-

Ego certè malim haberi Prætulerim scriptor delirus inersque videri, [865]
poëta vesanus et insulsus, Dum mea delectent mala me, vel denique fallant,
dummodò placeant mihi, vel Quàm sapere, et ringi. Fuit haud ignobilis Argis
etiam ignota sint vitia mea; Quam beue scribere et *ani-*
mo cruciari. Argis fuit qui- In vacuo lætus sessor plausorque theatro; 130
dam non plebeius, qui cre-
debat se audire tragædos Cætera qui vitæ servaret munia recto
excellentes in vacuo thea-
tro sedens et applaudens; More; bonus sanè vicinus, amabilis hospes,
cæterùm honestæ vitæ offi-
cia non omittebat, probus Et signo læso non insanire lagenæ:
omniñò vicinus, benignus Posset qui rupem et puteum vitare patentem. 135
hospes, bonus erga conju-
gem, mitis in servos, nec su-
pra modum exandescens Hic, ubi cognatorum opibus curisque reffectus,
si fractum inveniret lagenæ Expulit elleboro morbum bilemque meraco,
sigillum: denique rupem vel Et redit ad sese: Pol me occidistis, amici,
puteum facilè devitabat. Il-
le adfinium curâ et auxilio Non servastis, ait; cui sic extorta voluptas,
sanatus, pulso morbo et bile Et demptus per vim mentis gratissimus error. 140
per elleborum purum, ad
mentem sanam reversus, Nimirum sapere est abjectis utile nugis, [866]
dixit; Profectò me occidistis, Et tempestivum pueris concedere ludum;
ô amici, non servastis, Ac non verba sequi fidibus modulanda Latinis;
cui gaudia sic abstulistis, et Sed veræ numerosque modosque ediscere vitæ.
mentis errorem jucundissi-
imum eripulistis per virtutum Quocirca mecum loquor hæc, tacitusque recordor:
medicamentorum. Scilicet Si tibi nulla sitim finiret copia lymphæ, 146
expedit sapientiæ studere, Narrares medicis: quod, quantò plura parâsti,
objectis nugis; et pueris re-
linquere ludum ætati con-
gruum. Jam non amplius Tantò plura cupis, nulline faterier audes?
juvat sectari voces chordis Si vulnus, tibi monstratâ radice vel herbâ
Latinis canendas, sed rec-
tæ vitæ rationes et instituta Non fieret levius, fugeres radice vel herbâ 150
scrutari. Quapropter ita mecum reputo, et tacitè statuo; si nulla aquarum abundantia sitim
placaret, medicos alires; cur autem nemini audes fateri, quò plus habes, eò plus tu appetere?
Si ægritudo non levaretur plantâ vel radice tibi indicatâ, sperneres radicem aut plantam nihil
remediî afferentem; aulitu acceperas,

ANNOTATIONES.

tium facilè sibi persuaserit: verùm si rem tentet jam difficultatem sentiat. Vide lib. i. Sat. 5. v. 63.

126. *Prætulerim scriptor, &c.*] Videtur per prosopopeiam induci Florus vel alius quispiam, hæc dicens et concludens ex rationibus ab Horatio prolatiis.

123. *Ringi.*] Stomachari, intimis sensibus angi. Cic. ad Attic. lib. iv. Epist. 5. *Hi subringentur, qui villam me molestè ferunt habere, quæ Catuli fuerat.*

Fuit haud ignobilis Argis.] Homo ille vocabatur Lycas, ex vet. Comment. De Argis urbe, lib. i. Od. 7. Annot.

129. *Qui se credebat, &c.*] Idem Abydi gestum narrat Aristoteles. Vide Athenæum lib. xii. in fine, ubi similem refert de insano historiam sat lepidam. Thrasylaus nempe quidam (Thrasyllum vocat Ælianus, Var. lib. iv. cap. 25.) suas esse putabat naves omnes in Piræum appellentes; has recensebat, excipiebatque tanto gaudio, quàm si dominus fuisset earum rerum omnium, quæ advenissent salvæ. Is verò Critonis fratris curâ sanatus, affirmabat lætum se prorsus ac beatum vixisse cã dementia;

quoniam omnis molestiæ expers, et multam voluptatem animo perciperet.

134. *Signo læso lagenæ.*] Lagenas vini obsignebant olim adversus fraudem servorum. Cic. lib. xvi. Epist. 26. ad Tironem; *Olim natrem meminî lagenas etiam inanes obsignare, ne dicerentur furtim exsiccatae fuisse.* Pers. Sat. 6. v. 17. ubi.

Et signum in vapidâ naso tetigisse lagenâ.

Insanire.] Irasci nimium, usque ad furem et insaniam.

140. *Mentis gratissimus error.*] Vide Athen. paulò ante cit. ubi ait, jucundissimas esse insanorum delicias.

141. *Nimirum sapere est abjectis, &c.*] Transit ingeniosè Horatius ad aliam materiam, nempe, moribus corrigendis potius quàm verbis connectendis et numerandis studere jam expedit, ibi Flori vitia solerter notat.

146. *Si tibi nulla sitim, &c.*] In morbis corporis, consulitur medicus; in morbis animi, dissimulatur celaturque malum, nec ullum proinde remedium quæritur.

151. *Audieras.*] A Stoicis didiceras.

Rem Di donarent, illi decedere pravam
 Stultitiam; et cum sis nihilo sapientior, ex quo
 Plenior es, tamen uteris monitoribus isdem?
 At si divitiæ prudentem reddere possent, 155
 Si cupidum timidumque minus te; nempe ruberes,
 Viveret in terris te si quis avarior uno.
 Si proprium est, quod quis librâ mercatur et ære;
 Quædam, si credis consultis, mancipat usus:
 Qui te pascit ager, tuus est: et villicus Orbî [867]
 Cum segetes occat, tibi mox frumenta daturas, 161
 Te dominum sentit: das nummos, accipis uvam,
 Pullos, ova, cadum temeti: nempe modo isto
 Paulatim mercaris agrum, fortasse trecentis,
 Aut etiam suprâ, nummorum millibus emptum. 165
 Quid refert, vivas numerato nuper, an olim?
 Emptor Aricini quondam Veientis et arvi,
 Emptum cœnat olus, quamvis aliter putat; emptis
 Sub noctem gelidam lignis calefactat alienum.
 Sed vocat usque suum, quâ populus adsita certis 170
 Limitibus vicina refugit jurgia: tanquam
 Sit proprium quidquam, puncto quod mobilis horæ,
 Nunc prece, nunc pretio, nunc vi, nunc sorte supremâ
 Permutet dominos, et cedat in altera jura. 174
 Sic quia perpetuus nulli datur usus, et hæres [868]
 Hæredem alterius, velut unda supervenit undam;
 Quid vici prosunt, aut horrea? quidve Calabris
 prium aliquod sit, quod momento fluxi temporis mutet dominos
 et in alterius possessionem
 transeat, vel precibus, vel emptione, vel per violentiam, aut per mortem.
 Quoniam igitur nemo
 habet usum perpetuum, atque hæres hæredi sic ut fluctus fluctui succedit;
 quid proficiunt vil-
 læ aut horrea? quorsum Lucani agri Calabris

ANNOTATIONES.

154. *Monitoribus isdem?* Vel cupiditatis, vel avaris qui ut rem semper augeas, admonent: quasi sapientia et felicitas unâ cum opibus accrescerent.

158. *Si proprium est, quod quis, &c.* Agit adversus eos, qui multos agros emunt, magnam pecuniæ vim congerere student.

Librâ mercatur et ære. Olim rei pretium seu pecunia pendebatur: postea numerari cœpit.

159. *Mancipat.* Jus et possessionem certam tradit, usu continuato per tempus lege definitum.

160. *Qui te pascit ager, tuus est.* Tum emptione tum usurpatione proprius tibi dicendus est ager, cujus fructibus uteris licet emptis. Cic. lib. vii. Epist. 30. *Id cujusque est proprium, quo quisque fruitur atque ulitur.*

161. *Occat.* Sparsum semen terra operit glebas versando et frangendo.

162. *Te dominum sentit.* Quamvis Orbî dicatur ager et villicus: tu tamen magis dicendus es dominus, cui fructus fert ager, et cui laborat villicus.

166. *Numerato nuper, an olim?* Qui agrum mercatur, fructus quidem universos præsentēs

et futuros emit dato semel integro pretio; qui verò necessarios in diem fructus mercatur, agrum emit paulatim numerato pretio et per partes dato.

167. *Aricini.* Aricia oppidulum Latii.

Veientis. Veii urbs Hetruriae.

168. *Quamvis aliter putat.* Non est quod incempta dicat olus et ligna. Scilicet eorum olim pretium numeravit et solvit, quando agros solutâ pecuniâ emit.

170. *Sed vocat usque suum, &c.* Prolepsis. Vide lib. ii. Sat. 2. sub finem.

173. *Nunc prece, &c.* Quatuor ista sunt rem capiendi genera; *prece*, per donationem precibus, officiis, aut aliâ ratione captatam; *pretio*, emptione, *vi*, ereptâ veteri domino possessione, seu per vim armorum, seu per fraudem et iniquas lites; *sorte supremâ*, cum hæreditario jure obveniunt bona.

177. *Quid vici prosunt.* Quidam legunt, *vetes*, id est, vineæ.

Calabris Sallibus adjecti Lucani. Calabriæ pariter et Lucaniæ opima valdè pascua erant. De contiguis illis ad ultimam Italianam regionibus jam dictum in Epod. 1.

adjuncti, si magna parva-
que abripit mors nequa-
quam auro placabilis? La-
pillus, marmor, ebur, E-
trusca signa, picturas, ar-
gentum, vestes Getulicæ
purpurâ tinctas multi non
possident; quidam nec cu-
piunt possidere. Quare fra-
trum alter otium, mugas, un-
guenta habere malit, quàm
optima palmæ Herodis; al-
ter autem licet opulentus a-
grum sterilem laboriosè do-
met igne et vomere, à primâ
luce usque ad vesperam;
novit Genius, qui comitatur
sidus ortui præsidens, hu-
manæ naturæ Deus, qui cum
singulis hominibus interit,
faciem habens multiplicem,
propitiis, et adversus. *Quæ
cum ita sint, bonis utar, et
ex parvo cumulo desumam
quod opus erit; nec curabo
quid hæres de me censeat,
quia non repererit majores
optis quàm mihi donatæ sint.*
Ipse tamen cupiam nosse quid bonus lætusque differat à luxurioso, et quantum distet fruga-
lis à sordido. Quippe latum discrimen est utrum bona tua malè profundas, an sponte insumas;
nec majora congerere studeas; quin potius raptim utaris deinceps brevi et jucundâ ætate, si-
cut puer feriis Quinquatribus.

ANNOTATIONES.

180. *Tyrrhena sigilla.*] Imagines parvas ex
Hetruriâ, quam regionem primò incoluerunt
populi à Tyrrheno Atyos (qui unus è posteris
Herculis) filio nominati, et è Lydiâ huc de-
ducti.

181. *Gætulo murice.*] *Purpuræ florem illum
tingendis expelitur vesibus muricis (pisciculi)
in mediis habent faucibus . . . Præcipuus in
Moringe Africae et Gætulo littore Oceani.* Plin.
lib. vi. cap. 36. De Gætuliâ dixi lib. i. Od. 23.
et lib. ii. Od. 20.

183. *Aller fratrum.*] Designat Mitionem et
Demeam fratres, quorum alter in urbe quietus
degebat, alter ruri duris se laboribus exerce-
bat, apud Terent. Adelp. h.

184. *Herodis palmelis.*] Agris Judææ ferti-
lissimis, et Jerichuntinis palmis, è quibus opi-
mus redit proventus. Illic vero Herodis regia
erat. Strabo lib. xvi. *Hierichus campus à
montanâ quâdam circumdatus, quæ in amphit-
heatrici speciem ad ipsum declinat. Ibi est pal-
metum, habens et alias feraces arbores, sed
plures palmus; ad studia centum extenditur ir-
riguum totum ac villis frequens. Illic etiam
visitur Herodis regia, et balsami viridarum.
Indè verò amplius est reditus et ingens vectigal.*
Vide et Plin. lib. v. cap. 17.

Herodis.] Herodes apud Judæos regnavit
temporibus Augusti in partibus Syriæ; inquit
vet. Schol. ad Persii Sat. v. 180. De eo nos
amplius ibidem.

186. *Sylvestrem flammis.*] Rem fusè expli-
cat Virgilius Georgic. i. 84, et seq.

*Sæpe etiam sterilem incendere profuit agros,
Atque levem stipulam crepitanibus urere
flammis.*

Saltibus adjecti Lucani, si metit Orcus
Grandia cum parvis, non exorabilis auro?
Gemmas, marmor, ebur, Tyrrhena sigilla, tabellas,
Argentum, vestes Gætulo murice tinctas, 181
Sunt qui non habeant, est qui non curet habere.
Cur alter fratrum cessare, et ludere, et ungi,
Præferat Herodis palmelis pinguis; alter
Dives et importunus, ad umbram lucis ab ortu, 185
Sylvestrem flammis et ferro mitiget agrum;
Scit Genius, natalè comes qui temperat astrum, [869]
Naturæ Deus humanæ, mortalis in unum
Quodque caput, vultu mutabilis, albus, et ater.
Utar, et ex modico, quantum res poscet, acervo 190
Tollam; nec metuam, quid de me judicet hæres,
Quòd non plura datis invenerit: et tamen idem
Scire volam, quantum simplex hilarisque nepoti
Discrepet, et quantum discordet parcus avaro.
Distat enim, spargas tua prodigus, an neq; sumptum
Invitus facias, neque plura parare labores: 196
Ac potius, puer ut festis Quinquatribus, olim

*Sive inde occultas vires, et pabula terræ
Pinguia concipiunt: sive illis omne per ignem
Excoquitur vitium, atque exudat inutilis hu-
mor:*

*Sen plures calor ille vias, et cæca relaxat
Spiramenta, novas veniat quâ succus in her-
bas:*

*Sen durat magis, et venas astringit hiantes:
Ne tenues pluriæ, rapidæ potentia solis
Acrior, aut Boreæ penetrabile frigus adurat.*

187. *Genius.*] Nunen quod rebus gignendis
præest, et simul cum nascente nasci, cum mo-
riente mori credebatur. Ammian. Marcel.
lib. xxi. Censorin. de die natali. Plutarch. lib.
de interit. orac. &c.

189. *Albus, et ater.*] Duplicem cuique geni-
um veteres assignabant, bonum et malum. Bru-
to cubanti narrant observatum olim speciem
corporis horrifici, et quærenti, quis Deus vel ho-
mo esset, quid vellet; respondisse, Malus ego
tuus genius sum; hodie me ad Philippo vide-
bis. Cui Brutus intrepide. Videbo. Plutarch.

192. *Plura datis.*] A Mæcenate, ab Augusto.

193. *Simplex.*] Non sumptuosus aut pro-
digus, at hilaris et honestè bonis utens.

197. *Puer ut festis Quinquatribus.*] Plenâ et
liberâ mentis hilaritate, quemadmodum pueri
hilariter, omnino transiunt dies feriatos sibi
concessos in Quinquatribus.

Quinquatribus.] Quinquatria vel potius Quin-
quatus pluralis numeri, dies erant festi in ho-
nozem Minervæ, quibus à studio vacabant
pueri, et minerval suis magistris deferebant.
Nomen vel à dierum numero, quòd celebraren-
tur quinto die post idus. Varro 5. de Lat.
Ling. Gell. lib. ii. cap. 21, &c. vel quòd eâ die

Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.
 Pauperies immunda procul domûs absit : ego, utrum
 Nave ferar magnâ an parvâ, ferar unus et idem. [870]
 Non agimur tumidis velis Aquilone secundo ; 201
 Non tamen adversis ætatem ducinus Austris :
 Viribus, ingenio, specie, virtute, loco, re,
 Extremi primorum, extremis usque priores.
 Non es avarus ; abi. Quid ? cætera jam simul isto
 Cum vitio fugère ? caret tibi pectus inani 206
 Ambitione ? caret mortis formidine, et irâ ?
 Somnia, terrores magicos, miracula, sagas,
 Nocturnos lemures, portentaque Thessala rides ?
 Natales gratè numeras ? ignoscis amicis ? 210
 Lenior et melior sis accedente senectâ ?
 Quid te exempta juvat spinis de pluribus una ?
 Vivere si rectè nescis, decede peritis.
 Lusisti satis, edisti satis, atque bibisti :
 Tempus abire tibi est ; ne potum largiùs æquo 215
 Rideat, et pulset lasciva decentiùs ætas.

de multis spinis avulsisse ? Si nescis benè vivere, da locum melioribus ; sat nugatus es, satis edisti et bibisti : jam tempus est, ut abscedas ; ne plusculum te lascivientem derideant et exagitent juvenes convenientiùs lascivientes.

ANNOTATIONES.

Minervæ ædes in Aventino consecrata sit. Festus. Alii aliter. Ovid. Fast. 3.

Una dies media est, et fiunt sacra Minervæ ; Nominaque à junctis quinque diebus habent.

201. *Non agimur tumidis.* &c.] Allegoria. Id est, Ego non opes habeo ingentes, nec sumptuosè vivo ; at nec paupertate confictor, nec sordido victu immundam aut miseram ætatem ago.

208. *Somnia, terrores,* &c.] An sapienter et fortiter contemnitis vana quæque terreculamenta ? Vide Cæel. Rhodig. lib. xxvii. cap. 9. et seq.

209. *Lemures.*] Pers. Sat. v. 185. *nigros lemures* vocat ; id est, umbras seu larvas, quibus noctu infestantur domus ; quas procurandi seu expiandi rationem docet Varro lib. i. de vitâ pop. Rom. Ovid. Fast. 4. Vide Plin. lib. vii. Epist. 27. in quâ pleraque refert ejus generis phantasmata tum tuis tum aliorum oculis observata. *Erat Athenis, inquit, spatiosa domus sed infamis et pestilens. Per silentium noctis, sonus ferri, et si attenderes acriùs, strepitus vinculorum, longiùs primò, deinde proximè reddebatur : mox apparebat idolon senex macie et squalore confectus, promissâ barbâ, horrenti capillo, cruribus compedes, manibus catenas gerebat quotiebatur. Inde inhabitantibus tristis diræque noctes per metum vigilantantur,* &c.

Portentaque Thessala, &c.] Miracula perpetrata à Thessalis per artem magicam et veneficia, quibus si maximè pollebant, à Medeâ edocti, ut aiunt. Plinius lib. xxx. cap. 1. magiam apud Thessalos propagatam scribit. Hinc et *mulier Thessala*, pro magâ et venefica, in proverbium abiit.

Thessala.] Thessalia pars fuit regni Macedonici perampla, quanquam distincta regio, inter Peneum fluvium ad Boream, et Therimopylas ad Austrum, ab occidentè Epirum habet. Ejus præcipua urbs Larissa fuit, Achilles natalibus inelyta.

210. *Natales gratè numeras ?*] Libenterne ætatis annos recenseres ? an nou horres mortis accedentis mentionem ? hoc enim pusilli est animi.

211. *Lenior et melior sis accedente senectâ ?*] Tunc certè, aut nunquam, minui debent animi perturbationes, tum defervescente sanguine, tum usu rerum et sapientiâ crescente.

212. *Quid te exempta juvat,* &c.] Quid juvat unum vitium expulisse, si alia supersunt et torquent ? Quid prodest avaritiam expugnasse, si ambitio, si ira, metus, superstitio, animum adhuc tuum obsident et cruciant ?

214. *Lusisti satis,* &c.] Ex Homeri Odys. *Assatum edi, bibi, lusi.*

Q. HORATII FLACCI
E P I S T O L A

AD

PISONES:

SIVE DE

ARTE POETICA LIBER.

SEU è Demetrio Phalereo, seu è Neoptolemo Pario, seu potiùs ex Aristotele, seu è proprii ingenii acrisque iudicii fecunditate, sagacitate, opibus, hauserit potissimum Flaccus noster: certè eminentissima quæque scribendi carminis præcepta hoc libello complexus est. Attamen Artem Poëticam vix appellem cum Quintiliano et aliis: malim verò Epistolam nuncupare cum nonnullis eruditis; tum ob inspersum identidem satiricum salem, tum ob præceptiones aut carptim aut saltuatim datas. Hinc enimverò animo meo consilium pridem subiit, ordine quodam adhibito illustrare hanc Horatii partem; si quod est eximium illustrari potest. Liberaliter accipe, Lector, opellam hanc meam; dico libellum quo Epistolam ad Piones in Artis Poëticæ formam utcunque redegi, olim jam editum, nunc verò à me recognitum rursusque tibi propositum.

Q. HORATII FLACCI

E P I S T O L A

AD

PISONES:

SIVE DE

ARTE POETICA LIBER.

INTERPRETATIO.

[873] Si pictor humano capiti addat collum equinum, diversasque plumas apponat membris hinc et inde collectis, *adèd* ut mulier vultu pulchra deformem piscis caudam habeat; an cachinnos cohibere *possitis*, ó amici, ad spectandum introducti? ó Pisones, credite similem huic tabellæ fore librum, cuius sicut ægrotantis insomnia inanes formæ conflabuntur; *ità* ut nec finis nec principium ad unum quid referatur. *Atqui* pictoribus et poetis quodcumque libuit semper etiam licuit. Fa-teor; atque hanc indulgentiam petimus æquè et lar-tiam

HUMANO capiti cervicem pictor equinam Jungere si velit, et varias inducere plumas Undique collatis membris, ut turpiter atrum Desinat in piscem mulier formosa supernè; Spectatum admissi risum teneatis, amici? Credite, Pisones, isti tabulæ fore librum Persimilem, cuius, velut ægri somnia, vanæ Fingentur species; ut nec pes, nec caput uni Reddatur formæ. Pictoribus atque Poëtis Quidlibet audendi semper fuit æqua potestas. Scimus, et hanc veniam petimusque damusque vi-

cissim:

Sed non ut placidis coëant immitia; non ut Serpentes avibus gementur, tigribus agni. Inceptis gravibus plerumque et magna professis

gimur; verùm non *adèd* ut aspera mitibus, angues volucris, agni tigribus socientur. Initius grandibus sæpe et magnificis

ANNOTATIONES.

1. *Humano capiti*, &c.] Per ridiculæ et monstrosæ picturæ similitudinem primo loco docet Horatius, uniforme opus, ejusque partes homogeneas esse oportere; tum ut cohæreant et conveniant universa et singula, tum ut ad quid unum omnia respondeant. Vide Aristot. Poët. cap. 1. et seq.

3. *Undique collatis*.] Diversorum animalium membris corpus unum monstrosum conflantibus.

6. *Pisones*.] Horum familia Romæ dudum nobilis ac numerosa. Calpurnii vocati sunt à Calpo Numæ filio; unde postea, *Vos ó Pompilius sanguis*. Porro scribit Horatius ad patrem et ad filios Pisones, præsertim verò ad hos: quorum pater L. Piso Consul cum Druso Libone anno U. C. 738. Augusto gratus extitit,

aliisque muneribus in Rep. egregiè perfunctus est; cæterùm literarum ac literatorum impensè amans.

7. *Ægri somnia*.] Corruptis morbo perturbatisque humoribus, cerebroque malè affecto, portentosa gignantur insomnia.

12. *Sed non ut placidis*.] Nec pictor, nec poëta debet fingere unquam naturæ repugnantia.

14. *Inceptis gravibus*.] Præcipit vitandas digressiones fuites et ineptas; atque locos communes intempestivè haud tractandos; quem ad scopulum frequenter impingunt illidunturque poëtastrum. Vide quàm aptè et quàm non prolixè Virgilius describat *pestilentiam*, Geor. 3. *famam* Æn. 4. &c. Lucanus contra *more suo omnia ponit in excessu*. Scal. lib. 5.

subjunguntur unus vel Purpureus latè qui splendeat unus et alter 15
 duo centones purpurei, qui Assuitur pannus; cùm lucus et ara Dianæ,
 longè refulgeant; quando Et properantis aquæ per amœnos ambitus agros,
 describitur lucus, fanum Aut flumen Rhenum, aut pluuius describitur arcus.
 Dianæ, rivulus per ananos Sed nunc non erat his locus: et fortasse cupressum
 nos campos decurrens, Scis simulare: quid hoc, si fractis enatat exspes 20
 aut fluvius Rhenus aut iris. Navibus, ære dato qui pingitur? amphora cœpfit
 At non erat tunc aptus istis Instiui: currente rotâ cur urceus exit?
 locus. Et fortasse nôsti Denique sit quidvis simplex duntaxat et unum. [875]
 pingere cupressum. Quor- Maxima pars vatum, (pater, et iuvenes patre digni)
 sum verò istud, si pacto Decipimur specie recti. Brevis esse laboro, 25
 pretio pingendus est homo Obscurus fio: sectantem lævia, nervi
 fracta nave emergens nudus? amphora forinari cœp- Deficiunt animique: professus grandia turget:
 ta est; cur rota revoluta Serpit humi tutus nimiùm timidusque procellæ.
 urceus prodit? Denique sim- Qui variare cupit rem prodigialiter unam,
 plex et unum planè sit id Delphinum silvis appingit, fluctibus aprum. 30
 quod componis. In vitium ducit culpæ fuga, si caret arte.
 O pater, et iuvenes patre Æmilium circa ludum faber imus et ungues
 digni, nos poëtæ ut pluri- Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
 mum imagine recti falli- Infelix operis summâ, quia ponere totum
 mur. Si conor esse brevis, Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem, 35
 obscurus evado. Polita Æmilium circa ludum faber imus et ungues
 consecranti spiritus et vires Exprimet, et molles imitabitur ære capillos,
 haud suppetunt; qui vult Infelix operis summâ, quia ponere totum
 loqui sublimia, turgidus sit; Nesciet: hunc ego me, si quid componere curem, 35
 securus nimis et ardua me- Ignobilis statuarius ad Æmilianum ludum habitans ungues ac tenues capillos ære finget op-
 tuens fit humilis; qui rem timè, opus tamen dabit inconciunum, quia totum perficere nequit. Huic ego similis esse
 unam plus æquo variare quidpiam scribens

ANNOTATIONES.

cap. 15. Idem de eod. lib. vi. cap. 3. *Lucani effrenis mens, sui inops, serua impetus, atque idcirco inmodica, raylaque calore simul et calore ipsum rapiens.*

15. *Purpureus latè qui, &c.]* Non magis splendet carmen locis communibus perperam tractatis, quam vestis assuto centone purpureo. Vide supra lib. ii. Epist. 1. 73.

16. *Lucus et ara Dianæ.]* Nemus Aricinum, ubi ara Dianæ sacra: quæ poëtis materia frequens, tum ob amœnitatem loci, tum ob Dianæ Tauricæ Orestisque miram et fatalem historiam multiplicis argumenti fertilem.

18. *Flumen Rhenum.]* Hoc celebrare affectabant in gratiam Aug. Cæsaris, cujus ibi victoriæ multæ et præclaræ, Suet. Octav. cap. 21. et Dio. lib. 34. &c.

Pluvius arcus.] In eo describendo sæpius insulse morabantur imperiti; at raro, et paucis Virgilius Æneid. iv. 700.

20. *Si fractis enatat exspes.]* Mos erat naufragorum, pictum in tabella naufragium circumferre ad corrogandam stipem. Vide Pers. Sat. i. 89. Juvenal. Sat. xiv. 301. et seq.

21. *Amphora cœpfit Instiui, &c.]* Amphora vas grande, urceus vas exiguum, notat principium grave paulò pòst in minuta et levicula abiens et evanesens. Isto loco utitur S. Hieron. ad Lætiam, apud autem Sidonius Apoll. Epist. 16.

22. *Currente rotâ.]* In operis progressu. Metaph. à rotâ figulari.

23. *Quidevis.]* Al. *quadrus.*

25. *Brevis esse laboro, Obscurus fio.]* Quintil. lib. iv. cap. 2. *Nitium corripientes omnia sequitur obscuritas.* Summorum poëtarum et magnum sensum paucis efferre. Virgil. Æneid. iii. 11.

————— *Campos ubi Troja fuit.*

Pers. Sat. v. 38.

Virtutem videant, intabescantque relicta.

26. *Sectantem lævia, nervi Deficiunt.]* Sententiarum majestas, spiritus poëtici vis et altitudo sæpe deest; deerratque versibus Neronis à Persio derisis. Sat. 1.

27. *Professus grandia turget.]* Magniloquentia orationi inflatæ affinis est.

28. *Serpit humi tutus.]* Qui non audet assurgere, repat necesse est. Id vitii habent Valer. Flacc. Argon. Silius Italic. &c.

29. *Qui variare cupit.]* Varietate carmen ludit ac delectat: at si præter modum illa sit, tam prodigiosa videbitur, quam delphinus in silvis, aper in mari pictus; quique sic vel tabellam pictor vel carmen poëta insignire gestit, ridiculus evadit. Profana signenta sacris rebus inepitè interserit Sannazarius.

32. *Æmilium ludum.]* Ludum gladiatorium Æmilii.

Non magis esse velim, quàm pravo vivere naso,
Spectandum nigris oculis, nigroque capillo.

Sumite materiam vestris, qui scribitis, æquam
Viribus: et versate diu, quid ferre recusent, [876]
Quid valeant humeri. Cui lecta potenter erit res,
Nec facundia deseret hunc, nec lucidus ordo. 41

Ordinis hæc virtus erit et venus, aut ego fallor,
Ut jam nunc dicat, jam nunc debentia dici,
Pleraque differat, et præsens in tempus omittat.

In verbis etiam tenuis cantusque serendis, 45
Hoc amet, hoc spernat, promissi carminis auctor.
Dixeris egregiè, notum si callida verbum
Reddiderit junctura novum: si fortè necesse est
Indiciis monstrare recentibus abdita rerum,
Fingere cinctutis non exaudita Cethegis 50

Continget; dabiturque licentia sumpta pudenter;
Et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si
Græco fonte cadant, parcè detorta. Quid autem [877]
Cæcilio, Plautoque dabit Romanus, ademptum
Virgilio, Varioque? ego cur acquirere pauca 55
Si possum, inuideor; cùm lingua Catonis et Enni

recundè usurpata. Voces autem recentes et novæ locum obtinebunt, si à Græca origine derive-
rent paululùm deduxæ.

Quare verò Cæcilio ac Plauto indulgebant Romani quod Virgilio et Vario negaverint?
Quare vetabor ego, si valeo, quæpiam propagare; quandoquidem Catonis atque Enni

tam nolim, quàm nigris
oculis et capillis speciosus,
indecoro esse naso.

Quicumque aliquid com-
ponitis, eligite materiam vi-
ribus vestris parem; diu-
que perpendite quid possi-
tis et quid nequeatis exequi.
Qui rem solerter elegerit,
laud carèbit elocutione et
pulchrâ dispositione.

Ordinis, ut opinor, hæc
erit vis et perfectio; ut jam
quædam dicat, plura verò
quæ jam dicenda videan-
tur alium in locum reser-
vet. Porro in vocibus profe-
reudis sobrius et prudens;
alia assumat, alia relin-
quat scriptor pœmatis polli-
citi.

Præclare dices, si solers
conjunctio novum fecerit
dictionem vulgarem; quod
si oporteat res abstrusas ex-
primere signis insolitiis, li-
cebit procedere *verba* suc-
cinctis Cethegis inaudita;
debetque licentia concedi ve-

ANNOTATIONES.

37. *Nigris oculis, &c.*] Hi olim in laude
erant, ut alibi dictum est.

38. *Sumite materiam.*] Tertium præceptum
quod esse primum debuit, inquit Scaliger
Poët. lib. vi.

42. *Ordinis hæc virtus.*] Quartum de ordine,
quod sanè *mutile docet.* J. Scalig. modò cit.

43. *Jam nunc dicat, &c.*] Historia rerum
seriem enarrat secundùm ordinem temporum:
at contrà potèis artificiosam requirit rerum
dispositionem. Patet ex Homeri *Odysseâ*, et
Iliade. Sic in *Virgilio* *Æneide* liber primus
esse debuisset qui secundus est, et tertius esse
qui est primus. Vide postea vers. 146. et seq.

46. *Promissi carminis.*] Diù ante expectati
quod si opinioni non respondet, statim explo-
ditur.

45. *In verbis etiam tenuis.*] Jam de parti-
bus elocutionis. Verba licet nova facere; sed
modus servandus. Cic. in *Bruto*. *Quintil.* lib. i.
cap. 5. *Nova verba non sine quodum periculo fin-
gimus, &c.* Gell. lib. i. cap. 12. *Quod à C. Cæ-
sare, excellentis ingenii ac prudentiæ viro*, lib. i.
*de Analogiâ scriptum est, habe semper in me-
moriâ atque in pectore, ut nunquam scopulum
sic fugias inauditum atque insolens verbum: et
paulò antè; Vive moribus præteritis: loquere
verbis præsentibus.*

48. *Junctura.*] Sive in verbo è duobus com-
posito, ut, *postliminium, velivolum mare, soli-
vagus, fedifragus*: sive in oratione, ut *arbo-
rum comæ* pro *foliis*, *Epod.* 2. & hic v. 58. sig-

natum *præsentè notâ* nomen: ubi *notæ* voces
novitatis habent gratiam, et quasi novam
dictionem faciunt per juncturam non vulga-
rem. Vide *Macrob.* *Saturn.* 1. cap. 4. et 5.

50. *Cinctutis Cethegis.*] M. Corn. Cethe-
gum *Tullius* in *Bruto* inter *priscos oratores*
numerat: *cinctutis*, veteri more *succinctis*,
aptatâ infra pectus tunicâ; *Epenthesis*. Vel, à
cinctu scilicet *Gabino*, sit *cinctutus*.

53. *Græco fonte cadant.*] *Qualia*, *ephippi-
um*, *trichinium*, *propola*, *bibliotheca*, *exant-
lare, &c.*

54. *Cæcilio.*] De eo *pætâ* lib. ii. *Epist.* 1.
v. 59.

Plauto.] Lib. modò cit. *Epist.* cit. vers. 58.
et 170.

55. *Virgilio.*] Hic *Latinorum pœtarum* *Cop-
ryphæus* intulit quædam insolita; *lychui*, *spe-
læa*, *Thyas*, *trietrica* *Bacchi Orgia, &c.*

Vario.] De eo lib. i. *Od.* 6. et lib. i. *Sat.* 5.
et 8.

56. *Inuideor.*] Dum agit de fingendis novis
vocibus, ipse fingit hanc appositè *inuideor*,
pro *nihil invident*.

Catonis.] Hic *tempèstivum* primus dixisse
fertur, Cic. 3. de *fin.* Si *Zenoni* licuit, cum
rem aliquam invenisset inauditam, inusitatum
quoque ei rei nomen imponere, cur non liceat
Catonis? De eo jam antè non sermel.

Enni.] Lib. i. *Sat.* 13. et lib. ii. *Epist.* 1.
Ovid.

Ennius ingenio maximus, arte rudis.

sermo loquam Romanam locupletavit, inauditaque rerum vocabula induxit? *Certè licuit semper ac licebit proferre dictiones usu comprobatas.*

Quemadmodum vertente anno arboribus folia mutantur, et vetera decidunt; sic antiquarum dictionum auctoritas obsolescit: nuper autem productæ quasi juvenes florescunt ac vigent. Homines humanaque morti obnoxia sunt. Ità mare terrà receptum, regale opus navigia à ventis tuetur, palus autem *antè* sterilis et navigabilis *jam* propinquas nutrit civitates et vomere prosciunditur. Sic fluvius cursum fruges devastantem convertit, aptiori alveo deductus. Mortaliu opera interibunt; tantum abest ut verborum decor et vis permaneat. Plerumque dudum obsoleta reviviscunt; et quæ nunc vigent abrogabuntur.

si voluerit usus, à quo pendet sermonum auctoritas et modus. Homerus ostendit quo metro, describi debeant facta et bella principum et imperatorum. Versibus inæqualibus conjunctis scriptæ primùm fuerunt res luctuosæ dein etiam lætæ. Quis verò primus ediderit elegias,

Sermonem patrium ditaverit, et nova rerum Nomina protulerit? Licuit, semperque licebit Signatum præsentè notâ procudere nomen. Ut silvæ foliis pronos mutantur in annos, 60
Prima cadunt: ita verborum vetus interit ætas, Et juvenum ritu florent modò nata, vigentque. Debemur morti nos, nostraque; sive receptus Terrâ Neptunus, classes Aquilonibus arcet, Regis opus; sterilisve diu palus, aptaque remis, 65
Vicinas urbes alit, et grave sentit aratrum: [978] Seu cursum mutavit iniquum frugibus amnis, Doctus iter melius: mortalia facta peribunt; Nedum sermonum stet honos, et gratia vivax. Multa renascentur, quæ jam cecidère; cadentque 70
Quæ nunc sunt in honore vocabula, si volet usus, Quem penès arbitrium est, et jus, et norma loquendi. Res gestæ regumque ducumque et tristia bella, Quo scribi possent numero, monstravit Homerus. Versibus impariter junctis querimonia primùm, 76
Pòst etiam inclusa est voti sententia compos. Quis tamen exiguos elegos emiserit auctor,

ANNOTATIONES.

57. *Nova rerum Nomina protulerit?* Quæ quidem eo tempore usu comprobata sunt.

58. *Semperque licebit, &c.* Quintil. cit. lib. i. cap. 5. ita scribit; *Nova inducta si recepta sint modicam laudem afferunt, repulsiata etiam in jocos exerunt; audendum tamen; namque, ut Cicero ait, etiam quæ primo dura visa sunt, usu molliuntur.*

59. *Signatum præsentè notâ.* Metaph. à re nummariâ.

Procudere. Al. *Producere.*

63. *Sive receptus, Terrâ Neptunus.* Portus quilibet, vel portus Julius apud Bajas, immisso in Lucrinum lacum mari effectus. Sueton. Octav. cap. 16. Dio lib. xlviii. Virgil. Georg. ii. v. 161.

An memorem portus, Lucrinoque addita claustra,

Atque indignatum, &c.

65. *Regis opus.* A Julio Cæsare inchoatum, ab Augusto perfectum. Sueton. modò cit. Plin. lib. xxxvi. cap. 15.

Sterilisque diu palus, &c. Pomptina palus in Campania. Tit. Liv. Epit. lib. xlvi. *Pomptinæ pulvis à Corn. Cethego Consule, cui ea provincia obvenerat, siccata; agerque ex iis factus, &c.*

66. *Vicinas urbes.* Setiam, Privernum, Terracinam, &c.

67. *Seu cursum mutavit iniquum.* Tiberis olim per Velabrum fluens, in alveum aptiorem deductus Augusti jussu, nè urbi agrisque amplius mala et perniciem exundans inveheret.

70. *Multa renascentur.* Lib. ii. Epist. 2. v. 115. Quintil. cit. lib. cap. 6. *Verba à vetustate repetita non solum magnos assertores habent, sed et afferunt orationi majestatem aliquam, non sine delectatione. Nam auctoritatem antiquitatis habent; al quia intermissa sunt, gratiam novitali similem parant. Sed opus est modo . . . nec utique ab ultimis et jam obliteratis repetenda temporibus, &c.*

72. *Jus, et norma loquendi.* Gell. lib. xii. cap. 13. *Consuetudo omnium domina rerum, tum maxime verborum est.* Quintil. cit. lib. i. cap. 6. *Ridiculum penè fuerit, malle sermonem quo locuti sint, quàm quo loquantur. Sed necessarium est judicium. . . . In loquendo, non si quid vitiosè multis inderit, pro regula sermonis accipiendum. . . . Ergo usum et consuetudinem sermonis vocabo consensum eruditorum: sicut vivendi, consensum sanorum.*

74. *Quo scribi numero.* Carmine scilicet herolico.

75. *Versibus impariter junctis.* Elegiacis, quorum alter hexameter, alter pentameter.

Querimonia. Aptè quidem: nam ut animus lugentis fractus et debilis, sic Elegiæ numerus quasi fractus et claudus. Theod. Marcell.

77. *Exiguos elegos.* Quorum stylus magis tener et humilis esse debet, quàm altus et magnus. Patet ex Ovidio, Catullo, Tibullo, Propertio.

Auctor. Callinonum Ephesium alii dicunt, alii Naxium, alii Colophonium quendam, seu Terpsandrum. Vide Isidor. lib. i. cap. 38.

Grammatici certant, et adhuc sub iudice lis est. [879] Grammatici non consentiunt; atque integra etiamnum manet controversia.

Archilochum proprio rabies armavit iambo :
 Hunc socci cepère pedem, grandesque cothurni, 80
 Alternis aptum sermonibus, et populares
 Vincentem strepitus, et natum rebus agendis.
 Musa dedit fidibus divos, puerosque deorum,
 Et pugilem victorem, et equum certamine primum,
 Et juvenum curas, et libera vina referre. 85
 Descriptas servare vices, operumque colores,
 Cur ego, si nequeo ignoroque, poëta salutor ?
 Cur nescire, pudens pravè, quàm discere malo ?
 Versibus exponi tragicis res comica non vult :
 Indignatur item privatis ac propè socco [880]
 Dignis carminibus narrari cœna Thyestæ. 91
 Singula quæque locum teneant sortita decenter.
 Interdum tamen et vocem comœdia tollit ;
 Iratusque Chremes tumido delitigat ore ;
 Et tragicus plerumque dolet sermone pedestri. 95
 Telephus et Peleus, cùm pauper et exul uterque,
 obtineant. Aliquando, tamen comœdia vocem attollit; et Chremes iratus alto sermone altercatur, et nonnunquam tragicus dolet humili dictione. Telephus et Peleus ambo exules et egentes

ANNOTATIONES.

79. *Archilochum.*] Hic amarulentum carmen Iambicum invenit stimulaute irâ. De eo in Epod. 6. Ovidius in Ibin.

Tincta Lycambæo sanguine tela feram.

80. *Socci, cothurni.*] Hi tragædorum, illi comædorum calcei. Synecd. *grandes*: tum quòd reverè alti; tum quòd tragicæ res grandes, sublimisque earum styhus: à Sophocle inductus primo in scenam cothurnus; teste Servio in Vîgil. Ecl. 8.

81. *Alternis aptum.*] Quia sæpè Iambicus versus imprudentibus nobis excidit, et quòd orationi simillimus, hinc *propter similitudinem veritatis in fabulis adhibetur.* Cic. de Orat. 3. Aristot. Poet. cap. 4.

82. *Populares vincentem strepitus.*] Gravitate propriâ vel altiùs sonantem, vel etiam comprimentem strepitus populi.

Natum rebus agendis.] Ob naturalem motum et saltum. Cic. Orat. Quintil. lib. ix. cap. 4. certè alii versus fluere, at Iambicus per saltus ire videtur.

83. *Musa dedit.*] Pindaro, Alcæo, Sapphoni, Anacreonti, Simonidi, &c. necnon et Horatio.

84. *Certamine.*] Olympico.

85. *Libera vina.*] Liberas commensationes, convivia in quibus licet cuique quodcumque libet loqui citra invidiam.

86. *Vices.*] Varias dotes, affectiones, discrimina: vel etiam, dispositionem materiæ ex arte variam, &c. Ergo Claudianus, Ausonius, et alii, versus magis quam carmen fecère.

Colores.] Varium stylum, modò sublimem, modò remissum. Ut in pictura diversa diver-

sis coloribus; sic argumenta varia diverso stylo, variâ dictione, et propriis unaquæque dotibus exornata distinguuntur. Vide Quintil. lib. xii. cap. 10.

89. *Versibus exponi tragicis, &c.*] Tragœdiæ magniloquentia rebus comicis humilibus hand congruit. Sic etiam stylum mediocrem Comœdiæ idoneum respuit Tragœdia, res nimium magnas tractans. *Sua cuique propria lex, suus decor est; nec Comœdia in cothurno, nec Tragœdia socco ingreditur.* Quintil.

90. *Privatis.*] Vulgaribus, plebeis Magistratu fungentes appareant sublimes, privati contra humiles.

91. *Cœna Thyestæ.*] Synecd. pro quâlibet materiâ tragœdiæ aptâ. De Thyeste lib. i. Od. 6. et 16. item Epod. 5. Vide Senec. Trag.

93. *Interdum tamen, &c.*] Si quid infandum horrendumve sit describendum, vocem debet attollere comœdia stylumque aptum adhibere

94. *Iratusque Chremes.*] Vide Terent. Heauton. Act. v. Scen. 5. item Adelph. Act. v. necnon Donat. Ibid. suprâ lib. i. Sat. 4.

— at pater ardens

Sævit.

95. *Tragicus plerumque dolet sermone pedestri.*] Quis enim vero dolore pressus grandia loqui possit? Itaque incras nugæ effusit Hecuba apud Senec. Troad. cum tam multa ei tam magna dolens proloquitur. *Apage qui frigidum septena Tanaii ora pudentem bibit, &c.* Vide quàm aptè contrâ apud Euripidem.

96. *Telephus.*] Hic Mysorum rex ad inopiam redactus et mendicitatem, tragœdiæ materiâ præbuit. Suidas.

respuunt voces tumidas et magnas, si cupiunt *suo* luctu commovere animum spectatoris.

Non sufficit ut carmina splendida sint; sint etiam suavia, et quò voluerint impellant mentem audientis. Sicut ridentibus arridet hominis vultus, ita lugentibus afflet. Si vis me lacrymari, flere temet primum oportet; tunc ærumnæ tuæ movebunt me, O Telephe, vel Peleu; si ineptè loquaris præscripta, vel obdormiam vel deridebo. Tristi vultui mœsta verba conveniunt, irato minacia, lascivienti procacia, severo seria. Etenim natura primò nostrum animum componit secundum varicos fortunæ status: movet aut provocat ad indignationem; vel gravi tristitia affligit humi, cruciatque; deinde animi affectus depremit lingua explicante.

Si conditioni loquentis sermo non conveniat, nobiles, et plebeii ridebunt effusè. Discrimen ergo magnum est; utrum loquatur Davus, an Eros; utrum senex prudens, an juvenis ætate virens et ardens; utrum fœmina insignis, an studiosa nutrix; utrum negotiator, an agricola; utrum Colchus, an Assyrius; an Thebis, an Argis educatus.

Projicit ampullas et sesquipedia verba, Si curat cor spectantis tetigisse querelâ.
Non satis est pulchra esse poemata : dulcia sunt, Et quocunq; volent, animum auditoris agunto.
Ut ridentibus arrident, ita flentibus adflent 101
Humani vultus. Si vis me flere dolendum est [881]
Primum ipsi tibi; tunc tua me infortunia lædent,
Telephe, vel Peleu : malè si mandata loqueris,
Aut dormitabo, aut ridebo. Tristia mæstum 105
Vultum verba decent, iratum plena minarum;
Ludentem lasciva; severum seria dictu.
Format enim Natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum; juvat, aut impellit ad iram;
Aut ad humum mœrore gravi deducit, et angit: 110
Pòst effert animi motus interprete linguâ.
Si dicentis erunt fortunis absona dicta,
Romani tollent equites peditesque cachinnum.
Intererit multum, Davusne loquatur, an Eros :
Maturusne senex, an adhuc florente juventutè [882]
Fervidus; an matrona potens, an sedula nutrix; 116
Mercatorne vagus, cultorne virentis agelli;
Colchus, an Assyrius; Thebis nutritus, an Argis.

ANNOTATIONES.

Peleus.] Tragicum aliud argumentum. Achilles pater ille, à civibus vel ab Æaco pulsus et exagitatus.

97. *Projicit ampullas, &c.*] Inflatas dictiones præsentem rerum statui minimè congruas. In hoc decoro servando cespitavit Sophocles nunquam, Euripides interdum, Seneca Tragicus passim.

99. *Pulchra.*] Diserta, verbis ac versibus magnificis.

Dulcia sunt.] Pathetica, affectibus plena; aliàs non delectabunt, nec proinde movebunt auditorem.

100. *Animum auditoris agunto.*] Lib. ii. Ep. 1. *Irritat, mulcet, falsis terroribus implet, Ut magus, &c.*

102. *Si vis me flere, &c.*] Cic. *Ardeat qui vult incendere.* Quintil. *Prius afficiamur ipsi ut alios afficiamus.*

104. *Telephe, vel Peleu.*] Poëta, vel Histrio Telephum vel Pelea exhibens et representans.

108. *Format enim natura, &c.*] Cic. de Orat. *Omnes animi motus suum quendam habent à natura vultum, sonum, gestum; totumque corpus, omnes vultus, omnesque voces, ut nerri in fidibus, ità sonent ut à quoque animi motu sunt pulsæ.*

Intus ad omnem, &c.] In animo imprimi affectus presentis conditioni idoneos, in adversis mæstitiam, in prosperis gaudium, &c.

109. *Jurat.*] Vel, gaudium gignit: vel, juvat ad irascendum et impellit. Sicque vel una, vel duæ sunt sententiæ.

113. *Romani equites peditesque.*] Quicumque in amphitheatro, spectatores adsunt audiuntque; sive nobilitas, sive plebs. Illa in equo, hæc pedibus militabat.

114. *Intererit multum.*] Præceptum de decoro personarum observando: ubi quatuor distinguuntur debent, fortuna seu conditio, ætas, vitæ institutum, patria. Terentius alioqui solers sapientum dicta quædam profert malè per ridiculas personas: ut per Sosiam; *Ne quid nimis.* Euripides servis et barbaris mulieribus graves nimis sententias tribuit perperam.

Davus.] Servus astutus et versipellis, cui opponitur *Eros*, servus frugi apud Menandrum, Alii legunt, *divesne loquatur an Irus*, id est, pauper. Unde proverb. apud Erasm. *Iro pauperior.* Alii, ut videtur, melius: *Divusne loquatur an heros.*

115. *Maturus senex.*] Ætate et rerum peritiâ adeptus sapientiam.

118. *Colchus, an Assyrius.*] Certè diversarum nationum longè diversi mores, diversaque studia. Colchi naturâ sævi, Assyrii callidi et voluptuarii, Thebani hebetes, Argivi arrogantes et magnanimi, &c. Vide lib. ii. Epist. i. v. 244.

Colchus.] Lib. ii. Od. 13.

Assyrius.] Lib. ii. Od. 11.

Thebis.] Lib. ii. Sat. 15.

Argis.] Triplex Argos: Peloponnesiacum, Argiæ caput: Amphilochium in Epiro; Pelasgicum in Thessalia, hodie *Armiro*: de quo jam lib. i. Od. 7.

Aut famam sequere, aut sibi convenientia finge,
 Scriptor. Honoratum si fortè reponis Achillem; 120
 Impiger, iracundus, inexorabilis, acer,
 Jura neget sibi nata, nihil non arroget armis.
 Sit Medea ferox, invictaque; flebilis Ino,
 Perfidus Ixion, Io vaga, tristis Orestes.
 Si quid inexpertum scenæ committis, et audes 125
 Personam formare novam; servetur ad imum
 Qualis ad incepto processerit, et sibi constet.

Difficile est propriè communia dicere; tuque
 Rectius Iliacum carmen deducis in actus,
 Quàm si proferres ignota indictaque primus. 130

Publica materies privati juris erit, si
 Nec circa vilem patulumque moraberis orbem;
 Nec verbum verbo curabis reddere fidus
 Interpres; nec desilies imitator in arcum,

diam rediges, quàm si inaudita et minime cognita primus ederes.

Porro, materia publica reddetur tibi propria, si nec hæras circa vilem circulum et omnibus patentem, nec verbum verbo explicare studeas, ut fidelis interpres;

ANNOTATIONES.

119. *Aut famam sequere.*] Præceptum de formandâ personâ, seu de caractere personarum servando.

Famam.] Communem omnium opinionem.

Convenientia finge.] Ex decore et rectâ ratione.

120. *Honoratum si fortè rep. &c.*] Prima pars præcepti. Si expressos jam ab Homero Achillis mores exponis rursus, vide ut talem eum exhibeas qualis vulgò existimatur, et fuisse cognoscitur, &c.

122. *Jura neget sibi nata.*] Jus omne suis in armis positum asserat. Iliad xxi. et xxii.

123. *Sit Medea ferox.*] Vide Euripidis Medeam. De eâ nos ad Epod. 3. et 5.

Flebilis Ino.] Hæc Cadmi filia Athamantem maritum furore percitum fugiens, in mare se cum filio Melicertâ præcipitem dedit. Homer. Odys. 5.

124. *Ixion.*] Is socerum fraude circumventum peremit. Virgil. Æneid. 6.

Io.] Hæc Inachi filia, à Jove adamata atque in vaccam, ut Junoni lateret, conversa: sed Juno rem cum intellexisset, aëstro vexatam, in Ægyptum usque egit ac depulit. Æschyl. Prometheus. Ovid. Metam. i.

Orestes.] Is ob interfectam matrem conscientie stimulis vexatus nusquam quiescebat. Vide Euripidem. De eo nos lib. ii. Sat. 3. v. 153.

125. *Si quid inexpertum.*] Alterum præcepti membrum, de personâ novâ, et à nullo ante inductâ aut formatâ: qualis Dido apud Virgilium, Octavia apud Senecam, &c.

127. *Sibi constet.*] A suis moribus nunquam recedat, aut aliena appareat. Quod Homerus semper sedulo custodivit. Euripides autem merito arguitur, quòd Iphigenia in Aulide primò timida mortem deprecatur, deinde verò, Achille pro eâ exorante, animosam exhibeat se repente, dicatur paratam sponte inactari pro salute Græcorum.

Scribens *Poëma*, vel sequere famam, vel res finge congruentes. Si repræsentas clarum Achillem; incitatus ad iram pronus, inexpugnabilis, vehementis, dicat leges hæud sibi positas, omnia verò armis esse obnoxia. Medea exhibeatur sæva et im placabilis; Ixion perfidus; Io vagabunda; Orestes mæstus. Si autem novum aliquid proferre in theatrum, novamque personam fingere audes, cura ut qualis ab initio apparuit, talis ad finem usque perseveret et secum conveniat.

Arduum est communia loqui propriè; proindeque tu majori cum laude argumentum de Iliade in tragæ-

128. *Difficile est.*] Præceptum de citè imitando, deque notâ personâ potius denuò exhibendâ, quàm novâ formandâ; quoniam hoc *audere* et ritè exequi sit difficilior et periculosius, quàm illud præstare; modo tamen quædam observentur solerter evitanda, quæ ab Horatio notantur.

Propriè.] Aptâ, convenienti, et propriâ ratione.

Communia.] A nullo ante occupata et tractata.

129. *Iliacum carmen.*] Materiam seu personam in Iliade ab Homero tractatam. Nempe is multiplicis argumenti fons uberrimus; Illunque τῆς τραγῳδίας ἡγμένον, ποιητικῶν καὶ πρῶτον τῶν τραγῳδοποιῶν recte nuncupat Plato de Repub.

131. *Publica materies.*] Publicata, nota, jam tractata, qualis in Iliade vel Odysseâ.

Privati juris erit.] Tua dicitur per novam et scitam dispositionem tractationemque à te inventam.

132. *Si nec circa vilem, &c.*] Si passim non sequaris auctorem, quem tibi imitandum proposuisti, universa et singula ab eò desumendo; quod quidem vile, atque omnibus obvium, patens, et facile est. At contra maximæ artis et laudis est, sic imitari, ut nihil non tuum ac proprium esse videatur; ratione jam dictâ et mox dicendâ.

Patulum orbem.] Carmen vulgatum: argumenti dispositionem omnibus expositam et cognitam: materiam continuâ serie pertexam, more cyclicorum. Vide postea annot. ad v. 136.

133. *Nec verbum verbo.*] Imo sententias ingeniosè expiscari oportet; quemadmodum Sophocles, Euripides, alique ex Homero. Quin et pleraque in unâ linguâ nitent, quæ in altera nihil habebunt splendoris.

134. *Nec desilies imitator in arcum, &c.*] Tertius hic est scopulus imitatori cavendus.

præterea nec imitando con- Unde pedem proferre pudor vetet, aut operis
 jicias te in angustias, è qui- lex. [884]
 bus te expedire nequeat, Nec sic incipies, ut scriptor cyclicus olim : 136
seu ob verecundiam, seu ob *Fortunam Priami cantabo, et nobile bellum.*
 legem carminis. *Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?*
 Nec incipies sicut olim *Parturiunt montes; nascetur ridiculus mus.* 139
 poëta cyclicus: *Quanto rectius hic, qui nil molitur ineptè :* [885]
Fortunam Priami cantabo, Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Trojæ,
 et nobile bellum. *Qui mores hominum multorum vidit, et urbès.*
 Ecquid iste promissor dicit Non fumum ex fulgore, sed ex fumo dare lucem
 tam alto dignum exordio? *Cogitat, ut speciosa dehinc miracula promat,* 144
 Montes edunt partum, ori- *Antiphaten, Scyllamque et cum Cyclope Charyb-*
 etur mus risum excitans. *dim.*
 Quanto melius is qui nihil *Antiphaten, Scyllam, Cyclopem, Charyb-*
 perperam agit: Refer mihi, *dim.*
 ó Musa virum, qui post exci- *dim.*
 cisam Trojam perstravit *dim.*
 mores et civitates plurium *dim.*
 hominum. *Is non fumum è splendore, sed lumen è fumo educere parat, ut exinde res præcla-*
 ras et mirandas proferat, Antiphaten, Scyllam, Cyclopem, Charybdim.

ANNOTATIONES.

Ne Dramatici carminis et Epici diversam legem turpiter ignoret aut confundat. Sicut ergo audeatque immutare permulta et nova quædam inserere et affingere Tragædiæ idonea, nec se coarctet ipse et astringat ad ea duntaxat, quæ induxit Epicus, v. g. Homerus, quem imitatur.

135. *Proferre.*] Al. melius, *referre*, licenter quidem.

136. *Nec sic incipies.*] Præceptum de initio grandiori evitando, quod tam Epicus quam Tragicus cavere debet. Peccavit Statius in Achilleide, et Thebaide; Seneca in Troade, &c.

Scriptor cyclicus.] Circulator; circumforaneus: vagus; trivialis, ἀλόγως in compitis homines congregans, quibus inconditos versus occinat. Virgil. Ecl. 3.

— *Non tu in triviis indocte solebas*
Stridentis miserum stipulâ disperdere carmen?

Cæli. Rhodig. lib. xxviii. cap. 10. In nova comediâ inquit, cyclos dici inventio loca ubi venderentur mancipia; fortasse etiam ubi venalia reliqua. Astipulator Schol. Aristoph. scribens κώλας fuisse Athenis circum, seu locum, ubi carnes et pisces vendebantur. Sunt qui Mævium hic notari asserant. Casanbonus in Athen. lib. vii. cap. 3. multa eruditè de cyclo et cyclicis; atque cyclicos appellari solitos, quicunque materiam aliquam continuâ serie pertexuissent; sicut Antimachus Thebanam historiam. Additque, quem verò Poëtam intelligat Horatius per *scriptorem cyclicum*, nominatim indicare non possumus. Stasimum docti putant qui auctor parvæ Iliadis extiit; sed repugnat Photius disertè illum separans à cyclicis. Itaque Cyclicus apud Horatium erit potius alius quispiam è Cyclo Epico; Nam poëtæ isti non ob præstantiam carminis commendati, sed tantum propter seriem rerum eo corpore comprehensarum; quod valdè congruit illi Horatii loco, ubi ineptiarum arcessitur is quem cyclicum nominat. Hæc omnia Casaub. cit.

137. *Fortunam Priami.*] Carminis de Priano deque bello Trojano initium est nimis infatum.

138. *Hiatu?*] Persius Horatii locum hunc revolvens ita scripsit Satira 5. init.

Fabula seu mæsto ponatur hianda tragædo,

— *aut quantas robusti carminis offas*
Ingeris, &c.

Tu neque anhelanti, coquitur dum massa
camino

Folle premis ventos, &c.

Nec seloppo tumidas intendis rumpere buccas.

139. *Parturiunt montes.*] Ex Æsopi Fab. Phædrus rem explicans sic ait;

— *hoc scriptum est tibi,*

Qui magna cum minaris, extricas nihil.

Usurpatur nempe illa dictio proverbialis in eos qui magna ostentant ac pollicentur; minima verò, ut fere sit, præstant. Improbè autem et in suam perniciem tale dicerium aliquando jactarunt Ægyptii cum suo rege Tacha. Lacedæmonios auxiliatores pridem illi expectarant; ubi Agesilaum regem demum adventare staturâ pusillum aspexerunt, non sine ludibrio dixere; *parturiebat mons; formidabat Jupiter; ille vero murem peperit.*

Ὀδῖνον ὄρος, Ζεὺς δ' ἰφοβήσῃτο, τὸ δ' ἔτεκεν μῦθον.
 Quo alienatis Lacedæmonius Ægyptii profligati arrogantiam suam luerunt.

141. *Dic mihi musa virum.*] Exordium est Odysseæ Homeri.

Ἀνδρῶ μοι ἐνεπε, μούσα, πολὺτροπον, &c.

143. *Non fumum ex fulgore, &c.*] Non è splendidis initiis et promissis exigua et obscura, sed potius è tenui modestoque principio res magnas et nitentes profert.

144. *Miracula.*] Res admirationem moventes. Quanta scilicet pericula incurrit, et quantâ virtute astuque Ulysses est eluctatus.

145. *Antiphaten.*] Læstrygonum regem anthropophagum. Odys. lib. x.

Scyllamque.] Scopulum terribilem in freto Mamertino, ut fabulantur, Phœrci filiam, cujus latera canibus latrantibus succincta. Odys. 12. Cic. contra Verrem. *Hoc infestior nautis Verres quàm Scylla, quod multo se pluribus et*

Nec reditum Diomedis ab interitu Meleagri, 146 Nec Diomedis reditum incipit narrare à Meleagri
 Nec gemino bellum Trojanum orditur ab ovo. morte, nec Trojæ expugnationem à duplici ovo. Semper ad eventum festinat : et in medias res [886] semper ad finem tendit : et Non secus ac notas, auditorem rapit ; et quæ transfert auditorem in medias res velut cognitas ; quæ Desperat tractata nitescere posse relinquit. 150 verò tractata non fore pulcra judicat, omittat. Porrò Atque ita mentitur, sic veris falsa remiscet, sic fingit, sic intermiscet ficta veris, ut medium initio, Primo ne medium, medio ne discrepet imum. [887] Tu quid ego, et populus mecum desideret, audi. finis medio non discordet. Accipe quid ego populusque mecum exoptet.

ANNOTATIONES.

majoribus canibus succinxerat. Et de Harusp. resp. Quam Scyllam tam eminentibus canibus tamque jejunis poetæ fingendo exprimere poterunt? Vide Virgil. Ecl. vi. 74.

Cyclope.] Polyphemo Cyclopus rege. Odys. 9. nos lib. i. Sat. 5.

Charybdim.] Voraginem Scyllæ adversam in freto Siculo 12. Odys. cit. Virgil. Æneid. 3. nos lib. i. Od. 27.

146. Nec reditum Diomedis, &c.] Nec in Odysseâ longè nimis exordium aut aliam quamvis narrationem repetit ; ut fecit in suo de Diomedis reditu carmine Antimachus, qui et Thebanam scribens historiam viginti quatuor volumina implevit, antequam septem duces usque ad Thebas perduceret. De Diomede lib. i. Sat. 5.

147. Nec gemino bellum Trojanum, &c.] Nec Iliadem condens à primâ origine res narrat, aut poemata exorditur ; ut in parva Iliade Stasimus, qui et Ledam a Jove adamatam, duo peperisse ova, et ex eorum altero Castorem et Clytænestram, ex altero verò prodiisse Pollucem et Helenam, quæ à Paride raptâ excidii causa Trojani fuerit, prolixè et otiosè commemorat. Similiter peccârunt auctores Heracleidis et Thesidis, quos redarguit Aristoteles in suâ Poeticâ.

148. Semper ad eventum festinat.] Egre-gium sanè præceptum, ut leviter perstringantur nonnulla quidem dicta necessaria, graviter autem et potissimum tractentur quæ propositum maximè remque promoveant. Hoc verò ut præcedens etiam perdidit violavit Statius in Thebaide, ubi et res altius repetit et permutata congerit vel parùm conducibilia vel nihil, quæ quidem integro carmine rescindi queant.

In medias res, &c.] Rerum primordia supponi debent ut nota ; auditoris autem animus in res medias statim rapiendus : quæ verò præcesserunt, occasione datâ, subiunde nar-rantur solerter et tempestivè. Sic Homerus Iliadem ab Achillis irâ, quæ Trojæ excidium paulò antecessit ; et Virgilius Æneidem à septimo errorum Æneæ anno exorsus est. Macro-b. Saturnal. lib. v. cap. 2. Homerus, inquit, vilans in Poemate historicorum similitudinem quibus lex est incipere ab initio rerum, et continuam narrationem ad finem usque perducere ; ipse poetiâ disciplinâ à rerum medio cepit, ad initium post reversus est. Ergo Ulyssis errorem

non incipit à Trojano litore describere ; sed facit eum primo navigantem de insulâ Calypsonis ; et ex personâ suâ perducit ad Phæacas. Illic in convivio Alcinoi regis narrat ipse quem-admodum de Trojâ ad Calypsonem pervenerit. Post Phæacas rursus Ulyssis navigationem usque ad Ithacam ex personâ propriâ describit Poëta. Quem secutus Maro Æneam de Sicilia perducit ad Lybiam. Illic in convivio Didonis narrat ipse Æneas navigationem suam de Trojâ usque ad Siciliam, &c.

150. Quæ desperat tractata nitescere, &c.] Præceptum de seligendis præcipuis argu-menti partibus et adjunctis, quæ tractata pulcritudinem poemati conferant ; deque cæteris relinquentis quæ nec oratione splendescere nec splendorem argumento et proposito facere possint. Sic pleraque minimum adjuvantia Homerus prætermisit in Iliade et Odysseâ : in hæc Palamedem Ulyssis fraude interfectum : in illâ, raptum Helenæ, Achillis apud Lycomedem regem latebras, &c. Virgilius pari arte et solertiâ nihil dixit de Æneâ in Macedoniam appulsu : nihil de adventu in Laurentum agrum, deque comitum ejus Trojanorum certamine adversus Latinum regem et Aborgines ea loca tenentes. Tit. Liv. lib. i. init.

151. Atque ita mentitur, &c.] Præceptum de affingendis plerisque, ita tamen ut omnia cohereant, utque à veris falsa vix discernantur queant. Est enim fictio velut anima poëseos Arist. Poët. Sic ficta à Virgilio complura, totosque Æneidos libros esse confictos, nemo literatus ambigit. Certè doctis constat Tro-jam ab Æneâ et Antenore proditam, Africam nunquam illum vidisse, nedum Diomedem : Didonem à Sichæi viri morte castissimam vixisse, &c. Huc pertinet quod præcipit Scaliger, lib. iii. cap. 97. Argumentum sumendum est brevissimum ; illudque maximè variam multiplexque faciendum.

152. Primo ne medium, &c.] Quintil. lib. iv. cap. 2. Prima sit curarum, ut id quod fingimus fieri possit : deinde ut et personæ et loco et tempori congruat ; et credibilem rationem et ordinem habeat ; si contingat etiam, ut veræ alicui rei cohereat, aut argumento quod in causâ sit confirmetur. Nam quæ tota extrinsecus rem petita sunt mentienda licentiam produunt. Curandum præcipuè, ne quæ inter se pugnent ; quædam enim partibus blandiuntur ; sed in summum non consentiant. Præterea ne us

Si vis retinere plausorem usque ad peristromata expectantemque donec actor dicat, Vos plaudite; cujusque ætatis mores à te exprimendi sunt et naturis annisque non mutantibus decor tribuendus est.

Puer jam loqui sciens, et firmo pede gradiens, ludere amat cum æqualibus, irascitur facile et placatur, atque horis *singulis* mutatur. Juvenis sine barbâ, dimisso tandem prædago, delectatur equis et canibus et campo *Martio*; flexibilis ad vitium, reprehensionis impatientis, utilium contemptor, pecuniam profundens, superbus, ardens cupiens et cupita cito deserens.

Ætas et animus virilis habet alia *jam* studia; studet comparandis divitiis dignitatibus, amicis; cavet facere, *id* cuius mox peniteat. Senex pluribus molestiis obnoxius est; seu quia *opes* accumulatur, et quæsitis parcat infelix; seu quia pigre et frigide cuncta molitur; proerastinator, longinqua sperans, seguis, cupiens *vivere* diutius morosus, queribundus, laudator ævi se puero transacti, juniores autem arguens crebro et objurgans.

Anni accedentes plura bona secum afferunt, plurima abeuntes auferunt. Ne forte adolescenti committantur officia senis aut puero *quæ* viri sunt, diligenter observabit ætatum differentias et proprietates.

Vel res in theatro peragitur, vel facta narratur;

ANNOTATIONES.

quæ vera esse constabit, adversa sint, &c.

154. *Si plausoris eges, &c.*] Si vis scribere Tragædian, quæ ita populum delectet, ut ad usque finem in amphitheatro detineat, et donec amoveantur aulæa scenam exornantia.

155. *Vos plaudite.*] Hoc dicebat histrio peractam fabulam indicans. Tullius in Catone, cap. 19. *Sapienti non est usque ad plaudite vivendum*, id est, usque ad vitæ finem, scilicet ut honestè vixisse intelligatur.

156. *Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores.*] Præceptum hoc de moribus bene et luculenter exprimendis non semel inculcat Horatius, vide licet præcipuum.

162. *Equis, canibusque, et aprici, &c.*] Vexationi, item exercitationibus juventuti Romanæ consuetis in Martio campo, natatu, cursu, palæstrâ, luctâ, &c. Vide lib. i. Od. 8.

163. *Cereus in vitium flecti.*] Mollis et facilis ad suscipiendam quamlibet affectionem perversam, sicut cera ad quamcunque formam et figuram.

164. *Utilium tardus provisor.*] Ut qui nondum egestatis incommoda expertus sit.

167. *Amicitias.*] Quæ optima et pulcherrima vitæ suppellex. Cic. in Lælio.

Si plausoris eges aulæa manentis, et usque Sessuri, donec cantor, Vos plaudite, dicat; 155
Ætatis cujusque notandi sunt tibi mores
Mobilibusque decor naturis dandus et annis.

Reddere qui voces jam scit puer, et pede certo Signat humum, gestit paribus colludere, et iram Colligit ac ponit temerè, et mutatur in horas. 160

Imberbis juvenis tandem custode remoto;
Gaudet equis, canibusque, et aprici graminè campi;
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Utilium tardus provisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusque, et amata relinquere pernix.

Conversis studiis, ætas animusque virillis 166
Quærit opes et amicitias, inservit honori;
Commisisse cavet quod mox mutare laboret. [588]

Multa senem circumveniunt incommoda, vel quòd Quærit et inventis miser abstinet, ac timet uti: 170
Vel quòd res omnes timidè gelidè que ministrat;

Dilator, spe longus, iners, avidusque futuri,
Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero, castigator censorque minorum.

Multa ferunt anni venientes commoda secum, 175
Multa recedentes adimunt. Ne fortè seniles
Mandentur juveni partes, pueroque viriles;

Semper in adjunctis, ævoque morabimur aptis.
Aut agitur res in scenis, aut acta refertur.

Honori.] Excellentiam expetit ætas florens. Aristot. Rhetor.

170. *Inventis miser abstinet, &c.*] Sunt avari senes, quòd usu didicerunt et difficile esse invenire et facile amittere. Aristot. cit. *Potes quicquam esse absurdius, quàm quo minus vice restat, eo plus viatici quærere?* Cic. cit.

172. *Spe longus.*] Nemo tam senex, qui annum vivere non speret. Cicero ibidem.

173. *Querulus.*] Nam senes plerumque contenti se putant, despici et illudi. Cic. de Senect. *Laudator temporis acti.*] Senex res olim præteritas cum gaudio in memoriam revocat, aliisque narrat. Arist. cit.

178. *Ero aptis.*] Ut juveni levitas, adolescenti fervor, viro cura divitiarum, ambitio et cupiditas honoris; seni maturitas et prudentia tribuatur, &c.

179. *Aut agitur res, &c.*] Præceptum grave ne res ulla vel atrocior, vel turpior in scenam proferatur, aut publicè fiat, sed narretur duntaxat. Quod si contra fiat, spectator non movetur suaviter, sed offensus indignatusque excludit.

Agitur.] Hinc dramatis et dramaticæ poetæos nomen.

Segniùs irritant animos demissa per aurem, 180
 Quàm quæ sunt oculis subjecta fidelibus, et quæ
 Ipse sibi tradit spectator. Non tamen intus
 Digna geri promes in scenam; multaque tolles [889]
 Ex oculis, quæ mox narret facundia præsens.
 Nec pueros coram populo Medea trucidet; 185
 Aut humana palam coquat exta nefarius Atreus;
 Aut in avem Progne vertatur, Cadmus in anguem.
 Quodcumque ostendis mihi sic, incredulus odi.
 Neve minor, neu sit quinto productior actu
 Fabula, quæ posci vult, et spectata reponi. 190
 Nec Deus intersit, nisi dignus vindice nodus
 Inciderit: nec quarta loqui persona laboret.
 Actoris partes chorus officiumque virile
 Defendat: neu quid medios intercinat actus,
 Quod non proposito conducatur, et hæreat aptè. 195
 Ille bonis faveatque, et concilietur amicis,
 desudet. Chorus sustineat personam unius actoris et viri. Ne verò in mediis actibus quidquam dicat, nisi quod ad rem sit et faciat. Ille probis suffragetur, et amicis opuletur:

ANNOTATIONES.

180. *Segniùs irritant animos, &c.*] Curet igitur poeta dramaticus, ut agatur in scenâ quicquid magis aspicere potest, ratione tamen, et modò statim explicandis.

181. *Oculis fidelibus.*] Plaut. Trucul.

Pluris est oculatus testis unus, quàm auriti decem.

183. *Scenam.*] Nomen à $\sigma\kappa\alpha\upsilon\eta$ umbraculum quòd olim sub arborum umbraculis prima dramata fuerint acta. Postea verò locus tabulatis et contignationibus constructus, aulæisque et picturis rem theatricam adjuvantibus decoratus est.

185. *Nec pueros coram, &c.*] Ut ineptè apud Senecam Tragicum; Qui non immeritè à paucis probatur. Scalig. lib. iii. cap. 97.

Medea trucidet.] De Medeâ in Epodis. Quod pertinet ad rem præsentem, notandum est præceptum hoc gravissimum à Tragicis Græcis religiose semper observatum; et eos allucinari qui aliter putant. Apud Æschylum, Agamemnonis in suo palatio trucidati auditur clamor luctuosus; minimè verò cædes spectatur. Apud Sophoclem, Clytæmnestra ab Oreste cæsa intus vociferatur, auditurque; at nequam in scenâ occiditur. Hæc et alia bene, multa sagaciter, strenuè graviterque probat vir Dramaticæ rei peritissimus Hedelinus in Praxi Theatricâ; ubi et Sophoclem defendit, quòd Ajax gladio suo palam incubat. Verum in proximo nemore id perpetrare Ajax intelligi potest.

186. *Atreus.*] Supra, v. 91.

187. *Progne.*] Hæc Ityn filium Tereo marito comedendum opposuit, à quo jam ense transfigenda in hirundinem versa est. Philomela ejus soror in avem sui nominis, Itys in phasianum, Tereus ipse demum in upupam. Ovid. Met. 6.

Cadmus in anguem.] Agenoris ille filius à patre missus ad Europam sororem quæren-

dam, varias orbis regiones pervagatus, senio tandem ingruente, in serpentem mutatus est. Ovid. Met. 3

189. *Neve minor, &c.*] Hæc certè justa est fabulæ magnitudo. Nam si plures quàm quinque actus sint, nimis laxa tractatio et dispersa vis rem enervabit. Si tres solum fuerint actus, vel argumentum nimis pressum ac jejunum fiet elumbe; vel rebus et adjunctis pluribus nimium coarctatis erit confusum.

191. *Nec Deus intersit, &c.*] Non enim intervenire in machinâ nomen debet, nisi quando res adeò difficilis continget, ut ope nequeat humanâ extricari: et Deum aliquem subvenire, æquum esse decorumque videatur. Hinc vitiosa catastrophe Medeæ Euripidis jure exploditur. Vide Arist. Poëtic. Sed et culpatur idem, quòd sæpius Deos è machinâ producat: Dianam in Hippolyt. Minervam in Iphigen. Tauric. Thetin in Andromach. Castor et Poll. in Helen. &c.

192. *Nec quarta loqui persona laboret.*] Ita saltem consuetum Dramaticis Græcis. Tres personæ duntaxat agunt simul et colloquuntur; atque muta est, si inducatur, quarta. Nihil tamen vetat quartam induci non multa loquentem. Scaliger lib. iii. *Quatuor in eadem scenâ personas loqui, nulla religio est.* Profectò si parùm agat loquaturve quarta, haud ulium afferet perturbationem aut confusionem.

193. *Actoris partes.*] Chorus eos exhibet, qui rei peractæ interfuerint; plures sunt homines, sed unus loquitur, Coryphæus dictus. Porro Chorum jam pridem obsolevum instaurari velut maximum Scenæ ornamentum non abs re exoptat Hedelinus ante laudatus; ac de istis egregie disserit. prax. Theatr. lib. iii. cap. 4. ubi redarguit Aristotelem et Scaligerum, apud quos perperam Chorus appellatur otiosus rerum curator.

196. *Ille bonis faveatque, &c.*] Chori officia

iratos placet, et innocentes Et regat iratos, et amet peccare timentes :
 protegat; laudet frugalitatem, justitiam salutarem, et Ille dapes laudet mensæ brevis; ille salubrem
 leges, et pacem fores aperte Justitiam, legesque, et apertis otia portis :
 rientem: *arcana sibi* credita Ille tegat commissa; Deosque precetur et oret, 200
 ne revelet; et numina deprecetur, ut miseris sors melior contingat, pejor autem
 superbis. Tibia non ut nunc orichalco vincta, tubæque
 Aspirare et adesse choris erat utilis, atque
 nunc compacta orichalco, et buccinæ par; sed exigua, Nondum spissa nimis complere sedilia flatu : 205
 et simplex, et paucis foraminibus, canentem Chorum
 adjuvare idonea erat, et sono replere sedes haud tunc valdè refertas. Illuc enim
 populus numerari facilis, Et frugi, castusque, verecundusque coibat.
 Postquam cœpit agros extendere victor, et urbem
 Latior amplecti murus, vinoque diurno
 Placari Genius festis impunè diebus; 210
 quippe non frequens, et frugalis, et pudicus, et modestus conveniebat. Postea vero
 quàm victor imperium atque urbis pomœrium amplificavit; ac diurnâ computatione genio indulserunt
 impunè diebus festis, tum Sic etiam fidibus voces crevère severis,
 quoque versuum et musicæ luxuria aucta est. Nam Et tulit eloquium insolitum facundia præceps;
 imperiti et labore solutum Utiliumque sagax rerum, et divina futuri [892]
 cum civibus mixti, et sordidi cum honoratis? Sic antiquæ arti saltationes luxuriosas adjunxit
 tibicen; et per theatra amplum syrma traxit. Sic et olim modesti lyræ soni per luxum multiplicati sunt, atque elocutio rapida invexit dictionem antea inauditam: nec non sermo utilia documenta continens et futurum præsigens

ANNOTATIONES.

recenset Horatius. Exempla lege passim apud Tragicos Græcos: nec te moretur Seneca ubique ferè vitiosus.

199. *Apertis otia portis.*] Vel privatarum ædium, vel civitatis, vel etiam templi Jani fores apertæ indicant pacem, clausæ autem bellum. Vide lib. iv. Od. 15.

202. *Tibia non ut nunc.*] Chorus in mediis actibus agebat et loquebatur per Coryphæum, ut antè dictum est. Sed præterea inter unum et alterum Actum canebat saltabatque. Hinc mentionem facit Horatius de instrumentis musicis Chori concentum adjuvantibus.

Tibia.] De hac fusè Scaliger, Poet. lib. i. cap. 20.

Orichalco vincta.] Gall. *garnie de laiton.* Ang. BEGIRT WITH BRASS. Montanum illud æs magno quondam in pretio fuit; quod auri splendorem, et æris duritiam habebat. Isidor. Fest. Servius ad 12. *Æneid. orichalcum omnibus metallis pretiosius fuit,* inquit.

Tubæque æmula.] Gall. *aussi grande et aussi éclatante que la trompette.* Angl. AS BIG AND AS CLEAR SOUNDED AS A TRUMPET.

203. *Foramine paucis.*] Quatuor fuisse primum foramina scribit Varro; alii tria duntaxat.

205. *Sedilia.*] Caveam, in quâ subsellia ad spectandos ludos. Vide cit. Scalig. lib. i. cap. 21. ubi de theatro, et amphitheatro; deque eorum partibus, incrementis, et ornamentis.

208. *Agros extendere victor, et urbem, &c.]* Iis tantùm licebat urbis mœnia proferre, qui imperii fines propagassent. Vopisc. in Aureliano.

210. *Placari Genius.*] Vide lib. iii. Od. 17. et lib. ii. Epist. i. v. 144.

Impunè.] Sine metu legum et Censurum. De die epulari vetium olim; et pœnis constitutis luxuriam et sumptus coercuerunt leges Cornelia, Julia, &c.

211. *Accessit numerisque, &c.]* Gliscente populi luxu, pariter et theatralis apparatus crevit et luxuriatus est.

212. *Indoctus quid enim.]* Licentiam nempe illam majorem in versibus et musicâ postulabant spectatores luxuriosi; plebei rustici, nobiles plebeiis inquinati et corrupti.

213. *Confusus, turpis honesto?]* Diu quippe ludos spectarunt confusi nobiles cum populo. Tit. Liv. Valer. Max. lib. ii. cap. 4. Vide Ep. 4. Annot.

216. *Sic etiam fidibus.]* Ut in comœdiâ tibiæ sonos et foramina, ita etiam in tragœdiâ lyræ chordas et modos auxit luxus. In hæc tres primum deinde septem, post decem fuisse aiunt.

Severis.] Cic. 2. leg. antiquæ musicæ severitas.

217. *Facundia præceps.]* Versus magniloqui, turgidi, rapidè fluentes, ut torrens.

218. *Utilium sagax rerum.]* Tragœdiæ Chœ-

Sortilegis non discrepuit sententia Delphis.

Carmine qui tragico vilem certavit ob hircum,
Mox etiam agrestes Satyros nudavit, et asper 221
Incolumi gravitate jocum tentavit; eò quòd
Illecebris erat et gratâ novitate morandus
Spectator, functusque sacris, et potus, et exlex.

Verùm ita risores ita commendare dicaces 225
Conveniet satyros, ita vertere seria ludo;
Ne quicumque Deus, quicumque adhibebitur heros,
Regali conspectus in auro nuper et ostro, [893]

Migret in obscuras humili sermone tabernas;
Aut dum vitat humum, nubes et inania captet. 230

Efflure leves indigna tragœdia versus,
Ut festis matrona moveri jussa diebus,
Interit Satyris paulum pudibunda protervis.
Non ego inornata et dominantia nomina solum
Verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo: 235
Nec sic enitar Tragico differre colori,

matrona diebus festis saltare compulsa, lascivos inter Satyros aliquantò verecunda esse debet. Ego Satyrica scribens, ó Pisones, non consecretabor dictiones inconditas aut simplices duntaxat: neque sic curabo declinare tragœdiæ speciem,

ANNOTATIONES.

rus sententias protulit affectavitque nimium acutas, obscurasque, similes oraculis.

Divina futuri.] Ventura prænunciata ad instar Apollinis Delphici.

219. *Sortilegis.*] Vide infrâ ad versum 403.

Delphis.] Apollo colebatur, et responsa dabat apud Delphos. Vide lib. i. Od. 7.

220. *Carmine qui tragico.*] Agit Horatius de Satyrico Græcorum dramate: cujus aliqui dicunt inventorem Cratinum in Dionysiis. Suidas autem Pratinam Thespi non multis annis posteriorem. Unum istius generis drama superest nobis *Cyclops* Euripidis. Porro ista Græcorum dramata Latini utnuncque imitati sunt in Athellanis fabulis: quas *argumetis dictis que jocularibus similes* Diomedes scribit. Vide Tit. Liv. lib. vii. init.

Certavit ob hircum.] Scilicet poetæ sum quisque Satyricum poema certatim edebant. Et qui victor censebatur mercedem accipiebat hircum, quem Baccho sacrificabat. Hinc nomen tragœdiæ, à *τραγῶν* hircus et *ᾠδὴ* cantus. Alii tamen quasi *τρογυδίων* dici videntur, a *τρογύς* *facès*, quod histriones primum *ore facibus peruncto*, in scenam prodirent agerentque tragœdiam, ante inventum personæ usum. Vide postea v. 277.

221. *Satyros nudavit.*] Satyrica dramata edidit, in quibus erat Chorus è Satyris, Coryphæusque Silenus. Histriones nimirum perizonatis, villosâ tunicâ, hircinis pellibus, Satyrorum habitum et speciem referentes, inter Actus, et post tragœdiam sales et diceria jactabant: sicque risum moventes populum delectabant.

224. *Functusque sacris.*] Quoniam ludi pars erat religionis et cultus Deorum, sic fastidium insulsæ plebis fallendum fuit, et *gratâ novitate* iocosis nempe salisque carminibus detinendi spectatores. T. Liv. cit. lib. vii.

vix discrimen habuit à Delphis oracula proferentibus.

Paulo post is qui propter vilem hircum contendit carmine tragico, nudos introduxit Satyros rusticos; et acerbus protulit sales, illasâ severitate tragœdiæ: propterea quòd oblectamentis et jucundâ novitate detinendus erat spectator sacris perfunctus, et ebrius, et siue lege.

At sic oportet Satyros risores et dicaces commendare, sic è seriis *sermonibus* ad jocosas transire, ut quisquis Deus vel Heros producet, paulò ante in auro et purpurâ conspectus, non loquatur sordidè quasi in villi tabernâ; neve terram fugiens sectetur nubila et vacua. Tragœdia versus leviculos respiciens, tanquam

Potus et exlex.] Post sacra voluptati duntaxat inhians, suo genio nihil jam negans: quique epulis et vino refertus nullâ jam lege regi potest.

225. *Verùm ita risores.*] Ita plebis fastidio obsequendum, ut decorum non violetur.

227. *Deus.*] Pan, Bacchus, Silenus, &c.]

Heros.] Semideus; Hercules, &c.]

228. *Regali conspectus in auro, &c.*] In tragœdiâ magnificè locutus ex decoro, idem post in Satyrico dramate abjecta, obscurâ, sordida ne effluat, quasi tabernarius.

229. *Tabernas.*] Alludit Poeta ad tabernarias fabulas, in quibus Personæ viles et argumentum humile. Festus.

230. *Aut dum vitat humum.*] Ergo adhibendus ubique modus: medium teneat, suamque dignitatem servet: nec incidat in comicam parvitatem et humilitatem, nec vanè extollatur et inaniter intumescat.

231. *Efflure leves, &c.*] Tragœdiæ gravitas custodiri debet inter protervos Faunorum sales et jocos. Sic matrona in sacris non leviter et lascivè, sed modestè et graviter saltans nihil sui decoris amittit.

232. *Moveri jussa.*] Erant enim choræ sacræ modò virginum, modò matronarum, ut in ludis Megalensibus, et in sacris Cybeles: et jussu Pontificis agebantur.

234. *Non ego inornata.*] Docet Poeta Satyrici carminis dictionem esse debere tragicâ inferiori, et agresti superiori.

Inornata.] Abjecta, vetusta, obsoleta.

Dominantia.] Græcis *ὀργία*, à translatis suo jure non expulsa, res propriè et apertè significantia; qualia sunt quæ res veneres et obscuritatem clarè et simpliciter denotant.

235. *Satyrorum.*] Al. *salivarum.*

236. *Nec sic enitar.*] Decorum personarum

ut nihil ponam discriminis, utrum loquatur Davus et in-
verecunda Pythias deluso
Simoni talentum extor-
quens, an Silenus curator et
minister dei alumni.

E materia vulgarâ sic po-
enâ condam, ut quisque pa-
riter *facere posse* confidat,
rem verò tentans desudet
plurimum, et perdat ope-
ram. Tantum valet ordo et
connexio: tantum venusta-
tis addunt argumento vul-
gari.

Satyri è silvis prodeun-
tes non debent ut opinor,
tanquam in urbibus atque
in foro educati carmina ju-
venilia et nimis polita di-
cere, nec obscæna et contu-
meliosa eructare. His enim
offenduntur habentes equi-
um, et patrem, et opes, ne-
que probant vel laudant
quicquid placet eumentibus
frictum cicer et nuces.

Syllaba longa brevi subjuncta appellatur Iambus, pes celer; unde et vocati sunt Iambici trimetri; quanquam sex edebat sonos, à primò usque ad ultimum æqualis. Is autem nuper, u aliquanto lentior et gravior ad aures perveniret, in patriam ditionem ultra admisit firmiore. Spondeos,

Ut nihil intersit Davusne loquatur, et audax
Pythias, emuncto lucrata Simone talentum,
An custos famulusque dei Silenus alumni.

Ex noto fictum carmen sequar, ut sibi quisvis 240

Speret idem, sudet multum, frustra que laboret [894]

Ausus idem. Tantum series junctura que pollet:

Tantum de medio sumptis accedit honoris.

Silvis deducti caveant, me iudice, Fauni,

Ne velut innati triviis, ac penè forenses, 245

Aut nimiùm teneris juvenentur versibus unquam:

Aut immunda crepent, ignominiosa que dicta.

Offenduntur enim quibus est equus, et pater, et res

Nec si quid fricti ciceris probat et nucis emptor,

Æquis accipiunt animis, donantve corona. 250

Syllaba longa brevi subjecta vocatur Iambus,

Pes citus: unde etiam trimetris accrescere jussit

Nomen Iambæis, cum senos redderet ictus, [895]

Primus ad extremum similis sibi: non ita pridem,

Tardior ut paulo graviorque veniret ad aures, 255

Spondeos stabiles in jura paterna recepit,

ANNOTATIONES.

hic etiam, ut et alibi semper observandum est.

Tragico color.] A tragædiæ magniloquentiâ.

237. *Davus, Pythias, Simo.*] Personæ Comice apud Lucilium, Menandrum, Terentium.

238. *Emuncto.*] Terent. *Emunzi argento senes.*

239. *Silenus.*] Gravior quædam persona, qualis ille Bacchi pædagogus.

240. *Ex noto fictum carmen sequar.*] Satyricum ego drama condere volens non confingam argumentum, ut solent Comici; sed potius ex notâ materiâ et historiâ desumpto argumento, affectisque ut decet adjunctis, carmen eximie componam. Sic Euripides *Cyclopem* finxit, ex Homeri *Odysseâ* ix. Vide supra v. 128. et 129.

241. *Sudet multum.*] Cic. orat. perf. *Illo modo confidunt se posse dicere. Nam orationis subtilitas imitabilis illa quidem videtur esse existimanti, sed nihil experienti minus.* Vide Quintil. lib. ii. cap. i. et lib. iv. cap. 2.

242. *Series.*] Rerum dispositio scita et ingeniosa.

Junctura] Structura verborum artificiosa.

243. *Accedit honoris.*] Ex illâ solerti inventione, fictione, connectione, ordine.

244. *Silvis deducti.*] Vel agrestes et in silvis educati; vel à proscenio silvestri et nemoroso prodeuntes. Nam triplex erat scenæ forma triplici dramati respondens. Tragica columnis sustulsa, suberbisque fastigiis et signis ornatâ Comica ædium privatarum speciem ostendebat. Satyrica arbores, montes,

speluncas, agrestia omnia exhibebat. Vitruv. lib. vii. cap. 5.

Fauni.] Dii silvestres, qui et Sylvani et Satyri: de his jam. lib. i. Od. 4. lib. ii. Od. 17. lib. iii. Od. 18.

246. *Teneris juvenentur versibus.*] Ne versibus nimium exultis juveniliter et scurriliter lasciviant sed ubique simplicitatem rusticanam redoleant.

247. *Ignominiosa.*] Famam alicujus labefactantia.

248. *Quibus est equus, et pater.*] Equite Rom. et Patricii; honesti viri et nobiles.

249. *Fricti ciceris et nucis emptor.*] Homine infimæ sortis è plebe; qui dum spectaculis aderant, emebant frictum cicer ad levandam famam.

Nucis.] Frictæ quoque nuces ibi vendebantur. Plaut. Athen. lib. ii. Festus *nuces ustæ* dicit.

251. *Syllaba longa.*] Agit iterum de versibus Dramati propriis. Nam de his jam supra v. 80.

252. *Pes citus.*] Auson. velociorem Parthorum sagittis dicit.

253. *Cum senos redderet ictus*] Cum sex haberet pedes, omnes Iambos; ob celeritatem trimetri dicti sunt; quasi tres solum percussiones atque tria duntaxat intervalla pronuncando faciunt. Quint. lib. ix. cap. 4. supra lib. i. Sat. 10. v. 43.

256. *Spondeos stabiles, &c.*] Inseti sunt Spondei pedes tardiores in versibus Iambici

Commodus et patiens; non ut de sede secundâ
Cederet aut quartâ socialiter. Hic et in Acci
Nobilibus trimetris apparet rarus, et Ennî.

In scenam missus magno cum pondere versus, 260

Aut operæ celeris minium curâque carentis,

Aut ignoratæ premit artis crimine turpi.

Non quivis videt immodulata poëinata iudex:

Et data Romanis venia est indigna poëtis. 264

Idcircone vager, scribamque licenter? an omnes

Visuros peccata putem, mea, tutus, et intra

Spem veniæ cautus? Vitavi denique culpam,

Non laudem meruri. Vos exemplaria Græca [896]

Nocturnâ versate manu, versate diurnâ.

At vestri proavi Plautinos et numeros et 270

Laudavère sales: nimum patienter utrumque,

Ne dicam stultè, mirati; si modò ego et vos

Scimus inurbanum lepido seponere dicto,

Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Ignotum Tragicæ genus invenisse Camœnæ 275

rùm Majores vestri et numeros et jocos Plauti approbaverunt; certè utrosque faciliùs quàm

par est, ne dicam stolidè, admirati: si quidem ego et vos novimus infacetum sermonem à venusto distinguere, et rectum modulum sentimus digitis atque auribus.

Thespis reperisse fertur Tragicæ musæ genus incognitum,

non ita tamen, ut consorti locum secundum vel quartum concederet. Talis etiam infrequens reperitur in Accii Ennique celebratis Iambicis.

Certè Iambici Spondeis crebris graves in scenam producti, vel properantem nimis operam et negligentiam arguunt, vel turpem artis inscitiam. At quilibet iudex haud animadvertit inconditos versus: et poëtis Latinis indulgentia immeritò concessa est.

Ergone idè spatier, et parum accuratè scribam? an omnes credam errata mea cognituros providis et securus citra spem indulgentiæ? Tum demum culpam effugere quidem, sed non laudem meruero. Itaque, Pisones, die nocteque scripta Græcorum evoluite. Verum

ANNOTATIONES.

ad dandum iis pondus et robur, magisque movendos animos audientium.

258. *Acci.*] Accius, sive Actius, aut Attius, Poëta celebris de quo lib. ii. Sat. 10. et lib. ii. Epist. 1. ubi et de *Ennio*.

259. *Ennî.*] De eo lib. iv. Od. 8. v. 20. Item locus mox citatis.

260. *In Scenam missus.*] Appositè Marcellus corrigit, *missos*; aliàs quæ syntaxis?

263. *Non quivis videt, &c.*] Prolepsis, ad quam mox respondet, *idcircone vager, &c.* Apage versiculum

Nec tantà in metris venid conceditur uti, quæp venit Horatii affert Servius ad 5. *Æneid.* et collocat aliqui ante istum, *Non quivis videt, &c.*

264. *Et data Romanis, &c.*] Vide lib. i. Sat. 4. et 10. lib. ii. Epist. 1.

265. *Scribamque licenter.*] Nullà habitâ ratione pedum et legis metricæ; an Latinorum negligentiam imitator potius quàm exactam rationem Græcorum?

266. *Intra spem veniæ.*] Precisâ spe omni veniæ: quâ si mihi blandirer, oscitanter scriberem nec mihi satis caverem. Sunt qui emendârunt, *extra*. Sed veteres codices reluctantur. Vide A. Gell. lib. xii. cap. 13. *Extra spem veniæ* est, qui scit nullam fore veniam. *Intra spem veniæ* cautus et tutus est, qui licèt veni-um speret, recti amans sibi cavet tamen; et peccare non vult. Hæc ego.

267. *Vitavi denique culpam, &c.*] Quod si versus Iambicos diligenter condam, nec hoc satis ad laudem. Plaut. Trinum. Scén. ult.

Si qui micum erga bene feci, aut consului fideliter;

Non videor meruisse laudem; culpâ cartuisse arbitror.

Qui erratum vitat, quod debet, non idè laudem meretur; sed qui ingeniosè, rectè, artificiosè scribit, is laudatur.

270. *Plautinos et numeros et sales.*] Donatus in Plauto notat et carpit numeros inconditos et peregrinos, item sales frigidulos interdum atque etiam scurriles, &c. S. Hieronymus Apolog. in Ruffin. *Plautinum salem* dicit, pro scurrili. Laudant tamen Cicero Offic. 1. Macrobi. Saturnal. lib. ii. cap. 1. Gell. lib. iii. cap. 3. Vide lib. ii. Epist. 1. v. 58. Item. v. 170.

274. *Digitis et aure.*] Versuum dimensionem digitis faciunt parùm exercitati, aurium verò iudicium adhibent peritiores.

275. *Tragicæ genus invenisse.*] Libet altiùs repetere originem Tragediæ ac Dramatum. Bacchus Icarium docuerat plantare vites. Hic in Attico agro hircum vineas depopulantem Baccho mactavit, convocatis ad sacrificium vicinis, qui choreis et cantilenis Dei lætitiæ datoris vindictam celebrârunt. Religiosè illud etiam quotannis vendemiarum tempore fieri placuit tum in pagis, tum subinde in urbibus. Mox cæperunt scribere certatim poëtæ *τῆς ἱεροδίας*, id est, carmen hirci, vel de hircò: quod à choro decantatum. Illis carminibus Baccho sacris inserta, addita, substituta quædam alia fuerunt, atque etiam dialogi inter duos aut plures. Hincque natum drama cum Comicum, tum Tragicum, tum Satyricum. Quod ad inventorem spectat, certè ante Thespim fuerunt Dramatici rudiores quidem: ac ille nominatur auctor, quoniam unum actorem induxit; qui dum chorus Bacchi laudes canens

et carpentis circumtulisse carmina, quæ cantarent agereuteque vultum *habentes* fæce oblitum. Post eum Æschylus inventor larvæ et stolæ decoræ theatrum parvo tabulato extruxit, atque instituit loqui magnificè et incedere cothurno. His successit vetus Comœdia magnâ cum laude; sed libertas evasit in crinien et audaciam lege coercendam; lex data est: et chorus ignominiose tacuit, ademptâ potestate maledicendi.

Dicitur, et plaustis vexisse poëinata Thespis, Quæ canerent agerentq; peruncti fæcibus ora. [897]
 Post hunc personæ pallæque repertor honestæ Æschylus, et modicis instravit pulpita tignis, Et docuit magnumque loqui, nitique cothurno. 280
 Successit vetus his Comœdia, non sine multâ Laude; sed in vitium libertas excidit, et vim Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque [898]
 Turpiter obticuit, sublato jure nocendi. Nil intentatum nostri liquère poëtæ, 285
 Nec minimum meruère decus, vestigia Græca

Nostri poëtæ nihil non tentârunt; neque laudem exiguum abstulerunt, qui relictis Græcorum argumentis

ANNOTATIONES.

paululum interquiesceret, herois aut summi cuiuspiam viri insigne aliquid facinus carmine celebrabat. Alia insuper ornamenta subjunxit, quibus Tragœdia illustrata est.

276. *Dicitur.*] Scilicet res non extra controversiam est. Scalig. Poët. lib. i. cap. 6. sic habet: *Qui primus Tragœdiam dederit, haud ita pro comperlo habetur. Satis constat illam, à Thespi nûdiorem factam, qui pensiles scenas in plaustris circumegit: addiditque nudis oribus jâcem pro persona.*

Plaustis vexisse poëmata.] Circa vicos Thespis aliique plaustis vectin obivum quemque scommata jactabant et salsa convicia. Plutarch. in Solone. Hinc Proverb. E plaustro loqui.

Thespis.] Atheniensis ille poëta Solonis tempore floruit ante Æschylum plus sexaginta, ante Sophoclem octoginta circiter annis. Thespis Protagonistam seu histrionem induxit cum Coryphæo, aut alio quopiam è Choro loquentem. Æschylus deinde alterum seu Deuteronistam addidit. Denique Sophocles tertio sive Tritagonista adjuncto Tragœdiam perfecit.

277. *Peruncti fæcibus ora.*] Ideò Thespis aliique vultu cerusâ, vel minio, vel fæce peruncto diceriis obvios quosque incessebant, ut initarentur Silenum rubicundum, Satyrosque dicaces Bacchi socios et ministros. Illos Aristophanes *περυσδαίμονας* vocabat. Gall. *Diabes barbouilles de lie.* Angl. MERRY ANDREWS BEDAUBED WITH LEES. Vini an olci fæcibus tingerent se histriones, disceptant fatali more suo Grammatici, et nugas nugis addunt, inquit Scaliger paulò ante citatus.

278. *Personæ.*] Ne agnoscerentur histriones.

Pallæ.] Quæ ad pedes imos usque demissa, et Latina dicebatur, ad discrimen pallæ Gallicæ, quæ brevior.

279. *Æschylus.*] Domi nobilis Poëta iste non militando magis, quàm scribendo acer et audax fuit. In Marathonîâ pugnâ non ultimam laudem tulit: adeò bibax, ut Sophocles ei objiceret, non ipsum, sed vinum tragœdiarum ejus esse auctorem. Has dum scriberet

ταυρῶν ἐλάσσει, inquit Aristophanes, *ταυροφουρέντι* similem aspectum habebat. Non ergo sit incredibile quod narrat ejus Eumenidum terribili spectaculo exauimatos esse pueros aliquot, percultas autem prægnantes fæminas ad partum adactas. Ab Æschylo compositos nonaginta fabulas tradunt, quarum ad nos vix septem pervenerunt. Denique casu testudinis eliso capite extinctum referunt.

280. *Cothurno.*] Eminentiori calceo Tragicis proprio.

281. *Vetus Comœdia.*] Hæc à novâ differbat in omnibus, tempore, argumento, apparatu, metro: ut ait Cruq. Vetus, tempore belli fuit Peloponnesiaci: nova, post extinctam populi libertatem, jam rerum potentibus Philippo et Alexandro. In veteri, Duces, Magistratus, Philosophi, Dii ipsi proscindebantur. Patet ex Aristophane, item ex Eupolide. In novâ, suat amores adolescentum, servorum fraudes, &c. vetus assurgit ad tragicum stylum: nova popularis est. In veteri omnia metrorum genera admittebantur: in novâ solum ferè Iambicum. In veteri mirus apparatus et luxus: in novâ propè nullus, ablato etiam Choro. In veteri personæ ad vivum effingebantur, ut agnoscerentur facilè; nova nihil tale habebat.

282. *Vim Dignam lege regi.*] Nec enim ulli parcebat; honestique viri, perinde ut alii, diceriis et convitiis nominatim proscindebantur.

— *Sævus apertam*

In rabiem verti cæpit jocus, &c.

Lex est accepta.] Quæ maledicentiam illam effrenatam pœnis propositis vetabat. Vide lib. ii. Epist. 1. v. 150. et seq.

— *Quin etiam lex*

Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quemquam

Describi.

Cæterum Comœdia Satyrica multum civitati profuit, cum caveret unusquisque culpam, ne spectaculo cæteris esset, et domestico probò: ut ait Donatus.

286. *Vestigia Græca Ausi deservere, &c.*] Primò quidem Græcas fabulas et historias tu

Ausi deserere, et celebrare domestica facta,
 Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.
 Nec virtute foret clarisve potentius armis
 Quàm linguâ Latium, si non offenderet unum 290
 Quemque poetarum limæ labor, et mora. Vos ô
 Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
 Multa dies et multa litura coërcuit, atque
 Perfectum decies non castigavit ad unguem.

Ingenium miserâ quia fortunatius arte
 Credit, et excludit sanos Helicone Poëtas
 Democritus; bona pars non unguis ponere curat,
 Non barbam; secreta petit loca; balnea vitat.
 Nanciscetur enim pretium nomenque Poëtæ,
 Si tribus Anticyris caput insanabile nunquam 300
 Tonsori Licinò commiserit. O ego lævus,
 Qui purgo bilem sub verni temporis horam!
 Non alius faceret meliora Poëmata. Verùm
 Nil tanti est. Ergo fungar vice cotis, acutum

nunquam præbeant caput tribus Anticyris minimè curandum. Quàm ego sum parùm cautus, qui bilem expurgo ineunte vere! At neino conderet meliora carmina; sed hoc non tanti puto. Itaque implebo munus cotis,

gesta Romanorum decantârunt; sive qui prætextatas *fibulas*, seu qui togatas scripsere. Nec virtute bellicâ illustriores ac potentiores quàm faciendâ essent Romani, si poetas plerosque non terreret cura et longum tempus espoliendi. At vos, ô Numæ proles, redarguite carmen diu et crebrâ recensionem haud castigatum, et ad amissim non sæpius emendatum.

Quoniam Democritus existimat ingenium plus valere quàm artem, et poetas non insauientes arceat ab Helicone, plerique negligunt resecaere unguis et barbam, secedunt in loca remota. Ingiunt balnea. Etenim consequentur, ut putant, præmia et laudem poetarum, si tonsori Licinò *tendendum*

ANNOTATIONES.

Latinos versus transtulerunt, ut est in Epist. modò cit. v. 164. at postea Marte proprio argumenta ex historiis Romanorum tractârunt laudabiliter Emnius, Pacuvius, Actius, &c.

288. *Prætextas.*] Latinas fabulas graviore, ubi prætextati et nobiles personæ locum habent; quæ respondent tragœdiis Græcorum.

Togatas.] Fabulas tabernarias, in quibus agunt personæ privatæ et plebeia. Et hæ Comœdiæ Græcorum novæ, sicut veteri Atellanæ et Satira Latina, respondebant. Illas scripserunt Ælius Lamia, Anton. Rufus, Cn. Melissus, Afranius, Pomponius.

291. *Limæ labor, et mora.*] De curâ et sedulitate diuturnâ emendandi jam alibi dictum. Vide lib. ii. Epist. 1. &c. Ovid. de Ponto lib. iii. Eleg. ult.

Sæpe piget

Corrigere, et longi ferre laboris onus.

Corrigere at res et tanto magis ardua, quanto Magnus Aristarcho major Homerus erat.

292. *Pompilius sanguis.*] Pisones trahentes originem à Numa Pompilio, et à Calpo ejus filio dicti Calphurnii.

294. *Perfectum.*] Al. *præfectum.*

295. *Ingenium miserâ, &c.*] Redarguit Horatius eos, qui non virtutem poëseos, sed vanam opinionem sectabantur.

Ingenium.] Poëticam facultatem à naturâ datam.

Miserâ arte.] Ironicè; exercitatione et arte quæ parùm valeant ad faciendum bonum poëtam, et laudabile carmen scribendum.

296. *Excludit sanos Helic. P.*] Cic. 1. de Divin. *Negat sine furore Democritus quicquam*

poëtam magnum esse posse. Et. 2. De Orat. *Sine inflammatione animorum, et sine quodam afflatu quasi furoris: quod et à Plutone scriptis relictum dicunt.*

Helicone.] Is mons Bœotiæ Musis sacer, Parnasso vicinus.

297. *Democritus.*] De eo Philos. lib. i. Epist. 12.

Bona pars non unguis ponere, &c.] Quasi verò cultum exteriorem negligendo et insaniam speciem præ se ferendo, boni poëtæ habendi sint.

298. *Non barbam.*] Philosophi quidam albentem barbam; et gravitatem tribuebatur. At in cæteris insaniam species erat.

Secreta petit loca.] Hominum conspectum et consuetudinem fugit.

300. *Tribus Anticyris.*] De Anticyrâ insulâ lib. ii. Sat. 3. v. 83. Ibidem de Elleboro in eâ abundantem, quod insaniam remedium. Quod autem Horatius tres Anticyras dicit, cum duas Strabo ponat, auxesis est.

301. *Licinò.*] Is Augusti tonsor et libertus, ab eo factus Senator, quòd Pompeium odisset.

302. *Qui purgo bilem.*] Per quam insaniam optima poëmata conderem. Ironia est. Alii *purgo* legunt *perperam*.

304. *Nil tanti est.*] Absit ut insanire velim ad eximia faciendâ carmina. Imò sapere malim et nulla componere; valeant Democritus et Democritici.

Ergo fungar vice cotis.] Hoc petitum ab Isocrate vel ab Aristotele, ut volunt *αἱ ἀκροῖα αὐτὰ μὲν ταμείν ἐν δούρανται, τὰν δὲ σίδερον ἕξει καὶ τριμητικὸν ἀνίσσει.*

quæ secare non valens red- Reddere quæ ferrum valet, exors ipsa secandi. 305
dit ferrum acutum *et secan-*
do aptum. Nihil ego scri- Munus et officium nil scribens ipse docebo;
bens docebo manus et offi- Unde parentur opes; quid alat formetq; Poë-
cium *scribendi*; unde facul- tam
tas petatur; quid erudiat et [900]
perficiat poetam; quid con- Quid deceat, quid non; quò virtus, quò ferat error.
veniat, quid non; quò virtus, Scribendi rectè sapere est et principium et fons.
quò error deducat. Rem tibi Socraticæ poterunt ostendere chartæ, 310
Sana meus est principium Verbaque provisam rem non invita sequentur.
et origo rectè scribendi; Qui didicit patriæ quid debeat, et quid amicis,
materiam tibi suppedita- Quo sit amore parens, quo frater amandus, et hospes;
bunt placita Socratis; præ- Quod sit conscripti, quod iudicis officium, quæ
paratamque materiam se- Quæ
quetur ultro facundia. Partes in bellum missi ducis; ille profectò 315
Qui scit quid patriæ, quid Reddere personæ scit convenientia cuique.
amicis debeat; quæ paren- Respicere exemplar vitæ morumque jubebo
tes quæ fratres et hospites Doctum imitatore, et veras hinc ducere voces.
charitate diligendi sunt; quod Se- Interdum speciosa locis, morataque rectè [901]
natoris, quæ iudicis, quod Fabula nullius veneris, sine pondere et arte, 320
belli ducis munus sit; is Valdiùs oblectat populùm, meliùsque moratur;
certè novit tribuere decorem Quàm versus inopes rerum, nugæque canoræ.
unicuique personæ. Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo

Solers imitator debet in-
tueri exemplar vitæ et mo-
rum, atque hinc proprios
fingere sermones. Nonnun-
quam Comædia locis pul-
chra, beneque mōres exprimens *quamquam* nec elegans nec *verbis* ornata nec artificiosè *dispo-*
sita, populo magis placebit, *eum* que melius detinebit, quàm versus sententiis destituti et so-
nantes nugæ.

Musa Graiis largita est ingenium et politam sermonis facultatem,

ANNOTATIONES.

306. *Nil scribens.*] Nullum carmen Epicum vel Dramaticum.

307. *Opes.*] Adjumenta ad bene scribendum, dives poëses facultas et virtus.

308. *Error.*] Ignoratio artis et virtutis poëticæ.

310. *Socraticæ chartæ.*] Philosophiæ præsertim moralis scientia; quam Socratis promovit, et ab eo hauserunt Plato, Xenophon, aliique et scriptis illustrarunt. De Socrate, lib. iii. Od. 21. Item lib. ii. Sat. 4.

Rem poterunt ostendere.] Scribendi ubertatem præbent. Cic. in Bruto. *Habeat omnes Philosophiæ notas et tractatos locos; nihil enim de religione, nihil de pietate, nihil de charitate patriæ, nihil de morte, nihil de bonis rebus aut malis, nihil de virtutibus, aut vitiiis, nihil de officio, nihil de dolore et voluptate, nihil de perturbationibus animi et erroribus (quæ sæpe cadunt in causas ut in poemata sapissimè) nihil inquam sine eâ conscientia amplè et copiosè dici et explicari potest;* et alibi; Omnis ubertas et quasi sylva dicendi è disputationibus philosophorum ducta est.

311. *Verbaque provisam rem, &c.*] Si rem bene tenes, si præparatam habes rerum copiam, non deest elocutio; verbaque et dictiones assatum sequentur; et aptè atque accommodatè dices. Cic. de Orat. 3. *Rerum copia verborum copiam gignit.*

312. *Patriæ quid debeat, &c.*] De variis istis officiis Plato 5. de legibus, &c.

313. *Hospes.*] Contra peregrinos peccata præ illis quæ in cives committuntur, ultori

Deo curæ sunt. Nam cum peregrinus amicis cognatisque careat, majorem apud Deos et apud homines meretur misericordiam, &c. Plato modo citatus.

317. *Respicere exemplar, &c.*] In animo suo eximium et perfectissimum exemplar sibi fingat. Non hominem quempiam privatum, sed perfectissimi et numeris omnibus absoluti hominis sibi proponat imaginem, sive ideam, ut Plato vocat; atque secundum illam scribat et dicat.

318. *Imitatore.*] Poësis est imitatio, ex Platone, Aristotele, &c.

Veras voces.] Rei naturam verè exprimentes. Al. *vivas*; sed apagè.

319. *Speciosa locis, &c.*] Locis communibus et sententiis rerum naturam et mores apprimè exhibentibus, quamvis nullo verborum ornatu. Al. *locis*. Prior lectio præferenda.

Morataque rectè Fabula.] Lege Quintil. lib. vi.

322. *Nugæ canoræ.*] Versus solo verborum sonitu inflati, modulati quamvis et numerosi non sic afficiunt, ut qui verbis inopes quidem, at rebus divites fuerint. Pers. Sat. 5.

Non equidem hoc studio bullatis ut mihi nugis

Pagina turgescat.

Stautius nugas ejusmodi canoras effutit.

323. *Graiis ingenium.*] Adverte, Lector, quàm sæpe Græcos commendet Horatius; et meritò; cum scriperint illi sapienter æquè et eleganter, ingeniosè et accuratè. Nempe quòd non quæstui sed gloriæ studebant.

Musa loqui, præter laudem nullius avaris.
 Romani pueri longis rationibus assem
 Discunt in partes centum diducere. Dicit
 Filius Albini, si de quincunce remota est
 Uncia, quid superet? poteris dixisse, triens. Eu,
 Rem poteris servare tuam. Redit uncia; quid sit?
 Semis. An, hæc animos ærugo et cura peculî
 Cùm semel imbuerit, speramus carmina fingi
 Posse linenda cedro, et lævi servanda cupresso?

Aut prodesse volunt, aut delectare Poëtae;
 Aut simul et jucunda et idonea dicere vitæ.
 Quicquid præcipies, esto brevis: ut citò dicta
 Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
 Omne supervacuum pleno de pectore manat.

Ficta voluptatis causâ sint proxima veris:
 Nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi:
 Neu pransæ Lamiae vivum puerum extrahat alvo.
 Centuriæ seniorum agitant expertia frugis:
 Celsi prætereunt austerâ poëmata Rhannes.

redundans effluit ex animo pleno.

Ficta ad oblectamentum sint vero simillima: nec quidlibet credi petat fabula: neve devoratum infantem è Lamiae ventre eximat vivum. Porro quod nihil fructuosum continet, respuitur à cœtu seniorum; elati verò Rhannenses explodunt carmina severiora.

ANNOTATIONES.

325. *Assem Discunt in partes centum diducere.*] Arithmetica sedulò ediscunt augendis opibus utilem; *longis rationibus*; addendo, dividendo, diminuendo, multiplicando, subtrahendo.

326. *Dicit Filius Albini.*] Prosopopœia. Albius insignis fœnerator filium ad lucri studium artemque instituens.

327. *Quincunce, triens, semis.*] As duodecim habet partes, sive uncias; *uncia* ab uno dicta, quod una sit è duodecim partibus assis. *Sextans* duæ sunt unciae, sic dicitur quasi sexta pars assis. *Quadrans*, tres unciae; quod sit quarta pars. *Triens*, quatuor unciae, tertia pars. *Quincunx*, quinque unciae. *Semis*, sex unciae, sive dimidium assis. *Septunx*, septem unciae. *Bes* olim *Des*, quasi dempto triente, id est, demptis quatuor uncis de asse, octo continet uncias. *Dodrans*, novem unciae, quod demptus sit quadrans. *Dextans*, quod demptus sit sextans, *Deunx*, quòd una desit uncia ad assem.

328. *Poteris dixisse.*] Instigatio est, quâ interrogans urget Albini filium, ut respondeat, *triens*.

Eu.] Approbatio est bonæ responsionis pueri. *Al. heus*, vel *hem*, &c. sed minùs bene.

330. *Ærugo.*] Æris vitium est. Metaphor. pro avaritiâ et opum cupiditate; quâ bona indoles corrumpitur, ut metallâ rubigine.

332. *Linenda Cedro.*] Digna immortalitate quæ significatur per cedrum minimè putrescentem. Hinc olim inimia scripta cedrino oleo linebantur, ne blattis vel ipsâ vetustate corrosa absumptaque interirent. Plin. lib. xvi. cap. 39. *Cedri oleo peruncta mœries nec tineam nec cariem senlit.*

quippe nihil appetentibus nisi laudem. *At contra* juvenes Romani longis numeris discunt assem dividere in centum partes. Albini filius respondeat; si de quinque uncis dematur una, quid restat? poteris dicere triens. Bene; valebis tua bona conservare. Quòd si uncia addatur, quid erit? Semis. Atqui cum ista laes et studium lucri animos occuparit, uti putamus carmina condi posse cedro linenda, et fabre factâ cupresso custodienda?

Poëtae vel cupiunt prodesse, vel delectare; vel jucunda pariter atque utilia dicere ad vitam bene instituendam. Si quod præceptum das, illud breve sit; ut animus paucis verbis comprehensa suscipiat facilè, et sedulò retineat. Omne re-

Lævi cupresso?] Cypressinâ arcâ, capsâ, scrinio: *cypressus cariem et vetustatem non senlit.* Item, *adversis cariem lineasque firmissima.* Plin. lib. xvi. cap. 40. et 42.

333. *Aut prodesse volunt, &c.*] Duæ sunt hæc poësoes virtutes, docendi atque delectandi: de quibus præcepta dat Horatius ista duo. Ut doceas utiliter, esto brevis. Ut delectes, finge verisimilia.

338. *Ficta voluptatis causâ, &c.*] Reprehenditur Virgilius, quòd ait. mutatas naves in nymphas Æn. x. v. 83. item Æn. vi. per ramum aureum ad inferos Æneam descendisse; item Didoni cœnam ab Iride abscissam, Æn. iv. &c.

340. *Neu pransæ Lamiae, &c.*] Nec fingat poëta puerum a Lamia devoratum, et mox ejus ventre extractum viventem. Hoc fortasse figmentum erat alicujus poetastrî illius temporis, ridiculum sanè et a naturâ abhorrens.

Lamiae.] Lamia Philostrato ponitur inter larvas et lemures; Sexto Pompeio est venefica; Suida formosa mulier Libyca, Jovi adanata. Alii aliter. Olfm vulgò Lamia putabantur mulieres speciosæ, quæ blanditiis allectos juvenes devorabant. Isidorus à laniando dici existimat, quòd infames corripere ac laniarent. De Laniâ Libyæ reginâ pulchrâ sed crudeli Diod. Sic. lib. xx. Nihil ad rem Lamus rex Læstrygonum humanâ carne solitus vesci.

341. *Centuriæ seniorum.*] Senes amant seria et gravia carmina moribus instituendis utilia. *Centuriæ.* Singulæ tribus olim in centurias divisæ.

342. *Rhannes.*] Equites et juvenes jucunda petunt; à Romulo dicti Rhannes seu Rhann-

At ille omnium suffragationem auferit, qui iucundum atque utile cojunxerit, lectorem oblectando simul et docendo: talis codex Sossii quæstum parat, trans mare portatur, atque auctori famam conciliat et immortalitatem.

Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci,
Lectorem delectando, pariterque monendo.
Hic meret æra liber Sossii, hic et mare transit, 345
Et longum noto scriptori prorogat ævum.
Sunt delicta tamen, quibus ignovisse velimus.
Nam neque chorda sonum reddit, quem vult manus
et mens;

Sunt tamen errata, quibus veniam dari velim. Etenim chorda non semper edit sonum, quem vult mens et manus: et petenti gravem aliquando acutum reddit; nec arcus collineabit quocumque tendet. At cum pars major carminis speciosa fuerit, ego non offendar paucis erroribus, quos vel reliquit indiligentia, vel hominis ingenium tenuè vix cavere potuerit. Quid igitur statuendum? Quemadmodum librorum descriptori, si idem semper erratum admittat etiam admonitus, minimè ignoscitur; et citharista deridetur, qui semper ad eandem chordam offendit. Ita qui sæpius in carmine alluciatur, videtur *similis* isti Chæriilo, quem bis aut ter elegantem admiror et derideo; ipse nret autem doleo, quotiescunque labitur excellens Homerus. Sed in longo opere despiciat licet.

Pœsis est similis picturæ; quædam tibi magis placebit, si adsis proximus; quædam verò si remotior fueris. Altera loco paulùm tenebroso, altera ad lucem plenam vult spectari, scilicet quæ non timet iudicis examen severum;

Poscentique gravem persæpe remittit acutum;
Nec semper feriet quodcunque minabitur arcus. 350
Verùm ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parùm cavit natura. Quid ergo est?
Ut scriptor si peccat idem librarius usque,
Quamvis est monitus, veniã caret; et citharædus
Ridetur, chordâ qui semper oberrat eâdem: 356
Sic mihi qui multùm cessat, fit Chærilus ille,
Quem bis terve bonum cum risu miror; et idem
Indignor, quandoq; bonus dormitat Homerus. [904]
Verùm opere in longo fas est obrepere somnum. 360
Ut pictura pœsis erit; quæ, si proprius stes,
Te capiet magis; et quædam, si longiùs abstes.
Hæc amat obscurum: volet hæc sub luce videri,
Iudicis argutum quæ non formidat acumen;

ANNOTATIONE

nenses, ut Tatienses à Tatio, Luceres à Lucumone, vel à Lucero. Varr. 4. de Lat. Ling. Plutarch. in Romulo, &c.

343. *Omne tulit punctum.*] Suffragia punctis aliquando notabantur. Cic. pro Muræna. *Recordor quantum hæc quæstiones in Senatu habiliæ punctorum nobis detraxerint.*

345. *Sossii.*] Hi fratres erant celebres Romæ librarii et biliopolæ; de his jam lib. i. Epist. i.

Mare transit.] Expeditur ab exteris nationibus.

348. *Nam neque chorda, &c.*] Citharædus interdum aberrat, pariter et sagittarius non semper scopum ferit aut collineat.

351, 352. *Non ego paucis Offendar maculis.*] Vide Longin. cap. 30.

357. *Qui multùm cessat.*] Sæpiùs iners et negligens, et hinc crebriùs peccans, lib. ii. Epist. 2. v. 14. *semel hic cessavit.*

Chærilus.] De eo lib. ii. Epist. 1. v. 233.

358. *Bis terve bonum miror.*] Demiror quòd non semper malè quodque vel bis aut ter benè scribat.

359. *Indignor, quandoque bonus dormitat.*] Nam bonum poëtam benè semper et concinnè dicere velim. *At peccare humanum est.* Cic. *Nemo est qui omnibus horis sapiat.* Plin. Videtur hic Horatius alludere ad id quod Aristoteles notat, Homerum contra decorum et rationem scribere, Ulysses prudentissimum ubi-

que et vigilantissimum somno oppressum è navi sublatum à Phæacibus et in litore Ithacensi expositum. Tunc certè Homerus ipse plus quàm Ulysses dormitasse videatur. Alia multa in Homero sunt reprehensa, pariter et in Virgilio pleraque. Vide Macrob. &c.

360. *Verùm opere in longo, &c.*] Quintil. lib. x. cap. 1. *Non semper intendunt animum, oneri cedunt, fatigantur nonnunquam; et Ciceroni dormitare Demosthenes, et Homerus Horatio visi; magni enim sunt, homines tamen.*

361. *Ut pictura pœsis erit.*] Pictura est muta pœsis; pœsis loquens pictura. Plato 10. de Rep. Arist. Poët. Plutarchus ex Simonide, &c. Cic. Tusc. 5. *Tradunt Homerum cæcum fuisse; at ejus picturam non pœsim videmus. Quæ regio? quæ ora? qui locus Græciæ? quæ species formæ? quæ pugna? quæ acies? quod regium? qui motus hominum, qui ferarum, non ita expictus est, ut quæ ipse non viderit, nos ut videremus effecerit?*

Quæ, si proprius stes, &c.] Ita quædam pœsis haud accurata, raptim si legatur, fortè placebit, duobus locis aut tribus sat nitida. At si diligentius consideretur, apparebunt maculæ et vitia perimulta, quibus offensus lector aversabitur. Contrà pœsis elegans passim et ad amussim facta, ingenioque et arte diù elaborata, quo sæpiùs inspicetur, eo plus admirationem movebit: quia novæ semper veneres et lepores elucescent.

Hæc placuit semel : hæc decies repetita placebit. 365

O major juvenum, quamvis et voce paternâ

Fingeris ad rectum, et per te sapis ; hoc tibi dictum

Tolle memor : certis medium et tolerabile rebus

Rectè concedi. Consultus juris, et actor

Causarum mediocris abest virtute diserti

Messalæ, nec scit quantum Cascellius Aulus ;

Sed tamen in pretio est : Mediocribus esse poëtis

Non homines, non dii, non concessère columnæ.

Ut gratas inter mensas symphonia discors,

Et crassum unguentum, et Sardo cum melle papaver

Offendunt ; poterat duci quia cœna sine istis :

Sic animus natum inventumque poëma juvandis,

Si paulùm è summo discessit, vergit ad imum.

Ludere qui nescit, campestribus abstinet armis :

Indoctusque pilæ, discive, trochiive, quiescit ;

Ne spissæ risum tollant impunè coronæ.

puantur, quoniam transigi cœna potest sine illis ; sic carmen ad animos recreandos factum si tantulum abest à supremo, tendit ad infimum.

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii ; haud solers pilæ vel disci,

vel trochi, hæc minimè tractat ; ne frequentes circumstantes cachiunos effusè solvant :

altera semel duntaxat, altera decies spectata approbabitur.

O major natu juvenum Pisonum, tametsi patri documentis formaris ad id quod perfectum est, et ex te

sapis ; hoc monitum auscultata et retine. In rebus quibusdam mediocritas toleratur, et ritè admittitur. Jurisperitus et causidicus mediocris longè distat ab eloquentiâ Messalæ ; nec tantum pollet quantum Aulus Cascellius ; attamen laudatur. Verùm poëtam mediocre non ferunt Dii, non homines, non tabernæ. Si

culantur, quoniam transigi cœna potest sine illis ; sic carmen ad animos recreandos factum si tantulum abest à supremo, tendit ad infimum.

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii ; haud solers pilæ vel disci, vel trochi, hæc minimè tractat ; ne frequentes circumstantes cachiunos effusè solvant :

Si culantur, quoniam transigi cœna potest sine illis ; sic carmen ad animos recreandos factum si tantulum abest à supremo, tendit ad infimum.

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii ; haud solers pilæ vel disci, vel trochi, hæc minimè tractat ; ne frequentes circumstantes cachiunos effusè solvant :

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii ; haud solers pilæ vel disci, vel trochi, hæc minimè tractat ; ne frequentes circumstantes cachiunos effusè solvant :

Qui ludorum est imperitus, fugit exercitationes campi Martii ; haud solers pilæ vel disci, vel trochi, hæc minimè tractat ; ne frequentes circumstantes cachiunos effusè solvant :

ANNOTATIONES.

365. Hæc decies repetita placebit.] Plato in Philebo, quæ pulchra sunt, bis et ter repetenda, dixit.

371. Messalæ.] Messala Corvinus orator disertissimus ; de quo lib. iii. Od. 21. et lib. i. Sat. 10.

Cascellius.] Aulus Cascellius Vindex juris civilis scientiâ præcipuus : hunc commendat Valer. Max.

373. Non homines.] Certè mavult eruditus quisque nullos quàm mediocres versus audire et legere.

Non dii.] Apollo, Bacchus, Musæ ; vel dii, in quorum festis canuntur carmina et aguntur ludi. Et quidem nihil nisi præstantissimum diis offerri aut placere fas est.

Non columnæ.] Quia non invenient emptores ; sed in pulvere et oblivione jacebunt. Columnæ, seu pilæ, ad quas libri venales prostabant ; librorum tabernæ publicis porticibus contiguæ et affixæ. De his jam lib. i. Sat. 4. v. 71. ubi.

Nulla taberna meos habeat neque pila libellos.

374. Gratas inter mensas.] Inter unam et alteram mensam ; in secundâ quæ.

375. Unguentum.] Quo utebantur veteres ad delicias, lib. i. Od. 36, et 38.

375. Sardo cum melle papaver.] Bellaria è melle deterrimo, quale est Sardoum ; factum scil. ex amaris herbis crescentibus in Sardinia insulâ Italiæ vicinâ. Sardum mel ut et Corsicum valdè amarum est ut nullius pretii. Plin. lib. xix. cap. 8. Papaveris sativi tria sunt genera. Candidum, cujus semen tostum in secundâ mensâ cum melle apud antiquos dabatur. Petronius satyricè vaos declamatores ait, mellitos fundere verborum globulos, et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa.

379. Ludere qui nescit.] Similitudine conglobata ostendit artem poëseos longâ exercitatione discendam et excolendam, nec temerè tentandum esse.

Ludere.] Luctari, jaculari, currere, equitare, natare, salire ; ad quæ se exercebat Romana juvenut in campo Martio. Vide lib. i. Od. 8.

380. Pilæ.] Lib. i. Sat. 5. v. 41. et lib. ii. Sat. 2. v. 11.

Disci.] De eo lib. i. Od. 8. et lib. ii. Sat. 2.

Trochi.] Duplex erat is ludus, ut jam dixi lib. iv. Od. 24. v. 57. Priorem describit Virg. Aeneid vii. 378.

Ceu quondam torto volitans sub verberè turbo, Quem pueri magno in gyro vacua atria circum

Intenti ludo exercent. Ille actus habenâ Curratis fertur spatii : stupet inscia turba, Impubesque manus mirata volubile burum ; Dant animos plage.

Alter non ita puerilis exercitationem poscebat, à priori longè diversus. Rotula quædam erat seu circulus ex ære vel ferro, cujus axiculis appensi erant annuli inter currendum tintinnantes : in locis publicis peragebatur ; annulorum verò sonitu monebantur prætereuntes ut declinarent ab incurso trochi. Sive ut scribit Turnebus, Rota erat habens ansam, quo facilius mitteretur, axiculisque compacta transvectis jaciebatur ; quorum claviculæ et commissuræ aduncæ, dum versabatur missa rota vel circulus orbis missus, tintinnabant, et crepabant. Artis quidem erat mittere scienter. Propert. lib. iii. Eleg. 14.

Increpat et versi clavis adunca trochi. Martial. trochi neminit lib. xi. Epig. 22. lib. xiv. Epig. 168, et 169.

Garrulus in laxo cur annulus orbe vagatur ? Cedat ut argutis obvia turba trochis.

at carminum rudis ea nihil orānus audet moliri. Cur non? liber est atque ingenuus, imò in *quodam repertus possidere* opes ad equestrem dignitatem sufficientes, atque omnis expertus criminis.

Tu verò nihil scribes aut ages, Minervā repugnante. Hoc tibi est ingenium et iudicium. Et si quidpiam aliquando scribas, committe illud auribus et examini Tarpæ, patrisque tui, et nostro. Quin et reconde ad annos novem. Dum chartæ *scrinio* manebunt inclusæ, poteris emendare quod non vulgaveris; at verbum editum nequaquam redire valet.

Orpheus divinus et numinum internuncius homines feros avertit à cædibus et turpi vitæ ratione; propterea dictus mitigare tigres et leones ferocissimos. Amphion quoque Thebanæ arcis conditor dicitur lyræ sono suavique cantu lapides movisse et quocunque libuit impulisse. Ea fuit olim sapientia, distinguere publica à privatis, et sacra à profanis,

Qui nescit versus tamen audet fingere. Quidni? Liber et ingenuus, præsertim census equestrem Summam nummorum, vitioque remotus ab omni. Tu nihil invitâ dices faciesve Minervâ: 385
Id tibi iudicium est, ea mens. Si quid tamen olim Scripseris, in Mettii descendat iudicis aures, Et patris, et nostras; nonumque prematur in annum; Membranis intus positis, delere licebit [907]
Quod non edideris. Nescit vox missa reverti. 390
Silvestres homines sacer interpresque Deorum Cædibus et victu sædo deterruit Orpheus; Dictus ob hoc lenire tigres rapidosque leones. Dictus et Amphion, Thebanæ conditor arcis, Saxa movere sono testudinis, et prece blandâ 395
Ducere quò vellet. Fuit hæc sapientia quondam, Publica privatis secernere; sacra profanis;

ANNOTATIONES.

382. Quidni? Prolepsis. Quasi verò illa essent ad pœsim adjumenta, probitas, nobilitas, opes.

383. Liber.] Licet ergo facere quodcumque libet.

Census equestrem.] De illo in Epod. 4. Item lib. i. Epist. 1.

385. Tu nihil invitâ, &c.] Pisonum juvenum majorem alloquitur. Tu quidem cum bonâ indole, sanâ mente, acri iudicio pollens, nihil aggredieris perperam; intelligesque quid possis, ut omnia ritè præstes.

Minervâ invitâ.] Reluctante et infestâ hâc Deâ artium omnium præside; sine cuius ope nihil felicitè quisquam moliri valet. Unde proverb. in eos qui illud tentant ad quod à naturâ minimè comparati sunt; quod propterea nunquam rectè exequantur.

387. Mettii.] Sp. Metius Tarpa criticus optimus; de quo jam ante lib. i. Sat. 10.

388. Patris.] Hic enim erat valdè sagax, ingeniosus, eruditusque in primis.

Et nostras.] Amicè ac fideliter.

Nonumque prematur in annum.] Diu servetur scriptum antequam in lucem edatur, ut limatum otiosè, et expoliturum non reformidet acre doctorum iudicium, quando vulgabitur. Vide Quint. lib. x. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima. Nec sine causâ creditum est, styli non minus agere cum delet; hujus autem operis est, adjicere, detrudere, mutare.*

— Scripta reponantur ad aliquod tempus, ut ad ea post intervallum velut nova atque aliena redeamus; ne nobis scripta nostra quasi recentes fatūs blandiantur, &c. Cinnæ Smyrnam novem annis accipimus scriptam; et panegyricum Isocratis annis decem elaboratum. Vide Catell. Epig. 96. in Smyrn. Cinnæ.

391. Sylvestres homines, &c.] Poëseos excellentiam ostendit et commendat.

Silvestres.] More belluarum in silvis et speluncis degentes.

Sacer.] Vates divinus Plato nuncupatur. Cic. pro Archia. *Ennius ille noster sanctos vocat pœtas, quòd quasi Deorum munere commendati nobis esse videantur.* Ovid.

At sacri vates, et divum cura vocatur.

Sunt etiam qui nos numen habere putant.

Interp. Deorum.] Poëtæ nihil sunt aliud nisi Deorum interpretes, à quocunque numine cõripiantur: inquit Plato in Ione.

392. Cædib. et victu sædo deterruit.] Ad humaniorem vitæ rationem et cultum adduxit. Lucret. lib. v. 930.

Volgi vago ritam traclabant more ferarum. Vide supra lib. v. Sat. v. 100. et seq.

Orpheus.] Apollinis hic et Calliopes filius, Moysis tempore floruit. Nullum habemus Orphei genuinum carmen. Hyinni et alia quædam sub ejus nomine circumferuntur perperam: sunt enim Onomacriti poëtæ.

394. Amphion.] Jovis ille atque Antiopæ filius Thebas à Cadmo conditas muris et arce instruxit. *Non quòd lyrâ saxa duxerit, sed quòd suaviter affatus homines rupium accolis, et incullis moribus rudes, ad obsequiū civilis pelleverit disciplinam:* inquit Solinus, cap. 13. vide lib. iii. Od. 11.

396. Fuit hæc sapientia, &c.] Poëtæ quondam sapientes erant, et versibus documenta dabant.

397. Publica privatis secernere.] Nam communia et publica tunc erant omnia, et robustior quisque per vim quilibet rapiebat.

Sacra prof.] Nec religio quemquam retinebat.

Concubitu prohibere vago ; dare jura maritis ; [908] incerta connubia vetare,
 Oppida moliri ; leges incidere ligno. maritis modum præscribere,
 Sic honor et nomen divinis vatibus atque 400 urbes extruere, leges tabulis
 Carminibus venit. Post hos insignis Homerus inscribere. Sic fama
 Tyrtaeusque mares animos in Martia bella et dignitas sacris poetis de
 Versibus exacuit : dictæ per carmina sortes ; versibus contigit. Post illos
 Et vite monstrata via est ; et gratia regum inclaruit Homerus, ac
 Pieriis tentata modis ; ludusque repertus, [909] Tyrtaeus viriles animos ad
 Et longorum operum finis ; ne fortè pudori 406 certaamina carminibus ac
 Sit tibi Musa lyræ solers, et cantor Apollo. cendit : fata versibus pronun-
 Naturâ fieret laudabile carmen, an arte, ciata : et vivendi instituta
 Quæsitum est. Ego nec studium sine divite venâ, tradita sunt : nec non gratia
 Nec rude quid prosit video ingenium ; alterius sic Principum captata ; in-
 Altera poscit opem res et conjurat amicè. 411 venti etiam ludi, atque laboris
 Qui studet optatam cursu contingere metam, diuturni solatium : ne
 deo quid valeat ars sine felici naturâ ; vel natura, sine eruditione. Ita res una petit auxiliùm
 alterius, et mutuo juvat. Qui cupit metam exoptatam cursu attingere,

ANNOTATIONES.

398. *Dare jura maritis.*] Non modò legitima statuendo conjugia, sed et adulteria prohibendo.

399. *Oppida moliri.*] Societatis et opis mutue causâ.

Leges incidere ligno.] Primæ leges versibus quidem in ligneis tabulis scriptæ : postea ære incisæ, et locis publicis affixæ sunt.

400. *Sic honor, &c.*] Per eam sapientiæ rationem.

401. *Post hos.*] Post primam illam pœseos ætatem venit altera, quâ Homerus alique rectè facta ducum et suamorum virorum celebrarunt.

402. *Tyrtaeus.*] Hic post Homerum non ita longè septingentis propè ante Christum annis vivebat. Athenis oriundus, ludimagister ignobilis, luscus, claudus, mutilus: attamen ex Apollinis oraculo profectus belli dux adversus Messenios, victoriam Lacedæmoniis insignem peperit, cum militum animos præcedentibus cladibus fractos, carmine de verâ virtute et gloriâ stimulasset, atque ad moriendum pro patriâ fortiter incendisset. Carminis istius pretiosus aliquot reliquæ ad nos usque pervenerunt. Hunc poetam laudant Plato I. de Rep. Pausanias in Messenicis, Strabo lib. vi. Athenæus, lib. xiv. Stobæus multos ejus de bellicâ audaciâ versus profert: Justinus historiam fusè narrat, lib. iii. Plutarch. Suidas, &c.

403. *Dictæ per carmina sortes.*] Apollo versibus quidem heroicis ut plurimum responsa dabat. Plin. lib. vii. cap. 56. *versum heroicum Pythio oraculo debemus.* Virgil. *Æn.* 4. *sortes hoc sensu non semel usurpat.* Cic. de Div. lib. ii. cap. 56. *Cum sors illa edita est opulentissimo regi Asiæ, Cræsus Halym penetrans magnanimè pervertet opum vim, hostium vim sese perpersurum putavit, pervertit autem suam.* Vide Plutarch. in Theseo.

404. *Vite monstrata via est.*] Quidam intelligunt præcepta morum: eò quòd libentiùs audiuntur et faciliùs retinentur quæ strictâ

quàm quæ solutâ oratione scripta sunt. Talia sunt apud Hesiodum, Theognidem, Phocylidem, Epimenedem, &c. Alii interpretantur carmina de rebus Physicis, ut *vita* sit pro *natura*, cujus arcana explicantur. Talia scripsere Empedocles, Lucretius, &c.

Gratia regum tentata.] Poetæ regibus gratiosi extiterunt: sic Callimachus Ptolemæo, Æschylus et Anacreon Polyerati, Euripides Archelao, Simonides Hieroni, Aratus Antigono, Alexandro etiam Chærilus, Ennius Scipioni, Archias Lucullo, Virgilius et Horatius Augusto ac Mæcenati, Claudianus Honorio, Ausonius Gratiano, &c. Ovid.

Cura ducum fuerant olim regumque poetæ.

405. *Ludusque repertus.*] Fabulæ relaxandis et oblectandis animis aptæ, comædiæ, &c. certè post longos labores versibus, cantu, dramatico, mirum in modum animus recreatur.

406. *Ne fortè pudori, &c.*] Hæc autem recensere volui, Piso, ne te pudeat fortè poetam videri.

407. *Cantor Apollo.*] Carminum auctor, præses, deus.

408. *Naturâ ferct, &c.*] Vetus controversia est; utrum poëta nascatur, an fiat.

409. *Ego nec studium sine divite venâ.*] Cic. pro Archiâ. *Sic à summis hominibus eruditique accepimus, caterarum rerum studia et doctrinâ et præceptis et arte constare; poetam naturâ ipsâ valere, et mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu afflari.*

410. *Rude ingenium.*] Arte non expolitur: Bene Plutarchus et alii dixerunt, naturam sine disciplinâ cæcam esse.

410. *Alterius sic Altera poscit opem res.*] Cic. inodò cit. *Sæpius ad laudem et virtutem natura sine doctrinâ, quàm doctrina sine naturâ valet.* Al cum ad naturam eximiam et illustrem accesserit ratio quædam et confirmatio doctrinæ, tum illud nescio quid præclarum ac singulare existit. Vide et Quintil.

412. *Qui studet optatam.*] Ostendit Poëticam

à juventute multa pertulit- Multa tulit fecitque puer, sudavit et alsit ;
 gitque, æstum et frigus tole- Abstinet Venere et vino. Qui Pythia cantat
 ravit, voluptates abdicavit. Tibicen, didicit priùs, extimuitq; magistrum. 415
 Qui tibiã canit in Pythiis, an- Nunc satis est dixisse; ego mira poëmata pau-
 te eruditus est et magistro go ;
 subditus fuit. At nunc suf- Occupet extremum scabies : mihi turpe relinqui est,
 ficit dicere; ego perfectissi- Et quod non didici, sanè nescire fateri.
 ma facio carmina; ultimum Ut præco ad merces turbam qui cogit emendas,
 invadat scabies; pudet me Assentatores jubet ad lucrum ire poëta, 420
 post alios esse, et ingenue Dives agris, dives positus in sœnore nummis.
 fateri me ignorare quæ Si verò est unctum qui rectè ponere possit,
 non didici. Et spondere levi pro paupere, et eripere atris
 Sicut præco plebem con- Litibus implicitum; mirabor, si sciet inter-
 gregat ad emendas merces, Noscere mendacem verùmque beatus amicum. 425
 ita adulatorum ad quæstum Tu seu donaris, seu quid donare voles cui,
 vocat poeta, prædiis locu- Nolito ad versus tibi factos ducere plenum
 ples et pecuniã ad sœnus Lætitiæ : Clamabit enim, Pulcrè ! benè ! rectè !
 datã. Qui si lantum velit Palescet super his; etiam stillabit amicis
 præbere convivium, et se va- Ex oculis rorem; saliet, tundet pede terram. 430
 dem præstare pro egeno, Ut qui conducti plorant in funere, dicunt
 eumque litibus obrutum ex- Et faciunt propè plurã dolentibus ex animo : sic [911]
 pedire; mirum erit si opu- Derisor vero plùs laudatore movetur.
 lentus distinguere queat Reges dicuntur multis urgere culullis,
 amicum fidelem à fallaci Et torquere mero, quem perspexisse laborant, 435
 Tu sive largitus sis, seu lar- Non secus, ac conducti ad flendum in
 giri quidpiam velis alicui, exequis, dicunt aguntque ferè plura quàm qui ex animo lugent; ita plus adulator afficitur quàm
 ne hunc gaudio exultantem sincerus approbator.
 admoveas ad audiendum
 carmen a te compositum.
 Is enim tunc exclamabit,
 Optimè! concinnè! egregiè!
 ad illud expallescet: atque
 etiam lacrymarum stillas
 aliquot amicis oculis effundet; tripudiabit ac saltabit.

Aiunt reges scyphis plurimis tentare et vino explorare cum quem probare student,

ANNOTATIONES.

artem perinde ac cæteras artes sub magistro
 discenda esse priusquam exercentur: nemi-
 nemque esse poëtam excellentem, nisi longã
 eruditione limatum et expoliturum.

Metam.] Locus unde incipiebat cursus, di-
 cebatur carcer; ubi desinebat, meta.

414. Abstinet Venere et vino.] Abstinencia
 et temperantia mirè juvant; contra voluptates
 corpus animumque corrumpunt, enervant,
 frangunt, perdunt. D. Paul. ad Cor. I. c. ix.
 v. 24. &c. Omnes in stadio currunt, sed unus
 accipit brabium ————— qui in agone
 contendit ab omnibus abstinet ————— ut
 coronam accipiat.

Qui Pythia cantat Tibicen.] Eximius quis-
 que tibicen vocatus ad canendum in Pythiis
 ludis Apollini sacris ob interfectum Pythonem
 serpentem. In iis fiebat certamen citharædo-
 rum.

417. Occupet extremum scabies.] Metaph.
 à pueris ludentibus, qui ut se mutuo ad cur-
 sum stimulent, postremo scabiem imprecan-
 tur.

418. Nescire fateri.] Sic multiplicatur im-
 portuna et funesta soboles malorum poëtarum.

419. Ut præco ad merces, &c.] Docet Ho-
 ratius adhibendos esse scriptorum arbitros et

censores, eosque fideles et sinceros.

420. Assentatores jubet ad lucrum ire.] Præ-
 miis allicit ad laudanda sua carmina. Vide
 Pers. Sat. I. Martial.

Non tu, Pomponi, corna diserta tua est.

426. Tu seu donaris, &c.] Cave quibus et
 quando legas tua scripta, ut verum nanciscaris
 de iis judicium.

427. Plenum Lætitiæ.] Seu præmia speran-
 tem, seu paulo ante consecutum.

429. Palescet.] Quasi obstupfactus miran-
 dis scriptis.

Stillabit Ex oculis, &c.] Præ simulatã læ-
 titiã et admiratione.

431. Qui conducti plorant.] Præfixe olim
 mulieres dictæ, quasi ancillis ejulantibus et
 lamentantibus præfectæ, in funeribus adhibe-
 bantur, luctum ciebant, vellebant crines, tun-
 debant pectus, &c. Nonnius ex Lucil. Mer-
 cede quæ conductæ flent alieno in funere Præ-
 fixe multo et capillos scindunt et clamant magis.

433. Derisor.] Fictus laudator.

434. Reges dicuntur, &c.] Inebriant homi-
 nem, ut explorentum sit loquax, et an temu-
 lentus commissa secreta effutiat ac revelet.

Culullis.] Poculi genus est. Vide Annot.
 lib. i. Od. 31. v. 11.

An sit amicitia dignus : Si carmina condes,
 Nunquam te fallant animi sub vulpe latentes.
 Quintilio si quid recitares, Corrige, sodes,
 Hoc, aiebat, et hoc : melius te posse negares,
 Bis terque expertum frustra ; delere jubebat,
 Et male tornatos incudi reddere versus.
 Si defendere delictum, quam vertere, mallet ;
 Nullum ultra verbum, aut operam insuniebatur
 nem,
 Quin sine rivali teque et tua solus amares.
 Vir bonus et prudens versus reprehendet inertes, 445
 Culpabit duos, incomptis allinet atrum
 Transverso calamo signum ; ambitiosa recidet [912]
 Ornamenta ; parum claris lucem dare coget ;
 Arguet ambiguum dictum ; mutanda notabit :
 Fiet Aristarchus ; nec dicet, Cur ego amicum 450
 calamo ; luxuriantes ornatus amputabit ; jubebit obscura illuminare ;
 det ; mutanda designabit : se velut Aristarchum præbebit ; nec dicet,

utrum dignus sit familiaritate sua. Tu si facias versus, cave ne te decipiat animus versusus adulatoris.

Si quidpiam recitavisses
 440 Quintilio Varo, dicebat :
 Age, hoc et illud emenda.
 Si postquam bis aut ter rem
 tentasses, responderes ; ne-
 quaquam te posse melius :
 jubebat expungere, et ver-
 sus inconditos recudere.
 Quod si errata defendere
 mallet quam corrigere ;
 nullum amplius verbum,
 aut curam adhibebat frus-
 tra, ne te et tua sine æmulo
 solus approbares. Vir pro-
 bus et sagax versus lan-
 guidos redarguet, asperos
 damnabit, inconditis nigram
 notam apponet transverso
 calamo ; luxuriantes ornatus
 amputabit ; jubebit obscura
 illuminare ; ambiguum dicta
 reprehendet ; mutanda designabit :
 se velut Aristarchum præbebit ;
 nec dicet, Quare ego amicum

.ANNOTATIONES.

437. *Sub vulpe latentes.*] Alludit ad Fabulum Vulpis et Corvi.

438. *Quintilio.*] Cremonensis ille poeta, solertissimus et acerrimus erat scriptorum iudex. Vide lib. i. Od. 18. et 24.

441. *Malè tornatos incudi reddere versus.*] Metalla igne et incude mollita fingi torio consuevit : et testatur Strabo de Cibyra ferro. Ergo perperam criminantur quod Horatius duas easque contrarias metaphoras incudis et torii hic veluti conferciat. Alii rectius leg. *formatos*.

444. *Teque et tua solus amares.*] Ea est poetastri stultitia. Cic. Tusc. *Adhuc neminem cognovi poetam, qui sibi non optimus videretur.*

445. *Vir bonus.*] Ab adulatione alienus, cæterum ingenio et iudicio sagax.

Versus reprehendet inertes.] Arte et virtute carentes. Vide lib. ii. Epist. 2. v. 110. et seq.

446. *Duos.*] Inconcinnos, non elaboratos, male sonantes, *erudos* Persio : supra cit. Epist. v. 122.

— nimis aspera sano

Lævabit cultu.

Allinet atrum signum.] Græci *ὄλεσιζεν* dicunt. Expungendi seu delendi, vel mutandi signum et nota erat, virgula quædam recta *ὄλεσιζ* dicta, quod tanquam veru corrigenda transfigerat, versibus et locis reprehensione dignis apponebatur à critico.

447. *Ambitiosa recidet Ornamentum.*] Quintil. lib. x. cap. 4. *Emendatio pars studiorum longè utilissima, nec sine causa creditum est, stylum non minus agere cum delet ; hujus operis est. Adficere, Detrahere, Mutare : simplicius iudicium quæ replenda vel deicienda sunt, duplicis autem operis est, premere tumentia, humilia extollere, luxuriantia astringere, inordinata digerere, soluta componere, exultantia coercere. Nam et damnata quæ placuerant, et*

invenienda quæ fugerant, &c. Hujus præcepti sui Horatius ipse videtur immemor fuisse, stylum juveniliter exultantem non castigans, nec ambitiosa et luxuriantia recidens, quando in Ep. 16. v. 28. plura coacervat, ubi unum et simplex erat asserendum. Certè mens dolore pressa haud in multas aut acutas sententias effunditur et spatiat ; nec tot minuta variaque concipit, nedum eleganter et copiosè eloquitur. In quo passim hallucinatus est Seneca Tragicus, Lucanus etiam, &c. Vide Cicer. in Bruto, ubi Gorgiam redarguit.

448. *Parium claris lucem dare cogit.*] Et memet huic documento fateor obnoxium. Auctor Reip. Literariæ 1684. meas ad Juvenal. annotationum recensens, vir certè bonus et prudens animadvertit paululum dormitasse me, nec satis exposuisse mentem Satyrici, v. 49. Sat. 1. *Leviorem nimium stylo locum eximium perstrinxeram.* Bene Scaliger lib. vi. cap. 7. *In Juvenale inquit, sunt quædam tam acuta dicta, ut vix uni, aut alteri par sit Horatius.* Nec crede omnino, Lector, Hypercritico. In hoc tamen ausculta, quod ita laudat istum locum :

Exul ab octavo Marius bibit, et fruitur Diis Iratis.

Quid enim argutius dici queat (pergit ille) quam nos fructum capere ex ira Deorum ; ut quod obest juvet ? vide quæ jam de his annotavi lib. i. Od. 21. v. 13. ad vocem impune.

450. *Fiet Aristarchus.*] Sagaciter, acriter, fideliter sui amici errata notabit, obelo transfodiet ; ut solebat Aristarchus. Hic Grammaticus ætatis suæ princeps, idemque severus operum censor qui Poetas Græcos accuratissimè castigavit, atque in Homero versus adulterinos plerosque à legitimis discrevit. Proh dolor ! proh fata et temporis injuria ! Tanti viri tot voluminum nihil superstes habemus.

molestiâ afficiam pro re levi? *Atqui* res ista levis in vera mala impellit *hominem* delusum semel et malignè approbatum.

Qui sanâ mente sunt, ut quem extiosa scabies vexat, vel furor à diis immissus et Diana infesta; sic poëtam insanum contingere formidant, atque aversantur: pueri verò et imprudentes consectantur. Is dum versus excelsos meditat et aberrat, si, quasi auceps ad merulas *captandas* attentus, in puteum aut foveam ruat, nemo reperietur qui extrahere studeat, quamvis diu vociferetur, Heus cives, auxilium date. *Quòd* si aliquis velit subvenire, et funem prætere, dicam: Unde nôsti nunquid illuc sponte se præcipitaverit, et recuset servari? *mox que* commemorabo mortem Siculi poëtæ. Empedocles gestiens existimari Deus immortalis; frigidè se dejecit in Ætnam ardentem. Sit fas et licentia poëtis interire. Qui invitum servat, peccat æque ac interficiens. Neque semel id fecit; sique educatur *inde*, haud *proinde* fiet homo deinceps, nec famosæ mortis cupiditatem abjiciet. Certè non liquet quamobrem

Offendam in nugis? Hæ nugæ seria ducent
In mala derisum semel exceptumque sinistrè. [913]

Ut mala quem scabies, aut morbus regius urget,
Aut fanaticus error, et iracunda Diana;

Vesanum tetigisse timent fugiuntque poëtam, 455
Qui sapiunt: agitant pueri, incautique sequuntur.

Hic dum sublimes versus ructatur, et errat,
Si, veluti merulis intentus decidit auceps

In puteum foveamve; licet, Succurrite, longum
Clamet, Io cives; non sit qui tollere curet: 460

Si quis curet opem ferre, et demittere funem;
Qui scis an prudens huc se projecit, atque

Servari nolit? dicam; Siculique poëtæ
Narrabo interitum. Deus immortalis haberi

Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Æt-
nam [914] 466

Insiluit. Sit jus, liceatque perire poëtis.
Invitum qui servat, idem facit occidenti.

Nec semel hoc fecit; nec si retractus erit, jam
Fiet homo, et ponet famosæ mortis amorem.

Nec satis apparet, cur versus factitet; utrum 470

ANNOTATIONES.

Tempore Callimachi floruit: à Cicerone multis locis laudatur, lib. iii. Epist. 11. *Aristarchus Homeri versus esse negabat quos non probabat.* Ad Attic. lib. xi. Ep. 1. *orationes quarum tu Aristarchus es, &c.* Ejus etiam meminit Plutarchus in vitâ Homeri.

Nec dicit cur, &c.] Hæc enim adulatoris est improba oratio, et consuetudo.

452. *In mala derisum.*] Quod pejus malum, quam se et sua solum amare, cæteris irridentibus justè quidem, atque in perpetuo errore versari?

453. *Ut mala quem scabies, &c.*] Mali poëtæ Horatius exhibet infortunatam conditionem; ut ab eâ deterreat.

Morbus Regius.] Eo croceus fit hominis vultus suffuso feile. Arquat, Ictericus, apud Lucret. lib. iv. Cornel. Cels. lib. iii. cap. 4. Plin. &c. Regius dicitur quod eo affecti sanentur, si regiiis deliciis inpeasè oblectentur.

454. *Fanaticus error.*] Furiis vexati *μανιακοι*, fanatici appellantur; vel quòd iu sanis stipem corradant, vel quòd in sacris locis furant et vexentur maxime obversantibus animo inanibus phantasmatibus. Talis fuit Orestes ob interfectam matrem Clytemnestram furiis agitatus.

Iracunda Diana.] Hæc lymphaticos efficere credita. Sic Ajax furiosus extitit apud Sophoclem. Pan etiam infestus habebatur. Unde panici terrores dicti.

457. *Hic dum sublimes, &c.*] Vesanus ille poetaster.

Sublimes.] Opinione quidem propriâ, et

vanâ æstimatione. Alii leg. *sublimis* pari sensu.

Errat.] Animo simul et corpore: adulatoribus niuium credulus.

458. *Decidit in foveam, &c.*] Alludit ad id quod refertur Thales Milesius sidera aspectans in puteum decidisse. Laert. in ejus vitâ, Plato in Theæto, &c.

460. *Clamet, Io cives, &c.*] Vide lib. i. Epist. 17. sub. finem.

463. *Siculi Poëta.*] Empedocles Agrigentini, Philosophi et Poëtæ qui de rerum naturâ carmen scripsit, ut apud Latinos Lucretius. Hic illum celebrat. lib. i. floruit ante Christum annis ferè quingentis. Cic. i. de Orat. *Empedocles Physicus egregium poëma fecit.* De eo jam lib. i. Epist. 12.

465. *Ætnam.*] Siciliae montem flammis et lapides eructantem.

466. *Insiluit.*] Vel, ut famam divinitatis caperit; vel præ dolore, quòd Ætnæ incendii causas assequi non valeret. Porrò, rejectis ab Ætnæo lacu et camino, unâ cum cæterâ materiâ, crepidis ejus ærcis, detectam fraudem, aliqui fabulantur.

468. *Nec jam fiet homo.*] Haud desinet velle immortalis existimari; quicquid humani est, alienum à se et indignum se putans, præ stultitiâ et superbiâ. Alii interpretantur: non magis erit rationis compos: iusaniet semper.

470. *Cur versus factitet.*] Ob quod scelus aut flagitium Diis invisus hanc luat pœnam, ut malos versus faciendò sese maceret

Minxerit in patrios cineres, an triste bidental
 Moverit incestus: certè furit, ac velut ursus,
 Objectos caveæ valuit si frangere clathros;
 Indoctum doctumque fugat recitator acerbus;
 Quem verò arripuit, tenet occiditque legendo,
 Non missura cutem nisi plena cruoris hürudo.

versibus faciendis incumbat; utrum minxerit in patris cineris, an triste bidental sceleratus violaverit. Profectò furiosus est; et tanquam ursus quando opposita caveæ claustra per-rumpere voluit; imperiatum atque eruditum in fu-

gam vertit recitator importunus; at quem apprehenderit occupat ac interimat, *velut sanguisuga* non demittens cutem nisi sanguine repleta.

ANNOTATIONES.

471. *Utrum minxerit in patrios cineres.*] Duplex noxa, et sepulchri sanctitatem et paternam pietatem violare. Vide Pers. Sat. i. ubi;

—*pueri, sacer est locus: extra*

Meüle.

471. *Bidental Moverit incestus.*] Locus fulmine ictus diis sacer habebatur; bidentes arà ibi erectà immolabantur; sepimentis inclusam calcare ne fas erat homini præsertim

consclerato. Pers. Sat. 2. Gell. lib. xvi. cap. 26. &c.

472. *Incestus.*] Flagitio quodam infando pollutus.

473. *Clathros.*] Græcis κλῆθρα sepimenta, cancellos.

474. *Recitator acerbus.*] Ligurinus ejusmodi fuit, apud Martialem non uno loco.

476. *Hürudo.*] Quæ corpori tamdiu adhæret donec sanguine saturata excidat,

FINIS.

INDEX RERUM NOTABILIUM

QUÆ REPERIUNTUR TUM IN CARMINIBUS HORATHI, TUM IN ANNOTATIONIBUS NOSTRIS.

Monendus es, amice Lector, ut in usu hujusce Indicis attendas ad numeros unculis inclusos et in orâ paginæ adscriptos, undè et faciliè quidvis in Annotationibus eò spectantibus reperiat.

A

ABROTONUM planta salubris 340
Accius, vel **Actius**, vel **Attius** poeta
 606, 834. ejus opera et versus aliquot, ibid. 607
acernæ mensa laudabantur post citreos 714
accipenser piscis exquisitus 627
Acroceramii scopuli 13
Achamenes rex Persarum 196, 244, 473
Achilles, 26, 36, 66, 163, 336, 473
Actinea victoria Lib. 1. Od. 37. Epod. 1, & 3
ador 701
Adriacus sinus 17, 67, 126, 191, 207, &c.
adrenæ volucres 433
adulator poeta fugiendus maxime 910, &c.
adulteri dotem amittebat 529
adulteri deprehensi, casi et vulnerati 521, &c.
Æacus 200, 319, 337
adificandi libidine laborat Horatius 668
adium olim fumarium erat in tecti medio 666
Ægeum mare 214, 353
Ægis Palladis clypeus 63, et seq.
Æmilius Paulus 53
Æolia fides, id est, Alæus et Sappho, Lib. 2. Od. 13. Lib. 3. Od. 30
Æolus Lib. 1. Od. 3
Æschylus Art. Poet. v. 279
Æsopus histrio arte clarus 837
Æsopi histronis luxuries 660
ætatis ejusque mores et proprietates, Art. Poet. 337
Æthiopia 276
Ætna mons 490, 914
Ætokia, Ætola plaga, id est, retia 813
Æva avis, seu gallina 435
Æva cochlea 678
Æfrantius poeta 334
Æfrica et Ægyptus duo horrea populi Romani 647
aleæ 676, 714
Agamemnon 401, 654, &c.
Agæe furiosa discerpit Pentheum filium 668
Agrippa Augusti gener 26, 654, 754
Agnyne Apollo, 339
Agæus Oileus 466
Agæus Telamonius 64, 163, 654, et seq.
Alba, urbs Latii 710
Albanum vinum 405
Albius Tibullus poeta 125, 746
Albunea nymphe; Sybilla; ejusque fons et nemus 30
Alæus poeta 122, 123, 201, & 339
Alcinoo luxuria 378
alea legibus vetita 338 811;

Alexander Magnus poetas fovebat.
 Idem vetuit ne pingeret se quisquam nisi **Apelles** 852, et seq.
Alpinus ex sutore Jurisconsultus 542
Aliphana vasa 717
Allium, de quo multa 438
Allobroges 480
Alpes 577 & 416
Alpinus poeta insulsus 604
atum solentur conchylia 674
amanianus insignis 622, sollicitudines, 663, et seq.
ambubaia 516
amor fatuus Xercis erga platanum arborem et Caligula in equum 657
Amphion Thebarum conditor 294, et Art. Poet. v. 534
Amphion, et Zethus fratres 812
Anacreon poeta 73, 400, 476
ancilia 268
animus hominis divina particula auras 632
Anio flux. 31
annuli quâ manu, et quo digito gestarentur 704
anseris albi jecur in deliciis 271
Antenor 736
antestandi mos et ratio 593
Anticyra insula ellebori feracissima 646. item in Art. Poet.
Antiochus Magnus Assyria rex 279
Antium urbs Latii, Fortuna sacra 130
Antonii et Cleopatra fuga 461, et seq.
Antonius Musa Augusti medicus 791
anus quodam testamento ulciscitur captatorem 630
Anæur urbs, seu Terracina 559
apelle dicti Judæi 563
Apelles pictor insignis 853
apium 137, 179, 405
apotheca 683
Appia via 442, 557, 754
Aprilis Veneris sacer, unde dictus 406
Apulia 259, 433, 566
aque potores an boni poeta sint? 818, et seq.
aque varia variis morbis medentes, 731, et seq.
aque istis utendi ratio, ibid.
aquila 373, 533
Aquilegia sacra ad eliciendam pulviam 842
Aquila 98, 695
Arabum gazæ celebres 113, 197
aratrum urbi imprimere, id est, cani delere 69
arbitrari bibendi; seu convivii rex 179
Arbuscula celebris mima, à paucis mabebat viris sapientibus, quam à plibe universâ approbari 610
Arcadia 410
archaici lecti 740
Archilochus poeta 454
Archurus sidus 242

Argonautæ 433
Argos urbs 80
arioli, sortilegi, &c. in circo et foro Rom. 573, et seq.
Aristarchus 311
Aristippus philosophus pecuniam abjecit 643
Aristophanes poeta 544
Aristophanem legebat assidue S. Joan. Chryostomus, ut Plautum S. Hieronymus, ibid.
arma cuique propria dantur à naturâ, homini ratio est rerum potens 618
Armenia 185
Asia valde fertilis 533, 743
as in duodecim partes divisus 901
Assyria nardus 132
Atabulus ventus idem qui Japyx 566
Athensæ 704
Athenienses virginis deserebant sacra Junonis, Palladis, Cereris 531, 714
Atrides, sive Agamemnon 164
Atta poeta 837
attigen Ionice, perdis Asiana 436
Attalus rex 225
Attica virgo sacra portans incesso gravi et lento 531, 714
Attius poeta, vide Acrius avaritiæ insectatio, Lib. 1. Sat. 1
avarus lethargo oppressus medici aututia curatur 651
auctoris et libri optimi boni sors 903
augurum dignitas 420
Augusti enomia, Lib. 1. Od. 12. Lib. 3. Od. 4, 5, 14. Lib. 4. Od. 5, 14, 15. Epist. 1. Lib. 2.
Augustus divis annumeratus 267. **poter patriæ dici amabat, Lib. 1. Od. 2. bibliothecam et ædem Apollini consecravit** 744. **volebat laudari nisi à summis auctoribus** 852. **annuum suum Mæcenati concedebat** 427
auguria et auspicia, dextra et lava 245, et seq.
auguria captandi ratio et modus, ibid. oculæ ad secnam 848
oculæ ad cameram trichlini 719
aurem in ore habet equus 792
auspicio continens penus dedit 276
auster ventus obscuri corruptit 627, 714
auster morbus erat 207
Atumnus item lethifer, ibid. & 693

B

BABYLONII numeri 46
Bacchus poësis pater 229
Bacæ 227
Bainæ aque variis medentur morbis 631, 792
Balatrovus 517
barba sapiens, see index sapientie 64
Barbarus pro Phrygia 164, 460, 461
barrus quare elephas dicitur? 470

- Hassaricus Bacchus unde dictus?* 77
batiolum quid? 560
Bellerophon 105, 301
bellorum imago exhibita in scenâ 14, &c.
Beneventum 565
Berecynthia 78
bibitoris totâ nocte certatim potantes quid præmium ferebant? 819
bibliotheca in Palatino monte extructa ab Augusto 744
bidental 914
bionici sermones, id est, satirici et mordaces 860
Bithynia 131, 755
Bœotia aer crassus, populi hebetes 853
Bosphorus 199
Briseis 163
Britanni 419
bruxa 895
Brundisium 596
lucæas iustare, id est, irasci 507
Bupalus pictor Hipponactis poeta hostis 454, et seq.
Byzantium 679
Byzantina orca 67
- C**

CADUCEUS Mercurii 44
Cæcilus poeta 834
Cæcuba vna 84
cæna pontificum 203
Cærite ceri dignus: quid? 758
Cæsar sul. hortos plebi legavit 533
Calabria 11
caulci Senatorii et Patricii 573
Calenum vinum 84
Callidronum 591
Callimachus poeta 864
Calliope 256
calo sercus ligantor 577
Calvus poeta 802
canera tridivii auleis obtendebatur 719
Camillus 54
caminus male usurpatur pro fumario 568
Campanus Morbus 564
Campus Martius 85
Canephora virgo Cereris sacra portans. Vide Atica virgo.
canicula sidus 73, 302
Cantabri 131
cantore rogati cantores abnuunt 530
cantharus 83, 750
Canusium urbs 567
capite minus, quid significet? 271
Capito Fonteus ad unguem factus homo 560
Capitolium 573
Cappadocia 755
Capricornus sidus grave et noxium 222
caprina de lana certare proverb. 810
Capua Romæ amula, 480, 562
caput vibrant, qui se præcipites dabant 642
careceres unde dicti 515
caridiacus 611, 652
carminis exordium haud longius reptendum 885
Carthago Roma amula 271
Cassellus aulus 905
Cassius Parmensis poeta 608, 746.
ejus versus aliquot, ibid.
Cassius Severus orator malelicus 453
Castor et Pollux 15, 51
Catius Philosophus Epi ureus 670
Cato censorius 212, 521, 864
Cato Uticensis, 52, 151, 325
Catullus poeta 707
Cæcilius anus 83, 427
cæculum trahere quid? 643
censorum dignitas et potestas 572
census equestris 443, 729
centuri 76, 473
Cerberus 212
Cereris sacra silentis insignia 248
Cereris sacra portans virgo Vide Atica virgo
- ceritus vel cerritus, id est, furore percitus à Cerere* 665
cetaria 686
Cethegi 864
Charilus poeta 852
Charon 161, 228
chartæ inventio et usus 555
Charybdis 104
chimæra 105
chiragra 705, 727
Chium vinum 320
Chium muris æpers 714
chorus in Tragediis 890
ciboria 178
cibus simplex sanitati utilis 631
Cibyra urbs 755
ciconias quis primus in cibum paravit? 628
ciatura 438
ciniflores 526
Circus mania, id est, Tusculum 429
Circæum oppidum et promontorium 675
Circæ fumosa venefica 459, 737, 738
cythura et lyra differunt 42
classicum unde dicitur? 431
classis Antonii et Cleopatra, item classis Augusti 276
clarus latus, &c. 560
Cleopatra mori volens 141 et seq.
Cnidus urbs 115
coactor quis? 576
Cnævestes pellurida 413, 527
Cocceius jurisc. 539
Corytus 207
cœna dubia, quid? 632
cœna luxuriosa magis quam lauta, Lib. 2. Sat. 8.
canabant olim vesperi, reliqua die ferè jejuni manebant 581
ad cenam invitati, uncti adibant 706
Colchis 199
collyrium 559
Colophon urbs 776
Colophonem imponere, unde dicitur?
ibid.
comædia vetus 544, 897
comædiæ diffusiles, 846, &c.
Concuni populi 261
concha 674
conchyliæ 631, 674
concordia discordis 782
conspicuum, quid proprie? 462
convivæ demabant soleas, ne lectos forent 720
convivii rex 22, 179
conviviorum olim reges et ritus 180
Coranus Nasiam captatorem eludit 687
Corinthus urbs 29
Corinthum adire non curvis contingit 803
corvæ Baccho cur? 233
corona æ Floribus in comitibus 143
Corvinus Messala nobilis orator 603
Corybantæ 68
Cos insula; Cowa vinum 674
costus Achæmæniis, id est, Syrium unguentum 244
cotitida sacra 452
Crantor philosophus 735
Crassus profigitus 267
Cratinus poeta 541, 818
Crates hecempalis 348, 464
critici fidei officium 910
Crasi regia 776
Crustula 508, 677
cubitil 662
ruelus probrosa cor 564
Cumæ 732
cuminum pallorem inducit 820
Cuppa potare magistrâ quid? 635
Curius Dentatus 33
curriæ triumphalis quæ forma? 465
curulis sella 735 et seq.
curthus quid? 579
Cyclades insulæ 62, 352
cyclos et cyclicus 884
Cyclopa scenicum drama 564 et seq.
Cyclops 21
Cyclops, Polyphemus 564
- cyeni an canori?* 374
cyeni Phæbo sacri, pro bonis poetis usurpantur 236
Cynicus 804
Cyprinus, multa de eâ 39, 208
Cyprus insula 4, 15
Cyprus rex 157, 355
- D**

DACI populi 131
Dædalus 19
Damasippus patricius: exinde negotiator: denum philosophus stoicus, Lib. 2. Sat. 3.
Damocles 241
Danaus et Danaides 207
Danubius seu Ister fluv. 419
dapes Sicula, id est, lauta 241
Dauria 90, 153
debitor mala fidei quot artibus creditorum eludit 641, et seq.
decies centena, quæ summa? 532
decorum in scribendo ubique servandum 880, &c.
delirare, unde dicta vox? 736
Delos 87
Delphi, Delphicum aurum 29
Democritus 781
deorum falsorum vanitas, 586, et seq. designator, maître des ceremonies 706
Deucalion et Pyrrha, diluvium 9
destra et lava auguria 345 et seq.
per dextram cur juretur? 767
Dii mortalia et inferiora hæc an curvent? 127 et seq. 560
Dii putrii 174
Diludia 803
dididia facti qui cepit habet 739
Diogenes Cynicus 804
Diomedes urbes condidit in Italia 567
diota, vas 35
discors concordia 782
discumbendi ad mensam vetus mos et ratio 104, 551, 676
discus, ludus 39, 622
divinatio per sortes 594
divitia quietem animi auferunt 243 et seq.
Domorum olim fumarium ubi positum? 566
dormientem simulans histrio verè dormiviti cibus 643 et seq.
Dorsumque poetæ comicus 546
dotem amittebat adultera 829
draco, unde dictus? 533
Dramati populo tumultuante interrupta 847 et seq.
Dramatici carminis virtus et excellentia 850
Dramaticis necessaria documenta 886, 888, 890, &c.
Dramaticorum poetarum calamitates, Lib. 2. Epist. 1.
Dulcia in bilem vertuntur 631
- E**

EBRIETATIS laudes 750
ebrius duplicia videt omnia 615
Eburnæ urbiûm simulacra 849
Echinos herisson 446, 675
Echinus vasis genus 579
editio libri nunquam properanda 906
Edoni pop. 180
Efigies cereæ et lanæ in veneficiis 589
Egnatia urbs, ubi miraculum thuris sine igne ardentis 568
Elenusia sacra Cereri, 248
Elleborus insania medetur 646
Empedocles 213, 738
Eminis 396, 607, 833
Ephesus urbs 29
Epicharmus poeta 834
Epiri mens et sententia alia quam Epicureorum 670, 747
Epidaurus serpens 533
epistola tempore et loco reddenda 784 et seq.
epodos quid? 425
equestris census et dignitas 443, 729

equi ungula maximè spectanda 525
 equo dita stultè munerata 567
 equo frenato auris est in ore 792
 Equotium urbs 367
 Eruca herba 718
 erum legumen 702
 Ergina Venus 12
 Esquilæ 452
 Ethnici libros sacros cognoscebant et
 ex iis pleraque sunt mutuati 233,
 568

Evander 538
 Evius Barchus 77
 Eumenides 203
 Eupolis poeta comicus 544
 Europa 347
 Eurys 111, 380, &c.
 Euterpe 7
 exterior comes 683

F

FABA Pythagoræ cognata 698
 faba, ciccr, lupini, legumina spurge-
 bantur in donariis 654
 Fabricius 13. pons Fabricius 642
 fabula seu Carmen Epirum 736
 factum quid proprie? 695
 Falernum 85
 Fanatici undè dicti 913
 fames optimum cibi condimentum 622
 fascies 52, 577, 757
 fasciola 662
 faveæ linguæ, quid? 239
 Favus 71, 223, 513
 feminaria luxus in margaritis 458
 feriarum genera quatuor 766
 Feronia dea 559
 Fescennini versus 845
 fevus 655
 Fidenæ urbs 777
 filiis familias haud licebat pecuniam
 credere 518
 focalia quid?
 fautores Calendis ponebant ad fas-
 tum, idibus debita colligebant 457
 faustus et faenerator sunt quid odiosum
 490, 518
 Fonteus vir ad unguem factus 559
 fori incommoda 431
 Formiæ urbs 314
 formica 508
 Fortuna ab omnibus colitur 150
 Fortunaria in provocare potest qui ne-
 cessarium tantum petit, Lib. 2. Sat. 2.
 ad finem 130
 Fortunatæ insula 484
 frugalitas priscorum Romanorum,
 Lib. 2. Od. 15
 frugalitatis emolumenta, Lib. 2. Sat.
 2
 fuga Cleopatras et Antonii 460 et seq.
 fucus mælicæ in cretâ et stercore cro-
 codilicæ 470
 fumarium olium in medio erat ædium
 566
 Fundanus poeta 605
 Fundi urbs 580
 fungi optimi qui? 672
 furcifer 705
 Furius Bibaculus poeta 685

G

GABII urbs 792
 Gades 156
 Galesus fluv. 171
 galli cantus 506
 Ganymedes 375
 Garganus mons 185
 gausape 714
 Geloni pop. 187, 237
 Genium pop. 416
 Genius quo sacrificio placabatur 316,
 843
 genua in homine religiosa 783
 Geryon gigas 206
 Getæ pop. 234, 423
 Getuli pop. 236, 323
 Gigantes, seu Titanes 195, 292
 gigantores insulis oppressi 252
 gladiatores quibus conditionibus se
 venderent 711

Gratia urbs. Vide Egnatia
 Græchus orator insignis 862
 grævus in Amphitheatro distincti 443
 Græcori, quid? 662
 Græci duces ad expeditionem Troja-
 nam profecti recensentur 657
 grævus advenæ 433
 Gyas vel Gyges, gigas centimanus 220,
 265

H

HÆRES. Vide heres
 Hannibal 190, 380, 596, 481
 Harpyia 606
 Hebrus fluv. 89, 340, 742
 Hecate 589
 Hector 164, 401, 488, 523
 hederâ coronati poëtæ victores 6, 744
 Helena à Paride rapta 62 et seq.
 helleborum. Vide elleborum
 herba Achilicæ 488
 heres secundus quid? 687
 Hercules 19, 439
 Hermogenes Tigellius cantor, 542, 550
 Herodis palma 868
 Hesperia 111
 hilla, quid? 678
 Hippolytus, Theseus, Phædra 393
 Hipponax poeta 451 et seq.
 Hirundo uris nuntia 761
 Histrio dormientem simulans vere so-
 pitus est 643
 Homerus 26, 599, 603
 Hortens in merito defert plerumque
 populus 571
 Horatii villa, à Mæcenate data 226,
 302, 312, 429. Ejus descriptio 28,
 736 et seq.
 Horatii vitia, iracundia, &c. 693
 Horatii suæ libertatis anastiter 700
 et seq.
 Hybridæ, lege Ibrida 582
 Hydras fabulosus 89, 714
 Hydropisus 156
 Hymettia mella 623
 Hymettia trabes 524
 hyperbores carpi 236
 Hypsæa caciore 526

J

JACULA seu tela novi generis à
 Mario inventa 614
 Iambici maledicendo apti 70, 895
 Jani templum ter clausum ab Augus-
 to 412, cur in pace clauderetur,
 apertum in bello? ibid.
 Janus Martinus dicitur cur? 694
 Janus medius quid? 640
 Japyx ventus 16. Vide Atabulus
 Jason 439
 Ibridi 582
 Icarus. Icarium mare 5, 236, 238
 Idæ unde dicantur? 406
 Jecur anserinum in deliciis 721
 ignem gladio fudere, quid sit? 664
 ignis summa potestatis symbolum 560
 Iliæ urbs 825
 Iliæ Homerica 756
 Iliose Tragedia 643
 imagines cereæ et lance in veneficis
 444, 589
 imitatores stulti, vitia non virtutes
 emulantur, Lib. 1. Epist. 19
 imperat aut servit collecta pecunia
 cuique 775
 in vitia ducit culpæ fuga si caret
 arte 875
 Indi 55
 infantes recens nati vel exponantur:
 vel sublati è terrâ abebantur 686
 infiræ 152
 Ino stibilis 882
 Ino flebit magnas opes est acarus
 312
 insanorum gaudia sunt jucundissima
 865
 insonorem docere aures et natura 432
 insomnia matutina sunt vitiora 604
 insula fortunata 484
 intonsus cur Apollo? 86, 477
 intra naturæ fines vivere 310

insula, rapa, &c. stomacho prosunt 627
 Io vaga 852
 Iovis nullus, motus Ionici 277
 Jovis die jejunabant olim 666
 Iphigenia 656
 Iracundus Horatii 669
 iratus Graiis quantum nocuit Achil-
 les 858
 Ister sive Danubius fluv. 419
 Isthmii ludii, et in his victores 372
 Ithaca insula Ulysses patria 463
 Iudæi proselytum unum facere satage-
 bant 866
 Iulæi Romæ odiosi, ibid. et 568
 Jugurtha 152
 Juno, quid apud Physicos 256
 jurare in verba magistri 725
 Juvencalis locus elucidatus 120

L

LABERIUS poeta 600
 Læus versus, ibid.
 Læus in Ciceroem sales, atque Cice-
 ronis in ipsam, ibid.
 Lacedæmon patientia insignis 30
 lachrymæ, olus 579
 lartura olim, in fine convivii, postea
 initio apposita 678
 lugenas vini olim obsignabant adzæ-
 rus serorum fraudem 865
 lagois, avis exquisita 624
 luna quid? 765
 lunia 902
 de lani caprina certare 810
 lapathum: Ejus herba virtutes 436
 lapidosus panis Canus 567
 Laphtha, pop. 76, 175
 Laribus cur sacrificaretur 330, 652
 Larissa, Larissæus Apollo 30
 lasanum, quid? 573
 Latine feræ 766
 latro undè dicitur? 562
 latus clarus 560
 Laverna jurani Dea 800
 Laurentinus ager 676
 Lebedus urbs 777
 lectica domestica, seu conclave quod-
 dam pro matronis 526
 legio quot milites continebat? 570,
 legumina cibus 654
 lenivus 870
 leones 90, 93
 Leonis signum 354, 773
 Lesbium vinum 73
 Lethargicus error medici astutiæ sa-
 natus 651
 lethargus morbus 641
 lex theatricis Roscii 730
 lex xii. tab. 329
 liberatis suæ tenax Horatius 760
 Libitina funerum Dea 360
 Libro sidus 321
 librum edere ne propraia 906
 Liburnæ naves 142, 426
 Liburni pirata, ibid.
 lippis et tonsoris nota res, undè di-
 cutur? 582
 Liviæ Andronicus, poeta vetustissi-
 mus 855
 liliæ piscis, liquoris symbolum 552
 Lollius 402, 785, 803
 Lucania 426. apris fecunda 659, 714
 Lucilius poeta, Lib. 1. Sat. 4
 Lucrinus lacus 210, 457, 674
 Lucullus 756
 ludendi modus Theodorici Gothorum
 regii, 111
 ludere et jocari non dubitant graves
 etiam viri 619, 661
 ludii Olympici, Isthmii, Pythii, Nemei
 2
 luna sidus mirabile 782
 luna calo detracta per magos 443
 luna crescens impel conchyliæ 674
 lupinus legumina, pro arvo et muneris
 in comedia 782
 Lupus Rutilius à Lucilio proscissus
 613
 lupus muneris piscis exquisitus 625
 luscinius apponantur lusciniis 691
 lustrum 166, 562

- Iuxtorius juvenis oratione Xenocratis mutatus* 652
luxus Romanorum in convitiis comedendo lascivias, sorbendo margaritas 660
luxus adificandi in mari domibus, Lib. 2. Od. 15. & 18. Lib. 3. Od. 1. & 24
luxus feminarium in margaritis 453
Lycambe ad suspendium aducta versibus Archilochi poeta 454
Lycargus rates cholera jussit 231
Lydii voluptuarii 424
Lymphæ, lymphati, seu lymphatici 568
Lymphis iratis extracta urbs, quid significet? *ibid.*
Lyncæ oculi, unde dicuntur? 526
Lynx 204
Lyra differt à cithara 42, 124
Lyrici poeta Græci novum Latinis univus 7
Lysippus insignis statuarius 853
- M**
MÆCENAS, 1, 84, 353, 425
Mænius bellus et surra 513, 532
Mærius poeta ineptus 456
Mæzorum disciplina 417 et seq. 586 et seq.
mal'dicentium poetarum lege repressa 815, 898
malobothrum Syrium 175
Malkinus 519
ma ve in cibum 120, 436
Mamurrarum urbs 561
Maurus, quid? 452
Mavia Lorum mater 652
Mantius 324
manni, equi 344, 442
mappa differt à mantili 680
Marc'ilius 54
mare mediterraneum 351
margarita aceto diluta 660
margaritarum pretium in rotunditate 458
Marius 665
marmo-e parietes quis incrustavit primus? 561
Marsi pop. veneficiorum periti 450, *militis fortissimi* 268, 160
Marsya statua in foro Romano 580
Martius campus 55
Massimum vinum 5
Matinus mons 107, 536
matronarum habitus qualis 523, 526
Mauri 12
mozonomum lancis genus 721
Medea Jasonem elocens: et post eundem irata perdens 438, 449
medendi ratio interdum varianda 701
Medi impium Persis reliquere; Persæ verò Parthis 14
mediastinus servus, quid? 768
medici eujusdam astutia in curando lethargico 651
mediocribus esse portis non licet 905
mediocritas aurca et laudatissima 183, 214, et seq.
melinela 716
melle temperabant austerum Vinum 623
Melpomene 94
membrana, quid? 238
Memnon 604
Memphis 343
Memmiæ poeta 639
Meneclaus 655
Mercuriales viri, id est, docti 223
Mercurius ejusque inventa 96
meretrix est quasi virago 523
meretricis fetus dolor 808
Messalu nobilis orator 574, 603
Metelli Romæ illustres 619
metuens nunquam est liber, 301
Mævius malus poeta 435
Midas 731
Milesia echanys 805
Miletum urbs, ibid.
Mimmerius poeta 753
minus, unde dicitur? 519
minus, id est, fabula 600;
- Minerva crassa et pinguis, quid?* 621
Minerva invitâ nihil suscipiendum 906
Minos rex 103
Minturna urbs 542
minu capite, quid sit? 271
minus pisciculus 675
Mityene urbs 28
modi musici tres præcipui, Dorius, Phrygius, Lydius 460
Mæcenas. Vitis Mæcenæ nobilissus 454, 702
morbus locum mutat interdum 461
mons parci nemini 22, 161, 240, 246
mons ultima linea rerum est 802
Murcus vel Mutius jurisprudentia clarus 754
mulus piscis exquisitus 626
mundum quid? 673
muneraस्ता data equo, et arbori 675
muræna piscis 717
muræ piscis 281, 674
muræ quid? 678
Antonius Musa Augusti medicus 791
mutant caelum non animum qui trans mare currunt 779
Myæne urbs epulenta 30
Myrionum mare 5
myrta in coronis 143, et seq.
nyctilus piscis. Vide miulus
- N**
NÆNIA 154
navi in re amata placant amantibus 534
Nævius poeta 833
Naiades 341
nardus 192
Nasica captator elusus 687
naso suspendere adunco, quid sit? 570
navandi ars lautata 36
natura dives opis suæ 525, 575
Natram expellas furcâ, tamen recurret 773
naves Antonii ingentes 426
navfragi tabellam et vestes appendebant in templis 24
navibus et quadrigis petimus bene vivere 779
navmachiæ ludicra 814
illa exhibitio in scenâ 849
Napollis 447
nebula, unde dicitur? 514
necromantia 589
nectar 253
nefastus dies 193
Neptunum 111
Nereas 63
Nereides 552
Nero auriga et cantor in Olympiis 573
Nesor 65, *longevus* 86
Nitus flux. 254, 419
Nisus superbie panis luit 386
Niphates fluvius et mons 186
nobilitas vera 569, et seq.
noctivæ 390
nomenclator servus 756
non cuius homini contingit adire Corinthum 906
Norum ferrum exquisitum 68
Numa 754
Numantia 194
Numici via 752
Numida 135
Nunatium marmor 225, 773
Nymphæ 6, 21, 117
- O**
OBELUS ὀβελος; *ensura nota* 912
Oceanus 18, 134
Orestius 611
oderunt peccare boni virtutis amore 793
odoribus olim perfusa scena 837
Olyssa 737
officia varia 900
olerâ in convitiis etiam lautis 620
oleum Venetanum celebre 679, 718
Olympica certamina 2
Olympus mons 263
- omamum, quid?* 685
onyx 411
operam perdere 513
opus non dant animo quietem, Lib. 3. Od. 1
Orbitibus Horatii præceptor 836
orca piscis et vas 679
Orcus 687
Orestes 650
Orion sidus, 109, 203
Orpheus 807
orca 652
Orsi pop. infames 563
Osiris 103
ostrea Lucrina optima 435, *item Circaea* 675
ova initio convirii 671, et seq.
ova oblonga optimi succi, ibid.
ovi alluuntur seu vitibus vinum turbidum efficit purum 677
ab ovo usque ad mala 530
- P**
PACTOLUS fluvius aurifer 478
Pacuvius poeta 833
Padus sive Eridanus flux. 483
Palla matronarum vestis 526
Pallus 27
panis cum sole, veterum cibus 623
panus Canus lapidosus 597
papaveris genera varia 905
papyrus, quid? 555
par impar ludere 661
par vobis fratrum 660
parabis cibus 528
parasita 329
Parva 161
Paris 62, et seq. 736
Parium marmor 80
parochus, quid? 562
Parrhasius pictor illustris 394
partes primas, secundas, tertias agere, quid? 596
parturient montes, &c. 684
Parti 55, 81
Partii mendaces 688
pastillus 520
patagium muliebri ornamentum 560
pater cana, quid? 714, *pater domus* 701
Patrii Dii in qualibet regione 174
patria caritas 683
patula aures non retinent commissa 814
patomes in cibum 528, 624
patonis cauda, ibid.
paupertas veterum Rom. 211, et seq.
pauperum cineres novendales et sepulchro erubant venefici 491
Pausias clarus pictor 711
pedines seu pedunculii pisces 675
pecunia donat et genus et formam, etc. 755
Pedana regio 746
Pegasus, quid proprie? 105
Peligni pop. veneficii infames 493
peloris piscis 674
Penatus Dii 767
Penelope 73
Pentheus 231, *discerptus à matre* 668
peram cuique binam affinxit Æsopus 667
Pergama 164
periscelides 808
perna proprie, quid? 635
Perva 11, 18, etc.
Persarum lux in convitiis 143
Petillius fur aurea Jovis coronæ 552, 603
petorium currus quatuor rotarum 578
Phaeton 407
Phaeaces luxuriosi 738
Pharmacopola 316
Phaslus 243
Philippi nummi 852
Philippi urbs, campi Philippii 175
Philippus orator nobilis 764
philtun amoris et odii potiones 494
phimus seu pyrgus aleatorum instrumentum 705
Philosophorum secta varia 125

Phocæ patriam deserentes 482
Phœnis 51
Phœntes 357
Phryges 68
Picæ pomæ laudabatur 664, 679
picæ cum pœsi comparatio 904
Pieridis 396
Picinus mons 261
Pice ludis 622
pila quatuor genera 563
pila palmariæ ludum amabat Mæce-
nus, ibid.
pila ludus lippis et crudis noxius, ibid.
pilam seu pilulum è bonis facere, id
est, patrimonium devorare, 517
pileo.us epulantis proprius 785
Piræus 386
Pirithous 286, 393
piscæ elixi et assi, 675
placenta in deliciis 715
Plancus Munatius 31
planus, id est, fraudulentus 803
platanus 210
Plato 630, 671
Plantus 834, 846
Platides 417
Plotius Varius, et Tuca Æneidem
emularunt, Augusti jussu 561
Pluto 205
pluvia evocanda ratio 842
podagra, 624, 740
poenæ dant improbi seriùs poenæ 249
poeseos comparatio cum pictura 904
poëtarum maledicentiæ lege repressu
848, 898
poëtarum Dramaticorum infortunia
847 et seq.
poëta eximii descriptio 548
poëta debent esse philosophiæ periti
900
poëta insani habiti 669
poëta divites numeribus datis applau-
sion captabant 921, 910
Polemo juvenis luxuriæ perditus Xe-
nocratis oratione munitus 662 et seq.
pollucis utroque laudare, quid sit? 614
Pollux, 142, 605, etc.
Pollux 240, 358
Polyhymnia 7
Polyphemus Cyclops 564
popypus 570, 584
pomi semina primoribus digitis ejacu-
lari, quæ et quorsum? 694
Pompilius sanguis Pisonis 873, 898
Pontificum ejus 492
populi tumultus ad theatrum; ejusque
studium ad spectacula 647 et seq.
populus arbor Herculi sacra 32, 160
porrigo capitis morbus 650
Porticus sive Stoicorum schola 642
porticus superbe 212
porticus Romæ plures 730
posticum 751
Præneste 260, 584, 735
prætecta et bulla 445, 560
præi docilis juvenes 628
Priamus 44, 63, etc.
Prinpus 432, 586
principibus placuisse laus est maxima
806
principium orationis non repetendum
longius 885
Procræcius 135
præfani arcebantur à sacris 238
Prometheus 18, 69, 203
proprium nihil cuiquam dedit natura
636
Proserpina 109, 200, 487, 691
Proteus 9, 645
Proteo similis debitor litigiosus et
fraudulentus, ibid.
ptisanarium 652
publicani undè dicti? 731
pueri concertantes Romæ, cladem An-
tonii præsignificaverunt 814
pueri non cogendi sed invitandi ad
disciplinas 508
pulmentaria, quid? 623
Puppis Tragicus poeta 730
purpura 225
purpure vitæ, cur dicamus? 435

putat, quid? 696
pyramides 352
pyrgus. Vide phimus
Pyrrha et Deucalion 9
Pyrrhus rex 279
Pythagoras 103, 478, 673, 698
Pythia certamina 609
Pythias Apollo 63

Q

QUADRA 807
Quadratu rotundi mutare 733
Quaquever 687
Quintilis mensis, deinde Julius 759
Quirinus 13, 251, etc.
Quiritis 4, 174

R

REGES Deo subjiciuntur 240
Regina pecunia 755
Remus à Romulo quâ ratione casus
417
Regulus jus conomia 52, 263
reputin 629
repulsa in honoribus interdum non
probrosa 217
rex comitum 22, 179
Rhenus fluv. 601, 874
Rhœtanus fluv. 237
Rhodus insula et urbs 23
rhombus piscis 435, 523, 627, 67.
rhombus nagicus 438
ridentem dicere verum Nil vetat 508
Roma, 253, 67.
Romuli scelus ierunt Romani 457
Romulus 52, 211, etc.
Roscius histrio 636
Rubi urbs 568
rude donari, quid? 724
radiarii, ibid.
rumex seu lapathum, herba 436
rusticæ vitæ laus, Epod. 2. Lib. 1.
Epist. 10.
Rutilius Lupus à Lucillio proscissus
619

S

SABBATIA tricesima 598
Sabelli seu Samnites veneficiorum pe-
riti 489
Sabini pop. 89, 434, &c.
sacri libri Ethnici noti et expitati
233, 568
sacrificandi ritus 656
sagion militare 464
sals cum pane, cibus veterum 623
Salentinus Ajaris patriæ 32
Salerum urbs 791
Salii Martis sacerdotes 137, 159, ca-
rum convivium sumptuosa ibid.
Saliæ carmen 236
saliæum 215
Sallustius 522
salem undè dicitur 492
Sannites, gladiatorum genus, 803
Samos 776
sapientes et philosophi cur barbati?
642
sapientia prima est stultitiæ caruisse
723
Sappho 201, 821
Sardinia 118
Sardis urbs 776
satira unde dicta? 505, et seq.
satira virtutes 600 et seq.
Saturnalia 632, 703
Satyri 6, 230, 693
Saturani versus 844
scarus piscis 435, 621
Scaurorum nobilis familia 52
seena odoribus perfusa 837
Scipitalia 615, 619
sechs in triclinio spargebatur 630
seombri pisces 718
Scorpus statuaris 394
Scorpius Zoliani signum 221
scribarum Ramæ officium et præmia
540, 636
seratæ, seu fritula 765
scurræ, duo certantes di-teris, Lib. 1.
Sat. 5

Seylla et Charybdis, 104
Seythæ 80, 131, 268, 334, 501
secundus heres 687
scilla curulis 757
seniores à juvenibus olim observati 859
septem Græciæ sapientes 667
sepulchris divinum iustodis adhibiti
contra veneficos 491
Seres 55
Sertorii ad milites erudiendos solertia
832
serorum qui vendebant vitæ de-
clarari cautum erat lege 865, 857
seroi gluttones quomodo plecterentur
794
serci quidam aliis dominabantur et
conseris imperabant 709
servi eruditi carius vendebantur 856
servi agris colendis additi 713
servus mediastinus 788
servus nomenclator 756
sestertia septem 766
sextarius 512
Sextilis deinde Augustus 760
Sibyllini versus 406
Sicambri pop. 369
Sicilia 780
Sicula dapes, id est, lautæ 241
Siculi tyranni 740
Sidonii purpura 733
Sidonii mercatura celebres 486
signa Rom. à Parthis remissa 267, 421
silenti laus et religio 239, 248
Simonides poeta 154
Simplex cibus villis, multiplex noxius
651
Sinuessa urbs 561, 749
Sirenes 640, 737
sister ulus 714, eo delectatus Tiberius,
ibid.
Sisyphus 208, 493
Smyrna urbs 776
Socrates, Socratica philosophia 114,
325, 900
Socratis accusatores, damnatio, mores
671
Sol undè dictus 260
soleas deponbant veteres antequam
mensa accumberent 720
solstitium 778
sonni porta 343
Somnia mune veriora t04
Sophocles 845
Socrate mons 38
sortes 852
sors propria odio est cui placet aliena
787
sortes ex una educendi, divinationique
rutio 504
sortibus in foro et circo 573
Sosia Rom. bibliopola 824, 903
Sparta, Spartani patientia inelyti 50
Spartacus belli civis auctor 306, 480
spectaculis interrupta dramata que
illa? 248
spondere, sponsionis incommoda 694
squilla 678, 717
Stasimus poeta insulæ 884
sterilitatis causa 242
Stesichorus poeta 399, 490
Stoici 459, &c.
stola ut, et palla matronis proprie
523, 526
strix avis 445
stulti celant malè ulcera incoerata 793
stultitiam patientiar opes 412
stylus ad scribendum 610
Styx 129, 236, &c.
sub iudice lis est adhuc 879
superstitiosus etymoa. vis, effectus 665
Surrentinum vinum 677
Surrentum 307
Sylla tyrannus 524
Syltani 553, 432
syncope, ut crepescens 566, serere 598
syntes maritima 171, 454, mediterræ-
næ 89

T

TABELLARUM pictarum studium,
etiam in medicum 711

- talentum* 652, 755
tali, tessera 180
Tanais fluv. 261, 231, 355, &c.
Tantalus 228, 433
Tarentina lana et purpura 850
Tarentum 111, 275, &c.
Tarpeia iudex criticus poematum 605
Terra ina, sive Anxur 599
Taurus Statilius consul 748
tela nova a Mario inventa 714
Telephus rex 438
Tellus proca placabatur 843
Tempo 29, 87, 241
tempestates vult Dea templum Romae habebant 466
teneras faciendi carnes quae ratio? 672
Terentius poeta 519, 835
teres atque rotundus 710
Terminalia 436
tergia 788
Tewer Ajaxis frater 32, 65, 400
Thalia 389
Theatri gradus distincti 443
Thebe 29, 79, 382, etc.
Theon, Theonina dente carpere, quid? 815
Theseus 393
Thespis 296
Thracia regio frigida 98
Thracas bibaces 77, 102, in bello furiosi 214
Thyesta execrationes 451
Thyestes et Atreus 27, 69
Thyrsus 230
Tiberis fluv. 10, 35, 114, etc.
tibia, qualis olim? 890
Tibullus poeta 125, 146
Tibur 75, 171
Tigellius cantor 516, 530, 542
Tigris fluv. 419
tigris, fera 33
Timagenes rhetor 820
Tiresias votes 682
tirones forenses 519
Titanes 262
Tithonus 108
Tityus 296
toral, quid? 681, 750 1
Torquatus 393, 478, 748
trabales clavi 152
trabes Hymettia 224
Tragalix origo 896
Tragici carminis virtus et efficacia 850. Ejus inventio 892, 896
Tribunus Juris. 613, et seq.
Tribuni militares 572
tribus Romanae 757
Triquetra, Sicilia 698
tricornis camera oculis obtenta 719
tripodes 394
triumphalis currus forma erat rotunda 463
triumphus 573, 456
Trivium oppid. 566
Triumviri capitales 442
trochus, iudus 338
Trojae crediti causa prima 252
tropaea 186
Troica Aeneidos emendator cum aliis 501
tumultus 69, 215
turdorum aviaria: simus optimus 565, 651, 735
Tusculum urbs 353, 429
Tuscus vicus Romae infamis 659
Typhis naulerus 17
tyrannis abundans Sicilia 740
Tyrhenum mare 47
Tyrtus poeta 908
Tyrrus urbs 358
- V**
- VACUA dea vacationis* 775
vades unde dicti? 507
Valgus poeta 611
vappa unde dicitur? 518
Varius poeta 25, 561, &c.
Varrus Atacinus poeta 606
vatum crimina vetustissima, et vaticinia 850
rectigalia Romae diversa 781
Velabrum 659
Velia urbs 791
Venafranum oleum 679, 718
Venafrum 172
veneficorum crudelitas, Epod. 5. & 17. l. 1. Sat. 8
ventrem laxant conchyliis, vinum Coum, &c. 674
Venucula ura 679
Venus in talis ac tesseris, quid? 100
Venusium Horatii patria 111, 616
verbera 81, 405
Vesibum semel emissum volat irrevocabile 814
Vergilia seu Pleiades 417
versus inepti destinantur involvendo piperi, &c. 855
a vertice ad imos talos pulcher 856
Vertumnus Deus 704
veru censura nota 912
Vestales 11
vestes substricta, item fusae 538
vestium differentia, pro matronis, libertinis, &c. Lib. 1. Sat. 2
Via Appia 442, 557, 754
via sacra 456, 591
vicarius servus 709
vicus Tuscus Romae infamis 659
vilis amoran annona 783
Villa Horatii 23, 226, 302, 312, 429, 766
villicus 786
vinu quadam sub dio relinquebantur 677
vindicta Pratoris virga 709
vinu cadis inscriptis apponebatur 83, 160
vinu condendi et condiendi ratio 83
vinu moderatè sumpti efficta; et contra 76
vinum austerum melle mitigabatur 623
vinum Coum luxat ventrem 674
vinum Optimum è vite arbori annexè 431
Virgilius quae exprobrarentur? 533
Virgilius 16, 65, 410, &c.
virtus est vitium fugere 728
virtus repulsa nescia 247
virtus post nunimos 729
virtus est medium vitiorum 809
virtutis insignia 247
virtutem an doctrina, an natura donet 616
vita brevis, Lib. 1. Od. 11
vitium sine nascitur nemo 536, v. 12
in vitium ducit culpa fuga, si curet arte 875
vitis annexa arbori vinum profert excellens 431
Ubra opp. 779
Ulysses 682 et seq.
Ulysses comites in porcos mutati 483, 738
umbilicus in libro, quod? 475
ad umbilicum perducere, ibid.
umbra in convivio 715
Umbria Italia regio 676
unguenta in convivio 143, &c.
urbes maritimae hyeme tepidiores, aestate frigida 761
urna iudiciaria 617
usura legibus damnata 430, 518
urtica in cibum 780
usus in linguis summum jus habet 878
Utica urbs 825
utroque pollice laudare, quid? 814
uva passa 679
Vulcanus 21, 264, 566
vulva sulta in deliciis 795
- Z**
- ZEPHYRI unde dicti?* 211
Zethus et amphiion fratres 812

INDEX VOCABULORUM OMNIUM.

QUÆ IN HORATIO LEGUNTUR,

Ita ad Editionem Parisiensem conformatus, ut in aliquo Vocabulo perquirendo Lector non ad numeros in suprema pagina depictos attendat, sed ad illos qui in ejusdem ora adscribuntur.

A

ABACTA 446, 7. 627, 4
abdiderint 530, 7
abdidit 261, 5
abditæ 876, 11
abditæ 155, 1. 309, 5
abditio, v. **abditæ**
abditus 724, 5
abeant 681, 2
abeas 317, 1
abeat 652, 3. 630, 10
abeo 575, 7
abes 383, 2
abest 40, 1. 133, 1. 313, 1. 339, 4. 813, 14. 904, 12
abeunte 280, 7
abfore 553, 1
ab hinc 831, 10
abi 563, 2. 764, 3. 870, 6
abibus 621, 2
abjectis nugis 666, 1
abjecto 542, 4
abigat 793, 6
abigunt 567, 1
abii 514, 6
abjicito 785, 1
abire 469, 2. 592, 13. 871, 5
abirem 770, 4
abit 552, 2. 643, 6
abito 906, 6
abludit 669, 7
abnegat 133, 3
abnormis 621, 5
abnuere 687, 4
abominatus 481, 2
abortivus 535, 2
abortanum, v. **abortonum** 840, 3
abrumperè 393, 11
abscondit 18, 4
abscondere 484, 1. 522, 3
abscessum 668, 3
abscondere 653, 7
absens 343, 13. 629, 5. 763, 4. 778, 3
absentem 532, 8. 551, 7. 558, 3. 611, 1. 706, 2
absentes 422, 4
absentis 669, 1
absint 237, 5
absis 813, 15
absistere 539, 7
absit 869, 13
absolves 665, 3
absona 881, 11
absorbere 715, 9
abstemius 780, 7
absterrebitur, 683, 10
absterrent 554, 17
abstes 904, 4
abstinens 283, 5. 403, 1
abstinet 828, 3. 905, 9
abstineto 350, 9
abstinuit 656, 4. 903, 10
abstulerat 794, 8

abstulerit 555, 3
abstulit 217, 9. 450, 2
absunnet 209, 1
absumptis 794, 1
abunde 523, 8. 747, 4
abundens 690, 6
ac pro sicut 557, 2
ac pro quam 705, 5
ac si 604, 4. 600, 7. 764, 3
Academii sylvas 859, 5
accedam 663, 6
accedas 698, 5
accedit 651, 15. 692, 9
accident 632, 9
accidente senectâ 871, 1
accidit 651, 10
accides 713, 1. 804, 2
accidet 370, 10. 632, 10
accidit 894, 2
accendis 596, 8
accendit 476, 6
accepteris 644, 6
acceptisse 790, 7
acceptis 556, 3. 658, 11. 773, 2. 783, 6
accepta 843, 6. 898, 1
acceptos 852, 9
acceptus 502, 2
accessas, v. **accessas**
accesse, v. **accessas**
accessit, v. **accessit**
accessit 615, 9. 891, 9. 895, 6
Aeci, v. **Atti**
accidit 443, 3
accipe 546, 3. 4. 548, 1. 650, 7. 643, 2. 644, 5. 659, 7. 668, 7. 683, 7
accipiar 719, 15
accipias 510, 5
accipies 764, 8
accipiet 689, 1. 774, 1
accipio 564, 3
accipis 867, 3
accipit 858, 8
accipitler 140, 8. 799, 13
accipitum 891, 10
accisis 635, 1
Accius 833, 7
acclinis 622, 1
accedere 793, 12
accescere 894, 12
accrevit 572, 6
acculat 411, 4
accurrit 592, 2
acer 12, 10. 401, 5. 416, 2. 454, 12. 470, 6. 480, 3. 511, 1. 543, 9. 550, 5. 605, 6. 613, 1. 666, 2. 822, 7
acerba fata 457, 5
acerbe 693, 10
acerbi 816, 7
acerbum frigus 307, 12
acerbus 537, 12. 914, 10
acernam mensam 714, 5
acerra thuris 285, 2
acervi 822, 11

acervo 509, 1. 510, 8. 634, 5. 869, 4
acervus 158, 6. 624, 5
acervum 649, 6. 755, 4
acervus 510, 1. 740, 2
acescit 740, 9
aceti 629, 10
aceto 585, 1. 660, 6. 718, 7
acetum 649, 12
Achaico 373, 1
Achaicus 66, 5
Achæmenes 196, 9
Achæmenia 475, 6
Achæmenium 244, 4
Acheronta 13, 8. 251, 7
Acherontia 259, 5
Achille 66, 4. 488, 9
Achillem 163, 3. 217, 9. 583, 3. 882, 6
Achilles 386, 6
Achilles Graius iratus 258, 17
Achivi 768, 9
Achivis 388, 5. 655, 7. 831, 7
Achivos 252, 8
acidus 627, 4
acidum 860, 7
acies 290, 5. 621, 7
acinaces 102, 5
acinna 703, 11
acipensere 627, 7
acquirere 877, 3
acre 649, 11
acrem 113, 2. 522, 1
acres 453, 3. 471, 6. 535, 9. 583, 12. 710, 11
acri 43, 1. 245, 2. 601, 6. 678, 2
acria 693, 6. 714, 2
acrior 126, 7. 270, 2. 457, 1. 561, 1
acris 20, 1. 536, 4
Acrium 309, 5
acriter 210, 7
acrium 27, 11
acrius 518, 7. 647, 7
Acroeraunia 13, 9
acta 828, 12
acta 136, 5
acti 828, 6
Acti, v. **Atti**
Actia 814, 3
actor canuarum 904, 12
Actor 350, 3
Actoris 890, 2
actu 819, 7
actum 650, 11
actus pro impulsus 232, 1. 461, 1
actus pro partibus fabularum 383, 4. 890, 3
actus 193, 2
actus 741, 7
actuisse 11, 1

acuit 323, 9
acumen 582, 4. 904, 6
acumina 808, 1. 845, 3
acuta 350, 1. 382, 14. 488, 5
acuta æra 68, 2
acuta voce 258, 2
acutus 250, 3
acutus 533, 5
acuto 32, 4. 123, 5. 652, 9. 754, 8. 822, 9
acutum 590, 5. 650, 12. 773, 2. 899, 10. 903, 8
acutum cernis 533, 2
ad 4, 1. 5, 9. 92, 6. 114, 3. 265, 7. 398, 5. etc.
ad, i. e. propter 716, 1
ad, i. e. usque ad 442, 6. 520, 1. 522, 1. 526, 10
ad usque 513, 12
adamantina 27, 6
adamantinos 333, 3
adhibe 741, 6
adham 515, 7. 642, 11
adiant 358, 4
adidas 826, 4
adde 183, 4. 512, 4. 633, 7. 645, 1, 2. 664, 8. 669, 8. 861, 8. 706, 13. 709, 9. 757, 4
adde quod 183, 4. 712, 5
adde hoc quod 525, 7
adiens 685, 7
addere 69, 3. 780, 6. 822, 5. 851, 4
addes 679, 3
addicere 691, 11
addictum 428, 6
addictus 725, 8
addidit 219, 1. 891, 12
addis 327, 6
addit 509, 1. 651, 11. 697, 3. 733, 16
additis indicat 270, 3
additum 137, 1. 231, 4
additus 266, 1
adlocet 750, 4
addubitè 554, 13
adducere ad umbilicum 475, 8
adducit 760, 7
adductum 796, 12
adduxerit 715, 7
adduxere 410, 7
adduxerit, v. adduxerat
adempta 490, 15
ademptum 185, 7. 877, 2
ademptus 164, 4
aderat 350, 6. 558, 8. 576, 9
aderit 327, 9
ades 595, 3
adesos 556, 6
adesse 891, 2
adesse 696, 4
adest 63, 7. 356, 2. 625, 1. 693, 4
adeste 448, 9

- adhærens 477, 6
adhæret 623, 4
adhasit 620, 7
adhibe 351, 4
adhibebat 892, 10
adhibet 335, 6
adhibere 319, 1
adjecisse, 276, 1
adjecti 886, 4
adjectis 267, 2
adjeciant 333, 2
adimam 801, 11. 819, 2
adimat 658, 2
adimis 323, 6. 666, 3
adimunt 97, 3. 383, 9
adire 682, 1. 806, 5
adite 646, 6
adito 693, 5
adiure 170, 1
aditus 597, 1
adivis 67, 5
adjudicat 813, 14
adjunctis 823, 11
adjungere 661, 3
adjutorum 536, 1
adjuvat 683, 6
admirari 752, 1
admiror 552, 13
admissi 873, 5
admissus 103, 2
admittis 300, 1
admittis scelus 657, 5
admonuit 521, 2
admovent 826, 1
admoveo 527, 1
admovit 845, 3
adoleverit 594, 6
adopta 757, 5
ador 701, 2
adorea 320, 1
adoscere 863, 2
adrasum 761, 5
Adria 131, 2. 230, 14. 814, 5
Adriæ 17, 5. 126, 7. 207, 1.
250, 4. 516, 10
Adriano 67, 4
adsciscit 864, 6
adscripti 253, 6
adscriptis 818, 4
adsis 693, 6
adsit 428, 7. 803, 3
adsita 867, 11
adstat, v. astat
adstricto, v. astricto
adstrictum, v. astrictum
adstringitur, v. astringitur
adsunt 880, 12
advenam 433, 13
adveniens 633, 2
advenit 559, 8
adventum 434, 9
adversa 753, 2
adversæ res 720, 5
adversam, v. aversam
adversarius 533, 8. 814, 5
adversis 514, 1. 657, 4. 737,
8. 870, 3
adverso 656, 7
adversum 133, 2. 731, 4
advexerit 652, 7
adulta 243, 4. 431, 5
adultæ 510, 2
adultære 252, 6
adultæretur 483, 6
adulteri 400, 5
adultæris 303, 4
adultæro 126, 1. 133, 3. 335, 4
adultæros 65, 1. 273, 3
adultærum 443, 13
adunco 570, 4
advocæris 493, 7
advurgens 140, 8
aduri 446, 2
adurit 104, 2
adusque 513, 12. 562, 3
adusto 721, 8
adustus 719, 16
adulytis 67, 5
Æaci 513, 3
Æacum 290, 6. 397, 5
adæ 605, 1
adæm 116, 3. 223, 4. 852, 7
adæris 274, 3. 767, 4
adæribus 704, 5
adæficant 664, 3
adæficare 661, 3
adæficat 668, 8
adæficat 733, 11
adæfili 654, 1
adæditus 852, 5
Adægo 214, 2
Adægos 553, 6
Adægrum 777, 12
adæger 652, 8
Adægeria 529, 3
Adægida 63, 9. 264, 1
adægri 873, 7
adægrimonia 494, 4
adægrimoniae 474, 9
adægris 702, 2
adægro 760, 2. 340, 3
adægros 554, 14
adægritate 663, 7. 760, 2
adægrolet 573, 3. 768, 6
adægroto 731, 2. 740, 3
adægrum 627, 3. 667, 1. 768,
8. 842, 3
Adæli 314, 1
Adæmilium 875, 10
Adæmonia 140, 11
adæmula 420, 3. 620, 3. 391, 1
adæmulari 563, 1
adæmuli 561, 2
adæmulus 310, 6
Adænea 633, 4
Adæneæ 368, 10
Adæneas 392, 11. 500, 4
adæneus 654, 4
Adæolia 400, 4
Adæolides 208, 2
Adæolis 200, 8
Adæolio 374, 1
Adæolium 361, 1
adæqua 228, 7. 240, 9. 858, 10.
873, 10
adæquale 521, 2
adæquales 55, 4. 471, 4
adæquali 334, 8
adæquam 159, 1. 655, 1. 875,
16
adæquare 167, 3
adæquas 541, 2
adæquata 830, 2
adæque ac 643, 3. 733, 4
adæque 68, 2. 220, 3. 284, 2. 3.
726, 11. bis. 12. 753, 2
adæqui 539, 1
adæquis 652, 10
adæquis animis 894, 10
adæquo 22, 1. 111, 4. 262, 8.
557, 5. 371, 5
adæquo animo 640, 3
adæquo Jove 836, 3
adæquor 33, 4. 60, 8. 120, 1.
279, 4. 420, 7. 6, 8. 1.
737, 6
adæquora 23, 7. 62, 3. 213, 1.
337, 2. 383, 10. 483, 8.
793, 10
adæquore 10, 2. 39, 3. 466, 1.
660, 1
adæquoribus 381, 4. 393, 3
adæquoris 131, 2. 347, 3
adæquum 783, 1. 805, 3
adæquum est 521, 4. 536, 13.
557, 1
adæquus 56, 1. 317, 2. 356, 3.
502, 5. 619, 5. 653, 7. 733,
8
adæra 19, 6. 576, 2. 622, 3
adæra 68, 3. 394, 2. 753, 10.
762, 1. 853, 2. 903, 4
adæratata 243, 7
adæratas 217, 1
adære 177, 2. 853, 6
adære 559, 1. 466, 12. 13. 547,
6. 641, 1. 650, 5. 857, 2.
866, 18. 874, 11. 875, 11
adærias 107, 3
adæris 538, 1. 684, 5. 740, 2.
755, 8. 839, 2. 887, 12
adærogo 533, 1. 902, 1
adærumnis 858, 2
adæres 16, 7. 558, 1
Adæschylus 845, 5. 897, 3
adæsculo, v. esculo
Adæsopi 660, 3
Adæsopus 857, 7
Adæsquillas, v. Esquillas
adæstas 392, 5
adæstatem, 71, 5
adæstates 673, 1
adæstimat 823, 7. 852, 12
adæstiva 90, 6
adæstivam 749, 7
adæstuat 171, 2. 733, 10
adæstum 167, 7
adæstuosæ 466, 10
adæstuosæ 118, 5
adæstuosas 89, 1
adæstuosus 177, 4
adæstuosius 433, 8
adæstus 73, 6. 503, 5. 527, 10.
739, 3. 763, 5. 859, 5
adætas in bacilla 632, 9
adætas virilis 327, 14
adætas 48, 2. 134, 7. 160, 8.
165, 5. 200, 9. 400, 2. 421,
1. 479, 3. 481, 3. 534, 7.
676, 7. 724, 4. 754, 4. 710,
7. 825, 2. 832, 6. 877, 9
adætas ferox, i. e. rapida 168, 4
adætatem ducimus 870, 3
adætatit 867, 4
adæternæ 263, 6
adæternæ 415, 10
adæternis 192, 5
adæternum 162, 4. 340, 4. 410,
1. 774, 14
adæthera 235, 2
adætheris 19, 1
Adæthions 276, 4
Adætha 493, 4
Adæthan 265, 8. 914, 1
Adætholis 813, 3
adævi 191, 5. 701, 10. 817, 7.
843, 3
adævo 51, 4. 155, 4. 186, 1.
216, 3. 835, 3. 888, 11
adævum 269, 3. 297, 10. 415,
8. 502, 8. 569, 1. 577, 8.
603, 7. 743, 4. 816, 9. 826,
8. 903, 5
Adæfer 303, 2
adæffatus 32, 5
adæffer 464, 7
adæfferet 630, 3
adæfferet 205, 2
adæffer 702, 2
adæfferetur, 717, 7
adæfficit 632, 3
adæffirmo 840, 5
adæffixa 269, 6
adæffixit 512, 11
adæfflasset 722, 4
adæffluentes 407, 3
adæffuit 414, 6
adæffulfit 333, 7
Adæfra avis 435, 7
Adæfra cochlea 678, 1
Adæfrani 834, 1
Adæfrica 225, 2. 396, 4. 647, 2
Adæfrica 312, 6
Adæfricano 463, 5
Adæfricis 357, 15
Adæfrico 60, 4
Adæfricum 5, 2. 17, 2. 330, 5
Adæfricus 482, 8
Adæfris 152, 2. 722, 4
Adæfro 218, 3. 204, 8
Adægamemnonna 401, 8
adægaso 720, 3
Adægave 693, 3
adægedum 548, 1. 652, 1
adægelli 736, 3. 882, 3
adægello 573, 17. 635, 1
adægellos 781, 4
adægellum 692, 9. 766, 7
adægenda 436, 8
adægendi 726, 10
adægendis 704, 1. 873, 5
adægens 220, 7
adægente 217, 3
adægentia 821, 2
adæger 637, 1. 867, 1
adægere 588, 1
adægilem 816, 2
adægillis 726, 2. 744, 5
adægimur 870, 2
adægis 60, 1. 592, 14. 635, 5
adægitamus 693, 10
adægitant 902, 12
adægitantur 33, 5
adægitare 204, 1
adægitaret 477, 9
adægitata 241, 10
adægitato 301, 5
adægitatur 189, 5
adægitatus 51, 11
adægitet 816, 10
adægitio 555, 9
adægitur tua res 815, 12
adægnen 287, 6
adægnina 417, 9. 488, 4. C14,
10
adægninum 246, 5
adægna 436, 4. 466, 14. 471, 6.
658, 4
Adægne 534, 6
adægnam 21, 7. 223, 5. 588,
13. 657, 7
adægni 874, 3
adægnini 794, 9
adægnis 440, 5
adægno 406, 2
adægnos 318, 1. 657, 4
adægnosere 798, 6
adægnum 785, 7
adægor 349, 1
adægrestem 701, 11. 20. 864, 12
adægrestes 318, 2. 892, 4
adægesti 844, 7
adægestes 803, 6
adægestium 241, 7. 360, 8
adægri 227, 8. 692, 1. 796, 4
adæagricolæ 842, 11
adæagricolam 506, 8
adæagricolis 584, 1
Adæagripa 26, 4. 654, 6
Adæagrippæ 754, 6. 780, 1. 783, 4
adæagris 17, 8. 421, 2. 518, 5.
584, 3. 654, 5. 672, 3. 719,
4. 754, 1. 760, 8. 910, 6
adæagro 193, 3. 344, 1. 713, 1.
724, 5. 787, 2
adæagros 4, 7. 184, 2. 242, 7.
273, 6. 298, 9. 482, 5. 773,
8. 813, 2. 828, 6. 891, 6
adæagrum 587, 4. 588, 2. 693, 2.
867, 5. 868, 12
adæagunt 457, 5
adæagunto 880, 11
Adæagyvia 389, 4
adæah 104, 5. 220, 1
adæah, ah, 450, 7
adæabena 132, 7
adæabeneæ 126, 3. 303, 1. 854, 2
adæabeneo 290, 9
adæabeneus 256, 6. 726, 10
adæabenum 867, 10
Adæajacem 65, 1. 163, 4. 654, 8
Adæajacis 466, 4
Adæajax 655, 6. 656, 3. 657, 4
adæaibam 592, 11
adæaiebas 598, 1
adæalebath 554, 3. 714, 2. 719,
13. 795, 3. 911, 8
adæaio 614, 2. 795, 8. 799, 10.
ais 700, 3
adæait 506, 4. 528, 11. 582, 9.
626, 8. 666, 4. 702, 9. 709,
11. 756, 3. 811, 8. 865, 14
adæaiunt 508, 12. 226, 9
adæala 785, 6
adæalas 222, 6
adæalat 894, 10. 900, 1
adæalba 51, 9. 160, 2. 520, 1.
672, 1
Adæalbanam 673, 7
Adæalbanas 501, 6
Adæalbanis 405, 4
Adæalbanis 331, 4. 760, 8
Adæalbano 831, 1

- Albanos 364, 3
 Albanum 715, 1
 albus 623, 9
 albescens 307, 1
 albi 521, 6
 Albi, *propr.* 125, 1. 553, 9.
 746, 1
 albicans 20, 4
 Albini 901, 9
 Albinovano 768, 1
 albis 501, 1. 582, 7. 588, 2.
 590, 1
 Albius 547, 6
 albo Coo 674, 2
 albo panno 133, 2
 albo humero 168, 8
 albo corpore 158, 7
 albo pipere 718, 7
 album 236, 3. 265, 6
 album piper 680, 1
 Albuus 30, 7
 albus 81, 3. 316, 10. 437, 3.
 433, 9. 573, 3. 869, 3
 Albus 630, 4
 Albuti 617, 10
 Alcea 201, 3
 Alcei 399, 3
 Alceus 821, 6. 863, 1
 Alcidem 51, 7
 Alcinoi 738, 5
 Alcon 714, 10
 alea 388, 7. 687, 2. 811, 1
 aleæ 148, 3
 alebat 628, 1
 alec 679, 8. 714, 4
 ales 13, 2. 236, 9. 266, 1.
 900, 1. 365, 5. 407, 10
 aletur 686, 5
 Alexandra 418, 2
 Alexandri 853, 3
 Alexandro magno 852, 7
 Alfenus 542, 9
 alga 315, 2. 683, 5
 Algido 86, 5. 331, 2. 331, 8
 Algidum 502, 9
 alia 103, 7. 283, 5. 408, 7.
 512, 7. 673, 1
 aliam 583, 5
 alias 657, 1
 aliàs 272, 2. 550, 3. 593, 5.
 829, 3
 aliena 514, 8. 554, 16. 596,
 5. 640, 6. 677, 11. 696, 2.
 707, 5. 812, 9. 813, 5.
 821, 10
 alienus 521, 4
 alieni 540, 12
 alienis 523, 6. 645, 4. 693,
 8. 709, 13
 alieno 531, 4
 alienos 812, 5
 alio 479, 1. 616, 4. 629, 3
 alioqui 511, 4. 575, 12
 Aliphanis 717, 4
 aliquid 653, 5. 638, 5. 671, 4
 aliquis 532, 6. 636, 1.
 alis 470, 5. 618, 6
 alit 90, 2. 378, 1
 alite 26, 1. 256, 2. 388, 11.
 439, 4. 465, 1. 482, 10
 alitem 236, 3. 375, 4
 aliter 76, 1. 273, 1. 867, 9
 alites 452, 8
 aliti 493, 9
 alitibus 438, 7
 alium 797, 9
 aliunde 199, 11
 allabores 144, 3
 allapsus 428, 6
 allata 678, 5
 allinet 911, 15
 allium 497, 7
 Allobrox 480, 4
 alloquii 474, 10
 alna 390, 1. 384, 4
 alme 13, 2. 264, 2. 424, 2
 alme sol 497, 3
 alnum 392, 3
 Alpes 685, 11
 Alpihus 437, 1
 Alpihus 377, 5. 416, 7
 Alpinus 604, 6
 Alpium 427, 7
 alsi 909, 9
 alta 38, 1. 192, 7. 425, 1.
 460, 3. 435, 8. 527, 5
 altae 386, 5
 altas 431, 6. 454, 5
 altè 711, 5
 alter 50, 3. 750, 1. 561, 6.
 577, 16. 632, 4. 714, 6.
 753, 1. 770, 3. *lis.* 868,
 9, 10
 altera jura 367, 15
 altera 65, 11. 220, 2. 473, 3.
 527, 1. 589, 2. 589, 5.
 589, 6. 613, 2. 753, 3.
 810, 7
 alteram 190, 1
 altercante 703, 2
 alteris 355, 5
 alter alterius 802, 1
 alterius 335, 6. 740, 12. 767,
 8. 868, 2
 alterius sic altera poscit
 opera res 903, 7
 alterna 591, 4
 alternis 413, 3. 879, 4
 alterno 21, 2
 altero 270, 11
 alterum 404, 6. 502, 7. 643,
 12
 alteratum 814, 6
 alti 692, 9. 833, 7
 altium 703, 1
 altior 271, 2
 altis 69, 8. 453, 3. 465, 7.
 485, 3. 494, 1
 altius 559, 2. 567, 2
 alto 301, 6. 403, 6. 492, 3.
 569, 3. 614, 4. 625, 4.
 636, 1
 alto, *i. e.* mari 777, 11. 815,
 15
 altos 9, 3. 368, 10
 altiricis 259, 1
 altum 161, 4. 251, 4. 591, 4
 altum *i. e.* mare 188, 1. 243,
 2
 alveo 281, 4. 356, 4
 alvere 366, 6
 alvum 330, 7. 893, 12
 alvum 317, 2
 alvum 40, 7. 747, 2
 alvo 388, 7. 797, 3. 902, 11
 alvus dura 673, 6
 Alyphanis, *v.* Aliphanis
 amabam 640, 7
 amabile 303, 1. 744, 8
 amabilem 24, 2. 126, 1
 amabilis 571, 3
 amabiles 256, 4. 865, 7
 amabiliter 813, 7
 amabitur 528, 12
 amabo 91, 3
 amanda 403, 8
 amando 34, 2
 amantem 900, 7
 amant 160, 3. 459, 2. 860, 1
 amantem 462, 2
 amanti 703, 10
 amantis 436, 2. 846, 6
 amantium 293, 3
 amara 217, 6. 411, 5
 amaras 558, 3. 718, 9
 amare 661, 6
 amares 911, 13
 amari sermonis 582, 6
 amari, *v.* 536, 15
 amaris follis 649, 9
 amas 595, 3. 706, 5
 amar 79, 3. 310, 2. 821, 2.
 523, 3. 690, 13. 787, 6.
 841, 2. 861, 5. 901, 5
 amata 489, 6. 827, 13
 amati 343, 3
 amator 316, 4. 523, 4. 663,
 2. 727, 10. 824, 8
 amatorem 266, 2. 534, 4.
 770, 5
 amatores 770, 6
 amavit 863, 2
 Amazonià 378, 2
 ambagibus 683, 6. 766, 8
 ambas 507, 10
 ambat 797, 2
 ambigitur 810, 8. 833, 6
 ambiguum 33, 1
 ambiguè 192, 3
 ambiguo 619, 4. 798, 5
 ambire 322, 3
 ambit 131, 1
 ambitro 639, 9
 ambicione 547, 4. 574, 13.
 581, 5. 611, 9. 646, 3. 870, 3
 ambitiosus 912, 1
 ambitiosior 138, 4
 ambitiosus 652, 11
 ambius 274, 7
 ambo 654, 1. 701, 12. 893, 8
 ambo 702, 7
 ambeajarum 516, 1
 ambulat 450, 7. 519, 9. 550,
 6
 ambules 441, 3
 amulet 456, 3. 549, 2
 amastum 609, 3
 amustus 407, 9
 amem 290, 15. 769, 3
 amens 649, 2
 amentia 661, 5
 ames 13, 10
 amet 433, 8. 602, 6. 657, 7.
 821, 13. 878, 7. 890, 6
 amica luto sus 738, 5
 amica 71, 1. 295, 2. 454, 4.
 548, 12. 643, 13. 726, 6
 amica 534, 4. 793, 8
 amicam 556, 3
 amicas 502, 11
 amice 185, 2. 205, 5. 425, 2.
 701, 3. 161, 2. 856, 1
 amice 908, 7
 amici ring. 178, 7. 287, 1,
 534, 9. 734, 3. 752, 7. 813,
 1. 815, 14
 amici *plur.* 133, 8. 245, 1.
 472, 4. 543, 7. 865, 13
 amior 152, 1
 amicus 403, 15. 535, 6. 567,
 8. 575, 16. 619, 5. 686, 2.
 768, 7. 870, 11. 890, 5.
 900, 6. 910, 14
 amicitia 534, 7. 911, 5
 amicitiam 630, 5. 681, 5
 amicitias 700, 1. 857, 15
 amicitias graves 148, 1
 amicitur 855, 10
 amico 160, 3. 393, 3. 517, 3.
 547, 15. 552, 10. 561, 8
 amico Hercule 693, 5
 amicorum 169, 10. 532, 2.
 575, 2. 831, 9
 amico- 32, 5. 272, 3. 469, 4.
 518, 4. 630, 1. 535, 10.
 553, 6. 612, 1. 750, 10.
 774, 6
 amicta 439, 3. 796, 3
 amictum 895, 6
 amictus 12, 2
 amictulus 801, 8
 amicum, *adject.* 703, 2
 amicum, *adject.* grotum 219,
 4. 280, 6. 391, 1
 amicum 226, 4. 260, 4. 465,
 9. 539, 17. 551, 7. 574, 11.
 593, 3. 665, 3. 700, 7. 719,
 8. 910, 10
 amicus 100, 1. 173, 1. 461,
 4. 435, 6. 619, 4. 593, 9.
 528, 13. 537, 11. 538, 2.
 555, 3. 560, 1. 618, 9.
 899, 4
 amissas 682, 4
 amissos 270, 4
 amite 433, 11
 amittit 511, 3
 amne 389, 2
 amnes 232, 1. 356, 11
 amnem 264, 3
 anni 609, 1. 861, 7
 amnis 10, 10. 119, 3. 366, 5.
 625, 5. 739, 11. 878, 2
 amo, 526, 9
 amœna 788, 7
 amœnæ 160, 7. 258, 6. 797, 4
 amœnis 732, 6
 amœno 772, 2
 amœnos agros 874, 7
 amœnum Lucretilem 71, 3
 amor 59, 4. 78, 3. 98, 4.
 125, 6. 162, 5. 308, 3. 322,
 7. 736, 2. 400, 2. 434, 2.
 469, 9. 483, 5. 527, 7.
 532, 11
 amore 104, 4. 451, 1. 467, 3.
 4. 553, 11. 646, 3. 660, 10.
 662, 2. 663, 10. 793, 6.
 900, 7
 amorem 476, 3. 477, 10.
 513, 2. 732, 7. 736, 1. 914,
 5
 amores 59, 8. 185, 8. 192, 1.
 278, 1. 325, 2. 414, 6.
 473, 1
 amori dare ludum 299, 1
 amoribus 80, 2. 196, 4. 547,
 5
 amoris poculum 447, 4
 amorum 403, 6
 amotas 43, 6
 amoto 508, 7
 amovere, *præter.* 853, 4
 amovit 422, 2
 Amphion movit lapides ca-
 nendo 294, 4. 907, 6
 Amphion cessit fratri 813, 1
 Amphionis 812, 11
 amphora 312, 9. 874, 11
 amphoræ 157, 1. 286, 5
 amphoram 352, 4
 amphoris 482, 5
 ampla 795, 4
 amplas 634, 1
 ampletit 891, 7
 ampletitur 523, 2
 ampli 744, 12
 amplet 547, 10
 aopis 570, 10
 amplius 59, 1. 490, 1. 510,
 11. 515, 7. 692, 4
 amplum 205, 6
 ampullas 820, 8
 ampullatur 743, 10
 amputans 432, 1
 Amyntas, *Epod.* 12
 amystide 157, 4
 Anacreon 460, 1
 Anacreonta 476, 2
 anceps 616, 6. 625, 4
 Anchisia 501, 2
 Anchisen 424, 2
 anciliorum 268, 5
 ancilla 523, 12. 814, 14
 ancillæ 162, 5
 ancillas 657, 8
 Ancus 392, 11. 754, 7
 Andromedes 354, 9
 angat 815, 5
 angiportu 93, 1
 angit 830, 1. 850, 10. 881, 9
 angue 205, 9
 anguem 889, 5
 angues 203, 1. 296, 4
 angui, *v.* angue
 anguibus 239, 7
 angulo 40, 4. 692, 2. 738,
 10
 angusta 702, 4
 angustam 245, 1. 762, 7
 angustis 190, 8. 592, 6
 augusto 630, 4
 anhelitu 66, 1
 aediles 700, 3
 animæ, *sing.* 16, 6. 2, 2.
 230, 1. 230, 3
 animæ, *num. plur.* 561, 5
 animæ Thracie 492, 2
 animalis 530, 2
 animantem 617, 2
 animas 44, 4. 589, 1. 701, 7
 animi, *sing.* 153, 5. 395, 2.
 518, 2. 546, 7. 636, 3

- animi, plur. 375, 5
 animis 405, 2. 730, 4. 770, 8.
 905, 7
 animo 107, 3. 264, 12. 393,
 4. 553, 2. 557, 5. 740, 4.
 787, 1
 animos 126, 3. 507, 1. 554,
 16. 528, 6. 821, 1. 828, 13.
 902, 1. 903, 5
 animosum 81, 1. 583, 3
 animosus 190, 8. 259, 11
 animum 71, 2. 80, 2. 151, 4.
 192, 6. 293, 7. 353, 5. 368,
 6. 381, 10. 530, 2. 554, 8.
 632, 2. 647, 4. 624, 3. 700,
 9. 759, 5. 741, 1. 863, 12
 animum aequum 817, 11
 animus 167, 5. 217, 5. 372,
 10. 335, 4. 402, 9. 524, 6.
 711, 9. 726, 8. 741, 2. 831,
 14
 animus equus 779, 5
 animus non se effugit un-
 quam 787, 10
 animus peregrus est, 781, 5
 animus sine corpore velox,
 id.
 Anio præcepit 31, 1
 annabunt 686, 3
 annellis 704, 3
 anni, *gent. sing.* 403, 3
 anni, *nom. plur.* 205, 1. 632,
 8. 859, 13. 838, 8
 Annibal 380, 9. 421, 2
 Annibalcm direm 194, 2.
 279, 6
 Annibalis 396, 2
 annis 506, 3. 577, 8. 761, 11.
 832, 12. 827, 5
 anno 120, 1. 286, 3. 317, 3.
 331, 1. 637, 5. 826, 10.
 832, 4. 8
 annona amicorum vilis est
 783, 2
 annone 801, 8
 annorum 360, 2
 annos 163, 5. 125, 3. 329, 2.
 407, 4. 414, 10. 493, 4.
 649, 13. 831, 10. 843, 6.
 861, 10
 annosa cornix 315, 5
 annosa volumina 830, 3
 annoso palato 664, 7
 annua cultura 534, 6
 annuerunt 606, 1
 annuimus 772, 1
 annuisset 338, 9
 annum 122, 2. 405, 3. 509,
 3. 759, 8. 781, 8. 842, 9.
 908, 8
 antuo spatio 863, 11
 annulo 797, 12
 annus 392, 3. 433, 7. 632, 7.
 697, 4. 726, 7. 831, 9
 anormis, v. *abnormis*
 anseris albi 721, 6
 ante aras 656, 2
 ante Larem 699, 3
 ante, *advrb.* 650, 11
 antea 467, 1
 antecedentem 249, 2
 anteferat 835, 6
 anteferendo 829, 5
 antehac 133, 4
 anteis 741, 9
 anteit 132, 5
 antennæ 60, 5
 Antenor 736, 4
 antequam 345, 1. 343, 9
 antestati 593, 9
 Anticyram 646, 3. 652, 12
 Anticyris 899, 6
 Antiochum 279, 6
 Antiochum 136, 2
 Antipharem 835, 6
 antiqua ilic 433, 1
 antiqua teapla 634, 4
 antiquæ 705, 3
 antiquæ 836, 1
 antiqui 632, 13
 antiquis 154, 5. 837, 3
 antiquissima 831, 2
 antiquo 653, 3. 724, 3
 Antium 130, 1
 Antoni 368, 10. 560, 1
 Antonius Musa 791, 3
 antris 340, 3
 antro 23, 3. 154, 2. 261, 7
 antrum 618, 4
 anus, *sing. nom.* 97, 9. 412,
 8. 431, 3. 594, 2. 690, 1
 anus, plur. 452, 6. 493, 2.
 548, 1
 anxius 527, 5
 Anxur 559, 3
 Anyti 671, 1
 apella 568, 7
 Apellem 858, 1
 Apeminius 423, 3
 aper 6, 3. 446, 6. 227, 2.
 645, 5. 676, 3. 714, 1
 aperire 497, 7
 aperit 552, 3
 aperta 853, 3
 apertam 843, 7
 apertè 525, 7
 apertis 890, 8
 apertos 743, 7
 apertum 301, 4. 536, 3
 apes Calabræ 312, 8
 apicem 123, 4
 apices 327, 8
 apio 179, 2
 apis 323, 1
 apium 637, 6. 405, 5
 Apollinari 367, 1
 Apolline 29, 2. 251, 3
 Apollinini 118, 1
 Apollinus 87, 3. 477, 9
 Apollo 12, 3. 32, 9. 43, 6.
 190, 7. 264, 8. 499, 5. 593,
 1. 622, 1. 744, 1. 800, 7.
 803, 3
 apotheca 633, 4
 apparatus 143, 1
 appare 190, 9
 appareat 465, 9
 apparent 854, 4
 apparere 526, 11. 851, 11
 apparret *penult. longâ* 501,
 11. 195, 7. 914, 6
 appareat, *penult. brevè* 435,
 2
 appellat 535, 1. 585, 15, 16
 appelle 557, 9
 appellet 653, 1
 apello 644, 1
 Appi 555, 5. 754, 6. 810, 9
 Appia 557, 3
 Appiam 442, 8
 appingit 875, 8
 Appius 572, 1
 applicet 295, 4. 592, 12
 applorans 462, 7
 apponatur 719, 7
 appone 39, 8
 apponet 168, 5
 apponit 527, 7
 appositis 715, 2
 apposuisse 69, 6
 apprecati 423, 9
 Appula 616, 10
 Appuli 417, 6. 494, 7
 Appulit 123, 7
 Appulo 258, 3
 Appulus 268, 4. 312, 11.
 616, 6
 aprica 316, 5
 aprici campi 827, 10
 aprico 538, 1. 783, 1
 apricos 101, 2
 apricum 85, 1. 754, 4
 Aprilem 406, 10
 apris 482, 6
 aprus 433, 10. 783, 9
 aprum 301, 6. 732, 13. 653,
 8. 759, 6. 813, 3. 875, 8
 apta 218, 3. 763, 9. 877, 13
 apta quadrigis equa 218, 3
 aptantur 455, 4
 aptare 743, 9
 aptari 194, 4
 aptarit 634, 11
 aptè 890, 4
 aptior 233, 1
 aptis 828, 11
 aptius 675, 6
 apto 54, 2
 aptum 30, 4. 826, 6. 879, 4
 aptus 535, 5. 686, 2. 763, 7.
 856, 6
 apud 353, 5
 Apulia 566, 5
 Apulie 259, 1. 439, 6
 Apulicum 353, 2
 aqua 119, 3. 447, 1. 567, 4.
 773, 5
 aquæ 5, 9. 258, 7. 294, 1.
 312, 4. 315, 4. 360, 8. 373,
 6. 453, 3. 499, 2. 567, 6.
 793, 3. 818, 3. 874, 7
 aquæ fons jugis 692, 2
 aquam 320, 2. 511, 3. 552, 2.
 557, 3. 630, 6
 Aquarius 503, 3
 aquas 241, 6. 365, 12. 446, 4.
 842, 7
 aquila 533, 3
 aquilæ 373, 3
 Aquilo 359, 3. 465, 7. 695, 1.
 719, 4
 Aquilone 472, 4. 870, 2
 Aquilonibus 17, 3. 185, 3.
 291, 4. 877, 12
 Aquinatem 773, 12
 aquosa Ida 324, 3
 aquosus Eurus 486, 2
 aquosus languor 156, 7
 ara Diane 874, 6
 ara vetus 317, 5
 ara castis vincta verbenis
 405, 8
 Arabas 135, 3. 752, 6
 Arabum 113, 1. 197, 3. 332,
 6. 763, 2
 aram 332, 1
 arando 767, 2
 arare 790, 2
 aras 656, 2. 829, 2
 arat 312, 1. 442, 7. 616, 7
 arator 20, 3
 aratra 423, 12
 aratro 210, 1. 508, 8
 aratrum 70, 1. 878, 1
 aravit 793, 3
 arabit 679, 1
 arbiter Adriæ 17, 5
 arbiter pugnae 325, 10
 arbitrat non infideles 446, 6
 arbitria 593, 6
 arbitrio 247, 4. 647, 1. 691, 7
 arbitrium 280, 3. 873, 7
 arbitrum 179, 3
 arbor 54, 4. 90, 6. 260, 6.
 645, 5
 arbore 242, 6. 673, 2
 arborem 75, 1. 435, 2
 arboreus 385, 4
 arboribus 95, 1. 391, 6
 arboris 286, 2
 arborum 218, 4. 436, 1
 arbos 198, 3
 Arbuscula 610, 8
 arbusta 240, 5
 arbuso 584, 4
 arbut 5, 8
 arbutos 72, 1
 arca 511, 10. 587, 1. 649, 14.
 708, 4
 Arcadia 410, 6
 arcana 468, 10. 478, 11.
 616, 2
 arcana sacra 448, 8
 arcana 248, 5
 arcani 73, 5
 arcanis 108, 2
 arcantum 327, 3. 812, 7
 arcem 693, 7
 arceo 233, 1
 arcere 769, 1
 arces 173, 5. 251, 1. 416, 6.
 456, 4. 502, 5. 854, 6
 arces sacras 8, 3
 arcessas 852, 3
 arcesse 749, 2
 arcessit 846, 3
 arcessitus 663, 4
 arceit 877, 12
 archaicus 748, 1
 Archilochi 821, 2, 5
 Archilochum 639, 6. 879, 2
 Archyta 106, 2
 arcis 907, 6
 arcta vite 145, 2
 arcta convivia 751, 5
 arcta toga 811, 10
 arcetius 477, 5
 arcto 835, 1
 Arcto 100, 3
 Arcton 212, 6
 arctum 700, 8. 762, 11
 Arcturi 242, 3
 arctus 88, 6. 114, 5. 283, 5.
 350, 8. 393, 4. 401, 1. 502,
 1
 arcum 190, 6. 264, 4
 arcus 903, 9
 arcus oppositis foribus mi-
 naces 342, 7
 arcus pluvius 874, 8
 ardens 21, 3. 542, 11
 ardentem 500, 5. 914, 1
 ardentis 183, 2
 ardentis 193, 3
 ardeo 490, 1
 ardet 815, 12
 ardo 250, 1. 469, 13
 ardua cervix 525, 13
 arduæ 337, 1
 arduis 114, 5. 159, 1. 354, 2
 arduos 259, 12
 arduum 13, 9. 292, 5
 area 510, 2. 772, 9
 area 40, 2
 areis 4, 5
 Arelli 769, 4
 arena 724, 6
 arenae 106, 1. 110, 2
 arenas 260, 4
 arente 475, 10
 arentes 280, 10
 aret 510, 8. 801, 6
 Argæa 171, 3
 argentea 709, 4
 argenti 509, 8. 547, 6. 646,
 3. 651, 3. 693, 1. 811, 3
 argento 154, 4. 405, 8. 513, 1
 argentum 729, 2. 739, 13.
 755, 10. 801, 2. 868, 7
 Argeo v. *Argæo*
 argilla 856, 8
 Argis 650, 8. 865, 3. 882, 4
 Argivi 310, 4
 Argivis 257, 1
 Argonautas 438, 6
 Argeo 486, 5
 Argos 30, 2
 arguens 58, 4
 arguet 912, 3
 arguit 468, 3
 arguitur 813, 6
 arguta 605, 3
 argutæ 306, 3. 389, 1
 argutus 262, 3
 argutum 904, 6
 argutus 790, 1
 Aricini 867, 8
 arida 90, 4. 191, 6
 aridas 93, 3. 413, 7
 aridum 315, 5. 447, 3. 700,
 11
 aridus 490, 5
 Arimensem 447, 8
 aris 135, 1
 Aristarchus 912, 4
 Aristi 774, 17
 Aristippi 726, 4. 804, 7
 Aristippum 805, 2
 Aristippus 648, 6. 804, 4
 Aristius 597, 6
 Aristophanes 544, 1
 Aritia 556, 3
 arma 123, 1. 132, 3. *bit.*
 148, 1. 209, 8. 327, 8. 342,

3. 403, 8. 462, 3. 667, 5.
 711, 6. 801, 3
 armatus 810, 5
 armavit 879, 2
 Armenius 165, 1
 Armenius 783, 5
 armenta 119, 1. 183, 7
 armentum 234, 2. 768, 6
 armis livida gestat brachia
 88, 2
 armis 255, 6. 268, 3. 288, 2.
 420, 4. 559, 5. 668, 10.
 724, 4. 813, 14. 827, 2.
 892, 8. 898, 7. 905, 9
 armos 573, 3. 876, 6. 721, 7
 armorum 150, 4
 arripe 686, 7
 arripit 592, 3
 Arri 617, 1. 669, 9
 arridet 840, 12
 arridere 612, 3
 arripe 653, 9
 arripit 767, 4
 arripuit 619, 4. 914, 11
 arrogantem 343, 4
 arrogans 97, 9
 arrogavit 118, 7
 arroget 675, 3. 831, 9. 832, 8
 arserit 590, 8
 arsisse 476, 1
 arsisisti 283, 6
 arsisit 164, 1. 400, 5. 565, 8.
 839, 1
 arte 50, 5. 250, 8. 502, 3.
 721, 2. 743, 10. 834, 3.
 855, 1. 875, 9. 899, 1.
 909, 4
 artem 684, 9. 747, 1. 790, 3
 artem cœnarum 675, 3
 artem carminis 339, 5. 821,
 4
 artes 398, 8. 422, 3. 576, 4.
 750, 4. 753, 10. 823, 11.
 844, 6. 850, 2
 arti 856, 7. 891, 12
 artibus 682, 5. 353, 4
 artieulum 705, 2
 artis 494, 12. 542, 4. 671, 5.
 859, 1. 895, 10
 artium 363, 10. 394, 5. 414,
 8
 artibus, v. artubus
 artubus 277, 6
 artus 502, 9
 arva 254, 9. 269, 10. 434, 7,
 8. 436, 2. 788, 14
 arvi 862, 3
 arvis 452, 3. 768, 6
 arundine 661, 4. 676, 4
 arundo 536, 4
 arvo 796, 2
 arvum 259, 6. 353, 7. 766, 3
 as 633, 10
 Asdrubal 379, 9
 Asdrubale 382, 10
 asello 849, 7
 asellum 513, 5. 827, 7
 asellus iniquæ mentis 593, 3
 Asia 583, 15. 743, 1
 Asiam 563, 10
 Asine 785, 2
 Aspectu 583, 12
 asper 131, 5. 700, 8. 827, 11.
 892, 4
 aspera 23, 6. 93, 3. 737, 7.
 823, 5. 864, 9
 asperæ 236, 2
 asperam 125, 6
 asperas fores 291, 2
 asperas serpentes 141, 6
 aspergere 552, 1
 asperioribus 338, 2
 asperis 446, 5. 450, 3
 asperitas 803, 6
 asperitatis 842, 1
 asperissimum 454, 9
 aspersus 777, 8
 aspersum 246, 6
 aspexit 767, 5, 11
 aspice 803, 4. 815, 4. 846, 5.
 862, 5
 aspicere 683, 2
 aspici 80, 6
 aspiciam 692, 11
 aspiciat 796, 6
 aspiciet 221, 3. 462, 6
 aspirare 891, 2
 Assaraci 474, 2
 assectaretur 592, 5
 assem 599, 10. 800, 12. 901,
 7
 assentatores 910, 5
 assibus 652, 2
 assideat 512, 12
 assidens 428, 5. 452, 3
 assidet 749, 10
 assiduos 478, 3
 assignavit 623, 6
 assis 571, 2. 675, 6
 assis miscueris elixa 631, 2
 assisto 579, 1
 assos 628, 4
 assuerit 634, 9
 assuetum 622, 6
 assuiter 874, 6
 assumam 751, 4
 assumere 574, 12
 Assyria 192, 10
 Assyrii 290, 11
 Assyrius 882, 4
 ast 479, 2. 581, 1. 586, 4
 astat 579, 4
 Asterie 291, 3
 astra 323, 3. 347, 11. 368, 7.
 490, 12. 706, 3
 asni 496, 9
 astriceto 846, 9
 astriceto 288, 4
 astringitur 177, 5
 astrum 222, 3. 869, 1
 astuta 654, 7
 astutum 536, 6
 astutus 684, 6
 Atabalus 566, 6
 Ataculo 606, 2
 atavis 1, 1
 ater 207, 4. 346, 9. 437, 5.
 869, 2
 Athena 859, 1
 Athenis 816, 9
 Athenis 511, 7. 704, 7. 850,
 12
 athletarum 339, 1
 Atlantem 129, 1
 Atlanticum 120, 1
 Atlantis 41, 1
 antiquam 477, 5. 519, 6.
 711, 2
 atra 214, 2. 243, 3. 337, 1.
 465, 9. 683, 4. 712, 9
 atra fila trium sororum 161,
 1
 atræ 103, 6. 498, 9
 atranenta 252, 11
 atras 202, 5. 305, 5. 696, 1
 Atreidas 43, 7
 Atreiden 756, 7
 Atreides 164, 1
 Atreus 389, 4
 atri 719, 3
 atria 751, 7
 Atrida 654, 8
 Atride 766, 9
 Atridibus 63, 5
 atris 259, 8. 451, 2. 618, 6.
 760, 4. 809, 7. 821, 7. 910, 3
 atrium 244, 6
 atro 455, 1. 499, 2
 atrocem 151, 4
 atrox 65, 9. 302, 9
 atrum 142, 1. 623, 2. 673, 3.
 911, 15
 Attæ 837, 4
 attagen 435, 8
 Attali 225, 2
 Attalicis 4, 7. 777, 1
 attamen 614, 12
 attentam 615, 3
 attentas 857, 14
 attenti 846, 7
 attentidus 849, 5
 attentus 700, 8. 767, 7
 attenuat 129, 3
 attenuens 234, 1
 Atti 696, 9. 895, 6
 Attica 714, 8
 Atticis 16, 4
 attigui 251, 1
 attineat 624, 7
 attioent 81, 2
 attinet 531, 6. 443, 3
 attingit, 806, 3
 attollens, v. tollens
 attollere 808, 4
 attonitus 321, 3
 avaræ 403, 1
 avaras 407, 9. 732, 1
 avarior 806, 17
 avaris 154, 4. 646, 7. 901, 6
 avaritia 727, 5
 avaritiam 547, 4. 575, 14
 avato 358, 4. 794, 6. 869, 8
 avarum 514, 1
 avarus 223, 1. 429, 5. 514, 6.
 652, 4. 5. 740, 11. 800, 11.
 841, 1. 870, 6
 auceps 659, 1. 915, 7
 auctus, 692, 3
 auctor 12, 7. 108, 7. 272, 2.
 551, 6. 609, 5. 623, 3. 671,
 9. 876, 7. 878, 12
 auctoritas 708, 4
 auctore 256, 7. 314, 5
 auctorem 554, 10
 auctos 570, 10
 audacem 847, 8
 audaces 318, 1. 367, 2. 508,
 10
 audax 18, 8. 10. 51, 3. 263,
 2. 347, 8. 610, 7. 652, 11.
 654, 12. 859, 9. 193, 10
 aude 614, 6. 739, 9
 audeat 336, 2. 649, 8
 audebit 801, 9. 863, 13
 audendi 873, 10
 audent 792, 3
 audes 573, 11. 744, 4. 866, 8.
 892, 11
 audet 332, 1. 501, 11. 840, 9.
 816, 1. 854, 12. 960, 2
 audi 499, 5. 6. 507, 4. 735,
 5. 789, 2. 804, 6. 862, 8.
 897, 1
 audiat 340, 3
 audias 38, 8
 audiat 296, 11. 322, 1
 audiendum 870, 9
 audientem 11, 7
 audieras 866, 11
 audieris, 691, 5. 716, 9
 audierit 643, 16
 audiet 11, 1. 3. 667, 6
 audire 151, 1. 258, 5. 521, 7.
 616, 2. 723, 8. 768, 8. 839,
 12. 865, 4
 audiret 549, 4. 862, 1
 audiri 800, 8
 audis 97, 6. 291, 1. 328, 6.
 349, 7. 694, 1. 797, 6
 audis, i. e. vocaris 711, 7
 audisti 698, 4. 763, 4
 audit 229, 3. 233, 9. 573, 2.
 420, 2. 538, 4. 703, 9
 audita 239, 2
 auditam 95, 9. 681, 6
 auditis 258, 4
 auditor 822, 2
 auditorem 886, 2
 auditoris 600, 6. 820, 11
 auditum 153, 3. 860, 10
 audivere 142, 7, 8
 audivit 519, 2
 avebas 518, 9
 avellier 527, 4
 avem 389, 5
 avēnæ 700, 10
 aventes 701, 12
 aventi 670, 1
 Aventino 860, 12
 Aventinum 502, 9
 Avernales 446, 4
 aversam 166, 1
 aversos 332, 3. 559, 6
 aversum 466, 8
 aversus 619, 2
 avertere 675, 5
 averit 842, 8
 avertum 558, 3
 aves, nomen, 375, 5. 433, 4.
 716, 3
 avet 406, 1. 552, 1
 aufer 660, 2. 707, 2.
 auferam 452, 4
 auferet 594, 3. 651, 12. 793,
 12
 aufero 650, 3
 auferit 216, 2. 300, 3. 566,
 11. 779, 1. 817, 13. 833, 6
 Aufidio 600, 2
 Aufidius 573, 3
 Aufidum 598, 7
 Aufidius vires 700, 7. 417,
 5. 511, 1
 auge 705, 12
 augenda re 801, 2
 augur 12, 3. 315, 4. 502, 1.
 681, 5. 825, 1
 auguris 510, 3. 320, 6
 Augusti 415, 3
 Augusti 186, 7. 370, 7. 378,
 9. 742, 2. 743, 3. 798, 6
 Augusto 784, 2
 Augustus 251, 2. 267, 2
 avi, ablat. 63, 3
 avi, genit. 517, 5
 avibus 676, 7. 874, 3
 avida 380, 4
 avidas 393, 3
 avidè 521, 3
 avidi 77, 3
 Avidiensis 629, 3
 avidis 109, 4
 avidos 554, 14. 566, 3
 avidum 156, 1
 avidus 264, 2. 651, 12. 888, 5
 avitis 92, 2
 avis, nominat. 346, 1. 409,
 6. 428, 5. 435, 7. 654, 5
 avis pejor parentum atas
 280, 9
 avisa 576, 6
 avitæ 255, 11
 avitis 139, 5
 avitus 54, 2
 avium 241, 6. 566, 2. 744,
 3
 aula 114, 2. 139, 4. 223, 6.
 752, 10. 741, 5
 aula: 296, 2
 aula: 719, 2. 720, 2. 848, 4.
 887, 2
 aula: 354, 7
 aula: 338, 3. 418, 3
 Aule 653, 5
 Aulide 656, 1
 Aulon 173, 1
 Aulus Cascellius 905, 1
 aura 13, 8. 90, 6. 183, 11,
 358, 7. 568, 9. 477, 9. 677,
 6. 690, 10. 772, 11. 815,
 16
 auræ 24, 5. 247, 4. 256, 7.
 298, 11. 499, 3. 632, 3
 aurarum 92, 4
 auras 103, 1. 546, 8
 aure 202, 3. 454, 5. 660, 5.
 697, 10. 720, 9. 848, 2.
 896, 7
 aurea 24, 1. 45, 1. 528, 4.
 783, 6
 aureæ 374, 6
 auream 189, 1
 aureis 119, 5
 aurem 615, 3. 633, 5. 725, 1.
 727, 12. 841, 9. 898, 13
 aurem votis præbeat 508,
 2
 aurem substringe loquaci
 690, 12
 aurem culturæ patientem
 727, 12
 in aurem dicere 592, 8
 aureo 201, 2. 253, 5
 aureos 568, 7. 463, 1

- aures 202, 6. 280, 2. 601, 2.
 785, 11. 798, 3. 863, 7.
 695, 3. 906, 7
 aures applicet 295, 4. 502,
 12
 aures dimittit 202, 5
 aures perstringis murmurē
 150, 3
 aureum 224, 1. 486, 12. 490,
 12
 auri 599, 3. 651, 3. 740, 2
 auribus 104, 5. 492, 1. 665,
 9. 822, 6
 auriculæ 685, 3
 auriculam 598, 10
 auriculas 593, 3. 740, 8
 auriculis 769, 7
 auriga 65, 8. 515, 1
 aurs equi in ore frænato
 792, 8
 aurs nivalibus 778, 2
 auritas quercus 50, 7
 auro 215, 3. 223, 11. 270, 2.
 624, 5. 729, 2. 868, 5. 893,
 1
 aurum 119, 1. 255, 1. 310,
 1. 337, 9. 370, 8. 400, 6.
 648, 6. 649, 4. 657, 8. 729,
 2
 ausa 141, 5
 ausculto 703, 1
 ausi 893, 5
 ausim 606, 4
 Ausonias 381, 6
 auxepx providus 344, 7
 auspiciatus 275, 6
 auspice 32, 8. 749, 3
 auspiciis 212, 2. 416, 11.
 854, 8
 auspicium 792, 9
 Auster 250, 3. 417, 1. 465,
 4. 693, 9. 777, 11
 austera 903, 1
 austerum 622, 7
 Austri 347, 2. 627, 1
 Austris 506, 5. 370, 2
 Austro 714, 1
 Austrum 207, 3
 ausus, a. um. 576, 3. 618,
 10. 650, 15. 743, 7. 851, 9.
 894, 2
 autor, v. auctor
 automat 643, 1
 autumnos 207, 2
 autumnus 432, 8
 autumnus purpureo varius
 colore 168, 1
 autumnus pomifer 392, 7
 autumnus gravis 693, 10
 avulsos, 511, 1. 721, 7
 avus 570, 3
 auxili 428, 7
 auxillo 555, 12
B
 BABYLONIOS, 46, 2
 bacca 272, 6. 673, 4
 baccaam 658, 7
 bacchiarior 180, 2
 bacchiane 98, 2
 Baccharum 341, 4
 Bacche 76, 3. 251, 4. 393, 5.
 530, 7
 Bacchi 230, 5. 861, 6
 Bacchius 583, 11
 Baccho 23, 2. 178, 2
 Bacchum 102, 3. 229, 4
 Bacchus 312, 9
 baccis 453, 8. 796, 2
 Baetra 355, 3
 Baice 260, 3
 Baiano 674, 5
 Baias 791, 2. 792, 7
 Bais 227, 4. 752, 6
 balanus 353, 4
 Balatro 717, 5. 713, 12
 Balatrone 715, 9. 721, 1
 Balatrones 516, 2
 Balatroni 716, 9
 balba 681, 7. 825, 10
 Balbinum 534, 6
 balbum 841, 8
 Balbotit 555, 4
 balboa 733, 3. 777, 9. 788, 2.
 899, 4
 Bantinos saltus 259, 6
 barathro 852, 12
 barathrum 794, 5
 Barbam 542, 6. 590, 6. 642,
 4. 899, 4
 Barbara 114, 1. 267, 4. 854,
 7
 barbaræ 164, 3. 350, 6. 449,
 3
 barbaras 171, 1. 410, 1
 Barbara 58, 9
 Barbarie 736, 2
 barbaeo 340, 10
 barbarorum 151, 7. 417, 9
 barbarum 102, 2. 232, 1.
 463, 6
 barbarus 272, 5. 481, 5
 barbatum 661, 5
 barbita 122, 4
 barbiton 7, 8. 342, 4
 Bari memia piscosi 568, 4
 Barian 786, 5
 Barine 181, 2
 barris 470, 1
 barros 582, 7
 barrus 553, 10. 773, 3
 Bassareu 77, 3
 Bassum 137, 4
 Batbyllo 476, 1
 batillum 560, 4
 beatit 864, 8
 beatis 159, 7
 beat 397, 9
 beata 458, 5. 484, 7. 501, 11.
 739, 13
 beatae 178, 4. 231, 4. 354, 3.
 682, 2
 beatam 343, 1
 beate 22, 2. 460, 4
 beati 165, 1. 253, 10, &c.
 beator 239, 4. 312, 7
 beatis 113, 1. 507, 9
 beato 772, 10
 beatorum 157, 2
 beatum 217, 6. 281, 5, &c.
 beatum nihil est ab omni
 217, 8
 beatus 103, 5. 226, 6, &c.
 beet 815, 3
 bella 5, 11. 194, 1, &c.
 bellante 501, 3
 bellantis 248, 3
 belle 555, 7
 Bellerophonte 301, 1
 Bellerophonem 408, 2
 Bellerophonis 232, 2
 belli 156, 2. 155, 6, &c.
 belli civilis æstus 859, 5
 belli domique 826, 5. 852, 5
 bellica res 373, 2
 bellicosus 255, 9
 bellicosus 191, 1
 bellis 479, 3. 833, 9
 bella 54, 1. 123, 1. 214, 5,
 &c.
 Bellona 658, 8
 bellua 444, 10. 669, 3. 709, 1
 bellua centiceps 202, 5
 bellua multorum capitum
 731, 5
 belluis 51, 5. 347, 7
 belluosus 419, 3
 bellum 83, 1. 177, 3. 253, 1.
 335, 2. 428, 19. 357, 5, &c.
 bene 175, 5. 190, 1. 196, 3.
 215, 8. 337, 11, &c.
 bene erat 655, 7
 bene est cui, &c. 318, 7. 692,
 4
 bene esse 752, 12
 Beneventum 565, 7
 benigna 226, 2. 337, 10. 473,
 4
 benignæ 493, 8
 benignè 761, 6. 765, 3. 796, 8
 benignis 571, 2
 benignitas 429, 3
 benignus 38, 6. 804, 1
 benigno 73 3. 382, 12. 749,
 7
 benignum 778, 4
 benignus 517, 2. 522, 10
 benignus vini somnique
 638, 2
 Berecynthiæ 321, 7. 364, 6
 Berecynthia 78, 2
 bibam 103, 7. 460, 4
 bibant 793, 2
 bibendi 180, 3
 bibendum 138, 5
 bibentem 145, 5
 bibenti 856, 9
 bibere 286, 5
 biherent 820, 6
 biheres 251, 1
 biberis 623, 2
 bibes 85, 1. 748, 4
 bibimus 716, 10
 bibis 413, 2
 bibisset 733, 1
 bibisti 871, 4
 bibit 202, 3. 251, 3. 217, 4
 bibuli 816, 3
 Bibuli 532, 4. 611, 6
 bibulum 789, 5
 bibunt 425, 2
 bicornis 429, 6
 bidental 914, 7
 bidentium 531, 7
 bifornis 235, 2
 bile 57, 4
 bilem 631, 4. 820, 8. 865, 22.
 899, 8
 bilibri 629, 9
 bilinguus 603, 10
 billis 466, 9. 597, 11. 651, 2
 bimaris 29, 1
 bimestri 316, 2
 bimi 82, 1
 Bioneis 260, 3
 bipedalis 668, 9
 bipennis 381, 7
 birenis 358, 5
 Biribi 530, 9
 Bitho 563, 11
 Bithynia 131, 3. 755, 2
 biturcon 451, 2
 blandâ prece 907, 7
 blandæ 383, 6
 blandi 503, 5
 blandienti 296, 1
 blandior 532, 2
 blandus 95, 8
 blandum 50, 7
 blauidus 842, 7
 Blandusia 302, 1
 blateras 706, 9
 blattarum 649, 14
 bobus 290, 6. 430, 3. 501, 1
 Boeotum 853, 6
 Bullane 592, 10
 bona 370, 10. 498, 10. 536,
 14, 13. 540, 10, &c.
 bona pars hominum decep-
 ta, &c. 511, 4. 899, 3
 bona, i. e. facultates 654, 3
 bonæ 362, 3. 839, 8. 859, 1
 bonam 503, 2. 523, 10
 bono 383, 5. 385, 11. 701, 8
 boni 370, 2. 621, 3. 700, 2,
 &c.
 bonis 95, 4. 159, 2. 378, 11.
 393, 1. 395, 2. 702, 3.
 890, 5
 bono 325, 5. 746, 5. 797, 9.
 856, 1
 bonorum 512, 9
 bonos 398, 5. 786, 5
 bonum 771, 4. 903, 17
 bonus 403, 4. 522, 10. 533,
 8. 541, 9. 671, 3. 904, 1
 boreæ 556, 12
 bos 384, 3. 618, 3. 767, 7.
 790, 2
 Bosphori 236, 7
 Bosphorum 199, 9. 260, 9
 bove 317, 10. 800, 6
 bovem, 788, 14
 boves 43, 3. 436, 8. 463, 2
 bovis, Epod. 8
 brachia 36, 3. 57, 166, 3.
 196, 6. 269, 9. 289, 2.
 526, 3. 597, 9
 brachiis 263, 2. 477, 6.
 Brennos 416, 6
 breve 137, 6. 525, 13. 626,
 5. 824, 8
 brevem 208, 6. 412, 5. 851, 3
 breves 160, 6. 414, 9
 brevi, i. e. paulo post 743, 5
 brevi 47, 4. 216, 3. 526, 4.
 832, 8. 894, 11
 brevibus 445, 5
 brevioribus 821, 3
 brevis 22, 3. 212, 3. 674, 2.
 &c.
 brevis esse laboro 875, 3
 brevitate 601, 1
 Briseis 163, 2
 Britannus 267, 2. 419, 4
 Britannos 88, 3. 134, 2. 260,
 12
 Britannus 456, 5
 bruma 392, 8. 695, 1. 760, 8
 brumam 778, 3
 brumas 173, 1
 Brundisium 569, 4. 807, 11.
 810, 9
 bruta tellus 128, 4
 Brute 585, 2
 Bruto 174, 2. 583, 8
 Brutum 583, 14, 15. 751, 2
 buccas 508, 1
 Bullati 776, 1
 Bupalò 454, 12
 buffo 254, 1
 Byzantia 679, 1
C
 CABALLI 577, 17
 caballo 575, 5
 caballum 767, 3. 812, 6
 caballus 790, 2
 cacatum 590, 2
 cacationum tollent 881, 12
 cacumina 483, 2
 cadant 833, 3. 877, 1
 cadat 521, 10. 832, 11. 847,
 2
 cadaver 690, 2
 cadavera 586, 6
 cadent 878, 5
 cadentia 810, 1
 cadentis 242, 3
 cadi 303, 8
 cadis nomen 133, 7. 178, 3.
 649, 11
 cadit 317, 3. 365, 8. 465, 10
 Cadmo 573, 12
 Cadmus 889, 5
 cado 353, 2
 caduco 262, 4
 caducum 193, 6
 cadum 505, 10. 320, 1. 411,
 3. 867, 4
 cadunt 877, 9
 cadus 405, 4
 Cææ, v. Cææ
 cæca, 199, 11. 664, 2
 Cæcilio 877, 2
 Cæcilius 834, 3
 cæcior 526, 2
 cæcos 847, 1
 Cæcuba 209, 1. 714, 10
 Cæcubum 84, 7. 139, 4. 351,
 3. 460, 1. 464, 10
 cæcum 534, 4. 642, 13
 cæcus 803, 4
 cæcus amor sui 78, 3
 cæcus furor 457, 1
 cadum 851, 7
 cadas 541, 4
 cade 269, 7. 331, 7. 420, 3
 cadebat 540, 6
 cades 153, 7. 246, 3. 335, 10.
 331, 2
 cædem 57, 2
 cadere 630, 4
 cadibus 907, 4

- cædimur 862, 10
 cælatum 862, 5
 cæmenta 243, 3
 cæmentis 333, 1
 cape 782, 5
 Cæreite cerâ 758, 7
 cærulea 474, 7
 cærulea 481, 1
 cæsa 436, 4
 Cæsar 14, 2. 140, 7. 304, 3.
 421, 1. 580, 4, &c.
 Cæsares 55, 6. 88, 2. 305, 2.
 370, 12. 385, 1, &c.
 Cæsarem 184, 1. 261, 4, 369,
 8. 394, 2. 462, 8
 cæsariem 64, 3
 cæsarius 13, 4. 27, 4. 55, 5.
 186, 8. 195, 6. 340, 5. 425,
 1. 464, 11, &c.
 Cæsaris Augusti 859, 6
 cæsus 522, 1. 524, 3
 cætera turba 716, 2
 cætera 9, 2. 358, 8. 371, 10.
 473, 4. 507, 3, &c.
 cæteris 387, 1
 Calaber 761, 4
 Calabre 312, 8. 396, 6
 Calabriae 118, 5
 Calabris 428, 15. 368, 3
 Calabros 128, 8
 Calais 290, 5
 calami 51, 6. 688, 1
 calamo 912, 1
 calamum 340, 7
 calcauda 103, 2
 calcar 851, 4
 calce 618, 3
 calceus 353, 8. 774, 15
 caldior 535, 9
 calcho 408, 7
 calefactat 867, 10
 Calena 113, 4
 Calendæ 538, 2
 Calendis 285, 1. 437, 4
 Caleno 84, 7
 calentem 173, 5
 calentes 216, 4
 calentis 498, 8
 cales 490, 6
 calet 22, 7. 646, 5. 840, 2
 Calibus 410, 3
 calicem 680, 6
 calices 898, 5. 716, 11. 750, 5
 calide 350, 10
 calidus 307, 3. 745, 4. 860,
 15
 caligendrum 591, 4
 caliginosa 355, 10
 callemus 896, 7
 callet 408, 13
 callida 294, 6. 876, 9
 callidi 337, 1
 callidum 43, 1. 228, 10
 callidus 641, 3. 711, 7
 Callinachus 863, 2
 Calliope 258, 1
 callosa 672, 2
 calo argutus 790, 1
 calones 577, 17
 calor 760, 3
 calores 400, 3
 caloribus 336, 13
 caluisse 326, 2
 Calvum 602, 4
 camelo 843, 3
 Camena 53, 2. 724, 1
 Camenæ 218, 6. 259, 12. 389,
 3. 899, 4. 606, 1. 813, 4.
 818, 5. 896, 8
 Camenis 502, 2
 caneram 664, 6
 Camillis 790, 3
 Camillum 54, 1
 camino 566, 3. 663, 8
 caminus 778, 3
 Camœna, v. Camena
 Campana suppellex 579, 5
 Campana trulla 651, 5
 Campanis 713, 4
 Campano 562, 1
 Campanum 564, 7
 campestre 778, 2
 campestres 334, 1
 campestris 213, 11
 campestribus 905, 9
 campi pinguis Asiæ 743, 1
 campi, genit. 365, 12. 887,
 10
 campis 90, 5. 140, 10. 187,
 4. 288, 6. 295, 5. 318, 3.
 391, 5. 456, 1
 campo 317, 7. 518, 6. 643,
 11. 697, 18. 764, 14. 770, 4
 campos 167, 6. 236, 9
 campum 35, 2. 240, 6
 campus 90, 6. 40, 2. 153, 2
 cana nive conspuet Alpes
 683, 11
 canam 42, 1. 370, 11. 671, 9
 canas 633, 3
 candens 429, 1
 candente 794, 10
 candentes 12, 2
 candentibus 553, 3
 canderet 701, 16
 candida 293, 2. 469, 13
 candidam 340, 9
 candidè 77, 3. 475, 5. 611,
 8. 746, 1
 candidi 231, 3
 candidiores 561, 5
 candidis 307, 10
 candido 364, 11
 candidos 58, 4
 candidum 38, 1. 438, 6
 candidum ingenium 468, 4
 candidus 753, 3. 856, 4
 cane 423, 9
 cane pejus & angue 805, 9
 canebat 123, 5
 canem 583, 16. 813, 3
 canemus 424, 3
 canendo 294, 4. 687, 10
 canentes 890, 7. 462, 3
 canere 861, 3
 canerent 897, 1
 caneret 63, 2
 canes, *nomn.* 448, 14. 580,
 7. 813, 3
 canet 856, 9
 canibus 423, 7. 702, 2. 887,
 10
 Canicula rubra 685, 9
 Canicule 73, 5. 902, 9
 Candida 438, 5. 445, 5. 448,
 4. 488, 1. 617, 10. 722, 4
 Candidia 591, 4
 Candidium 598, 10
 Canis, *pro sidere*, 773, 1
 Canis *propri.* *viri*, 453, 1.
 629, 4
 canis *animal domestic.* 344,
 1. 446, 1. 470, 6. 523, 5.
 630, 1. 689, 10. 738, 3
 canis *adject.* 20, 4
 canistris 701, 18
 canit 367, 5. 605, 6
 canitic 192, 2
 canities morosa 40, 1
 canoræ 901, 4
 canoris 80, 7
 canoros 360, 4
 canorus 236, 8
 canos capillos 192, 9
 Cantaber 191, 4. 218, 4. 418,
 8. 783, 4
 cantabulum 352, 5
 cantabitur 617, 8
 cantaba 894, 3
 Cantabrica 813, 12
 Cantabrum 170, 2
 cantanus 27, 12
 cantare 231, 2. 530, 2. 602,
 4. 819, 2
 cantat 558, 3. 903, 10
 cantemus 186, 7
 cantharis 83, 2
 cantharus 750, 9
 canto 89, 6. 239, 3. 593, 3
 cantor 542, 2. 887, 3. 903, 3
 cantoribus 530, 1
 cantoris 517, 1
 cantu 234, 6. 413, 3. 474, 8
 cantum galli 506, 9
 cantus 94, 3. 196, 2. 241, 6.
 493, 5
 canum 909, 2
 Canus 567, 6. 653, 2
 Canusini 603, 10
 capacibus 178, 5
 capaciorea 464, 6
 capas 241, 2
 cape, v. rape
 capella 514, 8
 capellæ 485, 5. 767, 1
 capellis 71, 5
 caper 466, 13
 capessens 704, 1
 capiet 510, 3. 657, 2. 904, 4
 capilli 789, 3
 capillis 58, 4. 114, 2. 202, 6.
 324, 2. 353, 4. 446, 5
 capillo 578, 6. 518, 10. 875,
 15
 capillos 175, 3. 192, 3. 477,
 9. 733, 5. 762, 4. 875, 11
 capillus 307, 1. 433, 9
 capit 517, 6. 693, 6. 707, 5
 capitalis 583, 4
 capite 642, 7. 650, 8. 690, 9.
 719, 6
 capitū 110, 3. 606, 5. 615, 9.
 797, 3. 873, 1
 capitū, *i. e. summæ* 518, 6
 capitis 94, 2. 413, 10. 641, 9
 capitis minor 271, 4
 Capito 553, 9
 Capitolini 552, 8
 Capitulinus 552, 10
 Capitulo 139, 5. 573, 5
 Capitolium 254, 3. 357, 6.
 360, 5
 Capitone 561, 2
 capitum 615, 11. 731, 5
 Cappadocem 755, 8
 capra 761, 5
 Capræ insana sidera 282, 2
 caprea 377, 1
 capræ 125, 8. 308, 4. 471, 7
 capræ 676, 5
 Capri 550, 10
 Capricornus 222, 1
 caprificos 445, 7
 caprina 510, 4
 capripedum 230, 3
 Caprinus 550, 6
 caprum 265, 1
 capsâ 855, 8
 capsis 546, 11. 609, 2
 capta 257, 2. 655, 4. 718, 2.
 844, 6
 captæ 885, 2
 captas 711, 12
 captat 494, 1. 511, 11. 527,
 7. 8. 551, 9
 captator 687, 9
 captes 681, 6
 captet 893, 3
 captis 538, 4
 captiva 263, 5. 849, 1
 captivæ 163, 5
 captivum 501, 5. 849, 1
 captivus 538, 4
 capto 863, 5
 captos 806, 2
 captum 565, 10
 captus 226, 11. 625, 5. 714, 2
 Capua 777, 7
 Capuæ 480, 3. 562, 3
 caput 5, 9. 21, 4. 109, 6.
 362, 2. 199, 7. 296, 4. 338,
 6. 432, 7. 445, 6. 450, 10.
 489, 15. 525, 13. 558, 10.
 564, 3. 599, 1. 604, 7. 610,
 2. 650, 1. 656, 2. 683, 7.
 686, 3. 707, 14. 703, 6
 caput hoc erat, hic fons 207,
 4
 cara 675, 5
 caræ 631, 4. 815, 2
 carbo 285, 3
 carbone 661, 2. 711, 4
 carceribus 514, 12
 cardiacus 652, 7
 cardines 97, 6
 care Mæccenas 84, 3
 caræ emit 852, 15
 caream 320, 4
 careat 136, 7
 carebimus 206, 6
 carent 402, 3. 481, 7
 carentem 121, 4. 343, 2.
 342, 7
 carentes 182, 8
 carentia virtute 864, 10
 carentibus 935, 1
 carentis 106, 1. 895, 9
 carere 462, 2
 caret 153, 8. 189, 2. 3. 355,
 3. 536, 10. 774, 13. 870,
 7. 8. 875, 9. 803, 14
 cari 94, 2. 744, 13
 carina 131, 4
 carinæ 60, 6
 carinam 466, 10
 carinas 20, 2. 764, 9
 caris 136, 2. 409, 15. 512, 13
 carinen 122, 4. 361, 1. 391,
 3. 490, 5. 475, 7. 487, 2.
 744, 8. 838, 2. 854, 12.
 893, 13. 909, 4
 carmina 11, 8. 64, 4. 223,
 4. 239, 1. 365, 6. 395, 5.
 410, 4. 469, 11. 610, 6.
 618, 11. 620, 8. 765, 11.
 818, 2. 856, 4. 902, 2
 carmina mala 689, 7
 carmina, *id est*, odas, 262, 4
 carmine 30, 1. 298, 10. 352,
 9. 874, 1. 409, 10. 424,
 1. 450, 8. 633, 5. 842, 10.
 845, 3. 852, 11. 860,
 2. 892, 3
 carminibus 202, 4. 364, 2.
 835, 5. 528, 5. 890, 2.
 908, 4
 carminis 26, 1. 369, 6. 609,
 5. 694, 3. 876, 7
 carminum 487, 4
 carne 625, 2. 713, 2
 carnem 676, 3
 caro, vel charo 393, 11. 623,
 5
 Carpalthii 383, 10
 Carpathium 131, 10
 carpe diem 49, 2
 carpe viam 701, 6
 carpentis 368, 2
 carpentis 368, 3
 carpere 220, 8. 343, 12. 550,
 4. 402, 3
 carperet 532, 8
 carpsisse 662, 6
 Carthagine 619, 1
 Carthaginem 463, 5
 Carthaginis 382, 7
 Carthaginis 396, 3. 456, 5
 Carthago 271, 1
 caruere 655, 9
 caruisse 728, 2
 carum caput 690, 11
 carus 119, 8. 220, 3. 575, 15.
 527, 6. 825, 2
 casas 661, 3. 664, 8
 Caspium 134, 2
 cassa 625, 6
 Cascellius 305, 1
 Cassi 609, 1. 746, 3
 casta 584, 7
 castæ 252, 4
 Castaliæ 264, 5
 castellum 858, 9
 castigator 888, 7
 castigavit 898, 12
 castis 56, 3. 405, 8. 842, 4
 castitas 335, 7
 casto 229, 2
 Castor 490, 13. 615, 10. 810,
 8
 Castore 828, 3
 Castoris 325, 9. 490, 14
 castos 496, 2
 castra 5, 16. 32, 1. 44, 3.
 811, 9

- castus 500, 4. 891, 3
 castus 183, 6. 574, 14. 595, 1.
 503, 7. 820, 6
 casus 512, 11. 666, 7. 687, 1
 casus *plur.* 634, 8. 720, 2
 catellum 808, 1
 catelle 663, 2
 catepa 288, 4. 741, 2
 catenæ 268, 3
 catenam 565, 1
 catenas 113, 5. 200, 2. 645, 2
 catenatus 456, 6
 catenus 140, 11. 293, 7. 709, 2
 catervæ 378, 5. 848, 5
 catervas 37, 2. 256, 4. 403,
 7. 604, 5
 cathedras 612, 5
 Cati 681, 5
 Catia 526, 6
 Catheis 643, 17
 Catili 75, 2
 catillis 630, 2
 catillum 533, 5
 catini 538, 7
 catino 626, 7. 680, 4
 catinum 579, 2
 Catius 674, 1
 Catonem 820, 1
 Catonibus 864, 4
 Catonis 52. 6. 151, 4. 212, 1.
 325, 1. 521, 2. 820, 2. 877,
 4
 catulis 6, 2
 catulos 234, 2. 325, 1
 catulus 741, 6
 Catullum 602, 4
 catuus 41, 3. 301, 4. 348, 14
 cava 476, 3. 475, 3
 Caucasum 89, 3. 427, 8
 cauda 624, 8
 caudæ 832, 9
 caudam 234, 2
 caudam trahit 643, 9
 cave 61, 7. 233, 11. 451, 9.
bis. 642, 7. 653, 11. 683, 8.
 755, 1. 786, 2
 caveæ 914, 9
 caveant 804, 4
 caveas 620, 6
 cavebis 708, 13
 caverat 238, 8
 cavere 288, 8
 cavet 883, 1
 caveto 551, 11
 cavis 231, 3. 303, 5. 653, 7
 cavit 647, 7. 903, 12
 caule 672, 3
 caules 549, 12. 650, 1
 caulibus 623, 10
 cavo 700, 7
 caupo 508, 9
 caupona 777, 8. 903, 8
 cauponas 563, 4
 cauponibus 557, 1
 causa 156, 6. 540, 4. 575, 17.
 603, 6
 causâ 902, 9
 causâ meâ 552, 11
 causâ priorem 684, 13
 cause 64, 9. 507, 10. 781, 8.
 793, 6
 causam 583, 5. 583, 13. 736,
 4. 743, 5
 causarum actor 904, 12
 causas 146, 2. 554, 4. 603, 8.
 683, 4. 722, 1
 causatur 767, 9
 causa 744, 7. 764, 1
 cauta 731, 2
 cautus 86, 2
 cautos 697, 9. 839, 12
 cantum 193, 9. 574, 12
 cantus 188, 3. 690, 5. 600,
 11. 739, 13. 876, 3. 893, 15
 cavum 762, 11
 cavus 702, 9
 Cææ 154, 1. 399, 3
 cadidere 164, 3. 367, 6. 878, 5
 cecidit a cado 279, 5
 cecidit a cado 367, 7. 783, 5
 cecinisse 498, 8
 cecinit 478, 10. 591, 2
 Cecropiæ 403, 6
 Cecropio 149, 3
 cedat 323, 6. 515, 5
 cedat in altera jura 867, 15
 cede 813, 1
 cedentem 622, 8
 cedere 26, 5. 238, 6
 cederet 618, 13. 895, 6
 cedet 161, 2, 4
 cedet 478, 5. 434, 6
 cedit in usum 637, 2
 cedit 153, 7
 cedro 902, 3
 cedunt 679, 5
 celabitur 671, 9
 celantia 716, 4
 celare 691, 6. 720, 5
 celas 497, 4
 celat 255, 2. 419, 1. 793, 1
 celata 402, 5
 celeberrima 805, 7
 celebrare 50, 1. 49, 2. 898, 5
 celebret 623, 8
 celebris 106, 9
 celest 254, 3. 793, 10
 celer 177, 1. 265, 8. 301, 6.
 651, 8
 celerem 64, 7. 175, 4. 200,
 1. 390, 9. 826, 7
 celeres 50, 6. 63, 1. 70, 4.
 235, 10. 323, 8. 357, 11.
 592, 9. 896, 1. 816, 2
 celeri 60, 4
 celeris 552, 8. 895, 9
 celit 525, 9
 cella 718, 4
 cellis 139, 5. 586, 6
 cella 139, 6. 250, 5
 Celse 703, 8
 Celsi 903, 1
 Celso 762, 1
 Celsus Appenninus 483, 3
 Celsus 743, 11
 censebo 790, 3
 censes 752, 5. 860, 8
 censet 703, 4. 752, 10. 770,
 5. 803, 3
 censor 571, 9. 822, 7
 Censore 584, 2
 censoris 863, 12
 censu 653, 3. 669, 11
 censu tenui 764, 11
 censura 620, 1. 728, 3
 census 212, 3. 906, 3
 Centaurea 76, 5
 Centaurs 367, 7
 Centaurus 475, 10
 centena 532, 2
 cententes bellua 202, 5
 Centimanus Gyas 220, 10.
 265, 1
 centum 200, 2. 218, 1. 287,
 2. 296, 3. 348, 1. 363, 10.
 343, 3. 464, 3. 490, 10.
 510, 2. 510, 8. 645, 2. 646,
 10. 696, 2. 756, 2. 831,
 10. 832, 3
 centum millia 641, 3
 Centuriæ 802, 12
 Centurionibus 375, 19
 cepere 879, 3
 cepisset 633, 4
 cepit 658, 7. 841, 6
 cera 487, 6. 758, 7
 ceratis 266, 2
 Cerberus 233, 5. 296, 3
 cerea 57, 2. 589, 1. 590, 7
 ceras 494, 7
 cerebri 592, 10
 cerebro 292, 8
 cerebrosus 558, 9
 cerebrum 645, 7
 Cererem 364, 5. 484, 9. 409,
 1
 Cereris 248, 4. 714, 9
 Ceres 384, 4. 636, 1
 cereus flecti in vitium 827,
 11
 cereus 855, 5
 Cerinthe 925, 5
 Cerite, v. Cærite
 cernece 526, 5
 cernis 533, 2
 cernis 665, 2
 certa 51, 5. 53, 1. 214, 3.
 312, 5. 543, 9. 664, 3. 727,
 2
 certabitur 684, 10
 certam 503, 2
 certamen grande 823, 6
 certamen trepidum 823, 1
 certamina 743, 4
 certamina 416, 22. 774, 8
 certamine primum 879, 7
 certas 684, 2
 certant 879, 1
 certantem 432, 10
 certantia 605, 1
 certare 196, 6. 365, 3. 468,
 16. 668, 13. 812, 1. 819,
 4
 certas hyemes 66, 5
 certat 4. 3. 172, 5
 certantem 558, 5
 certaviss 892, 3
 certe 165, 3. 597, 22. 636, 9.
 914, 8
 certenus 787, 1
 certet 617, 11
 certi 514, 4
 certior 228, 4
 certis rebus 904, 10
 certis 577, 8. 752, 3. 839, 11.
 367, 11
 certius 774, 1
 certitiss 631, 8
 certo 385, 7. 474, 5. 548, 10.
 645, 5
 certitua finem 740, 11
 certum 691, 2. 695, 3
 certus 478, 6. 483, 3
 certus Apollo 32, 9
 certus conviva 706, 1
 cerva 6, 2. 270, 9
 cervi 380, 10
 cervice 241, 4. 331, 6. 741,
 5. 743, 5
 cervice subactâ ferre ju-
 gium 167, 2
 cervicem 57, 2. 107, 5. 199,
 1. 873, 1
 cervicis 293, 3
 cervinam pellem 741, 5
 cervis 217, 3. 433, 5
 cervis 700, 3
 cervix 525, 13
 cervos 301, 5. 390, 4
 cervus 65, 11. 774, 7
 cespit 225, 4
 cespitem 81, 3. 213, 1
 cessant 321, 8
 cessantes 132, 3
 cessantem 352, 4. 792, 1
 cessare 764, 12. 775, 1. 863,
 9
 cessas 349, 14. 652, 1. 731,
 9
 cessat 103, 7. 903, 16
 non cessat 766, 4
 cessator 711, 6
 cessatum 738, 9
 cessavere 619, 3
 cessavit 857, 4
 cessaret 152, 2. 615, 5
 cessasse 812, 15
 cessisset 584, 6
 cessit 296, 1
 cetaria 686, 1
 Cethegis 864, 4. 876, 12
 ceu 360, 3
 Charilus v. Cherilus
 chari, v. cari
 Charta 600, 2
 Charta *Gen.* 569, 4. 784, 6
 charta *Pavla.* 287, 1. 900,
 4
 chartas 840, 7
 chartis 402, 6. 547, 14. 555,
 1. 555, 10. 831, 9. 845, 3.
 855, 10
 charus, v. carus
 Charybdi 104, 6
 Charybdiu 885, 6
 Cherilus 832, 8. 903, 16
 Chia 464, 8
 Chia 413, 5
 Chii 649, 10
 chimæra 105, 3
 Chimæra 220, 9. 367, 8
 Chio 603, 4
 Chios 776, 1. 778, 5
 chiragra 705, 1. 727, 3
 Chium 320, 1. 714, 10. 718,
 6
 chlamydem 805, 10
 chlamydes 756, 1
 chlamydom 756, 1
 Chloë 92, 1. 289, 9. 290, 10.
 322, 6
 Chloen 282, 6. 289, 6. 343,
 4
 Chlori 307, 12
 Chloris 168, 8
 chorda 903, 7. 15
 chordis 398, 9. 531, 1
 choreas 33, 9
 choreis 239, 1. 382, 2
 chori 6, 6
 choris 196, 5. 260, 4. 891, 2
 choro 160, 1. 417, 1
 choros 20, 5. 374, 4. 392, 2
 chorus 503, 3. 842, 6. 861, 5.
 890, 2. 898, 1
 Chremes 429, 5. 850, 5
 Chremeta 605, 3
 Chryssippi 642, 13
 Chryssippus 541, 11. 665, 2
 Chryssippo 735, 4
 cibaria 568, 12
 cibo 447, 5
 ciboria 178, 5
 cibum 454, 8. 608, 7. 623, 1
 cibus 651, 14
 Cibyratia 755, 2
 cicatricum 134, 5
 cicantur 564, 5
 cicere 654, 3
 cicericis 579, 2. 700, 10. 894,
 9
 ciceri 563, 5
 Cicerrus 665, 1
 cichorea 120, 3
 ciciora 628, 2
 cicuta 618, 4
 cicutat 859, 11
 Cicuta *prop.* 645, 1
 Cicutat *prop. viri* 653,
 9
 cicutis 437, 7
 cimex 610, 9
 cinctus 714, 5
 cincturus 876, 12
 cinerem 795, 2
 cineres 181, 5. 415, 5. 484,
 5. 914, 7
 cineri 148, 5
 cinere 861, 4
 cingentem 341, 9
 ciniifones 526, 9
 cinis 430, 4
 cipius 587, 4
 Circaea 429, 2
 Circais 675, 1
 Circe 489, 3
 Circe 73, 8
 Circes 737, 9
 circiter 764, 2
 circo 654, 4
 circum 575, 4. 576, 9. 621,
 1
 circumagi 592, 16
 circumdata 526, 7, 10
 circumgemit 485, 7
 circumlita 772, 3
 circumposuisse 680, 2
 circumroditur 815, 10
 circumspectemus 362, 7
 circumtonitru 658, 8
 circumvagus 484, 8
 circumvolant 888, 2
 circumvolat 12, 5. 618, 6
 circumvolitans 744, 5

- eistan 807, 13
 cita 141, 4. 217, 9. 506, 7
 citaret 550, 7
 cithara 64, 4. 94, 4. 121, 4.
 160, 5. 258, 3
 citharæ 134, 4. 241, 6. 298,
 1. 308, 6. 648, 11. 738, 9.
 740, 8
 citharas 648, 13
 citharæus 903, 4
 citius 59, 4. 593, 7. 632, 4.
 663, 5. 855, 2
 ciud 902, 6
 citra mare 718, 5
 citra 514, 5. 604, 1
 citrea 564, 4
 citum 482, 2
 citus 140, 9. 284, 3. 612, 6.
 894, 12
 civem 684, 13. 794, 3
 civis 11, 1. 573, 7. 573, 12.
 729, 3. *bis.* 913, 9
 civi 122, 5
 civibus 806, 2
 civica 744, 7
 civicam 335, 10
 civicum 146, 1
 civiles 287, 5
 civilia 595, 4
 civilibus 479, 3. 726, 2
 civilis 422, 9. 856, 5
 civitas 371, 1. 482, 4. 484, 2
 civitatem 355, 5
 civium 150, 1. 269, 8. 431, 3
 clade 256, 5. 417, 12
 clades 277, 3
 clamabit 910, 13
 clamans 655, 11
 clamantibus 644, 1
 clamans 705, 11
 clamat 537, 2. 607, 7
 clamant 650, 6. 837, 5
 clamet 523, 7. 643, 13. 798,
 15. 913, 9
 clamo 617, 7. 822, 10
 clamor 12, 9. 267, 4. 237, 7.
 593, 10
 clamore 356, 9. 706, 9. 813,
 10
 clamorem 103, 1. 237, 7
 clarâ lucernâ 707, 7
 clarabit 372, 4
 clarum 28, 1
 clare 995, 3. 800, 7. *bis.*
 clari 240, 2. 294, 7. 414, 1
 clarior 244, 2. 289, 8
 claris 390, 1. 898, 7. 912, 2
 clarius, 396, 5
 claro 493, 6. 575, 4. 856, 1
 clarorum 354, 4
 claros 577, 5
 clarum 217, 9. 398, 2. 563,
 7
 clarus 336, 4. 354, 9. 501, 2.
 648, 3. 655, 7. 764, 2. 858,
 7
 classe 141, 4. 276, 5. 298, 10.
 522, 6
 classem 655, 4
 classes 877, 12
 classico 431, 1
 classis 66, 4
 clathros 914, 9
 claude 284, 5
 claudens 434, 10
 claudere 166, 6. 608, 5. 615,
 12
 Claudii 563, 4. 783, 4
 Claudii *vocat.* 770, 1
 Claudii 382, 11
 Claudius 417, 9. 742, 2
 claudio *nomen.* 219, 3
 claudum 808, 7
 claves 651, 7. 824, 3
 clavibus 209, 2
 clavos 132, 6. 333, 5
 clausa 542, 4
 clausa 269, 10
 clausit 421, 6
 claustra 298, 6. 787, 6. 854,
 9
- clausus 700, 4
 clavum 590, 4. 572, 5. 573, 1.
 704, 4
 Clazomenis 582, 4
 clemens 298, 3
 cliens 411, 1. 766, 1. 861, 6
 clientela 225, 5
 clientem 751, 7
 clienti 833, 10
 clientium 227, 9. 240, 8
 clientum 273, 4
 Clio 49, 2
 clitelas 562, 3. 785, 2
 clivns 785, 4
 clivum 369, 9
 cloacum 660, 3
 clune 721, 9
 clunes 525, 13
 Clusinis 792, 4
 clypeo 103, 4
 Cnidi 115, 2
 Cnidius 168, 10
 Cnidon 352, 9
 Coa 714, 4
 coactor 576, 13
 coactus 63, 4. 550, 13
 Coe 413, 11
 Coecili 563, 3
 Coecelius 559, 5, 9
 coeco 71, 15
 cochlea 678, 2
 cocto 625, 1. 718, 6
 Coeetus 297, 5
 Codrus 219, 2
 coeant 874, 2
 cneat 751, 1
 coelebs 210, 4. 285, 1
 coelestes 368, 2. 842, 7
 coelestia 392, 9. 806, 3
 coelestis 294, 2. 744, 11
 coeli 495, 2. 569, 3. 701, 11
 Coelum *nomen. propr.* 550,
 9
 co libe 732, 11
 cohibis 696, 6
 cohilum 436, 4
 colo 31, 3. 174, 4. 182, 7.
 257, 7. 266, 4. 333, 1. 397,
 9. 444, 1. 448, 2. 447, 1.
 487, 5. 557, 7. 677, 5
 colium 13, 5. 19, 10. 247, 6.
 450, 15. 472, 1. 763, 3. 791,
 1
 colum non animum 779, 2
 colimens 512, 1
 colempta 661, 1
 colemptis 161, 2
 colemptos 114, 8
 colena 579, 3. 700, 12. 701, 17.
 713, 2. 751, 3. 380, 2. 905,
 6
 cœna dubia 632, 1
 cœna brevis 789, 6
 cœnabit 794, 8
 cœnacula 733, 2
 cœnæ 354, 7. 639, 2
 cœnam 402, 4. 768, 13
 cœnauus 716, 3
 cœnant 565, 6. 566, 3. 840, 4
 cœnantes 557, 5. 714, 8
 cœnantibus 215, 3
 cœnare 531, 12. 748, 2
 cœnarum 975, 3. 822, 1
 cœnas *verb.* 765, 11
 cœnat 758, 1. 867, 9
 cœnatus 608, 7
 cœnem 660, 1
 cœnes 813, 5
 cœnis 203, 4. 711, 9
 cœno *nomen.* 705, 1
 cœperis 650, 2. 825, 4
 cœperunt 540, 1. 588, 14
 cœpi 507, 8
 cœpit 595, 7. 697, 5. 799, 9.
 794, 1. 828, 10. 834, 8.
 845, 4. 858, 10. 874, 11.
 891, 9
 coërcet 464, 9
 coërces 44, 6. 232, 3. 543, 1
 coërcet 229, 1. 357, 6. 586,
 3. 653, 12
- coërcuit 398, 11
 cœtus 246, 1
 cogas 852, 3
 cogat 757, 1
 cogemus 556, 2
 cogere 255, 3. 537, 4. 775, 2
 cogersis 512, 2
 coges 601, 11
 coget 912, 2
 cogi 705, 6. 821, 8
 cogitur 162, 1
 cogit 240, 9. 308, 3. 573, 10.
 770, 2
 cogit, pro colligit 910, 4
 cogitat 710, 5. 825, 5
 cogitet 131, 2
 cognata 665, 4. 698, 14
 cognati 593, 10
 cognatis 643, 14
 cognatorum 805, 11
 cognatos 513, 3. 669, 3
 cogitor 685, 8
 cognomen 536, 2. 629, 4.
 641, 6. 783, 3
 cognomine 863, 3
 cognoscere 832, 4
 cognor 127, 5
 cohæredum 691, 3
 cohæres 687, 6
 cohæbeor 236, 1
 cohæbit 106, 2. 266, 3. 672,
 2
 cohilientia 854, 9
 cohilibeus 330, 4
 cohilere 366, 4
 cohiliet 7, 2
 cohors 13, 3. 232, 6. 436, 8
 743, 2
 cohortes 261, 5
 cohortem 593, 14
 cohorti 769, 5
 cohortis 237, 2
 coibat 891, 5
 Cois 527, 1
 coit 754, 3
 Colchi 332, 1
 Colchia 198, 3
 Colchicis 446, 2. 420, 6
 Colchis 486, 6
 Colchos 9. Tolchos
 Colchus 287, 1. 224, 4
 colendî 435, 2
 coli 270, 1
 colis 203, 4
 colit 133, 2
 colia 193, 8. 710, 10
 collata 259, 10
 collatis 873, 3
 collaudem 575, 16
 colle 800, 11
 collecta 790, 8. 775, 3. 858, 1
 collectos 783, 2
 collectus 547, 10
 collega 574, 1
 collegam 826, 10
 collegia 516, 1
 collegisse 3, 1
 collegit 777, 9
 colles 35, 5. 410, 5. 437, 1.
 743, 1
 collibulisset 530, 6
 collibus 365, 3
 collige 617, 13. 841, 1
 colligis 780, 1
 colligit 677, 10. 827, 8
 collines 63, 2
 collina 736, 2
 collo 251, 6. 433, 9. 662, 6
 collocare 403, 10
 colluere 307, 7
 collum 343, 16. 287, 7. 792,
 14
 collyrio 559, 7
 coloni 208, 5
 colono 171, 3
 colonum 635, 2
 colonus 131, 2. 606, 7
 Colophon 776, 3
 color 57, 5. 151, 4. 404, 4.
 414, 4. 470, 10. 489, 7.
 618, 8. 705, 2
- colore 163, 2. 168, 2
 colores 270, 4. 753, 11. 799,
 1. 874, 9
 colorî 593, 9
 coloribus 395, 1. 744, 4
 colubra 590, 5
 colubros 72, 4
 columba 483, 6
 columbam 379, 3
 columbas 140, 9
 columbi 772, 1
 columbino 677, 10
 columbis 9, 6
 columen 219, 6
 columna 905, 3
 columnam 132, 1
 columnas 225, 1
 colunt 823, 5
 coma 26, 4. 322, 4
 comæ 373, 7. 391, 6. 404,
 3
 comam 23, 4. 195, 8. 361, 4.
 464, 15
 comas 352, 6. 840, 4
 combibere 142, 1
 comedenda 761, 9
 comedunt 753, 3
 comes 109, 7. 384, 10. 428,
 3. 556, 4. 577, 16. 701,
 6. 712, 9. 807, 11. 869,
 1
 comes exterior 683, 14
 comessabere 368, 6
 comica res 879, 12
 comicus 690, 8
 comis 117, 2. 552, 4. 605, 4.
 606, 9. 609, 4. 720, 7. 865,
 8
 comitem 135, 3. 811, 10
 comites 82, 7. 220, 8. 295, 9.
 400, 8. 409, 1. 557, 6. 583,
 16. 639, 5
 comiti 768, 2
 commendare 892, 8
 commendat 809, 7. 855, 1
 commendes 815, 4
 commendet 753, 8
 comminatus 503, 10
 comminixit 528, 5
 commiserit 899, 7
 commisisse 888, 1
 commisit 17, 1. 416, 10
 commissa 538, 10. 551, 10.
 814, 12. 890, 9
 commisi 400, 3
 commissum 348, 7. 812, 3
 commista 603, 4
 committenda 852, 6
 committere 111, 7. 373, 4
 committis 708, 12
 committis Scenæ 862, 11
 commoda 720, 7. 789, 8.
 1. 360, 13. 868, 8
 commodet 727, 12
 commodis 321, 1
 commodius 578, 7. 683, 2
 commodus 594, 1. 770, 9
 752, 2. 895, 5
 commota mentis 665, 2
 commorit 617, 7
 commotus 637, 2
 commune 212, 4. 587, 2
 communi 556, 10. 696, 5.
 814, 2
 communia 824, 4. 883, 3
 communibus 774, 7
 communia 462, 1. 736, 3
 commedia 544, 2. 548, 3.
 602, 1. 846, 4. 880, 4. 687,
 5
 comparat 433, 8
 comparet 514, 10. 835, 6
 comparis 167, 2
 compare 126, 6. 407, 2. 441,
 2. 742, 3
 compellat 802, 1
 compellans 584, 6
 compellat 762, 12
 compellarer 667, 5
 compenset 536, 14
 comperit 828, 10

- comescant 781, 8
 comescere 70, 2. 527, 7. 741, 2
 comescere 713, 11
 comesceret 583, 3
 comescet 864, 9
 comescit 205, 2
 compilasse 515, 7
 compilans 512, 8
 compita 641, 6. 665, 5. 698, 1. 728, 9
 complere 851, 4. 891, 3
 complesti 454, 7
 complexus 551, 7
 complures 612, 1
 compone 316, 1
 componere 556, 3. 514, 1. 545, 3. 593, 6. 618, 11. 646, 2. 736, 6. 634, 5. 875, 13
 compono 725, 6. 862, 4
 componunt 829, 6. 863, 8
 comportatis 740, 5
 comportet 643, 10
 compos 878, 11
 composita 40, 4
 compositus 320, 4. 503, 11. 649, 5
 compositum 837, 2
 compositus 503, 11
 composui 593, 11. 613, 3
 compressis 555, 9
 compti 720, 1
 comptos 400, 5
 compulerit 96, 4
 conamur 27, 2
 Concanum 261, 1
 concedas 537, 12
 concedere 555, 11. 556, 2. 662, 5. 666, 2
 concedes 761, 3
 concedi 904, 11
 conceditur 749, 8
 concentum 729, 2
 concessa 554, 1
 concesserat 103, 6
 concessere 505, 3
 conchia 532, 1
 conchæ 674, 1
 conchis 179, 1
 conchyliia 435, 3. 631, 3. 674, 3. 716, 3
 concludi 310, 3
 concludunt 52, 1
 concilietur 860, 5
 concilio 340, 5. 383, 4
 concines 369, 7. 370, 5
 concinna 776, 2
 concinnior 836, 9
 concinnus 535, 6. 603, 1
 concipitur 192, 4
 concita 506, 2
 concitet 132, 4
 conclave 702, 6
 concludere 543, 3
 conclusas 546, 8
 conclusus 551, 2
 concordia discors 722, 3
 concedere 697, 7
 concubitu 908, 1
 concupiveris 440, 1
 concurrant 374, 4
 concurret 850, 4
 concurretur 506, 6
 concursus 503, 1
 concussa 567, 3
 concute 534, 1
 concutitur 129, 2
 coudere 43, 2
 corderet 701, 5
 coudes 911, 3
 coudet 754, 5
 coudiderit 620, 8, 10
 condidit 4, 4. 214, 3. 463, 6
 condis 744, 8
 condiscat 245, 3
 condiscæ 403, 8
 condit 432, 5
 condit quisque diem, &c. 365, 3
 condita 414, 2. 552, 3. 842, 12
 condita 755, 4
 conditio 719, 13. 729, 1
 conditioes 844, 2
 conditiobus 4, 7. 283, 1
 conditio 493, 4
 conditor 907, 6
 conditum penult. longâ 761, 17
 conditum penult. brevis 84, 1
 conditus 567, 7
 condo 725, 6
 condoluit 512, 10
 conducat 890, 4
 conducere 731, 6
 conducti 910, 16
 conductis 518, 1
 conducto 783, 3
 conductum 705, 4
 condunt 828, 6
 coner 617, 3. 770, 3. 837, 6
 confecta 854, 8
 confertur 524, 8
 confestim 721, 1
 confice 594, 1
 confidens 52, 6
 confunder 74. 2
 confusa 840, 3
 confusum 679, 1
 confusus 583, 11. 891, 11
 congesta 508, 12
 congestis 571, 13
 conjuge 265, 5. 267, 4. 843, 1
 conjugibus 552, 6. 401, 7
 conjugis 6, 1. 231, 4. 271, 3
 conjurat 909, 7
 conjurata 63, 5
 conjux 335, 4. 685, 1. 707, 5
 connectere 861, 14
 conopeum 462, 6
 conor 726, 5
 conscia 529, 7. 705, 5
 conscientia 416, 7
 conscio 278, 7
 conscire 723, 11
 conscripti 900, 8
 consecrat 897, 7
 consentire 814, 7
 consentit 222, 3
 consenuit 268, 3
 conservus 567, 1. 709, 11
 considere 566, 5
 consili 264, 9
 consilia 264, 9
 consiliantibus 251, 8
 consiliis 192, 6. 378, 6. 412, 5
 consilio 272, 1
 consilium 262, 1. 327, 4. 417, 13. 555, 5. 640, 4. 663, 9. 726, 10
 consistere 514, 5. 592, 8
 consistimus 597, 7
 consistit 690, 9
 consociare 160, 3
 consolator 581, 6
 consortem 338, 9
 conspectus 893, 1
 conspexerit 754, 6
 conspexit 764, 4
 conspiciat 284, 2. 795, 9
 conspicium 511, 5
 conspuet 685, 11
 constanter 703, 6
 constanti 281, 6
 constantia 472, 5
 constantior 705, 4
 constare 783, 3
 constat 678, 7
 constat sibi 823, 2
 constiterint 58, 4
 constitit 445, 1
 restrictos 572, 3
 constructus 510, 1
 construxerit 648, 2
 consueris, pro consueveris 585, 3
 consuetudo 534, 2
 consul 493, 3
 consularis 215, 4
 consule nom. 146, 1. 286, 6. 307, 4. 324, 5. 473, 3. 524, 7
 consule verb. 655, 6
 consulenti 149, 5
 consulere 655, 5
 consulis nom. 352, 4
 consulis verb. 603, 1
 consulit 694, 2. 738, 5
 consulta 799, 4
 consulti 861, 15
 consultis 866, 19
 consulto 601, 6
 consultor 506, 9
 consultus 127, 3. 507, 7
 consultis juris 904, 11
 consumere 671, 2. 733, 4
 consumeret 653, 3
 consumet 694, 5
 consumimus 263, 10
 contagia 494, 3. 781, 6
 contagiato 139, 8
 contentas 727, 1
 contentum 593, 3. 723, 10
 contentum, infat. 511, 8. 710, 3
 contentum, futur. 640, 1
 contentum 782, 2
 contentum, plene 526, 2
 contentum, plene 353, 7
 contentum 611, 10
 contemptis 610, 8
 contempto 443, 2
 contentum 685, 6
 contentat 240, 6. 738, 14
 contendere 695, 7. 726, 14. 775, 11/811, 8
 contendit 486, 5
 contenta 476, 8
 contento 562, 8
 contento fure 705, 6
 contento poplite 711, 3
 contentus 562, 2. 515, 4. 553, 8. 577, 10. 608, 10. 610, 5. 634, 10
 contentus 812, 13
 configit 693, 3. 681, 10. 740, 1. 843, 16
 continente 577, 6
 continet 736, 5
 contingat 747, 4
 contingere 643, 5. 8. 681, 4. 909, 8
 contingit 876, 13
 contingit 694, 3
 contigit 735, 7. 806, 5
 contingunt 803, 9
 continuat 702, 1
 continuem 513, 6
 continui montes 796, 4
 continui 134, 9
 continuus 573, 2. 577, 14. 632, 6. 716, 5
 contracta 243, 1. 313, 3. 750, 6. 861, 8
 contracta 636, 2
 contractum 708, 6
 contractus 761, 2
 contrahes 193, 10
 contraria 519, 8
 contraxit 472, 1
 contractus 825, 3
 contractum 195, 4
 contristat 509, 3
 contuderit 373, 4. 763, 5
 contudit 275, 6. 705, 2. 828, 8
 contulerim 501, 8
 contulerit 563, 3
 contumelia 469, 12
 contundit 452, 6
 conveniat 745, 2
 convenit 772, 3
 convenientia 822, 5. 900, 10
 convenienter 774, 15. 892, 9
 convenisse 834, 1
 convenit 583, 1. 679, 6. 718, 6
 conveniunt 257, 3
 conventu 583, 14
 conversa 483, 1. 865, 5
 conversis 887, 14
 converso 309, 8
 convertere 451, 8
 converteret 849, 4
 convicia 584, 4
 convictor 574, 3
 convictore 552, 10
 conviva 107, 5. 471, 4. 515, 5. 611, 2. 635, 6. 676, 1. 693, 5. 720, 7. 743, 1. 785, 9
 convivæ 717, 6. 860, 4
 convivam 702, 4. 766, 8. 713, 3
 convivas 568, 3
 convivatris 720, 4
 convivia 27, 10. 557, 8. 751, 5. 859, 14
 convivis 630, 6
 conviviorum 468, 1
 Coo 674, 2
 coopto 619, 3
 copia 73, 2. 211, 2. 501, 12. 510, 14. 627, 2. 780, 2. 783, 7. 793, 1. 817, 9. 866, 6
 copiam 354, 1
 copias 417, 13
 copula 53, 2
 coquat 889, 4
 coquit 927, 1
 coquitur 718, 6
 cor 641, 8. 657, 6. 880, 9
 Corano 687, 2. 688, 5
 corde 93, 2
 cordi est 73, 2
 Corinthi 29, 1
 Corinthum 806, 5
 Corinthus 849, 1
 corio 689, 16
 corna 629, 5. 796, 9
 cornibus 802, 4
 cornicis 415, 2
 cornicula 744, 3
 cornu 315, 5. 346, 7
 cornu, vasculo 629, 9
 cornu 73, 4. 78, 3. 231, 1. 541, 12. 547, 12. 564, 3. 617, 14
 cornu, pro copia, pleno 783, 7
 cornua 327, 6. 349, 4. 330, 12. 454, 10. 486, 7
 cornuum 150, 2
 corona 32, 4. 493, 1. 894, 10
 coronæ 143, 2. 847, 10
 coronæ, cæcis 813, 10. 906, 1
 coronam 74, 6. 101, 3. 606, 5. 802, 9
 coronantem 331, 3
 coronari 728, 10
 coronas 179, 2. 305, 9. 662, 6
 coronatus 175, 2
 coronet 814, 6
 coronis 405, 5
 corpora 447, 2
 corpore 142, 2. 156, 8. 253, 8. 381, 11. 522, 2. 553, 10. 708, 12. 740, 5. 762, 9. 768, 7
 corpori 536, 5
 corporibus 270, 3
 corporis 502, 4. 526, 1. 826, 6
 corpus 180, 3. 445, 3. 512, 10. 614, 5. 632, 1. 8. 634, 2. 712, 3. 727, 3. 746, 6. 842, 13
 corrector 842, 1
 correctus 791, 11
 correptus 664, 7
 corrige 911, 7
 corrigere 96, 6
 corripuit 19, 5
 corruget 750, 9
 corruptam 597, 2
 corrupta 521, 9
 corruptus 568, 2

- corruptiore 708, 8
 corruptus 624, 5
 corruptus judex 622, 4
 cortice 290, 13. 554, 6
 corticem 296, 4
 Corvino 325, 6
 Corvinus 603, 9
 corvorum 590, 2
 corvos 799, 11
 corusco 128, 1
 corvum 346, 2. 687, 6
 corvus 807, 9
 Corybantes 68, 3
 Coricio 673, 3
 costum 244, 4
 coite 186, 3
 cothurni 879, 3
 cothurnis 564, 9
 cothurno 149, 3. 897, 4
 Cotillus, v. Curtillus
 cotis 893, 10
 Cotisonis 287, 6
 Cotytia 492, 4
 Cragi 87, 1
 Crantore 735, 4
 crassa 532, 2
 crassa Minerva 621, 5
 crasse 837, 1
 crassi 677, 6
 Crassi, *propr.* 267, 4
 crasso aere 853, 6
 crassum unguentum 905, 5
 crastina 393, 1
 cratera 317, 5. 680, 7
 Craterum 652, 7
 cratibus 334, 10
 Cratino 318, 1
 Cratinus 544, 1
 creandis 739, 13
 creantur 378, 11
 crebria 97, 2
 crebro 723, 1
 credam 489, 13. 769, 2
 credas 389, 6. 631, 1. 634,
 12. 797, 8. 810, 2. 839, 7
 credit 568, 7. 708, 10
 crede mihi 701, 6
 crede 165, 5. 350, 3. 585, 4.
 618, 1. 643, 8. 645, 7. 659,
 6. 747, 7. 771, 4
 erebat 616, 3. 865, 4
 credere 519, 3. 728, 3. 765,
 2. 831, 1
 crederem 182, 1
 crederet 570, 7
 credi 902, 10
 credibile 596, 7
 crediderim 198, 5. 735, 5
 crediderit 814, 7
 credidimus 266, 4
 credidit 270, 10. 348, 6. 477,
 9. 647, 6
 credis 723, 2. 733, 13. 753, 1
 783, 7. 818, 1. 866, 19
 credit 863, 2. 899, 2
 credite 230, 1. 808, 7. 876, 6
 creditor 644, 4
 creditur 672, 9. 846, 3
 creditum 16, 3. 95, 6
 credo 633, 1. 647, 3. 990, 4.
 708, 13
 credula 48, 2. 365, 2. 483, 7
 credulum 282, 9
 credulus 24, 1
 cremato 381, 3
 crematos 494, 10
 Creontis 449, 6
 crepante 435, 4
 crepat 76, 2. 642, 2. 706, 10
 crepent 894, 7
 crepidas 541, 11
 crepuit 222, 7
 crescam 360, 5
 crescent 686, 3
 crescentem 311, 3. 390, 8.
 690, 15
 crescere 840, 1
 crescit 54, 4. 156, 5. 183, 4.
 5. 331, 4. 470, 8. 732, 3.
 863, 3
 crescant 312, 11. 339, 3
 Cressa 136, 7. 283, 9
 creta 470, 10
 Creta 661, 2
 cretam 464, 3
 Creten 348, 2
 Creticum 100, 2
 crevere 422, 5. 891, 14
 crevit 380, 6. 381, 1. 672, 3
 crimina 336, 5. 815, 8
 crimine 665, 2. 895, 10
 criminibus 283, 1
 criminosis 67, 10
 crine 124, 2. 127, 2
 crinem 306, 4
 crines 65, 2. 232, 4. 264, 6.
 389, 2. 400, 6. 405, 7. 445,
 6
 crinibus 74, 7. 163, 4
 Crispe Sallusti 155, 2
 Crispini 515, 6. 707, 4
 Crispinum 543, 6
 Crispinus 546, 3
 critici 833, 2
 croco 679, 3
 crocodili 471, 1
 crocum 837, 4
 Croesi 778, 2
 cruce 557, 9. 707, 6. 799, 11
 cruciaverit 519, 6
 cruciat 610, 9
 cruda 295, 8
 cruda bovis, *Epod.* 8
 crudeles 802, 7
 crudelior 719, 8
 crudelis 404, 1
 crudis, 758, 6
 crudis 343, 2
 cruenta 183, 3
 cruenta 246, 7
 cruentis 638, 8
 cruento 206, 6. 849, 9
 cruentum 12, 10
 cruentus 683, 12
 crumena 747, 5
 cruor 438, 3. 457, 7. 568, 14
 cruore 153, 8. 193, 2. 490, 3.
 491, 7
 cruorem 664, 3
 cruoribus 148, 2
 cruoris 914, 12
 crura 234, 3. 441, 2
 crure 527, 2. 803, 5
 cruribus 236, 2. 523, 2. 535,
 3
 crus 525, 5. 526, 3. 572, 7
 crustis 732, 1
 crustula 508, 6. 677, 1
 cubans 702, 3
 cubantis 72, 7. 666, 4
 cubat 593, 1. 860, 11
 cubet 440, 4. 470, 5
 cubili 422, 7
 cubilia 484, 4. 593, 3
 cubillibus 450, 5
 cubital 662, 5
 cubito 103, 2. 686, 1
 cubitum 676, 1
 ceculum 584, 6
 cui, id est, alicui 535, 2. 910,
 11
 cuilibet 757, 3. 856, 8
 cui volet, 757, 4
 cuiquam 547, 13. 550, 13.
 867, 13
 cuique 596, 7. 659, 6. 799, 4.
 775, 3. 900, 10
 cuivis 806, 5
 cujus 49, 3. 166, 5. 629, 7.
 764, 9
 cujusque 837, 4
 culices 558, 2
 culinae 689, 13
 culinam 561, 2. 566, 1
 culmo 636, 1
 culpa 27, 5. 336, 3. 457, 2.
 632, 7. 729, 11. 815, 7
 culpabit 911, 15
 culpe fuga 575, 9
 culpa 277, 1. 348, 6. 373, 7.
 771, 1
 culpam 384, 10. 895, 15
 culpante 242, 7. 551, 8
 culpantur 639, 1
 culpam 584, 6. 547, 3
 culpas 297, 3. 422, 2
 culpatur 518, 3
 culta 781, 5
 cultello 764, 6
 culti 495, 3
 cultis 417, 7
 cultor 127, 1. 882, 3
 cultro 598, 7
 cultu 864, 10
 cultum 669, 10
 cultura 534, 6. 815, 14
 culturae 727, 12
 cultus 37, 2. 41, 2. 373, 5.
 400, 7. 630, 3. 663, 10
 cultulis 119, 6. 911, 3
 Cumas 792, 2
 cumeram 762, 8
 cumeris 510, 10
 cuminum 620, 6
 cuncta 151, 3. 240, 3. 393, 3.
 403, 2. 406, 3. 671, 6. 681,
 7. 762, 12. 776, 4. 791, 3
 cunctantem 363, 11
 cunctetur 526, 12
 cuncti 837, 6
 cunctos 503, 1. 552, 1
 cunctum 844, 2
 cuneos 132, 6
 cunae 26, 2. 32, 6. 33, 7.
 67, 2. 104, 2. 124, 5. 637, 3
 cunae pro quocunq.
 Cupennius, v. Cupiemus,
 caprem 874, 11
 cupiam 596, 8
 cupiat 575, 4. 733, 5
 cupide 839, 6
 cupidine 513, 3
 cupidine falso decepta pars
 511, 4
 cupidine misero fervet 727,
 5
 cupidinem 167, 9
 Cupidinem lentum 413, 3
 cupidinibus 528, 1. 710, 3
 Cupidinis 337, 12. 492, 5
 cupidinum 79, 1. 262, 5
 cupido, *substant.* 12, 5. 183,
 1. 216, 1. 816, 10
 eupido, *adfect.* 617, 6
 cupidos 307, 2
 cupidum 614, 2. 653, 9. 866,
 16
 cupidus 793, 1. 827, 13
 cupiens 700, 12. 702, 1. 706,
 1. 753, 3. 856, 10
 Cupiemus 521, 6
 cupientium 311, 8
 cupiat 801, 1. 863, 21
 cupinus 535, 12
 cupio 592, 4
 cupis 592, 13. 866, 8
 cupit 508, 7. 740, 6. 875, 7.
 914, 1
 cuppâ potare magistrâ 635,
 10
 cupressi 39, 4
 cupresso 902, 3
 cupressos 208, 5
 cupressum 874, 9
 cupressus 587, 6
 cupressus *acc. plur.* 445, 8
 cur, i. e. ut, vel propter
 quod 770, 7
 curâ carentis 395, 9
 cura *nom.* 55, 4. 62, 1. 182,
 4. 217, 2. 243, 8. 311, 3.
 415, 6. 681, 10. 685, 6. 691,
 1. 773, 3. 787, 2. 844, 1.
 902, 1
 cura *verb.* 677, 2
 curabis 316, 2. 883, 8
 curare erat 671, 6
 curae 322, 13. 408, 10. 573, 7.
 588, 4. 745, 1
 curam 464, 11. 573, 5. 677,
 2. 681, 2. 712, 8. 733, 9.
 747, 6. 749, 9. 851, 5
 curandâ cute 738, 6
 curandi 739, 8
 curantem 746, 5
 curare pelliculam 685, 8
 curare 217, 6. 573, 10. 636,
 2
 curarier 866, 11
 curarum 411, 6. 744, 10
 curas *nomen.* 33, 3. 192, 2.
 215, 6. 287, 5. 305, 6. 327,
 3. 434, 2. 527, 10. 740, 4.
 778, 9. 793, 6. 816, 13. 879,
 8
 curas, *verbum.* 855, 6. 738,
 15. 797, 6. 814, 2
 curat 179, 3. 203, 4. 270, 7.
 306, 4. 380, 9. 893, 3
 curata 632, 4. 747, 9
 curatoris 733, 13
 curam 875, 13
 cures 729, 7. 731, 7. 803, 5
 curet 325, 2. 502, 11. 863, 8.
 913, 9. 10
 curia 268, 2
 curiae 149, 5
 Curias 730, 3
 curiosus 454, 9
 Curis 80, 7. 861, 11. 865, 11
 Curium 63, 4
 curio 145, 1. 640, 6. 725, 5.
 743, 2
 curras 112, 5
 currat 601, 1. 660, 4
 curreat 551, 3. 665, 6
 currens 446, 6
 corrente 232, 4. 874, 12
 currentia 742, 4
 currere 513, 6. 591, 4. 599,
 2. 702, 6
 curret 651, 3
 curres 739, 3
 curriculo 2, 2
 curris 723, 5
 currit 168, 3
 curru 56, 2. 91, 1. 260, 7.
 373, 1. 497, 3. 572, 3. 736,
 7. 847, 3
 currum 128, 3
 currunt 508, 10. 519, 8. 779,
 2
 currus 64, 1. 463, 2. 514, 12
 cursitant 406, 4
 cursitat 701, 20
 cursu 500, 2. 629, 11. 813, 8.
 809, 8
 cursum 878, 2
 cursu 26, 6. 127, 4
 cursabit 643, 19
 curat 329, 4
 curatus 733, 5
 curtis 718, 10
 curtis 598, 5
 curto mulo 578, 1
 curva 552, 7
 curvae 42, 2
 curvatiss 126, 8
 curvat 293, 5
 curvatos 371, 7
 curvet 676, 3
 curvis 452, 1
 curvo 388, 14. 463, 11. 859,
 2
 curule 757, 3
 cuspid 337, 4. 614, 10
 custode 111, 5. 422, 8. 802, 1.
 887, 9
 custodem 503, 6. 854, 9
 custodes, 135, 6. 410, 4. 526,
 9. 546, 5
 custodia 726, 6
 custodit 617, 2
 custodis, *nom.* 554, 6
 custodis, *verb.* 649, 18. 651,
 12
 custodit 242, 6
 custos 55, 3. 223, 3. 266, 2.
 328, 4. 383, 2. 693, 6. 726,
 3. 893, 12
 cute 738, 6. 809, 7
 cute bene curata 747, 9
 cutem 108, 6. 914, 12
 cyathis 221, 1

- cyatho 510, 12. 578, 4
 cyathos 267, 1. 521, 3
 cyathum 114, 3
 Cyciadas 62, 3. 352, 10
 cyclicus 884, 2
 Cyclopa 564, 8. 864, 12
 Cyclope 835, 6
 Cycloppum 21, 2
 Cydonio 400, 9
 cygni 374, 9
 cygnum 368, 9
 Cylena 478, 7
 cymba 162, 4
 Cynare 362, 4. 414, 9. 762,
 6. 879, 4
 Cynarum 414, 8
 Cynicum 804, 8
 Cynthia 352, 8
 Cynthium 86, 1
 Cypri 15, 1
 Cypria 4, 8. 364, 4
 Cypriæ 358, 3
 Cyprou 116, 1
 Cyprium 80, 8. 843
 Cypri, *propr.* 125, 6
 Cypri, *reg.* 355, 7
 Cypum 74, 4
 Cypus, *propr.* 125, 6
 Cythera 20, 5
 Cytheræ 300, 1
- D**
- DA 320, 5, 6. *bis.* 713, 5. 800,
 9. *bis.*
 dabat 289, 3. 587, 5. 612, 2
 dabimus 321, 1
 dabis 553, 5. 760, 2
 dabit 11, 9. 39, 7. 637, 3.
 618, 7. 757, 3. 877, 2
 dabatur 683, 8. 876, 13
 dabunt 370, 3
 Daci 237, 6
 Dacis 638, 4
 Dacus 131, 5. 237, 2. 276, 4
 Dactalea 366, 2
 Dactaleo 236, 6
 Dædalus 19, 6
 Dalmatico 150, 1
 Dama 691, 3. 707, 13
 damæ 10, 2
 Damae *propr.* 573, 11. 684,
 1
 Damalin 138, 1
 Damalis 137, 3. 138, 2
 Damasippe 610, 3. 663, 11
 Damassippi 644, 4
 Damassippus 644, 3
 damna 381, 9. 392, 9
 damnabis 665, 3
 damnati 647, 1
 damnatum 252, 4
 damnatus 208, 1
 damnis 767, 3. 808, 3
 damno 523, 1. 633, 7
 damnosa 290, 8. 811, 1. 840,
 1
 damnosè 760, 10
 damnum 270, 4. 667, 8. 774,
 1. 900, 4
 damus 536, 2. 851, 8. 874, 1
 Danan 508, 1
 Danai 207, 5. 296, 9
 danda 646, 7
 dandus 887, 5
 dant 103, 3. 508, 5
 dante 805, 1
 dantis 853, 8
 Danubium 423, 2
 dapem 177, 5
 dapes 211, 4. 435, 2. 438, 5.
 460, 1. 702, 1. 896, 7
 dapibus 124, 3. 130, 3. 999,
 4
 dapis 376, 1. 446, 11. 493, 1.
 701, 2. 807, 10
 Dardanae 63, 6
 Dardanus 367, 3
 dare 111, 1. 127, 4. 196, 6.
 293, 1. 313, 2. 476, 3. 517,
 3. 532, 9. 546, 10. 600, 3.
 -754, 10
- dare circum 681, 1
 dare lineæ, 483, 1
 dare lucem 885, 4. 912, 2
 dare ludum amori 239, 1
 darem 421, 1
 daret 140, 11. 523, 1
 -as 633, 5. 668, 3. 760, 2. 841,
 7. 867, 3
 dat 513, 4. 571, 5. 743, 6
 data 55, 5. 895, 12
 date 457, 2. 495, 3. 500, 9.
 807, 7
 dati 794, 1
 datis 19, 7. 262, 1. 869, 6
 datis vadibus 507, 1
 dato 262, 1. 272, 2. 874, 1
 datum 233, 4. 625, 4
 datur 486, 14. 555, 9. 727, 4
 868, 1
 daturus 589, 1
 daturus 281, 1
 daturus 366, 3. 500, 5. 698,
 7. 867, 2
 datus 84, 1
 Dauni 417, 6
 Daunia 90, 2
 Daunia 153, 6. 583, 3
 Daunus 360, 8
 Davo 605, 3
 Davum 707, 5
 Davus 690, 8. 703, 2. *bis.* 718,
 6. 881, 13. 873, 10
 de die 472, 5. genere hoc
 507, 3. luce media 788, 5.
 nu. te media 660, 4. 753,
 1. 767, 3
 de te fabula narratur 611,
 12
 de tenero ungui 278, 2
 dea 473, 11
 deæ 890, 3. 610, 3
 deabacchetur 255, 7
 deaba-579, 2
 deabat 900, 6
 deabat 595, 2
 debellata 77, 1
 debemur 877, 11
 debemus 534, 9
 debent 562, 2
 debentia 776, 5
 debentibus 126, 7
 debes 16, 4. 61, 7. 745, 1
 debet 832, 1
 debetur 577, 2
 debilitat 47, 3
 debita 112, 1. 173, 6
 debita 347, 10
 debito 155, 5
 debitor 583, 1
 decantata 730, 3
 decantes 125, 3
 deceat 555, 5. 758, 7. 803,
 2. 900, 2
 decebit 678, 8. 805, 5
 decede 871, 3
 decedentia 752, 5
 decedere 866, 12
 decedere 677, 7
 decedit 243, 7
 decedunt 172, 5. 185, 3
 decem 963, 1. 371, 3. 531,
 5. 645, 1. 811, 5
 December 467, 7
 Decembres 317, 8. 826, 2
 decembris 703, 4
 decempedis 212, 4
 decens 76, 3. 363, 8. 414, 4.
 725, 5
 decent 308, 6. 763, 10. 881,
 5
 decenter 880, 3
 decentes 21, 1. 549, 9
 decentiis 871, 6
 decepta 511, 4
 deceptum 625, 3
 deceptus 524, 2. 815, 7
 decerpens 432, 9
 decerpere 523, 3
 decerpit 30, 2
 decertantem 17, 3
 decet 21, 4. 6. 101, 7. 307,
 12. 427, 5. 473, 1. 673, 5.
 811, 10
 deciderint 404, 3
 decidimus 392, 10
 decidit 522, 1. 788, 16. 831,
 10. 913, 7
 decidunt 189, 7
 decies 438, 4. 532, 1. 690, 3,
 6. 892, 12. 904, 7
 Decio 571, 9
 decipimur 875, 3
 decipit 820, 5
 decipitur 203, 3
 decipuit 534, 5
 decisa negotia 764, 14
 decisis pennis 853, 8
 declamas 735, 2
 declinat 125, 7
 declive 353, 7
 decloraver 153, 7
 dequoqueretur 619, 9
 decora 191, 6. 187, 5
 decora 525, 11. 799, 3
 decoræ 41, 3. 304, 7
 decoram 116, 2
 decorare 213, 4
 decorari 855, 6
 decorat 755, 7. 760, 4
 decorant 165, 2
 decori 215, 1
 decoris, *adject.* 700, 15
 decuro 366, 3
 decorum 124, 2. 234, 1. 246,
 9. 452, 7. 528, 7. 762, 5.
 836, 3
 decorus 369, 9. 502, 1
 decreascentia 591, 7
 decreta 493, 1
 decure 739, 3
 decuit 805, 2
 decurrens 344, 2. 366, 56.
 16, 4
 decurrere 358, 2. 765, 15
 decus 2, 1. 124, 8. 219, 6.
 311, 6. 340, 4. 383, 8. 418,
 7. 444, 7. 495, 2. 500, 10.
 648, 1. 807, 1. 898, 4
 decuit 467, 9
 dedat 349, 2
 dedecet 145, 2
 dedecorant 379, 7. 853, 7
 dedecuri 523, 2
 dedecorum 279, 2
 dedecuit 196, 5
 dedecus 549, 2. 633, 7
 dederant 747, 1
 dederim 548, 2. 600
 dederint 46, 2
 dederis 393, 4
 dederit 506, 1
 dederunt 275, 3. 414, 10
 dedi 489, 5
 dedicatum 113, 1
 dedicit 93, 4
 dedisses 352, 2
 dedisset 842, 5
 dedit 94, 4. 116, 4. 219, 1.
 357, 12. 369, 6. 521, 11.
 522, 2. 568, 5. 597, 5. 626,
 5. 700, 12. 708, 10. 861, 10.
 879, 6. 901, 5
 dedit penas 524, 2
 deditus 648, 11
 deducet 153, 2
 deducam 507, 5. 597, 4
 deducere 655, 4
 deduci 142, 5. 613, 4
 deducis in actus 883, 4
 deducit 368, 7. 881, 9
 ducta 851, 12
 deducte 174, 2
 deducti 894, 4
 deductus 578, 1
 deducunt 472, 2
 deduxisse 361, 2
 deduxit 740, 3
 deerit 633, 9
 deero 527, 1. 615, 1
 deest 788, 2
 defecere 379, 6
 defendam 577, 6
- defendas 552, 9
 defendat 890, 3
 defende 383, 3
 defendens 623, 1
 defendente 601, 4
 defendere 532, 1. 685, 4.
 911, 11
 defendis 705, 12
 defendit 71, 5. 382, 13. 551,
 8
 defensor 684, 13
 defer 783, 1
 deferrari 855, 9
 deferens 153, 4
 deferor 726, 1
 deficient 651, 14
 deficiente 747, 5
 deficit 779, 5
 deficiunt 614, 9. 795, 6. 873,
 5
 defingit, v. diffingit
 defixis oculis 753, 7
 defluxat 111, 4. 549, 11. 739,
 11
 defluxit 51, 11. 533, 7. 84,
 8
 defodit 754, 5
 deformat, v. denormat
 deformis 474, 9
 defossa 509, 9
 defrauit 600, 2
 defuisse 447, 9
 defuncta 829, 8
 defunctum 334, 7. 342, 3
 defundere 633, 6
 defuso 385, 8
 degere 121, 4
 degret 356, 12
 delinc 486, 13. 539, 7. 563,
 4. 885, 5
 Dei 893, 12
 deiecit 813, 11
 deiecit 416, 8. 538, 6. 858,
 5
 dejectum 10, 5
 deiecere 573, 12
 dein 533, 4
 deinceps 720, 11
 deinde 561, 1. 580, 1. 721,
 3
 Deiphobus 401, 5
 delabens 356, 5
 delassare 507, 4
 delatis 546, 11
 delicta 716, 3
 delictabere 364, 7
 delictam 165, 6
 delictando 903, 3
 delictandum 844, 5
 delictant 350, 2. 410, 5. 534,
 6
 dellectare 902, 4
 dellectat 615, 12. 712, 2. 803,
 7
 dellectatur 860, 2
 dellectavere 774, 3
 dellectent 865, 2
 dellectet 510, 14. 661, 5
 dellector 798, 9
 delenda 836, 4
 delent 244, 3
 delere 907, 1. 911, 9
 delavit 276, 4. 400, 2
 Deli 159, 4
 Delia 390, 3
 deliberata 142, 3
 delibutus 439, 3
 delibutus 490, 2
 deliciarum 395, 4
 delicias 754, 11
 delicta 274, 1. 537, 6. 543, 8.-
 903, 6
 delictum 911, 11
 Delis 373, 2
 delinit, v. delenit
 deliquit 537, 11
 delira 667, 1
 delirant 736, 9
 deliret 782, 4
 delirum 689, 4
 delirus 649, 2. 864, 1

- deliquit 830, 5
 Delius 264, 8
 Delon 87, 3
 Delphica 361, 3
 delphinum 875, 8
 Delphis 892, 2
 Delphos 29, 2
 delubra 573, 8
 delubris 289, 6
 deludet 887, 8
 dem 800, 6. *bis.*
 demas 825, 4
 deme 816, 6
 demens 577, 11. 610, 5. 650, 9. 668, 3
 dementem 322, 2. 650, 11
 dementes 139, 6
 dementia 49, 1
 demere 5, 7. 739, 7
 demeret 290, 5
 demersa 310, 5
 demeteret 522, 4
 Demetri 612, 4. 764, 7
 Demetrius 611, 1
 demisit 376, 6. 573, 1. 708, 5
 demissa 315, 3. 526, 6, 10. 883, 13
 demissis 519, 9
 demissum 108, 4. 688, 4
 demittere 569, 3. 847, 1. 913, 10
 demittit 202, 5. 243, 3. 800, 12
 demitto 593, 3
 demo 532, 10. *bis.*
 Democriti 731, 4
 Democritus 849, 2. 899, 3
 demoveat 509, 6
 demovet 383, 14
 dempsit 168, 4
 demptus 865, 15
 demum 558, 11
 dena 858, 8
 denarrat 609, 2
 denat 264, 4
 deneges 313, 2
 denominatus 314, 3
 denormat 692, 9
 denos 498, 4
 dens 458, 3
 densa 32, 1
 densantur 109, 5
 densis 270, 8
 denso 177, 2
 densum 202, 3
 dent 655, 4. 720, 7
 dente 58, 7. 181, 3. 374, 5. 377, 4. 448, 3. 455, 1. 573, 6. 590, 6. 617, 14. 618, 3. 700, 13. 815, 10. 844, 1
 dentem 610, 5
 dentes 323, 9. 413, 9. 591, 4
 dentibus 800, 7. 858, 4
 dentur 720, 13
 deo 24, 3. 309, 8
 deorum 42, 1. 45, 1. 50, 10. 107, 5. 127, 1. 134, 9. 139, 2. 152, 1. 213, 3. 253, 6. 257, 5. 274, 3. 349, 6. 367, 5. 375, 5. 403, 11. 444, 1. 452, 2. 477, 3. 667, 3. 823, 4
 deos 4, 1. 23, 6. 34, 2. 95, 7. 135, 6. 226, 4. 228, 2. 252, 2. 331, 9. 367, 5. 380, 8. 422, 9. 503, 1. 698, 3. 800, 6. 890, 9. 907, 3
 depellat 733, 3
 depellere 517, 4. 683, 11
 deperdat 547, 10
 deperdere 523, 10
 deperit 892, 4
 deponas 684, 4
 depono 104, 5. 178, 2. 813, 4
 deponet 133, 2
 deponere 503, 9. 727, 7
 deponuntur 697, 10
 deponitum 572, 5. 771, 3
 depono 524, 7
 deprecliantes, 39, 4
 deprenderis 707, 2
 deprendi, *in finit.* 523, 11
 deprensa 529, 8
 deprensi 534, 2
 deprome 38, 7
 depromere 139, 4. 725, 6
 depropere 179, 2
 depugnat 847, 10
 depulit 774, 11
 depulsum 377, 3
 depygis 526 4
 derepta 421, 4
 dereptum 40, 7
 deridet 643, 9. 855, 3
 deripere 352, 3. 494, 9
 deridit 448, 2
 derisor 693, 5. 899, 11. 911, 2
 derisum 913, 1
 derivata 277, 3
 des 548, 7. 663, 2. 857, 6
 des veniam 671, 3
 desavit 743, 10
 descendat 240, 6. 435, 7. 906, 7
 descende 257, 7. 325, 6
 descendere 521, 4
 descenderet 456, 5
 descendit 761, 1
 descendi 771, 2
 describat 614, 11
 describi 544, 3. 844, 4
 describitur 874, 8
 descripsi 642, 3
 descripta 616, 5
 descriptas 873, 9
 desectam 69, 5
 deserat 825, 2
 desere 554, 1
 deserere 898, 5
 deseret 876, 3
 deserit 557, 5
 deserta 738. 6. 864, 5
 desertior 777, 3
 deseruit 80, 8. 249, 3. 801, 3
 desiderantem quod satis est 242, 1
 desideret 867, 1
 desiderit 494, 11
 desideris 384, 1
 desiderio 94, 1
 desiderium 62, 1. 738, 9
 desideror 759, 4
 desidia 640, 2
 designat 750, 2
 designatorem 760, 4
 desiliat 529, 7
 desilies 883, 9
 desilire 494, 1
 desiliit 485, 4
 desiliunt 303, 7
 desinat 873, 4
 desine 93, 5. 186, 5. 257, 4. 307, 8. 362, 4. 525, 2. 669, 10. 811, 10
 desine 468, 15
 desint 137, 5
 desipere 412, 6
 desipiant 643, 3
 desipit 657, 4. 815, 1
 desis 690, 6
 desistam 597, 3
 desistant 530, 3
 desit 143, 1. 649, 18. 859, 10
 desperandum 32, 8
 desperat 386, 3
 despere 727, 2
 despice 234, 6
 destinat 302, 5
 destinata 228, 5
 destinatis 178, 3
 destinat 646, 8. 658, 2
 destiti 467, 7
 destituit 252, 2
 destringere, *q. d. stringere*
 desum 555, 5
 desumit 861, 9
 desunt 315, 7. 317, 4. 726, 7
 desurgat 632, 1
 det 529, 1. 817, 11. *bis.*
 detere 27, 5
 detereret 609, 8
 deterget 31, 3
 deterior 718, 2
 deterioribus 270, 7
 deterius 565, 3. 612, 4. 773, 4
 deterret 553, 12
 deterrit 68, 5
 deterrima 557, 4
 deterruit 907, 4
 detestata 5, 12
 detestatio 451, 9
 detinet 735, 5. 751, 4
 detinuit 126, 6
 detorque 197, 4
 detorsis 829, 3
 detorta 877, 1
 detractam 600, 5
 detrahere 606, 4. 618, 12
 detrahit 798, 11
 detraherat 461, 3
 detraimenta 841, 3
 detrusit 825, 7
 detulerit, 793, 11
 detur 292, 1. 546, 4
 devenit 754, 7
 devexi 109, 7
 devixi 72, 2
 devictis 113, 3
 devictus 379, 10
 devinctor 561, 6
 devio 341, 1
 devites 728, 4
 devium 133, 5
 deum 49, 3. 341, 8. 385, 6. 395, 2. 410, 5. 516, 2
 deum, *genit. plural.* 634, 4. 698, 2
 devocare 487, 5
 devoleat 685, 8
 devolvit 387, 3
 devota 260, 6. 416, 13
 devoti 481, 3
 devovet 658, 4
 devus 18, 4. 75, 3. 105, 1. 123, 3. 313, 7. 355, 10. 468, 8. 473, 4. 475, 6. *bis.* 507, 5. 705, 10. 719, 10. 802, 2. 869, 2. 889, 9. 892, 10. 913, 13
 dexter 642, 7
 dextera 8, 3. 416, 2. 618, 2. 850, 4
 dexteras 321, 10
 dexteris 455, 3
 dexterius 595, 10
 dextra 223, 2. 255, 4. 586, 3
 dextram 757, 1. 767, 9
 dextras 378, 3
 dextro 615, 2
 dextrosam 643, 6
 dextrum latus 796, 6
 di 640, 3. 698, 5. 746, 6
 dia 521, 2
 diadema 258, 3
 Diana 398, 9. 448, 7. 502, 10. 913, 3
 Diana quae silentium regis 495, 1
 Dianæ 196, 8. 265, 3. 497, 3. 503, 3. 874, 6
 Dianam 85, 4
 diaria 739, 11
 diceas 892, 8
 diccas 551, 9
 dico cum vocabulis inde *inflexis*, *passim, sed nullo pecculivari sensu.*
 dictabam 755, 5
 dictabat 545, 6
 dicta 903, 6
 dictant 840, 4
 dictantis 646, 1
 dictare 836, 3
 dictari 610, 6
 dictata 729, 5. 810, 2
 dicte 724, 1
 dictet 756, 11. 831, 1
 dictis 554, 9. 709, 9
 dictitet 797, 11
 diligere 416, 3. 833, 1
 didici 569, 1. 910, 3
 didicit 840, 3. 900, 6. 909, 11
 didit 630, 4
 diducere 600, 3. 901, 8
 diductos 290, 9
 dies & inde *inflexa*, *passim*
 Diespiter 127, 5. 248, 7
 differ 778, 7
 differat 465, 6. 876, 6
 different 452, 7
 differre 662, 1. 893, 9
 differs 739, 8
 differit 548, 11. 652, 12
 differtum 557, 1. 753, 4
 difficile 603, 2. 833, 3
 difficilium 292, 6. 690, 7
 difficiles 597, 1
 difficili 574, 4
 difficilis 234, 8. 898, 6
 diffidit 310, 5
 diffindere 620, 5
 diffingas 135, 2
 diffingit 357, 5
 diffingit 604, 7
 diffisa 591, 5
 diffuderit 475, 1
 diffudit 783, 7
 diffugere 391, 5
 diffugitum 76, 1. 133, 7
 diffundere 557, 7
 diffundit 743, 4
 diffusa 748, 4
 diffusio 365, 8
 Digentia 317, 3
 digitis 856, 7
 digito 40, 8. 875, 1. 716, 2.
 dignos 236, 5
 dignus 297, 3. 325, 5. 498, 3. 610, 3. 626, 8. 775, 4. 862, 1
 dignam 852, 1
 dignatur 374, 3
 digne, *nom.* 104, 7. 302, 2
 dignè *adv.* 27, 7. 845, 6
 digner 861, 14
 digni *plur.* 758, 8. 875, 2
 dignior 209, 1
 dignis 761, 12. 880, 2
 dignissima 740, 1
 dignius 707, 6
 dignor 822, 3
 dignos 547, 3. 574, 12
 dignosceret 859, 2
 dignosceret 794, 3
 dignum 397, 3. 541, 3. 621, 1. 638, 3. 746, 5. 762, 2. 770, 4. 851, 3. 884, 4
 dignus 532, 11. 544, 3. 911, 5
 Dii 46, 2. 73, 1. 264, 10. 275, 3. 393, 2. 412, 7. *bis.* 500, 7. 8. 655, 4. 682, 4. 720, 6. 817, 7. 866, 12. 905, 3
 Dii bene fecerunt quod, &c. 54, 6
 Dii superi 842, 10
 Diis 6, 5. 61, 1. 73, 1. 119, 8. 174, 4. 219, 4. 259, 11. 270, 1. 311, 8. 391, 1. 497, 1. 649, 18. 665, 8
 dijudicata 273, 5
 dilabentis, *v. delabentis*
 dilapsum 415, 5
 dilapso 568, 1
 dilator 888, 5
 dilatus 609, 7
 dilecta 168, 7
 dilectam 86, 3. 116, 1
 dilecte 235, 7
 dilecti 854, 1
 diligenter 471, 5
 uligit 183, 2. 731, 1. 834, 14
 diludia 822, 10
 diluit 660, 7
 diluta 623, 2
 diluivem 417, 7
 diluvies 358, 19
 diluvisse 747, 7
 dimidio 593, 3

- dimidium 16, 6
 dimidium facti 739, 9
 dimisere 853, 7
 dimissa 767, 11
 dimitur 761, 3
 dimittere 786, 5
 dimittes 775, 1
 dimittit 707, 10
 dimittitur 763, 14
 dimoveas 4, 8
 dimoveat, v. demoveat
 dimovebit 288, 4
 dimovère 93, 1
 dimovet 383, 14
 dimovit 273, 2
 Dindymene 67, 5
 dio 161, 8
 Diomedes 523, 7
 Dionomedis 885, 7
 Dionoro 154, 2
 Dionysi 573, 11
 diota 93, 1
 dira 353, 4. 449, 3. 451, 9.
 594, 3
 dirà 8, 1
 diram 828, 8
 Dircaum 358, 9
 direpta 269, 8
 direpum, v. dereptum
 direxit 401, 1
 diripere, v. deripere
 diris 451, 9. 473, 8
 diruere 380, 1
 diruit 417, 10. 733, 11
 dirum 194, 2. 297, 6
 dirus 156, 5. 139, 2
 dis 653, 2
 disce 330, 15. 808, 3
 discedat 523, 8
 discedere 762, 3
 discedens 796, 8
 discedere 592, 7. 788, 3. 824,
 5
 discedit 567, 8
 discedite 507, 8
 discedo 863, 1
 discedunt 706, 11
 discentes 230, 2
 discere 508, 6. 728, 8. 769,
 8. 879, 11
 disceret 842, 5
 discernunt 77, 3
 discerpta 721, 4
 discessit 774, 10. 905, 8
 disceat 237, 4. 667, 7
 disci 905, 10
 discincta 529, 9
 discincti 610, 8
 discinctus 429, 6
 discipularum 612, 5
 discit 853, 2
 discite 621, 6
 disco *nom.* 36, 3. 622, 8
 discolor 809, 4
 disconvenit 733, 10. 788, 5
 discordet 847, 11. 863, 8
 discordia 440, 6. 549, 11.
 583, 6
 discors 355, 2. 653, 8. 782,
 3. 905, 4
 discrepat 102, 6. 577, 6. 649,
 3
 discrepant 853, 8. 886, 5
 discrepuit 832, 2
 discretas 200, 7
 discretim 163, 3
 discunt 301, 1
 discus 622, 8
 disert 904, 12
 disertum 750, 5
 disertus 820, 4
 disjecta 281, 6
 disjecti 559, 2
 disjunctum 738, 15
 dispar 456, 10. 809, 3. 826,
 6
 disparem 428, 5
 dispari 71, 4
 disparibus 583, 7
 dispensare 524, 12
 dispream 586, 2
- displicet 143, 2
 displicet 822, 10
 displosa 591, 2
 disquiete 622, 2
 dissentientes 269, 1
 dissentire 860, 4
 dissentis 620, 5
 dissidens 157, 2
 dividet 288, 2. 737, 7
 dissillire 489, 15
 dissiluit 812, 12
 dissimile 574, 10
 dissimilem 668, 13. 716, 4
 dissimiles 770, 7
 dissimilis 553, 12
 dissimulare 597, 11
 dissimulat 237, 1
 dissimulator 770, 9
 dissimulus 797, 12
 dissipabit 181, 8
 dissipare 491, 4
 dissipat 193, 1
 dissociabilis 18, 5
 dissociatur 726, 5
 dissolvat 549, 6
 dissolvit 38, 5
 distabit 629, 1. 657, 3. 809,
 4
 distantia 836, 7
 distare 764, 3
 distat 402, 4. 625, 2. 663, 3.
 807, 3. 869, 9
 distem 762, 1
 distentia 434, 11
 distentius 514, 8
 distet 519, 1
 distinct 383, 12
 distinguere 774, 2
 distinguet 168, 1
 distorquet 597, 10
 distortus 555, 3
 districtum 719, 6
 districtus 241, 3
 distringere 617, 3
 distuli 378, 3
 ditantis 752, 6
 diasse 493, 2
 ditaverit 877, 5
 ditavit 429, 4
 ditum 533, 10
 dites Lycenas 30, 4
 ditescere 683, 3
 ditheambos 567, 2
 ditior 509, 7. 567, 6. 536, 6.
 707, 11
 ditior *pro* divitis 436, 10
 diva 15, 1. 130, 1. 328, 7. 343,
 1. 497, 11
 Dive 386, 3
 divellere 588, 13
 divellet 221, 1
 divelletur 138, 3
 diversa 506, 2. 513, 7. 860,
 5
 diversis, 540, 10
 diversoria 792, 5
 diversum 809, 5. 840, 3
 dives 41, 1. 119, 5. 161, 6.
 196, 9. 226, 2. 392, 11.
 407, 7. 412, 2. 473, 9. 511,
 8. 513, 10. 518, 5. *bis*, 521,
 11. 541, 8. 613, 7. 653, 2.
 683, 11. 732, 7. 368, 11.
 910, 6. *bis*.
 divi 370, 2
 dividat 438, 9. 729, 2
 dividens 128, 1
 divideres 583, 4
 dividet 64, 4
 dividit 136, 3. 540, 10
 dividuo 807, 3
 divina 356, 1. 534, 2. 643, 1.
 832, 1
 divinae 632, 3
 divinare 683, 1
 divinior 348, 6
 divinis 579, 1. 908, 3
 divis 39, 2. 251, 9. 304, 6.
 371, 1. 383, 1
 divisimus 557, 2
 divisit 513, 15
- diviso 720, 9
 divisioes 653, 3
 divisus 191, 3
 divite 524, 5. 634, 3. 793, 6.
 859, 6. 864, 8
 divite vena 903, 5
 divitem 228, 6
 divites 434, 8
 divites 329, 3. 780, 6. 850, 3.
 866, 15
 divitiarum 749, 4
 divitias 224, 8. 358, 4. 634,
 1. 684, 5. 715, 3. 747, 1
 divitibus 554, 5. 397, 7. 681,
 4. 803, 9
 divitiis 161, 5. 648, 2. 699,
 11. 763, 2
 divitis 352, 6. 809, 11
 divitum 235, 2. 311, 9
 divum, *cl.* divum 78, 2
 divos 182, 7. 214, 1. 262, 7.
 418, 1. 653, 10. 656, 2.
 681, 5. 879, 6
 diurna 703, 3. 896, 2
 diurno 819, 4. 891, 7
 diurnos 861, 7
 divulus 59, 3
 Divum 11, 5. 388, 10. 541,
 1
 divus 267, 1
 dixere 575, 1
 dixeris 518, 4. 658, 5. 697,
 3. 878, 9
 dixerit 667, 6. 630, 14. 706,
 11
 dixero 556, 4
 dixi 220, 6. 550, 2. 606, 6.
 684, 6. 770, 7. 822, 6. 837,
 10. *bis*.
 dixisse 357, 1. 652, 7. 658,
 4. 901, 10. 910, 1
 dixit 268, 7. 297, 11. 364, 3.
 350, 10. 380, 9. 448, 5.
 610, 8. 732, 7. 800, 7. 850,
 5
 do manus 487, 1
 do 529, 3
 doce 304, 6
 doceat 313, 6. 576, 4
 docebo 644, 3. 889, 12
 docendum 576, 3
 docendus 769, 1. 803, 3
 docentem 230, 1. 825, 9
 docentes 283, 6
 docent 646, 6
 doceri 277, 5. 848, 16
 docilem 741, 3
 dociles animi 902, 7
 docili 600, 7
 docilis 294, 3. 391, 3. 628, 5.
 642, 3
 Docilis *proprie* 810, 6
 docta 260, 1. 290, 1. 842, 7
 doctarum heterae praemia
 frontium t, 4
 doctae 413, 5
 doctae *vocat.* 385, 5. 620, 4.
 681, 5. 818, 1
 docti 532, 6. 833, 7. 840, 11
 doctior 358, 5. 596, 6
 doctissimus 556, 3
 doctus 831, 3
 doctus 369, 1
 doctores 508, 6. 576, 9
 doctos 612, 1. 616, 8
 doctrina 379, 4. 816, 12
 doctum 671, 1. 900, 12. 914,
 10
 doctus eris 672, 7
 doctus 114, 4. 503, 3. 602, 4.
 606, 8. 704, 7. 708, 13.
 837, 7. 878, 3
 docuere 376, 4. 898, 6
 docuit 784, 1
 docuit 628, 3. 707, 4. 716, 7.
 837, 4
 documentum 553, 10
 doclet 558, 10
 dolens 125, 1
 doleat 512, 5. 758, 5
 dolendum est 881, 1
- dolentem 244, 1. 381, 12
 dolentes 740, 8
 dolentibus 911, 1
 dolentis 787, 4
 dolet 265, 5. 880, 6
 dolio 435, 1
 dolis 737, 1
 dolitura 478, 1. 528, 2
 doliturus 612, 3
 dolium 297, 1
 dolo 577, 4
 dolor 478, 6. 594, 4. 740, 15
 dolore 521, 9. 641, 9. 740,
 10
 dolorem 727, 6
 dolores 527, 9. 663, 6. 666,
 3
 doloribus 493, 6. 808, 3
 dolos 433, 12
 dolosa 683, 3
 dolosi 133, 9
 doloso 141, 5. 347, 5. 682,
 5
 doluere 619, 2. 843, 9
 dolum 43, 4
 donabilis 418, 8
 donando 156, 1
 donari 828, 10
 donat 104, 1
 domestica facta 838, 5
 domesticus 581, 4
 domi 511, 10. 659, 6. 685, 1.
 748, 8. 756, 5. 821, 13
 domibus 81, 2. 693, 1
 domina 563, 8. 734, 2
 dominae *sing.* 183, 6. 196, 1.
 350, 5. 418, 11. 565, 3
 dominam 131, 2
 dominantia 893, 7
 domini 193, 7. 740, 3
 dominio 211, 4. 683, 9. 693,
 5. 703, 3. 708, 11
 dominos 4, 1. 867, 15
 dominum 163, 5. 208, 6. 756,
 7. 774, 13. 786, 10. 867,
 3
 dominus 243, 4. 6. 311, 11.
 633, 3. 649, 8. 666, 1. 704,
 6. 710, 11. 722, 2. 815, 2
 domita 386, 4
 donitami 84, 7
 donitor 737, 5
 domites 55, 8. 195, 2
 donitus 265, 4. 288, 4
 dono 19, 1. 161, 2. 193, 5.
 224, 2. 363, 4. 383, 12.
 412, 2. 460, 3. 701, 11.
 701, 15. 770, 4. 772, 9. 839,
 10
 domos 66, 6. 107, 3. 133, 5.
 197, 3. 227, 3. 241, 8. 277,
 2. 308, 1. 334, 2. 356, 7.
 448, 8. 641, 4. 843, 9
 donuit 481, 1
 donum 27, 1. 63, 3. 114, 9.
 284, 5. 320, 3. 368, 1. 434,
 5. 436, 7. 446, 3. 469, 2.
 474, 6. 483, 1. 503, 2. 561,
 2. 659, 4. 685, 7
 domus 22, 5. 30, 7. 135, 4.
 208, 3. 252, 7. 310, 4. 564,
 7. 405, 8. 409, 6. 436, 10.
 529, 6. 596, 4. 691, 10.
 702, 7. 740, 2. 773, 8
 dona 288, 9. 403, 6. 752, 7.
 763, 9. 853, 5
 donabat 794, 6
 donaberis 302, 3
 donandi 683, 12
 donandum 267, 1
 donant 894, 10
 donare 395, 6. 411, 5. 653, 6.
 910, 11
 donarent 394, 1, 3
 donarent 856, 12
 donari 780, 3
 donatis 910, 11
 donasset 565, 1
 donat 368, 4. 528, 5. 688,
 1. 753, 6. 761, 10. 766, 6.
 817, 10

- donata 763, 5. 847, 7
donatuna rude 724, 2
donatura 374, 9
donatus 853, 7
donavere 370, 2
donec 40, 1. 272, 1. 274, 2.
289, 1. 5. 490, 4. 539, 6.
558, 9. 619, 8. 690, 13.
774, 8. 797, 12. 887, 3
donem 329, 4
donent 610, 4
dones 121, 2. 658, 1
donet 278, 5. 493, 1. 816,
12
donis 439, 3. 856, 7
dono 761, 8
Dorium 460, 6
dormiet 812, 3
dormire 558, 5. 614, 3. 738
7. 859, 12
dormirem 259, 9
dormis 97, 2. 658, 8
dormitabo 831, 4
dormitat 904, 1
dormitum 563, 1. 580, 1. 765,
14
Dorsennus 846, 8. *his*.
dorso 593, 4. 701, 4. 774, 11
dos 335, 5
dotalibus 754, 1
dotata 335, 3
dote 557, 14. 549, 1. 755, 5
doti 529, 1
dracones 376, 7
drachmis 707, 2
Drusonem 538, 1
Drusum 377, 6
Drusum 416, 3
duarum 591, 1
dubia 632, 1
dubiæ 817, 9
dubiis 402, 11
dulbros 634, 8
dubitum 837, 5
dubito 52, 6
dubius 451, 5. 595, 5
ducat 458, 6
ducat 344, 1. 725, 3. 810, 9
duce 14, 2. 26, 3. 725, 7. 32,
8. 43, 7. 174, 2. 352, 5.
813, 13
ducem 373, 3. 438, 7. 463, 4
duccunda 493, 5. 578, 1
duccendus 577, 15
ducent 912, 5
ducenta 574, 3
ducente 256, 4
ducentia 475, 3
ducentis, *verb.* 403, 2
ducentis, *nom.* 643, 17
duceus 531, 4. 545, 5. 608,
6
ducere 50, 8. 253, 5. 295, 10.
392, 2. 410, 8. 681, 6. 698,
13. 738, 9. 775, 4. 900, 12.
907, 8. 910, 12
duceret 744, 11. 853, 2
duceris 709, 13
duces, *verb.* 74, 1. 364, 6
duces, *nom.* 151, 1. 311, 2.
423, 10
ducet 220, 5. 350, 16. 373, 1
duci, *verb.* 443, 4. 706, 12.
905, 6
ducibus 396, 1. 829, 5
ducimus ætatem 870, 3
ducis, *verb.* 63, 3. 314, 5
ducis, *i. e. putas* 787, 7
ducis, *nom.* 304, 7. 720, 4.
900, 9
ducit 20, 5. 348, 10. 381, 10.
385, 4. 398, 5. 605, 7. 626,
3. 783, 4. 758, 2
duco 575, 8. 758, 2
ducor 711, 8
ducta 195, 7
ductos 388, 10
ductum 252, 13. 629, 4
ductus 807, 11
ducum 878, 8
ducunt 867, 8
- duella 854, 8
duelli 305, 10
duellis 421, 5
duello 270, 15. 736, 2. 862,
11
dulce 2, 1. 124, 5. 171, 8.
180, 3. 246, 9. 341, 7. 412,
6. 427, 4. 838, 9. 856, 9
dulce, *adv.* 91, 3, 4
dulce loqui 762, 5
dulcem 241, 5. 374, 7. 656,
1
dulces 39, 8. 196, 1. 225, 6.
290, 1. 330, 7. 434, 5. 484,
1. 513, 6
dulci 70, 3. 72, 6. 136, 4. 140,
2. 203, 3. 229, 2. 302, 2.
383, 12. 455, 1. 448, 12.
464, 12. 903, 2
dulcia 58, 9. 631, 4. 683, 9.
778, 7. 880, 10
dulcia se in bilem vertent
631, 4
dulcibus 474, 10
dulcor 672, 4
dulcis 101, 4. 536, 13. 555,
6. 729, 1. 761, 2. 793, 3.
815, 14
dulcissime 592, 3
dulcium 362, 4
dum, *id est, donec* 328, 3
dum, *id est, quomodo* 70, 6.
253, 8. 254, 1. 519, 9
dum *id est, quamdiu* 360, 5
dummodo 547, 12
dum licet 192, 10. 412, 4.
901, 9. 778, 4
dumne 509, 7
dum potes 315, 5
dumtaxat 264, 7. 355, 3
dumtaxat 697, 6. 875, 1
duo 579, 4. 583, 6. 653, 2
duobus 653, 3. 820, 7
duphee 635, 9
duplicis 805, 4
duplicis 26, 6. 678, 6
dura 75, 3. 134, 6. 201, 5, 4.
his. 323, 2. 420, 2. 438, 1.
441, 2. 469, 5. 521, 10. 603,
6. 608, 3. 672, 6. 726, 8.
842, 13
duram 284, 8. 403, 13. 317,
4
durare 60, 6. 581, 4. 732, 5
durare 336, 14
duraveris 679, 7
duraverit 554, 7
duravit 436, 13
dure 365, 12. 836, 1
duri 831, 5
duris 381, 7. 446, 8. 469, 1.
519, 5
durius 641, 2
duro 297, 5. 327, 2. 508, 8
duros 911, 15
durum 96, 5. 363, 2. 595, 7
duras 544, 4. 582, 5. 584, 4.
767, 6. 801, 6
dux 250, 4. 383, 5. 385, 11.
461, 2. 820, 11
duxit 371, 9. 619, 1. 826, 10
dyota, *v. diota*
- E**
EAMUS 484, 2. 758, 1
eas, *verb.* 708, 4
eat 292, 5. 573, 4. 663, 3
ebibat 649, 17
ebhoris 839, 2
ebria 140, 3
ebrietas 750, 2
ebrius 549, 2. 643, 16
ebur 119, 1. 224, 1. 757, 4.
849, 1. 868, 6
eburna 193, 6. 348, 9
eburnos 704, 16
echini 675, 1
echinus 718, 10. 793, 10
echinus 446, 6. 579, 4
Echionæ 352, 2
æquid 615, 10
- ecquis 706, 3
edacis 193, 2
edacibus 433, 12. 846, 8
edat 457, 7
edax 359, 3. 633, 3
ede 671, 8. 688, 2
edendi 797, 11
edi *preterit.* 635, 3
edicit 659, 3
edicta 423, 3
edicto 853, 1
edideris 907, 2
ediscere 866, 4
ediscit 835, 1
edisserere 668, 6
edisti 871, 4
edit 721, 6. 781, 4
edit 1, 1
editor 450, 6
edixerit 628, 4
edixit 819, 3
edo, *præterit.* longâ, 707, 4
edonuit 384, 8
Edonis 180, 2
edormit 643, 17
educere 639, 6
educet *penult. brevi* 793, 9
educet *penult. longa* 815, 2
edules 676, 5
efflare 490, 8
effert 881, 10
effertis ad cælum 772, 5
efficaci 427, 7
efficacis 439, 7
efficax 411, 6
efficent 382, 11
efficit 357, 4
effigies 539, 2
effractum 807, 13
effuderit 392, 7
effugere 381, 2. 762, 10
effugerit 452, 10
effugiet 645, 3
effugit 689, 2. 709, 2. 787, 10
effundi 651, 10
effusi latè maris 779, 1
effutire 893, 4
egens 395, 4
egentem 805, 1
egenti 633, 9
egeo 772, 7
egere *infinit.* 733, 13. 852,
3
egerit, *ab. ago* 55, 8. 687, 1
eges 534, 6. 814, 9. 887, 2.
egret 88, 6. 511, 2. 634, 3.
740, 11. 755, 8.
egi 824, 6
egit 8, 128, 3. 376, 8. 837,
7
ego & vos 896, 5
egomet 629, 8. 532, 10. 588,
8. 851, 7
egregias 641, 4
egregiè 691, 8. 876, 9
egregiè 27, 4. 340, 3. 636, 9
egregio 575, 13
egregius 272, 4
egressum 559, 3
ejecta 586, 6
ejulatio 466, 7
ejus 296, 4. 396, 4
elabi 680, 4
elaborabunt 241, 5
elaboratum 476, 4
elata 690, 2
elatum 810, 7
Elea 588, 1
Electram 751, 1
elegos 125, 3. 362, 4. 878, 12
elementa 338, 1. 508, 3. 825, 9
elementis 726, 13
elephas albus 849, 4
elicent 589, 1
elicet 133, 5. 411, 3
elidere 792, 1
eliget 278, 4
eliminet 751, 1
eliserit 669, 3
elixa 631, 3
elictori, *v. bellebori*
- elocuta 251, 8
elocutum 891, 15
eludebat 804, 3
eludente 605, 4
eludere 411, 6
elusus 682, 11
elutus 672, 4
emancipatus 462, 2
emar 648, 10
ematur 512, 14
emendans 910, 4
emendata 856, 6
emendaturus 721, 3
emendatus 798, 7
emendes 828, 1
emendo 644, 3
emetat 754, 1
emetiris 634, 3
emicit 836, 8
emirabitur 23, 8
emiserit 878, 12
emisso 824, 6
emissum 814, 13
emisti 357, 8
emit 852, 13
emovit 641, 8
Empedocles 782, 4. 914, 1
empta 740, 10. 313, 5
emptæ 652, 2
emptas 648, 10
emptis 867, 9
empto 707, 2
emptor 279, 2. 691, 11. 867,
3. 894, 9
emptorem 525, 12
emptum 758, 6. 867, 6, 9
emunctæ 545, 4
emuncto 893, 81
en 507, 5
entat 874, 10
enaviganda 206, 4
Encladus 263, 8
enectus 767, 2
enervet 458, 2
Enipeus 283, 10
enitar 349, 3. 893, 9
entescis 182, 2
Enni 607, 1. 877, 4. 885, 7
Ennius 818, 7. 833, 1
ense 494, 2
ensem 141, 3
enses 422, 10. 455, 5
ensis 62, 5. 241, 3. 594, 3.
617, 2
eo *verb.* 580, 1
eois 131, 3. 435, 5
ephebi 346, 6
Ephesus 29, 1
ephippia 790, 2
Epicarni 834, 2
Epicuri 747, 10
Epidaurius 533, 3
epistola 857, 12
epos 605, 6
epulæ 649, 14. 712, 1
epulas 285, 6. 436, 6
epulis 137, 4. 398, 1. 627, 4
epulum 647, 1
equa 218, 3. 295, 5
equus 84, 3. 245, 4. 304, 1.
443, 1. 431, 6. 494, 5. 526,
4. 741, 4. 782, 8. 847, 11
equestrem 306, 3
equestri 707, 12
equi 564, 1. 762, 8
equi feri *ibid.*
equidem 620, 5. 684, 6. 692,
4. 836, 4
equina ubera, *Epod.* 3
equino 892, 9
equinum 873, 1
equino 361, 1
equus 26, 2. 50, 4. 51, 8. 63,
7. 65, 7. 81, 1. 251, 7. 279,
1. 315, 1. 615, 10. 763, 7.
827, 10
equitare 14, 1. 187, 4. 661, 4
equitat 55, 1
equitavit 320, 4
equitem 243, 8. 408, 1. 619,
7. 774, 11

- equites 881, 12
 equitet, v. equitat
 equitis 848, 2
 equitum 150, 5. 217, 2. 311, 6. 848, 5
 equo 338, 3. 387, 9. 614, 11. 622, 4
 equorum 98, 5. 839, 1
 equos 128, 3. 150, 5. 462, 7, 523, 10
 equum 284, 1. 368, 2. 417, 4. 725, 2. 741, 3. 774, 7. 879, 7
 equus 372, 4. 792, 6. 804, 10. 894, 8
 eradenda 337, 12
 erectum 730, 8
 erepsemus 566, 7
 eriptum 397, 5
 eriptus 436, 5
 erigimur 719, 6
 erigit 651, 11
 erimus 206, 5
 eripe 353, 5. 710, 9
 eripere 910, 8
 eriperem 656, 8
 eriperet 597, 10
 eripi 197, 6
 eripiam 624, 3
 eripias 543, 8
 eripiet 685, 5. 757, 3
 eripiunt 398, 3
 eripuerit 853, 14
 eripuit 222, 5
 errans 207, 5
 errantes 432, 4
 errare 258, 6. 589, 7
 erraremus 534, 7
 errat 318, 1. 835, 6. 913, 6
 erram 343, 7
 errant 782, 1
 erret 657, 3
 erro *nom.* 712, 7
 erro *verb.* 127, 3
 error 643, 5, 7. 840, 12. 865, 15. 900, 2. 913, 3
 errori 534, 8. 644, 2
 erubescendis 104, 2
 erucas 718, 9
 erue 547, 3
 eruet 864, 2
 erutas 445, 7
 Erycina 12, 4
 Erymanthi 86, 6
 esca 713, 6
 escae 631, 1
 escaletis 90, 2
 esculo 233, 6
 Esquillas 696, 2
 Esquillis 587, 6
 Esquillinae 452, 8
 Esquillini 432, 6
 esseda 848, 7
 est, *pro* comedit 629, 5
 est, *pro* corrodit 739, 8
 est, *pro* expedit 691, 5. 727, 4
 est, *pro* licet 525, 3. 527, 1
 est, *pro* pertinet 544, 2. 645, 6
 est mihi, *id est*, habeo 405, 2
 Esuke 353, 6
 Esuriens 528, 5. 538, 8. 849, 8
 Etrusca, &c. v. *Hetrusca*
 eu 901, 10
 evaluere 243, 9
 Evandri 532, 6
 evasti 708, 13
 evellit 4, 1
 evellas 787, 2
 evellere 706, 1
 evenit 382, 3. 533, 4
 eventum 826, 1
 evetere 858, 9
 evhoe, v. *evoe*
 Evias 340, 8
 evincet 211, 1. 661, 6
 evitare 523, 10
 evitata 3, 2
 Evius 77, 1. 193, 1
 Eumenidum 203, 1
 eunt 205, 4
 euntem 515, 2
 euntes anni 858, 13
 euntes versus mollius 603, 4
 euntium 442, 3
 evae 230, 4, 6
 evolere 540, 8
 Evulper 639, 6
 Eupolis 544, 1
 Euro 217, 4. 315, 5. 387, 6
 Europe 347, 5. 349, 13
 European 254, 8
 Eurus 111, 1. 380, 3. 465, 5. 486, 2
 Euterpe 7, 2
 Eutrapelus 812, 1
 evulsis 263, 7
 exacta 675, 4
 exactis 836, 7
 exacto 515, 4
 exactos 202, 2. 329, 1
 exactum 908, 6
 exagitant 698, 5
 examen 134, 3. 436, 10. 820, 11
 examinat 622, 3
 exangue 820, 6
 examinari 299, 2
 examinas 219, 3
 examinam 554, 15. 847, 4
 examinem 512, 6
 exanimis 702, 7
 exaret 458, 4
 exaudita 876, 12
 exauditus 825, 6
 exantata 448, 1
 exceptio 401, 6. 555, 5
 excepta 857, 9
 exceptio quod 775, 6
 excepto 533, 16. 623, 3
 exceptum 913, 1
 excerptam 548, 3
 excerptis 664, 5
 excidere 591, 5
 excidi 537, 3
 excidio 310, 5
 excidit 270, 6. 897, 6
 excipere 301, 6
 exciperet 666, 1
 excipiant 732, 2
 excipiebat 212, 6
 excisus 257, 1
 excitare 494, 10
 excitat 651, 9. 719, 4
 excitatur 431, 1
 exclamat 513, 2. 585, 2
 excludat 832, 2
 excludet 211, 6
 excludit 839, 2
 excludit 663, 7
 exclusus 524, 4. 597, 3. 603, 3
 excors 644, 6. 738, 2
 excubat 413, 6
 excubix 309, 3
 excusatus 770, 7
 excussit 702, 5
 excussus 640, 7
 excutiat 547, 14
 excutitur 290, 10
 excreta 482, 4. 484, 2
 execto 564, 4
 exegi 353, 1
 exemplar 757, 4. 820, 5. 834, 2. 900, 11
 exemplaria 896, 1
 exemplis 553, 6. 842, 3
 exemplo 269, 2. 630, 4
 exemplo est 508, 13
 exemplum 407, 10. 648, 9
 exempta 871, 2
 exercent 790, 3
 exercet 417, 1. 430, 3. 779, 3
 exercitates 464, 5
 exercitus 70, 1. 814, 3
 exhauriebat 446, 9
 excicet, v. *exciccet*
 excicet 528, 10
 excitig 422, 9
 excitum 558, 1
 exiguae 820, 1
 exigui 107, 2. 826, 6
 exiguis 187, 4. 276, 2
 exiguo 77, 2. 863, 12
 exiguos 278, 12
 exiguum 728, 3
 exilis *nomen*. 22, 5. 756, 6
 exilis *verb.* 491, 8
 exilit 701, 11
 exillium 162, 4
 eximet 305, 6
 eximit 138, 11. 750, 4
 exirem 577, 17
 exiret 521, 1. 704, 6
 exitio 65, 1. 861, 11. 874, 12
 exitus 463, 7
 exitio est 109, 4
 exitum 275, 2. 355, 2. 494, 12
 exitura 162, 3
 exitus 398, 5. 418, 5
 cxlex 892, 7
 exorabilis 868, 5
 exorberet 660, 6
 exort 724, 6
 exors v. *exors*
 expalluit 743, 6
 expavit 141, 3
 expectabit 805, 6
 expectans 557, 6
 expectat 618, 6. 739, 11
 expectata 857, 15
 expecto 566, 11
 expediat 482, 1
 expedit 333, 6
 expedit 105, 3
 expedit 469, 10
 expedit 182, 5
 expedita 446, 3
 expedito 36, 4
 expeditus 89, 7
 expediunt 382, 14
 expellas 773, 9
 expellet 636, 9
 expendere 833, 11
 cxpergisceris 739, 2
 experiar 697, 3
 experiens 807, 1
 expers 264, 9. 295, 7
 expers maris 714, 10
 experta 805, 3
 expertes 416, 2
 expertia frugis 902, 12
 experto 606, 2
 expertum 311, 9
 expertus 19, 6. 375, 6. 815, 15
 expes, v. *exsp*
 expetit 467, 4
 explandi 11, 9
 expliare 490, 9
 expliaris 148, 2
 expliatur 451, 10
 cxpiarum 541, 11
 exple 178, 5
 exples 783, 15
 explicit 664, 3
 explicuere 354, 3
 explicuit 403, 8. 656, 2
 expljssa 610, 8
 exponi 879, 12
 exponimur 558, 11
 exponit 583, 13
 expressa 584, 4
 expressi 854, 2
 exprimet 875, 11
 cxpugnabis 596, 10
 cxpugnare 689, 7
 cxpugnati 308, 1
 cxpult 656, 7. 865, 12
 cxpurgare 859, 11
 Exquillae, v. *Esquillae*
 exsecat 518, 6
 exsiccet 119, 6
 exsomnia 340, 8
 exsors 899, 11
 exspes 484, 3. 874, 10
 extruat, v. *extruat*
 exsudat 603, 8
 exsurdant 717, 3
 exta 889, 4
 extant 447, 1
 extat 563, 8
 extendat 254, 7
 extendere 891, 6
 extendisse 826, 2
 extenta 210, 3
 extento 155, 3
 extentum 850, 9
 extenuatus 601, 6
 exterior comes 683, 14
 externi 710, 5
 exterret 753, 4
 extimui 658, 8
 extimuit 909, 11
 extinctus 828, 12
 extinxit 200, 6
 extorqueret 859, 15
 extorta 865, 14
 extractus 507, 1
 extrahat 902, 11
 extraha 690, 11
 extrema 440, 4. 724, 6
 extremi 870, 5
 extremis 825, 10. 870, 5
 extremo 860, 12
 extremos 293, 3. 417, 11. 515, 2. 728, 5. 752, 6
 extremum 291, 1. 725, 5. 895, 2. 910, 2
 extricat 538, 3
 extrica 270, 8
 extruat 454, 8
 extructa 568, 5
 extructis 161, 4. 701, 13
 extrudere 857, 1
 extrue 691, 7
 extuderit 622, 9
 exulit 432, 8
 exuxta 447, 3
 exudet, v. *exsudet*
 exuere 489, 1
 exul 216, 3. 272, 4. 618, 7. 880, 7
 exules 253, 9
 exultum 295, 6
F
 FABA 654, 4. 698, 14
 fabae 800, 3
 fabellam 849, 8
 fabellas 700, 4
 faber 586, 1. 875, 10
 Fabia 757, 2
 Fabio 529, 11
 Fabium 407, 4
 fabri 732, 10. 840, 10
 fabricaverat 539, 5
 Fabricio 642, 5
 Fabricium 53, 3
 fabrilla 840, 10
 fabros 839, 2
 fabula 467, 11. 511, 13. 513, 10. 519, 5. 688, 2. 756, 1. 785, 3. 837, 5. 847, 2. 889, 8. 901, 2. 902, 10
 fabulae 22, 4
 fabulosa 258, 8
 fabulosus 89, 3
 face 290, 4. 297, 7. 390, 8
 facem 415, 5
 facetum 605, 7
 facetus 520, 1. 545, 3. 757, 6
 facibus 549, 3
 facie 573, 6. 679, 6
 faciem 313, 14. 404, 5. 526, 5. 564, 7. 717, 1
 faciendo 635, 4
 facienda 610, 1
 faciens 555, 6. 697, 7
 facientia 857, 13
 facientibus 730, 2
 facies *nom.* 414, 9. 525, 11. 671, 10
 facile 665, 8
 faciliem 192, 2. 325, 3. 508, 2. 528, 9

- faciles 97, 5
 facili 197, 5
 facillis 689, 9
 facinus 851, 6
 facinus 800, 4
 facti 753, 9
 factis 855, 6
 factiel 914, 6
 facto 576, 11
 factos 608, 4. 910, 12
 factu 554, 12
 factum 568, 2. 577, 4. 690, 7.
 691, 8
 facturus 89, 2. 692, 7
 factus 560, 1
 factunda 365, 7
 factunde 41, 1
 factundia 393, 7. 876, 3. 889,
 2. 891, 15
 factu 133, 8. 308, 8. 677, 9
 factem 679, 8
 factibus 897, 1
 factula 714, 4
 falce 119, 4. 432, 1. 541, 7
 Falerna 244, 3. 677, 9
 Falerna 85, 1
 Falerni 103, 4. 160, 1. 193,
 3. 442, 7. 603, 4. 649, 10.
 816, 3
 Falernis 175, 2
 Falerno 623, 1. 672, 7. 673,
 3
 Falernum 715, 1
 fallacem 578, 10
 fallacis 24, 4
 fallant 478, 11. 865, 2. 911,
 6
 fallat 838, 9
 fallax 263, 7
 falle 298, 2. 751, 7
 fallendi 800, 2
 fallente 622, 7
 fallentis 485, 1. 817, 2
 fallere 182, 6. 306, 2. 381, 2.
 712, 8. 800, 9
 falleret 169, 2. 383, 3
 fallimur 815, 6
 fallit 312, 7. 315, 4. 687, 2
 fallor 876, 4
 fallunt 756, 7
 falsa 886, 4
 falsis 158, 1. 283, 1. 799, 1.
 859, 11
 falso 511, 4
 falsum 774, 2
 falsus 799, 2
 fama 54, 5. 155, 7. 240, 7.
 422, 5. 520, 8. 523, 10.
 554, 2. 648, 1. 658, 7. 684,
 13. 747, 4. 776, 3
 fama est 603, 2. 616, 8
 fama 571, 5. 693, 5. 813, 6
 famam 518, 4. 523, 10. 551,
 9. 554, 6. 708, 12. 833, 7.
 882, 5
 famem 88, 1. 517, 4
 fames 311, 4
 fames argenti 811, 3
 famosa 914, 5
 famosus 507, 7. 619, 5
 famosus carmine 821, 8
 famosus 707, 10
 famosus 252, 7. 545, 1
 famulus 243, 4. 316, 3
 famulus 893, 12
 fana 380, 8. 482, 5
 fanaticus error 913, 3
 Fannius 546 10. 611, 2
 fanum 775, 5
 far 578, 9
 fari 338, 5. 747, 3
 farre 332, 4. 721, 5
 farra 565, 5
 fartor 659, 3
 fas 77, 2. 356, 2
 fas nefasque 451, 7
 fas est 230, 8. 231, 4. 378, 4.
 904, 2
 fascis 52, 6. 757, 3. 798, 11
 fascibus 577, 11
 fasciculum 485, 7
 fascinum, Epod. 8
 fasciola 862, 5
 fastidia 622, 9. 680, 5. 700,
 12. 773, 10. 851, 2
 fastidienti 450, 14
 fastidiosa 494, 4
 fastidiosam 854, 1
 fastidiosus 248, 5
 fastidire 534, 10. 743, 7
 fastidiret 804, 5
 fastidis 528, 5. 786, 4
 fastidit 241, 9. 823, 8
 fastidium 442, 6
 fastis 414, 2
 fastos 514, 4. 515, 9. 540, 8.
 852, 12
 fastu 862, 6
 fastum 577, 9
 fasta 63, 3. 96, 3. 199, 11. 255,
 9. 290, 3, 7. 297, 2. 370, 2.
 414, 10. 457, 5. 493, 4. 498,
 11
 fatale 141, 1
 fatali 828, 9
 fatalis 251, 10
 fateare 540, 7
 fateatur 600, 1
 fatebitur 620, 2
 fateates 823, 3
 fateor 668, 5. 671, 2. 706,
 11
 fateri 838, 1. 910, 3
 faterior 866, 8
 fateur 826, 2
 fatis 222, 5
 fatigare 416, 14
 fatigas 192, 6
 fatigat 622, 5
 fatigatam 259, 2
 fatigatis 280, 6
 fatigent 11, 6
 fatis 55, 5
 fatis 609, 7
 fatum 594, 1
 fate 475, 4
 fauces 528, 4
 faveat 890, 5
 faventium 537, 7
 faveat 236, 12. 638, 4
 favere 239, 1
 favillam 173, 6
 Faune 316, 4
 Fauni 894, 4
 Faunis 818, 4
 Fauno 21, 6
 Faunus 71, 4. 223, 1
 Favoni 20, 1
 Favonii 281, 4
 favor 397, 6
 favore 828, 7
 fausta 524, 1
 faustis 378, 8
 faustitas 384, 4
 fausto 858, 12
 fautor 599, 3. 814, 8. 839, 9
 fautoribus 794, 7
 fax 642, 7. 892, 5
 febre 797, 11
 febris 740, 3. 760, 7
 febrimque 667, 2
 febrim 13, 2
 fetellit 44, 3. 483, 4. 450, 4.
 803, 10
 felicem 574, 13. 592, 11.
 706, 5
 felices 59, 1. 486, 1. 507, 2
 felicior 472, 7
 feliciores 432, 2
 feliciter 846, 1
 felix 346, 4. 370, 12. 414, 8.
 471, 2. 502, 6
 femur 525, 5
 fenestras 97, 1
 fera 63, 2. 326, 10. 454, 6.
 481, 1
 feræ 194, 1. 254, 2. 385, 1.
 448, 11. 583, 3
 feraci 881, 8. 438, 2
 feracis 118, 4
 ferarum 540, 5
 ferax 445, 12
 fercula 701, 17
 Ferenti 259, 7
 Ferentinum 806, 3
 feri *nom.* 564
 feriam 7, 5. 298, 5
 feriant 711, 5
 ferias, *nom.* 385, 11
 feriat 618, 10
 feriatu 383, 1
 feriemus 223, 5
 ferient 250, 7
 feriant 189, 7
 feroces 245, 3. 363, 8. 379,
 2
 ferocior 142, 3
 Feronia 559, 1
 feros 41, 2. 260, 12. 745, 5
 ferox 26, 2. 64, 2. 123, 1.
 131, 5. 168, 3. 254, 5. 401,
 4. 882, 9
 ferramenta 732, 9
 ferrata 417, 10
 ferratos 550, 1
 ferro 297, 6. 349, 2. 381, 10.
 387, 5. 444, 10. 486, 13.
 524, 3. 650, 9. 15. 656, 4.
 708, 3. 868, 12
 ferrum 11, 1. 135, 3. 509, 6.
 546, 9. 650, 12. 899, 12
 fertile 373, 6. 674, 4
 fertili 173, 3
 fertibus 211, 4
 fertis 512, 6. 498, 12
 fervens 57, 4
 fervent 678, 5
 ferventius 609, 1
 fervet 566, 7. 727, 5
 fervida 490, 3. 717, 3
 fervidi 415, 3
 fervidiore 469, 9
 fervidis 9, 1. 536, 10
 fervido 39, 3
 fervidos 211, 5
 fervidum 428, 13
 fervidus 116, 4. 509, 5. 882,
 2
 ferula 541, 4
 ferum 844, 6
 fervor 70, 4. 615, 9
 Fescennina 843, 2
 fessas 261, 5
 fessi 568, 1
 fessis 164, 5. 303, 2
 fesso 851, 8
 fessos 436, 8. 502, 3
 fessum 178, 1. 581, 2
 fessus 555, 2. 558, 5
 festas 391, 2. 460, 1
 festinant 648, 7
 festinanti 54, 11
 festinantis 732, 3
 festinas 112, 4. 739, 7
 festiatur 406, 4. 756, 7. 710,
 16. 801, 4. 860, 15.
 festis 496, 651, 4. 869, 11.
 891, 8. 893, 5
 festo 351, 1. 842, 12
 festos 159, 7. 629, 9
 festum 652, 7
 festus 286, 3. 305, 5. 317, 9.
 743, 5
 fictis 721, 6
 ficta 876, 14. 902, 9
 fictis rerum 721, 1
 ficto 853, 4
 fictum 596, 6. 838, 13
 ficu 635, 9
 fictus 565, 5
 ficus 485, 2. 591, 5. 760, 3
 fida conjuga 843, 1
 fide Tina, i. e. chorda 73, 6.
 473, 7
 fide Cyllenea 473, 7
 fide 125, 4. 281, 5. 490, 6
 fide, *pro* fidei 538, 10
 fidelum 165, 6. 875, 7. 691, 4
 fideles 902, 7
 fideli 215, 6
 fidelibus 6, 2. 324, 1. 829,
 14
 fideliter 814, 12
 fidem 23, 5. 755, 5. 856, 10.
 876, 14
 fidem, i. e. chordam 95, 9
 Fidenis 777, 4
 fidens 263, 2
 fidentem 815, 9
 fidentis 255, 11
 fides 78, 5. 95, 2. 193, 2.
 226, 1. 312, 5. 532, 8. 834,
 6. 501, 6. 726, 8. 708, 6.
 810, 6
 fidet 654, 8
 fidibus 50, 7. 101, 5. 135, 4.
 200, 8. 256, 3. 400, 6. 748,
 8. 886, 3. 879, 6. 891, 14
 fidicen 375, 2. 389, 1. 821,
 10
 fidis 616, 2. 769, 9
 fidis verbi, 622, 7
 fidi 61, 6. 335, 4. 820, 10
 fidos 750, 10
 fidum 196, 4. 393, 8
 fidus 408, 4. 823, 8
 fige 807, 6
 figura 333, 3
 figura 13, 1
 figurat 841, 8
 fila 161, 1
 filia 61, 3. 67, 1. 307, 12.
 688, 6
 filia 348, 3
 filiam 443, 6
 filium 36, 6
 filius 18, 3. 290, 5. 350, 8.
 387, 2. 512, 14. 85, 2. 549,
 1. 649, 17. 660, 5. 626, 4.
 697. 13. 719, 7. 901, 9
 filo 851, 12
 findere 4, 6
 findet 685, 9
 findetur 807, 8
 findit 406, 10
 findunt 474, 3
 fine 77, 2. 238, 5. 712, 1.
 828, 10
 fines 316, 5. 510, 7. 514, 4.
 570, 1
 finge 882, 5
 fingent 374, 1
 fingentur 873, 8
 fingere 551, 10. 794, 4. 876,
 12. 906, 12
 fingere carmina 892, 2
 fingeris 904, 9
 fingi 802, 2
 fingit 741, 3
 iugitur 277, 6
 iugo 369, 6
 finibus 16, 4
 finiet 673, 2
 finire 51, 5. 201, 6. 513, 2.
 663, 6
 finiret 866, 6
 finis 123, 1. 403, 6. 490, 7.
 513, 7. 569, 4. 719, 8. 893,
 2. 842, 13. 909, 2
 finitum 430, 1
 finitum 336, 12
 finitis 80, 2. 863, 6
 finium 432, 12
 finixerunt 546, 7
 finxisse 770, 8
 firmare 273, 2
 firmor 391, 11
 firmo 470, 3
 firmus 428, 2. 705, 12. 807,
 6
 fis 412, 1. 871, 1
 fistula 72, 6. 321, 1. 364, 8.
 410, 4
 fixa 596, 5
 fixæ 447, 5
 fixis 721, 5
 fixum 667, 2. 800, 12
 Flacci 615, 2
 Flacco 478, 2
 Flagellis 412, 5. 521, 11
 Flagello 513, 3. 541, 5
 flagitat 678, 4
 flagitio 479, 3

- flagitium 408, 14. 680, 9
 flagito 227, 6
 flagrans 98, 4
 flagrantia, al. fragrantia
 flagrantis 302, 9
 flagres 451, 1
 flagret 554, 18
 flamma 321, 8
 flamma 67, 3. 101. 7. 367, 2.
 630, 3. 430, 4. 536, 1. 568,
 6
 flammæ 406, 5
 flammis 328, 6. 446, 2. 862,
 12
 flau 333, 10. 801, 5
 flava 290, 10
 flavæ 165, 2
 flavam 23, 4
 flavi 573, 18
 flavo 373, 7
 flavos 453, 7
 flavum 10, 3. 55, 6
 flavus 161, 3
 flebili 268, 5
 flebilibus 185, 6
 flebilior 95, 5
 flebilius 95, 4. 882, 9
 flebiliter 409, 5
 flebis 98, 1
 flebit 23, 6. 617, 8
 flebo 455, 2
 flectere 284, 1. 363, 1
 flecti 887, 11
 flectis 232, 1
 flectibus 567, 8. 830, 12
 flectis 208, 2
 flere 719, 7. 861, 1
 fles 221, 3
 fleturam 450, 10
 flevit 186, 3
 flevit 476, 3
 Flore, *prop.* 752, 1. 856, 1
 flore 21, 5. 353, 3. 404, 4
 florent 877, 11
 florente juvenitâ 882, 1
 flores 101, 2. 160, 7. 285, 2.
 348, 12. 749, 10. 837, 4
 floret 484, 10
 floribus 192, 3. 502, 2. 365,
 4. 843, 3
 florum 547, 9
 flos 608, 7
 fluat 478, 10
 fluctibus 5, 2. 111, 2. 297, 1.
 397, 5. 435, 5. 465, 4. 875,
 8
 fluctus 60, 1. 842, 10
 fluentem 464, 9
 fluit 534, 3
 fluere 606, 6
 fluere 545, 7
 fluit 797, 3
 fluitantia 664, 2
 fluitem 317, 9
 flumen 172, 1. 137. 1. 425, 6.
 581, 2. 642, 7. 660, 8. 871,
 8
 flumina 33, 4. 128, 4. 153, 5.
 391, 8. 474, 3. 511, 12. 783,
 4. 854, 6
 flumine 297, 4. 510, 12
 fluminis 81, 4. 356, 3
 fluminum 50, 6
 fluvii 403, 3
 fluvius 86, 4. 167, 6
 fluvios 645, 11, 13
 fluunt 726, 9
 fluxit 271, 4. 457, 4
 focalia 662, 5
 focus 786, 4
 foco 38, 5
 focum 434, 8
 focus 749, 3
 fodiât 757, 1
 fœcunda 277, 1. 330, 6. 666,
 2. 665, 1
 fœcundi 676, 6. 750, 5
 fœda 274, 4. 564, 5
 fœdera 830, 1
 fœdere 335, 7
 fœdis 263, 2
- fœdo 582, 11. 907, 4
 fœdum 650, 2
 fœdus 745, 6
 femina 465, 1. 408, 8
 femine 462, 2
 feminis 64, 3. 498, 1
 fenerator 437, 1
 fenore 430, 4. 512, 5. 732, 3.
 910, 6
 fenum habet in cornu 547,
 12
 foeta 314, 3
 foetus 335, 1. 492, 2
 folia 447, 8
 foliis 92, 6. 135, 5. 315, 1.
 373, 5. 506, 9. 649, 9. 821,
 3. 877, 8
 foliibus 548, 8
 fomenta 468, 14. 512, 12.
 740, 7. 744, 10
 fons 592, 1. 682, 2. 797, 1.
 807, 4. 900, 3
 fonte 277, 5. 877, 1
 Fonteis 559, 9
 fontem 231, 1
 fontes 453, 5. 682, 1
 fontibus 101, 1. 260, 4. 792,
 2
 fœniculo 510, 13
 fontis 743, 6
 fontium 303, 4. 413, 1
 foramine paucò 831, 1
 foras 751, 1. 762, 9
 fore, i. e. janua 514, 4
 fore 809, 7. 477, 10. 508, 1.
 575, 8. 648, 5. 853, 6
 forenses 894, 5
 forensis 760, 6
 fores 291, 3. 309, 2
 foret 253, 4. 397, 2. 471, 4.
 523, 2. 524, 4. 544, 4. 564,
 4. 609, 7
 foribus 342, 8. 663, 5. 710,
 8
 foris 603, 10. 623, 2
 forma 163, 5. 478, 12. 786,
 4
 formabat 554, 9
 formæ 478, 5. 707, 11. 873,
 9
 formam 746, 6. 755, 6
 formandæ 338, 3
 formare 883, 1
 formas 126, 3. 649, 1
 formasti 41, 3
 format 841, 10. 831, 7
 formet 900, 1
 Formiani 23, 2
 Formicrum 314, 6
 formica 508, 13
 formidare 512, 7. 816, 5
 Formidat 904, 6
 formidatam 854, 14
 formidatus 276, 5
 formidat 708, 10
 formidine 709, 2. 752, 4.
 809, 1. 844, 4. 870, 8
 formido, *verb.* 586, 3. 822, 9
 formidolosus 448, 11
 formidolosus 221, 4
 formis 625, 3
 formosa 413, 1. 873, 4
 formosus 541, 9. 573, 4
 formula 643, 1
 formice 520, 5. 521, 1
 formix 728, 8
 foro 551, 1. 684, 10. 764, 5
 fors 606, 1. 574, 15. 616, 7.
 693, 1
 forsan 111, 7. 217, 11
 forsit 574, 10
 forte 605, 6. 762, 4
 fortem 614, 12. 683, 2. 684,
 3. 691, 4. 771, 4
 fortes 39, 2. 216, 3. 378, 11.
 401, 8. 563, 2. 637, 3
 forti 427, 10. 507, 7. 653, 1.
 673, 3. 688, 5
 fortia 637, 4
 fortibus 378, 11
 fortior 255, 2
- fortis 25, 1. 141, 6. 190, 3.
 270, 9. 370, 7. 381, 5. 491,
 8. 535, 8. 699, 6. 710, 4.
 754, 10. 764, 1. 795, 6
 fortissio 513, 15
 fortiter 60, 1. 642, 11. 794, 1
 fortium 394, 3
 fortius 601, 7. 787, 1
 fortitum 213, 1
 fortuna 32, 6. 119, 5. 129, 5.
 140, 2. 256, 3. 557, 7. 382,
 9. 418, 4. 441, 4. 595, 10.
 636, 3. 710, 6. 710, 9. 778,
 4. 838, 10. 848, 6. 890, 10
 fortuna 147, 1. 697, 13. 730,
 7. 764, 9. 781, 1. 831, 6
 fortunam 550, 15. 705, 9.
 721, 9. 769, 8. 884, 3
 fortunarum 881, 8
 fortunans 745, 8
 fortunatam 777, 10
 fortunati 506, 3
 fortunatus 899, 1
 fortunatum 756, 10
 fortunaverit 778, 6
 fortunis 831, 11
 forum 570, 7. 451, 3. 556, 5.
 573, 1. 755, 13. 758, 4.
 800, 5. 813, 1
 fossa 643, 15
 fossam 558, 14
 fossor 318, 3
 fossam 709, 13. 913, 8
 fovea 176, 1. 614, 10. 640, 6.
 720, 12
 fractis 207, 1. 874, 10
 fracto 803, 5
 fractos 465, 6
 fractus 250, 6. 506, 4
 fræna 422, 1
 frænato 792, 8
 frænis 35, 5. 513, 6. 709, 5.
 741, 2
 frænum 774, 9, 11
 fragilem 16, 2. 248, 6
 fragili 331, 9. 620, 3
 fragilis 590, 3
 fragrantia oscula 797, 4
 fragras 726, 2
 frangat 132, 4. 720, 3
 frangatur 523, 5
 frangere 93, 4. 349, 3. 914,
 9
 frangit 465, 8
 frater 103, 5. 490, 14. 757, 4.
 814, 5. 861, 15. 900, 7
 fraterna 87, 5
 fraternæ 457, 6
 fraternis 770, 8. 812, 13
 fraterno 683, 13
 fratrum 745, 9
 fratre 611, 7. 787, 4
 fratrem 787, 4
 fratres 15, 2. 155, 5. 263, 3
 fratrum 134, 6. 660, 9. 812,
 11. 858, 9
 fraudatus 580, 6
 fraude 18, 11. 232, 4. 500, 3
 fraudem 111, 7. 841, 4
 fraudes 347, 7
 fraudibus 800, 10
 fraudis 403, 1
 fraudulentò 252, 5
 fraxinosis 311, 5
 fregerit 437, 6. 540, 12
 fregi 175, 2
 freuisse 193, 1
 fremementem 417, 3
 frementes 462, 7
 fremitum 347, 3
 frenis r. frænis
 frequens 132, 2. 222, 6. 248,
 2
 frequentes 498, 7. 659, 4
 frequentia 641, 5
 freta 17, 6. 62, 4. 742, 4
 fretis 126, 7. 177, 4
 freto 481, 1
 fricti ciceris 894, 9
 frigida 474, 2. 666, 5. 744,
 10. 792, 4
- frigidas 282, 2
 frigidior 797, 2
 frigidò 5, 12
 frigidum 260, 1
 frigidus 698, 1. 914, 1
 frigora 392, 5. 697, 9
 frigore 512, 10. 618, 10. 805,
 10
 frigoribus 330, 4
 frigus 38, 5. 503, 1. 517, 4.
 552, 1. 777, 9. 807, 12
 fronde 259, 3. 569, 10. 814,
 6. 840, 4
 frondes 99, 3. 318, 2
 frondere 796, 11
 frondi 30, 2
 frondibus 78, 1. 788, 15
 fronds 681, 8
 frons 502, 4. 564, 4
 fronte 125, 5. 168, 6. 371, 7.
 473, 1. 587, 4. 762, 4
 frontem 354, 8. 458, 4. 564,
 6
 frontibus 514, 1
 frontis 636, 2. 721, 2. 441, 2
 frontium 6, 4
 fruar 780, 10
 fruaris 869, 12
 fructibus 780, 1
 fructus 525, 3
 fruendi 747, 1
 frueris 780, 2
 frugaliter 553, 7
 fruge 330, 4. 796, 10
 fruges 334, 5. 392, 7. 421, 2.
 738, 4. 783, 6
 frugi 555, 5. 689, 10, 14. 703,
 5. 793, 12. 891, 5
 frugibus 842, 9. 878, 2
 frugis 817, 8. 802, 12
 frugum 390, 9. 498, 12
 frui 121, 1
 fruitur 24, 1
 frumenta 801, 8. 842, 12.
 867, 2
 frumenti 510, 2. 647, 2. 649,
 2. 754, 1. 762, 2. 793, 1
 frusta 700, 12
 frustis r. crustis
 fruticeto 301, 6
 fucatus 471, 1
 fucus 525, 7
 fuco 270, 5
 fucum 773, 12
 fudit 843, 5. 903, 11
 fuerat 9, 6
 Fufidius 518, 4
 fuga 360, 2. 486, 14. 701, 8.
 811, 4. 857, 6. 875, 9
 fugacem 246, 10. 712, 9
 fugaces 150, 4. 204, 2. 390,
 3
 fugæ 201, 4. 396, 1
 fugam 175, 4. 200, 1. 754, 9.
 762, 6
 fugas *nomen.* 841, 3
 fugat 328, 3. 847, 8. 914, 10
 fugatis 379, 10
 fugato 519, 5
 fugax 160, 5. 168, 7
 fuge 39, 6. 169, 4. 547, 12.
 744, 5. 824, 5
 fuge suspicari 168, 4
 fugère 870, 7
 fugere 728, 1
 fugerem 553, 6
 fugeres 866, 10
 fugeret 32, 5
 fugerit 48, 1. 156, 7. 552, 14.
 684, 8. 697, 4
 fugi 799, 9
 fugiam 731, 1. 769, 2
 fugienda 524, 12. 540, 10
 fugiendam 529, 9
 fugiens 348, 9. 357, 2. 522,
 1. 531, 3. 728, 6. 771, 1
 fugient 393, 3
 fugiente 185, 9. 248, 2. 796,
 7
 fugientes 301, 4. 512, 8
 fugientia 511, 11. 827, 8

- fugientum 316, 4
 fugies 66, 1. 323, 2. 824, 5
 fuginus 722, 2
 fugio 580, 2
 fugis 471, 6. 538, 1
 fugisset 565, 4
 fugisti 632, 5
 fugit 131, 5. 283, 5. 536, 2. 861, 3, 5
 fugit *præterit.* 83, 9. 103, 6. 216, 6. 251, 4. 414, 4. 439, 4. 449, 5. 489, 7
 fugitivus 633, 12. 712, 7. 772, 6
 fugio 814, 11
 fugiunt 52, 1. 848, 5. 913, 4
 fulgens 195, 4. 254, 4
 fulgent 214, 3
 fulgente 502, 1. 572, 3
 fulgentem 312, 6
 fulgentes 196, 3. 352, 10
 fulgentia 31, 7
 fulges 505, 7
 fulget 247, 2
 fulgor 150, 4
 fulgore 828, 11. 885, 4
 fulgoribus 621, 7
 fulmina 19, 12. 56, 4. 103, 8
 fulminantis 250, 5
 fulmine 202, 4. 265, 6
 fulmineo 310, 3
 fulminis 275, 4
 fulta 525, 12
 fultum 535, 4
 fultura *nom. subst.* 651, 15
 fulvæ 377, 2
 Fulvi 711, 2
 fulvus 371, 10. 454, 3
 fumante 711, 8
 fumat 317, 6
 fumo 274, 4. 566, 8. 678, 7. 885, 4
 fumosæ 655, 4
 fumum 286, 4. 354, 4. 406, 6. 795, 2. 885, 4
 funali 342, 7
 functos 423, 10
 functum 229, 1
 functus 186, 1. 892, 7
 Fundani 605, 5. 715, 4
 fundata 795, 9
 funde 173, 5
 fundens 118, 3
 fundet 864, 8
 fundi 442, 7. 691, 10. 839, 9
 fundis 492, 1
 funditus 69, 10
 fundo 291, 1
 Fundos 560, 2
 fundum 522, 5
 fundus 54, 3. 242, 6. 682, 10. 740, 2. 796, 1. 807, 6
 fune 705, 6
 funebre 823, 2
 funebres 445, 8
 funem 775, 4. 850, 9. 913, 10
 funera 37, 1. 63, 8. 420, 1. 574, 4. 861, 2
 funeratus 286, 1
 funere 207, 5. 910, 16
 funeri 307, 8
 funeribus 130, 4
 funesto 703, 1
 fungari, *viz* cotis 893, 10
 lungi munere amici 770, 5
 fungis 672, 8
 fungitur 702, 2
 funibus 60, 5. 441, 1
 funis 292, 5
 fuuus 139, 7. 227, 2. 458, 5. 691, 7
 fur 540, 2. 544, 3. 554, 14. 590, 3. 709, 3
 furca 708, 11. 773, 9
 fureifer 705, 6
 furem 798, 13
 furens 58, 6
 furenteni 70, 5. 606, 6. 777, 6
 furenti 708, 11
 furere 180, 3. 466, 8. 642, 10
- fures 512, 7. 586, 3. 588, 3
 furia 109, 3
 furiale 296, 3
 furiam 651, 2
 furiare 98, 5
 furiarum 591, 1
 furibundus 773, 3
 furibus 756, 7
 furiis 650, 11
 furiosa 214, 5. 668, 4
 furiose 656, 9
 furiosus 557, 10
 furiosus 656, 9. 658, 7
 furis, *verb.* 687, 10. 706, 9
 furit 65, 9. 354, 10. 914, 8
 Furius 655, 11
 furni 611, 8
 furno 547, 15
 furnos 777, 9
 furor 422, 8. 451, 12. 457, 1. 741, 1. 862, 3
 furoræ 348, 4
 furorem 140, 8
 furores 669, 12
 furta 541, 6. 680, 6
 furtim 58, 2. 509, 9. 590, 7. 662, 6. 726, 4. 773, 10
 furtis 552, 8. 652, 3
 furtiva 712, 4
 furtivæ 785, 8
 furtivis 744, 4
 furto 43, 2. 767, 1
 furtum 538, 9. 799, 9
 furvæ 200, 5
 furum 586, 2
 Fuscæ 88, 8
 Fuscum 770, 5
 Fuscus 597, 6. 611, 5. 700, 9
 Fusilius, *v.* Fudius
 Fusius 643, 16
 fuste 513, 1. 558, 11. 643, 7
 fustes 280, 4
 fustibus 539, 4
 fustus 844, 4
 fustum 456, 2. 641, 2
- G**
- GABIUS** 77, 3. 830, 2. 836, 3
Gabios 792, 4
Gades 170, 1
Gadibus 156, 3
Galatea 546, 5
Galba 522, 5
galea 12, 9
galeam 65, 9
Galesi 171, 8
Galli 462, 3
galli cantus 506, 9
Gallicæ 35, 4
Gallicæ 420, 1
Gallicis 312, 10
Gallina *prop.* 697, 8
gallina 624, 4. 672, 6
Gallis 528, 11
Galloni 627, 7
Gallus 614, 10
Ganymede 375, 7
Gargani 185, 4
Garganum 850, 1
Gargilis 758, 3
garo 718, 4
garrire 605, 4
garrire 592, 12
garrit 700, 3
garrulus 546, 1. 594, 5. 690, 7. 614, 11
gaude 476, 7. 753, 12
gaudeat 93, 2. 197, 6. 655, 8. 753, 5
gaudeus 304, 5. 658, 8
gaudent 658, 2
gaudentem 4, 6. 621, 11. 764, 13
gaudentes 420, 3. 606, 1. 863, 9
gaudenti 861, 6
gaudente 512, 2. 768, 1. 769, 6
gaudes 101, 2. 395, 5. 551, 4. 664, 6. 719, 10. 860, 2
- gaudet** 20, 3. 129, 6. 277, 5. 518, 3. 452, 9. 615, 10. 702, 3. 703, 6. 858, 1. 887, 10
gaudentis 262, 2
gaudia 272, 6. 411, 7. 561, 7. 691, 6. 803, 9. 848, 5
gaudis 406, 8
gavisa 439, 4
gausepe 714, 6
gazæ 215, 4
gazis 115, 2
gelida 182, 7. 667, 2. 719, 9. 791, 4
gelidæ 100, 4
gelidani 207, 10
gelidii 833, 4
gelido 50, 2. 86, 5
gelidos 302, 6
gelidum 6, 5. 384, 11
gelidus 617, 3
Gelonis 237, 3
Gelonos 187, 3. 261, 2
gelu 38, 3
gemant 60, 5
gemelli 770, 7
gemellum 660, 10
gemens 409, 5
gementis 236, 7
geminant 68, 3
geminentur 874, 3
geminis 592, 1
gemino 885, 8
geminorum 812, 11
geminus 35, 7
gemis 824, 4
genit 792, 2
genmas 337, 9. 866, 6
genmis 215, 2. 753, 11
genæ 405, 2
genas 58, 1. 565, 6
Genamos 416, 5
gener 454, 11. 524, 1. 683, 7
generat 90, 3
generatur 50, 13
generis 507, 3
generi 826, 4
generosæ 671, 4
generosior 240, 5. 570, 1
generosus 572, 4
geniosus 141, 1
generosum 793, 6
generum 165, 1
genialis lectus 732, 10
genibus 93, 2. 783, 6
genibus minor 783, 6
genis 413, 6
genitalis 497, 10
genitus 386, 4
genitor 107, 5. 864, 6
genitricem 610, 9
genium 316, 1. 767, 9. 843, 3
genius 869, 1. 891, 8
gens 331, 3. 430, 2. 616, 10
gens humana 18, 9
gente 161, 8. 666, 2. 683, 12
gentes 9, 1. 131, 6. 200, 4
genti 63, 9. 486, 1. 500, 9
genibus 18, 11. 187, 1
gentis 55, 3. 65, 4. 383, 2
genia 472, 6
geniut 293, 1. 823, 1
genus *v.* nobilitas 663, 5. 753, 6
genus 9, 5. 12, 6. 13, 10. 61, 4. 165, 3. 207, 5. 229, 1. 277, 2. 514, 4. 318, 3. 393, 7. 416, 5. 441, 4. 444, 2. 516, 2. 536, 4. 547, 2. 550, 5. 563, 7. 683, 4
gerat 514, 8
gerentem 377, 6
gerere 645, 6. 768, 1. 806, 2
geret 382, 5
geri 889, 9
geris 275, 1. 325, 1
Germania 584, 12. 481, 1
germinat 455, 1
gerulis 280, 15
Geryonem 206, 1
- gesserit** 26, 3
gessi 684, 2
gesta 642, 6
gestæ 878, 8
gestans 132, 6
gestare 657, 7
gestas *res* 743, 3
gestat 36, 2. 525, 7
gestiens 255, 6
gestiet 547, 15
gestio 311, 10
gestis 411, 1. 824, 5
gestit 781, 6. 847, 1. 887, 7
Getæ 334, 3. 423, 3
Getulæ 323, 1
Getulas 266, 8
Getulo 868, 7
Getulus 93, 4
giganteo 240, 2
gigantum 252, 6
grigas 220, 10
glacies 185, 2
glaciet 293, 2
gladiatorum 646, 10
gladio ignem scrutare 644, 9
glanda 676, 2
glandum 539, 3
glauco 583, 8
glebas 280, 2. 789, 10
glebis 486, 3
glomos 785, 8
gloria 78, 4. 342, 2. 572, 5. 653, 13. 811, 2. 847, 3
gloriantis 469, 7
Glyceræ 80, 3. 116, 2. 125, 2. 522, 7
Glyconis 727, 2
gnata 504, 9
Gustia 568, 4
gnaviter 726, 10
gnavium 816, 2
gnavus 753, 13
Gnidi, v. Chidi
Gnosii 64, 6
Gorgonius 520, 2. 552, 6
Gracchus 862, 2
gracilis 23, 1
gradu 150, 2. 574, 1
gradum 17, 7. 19, 5
græca 83, 2. 602, 5. 896, 1. 898, 4
græcari 622, 6
Græcia 63, 4. 985, 9. 796, 2. 839, 9. 844, 6
Græcis 603, 5. 868, 6. 845, 3. 256, 7
Græco 338, 6. 877, 1
Græcorum 556, 5. 604, 5. 831, 2
Græcos 604, 1
Græcos 565, 1. 648, 6
Graia 466, 2
Graia 218, 6
Graitis 184, 6. 823, 5. 848, 17. 901, 5. *bis.*
Graiorum 394, 4
gramina 365, 11. 391, 5
gramine 159, 6. 284, 2. 410, 3. 483, 2. 887, 10
graminis 65, 12
grammaticas 822, 3
grammatici 373, 1
granaria 510, 10
grande 149, 10. 219, 6. 323, 6. 617, 11. 633, 7
grandes 623, 6. 879, 3
grandi 473, 10. 549, 1. 651, 6
grandia 27, 2. 858, 13. 885, 5. 875, 5
grandine 242, 5
grandinis 8, 2
grandis natu 764, 4
grandio 768, 4
granum 649, 8
grascare 660, 10
gratâ manu 778, 7
grata 20, 1. 64, 3. 80, 5. 116, 5. 124, 4. 126, 6. 295, 1. 396, 3. 394, 1. 407, 7. 493, 6. 717, 8

- gratæ 354, 5. 368, 8
 gratarum 414, 9
 gratas 905, 4
 gratæ 870, 11
 gratia 321, 5. 392, 1. 577, 2.
 745, 3. 747, 4. 756, 10. 812,
 11. 878, 4. 903, 7
 gratia 21, 1. 117, 1. 328, 1.
 422, 10
 gratior 383, 7. 633, 5. 772,
 11
 gratissima 561, 3
 gratissimus 865, 15
 grato 23, 3. 298, 9
 gratum 130, 1. 251, 8. 460,
 3. 693, 4
 gratus 40, 6. 45, 2. 53, 2. 289,
 1. 635, 6. 852, 7
 gravat 855, 4
 gravatus 408, 1
 grave 9, 1. 331, 1. 407, 10.
 416, 9. 713, 5. 878, 1
 gravem 26, 4. 76, 2. 167, 6.
 508, 8. 673, 2. 903, 8
 graves 11, 2. 21, 2. 147, 1.
 253, 1. 399, 4. 401, 5. 406,
 12. 527, 10
 graves Principum amicitia
 as 147, 1
 gravi 56, 2. 64, 5. 69, 7. 230,
 7. 436, 2. 443, 3. 467, 3.
 531, 5. 831, 9
 gravibus 267, 3. 874, 4
 gravida 88, 7. 718, 1
 gravior 895, 3
 graviore 139, 6
 gravis 328, 4. 427, 2. 470, 5.
 506, 3. 557, 3. 680, 7. 784,
 6. 837, 7
 gravitate 607, 1. 834, 3. 832,
 5
 gravus 523, 8. 593, 4
 grege 139, 8. 301, 5. 353, 1.
 484, 3. 540, 6. 747, 10
 gregem 486, 10
 greges 218, 1. 239, 4. 432, 4
 gregi 96, 4
 gregis 302, 8. 771, 4
 grex 485, 6. 642, 13. 744, 3
 Grophe 215, 2
 Gropsh 782, 6
 Grosplius 783, 1
 grucm 433, 13
 gruis 721, 5
 gula 626, 8. 758, 2
 gulæ 712, 5
 gurges 153, 5
 gustaremus 722, 3
 gustarit 689, 15
 gustet 683, 11
 guttur 437, 6
 gutturi 494, 3
 guttus 479, 3
 Gyas 220, 10. 265, 1
 Gyen 282, 1
 Gyges 168, 10
 gyro 885, 2
- H**
 HABENA 792, 7
 habenæ 857, 5
 habilis 322, 3
 habitabilis 415, 10
 habitanda 482, 5
 habitare 87, 6
 habitatum 736, 4
 habitu 707, 13. 708, 9
 habitum 681, 9. 881, 8
 habitus 650, 13
 Hæmo 50, 2
 Hæmonia, v. Emonia
 hæreat 890, 4
 hæredem 862, 2
 hæredes 587, 5. 646, 9. 647,
 5
 hæredi 333, 2
 hæredis 393, 5. 616, 3. 647, 6
 hærentes 656, 7
 hærentem 74, 6. 123, 5. 606,
 5
 hærentia 527, 1
- hærerere 333, 4
 hæres, *nom.* 161, 5. 203, 1.
 225, 3. 639, 9. 649, 17. 651,
 6. 12. 667, 1. 690, 3. 691,
 3. 868, 1. 869, 5
 hæres *verb.* 705, 12
 hæret 523, 8. 663, 4. 833, 4
 hæsit 9, 5
 Halyattici 313, 5
 hamo 684, 8
 hamum 765, 15. 799, 14
 hanc 528, 11. 538, 6. 547, 1
 Hannibal v. Annibal
 harpyiis 626, 8
 harum 208, 4
 has 436, 6
 hasta 245, 4
 hastas 64, 6
 haud 429, 4. 503, 2. 552, 7.
 551, 3. 557, 3. 577, 13.
 615, 1. 684, 1
 haud ita pridem 627, 6
 haud malè 763, 6
 haud unquam 709, 8
 hauritæ 510, 9. 525, 3. 682, 2
 haurit 511, 3
 haustus 749, 6
 Hebrai, *nom. civi.* 500, 3
 Hebro 99, 4
 Hebrum 540, 9
 Hebrus 742, 5. 790, 2
 Hecatus 589, 5
 Hector 164, 4. 401, 5
 Hectora 583, 3
 Hectores 252, 9
 Hectorem 488, 7
 hedera 99, 1. 477, 5
 hederæ 6, 4. 405, 6. 744, 9
 hederis 138, 4
 Helena 13, 2. 490, 13
 Helenam 62, 3. 540, 3
 Helene 400, 8
 Heliconæ 851, 5
 Heliconæ 893, 2
 Heliconis 50, 1
 Heliodorus 556, 8
 Hellade 665, 1
 hellebori 646, 7
 helleboro 865, 12
 hella 438, 2. 450, 3. 874, 2.
 773, 4. 789, 6. 866, 10
 herbæ 763, 8
 herbas 445, 11. 583, 3. 591,
 5
 herbis 331, 4. 571, 5. 438, 4.
 674, 2. 771, 7. 780, 7
 herboso 317, 7
 Hercule 693, 4. 709, 3. 795,
 2
 Hercules 195, 2
 Herculeum 381, 12
 Hercules 250, 8. 398, 1. 490,
 2
 Herculeus labor 19, 8
 Herculis 904, 1. 385, 10. 433,
 7. 324, 5
 here 663, 8
 heri, *nom.* 782, 8
 herile 350, 5
 heriles 856, 6
 herilis 508, 5
 Hermogenes 542, 2. 59, 38.
 602, 3
 Hermogenes 530, 12. 611, 2
 heroa 49, 1
 heros 683, 4
 Herodis 868, 10
 heros 655, 6. 881, 13. 896,
 10
 herum 228, 7. 636, 6. 796, 2
 herus 715, 1. 783, 1
 Hesperia 136, 1
 Hesperia 158, 4. 222, 1. 275,
 4. 385, 12
 Hesperis 111, 2
 Hesperio 422, 7
 hesterna 701, 18
 hesternis 632, 2
 Hetrusco 460, 2. 464, 6
 Hetrusci 608, 7
 Hetrusco 10, 1
- Hetruscos 569, 5
 Hetruscum 556, 5. 499, 9
 hiantem 525, 12. 687, 8
 hiatu 834, 4
 hiberna v. hyberna, &c.
 hiet 625, 5
 hilarem 816, 6
 hilaris 869, 7
 hillis 678, 3
 hinnitum 218, 2
 hinnuleo 92, 1
 Hippolytem 283, 5
 Hippolytum 393, 10
 hircinis 546, 8
 hircum 520, 2. 552, 6. 892, 3
 hircus 470, 5. 483, 8
 Hirpine 191, 2
 hirsutus 470, 5
 hirtum 744, 6
 hirudo 914, 12
 hirundine primâ 761, 3
 Hispanâ 304, 3
 Hispanem 279, 1
 hispidam 404, 5
 hispidos 184, 1
 historias 283, 7. 538, 4
 historis 195, 6
 hoc genus, *pro* hujus gene-
 ris 697, 8
 hoc, *pro* ideo 510, 3. 538, 8
 hodiæque 845, 2
 hodiernæ 336, 1
 hodi 242, 1. 347, 2
 hœdilia 72, 5
 hœdo 302, 3. 635, 8
 hœdum 21, 7
 hœdus 317, 3. 426, 5
 Homero 608, 8
 Homerus 393, 2. 818, 6. 833,
 1. 878, 9. 904, 1. 908, 4
 homicidam 488, 7
 hominem 395, 2. 596, 2. 951,
 11. 665, 3. 799, 11
 homines 511, 8. 694, 2. 699,
 11. 701, 5. 739, 1. 905, 3.
 907, 3
 homini 19, 7. 193, 8. 531, 2.
 631, 1. 806, 5
 hominis 671, 8. 681, 9. 774,
 9
 hominum 41, 2. 50, 10. 511,
 4. 533, 6. 531, 9. 595, 9.
 706, 6. 737, 6. 791, 2. 828,
 5. 885, 3
 homo 521, 1. 536, 1. 560, 1.
 573, 2. 582, 5. 712, 11. 914,
 5
 honesta 643, 14. 770, 4
 honestæ 225, 5. 897, 2
 honestas 843, 8
 honestè 704, 6. 832, 7
 honestis donis 838, 7
 honestis rebus 739, 5
 honesto 891, 11
 honestos 577, 10. *ubi alii leg.*
 onustos
 honestum 403, 5. 534, 8. 575,
 9. 812, 4
 honor 489, 4. 501, 9. 625, 1.
 793, 2. 908, 3
 honoratum 882, 6
 honoratus 734, 5
 honore 847, 9. 863, 4. 878, 6
 honorem 50, 3. 231, 5. 467,
 9. 548, 7. 571, 8. 574, 10.
 857, 3
 honores 51, 2. 101, 4. 149, 6.
 237, 8. 357, 9. 571, 4. 710,
 3. 829, 1. 862, 1
 honores, i. e. fructus 683
 10
 honori 837, 15
 honoribus 4, 3. 247, 2. 570,
 10
 honoris 894, 3
 honorum 73, 4. 415, 7
 honos 192, 3. 576, 10. 817,
 1. 878, 4
 hora 49, 4. 217, 12. 502, 9.
 357, 6. 302, 4. 545, 5. 546,
 4. 559, 2. 11. 747, 8
- horæ 221, 5. 288, 9. 506, 6.
 817, 9. 867, 13
 horam 697, 11. 712, 6. 732,
 5. 729, 10. 764, 2. 778, 6.
 899, 8
 horas 199, 9. 704, 4. 848, 4
 Horati, *genit.* 391, 4
 Horatius 787, 2
 horis 50, 12. 689, 12. 797, 5
 horna 390, 3. 435, 1. 701, 1
 horrea 868, 3
 horreis 312, 2. 411, 4
 horrenda 254, 6
 horrendam 417, 7. 669, 10
 horrendas 588, 12
 horrendus 638, 3
 horrentia 614, 9
 borreo 4, 4. 352, 3
 horres 683, 6
 horrescis 188, 3
 horret 431, 2. 446, 5. 765, 5.
 806, 8. 809, 11. 811, 5
 horribili 113, 4. 232, 8. 541,
 3
 horrida 96, 2. 128, 5. 263, 2.
 337, 1. 384, 12
 horridi 853, 2
 horridis 465, 3
 horridus 325, 9. 844, 7
 horruerini 591, 1
 hortaretur 553, 7
 hortari 858, 10
 hortatur 730, 8
 horti 540, 5. 12. 790, 1
 hortis 586, 5
 horto 405, 4. 672, 4
 hortos 593, 1. 641, 4
 hortus 692, 2
 hospes 252, 7. 56, 7. 633, 1.
 635, 5. 671, 8. 562, 5. 700,
 7. 701, 20. 726, 1. 761, 4.
 865, 7. 900, 7
 hospite 282, 5
 hospitale 491, 4
 hospitem 160, 3
 hospitem 339, 9
 hospites 169, 2. 453, 1
 hospitibus 260, 12
 hospitium 700, 9
 hospitio 556, 4
 hospitis 193, 3
 hoste 774, 10. 794, 5
 hostem 112, 11. 376, 6. 501, 4.
 531, 8. 862, 10
 hostes 177, 1. 806, 2
 hosti 858, 3
 hostia 82, 2. 832, 2
 hostibus 370, 10
 hosticis 246, 2
 hosticus 594, 3
 hostile 70, 1
 hostiles 418, 9
 hostili more 814, 4
 hostilium 462, 9
 hostis 288, 3. 454, 12. 464, 1.
 616, 9
 hostium 25, 1. 268, 1. 347, 1.
 417, 2
 humana 512, 5. 648, 1. 880,
 4. 903, 12
 humana gens 18, 9
 humanæ 55, 3. 669, 2
 humanam 451, 8. 633, 6
 humanè 860, 15
 humani vultus 821, 1
 humanis rebus 719, 10
 humanos 255, 8. 588, 6
 humanum 444, 2
 humâsse 651, 8
 humeri 876, 2
 humeris 202, 3. 264, 4. 401,
 3. 439, 7. 494, 5. 567, 5.
 693, 12
 humero 168, 8. 510, 5
 humeros 12, 2. 58, 5. 236, 5.
 301, 3
 humerum 87, 5. 324, 2
 humescit 699, 7
 humi 271, 6. 632, 3. 875, 6
 humida 470, 10
 humilem 223, 5. 859, 8

- humiles 241, 8
 humili 341, 6. 360, 9. 893, 2
 humilis 142, 6. 259, 7
 humo affligit 682, 3
 humi 51, 11. 58, 1
 humum 248, 2. 364, 12. 417,
 12. 446, 8. 854, 5. 881, 9.
 887, 7. 893, 3
 humus 455, 8
 humecine 598, 5
 Hyadas 17, 4
 Hyarbitam 820, 2
 hyberna 403, 4
 hybernas 685, 11
 hyberno 860, 1
 hybernum 477, 8. 584, 2
 hybernus 433, 7. 492, 3
 hybrida v. ibrida
 Hydas pes 89, 4. 714, 9
 hydra 381, 11
 hydran 828, 8
 hydropticus 739, 3
 hydrops 156, 5
 hyemat 623, 2
 hyemes 47, 2. 66, 5. 190
 242, 8. 772, 11
 hyemet 801, 7
 hyenis 39, 3
 hyems 20, 1. 455, 7. 509, 6.
 791, 1
 Hylæum 195, 2
 Hymettia 623, 1
 Hymettia 224, 3
 Hymetto 172, 4
 Hyperbores 236, 9
 Hypsæa 526, 2
- J**
- JACENTEM 141, 5. 501, 2
 jacentes 192, 8
 jaces 580, 4
 jacere 433, 1. 459, 2
 jaceret, *penult. longâ* 714,
 7
 jaceret, *penult. brevi* 660, 8
 jaces 551, 6
 jactamus 797, 7
 jactantibus 506, 5
 jactantior 555, 6
 jactat 10, 8. 525, 9. 675, 2
 jactata 381, 4
 jactatam 123, 2
 jactatur 649, 16
 jactatus 625, 5
 jactaverit 777, 11
 jactes 61, 4
 jactis 243, 2
 jaculatur 216, 3
 jaculari 301, 5
 jaculator 263, 8
 jaculatus 8, 3
 jaculis 88, 6
 jaculo 36, 4
 jam *id est*, deinceps 382, 7.
 406, 5
 jam, *id est*, paulo post 163,
 3. 5. 210, 1. 391, 1
 Jambes 835, 1
 jambis 67, 3. 860, 2
 jambo 879, 2
 jambos 70, 4. 475, 7. 820,
 11
 jambus 894, 11
 Jane 694, 1. 800, 7
 janitor 296, 2. 707, 4
 janitorem 396, 5
 Janna 97, 4. 290, 11. 291, 8.
 529, 5
 Janum 421, 6. 640, 5. 824, 1.
 854, 9
 Janus 723, 4
 Japeti 18, 10
 Japyga 16, 2
 Japux 346, 11
 Jasonem 433, 2
 Iber 237, 4
 Iberi 718, 4
 Iberia 445, 11
 Iberia 385, 2. 420, 2
 Ibericis 441, 1
 Iberis 111, 10
- ibrida 582, 1
 ibunt 615, 3
 Ibyci 507, 5
 Icaris 293, 8
 Icaris 5, 2
 Icaro 236, 6
 Icci 113, 1. 760, 1
 Icti 584, 1. 387, 5
 icibus 97, 2
 icto 615, 8
 ictu 226, 2. 310, 3
 ictum 223, 1. 329, 3. 390, 6
 ictus 211, 6. 401, 6. 895, 1
 id 510, 1. 511, 7. 908, 6
 idæ 550, 13
 Ida 824, 4
 Idæis 62, 5
 Idibus 437, 3. 576, 2
 Idoneus 401, 3
 idonea 634, 11. 902, 5
 idoneum 363, 7
 idoneus 233, 2. 342, 1. 750,
 7. 797, 1. 856, 7
 Idus 106, 3
 Jecur 57, 4. 98, 6. 265, 9.
 363, 7. 447, 3. 597, 11.
 721, 6. 814, 14
 Jecura 446, 1
 Jecurina 668, 6
 Jecunis deipibus acer 858,
 4
 Jecunus 626, 6
 igitur 513, 16. 651, 13. 710,
 1
 ignara 153, 6. 509, 2. 842, 4
 ignarum 675, 6
 ignarus 700, 3. 840, 8
 ignave 836, 2
 ignavi 557, 2
 ignavus 453, 2
 igne 565, 8
 ignea 220, 2
 igneam 71, 4
 igneas 251, 1
 ignem scrutare gladio 664,
 9
 ignem 18, 11. 19, 1. 345, 10
 ignes 44, 2. 55, 1. 143, 4. 255,
 7. 371, 7. 417, 4. 643, 10,
 12. 728, 6
 igni 20, 5. 123, 1
 ignibus 58, 3. 104, 3. 140, 4.
 282, 7. 320, 2. 451, 2
 ignis 66, 6. 63, 1. 265, 8. 47,
 6. 5. 509, 6. 546, 9. 550, 8.
 8
 ignium 412, 4
 ignobile 570, 8
 ignobilis 865, 3
 ignominiosa 894, 7
 ignoras 532, 9
 ignorat 762, 1. 838, 3
 ignoratæ 895, 10
 ignores 783, 3
 ignoro 879, 10
 ignoscas 555, 2
 ignoscat 537, 1
 ignoscent 543, 7
 ignoscere 865, 8
 ignoscas 598, 5
 ignoscis 870, 11
 ignosco 582, 10
 ignota 493, 1. 573, 9. 825, 5
 ignoti 402, 2
 ignotis 540, 4
 ignoto 667, 7
 ignotus 570, 5. 572, 4
 ignotum 532, 3. 896, 8
 ignotus 225, 3
 ignovisse 765, 10. 903, 6
 Ilerdam 825, 5. *bis*.
 Ilex 381, 7. 477, 5. 796, 9
 Iliæ 438, 1. 716, 6. 725, 3
 Iliæ *nom. prop.* 293, 8. 337,
 2. 529, 3
 Iliacas 68, 6
 Iliacos 737, 2
 Iliacur carmen 883, 4
 Iliæ 10, 7. 488, 6. 493, 8
 Ilic 435, 1. 463, 3
 Ilicem 303, 5
 Ilices 331, 3. 475, 2
- iligna 676, 2
 Ilio 44, 1. 66, 3. 319, 4. 381,
 3. 466, 3
 Iliou 251, 9. *bis*. 253, 8. 476,
 6
 Iliouam 643, 17
 Ilios 401, 1
 Ilythya 497, 8
 Illabitur 250, 6
 Illacrymabilem 205, 5
 Illacrymabilis 402, 1
 Illacrymare 691, 5
 Illapsus 222, 8
 Illaqueant 511, 2
 Illecebris 892, 6
 Illepidæ 837, 2
 Illevari 347, 14
 Illidere 620, 3
 Illigata 423, 11
 Illigatum 105, 2
 Illigaturum 493, 1
 Illinc 649, 7
 Illinere 553, 8
 Illinact 760, 8
 Illitum 400, 6
 Illius *mediâ longâ* 608, 3
 Illota 681, 1
 Illudere 719, 10
 Illudit 643, 7
 Illudo 555, 40
 Illum ipsum 633, 3
 Illusi 712, 2
 Illustrat 416, 1
 Illustrum, *verb.* 693, 3
 Illusus 734, 9
 Illustus 718, 10
 Ilyricis 110, 1
 Ima 123, 2. 511, 1. 677, 11
 Imagine 546, 11. 590, 7. 762,
 12
 Imagines 358, 5. 494, 7
 Imagini 96, 1
 Imaginibus 571, 6
 Imago 49, 4. 84, 6. 343, 8.
 669, 7
 Imbecilla 632, 10
 Imbecillius 706, 13
 Imbelle 763, 11
 Imbellem 379, 2
 Imbelli 64, 4
 Imbellis 27, 3. 246, 11. 422,
 2
 Imber 359, 3. 788, 16
 Imberbes 833, 1
 Imberbis 837, 9
 Imbre 777, 7
 Imbres 31, 4. 184, 1. 366, 5.
 433, 7. 472, 1. 793, 2. 807,
 12
 Imbrem 635, 6
 Imbri 568, 2
 Imbribus 496, 2
 Imbrum 343, 1
 Imbuerit 902, 2
 Imbuit 58, 11
 Imbuta 711, 3
 Imbuti 752, 5
 Imbutum 450, 1
 Imbutus 856, 7
 Imi 717, 5. 203, 10
 Imis 45, 2. 475, 1. 492, 11
 Imitabilis 856, 8
 Imitabile 820, 5
 Imitabitur 630, 1. 875, 11
 Imitandi 602, 2
 Imitare 546, 10
 Imitatis 13, 2. 662, 8
 Imitata 651, 7. 850, 6
 Imitator 828, 9
 Imitatorem 900, 12
 Imitatoris 820, 7
 Imitatus 971, 7
 Immane 880, 3
 Immane quantum 102, 6
 Immanem 262, 3
 Immanes 415, 10
 Immanis 296, 1
 Immanitatis 713, 7
 Immanior 6, 1. 65, 12. 227,
 3
 Immemorata 821, 10
- immensum 509, 8
 immensus 366, 7
 immerentes 453, 1
 immerentis 199, 7. 457, 7
 immeritam 74, 7
 immeritis 111, 6. 125, 2. 247,
 5
 immeritos 657, 4
 immeritum 787, 9
 immeritus 274, 1. 639, 1
 immerisabilis 737, 8
 immetata 331, 4
 immiunus 323, 1
 immiunente 50, 5
 immiunentem 346, 1
 immiunentes 55, 7
 immiunet 636, 4
 immiunet 280, 3
 immiscere 524, 13
 immiscerabilis 263, 4
 immittia 874, 2
 immittis 167, 10
 immoderatus 690, 6
 immoedice 58, 5
 immoedulata 895, 11
 immolabitur 406, 13
 immolare 21, 6
 immolato 406, 1
 immollet 652, 10
 immoritur 766, 11
 immortalia 392, 3
 immortalis 913, 13
 immunda 869, 13. 894, 7
 immundis 678, 5
 immundus 580, 6. 733, 3
 immuniem 412, 1. 789, 4
 immunis 332, 1
 imo 130, 2. 237, 1. 466, 4.
 532, 7. 668, 8
 imos 241, 1. 592, 9. 856, 3
 impar 327, 1. 552, 6. 661, 4.
 733, 7
 impares 126, 2. 321, 2
 imparibus 453, 15. 625, 3
 impariter 878, 10
 impavidi 65, 5
 impavidum 250, 7
 impediati 601, 2
 impediti 572, 7
 impeditre 21, 4
 impellat 556, 9
 impellit 881, 8
 impellunt 409, 2
 impensis 822, 1
 impenso 661, 1
 imperas 275, 1
 imperat 741, 2. 775, 3
 imperet 501, 3. 617, 13
 imperi 11, 6. 422, 5
 imperis 363, 2. 418, 7. 709,
 6. 813, 2
 imperio 139, 7. 262, 8. 267,
 3. 312, 6
 imperiosa 691, 12
 imperiosus 60, 7
 imperiosus 710, 1
 imperitare 65, 7
 imperitarint 570, 2
 imperitas 709, 12
 imperito 655, 2
 imperium 132, 4. 240, 1.
 573, 8. 749, 2. 783, 5
 impermissa 278, 5
 imperor 750, 5
 imperti 754, 3
 impetrat 842, 9
 impetrato 570, 6
 impetu 417, 10
 impetus 212, 4. 275, 5. 876,
 6
 impexa 650, 2
 impia 153, 3. 292, 6. 241, 3.
 437, 5. 443, 3. 481, 3. 689,
 2
 impiæ 18, 6. 123, 6. 297, 4. 5.
 396, 3
 impiam 465, 4
 impias 335, 3. 451, 4
 impiger 572, 4. 398, 1. 417,
 2. 728, 5. 882, 7
 impingas 735, 2

- impio 222, 3. 380, 6
 impios 262, 2. 343, 5
 impium 102, 6
 implacidum 416, 5
 implent 674, 3
 implere 604, 5
 implēris, l. e. implēveris
 483, 1
 implet 350, 11
 implevisse 826, 9
 implicata 445, 5
 implicitum 910, 9
 implorat 842, 7
 imploravit 774, 5
 impluribus 428, 5
 impunens 665, 4
 importes 764, 5
 importuna 313, 1. 811, 5
 importunas 586, 4
 importunus 413, 7. 690, 13.
 757, 4. 868, 11
 imposita 709, 8
 impositam 265, 8. 303, 5
 impositas 416, 7. 854, 7
 impositum 553, 3
 impositura 162, 4
 impositus 766, 3
 imposuere 641, 6
 imprussisse 263, 4
 impotens 140, 1. 152, 2. 359,
 3
 impotentia 496, 10
 imprānsi 622, 2. 662, 7
 impransus 794, 3
 impressit 58, 7
 imprimat 697, 2
 imprimeret 69, 10
 improba 640, 8. 690, 1
 improbae 339, 2
 improbatum 444, 8
 improbe 634, 4. 656, 2
 improbo 290, 13
 improbus 532, 11. 538, 6.
 684, 11. 695, 5. 765, 4. 774,
 13
 improvisia 200, 3. 753, 4
 imprudens 553, 3
 impube 445, 3
 impubem 186, 3
 impudens 349, 5, 6. 413, 2
 impudica 436, 6
 impugnat 338, 5
 impulerit 283, 1
 inpulit 659, 9
 impulsa 367, 6
 impunē 72, 1. 120, 2. 402, 8.
 493, 1. 749, 6. 843, 9. 863,
 7. 891, 3. 906, 1
 imputator 711, 11
 imputata 484, 10
 imum 883, 1. 886, 5. 905, 3
 imus 875, 10
 in *pro* ad 125, 6. 371, 6
 in *pro* erga 378, 10
 in *pro* adversus 27, 11. 376,
 7. 381, 12. 414, 4. 443, 9.
 454, 9. 493, 10. 536, 2.
 620, 8
 inachia 467, 8
 Inacho 161, 6. 319, 1
 inaequales 184, 3. 699, 5
 inaequali 733, 5
 inaequalis 704, 4
 inaequet 468, 11
 inamarescunt 712, 1
 inane 296, 12. 441, 7. 528, 3.
 806, 10
 inanes 454, 1. 551, 2. 657, 5
 inanem 911, 12
 inani 237, 5. 581, 3. 704, 3.
 870, 7
 inania 893, 3
 inanis 622, 9
 inaniter 230, 10
 inarata 484, 9
 inarsit 439, 3
 inaudax 323, 2
 inauget 781, 1
 incautata 591, 5
 incautatum 775, 1
 incauta 509, 2
 incauti 913, 5
 incauto 536, 6
 incedas 317, 1
 incedis 143, 4. 478, 8
 incedo 578, 3
 incendia 396, 3. 512, 7. 815,
 13. 841, 3
 incendio 450, 2
 incendit 707, 7
 incertam 540, 5
 incerto 464, 6. 469, 3
 incertos 357, 9. 848, 3
 incertus 536, 1
 incessum 668, 11
 incesto 249, 1
 incestus 278, 1
 incestus 251, 10. 914, 8
 inchoare 22, 3
 incidat 583, 7. 797, 12
 incidere 616, 9
 incidere 789, 7. 908, 2
 incidit 632, 12. 890, 1
 incidit 583, 2
 incipere 638, 5. 739, 10
 incipiam 750, 1
 incipias 513, 9. 650, 5
 incipies 884, 2
 incipit 588, 6. 566, 5. 588, 4.
 700, 5
 incisa 935, 7
 incitat, Epod. 8
 inclamat 598, 9
 inclinare 352, 1
 inclinere 336, 15
 includere 724, 3
 inclusa 336, 11. 878, 11
 inclusam 509, 1
 inclusit 414, 3
 inclusus 357, 9
 incoctum 655, 10
 incoctus 438, 4
 incoeptis 874, 4
 incoeptus 883, 2
 incoeptos 475, 7
 incoegitat 341, 4
 incolae 68, 1. 636, 5
 incolis 291, 3
 incoluit 570, 1
 incolumem 16, 5. 538, 5.
 554, 7. 797, 5
 incolumes 405, 2
 incolunū 282, 7. 385, 1. 650,
 8. 778, 1. 832, 5
 incolumis 532, 12
 incommoda 888, 2
 incommodus 813, 3
 incomposito 593, 2
 incomptis 53, 4. 911, 15
 incomptum 193, 7. 445, 6
 inconcinna 803, 6
 inconcinuus 805, 8
 inconsultus 750, 1
 incontinentes 74, 5
 incontinentis 265, 9
 incoquere 718, 10
 incorrupta 95, 2
 incorruptissimus 576, 8
 increbuit 690, 10
 incredibili 222, 2
 incredulus 889, 6
 increpare 489, 14
 increpuit 420, 6
 incretum 680, 2
 in crustare 335, 12
 incubet 643, 12
 incubuit 13, 3
 incude 155, 2
 incudi 911, 13
 inculte 739, 14
 incultis 852, 8
 inculto 533, 10
 incultum 744, 6
 incurata 798, 1
 incuria 903, 11
 incurreret 616, 9
 incurteret 617, 1
 incutiam 815, 5
 incutiat 620, 7
 incutit 783, 9
 indecoro 151, 2
 iudi 301, 8
 India 332, 6
 indicant 396, 5
 indicat 24, 6
 indice digito 712, 2
 indicis 876, 11
 indicio 666, 6
 indicio 557, 5
 indicta 823, 5
 indictis 766, 2
 indictum 340, 7
 Indicum 840, 7
 indigna 822, 8. 863, 14. 893,
 4. 893, 12
 indignatio 442, 4
 indignatur 820, 1
 indigni 745, 6
 indignis 571, 5
 indigno 339, 1. 793, 11. 852,
 6
 indignor 837, 1. 904, 1
 indignum 642, 8. 754, 2. 801,
 11
 indignus 654, 3. 660, 2
 indocili 251, 5. 484, 3
 indocilis 5, 5
 indocti 840, 11. 847, 10
 indoctum 170, 2. 856, 9. 914,
 10
 indoctus 891, 10. 905, 10
 indoles 378, 7
 indomita 745, 5
 indomitae 205, 3
 indomitam 536, 2
 indomitas 416, 15
 indomito 622, 5
 indormis 512, 1
 indormit 430, 5
 Indos 55, 10. 728, 5. 752, 6
 indotata 807, 5
 inducant 500, 3
 inducat 555, 12
 inducere 527, 5. 873, 2
 induceris 708, 1
 inducit 519, 6
 indulgens 156, 5
 Indus 412, 9
 indutus 805, 7
 inmemori 446, 12
 inemptas 435, 2
 inemptis 855, 10
 ineptē 599, 3. 885, 1
 ineptum 543, 5
 ineptus 535, 5. 552, 5. 571,
 5. 611, 1. 806, 1
 inerant 701, 12
 inermem 89, 8. 750, 3
 iners 135, 2. 270, 13. 392, 8.
 706, 16. 727, 10. 865, 1.
 888, 5
 inermem 262, 5. 676, 3
 inertes 586, 6. 823, 4. 911,
 14
 inertia 475, 1. 773, 3
 inertiae 402, 4
 inertibus 698, 12
 inest 543, 10. 692, 1
 inexcussibilis 813, 15
 inexorabilis 882, 7
 inexpertis 815, 14
 inexpertum 882, 14
 infabre 641, 2
 infame 208, 1
 infanem 349, 2
 infames 18, 3
 infamia 793, 1
 infamis 420, 13. 628, 1
 infans 259, 11. 375, 5. 839,
 5
 infantes statuas 685, 10
 infecit 279, 4
 infectum 357, 5. 740, 15
 infelicis 668, 4
 infelix 409, 6. 513, 5. 875,
 12
 inferbuit 679, 2
 inferias 152, 4
 inferiorem 589, 3
 inferius 450, 15
 infernas 589, 7
 infernis 393, 9
 infestis 189, 9. 617, 4
 infesto 552, 5
 infestus 288, 1. 477, 7
 inficiet 302, 6
 inficit 457, 3
 infideles 448, 6
 infidelis 480, 4
 infidi 423, 4
 infido 454, 11. 809, 4
 infidum 133, 6
 infidus 493, 7
 infima 161, 7
 infirmis 992, 2
 infirmas 432, 6
 infirmior 598, 4
 infirmo 797, 3
 infla 797, 3
 inflans 669, 6
 inflaret 669, 8
 inflat 847, 4
 inflavit 521, 3
 inflet 508, 1
 informes 190, 2
 informem 588, 2
 informis 864, 5
 infortuna 881, 2
 infossus 446, 10
 infregi 469, 6
 infrequens 127, 1
 infundam 450, 13
 infundis 740, 9
 ingemeis 446, 9
 ingeni 27, 5
 ingenii 226, 1
 ingeniis 838, 4
 ingenio 327, 1. 619, 2. 870,
 4
 ingenium 462, 6. 533, 9. 548,
 6. 609, 2. 620, 1. 677, 1.
 693, 6. 720, 4. 744, 6. 861,
 9. 893, 1. 901, 5. 909, 6
 ingens 53, 4. 160, 2. 189, 5.
 401, 2. 553, 9. 647, 6. 669,
 2
 ingentem 279, 5. 649, 6
 ingentes 158, 5. 666, 3
 ingenia 828, 4
 ingenius 821, 12
 ingenio 104, 3. 572, 1
 ingennos 577, 5
 ingennum 654, 7
 ingenium 338, 4. 570, 7. 906,
 3
 ingerere 557, 9
 ingluvia 517, 6
 ingrata 468, 93. 498, 5. 417,
 6. 726, 9
 ingrata 292, 4
 ingrato 63, 1
 ingratos 761, 11
 ingratus 821, 12
 inguen 521, 1
 ingustata 716, 6
 inhaeret, Epod. 12
 inhians 512, 1
 inhonestum 551, 12
 inhonustus 573, 9
 inhorruit 92, 5
 inhospita 788, 6
 inhospitale 89, 2. 427, 8
 inhumana 813, 4
 inhumato 110, 3. 655, 8
 inject 422, 2
 injecta 263, 5. 552, 8
 injecto 112, 5
 injicit 74, 5. 573, 5
 inimica 51, 4. 56, 3. 138, 5.
 617, 10
 inimicā 423, 1
 inimice 155, 1. 649, 18
 inimicis 494, 5. 634, 7
 inimicitias 623, 3
 inimicum 563, 2
 inimicus 677, 7
 iniqua 44, 9. 857, 9
 iniquae 171, 7. 593, 3
 iniquam 536, 11
 iniquas 242, 8
 inique 787, 9
 iniqui 753, 8
 iniquus 704, 8
 iniquos 165, 4

- aliquam 13, 7. 186, 4. 540,
 9. 633, 8. 878, 2
 Iniquus 821, 13
 inire 253, 5
 injuria 695, 4
 injuriosus 490, 5
 injurioso 132, 1
 injussa 485, 5
 injussi 530, 3
 injuste 836, 10
 injusti 540, 7
 inmantem 514, 7
 innascitur 534, 3
 innat 678, 2
 innati 894, 5
 innectes 494, 3
 innixus 251, 1
 innocens 335, 2
 innocens 73, 9
 innumerabilis 361, 1
 Ino 882, 9
 inominata 484, 4
 inopem 651, 14. 842, 3. 859,
 8
 inopes 206, 5. 901, 4
 inopi 517, 3
 inopis 546, 6
 inops 312, 3. 553, 10. 618, 7.
 683, 3. 816, 10
 inornata 893, 7
 inornatum 402, 6
 inquam 182, 9. 532, 4. 592,
 7. 593, 3. 603, 3. 664, 9.
 705, 8. 716, 3
 inquit 686, 2
 inquieti 250, 4
 inquietis 452, 3
 iniquus 536, 10
 inquinavere 277, 2
 inquinavit 486, 12
 inquiet 590, 1
 inquiram 642, 10
 inquirant 533, 4
 inquis 551, 5. 814, 1. 638, 10
 inquit 511, 5. 521, 2. 5. 523,
 6. 552, 10. 541, 10. 564, 4.
 392, 6. 13. 535, 3. 595, 5
 insana 282, 2
 insanabile caput 893, 6
 insane 626, 1. 654, 5. 669,
 13. 665, 5. 711, 1
 insani 69, 5. 560, 3. 645, 6.
 743, 8
 insanitia 258, 5. 658, 6. 840,
 12
 insanientem 260, 9
 insanientis sapientie 127, 2
 insanior 537, 9. 648, 8
 insanire 321, 7. 644, 2. 646,
 6. 658, 10. 664, 4. 668, 2.
 733, 12. 865, 9
 insanis, nom. 621, 7. 693, 6
 insanis, verb. 642, 1
 insanisse 650, 10
 insanit 522, 8. 547, 5. 548,
 12. 644, 3. 812, 11
 insanitius 604, 5
 insano 643, 4. 749, 10
 insanos 326, 2. 642, 9
 insanum 526, 8. 642, 13. 650,
 6. 667, 6. 668, 6
 insanus 578, 7. 642, 9. 644,
 6. 649, 15. 652, 5. 656, 3
 inscitia 620, 7. 636, 8. 642,
 12. 745, 4
 inscium 576, 2
 inscius 270, 14
 insculpere 647, 5
 insectere 706, 15
 insector 836, 4
 insectuta 50, 3
 insenuit 439, 5
 insenuit 861, 10
 inssepulta 452, 7
 insequeris 857, 2
 inserere 340, 5
 insereres 189, 1
 inseres 7, 4
 inseris 537, 9
 inserit 432, 2
 inserit honoris 237, 15
- inseverit 534, 1
 insidias 527, 4. 340, 6
 insidiatorem 684, 8
 insidiosi 702, 10
 insidiosus 846, 7
 insigne 149, 4. 340, 6
 insignes 29, 3. 241, 1
 insignem 87, 4. 125, 5. 129,
 3. 323, 5. 663, 7
 insini 53, 2
 insinua 662, 4
 insiniguus 445, 2. 707, 12
 insinigi 617, 2. 968, 4
 insiluit 914, 2
 insistet 491, 5
 insitit 379, 4
 insitula 432, 9
 insolabiliter 787, 5
 insolens 23, 8. 70, 1. 181, 8.
 575, 15
 insolentem 163, 1. 857, 8
 insolenti 139, 3
 insolentia 494, 6
 insolitus 376, 4
 insolitum 891, 15
 insolomnis 282, 4
 insous 233, 5
 insperata 404, 2
 inspersos 575, 13
 inspexit 737, 6
 inspicie 763, 5
 inspiciunt 525, 11
 instanti 205, 2
 instantis 250, 2
 instar 383, 6
 instari 466, 5. 515, 1. 524, 1.
 697, 5
 instillare 789, 7
 instillat 629, 10
 institia 520, 4
 institerat 690, 5
 institor 278, 8
 insuloribus 469, 6
 institui 874, 12
 instituta 286, 5
 institutum 844, 4
 institutum 604, 3
 insto 741, 10
 instravit 897, 3
 instructor 811, 5
 instruit 842, 3
 instrumento 542, 4
 insuavis 537, 12
 insudat 550, 12
 insuevit 533, 5
 insulas 484, 8
 insulis 397, 7
 insultat 254, 2
 insumebat 911, 12
 insumer 634, 2
 insuper 679, 3
 insurgat 465, 7
 intabuisse 447, 6
 intacta 683, 4
 intacte 29, 4
 intactas 463, 2
 intacti 603, 5
 intactis 332, 5. 844, 1
 intactum 134, 7
 intactus 456, 5. 615, 7
 intaminatis 247, 2
 integer 166, 4. 220, 4. 621,
 1
 integer animi 658, 5
 integer vite 88, 5
 integer mentis 644, 4
 integra 60, 8. 121, 2
 integræ 265, 2
 integris 101, 1. 634, 13
 integro 385, 12
 integrum 243, 1. 362, 4. 633,
 3. 677, 8
 intelligit 770, 1
 intendens 739, 5
 intenta 377, 2
 intentata 24, 5
 intentatum 833, 3
 intentus 913, 3
 intercedit 671, 4
 intercinat 890, 3
 intercurrentia 742, 4
- interdicta 523, 7. 758, 9
 interdictu 656, 2
 inteream 595, 5
 interempto 382, 10
 interit 893, 6
 intererit multum 881, 13
 interest 161, 7. 397, 9
 interest 523, 11
 interfusa 62, 2
 interim 328, 8. 433, 3
 interim dum 323, 8. 433, 3
 interimis 650, 7
 interiore 160, 1. 635, 2
 interire 226, 8
 interit 877, 9
 interit 885, 7
 interitum 313, 15
 interitura 992, 6. 998, 6
 interluna 98, 3
 interminat 447, 5
 intermiscere 603, 9
 intermissa 322, 1
 intermosco 910, 10
 interpellandi 593, 9
 interpellatim 671, 3
 interpellat 581, 3
 interpres 681, 8. 883, 9. 907,
 3
 interprete 881, 10
 intersis 13, 6
 intersit 716, 8. 889, 9. 863,
 10
 intervalla 860, 13
 intestabilis 634, 2
 intimo 40, 5
 intonata 455, 5
 intonsi 212, 1
 intonsos 477, 9
 intonsum 86, 1. 767, 3
 intort 302, 6
 intrarit 478, 6
 intorsum 618, 13. 799, 8
 inturcis 444, 9
 intulerat 263, 1
 intulit 18, 11. 486, 6. 844, 7
 intumescit 485, 8
 invener 539, 7. 740, 13
 invenit 869, 6
 invenias 550, 2
 inveniem 95, 2
 inveniet 689, 1
 invenior 680, 1. 840, 6
 invenisse 896, 8
 inventa 540, 7. 843, 4
 inventis 888, 3
 inventore 693, 2
 inventore 606, 4
 inventum 905, 7
 inverecundis 468, 6
 inversi 268, 2
 inverso 465, 5
 inversum 436, 8. 509, 3
 invertinus 535, 11
 invertunt 717, 4
 invicem 97, 9. 352, 5. 543, 8
 invicta 882, 9
 invicte 475, 11
 invicti 350, 13. 614, 7. 727,
 2
 invictus 584, 5
 invida 48, 1. 397, 4. 773, 3
 invide 450, 3
 invideant 528, 11
 invideat 574, 11. 593, 8
 inviolenda 189, 3
 inviolentia 244, 5
 invidens 142, 4
 invideo 877, 4
 invides 115, 1
 invidet 173, 3. 368, 8. 789,
 12
 invidi 336, 6
 invidia 325, 4. 536, 5. 572, 6.
 620, 3. 738, 6. 740, 13
 invidia 697, 12. 807, 10. 842,
 1
 invidiarum 633, 7. 828, 10
 invidit 700, 10
 invideo 374, 5. 383, 9
 invideo 322, 1. 727, 10. 740,
 12. 792, 2
- involatus 261, 3
 invisa 761, 7. 788, 4. 838, 6
 invisam 518, 3
 invisas 208, 5
 invisit 128, 5
 invisus 668, 5
 invisum 253, 2. 786, 5. 548,
 1. 791, 4. 860, 7
 invisus 760, 11
 invita 620, 2. 863, 15. 900, 5.
 905, 5
 invitet 433, 6
 invito 296, 8
 invitum 78, 1. 825, 8. 914, 5
 invitus 750, 8. 774, 5. 869,
 10
 invulas 627, 4. 718, 9
 invula 152, 2
 invulæ 234, 3
 invuli 716, 10
 invulsi 112, 2
 invulto 655, 2. 740, 16
 invultus 14, 1
 invultus 455, 2. 492, 4. 590, 2.
 667, 5
 inunctis 533, 1
 inuigi 727, 1
 involitant 404, 3
 involvo 537, 13
 inurbanum 896, 6
 invulæ 61, 4. 337, 9. 554, 12.
 585, 5. 714, 7
 invulæ 432, 1
 inutili 315, 2
 Io vaga 882, 10
 io 370, 13, 14. 463, 1, 3. 913,
 9
 in triumphe, *ibid.*
 in Bacche 509, 7
 jocosus 564, 7
 Jocus 153, 9. 253, 1. 758, 10
 Joco 126, 4. 196, 6. 531, 6
 Jocos 325, 1. 568, 5. 859, 14
 Jocosus 49, 3. 84, 4
 Jocosæ 257, 3
 Jocosæ 440, 2
 Jocosus 425, 7. 816, 1
 Jocosus 553, 4
 Jocosus 43, 1. 527, 3. 601, 3
 Jocularia 502, 3
 Jocum 830, 8. 892, 5
 Jocus 12, 5. 685, 7. 843, 8.
 Jolichos 445, 11
 Ionichos 277, 5
 Ionicus 435, 8
 Ionius 466, 9
 Jove 5, 12, 10, 9. 111, 5. 262,
 7. 734, 4
 Jovem 19, 12. 266, 4. 444, 5.
 466, 8. 471, 2. 503, 1. 517,
 10
 Jovi 86, 3. 177, 5. 563, 1.
 421, 3. 460, 3
 Jovis 42, 1. 108, 2. 124, 4.
 222, 3. 240, 1. 250, 5. 256,
 5. 340, 5. 350, 13. 397, 9.
 438, 7. 493, 11. 499, 3. 806,
 3
 Jovis, *pro* Augusti 822, 6
 ita 246, 8. 287, 4. 422, 10.
 524, 8. 583, 4. 657, 3. 736,
 8. 737, 1. 812, 2. 823, 2
 ira furor brevis est 741, 1
 iracunda 19, 12. 66, 3. 913,
 3
 iracundior 290, 14. 633, 5
 iracundus 727, 10. 882, 7
 iræ 62, 4. 63, 7. 537, 3. 740,
 14. 842, 1
 iram 448, 10. 466, 3. 823, 1.
 861, 8. 867, 7
 irarum 530, 10
 iras 258, 2. 747, 6
 irascat 788, 9
 irasci 826, 7
 iratæ 349, 2
 iratis 568, 5. 639, 2. 685, 6
 irato 663, 1
 iratus 327, 7. 830, 6
 iratum 431, 2. 683, 8. 715,
 6. 831, 5

- iratus* 478, 4. 503. 1. 617, 9.
 632, 2. 825, 8. 858, 4. 843,
 17. 830, 1
irrepertum 255, 1
irresectum 443, 3
irretoto 158, 5
irrevocabile 814, 13
irrevocati 851, 10
irriguo 672, 4
irriguum 614, 5
irrisus 808, 4
irritabile 863, 4
irritant 838, 13
irritat 356, 11. 850, 10
irritum 357, 3
irroget 511, 2
irrupta 53, 2
Itala 693, 7
Italia 422, 4
Italia 380, 2. 827, 2
Italia 140, 7
Italia 271, 2. 418, 11. 783,
 7
Italiam 573, 8
Italis 813, 14
Italo 174, 4. 565, 1
Italos 361, 1
Italum 230, 2
iter 83, 1. 220, 8. 247, 6. 309,
 5. 344, 4. 500, 5. 537, 2.
 568, 2. 592, 15. 701, 12.
 732, 9. 803, 4. 878, 3
iter faciens 697, 7
iterabilis 35, 4
iterabitur 356, 3
iterare 127, 4. 231, 5
iterat 810, 1
iterata 471, 2
ithacam 683, 1
ithacae 763, 7
ithacensis 758, 8
Ityn 403, 5
itubae 90, 3
itube 160, 7. 625, 8
itubae 336, 6. 511, 6
itubebat 534, 9. 752, 4. 911,
 9
itubebo 684, 3. 803, 8. 900,
 11
itubennis 770, 5
itubente 325, 6
itubentes 213, 5
itubentium 250, 1
itubeo 514, 2. 612, 5. 646, 2.
 689, 5
ituberet 577, 7
ituberis 765, 1
itubes 575, 7
itubei 73, 2. 337, 3. 445, 7. 8.
 651, 9. 750, 3. 761, 4. 800,
 6. 910, 5
itubetur 706, 1
itubedia 427, 2. 434, 1. 698,
 18. 932, 5
itucundé 565, 6
itucundior 435, 9
itucundis 701, 9
itucundo 561, 8
itucundum 759, 1
itucundus 538, 3
Judaei 556, 2
Judaeis 598, 3
Judaus 563, 7
Judex 251, 10. 403, 5. 622,
 4. 711, 7. 746, 1. 835, 11
judicancium 200, 6
judicat 836, 3
judice 108, 7. 529, 11. 571,
 4. 605, 1. 617, 11. 620, 10.
 629, 2. 707, 18. 793, 5. 834,
 4
judicet 859, 5
judicia 553, 7
judicibus 854, 11
judiciis 730, 10
judicio 577, 12
Judicis 890, 8. 904, 6. 906, 7
judicium 532, 13. 620, 9.
 853, 4. 903, 6
juga 126, 3. 170, 2. 299, 5.
 353, 8. 427, 7. 433, 1
jugandis 408, 1
Jugera 210, 1. 334, 4. 442, 7.
 510, 7
Jugerum 512, 4
Jugis priore longá 632, 2
Jugis priore correpta 232,
 2. 340, 7
jugo 290, 3. 710, 10
Jugulus 525, 4
Jugulata 604, 6
Jugulent 739, 1
Jugulo, nom. 538, 4. 650, 12
Jugrum 133, 9. 167, 1. 251,
 5
Jagurtha 152, 4
Jagurthino 463, 3
Jule 3:6, 2
Juli Flore 742, 1
Julia 423, 3
Julium 55, 1
Julius 590, 3
Jumenta 813, 5
Juncta 321, 6
Junctae 21, 1
Junctas 97, 1
Junctis 852, 11. 878, 10
Junctos 535, 10
Junctura 876, 10. 894, 2
Jungas 156, 3
Jungatus 751, 2
Jungentur 125, 8
Jungere 873, 2
Jungit 535, 10
Jungite 498, 11
Junior 125, 3. 804, 6. 832, 8
Juniore 278, 3
Juno 152, 1. 264, 3
Junone 251, 9
Junonis 30, 3. 531, 4
Junxerit 453, 4
Jupiter 12, 1. 47, 2. 69, 2. 90,
 8. 173, 1. 190, 3. 292, 3.
 309, 6. 375, 7. 382, 12.
 489, 11. 507, 10. 519, 2.
 666, 5. 798, 6
Jura 112, 1. 540, 7. 595, 4.
 744, 7. 799, 4. 857, 15.
 867, 15. 882, 8. 895, 4
Jura dare 254, 5. 908, 1
Jura promere 839, 10
Jurabas 477, 4
Jurandas 823, 2
Jurancem 698, 7
Jurare 725, 3
Jurares 853, 6
Juratus 732, 12
Juras 805, 6
Jure 574, 11. 583, 1. 838, 2
Jure 311, 4. 407, 1. 522, 5.
 633, 10
Jurejurando 653, 13
Jurem in hac 482, 11
Jures 816, 5
Jurgares 857, 12
Jurgatur 633, 11
Jurgia 832, 2. 867, 12
Juris 181, 1. 506, 8. 554, 4.
 636, 8. 883, 6
Juris, i. e. jusculli 678, 6
Juris, i. e. consultus 537, 8.
 718, 3. 719, 17
Jus anceps 625, 8
Jus 565, 5. 583, 11. 598, 10.
 620, 8. 643, 4. 658, 7. 878,
 7
Jus sit liceatque 914, 2
Jussa 273, 7. 509, 1. 528, 12.
 775, 6. 764, 7. 771, 3. 832,
 5
Jussus 782, 1
Jussas 493, 8
Jusserit 612, 7. 706, 6
Jussi 427, 3
Jussit 642, 4. 648, 7. 651, 2.
 894, 12
Jussus 451, 11. 463, 2. 557,
 7
Jussa 367, 6. 705, 1. 703, 7
justi 559, 1
justior 702, 8
justit 504, 6
justitiæ 95, 1. 221, 2
Justitiam 890, 8
Justius 681, 3
Justo 55, 8. 283, 11. 510, 14.
 504, 9
Justum 249, 4. 614, 12. 800, 9
Justum poema 550, 3
Justus 648, 3. 653, 2. 829, 4
Juvandis 905, 7
Juvans 434, 4
Juvant 5, 10
Juvare 624, 2
Juvari 841, 7
Juvat 3, 1. 12, 9. 135, 4. 321,
 7. 365, 3. 436, 6. 464, 11.
 467, 1. 473, 7. 503, 8. 512,
 3. 547, 2. 551, 3. 693, 4.
 696, 1. 730, 6. 733, 6. 739,
 2. 831, 8
Juven 428, 1
Juvenca 745, 7
Juvenca 167, 6
Juvenis 183, 8. 379, 1. 428,
 12
Juvenco 430, 10
Juvencom 349, 1
Juvenem 13, 1. 281, 6. 368,
 5. 383, 9. 407, 6
Juvenes 271, 1. 97, 2. 195, 3.
 413, 3. 521, 4. 655, 9. 729,
 5
Juvenes patre digni 875, 2
Juvenescit 371, 5
Juveni 297, 11. 470, 3. 769,
 5. 833, 10
Juvenis 289, 3. 378, 6. 659,
 7. 688, 3. 887, 9
Juventa 70, 3. 307, 3. 882, 1
Juventæ 246, 11. 500, 7
Juventas 117, 2. 191, 6. 576,
 1. 489, 7
Juventus 11, 4. 22, 7. 134, 8.
 263, 2. 279, 3. 628, 5. 689,
 12. 738, 6
Juventum 109, 3. 134, 2. 182,
 3. 305, 1. 308, 1. 323, 4.
 363, 3. 411, 1. 877, 10. 879,
 8
Juverit 435, 3
Juveris 466, 12. 681, 8
Juвет 483, 5. 580, 5. 796, 10
Juvit 713, 2
Ixion 296, 7. 882, 10

L

LABENTES 272, 1
labem 852, 10
labes 274, 3
Labentis 614, 11
Labeone 587, 9
Labi 600, 4
labatur 739, 12
labidur 818, 10
labitur 10, 9. 58, 2. 739, 12
labit 19, 8. 372, 3. 622, 9.
 898, 9
laborant 185, 4. 538, 11
laborantes 33, 3. 73, 7. 328,
 5. 546, 9
laborant 449, 2
laboras 104, 6
laborat 160, 4. 547, 4. 639,
 1. 705, 2
labore 428, 1. 489, 10. 506, 4.
 515, 3. 597, 5. 828, 9
labore capitis & animi 728,
 4
laborem 369, 3. 427, 5. 503,
 10. 513, 3. 546, 1
laborent 521, 8. 911, 4
labores, nom. 31, 6. 261, 6.
 402, 7. 694, 2. 851, 11
labores, verb. 524, 15. 610,
 4. 369, 10
laboret 288, 7. 514, 10. 664,
 2. 677, 3. 825, 8. 883, 1.
 890, 1. 890, 1. 891, 1
labori 528, 4. 519, 14
laboribus 229, 2. 307, 7. 334,
 7. 380, 5. 418, 9. 492, 2.
 813, 5
laboriosa 486, 3
laboriosi 489, 2
laboris 208, 2. 508, 13. 529,
 1
laboro 715, 4. 742, 2. 875, 3
laborem 124, 4. 203, 3. 376,
 2. 614, 7. 891, 10
labra movet 800, 8
labris 58, 7. 511, 11. 555, 9
labuntur 205, 1. 433, 3
Lacæna 400, 8
Lacæna 193, 7. 252, 6
Lacedæmonum 50, 5
Lacedæmonum 273, 3
laceranda 350, 11
lacerant 298, 4
lacerare 449, 2
laceraverit 621, 1
lacerma 707, 14
lacetæ 93, 1
lacetis 40, 7. 270, 12. 591,
 5. 856, 6
lacetio 576, 1. 729, 6
lacetat 246, 6
lacetis 131, 3
lacetis 844, 1
lacetio 228, 4
Lacham 579, 2
Lacon 454, 3
Laconi 172, 1
Laconicas 225, 4
lacrinya 173, 6. 365, 6. 809,
 6
lacrinya 822, 4
lacrymis 282, 4
lacrymosa 36, 6. 730, 6
lacrymosa 566, 8
lacrymosum 88, 1
lacte 577, 3. 843, 2
lacte depulsum 377, 3
lactis 231, 1
lactua 678, 2
lactuæ 714, 3
lactu 210, 4. 547, 15
lacunar 224, 2
lacus 364, 3. 732, 7. 743, 7.
 814, 5
lædat 611, 2. 857, 6
lædent 881, 2
lædentem 58, 10
lædere 349, 16. 551, 4. 615,
 5
lædimur 851, 8
lædit 803, 8
lædunt 739, 7
Læli 619, 7
Lælius 618, 13
Lætiædem 687, 11
Lætiadem, 65, 3
læsa 125, 4
læsere 824, 7
læso 619, 2. 865, 9
Læstrigonia 312, 9
læsura 477, 3
læta 93, 1. 327, 9. 357, 7.
 506, 7
lætam 86, 4. 388, 2
lætatur 230, 6
læti 44, 4. 377, 1
lætitia 159, 4
lætitiæ 102, 1. 910, 13
lætitiis 699, 7
læto alias lento risu 217, 6
læto 552, 12
lætos 370, 5
lætum 222, 7. 261, 1. 494,
 10. 702, 4
lætus 13, 6. 217, 5. 288, 9.
 329, 2. 356, 12. 385, 5. 460,
 2. 651, 7. 763, 5. 774, 17.
 775, 6. 784, 3. 865, 6
læva 304, 3. 792, 7
lævabit 864, 10
lævæ 850, 4
lævè 764, 7
lævæ, v. lève
lævi 504, 2
læviva 72, 8. 172, 4. 875, 4
Lævino, v. Levino
lævius 191, 6. 339, 4. 483, 8
lævvo 576, 1. 671, 2. 723, 6

- lævum 342, 5. 756, 11. 796,
 7
 lævus 346, 6. 899, 7
 lagani, v. lachani
 lagena 720, 12
 lagenæ 865, 9
 lagenis 717, 6
 lagois 624, 2
 Lalage 168, 6
 Lalagen 89, 6 91, 3
 lamas 735, 4
 lambere 566, 2
 lambet 89, 4
 lamentatur 851, 11
 lamia 902, 11
 Lamia *propr.* 101, 3. 136, 7.
 787, 5
 Lamias 314, 2
 lanna 794, 10
 lannæ 155, 1
 Lamo 314, 1
 lana 270, 5. 810, 4. 850, 6
 lanæ 218, 5. 308, 5. 471, 2.
 785, 8
 lances 621, 6. 676, 3
 languescit 312, 10
 languet 824, 8
 languide 448, 12
 languitiora vina 325, 7
 languido 207, 4. 355, 1. 436,
 9
 languidus 676, 1
 langnor 468, 2
 langnor aquosus 156, 8
 Lanuvino 344, 2
 lanx 750, 9
 Laomedon 252, 3
 lapathi herba 436, 2. 674, 2
 lapidem 712, 10. 861, 1
 lapides 294, 4. 837, 9. 356,
 6. 414, 1. 680, 10
 lapidosus 567, 6
 lapillis 773, 4
 lapillos 525, 4
 lapis 244, 1. 579, 3
 Lapihas 195, 1
 Lapithis 76, 5
 lapsa 231, 3
 lapsus 50, 6
 lapsus pede 720, 3
 laqueata 215, 6
 laquei 633, 10
 laqueis 333, 6
 laqueo 453, 13. 650, 7. 798,
 14
 laqueos 799, 14
 laqueum 821, 3
 lardi 700, 11
 lardo 699, 1
 Lure 683, 11
 lare i. e. domo 54, 3. 354, 6.
 725, 7. 764, 13
 lares 380, 4. 436, 11. 492, 5.
 500, 1
 Larem 683, 11. 699, 3
 larem, i. e. domum 523, 5
 larga 317, 4
 largè 38, 6
 largimur 829, 1
 largior 590, 8
 largiora 226, 3
 largis 364, 2. 371, 5. 426, 1
 largiter 555, 3
 largius æquo 871, 5
 largo 690, 3
 largus 411, 5
 Laribus 385, 8. 365, 2. 652,
 11
 latis 859, 9
 Larissæ 30, 6
 larva 564, 9
 lasanum 578, 6
 lasciva 80, 1. 407, 7. 671, 6.
 881, 6
 lascivæ 308, 4
 lascivi 302, 8. 343, 1
 lascivis 138, 4
 lascivos 192, 1
 lassas 601, 2
 lassi 454, 9. 561, 1
 lasso 171, 5. 710, 12
 lassum 714, 3
 lassus 622, 5. 858, 2
 lata 844, 5
 latè 254, 6. 311, 5. 315, 1.
 363, 11. 578, 5. 387, 7.
 559, 3. 571, 7. 874, 5
 lateat 470, 6
 latebræ 707, 4
 latens 450, 3
 latent 399, 2. 418, 11. 462, 9
 latentes 72, 2. 141, 3. 388, 6.
 911, 6
 latentis 40, 5
 latere *nom.* 468, 3. 526, 4.
 589, 8
 latere, *verb.* 589, 8
 lateret 716, 1
 lateri 780, 5
 lateris 641, 9
 laterum 594, 4
 latet 36, 5. 538, 10. 724, 5
 Latine 416, 2
 Latini 456, 2. 603, 7
 Latinis 602, 5. 743, 8. 766, 2.
 821, 9. 866, 3
 Latino 153, 1
 Latium 122, 3. 422, 4
 Latio 53, 7. 579, 11. 821, 1.
 844, 7
 latior 891, 7
 latis 90, 2. 295, 5
 latitantem 301, 6
 Latium 151, 6. 502, 6. 864,
 8. 898, 8
 latius 156, 1. 210, 2. 240, 4.
 634, 13
 Latoe 121, 2
 Latone 300, 7
 Latonum 86, 2. 852, 8
 latrantem stomachum 623,
 4
 latras 543, 3
 latravit 741, 5
 latrent 448, 14
 latret 529, 5
 latro 540, 2
 latrocinii 541, 6
 latrones 443, 5. 739, 1
 latronibus 550, 7. 617, 4
 latronum 559, 9
 latuit 857, 5
 latum 55, 1. 737, 6
 latum clavum 560, 4. 573, 1
 latura 423, 8. 528, 2
 laturi 427, 5
 laturus 614, 8. 858, 13
 latus lateris 60, 3. 90, 7. 178,
 1. 294, 2. 336, 12. 342, 5.
 347, 6. 441, 1. 465, 3. 468,
 6. 527, 3. 536, 3. 652, 9.
 696, 3. 754, 3. 757, 1. 762,
 4
 latus tegam 684, 1
 latus, *adj.* 654, 4
 lavantes 551, 1
 lavatum 543, 4. 581, 1
 laudabant 632, 13
 laudabile 909, 4
 laudabis 812, 9
 laudabit 814, 8
 laudabunt 23, 2
 laudande 370, 11
 laudant 863, 10
 laudantes 364, 11
 laudantur 334, 9
 laudare 760, 4. 770, 3. 850, 8
 laudaret 592, 12
 laudari 690, 13
 laudarius 521, 5
 laudas 57, 3. 625, 1. 626, 1.
 705, 8. 706, 4. 771, 3. 777,
 2. 824, 4
 laudasti 763, 3
 laudat 5, 4. 506, 8. 523, 3.
 583, 14. bis. 700, 4. 777, 9.
 825, 5. 838, 2. 857, 1
 laudato 689, 8
 laudator 828, 6
 laudatore 911, 2
 laudatur 518, 3. 600, 2. 620,
 10. 778, 8
 laudaveram 469, 1
 laudavere 836, 4
 laude 360, 5. 532, 5. 597, 8.
 606, 5. 762, 3. 853, 8. 897,
 6
 laudem 413, 6. 696, 1. 901, 6
 lauderis 689, 5
 laudes, *nom.* 27, 4. 84, 5. 896,
 8. 503, 4. 798, 6
 laudes, *verb.* 510, 10. 689, 5.
 798, 8
 laudet 506, 2. 514, 7. 611, 5.
 691, 8. 821, 13. 890, 7
 laudetur 778, 5
 laudi 642, 5
 laudibus 50, 9. 818, 6
 laudis amorem tunc 727, 8
 laudis avarum 847, 5
 lauro 166, 4. 357, 11. 763, 1.
 772, 2. 795, 5
 lavemur 758, 6
 lavere, *infin.* 299, 2
 laverit 463, 2
 Laverna 300, 8
 lavimus 559, 1
 lavis 389, 2
 lavisset 641, 1
 lavit 161, 3. 264, 5. 301, 3.
 491, 7
 laurea 211, 5. 567, 1
 laureus 676, 4
 lauro 259, 10. 361, 4
 lauru 178, 2
 laurum 158, 4. 304, 2
 laurus 143, 6
 laus 577, 2. 806, 4
 lautè 719, 5
 lautis 665, 6
 laxo 228, 5. 653, 6. 705, 6
 laxus 583, 7
 Leticæ 298, 3. 323, 1
 Lebedum 777, 2
 Lebedus 777, 5
 lecta 435, 9. 876, 3
 lectas 436, 2
 lecti 717, 6. 809, 11
 lectica 526, 9. 657, 7
 lectis 551, 12. 702, 5. 743, 1
 lecto 512, 11. 523, 6. 720, 3
 lecto libello 727, 9
 lecto *frequent.* 580, 4
 lector 821, 12
 lectorem 903, 3
 Lectori 851, 1
 lectoribus 610, 5
 lectos 701, 16. 733, 2. 801,
 12
 lectulus 555, 4
 lectum 538, 5. 653, 5
 lectum, *pra. electum* 325, 4
 lectus genialis 732, 10
 legant 388, 8
 legat 547, 1. 638, 7
 legati 559, 6
 legatum 639, 2
 lege, *nom.* 240, 9. 255, 10.
 367, 4. 498, 3. 536, 16. 898,
 1
 legem 526, 11. 613, 2
 legendo 614, 11
 legendum 637, 3
 legentem 536, 8
 legentes 603, 2
 legentibus 863, 7
 legentis 770, 8
 legere 577, 9
 legeret 833, 8
 legerit 541, 1. 673, 2
 leges, *nomen.* 215, 2. 356, 9.
 453, 11. 540, 1. 617, 9.
 793, 4. 816, 8. 890, 8. 902,
 2
 leges, *verb.* 816, 8
 leget 689, 1. 761, 2
 legi, *verb.* 610, 3. 821, 11
 legibus 339, 7. 699, 6. 821, 1
 legio 574, 9
 legionibus 570, 3
 legis, *nom.* 416, 2
 legiti 602, 3
 legitimum 605, 11. 826, 7
 legum 506, 4. 620, 7
 lemures 870, 10
 Lenææ 341, 8
 lenè 5, 9. 262, 1. 327, 1. 353,
 2. 673, 5. 736, 5
 lenes 40, 3
 leni 324, 1. 673, 5. 714, 1
 leniat 773, 1
 lenibus 813, 2
 lenicit 623, 4
 lenimen 124, 5
 lenior 82, 2. 871, 1
 lenire 451, 4. 727, 6. 307, 5
 lenis, *nom.* 96, 3. 241, 8. 317
 2. 497, 8. 501, 4. 710, 11
 lenit 307, 1
 lenite 103, 1
 leniter 254, 1. 636, 7. 764, 6.
 816, 9
 lenius 800, 4
 leno 659, 5
 lenonis 346, 7
 lena 631, 5
 lenis 52, 3. 477, 6
 lentissima 597, 9
 lentum 216, 6. 736, 2. 862, 11
 lentum 113, 4
 lenum 322, 6. 817, 4
 leo 93, 4
 leonem 246, 7. 877, 3. 654, 7
 leones 203, 4. 349, 8. 471, 7.
 463, 7. 907, 5
 leoni 731, 2
 leonibus 456, 9
 leonis 69, 5. 232, 7. 354, 11.
 773, 1
 leonum 92, 3
 lepido 896, 6
 Lepidum 826, 10
 leporem 140, 9. 438, 13. 527,
 5. 622, 4
 lepores 793, 9
 leporis 676, 6
 leporum 721, 7
 Lepos, *nom. propr.* 639, 9
 Lesbia 464, 8
 Lesbiam 330, 5
 Lesbii 73, 9
 Lesbio 101, 6. 122, 5
 Lesbos 776, 1
 Lesboum 7, 3
 Lestrygonia 312, 9
 lethæa 383, 11
 lethæos 475, 3
 lethargicus 641, 10
 lethargo 651, 6
 lethi 19, 5. 109, 2. 200, 5.
 701, 8
 letho 328, 6. 350, 1. 403, 14
 lethum 52, 7
 levans fidem 856, 10
 levantes 842, 12
 levantia 463, 14
 levare 229, 1. 473, 8. 449, 12
 levavit 666, 7. 691, 1
 levasset 223, 2
 levat 368, 9. 502, 3
 levata 842, 12
 levato 474, 8
 leve, *priore brevi* 947, 5
 leve, *priore longd* 710, 5
 levem, 44, 5. 706, 12
 leves, *priore longd* 12, 9. 236,
 4
 leves, *priore brevi* 6, 6. 27,
 13. 120, 3. 216, 1. 433, 6.
 749, 4. 893, 4
 levet 768, 1
 levi, *priore longd* 231, 6.
 433, 11. 902, 3
 levi, *priore brevi* 910, 8
 levi, *verb.* 84, 1
 Levino 571, 1
 levior 290, 13
 leviora 164, 5. 543, 4
 leviore 154, 3
 levis 62, 1. 77, 1. 98, 1. 191,
 6. 348, 5. 455, 4. 701, 11.
 706, 3. 840, 2
 leviter 338, 2

- leviu 98, 5. 866, 10
levius miser 795, 5
lex 324, 8. 844, 2. 857, 8. 898, 1
lex operis 834, 1
lex Roscia 730, 1
liba 772, 6
libatis 693, 4
libeat 374, 9
libelli 459, 1
libellus 550, 6. 784, 4
libello 612, 6. 727, 9
libellos 550, 11. 605, 4
libens 260, 8. 290, 15. 790, 3
libenter 428, 9. 511, 6. 566, 7. 543, 8. 778, 8
libentius 694, 1. 855, 2
liber, *subst.* 824, 1. 903, 4
liber, *adject.* 535, 8. 552, 4. 555, 3. 710, 1, 10. *bis* 784, 5. 801, 2. 891, 10. 906, 3
liber, *prop.* 51, 4. 68, 2. 230, 6. 327, 9. 398, 5. 552, 3. 818, 4. 828, 3
libera 468, 12. 469, 11. 829, 9
libera vina 879, 8
liberæ 416, 13
liberas 334, 4
liberat 393, 10
Liberi 76, 4. 423, 7
liberi 492, 5
liberior 800, 11
liberius 553, 3. 717, 2
libero 138, 5. 263, 9
Libero 286, 1
liberos 434, 5. 444, 5
liberrima 442, 4. 763, 2
liberrime 809, 1
liberta 513, 14
libertas 803, 8. 843, 6. 897, 6
libertate 545, 5. 703, 4. 774, 13
libertina 126, 7. 476, 7
libertinarum 522, 7
libertino 570, 5. 574, 6, 7. 826, 2
libertinus 665, 5. 704, 6
libertus 643, 17. 689, 4
Libertum 123, 1. 410, 8
liberum 500, 5. 730, 8
libet 67, 4. 341, 3. 433, 1. 578, 2. 765, 1
libidine 483, 4. 737, 1
libidines 410, 2
libidinibus 709, 2
libidinis 447, 6
libidinosus 466, 13
libidinum 77, 2
libido 98, 4. 521, 3. 578, 2. 690, 4. 732, 8. 840, 1
Libitina 832, 13
Libitinae 693, 10
Libitinaum 360, 4
libo 711, 8
Libonis 819, 1
libra 565, 5. 866, 18
Libra *sidus* 221, 3
librarius 903, 13
libris 893, 2. 616, 3. 693, 12. 851, 4. 861, 11
librorum 785, 7. 817, 8
libros 114, 9. 487, 4. 830, 3. 853, 5
librum 739, 4. 851, 7. 873, 6
Liburnis 142, 4. 425, 1
Libya 617, 7
Libyam 136, 2
Libyicus 4, 5. 773, 4
licat 662, 5. 914, 2
licebit 114, 4. 478, 9. 655, 5. 693, 11. 749, 6. 877, 5. 907, 1
licebit, *pro licet, vel quamvis* 623, 7
licenter 895, 13
licentia 80, 1. 843, 4. 876, 13. 891, 9
licentiae 422, 1
licentiam 336, 3
licet, *verb.* 192, 10. 346, 4. 356, 12. 408, 3. 412, 4. 507, 9. 522, 10. 578, 2. 598, 9. 774, 5. 801, 12
licet, *conj.* 339, 1. 441, 3. 525, 5. 587, 6. 808, 5. 913, 8
Licini 189, 1
Licinia 196, 1. 197, 2
Licinio 899, 7
licitor 215, 5
licitoribus 760, 4
licuisse 571, 3
licuit 877, 6
ligatur 558, 1
ligna 38, 5. 562, 2. 604, 4. 755, 1
lignis 434, 8. 867, 10
ligno 908, 2
lignorum 790, 1
lignum 199, 6. 316, 1. 585, 5. 709, 23
ligonibus 280, 1. 446, 8. 788, 14
liguriferi 557, 8
Ligurine 365, 5
Ligurinum 404, 5
liguriti 680, 6
lilium 137, 7
lima 898, 9
limat 789, 9
limator 609, 4
linen 97, 4. 259, 1. 815, 1. 821, 13
limina 431, 4. 469, 5
limine 562, 6
liminis 294, 1
limis 687, 5
limites 227, 9
limitibus 867, 12
lima 69, 4. 511, 2
limum 667, 10
limus 690, 7
linca 802, 3
linenda 902, 8
lingua 365, 8. 397, 6. 660, 3. 726, 8. 820, 3. 864, 8. 877, 4. 881, 10. 898, 8
linguae 255, 1. 299, 3. 336, 4
linguam 744, 7
linguis 233, 1
lino 677, 4
linquar 112, 2
linque 238, 10
linquenda 208, 3
linquere 311, 10
linquimus 560, 3
linquis 133, 5
linquit 593, 7
lintea 60, 8. 493, 2. 483, 1
lintrem 558, 8
lintres 814, 3
linunt 850, 12
Liparæi 502, 3
Lippi 515, 6
lippis 563, 2. 582, 2
lippum 740, 7
lippus 593, 1. 559, 7. 727, 1
liquere, *præter.* 893, 3
liques 47, 4
Liquescere 568, 6
liqui 349, 5
liquidæ 260, 3
liquidam 94, 3
liquidum 510, 11. 789, 5
liquidus 23, 2. 305, 1
Liquidum 133, 1. 235, 2
liquidus 781, 1. 864, 7
liquimus 131, 8
liquor 251, 7
liquorem 118, 3
Lirim 314, 8
Liris 119, 2
lis 879, 1
lite 273, 5. 643, 9. 857, 6
Litem 555, 2. 643, 9
lites 563, 7. 582, 4. 736, 6. 793, 5
litibus 370, 8. 910, 9
litigiosus 665, 9
litium 307, 2
litterulis 856, 7
litorea 227, 5. 236, 7. 484, 6. 463, 11
litore 10, 4. 123, 3. 383, 14. 466, 11. 656, 7
littoribus 314, 8
littoris 260, 11
littus 107, 1. 188, 4. 315, 2. 499, 9
litui 159, 3
lituo 5, 10
litura 698, 11
lituram 846, 2
Livi 835, 3. 836, 4
livida 36, 2
lividas 402, 8
livido 483, 3
lividos 167, 10
lividus 552, 7. 838, 5
loca 89, 3. 805, 7. 851, 10. 899, 4
locabat 587, 1
locas 227, 2
locavit 701, 19
locis 450, 4. 901, 1
loco 412, 6. 468, 10. 708, 9. 838, 5. 870, 4
loco grato 859, 4
locorum 144, 1. 745, 5
loculis 532, 4
loculos 576, 1. 651, 7. 729, 6. 847, 1
locum 588, 4. 772, 10. 787, 9. 801, 3. 800, 3
locuples 227, 6. 647, 8. 684, 11. 733, 4. 755, 8
locuplete 701, 15
locupletem 761, 5. 842, 9
locupletibus 726, 11
locupletior 514, 11
locus 173, 4. 546, 4. 551, 2. 567, 7. 593, 9. 596, 6. 627, 6. 751, 4. 763, 7. 792, 5. 822, 10. 874, 9
locutas 831, 1
locutus 635, 3
locuto 437, 1. 575, 2. 765, 13
lolliginis 552, 14
lollium 701, 2
Lolli 402, 8. 735, 1. 809, 1
Lollius 826, 10
longa 112, 4. 178, 1. 194, 1. 217, 10. 273, 4. 402, 2. 513, 10. 528, 13. 555, 3. 671, 10. 726, 6. 7. 894, 11
longæ 569, 4. 700, 10
longam 22, 3. 13, 1. 469, 15
Longarenus 521, 4
longam 97, 7. 385, 11
longè 398, 7. 547, 12. 556, 5. 567, 4. 571, 7. 577, 6. 593, 1. 689, 6. 716, 4
longi 208, 1
longinquis 768, 6
longis 266, 8. 901, 7
longo 12, 8. 446, 11. 458, 1. 526, 4. 691, 1. 774, 8. 828, 2. 904, 2
longorum 909, 2
longos 342, 11. 668, 6. 773, 3
longum 172, 7. 258, 1. 543, 4. 568, 1. 743, 3. 903, 5
longum 913, 3
longus 253, 8. 297, 12
longus spe 888, 5
loquacem 507, 3
loquaces 203, 6. 594, 5
loquaci 690, 12
loquaciter 756, 4
loquaciter 803, 5. 831, 4
loquar 341, 1. 370, 9. 591, 5
loquatur 881, 13. 893, 10
loquax 295, 1
loquenda 382, 5
loquendi 878, 7
loquens 531, 6
loquentem 91, 4. 758, 12
loquentes 590, 4
loquentis 546, 7
loquens 126, 3. 881, 3
loqui 420, 5. 473, 4. 597, 12. 762, 5. 890, 1
loqui magnum 897, 4
loqui ore rotundo 901, 6
loquimur 48, 1
loquitur 608, 1
loquor 398, 9. 866, 5
lora 270, 12
loricis 114, 10
loris 799, 10
luam 490, 8
lubet 641, 11
lubrica 674, 3
lubricus 80, 6. 474, 4
Lucana 428, 14. 659, 8
Lucanæ 793, 8
Lucani 868, 4
Lucania 618, 10
Lucanus 616, 6. 714, 1
luce 407, 3. 685, 3. 904, 5
lucellum 619, 15. 817, 1
lucem 237, 3. 363, 5. 854, 3
lucem dare 885, 4. 912, 2
Luceriam 308, 6
lucernâ sub clarâ Sat. 7. lib. 2
lucernæ 328, 2
lucernas 287, 2
lucernis 102, 5. 580, 6. 615, 9
lucēs 391, 2
lucet 758, 1
lucibus 423, 6
lucida 15, 2. 342, 6
lucidus 253, 4
lucidum 196, 2. 495, 2
lucidus ordo 876, 3
Lucili 599, 3. *bis* 608, 2. 616, 1. 620, 1
Lucilius 545, 2. 549, 8. 606, 9. 609, 3. 615, 1. 618, 10
Lucina 444, 5. 497, 9
lucis, *mas.* 21, 6. 56, 4
lucis, *fem.* 868, 11
lucos 258, 6
lucrata 893, 1
lucratus 396, 5
Lucretium 71, 3
lucris 412, 3. 781, 6
Lucruria 455, 3. 674, 5
Lucrino 210, 3
lucro 166, 1. 503, 6. 641, 5
lucro appone 39, 7
lucrum 310, 8. 468, 5. 910, 6
luctamur 831, 7
luctandum 695, 4
luctantem 5, 2
luctantis 822, 9
luctantur 861, 2
luctare 382, 4
luctum 484, 5
luctuosæ 275, 4
luctuosus 288, 1
luctus 237, 6
Luellii 858, 1
Luellius 756, 1
lucum 755, 1
lucus 51, 1. 874, 6
ludas 862, 2
ludentem 196, 7. 881, 6
ludentes 726, 9
ludentis 864, 11
ludere 167, 8. 307, 9. 308, 4. 339, 5. 357, 8. 663, 2. 619, 8. 653, 6. 863, 9. 905, 9
ludere par impar 661, 4
luderet 839, 5
ludi 850, 2
ludibrium 61, 7
ludicrum 725, 4. 752, 7. 847, 6
ludis, *nomen.* 614, 6. 764, 14. 849, 5
ludis *verb.* 413, 12. 667, 10
ludit 259, 3. 295, 6. 317, 7. 348, 2

- Iudo, *nom.* 259, 2. 508, 7.
 724, 3. 832, 6
 Iudo, *verb.* 12, 8. 233, 2. 604,
 7. 808, 7
 Iudos 498, 5. 697, 12. 720,
 10. 788, 2
 Iudum 299, 1. 357, 5. 370, 6.
 575, 18. 789, 7. 814, 8. 859,
 14. 866, 2. 875, 10
 Iudum Fortune 147, 1
 Iudum amori dare 293, 1
 Iudus 829, 1. 903, 1
 Iudus erat 635, 10
 Iues, *verb.* 274, 1
 Iugubre 464, 2
 Iugulares 94, 2. 153, 5
 Iugubris 256, 6
 Iugubris bellii 153, 6
 Iumbis 721, 8
 Iumbos 469, 6. 558, 10. 578, 2
 Iumina 490, 15. 706, 7
 Iumine 872, 2. 739, 4
 Iuminibus 278, 6
 Iuna 20, 5. 55, 2. 168, 10.
 192, 4. 330, 2. 477, 1. 499,
 7. 588, 7
 Iunæ 226, 8. 320, 5. 371, 8.
 392, 9. 674, 3. 782, 2
 Iunam 214, 3. 448, 2. 494, 9.
 589, 7. 716, 8
 Iupa 341, 2
 Iupatis 65, 4
 Iupi 652, 7. 590, 5
 Iupinis 634, 3. 762, 1
 Iupis 125, 8. 440, 5. 456, 9.
 482, 6
 Iupo 486, 5
 Iupo, *nom. propr.* 619, 3
 Iuporum 380, 10
 Iupus 72, 5. 453, 2. 471, 7
 Iupus pisces 626, 4
 Iupum 65, 12
 Iupus 89, 5. 319, 1. 477, 7.
 617, 14. 618, 3. 630, 1. 799,
 13. 858, 3
 Iupus piscis 625, 4
 Iurida 489, 8
 Iuridi 443, 8
 Iurion 265, 5
 Iuscus 661, 1
 Iusco *propr.* 560, 2
 Inserat 697, 13
 Iusinus 122, 2
 Iusisse 789, 7
 Iusisti 871, 4
 Iusti 350, 9. 400, 1. 843, 7
 Iustra 963, 1. 575, 14
 Iustratum 341, 1
 Iustro, *nom.* 418, 4
 Iustrum 166, 6. 502, 7
 Iusum 583, 1
 Iuteum 604, 7
 Iuteus 466, 6
 Iuto-733, 3. 777, 7
 Iutulenta 680, 10. 860, 3
 Iutulentum 606, 6
 Iutulentus 545, 7
 Iux 561, 3. 698, 10
 Iuxuria 646, 4
 Iuxuriam 658, 9. 891, 2
 Iuxuriantia 864, 9
 Lyæo 32, 3. 327, 4. 564, 12
 Lyæeo 71, 4
 Lycambæ 254, 11
 Lycambem 821, 2
 Lyce 291, 1. 412, 7, 8
 Lyceon 415, 2
 Lyciæ 264, 6
 Lycias 37, 2
 Lycidam 227, 7
 Lycio 593, 8
 Lycisci 469, 9
 Lyco 322, 3
 Lycorifia 125, 5
 Lycum 124, 1
 Lycurgi 231, 7
 Lyco 322, 2
 Lyde 295, 3. 296, 11. 351, 3
 Lyden 103, 6
 Lydia 34, 1. 57, 1. 97, 8. 289,
 6, 7
 Lydia 290, 11
 Lydis 424, 1
 Lydorum 569, 5
 Lymphæ 160, 5. 193, 4. 435,
 4. 559, 1
 Lymphæ 296, 12. 303, 7. 866,
 6
 Lymphatham 140, 5
 Lymphæ 433, 5. 568, 4
 Lyncas 204, 1. 390, 4
 Lynceis 526, 1
 Lynceus 726, 14
 Lyræ 49, 1. 87, 5. 193, 6. 521,
 8. 352, 7. 420, 6. 490, 10.
 812, 13
 Lyræ 27, 3. 42, 2. 257, 3. 364,
 6. 375, 2. 460, 5. 861, 14.
 909, 3
 Lyræis 7, 4
 Lyræin, r. Lirim
 Lycopippo 859, 2
- M**
- MACEDO 310, 6
 Macelli 791, 5
 Macello 680, 3
 Macellum 659, 3
 Macerat 476, 3
 Macerer 58, 3
 Machina 861, 1
 Machine 20, 2. 349, 9
 Macie 762, 11. *bis.*
 Macrescit 740, 12
 Macro 575, 17
 Macros 565, 8
 Macrum 847, 7
 Macrura 82, 2
 Macte 521, 1
 Maculant 566, 13
 Maculis 903, 11
 Maculosum 384, 8
 Madet 325, 8
 Mænius 513, 16. 532, 8. 10.
 793, 13. 794, 11
 Mæoni 26, 1
 Mæonius 399, 1
 Mæonium 465, 2
 Mænicus terrores 870, 9
 Magis 99, 2. 197, 6. 202, 2.
 289, 5. 428, 7. 435, 4. 471,
 4. 523, 4. 529, 1. 596, 8.
 608, 4. 669, 5. 6. 904, 4
 Magis ac magis 678, 3
 Magister 279, 1. 741, 3
 Magistra 655, 10
 Magistri 662, 7. 725, 8
 Magistro 294, 3. 810, 2
 Magistrum 909, 11
 Magna 250, 5. 357, 6. 271,
 15. 935, 5. 591, 6. 541, 6.
 548, 7. 683, 4. 684, 10. 774,
 5. 841, 7
 Magna pars 577, 4
 Magna 584, 6. 598, 8. 696, 5
 Magnæ 52, 8. 386, 3. 799, 5
 Magnam 350, 14. 727, 7
 Magnas 512, 3. 601, 7. 604,
 5
 Magnessam 283, 1
 Magni 42, 1. 385, 10. 499,
 6. 490, 14. 508, 13. 575, 18
 Magni pendis 681, 10
 Magnis 559, 5. 579, 3. 575,
 19. 620, 2. 704, 5
 Magno 510, 3, 12. 524, 7. 9.
 528, 11. 529, 5. 576, 6.
 591, 6. 597, 4. 606, 8. 701,
 8. 855, 5
 Magnorum 477, 3. 543, 3
 Magnos 13, 9. 151, 1. 585, 2
 Magnum 212, 4. 263, 1. 337,
 2. 451, 3. 549, 2. 553, 10.
 575, 8. 583, 12. 596, 1. 593.
 7. 665, 7. 889, 12
 Magnum fecit quod, etc.
 602, 5
 Magnum loqui 897, 4
 Magnus 433, 1. 550, 7. 638,
 1, 5
 Magus 105, 1. 850, 12
 Maiâ nate 692, 5
 Maiæ 13, 2
 Majestas 422, 6. 854, 12
 Major 17, 6. 255, 1. 240, 9.
 323, 7. 387, 1. 416, 9. 423,
 4. 577, 2. 14. 383, 2. 669,
 5. 13. 774, 16. 780, 2. 891,
 8
 Major juvenum 904, 8
 Majora 541, 4. 684, 4. 776,
 3. 805, 3
 Maggiore 369, 7. 558, 11. 608,
 1. 851, 5
 Majorem 626, 5. 663, 10.
 689, 11. 692, 6
 Majores 763, 5. 716, 11. 826,
 3. 833, 12
 Majori 514, 9
 Majoribus 563, 8. 570, 9. 803,
 2
 Majoris 771, 1
 Majorum 274, 1. 311, 4. 618,
 9
 Majus 50, 13. 264, 11. 297,
 4. 370, 1. 382, 2. 450, 13.
bis. 497, 6. 537, 11. 653, 11.
 719, 5. 740, 14. 747, 2. 806,
 19
 Mala, *id est*, maxilla. 232, 8
 Mala consuetudo 594, 2
 Mala scabies 913, 2
 Malâ *adject. ablat. sing.* 18,
 11. 63, 3. 465, 1. 692, 6
 Mala, *propr.* 201, 4. 273, 4.
 299, 2. 524, 5. 526, 3. 585,
 1. 547, 8. 575, 14. 620, 8.
 656, 5. 668, 10. 577, 3. 728,
 3. 851, 6. 865, 2. 913, 1
 Mala carmina 863, 8
 Mala, i. e. poma 590, 7
 Malaram 434, 2
 Malas, *id est*, maxillas 349,
 10
 Malas, *adject.* 434, 2
 Malè 40, 3. 190, 4. 410, 1.
 533, 7. 535, 1, 4. 550, 6.
 597, 10. 672, 9. 691, 9. 700,
 13
 Malè dispari 74, 4. 553, 9
 Malè feriatos Troas 388, 1
 Malè natis versibus 852, 3
 Malè nominatis verbis 305,
 3
 Malè seu benè cesserat 616,
 3
 Malè re gestâ 642, 6
 Malè rem gerere 645, 6
 Malè sanos 818, 5
 Malè sorta 745, 2
 Malè tornatos versus 911,
 10
 Malè tute mentis 650, 13
 Malè validus 686, 4
 Maledicti 651, 1
 Maledicunt 717, 2
 Mali 337, 10. 467, 10. 525, 3.
 558, 2
 Maligne 850, 8
 Malignis 557, 1
 Malignum 219, 1
 Malignus 110, 2
 Malis 59, 2. 482, 2. 569, 5.
 643, 4. 650, 11
 Malis, *pro pomis* 679, 8
 Malis, *verb.* 338, 7. 603, 10.
 604, 5. 610, 6
 Malit 21, 7. 673, 4
 Mallem 510, 12. 710, 10.
 854, 4
 Malles 911, 11
 Mallet 571, 8. 704, 7
 Malo 61, 1. 478, 8. 536, 3.
 554, 13. 667, 3. 694, 3
 Malo crure, *id est*, non con-
 cinnò 527, 2
 Malo, *verb.* 679, 11
 Malobatro 175, 3
 Malos 454, 9. 512, 7
 Malothimus 519, 9
 Malva 120, 8. 426, 5
 Maluit 536, 2
- malum, *neut. subst.* 474,
 8. 523, 3, 11. 657, 11. 699,
 10
 malum, *adject.* 468, 14
 malum, *adverb.* 672, 6
 malunt 651, 1
 malus, *subst.* 60, 4. 359,
 1
 malus, *adject.* 90, 7. 470, 7.
 515, 6. 544, 3. 676, 4
 malus Jupiter 90, 7
 malus pudor 642, 8
 malus, *pro ineptus* 641, 6
 mamme puites, *Epod.* 8
 Mamurum 561, 1
 manabat 73, 3
 manat 184, 2. 485, 3
 manantibus 453, 5
 manare 822, 7
 manaret 592, 10
 manat 365, 6. 698, 1. 902, 8
 manca 710, 6
 mancipat 866, 10
 mancipis 755, 8
 mancipium 703, 3
 mancuo 857, 11
 mandabo 319, 2
 mandare 571, 9
 mandata 786, 2. 881, 3
 Mandula 817, 4
 mandentur 888, 10
 mane, *verb.* 284, 8
 manè, *adverb.* 386, 1. 532,
 5. 580, 2. 659, 4. 665, 6.
 666, 6. 753, 13. 765, 5, 9.
 818, 5. 859, 10
 maneant 112, 2
 manebo 748, 3
 manemus 561, 1
 manent 297, 3. 493, 4. 845,
 2
 manentem 357, 11
 manentis 887, 2
 Manes 22, 4. 589, 1. 842, 10
 manet, ac maneo 5, 12. 58, 1.
 103, 1. 228, 6. 470, 10. 474,
 2. 484, 7. 490, 7
 manet, *subjunct.* à mano,
 as. 296, 5. 785, 6. 808, 5
 mangonium 557, 3
 manibus 341, 1. 553, 6. 550,
 8. 665, 6. 680, 6. 690, 14.
 797, 12. 821, 11. 825, 3.
 633, 4. 848, 6
 manlis 601, 12
 manifestum 686, 5
 Manium 532, 2
 Manlio 724, 5
 mannis 412, 8. 766, 3
 mannos 344, 6
 manserunt 845, 2
 mansum 587, 2
 manica 578, 5
 manu 132, 6. 195, 2. 198, 2.
 313, 3. 437, 5. 592, 3. 597,
 9. 778, 7. 896, 2
 manus 440, 3. 443, 5
 manus 230, 5. 532, 1. 406, 3.
 550. 12. 555, 22. 903, 7
 manus, *pro robur, vel exer-*
citus 275, 5. 448, 5. 466, 2.
 480, 2. 501, 5
 manus, *plural.* 74, 5. 134, 8.
 390, 1. 382, 11. 388, 3.
 443, 2. 487, 1. 491, 5. 569,
 1
 mappa 619, 11. 750, 8
 mappis 630, 3
 Marcellis 54, 5
 Marcellum 678, 1
 mare 5, 1. 18, 2. 26, 6. 47,
 3. 50, 11. 59, 5. 68, 5. 100,
 21. 109, 4. 153, 6. 184, 2.
 191, 2. 232, 1. 333, 2. 597,
 8. 586, 6. 334, 5. 403, 1.
 431, 2. 435, 8. 472, 5. 477,
 8. 483, 3. 508, 10. 509, 6.
 671, 4. 732, 7
 mareo 672, 2
 Mareotico 140, 5
 maree 87, 3. 908, 5

- mari 67, 4. 168, 10. 358, 4.
 450, 15. 464, 1, 6. 465, 5.
 501. 5. 688, 4
 maribus 730, 3
 Marice 314, 7
 maria 719, 1
 marina 36, 5. 342, 5. 387, 2.
 406, 9
 marino 331, 8
 marinus 446, 5
 maris 24, 8. 106, 1. 171, 5.
 227, 4. 383, 10. 752, 6. 777,
 2
 maris expers 714, 10
 marita 458, 7. 498, 3
 maritat 431, 6
 mariti 72, 3. 278, 4. 842, 4
 maritus 732, 12. 908, 1
 marito 278, 8. 295, 8. 297,
 11. 304, 5. 653, 1. 703, 6
 maritus 183, 11
 maritum 163, 6
 maritus 268, 1
 Marius 665, 1
 marior 753, 10. 868, 6
 inarmora 227, 1. 395, 7
 inarmore 80, 4
 inarmoream 364, 4
 inarmoreum 815, 1
 inarmoris 339, 2
 Marsa 489, 15
 Marsae 237, 2
 Marsæus 523, 4
 Marsæus 505, 10
 Marsi, plural 480, 1
 Marsia 580, 2
 Marsia 450, 12
 Marsus 6, 3. 268, 4
 Marte 74, 2. 206, 6. 270, 1,
 11. 416, 4
 Martem 27, 6
 Marti 109, 3. 253, 4
 Martia bella 908, 5
 martiales 72, 5
 Martii campi 365, 11
 Martius 285, 1
 Martio 294, 2. 416, 12
 Martis 251, 7
 mascula 179, 7. 821, 5
 mascula 447, 7
 Massagetæ 135, 3
 Massica 677, 5
 Massici, 6, 6
 Massico 178, 4
 Massicum 325, 4
 mater 79, 1. 362, 5. 383, 9.
 474, 6. 539, 1. 593, 9. 643,
 14. 644, 1. 666, 4. 667, 1.
 807, 5. 811, 6
 matercula 760, 5
 materiam 337, 10. 875, 16
 materies 883, 6
 materna 50, 5
 maternis 793, 13
 maternus 570, 2
 Matina 483, 2
 Matinæ 369, 1
 Matinum 107, 1
 matre 67, 1. 166, 2. 335, 1.
 371, 5. 573, 9
 matrem 92, 3. 93, 5. 618, 2.
 650, 7
 matres 98, 5. 131, 7. 183, 8.
 305, 1. 488, 6. 497, 8
 matri 669, 2
 matribus 5, 11
 matris 182, 5. 280, 3. 377, 2.
 383, 7. 650, 12
 matrona 248, 3. 264, 3. 523,
 12. 803, 3. 882, 2. 893, 5
 matrone 526, 5. 708, 7
 matronam 523, 3
 matronas 525, 2
 matronis 66, 4. 423, 6
 matrum 726, 8
 matura 277, 6
 maturare 283, 3
 maturè 725, 2. 767. 12. 839,
 6
 maturet 198, 7
 maturior 220, 2
 maturo 307, 8
 maturos 381, 5. 497, 7. 823,
 1
 maturum 383, 3
 maturus senex 882, 1
 matutina 679, 9
 Matutine pater 694, 1
 mavis 12. 4. 258, 2. 346, 4.
 550, 3. 527, 3. 546, 10. 783,
 11
 Mavortis 397, 3
 Maura 171, 1
 Mauri 12, 10. 88, 6
 Mauris 293, 7
 mavult 627, 4
 maxima 586, 3. 643, 15. 646,
 7. 728, 2
 maxima pars hominum 649,
 16
 maxima pars vatum 875, 2
 maxime 416, 1. 519, 1. 543,
 3. 655, 3. 735, 1
 Maximi 363, 6
 maximus 693, 6
 mazonomo 721, 4
 me 6, 4. 5. 7, 4. 24, 5. 30, 5.
 58, 8. 120, 2. 3. 237, 1. 4.
 256, 5. 322, 7. 353, 5. 536,
 7. 554, 8
 me gessi 684, 2
 mene 610, 9
 meque & te 788, 6
 mea 73, 1. 85, 1. 178, 2. 224,
 2. 357, 12. 371, 6. 412, 7.
 477, 4. 556, 14. 538, 8.
 575, 11
 meæ 16, 6. 171, 4. 220, 1.
 312, 5. 322, 7. 370, 9. 448,
 2. 494, 6
 meam 89, 6
 meari 22, 5
 mearum 219, 5. 265, 1. 794,
 1
 meas 365, 6. 458, 2
 mecum 53, 3. 154, 2. 170, 1.
 173, 4. 174, 1. 244, 6. 260,
 8. 324, 5. 555, 8. 598, 1.
 655, 11. 658, 9. 759, 3. 788,
 7. 811, 10. 827, 1
 mecum facit 836, 3
 Melea 438, 7. 882, 9. 889, 3
 Meleæ 443, 4
 Medi 215, 1
 media 457, 3. 638, 7. 660, 4
 mediâ de nocte 767, 5. 816,
 3
 media inter carmina 847,
 11
 mediam 320, 6
 mediam noctem 604, 2
 medias 216, 8. 347, 7
 mediastinus 783, 1
 medicata 270, 5
 medicæ 733, 13. 840, 10
 medicis 768, 9. 866, 7
 medicorum 840, 9
 medicum 512, 12. 641, 10
 medicus 651, 8. 666, 7
 medius 801, 7
 medio 164, 1. 356, 4. 527, 8.
 550, 14. 826, 5. 894, 4
 medio die 713, 4
 medicoribus 555, 1, 10. 575,
 11. 305, 2
 medicoribus 904, 12
 medicoritate 189, 1
 medicoriter 816, 11
 medios 310, 1. 417, 4. 643,
 13. 733, 7. 890, 5
 Medis 153, 3. 254, 5
 meditantibus 540, 4. 592, 1
 meditantibus 800, 14
 meditantis 529, 5
 meditantur 288, 5
 meditare 680, 4
 meditaturo 273, 2. 417, 8
 mediter 663, 3
 meditor 412, 1
 medium 513, 15. 520, 3. 572,
 7. 640, 6. 701, 14. 803, 3.
 886, 5. 904, 10
 medius 233, 4. 254, 7
 Medo 113, 4. 268, 4
 Medos 14, 1
 medulla 447, 3
 medullis 774, 1
 Medum flumen 187, 1
 Medus 288, 1. 418, 9. 501, 6
 Medus acinaes 102, 5
 Megilla 103, 5
 mei 101, 4. 360, 3. 390, 5.
 699, 2
 meiat 707, 11
 meis 71, 6. 256, 7. 312, 2.
 394, 2. 402, 5. 411, 8. 428,
 12. 448, 5. 468, 11. 494, 9.
 559, 7
 Meleagri 835, 7
 melimela 716, 7
 melior 32, 6. 65, 10. 126, 5.
 240, 7. 276, 6. 301, 1. 482,
 1. 484, 3. 553, 6. 568, 3.
 674, 5. 706, 15. 730, 1. 774,
 7. 787, 2. 871, 1
 melior pars 482, 1
 meliora 115, 1. 524, 10. 622,
 1. 701, 2. 831, 8. 899, 9
 meliore 104, 7. 640, 2. 650,
 1
 meliorem 684, 12
 meliori 598, 1. 728, 8
 melioribus 684, 2. 741, 7
 melioris 616, 1. 672, 1. 707,
 11
 melius 11, 2. 348, 10. 370, 1.
 482, 9. 502, 7. 525, 6. 617,
 7. 634, 2. 732, 11. 749, 2.
 753, 6. 859, 19. 878, 5
 melius 193, 7. 255, 1. 313, 3.
 334, 1. 363, 8. 513, 12.
 555, 6. 563, 11. 601, 7.
 606, 3. 673, 6. 692, 4. 713,
 5. 716, 9. 735, 4. 810, 9.
 901, 3. 911, 8
 mella 172, 5. 231, 4. 312, 8.
 432, 5. 485, 3. 623, 1. 673,
 3. 822, 7
 melle 618, 4. 905, 5
 melle est 686, 1
 mellitis placentis 772, 7
 melos 253, 1
 Melpomene 94, 3. 361, 4.
 372, 1
 membra 5, 8. 452, 7. 489, 3.
 506, 4. 550, 2. 554, 8. 593,
 7. 731, 5. 727, 2
 membra dedit sopori 632,
 5
 membranam 638, 1
 membranis 907, 1
 membris 407, 7. 613, 7. 873,
 3
 memento 31, 1. 159, 1. 223,
 4. 336, 2. 465, 4. 671, 10.
 681, 6. 697, 4. 769, 7
 meminî 598, 1. 715, 6. 836, 5
 meminisses 697, 1
 meministi 743, 8. 855, 2
 Memnona 604, 6
 memnor 125, 1. 136, 4. 346, 5.
 385, 10. 412, 4. 631, 1.
 671, 9. 701, 10. 904, 10
 memorata 634, 4
 memoratur 511, 7
 memorem, nom. 58, 7. 298,
 13. 305, 10
 memorem, verb. 52, 5. 590,
 4. 843, 3
 memores 314, 4. 415, 9. 563,
 6
 memori 681, 7. 695, 7
 Memphis 543, 2
 men' 651, 13
 Mena 705, 2
 Menan 764, 10
 Menandro 639, 5. 834, 1
 mendacem 566, 13. 799, 4.
 910, 10
 mendaci 490, 10
 mendacior 840, 6
 mendax 219, 1. 242, 6. 297,
 9. 759, 5. 799, 2. 857, 15
 mendicis 316, 2
 mendiosa 575, 12
 mendiosè 673, 4
 mendosum 799, 3
 Menelaum 655, 11
 Meneni 669, 2
 mens 57, 5. 230, 4. 268, 6.
 378, 7. 405, 1. 450, 11.
 489, 3. 548, 6. 724, 4. 740,
 15. 903, 7. 906, 6
 mens animusque 787, 5
 mensa 215, 9. 531, 6. 538, 5.
 627, 7. 675, 5
 mensæ brevis 890, 7
 mensam 651, 9. 714, 6
 mensas 621, 6. 635, 9. 905, 4
 mense 575, 7. 778, 3. 832, 4,
 8
 menses 185, 3. 390, 10. 666,
 4
 mensem 406, 9
 mensis 295, 2. 385, 6. 681, 4
 mensorem 106, 2
 mente 121, 3. 250, 3. 340, 2.
 427, 5. 508, 10. 655, 1. 695,
 7. 768, 7. 770, 4. 863, 6
 mentem 68, 1. 70, 2. 140, 5.
 159, 2. 634, 9. 665, 9. 667,
 3. 710, 11. 839, 3. 840, 2
 mentem addere 858, 11
 mentes 338, 2. 457, 4
 mentiar 696, 1
 mentibus 327, 5. 833, 4
 mentio 552, 7
 mentior 990, 1
 mentis 215, 6. 583, 3. 595, 9.
 644, 4. 646, 3. 650, 13. 865,
 15
 mentita 767, 2
 mentite 683, 2
 mentito 388, 1
 mentitor 726, 6. 886, 4
 mentito 176, 2. 447, 2
 meo 101, 3. 199, 5. 428, 1.
 451, 1. 473, 3. 478, 7. 493,
 1. 612, 6. 656, 9
 meo sum pauper in ære
 657, 2
 meorum 174, 5. 408, 5. 613,
 3. 777, 5
 meus 316, 5. 550, 11
 mera 553, 1. 766, 10. 809, 8
 meraco 865, 12
 mercantur 525, 10
 mercarier 641, 4
 mercaris 867, 5
 mercator 5, 3. 119, 6. 506,
 5. 507, 7. 728, 5. 801, 7.
 882, 3
 mercatorem 337, 1
 mercatores 506, 3
 mercatur 766, 8. 866, 18
 mercaturis 649, 2
 mercatus 693, 3
 merce 119, 7. 281, 5. 411, 8
 mercede 104, 1. 252, 3. 635,
 2. 705, 3. 812, 6
 mercedem 397, 2. 527, 5.
 538, 3
 mercedes 518, 6. 577, 1
 mercedum 525, 7
 mercedum 520, 2. 756, 1
 mercenaria vincula 763, 8
 mercenarius 693, 2
 merces, edil. 111, 3. 248, 4
 merces publicæ a merc 358,
 3. 547, 7. 657, 1. 910, 4
 mercurtur 766, 7
 Mercuri 41, 1. 294, 3
 Mercuria 641, 5
 Mercurialium 223, 2
 Mercurius 96, 4. 117, 3. 177,
 1. 644, 7
 merdis 790, 1
 meraris 513, 2
 merbere 411, 2
 mercentem 251, 4
 merentis 762, 2
 meret 903, 4
 meretrice 548, 12. 605, 3.
 732, 2

- meretrici 809, 3
 meretricibus 523, 7
 meretricis 553, 11. 662, 2.
 802, 1
 meretricula 707, 5
 meretrix 153, 6. 788, 12
 mergos 466, 12. 628, 4
 meri 82, 1. 137, 3
 meridies 852, 1
 Merionem 27, 8. 65, 8
 merita 352, 12. 369, 9
 meritis 361, 3. 397, 4. 628, 8
 merito 507, 10. 550, 4. 572,
 2. 649, 3
 meritorium 858, 13
 meritorium, *particip.* 541, 4.
 619, 1
 mero 31, 7. 58, 3. 76, 5. 175,
 1. 195, 1. 209, 2. 302, 2.
 316, 1. 326, 2. 365, 3. 385,
 7. 468, 9. 614, 5. 678, 8.
 819, 4. 911, 4
 meros 862, 1
 mersare 672, 7
 merses 382, 3
 mersor 726, 2
 meruere 898, 4
 merui 896, 1
 merulas 721, 9
 merulis 918, 7
 merun 39, 1. 353, 2
 mens 58, 11
 mens 522, 6
 Messala 574, 3. 611, 7
 Messala 905, 2
 Messi 563, 5, 7
 Messius 564, 3
 messorum 438, 1
 meta 3, 1
 metallis 774, 12
 metam 909, 8
 meta 212, 5
 rhetato 635, 1
 Metaurum flumen 379, 7
 Metello 146, 1. 619, 2
 Metellæ 660, 5
 metendo 417, 11
 Methymnæam 718, 8
 metiente 442, 1
 Metii 906, 7
 metire 464, 10
 metiretur 513, 11
 metri 527, 3. 787, 13
 metit 647, 2. 808, 4
 metu 92, 3. 134, 9. 230, 4.
 353, 5. 428, 3. 512, 6. 540,
 7. 554, 15
 metu exanimem 512, 6
 metuam 290, 2. 305, 7. 869,
 5
 metuas 513, 8. 550, 10
 metuat 529, 8. 753, 5
 metuant 100, 4
 metuat 513, 4
 metuens 207, 3
 metuenda 643, 10. 842, 8
 metuende 51, 5. 230, 7
 metuendus 245, 4
 metuens 5, 3. 321, 5. 335, 6.
 517, 3. 547, 10. 634, 10.
 649, 5. 708, 1. 800, 8. 801,
 2. 857, 5
 metuente 155, 6
 metuentes 293, 3
 metuenti 690, 9
 metuens 638, 6. 717, 1
 metuas 74, 3. 708, 13. 809, 1
 metuat 801, 1
 metuat 189, 9. 295, 6. 324, 6.
 740, 6. 709, 13. 815, 15.
 845, 2
 metum 507, 1. 464, 11
 metuo 618, 9
 metuor 103, 1
 metuunt 72, 4. 131, 8. 183,
 8. 547, 11
 Mevium 465, 2
 meum 2, 1. 57, 3. 357, 15.
 435, 7. 676, 8
 meus 519, 3. 527, 7. 574, 2.
 561, 7
 meus, *id est*, amicus 407, 3
 mi, *pro* mihi, 513, 16. 523,
 6. 529, 8. 532, 10. 553, 8.
 551, 4. 817, 11
 mica 332, 4
 micat 54, 5
 mictum 590, 2
 migravit 348, 2
 migrat 893, 2
 mihi 46, 1. 57, 5. 70, 6. 81, 3.
 121, 1. 124, 5. 172, 3. 357,
 10. 361, 3. 399, 5. 410, 6.
 511, 9. 532, 6. 536, 15. 555,
 5. 563, 4. 577, 14
 miles 26, 3. 200, 1. 267, 4.
 270, 3. 387, 1. 431, 1. 462,
 3. 506, 4. 507, 6. 508, 9.
 858, 1
 Militi 805, 9
 militabitur 428, 9
 militaria 462, 5
 militaris 35, 3. 90, 1
 militat 741, 6
 militavi 342, 5
 milite 63, 4. 416, 4
 militet 742, 1
 militia 178, 1. 245, 2. 261, 4.
 506, 6. 622, 6
 militiae 171, 6. 174, 2. 362,
 11. 841, 6
 militiam 76, 2. 113, 2. 213,
 12
 militibus 269, 7. 698, 6
 militium 270, 7. 327, 8. 443,
 6
 mille 282, 8. 442, 7. 462, 7.
 510, 8. 587, 4. 613, 4. 647,
 17. 645, 2. 649, 11. 658,
 11. 669, 12. *bis*, 753, 12.
 755, 3
 mille ovium 655, 10
 millia 510, 2. 559, 2. 567, 1.
 615, 12. 726, 7. 756, 4
 millia centum 641, 3
 millia terna 680, 3
 nullibus 649, 11. 867, 6
 nullibus octo 856, 5
 Milonius 615, 8
 Milvis 483, 6
 Milvius 706, 10. 799, 14
 Minas 263, 5
 mimæ 516, 2. 523, 5
 mimis 523, 7
 Minnerum 758, 10. 863, 3
 nimo 849, 6
 nimos 600, 4
 minum 810, 3
 minabitur 111, 1. 903, 9
 minaces 176, 1. 342, 8. 399,
 3
 minaci 150, 2
 minacis 430, 2
 minacium 193, 8
 minæ 243, 5. 336, 2
 minantem 768, 3
 minantis 639, 3
 minarum 381, 5
 minas 373, 4. 454, 1
 minaci 43, 4. 263, 6
 minati 183, 7
 miuatus 461, 3
 minax 52, 2. 843, 9
 mineris 511, 6
 Minerva 621, 5. 906, 5
 Minervæ 252, 4. 300, 2. 387,
 9
 minime 547, 2. 652, 6
 minimis 526, 13
 minimo 546, 3
 minimum 846, 4. 898, 4
 minimum 48, 2. 173, 2. 816,
 7
 minister 784, 5
 ministeris 556, 6
 ministrat 883, 4
 ministratur 579, 3
 ministrant 720, 1
 ministrat 793, 7
 ministrum 145, 1. 375, 4
 minitaris 564, 5
 minitatur 617, 9
 minor 56, 1. 271, 4. 572, 6.
 606, 4. 624, 10. 709, 7. 731,
 4. 774, 8. 16. 305, 1. 832, 4.
 889, 7
 minoræ 477, 2. 532, 7. 770,
 8. 776, 3. 781, 3
 minore 118, 3
 minoreum 192, 5. 275, 1. 668,
 13. 681, 2. 692, 7. 716, 7
 minores 55, 2. 167, 2. 607, 1.
 847, 9
 minori 663, 13. 839, 12
 minoribus 637, 9
 minoris 580, 3
 minorum 628, 7
 Minus 108, 2. 393, 5
 Mirturnas 749, 1
 minus 626, 2. 653, 11
 minuat 816, 13
 minuatur 408, 9
 minuui 840, 1
 minut 140, 3. 217, 10
 minus, *adverb.* 11, 7. 97, 6.
 374, 5. 440, 3. 513, 8. 533,
 5. 558, 8. 711, 2. 846, 5.
 866, 16
 minus illo 668, 11
 minxerit 914, 7
 mira 642, 2. 910, 1
 mirabile 22, 8. 774, 4
 mirabile visu 862, 4
 mirabilis 754, 3
 mirabimur 486, 1
 mirabor 805, 5. 910, 9
 miracula 870, 9. 885, 5
 miranur 783, 5
 miramur si 731, 4
 mirantur 202, 1. 698, 8. 860,
 1
 mirare 753, 11
 mirari 341, 3. 354, 3. 765,
 5
 miraris 235, 3. 513, 1. 728,
 7
 mirata 400, 7. 438, 7
 mirati 856, 5
 mirator 521, 6
 miratur 418, 10. 753, 2. 852,
 13. 835, 5
 mirè 169, 2. 641, 8
 mirer 609, 4
 miretur 610, 4
 miri 569, 2
 miror 641, 7. 711, 3. 795, 2.
 836, 7. 903, 17
 miros 865, 4
 miror 202, 4. 259, 4. 603, 2.
 618, 2
 mirus 423, 5. 671, 5
 misce 412, 5
 miscelat 673, 3
 miscelis 800, 2
 miscet 6, 5
 miscetur 321, 1
 miscere 678, 3
 miscet 385, 9. 677, 9
 miscueris 631, 3
 miscuitis 433, 3
 miscuit 270, 15. 693, 1. 903,
 2
 Miseno 675, 1
 miser 104, 5. 476, 5. 489,
 13. 524, 1. 513, 2. 650, 3.
 640, 1. 705, 5. 824, 6. 688,
 3
 misera 547, 4. 581, 5. 703, 8.
 899, 1
 miserabilis 125, 2
 miseræ 183, 9. 587, 2
 miseram 68, 1. 252, 6. 523,
 7
 nil miserantis 161, 9
 miseramur 299, 1
 miserat 558, 1. 423, 1. 715,
 3
 miserè 592, 7, 13
 miserat 24, 4
 miseris 890, 10
 misero 298, 8. 493, 5. 583,
 2. 698, 10
 miseros 215, 5
 miserum 511, 6. 419, 5. 567,
 7
 miserum est 529, 11
 misit 8, 2. 70, 5. 451, 6
 missa vox 907, 2
 missæ 558, 6
 missi unum bellum ducis 900,
 9
 missilibus 276, 6
 missis 589, 9. 683, 6
 missos 265, 7. 514, 12. 865,
 8
 non missura 914, 12
 missus 616, 8. 621, 12
 mista 109, 5
 mistæ 406, 4
 mistis 364, 8
 misto 672, 7
 mistum 460, 5. 718, 3
 miste 75, 2
 mitescere 727, 11
 mitescunt 352, 5
 mitibus 70, 5. 432, 7
 mitigat 868, 12
 mitior 293, 7
 mitis 499, 4. 619, 7
 mittam 382, 8. 756, 4. 857,
 15
 mittimus 337, 11
 mittant 732, 2
 mitte 237, 8. 287, 5. 358, 14.
 473, 4. 749, 4
 mitte sectari 144, 1
 mittere 126, 4. 417, 4. 575,
 18. 642, 6
 mitteret 705, 3
 mitteris 825, 5
 mines 56, 3
 mittis 470, 3
 mittit 445, 12
 nitulus 674, 1
 Nitylene 778, 1
 Nitylene 26, 1
 mobile 709, 13
 mobilia 664, 2
 mobilibus 31, 2. 92, 5. 387,
 5
 mobilis horæ 867, 13
 mobilium 4, 2
 moderabitur 740, 14
 moderare 95, 9
 modeste 522, 9
 modestus 616, 6
 modicus 748, 2
 modici 76, 4
 modicis 63, 1. 699, 7. 897, 3
 modico 550, 4. 869, 4
 modis 800, 3
 modis 185, 6. 194, 4. 257, 6.
 589, 5. 682, 5. 891, 9. 909,
 1
 modis mille 282, 8
 modo 222, 2. 341, 6. 369, 2.
 529, 7. 648, 8. 663, 9. 664,
 4. 753, 1. 829, 6
 modo isto 867, 4
 modo 304, 1. 349, 3. 433, 1,
 2. 494, 1, 2. 507, 6, 7. 518,
 8. 530, 7. 531, 1, 5, 6. 580,
 1. 692, 8. 601, 3, 4. 664, 9.
 704, 1, 3. 877, 10
 modorum 591, 5
 modos 146, 2. 154, 3. 290, 1.
 295, 3. 361, 2. 408, 3. 449,
 9. 743, 9. 821, 4. 866, 4
 modulanda 866, 3
 modulate 122, 5
 modulator 542, 3
 moduti 668, 9
 modulis 537, 5
 modulo 767, 13
 modum 67, 2. 307, 6. 528, 1.
 226, 5. 683, 9. 844, 4
 modus 94, 1. 157, 1. 171, 5.
 514, 4. 692, 1
 Mæcenas 1, 1. 84, 3. 195, 7.
 219, 3. 285, 7. 287, 1. 311,
 6. 233, 2. 407, 3. 426, 2.
 440, 2. 460, 4. 475, 5. 505,
 1. 536, 8. 611, 3. 668, 12.
 697, 2, 5. 713, 7

- Mæcenatem 635, 7
 mæchus 554, 1
 mæchatur 522, 8
 mæchis 521, 8
 mæchos 97, 6
 mæchus 544, 4, 704, 7, 709, 3
 mænia 29, 2, 75, 2, 314, 6, 424, 2, 701, 13
 mænibus 212, 2, 432, 8
 mærebit 479, 1
 mærentes 272, 3
 mærentis 787, 4
 mære 762, 6
 mæret 165, 4, 265, 6
 mære 881, 9
 mæstis 143, 4
 mæstum 517, 1, 881, 4
 mæstus 159, 5, 567, 8
 mæla 656, 2
 mæle 264, 9, 789, 1
 mælem 354, 2
 mæles 210, 2
 mælesta 734, 6
 mælestas 532, 4
 mælesti 583, 1
 mælestum 577, 13
 mælestus 539, 3, 753, 3
 mæliar 244, 6
 mælibus 243, 2
 mælinine 262, 6
 mæliori oppida 908, 2
 mælitur 285, 1
 mælle 605, 7, 675, 2
 mælles 140, 9, 427, 6, 685, 2, 875, 11
 mælli 31, 7, 525, 13
 mælliati 548, 9
 mællibit 332, 3
 mællibus 194, 3, 363, 1, 451, 3, 477, 5
 mællior 233, 6, 238, 5
 mællire 145, 4
 mællis 66, 1, 476, 1, 484, 3
 mælliter austerum 622, 7
 mællitia 469, 8
 mællitium 632, 11
 mællium 186, 5
 mællius 593, 2, 608, 5, 632, 9
 Molossis 702, 7
 Molossus 454, 3
 momenta 733, 1
 momentis 752, 4
 momento 506, 7
 momorderet 768, 3
 Monases 275, 5
 moone 690, 10
 mooneam 814, 9
 monendo 903, 3
 monendus 743, 11
 monet 76, 5, 77, 1, 223, 7, 392, 3, 524, 10
 monimentum, v. monumen-
 tum
 monitor 825, 6
 monitoribus 866, 14, 827, 11
 monitoris 314, 9
 monitus 620, 6, 743, 11, 905, 14
 monstra 9, 2, 18, 1, 433, 4, 821, 9
 monstrare 303, 4, 876, 11
 monstraret 716, 2
 monstrat 714, 4
 monstrata vitæ via est 908, 7
 monstrata 966, 9
 monstratum 618, 1
 monstravi 718, 10
 monstravit 778, 9
 monstreii 593, 1
 monstres 225, 5
 monstror 375, 1
 monstrum 141, 1, 322, 1
 monte 366, 5, 433, 11, 831, 1
 montes 9, 4, 129, 8, 566, 5, 695, 7, 796, 5
 montes parturiant, etc. 324, 3
 montibus 92, 2, 114, 4, 465, 7, 485, 3, 854, 7
 montis 84, 6
 montium 280, 5, 328, 4, 356, 3
 monuere 436, 1
 monumenta 10, 5
 monumentum 359, 8, 587, 5
 mora 112, 4, 306, 5, 898, 9
 moraberis 823, 7
 morabitur 673, 6, 828, 11
 morabor 235, 3
 moræ 353, 5
 moram 205, 1
 moramur 482, 10
 morandus 89, 6
 morantem 50, 5, 175, 1, 273, 3
 morantur 726, 10, 743, 1
 morari 295, 10, 710, 5, 735, 11
 moraris 463, 1, 857, 9
 moras 412, 3
 morata 901, 1
 moratur 767, 3, 901, 3
 morbi 156, 6, 641, 7, 662, 4, 727, 7, 751, 9
 morbo 140, 1, 573, 3, 646, 5, 649, 16, 652, 3, 9, 754, 8, 767, 1
 morbos 842, 3
 morbum 584, 7, 732, 1, 865, 12
 morbus regius 913, 13
 mordaces 804, 8
 mordaces 76, 1
 mordaci 387, 5
 mordax 552, 7
 mordax 793, 1
 mordent 697, 9
 mordore 574, 5
 mordet 113, 3
 mordicus 588, 13
 more recto 865, 6
 more 41, 4, 193, 8, 369, 2, 423, 10, 609, 10, 665, 4, 761, 4
 more ferarum 540, 5
 morem 102, 3, 137, 2, 364, 12, 554, 5, 618, 11, 813, 4
 morer 507, 4, 766, 9, 821, 2
 moreris 161, 8
 mores 223, 2, 368, 6, 379, 6, 500, 7, 539, 12, 705, 9, 726, 8, 737, 6, 820, 2, 854, 3, 885, 3, 887, 4
 moretur 114, 2
 mori 246, 9, 247, 5, 290, 2, 6, 395, 7, 319, 2, 355, 8, 343, 14, 807, 8
 mori pro patriâ dulce et de-
 corum est 246, 9
 moriar 960, 3, 802, 3
 moribus 240, 7, 336, 9, 827, 2
 moriatur 716, 10
 moriens 653, 4, 803, 10
 morietur 805, 10
 moris 673, 1
 moriture 159, 4
 moriuro 107, 4
 moror 220, 2, 349, 6, 793, 3, 855, 4
 morosa 40, 2
 morosum 60, 7
 mors 22, 1, 217, 9, 346, 10, 348, 5, 506, 7, 583, 4, 618, 6, 710, 2, 802, 3
 mors 789, 9
 morsus 678, 4
 mortale 150, 3, 541, 7
 mortalem 698, 9
 mortales 262, 7, 573, 10, 707, 7
 mortalia 878, 3
 mortalibus 13, 9, 537, 5
 mortalis 356, 1, 473, 11, 869, 2
 mortalium 543, 2
 morte 112, 3, 182, 2, 304, 2, 397, 6, 517, 4
 mortem 270, 13, 396, 1, 522, 1
 morti 102, 6, 205, 3, 416, 13, 663, 7, 877, 11
 morti dedit 655, 10
 mortibus 540, 4
 mortis 17, 7, 333, 6, 554, 15, 635, 9, 670, 8, 914, 5
 mortua 690, 4
 mortuus 434, 13
 morum 903, 1
 mos 373, 1, 384, 8, 456, 9, 525, 10, 552, 9, 575, 6, 591, 7, 709, 10
 Moschi 749, 5
 mota 594, 2
 motum 146, 1, 891, 12
 motura 891, 14
 motus 277, 5, 347, 2
 motus animi 831, 10
 motus, id est, incessus 414, 5
 motus prece 88, 4
 move 473, 2
 moveas 322, 8
 moveat 610, 9, 636, 3, 744, 3
 movebat 87, 5
 movenda 487, 3
 movent 680, 5
 moventum 789, 10
 moventes 254, 12, 711, 5
 moventis 240, 3
 movere 434, 4, 593, 7, 907, 7
 movere loco verba honore
 indigna 863, 11
 movere, præter. 820, 7
 moveret 571, 9
 moveri 325, 5, 893, 5
 moverit 914, 8
 moves 63, 8, 862, 2
 movet 241, 2, 564, 3, 800, 8
 movetur 664, 12, 11, 2
 movit 163, 3, 4, 291, 4, 488, 3
 mox 5, 4, 22, 6, 149, 1, 278, 3, 291, 1, 350, 9, 376, 5, 392, 7, 516, 9, 655, 5, 725, 6
 Mucius, v. Mutius
 mugiat 557, 15
 mugientium 432, 3
 mugire 850, 1
 mugium 218, 2
 mula 539, 1
 mule 553, 6, 10
 mulces 296, 10
 mulcet 850, 11
 mulctar 435, 5
 muli, 362, 3
 muliebrem 434, 5
 muliebriter 141, 2
 mulier 142, 6, 252, 1, 292, 9, 304, 3, 335, 2, 434, 4, 470, 1, 471, 5, 529, 7, 689, 3, 709, 10, 710, 8, 873, 4
 mulierculam 469, 7
 mulis 860, 15
 nullum 628, 2
 nullo 578, 2
 nullo 673, 5
 nullating. 23, 1, 111, 3, 331, 7, 369, 3, 366, 9, 362, 4, 478, 3, 545, 1
 multa dies 898, 11
 multa litura, ibid.
 multa cane 433, 9
 multa cum laude 606, 5
 multa fruge 796, 10
 multa prece 385, 7
 multa in rosâ 23, 1
 multa, plural. 136, 2, 216, 4, 275, 3, 313, 6, 7, 403, 9, 405, 7, 450, 10, 555, 13, 565, 1, 609, 8, 656, 5, 737, 3, 756, 6, 831, 4, 873, 5, 888, 2, 9
 multa florum caput 450, 10
 multa tulit fecitque puer 293, 9
 multæ 526, 8, 763, 8, 799, 5
 multarum rerum 658, 6
 multi 137, 3, 289, 7, 402, 1, 451, 1
 multis 95, 4, 282, 3, 297, 7, 315, 2, 578, 8, 687, 6, 732, 3, 758, 5, 858, 1, 911, 9
 multo 68, 4, 116, 2, 132, 3, 317, 5, 415, 4, 506, 4, 521, 9, 600, 1
 multo 556, 1, 561, 3, 648, 7, 646, 7, 804, 10
 multo minus 807, 10
 multorum 598, 5, 737, 5, 885, 3
 multos 5, 10, 570, 9
 multum 97, 5, 349, 3, 478, 1, 489, 6, 536, 1, 584, 8
 multum 688, 8, 690, 9, 743, 11, 757, 2, 881, 13, 894, 1
 multum celer 651, 8
 multum cessat 903, 16
 multus 752, 6
 Munatius 745, 2
 munda 528, 13, 749, 3
 mundæ 554, 6
 mundi 90, 7, 255, 5, 336, 12, 540, 8
 mundior 704, 6
 munditiæ 845, 1
 munditiis 23, 5
 mundum 50, 11
 mundus 680, 2, 747, 5, 824, 2
 munera 76, 4, 107, 2, 154, 1, 293, 2, 311, 1, 423, 7, 470, 2, 692, 5, 752, 5, 853, 8
 munere 206, 3, 363, 4, 807, 8, 815, 3, 822, 1, 855, 7
 muneretur 432, 11
 muneris 393, 6
 muneribus 311, 1, 364, 2, 403, 12, 404, 1, 415, 7, 583, 9, 597, 2
 muneris 374, 10, 395, 6
 munerum 394, 4
 munia 167, 2, 630, 4, 632, 5, 865, 6
 muniant 296, 4
 munierant 369, 3
 munificum 522, 10
 munire 540, 1
 munite 351, 4
 munio 658, 6
 munivit 500, 5
 munus 149, 2, 439, 7, 450, 1, 851, 3, 893, 12
 munuscula 761, 7
 murena 717, 7
 Murena 561, 2
 Murena 320, 7
 murem 700, 6
 mures 661, 3
 muria 678, 8, 719, 1
 murice 218, 4, 674, 5, 868, 7
 muricibus 471, 2
 muris 69, 10
 murmure 150, 2, 775, 6
 muros 388, 11, 737, 2
 murus 256, 6, 891, 7
 murus athenus esto 726, 10
 mus 700, 6, 884, 5
 musa lyrae solers 909, 3
 musa 27, 3, 73, 2, 143, 6, 153, 9, 196, 1, 257, 4, 387, 8, 9, 563, 6, 743, 9, 768, 2, 842, 5, 879, 6, 885, 2, 901, 6
 musa pedestris 693, 8
 Musa, præp. viri 791, 3
 musæ 648, 11
 musam 190, 6, 821, 5
 musarum 239, 3, 653, 5
 musas 123, 4, 321, 2, 831, 1
 musco 772, 3
 musis 100, 1, 401, 4, 662, 5
 mustellæ 762, 10
 muta 652, 4
 mutabile 839, 7
 mutabilis 869, 3
 mutanus 216, 5

- mutanda 912, 3
 mutandus 792, 5
 mutant 779, 2
 mutantem 733, 1
 mutantur 877, 8
 mutare 70, 6, 114, 10, 129, 3, 500, 1, 781, 2, 821, 4, 888, 1
 mutaret 280, 5, 704, 4
 mutat 71, 4, 391, 7, 441, 4, 547, 7, 606, 9, 708, 9, 712, 4, 733, 2
 mutat quadrata rotundis 733, 11
 mutata 13, 1, 133, 4, 815, 16
 mutata sorte gaudet 702, 3
 mutatae 136, 6, 446, 11, 721, 2, 774, 4
 mutatis *particip.* 507, 8, 545, 3
 mutato 511, 12
 mutatos 23, 6
 mutatum vinum, *id est*, corruptum 629, 6
 mutatur in horas 887, 8
 mutatus 404, 5, 662, 1
 mutaverat 718, 8
 mutavit 464, 2, 840, 2, 878, 2
 mutem 799, 1
 mutet 423, 14
 mutilus 564, 5
 mutis 871, 8
 Mutius 754, 2, 862, 2
 muto 763, 2
 mutor 236, 3
 mutua 766, 6
 mutua 290, 4
 mutui 365, 2
 mutuis 196, 3
 mutuum 593, 3
 mutuum 477, 10
 Mycenae 30, 4
 Mygdonias 197, 1
 Mygdonius 313, 5
 myrrheum 906, 4
 Myrtale 126, 6
 myrtaea 791, 5
 myrta 21, 4, 99, 2, 144, 3, 179, 3, 259, 10, 331, 9
 myrtorum 5, 1
 myrtus 145, 2, 211, 2
 Mysorum 488, 5
 Myster 185, 7
- N**
 NABIS 554, 8
 nacte 298, 3
 nactus 795, 1
 naenia 352, 12, 489, 15, 730, 2
 naenia, *nom. plur.* 237, 5
 naeniae, *gen. sing.* 154, 1
 Naeuius, *poeta* 833, 4
 Naeuius, *helico* 630, 5, *vid.* Mævius
 naevus 575, 13
 Naiadum 341, 3
 nam 75, 3, 62, 5, 285, 8, 294, 3, 302, 6, 331, 2, 416, 4, 454, 3, 467, 10, 491, 1, 508, 13, 521, 3, 521, 7, 526, 7, 536, 12, etc.
 namque 89, 5, 127, 5, 363, 8, 451, 9, 470, 4, 528, 9, 531, 2, 561, 3, 569, 1, 571, 8, 574, 2, 575, 3, 804, 7
 nanciscitur 899, 5
 nardi 411, 3
 nardo 192, 10, 411, 2, 449, 1, 473, 7
 nares 750, 9
 naribus 864, 5, 533, 6, 622, 8
 naris 470, 3, 545, 4
 narium 211, 2
 narra 703, 5
 narrabo 913, 13
 narrantem 685, 3
 narrare 849, 7
 narrares 806, 7
 narraret 722, 1
- narrari 890, 2
 narras 319, 3, 596, 7
 narrat 283, 4, 764, 10
 narrata 682, 3
 narratur 62, 1, 511, 13, 736, 1
 narres 785, 10
 narret 889, 2
 narro 575, 6
 nascentem 830, 2
 nascentem 872, 2
 nascentes 674, 3
 nasceris 407, 5
 nasctur 884, 5
 nasci 166, 1
 nascitur 556, 12
 nascitur 236, 4
 Nastica 687, 9, 688, 8
 Nasticæ 788, 6
 Nasidiene 721, 2
 Nasidiini 713, 2
 Nasidienus 720, 6
 naso 570, 4, 713, 12, 875, 14
 nasum 706, 12
 nasus 632, 13
 nasuta 526, 4
 nata 324, 5, 379, 7, 524, 9, 877, 10, 882, 9
 natae 657, 8
 natale 869, 1
 natalem 87, 3, 264, 7
 natales 629, 8, 870, 11
 natali 407, 2
 natalis 221, 5
 natam 656, 1, 658, 4
 natantes 717, 7
 natantia 18, 1
 natarunt 10, 1
 natat 474, 1, 591, 3, 692, 5
 nati 608, 4, 738, 4
 natis 512, 13, 635, 2, 653, 3, 684, 11
 natis, *particip.* 102, 1, 111, 7
 nale natis 852, 8
 nato *pro* filio 513, 5, 656, 5
 nato 718, 5, 749, 5
 natos 222, 3, 271, 4, 381, 5
 Nattu 580, 6
 natu quondam 764, 4
 natum 163, 4, 570, 5, 574, 6, 7, 575, 4, 633, 4, 826, 2, 853, 6, 856, 2, 905, 6
 natum rebus agendis 879, 5
 natura 512, 5, 513, 3, 524, 11, 528, 1, 529, 1, 534, 2, 540, 9, 569, 2, 577, 7, 608, 4, 626, 5, 636, 6, 653, 12, 672, 9, 676, 7, 700, 2, 709, 5, 816, 12, 881, 7, 903, 12
 natura dives opis suae 524, 11
 natura potens 617, 13
 natura sublimis 845, 7
 natura an arte 909, 4
 naturæ 103, 1, 510, 7, 671, 5, 772, 8, 869, 2
 naturam 679, 7, 773, 9, 781, 2
 naturas 722, 2
 naturis 887, 5
 natus 161, 6, 593, 7, 563, 6, 670, 7, 572, 1, 573, 2, 9, 504, 1, 639, 2, 649, 13, 685, 1, 704, 8, 803, 10
 nave 870, 1
 navem 777, 12, 840, 8
 naves 217, 1, 656, 7, 848, 7
 naufragium 68, 5
 navibus 26, 2, 62, 4, 461, 2, 773, 3, 874, 11
 naviget 652, 12, 801, 7
 navigio 733, 3
 navim 123, 9, 506, 5
 navis 16, 3, 59, 5, 140, 4, 201, 3, 273, 1, 465, 1, 815, 15, 840, 8
 navita 61, 5, 199, 9, 260, 9
 navitate 537, 2, 334, 5
 navitis 466, 5, 491, 2
 navium 311, 1, 425, 1, 443, 3, 462, 9
- nauseam 464, 9
 nauseat 735, 4
 nauta 5, 1, 110, 2, 558, 4, 7
 nautæ 486, 7, 508, 9, 557, 8, 558, 10
 nautica 549, 1
 nautis 51, 9, 109, 4, 214, 4, 477, 7, 489, 6, 557, 1, 8
 ne, 9, 1, 57, 1, 46, 1, 74, 4, 76, 4, 110, 2, 125, 1, 132, 1, 136, 7, 162, 5, 246, 5, 293, 10, 292, 5, 297, 12, 353, 6, 358, 3, 392, 3, 398, 6, 420, 7, 471, 4, 482, 12, 508, 3, 512, 8, 525, 1, 11, 526, 1, 527, 2, *bis*, 553, 14, 554, 1
 ne dicam 896, 5
 ne forte 620, 6, 725, 7, 820, 7, 888, 9, 909, 2
 ne longum faciam 543, 4, 618, 5
 ne non 750, 9, 806, 6
 ne quid 547, 9, 685, 7, 710, 5
 ne quis 76, 4, 540, 2, 618, 9, 654, 8, 853, 1
 ne te morer 507, 4, 766, 8
 ne, *interrog.* & *dubit.* 261, 6, 348, 10, etc.
 Neera 478, 1
 Neerae 306, 3
 Neapolis otiosa 447, 9
 Nearchum 323, 5
 nebulæ 90, 7, 255, 8
 nebulam 307, 10
 nebulonem 514, 2
 nebulones 738, 5
 nebulonis 518, 4
 nec 5, 6, 7, 2, 17, 2, 4, *bis*, 20, 4, 22, 6, 7, 26, 4, 6, 121, 4, 4, 439, 5, 7, etc.
 necne 548, 8, 550, 3, 554, 13, 699, 9, 837, 4
 nec non 702, 4
 nec nunc cum 663, 5
 nec scit 905, 1
 nec semel 914, 4
 necabit 667, 1
 necari 708, 3
 necato 114, 1
 necdum 627, 4
 necem 283, 3
 necesse est 540, 7, 626, 2, 693, 2, 876, 10
 necessitas 19, 4, 132, 5, 240, 9, 533, 4
 necis 457, 6
 nectar 251, 3
 nectaris, 58, 11, 253, 5
 nectat 862, 9
 necte 101, 2, 3
 nectendis 405, 5
 nectis 113, 5
 nectis 821, 8
 nectum 878, 4
 nefarius 889, 4
 nefas 18, 9, 46, 1, 77, 2, 96, 6, 139, 4, 199, 4, 264, 12, 335, 8, 336, 4, 384, 8, 338, 4, 408, 4, 451, 7, 481, 8, 481, 12
 nefas videre 481, 8
 nefasti 134, 7
 nefasto 198, 1
 negabat 522, 5
 negabit 662, 8
 negabitur 462, 1
 negantem 710, 12, 816, 4
 negares 911, 8
 negarit 217, 11, 558, 10, 508, 3
 negas 570, 6
 negat 197, 5, 577, 4, 580, 3, 603, 2, 736, 6, 765, *bis*, 770, 8, 799, 12
 negata 91, 2, 247, 6, 647, 7
 negatas 688, 8
 negatis 512, 5
 negatum 489, 13, 528, 2
 negaverit 311, 7
- neget 114, 5, 798, 13, 882, 8
 neglecta 501, 10, 815, 13
 neglecti 275, 3
 neglectis 534, 3, 680, 9
 neglectum 12, 6, 726, 12
 neglectus 243, 1
 negligens 288, 7
 negliget 325, 9
 negligis 111, 6
 negligit 765, 5
 negoti 920, 6
 negotia 273, 4, 572, 3, 640, 6, 698, 2, 755, 2, 764, 14, 788, 4, 827, 1
 negotiis 480, 1
 negotio 377, 7
 nemo 505, 1, 513, 2, 514, 6, 556, 12, 546, 11, 570, 1, 578, 4, 595, 10, 605, 7, 727, 11, 857, 8
 nemora 514, 6, 706, 8
 nemora 340, 1
 nemoris 701, 4
 nemorum 66, 4, 328, 4, 373, 7
 nempe 471, 3, 599, 2, 656, 9, 708, 11, 712, 1, 773, 7, 798, 8, 801, 11, 866, 16
 nemus 6, 5, 72, 1, 291, 5, 315, 1, 341, 2, 369, 4, 454, 7, 772, 8, 861, 5
 Neobule 303, 3
 nepos 41, 1
 nepos, *pro* nequam 429, 6, 548, 12
 nepotem 253, 2, 483, 3, 615, 6
 nepotes 12, 6, 152, 3, 658, 10
 nepoti 537, 3, 618, 1, 869, 7
 nepotibus 457, 8
 nepotum 198, 3, 314, 3, 794, 10
 Neptuni 351, 2
 Neptunius 461, 1
 Neptuno 111, 5, 456, 1
 Neptunum 362, 6, 777, 6
 Neptunus 492, 3, 877, 12
 nequam 711, 6
 nequaquam 677, 2, 829, 6
 neque 7, 1, 19, 10, 20, 3, 26, 4, 51, 4, 55, 3, 96, 2, 526, 11, 12, 13, 548, 3, 4, 550, 11, 555, 4, 561, 5, 6, 575, 14, *bis*, 577, 1, etc.
 nequeas 629, 7
 nequeo 611, 3, 889, 10
 nequeunt 537, 4, 681, 4, 711, 12
 nequaquam 18, 4, 64, 2, 5, 706, 1, 475, 3
 nequire 689, 11
 nequior 647, 9, 706, 14
 nequiores 21, 1
 nequit 514, 5, 551, 11
 nequitia 660, 10
 nequitiae 266, 1, 307, 6, 794, 7
 nequitias 656, 8
 Nericidum 352, 6
 Nereum 488, 3
 Nereus 62, 3
 Nerio 645, 1
 Nerones 378, 10
 Neroni 856, 1
 Neronibus 379, 8
 Neronis 768, 2, 770, 4, 785, 4
 Neronum 416, 9
 nervi 875, 4
 nervis 294, 6, 613, 2, 677, 7, 703, 13, 792, 1
 nervos 108, 6
 nescia 247, 1
 nescias 165, 1
 nesciet 774, 14, 875, 13
 nescii 26, 5
 nescio 592, 1, 9, 597, 12, 646, 8
 nescio quid 339, 4, 597, 12
 nescio quod 852, 10

- nescios fari pueros 388, 5
 nescire 693, 3. 879, 11. 910,
 3
 nescis 550, 13. 512, 3. 871,
 3
 nescit 303, 1. 338, 3. 773, 12.
 761, 2. 903, 9. 906, 2
 nescit vox missa reverti
 907, 2
 nescius 24, 3. 643, 4
 Nessi 490, 3
 Nestor 786, 6
 Nestora 65, 4
 neu, 14, 1. 125, 2. 132, 2.
 137, 1, 2, 3, 5, 6, 6*bis*, 433,
 1. 540, 2. *bis*, 601, 1. 684,
 7. 685, 7. 889, 7
 neve 13, 7. 690, 6. 797, 9.
 889, 7
 neutram 630, 3
 nexia 145, 2
 ni 362, 3. 427, 4. 510, 1. 526,
 6. 564, 1. 646, 10. 651, 12.
 738, 3. 859, 12
 nido 578, 2. 622, 2. 626, 3
 nidote 623, 5. 706, 12
 nidum 479, 5. 498, 5. 772, 2
 niger 166, 5
 niger, *poenialis* 551, 11
 nigra 529, 7. 538, 9
 nigrae 521, 2. 552, 14
 nigri 547, 3. 410, 5
 nigris 23, 7. 86, 6. 124, 1.
 470, 1. 552, 5. 572, 7. 627,
 6. 673, 1. 873, 15
 nigro 96, 4. 124, 1. 181, 5.
 274, 4. 368, 7. 660, 1. 820,
 3. 875, 15
 nigrorum 412, 4
 nigros 762, 4
 nigrum 27, 3. 508, 6
 nihil 31, 2. 108, 5. 144, 3.
 226, 3. 331, 6. 347, 11. 370,
 1. 467, 1. 497, 5. 582, 8.
 606, 8. 647, 7. 698, 8
 nihil-amplius 692, 4. 740, 1
 nihil est ab omni parte bea-
 tum 217, 7
 nihil in cor 793, 3
 nihil non 882, 3
 nihilio 563, 3. 643, 8, 12
 nihilio plus 510, 3. 684, 3
 nihilio sapientior 836, 13
 nihilum 643, 10. 657, 3. 717,
 6
 nil 19, 9. 32, 2. 50, 13. 61, 5.
 101, 4. 165, 7. 3. 311, 8.
 341, 6. 7. 468, 5, 14. 494,
 12. 509, 7. 510, 6. 523, 6.
 523, 1. 526, 5. 527, 1. 531,
 2. 532, 4, 5. 689, 2
 nil ego 711, 3
 nil est 638, 5
 nil extra numerum modum-
 que 613, 1
 nil intencarum 893, 3
 nil medium est 520, 3
 nil moror 516, 2. 853, 4
 nil nisi 673, 5
 nil non 362, 11
 nil praeter 602, 4
 nil satis est 511, 5
 nil tanti est 893, 10
 nil verbi 642, 11
 nil ultra 653, 1
 Nilus 254, 9. 419, 2
 nimbus 376, 3
 nimbus 217, 3
 nimio 78, 4. 125, 1
 nimirum 634, 6. 649, 15.
 770, 1. 787, 8. 794, 5. 866,
 1
 nimis 12, 8. 223, 1. 338, 1.
 613, 1. 751, 5. 891, 3
 nimium 10, 7. 80, 6. 91, 1.
 160, 6. 195, 1
 nimium 188, 3. 190, 10.
 253, 10. 288, 8. 383, 2.
 660, 5. 749, 9. 764, 3. 896,
 4
 Niphaten 186, 8
 Nireia 478, 12
 Nireus 824, 3
 nisi 18, 3. 61, 6. 155, 2. 156,
 6. 223, 1. 315, 4. 350, 3.
 456, 10. 320, 3, 5. 537, 12.
 543, 1. 550, 13. 556, 7. 665,
 3. 734, 6. 914, 12
 nisi quod 548, 10. 583, 5
 nisus 376, 4
 nitantur 428, 12
 nitens 168, 8
 nitent 563, 8. 903, 10
 nitentes 62, 2. 175, 2. 621,
 6
 nitentia 754, 5
 nitere 736, 1
 nitescere 285, 3
 nitet 192, 4. 683, 9. 773, 4
 nitique cothurno 897, 4
 nitidam 537, 7
 nitidique 789, 3
 nitidis 196, 7. 793, 9
 nitido 335, 4. 435, 3. 766, 9
 nitidum 21, 4. 322, 4. 747,
 9
 nitidus 512, 12
 nititur 536, 3
 nititor 90, 3. 900, 3
 nititurus 636, 5
 nitivalem 695, 1
 nivali 351, 2. 742, 3
 nivalibus 778, 2
 nivalis 140, 10
 nive 34, 1. 340, 9. 343, 2.
 409, 4. 527, 6. 659, 3. 685,
 11
 nives 292, 2. 336, 13. 391, 5.
 433, 8. 434, 5. 472, 2. 760,
 8
 nives capitis 413, 10
 niveo 163, 2
 niveus 523, 4
 niveum 317, 5
 niveus 371, 9
 nivis 3, 1
 nobile 32, 7. 660, 9. 834, 3
 nobiles 114, 8
 nobilem 51, 9. 308, 5. 374,
 1. 464, 3
 nobilibus 235, 7
 nobilibis 3, 2. 36, 4. 61, 3. 297,
 10. 314, 1. 363, 8. 473, 10
 nobilium 303, 4. 411, 1. 622,
 2
 nobis 464, 10. 510, 2. 532,
 9. 516, 4. 737, 4. 744, 13
 nobiscum 536, 1
 noceat 631, 1
 noceat 617, 6
 nocebit 726, 12
 nocendi 898, 2
 nocent 486, 9
 nocentem 207, 2
 nocentes 583, 3
 nocentium 403, 6
 nocentius 437, 7
 nocere 812, 1
 nocet 740, 10
 nocituram 111, 6
 nocte 294, 5. 317, 11. 355,
 10. 402, 3. 465, 9. 403, 7.
 660, 4. 739, 1. 767, 3
 noctem 40, 3. 423, 11. 543, 3.
 568, 11. 604, 3. 614, 5. 749,
 7. 800, 10
 noctes 97, 7. 222, 3. 478, 3.
 532, 1. 693, 2
 noctesque diesque 512, 6
 noctilucam 590, 8
 noctis 182, 6. 326, 6
 noctu 352, 2
 nocturna 677, 6
 nocturna versate manu 896,
 2
 nocturne 445, 10
 nocturni 701, 13
 nocturnis 393, 4. 385, 9
 nocturno 166, 3. 193, 2. 619,
 4
 nocturnos 816, 5. 861, 7.
 870, 10
 nocturnus 451, 12. 541, 1
 nocuere 717, 6. 769, 2
 nocuisset 181, 2. 848, 17
 nodo 252, 3. 506, 4. 733, 1
 nodosa 727, 3
 nodosi 645, 2
 nodum 193, 8. 328, 1
 nodus vindice dignus, 889,
 9
 noles 739, 3. 672, 4
 noli 801, 5. 811, 8
 nolim 521, 5. 577, 11
 nolint 307, 3. 520, 3
 nolis 194, 1. 555, 11. 727, 3
 nolit 517, 3. 518, 2. 527, 6.
 918, 12
 nolito 910, 12
 nollem 577, 13
 nollet 804, 4. 844, 3
 noluit 575, 18
 nolunt, *pro*, nolint
 nomen 49, 4. 61, 4. 241, 2.
 254, 6. 348, 3. 389, 6. 396,
 4. 403, 11. 422, 4. 529, 3.
 534, 3. 619, 1. 643, 3. 671,
 8. 767, 8. 829, 2. 877, 7.
 895, 1. 893, 5. 908, 3
 nomen dare 797, 1
 nomen serat 753, 8
 nomen inane 806, 10
 Nomentano 587, 3
 Nomentanum 615, 6. 653,
 9. 652, 9
 Nomentanus 513, 17. 715,
 8. 716, 1. 713, 8
 nomina 350, 16. 366, 4. 533,
 7. 756, 11. 877, 6. 893, 7
 nomina, *i. e.* credita & de-
 bita 518, 8
 nominati 305, 3
 nomine 325, 4. 433, 1. 511,
 12. 524, 2. 592, 2. 637, 1.
 764, 10. 798, 2
 nominibus certis 833, 11
 nominis 268, 5. 289, 7. 382,
 10. 548, 7
 non 10, 9. 17, 5. 18, 7. 27, 13.
 54, 8. 66, 2. 68, 2. *bis*, 224,
 1. 3. 312, 14. *bis*, 554, 2.
 555, 7. 560, 1. 575, 10
 non alius 234, 1. 693, 9
 non alio 136, 5
 non alia quam 679, 1
 non aliter 273, 1. 476, 1
 non amplius 515, 7
 non aspiciat impetus 275,
 6
 non bene 175, 5
 non dignum 815, 6
 non erat his locus nunc
 874, 9
 non est meum, &c. 357, 15
 non est quod 831, 4
 non est ut 780, 2
 non indecoro pulvere 151,
 2
 non ita 211, 6
 non ita pridem 895, 2
 non ita magnus 692, 1
 non levi ruina 231, 6
 non mediocri 682, 1
 non minus 522, 8. 572, 4
 non multum 683, 7
 non piger Appulus 312, 1
 non quis, *verb.* 710, 10
 non satis est 549, 5. 683, 1.
 880, 10
 non secus 159, 2. 240, 7
 non secus ac 886, 2
 non semel 370, 14
 non semper 184, 1. 676, 5
 non si 205, 4
 non sine 278, 7. 282, 3. 302,
 2. 342, 2. 856, 3. 674, 2.
 718, 7. 721, 5
 non sine Diis 259, 11
 non sine multa laude 897, 5
 non sine questu quod, &c.
 58, 7
 non sine votis 698, 10
 non tamen 357, 3. 717, 1
 non languenta vada 18, 7
 non unquam 513, 12. 571,
 3
 non vis 728, 8
 non usitata 235, 1
 non usitatus 450, 9
 non vult 663, 10. 879, 12
 non vultis 521, 8
 nona 713, 1
 Nonae 317, 8
 nonam 765, 12
 pondum 148, 2. 167, 1, 2.
 891, 3
 nonne 60, 2. 528, 2. 553, 9.
 626, 1
 nono 575, 7
 nonum 405, 3. 906, 8
 noram 641, 5
 Norico 494, 2
 Noricus ensis 63, 4
 noris 406, 7. 592, 6
 norma 212, 2. 878, 7
 nos 22, 3. 26, 4. 27, 10. *bis*,
 32, 6. 134, 6. 162, 3. 223,
 5. 281, 1. 397, 6. 8. 352, 5.
 392, 10. 423, 6. 484, 7. 535,
 11. 549, 4. 557, 2. 563, 3.
 571, 7. 877, 11
 noscent 237, 3
 noscere 710, 7. 910, 10
 nosces 65, 9
 nosmet 536, 11. 608, 2
 nosse 713, 4
 nosset 597, 7
 nosster 657, 12
 nostri 494, 8. 541, 10. 571, 4.
 640, 5. 737, 9
 nostra 170, 2. 612, 4. 638, 5,
bis, 849, 9. 877, 11
 nostras, 906, 8
 nostri, *genit. sing.* 382, 9
 nostri, *genit. plur.* 298, 13.
 346, 5. 748, 4
 nostri, *nom. plur.* 836, 3.
 898, 3
 nostris 13, 7. 252, 10. 423, 8.
 510, 10. 829, 5
 nostro 69, 6. 153, 8. 270, 1.
 421, 3
 nostrorum 746, 1
 nostros 276, 1. 851, 12
 nostrum 13, 11. 222, 2. 609,
 7. 835, 3
 nostrum, *genit. plural.* 616,
 1. 707, 6
 nota 9, 6. 136, 7. 160, 1. 414,
 8. 603, 4. 776, 1. 792, 5.
 808, 1
 nota *substant.* 877, 7
 notabant 545, 1
 notabit 912, 3
 notam, *substant.* 59, 7. 371,
 9. 852, 10
 notandi 661, 2. 887, 4
 notando 553, 6
 notaute 571, 3
 notarent 539, 6
 notari 532, 11
 notas, *adject.* 296, 11. 366,
 6. 836, 2
 notat 804, 5
 notatus 704, 2
 Notii 308, 3
 Noti 17, 4
 noti, *adject.* 512, 15. 772, 1
 Notis 262, 1
 notis, *subst.* 395, 7
 notis, *adject.* 414, 2. 342,
 2
 Notio 464, 5. 466, 10
 noto 716, 4. 893, 13. 903,
 5
 notos 568, 5
 notum 562, 2. 592, 16. 754,
 5. 815, 8. 876, 9
 notum sine crimine 764,
 11
 notus 31, 4. 110, 1. 383, 9.
 482, 8. 592, 2

- motus, *adject.* 155, 5. 265, 2.
 489, 4. 521, 1
 nova 9, 2. 19, 2. 33, 1. 135,
 1. 183, 5. 186, 6. 259, 3.
 340, 2. 367, 2. 483, 4. 677,
 1. 696, 5. 812, 3. 864, 6.
 876, 14. 877, 5
 novae 226, 3. 320, 5. 498, 2
 novam 430, 1. 883, 1
 novas 411, 5
 novem 32, 7. 502, 2
 novem Musis 862, 5
 novendiales 491, 4
 noverca 444, 9
 novi, *nom.* 59, 5
 novi, *verb.* 346, 10. 598, 5.
 593, 4. 634, 13. 641, 6. 685,
 4. 809, 1
 Noviorum 580, 3
 novis 101, 5. 565, 4. 480, 4.
 493, 6. 586, 5. 670, 2
 novisti 759, 2. 772, 10
 novit 770, 6
 novitas 838, 6
 novitate 892, 6
 Novium 532, 8
 Novius 574, 1
 novo 138, 2. 213, 4. 244, 5.
 377, 4. 571, 9
 novos 636, 3. 832, 2
 novum 118, 2. 876, 10
 novus 636, 5. 641, 8
 nox 22, 4. 109, 1. 298, 12.
 352, 12. 448, 7. 477, 1. 489,
 11. 557, 6. 701, 14. 726, 6
 nube 12, 2. 357, 2
 nubem 800, 10. 816, 6
 nubes 52, 1. 214, 2. 417, 2.
 893, 3
 nubet 639, 5
 nubibus 184, 1. 354, 2
 nubila 31, 3. 128, 1
 nubium 369, 1
 nuce 685, 6. 631, 5
 nuces 653, 5
 nucis 894, 9
 nuda 95, 2. 349, 8. 392, 2
 nudam 827, 2
 nudare 720, 5
 nudat 811, 1
 nudata 744, 4
 nudavit 892, 4
 nudet 686, 6
 nudis 521, 6. 492, 2. 588, 10.
 690, 3
 nudo 323, 10. 529, 9. 819, 5
 nudum 60, 3
 nudus 311, 9. 654, 5. *bis.*
 666, 6. 863, 3
 nugae 901, 4. 912, 5
 nugaris 619, 8. 838, 9
 nugaris 814, 2
 nugarum 592, 1
 nugas 697, 7
 nugis abjectis 866, 1
 nugis 660, 10. 810, 5. 822, 5.
 912, 5
 nulla 90, 5. 112, 3. 212, 4.
 223, 4. 446, 7. 451, 10.
 482, 3. 486, 9. 532, 7. 574,
 15. 598, 3. 729, 11. 731, 4.
 752, 4. 857, 2. 866, 6
 nullam 75, 1. 520, 5. 523, 3
 nulli 95, 5. 136, 3. 536, 3.
 637, 2. 676, 8. 683, 2. 861,
 8
 nulline 366, 3
 nullis 334, 7. 570, 9
 nullius, *penult. longa.* 805,
 1. 901, 2, 6
 nullius, *penult. brevis* 486,
 9. 725, 9
 nullo 513, 3. 583, 6
 nullos 720, 10. 840, 5
 nullum 109, 5. 489, 10. 911,
 12
 nullus 154, 4. 633, 1. 732, 6.
 num 196, 9. 438, 3. 528, 4.
 5. 534, 1. 551, 3, 4. 578, 9.
 608, 3. *bis.* 669, 4. 687, 10.
 730, 12
 Numa 751, 7
 Numae 838, 2
 Numantiae 194, 1
 numen 364, 10. 385, 9. 448,
 10. 477, 3. 829, 2
 numerabilis 891, 4
 numerandum 651, 11
 numerare 658, 7
 numeras 870, 11
 numerat 855, 2
 numerato 867, 7
 numeratur 558, 9
 numeris 367, 3. 545, 3. 855,
 1. 891, 9
 numero 106, 1. 157, 2. 518,
 3. 575, 8. 697, 6. 878, 9
 numero plures 847, 9
 numeros 47, 1. 821, 1. 896,
 8
 numerosque modosque 866,
 4
 numerum 789, 12
 numerus 615, 9. 738, 4
 Numici 752, 1. 810, 9
 Numicia 135, 6
 Numidarum 298, 9
 numina 437, 3. 542, 6
 numine 292, 3. 382, 12
 numisma 852, 9
 nummatum 755, 7
 nummi 529, 10
 nummis 518, 1, 5. 654, 5
 nummis in fenore 910, 6
 nummo 691, 11
 nummorum 651, 10. 856, 5.
 867, 6. 906, 4
 nummos 511, 10. 515, 11.
 522, 2. 538, 3. 649, 4. 812,
 5. 839, 11. 857, 6. 867, 3
 nummum 847, 1
 nummidum 858, 8
 nummus 512, 3
 numquid 524, 6. 549, 3. 698,
 4
 nunc 5, 8. 9, 21, 4. 6. 22, 8.
 24, 1. 33, 3. 40, 2. 5. 47, 3.
 138, 5. *bis.* 139, 1. 167, 6,
 7. 190, 4. 242, 6, 7, 8. 289,
 9. 342, 3. 349, 1. 357, 10.
bis. 376, 7. 395, 2. *bis.* 404,
 3. 448, 9. *ter.* 469, 7. 472,
 3. *bis.* 574, 6, 8. 577, 1.
 592, 12. 593, 11. 867, 14,
quater.
 nunc age 658, 9
 nunc cum 663, 5
 nuncios 382, 7
 nuncium 42, 2
 nuncius 282, 5
 nunquam 4, 8. 199, 8. 264,
 4. 272, 2. 485, 1. 530, 2, 3.
 541, 11. 566, 7. 644, 5. 689,
 16. 713, 4. 899, 6
 nuper 61, 8. 183, 9. 305, 1.
 342, 1. 347, 9. 416, 3. 461,
 1. 501, 8. 637, 1. 733, 9.
 837, 2. 867, 7. 876, 14. 893,
 1
 nupta 291, 2. 391, 1
 nuptae 183, 10
 nuptam 450, 2
 nuptarum 547, 5
 nuptialis 297, 7
 nuptiarum 295, 7
 nuptias 53, 5. 277, 1
 nusquam 691, 4. 706, 3, 6.
 806, 8
 notans 597, 9
 nutriant 499, 2
 nutrice 839, 5
 nutricula 747, 2
 nutririi 848, 16
 nutrit 384, 4
 nutrita 378, 8
 nutritus 676, 2. 824, 5. 882,
 4
 nutritur 773, 7
 nutritrix 90, 4. 882, 2
 nutrum 800, 11
 nutus *plur.* 826, 6
 nux 635, 9
 nymphae 117, 1. 183, 1
 nympharum 316, 4
 nympharum cum Satyris
 chori 6, 6
 nymphas 230, 2
 nymphis 21, 1. 347, 10. 392,
 1
 O
 O 2, 1. 22, 2. 32, 7. 33, 2. 39,
 1. 59, 5. 60, 1. 67, 1. 101,
 1. 115, 2. 124, 3. 4. 174, 1.
 270, 15. 171, 1. 293, 2. 302,
 1. 304, 1. 394, 9. 341, 3, 8.
 374, 6, 8. 415, 10. 528, 3.
bis. etc.
 o bone 641, 11. 698, 3
 o ego kevus 899, 7
 o si 692, 8. 693, 1
 o mare, et terra, 490, 1
 o unum 135, 1. 385, 11
 o quando 698, 14
 ob 510, 4. 538, 6. 547, 4,
 etc.
 ob amici jussa 771, 3
 ob assem 200, 12
 ob hanc rem, quod 547, 1
 ob hoc 907, 5
 ob id factum clarus 858, 7
 obarmet 378, 5
 obdit 536, 3
 obdura 473, 1
 obdura 685, 9
 obeam 290, 15
 oberrat 808, 15
 obese 470, 3
 obeso 795, 3
 obmundus 590, 2
 obibit 235, 7
 objecerit 506, 1
 obiecto 191, 3
 obiectos 914, 9
 objice 800, 10
 objicere 291, 3
 objiciebat 554, 11
 objiciet 575, 15. 578, 4
 obire 219, 5
 obisset 713, 5
 oblectat 901, 3
 obligasti 182, 1
 obligatam 177, 5
 obligatus 493, 9
 oblimare 523, 11
 oblinat 821, 7
 obliquo 160, 4. 789, 8
 obliquum 323, 3. 344, 5
 oblitus 758, 7
 oblitum 681, 2
 oblitus 268, 6. 603, 7. 777,
 5
 oblitus, *priori brevis* 250, 3
 oblivia 698, 13
 oblivione 450, 6
 oblivionem 475, 2
 obliviones 402, 9
 oblivioso 178, 4
 obliviscendus 777, 5
 obliviscitur 434, 4
 obnoxia 704, 2
 obrepere 904, 2
 obruit 63, 1. 110, 1
 obruitur 801, 4
 obscenas 452, 6
 obscens 841, 9
 obscenum 520, 1
 obscura 129, 4. 687, 10
 obscurante 707, 13
 obscuras 893, 2
 obscurata 864, 2
 obscuri 816, 7
 obscurum 51, 3. 789, 9
 obscurum 169, 3. 782, 2.
 904, 5
 obscurus 875, 4
 obscuret 663, 7
 obscuro 767, 10
 obscuro 630, 10
 obscuro 686, 6. 711, 10.
 800, 10
 obscrastris 492, 1
 obscram 476, 5
 obsit 695, 3
 obsita 78, 1
 obsoleta 491, 2
 obsoleti 189, 2
 obsonia 518, 1. 627, 1. 711,
 12
 obstantes 273, 2. 323, 4. 408,
 7. 433, 10
 obstantia 674, 1. 787, 6
 obstare 613, 11
 obstaret 397, 4
 obstat 514, 11. 527, 1. 695,
 6
 obstet 509, 7. 860, 14
 obstetrix 491, 7
 obstinatus 235, 3
 obstipio 690, 9
 obstitit 255, 5
 obstitit 227, 4
 obstrept 360, 7. 419, 4
 obstrept 433, 5
 obstrictus 16, 2
 obstringam 654, 1
 obtester 767, 10
 obticuit 898, 2
 obtingit 410, 5
 obtulerim 536, 8
 obtulit 313, 7. 374, 15
 obturam 263, 7
 obvius 698, 7. 698, 2
 obvolvas 707, 1
 occasiorem 472, 5
 occidit 807, 2
 occidenti 914, 3
 occidentis 427, 9
 occiderit 655, 11. 801, 5
 occideris 393, 5
 occidi 793, 11
 occidit 475, 5
 occidistis 865, 13
 occidit, *penult. brevis* 95, 4.
 107, 5. 287, 6. 392, 6. *bis.*
 occidit, *penult. longa* 650,
 9. 657, 4. 911, 11
 occisa 650, 10
 occultam 797, 11
 occultare 312, 2
 occulto 54, 4. 782, 3
 occultum 354, 9. 765, 15
 occupa 60, 1
 occupabitur 481, 4
 occupare 482, 10
 occupat 403, 10. 633, 6. 765,
 7. 816, 7
 occupatam 276, 3
 occupato 357, 2
 occupavit 225, 3
 occupavit 51, 1. 407, 5
 occupes 333, 1
 occupet 197, 7. 349, 10. 755,
 1. 825, 10
 occupet extremum scabies
 910, 3
 occupo 692, 5
 occurram 451 12. 555, 7.
 597 1
 occurrit 753, 6
 occurrit 597, 6
 occurrunt 561, 5
 Oceanus 18, 3. 134, 4. 386, 2
 Oceanus 419, 4. 484, 7
 ocior, *tr. ocyor*
 ocreatus 659, 8
 octavam 764, 2
 Octavius 611, 4
 octavo 697, 4
 octavum 166, 5
 octavus 667, 4
 octo 652, 2
 octo millibus nummorum
 856, 5
 octoginta annos natus 649,
 13
 otonis 576, 2
 oculi 753, 12
 oculis 18, 1. 124, 1. 336, 6.
 526, 2. 533, 1. 558, 7. 685,
 9. 753, 7. 821, 11. 875, 15.
 888, 14. 910, 15
 oculo 158, 5. 527, 3. 687, 1.
 726, 14. 789, 8

- oculus 138, 2. 196, 3. 597,
 10. 685, 5. 739, 7. 785, 11.
 848, 5
 ocyor 13, 8. 217, 3. 236, 5
 ocyor Euro 217, 4
 ocyus 162, 2. 193, 2. 592, 8.
 703, 8. 112, 11. 788, 10
 odere 264, 11. 547, 11
 odirit 35, 2. 217, 6
 oderunt 512, 15. 799, 15.
 816, 1, 4
 odi 143, 1. 238, 1. 322, 1.
 889, 6
 odimus 336, 5
 odio 562, 5. 740, 16. 777, 2.
 789, 3. 825, 1
 odio est 787, 8. 889, 7
 odisse 628, 4
 odisti 638, 1. 824, 3
 odit 615, 7. 731, 1. 761, 10.
 788, 7. 811, 5, 6. 819, 8.
 888, 5
 odiu 734, 4
 odor 470, 8. 677, 7
 odoraris 454, 8
 odrati 192, 9
 odoratis 324, 2
 odoratum 707, 14
 odore 317, 6
 odorem 211, 3. 629, 7. 741,
 8
 odores 855, 3
 odoribus 23, 2. 489, 9
 odor 470, 4
 Oenophyrem 578, 6
 Oeili 337, 1
 Oefello 629, 1
 Oeillan 734, 12
 Oefellus 621, 4
 offendam 912, 5
 offendat 768, 9. 903, 11
 offendat 536, 17
 offendere 714, 8
 offenderet 898, 8
 offendet 620, 4. 630, 2
 offendunt 903, 6
 offenduntur 894, 8
 offensae 478, 5
 offensis 619, 2
 offensus 490, 13. 767, 3
 offer 741, 7
 offert 730, 2
 officient 526, 8
 officis 702, 2. 764, 2. 857,
 11. 890, 11
 officina 490, 6
 officinas 21, 3
 officio 694, 3
 officiosa 760, 6
 officiosus 686, 7
 officit 523, 10. 596, 5
 officium 812, 5. 853, 4. 890,
 2. 899, 12. 900, 8
 officium facio 804, 11
 ohe 557, 9. 630, 13
 oleam 768, 5. 831, 5
 oleas 629, 5
 olei 629, 7
 oleis 627, 6
 olentem 465, 2
 olenti 520, 5
 olentis 72, 3
 oleo 650, 1. 690, 3. 718, 3
 olet 520, 2. 552, 6. 773, 4
 oleum 669, 8. 706, 8
 olidae 751, 5
 olim 13, 3. 190, 4. 295, 1.
 376, 1. 400, 1. 437, 5. 475,
 7. 508, 5. 534, 1. 535, 2.
 543, 8. 555, 8. 567, 7. 570,
 8. 574, 8. 15. 576, 12. 585,
 5. 640, 7. 662, 3. 700, 5.
 744, 2. 867, 7. 884, 2
 olitoris 812, 6
 oliva 436, 1
 oilda 120, 2. 485, 1. 679, 4.
 796, 2
 oliuam 30, 2
 olivatis 211, 3
 olive 380, 5. 677, 4. 678, 7
 oliuam 35, 6
 ollis 679, 6
 oloribus 562, 11. 363, 5
 oluerunt 818, 5
 olus 512, 4. 378, 9. 619, 9.
 655, 4. 706, 4. 748, 2. 804,
 3. 5. 867, 9
 oluscula 699, 1
 Olympia 728, 10
 Olympicum 2, 2
 Olvmpo 293, 4
 Olympium 56, 2
 onasit 794, 8
 onase 685, 10
 onien 343, 5
 oninatis 305, 3
 onine 298, 13
 oninibus 343, 13
 omi-ii 753, 9
 omisiss 751, 6. 754, 10
 omittas 664, 9. 756, 9
 omittat 876, 6
 omite 531, 3. 815, 7
 omne 2. 8. 241, 2. 255, 4.
 264, 12. 275, 2. 287, 9. 314,
 4. 517, 7. 533, 2. 378, 1.
 426, 1. 428, 9. 447, 10.
 474, 8. 500, 10. 516, 2. 603,
 8
 onne tulit punctum 903, 2
 onne quod 702, 2
 onnem 457, 3. 708, 12. 881,
 7
 onnem crede diem, etc.
 747, 7
 omnes 31, 1. 54, 5. 103, 1.
 139, 1. 162, 1. 172, 3. 185,
 3. 192, 1. 193, 6. 418, 13.
 467, 4. 512, 14. 522, 5. 536,
 2. 547, 11. 14. 596, 4. 573,
 10. 578, 8. 563, 4. 568, 3.
 756, 5. 895, 12
 omni 159, 5. 430, 4. 542, 3.
 576, 10. 583, 13. 906, 4
 omni parte 521, 8
 omni ex parte beatum ni-
 bil est 217, 7
 omnia 13, 8. 75. 3. 378, 4.
 513, 1. 513, 1. 528, 5. 531,
 6. 592, 4. 667, 8. 678, 4.
 719, 12. 731, 4
 omnibus 206, 2. 259, 1. 303,
 13. 580, 1. 582, 2. 717, 5.
 820, 11
 omnibus annis 761, 11
 omnino 614, 2. 722, 3
 omnis 22, 8. 183, 4. 211, 2.
 237, 3. 360, 3. 371, 1. 382,
 9. 424, 2. 542, 5. 545, 2.
 640, 5. 760, 5. 797, 7
 omnis in hoc sum 725, 5
 omnium 162, 1. 444, 3. 450,
 5
 onerantibus 601, 2
 onerata 813, 3
 onere 578, 3
 oneret 298, 7
 oneret 816, 5
 onus 38, 2. 577, 14. 593, 4.
 643, 8. 750, 4. 785, 6. 806,
 8
 onusta 458, 8
 onusto 510, 4
 onustus 577, 10
 onustum 632, 1
 onustus 761, 8
 onyx 411, 3
 opaco 796, 5
 opacum 212, 5
 opaca 263, 3
 ope 27, 8. 366, 2
 opella 700, 6
 opem 842, 6. 909, 7
 opem ferre 913, 10
 opera, nom. sing. 713, 1
 opera, ablat. 784, 5
 operae celeris nimium 895,
 7
 operae pretium est 521, 9.
 678, 6. 690, 6. 852, 4
 operam inanem 911, 12
 operam perdas 513, 5
 operat 304, 6. 732, 6
 opere 904, 2
 operis 542, 5. 618, 11. 875,
 12. 884, 1
 operosa 369, 5
 operose 300, 2
 operosiores 244, 8
 operata 760, 2
 operato 642, 6
 operatos 182, 5. 525, 10
 operatum 799, 14
 operum colores 879, 9
 operum 585, 4. 694, 2. 743,
 2. 843, 1. 909, 2
 operum solutis famulis 316,
 3
 operum vacuo 635, 6
 opes 197, 1. 312, 3. 354, 4.
 381, 10. 700, 5. 743, 12.
 774, 9. 811, 9. 817, 11.
 864, 8. 887, 15. 900, 1
 opilus 252, 9. 865, 11
 opibus integris 634, 13
 opifex 347, 10. 542, 6
 opima 466, 11
 opimae 90, 6
 opimas 118, 3
 opimis 711, 3. 740, 12
 Opimius 651, 3
 opinum 847, 7
 opimus 381, 1
 opinor 535, 9. 582, 1. 802, 2.
 857, 7
 opis 524, 11. 770, 9
 oportet 571, 6. 698, 3. 740,
 4. 772, 8
 oppedere 398, 3
 opperior 741, 10
 oppida 213, 2. 540, 1. 828,
 6. 908, 2
 oppidi 5,
 oppidis 261, 5. 342, 2
 oppidus 653, 2
 oppidulo 567, 2
 oppidium 447, 10
 opponat 440, 3
 opponite 637, 3
 oppono 598, 10
 oppositis 47, 3. 342, 8. 690,
 12
 oppressa 619, 1
 oppresserit 672, 5
 oppressus 651, 6
 opprimeret 513, 14
 opprobria 554, 16. 771, 1.
 794, 4. 843, 5
 opprobriis 71, 2. 621, 1. 799, 1
 opprobrio 576, 11
 opprobrium 198, 4. 837, 3.
 410, 1
 optare 577, 10
 optarim 512, 9
 optas 541, 10. 706, 2. 728, 7.
 788, 2
 optat 493, 7, 9, 10. 663, 2.
 730, 8. 790, 2, bis.
 optatum 909, 8
 optatis 398, 1
 optatum 418, 6
 optet 740
 optima 526, 1. 672, 8. 831, 3
 optime, vocat. 383, 1. 614, 8.
 796, 1
 optimum 536, 12. 542, 3.
 553, 5. 550, 4. 574, 15.
 611, 4
 optio 863, 3
 opto 855, 6
 opulenta 73, 4
 opulenter 796, 2
 opulenter 332, 5
 Opuntia 103, 4
 opus 29, 4. 148, 3. 499, 8.
 364, 9. 593, 10. 613, 2. 662,
 2. 726, 7. 744, 12. 756, 9.
 788, 16. 813, 6. 854, 3. 862,
 5. 877, 13
 opus est 65, 7. 511, 2. 592, 5.
 601, 1, 3. 614, 4. 702, 9
 opus sit 510, 11
 opuscula 746, 3. 821, 12

- ora 35, 5. 442, 3. 443, 3. 457,
 3. 550, 1. 618, 12. 748, 8.
 849, 4. 897, 2
 ora, orbis 153, 8. 304, 4
 orabant 697, 1
 orabat 665, 8. 696, 4
 orabit 686, 8. 783, 1
 orae 100, 4. 238, 3. 793, 3
 orare 817, 10
 oras 141, 4. 254, 7. 416, 1
 orat 118, 2
 oratus 653, 10. 786, 1
 Orbe 732, 6
 Orbem 56, 1. 782, 2. 893, 7
 Orbem totum 854, 8
 Orbi 867, 1
 Orbilius 836, 6
 Orbis, subst. 134, 9. 250, 6.
 350, 15. 498, 5
 Orbum 370, 8
 Orca 679, 1
 Orca 161, 9. 228, 5, 9
 Orco 108, 3. 297, 3. 368, 8.
 687, 1
 Orcum 265, 7. 349, 6
 Orcus 868, 4
 ordinat 498, 4
 ordinarius 149, 2
 ordinat 307, 4
 ordine 549, 9. 646, 6. 793,
 10. 821, 6
 ordinem 421, 6
 ordinem 210, 4
 ordinibus 253, 7
 ordinis 876, 4
 orditor 865, 8
 ordo 876, 3
 ore 234, 3. 251, 3. 296, 6.
 340, 7. 366, 8. 445, 1. 446,
 1. 447, 1. 509, 1. 700, 11.
 753, 2. 774, 11
 ore rotundo loqui 901, 5
 ore tumido dilitigat 890, 5
 Orestes 650, 9. 13. 882, 10
 oret 890, 9
 orichalco 890, 11
 Orion 282, 1
 orientis 812, 2
 orientia 55, 9. 242, 4. 357, 2
 origine 314, 5
 originis 419, 1
 Originis, nom. propr. 523, 4
 Orion 203, 4. 265, 3. 316, 9.
 465, 10. 477, 7
 Orionis 109, 7
 oris ab ora 50, 1. 55, 9. 185,
 1. 742, 1
 oris, ab os 564, 6
 oritur 561, 3. 699, 3
 oriturum 829, 3
 oriuntur 675, 1
 orizae, v. oryzae
 ornat 635, 9
 ornamenta 912, 2
 ornare 159, 2
 ornata 485, 2
 ornatum 373, 3
 ornatur 858, 7
 ornatus 398, 4
 ornes 321, 3. 827, 2
 orni 39, 5. 185, 5
 Ornithi 290, 5
 orno 349, 14
 oro 34, 2. 487, 2. 585, 3. 671,
 3. 692, 4. 693, 4
 Orphea 50, 4
 Orpheo 93, 8
 Orpheus 907, 4
 orta 279, 3
 orre 55, 4. 383, 1
 orti 390, 2. 423, 5. 563, 8.
 575, 19
 orto 840, 6
 ortos 570, 9
 ortu 346, 3. 668, 1
 ortum 571, 8. 422, 6. 823, 3
 ortus 754, 2
 oryzae 652, 1
 os oris 548, 6. 588, 8. 841, 8
 Osei 563, 7
 oscinem 346, 2

- oscula 58, 10. 135, 3. 197, 4
 osculum 271, 3
 Osirium 808, 6
 ossa 418, 1. 481, 7. 487, 8.
 588, 8. 708, 2
 Ossibus 110, 3. 588, 2
 ostendant 750, 10
 ostendere 806, 2. 900, 4
 ostendit 378, 5. 690, 7
 ostendi 527, 5. 821, 1. 624,
 4
 ostendis 889, 6
 ostendit 351, 10. 525, 8
 ostentare 566, 6
 ostia 506, 9. 626, 1
 ostrea 621, 1. 675, 1
 ostro 354, 7. 773, 11. 893, 1
 Othione 443, 2
 oli 555, 9
 oia 503, 11. 712, 6. 763, 2.
 899, 8
 otio 63, 1
 otior 581, 4
 otiosa 417, 9
 otioso 317, 9
 otium 5, 3. 214, 1. 5. 215, 1.
 422, 8. 427, 3. 489, 10
 ova 415, 9. 867, 4
 ovas 651, 7
 oves 452, 6. 136, 6. 767, 1
 ovibus 171, 8
 ovile 485, 7
 ovilia 376, 5
 ovium 627, 5. 671, 10
 ovium 410, 4. 655, 10
 ovo 550, 6. 613, 10. 677, 10.
 885, 8
- P**
- PACANTUR** 739, 14
Pacatum 884, 5
 pace 356, 5. 634, 11
 paces 270, 13. 842, 9
 paces 743, 4. 833, 8
Pacori 275, 5
pacis 235, 4. 617, 6. 854, 9
pacisci 353, 2
pacta 252, 3
pacto 582, 1. 580, 4. 651, 9.
 800, 4
Pactolus 473, 10
Pacuvius 833, 7
Padius 483, 2
pene, v. pene
pænum 555, 1
pagi 193, 4
pagus 728, 9
pagus 317, 10. 817, 4
Palaestra 41, 4
palam 388, 4. 469, 1. 525, 9.
 809, 4
palantes 643, 5
Palatinas 502, 5
Palatinus 744, 1
palato 664, 7. 672, 6. 860, 5
palatam 624, 4. 676, 8. 717,
 3
palea 701, 1
Palinurus 260, 7
palla 450, 1. 526, 10. 588, 9
Palladis 27, 8. 29, 4. 264, 1
palle 397, 2
Pallas 51, 2. 63, 9. 466, 3
pallere 620, 6
palesceret 729, 11
palescet 910, 14
pallet 616, 3. 760, 5
pallida 529, 6
pallida mors 22, 1
pallidus 631, 5
pallor 293, 3. 457, 3. 646, 6.
 588, 11. 716, 11
palluit 347, 8
palma 368, 2. 680, 10. 847,
 7
palmaque nobilis 3, 2
palmas 729, 1
palman 323, 11
palmetis 863, 10
palpære 615, 4
paludes 343, 1
- palumbes** 259, 3. 721, 9
palus 377, 13
palustris 558, 2. 743, 4
pancipino 341, 9. 398, 4
Pancti 114, 9
pandat 624, 6
pance 772, 7
pancungo 841, 5
pances 812, 10
pango 910, 1
panis 510, 4. 512, 4. 567, 4.
 623, 3. 719, 16
panno 133, 3. 805, 4
pannos 491, 7
pannum 806, 1
pannus 874, 6
Pantolabo 587, 3
Pantolabum 615, 6
panthera 843, 3
Panthoiden 108, 3
Pantulus 610, 9
papaver 905, 5
Paphi 115, 2
Paphon 352, 10
par 583, 10. 669, 7. 719, 14.
 751, 1
par est 793, 12
par inpar 661, 4
par tibile fratum 660, 9
parabat 139, 7. 557, 7
parabilem 528, 9
parabo 450, 13. 817, 11
parare 263, 10
pararet 273, 1
pararis 650, 5
paras 113, 2. 639, 7. 744, 8
parasite 526, 9
parasitis 846, 8
parasset 553, 8
parasti 640, 2. 866, 7
parat 641, 1. 737, 7
parata 454, 10
parati 220, 8. 847, 10
paratis 121, 1. 653, 1
paratum 648, 4. 761, 12
paratus 426, 1. 490, 7
paravero 429, 4
parca 313, 8. 669, 12
Parca 219, 1
Parca 171, 7. 474, 4. 493, 8
parcas 293, 6. 669, 13
parce 110, 2. 178, 3. 280, 6,
 7. 289, 8. 362, 2. 488, 1
parce 553, 7. 877, 1
parcent 290, 3, 7
parcentes 321, 10
parcentis 601, 5
parcere 512, 2. 554, 15. 789,
 1
parcet 547, 13. 761, 1
parci 183, 9
Parcis 221, 2
parcis v. 352, 3
parcit 246, 11. 629, 6
parcite 305, 4
parcitis 97, 1. 535, 5. 636, 4.
 763, 4
parco 592, 3
parcus 127, 1. 629, 10. 649,
 9. 749, 9. 863, 8
parebit 628, 5
parem 27, 9. 95, 3. 415, 1.
 463, 3. 478, 4
parens 203, 2. 293, 1. 900, 7
parens, particip. à pareo
 712, 5
parent à paro 653, 8
parent à pareo 618, 2
parente 32, 6. 570, 6. 650,
 10
parentem 42, 2. 297, 8
parentem à pareo 513, 6.
 825, 7
parentes 165, 2. 186, 3. 452,
 9. 577, 5, 9
parentibus 279, 3. 481, 2
parentis 50, 9. 196, 5. 232,
 5. 437, 5. 517, 5
parentium 335, 5
parentum 11, 3. 235, 6. 230, 9
parentar 600, 1
- parere** 337, 9
pareret 564, 9
parēs, nom. 541, 5
paret à paro, as 512, 12. 657,
 8. 616, 4. 816, 12
paret à pareo 709, 10. 741, 1
pari 751, 2
paria 538, 11. 647, 1
paribus colludere 827, 7
Paridis 234, 1. 736, 1
paries 24, 6. 342, 4. 639, 2.
 815, 12
Pario 80, 4
Parios 820, 11
Paris 736, 5
pariter 133, 9. 772, 1. 813,
 5. 853, 4. 903, 3
Parmensis 746, 3
parnula 175, 5
parochi 562, 2. 717, 1
parre 343, 5
Parrhasius 394, 6
parricide 353, 8
pars 221, 4. 360, 3. 370, 10.
 382, 1. 484, 3. 500, 1. 577,
 4. 613, 3. 755, 4
pars hominum 703, 6. 731,
 6
pars maxima 646, 7. 875, 2
pars multa 701, 4
bona pars 511, 4
parte 58, 11. 63, 12. 110, 2.
 217, 8. 253, 10. 255, 7. 521,
 8. 533, 7. 594, 7
parte ab omni nihil bea-
tum 217, 8
partem 5, 7. 103, 4. 220, 1.
 434, 4. 630, 3. 727, 7. 756,
 5
partes 11, 9. 311, 10. 810, 3.
 846, 6. 888, 10. 890, 2. 900,
 9
Parthi 200, 2. 614, 11
Parthius 683, 3. 840, 6. 854,
 10
Parthorum 421, 4. 456, 7.
 813, 13
Parthos 55, 7. 245, 3
Parthium 31, 2. 384, 11
Parthus 200, 2
partibus 134, 4. 507, 2. 643,
 7
particulam 69, 4. 111, 1. 632,
 3
partis, substant. 691, 2
parita 683, 15
paritur 814, 3
parto 513, 9
partubus 444, 5
partum, particip. 623, 5
partum 718, 2
partumetus 491, 6
parturit 31, 4. 384, 12
parturiunt montes 884, 5
partus 205, 6. 497, 7
parva 107, 1. 218, 5. 313, 3.
 420, 7. 541, 6. 870, 1
parvas 576, 13
parvi 474, 2. 512, 2. 744, 12
parvis 257, 6. 317, 1. 761, 7.
 764, 13. 806, 9. 841, 7. 863,
 5
parvum 56, 3. 117, 2. 227, 6.
 365, 7. 428, 2. 456, 1. 697,
 9. 863, 13. 903, 12. 912, 2
parvo 215, 8. 354, 6. 510, 9.
 621, 3. 634, 10. 701, 2.
 774, 14. 806, 9. 815, 3. 836,
 5
parvo beati 842, 11
parvō 652, 2. 711, 12
parvos 271, 4. 331, 8
parvula 508, 13. 795, 5. 611,
 9
parvum 341, 6. 744, 5. 847,
 5. 854, 11
parvum parva decent 779, 3
parvum 10
parvum nil sapias 781, 7
parvus 589, 5. 611, 3. 545, 1.
 634, 12. 291, 4
- pascat** 793, 1. 196, 2. 801, 6
pascedi 578, 1
pascere 349, 12. 642, 4. 807,
 6
pasces 799, 11. 825, 4
pascet 812, 5
pasci 807, 9
pascit 967, 1
pascitur 331, 2. 745, 7
pasco 699, 4
pascua 428, 14
pascuis 51, 11. 377, 1
pascunt 120, 2
passeris 716, 5
passi 33, 2
passim 643, 4. 840, 11
passo 583, 10
pasta 762, 3
pastas 436, 6
pastillos 520, 2. 552, 6
pastor 62, 4. 355, 1
pastorem 564, 8
pastoribus 454, 4
pastor 558, 6. 721, 6
Patareus 264, 8
patet 616, 5
pateteficit 418, 3
patella 743, 2
patens 509, 7
patentem 865, 10
patenti 214, 1
pater 8, 2. 13, 10. 16, 1. 55,
 3. 76, 3. 94, 3. 251, 4. 298,
 7. 336, 1. 348, 2. 340, 13.
 354, 9. 397, 2. 398, 9. 432,
 11. 493, 7. 519, 4. 534, 9.
 535, 1. 541, 10. 548, 11.
 549, 4. 7. 553, 5. 574, 2.
 575, 17. 581, 7. 614, 8. 653,
 12. 757, 4. 760, 5. 894, 8
pater Andromedæ 354, 9
pater cœnæ 714, 2
pater domus 701, 1
pater & juvenes patre dig-
ni 875, 2
paterna 82, 1. 118, 2. 579, 5
paternas 334, 1
paternis nomen 385, 8
paternis 798, 7
paterna 430, 3. 895, 4
paterna voce 904, 8
paterni 84, 3. 155, 5. 859,
 8
paternis 491, 2. 654, 5. 793,
 13
paterno 114, 5. 814, 2
paternos 228, 1
patrum 215, 8. 785, 2. 798,
 14
paternus 378, 9. 570, 2
patet 290, 11. 625, 3
paii 5, 4. 47, 1. 245, 1. 337,
 4. 403, 13. 793, 4. 801, 10
patiar 253, 7. 290, 6. 402, 7.
 543, 8. 750, 1
patiens 13, 3. 30, 5. 55, 2.
 294, 2. 436, 2. 895, 5
patientem 701, 4. 727, 12
patienter 804, 3. 896, 4
patientia 96, 5. 805, 4
patientis 763, 6
patinur 19, 11
patina 718, 1
patina 633, 6
patinam 557, 7. 719, 3. 720,
 3
patinas 794, 8
patitur 80, 8
patiuntur 161, 1. 811, 9
patre 65, 10. 521, 9. 663, 6.
 570, 5. 572, 1. 573, 2. 9.
 574, 6. 7. 575, 4. 10. 764,
 9
patrem 32, 2
patres 272, 1. 381, 5. 586, 5
 837, 6. 840, 3
patria 216, 9. 319, 2. 384, 2.
 403, 16. 758, 9
patria 216, 5. 363, 5. 500,
 4. 603, 7. 631, 5. 744, 18.
 900, 6

- patriam 277, 4. 553, 10
 patribus 350, 2. 519, 1
 patriis 174, 4. 603, 9
 patrimoni 647, 5. 658, 11
 patrio 4. 6. 635, 9
 patrios 349, 5. 683, 1. 914, 7
 patris 338, 8. 523, 11. 530, 5.
 577, 3. 603, 7. 846, 7. 906,
 8
 patrium 523, 5. 877, 5
 patrius 876, 1
 patrone 767, 7
 patrono 764, 9
 patruæ 206, 3
 patrum 379, 1. 383, 3. 415, 6.
 423, 10. 497, 11. 799, 4
 patruum 633, 8
 patruus, 591, 7. 647, 3
 pavit 676, 3. 716, 5
 pavula aurea 214, 12
 pavulas 962, 7
 pavulis 673, 2
 pavullam 853, 7
 pauca 131, 5. 210, 1. 518, 1.
 575, 2. 7. 703, 2. 877, 3
 paucis 532, 3. 583, 4. 575, 11.
 610, 5. 649, 15. 824, 4. 923,
 10
 paucæ 891, 1
 paucorum 312, 5. 595, 9
 pavens 703, 14
 paveat 984, 11
 paventem 177, 2. 376, 5
 paventis 120, 1
 pavet 471, 6
 pavide 10, 1
 pavidam 92, 2
 pavidū 702, 6
 pavidum 303, 6. 483, 13
 pavidus 5, 1
 pavimentum 209, 3
 pavit 705, 4
 paulatim 832, 10. 867, 5
 Pauli 863, 3
 paulo 533, 5. 555, 6. 597, 4.
 663, 8. 804, 1. 836, 9. 895,
 3
 paulo plus 859, 1
 Paulum 53, 1
 paulum 148, 6. 296, 3. 402,
 4. 537, 11. 691, 5. 692, 3.
 794, 8. 893, 6. 905, 8
 Paulus 574, 2
 pavone 624, 3
 pavonem 523, 6
 pavor 758, 3. 816, 11
 pavore 452, 4. 708, 2
 pauper 131, 1. 161, 7. 360,
 8. 575, 17. 651, 3. 684, 3.
 733, 2. 780, 4. 857, 2. 880,
 7
 paupercula 807, 5
 paupere 700, 6. 774, 5. 910, 8
 pauperem 226, 2. 229, 2
 pauperet 685, 6
 pauperi 228, 8. 327, 6
 pauperibus 726, 11
 pauperium 5, 5. 76, 2. 245,
 1. 357, 14. 403, 13. 513, 8.
 647, 7. 683, 6. 728, 6. 774,
 12
 pauperies 313, 1. 337, 3. 627,
 5. 710, 2. 869, 13
 pauperiorum 514, 9
 pauperis 307, 5. 468, 6
 pauperimus 512, 9
 pauperitas 54, 2. 859, 9
 paupertate 750, 6. 807, 2
 paupertatis 811, 4
 pauperum 22, 1. 235, 5. 354,
 6. 491, 3
 Pausinca 711, 11
 pax 501, 9. 664, 1
 peccantis 793, 7. 625, 1
 peccare 283, 6. 395, 8. 799,
 15. 827, 9. 890, 6
 peccas 104, 4. 711, 2
 peccat 707, 6. 712, 3. 335, 4.
 905, 13
 peccata 538, 11. 815, 5. 895,
 14
 peccati 708, 5
 peccatis 537, 2. 541, 2. 800,
 10
 peccatum 537, 11. 671, 2
 peccator 737, 2
 peccavero 543, 7
 peccem 823, 1
 pecces 523, 12. 784, 4
 peccet 126, 1. 346, 11. 540,
 11. 725, 3
 peccore 478, 9. 635, 2
 peccori 303, 3. 477, 7. 86, 9
 peccoris 498, 12. 790, 1
 pecces 64, 3
 Pecti 467, 1
 pectinibus 675, 2
 pectora 379, 5. 416, 13. 445,
 4. 473. 8. 637, 4
 pectore 260, 5. 427, 10. 527,
 10. 573, 1. 575, 10. 681, 7.
 721, 8. 741, 7. 746, 6. 902,
 8
 peccoris 70, 2
 peccus 16, 8. 190, 2. 196, 4.
 489, 14. 451, 5. 404, 2.
 727, 5. 841, 10. 850, 10.
 870, 7
 peculi 902, 2
 pecunia 441, 3. 729, 3. 775,
 3. 781, 2. 795, 9
 pecunia donat & genus &
 formam. & c. 755, 6
 pecuniæ 403, 2
 pecuniam 311, 3. 339, 1. 437,
 3
 pecus 9, 3. 20, 3. 317, 7. 556,
 7. 410, 5. 428, 13. 434, 10.
 539, 3. 654, 4. 683, 4. 693,
 5. 781, 4. 796, 10. 801, 11
 Pedacia 590, 3
 pedana 746, 2
 pede 21, 2. 22, 1. 132, 1. 138,
 5. 249, 3. 301, 2. 318, 4.
 523, 11. 340, 10. 564, 11.
 463, 3. 485, 4. 525, 12. 526,
 4. 527, 2. 339, 9. 533, 8.
 548, 10. 576, 6. 593, 2. 605,
 6. 635, 4. 669, 1. 774, 16.
 910, 15
 pede certo 887, 8
 pede fausto 858, 12
 pedem 196, 5. 390, 5. 476, 4.
 486, 6. 879, 3
 pedem proferre 884, 1
 pedes 234, 3. 298, 11. 482,
 7. 488, 9. 567, 4. 641, 1.
 712, 2
 pedestri mase 693, 8
 pedestri sermone 380, 6
 pedestribus 195, 5
 pedibus 515, 3. 588, 10. 608,
 5. 720, 5
 pedibus claude verba 615,
 12
 peditesque 881, 12
 peditis 12, 10
 peditum 848, 5
 Peditus 603, 8
 pedum 137, 2
 Pegasus 105, 3. 403, 1
 pejerati 181, 1
 peior 280, 9. 568, 3. 722, 4
 peiora 33, 2
 peioribus ortus 754, 2
 pejus 753, 6
 pejus 403, 14. 519, 6. 805, 9
 pelago 17, 1
 pelagus 131, 4
 Pelca 283, 4
 Peleide 26, 5
 Peleiden 786, 7
 Pelcus 880, 7
 Peleu 881, 3
 Pelignas 433, 2
 Pelignis 629, 4
 Pelion 265, 4
 pelle 489, 8. 572, 7. 799, 8
 pelletat 774, 8
 pellem 618, 12. 741, 5
 pelletat 674, 1
 pelente 192, 1
 pelles 236, 3
 pellex 350, 6
 pelis 527, 10
 pelibus 489, 1. 573, 1
 pellice 293, 4
 pellicem 439, 3. 449, 5
 pelliculam 685, 8
 pellicum 450, 6
 pellicū 156, 6. 643, 5. 842, 8
 pellicite 33, 3
 pellitis 171, 8
 pelliciter 228, 1
 Pelopis 27, 1. 107, 5. 203, 2.
 493, 5
 Peloris 674, 7
 Penates 165, 3. 304, 3. 332,
 3. 344, 5. 653, 10. 683, 1.
 767, 9
 pendentia 667, 7
 pendentis 731, 3. 857, 5
 pendet 241, 4. 321, 9. 545, 2
 pendis non magni 681, 10
 pendulum 349, 15
 pendulus 817, 9
 pene 200, 5. 276, 3. 283, 4.
 407, 2. 527, 1. 565, 8. 770,
 7. 833, 5. 837, 6. 894, 5
 Penelope 639, 14
 Penelopeus 73, 8. 292, 6. 689, 9
 Penelopes 758, 5
 penes 664, 6. 878, 7
 penetrabilia 193, 1. 864, 1
 penetralibus 578, 8
 penitus 58, 3. 66, 3. 537, 3.
 815, 8
 penna 155, 6. 235, 2. 248, 2
 pennas 557, 12. 826, 3
 pennis 557, 12. 826, 3
 pennis 19, 7. 366, 5. 859, 8
 pensantur 831, 3
 pensilis 635, 8
 pensum 850, 4
 Penthe 531, 5
 Pentheu 801, 9
 penula 778, 2
 penuria 513, 13
 penus 801, 8
 pepedi 591, 2
 peperci 293, 8
 peperci 135, 1
 peperit 150, 1. 253, 3
 pepulere 701, 11. 845, 1
 pepulisse 318, 3
 pepulit 416, 11
 per 19, 11. 26, 6. 34, 1. 43,
 4. 62, 4. 89, 1. 2. 207, 2.
 232, 5. 258, 6. 381, 9. bis.
 405, 7. 487, 2. 3. 4. & c.
 per apertum 301, 4
 per arduum 232, 5
 per carmina 908, 6
 per dies festos 159, 6
 per genium dextramque,
 & c. 767, 9
 per hostes 177, 1
 per imbrem 655, 6
 per mare, per saxa, per ig-
 nes 728, 6
 per medias caedes 246, 8
 per medium frigus 791, 5
 per te 904, 9
 per totum hoc tempus 697,
 11
 per vitium nefas 18, 9
 per vacuum 820, 9
 per vias 195, 7
 per vim 305, 7. 740, 16. 365,
 15
 per undas 482, 7
 peractas 671, 7
 peractis 418, 6. 498, 10
 peractum 577, 8
 peragenda 603, 6
 perager 673, 1
 peragunt 701, 12
 perambulabis 490, 12
 perambulat 384, 3
 perambulet 837, 4
 percipit 902, 7
 percontabere, & percontata-
 bere
 percontabitur 826, 8
 percontare 768, 5
 percontatorem 814, 11
 perconteris 517, 5. vide &
 perconteris
 perconteris
 percontor 605, 5
 perculse 457, 4
 perculsum 467, 3
 perculum tabere 816, 8
 percontabitur vide per-
 contabitur
 percontare, vide percon-
 tare
 perconteris 796, 1
 perconteror 578, 9
 percurram 508, 4
 percurrat 846, 9
 percurrere 687, 7
 percurrisse 107, 4
 perculsa 665, 1
 percussit 30, 6
 percusso 605, 6
 percusti 664, 6
 perculam 429, 6
 perdas 694, 3. 685, 7. 755, 2
 perdas operam 513, 5
 perdemus 481, 3
 perdena 838, 1
 perdenit 677, 8
 perdere 35, 1. 297, 6. 480, 1.
 559, 11. 588, 6. 595, 2
 perdiderat 858, 3
 perdidit 801, 3. 848, 15
 perdit 693, 9
 perditur 518, 7
 perditur 698, 10
 perdocet 729, 5
 perducit 689, 10
 perdunt 677, 8
 perream 652, 3
 perream malè, 614, 2
 perream 529, 10
 perream 642, 11
 perreat 103, 6. 256, 7. 617, 5
 peredit 265, 7
 peredit 477, 16. 781, 5
 peregrina 252, 1. 624, 2
 peregrinatus 850, 3
 peregrinum 808, 8
 perennas 793, 2
 perennis 559, 1
 pererro 578, 10
 perente 97, 7
 perentes 614, 10
 perentis 297, 1
 perfacit 567, 3
 perfectus 443, 1
 perfectos 832, 1
 perfectum 610, 1. 898, 12. 1
 perfer 287, 3
 perferre 629, 7. 785, 1. 793,
 4. 801, 10
 perfert 806, 10
 perficit 832, 3
 perfida 292, 9
 perfidus 270, 10. 461, 4
 perfidum 182, 2. 220, 5. 350,
 7
 perfidus 62, 5. 380, 9. 508, 9.
 882, 10
 perfluit, al. praefluit
 perfliunt 373, 6
 perfundat 677, 4
 perfundi 473, 7
 perfundit 710, 9
 perfusus 23, 2. 585, 1
 Pergama 164, 6
 perges 681, 6
 pergis 513, 17
 pergunt 226, 8
 perhorrescit 199, 10
 perhorru 311, 4
 peribunt 678, 3
 pericla 521, 10
 pericli 719, 5
 periclo 322, 8
 periculum 709, 4
 pericula 815, 11. 842, 8
 periculose 148, 3
 periculum 185, 3. 341, 7.
 426, 1

- periere 767, 1
 perierunt 540, 4
 perisae 837, 5
 Perilli 645, 7
 perire 141, 2. 408, 16. 451, 11. 708, 14. 914, 2
 perirent 11, 2. 69, 9
 periret 249, 4. 456, 8. 647, 8
 periscelidem 808, 2
 peritis 871, 3
 peritura 377, 4. 589, 5
 peritus 237, 3. 506, 8
 perjura 133, 7. 252, 8. 333, 8
 perjuras 650, 3
 perjurum 297, 2
 perjurus 652, 10. 683, 12
 perlucidior 78, 5
 perlor 791, 4
 per magna 582, 3
 permauerunt, Lib. 1. Sat. 2
 permisit 375, 6
 permissio 832, 9
 permissum 691, 7
 permiscet 657, 2
 permistas 5, 11
 permittant 541, 8
 permittite 39, 2
 permitto 655, 3
 permolere 32, 5
 permulceat 793, 3
 permulta 552, 21. 564, 7
 permutare 147, 2
 permutem 244, 7
 permutet 867, 15
 perna 678, 3
 pernae 635, 4
 pernicium 138, 4. 269, 3. 551, 1
 pernicius 794, 5
 perniciosus 711, 10
 pernicis 434, 7
 pernix 827, 13
 pernoscere 678, 6
 perpauca 546, 7
 perpeti 18, 8
 perpetuo 30, 1
 perpetuos 31, 5
 perpetuum 58, 9
 perpetuus 94, 5. 868, 1
 perpirinat 434, 4
 perarrod 687, 2
 perumpere 310, 2
 perurapiet 773, 10
 perurpuit 19, 8
 Perse 11, 2. 423, 4
 perseape 476, 3. 525, 6. 531, 3. 903, 8
 Persarum 289, 4
 Persas 88, 3
 perscribere 549, 5
 persequar 592, 15
 persequemur 427, 3
 persequitur 246, 10
 persequor 93, 4
 Persi 583, 10
 Persicos 143, 1
 persimilem 873, 7
 Persis 267, 3
 Persius 582, 1, 3. 583, 13. 585, 2
 persona 890, 1
 personatus 549, 7
 personet 729, 1
 personuere 72, 8
 personuit 702, 8
 perspexisse 911, 4
 persta 685, 9
 perstringis 150, 3
 persuadere 568, 7
 perterrui 714, 6
 pertinac 40, 8
 pertinax 357, 8
 pertinuit 519, 7. 699, 10
 pertinuit 634, 5
 pertulit 581, 6. 737, 8
 pervellunt 714, 4
 perveneris 785, 5
 perveniens 568, 1
 pervenit 906, 7
 pervicacis 230, 8
 pervicacis 488, 9
 pervicax 257, 4
 pervideas 533, 1
 pervincere 849, 8
 perunxit 897, 1
 perunxit 433, 2
 pes 873, 8. 894, 12
 pessima 534, 4
 pestem 88, 2
 pestilentem 330, 5
 petam 172, 1. 452, 1
 petendis 524, 12. 540, 10
 petens 452, 5
 petenti 682, 3
 petentibus 513, 6
 peteret 126, 5. 530, 5
 petes 56, 7
 petet 158, 6. 321, 3. 617, 1
 petissime 304, 2
 petiti 733, 9. 839, 6
 Petilli 552, 8. 603, 6
 petimus 19, 10. 779, 4. 874, 1
 petis 407, 5. 454, 2. 779, 4. 860, 7
 petit 226, 3. 322, 6. 464, 5. 618, 3. 677, 11. 777, 7. 807, 1. 899, 4
 perita 444, 10. 603, 9
 petita 712, 1
 petitus 635, 7. 767, 11
 petitor 240, 6
 petitus 554, 3
 petitum 551, 5
 petitus 468, 4. 524, 3
 petiverit 455, 1
 peto 311, 9
 petorrita 578, 1. 848, 7
 Peirinum 749, 1
 Petti 467, 1
 petunt 501, 7. 792, 4
 pexae 723, 5
 Phaax 733, 11
 Phaeton 407, 9
 Phalanto 172, 2
 pharetra 43, 5. 87, 4. C3, 8. 215, 1
 pharetratos 261, 2
 pharmacoplae 516, 1
 phaselum 248, 7
 Phidyae 330, 2
 Philippi, *propr. viri* 764, 7
 Philippi *urbis* 859, 7
 Philippis 260, 5
 phylra 143, 2
 Phylodemus 528, 11
 phinum 705, 3
 Phocæorum 482, 3
 Phoece 183, 1
 Phoebe 51, 6. 389, 2. 495, 1
 Phoebi 124, 3. 258, 3. 503, 3
 Phoebo 256, 7
 Phoebus 328, 3. 389, 5. *bis*. 420, 5. 502, 2
 Pholoe 126, 1. 268, 7
 Pholoen 125, 7. 307, 11
 Phraatem 157, 1
 Phraetes 783, 5
 Phrygiae 186, 4. 197, 1
 Phrygius 244, 1
 Phrygum 66, 4
 Phryne 476, 8
 Phtius 336, 6
 Phylli 405, 5
 Phyllidis 165, 2
 pia 323, 3. 618, 2. 811, 6
 piabant 843, 2
 piacula 112, 3. 727, 8
 pie 486, 1
 pios 41, 4
 pice 286, 4
 Picenis 664, 5. 679, 5
 picta 624, 6. 711, 4. 839, 3
 pictes 740, 7
 pictis 61, 5. 412, 2
 pictor 873, 1
 pictoribus 873, 9
 pictura 304, 3
 picus 348, 6
 Pieri 374, 7
 Pieria 293, 4
 Pierides 396, 6
 Pieris modis 909, 1
 Piero 261, 7
 pietas 73, 1. 205, 1. 348, 3. 393, 8. 787, 3
 pigeat 483, 1
 piger 65, 8. 312, 1. 546, 1. 558, 7. 593, 2. 725, 7. 790, 2. 811, 6
 pignus 40, 7
 pigrior 583, 8
 pigris 90, 5
 pigro 788, 16
 pigrum 857, 10
 pii 225, 10
 pius 486, 14
 pila *id est*, columna 550, 11
 pila lusoria 563, 2. C22, 6
 pilae 905, 10
 pilenta 848, 7
 pileolo 785, 9
 piis 614, 9
 pilos 832, 9
 Pimplea 101, 4
 Pindaricæ 399, 2
 Pindarici 743, 6
 Pindarum 366, 1
 Pindarus 366, 8
 Pindo 50, 2
 pingeret 853, 2
 pinguis 831, 6
 pingitur 374, 11
 pingue 259, 7. 693, 5
 pinguem & nitidum 747, 9
 pinguem vitii 624, 1
 pingues 743, 1
 pingui 536, 2. 678, 8. 685, 10. 699, 1. 855, 7
 pingua 312, 10. 486, 3
 pinguibus 721, 6. 868, 10
 pinguior 153, 1
 pinguis 197, 1. 676, 4. 793, 11
 pinguissimis 435, 9
 pinguium 410, 3
 pinu 192, 8
 pinus 61, 2. 160, 2. 189, 6. 329, 1. 397, 6. 486, 5
 pio 332, 4
 piorum 200, 7
 pios 258, 5
 piper 680, 1. 788, 10. 855, 10
 pipere 713, 7
 Pirithoo 393, 12
 Pirithoum 266, 3
 piscatur 659, 1
 piscem 873, 4
 piscemur 758, 2
 pisces 243, 1. 537, 8. 623, 3. 660, 1. 675, 5. 677, 4. 680, 4. 717, 3. 782, 5. 763, 10
 piscibus 374, 8. 635, 7. 676, 7
 piscis 718, 4. 765, 15
 piscium 9, 5
 piscosi 568, 4
 Pisones 873, 6. 893, 8
 Pitholeonti 603, 2
 pituita 631, 5. 734, 6
 pius 95, 6. 392, 11
 placabilis 826, 7
 placantur 842, 10
 placare 135, 5. 639, 7
 placari 891, 8
 placaris 330, 3
 placat 900, 6
 placaverit 713, 6
 placavi 656, 8
 placeant 612, 3
 placeat 283 11. 769, 5
 placebit 904, 7
 placem 863, 4
 placeas 208, 3
 placent 410, 6
 placentas 715, 9
 placentis 772, 7
 placeo 373, 3. *bis*.
 placere 818, 2
 places, *subjunct.* à placo 205, 5
 placida 500, 8
 Placidiani 711, 3
 placidis 374, 2
 placido 372, 2
 placidus 493, 4
 placitum 221, 2. 694, 3
 placuere 260, 3. 437, 1
 placui 575, 9
 placuisse 789, 4. 806, 4. 826, 5
 placuit 43, 1. 538, 11. 837, 8. 845, 7. 904, 7
 plagas, *id est*, retia 6, 8. 433, 10. 758, 3
 plagis, *primâ longâ* 862, 10
 plagis, *primâ brevî* 270, 9. 113, 3
 plagosum 836, 5
 Plance 31, 7
 Planco 307, 4
 planè 536, 10
 planis 763, 7
 plantam 706, 1
 planum 808, 5
 planus 192, 7
 planatus 210, 4
 platea 860, 14
 Platona 633, 5. 671, 1
 plaudere 610, 7
 plausor 865, 5
 plaustra 334, 2. 574, 3
 plausus 84, 2. 654, 6. 752, 7
 Plautinos 896, 3
 Plauto 877, 2
 Plautus 834, 2. 846, 5
 plebe 165, 6
 plebecula 848, 1
 plebeius 655, 1
 plebi 157, 2. 587, 3
 plectantur 111, 3
 plector 711, 11
 plectro 101, 6. 154, 3. 201, 3. 369, 7
 plectuntur 736, 9
 Plectadum 417, 1
 plena 285, 3. 412, 2. 839, 6. 891, 5. 914, 12
 plenas 197, 3
 plene 777, 10
 plenior 510, 14. 866, 14
 plenis 415, 7
 plenissima 563, 3
 pleniùs 201, 2. 735, 4
 plenius aequo 856, 10
 pleno 230, 5. 317, 3. 501, 11. 762, 9. 902, 8
 pleno copia cornu 783, 7
 plenum 73, 3. 148, 3. 340, 1
 plenum lætitiæ 910, 12
 plenus 495, 4. 627, 5. 824, 8
 pleraque 836, 1. 876, 6
 plerique 570, 4
 plerumque 128, 2. 327, 2. 354, 5. 601, 7. 687, 7. 816, 6. 161, 12. 874, 4. 890, 6
 plorant 910, 16
 plorare 612, 5. 639, 2
 plorares 291, 4
 plorat 368, 6. 807, 13
 ploravere 828, 7
 ploravit 186, 2
 plorem 494, 12
 plures 662, 3
 ploret 257, 2
 ploro 318, 6
 plustello 661, 3
 Plottius 561, 4. 611, 5
 pinna 404, 2. 625, 1
 pinnae 236, 5
 plunant 445, 10
 plumas 744, 3. 873, 2
 plumbeus Auster 639, 9
 Plumbum 133, 1. 773, 5
 plura 136, 3. 311, 7. 6. 313, 2. 426, 1. 500, 6. 536, 15. 575, 3. 606, 7. 775, 1. 349, 6. 868, 7. 8. 869, 6. 903, 10. 911, 1

- plures 47, 2. 122, 3. 547, 2.
 555, 1. 577, 15. bis. 585, 6.
 651. 10. 685, 3. 793, 9. 826,
 1. 847, 9. 848, 4
 pluribus 428, 11. 536, 14.
 634, 9. 751, 4. 871, 2
 plurima 364, 5. 526, 11. 803,
 5
 plurimum 369, 4
 plurimus 30, 3
 pluris 328, 10. 571, 3. 592,
 6. 523, 5. 697, 8
 plus 428, 8. 510, 10. 513, 7.
 525, 3. 528, 2. 546, 5. 754,
 1. 807, 3. 911, 2
 plus æquo 535, 8. 738, 6. 309,
 10
 plus iusto 283, 11
 plus quam 78, 4. 125, 1. 774,
 3
 plusquam 510, 3. 787, 8. 811,
 7
 plus vice simplici 416, 8
 Plutona 205, 6
 Plutonis 22, 5
 pluvii 255, 8
 pluvius ventos 71, 6
 pluvius arcus 874, 8
 poculis 412, 1
 poculum 447, 4. 450, 14. 494,
 11
 podagra 594, 4
 poema 543, 8. 550, 3. 833, 5.
 836, 10. 852, 12. 863, 11.
 905, 7
 poemata lacrymosa 730, 6
 poena 801, 2. 249, 3. 384, 10.
 244, 3
 poenas dedit 524, 2
 poenas luam 490, 3
 poenitent 525, 1. 577, 3
 Pœnis 156, 3. 193, 10
 poësis 904, 3
 poëta 369, 7. 841, 8. 850, 10.
 879, 10. 910, 5
 poëtica mella 822, 7
 Pol 767, 7. 865, 13
 Polemon 662, 4
 pollet 894, 2
 pollicce 814, 8
 pollicitus 66, 2. 115, 1. 333,
 5. 759, 4
 Poll 149, 5. 605, 5. 611, 7
 polluitur 384, 7
 Pollux 250, 8. 558, 7. 823, 3
 polo 494, 8
 Polybimnia 7, 2
 polypos 470, 3. 534, 6
 poema 663, 1. 683, 9
 pomaria 31, 2
 pomarius 659, 1
 pomifer 322, 7
 Pompei 174, 5
 Pompeio Grospho 762, 6
 Pompili 52, 5
 Pompilius sanguis 896, 10
 Pomponius 543, 5
 ponas 662, 4
 pondera 756, 1
 pondus 167, 4. 503, 8. 626, 5.
 822, 5
 pone 90, 5. 91, 1. 232, 4. 412,
 3. 798, 12
 ponere 17, 6. 19, 12. 374, 4.
 437, 4. 540, 1. 670, 2. 672,
 2. 712, 7. 839, 3. 910, 7
 ponere, *id est*, effingere 895,
 2. 875, 12
 pones 67, 3. 774, 4
 ponet 364, 4. 914, 5
 ponetur 536, 6. 852, 7
 poni 65, 9. 721, 9
 ponimus 823, 2
 ponit 247, 3. 403, 5. 666, 2.
 701, 14. 850, 12
 ponit iram 887, 8
 ponite 61, 4. 342, 6
 pono 725, 4. 798, 12
 ponte 642, 5
 pontes 625, 5
 ponti 562, 4
 Pontica 61, 2
 Ponticum 883, 2
 pontifex 360, 6. 492, 6
 pontificum 203, 4. 331, 5.
 830, 3
 ponto 32, 2. 366, 4
 pontum 347, 7
 pontus 253, 9
 ponunt 562, 3
 popello 765, 6
 popina 788, 8
 popinis 672, 5
 popino 706, 13
 Poplicola 803, 8
 poplite 711, 3
 poplithus 246, 12
 poposceris 490, 9
 populares 873, 4
 popularibus 201, 1
 popularis 247, 4
 populata 270, 1
 populi 32, 4
 populi, *genit.* 511, 8. 619, 4.
 563, 3
 populo 7, 1. 13, 6. 88, 2. 252,
 5. 383, 7. 571, 4. 576, 6.
 647, 1. 758, 5. 804, 9. 889, 3
 populorum 590, 9. 756, 3
 populus 643, 1
 populus arbores 434, 6
 populus Rom. 730, 9
 populus arbor 160, 2. 867,
 11
 porca 530, 4
 porcis 791, 9
 Porcius 715, 8
 porco 516, 2. 800, 6. 843, 2
 porcum 652, 11. 747, 10
 Porphyrium 263, 6
 porrecta 422, 6. 450, 16. 466,
 12. 718, 1. 816, 4
 porrecto 538, 4
 porrectum 291, 3. 626, 7.
 701, 19
 porrectus 649, 7. 701, 1. 763,
 8. 855, 8
 porrexere 716, 6
 porri 579, 2
 porrigam 313, 4
 porrigere 757, 2
 porriget 217, 12
 porrigine 650, 2
 porrigis 663, 1
 porro 539, 4. 755, 3. 786, 1.
 801, 1
 porrum 782, 5
 Porsena 480, 2
 porta 648, 9
 portanda 587, 1
 portantes 578, 6
 portare 100, 3. 280, 4. 567, 5.
 576, 3. 577, 13
 portarit 510, 6
 portas 289, 10. 310, 6. 550, 1
 portat 668, 3
 portatur 849, 1
 portenta 870, 10
 portentum 90, 1
 portes 785, 7
 portet 801, 8. 804, 10
 porticibus 730, 10
 porticus 212, 6. 555, 5. 642,
 13. 154, 6
 portis 890, 8
 portu 462, 9
 portum 60, 2
 portus 418, 2. 755, 1
 poscas 638, 1
 poscat 21, 7. 902, 10
 poscentem 197, 6. 807, 3
 poscentem 537, 2
 poscentes 560, 5
 poscenti 720, 15. 903, 8
 poscentis 191, 5
 poscentum 706, 6
 posces 734, 1
 posces 734, 3. 889, 4
 posci 837, 3. 889, 8
 poscimus 122, 1
 poscis 95, 7. 894, 11
 poscit 112, 1. 710, 3. 718, 11.
 720, 8. 842, 6. 803, 7
 posco 822, 10. 840, 7
 poscunt 847, 11
 posita 527, 8
 positas 292, 2. 828, 12
 positi 651, 3
 positus 518, 5. 649, 10. 828,
 9. 907, 1
 positus in fenore nummis
 910, 6
 posito 624, 3
 posito capite 719, 6
 positorem in medio 770, 7
 positos 436, 10
 positum 171, 3. 527, 6. 538,
 7. 617, 5. 785, 6
 positurus 264, 4
 positus 285, 3
 posse 214, 6. 527, 9. 580, 3.
 613, 4. 786, 6. 850, 9. 860,
 9. 886, 3. 902, 3. 911, 8
 possem 554, 2. 606, 3. 854,
 11
 posset 264, 2. 415, 3. 869,
 15
 posset 416, 4. 744, 10
 possessor 740, 4
 posset 378, 9. 445, 3. 446, 10.
 530, 4. 596, 1. 690, 4. 714,
 2. 766, 2. 840, 1. 865, 8,
 10
 possideram 660, 2
 possidentem 503, 9
 possim 551, 7. 725, 6
 possint 60, 7
 pos-is 437, 5. 519, 3. 526, 5.
 527, 3. 634, 2. 646, 1. 650,
 14. 709, 1. 726, 14. 727, 7.
 798, 6. 801, 5
 possit 254, 4. 360, 1. 517, 4.
 533, 6. 546, 5. 582, 5. 593,
 7. 596, 10. 724, 11. 737, 3.
 752, 2. 780, 3. 910, 7
 possum 494, 9. 20. 553, 3.
 574, 14. 588, 6. 611, 6.
 620, 5. 685, 4. 756, 3. 763,
 5. 798, 4. 877, 4
 possumus 385, 5
 possunt 732, 5. 785, 11. 818, 2
 post *id est* postea 452, 7.
 533, 5. 552, 2. 878, 11. 881,
 10
 postem 724, 5
 postera 360, 4. 561, 3. 568,
 3. 832, 6
 posteri 230, 1. 462, 1
 posterius 549, 10
 postero 48, 2
 postes 469, 4. 550, 1
 posthac 408, 7. 508, 1. 634,
 7. 677, 5
 Posthume 204, 2. *his*
 postibus 241, 5. 421, 5
 postico 751, 7
 postmodo 111, 7. 695, 3
 postponas 513, 1
 postponet 812, 4
 postquam 164, 3. 488, 8. 549,
 11. 582, 2. 585, 1. 840, 5.
 653, 5. 682, 7. 705, 1. 719,
 5. 774, 10. 891, 6
 postremū 636, 9
 postremus 756, 9
 postulat 535, 7. 537, 1.
 postulet 683, 14
 posvere 643, 4
 posui 820, 9
 posuisse 129, 6. 271, 6. 323,
 10
 posuisset 534, 8
 posuit 198, 1. 387, 7
 pota 413, 3
 Potabis 83, 1
 potamus 183, 1
 potandum 706, 6
 potantia 773, 12
 potare 835, 10. 651, 4. 713,
 4. 719, 10
 pote 891, 4
 potens 15, 1. 27, 3. 341, 3.
 358, 11. 360, 3. 404, 1. 495,
 1. 835, 2. 882, 2
 potentem 226, 4. 346, 1
 potenter 876, 2
 potentes 138, 4. 501, 5
 potenti 24, 7. 221, 1
 potentior 364, 1
 potentiorum 431, 4
 potentes 813, 1. 815, 14
 potentium 357, 6
 potentes 310, 2. 898, 7
 poteras 614, 12. 301, 10
 poterat 719, 12. 905, 6
 poteris 901, 11
 poterit 105, 1. 624, 2. 632, 6.
 689, 10. 774, 2
 potero 622, 3
 poterunt 484, 1. 727, 9. 780,
 6. 859, 11. 900, 4
 potes 295, 9. 315, 5. 349, 14.
 454, 1. 491, 1. 605, 3. 671,
 5. 697, 5. 712, 6. 748, 1.
 potesne 710, 6
 potest 111, 4. 462, 4. 509, 1.
 540, 9. 551, 10. 754, 10.
 756, 8
 potestas 708, 7. 853, 10
 potestatem 570, 8
 potet 649, 12
 poti 308, 3
 potietur 161, 5
 potianibus 450, 9
 potior 289, 2. 422, 3. 506, 6.
 751, 3. 758, 9. 804, 7
 potiore 203, 4. 368, 3. 388,
 10. 772, 7. 774, 12
 potioem 772, 10
 potiori 478, 3. 689, 9
 potius 13, 9. 76, 3. 186, 6.
 351, 1. 514, 7. 624, 4. 663,
 6. 751, 3. 869, 11
 potius quam 775, 4. 785, 1
 poter 237, 4
 potorem 678, 2
 potores, 816, 3
 potores acres, 717, 2
 potioribus 818, 3
 potuere 297, 4, 5
 potuisse 166, 1
 potuit 506, 1
 potum 871, 5
 potus *particip.* 538, 5. 552, 2.
 682, 5. 818, 7. 892, 7
 præ 776, 4
 præbeat 508, 2. 512, 13
 præbebit 630, 6
 præbente 320, 3. 418, 1. 561,
 2
 præbentem 849, 6
 præbere 756, 2. 788, 11. 809,
 2
 præberi 576, 7
 præbes 303, 3
 præbet 172, 7. 407, 10. 552,
 2
 præbuit 562, 2
 præcanum 826, 6
 præcedentibus 741, 10
 præcedere 595, 7
 præcedes 220, 7
 præcedet 454, 6
 præ cepit 621, 4
 præceptis 31, 1. 547, 8. 811,
 1. 891, 15
 præcepta 642, 3. 671, 9. 682,
 2. 716, 4
 præceptis 670, 2
 præceptis amicis 841, 10
 præceptum 769, 7
 præcidere 736, 4
 præcincti 720, 1
 præcinctus 557, 3
 præcipe 94, 2
 præcipies 902, 8
 præcipiat 63, 1
 præcipientem, *nom.* 17, 2. 521,
 11
 præcipiti 667, 1
 præcipit 734, 6. 855, 1
 præclara 686, 5
 præclara *neut. plur.* 639, 3
 præclarauit 57, 6
 præclare 578, 7

- praclaro 575, 10
 praeco 576, 13. 910, 4
 praeconem 464, 11
 praconis 412, 6. 627, 7
 praecordia 453, 12. 352, 3.
 673, 5
 praecordis 458, 2. 452, 3.
 468, 11
 praecurrere 774, 6
 praecurreret 532, 7
 praeda 323, 6. 380, 10. 466,
 11. 647, 7
 praedae 349, 11. 795, 1
 praedam 276, 1
 praedantur 859, 13
 praedia 653, 2. 698, 7. 712, 4
 praedonum 522, 2
 praeferat 868, 10
 praefuit 417, 6
 praegestientis 167, 9
 praegnans canis 344, 1
 praegrabat 632, 2. 823, 1
 praelobans 702, 2
 praedia 27, 10. 74, 3. 153, 2.
 195, 6. 392, 3. 323, 3. 382,
 6. 401, 4. 420, 5. 711, 4.
 770, 3. 813, 11
 praelis 51, 3
 praelium 416, 9
 praelio 84, 7
 praelucet 732, 6
 praemia 6, 1. 394, 3. 434, 1.
 560, 3. 614, 8. 744, 9. 771,
 2. 837, 3. 858, 13
 Praeneste 260, 2. 735, 2
 Praenestinus 584, 3
 praeniteat 125, 4
 praenominis 685, 2
 praeparat 766, 10
 praeparatum 190, 1
 praepones 549, 10
 praepondere 30, 2. 701, 5
 praeproso 684, 8
 praerupti 701, 4
 praescribere 614, 1
 praescripta 632, 5
 praescriptum 137, 3. 212, 1
 praesens 190, 2. 217, 5. 267,
 1. 418, 10. 644, 7. 730, 8.
 832, 6. 889, 2
 praesens in tempus 876, 6
 praesente 877, 7
 praesentes 627, 1
 praesenti 829, 1
 praesentia 342, 6
 praesentibus 428, 8. 805, 3
 praesentis 238, 9
 praesepe 794, 2
 praesertim 574, 12. 813, 7.
 906, 3
 praesidium 64, 2. 358, 5. 815,
 9
 praesidium 2, 1. 143, 4. 853,
 5
 praestabo 762, 2
 praestant 679, 6. 797, 5
 praestantia 777, 10
 praestat 756, 10
 praestent 767, 12
 praestes 335, 12
 praestet 513, 2
 praesto est. Lib. 1. Sat. 2. v.
 117
 praesumis 632, 11
 praeter cetera &c. 8
 praeteragendus 792, 6
 praeterea 508, 3. 653, 13.
 686, 4
 praetero 612, 2. 709, 4
 praeterunt 831, 4. 903, 1
 praetereunt 193, 4
 praeterentium 375, 1
 praeterea 903, 1
 praetorium 515, 2
 praetorium 560, 4
 praetextas, sub. fabulas 898,
 6
 prator 654, 2. 658, 3. 858,
 9
 pratore 560, 2. 583, 9. 734,
 1
- praetorem 578, 5
 praetorius 628, 3
 praetulerim 865, 1
 praetulit 403, 5
 Praetum vide Praetum
 praevartamur 584, 4
 praevississet, vide provisisset
 praideret 661, 1
 praideret 804, 3
 prandia 673, 1
 pransi 902, 11
 pransi 559, 2
 pransus 581, 3
 prata 409, 3. 436, 2
 pratensibus 672, 8
 pratis 317, 9. 347, 9. 796, 3
 prato 789, 1
 prava 250, 1. 574, 12. 658, 5.
 799, 2
 pravum 866, 12
 pravè 647, 2. 734, 2. 855, 6.
 870, 11
 pravi 333, 1
 pravi docilis juvenutus 623,
 5
 pravis 635, 4. 704, 2
 pravo 875, 14
 pravorum 860, 10
 pravum 629, 3
 pravus 551, 5
 precamur 12, 1. 495, 3
 precari 817, 5
 precari 706, 10
 precatus 656, 5
 prece 11, 6. 88, 4. 131, 1.
 345, 2. 335, 7. 400, 14.
 693, 4. 770, 2. 842, 7. 867,
 14
 prece blandà 937, 7
 prece multa 786, 1
 prece tacità 788, 1
 preceris 720, 6
 preces 293, 2. 358, 1. 368, 3.
 451, 6. 466, 8. 502, 10.
 842, 5
 preces fundis 492, 1
 precetur 830, 9
 precibus 96, 3. 112, 2. 383,
 13. 695, 6
 precor 16, 5. 121, 2. 362, 2.
 bis. 440, 2. 444, 7
 prenam 429, 5
 prenam 119, 5
 prenam 782, 2. 821, 13
 premeret 906, 8
 premeno 188, 3
 premerer 259, 9
 premet 22, 4. 815, 7
 premit 355, 10. 384, 10. 712,
 9. 728, 8. 964, 5. 995, 10
 premunt 225, 1. 751, 5
 premuntur 843, 4
 prenfare 557, 9
 pressa 214, 2 /
 pressa 61, 1. 353, 4. 432, 5.
 473, 3. 679, 4
 pressi 820, 10
 pressis 679, 1
 pressissime 798, 14
 pressit 713, 4
 pressio 103, 2
 pressum 410, 8
 pretio 520, 1. 523, 12. 571, 3.
 867, 14
 pretiosus 812, 2
 pretiosus 279, 2
 pretium 309, 8. 335, 8. 395,
 6. 527, 4. 633, 10. 789, 10.
 800, 11. 810, 7. 831, 9. 857,
 7. 899, 5
 Priami 63, 6. 252, 7. 254, 1.
 388, 3. 655, 8. 884, 3
 Priandem 583, 3
 Priamus 44, 1. 635, 8
 Priape 432, 11
 Priapum 568, 1
 pridem 627, 6
 prima 284, 5. 502, 6. 633, 4.
 667, 5. 713, 6. 724, 1. 744,
 9. 877, 9
- primà nocte, id est, nocte
 ineunte 284, 5
 prima ficus 760, 3
 primæ 360, 1
 primam boram 803, 6
 prime sodalium 174, 5
 primis 302, 5. 443, 1. 539, 2.
 549, 10. 826, 5
 primo 886, 5
 primo vere 281, 4
 primores 619, 5
 primorum 870, 5
 prius 417, 11. 597, 1. 694,
 2
 primum 548, 2
 primum, adverb. 122, 5. 198,
 2. 277, 2. 642, 10. 668, 7.
 772, 9. 859, 7. 878, 10. 881,
 2
 prius 17, 2. 380, 1. 400, 9.
 401, 7. 576, 10. 618, 11.
 679, 8. 718, 9. 756, 9. 820,
 11. 883, 5. 895, 2
 princeps 13, 10. 314, 7. 561,
 1. 820, 9
 princeps 88, 2. 854, 10
 principii 69, 3
 principibus 806, 4
 principis 374, 2
 principum 275, 2. 694, 4.
 900, 3
 principum 148, 1. 418, 1
 prior 406, 4. 501, 3. 564, 1.
 694, 5. 705, 5. 751, 3. 765,
 7. 833, 6
 priorem 684, 13. 811, 7
 priores 183, 5. 314, 2. 899,
 1. 870, 5
 priori 211, 4. 767, 10
 prisca 290, 3. 430, 2. 544, 2.
 602, 1
 priscae 891, 12
 prisca 812, 11
 prisca Catonis 326, 1
 prisca 804, 4
 prisca 161, 6. 818, 1
 prisca 370, 4
 prisca 501, 10
 prisca 704, 3
 prisca 733, 4
 prisca 142, 5
 prisca 743, 12
 privati juris 883, 6
 privatis 212, 5. 280, 1. 907,
 9
 privato 572, 6
 privatus 212, 3. 288, 8. 548,
 9
 privet 709, 8
 privignis 355, 2
 privignus 742, 2
 prius, id est, potius 732, 11
 prius 693, 8. 821, 9. 840, 6.
 881, 7. 909, 11
 primum 683, 8
 pro, i. e. secundum 519, 3
 pro laude merentis 762, 2
 proavi 896, 3
 proba 490, 11
 probant 557, 13
 probante 10, 9
 probantes 732, 5
 probas 497, 9
 probat 355, 3. 894, 9
 probes 304, 6
- probet 514, 7. 611, 4
 probos 500, 7. 570, 10
 probosis 271, 1
 probus 535, 12. 832, 3
 proccas 693, 3
 procax 153, 9
 procedere 521, 7. 558, 8
 procedis 370, 13
 procedit 714, 9
 procella 164, 3. 350, 2. 875,
 6
 procellas 188, 2
 procellis 558, 1
 proccera 477, 5. 688, 5
 procceras 341, 5
- procceros 626, 4
 proccerit 883, 2
 proci 689, 11
 procidit 387, 7. 488, 8
 procis 292, 6. 683, 5
 procutit 422, 10
 procul 287, 3. 430, 1. 574, 15.
 701, 18. 762, 10. 777, 9.
 862, 8. 869, 13
 Proculus 155, 4
 procurare 750, 7
 procurerit 483, 3
 procurrunt 583, 12
 Procyon 354, 10
 prodeat 804, 3
 prodentem 691, 6
 proderit 493, 2
 prodesse 804, 1. 902, 4
 prodest 107, 2. 523, 3. 725,
 11
 prodiderit 538, 10
 prodiga 78, 5
 prodigaliter 875, 7
 prodigum 53, 1
 prodigus 517, 2. 761, 10.
 763, 8. 852, 13. 869, 9. 887,
 12
 prodire 727, 4
 prodit 182, 3. 707, 13
 proditor 40, 5
 producas 497, 11
 producent 528, 2
 producere 877, 7
 proditor 889, 7
 produxerit 864, 6
 prodiximus 565, 6
 produxit 198, 3
 Prodon 282, 9
 profanus 300, 2. 907, 3
 profanum 238, 1
 profari 574, 3
 profeci 857, 13
 profecto 900, 9
 profertat 732, 2
 profertat 86, 3. 754, 4. 864, 3
 profertat pedem 884, 1
 profertat 885, 5
 profertat magna 874, 4
 profertat 809, 3
 profertat grandia turget
 875, 5
 profertat 685, 3
 profertat 423, 6. 651, 5
 profertat 650, 6
 profertat 326, 11
 profertat 784, 1
 profertat 857, 10
 profertat 358, 10
 profertat 769, 2
 profertat 131, 3
 profertat 422, 4
 profertat 418, 9
 profertat 366, 7. 382, 3
 profertat 423, 2
 profertat 379, 3
 profertat 281, 2. 424, 3
 profertat 551, 1. 660, 9
 profertat 576, 5
 profertat 524, 7
 profertat 615, 20
 profertat 889, 5
 profertat 268, 2
 profertat 575, 3
 profertat 171, 2
 profertat 533, 7. 727, 3. 908,
 1
 profertat 321, 4
 profertat 102, 4
 profertat 707, 12
 profertat 454, 8
 profertat 648, 6
 profertat 880, 8
 profertat 334, 9. 423, 8
 profertat 500, 9
 profertat 260, 1. 386, 3. 768, 6
 profertat 432, 2
 profertat 673, 6
 profertat 558, 4
 profertat 825, 5
 profertat 351, 2
 profertat 129, 4. 435, 1

- premere 325, 7. 839, 10
 promes in Scenam 889, 1
 Promethæa 228, 10
 Prometheus 69, 3. 203, 2
 483, 9
 promineret 447, 1
 prominere 86, 5
 promiss 323, 9. 497, 4
 promissit 32, 9
 promissa 698, 6. 833, 3. 856,
 10
 promissi 876, 7
 promissis 638, 5
 promissor 884, 4
 promissum 475, 7
 pronit 677, 1
 promittere 553, 2
 pronittit 573, 7. 766, 7
 pronittit 553, 3
 pronittant 340, 10
 promorat 468, 10
 promoret 379, 4
 promota 157, 1
 promus 623, 2
 pronos 114, 6. 390, 9. 877, 8
 pronun 773, 6
 pronus 548, 9. 809, 10
 propagine 431, 5
 propabantur 471, 3
 propabat 563, 2
 propantem 436, 7
 propantem 874, 5
 propere 831, 2
 propere loco 764, 12
 properearet 272, 4
 propere 84, 2. 411, 7
 propere Epod. 12
 propere 821, 5
 propere 744, 12
 propere 117, 1. 789, 1
 propere 303, 3. 339, 2
 propere 595, 5
 propinquam 354, 2
 propinqui 51, 1
 propinquus 92, 13
 propinquos 273, 2. 658, 3
 propior 307, 8. 697, 4
 propiora 543, 5
 propioris 770, 5
 propioni 855, 5
 propositi 249, 4. 785, 5
 proposito 890, 4
 propositum 791, 12. 704, 1
 propositus 73, 3. 737, 4
 propria 572, 2. 692, 5
 proprix 606, 6. 770, 9
 propria 152, 4
 proprii 883, 3
 propriis 535, 17. 609, 3. 640,
 7
 proprio 4, 4. 406, 2. 879, 2
 proprios 293, 4. 432, 5. 764,
 6
 proprium 555, 4. 693, 3.
 710, 7. 703, 5. 866, 18. 867,
 13
 proprius 637, 2
 propter 533, 3. 557, 4. 648,
 8. 736, 1
 propugnacula 425, 5
 propugnat 810, 5
 propulsi 576, 2
 prorepti 503, 4
 proreperunt 539, 2
 proreperit 37, 2
 prorogat 789, 10. 903, 5
 proroget 502, 8
 prorsus 565, 6
 prorsus 152, 1
 prorsus 362, 4
 proscripti 581, 3
 prosequitur 385, 7
 Proserpina 109, 6. 691, 12
 Proserpinæ 200, 5. 437, 2
 prosiliet 709, 5
 prosiliit 558, 9
 prosiliit 819, 1
 prosit 801, 2. 903, 6
 prospectat 432, 4
 prospera 418, 4
 prosperam 390, 9
 prosperes 498, 1
 prospiciens 246, 4. 340, 9
 prospicit 773, 8
 prostes 624, 2
 prosunt 101, 5. 756, 7. 868,
 3
 Protea 733, 1
 proteret 270, 11
 proterit 392, 5
 proterva 168, 5
 protervæ 307, 2. 762, 6
 protervi 97, 2
 protervis 100, 2. 893, 6
 protervias 80, 5
 protervo 235, 7
 protervum 74, 3
 protervus 482, 2
 Proteus 9, 3. 615, 3
 protinus 253, 1. 684, 4. 780,
 8. 814, 9
 protulerit 877, 6
 protulit 394, 6. 583, 8
 provehant 264, 10
 provida 263, 8
 providisset, r. provisisset
 providus 344, 7. 737, 5
 provisæ 217, 8
 provisam 300, 5
 provisisset 767, 10
 provisor 835, 12
 provocat 546, 3
 provoceos, Epod. 8
 prout 693, 4
 proxima 562, 1. 902, 9
 proximos 52, 1. 227, 7
 proximum 337, 8
 proximus 596, 9. 692, 9. 815,
 12
 prudens 18, 5. 355, 9. 402,
 10. 491, 3. 612, 2. 656, 2.
 657, 5. 687, 10. 708, 11.
 857, 8
 prudens pro sciens & volens
 913, 11
 prudentem 647, 4. 866, 15
 prudentia 778, 9
 prunis 20, 4
 pruna 796, 9
 prunæ 560, 4
 psallere 413, 5
 psallimus 831, 7
 psitanarium 652, 1
 pube 481, 1
 pubes 89, 1. 183, 4. 269, 5.
 330, 6
 Publi 683, 2
 publica 182, 4. 731, 6. 828,
 1. 823, 6. 907, 9
 publicas 149, 1
 publices 335, 7
 publico 215, 2
 Publicola, r. Publicola
 publicum 370, 6
 publicus 838, 8
 pudenda 166, 2
 pudens pravè 879, 11
 pudenter 807, 3. 876, 15
 pudet 181, 5. 467, 10. 789,
 7. 822, 5
 pudibunda 893, 6
 pudica 434, 4. 490, 11. 369,
 10
 pudicæ 271, 3
 pudicis 491, 6
 pudico 814, 3
 pudicum 393, 9. 576, 9. 798,
 13
 pudor 27, 2. 94, 1. 95, 1. 270,
 15. 469, 16. 501, 9. 575, 3.
 642, 8. 712, 3. 811, 4. 834,
 13. 884, 1
 pudor malus 798, 1
 pudorem 771, 3. 815, 5. 837,
 5
 ne pudori sit 162, 5. 909, 2
 puella 407, 6. 440, 3. 524, 9.
 751, 3. 839, 5. 842, 4
 puella 40, 6. 305, 2. 400, 4.
 406, 4. 469, 13. 512, 15.
 650, 6. 815, 2
 poellam 566, 10
 puellarum 169, 1. 669, 12
 puellas 296, 9. 328, 5. 499, 7
 puellis 201, 1. 342, 1. 467, 6.
 573, 4
 puer 23, 1. 39, 9. 68, 6. 73, 2.
 104, 7. 114, 2. 116, 4.
 143, 1. 193, 2. 245, 2. 305,
 9. 320, 6. 338, 4. 363, 10.
 365, 1. 397, 3. 445, 2. 446,
 10. 451, 3. 455, 2. 464, 7. &c.
 puer alæ Cytheræ 300, 1
 puer, id est, servus 680, 5.
 714, 5. 764, 7
 pueri 469, 14. 575, 19. 166,
 4. 841, 8
 pueri plur. 81, 4. 86, 1. 805,
 2. 347, 1. 364, 9. 390, 1.
 512, 15. 543, 1. 557, 8. 578,
 6. 650, 6. 726, 9. 840, 5.
 901, 7. 913, 5
 pueri, id est, servi 720, 1.
 721, 4. 815, 2
 puerilius 661, 6
 pueris 228, 9. 239, 3. 401, 7.
 406, 4. 467, 5. 508, 5. 557,
 6. 579, 3. 653, 4. 420, 12.
 725, 12. 733, 13. 760, 5.
 761, 7. 842, 4. 866, 2
 puero 290, 7. 405, 1. 552, 11.
 592, 9. 594, 2. 663, 1. 841,
 4. 888, 7, 10
 puerorum 502, 11. 547, 5.
 669, 12. 750, 1
 pueros 51, 7. 257, 2. 378, 10.
 388, 5. 496, 2. 493, 5. 542,
 1. 814, 4. 825, 9. 883, 3
 pueros deorum 879, 6
 puerpera 491, 8
 puerperæ 334, 9
 puertia 136, 5
 puerum 43, 4. 123, 5. 259,
 3. 330, 7. 576, 3. 666, 5.
 687, 1. 810, 2. 856, 2. 902,
 11
 pugil 941, 10
 pugilem 368, 2. 372, 4. 873,
 7
 pugiles 243, 1
 pugna 585, 10. 774, 814, 3
 pugnant 529, 5
 pugnares 252, 2
 pugna 65, 7. 233, 3. 323, 10.
 373, 8
 pugnam 563, 5. 564, 1
 pugnantia 513, 17. 524, 10
 pugnat 102, 2
 pugnas, nomm. 11, 3. 202, 2
 pugnat 270, 3. 733, 3
 pugnatia 319, 4. 798, 2
 pugnavit 401, 2
 pugnat 337, 4. 728, 9
 pugnent 711, 5
 pugnis 51, 8. 524, 3. 615, 11
 pugnis a pugna. 539, 4
 pugno nom. 301, 2
 pulcher 370, 11. 373, 10. 602,
 2. 734, 5. 822, 8. 856, 4
 pulcherrimus 567, 4
 pulchræ 67, 1. 135, 7. 292,
 1. 600, 4. 768, 3. 778, 1.
 788, 8. 800, 8. 836, 7. 880,
 10
 pulchræ 525, 13
 pulchrè benè rectè 910, 13
 pulchrè fuerit tibi 715, 4
 pulchri 510, 1. 615, 2
 pulchrior 67, 1. 182, 3. 290,
 12. 392, 3. 476, 5
 pulchris 413. 6. 642, 1. 812, 3
 pulchrius 735, 2
 pulchrum 735, 5. 738, 7
 pulla 99, 2. 485, 2
 pullam 588, 13
 pullis 428, 5. 669, 1
 pullio 635, 8
 pullos 867, 4
 pullum 535, 1. 538, 7
 pulmentaria 626, 2. 813, 5
 pulmentaria 623, 6
 pulpita 822, 3. 846, 9. 891,
 13. 893, 3
 pulsa 529, 6
 pulsanda 159, 1
 pulsant 22, 1. 506, 9
 pulses 635, 6
 pulset 671, 6
 pulsus 616, 8
 pulso 308, 2
 pulsus 571, 2
 pulvere 27, 7. 65, 2. 112, 5.
 151, 2. 387, 8. 662, 1. 729,
 1
 pulverem 2, 2. 252, 2
 pulveres 491, 4
 pulveris 35, 2. 107, 1. 719,
 3
 pulvillos 459, 2
 pulvinar 139, 2
 pulvis 392, 12. 547, 9. 803, 7
 pulvis et umbra sumus 392,
 12
 pumice 824, 2
 punicibus 47, 3
 puncto 863, 1. 867, 13
 punctum 903, 2
 Punicæ bella 845, 4
 Punicæ 404, 4
 Punicis 269, 5
 Punico 279, 4. 464, 1
 pupam 658, 1
 pupillam 658, 1
 pupillis 726, 8
 pupillo 841, 5
 puppes 462, 10
 Puppi 730, 6
 puppibus 61, 5
 pupula 447, 9
 pura 168, 9
 puræ 312, 4. 491, 5. 860, 14
 purè 526, 11. 727, 9. 817, 1
 purgantem 764, 6
 purgantem 725, 1
 purgatum 641, 7
 purgo vel purgor 899, 8
 puri 532, 1
 purior 596, 4. 773, 5. 787, 2
 puris 432, 5. 549, 5. 550, 8.
 680, 2
 purius 30, 4
 puro 264, 5. 292, 3. 322, 5.
 357, 3. 575, 10. 741, 6. 864,
 7
 purpura 215, 2
 purpuræ 418, 11. 432, 10.
 444, 7
 purpuram 244, 2
 purpuras 225, 5
 purpurea 701, 19
 purpurei 131, 18
 purpureis 363, 5
 purpureo 168, 2. 251, 3. 714/
 6
 purpureum 194, 3. 805, 6
 purpureus 309, 7. 874, 5
 purum 128, 2. 637, 6
 purus 575, 15
 purus sceleris 88, 5
 pus 581, 8
 pusam, r. pupam
 pusillam, r. pupillam
 pusilli 546, 6
 pusillo 565, 5
 puta 865, 2
 putando 408, 4
 putant 837, 9
 putaret 779, 8
 putaret 840, 7
 putas 525, 1. 552, 10. 623, 4.
 668, 1. 733, 12. 754, 11.
 781, 3. 817, 5
 putasne 683, 9
 putat 613, 3. 653, 12. 846, 2.
 867, 8
 putato 652, 7. 765, 10
 putatur 212, 13
 puteal 696, 4. 819, 1
 putem 659, 12. 835, 14
 puteos 793, 2
 putere 819, 4
 putere 515, 7. 548, 5. 988, 7.
 703, 4. 797, 9. 850, 1, 7
 putet prima longè 627, 2

- puteris 608, 2
 puter 837, 2
 puteum 865, 10. 943, 8
 putida 705, 7
 putidum 458, 1
 putidius 845, 7
 putre 775, 5
 putres 338, 5
 putrescat 649, 14
 putrescit 655, 7
 putruit 673, 1
 pyga 529, 10
 Pyladem 650, 2
 Pylum 65, 4
 pyra 432, 9
 pyramidum 359, 2
 pyrgum, vide phimum
 pyris 761, 4
 Pyrrha 23, 8
 Pyrrhae 3, 2
 Pyrrha 323, 1
 Pyrrhus 755, 8
 Pyrrhum 279, 5
 Pythagore 476, 11. 698, 14
 Pythagoram 671, 1
 Pythagoreae 833, 3
 Pythia 909, 10
 Pythia 833, 11
 Pythium 68, 1
- Q**
- QUACUNQUE** 573, 4. 578, 8
 quadra 807, 8
 quadrante 543, 4. 647, 8
 quadrata rotundis mutat 733, 11
 quadret 755, 4
 quadrigis 218, 3. 779, 4
 quadrimum 38, 7
 quadringentis 723, 7
 quaram 550, 4. 597, 3. 756, 3
 quaramus 508, 7
 quarat 519, 7. 743, 12
 quare 134, 3. 623, 6. 754, 9. 764, 8. 808, 8
 quarenda 585, 2
 quarenda 577, 14. 729, 3. 772, 8
 quarendi 513, 7. 573, 5
 quarens 141, 2. 592, 7. 620, 3. 712, 8
 quarentem 261, 6
 quarentes 551, 3
 quarenti 92, 2. 713, 3
 quarere 39, 6. 191, 4. 578, 3. 523, 3. 573, 10. 608, 3. 610, 7. 764, 12. 845, 4. 859, 3
 quares 708, 14
 quaret 336, 1. 478, 4. 768, 3
 quaterimus 336, 9. 806, 8
 quateris 363, 1. 528, 4. 724, 2. 772, 4
 quarit 273, 3. 355, 2. 384, 2. 437, 4. 525, 9. 720, 12. 756, 5. 821, 7. 887, 15. 888, 3
 quarens 482, 2
 quarens 739, 13
 quero, 70, 6. 349, 11. 557, 14. 655, 1. 662, 3
 quarent 72, 2
 quareserat 734, 6
 quaresis 46, 1
 quaresita 678, 8
 quaresita 361, 3
 quaresitis 509, 5. 700, 3
 quaresium est 903, 5
 quaresivere 548, 9
 quareso 602, 7
 quaresor 581, 7
 quaresu 519, 3
 quaresus 683, 10
 quales 90, 1. 445, 3. 449, 1. 603, 1. 662, 2
 qualem 375, 4. 377, 1. 556, 7. 813, 4
 quales 561, 5. 852, 4
- quali 570, 6. 573, 5, 6. 677, 4
 qualia 670, 2. 714, 3
 qualiacunque 612, 2
 qualibet 253, 9
 qualis 324, 3. 362, 3. 416, 15. 434, 6. 455, 3, 11. 790, 2
 quadrum 300, 1
 quamlibet 469, 7
 quamvis 61, 2. 108, 4. 284, 1. 223, 3. 296, 3. 370, 3. 387, 2. 532, 2. 542, 2. 619, 9. 681, 7. 683, 12. 787, 5. 803, 1. 863, 15. 903, 14
 quando 95, 3. 460, 1. 483, 1. 594, 5. 698, 11. bis. 708, 14
 quando pro quandoquidem 314, 2. 683, 6. 701, 6. 703, 5
 quandoquocunque 783, 4. 800, 6
 quandoque 364, 1. 369, 8. 904, 1
 quantum 112, 4. 233, 1. 290, 12. 312, 8. 325, 8. 508, 4. 615, 7. 841, 6
 quanta 63, 8. 104, 6. 440, 5. 467, 11. 561, 7. 630, 7
 quantane 669, 4
 quantae 745, 2
 quantas 840, 12
 quantas 578, 9. 652, 2. bis.
 quantum facias 770, 2
 quantis 416, 14
 quanto 311, 7. 522, 8. 348, 8. 511, 2. 728, 4. 802, 6. bis.
 quanto 518, 7. 552, 6. 524, 10. 537, 10. 681, 2. 705, 4. 846, 5
 quanto rectius 615, 5. 885, 1
 quantum plura 366, 7
 quantumlibet 319, 14
 quantum 102, 6. 183, 7. 319, 1. 447, 1. 490, 2. 511, 5. 523, 1. 580, 3. 588, 5. 591, 2. 647, 2. 689, 13. 719, 4. 726, 14. 761, 6. 905, 1
 quantum habes tanti fis 511, 5
 quantumvis 848, 14
 quantus 63, 7. bis. 465, 7. 466, 5. 810, 8. 846, 8
 quare 323, 1. 596, 8. 634, 3. 645, 2. 650, 2. 862, 9
 quare, id est, quapropter 653, 10
 quarta 558, 11. 594, 7. 890, 1
 quarta ablat. 895, 6
 quartae partis 651, 2
 quartan 580, 4
 quartana 660, 5
 quarum -20, 4
 quas res apud 695, 5
 quascas 5, 5. 393, 3
 quatenus 336, 4. 511, 7. 537, 8. 677, 11
 quater 119, 8. 637, 5. 709, 7. 825, 9
 quat-ret 387, 3
 quaternos 551, 12
 quaterni 78, 1
 quaterni 564, 12. 744, 4
 quates 56, 2
 quatit 67, 5. 250, 3. 357, 11. 861, 9
 quantum 21, 2. 97, 1
 quatuor 531, 1. 567, 1. 848, 4
 quavis 552, 1
 que 109, 1. 120, 3. 349, 10. 350, 10. 366, 7. 366, 8. bis.
 7. 540, 8. 554, 5, 6, 8
 quem 682, 2
 quemus 515, 5
 quemus 469, 10
 quens 683, 7. 816, 9
 queat 532, 2
- queis 468, 2. 512, 5. 538, 11. 550, 12. 715, 3
 quem 11, 5. 12, 9. 17, 7. 21, 5. 39, 7. 366, 6. 372, 1. 383, 9. 386, 3. 407, 5. 416, 2. 471, 4. &c.
 quemcunque 67, 2
 quemque 737, 5. 767, 13
 quemvis 547, 3. 794, 4
 quemdam 592, 16. 764, 5
 quenquam 617, 2. 618, 3. 636, 3. 844, 3
 queratur 643, 3
 querela 180, 9
 quercus 50, 8. 331, 3. 413, 8. 796, 9
 querebar 468, 11
 querela 820, 9
 querelam 298, 14
 querelamur 186, 6
 querelas 325, 1. 780, 3
 querelis 219, 3
 quereitem 200, 8
 querenti 10, 7. 350, 6
 querens 637, 14
 quermonia 678, 10
 quermoniae 327, 6. 336, 7
 quermoniais 59, 3
 queritur 764, 4. 807, 12
 querela 284, 6
 querulus 888, 6
 queruntur 433, 4
 queste 9, 2
 questu 98, 7
 questus 445, 1. 577, 1
 quia 402, 3. 413, 8. 9. 511, 3. 539, 7. 569, 5. 574, 8. 10. 596, 6. 626, 4. 681, 10. 705, 11. 72, 774, 14
 quibus 24, 1. 29, 4. 119, 1. 134, 9. 295, 3. 334, 4. 340, 2. 577, 6. 406, 7. 427, 1. 430, 5. 469, 5. 484, 5. 397, 1. 583, 6. 548, 2. 551, 7. 583, 2
 quibusdam 606, 3
 quibuslibet 550, 14
 quicquam 30, 14. 107, 2. 662, 1
 quicquid 613, 2. 640, 2. 687, 11. 902, 6
 quicquid erit 47, 1. 96, 6
 quicunque 131, 3. 198, 2. 206, 3. 255, 5. 259, 5. 478, 7. 698, 2. 892, 10. bis.
 quidam 511, 7. 513, 10. 521, 1. 552, 9. 548, 8. 553, 7
 quiddam 514, 3
 quidem 606, 7. 736, 8. 770, 7
 quidlibet 140, 1. 532, 11. 805, 7. 873, 10
 quidnam 632, 10
 quidni 506, 2
 quidquam 107, 2. 530, 6. 635, 4. 642, 3. 683, 2. 698, 6. 637, 1
 quidquid 4, 5. 43, 1. 96, 6. 104, 4. 312, 1. 444, 1. 523, 9. 653, 3. bis. &c.
 quidquid delirant reges plectuntur Achiivi 736, 9
 quidve 700, 1
 quicvis 337, 4. 532, 5. 650, 3. 703, 4
 quies 333, 6
 quiescas 114, 1
 quiescit 305, 10
 quiescem 572, 2
 quiesca 119, 2
 quietem 493, 7. 500, 8
 quietiore 466, 1
 quietis, adject. 253, 6
 quietos 356, 10
 quietum 52, 4
 quietus 845, 4
 quin 43, 7. 203, 2. 296, 7. 451, 11. 507, 10. 547, 8. 588, 8. 619, 6. 642, 11
 quin pro quietiam 678, 4
 quin pro cur non 454, 1
- quin pro ne 911, 12
 quin & 203, 2
 quietiam 844, 2. 856, 9
 quinas 518, 6
 Quincti, v. Quinti
 quincunxe 901, 9
 Quindecim virorum 502, 10
 quingentis 707, 2
 quinquatribus 889, 11
 quinque 532, 3. 378, 5. 666, 4. 710, 7. 759, 4. 786, 4, 5
 quinque millia 756, 4
 quinquennes 629, 5
 quinquenni 718, 9
 quinqve viri 830, 1
 quinqve viro 687, 8
 quinta 58, 11
 Quinte 685, 2. 697, 1
 Quinti 191, 2. 660, 6. 796, 1
 Quintillo 911, 7
 Quintilium 94, 5. 95, 7
 quinto 889, 7
 quippe 119, 8. 517, 2
 Quirini 13, 6. 421, 6. 481, 7. 460, 11
 Quirinus 251, 6. 604, 2
 Quiritem 174, 5
 Quiritibus 253, 9
 Quiritis 752, 7
 Quiritium 4, 2. 415, 6
 quis, id est, aliquis 76, 4. 349, 1. 437, 5. 482, 9. 576, 6
 quis non 153, 1
 quis, verb. 710, 10
 quisnam 652, 4. 710, 1
 quisquam 284, 3. 289, 2. 533, 9. 543, 5. 575, 15. 593, 10. 634, 3. 694, 5. 789, 8
 quisque 193, 8. 511, 7. 335, 3. 518, 7. 570, 6. 572, 7. 577, 10. 615, 7. 649, 19
 quisquis 152, 1. 158, 6. 189, 1. 335, 9. 366, 1. 618, 8
 quive 603, 1
 quivis 543, 6. 574, 11. 576, 4. 614, 9. 675, 5. 685, 5. 857, 4. 893, 12. 935, 11
 quodam, adverb. 727, 4
 quodcunque 111, 1. 357, 4. 503, 1. 517, 14. 668, 12. 714, 7. 740, 9. 755, 1. 889, 6. 902, 10. 903, 9
 quodlibet 523, 3
 quomodocumque 585, 8
 quondam 190, 3. 523, 4. 632, 6. 651, 6. 684, 4. 815, 6. 867, 8. 907, 8
 quone 367, 3
 quoniam 572, 2. 668, 1. 673, 4. 698, 3
 quocumque, adverb. 721, 8. 814, 10
 quorsum 639, 5. 656, 3. 661, 2. 705, 7
 quorsum est opus? 712, 10
 quorum 51, 9. 334, 2. 486, 13. 514, 2. 577, 1. 781, 2
 quos 2, 2. 59, 2. 61, 4. 168, 4. 251, 2. 258, 7. 340, 1. 367, 6. 506, 1. 391, 1. 384, 12. 498, 3. 513, 4. 514, 5. 540, 5. &c.
 quoscumque 577, 9. 683, 10
 quot 615, 11. 756, 3
 quota 320, 3
 quota est hora 697, 3
 quotannis 484, 9
 quoties 23, 3. 568, 10. 403, 4. 404, 6. 813, 2. 817, 3. 833, 5
 quotquot 205, 4
 quotquot sunt 704, 8
 quotus 751, 6. 831, 3
 quovis 533, 9
- R**
- RABIDUS** 907, 5
 rabiem 17, 4. 61, 1. 335, 10. 689, 10. 773, 1. 843, 8
 rabies 879, 2
 rabiosa 360, 3

- rabiosi 561, 2
 racemos 168, 1
 radat 426, 2
 radere 680, 10
 radice 266, 9, 10
 radices 714, 3
 radit 635, 1
 radix 450, 4
 ramis 160, 4. 211, 5. 436, 1
 ramos 492, 1. 586, 9
 ranc 445, 9. 558, 2. 663, 1
 rancium 632, 13
 rapaci 789, 4
 rapacibus 482, 6. 626, 8
 rapacis 228, 5
 rapacium 330, 10
 rapax 129, 4
 rape 288, 9
 rapere 137, 7. 566, 4
 rapiam 78, 2
 rapiamus 472, 4
 rapias 687, 5. 807, 4
 rapido 609, 1
 rapidos 50, 5
 rapidum 185, 9. 660, 8
 rapidus 103, 7. 419, 2
 rapiente 255, 4
 rapientes 540, 5
 rapies 645, 4
 rapiet 290, 4
 rapimur 567, 1
 rapis 632, 3
 rapis 359, 5. 634, 4. 719, 1
 rapit 220, 1. 245, 8. 392, 4.
 457, 1. 514, 12. 598, 10.
 614, 6. 726, 1. 836, 2
 rapiunt 238, 11
 rapta 446, 1
 rapta 184, 2
 raptam 493, 2
 raptas 556, 7
 raptum 278, 5. 869, 12
 raptus 445, 2
 rapto 787, 7
 raptor 323, 3. 385, 4
 raptum 368, 5
 raptus 324, 4
 rapuit 200, 4
 rapula 627, 3. 714, 3
 rara 11, 4. 133, 2. 365, 6.
 433, 11. 521, 10. 584, 2
 rara avis 624, 6
 raro 249, 2. 515, 3. 546, 7.
 626, 6. 637, 5
 rarus 835, 7
 ratas 750, 3
 ratem 17, 1. 466, 4. 482, 10
 rates 5, 4. 18, 7. 398, 3
 ratio 506, 1. 522, 9. 537, 5.
 540, 11. 577, 7. 646, 8. 658,
 10. 691, 6. 773, 9
 ratione 663, 9. 664, 4. 675, 4.
 683, 7. 692, 6. 829, 6. 832,
 11
 rationibus 901, 7
 rava 344, 2
 rauce 808, 8
 rauci 217, 1. 550, 6
 re malè gestà 642, 6
 re vera 711, 5
 rebus agendis natum 879,
 5
 recalcitrat 615, 4
 recantratis 71, 1
 recedant 508, 11. 823, 15
 recedentis 234, 2
 recedentes anni 828, 9
 recedo 798, 12
 recens 134, 2. 340, 6. 360, 5.
 627, 2. 741, 8. 833, 5
 recentes 548, 11
 recent 230, 4
 recentibus 876, 11
 recentum 41, 2
 recepisset 566, 8
 recipit 744, 1. 774, 9. 835, 4
 recepta 863, 6
 recepti 828, 4
 recepto 189, 2. 370, 11
 receptus 877, 11
 recideret 608, 8
 recidit 912, 1
 reciditur 336, 8
 recincentis 343, 5
 reclines 352, 7
 reclinet 93, 3
 recinunt 729, 5
 recipit 563, 3. 854, 12
 recisus 225, 1
 recisus 280, 3
 recisurum 541, 7
 réclaire 547, 1. 822, 5
 recitares 911, 7
 recitata 851, 10
 recitator 914, 10
 recitent 551, 1
 recito 550, 13
 reclamant 808, 8
 reclinat 483, 10
 reclinatum 159, 7
 recludens 247, 5
 recludere 96, 3. 494, 2
 recludit 750, 2
 recluditur 228, 8
 reclusa 839, 9
 reconvalescit 87, 7
 recondit 649, 4
 reconditum 351, 2
 recordor 866, 5
 recreabis 672, 1
 recreantur 203, 1
 recreare 324, 1. 682, 8. 727,
 9
 recreat 334, 8
 recreatis 261, 7
 recreatur 90, 6
 recta 522, 13. 575, 12. 704, 1
 recta *adv.* 565, 7
 rectè facientibus 730, 2
 rectè nec ne 837, 4
 rectè facta 842, 4
 recti specie decipimur 875,
 3
 recti 379, 5
 rectius 525, 6. 555, 5. 615,
 5. 705, 11. 753, 2
 rectius 188, 1. 307, 12. 408,
 10. 619, 7. 804, 9. 883, 4.
 885, 1
 recto 889, 11. 847, 1
 recto more 865, 6
 rector 401, 10
 rector 380, 8
 rector 380, 8
 rectorum 422, 1. 514, 5. 656, 3.
 700, 1. 705, 12. 835, 4. 837,
 8. 859, 2
 ad rectum fingeris 904, 9
 rectus 402, 11
 recumbens 251, 2
 recumbere 748, 1
 recumbit 52, 3
 recurras 635, 7
 recurrat 529, 4
 recurrentes 843, 6
 recurres 450, 11
 recurret 773, 9
 recurrat 892, 8
 recusat 712, 2
 recusat 622, 1. 663, 1
 recusem 850, 7
 recusent 854, 13. 876, 1
 recusos 683, 14. 705, 10
 recuset 549, 1
 recuso 772, 6
 redacti 844, 6
 reddas 16, 5. 71, 2. 408, 9.
 644, 5
 reddat 512, 13. 816, 13
 reddatur 873, 9
 redde 177, 5. 383, 5. 767, 10.
 851, 3
 redde age 720, 11
 reddentis 786, 3
 reddere 80, 2. 223, 3. 537, 2.
 664, 5. 628, 6. 810, 5. 866,
 15. 887, 6. 899, 11. 900, 10.
 911, 10
 reddere verbum verbo 883,
 8
 redderet 84, 5. 895, 1
 reddes 762, 3, 5. *bis* 784, 2
 reddet 850, 11. 357, 5. 551, 4
 reddiderè 490, 15
 reddideret 876, 10
 reddidi 390, 3
 reddidisses 48, 4
 reddidit 413, 5
 reddidit 434, 9. 709, 2. 831, 8.
 908, 7
 redditum 157, 1
 reddeam 663, 7
 reddeam domum nudus, &c.
 683, 9
 redcant 370, 3. 605, 2
 redcas 13, 5
 redcas 96, 1. 767, 12. 890,
 10
 redclit 140, 6
 redemptor 249, 3. 260, 15
 redco 514, 6. 574, 6. 582, 8
 redeunt 517, 8. 391, 5. 405,
 2
 redeunte 286, 3
 redeuntes 547, 15
 redi 388, 4
 redibit 270, 3. 450, 12
 rediens 328, 5. 632, 7
 redigatur 508, 10
 redit 586, 5
 redire 482, 12. 501, 10
 rediret 9, 1
 redis 721, 2
 redit 290, 8. 385, 5. 395, 8.
 704, 3. 832, 12. 921, 11
 redit ad se 865, 13
 reditu 570, 7
 reditum 333, 3. 474, 5. 737,
 7. 745, 7. 885, 7
 rediturus 663, 4
 reditus 278, 3. 484, 1. 824, 6
 redonabo 259, 4
 redonavit 174, 3
 redouent 241, 7
 redouet 473, 5. 667, 2
 reducis 827, 5
 reducit 189, 2. 262, 1. 847, 7
 reducta 78, 5. 432, 3
 reductum 809, 9
 refferens 274, 2
 reffectus 895, 11
 refer 275, 2. 784, 8. 768, 2.
 206, 1
 referam 53, 2. 731, 3
 referas 681, 7
 referat, *impers.* 510, 6
 referat 498, 5
 referenda 706, 10
 referendus 832, 5
 referent 59, 5
 referente 354, 12. 391, 2
 referentis 576, 2
 referentis 371, 8
 refero 579, 2
 referre, *primà brevis* 257, 5.
 879, 8
 referre, *primà longà* 525, 1.
 570, 6
 referret 758, 5
 referri 852, 1
 referis 765, 1
 referet, *personal. primà bre-*
vis 270, 5. 283, 3. 435, 6.
 802, 1. 842, 2
 referet, *primà longà* 652, 3.
 708, 3. 867, 7
 referunt 814, 4. 888, 12
 referunt 413, 11. 849, 9
 refici 678, 4
 reficit 5, 4. 817, 3. 847, 6
 refixa 487, 5
 refixit 813, 13
 refixo 108, 4
 reformidet 708, 10
 reformido 703, 2
 refrænare 333, 3
 refrigit 550, 1
 refringit 252, 9
 refugium 134, 6
 refugit 7, 3. 418, 8. 867, 12
 refugius 222, 4
 refulsit 51, 10
 regale 852, 9. 858, 5
 regales 400, 7. 720, 6
 regali 359, 2. 893, 1
 regam 728, 13
 regat 16, 1. 850, 6
 reger, *nomen*, 136, 5. 268, 4.
 289, 4. 486, 4. 543, 9. 807,
 2
 Rege, *prop.* 582, 4. 583, 16
 rege, *verb.* 741, 1
 Regem 582, 5, 8. 585, 4
 regerit 584, 4
 reges 206, 4. 240, 1. 311, 1.
 367, 5. 531, 5. 585, 3.
 643, 1. 786, 9. 774, 6. 911,
 3
 reges 56, 1
 regi, *nomen*, 852, 7
 regi, *verb.* 695, 1
 regia 776, 2
 regia Roma 763, 10
 regiar 210, 1
 regiam 141, 5. 225, 3
 regibus 1, 1. 113, 4. 525, 10.
 654, 1. 804, 3, 4
 regina 115, 2. 189, 6. 256, 1.
 343, 3. 489, 6. 735, 6
 regio 547, 8. 791, 2
 regione 746, 2
 regis, *nomen*, 10, 5. 581, 8
 regis opus 877, 13
 regis, *verb.* 130, 1. 448, 7
 regit 262, 8. 289, 9. 385, 3.
 444, 1. 811, 6. 820, 11
 regium 165, 3
 regius 246, 6. 350, 5. 913, 2
 regna 200, 5. 292, 5. 262, 6.
 417, 6. 487, 2. 834, 7
 regna vini 22, 6
 regnato 253, 10
 regnare 267, 1
 regnata 172, 1. 355, 7
 regnator 360, 9
 regnavit 360, 9
 regnes 55, 6. 156, 1
 regno 736, 5
 regnet, *verb.* 772, 4
 regnum 52, 5. 63, 6. 158, 3.
 313, 5. 373, 4. 875, 5. 541,
 7. 570, 8. 730, 2
 regula 541, 2
 Reguli 268, 8
 Regulum 52, 8
 Regum 22, 2. 131, 7. 195, 8.
 222, 9. 250, 4. 327, 8. 328,
 1. 410, 2. 543, 3. 605, 5.
 627, 5. 555, 3. 734, 5. 736,
 3. 774, 6. 820, 1. 848, 6.
 878, 8. 908, 7
 rei, *a reus*, 603, 6
 rei a res 311, 11. 339, 4
 reject 403, 6
 rejecta 644, 7
 rejecta 290, 11. 398, 2
 reis 149, 4. 363, 9
 relabi 114, 6
 relabor 726, 4
 relatus 489, 4
 relegata 611, 6
 relegat 298, 10
 relegit 735, 2
 relegit 437, 3
 relicta 175, 5. 371, 4. 639, 7.
 767, 12
 relictus 153, 9. 428, 7. 488, 6.
 500, 6. 860, 10
 relicto 45, 1
 relictos 127, 5
 relictum 348, 2
 religarat 123, 2
 religas 23, 4
 religat 558, 7
 religata 193, 3. 405, 7
 religio 598, 7
 relinquam 225, 5. 593, 6.
 763, 9
 relinquas 510, 9
 relinquens 606, 7
 relinquens 701, 2
 relinquent 210, 2
 relinquerè 744, 10. 887, 13
 relinqueret 273, 5
 relinques 761, 9

- relinquit 910, 2
 relinquit 217, 2. 268, 1. 866, 3
 relinquunt 183, 6
 reliquerit 686, 5
 reliqui 772, 4. 791, 5
 reliquit 482, 6. 489, 8. 889, 6
 reluctantans 376, 7
 rem 26, 2. 500, 9. 502, 6. 517, 6. 523, 11. 526, 11. 533, 6. 547, 1, 10. 553, 10. 595, 6. 645, 6. 655, 2. 692, 6. 708, 12. 801, 11. 852, 1. 866, 12
 remaente 103, 2
 remeare 577, 8
 Remi 457, 7
 reinige 426, 5
 reinigens 489, 2
 reinigio 60, 5
 reinigium 758, 8
 remis 140, 3. 877, 13
 remiscet 886, 4
 remisit 679, 4
 remissi 816, 2
 remisso 350, 7
 remisio 424, 1
 remittas 191, 3
 remittit 719, 1. 908, 8
 remittunt 852, 10
 remorant, i. e. removerant, 613, 6
 remorsurum 454, 2
 remos 465, 6
 remota est 901, 9
 remotis 156, 2. 229, 4. 278, 6. 376, 3. 419, 3. 709, 5
 remoto 159, 6. 887, 9
 remotos 571, 7. 682, 1
 remotus 108, 1. 906, 4
 removere 687, 4
 removi 693, 7
 removisse 271, 5
 remugiat 292, 1
 remugiens 466, 9
 renarint 482, 11
 renascens 256, 2
 renascentur 878, 5
 renati 478, 11
 renes 652, 9. 754, 8
 renidentes 436, 11
 renidit 162, 9. 224, 2. 276, 2
 renodantis 469, 15
 renuis 860, 5
 renuit 799, 12
 reor 236, 5
 reparant 392, 9
 reparare 256, 1. 682, 4
 reparata 119, 7
 reparavit 141, 1
 repensus 270, 2
 repentes 854, 5
 reperire 65, 9. 515, 5
 reptor 897, 2
 repturus 909, 1
 repetantur 40, 4
 repetas 756, 9
 repetat 345, 1. 767, 12
 repens 823, 5
 repetes 149, 3. 671, 4. 762, 11
 repetet 63, 4
 repetit 304, 3. 595, 9. 733, 9
 repetita 904, 7
 repetitum 774, 2
 repimus 559, 2
 reponens 33, 6
 reponere 763, 5
 reponit 676, 1
 reponi 270, 7. 889, 8
 reponis 44, 4. 882, 6
 reportasti 463, 4
 reporto 503, 2
 repostum 460, 1
 reputia 629, 8
 representent 320, 2
 reprehendere 650, 14. 837, 6. 851, 9
 reprehendet 911, 14
 reprehendi 681, 3. 837, 1
 reprehendite 898, 10
 reprehendas 575, 13
 repimus, vide repimus
 reprehendes 812, 9
 reprehendis 608, 8
 reprehensio 608, 8
 reperere 762, 8
 reptare 746, 4
 repugnant 532, 12
 repulsa 247, 1
 repulsam 728, 3
 repulsus 710, 8
 requiem 766, 5
 requies 137, 2
 requiro 798, 5
 rere 596, 4
 reris 650, 10
 rerum 219, 7. 402, 10. 422, 8. 464, 11. 498, 9. 524, 13. 567, 3. 592, 3. 608, 3. 703, 6. 721, 1. 734, 1. 737, 8. 876, 11. 877, 5. 892, 1
 rerum caput & fons 807, 8
 rerum fluctibus in mediis 861, 13
 res, *supple*, familiaris 523, 6. 640, 5. 683, 9. 732, 5. 740, 6. 774, 15. 787, 2. 811, 9. 840, 1. 894, 8
 res, *id est*, materia 876, 2
 res, *plural*, 149, 2. 160, 8. 528, 8. 541, 5. 601, 7. 630, 8. 634, 8. 671, 7. 682, 4. 722, 1. 726, 5
 res, *id est*, facinora 614, 7. 806, 2
 rescieris 852, 2
 rescinditur 745, 3
 rescribere 751, 6
 rescribere 616, 1. 745, 1
 resces 48, 1
 residit 253, 1
 residuum 236, 2
 resignat 700, 7
 resigio 357, 12. 762, 12
 resolvable 112, 3
 resolvit 648, 9
 resonantis 50, 7
 resonare 294, 5
 resonarent 590, 5
 resonat 591, 1. 551, 2
 resonet 529, 6
 resorbens 177, 3
 respicere 667, 7. 900, 11
 respicientis 734, 3
 respicias 12, 7. 65, 4
 responde 682, 4
 respondeat 694, 5
 respondebam 592, 13
 responderet 595, 1. 655, 5. 744, 8. 828, 7
 responderet 524, 9
 responderit 659, 7
 respondes 575, 6. 799, 8
 respondet 518, 3. 597, 8. 765, 4
 respondit 731, 3
 responsa 501, 7. 589, 1
 responsare 710, 3. 730, 7
 responsat 711, 9
 responset 672, 6
 responso 799, 6
 responsus 457, 2
 responsura 719, 14. 859, 6
 respuet 832, 6
 restat 726, 13. 754, 7
 restinguere 566, 4
 restinguet 193, 3
 restituet 291, 4
 restituet 393, 8
 restituit 421, 3
 resto 593, 11
 restrictus 270, 12
 resurgat 220, 10. 256, 6
 retardet 183, 10
 retegis 327, 4
 retexens 633, 1
 retia 433, 11
 reticulum 510, 4
 retinacula 558, 6
 retinet 814, 12
 retinere 513, 4
 retinet *vide* recinet
 retorsisti 232, 7
 reforta 269, 9
 retortis 10, 3. 348, 6
 retractus 154, 1
 retractsus erit 814, 4
 retrahas 813, 15
 retrō 133, 6. 191, 5. 260, 5. 292, 5. 357, 4. 432, 2
 retrorsum 127, 3. 396, 2. 731, 4. 815, 16
 retuleris 806, 1
 retulit 152, 4. 421, 2. 852, 9
 retulum 135, 2
 revchet 474, 7
 revehit 628, 1
 revellit 277, 8
 revera 711, 5
 reverti 114, 7. 642, 5. 697, 1. 798, 11. 907, 2
 revixit 202, 11
 revicta 378, 6
 revivens 120, 1
 reviset 761, 2
 reum 671, 1
 revocant 363, 3
 revocas 575, 7
 revocat 683, 7
 revocavit 422, 3
 revolvimus 851, 10
 rex 100, 4. 375, 5. 438, 8. 541, 9. 542, 6. 543, 5. 648, 3. 655, 1. 726, 9. 734, 5. 755, 8. 804, 10. 852, 12
 reque paterque 763, 3
 Rhaeti 577, 5
 Rhaetos 416, 10
 Rhaemus 903, 1
 rheda 657, 6
 rhenis 567, 1
 Rheni 604, 7
 Rhenum 874, 8
 rhetor 556, 1. 861, 15
 rhetoris 601, 4
 Rhodani 237, 4
 Rhodio 603, 2
 Rhodon 28, 1
 Rhodopen 341, 1
 Rhodos 778, 1. 5
 Rhoti, *vide* Rhaeti, &c.
 Rhœcum 232, 7
 Rhœcus 263, 7
 rhombi 633, 6. 716, 6
 rhombos 629, 1
 rhombum 528, 6
 rhombus 455, 7. 627, 2. 628, 2
 rictum 600, 5
 ride 733, 2
 rideant 448, 13
 rideat 871, 6
 ridebit 825, 6
 ridebo 381, 4
 ridemus 564, 2
 ridendus 725, 3
 ridens 12, 4. 350, 7. 503, 3. 597, 11
 ridet 81, 9. 789, 10
 ridentem 91, 3. 508, 4. 645, 4. 508, 4
 ridentes 560, 3
 rideatibus 880, 12
 ridetur 863, 8
 ridere 747, 10
 ridere decorum 762, 5
 rideret 849, 2
 rideri 533, 6
 rides 511, 12. 668, 10. 682, 5. 733, 6, 8, 12. 822, 6. 870, 10
 ridet 172, 4. 182, 9. 356, 1. 405, 8. 607, 1. 841, 8
 ridetur 583, 13. 821, 1. 903, 15
 ridiculum 601, 6. 852, 13
 ridiculus 668, 11. 715, 9. 884, 5
 rigat 254, 9
 rigent 409, 3
 rigida 293, 6
 rigini 334, 3
 rigidis 830, 2
 rigidum 186, 8
 rigidus 726, 3
 rimam 692, 7
 rimosa 677, 10
 ringi 865, 3
 ripa 10, 9. 227, 6. 355, 4. 511, 1. 667, 2
 ripæ 84, 4
 ripam 241, 9
 ripas 347, 4. 366, 6. 369, 5. 391, 7
 ripis 433, 3
 riseris 492, 4
 riserit 364, 2
 risero 479, 2
 risi 552, 5
 risissent 809, 7
 risisti 720, 11
 risit 43, 6. 296, 8. 360, 1
 risores 892, 8
 risu 217, 7. 415, 4. 591, 6. 600, 5. 621, 2. 905, 17
 risu quatit populum 861, 12
 risum 547, 12. 719, 11. 744, 3. 785, 3. 883, 5. 906, 1
 risus 40, 6. 551, 9. 563, 5. 634, 7. 687, 9
 risus, *plur*, 766, 5
 ritē 124, 6. 394, 2. 378, 7. 390, 7, 8. 423, 9. 497, 7. 861, 6
 ritu 244, 6. 304, 1. 356, 4. 616, 1. 664, 1. 877, 10
 rivali 911, 13
 rivis 31, 2
 rivo 160, 5. 797, 1
 rivos 114, 6. 231, 2. 295, 10. 302, 7. 743, 7. 772, 3
 rivum 355, 2. 773, 6
 rivus 812, 4. 781, 2. 788, 16. 817, 3
 rixa 76, 5
 rixæ 53, 6. 307, 2. 350, 10. 807, 10
 rixam 325, 2
 rixarum 321, 5
 rixatur 810, 4
 rixis 102, 4
 roborant 379, 4
 robur 16, 7. 200, 3
 robusta 303, 2
 robustus 861, 2
 robustus 245, 2
 rodens 448, 4
 rodere 784, 1
 roderet 610, 2
 rodit 551, 7
 rodunt 574, 7
 rogabat 564, 8. 595, 3
 rogando 475, 5
 rogare 458, 1. 669, 8
 rogat 214, 1. 537, 8. 770, 2
 rogata 763, 2
 rogati 530, 2
 rogatus 552, 11. 681, 5. 756, 2
 roges 428, 1. 725, 7
 roget 512, 12. 689, 8. 790, 9
 rogo 725, 5
 Roma 254, 5. 266, 7. 379, 8. 479, 4. 497, 5. 499, 8. 768, 10. 797, 7. 835, 2
 Romæ 556, 5
 Roma 354, 4. 374, 2. 412, 11. 556, 3. 618, 7. 694, 4. 704, 7. 706, 2. 735, 2. 769, 3. 778, 5. 825, 2. 839, 2. 842, 16. 860, 8. 861, 15
 Romam 233, 9. 576, 3. 769, 3. 777, 7. 798, 4. 654, 19
 Romana 239, 8. 380, 6. 574, 9. 622, 5. 628, 5. 713, 5
 Romanæ 375, 2
 Romanam 502, 6
 Romane 274, 2. 551, 11
 Romani 831, 3
 Romani equites 881, 12
 Romani pueri 901, 7

- Romanis 118, 6. 862, 7. 835, 12
 Romano 616, 9. 707, 13
 Romanos 457, 5
 Romanus 456, 4. 462, 1. 671, 8. 877, 2
 Romanus pop. 730, 9
 Romule 383. 1. 509, 5
 Romuli 211, 6. 897, 4
 Romulum 52, 4
 Romulus 828, 3
 rore 264, 5. 881, 9
 rorem 910, 15
 rores 255, 8
 rosa 23, 1. 144, 1. 192, 8
 roses 137, 5. 160, 7. 508, 7. 404, 4
 rosarum 853, 3
 rosas 822, 1
 Rosalia 730, 1
 Rosalia 696, 4. 837, 7
 roscum 57, 2
 rostrata 418, 4
 rostris 693, 1
 rota 292, 5. 874, 12
 rotantes 406, 5
 rotarum 803, 7
 rotis 3, 2
 rotundas 676, 2
 rotundentur 755, 3
 rotundioribus 458, 7
 rotundis 672, 1. 733, 11
 rotundo 901, 5
 rotundum 107, 3
 rotundus 710, 4
 ruam *pro* eruam 684, 5
 ruant 720, 2
 rubeam 655, 7
 rubens 192, 4
 rubente 8, 2
 rubentem 589, 7
 ruber palus, *Lib. Sat.* 5
 rubere 716, 7
 ruberes 896, 16
 rubicunda 796, 8
 rubigine 617, 5
 rubiginem 330, 7
 Rubos 508, 1
 rubra 685, 9
 rubrica 711, 4
 rubro 134, 4. 302, 7. 701, 15
 rubros 491, 7
 rubrum 92, 6
 ructatur 913, 6
 rude donatum 724, 2
 rude ingentium 909, 6
 rudem belli 859, 5
 rudentes 465, 5
 rudis 246, 5. 338, 3. 609, 5
 ruebati 534, 1
 ruens 69, 2. 80, 7
 ruent, *vide* ruant
 ruentes 264, 2
 ruenti 651, 15
 ruentis 11, 5. 167, 3. 649, 13. 832, 11
 Ruñillus 520, 2. 552, 6
 Rufus 719, 6
 rugae 413, 9
 rugis 295, 2. 458, 3
 rugosis 462, 4
 rugosus 617, 4
 ruina 231, 6
 ruinae 153, 4. 230, 7
 ruinau 220, 5
 ruinas 139, 6. 719, 2
 ruinis 271, 2. 416, 14
 ruis 789, 12
 ruit 18, 9. 264, 9. 366, 7. 479, 3. 710, 6. 860, 3
 ruitis 453, 3
 rumor 688, 1
 rumore 551, 13
 rumore secundo 772, 5
 rumpat 344, 4
 rumpent 423, 3
 rumpere 63, 5. 745, 6. 773, 5. 787, 6
 rumpet 451, 5
 rumpentis 542, 3
 rumpi, *Lib. Sat.* 2
 rupem 465, 10
 rupere 474, 6
 rupis 669, 6
 Rupert 466, 10
 ruperis 341, 3. 350, 1. 648, 11. 15. 825, 7
 rupibus 224, 4
 Rupilli 581, 8. 585, 10
 Rupili 6, 3. 820, 3
 ruptis 709, 1
 rura 6, 4. 119, 2. 172, 2. 218, 5. 316, 5. 334, 3. 4. 430, 3. 575, 5. 766, 2. 788, 1. 792, 4
 rure 507, 1. 523, 4. 606, 1. 759, 4. 772, 10. 787, 7. 793, 4. 814, 2
 ruris 73, 4. 131, 2. 770, 6. 772, 2. 845, 2
 rursum 684, 1
 rursus 177, 3. 362, 2. 481, 5. 535, 4. 537, 2. 710, 9. 737, 3. 102, 8
 rus 577, 16. 638, 11. 706, 2
 rustica 530, 2. 843, 5
 rusticis 533, 7
 rusticorum 273, 7
 rusticus 437, 2. 507, 7. 621, 5. 700, 6. 702, 8. 706, 2. 759, 11. 766, 9. 785, 7. 818, 14. 891, 11
 Rutula 711, 2
 ruunt 634, 4
- S**
- SABEE 113, 12
 sabatha 498, 10
 Sabella 139, 14. 594, 1
 Sabellis 280, 1. 616, 8
 Sabina 739, 12
 Sabina 38, 7. 89, 5. 244, 7. 434, 6
 Sabinis 226, 6. 830, 2
 Sabino 713, 1
 Sabinos 260, 1
 Sabinium 83, 1. 751, 3. 766, 3
 saccis 511, 13
 saccos 651, 10
 sacer 24, 5. 457, 8. 654, 2. 907, 3
 sacerdos 289, 2. 253, 3
 sacerdotis 772, 6
 sacerdotum 63, 1
 sacra 75, 1. 259, 9. 331, 4. 368, 1. 448, 8. 531, 4. 541, 1. 800, 2. 907, 9
 sacrae 5, 9
 sacram 442, 1
 sacramentum 220, 6
 sacrare 101, 6
 sacras 8, 3
 sacrauit 832, 13
 sacri 111, 5
 sacrilega 198, 2
 sacris 423, 6. 438, 1. 512, 1. 714, 9. 892, 7
 sacro 136, 7. 201, 5. 319, 4. 402, 3. 495, 4. 568, 6
 sacrum 248, 4. 255, 4. 369, 9. 434, 8. 492, 5. 649, 5
 saeculum, *vide* saeculum
 saepe 31, 4. 33, 3. 36, 3. 4. 71, 3. 174, 1. 175, 1. 183, 7. 243, 7. 284, 7. 326, 2. 475, 5. 521, 10. 525, 11. 531, 2. 4. 5. 536, 7. 554, 16. 571, 5. 579, 1. 584, 5. 601, 3. 610, 2. 5. 704, 2
 saepius 189, 5
 saeva *femin.* 52, 2. 79, 1. 103, 6. 132, 5. 362, 5. 448, 3
 saeva, *neutr.* 78, 2
 sevam 27, 1. 389, 5
 sevati 253, 8. 636, 3
 seviter 98, 6
 saeis 51, 4. 142, 4. 298, 7
 seviti 417, 7. 439, 2. 543, 12
 sevitiā 197, 5
 sevo 126, 4. 291, 2. 357, 7. 802, 1. 810, 2
 sevos 195, 1. 311, 2
 sevus 69, 1. 242, 3. 650, 5. 794, 4. 843, 7. 857, 11
 saga 104, 8
 sagaces 169, 2. 362, 13
 sagacius 470, 4
 Sagana 446, 3. 538, 11. 590, 5
 Saganæ 591, 4
 sagas 870, 9
 sagax 892, 1
 sagitta 51, 6. 103, 6. 265, 4
 sagittæ 341, 5
 sagittas 114, 4. 183, 2. 200, 1. 323, 8. 712, 10
 sagittis 88, 7. 276, 6
 sazum 464, 2
 salacem 1, 1. Sat 2.
 Salamina 32, 2. 83, 1
 Salaminis 65, 5
 sale 600, 1. 660, 1. 721, 5. 860, 6
 cum sale panis, 623, 3
 salebras 807, 12
 sales 696, 4
 salem 562, 2
 Salerni 791, 2
 Saliare 838, 2
 Saliarius 139, 1
 salias 788, 13
 saliceto 167, 8
 saliente 352, 4
 saliet 910, 15
 saligno 533, 10
 salinum 215, 9
 salis 582, 1
 salis, *verb.* 228, 1
 salium 137, 2. 364, 12
 salium 696, 3
 Sallusti 155, 2
 Sallustius 522, 7
 sala 432, 3
 salsa 433, 2. 656, 2
 salsos 584, 3
 salso 537, 10
 sallaret 564, 8
 sallat 615, 3
 saltem 574, 5
 saltet 699, 2
 saltibus 161, 2. 868, 4
 saltus 259, 6
 salubrem 800, 7
 salubres 456, 3. 499, 2. 583, 15. 672, 9. 746, 4
 salubris 587, 6
 salve 124, 5
 salvere jubet 765, 7
 salvere jubemus 770, 5
 salvo 593, 10
 salutandi 577, 15
 salutari *nom.* 502, 3
 salutor 879, 10
 salvam 512, 14. 798, 4
 salvus 735, 5
 Samio 476, 1
 Samnites 862, 11
 Samos 776, 2. 778, 5
 sara 535, 9
 sancimus 536, 11
 sanctæ 11, 7
 sanctarum 620, 7
 sanctorum 407, 1
 sancto 385, 4
 sanctum 800, 9. 803, 6. 833, 5
 sane 650, 14. 765, 2. 791, 5. 850, 5. 891, 4. 910, 3
 sanguine 36, 1. 133, 5. 153, 1. 194, 3. 261, 1. 279, 4. 302, 7. 329, 4. 445, 9. 656, 8. 683, 13
 sanguineis 102, 4
 sanguinem 367, 6
 sanguis 36, 1. 235, 6. 350, 5. 501, 2. 745, 4. 898, 10
 sani 645, 6. 661, 2
 sanics 296, 5
 sanior 660, 7. 664, 8
 sanius 130, 1
 sano 526, 5. 864, 9
 sanos 537, 10. 558, 3. 839, 2
 sanum 577, 3. 760, 1. 797, 10. 811, 10
 sanus 554, 17. 561, 2. 577, 12. 650, 4. 652, 4. 6. 665, 8. 668, 1. 669, 9, *bis* 726, 2. 734, 6. 739, 3
 sanxerunt 830, 3
 sapere 739, 6. 747, 3. 795, 3. 811, 7. 865, 3. 866, 1. 900, 3
 saperet 891, 10
 sapias 47, 4. 781, 7
 sapiat 594, 6
 sapiens 31, 5. 509, 5. 541, 8. 11. 542, 1, 5. 554, 3. 615, 1. 621, 5. 629, 11. 634, 11. 676, 6. 709, 4. 710, 1. 734, 4
 sapiente 643, 2. 746, 5
 sapientum barbam 642, 4
 sapienter 190, 9. 403, 12. 774, 17
 sapientia 619, 7. 723, 1. 337, 3. 744, 11. 907, 8
 sapientia prima est stultitia caruisse 728, 2
 sapientia 127, 2. 351, 4
 sapientior 643, 8. 663, 8. 866, 13
 sapientium 327, 2
 sapientius 643, 12
 sapientum 667, 4
 sapis 904, 9
 sapit 836, 3
 sapienti 913, 5
 saporem 241, 5. 677, 8
 saporum 675, 4
 Sappho 201, 1. 821, 5
 sarcina 734, 6
 sarculo 4, 6
 Sardinia 118, 4
 Sardis 776, 2
 Sardo 305, 5
 Sardus 530, 3
 Sarmentis 565, 5, 8
 Sarmentum 564, 1
 sarta 745, 2
 sat 233, 3
 satelles 228, 9. 726, 3
 satellites 310, 1
 satiate 12, 8
 satira 613, 1
 satur 515, 5. 763, 1
 Satureiano 575, 5
 Saturnalibus 638, 4
 Saturni 195, 5
 Saturnius numerus 844, 8
 Saturno 55, 4. 222, 4
 satyra, *vide* satira
 Satyrus 6, 6. 693, 8. 818, 4. 893, 6
 satyrorum 230, 3. 293, 8
 satyros 892, 4, 9
 Satyrum 854, 12
 saucius 60, 4. 233, 4
 saxa 72, 8. 310, 2. 350, 2. 432, 11. 492, 2. 728, 6. 772, 3. 789, 10. 907, 7
 saxis 51, 11. 303, 6. 452, 5. 559, 3. 650, 4
 saxo 213, 4. 395, 1. 558, 7. 573, 12
 saxum 493, 11. 645, 5. 647, 5
 scaberet 610, 2
 scabiem 781, 6
 scabies 910, 2. 913, 2
 Scava 767, 5
 Scava 893, 1
 Scævæ 618, 1
 scalis 857, 5
 scalpre 528, 12
 scalpra 649, 1
 Scamandri 474, 3
 scamum 566, 1
 scandere 232, 6
 scandet 360, 6
 scandit 217, 1
 scandunt 243, 6
 scaphæ 358, 5

- scari 455, 4
 scarus 624, 2
 scatenentem 347, 6
 scauros 52, 8
 scaurum 535, 4
 sceleratus 645, 3, 658, 6
 sceler 737, 1
 sceleris 83, 5, 134, 5, 618, 2, 637, 1, 665, 3
 scelerum 337, 11
 scelestus 165, 5
 scelestas 298, 1
 scelesti 455, 3
 scelestum 249, 2
 scelus 11, 9, 19, 11, 296, 11, 457, 6, 657, 5
 scena 619, 6, 850, 4
 scenae 756, 2, 822, 11
 scenam 847, 3, 889, 1, 895, 8
 scenis 822, 12
 sciat 610, 8, 826, 9
 sciebat 272, 5
 sciens 65, 6, 284, 7, 290, 1
 scientia 467, 1
 scientioris 450, 8
 sciet 910, 9
 scilicet 142, 4, 206, 2, 270, 2, 339, 2, 394, 5, 603, 7, 616, 5, 626, 4, 654, 6, 660, 6, 690, 4, 692, 9, 755, 5
 scimus 262, 2, 874, 1, 896, 6
 scindat 74, 6
 scindente 417, 2
 Scipiadem 619, 7
 Scipiadem 615, 1
 scire 46, 1, 378, 4, 547, 15, 693, 3, 8, 742, 2, 821, 12, 831, 9, 838, 3, 869, 7
 sciret 804, 4
 scis 595, 5, 777, 3, 788, 3, 789, 4, 803, 1, 818, 10, 824, 7, 874, 10, 913, 11
 scit 933, 1, 790, 3, 869, 1, 887, 6, 900, 13, 905, 1
 scitari 765, 5
 scobe 680, 8
 scopas 394, 6
 scopis 680, 8
 scopulis 283, 8
 scopulos 18, 3
 Scorpium 221, 3
 scortator 689, 8
 scortio 812, 4
 scortum 193, 5
 scriba 565, 2, 687, 8
 scribam 560, 3, 696, 5, 768, 2
 scribam, verb. 618, 8, 895, 13
 scribare 686, 7
 scribat 548, 4
 scribe 645, 1, 771, 4
 scribendi 546, 1, 2, 550, 5, 614, 6, 840, 3, 900, 3
 scribens 893, 12
 scribentes 863, 9
 scribere 467, 2, 546, 5, 593, 6, 606, 3, 614, 12, 743, 3, 746, 3, 798, 12, 840, 5, 852, 3, 860, 9
 scribere versus 853, 22
 scriberis 25, 1
 scribet 689, 7
 scribetur 796, 4
 scribi 878, 9
 scribimus 840, 11
 scribis 637, 5
 scribit 756, 4
 scribitis 875, 16
 scribo 863, 5
 scribantur 818, 3
 scribula 515, 6, 840, 7
 scripsere 863, 10
 scripseris 906, 7
 scripserit 27, 7
 scripsisse 608, 8
 scripsit 549, 8
 scripta 547, 1, 551, 1, 602, 1, 608, 2, 774, 1, 822, 5, 831, 3, 860, 10
 scriptis 846, 2
 scripto pro scripto 580, 5
 scriptor 851, 10, 865, 1, 882, 6, 884, 2, 893, 8, 903, 13
 scriptore 856, 8
 scripturam 735, 1
 scriptores 831, 4, 843, 7, 852, 11
 scriptori 903, 5
 scriptoris 635, 3
 scriptorum 638, 1, 822, 2, 861, 5
 scripturus 610, 4
 scruta 765, 6
 scrutaaberis 812, 7
 scrutare gladio ignem 664, 9
 sculpe 298, 14
 sculptum 611, 2
 scurra 705, 1, 724, 2
 scurrae 568, 5, 587, 3, 706, 10, 900, 4
 scurrant 615, 6
 scurrantis 893, 2
 scurris 658, 5
 scurror 204, 9
 scutia 541, 3
 Scythiam 835, 6
 scyphus 102, 3
 scyphos 464, 7
 Scythia 161, 5, 288, 5, 534, 1, 601, 7
 Scythas 80, 8
 Scythas 934, 11
 Scythens 191, 1, 418, 9
 Scythicum 261, 3
 se 10, 7, 216, 6, 270, 10, 271, 5, 403, 2, 508, 1, 513, 11, 13, 514, 7, 9, 521, 11, 529, 6
 sese 503, 11, 865, 12
 seipso 710, 4
 seipsum 227, 1
 secandi 893, 11
 secantur 799, 5
 secat 601, 7
 secet 822, 9
 secernere 540, 9, 907, 9
 secernis 575, 9
 secernit 254, 8
 secernuat 7, 1
 secet 5, 1
 secreta 619, 6, 720, 9, 809, 4
 secreta 597, 12
 secretum iter 817, 3
 secrevit 486, 11
 sectabitur 543, 6, 676, 6
 sectamur 331, 1
 Sectant 553, 12
 sectantem 875, 4
 sectari 144, 1
 sectarier 525, 2
 sectatur 518, 3
 sectatus 622, 4
 sectare 541, 3
 sectis 27, 11, 679, 2
 secto 381, 11
 sectum 734, 2
 sectus 350, 15, 442, 5
 secula 277, 1, 486, 13
 seculo 391, 2, 456, 1
 seculum 9, 2
 secum 513, 17, 650, 7, 663, 3, 733, 8, 765, 3, 888, 8
 secunda 492, 9, 486, 14, 522, 6, 895, 5
 secundi res 720, 5, 774, 3
 secundam 696, 3
 secundas 596, 1, 635, 8
 secundas partes 810, 3
 secundis 189, 9, 380, 5, 402, 10, 416, 11
 secundo 55, 5, 190, 10, 298, 12, 687, 5, 721, 1, 870, 2
 secundicos 418, 5
 secundum *propos.* 456, 7
 secundus 656, 6, 686, 7
 secures 247, 3, 331, 5, 501, 6
 securi, *ablat.* & *securis* 378, 2, 513, 14
 securis 584, 2
 securum 589, 1, 707, 4
 securus 101, 1, 677, 4, 847, 2, 857, 7
 secus 169, 2, 340, 7
 secuta 349, 15
 secutus 717, 5
 secutus 545, 2, 821, 1
 sed tamen 532, 13, 620, 6, 905, 2
 sedare. *Epod.* 12
 sedatum 616, 2
 sele 58, 1, 895, 5
 selum 473, 5
 sederit 631, 2
 selus 8, 6, 129, 1, 171, 4, 200, 7, 253, 5, 399, 2
 sedet 243, 8, 443, 1, 573, 1
 sedibus 44, 5
 sedilia 891, 3
 sedilibus 443, 1
 sedi 806, 6
 seditione 737, 1
 seditionibus 252, 10, 276, 3
 sedula 822, 2
 sedulitas 760, 6, 854, 14
 sedulus 145, 1, 565, 7, 784, 5, 847, 4
 seges 550, 6, 761, 11, 767, 2
 segetes 118, 4, 667, 2
 segetis 512, 5
 segnes 328, 1, 648, 8
 segni 301, 2
 segnus 660, 2
 segnus 828, 13
 selectis 554, 11
 sellis 577, 11
 semel 96, 2, 109, 2, 270, 6, 343, 4, 357, 6, 370, 14, 372, 1, 393, 5, 401, 1, 414, 1, 447, 5, 478, 1, 498, 9, 547, 14, 615, 8, 629, 14, 709, 2, 902, 2, 904, 7, 913, 1
 Semeleius 74, 1
 Semeles 79, 2
 semes 700, 11
 semesos 537, 8
 semet 576, 5
 semina 486, 3, 664, 5
 semis 902, 1
 semita vitae fallentis 817, 2
 semota 827, 7
 semoti 19, 4
 senator 576, 4, 578, 7
 sene 683, 9, 689, 15, 690, 1
 senecta 871, 1
 senecta 171, 4, 205, 5
 senectam 121, 3
 senectus 217, 10, 453, 4, 473, 1, 618, 5, 632, 12, 825, 10
 senectuti 500, 8
 senem 448, 13, 605, 4, 669, 4, 888, 2
 senes 183, 9, 508, 11, 729, 5, 732, 2, 833, 1
 senescement 725, 2
 senescit 768, 11
 senex 186, 2, 649, 18, 665, 6, 882, 1
 seni 322, 3
 senibus 726, 12
 senile 437, 6
 seniles 888, 9
 senior, 691, 5
 seniorum 609, 6, 902, 12
 senis, *id est*, sex 608, 5
 senis, *genit.* & *senex*, 616, 6, 650, 4, 933, 7
 senium 813, 4
 senos 895, 1
 sensere 378, 7
 sensi 175, 5
 sensibus 475, 2
 sensimus 719, 6
 sensit 270, 13, 386, 5, 647, 4
 sensu 566, 10, 551, 3, 753, 1
 sensus 538, 12, 559, 6
 sententia 492, 8, 521, 2, 601, 1, 758, 8, 804, 7, 878, 11, 892, 2
 sententiarum 265, 2
 sentiant 347, 3
 sentiat 747, 3
 sentiet 330, 5
 sentimus 558, 9
 sentire 503, 1, 817, 5
 sentis 552, 2, 626, 4, 705, 11, 815, 11
 sentit 655, 3, 732, 7, 738, 3, 802, 3, 842, 6, 867, 3, 876, 1
 sentiunt 243, 1
 senium 109, 5, 684, 7
 separatis 292, 2
 seponere 896, 6
 seposita 700, 10
 septem 294, 5, 497, 1, 768, 6, 815, 861, 10
 septem millia 729, 7
 Septembris 797, 5
 Septimi 170, 1
 Septimium 751, 2
 Septimius 770, 1
 septimus 637, 4
 sepulcra 588, 8
 sepulcra 227, 2, 237, 7
 sepulcris 153, 2, 445, 7, 691, 3
 sepulcro 298, 13, 646, 9, 655, 3
 sepulcra 463, 6, 587, 2
 sepultra 402, 4, 691, 6
 sepultis 838, 4
 seque 593, 2, 731, 1, 5, 769, 2, 293, 13
 sequere 498, 3
 sequemur 427, 10
 sequentes 506, 2, 514, 7, 576, 5
 sequenter 900, 5
 sequere 662, 8, 822, 5
 sequeretur 554, 1, 577, 1
 sequerere 653, 9
 sequeretur 587, 5
 sequitur 163, 3, 208, 6
 sequi 64, 7, 83, 6, 341, 8, 775, 4, 861, 8, 866, 3
 sequitur 311, 3, 712, 9
 sequor 365, 10, 565, 2, 616, 6
 sequuntur 578, 5, 913, 5
 sera 144, 2, 288, 4, 297, 2
 Seras 35, 10
 serendis 876, 8
 sereno 141, 6, 477, 1, 677, 5
 Seres 355, 7, 423, 4
 seri studiorum 603, 1
 seria 508, 7, 658, 2, 821, 6, 852, 9, 912, 5
 Sericas 114, 4
 sericos 459, 1
 series 300, 2, 894, 2
 serius 162, 2
 sermo 543, 11, 603, 3, 621, 4, 629, 8
 sermone 536, 9, 601, 3, 638, 3, 671, 7, 743, 7, 828, 2, 862, 1, 860, 6, 863, 2
 sermonem 877, 5
 sermones 257, 5, 285, 5, 854, 4
 sermori 548, 5, 11
 sermonibus 325, 9, 690, 15, 811, 9, 809, 3, 879, 4
 sermonis 682, 6
 sermonum 746, 1, 878, 4
 serpens 344, 4, 503, 3
 serpente 429, 4
 serpentes 142, 1, 563, 6, 674, 3
 serpentibus Atris peior 722, 4
 serpentium 422, 6
 serpit huius 875, 6
 seiva, *nom.* 163, 2
 serva, *verb.* 643, 15
 servatis 788, 6
 servavit 741, 8
 servanda 962, 9
 servantem 751, 7
 servare 169, 2, 513, 4, 594, 5, 752, 2, 755, 2, 856, 3, 873, 9, 901, 11

- servaret 865, 6
 servari 913, 12
 servas 325, 5. 656, 3. 772, 2.
 822, 7
 servastis 865, 14
 servat 438, 10. 535, 10. 778,
 4. 793, 4. 914, 3
 servata 209, 2
 servate 390, 5
 servatis 655, 7
 servatura 415, 1
 servāvūt 576, 10. 599, 1
 serve 16, 6. 134, 1. 739, 2.
 815, 8
 servet 798, 5
 servetur 533, 1
 Servi 611, 8
 serviat 156, 4
 serviet 114, 1. 774, 14. 801,
 6
 servile 712, 5
 servilem 143, 5
 servilubus 589, 4
 Servilio 715, 6
 servire 462, 4
 servis 461, 4. 650, 3. 789, 11.
 865, 8
 servis, *verb.* 703, 12
 servit 232, 3. 571, 5. 775, 3
 servitio 691, 1
 servitus 183, 5
 Servitius 617, 3. 653, 2
 servor, *nom.* 513, 12. 709, 10.
 800, 11
 servorum 841, 3
 servos 512, 7. 531, 5. 566, 3.
 576, 5. 597, 2. 648, 6. 650,
 5. 758, 3
 serum 706, 7
 serus 13, 5. 55, 1. 845, 8
 serum 537, 7. 756, 11
 serum pecus 820, 7
 servus 663, 8. 703, 1. 709, 1.
 799, 10
 sesquipedalia verba 880, 8
 sessor 263, 5
 sessuris 307, 3
 aestertia 766, 6. 858, 8
 Sesti, *vide* Sexti.
 setosa 439, 1
 setosam 564, 6
 seu quod 616, 10, *bis*.
 severa 238, 10
 severe 148, 6. 280, 2
 severi 103, 2. 840, 3
 severis 819, 2. 891, 14
 severis, *verb.* 75, 1
 severo 812, 12
 severum 881, 6
 severus 132, 7. 463, 1. 743,
 9
 sex 726, 7
 sextarius 512, 4
 Sexti 22, 2
 Sextilem 759, 5
 Sextili 778, 2
 sibi 156, 5. 272, 5. 505, 1.
 503, 12. 512, 5. 519, 4. 523,
 1. 526, 2. 532, 6. 541, 11.
 554, 15. 573, 7. 576, 12.
 577, 10, &c.
 sibilat 511, 9
 Sibyllini 436, 1
 Sicambri 420, 3
 Sicambros 369, 10
 Sicana 420, 3
 sicarius 544, 4
 sicca 236, 9
 siccas 20, 2
 siccet 639, 5
 siccatis 133, 8
 siccet 434, 11
 siccis 326, 1
 siccis 12, 1. 75, 3. 406, 3. 672,
 3. 819, 2
 siccus 354, 12
 siccus 622, 9. 665, 5. 804, 2
 Sicula 200, 7
 Sicula 213, 1. 241, 4
 Sicul 390, 4
 Siculi 740, 13. 834, 2. 903, 12
 Siculis 780, 1
 Siculum mare 194, 2
 sicut 497, 1. 508, 12
 sidera 7, 5. 13, 2. 214, 4.
 242, 8. 262, 2. 448, 1. 477,
 2. 487, 5. 591, 7
 sidere 244, 2. 290, 12
 siderum 439, 5. 499, 6
 Sidonii 406, 7
 Sidonio 773, 11
 sidus 55, 1. 398, 2. 428, 13.
 463, 9. 490, 12. 584, 1
 sigilla 866, 6
 sigilla grata pudio 824, 3
 signa *pro* sigilla 697, 2
 signa 182, 7. 236, 5. 363, 11.
 421, 3. 462, 3. 557, 7. 670,
 2. 613, 13. 854, 2
 signat humum 807, 7
 signata 784, 2
 signatum 877, 7
 signi 581, 2
 signis 61, 7. 363, 3. 567, 3
 signo 641, 3
 signum lagenæ læso, 865,
 3
 signum atrum 912, 1
 sileant 337, 1
 sileas 690, 8
 silebo 51, 3. 402, 6
 silenti 698, 9
 silentio 201, 5. 246, 3. 365,
 8
 silentium 448, 7. 451, 5. 463,
 2
 Siliens 693, 12
 siliquis 841, 5
 silix 534, 3
 silva, *vide* sylvia
 sim 550, 10. 574, 8
 simile 50, 14. 555, 8. 641, 11.
 648, 5
 similem 908, 4. 322, 5. 564,
 2. 644, 2
 similes 615, 3
 simili 384, 9. 541, 7. 829, 6
 similis 92, 1. 344, 5. 527, 7.
 550, 9. 690, 9. 835, 2
 similitudo 854, 7
 simius 692, 3
 Simois 474, 4
 Simone 893, 11
 simplex 23, 5. 555, 7. 630,
 5. 631, 2. 678, 7. 869, 7.
 891, 1
 simplex & unum 875, 1
 simplices 183, 1
 simplici 144, 3. 416, 8
 simplicior 536, 7
 simulacra 274, 4
 simulantia 853, 3
 simulare 874, 10
 simulas 708, 1
 simulet 820, 1
 sim 749, 2
 sinas 14, 4
 sincerum 535, 12. 740, 9
 sine *verb.* 601, 6. 806, 1
 sinebant 213, 2
 singula 573, 5. 590, 4. 626,
 2. 700, 13. 359, 13. 880, 3
 singulos 293, 4
 singultum 575, 2
 singultus 550, 14
 sinistra 10, 8
 sinistra 913, 1
 sinistra sum 462, 10. 643, 6
 sint 503, 12. 610, 3. 612, 2.
 677, 3. 699, 11
 sinu 228, 2. 653, 6
 Sinuessæ 591, 4
 Sinuessaum 749, 1
 sinum 427, 3
 sinus 546, 10. 468, 9. 732, 6
 sinus, *plur.* 126, 8
 Siren 640, 1
 Sirenum 737, 9
 sis 346, 4. 478, 9. 511, 5. 550,
 9. 553, 12. 618, 8. 647, 3.
 685, 7. 734, 2
 Sisennas 582, 7
 siser 714, 4
 Sisyphus 208, 2. 493, 10.
 533, 3. 641, 1
 sitæ 462, 10
 Sithonia 343, 2
 Sithoniis 77, 1
 siticulosa 439, 6
 sitiens 511, 11
 sitium 156, 6. 410, 7. 866, 6
 sitis & fames argenti 811, 3
 sitis 523, 4
 situ 359, 2
 situm, *adjct.* 255, 1. 292, 1
 situs, i, squalor 864, 5
 situs agri 796, 4
 situs, *plur.* 834, 6
 Smyrna 776, 3
 sobolem 473, 11
 soboles 302, 8. 374, 3
 sobrius 189, 4. 638, 4
 socci 879, 3
 socco 846, 9. 880, 1
 socero 188, 7
 socerorum 268, 3
 socerum 298, 1. 514, 3. 821,
 7
 socialiter 895, 6
 socianda 398, 9
 socci 32, 7
 sociis 737, 7. 738, 1. 843, 1
 socio 841, 4
 socius 338, 9
 Socrates 689, 5
 Socraticæ 900, 4
 Socraticam 114, 9
 Socraticis 325, 2
 sodales 193, 5. 193, 3
 sodali 99, 3. 317, 4
 sodalibus 136, 2. 394, 2. 616,
 2. 764, 13
 sodalis 691, 3
 sodalium 174, 5
 sodes 595, 6. 730, 1. 761, 5.
 798, 8. 911, 7
 sol 280, 4. 370, 10. 386, 2.
 415, 10. 462, 6. 497, 3. 582,
 1. 626, 1
 sol veniens 796, 6. disce-
 dens, *ibid.*
 sola 400, 5. 572, 2
 solares 756, 8
 solabitur 702, 10
 solantis 167, 7
 solatus 642, 4
 solatur 842, 3
 soldo 523, 3
 soldum 688, 6
 sole 216, 5. 354, 12. 357, 3.
 547, 7. 748, 3. 840, 7
 solcas, *nomen.* 542, 1. 720, 8.
 785, 9
 soleat 567, 1
 solem 185, 9. 598, 5. 673, 2.
 752, 3. 773, 2
 solenne 813, 6. 859, 9
 solennia 793, 12
 solennis 497, 1
 solent 570, 4. 720, 5. 815, 13
 soles 726, 13
 soles 395, 2. 909, 3
 soles, *id est,* dies 383, 8
 soles, *plur.* 616, 6
 solet 98, 5. 641, 8
 solibus 434, 6. 481, 7. 826, 6
 solida 250, 3
 solido 5, 7. 620, 4
 solidum 680, 6
 solio 157, 1
 solis, *genit. a sol.* 35, 2. 91,
 2. 346, 3. 422, 7
 solis 702, 12. 803, 9
 soliti 559, 6. 619, 9. 661, 5
 solitis 50, 9
 solitum 21, 13. 786, 5
 solitus 511, 9. 577, 13. 651, 5
 solium 806, 3
 sollicita 131, 1
 sollicitæ 282, 5. 693, 13
 sollicitam 354, 8
 sollicitas, *nem.* 700, 5
 sollicitas, *verb.* 413, 4
 sollicitat 242, 2. 627, 3
 sollicitis 363, 9. 750, 4
 sollicito 851, 8
 sollicitudine 719, 6
 sollicitudines 76, 1
 sollicitudinibus 473, 9
 sollicitum 61, 8. 517, 1. 707,
 10
 sollicitus 355, 6. 580, 1. 662,
 3
 solo, *subst.* 336, 13
 solo, *adjct.* 98, 1. 642, 11
 solos 507, 2. 795, 8
 solstio 748, 2
 solvas 593, 11
 solvat 248, 7
 solvatur 473, 1
 solve 488, 2. *bis* 491, 1. 725,
 2
 solventur, 621, 2
 solvere 104, 8. 323, 1. 465,
 12
 solveret 700, 9
 solvet 59, 4. 371, 4. 602, 2
 solvi 155, 6
 solvitur 20, 1
 solum *subst.* 75, 2. 176, 2.
 481, 4
 solum, *adjct.* 677, 3. 822, 2
 solum, *adv.* 576, 11. 893, 7
 solus 401, 3. 541, 9. 542, 6.
 577, 16. 578, 9. 687, 6. 827,
 1. 838, 1. 911, 13
 soluta 465, 1
 solutæ 21, 5
 solutus 116, 4. 169, 3. 367, 4
 solutus operum famulis 316,
 3
 solutorum 581, 5
 solutos 264, 6. 551, 8
 solutum 750, 6
 solutus 430, 4. 450, 7. 699, 5
 somni 638, 2
 somnia 604, 3. 833, 3. 870,
 9. 875, 7
 somnis 365, 9
 somnium 348, 10
 somno 259, 2. 614, 4. 696,
 12. 712, 8. 861, 6
 somnos 97, 3. 216, 1. 438,
 6. 452, 4. 475, 3. 538, 5.
 773, 3
 somnum 192, 2. 241, 7. 325,
 5. 749, 6. 763, 1. 904, 2
 somnus 241, 7. 297, 12. 566,
 11. 803, 6
 somnus prope rivum 769, 6
 sonabit 574, 4
 sonant 472, 4
 sonante 460, 5. 481, 1
 sonantem 201, 2. 264, 1. 388,
 7
 sonari 490, 11
 sonat 531, 2
 sonaturum 548, 7
 sonent 605, 1
 sonitum 153, 4
 sonitus, 5, 11
 sono 203, 3. 907, 7
 sonum 222, 7. 374, 9. 643, 9.
 861, 14. 896, 7. 903, 7
 sonus 493, 3
 Sophocles 845, 5
 sapor 94, 5
 sapore 448, 12
 sapor 632, 4
 Soracie 53, 2
 sordet 740, 8
 sordent 776, 8
 sordes 575, 14. 583, 4
 sordescere 825, 3
 sordet 310, 7
 sordibus 491, 2. 630, 2. 691,
 7
 sordida 750, 8
 sordida 247, 1. 228, 3
 sordidos 151, 2. 228, 3
 sordidum 406, 5
 sordidus 108, 7. 189, 3. 216,
 2. 511, 8. 513, 11. 316, 2.
 632, 10

- soror** 95, 1. 904, 7. 643, 14. 807, 5.
sorore 256, 3
sororem 650, 15
sorores 101, 7. 186, 4. 298, 2
sororibus 321, 6. 392, 1
sororum 160, 8
sors 39, 7. 162, 3. 737, 8
sorte 312, 7. 334, 8. 476, 7. 664, 2. 702, 3. 774, 17
sorte *supremâ* 877, 14
sortem 190, 1. 505, 1
sortes *dicte* 908, 6
sortire 22, 6
sortilegis 892, 2
sortis 407, 6
sortita 701, 7. 880, 3
sortito 140, 5
sortitur 241, 1
sortium 574, 14
Sosius 903, 4
Sosiorum 824, 3
sospes 136, 1. 140, 4
sospite 111, 3. 500, 2
sospitis 237, 2
sospitum 305, 2
spadonibus 462, 3
spargas 869, 9
spargere 322, 1. 691, 5
spargens 446, 4
spargent 211, 3
spargere 307, 10. 749, 10
spargis 173, 6
spargitur 406, 2
spargis 656, 2
spargit 318, 2
sparsi 721, 5
sparsisse 199, 2
sparsum 324, 2. 679, 3
Spartacum 306, 1
Spartacus 480, 3
spatiari 533, 1
spatiare 634, 4
spatiis 763, 8. 787, 6
spatio 533, 11
spatio brevi 47, 4
spatium 701, 14
spe 612, 3. 753, 6. 793, 6. 817, 9. 842, 13. 888, 5
specie 870, 4
specie recti *decipimur* 875, 3
specimen 809, 2. 816, 7
specimen ludentis *dabit* 864, 11
species 626, 3. 657, 1. 753, 4. 756, 10. 873, 8
speciosa 349, 11. 864, 3. 885, 5. 901, 1
speciosius 813, 9
speciosum 799, 3
spectabam 588, 2
spectacula 109, 3. 624, 6. 843, 6
spectaculo 446, 6
spectaculum 452, 10. 583, 12
spectanda 605, 2. 753, 1
spectandum 875, 15
spectandus 416, 12
spectant 753, 12
spectante 753, 5
spectantia 791, 4
spectantia 880, 9
spectantur 850, 2
spectare 626, 7. 777, 6. 824, 1
spectaret 849, 5
spectasse 720, 10
spectat 156, 6. 800, 5. 835, 2
spectata 852, 5. 889, 8
spectator 847, 4. 888, 15. 892, 7
spectatoris 851, 2
spectatum 724, 2. 873, 5
spectaverat 697, 12
spectemus 862, 7
spectent 752, 5
spectes 526, 3. 730, 6
speculo 404, 6
specus 340, 1
spem 22, 3. 48, 1. 327, 5. 428, 10. 503, 2. 684, 9. 686, 6. 736, 9. 747, 6
extra *spem* *venie* *cautus* 895, 15. *vide*, *intra*
spem *mentis* *seges* 767, 2
spem *vitæ* 717, 8
spemur 852, 1. 902, 2
spere 140, 2. 408, 4
speras 527, 7
spere 24, 3. 189, 9
spematum 828, 8
spemat 648, 5
speres 58, 9. 392, 3
spere 894, 1
spemat 876, 7
sperne 59, 9. 116, 1. 623, 1. 635, 1. 740, 10
spernere 213, 1. 219, 2. 255, 2
spernit 5, 8. 248, 2. 626, 6. 733, 9. 761, 10
spes 133, 2. 365, 2. 362, 9. 407, 10. 723, 10. 800, 2. 816, 11
spes *plural*, 411, 5. 749, 4. 750, 3. 812, 3
spicea 499, 1
spicula, 64, 6. 352, 8
spinas 787, 1
spinis 871, 2
spirabat 414, 6
spirat 400, 2. 846, 1
spiritu 489, 12
spiritum 156, 2. 218, 6. 379, 5. 668, 11
spiritus 220, 9. 296, 5. 395, 8. 468, 4. 542, 9
spiro 375, 3
spissa, 211, 5. 422, 4. 891, 3
spissæ 373, 7. 906, 1
spissis 822, 4
splendat 155, 3. 874, 5
splendens 80, 4
splendet 215, 9. 252, 6. 749, 3
splendidâ 393, 5. 651, 2. 852, 12
splendide 297, 9
splendidior 302, 1. 311, 11
splendidioris 804, 10
splendor 547, 6
splendoris 863, 13
sponda 440, 4
spondeos 895, 4
spondere 901, 8
sponsa 368, 5. 821, 3
sponsi 738, 5
sponsio, 114, 1
sponsorem 694, 4
sponsos 297, 5
sponsum, id est, promissum 533, 10
sponsam, id est, ad spon-
dendum 869, 10
sponsus, 246, 6
sponute *suâ* 782, 1
spretus 454, 11
spurco 684, 1
squillas, 717, 7
squillus 673, 1
stabant, 602, 2
stabat 587, 2
Staberii 646, 9. 647, 4
stabiles 895, 4
stabilis 498, 9
stabit 666, 7
stabilis 20, 3
standa 210, 4
stans *pede* *in uno* 545, 6
stante 543, 2
stantem 152, 2. 520, 5. 666, 1
stantes 345, 1
stare 595, 4
stas 858, 13
stas *animo* 657, 6
stat 185, 2
status 507, 9
statu 263, 6
statua 861, 11
statuas 644, 5. 985, 10
statuetur 114, 3
statuis 656, 1
statuis, nom. 336, 2
statum 198, 5. 328, 1. 636, 7
status 555, 5. 805, 2
stella 51, 10. 554, 11
stellæ 782, 1
stellas 585, 15. 752, 3
stellis 231, 5. 707, 10. 340, 5
stercore 471, 1
sterilem 350, 6
steriles 877, 13
sternet 315, 4
sterebat 532, 5
Stertinii 782, 4
Stertinus 642, 2. 667, 4
steris 559, 7. 558, 2
stes 654, 4. 690, 9. 904, 3
Stesichori 393, 4
stet 33, 1. 251, 3. 352, 2. 528, 12. 847, 2. 478, 4
stetere 69, 9
stetit 264, 2. 296, 8. 642, 7. 679, 3. 670, 1
Sthenelus 65, 6. 401, 3
stillabit 910, 14
stimulus 710, 12
stipare 139, 5
stipata 835, 1
stipator 545, 5
stipendium 490, 7
stirpes, 356, 7
Stoico 652, 6. 667, 8
Stoici 459, 1
stola 524, 8. 526, 10
stolidi 847, 10
stomacheris 734, 2
stomacherus 549, 6
stomacho 69, 6. 651, 4. 651, 15. 672, 3. 680, 5
stomachosus 792, 7
stomachus 829, 4. 627, 3. 714, 4. 792, 3
stomachum, id est, iram. 26, 5
stomachus 626, 6
Strabonem 594, 10
stragula 649, 13
stramentis 649, 12
stratus 5, 9
stravere 39, 3. 69, 8
stravit 417, 12. 656, 4
strenua 551, 3. 773, 3
strenuus 741, 9. 764, 1. 765, 12
streptu 291, 5. 529, 6. 850, 2
streptum 64, 7. 322, 2. 354, 4. 374, 7. 738, 9. 788, 13
streptus 702, 5. 603, 7. 661, 7. 879, 5
strepunt 150, 3. 409, 3
strictis 782, 15
stridere 730, 9
stridore 129, 5
strigili 712, 4
strigis 415, 10
stringat 517, 6
struis 227, 3
struit 509, 2. 743, 2
studet 366, 1. 743, 9. 820, 4. 841, 2. 909, 8
studia, 812, 9
studis 538, 3. 752, 4. 793, 5. 766, 11. 814, 7. 835, 1. 861, 10. 863, 6. 887, 14
studio 551, 5. 622, 7. 646, 11. 784, 4. 840, 3. 851, 5
studiorum 608, 1. 615, 11
studiosa 347, 9. 689, 13. 763, 2
studium 900, 3. 412, 3. 744, 12. 909, 5
stultè 728, 7. 854, 14. 896, 5
stulti 519, 3. 642, 1
stultior 707, 1
stultis 557, 4
stultissimus 586, 10
stultitia 19, 10. 642, 12. 657, 3. 858, 6. 669, 1. 728, 2
stultitia 643, 10. 664, 9
stultitiam 412, 5. 811, 9. 866, 13
stultorum 736, 3. 798, 1
stultos 658, 10
stultum 668, 5
stultus 532, 11. 543, 7. 571, 4. 652, 4. 5. 692, 8. 738, 1. 761, 10. 787, 9
stupens 202, 4
stupent 457, 4
stupet 340, 3. 547, 6. 571, 6. 621, 7
stupris 334, 7
Stygia 236, 1
sterebat 532, 5
Stygiis 397, 5
styium 610, 3
Styx 128, 5
suâ 264, 9. 403, 8. 456, 7. 471, 5
Suadela 755, 7
suadere 462, 9
suaderet 522, 9
suavos 313, 16
suadet 730, 4
suæ 524, 11
suam 435, 2. 530, 5
suas 714, 2
suasit 740, 15
suave *est* 510, 3
suave 551, 2
suaves 628, 4. 722, 1
suavio 430, 5
suavior 603, 4
suaviter 552, 4. 768, 4
suavius 581, 6. 721, 7
subacta 151, 3. 167, 1
subducta 307, 13
subductis 520, 1
subductum 19, 2
subegit 828, 9
subest 386, 2. 733, 7. 788, 11
subeunt 250, 7
subiecta 898, 14. 894, 11
subiectat 710, 12
subiectior 697, 11
subiectus 55, 9
subinus 559, 2
subinde 691, 5. 769, 6
subire 126, 2. 541, 4
subisti 712, 11
subito 59, 4. 806, 10
subitè 672, 5. 702, 4. 704, 5. 705, 10
subilate 454, 5
sublatam 336, 6
sublatis 690, 14. 714, 5
sublato jure *nocendi* 398, 2
sublatus 656, 5
sublegit 714, 7
sublime 244, 6
sublimes *versus* 913, 6
sublimi 7, 5. 86, 1. 545, 3
sublimia 751, 7
sublimis 845, 7. 887, 13
sublustri 347, 11
submittere 726, 5
subdrepere 701, 13
subrui 310, 6. 847, 6
subscribe 612, 6
subscribi 336, 2
subsequitur 78, 3
subsidero 463, 5
substringe 690, 12
substita 520, 4
subtenuis 474, 5
subtile 717, 3. 853, 4
subtilis *judex* 711, 7
subvula 733, 6
subvertit 774, 16
suburbane 766, 2
suburbana 672, 3
Suburbana 419, 14
succedant 806, 6
successit 897, 5
succi 872, 1
succinam 589, 9
succinctus 701, 20
succinit 807, 7
succis 718, 4
succo 373, 4

- succos 253, 6
 succum 716, 4
 succurrite 913, 8
 succus 311, 10, 552, 14
 sudando 621, 1
 sudavisse 765, 10
 sudavit 909, 9
 sudor 391, 1
 sudor 43, 8, 466, 5, 470, 7, 562, 9
 sudoris 815, 4
 suete 589, 3
 sufficit 537, 9
 suffragia 821, 14, 868, 5
 sul 5, 4, 58, 14, 78, 3, 193, 5, 556, 11
 suis 183, 8, 265, 5, 335, 3, 480, 3, 464, 1, 479, 4, 686, 2, 814, 7
 Sulci 530, 10
 sulcis 230, 5
 Sulcia 550, 5
 sulcus 768, 10
 sulfura 792, 2
 Sulfur, *id est* Sulfur
 Sulpitius 411, 4
 sum 392, 3, 428, 3, 593, 2, 619, 9, 655, 1, 703, 3, 857, 2
 sumas 807, 3
 sume 237, 1, 361, 2, 652, 1, 660, 2, 683, 2, 778, 7
 sumebat 911, 12
 sumere 103, 3, 510, 13, 572, 5, 577, 11
 sumere vires 815, 13
 sumeret 270, 14
 sumes 43, 2
 sumet 812, 3, 863, 12
 sumi 711, 12
 sumit 217, 3, 749, 3
 sumite 975, 16
 summa, *substant.* 22, 3, 517, 10, 675, 12
 summa, *adject.* 9, 5, 583, 6, 625, 6, 638, 7, 721, 1
 summa voce 539, 7
 summa 393, 1, 649, 19
 summam 646, 9, 647, 5, 906, 4
 summè 252, 6
 summi 857, 10
 summis 120, 2, 333, 4
 summitate 322, 1
 summitate 675, 5
 summo 352, 9, 905, 8
 summos 193, 7
 summoses 593, 3
 summosus 438, 16
 summovere 227, 5
 summovet 193, 4, 215, 5
 sumram 566, 2, 700, 2, 831, 6
 summas ab imo 729, 4
 summas ego 715, 5
 sumpta 510, 8, 876, 13
 sumptis 851, 3
 sumptu 213, 3
 sumptum 512, 3, 681, 2, 863, 9
 sumptuosa 832, 2
 sumptus 576, 7, 680, 9
 sumus 322, 12, 555, 1, 592, 6, 753, 4
 sumto 890, 10
 suo 807, 2
 suorum 697, 5
 suo 515, 1
 supellex 749, 3
 superque 429, 3, 524, 2
 superante 53, 1
 superantis 405, 9
 superare 51, 8, 514, 10, 813, 8
 superat, *id est*, superfluit 631, 2
 superat, *id est*, restat 901, 10
 superba 431, 3, 449, 5
 superbia 112, 1, 739, 7
 superbas 156, 3
 superbi 501, 7, 851, 2
 superbia 494, 2
 superbiam 232, 4, 361, 2
 superbis 421, 4, 890, 10
 superbo 142, 5, 700, 13
 superbos 43, 7, 52, 5, 130, 3, 322, 8
 superbum 209, 3, 222, 11, 634, 9
 superbus 441, 3, 473, 3, 482, 4, 571, 1
 supercilio 210, 3, 816, 6
 superesse 817, 7
 superessent 701, 17
 superest 817, 7
 superi 593, 2, 642, 10
 superjecto 10, 1
 superi 6, 5, 27, 3, 45, 1
 superis 235, 4, 673, 4
 superio 429, 1
 superstes 155, 7, 220, 5, 500, 4
 superstite 427, 1
 superstitis 452, 9
 superstitione 643, 4
 superstiti 756, 6
 supervacans 791, 3
 supervacans 237, 3
 supervacuum 902, 8
 supervenit 747, 8
 supervenit 868, 2
 superius 330, 1
 supinor 768, 12
 supinum 290, 2
 supinus steris 552, 7
 suppetas 493, 6
 suppetit 780, 4
 supplex 418, 2, 437, 2, 863, 5
 supplicio 904, 8
 supplicio 338, 8
 supponas 777, 5
 suppositos 148, 5
 suprema 59, 4
 suprema sorte 26, 14
 supreni 121, 3
 supremo 86, 2, 433, 10, 743, 3
 supremo sine 829, 10
 supremum 220, 7, 513, 13, 747, 7
 supra 573, 6
 supra 160, 3
 supra 213, 8
 supra 492, 2
 surdo 243, 8
 surge 297, 11, 12, 813, 4
 surgendum 590, 2
 surgente 155, 8, 517, 7
 surgeret 636, 1
 surget 652, 8
 surget 278, 8, 632, 5
 surgit 739, 1
 suris tu-nentibus, *Epod.* 8
 surpie 665, 7
 surpuerat 414, 7
 Surrentina 677, 9
 Surrentum 807, 11
 surrepe 598, 6
 surris 650, 3, 800, 3
 sus 170, 6, 738, 3, 860, 3
 suscitabo 346, 2
 suscitit 190, 6
 suscitit 512, 15
 suspecta 74, 4, 812, 12
 suspectos 617, 12, 793, 14
 suspectum 550, 5
 suspendens 719, 12
 suspendis 570, 4
 suspensisse 24, 7
 suspendit 839, 3
 suspensa 417, 2, 713, 2
 suspensi 576, 1, 723, 6
 suspensici 166, 4
 suspice 753, 11
 suspirare 626, 6
 suspirat 428, 5
 sustineant 813, 2
 sustineas 93, 11, 827, 1
 sustinet 579, 4
 sustulerat 223, 1
 sustulerit 262, 4
 sustulit 129, 6, 177, 2, 582, 3
 susurri 40, 3
 susurros 720, 9
 suitor 541, 9, 542, 1, 5, 643, 1
 suum 867, 11
 Sybarim 34, 2
 sydera *vide* sidera
 syllaba 894, 11
 Sylla 54, 1
 Sylva 89, 5, 312, 4, 318, 2, 702, 9, 793, 7
 sylvæ, *diæres.* 92, 4, 472, 3
 sylvæ 38, 3, 50, 4, 61, 3, 111, 3, 356, 3, 692, 3, 793, 14, 877, 8
 sylvam 264, 7, 604, 4
 Sylvani 432, 12
 Sylvani 555, 3
 Sylvanum 842, 2
 sylvarum 495, 1, 766, 3
 sylvas 295, 9, 746, 4, 859, 3
 sylvestrem 868, 12
 sylvestres 917, 3
 sylvestria 629, 5
 sylvis 87, 1, 493, 4, 448, 11, 467, 9, 643, 4, 701, 5, 741, 8, 675, 3, 894, 4
 symphonia 905, 4
 synærum, *vide* sincerum
 Syra 119, 7
 Syri 573, 10
 Syrio 175, 3
 Syro 697, 2
 Syrtis 19, 1, 171, 1, 236, 8, 464, 5

T

- TABELLA 616, 5, 711, 1, 829, 3
 tabellas 470, 2, 868, 6
 tabellis 512, 2, 697, 2
 taberna 542, 4, 530, 11, 787, 11
 tabernas 22, 1, 893, 2
 tabescat 514, 9
 tabo 447, 5, 450, 1
 tabula 21, 5
 tabulae 621, 2, 710, 7, 873, 6
 tabulam 576, 1, 723, 6
 tabulas 548, 4, 645, 2, 697, 4, 698, 7, 829, 9
 tabulis 863, 12
 taceas 863, 10
 tacenda 765, 13
 tacent 157, 3
 tacentem 130, 5
 tacentes 207, 2
 tacere 551, 10
 taces 520, 4
 tacet 542, 2
 taccia 521, 9, 360, 6, 788, 1
 tacitum 586, 9, 580, 5, 746, 4
 taciturna 182, 6, 355, 4
 taciturnitas 397, 3
 taciturnus 861, 11
 taciturnus 113, 3, 816, 7, 825, 4
 tacitus 363, 9, 592, 11, 689, 1, 765, 3, 807, 9, 866, 5
 tacta 788, 14
 tactu 246, 7
 tactui 448, 5
 tædium 61, 8
 Tænar 128, 5
 tale 440, 1, 829, 3
 talenta 658, 11, 710, 7, 755, 3
 talentum 893, 11
 tali 604, 2
 Talliarche 39, 1
 talibus 857, 11
 talis *à talis* 22, 6, 553, 4
 talium 305, 3
 talo recto stes 847, 2
 talos 520, 4, 526, 10, 592, 10, 653, 5, 705, 3, 856, 4
 tam quam 837, 6
 Tanaim 231, 1, 423, 5
 Tanaim, *nomen viri*, 514, 2
 Tanais 355, 8
 tandem 12, 1, 93, 5, 186, 6, 807, 6, 350, 9, 482, 1, 556, 5, 669, 4, 13, 887, 9
 tangas 708, 6
 tangat 255, 6, 429, 2
 tange 343, 4
 tangendæ 18, 7
 tangens 686, 1
 tangentis 700, 13
 tangere 85, 6, 303, 1, 321, 5, 527, 6, 617, 7, 743, 12
 tangi 295, 6
 tango 523, 3
 tanquam 512, 1, 2, 624, 7, 867, 12
 tanta 524, 5, 827, 2
 tantam 781, 6
 Tantali 228, 12
 Tantalum 228, 12
 Tantalus 493, 8, 511, 11
 tantam 473, 1
 tanti 467, 10, 899, 10
 tantum quanti habes ais 511, 5
 tantis 709, 7
 tanto 634, 5, 850, 2, 884, 4
 tauro 518, 7, 668, 13, *bis*, 681, 3, 705, 5, 846, 4
 tanto plura 866, 8
 tantus 639, 6
 tantulo 511, 2
 tantum 660, 2, 689, 13, 894, 2, 3
 tantum 545, 3, 550, 4, 528, 3, 592, 2, 608, 6, 651, 1, 668, 6, 677, 1
 tantundem 510, 9, 13, 540, 11, 660, 3, 681, 8
 tantummodo 596, 9
 tantus 429, 5, 614, 6
 tarda 19, 4, 594, 4, 726, 9
 tardavit 222, 6
 tardior 895, 3
 tardiora 493, 4
 tardis 557, 3, 695, 4
 tardus 633, 2, 648, 7
 tardo 536, 2
 tardum 741, 10
 tardus 827, 12
 Tarenti 111, 5
 Tarentino 850, 6
 Tarentum 273, 7, 573, 2, 675, 2, 763, 11, 796, 11
 Tarpeia 605, 1
 Tarquini 52, 6
 Tarquinus 571, 2
 Tartara 103, 3
 Tartaro 283, 4
 tauri 167, 3, 349, 4, 371, 3
 tauriformis 417, 5
 tauris 205, 6, 303, 2, 439, 1
 tauro 347, 6
 Taurus, *prop.* 748, 4
 taurus 350, 12, 540, 6, 617, 14
 teque et tua 911, 13
 Teanum 732, 9
 Teemesse 163, 5
 tecta 215, 7, 231, 5, 256, 1, 292, 1
 tecti 183, 3
 tecto 521, 11, 569, 3, 639, 4, 692, 2, 774, 5
 tectum, *subst.* 183, 6, 562, 1, 566, 2, 753, 13
 tectum *particip.* 27, 6
 tectus 617, 3
 tecum 116, 4, 122, 2, 175, 4, 290, 15, *bis*, 247, 4, 440, 6, 460, 3, 535, 8, 712, 6
 tedas 380, 3, 683, 15
 tegam latus 681, 1
 tegat 520, 4, 890, 9
 tegentis 526, 6
 teges 312, 8
 Teia fide 73, 6
 Teliu 476, 2
 tela orum 400, 9, 438, 5
 Telamone 168, 4

- telas 300, 2
 Telegoni 353, 8
 Telemachus 703, 6
 Telephe 322, 5. 381, 3
 Telepui 57, 1, 2
 Telemphum 407, 5
 Telemphus 488, 3. 380, 7
 tellure 33, 1. 152, 3. 450, 16.
 473, 9. 638, 4. 698, 7
 tellurem 843, 2
 telluris 195, 3. 636, 6
 tellus 90, 3. 128, 4. 159, 1.
 208, 3. 226, 7. 420, 2. 474,
 2. 434, 9. 493, 12. 633, 4
 telo 499, 4
 telum 617, 5
 temerè 50, 3. 192, 8. 586, 11.
 635, 3. 675, 3. 841, 2. 857,
 3. 877, 8
 temeti 867, 4
 temens 515, 2
 temnet 626, 6
 Tempe 23, 3. 87, 2. 241, 10
 temperant 85, 2. 403, 1
 temperante 486, 4
 temperare 494, 11
 temperas 674, 7
 temperat 35, 5. 50, 12. 262,
 5. 335, 2. 821, 5. 6. 809, 1
 temperatum 159, 3. 264, 10
 temperato 155, 2
 temperet 217, 7. 320, 2. 689,
 4. 781, 8
 temperiem 736, 8
 tempestas 315, 3. 568, 3.
 726, 1. 791, 5
 tempestas horrida 472, 1
 tempestatibus 566, 14
 tempestatibus urbis 861, 13
 tempestatibus 664, 1
 tempestativa 93, 6. 322, 6
 tempestivus 363, 4
 tempestivum 866, 2
 templa 10, 6. 213, 4. 274, 2.
 634, 4. 828, 4
 templs 235, 2. 813, 13
 tempora, *id est*, caput 341,
 9. 365, 4. 398, 4
 tempora populèa fertur
 vixisse coronà 32, 4
 tempora dura 859, 4
 tempora 108, 5. 370, 4. 393,
 2. 410, 7. 414, 7. 540, 2.
 549, 9. 581, 2. 597, 3. 752,
 3. 884, 2
 tempore 159, 5. 495, 4. 515,
 4. 562, 3. 598, 2. 615, 2.
 642, 3. 671, 2. 762, 9. 741,
 5. 869, 12
 tempore alieno 551, 4
 tempore festo 842, 12
 tempore quo 683, 3
 temporibus 402, 11. 415, 2.
 829, 8
 temporis 355, 9. 882, 6. 899,
 8
 temporum 360, 2
 tempus 139, 3. 174, 1. 230,
 7. 331, 1. 378, 2. 486, 12.
 513, 13. 670, 1. 697, 11.
 379, 8. 835, 3
 tempus est abire 871, 5
 ten 680, 10
 tenacem propositi virum
 249, 4
 tenaci 433, 3
 tendant 703, 7
 tendebat 762, 9
 tendens 273, 6
 tendentes 263, 3
 tendere 7, 3. 114, 4. 613, 2.
 743, 7
 tendimus 565, 7
 tendis 115, 1. 223, 7. 257, 4.
 597, 8
 tendit 190, 7. 358, 10. 433,
 11. 773, 5. 820, 4
 tendit 767, 4
 tendunt 705, 7. 859, 15
 tene 78, 2. 595, 6
 veniam 738, 1
 teneas 669, 11
 teneant 880, 3. 902, 7, 7
 teneatis 873, 5
 tenebat 701, 13
 tenebit 701, 1
 tenebo 298, 6. 592, 14. 802,
 1
 tenebris 379, 11. 383, 9
 tenent 32, 1. 259, 7
 tenent 305, 7. 583, 9
 tenentur 739, 6
 teneo, 365, 10
 teneor dono 761, 8
 teneor vide tentor
 tenet 317, 3. 371, 4
 tenera 741, 3
 tenerè 6, 1. 85, 4. 388, 1.
 349, 10
 teneram 672, 8
 tenerem 671, 6
 teneret 794, 2
 teneri 732, 4. 821, 11
 teneris 364, 10. 835, 6
 tenero 276, 2. 410, 3
 teneros 540, 12. 554, 16
 tenerum 22, 7. 525, 5. 841,
 8
 tenes 343, 1
 tenet 59, 2. 264, 6. 352, 10.
 393, 1. 407, 7. 469, 9. 502,
 9. 574, 5. 643, 2. 811, 3.
 914, 11
 teneto 707, 3
 tento 463, 8. 489, 12
 tento 260, 10
 tentantem 805, 3
 tentantur 752, 8
 tentare 831, 7. 854, 13
 tentaris 47, 1
 tentasse 107, 3
 tentat 247, 7. 282, 8. 806, 3
 tentata 303, 1
 tentator 265, 3
 tentatum 512, 10
 tentavit 70, 3. 845, 6. 892, 5
 tentent 815, 8
 tententur 652, 9
 tentor 555, 2
 tentus 685, 10
 tenuabitur 677, 6
 tenuare 257, 6
 tenuatum 632, 8
 tenuem 218, 6
 tenuere 499, 9
 tennes 27, 2. 671, 7. 789, 3
 tenui, *nom.* 123, 15. 215, 9.
 235, 1. 671, 7. 675, 4. 702,
 10. 851, 12
 tenui re 826, 1
 tenuis 630, 7. 762, 7. 876, 8.
 891, 1
 tenuisse 314, 8
 tenuit 196, 9
 tenuis 308, 8. 727, 4
 tepeant 772, 11
 tepeunt 22, 8
 tepescit 650, 12
 tepet 547, 8
 tepidas 172, 7
 tepido 639, 4
 tepidum 537, 6
 tepidus 826, 1
 ter 59, 1. 112, 5. 186, 1. 205,
 6. 222, 7. 256, 6. 7. 257, 1.
 518, 4. 821, 8. 828, 6. 864,
 12. 442, 2. 446, 11. 498, 6.
 603, 6. 737, 9
 terque 903, 17
 ter et quater 119, 8
 ter quaterque 709, 7
 tercentum 649, 11
 Terenti 519, 4
 Terentius 834, 3
 teres 833, 3
 teres atque rotundus 710, 4
 teretes 6, 3. 166, 1
 teretis 463, 14
 tergeminis 4, 3
 tergere 624, 4
 tergo 246, 12. 269, 9. 667, 7
 tergo plector 711, 11
 terit 442, 8
 teritur 479, 3
 termes 485, 1
 terminal bus 436, 4
 terminos 227, 8
 terminum 89, 7
 terminus 255, 5. 498, 10
 terna millia 680, 3
 ternos 321, 3
 terra 91, 2. 255, 2. 265, 5.
 591, 7. 490, 1. 494, 6. 561,
 6
 terrà *ablat.* 429, 5. 464, 1.
 501, 5. 509, 9. 777, 6. 877,
 12
 terrà marique 793, 2
 terræ 21, 5. 106, 1. 206, 3.
 243, 4. 752, 5
 terræ gravis salias 788, 13
 terram 21, 2. 262, 5. 318, 4.
 457, 7. 508, 8. 583, 12. 910,
 15
 terram vertit aratro 503, 8
 terrarum 4, 1. 151, 3. 172,
 3. 742, 1. 851, 6
 terras 13, 8. 50, 11. 216, 4.
 305, 8. 444, 2. 695, 1. 823,
 5
 terreat 100, 5. 617, 12
 terreat 710, 2. 731, 3
 terrenum 408, 1
 terrere 707, 3
 terrestria 700, 6
 terret 43, 5. 150, 5. 407, 9.
 586, 5. 793, 2. 847, 8
 terris 3, 1. 13, 2. 19, 3. 155,
 1. 235, 3. 370, 1. 593, 2.
 557, 6. 590, 7. 829, 7. 843,
 2. 866, 17
 terrorem 263, 1
 terrores 870, 9
 terroribus 850, 11
 terruit 3, 4. 9, 1. 344, 6
 tertia 755, 4
 tertio 412, 4
 tertium 371, 8
 tertius 467, 7
 tesqua 788, 5
 tesquorum 820, 1
 testa 83, 2. 306, 2. 325, 3.
 719, 1
 testa recens servabit odo-
 rem 741, 9
 testæ 674, 4
 testamenta 684, 7. 760, 7
 testamentum 680, 2
 testamentum 627, 3
 testatior 153, 3
 testatus 108, 5
 teste 799, 6
 testis 255, 1. 379, 9. 582, 2.
 590, 8
 testudine 476, 3
 testudinis 374, 6. 907, 7
 testudo 124, 4. 294, 5
 teter 296, 5
 teterrima 540, 3
 tetiger 176, 2
 tetigisse 520, 3. 880, 9. 913,
 5
 tetigit 234, 3. 332, 1. 348, 1
 tetra 521, 3. 549, 11
 Tetrarchas 531, 5
 Teucer 32, 2. 65, 6. 400, 9
 Teucro 32, 8. *bis.* 357, 8
 Teucrum 656, 5
 texere 259, 4
 textam 805, 9
 textis 434, 10
 textore 820, 1
 thalamo 64, 5
 Thalia 389, 2
 Theanum *vide* Teanum
 theatra 659, 9
 theatris 149, 9. 222, 7. 605,
 2. 822, 4
 theatro 84, 1. 835, 1. 865, 5
 Thebe 362, 2
 Thebanæ 78, 2. 907, 6
 Thebanos 745, 9
 Thebarum 801, 9
 Thebas 29, 2
 Thebis 690, 1. 850, 12. 882, 4
 Theonino dente 815, 10
 thesauri 552, 6
 thesaurus 693, 2
 Theseus 593, 11
 Thespis 845, 5. 896, 9
 Thessala 29, 3. 448, 1. 870,
 10
 Thessalis 104, 8
 Thimæ 164, 4
 Thesalos 41, 2
 Thetide 474, 1
 Thetidid 36, 6
 Thetidus 337, 2
 thima *vide* thyma
 Thracia 742, 3
 Thracam 767, 2
 Thrace 214, 5
 Thracen 340, 10
 Thraciæ 403, 2
 Thracio 98, 2
 Thracis 231, 7
 Thracum 102, 2. 345, 4
 Thracius 633, 10
 Thrax 637, 8. 812, 6
 Thracia 137, 4
 Threicio 95, 8. 472, 4
 Thressa, *vide* Cressa
 thuanii *vide* thyanii
 thura 81, 4. 364, 6. 571, 2.
 588, 6
 thure 116, 2. 185, 4. 330, 3
 thurini 290, 5
 thuris 255, 2
 thus 788, 10. 855, 9
 Thusco *vide* Tusco
 Thyadas 230, 8
 Thyas 308, 2
 Thyestæ 880, 2
 Thyestæ 451, 6
 Thyesten 69, 7
 thyma 72, 2. 369, 3. 74, 5
 thynnii 688, 3
 Thyna 281, 5
 Thyonius 74, 2
 Thyro 230, 7
 Tiberi *prop.* *viri* 658, 7
 Tiberi *flu.* 666, 7
 Tiberini 10, 3. 35, 6. 114, 7.
 593, 1. 614, 4
 Tiberinus 301, 3
 Tiberino flumine 776, 4
 Tiberinus 525, 4
 Tiberis 161, 3. 778, 3
 tibia 43, 2. 257, 7. 490, 11
 tibias 284, 6. 321, 9. 364, 7
 tibias 7, 1
 tibicen 891, 15. 909, 11
 tibiaena 788, 12
 tibicinibus 659, 4
 tibis 424, 1. 460, 5
 Tibur, *vide* Tibour, &c.
 Tiburni 31, 1
 Tiburtia 679, 5
 Tigelli 517, 1. 550, 12. 611,
 2. 612, 4
 Tigellius 530, 4
 tignis 897, 3
 tignum 861, 1
 tigris 251, 5. 295, 9. 349,
 12. 483, 5. 907, 5
 tigris 874, 3
 tigris animal 93, 3
 Tigris, *flu.* 419, 2
 Timageus 820, 3
 timeant 483, 7
 timebo 344, 6
 timeoda 454, 7
 timeodorum 239, 4
 timepds 523, 9
 timeendum 134, 3
 timent 913, 4
 timentes 568, 3. 890, 5
 timenti 760, 2
 timentis 547, 1. 643, 10
 times 235, 1. 355, 6. 743, 2.
 time 35, 6. 139, 11. 334, 5.
 403, 14. 428, 6. 501, 6.
 518, 4. 615, 7. 753, 2. 844,
 4. 883, 3

- timidè 888, 4
 timidus 794, 7
 timido 246, 12. 858, 11
 timidus 204, 1
 timidum 509, 9. 866, 16
 timidus 61, 5. 519, 2. 403, 16
 timidus procellæ 875, 6
 tumor 216, 1. 243, 5. 550, 7
 timore 687, 3
 timores 140, 6. 747, 6
 timui 770, 8. 821, 4
 timuit 17, 7. 270, 13. 576, 12. 805, 6
 tinearum 649, 14
 tineas 825, 4
 tincta 701, 16
 tinctæ 218, 4
 tinctus 868, 7
 tinctus 293, 3
 tingere 412, 1
 tinget 209, 3. 331, 6
 Tiresia 682, 3
 Tiritadem 100, 5
 tironum 519, 1
 Tisiphonem 589, 6
 Titanas 262, 3
 Tithonum 217, 10
 Tithonus 108, 1
 titillet 653, 13
 Titius 741, 5
 timbes 786, 2
 titulis 571, 6
 titulus 415, 9. 657, 5
 Tityus 296, 7
 Titii 265, 9
 Tityou 206, 1
 Tityos 386, 4
 toga 442, 2. 532, 1. 533, 7. 733, 7. 811, 10. 834, 1
 togæ 136, 6. 268, 5. 783, 3. 820, 1
 togam 646, 2
 togata 523, 12
 togatæ 525, 6
 togatas, *id est*, fabulas 898, 6
 tolerabile 904, 10
 tollerare 167, 4. 684, 3
 tollam 869, 5
 tollant 906, 1
 tollas 301, 12
 tollat 13, 9
 tolle 167, 9. 709, 4. 761, 6. 780, 3
 tolle memor dictum 904, 10
 tollenda 606, 7
 tollens 78, 4
 tollent cachinnum 881, 12
 tollere 17, 6. 130, 2. 311, 5. 335, 10. 510, 8. 537, 7. 545, 7. 585, 3. 637, 6. 913, 9
 tollere honoribus 4, 3
 tolleret 705, 2. 719, 9. 756, 5
 tollens ex oculis 939, 1
 tollet 616, 4. 864, 10
 tollites 732, 10
 tolli 164, 5
 tollis ad astra 706, 3
 tollit 218, 2. 810, 1
 tollit vocem 880, 4
 tollite 87, 2. 102, 2. 404, 5. 806, 7
 tollio 354, 10
 tollor 260, 1
 tolluntem 266, 4
 tonantes 128, 2
 tonantis 436, 7
 toadet 432, 6
 tonsa 381, 7. 309, 7
 tonse 303, 6
 tonso 653, 7
 tonsore 640, 4. 733, 5
 tonsores 733, 3
 tonsor 893, 7
 tonsorius 562, 2
 tonsoris 764, 5
 toral 750, 8
 torala 681,
 tormentum 327, 1. 740, 14
 tornatos 911, 10
 torpes 711, 1
 torpet animo & corpore 753, 7
 torquet 383, 7. 748, 3
 Torquato 473, 2
 torquebere 750, 6.
 torquebitur 864, 11
 torquere 911, 4
 torquerier 719, 15
 torquet 841, 9. 861, 1
 torquibus 276, 2
 torrentia 244, 7
 torrere 363, 7
 torret 125, 6. 230, 4. 322, 7. 486, 10. 566, 6
 torserat 488, 5
 torserunt 436, 7
 torior 273, 1
 tortum funem 775, 4
 tortus 212, 8
 torvo 103, 3. 819, 5
 torvus 271, 6
 tostis 678, 1
 tot 102, 7. 449, 3. 655, 9. 709, 7. 756, 3
 tot & tanta 827, 1
 tota 80, 7. 558, 2. 717, 4
 totum 416, 3. 532, 5
 totas 715, 9
 totidem 87, 2. 371, 3. 608, 7. 615, 11. 667, 6. 755, 3. 862, 10
 toties 498, 6. 655, 7. 703, 1. 721, 6
 toto 122, 6. 637, 5. 733, 10. 832, 8
 totum 374, 10. 697, 11. 702, 6. 759, 5. 836, 10. 875, 12
 totum per orbem 654, 8
 totus 502, 1. 668, 9. 710, 4
 toxicum 493, 3
 trabales clavos 132, 6
 trabe 4, 8. 364, 4
 trabes 224, 3
 trabibus 218, 6
 tractant 840, 10. 850, 8
 tractare 142, 1. 804, 2. 810, 3
 tractari 632, 9. 663, 10
 tractas 148, 4
 tractata 852, 10. 886, 3
 tractavit 199, 5. 438, 5. 680, 6
 tractent 850, 8
 tractet 813, 10
 tractus, *subst.* 369, 1. 793, 9
 tradam 100, 2
 trade 683, 9
 tradere 578, 12. 590, 2. 770, 3
 tradet 627, 3
 tradi 350, 5
 tradidit 161, 5
 tradimus 615, 6
 tradit 865, 15
 traditum 554, 5
 traducere 816, 9
 tragica 743, 10
 tragice 896, 3
 tragici 606, 9
 tragicus 564, 9. 879, 12
 tragico 892, 3. 893, 9
 tragicum 846, 1
 tragicus 860, 6
 tragedia 803, 4
 tragediarum 149, 6
 tragedis 837, 4
 tragedos 865, 4
 trahat 843, 9. 700, 1
 trahentes 251, 6. 450, 9
 trahenti 269, 2
 trahentia 719, 3
 traheret 62, 4
 traheretur 610, 1
 trahet 369, 8
 trahit 509, 1. 523, 8. 572, 3. 601, 12. 695, 2
 trahitur 848, 6
 trahunt 20, 2. 225, 5. 334, 2. 738, 4
 trajecto 641, 9
 tramite 643, 5
 tranquilla 618, 5
 tranquillit 817, 1
 trans 36, 4. 383, 10. 593, 1. 757, 1. 777, 12
 trans mare 773, 2
 transcurrere 632, 6
 transfer 116, 3
 transfuga 311, 9
 transiliat 76, 4
 transiliit 18, 7
 transite 733, 4
 transit mare 903, 4
 translatos 479, 1
 transmutat 357, 9
 transnanto 614, 4
 transverso 912, 1
 transvolat 413, 7. 527, 8
 traxerunt 475, 4
 traxit 891, 13
 Trebatii 613, 4. 620, 4
 Treboni 554, 2
 trecenis 205, 4
 trecentæ 266, 2
 trecenis 867, 5
 trecentos 357, 9. 587, 4
 tremenda 387, 3
 tremende 367, 7
 tremendis 416, 7
 tremendo 63, 1
 trementes 347, 3. 465, 8
 trementi 327, 7. 445, 1
 tremis 708, 2
 tremuit 93, 2
 tremor 797, 12
 tremulo 419, 3
 trepidant 406, 5
 trepidare 160, 5. 702, 7
 trepidat 230, 4. 356, 2. 773, 6
 trepidat 166, 5
 trepidas 131, 4
 trepidas 131, 4. 346, 8
 trepidis in rebus 246, 1
 trepidum 823, 1
 tres 321, 4. 860, 4
 tria 559, 2. 574, 4
 tribuens 600, 3
 tributet 47, 2
 tribulis 785, 8
 tribunal 800, 4
 tribuno 443, 6. 574, 9
 tribunus 572, 5
 tribui 520, 7. 551, 12. 579, 3. 634, 1. 704, 3. 794, 9. 899, 6
 tribus 822, 3
 tributum 619, 4
 tricenis, *vide* trecenis
 tricenis 598, 2
 triens 501, 10
 trifarmi 105, 2
 trifarmis 328, 7
 trilibrem 626, 1
 trilingui 234, 2. 296, 6
 trima 235, 5
 trimetris 394, 19. 895, 7
 trimes 662, 1
 tripes 551, 6
 triplex 11, 7. 660, 3
 tripodas 304, 3
 Triquetra 638, 6
 triremi 245, 7
 tirenis 733, 4
 triste 199, 6. 590, 5. 594, 1. 914, 7
 tristem 642, 5. 623, 7. 788, 3. 816, 1
 tristes 17, 4. 32, 5. 63, 4. 309, 3. 336, 7. 538, 2. 569, 3. 588, 1. 816, 1
 tristis 206, 1. 256, 3. 601, 3. 615, 5. 646, 4
 tristis 70, 6. 262, 6. 861, 2. 878, 8. 881, 4
 tristis 465, 10. 494, 4. 798, 12. 882, 10
 tristitium 31, 6. 100, 1

- tunica 27, 6. 529, 9
 tuniceæ 733, 7
 tunicato 765, 6
 tuniceis 519, 9. 812, 3
 tuo 97, 7. 416, 4. 426, 2. 440,
 3. 491, 6. 494, 3. 521, 13.
 656, 9
 tuorum 585, 4
 tuos 402, 7. 417, 13. 650, 5
 turba 4, 2. 240, 8. 337, 7.
 452, 5. 543, 2. 547, 3. 609,
 6. 610, 4. 659, 2. 690, 11.
 695, 4. 716, 2
 turbæ 514, 10
 turbam 45, 1. 522, 2. 556, 2.
 910, 4
 turbatæ 477, 8
 turbatam 511, 3
 turbidum 230, 5
 turbidus 250, 4
 turbine 547, 9
 turbinem 488, 2
 Turbonis 668, 10
 turdis 433, 12. 631, 3
 turdo 795, 4
 turdos 565, 8
 turdus 683, 7
 turget 875, 5
 turgrida 190, 11. 302, 4
 turgidi 403, 4
 turgidum 18, 2
 turgidus 604, 6
 Turinus 715, 5
 Turius 617, 11
 turmæ 164, 3. 499, 9. 848, 5
 turnam 262, 3
 turmas 217, 2. 262, 7. 417,
 3
 turpant 413, 10
 turparunt 58, 5
 turpaverat 564, 6
 turpe 176, 2. 348, 7. 462, 5.
 539, 3. 735, 3. 750, 8. 837,
 9. 910, 2
 turpem 121, 3. 728, 3. 793, 8.
 846, 2
 turpes 237, 6
 turpi 126, 1. 527, 2. 553, 11.
 576, 11. 708, 4. 710, 9. 895,
 10
 turpia 525, 9. 534, 5
 turpior 181, 4
 turpis 238, 1. 349, 9. 445, 9.
 618, 18. 707, 14. 738, 2.
 891, 11
 turpissime 598, 8
 turpiter 744, 6. 873, 3. 898,
 2
 turpium 139, 8
 turres 22, 2. 189, 7. 387, 3.
 742, 4
 turribus 494, 1
 turris 309, 1
 Tursi 626, 1. 659, 2
 Tursis 381, 4
 Tusco 284, 4
 Tusculi 429, 1
 Tuscum mare 850, 1
 tussiet 691, 9
 tussis 594, 4
 tuta 248, 3. 508, 11. 795, 5
 tutæ 650, 13
 tutelæ 222, 4. 390, 3. 418, 10.
 658, 3. 734, 1
 tuter 723, 7
 uteris 315, 9. 827, 2
 utretur 846, 6
 utror 522, 6
 utris 104, 5
 tuto 259, 8. 628, 2
 tutor 432, 12
 tutum 72, 1. 158, 3. 307, 7.
 558, 6
 tutus 189, 2. 384, 3. 615, 4.
 617, 4. 628, 2. 702, 10. 895,
 14
 tutus nimium 875, 6
 Tyberi, vide Tiberi, &c.
 Tybur 171, 3. 260, 2. 333, 6.
 373, 6. 768, 11. 769, 3
 Tybure 768, 3. 806, 3
 Tyburis 32, 2. 75, 2. 363, 5
 Tyburnte 578, 5
 Tyburntia 679, 5
 Tydeidem 27, 9
 Tydeides 65, 10
 tympana 78, 3
 tympano 308, 2
 Tyndari 72, 6
 Tyndaridæ 398, 2
 Tyndaridarum 513, 15
 Typhæus 263, 5
 Tyrrhæm 181, 8. 246, 3. 250,
 2. 740, 13
 tyrannos 202, 2
 tyrannus 221, 5. 315, 1
 Tyriæ 558, 3
 Tyrias 681, 1
 Tyriis 471, 2
 Tyrios 753, 11
 Tyronum, vide tironum
 Tyrrhena 553, 1. 868, 6
 Tyrrhenum 47, 4. 333, 2.
 420, 7
 Tyrrhenus 296, 1
 Tyrtæus 908, 5
- V**
- VACAS 862, 8
 vacat 317, 9
 vaccæ 218, 2. 371, 3
 vacua 764, 5
 vacuum 24, 2. 418, 3. 862,
 7
 vacuas 793, 3. 861, 9
 vacui 27, 12. 122, 1
 vacuis 673, 4
 vacuæ 775, 5
 vacuo 635, 6. 865, 5
 vacuum 19, 6. 78, 4. 341, 2.
 421, 5. 616, 9. 639, 4. 687,
 2. 763, 11
 vada 18, 7
 vadato 595, 1
 vade 786, 2
 vadere 583, 9
 vadet, 805, 7
 vadibus 507, 1
 vadis 482, 12
 via 57, 3
 vaser 282, 8. 542, 3. 641, 1.
 677, 9. 684, 7
 vafri 636, 8
 vaga 128, 4. 346, 7. 566, 1.
 582, 7. 709, 5. 882, 10
 vagam 110, 2
 vagantem 306, 1
 vaganti 422, 1
 vagas 331, 2. 375, 5
 vagatur 722, 1
 vager 895, 13
 vagina 617, 3
 vagis 555, 4
 vago 303, 3. 908, 1
 vagor 89, 7. 580, 4
 vagos 680, 4
 vagus 10, 8. 250, 8. 794, 2.
 882, 3. 891, 13
 Vala 791, 1
 valdius 770, 6. 901, 3
 vale 691, 12. 759, 2. 786, 2
 valeant 876, 2
 valeas 702, 9. 813, 7
 valeas bene 630, 8
 valeat 512, 3. 710, 5. 740, 4.
 769, 4. 847, 6
 valeat non levius 709, 9
 valent 449, 4. 451, 7. 507, 4
 valentem 760, 1. 797, 10
 valentium 341, 4. 487, 4
 valeo 595, 4
 valere 468, 5
 valeret 571, 1
 valet 129, 2. 167, 1. 396, 11.
 617, 12. 743, 8. 757, 2. 899,
 11
 valetudo 632, 12. 747, 4
 Valgi 185, 2
 Valgius 611, 4
 valido 121, 1
 validus 263, 5. 682, 11. 686,
 4. 708, 7. 777, 11. 794, 3
- valle 73, 5. 244, 7. 432, 3.
 796, 6
 valleys 72, 7
 vallis 65, 11
 vallo 526, 7
 vallum 462, 3
 valvarum 702, 5
 valuerunt 480, 1
 valuit 914, 9
 vana 348, 9. 848, 3
 vanæ 96, 1. 336, 10. 873, 7
 vanis verum 624, 5
 vano 92, 3
 vapor 439, 5
 vapores 816, 5
 vaporet 796, 7
 vappa 558, 4
 vappæ 518, 4
 vappam 514, 2. 651, 5
 Vare 75, 1. 450, 9
 varia 700, 12
 variæ 590, 6. 630, 8
 variare 875, 7
 varius 773, 7. 873, 2
 variis 50, 11. 78, 1. 645, 7
 vario 860, 5
 Vario 25, 1. 877, 3
 varios 680, 10
 varium 643, 12
 Varium 593, 6
 varius 168, 2
 Varius 561, 4. 567, 8. 575,
 1. 605, 7. 611, 3. 715, 6.
 719, 11. 854, 1
 Varone 606, 2
 varum 535, 3
 vas 535, 12. 740, 9
 vasa 709, 3
 vastata 380, 7
 vasto 417, 10
 vate 402, 3. 486, 14. 683, 3
 vatem 842, 5
 vates 118, 2. 235, 3. 321, 4.
 761, 1
 vati 490, 15
 vatibus 7, 4. 851, 4. 862, 7.
 908, 3
 Vaticanis 84, 5
 vatis 173, 7. 391, 4. 341, 1.
 854, 3
 vatium 374, 4. 397, 7. 850, 3.
 861, 8. 863, 4. 875, 2
 uber 514, 8
 ubera 434, 11. 485, 6
 ubere, 577, 2
 uberes 231, 1. 421, 2
 ubi 90, 5. 171, 1. 172, 4, 7.
 492, 6. 536, 4, 5. 553, 2.
 565, 7
 ubivis 550, 14
 uda, sing. 856, 8
 uclæ, plur. 31, 1. 32, 3
 udam 248, 1
 udo 123, 2. 167, 7. 179, 1.
 466, 9
 udos 566, 9
 udum 553, 6
 ve 50, 2. 93, 4. 368, 2. bis, 5.
 370, 1. 402, 6. 523, 12.
 894, 10. 905, 10. bis, &c.
 vecors 689, 7
 vectabor 494, 5
 vectari 575, 5
 vectes 942, 7
 vectigalia 513, 4. 633, 11
 vegetus 632, 5
 velus 510, 5
 vehemens 858, 3. 864, 7
 vehementer 784, 5
 vehet 774, 13
 Veia 446, 7
 Veianus 724, 4
 Veientanum 651, 4
 Veientis 867, 8
 vela 190, 11. 649, 1
 vela dare 127, 4. 421, 1
 Velabro 653, 3
 velat 305, 3
 velata 133, 3
 velatum 524, 8
 velat 690, 11
- Velia 791, 1
 velia 313, 2. 563, 6. 612, 3.
 768, 8. 831, 9. 875, 14
 velimus 903, 6
 Velina 757, 2
 velint 256, 1. 285, 2. 508, 6
 velis, nom. 870, 2
 velis, verb. 197, 2. 513, 4.
 524, 12. 540, 8. 598, 9.
 724, 3. 751, 6. 821, 12
 velit 529, 1. 553, 11. 654, 8.
 687, 6. 688, 2. 798, 4. 803,
 4. 856, 2. 873, 2
 velle 566, 4. 597, 12
 vellem 534, 7. 626, 2. 642, 6.
 777, 4
 velleræ 312, 11. 471, 2. 773,
 12
 vellere 597, 8
 velles 545, 7. 596, 2. 767, 8
 vellet 522, 10. 697, 7. 907, 8
 vellicet 611, 1
 vello 832, 10
 vellunt 542, 6
 veloces 418, 6
 veloci 350, 3. 687, 7
 velocius 493, 3
 velox 71, 3. 340, 2. 411, 8.
 622, 6. 814, 6
 velox animus sine corpore
 781, 5
 veluti 852, 2. 556, 1. 616, 5.
 648, 4. 701, 20. 811, 6. 852,
 10. 913, 7
 vena 226, 2
 venâ divite 909, 5
 venabula 758, 3
 vena 651, 14
 Venafraus 679, 4
 Venefranos 273, 6
 Venafri 718, 3
 Venafro 172, 6
 venale 215, 3. 525, 8
 venalem 504, 2
 venales 510, 4. 857, 1
 venari 338, 5. 812, 10
 venas 521, 3. 793, 7
 venaticus 741, 4
 venator 6, 1. 140, 10. 527, 5
 vendas 667, 8. 777, 12
 vendentem 765, 6. 855, 9
 vendere 801, 5. 856, 2
 venderet 666, 1
 vendibilis 807, 6
 vendit 712, 4. 836, 10
 venecat 624, 5
 venefice 450, 7
 venefici 492, 6
 venemur 758, 2
 venena 193, 3. 449, 4. 451, 7.
 594, 3
 venenat 789, 9
 venantis 88, 7
 veneni 438, 2
 venenis 105, 1. 400, 6. 593,
 5
 veneno 650, 7. 850, 6
 venenorum 445, 12
 venentur 752, 1
 venenum 142, 2. 581, 8. 617,
 10
 venerabilior 633, 11
 venerandi 815, 1
 venerantur 420, 4. 863, 9
 venerat 635, 5
 venerata 636, 1
 veneratur 501, 1. 855, 3
 Venere 903, 10
 venêre 538, 2. 554, 1. 644, 4.
 659, 4
 Venerem 123, 4. 167, 4.
 302, 5. 528, 9. 540, 5. 859,
 14
 Veneri 126, 2. 292, 4
 Veneris 64, 2. 317, 4. 842, 5.
 588, 8. 404, 1. 406, 9. 424,
 3. 501, 2. 689, 13. 901, 2
 venerit 742, 2
 veneror 692, 8
 veni 348, 5. 411, 8. 575, 2.
 789, 3

- venia 553, 5. 895, 12
 venia caret 903, 14
 veniæ 846, 5. 895, 15
 veniam, *nom.* 537, 2. 749, 6.
 760, 3. 837, 3. 874, 1
 veniam deo 671, 3
 veniant 590, 2. 659, 4
 venias 12, 1. 687, 2
 veniat 765, 2
 veniens 269, 3. 736, 6
 venientes anni 888, 8
 venies 763, 12
 veniet 82, 2. 404, 2. 555, 12
 veninus 831, 6
 venire 522, 12. 706, 7
 veniret 857, 12. 835, 3
 venis, *nom.* 156, 7. 673, 4
 venis, *verb.* 597, 7
 venisse 584, 1
 venisset 765, 9
 venit, *pras.* 506, 7. 777, 1
 venit, *præter.* 593, 7. 636, 5.
 653, 12. 908, 4
 veniunt 485, 5
 venor 821, 14
 venter 491, 6. 510, 3
 venti 52, 1. 376, 5
 venti secundi 839, 8
 ventis 23, 7. 61, 6. 100, 3.
 189, 5. 292, 2. 355, 4. 464,
 4. 468, 13. 491, 7. 490, 5
 vento 93, 3. 190, 10. 324, 1
 ventorum 16, 1
 ventos 33, 3. 50, 6. 62, 2. 71,
 6
 ventosæ 821, 14
 ventoso 847, 3
 ventosum 262, 6
 ventosus 769, 3
 ventre 581, 4. 706, 12
 ventrem 435, 7. 713, 6
 ventret 794, 10
 ventris 587, 4. 780, 5. 794, 6
 ventris 711, 10
 ventum 92, 6. 594, 7
 ventum est 538, 12. 696, 2.
 765, 13
 ventura 815, 11
 venturam 852, 1
 venturus 559, 4. 743, 5
 venucula 673, 6
 Venus 20, 5. 58, 10. 76, 3.
 80, 7. 104, 1. 115, 2. 126,
 5. 179, 3. 182, 9. 290, 8.
 293, 12. 309, 6. 329, 9.
 350, 7. 362, 1. 755, 7. 811,
 1. 876, 4
 venus, *id est*, pulchritudo
 414, 4
 Venusinæ 111, 2
 Venusinus 616, 7
 vepres 796, 9
 ver 172, 7. 392, 5
 vera 270, 6. 604, 3. 803, 8.
 811, 8
 veraces 493, 8
 vera 726, 3. 866, 4
 veras 900, 12
 verax 552, 3
 verba 365, 8. 367, 3. 398, 9.
 477, 4. 539, 6. 603, 10. 615,
 3. 12. 664, 7. 725, 8. 727,
 6. 741, 7. 754, 11. 804, 6.
 810, 1. 866, 3. 876, 14. 881,
 5. 900, 5
 verba dare 532, 10
 verba facit 652, 5
 verba movere loco 863, 15
 verbenas 81, 4
 verbenis 406, 1
 verbera 293, 3. 541, 5
 verberabit 481, 6
 verberatæ 242, 5
 verbera 347, 5
 verberes 455, 3
 verbi 642, 11
 verbis 905, 4. 451, 4. 521, 4.
 548, 10. 543, 5. 601, 2. 602,
 5. 633, 11. 706, 15. 876, 8
 verbo 763, 4
 verborum 877, 9
 verbum verbo reddere 883,
 8
 verbum 515, 7. 549, 9. 814,
 13. 836, 8. 876, 9. 911, 12
 vere primo 281, 4
 verè 305, 5. 553, 3. 570, 7.
 575, 15. 810, 6
 vereare 642, 9
 verecandum 102, 3. 763, 3
 verecundus 423, 7. 891, 5
 vereor 529, 4. 541, 5. 797, 8
 vergit 903, 8
 veri 103, 1. 642, 2. 12
 veris à ver 92, 5. 333, 6. 409,
 1
 veris, *adject.* 444, 6. 657, 1.
 668, 5. 808, 3. 886, 4. 902,
 9
 veritas 95, 2
 veriti 719, 9
 veritatis 774, 12
 verna 856, 6
 vernaliter 702, 1
 vernas, *id est*, servos 436,
 10. 639, 3
 verni 376, 3. 899, 8
 vernis 192, 4
 vero 629, 4. 774, 2. 911, 2
 verò 910, 7. 914, 11
 veros 140, 6
 verris, *verb.* 660, 1
 verris, *nom.* 529, 3
 verritur 4, 5
 verrucis 537, 1
 versa 260, 5
 versant 582, 5
 versare 280, 2
 versat 565, 8. 710, 12
 versate 876, 1. 896, 2. *bis.*
 versatur 162, 2
 versetur 864, 1
 verset 661, 5
 versetur 536, 4
 versibus 619, 3. 821, 7. 813,
 5. 852, 8. 856, 6. 878, 10.
 879, 12. 894, 6. 903, 6
 versiculos 527, 9
 versiculos 407, 2. 604, 2. 603,
 4
 verso 81, 1
 versos 853, 2
 versu 567, 2. 610, 1. 615, 5.
 687, 6
 versum 548, 3. 549, 5. 851,
 9
 versus, *id est*, carmina 496,
 1. 545, 4. 6. 547, 11. 533,
 7. 593, 2. 603, 5. 607, 1.
 608, 7. 618, 3. 614, 2. 725,
 4. 836, 9. 840, 5. 841, 2.
 859, 10. 860, 4. 893, 4. 835,
 8. 910, 12
 versus facit 712, 11
 versus fingere 906, 2
 versus inopes rerum 901, 4
 versus incertes 911, 14. du-
 ros ibid.
 versus sublimes 913, 6
 vertas 610, 3
 vertas in risum 765, 3
 vertat 435, 6. 442, 3
 vertatur 889, 5
 vertent 631, 4
 verterat 795, 2
 vertere 190, 4. 341, 5. 716,
 11. 845, 6. 911, 11
 vertere seria ludo 892, 9
 verteret 576, 12
 verterit 404, 5
 verterunt 462, 7
 verti 843, 8
 vertice 7, 5. 406, 6. 536, 4
 verticem 78, 4. 311, 5
 verticibus 853, 4
 vertis 454, 1
 vertit 252, 1. 466, 3. 508, 9
 vertite 443, 10. 656, 4
 vertunus 704, 8
 vertunum 824, 1
 vesani 554, 11
 vesania 638, 8
 vesanum 913, 4
 vescatur 649, 9
 vescere 761, 5
 vesceris 624, 7
 vesci 761, 4
 vescimur 206, 3
 vescor 693, 3
 vesica 591, 2
 vespero 185, 7. 322, 5
 vespertina 547, 8
 vespertinum 578, 10
 vespertinus 485, 7. 672, 5.
 753, 13
 vestæ 10, 6. 208, 6. 594, 7.
 864, 1
 vestam 11, 8
 veste 153, 5. 518, 8. 520, 4.
 526, 6. 701, 19
 vestes 681, 1. 868, 7
 vestem 74, 7. 576, 5. 657, 8.
 891, 13
 vester 259, 12. *bis.* 709, 11
 vestibus 400, 6
 vestigia 701, 15. 781, 3.
 820, 9. 845, 2. 861, 8. 893,
 4
 vestimenta 24, 8. 812, 2
 vestiret 513, 12
 vestis 649, 13. 701, 16. 822,
 1
 vestit 811, 2
 vestium 218, 5
 vestra 88, 4
 vestri 820, 8
 vestris 260, 4. 875, 16
 vestrum 493, 8. 654, 2. 745,
 7
 vetabar 554, 12
 vetabo 248, 4
 vetant 493, 11
 vetantes 829, 9
 vetas 654, 8
 vetat 22, 3. 27, 3. 397, 8.
 475, 6. 568, 5. 586, 5. 608,
 2
 veterem 566, 1. 641, 8. 700,
 7
 veteres 39, 5. 422, 3. 644, 3.
 832, 1, 5. 7. 835, 5
 veteri 690, 7
 veteris 5, 6. 195, 5. 623, 10.
 619, 10
 veterno 769, 1
 veterum 212, 2. 698, 12. 711,
 7. 629, 9
 vetes 252, 3
 veter 346, 6. 884, 1
 vetita 398, 7
 vetitum 18, 9
 vetu 514, 2
 vetula 504, 2. 853, 1
 vetulae 415, 2
 vetulam 362, 8
 vetuit 772, 1
 vetus 63, 6. 238, 3. 317, 5.
 452, 6. 818, 3. 700, 7. 832,
 3. 853, 5. 858, 7
 vetus ætas 677, 9
 vetus comedia 897, 5
 vetustus 854, 5
 vetustis 434, 8
 vetusto 314, 1
 vexant 184, 3
 vexare 417, 3. 568, 4
 vexas 450, 1
 vexat 70, 8. 745, 4. 862, 3
 vexata 401, 2
 vexere 251, 5
 vexet 245, 4. 583, 6. 816, 10
 vexisise 896, 9
 vexi 557, 6
 vi 367, 14
 via 103, 2. 217, 6. 578, 9. 578,
 3. 754, 6. 791, 2. 805, 5.
 810, 3. 907, 7
 via sacra 456, 6. 501, 7
 via vitæ 908, 7
 vice 569, 4
 viam 337, 5. 442, 1. 701, 6.
 741, 4
 viarium 171, 5. 777, 2
 vias 195, 7. 284, 5
 viatica 807, 3. 858, 1
 viator 200, 11. 558, 4. 5. 567,
 5. 584, 5
 Vibidius 715, 7. 716, 9. 717,
 5. 720, 11
 Vicarius 334, 8. 709, 10
 Vicatim 452, 5
 vice 20, 1. 416, 8. 473, 5.
 490, 13. 899, 10
 vicem 451, 8. 601, 4
 vicis 112, 1. 354, 5. 391, 7.
 879, 9
 vici 659, 2. 868, 5
 vicinæ 356, 9
 vicinia 691, 8. 769, 7. 808, 8
 vicinos 633, 8
 vicinum 447, 10. 554, 14
 vicinus 283, 10. 635, 7. 632,
 2. 700, 3. 865, 7
 vicit 773, 5. 825, 10
 vicissim 479, 2. 874, 1
 vicos 592, 12
 victa 348, 4
 victos 430, 6
 victi 490, 14
 victima 161, 9. 331, 5. 461,
 10
 victimas 223, 3
 victis 187, 2
 victor 26, 1. 304, 4. 376, 5.
 403, 8. 417, 12. 481, 5. 774,
 10. 785, 5. 891, 6
 victore 164, 4. 460, 2. 595,
 8
 victorem 373, 2. 382, 5. 844,
 6. 873, 7
 victoria 506, 7. 814, 6
 Victorium ævior 152, 3. 466,
 2
 victricis 256, 4. 378, 5
 victrices 744, 9
 victrix 773, 10
 victu 629, 1, 11. 907, 4
 victum 807, 7
 victurus 581, 6
 victus, *nom. a vivo* 513, 13.
 630, 7. 747, 5
 victus, *particip. a vivo* 301,
 2. 388, 8. 464, 1
 vicum 855, 9
 vicus 777, 4. 792, 2
 videamus 546, 5
 videat 613, 9
 videas 551, 12. 635, 1
 videator 535, 7. 643, 15
 videlior 775, 2
 videndis 853, 4
 videns 524, 5
 videtur 860, 4
 video 592, 4. 626, 3. 788, 9.
 801, 1. 909, 6
 videor 151, 1. 285, 5. 552, 7.
 655, 2. 668, 2
 videre, *præter.* 377, 5
 videre, *infinit.* 436, 7. 8. 481,
 8. 527, 1
 videres 566, 4. 589, 6. 591,
 6. 720, 8
 videtur 647, 9
 videtur 371, 9. 413, 1. 529, 1.
 800, 9. 836, 6. 838, 3. 865,
 1. 901, 5
 videtur, *subjunct.* à video
 572, 2. 404, 6
 videtur à videor 574, 3. 767,
 6. 824, 1
 vides 3, 1. 60, 2. 322, 8.
 345, 8. 442, 1. 631, 5. 683,
 2. 686, 1. 728, 2. 880, 18
 vides 502, 5. 553, 9. 770, 6.
 829, 8. 855, 4. 895, 11
 videt ridetque 766, 4
 videto 814, 10
 videtur 552, 4. 668, 4. 726,
 7. 835, 2. 850, 9
 vidi 230, 1. 269, 8. *bis.* 588,
 9. 653, 6
 vidimus 10, 3. 200, 6. 721
 9
 vidisse 681, 9

- vidisset 576, 6
vidit 13, 2. 233, 5. 347, 12.
377, 4. 753, 6. 885, 3
viduatur 185, 5
viduas 235, 4. 732, 1
viduas arbores 235, 4
viduus 43, 5
vietis 470, 7
vigent 538, 5. 877, 10
viget 30, 14
vigil 739, 6
vigila 651, 13
vigilabat 532, 4
vigilans 318, 6. 691, 2
vigilare 512, 6. 839, 10
vigiles 237, 2
vigilet 649, 7
vigilum 509, 2
viginti 567, 1
vigu 376, 1
vigu 289, 4, 8
vile 23, 1
vilem 509, 10. 623, 1. 883,
7. 892, 3
viles 674, 1. 832, 2
vilh 587, 1
villa 765, 6. 795, 6
villa rerum 804, 11
villibus 610, 6. 627, 5. 630,
6
villior 633, 5
villis 519, 13. 579, 5. 783, 2.
791, 9
villissima 567, 3
villus 723, 2
villa 161, 3. 429, 1. 563, 3.
536, 8
villie 329, 1
villie 786, 3
villiosus 733, 2. 867, 1
villis 699, 8. 795, 9
Villus 524, 1
villula 562, 1. 639, 4
vin 64, 6. 294, 10. 395, 7.
351, 4. 373, 4. 656, 4. 740,
16. 897, 6
vin? tu 593, 2
vina 47, 1. 76, 2. 119, 7. 160,
6. 273, 4. 317, 5. 363, 5. 411,
2. 433, 1. 464, 3. 473, 2.
677, 3. 5, 10. 714, 10. 742,
4. 793, 9. 812, 5
vina languilliora, id est, ma-
tura 525, 7
vina servida 717, 3
vinaria 717, 4
vincaem 529, 11
vincant 670, 2
vincaes 473, 12
vincat 137, 4. 574, 5. 743, 3
vincentem 873, 5
vincentibus 515, 1
vincere 469, 3. 700, 13. 834,
3
vincet 540, 11
vinci 381, 12. 596, 10
vincire 365, 4
vincit 658, 10. 663, 6
vincula 461, 3. 434, 3. 765,
8
vincor 429, 13
vincta 406, 1. 890, 11
vincti 840, 4
vinctum 407, 8
vinctus 706, 5. 742, 3. 825,
5
vincula 393, 12. 591, 6. 645,
3. 719, 2
vincunt 337, 2
Vindelicis 377, 6. 416, 3
vindemiator 584, 5
vindex 403, 1
vindice 289, 9
vindicem 336, 4
vindiata 703, 7
vinea 494, 10. 676, 5
vinea 212, 5
vinea 76, 10. 851, 7
vini 22, 6. 251, 1. 512, 4.
632, 2. 818, 6
Vindius 518, 10
- Vinni 784, 2
vino 33, 3. 102, 5. 293, 2.
474, 6. 636, 2. 712, 8. 713,
5. 812, 8. 843, 3. 891, 7.
903, 10
vinosa 785, 8
vinosus 727, 10. 818, 6
vinum 629, 6. 678, 3. 788,
11
vinxisse 32, 4
viola 293, 3
violare 650, 15
violaria 211, 1
violas 850, 6
violavit 656, 6
violens 360, 7. 774, 10
violenta 617, 1
violenter 10, 4
violenter 221, 4
vipero 36, 1. 232, 3
viperinus 438, 3
viperis 239, 8. 445, 5. 485, 8
vipr 223, 3. 240, 4. 293, 4. 310,
6. 528, 10. 529, 4. 553, 3.
807, 1
vir bonus 720, 7. 781, 12.
793, 3. 800, 5. 801, 9
vir bonus & prudens 798, 9.
911, 14
virent 472, 6
virentes 167, 5
virentem 631, 5
virenti 40, 1. 93, 1
virentis 413, 1. 882, 3
vires 204, 11. 327, 6. 363, 6.
422, 5. 458, 2. 614, 8. 811,
2. 854, 13
vires sumere 815, 13
virga 44, 5. 96, 2
Virgili 93, 5. 410, 7
Virgilius 406, 1. 877, 3
Virgilium 16, 4
Virgilius 591, 4. 563, 1. 573,
1. 611, 3. 854, 1
virgine 164, 2. 260, 6
virginea 255, 4
virgines 11, 7. 22, 2. 85, 4.
163, 10. 307, 9. 436, 2
virginibus 196, 7. 239, 3.
394, 10
virginis 393, 5
virginum 27, 10. 113, 5. 296,
12. 393, 1. 348, 6. 350, 1
virgis 708, 3
virgo 61, 4. 246, 4. 277, 6.
297, 9. 328, 4. 714, 8
viri, sing. 335, 6. 434, 9.
478, 2
viri, plur. 33, 3. 711, 6
viribus 479, 4. 549, 6. 601,
5. 785, 4. 813, 3. 870, 4.
876, 1
virides 72, 4. 92, 6. 352, 6.
523, 4. 718, 3
viridi 5, 8. 21, 4. 172, 5. 341,
9. 393, 4
viridis 67, 1
virili 290, 2
viriltem 271, 5
viriles 288, 10
virili 518, 8
virilia arma 813, 9
virilis 37, 1. 466, 7. 827, 14
viriliter 806, 7
viris 63, 7. 602, 1. 806, 4.
813, 6
virium 339, 8
viro 93, 6. 240, 4. 291, 2.
293, 8. 814, 10
virorum 149, 1. 223, 3. 241,
2. 541, 2. 834, 3
viros 127, 6. 570, 9
virtus 138, 1. 176, 1. 217, 1,
3. 279, 6. 326, 2. 335, 6.
373, 2. 357, 6. 402, 5. 463,
6. 490, 3. 484, 5. 591, 10.
531, 3. 583, 5. 596, 9. 600,
6. 619, 7. 621, 3. 642, 1.
683, 5. 685, 3. 711, 9. 737,
3. 754, 10. 806, 10. 809,
2. 8. 852, 6. 876, 4. 903, 2
- virtus est vitium fugere
729, 1
virtus repulsæ nescia, &c.
247, 1
virtus post nummos 729, 4
virtute 357, 13. 423, 10. 478,
1. 521, 2. 639, 7. 643, 4.
693, 11. 781, 3. 847, 9.
870, 4. 898, 7. 904, 12
virtutem 338, 5. 753, 9. 754,
11. 816, 12. 820, 2. 832, 12
virtutes 415, 3. 535, 11. 841,
1
virtuti 619, 5
virtutibus 729, 2. 811, 7.
826, 4
virtutis 337, 5. 576, 10. 726,
3. 801, 3
virtutis amore 793, 15
virum 49, 1. 246, 10. 249, 4.
257, 2. 305, 3. 335, 3. 397,
8. 865, 2
virus 844, 8
vir, nomen. 200, 4. 220, 2.
264, 9. 385, 3. 405, 6. 422,
9. 452, 2. 454, 4. 457, 1.
543, 9
vis, verb. 413, 1. 470, 1. 490,
1. 524, 6. 546, 3. 592, 4.
651, 13. 697, 3. 706, 13.
734, 9. 760, 1. 761, 6. 851,
4. 881, 1
vis tu? 701, 5
visa 6, 2. 551, 10. 776, 1
visam 236, 7. 260, 12. 261,
2
Viscorum 611, 5
viscum 593, 5
viscus 715, 5
Viselli 514, 3
visendus 207, 4. 860, 12
visentur 210, 3
visere 9, 4. 141, 5. 255, 6.
415, 3. 497, 6. 592, 16
vises 747, 9
visi 352, 11
visu mirabile 862, 4
visum 65, 12. 126, 2
visuros 895, 14
visus 204, 3. 765, 15. 863, 2
vita 395, 8. 427, 1. 493, 5.
575, 10. 581, 5. 597, 5.
616, 6. 640, 2. 702, 3. 713,
5. 732, 11. 774, 6
vitabis 64, 7. 73, 6
vitabit 360, 4. 805, 10
vite 22, 3. 31, 6. 83, 5. 515,
4. 556, 4. 618, 8. 682, 2.
694, 2. 693, 13. 733, 10.
767, 10. 805, 5. 813, 7. 865,
6. 866, 4. 900, 11. 902, 5.
908, 7
vitale 703, 4
vitalis 618, 9
vitam 246, 1. 270, 14. 511, 3.
554, 6. 708, 12. 777, 10.
817, 11
vitanda 640, 1
vitant 519, 8
vitantis 676, 3
vitare 865, 10
vitas 92, 1. 712, 7
vitat 36, 2. 431, 3. 893, 3.
893, 4
vitato 534, 3
vitaveris 629, 2
vitavi 895, 15
vite 75, 1. 145, 3
vitellum 672, 2
vitellus 677, 11
vitem 119, 5. 285, 4
vitent 711, 5
vites, verb. 62, 3. 498, 5
vites, nomen. 83, 2. 763, 5
vitet 139, 8. 591, 6. 743, 12
vita 146, 2. 519, 8. 532, 7.
539, 4. 534, 5
vitiata 877, 8
viticato 618, 4
v. Jarum 633, 2
vitibus 736, 3
- vitius 13, 7. 348, 7. 533, 2.
536, 12. 14. 554, 17. 555,
2. 11. 575, 11. 632, 2. 703,
6. 705, 5. 811, 5. 820, 5
vitius pinguem albuqu
624, 1
vitio 11, 3. 524, 13. 576, 12
657, 6. 668, 7. 692, 7. 716,
8. 809, 5. 870, 7. 906, 4
vitiolorum 534, 1. 553, 6. 809,
9
vitiosa 217, 1. 732, 8
vitiiosorem 231, 2
vitiiosum 712, 2. 752, 8. 857,
8
vitiiasus 545, 5
vitis 244, 4. 330, 6
vitis ubi a. veris 92, 5
vitium, gen. plural. à vitis
431, 5
vitium 530, 1. 534, 10. 537,
8. 553, 1. 629, 2. 630, 6.
617, 7. 707, 1. 803, 5. 838,
10. 897, 6
vitium immane 680, 3
vitrea 658, 7
vitream 73, 8
vitreo 366, 3
vitro 78, 5. 302, 1
vitta 304, 8
vitula 656, 1
vituli 135, 5. 669, 1
vitulis 167, 8
vitulos 293, 3
vitulus 371, 4
vivacem 618, 1
vivacior 636, 9
vivæ 328 2
vivam, nom. 672, 7
vivam, verb. 513, 16. 545, 9.
555, 6. 817, 6
vivaria 732, 2
vivas 346, 5. 651, 13. 739, 1.
867, 7
vivat 122, 3. 508, 2. 550, 8
553, 9. 766, 5. 806, 1
vivax 137, 6. 378, 4
vive 691, 12. 701, 9. 10. 759, 2
vivendi 719, 13. 733, 10
viventem 787, 7
viventem 507, 3
viventi 510, 7. 690, 5
bene vivere 779, 4. 795, 8
vivere 290, 15. 621, 3. 701,
4. 704, 8. 744, 13. 754, 9.
760, 1. 772, 3. 777, 4, 8.
818, 2. 875, 14
vivere nec rectè, nec sua-
viter 768, 4
vivere rectè 871, 3
viverem 553, 8
vivere 549, 4. 866, 17
vives 182, 1. 774, 17. 780, 8
vivet 155, 4. 634, 11
vividus 676, 6
vivimus 536, 3
vivos 780, 8. 797, 6
vivit 535, 5. 536, 1. 552, 12.
758, 1. 801, 2. 241, 5
vivete 637, 3
vivitis 745, 6
vivotur 215, 8
vivo nom. 285, 4. 651, 13
vivo, verb. 575, 16. 578, 8.
772, 4
vivorum 605, 5
vivos 610, 2
vium 81, 3. 902, 11
vivunt 354, 3. 400, 3. 615,
11. 701, 7
vix 60, 6. 105, 2. 140, 4. 519,
3. 553, 11. 624, 3. 704, 6.
719, 12
vixere 401, 8
vixeris 153, 5
vixit 542, 1. 357, 1. 551, 7
vixisse 515, 3. 519, 5. 570,
10. 620, 2. 778, 6
vixisset 738, 3
vixit 268, 1. 647, 6. 704, 4.
203, 10

- ulcera 798, 1
 ulceret 578, 3. 814, 14
 ulcerosum 98, 6
 ulla 181, 1. 203, 6. 701, 7
 ullah 841, 4
 ulli 648, 11
 ullius 812, 7
 ullum 95, 3. 718, 7
 ulmo 9, 5. 796, 3
 ulmos 211, 1. 783, 10
 ullarum 412, 2
 ultra 410, 2. 433, 3. 449, 5
 ulti 722, 2
 ultima 156, 1. 225, 1. 543,
 10. 583, 4. 802, 3. 806, 4
 ultimae 69, 8
 ultimam 47, 2
 ultimas 254, 6
 ultimi 237, 2
 ultimos 134, 1
 ultimam 174, 1. 427, 9
 ultor 13, 4. 822, 2
 ultorem 10, 8
 ultra 83, 6. 108, 5. 192, 10.
 217, 5. 227, 8. 228, 7. 356,
 1. 403, 3. 514, 5. 603, 8.
 618, 1. 655, 1. 727, 4. 911,
 12
 ultrâ quam 408, 3
 ultrâ quam satis est 753, 9.
 766, 8
 ultrô 531, 1. 546, 10. 567, 4.
 583, 8. 617, 1. 663, 5. 684,
 11. 689, 8. 690, 7. 706, 14.
 782, 6. 852, 2. 863, 9
 ultus 582, 1
 Ulubris 779, 5
 ulvis 676, 4
 ululantem 588, 11
 Ulyssæi 26, 6. 186, 6. 489, 2.
 753, 8. 769, 6
 Ulyssæm 655, 10. 656, 6. 737,
 4
 Ulyssæx 631, 2
 Umber 676, 2
 umbilicum 475, 8
 umbra 32, 2. 74, 1. 122, 1.
 392, 12. 432, 1. 764, 5. 736,
 10. 861, 6
 umbræ 202, 1. 500, 5
 umbram 160, 3. 878, 11
 umbras 280, 5. 335, 1. 557,
 7
 umbras in cura 715, 7
 Umbreni 637, 1
 umbris 751, 4
 umbrosam 241, 9
 Umbrosus 21, 6. 50, 1
 Umidius, vide Vinidius
 uncia 901, 10, 11
 uncta 148, 2. 445, 9. 639, 1.
 788, 8
 unctam 630, 5
 uncti 193, 1. 614, 3
 unctis 114, 3. 450, 5. 680, 5.
 797, 12. 831, 7
 unctus 795, 7
 uncto 634, 16
 unctos 301, 3
 unctum 690, 3. 804, 2. 910, 7
 unctus 825, 5
 uncus 183, 1
 unca 52, 3. 171, 2. 177, 4.
 206, 2. 236, 1. 260, 7. 791,
 4. 868, 2
 undæ 222, 1
 undam 868, 2
 undas 347, 12. 380, 4. 416,
 15. 482, 7
 undenos 498, 4. 826, 9
 undeoctoginta 648, 12
 undis 10, 4. 110, 1. 501, 3.
 511, 3. 726, 2. 737, 8. 801,
 7
 ungere 650, 1
 ungi 868, 9
 ungit 311, 2
 ungor 380, 5
 unguenti 553, 9. 734, 2. 898,
 12
 unguenta 160, 6. 179, 1
 unguentarius 659, 2
 unguentum 305, 9. 305, 5
 unguis 875, 10. 899, 3
 ungui 181, 4. 278, 2. 822, 9
 unguibus 27, 11. 232, 8. 432,
 1. 539, 4. 588, 13
 unguile 481, 6. 514, 12
 uni dot. 156, 4. 158, 4. 619,
 5. 634, 6. 770, 9. 873, 8
 unice 100, 5
 unicus 226, 6
 uniceo 301, 5
 unius 403, 3. 571, 2
 uno 75, 7. 121, 3. 192, 4. 476,
 7. 523, 2. 524, 1. 647, 8.
 689, 14. 734, 4. 823, 4. 832,
 4. 840, 2. 866, 17
 unquam 181, 2. 221, 1. 439,
 5. 443, 1. 436, 10. 513, 12.
 523, 6. 552, 5. 565, 4. 577,
 13. 596, 5. 602, 3. 787, 10.
 801, 2. 812, 7. 894, 6
 unum 29, 4. 444, 4. 554, 11.
 555, 11. 557, 3. 643, 9. 643,
 10. 665, 6. 7. 668, 1. 832,
 10, bis. 841, 2
 unum & simplex 875, 1
 unum id est solum 638, 8
 unumquodque caput 869, 2
 unumquemque 893, 8
 unus 262, 2. 470, 4. 552, 1.
 558, 9. 577, 15. 598, 4.
 605, 5. 641, 4. 643, 6. 663,
 2. 758, 5. 770, 1
 unus & alter 684, 7. 836, 9.
 874, 5
 unus & idem 870, 1
 unxere 488, 6
 vocabit 482, 8
 vocabula 665, 4. 864, 3. 878,
 6
 vocalem 50, 3
 vocamus 536, 6
 vocando 651, 1
 vocanti 124, 6. 294, 7
 vocantis 116, 1
 vocares 767, 7. 858, 5.
 vocari 13, 3. 497, 9. 798, 7
 vocas 235, 6. 738, 8
 vocat 278, 8. 337, 7. 383, 13.
 589, 5. 710, 9. 788, 7. 858,
 12. 860, 10. 867, 11
 vocata 328, 6. 414, 5. 450,
 11. 690, 4
 vocatis 653, 4
 vocatur 894, 11
 vocatus 229, 3. bis. 706, 3
 vocaveris 403, 9
 voce 41, 3. 43, 5. 258, 2. 408,
 9. 448, 1. 454, 7. 531, 1.
 584, 6. 593, 9. 604, 2. 682,
 7
 voce paternâ 904, 8
 vocum 94, 4
 vocem tollit 880, 4
 voces nomen. 283, 9. 511, 8.
 539, 6. 591, 1. 727, 6. 737,
 9. 810, 1. 849, 8. 891, 14.
 900, 12
 voces reddere 897, 6
 voces verb. 61, 1
 vocet 31, 5. 663, 5. 684, 12
 voci 551, 2
 vocibus 158, 3. 336, 9. 450,
 12. 488, 1. 494, 9
 vocis 370, 10
 volam 802, 2. 869, 7
 Volaneriis 705, 1
 volantum 140, 7
 volantes 215, 7
 volat 814, 13
 volate 484, 6
 volebat 812, 1
 volent 361, 4
 volent 820, 11
 volente 439, 3
 volentem 429, 5
 voles 67, 2. 490, 11. 494, 1.
 747, 10. 804, 2. 910, 11
 voltant 384, 5
 volo 592, 16
 volubiles 365, 12
 volubilis 759, 12
 volucem 128, 3. 365, 10
 volucres 586, 4
 volucris 222, 5. 352, 2. 414,
 3
 volvens 677, 11
 volvens 356, 8
 volvere *in fin.* 52, 2. 187, 2.
 300, 10
 voluerunt 703, 5
 volui 647, 3. 824, 7
 voluisse 647, 4
 voluit 196, 2. 647, 6
 voluitur 417, 5
 volumina 784, 2. 830, 3
 volumus 744, 13
 voluit 817, 7. 902, 4
 voluntas 103, 7
 voluptas 521, 9. 623, 5. 758,
 9. 846, 2. 865, 14
 voluptas empta dolore 740,
 10
 voluptatis 740, 10
 voluptatis causâ 302, 9
 vomere 305, 2. 739, 14
 vomerem 456, 8
 Noranus 590, 3
 vortices 187, 2
 vos ô 305, 2. 892, 9
 vos plaudite 837, 3
 vota 371, 6. 398, 5. 412, 7.
 456, 7
 voti compos 878, 11
 votis 182, 2. 359, 2. 383, 13.
 493, 4. 502, 11. 508, 2.
 632, 1. 692, 10
 votiva 24, 6. 616, 5. 745, 7
 votivum 223, 1
 voto 565, 2. 740, 11. 789, 12
 votum 777, 1
 voveat 747, 2
 voveram 285, 6
 vox 577, 7. 907, 2
 urantur 485, 3
 urbana 789, 11
 urbanæ 771, 2
 urbani 601, 5
 urbano 891, 11
 urbanum 700, 6
 urbanus 552, 4. 603, 4. 701
 3. 794, 1. 820, 4
 urbe 288, 7. 287, 5. 497, 5.
 597, 2. 552, 12. 561, 1. 617,
 8. 635, 7. 693, 7. 787, 7
 urben. 8. 4. 29, 4. 276, 4. 467,
 10. 481, 5. 493, 1. 500, 1.
 507, 1. 573, 7. 591, 3. 582,
 12. 600, 2. 701, 5. 706, 2,
 783, 2. 841, 6
 urbes 131, 6. 235, 5. 262, 6.
 389, 2. 381, 6. 420, 6. 423,
 1. 737, 5. 861, 5. 873, 1.
 885, 3
 urbi 355, 6. 461, 3. 798, 5.
 811, 6
 uribus 63, 8. 464, 3. 777, 1
 uris 370, 5. 701, 12. 770, 5.
 783, 9. 826, 5
 urbiûm 310, 5. 336, 1. 374, 2
 urbs 456, 8
 urceus 874, 3
 urenda 534, 8
 urendis 794, 11
 urens 490, 4
 urente 668, 9
 urere 467, 6. 597, 11
 ureret 588, 8. 456, 4
 ureris 476, 5. 739, 10
 ur et 66, 5. 771, 16. 784, 6
 urge 690, 11. 694, 5
 urgendo 168, 2
 urgenti 5, 5
 urgemur 412, 2
 urget 630, 4. 911, 3
 urgeris 543, 2
 urges 185, 6. 227, 4. 738,
 13
 urgetur 536, 13
 uri 281, 7. 708, 3
 orimur 27, 12
 urit 21, 5. 80, 3. 5. 528, 4.
 786, 8. 828, 11
 urna 162, 2. 241, 2. 296, 8.
 510, 11. 567, 6. 684, 2
 urnam 617, 9. 693, 1
 uror 58, 4
 ursis 259, 3. 794, 9
 ursum 842, 1
 ursus 485, 7. 914, 8
 urtica 780, 8
 usitata 235, 1
 usitatis 450, 9
 usquam 199, 4. 509, 3. 618,
 3. 706, 4. 762, 3. 855, 5
 usque 520, 1. 580, 7. 592, 14.
 593, 2
 usque donec 887, 2
 usque dum 546, 9
 usque, id est, etiam 227, 7.
 484, 10. 620, 2. 705, 10
 usque quâ 867, 11
 usque, id est, semper 71, 6.
 185, 1. 360, 4. 350, 5. 427,
 9. 493, 6. 513, 12. 773, 9.
 903, 13
 usque superque quam satis
 est 524, 2
 Ustica 72, 7
 ustis 461, 2
 uso 468, 3
 uso 155, 3
 usum 102, 1. 191, 4. 512, 3.
 634, 13. 657, 2. 789, 12
 usus *nom. subst.* 244, 3. 255,
 3. 539, 5. 700, 1. 780, 4.
 838, 8. 864, 6. 866, 19. 868,
 1. 878, 6
 usus *particip.* 552, 10. 595,
 10
 ut *pro* quando 380, 2. 428,
 7. 438, 6
 ut *est*, postquam 445, 1.
 457, 7. 486, 12. 638, 5. 765,
 13. 838, 9
 ut, i. e. quomodo 259, 8. 9.
 262, 2. 292, 2. 442, 3. 742,
 8
 ut, i. e. ô quam 341, 1. 432,
 9. 436, 6
 ut, i. e. scilicet 432, 4. 493,
 1. 698, 4
 ut, i. e. statim ac 615, 8
 ut, i. e. tanquam 474, 4. 444,
 9. 527, 2. 672, 1, bis
 ut, *pro* quomodo, vel quan-
 tum 718, 2. 789, 4
 ut, i. e. ne non 618, 8
 ut aiunt 756, 1. 764, 4. 804,
 8. 858, 5
 ut cuique est ætas 757, 5
 ut sit 857, 4
 ut libet 761, 9. 765, 11
 ut libet 641, 11
 ut magnis 360, 1
 ut magnus 545, 6
 ut navis 546, 10
 ut melius 47, 1. 710, 1
 ut multo suavis 221, 7
 ut inultum 546, 2
 ut ne 684, 1
 ut pote 547, 2. 568, 1. 671, 7.
 801, 4
 ut sæpe 525, 11
 ut si 714, 6
 utar 863, 4
 utere 653, 1
 uterque 72, 6. 153, 4. 220,
 7. 260, 8. 379, 6. 431, 8
 uter 546, 5. 648, 8. 654, 1.
 884, 11. 707, 6. 793, 9, bis.
 883, 6
 uterne 634, 7
 uteri 703, 5. 759, 3. 782, 6
 uteris 785, 4. 866, 14
 utero 623, 5
 uterque 156, 3. 550, 7. 559,
 5. 563, 6. 583, 12. 611, 5.
 663, 10. 701, 14. 787, 9.
 790, 3. 860, 12. 862, 9. 860,
 7

- utitur 829, 11
 uti *adverb.* 65, 11, 308, 2, 885, 9, 444, 9, 451, 1, 547, 8, 548, 4, 703, 10, 758, 10
 uti *verb.* 158, 2, 403, 12, 649, 4, 740, 5, 749, 8, 764, 12, 774, 14, 803, 2, 804, 3, 4, 822, 8, 838, 3
 uti *conjunct.* 447, 8, 564, 8, 577, 16, 583, 10, 659, 1, 690, 11, 808, 2
 Utricam 825, 5
 utile 735, 3, 737, 4, 813, C, 845, 5, 866, 1, 903, 2
 utilem 54, 1
 utili 403, 5
 utilis 737, 3, *bis.* 941, 6, 891, 2
 utilitas 539, 1
 utiliter 801, 6
 utilium 816, 11, 887, 12, 892, 1
 utinam 155, 1, 171, 4, 343, 7, 835, 11, 611, 5, 683, 3
 utitur 509, 4, 537, 5
 utor 582, 9
 utra 783, 10
 utramque 220, 4, 805, 8
 utraque 605, 3
 utrasque 588, 11
 utrem 690, 15
 utrinque 598, 10
 utriusque 643, 6, 651, 1, 753, 3
 utrisque 665, 8
 utrius 804, 5
 utriusque 285, 5
 utro 833, 6
 utroque 583, 5, 670, 15, 814, 8
 utroque nostrum 616, 1
 utrum, *nom.* 630, 1, 793, 1
 utrum *i. e.* an 914, 6
 utrum *i. e.* sive 869, 13
 utrumne 427, 3, 662, 1, 699, 10
 utrumque 201, 5, 222, 2, 465, 5, 486, 4, 550, 8, 582, 3, 616, 7, 702, 5, 715, 2, 736, 8, 753, 4, 896, 4
 uva 788, 10
 uva pensilis 685, 3
 uvae 167, 10
 uvam 85, 1, 182, 10, 673, 7, 718, 8, 867, 3
 uvida 24, 6
 uvidi 369, 4, 386, 1
 uvidos 232, 2
 uvis 173, 3
 Volcano 566, 2
 Vulcanus 21, 3, 264, 3
 vulgares 248, 1
 vulgaria 826, 6
 vulgarit 248, 5
 vulgata 492, 5
 vulgatas 598, 8
 vulgavi 821, 10
 vulgi 550, 12, 577, 12, 825, 3, 849, 4
 vulgo, *nom.* 547, 1, 571, 7, 619, 6, 785, 10
 vulgum 644, 1
 vulgus 183, 6, 208, 3, 219, 2, 238, 1, 666, 1, 855, 4
 vulnera 614, 11
 vulnere 103, 6
 vulnere 468, 14, 866, 9
 sub vulpe latentis animi 911, 6
 velpecula 762, 7
 vulpes 341, 3, 654, 7, 731, 2
 vult 17, 6, 512, 14, 809, 8, 811, 9, 838, 3, 857, 1, 889, 8, 903, 7
 Vultei 767, 6
 Vulteiium 764, 10, 765, 5
 Vultis 168, 3, 507, 6, 521, 8
 vultu 141, 6, 169, 4, 192, 5, 296, 7, 403, 7, 707, 3, 819, 5, 855, 5, 869, 3
 vultum 166, 3, 271, 6, 580, 3, 681, 9, 691, 6, 778, 4, 839, 3, 953, 3, 881, 5
 Vulture monte 258, 8
 vultus 12, 11, 80, 6, 150, 5, 250, 2, 383, 6, 639, 3
 vultus *plur.* 150, 5, 444, 4, 452, 1, 489, 4, 733, 1, 854, 2, 881, 1
 vulva 795, 4
 uxor 208, 4, 228, 3, 257, 1, 307, 5, 350, 13, 434, 7, 512, 14, 643, 14, 660, 4, 733, 14
 uxore 656, 5
 uxorem 549, 1, 650, 7, 658, 2, 753, 5, 865, 8
 uxores 72, 3, 347, 1, 521, 5
 uxoriibus 523, 6
 uxorius 10, 10

X

XANTHIA 163, 1

Xantho 363, 2

Z

ZEPHYRIS 241, 10, 392, 5, 761, 3

Zeithi 812, 12

zonâ 349, 15

zonam, *id est*, locules 858, 15

zonis 117, 1

F NIS.

BINDING SECT. JUN 14 1966

101504514007

PA Horatius Flaccus, Quintus
6393 Opera 2. ed.
A2
1821

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

UTL AT DOWNSVIEW

D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 18 07 12 012 3